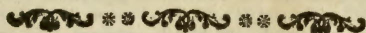
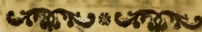

BIBLIOTHECA
VETERUM PATRUM
ANTIQUORUMQUE SCRIPTORUM
ECCLESIASTICORUM,

POSTREMA LUGDUNENSI MULTO LOCUPLETIOR ATQUE ACCURATIOR.

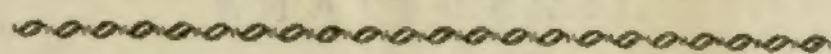
Cura & ſtudio ANDREÆ GALLANDII *Presbyteri*
CONGREGATIONIS ORATORII.

TOMUS XIII.

VENETIIS CIƆ IƆCCLXXIX.

EX TYPOGRAPHIA
JOANNIS BAPTISTÆ ALBRITII HIERON. FIL.
CUM VENETI SENATUS PRIVILEGIO.

KING'S INNS
LIBRARY
DUBLIN

PROLEGOMENA.

MONITUM.

Vixdum tertiusdecimus præclaræ hujus Bibliothecæ Tomus prelo committi cœperat, cum piissimus juxta atque eruditissimus ejus parens ANDREAS GALLANDIUS, *obitu utique impertuno, vitam cum morte commutavit. Accesserat & illud incommodum, quod vir* πολυμαθέστατος, *& in republica Literatorum bene notus* ANTONIUS ZANETTI, *qui & ipse in hanc Bibliothecam suam symbolam expurgandis typis conferebat, haud ita multo ante,* GALLANDII *fatum suo fato præcucurrerat. Itaque ad me ventum est, ut deserta a tantis viris provinciam ad exitum usque ministrarem. Profuit revera nonnihil, quod per familiaritatem cum eruditissimo auctore scirem jam quid operis præstandum esset mibi, si forte tanto oneri subeundo umquam deligerer. Maxime vero adjumento fuit, quod inter Adversaria viri clarissimi elenchus repertus est cum aliorum plerorumque Scriptorum, tum illorum præsertim, qui duo postrema volumina, quæ adhuc edenda supererant, ingredi deberent. Sciant igitur Lectores, ac universi quorum interest, per mortem eximii viri nihil præjudicii illatum huic Bibliothecæ. Nos enim & Scriptores ipsos ab illo delectos fideliter exhibuimus, & unde sumendi essent diligenter observavimus. Equidem tribus quatuorve totidem alios ex notatis ab ipsomet* GALLANDIO, *ceu utiliores substituimus; quia inter examinandum nullius frugis eos esse animadvertimus. Hoc & V. C. facturum fuisse, si superesse licuisset, certo scimus: erat enim suæ sententiæ patronus ita modestus, ut aliquando nostram, hominis tantilli, opinionem sequeretur. In una tantum re ab instituto ejus recessimus, quod ad calcem paginarum citationem locorum sacræ Scripturæ nequaquam posuimus, nisi si vel notatu digna interpretatio, vel varietas lectionis attendenda occurreret. Solent enim scriptores Ecclesiastici sæpenumero verba Scripturæ non quidem citare, sed potius contextui suæ orationis accommodare. Hujusmodi igitur loca non consignavimus, quippe quæ confusionem erroresque pariunt, si universa excitentur, & nihil in se habent, quod studiosi lectoris attentionem sollicitare queat. In Prolegomenis describendis* GALLANDIO *longe breviores fuimus, quod ea sæcula pertractavimus quæ ejusmodi Scriptores habent, de quibus vel nihil dicere liceat, & tanta a Bibliographis jam disputata sint, ut cramben recoquere supervacaneum existimaveris. Plura præfari ac monere nihil vetat, nihil etiam suadet. Quamobrem illud unum pro more imprecamur, ut reliquias has laboris nostri Lectores pro sua humanitate æqui bonique faciant: commoda quidem illius, ut par est, duci atque præcursori nostro* GALLANDIO *accepta ferentes; si qua vero sphalmata sunt, quæ minus probentur eruditis, ea universa tenuitati ingenii & exercitationis nostræ adscribentes.*

CAPUT I.

DE

THALASSIO

PRESBYTERO ET ABBATE.

FUit THALASSIUS presbyter & ἡγούμενος, sive abbas cujusdam in Libya monasterii: quem sanctus Maximus [1] Confessor pernecessarium habuit. Hujus porro sancti Confessoris mors cum anno DCLXII. consignari soleat [2], consequitur ante hunc annum Thalassium nostrum floruisse. Quamobrem haud ab re ad annum DCXL. cum Coccejo, vel ad annum DCXLVIII. cum *Gallandio* nostro commode referri potest. Huic Thalassio vulgo acceptas ferunt *Centurias IV.* in quibus agit *de Caritate, Continentia & Mentis regimine.* Eas nos heic exhibemus, diligentius tamen excusas. Ultimum fuit A hoc opusculum, quod *Gallandii* labores tulerint: Græce primus edidit Ducæus [3]: latine verterat edideratque Joannes OEcolampadius Augustæ Vindelicorum an. MDXX. unde & in alias Patrum Bibliothecas derivatæ sunt. Confer sis Fabricium [4]. Sunt porro Centuriæ omnes acrostichæ. Itaque in Centuria quarta emendavimus numerum XIII. pro quo legebatur numerus 89. ex alia versione. In numero etiam 35. ut acrostichis servetur Κατὰ φάρμακα legendum erit. Fragmentum epistolæ S. Maximi ad Thalassium habes infra pag. 42.

B

1. Confer Combef. ad S. Maxim. tom. I. pag. 674.
2. Fabr. Bibl. Gr. tom. VIII. pag. 730.
3. Bibl. PP. tom. II. p. 1179. edit. Parif. an. 1642.
4. Bibl. Gr. tom. X. pag. 167.

CAPUT II.

DE

THEODORO

RHAITUENSI.

THEODORUS in monasterio Rhaituensi monachum & presbyterum agebat, sancto Maximo ipse quoque amicus & synchronus [1]. Fabricius Lauram sive monasterium Rhaituense ponit [2] *ad Elim, sive septuaginta fontes in Palæstina.* At liquet [3] Elim non fuisse in Palæstina, sed in Arabia pro-

1. Combef. opp. S. Maximi t. II. p. 151. Baron. ad an. 657.
2. Bibl. Gr. t. IX. p. 232.
3. Exod. XV. 27. XVI. 1.

Sinai montem: nec septuaginta ibi fuisse fontes, sed duodecim fontes, & LXX. palmæ. Itaque melius Augustinus Lubinus [1] hanc regionem circa Ægyptum locat, cujus populos Rathenos appellat Ptolemæus; Menologium vero Basilii circa mare rubrum collocat. Scripsit Theodorus προπαρασκευὴν καὶ γυμνασίαν &c. quam Allatius [2] *Orationem dogmaticam* appellat. Prodiit græce & latine cum versione Theodori Bezæ, Genevæ an. 1576. & alias: cum versione Rob. Balphorei, & quidem castigatior e MS. Petri Stellæ, ad calcem Gelasii Cyziceni ann. 1599. Parisiis: denique cum Turriani versione edita est oratio illa apud Ducæum, & in Bibl. Patrum. Confer sis Cavæum in hoc Theodoro, & Fabricium [3]. Totus est vir prius, ut erroneas Manetis, Nestorii, Samosateni, Apollinarii, Mopsuesteni, Eutychis, Severi Antiocheni, & Juliani Halicarnassei sententias conficiat. Si Fabricio credimus [4] non videtur Photius [5] multum Theodoro nostro detulisse. Nos hoc opusculum a Gallandio jam inchoactum, nec tamen adhuc typis absolutum accepimus.

1. Apud Baudrandum Lex. Geogr. in voce *Rathi*.
2. De procefs. Spir. S. pagg. 251, 502. &c.
3. Præsertim t. IX. Bibl. Gr. pag. 232. 381.
4. Bibl. Gr. t. IX. p. 381.
5. Cod. I.

CAPUT III.
DE
ANASTASIO
S. R. E. BIBLIOTHECARIO.

Et de auctoribus in ejus Collectaneis occurrentibus.

PErsona ipsa ANASTASII vix quidquam ad nos pertinet, cum scriptorum modo, quæ in ejus Collectaneis cernuntur, rationem habeamus. De eo nihilominus aliquid dicere, ac præfari libet. Natione fuit, ut videtur, Romanus; certe Ecclesiæ Romanæ presbyter, abbas & Bibliothecarius. Claruit præsertim ab anno 858. ad 882. sub Pontificibus Nicolao I. Hadriano II. & Joanne VIII. Utrum idemmet cum Cardinali Anastasio censendus sit, latius disputant Scriptores, Cavæus in primis, omnino consulendus. Scripta illius recensent Bibliographi, inter quos diligentior Fabricius [1]. Præ ceteris Collectanea illius edenda nobis reliquit Gallandius noster ὁ πάνυ. Circumferuntur vero in illis quæ subjungimus Scriptorum monumenta, adjecto etiam numero paginarum, ubi apud nos infra occurrunt.

I. *Ipsius Anastasii Bibliothecarii epistolæ duæ, altera ad Joannem Diaconum, pag.* 30. *altera ad Martinum episcopum Narniensem, pag.* 43.
II. *Joannis papæ IV. Apologia pro Honorio summo pontifice, pag.* 32.
III. *Sancti Maximi epistolæ V. pag.* 34. 37. 38. 42. 58.
IV. *Theodori papæ Epistolæ III. pag.* 39. 41.
V. *Martini papæ Epistolæ IV. pag.* 43. 44. 49.
VI. *Commemoratio eorum, quæ S. Martinus Constantinopoli passus est, pag.* 45.
VII. *Relatio motionis in S. Maximum, quæ facta est coram principibus in Secretario, pag.* 50.
VIII. *Anastasii Monachi epistola, pag.* 59.
IX. *Relatio disputationis inter S. Maximum & Theodosium episcopum Cæsareæ Bithyniæ, pag.* 61.
X. *Anastasii Apocrisiarii epistola ad Theodosium presbyterum Gangrensem, pag.* 76.
XI. *Hypomnesticon de gestis SS. Maximi, Anastasiorum, Martini &c.*

Prodiere primum hæc Collectanea a Sirmondo edita Parisiis an. 1620. publici etiam juris facta a Combefisio, & in tomo XII. Bibl. PP. Lugdunensis; atque iterum vulgata in nova recensione operum Sirmondi, unde & nos in nostram penum transtulimus. Sed jam de auctoribus in Collectaneis comprehensis aliquid dicamus.

§ I.

De Sancto Joanne Papa.

Fuit Joannes papa hujus nominis quartus, natione Dalmata, patria Jaderensis. Patrem habuit Venantium Scholasticum. Romæ diaconum egit, ac tandem Papa designatus fuit, a S. Petro septuagesimus quartus: quam dignitatem annum & menses novem [2] obtinuit, usque ad diem xx. Septembris anni DCXLII. [3] vel ad duodecimum Octobris an. DCXLI. [4] Scripsit inter cetera ad Constantinum filium Heraclii Imp. Apologiam pro Honorio papa propter unam in Christo voluntatem. Hæc ad Constantinum epistola apud Eutychium [5] inscribitur *ad Heraclium & Constantinum fratres imperatores*. In Concilio Rom. an. DCXL. Joannes Monothelitas damnavit.

§ II.

De Sancto Maximo.

S. Maximus ex Protosecretario Heraclii abbas Chrysopolitanus fuit prope Constantinopolim. Hunc Græci Theologum [6], item Confessorem [7], Philosophum & Martyrem appellant. Hic strenuissimus Monothelitarum ac præcipuus adversarius, post mille vexationes tandem Lazicos deportatus, obiit an. Christi DCLXII. ætatis LXXXII. Cum Pyrrho CPolitano Patriarcha insignem habuit disputationem, quam ad an. DCXLV. consignat [8] Fabricius. Concilio Lateranensi sub Martino I. interfuit. Anastasius Apocrisiarius magistri sui Maximi vitam scripsit, quam laudat Allatius de Purgatorio [9], exstatque apud Combef. in tomo priori Operum

1. Bibl. Græc. tom. IX. pag. 337. Bib. med. t. I. p. 89. edit. Patav.
2. Burius in notitia.
3. Cavæus ad an. 640.
4. Fabr. Bibl. med. tom. IV. p. 42. edit. Patav.
5. Annal. tom. II. pag. 324.
6. In Cod. Bibl. Coislin. apud Montfauc. pag. 305
7. Combef. ad S. Maxim. t. I. p. 642. II. 98. 484. 528.
8. Bibl. Gr. tom. VIII. pag. 729.
9. Pag. 730.

S. Maximi [1]: poſt quam habentur etiam Acta, Collationes &c. quæ nos item græce & latine ex Anaſtaſii verſione edenda curavimus, prout exſtant apud *Sirmondum* [2]. Conſulantur Baronius [3] & Combefiſius in editione præclara operum S. Maximi.

§ III.

De Sancto Theodoro Papa.

Joannem IV. excepit in pontificatu Theodorus exeunte anno DCXLII. quem tenuit uſque ad dimidium anni DCXLIX. Patria fuit Hieroſolymitanus. Latine nonnulli Adeodatum, vel etiam Deuſdedit appellant. Is pontifex Pyrrhum Conſtantinopolitanum patriarcham turpiter in hæreſim Monothelitarum relapſum ſic damnaſſe dicitur, ut ad ſepulcrum S. Petri accedens, in Chriſti ſanguine tincto calamo depoſitionem Pyrrhi conſcripſerit. Duæ ejus exſtant epiſtolæ ſive apud Harduinum [4], ſive apud Oldinum [5]. Quæ in Collectaneis Anaſtaſii leguntur, potius fragmenta ſive excerpta ſunt, quam integræ epiſtolæ.

§ IV.

De Sancto Martino Papa.

Theodoro menſe Majo vita functo, Julio ineunte Petri ſedem regendam accepit Martinus hujus nominis primus, patria Tuders, martyr etiam, ſine tamen ſanguinis effuſione. Sedit pontifex ab anno DCXLIX: ad DCLIV. vel DCLX. De ejus tempore videndi Sirmondus [6] & Cointius [7]. Exſtant ejus epiſtolæ in tomis Conciliorum, & in Bibl. Patrum. Is coacto Lateranis Concilio CV. epiſcoporum Conſtantis Imperatoris Typum, ducesque Monothelitarum Sergium, Pyrrhum & Paullum, Cyrum item Alexandrinum, & Theodorum Pharanitenſem damnavit. Anno DCLIII. Calliopas Olympii in Exarchatu ſucceſſor cum Ravennatenſi exercitu Romam veniens, ſanctum pontificem capit, navi imponit, & poſt trimeſtre ſpatium, in Naxum inſulam deportat. Mox Conſtantinopolim ducitur: nec tamen ab eo obtineri potuit, ut Typum approbaret. Eapropter Cherſoneſum deportatur, ubi exſul obiit, & in Eccleſia S. Mariæ in Blachernis ſepultus eſt. Ex ejus epiſtolis ad nos ſpectat ea, quæ ad Theodorum eſt: ſeu potius fragmenta quædam ab Anaſtaſio decerpta, in quibus deplorat vicem ſuam ſanctus pontifex.

§ V.

De auctore Anonymo narrationis eorum, quæ ſæviter geſta ſunt in S. Martinum.

Auctor hujus Commemorationis ſeſe ſocium ſancti Martini prodit, dum ſtatim ab initio ait: [8] *Quædam quidem exterius ſollicitudine multa addiſcens, plurimorum autem proprie contemplator factus*. Et ſub finem [9]: *Viſa mihi & audita diligentiſſime declaravi vobis*. Non tamen navigationis ſocius fuiſſe videtur. Sex namque tantum pueruli cum S. Martino navigare permiſſi ſunt [10]. Facile igitur credi poſſit, illum ſancto Pontifici Conſtan-

A tinopoli adfuiſſe ſubinde, cum in Relatione motionis [11] ſtatim ab initio dicatur: *Die qua domnus Maximus, & is qui cum eo erat, penes hanc urbem regiam applicuerunt*. Quæ ſatis oſtendunt CPoli fuiſſe quoſdam, qui adverſariis Monothelitarum adhærebant. Utut ſit quæcumque in eum crudeliter & truculente ibi geſta ſunt uſque ad tranſportationem in Cherſoneſum, dilucide nobis exponit. Clericum etiam & monachum ſe prodit, cum propter rerum Theologicarum peritiam, tum etiam quia ſæpe S. Martinum *ſummum ſacerdotem noſtrum* appellat, Maximum vero, dominum: item quia more apud monachos uſurpato [12]: *Ego*, ait, *humilis & peccator famulus veſter a Deo venerabiles Patres*. B Utrum vero auctor motionis in S. Maximum factæ idem ſit cum auctore narrationis de S. Martino; etſi certa argumenta nulla demonſtrant, connexio tamen rerum quæ narrantur, ſtili affinitas, & quod apud Anaſtaſium jungantur in Collectaneis, haud improbabiliter iſtud ſuadeant.

§ VI.

De Anaſtaſio Monacho.

Erat Anaſtaſius iſte S. Maximi abbatis diſcipulus ac perfamiliaris. Annum ejus natalem fuiſſe C DCXVIII. ſcribit Cavæus [13], emortualem vero DCLXIV. Exſtat in Collectaneis Anaſtaſii ejus ad Monachos Caralitanos epiſtola. Fortaſſe etiam duæ ſuperiores enarrationes ad eumdem pertineant. Scripſit anno Chriſti ſaltem DCLVII. non DCLV. ut Cavæo videtur. Ait enim [14]: *Nono Kal. Septembris, quæ nunc tranſacta eſt, decimæ quartæ indictionis*. Nimirum anno Græcorum *6164*. cui & indictio XIV. & annus Chriſti *657*. congruunt.

§ VII.

De Anaſtaſio Apocriſiario.

D Alter S. Maximi diſcipulus fuit Anaſtaſius iſte, presbyter & Monachus, atque Romanæ Eccleſiæ Apocriſiarius. Scripſit vitam & acta S. Maximi magiſtri ſui [15], quæ maxime continentur in epiſtola ad Theodoſium Gangrenſem, quam nobis in ſuis Collectaneis ſervavit Anaſtaſius Bibliothecarius. Scripſit porro Indictione nona [16], ideoque anno Chriſti DCLXVI. non DCLXV. ut notat Cavæus. Etſi vero græca epiſtolæ non ſuperſint, teſtimonia tamen S. Hippolyti ex Cod. Franciſci Turriani adjuncta ſunt ex Combefiſio. Obiit S. martyr Anaſtaſius [17] die Dominico, hora tertia, V. Idus Octobrias cum in ſancta Collecta diceretur, Sancta Sanctis, Indictio- E ne decima. Qui characteres cadunt in annum Chriſti *666*. quo Kal. Septembris fluebat Indictio X. & Quinto Idus, ſive dies XI. Octobris erat Dominica, ſive feria prima, ut ajunt auctores Hypomneſtici [18].

§ VIII.

De Auctoribus Hypomneſtici.

Hujus Opuſculi auctores ſeſe palam oſtendunt Theodoſius & Theodorus fratres Monachi, ut no-

1. Pagg. 1-28.
2. Opp. tom. III.
3. Tom. VIII. pag. 657. num. 31.
4. Conc. tom. II. pag. 645.
5. Athenæi Rom. pag. 613.
6. Opp. tom. III. pag. 465.
7. Annal. Franc. tom. III. pag. 456.

8. Infr. pag. 45. C. 9. Pag. 49. A.
10. Pag. 45. A. 11. Pag. 50. D. 12. Pag. 49. A.
13. Ad ann. 655. pag. 385.
14. Infr. pag. 61. B.
15. Fabr. Bibl. Gr. tom. IX. pag. 122. & 340.
16. Infr. pag. 77. D.
17. Pag. 78. D. 18. Pag. 87. E.

tat Combefisius in monito, & Cavæus [1]. Ajunt etiam Anastasii Apocrisiarii epistolam sese accepisse a Lazico per Gregorium abbatem Bavararuensem, mense Augusto, Indictione XI. quæ præteriit [2]. Ex quo consequitur eos scripsisse anno 668. vel 669. putato scilicet initio Indictionis more Græcorum a Septembri. Pro anno priori stat Cavæus, pro posteriori Combefisius. Habemus in eo Hypo- A mnestico succinctam historiam passionis & mortis Martini papæ, Maximi, Anastasii abbatis, Anastasii Apocrisiarii, Theodori & Euprepii, ejusdem Anastasii Apocrisiarii fratrum germanorum [3]. Porro Jacobus Sirmondus, qui primus fasciculum hunc Anastasianum edidit, eique *Collectaneorum* titulum fecit, acceperat ex Bibliotheca Ecclesiæ Lugdunensis.

1. Ad ann. 668. 2. Infr. pag. 88. D. E. 3. Infr. pag. 86. C.

CAPUT IV.

DE SANCTO ANDREA CRETENSI ARCHIEPISCOPO.

Natus est Andreas Damasci, quantum quidem erudimur a Synaxariis, Magno Canone ac Triodiis Græcorum. Monachum, non episcopum, Hierosolymis egit. Quare in Catenis & alibi aliquando etiam Hierosolymitani nomine censetur [1]. Deinde Constantinopolim accitus, Diaconus factus est, Orphanotrophii curam gessit. Subinde Archiepiscopus Cretensis designatus fuit. Videnda quæ de eo scripsit Combefisius [2]. De ejus ætate inter eruditos non convenit. Cavæus ait, circa annum Christi DCXXXV. ac diu postea floruisse: propterea quod in Synaxario Triodiove suppar dicatur Sophronio patriarchæ, qui diem obiit supremam anno DCXXXIX. Hoc tamen nec Papebrochio [3], nec Casimiro Oudino placuit, qui contendit eum vitam produxisse ad dimidium usque anni DCCXXIV. Utut se res habeat, illud certum videtur, S. Andream scripsisse longe ante auctorem Dialogi Cristiani cum Saraceno, quem vulgo Joanni Damasceno ferunt acceptum. In hanc sententiam inducor ex eo, quod, ut suo loco adnotavimus, illius hic videatur verba usurpare, & quidem tamquam palam & publice jamdudum auctoritatem obtinentia. Cum porro S. Joannes Damascenus obierit circa annum DCCL. omnium minimam probabilitatem Oudini sententiam præ se ferre arbitramur.

Deinde cum probe constet ex Synaxariis, Andream a Theodoro Hierosol. ad VI. Synodum missum fuisse Constantinopoli, ubi & Diaconus & Orphanotrophus creatus est; illaque Synodus habita B fuerit anno DCLXXX. ipseque Andreas in Jambis ad Agathonem de codicibus Actuum illius Concilii agat, tamquam de Collectaneis *recentibus* atque utilibus; nisi vitam ei tribuamus supra hominum fidem longissimam, ad annum usque DCCXXIV. superfuisse cum Casimiro dicere nullo modo possumus.

Variæ ejus exstant homiliæ & alii fœtus. Nos selectissimas tantum exhibendas censuimus. Quam vero primus edidit de *Publicano & Pharisæo* Fabricius [4], nos heic cum nostra versione repræsentandam censuimus, ne quem forte hominis τοῦ ἔξω interpretatio offenderet. Quanta porro ejus sit γνησιότης & sinceritas (ut & ejus quam damus ab An- C gelo Maria Riccio publici juris factam,) nos hanc litem dirimere non avemus. Certe recentior videatur divisio Bibliorum in capita, qualem citat [5]: præter quam quod sextum appellat caput Proverbiorum XI. Quod si Cavæus suspecta habet nonnulla Opuscula, quæ jampridem sub Andreæ Cretensis nomine circumferuntur; dissidium facile componi poterit, si dicamus vel plures fuisse variis temporibus Cretenses Andreas, vel ab aliis contextas orationes ex verbis illius, illius quoque nomine fuisse inscriptas. Postremæ hujus conjecturæ infinita suppetunt exempla etiam in aliis sanctis Patribus; priori vero probabilitatem conciliare valeat, quod fortasse, ut Andreas noster ab aliis distingueretur, factum D fuerit, quod a Græcis veteribus vel Hierosolymitani appellatione, vel κατ' ἐξοχὴν Archiepiscopi Cretensis vocabulo indicatus sæpe fuerit.

1. Magnus Can. pag. 301.
2. Bibl. Conc. t. I. 3. April. t. I. p. 69.
4. Bibl. Gr. tom. X. pag. 141.
5. Infr. pag. 171. C.

CAPUT V.

DE JOANNE THESSALONICENSI.

Obtinebat Thessalonicensem sedem Joannes anno DCLXXX. quo sextæ Synodi interfuit, subscripsitque Synodicæ ad Agathonem. Eutychianos & Monothelitas strenuissime impugnavit: quare & tuendæ Chalcedonensis fidei campus amplissimus ei patuit, cum Monothelitæ eam quoque Synodum abrogandam contenderent, ut nos docet opportune E Joannes CP. Patriarcha [1]. Succi plena est ejus oratio in mulieres unguentiferas, sive de Resurrectione Christi, quam nobis Gallandius edendam consignaverat. A Combefisio post Savilianam editionem ἀδέσποτον, græce & latine publici juris facta est [2], nosque ab eo mutuati sumus. Visum est tamen & alia duo fragmenta satis prolixa subnecte-

1. Epist. apolog. ad Constantinum Pp.
2. Auct. Nov. tom. I. pag. 761.

re, alterum de miraculis S. Demetrii [1], alterum ex Dialogo, sive sermone inter paganum & christianum de cultu Imaginum [2]. Cum porro Actis VI. Synodi subscripserit tamquam Apostolicæ Sedis vicarius & legatus, non potuit certe diutius post annum DCLXXX. vitam prorogasse. Cavæus quidem de nostro hoc Joanne differens pag. 391. sic ait: *Præter hunc Joannem Thessalonicensem, inveni neminem*. Attamen quæ ex Joanne Thessalonicensi affert Metaphrastes, adnotatque passim Fabricius, haud difficile animum in aliam sententiam merito inclinare possint. Certe dum ait direptionem Thessalonicensis urbis sub Leone contigisse Imperatore, eamque constet accidisse anno 904. sub Leone VI. A Philosopho, quis non facile credat juniorem esse auctorem miraculorum S. Demetrii? Adde illum sic loqui de ejus civitatis direptione, tamquam de eventu, qui *ante annos plures* [3] contigerit, simulque videtur indicare, superstites adhuc fuisse multos, qui direptionem illam suis oculis vidissent. Jam autem si alia ponatur Thessalonicæ direptio quam quæ sub Leone VI. usuvenit, ea omnino sub Leone I. vel II. consignanda esset, ideoque ad summum circa dimidium sæculi quinti: Leo enim III. imperitabat sub initium sæculi VIII. ideoque ad hunc digitum intendere non poterat Joannes Thessalonicensis, qui Sextæ Synodo ann. 680. interfuit. B

1. Ex Combef. ad Script. post Theoph. Videndus & Allatius de Simeonib. pag. 97. & 105.

2. Ex Synod. Nicæna II. Act. V.

3. Infr. pag. 195. B.

CAPUT VI.

DE

EVANTIO ABBATE.

Distinguendum esse Evantium sive Evantum nostrum ab Evantio Viennensi, qui obiit anno DLXXXVI. probe animadvertit Basnagius & Fabricius. Scripsit enim epistolam contra eos qui Cæsaraugustæ ajebant, sanguinem animalium esse immundum. In ea porro laudat librum Regulæ Pastoralis S. Gregorii. Quare omnino ab Evantio Viennensi est distinguendus, qui ante editum illum librum diem supremam obierat. Erravit igitur in hac parte Cavæus [1]. Cardinalis Aguirrius [2] nititur demonstrare, Evantium hunc nostrum fuisse Archidiaconum Toletanum. Hispanum certe fuisse C constat ex ipsa epistola. De eo non plura apud Scriptores invenies. Nec tamen ab re affirmaveris, eum ob oculos præsertim habuisse Pirminium abbatem, ut constabit ex iis, quæ in illo infra dicentur.

1. Ad ann. 581. pag. 350.

2. Concil. Hisp. tom. III. pag. 87.

CAPUT VII.

DE

GERMANO

PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO.

Germanus Constantinopolitanus Patriarcha, Justiniani Patricii filius, fuerat antea Cyzicenus Metropolita. Is cum Leonis Isauri decretis adversus sanctas Imagines minus obtemperaret, anno DCCXXX. sede sua dejectus, & vitam privatam agens, locum fecit Anastasio successori suo viro εἰκονομαχωτάτῳ. Decennio postquam throno CPolitano depulsus fuerat, in paterna domo vitam cum morte commutavit, die XII. Maii, satis grandævus, quippe qui Constantino Pogonato mortuo, a quo ejus parens Justinianus interfectus fuerat, anno nempe 685. virilia exsectus fuisse dicitur. A pseudosynodo Copronymiana CPli collecta anno 754. anathemati subjectus est, tamquam διγνώμῳ & ξυλολάτρῃ, id est, inconstans & versipellis, atque lignorum cultor. Ejus memoria celebratur Actione VI. Synodi secundæ Nicænæ, de eoque judicium suum profert Photius Cod. CCXXXIII. Plura scripsit, quæ recensent Bibliographi. Eminent inter cetera Rerum Ecclesiasticarum contemplatio, in qua ritus & mysteria Missæ Græcorum explicantur, quam tamen quidam Germano II. attribuunt. Pro Germano I. tamen militat inter ceteros Richardus Simonius [1]. Fatendum tamen ab aliis alia inserta D fuisse. Quare sincerum Germani fœtum vix distinguere quis valeat. Equidem primum ejus auctorem fuisse Germanum nostrum nonnulla suadere videntur. Namque in expositione secundi Antiphoni ait, quosdam velle Troparii auctorem esse Justinianum Imperatorem *sanctæ memoriæ*. Quæ sane verba cum usurpari soleant de homine haud ita multo antea defuncto, Scriptorem proinde non redolent sæculi XIII. qualis fuit Germanus II. sive referantur ea verba ad Justinianum I. qui obiit anno DLXV. sive ad secundum fato functum anno DCCXI. Præterea ritum quemdam a Græcis usurpatum referens, Indos commemorat, & *fideles Veneticas insulas inhabitantes* [2]. At enim ut quisque facile cernit, E hæc melius cadunt in finem sæculi VII. vel etiam initium VIII. propter adolescentiam & quamdam græcitatem nostræ civitatis, quam in sæculum XIII. Postremo passim commemorat, Christum esse *Unum de Trinitate hominem factum, passum &c.* quæ utique dissidia redolent sæculi VI. [3] potius quam sæculum decimum tertium.

Germano quoque nostro tribuitur libellus de sex Synodis, quem ἀδέσποτον ac sine auctoris nomine primus vulgaverat Justellus, mox auctiorem Lemoinius [4],

1. In not. ad Gabr. Severum, pagg. 249. 287. & Biblioth. selectæ tom. II. pag. 174.

2. Infr. pag. 217. E.

3. Vide Biblioth. nostram tom. XI. pag. VIII. & 330. 353. A.

4. Varior. Sacr. tom. I.

paſſimque recuſſus eſt in Bibliothecis & alibi. At A neſcio num Germanus I. Conſtantinum appellaviſſet *ἐν ἁγίοις Sanctum*, ac dixiſſet tempore Concilii Nicæni primi Alexandrum fuiſſe *Patriarcham* Conſtantinopolitanum. Conſule ſis diſſertationem V. C. Petri de Marca de hoc ipſo argumento.

CAPUT VIII.

DE

COSMA

HIEROSOLYMITANO.

COſmas a patria Hieroſolymitanus dictus, & ex eo quod civitas illa *Sancta* vocaretur, B Hieropolites etiam nuncupatus: condiſcipulus fuit S. Joannis Damaſceni, ſub eodem præceptore Coſma monacho educatus, ut in vita Damaſceni refert Joannes Hieroſolymitanus [1]. Cum enim ex Italia Damaſcum reverteretur, a Saracenis captus, ab Joannis Damaſceni patre redemtus eſt, Joannique filio ſuo, & Coſmæ noſtro hymnologo magiſter datus eſt. Poſt Petrum factus eſt Epiſcopus Majumæ [2], circa annum DCCXLIII. De illo Suidas hoc judicium tulit in Joanne Damaſceno: *Joannis Damaſceni æqualis fuit Coſmas Hieroſolymitanus, vir ingenioſiſſimus, omnino muſicam harmoniam ſpirans. Joannis porro & Coſmæ muſicales regulæ nullatenus cum aliorum carminibus conferri poſſunt, ac ne poterunt quidem, quamdiu mortale genus ſupererit.* Hos hymnos expoſuerunt Joan. Zonaras, Theodorus Prodromus, Marcus Eugenius, & Gregorius Corinthiacus [3]. Sunt tamen qui Coſmæ monacho, ſive ſeniori perperam attribuant. Odæ omnes ſunt acroſtichæ, non pleræque ut habes in Fabricio [4], qui utique ſententiam mutavit poſtquam Prudentius ab Aldo editus ad manus ejus pervenit, ex quo etiam Coſmæ hymnos recenſet [5]. Nos ex eo Aldi libro græca deſcripſimus, quæ tamen typothetarum oſcitantia vitioſiſſima ſunt, ſanata nihilominus per nos fuerunt ut in notis indicavimus, ex βιβλίῳ ἐνιαυσίῳ Romæ edito. Adornavimus etiam verſionem latinam, Aldina enim adeo ſervilis eſt, ut ſine græcis a latine tantum ſcientibus intelligi vix queant. Præterea hymnis illis XIII. adjecimus & alios nonnullos græce & latine ex verſione noſtra nunc primum prodeuntes, quos paſſim in eodem libro ἐνιαυσίῳ invenimus. Hos tamen, ſaltem qui longiores ſunt facile dixerim ad ſeniorem Coſmam junioris magiſtrum pertinere. Animadverſione dignum videtur, C quod in hymno Theophaniæ V. 2. dicitur de draconibus ſive dæmonibus luſtra Jordanis incolentibus: quod itidem refertur a S. Joanne Damaſceno [6]. Quare conſequitur vel per ea tempora vulgo ejuſmodi obtinuiſſe ſententiam, vel potius a communi magiſtro utrumque diſcipulum didiciſſe.

1. Pag. VII.
2. Lequienius in not. ad vitam Damaſc. pag. 20. ſeqq.
3. Allatius de Gregor. pag. 418.
4. Bibl. Gr. tom. X. pag. 218.
5. Ibid. pag. 333.
6. Infr. pag. 276. C.

CAPUT IX.

DE

BEDA, ET ECBERTO.

QUis Beda fuerit, qua patria ortus, qua ætate floruerit, quæ ejus ſtudia fuerint, ipſe nos docet ad calcem Hiſtoriæ Anglorum [1]. *Beda Dei famulus & presbyter monaſterii beatorum Apoſtolorum Petri & Paulli, quod eſt ad Wirimundam & Ingiruum. Qui natus in territorio ejuſdem monaſterii, cum eſſem annorum ſeptem, cura propinquorum datus ſum educandus Reverendiſs. abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitæ in ejuſdem monaſterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter obſervantiam diſciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in Eccleſia curam, ſemper aut diſcere, aut docere, aut ſcribere dulce habui. Decimonono autem vitæ meæ anno Diaconatum, triceſimo* E *gradum presbyteratus, utrumque per miniſterium Reverendiſſimi epiſcopi Joannis, jubente Ceolfrido abbate, ſuſcepi. Ex quo tempore accepti presbyteratus, uſque ad annum ætatis meæ LIX. hæc in Scripturam ſanctam meæ meorumque neceſſitati ex opuſculis venerabilium Patrum breviter annotare, ſive etiam ad* D *formam ſenſus & interpretationis eorum ſuperadjicere curavi.* Obiit anno DCCXXXV. Opera ſua recenſet ſubinde ipſemet Beda, & poſt eum Bibliographi & Poſſevinus. Alia quædam paſſim ſub ejus nomine circumferuntur, quæ apud Warthonum præſertim & Smithæum alioſque occurrunt. Nos ex multis unam ad Egbertum epiſtolam quantivis pretii recudendam cenſuimus, quod multum lucis Egberto ipſi afferre poſſit.

Fuit porro Egbertus ſive Ecbertus Eboracenſis poſt Wilfridum Archiepiſcopus ab anno 732. ad 767. Regio erat principum Northumbrorum ſanguine cretus, Eadberti nempe frater. Inter alia quædam opera quæ illius nomine circumferuntur, extat *Dialogus de Eccleſiaſtica inſtitutione*, quem primus edidit Waræus anno 1664. ex Biblioth. Cottoniana, quique ſubinde in Tomos Conſil. immigravit, alias etiam ſæpe recuſus, & ſubinde auctus. Malmesburienſis [2] ſcripta ejus appellat *Exquiſitioris eruditionis ſcholaſticæ libellos*. Stilus tamen hanc laudem non meretur.

1. Tom. III. pag. 151.
2. De geſt. Pontif. Angl. lib. III. pag. 133.

CAPUT X.

DE JOANNE HIEROSOLYMITANO.

NOmine tantum & monachali professione notus est: cetera quis fuerit non constat. Monachum fuisse Hierosolymis ex titulo suæ narrationis *De origine motuum Iconoclastarum* liquet. In Synodo etiam nescio qua de charta illum suam narratiunculam pronunciasse, inde apparet [1]. At illum eumdem non esse cum Scriptore *Orationis apodicticæ*, seu *Invectivæ* ad Constantinum Caballinum sive Copronymum, contra atque vulgo Bibliographis persuasum videtur [2], quædam sunt quæ facile persuadeant. Namque primo auctor *Invectivæ* & presbyter & Patriarcha vocatur, auctor vero *Narrationis* nonnisi monachus audit. Deinde ille a pa- A tria, ut videtur, etiam Damascenus appellatur; hic vero Hierosolymitanus. Tertio aliter originem motuum Iconoclastarum uterque nobis refert. Quarto Scriptor *Narrationis* pusillus homo & tenui dicendi facultate præditus adparet, qui ne memoriter quidem sua recitare posset; at contra *Invectivæ* scriptor vehemens in dicendo cernitur, qui nec Imperatoris iram, nec frequentissimam audientiam vereatur, ignem spirans memoriterque apud auditores verba faciens. Hæc me ad distinguendum alterum ab altero induxerunt. Uterque tamen sic loquitur, ut saltem alicubi restitutas jam Imagines B suo tempore arbitrari possimus.

1. Infr. pag. 270. A.

2. Confer Fabr. Bibl. Gr. tom. VI. pag. 350.

CAPUT XI.

DE S. JOANNE DAMASCENO.

NObili loco natus est Joannes Damascenus, patre scilicet Sergio quæstore Abdolmelechi Caliphæ Saracenorum. Communem, ut capite superiori diximus [1], cum Cosma Hierosolymitano magistrum habuit Cosmam monachum. Subinde in aulam principis accitus, a secretis ei fuit, ut & pater ejus. Uterque *mansur* audiebat, quod ὑβριστικῶς & per contumeliam interpretata est septima Synodus Actione VI. Theophanes tamen [2] melius ait significare λελυτρωμένον, h. e. redemtum. Hoc sane minus longe distat ab *bimsir*, tradere, & orientalium linguis, in quibus *besir* eripere significat. Itaque sic dictus fuerit, vel quia ipse ereptus est a Saracenorum captivitate, vel potius quia eripiendorum pretia aut reciperet aut persolveret. In hanc potius sententiam inclinat animus, ex eo quod pater & filius eodem censebantur nomine: qui & ἀρκλᾶν, quasi dicas arcularium, etiam appellabatur [3]. Interpretationi igitur VI. Synodi locum dedisse videtur affinis orientalium vox *mamzer* quæ spurium hominem notat, vel potius Copronymi impietas, qui nomen *mansur* deflectebat in μαμζηρὸν, *mamzeron*, quo malitiose Catholicos quasi adulterinos traducebat. Tan- C ta fuit eloquentia, ut Chrysorrhoas, id est auro fluens Cedreno, Sigeberto aliisque diceretur. Insignem operum ejus editionem Lequienio debemus. Syncerior ejus Paracletice occurrit græce in libro ἐνιαυσίῳ, de quo diximus cap. VIII. Nos inter adversaria V. C. Bongiovanni dialogum nacti sumus inter Christianum & Saracenum, quem sibi ex Cod. quodam Vindobonensi describendum curaverat vir eruditus. Dialogus iste in Lequienio haud satis integer invenitur, & aliunde conquisitis fragmentis consarcinatus. Noster brevior quidem est, nec suis caret nævis: attamen ex eo pluscula loca Lequienii feliciter restitui poterunt, ut nihil interea dicamus D de insigni loco, quem in Adrea Cretensi commemoravimus. Græca Bongiovanni cum nostra latina versione exhibemus.

1. Supra cap. VIII.

2. Pag. 350.

3. Confer Allat. de Gregor. pag. 320.

CAPUT XII.

DE PIRMINIO ABBATE.

PIrminum abbatem fuisse ex titulo sui libelli satis constat: Chorepiscopum etiam fuisse ex conjectura suspicantur eruditi. Obiit anno 758. ut Mabillonius docet, & ex eo Historia Literaria Galliæ [1]. Quare typographicum sphalma videtur in Fabricium irrepsisse, apud quem, decennio serius ejus mors consignatur. Pirminii libellus *De singulis libris canonicis* inter analecta Mabillonii primum prodiit, a quo & nos inde accepimus. In eo tametsi barbare exarato, multa leguntur quibus dogmata catholica, & ecclesiasticæ consuetudines confirmari illustrarive possint. De eo plura non

1. Tom. IV. pag. 123

constant. Ex iis tamen fuisse videtur, qui ab esu sanguinis vel morticini abstinendum ducebant [1]: quare & in illum ejusque sequaces calamum strinxisse videatur Evantius, dum ait [2]: *In quibusdam Cæsaraugustæ partibus reperisse vos asseritis Christianos necdum eruditos paginibus sacris ...... qui dicunt immundum fieri hominem alicujus animalis sanguinem comedentem*. Certe Pirminius doctrinam suam maxime ex Actis Apostolorum confirmare studet, quod testimonium præsertim diluere nititur Evantius [3]. Ceterum Chorepiscopum illum saltem A fuisse conjiciunt ex ipsa phrasi suæ orationis: locum nemo, quod sciam, hactenus indicavit. In Cæsaraugustana tamen diœcesi si quis ponat propter Evantii auctoritatem, rem fortasse haud improbabilem affirmabit; cui etiam adstipulabuntur voces *Karagios* & *Karakares*, quæ suo adhuc tempore apud Hispanos in usu fuisse docet Philesacus. Fatendum tamen & in Galliis & in Hispaniis invaluisse eas superstitiones de quibus queritur Pirminius, quocum suo loco adnotavimus conferendum Berardum in Cann. Gratiani [4].

1. Infr. pag. 281. A. 2. Infr. pag. 198. A. 3. Ibid. D. 4. Ad Can. XVI. cau. 26. qu. 7.

CAPUT XIII.

DE

THEODORO ABUCARA.

Arabica, vel Syriaca voce sic dictus est Theodorus noster, quasi *Abu Cara*, h. e. Pater sive Episcopus Caræ, quæ ipsamet videtur civitas trans Jordanem posita in Palæstina, quam Scripturæ *Charan* sive *Haran* appellare censentur, cujus proinde Theodorus episcopus fuerit. Hoc tamen argumentum Lequienii [1] tanti non est apud Fabricium [2]. Alii Charræ in Mesopotamia episcopum faciunt, ut Cotelerius, Turrianus, Itigius aliique. Discipulus & auditor fuit Joannis Damasceni. Quare & illud usurpat *A voce domini Joannis* se accepisse [3], ac sæpe etiam verba utriusque conveniunt. Floruit circa annum DCCLXX. Nonnulli Theodorum B nostrum confundunt cum Theodoro Cariæ] Photii amico [4], qui in Synodo VIII. an. 869. Ignatii partes sequutus est; alii cum Theodoro Rhaituensi, qui floruit circa an. 660. cum Antiocheno item sive Hagiopolitano. Sed ab his omnino esse distinguendum evincit Fabricius loco citato. Tria & XL. ejus opuscula circumferuntur, a Gretsero edita fere universa. Ex his delegimus tractatum *De Unione & Incarnatione*, quem primus edidit græce & latine ex MS. Bodlejano Andreas Arnoldus Norimbergensis [5], qui idem in Cæsarea Bibliotheca memoratur a Lambeccio. Consulendus etiam de nostro Theodoro Cotelerius [6].

1. Damasc. tom. I. pag. 391.
2. Bibl. Gr. tom. IX. pag. 176.
3. Theodor. Opusc. 18. 35. 37. &c.

C

4. Confer Cavæum ad an. 867.
5. Parisiis an. 1685.
6. Ad Homil. Clement. V. c. XXIII. n. IV. App. PP. I. 669.

CAPUT XIV.

DE

ETHERIO ET BEATO.

Fuit Eterius, sive Etherius Uxamensis Episcopus; Beatus vero presbyter tantum, referente Mariana [1]. Attamen Paullinus Aquilejensis, sive potius Alcuinus [2] *Beatum vocat abbatem, & discipulum ejus Heterium*. Certe juniorem fuisse Eterium D liquet ex verbis ipsius Elipandi ad Felicem [3]: *Adolescentiam sane fratris nostri Eterii lacte adhuc alitam &c.* Nomen ejus in Operis titulo præcedere certum esse debet, quia ab Eterio scriptum est, quum jam esset *Oxomæ sedis nominatus episcopus* [4], non vero *postmodum factus*, ut Basnagius sibi velle videtur [5].

Notior aliquanto Beatus, cujus vita exstat apud Mabill. sæc. III. Bened. par. II. Fuit is Levanensis in Asturia monachus, abbas & presbyter Benedictinus, Monasterii Vallis Cavæ in territorio Liebano sive Santillanensi [6]. Traducit sæpe Elipandus Beatum, tamquam Asturicensem montivagum, fœtidum, horribilem: immo frequenter eum nomine *Antiphrasii*, h. e. adversarii, vel potius *infelicis* appellat.

Elipandi porro errorem in eo fuit, ut Christum humanitate adoptivum filium vocaret, quod passim ex ipsa Eterii & Beati disputatione constat. Historiam hujus rei locupletiorem exhibebit Basnagius in laudatis superius Observationibus. Multum etiam lucis Eterianæ doctrinæ afferent scripta Paullini sive Alcuini contra Felicem Urgelitanum; Synodus item Francofurtensis anni 794. aliæque contra Elipandum habitæ.

Scripsere Etherius & Beatus æra 823. hoc est anno Christi 785. æra namque Hispanica triginta & octo annis Christianam antevertit [7]. Stilus eorum satis barbarus, obscurus & implexus prout tempora & ingenia locorum illorum tunc ferebant: præterea quæ supersunt exemplaria rudiores amanuenses invenisse cernuntur. Primus edidit Petrus Stevartius ex Bibl. Toletana, Leodii Theologiæ doctor & professor. Subinde in Bibl. PP. immigrarunt duo illi libelli, quos tandem diligentius recensitos a Jacobo E Basnagio in antiquis Lectionibus Canisii [8], nos inde recudendos mutuati sumus. De fragmento a Stevartio edito, vide sis Fabricium [9].

1. Annal. Hisp. tom. VII. pag. 8.
2. Contr. Felic. Urgel. lib. I.
3. Infr. pag. 301. D.
4. Infr. pag. 299. C.
5. De hær. Feliciana Obs. pag. 289. §. 2. ad t. II. Canisii.
6. Basnage l. c. pag. 290.
7. Infr. pag. 290. A. Bevereg. Inst. Chronol. pag. 200.
8. Tom. II. par. 3.
9. Bibl. med. tom. V. pag. 112. edit. Patav.

CAPUT XV.

DE

JOANNE

DAMASCENO, SIVE HIEROSOLYMITANO.

SCriptorem Orationis στηλιτευτικῆς seu Invectivæ adversus Iconomachos, manu exarati codices Joannem perhibent alii quidem Damascenum, alii vero Hierosolymitanum. Eam græce & latine edidit Combefisius inter Scriptores post Theophanem [1], ut & aliam ἀποδεικτικὴν de sacris Imaginibus ad Constantinum Caballinum, quam idemmet publici juris fecit in novo Auctario [2], quam etiam MSS. Codd. Joanni Hierosolymitano, alii Damasceno inscribunt. Nominum ταυτότητι confusionem peperit. Fabricius [3] *Invectivæ* auctorem dicit Anonymum, quem & Cavæus sequutus est: at contra ille Orationis *apodicticæ* parentem agnoscit Jo: Hierosolymitanum, quem supra scripsisse diximus de *Origine motuum Iconoclastarum* [4], & ab hoc diversum arbitrati sumus. Ætatem scriptæ orationis apodicticæ consignandam esse intra annum 743. & 775. ex eo abunde patet, quod sub Copronymo & contra illum dicta sit, qui per eos annos regnavit, cujus & pseudosynodum habitam an. 755. refutandam assumit auctor noster. Immo vero scripsisse illum anno præcise 770. non modo chronotaxis Cavæana evincit, sed illud etiam, quod §. 16. dicat currentem Indictionem esse VIII. & jam a Christi passione fluxisse annos DCCXLV. Octava namque Indictio currebat anno illo 770. sive Græcorum 6278. Quod vero ait, annum illum esse a passione Christi 745. nisi error sit in numeris, referri possit ad initia motuum Iconoclastarum per decretum Leonis. Leo enim Isauricus, qui imperium obtinuit ineunte anno 716. decimo circiter Imperii sui anno edictum de tollendis imaginibus promulgavit, videlicet circa an. Christi 726. Igitur Christi annus 770. erat annus 745. reputatis nimirum in numero hoc & sæculis integris septem, & ex octavo annis tantum 45. quibus vigebant motus Iconoclastici. Confirmatur hæc interpretatio, quia subdit loco citato, motus Iconomachorum cœpisse *Indictione* IX. *abhinc plus minus annis* XLV. Jam vero anno Christi 726. seu Græc. 6234. currebat nona Indictio a Kalendis Septembris.

Quod vero auctorem Invectivæ eumdem statuamus cum scriptore Orationis adversus Copronymum, facit & similitudo stili, & argumenti ταυτότης, & temporum convenientia: præsertim vero quia auctor Invectivæ [5] aperte dicere videtur, sese mox ampliorem orationem editurum adversus hostes SS. Imaginum; & evidentius [6]: *Hoc modo accepimus a Sanctis Patribus, quorum etiam nomina & verba in libro consignabimus, si Dei voluntas ac providentia tulerit*. Quæ omnia occurrunt nobis adamussim in Oratione ad Copronymum, quam propter prolixitatem suam haud ab re librum vocare possis. Præterea cum Fabricius eidem Scriptori acceptas ferat & narrationem de origine motuum, & Apodicticam ad Caballinum, nec tamen, ut ostendimus suo loco, utriusque ille auctor haberi possit; maluimus ei Invectivam potius dissertationem, quam narratiunculam illam tribuere.

1. Pag. 303. 2. Tom. II. pag. 665. 3. Bibl. Gr. tom. VI. pag. 350. 4. Cap. x. 5. Infr. pag. 353. B. 6. Num. xv. pag. 357.

CAPUT XVI.

DE

TARASIO PATRIARCHA.

PHotii avunculus magnus fuit Tarasius, sedemque Constantinopolitanam obtinuit ab anno 784. ad 806. Ejus vitam ab Ignatio Nicæno Metropolita conscriptam latine legas apud Bollandianos [1]. Patrem habuit Georgium Præfectum urbis, matrem Encratiam. Habita sub illo est Synodus Nicæna II. Ejus scripta in tomis Conciliorum occurrunt fere universa. Nos epistolam ejus ad Hadrianum papam contra Simoniacam labem exhibemus, quæ exstat in jure Græco Romano [2]. Nos vero eamdem a Pandectis Beveregii sumsimus [3], cui tamen nostram adjecimus versionem.

1. Die 25. Febr. 2. Pag. 190. 3. Tom. II. par. I. pag. 184.

CAPUT XVII

DE

ANONYMO BECUCCIANO.

DOminicus Becuccius præpositus Ecclesiæ sancti Felicis ad Imam, ex Bibliotheca Gabrielis Richardii edidit Florentiæ anno 1768. ex quodam MS. [1] libellum auctore incerto, cui titulus est *Dogmata orthodoxa &c.* Scriptor ejus nusquam comparet. Gallandius noster in suis adversariis *Anony-*

1. Signatur K. I. estque chartaceus, quem Becuccius describit in præf. pag. 14. ac videtur sæculi xv.

mum Damascenum scripserat. Becuccius V. C. putat monachum fuisse [1], his ductus argumentis: primo quia teste Mabillonio, monachorum erat hinc inde a Patribus quædam decerpere, quæ alienis operibus subjungebant, ne ullæ in fine pagellæ vacarent in Codicibus. Secundo quia Joannem Damascenum *S. Patris nostri* appellatione allegat, quem constat in S. Sabæ Laura monachi vitam gessisse. Hæc quanti sint, quisque facile intelligat. Visum mihi est a nomine editoris *Anonymum Beccucianum* appellare. Facile autem crediderim esse pium aliquem laicum, qui pro liberis suis religiose educandis brevem illam catechesin planamque conscripserit, sive manualem librum vel Enchiridium, ut A veteres loqui solebant. Sub finem enim ait: *Ego quidem, filii mei dilecti, exposui vobis hæc sancta dogmata ...... ut pro certo habeatis, quod is qui genuit vos, ita credebat &c.* Quod ergo S. Joannem Damascenum *S. patris nostri* appellatione donaverit, id ex consuetudine est, qua sic Græci omnes sanctos etiam non monachos, aut certi instituti quod nos profiteamur, vocare pie & religiose consueverunt. Cum porro multus sit auctor noster in tradendo dogmate de cultu Imaginum, liquet eum post Synodum Nicænam II. vixisse. Quare nec ante annum 791. illum ponendum censuimus. De revelatione Gregorii Thaumaturgi, vide quæ in eo scripsit Gallandius [2].

B

1. Pag. 16.

2. Bibl. tom. III. pag. 447. & proleg. pag. XXVI.

CAPUT XVIII.

DE

LEIDRADO

EPISCOPO LUGDUNENSI.

Leidradus natione Noricus [1], Caroli Magni pernecessarius, & ut quidam sibi velle videntur, etiam Bibliothecarius. Sedem Lugdunensem post Hilduinum Adonis nepotem [2] obtinuit ab anno 799. ad 813. Intra hoc tempus delata sunt Lugdunum, & in majori Ecclesia collocata ossa beati Cypriani, & capita Sanctorum martyrum Pantaleonis, & Sperati Scillitani [3]. Multas ædificavit Ecclesias, monasteria erexit, cantum in Lugdunensi Ecclesia restauravit, aliaque præstitit boni ac diligentis pastoris officia, quamvis adversa corporis valetudine [4]. Jussu Caroli Hispaniam repetiit, ut adversus Feli- C cis doctrinam populos muniret. Initio imperii Ludovici in Suessionense monasterium se recepit, in cujus locum Agobardus suffectus est [5]. Hæc invenire licet in Agobardo Baluzianæ editionis. Superant ex operibus ejus, *Liber de Sacramento baptismi* cum epistola de eadem re ad imperatorem, quæ in Analectis suis publicavit Mabillonius, a quo & nos accepimus. Præterea epistolæ duæ, quæ leguntur ad calcem Agobardi Baluziani. Utramque ex illo nos recudendam curavimus. Vix in Monasterio Suessionensi annum explevit Leidradus, ibique vita est functus.

1. Theod. Aurelian. parænes. ad judices.
2. Ugo in Chron.
3. Ado Martyr. XVIII. Kal. Octobr.
4. Confer ejus epist. I. infra.
5. Ado & Ugo l. c.

CAPUT XIX.

DE

JESSE

AMBIANENSI EPISCOPO.

Jesse, quem alii Tesse appellant, fuit Ambianensis in Gallia episcopus ab anno 799. ad 835. Quo primum anno sedem episcopalem obtinuit, datus est Leoni III. papæ comes itineris in Italiam [1]. Missus est Constantinopolim a Carolo M. ad Nicephorum an. 802. ut cum illo & Irene pacem componeret. Quinquennio post, anno videlicet 808. iterum in Italiam missus ad Leonem. In Galliam reversus anno 811. Testamento Caroli M. subscri- D psit [2] cum Hildebrando, Riculfo, Arnulfo, Vulfario, Bernuino, Leidrado aliisque episcopis, ut ab illo ipso testamento erudimur apud Eginhartum. Ejus epistola quam repræsentamus, prodiit Parisiis an. 1615. cum opusculis Hincmari Rhemensis [3] ab Joanne Chorderio edita, deinde transiit in Bibl. P.P. Lugdunensem [4]. Multa habet de ritibus Baptismi: quare apparet agitatissimam fuisse per ea tempora in Galliis hujusmodi materiam.

1. Anastas. in vita Leon. III.
2. Sammarth. tom. I. pag. 94.
3. Pag. 664.
4. Tom. XIV. pag. 67.

C A P U T XX.

D E

S. A G O B A R D O

ARCHIEPISCOPO LUGDUNENSI.

SAtis multa de Agobardo ſcriptores ad nos. Fuit ille natione Gallus, & ortus eſt anno 779. ut a Mabillonio docemur [1]. Mox Hiſpaniam petiit, unde digreſſus anno 783. in Narbonenſem Galliam delatus eſt. Anno 813. cum Leidradus ſeſe in Monaſterium Sueſſionenſe contuliſſet, ſedi Lugdunenſi adminiſtrandæ præfectus eſt, quam anno inſequenti 814. tamquam propriam Leidrado vita functo obtinuit ad annum uſque 840. vel 841. quo VIII. Idus Junias [2] apud Sanctonas vitam cum morte commutavit. Anno 818. edito ad Imperatorem Ludovicum libro, Felicis Urgelitani errores confutavit. in Judæorum petulantiam acrius deſævíit, datis etiam ex Lugdunenſi Synodo an. 829. literis ſupplicibus ad ipſum Imperatorem.

Lotario & Pipino filiis adverſus Ludovicum patrem aperte arma moventibus [3], ab anno 833. ac deinceps varia fortuna uſus eſt. *Agobardus enim a fide principis avulſus, accendit conſilio juvenilem Lotharii animum. Convocatur concilium, ubi de eripiendo patri diademate audaciſſime quiſque contendit* [4]. Anno 834. excluſo a Galliis Lothario a Ludovico patre, Agobardus ſeſe illi erroris comitem junxit. Neque facti apologia omnibus rhetoricæ pigmentis ornata, neque probitas viri cetera virtutibus clari efficere potuerunt, quin deponeretur [5] in conventu ad Theonis Villam anno 835. cui tamen nullus alius ſuffectus eſt. Anno 837. relicto Lothario, in Galliam reverſus Ludovico iterum reconciliatus eſt, quem anno 840. vel 841. ad Rhenum proſequutus, apud Sanctonas diem obiit ſupremam.

Nemo eſt qui ſcientiam ac doctrinam Agobardi non commendet, Maſſonus, Fabricius, Baluzius, Cavæus, alii. Illius opera forte fortuna invenit Maſſonus apud quemdam Lugdunenſem bibliopegum, mox dilaceranda, niſi vir eruditus e manibus ejus arripuiſſet, quæ poſtea vulgavit Pariſiis anno 1605. Hunc ſubinde imitatus Stephanus Baluzius anno 1666. novam eorumdem operum editionem notis adornatam diligentiſſime procuravit. Nos Baluzianam editionem iterum excudendam decrevimus, ſic tamen, ut more noſtro, reſectis quæ parvi erant momenti in notis, graviora & utiliora, ſæpe in compendium coacta, ad calcem paginarum retinuerimus.

Scripta Agobardi recenſent Dupinius & Cavæus: qui tamen iniquior eſt aliquanto in eum propter libellum de Picturis & Imaginibus. Cum enim ceteri omnes, Maſſonum puta, Baluzium, Raynaudum, Mabillonium, Cointium, alioſque emunctæ profecto naris homines, Agobardi dicta emolliri, ac in bonum ſenſum accipi poſſe contendant, Cavæus ſolus in alia omnia abiiſſe maluit. Nihil tamen vel Hercules contra duos. Nam illud ſatis conſtat, I. Gallos per ea tempora diviſos in hac parte fuiſſe diverſis ſtudiis [6]. II. Canonem ſecundum Conc. Francofurt an. 794. in quo Patres illi videntur Nicænam Synodum ſecundam damnaſſe, nuſpiam reperiri niſi in Cod. S. Remigii, in quo & intruſus videatur aliena manu [7]. III. Veritos maxime Francos, ne imperium quod ad illos pervenerat, ex eo quod imaginum cultum maxime tuiti & patrocinati fuerant, ut apud hiſtoricos eſt in confeſſo, ad Græcos iterum relaberetur, ſi apud illos cultus earum reſtitueretur. Non igitur Francorum mens erat Iconoduliam impugnare ſenſu a Catholicis occidentalibus intellecto; ſed rem ſuam agebant quo modo cumque poterant, etiam traducendo cultum illarum tamquam a Græca Synodo ad veram latriam revocatum. Erant igitur qui politica ratione Nicænum concilium admittendum non eſſe vellent, erant qui & religioſa, tametſi a veritate aberrante. Quid mirum ergo ſi Agobardus, in religioſa animi ſententia ceteroquin vehemens, ratus fortaſſe revera latriæ cultum imaginibus decretum fuiſſe a Synodo Nicæna, & ut Francorum Imperii utilitati ſerviret, longius aliquanto, quam par erat in verbis abreptus fuerit? Plura vide ſis apud laudatum Berardum. Vide & quæ diximus in Leidrado de cultu Reliquiarum, & infra pag. 815. c. Nihil ergo mirum ſi Agobardus *Sancti* nomine cenſeatur in veterum Martyrologiis, cum & revera pius eſſet admodum, nec contra verum Imaginum cultum ſentiret, in principem vero humanitus peccaverit,

1. Itin. Ital. ſect. XIV. pag. 68.
2. Ado in Chron. ad an. 815. Hugo Floriac. in Chron. ad an. 841. & Chron. S. Remigii Divion.
3. Uſpergenſ. in Chron.
4. Papyrius Maſſonus in vita Agobardi.
5. Aventin. Ann. Bojor. lib. IV.
6. Vide ſis Berardum in Can. Gratian. par. I. cap. 43. & part. II. cap. 71. ad Can. VI. diſt. 37.
7. Baluz. ad Capit. tom. II. pag. 753.

C A P U T XXI.

D E

S. G R E G O R I O

D E C A P O L I T A.

NAtus eſt Sanctus Gregorius Irenopoli civitate τῆς δεκαπόλεως τῆς Ισαυρίας [1] Decapoleos Iſauriæ, vixitque ſub Leone Armeno [2], non vero Iſaurico, ut ſcribit Baronius ad an. 731. quo de abun-

1. Vita S. Gregor. Decap. in April. Bolland. tom. II. pag. 583. & Menolog. Sirleti ſub die XX. Novemb.
2. Pagius ad An. 731. num. 2. & 817. num. 18.

de erudimur ab Joanne Diacono Constantinopolitano scriptore vitæ S. Josephi Hymnographi apud eumdem Papebrochium [1]. Discipulos habuit prælaudatum Josephum, & Joannem quemdam: ex quibus priorem Romam misit, ut Pontificem certiorem faceret de infelici quarumdam ecclesiarum statu sub Iconomachis. Multa passim edidit miracula, peragratis variis urbibus ac regionibus, Syracusis, Thessalonica, Byzantio, Roma ecc. Cum omnem fere occidentalem regionem obiisset, Constantinopolim reversus est [2]. Interea Josephus quem Romam miserat, captivus ductus est in Cretam, ubi mansit usque ad obitum Leonis, qui interfectus est nocte ipsa Natalis Christi an. 820. Joseph Constantinopolim mox reversus, invenit S. Gregorium jam vita functum [3]. Scilicet *quum Byzantium rediisset noster Decapolita, ut Simeonem propter Imagines inclusum visitaret, eo viso post paucos dies Domino spiritum commendavit* [4]. Colitur a Græcis sub die xx. Novembris, etsi nonnulla Menea ponant sub die 18. Aprilis apud Bollandianos. Ejus & discipuli ipsius Joannis reliquias in quodam monasterio in deserto loco exædificato per Josephum hymnographum collocata sunt [5].

Superant ex scriptis ejus Sermo quidam historicus, cujus frequens usus fuisse videtur in monasteriis. Hunc græce & latine edidit cum notis suis Romæ Typis Grignanis Isidorus a S. Joseph an. 1642. Ait a se depromtum ex Codice MS. Cardinalis Bessarionis qui exstat in Bibliotheca nostra S. Marci. At cum nec ille Codicem numeret, nec in Codicum indice reperiatur tam mediocris opella, invenire non potuimus. Quæ in notis animadversione digna visa sunt, suis locis ad calcem paginarum compendio subjecimus.

1. Sub die III. April. 2. Menolog. l. c. 3. Pagius l. c. 4. Menolog. l. c. 5. Bolland. l. c.

CAPUT XXII.

DE HALITGARIO EPISCOPO CAMERACENSI.

Atrebatensem & Cameracensem sedem tenuit Halitgarius ab anno 816. ad 831. Apud Danos fidem prædicavit [1] cum Ebbone Remensi. Interfuit variis Synodis; Compendiensi an. 823. Parisiensi an. 825. ecc. Missus est Constantinopolim a Ludovico ad Michaelem Balbum an. 828. unde rediit anno insequenti, quo alteri Synodo Parisiensi subscripsit. Exstat ejus Pœnitentialis liber ad Ebbonem, quem commemorant Sigebertus [2], & Flodoardus [3]; qui & *sex libellos* habuisse commemorat. Sed sextus est Pœnitentiale Rom. ab ipso Halitgario collectum, cujus duo circumferuntur exemplaria nonnihil diffidentia in Canisio Basnagiano. Nobis tamen cum ceteris V. libris unum inde etiam acceptum edidisse satis visum est. Quinque priores libros quos Canisius edidit, alias sub diversis titulis inter Rhabani Mauri opera invenire fas est. Sextum illum primi ediderunt Stevartius & Menardus. Vide sis Fabricium [4].

1. Adamus Bremensis in Chron. ad an. 823.
2. Cap. CXXII.
3. Lib. II. Hist. Rem.
4. Bibl. med. tom. III. pag. 185. edit. Patav.

CAPUT XXIII.

DE AMULONE EPISCOPO LUGDUNENSI.

Diversimode vocatur auctor noster in priscorum libris, Amulo enim, Hamulus, vel etiam Hamularius audit. Fuit natione Gallus, successit Agobardo, tenuitque Lugdunensem sedem ab anno 841. ad 852. & ultra. De illo plura dabunt curiosis præter Bibliographos Cointius [1], & Dominicus de Colonia [2]. Cavæus diligenter ejus scripta recensuit. Nos ex Baluzii Agobardo tamquam potiora decerpsimus epistolas duas, ad Theoboldum alteram de adulterinis quibusdam sanctorum reliquiis, alteram ad Gothescalcum pro confutanda ejus doctrina & moribus. Præterea opuscula duo ad eumdem Gothescalcum *de Præscientia, Prædestinatione, & Libero arbitrio ecc.* ex quodam MS. Codice Trevirensi depromta. Hæc primus vulgaverat Parisiis an. 1649 Sirmondus.

1. Tom. VIII. pag. 650.
2. Hist. Liter. Lugdun. tom. II. pag. 117.

CAPUT XXIV.

DE

AUDRADO

SENONENSI.

EX sacerdote Chorepiscopus Senonensis fuit Audradus noster ad annum usque 849. quo in Parisiensi Concilio *omnes Chorepiscopi qui erant in Francia depositi sunt* [1]. Scripsit librum *de Revelationibus* anno 853. cujus excerpta legas apud Andream du Chesne [2]. In his memoratur liber *De fonte vitæ* hexametris scriptus ad Hincmarum Rhemensem, quem primus edidit Oudinus [3] ex MS. A abbatiæ Floreffiensis, inter Scriptores Galliæ & Belgii. Erravit tamen vir doctus toto cælo, dum libellum hunc ipsimet Hincmaro attribuit, cum Audradum sine controversia parentem agnoscat. Ex eo nos illum exhibemus. Fuit porro Audradus cognomento *Medicus*, Burchardi Carnotens. episcopi consanguineus, interfuitque Concilio Senonensi an. 853. [4].

1. Confer Berard. in Can. Grat. part. II. cap. 34. §. 2. & Abericum ad an. 842.
2. Scriptor. Franc. tom, II. pagg. 990-993.
3. Lugdun. Batav. an. 1692.
4. Cellotius Histor. Gotteschal. lib. IV. cap. 10. p. 272. Vide & Oudinum Script. Angl. & Belg. pag. 2.

CAPUT XXV,

DE

LUPO SERVATO.

LUpus Servatus, natione Gallus ex provincia Lugdunensi quarta, monachus fuit Ordinis sancti Benedicti. Ferrarias, vulgo *Ferrieres*, Lugdunensis Galliæ oppidum prope Senones patriam habuisse videtur, unde & Ferrariensis audit. Circa annum 828. Rhabano Mauro Fuldensi auditor datus est [1], ut divinas literas addisceret. Degit aliquamdiu in Monasterio Salingstadtensi. In Galliam cum Ludovico rediit an. 836. Abbas Ferrariensis monasterii S. Petri Bethlehem exeunte anno 842. electus est [2]. Biennio post interfuit Synodo ad Vernum, & anno 853. Concilio Suessionensi. Mox legatus ad Leonem papam venit. Vivebat adhuc post annum 861. quo vita functus est Prudentius episcopus Tricassinus [3], quem excepit Folcricus, ad quem Lupus scribit ep. cxxv. Trithemius qui Lupum Servatum & Ferrariensem duplicem personam facit, non videtur rem acu tetigisse. Plura scripsit, quæ Biblio- B graphi, Cavæus in primis, diligenter recensent. Eminent inter cetera Liber & Collectaneum de tribus quæstionibus [4], nempe I. *de libero Arbitrio:* II. *de Prædestinatione:* III. *de Sanguine Christi pro omnibus fuso*. Hunc librum scripsit an. 849. in quo præterquam quod contrariam Fausti Regiensis doctrinam rejicit, testimonia etiam affert longiora ex Cælestino papa, Augustino, Hieronymo aliisque multis sanctis Patribus. Edidit primus cum duplici epistola, altera ad Carolum M. altera ad Hincmarum Remensem Sirmondus an. 1648. parata jam ad prelum ab Antonio Grimberto, qui descripserat ex MS. Cod. Bibliothecæ sui Elnonensis monasterii, si quidem Cavæo fidem adjungimus, [5]. Subinde C opuscula illa recusa sunt an. 1650. & quidem auctiora. Postea immigrarunt in Opera Sirmondi [6], unde & nos in nostram penum derivanda accepimus.

1. Lupus ep. 40. eum Magistrum suum vocat.
2. Baron. ad an. 838. num. 6.
3. Annal. Fuldens.
4. Sigebert. cap. 94. de S. E.
5. Ad an. 830.
6. Tom. II. pag. 945.

CAPUT XXVI.

DE

DREPANIO FLORO.

WAndelbertus [1] Florum nostrum *Magistri* nomine insignitum, Subdiaconum Lugdunensis Ecclesiæ appellavit, dum ait: *Ope & subsidio præcipue usus sum sancti & nominatissimi Flori Lugdunensis Ecclesiæ Subdiaconi, qui ut nostro tempore revera singulari studio & assiduitate in Scripturæ scientia pollere, ita librorum authenticorum non mediocri copia & veritate cognoscitur abundare.* Hinc facile factum, ut Magistri nomen illi adhæreret. D Subinde & Diaconus audit. Trithemius monachum scribit S. Trudonis Leodiensis diœcesis, jurene an injuria, ut contendit Oudinus [2], nihil interest. Augustinum maxime habebat in deliciis. Varia scripsit, quorum catalogum habes apud Fabricium [3] & Cavæum [4]. Adversus Joannem Scotum scripsit an. 852. nomine Ecclesiæ suæ Lugdunensis, ad id electus, ut Mauguino videtur [5], quod in sermone quodam ab Hincmaro memorato [6], insigne speci-

1. Præf. ad suum Martyrol.
2. Tom. I. pag. 1806.
3. Bibl. med. tom. II. p. 63. edit. Patav.
4. Ad an. 837.
5. Differt. Hist. cap. 10. pag. 156.
6. De prædest. cap. 6.

men ediderat doctrinæ suæ de præscientia & prædestinatione. Quo in opere, non quidem scripta Erigenæ depravavit, ut vult Matth. Westmonasteriensis [1], sed aliquando adversarii sensum non satis videtur assequutus, ut bene Usserius [2] interpretatur. Visum est nobis ex illo afferre duntaxat libellum *de Electionibus Episcoporum*, quem in Agobardo suo vulgavit Baluzius V. C. pag. 254. nec tamen a Bibliographis vulgo commemoratum videmus. Fragmentum ejus ediderat Massonus, & ex illo Baronius, quod etiam, paullo tamen diversum, repræsentat Petrus de Marca in Concordia sua [3]. Fatetur Cavæus ignorare se quamdiu post scriptum in Erigenam superfuerit auctor noster: at cum Matthæus Westmonasteriensis superius laudatus, de eo mentionem faciat ad an. 883. sub eo anno illum afferre nequaquam incommodum existimavimus.

1. Ad an. 883. 2. Histor. Gottesch. cap. 9. 3. Lib. VIII. cap. 14. num. 2. & 3.

CAPUT XXVII.

DE

PHOTIO

PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO.

Tanta bona fecit sua eruditione Photius, ut de illo prolixius loquendum esset; tanta item mala fecit suo schismate Photius, ut de illo æternum silendum esset. Nos pro instituti nostri ratione pauca perstringemus, eo vel maxime nomine quia scripta ejus ad schisma pertinentia non attingimus; & quæ exhibemus bene utentibus rebus ipsis, præterito si jus fasque fuerit auctoris vocabulo, plurimum prodesse poterunt. Itaque primo de persona ipsa Photii dicemus, postea de opusculis ejus sedem suam in bibliotheca nostra obtinentibus.

Photius patria CPtanus, summo loco natus, divitiis, honoribus, ingenio, officiis qua laicis, qua ecclesiasticis, palmam si non omnibus, plerisque certe præripuit. Fratres habuit patricios duos, Tarasium, & Sergium, qui Imperatoris sororem uxorem duxerat. Ejus πατρόθειος [1] avus paternus, seu mavis proavus, fuit Tarasius alter, ille nempe qui anno 806. patriarcha mortuus est. Parentes ejus martyres obiisse feruntur a scriptoribus nonnullis apud Cavæum, quod ille ob caussam imaginum accidisse suspicatur. Tanta prosapiæ nobilitas, accedente eximia ingenii dexteritate & agendorum negotiorum peritia, magnam reputationem in aula principali homini adhuc inter laicos degenti conciliavit, & munia dignitatesque amplissimas. Itaque Protospatharii vel præfecti custodum principis; protosecretarii item & protobuleutæ seu primi senatoris munere functus est. A Michaele in Assyriam, alii & ad Persas addunt, legatus missus est [2]. Cum porro Michael, ut voluptati intemperantius indulgeret, imperii administrationem Budæ, avunculo suo & curopalatæ, id est, magistro palatii, commisisset; is non minus quam imperator voluptati deditus, neptem suam uxorem duxit. Hoc Ignatius patriarcha ægerrime ferens, acriter in Budam insurrexit. Hinc nata odii caussa, quæ usque adeo exarsit, ut tandem eodem Buda annitente, & Ignatius throno dejectus fuerit, coactusque episcopatum abdicare, & in locum illius Photius ordinatus fuerit ipsomet die Christi natalitio anno 858. Quam tunc sortem tulerit, quas vices sit passus, quæ nata dissidia imperium & sacerdotium acriter commiserint, ecclesiamque adeo universam tetro schismate diviserit, adhucque disjunctam teneat, nostrum non est pluribus referre. Illud satis adnotasse fuerit, Photium bis episcopali sede fuisse exatum, & in his turbis suos libros amisisse, quod constat etiam ex initio quarti λόγου adversus Manichæos. Obiit in monasterio Bordi apud Armeniacos [3], & quidem circa annum 891. sicut Pagio [4] videtur. Multa scripsit eruditionis sive sacræ sive profanæ amplissimo referta penu, quæ Bibliographi diligenter recensent, Fabricius [5] cum primis. Stilus hujus hominis generatim æque fluit, obscurus tamen aliquando tum propter multimodam lectionem, tum etiam quia *occupationes occupationibus inserendo*, ut cum S. Ambrosio loquar [6], seriem sententiæ aliquando interturbat. Ex pluribus scriptis ejus ista ad nos pertinere visa sunt, tametsi certum de illis mandatum a *Gallandio* non acceperimus, cui potius placuisset Liber Ecclesiæ Lugdunensis adversus Erigenam, quem tamen omittendum censuimus, cum jam extet in Bibl. PP. nec hodie tanti sit illius argumentum.

I. *Homilia in natalem diem B. Deiparæ*, quam ex Cod. Mazariniano cum sua versione in Auctario novo [7] græce & latine edidit Combefisius. Inde nos acceptam diligentiusque excusam Lectoribus proposuimus.

II. *Adversus Paullianistas, sive recentiores Manichæos libri IV.* Recenset & illustrat hos libros diligenter more suo Fabricius [8]. Ex his primum jam ediderat latine versum Montfauconius an. 1715. in sua Bibl. Coisliniana [9]. At universos cum nova interpretatione, ac reformata aliquantulum primi libri versione, publici juris fecit omnium primus Christophorus Wolfius in suis Anecdotis græcis [10], adjectis etiam notis quibusdam, vocatisque in subsidium Eutymiano compendio ex ejus Panoplia, & Petri Siculi historia. Nos græca quidem Wolfiana recudenda curavimus, sed notas vel compendio exhibemus, vel minus necessarias prorsus omisimus; versionem vero novam adornavimus, propter jam alibi dictam rationem.

III. *Ex Amphilochianis Quæstiones XLVI.* Idem Christophorus Wolfius in suis *Curis Philologicis* [11] multo elegantius ac nitidius eas edidit primus. Pertinent omnes ad exegesin locorum quorumdam difficilium sacræ scripturæ. Heic quoque novam

1. Phot. in ep. encycl.
2. Vide Hankium in vita Photii, & Morerium in Diction.
3. Cedren. & Zonar. annal. tom. III. p. 141.
4. Ad ann. 886. num. V.
5. Bibl. Gr. tom. IX. pagg. 369-569. & alibi passim.
6. In ps. XXXVI. num. 32. in fin.
7. Tom. I. p. 1583.
8. Loco cit. p. 555.
9. Pag. 349. seqq.
10. Amburgi an. 1722.
11. Tom. V. p. 631. seqq. edit. Basil. an. 1741.

nos versionem elucubravimus. Acceperat quidem plura Amphilochiana, a numero videlicet LXXIV. ad CCI. Wolfius a celebri Jacobo Wetesteinio, qui rursum ex sectione librorum Dionysii Canusati [1] sibi comparaverat. Eas tamen quæstiones præ ceteris elegit, quas & nos exhibemus, utpote instituto nostro congruentes. Ceterum quamvis inter Photii epistolas plures occurrant ex Amphilochianis quæstionibus, universæ tamen necdum lucem aspexerunt, quamvis plures in Bibliothecis occurrant Codd. in quibus describuntur. Consule sis Wolfianas præfationes.

1. Obiit 28. Octob. 1731. Amstelodami.

CAPUT XXVIII.

DE

S. NOTKERO BALBULO.

Florebat exeunte sæculo nono, vel etiam decimo ineunte S. Notkerus, sive Notgerus Balbulus, monachus & presbyter Sangallensis, Isonis & Marcelli Scotigenæ discipulus, interque sanctos relatus an. 1514. [1] De eo diligenter Bibliographi. Fuit S. Balbulus *Sequentiarum* in Ecclesia auctor, redegitque cantum Ecclesiæ ad amussim Gregorianæ melodiæ [2]. Præter alia scripsit ad Salomonem discipulum suum, & postea episcopum Constantiensem, *de Interpretibus divinarum Scripturarum brevem Notationem*, quam cum libro Sequentiarum edidit Bernardus Pez [3], & ex eo immigravit in calcem tomi V. Bibl. med. Fabricii [4]. Unde & nos in nostram derivavimus syllogen. Scripsit etiam Martyrologium, quod adhuc dum superest, etsi defficiens, pro quo compingendo usus est antiquioribus martyrologiis Adonis, Rhabani &c. Immo sæpe totidem verbis cum Romano hodierno Martyrologio historias sanctorum exponit. Edidit primus, Canisius occurritque in recensione Basnagiana *tom.* 2. *par.* 3. *pag.* 89. unde & nos illud accepimus. Ac quia sub die 25. Apr. in S. Georgio M. ait, Hattonem *hoc anno* quasdam ejus reliquias a Formoso Apostolico impetratas in Germaniam attulisse; cum Formosus sederit a die 19. Septembris anni 891. ad diem paschæ anni 896. sequitur Notkerum suum Martyrologium exarasse intra annum 892. & 895. Obiit vir sanctus an. 912. ut notat Cavæus [5].

Nec quemquam movere debet, quod de nonnullis libris Veteris Testamenti scribit cap. 3. puta Sapientiam Salomonis librum esse, qui apud Catholicos *quasi incertus habeatur*. Idem mox de Judith, Esther, Paralipomenis, Macchabæis sic loquitur, ut eorum αὐθεντίαν videatur elevare, dum ait: *Ipsam in eis literam non pro auctoritate, sed tantum pro memoria & admiratione haberi*. Nam ad Sapientiam Salomonis quod attinet, incertam dixisse videtur apud Catholicos, quod varia essent judicia, num in Canone Hebræorum haberetur olim. Certe enim testatur auctor Hebræus *Semach David* ad annum mundi 3448. Ecclesiastici librum a priscis Judæorum & Thalmudistis suis inter *Hagiographa* computari, a quo proinde testimonia citant: & R. Azarias eum librum non rejici a suis sapientibus adnotat. Auctoritatem etiam libri Sapientiæ agnoscit idem Azarias post Nachmanidem, quo de vide sis Voisinium [6]. Putare ergo veteres Christiani potuerunt, libros illos aliquando fuisse in Judæorum Canone, & sic *incertos* illos appellare. De reliquis verba Balbuli nihil nos movere debent, vel cum alii ex veteribus nominatim *apocryphos* appellant libros quosdam, etiam post Innocentii I. decretum ad Exsuperium Tolosanum episcopum. Nihil enim aliud sibi voluisse videntur, quam eos libros ad spiritus potius ædificationem, aut memoriam rei gestæ, quam ad dogmata fidei stabilienda a θεοπνεύστοις scriptoribus fuisse editos, atque Ecclesiæ commendatos. Liquet istud vel maxime ex eo, quod in hunc censum reponat Estheris totum & Paralipomenon libros Balbulus, de quibus tamen nec Hebræi, nec Ecclesia umquam dubitavit.

1. Fabr. Bibl. med. tom. V. pag. 143. Cavæus ad an. 971. num. 2. pagg. 504. 505.
2. Eckard. cap. 9. apud Goldast. Rer. Allem. tom. I. pagg. 226-247.
3. Anecdot. tom. I. initio.
4. Pag. 308. seqq. edit. Patav.
5. Pag. 504.
6. In notis ad Pugion. Fidei pag. 102. seqq.

INDEX CAPITUM

EORUM QUÆ IN PROLEGOMENIS CONTINENTUR.

INDEX CHRONOLOGICUS
VETERUM PATRUM
ANTIQUORUMQUE SCRIPTORUM
ECCLESIASTICORUM,

QUORUM OPERA IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

SÆCULUM VII.

INDEX ALPHABETICUS VETERUM PATRUM ANTIQUORUMQUE SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM,

QUORUM OPERA IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

SÆCUL. VII. VIII. & IX.

THALASSII

PRESBYTERI ET ABBATIS

HECATONTADES SIVE CENTURIÆ IV.

De caritate, vitæ continentia & regimine mentis.

ACCESSIT

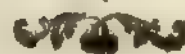
THEODORI

PRESBYTERI RHAITHUENSIS

PRÆPARATIO ET EXERCITATIO

De divina Incarnatione.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
648.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΒΒΑ

ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ

Περὶ ἀγάπης καὶ τῆς ἐγκρατείας, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας· πρὸς Παῦλον πρεσβύτερον

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ α.

ἧς ἡ ἀκροστιχὶς ἥδε·

Πνευματικῷ ἀδελφῷ καὶ ἀγαπητῷ κυρίῳ Παύλῳ Θαλάσσιος, τῷ μὲν φαινομένῳ ἡσυχαστής· τῇ δὲ ἀληθείᾳ πραγματευτὴς κενοδοξίας.

THALASSII

HUMILIS MONACHI,

de caritate ac continentia, nec non de regimine mentis, ad Paullum presbyterum

CENTURIA I.

Cujus versuum primæ litteræ Græce collectæ has dictiones efficiunt:

Spiritali & dilecto domino Paullo THALASSIUS, *quietis monasticæ, ut apparet, re autem ipsa inanis gloriæ sectator.*

ΠΟθος πρὸς Θεὸν ὁλικὸς τεταγμένος, Θεῷ ἀλλήλοις συνδεσμεῖ τοὺς ποθοῦντας. A 1.

Νοῦς πνευματικὴν ἀγάπην κτησάμενος οὐ λογίζεται περὶ τοῦ πέλας τὰ τῇ ἀγάπῃ μὴ πρέποντα. 2.

Εν πλάσματι ἀγάπης τὴν ὑπόκρισιν κρύπτει, ὁ τῷ μὲν στόματι εὐλογῶν, τῇ δὲ καρδίᾳ ἐξουδενῶν. 3.

Υπομένει ἀταράχως ὁ ἀγάπην κτησάμενος τὰ παρ' ἐχθρῶν ἐπαγόμενα λυπηρὰ, καὶ ἐπίπονα. 4.

Μόνη ἡ ἀγάπη συνάπτει τὴν κτίσιν Θεῷ καὶ ἀλλήλοις εἰς ὁμόνοιαν. 5.

Αγάπην ἀληθινὴν ἐκεῖνος κέκτηται, ὁ ὑπονοιῶν μὴ ἀνεχόμενος, μηδὲ λόγου κατὰ τοῦ πέλας. 6.

Τίμιος ὑπάρχει παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ὁ πρὸς κατάλυσιν ἀγάπης μηδὲν ἐπιτηδεύων. B 7.

Ιδιον ὑπάρχει τῆς ἀνυποκρίτου ἀγάπης, ὁ λόγος ἀληθὴς ἐκ συνειδήσεως ἀγαθῆς. 8.

Κρύπτει τὸν φθόνον ἐν σχήματι εὐνοίας, ὁ ψόγον τῷ ἀδελφῷ ἐξ ἑτέρου προσφέρων. 9.

Ωσπερ αἱ σαρκικαὶ ἀρεταὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν, οὕτω καὶ αἱ πνευματικαὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπισπῶνται. 10.

Αγάπη καὶ ἐγκράτεια ψυχὴν καθαίρουσι· νοῦν δὲ λαμπρύνει προσευχὴ καθαρά. 11.

Δυνατὸς ἀνὴρ ἐκεῖνος ὑπάρχει, ὁ πράξει καὶ γνώσει τὴν κακίαν ἀπολαύνων. 12.

Εὗρε χάριν οὗτος παρὰ τῷ Θεῷ, ὁ ἀπάθειαν κτησάμενος καὶ γνῶσιν πνευματικήν. 13.

C

Λογισμῶν ἐμπαθῶν εἰ περιγενέσθαι θέλῃς, ἐγκράτειαν κτῆσαι, καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς πλησίον. 14.

Φύλαξον σαυτὸν ἀπὸ ἀκρασίας καὶ μίσους, καὶ μὴ εὑρῇς πρόσκομμα ἐν καιρῷ προσευχῆς σου. 15.

Ωσπερ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐν βορβόρῳ ἀρώματα, οὕτως οὐδ' ἐν ψυχῇ μνησικάκου ἀγάπης εὐωδίαν. 16.

Κράτει γενναίως θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ πονηρῶν λογισμῶν τάχιστα ἀπαλλάττῃ. 17.

Αναιρεῖ κενοδοξίαν ἡ κρυπτὴ ἐργασία, ἀπε- 18.

1. AMor si totus ordinetur in Deum, amantes inter se & cum Deo copulat.

2. Mens spirituali caritate locuples, nihil quod caritatem non deceat, de proximo cogitat.

3. Sub caritatis figmento hypocrisin occultat, qui ore probat quod apud se vere nihili facit.

4. Nihil tam atrox, nihilque tam ærumnosum intentare possunt inimici, quod non citra turbationem sufferat, caritatem possidens.

5. Sola caritas in unam veramque concordiam, Deum & creaturam cogit.

6. Caritatem veram possidens, adversus proximum neque suspiciones, neque verbum aliquod admittet.

7. Apud Deum & homines honorem meretur qui operam suam ad caritatis dissolutionem negat.

8. Caritatis non simulatæ proprium est, verbum verum e conscientia bona profectum.

9. Sub benevolentiæ habitu livorem occultat, qui fratrem quasi ex alieno ore conviciis lacessit.

10. Ut carnales virtutes humanam, ita & spirituales Dei gloriam conciliant.

11. Caritas & continentia animam purificant, mentem vero puræ preces illustrant.

12. Vere potens vir est, qui & opere & scientia malitiam removet.

13. Magnam apud Deum gratiam invenit, qui sedatis affectibus cognitionem spiritualium adeptus est.

14. Si cogitationes animo infestas deesse cupis, stude continentiæ ac caritati in proximum.

15. Ut in tempore precum tuarum cuncta facessant offendicula, cave ab intemperantia & odio.

16. Ut in cœno aromata non inveniuntur, ita neque caritatis suaveolentia in anima injuriarum memori.

17. Iracundiæ & concupiscentiæ generose impera, & quantocius a malis cogitationibus eris alienus.

18. Inanem gloriam abolebis, opera occulte fa-

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 648.

λαύνει δὲ ὑπερηφανίαν τὸ μηδένα ἐξουθενεῖν. A

ciendo; superbiam vero, neminem contemnendo.

Ἴδιον κενοδοξίας ὑπόκρισις καὶ ψεῦδος· τῆς δὲ ὑπερηφανίας, ἡ οἴησις καὶ φθόνος.

19. Inanis gloriæ comites sunt simulatio & mendacium: superbiæ autem, suspicio & invidia.

Ἄρχων ἐκεῖνος ὁ ἑαυτοῦ ἄρξας, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τῷ λόγῳ ὑποτάξας.

20. Imperator censendus est, qui anima & corpore rationi subjectis, se ipsum rexerit.

Γνησιότης φίλου ἐν πειρασμῷ δείκνυται, ἡνίκα τῆς ἀνάγκης συγκοινωνὸς γένηται.

21. Sinceritas amici in tentatione ostenditur, quando scilicet in necessitate communicat.

Ἀσφάλισαι τὰς αἰσθήσεις τῷ τρόπῳ τῆς ἡσυχίας, καὶ δίκασον τοὺς λογισμοὺς ἐφεστῶτας τῇ καρδίᾳ.

22. Sensus muni, & quieti assuefacito, cogitationes vero in pectore versantes justifica.

Πρὸς τοὺς λυπηροὺς λογισμούς, ἀμνησικάκως ἀπάντα· πρὸς δὲ τοὺς φιληδόνους ἐχθρωδῶς διάκεισο.

23. Cogitationibus, si tristitiam ferant, placide & absque acerbatione occurras: sin voluptariæ fuerint & illecebrosæ, hostiliter erga eas afficiare.

Ἡσυχία καὶ προσευχή, καὶ ἀγάπη, καὶ ἐγκράτεια τετράπλοκόν ἐστιν ἅρμα, εἰς οὐρανοὺς ἀνάγον τὸν νοῦν. B

24. Silentium, preces, caritas & continentia, quadrijugi equi sunt mentem in cælum subvehentes.

Τῆξον τὴν σάρκα σου ἀσιτίᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ ἀπελαύνεις τὸν δήμιον τῆς ἡδονῆς λογισμοῦ.

25. Extenua carnem inedia & vigiliis, statimque carnificem voluptatis appetitum eliminabis.

Ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός, οὕτως ἀπὸ φόβου Θεοῦ ἀκάθαρτος λογισμός.

26. Sicut fluit cera a facie ignis, sic a timore Dei impurior cogitatio.

Κακὴ ζημία ψυχῆς συνετῆς ἐγχρονίσαι πάθει ψεκτῷ.

27. Grande malum & incommodum animæ sapienti, si mens exprobrandæ perturbationi diutine immoretur.

Ὑπόμεινον τὰς τῶν λυπηρῶν καὶ ὀδυνηρῶν ἐπαγωγάς· διὰ γὰρ τούτων σε καθαίρει ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια.

28. Tristium ærumnosorumque eventuum plagas patienter sustine; talibus enim prudentia divina te purificat.

Ῥίψας τὴν ὕλην καὶ τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενος· ἀπόταξαι λοιπὸν καὶ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς. C

29. Ubi materiam abjeceris, mundoque dixeris vale; reliquum, ut pravis & inanibus etiam cogitationibus renunties.

Ἴδιον ἔργον ὑπάρχει τοῦ νοῦ, τὸ λόγοις Θεοῦ σχολάζειν ἀεί.

30. Proprium mentis opus est, vacare semper verbis Dei.

Ὥσπερ ἔργον Θεοῦ διοικῆσαι τὸν κόσμον, οὕτω καὶ ψυχῆς κυβερνᾶν τὸ σῶμα.

31. Ut Dei opus est regere mundum, ita & animæ gubernare corpus.

Ποίᾳ ἐλπίδι τῷ Χριστῷ ἀπαντήσομεν, ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς μέχρι τοῦ νῦν δουλεύοντες;

32. Qua spe occurremus Christo, adhuc corporeis voluptatibus servientes?

Ἀναιρεῖ ἡδονὴν κακοπάθεια καὶ λύπη, ἢ ἑκούσιος, ἢ ἐκ τῆς προνοίας ἐπαγομένη.

33. Ærumnarum sive sponte assumtarum, sive divina providentia inductarum, tolerantia & mæror, concupiscentiam interimunt.

Ὕλη παθῶν φιλαργυρία τυγχάνει· ὡς αὐξητικὴ οὖσα τῆς περιεκτικῆς ἡδονῆς.

34. Avaritia per se materia affectionum; quarum, præsertim illecebrosarum, nullus erit modus, si invaluerit.

Λύπην τίκτει ἀποτυχία ἡδονῆς· ἡδονὴ δὲ παντὶ πάθει συνέζευκται. D

35. Voluptatum penuria parens est tristitiæ: voluptati vero nulla non perturbatio conjuncta est.

Ὧι μέτρῳ μετρεῖς τῷ σώματί σου, ἀντιστρόφως παρὰ Θεοῦ ἀντιμετρηθήσεταί σοι.

36. Qua mensura corpori tuo metiris, vicissim tibi remetietur Deus.

Θείων κριμάτων ἔργα τυγχάνει ἀνταπόδοσις δικαία τῶν διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένων.

37. Divinorum opera judiciorum sunt, retributiones eorum quæ per corpora sunt perpetrata.

Ἀθανασίαν τίκτει ἀρετὴ καὶ γνῶσις· ὧν ἡ στέρησις, τοῦ θανάτου γέγονε μήτηρ.

38. Immortalitatem parit virtus ac scientia: contra, earum privatio mortis est mater.

Λύπη κατὰ Θεὸν ἀναιρεῖ ἡδονήν· ἡδονῆς δὲ ἀναίρεσις, ἀνάστασις ὑπάρχει ψυχῆς.

39. Tristitia quæ secundum Deum est, libidines & concupiscentias conficit, quarum interitus, animæ est resurrectio.

Ἀπάθειά ἐστιν ἀκινησία ψυχῆς πρὸς κακίαν· ἧς τυχεῖν ἀμήχανον ἄνευ ἐλέους Χριστοῦ.

40. Impassibilitas est animam non moveri ad malum ullum: verum hanc impossibile est assequi sine misericordia Christi.

Σωτὴρ ὑπάρχει ψυχῆς καὶ σώματος ὁ Χριστός, οὗ τοῖς ἴχνεσιν ὁ ἀκολουθῶν, ἐλευθεροῦται κακίας. E

41. Salvator tam animi quam corporis est Christus, cujus vestigia qui sequitur, a malis redditur liber.

Σωτηρίας εἰ θέλεις τυχεῖν, ἀπόταξαι ταῖς ἡδοναῖς· καὶ ἐγκράτειαν, καὶ ἀγάπην, καὶ προσευχὴν ἀναλαβοῦ.

42. Salutem vis assequi? renuntia voluptatibus, amplectere caritatem ac continentiam una cum precum assiduitate.

Ἴδιον ἀπαθείας, διάκρισις ἀληθινή· καθ' ἣν πάντα πράττε μέτρῳ καὶ κανόνι.

43. Propria est impassibilitati vera discretio, juxta quam in regula mensuraque facito omnia.

Ὁ κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός· καὶ νοῦς ὁ ἀκολουθῶν αὐτῷ, μὴ μείνῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ.

44. Dominus noster & Deus est Jesus Christus; quem si mens sequatur, non manet in tenebris.

Συνάγαγε τὸν νοῦν σου, καὶ τήρει τοὺς λογισμούς, καὶ οὓς εὕρῃς ἐμπαθεῖς, πολέμησον πρὸς αὐτούς.

45. Recollige mentem tuam, & observa cogitationes: & si quas offenderis in affectiones noxias transire, ipsas expugna.

Τρία ὑπάρχουσι πράγματα, δι' ὧν λαμβάνεις λο-

46. A tribus cogitationes accipimus, a memoria,

γισμοῦ· ἡ αἴσθησις, καὶ ἡ μνήμη, καὶ ἡ κρᾶσις A τοῦ σώματος. χαλεπώτεροι δὲ οἱ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς μνήμης εἰσίν.

sensibus & habitudine corporis: sed molestissimas affert memoria.

Ὁ ἐδόθη σοφία, ἔγνω λόγους ἀσωμάτων, καὶ τίς ἡ ἀρχὴ ὑπάρχει, καὶ τί τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

47. Sapientia præditus novit rationes incorporeorum, & quod initium, & quis finis mundi.

Μὴ ἀμέλει πρακτικῆς, καὶ φωτισθήσεται ὁ νοῦς σου. θησαυρούς, φησιν, ἀποκρύφους καὶ ἀοράτους ἀνοίξω σοι.

48. Activam vitam ne habeas neglectui, & illustrabitur mens tua. Ait enim: [a] *Thesauros absconditos & invisibiles aperiam tibi.*

Εὗρε χάριν παρὰ Θεῷ, ὁ παθῶν ἐλευθερωθεὶς, καὶ τὸ μέγα ἔλεος ὁ γνώσεως καταξιωθείς.

49. Invenit gratiam apud Dominum, qui liberatus est ab affectionibus: insuper & ille misericordiam assequutus, qui scientiam meruit adipisci.

Νοῦς παθῶν ἐλευθερωθεὶς, φωτοειδὴς γίνεται, ταῖς τῶν ὄντων θεωρίαις ἀδιαλείπτως καταλαμπόμενος.

50. Mens perturbationibus nudata, quotidie luculentior evadit, & ad res quæ vere sunt, contemplandas illustratur.

Φέγγος ψυχῆς ἡ γνῶσίς ἐστιν, ἧς στερηθεὶς ὁ ἄφρων B ἐν σκότει διαπορεύεται.

51. Lux animæ est cognitio sancta; quæ si cui defuerit imprudenti, obambulabit in tenebris.

Ἄφρων ἐστὶν ὁ ἐν σκότει διάγων· ὃν διαδέχεται τὸ σκότος ἀγνωσίας.

52. Imprudens est qui in malitia versatur: ipsum enim ignorantiæ tenebræ excipient.

Ἰησοῦν ὁ ἀγαπῶν, ἐλευθερωθήσεται κακίας, καὶ ὁ ἀκολουθῶν αὐτῷ, ὄψεται γνῶσιν ἀληθῆ.

53. Jesum amans, a malitia liberabitur, & ipsum sequendo veram videbit scientiam.

Νοῦς παθῶν ἐλευθερωθεὶς, ψιλὰ βλέπει τὰ νοήματα, καὶ ἐγρηγορότος τοῦ σώματος, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτοῦ.

54. Mens a perturbationibus libera, quæ considerat, sive vigilet, sive dormiat corpore, videt subtilius.

Ὁ νοῦς εἰς ἄκρον καθαρθεὶς στενοχωρεῖται τοῖς οὖσι· καὶ ἔξω θέλει γίνεσθαι πάντων τῶν γεγονότων.

55. Menti in summum purificatæ, angusta sunt omnia quæ sunt; semperque cupit esse extra omnia quæ sunt facta.

Μακάριος ὁ φθάσας εἰς τὴν ἀπέραντον ἀπειρίαν· ἐκεῖνος δ' ἔφθασεν, ὁ τὰ πεπερασμένα περάσας. C

56. Beatus est is, qui ad infinitam immensitatem pervenit: is vero pervenit, qui penetravit ea quæ finita sunt.

Ἐρευνᾷ λόγους Θεοῦ ὁ σεβόμενος αὐτόν· εὑρίσκει δὲ αὐτοὺς ὁ τῆς ἀληθείας ἐραστής.

57. Scrutatur verba Dei, qui eum colit; invenit autem, qui amat veritatem.

Νοῦς ἐξ ὀρθότητος κινούμενος, εὑρίσκει ἀλήθειαν· ὁ δὲ ἐκ πάθους τινὸς, ἀποτυγχάνεται αὐτῆς.

58. Mens veritatem invenit, si a rectitudine dirigatur: amittit autem, si ab affectione aliqua.

Ὥσπερ τῇ οὐσίᾳ ἄγνωστος ὁ Θεὸς, οὕτως καὶ τῇ μεγαλοσύνῃ ἐστὶν ἀπέραντος.

59. Ut Deus secundum essentiam nobis est incognitus; ita secundum majestatem est immensus.

Ἧς οὐσίας ἀρχὴ καὶ τέλος οὐκ ἔστιν, οὔτε τῆς σοφίας ἐξεύρεσις.

60. Essentia quæ principio caret & fine, neque sapientia, perscrutabilis est.

Σωτηρία ὑπάρχει πάσης κτίσεως, ἡ ὑπεράγαθος τοῦ κτίσαντος περὶ αὐτὴν πρόνοια.

61. Salus omnis creaturæ, est optima creatoris circa ipsam providentia.

Ὑποστηρίζει κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας ἐν οἰκτιρμοῖς, καὶ ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατερραγμένους.

62. Suffulcit Dominus miserationibus omnes vacillantes, & confractos omnes erigit.

Χριστός ἐστι ζώντων καὶ νεκρῶν κριτὴς, καὶ τῆς ἑκάστου D πράξεως δίκαιος ἀνταποδότης.

63. Christus viventium & mortuorum est judex, ac justus uniuscujusque operis retributor.

Ἄρξαι εἰ θέλεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, προλαβὼν τὰς τῶν παθῶν αἰτίας περίκοπτε.

64. Imperare vis animæ & corpori? ante omnia affectionum caussas circumcide.

Σύζευξον ταῖς ἀρεταῖς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ πάσης τῆς τῶν παθῶν ὁρμῆς ἀποζεύγνυνται.

65. Adhibe vires animæ ad studia virtutum, & ab omni affectionum violentia absolveris.

Τὰς τῆς ἐπιθυμίας ὁρμὰς ἐγκρατείᾳ χαλίνωσον· τὰς δὲ τοῦ θυμοῦ, ἀγάπῃ πνευματικῇ.

66. Concupiscentiarum impetus continentia refrenato, iracundiæ vero divina spiritualique caritate.

Ἡσυχία καὶ προσευχὴ, μέγιστα ὅπλα ἀρετῆς· αὗται γὰρ τὸν νοῦν καθαίρουσαι, διορατικὸν ἀπεργάζονται.

67. Silentium & preces maxima virtutum arma sunt: mentem enim simul purificant, ac perspicaciorem reddunt.

Συντυχία ὠφελεῖ μόνη ἡ πνευματική· τῶν δὲ λοιπῶν πασῶν προτιμοτέρα ἡσυχία. E

68. Solum spirituale colloquium prodest: at ceteris omnibus silentium præferendum est.

Τῶν πέντε τρόπων συντυχίας, τοὺς τρεῖς ἐπίλεξαι· τῷ δὲ τετάρτῳ μὴ συχνάσῃς· τοῦ πέμπτου ἀπόστηθι.

69. Ex quinque modis colloquiorum tres elige; in quarto ne sis frequens; a quinto prorsus abstine.

Ἡσυχίαν ἀγαπᾷ ὁ μὴ πάσχων πρὸς τὰ τοῦ κόσμου. καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ὁ μηδὲν ἀγαπῶν ἀνθρώπινον.

70. Silentium amat, qui ad ea quæ hujus mundi sunt, non afficitur. Omnes autem homines amat, qui nihil humanum in eis amat.

Διδάσκαλος ἀληθὴς ἡ συνείδησις ὑπάρχει, ᾗ ὁ ὑπακούων ἀπρόσκοπος διαμένει.

71. Magistra verax conscientia est; cui quisquis auscultarit, absque scrupuli offendiculo permanet.

Ἐκείνους μόνους οὐ κρίνει τὸ συνειδὸς, τοὺς εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας φθάσαντας.

72. Illos solos conscientia sua non arguit, qui vel in virtutem, vel in vitiorum fastigium pervenerunt.

Ἄκρα ἀπάθεια ψιλὰ ποιεῖ τὰ νοήματα· ἄκρα δὲ γνῶσις τῷ ὑπεραγνώστῳ παρίστησιν.

73. Summa impassibilitas subtiles efficit cogitatus: sublimis vero scientia ad ignotissima adducit.

Λύπη ἐστὶν ψεκτὴ ἀποτυχία ἡδονῶν, ὧν ὁ καταφρονήσας, ἄλυπος διαμένει.

74. Mæstitia ex voluptatum defectu concepta vituperabilis est: eas enim qui contemserit, inoffensus permanet ac jucundus.

a Isa. XLV. 3.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

Η λύπη καθόλου στέρησίς ἐστιν ἡδονῆς, κἄν τε τῆς κατὰ Θεὸν, κἂν τῆς κατὰ κόσμον νοήσης.

A 75. Voluptatis repressio est, omnis tristitia; sive quæ secundum Deum est, sive quæ mundum sapit.

Θεοῦ ἐστι βασιλεία, ἀγαθότης καὶ σοφία, ὧν ὁ ἐπιτυχὼν, ἐν οὐρανοῖς πολιτεύεται.

76. Dei regnum, est bonitas ac sapientia; quas qui nactus, municeps est in cælis.

Εκεῖνος ἄθλιος ἄνθρωπος, ὁ τῆς ψυχῆς μὲν τὸ σῶμα, τοῦ Θεοῦ δὲ τὸν κόσμον τοῖς ἔργοις προτιμήσας.

77. Ille miser est homo, qui in operibus suis corpus quam animam, & mundum quam Deum majoris facit.

Ιση τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας κέκτηται ὁ τοῖς μὲν σπουδαίοις μὴ φθονῶν, τοὺς δὲ φαύλους ἐλεῶν.

78. Æqualem in omnes caritatem possidet, qui bonis non invidet, malorumque miseretur.

Αρξαι ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνος ὤφειλεν, ὃ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι τὰ τῆς ἀρετῆς νομοθετήσας.

79. Quam vere idoneus & utilis ad regendum, qui jam antea animæ corporique suo virtutis leges tulit!

Πραγματευτὴς πνευματικὸς ἐκεῖνος ὑπάρχει, ὁ ἐξ ἴσου διὰ τὰ μέλλοντα καὶ τῶν ἡδέων τοῦ βίου καὶ τῶν αὐστηρῶν ὑποταξάμενος.

80. Ille spiritualis est negotiator, qui suavia prosperaque hujus mundi propter futura ex æquo contemnit. B

Ρώννυσι ψυχὴν μὲν, ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια· νοῦν δὲ προσευχὴ καθαρὰ, καὶ θεωρία πνευματική.

81. Anima caritate & temperantia firmatur; mens vero puris precibus ac spiritali contemplatione.

Ακούων λόγον ὠφέλιμον, μὴ κρίνε τὸν λέγοντα, ἵνα μὴ τῆς ἐπωφελοῦς νουθεσίας ἑαυτὸν ἀποστερήσῃς.

82. Quum sermonem utilem audis, non judica dicentem, ne te ipsum pretiosa admonitione prives.

Γνώμη πονηρὰ κακὰ ἐνθυμεῖται, καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ πλησίον εἰς ἐλάττονα παραγνωρίζει.

83. Judicium pravum mala cogitat, & benefacta proximi infideliter narrando elevat ac imminuit.

Μὴ πίστευε τῷ λογισμῷ κρίνοντι τὸν πλησίον, ὅτι πονηρὸν ἔχων θησαυρὸν, πονηρὰ καὶ λογίζεται.

84. Ne credideris cogitatui mala de proximo cogitanti: nam qui malum thesaurum habet, mala etiam cogitat.

Αγαθὴ καρδία ἀγαθὰς ἐννοίας φέρει· πρὸς γὰρ τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐνθυμήματα αὐτοῦ.

85. Bonum cor bonas cogitationes nutrit: qualem enim thesaurum habet, tales etiam habet cogitationes. C

Τήρει τοὺς λογισμοὺς, καὶ φεῦγε ἀπὸ κακίας· ἵνα μὴ σκοτισθεὶς ὁ νοῦς ἄλλα ἀντ' ἄλλων βλέπῃ.

86. Habe rationem cogitationum tuarum, malitiamque fuge; ne obscura mente alia pro aliis videas.

Εννόει τοὺς Ιουδαίους, καὶ ἀσφάλισαι σεαυτόν. οἳ ἐκ τοῦ φθόνου τυφλωθέντες, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν εἰς Βεελζεβοὺλ παρεγνώρισαν.

87. Judæos ante oculos propone, teque ipsum munias. Invidia enim obcæcati, Dominum & Deum Beelzebulis nomine infamabant.

Υπόνοια πονηρὰ σκοτίζει διάνοιαν, καὶ ποιεῖ, τὰ παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀντὶ τῆς ὁδοῦ θεωρεῖν.

88. Suspiciones malæ mentem obfuscant, faciuntque ut ea quæ extra viam sunt, videantur esse in via.

Ταῖς ἀρεταῖς ἁπάσαις παραπεπήγασιν αἱ κακίαι· καὶ διὰ τοῦτο τὰς ἀρετὰς οἱ πονηροὶ εἰς κακίας παραγνωρίζουσι.

89. Juxta omnes virtutes scaturiunt & vitia; & inde est, quare mali virtutes in malam partem interpretantur. D

Ηδονῇ ἢ λύπῃ ἐγχρονίζων ὁ νοῦς, τῷ τῆς ἀκηδίας πάθει τάχιστα περιπίπτει.

90. Mens si in re aliqua diutius vel oblectetur, vel mæreat, statim in acediæ grave malum cadit.

Συνείδησις καθαρὰ διεγείρει ψυχὴν, λογισμὸς δὲ ῥυπαρὸς καταχθονίζει αὐτήν.

91. Conscientia pura animam excitat, quam rursus in terram immunda cogitatio dejicit.

Κινούμενα τὰ πάθη ἀπελαύνουσι κενοδοξίαν· ἀναιρούμενα δὲ, πάλιν αὐτὴν ὑποστρέφουσιν.

92. Exagitatæ passiones expellunt vanam gloriam: at si quietæ consistant, eam rursus postliminio revocant.

Εἰ πάντων ὁμοῦ τῶν παθῶν ἀπαλλαγῆναι θέλεις, ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην καὶ προσευχὴν ἀνάλαβε.

93. Vis semel ab omnibus animi perturbationibus liberari? assuefacito te caritati, continentiæ & precibus.

Νοῦς διὰ προσευχῆς τῷ Θεῷ ἐγχρονίζων, καὶ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς τῶν παθῶν ἀπαλλάττει.

94. Mens apud Deum moram faciens precando, affectivas animæ vires a passionibus liberat.

Ο Θεὸς τὸ εἶναι τοῖς οὖσι δεδωκὼς, καὶ τῇ προνοίᾳ αὐτοῦ ἅμα τὰ πάντα συνέδησεν.

E 95. Sicut Deus omnibus quæ sunt, dedit esse, ita & omnia providentia sua simul colligavit.

Δεσπότης δὲ ὑπάρχων, καὶ δοῦλος γενόμενος, τὸ ἄκρον τῆς προνοίας τῇ κτίσει ἐξέφηνεν.

96. Et quum esset Dominus, factus servus summam erga creaturas providentiam declaravit.

Ο Θεὸς καὶ Λόγος ἀτρέπτως σαρκωθεὶς, πάσῃ τῇ κτίσει διὰ τῆς σαρκὸς ἡνώθη.

97. Deus & Verbum absque sui conversione incarnatus, omni creaturæ per carnem unitus est.

Ξένον θαῦμα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτι Θεὸς ἐπὶ γῆς, [1] κἂν ἄνθρωπος ἐν οὐρανοῖς· ἵνα ἀνθρώπους ἀγγέλοις συνάψας, ἅμα πάσῃ τῇ κτίσει τὴν θέωσιν χαρίσηται.

98. Rarum miraculum in cælo & in terra, quia Deus super terram, & homo in cælis: ut homines Angelis associarentur, & omni creaturæ divinitas tribueretur.

Αγιασμὸς καὶ θέωσις ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἡ γνῶσις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος.

99. Tam Angelorum quam hominum sanctificatio & deificatio, est sanctæ consubstantialisque Trinitatis cognitio.

Συγχώρησις ἁμαρτιῶν, παθῶν ἐστιν ἐλευθερία, ὧν ὁ μήπω ἀπαλλαγεὶς χάριτι, τῆς συγχωρήσεως οὔπω ἔτυχεν.

100. Peccatorum remissio libertatem ab affectionibus præstat: quam qui nondum per gratiam assecutus est, ab eo etiam peccata nondum discesserunt.

1. Κἂν] Forte καί.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ
ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ β'.

ἧς ἡ ἀκροστιχὶς ἥδε,

Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀδελφὲ τιμιώτατε, ὅτι μεγάλα κακὰ προσδοκῶ ἄξια τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, λύπας τῇ ψυχῇ, καὶ ὀδύνας τῷ σώματι.

EJUSDEM AD EUMDEM
CENTURIA II.

Cujus verſuum primæ litteræ has voces exhibent :

Ora pro me, frater digniſſime : mala enim exſpecto grandia & digna meis ſtudiis, triſtitias ſcilicet animi & dolores corporis.

Ἐθέλεις ὑφ' ἓν τῶν κακιῶν ἀπαλλαγῆναι; τῇ μητρὶ τῶν κακῶν τῇ φιλαυτίᾳ ἀπόταξαι. A

Ὑγεία ψυχῆς, ἀπάθεια καὶ γνῶσις, ἧς τυχεῖν ἀμήχανον τὸν ἡδοναῖς δουλεύοντα.

Ξηραίνει τὰς ἡδονὰς τάς σωματικάς τε, καὶ ψυχικὰς ἐγκράτεια μεθ' ὑπομονῆς, καὶ ἀγάπη μετὰ μακροθυμίας.

Ἀρχὴ κακῶν τῇ ψυχῇ ἡ φιλαυτία γέγονεν· φιλαυτία δέ ἐστιν ἡ τοῦ σώματος φιλία.

Ἴδιον τοῦ λογικοῦ τὸ ὑποταγῆναι τῷ λόγῳ, καὶ τὸ ὑποπιάσαι, καὶ δουλαγωγῆσαι τὸ σῶμα.

Ὕβρις τῷ λογικῷ ὑποταγῆναι τῷ ἀλόγῳ, καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίας αἰσχράς.

Πονηρὸν ἔργον ψυχῆς λογικῆς, καταλιμπάνειν τὸν κτίσαντα, καὶ λατρεύειν τῷ σώματι. B

Ἐκελεύσθης τὸ σῶμα ὑπηρέτην ἔχειν, οὐ μὴν δὲ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ παρὰ φύσιν δουλεύειν.

Ῥῆξον τὰ δεσμὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα φιλίας, καὶ μηδὲν παράσχῃς τῷ δούλῳ, ὅ, τι μὴ πᾶσα ἀνάγκη.

Ἔγκλεισον τὰς αἰσθήσεις ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς ἡσυχίας, ἵνα μὴ τὸν νοῦν περισπῶσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας.

Μέγιστα ὅπλα τοῦ μεθ' ὑπομονῆς ἡσυχάζοντος, ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη καὶ προσευχὴ καὶ ἀνάγνωσις.

Οὐ παύεται ὁ νοῦς περὶ τὰς ἡδονὰς κυκλεύων, ἄχρις οὗ τὴν σάρκα δουλαγωγήσας θεωρίᾳ σχολάζεται. C

Ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν ἀγωνιζόμεθα, ἵνα παθῶν ἐλευθερωθῶμεν· ὑπὲρ δὲ τῶν θείων δογμάτων, ἵνα γνώσεως ἀξιωθῶμεν.

Ἀταραξία ψυχῆς ἀπάθεια καὶ γνῶσις· ἧς τυχεῖν ἀμήχανον τὸν ἡδοναῖς δουλεύοντα.

Δουλαγώγει τὸ σῶμα περιελὼν τὰς ἡδονάς, καὶ ἀπάλλαξον αὐτὸ μοχθηρᾶς δουλείας.

Ἐλεύθερος κτισθεὶς, καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ κληθεὶς, μὴ ἀνάσχῃ δουλεύειν πάθεσιν ἀκαθάρτοις. D

Λύπαις καὶ ἡδοναῖς, ἐπιθυμίαις καὶ φόβοις συνδεσμοῦσι τὸν νοῦν τοῖς αἰσθητοῖς οἱ δαίμονες.

Φόβος Θεοῦ κρατεῖ ἐπιθυμιῶν, καὶ λύπη κατὰ Θεὸν ἀπελαύνει τὴν ἡδονήν.

Ἐπιθυμία σοφίας καταφρονεῖ φόβου, καὶ ἡ δοκὴ γνώσεως ἀποδιώκει λύπην.

1. Vis ſemel a malis omnibus liberari? matri malorum, amori ſui ipſius renuntia.
2. Animæ ſanitas eſt impaſſibilitas & ſcientia, quam nemo voluptatibus ſerviens aſſequi poteſt.
3. Abſtinentia cum patientia, & caritas cum longanimitate, tam corporeas quam animales voluptates exſiccant.
4. Principium malorum animæ, fuit amor ſui ipſius: amor autem ſui ipſius, amor eſt corporis.
5. Proprium eſt rationalis, ut rationi ſubdatur, caſtigatumque corpus in ſervitutem redigat.
6. Injuria fit rationali hominis parti, ſi ſubjiciatur brutæ alteri & rationis experti, prudentiam ſuam inſumendo ad explenda turpia deſideria.
7. Malum rationalis animæ opus, eſt reliquiſſe conditorem, & ſervire corpori.
8. Juſſus es corpus miniſtri loco habere, & non ut illius (ſupra quam exigit natura) ſervias cupiditatibus.
9. Amicitiæ erga corpus vincula rumpantur, & non indulgeas ſervo, niſi quod omnis neceſſitas requirit.
10. Include ſenſus intra quietis munitionem, ne in ſua deſideria mentem diſtrahant.
11. Ut tibi quies & patientia contingant, in promtu tibi ſint temperantiæ, caritatis, precum & lectionis arma, ſane multo fidiſſima.
12. Mens, voluptatum eſcis quas ambit, inhiare non ceſſat, donec corpore in ſervitutem redacto contemplationi vacet.
13. In præceptis ſervandis deſudandum eſt, ut ab animi affectionibus liberemur: in divinis autem dogmatis, ut ſcientiam digne mereamur.
14. In impaſſibilitate & cognitione conſiſtit animæ tranquillitas, quam voluptatum mancipiis contingere eſt impoſſibile.
15. In ſervitutem coge corpus voluptatibus circumſcriptis, & liberabis mentem a gravi ſervitute.
16. Liber conditus es, & in libertatem accerſitus: pigeat igitur impuris voluptatibus ſervire.
17. Doloribus & voluptatibus, concupiſcentiis ac timoribus devinciunt dæmones mentem eorum qui ſenſibus ſerviunt.
18. Timor Domini deſideriis dominatur, & triſtitia quæ ſecundum Deum, concupiſcentias repellit.
19. Deſiderium ſapientiæ timorem deſpicit; cupiditas autem ſcientiæ, voluptates repellit & triſtitiam.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
648.

Τὰ τέσσαρα ταῦτα αἱ γραφαὶ περιέχουσι· τὰς ἐντολὰς, τὰ δόγματα, τὰς ἀπειλὰς, τὰς ἐπαγγελίας. A

20. Quatuor autem in fcripturis traduntur, Mandata, placita, minæ & repromiffiones.

Ἵστησι τὴν ἐπιθυμίαν ἐγκράτεια καὶ κόπος· μειοῖ δὲ αὐτὴν ἡσυχία, καὶ θεῖος ἔρως.

21. Concupifcentias fiftunt abftinentia & labor; minuunt autem quies ac divinus amor.

Μὴ λόγοις δι' αἰνιγμάτων τὸν ἀδελφὸν πλῆττε· οὐ μὴ γὰρ βαστάξῃς τὰ ὅμοια ἀντιδεχόμενος.

22. Cave fis, ne fratrem verbis ænigmaticis impugnes: neque enim tu ferres, fi fic audires e diverfo.

Ἵστησιν τὸν θυμὸν μακροθυμία καὶ ἀμνησικακία· μειοῖ δὲ αὐτὸν ἀγάπη καὶ συμπάθεια.

23. Iram fiftunt longanimitas & injuriarum oblivio, minuunt caritas & compaffio.

Ὧι ἐδόθη γνῶσις, ἐδόθη φῶς νοερόν· ὃς δὲ λαβὼν ἀτιμάζει, ὄψεται σκότος.

24. Cui fcientia data eft, datum eft mentale lumen: quod fi quis dehoneftarit, pro eo tenebras videbit.

Τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ, τίκτει ἀπάθειαν· ἀπάθεια δὲ ψυχῆς συντηρεῖ γνῶσιν. B

25. Obfervatio mandatorum Dei parit impaffibilitatem: impaffibilitas autem animæ, cuftodit fcientiam.

Ανάγαγε τὰ αἰσθητὰ ἐπὶ νοητὴν θεωρίαν, καὶ ἀνθέλκεις τὴν αἴσθησιν ἐπάνω τῶν αἰσθητῶν.

26. Senfilia traducito furfum in cognitionem intellectualem, & fenfus evehes fupra ea quæ fenfilia funt.

Τὸ αἰσθητὸν γυναῖον σημαίνει ψυχὴν πρακτικήν· ᾗ ὁ νοῦς συγγενόμενος ἀποτίκτει τὰς ἀρετάς.

27. Naturalis & quæ videtur mulier, fignificat operativam animam: ad quam fi mens quæ vir eft, accefferit, ex ea virtutes parit.

Ερευνα λόγων Θεοῦ, διδάσκει γνῶσιν Θεοῦ τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ζητοῦντας, ἐν εὐλαβείᾳ καὶ πόθῳ.

28. Inquifitio eloquiorum Dei, docet fcientiam Dei eos, qui pie ac defideranter veritatem fcrutantur.

Οπερ ἐστὶ τὸ φῶς τοῖς ὁρῶσι καὶ ὁρωμένοις, τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τοῖς νοοῦσι, καὶ νοουμένοις.

29. Quod lux eft videntibus & vifis, hoc Deus eft intelligentibus & intellectis.

Τὸ αἰσθητὸν στερέωμα, τὸ τῆς πίστεως σημαίνει στερέωμα, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἅγιοι δίκην φωστήρων λάμπουσι. C

30. Vifibile cæli firmamentum, fidei fignat firmamentum, in quo omnes fancti ceu luminaria lucent.

Ιερουσαλὴμ ἐστὶν ἐπουράνιος, γνῶσις τῶν ἀσωμάτων· ἐν αὐτῇ γὰρ θεωρεῖται ἡ ὅρασις τῆς εἰρήνης.

31. Hierufalem eft fupercæleftis incorporearum rerum contemplatio, in qua vifio pacis fpectatur.

Μὴ ἀμέλει τῆς πράξεως, ἐπεὶ μειοῦται ἡ γνῶσις· καὶ λιμοῦ γενομένου καταβαίνεις εἰς Αἴγυπτον.

32. Activam vitam cave neglexeris, alioquin & fcientia decrefceret: hoc enim effet, orta fame, in Ægyptum defcendere.

Ελευθερία ἐστὶ νοητὴ, ἡ τῶν παθῶν ἀπαλλαγή· ἧς οὐδεὶς ἐπιτυγχάνει ἄνευ ἐλέους Χριστοῦ.

33. Libertas eft fpiritualis, a perturbationibus effe liberum, quæ nulli abfque mifericordia Jefu Chrifti contingit.

Γῆ ἐστιν ἐπαγγελίας ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἧς πρόξενοι γίνονται ἀπάθεια καὶ γνῶσις.

34. Terra repromiffionis, regnum eft cælorum; in quam mentem inducunt impaffibilitas & fcientia.

Αἴγυπτός ἐστι νοητὴ, ὁ σκοτασμὸς τῶν παθῶν· εἰς ἣν οὐδεὶς καταβαίνει, εἰ μὴ λιμῷ περιπέσῃ. D

35. Ægyptus fpiritualis, obtenebratio perturbationum; in quam nemo, nifi antea fame laboret, defcendit.

Λόγοις πνευματικοῖς ἐπισυχνάσεις τὸ οὖς σου, καὶ λογισμῶν ἀκαθάρτων ἀπομακρυνεῖ ὁ νοῦς σου.

36. Aurem tuam fpiritualibus fermonibus frequenter accommoda, & mentem ab immundis cogitationibus elongabis.

Αγαθὸς καὶ σοφὸς φύσει μόνος ὁ Θεός· γίνεται δὲ μεθέξει καὶ ὁ νοῦς, ἐὰν σπουδάσῃ.

37. Solus Deus natura bonus eft ac fapiens; fit autem mens participatione talis, modo ftudiofa fit.

Κράτει γαστρὸς καὶ ὕπνου, καὶ θυμοῦ, καὶ γλώσσης· καὶ οὐ μὴ προσκόψεις πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

38. Impera ventri, fomno, iræ & linguæ; & numquam impinges ad lapidem pedem tuum.

Αγωνίζου ἀγαπῆσαι πάντα ἄνθρωπον ἐξ ἴσου, καὶ ἀπελαύνεις συλλήβδην πάντα τὰ πάθη.

39. Enitere ut omnes homines æqualiter diligas, paffionefque omnes fimul a te abiges.

Κοινὴ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἡ θεωρία τῶν αἰσθητῶν· ἰδία δὲ τοῦ νοῦ ἡ γνῶσις τῶν νοητῶν. E

40. Senfibilium rerum contemplatio communis eft menti & fenfui; intellectualium autem fcientia foli menti convenit.

Αδυνατον, τὸν νοῦν σχολάσαι τοῖς νοητοῖς, εἰ μὴ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ τὰ αἰσθητὰ ἀποκόψῃ.

41. Impoffibile eft mentem vacare intellectualibus, nifi amicitiam erga fenfus & fenfibilia antea amputarit.

Προσπάθειαν φυσικὴν ἡ αἴσθησις ἔχει πρὸς τὰ αἰσθητὰ, καὶ συμπεριάγει τὸν νοῦν περισπωμένη περὶ αὐτά.

42. Senfus natura fenfibilibus afficitur: fed quum circa ea diftrahitur, diftrahitur & mens.

Ρίψον τὴν αἴσθησιν περὶ τὴν τοῦ νοῦ ὑπουργίαν, καὶ μὴ δῷς αὐτῇ καιρὸν ἀντιπερισπᾶσαι αὐτόν.

43. Coge fenfus in mentis obfequium, & non des ipfis occafionem eam diftrahendi.

Οταν συμβῇ τὸν νοῦν σχολάσαι τοῖς αἰσθητοῖς, ἀντιπερίσπα τὴν αἴσθησιν, πρὸς νοῦν ἀνάγων τὰ παρακείμενα.

44. Quando mentem fenfibilibus vacare contingit, obfifte fenfibus, & objecta in mentem fubduc.

Σημεῖον, ὅτι σχολάζει ὁ νοῦς περὶ τὰ νοητὰ, τὸ πάντων καταφρονεῖν τῶν τὴν αἴσθησιν σαινόντων.

45. Signum mentis circa intelligibilia occupare, eft floccifacere omnia quæ fenfus oblectant.

Διανοιγόμενος ὁ νοῦς περὶ τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν, δυσαπόστατον ἔχει τὴν περὶ αὐτὰ ἡδονήν.

46. Occupata mens in contemplatione eorum quæ funt, folidam in eis voluptatem experitur.

A

Ὅταν ὁ νοῦς πλουτήσῃ τὴν τῆς μονάδος γνῶσιν, τότε καὶ τὴν αἴσθησιν πάντῃ δεδουλωμένην ἔχει.

47. Quando mens unitatis scientia locupletata fuerit, tunc sensus omnino in servitutem redactos tenet.

Κώλυε τὸν νοῦν σου κυκλεύειν τὰ αἰσθητὰ, ἵνα μὴ ἡδονὰς καὶ λύπας ἐν αὐτοῖς καρπώσηται.

48. Prohibe mentem tuam circum sensilia vagari, ne voluptatum tristitiæque fructus simul ex eis decerpat.

Ὧν ὁ νοῦς ἐν τοῖς θείοις σχολάζει διαπαντὸς, τούτων καὶ τὸ παθητικὸν μέρος θεῖον γέγονεν ὅπλον.

49. Quorum mens perpetuo divinis vacat, iis & affectivæ animæ vires divina fiunt arma.

Ἀδύνατον τὸν νοῦν τῇ γνώσει ποιωθῆναι, εἰ μὴ πρότερον τὸ παθητικὸν ταῖς οἰκείαις ἀρεταῖς ἐξ αὐτοῦ πελάσει.

50. Impossibile est mentem scientia perfici, nisi prius affectiva animæ portio suis admoveatur virtutibus.

Ξένος τῶν τοῦ κόσμου ὁ νοῦς τότε γίνεται, ὅταν τὴν πρὸς τὴν αἴσθησιν σχέσιν παντελῶς ἀποκόψῃ.

51. Mens non antea erit peregrina eorum quæ sunt in hoc mundo, nisi modis omnibus amicitiam erga sensus resecuerit.

B

Ἴδιον τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς, σχολάζειν γνώσει Θεοῦ· τοῦ δὲ παθητικοῦ αὐτῆς, ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια.

52. Proprium est rationali portioni animæ, vacacare cognitioni Dei; affectivæ autem, caritatem & continentiam amplexari.

Ἀδύνατον τὸν νοῦν πράγματι χρονίζειν αἰσθητῷ, εἰ μὴ πάντως πάθος κέκτηται πρὸς αὐτό;

53. Non potest mens rei sensili diu immorari, nisi omnino ad illam afficiatur.

Τέλειός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ ποιωθεὶς τῇ γνώσει, ψυχὴ δέ ἐστι τελεία, ἡ ταῖς ἀρεταῖς ἀνακραθεῖσα.

54. Mens perfecta est quam scientia perficit; anima vero virtutibus roborata.

Ἡ πρὸς τὴν αἴσθησιν σχέσις τοῦ νοῦ, δοῦλον αὐτὸν καθίστησι τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν.

55. Mentis cum sensibus amicitia, eam facit mancipium corporearum voluptatum.

Σαλεύεται ὁ νοῦς ἐκ τοῦ τόπου τῆς γνώσεως, ὅτε τὸ παθητικὸν αὐτοῦ κινηθῇ ἐκ τῶν ἰδίων ἀρετῶν.

56. Quando a virtutibus suis affectivæ vires moventur, tunc etiam mens a scientiæ suæ loco deturbatur.

Ἐλάβομεν ἐξουσίαν τέκνα γενέσθαι Θεοῦ· οὐ γινόμεθα δὲ εἰ μὴ τὰ πάθη ἀποδυσώμεθα.

57. Accepimus potestatem filios Dei fieri; sed non erimus, nisi affectiones exuerimus.

C

Μηδεὶς οἰέσθω τέκνον Θεοῦ κατ᾽ ἐνέργειαν γεγονέναι, μήπω τοὺς θείους χαρακτῆρας ἐν ἑαυτῷ κτησάμενος.

58. Nullus se putet filium Dei factum, efficaciterque Deum in se operari, si non divinos characteres intra se possederit.

Ἡ κατὰ τὸν τρόπον ὁμοίωσις τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ πονηροῦ, ἢ τοῦ Θεοῦ υἱοὺς, ἢ τοῦ σατανᾶ ἀπεργάζεται.

59. Similitudo morum vel bonorum vel malorum, filios facit vel Dei vel satanæ.

Συνετὸς ἀνὴρ ὁ προσέχων ἑαυτῷ, καὶ σπεύδων χωρισθῆναι ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ.

60. Vir intelligens est, qui se ipsum attendit, & festinat studetque ab omni inquinamento separari.

Πεπωρωμένη ψυχὴ, μαστιζομένη οὐκ αἰσθάνεται, καὶ εἰς συναίσθησιν ἐλθεῖν τοῦ εὐεργέτου οὐκ ἀνέχεται.

61. Obcæcata anima, etiam dum vapulat, non sentit, benefactoremque agnoscere renuit.

Ῥυπαρὰ ἐσθὴς θείων γάμων ἐκβάλλεται, καὶ κοινωνὸν ἀπεργάζεται σκότους ἐξωτέρου.

62. Sordida vestis e divinis nuptiis ejicit, exteriorumque tenebrarum participem facit.

D

Ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν, ἐπιμελεῖται τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ πονηρᾶς κοινωνίας ἀπαλλάττει ἑαυτόν.

63. Qui timet Deum, sui ipsius curam gerit, & a pravo consortio se alienat.

Ἀμήχανόν ἐστι τυχεῖν ἐλέους Θεοῦ τὸν καταλείποντα αὐτὸν, καὶ ἡδοναῖς δουλεύοντα.

64. Impossibile est, misericordiam a Deo assequi eum, qui ipsum dereliquerit, & voluptatibus servit.

Ἰησοῦς ἐστιν ὁ λέγων, κἂν πιστεύειν οὐ θέλωμεν, ὅτι οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.

65. Neminem posse duobus dominis servire, a Jesu dictum est, etiamsi credere nolimus.

Ῥυπωθεῖσα ψυχὴ, ἀπὸ παθῶν πεπώρωται, καὶ ἄνευ τομῶν καὶ καυτήρων πιστεύειν οὐκ ἀνέχεται.

66. Anima affectionibus sordida adeo obcæcata est, ut nisi secetur & uratur, credere renuat.

Ἑτοιμοὶ φοβεροὶ τοὺς πηροὺς διαδέχονται· δίχα γὰρ μεγάλων πόνων μαλαχθῆναι οὐ καταδέχονται.

67. Obduratos horrenda tormenta excipient: nam sine magnis laboribus mollefieri nequeunt.

Συνετὸς ἀνὴρ ἐπιμελεῖται ἑαυτοῦ· καὶ δι᾽ ἑκουσίων πόνων τοὺς ἀκουσίους ἐκφεύγει.

68. Vir intelligens solicitam sui curam gerit; ultroque susceptis laboribus, eos quos invitus ferret, effugit.

E

Ἐπιμέλεια ψυχῆς, κακοπάθεια καὶ ταπείνωσις· δι᾽ ὧν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ πάσας ἁμαρτίας.

69. Diligens animæ cura in malorum sustinentia & humilitate consistit: propter eas enim Deus peccata omnia condonat.

Ὥσπερ ἐπιθυμίαι καὶ ὀργαὶ ἁμαρτίας πληθύνουσιν· οὕτως ἡ ἐγκράτεια καὶ ταπείνωσις ἐξαλείφουσιν αὐτάς.

70. Sicut concupiscentiæ & iræ peccata multiplicant; ita continentia & humilitas eadem exinaniunt.

Συντρίβει καρδίαν λύπη κατὰ Θεόν· αὐτὴν δὲ τίκτει φόβος κολάσεως.

71. Conterit cor tristitia quæ secundum Deum est; eam parit tibi timor suppliciorum.

Λύπη κατὰ Θεὸν καθαίρει καρδίαν· καὶ τοὺς μολυσμοὺς τῶν ἡδονῶν μακρύνει ἀπ᾽ αὐτῆς.

72. Tristitia quæ secundum Deum est, corda purificat, & ab eis voluptatum inquinamenta elongat.

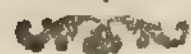
Ὑπομονή ἐστιν φιλοπονία ψυχῆς· ἔνθα δὲ φιλοπονία, φιληδονία ἐξορίζεται.

73. Patientia est, quando anima labores ultro deditaque opera subit: ubi ea fuerit, inde in exsilium abire voluptatum amor cogitur.

Πᾶσα ἁμαρτία διὰ τὴν ἡδονὴν γίνεται· καὶ

74. Quodvis peccatum voluptate committitur; re-

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 648.

πᾶσα συγχώρησις, διὰ τὴν κακοπάθειαν, καὶ λύπην. A

mittitur autem per malorum sustinentiam & luctum.

Ἀκουσίοις πόνοις κατὰ πρόνοιαν περιπίπτει, ὁ δι' ἑκουσίων πόνων μετανοεῖν μὴ ἀνεχόμενος.

75. Quisquis pœnitentiam agere per labores ultro susceptos renititur, is coactus in labores qui jam prædefiniti sunt, incidet, quos & invitus feret.

Σωτήρ ἐστιν ὁ Χριστὸς τοῦ σύμπαντος κόσμου· καὶ τὴν μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἐχαρίσατο.

76. Christus totius mundi salvator est, & pœnitentiam iis qui eam acturi sunt, in salutem concessit.

Τήρησιν ἐντολῶν τίκτει μετάνοια· ἡ δὲ τῶν ἐντολῶν τήρησις, ψυχῆς ποιεῖ τὴν κάθαρσιν.

77. Præceptorum observantiam parit pœnitentia: præceptorum vero observantia animæ præstat purificationem.

Ἡ τῆς ψυχῆς κάθαρσις, παθῶν ἐστιν ἀπαλλαγή· ἡ δὲ τῶν παθῶν ἀπαλλαγὴ, ἀγάπην τίκτει Θεοῦ.

78. Animam purificare, est eam ab affectionibus liberare: ea autem libertas caritatem Dei nobis parit.

Ψυχὴ καθαρὰ ἡ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσα, καὶ νοῦς ἐστιν καθαρὸς ὁ ἀγνοίας χωρισθείς. B

79. Anima pura est, quæ Deum diligit; mens vero pura, quæ ab ignorantia secessit.

Ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μέχρι θανάτου ἀγώνισαι, ὅτι δι' αὐτῶν καθαρθεὶς εἰς τὴν ζωὴν εἰσελεύσῃ.

80. Pro mandatis Christi usque ad mortem certa: per ea enim purificatus ad vitam ingredieris.

Χρῆσαι τῷ σώματι ὡς ὑπηρέτῃ τῶν ἐντολῶν, ἀνόδυνον αὐτὸ τηρῶν καὶ ἄνοσον ὅση δύναμις.

81. Corpore ad ministerium mandatorum utere, servans ipsum, quantum fieri potest, sine doloribus & sine morbo.

Ἡ τῆς σαρκὸς ἐπανάστασις, ἐξ ἀμελείας γίνεται τῆς προσευχῆς τε καὶ διαίτης, καὶ καλῆς ἡσυχίας.

82. Carnis seditiones, ex negligentia precum, diætæ honestæque quietis oriuntur.

Καλὰ ἔγγονα τίκτει ἡ καλὴ ἡσυχία· ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην καὶ τὴν προσευχὴν καθαράν.

83. Formosos liberos formosa parit quies: nempe continentiam, caritatem, purasque preces.

Ἀνάγνωσις καὶ προσευχὴ νοῦν καθαίρουσιν· ἀγάπη δὲ καὶ ἐγκράτεια τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς. C

84. Lectio & precum puritas mentem purificant; animæ autem affectivam partem caritas & continentia.

Ἴσην διαπαντὸς τήρει τὴν ἐγκράτειαν, ἵνα μὴ τῇ ἀνομαλίᾳ εἰς τὰ ἐναντία πέσῃς.

85. Æqualem continentiam semper observa, ne per inæqualitatem in contraria incidas.

Ὁ νομοθετῶν ἑαυτῷ μὴ παραβῇ ἑαυτόν· ὁ γὰρ ἑαυτὸν παραλογιζόμενος, ἑαυτὸν ἀπατᾷ.

86. Ne prævariceris te ipsum, quum tibi ipsi legem statueris: se ipsum enim falsis rationibus palpans, se ipsum seducit.

Δυσμαί εἰσιν νοηταὶ, ψυχαὶ ἐμπαθεῖς· ταῖς γὰρ τοιαύταις ἔδυ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος.

87. Occasus spiritales sunt, animæ perturbationibus inquietæ: sol enim justitiæ illis occidit.

Υἱός ἐστιν Θεοῦ ὁ ὁμοιωθεὶς τῷ Θεῷ δι' ἀγαθότητος, καὶ τῆς σοφίας, καὶ δυνάμεως, καὶ δικαιοσύνης.

88. Filius Dei quis est, ob bonitatem & sapientiam, & potentiam, & justitiam, similis ei factus.

Νόσος ἐστὶν ψυχῆς, ἡ τῆς κακίας ἕξις, θάνατος δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία.

89. Malitiæ habitus morbus est animæ; mors autem per operationem peccati introducitur.

Ἀκτημοσύνη ἐστὶν νοητὴ, ἡ παντελὴς ἀπάθεια, καθ' ἣν γενόμενος ὁ νοῦς ἀναχωρεῖ τῶν ἐνταῦθα. D

90. Paupertas spiritalis, est consummata impassibilitas; quæ si menti conceditur, ab his quæ heic sunt, secedit.

Συμφώνους τήρει τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς· ἐκ τούτου γὰρ τίκτεται ὁ τῆς δικαιοσύνης καρπός.

91. Consonas animæ virtutes custodi: ex ipsis enim nascitur fructus justitiæ.

Τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν, ἀσώματον εἶναί φασιν, ὡς ὕλης καὶ εἴδους πάντῃ ἀπηλλαγμένην.

92. Contemplationem eorum quæ mens concipit, ajunt omnino incorpoream esse, utpote quæ sit a materia formaque abalienata.

Ὥσπερ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους· οὕτως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν σώματα ἐκ τῶν αὐτῶν συνέστηκεν.

93. Sicut quatuor elementa ex materia & forma, sic & corpora quæ ex ipsis sunt, ex ipsis etiam sunt constituta.

Σὰρξ γενόμενος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ὁ λόγος, οὔτε ὃ ἦν μετέβαλεν, οὐδ' ὃ γέγονεν, ἠλλοίωσεν.

94. Verbum propter misericordiam caro factum, neque quod erat transmutavit, neque quod factum, alteravit.

Ὥσπερ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν θεότητι, καὶ ἀνθρωπότητι, οὕτως καὶ ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δύο φύσεσι λέγομεν τὸν ἕνα Θεόν. E

95. Ut ex deitate & humanitate, & in deitate & humanitate; sic ex duabus naturis, & in duabus naturis, dicimus esse unum Deum.

Μίαν ὑπόστασιν Χριστοῦ ὁμολογοῦμεν ἐν δύο φύσεσιν ἡνωμέναις ἀδιαιρέτως.

96. Unam hypostasim in Christo confirmetur ex duabus naturis inseparabiliter unitis.

Ἀδιαίρετον τὴν μίαν Χριστοῦ ὑπόστασιν δοξάζομεν, καὶ ἀσύγχυτον τὴν τῶν φύσεων ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν.

97. Inseparabilem unam Christi glorificamus hypostasim, & citra omnem confusionem naturarum confitemur unionem.

Τρισυπόστατον τὴν μίαν τῆς θεότητος οὐσίαν προσκυνοῦμεν, καὶ ὁμοούσιον τὴν ἁγίαν τριάδα θεολογοῦμεν.

98. Trium hypostasium unam deitatis essentiam adoramus, ejusdemque essentiæ sanctam Trinitatem confitemur.

Διὰ τῶν τριῶν ὑποστάσεων πατρότης, υἱότης, ἐκπόρευσις· καὶ κοινὰ τῶν αὐτῶν πάλιν ἐστὶν, ἡ οὐσία, ἡ φύσις, ἡ θεότης, ἡ ἀγαθότης.

99. Proprietates trium hypostasium sunt, paternitas, filiatio & processio: & communia tribus hypostasibus sunt, essentia, natura, deitas, bonitas.

Sæcul. VII.
circa
Ann. Chr.
648.

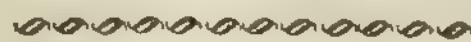

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ γ'.

ἧς ἡ ἀκροστιχὶς ἥδε,

Ἀλλ' ἦν κακὰ κυρίως, οὐ τὰ τὴν συνείδησιν (leg. σάρκα) λυποῦντα, τὴν δὲ ψυχὴν καθαίροντα, ἀλλὰ τὰ τὴν συνείδησιν λυποῦντα, τέρποντα δὲ τὴν σάρκα.

EJUSDEM

CENTURIA III.

Cujus hæc eſt Acroſtichis:

Verumtamen proprie mala ſunt, non quæ carnem affligunt, animam vero purificant; ſed quæ conſcientiam quidem triſtitia afficiunt, carnem vero titillant.

A 1. Ἀγαθὰ διανοοῦ, καὶ περὶ παντὸς ἀνθρώπου καλὰ διαλογίζου.

2. Λόγων καὶ ἔργων καὶ ἐννοιῶν ἀπολογίαν ἀπαιτούμεθα παρὰ Θεοῦ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

3. Ἡ ἕξις τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας κινεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ ἐννοεῖν, ἢ λέγειν, ἢ διαπράττεσθαι.

4. Νοῦς ἀπὸ παθῶν κεκρατημένος, ἐννοεῖ τὰ μὴ πρέποντα· φανεροῦσι δὲ τὴν ἔννοιαν οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα.

5. Κακῆς ἐννοίας προηγεῖται πάθος, τοῦ δὲ πάθους αἰτία καθέστηκεν ἡ αἴσθησις, τῆς δὲ κακῆς αὐτῆς χρήσεως, δῆλον ὅτι ὁ νοῦς.

6. Ἀπόκλειστον τὴν αἴσθησιν· καὶ πολέμησον τὴν πρόληψιν, καὶ ὅπλοις τῶν ἐντολῶν ἄνελέ σου τὰ πάθη. B

7. Κακία χρονίσασα, ἀσκήσεως δεῖται χρονίας· συνήθεια γὰρ παγιωθεῖσα ἀθρόως οὐ μετακινεῖται.

8. Ἄσκησις ἐπιτεταμένη ἐγκρατείας καὶ ἀγάπης, δι' ὑπομονῆς καὶ ἡσυχίας ἀνεῖλε τὰ ἐγκείμενα.

9. Κίνει τὸν νοῦν εἰς προσευχὴν συνεχῶς, καὶ διαφθείρεις τοὺς λογισμοὺς ἐφεστῶτας τῇ καρδίᾳ.

10. Ὑπομονῆς δεῖται καὶ μακροθυμίας ἄσκησις· χρονίᾳ γὰρ φιλοπονίᾳ φιληδονία ἐξορίζεται.

11. Ῥᾳδίως γυμνάζῃ εἰς τοὺς τῆς ἀσκήσεως πόνους, ἐὰν πάντα τῷ μέτρῳ καὶ κανόνι διαπράξῃ. C

12. Ἴσον τὸ μέτρον τῆς ἀσκήσεως φύλαττε, καὶ μὴ λύσῃς κανόνα ἐκτὸς τῆς ἀνάγκης.

13. Ὥσπερ λογισμοὺς καθαίρει ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, οὕτως πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον θεωρία καὶ προσευχή.

14. Συνείδησιν καθαρὰν πόνοι ποιοῦσιν ἀσκήσεως, οἷον νηστεία, ἀγρυπνία, ὑπομονὴ, μακροθυμία.

15. Ὁ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν τὰς ἐπαγωγὰς ὑπομένων, ταπεινόφρων, καὶ δόκιμος, καὶ εὔελπις γίνεται.

D 16. Ὑπομονή ἐστιν φιλοπονία ψυχῆς. συνίσταται δὲ αὕτη ἐξ ἑκουσίων πόνων καὶ ἀκουσίων πειρασμῶν.

17. Τίκτει ἀκακίαν ἡ τῶν δεινῶν καρτερία, καὶ ἀπόλλυσιν κακίας εἰς τὸ τέλος ἡ μέχρι τέλους ὑπομονή.

1. Bona de eo quod natura bonum cogita; ſed & de omni homine ſentias bene.

2. Verborum & operum ac cogitationum rationem reddituri ſumus in die judicii.

3. Habitus virtutis vel malitiæ impellit nos, ut bene vel male cogitemus, vel loquamur, vel operemur.

4. Mens cui affectiones imperant, cogitat quæ non decent: quales autem cogitationes ſint, produnt ſermones & opera.

5. Malæ cogitationis dux eſt affectio: affectionis auctor ſenſus, quo ut male utamur, in cauſa eſt mens.

6. Include igitur ſenſus, expugna phantaſmata, & affectiones armis mandatorum diripe.

7. Malitia inveterata, longa opus habet exercitatione: ſtabilita enim conſuetudo haud ſubito immutatur.

8. Monaſtica vita quam comitantur continentia ac caritas, per patientiam & quietem facile quæ injuncta ſunt, exſequitur.

9. Mentem aſſidue ad orandum incita, ut cogitationes in pectore obverſantes diſperdere queas.

10. Exercitatio religioſa, patientia opus habet ac longanimitate: voluptatis enim amor, multa laboris aſſiduitate in exſilium mittitur.

11. Facile hujus exercitationis labores exantlabis, ſi ad menſuram & regulam opera tua perfeceris.

12. Æqualem piæ exercitationis menſuram in omnibus ſerva, niſi ob inexcuſabilem neceſſitatem regulam ſolvas minimum.

13. Ut continentia & caritas purificant cogitationes, ita omnem ſuperbiam tollunt contemplatio, precumque puritas.

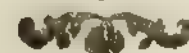
14. Conſcientiam puram faciunt labores monaſtici, quales ſunt jejunium, vigiliæ, patientia & longanimitas.

15. Qui involuntariarum tentationum plagas patienter fert, modeſtus & probatus, atque bonæ ſpei vir erit.

16. Patientia gaudet in ferendis laboribus animæ, conſiſtitque in tentationibus & laboribus qui ſponte ſuſcipiuntur, & tentationibus quæ invitis accidunt.

17. Tolerantia rerum gravium parit innocentiam; conſtantia autem in fine uſque perſeverans omnino malitiam exterminat.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

Αἴσθησιν ὀδυνᾷ πόνων ἐπαγωγὴ, καὶ ἡδονὴν ἀναιρεῖ λύπης ἐπιφορά. A

18. Plagæ immiſſæ ſenſus affligunt, ſed voluptas triſtitia illata tollitur.

Τέσσαρά ἐστι γενικώτατα πάθη, οἷς σοφῶς κατ' ἀλλήλων ὑπόνοια κέχρηται.

19. Quatuor ſunt generales affectiones quibus prudentia ſapienter viciſſim uſa eſt.

Ἡδονὴν γὰρ συστέλλει λύπης ἐπαγωγὴ, καὶ ἐπιθυμίαν μαραίνει φόβος κολάσεων.

20. Voluptatem enim triſtitia ſuperveniens frangit & contrahit; concupiſcentiam vero metus vindictæ abolet.

Νοῦς φρόνιμος γυμνάζει ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ εἰς πᾶσαν ἄσκησιν ἐθίζει τὸ σῶμα αὐτοῦ.

21. Mens prudentis animam ſuam exercet, & corpus ſuum omni piæ exercitationi aſſuefacit.

Σπεῦσον δεῖξαι μοναχὸν, μὴ τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσω τῶν παθῶν ἀπαλλάττων.

22. Propera ut monachum te oſtendas, non exteriorem hominem, ſed interiorem ab affectionibus alienando.

Ἀποταγὴ πρώτη ἡ τῶν πραγμάτων ἀπαλλαγὴ, δευτέρα δὲ καὶ τρίτη ἡ τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀγνοίας. B

23. Abdicatio prima eſt ut quis ab operibus, ſecunda ab affectionibus, tertia ut ab ignorantia liber fiat.

Ῥᾳδίως τις βουληθεὶς τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττεται, οὐκ ὀλίγῳ δὲ καμάτῳ, τῶν πρὸς αὐτὰ παθημάτων.

24. Si quis volet, facile a malis operibus alienus erit; ſed non item parvo labore ab eorumdem affectionibus.

Κρατῶν ἐπιθυμίας, καὶ θυμοῦ περιέσῃ· αὕτη γὰρ αἰτία τῆς τοῦ θυμοῦ ταραχῆς.

25. Si imperas concupiſcentiis, cohibebis & iram: nam eadem de cauſſa quis & ira conturbatur.

Ἆρα ἀπηλλάγημεν τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων, καὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀΰλου ἀπολαύομεν προσευχῆς, ἢ οὔπω;

26. An non liberati a cogitationibus quæ animam afficiunt, ſpiritali etiam ac pura oratione fruimur?

Μέγας νοῦς, ὁ τῶν παθῶν ἀπαλλαγεὶς, καὶ τῶν ὄντων κεχωρισθεὶς, καὶ ἐν τῷ Θεῷ διάγων.

27. Magna quidem mens quæ ab affectionibus eſt libera, & ſequeſtrata eſt ab his quæ ſunt, & in Deo verſatur.

Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις ὁ προκόπτων φιλοσοφεῖ, ἐν ταῖς ἐντολαῖς, ἐν τοῖς δόγμασι, καὶ ἐν τῇ πίστει τῆς τριάδος. C

28. Sapientiæ vacat, qui in tribus proficit, in mandatis ſcilicet, doctrinis, & in fide Trinitatis.

Νοῦς παθῶν γυμνωθεὶς ἐν τούτοις εὑρίσκεται, ἐν τοῖς ψιλοῖς νοήμασι, ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, ἐν τῷ ἀϊδίῳ φωτί.

29. Mens affectionibus exuta in iſtis invenietur, in tenuibus cogitationibus, contemplatione horum quæ ſunt, & lumine nullam referente ſpeciem.

Κάκιστα πάθη ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν κέκρυπται· τότε δὲ φαίνεται, ὅταν τὰ πράγματα ἐλέγχωνται.

30. Occultæ ſunt in animabus noſtris affectiones peſſimæ: deprehenduntur autem ubi opera in lucem prodierint.

Ἀνενόχλητος μένει ἔσθ' ὅτε ὁ νοῦς, μερικῆς τυχὼν ἀπαθείας· ἀδόκιμος δέ ἐστιν διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀπουσίαν.

31. Imperturbata manet aliquando mens, tranquillitatem aliquam particularem nacta: quamdiu tamen abſunt opera, probata non eſt.

Κινοῦνται τὰ πάθη διὰ τῶν τριῶν τούτων, διά τε τῆς μνήμης καὶ τῆς κράσεως, καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὡς προείρηται. D

32. Per tria, ſcilicet memoriam, habitudinem corporis & ſenſus, ut prædictum eſt, excitantur affectiones.

Ὁ νοῦς τήν τε αἴσθησιν ἀποκλείσας, καὶ τὴν κρᾶσιν ὁμαλίσας, πρὸς μόνην τὴν μνήμην ἔχει τὸν πόλεμον.

33. Mens, cuſtoditis ſenſibus & corporis habitudine, in obedientiam juſtam firmata bellum gerit adverſus ſolam memoriam.

Ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων τότε τὰ πάθη κινοῦνται, ὁπηνίκα ἐγκράτεια μὴ παρῇ, καὶ ἀγάπη πνευματική.

34. A ſenſibus oriuntur affectiones, quoties continentia ſpiritaliſque caritas abfuerint.

Νηστεία σύμμετρος, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ψαλμῳδία πέφυκεν ὁμαλίζειν τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος.

35. Moderatum jejunium, vigiliæ & pſalmodiæ parabile corpus reddunt.

Τὰ τρία ταῦτα τὴν κρᾶσιν κατὰ τὸ χεῖρον δῆλον ὅτι ἀλλοιοῦσιν, ἡ τῆς διαίτης ἀταξία, ἡ τῶν ἀέρων μεταβολὴ, καὶ ἡ τῶν δαιμόνων ἐπαφή.

36. Corporis habitudinem tria in deterius alterant, nempe diætæ inordinatio, dein aeris immutatio, tandem & dæmonum infeſtatio.

Αἱ ἐμπαθεῖς μνῆμαι διὰ τούτων ψιλοῦνται, διὰ προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ ἐγκρατείας, καὶ ἀγάπης. E

37. Rerum memoriæ quibus affectiones excitantur, precibus, lectione, continentia ac caritate minuuntur.

Τὴν αἴσθησιν πρῶτον τῇ ἡσυχίᾳ ἀπόκλεισον, καὶ τότε τοῖς ὅπλοις τῶν ἀρετῶν πρὸς τὰς μνήμας πολέμησον.

38. Senſus primum claude & quietiores facito, & poſtea armis virtutum adverſus ea quæ memoriam infeſtant, præliare.

Ἡ κατὰ διάνοιαν κακία, ἡ παράχρησίς ἐστι τῶν νοημάτων· ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία ἡ παράχρησίς ἐστι τῶν πραγμάτων.

39. Ut cogitationum abuſus, malitia eſt earum: ita & operum abuſus eorumdem eſt malitia.

Νοημάτων καὶ πραγμάτων ἐστὶν παράχρησις, τὸ μὴ εὐσεβῶς καὶ δικαίως τοῖς ἀμφοτέροις χρήσασθαι.

40. Tam cogitationum quam operum abuſus, eſt eiſdem non religioſe & juſte uti.

Δεσμὰ ὑπάρχουσι, πάθη ψεκτὰ, κατέχοντα τὸν νοῦν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς πραγμάτων.

41. Affectiones turpes mentis vincula ſunt, quibus in carnalibus operibus detinetur.

Ἐκεῖνος τελείαν ἔχει ἀπάθειαν, ὁ μηδὲ πρὸς τὰ πράγματα πάσχων, μηδὲ πρὸς τὰς μνήμας αὐτῶν.

42. Perfectam tranquillitatem aſſecutus eſt, qui neque erga opera neque operum memorias afficitur.

Ψυχὴ ἀγαθὴ εὐεργετεῖ τὸν πλησίον, καὶ ἀγνωμονουμένη μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτῷ, καὶ πάσχουσα ὑπομένει τὰ παρ' αὐτοῦ.

43. Anima bona proximum ſuum beneficiis proſequitur: & ſi ingratum experiatur, longanimiter fert; quin etiam tolerat ſuſtinenter, ſi ab eo quid patiatur.

Υπάρχοντά ἐστι κακὰ, λογισμοὶ πονηροὶ, οἷς ὁ μὴ ἀποτασσόμενος, οὐ μαθητεύει τῇ γνώσει. A

44. Tam gravia mala sunt, pravæ cogitationes, ut nisi quis eis renuntiet, scientiam veram non addiscat.

Χριστοῦ ὁ ἀκούων, ἑαυτὸν φωταγωγεῖ, καὶ ὁ μιμούμενος αὐτὸν, διορθοῦται.

45. Christum qui audit, se ipsum ad lucem adducit: qui vero ipsum imitatur, se ipsum emendat.

Η μνησικακία, λέπρα ἐστὶ ψυχῆς· συμβαίνει δὲ αὐτὴ ἀπὸ ἀτιμιῶν, ἢ ζημίας, ἢ λογισμῶν ὑπονοίας.

46. Injuriarum recordatio, lepra est animæ, quæ vel ex ignominia, vel damno, vel suspiciosis cogitationibus accidit.

Κύριος νοῦν φθονερὸν ἐκτυφλοῖ, ὅτι λυπεῖται ἀδίκως ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ πλησίον.

47. Mentem invidi excæcat Dominus: injuste enim de bonis proximi contristatur.

Καταλάλος δὲ ψυχὴ τρίβολον ἔχει γλῶσσαν, ἑαυτὸν γὰρ καὶ τὸν ἀκούοντα, ἔσθ᾽ ὅτε δὲ καὶ τὸν καταλαλούμενον βλάπτει.

48. Obtrectatricis animæ lingua, hasta est tricuspis; nam & se ipsam & audientem, quandoque etiam eum de quo obloquitur, lædit.

Αμνησίκακός ἐστιν ὁ προσευχόμενος ὑπὲρ λυπήσαντος· καὶ ἀπαλλάττεται μνησικακίας ὁ μὴ φειδόμενος δώρων. B

49. Injurias obliviscitur, qui pro iis qui se contristarunt, orat: & ab injuriarum recordatione alienus erit, si eosdem liberaliter donis prosequatur.

Θάνατος ψυχῆς μῖσος πρὸς τὸν πλησίον· τοῦτον ἔχει καὶ πράττει ἡ τοῦ καταλάλου γλῶσσα.

50. Odium erga proximum, mors est animæ: eam fert & infert obtrectatoris lingua.

Ακηδία ἐστὶν ὀλιγωρία ψυχῆς· ὀλιγωρεῖ δὲ ψυχὴ φιληδονοῦσα.

51. Acedia, negligentia animæ: Anima autem tunc negligens est, quando studio voluptatum dedita, morbida fuerit.

Ιησοῦν ὁ ἀγαπῶν γυμνάζεται ἐν πόνοις, καρτερία δὲ πόνων ἐκδιώκει ἀκηδίαν.

52. Qui Jesum diligit, laboribus exercet semet ipsum: quos quum tolerat, fugat acediam.

Ρώννυται ψυχὴ διὰ πόνων ἀσκήσεως, καὶ ἐν τῷ πάντα μέτρῳ ποιεῖν ἀπελαύνει ἀκηδίαν.

53. Monasticis laboribus firmatur anima; & quum omnia cum mensura facit, abigitur acedia.

Ο κρατῶν γαστρὸς, μαραίνει ἐπιθυμίαν, καὶ λογισμοῖς πορνείας οὐ δουλεύει ὁ νοῦς αὐτοῦ.

54. Qui ventri imperat, concupiscentias tabefacit, & cogitationibus fornicationum mentem suam servire non sinit.

C

Νοῦς ἐγκρατοῦς, ναὸς ἁγίου πνεύματος· ὁ δὲ τοῦ γαστριμάργου, κατοικητήριον κοράκων.

55. Mens continentis templum est Spiritus sancti; gulosi autem mens, corvorum est domicilium.

Τῆς τῶν βρωμάτων ποικιλίας ὁ κόρος ποιεῖ ἐπιθυμίαν, ἡ δὲ ἔνδεια ἡδύνει καὶ αὐτὸν ψιλὸν τὸν ἄρτον.

56. Varietatem eduliorum appetere facit satietas; indigentia vero suavem facit siccum & decrustatum panem.

Απαλλάττεται φθόνου ὁ συγχαίρων τῷ φθονουμένῳ κρυπτῶς τοῦ φθονοῦντος.

57. Alienus fit ab invidia, qui ei cui invidetur, in prosperitate congaudet, se se occultans ei qui invidet.

Τοῦ ἀμελῶς βιοῦντος μάκρυνον σεαυτὸν, κἂν ὄνομα μέγα παρὰ πολλοῖς κέκτηται.

58. Ab homine vitam negligenter agente procul abscedas, etiamsi apud plerosque magnum ipsius sit nomen.

Ανδρα φιλόπονον κτῆσαι φίλον, καὶ εὑρήσεις σκέπην τῶν σῶν σφαλμάτων.

59. Amicum tibi para, virum laboris patientem & avidum, & in lapsibus tuis præsidium invenies.

D

Δεσπόταις πολλοῖς ὁ ἀμελὴς πέπραται, καὶ ὡς ἄγουσιν αὐτὸν, οὕτως διαγίνεται.

60. Negligens multis dominis venumdatus est, & versatur utcumque duxerint.

Εὐνοεῖ σοι ὡς φίλος ἐν καιρῷ εἰρήνης, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ὡς ἐχθρὸς πολεμεῖ.

61. Benevolus tibi erit & amici loco, tempore pacis; sed ut hostis, tempore tentationis impugnabit.

Τὴν ψυχὴν τίθησιν ὑπέρ σου πρὸ τῆς κινήσεως τῶν παθῶν, καὶ ὅταν κινηθῶσιν, τὴν ψυχήν σου λαμβάνει.

62. Antequam tribulationes moveantur, ponit pro te animam suam; ubi autem motæ fuerint, tuam etiam animam tollit.

Η χερσωθεῖσα γῆ, ἀκανθῶν πεπλήρωται, καὶ ἀμελὴς ψυχὴ παθῶν ἀκαθάρτων.

63. Terra inculta & deserta, spinis densescit; mens autem torpida, immundis affectionibus.

Νοῦς φρόνιμος χαλινοῖ ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ὑποπιάζει τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγεῖ τὰ πάθη.

64. Mens prudens refrenat animam suam, castigat corpus, & affectiones sibi servire facit.

Σημεῖα τῶν ἔνδον τὰ προφανῆ κινήματα, ὡς καὶ τῶν ἀγνώστων δένδρων οἱ προφερόμενοι καρποί. E

65. Gestus exteriores signa sunt motuum intrinsecus latentium, sicut ignotarum arborum fructus producti.

Υποκριτὴν ἐλέγχουσιν οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὸν κεκρυμμένον ψευδοπροφήτην εἰς φανέρωσιν ἄγουσιν.

66. Hypocritam arguunt verba & opera: similiter & pseudoprophetam occultum manifestant.

Νοῦς ἠλογημένος οὐ παιδεύει ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἀγάπης καὶ τῆς ἐγκρατείας ἀπομακρύνει αὐτήν.

67. Mens stulta animam suam non erudit, sed a caritate & continentia longe separat.

Εννοιῶν φαύλων αἰτία ἕξις πονηρὰ, ἀπὸ κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανείας καὶ ἀλαζονείας συνισταμένη.

68. Improbarum cogitationum caussa est malus habitus, ex inani gloria, & superbia, & arrogantia conflatus.

Ιδια τῶν προειρημένων ὑπόκρισις, καὶ δόλος, πανουργία τε καὶ εἰρωνεία, καὶ τὸ πάμφαυλον ψεῦδος.

69. Vitiis jam memoratis peculiariter adhærent hypocrisis, dolus, versutia, irrisio ac improbissimum mendacium.

Δουλεύουσι τοῖς προλεχθεῖσι φθόνος καὶ ἔρις, θυμὸς καὶ ὀργὴ, λύπη καὶ μνησικακία.

70. Prædictis etiam serviunt, invidia & contentio, furor ac ira, mæstitia & vindictæ meditatio.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

71. Ἡδε ὁδὸς τῶν ἐν ἀμελείᾳ βιούντων, καὶ οὗτος ὁ θησαυρὸς τῶν ἐν ἐμοὶ κεκρυμμένων. A

71. Hæc est via negligenter agentium, & hic thesaurus qui intra me reconditus est.

72. Σώζουσι ψυχὴν κακοπάθεια καὶ ταπείνωσις, καὶ ἐκ τῶν προειρημένων παθῶν ἀπαλλάττουσιν αὐτήν.

72. Animam malorum tolerantia & humilitas salvant, & a prædictis affectionibus reddunt alienam.

73. Ἴδιον ἐννοίας συνετῆς λόγος ὠφέλιμος, καὶ ψυχῆς ἀγαθῆς πρᾶξις σπουδαία.

73. Sermo utilis proprius est menti prudenti, sed virtutis opus animæ bonæ peculiare est.

74. Νοῦς πεφωτισμένος λόγους προφέρει σοφούς, καὶ ψυχὴ καθαρὰ λογισμοὺς γεωργεῖ θείους.

74. Mens illuminata sapientes profert sermones: anima autem munda divinas producit cogitationes.

75. Λογισμοὶ σπουδαίου σοφίαν μελετῶσι, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ φωτίζουσι τοὺς ἀκούοντας.

75. Cogitationes studiosi sapientiam meditantur, & verba ipsius auditores illuminant.

76. Ὑποκειμένων ἐν ψυχῇ ἀρετῶν, ἀγαθοὺς γεωργεῖ λογισμούς· κακιῶν δὲ ὑποκειμένων, φαύλας τίκτει ἐννοίας. B

76. Si in anima virtutes fuerint, mens bonas cogitationes producit: sin vitia insederint, malas parit.

77. Πονηρῶν ἐννοιῶν ἐργαστήριον, ψυχὴ ἐμπαθής· καὶ ἐκ τοῦ ἑαυτῆς θησαυροῦ προφέρει τὰ πονηρά.

77. Anima affectionibus referta, officina est malarum cogitationum: ex suo thesauro profert mala.

78. Ὁ ἀγαθὸς θησαυρὸς, ἡ ἕξις ἐστὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὁ ἀγαθὸς νοῦς ἐκ ταύτης προφέρει τὰ ἀγαθά.

78. Bonus thesaurus est habitus virtutis, & ex hoc mens bona profert bona.

79. Ὑπὸ θείας ἀγάπης ἐνεργούμενος ὁ νοῦς, ἀγαθὰς ἐννοίας περὶ Θεοῦ γεωργεῖ· ὑπὸ δὲ τῆς φιλαυτίας ἐκ τοῦ ἐναντίου.

79. Mens divina caritate afflata, bonas de Deo cogitationes excolit: quæ autem amore sui ipsius tenetur, omnino diversas.

80. Νοῦς ὑπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης κινούμενος, καλὰ περὶ αὐτοῦ ἀδιαλείπτως λογίζεται, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ πονηρὰ ὑποτίθεται.

80. Mens quæ a caritate in proximum movetur, bona de ipso incessanter cogitat; contra vero, quæ secus affecta est.

81. Τῶν ἀγαθῶν ἐννοιῶν αἱ ἀρεταὶ αἰτίαι, τῶν δὲ ἀρετῶν αἱ ἐντολαί· τῆς δὲ τούτων ἐργασίας, ἡ προαίρεσις. C

81. Bonarum cogitationum caussæ sunt virtutes, virtutum autem, præcepta: ceterum ut in effectum prodeant, in caussa est propositum.

82. Αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι γινόμεναι καὶ ἀπογινόμεναι, εὖ ἢ κακῶς τὴν ψυχὴν διατιθέασι, κινοῦσαι εἰς ἐννοίας κατ᾽ ἀλλήλων.

82. Virtutes & vitia sive fiant, sive omittantur, quando vicissim cogitationes excitant, bene vel male animam afficiunt.

83. Τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν αἴτιαι αἱ κακίαι, τῶν δὲ κακιῶν ἡ παρακοὴ, τῆς δὲ παρακοῆς ἡ τῆς αἰσθήσεως ἀπάτη, τῆς δὲ ἀπάτης ἡ τοῦ νοῦ περὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς ἀμέλεια.

83. Malarum cogitationum caussæ sunt vitia, vitiorum inobedientia, inobedientiæ vero sensuum deceptio, deceptionionis autem sensuum, mentis negligentia circa sui securitatem.

84. Ἐν μὲν τοῖς προκόπτουσιν εὐμετάπτωτοι γίνονται αἱ διαθέσεις τῶν ἐναντίων. ἐν δὲ τοῖς τελείοις κατ᾽ ἄμφω ἕξεις δυσκίνητοι.

84. Proficientes, a suis dispositionibus facile excidere possunt, sive bonæ sint, sive malæ. Perfectorum autem habitus circa utrumque difficillime moventur.

85. Ῥώμη ψυχῆς ἐστιν ἕξις ἀρετῆς δυσκίνητος, εἰς ἣν ὁ φθάσας ἔλεγεν· τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; καὶ τὰ ἑξῆς. D

85. Robur animæ est habitus virtutis difficile mobilis & immobilis; quem assequutus, dicat cum invicto Paullo: [a] *Quis nos separabit a caritate Christi?* & quæ sequuntur.

86. Προηγεῖται μὲν πάντων τῶν παθῶν ἡ φιλαυτία, ἕπεται δὲ πάντων ἔσχατον ἡ ὑπερηφανία.

86. Antesignanus omnium affectionum est amor sui ipsius, postrema vero omnium superbia.

87. Οἱ τρεῖς γενικώτατοι τῆς ἐπιθυμίας λογισμοὶ, ἐκ τοῦ πάθους τῆς φιλαυτίας τὴν γένησιν ἔχουσιν.

87. Ex affectionibus amoris sui ipsius tres generales concupiscentiarum cogitationes trahunt originem.

88. Νόει πάντως τούς τε τῆς γαστριμαργίας καὶ κενοδοξίας καὶ φιλαργυρίας λογισμοὺς, οἷς ἕπονται πάντες οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ, ἀλλ᾽ οὐ πάντες κοινῶς.

88. Intellige omnino cogitationes gulæ, inanis gloriæ & avaritiæ: quas sequuntur omnes aliæ cogitationes affectionum, sed non omnes communiter.

89. Τῷ τῆς γαστριμαργίας λογισμῷ ἕπεται ὁ τῆς πορνείας, τῷ δὲ τῆς κενοδοξίας ὁ τῆς ὑπερηφανίας· οἱ δὲ λοιποὶ κοινῶς τοῖς τρισίν.

89. Gulæ cogitationem sequitur fornicationis cogitatio; inanis autem gloriæ cogitationem cogitatio superbiæ; reliquæ autem tres communiter.

90. Ἀκολουθοῦσι κοινῶς τοῖς τρισὶν, οἵ τε τῆς λύπης, καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς μνησικακίας καὶ φθόνου καὶ ἀκηδίας, καὶ οἱ λοιποί. E

90. Communiter tres sequuntur, cogitationes tristitiæ, iræ, machinationis, invidiæ, & acediæ, & reliquæ.

91. Δέσποτα τῶν ἁπάντων Χριστὲ, ἐκ πάντων τούτων ἡμᾶς ἐλευθέρωσον, τῶν τε ὀλεθρίων παθῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων λογισμῶν.

91. Domine omnium Christe, libera nos ex omnibus perniciosis affectibus, & ex cogitationibus quæ ex ipsis oriuntur.

92. Ἕνεκά σου γεγόναμεν, ἵνα σου κατατρυφήσωμεν ἐν παραδείσῳ τεθέντες, τῷ ὑπὸ σοῦ φυτευθέντι.

92. Propter te facti sumus, ut te delectemur, positi in paradiso a te plantato.

93. Τήν τε νῦν ἀτιμίαν ἑαυτοῖς ἐπεσπασάμεθα τῆς μακαρίας τρυφῆς τὴν ὀλεθρίαν προτιμήσαντες.

93. Ignominiam autem hanc nostram nobis contraximus, quia prætulimus beatis illis deliciis has perniciosas.

a Rom. VIII. 35.

Ἧς ἀντιμισθίαν ἐν ἑαυτοῖς ἀπελάβομεν, ζωῆς ἀϊδίȣ θάνατον ἀνταλλαξάμενοι. A

Νῦν οὖν δέσποτα καθὼς ἐπέβλεψας, καὶ εἰς τέλος ἐπίβλεψον· καθὼς ἐνανθρώπησας, καὶ σῶσον πάντας ἡμᾶς.

Σῶσαι γὰρ ἦλθες τοὺς ἀπολωλότας ἡμᾶς· μὴ χωρίσῃς ἡμᾶς τῆς τῶν σωζομένων μερίδος.

Ἀνάστησον ψυχὰς, καὶ σῶσον τὰ σώματα, καθαίρων πάντας ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς μολυσμȣ̃.

Ῥῆξον τὰ δεσμὰ τῶν κατεχόντων ἡμᾶς παθῶν, ὁ ῥήξας τὰς φάλαγγας τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων.

Καὶ ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῆς ἐξ αὐτῶν τυραννίδος, ἵνα σοὶ μόνῳ λατρεύσωμεν τῷ αἰωνίῳ φωτί. B

Ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν, καὶ τοῖς ἀγγέλοις χορεύοντες τὴν μακαρίαν καὶ αἰωνίαν καὶ ἀκατάλυτον χορείαν. Ἀμήν.

94. Quare dignam in nobis mercedem accepimus, æterna vita commutata pro morte.

95. Nunc ergo Domine ficut refpexifti, ita in finem ufque refpicias: & ficut homo factus es, ita falva nos omnes.

96. Venifti enim ut falvos nos faceres, quia perditi eramus: ne fepares nos a parte falvandorum.

97. Refufcita animas, & falva corpora, purificans nos ab omni inquinamento.

98. Rumpe vincula affectionum nos detinentium, qui rupifti phalanges immundorum dæmonum.

99. Et libera nos a tyrannide ipforum, ut tibi, æterno lumini ferviamus foli.

100. Ut quum ex mortuis refurrexerimus, cum Angelis beatam ac æternam & indiffolubilem choream agitemus.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ δ'.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

ἧς ἡ ἀκροστιχὶς ἥδε·

Ὅμως οὖν καὶ ἐκ τῶν κυρίως κακῶν, καὶ τῶν μὴ κυρίως, νομιζομένων δὲ, δέξαι ἐκτενῶς πρὸς τὸν κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, λυτρωθῆναι ἡμᾶς.

EJUSDEM AD IPSUM

CENTURIA IV.

Cujus Acroftichis hæc eft:

Igitur precare continue ad Dominum Deum noftrum, ut fimul nos liberet a malis, tam ab his quæ proprie dicuntur, quam ab iis quæ improprie habentur mala.

Ὁ Τῆς πρὸς τὴν σάρκα φιλίας καὶ κολακείας τὸν νοῦν ἀποχωρίσας· οὗτος τῷ ζωτικῷ πνεύματι τὰς πράξεις τȣ̃ σώματος ἐθανάτωσεν. C

Μὴ νόμιζε κεχωρίσθαι τῆς πρὸς τὴν σάρκα σχέσεως, ἔτι ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς οἰκείοις τὸν νοῦν ἔχων ἐνασχολούμενον.

Ὥσπερ τῆς σαρκὸς ἰδία ἡ αἴσθησις, καὶ τὰ αἰσθητὰ, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ἴδια ὁ νοῦς καὶ τὰ νοήματα.

Σύστειλον τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ εὑρίσκεται ὁ νοῦς ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐν τοῖς νοητοῖς.

Οἰκεῖον θεότητος αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ νῷ μόνῳ ληπταί· ἡ δὲ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητὰ εἰς ὑπουργίαν τȣ̃ νȣ̃ ἐκτίσθη. D

Ὑπουργείτω σοι ἡ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητὰ, πρὸς θεωρίαν τὴν πνευματικὴν, καὶ μή σοι ἀντιστρόφως τῇ αἰσθήσει τὰ πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός.

Νεκρῶσαι ἐκελεύσθης τὰς πράξεις τȣ̃ σώματος, ἵνα τὴν ψυχὴν ἡδοναῖς νεκρωθεῖσαν τοῖς πόνοις ἐξαναστήσῃς.

Κυριεύου ἀπὸ Θεοῦ, καὶ κυρίευε τῆς αἰσθήσεως, καὶ μὴ δὸς τὴν ἐξουσίαν ὁ κρείττων τῷ χείρονι.

Ἀΐδιος Θεὸς, καὶ ἀπέραντος, καὶ ἀόριστος, καὶ ἀΐδια ἀγαθὰ, καὶ ἀπέραντα, καὶ ἀνεκλάλητα τοῖς αὐτῷ ὑπακούουσιν ἐπηγγείλατο.

1. QUI mentem ab amicitia ac adulatione carnis fequeftravit, vitali fpiritu opera carnis mortificavit.

2. Ne putes mentem a carnis amicitia defciviffe, quum adhuc in his quæ carnis funt propria, occupetur.

3. Sicut carni proprii funt fenfus & fenfibilia, ita animæ intellectus, & quæ intellectu percipiuntur.

4. Abftrahe animam a fenfibus & fenfibilibus, & invenietur mens in Deo, & his quæ mente percipiuntur.

5. Familiares deitati funt mentales naturæ, folaque mente perceptibiles: fenfus autem & fenfibilia in obfequium mentis creata funt.

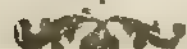
6. Miniftrent tibi fenfus & fenfibilia ad contemplationem fpiritualium, & non viciffim fenfibus ea quæ ad carnale defiderium fpectant.

7. Juffus es mactare opera corporis, ut voluptatibus per labores emortuis animam refufcites.

8. Dominetur in te Deus, dominufque efto fenfuum tuorum, & ne deteriori tu melior poteftatem in te dederis.

9. Sempiternus Deus & immenfus & indefinitus, fempiterna bona & immenfa ac ineffabilia, iis qui fe audierint, pollicitus eft.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

A 10. Ἴδιον τοῦ νοῦ τὸ ἐν τῷ Θεῷ διάγειν, καὶ περὶ αὐτοῦ διανοεῖσθαι, καὶ τῆς αὐτοῦ προνοίας, καὶ τῶν φοβερῶν αὐτοῦ κριμάτων.

10. Mentis proprium est in Deo semper versari, & cogitare de ipso, deque providentia ac terribilibus ipsius judiciis.

11. Ἔχεις τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπ' ἀμφότερα ῥοπῆς, γενοῦ τοῦ κρείττονος, καὶ ὑποτάσσεις τὸ χεῖρον.

11. Potestas tibi data est in utrumvis declinandi. Sis ergo meliori subditus, & deteriorem tibi subjicito.

12. Καλὴ ἡ αἴσθησις, καὶ καλὰ τὰ αἰσθητὰ, ὡς Θεοῦ ἔργα τοῦ ἀγαθοῦ, οὐ συγκρίνονται δὲ ὅμως παντάπασι τῷ νῷ καὶ τοῖς νοητοῖς.

12. Boni sunt sensus, bona & sensibilia: nam opera sunt boni Dei; nullo tamen modo cum his quæ mente percipiuntur, conferuntur.

13. Τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν οὐσίαν δεκτικὴν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν· τὴν δὲ αἴσθησιν καὶ τὰ αἰσθητὰ, εἰς χρῆσιν αὐτῆς παρήγαγεν.

13. (*Rationalem & spiritualem substantiam, capacem spiritus & cogitationis suæ creavit Deus; sensus autem & sensibilia in usum ipsius produxit.*

13. Prædicta autem, quæ communia sunt omnibus in sancta Trinitate & per negationem attribuuntur, magis propria judicantur iis quæ per affirmationem sunt dicta. At non similiter in proprietatibus. Nam, ut prædictum, earum etiam aliquas per affirmationem, aliquas per negationem dicunt: ut genitum esse, & similia. Nam innascibilitas singulari significato differt a nativitate. Per illud enim significatur Pater non esse genitus, per hoc vero Filius esse genitus.

B 14. Ὥσπερ ἄτοπον δούλῳ φαύλῳ δεσπότην ἀγαθὸν ὑποτάξαι, οὕτως ἄτοπον νοῦν λογικὸν σώματι δουλαγωγῆσαι φθαρτῷ.

14. Sicut absurdum est subjicere bonum dominum improbo servo; ita & absurdum, corruptibilis corporis mancipium esse rationalem mentem.

15. Νοῦς μὴ ἐπιστατῶν τῇ αἰσθήσει, δι' αὐτῆς περιπίπτει κακοῖς· ὑφ' ἡδονῆς γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἀπατηθεῖσα, τίκτει αὐτῷ φαυλότητα.

15. Mens nisi sensus moderetur, per eos in vitia mala ruet. Sensibilium enim illecebris inescata malitiam sibi ipsi pariet.

16. Κρατῶν τῆς αἰσθήσεως, ἀσφαλίζου καὶ τὴν μνήμην· αἱ γὰρ διὰ τῆς αἰσθήσεως προλήψεις διὰ τῆς μνήμης ἀνακινοῦσι τὰ πάθη.

16. Qui sensibus imperat, muniat etiam memoriam: simulacrum enim per sensus conceptum refricant affectiones.

17. Ὑποπίαζε τὸ σῶμα, καὶ προσεύχου συνεχῶς, καὶ τῶν ἐκ προλήψεως λογισμῶν τάχιστα ἀπαλλάττῃ.

17. Castiga corpus & sedulo precare, statimque ab occursaculis cogitationum liberaberis.

18. Ῥήμασι θείοις ἀδιαλείπτως σχόλαζε· ἡ γὰρ περὶ αὐτὰ φιλοπονία καταναλίσκει τὰ πάθη.

18. Verbis divinis continue vaca: nam diligens in eis studium affectiones absumit.

C 19. Ἵστησι τὸν νοῦν τῆς περὶ τὰ πάθη πλάνης ἀνάγνωσις, καὶ ἀγρυπνία καὶ προσευχὴ καὶ ψαλμῳδία.

19. Lectio & vigiliæ, precesque cum psalmo Deo mentem sistunt, ne circa affectiones vagetur.

20. Ὥσπερ τὸ ἔαρ πρὸς τὸ βλαστάνειν ἀνακινεῖ τὰ φυτὰ, οὕτως καὶ ἡ ἀπάθεια τὸν νοῦν, πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων.

20. Sicut ver facit germinare plantas, ita imperturbantia menti concedit contemplari ea quæ sunt.

21. Συντήρησον ἐντολὰς, καὶ εὑρήσεις εἰρήνην· καὶ τὸν Θεὸν ἀγάπησον, καὶ γνώσεως ἐπιτεύξῃ.

21. Mandata observa & invenies pacem: Deum dilige, & scientiam assequeris.

22. Κόπῳ καὶ μόχθῳ, καὶ ἱδρῶτι προσώπου τὸν ἄρτον τῆς γνώσεως κατεκρίθης ἐσθίειν.

22. Sententia in te lata est, ut in difficultatibus, labore & sudore vultus tui panem scientiæ comedas.

23. Ἀμέλεια τὸν προπάτορα εἰς παράβασιν ἤγαγεν, καὶ ἀντὶ τῆς τρυφῆς παραδείσου κατέκρινε θανάτῳ.

23. Negligentia primum parentem nostrum fecit transgredi, & pro deliciis paradisi morti adjudicatus est.

24. Κράτει καὶ σὺ τῆς Εὔας, τὸν ὄφιν φύλαξαι, ἵνα μὴ ἀπατηθεῖσα τοῦ ξύλου σοι μεταδῷ.

24. Impera & tu Evæ, & a serpente cave, ne delusa, tibi quoque de ligno præbeat.

D 25. Ὥσπερ τὸ σῶμα κατὰ φύσιν ἡ ψυχὴ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνῶσις.

25. Sicut anima corpus secundum naturam vivificat, ita & animam virtus & scientia.

26. Νεφέλη ἐστὶν ἄνυδρος νοῦς οἰησίσοφος, ὑπὸ τῶν τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανίας πνευμάτων παραφερόμενος.

26. Mens opinione sua sibi sapiens visa, nebula est sine aqua a spiritu inanis gloriæ & superbiæ agitata.

27. Κενοδοξίας κρατῶν ἀπὸ τῆς πορνείας πρόσεχε, μήποτε τὰς τιμὰς φεύγων ἀτιμίαις περιπέσῃς.

27. Qui vanæ gloriæ dominaris, cave tibi etiam a fornicatione, ne dum honores fugis, incidas in ignominias.

28. Ἀποφυγὼν κενοδοξίαν, εἰς τὸν Θεὸν ἀπόβλεπε· εἰ δὲ μήγε, οἰήσει ἢ πορνείᾳ περιπίπτεις.

28. Ab inani gloria fugiens, ad Deum respice. Quod si minus feceris, certum, vel in arrogantiam vel in fornicationem incides.

29. Ἴδιον τῆς κενοδοξίας ἡ ἐπιδεικτικὴ ἐπιτήδευσις· τῆς δὲ ὑπερηφανίας τὸ ἐξουθενεῖν καὶ θυμοῦσθαι.

29. Inanis gloriæ proprium est ostentatio; superbiæ vero contemtus aliorum & efferata insolentia.

E 30. Τὴν γαστριμαργίαν φεύγων, τὴν ἀνθρωπάρεσκειαν φύλαξαι, τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου σου ἐπιδείξασθαι προσφαντάζουσαν.

30. Qui gulam fugit, caveat, ne quærat placere hominibus, pallorem vultus apparentem mostrare cupiens.

31. Ὡραία νηστεία, ἡ βραχυφαγίᾳ χαίρουσα, καὶ λιτοφαγίαν ἔχουσα, καὶ ἀνθρωπαρέσκειαν φεύγουσα.

31. Pulcrum est jejunium modico frugalique cibo gaudens, hominibus placere fugiens.

32. Νηστεύων ἕως ὀψὲ, μὴ χορτάσῃς εἰς κόρον, ἵνα μὴ ἃ ἅπαξ καταλύεις, ταῦτα πάλιν οἰκοδομήσῃς.

32. Quando usque ad vesperam jejunas, cave ad satietatem usque implearis, ne videlicet iterum exstruas quæ paullo ante destruxeras.

Μὴ πίνων οἶνον, μὴ χορτασθῇς ὕδατος· εἰ δὲ μήγε, τὴν αὐτὴν ὕλην τῇ πορνείᾳ παρέχεις. A

Η ὑπερηφανία τῆς θείας ἀφίστασθαι ποιεῖ βοηθείας, ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι, καὶ τῶν ἀνθρώπων κατεπαίρεσθαι.

Φάρμακα κατὰ τῆς ὑπερηφανίας δύο πρόκεινται πράγματα· ἅπερ ὁ μὴ καταδεχόμενος, τρίτον ἕξει σφόδρα δριμύτατον.

Υπερηφανίαν ἀναιρεῖ προσευχὴ μετὰ δακρύων, καὶ τὸ μηδένα ἐξουθενεῖν, καὶ ἀκούσιοι ἐπιφοραί.

Ράβδος ἐστὶν νοητὴ, ἡ διὰ πειρασμῶν παίδευσις, ταπεινοφρονεῖν ἐκδιδάσκουσα τὸν ἐν ἀφροσύνῃ ἐπαιρόμενον. B

Ιδιον ἔργον τοῦ νοῦ, τὸ μὴ ἀνέχεσθαι λογισμοῦ λάθρα καταλαλοῦντος κατὰ τοῦ πλησίον.

Ωσπερ ὁ κηπουρὸς, μὴ ἐπαίρων τὰς βοτάνας, ἀποπνίγει τὰ λάχανα· οὕτως καὶ ὁ νοῦς μὴ καθαίρων τοὺς λογισμοὺς, ἀπόλλυσι τοὺς πόνους.

Συνετὸς ἀνὴρ, ὁ συμβουλῆς ἀνεχόμενος, καὶ μάλιστα τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς κατὰ Θεὸν συμβουλεύοντος.

Νενεκρωμένος ὑπὸ παθῶν, συμβουλῆς οὐκ αἰσθάνεται, καὶ τῆς παιδεύσεως πνευματικῆς τὸ σύνολον οὐκ ἀνέχεται.

Ο μὴ δεχόμενος συμβουλὴν, οὐ κατορθεῖ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ; ἀλλὰ κατὰ κρημνῶν ἀεὶ καὶ φαράγγων φέρεται. C

Μοναχός ἐστιν, νοῦς ὁ τῇ αἰσθήσει ἀποταξάμενος, καὶ λογισμὸν ἡδονῆς μηδὲ ἰδεῖν ἀνεχόμενος.

Ιατρός ἐστι νοῦς ὁ ἑαυτὸν ἰασάμενος, καὶ ἐξ ὧν ἰάθη τοὺς ἄλλους ἰώμενος.

Ζήτησον τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ ζημιωθῇς αὐτὴν, ἵνα μὴ καὶ ζήσῃς αἰσχρῶς, καὶ ἀποθάνῃς ἐλεεινῶς.

Ο κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς πᾶσι τὸ φῶς ἐχαρίσατο, ἀλλ' οἱ μὴ πειθόμενοι αὐτῷ, ἑαυτοὺς σκοτίζουσιν.

Μὴ μικρὸν εἶναι νόμιζε τὴν τῆς ἀρετῆς ζημίαν· διὰ ταύτην γὰρ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν.

Εντολῆς ὑπακοὴ, νεκρῶν ἐστιν ἀνάστασις. τῇ γὰρ ἀρετῇ κατὰ τὴν φύσιν ἐπακολουθεῖ ἡ ζωή. D

Νεκρωθέντος τοῦ νοῦ τῇ τῆς ἐντολῆς παραβάσει, ἐπακολουθεῖ ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος.

Ωσπερ ὁ Αδὰμ παραβὰς, θανάτῳ ὑπέπεσεν, οὕτως ὁ Σωτὴρ ὑπακούσας, τὸν θάνατον ἐνέκρωσεν.

Νέκρωσον τὴν κακίαν, ἵνα νεκρὸς μὴ ἀναστῇς, καὶ ἐκ μικροῦ θανάτου εἰς μέγαν μεταβῇς.

Διὰ τὴν τοῦ Αδὰμ παράβασιν ὁ Σωτὴρ ἐνηνθρώπησεν, ἵνα τὸ κατὰ μικρὸν λύσας τοὺς πάντας ἐξαναστήσῃ.

Εκ ζωῆς εἰς ζωὴν ἐκεῖνος μεταβαίνει, ὁ τὰ πάθη νεκρώσας, καὶ τῆς ἀγνοίας χωρισθείς.

Ερεύνησον τὰς γραφὰς, καὶ εὑρήσεις τὰς ἐντολὰς, καὶ τὰ λεγόμενα ποίησον, καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττῃ. E

Υπακοὴ ἐντολῆς, ψυχῆς ποιεῖ κάθαρσιν, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς κάθαρσις, φωτὸς ποιεῖ μέθεξιν.

Ξύλον ζωῆς γνῶσίς ἐστι Θεοῦ, οὗ μετέχων ὁ καθαρὸς, ἀθάνατος διαμένει.

Αρχὴ πρακτικῆς, πίστις Χριστοῦ, τέλος δὲ αὐτῆς ἀγάπη Θεοῦ.

Ιησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, ὁ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν πρὸς ζωὴν ἡμῖν χαρισάμενος.

Εκ ψυχῆς, καὶ σώματος, καὶ θεότητος ἡμῖν ἐπέφανεν, ἵνα καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ὡς Θεὸς ἐκ θανάτου λυτρώσηται.

33. Quando non bibis vinum, etiam aqua ne impleariss: sin minus obtemperaris, fornicationi eamdem materiam suppeditabis.

34. Superbia facit divino destitui auxilio, confidere in se ipso, & adversus homines insurgere.

35. Duo remedia adversus superbiæ mala proponuntur; quæ si quis accipere renuit, tertium longe acerbissimum habiturus est.

36. Superbiam tollunt precari cum lacrymis, contemnere neminem, denique damna præter voluntatem accidentia.

37. Eruditio per tentationes, virga spiritalis est: eum enim qui in superbia extollebatur, humiliter sentire docet.

38. Proprium mentis opus est, ne cogitationem quidem ferre proximo clam obtrectantem.

39. Sicut hortulanus non eradicans zizania, suffocat olera; ita & mens cogitationes non purificans, disperdit labores.

40. Vir intelligentia præditus, consiliis paret; maxime patris spiritualis ea quæ Dei sunt, consulentis.

41. Quem affectiones suæ perdiderunt, consilium non audit, sed & spiritualis eruditionis consilium respuit.

42. Qui consilium respuit, vias suas non corrigit, sed per prærupta & præcipitia fertur.

43. Monachum verum agit mens quæ sensibus ita renuntiavit, ut ne videre quidem ferat cogitationem voluptatis.

44. Medicum agit mens, quæ sibi ipsi medetur, & e quibus curata est, dein curat etiam alios.

45. Quære virtutem, & inventam serva, ne & vivas turpiter, & moriaris miserabiliter.

46. Dominus noster Jesus Christus omnibus lumen præbuit; sed si sibi inobedientes fuerimus, excæcamus nos ipsos.

47. Ne parvam existimes virtutis jacturam: propter eam enim mors in mundum ingressa est.

48. Mandati observatio, mortuorum est resurrectio. Virtutem enim vita naturaliter subsequitur.

49. Mente per mandati transgressionem emortua, necessario etiam mors corporis subsequitur.

50. Sicut Adam in mortem incidit prævaricando; ita & Salvator obediendo mortem trucidavit.

51. Malitiam mortifica, ne mortuus non resurgas, & a brevi morte in longam transeas.

52. Propter transgressionem Adæ, Salvator homo factus est, ut paullatim solutos omnes exsuscitet.

53. E vita in vitam transit is qui affectus mortificat, & ab ignorantia secedit.

54. Scrutare scripturas, & invenis mandata: quod si feceris quæ dicunt, ab affectionibus liberaberis.

55. Obedientia mandati, animæ præstat puritatem: purificatio autem animam luminis facit participem.

56. Lignum vitæ est scientia Dei: cujus puri participes, permanent immortales.

57. Principium vitæ activæ, fides est Christi; finis autem, caritas Dei.

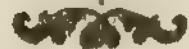
58. Jesus est Christus Dominus noster & Deus, qui ut nos vivificaret, fidem in se nobis concessit.

59. Qui ex anima & corpore & deitate nobis apparuit, ut animam & corpus ut Deus ex morte redimat.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
648.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

Κτησώμεθα πίστιν, ἵνα ἔλθωμεν εἰς ἀγάπην, ἐξ ἧς τίκτεται ὁ τῆς γνώσεως φωτισμός. A

60. Fidem possideamus, ut ad caritatem e qua scientiæ nascitur illustratio, pervenire liceat.

Τῷ τῆς γνώσεως κτήματι ταῦτα καθεξῆς ἐπακολουθεῖ, ὁ φόβος Θεοῦ, ἐγκράτεια ἡδονῶν, ὑπομονὴ πόνων, ἐλπὶς εἰς Θεὸν, ἀπάθεια, ἀγάπη.

* 61. Fidei possessione consequenter etiam habentur timor Dei, abstinentia illecebrarum, tolerantia laborum, spes in Deum, mentis tranquillitas, caritas.

Ἐξ ἀγάπης εἰλικρινοῦς τίκτεται γνῶσις φυσική. ταύτην δὲ διαδέχεται τὸ ἔσχατον ὀρεκτόν· τοῦτο δέ ἐστιν ἡ τῆς θεολογίας χάρις.

62. Ex caritate sincera nascitur naturalis scientia, quam theologiæ gratia summe expetenda subsequitur.

Νοῦς κρατῶν τῶν παθῶν, ἐκ φόβου παντὸς κρατεῖ, πιστεύων τῷ Θεῷ, περὶ ὧν ἠπείλησε, καὶ περὶ ὧν ἐπηγγείλατο.

63. Mens affectionibus imperans, extra periculum & timorem est, creditque Deo tam de his quæ interminatus est, quam quæ promisit.

Ὧι ἐδόθη πίστις, ἀπαιτεῖται ἐγκράτειαν· ἥ τις χρονίζουσα τίκτει τὴν ὑπομονὴν, ἕξιν οὖσαν φιλόπονον. B

64. Cui fides data est, ab eo continentia exigitur; quæ aliquamdiu custodita gignit patientiam, habitum ad laborem impigrum.

Σημεῖον ὑπομονῆς ἡ τῶν πόνων φιλία, εἰς οὓς θαρρῶν ὁ νοῦς ἐλπίζει τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων, καὶ ἐκφεύγει τὰ ἠπειλημένα.

65. Signum patientiæ est amor laborum, quibus freta mens sperat, se assequuturam quæ promissa sunt, & evadere quæ comminata.

Προσδοκία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, συνάπτει τὸν νοῦν τοῖς προσδοκωμένοις· ἐν αὐτοῖς δὲ χρονίζων ἐπιλανθάνεται τῶν παρόντων.

66. Exspectatio futurorum bonorum, mentem bonis exspectatis conjungit, quibus immorando præsertium oblivifcitur.

Ρίπτει τὰ παρόντα ὁ τῶν ἐλπιζομένων γευσάμενος· ὅλον γὰρ τὸν πόθον ἐν ἐκείνοις ἐκένωσεν.

67. Præsentia rejicit qui gustavit ea quæ sperantur: omne enim desiderium in hæc impendit.

Ὁ Θεός ἐστιν ὁ τὰ μέλλοντα ἐπαγγειλάμενος ἀγαθά· ᾧ ὁ πιστεύων ὡς παρόντα ποθεῖ τὰ μέλλοντα.

68. Deus ipse est qui futura bona pollicetur; cui si continens credat, futura quasi præsentia desiderat.

Σημεῖον τοῦ ἐν τοῖς ἐλπιζομένοις ἀγαθοῖς διατρίβειν τὸν νοῦν, τὸ λήθην μὲν ποιεῖσθαι παντελῆ τῶν ἐνταῦθα, πλατύνεσθαι δὲ αὐτὸν ἐν τῇ γνώσει τῶν μελλόντων. C

69. Signum est, mentem in bonis quæ sperantur, versari, si omnem præsentium memoriam abolet, & in cognitione futurorum dilatatur.

Καλὴ ἡ ἀλήθεια, ἣν ὁ Θεὸς διδάσκει τῆς ἀληθείας, ἀπεντεῦθεν πληροφορῶν τὴν θεοφιλῆ ψυχήν.

70. Bona est veritas quam docet Deus veritatis; persuadet enim pluribus argumentis piam animam ut credat.

Ὑπεραιώνια εἶναι καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος, καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας.

71 Bona repromissionis hereditatem accepturis reposita, super sæcula esse, & ante omne sæculum, supraque mentem & rationem.

Ρυθμίσωμεν ἑαυτοὺς τοῖς κανόσι τῆς εὐσεβείας, ἵνα μὴ εἰς πάθη παρατραπέντες ἐκπέσωμεν τῆς ἐλπίδος.

72. Adaptemus nos regulis veræ pietatis, ne ab affectibus subversi spe excidamus.

Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος, οὗ καὶ συγκληρονόμος μέλλεις ἔσεσθαι.

73. Jesus est Christus unus ex sancta Trinitate, cujus etiam heres futurus es.

Ὁ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων παρὰ Θεοῦ διδαχθεὶς οὐ δυσπιστεῖ τῇ γραφῇ περὶ τῶν προειρημένων. D

74. Qui scientiam de iis quæ sunt a Deo, didicit, Scripturæ de prædictis haud difficile credit.

Νοῦν παθῶν γυμνωθέντα εὑρίσκον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μυσταγωγεῖ αὐτὸν ἀναλόγως περὶ πάντων τῶν ἐλπιζομένων.

75. Mentem ab affectionibus exutam, comperies a Spiritu sancto convenienter ad omnia quæ sperantur, doceri.

Τῇ ἀναλογίᾳ τῆς τοῦ νοῦ καθάρσεως καὶ τὴν τῶν θείων γνῶσιν ἡ ψυχὴ χορηγεῖται.

76. Ad proportionem mentis purificatæ, anima divinorum cognitionem recipit.

Ὁ τὸ σῶμα κανονίσας, καὶ ἐν τῇ γνώσει διατρίβων, ὑπ' αὐτῆς τῆς γνώσεως ἐπιπλεῖον καθαίρεται.

77. Qui ad justam regulam corpus assuefecerit, in scientia versabitur, per quam & amplius purificatur.

Νοῦς ἀρχόμενος τὰ θεῖα φιλοσοφεῖν, ἀπὸ πίστεως ἄρχεται, καὶ δι' αὐτῶν ἐν μέσῳ ὁδεύων, εἰς τὴν πίστιν πάλιν καταλήγει τὴν ἀνωτάτην.

78. Mens quæ in divina philosophia exercere se incipit, a fide auspicatur; & transiens ea quæ in medio interjacent, in summam rursus definit fidem.

E

Θεωρεῖται τῇ μὲν ἀρχῇ τῆς φιλοσοφίας φόβος ἑπόμενος· τῷ δὲ τέλει ἀγάπη προηγουμένη.

79. Hujus philosophiæ principium timor sequi, finem vero caritas præcedere cernitur.

Ἐκ πίστεως τῆς προσεχοῦς ὁ νοῦς ἀρχόμενος φιλοσοφίαν εἰς τὴν παντὸς ἐπέκεινα νοῦ καταλήγει θεολογίαν, ἣν ἄληστον πίστιν καὶ πράγματος ἀφανοῦς θεωρίαν ὁρίζουσι.

80. Mens quæ a stabili fide exorditur, ultra omnem est philosophiam, definitque in theologiam mentis, quam definiunt nulli obnoxiam oblivioni fidem, & incognitæ rei contemplationem.

Οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν τοῖς ἁγίοις καὶ μακαρίοις ἡμῶν πατράσι θεωροῦνται.

81. Verba quibus beati sanctique patres nostri de Deo considerant & loquuntur, non ex his quæ per ipsum, sed quæ circa ipsum, accipiunt.

Νοοῦνται δὲ οἱ περὶ αὐτὸν, δῆλον ὅτι τὸν Θεὸν, πάντες λόγοι, οἱ μὲν κατὰ θέσιν, οἱ δὲ κατὰ ἀφαίρεσιν, οἷον·

82. Omnia autem verba quæ circa Deum, intelliguntur vel per affirmationem, vel negationem dicta.

Ἡ οὐσία, ἡ θεότης, ἡ ἀγαθότης, καὶ ὅσα ἄλλα καταφατικῶς λέγεται καὶ κατὰ θέσιν· τὸ

83. Essentia, deitas, bonitas, & quæcumque alia affirmativa, per affirmationem dicuntur:

* Totam hanc sententiam de fide intellige inchoative, nam fides est initium nostræ justificationis.

δὲ ἄναρχον πάλιν, καὶ ἄπειρον, καὶ ἀόριστον καὶ ὅσα ἀποφατικῶς, κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν. A

ceterum esse sine principio, & immensum, & incircumscriptum, & quæcumque negativa, per negationem dici intelliguntur.

Μιᾶς οὔσης τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον καὶ κρυφίας θεότητος τῆς ἁγίας τριάδος, τὰ περὶ αὐτὴν θεωρούμενα τὰ προειρημένα εἶναί φασιν, καὶ τὰ ὅμοια.

84. Quum una sit sanctæ Trinitatis unitas abscondictior quam ratione vel mente capi queat, prædicta tamen & similia ajunt quæ circa ipsam considerantur.

Ὥσπερ δὲ μίαν θεότητα τῆς ἁγίας τριάδος λέγουσιν· οὕτως καὶ τρεῖς τὰς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος δοξάζουσιν.

85. Sicut autem unam deitatem sanctæ Trinitatis dicunt, ita & tres hypostases unius deitatis glorificant.

Νοοῦσι δὲ τὰ κατὰ ἀφαίρεσιν καὶ θέσιν προειρημένα, κοινὰ ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος χωρὶς τῶν ἰδιωμάτων· ἐπειδὴ καὶ αὐτῶν τὰ πλεῖστα μὲν κατὰ θέσιν, τινὰ δὲ κατὰ ἀφαίρεσιν λέγουσιν. B

86. Intelligunt autem prædicta per negationem & affirmationem, ut communia sunt sanctæ uniusque essentiæ Trinitati, absque proprietatum denotatione, quarum nonnullas per affirmationem, nonnullas per negationem enunciant.

Λέγουσιν δὲ πάλιν τὰ ἰδιώματα τῶν θείων ὑποστάσεων ταῦτα, οἷον τὴν πατρότητα, τὴν υἱότητα, τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ ὅσα ἄλλα ἰδικῶς λέγεται.

87. Appellant autem divinarum hypostasium proprietates paternitatem, filiationem, processionem, & quæcumque alia proprie dicuntur.

Ὑπόστασιν δὲ ὁρίζουσιν, οὐσίαν μετὰ ἰδιωμάτων, δι' ὃ ἑκάστη ἡ ὑπόστασις ἔχει ἕν τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ἴδιον τῆς ὑποστάσεως.

88. Hypostasin definiunt, essentiam cum proprietatibus: ideo unaquæque hypostasis habet quid commune essentiæ, & quid proprium hypostasis.

Τὰ δὲ κοινῶν πάλιν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος κατὰ ἀφαίρεσιν προειρημένα, τῶν κατὰ θέσιν λεχθέντων κυριώτερα κρίνουσιν, οὐχ οὕτως μέντοι καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωμάτων· ἐπειδὴ καὶ αὐτῶν τὰ μὲν κατὰ θέσιν, τὰ δὲ κατὰ ἀφαίρεσιν, ὡς προείρηται, λέγουσιν, ὡς τὸ γεννητὸν, καὶ τὰ ὅμοια. ἡ γὰρ ἀγεννησία τῆς γεννήσεως, κατὰ μόνην διαφέρει τὴν σημασίαν. ἡ μὲν γὰρ τὸ μὴ γεγεννῆσθαι τὸν πατέρα, ἡ δὲ τὸ γεγεννῆσθαι τὸν υἱὸν σημαίνει. C

89. Prædicta autem communia omnibus in sancta Trinitate, quæ per negationem attribuuntur, magis propria judicantur his quæ per affirmationem sunt dicta. At non similiter in proprietatibus. Nam earum etiam aliquas, ut prædictum est, per affirmationem, aliquas per negationem dicunt, ut genitum esse, & similia. Etenim non esse genitum, singulari significato differt a genitum esse. Per hoc enim Filius genitus esse significatur; per illud vero, Pater non esse genitus.

Ῥήμασι δ' αὖ καὶ ὀνόμασι κέχρηνται πρὸς τὴν τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, ὡς εἴρηται, τῆς ἁγίας τριάδος θεωρουμένων λόγων σαφήνειαν· οὐ μέντοι γε τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν· ἄγνωστοι γὰρ οὗτοι νῷ πάντῃ, καὶ ἀρρήτῳ λόγῳ πάντῃ, καὶ μόνῃ τῇ τριάδι εἰσὶν γινωσκόμενοι. D

90. Verbis insuper & nominibus usi sunt, ad declarandas rationes, quibus ea quæ circa essentiam sunt sanctæ Trinitatis, ut dictum est, considerantur, non ut ea quæ ipsius sunt essentiæ, declarent: ejusmodi enim nulla mente cognosci, nulloque sermone eloqui possunt, sed soli Divinitati sunt cognita.

Ὥσπερ δὲ τρισυπόστατον τὴν μίαν οὐσίαν τῆς θεότητος λέγουσιν, οὕτως καὶ ὁμοούσιον τὴν ἁγίαν τριάδα ὁμολογοῦσιν.

91. Sicut autem dicunt unam essentiam trium hypostasium, sic & unius essentiæ confitentur sanctam Trinitatem.

Θεωρεῖται δὲ αὐτοῖς πάλιν ὁ πατὴρ καὶ ἄναρχος καὶ ἀρχή· καὶ ἄναρχος μὲν ὡς ἀγέννητος, ἀρχὴ δὲ ὡς γεννήτωρ καὶ προβολεὺς τῶν ἐξ αὐτοῦ κατ' οὐσίαν ἐξ ἀϊδίου ὑπαρχόντων ἐν ἑαυτῷ, υἱοῦ τε λέγω καὶ πνεύματος ἁγίου.

92. Enimvero Patrem contemplantur sine principio, & principium: & sine principio quidem, ut ingenitum, principium autem ut genitorem & eructatorem eorum qui ex ipso nempe sempiterno, & in ipso exsistunt, Filii inquam, & Spiritus sancti.

Ἡ μονὰς μέχρι τριάδος παρ' αὐτοῖς κινουμένη μένει μονὰς, καὶ ἡ τριὰς μέχρι μονάδος συναγομένη, μένει τριάς· ὃ καὶ παράδοξον. E

93. Unitas apud ipsos ad Trinitatem usque promota manet unitas, & Trinitas usque ad unitatem iterum coacta manet Trinitas: quod valde admirabile est.

Νοοῦσι δὲ πάλιν τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἄναρχα μὲν, ἀΐδια δέ· καὶ οὐκ ἄναρχα μὲν ὡς πρὸς ἀρχὴν καὶ πηγὴν ἀναφερόμενα τὸν πατέρα, ἀΐδια δὲ, ὡς ἐξ ἀϊδίου, τοῦ μὲν γεννητῶς, τοῦ δὲ ἐκπορευτῶς πατρὶ συνυπάρχοντος.

94. Intelligunt quidem omnes Filium & Spiritum sanctum non carere quidem principio, sempiternos autem. Et ideo non sine principio quia ad principium & fontem referuntur, Patrem scilicet. Sempiternos vero, quod a sempiterno, ille per modum generationis, hic per modum processionis Patri coexsistit.

Ἀδιαίρετον δὲ τὴν μίαν θεότητα τῆς τριάδος φυλάττουσι, καὶ ἀσυγχύτους τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος διατηροῦσι.

95. Unam autem Trinitatis deitatem inseparabilem custodiunt, & inconfusas tres hypostases unius deitatis conservant.

Ἰδιότητας δὲ τοῦ μὲν πατρὸς, τὸ ἄναρχον καὶ ἀγέννητον λέγουσι· τοῦ δὲ υἱοῦ τὸ ἐν ἀρχῇ, καὶ τὸ γεννητόν. τοῦ δὲ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐ χρονικὴν λέγουσι τὴν ἀρχήν. πῶς γάρ; ἀλλὰ τὴν αἰτίαν δηλοῦσιν, ἐξ ἧς, ὡς ἐξ ἡλίου τὸ φῶς, οὕτως ἐξ ἀϊδίου τὴν ὕπαρ-

96. Proprietates Patris dicunt, non esse genitum, & esse ab initio. Filii vero esse in principio & esse genitum. At Spiritus sancti, cum principio esse & procedere. Principium autem Filii & Spiritus sancti non temporale dicunt. Sed quomodo? caussam manifestant,

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 650.

ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐκ πατροπαραδότου συνηθείας ἐν τῇ αὐτῇ πίστει γνωριζομένων. οἱ μὲν γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς μόνον, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ διανοίας καὶ γνώμης πιστοὶ γεγονότες εὑρίσκονται· ὡς, εἴπερ ἔτυχεν ἐκείνους τοὺς ῥαθύμους καὶ οὐκ ἐξεταστικοὺς ὑπὸ αἱρετικῶν γονέων ὑπάρξαι, οὐδ᾽ ἂν ἐφρόντισαν τὴν πατρῴαν δυσσέβειαν ἀποδύσασθαι· οὕτω καταγνωστὸν ἡ ἀμαθία, καὶ τὸ μὴ θέλειν διδάσκεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ εἴρηται· σοφίαν καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν, ταλαίπωρος· ὁ δὲ ἀγαπῶν παιδείαν, εὑρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης. ἵνα δὲ εὐληπτα γένηται παντὶ τῷ ἐντυγχάνοντι τῷ προκειμένῳ πονήματι τὰ πρὸς τοὺς δι᾽ ἐναντίας λεγόμενα, μικρά τινα πρὸς εἰσαγωγὴν συντάξαι ἀναγκαῖον ἐνομίσα, ἧς καὶ ἀρχόμενος, οὕτω φημί.

A ditum in eadem fide sunt. Illi enim fideles numerantur, quia casu solum fideles esse cognoscuntur; hi vero, cum intelligentia & judicio: ut jam si ita evenisset, ut isti desides, & qui nihil inquirunt, ex hæreticis parentibus nati essent, nihil curassent paternam impietatem exuere; usque adeo & vituperabile est ignorare, & nolle discere, idcirco dicit Scriptura: [a] *Qui sapientiam, & disciplinam spernit, miser; qui vero amat disciplinam, inveniet cognitionem cum justitia.* Ut autem facilia fiant lectori hujus libri ea quæ contra adversarios dicuntur, visum est necessarium pauca quædam ad aperiendum aditum scribere, inde principio sumto.

B

Δόξα Μάνεντος.

Μάνης ὁ τοῦ ἀντιθέτου σκότους ἐφευρετής, μᾶλλον δὲ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους ἀνάπλασμα, φαντασίᾳ ψιλῇ καὶ σχήματι διακένῳ σώματος ἀνθρωπίνου, πεφανερῶσθαι τὸν κύριον ἐφαντάσθη ὡς ἀληθῶς καὶ ὠνειρώξεν, ὥστε φησὶ καὶ πάσχειν δοκεῖν αὐτὸν καὶ πράττειν, ἅπερ ἔδρα καὶ πέπονθε καθ᾽ ἡμᾶς, καὶ μηδὲν δὲ τούτων πράγματι καὶ ἀληθείᾳ ὑπάρξαι, ἀλλὰ δοκήσει μόνον καὶ ἀπάτῃ ἀποβουκολεῖν τοὺς ἀνθρώπους, οἷς καὶ συναναστράφθαι νενόμισται. διὰ τοῦτο καὶ δύο φύσεις παραιτεῖται λέγειν ἐπὶ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ μίαν τὴν τῆς θεότητος, ὡς ἅτε τοῦ πεφαντασμένου [ἐκείνου σχήματος, μὴ ἀξιουμένου] παρ᾽ αὐτῷ ἀνθρωπίνης φύσεως κατονομάζεσθαι.

Opinio Manichæi.

Manichæus inventor tenebrarum contrariarum, immo a potestate tenebrarum instructus, finxit aut somniavit, apparuisse Dominum phantastice solum & inani figura corporis humani; ita ut videretur, inquit, pati, & agere quæ agebat, & passus esse, sicut nos; nihil tamen re ipsa & veritate exstitisse, sed visum esse tantum, & sic falsa specie illusisse hominibus, cum quibus versari putabatur. Idcirco non vult dicere in Domino duas naturas, sed unam, scilicet divinitatis; quia figura illa ad fallendum simulata, indigna videretur nomine naturæ.

C

Δόξα Παύλου Σαμοσατέως.

Παῦλος δέ τις τούτῳ τῷ Μάνεντι σύγχρονος γεγονώς, Σαμοσατεὺς μὲν τὸ γένος, Ἀντιοχείας δὲ τῆς Συρίας πρόεδρος, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν κύριον ἐδυσφήμησεν· ὥσπερ δὲ εἰς ἕκαστον τῶν προφητῶν, οὕτω καὶ ἐν αὐτῷ γενέσθαι τοῦ Θεοῦ λόγου τὴν οἴκησιν· ἔνθεν καὶ δύο φύσεις διῃρημένως ἐχούσας καὶ ἀκοινωνήτως πρὸς ἑαυτὰς εἶναι παντελῶς ἐν τῷ Χριστῷ, ἄλλου ὄντος αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλου τοῦ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντος Θεοῦ λόγου. αὗται μὲν οὖν αἱ πρῶται φωναὶ τοῦ τὴν μίαν φύσιν, καὶ τὰς δύο κακῶς καὶ δυσφήμως λέγεσθαι ἐπὶ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· τὸ μὲν ἐπ᾽ ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ δὲ τῆς θεότητος.

Opinio Paulli Samosatensis.

Paullus quidam, qui fuit ætate Manichæi, genere Samosatensis, episcopus autem Antiochiæ in Syria, blaspheme prædicavit, esse Dominum hominem tantum, & habitasse Verbum in eo sicut in quolibet ex numero prophetarum: unde ajebat duas naturas esse in Christo divisas, vel sine ulla penitus inter se communione; tamquam alius esset Christus, & alius qui in ipso habitabat Deus Verbum. Hæ primæ origines unam, & duas naturas in Salvatore Christo prave & blaspheme profitendi. Illa humanitatem tollebat, hæc divinitatem.

D

Δόξα Ἀπολιναρίου.

Χρόνου δὲ οὐ μικροῦ προϊόντος Ἀπολινάριός τις πρόεδρος γενόμενος Λαοδικείας τῆς Συρίας, τῆς παραλίου, ἑτέρας ματαιοφροσύνης ἡγήσατο. τῶν γὰρ Ἀρειανῶν παντάπασιν ἄψυχον λεγόντων τὴν τοῦ κυρίου σάρκα, αὐτὸς ὁ Ἀπολινάριος ἔφη, ὅτι σάρκα μὲν ἐμψυχωμένην ψυχῇ ζωτικῇ ἀνέλαβεν ὁ κύριος, νοῦν δὲ τὸν ἡμέτερον οὐ προσήκατο. μηδὲ γὰρ δεηθῆναι νοὸς ἀνθρωπίνου ἐκείνην τὴν σάρκα, ἡγεμονευομένην ὑπὸ τοῦ αὐτὴν ἐνδεδυκότος Θεοῦ λόγου· ἀλλὰ μηδὲ χωρεῖν αὐτὴν ἄλλην νοερὰν δύναμιν παρὰ τὴν θείαν. μηδὲ γὰρ αὐτὸν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ὑποστῆναι δύνασθαι τὴν μετὰ τοῦ κρείττονος καὶ δεσπότου ἐνοίκησιν. ταῦτα ὑποθέμενος διατείνεται μίαν εἶναι φύσιν τοῦ λόγου, καὶ τῆς σαρκός, ὡς ἅτε τῆς σαρκὸς ἀτελοῦς οὔσης εἰς τὸ εἶναι ἄνθρωπον ὅλον, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἀξίαν φύσιν προσαγορεύεσθαι.

Opinio Apollinarii.

[1] Non exiguo post tempore præsul Laodiceæ Syriæ maritimæ Apollinarius, alterius insaniæ fuit auctor. Cum enim Ariani carnem Christi omnino inanimatam esse dicerent, ajebat Apollinarius assumsisse quidem Dominum carnem animatam, mentem vero nostram non assumsisse: nec enim carnem illam mente humana indiguisse, quod illam Deus Verbum qui eam induerat, gubernaret; neque capere eam aliam vim intelligentem præter divinam: non enim ipsam humanam mentem posse sustinere, ut cum potentiore & Domino habitaret. His positis, affirmat unam naturam esse Verbi & E carnis, quippe cum caro imperfecta sit ut sit totus homo, & ob hanc caussam, indigna quæ vocetur natura.

a Sap. III. 11.

1. Hæc & quæ sequuntur describit Suidas v. Ἀπολινάριος, ut advertit Kusterus ad Suidæ Lexicon tom. I. pag. 280.

A

Δόξα Θεοδώρου Μοψυεστίας.

Μετὰ τοῦτον δὲ τὸν Ἀπολινάριον, ἀθέως ἀναφαίνεταί τις Θεόδωρος τῆς Μοψυεστίας οὕτω λεγομένης ἐν τῇ γῇ τῶν Κιλίκων τὴν ἡγεμονίαν λαχών· ὅς ἐκ διαμέτρου τῷ Ἀπολιναρίῳ φερόμενος, ὕβρεις οὐ τὰς τυχούσας τολμηρᾷ ψυχῇ καὶ ἀφόβῳ καρδίᾳ καταχέει τοῦ δεσπότου Χριστοῦ· ἄνθρωπον ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς κοινὸν ἀποκαλῶν, καὶ ἐκ προκοπῆς λαβόντα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, Θεὸν ὀνομάζεσθαι· καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσματος ἀξιωθῆναι ἐν πρώτοις τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος δωρεᾶς, εἰς ὄνομα πατέρος καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος βαπτισθέντα. τὸν δὲ Θεὸν λόγον διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ ἀρετὴν κατ' εὐδοκίαν ἐν αὐτῷ κατοικήσαντα, μεταδοῦναι αὐτῷ τῆς θεϊκῆς ἀξίας καὶ προσκυνήσεως εἰς ὕστερον μετὰ τὴν τελείωσιν· ταῦτά τε καὶ ἕτερα πολλὰ δυσφημήσας τοιαῦτα, δύο φύσεις ἰδιοπεριορίστους φησὶν εἰδέναι ἐπὶ Χριστοῦ, σχέσει τινὶ καὶ μόνον ἀλλήλαις οἰκειωμένας. δευτέρα καὶ αὕτη πλάνη, τοῦ μίαν φύσιν καὶ δύο φύσεις ἰδιοπεριορίστους, μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁμολογεῖσθαι ἐν τῷ Χριστῷ.

Opinio Theodori Mopsuestiæ.

Post hunc Apollinarium, statim exstitit Theodorus quidam Mopsuestiæ civitatis sic nominatæ in Cilicia episcopus, qui ex toto contradicens Apollinario, contumelias non leves audaci animo, & corde imperterrito Christo infert, dum eum unum hominem e nostro numero & vulgo hominum vocat, qui per progressum accepta Dei gratia, nominatus fuerit Deus; & ex baptismo in Jordane, baptizatus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, &c. habitus sit dignus inter primos dono Spiritus sancti. Deum autem Verbum propter excel-
B lentem virtutem ejus, in eo habitantem, pro bona sua voluntate communicare cum eodem postea ad consummationem, divinam dignitatem & adorationem. Hæc & alia ejusmodi blaspheme commentus duas naturas sigillatim signatas dicit se in Christo agnoscere, solum habitudine inter se collatas. Hæc est secunda hæresis, quæ post Paullum Samosatensem unam naturam, & duas naturas *sigillatim signatas* * prave in Christo confitetur.

Δόξα Νεστορίου.

Μετὰ τούτους δὲ γίνεταί τις Νεστόριος ὀνόματι, ὃς ὥρμητο μὲν ἀπὸ Γερμανικείας τῆς ἐν Συρίᾳ· κληροῦται δὲ ἐν Ἀντιοχίᾳ τῇ παρὰ Ὀρόντην ποταμόν, Κωνσταντινουπόλεως δὲ τὸν θρόνον λαμβάνει. οὗτος πάλιν τῇ φωνῇ τῶν δύο φύσεων τῶν ἐν Χριστῷ, κακοφρόνως ἀποκέχρηται ὁμοίως Παύλῳ καὶ Θεοδώρῳ τοῖς ἑαυτοῦ προγόνοις. οὐ γὰρ ἵνα τὴν ἀληθότητα τῆς κατὰ Χριστὸν θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν τούτων ἀτρεψίαν καὶ ἐπιμονὴν καὶ ἀσυγχυσίαν σημάνῃ, τὸν ἀριθμὸν τῶν δύο καταφράζει φύσεων, ἀλλ' ἵνα δύο πρόσωπα δι' αὐτοῦ τοῦ δύο ἀριθμοῦ δολερῶς ὑπαινίξηται, τὴν τῶν φύσεων κλῆσιν ἀντὶ τῶν προσώπων λαμβάνων κακούργως, ὡς ἀληθῶς καὶ κακοήθως, πεπαρρησιασμένῃ προσωνυμίᾳ τῶν φύσεων τὸ ἀπηγορευμένον τῶν προσώπων εἰσάγων, ὥστε ἄλλον εἶναι παρ' αὐτῷ τὸν Χριστόν, καὶ ἄλλον τὸν Θεὸν λόγον, κατὰ τὴν πατρῴαν αὐτοῦ πλάνην· υἱὸς γὰρ ἦν τοῦ Κίλικος, τοῦ δὲ Σαμοσατέως ἀπόγονος· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν σεμνὴν παρθένον ἄσπονδον ἤρατο πόλεμον, μὴ δυσωπηθεὶς τὴν θεομήτορα καὶ ἁγνὴν Μαρίαν, ὡς δεσπότου μητέρα. ἀλλ' ὡς δοῦλος τραχηλιαστὴς καὶ ἀναίσχυντος, ἀρνούμενος τὸν ἑαυτοῦ κύριον, καὶ ἀτιμάζων τὴν δέσποιναν ἑαυτοῦ, βασκαίνων οὐ τοσοῦτον αὐτῇ τῆς (θεοτόκος) προσηγορίας, ὅσον τῆς (Θεὸς) τῷ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντι· οὗτος μὲν οὖν ὁ Νεστόριος τρίτος προστάτης τῆς Ἰουδαϊκῆς ταύτης αἱρέσεως γεγονώς, εἰς ἑαυτὸν αὐτὴν περιέστησεν.

Opinio Nestorii.

Post hos fuit quidam nomine Nestorius oriundus ex Germanicia in Syria. Factus est clericus Antio-
C chiæ, quæ sita est juxta Orontem fluvium, & ecclesiæ Constantinopolitanæ præfuit. Hic rursus voce duarum naturarum in Christo prave abusus est, sicut majores ejus Paullus & Theodorus: non enim numerum duarum naturarum affirmat, ut veritatem divinitatis, & humanitatis in Christo sine mutatione & confusione significet; sed ut per ipsum numerum duarum naturarum duas personas designet, naturas pro personis appellans; & appellatione naturarum malitiose & per dolum fretus & confisus, personas contra vetitum introducens; ut apud eum alius esset Christus, & alius Deus Verbum, secundum errorem patrum ac majorum suorum: fuit enim filius Cilicis, & ex posteris Paulli Samosatensis.
D Idcirco bellum suscepit cum Virgine venerabili, nullam reverentiam adhibens matri Dei & purissimæ Mariæ, ut pote matri Domini, sed potius ut servus superbus & impudens, negans Dominum suum, & Dominam suam vituperans, non tam invidens ei appellationem matris Dei, quam invidens Dei appellationem ex ipsa Virgine matre nato. Hic igitur Nestorius tertius hujus hæresis Judaicæ defensor & patronus, eam sibi vendicavit.

Δόξα Εὐτυχοῦς.

Τῆς δὲ ἀντιθέτου μοίρας, τῆς κατὰ Μάνην καὶ Ἀπολινάριον, τρίτος πάλιν προασπιστὴς ὁ Εὐτυχὴς ἀναφαίνεται, ὃς ἦν ἡγούμενος μοναστηρίου ἑνὸς τῶν περὶ τὸ Βυζάντιον. οὗτος γὰρ μὴ ἀνεχόμενος ὁμοούσιον ἡμῖν καὶ ὁμοφυῆ τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ὁμολογεῖν, τὰς δύο φύσεις ἀπηρνεῖτο σώζεσθαι λέγειν ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τῆς τούτων ἑνώσεώς τε καὶ συμφυΐας· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τερατώδη τινὰ καὶ ἀλλόκοτα ἔπλαττεν, ἐξ οὐρανοῦ λέγων κατενεχθῆναι τοῦ κυρίου τὸ σῶμα, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος τῆς παρθένου παραδραμεῖν τὸν Θεὸν λόγον, οὐρανόθεν τοῦτο ἐνδεδυμένον, ἵνα δόξῃ δῆθεν γεγεννῆσθαι ἐκ γυναικός, καίπερ μήτε γεγεννημένον. Μανιχαῖος ὁ λόγος οὗτος, καὶ τερατευσάμενος πολλῷ μᾶλλον ἐκείνου. καὶ οὕτως οὖν μίαν φύσιν τὸν Χριστὸν διεστραμμένῃ καρδίᾳ ἐπρέσβευσε. τῶν οὖν δύο μερῶν τούτων, τοῦ τε κατὰ Μάνην καὶ Ἀπολινάριον καὶ Εὐτυχέα, καὶ τοῦ κατὰ Παῦλον καὶ Θεό-

Opinio Eutychetis.

Sectæ contrariæ Manichæi & Apollinarii tertius
E rursus patronus ortus est Eutyches, præfectus cuidam monasterio circum Constantinopolim. Hic cum nollet confiteri esse carnem Domini ejusdem substantiæ & naturæ qua nostra est, negabat servari in Christo duas naturas una cum earum unione: nec hoc solum; sed quædam instar monstri & absona fingebat. Ajebat enim delatum esse corpus Christi e cælo, & Deum Verbum cum corpus e cælo induisset, per Virginem tamquam per canalem transmeasse; ut videatur natus ex muliere, cum tamen natus non sit. Hoc ajebat Manichæus, immo magis hoc, quam illud commentitium est. Sic igitur unam naturam in Christo perverse professus est. Cum igitur duæ sint partes, una Manichæi, Apollinarii & Eutychetis; altera Paulli, Theodori &

* [illegible], verte *suis quæque finibus terminatam*, h. e. non hypostatice unitas.

δωρον καὶ Νεστόριον, τῶν μὲν μίαν φύσιν, τῶν δὲ δύο φύσεις ἐξ ἐναντίας ἀλλήλων τὸν δεσπότην Χριστὸν ἀμαθῶς εἰρηκότων, τὰς ἐφ' ἑκάτερα κακίστας μετατροπὰς καὶ δυσσεβεῖς παρεγκλίσεις ἀπαναινομένη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, μέσην ἀμφοτέρων βαδίζει, ὁδῷ βασιλικῇ πορευομένη, μὴ ἐγκλίνουσα εἰς τὰ δοκοῦντα δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ προφανῆ ἀριστερά. κατὰ γὰρ Μάνητα καὶ Ἀπολινάριον καὶ Εὐτυχέα μίαν φύσιν ἁπλῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν οὐ παραδέχεται, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην· διὰ τῆς προσθήκης τοῦ (σεσαρκωμένην) δηλοῦσιν τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἣν ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ λόγου προσλαμβανομένη, ἅμα τε καὶ σὺν ταύτῃ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς γέγονεν· οὐδὲ αὐτὴ ἡ τοῦ λόγου φύσις ἑτέρα παρ' ἑαυτὴν καὶ τῶν κατ' αὐτὴν θεοπρεπῶς αὐχημάτων γενομένη, εἰ καὶ ἐν προσλήψει σαρκὸς γέγονε, σαρκὸς δὲ οὐχ ἁπλῶς. (τοῦτο γὰρ Ἀρειανικὸν) ἀλλὰ σαρκὸς ἐμψυχωμένης· καὶ οὐχὶ ἐμψυχωμένης μόνον (πάλιν γὰρ Ἀπολιναρίου καὶ τοῦτο) ἀλλ' ἐμψυχωμένης ψυχῇ νοερᾷ καὶ λογικῇ· οὐδὲ μὴν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ἧς ἐν προσλήψει γέγονεν, εἰς ἑαυτὴν ἀνέχεεν, ἢ αὐτὴν ἐκείνην ἠλλοίωσεν ἔξω τοῦ κατὰ τὸν φυσικὸν αὐτῆς καὶ οὐσιώδη ὅρον καὶ λόγον, οὐδὲ, ὡς κηρὸν πῦρ, ταύτην ἐξεδαπάνησεν. ὥστε τὸν ὅλον ὅρον ταῦτα δηλοῦντα οὕτωσι λέγεσθαι πρὸς τῶν εὐσεβῶν· μία φύσις τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη, σαρκὶ ἐμψυχωμένῃ ψυχῇ νοερᾷ καὶ λογικῇ· πάλιν δὲ κατὰ Παῦλον καὶ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον δύο φύσεις ἁπλῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἀποδεδοκίμακεν ὁ λόγος ὁ ἐκκλησιαστικός· ἀλλὰ δύο φύσεις οὐσιωδῶς ἡνωμένας. διὰ τῆς ἐπαγῆς ταύτης ἀποβάλλων πᾶσαν διαιρετικὴν ἔννοιαν, καὶ τὸν καθ' ὁ ποιοῦν ἐπιχειροῦντα διαζευγνύναι τὴν ὄντως ὑπερφυῆ καὶ θαυμασίαν ἕνωσιν· καὶ οὐ μόνον δύο φύσεις οὐσιωδῶς ἡνωμένας, ἀλλὰ καὶ ἑνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν ἀδιασπάστως ἅμα καὶ ἀσυγχύτως.

A Nestorii; illi unam naturam, hi duas in Christo inscienter, ac inter se pugnantes ponant: istorum in alterutram partem pessimas declinationes, & impias aberrationes respuens Ecclesia catholica, media inter utramque via regia incedit, nec ad eam declinans quæ videtur ad dexteram tendere, nec ad eam quæ plane tendit ad sinistram. Non enim simpliciter profitetur unam naturam in Christo sicut Manichæus, Apollinarius & Eutyches, sed potius unam naturam Verbi Dei incarnatam: adjungendo enim, incarnatam, declarat naturam humanitatis, quam natura Verbi Dei assumsit, & simul cum hac factus est unus Dominus Jesus Christus: nec
B ipsa natura Verbi Dei facta est alia præter se ipsam, & ea quæ ipsi ut eam decent, conveniunt, tametsi carnem assumsit: carnem vero non simpliciter assumsit, hoc enim dicunt Ariani, sed carnem animatam, nec animatam tantum, hoc enim tradit Apollinarius, sed anima rationali & intelligente præditam: neque naturam hominis quam assumsit, in se ipsam refudit, nec illam ipsam mutavit, ut extra definitionem ejus naturalem & substantialem poneret, nec hanc consumsit ut ignis ceram: ut jam tota definitio quæ hæc declarat, sic a piis & catholicis efferatur: Una natura Verbi Dei incarnata, anima rationali & intelligente prædita. Rursus ecclesiasticum dogma non probat, ut dicamus simpli-
C citer duas naturas in Christo, sicut Paullus, Theodorus & Nestorius: sed duas naturas substantialiter unitas: hac enim adjunctione excludit omnem cogitationem dividentem eas, & eos omnes qui quocumque modo conantur disjungere unionem usque adeo admirabilem, & supra naturam: & non solum duas naturas dicit substantialiter unitas, sed unione hypostatica inseparabiliter & inconfuse unitas.

Ἐξήγησις τοῦ ὅρου.

Ὁ δὲ τοιοῦτος ὅρος, διὰ μὲν τοῦ λέγειν δύο φύσεις, σημαίνει, τὸ ἑτερογενὲς καὶ ἑτεροούσιον τῶν συνελθουσῶν δύο φύσεων, τῆς τε προσλαβούσης θεότητος καὶ τῆς προσειλημμένης ἀνθρωπότητος. διὰ δὲ τοῦ λέγειν οὐσιωδῶς ἡνωμένας, σημαίνει τὸ μὴ κατ' εὐδοκίαν, ἢ ἑτέραν τινὰ σχετικὴν ἔννοιαν νοεῖσθαι τὴν τῶν δύο φύσεων ἕνωσιν, ἀλλ' αὐτῇ οὐσίᾳ καὶ ὑποκειμένῳ καὶ πράγματι συνυφεστάναι ταύτας καὶ συντεθεῖσθαι. διὰ δὲ τοῦ λέγειν, ἑνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν, σημαίνει τὸ μὴ πρότερον διαπεπλάσθαι τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ οὕτως αὐτῇ εἰσδεδυκέναι τὴν θεότητα, ἀλλ' ὅτι κατ' αὐτὸ τὸ ὑφίστασθαι τὴν πρώτην ἀρχὴν ἥνωτο τῇ θεότητι. διὰ δὲ τοῦ ἐπάγειν, ἀδιασπάστως ἅμα καὶ ἀσυγχύτως, σημαίνει μηδὲ καινοτομηθῆναι τὰς συνελθούσας φύσεις διὰ τῆς ἑνότητος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἕνωσιν τούτων ἀεί τι καὶ ὡσαύτως διαπεφυλάχθαι, καὶ ἑκατέραν τῶν φύσεων μένειν ἀμειώτως ἐπὶ τῷ οὐσιώδει αὐτῆς ὅρῳ καὶ λόγῳ. ταῖς οὖν τοιαύταις ἀνεπηρεάστοις ἐπαγωγαῖς, τοὺς ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀποσφαλέντας, μακρὰν ἀποπέμπεται ὁ λόγος τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῖς συκοφαντεῖν ἐθέλουσι τὴν ἀλήθειαν, χώραν οὐ δίδωσιν. εἰ μὲν γάρ τις φιλοδιαιρετὴς διὰ τῆς τῶν δύο φύσεων ὁμολογίας, δύο ὑποστάσεις, ἤγουν πρόσωπα, συναγαγεῖν ἐπιχειροίη, οὐχ ἥκιστα μὲν καὶ ταῖς προλεχθείσαις ἐπαγωγαῖς, πολλῷ δὲ μᾶλλον τῷ ἑτέρῳ τῶν ὅρων διελέγχεται, καὶ μάλα ῥᾳδίως. φημὶ δὲ τῷ, μία φύσις τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη.

Explanatio definitionis.

Hæc autem definitio dogmatis cum dicit duas naturas, significat diversam substantiam duarum na-
D turarum quæ convenerunt, divinitatis scilicet quæ assumsit, & humanitatis quæ assumta est: cum dicit substantialiter unitas, significat non esse intelligendam unionem duarum naturarum secundum benevolum affectum, aut aliam quamdam notionem habitudinis, sed ipsa substantia & subjecto ac re consubsistere & conjunctas esse: cum dicit unione hypostatica, significat non prius fuisse formatam humanitatem, & sic in eam ingressam esse divinitatem, sed unitam esse divinitati tum primum subsistendo: cum adjungit inseparabiliter & inconfuse, significat, naturas quæ coierunt, nihil novasse per unionem, quin potius semper & eodem modo servatam esse harum unionem, & utramque naturam
E manere sine ulla imminutione in substantiali sua definitione & ratione. Definitio igitur Ecclesiæ hujusmodi adjunctionibus quæ calumnias subire non possunt, eos qui ex utraque parte aberrant, procul relegat, & eis qui veritatem calumniari volunt, non præbet locum. Si enim quis studiosus dividendi, per confessionem duarum naturarum, duas hypostases, id est, duas personas introducere conatur, redarguetur quidem nihilominus adjunctionibus illis quas diximus; multo vero magis altera definitione dogmatis, illa inquam, qua dicitur una natura Verbi Dei incarnata.

Οὗτος γὰρ ὁ ὅρος ἐναργῶς παρίστησι, οὐκ ἄν ποτε ἐν ὑποστάσει τὸ καθόλου γνωσθῆναι τὴν κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότητα, εἰ μὴ ἡ τοῦ λόγου θεϊκὴ φύσις ὑπεισδῦσα τὴν παρθενικὴν νηδὺν, ἐξ αὐτῆς ἀρρήτῳ λόγῳ ταύτην ἑαυτῇ περιεμόρφου καὶ περιέπλαττεν, ὥστε

Hæc definitio evidenter ostendit quod numquam in universum humanitas Christi agens in hypostasi cognita fuisset, nisi natura divina Verbi Dei in uterum virginalem ingressa, ex ipsa modo inexplicabili hanc naturam sibi formasset & fecisset; ita

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 650.

μηδὲ αὐτὰς τὰς πρώτας τῆς ζωοπλαστίας ἀρχὰς ἐσχηκέναι τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν, ἄνευ τῆς οὐσιώδους καὶ φυσικῆς ἐμφιλοχωρήσεως τῆς προσλαμβανομένης αὐτὴν Θεοῦ λόγου φύσεως. καὶ τί λέγω τὰς τῆς [1] θεοπλαστίας ἀρχάς, ὅπουγε οὐδ' ἂν αὐτὴ ἡ μακαρία παρθένος ὑπὲρ τὸν ὅρον τῆς φύσεως γόνιμον ἔλαβε δύναμιν εἰς τὸ κυῆσαι, μὴ διὰ τῆς ἐνδημίας τοῦ λόγου εἰς τοῦτο παρορμηθεῖσα; πῶς οὖν αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ ἀνθρωπότης ἐν ἰδιαζούσῃ ὑποστάσει καθ' ἑαυτὴν οὔποτε γενομένη, ἀλλ' ἐν τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ λόγῳ, τὸ εἶναί τε καὶ ὑποστῆναι λαχοῦσα, ὑπόστασις ἂν λεχθείη ποτὲ, ἢ πρόσωπον ἰδιοσύστατον καθ' ἑαυτὸ, καὶ ἀνὰ μέρος γνωριζόμενον ἔχοι; ἠλίθιον ὄντως καὶ μάταιον τὸ ταῦτα συνομολογεῖν, καὶ δύο ὑποστάσεις ἢ πρόσωπα ζητεῖν ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἀποτελέσματος. εἰ μήτι ἄρα τις τοῖς χείλεσι μὲν τιμᾷ καὶ ἀσπάζεται ταῦτα, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόῤῥω ἀπέχει ἀπ' αὐτῶν. ὥστε εἴ τις γνησίως καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὁμολογεῖν ἐθέλοι τὰς ἐν Χριστῷ δύο φύσεις, καὶ τὸ, μία φύσις τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη, ὑπτίαις χερσὶ καὶ ὁλοκλήρῳ καρδίᾳ καταδεξάσθω, ὡς τὰ προειρημένα δηλοῖ. εἰ δὲ συγχεῖν ἡμᾶς διὰ τοῦτο νομίζει τὴν θείαν οἰκονομίαν, ὡς τοῦ σεσαρκωμένου καὶ ἄλλως νοεῖσθαι δυναμένου· παρὰ τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον λαβὼν τὴν ἐπαγωγὴν τὴν σαρκὶ ψυχωμένῃ ψυχῇ νοερᾷ καὶ λογικῇ, παυσάσθω λοιπὸν τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις.

A ut nec ipſa prima principia divinæ incarnationis naturam aſſumtam ſine ſubſtantiali & naturali habitatione naturæ Verbi Dei eam aſſumentis habuiſſent. Et quid dico principia divinæ formationis, ſive incarnationis? ſiquidem nec ipſa beata Virgo virtutem fecunditatis ſupra naturæ leges ad procreandum filium accepiſſet, niſi per adventum Verbi ad hoc impulſa eſſet. Quomodo igitur hæc in Chriſto humanitas, cum numquam per ſe in propria perſona fuerit, ſed in Verbo Dei quod eam aſſumſit, eſſe & ſubſiſtere ſortita eſt, hypoſtaſis dici umquam queat? aut perſonam habeat, quæ pro parte ſua per ſe ſubſiſtat & privatim notam? Fatuum profecto & vanum eſt hæc confiteri, & duas hypoſtaſes ſive B perſonas in hoc opere quærere; niſi quis forte labiis quidem honorat & oſculatur hæc, cor autem ejus longe ab eis abeſt. Quare ſi quis legitime & eccleſiaſtice duas naturas in Chriſto confiteri vult, unam etiam naturam Verbi incarnatam, obviis manibus & toto corde ampleɛtatur, ut antea diximus: ſi quis vero exiſtimat, confundere nos hoc modo divinam œconomiam, quaſi adjunctio incarnati aliter intelligi poſſit, & iſte non pie accipiat adjunctionem, incarnatum carne animata anima intelligente & rationali, deſinat iſte excuſare excuſationes in peccatis.

Οἷον δέ τι λέγω· τὸ σεσαρκωμένη φημὶ δύναται καὶ τῇ μιᾷ φύσει προσκεῖσθαι, καὶ ἑτέραν φύσιν ταύτῃ μὴ ἐπεισάγειν, τροπὴν δέ τινα ἤτοι μεταβολὴν ταύτης σημαίνειν· ὥσπερ λέγομεν τὸν κρύσταλλον, φύσιν ὕδατος εἶναι κεκρυσταλλωμένην. ἰδοὺ γὰρ τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος μίαν εἰδότες, καὶ τὸ κεκρυσταλλωμένην ταύτῃ ἐπάγοντες, ἑτέραν φύσιν διὰ τῆς τοιαύτης σημασίας οὐ προσηγάγομεν, μόνον δὲ πῆξίν τινα περὶ αὐτὴν γενομένην νενοήκαμεν, διὰ τῆς κεκρυσταλλωμένης φωνῆς. πρὸς τοῦτό φαμεν, ὅτι ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀποτελεσμάτων οὐκ ἀναδιπλασιάζονται αἱ τοιαῦται φωναί· ὁ γὰρ ἀναδιπλασιασμὸς ἐνταῦθα σημασίαν φύσεως ἑτέρας ποιεῖται. οἷον, οὐ δυνάμεθα λέγειν ὕδατος φύσιν κεκρυσταλλωμένην κρυστάλλῳ· ἐπεὶ παρ' αὐτὰ ἐσημήναμεν ἕτερον εἶναι, τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν, καὶ ἕτερον τὴν τοῦ κρυστάλλου· ὡς ἡνίκα λέγομεν ξύλον κεχρυσωμένον χρυσῷ· διὰ γὰρ τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ τούτου ἐνοήσαμεν ἄλλο τι εἶναι τὸ ξύλον, καὶ ἄλλο τὸν χρυσόν. οὕτως οὖν ἐνταῦθα, ὅταν εἴπωμεν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, φύσιν ἐναργῶς ὑπεσημηνάμεθα, καὶ ὅτι μὴ αὐτὴ ἡ θεότης εἰς σάρκα μεταπεποίηται, ἀλλὰ μείνασα ὅπερ ἦν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τοῦτ' ἔστι τῆς προσληφθείσης ὑπ' αὐτῆς σαρκὸς, ἡμῖν πεφανέρωται. ἐντελῶς ἄρα καὶ ἡ τοιαύτη ἔννοια, διὰ τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ ἀποδέδοται τούτου.

C Dicam clarius: cum dicitur una natura Verbi incarnata, incarnata, inquam, poteſt adjungi uni naturæ; & alteram quidem naturam non inducere, mutationem vero quamdam ſive converſionem ejus ſignificare: ſicut dicimus, glaciem eſſe naturam aquæ congelatam. Etenim ſcientes unam naturam aquæ eſſe, & adjungentes huic, congelatam, alteram naturam per hanc ſignificationem non apponimus: ſolam autem congelationem in ea natura factam intelleximus ex hac voce, congelatam. Ad hæc dicimus, quod in hujuſmodi effectis hujuſmodi voces non duplicantur: duplicatio enim heic ſignificationem alterius naturæ efficit: verbi gratia, non poſſumus dicere naturam aquæ congeD latam glacie, quia ſtatim ſignificaremus aliud eſſe naturam aquæ, & aliud naturam glaciei: ſicut cum dicimus lignum auratum auro, duplicatione facta intelligimus aliud eſſe lignum & aliud aurum. Sic igitur heic, cum dicimus unam naturam Dei Verbi incarnatam, & addimus, carne; naturam carnis ſignificavimus, & quod divinitas non eſt mutata in carnem, ſed quod manens quod erat, per velamen, id eſt, per carnem aſſumtam nobis apparuit. Perfecte ergo hujuſmodi ſententia per hanc duplicationem redditur.

Εἰ δέ τις πάλιν ἀναχυτικὸς καὶ συμφύρτης, προσίεται μὲν τὸν τοιοῦτον ὅρον, ὡς συντρέχοντα δὲ τῷ αὐτοῦ δυσσεβήματι· μάλιστα μὲν καὶ αἱ προλεχθεῖσαι ἐπαγωγαὶ ὡς πορρωτάτω τὴν αὐτοῦ κακόνοιαν ἀποσβέονται· πολλῷ δὲ μᾶλλον ὁ ἕτερος ὅρος, ὁ τὸν Χριστὸν ἐν δύο φύσεσι γνωριζόμενον ἀπαγγέλλων, καὶ λαθροκακουργοῦντα αὐτὸν ἀπελέγχει. οὗτος γὰρ ὁ ὅρος διαῤῥήδην βοᾷ τὸ ἑδραῖον καὶ ἀνεκφοίτητον τὴν θατέρας φύσεως ἰδιότητα, κἂν τῇ ἑνώσει μεμενηκέναι, ὥστε ῥᾳδίως διαγινώσκειν δύνασθαι, τί ἴδιον ἑκάστου τῶν συνελθόντων, καὶ τί τῶν οἰκείων ἕκαστον ἀλλήλοις παρέχον, τὰ παρὰ τοῦ συνυφεστῶτος καὶ συγκειμένου ἀντικομίζεται. τοῦτο δὲ διηρθρωμένης ὄντως καὶ καθαρωτάτης ἑνώσεως, καὶ τὰ κοινὰ τοῦ συναμφοτέρου, καὶ τὰ ἴδια ἑκάστου τῶν συνημμένων ἐμφαίνει. εἰ γὰρ μὴ ἰδιότης πρῶτον

Si quis vero rurſus naturas confundens & commiſcens, approbat quidem hanc definitionem, quaE ſi cum impietate ejus faciat, ac conſentiat; adjunctiones quas prius diximus, maxime quidem malam mentem ejus retundunt, ſed multo magis adhuc altera definitio, quæ Chriſtum in duabus naturis agnoſcit & profitetur, eumque latenter & per inſidias fallere convincit. Hæc enim definitio aperte clamat proprietatem utriuſque naturæ firmam & immutabilem in unione manſiſſe; ut facile diſcerni poſſit, quid proprium habeat unumquodque coeuntium, & quid proprium communicet alterutrum cum eo quod ſecum compoſitum & unitum eſt, & quid viciſſim ab eo recipiat. Hoc autem eſt proprium unionis re vera inconfuſæ & puriſſimæ, ut in ea cernantur quæ ſunt communia ambarum na-

1. ζωοπλαστίας.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 650.

γνωσθείη, οὐδ᾽ ἂν ἡ κοινότης ἐπιγνωσθήσεται. πῶς γὰρ ἡ ἔν τινι κοινωνία γενήσεται, μὴ ἔχοντος ἑκάστου τῶν κοινωνούντων ἴδιόν τι; σκόπει δὲ οὕτως· ἴδιον τῆς προσλαβομένης Θεοῦ λόγου φύσεως, τὸ εἶναι υἱὸν Θεοῦ· ἴδιον τῆς προσληφθείσης ἀνθρώπου φύσεως, τὸ εἶναι υἱὸν ἀνθρώπου. κιρναμένων οὖν τῶν τοιούτων φύσεων, καὶ περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας καὶ τῆς ἑνώσεως, κιρνῶνται καὶ περιχωροῦσιν εἰς ἀλλήλας ὡσαύτως καὶ κλήσεις, καὶ γίνεται ἀμφότερα, εἷς υἱὸς Θεοῦ τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου, τοῦτ᾽ ἔστι τοῦ Θεοῦ πατρὸς καὶ τῆς παρθένου μητρός· οἷον, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· καὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός. ἄρα οὖν ἀμεμφὴς ὁ ἐκκλησιαστικὸς λόγος· διὰ μὲν τοῦ εἶναι ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, δύο φύσεις τὸν αὐτὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀπαγγέλλων· τὸ γὰρ Θεὸς φύσεως ὄνομα, καὶ τὸ ἄνθρωπος ὡσαύτως φύσεως ὄνομα. ἐπειδὴ οὖν ὁ αὐτὸς Θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος· διὰ τοῦτο δύο φύσεις εἷς ὁ αὐτὸς ὁμολογεῖται κύριος. πάλιν δὲ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἕνα υἱὸν τοῦ τε Θεοῦ πατρὸς, καὶ τῆς παρθένου μητρός· τὸ δὲ υἱὸς ὄνομα ὑποστάσεως ὑπάρχει σημαντικὸν, καὶ οὐ φύσεως, διὰ τοῦτο καὶ μία ὑπόστασις, τό, τε θεῖον ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπινον ὁ Χριστὸς παρὰ τῶν εὐσεβούντων δοξάζεται.

turarum; & quod proprium cujusque earum. Nisi enim primum proprietas cognoscatur, numquam communitas agnoscetur. Quomodo enim in re aliqua fiet communio, nisi unumquodque eorum quæ communionem habent, proprium quid habeat? Sic ergo mihi considera: Proprium est naturæ Dei Verbi quæ assumsit naturam humanam, esse filium Dei: proprium naturæ humanæ assumtæ, esse filium hominis. His igitur naturis in unum compositis, & ratione cognitionis & unionis inter se coeuntibus, similiter nominationes inter se coeunt, & vicissim communicantur, & fiunt ambæ unus filius Dei simul & hominis, id est Dei Patris & virginis matris, ut beatus Petrus dixit: [a] *Tu es Christus filius Dei vivi*: & beatus Paullus: [b] *Misit*, inquit, *filium suum factum ex muliere*. Doctrina igitur ecclesiastica reprehendi non potest, quæ cum unum Dominum Jesum Christum simul Deum & hominem dicit, duas naturas in uno Domino Jesu Christo profitetur: Deus enim nomen naturæ est, & homo nomen item naturæ: quia ergo idem est Deus & homo, idcirco duas naturas unum & eumdem confitemur Dominum. Rursus, quia ipse est unus filius Dei Patris & virginis matris, filius autem nomen est hypostasim sive personam significans, & non naturam; idcirco una hypostasis naturæ divinæ & humanæ Christus a piis celebratur.

Μίαν οὖν ὑπόστασιν καὶ δύο φύσεις πρεσβεύων ὁ λόγος τῆς ἐκκλησίας, μέσην τινὰ ὁδὸν πεπόρευται· οὔτε διὰ τὴν ἕνωσιν Μανιχαΐζων, καὶ τὰς φύσεις φύσιν ἀναπλάττων, οὔτε διὰ τὴν διαίρεσιν, τὴν κατ᾽ ἐπίνοιαν τῶν ἡνωμένων φύσεων Παυλιανίζων, καὶ τὴν ὑπόστασιν ὑποστάσεις ποιῶν· ὅτι μὴ ἀνὰ μέρος ἓν τῶν ὁποτέρων ποιεῖ, ἢ τὴν διαίρεσιν χωρὶς τῆς ἑνώσεως, ἢ τὴν ἕνωσιν χωρὶς τῆς διαιρέσεως, ἀλλ᾽ ἅμα καὶ κατ᾽ ἀλλήλων. ἡνωμένως γὰρ διαιρεῖ, μίαν μὲν ὑπόστασιν λέγων, φύσεις δὲ δύο· καὶ διακεκριμένως συνάπτει, δύο μὲν φύσεις λέγων, ὑπόστασιν δὲ μίαν· ἔμπαλιν ἐπὶ τῆς θεολογίας κατὰ τὸν μέγαν Γρηγόριον. ἐκεῖ μὲν γὰρ ταῖς ὑποστάσεσι διαιρῶν, ἑνοῖ τῇ φύσει· ἐνταῦθα δὲ τῇ ὑποστάσει ἑνίζων, διακρίνει ταῖς φύσεσιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑποστάσεις διάφοροι, φύσις δὲ ἡ αὐτή· ἐνταῦθα δὲ φύσεις μὲν διάφοροι, ὑπόστασις δὲ ἡ αὐτή. εἴ τις οὖν κατὰ τὸν νοῦν τῆς ἐκκλησίας ἐκλαμβάνει τὸ, μίαν τοῦ Θεοῦ λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, ἀσπασίως καταδεξάσθω καὶ τὸ δύο φύσεις οὐσιωδῶς ἡνωμένας λέγειν ἐν τῷ Χριστῷ. εἰ γὰρ ἐπὶ παραστάσει καὶ σημασίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μετὰ τὸ εἰπεῖν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου, ἐπάγει τὸ σεσαρκωμένην, τίνι λόγῳ λοιπὸν ἀναδύεται τὸ δύο φύσεις ὁμολογεῖν, μίαν μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου, ἑτέραν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην, ἣν αὐτὸς διὰ τῆς σεσαρκωμένης λέξεως ἀπαγγέλλειν διϊσχυρίζεται; ἃ γὰρ ὁμολογεῖ καὶ ἀριθμείτω, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· εἰ δὲ αἰτιᾶται τὸν δύο ἀριθμὸν, ὡς διχαστικόν τινα καὶ διαιρετικὸν, γινωσκέτω μὴ ἄλογον εἶναι τὴν τοιαύτην παραίτησιν. εἰ μὲν γὰρ ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, εἰπὼν ὁ ὅρος δύο φύσεις ἁπλῶς ἐν τῷ Χριστῷ γινώσκειν, καὶ μηδὲν ἕτερον προσεπιφέρων, ἀπεσιώπα, χώραν ἴσως ἐδίδου ταῖς τοιαύταις ὑποψίαις, ὡς μήπου τὴν ἑαυτοῦ ἔννοιαν τρανῶς παραστήσας, ὅπως οἶδε τὰς τοιαύτας δύο φύσεις ἔχειν πρὸς ἑαυτάς. εἰ δὲ ἐπάγει τὸ ἡνωμένας, καὶ πρὸς τούτοις τὴν μίαν κηρύττει ὑπόστασιν, οὐδὲ ἐθέλοντί τινι συκοφαντίας τόπον παρέχεται. δέδεικται οὖν ἐκ παντὸς, ὅτι ταὐτὸν ἀμφοτέροις τοῖς ὁρισμοῖς τούτοις τὸ βούλημα, καὶ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἑρμηνευτικὸς μᾶλλον καὶ οὐκ ἐναντίος

Ecclesia igitur unam personam & duas naturas profitendo media via ingreditur: neque propter unionem Manichæum sequitur duas naturas in unam refingens, neque propter divisionem duarum naturarum secundum cogitationem Paullum Samosatensem sectatur, ex una hypostasi duas faciens; quia non facit unamquamque naturam per se subsistere, vel divisionem sine unione, vel unionem sine divisione. Sed simul inter se alterum cum altero; unite enim dividit, unam quidem hypostasin dicens, naturas vero duas: & divise unit; duas quidem naturas dicens, hypostasin vero unam; contra atque in theologia Trinitatis secundum Gregorium magnum. Illic enim qui in personis dividit, in natura unit: heic autem, qui in hypostasi unit, in naturis dividit. Illic enim sunt differentes quidem hypostases, natura vero una: heic naturæ quidem diversæ, hypostasis vero una. Si quis igitur secundum mentem Ecclesiæ accipit, quod dicimus unam Verbi naturam incarnatam, accipiat item libenter, quod dicimus duas naturas substantialiter in Christo unitas. Si enim ad ostendendum & significandum humanam naturam, postquam dixit unam naturam Dei Verbi, adjungit incarnatam; quare postea recusat confiteri duas naturas, unam quidem Dei Verbi, & alteram humanam, quam ipse vocabulo incarnati affirmat se profiteri? quæ enim confitetur, numeret, ut ait magnus Basilius. Si autem accusat binarium numerum tamquam dividentem, & partientem, sciat non esse rationi consentaneam hujusmodi recusationem. Si enim, ut superius dictum est, definitio quæ dicit simpliciter agnosci in Christo duas naturas, & nihil aliud adjungens, reticeat; fortasse locum dederit hujusmodi suspicionibus, ut quæ non plane sententiam suam protulerit, quomodo intelligeret ad se invicem affectas hujusmodi duas naturas. Si vero adjungat unitas, & unam præterea hypostasin prædicet, ne volenti quidem ullum locum dat calumniæ. Demonstratum igitur est omnino, eumdem sensum esse utriusque definitionis, & alteram esse alterius interpretationem, & minime

a Matth. xvi. 16. b Gal. iv. 4.

ὑπάρχει. καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν προεισαγωγῆς εἴδει λελέχθωσαν νῦν.

A contrariam. Et hæc hactenus tamquam in speciem præparationis dicta sint nunc.

Οὗ δ' οὖν ὁ λόγος ὥρμητο διηγήσασθαι, ὅτι τῆς ἐκκλησίας παρωσαμένης τὰς ἐφ' ἑκάτερα τροπὰς, μέσην τε καὶ ἀληθεστάτην τεμνούσης ὁδόν· Σευῆρός τις τῇ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ προεδρίᾳ ἑαυτὸν εἰσωθήσας, τὴν ἑτέραν τῶν ὁμομοίρων τούτων, τοῦτ' ἔστι τὴν κατὰ Μάνην, Ἀπολινάριόν τε καὶ Εὐτυχέα, διεκδικεῖν ἐπειρᾶτο, κυκῶν ὅση δύναμις αὐτῷ τὴν τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην. ἐλαθεὶς δὲ τῆς Ἀντιοχέων ὡς στασιώδης καὶ ταραξίας, τῇ Ἀλεξανδρέων κουφότητι λαίλαπος καὶ θυέλλης δίκην ἐνέσκηψεν. ἔνθα καὶ ἑτέρας καταιγίδος ἀντιπνευσάσης αὐτῷ, ἡμερώτερος μὲν καὶ ἧττον [1] ζαλώδης αὐτὸς ἑαυτοῦ γίνεται· οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι, διεσπάρησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ διῃρέθησαν χειρόνως ἢ πρότερον. διεσκέδασε γὰρ αὐτοὺς Ἰουλιανὸς, ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται. Ἰουλιανὸς δὲ οὗτος Ἁλικαρνασσοῦ μὲν τῆς Ἀσίας ἐπίσκοπος ὢν, τῆς δὲ Εὐτυχιανῆς συμμορίας προαγωνιστὴς ἐνθυμότατος, Σευήρου τε τὰ πρῶτα συνήθης καὶ φίλος, συγκεκροτημένοι τε ἄμφω κατὰ τῆς ἀληθείας· ὕστερον δὲ ἐμπεσόντος αὐτοῖς τοῦ τοιούτου ζητήματος, πότερον φθαρτὸν φύσει λέγειν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ποτὲ, ἢ οὐδέ ποτε· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἑνώσεως ἀπαρνηθῆναι τῆς φθαρτῆς φύσεως τὸ ἰδίωμα; ὡς μιᾶς φύσεως γινομένων τῶν δύο, καὶ τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς ἀμφοῖν μηκέτι γινωσκομένης, τοῦ δὲ κρείττονός τε καὶ θείου μᾶλλόν πως ἐκνικήσαντος ἅμα τῇ πρώτῃ συναφείᾳ, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ἰδίωμα τὸ ἧττον ἐν ἀκαρεῖ μεθαρμόσαντος τῆς κατ' αὐτὸ φυσικῆς ἰδιότητος. κοινὸν δὲ ἀμφοτέροις Ἰουλιανῷ καὶ Σευήρῳ τουτὶ τὸ ἀπόρημα· ἄμφω γὰρ τῆς συγχυτικῆς προεμάχουν ἑνώσεως.

Quod autem cœperam exponere, quemadmodum Ecclesia explosis aberrationibus in utramque partem inter se dissentientium, media via eaque rectissima ingrediatur; Severus quidam, qui se in episcopatum ecclesiæ Antiochensis intulit, aliam quam ipsorum sodalium sectam, id est, Manichæi & Apollinarii & Eutychetis, defendere aggressus est, turbans, quoad potuit, pacem Ecclesiæ. Ejectus vero ab Antiochensibus tamquam factiosus & turbulentus, irruit instar procellæ & turbinis in levitatem Alexandrinorum, ubi alia tempestate reB flante mansuetior & minus turbidus factus est: qui autem ab eo fuerant fluctibus jactati & circumacti, a se ipsis fuerunt dissecti, & divisi pejus quam antea. Dispersit enim eos Julianus, risus inimicorum suorum, ut scriptum est. Erat hic Julianus episcopus Halicarnassi in Asia, defensor ardentissimus sectæ Eutychetis, initio familiaris & amicus Severi: ambo enim contra veritatem conspiraverant, postea vero diffidere cœperunt orta inter eos disceptatione, utrum dicendum esset corpus Christi natura aliquando corruptibile an numquam, sed potius ab ipsa unione sublatam esse proprietatem naturæ corruptibilis, tamquam duæ naturæ factæ essent una, & differentia substantialis naturæ non C amplius nosceretur, quasi melior pars, id est divina simul cum ipsa unione vicisset, & ad suam proprietatem in puncto temporis minorem partem a naturali ejus proprietate transtulisset. Communis autem amborum Juliani scilicet & Severi, hæc dubitatio, & quæstio: ambo enim unionem confundentem defendebant.

Δόξα Ἰουλιανοῦ.

Ἰουλιανὸς γοῦν καλῶς ποιήσειν διέγνω, εἰ παντάπασιν ἐξ ἀπόπτου χωρήσῃ κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ μὴ ἑαυτῷ τε καὶ ταύτῃ πολέμιος ᾖ καὶ ἀνάρμοστος. ἀκόλουθον εἶναι νομίσας τῷ λέγοντι μίαν φύσιν, μὴ πρὸς ἑαυτὴν ἐναντίαν καὶ διαφερομένην ποτὲ ταύτην ποιεῖν. διαφορᾶς δὲ μὴ οὔσης ἀσεβέστερον φάναι, τὸ χεῖρον μετελθεῖν πρὸς τὸ κρεῖττον, τοῦτ' ἔστι τὸ φθαρτὸν πρὸς τὸ ἄφθαρτον. ταῦτα συλλογισάμενος, καὶ μηδ' ὡς ἕτερον ἐναντιούμενον ἑαυτῷ προϊδὼν, ἄφθαρτον ἀεί τε καὶ κατὰ πάντα τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ἐξουσιαστικῶς ἀπεφήνατο. Σευῆρος δὲ τούτοις μὴ ἀρεσθεὶς ὡς διαῤῥήδην κηρύττουσι τὴν ἀνάχυσίν τε καὶ σύμφυσιν, οὔτε συνθέσθαι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐβούλετο, ὡς ἀκολούθως τῇ διαφορᾷ καὶ ταῖς ἰδιότησι καὶ τὰς φύσεις ἀπαριθμοῦσαν, περὶ ἃς ἡ διαφορὰ θεωρεῖται, καὶ ὧν εἰσιν αἱ ἰδιότητες φυσικῶς αὐταῖς ἐνυπάρχουσαι. καὶ τὸ συνθέσθαι ταῖς Ἰουλιανοῦ τολμηρίαις, ἀναιδὲς ἅμα καὶ προπετὲς ὑπελάμβανε, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀπερικαλύπτῳ τῷ στόματι πολεμεῖν τὴν εὐσέβειαν.

Opinio Juliani Halicarnassæi.

Julianus igitur pulcre se facturum cogitavit, si occulte & insidiose contra veritatem penitus procederet, & non videretur sibi contrarius & a veritate discrepare. Existimavit ergo consequens esse, D ut qui unam naturam diceret, non faceret eam contrariam sibi & a se discrepantem; sublata autem discrepantia, sequebatur magis impium esse, si diceretur, quod deterius est, aggredi ad præstantius; id est, corruptibile ad incorruptibile. Hæc cum sic secum ratiocinatus esset, & nihil aliud sibi contrarium prævidisset, incorruptibilem semper & omnino Domini carnem imperiose pronuntiavit. Severus autem nôn probabat ista, ut quæ confusionem & commixtionem naturarum plane inducerent; neque tamen pacem facere volebat cum Ecclesia, quæ convenienter differentiæ & proprietatibus naturas numerat, in quibus differentia proprietatum cernitur, & quarum sunt proprietaE tes naturales, quæ in ipsis naturis insunt; & assentiri audaciis Juliani impudens & petulans esse arbitrabatur; & non minus esse quam nudo capite & aperto ore pietatem oppugnare.

Δόξα Σευήρου.

Ἐκ τούτου Σευῆρος γίνεται καὶ ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ γείτονι αὐτοῦ ψεύδει ἀντίθετος, καὶ οὔτε ὅλως ἀληθὴς οὔτε ὅλως ψευδὴς, ἀλλ' οἷον εἰπεῖν ψευδαληθὴς, ὅμοιος τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινενοημένῃ μιᾷ συνθέτῳ φύσει. διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἑαυτὸν μάχιμος καὶ ἀπαλίμβολος, ἠλιθίως ὄντως καὶ ἀμαθῶς μέσον τι χρῆμα

Opinio Severi.

Ex eo tempore factus est Severus sibi & mendacio suo contrarius, & nec ex toto verax, nec ex toto mendax, sed ut ita dicam, pseudalethes, (*id est falsiverus*,) similis naturæ compositæ, quam excogitavit: idcirco secum pugnat, & inconstans est, & fatue atque inerudite medium aliquid, in-

1. Fed. Mor. leg. ex cod. ms. P. St. ἧττον ζαλώδ. mitior & minus turbulentus quam antea f.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 650.

ψεύδους καὶ ἀληθείας ζητῶν, ὅπερ οὐκ ἔστι. μεσότητα γὰρ ἀληθείας καὶ ψεύδους οὔτε εὑρεῖν, οὔτε ἐπινοῆσαι δυνατόν· ἡ μὲν γὰρ ἀλήθεια μέση ἀεὶ καὶ ἀπαρέγκλιτος, καὶ διὰ τοῦτο ἑδραία καὶ πάντοθεν ἴση καὶ εὐθύτονος· οὐ παραδέχεται οὖν ἕτερόν τι τὸ ἐγκάρσιον αὐτὴν ἀποτελοῦν, καὶ ἐξωθοῦν τῆς οἰκείας στάσεως καὶ μονιμότητος, ἐκτοξεύει δὲ πᾶν τὸ ἐπιβούλως αὐτῇ προσπελάζον, καὶ τὸ μέσον αὐτῆς διασαλεύειν πειρώμενον. ὅπερ καὶ Σευῆρον ὑπ᾿ αὐτῆς πεπονθότα εὑρίσκομεν. ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφαμεν, καινόν τι μέσον παρὰ τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν ἐπεχείρησε, πλαγιασθὲν, ὡς οὐκ ἔγνω μέσην ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ὁμοφύλου αὐτῷ ψεύδους, πεποίηκε ταύτην. αὐτοῦ γὰρ Σευήρου μίαν φύσιν λέγοντος εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν διαφορὰν τὴν ἐν τῷ Χριστῷ δεχομένου· Ἰουλιανοῦ δὲ μίαν μὲν κατὰ Σευῆρον λέγοντος φύσιν, ἀναιροῦντος δὲ τὴν διαφοράν· ἡ ἀλήθεια, τοῦτ᾿ ἔστιν ὁ ἐκκλησιαστικὸς λόγος, τὴν μεσότητα ἑαυτῇ πανταχοῦ διασώζουσα, δέχεται μὲν τὴν διαφορὰν, οὐ κατὰ Σευῆρον δέ. οὐδὲ γὰρ οἶδέ ποτε μίαν φύσιν ἑαυτῇ ἐναντίαν. δύο γὰρ φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ γινώσκουσα, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, τούτων καὶ διαφορὰν τὴν πρὸς ἄλληλα τηλαυγεστάτην θεωρεῖ. οὐ γὰρ ταυτὸν θεότης καὶ ἀνθρωπότης, εἰ καὶ εἷς ὁ Χριστὸς ὁ ἐν ἀμφοτέραις ὑπάρχων, καὶ ἀμφότερον· εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἓν, ἀλλ᾿ οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ, ὁ ἐκκλησιαστικὸς κήρυξ ἀριδήλως βοᾷ. μὴ δεχομένη δὲ ἡ ἐκκλησία κατὰ Σευῆρον τὴν διαφοράν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἑαυτῆς λόγον οὐκ ἀποβάλλεται ταύτην καθ᾿ ὁμοιότητα τοῦ Ἁλικαρνασσέως. σάρκα γὰρ ἀληθῆ καὶ ψυχὴν νοερὰν μετὰ τῶν οἰκείων ἰδιωμάτων ἀναλαβόντα τὸν λόγον ἐπίσταται· καὶ ἑνωθὲν οἶδε τῷ φθαρτῷ τὸ ἀθάνατον, ὡς ὁ προλεχθεὶς θεολόγος Γρηγόριος ἔφη.

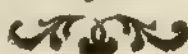
A ter mendacium & veritatem quærit; quod nullum eſt. Non enim inveniri nec excogitari poteſt aliquid veritati & mendacio interjectum. Veritas enim ſemper media eſt, non tranſverſa, atque ideo firma & undique æqualis & recta: nihil igitur recipit, quod eam reddat obliquam, & e ſuo ſtatu & firmitate expellat. Coarguit autem quidquid inſidioſe ad eam accedit, & medium ejus quatere nititur: id quod Severo eveniſſe reperimus. Quia enim, ut diximus, medium aliquid novum præter veritatem conatus eſt invenire, quod invenire non potuit, fecit ipſe. Cum enim Severus ipſe diceret eſſe Chriſtum unam naturam, & differentiam in Chriſto reciperet; Julianus vero unam naturam, ſicut Severus, B poneret, ſed differentiam tolleret: Veritas, id eſt, eccleſiaſtica doctrina, ſuum medium ubique cuſtodiens, recipit quidem differentiam, ſed non ſicut Severus; non enim novit umquam unam naturam ſibi contrariam; duas enim naturas in Chriſto cum agnoſcat, divinitatem ſcilicet & humanitatem, harum etiam inter ſe differentiam perſpicue contemplatur: nec enim eſt idem divinitas, & humanitas: tametſi unus eſt Chriſtus in ambabus naturis; & idem eſt ambæ naturæ: nam quamvis ambæ naturæ ſunt unum, non tamen ſunt unum natura, ſed unum concurſu. Sic Eccleſia prædicat, quæ non recipit differentiam eo modo, quo Severus: ſed C ſecundum rationem & doctrinam ſuam illam non rejicit, ut rejicit Julianus Halicarnaſſeus; ſcit enim aſſumſiſſe Verbum carnem veram & animam intelligentem, cum ſuis proprietatibus: ſcit item unitum eſſe corruptibili immortale, ut ante memoratus Gregorius Theologus dixit.

Ἆρ᾿ οὖν, ὅπερ ἐλέγομεν, μέση μεμένηκεν ἀμφοτέρων καὶ ἀκίνητος ἡ ἀλήθεια, ἀποβαλλομένη μὲν τὸ λέγειν κατὰ Σεβῆρον μίαν φύσιν καὶ διαφοράν· αἰνίγματος γὰρ καὶ τερατομυθίας οὐδὲν ἧττον διενήνοχε τοῦτο. πῶς γὰρ ἡ αὐτὴ φύσις δύο ἔσται τὰ ἐναντία; πῶς δὲ καὶ ὑποστήσεται κατ᾿ αὐτὸ τὸ πεφυκέναι πολεμουμένη ὑφ᾿ ἑαυτῆς, καὶ αὐτὴν πολεμοῦσα; καὶ ἐν τούτῳ δὲ κατὰ καιρὸν μνημονευτέον τοῦ κυρίου βοῶντος, ὅτι πᾶσα οἰκία ἢ βασιλεία καθ᾿ ἑαυτὴν μερισθεῖσα, οὐ σταθήσεται. εἰ οὖν κατ᾿ αὐτὸν ἡ μία φύσις ἐμερίσθη ἐφ᾿ ἑαυτὴν, πῶς σταθήσεται ἡ ταύτης ὕπαρξις; ἆρ᾿ οὖν κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας κατά τε αὐτὸν τὸν τοῦ κυρίου λόγον, εὖγε ποιῶν ὁ τῆς ἐκκλησίας λόγος, οὐ παραδέχεται μίαν φύσιν πρὸς ἑαυτὴν διαφερομένην, καὶ αὑτῇ ἐναντίαν, κατὰ τὴν τοῦ Σευήρου ἄστατον καὶ μαχιμωτάτην ἐπίνοιαν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατὰ Ἰουλιανὸν παντάπασι τὴν διαφορὰν ἀποβάλλεται ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία. εἰ γὰρ μία μὲν φύσις κατ᾿ ἐκεῖνον ὁ Χριστὸς, καὶ διαφορὰν οὐσιώδη μὴ καθ᾿ ὁτιοῦν παραδέδεκται, ἓν τῶν ὁποτέρων ἀνάγκη πάντως ὁμολογεῖν τὸν ταῦτα διϊσχυριζόμενον, ἢ ἄνθρωπον ψιλὸν εἶναι τὸν κύριον, καὶ τὰ λεγόμενα ἐπ᾿ αὐτοῦ, θείαν δύναμιν ἑτέραν παρ᾿ αὐτὸν οὖσαν, καὶ ἐν αὐτῷ οὖσαν καὶ ἐνεργοῦσαν πεπρᾶχθαι· ἢ Θεὸν γυμνὸν καὶ μὴ ἐνανθρωπηκότα εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ τὰ λεγόμενα ἐπ᾿ αὐτοῦ ἀνθρώπινα, μὴ ὡς ἄνθρωπον, ἀλλ᾿ ὡς Θεὸν ταῦτα παθεῖν, εἰς τὴν μίαν αὐτοῦ φύσιν ταῦτα ἀναδεχόμενον· ἢ εἰ μηδὲ ἓν τούτων, φαντασίᾳ τινὶ καὶ ἀπάτῃ λέγειν περὶ αὐτοῦ δεδρακέναι ἅπερ ἔδρα, ἤτοι τὰ θεῖα ἤτοι τὰ ἀνθρώπινα, ἢ τὸ παράπαν ψευδῆ εἶναι τὴν περὶ αὐτοῦ πᾶσαν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν, καὶ μάτην ἀπατᾶσθαι τοὺς χριστιανοὺς, καὶ κενὴν μακαρίαν εἶναι, τὸ δὴ λεγόμενον, τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα· καιρὸς δὲ λοιπὸν καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου λέγειν,

Media igitur manſit inter utrumque, ut dicebamus, immota veritas, quæ reſpuit quod Severus ait, eſſe unam naturam & differentiam: non enim differt hoc ab ænigmate & monſtro. Quomodo enim eadem natura erit duo contraria? quomodo ſubſiſtet, ſi ei inſitum eſt, ut ſibi a ſe circa D idem bellum inferatur? Etiam heic opportune recolendum memoria eſt quod Dominus ait, quod omnis domus vel regnum in ſe ipſum diviſum non ſtabit. Si ergo, ut iſte putat, una natura partita eſt in ſe ipſam, quomodo ſubſtantia ejus exſiſtet? ergo ſecundum communem ſenſum, & ſecundum ipſum verbum Domini, recte facit Eccleſia, quæ non recipit unam naturam ſecum pugnantem ac ſibi contrariam, ſecundum cogitationem Severi, inconſtantiæ ac repugnantiæ plenam, neque differentiam penitus ejicit ſecundum Julianum. Si enim Chriſtus eſt ſecundum illum una natura, & differentiam ſubſtantialem non in quolibet recipit; alterutrum neceſſe eſt confiteatur, qui hoc affirmat, E aut Dominum eſſe hominem tantum; & divina, quæ de eo dicuntur, non tamquam ejus qui eſſet Deus, dicenda eſſe, ſed ſecundum poteſtatem divinam quæ eſſet alia præter eum, & in eo operaretur, facta eſſe: aut Deum tantum, & non eſſe Chriſtum factum hominem; & humana quæ de eo dicuntur, non ut hominem, ſed ut Deum illa paſſum eſſe in una ſua natura: aut ſi neutrum horum; neceſſe erit dicere de ipſo, falſa ſpecie, & ut apparet tantum, feciſſe quæ fecit divina, ſive humana: aut prorſus falſam eſſe omnem hiſtoriam evangelicam, & fruſtra Chriſtianos falli, vanamque eſſe, ut alias dicitur, ſpem in Chriſtum. Ut jam tempeſtive dici poſſit, quod ait Paullus. [a] *Inanis* ergo *eſt noſtra prædicatio: reperimur autem fal-*

[a] I. Cor. xv, 14. 15.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 650.

κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν. εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ψευδοεμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν, ὃν οὐκ ἤγειρε.

Ματαιότης ὄντως οἱ τοιοῦτοι συλλογισμοὶ, καὶ τῆς πίστεως ἀνατροπὴ κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, ἐκ παντὸς οὖν ἀποδέδεικται κεκαθαρμένην ἀντιρρήσεως ἁπάσης, καὶ ἀνεξέλεγκτον εἶναι, καὶ μόνην ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἑστάναι τὴν δόξαν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας. ὅταν μὲν γὰρ τὸν τρόπον καθ' ὃν γέγονεν ἡ ἐκ θείας φιλανθρωπίας πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασις βούληται παριστᾷν, τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ λόγου φύσιν σεσαρκωμένην ὁμολογοῦσιν· ὡς ἅτε τοῦ λόγου ἀνάρχου τε ὄντος καὶ ἀϊδίως ἐν τῷ πατρὶ, ἐν ὑστέρῳ δὲ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐνανθρωπήσαντος, καὶ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαβομένου, καὶ κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοιωθέντος δίχα μόνης ἁμαρτίας. ὅταν δὲ τὰ ἐν οἷς ὁ Χριστὸς, ἢ καὶ ὅσα ὁ Χριστὸς, βούληται θεωρεῖν, δύο φύσεις οὐσιωδῶς ἡνωμένας ὁμολογοῦσα, κἀκ τούτου παριστῶσα τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἐλέους, καὶ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς καταδεξαμένη, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς στοργὴν συνεῖναί τε καὶ συναριθμεῖσθαι τῇ ἑαυτοῦ φύσει τὴν ἡμετέραν· καὶ χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. ἐπειδὴ δὲ ὁ Σευῆρος ψιλαῖς προκαθέζεται φωναῖς, ἐν ῥήμασί τε μόνοις καὶ ἤχοις τὴν εὐσέβειαν ὑποτίθεται· καίτοιγε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ. οὗτος δὲ παρ' αὐτῷ Σευήρῳ κράτιστος θεολόγος γνωρίζεται, ὡς ἂν τὰς κατηγορίας Ἀριστοτέλους, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἔξω φιλοσόφων κομψὰ ἠσκημένος τυγχάνῃ: ἀναγκαῖον ἡμᾶς τὰ σημαινόμενα ἑκάστης λέξεως, τῶν εἰς τὰ πρὸς αὐτὸν Σεύηρον λεγόμενα χρειωδῶς λαμβανομένων, ἐπὶ καιροῦ σαφηνίσαι, κατὰ τὸν νοῦν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων, καθ' ὃν ταῦτα ἐξειλήφασιν· ἵνα ἔχοιεν οἱ ἐντυγχάνοντες τοῖς ὑπογεγραμμένοις λόγοις, ἐκ πρώτης ἐντεύξεως νοεῖν τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, καὶ μὴ διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ σημαινομένου τῶν λέξεων, πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν ἐν αὐτοῖς θεωρημάτων παραποδίζωνται.

A *si testes Dei, quia falsum testimonium contra Deum diximus, quod suscitavit Christum, quem non suscitavit.*

Vanæ re vera sunt hujusmodi argumentationes, & eversio fidei, ut ait Gregorius Theologus. Omnino igitur demonstratum est solam sententiam sanctæ & catholicæ Dei Ecclesiæ veram esse, & nihil contradici posse, neque posse eam coargui. Cum enim ostendere vult, quomodo ex divina erga homines caritate Verbum Dei ad assumendam carnem nobis condescenderit, unam naturam Verbi Dei confitetur incarnatam, quod ex æternitate & sine principio erat in Deo patre: & postB ea propter nos & propter salutem nostram, factum fuit homo, & [a] *semen Abraham apprehendit*, & per omnia factus est similis nobis excepto solo peccato. Quando autem docere vult illa in quibus Christus consistit, & quæ Christus vult nos contemplari, duas naturas substantialiter unitas confitetur, & inde demonstrat magnitudinem gloriæ & miserationum Dei, qui propter amorem erga nos voluit naturam nostram simul esse & simul numerari cum sua; & gratias Deo agimus pro dono ejus, quod enarrari non potest. Et hæc hactenus. Quia vero Severus solis vocibus insistit, & in solis verbis & sonitu pietatem collocat, cum tamen Apostolus dicat: [b] *Non est in sermone regnum Dei,* C *sed in virtute*, & veritate; & is est apud Severum optimus theologus, qui in categoriis Aristotelis & in reliquis philosophorum gentilium est limate exercitatus, necesse est, nos significata cujusque vocis, earum quibus contra ea quæ Severus dicit, uti opus est, opportune declarare secundum mentem doctorum ecclesiasticorum, qua ea acceperunt: ut qui inferius scripta legerint, statim ex ipsa lectione vim eorum quæ dicuntur, percipiant: ne si ignorent quid voces significent, impediantur quominus comprehendat quæ in eis contemplamur.

[a] Heb. II. 16. [b] 1. Cor. IV. 20.

ANASTASII
BIBLIOTHECARII SEDIS APOSTOLICÆ
COLLECTANEA
AD
JOANNEM DIACONUM.

Edidit primum JACOBUS SIRMONDUS *anno* MDCXX.

Carissimo fratri Joanni digno Christi Levitæ Anastasius exiguus in Domino salutem.

ECclesiasticam scripturæ ad multorum instructionem historiam industriæ tuæ promiseram ex Græco me tibi sermone quædam in Latinum vectiurum eloquium. Dixeras enim, & summa veritate docente perhibueras, Ecclesiasticam te ordiri non posse fidenter historiam, nisi utriusque linguæ quædam rerum gestarum conscripta series ad tuam notitiam devenisset. Quapropter qui tantæ me imperitiæ recognosco, ut nec ipsius linguæ meæ, in qua natus sum, ne dixerim alienæ, vim penetrare sufficiam; ac per hoc numquam interpretandi quacumque ratione conamen arripere præsumsissem; consentiens a magistris reprehendi, quam te a prædicta torpore meo texenda historia removere, satisfacere tibi ecce pro viribus maturavi. Credens plane a te corrigendum, quidquid meum distortum, poliendum quidquid repertum fuerit impolitum. Sane fateor, testimonium mihi perhibente conscientia, mallem hæc & hujusmodi ab aliis fieri, non tam laborem fugiens, quam imperitam undecumque scientiam meam, si tamen scientia, & non magis inscitia sit dicenda, non nesciens, si salva pace fraternitatis tuæ, seu scribendæ a te historiæ proposito, hæc omittere potuissem: qui profecto tanta luce sapientiæ rutilas, ut a me non quod necessarium, sed temerarium experiri saporem proposuisse videaris. Itaque mihi, interveniente obedientia, sata ab aliis rustica falce collegisse, & ad aream latinitatis fideli humero transvexisse sufficiat, nil videlicet addenti vel minuenti. Tuum autem erit, adjectis sententiis, veluti quodam ventilabro judicii, opus historiæ dilatare, & verba nostra, quæ in ea inserenda decreveris, quasi quædam frumenta purgare. Verum nos sic & hæc & alia interpretandi propositum sumsimus, ut nec ab ipsa verborum usquequaque circumstantia discessisse noscamur, nec pro posse a sensus veritate decidisse videamur. Porro novissimorum temporum brevia quædam opuscula transtuli, quoniam priorum temporum gesta priores, immo majores nostri transferentes, nos in hujuscemodi opere prævenerunt, quemadmodum & longe præstantius transscenderunt. Igitur * post Chronographiam tripertitam, quam te hortante transtulimus, & alia quædam brevissima opuscula, quæ ad petitum diversorum patrum & fratrum nostrorum interpretati sumus, ad manus nostras venire contigit apologiam quarti Joannis Romani Pontificis pro Honorio Papa a calumniatoribus impetito, quod unam Domini nostri Jesu Christi tantum scripserit voluntatem. Quæ videlicet apologia satis hunc, ut reor, excusabilem reddit, licet huic sexta sancta Synodus quasi hæretico anathema dixerit, & in Dei solius jam judicio positum reprobationis telo confoderit: cum hæreticus non ex erroris tantum deceptione, quantum ex electione non recta & contentiosa pertinacia generetur. Quis autem erit, qui nobis interim dicat, utrum ipse pro certo dictaverit epistolam, de qua illum anathematizandi fomitem calumniatores susceperunt: cum & ex scriptoris vel indisciplinatione, vel in Pontificem odio quid contingere tale potuerit? Quamvis non ignoremus, docente sancto Maximo in epistola sua, quam Marino scripsit presbytero, sanctissimum hanc scripsisse Joannem Abbatem. Esto, & ipse dictator exstitit: quis hinc illum interrogavit? quis intentionem investigavit? quis hunc corrigere voluit, & ille percontanti, aut emendare conanti restitit, vel contentionibus serviens resultavit? Præsertim cum in Evangelio illo, quo dicitur: [a] *Nolite judicare, & non judicabimini*, & cetera, nihil aliud præcipi magnis etiam magistris Ecclesiæ videtur, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Sunt quippe quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, cum bono & malo fieri possint, de quibus temerarium est judicare, maxime ut condemnemus. Denique duo sunt, in quibus temerarium judicium cavere debemus; cum incertum est quo animo quidquam factum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit, qui nunc vel malus vel bonus apparet. Quantum autem temerarium sit judicium præcavendum, aperte Dominus indicat, qui de Sodomitis more nostro loquitur, dicens: [b] *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Et rursus per Moysem: [c] *Ne maledicas surdo*, ait, *nec coram cæco ponas offendiculum*. Quod eisdem pene verbis Apostolus monet: [d] *Unusquisque*, inquiens, *nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem judicemus, sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.* Quis autem magis surdus, vel mutus dicendus est, quam is, cui, cum exanimis & dissolutus jacet in sepulcro, nec auris patet ad objecta solemniter audiendum, nec os aperitur ad objecta rationabiliter refellendum? Verum de hujusmodi judiciis sufficiunt quæ venerabilis Anastasius apostolicæ Sedis Præsul ad Anastasium Imperatorem scribens, sacræ scripturæ auctoritatis pondere gravida docet. Sed ne videamur

a Luc. VI. 37. *b* Gen. XVIII. 21. *c* Levit. XIX. 14. *d* Rom. XIV. 12. 13.

* *post Chronogr. trip.*] Ex Nicephoro, Georgio & Theophane excerptam. Edita est Lutetiæ MDCXLIX.

tam ſanctam, tamque reverendam Synodum accuſare, vel temere reprehendere, licere nobis opinamur de illa ſentire, quæ ſanctos Patres noſtros de Calchedonenſi magna Synodo ſenſiſſe non ignoramus. Quorum unus, ſanctus videlicet Papa Gregorius, uſque ad prolationem tantummodo canonum hanc ſuſcipiendam fore ſignavit. Beatus quoque æque Papa Gelaſius in tomo de anathematis vinculo qualiter eadem Synodus recipienda ſit, luculentis exemplis, & nonnullis divinis teſtimoniis innuit, ubi horum circumſtantiam tali deliberatione concludit. *Hæc*, inquiens, *& hujuſmodi exempla nos edocent, & teſtimonia divina confirmant, non omnia paſſim a quocumque dicta, vel ubicumque ſcripta indifferenter accipere, ſed retentis bonis, quæ noceant refutare*. Nam & hanc quoque ſanctam Synodum canonica quædam Capitula promulgaſſe, Græcorum ſcripta teſtantur, quæ tamen pene omnia, quia Sedes apoſtolica non approbavit, tota latinitas reprobavit. Sed quid de hac ſola dicimus? cum & ſecundam univerſalem Synodum, quæ primo Conſtantinopoli celebrata eſt, in cauſſa primatus Eccleſiarum, Sedes apoſtolica non admittat: quin & omnes Synodos ſic recipiendas decernat, ut Calchedonenſem Synodum admittendam fore prædictus ſanctus Gelaſius Papa deſcribit, pro fidei ſcilicet communione, & veritate Catholica & Apoſtolica, pro qua hanc fieri Sedes apoſtolica delegavit, factamque firmavit. Verum, ſi omnia exaggerare volumus, quæ in Honorii Papæ excuſationem colligere poſſumus, facilius charta nobis quam ſermo deficiet, & interpretandi propoſitum ad dictationis profecto vertemus eloquium. Unum tamen dicemus, quod reticere procul dubio non debemus, quia talis eſt dictus Honorius, qualis eſt & pronuntiatus: quod ſi talis non fuit, cui ſit præfixa ſententia, profecto non erit: quoniam ſicut ſcriptum eſt: *Homo videt in facie, Deus autem in corde*.

Sed ecce, dum prolixius præfatio ad te noſtra dirigitur, ab interpretandi ſtudio procul abſceſſimus: oſtendere geſtientes quod in apoſtolicæ Sedis petra, quantum ad fidem pertinet, nec etiam per Honorium inventum ſit umquam ſerpentis, id eſt virulentæ ſectæ veſtigium. Sume igitur jam memoratam Joannis Papæ pro Honorio apologiam: ſume etiam & pro eodem ipſo apologiam ex epiſtola Maximi Monachi, & re vera Philoſophi, Chriſtique Dei noſtri Martyris, miſſa Marino presbytero, diſſloratam. Ipſe quippe beatiſſimus Maximus non ſolum in jam dicta, ſed & in ea quam ſcripſit ad Abbatem Thalaſſium epiſtola, jam nominatum defendit Honorium: verum etiam in epiſtola ſua dogmatica, quam ad Petrum ſcripſit illuſtrem, magnum hunc & divinum appellat. Ex qua ſcilicet epiſtola de eodem Papa Honorio, & Hieroſolymitano Sophronio, de quo in translatis a nobis ſcriptis ſæpe memoriam fecimus, atque de Pyrrho Conſtantinopolitano hæretico Patriarcha, deſflorata quædam atque translata en tibi afferimus. Præterea interpretati ſumus ex epiſtola ejuſdem ſancti Maximi ad Marinum ſcripta Presbyterum circumſtantiam de Spiritus ſancti proceſſione, ubi fruſtra cauſſari contra nos innuit Græcos, cum nos non cauſſam vel principium Filium dicamus Spiritus ſancti, ut autumant; ſed unitatem ſubſtantiæ Patris ac Filii non neſcientes, ſicut procedit ex Patre, ita eum procedere fateamur ex Filio, miſſionem nimirum proceſſionem intelligentes; pie interpretans, utriuſque linguæ gnaros ad pacem erudiens, dum ſcilicet & nos & Græcos edocet ſecundum quiddam procedere, & ſecundum quiddam non procedere Spiritum ſanctum ex Filio: difficultatem exprimendi de alterius in alterius linguæ proprietatem ſignificans. Siquidem & hujuſmodi pia interpretatione ſanctus olim Athanaſius Orientales & Occidentales ſuper ſubſiſtentiæ vel perſonæ nomine diſſidentes univit, dum unum idemque utroſque corde credere, ſenſuque retinere perdocuit; licet ob linguæ varietatem aliter atque aliter ore confiterentur, & importunis contentionibus deſervirent. Tranſtulimus etiam quaſdam epiſtolas Theodori Papæ ſucceſſoris prædicti Papæ Joannis, juxta quud ordo poſcebat, ſcriptas ad Paullum ſucceſſorem Pyrrhi, & conſecratores ejus, quorum ſcilicet Joannis ac Theodori, eximiorum Sedis apoſtolicæ Præſulum, ſtilus epiſtolarum latina redolet eloquentia: ex quo liquido conſtat, non græce illas, ſed latine fuiſſe dictatas. Unde notandum quod nonnulla, quæ latine fuerunt edita, latinitas funditus mole oblivionis obruta deploraſſet, niſi ex Græcorum poſt fonte librorum hæc hauſta ſitibundo pectore reſumſiſſet, ſicut epiſtolam beati Papæ Felicis in Petrum ſententiam proferentem Antiochenum. Quin immo ſicut & ipſum quoque Clementem, quem Rufinus noſtræ linguæ redditum, reſtitutum & redeuntem ad Gaudentium ſcribens innuit; & quod Latine ſcriptus fuerit & amiſſus, rurſuſque receptus, ſignanter oſtendit. Excerpſi nihilominus, & tibi ecce translatam præſento, quamdam narrationis circumſtantiam ex epiſtola ſancti Maximi ad Thalaſſium ſcripta Abbatem, quid Conſtantinopoli Legati Romani geſſerint, gratia incitandæ conſtantiæ in cauſſa maximæ pietatis ad redargutionem puſillanimorum, & agnoſcendæ poteſtatis apoſtolicæ Sedis, contra eos qui ab ipſa quid violenter extorquere nituntur. Porro ecce nihilominus exibeo exſilii geſta ſancti Papæ Martini, quæ ad petitum venerabilis Martini epiſcopi Narnienſis edideram: una cum Hypomneſtico declarante breviter geſta ſanctorum Maximi Philoſophi, & utriuſque Anaſtaſii, nec non & Theodori, ac Euprepii, & aliorum.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 651.

*JOANNIS PAPÆ ROMANI

AD CONSTANTINUM IMPERATOREM FILIUM HERACLII APOLOGIA PRO HONORIO PAPA PROPTER UNAM IN CHRISTO VOLUNTATEM,

cujus ajunt eum calumniatores mentionem fecisse.

Dominus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, qui eripuit nos de potestate tenebrarum in admirabile lumen suum, lumen veritatis, & veritas luminis, in quo complacuit omnem plenitudinem divinitatis habitare, & per eum reconciliare omnia, in ipso pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in cælis sunt, sive quæ in terris, propter eminentem magnitudinem divitiarum bonitatis suæ in faciem Ecclesiæ suæ respiciens, vestram præcognitam sibi & prædestinatam benignitatem ad fidei nunc integritatem vocare dignatus est: ita ut omni fallaci caligine procul amota, per vos victricem faciat veritatem. Quantum enim ex diversis suggestionibus, quæ ad nos catervatim venerunt, quin immo & ex ipso quoque auditu didicimus, omnes Occidentales partes scandalizatæ turbantur, fratre nostro Pyrrho Patriarcha per litteras suas huc atque illuc transmissas, nova quædam & præter regulam fidei prædicante, & ad proprium sensum quasi sanctæ memoriæ Honorium Papam decessorem nostrum attrahere festinante, quod a mente catholici Patris erat penitus alienum. Igitur ut vestra benignitas caussam totam rei discere possit, subtilissima veritate quæ ante brevis intercapedinem temporis gesta sunt, enarrabo.

Sergius reverendæ memoriæ Patriarcha prædicto sanctæ recordationis Romanæ urbis Pontifici significavit, quod quidam in Redemtore nostro Domino Jesu Christo duas contrarias dicerent voluntates: quo præfatus Papa comperto, rescripsit ei, quia Salvator noster sicut esset monadicus unus, ita & valde mirabiliter super omne genus hominum conceptus & natus esset. Ex sancta quoque ipsius incarnata dispensatione docebat, quia Redemtor noster sicut esset Deus perfectus, ita esset & homo perfectus: ut quam primus homo per prævaricationem amisit, sine aliquo peccato natus primæ imaginis nobilem originem renovaret. Natus ergo est secundus Adam nullum habens nascendo vel cum hominibus conversando peccatum: etenim Verbum caro factum in similitudine carnis peccati, omnia nostra suscepit, nullum reatus vitium ferens ex traduce prævaricationis exortum. Similitudinem ergo intelligimus, non carnis ejus, sed peccati. Etenim carnem Dominus veram suscepit ex intemerata & beata Virgine Dei genitrice, consubstantialis nobis effectus. Ergo similitudinem carnis peccati sanctus dicit Apostolus, quam similem nobis peccatoribus sine peccato cum anima rationali suscepit: & idcirco unam voluntatem secundum primam formationem Adæ naturalem humanitatis suæ Dominus noster Jesus Christus habere dignatus est, non duas contrarias, quem-A admodum nunc nos habere dignoscimur, qui de peccato sumus Adæ geniti: quoniam corruptibilis per transgressionem primus homo effectus, & creatori suo subdi contemnens, sensit carnem, quæ prius erat sibi subjecta, nihilominus repugnantem, & peccato suo totum genus humanum fecit obnoxium: sicut dicit Apostolus; [a] *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysem, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ.* Quapropter & nos qui per prævaricationem & peccatum illius nascimur, duas contrarias habere voluntates dignoscimur: duas autem dico, mentis & carnis invicem reluctantes, sicut idem beatus do-B cet Apostolus: [b] *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. Hæc autem invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis.* Et hoc omne humanum patitur genus sub peccato constitutum, quoniam nemo est mundus ab hoc peccato prævaricationis, [c] *nec infans*, sicut scriptum est, *cujus est unius diei vita super terram.* Et quemadmodum Spiritus sanctus per David ait: [d] *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* [e] *Sicut enim in Adam omnes peccaverunt*, secundum Apostolum, *ita in Christo omnes justificabuntur.* [f] *Et sicut per unum hominem peccatores constituti* C *sunt multi; ita & per unum hominem justi constituentur multi.* Ergo unus & solus est sine peccato mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui in mortuis liber conceptus & natus est. In dispensatione itaque sanctæ carnis suæ duas numquam habuit contrarias voluntates, nec repugnavit voluntati mentis ejus voluntas carnis ipsius. Neque enim habuit quodcumque peccatum, qui venit dimittere peccatum mundi, quemadmodum & ipse dixit: [g] *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et alias taliter ait: [h] *Venit princeps mundi hujus, & in me invenit nihil.* Unde scientes, quod nullum in eo, cum nasceretur & conversaretur, esset omnino peccatum, decenter dicimus, D & veraciter confitemur, unam voluntatem in sanctæ ipsius dispensationis humanitate, & non duas contrarias mentis & carnis prædicamus, secundum quod quidam hæretici velut in puro homine delirare noscuntur.

Secundum hunc igitur modum jam dictus decessor noster prænominato Sergio Patriarchæ percontanti scripsisse dinoscitur, quia in Salvatore nostro duæ voluntates contrariæ, id est, in membris ipsius penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex prævaricatione primi hominis. In nobis enim, non in eo, coaptatur quod scriptum

a Rom. V. 14. b Gal. V. 17. c Job. XIV. 4. juxta LXX. d Psalm. L. 7. e I. Cor. XV. 22. f Rom. V. 19. g Joan. VIII. 46. h Joan. XIV. 30.

* De hac epistola vide sis testimonium apud S. Maximum M. in disputatione cum Pyrrho Patriarcha.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 651.

est : [a] *Scio enim quia non habitat in me, id est in carne mea, bonum.* Et iterum: [b] *Non quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio. Si autem quod nolo malum illud facio, non jam ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et post hæc : [c] *Video enim aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Hinc ergo hæ duæ contrariæ voluntates mentis & carnis, quas Apostolus docet, in nostro nequaquam Salvatore fuerunt, eo quod hic luctaminis stimulus ex prævaricatione protoplasti sumsit initium : quoniam a Redemtore nostro natura suscepta est, non criminis culpa. Sed ne quis nonnumquam minus intelligens reprehendat, quamobrem de humana tantum natura, & non etiam de divina natura docere sciatur : etenim Christus in duabus naturis in una persona unitis cognoscitur, adoratur, & colitur Deus & homo perfectus. Debet qui super hoc ambigit scire, quoniam ad hoc facta est responsio ad jam dicti Patriarchæ interrogationem. Præterea & hoc fieri solet, ut scilicet ubi est vulnus, ibi medicinale occurrat auxilium. Nam & beatus Apostolus hoc sæpe fecisse dignoscitur, se secundum auditorum consuetudinem præparans: & aliquando quidem de suprema natura docens, de humana penitus tacet: aliquando vero de humana dispensatione disputans, mysterium divinitatis ejus non tangit. Etenim ipse hic quidem de divina natura ait : [d] *Christus Dei virtus, & Dei sapientia :* alibi autem de incarnatione ejus ita dixit : [e] *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Sapientia autem & stultitia, virtus & infirmitas, contrariæ adinvicem absque dubietate ponuntur. Ergone contraria sibimet docet beatus Apostolus? absit: sed audientibus semet configurat sapienter, secundum tempus docens, ut provida nutrix parvulis quidem lac præbens, perfectis autem solidum tribuens cibum. Quid ergo est quod ait : *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus; & quod stultum est Dei, sapientius est hominibus?* Hoc totum capitulum de dispensatione Christi, non de superna natura illius docere videtur: volens ostendere, quia Deus homo factus animam habuit & corpus humanum, quod stultum afferit & infirmum. Sapientia enim humana divinæ collata, stultitia est : fortitudo vero carnis cum Dei virtute comparata, infirmitas est. Quia profecto condita humana sapientia cum conditrice sapientia comparata, stultitia est.

Igitur connectentes utraque, & Christum Dei virtutem & Dei sapientiam secundum divinitatem, naturam divinitatis ejus confitemur: & secundum ejus sanctæ carnis dispensationem, quod stultum & quod infirmum est Dei, naturam humanitatis veraciter prædicamus, quoniam hoc infirmum & stultum, fortius & sapientius est omnibus hominibus. Omnes enim homines, sicut etiam superius dictum est, sub peccato prævaricationis nascuntur. Dominus autem noster Jesus Christus absque peccato exsistens, & nullum secum vitium ferens vetustatis, non solum fortior, sed & sapientior est omnibus hominibus, quamvis infirmum nostrum & stultum sola misericordia suscipere sit dignatus. Qui vero ex peccato primi hominis nati sunt, filii iræ ac tenebrarum a sanctæ scripturæ magisterio nominantur. At vero Christus, cum lux vera sit, sedentes in tenebris & umbra mortis illuminare dignatus est. Quid enim doceat Apostolus scribens ad Ephesios audiamus : [f] *Et vos, inquit, cum mortui essetis delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis, facientes voluntates carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & ceteri.* Ecce istæ sunt duæ voluntates contrariæ, mentis scilicet & carnis, quæ in Salvatore nostro modis omnibus non fuere. Nos has ex peccato progenitoris Adæ, qui & se, & omne humanum genus obnoxium fecit, habere dignoscimur, ut aliquando quidem carnis aculeus menti resistere appareat, aliquando vero voluntas mentis voluntati carnis contradicere satagat; ut taliter cum Apostolo gementes confiteantur : *Mente quidem servio legi Dei, carne vero legi peccati.* Dominus autem noster unam voluntatem humanitatis naturalem suscipere dignatus est, quam in propria carne potestative ut omnium Dominus circumferebat, eo quod omnia serviant Deo: nullum profecto habens vel afferens ex prævaricatione peccatum, quoniam solus sine peccato & crimine prævaricationis est natus.

Prædictus ergo decessor meus docens de mysterio incarnationis Christi dicebat, non fuisse in eo, sicut in nobis peccatoribus, mentis & carnis contrarias voluntates. Quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis ejus & humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt, quod veritati omnimodis est contrarium. Verumtamen vellem, ut interroganti responderent, secundum quam naturam dicant Christi Dei unam voluntatem? Si secundum divinam tantum, de humanitate ipsius quid respondebunt? quoniam & homo perfectus est, ut non cum Manichæo condemnentur. Porro si secundum humanitatem Christi dixerint, quod hæc voluntas Deus esset perfectus; observent ne forte cum Photino & Hebione judicentur. Jam vero si ex utraque natura unam voluntatem esse dixerint, non solum naturales voluntates, sed & ipsas naturas confundent; ut nec hoc, nec illud, id est divina & humana, intelligi possit. Sicut enim utrasque naturas in adunatione unius Christi, ut impius Nestorius, non patimur; ita differentiam naturarum penitus non negamus, sed neque confundimus, quoniam utrasque naturas cum adunatione unius personæ Christi Dei inenarrabili consonantia confitemur. Quia enim unam voluntatem dicunt divinitatis Christi & humanitatis, & unam simul operationem; quid aliud, nisi quia & unam naturam Christi Dei secundum Eutychianam & Severianam divisionem operari noscuntur? Denique orthodoxi Patres, qui in toto mundo claruerunt, sicut utrasque naturas, ita & voluntates ac operationes Christi docere concordi prædicatione monstrantur.

Comperimus autem, quod charta quædam mandata sit, in qua sacerdotes subscribere coacti sunt contra tomum beatæ memoriæ Papæ Leonis & Calchedonensium synodum : in qua charta quædam sunt per novitatem composita, quæ dogma Ecclesiasticum refutare omnino dignoscitur. Inspiret ergo divina cle-

a Rom. VII. 18. b Ibid. ℣℣. 19. 20. c Ibid. ℣. 23. d I. Cor. I. 24. e Ibid. ℣. 25. f Ephes. II. 1. 2. 3.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 651.

mentia Christianissimæ pietati vestræ, & cum sitis custodes immaculatæ fidei nostræ, vos ad compunctionem incitet, quo eos, qui novis sunt adinventionibus corrumpendi, imperatoriis sanctionibus arceatis, & prædictam chartam, quæ in scandalum properat fidei, & locis publicis est suspensa, præcipiatis depositam scindi. Omnes enim, qui in Occidentalibus partibus hoc audierunt, sed & populi qui sunt Regiæ vestræ urbis, cognita prædictæ chartæ concinnatione, corde perculsi sunt. Erit enim per auctoritatem vestram & apostolicam perfectionem prædicta charta, quæ contra Calchedonensem synodum est composita, nunc & in omni tempore otiosa, & cunctis virtutibus irrita. Perfectio vero fidei quemadmodum usque in præsens refulsit, oramus ut & per vos, sicut etiam per piæ memoriæ Constantinum, divino auxilio in robore suo permaneat. Propter quod, Christianissimi & Christi fidei custodes, donate hoc munus in primordiis vestris Ecclesiæ matri vestræ, cujus estis post Deum opitulatores, ut fidem Sponsi ejus serpentina calliditas non audeat violare. Hoc in primordiis salutare sacrificium afferte Domino Deo nostro, & ab ejus Ecclesia omnis novitatis nebulam radio pietatis vestræ dispergite: quatinus Dominus Deus noster vicaria ope omnes quæ contra vos sunt, conterat nationes, quæque pacem & inexpugnabilem Deum repellunt. Quatinus vobis ea quæ sunt Dei curantibus, Deus quæ vestra sunt benignus dignetur perficere. Propter quod etiam mentis inclinato genu tota mecum Ecclesia supplicat, ut ab integritate immaculatæ fidei nostræ, quam sancti Apostoli nobis tradiderunt, & sanctissimi Patres doctrinis luculentissimis consignavere, novæ confusionis turbinem amovere dignetur. Quatinus Deus & Dominus noster, cujus fides immaculata custoditur, misericordias suas merito vobis & copiosissime largiatur, qui est omnipotens & Dominus sempiternus. Creator omnium ad vestrum benigne respiciat imperium, & gentes, quæ in sua feritate confidunt, inexpugnabili suo potentatu prosternat.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 660.

DIFFLORATIO
EX * EPISTOLA S. MAXIMI
AD MARINUM PRESBYTERUM

Apologiam inter cetera pro Honorio facientis.

Græca sunt ex Editione Combefisii.

TON δέ γε τῆς Ρωμαίων Πάπαυ Ονώριον, οὐ κατηγορήσειν οἶμαι τῆς τῶν ἐμφύτων θελημάτων ἐπὶ Χριστοῦ δυάδος, ἐν τῇ γραφείσῃ πρὸς Σέργιον ἐπιστολῇ διὰ τὸ ἓν θέλημα φάναι, συνηγορήσειν δὲ μᾶλλον, καὶ ταύτην ὡς εἰκὸς συνιστᾷν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει τοῦτό γε λέγοντα τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ φυσικοῦ τοῦ Σωτῆρος θελήματος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μηδαμῶς τῆς ἀσπόρου συλλήψεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀφθόρου γεννήσεως προκαθηγεῖσθαι θέλημα σαρκὸς, ἢ λογισμὸν ἐμπαθῆ. μόνη γὰρ θέλησις θεία καὶ Πατρικὴ, δι' υἱοῦ μονογενοῦς αὐτουργοῦντος τὴν οἰκείαν σάρκωσιν, καὶ πνεύματος ἁγίου συνδρομῇ, ταύτην εἰργάσατο. καὶ ὅτι γε ταύτης ἔχεται τῆς ἐννοίας, δῆλον ἐντεῦθεν· εἰπὼν γὰρ, ὅτι διὰ τὴν ἄφραστον ἕνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας φύσεως, καὶ Θεὸς λέγεται παθεῖν, καὶ ἀνθρωπότης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθεῖν μετὰ τῆς θεότητος, καὶ ταύτῃ δεῖξαι τὴν τῶν φυσικῶς προσόντων ἑκατέρᾳ φύσει τῶν τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ υἱοῦ κατ' ἐπαλλαγὴν ἄκραν ἀντίδοσιν, ἐπάγει λέγων· ὅθεν καὶ ἓν θέλημα ὁμολογοῦμεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ. πῶς, φησιν; ἐπειδὴ προδήλως ἐκ τῆς θεότητος προσελήφθη ἡ ἡμετέρα φύσις, οὐχ ἁμαρτία· τουτέστιν, οὐκ ἐκ τῆς ἁμαρτίας· μονονουχὶ συμφθεγγόμενος τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ γράφοντι τάδε κατ' Ἀπολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς· ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς, ἐκ τῆς πρώτης πλάσεως τὴν ἀνθρώπου μορφὴν ἑαυτῷ ἀναστησάμενος, ἐν ἐπιδείξει σαρκὸς δίχα σαρκικῶν θελημάτων καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ἐν εἰκόνι καινότητος· ἡ γὰρ θέλησις θεότητος μόνη, ἐπειδὴ καὶ

HOnorium etiam Romanum Papam non diffiteri reor naturaliter in Christo voluntatum dualitatem, in epistola quam scripsit ad Sergium, eo quod unam dixerit voluntatem; sed potius confiteri, & hanc fortassis etiam constabilire. Nam hoc non in reprobationem dixit humanæ Salvatoris & naturalis voluntatis: sed quod nullatenus conceptionem ejus, quæ fuit sine semine, vel incorruptam nativitatem præcesserit voluntas carnis, vel cogitatio vitiosa. Sola namque voluntas divina atque paterna, per Filium unigenitum per semet operantem propriam incarnationem, sanctique Spiritus conventionem, hanc operata est. Et quod hunc sensum sectetur, hinc est manifestum. Cum enim dixisset, quia propter ineffabilem unitatem humanæ ac divinæ naturæ, & Deus dicitur pati, & humanitas de cælo cum divinitate descendisse; & hoc modo ostendisset eorum, quæ naturaliter insunt utrique naturæ unius Christi & Dei Filii per commutationem summam redditionem, subinfert: *Unde*, inquiens, *& unam voluntatem fatemur Domini Jesu Christi*. Quomodo ait? Quia profecto a divinitate assumta est natura nostra, non culpa: id est, non a peccato; propemodum cum magno effatus Athanasio, qui hæc contra Apolinarium impium scribit: Natus est ex muliere, de prima plasmatione hominis formam sibi erigens in ostensione carnis absque carnalibus voluntatibus, & humanis cogitationibus in imagine novitatis. Voluntas enim

* *Epistola*] In Græco titulus est, Μαξίμου τοῦ Αγιωτάτου μοναχοῦ καὶ ὁμολογητοῦ τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρῖνον πρεσβύτερον, *Maximi sanctissimi monachi & confessoris tomus dogmaticus ad Marinum presbyterum.*

φύσις ὅλη θεότητος. ἐπειδὴ γὰρ τῆς δι' ἡμᾶς κατὰ σάρκα τοῦ Λόγου γεννήσεως ὑπὲρ ἡμᾶς ἡ πρόοδος γέγονεν· οὐ γὰρ σαρκὸς ἐμπαθὴς προηγήσατο θέλησις ἢ λογισμὸς, ὡς ἐφ' ἡμῶν ὁρᾶται, διὰ τὴν ἐξ ἀπάτης τοῦ γένους κατακρατοῦσαν ἡδονήν· ἀλλὰ θέλησις θεότητος μόνη δι' υἱοῦ αὐτουργοῦντος, ὡς ἔφην, τὴν οἰκείαν σωμάτωσιν κατ' εὐδοκίαν πατρὸς, καὶ συνέργειαν τοῦ παναγίου πνεύματος, καινοτομοῦντος ἐν ἑαυτῷ τε καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν ἐπεισαχθέντα τῇ φύσει τῆς γεννήσεως τρόπον, καὶ ἀσπόρως τὴν ἑαυτοῦ ποιουμένου σύλληψιν ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· τοῦτον δὴ τὸν ἄρρητον αὐτοῦ τῆς γεννήσεως σκοπήσαντες λόγον, ἐκεῖνος μὲν, θέλησιν μόνην ἐπ' αὐτοῦ θεότητος εἶπεν, οὗτος δὲ θέλημα ἓν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ προδήλως, φησὶν, ἐκ τῆς θεότητος προσελήφθη ἡ ἡμετέρα φύσις, καὶ οὐχ ἁμαρτία, δίχα σαρκικῶν θελημάτων καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ὡς ὁ θεῖός φησιν Ἀθανάσιος· οὐ μέν γε τὸ μὴ καὶ ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν μετὰ τοῦ εἶναι φύσει Θεὸν οὐκ ἔχειν ἀνθρώπινον θέλημα καὶ φυσικὸν, ὥσπερ οὖν καὶ θεῖον καὶ πατρικόν.

Τὸ δ' αὐτὸ κἀν τοῖς ἑξῆς ὑπαινίττεται, φάσκων· χωρὶς ἁμαρτίας συνελήφθη ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἀχράντου καὶ ἀειπαρθένου θεοτόκου Μαρίας, καὶ χωρὶς μολυσμοῦ ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα γεγέννηται. τὴν δέ γε θείαν γραφὴν ἐπαινετῶς τε καὶ ψεκτῶς προάγει τῆς σαρκὸς μνημονεύουσαν, οὐχ ἑτέραν, μὴ γένοιτο, τῇ τε φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑποβάλλων νοεῖν, ὅς γε ταύτην ἠπίστατο προσληφθεῖσαν ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ἤγουν τῶν τῆς ὁμοφυοῦς ἡμῖν ἀειπαρθένου καὶ θεομήτορος παναγίων σπλάγχνων, ἀλλ' ἑτέραν τῇ ἁμαρτησίᾳ, καὶ τὸ μηδαμῶς ἀντιταττόμενον ἔχειν, καθάπερ ἡμεῖς, ἐν τοῖς μέλεσι τὸν ἐκ παραβάσεως νόμον τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος. οὐ γὰρ προσελήφθη, φησὶν, ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡ κατεφθαρμένη ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σὰρξ, ἡ ἀντιστρατευομένη τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς αὐτοῦ· οὗ τινος γὰρ οὐ προκαθηγήσατο ὁ καθ' ἁμαρτίαν διὰ σπορᾶς τῆς γεννήσεως νόμος, τοῦτο παντελῶς οὐδὲ τοῖς μέλεσιν ἐνυπάρχει. ἀλλὰ νόμος θείας δικαιοσύνης πρὸς ὑποτύπωσιν ἡμῖν ἐκφαινόμενος, καὶ τὸν ἐκ παραβάσεως ἐπεισαχθέντα τῇ φύσει τελείως ἐξαφανίζων. ἦλθε γὰρ, φησιν, ὁ ἀναμάρτητος ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, τουτέστι τὴν ἁμαρτήσασαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φύσιν. ἕτερος γὰρ νόμος ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ, ἢ θέλημα διάφορον ἢ ἐναντίον οὐ γέγονε τῷ [1] πατρὶ, ἐντεῦθεν δεικνὺς, οὐχ ὡς οὐκ εἶχεν ἀνθρώπινον θέλημα καὶ φυσικόν· οὐ γὰρ λέξας φαίνεται τοῦτο· ἀλλ' ὅτιπερ ὡς ἄνθρωπος οὔτε κατὰ σῶμα διὰ τῶν μελῶν τὴν οἱανοῦν ἐκέκτητο παρὰ φύσιν ἐνέργειαν, οὔτε μὴν κατὰ ψυχὴν θελήματος ἐναντίαν ἢ παράλογον κίνησιν, ὥσπερ ἡμεῖς, ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ νόμον ἀνθρωπίνης φύσεως ἐτέχθη.

Τρανώτερον δὲ κἀν τοῖς ἑξῆς παρίστησιν, ὡς ὁ λόγος οὐκ αὐτῷ μόνον τὸ ἐμπαθὲς, ἀλλ' οὐ τὸ φυσικὸν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἀποδιορίσασθαι θέλημα· καὶ ὅτιπερ, κἀν τῷ φυσικῷ καὶ ἀνθρωπίνῳ, πρὸς τὸ πατρικὸν καὶ θεῖον συνέβαινε μὲν, οὐδεμίαν τὴν ἐξ ἀντιπράξεως ἔχων πρὸς ἐκεῖνο διαφορὰν, ὑποτύπωσιν δὲ διδοὺς ἡμῖν ἑαυτὸν, τὸ οἰκεῖον ἑκουσίως ὑπέταττεν· συνίστη δὲ τὸ πατρικὸν, ᾧ ἂν καὶ ἡμεῖς ἐκμιμούμενοι, τὸ ἑαυτῶν ἀθετήσαντες, τὸ θεῖον διὰ πάσης σπουδῆς ἐκπληρώσωμεν, λέγων οὕτως· κἂν γέγραπται, ὅτι οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός· καὶ, οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅ, τι σὺ πάτερ· οὐχ

A ſola divinitatis eſt, quoniam natura tota divinitatis eſt. Denique Verbi propter nos ſecundum carnem nativitatis ſuper nos progreſſio facta eſt. Non enim carnis vitioſa præceſſit voluntas vel cogitatio, ſicut in nobis aſpicitur, propter generis deſiderium, quod a deceptione primi parentis obtinuit: ſed voluntas divinitatis ſola per filium, qui ſecundum beneplacitum Patris, & cooperationem Spiritus ſancti, propriam, ut dixi, per ſe operatus eſt incorporationem, gerens in ſe, & per ſe noviter invectum naturæ modum nativitatis, & ſine ſemine ſuam ipſius patrans conceptionem ex ſancta Dei genitrice ſemperque Virgine
B Maria. Hac ergo ineffabili nativitatis ejus inſpecta ratione, ille quidem voluntatem ſolam in eo divinitatis dixit, hic vero voluntatem unam Domini Jeſu Chriſti. *Quia profecto*, inquit, *a divinitate aſſumta eſt natura noſtra, non culpa, abſque carnalibus voluntatibus, & humanis cogitationibus, ut ſacratiſſimus Athanaſius ait*. Non tamen perhibuit eum tamquam hominem, quia eſt quoque natura Deus, non habere humanam voluntatem & naturalem, quemadmodum & divinam atque paternam.

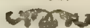
Idipſum autem etiam in ſubſequentibus innuit, aſſerens: *Sine peccato conceptus eſt de Spiritu ſancto, & ſancta immaculata ſemperque Virgine Dei genitrice Maria, & ſine contagione ex ea ſecundum*
C *carnem natus eſt*. Divinam quoque Scripturam in laudem & vituperationem profert carnis memoriam facere. Non aliam, abſit, natura & ſubſtantia Domini carnem, quam noſtram commonens intelligendam: qui etiam hanc ſciebat aſſumtam ex noſtra ſubſtantia, id eſt ex congenitæ nobis ſemper Virginis & Dei matris ſanctis viſceribus: ſed alienam a vitio, & nullatenus legem prævaricationis habentem, ſicut nos, in membris repugnantem ſpiritus legi. *Non enim aſſumta eſt*, ait, *a Salvatore caro a peccato corrupta, quæ repugnaret legi mentis ejus*. Cujus enim ſementationem, quæ per peccatum efficitur, non præceſſit generationis lex, hujus omnino nec in membris eſt: ſed lex
D divinæ juſtitiæ ad imaginationem nobis oſtenſa, & eam quoque, quæ ex prævaricatione naturæ illata eſt, perfecte demolitur. Venit enim ſine peccato quærere & ſalvare quod perierat, id eſt naturam humani generis quæ peccaverat. Alia enim lex in membris ejus, aut voluntas diverſa vel adverſa, non fuit in Salvatore. Hinc oſtendit, non quod non habuerit humanam voluntatem & naturalem, (non enim hoc dixiſſe videtur) ſed quod ſicut homo neque ſecundum corpus per membra quamlibet habeat præter naturæ leges operationem, neque rurſum ſecundum animam voluntatis contrarium, vel ſine ratione motum, veluti nos: quia & ſuper
E legem natus eſt humanæ naturæ.

Expreſſius autem & in ſubſequentibus comprobat, quod ſermo ſibi eſſet tantum, vitiatam & non naturalem a Salvatore diſterminandi voluntatem, & quod in naturali ac humana ad paternam ac divinam coaptaretur quidem, ſed nullam haberet ad illam ex repugnatione diverſitatem: normam autem dans nobis ſeipſum, quod proprie ſuum erat, voluntarie ſubjiciebat, commendabat vero paternum. Quatinus & nos imitati, quod noſtrum eſt reprobato, quod divinum eſt omni ſtudio expleamus, dicens ita: *Licet enim ſcriptum ſit:* [a] *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me Patris*. Et, [b] *non quod ego volo, ſed quod tu,*

[a] Joan. VI. 38. [b] Marc. XIV. 36.

[1] Forte Σωτῆρι.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 660.

εἰσὶ ταῦτα διαφόρου θελήματος, τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντιπράττοντος· ἀλλὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπίνης οἰκονομίας, οἰκειουμένης συμπαθῶς τὰ ἡμέτερα. ταῦτα γὰρ δι' ἡμᾶς ἔλεγεν, οἷς δέδωκεν παράδειγμα ὁ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος, ἵνα τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ ἑπώμεθα· καὶ μὴ τὸ ἴδιον ἕκαστος ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ κυρίου μᾶλλον ἐν πᾶσι προτιμήσῃ θέλημα. οὐκ ἀναίρεσιν οὖν, ὡς ἔφην, τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου θελήματος, ἀλλὰ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ παρὰ φύσιν ποιεῖ· καὶ δι' ὅλου φάναι, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερον, τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπιμαρτύρεται τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα Θεόν.

Καὶ ἵν' ἐπιτόμως εἴπω· διὰ τοῦ ἑνὸς θελήματος, τὸ μόνην τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως τὴν θείαν προκαθηγήσασθαι θέλησιν δηλοῦν αὐτὸν οἶμαι· διὰ δὲ τοῦ μὴ ὑπάρχειν θελήματος διαφορὰν, τὸ ἐναντίον οὐκ ἔχων ἢ ἀντιπρᾶττον, ἀλλὰ τὸ συμβαῖνον δι' ὅλου καὶ ἡνωμένον· ὅθεν ἡνίκα μὲν τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐκ τῆς θεότητος προσειλῆφθαι λέγῃ, θελήματος ἑνὸς μνημονεύει· ἡνίκα δὲ τὸ, οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, εἰς μέσον τῷ λόγῳ προτίθησι, τὸν ἀριθμὸν ἀφεὶς, οὐκ εἰσὶ ταῦτα, φησι, διαφόρου θεμήματος, τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντικειμένου. ἐξ οὗ τὸ δύο κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐν τῷ σωτῆρι θελήματα προδήλως συνάγεται. εἰ γὰρ ἐναντίον οὐκ εἶχεν, φυσικὸν εἶχεν ὡς ἄνθρωπος. τὸ γὰρ οὐκ ἐναντίον, φυσικὸν πάντως, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ· οὐδὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει ἢ τοῖς κατὰ φύσιν παντελῶς ἐναντίον. δέος οὖν [1] πολλὰ βαίνειν, ὃ μὴ κυρίως ἐν τοῖς ἑαυτοῦ γέγραφε λόγοις, καὶ μηχανᾶσθαι τοὺς δι' ἐναντίας οἰκείας δόξης ὡς οὐκ ἀρίστης ἐπικάλυμμα ποιεῖν τ' ἀνδρὸς τὰ γράμματα, καθ' ἕτερον ταῦτα παρὰ τὸν ἐκείνου σκοπὸν παρεξηγουμένας. συνηγοροῦντα γὰρ ἔχει τὸν λόγον, πᾶσαν τῆ ἐπηρεαστῆ καταδρομὴν ἀπελαύνοντα.

Καὶ οὕτω μὲν ἔγωγε τὸν νοῦν ἔχειν ὑπολαμβάνω, πάσης ὄντα καθαρὸν ὑποψίας. βεβαιότερον δέ μοι τοῦτον πεποίηκεν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπανελθὼν ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος κύριος ἀββᾶς Ἀναστάσιος, ἀνὴρ, εἰ καί τις ἄλλος, ἀρετῇ τε θείᾳ καὶ φρονήσει κεκοσμημένος· καὶ φήσας ὡς πολὺς αὐτῷ λόγος κεκίνηται πρὸς τοὺς ἐκεῖσε τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱερωτάτους ἄνδρας, διὰ τὴν πρὸς Σέργιον ἐξ αὐτῶν γραφεῖσαν ἐπιστολὴν, ὅτου χάριν καὶ πῶς αὐτῇ διερωτῶν ἐνετάγη τὸ ἓν θέλημα; καὶ εὗρεν ἀσχαλῶντας ἐν τούτῳ, καὶ ἀπολογουμένους, καὶ πρὸς αὐτοῖς τὸν ταύτην ἐν λατίνοις ὑπαγορεύσαντα, κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ κύριον ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν ἁγιώτατον σύμπονον, ἰσχυριζόμενον, ὡς οὐδαμῶς ἐπίμνησιν ἐν αὐτῇ δι' ἀριθμοῦ πεποίηνται ἑνὸς τὸ παράπαν θελήματος, εἰ καὶ τοῦτο νῦν ἀνεπλάσθη παρὰ τῶν ταύτην ἑρμηνευσάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. οὔτε μὴν τὴν οἱανοῦν κυρίωσιν ἢ ἐκβολὴν τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φυσικοῦ τοῦ σωτῆρος θελήματος, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ διαβεβλημένου τελείαν ἀποσκευὴν καὶ ἀναίρεσιν, καθ' ὃ καὶ ὁ πρὸς ἄλληλα τῶν ὁμογενῶν συνίσταται πόλεμος. δεῖξαι βουλόμενος πάσης οὖσαν καθαρὰν ἁμαρτίας τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα, κατὰ τὴν τῶν ἱερωτάτων λογίων, καὶ τῶν πατρικῶν διδαγμάτων παράδοσιν. καὶ φαίνονταί πως διὰ τῶν τοιούτων λόγων, συνᾴδοντες τοῖς ἀρτίως ἐξηγηθεῖσι παρὰ τῆς ἐμῆς οὐδενίας, καὶ οἷον ἐπισφραγίζοντες τὴν ὑπὲρ Ὀνωρίου γενομένην συνηγορίαν.

Ταῦτα γοῦν ἀπολογησαμένους διαγνοὺς, ἐθαύ-

A *Pater, non sunt hæc diversæ voluntatis, id est, contrariæ ac repugnantis, sed dispensationis humanitatis assumtæ, quæ sua compassibiliter fecit quæ nostra sunt. Ista enim propter nos dicebat, quibus dedit exemplum pietatis magister, ut sequamur vestigia ejus, & non suam unusquisque nostrum, sed Domini potius in omnibus præferat voluntatem.* Non ergo interemtionem, ut dixi, naturalis & humanæ voluntatis, sed vitiosæ, ac ejus quæ est extra naturam, facit: & ut totum fateamur, ab omni peccato Deum liberum esse testatur, qui secundum nos propter nos incarnatus est.

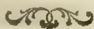
Et ut compendio dicam, per unam voluntatem B solam ejus secundum carnem nativitatem eum divinam præcessisse voluntatem indicare conjicio. Per id vero quod ait, non esse voluntatis ejus diversitatem, contrarium vel repugnans quid non eum habere perhibet, sed conveniens & prorsus unitum ex toto. Unde cum nostram quidem naturam de divinitatis voluntate dicit assumtam, unius mentionem facit. Illud autem quod introducit, *Non veni facere voluntatem meam*, in medium verbo præponit, omisso numero: Non sunt, inquit, hæc diversæ voluntatis, id est contrariæ atque adversatricis. Ex quo duas secundum naturam existere in Salvatore voluntates manifeste colligitur. Si enim contrariam non habuit, natura- C lem habuit tamquam homo. Quod enim non est contrarium, naturale profecto est. Et nemo contradicet. Nihil quippe in natura, vel in his, quæ sunt secundum naturam, est omnino contrarium. Timor ergo est opinari, quod in ejus proprie non est sermonibus scriptum, & moliri adversarios propriæ opinionis tamquam non bonæ ad velamentum illius viri literas faciendum, secundum utrumque has præter illius intentionem falso referentes. Advocatum quippe habet rationis sermonem omnem calumniatoris abigentem incursum.

Et ego quidem sic se illius habere sensum existimo, ab omni suspicione purgatum. Certiorem autem mihi hunc sanctissimus fecit Presbyter, do- D minus videlicet Anastasius Abbas a seniori Roma reversus, vir scilicet incomparabilis, virtuteque divina & prudentia venustatus: qui afferens, quod multum sermonem moverit ad sacratissimos magnæ illius Ecclesiæ viros, propter epistolam, quæ ab eo fuerat ad Sergium scripta, percontans cujus rei gratia, vel qualiter in ea inserta fuerit una voluntas, & invenit hæsitantes in hoc, & rationem reddentes; insuper & eum, qui hanc per jussionem ejus Latinis tractaverit dictionibus, dominum videlicet Abbatem Joannem sanctissimum [2] symponum, affirmantem, quod nullomodo mentionem in ea per numerum fecit unius omnimodis voluntatis: licet hoc nunc sit fictum ab his, qui hanc in Græcam E vocem interpretati sunt. Verum nec quamlibet exinanitionem vel abolitionem naturalis secundum humanitatem Salvatoris voluntatis, sed ejus quæ nostra est, & reproba facta, perfectam dejectionem & interemtionem. Juxta quod & in invicem eorum quæ unius generis sunt efficitur bellum. Ostendere volens, ab omni esse peccato mundam assumtam carnem, secundum sacratissimorum eloquiorum, & paternarum doctrinarum traditionem. Et apparet qualiter hujusmodi sermones concinentes sint cum his, quæ modo sunt ab exiguitate mea recitata, & veluti astipulatores factæ pro Honorio defensionis.

Ego, cum hæc ille ratiocinando respondisset,

1. f. ἐπιβαλεῖν.

2. H. e. *collaboratorem*, ut infra.

μασα λίαν αὐτῶν τὴν ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὖν καὶ κατεπλάγην τὴν πανουργίαν τῶν πάντα τολμώντων ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ διακενῆς ἀσεβεῖν, καὶ θελόντων, ὡς ἔθος αὐτοῖς πάλαι καὶ νῦν, παρακλοποῖς τισι καὶ παρεξηγήσεσι τινὸς ἐνθύμως καθ' αὐτῶν ἀγωνιζομένους, τό γε παρὰ τὸ εἰκὸς, εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσθαι, καὶ τὸν νοῦν σφετερίζεσθαι μηδαμῶς συνεπόμενον. ἀναγκαίως οὖν καὶ τοῦτο μαθὼν δεδήλωκά σοι, θεοτίμητε πάτερ, ὡς ἂν διὰ πάντων φραξάμενος ἔχοις ὅπως διακρούσῃ τῶν ἐναντίων τὰς φάλαγγας, λόγῳ τε βάλλων ἀτόνως καὶ πίστει κατὰ κράτος ὑπερνικῶν, δόξαν τε τὴν τοῦ μονογενοῦς ἐντεῦθεν εἰς ἀνάρρησιν ἔχων, καὶ διάδημα τὴν αὐτοῦ κατὰ χάριν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν.

A miratus sum oppido cognoscens subtilitatem ipsorum, & obstupui quodammodo super astutia eorum, qui pro uno frustra omnia gerere impie audent, & volunt, sicut eis ab olim moris, & nunc est, furtivis & falsis narrationibus, eos qui contra se magnanimiter agonixant, taliter, quin & absque omni ratione ad se ipsos attrahere, & sensum fraudare, qui se nullatenus sequitur. Necessario ergo & hoc cum didicissem, significavi tibi domino, honorabilis Pater, quatinus per omnia munitus, habeas qualiter insequaris adversariorum phalanges: verboque indefesse jaciens, & fide potenter superans, gloriamque hinc Unigeniti in præconium habens, & diadema hujus communionem per gratiam B & unitatem.

D I F F L O R A T I O

EX EPISTOLA EJUSDEM S. MAXIMI

SCRIPTA AD PETRUM ILLUSTREM.

Ubi Pyrrhi & sancti Sophronii Hierosolymitani episcopi, atque Papæ Honorii mentionem facit, ita post aliqua prosequutus.

VEstris laudabilibus syllabis [1] dignatus es significare indigno servo tuo propter Abbatem Pyrrhum. *Et post pauca*. Et futurum profecto esset, ut hac forte pro caussa ad redargutionem illius & omnium, qui secundum illum impiam novitatem sectantur indifferenter, ad divinitus conservanda tua & famosissima vestigia properarem. Quatinus scirent omnes, qui secundum vos pietatis sunt amatores, illorum una cum omni prorsus inscitia, impietatis quoque superfluam abundantiam. Sed timui ne putarer extra sacra quidquam agere jura, præter voluntatem hoc faciens sanctissimæ Sedis apostolicorum virorum, qui universam plenitudinem catholicæ Ecclesiæ bene ducunt, & ordinate secundum divinam legem deducunt. Quoniam hac divina videlicet lege consistunt cælestia & terrestria, & oportet ab ea nequaquam exorbitare, sed quæ sunt divina secundum Deum agere illos, qui D sancte secundum vos vivere proposuerint: quatinus & Deum gestorum habeant curatorem, & sine successu receptionem. Quoniam, famosissime domine, pejor his est, quod & antea intimavi, etiam ab antiquis hæreticis nova fides & expositio. Hanc enim multis quibus perduravit annis in episcopatu ad manifestationem reprobæ mentis suæ, (nam Deus & ad nequitiæ propalationem sæpe novit longanimiter sustinere: non ut hanc ampliorem per inducias reddat, sed ut hanc ampliorem factam justius puniat) decessor quidem ejus impie in utero aluit, iste vero magis impie genuit. Et rursus posteriores horum in contemtum excolunt divinitatis. *Et paullo post*. Et quod adhuc deterior illis est E mos, & veluti speciale omnium perversorum hæreticorum indicium, quia & suæ ipsius impietatis obnoxios, describunt innoxios. Sophronium quippe, qui prudenter divina perdocuit & prædicavit Ecclesiæ catholicæ dogmata, se in errorem movisse hac illacque susurrant. *Et post pauxillum*. Divinus enim Sophronius, ut ipsi testamini, laudabilissimi, in Afrorum regione mecum & cum omnibus peregrinis monachis moras agebat, cum ipsi perversitates illas fabricarent adversus omnes. *Et post pusilla*. Et erat quidem domus omnium per C divinam concordiam & unanimitatem in unum Dei favente gratia in universitate, quæ sub sole consistit, pacifica & tranquilla fide munitis Ecclesiis. Hi vero, qui horum invidebant consonantiæ, ac in Christum Deum confessioni, veluti quamdam caliginosam nubem, & stridentem vel gravem fluctum maris ac barbarorum, nemine hos movente, quam solo dæmone turbationis amico, qui genus humanum ad simultatem concitavit, repente contra veram Christianorum fidem novam excogitaverunt ecthesim. Deinde sententias pro ea, & compositiones injustas. Dein actiones monumentorum. Deinde Synodos latrocinales, & concursus episcoporum non voto convenientium, sed violentia contractorum, non exhortatione properantium, sed ex fuga barbarorum peregre proficiscentium. Dein jussiones & minas huc atque illuc adversus pios transmissas. Nam eum, qui tunc imperabat, sophistice muneribus in servitutem redigentes. *Et post pauca*. Ex proprio nomine viro ecthesin producere persuaserunt. *Paullo post*. Fit autem horum inimicus pariter & defensor, an potius afferendum fautor & accusator horum publicans argumentum: & innotescens quod ipse nequaquam ex se fuerit motus, sed ab illis coactus, impiissimam fecerit ecthesim in scriptis pro se ipso hæc dicens, & rationem reddens Joanni sanctæ memoriæ quondam Papæ senioris Romæ. *Et post pauxillum*. Convincunt autem se ipsos, quod isti valde manifeste fortissimi hanc fecerint, & nullatenus ille. Neque enim quodlibet super hoc habuit studium, ut pote ad alia circumlatus. *Post brevia*. De quibus omnibus miseri nec sensus apostolicæ facti sunt Sedis, & quod est risu, immo ut magis proprie dicamus, lamento dignissimum, utpote illorum demonstrativum audaciæ, nec adversus ipsam apostolicam Sedem mentiri temere pigritati sunt: sed quasi illius effecti consilii, & veluti quodam ab ea recepto decreto, in suis contextis pro impia ecthesi actioni-

1. Συλλαβαῖς pro literis.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 660.

bus secum magnum Honorium acceperunt, suæ præsumtionis attestationem ad alios facientes viri in caussa pietatis maximam eminentiam. Quis itaque, o famosissime, & qualis Sophronius hæc & tam atrociter & per tantum temporis facere his falsiloquis persuasit? quæ hos non rogavit Ecclesia? quis pius & orthodoxus non supplicavit Antistes, cessare illos a propria hæresi clamando & obtestando? Siquidem ultima sua expirabat sacer Archadius, & spiritum Deo tradebat, sed nec usque ad horam illam eos rogare cessavit. *Et post pauca*. Quid autem & divinus Honorius, quid vero & post illum Severinus senex? quid denique & is, qui post hunc exstitit, sacer Joannes? Porro is qui nunc præsidet beatissimus Papa, omisit quidquam supplicationi conveniens? Nonne Oriens totus & Occidens lacrymas, lamenta, obsecrationes, deprecationes ex æquo tam Deo per orationes, quam his per epistolas afferebant? Sed Deus quidem horum profecto beatorum virorum finem admisit, & pro ea vicissitudine in sæcula conservavit. Illi autem Domini contemnentes inducias, ad conversionem hos benigne cohortantes, & horum egregiorum facta per tot tempora supplicatione torpentes, suæ nequaquam passi sunt cælestem fidem præferre. *Post aliqua*. Divinus ergo magnusque Sophronius tunc Alexandriam veniens, mox ex prima lectione (dederat enim etiam ipsi Cyrus ad retractandum illa novem impietatis capitula) lugubre quiddam & ingens vociferatus, fontes emittebat lacrymarum, illum fervide obsecrans, supplicans, expostulans, in pavimento ipsius vestigiis provolutus, quo nihil horum super ambonem contra catholicam Dei Ecclesiam prædicaret, quippe cum hæc liquido impii essent Apolinarii dogmata. *Et paullo post*. Taliter viri, o mihi præ omnibus reverendum caput, divina Deo perosis insultationibus, & invicem scenicis quodammodo illusionibus lacerabant, & sacratissimum Sophronium tam miserabiliter lamentatum, utpote contritionem more cujusdam secundi Hieremiæ Catholicæ deflentem Ecclesiæ, tantumque divinorum lapsum bene valde & compatientissime dogmatum deplorantem, nullatenus consolati sunt. *Et post nonnulla*. Si enim Romana Sedes non solum reprobum Pyrrhum, sed & male sentientem & male credentem non nescit, perspicuum profecto est, quia omnis, qui eos, qui Pyrrhum reprobaverunt, anathematizat, Sedem Romanam, id est catholicam Ecclesiam anathematizat: omitto enim dicere, quia utique & seipsum, qui talis est, si dumtaxat Sedi Romanæ communicat, Catholicæque Dei Ecclesiæ. Obsecro igitur, benedicte domine mi, præcipere omnibus, ne Pyrrhum sanctissimum vel almificum nominent. Neque enim tale quid sacra regula eum vocari permittit. A cuncta enim cecidit sanctitate, qui nimirum ab Ecclesia Catholica sponte prosiliit. Non enim fas est illum ex quacumque laude cognominari, qui jam olim damnatus est, & abjectus ab Apostolica Sede Romanæ urbis, ob externæ sensum opinionis, donec ab ea recipiatur conversus ad ipsam, immo ad Dominum Deum nostrum per piam confessionem, & orthodoxam fidem, qua sanctificationem recipiat, sanctumque vocabulum. Itaque si vult hæreticus neque esse, neque audiri, non isti aut illi satisfaciat, superfluum quippe hoc & irrationabile est; quia sicut uno contra eum scandalizato omnes scandalizati sunt, ita quoque uno satisfacto, omnes proculdubio satisfiunt. Festinet pro omnibus Sedi Romanæ satisfacere. Hac enim satisfacta, communiter ubique omnes pium hunc & orthodoxum prædicabunt. Nam frustra solummodo loquitur, qui mihi similes suadendos ac surripiendos putat, & non satisfacit & implorat sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ beatissimum Papam, id est Apostolicam Sedem, quæ ab ipso incarnato Dei Verbo, sed & omnibus sanctis Synodis, secundum sacros canones & terminos, universarum, quæ in toto terrarum orbe sunt, sanctarum Dei Ecclesiarum in omnibus & per omnia percepit & habet imperium, auctoritatem & potestatem ligandi, atque solvendi. Cum hoc enim ligat & solvit etiam in cælo Verbum, quod cælestibus virtutibus principatur. Si enim alios quidem satisfaciendos ducit, & beatissimum Romanum Papam nequaquam implorat, simile quiddam agit ei, qui forte homicidii, vel alterius cujusdam criminis redarguitur, & insontem se non ei, qui secundum leges judicandi jura sortitus est, exhibere festinat: sed tantum inutiliter & sine lucro aliis, & privatis hominibus munditiam monstrare sui satagit actus, qui nullam habeant se solvendi a crimine potestatem. Quapropter, benedicte mi domine, adhuc magis extende præceptionem, quæ bene vobis, & secundum placitum Dei visa fuisse dignoscitur, quo nemini licentiam habeat iste quicquam loqui, & obloqui dogmatis caussa. Sed liquido discite voluntatem hujus abundantius investigantes, si velit annuere penitus veritati: & si hoc agere studuerit, & ad id secundum rationem accelerat, hortamini eum suggestionem convenienter facere ad beatissimum Papam Romanum: quatinus sic per illius divinam præceptionem, regulariter quæ circa ipsum sunt & decentissime moderetur ad gloriam Dei, & vestræ laudem sublimitatis.

EXCERPTUM
EX EPISTOLA S. MAXIMI
DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI
Scripta ad Marinum presbyterum Cyprium.

NON in tot hujus sanctissimi Papæ Synodica, quot scripsistis, capitulis Constantinopolitani reprehenderunt, sed in duobus tantum. Quorum alterum est de divinitatis ratione, quia dixit, ajunt, procedere etiam ex Filio Spiritum sanctum. Alterum vero de divina incarnatione, quoniam scripsit, inquiunt, absque originali & actuali peccato Dominum esse. Et in priore quidem consonantia protulerunt testimonia Latinorum Patrum, necnon & Cyrilli Alexandrini de sacro ipsius opere, quod in sanctum Evangelistam fecit Joannem, ex quibus non caussam Spiritus sancti filium se facere monstraverunt. Unam enim norunt caussam Filii ac Spiritus esse Patrem: alterius quidem se-

cundum generationem, alterius vero secundum emissionem: sed ut hunc per eum prodire insinuarent, & hanc substantiæ communionem & indissimilitudinem demonstrarent. In posteriori autem non est opus omnino defensione. Quæ enim in hoc sit altercatio, quamvis ita calumniatoribus ob suam perversitatem videatur? Verum prosecuti sunt, dicentes, quod nec in mente habuerit peccatum, secundum quod primus vitiatus fuisse apparet Adam, nec actionem mali & operationem. Ergo isti quidem hæc, de quibus non rationabiliter impetiti A sunt: illi autem, de quibus & valde juste, nullam nunc usque fecerunt apologiam, quia nec abjectionem eorum, quæ ab eis introducta sunt. Porro, secundum jussionem vestram, rogavi Romanos interpretari propria dicta, caussa furtivas adversantium surreptiones effugiendi. Verumtamen more obtinente ita faciendi atque mittendi, nescio utrum consentiant. Alias autem nec valent in aliena dictione ac voce sensum suum, sicut in propria vel alumna, subtili exprimere diligentia, vel etiam quemadmodum nos in nostra nostrum.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

SYNODICA SANCTISSIMI THEODORI PAPÆ AD PAULLUM PATRIARCHAM CONSTANTINOPOLITANUM.

Synodicas fraternitatis vestræ literas, datas per Georgium Presbyterum & Petrum Diaconum nos suscepisse significamus, quarum percurrentes textum, invenimus eam inter spem & metum, quemadmodum inter fidum gemini litoris portum, confidentem pariter & fluctuantem, & non frustra. Nam sacerdotium grave onus est, quod scilicet aliorum vitæ cura fatigat, juxta quod scriptum est: [a] *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Et quanto metu sacerdotalis mens concutitur, ne forte per silentium vel immoderatum eloquium maculetur, tanto spe & maxima propriæ fortitudinis penna ad altitudinem sublevatur, quando de subjectorum profectu gratulatur. Scriptum est enim: [b] *Ubi plurimæ segetes*, C *ibi manifesta fortitudo boum*. Hinc e contra metus reverberat. Scriptum namque est: [c] *Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Fac ergo quod dico, fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis*. Audivimus, dilectissime frater, per timorem periculum nostrum, audiamus per spem repromissum consolationum solatium. [d] *Ego sum*, inquit Deus, *pars hereditatis tuæ*. Et iterum: [e] *Sacerdotes tui induant justitiam*. D Timor autem concutit, cum alias dicitur: [f] *Cui multum creditur, multum ab eo exigetur*. Et iterum: [g] *Potentes potenter tormenta patientur*. Et rursus spes nos refovet, ubi ait: [h] *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent ex ore ejus, quoniam angelus Domini exercituum est*. Inter tot ergo procellas atque tranquillos fluctus æstuare profundum, quid aliud est, nisi in portu asperrimi litoris navim mentis nostræ tempestatibus concuti? Sed quia majorem fiduciam ex longanimitate Dei Evangeliorum habere cognoscimur, spe gaudentes hujusmodi æstum nullo modo formidamus. Nos ergo quid, nisi dispensatores unius pastoris sumus? Ipso enim pascente pascimus, & regente regimus, quoniam omnes sub eodem pastore cum ovibus ipsius oves pascuæ sumus. Neque enim nostris viribus, B sed Dei gratiæ deputamus quod sumus. Tantum restat, ut cum divino auxilio petendo, quærendo, pulsando, fide & opere donum gratiæ irreprehensibiliter exhibere possimus, quo conculcatis vitiis, virtutum repromissa præmia percipere mereamur. Superbia, quæ est initium omnis peccati, longe a Sacerdotum mentibus fiat. Avaritia rursus, quæ est idolorum servitus, atque omnium malorum radix, abscissa, & a turbine pulveris sui procul amota destruatur, quæ excæcat etiam oculos sapientum. Dilectionem igitur omnium virtutum matrem, sine qua nihil perficitur, & in qua omnes virtutes pacis completæ vinculo indissolubiliter continentur, fide recta & spe certa studio indesinenti teneamus. Et quoniam fide hominum corda purgantur, lecti apices dilectionis vestræ limpida fidei fluenta vos de fontibus Salvatoris hausisse, & sicut prædicamus prædicare, & quemadmodum credimus credere, & sicuti docemus indiminute docere manifestarunt. His ergo ita se habentibus, cum ea quæ a Pyrrho adversus Apostolicam fidem nostram ad subversionem Synodalium decretorum prolata sunt, tam per dogma Sedis Apostolicæ, quod expositum est a prædecessore nostro, quam per jussionem filii nostri mansuetissimi Principis destructa sint: quamobrem fraternitas tua a publicis locis chartam, quæ suspensa pridemque cassata fuerat, non abstulit? quæ scilicet scandalum sanctis Dei Ecclesiis non modicum intulit. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem. Si dejiciendum ergo ejusdem Pyrrhi conamen fraternitas vestra ducit, qua pro caussa prædictam chartam de pariete non deposuit? Nemo quippe quod abominatur colit. Si autem, quod absit, hujusmodi scriptum amplectitur, cujus rei gratia nobis hoc per propria Synodica sua minime patefecit? Neutrum enim sine horum alterius dejectione indemniter stare potest. Nam si recta fides, quæ tot Conciliis roborata est, ab Heraclio & Pyrrho cum quadam additione & emendatione corrigitur: ergo fides a Patribus subtiliter examinata commoveri cognoscitur, & mortui vacua spe beatitudinis deciderunt: quod avertat Deus a fidelium cordibus. Hi enim qui defuncti sunt minime perierunt. Pretiosa namque in conspe-

a II. Cor. XI. 29. b Prov. XIV 4. c Prov. VI. 1-5. d Num. XVIII. 20. e Psalm. CXXXI. 9. f Luc. XII. 48. g Sap. VI. 7. h Malach. II. 7.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 648.

ctu Domini mors Sanctorum ejus. Et qui vivunt in hac fide, mundi effecti sunt: Patrumque dogma signata fide verum & pium firmiter est posteris traditum. Restat igitur, quod contra fidem promulgatum est, irritum fiat, & cum auctore proprio destruatur. Porro mirati sumus quia episcopi, qui fraternitatem tuam consecraverunt, sanctissimum illum in literis suis dixerunt. Sed & quia propter vulgarem turbationem & odium, Ecclesiæ hunc Constantinopolitanæ abrenuntiasse significaverunt. Propter quod etiam in ambiguitate positi, quæ a fraternitate vestra scripta sunt judicaveramus ad modicum quid differre, donec jam dictus Pyrrhus ab episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ pelleretur. Nam turbatio & odium populi episcopatus gradum nescit auferre. Canonica enim vindicta super eo debuerat provenire, quo fraternitatis tuæ consecratio irreprehensibilis & firma consistat. Scriptum est enim: [a] *Si vir ejus mortuus fuerit, soluta est a lege viri. Si autem vir ejus vivit, adultera vocabitur si fuerit cum alio viro.* [b] *Erunt enim duo in carne una. Mysterium autem hoc magnum est*, ait Apostolus: *Ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Etenim licet indigni simus, locum tamen ejus in Ecclesiis adimplemus. Vivente itaque prædicto Pyrrho, & nondum natura vel culpa exstincto, ne forte fieret schisma oportuerat præcaveri. Ut ergo fraternitatis vestræ sacerdotalis robustior ordo permaneat, oporteat debitum adversus eum colligi episcoporum ex propinquioribus locis conventum. Præcipimus enim super hoc etiam carissimis filiis nostris Serico Archidiacono, & Martino Diacono, & Apocrisiario, quibus & locum nostrum ad hujus rei deliberationem credimus: quatinus cum fraternitate vestra prædicti Pyrrhi culpa regulariter exquiratur. Non enim præsentia ejus necessaria est, ubi excessus ejus, & scripta veritati repugnantia præsto sunt, ut cum de his dijudicatur, modis omnibus condemnetur. Primo quidem, quoniam Heraclium, qui anathematizavit inviolabilem orthodoxorum Patrum fidem, diversis laudibus extulit, & sophisticam jussionem ipsius, in qua quasi symbolum fidei composuit, subscribendo firmavit, furtivisque surreptionibus quosdam Sacerdotes apud se singulatim prædictam chartam roborare coegit, & in publicis locis suspendere ad destructionem Calchedonensis Concilii audaci transgressione præsumsit. Unde non modicum dissensionis scandalum Ecclesiis Dei disseminavit, & obtestatione conventus a decessore nostro corrigi parvipendit. His igitur & aliis in Synodo fraternitatis vestræ requisitis, canonicæ hunc exsecutioni summittite, ut sacerdotali ordine & episcopali legislatione, ac regulariter eo sacerdotio denudato, non solum fides illibata permaneat, sed & fraternitatis vestræ gradus episcopalis firmior conservetur. At vero, si diligenter fraternitas vestra, dum consiliatur, perspexerit fautores jam dicti Pyrrhi circumstrepere, & senseritis crebro, insolenter præsenti negotio quod diffiniendum est im- A pedimentum per dilationem afferre, ut proprium compleant quandoque consilium, vobis contradicentes, nisi juxta votum suum quidquam proveniat; & si ob hoc fraternitatem vestram obnoxiam facere, vel etiam schisma de eadem persona tentaverint: possibile est ut abscidatur etiam in hujusmodi capitulo talis versutiarum ipsorum intentio, & obtineatur jussio a domino nostro & filio Christianissimi Principis, quoniam de hoc enixius eum per literas nostras poposcimus, ut scilicet sæpe dictum Pyrrhum ad hanc Romanam urbem jubeat mitti, quatinus conventu synodico a nobis effecto, pro sua temeritate judicetur. Sic enim & fraternitatis vestræ episcopalis dignitas omni futu- B ro contrariorum schismate firmior apparere valebit, & scandalum novitatis ab orthodoxa fide pulsum necabitur, atque Dei Ecclesia continuæ paci donabitur. Deleri namque ab Ecclesia scandala debent, & exstirpari. Multa enim possunt oriri dissensionis zizania contra promotionem fraternitatis tuæ, nisi canonica falce ne proficiant radicitus rescindantur. Siquidem cum patitur unum membrum, compatiuntur reliqua corporis membra. Absit ergo, ut schismata & dissensiones proveniant, secundum quod & mansuetissimum dominum & filium nostrum Principem per literas nostras petivimus, quo ab episcopatu fraternitatis vestræ omnia quæ nuper exorta sunt scandala recidantur, & nos qui- C dem veluti fraterna viscera condolentibus providentiæ nostræ medelam afferentes appareamus. Verumtamen prædictam chartam, quæ contra orthodoxam fidem & Calchedonense Concilium sophistice probatur exposita, cunctis viribus irritam esse deliberamus, & vinculo anathematis refutatam, atque ut a nobis & ab omnibus orthodoxis episcopis abominatam respuimus. Sufficit namque nobis fides quam sancti Apostoli prædicaverunt, Concilia firmaverunt, & sancti patres consignaverunt, per quam renati & docti facti sumus, quamque docemus, nullum augmentum in Symbolo fidei, quod a Synodis est firmatum, recipientes. Anathema his qui addunt, anathema qui demunt sancto mathemati, id est symbolo, quod in Concilio Nicæno diffinitum, Constantinopolique firmatum, & in Ephesino primo, atque Calchedone, a sanctis D & orthodoxis Patribus, qui in catholica fide floruerunt, gratia sancti est Spiritus stabilitum. Hæc & his similia concordi sensu fraternitas vestra prædicando nobiscum, ore & opere confiteatur. Similiter autem anathematizantes omnes hæreses & auctores earum, ut id ipsum dicamus omnes, sicut scriptum est, & schismata nullomodo germinent in Ecclesiis Dei, quæ spirituali jam & bis acuto sententiæ gladio sunt rescisa. Porro præsentem literarum latorem fraternitati vestræ in omnibus commendamus, quoniam & mores ejus exigunt, ut eum vobis nos commendare debeamus: quia manifeste vestram nobis præsentiam exhibere venerabilitas ejus atque perfectio morum dignoscitur.

a Rom. VII, 2, 3. b Ephes. V. 31. 32.

EXEMPLAR PROPOSITIONIS TRANSMISSÆ CONSTANTINOPOLIM

a Theodoro sanctissimo Papa Romano.

DOminus ac salvator noster in Evangeliis Apostolis suis ita dixit: [a] *Quicumque solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Sed & alia Scriptura dicit: [b] *Ne transferas terminos æternos, quos posuerunt patres tui.* His ergo sic se habentibus, ad notitiam fraternitatis vestræ deducimus, quia Pyrrhus, qui quondam Ecclesiæ Constantinopoleos episcopatum surripuit, & instar lupi sub prætextu pastoris latitabat, contra orthodoxam fidem cornu bellico erecto, quædam novitatis figmenta composuit, & chartis a se dictatis, quosdam furtivis ac surreptitiis modis subscribere compulit Sacerdotes: versute gerens, ut hæreticum præsumtionis suæ dogma surreptis aliorum subscriptionibus stabiliret, & veluti novum mathema contra colendum, nobisque traditum a sanctis Patribus Symbolum componere conaretur. Et quoniam in Calchedonensi Concilio anathema positum est A his, qui addiderint, vel demserint quid in fide, quæ a tot patribus est roborata: hujus rei gratia dilectionem vestram præmunire consideravimus, ut his quæ a prædicto Pyrrho adversus Apostolicam fidem præsumta sunt, reprobatis, eamdem fidem sicut & sibi sumus retineatis, quam ex ipso lacte uberum sanctæ Ecclesiæ simul suxistis, universa temerariæ novitatis deliramenta destruentes. Nos enim tam per alias literas, quam per decretum præsentis propositionis, omnia quæ contra orthodoxam & apostolicam fidem nostram ab ejusdem Pyrrhi nova & temeraria vanitate introducta sunt abominantes, simulque cum charta, quæ proposita, & in publicis locis ab eo suspensa est, anathematizan- B tes, volumus omnes illa sapere, id est tenere, quæ sancti Apostoli tradiderunt, & Patres qui in orthodoxa fide floruerunt, posteris tradita per sancta quinque Concilia firmaverunt.

a Matth. V. 19. *b* Prov. XXII. 28.

THEODORI SANCTISSIMI PAPÆ AD EPISCOPOS

qui consecraverunt Paullum Patriarcham Constantinopolitanum propter Pyrrhum ex Patriarcha.

LIteras fraternitatis vestræ, per quas nobis de C promotione Paulli fratris & coepiscopi nostri significastis, suscepimus: & gavisi quidem super hujus sumus ordinatione. Sed futura mœstitia huic videlicet successura, propter zizania, quæ nascitura fore sperantur, animum nostrum valde concussit, nisi diligentissima manu & cautissima cura priusquam crescant, & dominicam messem suffocent, exstirpentur. Debuerat igitur Pyrrhus, qui sanctis Dei Ecclesiis scandalum seminavit, canonicæ prius animadversioni summitti, & tum prælatus frater noster Paullus sacrari: ne forte tempore aliquo de ejectione sua quampiam se putet querimoniam objecturum, quod odium sustinuerit populare, & vi pulsus libellum dederit, & suam Ecclesiam refu- D taverit, sicut nobis fraternitas vestra per literas suas significavit. Facile quippe mutantur homines, & quidem aliquando ex odio ad dilectionem assurgunt, aliquando vero a dilectione in odium dilabuntur. Qua ergo pro caussa, quæ dissimulari futura sunt provido non contemplantur obtutu; ne forte proveniens scandalum variis simultatibus Ecclesiam Dei discindat. Sunt capitula, quibus prædictus Pyrrhus canonice potest ab omni sacerdotali ordine pelli. Primum quidem, quia Heraclium, qui anathematizavit Catholicam fidem & Patres orthodoxe sentientes, in literis suis laudibus extulit, & per surreptionem, per quosdam Sacerdotes qui subscripserant, sophisticam quoque chartam adversus apostolicam fidem confirmare præsumsit, & in publicis locis suspendere festinavit, quasi novam fidem & symbolum suscitans contra sanctam Calchedonensem Synodum; pœnam minime veritus æterni judicii, & anathema quod positum est in eadem Calchedonensium Synodo; quo nemo umquam sancto mathemati, id est colendo Symbolo, quidquam addere vel minuere audere pertentet. Prædictus autem Pyrrhus nec protestatione conventus a pravitate sua recedere passus est. Ideo ergo jam memoratam chartam abominantes, & omnia quæ crebro dictus Pyrrhus contra fidem molitus est, anathematizantes, quin etiam nunc iterum atque iterum anathematizamus: illa tantum amplectentes, quæ sancti nobis Patres in synodis tradiderunt; nihil fidei addentes, nec auferentes. Et idcirco quæ in personam prædicti Pyrrhi diffinierimus, in literis quas ad jam memoratum fratrem & coepiscopum nostrum misimus, agnoscetis. Ut igitur scandalum minime futuro tempore generetur, secundum præfixum modum diligenter sacra provi-

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 648.

dentia exstinguere curet. Et res quidem ipsa nos magis ad tribulationem provocavit, & nascitura zizania conjecturis probabilius informavit, quoniam per literas vestras prædictum Pyrrhum sanctissimum nominastis. Si enim alia taceamus, & nihil omnino peccavit aut in religionem, aut in doctrinam fidei, & nec una culpa eum damnavit; quamobrem de propria est dejectus Ecclesia? Sed fortasse quis dixerit, generale hoc odium fecit. Sed vulgaris tumultus jus sacerdotii auferre non potest, nec odium sacro quemquam ordine denudare. Manifestæ quippe sunt canonicæ caussæ, quæ jura sacerdotii recidere possunt. Nisi enim naturæ caussa Præsul exstinguatur, Ecclesiam ejus alius non potest irreprehensibiliter apprehendere. Et hæc quidem non contradicentes ordinationi prædicti fratris no- A stri Paulli scribimus, sed vulnus latens & absconsum medente manu adaperimus, ne in vitalia viscera serpere possit, omnem immunditiam fœtidæ putredinis medicinaliter exhaurientes, & quæ possunt fieri diligentia providæ incisionis penetrantes, non ut hæc fiant optantes. Nam sæpedictum fratrem nostrum in visceribus mentis nostræ complectimur & fovemus: sed ne schismata fiant fraterna providentia & affectione dilectionis terremur: quatinus episcopatus ejus manus impositio nullomodo maculetur. Denique interemtis & suffocatis schismatibus, & fides quoque orthodoxa, quæ tot spiritualibus paradisi florum odoribus, per agricolas Christi Dei nostri, sanctos videlicet Apostolos, e- B luxit, nullatenus aliquibus zizaniorum spinis poterit sauciari.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 660.

COMMEMORATIO
QUID LEGATI ROMANI
CONSTANTINOPOLI GESSERINT.

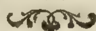
Ex Epistola sancti Maximi scripta ad Abbatem Thalassium.

IN his & hujusmodi esse te, Pater, sciens, & sola quæ illius sunt præ omnibus in generatione nostra omni studio procurare cognoscens: oportere ratus sum virtutem innotescere tibi eorum, quæ modo ab Urbe mihi felicissima scripta sunt a quibusdam reverendis viris, & tecum ex toto corde diligentibus Deum, caussa dogmatum catholicæ sanctæ & apostolicæ ipsius Ecclesiæ. Significaverunt enim, quod multa hujus rei gratia & prolixa quædam in ea facta sit motio, id est in regia urbe a sacratis illius Ecclesiasticis viris: & prius quidem, sed præcipue per idem tempus, quando illic missos in caussa promotionis Papæ cum delatis decretis apocrisiarios susceperunt. Tunc enim, tunc post plurimos sermones, quos ad eos caussa consecrationis moverunt, novissime ad effectum ejus, atque ad ipsius desiderii completionem, protulerunt eis dogmaticam chartam nunc ab eis expositam, asserentes: Non aliter vobis in capitulo, pro quo tantum transigentes navigium huc venistis, favorem præstabimus, nisi prius vos suasuros ei qui sacrandus est profiteamini, huic chartæ subscribere & dogmatibus quæ in ea continentur exceptis dilationibus consentire. At illi eorum quæ prætendebantur sibi virtute comperta, & quod hac pro caussa tanto tempore manere viduam Ecclesiarum principem matrem & urbem coegissent, hanc profecto per hujusmodi suum volentes obtinere commentum. Dum scilicet usque ad eam quoque irrationabiliter extendendam fore novitatem propriam putaverint, ut id pro quo studebant assequerentur; tranquille rationem prosecuti sunt, & quasi condescendentes dixerunt: *Nos quidem super hoc auctoritatem præbere non possumus; ministerium quippe nobis est creditum, non professionem faciendi præceptum. Illud autem vobis certum reddimus, quod referamus omnia quæ a vobis prætenta sunt, & chartam ipsam ostendamus ei qui consecrandus est, & si judicaverit hanc bene habere, rogabimus annotare huic propriam subscriptionem. Nunc autem ne velitis insperate propterea nobis impedimento fie-* C *ri, & vim inferre protelando, & nos heic retinendo. Neque enim est qui cuilibet, maximeque in caussa fidei, vim possit inferre. In hac enim & nimis infirmus fortis valde consistit, & valde mitis bellator summus invenitur: verboque divino confortans animam, maximis etiam invectionibus magis durus quam dissolutus quodammodo reperitur: quanto magis Romanorum Ecclesiæ & Clero, quæ ab olim huc usque, utpote senior cunctarum quæ sub sole sunt Ecclesiarum, omnibus præest? Hoc certe canonice tam a Conciliis & Apostolis, quam ab horum summo principatu consecuta, & in sortem adepta: nullis omnino propter Pontificatus provectionem scriptis, aut Synodicarum editionibus chartarum subjecta, sicut etiam in his omnes ex æquo ei secundum jus sacerdotale subjecti consistunt.* Hæc itaque cum taliter nihil reveriti, sed cum omni sacra decen- D tique fiducia stabiles illi & firmæ re vera & immobilis petræ ministri, maximæ videlicet & apostolicæ, quæ illic est, Ecclesiæ, ad regiæ urbis clericos disputassent, hos sedasse apparuerunt, & ut humiliter ac modeste sentirent, prudenter egerunt, sinceritatem & orthodoxiam propriæ fidei ab ipso eis initio cognitam facientes. Illi autem ipsorum admirantes pietatem, hujusmodi factum duxerunt merito recompensandum, & a prætendenda charta cessantes, jussionem in effectum ob episcopatum se suo perducere studio promiserunt. Quam factam accipientes Deo amabiles apocrisiarii, gratulantes remearunt ad propria. Hujus autem chartæ, divinitus honorate Pater, exemplar & mi- E hi quoque transmissum est. Exposita vero ab eis fuerat caussa tacendarum in Christo Deo, id est in substantiis ejus, ex quibus videlicet & in quibus est & creditur, naturalium operationum; & ne de cetero in eo sive una sive duæ penitus prædicarentur. Fatebatur autem solummodo confitendum esse, ex uno eodemque Dei Verbo incarnato Deo decibilia & humana processisse, & in unum eumdemque referenda.

μασα λίαν αὐτῶν τὴν ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὖν καὶ κατεπλάγην τὴν πανουργίαν τῶν πάντα τολμώντων ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ διακενῆς ἀσεβεῖν, καὶ θελόντων, ὡς ἔθος αὐτοῖς πάλαι καὶ νῦν, παρακλοπαῖς τισι καὶ παρεξηγήσεσι τοὺς ἐκθύμως καθ' αὐτῶν ἀγωνιζομένους, τό γε παρὰ τὸ εἰκὸς, εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσθαι, καὶ τὸν νοῦν σφετερίζεσθαι μηδαμῶς συνεπόμενον. ἀναγκαίως οὖν καὶ τοῦτο μαθὼν δεδήλωκά σοι, θεοτίμητε πάτερ, ὡς ἂν διὰ πάντων φραξάμενος ἔχοις ὅπως διακρούσῃ τῶν ἐναντίων τὰς φάλαγγας, λόγῳ τε βάλλων ἀτόνως καὶ πίστει κατὰ κράτος ὑπερνικῶν, δόξαν τε τὴν τοῦ μονογενοῦς ἐντεῦθεν εἰς ἀνάρρησιν ἔχων, καὶ διάδημα τὴν αὐτοῦ κατὰ χάριν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν.

A miratus sum oppido cognoscens subtilitatem ipsorum, & obstupui quodammodo super astutia eorum, qui pro uno frustra omnia gerere impie audent, & volunt, sicut eis ab olim moris, & nunc est, furtivis & falsis narrationibus, eos qui contra se magnanimiter agonixant, taliter, quin & absque omni ratione ad se ipsos attrahere, & sensum fraudare, qui se nullatenus sequitur. Necessario ergo & hoc cum didicissem, significavi tibi domino, honorabilis Pater, quatinus per omnia munitus, habeas qualiter insequaris adversariorum phalanges: verboque indefesse jaciens, & fide potenter superans, gloriamque hinc Unigeniti in præconium habens, & diadema hujus communionem per gratiam B & unitatem.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 660.

DIFFLORATIO
EX EPISTOLA EJUSDEM S. MAXIMI
SCRIPTA AD PETRUM ILLUSTREM.

Ubi Pyrrhi & sancti Sophronii Hierosolymitani episcopi, atque Papæ Honorii mentionem facit, ita post aliqua prosequutus.

VEstris laudabilibus syllabis [1] dignatus es significare indigno servo tuo propter Abbatem Pyrrhum. *Et post pauca*. Et futurum profecto esset, ut hac forte pro caussa ad redargutionem illius & omnium, qui secundum illum impiam novitatem sectantur indifferenter, ad divinitus conservanda tua & famosissima vestigia properarem. Quatinus scirent omnes, qui secundum vos pietatis sunt amatores, illorum una cum omni prorsus inscitia, impietatis quoque superfluam abundantiam. Sed timui ne putarer extra sacra quidquam agere jura, præter voluntatem hoc faciens sanctissimæ Sedis apostolicorum virorum, qui universam plenitudinem catholicæ Ecclesiæ bene ducunt, & ordinate secundum divinam legem deducunt. Quoniam hac divina videlicet lege consistunt cælestia & terrestria, & oportet ab ea nequaquam exorbitare, sed quæ sunt divina secundum Deum agere illos, qui sancte secundum vos vivere proposuerint: quatinus & Deum gestorum habeant curatorem, & sine successu receptionem. Quoniam, famosissime domine, pejor his est, quod & antea intimavi, etiam ab antiquis hæreticis nova fides & expositio. Hanc enim multis quibus perduravit annis in episcopatu ad manifestationem reprobæ mentis suæ, (nam Deus & ad nequitiæ propalationem sæpe novit longanimiter sustinere: non ut hanc ampliorem per inducias reddat, sed ut hanc ampliorem factam justius puniat) decessor quidem ejus impie in utero aluit, iste vero magis impie genuit. Et rursus posteriores horum in contemtum excolunt divinitatis. *Et paullo post*. Et quod adhuc deterior illis est mos, & veluti speciale omnium perversorum hæreticorum indicium, quia & suæ ipsius impietatis obnoxios, describunt innoxios. Sophronium quippe, qui prudenter divina perdocuit & prædicavit Ecclesiæ catholicæ dogmata, se in errorem movisse hac illacque susurrant. *Et post pauxillum*. Divinus enim Sophronius, ut ipsi testamini, laudabilissimi, in Afrorum regione mecum & cum omnibus peregrinis monachis moras agebat, cum ipsi

perversitates illas fabricarent adversus omnes. *Et post pusilla*. Et erat quidem domus omnium per C divinam concordiam & unanimitatem in unum Dei favente gratia in universitate, quæ sub sole consistit, pacifica & tranquilla fide munitis Ecclesiis. Hi vero, qui horum invidebant consonantiæ, ac in Christum Deum confessioni, veluti quamdam caliginosam nubem, & stridentem vel gravem fluctum maris ac barbarorum, nemine hos movente, quam solo dæmone turbationis amico, qui genus humanum ad simultatem concitavit, repente contra veram Christianorum fidem novam excogitaverunt ecthesim. Deinde sententias pro ea, & compositiones injustas. Dein actiones monumentorum. Deinde Synodos latrocinales, & concursus episcoporum non voto convenientium, sed violentia contractorum, non exhortatione properantium, D sed ex fuga barbarorum peregre proficiscentium. Dein jussiones & minas huc atque illuc adversus pios transmissas. Nam eum, qui tunc imperabat, sophistice muneribus in servitutem redigentes. *Et post pauca*. Ex proprio nomine viro ecthesin producere persuaserunt. *Paullo post*. Fit autem horum inimicus pariter & defensor, an potius afferendum fautor & accusator horum publicans argumentum: & innotescens quod ipse nequaquam ex se fuerit motus, sed ab illis coactus, impiissimam fecerit ecthesim in scriptis pro se ipso hæc dicens, & rationem reddens Joanni sanctæ memoriæ quondam Papæ senioris Romæ. *Et post pauxillum*. Convincunt autem se ipsos, quod isti valde manifeste fortissimi hanc fecerint, & nullatenus ille. Neque E enim quodlibet super hoc habuit studium, ut pote ad alia circumlatus. *Post brevia*. De quibus omnibus miseri nec sensus apostolicæ facti sunt Sedis, & quod est risu, immo ut magis proprie dicamus, lamento dignissimum, utpote illorum demonstrativum audaciæ, nec adversus ipsam apostolicam Sedem mentiri temere pigritati sunt: sed quasi illius effecti consilii, & veluti quodam ab ea recepto decreto, in suis contextis pro impia ecthesi actioni-

1. Συλλαβαῖς pro literis.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
654.

ram & naturam humanam, absque eo qui genitus est ex ea, venerabilem semperque Virginem, matrem videlicet Domini nostri non honorat atque adorat, anathema sit & in præsenti sæculo, & in futuro. Sed homines occasiones quærentes scandala objiciunt ad scandalizandos multos.

Subscriptio. Deus te incolumem custodiat, amantissime fili.

THEOD. Susceptis his, gratias egi Deo, comperiens fortitudinem propositi sanctissimi viri. Anxiabar autem, volens discere qualiter sublatus fuerit a sede sua, & non poteram. Quotquot enim super hoc veram responsionem interrogabam, nemo mihi dabat, sed aliter atque aliter. Unde me necessitas compulit innotescere super hoc, & obsecrare illum, quo ab ipso discerem veritatem.

Scribit ergo ad hæc iterum Sanctus.

MARTINUS THEODORO.

Noscere voluit cara vestra dilectio, qualiter de Sede sancti Petri Apostoli, sicut unus passer solitarius ab ædificio, raptus fuerim. Et miror quia super hoc me inquirere voluisti, cum prædixerit Dominus noster de nequam temporibus istis discipulis suis: [a] *Quia in diebus illis erit tribulatio, qualis non fuit ab origine mundi usque nunc. Et nisi quia abbreviati sunt dies illi, non posset sustinere omnis caro. Sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Hoc in paucis de Antichristo dicitur. Nam & sanctus Paullus secundum datam sibi gratiam spiritus prænuntiavit dies istos Timotheo discipulo suo, dicens: *In novissimis diebus discedent homines a fide, & a veritate auditum avertent, seipsos amantes, avari*, & cetera. Et, crede mihi, desideratissime fili mi, non videndum tempus aliud, nisi manifeste hoc, in quo sint initia dolorum, quemadmodum Dominus prædixit adventum Antichristi. Et mihi breviter dicere necessarium visum est, antequam in toto mundo prævaleat judicium, & finem cursus tradam, hoc mihi expedire arbitratus, quo aliis mala mihi præparantibus exsultem potius quam fleam. Igitur, ut scias qualiter sublatus & ductus sim a Romana urbe, nil falsum audies accidentium. Omnia præscivi per totum tempus, quæ meditabantur, & sumto meipso cum omni Clero meo, privatim mansi in Ecclesia Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ cognominatur Constantiniana, quæ prima in toto mundo constructa & stabilita est a beatæ memoriæ Constantino Imperatore, & est juxta episcopium. Illic enim omnes nos seorsum morabamur a die Sabbati, quando Calliopas cum Ravennati exercitu, & Theodoro cubiculario, introivit civitatem. Misi ergo in obviam ejus quosdam ex Clero: quibus susceptis in Palatio, æstimavit & me cum eis esse. Cum autem quæsisset, & non invenisset, dixit primis Cleri: *Quia nos eum volumus adorare; sed cras, quod est Dominica dies, obvii ei erimus, & salutabimus eum, quia hodie non sufficimus.* Porro, Dominico die datis Missis in prædicta sancta Dei Ecclesia, suspicatus ille turbam multam colligi propter diem, nuntiavit hoc: *Quia multum fatigati sumus ex itinere, & non possumus occurrere hodie, sed cras omnimodis occurremus, & adorabimus sanctitatem vestram.* Ego vero ipse graviter infirmus eram ab Octobrio mense usque ad prædictum tempus, id est usque ad sextodecimo

A Kalendas Julias. Ergo feria secunda diluculo mittit Chartularium suum, & quosdam ex obsequio suo, dicens: *Quia arma præparasti, & armatos habes intus, & multitudinem lapidum collegisti ad repugnandum: & hoc necessarium non est, nec aliquid tale fieri permittas.* Cumque præsens audissem hæc, necessarium magis non habui, qualiter hos certos redderem, quam mittere illos gyraturos per totum episcopium, & si arma vel lapidem vidissent, ipsi testimonium perhiberent. Cum autem issent, & nihil invenissent, subintuli eis per verba, quod numquam aliquando aliter, sed semper per complexionem [1], & fallacem accusationem incederent adversus nos, cum & in adventu infamis Olympii

B vani cujusdam hominis cum armis me hunc potuisse repellere faterentur. Ego itaque ante altare Ecclesiæ lectulum meum habebam in quo jacebam: & nondum transacta media hora, ecce exercitus cum eis veniens in Ecclesiam, obumbrati omnes tenentes lanceas & spathas suas, quin & arcus suos paratos una cum scutis suis, & facta sunt illic quæ nec dicenda sunt.

Quemadmodum namque in hiemali tempore vento valide flante folia ex arboribus concussa cadunt, ita percutiebantur armis candelæ sanctæ Ecclesiæ, & retunsæ excutiebantur in pavimentum, & audiebatur sonitus qui in eadem fiebat Ecclesia, veluti tonitrus quidam horribilis tam ex pressura ar-

C morum, quam ex multitudine candelarum ab eis fractarum. Quibus confestim introeuntibus, jussio a Calliopa porrecta est presbyteris & diaconibus, in qua humilitatis meæ abjectio [2] continebatur, quod irregulariter & sine lege episcopatum subripuissem, & non essem in apostolica Sede dignus institui, sed omnimodis in hanc regiam urbem transmitti, subrogato in loco meo episcopo. Quod necdum aliquando factum est, & spero quod nec aliquando fieri habet: quia in absentia Pontificis Archidiaconus & Archipresbyter, & Primicerius locum præsentant Pontificis. Dum ergo hæc moventur, quæ de fide gesta fuerant jam manifestavi vobis. Quod autem præparati non fuerimus ad repugnandum,

D melius judicavi decies mori, quam unius cujuscumque sanguinem in terram fundi. Quod quidem & sine periculo hoc gestum est, non paucis, quæ non placuerunt Deo, malis effectis. Eadem itaque hora dedi me ipsum ad exhibendum Imperatori, & non resistendum. Porro acclamantibus mihi, ut veritatem dicam, quibusdam ex Clero ne facerem hoc, nulli eorum accommodavi aurem, ne subito fierent homicidia. Sed dixi illis: Sinite mecum venire ex Clero, qui necessarii mihi sunt, episcopos videlicet, presbyteros & diaconos, & absolute qui mihi videntur. Respondit Calliopas: Quotquot voluerint venire, cum bono veniant. Nos cuiquam necessitatem non facimus. Respondi ego: Clerus

E in potestate mea est. Exclamantes autem quidam ex sacerdotibus, dicebant: Cum ipso vivimus, & cum ipso morimur. Post hæc cœpit dicere per se Calliopas, & qui cum ipso erant: Veni nobiscum ad Palatium. Nec hoc facere recusavi, sed exivi cum eis in Palatium eadem secunda feria. Et tertia feria venit ad me omnis Clerus, & multi erant qui se paraverant ad navigandum mecum: qui etiam res suas jam immiserant in ea quæ vocabantur levamenta: & alii quoque nonnulli præparabantur clerici & laici, qui festinabant pervenire ad nos. Eadem ergo nocte, quæ illucescit in fe-

a Matth. XXIV. 21. 22.

1. συμπλοκήν.

2. ἀπεβολή, f. ἐκβολή.

ria quarta, quæ erat tertio decimo Kalendas Julias, circa horam quasi sextam noctis, tulerunt me de Palatio, retrusis omnibus qui mecum in Palatio erant, usque ad res diversas, quæ mihi in via & heic erant necessariæ: & non nisi cum sex puerulis & uno cauculo eduxerunt nos ex urbe: & cum immisissent non in unum eorum quæ dicebantur levamenta [1], circa horam plus minus quartam diei ad portum pervenimus. In ea sane hora, qua egressi sumus ab urbe Roma, statim ut erant obseratæ portæ, iterum eas obseraverunt, & sic remanserunt, ne exirent a civitate aliqui, & venirent ad nos in portu, donec illinc navigassemus. Unde necessitas nobis effecta est, ut omnium eorum res, qui in levamenta missi fuerant, in prædicto portu dimitteremus, & mox eadem die moveremur. Et pervenimus Kalendas Julias Mesenam, in qua erat navis, id est carcer meus. Non autem Mesenæ tantum, sed & in Calabria, & non tantum in Calabria, quæ subdita est magnæ urbi Romanorum, sed & in plurimis insularum, in quibus nos vel tribus mensibus peccata impedierunt, nullam compassionem adeptus sum: excepto dumtaxat in insula Naxia, quoniam ibi annum fecimus, merui lavari duobus vel tribus balneis, & apud urbem mansi in hospitio quodam. Et ecce quadraginta & septem dies sunt hodie, ex quo non merui calida nec frigida aqua rigare me, & effluxi & refrigui totus, quoniam ventris fluor & in navi & in terra usque ad præsentem horam requiem mihi omnino non dedit: & in ipsa quoque necessitatis meæ hora cum gustaturus sum, totus conquassatus corpore, ea quæ necessaria sunt percipere ad confortandam naturam non habeo, quia quod habeo tædet me sumere, cum id habeam penitus in fastidium. Sed credo in virtutem Dei qui omnia conspicit, quia cum de præsenti vita subductus fuero, exquirentur de his omnibus hi qui me persequuntur, ut saltem sic ad pœnitentiam ducti, ab iniquitate sua convertantur.

Subscriptio. Incolumem te custodiat Deus, fili dulcissime.

1. Navigia quædam minora sunt ad navium onera levanda.

COMMEMORATIO

eorum, quæ sæviter, & sine Dei respectu acta sunt a veritatis adversariis in sanctum, & apostolicum novum re vera confessorem & martyrem Martinum Papam Romæ, per epistolam cujusdam Christianissimi directam his qui sunt in Occidente, seu Romæ, & in Africa, orthodoxis patribus.

AFflictionum mærores & lacrymas, communemque sine cessatione ac mæstissimam vocem, quæ in dolores ex imo cordis prolata est, puto autem quæ & profertur Deo ab his qui sunt Romæ, adhuc autem & in omni loco dominationis ejus degentibus sanctis famulis Dei & fidelibus populis, ex quo facta est persecutio adversus sanctissimum patrem nostrum, Deo beatissimum, & fidelem sacerdotum principem & apostolicum universalem Papam, ac per hoc adversus catholicam Ecclesiam; puto autem hactenus hunc eumdem mærorem retineri in vobis, & multam solicitudinem habere vos, scire quomodo peractum est contra eum, quando exsulatus est & persecutione pulsus a Roma navigio usque Byzantium. Hæc in mente habens ego humilis & peccator famulus vester, quædam quidem exterius solicitudine multa addiscens; plurimorum autem proprie contemplator factus indignus ministerii beatissimi & pretiosi sacerdotis nostri, judicavi literis reminisci, & nota facere, claraque constituere vobis benedictis, atque per vos omnibus fidelibus & zelum habentibus culturæ divinæ: quatenus cognoscentes cum cordis mæstitudine mecum illum propheticum sermonem proferatis: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo die ac nocte* contritiones catholicæ Ecclesiæ & omnium Christianorum, immo perditionem, propter ea quæ acta sunt in beatum & Deo plenum ducem veritatis & prædicatorem. Verumtamen Deo gloria, qui dedit ei virtutem & sufferentiam stabilem in tentationibus, quæ supervenerunt ei a contrariis virtutibus & viris, in expugnando & viriliter dimicando pro cultu Dei, inrefragabiliter & spe firma usque ad mortem ponens animam suam, utpote imitator ejus, qui eum constituit athletam, Dominus ejus, ad informationem pro veritate dimicare. Ea equidem, quæ inibi Romæ gesta sunt in beatum & adamantinum spiritualem patrem, sacerdotumque principem domnum Martinum, & vos scitis: qualibus periculis luctatus est, videns gladios vibratos & acutos confertos adinvicem, tentos a pluribus militibus paratum habentibus inficere enses, & commutare a vita beatum, in circuitu altaris astantibus, & in toto templo catholicæ Ecclesiæ Romæ, quæ cognominatur Constantiniana, in qua sacerdotio fungens recubabat in foribus & grabato ipse beatus æger: & quomodo contritus animis, & artubus constrictus, impulsus & expulsus, raptus & extractus ex apostolico throno, in quo Deus eum constituit loco, inspectorem sui Apostolum, & prædicatorem orthodoxum veritatis. Sed vere iste non fecit pretiosiorem animam suam se, sed posuit eam usque ad mortem, imitans, sicut dictum est, Dominum suum dicentem: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*: quo salvaret ubique errantem & perditam plebem ab insurgentibus nostris temporibus hæreticis.

Traditus igitur Romæ de catholica Ecclesia sancti Joannis, a potentibus hujus sæculi his qui hoc erant ministerio digni ministri, atque custodibus, depositus est ad portum, & conjectus est in lembo, & navigantibus, sicut scitis, euntibusque juxta Avidum [1], in insulam quæ vocatur Naxos, non concesserunt beato illi apostolico viro custodes penitus contingere terram, dolentibus prorsus pedibus ejus, cum ipsi per loca conferrent, & omnino quiescerent. Hi autem, qui per loca erant sacerdotes, & ceteri fideles regionis ipsius, dirigebant munera beato illi caussa utilitatis ejus, non

1. ἄβυδον.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 660.

εἰσὶ ταῦτα διαφόρου θελήματος, τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντιπράττοντος· ἀλλὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπίνης οἰκονομίας, οἰκειουμένης συμπαθῶς τὰ ἡμέτερα. ταῦτα γὰρ δι' ἡμᾶς ἔλεγεν, οἷς δέδωκεν παράδειγμα ὁ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος, ἵνα τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ ἑπώμεθα· καὶ μὴ τὸ ἴδιον ἕκαστος ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ κυρίου μᾶλλον ἐν πᾶσι προτιμήσῃ θέλημα. οὐκ ἀναίρεσιν οὖν, ὡς ἔφην, τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου θελήματος, ἀλλὰ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ παρὰ φύσιν ποιεῖ· καὶ δι' ὅλου φάναι, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερον, τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπιμαρτύρεται τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα Θεόν.

Καὶ ἵν' ἐπιτόμως εἴπω· διὰ τοῦ ἑνὸς θελήματος, τὸ μόνην τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως τὴν θείαν προκαθηγήσασθαι θέλησιν δηλοῦν αὐτὸν οἶμαι· διὰ δὲ τοῦ μὴ ὑπάρχειν θελήματος διαφοράν, τὸ ἐναντίον οὐκ ἔχων ἢ ἀντιπρᾶττον, ἀλλὰ τὸ συμβαῖνον δι' ὅλου καὶ ἡνωμένον· ὅθεν ἡνίκα μὲν τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐκ τῆς θεότητος προσειλῆφθαι λέγῃ, θελήματος ἑνὸς μνημονεύει· ἡνίκα δὲ τό, οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, εἰς μέσον τῷ λόγῳ προτίθησι, τὸν ἀριθμὸν ἀφεὶς, οὐκ εἰσὶ ταῦτα, φησι, διαφόρου θεμήματος, τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντικειμένου. ἐξ οὗ τὸ δύο κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐν τῷ σωτῆρι θελήματα προδήλως συνάγεται. εἰ γὰρ ἐναντίον οὐκ εἶχεν, φυσικὸν εἶχεν ὡς ἄνθρωπος. τὸ γὰρ οὐκ ἐναντίον, φυσικὸν πάντως, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ· οὐδὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει ἢ τοῖς κατὰ φύσιν παντελῶς ἐναντίον. δέος οὖν [1] πολλὰ βαίνειν, ὃ μὴ κυρίως ἐν τοῖς ἑαυτοῦ γέγραφε λόγοις, καὶ μηχανᾶσθαι τοὺς δι' ἐναντίας οἰκείας δόξης ὡς οὐκ ἀρίστης ἐπικάλυμμα ποιεῖν τ' ἀνδρὸς τὰ γράμματα, καθ' ἕτερον ταῦτα παρὰ τὸν ἐκείνου σκοπὸν παρεξηγουμένους. συνηγοροῦντα γὰρ ἔχει τὸν λόγον, πᾶσαν τοῦ ἐπηρεαστοῦ καταδρομὴν ἀπελαύνοντα.

Καὶ οὕτω μὲν ἔγωγε τὸν νοῦν ἔχειν ὑπολαμβάνω, πάσης ὄντα καθαρὸν ὑποψίας. βεβαιότερον δέ μοι τοῦτον πεποίηκεν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπανελθὼν ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος κῦρος ἀββᾶς Ἀναστάσιος, ἀνὴρ, εἰ καί τις ἄλλος, ἀρετῇ τε θείᾳ καὶ φρονήσει κεκοσμημένος· καὶ φήσας ὡς πολὺς αὐτῷ λόγος κεκίνηται πρὸς τοὺς ἐκεῖσε τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱερωτάτους ἄνδρας, διὰ τὴν πρὸς Σέργιον ἐξ αὐτῶν γραφεῖσαν ἐπιστολήν, ὅτου χάριν καὶ πῶς αὐτῇ διερωτῶν ἐνετάγη τὸ ἓν θέλημα; καὶ εὗρεν ἀσχαλῶντας ἐν τούτῳ, καὶ ἀπολογουμένους, καὶ πρὸς αὐτοῖς τὸν ταύτην ἐν λατίνοις ὑπαγορεύσαντα, κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ κύριον ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν ἁγιώτατον σύμπονον, ἰσχυριζόμενον, ὡς οὐδαμῶς ἐπίμνησιν ἐν αὐτῇ δι' ἀριθμοῦ πεποίηνται ἑνὸς τὸ παράπαν θελήματος, εἰ καὶ τοῦτο νῦν ἀνεπλάσθη παρὰ τῶν ταύτην ἑρμηνευσάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. οὔτε μὴν τὴν οἱανοῦν κυρίωσιν ἢ ἐκβολὴν τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φυσικοῦ τοῦ σωτῆρος θελήματος, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ διαβεβλημένου τελείαν ἀποσκευὴν καὶ ἀναίρεσιν, καθ' ὃ καὶ ὁ πρὸς ἄλληλα τῶν ὁμογενῶν συνίσταται πόλεμος. δεῖξαι βουλόμενος πάσης οὖσαν καθαρὰν ἁμαρτίας τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα, κατὰ τὴν τῶν ἱερωτάτων λογίων, καὶ τῶν πατρικῶν διδαγμάτων παράδοσιν. καὶ φαίνονταί πως διὰ τῶν τοιούτων λόγων, συνᾴδοντες τοῖς ἀρτίως ἐξηγηθεῖσι παρὰ τῆς ἐμῆς οὐδενίας, καὶ οἷον ἐπισφραγίζοντες τὴν ὑπὲρ Ὀνωρίου γενομένην συνηγορίαν.

Ταῦτα γοῦν ἀπολογησαμένους διαγνοὺς, ἐθαύ-

1. *f.* ἐπιβαλεῖν.

A. *Pater*; *non sunt hæc diversæ voluntatis*; *id est, contrariæ ac repugnantis, sed dispensationis humanitatis assumtæ, quæ sua compassibiliter fecit quæ nostra sunt. Ista enim propter nos dicebat, quibus dedit exemplum pietatis magister, ut sequamur vestigia ejus, & non suam unusquisque nostrum, sed Domini potius in omnibus præferat voluntatem.* Non ergo interemtionem, ut dixi, naturalis & humanæ voluntatis, sed vitiosæ, ac ejus quæ est extra naturam, facit: & ut totum fateamur, ab omni peccato Deum liberum esse testatur; qui secundum nos propter nos incarnatus est.

B. Et ut compendio dicam, per unam voluntatem solam ejus secundum carnem nativitatem eum divinam præcessisse voluntatem indicare conjicio. Per id vero quod ait, non esse voluntatis ejus diversitatem, contrarium vel repugnans quid non eum habere perhibet, sed conveniens & prorsus unitum ex toto. Unde cum nostram quidem naturam de divinitatis voluntate dicit assumtam, unius mentionem facit. Illud autem quod introducit, *Non veni facere voluntatem meam*, in medium verbo præponit, omisso numero: Non sunt, inquit, hæc diversæ voluntatis, id est contrariæ atque adversatricis. Ex quo duas secundum naturam exsistere in Salvatore voluntates manifeste colligitur. Si enim contrariam non habuit, natura-

C. lem habuit tamquam homo. Quod enim non est contrarium, naturale profecto est. Et nemo contradicet. Nihil quippe in natura, vel in his, quæ sunt secundum naturam, est omnino contrarium. Timor ergo est opinari, quod in ejus proprie non est sermonibus scriptum, & moliri adversarios propriæ opinionis tamquam non bonæ ad velamentum illius viri literas faciendum, secundum utrumque has præter illius intentionem falso referentes. Advocatum quippe habet rationis sermonem omnem calumniatoris abigentem incursum.

Et ego quidem sic se illius habere sensum existimo, ab omni suspicione purgatum. Certiorem autem mihi hunc sanctissimus fecit Presbyter, do-

D. minus videlicet Anastasius Abbas a seniori Roma reversus, vir scilicet incomparabilis, virtuteque divina & prudentia venustatus: qui afferens, quod multum sermonem moverit ad sacratissimos magnæ illius Ecclesiæ viros, propter epistolam, quæ ab eo fuerat ad Sergium scripta, percontans cujus rei gratia, vel qualiter in ea inserta fuerit una voluntas, & invenit hæsitantes in hoc, & rationem reddentes; insuper & eum, qui hanc per jussionem ejus Latinis tractaverit dictionibus, dominum videlicet Abbatem Joannem sanctissimum [2] symponum, affirmantem, quod nullomodo mentionem in ea per numerum fecit unius omnimodis voluntatis: licet hoc nunc sit fictum ab his, qui hanc in Græcam

E. vocem interpretati sunt. Verum nec quamlibet exinanitionem vel abolitionem naturalis secundum humanitatem Salvatoris voluntatis, sed ejus quæ nostra est, & reproba facta, perfectam dejectionem & interemtionem. Juxta quod & in invicem eorum quæ unius generis sunt efficitur bellum. Ostendere volens, ab omni esse peccato mundam assumtam carnem, secundum sacratissimorum eloquiorum, & paternarum doctrinarum traditionem. Et apparet qualiter hujusmodi sermones concinentes sint cum his, quæ modo sunt ab exiguitate mea recitata, & veluti astipulatores factæ pro Honorio defensionis.

Ego, cum hæc ille ratiocinando respondisset,

2. H. e. *collaboratorem*, ut infra.

rius, si sunt foris alii aliqui, qui debeant testificari? respondit Scriba: Sunt, domine, plurimi alii. Deficientes autem hi qui præsidebant, sancto & venerabili astante viro in conspectu eorum, & potissimum Spiritu eum sancto firmante, dixerunt sufficere testes. Erat quippe interpres eorum, quæ a Sancto dicebantur, verborum, Innocentius Consul filius Thomæ, qui erat ab Africa: & cum interpretaretur ea quæ a beato viro dicebantur, non ferebat, videns ignita jacula sancti Spiritus a Deo honorabili viro contra eos prolata. Ait ad Innocentium cum furore: Cur nobis interpretaris quæ dicit? Noli dicere quæ dicit.

Surgens ergo continuo Sacellarius cum plurimis qui consederant ei, ingressus est nuntiare Imperatori quæque ipse voluit. Eduxerunt autem sanctum apostolicum virum de cella judicii, magis autem ex aula Caiphæ, in gestatorio sedili sedentem, & statuerunt eum in medio atrii quod erat ante cellam Sacellarii, & Imperialis stabuli, quo consueverat omnis populus convenire, & exspectare Sacellarii ingressum. Circumdederunt eum excubitores, eratque omnibus spectaculum formidabile turbis. Post paullulum ergo, jusserunt inferri eum in solarium expositionis, ut esset ibi, quatenus prospiceret Imperator per cancellos triclinii sui ea quæ futura erant fieri. Erat itaque multitudo populorum usque ad hippodromium conferta convenientium illic. Statuerunt ergo reverentissimum virum in medio solarii dispositionis, præsentia totius Senatus subnixum hinc & inde. Facta est ergo constipatio subito non minima, & exiens ab Imperatore Sacellarius apertis janugis triclinii in solarium, dividere universum populum jussit. Veniensque ad sanctum ac venerabilem virum Martinum apostolicum, dixit ad eum: *Vide quomodo Deus te duxit, & tradidit in manus nostras. Tu nitebaris contra Imperatorem: quid tibi spei erat? Ecce dereliquisti Deum, & dereliquit te Deus*. Et continuo exclamans Sacellarius quemdam astantium excubitorum tonsorem, præcepit sine mora auferre psachnion [1] summi & apostolici atque præcipui pastoris omnium Christianorum, qui orthodoxam sanctorum Patrum & Synodorum confessionem, hoc est fidem confirmavit, & novi erroris exortos auctores, novos videlicet hæreticos, cum impiis dogmatibus eorum canonice & synodice anathematizavit. Cum ergo incidisset psachnion beati viri excubitor, & corrigiam campagiorum ejus, statim tradidit eum Sacellarius Præfecto urbis, dicens: *Tolle eum, domine Præfecte, & continuo membratim incide illum*. Cum his autem omnibus jussit astantibus anathematizare eum, quod & fecerunt. Non responderunt autem hujuscemodi voci viginti virorum animæ. Sed omnes quique hoc ipsum videbant, & sciebant quia est Deus in cælo conspector eorum quæ fiebant, dimisso vultu cum multa mæstitudine recedebant tribulati. Suscipientes ergo eum carnifices, exuerunt exterius ejus pallium sacerdotalis stolæ, & scindentes alas tunicæ, quæ erat interius a summo usque deorsum, circumposuerunt ferrea vincula in sanctam ejus cervicem, & per omne corpus ejus trahentes eum vi, non concesserunt penitus ei alicubi residere, & animam refocillare, sed a Palatio duxerunt eum publicantes & dehonestantes per medium civitatis ad Prætorium, & gladius coram eo.

Erat autem dolor magnus beato illi, & inenarrabilis: oppido enim erat fessus & infirmus, præ tantis incommodis futurus relinquere animam a pressura passionum, & tenuitate corporis. Attamen gaudens spe confortabatur in Domino: & quo magis cum afflictione & vi trahebatur, eo sereno obtutu ductus cum multa constantia animæ justus, cum uno solummodo indumento a summo discisso in duas partes, & sine cinctorio sequebatur, adeo ut interiora ejus quodammodo nuda panderentur, & multifaria quidem continuo populorum conspectis quæ fiebant, gemebant, ut veritatem dicam, & lacrymabantur. Pauci autem ministrorum satanæ gaudebant & subsannabant, & capita transeuntes sicut scriptum est movebant, dicentes: *Ubi est Deus ejus, & ubi fides ejus, & ubi doctrina ipsius?* Qui cum venisset in Prætorium dehonestatus, & a carnificibus vinculatus cum gladiis, conjecerunt eum in unum carcerum cum homicidis, & post unam quasi horam tulerunt eum inde, & transposuerunt in eam, quæ dicitur Diomedis custodia, in prætorio Præfecti. Tanta autem instantia & vi trahebant eum vinculis nexum, ut dilaniarentur crura & poplites ejus, & sanguis efflueret per ascensum scalæ ejusdem custodiæ. Sunt enim scopulosi & asperi valde, ac penitus in altum porrecti gradus. Erat autem ipse beatus præsentis vitæ proximus jam carere suppliciis, anima deficiente etiam ante gladium, cum jam non valeret conscendere cum se trahentibus. Introducentes ergo eum quomodocumque in custodiam decidentem sæpius & surgentem, posuerunt in scamno indutum calibis & catenis. Tunc enim, quando traditus est a Caipha Pilato ut crucifigeretur, hoc est a Præfecto, continuo cum exuerent eum carnifices, graviter algoribus vexabatur: erat enim intollerabilis hiems. Imposuerunt ei gravissima ferri pondera, & nullus aderat ei hominum ejus proprius, excepto uno solummodo Clerico adolescente: quique commanens ei in custodia, & superstans, lamentabatur magistrum, sicuti Petrus.

Erat etiam convinctus magister custodiæ eidem beato, quoniam sic erat mos, ut futurus pati per gladium, convinciretur magistro custodiæ. Erant ergo duæ mulieres, genitrix & nata, prænominatæ custodiæ claves tenentes, quæque aspicientes importabilem dolorem sancti illius, qui inter tot pœnarum genera, quæ aderant, algore quatiebatur durissimo: motæ compassionibus quærebant aliquam exhibere misericordiam cum eo, & contegere eum, sed non audebant propter convinctum & custodientem carnificem. Putabant enim actutum venturam censuram ut trucidaretur. Post quasdam vero horas, cum vocassent quidam ab imo ex ordine militari magistrum vigiliæ carnificem, descendente eo, una mulierum ergastulorum illorum pietatis viscere ducta, accedens amplectensque bellatorem Christi, & apostolicum patrem, portansque reclinavit eum in proprio toro suo, contegens utiliter & involvens. Mansit autem usque ad vesperum sine voce. Vespere autem facto, misit ad eum Gregorius Præfectus Eunuchus ex cubiculariis majorem domus suæ cum parvis cibariis, qui refecit eum, dicens: Ne deficias in tribulationibus, confidimus in Deum, non morieris. In quo magis aggravatus ille beatus ingemuit. Abstulerunt autem ferrea vincula continuo ab eo.

Sequenti vero die abiens Imperator in Patriarchium visendi gratia Paullum Patriarcham (proximus enim erat morti) narravit ei quæ consummata sunt in sanctissimum virum. Ingemiscens vero Paullus, & conversus, ad parietem dixit: Hei mihi! & hoc ad abundantiam judiciorum meorum actum est. Percontatus autem ab Imperatore quam-

1. *Hoc est* pallium *vel* peram. Vide Baron. ad ann. 651. num. 10. qui cum aliis legit [illegible].

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

obrem hoc dixerit, reſpondit: Numquidnam, domine, non eſt miſerabile talia pati Pontifices? Tunc attentius adjuravit Imperatorem, ſufficere ei in his quæ paſſus eſt, nihilque amplius ſuſtinere. Unde audiens beatus ille ac apoſtolicus vir, quod non ſuſcepit quod exſpectabat, non gratum habuit tale promiſſum, ſed penitus mæſtus effectus eſt. Feſtinabat enim explere bonum certamen, & abire ad eum quem deſiderabat. Interea defuncto Paullo, & Pyrrho reſidere nitente, atque quibuſdam Eccleſiæ contradicentibus & prohibentibus, libellumque ejus publicantibus in Palatio, aſſerentibuſque quoniam & a beatiſſimo Paullo anathematizatus eſt: Pyrrhus reprobatus eſt ſacerdotio propter libellum quem fecerat Romæ.

Et multa commotione facta, poſt dies octo defuncto Paullo, dirigitur ab Imperatore ad Diomedis cuſtodiam ad magnanimum Papam Demoſthenes reſcriptor & collaborator Sacellarii, & Libellifius cum eo. Intrantes vero, dixerunt ad eum: Dominator noſter eximius Imperator miſit nos ad te, dicens: Ecce in quanta gloria prius conſiſtens, in qualem ordinem te ipſum duxiſti! nemo tibi fecit hoc, ſed tu ipſe tibimetipſi. Ipſe autem nihil aliud reſpondit, niſi ſolum hoc: Gloria & gratiarum actio per omnia ſoli immortali Regi. Dicit ad eum Demoſthenes reſcriptor: Significavit tibi dominator, dic nobis ea quæ de Pyrrho expatriarcha heic & Romæ ſubſequenter geſta ſunt. Pro qua cauſſa abiit Romam: juſſus, an proprio propoſito? Reſpondens ſanctus Papa dixit: Proprio propoſito. Ait Demoſthenes: Libellum illum quomodo fecit? compellente aliquo? Reſpondit ſanctus vir: Nemine, ſed propria propoſitione. Demoſthenes inquit: Veniente Pyrrho Romam, quomodo ſuſcepit eum ſanctus vir Theodorus deceſſor tuus Papa? uti epiſcopum? Reſpondit æquanimis Papa, & quomodo non? qui prius quam veniret Pyrrhus Romam, manifeſte ſcripſit huc, hoc eſt beatus Theodorus, ad Paullum, utpote ad eum, qui indecens fecerit, & alterius thronum invaſerit. Deinde autem ſponte ſua eodem Pyrrho veniente Romam ad veſtigia beati Petri, quomodo non haberet eum ſuſcipere præceſſor meus, & honorare, ut pote epiſcopum? Reſpondens Demoſthenes dixit: Vere veritas ſic ſe habet. Unde autem ſumebat ea quæ ad uſum ſui corporis erant neceſſaria? Dicit beatus: Manifeſte de Patriarchio Romano. Ait concertator: Qualis panis dabatur ei? Reſpondit honorabilis vir: Vos domini mei, neſcitis Eccleſiam Romanam? Dico enim vobis, quia quiſquis venit illuc miſerabilis homo hoſpitari, omnia ad uſum præbentur ei, & nullum immunem ſuis donis ſanctus Petrus repellit venientium illuc: ſed panis mundiſſimus & vina diverſa dantur non ſolum ei, ſed hominibus ei pertinentibus. Si ergo in miſerabilibus hominibus hæc fiunt, qui venit etiam honorabilis ſicut epiſcopus, qualem ſumtum habet ſuſcipere? Dicit ad eum Demoſthenes: Nos didicimus, quia vi fecit libellum Pyrrhus Romæ, & quia lignea vincula ſuſtinuit, & multa dolenda paſſus eſt. Reſpondit vir ille beatus, & dixit: Nihil tale factum eſt. Nam niſi quia formidine aliqui tenentur, non poſſunt forte loqui veritatem. Hic ſunt Conſtantinopoli plurimi, qui tunc erant Romæ, & ſciunt quæ ibi geſta ſunt. Ex quibus interim ſupereſt Plato Patricius, qui tunc Exarchus erat, quippe direxit homines ſuos tunc ad Pyrrhum Romam: percontamini eum de his ſi mentior. Verumtamen, quid volumus plurima quærere? Ecce in manibus veſtris retinetis me, & quodcumque

A vultis conſummate in me: Deo indulgente in veſtra eſt poteſtate. Utique ſi membratim inciditis carnes meas, ſicuti Præfecto juſſiſtis cum me traderetis, non communico Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Ecce heic ſum, examinate me, & tentate, & invenietis experimento gratiam Dei, & fidelium ſervorum ejus. Iterum Pyrrhus in medium venit, qui totiens anathematizatus & nudatus eſt divino honore. Stupefactus autem Demoſthenes reſcriptor, & admirans ſuper hac voce æquanimis Papæ audaciam atque conſtantiam pro Chriſto in morte ſua, equidem ad hoc poſitus erat calix paſſionis. Similiter & hi qui conſequentes erant ei ſtupentes, accepto libellario ſeriatim cuncta dicta a beato viro,

B conſcribentes receſſerunt.

Fecit ergo reverentiſſimus Papa in eodem Diomedis ergaſtulo octoginta quinque dies poſt primas nonaginta tres, hoc eſt omnes ſimul CLXXVIII. Venit igitur Sagoleba ſcriba, dicens, quia juſſus ſum auferre te hinc, & transferre in domum meam, & poſt dies duos dirigere te quo juſſerit mihi Sacellarius. Interrogante autem Papa quo ducendus eſſet, vel in quem locum, noluit ei dicere. Rogabat ergo Sanctus ille, ut ſineretur in eadem cuſtodia, quouſque exſularetur, & ad horam auferretur de cuſtodia: & nec hoc conceſſum eſt ei. Sed circa occaſum ſolis dicit venerabilis Papa his qui erant in ergaſtulo: Accedite fratres, vale faciamus;

C quia ecce nunc aderit qui auferat me hinc. Et hæc dicente eo, hauſerunt ſinguli calicem. Et ſurgens ſereno vultu cum multa conſtantia atque gratiarum actione dicit ad unum concurrentium ſibi dilectum, qui erat ibi: Veni domine frater, & da mihi pacem. Erant porro præcordia fratris illius, ſicut mihi ipſe referebat in illa hora, qualia ut conjicio diſcipuli illius contemplantis Dominum in cruce. Non valens ergo, ut ajebat, cohibere ſeipſum, vocante eum beato ad oſculum, irrugiit frater ut leo. Cum eo autem inibi præſentes omnes lamentabantur terribili lamento. Anxiatus in hoc vir beatus flagitabat omnes ne ita facerent, ſereno obtutu dicens. Et impoſitis venerabilibus manibus ſu-

D per verticem ejus ſubridens ait: Bona ſunt hæc, domine frater, hæc ſunt opportuna, & te oportet ita facere? hæc ſunt pacis? cum econtra nunc debeas gaudere ſuper me. Ad quem illico cum contritione cordis reſpondit frater: Deus novit, famule Chriſti. Lætor in gloria, qua dignatus eſt Chriſtus Deus noſter propter nomen ſuum hæc te omnia pati: ſed lamentor omnium perditionem. Salutantes ergo omnes eum, receſſerunt. Veniens igitur continuo ſcriba, & auferens eum, intulit in domum ſuam. Dictum eſt ergo, quia in Cherſonam exſulatur: & poſt dies aliquot cognovimus, quia illuc clanculo navigio tranſvectus eſt ipſe ſanctiſſimus apoſtolicus vir. Veniens ergo illuc, poſt

E dies aliquot ſcripſit epiſtolam in Byzantium ad quemdam ſibi cariſſimum, ex illis videlicet, qui hunc propter Dominum, & ob rectam fidem ejus amabant.

Cum eſſet in magna tribulatione & exſilio idem ſæpe dictus pater noſter ſanctiſſimus conſtitutus, poſtulans aliquarum ſpecierum ſubſidia, propter multas & frequentes, graveſque ægrimonias corporales, anguſtiaſque omnimodas regionis illius, eo quod nihil ibi inveniretur, præcipue triticum, quod quidem illic nominabatur, non autem inveniebatur. Unde cum jurejurando ſcripſit, quia navicula illo veniente, & parum tritici habente ad commutationem ſalis, vix potuerit emere ex eo unum tritici modium quatuor ſolidis, cum multis & hoc preci-

bus. Diversas autem angustias scripsit sancta ejus anima pati se ibi; non solum corporalibus angustiis, sed etiam habitantium & dominantium ibi malis oppressus, ita ut penitus contritus male pejus moreretur, suasione videlicet dominantium in Byzantio. Quamobrem quæso vos ego humilis & peccater famulus vester, a Deo honorabiles Patres, ut quemadmodum ego visa mihi & audita diligentissime declaravi vobis, hoc est imminentes tentationes beatissimo Papæ propter rectam confessionem in Christo Domino, & propter anathematismum in novos factum hæreticos; quamquam ex multis parva, tamen quæ potui dirigere scripsi: ita & vos zelum habentibus culturæ Dei, explicate eadem, & hortamini imitari eum, & traditiones factorum Patrum retinere secundum imitationem ejus, & non communicare omnino contraria sentientibus. Obsecrantes etiam pro me indigno famulo qui scripsi, quo cum eo & vobiscum inveniam misericordiam a Christo Deo nostro in sæcula. Amen.

Obiit autem idem sanctissimus ter beatus apostolicus Martinus Papa, recens ac vera confessor & martyr Christi Dei nostri in eadem exsulatione Chersonæ, juxta ejusdem ad Dominum Deum petitionem, quam obtulit ei cum lacrymis, exiens de navi, & calcans terram illam, id est ut in ea finiret vitam, bonum certamen certans, cursum martyrii consummans, & bonam fidem servans, mense Septembrio, die sextadecima, in qua feliciffimæ martyris & fidem custodientis orthodoxam Euphemiæ, pretiosissima & beatissima secundum anni circulum celebratur memoria, indictione quartadecima. Positus est autem in tumulis Sanctorum extra muros Chersonitarum civitatis quasi stadio uno, in pretiosissimo & reverentissimo templo sanctissimæ & præ omnibus sanctis colendæ, castissimæ & immaculatæ, perbenedictæque gloriosissimæ & excellentissimæ omnium creaturarum, gratia plenissimæ, gaudium facientis & tribuentis dominæ nostræ, proprie natura & veritate solius Dei genitricis, semper virginis Mariæ, quæ cognominatur Blachernes: factus typus imitabilis omnibus, qui bene vivere & decertare elegerint & voluerint, pro ea, quæ verissime est, veritas. Cujus virginis, cujusque confessoris intercessionibus, Christus verus Deus & Salvator noster, qui ineffabiliter & sine semine ex ea processit propter genus humanum, custodiat & conservet nos, & omnes fideliter audientes, omnemque populum quem adquisivit in sinceritatem fidei & conversationem, in pace & dilectione perfecta, & omni justitia usque in finem. Cui est cum Deo patre & Spiritu sancto in deitate una substantia, æquus honor, virtus eadem, sine tempore regnum, semper principium, sceptrum juge, gloria perpes, majestas similis, per infinita sæcula. Amen.

Habet autem se prædicta epistola ejusdem sanctissimi & apostolici Papæ sic.

Indicamus germanæ caritati vestræ, domine frater, quia postquam egressi sumus ex eo quod Ivon dicitur a Constantinopoli, navigantes sancta quinta feria cœnæ Domini pertransivimus Pharum, per diversa loca transmeantes idibus Maiis, & Chersonem pervenimus. Ergo gerulus harum, qui præsentem vobis tradit epistolam, post triginta dies post nos a partibus Byzantii venit Chersonem. Et gavisi sumus super adventum ipsius, æstimantes quod expensæ missæ nobis ab Italia essent in terram hanc, quæ deberent nos eo veniente consolari. Et cum interrogassemus, cognovimus ab eo, quod nihil huc detulerit ab Italia: & miratus sum, & glorificavi Deum meum etiam in hoc, quoniam sicut scit tribulationes nostras dispensat: maxime cum fames in hac terra & necessitas talis esset, ut panis in ea tantum nominetur, non tamen penitus videatur. Quoniam nisi mittantur nobis ex partibus illis sumtus, vel a partibus Ponti, hic vivere omnino nequimus. Spiritus enim promtus est, caro vero infirma, ut etiam ipse nosti. Neque enim dispensatio quævis potest in hac terra ullatenus inveniri in solatium saltem modici sumtus. Si ergo, ut dictum est, transmissum fuerit illinc frumentum & vinum, aut oleum, & alia quædam quoquomodo, festina prout potueris mittere nobis. Neque enim hujuscemodi mala, ut reor, ostendi Sanctis, qui ibidem sunt, vel his qui sunt Ecclesiæ illius, ut usque adeo mandatum Domini parvipenderent: præsertim cum Apostolus Philippensibus scripsit, gratias agens eis, quod & Thessalonicam & semel & bis in usum sibi miserint, ubi & subdit: *Habeo autem omnia, & abundo*. Si enim peregrinos illic, id est Romæ, ita reficit sanctus Petrus; quid dicemus de nobis, qui proprii servi ejus sumus, & saltem ad momentum ministravimus ei, & in tali exsilio & afflictione consistimus? Cognitionem autem feci ad dilectionem vestram quarumdam specierum, quæ comparari debent illic: & horum quæso te more solito curam habeto, ut nostri, ad emendum & mittendum nobis propter multas necessitates nostras, & frequentes infirmitates.

Exemplar alterius epistolæ.

Omne desiderium habemus semper literis nostris caritatem vestram consolandi, & relevandi vos a solicitudine, quæ vobis de nobis est. Vobiscum vero & omnes sanctos & fratres nostros, qui curam nostri propter Dominum gerunt. Ecce & in præentiarum scribo vobis, quæ coartant nos. Veritatem dico in nomine Christi Dei nostri. Remoti enim ex omni mundana turbatione, & depositi a peccatis nostris, ecce & ipsa vita caruimus. Siquidem hi, qui in hac regione habitant, omnes gentiles exsistunt, & gentiles mores acceperunt hi, qui heic habitare noscuntur, nullam caritatem prorsus habentes, quam jugiter hominum natura & inter ipsos quoque barbaros crebra compassione demonstrat. Novit itaque Deus, nisi ex naviculis, quæ veniunt ex partibus Romaniæ, ut hi qui hic sunt nuncupant, partes videlicet Græcorum Ponticas partes vocantes. Nam nec semel de regione ista usque ad unum trimisium [1], frumentum potui comparare: sed nec alterius cujuscumque generis speciem, nisi ut prædictum est, ex naviculis quæ huc raro veniunt, ut sale onustæ recedant. Sic potuimus emere tres vel quatuor modios numismate, usque ad præsentem Septembrium mensem. Usque nunc vero non potuimus de novis geniminibus emere, nisi uno nomismate modios quatuor. Miratus sum autem, & adhuc miror indiscretionem & compassionem omnium qui quondam mihi pertinebant, & amicorum meorum ac propinquorum, quia sic funditus infelicitatis meæ obliti sunt, & nec scire volunt ut invenio, sive sim super terram, sive non sim. Miratus quoque multo magis sum in eos, qui sunt sanctissimæ Apostoli Petri Ecclesiæ, quoniam

1. H. e. tremissem, nempe tertiam solidi partem.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 654.

tantam dederunt operam de corpore ac membro A suo, id est super dilectione nostra, ad reddendos nos sine solicitudine, saltem super corporali usu, quotidianoque sumtu. Nam etsi aurum Ecclesia sancti Petri non habet, frumento tamen & vino, & aliis necessariis expensa non caret per gratiam Dei, ut modicæ saltem exhibitionis curam gessissent. Qualem putas conscientiam habemus exhibendi ante tribunal Christi accusantibus omnibus tunc & rationem reddentibus hominibus, qui ex eodem luto & massa consistunt? Quæ formido est, quæ cecidit super homines ad mandata Dei minime facienda, aut timor ubi non est timor? An subtractione usque adeo nos spiritus maligni operiunt? B An ita inimicus omni plenitudini Ecclesiæ apparui, & adversarius illis? Verumtamen Deus, qui omne vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, per intercessiones sancti Petri stabiliat corda eorum in orthodoxa fide, & confirmet contra omnem hæreticum, & adversariam Ecclesiæ nostræ personam, & immobiles custodiat, præcipue pastorem qui eis nunc præesse monstratur: quo in nullo prorsus decidentes, vel declinantes, aut dimittentes eorum, quæ in conspectu Domini & sanctorum Angelorum ejus in scriptis professi sunt, usque ad pusillum quippiam, una cum humilitate mea coronam percipiant justitiæ orthodoxæ fidei de manu Domini & Salvatoris C nostri Jesu Christi. De humili namque hoc corpore meo & ipsi Domino cura erit, ut sibi gubernare placet, sive in tribulationibus indesinentibus, sive in modico refrigerio, Dominus enim prope est, & quid solicitus sum? Spero quippe in miserationes ejus, quod non tardet modo finire meum quo jusserit cursum. Omnes vestrates propter Dominum salutate, & omnes, qui pro Dei amore meis compassi sunt vinculis. Deus excelsus potenti manu sua protegat vos ab omni temtatione, & salvet in regnum suum.

En ergo quæ scripta sunt a beatissimo Apostolico ad carissimum suum.

Igitur saltem nunc, quando a sanctitate ipsius commoniti sumus, festinemus singuli qui diligimus Dominum, & habemus æmulationem erga sanctos ejus, qui usque ad mortem in fide catholica permanserunt: & saltem ex parte reficiamus eum, & compatiamur ei, ministrantes illi ex his quæ Dominus unicuique nostrum donavit, ut & communicatores in Domino claritatis ejus efficiamur. Non autem hæc ajo, quoniam summus Sacerdos noster fuit, sed quia incruentum Christo Deo pro salute animarum nostrarum in Ecclesia vestra sacrificium obtulit, & tantum illuminavit populum confessor & prædicator veritatis effectus. Æstimo sane, quod certificari etiam irrationabilia debuerint animalia, (quanto magis vos rationabiles & sensati?) quod omnia, quæ in eum facta sunt, ob rectam fidem ejus effecta sint, & hæreticorum abdicationem. Et hoc non aliunde, nisi quia pertinaciter adversarii perdurantes nullomodo flecti, vel ad lucem veritatis converti, sed & validioribus afflictionibus & tribulationibus afficiebant, a custodia in custodiam, ab exsilio in exsilium, eos qui circa monachum Anastasium erant, qui a tempore multo hic propter Christum de loco in locum tractus afflictus est. Simili modo & domnum Maximum, & discipulum ejus. Numquid & isti rebelles sunt? Ceterum, de Pyrrho sciendum est, quoniam postquam certi facti sunt a ter beato Apostolico, ac Platone, quod sponte fecerit libellum suum, locaverunt eum in throno isto: quamquam Deus statim justo judicio suo deleverit eum de libro viventium. Similiter autem & novus Præsul, ut comperimus, Pyrrhum & prædecessores ejus, beatos patres & sanctos vocavit. Ut ergo scientes, dilecti, quia terribilem judicem habemus, qui venturus est judicare cogitationes & actus nostros, & exquirere rectam fidem suam, sapientiam fortem & stabilem, sicuti suscepimus, in Domino teneamus cum patientia multa. Sanctos quoque patres nostros, saltem ut unum ex egenis, singuli secundum vires reficiamus, & consolemur tribulationes eorum. Et quidem de sanctissimo & famulo Christi Dei nostri apostolico di-D cta sint. De cetero vero necessarium duxi, etiam de divinitus honoratis & illustratis patribus nostris & concertatoribus ejus dilectioni vestræ significare.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

γενομένης μεταξὺ τοῦ κυροῦ ἀββᾶ Μαξίμου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ Σεκρέτου.

Τῇ ἡμέρᾳ ᾗ προσωρμίσθησαν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ὅ, τε κύριος Μάξιμος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, περὶ δυσμὰς ἡλίου, ἐλθόντες δύο μανδάτορες μετὰ δέκα ἐκσκουβιτόρων, ἐπῆραν αὐτοὺς ἐκ τοῦ πλοίου γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους· καὶ μερίσαντες αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐφύλαξαν εἰς διάφορα ἐκσκούβιτα, καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς ἀναφέρουσιν αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ εἰσάγουσι τὸν γέροντα, ἐν ᾧ τόπῳ συνήχθη ἡ σύγκλητος, καὶ πολὺς ἄλλος ὄχλος· καὶ παριστῶσιν αὐτὸν μέσον τῶν ἀρχόντων καθημένων, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Σακελλάριος μετ' ὀργῆς πολλῆς καὶ μανίας· χριστιανὸς εἶ; καὶ εἶπε, χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, χριστιανός εἰμι. καὶ λέγει ἐκεῖνος, οὐκ ἔστιν ἀληθές. ἀπεκρίθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ· σὺ λέγεις, οὐκ εἰμι. ἀλλ' ὁ Θεὸς λέγει εἶναί με, καὶ διαμένειν χριστιανόν. καὶ πῶς, φησιν, εἴπερ χριστιανὸς εἶ, μισεῖς τὸν βασιλέα; ἀποκριθεὶς ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος, ἔφη· καὶ πόθεν δῆλον; τὸ γὰρ μῖσος, ψυχῆς ἐστι κεκρυμμένη διάθεσις, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἀγάπη. καὶ λέγει αὐτῷ· ἐξ ὧν ἐποίησας, πᾶσιν ἐγένου φανερὸς, ὅτι μισεῖς τὸν

RELATIO MOTIONIS

factæ inter domnum Maximum monachum, & socium ejus, coram principibus in Secretario.

Die qua domnus Maximus, & is qui cum eo erat, penes hanc regiam Urbem applicuerunt, circa occasum solis, venientes duo manda-E tores una cum decem excubitoribus tulerunt eos e navi nudos & discalceatos, & separatos eos ab invicem custodierunt in diversis excubitibus. Et post dies aliquot adducunt eos in palatium, & introducunt senem in locum, in quem Senatus collectus est, & alia multa turba: & exhibent eum in medium sedentium principum. Et dicit ei Sacellarius cum ira multa & furore: Christianus es? Et dicit: Gratia Christi Dei universorum Christianus sum. Et dicit ille: Non est verum. Respondit Dei servus: Tu dicis, sed Deus scit esse me Christianum. Et quomodo, inquit, si Christianus es, odio habes Imperatorem? Respondens Dei servus ait: Et unde hoc claret? odium quippe mentis est occultus affectus, quemadmodum & dilectio. Et dicit ei: Ex his quæ fecisti cunctis factum est manifestum, quod odio habeas Imperatorem & Rem-

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 654.

βασιλέα, καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. σὺ γὰρ μόνος Αἴγυπτον καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ Πενταπολιν καὶ Τρίπολιν καὶ Ἀφρικὴν Σαρακηνοῖς παρέδωκας. καὶ τίς τούτων ἀπόδειξις, ἔφη; καὶ παραφέρουσιν Ἰωάννην τὸν γενόμενον Σακελλάριον Πέτρου τοῦ γενομένου στρατηγοῦ Νουμηδίας τῆς Ἀφρικῆς λέγοντα, ὅτι πρὸ εἰκοσιδύο ἐτῶν ὁ πάππος τοῦ δεσπότου ἐκέλευσε τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ λαβεῖν στρατὸν, καὶ ἀπελθεῖν εἰς Αἴγυπτον κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἔγραψέ σοι ὡς πρὸς δοῦλον τοῦ Θεοῦ λαλῶν, πληροφορίαν ἔχων εἰς σὲ ὡς ἅγιον ἄνθρωπον, εἰ συμβουλεύεις αὐτῷ ἀπελθεῖν. καὶ ἀντέγραψας αὐτῷ, λέγων, μηδὲν τοιοῦτο ποιῆσαι, ἐπειδὴ οὐκ εὐδοκεῖ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ, συμπραχθῆναι τὴν πολιτείαν τῶν Ῥωμαίων. λέγει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἀληθεύῃ, πάντως ἔχεις καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ Πέτρου καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν; παρενεχθῶσι, καὶ ὑπόκειμαι ταῖς δοκούσαις τῷ νόμῳ ποιναῖς. καὶ λέγει· ἐγὼ οὐκ ἔχω ἐπιστολὴν, ἀλλ᾽ οὔτε οἶδα, εἰ ὅλως ἔγραψέ σοι. ἀλλ᾽ ἐν τῷ φοσάτῳ ταῦτα κατ᾽ ἐκεῖνον ἐλάλουν πάντες τὸν καιρόν. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· εἰ τὸ φοσᾶτον ὅλον τοῦτο διελάλει, πῶς σὺ μόνος τοῦτο συκοφαντεῖς με; ἐθεώρησάς μέ ποτε, ἢ ἐγώ σε; καὶ λέγει, οὐδέποτε. τότε στραφεὶς πρὸς τὴν σύγκλητον ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος, εἶπεν· εἰ δίκαιόν ἐστι τοιούτους παρακομίζεσθαι κατηγόρους, ἢ μάρτυρας, κρίνατε. ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ οἵῳ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεσθέ, φησιν, ὁ τῶν ὅλων Θεός.

Καὶ μετὰ τοῦτον φέρουσι Σέργιον τὸν Μαγουδὰν, λέγοντα· πρὸ ἐννέα ἐτῶν ὁ μακάριος Ἀββᾶς Θωμᾶς ἐλθὼν ἀπὸ Ῥώμης εἶπέ μοι, ὅτι ὁ πάππας Θεόδωρος ἔπεμψέ με πρὸς τὸν πατρίκιον Γρηγόριον, ἵνα εἴπω αὐτῷ, μὴ φοβηθῆναί τινα. ὁ γὰρ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ ἀββᾶς Μάξιμος, ἐθεώρησεν ὄναρ, ὅτι κατ᾽ οὐρανοὺς εἰς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἦσαν δῆμοι ἀγγέλων. καὶ οἱ μὲν εἰς ἀνατολὰς ἔκραζον, Κωνσταντῖνε Αὔγουστε, τοῦ βίγκας· οἱ δὲ εἰς δυσμὰς ἐβόων, Γρηγόριε Αὔγουστε, τοῦ βίγκας· καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ φωνὴ τῶν εἰς δυσμὰς, τὴν τῶν εἰς ἀνατολὴν φωνήν. καὶ τότε κραυγάζει ὁ Σακελλάριος· ἔπεμψέ σε ὁ Θεὸς καυθῆναι εἰς τὴν πόλιν ταύτην. λέγει ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, καθαίροντί με τῶν ἑκουσίων κακῶν, δι᾽ ἀκουσίου κολάσεως· πλὴν, οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι᾽ οὗ σκάνδαλον ἔρχεται. ὄντως οὐκ ἔδει τοιαῦτα λαλεῖσθαι παρουσίᾳ χριστιανῶν· οὐδὲ ἀτιμωρήτους μένειν τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας πρὸς τὸ ἀρέσαι ἀνθρώποις, σήμερον οὖσι, καὶ αὔριον οὐκ οὖσι. ταῦτα ζῶντος Γρηγορίου ἔδει τοῦτον εἰπεῖν, καὶ γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ τὴν εἰς αὐτὸν εὔνοιαν. δίκαιον δέ ἐστι, εἰ καὶ ὑμῖν παρίσταται, τὸν πρὸ τούτου συκοφάντην ἐκβιασθῆναι ἀπελθεῖν ἐνέγκαι τὸν πατρίκιον Πέτρον, καὶ τοῦτον τὸν ἀββᾶν Θωμᾶν, κἀκεῖνον τὸν μακάριον πάππαν Θεόδωρον· καὶ τότε παρουσίᾳ πάντων, ἔλεγον τῷ πατρικίῳ Πέτρῳ· εἰπὲ, κύριε ὁ πατρίκιος, ἔγραψάς μοί ποτε περὶ ὧν εἶπεν ὁ Σακελλάριός σου, ἢ ἐγώ σοι; καὶ ὅταν κατετίθετο, ὑπὸ κόλασιν ἐγενόμην. ὁμοίως δὲ καὶ τῷ μακαρίῳ Πάππᾳ· εἰπὲ δέσποτα, ἐγώ σοί ποτε ὄναρ ἀφηγησάμην; καὶ ὅταν ἤλεγξέ με, ἐκείνου ἦν τὸ ἔγκλημα, οὐκ ἐμοῦ τοῦ ἑωρακότος. ἀπροαίρετον γὰρ πρᾶγμα τὸ ὄναρ· μόνα δὲ τὰ προαιρετικὰ κολάζει ὁ νόμος, εἴπερ αὐτῷ ἐναντιοῦται. τότε λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Τρωΐλος· παίζεις Ἀββᾶ, οὐκ οἶδας ποῦ εἶ; ὁ δὲ, οὐ παίζω, ἀλλὰ πενθῶ τὴν ζωήν μου συντηρηθεῖσαν μέχρι τοῦ νῦν,

A publicam ejus. Tu enim solus Ægyptum & Alexandriam, & Pentapolim, & Africam Saracenis tradidisti. Et quæ est, infit, horum approbatio? Et falso inducunt Joannem, qui fuerat Sacellarius Petri quondam Prætoris Numidiæ provinciæ Africæ, dicentem: Quia ante viginti duos annos avus dominatoris jussit beatæ memoriæ Petro exercitum sumere, & pergere in Ægyptum contra Saracenos: & scripsit tibi tamquam ad servum Dei loquens, certitudinem habens in te, ut pote in homine sancto, si des ei consilium abire. Et rescripsisti ei, dicens: Nil tale facere, quoniam non bene placitum est coram Deo, ut imperio Heraclii & generis ejus cooperetur respublica Romanorum. Dicit B servus Dei: Si veritatem loquitur, utique habet & Petri ad me, & meam ad ipsum epistolam, quæ deferantur, & subjaceo pœnis a legibus constitutis. Et dicit: Ego non habeo epistolam, sed nec novi si omnino scripserit tibi. Verum hæc in castris per illud tempus omnes loquebantur. Et dicit ad eum Dei servus: Si exercitus totus hoc fatebatur, quomodo tu solus super hoc me accusas? Vidisti me aliquando, vel ego te? At ille: Numquam. Tunc Dei servus ad Senatum conversus dixit: Si justum est tales adducere calumniatores, vel testes, judicate: [a] *In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; & in qua mensura metiemini, metietur de vobis*, ait C omnium Dominus.

Et post hunc adducunt Sergium Magudam dicentem: Ante annos novem beatus Abba Thomas veniens Roma dicit mihi: Papa Theodorus misit me ad Gregorium Patricium, ut dicerem ei, ne quisquam timeret. Servus enim Dei Abba Maximus vidit visionem, quod in cælis ad Orientem & Occidentem chori essent Angelorum. [1] Hi vero qui erant in Occidente vocem emittebant, dicentes: Gregori Auguste tu vincas, & magis sonuit vox Occidentalium, quam Orientalium voces. Et tunc clamabat Sacellarius: Misit te Deus, ut incendaris in hac urbe. Dicit Dei servus: Gratias ago Deo, D qui emundat me a spontaneis malis per supplicium non spontaneum. [b] *Verumtamen væ mundo ab scandalis. Necessitas enim est, ut veniant scandala: væ autem per quem scandalum venit*. Vere non oportebat ut talia dicerentur in præsentia Christianorum, nec impunitos manere illos, qui talia fingunt ad placendum hominibus, qui hodie sunt, & cras non sunt. Hæc ut iste diceret dum Gregorius adviveret oportebat, qui & notam illi facere debuit suam circa eum devotionem. Justum autem esset, si & vobis quoque videtur, ut accusator, qui hunc præcessit, cogeretur abire, ducturus Petrum Patricium, & iste Abbatem Thomam, & ille beatum Papam Theodorum. Et tunc in præsentia cuncto- E rum dicere Patricio Petro: Dic, domine Patrici, scripsisti mihi aliquando super his quæ dixit Sacellarius tuus, aut ego tibi? Et cum adquievisset, sub supplicio fierem. Similiter & beato Papæ: Dic domine, ego tibi aliquando somnium enarravi? Et cum convicisset me, illius esset crimen, non meum, qui videram. Res enim non voluntaria est somnium. Porro sola quæ sunt voluntaria punit lex, si dumtaxat sibi fuerint adversata. Tunc dicit ei Troilus: Jocaris Abba: Nescis ubi sis? Qui respondens ait: Non jocor, sed lugeo vitam meam hactenus con-

a Matth. vii. 2. *b* Matth. xviii. 7.

1. *In Græco, & illi quidem qui ad Orientem, clamarent: Constantine Auguste, tu vincas. Hi vero cet.* Sirm.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654

ἵνα τοιούτων λάβω πεῖραν φαντασμάτων. λέγει Ἐπιφάνιος ὁ πατρίκιος· ὁ Θεὸς γινώσκει, καλῶς ποιεῖ παίζων αὐτὰ, ἐὰν οὐκ εἰσὶν ἀληθῆ. μεθ' ὃν ὁ Σακελλάριος πάλιν πρὸς αὐτὸν μετ' ὀργῆς εἶπεν· ἁπλῶς πάντες ψεύδονται, καὶ σὺ μόνος ἀληθεύεις; καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος, συνδακρύσας τῷ λόγῳ· ἐξουσίαν ἔχετε, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ζωῶσαι καὶ θανατῶσαι· πλὴν ἐὰν οὗτοι ἀληθεύωσι, καὶ ὁ σατανᾶς φύσει Θεός ἐστιν. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν, ὥσπερ οὖν οὐδέ ἐστιν, οὐδὲ οὗτοι ἀλήθευσαν. μήτε γὰρ ἀξιωθῶ μετὰ χριστιανῶν θεωρῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑπερουσίου Θεοῦ, ποιητοῦ τε καὶ δημιουργοῦ, καὶ προνοητοῦ καὶ κριτοῦ καὶ σωτῆρος τῶν ὅλων, εἴ ποτε ὄναρ τοιοῦτον ἀφηγησάμην, ἢ ἄλλου ἀφηγουμένου ἤκουσα, εἰ μὴ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ παρὰ τοῦ κυροῦ Σεργίου τοῦ εὐνοίκου τῆς βασιλείας.

Εἶτα τρίτον συκοφάντην προβάλλονται, Θεόδωρον τὸν υἱὸν Ἰωάννου τοῦ κανδιδάτου λεγομένου, τὸν ἐπίκλην Χιλὰ, τὸν νῦν γαμβρὸν τοῦ κυροῦ Πλάτωνος τοῦ πατρικίου, λέγοντα· ὅτι συντυχίας μεταξὺ ἡμῶν ἐν Ῥώμῃ γενομένης περὶ τῶν βασιλέως, διέσυρε τὸ λαλούμενον, βυτία ποιῶν καὶ λαιβία. πρὸς ὃν εἶπεν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· οὐδέποτε διελέχθην σοι, εἰ μὴ ἅπαξ μετὰ τοῦ ὁσιωτάτου πρεσβυτέρου κυροῦ Θεοχαρίστου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐξάρχου, διὰ τὸν πριμικήριον, προτραπεὶς διὰ γραμμάτων περὶ τούτου. καὶ ἐὰν εὑρεθῶ ψευδόμενος, ἀπολαύω.

Καὶ μετὰ τοῦτον, τέταρτον ἄγουσι Γρηγόριον τὸν υἱὸν Φωτεινοῦ, λέγοντα· ὅτι ἀπῆλθον εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀββᾶ Μαξίμου ἐν Ῥώμῃ, κἀμοῦ εἰπόντος, ὅτι καὶ ἱερεύς ἐστιν ὁ βασιλεὺς, εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ἀναστάσιος ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· μὴ ἀξιωθῇ εἶναι ἱερεύς. εὐθέως λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· φοβήθητι τὸν Θεὸν κύριε Γρηγόριε. οὐδὲν παντελῶς ἐν τῇ περὶ τούτων διαλέξει λελάληκεν ὁ σύνδουλός μου. καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς τὴν γῆν, λέγων τῇ συγκλήτῳ· ἀνάσχεσθε τοῦ δούλου ὑμῶν, καὶ πάντα λέγω ὡς ἐλαλήθη, καὶ ἐλέγξει με ἐὰν ψεύσωμαι. ὁ κύριός μου οὗτος Γρηγόριος ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, ἠξίωσεν ἐλθεῖν εἰς τὸ κελλίον τοῦ δούλου ὑμῶν· ὃν θεωρήσας, ὡς ἔθος μοι ἐστὶν, ἔρριψα ἐμαυτὸν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσεκύνησα αὐτῷ· καὶ ἠσπασάμην αὐτὸν, καὶ εἶπον αὐτῷ μετὰ τὸ καθίσαι· τίς ἡ αἰτία τῆς ποθητῆς παρουσίας τοῦ δεσπότου μου; καὶ εἶπεν· ὁ ἀγαθὸς καὶ θεοστεφὴς ἡμῶν δεσπότης, φροντίζων τῆς εἰρήνης τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, ἐποίησε κέλευσιν πρὸς τὸν θεοτίμητον πάππαν, πέμψας καὶ προσφορὰν εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, προτρεπόμενος αὐτὸν ἑνωθῆναι τῷ προέδρῳ Κωνσταντινουπόλεως· ἅπερ πεμφθῆναι διὰ τῆς ἐμῆς μετριότητος κατηξίωσε τὸ εὐσεβὲς αὐτοῦ κράτος. καὶ εἶπον, δόξα Θεῷ τῷ ποιήσαντί σε ἄξιον τῆς τοιαύτης διακονίας. πλὴν, ἐπὶ ποίῳ τρόπῳ γενέσθαι τὴν ἕνωσιν ἡ αὐτοῦ θεοστεφὴς ἐκέλευσε γαληνότης, πάλιν εἰπὲ, εἴπερ οἶδας; καὶ εἶπας, ἐπὶ τῷ τύπῳ. καὶ ἔφην, ἀδύνατον, ὡς οἶμαι, τοῦτο καθέστηκεν· οὐ γὰρ ἀνέχονται οἱ Ῥωμαῖοι συναναιρεθῆναι ταῖς τῶν ἀκαθάρτων αἱρετικῶν φωναῖς, τὰς τῶν ἁγίων πατέρων φωτοφόρους φωνάς· ἢ τῷ ψεύδει συναποσβεσθῆναι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τῷ σκότει συναφανισθῆναι τὸ φῶς. οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ἔσται τὸ προσκυνούμενον, εἰ γένηται τῶν θεοδιδάκτων λόγων ἀναίρεσις. καὶ εἶπας, οὐκ ἀναίρεσιν τῶν ἱερῶν τύπος ποιεῖται φωνῶν, ἀλλὰ σιωπὴν, ἵνα τὴν εἰρήνην οἰκονομήσωμεν. καὶ εἶπον, ἔστι παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ σιωπὴ, καὶ ἀναίρεσις. ὁ Θεὸς γὰρ εἶπε διὰ τοῦ Δαβίδ· οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. οὐκοῦν εἰ μὴ λαλοῦνται καὶ ἀκούονται οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι, οὐδὲ ὅλως εἰσὶ, κατὰ τὴν γραφήν. καὶ εἶπας, μὴ βάλῃς με εἰς ὕλας· ἐγὼ ἀρκοῦμαι τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ. καὶ πῶς δύνασαι τῷ ἁγίῳ ἀρκεῖσθαι συμβόλῳ, ἔφην,

A servatam, ut hujuscemodi experimentum præstigiorum percipiam. Et dicit domnus Epiphanius: Deus novit, bene facit, deludens eos si vera non sunt. Post quem, Sacellarius iterum cum ira dixit ad eum: Absolute omnes mentiuntur, & tu solus verum dicis? Et respondens servus Dei, audito verbo cum lacrymis ait: Potestatem habetis, permittente Deo, & vivificandi, & mortificandi. Verumtamen, si isti veritatem dicunt, & satanas natura Deus est. Si autem non est, sicut nec est, nec isti veritatem dixerunt. Denique nec merear cum Christianis videre adventum supersubstantialis Dei, factoris videlicet, conditoris, & creatoris, & provisoris, ac judicis, & salvatoris universorum, si B somnium tale aut vidi, aut alio referente audivi, excepta hora hac a domno Sergio dilecto imperii.

Dein tertium calumniatorem proponunt, Theodorum filium Joannis dudum candidati, cognomento Chila, qui gener est nunc domni Platonis Patricii, dicentem: Quia collocutione inter nos Romæ facta de imperio, detraxit quod dicebatur, mutiens & subsannationes faciens. Ad quem servus Dei dixit: Numquam disputavi tecum, nisi semel cum sanctissimo presbytero domno Theocharisto Exarchi fratre propter Primicerium, jussus per literas super hoc. Quod si repertus fuero mentiens, recipiam.

Et post hunc quartum adducunt Gregorium fi- C lium Photini, dicentem: Quia perrexi Romam ad cellulam abbatis Maximi: & me dicente quia & sacerdos est Imperator, dixit abbas Anastasius discipulus ejus: non sit dignus fore sacerdos. Et statim dixit ad eum servus Dei: Time Deum, domne Gregori, nil tale hujuscemodi disputatione conservus meus locutus est. Et cum semet projecisset in terram, Senatui dixit: Sustinete servum vestrum, & omnia dico vobis sicuti dicta sunt: & arguat me si mentitus fuero. Hic dominus meus Gregorius veniens Romam dignatus est venire ad cellulam servi vestri. Quo viso, sicuti moris est mihi, projeci meipsum in terram, & adoravi eum, & osculatus sum, & dixi ei post sessionem: Quæ caussa est desiderabilis adventus domini mei? At ille: Bonus, inquit, & a Deo confortatus dominator noster, solicitudinem habens pacis sanctarum D Dei Ecclesiarum, jussionem fecit ad divinitus honoratum Papam, missa etiam oblatione ad sanctum Petrum, hortatus est eum, quo se Præsuli Constantinopolitano uniret, quæ mitti per mediocritatem meam dignatum est pium ejus imperium. Et dixi: Gloria Deo, qui fecit te dignum hujusmodi ministerio. Verumtamen sub quo fieri modo unitatem a Deo coronata ejus jussit tranquillitas, si nosti? Et dixisti: Sub typo. Et dixi: Impossibile, ut opinor, est hoc. Non enim patiuntur Romani auferri una cum impuris hæreticorum vocibus sanctorum Patrum luciferas voces, vel simul cum mendacio veritatem exstingui, aut cum tenebris lumen pariter dissipari. Nil nobis quod adore- E tur erit, si divinitus ostensorum fuit verborum ablatio. Et dixisti: Non ablationem sacrarum typus efficit vocum: sed taciturnitatem, ut dispensemus pacem. Et dixi: Est apud divinam Scripturam taciturnitas etiam demtio. Deus enim per David dixit: [a] *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*. Ergo nisi dicantur & audiantur sermones qui de Deo sunt, nec omnino sunt secundum Scripturam. Et dixisti: Ne mittas me in silvas: ego sancto contentus sum symbolo. Et quomodo, dixi, potes sancto esse contentus sym-

[a] Psalm. XVIII. 3.

δεχόμενος τὸν τύπον; καὶ τί βλάπτει τὸ δέχεσθαι τὸν τύπον, καὶ λέγειν τὸ σύμβολον; ἔφης. λέγω, ὅτι προφανῶς ἀναιρεῖ τὸ σύμβολον ὁ τύπος. καὶ εἶπας, διὰ τὸν κύριον, πῶς; εἰπέ μοι, ἔφην, τὸ σύμβολον, καὶ γνῶθι πῶς ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ τύπου. καὶ ἤρξω τοῦ λέγειν· πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. ἐπίσχε, εἶπον, μικρὸν, καὶ μάθε πῶς ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ πίστις ἤρνηται. ποιητὴς γὰρ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς, θελήσεως καὶ ἐνεργείας φυσικῆς ἐστερημένος, εἴπερ θελήσας, ἀλλ' οὐκ ἀναγκασθεὶς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἴπερ ἀληθεύει ἐν πνεύματι Δαβὶδ, πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. εἰ δὲ οἰκονομίας χάριν συναναιρεῖται τῇ κακοπιστίᾳ ἡ σωτήριος πίστις, χωρισμὸς Θεοῦ παντελὴς, ἀλλ' οὐχ ἕνωσις Θεοῦ ἐστι τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς λεγομένης οἰκονομίας. καὶ γὰρ αὔριον οἱ δυσώνυμοι Ἰουδαῖοι λέγουσιν· οἰκονομήσωμεν τὴν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην, καὶ ἑνωθῶμεν, καὶ περιέλωμεν ἡμεῖς μὲν τὴν περιτομὴν, καὶ ὑμεῖς τὸ βάπτισμα, καὶ μηκέτι ἀλλήλους πολεμήσωμεν. τοῦτο Ἀρειανοί ποτε προέτειναν ἐγγράφως ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, λέγοντες· περιέλωμεν τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ἑτεροούσιον, καὶ ἑνωθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι. καὶ οὐ κατεδέξαντο οἱ θεοφόροι πατέρες ἡμῶν· ἀλλ' εἵλοντο μᾶλλον διώκεσθαι καὶ ἀποθανεῖν, ἢ σιωπῆσαι φωνὴν παραστατικὴν τῆς μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπερουσίου θεότητος· καὶ ταῦτα συνεπιτιθεμένου τοῖς τὰ τοιαῦτα προτείνουσι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καθὼς πολλοῖς ἱστόρηται τοῖς φιλοπόνως τὰ τότε γενόμενα γράψασι. καὶ οὐδεὶς τῶν βασιλέων ἠδυνήθη μέσαις φωναῖς πεῖσαι τοὺς θεοφόρους πατέρας συμβιβασθῆναι τοῖς ἐπ' αὐτῶν αἱρετίζουσι· ἀλλὰ ταῖς τρανοῖς καὶ κυρίαις, καὶ καταλλήλοις τῷ ζητουμένῳ δόγματι ἐκέχρηντο, λέγοντες προφανῶς· ὅτι ἱερέων ἐστὶν τὸ ζητεῖν, καὶ ὁρίζεσθαι περὶ τῶν σωτηρίων δογμάτων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. καὶ εἶπας· τί οὖν; οὐκ ἔστι πᾶς βασιλεὺς χριστιανὸς καὶ ἱερεύς; καὶ εἶπον, οὐκ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ παρίσταται θυσιαστηρίῳ, καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου ὑψοῖ αὐτὸν, λέγων, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. οὔτε βαπτίζει, οὔτε μύρου τελετὴν ἐπιτελεῖ, οὔτε χειροθετεῖ, καὶ ποιεῖ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους· οὔτε χρίει ναούς· οὔτε τὰ σύμβολα τῆς ἱερωσύνης ἐπιφέρεται, ὠμοφόριον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὥσπερ τῆς βασιλείας τόν τε στέφανον καὶ τὴν ἁλουργίδα. καὶ πῶς ἡ γραφὴ βασιλέα καὶ ἱερέα λέγει εἶναι τὸν Μελχισεδέκ; ἔφης. καὶ εἶπον, ἑνὸς τοῦ φύσει βασιλέως Θεοῦ τῶν ὅλων γενομένου φύσει διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀρχιερέως, εἷς ὑπῆρχε τύπος ὁ Μελχισεδέκ. ὡς δέ γε κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἕτερον εἶναι λέγεις βασιλέα καὶ ἱερέα, καὶ τὰ λοιπὰ τόλμησον εἰπεῖν, τὸ, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητον, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς ἔχοντα. καὶ σκόπει τὸν ἐκ τούτου ἀναφυόμενον κακόν. ἄλλος γὰρ εὑρεθήσεται Θεὸς ὁ τοιοῦτος ἐνανθρωπήσας, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν τὴν ἡμῶν ἱερουργῶν σωτηρίαν.

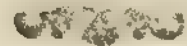
Πλὴν, τί θέλομεν διὰ πολλῶν ἐλθεῖν; εἰς τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, μετὰ τοὺς ἀρχιερέας καὶ ἱερέας καὶ διακόνους, καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος, μετὰ τῶν λαϊκῶν οἱ βασιλεῖς μνημονεύονται, λέγοντος τοῦ διακόνου· καὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων λαϊκῶν, Κωνσταντίνου, Κώνσταντος, καὶ τοὺς λοιπούς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ζώντων μνημονεύει βασιλέων, μετὰ τοὺς ἱερωμένους πάντας. ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος, κράζει ὁ Μηνᾶς· ταῦτα λέγων ἔσχισας τὴν ἐκκλησίαν. καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· εἰ ὁ λέγων τὰ τῶν ἁγίων γραφῶν, καὶ τὰ τῶν ἁγίων πατέρων

A bolo, suscipiens typum? Et quid lædet suscipere typum, & dicere symbolum? asseruisti. Ajo, Quoniam evidenter obtruncat symbolum typus. Et dixisti: Quomodo propter Dominum! Recitemus, dixi, symbolum, & scito qualiter obtruncetur a typo. Et cœpisti dicere: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium. Attende, dixi, paullulum, & disce qualiter apud Nicæam convenientium fides negetur. Factor enim non esset Deus, voluntate ac operatione naturali privatus, si volens & non coactus fecit cælum & terram, si veritatem profert David in spiritu, dicens: [a] *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit, in cælo & in terra, in* B *mari & in omnibus abyssis*. Si autem, dispensationis gratia, una cum credulitate nequam salutaris demitur fides, separatio Dei fit omnimoda: sed non unitas est hujusmodi species ejus quæ dicitur dispensatio. Si quidem cras nefandi Judæi dicent: Dispensemus in alterutros pacem & uniamur, & amputemus nos quidem circumcisionem, vos vero baptismum, & non jam invicem impugnemus. Hoc & Ariani aliquando prætenderunt in scriptis sub Magno Constantino dicentes: Auferamus dictum Unius substantiæ, & Alterius substantiæ, & uniantur Ecclesiæ. Et non id admiserunt deiferi patres nostri, sed elegerunt potius persecutionem pati & mori, quam tacere vocem comprobantem unam Patris & C Filii, & Spiritus sancti supersubstantialem deitatem: & hæc cohibente his qui hæc prætendebant Magno Constantino, sicut a multis refertur, qui ea quæ tunc gesta sunt studiose scripserunt. Et nullus Imperatorum potuit mediis vocibus suadere deiloquis patribus, ut convenirent in ea quæ ipsi sectabantur: sed expressis vocibus ac propriis, & dogmati quod quærebatur congruis usi sunt; dicentes liquido, quoniam sacerdotum est quærere ac diffinire de salutaribus Ecclesiæ catholicæ dogmatibus. Et dixisti: Ergo non est omnis Christianus Imperator etiam sacerdos? Et dixi, Non est. Neque enim astat altari, neque post sanctificationem panis exaltat eum, dicens: Sancta sanctis. Neque D baptizat, neque chrismatis confectionem patrat, neque facit episcopos, vel presbyteros, aut diaconos, neque linit Ecclesias, neque indicia sacerdotii fert, superhumerale scilicet & Evangelium, quemadmodum Imperii coronam & purpuram. Et dixisti: Et quomodo Scriptura regem & sacerdotem dicit esse Melchisedec? Et dixi: Unius natura regis cunctorum Dei, natura etiam ob salutem nostram Pontificis facti, unus erat typus Melchisedec. Quod si secundum ordinem Melchisedec, alium dicis esse regem & sacerdotem; & reliqua præsume dicere, id est: [b] *Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem*. Et adverte quod ex hoc oriri E valeat malum. Alius quippe talis reperietur Deus incarnatus secundum ordinem Melchisedec, & non secundum ordinem Aaron salutem nostram perficiens.

Verumtamen, quid volumus per multa discurrere? Inter sacras oblationes supra sanctam mensam post pontifices, & sacerdotes, & diaconos, omnemque sacratum ordinem, cum laicis Imperatores memorantur, dicente diacono: Et eorum, qui in fide dormierunt, laicorum, Constantini, Constantis, & ceterorum. Sic autem & vivorum memoriam facit Imperatorum post sacratos omnes. Hæc eo dicente, clamat Mennas: Hæc dicens scidisti Ecclesiam. Et dicit ad eum: Si is qui dicit ea quæ sanctarum sunt Scripturarum, atque sancto-

[a] Psalm. CXXXIV. 6. [b] Hebr. VII. 3.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 654.

σχίζει τὴν ἐκκλησίαν, ὁ ἀναιρῶν τὰ τῶν ἁγίων δόγ- A ματα, τί δειχθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ ποιῶν, ὧν χωρὶς, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο, ἐκκλησίαν εἶναι δυνατόν; καὶ στραφεὶς ὁ Σακελλάριος, εἶπε τοῖς ἀνθρώποις τοῦ Ἐξάρχου μετὰ κραυγῆς· εἴπατε τῷ Ἐξάρχῳ, τοιοῦτον ἄνθρωπον ὤφειλες ἐάσαι ζῆν ὅπου ἄρχεις; καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔξω, εἰσάγουσι τὸν μαθητήν. καὶ ἀπαιτοῦντες αὐτὸν κατειπεῖν τοῦ ἐπιστάτου, ὡς θλίψαντος Πύῤῥον, ἀπεκρίνατο ἠρεμαίᾳ τῇ φωνῇ τὰ τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐδεὶς ἐτίμησε Πύῤῥον ὡς ἐτίμησε [1]. καὶ κελεύεται κράξαι; καὶ ἐπείπερ οὐ κατεδέξατο τῆς πρεπούσης μοναχοῖς εὐλαβοῦς φωνῆς ξενωθῆναι, κελεύει τυπῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρεστώτων· καὶ πυγμαῖς αὐτὸν βαλόντες, ἡμιθανῆ αὐτὸν πεποιήκασι. καὶ ἀπολύσαντες αὐ- B τοὺς εἰς τὰ δεσμωτήρια, καταλαμβάνει τὸν γέροντα ὁ Μηνᾶς, λέγων παρουσίᾳ τῶν ἀρχόντων· ἔβαλέ σε ὁ Θεὸς, καὶ ἤγαγέ σε ὧδε, ἵνα ἀπολάβῃς, ὅσα εἰς ἄλλους ἐποίησας, πλανῶν πάντας εἰς τὰ Ὠριγένους δόγματα. πρὸς ὃν εἶπεν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος παρουσίᾳ πάντων· ἀνάθεμα Ὠριγένει καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ παντὶ σύμφρονι αὐτοῦ. καὶ λέγει ὁ Πατρίκιος Ἐπιφάνιος· ἐλύθη, κύριε ἀββᾶ Μηνᾶ, ὁ κατ' αὐτοῦ παρὰ σοῦ ἐπαγόμενος ψόφος, ἵνα καὶ εἰ ἦν Ὠριγενιστὴς, ἐπὰν ἀνεθεμάτισε, τῆς τοιαύτης ἑαυτὸν ἠλευθέρωσε μέμψεως. ἐγὼ δὲ ὡς οὐκέτι τοιοῦτο περὶ αὐτοῦ λεγόμενον παραδέχομαι. καὶ ἀπηνέχθη ἕκαστος αὐτῶν, ἐν ᾧ παρεφυλάττετο τόπῳ. C

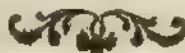
Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ περὶ τὴν αὐτὴν ἀφὴν τοῦ λύχνου, Τρώϊλος ὁ Πατρίκιος, καὶ Σέργιος ὁ Εὐκρατᾶς, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς βασιλικῆς, παρεγένοντο πρὸς τὸν δοῦλον Θεοῦ τὸν γέροντα, καὶ καθίσαντες, ἐκέλευσαν καὶ αὐτὸν καθίσαι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν. εἰπὲ ἡμῖν κύριε Ἀββᾶ, τὴν μεταξὺ σοῦ καὶ Πύῤῥου γενομένην ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ῥώμῃ περὶ τῶν δογμάτων κίνησιν. καὶ ποίοις αὐτὸν ἔπεισας ἀναθεματίσαι τὸ δόγμα τὸ ἴδιον, καὶ τῷ σῷ συνθέσθαι. καὶ ἀφηγήσατο αὐτοῖς πάντα καθεξῆς, ὅσα ἡ μνήμη ἀνέσωσε. καὶ τοῦτο εἶπεν· ὅτι ἐγὼ δόγμα ἴδιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς. οὐ γὰρ ἐκίνησα φωνὴν τὴν οἱανοῦν, ἵνα ἴδιόν μου λέγηται δόγμα. καὶ μετὰ τὴν ἀφήγησιν D λέγουσιν αὐτῷ· οὐ κοινωνεῖς τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως; καὶ εἶπεν, οὐ κοινωνῶ· διὰ ποίαν οὐ κοινωνεῖς αἰτίαν; εἶπον. ἀπεκρίθη, ὅτι τὰς ἁγίας τέσσαρας συνόδους ἐξέβαλον διὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων ἐννέα κεφαλαίων, καὶ διὰ τῆς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει γενομένης παρὰ Σεργίου ἐκθέσεως, καὶ διὰ τοῦτο προσεχῶς ἐπὶ τῆς ἕκτης ἰνδικτιῶνος ἐκτεθέντος τύπου· καὶ ὅτι ἅπερ ἐδογμάτισαν διὰ τῶν κεφαλαίων, διὰ τῆς ἐκθέσεως κατέκριναν· καὶ ἅπερ ἐδογμάτισαν διὰ τῆς ἐκθέσεως, διὰ τοῦ τύπου ἠκύρωσαν, καὶ καθεῖλον ἑαυτοὺς τοσαυτάκις. οἱ τοίνυν ὑφ' ἑαυτῶν κατακριθέντες, καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος γενομένης συνόδου καθαιρεθέντες, ποίαν ἐπιτε- E λέσουσι μυσταγωγίαν; ἢ ποῖον πνεῦμα τοῖς παρὰ τῶν τοιούτων ἐπιτελουμένοις ἐπιφοιτᾷ; καὶ λέγουσιν αὐτῷ· σὺ μόνος σώζῃ, καὶ πάντες ἀπόλλυνται; καὶ εἶπεν· οὐδένα κατέκριναν οἱ τρεῖς παῖδες μὴ προσκυνήσαντες τῇ εἰκόνι, πάντων ἀνθρώπων προσκυνούντων. οὐ γὰρ ἐσκόπουν τὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐσκόπουν ὅπως ἂν αὐτοὶ μὴ ἐκπέσωσι τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας. οὕτω καὶ Δανιὴλ βληθεὶς εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, οὐ κατέκρινέ τινα τῶν μὴ προσευξαμένων τῷ Θεῷ κατὰ τὸ θέσπισμα Δαρείου, ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἐσκόπησε. καὶ εἵλετο ἀποθανεῖν, καὶ μὴ παραπεσεῖν τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὸ τῆς ἰδίας μαστιγωθῆναι συνειδήσεως, ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν φύσει νομίμων· κἀμοὶ οὖν μὴ δῴη ὁ Θεὸς κατακρῖναι

rum Patrum, scindit Ecclesiam; qui adimit sanctorum dogmata, quid monstrabitur Ecclesiæ faciens, sine quibus nec dici ipsam Ecclesiam est possibile? Et conversus Sacellarius dixit hominibus Exarchi cum clamore: Dicite Exarcho: hujusmodi hominem debebas dimittere vivere ubi præes? Et cum eduxissent eum foras, intromittunt discipulum. A quo cum exegissent, ut diceret contra magistrum, quod tribulaverit Pyrrhum: respondit quieta voce quæ veritatis erant, quia nemo honoravit Pyrrhum ut honoravit magister meus, & jubetis clamare? Quia vero voce passus non est a decenti monachos reverenda voce divertere, jubetur percuti ab his qui astabant: & pugnis summissum semimortuum reddiderunt. Quibus dimissis ad carceres, venit ad senem Mennas, dicens in præsentia principum: Misit te Deus, & duxit te huc, ut recipias quæcumque in alio fecisti, seducens omnes in Origenis dogmata. Ad quem servus Dei coram omnibus dixit: Anathema Origeni, & dogmatibus ejus, & omni consentaneo ejus. Et dicit Epiphanius Patricius: Destructa est, domne abba Menna, querimonia, quæ a te adversum eum illata est, quoniam & si esset Origenianista, eo quod anathematizavit eum, ab hujuscemodi sese liberavit querela. Interim ergo tale dictum super eo ulterius non admittam. Et inductus est unusquisque ipsorum in locum, in quo custodiebatur.

Et eadem die circa [a] tactum lucernæ, Troilus Patricius, & Sergius Eucratas, qui erat super imperatoriam mensam, venerunt ad servum Dei senem, & sedentes jusserunt etiam illi sedere, & dixerunt ad eum. Dic nobis, domne Abba, motionem dogmatum, quæ inter te & Pyrrhum Romæ & in Africa facta est: & quibus ei verbis persuaseris anathematizare proprium dogma, & tuo pacisci. Et enarravit eis omnia per ordinem quæcumque retinere memoria valuit. Addidit autem & hoc, dicens: Ego dogma proprium non habeo, sed commune catholicæ Ecclesiæ. Neque enim movi vocem quamlibet, ut proprium meum dicatur dogma. Et post totam narrationem dicunt ei. Non communicas throno Constantinopolitano? Et dixit: Non communico. Quamobrem non communicas? dixerunt. Respondit: Quia sancta quatuor Concilia ejecerunt per illa novem Capitula, quæ facta sunt Alexandriæ, & per ecthesin, quæ in hac urbe a Sergio patrata est, & per typum, qui nuper, id est per sextam est indictionem expositus: & quia quæ per illa dogmatizaverunt, per ecthesin damnaverunt, & quæ dogmatizaverunt per ecthesin, per typum irrita statuerunt, & deposuerunt semetipsos totiens. Illi igitur, qui a seipsis damnati sunt, & a Romanis atque a Synodo, quæ post hæc per octavam indictionem facta est, sunt depositi, & sacerdotio denudati, qualia celebrant, rogo, mysteria? Aut qualis spiritus ad ea quæ a talibus celebrantur, advenit? Et dicunt ei: Ergone tu solus salvaris, & omnes peribunt? Et dixit: Neminem damnaverunt tres pueri non adorantes iconam, cum hanc omnes homines adorarent. Non enim intendebant ea quæ aliorum erant, sed intendebant quatinus ipsi non deciderent a vera pietate. Sic & Daniel missus in lacum leonum non damnavit quemquam eorum, qui non adoraverunt Deum secundum Darii sanctionem, sed quod suum erat intendit, & elegit mori, & non cadere a Deo, & a sua conscientia flagellari in prævaricatione eorum quæ legalia sunt natura. Mihique Deus non det damnare

1. Interpres legit insuper ὁ ἐπιστάτης μου. Et mox κελεύετε.

a. h. e. accensionem.

τινα, ἢ εἰπεῖν, ὅτι ἐγὼ μόνος σώζομαι. αἱροῦμαι A δὲ ἀποθανεῖν, ἢ θρόησιν ἔχων κατὰ τὸ συνειδὸς, ὅτι περὶ τὴν εἰς Θεὸν πίστιν παρεσφάλην καθ' οἱονδήποτε τρόπον.

Λέγουσιν αὐτῷ. καὶ τί ἔχεις ποιῆσαι, τῶν Ρωμαίων ἑνουμένων τοῖς Βυζαντίοις; ἰδοὺ γὰρ χθὲς ἦλθον οἱ Ἀποκρισιάριοι Ρώμης, καὶ αὔριον τῇ κυριακῇ κοινωνοῦσι τῷ πατριάρχῃ. καὶ πᾶσι δῆλον γίνεται, ὅτι σὺ διέστρεφες τοὺς Ρωμαίους· ἀμέλει σοῦ ἀπαρθέντος ἐκεῖθεν, συνέθεντο τοῖς ἐνταῦθα. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· οἱ ἐλθόντες, οἱονδήποτε πρόκριμα τῷ θρόνῳ Ρώμης, κἂν κοινωνήσωσιν, ἐπὰν οὐκ ἤγαγον B πρὸς τὸν πατριάρχην ἐπιστολὴν, οὐ ποιοῦσι· καὶ οὐ πείθομαι πάντως, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἑνοῦνται τοῖς ἐνταῦθα, εἰ μὴ ὁμολογήσωσι τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν, καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε καὶ ἅπερ ἐστὶν, εἶναι φύσει θελητικόν τε καὶ ἐνεργητικὸν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. καὶ λέγουσιν· εἰ δὲ συμβιβασθῶσι τοῖς ἐνταῦθα οἱ Ρωμαῖοι, τί ποιεῖς; καὶ εἶπε· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ ἀποστόλου καὶ ἀγγέλους ἀναθεματίζει παρὰ τὸ κήρυγμά τι νομοθετοῦντας.

Καὶ λέγουσι· πάντως ἀνάγκη ἐστὶ, θελήσεις λέγεσθαι ἐπὶ Χριστοῦ καὶ ἐνεργείας; ἀπεκρίθη· πᾶσα ἀνάγκη, εἴπερ εὐσεβεῖν κατὰ ἀλήθειαν θέλωμεν. οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων, χωρὶς ἐνεργείας φυσικῆς ὑφέστηκεν. C οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες φανερῶς λέγουσι, μήτε εἶναι, ἢ γινώσκεσθαι χωρὶς τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας τὴν οἱανδήποτε φύσιν. εἰ δὲ οὔτε ἐστὶν, οὔτε γινώσκεται φύσις ἄνευ τῆς αὐτὴν οὐσιωδῶς χαρακτηριζούσης ἐνεργείας, πῶς εἶναι τὸν Χριστὸν, ἢ γνωρίζεσθαι Θεὸν ἀληθῶς φύσει καὶ ἄνθρωπον, ἄνευ τῆς θεϊκῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἐστὶ δυνατόν; ἀπολέσας γὰρ κατὰ τοὺς πατέρας τὸ βρυχικὸν ὁ λέων, οὐκ ἔστι λέων· καὶ κύων τὸ ὑλακτικὸν, οὐκ ἔστι κύων. καὶ ἄλλο τὸ οἱονοῦν τὸ φυσικῶς αὐτοῦ συστατικὸν ἀπολέσαν, οὐκ ἔστιν ἔτι ὅπερ ἦν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· οἴδαμεν ὄντως ὅτι οὕτως ἦν. πλὴν μὴ λυπήσῃς τὸν βασιλέα, διὰ τὴν εἰρήνην καὶ μόνον ποιήσαντα τὸν τύπον, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τινὸς τῶν ἐπὶ Χριστοῦ νοουμένων· ἀλλ' ἐπὶ εἰρήνῃ, τὴν σιωπὴν τῶν ποιουσῶν τὴν διάστασιν D φωνῶν οἰκονομοῦντα.

Καὶ ῥίψας ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος ἑαυτὸν εἰς τὴν γῆν μετὰ δακρύων· οὐκ ὤφειλε λυπηθῆναι ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβὴς δεσπότης κατὰ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως. οὐ γὰρ δύναμαι λυπῆσαι τὸν Θεὸν σιωπῶν, ἅπερ αὐτὸς λαλεῖσθαι καὶ ὁμολογεῖσθαι προσέταξεν. εἰ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, αὐτός ἐστιν ὁ θέμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, δῆλόν ἐστιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ διὰ τούτων λαλήσας. διὰ πάσης οὖν τῆς ἁγίας γραφῆς, τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, καὶ τῶν ἁγίων διδασκάλων καὶ συνόδων διδασκόμεθα, θελητικόν τε καὶ ἐνεργητικὸν θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητι, τὸν E σαρκωθέντα Θεόν. οὐδενὸς γὰρ τῶν, οἷς ὡς Θεὸς γινώσκεται, καὶ τῶν, οἷς ὡς ἄνθρωπος φύσει γνωρίζεται, χωρὶς ἁμαρτίας, ἐστὶν ἂν ἐλλιπής. εἰ δὲ τέλειός ἐστι καθ' ἑκάτερον, ὡς οὐδενὸς κατ' ἑκάτερον ἐλλιπὴς, προφανῶς τὸ κατ' αὐτὸν ὅλον νοθεύει μυστήριον, ὁ μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν εἶναι ὅπερ ἐστὶ, μετὰ τῶν προσόντων αὐτῷ καθ' ἑκάτερον, ἐν οἷς τε, καὶ ἅπερ ἐστὶ, πάντων φυσικῶν ἰδιωμάτων.

Καὶ μικρὸν σιωπήσαντες, ἀλλήλοις προσνεύσαντες λέγουσι· πόθεν δύνασαι δεῖξαι, ὅτι τὰς συνόδους ἐκβάλλουσιν οἱ θρόνοι Κωνσταντινουπόλεως; καὶ λέγει αὐτοῖς· ἤδη δέδεικται μερικῶς διὰ τῶν ἐν Ρώμῃ λαληθέντων παρ' ἐμοῦ πρὸς τὸν κύριον Γρηγό-

A quemquam, vel dicere quod ſolus ego ſalver. Quantum autem valeo, eligo mori, quam terrorem habere in conſcientia, quod in fide, quæ in Deum eſt, per quemlibet erraverim modum,

Dicunt ei: Et quid facies, cum Romani uniti Byzantiis fuerint? Ecce enim heri venerunt Apocriſiarii Romani, & cras Dominico die communicabunt Patriarchæ, ac per hoc omnibus manifeſtum fit, quod tu ſubverteris Romanos. Denique te illinc ablato, mox conſenſerunt his qui heic ſunt. Et dixit ad eos: Hi qui venere, præ-B judicium quoquomodo Sedi Romanæ, quamvis communicent, eo quod non detulerint ad Patriarcham epiſtolam, non faciunt: & non credo aliquando quod Romani uniantur iſtis, niſi confeſſi fuerint Dominum noſtrum & Deum ſecundum utrumque eorum, ex quibus eſt, & quæ eſt, eſſe & natura voluntarium, & operatorium habere ſalutis noſtræ. Et dicunt: Quod ſi connexi fuerint his Romani, quid facies? Et dixit: Spiritus ſanctus etiam angelos anathematizat, præter id quod prædicatum eſt, innovantes.

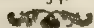
Et ajunt: Utique neceſſitas eſt voluntates dici in Chriſto, & operationes? Reſpondit: Omnis neceſſitas eſt, ſi dumtaxat pie revera ſapere volumus. C Nihil enim eorum quæ ſunt ſine operatione naturali ſubſiſtit. Sancti namque Patres manifeſte dicunt, non eſſe, nec ſciri, fine ſubſtantiali operatione [1], quæ hanc ſubſtantialiter characterizet: quomodo eſſe Chriſtum, aut agnoſci Deum natura veraciter & hominem eſt poſſibile? Amiſſo quippe, ſecundum ſanctos Patres, fremibili, leo non jam leo, & latrabili, canis non jam carnis; & aliud quodcumque perdito quod ſe naturaliter commendabat, non ulterius eſt quod erat. Et dicunt ei: Novimus vere quod ita ſit: verumtamen ne contriſtes Imperatorem, qui propter pacem tantummodo fecit typum: non in ademptionem cujuſquam eorum quæ in Chriſto intelliguntur, ſed ad pacem ſilentium vocum quæ faciebant D diſſenſionem, diſpenſans.

Et projicens ſe Dei ſervus in terram cum lacrymis dixit: Non debuerat contriſtari benignus & pius dominus adverſus humilitatem meam: non enim poſſum contriſtare Deum, tacens quæ ipſe nos loqui & confiteri præcepit. Si enim ſecundum ſacratiſſimum Apoſtolum ipſe eſt, qui poſuit in Eccleſia primo Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores, perſpicuum eſt quod ipſe ſit qui per iſtos locutus eſt. Per totam ergo ſanctam Scripturam, tam ſcilicet vetus quam novum teſtamentum, ſanctoſque Doctores, ac Synodos, edocemur voluntatis & operationis tam in divinitate, quam E in humanitate, incarnatum Deum eſſe capacem. In nullo enim eorum, quibus ut Deus ſcitur, vel eorum, quibus ut homo natura cognoſcitur, excepto dumtaxat peccato, eſt imperfectus. Si autem perfectus eſt utroque, ſicut in nullo ex ambobus eſt minoratus; manifeſte totum ipſius adulterat ſacramentum, qui non confitetur eum eſſe quod eſt, cum exſiſtentibus ſibi omnibus naturalibus idiomatibus, ex quibus, & in quibus, & quæ eſſe probatur.

Et cum paullum tacuiſſent, & ad invicem innuiſſent, ajunt: Unde potes oſtendere, quod ſanctas Synodos abjiciant hi, qui ſunt throni Conſtantinopoleos? Qui dicit eis: Jam partim oſtenſum eſt per ea, quæ Romæ locutus ſum ad

1. *Quæ Interpres omiſit ſic ſupple*: ullam quamcumque naturam. Si autem neque eſt, neque cognoſcitur natura abſque operatione quæ ipſam ſubſtantialiter characterizet quomodo, *cet.* SIRM.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

ριον, τὸν ἀσηκρῆτιν· καὶ νῦν, εἰ παρίσταται τῷ δεσπότῃ τοῦτο δειχθήσεσθαι, κελεύσει δοθῆναι ἄδειαν τῷ ἀναξίῳ ὑμῶν δούλῳ, καὶ ποιῶ γνῶσιν βιβλίων, ὅτι τὰ ἐμὰ ἀφῃρέθησαν· καὶ πᾶσι φανερὸν ποιῶ τοῦτο, χωρὶς οἱασδήποτε σκολιότητος λόγων· καὶ λοιπὸν ἄλλων πολλῶν λαληθέντων, εἰς γραφικὰς καὶ φυσικὰς καὶ τεχνικὰς ἐτράπησαν γυμνασίας τε καὶ θεωρίας· ἐφ' αἷς ἡδυνθέντες, ἱλαρωτέρως διετέθησαν· καὶ ἤρξαντο λέγειν· οἶδεν ὁ κύριος, ὠφελήθημεν, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐνοχλεῖν ὑμῖν οὐκ ἔχομεν.

Ὁ δὲ κῦρις Σέργιος εἶπεν αὐτῷ· ὅτι πολλάκις ἦλθον εἰς τὸ κέλλιόν σου εἰς Βέββας, καὶ ἠκροασάμην τῆς διδασκαλίας σου. καὶ ὁ Χριστὸς ἔχει βοηθῆσαί σοι· καὶ μὴ ἀγωνιάσῃς. εἰς ἓν δὲ μόνον λυπεῖς πάντας, ὅτι πολλοὺς ποιεῖς χωρισθῆναι τῆς κοινωνίας τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας. ἔστι τις ὁ λέγων, εἶπεν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶπον· μὴ κοινωνήσῃς τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Βυζαντίων; ἀπεκρίθη ὁ κῦρις Σέργιος· αὐτὸ τοῦτο, τὸ σὲ μὴ κοινωνεῖν, μεγάλη πρὸς πάντας ἐστὶ φωνή, μὴ κοινωνῆσαι. καὶ εἶπεν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· οὐδὲν βιαιότερον συνειδότος κατηγοροῦντος, καὶ οὐδὲν τούτου συνηγοροῦντος παρρησιαστικώτερον. ἀκούσας δὲ ὁ κῦρις Τρωΐλος, ὅτι ὁ τύπος ἀναθεματίζεται εἰς πᾶσαν τὴν δύσιν, λέγει πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ· καλόν ἐστιν, ὅτι τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν δεσπότου ἡ ὑπόληψις ὑβρίζεται; ἀπεκρίθη ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· ὁ Θεὸς συγχωρήσει τοῖς ἐκβιβάσασι τὸν δεσπότην ποιῆσαι τὸν τύπον, καὶ τοῖς συγχωρήσασι. καὶ λέγει, τίνες εἰσὶν οἱ ἐκβιβάσαντες, καὶ τίνες οἱ συγχωρήσαντες; ἀπεκρίθη, οἱ τῆς ἐκκλησίας ἐξεβίβασαν, καὶ οἱ ἄρχοντες συνεχώρησαν· καὶ ἰδοὺ ὁ ῥύπος ἐκ τῶν ὑπευθύνων εἰς τὸν ἀθῷον καὶ καθαρὸν πάσης αἱρέσεως ἐξετινάχθη. ἀλλὰ συμβουλεύσατε ποιῆσαι, ὃ ἐποίησεν ὁ εὐσεβὴς τῇ μνήμῃ γενόμενος αὐτοῦ πάππος. ἐκεῖνος γὰρ αἰσθόμενος, ὅτι ψόγον αὐτοῦ τινες κατὰ τὴν δύσιν καταχέουσι, διὰ κελεύσεως ἐλεύθερον ἑαυτὸν ἐποίησε τῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ μέμψεως, γράψας, ὅτι ἔκθεσις οὐκ ἔστιν ἐμή. οὔτε γὰρ ἐγὼ ὑπηγόρευσα, ἢ ἐκέλευσα γενέσθαι· ἀλλὰ Σέργιος αὐτὴν ὁ πατριάρχης συντάξας πρὸ πέντε ἐτῶν τοῦ ἀνελθεῖν με ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ἐδεήθη μου κατ' αὐτὴν γενομένου τὴν πανευδαίμονα πόλιν, ὀνόματί μου προτεθῆναι αὐτὴν μεθ' ὑπογραφῆς· καὶ κατεδεξάμην τὴν ἐκείνου παράκλησιν. νῦν δὲ γνοὺς ὅτι τινὲς ἐπ' αὐτὴν διαμάχονται, πᾶσι δῆλον ποιῶ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐμή. ταύτην ἐποιήσατο τὴν κέλευσιν πρὸς τὸν μακάριον Ἰωάννην πάππαν, κατακρίνοντα τὴν ἔκθεσιν, ἐν τοῖς πρὸς Πύρρον τότε γραφεῖσι, καὶ ἔκτοτε Σεργίου χρηματίζει πανταχοῦ εἶναι ἔκθεσις. τοῦτο ποιήσει καὶ ὁ νῦν εὐσεβῶς βασιλεύων ἡμῶν, καὶ μενεῖ παντελῶς ἄχραντος πάσης μέμψεως ἡ πρόληψις αὐτοῦ. τότε σείσαντες τὰς κεφαλὰς, ἐσιώπησαν, τοῦτο μόνον εἰρηκότες, ὅλα δύσχερῆ καὶ ἀνέκβατα.

Τούτων καὶ ἑτέρων διαφόρων λαληθέντων, προσκυνηθέντες καὶ προσκυνήσαντες, μετὰ πάσης ἱλαρότητος ἀνεχώρησαν. καὶ πάλιν τῷ ἄλλῳ σαββάτῳ, ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ· καὶ εἰσφέρουσι πρῶτον τὸν μαθητὴν τοῦ γέροντος, συνελθόντων καὶ τῶν δύο πατριαρχῶν. καὶ ἄγουσι Κωνσταντῖνον καὶ Μηνᾶν κατηγόρους τοῦ γέροντος, καὶ ἀπαιτοῦντες τὸν μαθητὴν συγκαταθέσθαι τοῖς κατ' αὐτῶν λαλουμένοις· μετὰ δὲ πάσης παρρησίας εἶπεν ὁ μαθητὴς ἀφόβως πρὸς τὴν σύγκλητον· Κωνσταντῖνον εἰσάγετε ἐν σεκρέτῳ παλατίου; οὗτος οὐκ ἔστιν οὔτε πρεσβύτερος, οὔτε μοναχὸς, ἀλλὰ τριβοῦνος θυμέλης. ἐγνωρίσθη Ἀφροῖς καὶ Ῥωμαίοις, ποῖα γύναια βόσκων ἦλθεν ἐκεῖσε. πάντες ἔμαθον τὰς πανουργίας αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε πρὸς τὸ λαθεῖν· ποτὲ μὲν λέγων, ὅτι ἀδελφαὶ αὐτοῦ εἰσι· ποτὲ δὲ, ὅτι διὰ τὸ μὴ κοινωνῆσαι τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆρε αὐτὰς, ἵνα μὴ χρανθῶσι

A dominum Gregorium a secretis. Et nunc, si placet dominatori ut hoc ostendatur, jubeat dari licentiam indigno servo vestro, & facio notitiam librorum, quoniam mei ablati sunt: & cunctis hoc manifestum facio sine qualibet pravitate verborum. Et deinde cum alia multa dicta fuissent, in scripturales, ac naturales, & artificiales conversi sunt exercitationes & theorias, quibus delectati hilariores effecti sunt, & cœperunt dicere: Novit Dominus, profecimus, & ex hoc vobis molestiam non ingeremus.

Porro, domnus Sergius dixit ei: Sæpe veni ad cellulam tuam in Bellas, & audivi doctrinam tuam, & Deus auxiliabitur tibi, ne sollicitus sis. B In uno vero solummodo contristas omnes, qui videlicet multos facis separari a communione hujus Ecclesiæ. Est aliquis qui afferat, ait Dei servus, quod dixerim, Ne communices Ecclesiæ Byzantinorum? Respondit domnus Sergius: Hoc ipsum, inquiens, quo ipse non communicas, magna est apud omnes proculdubio vox non communicandi. Et Dei servus: Nil, ait, certius est quam conscientia, quæ accusat: & nil eo, cui hæc testimonium perhibet, majorem habet fiduciam. Ceterum, cum audisset domnus Troilus, quod typus anathematizaretur in toto Occidente, dicit ad servum Dei: Bonum est, quia pii dominatoris nostri opinio injuriis laceratur? Respondit servus Dei: C Deus ignoscat his, qui dominatori facere typum persuaserunt, & his qui permiserunt. At ille: Qui, ait, sunt qui persuaserunt, & qui sunt qui permiserunt? Respondit: Hi qui erant Ecclesiæ suaserunt, & Principes permiserunt. Et ecce sordes a fontibus in insontem & omni hæresi purum excussa est. Sed consilium date, ut faciat quod fecit piæ memoriæ quondam avus ejus. Ille quippe sentiens, quod in vituperium ejus in Occidente quidam prorumperent, per epistolam liberum se fecit ab Ecclesiæ querimonia, scribens: *Ecthesis*, inquit, *non est mea, neque enim ego vel dictavi, vel jussi ut fieret. Sed cum hanc Sergius Patriarca composuisset ante quinque annos, prius quam ab* D *Oriente repedassem, deprecatus est me, cum ad hanc felicem pervenissem urbem, ut nomine meo proponeretur cum subscriptione: & suscepi deprecationem illius. Nunc vero cognoscens, quod quidam super ea altercarentur, cunctis facio manifestum, quia non est mea.* Hanc fecit jussionem ad beatum Joannem Papam, condemnantem ecthesin in his quæ scripserat tunc ad Pyrrhum. Et ex eo tempore ubique Sergii esse dicitur ecthesis. Hoc faciat & is qui pie in nobis imperat, & permanebit omnino intemerata ab omni reprehensione opinio ejus. Tunc moventes capita siluerunt, hoc tantum dicentes: Omnia difficilia, & perplexa.

His itaque & aliis diversis edictis, adorati & E adorantes, cum omni hilaritate discesserunt. Et rursus alio sabbato adduxerunt eos in Palatium, & introducunt primo discipulum senis, convenientibus etiam tunc duobus pariter Patriarchis. Et ducunt Constantinum & Mennam senis accusatores, exigentes a discipulo, quo acquiesceret his quæ a se dicerentur. Ast discipulus cum fiducia omni ad Senatum intrepide dixit: Constantinum introducitis in secretarium Palatii? Hic neque Presbyter est, neque Monachus, sed Tribunus thymelicus: innotuit Afris atque Romanis, quales mulierculas pascens illinc venerit. Nam & omnes didicerunt versutias ejus, quas exercuit ut lateret: modo quod sorores suæ fuerint dicens, modo quod ne communicarent Ecclesiæ Constantinopolitanæ tulerit eas, affirmans, ne vide-

τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ. ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐὰν λείψῃ αὐτῷ σπατάλη, καὶ εὕρῃ χώραν μὴ γνωρίζουσαν αὐτὸν, τὰ αὐτὰ ποιεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν, καὶ ῥυπαρᾶς ἡδονῆς. καὶ μεγάλη αἰσχύνη ἐστὶ τὸ κἂν συντυγχάνειν αὐτῷ, τοῖς σεμνῶς βιῶναι θέλουσιν, εἶτα μετὰ ταῦτα, ἐρωτηθεὶς εἰ τὸν τύπον ἀνεθεμάτισεν; ἀφόβως εἶπεν· οὐ μόνον ἀνεθεμάτισα, ἀλλὰ καὶ λίβελλον ἐποίησα. τί οὖν, οὐχ ὁμολογεῖς πεποιηκέναι κακῶς; λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἄρχοντες. καὶ λέγει, μὴ δῷ ὁ Θεὸς, ἵνα ὅπερ ἐποίησα καλῶς κατὰ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν, εἴπω γενέσθαι κακῶς. καὶ πολλὰ ἄλλα ἐρωτηθεὶς, καὶ ἀποκριθεὶς καθὼς ὁ Θεὸς ἐχορήγησεν αὐτῷ, ἐξάγεται τοῦ σεκρέτου.

A licet polluerentur hæretica communione. Verum & si rursus sibi defecerint epulæ, & invenerit locum se non agnoscentem, eadem facit turpis lucri gratia, & sordidæ voluptatis. Ingensque confusio est saltem loqui cum eo his, qui religiose vivere volunt. Deinde interrogatus si typum anathematizasset? intrepide dixit: Non solum anathematizavi, sed & libellum feci. Ergone, ajunt ei principes, confiteris te male fecisse? At ille: Non tribuat Deus, ut quod bene & secundum ritum Ecclesiæ feci, dicam factum fuisse non bene. Et super multis interrogatus, cum respondisset secundum quod sibi largitus est Deus, educitur de secretario.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

Καὶ εἰσάγουσι τὸν γέροντα, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν κῦρις Τρώϊλος· εἰπὲ, ἀββᾶ· βλέπε, εἰπὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐλεεῖ σε ὁ δεσπότης· ἐπεὶ ἐὰν διὰ τῆς νομίμου διηγήσεως ἔλθωμεν, καὶ εὕρῃ κἂν ἓν τῶν κατηγορηθέντων σου ἀληθὲς, ὁ νόμος φονεύει σε. καὶ εἶπε· καὶ ἤδη εἶπον, καὶ πάλιν λέγω, ὅτι ἐὰν μόνον ἓν λέγηται εἶναι ἀληθὲς, καὶ ὁ σατανᾶς Θεός ἐστιν. εἰ δὲ οὐκ ἔστι Θεὸς, ἀλλ' ἀποστάτης, καὶ τὰ κατηγορηθέντα μου ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατα. πλὴν εἴ τι κελεύετε ποιῆσαι, ποιήσατε· Θεὸν σέβων, οὐκ ἀδικοῦμαι. καὶ λέγει αὐτῷ· οὐκ ἀνεθεμάτισας τὸν τύπον; ἀπεκρίθη· πολλάκις εἶπον, ὅτι ἀνεθεμάτισα. λέγει αὐτῷ· τὸν τύπον ἀνεθεμάτισας; τὸν βασιλέα ἀνεθεμάτισας. ἀπεκρίθη ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· ἐγὼ βασιλέα οὐκ ἀνεθεμάτισα, ἀλλὰ χάρτην ἀλλότριον τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. καὶ λέγει αὐτῷ· ποῦ ἀνεθεματίσθη ὑπὸ τῆς συνόδου Ῥώμης; ἀπεκρίθη, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ σωτῆρος, καὶ εἰς τὴν θεοτόκου. τότε λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἔπαρχος· κοινωνεῖς τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὧδε, ἢ οὐ κοινωνεῖς; ἀπεκρίθη, καὶ εἶπεν, οὐ κοινωνῶ. λέγει αὐτῷ, διὰ τί; ἀπεκρίθη, ὅτι ἔξω ἔβαλε τὰς συνόδους. καὶ εἶπεν, ἐὰν ἔξω ἔβαλε τὰς συνόδους, πῶς εἰς τὰ δίπτυχα ἀναφέρονται; καὶ λέγει· καὶ τίς ὄνησις ὀνομάτων, τῶν δογμάτων ἐκβεβλημένων; καὶ δύνασαι, ἔφη, τοῦτο δεῖξαι; καὶ εἶπεν· ἐὰν λάβω ἄδειαν, καὶ κελεύετε, δειχθῆναι ἔχω τοῦτο πάνυ εὐχερῶς. καὶ σιωπησάντων αὐτῶν, λέγει αὐτῷ ὁ Σακελλάριος· διατί ἀγαπᾷς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τοὺς Γραικοὺς μισεῖς; ἀποκριθεὶς ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος εἶπε· παραγγελίαν ἔχομεν, τοῦ μὴ μισῆσαί τινα. ἀγαπῶ τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ὁμοπίστους, τοὺς δὲ Γραικοὺς, ὡς ὁμογλώσσους. καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ ὁ Σακελλάριος· πόσων ἐτῶν λέγεις ἑαυτόν; ἀπεκρίθη, οε´. καὶ λέγει αὐτῷ· πόσους χρόνους ἔχει μετὰ σοῦ ὁ μαθητής σου; ἀπεκρίθη, λζ´. τότε ἀνέκραξε εἷς κληρικὸς, ἀπέδωκέ σοι ὁ κύριος, ὅσα ἐποίησας τῷ μακαρίῳ Πύρρῳ. πρὸς ὃν οὐδὲν ἀπεκρίθη ὅλως.

B Et introducunt senem, & dicit ad eum domnus Troilus: Dic Abba, vide, dic veritatem, & miserebitur tui dominator. Nam si ad legalem inquisitionem venerimus, & invenerit saltem unum verum ex his, de quibus accusaris, lex occidet te. Et dixit: Jam dixi, & iterum dico: Si unum tantummodo ex his quæ dicitis est verum, & satanas Deus est: si vero non est Deus, sed apostata; & ea super quibus accusor falsa sunt, & minime subsistentia. Verumtamen quicquid jubetis facere, facite: Deum colens non injuriam patior. Et dicit ei: Non anathematizasti typum? Respondit: Multotiens dixi, quia anathematizavi. Et dicit ei: typum anathematizasti? Imperatorem anathematizasti. Respondit
C Dei servus: Ego, inquiens, Imperatorem non anathematizavi, sed chartam alienam ab ecclesiastica fide. Et dicit ei: Ubi anathematizatus est a Romana synodo? Respondit: In Ecclesia Salvatoris, & in Dei genitricis. Tunc dicit ad eum Præfectus; Communicas Ecclesiæ huic, an non communicas? Respondit, & dixit: Non communico. Dicit ei: Quare? Respondit: Quoniam foras ejecit Synodos. At ille: Si foras, inquit, ejecit Synodos, quomodo in diptychis recitantur? Et dicit: Et qui profectus est nominum, cum dogmata sint ejecta? Et potes, ait, hoc ostendere? Et dixit: Si accepero licentiam, & jusseritis, ostendetur hoc
D oppido facile. Et tacentibus omnibus, dicit ei Sacellarius: Quare diligis Romanos, & Græcos odio habes? Respondens autem Dei servus ait: Præceptum habemus, ne quemquam odio habeamus. Diligo Romanos ut unam mecum habentes fidem: Græcos autem, ut eadem qua ego lingua loquentes. Et iterum dicit ei Sacellarius: Quot annorum dicis esse teipsum? Respondit, septuaginta quinque. Et dicit ei: Quot annos habet tecum discipulus tuus? Respondit, triginta septem. Tunc unus clericorum exclamavit: Retribuit tibi Deus quæcumque fecisti beato Pyrrho. Ad quem nihil omnino respondit.

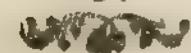
Τοσούτων δὲ λαληθέντων ἐν τῷ σεκρέτῳ, οὐδεὶς οὐδὲν τῶν πατριαρχῶν ἐφθέγξατο. ἐν δὲ τῷ κινεῖσθαι περὶ τῆς συνόδου Ῥώμης λόγον, κράζει ὁ Δημοσθένης· οὐ κεκύρωται ἡ σύνοδος, τοῦ συγκροτήσαντος αὐτὴν καθαιρεθέντος. καὶ λέγει ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· οὐ καθῃρέθη, ἀλλ' ἐδιώχθη. ποία γέγονεν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις συνοδικὴ καὶ κανονικὴ πρᾶξις ἀσφαλῶς ἔχουσα αὐτοῦ τὴν καθαίρεσιν; πλὴν ἵνα καὶ κανονικῶς καθῃρέθη, οὐ ποιεῖ τοῦτο πρόκριμα τοῖς ὀρθοδόξως κατὰ τοὺς θείους κανόνας κυρωθεῖσιν, οἷς καὶ τὰ γραφέντα παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις πάπα Θεοδώρου συμβαίνουσι. καὶ λέγει τούτων ἀκούσας Τρώϊλος ὁ πατρίκιος· οὐκ οἶδας τί λέγεις, ἀββᾶ. τὸ γενόμενον, γέγονε.

E Cum autem tanta in secretario dicta fuissent, nullus penitus Patriarcharum quicquam effatus est. Cumque sermo de Synodo Romana motus exstitisset, clamat Demosthenes: Non est firma Synodus eo, qui hanc celebravit, deposito. Ad quod servus Dei: Non, inquit, depositus est, sed expulsus. Nam quæ sub gestorum serie synodica & canonica facta est actio continens ejus diligenti relatione depositionem? Verumtamen etiamsi canonice depositus exstitisset, non faceret hoc præjudicium his, quæ orthodoxe secundum sacras regulas sunt firmata: quibus etiam quæ scripta sunt a sanctæ memoriæ Papa Theodoro congruunt. Et dicit his auditis domnus Troilus: Nescis quid dicas, Abba. Quod factum est, factum est.

Ταῦτα, ὅσα ἡ μνήμη κατέχει, τὰ κεκινημένα τε καὶ εἰρημένα· καὶ εἰς τοιοῦτον τὰ κατ' αὐτοὺς κατέ-

Hæc sunt, quantum memoria retinet, quæ mota & dicta sunt, & tali ea quæ in illos gesta fue-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

λῆξε τέλος. ἀπολύσαντες καὶ τὸν ἅγιον γέροντα τοῦ σεκρέτου, ἐν τῇ φρουρᾷ. καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥ τις ἦν κυριακὴ, συμβούλιον ποιήσαντες οἱ τῆς ἐκκλησίας, ἔπεισαν τὸν βασιλέα, ταύτην αὐτοὺς κατακρῖναι τὴν πικρὰν καὶ ἀπάνθρωπον ἐξορίαν· διῃρημένους ἀλλήλων, τὸν μὲν ἅγιον γέροντα, εἰς Βιζύην κάστρον τῆς Θρᾴκης, τὸν δὲ μαθητὴν αὐτοῦ εἰς Πέρβερην, ὃ οὐκ ἔχει ἐξώτερον βῆμα ποδὸς ἡ Ῥωμαίων βασιλεία, ἀπρονοήτους, γυμνοὺς, ἀτρόφους, πάσης τῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῆς ἐστερημένους, μὴ ἐγγίζοντας θαλάσσῃ, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἐκ τῶν ἐλεημόνων ἐπίσκεψιν. καὶ οὕτως εἰσὶ γυμνοὶ καὶ ἄτροφοι, μόνην ἔχοντες τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ· παρακαλοῦντες πάντας τοὺς χριστιανοὺς, τοῦτο βοῶντες, εὔξασθαι διὰ τὸν κύριον, ἵνα τελειώσῃ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ διδάξῃ ἡμᾶς. ὅτι οἱ συμπλέοντες αὐτῷ, ἠγριωμένης πεῖραν λαμβάνουσι θαλάσσης, ἀνέμοις καὶ κύμασι δονουμένου μὲν τοῦ σκάφους, ἀκατασείστου δὲ διαμένοντος, συγχωρεῖ γὰρ κλύδωνος μεγάλου αὐτοὺς πειραθῆναι, δοκιμάζων αὐτῶν τὴν περὶ αὐτὸν διάθεσιν, ἵνα μεγάλῃ τῇ φωνῇ κράξωσι· κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα, καὶ μάθωσι πάντα μόνῳ αὐτῷ ἐπιγράφειν, τὰ τῆς αὐτῶν σωτηρίας· καὶ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐφ' ἑαυτοῖς, καὶ τύχωσι γαλήνης μεγάλης, τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν κυμάτων κατάναστάντων· καὶ εἰς μέσον λύκων αὐτοὺς ἐκδίδωσι, καὶ διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσελθεῖν, καὶ διὰ τεθλιμμένης ὁδεύειν τρίβου παρακελεύεται· καὶ λιμὸν καὶ δίψαν, καὶ γύμνωσιν, καὶ δεσμὰ καὶ φυλακὰς καὶ ἀπαγωγὰς καὶ μάστιγας, καὶ σταυρὸν καὶ ἥλους, καὶ ὄξος καὶ χολὴν, καὶ ἐμπτύσματα καὶ ῥαπίσματα καὶ κολαφίσματα καὶ ἐμπαιγμοὺς προτείνεται, καὶ πάθος καὶ θανάτους πολυτρόπους· ὧν τέλος, ἡ παμφαὴς ἀνάστασις, φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς εἰρήνην τοῖς δι' αὐτὸν διωχθεῖσι, καὶ χαρὰν τοῖς δι' αὐτὸν θλιβεῖσι, καὶ ἀνάληψιν εἰς οὐρανοὺς, καὶ προσαγωγὴν τῷ πατρικῷ καὶ ὑπερουσίῳ θρόνῳ, καὶ λῆξιν ὑπὲρ ἄνω πάσης ἀρχῆς οὖσαν καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, εἴτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι· ἧς τύχοιμεν ἅπαντες, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῆς πανυμνήτου καὶ πανσέπτου καὶ ὑπερενδόξου κυρίως φύσει θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, προφητῶν καὶ μαρτύρων. ἀμήν.

A re terminata sunt fine, dimisso quoque sancto sene a secreto in carcerem. Postera vero die, quæ fuit Dominica, concilio facto, hi qui erant Ecclesiæ persuaserunt piissimo Imperatori, hoc eos amaro & inhumano exsilio condemnandos, & ab invicem dividendos. Sanctum quidem senem penes Byzohen castrum Thraciæ provinciæ: porro discipulum ejus apud Perberim, quo exterius nec passus pedis Romanorum habet Imperium, nudos, sine provisione, sine caussa, atque omni ad vivendum occasione carentes, non appropinquantes mari, ne haberent ex misericordibus visitationem. Et ita sunt nudi, & sine alimentis, solam habentes spem Dei: & hoc omnes Christianos rogantes atque clamantes: B Orate propter Dominum, ut consummet Deus misericordiam suam cum humilitate nostra, & doceat nos. Nam & ipsi qui cum eo navigant esseri experimentum accipiunt maris, ventis quidem & fluctibus scapha concussa, sed stabili penitus permanente. Permittit quippe magnis eos tentari procellis, eorum erga se probans affectum, quatinus voce grandi exclament: *Domine, salva nos, perimus*, discantque omnia illi soli adscribere, quæ suæ noscuntur esse salutis: & ne confidentes sint in se, tranquillitatemque consequantur magnam, ventis sedatis & fluctibus: & in medium eos luporum dat, & per angustam portam intrare, & per artam incedere semitam jubet, & famem ac sitim, & nu- C ditatem, & vincula & carceres, & abductiones & verbera, & crucem & clavos, & acetum & fel, & sputa & alapas, & colaphos & ludibria proponit, & passionem, & mortes multimodas: quorum finis splendidissima est resurrectio, ferens secum pacem his qui propter illum persecutionem sunt passi, & ascensum in cælos, & ascensum ad paternum & consubstantialem thronum, & sortem quæ est super omnem principatum, potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, sive in hoc sæculo, sive in futuro. Cujus participes efficiamur omnes, orationibus & intercessionibus superlaudabilis & præ omnibus venerabilis & gloriosæ, proprie ac natura Dei geni- D tricis, semperque Virginis Mariæ, sanctorumque Apostolorum, Prophetarum, ac Martyrum. Amen.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.

Χθὲς ὀκτωκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς, ἥτις ἦν ἡ ἁγία πεντηκοστὴ, ὁ πατριάρχης ἐδήλωσέ μοι λέγων· ποίας ἐκκλησίας εἶ, Βυζαντίου, Ῥώμης, Αντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων; ἰδοὺ πᾶσαι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἐπαρχιῶν ἡνώθησαν. εἰ τοίνυν εἶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἑνώθητι, μήπως ξένην ὁδὸν τῷ βίῳ καινοτομῶν, πάθῃς ὑπὲρ οὐ προσδοκᾷς. πρὸς οὓς εἶπον· καθολικὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὀρθὴν καὶ σωτήριον τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ὁμολογίαν, Πέτρον μακαρίσας ἐφ' οἷς αὐτὸν καλῶς ὁμολόγησεν, ὁ τῶν ὅλων εἶναι Θεὸς ἀπεφήνατο. πλὴν μάθω τὴν ὁμολογίαν, ἐφ' ἣν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν γέγονεν ἡ ἕνωσις, καὶ τοῦ γενομένου καλῶς, οὐκ ἀλλοτριοῦμαι. καί φασι, κἂν οὐκ ἔχωμεν περὶ τούτου κέλευσιν, λέγομεν διὰ τὸ γενέσθαι σε πάντως ἀπροφάσιστον. δύο λέγομεν ἐνεργείας διὰ τὴν διαφορὰν, καὶ μίαν διὰ τὴν ἕνωσιν. τὰς δύο διὰ τὴν ἕνωσιν μίαν φατὲ γεγονέναι, ἢ παρὰ ταύτας, εἶπον, ἑτέραν; οὔ, φασιν, ἀλλὰ τὰς δύο μίαν διὰ τὴν ἕνωσιν. ἀπηλλάγημεν πραγμάτων, ἔφην,

EJUSDEM S. ABBATIS MAXIMI
ad Anastasium Monachum discipulum suum.

Heri, quod fuit octavadecima mensis dies, qua solemnitas agebatur sanctæ mediæ Pentecostes, Patriarcha significavit mihi dicens: cujus Ecclesiæ es? Constantinopolitanæ, Romanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ, an Hierosolymitanæ? Ecce omnes una cum subditis sibi provinciis adunatæ sunt. Igitur si es Catholicæ Ecclesiæ, unire, ne forte E extraneam & novam viam conversatione tua reperiens patiaris quod non speras. Ad quos dixi: Catholicam Ecclesiam Deus omnium esse prænunciavit, rectam & salutarem fidei in se habitæ confessionem, Petrum beatum dicens in quibus se bene confessus est. Verumtamen discam confessionem, supra quam omnium Ecclesiarum facta est unitas, & ab eo quod bene gestum est nequaquam alienabor. Et ajunt: Licet non habeamus super hoc jussionem, dicimus, ut efficiaris penitus inexcusabilis. Duas fatemur operationes ob diversitatem, & unam propter unitionem. Duas propter unitatem asseritis factas, an præter has, dixi, aliam? Non, inquiunt, sed duas unam propter unitionem. Caruimus, di-

ἑαυτοῖς ἀνυπόστατον πίστιν, καὶ Θεὸν ἀνύπαρκτον A πλάσαντες. εἰ γὰρ εἰς μίαν συγχέομεν τὰς δύο διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ πάλιν εἰς δύο διαιροῦμεν διὰ τὴν διαφορὰν, οὐκ ἔσται μονὰς οὔτε δυὰς, ἐνεργειῶν ἀλλήλας ἀναιρουμένων ἀεὶ, καὶ ποιούντων ἀνενέργητον ᾧ προσπεφύκασι, καὶ παντελῶς ἀνύπαρκτον. τὸ γὰρ μηδεμίαν ἔχον ἐκ φύσεως ἀναφαίρετον, καὶ μηδενὶ λόγῳ τροπῆς ἀλλοιουμένην καὶ μεταπίπτουσαν κίνησιν, πάσης οὐσίας ἐστέρηται κατὰ τοὺς πατέρας, οὐκ ἔχον ἐνέργειαν οὐσιωδῶς αὐτὸ χαρακτηρίζουσαν. τοῦτο οὖν λέγειν οὐ δύναμαι, οὔτε ἐδιδάχθην παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ὁμολογεῖν. τὸ δοκοῦν ὑμῖν, οὖσιν ἐξουσιασταῖς, ποιήσατε. οὐκοῦν ἄκουσον, ἔφησαν, ἔδοξε τῷ δεσπότῃ καὶ τῷ πατριάρχῃ, διὰ πρακέπτου τοῦ πάππα B Ῥώμης, ἀναθεματισθῆναί σε μὴ πειθόμενον, καὶ τὸν ὁριζόμενον αὐτοῖς ἀπενέγκασθαι θάνατον. τὸ τῷ Θεῷ πρὸ παντὸς αἰῶνος ὁρισθὲν ἐν ἐμοὶ δέξοιτο πέρας, φέρον αὐτῷ δόξαν πρὸ παντὸς ἐγνωσμένην αἰῶνος, αὐτοῖς τοῦτο ἀκούσας ἀπεκρινάμην. καὶ πρὸς τὸ γνῶναί σε, καὶ προσθήκην εὐχῆς τῷ Θεῷ ποιήσασθαι καὶ δεήσεως, ἐμφανῆ σοι τὰ δηλωθέντα πεποίηκα, παρακαλῶν τῷ κυρίῳ Θείῳ, καὶ τοῖς ἐκεῖ σὺν αὐτῷ πατράσιν ἡμῶν ἁγίοις γνώρισμα καταστῆσαι ταῦτα, τῆς αὐτῆς χάριν αἰτίας.

xi, rebus, nobismetipsis sine subsistentia fidem, & sine exsistentia Deum fingentes. Si enim in unam confundimus duas propter unitionem, & rursus in duas separamus unam propter differentiam, non erit unalitas, neque dualitas, operationibus invicem separatis semper, & patrantibus inoperativum & penitus insubstantivum eum cui inerant. Quod enim ex natura nullum habet qui auferri possit, vel aliqua ratione vicissitudinis commutari & intercidere, motum, omni caret substantia secundum patres, non habens operationem substantialiter se characterizantem. Hoc itaque dicere nequeo. Neque enim sic edoctus sum a sanctis Patribus confiteri: quod libuerit vobis, potestativi cum sitis, facite. Ergo audi, dixerunt: Visum est dominatori & Patriarchæ per præceptum Papæ Romani, ut anathematizeris nisi obedias, & destinatam ab eis perferas mortem. Quod a Deo ante omne diffinitum est sæculum, finem accipiat, ferens sibi gloriam ante omne sæculum scitam, illis cum hæc audirem, respondebam. Et ut cognoscas, & additamentum orationis & deprecationis facias Deo, manifesta tibi quæ denunciata sunt mihi exhibui: rogans quatinus hæc domno Thio, & sanctis patribus qui illic simul cum eo sunt, nota constituas ejusdem rei gratia.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

ANASTASIUS.

HÆC jussit mihi transcribere & nota facere sanctissimis vobis: quo & ex his motione comperta, communem omnes pro communi matre nostra, catholica videlicet Ecclesia, & nobis indignis servis vestris afferratis Domino precem, ad roborandum omnes, & nos quoque, in illa vobiscum perseverantes, secundum pie in ipsa prædica- C tam a sanctis patribus orthodoxam fidem. Magnus enim in toto mundo timor habetur, cum hæc persecutionem consonanter ab omnibus patiatur, nisi sua gratia consuete præstet auxilium is, qui semper auxiliatur, semen pietatis saltem Seniori Romæ relinquens, nobis non mentientem ad Apostolorum habitam principem repromissionem suam confirmans.

EJUSDEM S. ANASTASII MONACHI DISCIPULI S. ABBATIS MAXIMI AD COMMUNE MONACHORUM apud Caralim constitutorum Collegium.

MUlta scribere nos etiam præter votum tempus prohibuit. Omnia vero in uno nota facimus verbo sanctissimis vobis. Hi qui alterius sunt partis diffinitione immobili ut est, & propriæ maxime professionis constitui paternam non malunt doctrinam, sed alterius impelluntur opinionibus, quas & dinumerare operosum de cetero duco. Modo ergo ab inexsistentia ad inconvenientiam translati sunt: id est ex eo quod neque unam, neque duas dicunt, ad prædicandum duas & unam, id est tres in uno eodemque Christo voluntates & operationes traducti, quod neque patrius, neque synodicus, neque physicus sermo decrevit: sed neque priscorum & deinceps hæreticorum furor eatenus adinvenit, sciens inanem tamquam vitio pro- D prio corruptam eamdem opinionem. Si enim diversæ ex diversis compositum substantiis characterizant naturaliter proprietates, utpote nullatenus ademta naturarum diversitate propter unitionem, sed salva potius proprietate utriusque naturæ, & in unam personam & unam subsistentiam concurrente, quemadmodum sancta Calchedonensis synodus ait: & is Deus ex Deo patre, & homo ex homine semper virgine matre, idem ipse exsistens cognoscitur juxta naturam natus, quamquam incorporaliter & sine caussa; corporaliter autem ex hac propter caussam, salutem videlicet nostram: quomodo possibile est, unam eamdemque personam, id est unum eumdemque Christum Dominum nostrum & Deum, super duas etiam alia se-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 654.

cundum ipsos proprietate naturaliter figurari, ad certitudinem eorum, ex quibus, & in quibus, & quæ est? Si enim eædem creduntur etiam per aliam, id est per tertiam, quæ & per dualitatem, voluntates & operationes ejus, quæ secundum naturam sunt: necesse est ut identitate exhibitionis indissimilitas cognoscatur exsistentiæ, & sit idem duabus una, id est alterutris tres, sive naturales, sive substantiales.

Verum, naturales quidem non, sed secundum illos subsistentialis, aggregentque ob hoc adversus eum jam aut tres substantias, aut totidem subsistentias, & secundum ipsum æqui numeri proprietates, increatam videlicet & creatam, & neutram, id est inexsistentem. Inexsistens enim est, quod neutrius per naturam participatur, ita ut etiam identitate, quæ ad eam, id est tertiam est, secundum illos inexsistentes sint & duæ naturæ, & naturales ipsius voluntates & operationes. At vero si non eadem, sed alia, exceptis his ex quibus est credendus, in eo per tertiam ajunt, eumdem secundum eamdem, rursus proferunt inexsistentiam, velut is qui medius inter neutram harum exsistat, increatam scilicet natura sua, & creatam substantiam atque virtutem: aut enim subsistentialem volunt hanc esse, aut compositam, aut deivirilem, aut unitoriam propter adunationem. Nam non solum, ut dictum est, hanc non exsistentem introducunt, quod secundum nihil eorum ex quibus est naturam hunc characterizet: verum etiam a naturali cognatione, quam habet cum Deo & patre, reddunt externum. Minus enim dicendum, quia perhibent eum etiam a congenita proprietate, quam habet ad intemeratam matrem & virginem, alienum: quasi secundum neutrum horum habeat compositam, aut subsistentialem, aut deivirilem, aut unitoriam propriam voluntatem & operationem. Verum patris quidem incompositam sine principio habet, & substantialem atque divinam; matris vero creatam natura & humanam.

Deinde etiam divisas naturas, ex quibus ipse est, inferunt, quasi per operationem, & non per subsistentiam sibi unitas innotescat, si propter unitatem unam operationem dogmatizent: quod hi qui in divisione corrupti sunt dicunt, affectuosam hanc esse operationem fabulose fingentes. Sic autem & confusioni locum tribuentes, & deivirilem secundum Severum male interpretantur, unam hanc, sed non duas secundum unitionem divinam natura & virilem significare contendentes, & hanc deiviri quandam naturam, sed non virum factum Deum sibimet subinducunt, præsertim cum hoc prævidens etiam vere deiphantor Dionysius [1], non unam vocaverit hanc, sed nova quadam deivirili nobis eum dixerit operatione conversatum. Ostendens non alteram ab altera disjunctam, sed ambas per alterutras connaturaliter adunatas, in eorum ex quibus, & in quibus, & quæ erat, certitudinem proferendas. Et ut [2] paterne dicamus [3], cum alterius communione horum utrumque. Ita ut mirabiles quidem passiones, compassibilia vero proculdubio miracula cognoscantur, per omnimodam coaptationem eorum, quæ ab eo naturaliter gesta sunt. Dupla enim omnia, & vera omnia, & unita omnia prædicant in eo qui duplici est natura, ea quæ secundum naturam sunt Dei præcones & patres nostri. Quibus, ut dictum est, suum corrigere nolentes sermonem, adhuc & senioris Romæ propriæ consentire sectæ coegerunt Apocrisiarios, unam super duas, id est tres secum prædicandi in eodem Domino nostro Jesu Christo voluntates & operationes, similem scientiæ ligno gustum commiscentes, quemadmodum & isti fidem ex bono & malo proferunt affectantibus. Unde & talibus circumvenientes literis, ei qui miserat mittunt. Quia ergo in magno propter hæc periculo sunt res pene totius catholicæ & apostolicæ Dei Ecclesiæ constitutæ, pro ea deprecamur & obsecramus sanctissimos viros, ne hanc despiciatis periclitantem, sed adjuvetis tempestatibus laborantem, scientes in tempore tribulationis dilectionem, quæ in Spiritu sancto est, nasci: & si possibile est vos transire citius, quasi alia pro caussa, ad senioris Romæ pios & firmos ut petram viros: qui videlicet vobiscum tutores nostri sunt semper, & propugnatores ferventissimi veritatis, obsecrare hos supplicatoriis vocibus & lacrymis pro omnibus Christianis, quatinus mercedem a Domino sortiantur: omnibus similiter & sibimet absque novitate recens super ea minus plusve suscipientes vel approbantes, præter quæ diffinita sunt a sanctis Patribus ac synodis, ut boni studii sui æmulatione hoc maximum cum Deo auxilio directe prosequentes opus, cum illis sive nunc, sive in die judicii, Dominum habeant debitorem, quem nimirum habuerunt in talibus creditorem, non aliud quid præter se, sed ipsum totum, totis vobis atque illis in æternas delicias & refectionem donantem: quem & nos habere adversus Arianos qui continuantur heic supplicate Deo, beati & nostræ ad Deum deductionis prævii, cum simus egeni, pauperes, & indigni servi vestri.

1. Epist. ad Cajum.
2. *Paterne*] Patrum more sive verbis.
3. Leo Papa epist. ad Flavianum.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 656.

* ΤΟΜΟΣ Β'. ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Μαξίμου, περὶ τῶν πραχθέντων ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐξορίᾳ, ἤτοι ἐν Βιζύῃ· τὰ παρὰ τοῦ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Καισαρείας Βιθυνίας, καὶ αὐτοῦ διαλεχθέντα.

ΤΑ κεκινημένα περὶ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστεως, καὶ τῆς τῶν δι' ἐναντίας παρεισάκτου καινοτομίας, μεταξὺ τοῦ ἀββᾶ Μαξίμου, καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Καισαρείας ἀναγκαῖον ἡγησάμην κατάδηλον ποιῆσαι πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἐν ὀρθοδοξίᾳ διατελοῦσιν, ἵνα ἀκριβέστερον τὰ περὶ τούτων εἰδέναι ἔχοντες, δοξάζητε μᾶλλον τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν, τὸν B διδόντα λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος τῶν φοβουμένων αὐτόν· μήπως συνήθως οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, τἀναντία ταύτης διαφημίζοντες, ἐκταράξωσιν ὑμῶν τὰς καρδίας.

Τοιγαροῦν τῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῆς νυνὶ παρελθούσης τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν ἐν ᾗ παρεφυλάττετο ἐξορίᾳ, τουτέστιν ἐν κάστρῳ Βιζύης, ὁ προρηθεὶς ἐπίσκοπος Θεοδόσιος, ὡς εἶπεν, ἐκ προσώπου Πέτρου τοῦ προέδρου Κωνσταντινουπόλεως πεμφθείς· καὶ Παῦλος καὶ Θεοδόσιος οἱ ὕπατοι, ὡς εἶπον καὶ αὐτοὶ ἐκ προσώπου βασιλέως πεμφθέντες. καὶ ἀνελθόντες πρὸς τὸν εἰρημένον μοναχὸν Μάξιμον, C ἐν ᾧ τόπῳ ἀπεκέκλειστο, ἐκάθισαν, καὶ ἐπέτρεψαν καὶ αὐτὸν καθίσαι, συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ ἐπισκόπου Βιζύης. καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ὁ ἐπίσκοπος. πῶς ἔχεις κύριε ἀββᾶς; ΜΑΞΙΜΟΣ. ὡς προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων τὴν περὶ ἐμὲ προνοητικὴν διεξαγωγὴν, οὕτως ἔχω. ΘΕΟΔ. τί οὖν, πρὸ παντὸς αἰῶνος περὶ ἑκάστου ἡμῶν [1] ὥρισεν ὁ Θεός; ΜΑΞ. εἴπερ προέγνω, πάντως καὶ προώρισε. ΘΕΟΔ. τί ἐστιν αὐτὸ τὸ, προέγνω, καὶ προώρισε; ΜΑΞ. ἡ πρόγνωσις τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐννοιῶν καὶ ἔργων ἐστὶν, ὁ προορισμὸς δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν συμβαινόντων ἐστί. ΘΕΟΔ. ποῖά ἐστι τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ποῖα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν; ΜΑΞ. ὡς ἔοικε, πάντα γινώσκων ὁ δε- D σπότης μου, δοκιμαστικῶς διαλέγεται πρὸς τὸν δοῦλον αὐτοῦ. ΘΕΟΔ. μὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἀγνοῶν ἠρώτησα, καὶ μαθεῖν θέλων τὴν διαφορὰν τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· καὶ πῶς τὰ μὲν ὑπὸ τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσι, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν προορισμὸν ὦσιν. ΜΑΞ. ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὰ ἑκούσια πάντα, τουτέστιν ἀρεταὶ καὶ κακίαι· οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ, αἱ ἐπιφοραὶ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν κολαστικῶν τρόπων, ἢ τῶν ἐναντίων. οὔτε γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἡ κολάζουσα νόσος, οὔτε ἡ εὐφραίνουσα ὑγεία· καὶ αἱ ποιότητες καὶ αἱ τούτων αἰτίαι. οἷον αἰτία νόσου ἀταξία, ὥσπερ καὶ ὑγείας εὐταξία· καὶ βασιλείας οὐρανῶν αἰτία, ἡ τῶν ἐντολῶν φυλακὴ, ὥσπερ καὶ πυρὸς αἰωνίου, E ἡ τούτων παράβασις. ΘΕΟΔ. τί οὖν, διὰ τοῦτο θλίβῃ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ταύτῃ, ἐπειδὴ ἄξιά τινα ἐποίησας ταύτης τῆς θλίψεως; ΜΑΞ. παρακαλῶ, ἵνα ὁ Θεὸς ταύτῃ τῇ θλίψει περιορίσῃ τὰς ἐκπτώσεις, ὧν ἥμαρτον αὐτῷ ἐν τῇ παραβάσει τῶν αὐτοῦ δικαιωτικῶν ἐντολῶν. ΘΕΟΔ. οὐκ ἔστι δοκιμῆς ἕνεκεν ἐπαγομένη θλίψις πολλοῖς; ΜΑΞ. ἡ δοκιμὴ τῶν ἁγίων ἐστὶν, ἵνα φανερωθῶσι διὰ τῆς θλίψεως τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων αἱ περὶ τὸ φύσει καλὸν διαθέσεις αὐτῶν, ἑαυταῖς συνεκφαίνουσαι τὰς ἠγνοημένας πᾶσιν ἀρετὰς, ὡς ἐπὶ Ἰὼβ καὶ Ἰωσήφ. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ φανερώσει τῆς κεκρυμμένης ἀνδρείας

TOMUS CONTINENS relationem de dogmatibus, quæ mota ſunt inter S. Maximum & Theodoſium epiſcopum Cæſareæ Bithyniæ, ſeu Conſules qui cum eo erant.

QUæ mota ſunt de immaculata noſtra Chriſtianorum fide, atque ſubintroducta contrariorum novitate, inter abbatem Maximum & Theodoſium epiſcopum Cæſareæ Bithyniæ, neceſſarium duxi manifeſta facere omnibus vobis, qui B in orthodoxia conſiſtitis: ut cum certius de his ſcire viſi fueritis, glorificetis magis ac magis amatorem hominum Deum, qui dat verbum in apertione oris timentium ſe: ne forte more ſolito veritatis inimici huic contraria diffamantes, corda veſtra conturbent.

Igitur nono Kal. Septembrias, quæ nunc tranſacta eſt quartædecimæ indictionis, exivit ad eum in exſilium, in quo poſitus ſervabatur, id eſt ad caſtrum Bizyæ, prædictus epiſcopus Theodoſius, ex perſona, ut dixit, Petri Conſtantinopolitani Præſulis miſſus, nec non & Paullus ac Theodoſius Conſules, ut faſſi ſunt, & ipſi ex perſona Imperatoris directi. Et cum aſcendiſſent ad prædictum C monachum Maximum in locum, in quo retruſus habebatur, ſederunt, & præceperunt etiam & ipſum ſedere. Aderat autem cum illis etiam epiſcopus Bizyæ. Et dicit ad eum THEODOSIUS epiſcopus: Quomodo habes, Abba? Et MAXIMUS ad eum: Sicut prædeſtinavit Deus ante omnia ſæcula proviſoriam fore circa me diſpenſationem, ſic habeo. THEOD. Ergone prædeſtinavit Deus ante omne ſæculum quæ circa ſingulos ſunt? MAX. Si præſcivit, utique & prædeſtinavit. THEOD. Quid eſt hoc ipſum quod aſſeris, præſcivit & prædeſtinavit? MAX. Præſcientia eſt cogitationum & ſermonum & operum, quæ ex nobis ſunt: prædeſtinatio vero eorum eſt, quæ ex nobis non accidunt. THEOD. Quæ ſunt illa, quæ ex nobis ſunt, & D quæ ex nobis non ſunt? MAX. Ut liquido patet, omnia ſciens dominus meus probando interrogat ſervum ſuum. THEOD. Per veritatem Dei ignorans, & diſcere volens percontatus ſum differentiam eorum quæ ſunt ex nobis, & quæ non ſunt ex nobis, & qualiter quædam ſub præſcientia Dei, quædam vero ſub prædeſtinatione conſiſtunt. MAX. Ex nobis ſunt voluntaria omnia, id eſt virtutes & vitia. Non ex nobis autem ſunt illationes accidentium nobis pœnalium modorum, vel his contrariorum. Neque enim ex nobis eſt vel nocens languor, vel lætificans ſanitas, licet operatrices horum cauſſæ ex nobis exſiſtant: ut puta intemperantia cauſſa eſt languoris, quemadmodum tem- E perantia cauſſa eſt ſanitatis. Et regni cæleſtis cauſſa mandatorum cuſtodia, quemadmodum & ignis æterni horum tranſgreſſio. THEOD. Ergone propter hoc tribularis in exſilio iſto, quoniam digna quædam hac tribulatione geſſiſti? MAX. Rogo, ut Deus hac tribulatione remetiatur exceſſus meos, quibus ei peccavi in prævaricatione juſtificationum mandatorum ſuorum. THEOD. Non eſt etiam probationis cauſſa tribulatio multis illata? MAX. Probatio ſanctorum eſt, ut ſcilicet per tribulationes vitæ hominum manifeſtentur affectus eorum, qui ſunt circa id quod eſt naturaliter bonum, ſibimet inſinuantes ignotas omnibus virtutes ſuas, ut in Job & Joſeph. Siquidem alter ad manifeſtationem

* Tomus alter ſancti Patris noſtri Maximi ac confeſſoris: quæ geſta ſunt in primo ejus exſilio, id eſt, Bizyæ: quæ ſcilicet inter Theodoſium Cæſareæ Bithyniæ epiſcopum ipſumque fuerunt diſputata. SIRM.

1. *Forte* προώρισεν.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

ἐπειράζετο· ὁ δὲ, ἐπ' ἐκφωνήσει τῆς ἁγιαστικῆς A σωφροσύνης ἐδοκιμάζετο· καὶ πᾶς τῶν ἁγίων ἀκουσίως ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ θλιβεὶς, ἐπί τισι τοιαύταις οἰκονομίαις ἐθλίβετο, ἵνα διὰ τῆς ἀσθενείας τῆς συγχωρουμένης αὐτοῖς ἐπαχθῆναι, τὸν ὑπερήφανον καὶ ἀποστάτην περιπατήσωσι δράκοντα, τουτέστι τὸν διάβολον. ἡ γὰρ ὑπομονὴ, δοκιμῆς ἔργον ἐστὶν ἐφ' ἑκάστου τῶν ἁγίων. ΘΕΟΔ. μὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, καλῶς εἶπας· καὶ ὁμολογῶ τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἐζήτουν ἀεὶ ἐν τοῖς τοιούτοις συνδιαλέγεσθαι ὑμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπ' ἄλλῳ κεφαλαίῳ κἀγὼ καὶ οἱ δεσπόται μου οἱ μελλοπατρίκιοι πρὸς σὲ γεγόναμεν, καὶ τοσαῦτα διαστήματα ἤλθομεν, παρακαλοῦμέν σε τὰ παρ' ἡμῶν προτεινόμενα δέξασθαι, καὶ χαροποιῆσαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. ΜΑΞ. ποῖα B ταῦτά εἰσι, δέσποτα, καὶ τίς ἐγὼ, καὶ πόθεν εἰμὶ, ἵνα ἡ ἐπὶ τοῖς προτεινομένοις μοι συγκατάθεσις χαροποιήσῃ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην; ΘΕΟΔ. μὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἅπερ λέγω σοι, ἐγώ τε καὶ οἱ δεσπόται μου μελλοπατρίκιοι, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ εὐσεβοῦς δεσπότου τῆς οἰκουμένης ἠκούσαμεν. ΜΑΞ. κελεύσατε οἱ δεσπόται μου εἰπεῖν ἅπερ βούλεσθε, καὶ ἅπερ ἠκούσατε.

ΘΕΟΔ. Παρακαλεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης δι' ἡμῶν, μαθεῖν παρὰ σοῦ, διὰ ποίαν αἰτίαν οὐ κοινωνεῖς τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως; ΜΑΞ. ἔχετε περὶ τούτου ἐπιτροπὴν ἔγγραφον παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, ἢ παρὰ τοῦ πατριάρχου; ΘΕΟΔ. C οὐκ ὤφελες, δέσποτα, ἀπιστῆσαι ἡμῖν· κἂν γὰρ ταπεινός εἰμι, ἐπίσκοπος ἀκούω· καὶ οἱ δεσπόται μου συγκλήτου μέρος τυγχάνουσι, καὶ οὐκ ἤλθομεν πειράσαι σε· μὴ δῴη Θεός. ΜΑΞ. οἱῳδήποτε τρόπῳ ἤλθατε πρὸς τὸν δοῦλον ὑμῶν, ἐγὼ χωρὶς πάσης ὑποστολῆς λέγω τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐ κοινωνῶ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως. πλὴν κἂν ἄλλων ἦν τὸ ἐρωτᾶν με διὰ ποίαν αἰτίαν, ὑμῶν οὐκ ἔστι, τῶν γινωσκόντων ἀσφαλῶς πλεῖον ἐμοῦ τὴν αἰτίαν.

Γινώσκετε τὰς γενομένας καινοτομίας ἀπὸ τῆς ἕκτης ἐπινεμήσεως τοῦ διελθόντος κύκλου, ἀρξαμένας ἀπὸ Ἀλεξανδρείας διὰ τῶν ἐκτεθέντων ἐννέα κεφαλαίων παρὰ Κύρου, τοῦ οὐκ οἶδα πῶς γεγονότος ἐκεῖσε προέδρου, τῶν βεβαιωθέντων ὑπὸ τοῦ θρόνου Κων- D σταντινουπόλεως· καὶ τὰς ἄλλας ἀλλοιώσεις, προσθήκας τε καὶ μειώσεις, τὰς γενομένας συνοδικῶς ὑπὸ τῶν προεδρευσάντων τῆς τῶν Βυζαντίων ἐκκλησίας, Σεργίου λέγω, καὶ Πύῤῥου, καὶ Παύλου, ἅς τινας καινοτομίας πᾶσα γινώσκει ἡ οἰκουμένη. διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐ κοινωνῶ ὁ δοῦλος ὑμῶν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως. ἀρθῶσι τὰ προσκόμματα τὰ τεθέντα ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν, μετ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν θεμένων αὐτὰ, καθὼς εἶπεν ὁ Θεός· καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαῤῥίψατε, καὶ τὴν λείαν καὶ τετριμμένην, καὶ πάσης ἀκανθώδους αἱρετικῆς κακίας ἐλευθέραν ὁδὸν τοῦ εὐαγγελίου, καθάπερ καὶ ἦν εὑρίσκων, ὁδεύω πάσης δίχα προτροπῆς ἀνθρωπίνης. ἕως δὲ ἂν τοῖς τεθεῖσι προσκόμμασι, καὶ τοῖς τεθει- E κόσιν αὐτὰ σεμνύνωνται οἱ πρόεδροι Κωνσταντινουπόλεως, οὐδείς ἐστιν ὁ πείθων με λόγος ἢ τρόπος κοινωνεῖν αὐτοῖς.

ΘΕΟΔ. Τί γὰρ κακὸν ὁμολογοῦμεν, ἵνα χωρισθῇς τῆς κοινωνίας ἡμῶν; ΜΑΞ. ὅτι μίαν ἐνέργειαν λέγοντες θεότητος, καὶ ἀνθρωπότητος τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, συγχέετε τόν τε τῆς θεολογίας, καὶ τῆς οἰκονομίας λόγον. εἰ γὰρ πεισθῆναι δεῖ τοῖς ἁγίοις πατράσι, λέγουσιν, ὧν ἡ ἐνέργεια μία, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία· τετράδα ποιεῖτε τὴν ἁγίαν τριάδα, ὡς ὁμοφυοῦς τῷ λόγῳ γενομένης τῆς αὐτοῦ σαρκὸς, καὶ ἐκστάσης τῆς πρὸς

A absconsæ fortitudinis tentabatur, alter vero ad declarationem sanctificatoriæ pudicitiæ probabatur. Et omnis sanctus non sponte tribulatus ad quasdam hujuscemodi dispensationes tribulatur: ut per infirmitatem qua permittitur molestiam pati, superbum & apostatam draconem conculcet, id est diabolum. Patientia enim probationis opus est in unoquoque Sanctorum. THEOD. Per veritatem Dei bene dixisti, & confiteor utilitatem, & quærebam in talibus semper disputare vobiscum. Sed quia pro alio capitulo ego & domini mei futuri Patricii profecti sumus, & per tot intervalla locorum advenimus, rogamus te quæ a nobis proferuntur suscipere, & totum orbem lætificare. MAX. Quæ sunt B hæc, domine? vel quis ego, & unde sum, ut in his quæ protenduntur mihi, consensus meus totum lætificet orbem? THEOD. Per veritatem Domini nostri Jesu Christi, quod dico tibi ego & domini mei futuri Patricii, ex ore domini nostri Patriarchæ ac pii domini orbis audivimus. MAX. Jubete, domini mei, dicere quæ vultis, & quæ audistis.

THEOD. Rogat Imperator & Patriarcha per nos, cognoscere a te, qua pro caussa non communices throno Constantinopolitano? MAX. Habetis super hoc præceptionem in scriptis a piissimo Imperato- C re, vel Patriarcha? THEOD. Non debueras, domine, nobis incredulus esse. Licet enim exiguus sim, sed episcopus audior, & isti domini mei pars senatus exsistunt. Nec venimus ad tentandum te, absit. MAX. Quoquomodo venissetis ad servum vestrum, ego absque omni reverentia dico caussam ob quam non communico throno Constantinopolitano. Verumtamen etsi aliorum esset fas percontandi qua pro caussa, vestrum non esset, qui me caussam certius nostis.

Scitis novitates quæ factæ sunt a sexta indictione transacti circuli, inceptas ab Alexandria per novem Capitula a Cyro, qui nescio quo pacto illic factus est Præsul, quæ videlicet firmata sunt a D throno Constantinopolitano: necnon & alias immutationes, additionesque ac diminutiones, quæ factæ sunt in Concilio a Sergio, Pyrrho, ac Paullo, qui Ecclesiæ Byzantii præfuerunt: quas videlicet novas adinventiones esse, omnis noster orbis agnoscit. Hac pro caussa non communico ego servus vester Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Tollantur offendicula, quæ posita sunt a prædictis viris, cum eisdem ipsis qui posuerunt hæc, quemadmodum dixit Deus: [a] *Et lapides a via projicite*, & planam & detritam, atque ab omni spinosæ hæreseos pravitate liberam viam Evangelii gradiantur: & tum inveniens quemadmodum erat, incedo & ipse absque omni hortatu humano. Donec autem super of- E fendiculis positis, & his qui posuerunt ea, glorientur Præsules Constantinopolitani, nullus sermo vel modus est, qui mihi persuadeat illis communicare.

THEOD. Numquid malum quid confitemur, ut separare te hujus rei caussa conveniat a communione nostra? MAX. Quia unam operationem docentes deitatis & humanitatis Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, confunditis tam Theologiæ quam dispensationis sermonem. Si enim credere oportet Patribus, qui asserunt, quorum est operatio una, horum & substantia una, quaternitatem facitis sanctam Trinitatem, quasi congenita Verbo facta carne ipsius: quæ etiam careat cognata identitate,

[a] Jerem. L. 26.

ἡμᾶς, καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης συγγενοῦς κατὰ φύσιν ταυτότητος.

Καὶ πάλιν, ἀναιροῦντες τὰς ἐνεργείας, καὶ μίαν κυροῦντες θέλησιν θεότητος τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπότητος, ἀφαιρεῖσθε αὐτοῦ τὴν τῶν ἀγαθῶν διανομήν. ἐὰν γὰρ ἐνέργειαν οὐκ ἔχῃ, κατὰ τοὺς τοῦτο θεσπίσαντας, δῆλον ὅτι κἂν θέλῃ, ἐλεῆσαι οὐ δύναται, ἀφαιρεθείσης αὐτῷ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐνεργείας, εἴπερ ἐνεργείας ἀγαθῆς χωρὶς, οὐδὲν τῶν ὄντων ἐνεργεῖν ἢ πράττειν πέφυκεν.

Ἄλλως τε δὲ, καὶ τὴν σάρκα ποιεῖτε τῷ θελήματι συνδημιουργὸν πάντων τῶν αἰώνων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς, πατρί τε καὶ υἱῷ καὶ πνεύματι· τῇ δὲ φύσει κτιστὴν, ἢ τὸ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἄναρχον τῇ θελήσει, ἐπείπερ ἡ θεία θέλησις ἄναρχός ἐστιν, ὡς ἀνάρχου θεότητος, τῇ δὲ φύσει πρόσφατον· ὅπερ πᾶσαν οὐκ ἄνοιαν ὑπερβαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσέβειαν. οὐ γὰρ λέγετε ἁπλῶς μόνον ἓν θέλημα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο θεϊκόν. θείας δὲ θελήσεως οὐδεὶς δύναται ἀρχὴν ἐπινοῆσαι χρονικὴν, ἢ τέλος, ἐπειδὴ μηδὲ τῆς θείας φύσεως, ἧς ἐστιν οὐσιώδης ἡ θέλησις.

Πάλιν δὲ ἑτέραν εἰσάγοντες καινοτομίαν, ἀφαιρεῖσθε παντάπασι πάντα τὰ γνωριστικὰ καὶ συστατικὰ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, νόμοις καὶ τύποις θεσπίζοντες μήτε μίαν, μήτε δύο ἐπ' αὐτοῦ θελήσεις ἢ ἐνεργείας λέγεσθαι· ὅπερ ἐστὶ πράγματος ἀνυπάρκτου. οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων, εἴτε νοερόν ἐστιν, ἀφήρηται θελητικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, εἴτε αἰσθητικὸν αἰσθητικῆς ἐνεργείας, εἴτε φυτικὸν, αὐξητικῆς καὶ θρεπτικῆς ἐνεργείας· εἴτε παντελῶς ἄψυχον, καὶ πάσης ἄμοιρον ζωῆς, τῆς καθ' ἕξιν λεγομένης ἐνεργείας καὶ ἐπιτηδειότητος. καὶ δηλοῦσι πάντα τὰ οὕτως ὄντα, ἀντιληπτὰ τυγχάνοντα ταῖς τῶν αἰσθητικῶν αἰσθήσεσιν. ἐνέργεια γὰρ τῶν τοιούτων, τὸ ὑποπίπτειν πάντως ὁράσεσι διὰ τῆς ἰδίας ἐπιφανείας· ἀκοῇ, διὰ κτύπου· ὀσφρήσει, δι' ἀτμοῦ τινος προσφυοῦς· γεύσει, ποσὶ χυμοῖς· καὶ ἀφῇ, διὰ τῆς ἀντιτυπίας. ὥσπερ γὰρ ἐνέργειαν λέγομεν τῆς ὁράσεως τὸ ὁρᾶν, οὕτως καὶ τῶν ὁρωμένων τὸ ὁρᾶσθαι· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν θεωροῦμεν γενόμενα τρόπον. εἰ τοίνυν οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ πάσης ἔρημον παντελῶς φυσικῆς ἐνεργείας, ὁ δὲ κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, ἱλάσθητι κύριε, οὐδεμίαν ἔχει φυσικὴν θέλησιν ἢ ἐνέργειαν καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε, καὶ ἅπερ ἐστὶ, πῶς δύνασθε ἢ εἶναι ἢ καλεῖσθαι θεοσεβεῖς, κατ' οὐδένα τρόπον ὑπάρχοντα θελητικὸν ἢ ἐνεργητικὸν, παρ' ὑμῶν προσκυνούμενον λέγοντες; τρανῶς γὰρ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων διδασκόμεθα, λεγόντων· τὸ γὰρ μηδεμίαν δύναμιν ἔχον, οὔτε ἔστιν, οὔτε τί ἐστιν, οὔτε ἐστί τις αὐτοῦ παντελῶς θέσις.

ΘΕΟΔ. Τὸ δι' οἰκονομίαν γενόμενον, μὴ λάβῃς ὡς κύριον δόγμα. ΜΑΞ. εἰ μή ἐστι κύριον δόγμα τῶν δεχομένων, ὁ θεσπίζων τύπος καὶ νόμος μηδεμίαν λέγεσθαι τοῦ κυρίου θέλησιν ἢ ἐνέργειαν, ὧν ἡ ἀφαίρεσις τὴν ἀνυπαρξίαν δηλοῖ τοῦ ταύτας ἀφῃρημένου, διὰ ποίαν αἰτίαν βαρβάροις ἔθνεσι καὶ ἀθέοις ἀπέδοσθέ με ἄνευ τιμῆς; διὰ ποίαν αἰτίαν κατεκρίθην οἰκῆσαι Βιζύην, καὶ οἱ σύνδουλοί μου, ὁ μὲν Πέρβερην, ὁ δὲ Μεσημβρίαν; ΘΕΟΔ. μὰ τὸν Θεὸν μέλλοντά με ἐτάσαι· καὶ ὅτι γέγονεν, εἶπον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ λέγω, ὅτι κακῶς γέγονεν ὁ τύπος, καὶ ἐπὶ βλάβῃ πολλῶν. πρόφασις δὲ γέγονε τὸ ἐκτεθῆναι αὐτὸν, ἡ πρὸς ἀλλήλους τῶν ὀρθοδόξων περὶ θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν ζυγομαχία. καὶ διὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεῦσαι πάντας, συνεῖδόν τινες τὰς τοι-

A quam nobiscum, & cum ea quæ se peperit, naturaliter habet.

Et rursus perimentes operationes, & unam voluntatem asseverantes deitatis ipsius & humanitatis, adimitis ejus bonorum distributionem. Si enim nullam habet secundum illos qui hoc sanxerunt operationem, perspicuum est quod licet velit, misereri non possit; detruncata nimirum ejus operatione bonorum: sed dumtaxat operatione naturali excepta, nihil eorum quæ sunt operari vel agere constat.

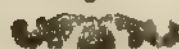
Alias autem & carnem facitis voluntate quidem concreatricem omnium sæculorum, & eorum quæ sunt in eis, Patri & Filio ac Spiritui sancto: natura B vero creatam, vel ut verius dicamus, non habentem initium voluntate, si divina voluntas sine initio est, utpote quæ sit deitatis sine initio exsistentis, natura vero recens. Quod non solum omnem sensum excedit, sed & omnem impietatem. Non enim dicitis absolute tantum unam voluntatem, sed & istam divinam. Divinæ vero voluntatis nemo potest initium excogitare temporale, vel finem. Nam nec divinæ naturæ, cujus est substantialis voluntas.

Rursus autem aliam introducentes novitatem, adimitis omnimodis omnia significantia & commendantia divinitatem & humanitatem Christi, legibus & typis sancientes, neque unam neque duas in eo voluntates aut operationes dicendas: quod C rei est essentiam non habentis. Nihil enim eorum quæ sunt, si intellectuale est, privatur voluntatem habente virtute ac operatione; si sensuale, sentiente operatione; si germinabile, crescente ac alente operatione; si penitus inanimabile est, & ea quæ ex more dicitur vita caret, operatione ac opportunitate. Et indicant omnia quæ sic sunt opitulativa sensibus sensualium: operatio enim talium est, subjici utique visui per apparitionem suam; auditui, per sonum; odoratui, per odorationem quamdam amplexibilem; gustui, per quosdam humores; & tactui, per reciprocam impressionem. Sicut enim operationem visus dicimus videre, ita & visorum videri, & cetera omnia secundum eumdem aspici- D mus fieri modum. Si igitur nihil eorum quæ sunt, est omni penitus operatione destitutum, Dominusque noster & Deus (propitius esto Domine!) nullam habet naturalem voluntatem vel operationem in utrisque, ex quibus, & in quibus, & quæ est, quomodo poterimus aut esse, aut vocari Dei cultores, secundum nullum modum exsistere cum voluntate vel operatione dicentes, qui adoratur a vobis, Deum? Expresse namque a sanctis Patribus edocemur, cum dicunt: [1] Quod enim nullam virtutem habet, neque est, neque aliquid est, neque est quævis ejus omnino positio.

THEOD. Quod factum est per dispensationem, E ne accipias ut ratum dogma. MAX. Si non est ratum eorum dogma, qui hunc recipiunt, typus qui sancit & lex nullam dicendam Domini voluntatem vel operationem, quarum detruncatio exsistentiam indicat ejus, qui fuerit his privatus; qua pro caussa barbaricis & sine Deo gentibus me absque honore tradidistis? Qua pro caussa damnatus sum ad habitandum Bizen, & conservorum meorum alter quidem Perberim, alter vero Mesembriam? THEOD. Per Deum qui me judicaturus est! & quando factus est dixi, & nunc idipsum dico, quia male, & ad læsionem multorum factus est typus. Verum occasio facta est ut exponeretur, alterna lis orthodoxorum super operationibus & voluntatibus al-

1. Dionys. de div. nom.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

αὐτὰς κατασιγασθῆναι φωνάς. ΜΑΞ. καὶ ποῖος πιστὸς δέχεται οἰκονομίαν κατασιγάζουσαν φωνάς, ἅπερ λαλεῖσθαι δι᾽ ἀποστόλων καὶ προφητῶν καὶ διδασκάλων ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ᾠκονόμησε; καὶ σκοπήσωμεν, κῦρι ὁ μέγας, εἰς ποῖον κακὸν καταντᾷ ψηλαφούμενον τὸ κεφάλαιον τοῦτο. εἰ γὰρ Θεὸς ἔθετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρῶτον μὲν ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων· εἰρηκὼς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ δι᾽ αὐτῶν καὶ τοῖς μετ᾽ αὐτοὺς, ὃ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω· καὶ πάλιν, ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· δῆλον ὅτι καὶ προφανὲς, ὅς ὁ μὴ δεχόμενος τοὺς ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ διδασκάλους, ἀλλ᾽ ἀθετῶν αὐτῶν τὰς φωνὰς, αὐτὸν ἀθετεῖ τὸν Χριστόν.

Καὶ ἄλλο δὲ σκοπήσωμεν. ὁ Θεὸς ἐκλεξάμενος ἐξήγειρεν ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων· ὁ δὲ διάβολος, ψευδαποστόλους καὶ ψευδοπροφήτας καὶ ψευδοδιδασκάλους κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐκλεξάμενος ἐξήγειρεν, ὥστε καὶ τὸν παλαιὸν πολεμηθῆναι νόμον, καὶ τὸν εὐαγγελικόν. ψευδαποστόλους δὲ καὶ ψευδοπροφήτας καὶ ψευδοδιδασκάλους μόνους νοῶ τοὺς αἱρετικοὺς, ὧν οἱ λόγοι καὶ οἱ λογισμοὶ διεστραμμένοι εἰσίν. ὥσπερ οὖν ὁ τοὺς ἀληθεῖς ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ διδασκάλους δεχόμενος, Θεὸν δέχεται· οὕτως καὶ ὁ τοὺς ψευδαποστόλους καὶ ψευδοπροφήτας καὶ ψευδοδιδασκάλους δεχόμενος, τὸν διάβολον δέχεται. ὁ τοίνυν συνεκβαλὼν τοὺς ἁγίους τοῖς ἐναγέσι καὶ ἀκαθάρτοις αἱρετικοῖς· δέξασθε λέγοντα τὴν ἀλήθειαν· τῷ διαβόλῳ προφανῶς τὸν Θεὸν συγκατέκρινεν.

Εἰ τοίνυν γυμνάζοντες τὰς γενομένας καινοτομίας ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις, εἰς τοῦτο καταντούσας αὐτὰς εὑρίσκομεν τὸ ἀκρότατον κακὸν, ὁρᾶτε μήπως εἰρήνην προφασιζόμενοι, τὴν ἀποστασίαν εὑρεθῶμεν νοσήσαντες, καὶ κηρύττοντες, ἣν πρόδρομον εἶπεν ἔσεσθαι τῆς τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίας ὁ θεῖος ἀπόστολος. ταῦτα χωρὶς ὑποστολῆς εἶπον ὑμῖν, δεσπόται μου, ἵνα φείσησθε ἑαυτῶν τε καὶ ἡμῶν. κελεύετε ἵνα ταῦτα γεγραμμένα ἔχων ἐν τῇ βίβλῳ τῆς καρδίας, ἔλθω κοινωνήσων ἐν ᾗ ταῦτα κηρύττεται ἐκκλησίᾳ, καὶ γένωμαι κοινωνὸς τῶν ἀληθῶς μὲν τὸν Θεὸν, δῆθεν δὲ τὸν διάβολον τῷ Θεῷ συνεκβαλλόντων; μὴ γένοιτό μοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι᾽ ἐμὲ γενομένου χωρὶς ἁμαρτίας. καὶ βαλὼν μετάνοιαν εἶπεν· ἐγὼ, εἴ τι κελεύετε εἰς τὸν δοῦλον ὑμῶν ποιῆσαι, ποιήσατε· ἐγὼ τοῖς ταῦτα δεχομένοις, οὐδέποτε γίνομαι συγκοινωνός.

Καὶ ἀποπαγέντες ἐπὶ τοῖς λαληθεῖσι, κάτω βαλόντες τὰς κεφαλὰς ἐσίγησαν ἐπὶ ὥραν ἱκανήν· καὶ ἀνακύψας, καὶ τῷ ἀββᾷ Μαξίμῳ ἀτενίσας ΘΕΟΔ. ὁ ἐπίσκοπος, εἶπεν· ἡμεῖς ἀντιφωνοῦμέν σοι, τὸν δεσπότην ἡμῶν τὸν βασιλέα, ὅτι, σοῦ κοινωνοῦντος, κουφίζει τὸν τύπον. ΜΑΞ. πολὺ ἀπεχόμεθα ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀκμήν. τί ποιοῦμεν περὶ τῆς συνοδικῶς βεβαιωθείσης φωνῆς, τοῦ ἑνὸς θελήματος, ἐπ᾽ ἐκβολῇ πάσης ἐνεργείας ὑπὸ Σεργίου καὶ Πύῤῥου; ΘΕΟΔ. ἐκεῖνος ὁ χάρτης κατηνέχθη καὶ ἀπεβλήθη. ΜΑΞ. κατηνέχθη ἐκ τῶν λιθίνων τοίχων, οὐ μὴν ἐκ τῶν νοερῶν ψυχῶν. δέξωνται τὴν κατάκρισιν τούτων, τὴν ἐν Ῥώμῃ συνοδικῶς ἐκτεθεῖσαν δι᾽ εὐσεβῶν δογμάτων τε καὶ κανόνων, καὶ λέλυται τὸ μεσότοιχον, καὶ προτροπῆς οὐ δεόμεθα. ΘΕΟΔ. οὐκ ἔῤῥωται ἡ σύνοδος ἡ ἐν Ῥώμῃ, ἐπειδὴ χωρὶς κελεύσεως γέγονε βασιλέως. ΜΑΞ. εἰ τὰς γενομένας συνόδους αἱ κελεύσεις τῶν βασιλέων κυροῦσιν, ἀλλ᾽ οὐχὶ εὐσεβὴς πίστις, δέξωνται καὶ τὰς κατὰ τοῦ ὁμουσίου γενομένας συνόδους, ἐπειδὴ κελεύσει βασιλέων γεγόνασι· φημὶ δὲ, τὴν ἐν Τύρῳ, τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, τὴν ἐν Σελευκείᾳ,

A tercantium : & ut omnes pace mutua fruerentur, consideraverunt quidam hujusmodi voces silentio comprimendas. MAX. Et quis fidelis suscipit dispensationem taceri facientem voces, quas dici per Apostolos, & Prophetas, atque Doctores Deus omnium dispensavit? Et inspiciamus, domine magne, in quod malum deveniat tractatum Capitulum istud. Si enim Deus posuit in Ecclesia primo Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores ad perfectionem sanctorum, dicens in Evangelio Apostolis, & per eos his qui post ipsos sunt: [a] *Quod vobis dico, omnibus dico*. Et iterum: [b] *Qui recipit vos, me recipit: & qui vos spernit, me*
B *spernit*; manifestum est ac perspicuum, quod qui non recipit Apostolos, & Prophetas & Doctores, sed spernit vocem eorum, ipsum Christum spernit.

Inspiciamus autem & aliud. Deus eligens excitavit Apostolos, & Prophetas, atque Doctores ad perfectionem Sanctorum. At vero diabolus falsos Apostolos, & falsos Prophetas, & falsos Doctores contra pietatem eligens excitavit; quo & vetus lex impugnetur & Evangelica. Falsos autem Apostolos, & falsos Prophetas, & falsos Doctores solos hæreticos intelligo, quorum sermones & cogitationes perversæ consistunt. Sicut ergo is, qui veros Apostolos, & Prophetas, & Doctores recipit, Deum recipit: ita & qui falsos Apostolos, &
C falsos Prophetas, & falsos Doctores recipit, diabolum recipit. Igitur qui pariter cum sceleſtis & immundis hæreticis sanctos ejecit, (suscipite me dicentem veritatem,) Deum liquido cum diabolo pariter condemnavit.

Itaque si examinantes novitates, quæ temporibus nostris effectæ sunt, eas ad hoc devenisse invenerimus summum malum, videte ne forte pacem prætendentes, apostasia reperiamur languere, & prædicare, quam præcursuram fore Antichristi adventum sacratissimus dixit Apostolus. Hæc absque subtractione dixi vobis, domini mei, ut parcatis vobismetipsis, & nobis. Jubetis ut hæc scripta in libro cordis mei habens, ingrediar & com-
D municem in Ecclesia, in qua hæc prædicantur, & fiam communicator eorum, qui veraciter quidem Deum, falso vero diabolum cum Deo ejiciunt? Ne fiat mihi a Deo, qui propter me secundum me factus est absque peccato. Et genu flexo dixit: Quidquid jusseritis in servum vestrum facere, facite. Ego his, qui hæc recipiunt numquam communicabo.

Et ceu gelidi facti super his quæ dicta fuerant, deorsum capita summittentes, siluerunt per multam horam. Et annuens, atque abbatem Maximum THEOD. intuitus dixit: Nos fide dicimus tibi dominum nostrum Imperatorem, quod te communi-
E cante tollat typum. MAX. Multum adhuc distamus ab invicem. Quid faciemus de confirmata synodice voce unius voluntatis in ejectionem omnis operationis a Sergio, Pyrrho, ac Paullo? THEOD. Illa charta deposita est, & projecta. MAX. Deposita est ex lapideis parietibus, non tamen ex intellectualibus animabus. Suscipiant damnationem horum, quæ Romæ synodice prolata est per pia dogmata, seu regulas, & solvitur medius paries, atque hortatione non indigebimus. Et ait THEOD. episcopus: Non est firmata synodus quæ Romæ celebrata est, quoniam sine jussione facta est Imperatoris. MAX. Si synodos quæ factæ sunt jussiones Imperatorum firmant, & non pia fides; recipe synodos, quæ contra homousion factæ sunt: nam jussione principum sunt patratæ. Primam videlicet in

[a] Marc. XIII. 37. [b] Matth. X. 40. Luc. X. 16.

τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Εὐδοξίου τοῦ Ἀρειανοῦ, A τὴν ἐν Νίκῃ τῆς Θρᾴκης, τὴν ἐν τῷ Σερμίῳ· καὶ μετὰ ταύτας πολλοῖς ὕστερον χρόνοις, τὴν ἐν Ἐφέσῳ δεύτερον, ἧς ἐξῆρχε Διόσκορος· ὅλας γὰρ ταύτας κέλευσις βασιλέων ἤθροισε, καὶ ὅμως πᾶσαι κατηργήθησαν διὰ τὴν ἀθεΐαν τῶν κυρωθέντων ἀσεβῶς δογμάτων. διὰ τί δὲ οὐκ ἐκβάλλετε τὴν καθελοῦσαν Παῦλον τὸν Σαμοσατέα ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, Διονυσίου τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, τοῦ τῆς αὐτῆς ἄρξαντος συνόδου, ἐπειδὴ μὴ γέγονε κελεύσει βασιλέως; ποῖος δὲ κανὼν διαγορεύει, μόνας ἐκείνας ἐγκρίνασθαι συνόδους, τὰς κελεύσει βασιλέως ἀθροισθείσας, ἢ B ὅλως κελεύσει βασιλέως πάσας τὰς συνόδους ἀθροίζεσθαι; ἐκείνας οἶδεν ἁγίας καὶ ἐγκρίτους συνόδους ὁ εὐσεβὴς τῆς ἐκκλησίας κανὼν, ἃς ὀρθότης δογμάτων ἔκρινεν. ἀλλὰ καθὼς οἶδεν ὁ δεσπότης μου, καὶ ἄλλους διδάσκει, δεύτερον γίνεσθαι σύνοδον κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τοῦ ἔτους ὁ κανὼν διηγόρευσε, κελεύσεως βασιλικῆς μηδεμίαν μνήμην πεποιημένος, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῆς σωτηριώδους ἡμῶν πίστεως, καὶ διορθώσει πάντων τῷ θείῳ τῆς ἐκκλησίας νόμῳ [μὴ συναινούντων] κεφαλαίων.

ΘΕΟΔ. Ὡς λέγεις ἐστίν· ἡ τῶν δογμάτων ὀρθότης ἐγκρίνει τὰς συνόδους· πλὴν οὐ δέχῃ τὸν λίβελλον Μηνᾶ, ἐν ᾧ μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνέρ- C γειαν τοῦ Χριστοῦ ἐδογμάτισεν; ΜΑΞ. μὴ δῴη κύριος ὁ Θεός. ὑμεῖς οὐ δέχεσθε, ἀλλ' ἐκβάλλεσθε πάντας τοὺς διδασκάλους, τοὺς μετὰ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, τοὺς ἀγωνισαμένους κατὰ τῆς τοῦ Σευήρου μιαρίας· κἀγὼ ἔχω δέξασθαι τὸν λίβελλον Μηνᾶ, τοῦ γενομένου μετὰ τὴν σύνοδον, δι' οὗ συνηγορεῖ προφανῶς Σευήρῳ, καὶ Ἀπολιναρίῳ, καὶ Μακεδονίῳ, καὶ Ἀρείῳ, καὶ πάσῃ αἱρέσει, καὶ κατηγορεῖ τῆς συνόδου; μᾶλλον δὲ τελείως ἐκβάλλει, δι' ὧν ἐδογμάτισε; ΘΕΟΔ. τί οὖν, ὅλως οὐ δέχῃ μίαν ἐνέργειαν; ΜΑΞ. καὶ τίς λέγει μίαν ἐνέργειαν τῶν ἐγκρίτων διδασκάλων;

Καὶ ἤγαγε Θεοδόσιος τὰς ψευδωνύμως παρ' αὐτῶν D περιφερομένας Ἰουλίου τοῦ Ῥώμης, καὶ τοῦ Θαυματουργοῦ Γρηγορίου, καὶ Ἀθανασίου τῶν ἁγίων χρήσεις, καὶ ἀνέγνω αὐτάς. ΜΑΞ. φοβηθῶμεν δὴ τὸν Θεὸν, καὶ μὴ θελήσωμεν παροργίσαι αὐτὸν, ἐπὶ τῇ παραγωγῇ τῶν αἱρετικῶν χρήσεων. οὐδεὶς ἀγνοεῖ ταύτας εἶναι τοῦ δυσσεβοῦς Ἀπολιναρίου. εἰ μὲν ἄλλας ἔχεις, δεῖξον· ἐπεὶ ταύτας προφέροντες, πλεῖον πείθετε πάντας, ὅτι κατ' ἀλήθειαν Ἀπολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ κακοδοξίαν ἐνεστήσατε.

Καὶ προφέρει ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος Θεοδόσιος, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χρυσοστόμου δύο χρήσεις, ἃς ἀναγνοὺς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. ἔφη· αὗται Νεστορίου εἰσὶ τοῦ νοσήσαντος ἐπὶ Χριστοῦ τὴν προσωπικὴν δυάδα. καὶ E εὐθέως θυμῷ ζέσας ὁ ἐπίσκοπος εἶπε· κύρι μοναχὲ, ὁ σατανᾶς ἐλάλησε διὰ τοῦ χαλινοῦ σου. ΜΑΞ. μὴ λυπηθῇ ὁ δεσπότης μου πρὸς τὸν δοῦλον αὐτοῦ. καὶ λαβὼν, εὐθέως ἔδειξεν αὐτῷ τὰς αὐτὰς φωνὰς οὔσας Νεστορίου, καὶ ἐν ποίοις λόγοις αὐτοῦ κειμένας. ΘΕΟΔ. ὁ Θεὸς οἶδεν, ἀδελφέ· τὰς χρήσεις ταύτας ὁ πατριάρχης μοι δέδωκε· πλὴν ἰδοὺ, τὰς μὲν Ἀπολιναρίου εἶπας, τὰς δὲ Νεστορίου. καὶ παραγαγὼν τὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου χρῆσιν τὴν λέγουσαν, Μίαν τε καὶ συγγενῆ, καὶ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεικνὺς ἐνέργειαν, εἶπε· τί πρὸς ταῦτα λέγεις; ΜΑΞ. εἰσί τινες δείξαντες αὐτὴν κατ' ἀλήθειαν κατὰ προσθήκην τεθεῖσαν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ

A Tyro, secundam in Antiochia, tertiam in Seleucia, quartam in Constantinopoli sub Eudoxio Ariano, quintam in Nice, quæ est in Thrace, sextam in Sirmio; & post hæc multo post, septimam, in Epheso secundam, cui Dioscorus præfuit: omnes enim has Imperatorum jussio aggregavit. Attamen omnes damnatæ sunt propter impietatem infidelium dogmatum ab eis confirmatorum. Quare autem non abjicitis eam, quæ deposuit Paullum Samosatenum sub sanctis & beatis Dionysio Papa Romano, & Dionysio Alexandrino, atque Gregorio miraculorum patratore, qui eidem præfuit synodo, quoniam non est jussione facta Imperatoris? Qui præterea canon promulgat, solas illas approbandas synodos B quæ Imperatoris jussione sunt congregatæ? * Verum etsi omnino jussione Imperatorum synodos aggregetis, illas novit sanctas & probabiles synodos pius Ecclesiæ canon, quas rectitudo dogmatum approbavit. Sed & bis, quemadmodum novit dominus meus, & alios docet, fieri synodos in omni provincia per singulos annos regula sancit, jussionis Imperialis nullam memoriam faciens, ad tuitionem salutaris fidei nostræ, & correctionem omnium Capitulorum, quæ divinæ non conveniunt Ecclesiæ legi.

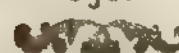
Et dixit THEOD. episcopus: Ita est ut asseris. Dogmatum quippe rectitudo synodos roborat. Ve- C rumtamen non recipis libellum Mennæ, in quo unam voluntatem & unam operationem Christi dogmatizavit? MAX. Ne det Dominus Deus! Vos non recipitis, sed ejicitis omnes Doctores, qui post sanctum Calchedonense Concilium decertaverunt adversum Severi exsecrabilem hæresim: & ego habeo recipere libellum Mennæ, qui post Concilium fuit, per quem liquido sentire dinoscitur cum Severo, & Apolinario, & Macedonio, & Ario ac omni hæresi, & accusat Concilium, immo perfecte rejicit per ea quæ dogmatizavit? THEOD. Quid ergo? penitus non recipis unam operationem? MAX. Et quis dicit unam operationem ex probabilibus magistris Ecclesiæ?

D Et attulit Theodosius scripta, quæ falso ab eis ferebantur esse sanctorum Julii Romani, & miraculorum factoris Gregorii, atque Athanasii testimonia, & legit ea. Et dixit MAX. Timeamus nunc Deum, & ne velimus irritare illum in hæreticorum prolatione testimoniorum. Nullus enim ignorat hæc impii esse Apolinarii. Ergo si alia forsan habes, ostende. Nam hæc proferentes, plus credere cunctis persuadetis, quod secundum veritatem impii Apolinarii & nequam cum eo sentientium opinionem renovassetis.

Et profert idem episcopus THEOD. sub nomine Chrysostomi duo testimonia, quæ agnoscens abba MAX. ait: Hæc Nestorii sunt, qui personalem in E Christo dualitatem vesane dogmatizavit. Et statim furore fervescens THEOD. dixit: Domne monache, satanas locutus est per effrænatum os tuum. MAX. Ne tristetur dominus meus contra servum suum. Et mox sumens ostendit ei easdem voces esse Nestorii, & in quibus sermonibus ejus jacerent. THEOD. Deus novit, frater, hæc testimonia Patriarcha mihi dedit. Verum ecce, alia quidem horum dixisti Apolinarii, alia vero Nestorii. Et producto sancti Cyrilli testimonio, quod ait: *Unam atque cognatam per utramque demonstrans operationem*, dixit: Quid ad hæc dicis? MAX. Sunt quidam ostendentes illud in veritate per additionem

* *Græca hæc ita sonant: aut omnino jussione Imperatoris universos Synodos cogere? Illas cen.*

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

τοῦ εὐαγγελίου, τῇ γενομένῃ ἐκ τοῦ ἁγίου τούτου A πατρός, ὑπὸ Τιμοθέου τοῦ Ἑλούρου. ἔστω δὲ καθ' ὑμᾶς αὐτοῦ. ἐξετάσωμεν τοίνυν τὴν διάνοιαν τῶν πατρικῶν φωνῶν, καὶ γνωσόμεθα τὴν ἀλήθειαν. ΘΕΟΔ. τοῦτο οὐ συγχωρῶ γενέσθαι· ἁπλὰς γὰρ τὰς φωνὰς ἀνάγκην ἔχεις δέξασθαι. ([1] ΜΑΞ. εἰπέ μοι τὴν διαφορὰν, ἱκέσιος γενόμενος, τῶν ἁπλῶν φωνῶν πρὸς τὰς ποικίλας. ΘΕΟΔ. ἵνα ὡς ἔστι τὴν φωνὴν δέξῃ, καὶ μὴ ἐρευνήσῃς τὴν διάνοιαν αὐτῆς.) ΜΑΞ. προφανῶς καινοὺς καὶ ξένους τῆς ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν φωνῶν εἰσάγετε θεσμούς. εἰ καθ' ὑμᾶς οὐ δεῖ ἐρευνᾷν τὰς φωνὰς τῶν γραφῶν καὶ τῶν πατέρων, ἐκβάλλομεν πᾶσαν τὴν γραφὴν τήν τε παλαιὰν καὶ τὴν καινήν. ἠκούσαμεν γὰρ λέγοντος τοῦ B Δαβίδ· μακάριοι, οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. ὡς μηδενὸς χωρὶς ἐρεύνης δυναμένου ἐκζητῆσαι τὸν Θεόν. καὶ πάλιν, συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου, καὶ φυλάξω αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. ὡς τῆς ἐρεύνης ἀγούσης ἐπὶ τὴν γνῶσιν τοῦ νόμου, καὶ τῆς γνώσεως πόθῳ πειθούσης τοὺς ἀξίους ἐν καρδίᾳ αὐτῶν φυλάξαι, διὰ τῆς πληρώσεως τῶν ἐν αὐτῷ κειμένων ἁγίων ἐντολῶν. καὶ πάλιν· θαυμαστὰ τὰ μαρτύριά σου, διὰ τοῦτο ἐξηρεύνησεν αὐτὰ ἡ ψυχή μου. τί δὲ, παραβολὰς καὶ αἰνίγματα καὶ σκοτεινοὺς λόγους ἐρευνᾷν ἡμᾶς βούλεται ὁ παροιμιακὸς λόγος; τί δὲ ὁ κύριος ἐν παραβολαῖς λαλῶν βούλεται νοεῖν τοὺς μαθητὰς, διδάσκων τῶν παραβολῶν τὴν διάνοιαν; τί δὲ C προστάσσων, ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὡς μαρτυρούσας περὶ αὐτοῦ; τί δὲ ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος Πέτρος διδάσκειν βούλεται· περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν, καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται, λέγων; τί δὲ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος, λέγων· εἰ κεκαλυμμένον ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ὧν ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ; ὡς ἔοικεν, ἐξομοιωθῆναι ἡμᾶς βούλεσθε τοῖς Ἰουδαίοις, οἵ τινες ἁπλαῖς ταῖς φωναῖς, ὡς λέγετε, τουτέστι μόνῳ τῷ γράμματι ὥσπερ τινὶ φορυτῷ ἐγχώσαντες τὸν νοῦν, ἐξέπεσαν τῆς ἀληθείας, τὸ κάλυμμα ἔχοντες ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, τοῦ μὴ νοῆσαι τὸ κύριον πνεῦμα, τὸ ἐγκε- D κρυμμένον τῷ γράμματι, περὶ οὗ φησι· τὸ μὲν γράμμα, ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα, ζωοποιεῖ. πληροφορηθῇ ὁ δεσπότης μου, ὅτι ἐγὼ οὐκ ἀνέχομαι δέξασθαι φωνὴν χωρὶς τῆς ἐγκειμένης αὐτῇ διανοίας, ἵνα μὴ γένωμαι προφανὴς Ἰουδαῖος.

Τοῦτο δὲ ἀκούσας ΘΕΟΔ. εἶπεν· μίαν ἐνέργειαν τοῦ Χριστοῦ ὑποστατικὴν ὀφείλομεν λέγειν. ΜΑΞ. σκοπήσωμεν τὸ τικτόμενον ἐκ τούτου κακὸν, καὶ φύγωμεν τὴν ξένην ταύτην φωνήν. μόνων γὰρ αἱρετικῶν πολυθεουντων ἐστίν. εἰ γὰρ ὑποστατικὴν λέγομεν τοῦ Χριστοῦ τὴν μίαν ἐνέργειαν, οὐ συμβαίνει δὲ κατὰ τὴν ὑπόστασιν τῷ πατρὶ καὶ πνεύματι ὁ υἱὸς, δῆλον ὅτι οὔτε κατὰ τὴν ὑποστατικὴν ἐνέρ- E γειαν· ἀναγκαζόμεθα δὲ ὥσπερ τῷ υἱῷ, οὕτω καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι ὑποστατικὰς ἐνεργείας ἀπονεῖμαι· καὶ καθ' ὑμᾶς, τέσσαρας ἐνεργείας ἕξει μακαρία θεότης· τρεῖς ἀφοριστικὰς τῶν ἐν οἷς ἐστι προσώπων, καὶ μίαν κοινὴν σημαντικὴν τῆς κατὰ φύσιν τῶν τριῶν ὑποστάσεων κοινότητος· καὶ κατὰ τοὺς πατέρας, εἴπερ αὐτῶν δεχόμεθα τὴν διδασκαλίαν, τετραθεΐαν νοσήσομεν. φυσικὴν γὰρ, ἀλλ' οὐχ ὑποστατικὴν πᾶσαν εἶναι διαγορεύουσιν ἐνέργειαν. καὶ εἰ τοῦτο ἐστιν ἀληθῶς, ὡς οὖν καὶ ἔστι, πισ-

A positum in interpretatione Evangelii, quæ facta est ex hoc sancto patre, a Timotheo Heluro. Verum, sit secundum vos ejus. Scrutemur igitur sensum paternarum vocum, & cognoscamus veritatem. THEOD. Hoc non permitto fieri. Simplices enim voces necessarium habes recipere. MAX. Dic mihi differentia, deprecabilis factus, vocum ad varias. THEOD. Ut sicuti est recipias vocem, & ne scruteris sensum ipsius. ET MAX. Evidenter, inquit, novas & extraneas Ecclesiæ etiam super vocibus introducitis leges. Si secundum vos non oportet scrutari voces Scripturarum ac patrum, abjicimus omnem scripturam, veterem scilicet, atque novam. Audivi enim dicentem David: [a] *Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum:* B præsertim cum nemo sine scrutinio possit exquirere Deum. Et rursus: [b] *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo*. Tamquam scrutinio agente ad cognitionem legis atque scientiæ, cum desiderio persuadeat dignis ex corde eam custodire per completionem sanctorum quæ in ea posita sunt mandatorum. Et iterum: [c] *Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.* Quid autem parabolas, & ænigmata, & obscuros sermones scrutari nos vult Proverbialis sermo? Quidve Dominus in parabolis loquens vult intelligere discipulos suos, parabolarum edo- C cens sensum? Quid etiam præcipiens: [d] *Scrutamini scripturas*, utpote testimonium perhibentes de se? Quid & primus Apostolorum Petrus docere vult: [e] *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetæ*, dicens? Quid vero Paullus divinus Apostolus, dicens: [f] *Si opertum est Evangelium, sed in his qui pereunt est opertum, in quibus sæculi hujus excæcavit oculos mentis eorum, ut non luceat eis illuminatio scientiæ Christi?* Ut apparet, similes nos vultis esse Judæis, qui simplicibus, ut dicitis, vocibus, id est sola litera, veluti quadam mole mentem obruentes, evulsi sunt a veritate, velamen habentes in cordibus suis, ut non intelligant spiritum, qui proprie est & occultatur in D litera. Unde & ait: [g] *Litera quidem occidit, spiritus vero vivificat.* Certus efficiatur dominus meus, quia ego nullatenus patiar suscipere vocem absque sensu qui rejacet in ipsa, ne fiam manifestus Judæus.

At vero THEOD. hoc audito ait: Unam operationem Christi subsistentialem debemus dicere. MAX. Inspiciamus malum quod ex hoc gignetur, & fugiamus externam hanc vocem: hæreticorum enim est tantum, qui deorum multitudinem colunt. Si enim subsistentialem Christi dixerimus unam operationem, cum non aptetur aliquando se- E cundum subsistentiam Patri & Spiritui Filius, haud dubium quin nec secundum subsistentialem operationem: cogemur quemadmodum Filio, ita & Patri & Spiritui subsistentiales operationes tribuere: & secundum vos, quatuor operationes habebit beata divinitas, tres segregavitas personarum in quibus est, & unam communem significativam societatis, quæ est secundum naturam trium subsistentiarum: & secundum Patres, si dumtaxat eorum doctrinam recipimus, quadripertita erimus Deitate languentes. Naturalem quippe, non subsistentialem omnem esse decernunt operationem. Et, si hoc

[a] Psalm. CXVIII. 2. [b] Ibid. ℣. 34. [c] Ibid. ℣. 129. [d] Joan. V. 39. [e] I. Pet. I. 10. [f] II. Cor. IV. 3. [g] II. Cor. III. 6.

1. Hæc ex Anastasii versione in græcum transtulit Sirmondus, ut videtur, apud quem tamen latine legendum esset *differentiam .... simplicium vocum*.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
656.

σαρας φύσεις, τέσσαρας Θεοὺς, διαφέροντας ἀλλήλων ὑποστάσει τε καὶ φύσει δειχθησόμεθα λέγοντες. πλὴν, τίς εἶδεν ἢ ἐθεώρησεν ἰδιάζουσαν ἐνέργειαν οἱουδήποτε, τῶν ὑπὸ τὸ εἶδος ἀγομένων, καὶ ὑπὸ τὸν κοινὸν ὁρισμὸν τοῦ εἴδους φύσει ταττομένων; οὐδέποτε γὰρ γίνεται τὸ φύσει κοινὸν, ἑνὸς καὶ μόνου τινὸς ἴδιον, τὰ γὰρ ὑποστατικὰ σήμαντρα, οἷον, γρυπότης, ἢ σιμότης, ἢ γλαυκότης, ἢ ψεδνότης, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἀφοριστικά εἰσι συμβεβηκότα τῶν ἀριθμῶν ἀλλήλων διαφερόντων, πᾶς γὰρ ἄνθρωπος ὥς τι τὴν φύσιν ὢν, ἀλλ' οὐχ ὥς τις τὴν ὑπόστασιν, ἐνεργεῖν πέφυκε, κατά τε τὸν ἰδιώτατα καὶ κοινῶς νοούμενόν τε καὶ λεγόμενον κατηγορικὸν λόγον. οἷον τὸ ζῶον, τὸ λογικὸν, τὸ θνητὸν, ὅπέρ ἐστι τοῦ καθ' ἡμᾶς γενικοῦ λόγου. ταύτης γὰρ τῆς αὐτῆς μετέχομεν ζωῆς, τῆς αὐτῆς λογικότητος, καὶ τῆς αὐτῆς ῥοῆς καὶ ἀποῤῥοῆς· καὶ τοῦ καθέζεσθαι, καὶ ἵστασθαι, καὶ λαλεῖν, καὶ σιγᾶν, καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ ἅπτεσθαι· ἅπέρ εἰσι τοῦ κοινοῦ ἐφ' ἡμῶν νοουμένου λόγου. οὐ δεῖ οὖν καινοτομεῖν φωνὰς μὴ ἐχούσας ἰσχὺν ἢ γραφικὴν ἢ πατρικὴν ἢ φυσικὴν, ἀλλὰ ξένην, καὶ διαστροφαῖς ἀνθρώπων ἐξηυρημένην. πλὴν δεῖξόν μοι ταύτην κειμένην ἐν οἱῳδήποτε πατρὶ, καὶ πάλιν τὸν νοῦν τοῦ ταύτην εἰρηκότος ἐπιζητοῦμεν.

ΘΕΟΔ. Τί οὖν; οὐ δεῖ παντελῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν μίαν ἐνέργειαν; ΜΑΞ. κατὰ τὴν ἁγίαν γραφὴν, καὶ τοὺς ἁγίους πατέρας, οὐδὲν τοιοῦτον λέγειν παρελάβομεν· ἀλλ' ὥσπερ δύο φύσεις τὸν Χριστὸν τὰς ἐξ ὧν ἐστιν, οὕτως καὶ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ θελήσεις καὶ ἐνεργείας καταλλήλως αὐτῷ, ὁμοῦ τε φύσει Θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ ὄντι τῷ αὐτῷ, πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν ἐπιτετράμμεθα. ΘΕΟΔ. ὄντως, δέσποτα, καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν καὶ τὰς φύσεις καὶ διαφόρους ἐνεργείας, τουτέστι, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην· καὶ θελητικὴν αὐτοῦ τὴν θεότητα, καὶ θελητικὴν αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα. ἐπειδὴ οὐκ ἄνευ θελήσεως ἦν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. δύο δὲ οὐ λέγομεν, ἵνα μὴ μαχόμενον αὐτὸν αὐτῷ εἰσαγάγωμεν. ΜΑΞ. τί οὖν; δύο φύσεις λέγοντες, μαχομένας αὐτὰς εἰσάγετε διὰ τὸν ἀριθμόν; ΘΕΟΔ. οὔ. ΜΑΞ. τί οὖν; φύσεσιν ἐπιφημιζόμενος ὁ ἀριθμὸς οὐ διαιρεῖ, ἀλλ' ἐπὶ θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν λεγόμενος, διαιρέσεως ἔχει δύναμιν; ΘΕΟΔ. πάντως. καὶ οἱ πατέρες ἐπὶ θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν οὐκ εἶπον, φεύγοντες τὴν διαίρεσιν, ἀλλ' ἄλλην καὶ ἄλλην, καὶ θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ διπλῆν καὶ διττήν. καὶ ὡς εἶπον λέγω, καὶ ὡς εἰρήκασι λέγω.

ΜΑΞ. Διὰ τὸν κύριον· ἐάν τίς σοι εἴπῃ, ἄλλην καὶ ἄλλην, πόσας νοεῖς; ἢ, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, πόσας νοεῖς; ἢ, διπλῆν καὶ διττὴν, πόσας νοεῖς; ΘΕΟΔ. οἶδα πῶς νοῶ, δύο δὲ οὐ λέγω. τότε στραφεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞΙΜΟΣ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, εἶπε· διὰ τὸν κύριον· ἐὰν ἀκούσητε μίαν καὶ μίαν, ἢ ἄλλην καὶ ἄλλην, ἢ δὶς δύο, ἢ δὶς πέντε, τί νοοῦντες τοῖς λέγουσιν ἀποκρίνεσθε; καὶ εἶπον· ἐπειδὴ ὥρκισας ἡμᾶς, τὸ μίαν, δύο νοοῦμεν· καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην, δύο νοοῦμεν· καὶ δὶς δύο, τέσσαρα νοοῦμεν· ὁμοίως καὶ δὶς πέντε, δέκα νοοῦμεν. καὶ ὥσπερ αἰδεσθεὶς ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ τὴν ἀπόκρισιν ἐκείνων, εἶπε· τὸ μὴ εἰρημένον τοῖς πατράσιν, οὐ λέγω. καὶ λαβὼν ἀθέως ὁ ἀββᾶς Μάξιμος τὴν βίβλον τῶν πεπραγμένων τῆς ἁγίας ἀποστολικῆς συνόδου, ἔδειξε τοὺς ἁγίους πατέρας τὰς δύο θελήσεις καὶ ἐνεργείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διαῤῥήδην λέγοντας· ἣν λαβὼν βίβλον τῶν πεπραγμένων ἐξ αὐτοῦ Θεοδόσιος ὁ ὕπατος, ἀνέγνω καὶ αὐτὸς πάσας τὰς

A verum est, ficut re vera est, quatuor naturas, & quatuor natura Deos differentes ab invicem fubfiftentia & natura dicere apparebimur. Verumtamen quis dixit, aut contemplatus est feorfum habitam operationem cujufpiam eorum, quæ fub aliqua fpecie rediguntur, & fub communi diffinitione fpeciei natura taxantur? Numquam enim aliquando fit id quod natura commune est, unius & folius cujuslibet proprium. Subfiftentialia namque indicia, utputa nafi prolixitas feu brevitas, aut oculorum albedo, aut calvitium, & quæcumque funt talia, deputativa accidentia funt numeris ab invicem differentibus. Omnis enim homo, ut aliquid natura exfiftens, fed non ut quis, fubfiftentia dinofcitur opeB rari fecundum categoricam rationem, quæ tam fingulariter quam communiter intelligitur, necnon & dicitur. Ut puta, animal rationale, quod est generalis fecundum nos rationis. Omnes enim eamdem percipimus vitam, & eamdem rationabilitatem, & flexum, & deflexum, & federe, & ftare, & loqui, & tacere, & videre, & audire, & tangere, quæ funt rationis, quæ communiter in nobis intelliguntur. Non itaque oportet innovare voces non habentes vim, vel facræ fcripturæ, vel patrum, aut naturalem, fed exteram, & verfutiis hominum adinventam. Verumtamen oftende mihi hanc pofitam in quovis patre, & iterum fenfum ejus qui hanc dixit inquiremus.

C THEOD. Quid ergo? non oportet omnimodis in Chrifto dicere unam operationem? MAX. Secundum fanctam fcripturam, fanctofque patres, nil tale dicendum fufcepimus. Sed quemadmodum duas naturas Chriftum, ex quibus & eft, ita & naturales ejus voluntates & operationes convenientes fibi, cum fit natura Deus idem ipfe fimul & homo, credere juffi fumus & confiteri. THEOD. Vere, domine, & nos confitemur & naturas & operationes diverfas, id eft divinam & humanam, atque ipfius cum voluntate deitatem, fed & cum voluntate humanitatem: quoniam fine voluntate nullatenus erat anima ejus. Duas autem non dicimus, ne hunc fibimet pugnam inferentem introducamus. D MAX. Ergone duas naturas dicentes, repugnantes eas infertis propter numerum? THEOD. Non. MAX. Ergone naturis defignatus numerus non dividit, fed cum in voluntatibus & operationibus dicitur, divifionis habet virtutem? THEOD. Utique in his divifionem habet, & Patres numerum in voluntatibus & operationibus non dixere, fugientes divifionem; fed alteram & alteram, atque divinam & humanam, duplam, duplicem, & ut dixerunt dico, & ut faffi funt fateor.

MAX. Propter Dominum! fi quifquam tibi dixerit alteram & alteram, quot intelligis? vel duplam aut duplicem, quot intelligis? THEOD. Novi qualiter intelligam: duas autem non dico. Tunc E converfus abba MAX. ad principes, dixit: Propter Dominum! fi audieritis unam & unam, & aliam ac aliam, aut bis duas, aut bis quinque, quid intelligentes his qui hoc dicerent refponderetis? Et dixerunt: Quoniam adjurafti nos, unam & unam, duas intelligimus, & alteram & alteram, duas intelligimus, & bis duas quatuor intelligimus: fimiliter & bis quinque decem. Et quodammodo reveritus THEOD. refponfionem eorum, ait: Quod non eft a patribus dictum, non dico. Et accepto protinus abba MAX. libro geftorum fanctæ ac apoftolicæ Synodi Romanæ, monftravit fanctos patres duas voluntates & operationes Salvatoris noftri & Dei Jefu Chrifti aperte dicentes. Quem acceptum ab eo Theodofius Conful legit, fed & omnia San-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

χρήσεις τῶν πατέρων. καὶ τότε ἀποκριθεὶς ΘΕΟΔ. ἐπίσκοπος εἶπεν· ὁ Θεὸς οἶδεν, εἰ μὴ προσωπικῶς τὰ ἀναθέματα ἔθηκεν ἡ σύνοδος αὕτη, πλεῖον παντὸς ἀνθρώπου ἐδεχόμην αὐτήν. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ χρονοτριβῶμεν ἐνταῦθα, εἴ τι εἶπαν οἱ πατέρες, λέγω, καὶ ἐγγράφως ἀδεῶς ποιῶ, δύο φύσεις, καὶ δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας· καὶ εἴσελθε μεθ᾽ ἡμῶν κοινωνήσων, καὶ γενέσθω ἕνωσις.

ΜΑΞ. Δέσποτα, ἐγὼ οὐ τολμῶ δέξασθαι συγκατάθεσιν παρ᾽ ὑμῶν ἔγγραφον περὶ τοιούτου πράγματος, ψιλὸς ὑπάρχων μοναχός. ἀλλ᾽ ἐὰν κατένυξεν ὑμᾶς ὁ Θεὸς, τὰς τῶν ἁγίων πατέρων δέξασθαι φωνὰς, καθὼς ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν, πρὸς τὸν Ῥώμης περὶ τούτου ἐγγράφως ἀποστείλατε· ἤγουν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὸν σύνοδος, ἐγὼ γὰρ οὐδὲ τούτων γινομένων κοινωνῶ, ἀναφερομένων τῶν ἀναθεματισθέντων ἐπὶ τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς. φοβοῦμαι γὰρ τὸ κατάκριμα τοῦ ἀναθέματος. ΘΕΟΔ. ὁ Θεὸς οἶδεν, οὐ καταγινώσκω σου φοβουμένου· ἀλλ᾽ οὔτε ἄλλός τις. ἀλλὰ δός ἡμῖν βουλὴν διὰ τὸν κύριον, ἐάν ἐστι τοῦτο δυνατὸν γενέσθαι. ΜΑΞ. ποίαν βουλὴν ἔχω ὑμῖν περὶ τούτου δοῦναι; ὑπάγετε, ψηλαφήσατε ἐάν τι τοιοῦτον γέγονέ ποτε, καὶ μετὰ θάνατον ἀπελύθη τις τοῦ περὶ τὴν πίστιν ἐγκλήματος, καὶ τοῦ ἐξενεχθέντος κατ᾽ αὐτοῦ κατακρίματος· καὶ καταδέξηται ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μιμήσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν συγκατάβασιν. καὶ ποιήσωσιν, ὁ μὲν κέλευσιν παρακλητικὴν, ὁ δὲ συνοδικὴν δέησιν πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης· καὶ πάντως εἴπερ εὑρεθείη τρόπος ἐκκλησιαστικὸς, τοῦτο ἐπιτρέπων διὰ τὴν ὀρθὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, συμβιβάζεται ὑμῖν περὶ τούτου.

ΘΕΟΔ. Τοῦτο πάντως γίνεται. ἀλλὰ δός μοι λόγον, ὅτι ἐὰν ἐμὲ πέμπωσιν, ἔρχῃ μετ᾽ ἐμοῦ. ΜΑΞ. δέσποτα, συμφέρει σοι τὸν σύνδουλόν μου τὸν ἐν Μεσημβρίᾳ λαβεῖν μεθ᾽ ἑαυτοῦ, ἤπερ ἐμέ· ἐκεῖνος γὰρ τὴν γλῶσσαν οἶδε, καὶ αἰδοῦνται αὐτὸν ἀξίως, τοσούτους χρόνους κολαζόμενον, διά τε τὸν Θεὸν, καὶ τὴν κρατοῦσαν ὀρθὴν πίστιν ἐν τῷ κατ᾽ αὐτοὺς θρόνῳ. ΘΕΟΔ. ἀψιμαχίας διαφόρους πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν, καὶ οὐχ ἡδέως ἔχω μετ᾽ ἐκείνου ἀπελθεῖν. ΜΑΞ. δέσποτα, ἐπὰν ἔδοξε τοῦτο γενέσθαι, ἔκβασις γένηται τῶν δοξάντων, καὶ ὅπου βούλεσθε, ἀκολουθῶ ὑμῖν. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων· καὶ ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ εὐχὴ ἐγένετο· καὶ ἕκαστος αὐτῶν τὰ ἅγια εὐαγγέλια, καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς δεσποίνης ἡμῶν, τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας θεοτόκου ἠσπάσαντο, τεθεικότες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων.

Εἶτα μικρὸν ὁμιλήσαντες πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, καὶ τῆς θείων ἐντολῶν τηρήσεως, στραφεὶς ΘΕΟΔ. ὁ ἐπίσκοπος πρὸς τὸν ἀββᾶν Μάξιμον, εἶπεν· ἰδοὺ, πάντα διαλέλυται τὰ σκάνδαλα, καὶ γέγονεν εἰρήνη διὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ γενήσεται· ἀλλὰ διὰ τὸν κύριον, μὴ κρύψῃς με· οὐ λέγεις καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον μίαν θέλησιν, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ; ΜΑΞ. οὐκ ἐνδέχεταί με τοῦτο εἰπεῖν ποτε. καὶ λέγω τὴν αἰτίαν. ἐπειδὴ ξένη ἐστὶν ἡ φωνὴ τοῖς ἁγίοις πατράσι, δύο φύσεων μίαν λέγειν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν. εἶτα δὲ, διὰ παντὸς τρόπου ὁ τοῦτο λέγων, εὑρίσκει ἀθυβόλως ὑπαντῶσαν αὐτῷ τὴν ἀτοπίαν. ἐὰν γὰρ εἴπω φυσικὴν, φοβοῦμαι τὴν σύγχυσιν. ἐὰν εἴπω ὑποστατικὴν, διαιρῶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος τὸν υἱὸν, καὶ τρεῖς θελήσεις εἰσάγων φανήσομαι, μὴ συμβαινούσας ἀλλήλαις, ὥσπερ καὶ

A ctorum testimonia patrum. Tuncque respondens Theod. episcopus dixit: Deus scit, nisi quia personaliter anathemata posuit Synodus hæc, plus quam omnis homo recepissem illam. Sed ne moras heic faciamus. Quidquid dixerunt patres, dico & in scriptis continuo facio duas naturas, & duas voluntates, & duas operationes: & ingredere, nobiscum communica, & fiat unitas.

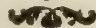
Max. Domine, non audeo ego suscipere consensum a vobis in scriptis super hujuscemodi re, cum sim monachus purus. Sed postquam Deus ad compunctionem vos excitavit, [1] in scriptis transmittite; id est Imperator, & Patriarcha, Synodusque ipsorum. Ego enim nec his peractis communico,
B dum recitantur anathematizati inter sanctam oblationem: timeo enim condemnationem anathematis. Theod. Deus novit, non reprehendo te, quia times, nec alius quisquam. Sed da nobis consilium propter Dominum, si est hoc possibile fieri. Max. Quod consilium habeo super hoc dare vobis? Ite, perscrutamini, si tale quid aliquando factum sit, & post mortem solutus sit quispiam a crimine, quod in fidei caussa contraxit, atque ab illata contra se querela seu damnatione, & consentiant Imperator ac Patriarcha imitari Dei condescensionem, faciatque Imperator quidem jussionem rogatoriam, Patriarcha vero synodicam deprecationem ad Papam Romanum: & profecto si repertus fuerit mos pro-
C culdubio Ecclesiasticus hoc præcipiens, ob rectam confessionem conveniet vobiscum super hoc.

Theod. Hoc profecto fit. Sed da mihi verbum, quod si me miserint, venias mecum. Max. Domine, expedit tibi conservum meum, qui est Mesembriæ, accipere tecum magis quam me. Ipse enim & linguam novit, & verebuntur eum dignius, eo quod per tot annos cruciatus fuerit propter Deum & rectam fidem, quæ tenetur in Sede ipsorum. Theod. Jurgia diversa habuimus ad invicem modo, & ideo non grataanter accipio pergere cum illo. Max. Domine, jam quia visum est hoc fieri, exitus fiat eorum quæ putata sunt, &
D sequor vos quocumque jusseritis. Et in his surrexerunt omnes cum gaudio & lacrymis, positisque in terra genibus oratio facta est, & unusquisque ipsorum sancta Evangelia, pretiosamque crucem, & imaginem Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, atque Dominæ nostræ, quæ illum peperit, sanctissimæ Dei genitricis salutaverunt: ponentes nihilominus manus suas ad certificationem eorum quæ dicta sunt.

Deinde cum pusillum confabulati fuissent ad invicem de vita quæ secundum Deum agitur, & divinorum observantia mandatorum, conversus Theod. episcopus ad abbatem Maximum dixit: En, omnia soluta sunt scandala, & facta est pax per Deum,
E & fiet. Sed propter Dominum ne celes me. Non dicis per quemcumque modum unam voluntatem & operationem in Christo? Max. Non mihi possibile est hoc aliquando dicere. Et dico caussam, quoniam extranea vox est sanctis patribus, duarum diversarum naturarum unam dicere voluntatem & operationem. Deinde vero & per omnem modum, qui dicit hoc, inveniet jure occurrentem sibi pravitatem. Primo, quoniam si dixero naturalem, timeo commixtionem. Secundo, quia si dixero subsistentialem, divido a Patre ac Spiritu sancto, & tres voluntates inducere apparebo mutuo sibimet congruentes, quemadmodum & subsistentias. Tertio,

1. *Insere ex Græco*, ut sanctorum Patrum voces acciperetis, sicut poscit regula Ecclesiæ, ad Romanum episcopum de ea re in scriptis *etc.* Sirm.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
656.

τὰς ὑποστάσεις· ἐὰν εἴπω τὴν ὡς ἑνὸς μίαν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ἀναγκάζομαι καὶ τὴν ὡς ἑνὸς τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν ὡς ἑνὸς τοῦ πνεύματος εἰπεῖν, κἂν μὴ θέλω, θέλησιν καὶ ἐνέργειαν· καὶ ἁλωθήσεται εἰς πολυθεΐαν ἐκπίπτων ὁ λόγος. ἐὰν εἴπω σχετικὴν, τὴν Νεστορίου εἰσάγω προσωπικὴν διαίρεσιν· ἐὰν εἴπω παρὰ φύσιν, φθείρω τὴν ὕπαρξιν τοῦ θέλοντος· φθορὰ γὰρ τῇ φύσει, τὸ παρὰ φύσιν ἐστὶ, καθὼς οἱ πατέρες εἰρήκασι.

ΘΕΟΔ. Μίαν διὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θέλησιν, πάντη τε καὶ πάντως ὀφείλομεν λέγειν, καθάπερ Σέργιος καὶ Πύῤῥος, ὡς οἶμαι, καλῶς νενοηκότες γεγράφασι. ΜΑΞ. εἰ κελεύεις, δέσποτα, δέξαι μου περὶ τούτου δύο ῥήματα. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν μία τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, καθάπερ Σέργιος καὶ Πύῤῥος καὶ Παῦλος γεγράφασι, γέγονε θέλησις, ἑτεροθελὴς κατ᾽ αὐτοὺς ἔσται ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, διὰ τὴν φύσιν, ἀλλ᾽ οὐ διὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν κατὰ τὸν υἱὸν ἔχοντι θέλησιν, εἴπερ οὐ ταυτόν ἐστιν ἕνωσις καὶ φύσις. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν μία κατ᾽ αὐτοὺ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γέγονε θέλησις, αἰτίαν αὐτῆς ἕξει πάντως τὴν ἕνωσιν, ἀλλ᾽ οὐδετέραν τῶν ἐξ ὧν ἐστι φύσιν· καὶ σχέσεως κατ᾽ αὐτοὺς ἔσται προδήλως ἡ θέλησις, ἀλλ᾽ οὐ φύσεως· σχέσιν γὰρ, ἀλλ᾽ οὐ φύσιν ὁ τῆς ἀληθείας τὴν ἕνωσιν ἐπίσταται λόγος. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν, ὡς ἔφασαν, μία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεγένηται θέλησις, ποίᾳ θελήσει φασὶν αὐτὴν γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν; οὐ γὰρ δήπου τῇ δι᾽ αὐτὴν γενομένῃ φαῖεν ἂν ἀληθείας φροντίζοντες, καὶ τὸ παράλογον φεύγοντες. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν μία τοῦ σωτῆρος γεγένηται θέλησις, δῆλον ὅτι πρὸ τῆς ἑνώσεως, ἢ πολυθελὴς ἦν, ἢ παντελῶς ἀθελής. καὶ εἰ μὲν πολυθελὴς ἦν, μείωσιν τῶν πολλῶν, πρὸς μίαν σταλεὶς ὑπέμεινε θέλησιν, καὶ τροπῆς προφανῶς ἐδέξατο πάθος, τὴν τῶν προσουσῶν αὐτῷ φυσικῶς πολλῶν θελήσεων μείωσιν. εἰ δὲ παντάπασιν ἦν ἀθελὴς, κρείττονα τῆς φύσεως ἀπέφηνεν οὖσαν τὴν ἕνωσιν, ἐξ ἧς ἐπορίσατο θέλησιν, ἣν ἡ φύσις ἠπόρησε· καὶ πάλιν τρεπτὸς ἀπέφηνε, τὸ μὴ τῇ φύσει προσὸν αὐτῷ, σχέσει κτησάμενος. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν μία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καθ᾽ ἕτερον τῶν ἐξ ὧν ἐστι γέγονε θέλησις, πρόσφατος γέγονε θελήσει Θεὸς, ὁ αὐτὸς διὰ τὴν ἕνωσιν τῇ φύσει μένων ἀΐδιος. καὶ ἄναρχος ἄνθρωπος τῇ θελήσει, μένων τῇ φύσει πρόσφατος· ὅπερ ἀδιανόητον, ἵνα μὴ λέγω δυσσεβές. εἰ διὰ τὴν ἕνωσιν μία τῶν φύσεων γέγονε θέλησις, τί δήποτε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, μία τῶν φύσεων οὐ γέγονε φύσις;

Καὶ διακόψας ἐπὶ τούτοις τὴν τοῦ λόγου φορὰν ΘΕΟΔ. ὁ ἐπίσκοπος, εἶπε· τί τοίνυν διὰ τὴν ἕνωσιν γέγονεν, εἰ μηδὲν τούτων γεγένηται δι᾽ αὐτήν; ΜΑΞ. ἔνσαρκον ἔδειξεν ἀψευδῶς γεγονότα τὸν ἄσαρκον· αὐτὸν φύσει Θεὸν, καὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν, φύσει γενόμενον ἄνθρωπον ἀναμφήλως παρέστησεν, οὐ τροπῇ φύσεως, ἢ μειώσει τινὸς τῶν τῆς φύσεως, ἀλλ᾽ ἀληθεῖ προσλήψει νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκὸς, ἤγουν ἀνελλιποῦς ἀνθρωπότητος, παντὸς προπατορικοῦ καθαρᾶς κατὰ φύσιν ἐγκλήματος. καὶ τῷ κατ᾽ ἀπαλλαγὴν λόγῳ, τὸ θαυμάσιον ὄντως καὶ πᾶσι κατάπληκτον, ὅλον ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις Θεὸν

A quoniam si dixero velut unius unam voluntatem & operationem, cogor & velut unius Patris, & velut unius Spiritus dicere, licet nolim voluntatem & operationem, & invenietur sermo in multitudinem deorum cecidisse. Quarto, si dixero affectualem, Nestorii infero personalem divisionem. Quinto, si dixero præter naturam, corrumpo exsistentiam voluntatis. Corruptio quippe est naturæ id quod præter naturam est, quemadmodum Patres dixerunt.

THEOD. Unam propter unitionem Salvatoris nostri voluntatem per omnia & omnino dicere debemus, sicut & Sergius, & Pyrrhus bene, ut reor, intelligentes scripserunt. MAX. Si jubes, domine, B suscipe duo super hoc verba mea. Primo, quia si propter unitionem una Dei & Salvatoris nostri, sicut Sergius, Pyrrhus, & Paullus scripserunt, voluntas effecta est, alterius voluntatis secundum illos erit Filius Patri propter naturam, sed non propter unitionem, secundum filium habenti voluntatem, si non idipsum est unitio & natura. Secundo, quia si propter unitionem una secundum ipsos Salvatoris nostri voluntas effecta est, caussam profecto suam unitionem habebit, & non aliam eorum naturam ex quibus exsistit, & affectus, non naturæ, secundum ipsos erit aperte voluntas: naturam enim, non affectum, veritatis ratio novit. Tertio, si propter unitionem, ut fassi sunt, una Salvatoris C nostri voluntas effecta est, qua voluntate ajunt ipsam fuisse unitionem effectam? Non enim ea, quæ per illum effecta est, fatebuntur utique, si dumtaxat veritati operam dederint, & quod est irrationabile fugerint. Quarto, si propter unitionem una salvatoris voluntas effecta est, liquet profecto quod ante unitionem aut cum multis voluntatibus fuerit, aut penitus absque voluntate. Et si quidem multarum erat voluntatum, diminutionem multarum pertulit, ad unam nimirum voluntatem contractus, & convertibilitatis perspicuæ passionem suscepit, multarum, quæ sibi naturaliter inerant, voluntatum diminutionem. At vero, si modis omnibus erat absque voluntate, meliorem natura esse monD stravit unitionem, ex qua acquisivit voluntatem, qua natura carebat. [1] Et iterum convertibilis, palam profecto fecit quod natura sibi non inerat, sed adquisivit affectu. Quinto, si propter unitionem una Salvatoris nostri secundum utraque ex quibus est voluntas effecta est, recens factus est voluntate Deus, idem ipse propter unitionem natura permanens sempiternus, & voluntate homo sine principio permanens natura recens: quod est impossibile, ne dixerim impium. Sexto, si propter unitionem una naturarum voluntas effecta est, [2] non est quippiam propter eamdem caussam una naturarum effectum natura?

E Et reciso inter hæc THEOD. episcopus sermonis super his habiti impetu, dixit: Quid igitur fit propter unitionem, si nihil horum factum est propter eam? MAX. Incarnatum sine mendacio factum eum qui sine carne fuerat demonstravit, ipsumque natura Deum & omnium conditorem, natura factum hominem evidenter ostendit, non conversione naturæ, aut diminutione cujusquam eorum quæ naturæ sunt, sed vera susceptione intellectualiter animata carne, id est indiminuta humanitate, ab omni progenitorio secundum naturam crimine munda: & quod est secundum liberationis rationem mirabile revera, & cunctis ingenti stupore habendum, to-

1. *Græca sic:* rursusque se mutabilem ostendit, habitu acquirens id, quod natura sibi non inerat.

2. *Lege ex Græco*, cur non, eamdem ob caussam, una naturarum natura facta est? SIRM.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

τὸν αὐτὸν ὁλοκλήρως μένοντα τῶν ἰδίων ἐντὸς, ὅλον ἐν τοῖς θείοις ἄνθρωπον, ὁλοκλήρως μένοντα τῶν ἰδίων ἀνέκπτωτον. περιχώρησις γὰρ εἰς ἀλλήλας τῶν φύσεων καὶ τῶν αὐταῖς προσόντων φυσικῶν, κατὰ τὴν τῶν θεηγόρων πατέρων ἡμῶν διδασκαλίαν, ἀλλ᾽ οὐ μεταχώρησις ἢ μείωσις διὰ τὴν ἕνωσιν γέγονεν, ὅπερ ἴδιόν ἐστι τῶν σύγχυσιν κακούργως ποιουμένων τὴν ἕνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς καινισμοῖς πολυτρόπως ἐμφυρωμένων, καὶ δι᾽ ἀπορίαν τῆς κατ᾽ αὐτοὺς λόγου σταθηρότητος διωκόντων τοὺς εὐσεβεῖς.

Ὧν ἀκούσας Θεοδόσιος ὁ ἐπίσκοπος, ἔδοξε μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν σὺν αὐτῷ παραγενομένων, τὸ λεχθὲν ἀποδέχεσθαι. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος πρὸς τὸν ἀββᾶν Μάξιμόν φησιν· ποίησον ἀγάπην· τί ἐστιν ὅπερ εἶπας ἡμῖν, ὅτι οὐδεὶς ὥς τις τὴν ὑπόστασιν, ἀλλ᾽ ὥς τι τὴν φύσιν ἐνεργεῖ; προΐεται γάρ μοι νοήσαντι τὸ λεχθέν. ΜΑΞ. οὐδεὶς ὥς τις τὴν ὑπόστασιν ἐνεργεῖ, ἀλλ᾽ ὥς τι τὴν φύσιν· οἷον, Πέτρος καὶ Παῦλος ἐνεργοῦσιν, ἀλλ᾽ οὐ Πετρικῶς καὶ Παυλικῶς, ἀλλ᾽ ἀνθρωπικῶς. ἄμφω γὰρ ἄνθρωποι φυσικῶς κατὰ τὸν κοινὸν καὶ ὁριστικὸν τῆς φύσεως λόγον· ἀλλ᾽ οὐχ ὑποστατικῶς κατὰ τὸν ἰδίως ποιόν. ὡσαύτως Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ἐνεργοῦσιν, ἀλλ᾽ οὐχὶ Μιχαηλικῶς καὶ Γαβριηλικῶς, ἀλλ᾽ ἀγγελικῶς. ἄμφω γὰρ ἄγγελοι. καὶ οὕτως ἐπὶ πάσης φύσεως, πολλῶν τῷ ἀριθμῷ κατηγορουμένης, κοινὴν, ἀλλ᾽ οὐχὶ μόνην τὴν ἐνέργειαν θεωροῦμεν. οὐκοῦν ὁ λέγων ὑποστατικὴν ἐνέργειαν, αὐτὴν τὴν φύσιν μίαν οὖσαν, ἄπειρον ταῖς ἐνεργείαις εἰσάγει γεγενημένην· καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑπ᾽ αὐτὴν ἀγομένων ἀτόμων, ἑαυτῆς διαφέρουσαν· ὅπερ εἰ δεξόμεθα καλῶς ἔχειν, πάσῃ φύσει τὸν ἐπ᾽ αὐτῇ τοῦ πῶς εἶναι λόγον συνδιαφθείρομεν.

Καὶ τούτων εἰρημένων, ἐν τῷ ἀσπάζεσθαι ἀλλήλους, εἶπε ΘΕΟΔ. ὁ ὕπατος· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καλῶς· ἄρα καταδέχεται ὁ βασιλεὺς παρακλητικὴν ποιῆσαι κέλευσιν; ΜΑΞ. πάντως ποιεῖ, ἐὰν θέλῃ μιμητὴς εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ συνταπεινωθῆναι αὐτῷ, διὰ τὴν κοινὴν πάντων ἡμῶν σωτηρίαν. λογιζόμενος, ὡς εἴπερ ὁ φύσει σώζων Θεὸς, οὐκ ἔσωσεν ἕως ἐταπεινώθη θέλων, πῶς ὁ φύσει σωζόμενος ἄνθρωπος ἢ σωθήσεται, ἢ σώσει μὴ ταπεινούμενος; καὶ εἶπε ΘΕΟΔ. ὁ ὕπατος· ὅτι ἐλπίζω τοῦ Θεοῦ σώζοντός μοι τὴν μνήμην, τοῦτον αὐτῷ τὸν λόγον λέγω, καὶ πείθεται. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐπὶ τούτοις, ἀπῆλθον μετ᾽ εἰρήνης, δεδωκότος τοῦ ἐπισκόπου τῷ ἀββᾷ Μαξίμῳ πεμφθὲν αὐτῷ ποσὸν μικρὸν, καὶ στιχάριν καὶ καμάσιν· καὶ τὸ μὲν στιχάριν εὐθέως κατ᾽ αὐτὴν τὴν ὥραν Βιζύης ὁ ἐπίσκοπος· ἐν τῷ Ῥηγίῳ δὲ οὐ τὸ δοθὲν αὐτῷ ποσὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλο εἴ τι δήποτε ἐξ εὐποιΐας εἶχε, μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκτρῶν αὐτοῦ πραγμάτων καὶ ἐσθημάτων, ἀφείλαντο.

Μετὰ δὲ τὸ ἀπελθεῖν τοὺς εἰρημένους ἄνδρας τῇ ὀγδόῃ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς παρούσης πεντεκαιδεκάτης ἰνδικτιῶνος, ἐξῆλθεν αὖθις Παῦλος ὁ ὕπατος ἐν Βιζύῃ πρὸς τὸν ἀββᾶν Μάξιμον, κέλευσιν ἐπιφερόμενος περιέχουσαν οὕτως· κελεύομεν τῇ σῇ ἐνδοξότητι ἀπελθεῖν ἐν Βιζύῃ, καὶ ἀγαγεῖν Μάξιμον τὸν μοναχὸν μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ κολακείας, διά τε τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν· καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν προγονικὸν ἡμῶν, καὶ γενόμενον αὐτοῖς τίμιον. καὶ θέσθαι τοῦτον ἐν τῷ εὐαγεῖ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, τῷ διακειμένῳ πλησίον τοῦ Ῥηγίου· καὶ ἐλθεῖν, καὶ μηνῦσαι ἡμῖν. καὶ πέμπομεν ἐκ προσώπου ἡμῶν δύο πατρικίους, ὀφείλοντας διαλεχθῆναι τὰ παριστάμενα ἡμῖν, φιλοῦντας ἡμᾶς ψυχικῶς, καὶ φιλουμένους παρ᾽ ἡμῶν· καὶ ἐλθεῖν, καὶ ἀναγγεῖλαι ἡμῖν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. ἀγαγὼν οὖν ὁ αὐτὸς ὕπατος, καὶ θεὶς ἐν τῷ προειρημένῳ μοναστηρίῳ, ἀπῆλθε ἀναγγεῖλαι.

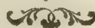
A tum in hominibus Deum, eumdem integrum manentem intra sua, totum in divinis hominem, eumdem ipsum integre manentem, a propriis non decidentem. Receptio enim in invicem naturarum, & naturalium quæ sibi insunt, juxta deiloquorum patrum nostrorum doctrinam, & non translatio vel casus propter unitionem effecta est, eorum qui confusionem maligne faciunt unalitatem, & ideo innovationibus multimode confusionem inducunt, & propter defectionem constantiæ rationis suæ persequuntur pios.

Quibus auditis, Theodosius episcopus visus est cum reliquis, qui secum venerant, quod dictum fuerat suscepisse. Et iterum idem Episcopus ad abbatem B Maximum; Fac, inquit, caritatem: quid est quod dixisti nobis, quia nullus ut quis subsistentiam, sed ut quid naturam operatur? astat enim mihi non intelligenti quod dictum est. MAX. Nullus ut quis subsistentiam operatur, sed ut quid naturam: ut puta Petrus & Paullus operantur, sed non Petrice, & Paullice, sed humane, ambo quippe homines naturaliter juxta communionem & diffinitivam naturæ rationem, sed non subsistentialiter secundum id quod proprie facit. Similiter Michael & Gabriel operantur, verum non Michaelice vel Gabrielice, sed angelice, ambo quippe angeli. Et ita in omni natura multa numero prædicante, communem, sed non annihilatam operationem aspicimus. Ergo qui C dicit subsistentialem operationem, ipsam naturam, cum una sit, infinitam operationibus inducit effectam, secundum multitudinem atomorum, quæ sub ipsam rediguntur, a semet differentem: quod si admiserimus bene se habere, in ipsa omni natura quoquomodo exsistendi rationem corrumpimus.

Et his dictis, dum invicem oscularentur, THEOD. Consul dixit: En facta sunt omnia bene: putasne consensurus est Imperator rogatoriam facere jussionem? Et dicit abba MAX. Utique facit, si voluerit imitator esse Dei, & humiliari cum eo propter communem omnium nostrum salutem: perpendens quia si Deus, qui natura salvat, non salvavit donec volens humiliaretur, quomodo is qui natura salvan-D dus est homo, aut salvabitur aut salvabit non humiliatus? Et dixit THEOD. Consul: Spero, quia Deo salvante mihi memoriam, hunc eumdem ei dicam sermonem, & adquiescet. Et cum in his se mutuo salutassent, abierunt cum pace, data ab episcopo abbati Maximo quadam pecuniæ quantitate, & tunica, & casula, quæ fuerant sibi transmissa. Et tunicam quidem statim eademque hora tulit Bizyensis episcopus. Ast in Regio non solum quantitatem sibi pecuniæ datæ, verumetiam & aliud quodcumque ex beneficentia quorumdam habere videbatur, una cum reliquis ejus vilibus rebus ac vestibus abstulerunt.

Postquam vero abierunt prædicti viri sexto Idus E Septembrias præsentis quintædecimæ indictionis, exivit rursus Paullus Consul in Bizyen, ad abbatem Maximum jussionem ferens continentem secundum hanc formam: *Jubemus gloriæ tuæ ire Bizyen, & adducere Maximum monachum cum honore multo atque blanditie, tam propter senectam & infirmitatem, quam eo quod sit a progenitoribus noster, fueritque illis honorabilis. Et ponite hunc in venerabili monasterio sancti Theodori, quod rejacet juxta Regium: & venire, & nuntiare nobis: & mittemus ad eum ex persona nostra patricios duos, qui debeant illi declarare quæ nobis placuerint, nos ex animo amantes, & a nobis amatos: & venire nuntiaturi nobis adventum ejus.* Igitur cum idem Consul adduxisset eum, & posuisset in jam nominato monasterio, regressus est nuntiare.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

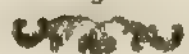
A Καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἐξέρχονται πρὸς αὐτὸν Ἐπιφάνιος καὶ Τρώϊλος οἱ πατρίκιοι μετὰ πολλῆς περιβολῆς καὶ φαντασίας, καὶ Θεοδόσιος ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἀνέρχονται πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ κατηχουμενίῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς μονῆς· καὶ τοῦ συνήθους ἀσπασμοῦ γενομένου, ἐκάθισαν, βιασάμενοι καὶ αὐτὸν καθίσαι· καὶ ἀπαρξάμενος τοῦ πρὸς αὐτὸν λόγου ΤΡΩΙΛΟΣ, εἶπεν· ὁ δεσπότης ἡμῶν ἐκέλευσεν ἡμᾶς πρὸς σὲ γενέσθαι, καὶ λαλῆσαι ὑμῖν τὰ δόξαντα τῷ αὐτοῦ θεοστηρίκτῳ κράτει. ἀλλ' εἰπὲ ἡμῖν πρῶτον, ποιεῖς τὴν κέλευσιν τοῦ βασιλέως, ἢ οὐ ποιεῖς; ΜΑΞΙΜΟΣ εἶπε· δέσποτα, ἀκούσω τί ἐκέλευσε τὸ εὐσεβὲς αὐτοῦ κράτος, καὶ δεόντως ἀποκρίνομαι· ἐπεὶ πρὸς τὸ ἀγνοούμενον, ποίαν ἔχω ἀπόκρισιν δοῦναι; ΤΡΩΙΛ. ἐπέμενε λέγων. οὐκ ἐνδέχεται ὅτι λέγομέν τί ποτε, B ἐὰν μὴ πρῶτον εἴπῃς εἰ ποιεῖς, ἢ οὐ ποιεῖς τὴν κέλευσιν τοῦ βασιλέως. καὶ ὡς εἶδεν αὐτοὺς ἐνισταμένους, καὶ ἐπὶ τῇ ἀναβολῇ αὐτοῦ πικρότερον βλέποντας, καὶ τραχύτερον ἀποκριναμένους μετὰ πάντων τῶν συνόντων αὐτοῖς, καὶ τῶν ἀξιωμάτων κοσμικοῖς ἐπηρμένων, ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπεν. ἐπὰν οὐκ ἀνέχεσθε εἰπεῖν τῷ δούλῳ ὑμῶν τὰ παραστάντα τῷ δεσπότῃ ἡμῶν καὶ βασιλεῖ, ἰδοὺ, λέγω ἀκούοντος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ πάντων ὑμῶν, ὅτιπερ εἴ τι δήποτε κελεύει μοι περὶ οἱουδήποτε πράγματος τῷ αἰῶνι τούτῳ συγκαταλυομένου καὶ συμφθειρομένου, προθύμως ποιῶ. καὶ αἰθέως ἀναστὰς ΤΡΩΙΛ. εἶπεν· εὔξασθέ μοι, ἐγὼ ὑπάγω. οὗτος γὰρ οὐδὲν ποιεῖ. C καὶ πολλοῦ πάνυ γενομένου θορύβου, καὶ πολλῆς ταραχῆς καὶ συγχύσεως, εἶπεν αὐτοῖς ΘΕΟΔ. ὁ ἐπίσκοπος· εἴπατε αὐτῷ τὴν ἀπόκρισιν, καὶ γνῶτε τί λέγει· ἐπεὶ τὸ οὕτως ἐξελθεῖν μηδὲν εἰρηκότας καὶ μηδὲν ἀκούσαντας, οὐκ ἔστιν εὔλογον. τότε ΕΠΙΦ. ὁ πατρίκιος εἶπε· τοῦτό σοι δηλοῖ δι' ἡμῶν ὁ βασιλεὺς, λέγων· ἐπειδὴ πᾶσα ἡ δύσις, καὶ οἱ ἐν τῇ ἀνατολῇ διαστρέφοντες εἰς σὲ θεωροῦσι, καὶ ἅπαντες διὰ σὲ στασιάζουσι, μὴ θέλοντες συμβιβασθῆναι ἡμῖν διὰ τὴν πίστιν· κατανύξοι σε ὁ Θεὸς κοινωνῆσαι ἡμῖν ἐπὶ τῷ παρ' ἡμῖν ἐκτεθέντι τύπῳ, καὶ ἐξερχόμεθα ἡμεῖς δι' ἑαυτῶν εἰς τὴν Χαλκῆν, καὶ ἀσπαζόμεθά σε, καὶ ὑποτιθέμεθα ὑμῖν τὴν χεῖρα ἡμῶν, καὶ μετὰ πάσης τιμῆς καὶ δόξης εἰσάγομεν D ὑμᾶς εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἱστῶμεν ἐν ᾧ κατὰ συνήθειαν οἱ βασιλεῖς ἵστανται, καὶ ποιοῦμεν ἅμα τὴν σύναξιν, καὶ κοινωνοῦμεν ἅμα τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων τοῦ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀνακηρύττομέν σε πατέρα ἡμῶν, καὶ γίνεται χαρὰ οὐ μόνον τῇ φιλοχρίστῳ καὶ βασιλίδι ἡμῶν πόλει, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. οἴδαμεν γὰρ ἀσφαλῶς, ὅτι σοῦ κοινωνοῦντος τῷ ἁγίῳ τῷ ἐνταῦθα θρόνῳ, πάντες ἑνοῦνται ἡμῖν, οἱ διὰ σὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀποσχίσαντες τῆς κοινωνίας ἡμῶν.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. μετὰ δακρύων εἶπεν αὐτῷ· κύριε ὁ μέγας, ἡμέραν κρίσεως ἐκδεχόμεθα πάντες. οἶδας τὰ τυπωθέντα, E καὶ δόξαντα ἐπὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας ἀειπαρθένου μητρός. καὶ βαλὼν κάτω τὸ πρόσωπον ὁ ἐπίσκοπος, συγνοτέρᾳ τῇ φωνῇ λέγει πρὸς αὐτόν· καὶ τί ἔχω ποιῆσαι ἐγὼ, ἐπὰν ἕτερόν τι παρέστη τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ; καί φησι πρὸς αὐτὸν ΜΑΞ. καὶ διὰ τί ἥψω τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, καὶ οἱ μετὰ σοῦ, οὐκ οὔσης ἐφ' ὑμῖν τῆς τῶν λαληθέντων ἐκβάσεως; ὄντως πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν, τοῦτο οὐ πείθει με ποιῆσαι. τί γὰρ ἀπολογήσομαι, οὐ λέγω τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τῷ ἐμῷ συνειδότι, ὅτι διὰ δόξαν ἀνθρώπων, τῷ κατ' αὐτὴν λόγῳ μηδεμίαν ἔχουσαν ὕπαρξιν, τὴν σώζουσαν τοὺς στέργοντας αὐτὴν πίστιν ἐξωμοσάμην;

A Et in craſtinum veniunt ad eum Epiphanius & Troilus Patricii, cum multo amictu & phantaſia, necnon & Theodoſius epiſcopus: & aſcendunt ad eum in catechumenium Eccleſiæ ipſius monaſterii, factaque conſueta ſalutatione ſederunt, cogentes & ipſum ſedere, & orſus habitum ad eum ſermonem TROILUS, dixit: Dominus orbis juſſit nos venire ad te, & dicere vobis quæ viſa ſunt divinitus roborato imperio ſuo. Sed dic nobis primitus, ſi facias juſſionem Imperatoris, an non? MAXIMUS dixit: Domine audiam quod juſſerit pium ejus imperium, & neceſſario reſpondebo. Nam ad id quod ignotum eſt mihi, qualem reſponſionem daturus ſum? At vero TROIL. perſeverabat, aſſeverans, B Non poteſt eſſe ut dicamus aliquid, niſi primum dicas, utrum facias vel non facias juſſionem Imperatoris. Et cum vidiſſet eos inſiſtentes peramplius dilationi ſuæ, & amarius intuentes, ac aſperius reſpondentes cum omnibus qui cum eis erant, & ipſis quoque dignitatibus ſæcularibus elevatis, reſpondens abba MAX. ait: Quia non patimini dicere ſervo veſtro quæ placent domino & Imperatori noſtro, ecce dico, audiente Deo, ac ſanctis angelis, & omnibus vobis, quoniam quidquid juſſerit mihi ſuper quacumque re cum hoc ſæculo deſtruenda & corrumpenda, promte faciam. Et confeſtim ſurgens TROIL. dixit: Orate mihi, ego vadam. Hic enim nihil facit. Et multo vehementique facto tu- C multu, ac multa turbatione & confuſione, dixit eis THEOD. epiſcopus: Dicite illi reſponſa, & cognoſcite quid fateatur. Nam ſic regredi, nihilque dicere, & nihil audire, rationabile non eſt. Et tunc EPIPHANIUS Patricius ait: Hoc tibi per nos ſignificat Imperator, dicens: Quoniam totus Occidens, & qui in Oriente ſubverſiones operantur, ad te ſpectant, & omnes propter te ſimultates exagitant, nolentes convenire nobiſcum in cauſſa fidei; Deus compungi te faciat, ut communices nobiſcum in typo, qui expoſitus eſt a nobis, & eximus per nos ipſos ad Chalem, & oſculabimur te, & ſupponemus vobis manum noſtram, cumque omni honore ac gloria introducemus vos in D magnam Eccleſiam, & cum nobis ipſis ſiſtemus ubi ex more Imperatores ſtant, & faciemus pariter ſynaxim, & participabimur intemeratorum & vivificorum ſacramentorum vivifici corporis & ſanguinis Chriſti, & prædicabimus te denuo patrem noſtrum, fietque gaudium non modo amatrici Chriſti & regiæ urbi noſtræ, ſed & in toto terrarum orbe. Scimus enim certiſſime, quod te communicante ſancto huic throno, cuncti uniantur nobis, qui propter te tuumque magiſterium, ſe a communione noſtra ſciderunt.

Et converſus ad epiſcopum abba MAX. cum lacrymis ait: Domine magne, diem judicii exſpecta- E mus omnes, noſti quæ ordinata ſunt & diffinita ſupra ſancta Evangelia, & vivificam crucem, atque imaginem Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, & ſanctiſſimæ quæ illum genuit ſemper Virginis matris. Et ſummiſſo deorſum vultu, epiſcopus mitiori voce dicit ad eum: Et quid habeo facere, poſtquam aliud quid placuit? Et dixit ad eum MAX. abbas: Et quare tetigiſti ſancta Evangelia, & hi qui tecum erant, cum non ſit in vobis eorum quæ dicta ſunt exitus? Vere omnis cæli virtus hoc mihi facere minime perſuaderet. Quam enim rationem redderem, ut non dicam Deo, conſcientiæ meæ, quod ſi propter humanam gloriam, quæ ſecundum ſui rationem nullam habet ſalvandi ſubſtantiam, fidem abnegarem ejus qui fovet eam?

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 656.

Καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ἀναστάντες, θυμοῦ A στρατηγήσαντος πᾶσιν αὐτοῖς, τιλμοῖς καὶ ὠθισμοῖς καὶ σφαιρισμοῖς παρέλυσαν αὐτὸν, ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων κατακλύσαντες αὐτὸν πτύσμασιν· ὧνπερ, μέχρις ἂν ἐπλύθησαν ἅπερ ἐβέβλητο ἱμάτια, διεπνέετο ὁ βρόμος. καὶ ἀναστὰς ὁ ἐπίσκοπος εἶπεν. οὕτως οὐκ ἔδει γενέσθαι; ἀλλ' ἀκοῦσαι μόνον παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπόκρισιν, καὶ εἰσελθεῖν ἀναγγεῖλαι τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἀγαθῷ. τὰ γὰρ κανονικὰ πράγματα, ἑτέρῳ διοικοῦνται τρόπῳ. καὶ μόλις πείσας αὐτοὺς ὁ ἐπίσκοπος ἡσυχάσαι, πάλιν ἐκάθισαν, καὶ μυρίαις ὕβρεσι καὶ ἀραῖς ἀνεπινοήτοις μωμώσαντες αὐτὸν, μετὰ θυμοῦ καὶ τραχύτητος εἶπεν ΕΠΙΦ. εἰπὲ, κακέσχατε φαγοπόλιε, ὡς αἱρετικοὺς ἔχων B ἡμᾶς, καὶ τὴν πόλιν ἡμῶν, καὶ τὸν βασιλέα, τούτους εἶπας τοὺς λόγους; ὄντως πλεῖόν σου χριστιανοί ἐσμεν καὶ ὀρθόδοξοι· καὶ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν ὁμολογοῦμεν ἔχειν καὶ θεϊκὴν θέλησιν καὶ ἀνθρωπίνην θέλησιν, καὶ νοερὰν ψυχήν· καὶ ὅτι πᾶσα νοερὰ φύσις, πάντως ἔχει τὸ θέλειν ἐκ φύσεως, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἐπειδὴ ζωῆς ἴδιον ἡ κίνησις, καὶ νοῦ ἴδιον ἡ θέλησις. καὶ θελητικὸν αὐτὸν οἴδαμεν, οὐ θεότητι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπότητι. ἀλλὰ καὶ τὰς δύο θελήσεις αὐτοῦ καὶ ἐνεργείας οὐκ ἀρνούμεθα.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπεν· ἐὰν οὕτω πιστεύετε, καθὼς αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ ἡ τοῦ C Θεοῦ ἐκκλησία, πῶς με ἀναγκάζετε κοινωνῆσαι ἐπὶ τῷ τύπῳ, τῷ μόνην τούτων ἔχοντι ἀναίρεσιν; ΕΠΙΦ. δι' οἰκονομίαν τοῦτο γέγονεν, ἵνα μὴ βλαβῶσιν οἱ λαοὶ ταῖς τοιαύταις λεπτομερέσι φωναῖς. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπε· τοὐναντίον, πᾶς ἄνθρωπος ἁγιάζεται διὰ τῆς ἀκριβοῦς ὁμολογίας τῆς πίστεως, οὐ μὴν διὰ τῆς ἀναιρέσεως, τῆς ἐν τῷ τύπῳ κειμένης. καὶ εἶπε ΤΡΩΙΛ. καὶ ἐν τῷ παλατίῳ εἶπόν σοι, ὅτι οὐκ ἀνεῖλεν, ἀλλὰ κατασιγασθῆναι ἐκέλευσεν, ἵνα εἰρηνεύωμεν πάντες. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπεν· ἡ σιγὴ τῶν λόγων, ἀναίρεσις τῶν λόγων ἐστί. διὰ γὰρ τοῦ προφήτου λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. οὐκοῦν ὁ D μὴ λαλούμενος λόγος, οὐδὲ λόγος ἐστί. καὶ εἶπε ΤΡΩΙΛ. ἔχε ἐν καρδίᾳ σου, ὡς θέλεις· οὐδείς σε κωλύει. ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπεν· ἀλλ' οὐ περιώρισεν ὁ Θεὸς τῇ καρδίᾳ τὴν ὅλην σωτηρίαν, εἰπών· ὁ ὁμολογῶν με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκει, λέγων· καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. εἰ οὖν ὁ Θεὸς, καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται καὶ ἀπόστολοι κελεύουσιν ὁμολογεῖσθαι τὸ μυστήριον φωναῖς ἁγίων, τὸ μέγα καὶ φρικτὸν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον, οὐκ ἔστι χρεία οἱῳδήποτε τρόπῳ κατασιγασθῆναι τὴν τοῦτο κηρύττουσαν φωνὴν, ἵνα μὴ μειωθῇ τῶν σιγώντων ἡ σωτηρία.

Καὶ ἀποκριθεὶς τραχυτάτῳ λόγῳ ΕΠΙΦ. εἶπεν· E ὑπέγραψας ἐν τῷ λιβέλλῳ; καὶ εἶπεν ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. ναὶ, ὑπέγραψα. καὶ πῶς ἐτόλμησας, εἶπεν, ὑπογράψαι, καὶ ἀναθεματίσαι τοὺς ὁμολογοῦντας καὶ πιστεύοντας ὡς αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία; ὄντως τῇ ἐμῇ κρίσει εἰσάγομέν σε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἱστῶμεν εἰς τὸν φόρον δεδεμένον, καὶ τοὺς μίμους καὶ τὰς μιμάδας, καὶ τὰς προϊσταμένας πόρνας, καὶ πάντα τὸν λαὸν φέρομεν, ἵνα ἕκαστος καὶ ἑκάστη καὶ ῥαπίσῃ καὶ ἐμπτύσῃ τὸ πρόσωπόν σου. πρὸς ταῦτα ἀποκριθεὶς ὁ ἀββᾶς ΜΑΞ. εἶπεν· ὡς εἴπατε, γένηται, ἐὰν τοὺς ὁμολογοῦντας δύο φύσεις ἐξ ὧν

A Et in sermone isto surgentes omnes furore instabiles redditi, evulsionibus & impulsionibus atque direptionibus debilitaverunt eum, a capite usque ad ungues sputis certatim madefacientes. Quorum usquequo lota sunt vestimenta, quibus circumamictus erat, fœtor longius exhalabat. Et surgens episcopus dixit: Non oportebat ita fieri, sed audire ab eo tantummodo responsionem, & ingredi, & nuntiare domino nostro bono. Canonicæ quippe res alio disponuntur modo. Et cum vix eis episcopus ut quiescerent persuasisset, rursus sederunt: & denis millibus injuriis, & maledictionibus inexcogitabilibus dehonestantibus eum, cum furore multo & asperitate, dixit EPIPHANIUS: Dic, malorum B extreme, vorax civium, quasi nos & civitatem nostram, sed & Imperatorem hæreticos habeas, hæc prosecutus es verba? Vere plus quam tu Christiani sumus atque orthodoxi, & Dominum nostrum ac Deum confitemur habere & divinam voluntatem & humanam voluntatem, & animam intellectualem: & quia omnis intellectualis natura utique habet ex natura velle ac operari, quoniam vitæ proprium motus est, & intellectus proprium voluntas: & voluntatis ejus capacitatem novimus, non secundum deitatem tantum, sed & secundum humanitatem. Quin & duas ipsius voluntates & operationes non abnegamus.

Et respondens abba MAX. dixit: Si ita creditis, C quemadmodum intellectuales naturæ, ac Dei Ecclesia, quomodo me cogitis communicare in typo qui solam eorum habet divisionem, quæ vos profitemini? Et dixit EPIPH. Ob dispensationem factum est hoc, ne lædantur populi hujuscemodi subtilioribus vocibus. Et respondens abba MAX. dixit: Econtra omnis homo sanctificatur per districtam fidei confessionem, non autem per divisionem quæ in typo est posita. Et dixit TROIL. Et in Palatio dixi tibi, quia non interemit, sed taceri jussit, ut pace fruamur omnes. Et respondens abba MAX. dixit: Silentium verborum interemtio est verborum. Per Prophetam enim dicit Spiritus sanctus: [a] *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum* D *non audiantur voces eorum*. Ergo sermo qui loquutione non prædicatur, nullatenus est. Et dixit TROIL. Habe in corde tuo ut vis, nemo te prohibet. Et dicit abba MAX. Sed non circumclusit Deus corde totam salutem, dicens: [b] *Qui non confitetur me coram hominibus, nec ego confitebor eum coram patre meo, qui est in cælis*. Et sacer Apostolus docet, dicens: [c] *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Si ergo Deus, ac Dei Prophetæ, atque Apostoli, jubent confiteri mysterium Sanctorum vocibus, quod est magnum & horrendum, atque totius mundi salutare, non est opus quoquomodo taceri vocem id prædicantem, ut non imminuatur tacentium salus.

E Et respondens asperiori verbo EPIPH. dixit: Subscripsisti in libello? Et dixit abba MAX. Etiam, subscripsi. Et quomodo, inquit, ausus es subscribere, & anathematizare confitentes atque credentes sicut intellectuales naturæ, & Ecclesia catholica? Vere judicio meo introducimus te in urbem, & sistemus te in foro vinctum, & mimos ac mimas, & prostitutas meretrices, & omnem plebem adducemus, ut unusquisque ac unaquæque & alapis cædat, & conspuat in faciem tuam. Et ad hæc respondens abba MAX. ait: Sicut dixistis fiat, si confitentes duas naturas voluntates & operationes ei

a Psalm. XVIII. 3. b Matth. X. 33. c Rom. X. 10.

ὃ κύριός ἐστι, καὶ τὰς καταλλήλας αὐτῷ δύο φυσικὰς θελήσεις καὶ ἐνεργείας, Θεῷ φύσει δι' ἀλήθειαν ὄντι καὶ ἀνθρώπῳ, ἀνεθεματίσαμεν. ἀνάγνωθι, δέσποτα, τὰ πεπραγμένα, καὶ τὸν λίβελλον, καὶ ἐὰν ὡς εἴπατε εὕρητε, ποιήσατε ὅπερ βούλεσθε. ἐγὼ γὰρ, καὶ οἱ σύνδουλοί μου ὅσοι ὑπέγραψαν, τοὺς κατὰ τὸν Ἄρειον καὶ Ἀπολινάριον μίαν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν λέγοντας ἀνεθεματίσαμεν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε καὶ ἅπερ ἐστι, φύσει νοερόν· καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἄμφω θελητικὸν καὶ ἐνεργητικὸν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. καὶ λέγουσιν· ἐὰν τούτῳ συνεπαχθῶμεν, οὐ τρώγομεν, οὐ πίομεν· ἀλλ' ἀναστῶμεν, καὶ ἀριστήσωμεν, καὶ εἰσέλθωμεν, εἴπωμεν ἃ ἠκούσαμεν, οὗτος γὰρ πέπρακεν ἑαυτὸν τῷ σατανᾷ. καὶ ἀναστάντες ἠρίστησαν· καὶ εἰσῆλθον μετ' ὀργῆς τῇ παραμονῇ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

A qui est Deus natura in veritate simul & homo, anathematizavimus. Lege, domine, gestorum seriem ac libellum; & si ut dixistis inveneritis, facite quod vultis. Ego enim, & conservi mei, & quotquot subscripserunt, eos qui secundum Arium & Apolinarium unam voluntatem & unam operationem dicunt, anathematizavimus, & non qui confitentur Dominum nostrum & Deum in utrisque ex quibus, & in quibus, & quæ est, natura intellectualem, & ideo secundum utramque cum voluntate ac operatione nostræ salutis. Et dicunt: Si cum hoc conferimus, neque manducabimus, neque bibemus. Sed surgamus & prandeamus, & ingrediamur, atque dicamus quæ audivimus. Iste quippe B venundavit se satanæ. Et cum surrexissent, prandeerunt. Et ingressi sunt cum ira, vigilia Exaltationis pretiosæ ac vivificæ crucis.

Καὶ τῇ ἑξῆς ἕωθεν ἐξῆλθε Θεοδόσιος ὁ ὕπατος πρὸς τὸν προειρημένον ἀββᾶν Μάξιμον, καὶ ἀφεῖλε πάντα ὅσα εἶχεν, εἰπὼν αὐτῷ ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως· ὅτι οὐκ ἠθέλησας τιμὴν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπὸ σοῦ. καὶ ὕπαγε ὅπου ἑαυτὸν ἄξιον ἔκρινας εἶναι, ἔχων τὸ κρίμα τῶν μαθητῶν σου, τοῦ τε ἐν Μεσημβρίᾳ, καὶ τοῦ ἐν Περβέροις, τοῦ γενομένου νοταρίου τῆς μακαρίας ἡμῶν μάμμης. ἦσαν δὲ καὶ οἱ πατρίκιοι, τουτέστι Τρώϊλος καὶ Ἐπιφάνιος εἰρηκότες· ὅτι πάντως φέρομεν καὶ τοὺς δύο μαθητὰς, τόν τε ἐν Μεσημβρίᾳ καὶ τὸν ἐν Περβέροις, καὶ δοκιμάζομεν καὶ αὐτοὺς, καὶ βλέπομεν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἔκβασιν. πλὴν ἵνα εἰδῇς κῦρι Ἀββᾶ, ὅτι μικρὰν ἄνεσιν ἐὰν λάβωμεν ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν ἐθνῶν, ἁρμόσασθαι ὑμῖν ἔχομεν μὰ τὴν ἁγίαν τριάδα, καὶ τὸν πάπαν τὸν νῦν ἐπαιρόμενον, καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖσε λαλοῦντας, καὶ τοὺς λοιποὺς σου μαθητάς· καὶ πάντας ὑμᾶς χωνεύομεν ἕκαστον ἐν τῷ ἐπιτηδείῳ αὐτοῦ τόπου, ὡς ἐχωνεύθη Μαρτῖνος· καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ ῥηθεὶς ὕπατος Θεοδόσιος, παρέδωκεν αὐτὸν στρατιώταις, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως Σαλεμβρίας.

Et in crastinum diluculo exivit Theodosius Consul ad prædictum abbatem Maximum, & abstulit ab eo quidquid habebat, dicens ei ex persona Imperatoris: Quia noluisti honorem, prolongatus est a te, & vade ubi dignum temetipsum fore judicasti, habens quoque judicium discipulorum tuorum, tam scilicet ejus qui est Mesembriæ, quam ejus qui est Perberis, quique fuit notarius beatæ memoriæ aviæ nostræ. Dixerant autem & Patricii, Troilus videlicet & Epiphanius, quia modis omnibus adduC cemus etiam ambos discipulos tuos, id est tam eum qui est Mesembriæ, quam illum qui est Perberis, & probabimus etiam ipsos, ac videbimus & ipsorum quoque proventum. Verumtamen ut scias, domine Abba, quoniam si saltem modicam requiem sumserimus a confusione gentium, conjungi vobis habemus per sanctam Trinitatem, & Papam qui nunc est tollemus, & omnes ibidem loquentes, & reliquos discipulos tuos, & omnes vos conflabimus, unumquemque in apto sibi loco, ut conflatus est Martinus. Et sumtum eum jam dictus Theodosius Consul militibus tradidit: & duxerunt eum usque Salambriam.

Καὶ ἔμειναν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, ἕως οὗ ἀπῆλθεν εἰς τὸ φοσσᾶτον ὁ εἷς τῶν στρατιωτῶν, καὶ εἶπεν ὅλῳ τῷ στρατῷ, ὅτι ὁ μοναχὸς βλασφημῶν τὴν Θεοτόκον ὧδε ἔρχεται, ἵνα κινήσωσι τὸν στρατὸν κατὰ τοῦ ῥηθέντος ἀββᾶ Μαξίμου, ὡς βλασφημοῦντος τὴν Θεοτόκον. καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπανελθὼν ὁ στρατιώτης, ἔλαβεν αὐτὸν ἐν τῷ φοσσάτῳ, καὶ κατανυγεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ στρατηγὸς, ἤγουν ὁ τοποτηρητὴς τοῦ στρατηγοῦ, ἔπεμψεν ἐγγὺς αὐτοῦ τοὺς προβεβηκότας τῶν βάνδων· πρεσβυτέρους τε καὶ διακόνους, καὶ τοὺς εὐλαβεῖς σιγνοφύλακας· οὓς ἰδὼν παραγενομένους ὁ ῥηθεὶς ἀββᾶς Μάξιμος, ἐγερθεὶς ἔβαλε μετάνοιαν. καὶ ἀντέβαλον κἀκεῖνοι, καὶ ἐκάθισαν, κελεύσαντες καὶ αὐτῷ καθίσαι. καί τις πάνυ γέρων τίμιος εἶπε πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας.

Et manserunt ibidem per duos dies, quousque D perrexerit ad castra unus ex militibus, & dixit cuncto exercitui, quia monachus qui blasphemat Dei genitricem huc venit. Hoc autem egerunt, ut commoverent exercitum adversus prædictum Maximum abbatem, quasi blasphemaverit Dei genitricem. Et post duos dies rediens miles ille, tulit eum in castra, & compunctus divinitus Prætor, imo loci servator Prætoris, misit ad eum primores [1] bandorum, presbyterosque ac diaconos & reverendos signorum custodes. Quos cum intuitus esset jam nominatus abba Maximus advenisse, surrexit, & [2] misit metanœam: & miserunt & illi vice reciproca, & sederunt, jubentes & ipsi sedere. Et quidam valde senex honorabilis dixit ad eum cum reE verentia.

Πάτερ, ἐπειδὴ ἐσκανδάλισαν ἡμᾶς τινες εἰς τὴν σὴν ἁγιωσύνην, ὡς οὐ λέγεις Θεοτόκον τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν παναγίαν παρθένον, ὁρκίζω σε κατὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ τριάδος, εἰπεῖν ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀποτρίψασθαι τῶν καρδιῶν ἡμῶν τοῦτο τὸ σκάνδαλον, ἵνα μὴ βλαπτώμεθα ἀδίκως σκανδαλιζόμενοι. καὶ βαλὼν μετάνοιαν, ἀνέστη, καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ δακρύων εἶπεν· ὁ μὴ λέγων τὴν δέσποιναν ἡμῶν, τὴν πανύμνητον καὶ παναγίαν ἄχραντον, καὶ πάσης τῇ φύσει τῇ νοερᾷ

Pater, quoniam scandalizaverunt nos quidam in sanctimoniam tuam, quod non dicas Dei genitricem dominam nostram sanctissimam Virginem, adjuro te per sanctam & consubstantialem Trinitatem, quo veritatem dicas nobis, & detergas a corde nostro scandalum hoc, ne lædamur injuste scandalizati. Et missa metanœa surrexit, & extensis in cælum manibus cum lacrymis dixit: Qui non dicit dominam nostram superlaudabilem, sanctissimam, intemeratam, & omni naturæ intellectuali

1. *H. e.* vexilliferorum. Hinc est *bandera* seu vexillum.

2. *Misit metanœam*] Μετάνοιαν ἔβαλε. H. e. *genuflexit, cernuus procubuit*.

SÆCUL. VII CIRCA ANN. CHR. 656.

σεπτὴν, φυσικὴν ἀληθῶς μητέρα τοῦ Θεοῦ γενομένην, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἔστω ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς τριάδος, καὶ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ προφητῶν, καὶ τοῦ ἀπείρου δήμου τῶν μαρτύρων, καὶ παντὸς πνεύματος ἐν δικαιοσύνῃ τετελειωμένου, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. καὶ κλαύσαντες ηὔξαντο αὐτῷ, λέγοντες· ὁ Θεὸς ἐνδυναμώσει σε, πάτερ, καὶ ἀξιώσει σε ἀπρόσκοπον τελειῶσαι τὸν δρόμον τοῦτον. καὶ τούτων εἰρημένων, ἠθροίσθησαν πολλοὶ στρατιῶται, πολλῶν καλῶν κινηθέντων λόγων ἀκροώμενοι· καὶ θεωρήσας τις τῶν δομεστίκων τοῦ στρατηγοῦ, ὅτι πολὺς ἐπισωρεύεται στρατὸς, καὶ οἰκοδομεῖται, καὶ καταγινώσκει τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων· τί ὑπονοήσας ὁ Θεὸς οἶδεν· ἐπέτρεψεν ἀνάρπαστον αὐτὸν γενέσθαι, καὶ βληθῆναι ἀπὸ δύο μιλίων τοῦ φοσσάτου, ἕως ἂν τὴν σύναξιν ποιήσωσι, καὶ ἔλθωσιν οἱ ὀφείλοντες ἀπαγαγεῖν αὐτὸν ἐν Περβέροις. πλὴν ὅτι θείᾳ ἀγάπῃ νικώμενοι οἱ κληρικοὶ, ἐπέζευσαν τὰ δύο μίλια, καὶ ἦλθον, καὶ ἠσπάσαντο αὐτὸν, καὶ ηὔξαντο αὐτῷ. καὶ χερσὶν ἰδίαις βαστάσαντες αὐτὸν, ἔθηκαν ἐπὶ τὸ κτῆνος, καὶ ὑπέστρεψαν μετ' εἰρήνης εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καὶ αὐτὸς ἀπηνέχθη ἐν Περβέροις, ἐν τῇ συνεχούσῃ αὐτὸν φρουρᾷ.

A venerandam, naturalem veraciter matrem Dei effectam, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, ſit anathema, & catathema a Patre, & Filio, & Spiritu ſancto, conſubſtantiali & ſuperſubſtantiali Trinitate, ac omni ſupercæleſti virtute, atque a choro ſanctorum Apoſtolorum, Prophetarum, & infinita plebe ſanctorum Martyrum, omnique ſpiritu in juſtitia conſummato, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, amen. Et flentes omnes oraverunt ei dicentes: Deus confortet te, pater, & dignum te faciat abſque offenſa hunc perficere curſum. Et his dictis, congregati ſunt multi milites auſcultaturi multa bona verba quæ movebantur. Et cum contemplatus eſſet quiB dam domeſticorum Prætoris, quod multus coacervaretur & ædificaretur exercitus, ac reprehenderet quæ fiebant; quid ſuſpicatus Deus ſcit; præcepit eum rapi & emitti extra caſtra duobus millibus, donec collectionem feciſſent, & veniſſent qui deberent ducere illum Perberis. Verum clerici divina moti dilectione pedites duobus illis milliariis abierunt, & venerunt, & ſalutaverunt eum, & oraverunt illi, & manibus ſuis geſtantes impoſuerunt eum ſupra jumentum, & reverſi ſunt cum pace ad loca ſua, & ipſe adductus eſt Perperis in cuſtodiam, qua continuis vexationibus tenebatur.

Καὶ τοῦτο δὲ ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ Ῥηγίῳ ἀποτεινόμενος Τρώϊλος πρὸς τὸν ἀββᾶν Μάξιμον, εἶπεν· ὡς ὁ κονσιλιάριος Ἰωάννης ἔγραψεν αὐτῷ περὶ συμβάσεως προταθείσης αὐτοῖς, καὶ τοῦτο γενέσθαι πῶς, ἡ τῶν σῶν μαθητῶν ἀταξία διεκώλυσε: οἶμαι δὲ, ὅτι οὐκ ἔγραψεν ὁ εἰρημένος κονσιλιάριος Ἰωάννης πρὸς τὸν Τρώϊλον, ἀλλὰ πρὸς Μηνᾶν τὸν μοναχὸν, κἀκεῖνος εἶπε τοῖς τοῦ παλατίου.

Et hoc quoque ſciendum, quia in Regio præC tendebat Troilus ad abbatem Maximum dicens, quod Conſiliarius Joannes ſcripſerit ſibi de accidentibus quibuſdam, quæ ſibi conſulerent, ac placerent: licet hoc fieri interim diſcipulorum tuorum inordinatio prohibuerit. Æſtimo autem quod non ſcripſerit jam dictus Conſiliarius Joannes ad Troilum, ſed ad Mennam monachum, & ille deinceps id dixerit Palatinis.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἤγαγον αὐτοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐποίησαν κατ' αὐτῶν πρᾶξιν, καὶ μετὰ τὸ ἀναθεματίσαι καὶ ἀνασκάψαι αὐτοὺς τὸν ἐν ἁγίοις Μάξιμον, καὶ τὸν μακάριον Ἀναστάσιον τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, τόντε ἁγιώτατον πάπαν Μαρτῖνον, καὶ τὸν ἅγιον Σωφρόνιον τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους καὶ σύμφρονας αὐτῶν, ἤνεγκαν καὶ τὸν ἄλλον μακάριον Ἀναστάσιον, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασι καὶ ὕβρεσι χρησάμενοι καὶ ἐπ' αὐτὸν, παρέδωκαν τοῖς ἄρχουσιν, εἰπόντες οὕτως· σὺ μὲν οὖν Ἀναστάσιε, τὸ φαιὸν τῆς πανδήμου τῶν ἀναθεμάτων τῆς ἀρᾶς ἐνδυσάμενος περιβόλαιον, ἀπαλλάσσου τῆς κανονικῆς ἀκροάσεως, πρὸς ἣν ᾑρετίσω στάσιν τῆς γεέννης, ἀποφερόμενος, συνούσης ἡμῖν τῆς εὐκλεοῦς καὶ πάντα συνδιαιτησάσης τιμίας τε καὶ ἱερᾶς συγκλήτου, παραχρῆμα τὴν μεθ' ἡμᾶς παραληψομένης κρίσιν, καὶ τὰ τοῖς πολιτικοῖς δοκοῦντα νόμοις ἐπὶ σοὶ διαπραξομένης, ὡς αὐτοὶ δοκιμάσειεν, τῶν τηλικούτων σου βλασφημιῶν ἕνεκα καὶ τυραννίδων. ψῆφος γὰρ κατ' αὐτῶν τῆς παρούσης συνόδου, καὶ συνεργείᾳ τοῦ παντοδυνάμου Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ κανονικῶς ψηφισαμένης τὰ δέοντα καθ' ἡμῶν, Μάξιμε, Ἀναστάσιε καὶ Ἀναστάσιε, ἐπεὶ τὸ λεῖπον ὑπῆρχε πρὸς τὰ παρ' ὑμῶν λεχθέντα τε δυσσεβῶς καὶ πραχθέντα, ταῖς αὐστηραῖς τῶν νόμων καθυποβληθῆναι ποιναῖς. εἰ καὶ ἀξία ποινὴ τῶν τοιούτων ὑμῶν πλημμελημάτων καὶ βλασφημιῶν οὐχ ὕπεστι, τῷ δικαίῳ ὑμᾶς περὶ τῆς μείζονος καταλιπόντες κριτῇ, ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τούτῳ τὴν τῶν νόμων κενοῦντες ἀκρίβειαν, κερ-

[1] Exinde adductis illis Conſtantinopolim, adverſumque eos actione habita, ac cum anathematizaſſent eſſentque exſecrati ſanctum Maximum, ejuſque diſcipulum beatum Anaſtaſium, nec non ſanctiſſimum Papam Martinum, ſanctumque Sophronium Patriarcham Hieroſolymitanum, ac oD mnes orthodoxos, quotquot denique ejuſdem ac illi ſententiæ eſſent: alterum quoque beatum Anaſtaſium adduxerunt, iiſdemque in eum diris ac contumeliis uſi, tradiderunt judicibus, ita dicentes: Sane igitur, tu Anaſtaſi, pullum populi univerſi maledictionis dirarumque indutus amictum, canonica liberatus auditione eaque extruſus, ad eam, quam delegiſti deveharis gehennæ ſtationem ac ſedem; qui nobiſcum eſt, parique conſilio cuncta moderatur prænobili ſacroque Senatu, ſtatim a nobis judicium arrepturo, ac quæ civilibus conſtituta legibus ſunt, prout viſum illi fuerit, juſta in te animadverſione facturo, ob tantas tuas illas blaſphemias rebelliſque animi molitiones. Adverſus hæc E enim ſententiam tulit præſens Synodus: cumque illa, omnipotentis Chriſti veri Dei noſtri ope, quæ par erat, adverſum vos, Maxime, Anaſtaſi Anaſtaſique, decreto ſanxerit, ſitque reliquum ad ea, quæ a vobis impie dicta geſtaque ſunt, ut ſeverioribus legum pœnis ſubjiciamini (quamquam idcirco quod nulla ejuſmodi pœna ſuppetit, quæ delictis veſtris, ac blaſphemiis condigna videri poſſit, juſto vos Judici, qui majora ſit inducturus, permittimus) in præſenti ſæculo, ceu in lucri partem, vitæ vobis uſura conceſſa, hacque ipſa leni-

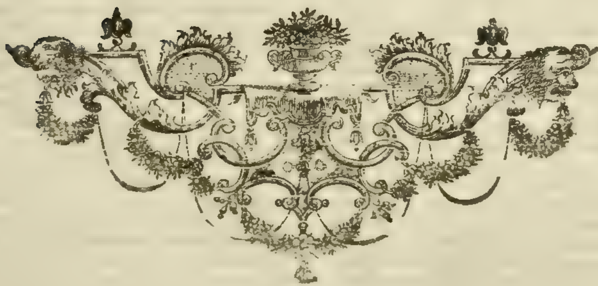
1. Hæc Anaſtaſius non dedit, nec vero pertinent ad Collationem: tamen, quia conjuncta ſunt, adjicimus ex edit. Combefiſ. operum ſancti Maximi. SIRM.

θανόντων ὑμῶν τὸ ζῆν, ψηφιζόμεθα ὑμῖν, τὸν παρόντα ἡμῖν πανεύφημον ἔπαρχον, αὐτίκα παραλαμβάνοντα ὑμᾶς ἐν τῷ κατ᾽ αὐτὸν πολυαρχικῷ πραιτωρίῳ, καὶ νεύροις τὰ μετάφρενα τύπτοντα, [Μάξιμον καὶ Ἀνάστασιον καὶ Ἀναστάσιον, τὸ ὄργανον τῆς ὑμῶν Μαξίμου καὶ Ἀναστασίου καὶ Ἀναστασίου] ἀκολασίας, τουτέστι τὴν βλάσφημον ὑμῶν γλῶτταν ἔνδοθεν ἐκτεμεῖν. εἶτα δέ, καὶ τὴν διακονήσασαν τῷ βλασφήμῳ ὑμῶν λογισμῷ σκαιοτάτην δεξιὰν σιδήρῳ διατεμεῖν, περιαχθησομένων ἅμα στερήσει τῶν αὐτῶν βδελυκτῶν μερῶν, τὰ δύο καὶ δέκα τμήματα ταύτης τῆς κυρίας τῶν πόλεων περινοστήσας, ἀειφυγίᾳ τε καὶ φυλακῇ πρὸ ἐπὶ τούτοις διηνεκεῖ παραδοῦναι ὑμᾶς, πρὸς τὸ μετέπειτα ὑμᾶς καὶ εἰς τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς ὑμῶν χρόνον, τὰ οἰκεῖα οἰμώζειν βλάσφημα σφάλματα, τῆς ἐπινοηθείσης καθ᾽ ἡμῶν ἀρᾶς περιτραπείσης τῇ ἡμῶν κεφαλῇ. παραλαβὼν οὖν αὐτοὺς ὁ ἔπαρχος, καὶ κολάσας, ἔτεμε τὰ μέλη αὐτῶν, καὶ περιαγαγὼν ὅλην τὴν πόλιν ἐξώρισεν αὐτοὺς ἐν Λαζικῇ.

tate tantisper vacuata accurata legum disciplina ac districtione; Sancimus, ut statim assumtis, qui nobis præsto est clarissimus Præfectus, in suum amplissimi dominatus Prætorium, Maximo ac utroque Anastasio, eorum flagris dorsa cædat, vestræque Maximi amborumque Anastasiorum procacitatis organum (vestram scilicet blasphemam linguam) ab imo intus abscindat; tumque etiam, quæ blasphemæ vestræ rationi mentique ministravit, dexteram ferro auferat: ac, ubi sic exsecrandis membris mutilos pariter circumducens, urbis Augustæ regiones duodecim totas lustraverit, sempiterno exsilio, jugique præterea custodiæ tradat: ut deinceps, ac quamdiu vita superstes erit blasphemiæ plenos errores vestros lugeatis, versa scilicet in vestra capita, quam in nos maledictionem dirasque excogitastis. Tulit itaque Præfectus, aliisque excruciatis tormentis, membra amputavit: totaque urbe propudiosa circumductione traducens, Lazicem relegavit.

[1] Gloria tibi, unigenite Deus Verbum Patris, & une consubstantialis Trinitatis, qui eos qui propter te cum te pelluntur & patiuntur, verbo & opere confortas, & sapientes facis in Spiritu sancto. Eos vero qui tui, & re vera proprie semper virginis matris tuæ inimici, & veritatis calumniatores sunt, semper confundis. Gloria tibi, Trinitas sancta, increata, sempiterna, sine initio, infinita, inconvertibilis, & supersubstantialis, ac impartibilis, Deus noster. Gloria tibi, gloria tibi, gloria tibi, eadem & sola Trinitas, spes & salus universorum qui in orthodoxa fide adorant te, & serviunt tibi in veritate usque in finem. Sola intemerata & sanctissima, proprie natura, sine mendacio ac veraciter Dei mater, & post partum iterum vere virgo casta, juva.

1. Hæc Anastasius aut ipse addidit, aut ex alterius Græcis Latina fecit. SIRM.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 666.

ANASTASII PRESBYTERI ET APOCRISIARII ROMÆ EPISTOLA

AD THEODOSIUM PRESBYTERUM GANGRENSEM.

Exemplar propriæ scriptionis Epistolæ sancti Patris nostri ac doctoris Anastasii Presbyteri & Apocrisiarii magni nominis senioris Romæ, novi confessoris, vel quod magis fatendum est, multum certatoris & martyris veritatis, scriptæ una cum subjacentibus testimoniis sacris, & syllogismis, quæ abscisa est ejus sancta dextera manu, admirabili prorsus ingenio, immo divina virtute & gratia, postquam passus est ipse & patres qui cum eo fuerunt in misero Byzantio, propter verbum tantummodo veritatis, & quod noluissent, vel etiam, ut verius dicatur, non potuissent eis communicare in tam publica ipsorum perfidia, & manifesta impietate, secundum sanctum & magnum in theologia Gregorium [1], qui in sermone suo, quem in se fecit, & adversus Arianos affatur: *Quasdam dimisimus bestias sanctorum corporibus, quod quidam inhumanitatem publicaverint, unum accusantes tantum, ne impietati cederent, nec communione polluerentur: quam ut venenum serpentis fugientes, non corpus lædentem, sed profunda quæque animæ offuscantem.* Missa præterea est a tertio exsilio, id est Lazico, ad Theodosium presbyterum Gangrensem, & monachum in sancta Christi nostri civitate constitutum.

SUPERSCRIPTIO.

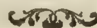
Domino meo per omnia sanctissimo Deo honorabili patri spirituali ac magistro Theodosio presbytero, Anastasius exiguus misericordia Dei presbyter & monachus servus servorum Dei.

Memoriam justorum cum laudibus divinitus inspiratum nobis facere jubet Proverbium. Ego igitur exiguus memoriam justorum illorum, & præcipue Maximi re vera megisti, (hoc enim Maximus nomen insinuat) sermone meo in præsentiarum facere volens, & digne illius virtutem atque scientiam, sicut & pro Christo Deo gestum martyrium ejus laudare minime valens, hoc solum significare per hanc epistolam Deo honorabilibus vobis consideravi, quod & ipsi maxime nosse, prout didici, desiderastis, id est, quando beati illi in Domino dormierint. Notum igitur facio vobis, pluribus ex his quæ hic nobis illata sunt malis, silentio, ob multitudinem eorum, & sermonis fastidium, necnon & tempus incongruum, traditis: quod cum venissemus ad amicorum Christi regionem Lazorum sexto Idus Junias quintæ indictionis, statim separaverunt nos ab invicem præceptione illius, qui tunc præesse his qui illic erant forte meruerat, diripientes omnia usque ad unam acum & filum, quæcumque ad necessarias utilitates tam ex vobis, quam ex aliis Christi amicis adquisieramus. Et sacratissimum quidem illum virum, dominum ajo Maximum abbatem, neque in subjugali, neque in vehiculo sedere valentem, pro eo quod in infirmitate positus esset, cum plectentes virgulas ex eis quasi lectulum texuissent, bajulantes detulerunt, & incluserunt in castro Schemari vocitato, juxta gentem eorum qui dicuntur Alani: dominum vero Anastasium abbatem, & me peccatorem super equos impositos duxerunt; & incluserunt, illum quidem in castro Scotori dicto Apsiliæ, quæ est prope Abasgiam, me autem in altero castro, cujus nomen Buculus erat, regionis quæ Mesimiana vocabatur, in jam dictorum confinibus Alanorum: quod videlicet castrum iidem Alani captum nunc retinere noscuntur. Dein post paucos dies, sumtis tam me quam beato Anastasio a prædictis castris, illum quidem miserunt ad castrum nuncupatum Suanias, cum jam semivivus esset, tam ex multitudine tormentorum ac verberum, quæ in Byzantio sustinuimus, quam ex necessitatibus atque angustiis, quæ heic sunt nobis illata. Unde & in medio viæ, ut quidam ajunt; ut autem alii asserunt, mox ac retrusus est in castro Suaniæ, ad quod destinatus fuerat, obiit. Argumentor igitur, quod circa undecimo vel nono Kalendas Augustas dormierit in Domino. Quintodecimo namque Kalendarum Augustarum deducti sumus utrique, per jussionem tunc Principis, in id quod dicebatur Mucurisin, præsentandi in medio amici Christi exercitus, cum ille jam ut prætulimus, semivivus exsisteret, & ex tunc eum ultra non vidi. Continuo quippe destinaverunt ipsum quidem, ut dictum est, in castrum Suaniæ, me autem in castrum quod dicitur Thacyria juxta Hiberiam. Hinc igitur conjicio, quod circa undecimo Kalendas, vel nono Kalendas Augustas quintæ indictionis in Domino, sicut dictum est, obdormierit.

Porro, Christi Dei martyr, domnus videlicet abba Maximus, cum esset custodiæ mancipatus in castro superius memorato, divina sibi facta visione, advocavit quosdam ex his qui erant in castro & dixit ad eos. Tertiodecimo die Augusti mensis hujus instantis quintædecimæ [2] indictionis, feria septima assumet me Dominus: quod & factum est. Igitur tertiodecimo die prædicti Augusti mensis præteritæ quintæ indictionis secundum divinum ejus vaticinium, feria septima, præsentibus derelictis, perrexit ad Dominum. Porro, & aliud miraculum, quod divinitus in sancto ejus monumento efficitur, quodque usque in præsens, qui castrum illud, & ejus circa regionem inhabitant, intuentur & prædicant, & ad quosdam etiam principum atque magnatum pervenit, dignum est & vobis quoque sanctissimis, & per vos omnibus qui ibidem sunt san-

1. Orat. xxv, pag. 433.

2. Quintæ dictæ, *ut emendat Combefis.*

cti, per literas fieri manifeſtum, in gloriam & laudem Dei, qui facit mirabilia in ſanctis ſuis, & glorificat memoriam eorum qui ſe orthodoxe ac ſincere glorificant. Id eſt, tres lampades luciferæ per ſingulas noctes ſanctum ſancti illius martyris Maximi monumentum illuſtrant. Hæc de memorabili hoc viro, beatoque Anaſtaſio Deo honorabilibus vobis, & per vos omni ſanctæ Dei, quæ illic in recta fide degit, Eccleſiæ breviter annotavi: quatenus & vos his cognitis glorificetis Deum, qui eſt mirabilis in ſanctis ſuis.

Interea & quæ mihi peccatori & exiguo poſt hæc contigerunt, & in quibus ſim, pari modo perpaucis manifeſtabo. Cum enim feciſſem duos menſes in caſtro prædictæ Thacyriæ in infirmitate rejacens, & pauxillum quid requiem fuiſſem adeptus, rurſus miſit me tunc princeps ad partes Apſiliæ & Miſimianæ, cuſtodiæ mancipandum in caſtro Phuſtas: & ut abſolute dicam, ſeptem menſibus duxit & circumduxit me per omnes prædictas regiones nudum & diſcalciatum, & peditem, & frigore ac fame & ſiti depreſſum, volens profecto & me quoque ab hac detergere vita. Sed neſcio quid ſuper me humili prævidens Deus, qui omnia ſalubri providentia ſua producit, uſque nunc conſervavit me in hac multarum tribulationum & miſeriæ vita. Poſt aliquot itaque dies pellitur illinc prædictus princeps. Deindeque ſuccedens alius viſus eſt compati. Inter quæ duxit me juxta domum ſuam receptum a jam memorato caſtro Phuſtenſium. Et poſt annum ex diabolica operatione motus deſtinat me ad prædictum caſtrum. Sed Deus, qui remetitur his, qui aliis remetiuntur; eadem die qua me pepulit, pulſus eſt hinc, & efficitur profugus in Chriſti amatorum regione Abaſgorum. Et conſilio accepto a Chriſti amicis qui illic erant principibus, magis compatiendi, quam me minimum perſequendi, & orationem a me potius quam gemitum percipiendi, (ipſi quippe amici Chriſti principes Abaſgiæ compatiuntur humili mihi, quamquam neſcierint me) repromiſit quidem illis, quod ſi exiret inde, & reſtitueretur in principatu, omnia quæ forent ad ſolatium & refrigerium meum perficeret. Dein poſt paucos dies, neſcio unde adjutus, egreditur quidem iterum, & recipit principatum: nil tamen eorum quæ pollicitus eſt Deo, & crebro dictis Dei amicis principibus, in opus perduxit. E contrario autem manibus nequam deductus virorum, repromiſſionum quidem oblitus eſt, tolli autem me a caſtro Phuſtenſium, & maturius in Schemareos caſtrum mitti præcepit.

Factum interea eſt, cum ducerent me in jam nominatum caſtrum, ut ille iterum pelleretur, & eſſet profugus ubi & primum fuerat. Excitavit autem Deus ſpiritum ſuum in viro boni æmulatore, qui Dei habeat in ſe timorem pariter & amorem, & vere pheronymo [1] vigilantem ſecundum Deum poſſideat mentem, qui cum Deo nunc præeſt regioni, & Deum imitante condeſcenſione ſeu compaſſione motus, reduxit me a via crebro dicti Schemareos caſtri, & conſtituit me quaſi quinque [2] ſignis longius a divinitus cuſtodienda domo ſua, in loco monachos veraciter condecente, præbens neceſſarias largiſſime corporis utilitates. Pro quibus omnibus Chriſtus verus Deus, per interceſſiones, quæ illum ſecundum carnem genuit, Dei genitricis ſemperque virginis Mariæ, ac omnium Sanctorum protegat eum una cum amandis filiis ſuis, atque honorabili horum ac prorſus laudabili matre, ab omni caterva malignantium, & multitudine operantium iniquitatem, donans illis bonorum refectionem, ut ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundent in omne opus bonum, & ſtatione faciat eos, quæ a dextris futura eſt dignos, atque divinam illam & mitem vocem expertos, quæ dicet: [a] *Venite benedicti patris mei, hereditate percipite præparatum vobis regnum ab origine mundi, quia hoſpes fui, & collegiſtis me*: & cetera, amen. Obſecro autem ſanctiſſimos vos eadem pro ipſis poſtulare in ſanctis orationibus veſtris, & maxime cum in ſanctis & colendis oraveritis. Digni quippe ſunt, quibus hæc præſtetis. Filii enim germani exſiſtunt ſanctæ Chriſti Dei noſtri Anaſtaſeos. Denique Stephanum qui in ſanctis eſt, filium videlicet beati Joannis presbyteri, qui Cimiliarcha ſanctiſſimæ illius Eccleſiæ fuit, venientem in hanc regionem, ut aſſerui, ad requiſitionem humilitatis meæ, ipſi cum omni ſtudio & gaudio ſuſceperunt, & honoraverunt, & omnem [3] ſubvectionem ad requiſitionem mei tribuerunt, tamquam homini profecto ſanctæ Chriſti Dei noſtri Anaſtaſeos. Unde & ſubſidium eorum habens, invenit me ſanctus ille Stephanus, cui faciat Dominus Deus miſericordiam in illa die juſtus judex, ſed & his qui miſerunt eum, quoniam re vera opus Evangeliſtæ fecit. Sicut enim equus ſpiritualis aſcenſorem habens, ipſum ſcilicet Deum, Deum, juxta Scripturam, quæ ait: [b] *Aſcendens ſuper equos tuos, & equitatus tuus ſanitas*, totam Lazicam, & Apſiliam, & Abaſgiam diſcurrens, ſine timore tam quæ veritatis, quam quæ ſubintroductæ novitatis erant, annuntiavit, ac multorum utilitatis atque ſalutis, & meæ ipſius quietis & conſolationis cauſſa viri eſt facta præſentia, & nequam nomen, quod veri apoſtatæ veritatis nobis impoſuerunt, & tunc diſſipatum eſt, & evidens multis veritas facta eſt.

His itaque bonis heic proprio adventu correctis, nobilis ille vir Kalendis Januariis octavæ indictionis, quæ modo præteriit, apud Chriſti amicum Abaſgiæ principem dormivit in Domino. Cui omnes, qui hunc noverunt, ut ſancto requiem exoptarunt. Quapropter oportebat quoſdam ex veſtratibus Dei amatoribus, & ſecundum ſcientiam zelum Dei habentibus, huc venire, & quæ veritatis & pro veritate ſunt teſtificari, ut & orthodoxia magis convaleſceret, & introducta novitas per amplius argueretur. Sed & ego humilis conſolatione ac refectione potirer, & venientes bonam a Chriſto Deo, pro quo etiam cauſſa eſt, mercedem perciperent: & maxime cum uſque ad Hiberiam illinc, ut didici, veniant, cujus rei gratia & huc minime veniunt. Obſecro igitur ſanctiſſimos vos, ſi poſſibile fuerit, tranſmitti mihi per quemquam fidelem virum, ex his qui ad Hiberiam veniunt, codicem eorum quæ canonice geſta ſunt a ſancta & apoſtolica Synodo, quæ per ſacram præceptionem ſancti martyris & apoſtolici ac ſummi Papæ Martini, in ſeniore Roma eſt celebrata: quatinus multo magis ſacra ſanctorum Patrum dogmata, & quæ olim & nunc exortæ ſunt hæreticorum abominationes, evidentiores heic poſitis efficiantur. Hoc enim tantummodo etiam inviti & nolentes faciunt bonum, qui Deum & nos injuſte perſequuntur; quia in diverſa loca & regiones nos exſulantes agunt,

a Matth. xxv. 34. 35. b Abac. III. 8.

1. φερωνύμως: convenienter ipſi nomine *Gregorii*, quod idem eſt ac *vigil*.

2. Notis milliarium.

3. Combefiſius legit *ſubventionem*.

SAECUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 666.

ut & sanctorum patrum orthodoxia, quam & nos praedicamus, per amplius manifestetur, & propria cacodoxia in omni loco & regione publicetur & arguatur, secundum illum sancti Dionysii [1] Athenarum episcopi & martyris veritatis affatum, quod ait: *Novit Deus malum vel bonum, id est, ut bonum; & apud eum caussae malorum virtutes sunt benefacientes.* Bonum enim veraciter est, paternam quidem orthodoxiam, ut dixi, manifestare & confirmare, haereticam vero cacodoxiam publicare ac redarguere, quum per exsilia id, & alias tribulationes gignatur. Sic enim ab initio verbum quidem dilatatum est veritatis; porro impietatis minoratum disparuit, persecutionem & exsilia, seu alia dira patientibus tam sanctis Prophetis, quam Apostolis, ceterisque magistris. Ergo si, ut flagitavi, a Deo compuncti sacrum codicem miseritis, siquidem voluerint qui hunc portaturi sunt huc venire, ad famosissimum & Deo custodiendum Patricium, & cum Deo magistrum Gregorium sponte occurrant, suscipientes ad eum palam epistolam a laudabili Patricio & Praetore Hiberiae. At vero, si fortassis huc usque venire noluerint, tribuant eum praedicto laudabili Praetori Hiberiae, qui debeat illum mittere praelato domino nostro & amplissimo Patricio & cum Deo magistro Gregorio. Quatinus hoc facientes, percipiatis qui ex ipso profecerint bonam a Christo Deo nostro mercedem.

Praeterea misi ad praesens cum hac epistola mea Deo honorabilibus vobis, & per vos sanctissimae ac orthodoxae quae illic est Ecclesiae, rotulam habentem testimonia ex dictis sancti Hippolyti episcopi portus Romani, ac martyris Christi Dei nostri: quo & per ea nosse habeatis, quam concorditer cum aliis omnibus sanctis Patribus, & ardue duas Salvatoris nostri Jesu Christi praedicet naturas, & operationes; refellat autem eos, qui unam operationem & naturam unam divinitatis & humanitatis ejus dogmatizant: ut pote convertibilitatem simul & commixtionem, confusionemque ac divisionem utriusque ipsius naturae annuntiantes.

A Quaerite sane diligenter hujuscemodi sacrum patris illius librum, secundum superscriptionem, quae testimoniis praeminet. Si enim inveneritis eum, multa & necessaria poteritis ex ipso legere testimonia super eisdem Salvatoris nostri naturis & operationibus. Hunc quippe librum Byzantii nobis antequam passi fuissemus, delatum, cum hunc totum vellemus transcribere, subito juxta consuetudinem suam insistentes adversarii latronum more rapuerunt, & non valuimus ex ipso plus quam haec octo testimonia tollere. Quod vero me in medio eorum quae dicta sunt latuit, dicere non pigritabor. Hoc plane est, quia cum evangelizatum fuisset a sanctae memoriae domno Stephano de B unitate atque concordia, quae ibidem omnium per orthodoxam confessionem ad invicem & ad Deum effecta est, spirituali ac si coram Deo dico laetitia sum repletus, & gratificos hymnos pro tali ac tanto bono misericordi Deo licet peccator retuli, & referens non cessabo, petens hanc usque in finem immobilem conservari, ad benignissimae misericordiae suae gloriam, & salutem nostram. Vosque Deo honorabiles, & omnes qui vobiscum sunt sanctos, ac per vos totam sanctam, quae illic est, Dei catholicam & apostolicam saluto Ecclesiam: postulans mei peccatoris scilicet & vincti memoriam fieri in sanctis ad Deum directis orationibus C vestris, in sanctis atque colendis locis: ac pretiosis mihique desiderandis syllabis vestris fulciendo, ac me minimum consolando, atque orando, ut dignus efficiar visione vultus vestri, quamvis sit temerarium dictu, priusquam & ipse hanc miseram & multarum tribulationum vitam excedam.

SCHOLION.

Obiit autem & ipse sanctus pater noster & martyr Anastasius, qui hanc scripsit epistolam, die Dominico, hora tertia, quinto Idus Octobrias, D cum in sancta Collecta diceret, Sancta sanctis, indictione decima.

1. De divinis nominibus.

PROLOGUS

SUBJACENTIUM

SACRORUM TESTIMONIORUM.

Testimonia sacra, & divinitus inspirata, per quae liquidius discimus, duas per unitionem inconfusam & indivisam sicut naturas, ita etiam & duas voluntates, ac duas operationes, aptas & congruentes naturis, id est divinam & humanam, non inceptam & inceptam, ut Dei simul & hominis unius & ejusdem Domini nostri Jesu Christi, corde credere ad justitiam, ore confiteri ad salutem. Non autem, sicut nothi, qui nothas nunc Ecclesias docentes & perturbantes, unam & nec unam, nec duas, & iterum unam & duas voluntates & operationes in eodem dogmatizant. Hoc enim super instabilitatem & absurditatem sensus eorum, qui hujusmodi dogmata exponunt, impium omnino & alienum immaculatae fidei nostrae Christianorum consistit. Eos enim, qui unam voluntatem & operationem, vel etiam naturam unam E deitatis & humanitatis ejus dogmatizant, inclyti institutores nostri & praeceptores repellunt & detestantur. Haereticorum quippe est hujuscemodi dogma, qui in confusione, & phantasia, & divisione oberrant. Ergo & hi, qui nunc unam tantum duarum voluntatem & operationem dogmatizant, nonne cum illis, & secundum illos, supersubstantialis Theologiae, ac in carne factae dispensationis subvertunt & diffitentur mysterium? quaternitatem quidem personarum Trinitatem astruentes, ipsum vero unum ejusdem, id est Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum, juxta quod secundum nos factus est homo, inanimalem simul & irrationalem, atque sine intellectu subscribentes, & conjecturam, & phantasiam, confusionemque ac divisionem utriusque naturae ipsius introducentes. Hi vero, qui nec voluntatem aut operationem in eo

confiteri volunt, ineffentialem & inexfiftentialem secundum utramque naturam ejus denunciant; & jam dictis hæreticis magis impios ipfi feipfos effe per propria dogmata monftrant. Porro, hi qui unam & duas voluntates & operationes in incarnata ejus difpenfatione fupra novam fabulam & figmentum hujufmodi dogmatis dogmatizant, non folum orthodoxæ ac paternæ confeffioni hæreticam A opinionem, veluti aquam vino, fecundum illud quod dicitur, mifcentes, fimul prædicare volunt: fed & tres voluntates, & tres operationes, totidem ex neceffitate etiam naturas, id eft effentias habentem eum inducunt, cum nec naturam effe fine operatione, nec rurfus operationem fine natura poffibile fit. Habent enim fe prædicta teftimonia quemadmodum fubinfertur.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ

ἐπισκόπου Πόρτου, ἤγουν τοῦ λιμένος Ῥώμης, καὶ μάρτυρος τῆς ἀληθείας, ἐκ τοῦ κατὰ Βήρωνος καὶ Ἥλικος [1] τῶν αἱρετικῶν, περὶ θεολογίας καὶ σαρκώσεως κατὰ στοιχεῖον λόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαὼθ ἀσιγήτῳ φωνῇ βοῶντα τὰ Σεραφὶμ τὸν Θεὸν δοξάζουσι. B

α.

Ἀπειροδυνάμῳ γὰρ θελήσει τοῦ Θεοῦ καὶ γέγονε πάντα, καὶ σώζεται τὰ γενόμενα, κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἐκείνως ἕκαστα συντηρούμενα λόγους, αὐτῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπειροδυνάμῳ Θεῷ, καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων· τῆς θείας αὐτοῦ θελήσεως, ἣ τὰ πάντα πεποίηκέ τε καὶ κινεῖ, τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστα φυσικοῖς διεξαγόμενα νόμοις, ἀκινήτου συνδιαμενούσης. τὸ γὰρ ἄπειρον κατ᾽ οὐδένα τρόπον, ἢ λόγον, ἐπιδέχεται κίνησιν, οὐκ ἔχον ὅποι, καὶ περὶ ὃ κινηθήσεται. τροπὴ C γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἀπείρου, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, ἡ κίνησις. διὸ καὶ καθ᾽ ἡμᾶς ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἀνθρωπίνως ὅσα τῆς φύσεώς ἐστιν ἀναμάρτητα, καὶ φυσικῆς σαρκὸς περιγραφῆς ἀνασχόμενος δι᾽ ἡμᾶς, τροπὴν οὐχ ὑπέμεινεν, μηδ᾽ ἑνὶ παντελῶς ὃς ταὐτόν ἐστι τῷ πατρὶ, γενόμενος ταὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἕνωσιν [2]. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἦν δίχα σαρκὸς, πάσης ἔξω περιγραφῆς μεμένηκε· καὶ διὰ σαρκὸς θεϊκῶς ἐνεργήσας ἅπερ θεότητός ἐστιν. ἀμφότερα δεικνὺς ἑαυτὸν, δι᾽ ὧν ἀμφοτέρως, θεϊκῶς δή φημι καὶ ἀνθρωπίνως, D ἐνήργησε, κατ᾽ αὐτὴν τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ φυσικὴν ὕπαρξιν· Θεὸν ἄπειρον ὁμοῦ καὶ περίγραπτον ἄνθρωπον ὄντα τε καὶ νοούμενον, τὴν οὐσίαν ἑκατέρου τελείως τελείαν ἔχοντα, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, ἤγουν φυσικῆς ἰδιότητος· ἐξ ὧν μένουσαν ἀεὶ κατὰ φύσιν δίχα τροπῆς τὴν αὐτῶν ἴσμεν διαφοράν. ἀλλ᾽ οὐχ ὥς τινές φασι, κατὰ σύγκρισιν, ἵνα μὴ τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ κατὰ τὸ αὐτὸ, παρ᾽ ὃ δεῖ, μείζονα καὶ μείονα λέγωμεν. ὁμοφυῶν γὰρ, οὐχ ἑτεροφυῶν αἱ συγκρίσεις. Θεῷ δὲ ποιητῇ τῶν ὅλων ποιητὸν, ἀπείρῳ περατὸν, καὶ ἀπειρίᾳ πέρας, κατ᾽ οὐδένα συγκρίνεται λόγον, ἀεὶ κατὰ πάντα φυσικῶς, ἀλλ᾽ οὐ συγκριτικῶς ἀλλήλων διαφέροντα, E κἂν ἄρρητός τις καὶ ἄρρηκτος εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀμφοτέρων γέγονεν ἕνωσις, πᾶσαν παντὸς γεννητοῦ παντελῶς διαφεύγουσα γνῶσιν. τὸ γὰρ θεῖον, ὡς ἦν πρὸ σαρκώσεως, ἔστι καὶ μετὰ σάρκωσιν, κατὰ φύσιν ἄπειρον, ἄσχετον, ἀπαθὲς, ἀσύγκριτον, ἀναλλοίωτον, ἄτρεπτον, αὐτοσθενὲς, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ὑφεστὼς οὐσιῶδες, μόνον ἀπειροσθενὲς ἀγαθόν.

SANCTI HIPPOLYTI

Epifcopi Portus Romani & Martyris veritatis, ex fermone qui eft per elementum de Theologia & Incarnatione contra Beronem & Heliconem hæreticos, cujus initium eft, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Dominus Sabaoth inceffanti voce clamantes Seraphim Deum glorificant.

I.

Immenfæ quippe virtutis voluntate Dei facta funt omnia, & falvantur quæ facta funt, fecundum fuas ipforum opportune fingula confervata rationes, ei qui eft fecundum naturam immenfæ virtutis Deus & factor univerforum, divina voluntate, quæ omnia fecit, ac movet, fuis unaquæque naturalibus producta legibus, immobili permanente. Quod enim immenfum eft, nulla ratione vel modo recipit motum, non habens quo, & circa quod moveatur. Vertibilitas enim ejus, qui eft inexpers motionis, motus eft. Propter quod fecundum nos veraciter factum homo abfque peccato Dei Verbum, operatumque ac patiens humanitus quæcumque naturæ funt fine peccato, & naturalis carnis circumfcriptionem propter nos fuftinens, * nullam omnino propter exinanitionem viciffitudinem pertulit. Cui idipfum eft patri factum, id ipfum carni. Sed ficut erat fine carne, omni etiam excepta circumfcriptione permanfit, & per carnem deifice operans quæ Deitatis funt, utraque oftendens fe per quæ dupliciter, divine fcilicet & humane, operatum eft fecundum eamdem, quæ veraciter vera eft, & naturalis fubftantia; Deum immenfum fimul & circumfcriptum hominem exfiftentem & intellectum, utriufque perfecte perfectionem habentem, cum eadem operatione, id eft naturali proprietate, ex quibus manentem femper fecundum naturam fine convertibilitate earum differentiam fcimus. Sed non ficut quidam ajunt, fecundum comparationem, ne eumdem fibi fecundum ipfum præter quod oportet majorem ac minorem dicamus. Connaturalium quippe, & non eorum quæ alterius funt naturæ, comparationes exfiftunt. Deo enim factori omnium factorum, infinitoque finitivum, & infinitati finis fecundum nullam comparatur rationem, cum femper & per omnia naturaliter ab invicem, fed non comparative differant. Quamquam ineffabilis quædam & indirumpibilis in unam fubfiftentiam utriufque facta fit unitas, omnem penitus omnis facti fcientiam fugiens. Divinitas enim, ut erat ante incarnationem, eft & poft incarnationem, fecundum naturam infinita, incomprehenfibilis, impaffibilis, incomparabilis, inconvertibilis, per fe potens, & ut totum dicamus, fubfiftens fubftantialis, fola infinitæ virtutis bonum.

1. Ἡλικίωνος in Nicephori ms. regio & in Colbertino.

2. In ms. Nicephori ἕνωσιν.

* Mutila ibi Anaftafii verfio eft. Ita vertendum videtur: *Nulla re omnino Verbum, quod idem eft cum Patre, factum eft idem cum carne propter unionem.* Sirm.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 666.

A

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. β΄.

Γέγονεν οὖν ἀληθῶς, κατὰ τὰς γραφὰς, μὴ τραπεὶς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος ὑπάρχων τεχνίτης φυσικὸς τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν. κατ' αὐτὴν ἅμα τὴν σωτήριον σάρκωσιν, τῆς ἰδίας θεότητος ἐμποιήσας τῇ σαρκὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ περιγραφομένην αὐτῇ διὰ τὴν κένωσιν· οὐδ' ὥσπερ τῆς αὐτοῦ θεότητος, οὕτω καὶ αὐτῆς φυσικῶς ἐκφυομένην, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν σαρκωθεὶς θεϊκῶς ἐνήργησε δι' αὐτῆς ἐκφαινομένην. οὐ γὰρ γέγονε φύσει θεότης, μεταβληθεῖσα τὴν φύσιν, ἡ σὰρξ γενομένη τῇ φύσει θεότητος σάρξ· ἀλλ' ἅπερ ἦν, καὶ θεότητι συμφυεῖσα μεμένηκε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν· καθὼς εἶπεν ὁ σωτήρ· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. καθ' ἣν ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἅπερ ἦν ἀναμαρτήτου σαρκὸς, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιστώσατο κένωσιν θεότητος, θαύμασι καὶ σαρκὸς παθήμασι φυσικῶς βεβαιουμένην. διὰ γὰρ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἵνα σαρκὶ παθητῇ πάσχων, ἅπαν ἡμῶν τὸ τῷ θανάτῳ πραθὲν λυτρώσηται γένος· ἀπαθεῖ δὲ θεότητι διὰ σαρκὸς θαυματουργῶν, πρὸς τὴν ἀκήρατον αὐτοῦ καὶ μακαρίαν ἐπαναγάγῃ ζωήν· καὶ τὰ κατ' οὐρανοὺς ἅγια τάγματα τῶν νοερῶν οὐσιῶν στομώσῃ πρὸς ἀτρεψίαν τῷ μυστηρίῳ τῆς αὐτοῦ σωματώσεως, ἧς ἔργον ἡ τῶν ὅλων ἐστὶν εἰς αὐτὸν ἀνακεφαλαίωσις. μεμένηκεν οὖν καὶ σαρκωθεὶς κατὰ τὴν φύσιν Θεὸς ὑπεράπειρος, τὴν ἑαυτῷ συγγενῆ καὶ κατάλληλον ἔχων ἐνέργειαν, τῆς μὲν θεότητος οὐσιωδῶς ἐκφυομένην, διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ πανα[γ]ίας σαρκὸς ἐν τοῖς θαύμασιν οἰκονομικῶς ἐκφαινομένην· ἵνα πιστωθῇ Θεὸς εἶναι, δι' ἀσθενοῦς φύσει σαρκὸς αὐτουργῶν τὴν τοῦ παντὸς σωτηρίαν.

Ejusdem, ex eodem sermone. II.

Factus ergo veraciter secundum scripturas, non conversus, universorum Deus, homo sine peccato, ut novit ipse solus, cum sit artifex naturalis eorum quæ sunt supra sensum; in ipsa simul salutari incarnatione deitatis suæ coaptans carni operationem, non circumscriptam ea propter evacuationem, nec sicut ex deitate sua, ita & ex ipsa naturaliter cognitam [1], sed in quibuscumque incarnatus deifice operatus est per ipsam declaratam. Non enim caro facta est per naturam deitas translata natura, facta videlicet secundum naturam deitatis caro, sed B quod erat, etiam deitati coaptata mansit, id est caro infirma, & passibilis natura & operatione, quemadmodum Salvator ait: [a] *Spiritus quidem promtus, caro autem infirma*. In qua operatus & passus quæ erant carnis absque peccato, exinanitionem pro nobis indicavit [2] divinitatis, miraculis, & carnis passionibus naturaliter roboratam. Propter hoc enim factus est homo universorum Deus, ut carne quidem passibili patiens, totum nostrum morti venditum redimeret genus: impassibili vero deitate per carnem mirabiliter operans, ad immortalem illud & beatam reduceret vitam, de qua ceciderat diabolo parens. Atque sanctos intellectualium substantiarum cæli ordines ad inconvertibilitatem myste- C rio suæ stabiliret incorporationis: cujus opus omnium est in eum recapitulatio. Mansit ergo etiam incarnatus secundum naturam Deus superimmensus, sibi cognatam & convenientem habens operationem, ex Deitate quidem substantialiter natam, per sanctissimam vero carnem in miraculis dispensatorie declaratam: ut credatur Deus esse, per infirmam natura carnem per se operans universitatis salutem.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. γ΄.

Κἀμοὶ γὰρ, ἵνα τρανώσω παραδείγματι τὸ περὶ σωτῆρος λεχθέν· ὁ φυσικός μου λόγος συγγενής ἐστι καὶ κατάλληλος ὄντι λογικῷ τε καὶ νοερῷ τὴν ψυχήν. ἧς κατὰ φύσιν ἐστὶν αὐτοκίνητος ἐνέργειά τε καὶ πρώτη δύναμις, ἀεικίνητος, ὁ λόγος φυσικῶς αὐτῆς πηγαζόμενος· ὃν ῥηματίσας τε καὶ γραμμαῖς ἐγχαράξας, γλώσσῃ μὲν ὀργανικῶς, ὅτε χρὴ προφέρω, καὶ γράμμασι τεχνικῶς διὰ τῶν ἀνομοίων μὴ τραπέντα δεικνὺς αὐτὸν ἐξακουόμενον· οὐ γὰρ γλώσσης καὶ γραμμάτων ὁ φυσικός μου λόγος ἐστί· κἂν δι' αὐτῶν αὐτοῦ ποιοῦμαι τὴν προφοράν· ἀλλ' ἐμοῦ, τοῦ κατὰ φύσιν λαλοῦντος, καὶ δι' ἀμφοῖν αὐτὸν ὡς ἐμὸν ἐκφωνοῦντος· τῆς μὲν νοερᾶς μου ψυχῆς φυσικῶς ἀεὶ πηγαζόμενον, διὰ δὲ τῆς σωματικῆς μου γλώσσης ὀργανικῶς, ὡς ἔφην, ὅτε χρὴ προφερόμενον. ὥσπερ οὖν ἐφ' ἡμῶν, ὅσον εἰκάσαι τὸ παντελῶς ἀνείκαστον, διὰ τῆς σωματικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀτρέπτως ἡ κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς λογικὴ προφέρεται δύναμις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὑπερφυοῦς τοῦ Θεοῦ σωματώσεως. διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκὸς, ἐν οἷς ἂν θεϊκῶς ἐνήργησε, δίχα τροπῆς ἡ παντοκρατορικὴ, καὶ τῶν ὅλων ποιητικὴ τῆς ὅλης θεότητος ἐνέργεια διαδείκνυται, πάσης ἐκτὸς κατὰ φύσιν περιγραφῆς διαμένουσα, κἂν διὰ σαρκὸς διέλαμψε φύσει πεπερασμένης. οὐ γὰρ πέφυκε περιγράφεσθαι γενητῇ φύσει τὸ κατὰ φύσιν ἀγέννητον, κἂν συνέφυ αὐτῷ κατὰ σύλληψιν

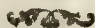
Ejusdem, ex eodem sermone. III.

Etenim & mihi, ut paradigmate quod de Salvatore dictum est exprimam; naturalis sermo meus cognatus est & competens, cum sim rationalis & D intellectualis anima, cujus secundum naturam est a se mobilis operatio ac prima virtus, semper mobilis sermo naturaliter ex ea profluens: quem verbis prolatum, & lineis exaratum, lingua quidem organice cum oportet produco, & literis artificiose per indissimilia non exsistentem, & dissimilibus non fugientem ostendens eum subauditum. Non enim linguæ ac literarum naturalis sermo meus est, licet per eas ipsius faciamus pronunciationem: sed meus, qui secundum naturam loquor, & per utrasque illum ut meum pronuncio. Ab intellectuali quidem anima mea semper naturaliter dirivatum: per corporalem vero linguam meam organice, ut dixi, cum oportet productum. Sicut ergo in no- E bis, quantum æstimare possumus quod modis omnibus est inæstimabile, per corporalem linguam nostram inconvertibiliter, quæ secundum naturam est animæ rationabilis producitur virtus: ita & in gloriosa Dei incarnatione, per sanctissimam carnem suam in quibuscumque divine operaretur, sine convertibilitate omnipotentiva & cunctorum factiva totius deitatis operatio monstrabatur, absque omni secundum naturam circumscriptione permanens, licet per carnem fulgeret natura circumfinitam. Non enim circumscribitur factitia natura quod secundum naturam factum non est, licet cooriatur ei per conceptionem omnem sensum circumscribentem: nec

[a] Matth. XXVI. 41.

1. Cognatam.

2. Probavit, persuasit.

πάντα περιγράφουσαν νοῦν· ὅτε μίαν εἰς ταὐτὸν αὐτῷ φέρεσθαι φύσεώς ποτε καὶ φυσικῆς ἐνεργείας, ἕως ἂν ἑκάτερον τῆς ἰδίας ἐντὸς μένει φυσικῆς ἀτρεψίας. ὁμοφυῶν γὰρ μόνων ἡ ταὐτουργός ἐςι κίνησις, σημαίνουσα τὴν ἐσίαν, ἧς φυσικὴ καθέστηκε δύναμις, ἑτεροφυοῦς οὐσίας εἶναι κατὰ ὁδένα λόγον, ἢ γενέσθαι δίχα τροπῆς δυναμένης.

A etiam in eodem ipso sibi natura differtur aliquando & naturalis operatio, donec utrumque intra propriam manet naturalem inconvertibilitatem. Connaturalium enim tantum per se operans est motus, manifestans substantiam, cujus naturalem constat esse virtutem: diversæ naturæ proprietatis substantia nulla ratione esse vel fieri sine convertibilitate valente.

Τῦ αὐτῦ, ἐκ τῦ αὐτῦ λόγυ. δ'.

Τὸ γὰρ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως, ἀποστόλοις τε, καὶ προφήταις, καὶ διδασκάλοις διττὴν, καὶ διάφορον ἔχον διέγνωσται τὴν ἐν πᾶσι φυσικὴν θεωρίαν· ἀνελλιποῦς ὑπάρχον θεότητος, καὶ πλήρους ἐνδεικτικὸν ἀνθρωπότητος ὄν. ἕως ἂν οὐχ εἷς κατὰ τὴν οὐσίαν γνωρίζεται λόγος μιᾶς ἐνεργείας, οὐδέποτε καθ' ὁτιοῦν ἀμφοτέρων γνωσθήσεται κίνησις. ὁ γὰρ ἀεὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεὸς, ὑπεραπείρῳ δυνάμει γενόμενος ὡς ἠθέλησεν ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, ὅπερ ἦ, ἔςι, μεθ' ὅσων νοεῖται Θεός· καὶ ὅπερ γέγονεν, ἔςι, μεθ' ὅσων νοεῖται καὶ γνωρίζεσθαι πέφυκεν ἄνθρωπος. ἑαυτῦ καθ' ἑκάτερον ἀεὶ μένων ἀνέκπτωτος, οἷς θεϊκῶς ὁμῦ καὶ ἀνθρωπίνως ἐνήργησε, τέλειον κατὰ τὸν ἑκατέρυ λόγον σώζων ἑαυτῦ φυσικῶς ἀναλλοίωτον.

Ejusdem, ex eodem sermone. IV.

Mysterium namque divinæ incarnationis Apostolis & Prophetis atque Doctoribus duplam ac diversam in omnibus habere naturalem theoriam di-
B noscitur, cum sit perfectæ deitatis & plenæ demonstrativum humanitatis. Quarum donec unum secundum substantiam non cognitum fuerit Verbum unius operationis, cum utriusque sit, numquam aliquando cognoscetur motus. Cum enim semper secundum naturam exsistat Deus, superinfinita virtute factus, sicut voluit, homo sine peccato, quod erat est, cum quantis cognoscitur Deus: & quod factus est, est cum quantis esse cognoscitur homo: secundum utrumque suum semper permanens sine casu, quibus divine pariter & humane operatus est, perfectionem per omnem utriusque rationem sibi naturaliter incommutabilem salvans.

Τῦ αὐτῦ, ἐκ τῦ αὐτῦ λόγυ: ε'.

Βήρων γάρ τις ἔναγχος, μεθ' ἑτέρων τινῶν, τὴν Βαλεντίνυ φαντασίαν ἀφέντες, χείρονι κακῷ κατεπάρησαν, λέγοντες· τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ Λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταὐτουργὸν τῇ θεότητι, διὰ τὴν πρόσληψιν, τὴν θεότητα δὲ γενέσθαι ταὐτοπαθῆ τῇ σαρκὶ διὰ κένωσιν· τροπὴν ὁμοῦ, καὶ φύσιν, καὶ σύγχυσιν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλας ἀμφοτέρων μεταβολὴν δογματίζοντες. εἰ γὰρ προσληφθεῖσα ἡ σὰρξ γέγονε ταὐτυργὸς τῇ θεότητι, δηλονότι καὶ φύσει Θεὸς, μεθ' ὅσων φυσικῶς νοεῖται Θεός. καὶ εἰ γέγονε κενωθεῖσα τῇ σαρκὶ ταὐτοπαθὴς ἡ θεότης, δηλονότι καὶ φύσει σὰρξ, μεθ' ὅσων φυσικῶς γνωρίζεσθαι πέφυκε σάρξ. τὰ γὰρ ἀλλήλοις ὁμοεργῆ, καὶ ταὐτυργὰ, καὶ ὁμόφυλα πάντως, καὶ ταὐτοπαθῆ, διαφορὰν ὐκ ἐπιδέχεται φύσεως. καὶ φύσεων αὐτοῖς συγκεχυμένων, ἔςαι δυὰς ὁ Χριςὸς, καὶ προσώπων μεμεριςμένων τετρὰς, τὸ φρικτότατον. καὶ πῶς αὐτοῖς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς, Θεὸς ὁμῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος, ὁ Χριςός; ποίαν δὲ κατ' αὐτοὺς ἕξει τὴν ὕπαρξιν, μεταβολῇ θεότητος γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ σαρκὸς μεταποιήσει Θεός; ἡ γὰρ εἰς ἀλλήλας τύτων μετάπτωσις, παντελής ἐςιν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις. σκοπείσθω δὴ πάλιν ἡμῖν ἑτέρως ὁ λόγος.

C *Ejusdem, ex eodem sermone. V.*

Bero enim quidam nuper, & alii quidam, Valentini phantasia deserta, deteriori irretiti sunt pravitate, dicentes assumtam a Verbo carnem fuisse eadem, quæ divinitas operata est, operatam. Divinitatem vero compassibilem carni propter exinanitionem: convertibilitatem simul & commixtionem, seu confusionem, atque utriusque in invicem mutationem dogmatizantes. Si enim assumta caro facta est cooperatrix divinitati, liquet, quod & natura Deus: cum quotquot est, intelligatur Deus. Et si facta est exinanita compassibilis carni divinitas, liquet quod & natura caro: cum quot-
D quot est naturaliter, esse intelligatur caro. Ea quippe quæ mutuo sunt cooperantia, & eadem operantia, & ejusdem originis, profecto & compassibilia, naturæ non suscipientia differentiam. Et naturis sibi confusis, erit dualitas Christus; & personis separatis, fiet quaternitas: quod est nimium fugiendum. Et quomodo illis unus & idem ipse erit Deus natura simul & homo Christus? Quam etiam secundum ipsos habebit essentiam mutatione divinitatis factus homo, & carnis translatione Deus? Casus enim in alterutras, omnimoda est utrarumque peremptio. Inspiciatur itaque a nobis aliter sermo.

Τῦ αὐτῦ, ἐκ τῦ αὐτῦ λόγυ. ς'.

Εὐσεβὲς κεκύρωται δόγμα χριςιανοῖς, κατ' αὐτήν τε φύσιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ πᾶν ἕτερον αὐτῷ προσφυὲς, ἴσον ἑαυτῷ καὶ ταὐτὸν εἶναι τὸν Θεὸν, μηδὲν ἑαυτῷ τῶν ἑαυτῦ παντελῶς ἄνισον ἔχοντα, καὶ ἀκατάλληλον. εἰ τοίνυν κατὰ Βήρωνα, τῆς αὐτῆς αὐτῷ προσληφθεῖσα φυσικῆς ἐνεργείας γέγονεν ἡ σὰρξ, δηλονότι καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ γέγονε φύσεως, μεθ' ὅσων ἡ φύσις, ἀναρχίας, ἀγεννησίας, ἀπειρίας, ἀϊδιότητος, ἀκαταληψίας, καὶ τῶν ὅσα τύτων καθ' ὑπεροχὴν ὁ θεολογικὸς ὑπερφυῶς ἱςορεῖ τῇ θεότητι λόγος· καὶ τροπὴν ἀμφότερα πέπονθεν, μηδετέρυ τὸν τῆς ἰδίας φύσεως

E *Ejusdem, ex eodem sermone. VI.*

Pium Christianis constitutum est dogma credentibus, secundum eamdem naturam ac operationem & omne aliud sibi conveniens, æqualem sibi & eumdem ipsum esse Deum, nihil omnino eorum quæ sua sunt inæquale habentem & inconveniens. Si igitur secundum Beronem assumta sibi caro ejusdem operationis effecta est, haud dubium quin & ejusdem facta est sibi naturæ, cum quotquot est natura, id est, inprincipalitate, infactione, infinitate, sempiternitate, incomprehensibilitate, & quæcumque horum secundum magnitudinem theologica amplissime in deitate ratio contemplatur: & vicissitudinem utraque passa sunt neutro naturæ suæ sub-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 666.

οὐσιώδη λόγον ἔτι σωζόμενον ἔχοντος. ὁ γὰρ ἑτεροφυῶν εἰδὼς ταὐτουργίαν, σύγχυσιν ὁμοῦ φυσικὴν, καὶ διαίρεσιν αὐτῶν εἰσηγεῖται προσωπικήν· ἀδιαγνώστου παντελῶς, τῇ τῶν ἰδιωμάτων μεταβολῇ, τῆς φυσικῆς αὐτῶν γενομένης ὑπάρξεως.

stantialem rationem ultra salvandam habente. Qui enim eorum quæ alterius sunt naturæ sentit eamdem operationem, confusionem simul naturalem, & divisionem eorum personalem introducit: incognita prorsus, idiomatum commutatione, naturali eorum facta exsistentia.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. ζʹ.

Εἰ δὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ μὴ γέγονε φύσεως, οὐδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ ποτε γενήσεται φυσικῆς ἐνεργείας, ἵνα μὴ δειχθῇ τῇ φύσει τὴν ἐνέργειαν ἄνισον ἔχων, καὶ ἀκατάλληλον, καὶ τῆς αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἔξω γεγονὼς ἰσότητος, καὶ ταυτότητος· ὅπερ ἀσεβές.

Ejusdem, ex eodem sermone. VII.

Si vero ejusdem sibi non fuit naturæ, nec ejusdem sibi aliquando fiet naturalis operationis, ne appareat secundum naturam operationem inæqualem habere & inconvenientem, & suæ ipsius per omnia eorum quæ sua sunt naturalis extraneus factus æqualitatis & identitatis, quod est penitus impium.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. ηʹ.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν πλάνην κατήχθησαν, κακῶς πεισθέντες ἰδίαν γενέσθαι τῆς σαρκὸς τὴν δι' αὐτῆς ἐκφανθεῖσαν ἐν τοῖς θαύμασι θείαν ἐνέργειαν· ᾗ τὸ πᾶν ὁ Χριστὸς οὐσιώσας καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς συνέχει κρατούμενον. οὐ γὰρ ἔγνωσαν, ἀδιώκτον εἶναι θείας ἐνέργειαν φύσεως ἑτεροφανοῦς οὐσίας ἰδίωμα γενέσθαι δίχα τροπῆς· οὐδὲ συνῆκαν, ὡς οὐ πάντως ἴδιόν ἐστι σαρκὸς, τὸ δι' αὐτῆς μὲν ἐκφαινόμενον, οὐκ αὐτῆς δὲ φυσικῶς ἐκφυόμενον, καίτοι σαφοῦς αὐτοῖς οὔσης, καὶ προφανοῦς τῆς ἀποδείξεως· ἐγὼ γὰρ γλώσσῃ λαλῶν, καὶ χειρὶ γράφων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δι' ἀμφοῖν τῆς νοερᾶς μου ψυχῆς ἐκφαίνω διάνοιαν, ἐνέργειαν αὐτῆς ὑπάρχουσαν φυσικήν. μηδενὶ λόγῳ δείξας αὐτὴν γλώσσης, ἢ χειρὸς φυσικῶς ἐκφυομένην· μήτε μὴν γενομένην αὐτῶν, ἢ λεγομένην διάνοιαν, διὰ τὴν δι' ἀμφοῖν αὐτῆς ἔκφανσιν. γλῶσσαν γὰρ, ἢ χεῖρα διανοητικὴν συνετὸς οἶδεν οὐδείς· ὥσπερ οὐδὲ τὴν παναγίαν τοῦ Θεοῦ σάρκα, διὰ τὸ προσληφθῆναι, καὶ τὸ δι' αὐτῆς ἐκφανθῆναι τὴν θείαν ἐνέργειαν, γενομένην κατ' αὐτὸν φύσει δημιουργόν. ἀλλ' εὐσεβῶς ὁμολογεῖ πιστεύων, ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τὸ δῆσαι πρὸς ἀτρεψίαν τὸ πᾶν, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ἐκ τῆς παναγίας ἀειπαρθένου Μαρίας, κατὰ σύλληψιν ἄχραντον, δίχα τροπῆς ἐνουσιώσας ἑαυτῷ ψυχὴν νοερὰν μετὰ αἰσθητικοῦ σώματος, γέγονεν ἄνθρωπος φύσει, κακίας ἀλλότριος, ὁ λόγος Θεὸς ὁ αὐτός· θεότητι μὲν τὰ θεῖα διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκὸς, οὐκ ὄντα φύσει τῆς σαρκὸς, ἐνεργῶν· ἀνθρωπότητι δὲ τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ὄντα φύσει θεότητος, ἀνοχῇ πάσχων θεότητος· μηδὲν θεῖον γυμνὸν σώματος ἐνεργήσας· μηδὲ ἀνθρώπινον ὁ αὐτὸς ἄμοιρον δράσας θεότητος. τηρῶν ἑαυτῷ καθ' ὃν ἐνήργησεν ἀμφότερα καινοπρεπῆ τρόπον, τὸ κατ' ἄμφω φυσικῶς ἀναλλοίωτον, εἰς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ τελείας ἐνανθρωπήσεως, τῆς ὄντως ἀληθοῦς, καὶ μηδὲν ἐχούσης φαυλότητος. ὁ μὲν οὖν Βήρων, οὕτως ἔχων ὡς ἔφην, ἐνεργείας μονάδι τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συγχέας, ὁμοῦ φυσικῶς καὶ προσωπικῶς μερίζων, καταλύει τὸν βίον· ἀγνοήσας μόνης τῆς τῶν ὁμοφυῶν προσώπων ὁμοφυοῦς ταυτότητος τὴν ταὐτουργίαν εἶναι δηλωτικήν.

Ejusdem, ex eodem sermone. VIII.

In hunc autem errorem illati sunt male credentes propriam carnis effectam divinam operationem, quæ per ipsam in miraculis manifestata est, qua totum Christus substantians secundum quod intelligitur Deus, tenet retentum. Non enim cognoverunt, impossibile esse divinæ operationem naturæ, alterius naturæ substantiæ idioma fieri absque convertibilitate: neque intellexerunt, quod non utique proprium sit carnis, quod per eam quidem ostensum est, non ex ea naturaliter ortum, præsertim cum claræ sit eis & manifestæ probationis. Ego enim lingua loquens & manu scribens, unam & eamdem per utramque intellectualis animæ meæ profero cogitationem: operationem ejus exsistentem naturalem nulla ratione ostendens eam lingua vel manu naturaliter ortam, sed nec effectam earum vel dictam cogitationem propter ejus ex utraque manifestationem. Linguam enim vel manum cogitativam sapienter novit nemo: sicut nec sanctissimam Dei carnem, pro eo quod assumta sit, & per eam divina sit operatio clara effecta, secundam naturam conditricem. Sed pie confitetur credens, quia propter salutem nostram, & ut ad inconversibilitatem ligaret universitatem, universorum conditor ex sanctissima semper Virgine Maria per conceptionem inviolabilem, sine conversibilitate substantians sibimet animam intellectualem cum sensivo corpore, natura factus est homo malitiæ alienus: totus Deus ipse, totus homo idem ipse, totus Deus pariter natura, & homo idem ipse: deitate quidem, divina per suam ipsius sanctissimam carnem, non exsistentia natura carnis, operans, humanitate vero, humana, non exsistentia natura deitatis [1]. Nil divinum nudum corpore operatur, nil humanum idem ipse privatum divinitate gerens: servans sibimet modum secundum utrumque immutabilem, per quem operatus est utraque decenti more, ad approbationem perfectæ ac veræ, nihilque habentis pravitatis inhumanationis suæ. Itaque Bero quidem sic se habens, ut dixi, operationis monade deitatem Christi & humanitatem naturaliter simul confundens, & partiens personaliter, dissolvit vitam. Ignorans solius connaturalium personarum connaturalis identitatis eamdem ipsam operationem esse significativam.

1. In græco additur *suspensione patiens divinitatis*.

SYLLOGISMI
DE SUPPOSITIS DIVINITUS
SAPIENTIBUS TESTIMONIIS,
ET ALIIS.
EJUSDEM S. ANASTASII.

Ecce nunc & sacratissimus hic & magnus Doctor, veritatisque testis fidelis, concorditer cum aliis omnibus sanctis catholicæ Dei ac apostolicæ institutoribus Ecclesiæ, duas secundum unitionem inconfusam & impartibilem quemadmodum naturas, ita etiam duas voluntates & duas operationes congruentes & convenientes naturis, divinam ut dictum est & humanam, increatam & creatam, non incœptam & cœptam, tamquam Dei simul & hominis unius ejusdem Domini nostri Jesu Christi, magna voce confitetur ac prædicat, & confiteri nobis sine prævaricatione jubet. Difficillimum autem esse, ac modis omnibus impossibile diffinit, ut unam voluntatem & operationem, aut naturam unam deitatis & humanitatis ejus confiteantur hi, qui pie vivere volunt. Propter quod & tale quid in eo dogmatizantes, tamquam impios & alienos immaculatæ nostræ Christianorum fidei abjicit & condemnat, nosque hoc facere protestatur.

De duabus enim Salvatoris nostri Christi naturis & operationibus, ut breviter pauca ex sacris illius eloquiis expediam, hæc evidenter affatur: *Utraque ostendens super quæ dupliciter, divine scilicet & humane, operatus est secundum eamdem, quæ veraciter vera est & naturalis substantia, Deum immensum simul & circumscriptum hominem exsistentem & intellectum, substantiam utriusque perfecte perfectam habentem cum operatione sua, id est naturali proprietate.* Et rursus: *Non enim facta est natura Deitas transmutata natura caro, facta natura divinitatis caro: sed quod erat etiam deitati coaptata mansit caro, infirma & passibilis natura & operatione, sicut ait Salvator;* [a] Spiritus quidem promtus, caro autem infirma. Et iterum: *Per quam operatus & patiens quæ erant carnis sine peccato, pro nobis indicavit exinanitionem deitatis miraculis & carnis passionibus naturaliter roboratam.* Et iterum: *Mysterium divinæ incarnationis Apostolis & Prophetis atque Doctoribus duplam & diversam habere dinoscitur naturalem in omnibus theoriam, indiminutæ deitatis exsistens, & plenæ demonstrativum humanitatis.* Et iterum: *Quibus divine pariter & humane operatus est, perfectionem, per omnem utriusque rationem, sibi naturaliter incommutabilem salvans.* Et iterum: *Nil divinum nudum corpore operatus, nil humanum idem ipse privatum dignitate gerens: servans sibimet modum secundum utrumque immotabilem, per quem operatus est utraque decenti more, ad approbationem perfectæ at veræ nihilque habentis pravitatis inhumanationis suæ.* De his vero qui unam deitatis & humanitatis ejus operationem, & naturam unam dogmatizant, dicit: *Non enim circumscribitur factitia natura id quod per naturam factum non est, licet cooriatur ei per conceptionem, omnem circumscribentem sensum: nec etiam in eodem ipso sibi natura differtur aliquando & naturalis operatio, donec utrumque intra propriam manet naturalem inconversibilitatem.* Et item: *Connaturalium quippe tantum est eadem ipsa operans motus, essentiam indicans, cujus naturalem constat esse virtutem, alterius naturæ proprietate substantiæ secundum nullam rationem esse vel fieri sine conversibilitate valente.* Item: *Ea quippe, quæ mutuo sunt cooperantia, & eadem operantia, & ejusdem originis, profecto & compassibilia naturæ non suscipientia differentiam, & naturis sibi confusis erit dualitas Christus, & personis separatis fiet quaternitas, quod est nimium fugiendum.* Et iterum: *Si igitur secundum Beronem assumta sibi caro ejusdem operationis effecta est, haud dubium quin & ejusdem facta est sibi naturæ, cum quotquot est natura, id est inprincipalitate, infactione, infinitate, sempiternitate, incomprehensibilitate, & quæcumque horum secundum magnitudinem theologica amplissime in deitate ratio contemplatur: & vicissitudinem utraque passa sunt, neutro naturæ suæ substantialem rationem ultra salvandam habente.* Et rursus: *Qui enim eorum quæ alterius sunt naturæ, eamdem ipsam sentit operationem, confusionem pariter naturalem, & divisionem eorum inducit personalem, incognita prorsus idiomatum translatione naturali eorum facta essentia.* Item: *Si vero ejusdem sibi non fuit naturæ, neque ejusdem sibi fiet naturalis operationis.* Et iterum: *In eumdem autem errorem illati sunt, male credentes propriam factam carnis divinam operationem, quæ in miraculis per ipsam apparuit, qua totum Christus substantians secundum quod intelligitur Deus continet retentum.* Et iterum: *Non enim cognoverunt impossibile esse divinæ operationem naturæ idioma fieri sine convertibilitate.* Et iterum: *Quarum donec unum secundum substantiam cognoscatur Verbum unius operationis, numquam aliquando eo quod utriusque fit cognoscetur motus.* Et iterum: *Itaque Bero quidem sic se habens, ut dixi, operationis unalitate deitatem Christi & humanitatem simul confundens naturaliter, & partiens personaliter, dissolvit vitam, ignorans solius connaturalium personarum connaturalis identitatis eamdem ipsam operationem esse significativam.*

His igitur ita & ab hoc quoque sacratissimo & magno Doctore ac martyre veritatis, (id ipsum autem est, si dicamus a sanctissimo, qui in eo loquitur, Spiritu) manifestius dictis, diligenter intendant qui volunt, & maxime qui communicant his, qui novitates nunc operati sunt: & sciant certissime, quia qui duas Salvatoris nostri Christi voluntates naturales, & operationes denegant & abjiciunt, & impiam ac alienam Christianici dogmatis tam sacram & orthodoxam confessionem appellant, unamque deitatis & humanitatis ejus voluntatem & operationem dogmatizant, eos qui taliter sibi consone non confitentur anathematizantes, liqui-

[a] Matth. xxvi. 4.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 666.

do, absque ullo tegente velamine sanctos Prophetas, & Apostolos, atque Doctores; vel etiam ut verius dicatur, sanctissimum Spiritum, qui illis locutus est, quinimmo & loquitur, anathematizant, & ab eo per illos traditam nobis sacram & orthodoxam confessionem abnegant & abjiciunt, atque impiam & alienam a Christiano dogmate esse asseverant, & æque ut prædictus hæreticus, quin potius ut omnes simul profani hæretici, qui in confusione & phantasia & divisione decepti sunt, solum supersubstantialis theologiæ ac incarnatæ dispensationis non abnegant & subvertunt mysterium, quaternitatem quidem personarum sanctam confitentes Trinitatem: at vero unum hujus, id est Dominum nostrum Jesum Christum, inanimatum, & sine intellectu ac sine ratione, secundum quod propter nos factus est homo, introducentes, & convertibilitatem simul & conspersionem ac mutabilitatem, confusionemque ac phantasiam & divisionem utriusque naturæ ipsius pronuntiantes, & puri per hoc hominis, vel prodigii cujusdam matrem sanctam semper virginem ac Dei genitricem matrem scribentes. Deinde vero hanc, quæ videlicet in eo ab illis dogmatizata est, unam voluntatem & unam operationem respuentes, & neque unam, neque duas, id est divinam & humanam voluntatem vel operationem in eo, vel quamdam ex omnibus confiteri volentes, non solum instabiles & tergiversatores, sed & hæreticis, qui in confusione ac phantasia & divisione erraverunt, magis impios ipsi seipsos propriis verbis & dogmatibus monstrant. Nam illi quidem vel unam, illi vero nec unam voluntatem vel operationem eum habere volunt, ac per hoc insubstantialem illum & inessentialem, minus enim est dicere sine voluntate, ac impotem, secundum utrasque naturas pronuntiant: cum juxta sacras diffinitiones & rationes corruptio, id est interemtio & inexsistentia naturæ, naturalium habitudinum & operationum atque virtutum infirmitas & defectus exsistat, & quod universaliter voluntate naturali ac substantiali operatione privatur, neque est, neque aliquid est, neque est quævis ejus essentia. Et non ipsum tantum, sed & Patrem, & Spiritum sanctum, insubstantivum astruunt, & inexsistentem. Ejusdem enim utrisque illis substantiæ, id est deitatis, & voluntatis, ac operationis Salvator exsistit, secundum quod est & dicitur natura Deus: ita ut subsequenter & dominam nostram vere sanctissimam super omnes Sanctos venerandam scilicet & laudandam, ut proprie ac non fallaciter, veraciter Dei genitricem semperque virginem, non proprie ac veraciter matrem Dei describant, sed ejus qui nullomodo secundum ipsos exsistit. Et isti quidem talibus ac tantis impietatibus capti, per sua ipsorum dogmata propalantur.

Hi vero, qui simul cum duabus voluntatibus & operationibus, quæ sanctis catholicæ institutoribus Ecclesiæ pie in Salvatore nostro Christo dicuntur, aliam unam nescio unde fingentes confiteri volunt, & anathematizant eos, qui non consone sibi unam & duas, id est tres voluntates & operationes in eo confitentur: nihilominus & isti sanctos Prophetas & Apostolos ac Doctores, quin & super hos, qui in ipsis locutus est, immo & nunc per eos affatur, sanctissimum Spiritum anathematizant, & traditam per eos nobis ab illo sanctam & immaculatam fidem novis adulterantes adinventionibus abnegant, & aliam in Salvatore Christo naturam præter divinam & humanam, extraneam quamdam [1] & omnium alienam exsistentium fingunt, cujus esse volunt a se fictam in illo unam voluntatem & operationem: quoniam omnis voluntas naturalis & substantialis operatio, naturæ profecto voluntativæ ac operativæ idiomata sunt. Et omnis operatio naturalis substantiam indicat, ex qua procedit & [2] inest: & indicativum uniuscujusque naturæ operatio & est & cognoscitur naturalis. Et omnis natura propriæ operationis substantiali ratione cognoscitur, & omnis natura convenientem sibi seque significantem habet operationem hanc ab aliis discernentem, diffinitionesque substantiarum naturales earum operationes vera ratio novit. Et ut compendiose dicatur, nec naturam sine operatione, quæ illam substantialiter characterizet, nec rursus voluntatem vel operationem [3] constat esse sine quadam substantia, id est possibile, quemadmodum divina concionantur eloquia, & ipsa rerum natura clamat. Igitur voluntatem & operationem unam præter duas circa Salvatorem Christum fingentes, [4] & necessitate etiam aliam naturam præter divinam, ut dictum est, & humanam extraneam quamdam exsistentium omnium alienam plasmantes applicant ei, [5] cujus esse jam dictam a se unam voluntatem, quæ inane figmentum fictæ cogitationis est, & germen quod ab idololatria nil penitus differt.

Deus enim simul & homo Salvator exsistens, duas tantum congruentes sibi naturas & voluntates & operationes, id est divinam & humanam habet, quemadmodum inclyti præceptores nostri ac doctores affirmant: non unam & duas, id est tres, ut adversarii dogmatizant, quo illud evidentissime gerant, quod olim a Deo per Esaiam prophetam in calumniam dicitur, id est: [a] *Caupones tui vinum aqua miscent*. Ut enim apparet, & isti verbum veritatis cauponum more adulterando, naturalem dualitatem voluntatum & operationum Salvatoris nostri Christi una voluntate ac operatione, quæ in ipso ab hæreticis, qui in confusione ac divisione seu phantasia decepti sunt, impie dogmatizata est, veluti vinum aqua miscentes, utrasque sectas confiteri compellunt: quod impium veraciter est & alienum immaculatæ fidei nostræ Christianorum. Qui ex diametro similiter ut præcessores sui etiam per hunc a veritate decidunt modum. Æquale quippe ex diametro & simile malum est cum hæretica opinione, paternam projicere ac reprobare orthodoxiam, & e diverso cum hac pariter & illam confiteri & approbare. [b] *Quæ enim participatio justitiæ & iniquitati? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli? qui autem consensus templo Dei cum idolis?* divinus ait Apostolus. Inquam vero & ipse: Quæ participatio, vel communicatio, aut conventio, aut pars, aut consensus paternæ orthodoxiæ ad nequam hæreticorum opinionem, ut cum altera altera prædicetur, vel etiam respuatur?

Et hoc quoque diligenter intendant, quia si quemadmodum magnus ab immortalitate cognominatus, immo vero cunctus Sanctorum chorus affir-

a Isa. I. 22. b II. Cor. VI. 14. 15. 16.

1. Et ab omnibus quæ sunt in rebus alienam fingunt. COMBEF.
2. Cui inest. ID.
3. Constare sine quadam substantia, est possibile. ID.
4. Ex necessitate. ID.
5. Cujus velint esse. ID.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 666.

mat, quod pene fides Salvatoris nostri non admittat, cum hoc instabile quiddam secundum suam ipsius rationem exsistat. Quod si hoc fuerit passa, & quod huic est contrarium proculdubio sustinebit, additamentum scilicet, & quomodo manebit ulterius fides defectibus ac profectibus immutata? Dicant, inquit, nobis, qui per singulos dies fides creant, immo deos sibi diversos fingunt, quoniam cum fidei verbo mutatur atque multiplicatur a talibus id quod creditur. Ergo & adversarii fides sibi condentes diversas, absque omni contradictione secundum qualitatem & quantitatem atque immutationem dogmatum suorum, immutant simul & multiplicant id quod creditur, & quinque Christos eatenus plasmasse monstrantur. Hunc quidem unam B operationem, illum vero nec unam operationem, & alium unam voluntatem, & alterum nec unam voluntatem: porro quintum unam & duas, atque unam & duas, id est tres operationes & tres voluntates, ut ajunt, habentem. Et dicant si volunt illi ipsi, qui talia exponunt dogmata, & qui communicant eis, in quem talium ac tot Christorum a se fictorum credentes baptizati sunt vel baptizantur: aut cujus eorum corpus & sanguinem sumunt atque distribuunt? utrum ejus qui unam, an qui nec unam operationem; ejus qui unam voluntatem, an ejus qui unam & duas, & unam & duas, id est tres operationes & tres voluntates, & propterea jam ex necessitate tres etiam naturas habet? C Sed [a] *non erat vox, & non erat auditio*, quemadmodum ait propheta magnus Helias scelestos sacerdotes & pseudoprophetas confusionis redarguens. Nam quidquid horum dixerint, illinc cum impietate etiam redargutionem sermo eorum circumferet, quoniam non in verum & veraciter exsistentem Christum credunt atque baptizant, nec illius corpus & sanguinem accipiunt & distribuunt. Illum enim verum scilicet, & qui vere consistit, Christum Deum simul & hominem inclyti magistri nostri ac præceptores scientes, duas & tantum quemadmodum naturas, sic etiam & duas voluntates, & totidem operationes congruentes sibi, divinam scilicet, ut jam dictum est & comprobatum est, & D humanam, increatam & creatam, sine inceptione A & cum inceptione, in ipso confitentur & confiteri nobis præcipiunt. Non autem, ut hi nunc novitates fecerunt, unam & nec unam nec duas, & rursus unam & duas, id est tres voluntates & operationes habere illum fatentur.

Super hæc autem omnia quæ dicta sunt, & illud quoque certissime noverint, quoniam unam nec unam, neque duas, & iterum unam & duas voluntates & operationes, & omnia cum anathematibus & depositionibus, ac excommunicatione dogmatizantes, aperte sibi & alterutris repugnare probantur: & ipsi per seipsos & invicem subvertunt ac destruunt, alterna verba & dogmata, seque ipsos & alterutros, & eos qui sibi communicant, anathematizant, & ab omni sacra dignitate ac ministerio pellunt atque deponunt. Necnon a perceptione illibatæ communionis vivici corporis & sanguinis magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi sequestrant. Et hæc liquido nos, & nullo intuentes & sciente obstantes velamine, non solum propter multiformem errorem, verumetiam & propter instabilitatem & absurditatem ac reciprocationem talium virorum & dogmatum, omni custodia nosmetipsos ab illorum impietate & communione servemus, quotquot in veritate esse ac dici Christiani volumus. Alienum quippe a Christianis est, cum orthodoxia etiam impietatem suscipere, aut confiteri quidem orthodoxam fidem, communicare vero his, qui hanc per novas inventiones abnegant & adulterant. Propter quod divina nobis lex simul & apostolica jubet, eos qui aliud præter quod a Christiferis viris accepimus, docere ac introducere conati fuerint, avertere & anathematizare, non tantum si homines fuerint, sed & licet angeli fortassis e cælo descendentes exstiterint. Et si hoc fecerimus, & divinam sine prævaricatione adimpleverimus præceptionem, sacramque ac orthodoxam fidem absque adulteratione simul & innovatione possederimus & confessi fuerimus, ad vitam salvi efficiemur æternam in Christo Jesu Domino nostro: cum quo Deo & Patri, una cum sanctissimo & bono ac vivifico Spiritu, gloria, honor, imperium, & adoratio nunc & semper, & in omnia numquamque finienda sæcula sæculorum. Amen.

[a] III. Reg. xviii. 26.

POSTERIORA
S. HIPPOLYTI TESTIMONIA.

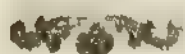
Ex Combefisii editione Operum S. Maximi. *

..... Hæc evidenter effatur. Utraque ostendens E se, eo quod dupliciter (divine scilicet & humane) operatus est, secundum eamdem quæ veraciter vera & naturalis substantia est, Deum immensum simul, & circumscriptum exsistere ac intelligi hominem; utriusque perfecte perfectam essentiam habentem, cum illius operatione, id est, naturali proprietate. Et rursus: Non enim caro facta est natura deitas, translata natura, facta videlicet secundum naturam Divinitatis caro; sed quod erat, etiam deitati coaptata, mansit, id est, caro infirma & passibilis natura & operatione, sicut ait Salvator: [a] *Spiritus quidem promtus, caro autem infirma.* Et rursus: Qua operatus & passus, quæ erant carnis ab omni peccato immunis, divinitatis pro nobis exinanitionem miraculis & carnis passionibus naturaliter confirmatam probavit. Et rursus: Mysterium divinæ Incarnationis, Apostolis & Prophetis atque Doctoribus duplam ac diversam in omnibus habere compertum est naturalem considerationem; cum perfectæ deitatis, & plenæ vim habeat ostendendæ humanitatis. Et iterum: Quibus divine pariter & humane operatus est, perfecte utroque sui rationem natura servans immutabilem. Et

[a] Matth. xxvi. 41.

* Tom. I. pag. lxxxvi.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 666.

iterum: Nihil divinum nudum corpore operatus, nihil humanum idem ipse gerens quod expers esset deitatis; qua ipsa nova decentique ratione utraque operatus est, utriusque ratione immunem se a mutatione servans, ad perfectæ suæ humanitatis, quæ plane vera sit, nihilque aut vitii aut labis admittat, fidem adstruendam.

De his vero, qui unam deitatis & humanitatis ejus operationem, & naturam dogmatizant, dicit: Non enim circumscribi natura genita comparatum est, quod secundum naturam ingenitum est, tametsi ei coaluit per conceptionem, quæ vim omnem mentis circumscribit: ac nec umquam in eamdem naturam naturalemque virtutem seu operationem vertantur, donec utrumque intra propriam naturalem inconvertibilitatem manet. Et item. Eorum enim dumtaxat, quæ ejusdem naturæ sunt, motus ejusdem virtutis ac efficaciæ est, substantiam designans, cujus est naturalis virtus, cum substantia diversæ naturæ proprietatis nulla ratione esse possit aut fieri, absque convertibilitate. Item: Etenim, quæ ejusdem inter se virtutis sunt & operationis, ejusdemque prorsus orginis ac earumdem passionum; ea naturæ distinctionem non admittunt, confusisque secum naturis, erit Christus dualitas, personisque divisis fiet quaternitas: quod omnium maxime cavendum. Et iterum: Si quidem igitur, ut auctor Bero est, assumta illi caro ejusdem ac ipse virtutis seu operationis facta est, plane etiam ejusdem facta est naturæ, cum quibus omnibus natura est, quod principii expers, quod ingenita, A quod infinita, quod sempiterna, quod incomprehensa, & si qua ejusmodi secundum excellentiam theologicus sermo eximie in deitate contemplatur: & vicissitudinem utraque passa sunt, neutro substantialem naturæ suæ rationem ultra incolumem servante. Et rursus: Qui enim eorum, quæ sunt diversæ naturæ, eamdem sentit operationem, confusionem pariter naturalem, divisionemque ipsorum inducit naturalem: ignota prorsus ac obscurata per idiomatum commutationem naturali eorum substantia exsistentiaque. Item: Si vero non ejusdem ac ille facta est naturæ, nec ejusdem umquam fiet operationis. Et iterum: In hunc autem errorem impegerunt, credentes male propriam carnis effectam B divinam operationem, quæ per ipsam in miraculis manifestata est; qua Christus, rerum hac universitate condita, secundum quod intelligitur Deus, quod ita conditum est, tenet ac conservat. Et iterum: Non enim cognoverunt, fieri non posse, ut divinæ naturæ operatio, alterius diversæque substantiæ proprietas fieret, absque convertibilitate. Et iterum: Quamdiu non unum secundum essentiam unius noscitur Verbum operationis, nulla umquam ratione fiat, ut amborum motus cognoscatur. Et iterum: Itaque Bero, qui sic habeat, ut dicebam, una operatione Christi pariter deitatem & humanitatem natura confundens ac personis dividens, vitam dissolvit; qui nempe nesciat, eam- C dem operationem, personarum, quæ ejusdem naturæ sint, identitatem dumtaxat designare.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 669.

SCHOLION, SIVE HYPOMNESTICUM,

*his qui desiderio ac zelo divino legere voluerint, breviter declarans, quæ paucis sunt * agnita, id est cum athleticis certaminibus, quot exsilia, & in quibus locis ac tempore pertulerint martyrium, diemque fide ad Deum profectionis, & exhibitionis, sanctorum & deiferorum patrum nostrorum ac magistrorum, novorum revera confessorum, & magnorum martyrum; præcipue illius, qui positam heic epistolam digito Dei scripsit, eo quod ipse quidem eorum, qui ante se defuncti sunt, Maximi scilicet & Anastasii discipuli ejus, significaverit diem, ut prælatum est: de se autem, & germanis fratribus ejus, Theodoro scilicet, ac Euprepio, nemo. Insuper & Martini sanctissimi & summi apostolici Papæ ac martyris, qui omni, quæ sub sole est, præcellit hieraticæ dignitati, atque quorumdam aliorum quorum præsens epistola mentionem non facit, nec quæcumque, ut reor, alia charta, vel homo.*

Oportet eos, qui hæc legerint exemplaria præsentis sacræ illius sacri epistolæ, Deo parentibus, qui scrutatur renes & corda, firmissime credere, quia in ea, Deo teste veritatis, ex ipsa epistola, quæ propria manu ejus, immo ut verius propter miraculi dicamus insigne, digito Dei scripta est, sancti videlicet patris & magistri nostri domni abbatis Anastasii, presbyteri & apocrisiarii senioris & opinatissimæ urbis Romæ, multumque certantis magni & novi revera martyris veritatis transcripta sunt, scripta ab eo postquam passus est, quemadmodum dictum est, in Byzantio, una cum concertatore suo & vere philosopho, immo deosopho magnopere commartyre Christi veri Dei & Salvatoris nostri Maximo, id est cum abintus abscissæ fuerint pretiosæ ipsorum ac sacræ, divinitusque veraciter mobiles linguæ ac manus, cum verberibus & tor- D mentis amarissimis, ex quibus sanguinis fluorem & pompam per totam urbem perpessi sunt, quod nec malæ umquam vitæ revera quisquam sustinuit. Et nisi solus Deus, qui ex nihilo ut essent cuncta produxit, & mortuos suscitat, ex hujuscemodi crudelitate ipsorum, & tanto sanguinis fluxu, cauterio nullomodo illis indulto, vel constipatorio aliquo abscisionibus manuum atque linguarum ad cessationem sanguinis juxta morem apposito, hos conservasset ad verecundiam adversariorum, tradidissent ex tunc desiderato a se Deo suas ipsorum sanctas revera & beatas proculdubio animas. Hæc autem omnia ob nihil aliud in eos gesserunt vere profanissimi & miserrimi apostatæ veritatis, nisi propter pessimam veraciter & solam invidiam, quam antiquus hostis dæmon in eis seminavit, quemadmodum & in similibus suis Judæis, cum

* Forte, *agitata*.

non potuissent saltem ad modicum quid resistere sapientiæ, quæ illis merito fuerat a Deo donata, (pro vera scilicet veritate, & solum pro eo quod noluissent illi communicare cum his in tam publica & sine Deo impietate ipsorum) cum ipsa sancta dextera manu sua, quæ abscissa fuerat, cujusque truncus tantum remanserat, id est sine planta & digitis inopinato argumento, cum videlicet duo sibimet parvissima ligna & tenuia colligaverit, immo, ut verius dicatur, virtute & gratia divina & invisibili expedite penitus & sine prohibitione loquebatur, quamquam ab intus ex ipso fuerit fundo rescissa, sicut Lebarnicius Patricius Lazicæ cum juramentis terribilibus enarravit nobis, dispensatione Dei in hoc ipso per semet inspector effectus, diffidens super hoc glorioso & ingenti miraculo. Quin & Theodorus protosecretarius prætorii Præfecti Constantinopolitani ante hunc enarravit mihi, & ipse cum horribilibus juramentis, cum conscius fuisset sanctarum passionum ipsorum, tamquam dominus & magister hujuscemodi rerum, glorificans & laudans ac gratias agens Deo super tali miraculo, & tam fiduciali virtute ipsorum. Quoniam sicut canis vel cervus excursu multo & siti vel caumate, ita laxaverunt & tradiderunt linguas suas ut etiam manus, quamquam brevi valde statura sanctus & infirmus esset corpore Maximus, sicuti cunctis est manifestum.

Quocirca & abundantius adversarii fauciantes sensus suos super tanta & tali alacritate Sanctorum, intrinsecus nequissimi & veraciter inhumani, ut revera feræ agrestes has abscindebant. Non solum ista sic ab eo epistola scripta, sed & aliis multis libris ac tomis studiorum ipsius. Quorum ipsi non solum inspectores divina providentia facti sumus, sed & partim in sortem gratia Dei ex eis accipere illius præceptione meruimus, & ipsis quoque simili argumento & manu, immo ut verius dictum est, digito scriptis Dei, sicut magni Moysi tempore legitur factum: providentia videlicet & cooperatione solius omnipotentis Dei, qui cum sit amator bonitatis & hominum, facit mirabilia magna in sanctis suis, & glorificat vere glorificantes se, tam indeclinabili opere, quam verbo & veritate: cum adhuc degeret in ultimo, id est tertio exsilio suo Lazicæ, in castro Thusumes nuncupato, sito supra villam Mochoes, climatis Apsiliæ termini, ad Orientem Pontici maris, apud ipsum pedem Caucasiorum montium, juxta Christi amicorum regionem Abasgorum, & gentem Alanorum, quasi signis quinque a prædio Zichachorio, id est prima domo Gregorii veri amici Christi Patricii & Magistratus ejusdem regionis Alanorum. Cujus & optimam memoriam merito facit in hujusmodi epistola, translati videlicet vi & præceptione miserorum principum, qui illic ante se usque ad se præfuerunt, in eodem tertio exsilio septies, in difficilioribus locis & tribulatione multa, in prædicto castro Thusumes dormivit in Domino, cum & ipse certamine bono certasset, orthodoxam revera fidem servasset, & cursum martyrii consummasset, mensis Octembrii die undecima, feria prima, hora tertia, cum diceretur inter sancta officia, *Sancta sanctis*, indictione decima, cum prædixisset & ipse diem sanctæ depositionis suæ quibusdam qui sibi aderant ante menses tres.

Et aliis quoque pluribus miraculis sanctissimi & omnis efficientis Spiritus cooperatione, tam ibidem, quam in duobus exsiliis suis, Trapezunti videlicet, & Mesembriæ patratis, plurimisque conversis ad veritatem & illuminatis. Qui cum con-

A versati fuissent & perdurassent in hoc sancto & beatissimo & multorum sudorum certamine, id est coronam ferente confessione ac testimonio, prædictus quidem sanctus Anastasius presbyter & apocrisiarius Romanus, a sexta indictione præteriti cycli usque ad decimam indictionem, in omnibus prædictis tribus exsiliis suis, traductionibus diversis affectus, tribulationibusque ac necessitatibus, & angustiis non mediocribus nec modicis, permansit annis viginti. Discipulis vero ejus Theodoro & Euprepio germanis & sanctis fratribus, filiis Plutini beatissimi imperatorii pistoris, id est qui super omnes pistores publicos est, eorum videlicet,
B qui annonas scholarum omnium solvunt, quod appellatur Tetransiton, divitiis pretiosis & dignitatibus diversis, divinisque virtutibus, & virginitate, quæ his omnibus major est, adornatis; per quam scilicet, ut opinor, etiam sanctis pro Christo agonibus & coronis honorari meruerunt, ut casti & mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Post primum magistri sui & nostri apud Trapezuntem exsilium multis eleemosynis & oblationibus factis, volentibus Romam confugere, protinus & ipsis in eadem persecutione prope Abydum comprehensis, propter eamdem & solam caussam, & pro eo quod noluissent cum eis contaminari tam evidente impietate in profano & penitus sine Deo imperatorio
C typo, qui ex summissione factus est eorum, qui erant Ecclesiæ Constantinopoleos, & publicatis, id est denudatis omni substantia quæ inerat sibi, & dignitatibus quas habebant: flagellaque mortalia a Præfecto suscipientibus, & Chersonem in exsilium missis, & illic vi sæpius ab invicem separatis, & in castris gentium ibidem adjacentium deputatis: junior quidem frater, qui ut vere in cunctis pheronymus, Euprepes nominatus est, completo in hujuscemodi Dei amico agone anno nono, ad Dominum abiit mense Octobrio, die vicesima sexta indictione XIV.

Alter vero, qui & prior frater, quique Dei donum merito a Domino est vocatus, perdurans ab
D eadem sexta indictione usque ad jam dictam decimam indictionem instantis cycli, id est usque ad sanctissimi patris & magistri eorum ac nostri Anastasii presbyteri, qui revera miserrimus, & orphani propter tam raritatem & inopiam verbi veritatis, & omnis spiritualis escæ, ita ut nunc etiam adimpletum sit quod a Domino de malis novissimorum temporum dicitur, non famem panis mittendam, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini, sicuti dictum est, sanctam in Domino requietionem, annum vicesimum agit adhuc perseverans in athleticis sudoribus & agonibus, in eodem Chersonis exsilio, jam memoratus videli-
E cet frater Theodorus, qui & propria manu multa Sanctorum opuscula dignatus est exhibere nobis, qui pergebamus illuc ad visitationem & adorationem ejus, & pretiosæ memoriæ Martini summi & vere universalis Papæ & magni martyris veritatis. Cujus & miracula nobis copiosa, quæ ibidem facta sunt, cum illatis quoque illis importabilibus, retulit, donata etiam particula sancti orarii, id est facialis, quæ sibi fuerat ab eo dimissa: & uno ex campagis ejus, id est caligis: quos nullus alius inter homines portat, nisi sanctus Papa Romanus: eo quod & ipse illic fuerit exsilio relegatus, postquam omnia dira passus est, cum abduceretur ab urbe Roma, qui seipsum tradiderat, gestiens atque desiderans admodum pro Christo subire martyrium, ut imitator & successor sancti & Apostolorum principis Petri, tam in navigio, quam in

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 669.

ipso Byzantio, ita ut palam alapis cæderetur ab inimicis Dei.

Dignum autem patre suo diabolo perpetrantes opus in eum, tam veste illum sua exuerunt, quam ferreorum gravamina vinculorum & catenarum sancto ejus collo & pretiosis reliquis membris imposuerunt. Deinde cum eisdem ferreis compedibus pompantes, per totam plateam traxerunt a Palatio usque ad prætorium Præfecti, cum vigiliæ magistro, id est primo carnificum, colligatum, & cum gladio præcedebat eum quidam, ut membratim concideret, deliberante ac præcipiente Bucoleonte detestabili Sacellario, & digne sanguinem devorantis bestiæ cognominato, tamquam qui & opera bestiali furore referta possideret, scientia & consilio Constantini Imperatoris, qui & prædictum obscenum & pessimum typum condidit, Gregorio Eunucho & Præfecto miseræ illius urbis. Quod utique jam & factum fuisset, quantum ad temerariam ejus alacritatem & propositum pertineret, nisi misericordissimi & benignissimi Dei præsidium hos inhibuisset, & non hujus robustissimam fortitudinem hostes erubuissent. Noverunt enim hoc pati frequenter etiam tyranni truces & inhumani, licet nimis immisericordes sint & crudeles, secundum eum qui operatur in illis satan: martyrio ejus forsitan invidentes, secundum similem sibi apostatam & idolorum vesaniæ deditum Julianum illum famosum, & vere sapientem in malis. Aut certe Deo meliori quadam & sibi soli nota, qui omnia nimirum ad utilitatem dispensat, immensa hunc & ineffabili providentia conservante. Cum fecisset in duobus carceribus, in excubitu scilicet & custodia Præfecti, in tribulatione multa & infirmitate gravissima dies centum octoginta; omnem vero tribulationis suæ agonem in annis tribus & ultra, sicuti ex his quæ de ipso conscripta sunt, & a Romanis militibus, & propriis ejus hominibus, qui cum eo multis tormentis affecti per diversa loca exsilium pertulere, scire potuimus. Porro dormivit, & ipse in Domino, cum unam semper & solam sanctam catholicam & apostolicam gloriosam Dei nostri Ecclesiam sacratissimis & veracibus dogmatibus synodice illustrasset, & tam sanctarum ac universalium quinque Synodorum, Nicænæ videlicet, Constantinopolitanæ, Ephesinæ prioris, Chalcedonensis, & rursus Constantinopolitanæ, sub Justiniano Imperatore, quam omnium sanctorum divinitus sapientum & probabilium patrum nostrorum, ac veracium magistrorum sacra & piissima dogmata roborasset, quemadmodum hi, qui amore pio legere voluerint, in sacris gestis sanctæ ac Apostolicæ piissimæque Synodi, quæ ab eo Romæ celebrata est, invenient; cum in omnem locum & omnem regionem transmissa sint: & ardue veritatem manifestasset ac prædicasset, & flagitia hostium relevasset, atque liquidius publicasset bono multumque sibi amabili agone agonizans, & ad desideratum Dominum, pro quo & proprium sanguinem quantum in ipso fuit effudit, in lætitia copiosa profectus mense Septembrio, die sextadecima, indictione quartadecima, qua & custodientis pietatem, copioseque certatricis, & castæ virginis ac martyris Euphemiæ honoranda memoria per annos singulos celebratur, reconditus inter tumulos Sanctorum in domo percolenda sanctissimæ intemeratæ ac semper laudandæ gratiosæ vereque semper gloriosæ dominæ nostræ, utpote quæ proprie natura & absque mendacio ac veraciter est Dei genitrix, & semper virgo Maria, quæ appellatur Blachernes, extra muros a stadio uno ipsius de cetero benedictæ urbis Chersonis. In qua sancta domo etiam jam memoratus sanctus Euprepius resquiescit, juxta eumdem perornatum ac vere magistrum, qui Evangelicam vocem opere adimplevit, qua dicitur: [a] *Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis.*

Porro, sanctus & memorabilis ac optimus & per omnia sapiens, immo divinitus sapiens, magnusque veritatis propugnator & commartyr eorum Megistus, qui & Maximus, (hoc enim, ut antea indicavimus, dictione Latina Maximi nomen insinuat) cujus & sanctum monumentum per singulas noctes lampades exhibet a die qua dormisse dinoscitur, usque in præsens, & in perpetuum omnibus illucescens, & patefaciens confidentiam suam, quam obtinet apud Deum, sicuti præposita commendat epistola: & nos ipsi per nosmet auditores a multis illius loci principibus & habitatoribus, qui cum juramentis hujusmodi mirabile vere miraculum fiducialiter prædicabant, effecti sumus: Eorum vero, qui obtutu proprio viderant has, unus etiam ipse Comes ejusdem Chemareos castri, nomine Mistrianus exsistit, qui & vigilans cum militibus has non semel nec bis, sed & multotiens contemplatus est, & primus patenter de his omnibus prædicavit, nobis illuc pergere non valentibus propter montis illius ascensum, id est verticis Caucasiorum, quo excelsior mons super terram non est, difficultatem, & tempus hiemis, insuper & confusionem gentium quæ fit in partibus illis. Pariter & Anastasius discipulus ejus ab undecima indictione præteriti cycli per tria exsilia, Bizyes scilicet, & Perberei Thracensium regionis, atque prædictum Lazicum, in multis contritionibus & intolerabilibus necessitatibus, atque hujuscemodi athleticis certaminibus, annis decem peractis, ad regnum migravere supernum. Sanctus quidem Maximus, sicut dictum est, mense Augusto, die tertiadecima, indictione quinta, cum prædixisset ex divina revelatione suam in Domino ante dies quindecim dormitionem futuram, sicuti jam præmissum est; sanctum vero suum pro veritate in Christo Deo nostro martyrium ante non paucos annos. Discipulus vero ejus Anastasius mense Julio, die vigesima quarta, indictionis ejusdem.

Igitur missa nobis est hujusmodi sacratissima & præposita propriæ manus immo divinitus exarata epistola, una cum suppositis sibi deiloquis testimoniis & syllogismis, ab eodem ipsorum exsilio, id est Lazico, quam & habemus, & conservamus, cum eodem quo scribebat tradito sibi divinitus argumento, id est prædictis duobus exilibus fusticulis, & aliis benedictionibus ac muneribus ejus sanctisque ac venerabilibus, necnon & omnibus post Deum bonis, librorum videlicet ejus studiis, & propriæ manus compositionibus, tamquam revera sacrosanctis laudibus & reliquiis. Data vero est nobis vere minimis, Theodoro, germanis & sine dolo fratribus humilibus & peccatoribus Monachis, per Gregorium Monachum & Abbatem Monasterii sancti Joannis Baptistæ regionis Albanorum, quod appellatur Bauararu, mensis Augusti die vicesima, indictionis undecimæ, quæ præteriit nos, qui revertebamur a regione sæpe dicta Lazorum. Illuc enim profecti fueramus, licet valde infirmi & pauperes & indigni essemus, secundum consuetudinem ad visitationem eorum, non solum propter jam dictum creditum nobis pondus conscriptum, id est præceptionem sæpe memorati sancti ac summi Apostoli-

a Joan. XI. 11.

ei Papæ Romani Martini, personaliter ad eum A in eadem magni nominis urbe advenientibus, & certitudinem propriæ manus de his quæ ab eo synodice confirmata sunt, ex ipso sumentibus & audientibus Papa & alio ex his qui simul aderant. Sed & quoniam ore proprio mandaverat nobis de hoc, postquam passi sunt, cum adhuc essent Byzantii in custodia prætorii Præfecti, quæ appellatur Diomedis, ex qua & præmisimus eos in jam sæpedictum tertium eorum exsilium Lazicæ mærentes illis, & in reliquis eorum exsiliis & custodiis, laboribus & sollicitudinibus, angustiisque non mediocribus, secundum quod nobis possibile fuit, per Deos acceptas eorum preces, nobis cooperante ipso, qui eripuit nos sæpius de iniquis mani- B bus impiorum, marisque periculis ac diversis tempestatibus, ministrare de paupercula, quæ inerat nobis ex parentum benedictione sicut in Domino, ut autem verius dicamus, Dei munere, & non ex alienis, sed & reliquis nil minus eorum concertatoribus & commartyribus: & ut fieremus inspectores stigmatum ipsorum & passionum, quæ propter Christum verum Deum nostrum pertulerunt. Quin immo & auditores per nos effecti, divinitus quoque sapientis atque salvantis expertes eorum constitueremur doctrinæ, & Deo persuadibilibus & bene acceptis ipsorum orationibus frueremur, & quædam vestimentorum, quæ in passione sibi scissa sunt, propriis manibus ab eis accepta C deferremus, una cum sanctificatis pannis, pretiosoque sanguine rubricatis; qui circumpositi fuerant sanctis eorum quæ abscissæ fuerant manibus, caussa sanguinem medicinaliter restringendi. Utrosque autem complecti ac memorari, non sine consideratione, ut reor, perpendimus, pro eo quod unum & idem ipsum in certamine sanctæ revera & orthodoxæ fidei, & in vinculo pacis & caritatis dinoscantur effecti.

De cetero infinita multitudo eorum, qui in prædicta non ferenda & intolerabili persecutione diversis verberibus & tribulationibus palam & occulte marryrium inferebant, astuto ac versuto molimine, has illius aliter atque aliter, quasi non pro D fide, sed sub prætextu aliarum ingerebant occasionum atque damnorum, adeo ut hæc simplicioribus quibusque, qui facile decipiuntur, ignorantibus, soli Deo, qui occultorum est cognitor, & his qui studiosiores erant hos & quamobrem passi sint proculdubio deferentes. Pro quibus omnibus universos qui in veritate quæ revera sunt veritatis relegitis, ac si præsentes & procidentes tam cordis genu cum corporalibus genibus, quam cordis sensu cum lacrymis inclinati, & ante vestigia omnium vestrum provoluti, deprecamur & exoramus, quo primum quidem veniam in omnibus tribuatis exiguitati ac indisciplinationi nostræ, qui ad certitudinem & satisfactionem tamquam vere E fideles fideliter talia prorsus recipimus: & ne oblivio velet tantos & tales sacros agones, eo quod valde a paucis & raris hæc cum diligentia cognoscantur. Nos autem, ut dictum est, cum voluntate Dei horum ipsis visibus conscii ex parte maxima facti fuissemus, & discrimen quod ex desidis generatur metuissemus, & non ob aliud, ut coram Deo dico, nisi propter hoc, quoquomodo hæc scribere præsumsissemus, & vitam vel laudes depromere minime valuissemus, talium & tot pro pietate certaminum ac sudorum vere mirabilium, & magnorum illorum in Domino sacratissimorum virorum, propter collectaneam scilicet & rudem rusticitatem nostram, & omnimodam indisciplinationem, per quas nobis & sermonis inest inopia super omnes. Quibus sufficere arbitramur pro magnæ vitæ actibus & præconiis, si qui veritatis & studii amore legere voluerint divina illorum, & veraciter sine fastidio contra impietatem, & pro pietate labores plurimos, & conscripta, quæ & cum omni solertia & diligentia una cum his etiam quæ sunt ex adversariorum exsecrabilibus scriptis, licet humiles & veraciter viles super omnes in omnibus simus. Juxta virtutem tamen quæ inest nobis, in diversis libris ac tomis conscripsimus, & amatoribus veritatis tradidimus, in gloriam & indesinentem laudem & gratiarum actionem omnipotentis Dei & vere mirabilis in sanctis suis, ac zelum & alacritatem eorum, qui pro pietate certare voluerint, confusionemque ac inevitabile opprobrium inimicorum veritatis, & ipsius Dei universorum, instantiasque ac oppositiones illatarum sibi falsarum calumniarum, & decretorum inanium ac instabilium, & absolute omnes eorum sacratissimos ac pios agones atque sudores, qui ab eis qui ex adverso erant diverso modo sunt acti, id est a subintroducta nova & hæretica omnia recipiente adinventione [1] Heracliano, Cyro, Sergio, Pyrrho, Paullo, petritarum, & involuntativo inoperatistarum, vel ut verius dicamus novorum Epicureorum, id est penitus carentium Deo, ut ipsa rerum & ipsa contrariorum conscripta demonstrant his qui hujuscemodi discernere norunt. Quatinus hi, qui post nos studiosi & in verbo potentes fuerint, & his inventis ex his occasionem acceperint, Deo ac sanctis ejus gratiarum actiones debitas reddant. [a] *Da enim sapienti occasionem, & sapientior*, inquit, *erit*.

Secundo vero, indesinentibus orationibus & supplicationibus, cum operibus bonis ac lacrymis benignissimum natura & misericordissimum placetis Deum, ut compatiatur infirmitatibus nostris, sedetque de cetero instantem adhuc dolosam & versutam, & penitus argumentosam, atque gravissimam super omnes præcedentes paganas & hæreticas persecutiones: quippe cum sciat pulveris nostri fragilitatem, & facilem lapsum propter nimiam fraudem eorum atque nequitiam, & finis seditionis fiat, & terminus hujuscemodi atrocissimi mali, pretiosum scilicet illorum sanguinem effundentium, veluti sub impiis & Dei exsortibus Arianis, pro roseo sanguine sancti Petri Alexandrini Patriarchæ ac Martyris gestum est. Propter quod & prædicti sancti Patres nostri, & veraciter pietatis doctores, præcipueque Apostolicus & verticalis Papa noster Martinus similiter semetipsum in sacrificium pro fideli populo tradidit, in omnibus agonothetam Christum Deum nostrum, & verticem Apostolorum Petrum imitatus, & in cunctis sequutus, cujus & successor ut revera dignus effectus est: pacemque firmam & indissolubilem unitatem ubique sanctis suis donet Ecclesiis, nec permittat de reliquo usque in finem hæresim quam-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 669.

[a] Prov. ix. 9.

1. *Heracliano, Cyro, Sergio &c.*] Nomen videtur unum ex pluribus conflatum, Heracliano-Cyro-Sergio-Pyrrho-Paullo-Petritæ: sicut Inoperativo-Inoperatistæ, id est voluntatem & operationem, humanam scilicet, adimentes Christo.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 669.

libet suscitari, tam propter multitudinem miserationum suarum, quam ob infirmitatem & mobilitatem naturæ nostræ, quæ super omnes præteritas generationes excrevit.

Tertio autem, ut immobiles usque in finem conservemur, non solum nos, sed & omnes pii, in sancta revera & orthodoxa atque immaculata nostra Christianorum sola Catholica & vera fide, remissionemque peccatorum & salutem percipiamus, qui veraciter peccatores sumus & servi omnium, qui vere orthodoxi & proprii adoratores sunt Christi veri Dei & Salvatoris nostri, qui revera glo- A rificantes se magnifice in veritate & glorificat: cuique decora est omnis gloria, honor, imperium, magnificentia, in cælo & in terra, adoratio & gratiarum actio in sensu cordis & ipsa veritate, timoreque ac tremore pariter & exsultatione, secundum propheticum eloquium, una cum immortali & miserationum amatore, compatientissimoque ac misericordiosissimo super naturam Patre, atque sanctissimo & consubstantiali, vivificoque ac omnipotente divino Spiritu, nunc & semper, & in universa & infinita sæcula sæculorum. Amen.

E X P L I C I T.

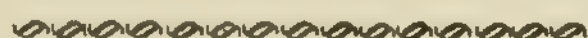

SANCTI

ANDREÆ

EPISCOPI CRETENSIS

HOMILIÆ SELECTIORES &c.

ACCEDUNT

JOANNIS THESSAL.

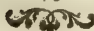
HOMILIA &c.

ET

EVANTII ABBATIS

EPISTOLA.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ ΛΟΓΟΙ.

S. P. N. ANDREÆ ARCHIEPISCOPI CRETENSIS COGNOMENTO HIEROSOLYMITANI ORATIONES.

Interprete Combefisio.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ἑορτῶν, ἡ παροῦσα πανήγυρις· πρώτη δὲ, τῶν πρὸς τὸν νόμον καὶ τὰς σκιάς· καὶ μέντοι καὶ τῶν πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἴσοδος. ἔστι δὲ αὐτὴ, καὶ μέση καὶ τελευταία· ἀρχὴν μὲν ἔχουσα, τὴν τοῦ νόμου περαίωσιν· μεσότητα δὲ, τὴν πρὸς τὰ ἄκρα συνάφειαν· τέλος δὲ, τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. τέλος γὰρ νόμου, Χριστός. οὐ μᾶλλον ἡμᾶς ἀπάγων τοῦ γράμματος, ὅσον ἐπανάγων ἐπὶ τὸ πνεῦμα. τοῦτο γὰρ ἡ τελείωσις, καθὰ αὐτὸς ὁ τοῦ νόμου δοτὴρ ἅπαντα συμπεράνας, ἐπὶ τὸ πνεῦμα τὸ γράμμα μετήνεγκεν, ἀνακεφαλαιώσας εἰς ἑαυτὸν τὰ πάντα, καὶ διαιτήσας νόμῳ τῇ χάριτι. καὶ τὸν μὲν ὑποζεύξας, τὴν δὲ συνάψας ἐναρμονίως· οὐ φύρας τὰ θατέρου πρὸς θάτερον ἴδια, μετοχετεύσας δὲ καὶ λίαν θεοπρεπῶς, ἐπὶ τὸ κοῦφόν τι καὶ ἐλεύθερον ὅσον δυσαχθές τε καὶ δοῦλον, καὶ ὑποχείριον. ἵνα μηκέτι ὦμεν ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένοι, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, μηδὲ ζυγῷ δουλείας τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐνεχώμεθα. τοῦτο γὰρ τῶν περὶ ἡμᾶς εὐεργετημάτων Χριστοῦ τὸ κεφάλαιον· τοῦτο ἡ τοῦ μυστηρίου φανέρωσις· τοῦτο ἡ κενωθεῖσα [1] φύσις, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἡ τοῦ προσλήμματος θέωσις. ἀλλὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς τε καὶ περιφανεστάτης Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, ἔδει τι πάντως εἶναι καὶ χαρᾶς ἐπεισόδιον, δι' οὗ τὸ μέγα τῆς σωτηρίας εἰς ἡμᾶς πρόεισι δῶρον. τὸ δέ ἐστιν ἡ παροῦσα πανήγυρις, προοίμιον ἔχουσα τῆς Θεοτόκου τὴν γέννησιν· συμπέρασμα δὲ, τῆς τοῦ λόγου πρὸς σάρκα συμπήξεως τὴν ἀπόταξιν, καθ' ἣν τὸ καινότατον ἁπάντων ἐν θαύμασιν ἄκουσμα διαπαντὸς ἐκκαλούμενον, δύσληπτον μένει καὶ δυσθεώρητον· ὅσῳ κρύπτεται φανερούμενον, καὶ ὅσῳ φανεροῦται κρυπτόμενον.

Ἐντεῦθεν ἄρα τῆς παρθενίας τὸ φῶς ὑπὲρ κεφαλῆς φέρουσα, καὶ οἷον ἐξ ἀκηράτων ἀνθέων τῶν πνευματικῶν τῆς γραφῆς λειμώνων ἐρανιζομένη τὸν στέφανον ἡ θεοχαρίτωτος αὕτη καὶ πρώτη τῶν ἑορτῶν ἡμέρα, κοινὴν τῇ κτίσει τὴν εὐφροσύνην προτίθεται. Θαρσεῖτε λέγουσα, γενέθλιος ἡ πανή-

1. Mallem κενωθεῖσα, innovata.

ENCOMIUM IN NATIVITATEM *sanctissimæ Deiparæ*.

Est nobis præsens solemnitas festorum initium: prior quidem illa, iis quæ ad legem & umbram spectant: sed & eorum janua, quæ ad gratiam & veritatem. Quin ipsa & media est & postrema: cui quidem initium sit, legis exitus: medium autem, cohærentia cum extremis: ac denique finis, veritatis manifestatio. *Finis enim legis, Christus*: qui non minus abducat a lege, quam ad spiritum provehat. In eo enim consummatio posita est, juxta quod legislator ipse, confectis omnibus ac terminatis, in spiritum literam transtulit: in seipso recapitulans omnia: ac lege gratia vivens: atque illa quidem subjugata, hæc autem concinne coaptata & juncta: non permixtis confusisque, quæ alterius propria erant cum alterius propriis, sed divine admodum commutato, si quid grave erat & servum & captivum, in id quod est leve & liberum: ut non simus jam sub elementis mundi in servitutem adacti, quemadmodum ait Apostolus: nec jugo servitutis literæ legis simus obnoxii. Hæc enim Christi in nos beneficiorum summa est: hæc sacramenti manifestatio: hæc naturæ exinanitio, Deus & homo, assumtique hominis deificatio. Enimvero ita & splendidi & quam maxime conspicui Dei ad homines adventus, omnino etiam gaudii introductorium aliquid, quo magnum in nos salutis donum procederet, esse oportuit. Id porro præsens est celebritas: cui exordium Deiparæ nativitas est; conclusio autem & terminus, Verbi cum carne destinata compactio: qua, præ miraculis omnibus, nova maxime expetita semper auditio, difficilis comprehensu occultaque manet: eo se promens ac innotescens, quo celatur: eoque delitescens, quo innotescit ac promitur.

Hinc sane, divine gravissima primaque hæc festa dies, virginitatis lumen ferens in capite, sibique, velut ex illibatis spiritualium scripturæ pratorum floribus, collecto serto, communem creatis lætitiam proponit, ita dicens: Confidite; Natalitia celebritas est, ac reformatio generis. Modo

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

γυρις, καὶ τοῦ γένους ἀνάπλασις. παρθένος γὰρ
ἄρτι γεννᾶται καὶ τιθηνεῖται καὶ πλάττεται, καὶ τῷ
Θεῷ τῷ παμβασιλεῖ τῶν αἰώνων ἑτοιμάζεται μή-
τηρ. καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐκ Δαβὶδ σὺν Δαβὶδ τὸ
πνευματικὸν συγκεκρότηκε θέατρον· ἡ μὲν, ὡς θεο-
μήτωρ τὴν ἑαυτῆς προθεῖσα θεόδοτον γέννησιν· ὁ
δὲ, τοῦ γένους τὴν εὔκλειαν παραδεικνὺς, καὶ
τὴν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους καινοπρεπεστάτην συγ-
γένειαν. βαβαὶ τοῦ θαύματος. ἡ μὲν μεσιτεύει
θεότητος ὕψει καὶ σαρκὸς ταπεινότητι, καὶ γί-
νεται μήτηρ τοῦ πλάσαντος· ὁ δὲ, προφητεύει τὸ
μέλλον, ὡς ἤδη παρόν· καὶ ὅρκῳ λαμβάνει παρὰ
Θεοῦ τὴν εὐκλεᾶ τοῦ γένους ἐξ ὀσφύος διαμονὴν καὶ
συντήρησιν. πανηγυριστέον οὖν εἰκότως τὸ τῆς ἡμέρας
μυστήριον, καὶ δωροφορητέον τῇ τοῦ λόγου μητρὶ
τοὺς λόγους αὐτοὺς, ὅτι μὴ φίλον αὐτῇ τῶν ἄλλων
οὐδὲν, πλὴν λόγου καὶ τῆς ἐκ λόγων τιμῆς. ἐπεὶ
καὶ διπλοῦν ἐντεῦθεν ἡμῖν προσέσται ποιουμένοις
τὸ κέρδος· τὸ μέν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἡμᾶς
ἐπανάγον, τὸ δέ τι τῆς νομικῆς ἐν γράμματι δου-
λείας καὶ πολιτείας ἀπάγον.

Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; ὑποχωρούσης δηλαδὴ τῆς
σκιᾶς τῇ τοῦ φωτὸς παρουσίᾳ, καὶ τὴν ἐλευθερίαν
τοῦ γράμματος ἀντεισφερούσης τῆς χάριτος. ὧν ἡ
παροῦσα πανήγυρις μεθόριος ἵσταται, τὴν ἀλήθειαν
τῶν τυπικῶν συμβόλων ἀντιπαραζεύγνυσα, καὶ τὰ
νέα τῶν παλαιῶν ἀντεισφέρουσα. τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
λος, ἡ θεία τοῦ πνεύματος σάλπιγξ ἀνέκραγε, λέ-
γων· εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε.
τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα και-
νά. ἐπειδὴ γὰρ μηδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισ-
αγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγύζομεν
τῷ Θεῷ, τῆς χάριτος ἐξεφάνθη τρανῶς ἡ ἀλήθεια.
αὐτὸς ἑαυτὸν καθεὶς ὁ τοῦ νόμου δοτὴρ ἀφράστως
εἰς κένωσιν, οἰκονομικῶς ἄνθρωπος προελήλυθεν, ἵνα
πληρώσῃ τὸ λεῖπον, καὶ ἀντιδῷ τῶν χειρόνων τὰ
κρείττονα καὶ τελεώτερα. ὃ δὴ καὶ ὁ ὑψηλὸς βού-
λοιτ' ἂν Ἰωάννης, ἡ θεολόγος τοῦ λόγου βροντὴ,
διασημαίνειν σαφέστατα· ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ,
λέγων, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χά-
ριτος. αὐτοῦ γὰρ κενωθέντος, εἶτα καὶ μορφωθέντος
ὑπερφυῶς ἐξ ἡμῶν τὸ ἡμέτερον, ἡμεῖς τὸ πλῆρες ἐλά-
βομεν, καὶ τὴν ἀντιδοθεῖσαν τοῦ ληφθέντος φυράμα-
τος κατεπλουτίσθημεν θέωσιν. οὐκοῦν ἀγαλλιάσθω τὰ
σύμπαντα σήμερον, καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω· εὐφραι-
νέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν
δικαιοσύνην· σταλαξάτω τὰ ὄρη γλυκασμὸν, καὶ οἱ
βουνοὶ ἀγαλλίασιν· ὅτι ἠλέησε κύριος τὸν λαὸν αὐ-
τοῦ, ἐγείρας κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαβὶδ
τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, τὴν ὑπεράμωμον ταύτην παρθέ-
νον καὶ ἄνανδρον, ἐξ ἧς ὁ Χριστὸς, ἡ σωτηρία τῶν
ἐθνῶν, καὶ ἡ προσδοκία. χορευέτω πᾶσα νῦν εὐ-
γνώμων ψυχὴ, καὶ συγκαλείτω τὴν κτίσιν ἡ φύ-
σις, πρὸς καινισμὸν ἑαυτῆς καὶ ἀνάπλασιν. στεῖραι
συντόνως τρεχέτωσαν· ἡ γὰρ ἄπαις καὶ στεῖρα, τὴν
θεόπαιδα παρθένον ἐπαιδοποίησε. μητέρες σκιρτάτω-
σαν· ἡ γὰρ ἄγονος μήτηρ, τὴν ἄφθορον μητέρα καὶ
παρθένον ἀπέτεκε. παρθένοι χαιρέτωσαν· ἡ γὰρ ἄσπο-
ρος γῆ, τὸν ἐκ πατρὸς ἀρρεύστως, ἀφράστως ἀπέτεκε.
γυναῖκες κροτείτωσαν· γυνὴ γὰρ ἡ πάλαι τῆς ἁμαρ-
τίας τὴν ἀφορμὴν σχεδιάσασα, τῆς σωτηρίας ἄρτι τὴν
ἀπαρχὴν εἰσκεκόμικε. καὶ ἡ πάλαι κατάκριτος, ἐδεί-
χθη θεόκριτος· μήτηρ ἄνανδρος, ἐκλελεγμένη τῷ
πλάσαντι, καὶ τοῦ γένους ἀνόρθωσις.

Πᾶσα τοίνυν ἡ κτίσις ὑμνείτω καὶ χορευέτω, καὶ
συνεισφερέτω τι τῶν τῆς ἡμέρας ἐπάξιον. γενέσθω
μία κοινὴ σήμερον οὐρανίων καὶ ἐπιγείων πανήγυ-
ρις· καὶ συνεορταζέτω πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ
ὑπερκόσμιον σύγκριμα. σήμερον γὰρ τοῦ παντοκτί-
στου τὸ κτιστὸν ᾠκοδόμηται τέμενος· καὶ τὸ κτίσμα,

A enim Virgo nascitur, & lactatur, & fingitur, ac omnium sæculorum Regi Deo mater aptatur. Quæ nobis res, ex Davide cum Davide spiritualem indixit conventum: illam quidem, tamquam Dei matre, suam ipsius divinitus concessam proferente nativitatem: hoc autem, generis ostendente felicitatem, ac Dei cum hominibus jucundissime novam cognationem. Papæ miraculum! Illa quidem, mediam agit sublimitatis Dei, & abjectionis carnis, ac fictoris efficitur mater: hic autem, futurum vaticinatur tamquam præsens, jureque jurando, inclytam a Deo generis ex lumbis perennitatem ac conservationem accipit. Merito igitur festive celebrandum diei sacramentum, Verbique matri B dono offerenda ipsa verba: quod præter Verbum, & quem verbis exhibemus honorem, nihil habeat acceptum. Quando etiam duplex nobis ex eo lucrum accesserit: ea quidem provehens ad veritatem, ea autem a legali in litera servitute ac conversatione abducens.

Quo id modo, quave ratione? Nimirum, cedente umbra adventui lucis, gratiaque libertatem inferente pro litera: quorum solemnitas hæc confinium est, figuralibus symbolis veritatem succedaneam jungens, novaque veteribus substituens. Id quoque divina Spiritus tuba Paullus clamavit, dicens: [a] *Si qua in Christo nova creatura*, renovamini. C *Vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.* [b] Quia enim *Nihil ad perfectum adduxit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum*, ideo gratiæ veritas palam eluxit: legis ipse conditor seipsum, qua nemo ratione possit dicere, exinaniendo demittens, dispensatione processit homo, impleturus quod defectus erat, deteriorumque loco meliora illaturus & perfectiora. Quod sane & sublimis Joannes, Verbi illud diviniverbium tonitru, apertissime significare voluerit, dicens: [c] *De plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.* Ipso enim exinanito, tumque nostram ex nobis mirabiliter induto formam, plenitudinem ipsi accepimus, proque assumta conspersione, divinitatis divitias adepti D sumus. Omnia igitur exsultent hodie, saliatque natura: *Lætetur cælum desuper & nubes spargant justitiam: Montes stillent dulcedinem*, & colles exsultationem: quoniam misertus est Dominus populi sui, *erecto nobis cornu salutis in domo David pueri sui*, immaculatissima ac viri nescia Virgine hac, ex qua gentium salus & exspectatio. Ducat nunc choreas grata omnis ac benevola anima: naturaque ad suæ ipsius renovationis reformationisque lætitiam, creaturam convocet. Steriles concite accurrant: nam quæ sine filiis & sterilis erat, Dei filiam virginem suscepit filiam. Saliant matres: mater enim prole carens, matrem intactam & virginem peperit. Gaudeant virgines: terra enim E non sata eum peperit, qui est sine fluxione a Patre, ratione supra quam dici potest mirabili. Plaudant mulieres: mulier enim quæ olim ansam peccati inconsultius præbuit, salutis nunc primitias intulit: quæque aliquando rea fuit, nunc ostensa est divino probata judicio: mater viri nescia, fictori electa, ac restauratio generis.

Omnia ergo creata decantent, tripudientque, ac aliquid diei lætitiæ congruum conferant. Una hodie cælestium terrestriumque sit communis celebritas, simulque agat festum quicquid in mundo, & supra mundum coalitionis est. Hodie enim omnium Creatoris creatum delubrum exstructum est: ac

a II. Cor. V. 17. b Heb. VII. 19. c Joan. I. 16.

τῷ κτίςῃ θεῖον ἐνκύλισμα καινοπρεπῶς ἑτοιμάζεται. σήμερον ἡ πρὶν ἀπογαιωθεῖσα φύσις, ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως· καὶ πρὸς δόξαν ὁ χνοῦς τὴν ἀνωτάτω, μετάρσιος ἀνατρέχειν ἐπείγεται. σήμερον ἐξ ἡμῶν ἀνθ' ἡμῶν ἀπαρχὴν ὁ Ἀδὰμ τῷ Θεῷ προσφέρων, τὴν Μαρίαν ἀπάρχεται, καὶ τοῦ ὅλου φυράματος ἡ μὴ φυραθεῖσα· δι' αὐτῆς ἀρτοποιεῖται, πρὸς τὴν τοῦ γένους ἀνάπλασιν. σήμερον ὁ μέγας κόλπος τῆς παρθενίας ἀνακαλύπτεται, καὶ τὸν ἄσυλον μαργαρίτην τῆς ἀφθορίας τῆς ἀληθοῦς ἡ ἐκκλησία νυμφικῶς περιτίθεται. σήμερον ἡ καθαρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐγένεια, τῆς πρώτης θεοπλαστίας ἀπολαμβάνει τὸ χάρισμα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀντιπάνεισι· καὶ ἣν ἀπημαύρωσε τοῦ κάλλους εὐπρέπειαν ἡ τῆς κακίας δυσγένεια, ταύτην ἡ φύσις τεχθείσῃ τῇ μητρὶ τοῦ ὡραίου προσέχουσα, πλάσιν ἀρίστην τε καὶ θεοπρεπεστάτην εἰσδέχεται. καὶ γίνεται κυρίως ἡ πλάσις, ἀνάκλησις· καὶ ἡ ἀνάκλησις, θέωσις· ἡ δὲ, πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐξομοίωσις. σήμερον ἡ στεῖρα, μήτηρ παρ' ἐλπίδας δείκνυται· καὶ τόκου μήτηρ ἀπάτορος, ἐξ ἀγόνων λαγόνων βλαστάνουσα, τὰς γονὰς ἁγιάζει τῆς φύσεως. σήμερον ἡ εὐπρεπὴς τῆς θείας ἁλουργίδος κατεχρώσθη βαφή· καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, ἡ πενιχρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀμφιέννυται φύσις. σήμερον ἡ Δαυϊτικὴ προφητικῶς ἐξεβλάστησεν ὄρπηξ, ῥάβδος Ἀαρὼν ἀειθαλλὴς χρηματίσασα, καὶ ῥάβδον δυνάμεως ἡμῖν, τὸν Χριστὸν ἐξανθήσασα. σήμερον ἐξ Ἰούδα καὶ Δαβὶδ παρθένος κόρη προέρχεται, βασιλείας καὶ ἱερατείας ὑπογράφουσα πρόσωπον, τοῦ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, Ἀαρὼν ἱερατεύσαντος. σήμερον τὸ μυστικὸν τῆς θείας ἱερατείας ἐφοὺδ ἡ χάρις λευκάνασα, Λευϊτικῷ τυπικῶς προεξύφηνε σπέρματι· καὶ τὴν βασίλειον ἁλουργίδα, Δαυϊτικῷ ὁ Θεὸς ἐπορφύρωσεν αἵματι. καὶ συνελόντι φάναι· σήμερον ἡ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀναμόρφωσις ἄρχεται, καὶ ὁ γηράσας κόσμος θεοειδεστάτην λαμβάνων στοιχείωσιν, δευτέρας θεοπλαστίας προοίμια δέχεται.

Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη τῶν ἀνθρώπων διάπλασις ἐκ καθαρᾶς γῆς καὶ ἀσπίλου δεδημιούργητο, ἠφάνισε δὲ τὸ προσφυὲς ἡ φύσις ἀξίωμα, συληθεῖσα τὴν χάριν τῷ τῆς παρακοῆς ὀλισθήματι, δι' ἧς ἐξεῤῥίφημεν τοῦ ζωηροῦ χωρίου, καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς ἡ φύσις τὴν ἐπίκηρον ζωὴν ἀντηλλάξατο, κλῆρον ὥσπερ τινὰ πατρῷον εἰς ἡμᾶς καταστήσασαν, ἐξ ἧς ὁ θάνατος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν τοῦ γένους καταφθορά· εἶτα τὴν κάτω χώραν τῆς ἄνω πάντων ἀνθελομένων, πᾶσα μὲν ἀφῄρητο σωτηρίας ἐλπὶς, ἐδεῖτο δὲ βοηθείας ἡ φύσις τῆς ἀνωτάτω. νόμος δὲ ἦν οὐδεὶς πρὸς ἰατρείαν τοῦ ἀῤῥωστήματος· οὐχ ὁ ἔμφυτος, οὐχ ὁ γραπτὸς, οὐχ ὁ τῶν προφητῶν πυρίπνους καὶ διαλλακτήριος λόγος, οὐχ ὃς τὴν ἀνθρωπίνην οἶδεν ἐπανορθοῦν φύσιν, καὶ οἷς ἂν τάχα ῥᾳδίως ἀνεκομίσθη πρὸς τὴν προτέραν εὐγένειαν. ηὐδόκησεν ἄρτι τῶν ὅλων ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς, οἷόν τινα παναρμόνιον καὶ νεοπαγῆ κόσμον ἄλλον ἐκπρεπῶς ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν ἐγκατασκήψασαν πάλαι τῆς ἁμαρτίας ἐπιφορὰν, δι' ἧς ὁ θάνατος, ἀναχαιτίσαι πως. εἶθ' οὕτως ξένην τινὰ καὶ ἀδούλωτον καὶ ὄντως ἀπαθεστάτην ἡμῖν παραδεῖξαι ζωὴν, τοῖς ἀναγεννωμένοις ἡμῖν δήπουθεν τῷ τῆς θεογενεσίας βαπτίσματι.

Πῶς οὖν ἔδει ταύτην εἰς ἡμᾶς προελθεῖν τὴν εὐεργεσίαν, μεγάλην τε οὖσαν καὶ παραδοξοτάτην, καὶ νόμοις θείοις ἐμπρέπουσαν; ἢ οὐχὶ Θεοῦ διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἐπιφανέντος, καὶ νόμοις φύσεως ἥκοντος, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὡς οἶδε, λόγοις ἐμπολιτεύεσθαι καινοπρεπῶς ἐπινεύοντος; τίνα δὲ τρόπον τοῦτο εἰς πέρας ἄγοιτο ἄν, ἢ παρθένου καθαρᾶς καὶ ἀνεπάφου διακονουμένης τῷ μυστηρίῳ πρότερον, εἶτα κυοφορούσης τὸν

A creatura, nova decentique ratione, novum authori paratur hospitium. Hodie, prius terra exsul facta natura, divinitatem primo accipit: pulvisque ad supremum gloriæ apicem sublimis festivo gradu excurrit. Hodie ex nobis pro nobis Deo Adamus primitias offerens, [1] Mariam primitias facit, iisque quæ de tota conspersione nihil inquinamenti senserunt, in panem formatur, ad recreationem generis. Hodie sinus magnus virginitatis retegitur: inviolatumque veræ incorruptionis margaritum, pro conjugii legibus, Ecclesia induit. Hodie pura hominum ingenuitas, primæ a Deo creationis munus recipit, & ad seipsam revertitur: quemque speciei decorem obscuravit vitiosa ignobilitas, hunc natu- B ra natæ matri ejus qui speciosus est adhærens, optimam diviniffimamque fictionem suscipit: efficiturque fictio reparatio absoluta: reparatio autem, deificatio: illaque, in antiquum efformatio. Hodie sterilis, præter spem invenitur mater: prolisque sine patre parens, ex non genitalibus lumbis germinans, naturæ genituras sacravit. Hodie divinæ purpuræ imbutus est color, pauperculaque natura hominum divinam induit dignitatem. Hodie juxta prophetiam germinavit Davidis surculus, qui virga Aaron semper virens, nobis virgam virtutis Christum floruit. Hodie ex Juda Davideque puella virgo procedit: regni sacerdotiique ejus præ se speciem ferens, qui secundum ordinem Melchise- C dec Aaron [2] sacerdotium gessit. Hodie gratia, mysticum divini sacerdotii dealbans Ephod, Levitico typice prætexuit semini: ac Deus regiam purpuram Davidico sanguine purpuravit. Utque summa dicam: Hodie reformari incipit natura, mundusque veteratus deiformem omnino reformationem accipiens, secundæ a Deo fictionis initia suscipit.

Quia enim prima hominum formatio ex terra munda incontaminataque, authore Deo, exstiterat: natura vero, inobedientiæ lapsu, qua ex loco vitali fueramus ejecti, spoliata gratia, cogna- D tam dignitatem obliteraverat: paradisique deliciis, vitam corruptibilem, velut paternam quamdam in nos devectam hereditatem, ex qua mors, & quæ morti comes est corruptio generis, commutaverat: cumque insuper terram omnes præoptassent cælo; sublata erat omnis spes salutis, supremoque natura indigebat auxilio. Porro nulla lex erat sanandæ ægritudini, non innata non scripta, non ignem spirans sequesterque Prophetarum sermo, non siquis conducere novit instaurationi humanæ naturæ, eorumque aliquid, quibus forte ad pristinam nobilitatem facile posset postliminio reverti. Optimo tandem visum est universorum artifici, ut velut concinnissimum quemdam recensque compactum mun- E dum alium de novo exhiberet: hactenusque grassatam olim peccati luem, ex qua mors est, comprimeret: tumque novam quamdam, nec obnoxiam servituti, vereque affectionibus & vitiis vacuissimam vitam, nobis utique divinæ regenerationis baptismate regeneratis, monstraret.

Quo igitur modo par erat, ut magnum illud, & maxime novum ac mirabile Deique legibus congruentissimum beneficium in nos procederet, nisi Deo nobis per carnem apparente, ac naturæ obsequente legibus, nostrisque ut novit, rationibus, nova decentique ratione annuente vivere? Quei vero ea res ad finem deduceretur, nisi prius munda intactaque virgo ministraret mysterio, tumque,

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

1. Nota Mariam sine labe conceptam.

2 *Hoc est*, pontificali & divinitus collata dignitate.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ὑπερούσιον, νόμῳ τοὺς νόμους ὑπερνικῶντι τῆς φύσεως; αὕτη δὲ τίς ἂν νοοῖτο, πλὴν μόνης ἐκείνης, τῆς πρὸ πασῶν γενεῶν ἐκλελεγμένης τῷ παγγενέτῃ τῆς φύσεως; αὕτη ἐστὶν ἡ Θεοτόκος Μαρία, τὸ θεόκλητον ὄνομα, ἧς ἐκ νηδύος μετὰ σαρκὸς ὁ ὑπέρθεος προελήλυθεν, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ναοποιήσας ὑπερφυῶς ἐπήξατο, ὅτι μὴ διέφθορε τὴν νηδὺν ἡ τικοῦσα, μηδὲ σπορᾶς τὸ τεχθὲν ἐδεδέητο. Θεὸς γὰρ ἦν, εἰ καὶ σαρκικῶς γεννηθῆναι προείλετο, λοχείας ἄνευ, καὶ ὠδίνων χωρίς. ὡς ἄν, καὶ τὰ μητέρων ἡ μήτηρ ἐκφύγοι, παραδόξως ἐκτρέφουσα γάλακτι ὃν ἀνάνδρως ἐπαιδοποίησε, καὶ ἡ παρθένος ἄσπορον ἀποκυοῦσα γέννημα, μένει παρθένος ἁγνεύουσα, σῶα καὶ μετὰ τὸν τόκον τῆς παρθενίας τὰ σήμαντρα φέρουσα· ᾧ δὲ τρόπῳ καὶ Θεοτόκος εἰκότως κηρύττεται, καὶ παρθενία σεμνύνεται, καὶ γέννησις προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς ἀνθρώποις ἑνούμενος, εἶτα σαρκὶ φανερούμενος, τῆς οἰκείας δόξης χαρίζεται τὸ ἀξίωμα. τῆς γέ τοι πρώτης ἐκείνης ἀρᾶς, εὐθὺς ἡ γυναικεία φύσις τὴν διόρθωσιν δέχεται, ὥσπερ ἐνήρξατο τῆς ἁμαρτίας, ἀπαρξαμένη τῆς σωτηρίας.

Ἧκε τοίνυν ἡμῖν ὁ λόγος ἐπ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ κεφάλαιον· κἀντεῦθεν ἐγὼ σήμερον πανηγυριστὴς καὶ λαμπρὸς ἑστιάτωρ τῆς ἱερᾶς ταύτης πανδαισίας ὑμῖν προελήλυθα, τὴν εὐφρασίαν κοινὴν προτιθέμενος. βουληθεὶς ἔφην, τοῦ γένους ὁ λυτρωτὴς, νέαν ἀντεπιδείξασθαι τῆς προτέρας γέννησιν καὶ ἀνάπλασιν· ὥσπερ ἐκεῖ πρότερον ἐκ παρθενικῆς ἀνεπάφου γῆς, πηλὸν ἀνελόμενος, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐπλαστούργησεν, οὕτω καὶ νῦν ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν σάρκωσιν αὐτουργῶν, ἀντ' ἄλλης, ὡς ἂν εἴποιμεν, γῆς, τὴν καθαράν τε καὶ ὑπεράμωμον ταύτην παρθένον τῆς ὅλης φύσεως ἐκλεξάμενος, τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ἐν αὐτῇ καινοποιήσας, νέος Ἀδὰμ ὁ πλαστουργὸς τοῦ Ἀδὰμ ἐχρημάτισεν, ἵνα τὸν παλαιὸν ὁ πρόσφατος καὶ ὑπέρχρονος ἀνασώσηται. ἀλλὰ τίς οὖσα, καὶ τίνων ἔφυ γονέων, φέρε λέγωμεν ἐπιτροχάδην, τὴν ἱστορίαν ἐπιδραμόντες εἰς δύναμιν.

Αὕτη τοίνυν, τὸ πάντων αὔχημα, θυγάτηρ μὲν ἔφυ τοῦ Δαβὶδ, σπέρμα δὲ τοῦ Ἰωακείμ· ἀπόγονος μὲν τῆς Εὔας, γέννημα δὲ τῆς Ἄννης. Ἰωακεὶμ γὰρ, ἀνὴρ πρᾶος, ἐπιεικὴς, καὶ νόμοις ἐντεθραμμένος Θεοῦ, σωφρόνως μὲν βιοὺς, Θεῷ δὲ προσκαρτερῶν, οὕτω δὲ διατελῶν, ἄπαις κατεγήρα τὸν βίον. ἀκμαζούσης τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἐχούσης τοῦ γένους ἀντίδωρον. Ἄννα καὶ αὐτὴ φιλόθεος, σώφρων μὲν, ἀλλὰ στεῖρα· φίλανδρος, ἀλλ' ἄτεκνος· καὶ μηδὲν, ὅτι πλὴν τὸν νόμον κυρίου τιμᾶν, ἐμμελέτημα φέρουσα. αὕτη τῆς στειρώσεως περινυττομένη τοῖς κέντροις ὁσημέραι, καὶ οἷα πάσχειν τὰς ἀτεκνούσας εἰκὸς, ἐδυσφόρει, ἠνιᾶτο, ἤσχαλλε, τὴν ἀπαιδείαν οὐ φέρουσα. οὕτω δὲ λύπῃ κατεσχημένοι Ἰωακεὶμ καὶ σύνοικος, ὅτι μὴ παῖς ὑπῆν ἐκείνοις τοῦ γένους ἐπίκουρος. τέως μὲν τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς οὐκ ἀπεσβέσθη τελείως ἡ θρυαλλίς· εὐχὴ δὲ ἦν ἀμφοτέρωθεν, παρασχεθῆναι τέκνον αὐτοῖς εἰς ἀνάστασιν σπέρματος. καὶ δὴ τὴν ἐξάκουστον Ἄνναν παραζηλοῦντες ἑκάτεροι, τῷ ἱερῷ προσανεῖχον· λιτάς τε τὸν Θεὸν ἐξεμέλισσον, δοῦναι λύσιν τῇ ἀτεκνίᾳ, καὶ καρπὸν τῇ στειρώσει. οἱ οὐ πρότερον ἀνῆκαν, πρὶν τοῦ ποθουμένου τύχωσι. καὶ δὴ καὶ τετυχήκασιν. οὐ γὰρ μεθῆκε τῆς ἐλπίδος τὸ δῶρον ὁ τοῦ δώρου δοτήρ. οὔτω γὰρ ποτνιωμένοις καὶ λιπαροῦσι τὸ θεῖον, ἐπέστη θᾶττον αὐτοῖς ἡ μὴ βραδύνουσα δύναμις· καὶ τὸν μὲν εἰς καρπογονίαν, τὴν δὲ εἰς παιδοποιΐαν ἐνεδύναμωσε· καὶ τοὺς ἐξηραμμένους τέως τῶν γεννητικῶν ὀργάνων πόρους, ἰκμάσι σπερμογονίας ἐπικοτίσας, ἐξ ἀγόνων γονίμους εἰργάσατο. καὶ δὴ λοιπὸν ἐξ ἀκάρπων τε καὶ ξηρῶν, ὡς ἐξ ἐνύγρων ξύλων καρπὸς εὐκλεὴς, ἡ παναμώμος αὕτη παρθένος ἡμῖν ἐξεβλά-

A lege supra naturæ leges, eum qui substantia superior est, in utero gestaret? Quænam autem alia virgo hæc possit intelligi, nisi quam ante omnes generationes naturæ totius creator elegit? Hæc porro Maria Dei genitrix est, a Deo illud vocatum nomen, ex cujus processit utero divinissimus ille indutus carnem, quam sibi ipse in templum novum, admirabili plane modo compegit. Neque enim illa uterum corrupit partu, neque ei, ut pareretur, semine opus fuit. Nam erat Deus, quamquam modo carnali, sine tamen coitu doloribusque nasci voluit. Ut plane mater, quæ sunt matrum nesciret, mirabiliter lactans, quem sine viro filium procreasset: virgoque, partu edita prole B sine semine, virgo casta maneret, post etiam partum integra ferens virginitatis signacula. Quo utique modo, & merito prædicatur Deipara, & virginitas honestatur, & adoratur partus: Deusque hominibus unitus, adeoque manifestatus carne, suam ipse gloriam tribuit. Siquidem statim muliebris sexus maledictionem primam corrigit, salutis factus initium, qui initium fuerat peccati.

Jam deinceps ad id quod caput est nobis devenit oratio: hincque ego hodie celebrator, splendidusque sacri hujus lautissimi epuli convivator, communem vobis apponens lætitiam prodii. Cum enim, ut dixi, generis Redemtor, novam priori nativitatem & fictionem succedaneam voluisset exC hibere; quemadmodum illic luto accepto ex illibata virgine terra primum formavit Adam: sic & heic modo, suam ipse incarnationem operatus, pro alia terra, ut ita dicam, munda hac prorsusque immaculata, de natura tota electa Virgine, novoque modo, quod est nostrum ex nobis in ea ficto, novus Adam Adæ fictor evasit; ut recens ille & antiquior sæculis, veteri, saluti esset. Quæ autem, & quibus esset orta parentibus, age, dicamus succincte, decursa ut licuerit historia.

Nata igitur est universorum gloriatio hæc, Davidis quidem filia, Joacim autem semen: & Evæ quidem gentilis, Annæ vero proles. Joacim enim D vir mitis, modestus, ac divinis innutritus legibus cum sobrie vixisset Deoque constans adhæreret, ac sic perseveraret, consenuerat orbus filiis, natura quidem vegeta, cujus tamen vigori non responderet donum generis. Sed & Anna Dei amans, sobria quidem & continens, sed sterilis: viri amans, sed carens liberis: nec aliud quam ut legi Domini honorem haberet, animo cogitans, stimulantibus per dies sterilitatis aculeis, & ut par est affici quibus non sunt proles, moleste ferebat, tristabatur, dolebat, non ferens filiorum orbitatem. Cum sic autem Joacim uxorque tristarentur, quod filius deesset, qui familiæ adesset, nondum tamen scintillam spei exstinxerant: utrinque vero, ut ad suscitandum semen filius præbe-E retur, orabant. Ambo itaque Annam illam imitati, factam voti compotem & exauditam, assidui in templo erant, Deumque votis supplicibus, ut orbitatem solveret, fructumque sterilitati concederet, provocabant. Nec prius contentionem remiserunt, quam sint facti compotes voti. Et vero evaserunt voti compotes. Non enim spei neglexit donum ipsius doni author. Sic namque quiritantibus, ac Deo supplicantibus, ocius adfuit non tarda virtus: illique ad fructus editionem, huic ad prolem suscipiendam vires addidit: hactenusque siccatis genitalium organorum meatibus, infuso fœcunditatis humore, ex non genitalibus, genitales ac fœtificos reddidit: ac jam ex infœcundis arentibusque, ceu irriguis arboribus, generosus nobis fru-

στησε. καὶ λέλυτο δὴ τὰ δεσμὰ τῆς στειρώσεως, καὶ γόνιμος ἡ ἀρχὴ παρ' ἐλπίδας ἐδείκνυτο, καὶ παιδοτόκος ἡ ἄγονος, καὶ καλλίπαις ἡ ἄτεκνος.

Ἐπειδὴ δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀγόνου μητρὸς ἡ ἐκ μήτρας τὸν στάχυν τῆς ἀφθαρσίας ἐκφύσασα, τῷ ναῷ ταύτην, τῆς ἡλικίας τὸ πρῶτον ἄγουσαν ἄνθος, οἱ τεκόντες προσαγαγόντες ἀνέθεσαν· ἧς ὁ τὴν ἐφημερίαν τότε τῆς ἱερατείας ἐπιτελῶν ἱερεὺς, τὰς παρθενικὰς ὡς εἶδε χορείας ἐπίπροσθεν προπορευομένας τε καὶ συνεφεπομένας, ἥσθη τε καὶ λίαν ἐγεγήθει, ὡς τῶν ἐν ἐλπίδι ἤδη τὰς θείας ἐναργεῖς ἐκβάσεις τεθεαμένος· καὶ οἷόν τι σεπτὸν καλλιέρημα, τὸ θεῖον ἀνάθημα τῷ Θεῷ καθιέρωσεν, εἰς αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων ἄδυτα τοῦτο τὸ μέγα τῆς σωτηρίας θησαύρισμα καταθέμενος· ἐν οἷς τὴν παῖδα, λόγοις οἱονεὶ θαλάμοις νυμφικοῖς ἐμβατεύουσαν, ἀμβροσίαν σιτεῖσθαι τροφὴν, ἕως ὁ τῆς μνηστείας ἐπέστη καιρὸς, ὃς πρὸ παντὸς αἰῶνος διώριστο αὐτῷ τε τῷ ἐξ αὐτῆς φῦντι δι' εὐσπλαγχνίαν ἄρρητον, καὶ τῷ πρὸ πάσης κτίσεως καὶ χρόνου καὶ διαστήματος, θεϊκῶς αὐτὸν φύσαντι, καὶ τῷ συμφυεῖ καὶ συνθρόνῳ καὶ προσκυνητῷ αὐτοῦ πνεύματι· ὧν ὡς μία θεότης, οὕτως καὶ φύσις καὶ βασιλεία μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη, μηδέ τινί που πρὸς ἑαυτὴν διαλλάττουσα, πλὴν τῇ τῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων ἰδιότητι. διὰ τοῦτο χορεύων πανηγυρίζω καὶ σπένδομαι· καὶ τῇ μητρὶ τοῦ λόγου προσάγω δῶρον ἑόρτιον· ὅτι μοι τῆς εἰς τριάδα πίστεως τὸ κεφάλαιον ὁ τόκος ταύτης ἐγνώρισε. τοῦ γὰρ ἀνάρχου λόγου καὶ υἱοῦ τὴν οἰκείαν σάρκωσιν αὐτουργοῦντος, καὶ ὁ γεννήσας πατὴρ συνευδοκῶν φαίνεται, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προσπηδοῦν, καὶ τὴν νηδὺν ἁγιάζον τῆς συλλαβούσης τὸ ἀκατάληπτον.

Ἀλλ' ὥρα νῦν τὸν Δαβὶδ ἐρωτῆσαι· τί πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον ὁ τῶν ὅλων διομνὺς ἔφη Θεός; ἄγε δὴ οὖν ὑμνογράφε· ἴθι προφῆτα· τίνασσε τὴν κινύραν, κίνει δὲ τὰ κρούσματα. λέγε τρανῶς, τί σοι ὤμοσε κύριος; τί μοι ὤμοσε κύριος; ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος μου θήσειν ἐπὶ τὸν θρόνον μου. τοῦτό μοι ὤμοσε, καὶ οὐκ ἠθέτησεν· ὤμοσε, καὶ τοῖς ἔργοις τοὺς λόγους ἐσφράγισεν. ἅπαξ ὤμοσα, φησὶν, ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι; τὸ σπέρμα αὐτοῦ μενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, ὡς ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. ταῦτα ὀμωμοκὼς, ἐξεπλήρωσεν· ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι Θεόν. ἰδοὺ δὴ οὖν ὁρᾶτε, κατὰ σάρκα Χριστὸς ἐμὸς υἱὸς κηρυττόμενος· καὶ κύριος ἐμὸς καὶ υἱὸς προσκυνούμενος ᾄδεται, καὶ πάντα τὰ ἔθνη αὐτῷ προσκυνεῖ. ὁρῶσι γὰρ αὐτὸν παρθενικοῖς ἐνθρονιζόμενον θρόνοις. ἰδοὺ καὶ ἡ παρθένος αὕτη, τῶν ἡμῶν ἄρτι μηρῶν ἐξέφυ· ἧς ἐκ νηδύος ὁ πρὸ αἰώνων, πρὸς τῷ τέλει τῶν αἰώνων σαρκωθεὶς προελήλυθε, καὶ τὸ τῶν αἰώνων ἀνεκαίνισε σύγκριμα. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἡμεῖς δὲ, ὁ τοῦ Θεοῦ λαὸς, δῆμος ἅγιος, σύστημα ἱερὸν, χορεύσωμεν πάτρια, τιμήσωμεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. ἕκαστος κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῷ χάρισμα, συνεισφερέτω τῇ πανηγύρει ἐπάξιον δῶρον. οἱ πατέρες, τὴν εὐκληρίαν τοῦ γένους· αἱ μητέρες τὴν εὐτεκνίαν· αἱ στεῖραι, τῆς ἁμαρτίας τὸ ἄγονον· αἱ παρθένοι, τὴν διπλῆν ἀφθαρσίαν, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος· αἱ ὑπὸ ζυγὸν, τὴν ἐπαινετὴν συμμετρίαν. εἴ τις πατὴρ ἐν ὑμῖν, μιμείσθω τὸν τῆς παρθένου πατέρα. κἂν ἄπαις ᾖ, τρυγάτω γόνιμον τὴν εὐχὴν, ἐκ φιλοθέου βίου ταύτην καρπούμενος. εἴ τις μήτηρ θηλάζουσα, συγχαιρέτω τῇ Ἄννῃ θηλαζούσῃ παιδίον κατ' εὐχὰς μετὰ στείρωσιν. εἴ τις στεῖρα καὶ ἄγονος καρπὸν εὐλογίας οὐκ ἔχου-

A ctus Virgo hæc immaculatiſſima germinavit. Sunt ſoluta ſterilitatis vincula, ac præter ſpem oratio genitalis apparuit: infœcundaque, prolis parens; ac filiis orba prolem habens.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

Quoniam autem ex infœcunda matre prodierat, ex cujus vulva immortalitatis ſpica prodiit, eam parentes cum primum floreret ætatis florem, in templum ductam Deo donarium fecerunt. Is autem qui id temporis ſacerdotii peragebat vicem, ut tum præeuntium tum pone ſequentium virginum vidit tripudia, gavisus eſt, ac plurimum exſultavit, velut qui eorum quæ eſſent in ſpe, divinos jam eventus manifeſtos aſpiceret: nec aliter divinum Deo donarium, ac acceptiſſimam dignam-B que veneratione hoſtiam litavit; magno hoc ſalutis theſauro in ipſis ſanctorum penetralibus depoſito: ubi puella ſermonibus, ceu ſponſalibus inambulans thalamis, ambroſia paſceretur eſca, uſque dum veniſſet definitum ante ſæculum omne conjugii tempus; tum ipſi, qui ex ea, miſericordia inenarrabili natus eſt, tum ei qui divine ante creatum omne & tempus & ſpacium, ipſum genuit, tum cognato eademque ſede conſidente ac adorando ejus Spiritui: quorum ſicut una divinitas, ita & natura & regnum; nulla diviſione, neque abalienatione aliave differentia, excepta quam principum hypoſtaſeon proprietas facit. Propterea tripudio feſtum ago atque delibor, Verbique matri of-C fero feſtivum munus, utpote cujus mihi proles, quod fidei Trinitatis caput eſt notum fecerit. Verbo enim æterno & Filio ſuam ſibi formante & aſſumente carnem, etiam Pater qui genuit manifeſtatur, ut una complacens & probans, & Spiritus ſanctus ut affectans comeſque, ac ejus quæ incomprehenſibilem utero habuit, ſanctificans uterum.

Verum tempus modo eſt ut Davidem percunctemur, quid ad ipſum cum juramento Deus omnium dixerit. Age igitur canticorum ſcriptor: ades propheta: agita pulſaque cytharam: move muſica inſtrumenta: dic palam, quid tibi juravit Dominus? Quid mihi juravit Dominus? *ut ponat de fructu lumbi mei ſuper ſedem meam*. Hoc mi-D hi juravit, nec fecit irritum. Juravit ſermoneſque operibus obſignavit firmavitque: [a] *Semel*, inquit, *juravi in ſancto meo, ſi David mentiar? Semen ejus in æternum manebit: & thronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum: & teſtis in cælo fidelis*. Juramenta hæc opere adimplevit. Oracula hæc confirmavit: *Impoſſibile enim eſt, mentiri Deum*. Ecce ergo videte; qui ſecundum carnem Chriſtus, meus prædicatur filius, meus Dominus & filius canitur adoratus, eumque adorant omnes gentes: vident enim virginalibus collocatum ſedibus. Ecce & virgo hæc ex meo jam prodiit nata fœmore, ex cujus alvo proceſſit indutus in fine ſæculorum carnem, qui eſt E ante ſæcula, ſæculorumque renovavit coalitionem. Et hæc quidem ita. Nos autem Dei populus plebs ſancta, ſacer conventus, tripudio celebremus paterna: vim myſterii honoremus: quiſque pro conceſſa gratia congruum ſolemnitati munus conferat. Patres, generis fœlicitatem: matres, liberorum fœcundam probitatem: ſteriles, peccati infœcunditatem: virgines, duplicem incorruptionem, animæ inquam & corporis: conjugatæ, moderationem laudabilem. Si quis in vobis pater, Virginis ſibi patrem imitandum proponat. Quamquam prole careat, vitæ Dei amantis fructum, orationem nempe, ceu fœtum ſemenque vindemiet. Siqua mater lactans, Annæ poſt ſterilitatem lactanti pro voto puellam

[a] Pſalm. LXXXVIII. 36.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

σα, προσίτω πιστῶς τῷ Θεοδότῳ τῆς Ἄννης βλαστῷ, καὶ ἀποκειράσθω τὴν στείρωσιν. εἴ τις παρθένος ἁγνεύουσα, γενέσθω μήτηρ τοῦ λόγου, λόγῳ κοσμοῦσα τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν. εἴ τις ὑπὸ ζυγὸν, προαγέτω κάρπωμα λογικὸν, ἐξ ὧν δι᾽ εὐχῆς εὐπορήσατο. ἐπιταυτὸ πλούσιος καὶ πένης, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύται μετὰ νεωτέρων, ἱερεῖς καὶ Λευῖται, βασιλίδες καὶ ἄρχουσαι, πάντες ὁμοῦ καὶ πᾶσαι, λαμπροφορήσωμεν τῇ νεάνιδι καὶ μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ προφήτιδι, ἐξ ἧς ὁ προφήτης, ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐπεδήμησε, Χριστὸς ὁ Θεὸς, ἡ ἀλήθεια. φθάσωμεν ταῖς προτρεχούσαις παρθένοις· εἰς αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων συνέλθωμεν ἅγια. ἐκεῖ γὰρ τὰ σπάργανα, μετὰ γέννησιν, μετὰ μαζὸν, μετὰ νηπίασιν εἰς ἄνθους ὥραν ἡβῶσι. παστάδος δίκην ἡτοίμασεν αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ θρεπτήριον, φυλάξας ἑαυτῷ τὸ σεβάσμιον. διὰ τοῦτο παρθένοι χορεύουσιν, αἱ πλησίον αὐτῆς προοδοποιοῦσαι τὰ μέλλοντα. ἔνθεν, αἱ τῆς Σιὼν θυγατέρες ὡς βασιλίδος προτρέχουσιν, εἰς ὀσμὴν τῶν μύρων αὐτῆς προεξέρχουσιν. αὐτόθεν καὶ ὁ ναὸς οὗτος τὰς ἱερὰς διαπετάσας ἀνήρπισε πύλας, ἵνα τὴν βασίλειον τοῦ παντὸς ὑποδέξηται δόξαν. τότε δὴ τότε, τὰ τῶν ἁγίων ἀνεῴγνυντο ἅγια, τὴν παναγίαν τοῦ ἁγίου μητέρα εἴσω τῶν ἀδύτων ἐγκολπωσάμενα. τροφὴ δὲ ταύτῃ πρόσφατος, καὶ τρέφει τέως ἀχειροδότως τὴν τρέφουσαν, ὁ μετ᾽ ὀλίγον τῷ ταύτης τρεφόμενος γάλακτι. καὶ γίνεται τιθηνὸς τῆς παρθένου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μέχρις ἀναδείξεως αὐτῆς ἐν τῷ Ἰσραήλ. ὅτε δὴ καὶ τῆς μνηστείας ὁ καιρὸς ἐπεφάνη, καὶ τὴν ἐκ Δαβὶδ, ὁ τοῦ Δαβὶδ Ἰωσὴφ ἐμνηστεύσατο, καὶ τοῦ Γαβριὴλ τὴν φωνὴν, ἀντὶ σπορᾶς εἰσεδέξατο· καὶ γέγονε κυοφόρος, οὐ πειρασθεῖσα κοίτης. καὶ γεγέννηκεν υἱὸν, ὃν οὐκ ἔσπειρε πατήρ· καὶ μεμένηκεν ἁγνὴ, μὴ συληθεῖσα τὴν νηδύν· σῶα καὶ μετὰ τὸν τόκον φυλάξαντος αὐτῇ τοῦ τεχθέντος τῆς παρθενίας τὰ σημαντρα. οὗτός ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς Ναζωραῖος, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

congaudeat. Siqua sterilis & infœcunda fructum benedictionis non habet, concessum divinitus Annæ germen conveniat, & sterilitatem deponat. Siqua virgo casta, efficiatur Verbi mater, verbo animæ statui ornatum conferens. Siqua sub jugo, rationale sacrificium offerat de iis quæ per preces abundant. *Simul in unum dives & pauper, juvenes & virgines, senes cum junioribus*, sacerdotes & Levitæ, reginæ & fœminæ principes, universi simul universæque festive præluceamus juvenculæ, & Dei matri ac prophetissæ, ex qua advenit quem Moses scripsit Propheta, Christus Deus, Veritas. Veniamus ad templi vestibula, una curramus cum virginibus præcurrentibus, ipsa simul adeamus Sancta sanctorum. Illic enim post nativitatem, post ubera, post infantiam, panni in floris speciem decoremque pubescunt. Et Deus instar thalami educatorium paravit, sibi ipsi servato quod venerabile est & augustum. Hinc ducunt choreas quæ illi proximæ virgines, futurisque præstruunt. Hinc filiæ Sion velut reginam præcurrentes, in odorem unguentorum ejus præeunt. Hinc & illud templum sacras revolvit fores, ut regalem universi susciperet gloriam. Tunc sane, tunc temporis patuerunt Sancta sanctorum, Sancti matre sanctissima intra adyta sinu recepta. Porro recens illi alimonia est, hactenusque alit sine manu alentem, is qui brevi post lacte ejus alendus est. Fitque Spiritus sanctus nutricius Virginis usque ad ostensionem ejus in Israel. Quando scilicet apparuit conjugii tempus, ac Joseph Davidis filius ex Davide ortam in uxorem duxit, eaque seminis loco, verbum Gabrielis suscepit: concubitusque expers gestavit in utero, ac filium genuit non satum patre: mansitque casta non violato utero, post etiam partum servante ei quem peperit virginitatis signacula, Christo nimirum Jesu Nazareno, qui in mundum venit. Is est Deus verus & vita æterna, cui cum Patre & sancto Spiritu, gloria, honor, & adoratio, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. — EJUSDEM.

Εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

ΕΠέστη σήμερον ἡ πάντων χαρὰ, λύουσα τὴν πρώτην ἀράν. ἐπέστη ὁ πανταχοῦ, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ χαρᾶς. ἐπέστη δὲ πῶς; οὐ δορυφόρους ἔχων, οὐ στρατιὰς ἀγγέλων συνεπαγόμενος, οὐ κομπάζων τὴν πρόοδον, ἀλλ᾽ ἡσυχῇ καὶ ἠρέμα· τοῦτο ποιῶν, ἵνα λάθῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἵνα τέχνῃ σοφίας παγιδεύσας τὸν ὄφιν, καὶ τὸν δράκοντα φενακίσας τὸν νοητὸν, τὸν Ἀσσύριον, τὸν πᾶσαν ὑφ᾽ ἑαυτὸν δουλωσάμενον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, ἁρπάσῃ τὸ λάφυρον· οὐκ ἀνασχομένης αὐτοῦ τῆς ἀπειρομεγέθους περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας, τοσοῦτον ἔργον ζημιωθῆναι, τὸν ἄνθρωπον, δι᾽ ὃν οὐρανοὺς ἐκαμάρωσε, γῆν ἐστερέωσεν, ἀέρα ἐξέχεε, θάλασσαν ἥπλωσε, καὶ τὴν φαινομένην ἅπασαν ἐπικτήσατο κτίσιν. διὰ τοῦτο Θεὸς ἐπὶ γῆς, Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ, Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, Θεὸς ἐν γαστρὶ παρθένου φερόμενος, ὁ πανταχοῦ μὴ χωρούμενος. ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρώπου φύσις χαρᾶς προοίμια δέχεται, καὶ ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. ἐντεῦθεν τὸν ἑαυτῆς ἀποκειραμένη τῆς ἁμαρτίας πολυφάνταστον πλοῦτον, νυμφοστολεῖται τῷ κτίσαντι. ἐντεῦθεν ἡμῶν ἡ πρώτη διάπλασις, νέαν ἀνάπλασιν δέχεται· καὶ ὁ

In sanctissimæ Deiparæ dominæ nostræ annunciationem.

ADvenit hodie gaudium universorum, pristinas nobis diras diluens. Advenit qui ubique est, ut gaudio omnia impleat. Qua porro ratione advenit? Nullo certe satellitio stipatus: non secum ducens angelorum exercitum: non suam jactans expeditionem, sed quiete ac submisse: ita agens, quo lateat principem tenebrarum; quo prudenti arte illaqueato serpente Assyrioque dracone, illa nempe astutia ac genio, qui humanam omnem ingenuitatem suæ subjecerat servituti, decepto, spolia rapiat. Nimirum, non ferente immensa ejus in nos misericordia, tantum opus, hominem dico deperire, cujus gratia cælos testudinario velut opere inflexisset, terram fundasset, aerem diffudisset, explicasset mare, ac naturam omnem obtutui objectam fabricatus esset. Propterea Deus in terra, Deus e cælo, Deus inter homines, gestatus Deus Virginis utero, quem nullus usquam locus caperet. Hinc humana natura gaudii prælndia percipit, ac prima capit deitatis consortia. Hinc inani specie plurimum ludentibus ac fallacibus refectis abdicatisque suis illis peccati divitiis, Creatori ut sponsa ornatur. Hinc prima illa nostra creatio fictio-

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

A γηράσας κόσμος τὴν ἐξ ἁμαρτίας παλαίωσιν ἀποτίθεται. ἀλλ' εὐφραινέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην, σταλαξάτω τὰ ὄρη γλυκασμὸν, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν, ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. σήμερον γὰρ τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων μυστήριον φανεροῦται, καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν Χριστῷ τὰ σύμπαντα δέχεται. σήμερον ἡ δημιουργὸς τῶν ὅλων ἐξουσιαρχία, τὴν προβεβουλευμένην αὐτῇ τῆς τῶν ὄντων ποιήσεως, πρὸς πέρας ἄγει βουλὴν, ἵνα τὴν καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς προεπινοηθεῖσαν τῷ ἀρχηγῷ τῆς κακίας βουλὴν διακρούσηται. διὰ τοῦτο χορεύουσιν ἄγγελοι, συγχαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ὁ σύμπας ἀνανεούμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεται κόσμος. τίς νοῦς, ποία δὲ ταῦτα χωρήσει γλῶττα, μήτι γε λόγος ἐκφράσαι B δυνήσαιτο, ἢ ἀκοὴ δέξασθαι;

Εἰκότως οὖν ἡ παροῦσα πανήγυρις, φαιδρὰ καὶ γεγανυμένη συγκεκρότηται σήμερον, τὴν παγγενεστάτην τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἑορτάζουσα πρόσληψιν. τίς οὖσα καὶ ποταπή; τῆς μὲν κτίσεως ἁπάσης εὐφρόσυνον, τοῦ δὲ γένους ἀνόρθωσις. ἡκουσμένα χαρᾶς εὐαγγέλια σήμερον· Θεοῦ φιλανθρωπίας μηνύματα· παγκοσμίου σωτηρίας χαρμόσυνα. πόθεν, καὶ παρὰ τίνος, καὶ πρὸς τίνα ἥκοντα; ἐξ οὐρανοῦ, καὶ παρὰ Θεοῦ, καὶ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί. τίς ἡ παρθένος; τίς ὁ ἀνήρ; τίνα δὲ τούτοις ὀνόματα; τῇ μὲν, Μαρία· τῷ C δὲ, Ἰωσήφ. ἀμφότεροι δὲ ἦσαν ἐκ γένους Δαβίδ. τίνος ταῦτα διακονοῦντος, καὶ ὅθεν ἥκοντος; τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐξ ὑψίστου ἀποσταλέντος εἰς διακονίαν τοῦ θαύματος. ἔδει γὰρ τοῦ ὑψίστου τὸν λειτουργὸν, ἐκ τῶν ὑψίστων ἐπὶ γῆς καταπτάντα, παράδοξον ἐπὶ παραδόξοις τοῖς πράγμασι διακονῆσαι μυστήριον. τί τοῦτο; τὴν τοῦ κυρίου συγκατάβασιν, τὴν ἄρρητον τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φανέρωσιν, τὴν ἀπ' αἰῶνος κεκαλυμμένην τῆς θείας βουλῆς καὶ προγνώσεως ἔκφανσιν καὶ βεβαίωσιν. ἀλλὰ ποῦ ταῦτα, καὶ πότε, καὶ ὅτου χάριν; εἰς Ναζαρὲτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, καθ' ὃν Ἰωάννης συνειλήπτο, ἵνα τὸν ἐρχόμενον κηρύξῃ ἐγ- D γάστριον. ὅθεν ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἐπίγειον παστάδα, τῶν αἰθερίων καταπτὰς ὑπερῴων, ἐπέστη τῇ Ναζαρὲτ, καὶ τῇ παρθένῳ προσελθὼν, τῆς ἀφράστου οἰκονομίας ἀψοφητὶ διηκόνει τὸ μήνυμα. τοῦτο τῆς πρὸς ἀνθρώπους θείας καταλλαγῆς τὸ μυστήριον· τοῦτο πανηγυρίζομεν σήμερον, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συνάφειαν, τὴν τοῦ προσλήμματος θέωσιν, τὴν τῆς εἰκόνος ἡμῶν ἀναμόρφωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν εἰς οὐρανοὺς ὕψωσιν καὶ ἀνάβασιν.

que, fictione nova recreatur, mundusque veteratus, contractam peccato vetustatem exuit. Epimvero, *Lætetur cælum desuper, & nubes spargant justitiam. Stillent montes dulcedinem, & colles exsultationem*; quoniam misertus est Dominus populi sui. Hodie enim, manifestum efficitur *sacramentum a sæculis absconditum; omniaque pariter in Christo velut capite repetuntur, ac instaurantur*. Hodie creatrix universorum, suprema authoritate decernens potentia, præconceptum olim creationis rerum consilium ad finem perducit, illud in nos a principio excogitatum malorum authori summotura consilium. Quamobrem tripudiant Angeli, congaudent homines, universusque simul mundus instauratus, ad seipsum redit. Quæ mens, vel lingua hæc possit capere? Tantum abest ut potuerit sermo eloqui, vel aures suscipere.

Merito igitur læta nobis ac exsultans præsens hodierna die solemnitas indicta est, agiturque festus conventus, humanæ conspersionis universalissimam assumtionem gaudio celebrans. Quæ vero ejusmodi ac quanta festivitas? Plane totius creaturæ lætitia, ac generis emendatio. Sunt ergo faustæ hodie nunciationes, divinæ benignitatis propensiorisque in hominum genus studii significationes, mundi totius salutis festa gaudia. Undenam vero, & a quo illa veniunt, & ad quem diriguntur? Nimirum e cælo atque [a] *a Deo; & ad virginem desponsatam viro*. Quæ illa virgo? Quis ille vir? Quæve hisce nomina? Illi quidem, *Maria*; huic vero, *Joseph*. Ac erant ambo *ex stirpe David*. Quonam hæc peraguntur ministro, & unde is venit? Nimirum, Archangelo Gabriele in stupendæ rei ministerium de altissimis misso. Decebat enim ministrum Altissimi, de altissimis in terram devolantem, inauditum illud, atque sui admiratione res admirandas cunctas longe superans, perferre sacramentum. Quodnam illud? Quo se nobis Dominus inclinavit: arcanam illam divinæ in nos dispensationis manifestationem: divini consilii ac præscientiæ occultam a sæculo declarationem ac confirmationem. Ubi autem hæc, & quando, ac cujus gratia? *In Nazaret civitate Galilææ, mense sexto a concepto Joanne*; ut venturum in utero exsistentem prædicaret. Itaque Gabriel ab cælestibus ad terrenum cubiculum devolans, supervenit Nazaret, accedensque ad Virginem, inenarrabilis dispensationis nuncio, pro sui ministerii ratione, sine strepitu defunctus est. Hoc illud est divinæ cum hominibus reconciliationis sacramentum. Hoc illud, quod festis hodie gaudiis colimus: Dei, inquam, cum hominibus affinitatem, assumtæ naturæ deificationem, nostræ imaginis reformationem, demutationem in melius, exaltationem in cælos ac ascensionem.

Διὰ τοῦτο χαρᾷ χαίρει τὰ σύμπαντα σήμερον, E καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις, ταῖς θείαις περὶ ἡμᾶς καταλλαγαῖς ἐπισπένδεται. φίλον γὰρ αὐταῖς πρὸς Θεὸν ἡμῶν ἐπανόρθωμα, καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀμείνω κατάστασιν πρόοδος καὶ ἀνάβασις. καὶ γάρ εἰσι λίαν συμπαθεῖς καὶ φιλάνθρωποι, ἅτε εἰς διακονίαν ἀποστελλόμεναι τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν. τοιγαροῦν ἀγαλλιάσθω τὰ σύμπαντα σήμερον, καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω. ὁ οὐρανὸς γὰρ ἐξανοίγεται, ἡ γῆ τὸν βασιλέα τοῦ παντὸς ἀφανῶς ὑποδέχεται· Ναζαρὲτ τὴν Ἐδὲμ μιμουμένη, τὸν τῆς Ἐδὲμ φυτουργὸν ἐγκολπάζεται. ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιὰν, τῷ μόνῳ μόνος ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι μνη-

Quapropter cuncta hodie pariter gaudent gaudio, ac universi cælestium virtutum spiritales ordines, Dei ad nos conciliationi & ipsi conciliati accedunt. Jucundissima enim ipsis est nostra ad Deum cum emendatione reversio, progressioque ad meliorem statum atque provectio. Valde quippe misericordes sunt, propensiorique studio in hominum genus, velut *missi in eorum ministerium, qui sunt futuri heredes salutis*. Cuncti itaque pari exsultent gaudio, ac saliat natura. Quippe cælum totum panditur, terra universi regem clanculum suscipit: Nazaret, Edem illam imitata, ipsum qui Edem plantavit sinu complectitur. Pater ille misericordiarum, solus ipse soli nato ex ipso, ac unigenito, humanam naturam longissime a cæli princi-

[a] Luc. I. 26. 27.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

στεύεται· καὶ Γαβριὴλ τῷ μυστηρίῳ διακονεῖ, καὶ τῇ παρθένῳ ὑποφωνεῖ τὸ Χαῖρε, ἵνα τὴν χαρὰν ἣν ἡ προμήτωρ ἀπώλεσεν, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἐκ Δαβὶδ ἀνατείλασα, δι᾽ ἑαυτῆς ἀνασώσηται. σήμερον ὁ τῆς δόξης πατὴρ εἰς οἶκτον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐλθὼν, τὴν ἐν Ἀδὰμ φθαρεῖσαν φύσιν, ἱλέῳ κατοπτεύει τῷ βλέμματι. σήμερον τῶν αὐτοῦ παναγάθων σπλάγχνων ὁ τῆς εὐσπλαγχνίας δοτὴρ ἀνακαλύπτει τὴν ἄβυσσον, καὶ διοχετεύει τῇ φύσει τὸν ἔλεον, ὡς ὕδωρ πολὺ καλύψαι θαλάσσας. ἔπρεπε γὰρ τῷ ἐξ οὗ, καὶ δι᾽ οὗ, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε, ἐλέῳ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἀρχαίας ἀρᾶς τὴν καταδίκην ἀμείψασθαι· δόξῃ τε τῇ ἑαυτοῦ παραδοξάσαι τὴν ἀδοξήσασαν ἐν Ἀδὰμ φύσιν, καὶ ἀληθείᾳ τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐπίκρημνον συμβουλὴν ἀποσείσασθαι, ἧς ἔργον ἡ πρώτη παράβασις, τοῦ Ἀδαμιαίου πλάσματος τὸ παράπτωμα.

Οὗ δὴ χάριν ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ προέψαλλεν· ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν. τί ταῦτα λέγων; ἢ τάχα τὸν τοῦ υἱοῦ κατ᾽ εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς περὶ ἡμᾶς ἔλεον, καθ᾽ ὃν ἐλεήσας ἡμᾶς ὁ τοῦ ἐλέους δοτὴρ, ἐγένετο καθ᾽ ἡμᾶς δίχα μόνου τοῦ πτώματος, ἵνα λυθῇ τὸ παράπτωμα, καὶ πεσόντας ἡμᾶς ἀναστήσῃ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναπλάσῃ τὸ πταῖσαν δίχα συντρίψεως. ἀλήθειαν δὲ, τὴν οὐ κατὰ φαντασίαν αὐτῷ γενομένην πρὸς ἀνθρώπους φανέρωσιν. οὐ γὰρ κατεσχηματισμένην, ὡς ἄν τις φαίη, τὴν ἐξ ἡμῶν ἐποιήσατο πρόσληψιν, ἀλλ᾽ ὡς ὄντως ἀληθείᾳ, φιλανθρώπως ἅμα καὶ κατὰ ἀνθρώπους, ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας οὐσιωθεὶς ὁ ὑπερούσιος· καὶ ὅλων ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ θεώσας τὸ πρόσλημμα, οὔτε τὴν οἰκονομίαν ἐφάντασε, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς ἐπιστώσατο, ἀλωβήτου μεινάσης αὐτοῦ τῆς θεότητος πάσης ἐκστατικῆς ἀλλοιώσεως. ἐπεὶ οὖν ἔλεος καὶ ἀλήθεια κατὰ τὴν προφητείαν συνήντησαν, εἰκότως ἄρα δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν· δικαιοσύνη μὲν, ἡ κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος τοὺς πρωτογόνους ἐξενεχθεῖσα ψῆφος. πότε, καὶ παρὰ τίνος; σήμερον, καὶ παρὰ τοῦ ὑψίστου πατρός. καθ᾽ ἣν ἐδικαίωσεν ὁ φύσει φιλάνθρωπος ἐν ἴσῳ τοῦ ἡμετέρου σχήματος τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν ἐπιφανέντα, κατακρῖναι τὸν ἀντικείμενον. εἰρήνη δὲ, ἣν ἐξαίφνης ἡ τῶν ἀγγέλων χοροστασία, τῇ τοῦ εἰρηνάρχου υἱοῦ κατὰ σάρκα γεννήσει ὁμοφώνως ἀνύμνησεν· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ λέγουσα, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. δόξα, ἣν ἐδοξάσθη παρὰ Χριστοῦ τὸ ἀνθρώπινον, τῶν οὐρανίων ἀψίδων ὑπεράνω γενόμενον, καὶ πάσης ὑπεραρθὲν ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον. εἰρήνη δὲ, ἣν αὐτὸς ἐμεσίτευσε συνάψας τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια, καὶ ξένην τρίβον τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου τοῖς ἐπὶ γῆς ἐχαρίσατο· εὐδοκία δὲ, ἣν αὐτὸς εὐδόκησεν ὁ πατὴρ, τὸν υἱὸν αὐτὸν ἀγαπητὸν ἀποστείλας πρὸς τοὺς κατακρίτους ἡμᾶς, ἵνα τὴν εὐδοκηθεῖσαν ἐν αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς σωτηρίαν, ὡς ὁμοθελὴς τοῦ πατρὸς, εἰς ἡμᾶς ἐκπληρώσῃ. τοῦτο ὃ νῦν πανηγυρίζομεν· τοῦτο σήμερον καὶ Γαβριὴλ ἐγχειρίζεται τὸ ἐπίταγμα, καὶ μεσιτεύει θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, καὶ πάσης καταλλαγῆς ὅμηρα τῇ παρθένῳ πρῶτος εὐαγγελίζεται.

A patu summotam, & a terris citimam, sponsam tradit; ac Gabriel sacramenti ministrum agens, [a] *Ave* illud submurmurat Virgini, quo gaudium a prima parente amissum, ipsa per se, orta ex David filia Adæ, incolume restituat. Hodie gloriæ pater misertus humani generis, naturam in Adamo corruptam, propitiis adspicit oculis. Hodie viscerum misericordiæ largitor, suorum misericordiæ optimorum viscerum revelat abyssum, ac velut aquam multam ut operiat maria, misericordiam in naturam derivat. Decebat quippe, ut is, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia constant,* veteris noxæ nostræ condemnationem misericordia B commutaret, suæque ipsius gloriæ accessione naturam gloriosam redderet, quæ in Adamo gloriam amisisset; ac patris mendacii præceps in ruinam consilium illud, cujus opus prima sit transgressio, figmenti inquam Adæ hominisque prolapsio, depelleret.

Hinc plane Rex magnus Dei parens David olim cecinit: [b] *Misericordia & veritas occurrerunt invicem: justitia & pax osculatæ sunt.* Quid his aliud volens, quam utique Filii in nos secundum beneplacitum Patris misericordiam, qua misericordiæ largitor similis nobis factus est, peccato dumtaxat excepto; quo solveretur delictum, lapsosque a casu ipse erigeret, atque vas prolapsione confra- C ctum, ab omni immune contritione novum fingeret? Veritatem autem, ipsius ad homines manifestationem non inani visione factam dicens. Non enim velut figuram ac simulatam, ut quis dixerit, a nobis carnem assumsit: sed plane veritate, tum singulari in hominum genus studio ac misericordia, tum qualis vere hominum est, ascita sibi substantia, qui major substantia est, omniumque nostrum assumtam naturam deitatis consortio in seipso donans, neque œconomiam visione gessit, & carnis veritatem adstruxit, ejus interim deitate ab omni [1] velut statu movente mutatione illæsa. Quoniam igitur juxta Prophetæ oraculum: *Misericordia & veritas occurrerunt invicem*, merito sane *Justitia &* D *pax osculatæ sunt*. Justitia quidem, nempe prolata in eum qui primos parentes deceptor læsisset, sententia. Quando, & a quonam? Hodie, & a Patre altissimo. Juxta quam, qui natura benignus est & misericors juste decrevit, ut Filius suus unigenitus, in eadem nobiscum naturæ forma apparens, adversarium condemnaret. Pax autem; quam subito chorus angelorum pro Filii Principis pacis nativitate in carne, una de cælo celebravit voce, dicens: [c] *Gloria in Altissimis Deo; & in terra pax; in hominibus bona voluntas*. Gloria, quam a Christo genus humanum est consecutum, quod evectum sit supra cælorum orbes, ac supra omnem E principatum, & potestatem, & virtutem, ut habet magnus Apostolus, elatum. Pax; quam ipse sequester & medius conciliavit, arcta quadam necessitudine terrenis jungens cælestia, quaque novam quamdam viam redeundi in cælos, positis in terra hominibus donavit. Bona demum voluntas, qua Pater ipse, dilectum Filium suum ad nos reos beneplacito misit; quo is, velut una Patri voluntate, quam Pater salutem beneplacitam in eo habuisset probassetque, in nobis expleret. Hoc illud est quod nunc diei festo conventu celebramus. Hoc & Gabriel hodie creditum mandatum exsequitur; mediusque Dei & hominum, totius reconciliationis pignora primus Virgini fauste annunciat.

a Luc. I. 28. b Psalm. LXXXIV. 11. c Luc. II. 14.

1. *Hoc est*, in pejus mutante. V. Cyrill. Alex. in c. 3. Habac.

A Τῶν γὰρ οἰκτιρμῶν ὁ πατὴρ, οἰκτείρας τὸ γένος ἡμῶν, ἤδη τῷ τῆς ἁμαρτίας καταφθαρὲν ὀλισθήματι, ἐμνήσθη τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ μὴ φέρων εἰς τέλος ἡμᾶς ἀπολλυμένους ὁρᾷν, πρῶτον μὲν τὸν ἐν γράμματι νόμον πλαξὶ λιθίναις ἐγγεγραμμένον ταῖς Μωσέως χερσὶν ἐνεχείρισεν. ὡς δὲ μηδὲν ὁ νόμος ὁ γραπτὸς ἐτελείωσε, πνευματοφόρους ἄνδρας ἀπέστειλε, τοὺς διορατικοὺς λέγω προφήτας, πάσας παραδεικνύοντας τὰς ὁδοὺς Θεοῦ τὰς εὐθείας. ὡς δὲ βύοντες τὰς αἰσθήσεις οἱ πρὸς οὓς ἀπεστάλησαν, οὐδὲν ἧττον ὁμοίως διέκειντο, οὐδ᾽ οὕτως ἡμῶν τὸ πλάσμα περιεῖδεν ὁ πλάστης· ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ὑπεραγάθων αὐτοῦ καὶ παναμώμων κόλπων, τὸν ὁμόθρονον αὐτοῦ καὶ ἰσοσθενῆ καὶ ἰσάγαθον ἐξαναστήσας υἱὸν, ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς B ἀναξίους ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε· κρείνας μᾶλλον τὴν τῶν προσκεκρουκότων σωτηρίαν ἐργάσασθαι, ἢ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον τῆς εἰς τὸ πλάσμα περιιδεῖν ἐργασίας κατόρθωμα. ἑνὶ τοίνυν τῶν πρωτίστων ἀγγέλων διακονῆσαι τῷ μυστηρίῳ θεσπίσας, τοιάδε, οἶμαι, τῷ τῆς οἰκείας μεγαλειότητος διεκελεύσατο νεύματι. δεῦρο, λέγων, ἄπιθι Γαβριὴλ εἰς Ναζαρὲτ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἐν ᾗ κόρη παρθένος οἰκίζεται, μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ. Μαρία τῇ παρθένῳ τὸ ὄνομα. εἰς Ναζαρὲτ, φησί; διὰ τί; ἵνα τὸ τῆς παρθενίας θεοχαρίτωτον κάλλος, καθάπερ ῥόδον ἐξ ἠκανθωμένης χώρας ὁ παντοκράτωρ ἐκλέξηται· καὶ διὰ τὴν προφητείαν· ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται. C τίς; ὁ τῷ Ναθαναὴλ ὕστερον υἱὸς Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ κηρυττόμενος. ἀμέλει τοι, καὶ εἴθισται Γαβριὴλ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ μυστηρίοις διακονεῖν, ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ ἔγνωμεν.

Ἄπιθι τοίνυν εἰς Ναζαρὲτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ τῇδε φθάσας, τοῦτο δὴ τοῦτο πρῶτον πρόσειπε τῇ παρθένῳ, τὸ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλιον, ὃ προαπώλεσεν Εὔα· καὶ μὴ δὴ θορυβήσῃς αὐτῆς τὴν ψυχήν. χαρᾶς γὰρ, οὐ λύπης τὸ μήνυμα· θυμηδίας, οὐκ ἀθυμίας ὁ ἀσπασμός. ποία γὰρ ἦν καὶ ἔσται ταύτης χαριεστέρα χαρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, τοῦ κοινωνὸν γενέσθαι θείας φύσεως, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ, ἓν μετ᾽ αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὸν τῆς ἑνώσεως, εἴτ᾽ οὖν ὑποστάσεως λόγον; τί δὲ θαυμασιώτερον, D τοῦ βλέπειν Θεοῦ συγκατάβασιν, μέχρι καὶ τῆς ἐν μήτρᾳ γυναικὸς κυοφορίας φθάνουσαν; ὢ παραδόξων πραγμάτων. Θεὸς ἐν μορίοις γυναικὸς, ὁ τὸν οὐρανὸν θρόνον ἔχων, καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν. Θεὸς ἐγγάστριος, ὁ ὑπερουράνιος, καὶ τῆς πατρικῆς ἀϊδιότητος σύνθρονος. καὶ τί τούτου παραδοξότερον, ἀνθρωπόμορφον ὁρᾶσθαι Θεὸν, μὴ ἐκστάντα τῆς οἰκείας θεότητος; τήν τε ἀνθρωπίνην φύσιν ὁρᾷν ὅλην συνημμένην τῷ πλάσαντι, ἵνα ὅλος ὁ ἄνθρωπος θεωθῇ, ὁ πρῶτος πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν; τί οὖν ὁ Γαβριήλ; ὡς τούτων ἤκουσε, καὶ τὸ κελευσθὲν ἔγνω, θείᾳ μὲν ψήφῳ κεκυρωμένον, τῆς αὐτοῦ δὲ κρεῖττον ὑπάρχον δυνάμεως, φόβου καὶ χαρᾶς μεθόριος ἵστατο, μηδὲ τὸ θαρρεῖν αὐτόθεν ἔχων E ἐπίδηλον, καὶ ἀντιλέγειν ἀσφαλὲς οὐχ ἡγούμενος. τῷ θείῳ μέντοι παρομαρτήσας κελεύσματι, κατέπτη πρὸς τὴν παρθένον, καὶ τὴν Ναζαρὲτ καταλαβὼν, ἐπέστη τῷ δωματίῳ· εἶτα σύννους τις γενόμενος, καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ὥσπερ διαπορῶν, τοῖς λογισμοῖς διεσχίζετο, τοιάδε, οἶμαι, πρὸς ἑαυτὸν λογιζόμενος· πόθεν ἀπάρξωμαι διακονεῖν τῷ Θεοῦ τῷ βουλεύματι; δρομαῖος εἰσέλθω τῷ θαλάμῳ; ἀλλὰ πτοήσω τὴν ψυχὴν τῆς παρθένου. σχολαιότερον ἐπιβῶ; ἀλλ᾽ ὡς τὴν εἴσοδον κλέψας τῇ κόρῃ κριθήσομαι. θυροκρουστήσω; καὶ πῶς; οὐ γὰρ ἴδιον ἀγγέλοις τοῦτο, οὐδέ τι τῶν κρατούντων ἢ κρατουμένων εἴργειν δύναται τὸ ἀσώματον. προανοίξω τὴν πύλην; ἀλλὰ καὶ συγ-

Pater siquidem misericordiarum misertus humani generis, quod jam prolapsione in peccatum periisset, recordatus operum manuum suarum, nec ferens ut in finem pereuntes videret; primum quidem tabulis lapideis inscriptam legem in manus Moysi tradidit. Postquam vero *lex scripta nihil ad perfectum deduxisset ac consummasset*, viros misit divino spiritu afflatos: perspicaces, inquam, ac videntes Prophetas, qui Dei vias rectas omnes docerent. Verum cum illis, ad quos missi erant, obturatis sensibus suis, nihil melius affecti essent, nec sic tamen, fictionem nostram plastes ille despexit; sed ex benignissimo sanctissimoque sinu suo, ejusdem secum majestatis & potentiæ & bonitatis Filium suum suscitans, ad indignos nos misit, *in quos fines sæculorum devenerunt*: satius fore existimans, ut eorum qui offendissent operaretur salutem, quam ut tale ac tantum creationis specimen, opusque suum despiceret. Uni ergo ex præcipuis angelis, quem sacramenti hujus ministerio præfecisset, talia ut puto, majestatis suæ nutu mandavit. Heus, inquiens, vade Gabriel Nazaret in civitatem Galilææ, in qua puella virgo habitat desponsata viro, cui nomen est Joseph: virgini autem nomen est, Maria. Nazaret, inquit? Curnam? Quo gravissimum Deo virginitatis decus, velut rosam e spinoso loco sibi omnipotens deligeret: ob etiam prophetiam [a] *Quoniam Nazaræus vocabitur.* Quis ille? Quem postea Nathanael Dei Filium & Regem Israel esset prædicaturus. Ceterum, & id moris Gabrieli est, ut divinis sacramentis vicariam ponat operam, quemadmodum novimus ex Daniele.

Abi igitur Nazaret civitatem Galilææ, quo cum cito perveneris, illud primum quod Eva amiserat fausti gaudii, salutaturus Virgini nuncia, ac vide ne animum ejus turbaveris. Gaudii enim, non tristitiæ annunciatio est: voluptatis, non mœroris animi salutatio. Quodnam enim vel fuit, vel umquam illo majus futurum sit gaudium humano generi, ut divinæ naturæ particeps efficiatur, utque unum cum Deo, necessitudine ad ipsum, secundum unionis, adeoque subsistentiæ rationem evaserit? Quid vero dignum magis admiratione, quam ut Deus se nobis ad usque fœminæ prægnantis uterum inclinaverit? O res inauditas! Deus in membris fœminæ; *cui cælum sedes est, terra autem scabellum pedum*. Deus in utero, qui cælo altior est, quique Patri coæternus assidet. Quid vero sit magis novum, quam ut Deus humana forma conspicuus videatur oculis, nec quicquam tamen de propria ei deitate decedat; sicque humana natura suo cernatur fictori conserta, ut totus homo, qui primus corruerat sub peccatum, divinitatem induat? Quid igitur Gabriel? Ut hæc audivit, ac cognovit mandatum divina quidem sententia firmatum, sed quod ejus superaret virtutem, medius inter metum gaudiumque stetit: velut plane cui non illico audere palam suppeteret, nec tutum satis contradicere existimaret. Nihilominus tamen divinæ obsequens jussioni, ad virginem devolat. Cumque pervenisset Nazaret, domunculæ institit: tumque meditabundo similis, ac velut secum hæsitans, cogitationibus distrahebatur, talia puto, apud se animo volvens. Undenam Dei consilium exsequi aggrediar? Velocine cursu ad thalamum contendam? At terrebro virginis animum. Morosius ingrediar? Verum ceu furtim ingressus puellæ judicabor. Pulsabone igitur fores? Sed quomodo? Nec enim illud angelis consuetum est, nec quicquam eorum quæ vel tenent vel tenentur, prohibere potest quod incorporeum est. Portamne prius aperiam? Sed & illa

[a] Matth. II. 23.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

κεκλεισμένης εἴσω γίνεσθαί με δυνατόν. καλέσω ταύτην ἐξ ὀνόματος; ἀλλὰ ταράξω τὴν νεάνιδα. τοῦτο οὖν δράσω. πρὸς τὸ τοῦ πέμψαντος βούλημα τὴν ὁρμὴν ἀπευθυνῶ· σκοπὸς γὰρ αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον σῶσαι. τὸ δέ γε βούλημα εἰ καὶ παράδοξόν πως, ἀλλ᾽ εὐσπλαγχνίας μεστὸν, καταλλαγῆς σύμβολον. πῶς οὖν ἄρα προσέλθω τῇ παρθένῳ; τί πρῶτον αὐτῇ διαλέξωμαι; τὸ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλιον, ἢ τοῦ κυρίου μου τὴν ἐνοίκησιν; τοῦ πνεύματος τὴν ἐπέλευσιν, ἢ τοῦ ὑψίστου τὴν ἐπισκίασιν; χαιρετίσω τοιγαροῦν τὴν παρθένον, καταμηνύσω τὸ θαῦμα, προσπληκτάσω, ἀσπάσομαι, ὑποφωνήσω τὸ Χαῖρε. καλὸν ἐπεισόδιον πρὸς παῤῥησίαν ὁ ἀσπασμός. ὁμηρευέτω μοι τῆς πρὸς αὐτὴν ὁμιλίας τὸ χαῖρε. αὕτη γὰρ μόνον ἡ τοῦ χαῖρε φωνὴ, πρὸς τῷ μηδένα φόβον ἐμποιῆσαι τῇ κόρῃ, καὶ προδιομαλίσει αὐτῇ τὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν. ἀπὸ χαρᾶς οὖν ἄρξομαι, τὰ τῆς χαρᾶς αὐτῇ προαγγέλλων μηνύματα. πρέπει γὰρ οὕτω τὴν βασιλίδα χαρᾶς εὐαγγελίοις ἀσπάζεσθαι. χαροποιὸς γὰρ ὁ τρόπος, εὐφρόσυνος ὁ καιρὸς, θυμηδίας τὸ κέλευσμα, σωτηρίας τὸ βούλημα, καὶ χαρᾶς ἀκαταλήπτου προοίμιον.

Ταῦτα δὴ τότε στήσας καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ ἀρχάγγελος, ἐπέστη τῇ παστάδι, καὶ προφθάσας τὸν θάλαμον, καθ᾽ ὃν ἡ παρθένος ᾠκίζετο, ἡσυχῇ τῇ θύρᾳ προσήγγισε, καὶ γενόμενος ἔνδον, πρᾳείᾳ τῇ φωνῇ τῇ παρθένῳ προσεῖπε· Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. ὁ πρὸ σοῦ, μετὰ σοῦ σήμερον, καὶ μετ᾽ ὀλίγον, ἐκ σοῦ· τὸ μὲν ἀϊδίως, τὸ δὲ χρονικῶς. βαβαὶ τῆς ἀμετρήτου φιλανθρωπίας. βαβαὶ τῆς χρηστότητος. οὐκ ἠρκέσθη τῆς χαρᾶς τῷ μηνύματι, εἰ μὴ καὶ τὸν τῆς χαρᾶς αὐτουργὸν ἀνηγόρευε, τῷ τῆς παρθένου κυήματι. τὸ γάρ· ὁ κύριος μετὰ σοῦ, αὐτὸν παρεῖναι τὸν βασιλέα προδήλως μηνύει, ὅλον ἐν αὐτῇ σωματούμενον, καὶ τῆς οἰκείας δόξης οὐκ ἐξιστάμενον.

Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. χαίροις τὸ τῆς χαρᾶς ὄργανον, δι᾽ οὗ τὸ τῆς ἀρᾶς ἐλύθη κατάκριμα, καὶ τὸ τῆς χαρᾶς ἀντεισήχθη δικαίωμα. χαῖρε ἀληθῶς εὐλογημένη· χαῖρε λελαμπρυσμένη· χαῖρε κεκαλλωπισμένον τῆς θείας δόξης ἀνάκτορον· χαίροις ἱερότευκτον τοῦ βασιλέως παλάτιον· χαῖρε νυμφὼν, ἐν ᾧ Χριστὸς ἐνυμφεύσατο τὴν ἀνθρωπότητα· χαίροις ἐκλεγομένη Θεῷ πρὸ γεννήσεων· χαίροις τὸ θεῖον πρὸς ἀνθρώπους διαλλακτήριον· χαίροις θησαυρὲ τῆς ἀκηράτου ζωῆς· χαίροις οὐρανὲ, τοῦ ἡλίους τῆς δόξης ὑπερουράνιον οἴκημα. χαίροις Θεοῦ τοῦ μηδαμοῦ χωρητοῦ, ἐν σοὶ δὲ μόνῃ χωρητοῦ, χωρίον εὐρύχωρον. χαίροις γῆ ἁγία παρθενικὴ, ἐξ ἧς ὁ νέος Ἀδὰμ ἀῤῥήτῳ θεοπλαστίᾳ ἐχρημάτισε, ἵνα τὸν παλαιὸν ἀνασώσηται. χαίροις ζύμη ἁγία θεοπλὴς, ἐξ ἧς ὅλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀνεζυμώθη τὸ φύραμα, καὶ ἐξ ἑνὸς σώματος Χριστοῦ ἀρτοποιηθὲν, εἰς ἓν συνῆλθε τὸ παράδοξον σύγκραμα. χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ· ὁ εἰπών· γενηθήτω φῶς· γενηθήτω στερέωμα, καὶ τὰ καθεξῆς ἅπαντα τῆς αὐτοῦ δημιουργικῆς μεγαλειότητος ἔργα. χαίροις τῆς ἀκαταλήπτου χαρᾶς γεννήτειρα· χαίροις ἡ νέα τῆς δόξης κιβωτὸς, ἐν ᾗ ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταπτάν· κιβωτὸς, ἐν ᾗ τὸ ἁγίασμα τῆς καινοπρεποῦς δόξης, ὁ κατὰ φύσιν ἅγιος, ἐν τῷ παρθενικῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ, τῷ τῆς ἐνσαρκώσεως λόγῳ παραδόξως ἑαυτῷ συνέπηξεν· οὐχ ὅπερ ἦν μεταβαλών· ἄτρεπτος γάρ· ἀλλ᾽ ὃ οὐκ ἦν προσλαβών· φιλάνθρωπος γάρ. χαῖρε στάμνος χρυσῆ, τὸν τὸ μάννα γλυκάναντα φέρουσα, καὶ μέλι ἐκ πέτρας Ἰσραὴλ τῷ ἀγνώμονι σχεδιάσαντα. χαίροις ἡ Σεραφικὴ τοῦ μυστικοῦ

A clausa ingredi possum. Vocabo ex nomine? At juvenculæ terrorem injiciam. Hoc ergo faciam. Ad mittentis consilium impetum moderabor, quippe habet propositum ut salvet humanum genus. Quod sane consilium, etsi novum quodammodo videri possit, plenum tamen misericordiæ est, reconliationis symbolum. Quo igitur modo adibo virginem? Quid primum sermonis cum ea conferam? Dicam faustum gaudii nuncium, an inhabitationem Domini mei? Spiritum sanctum supervenientem, an obumbrantem Altissimum? Salvere igitur jubebo virginem, annunciabo miraculum, accedam propius, salutabo, submurmurabo [a] *Ave*. Commodus mihi liberioris sermonis ingressus fuerit salutatio. B Præeat *Ave*, ceu obses & pignus quoddam futuri colloquii. Hæc quippe una vox, non modo nihil puellæ incusserit metus, sed & animum ejus præmolliverit. Incipiam itaque a gaudio ei annuncians gaudii insignia. Decet enim sic lætis præconiis reginam salutari. Quippe lætus est animus, jucundum tempus, mandatum delectabile, salutis consilium, ac immensi gaudii initium.

Ubi Arcangelus hæc secum animo statuisset, cubiculo institit. Cumque ad thalamum virginis pervenisset, tacite ad portam accessit, ingressusque leni blandaque voce virginem compellavit, dicens: [b] *Ave gratiosa, Dominus tecum*. Qui te antiquior est, tecum hodie est, paullo post futu- C rus ex te: alterum quidem, æternitate; alterum, tempore. Papæ, immensam humanitatem & clementiam! Papæ, bonitatem illam! Non habuit satis ut gaudii significationem ederet, nisi & virginis partu ipsum gaudii authorem prædicaret. Illud siquidem, *Dominus tecum*, ipsum adesse regem clare significat; qui totus in ea corpus induerit, nec propria gloria quicquam excederet.

Ave gratiosa, Dominus tecum. Ave sis gaudii organum, per quod soluta est dirarum condemnatio, ejusque loco inducta gaudii justificatio. Ave vere benedicta, ave illustris, ave magnificum divinæ gloriæ templum: ave sis molitionis sacræ Regis palatium: ave thalame, in quo Christus D humanam sibi naturam desponsavit: ave Deo electa antequam aliqua nascerentur: ave sis divina cum hominibus reconciliatio: ave sis thesaure vitæ immortalis: ave sis cælum, cælo altius solis gloriæ domicilium: ave sis Dei qui nusquam capi possit, at possit in te sola, bene capax locus: ave sis sancta virginalis terra, ex qua novus ille Adam, ineffabili a Deo fictione, veteri recuperando novus Adam factus est: ave sis fermentum sacrum Deo perfectum, quo tota massa humani generis conspersa, ac quo ex uno Christi corpore in panes formata, in unam coivit novam concretionem. *Ave gratiosa, Dominus tecum*. Ille inquam qui dixit: *Fiat lux*; *Fiat firmamentum*, ac reliqua E deinceps creantis magnificentiæ ejus opera. Ave sis incomprehensibilis gaudii parens: ave sis nova gloriæ arca, in qua Dei Spiritus descendens requievit. Arca, inquam, in qua is qui per naturam sanctus est, novæ gloriæ sanctificationem sibi ipse in virginali naturæ officina, sacramento incarnationis, admirabili ratione compegit: non mutato abjectoque quod esset; ut qui immutabilis sit; sed assumto quod non erat, tamquam studio in humanum genus propensiori. Ave aurea urna eum ferens, qui manna dulce fecit, quique mel e petra ingrato Israeli subitario velut apparatu elicuit. Ave sis Seraphica forceps carbonis mystici: ave sis per-

a Luc. I. 28. *b* Ibid.

ἄνθρακος λαβίς· χαίροις τὸ νοερὸν τῆς διορατικῆς προγνώσεως κάτοπτρον, δι᾽ οὗ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀπειροδύναμον τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν, οἱ κλεινοὶ τοῦ πνεύματος ὑποφῆται μυστικῶς ἐφαντάσθησαν. χαίροις διόπτρα προβλεπτική, δι᾽ ἧς τὸν ἐρχόμενον ἄνωθεν μετὰ δόξης ἀνίσχοντα ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, οἱ τῷ ἀμειδεῖ σκιαζόμενοι τῆς ἁμαρτίας σκότει δεξάμενοι, κατακράτως περιελάμφθησαν. χαῖρε τὸ πάντων προφητῶν καὶ πατριαρχῶν ἐγκαλλώπισμα, καὶ τῶν [1] ἐξιχνιάστων τοῦ Θεοῦ προγνώσεων ἀψευδέστατον κήρυγμα.

Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. καὶ εἰκότως εὐλογημένη. εὐλόγησε γάρ σε ὁ Θεὸς τὸ αὐτοῦ σκήνωμα, ὅτε τὸν ὑπερπλήρη τῆς πατρικῆς δόξης ἄνθρωπον Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν, ἐν τελειότητι τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε φύσεων, ἀπεριλήπτως ἐκυοφόρησας. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἡ τὸν οὐράνιον θησαυρὸν, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι, ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς παρθενίας σου ταμιείῳ, ἀστενοχωρήτως χωρήσασα. σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ἧς ἡ κοιλία θημωνία ἅλωνος· ὅτι καρπὸν εὐλογίας, τὸν στάχυν τῆς ἀφθαρσίας Χριστὸν, ἀσπερμάντως, ἀγεωργήτως ἐτελεσφόρησας, πολύχουν ἄμητον, μυριοπλάσιον, χιλιάδας εὐθυμουμένων τῷ γεωργῷ τῆς ἡμῶν σωτηρίας προσάξασα. σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ἡ μόνη πασῶν μητέρων προετοιμασθεῖσα μήτηρ τοῦ κτίστου σου, καὶ τὰ μητέρων λαθοῦσα. ὅτι μὴ τῆς παρθενίας τῆς σῆς τὸ ἐξαίρετον μητρῴαις ὠδῖσι διέφθορε, τοῦ παρθενικοῦ σου βλαστοῦ τὰ τῆς ἁγνείας σου ἄσυλα συντηρήσαντος σήμαντρα. σὺ ὄντως εὐλογημένη, ἡ μόνη ἀνάνδρως κυοφορήσασα τὸν τοὺς οὐρανοὺς ἐκτανύσαντα, καὶ τὴν γῆν τῆς παρθενίας σου ξενοπρεπῶς οὐρανώσαντα. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἡ μόνη τὴν εὐλογίαν κληρωσαμένη, ἣν εἰς τὰ ἔθνη διὰ τοῦ Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο. σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ὡς μόνη τοῦ εὐλογητοῦ παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν χρηματίσασα μήτηρ· δι᾽ ἧς κράζει τὰ ἔθνη· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. καὶ, εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· γένοιτο, γένοιτο.

Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἣν μακαρίζουσι γενεαὶ, δοξάζουσι βασιλεῖς· ἣν προσκυνοῦσι δυνάσται· ἧς πρόσωπον λιτανεύουσιν [οἱ πλούσιοι] τοῦ λαοῦ· καὶ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς ἑπόμεναί τε καὶ προεξέρχουσαι [2], εἰς ναὸν βασιλέως συνελαύνουσιν. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν· ἣν Ἠσαΐας ἰδὼν προφητικοῖς ὄμμασι, προφῆτιδα καὶ παρθένον ὠνόμασε, πλίνθον τε αὖ, καὶ [3] τόπον, καὶ ὅρασιν, καὶ κεφαλίδα βιβλίου, καὶ ταύτην ἐσφραγισμένην ἀναφανδὸν ἐκάλει. εὐλογημένη σὺ ἀληθῶς, ἣν Ἰεζεκιὴλ .... ἀνατολὴν προηγόρευσε, πύλην τε συγκεκλεισμένην, ὑπὸ μόνου δὲ διοδευομένην Θεοῦ, καὶ πάλιν συγκεκλεισμένην. σὺ μόνη ἀληθῶς εὐλογημένη· ἣν ὄρος ἑώρα μέγα Δανιὴλ, ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνήρ· καὶ ὄρος κατάσκιον Ἀμβακοὺμ ὁ θαυμάσιος· ὄρος τε Θεοῦ, καὶ ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον, ὄρος ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὁ προπάτωρ σου καὶ βασιλεὺς προφητικῶς ἐμελῴδησε. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν· ἣν Ζαχαρίας ὁ θεοπτικώτατος, λυχνίαν χρυσῆν ἑώρα, [ἑπτὰ λύχνοις, καὶ] ἑπτὰ ἐπαρυστρίσι καταγλαϊζομένην, εἴτ᾽ οὖν τοῖς ἑπτὰ τοῦ θείου πνεύματος περιλαμπομένην χαρίσμασι. σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ὁ νοητὸς τοῦ ζωηροῦ ξύλου τῆς σωτηρίας παράδεισος, ἡ αὐτὸν τῆς Ἐδὲμ τὸν φυτουργὸν ἔνδον ἔχουσα Χριστὸν, τυπικῶς ἐν σοὶ θεωρούμενον· ὃς ἀρ-

A spicacis acutiorisque præscientiæ speculum, quo inclyti spiritu Prophetæ ac Interpretes, Dei ad nos infinitiæ virtutis demissionem mystice secretiusque ceu imaginati perceperunt. Ave sis dioptra perspectiva, qua ii qui in tristi peccatorum umbra tenebris obsiti essent, venientem ortum de cælo cum gloria suscipientes justitiæ solem, mirabiliter illustrati sunt. Ave Prophetarum omnium Patriarcharumque gloriatio, nec non imperverstigabilium Dei præscientiarum ac decretorum verissima prædicatio.

[a] *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Ac vere quidem benedicta. Nam benedixit te Deus suum tabernaculum, quando pa-
B terna gloria eximie plenum, hominem Christum Jesum eumdemque Deum, ex quibus, ac in quibus perfectus constat naturis, incomprehensa ratione utero gestasti. *Benedicta tu inter mulieres*, quæ cælestem thesaurum, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, in tuæ virginitatis inviolato velut promtuario libere complexa es. Vere tu benedicta, cujus [b] *venter acervus areæ*, quoniam fructum benedictionis Christum immortalitatis spicam, sine semine ac nullo hominum excolente, messe copiosa & innumerabili ac multis lætantium millibus humanæ salutis colono adductis, absolutum fructum produxisti. Tu vere benedicta, quæ sola matrum creatori tuo mater præparata,
C quæ sunt matrum nescivisti. Haud enim ex mia illa tua virginitas materno partu violata est, virginali germine tuo integra conservante tuæ castitatis signacula. Revera benedicta tu, quæ sola sine viro eum utero concepisti, qui expandit cælos, ac mirabili ratione tuæ virginitatis terram cælum fecit. *Benedicta tu in mulieribus*, quæ sola benedictionem velut hereditate es consecuta, quam Deus per Abraham gentibus promiserat. Vere tu benedicta, ut quæ sola benedicti pueri Jesu Christi ac salvatoris nostri fueris mater, per quam Gentes clamant: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Et: *Benedictum nomen gloriæ ejus in æternum: & replebitur gloria ejus omnis terra: fit, fiat.*

D

Benedicta tu in mulieribus: quam *generationes beatam dicunt*; quam reges glorificant; quam adorant principes; *cujus vultum divites plebis deprecantur: virginesque post eam*, qua sequentes qua præeuntes, *in templum Regis* una contendunt. *Benedicta tu in mulieribus*: quam Isaias videns propheticis oculis, *Prophetissam, & Virginem* appellavit: *laterem* item, & *hortum*, *visionemque*, & *libri capitulum*, idque *sigillo consignatum* perspicue vocavit. Vere benedicta tu: quam Ezechiel *Orientem* prænunciavit, & *portam clausam, per quam Deus solus transeat, & quæ iterum clausa maneat*. Sola tu vere benedicta: quam *montem magnum*,
E *vir desideriorum* Daniel vidit, Habacucque ille admirabilis *montem umbrosum*: quam præterea avus tuus David, *montem Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo beneplacitum sit Deo habitare in eo*, prophetice decantavit. *Benedicta tu in mulieribus*: quam Zacharias in divinis perspicacissimus vidit *aureum candelabrum, lucernis septem, & septem infusoriis* splendidum, nempe septem divini Spiritus charismatibus undique collustratum. Vere tu benedicta, vitalis ligni salutis paradise spiritalis, quæ ipsum Edenis satorem Christum in te velut figuratum expressumque intus ha-

a Luc. I. 28. b Cant. VII. 2.

1. Lege ἀνεξιχ. 2. Lege ρχόμεναι. 3. Lege κῆπον. COMB.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ῥήτῳ δυνάμει ποταμοῦ δίκην, [1] τοῦ ζωοτόκου σου μήτρας ἐκπορδάμενος, τέταρσιν ἀρχαῖς διὰ τοῦ εὐαγγελίου τῆς οἰκουμένης καταρδεύει τὸ πρόσωπον: εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου· καρπὸς, ἐξ οὗ φαγὼν Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, ἤμεσε τὴν ἀρχαίαν κατάποσιν, δι' ἧς τὸ τῆς ἀπάτης εἰσεδέξατο δέλεαρ. καρπὸς, ἐξ οὗ πηγάζει γλυκασμὸς τῆς πικρᾶς τοῦ ξύλου γεύσεως, ἀποκαθαίρων τὴν ἀνθρωπότητα. ὁ πηγὰς ποταμηφόρους ἐν ἐρήμῳ λιμνάσας τῷ Ἰσραὴλ ἀλητεύοντι, καὶ τὴν Μεῤῥὰν γλυκάνας, καὶ ἄρτον ἐπομβρήσας, ξένην τροφὴν καὶ ἀνήροτον. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ὁ τὰ ἀτεκνοῦντα ὕδατα καὶ πικρὰ, δι' Ἐλισσαίου πότιμα δείξας καὶ γόνιμα τῇ προσχύσει τοῦ ἁλός. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ὁ ἐξ ἀκηράτου βλαστοῦ τῆς παρθενικῆς νηδύος, οἷα πέπειρος ὑπερφυῶς περκάσας ἐξεκύπευσε βότρυς. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ἐξ οὗ πηγαὶ βρύουσιν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καρπὸς, ἐξ οὗ ζωηρὸς ἄρτος, τὸ κυριακὸν ἀναφέρεται σῶμα· καὶ ἀθανασίας κρατὴρ, σωτήριον ἀναδείκνυται πόμα. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ὃν ἁγιάζει πᾶσα γλῶσσα ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, τῷ τριπλασιασμῷ τῆς ἐν τριάδι ἁγιαστικῆς θεότητος, ἐν τῷ ταυτῷ τῆς οὐσίας αὐτὸν συνεισφέρουσα, τῇ δὲ τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων ἰδιότητι προσωπικῶς ἀφορίζουσα. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Ἡ δέ, φησιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῇ λέγουσα, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. διεταράχθη, φησὶν, οὐκ ἀπιστίᾳ τινὶ βληθεῖσα τὸν νοῦν· ἄπαγε· εὐλαβείᾳ δὲ μᾶλλον τῇ πρὸς τὸ ξένον τοῦ ἐπιφθέγματος· δόξασα δῆθεν κληδονισμὸν τὸ φαινόμενον. οὐδ' ὅπερ πρότερον Ζαχαρίας ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀπιστήσας, ὑπέστη· δι' ὃν ἐκ τῶν γεννητικῶν ἐπὶ τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἐπιτιμίαν ἐδέξατο, καὶ ἀφωνίᾳ τὴν ἀτεκνίαν ἠλλάξατο· ἀλλ' οἷα παντὸς καθαρεύουσα μώμου, καὶ τῆς οἱασοῦν πρὸς ἄνδρα ἐπιμιξίας, εἴτουν συνηθείας ἐλευθεριάζουσα, καὶ τῇ τῶν οὐρανίων ἀκλινεῖ θεωρίᾳ τὸν νοῦν ἐθίσασα προσηλοῦν, τὸν ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ γενόμενον αὐτῇ κατὰ ψυχὴν εἰσεδέξατο τάραχον. καὶ γὰρ ἦν, αὐτὴν, ὡς τὸ εἰκὸς ἀπαῤῥησίαστον οὖσαν, ἐνδοιάσαι μὲν παραχρῆμα, λογισμῷ δὲ πρότερον βεβηκότι τὸ λεχθὲν ἀνακρίνασαν, μὴ πρὸς τὸ τυχὸν ὡς ἄν τις φαίη, μηδ' ἀπερισκέπτως τὴν ἀκοὴν ὑποσχεῖν τῷ λαλοῦντι. ὅθεν σοφῶς ἄγαν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημήνατο, εἰπών· ἡ δὲ διελογίζετο. τῷ κριτηρίῳ τῆς καθαρᾶς ὡσανεὶ διανοίας τὸ λογισθὲν βασανίζουσα, τῷ μὴ ἀκρίτως τὸ ῥηθὲν παραδέξασθαι. ποταπὸς λέγουσα εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. εἰκὸς γὰρ αὐτὴν εὐγενῆ τε οὖσαν καὶ θυγατέρα Δαβὶδ, μηδὲ τῶν ἐν γραφαῖς ἀμοιρεῖν ἐνθείων διηγημάτων· ὡς παραπέμψαι τὸν νοῦν αὐτίκα πρὸς τὸ τῆς προμήτερος πτῶμα, τὸ ἐκ τῆς ἀπάτης ἐνθυμηθεῖσαν ὀλίσθημα, καὶ ὅσα τοιουτότροπα τοῖς παλαιοῖς προϊστόρηται. οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὴν διαλογιζομένην ὁ εὐαγγελιστὴς συνεγράψατο. ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ ἀγχίνουν ὅσον προσῆν αὐτῇ παραδείξῃ, καὶ τὸ τῆς γνώσεως ἀῤῥεπές τε καὶ πάγιον τέθεικεν, ὡσανεὶ καὶ τὸ ἀῤῥέμβαστον. τῆς γὰρ τοῦ καλοῦ κρίσεως μήπω δοκιμασθείσης τῇ παρεξετάσει τῆς τοῦ λογισμοῦ διασκέψεως, οὐ δεῖ συγκατατίθεσθαι τὴν πρόσρησιν.

Πλὴν ὅτι τῆς ψυχῆς τὸν τάραχον καταστεῖλαι σπουδάζουσα, λόγον μὲν οὐ προήκατο· μόνῳ δὲ

A beas; Christum inquam, qui ineffabili virtute, instar fluminis, ex fœcunda vulva tua egressus, quatuor velut initiis orbis terræ faciem fluentis Evangelii irriget. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*. Fructus inquam, de quo comedens Adam protoplastus, veterem illam sorbitionem qua deceptionis escam admisisset, evomuit. Fructus, unde amari gustus ligni illius dulcoratio depurgandæ humanæ naturæ ceu fonte manat. Fructus inquam, qui fontes in flumina stagnantes erranti Israel in deserto eduxit, aquasque Mara dulces reddidit, ac panes, novum alimenti genus, nec terra aratro scissa paratum pluit. Benedictus fructus ille, steriles & amaras aquas per B Elisæum potabiles & fœcundas salis inspersione effecit. Bendictus fructus, qui ex incorrupto virginalis uteri germine, ceu jam maturus, eximie nigricans botrus effloruit. Benedictus, ex quo scaturiunt fontes *aquæ salientis in vitam æternam*. Fructus ex quo vitalis ille panis, corpus inquam Dominicum producitur, immortalitatisque calix, salutaris potio exhibetur. Benedictus fructus, quem sanctum omnis lingua celebrat *cælestium, terrestrium & infernorum*, trina unitate sanctificantis in Trinitate Deitatis una ei tribuendo identitatem essentiæ, hypostaseon autem uno imperio dominantium proprietate, personaliter distinguendo. C *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*.

[a] *Illa autem*, inquit, *turbata est in sermone, & cogitabat qualis tandem esset illa salutatio*. Turbata est, inquit. Non incredulitate aliqua animum feriente atque pulsante, absit; sed cautione magis ob novitatem acclamationis, tamquam visio malum utique videretur omen: ac neque ei quod Zachariæ, accideret, ubi prius in templi penetralibus incredulus fuisset, cum pœna a genitalibus translata organis ad vocalia, elingui silentio sterilitatem pristinam commutavit. Immo velut omni culpa vacans, atque ab omni viri congressione & consuetudine libera, ac cælestium rerum immotæ contemplationi solita defigere animum, D incussam a salutatione turbationem ejusmodi mente suscepit. Par enim erat, decebatque, ut velut meticulosior ac quasi responsionis inops confestim quidem dubia hæret; tumque accedente prius ratione, sermonem discernens ac judicans, non temere, ut sic dicam, leviusque ac inconsideratius aures loquenti accommodaret. Quamobrem sapienter admodum annotavit Evangelista, dicens: *Illa autem cogitabat*: pro mundæ mentis velut tribunali probans ac examinans quod cogitaret, ut ne quod diceretur sibi temere arriperet. *Qualis* inquiens *esset ista salutatio*. Nam fit vero simile, cum esse ingenua, ac Davidis filia, haud fuisse ignaram eorum quæ scri- E pturis sacris enarrata habentur: ut cogitationes suas statim converterit ad primæ parentis lapsum, secum animo volvens deceptionis casum, ac reliqua hujus generis veterum historiarum monumentis prodita. Non immerito igitur Evangelista cogitabundam scripsit: sed eo posuit, ut & sagacitatem quantam haberet, & stabilem ac firmam scientiam nihilque velut vagam & errantem, ostenderet. Nondum enim honesti judicio ad rationis & judicii metam probato, haud conveniebat ceu ratam salutationem habere.

Ceterum quia eam animi turbationem supprimere studebat, minime quidem locuta est; sed solo

[a] Luc. I. 29.

1. Scribe τῆς.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

τῷ σχήματι μικρὸν ὅσον ὑπενδοιάσασα, διεδείκνυ τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, τὸ τοῦ ἤθους εὐσταθὲς, ἀντὶ φωνῆς ὑποστήσασα. ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος λέγουσα. μὴ μόνη γυναικῶν ἐγὼ καινοτομήσω τὴν φύσιν; μὴ μόνον ἐμὲ δυνατὸν κυοφορῆσαι καρπὸν μὴ συνελθοῦσαν ἀνδρί; ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. τίς ὁ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ πόθεν εἰσελθὼν εἰσκεκόμικε ταύτην; ἄνθρωπον λογίσομαι τὸν φθεγγόμενον; ἀλλ' ὡς ἀσώματος φαίνεται. ἄγγελον αὐτὸν νομίσω; ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φθέγγεται. τί τὸ ὁρώμενον ἀγνοῶ, καὶ πρὸς τὸ λαλούμενον ἀπορῶ. τί οὖν ὁ Γαβριήλ; ὡς μόνον ᾔσθετο τῆς κόρης τὸν τάραχον, πρὸς μηδὲν ὅλως διανοηθεὶς, αὐτίκα φωνὴν ἐπαφίησι, καί φησι· μὴ φοβοῦ Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. (B) πρότερον αὐτῆς τὸν φόβον διέστειλεν, εἶθ' οὕτως πρὸς τὸ θαῤῥεῖν διανέστησε. μὴ φοβοῦ, λέγων, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, ἣν ἀπώλεσεν Εὔα. χάριν εἰπὼν, ἔλυσε τὸ τῆς γνώμης ἀμφίβολον, καὶ τὸ δόξαν εἶναι τέως [1] ἀμφίβολον. διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ, εὗρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, πιθανῶς ἐξεκρούσατο τῆς παρθένου τὸν φόβον. μὴ φοβοῦ Μαριάμ. οὐκ ἀπατηλὸς ὁ τρόπος· οὐ πλανῆσαί σε ἥκω· οὐ πάλιν συρίζων ὄφις λαλεῖ· οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι. ἐκ τῶν ὑψίστων ἦλθόν σοι κομίζων τὸ εὐαγγέλιον· καὶ οὐχ ἁπλῶς εὐαγγέλιον, ἀλλὰ χαρᾶς εὐαγγέλιον. μὴ φοβοῦ Μαριάμ· οὐ χλεύης ὁ ἀσπασμὸς, οὐ λύπης τὸ μήνυμα.

(C) Ὁ κύριος μετὰ σοῦ. ὁ τῆς χαρᾶς ἁπάσης δοτὴρ, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήρ. μετὰ σοῦ, ὁ τῶν πατρικῶν κόλπων μὴ χωρισθεὶς, ἐν δὲ τῇ μήτρᾳ τῇ σῇ συλληφθείς. κεχαριτωμένην σε εἶπον, ἵνα τὴν χαρὰν τοῦ ἐν σοὶ μυστηρίου μηνύσω. κεχαριτωμένην σε εἶπον, ὡς αὐτὴν ὅλην τὴν χαρὰν δεξαμένην ἐν μήτρᾳ σου, καὶ στολὴν ὄντως χαριτωθεῖσαν τῇ τῶν θείων χαρισμάτων λαμπρότητι. ὁ κύριος μετὰ σοῦ προσεφώνησα, ἵνα τὴν ἐξουσίαν τοῦ προδραμόντος ἐν σοὶ καταμηνύσω. κύριος γὰρ καὶ Θεὸς ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης αὐτός ἐστι, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατὴρ, καί σου τῆς παρθένου υἱὸς, καὶ πάντων σωτήρ. (D) ὁ κύριος μετὰ σοῦ· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια μετὰ σοῦ. κύριος μὲν τοῦ νόμου, τῆς δὲ χάριτος πατὴρ, καὶ τῆς ἀληθείας πηγή. μὴ φοβοῦ Μαριάμ· ὁ κύριος μετὰ σοῦ. ὁ πάσης κυρείας ἐξουσιάρχης· ὁ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων υἱὸς, ὁ ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς, καὶ ἐν χρόνῳ ἐκ σοῦ σαρκωθείς· ὁ ἄνω ὅλος σὺν αὐτῷ ἐγκόλπιος, κάτω ὅλος μετὰ σοῦ ἐγγάστριος. αὐτός ἐστι μετὰ σοῦ, καὶ ἐν σοί. προφθάσας γὰρ εἰσεπήδησε, καὶ τὴν σὴν ὑπέδυ νηδὺν, καὶ γέγονεν ἐν σοὶ χωρητὸς, ὁ κατὰ φύσιν ἀχώρητος. μὴ φοβοῦ Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. χάριν, ἣν οὐκ ἐδέξατο Σάῤῥα, ἣν οὐκ ἔγνω Ῥεβέκκα, καὶ Ῥαχὴλ οὐκ ἐγνώρισεν. εὗρες χάριν, (E) ἧς ἡ ἐξάκουστος οὐκ ἠξίωται Ἄννα, οὔτε Φενάννα, ἡ ταύτης ἀντίθετος. ὅσον, αἱ μὲν ἐξ ἀτέκνων μητέρες πεφήνασι, συναποβαλοῦσαι τῇ παρθενίᾳ τὴν στείρωσιν· σὺ δὲ μετὰ τοῦ εἶναι μήτηρ, καὶ τὸ παρθενεύειν ἀναφαίρετον ἕξεις. μὴ τοίνυν φοβοῦ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. χάριν, ἣν οὐδεὶς εὗρε τῶν ἀπ' αἰῶνος, ὡς σύ. καὶ τίς ἂν γένοιτο χάρις τοιαύτη παρὰ Θεοῦ τὸ ἐξαίρετον ἔχουσα;

Εὗρες τοίνυν χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. βαβαὶ τοῦ θαύματος. πρώ-

A habitu modicum aliquantulum fubdubitabunda, quo effet animi ftatu oftendebat, morum compofitione vocis loco fuffecta. *Qualis effe ifta falutatio.* Velut diceret: Num fola ego inter mulieres novum naturæ modum inducam? Mene folam poffibile eft fructum utero geftare, nulli viro congreffam? *Qualis effet ifta falutatio.* Quis ille aut unde ingreffus, qui id mihi nuncii attulit? Num hominem putabo eum qui loquitur? Verum apparet tamquam vacans corpore. Angelum cenfebo? Verum loquitur inftar hominis. Quid fit quod videam ignoro, & ad auditum fermonem hæfito. Quid ergo Gabriel? Quum primum puellam turbatam fenfiffet, ad nihil aliud refpiciens animo, ftatim B emittit vocem, & ait: [a] *Ne timeas Maria, invenifti enim gratiam apud Deum.* Prius timorem repreffit, tumque ad fiduciam excitavit: *Ne timeas*, inquiens; *invenifti enim gratiam apud Deum:* nimirum gratiam quam Eva amiferat. Dicendo *gratiam*, folvit quicquid fententia videbatur habere ambiguum, quodque hactenus vifum erat infidiofum. Adjectione illa, *Invenifti gratiam apud Deum*, omnem virgini metum diferte excuffit. *Ne timeas Maria.* Non funt fraudulenti mores, non veni fallendi animo, non jam ferpens fibilans loquitur, non tibi terrenus nuncius adfum. De altiffimis veni, lætum tibi apportans nuncium; nec quovis modo lætum nuncium, fed plenum gaudii C lætum nuncium. *Ne timeas Maria.* Non irrifionis hæc falutatio eft, non triftitiæ annunciatio.

[b] *Dominus tecum*: qui totius gaudii largitor eft, & mundi totius Salvator. Tecum eft, qui a finu paterno non fuit feparatus, & in tuo utero fuit conceptus. Gratiofam te appellavi, ut exhibiti in te facramenti gaudium fignificarem. Gratiofam te dixi, velut quæ ipfam totam gratiam utero fufceperis, ftolamque divinorum fplendore charifmatum vere gratiofam. Acclamavi, *Dominus tecum*: ut ejus potentiam fignificarem, qui in te præcucurrit. Is enim Dominus eft & *Deus potens, princeps pacis, & fæculi futuri pater*, tuufque virginis filius, & univerforum Salvator. *Dominus tecum*: gratia D & veritas tecum: legis quidem Dominus; gratiæ vero Pater; ac fons veritatis. *Ne timeas Maria: Dominus tecum.* Is inquam, qui omnis dominationis poteftatem habet: patris luminum filius, ex ipfo ab æterno genitus, ac in tempore ex te carne natus. Qui totus fuperne in finu patris, totufque inferne in tuo utero eft. Ille ipfe tecum & in te eft. Præoccupans enim infiliit, ac ingreffus tuum uterum, in te locum qui caperet invenit, qui per naturam loco capi non poteft. *Ne timeas Maria, invenifti enim gratiam apud Deum.* Gratia inquam, quam Sara non accepit, quam non cognovit Rebecca, quam Rachel nefcivit. *Invenifti gratiam*; quam nec celebris illa Anna, nec E ejus adverfaria Phenenna confequi meruit. Nam hæ quidem, ex fterilibus factæ funt matres, virginitate una cum orbitate amiffa: tu autem ut mater fis, virginitate tamen frueris femper illæfa. *Ne timeas ergo, invenifti enim gratiam apud Deum.* Gratiam invenifti, quam nullus a fæculo, ficut tu, invenit. Quæ enim ejufmodi a Deo eximia gratia fit?

Invenifti itaque gratiam apud Deum: [c] *Et ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jefum.* Papæ miraculum! Primæ ei quæ-

[a] Luc. I. 30. [b] Ibid. ℣. 28. [c] Ibid. ℣. 31.

1. Forte ἐπίβουλον.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τὸν αὐτῇ τὸ τῆς ἀπορίας ἐπελύσατο πρόβλημα, εἶθ' οὕτως τὸν τῆς ἑρμηνείας συνεισήγαγε λόγον. καὶ ὅρα πόσα ἐν ὀλίγῳ ποιεῖ. καταστέλλει τὸν φόβον, προμηνύει τὴν χάριν, ἑρμηνεύει τὴν κύησιν, προφητεύει τὸν τόκον, ὀνοματογραφεῖ τοῦ τικτομένου τὴν κλῆσιν. οὐχ ἵσταται δὲ μέχρι τούτων ὁ λόγος αὐτῷ· ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας παραδειχθῇ τοῦ κυήματος, ἐπήγαγεν αὐτίκα· οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. εἶδες ὅπως τῆς παρθένου παρυφείλετο τὸν φόβον; εἶδες εἰς ὅσον αὐτῆς τὴν ψυχὴν παρεθάρρυνεν; υἱὸν γὰρ εἰπὼν ὑψίστου, καὶ πατέρα τοῦ τεχθησομένου τὸν Δαβὶδ ὀνομάσας, ἐπτέρωσεν αὐτῆς ὅλον παραχρῆμα τὸν νοῦν, ὡς δηλοῖ τὰ ἑπόμενα. καὶ ὅρα τῆς παρθένου τὴν σύνεσιν. ὡς γὰρ ταῦτα ἐπύθετο, καὶ τῆς καθ' ὑπεροχὴν τοῦ θείου θελήματος ἐξουσίας ἔγνω τὸ ἄτρεπτον, ἔφη πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ξένα μοί φησιν, ὑπισχνῇ, ὑπερβαίνοντα τὴν φύσιν ἐπαγγέλλῃ. ἄπειρος τυγχάνω γάμου· μεμνήστευμαι γάρ, ἀλλ' οὐ νενύμφευμαι. μνηστῆρα μόνον, ἀλλ' οὐκ ἄνδρα τὸν Ἰωσὴφ ἐπίσταμαι. σύνοικος ὁ μνήστωρ, ἀλλ' οὐ σύνευνος. ἄσπορος ἡ γαστήρ, ἀλλ' οὐκ ἀρόσιμος. πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; μὴ γὰρ ἐμὲ μόνην ἡ φύσις, φησί, μητέρα δείξει γάμου χωρίς; μὴ μόνη παρὰ τὴν φύσιν ἐγώ, ξένην τῇ φύσει γέννησιν συνεισάξω; οὐ προέβη γάμος, οὐ πεῖραν ἔσχον ἀνδρός. οὐ γὰρ ἔγνων τὸν Ἰωσήφ· φύλαξ, οὐκ ἀνὴρ ἐγνωρίσθη μοι, καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο;

Ἀποκρίνεται ταχὺ Γαβριήλ, καὶ τὸ παχὺ τῆς πεύσεως τῷ ὕψει τῆς ἀντιφράσεως ἀπολεπτύνει, καί φησι· τί τοιαῦτα λέγεις, ὦ πανολβία; τί τοιαῦτα προβάλλῃ ῥήματα; ἐγὼ οὐρανόθεν ἦλθον, κομίζων σοι τὸ καινοπρεπὲς τῆς συλλήψεως. οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εἰπών, καὶ σύ, πῶς ἔσται μοι τοῦτο, διαπορεῖς; ἐγὼ τὸν τὴν ἐμὴν προφθάσαντα παρουσίαν εἰς τὴν σὴν κοιλίαν εὐαγγελίζομαί σοι, καὶ σὺ περὶ ἀνδρὸς διαλέγῃ μοι, καὶ τῆς κάτω γεννήσεως, καὶ λέγεις, πῶς ἔσται σοι; ἐννόησον, πῶς ἡ ῥάβδος ἐξήνθησε· πῶς ἡ πέτρα τὸ ὕδωρ ἀπέτεκε, πόθεν ἐγκυμονήσασα· πῶς τὸ τῆς βάτου πῦρ ὑπεισῆλθεν ἐν τῇ θάμνῳ, μὴ φλέξαν αὐτήν. εἰ τούτοις μὴ ἀπιστεῖς, μηδὲ ἐμοὶ ἀπίστει. ὁ γὰρ ταῦτα κἀκεῖνα ποιῶν, εἷς ἐστιν, ὁ ἐν γαστρί σου φερόμενος. ξένῳ τοίνυν παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ, τοῦ ἐν σοὶ κυηθέντος γενήσῃ τροφός. οὐχ ὡς Ἐλισάβετ, οὐχ ὡς Ἄννα ἡ σὲ τεκοῦσα. ἐκεῖναι γὰρ ἐνσπερματωθεῖσαι γεγόνασι μητέρες, σὺ δὲ ἄνανδρος παιδοποιήσεις τὸν ἄσπορον εἰσοικισθέντα σοι. καὶ εἰ τὸν τρόπον ἐπιζητοίης, καὶ τοῦτόν σοι λέξω σαφῶς.

Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σε. οὐ γὰρ ἐκ θελήματος σαρκὸς ὁ τικτόμενος ἔσται. οὐ μεσιτεύσει σαρκὸς ἡδονὴ μητρὸς Θεοῦ τοκετῷ· τῶν γὰρ τῆς φύσεως ὅρων ὑπερανέστηκε. καὶ εἰ τοῦ κατὰ φύσιν παντελῶς ἐστέρηται, τὸν γοῦν ὑπερφυᾶ λόγον ἐπικρατέστερον τοῦ κατὰ φύσιν [2] σχόντα. οὐκ οὖν πάθος περὶ τὴν κάτω κύησιν, ὅ, τι ἔχει συνεί, μηδὲ περὶ τὴν ἄνω γέννησιν ἐπηκολούθησε. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψί-

A stionis dubium solvit, tum vero sermonis expositionem adjecit. Ac vide quanta brevi peragat. Pellit timorem, prænunciat gratiam, declarat conceptum, partum vaticinatur, nasciturae prolis nomen præscribit. Nec vero finem heic verborum facit; sed ut magnitudo quoque potentiæ infantis ostendatur, statim addidit: [a] *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit super domum Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Vides qualiter virgini ademerit metum? Vides quanta ejus animum fiducia auxerit? Vocans enim Altissimi filium, ac Davidem nominans pueri patrem, statim totam ejus mentem erexit,
B quemadmodum declaratur sequentibus. Vide autem virginis prudentiam. Ut enim hæc audivit, summamque divinæ voluntatis ac decreti immobilitatem cognovit; [b] *Ait ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Rem mihi novam, inquit, polliceris. Ea mihi annuncias, quæ superant naturam. Nuptias ego nullas experta sum: desponsata enim sum, at minime viro collata. Sponsum tantum, non virum Josephum cognosco. Contubernalis procus, at non eodem mecum cubili. [1] Uterus genitale semen nescit, sed est incultus. *Quomodo erit istud, quoniam virum non cognosco?* Num enim, inquit, me solam natura matrem sine nuptiis exhibebit? An sola ego præter
C naturam, incognitum naturæ partus modum inducam? Non sunt peractæ nuptiæ: non sum experta virum; nec enim cognovi Josephum. Custodem cognovi, non virum: *Quomodo* ergo *fiet istud?*

Respondet protinus Gabriel, & interrogationis crassitiem, contrariæ responsionis subtilitate extenuat, dicens: Quid, o beatissima, hæc dicis? Quid talia fundis verba? Cælitus ego adveni, novum tibi conceptionis modum annuncians. Non terrenus tibi loquor. Dixi, *Dominus tecum*: tu vero; *Quomodo fiet istud*, ceu ambigendo opponis? Hunc tibi ego annuncio, qui meam præsentiam
D suo in tuum uterum illapsu occupavit. Tu vero mihi de viro, ac ceu terreno partu differis, aisque: *Quomodo fiet istud?* Quomodo fiet? Cogita quomodo virga floruit: quomodo petra, & quo fœta ceu partu, aquam edidit: quomodo ignis rubi arbusta pervasit, nec tamen rubum combussit. Quæ illis habeas fidem, ne mihi eam abrogaveris. Qui enim hæc illaque facit, unus ipse est, quem tu utero gestatura sis. Nova itaque præter naturam lege conceptæ prolis mater eris. Non sicut Elisabet, nec ut Anna quæ te peperit. Illæ enim virili perfusæ semine matres factæ sunt, tu autem sine viri opera eum es editura, qui nullo præjacto semine in te habitavit. Sin vero etiam modum
E ambigis, hunc quoque tibi aperte dicam.

[c] *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non enim ex voluntate viri, nec ex voluntate carnis, quem annuncio nasciturus est. Nulla carnalis voluptas partui illi deiparæ intermedia futura est: naturæ quippe terminos superat. Quod si naturali prorsus ratione est destitutus, fit sane consequens, ut eximiam quamdam & naturali potiorem rationem obtineat. Nulla ergo temporali partu corruptio futura est, qualis semper humano partui comes exsistit, nec vero aliqua æternam nativitatem consecuta est. *Spi-*

[a] Luc. I. 32. 33. [b] Ibid. ỳ. 34. [c] Ibid. ỳ. 35.

1. Clarius sic: *Infœcundus quidem mihi uterus, sedenim non cultus.* 2. Forte ἔχει.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

στου ἐπισκιάσει σε. ὅρα ποῦ τὸ τῆς τριάδος φανεροῦται μυστήριον. πνεῦμα γὰρ ἅγιον εἰπὼν, οὐκ ἄλλο ἢ τὸν παράκλητον ἔφη. δύναμιν δὲ τοῦ ὑψίστου, προφανῶς τὸν υἱὸν ὑπογράφει. τῇ γὰρ τοῦ ὑψίστου φωνῇ, τὸ τοῦ πατρὸς συνεισφέρεται πρόσωπον. τὸ δὲ, ἐπισκιάσει σε, ἐκεῖνο δοκεῖ μοι λέγειν, ὅπερ, οἶμαι, πρότερον Ἀμβακοὺμ διορατικοῖς ὄμμασιν ἐνιδὼν, ὄρος κατάσκιον τὴν παρθένον ἐκάλει· μονονουχὶ τὴν ἐπισκιάσασαν αὐτὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν ὑπογράφων, σκηνοπηγίαν ἄρρητον αὐτουργοῦσαν ἐν αὐτῇ τῷ τῆς ἐνσαρκώσεως λόγῳ, καθ᾽ ὃν ἀχειροτμήτως τὸν ναὸν τοῦ σώματος ἐν τῇ κατὰ τὴν ἔρημον τῶν παθῶν τῆς παρθένου νηδύϊ πάσης προσύλου καθαρευούσης [1] μετασίας καὶ προσπαθείας, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς.

Φησὶ γάρ· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. τὸ γὰρ ἐξ ἁγίου πνεύματος δι᾽ ἁγίου πατρὸς ἀπερινοήτως διαπλασθὲν προαιώνιον βρέφος, δικαίως ἅγιον ἔσται, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, ὡς τοῦ ὑψίστου πεφηνὼς συναΐδιος λόγος. δέδεικται τοίνυν σαφῶς τῇ παρθένῳ, τί καὶ πόθεν, καὶ οἷον τὸ ἐν αὐτῇ κυηθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς, καὶ [2] υἱὸς Θεοῦ ἔσται τὸ τεχθησόμενον. ἵν᾽ οὖν ἐκτυπώτερον αὐτῇ καὶ τρανώτερον διασαφηνίσῃ τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, τῆς Ἐλισάβετ συνεισάγει τὴν κύησιν. ὡσανεὶ λέγων· ὅτι ὁ μήτραν παρ᾽ ἐλπίδα γόνιμον ἐν γήρᾳ δεῖξαι δυνηθεὶς, καὶ παρθένον κυοφόρον ὑπὲρ λόγον δείξει πρόδηλον. διὸ ἐπάγει·

Ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. τούτων ἡ παρθένος ἀκούσασα, μᾶλλον δὲ τῷ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος φωτὶ διαυγασθεῖσα τὸν νοῦν, ἀσμένως τε διατεθεῖσα τῇ θυμηδίᾳ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅλη θυμήρης γέγονε. καὶ οἷον ἡ γραφὴ τὸν Δαβὶδ ὑπογράφει, χαρίεσσα τὴν ψυχὴν μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν ἀνεφάνη, ἅτε ἡσθεῖσα τῷ θαύματι, καὶ τὸν ἀσπασμὸν ἀσμενίσασα. καὶ γὰρ ἦν χαρᾶς ἀφράστου μεστὸν τὸ λαλούμενον. εὐμαρῶς μάλα καὶ λίαν σαφῶς ὁ Γαβριὴλ τὴν παρθένον παρέπεισεν ἀσμενίσαι τὸ θαῦμα, ἐπαγαγὼν τὸ, οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. τί οὖν φησι τὸ εὐαγγέλιον; εἶπε δὲ Μαριάμ· ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. εἶδες σύνεσιν; εἶδες καταστολῆς κοσμίας ὑπερβολήν; ἐπειδὰν ἔγνω μαθοῦσα τοῦ τόκου τὴν σύλληψιν, τοῦ τοκετοῦ τὴν γέννησιν, τίς καὶ τίνος ἔσται υἱὸς, καὶ ὅστις κληθήσεται, καὶ τίνος θρόνου διάδοχος, τίνων τε βασιλεύσει, τέλος, οὐκ ἔξω βασιλείας ὁ τεχθησόμενος, ἀντιχαροποιὸν ἀφῆκε φωνήν· ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. ἐκεῖνο σαφῶς λέγουσα· ἰδοὺ, ἑτοίμη πρόκειμαι, καὶ κωλῦσον οὐδέν· ἡ ψυχὴ πρόθυμος, ἡ γαστὴρ εὔκαιρος· ἀνέπαφος γὰρ, μόνῳ τηρουμένη τῷ πλάσαντι. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· πρὸς ὑπακοὴν εὐπειθὴς, πρὸς δουλείαν [3] εὐτρωμὴς, πρὸς ὑποδοχὴν ἑτοίμη. γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. ἐπειδὴ γὰρ πάντα, φησὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εὖ [τῇ] πως ἀπήγγειλας, ὅλον τὸ πλυόμενον χαρᾶς καὶ δόξης τῆς ἀνωτάτω πεπλήρωται. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. εὖγε τῆς ἀφράστου οἰκονομίας· εὖγε τῆς χάρι-

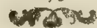
ritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Vide qualiter manifestetur Trinitatis mysterium! Dicendo enim Spiritum sanctum, non alium dixit quam Paracletum. Per virtutem autem Altissimi, aperte Filium innuit. Nam voce hac, *Altissimi*, patris pariter persona infertur. Illud autem, *obumbrabit tibi*; id mihi videtur dicere, quod olim puto perspicacibus oculis intuitus Habacuc, [a] *montem umbrosum* virginem appellavit: vix non suis coloribus pictam exhibens ipsam obumbrantis Spiritus virtutem, quæ ipsa admirabile quodam in ea velut tabernaculum, pro Incarnationis ratione excitaverit: juxta quam, velut in deserto quodam affectionum, mundo illo alienoque ab omni vitiosa terrenorum affectione virginis utero, non manufactum templum illud corporis exstruxit, ut ex sequentibus liquet.

Ait enim; [b] *Ideoque & quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*. Nam qui ex Spiritu sancto per sanctum Patrem incogitabili ratione præternus exsistens formatus est infans, merito sanctus erit, & filius Altissimi vocabitur, velut liquido Altissimi coæternum Verbum exsistens. Clare igitur virgini ostensum est, quidnam & unde, ac quale esset quod in ipsa & ex ipsa conceptum fuisset, quodque nasciturus, Dei filius esset. Quo autem etiamnum manifestius certiusque sermonis ei vim declararet, Elisabetæ quoque conceptionem inducit. Ac si dicat: Qui provecta senectute præter spem omnem, matricem prolificam reddere potuit, utique virginem quoque altiori supra rationem modo gravidam effecturus est. Unde subdit: [c] *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Ubi virgo ista audisset, seu potius inhabitantis Spiritus illustrante lumine animo perspexisset, nunciique jucunditate velut avida atque alacris facta esset, jucunda tota, ipsaque specie gratiosissima reddita est. Ac quemadmodum scriptura Davidem commemorat, gratiosa animo jucundaque, venusto quoque obtutu apparuit: velut nimirum impensius delectata miraculo, & salutatione placite accepta. Revera enim gaudii inenarrabilis plenus sermo erat. Admodum facile ac plane perspicue Gabriel virgini persuasit, ut lubens miraculum amplecteretur, subjuncto illo: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Quid igitur ait Evangelicus sermo? [d] *Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Vidistin' prudentiam? Vidistin' gravis modestiæ excellentiam? Postquam enim de prolis conceptione, deque filii nativitate edocta cognovisset, quisnam inquam, & cujus filius futurus esset, quove esset nomine appellandus, & cujus successurus throno, ac in quo regnaturus, ac denique fore ei assertum regnum; gaudii plenam vocem vicissim respondit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Velut nimirum palam dicat, parata sum, nec est quicquam quod impediat. Est animus alacris, venter opportunus, quippe intactus est, suo integer servatus conditori. *Ecce ancilla Domini*: ad obediendum facilis, ad obsequium sedula, ad susceptionem parata. *Fiat mihi secundum verbum tuum*. Postquam enim omnia, inquit, bene hactenus quantum poterat fieri nunciasti, totum quod geritur, gaudio plenum est ac suprema gloria. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Euge dispensationem admirabilem!

a Habac. III. 3. sec. LXX. b Luc. I. 35. c Ibid. ✝. 37. d Ibid. ✝. 38.

1. Locus corruptus. 2. Forte deest ὅτι 3. Forte εὐτρωμής.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τος· ὑπεράγε τῆς ἀνάρχου καὶ βουλῆς καὶ προγνώσεως. ὄντως πνεῦμα ἅγιον ἐνῴκησε τῇ παρθένῳ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπεσκίασεν αὐτὴν, κατὰ τὴν προωρισμένην βουλὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρόγνωσιν.

Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, φησί. τὸ κελευσθὲν αὐτῷ δῆλον ἀποπληρώσας λειτούργημα. ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, ἀλλ' οὐκ ἀπέστη ὁ κύριος. ὁ μὲν γὰρ ἐμπερίγραπτος, κἂν ἀσώματος· ὁ δὲ ἀπερίγραπτος, κἂν ἐν σώματι, καὶ γαστρὶ παρθένου χωρούμενος. καὶ ὁ μὲν, τὸν ἐρχόμενον προκατήγγειλεν, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ παρθένου κυοφορούμενον· ὁ δὲ, τὴν ἡμετέραν οὐσίαν ἀναλαβὼν, εἰς ἑαυτὸν ἀνεμόρφωσεν, ἀποδοὺς τῇ φύσει τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τὸ πρῶτον ἀξίωμα, ὃ δι' ἀπροσεξίαν τῶν πρωτογόνων ἀπώλεσε. καὶ ἀναγαγὼν, συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A Euge gratiam tantam! Supra modum eugè æternum illud consilium, ac præscientiam! Vere Spiritus sanctus in virgine habitavit, ac virtus Altissimi juxta præfinitum Dei consilium præscientiamque, ei obumbravit.

[a] *Et discessit angelus ab ea*, inquit. Ubi nimirum injunctum ministerium implevisset. Discessit ab ea angelus, Dominus tamen ab ea non recessit. Ille enim quamvis vacet corpore, attamen circumscriptus est ac definitus: hic vero, quamquam in corpore, & virginis inclusus utero, incircumscriptus est. Ac ille quidem, eum qui esset venturus, conceptum ex virgine propter humanam iri salutem prænunciavit; hic vero nostram assumtam
B substantiam in seipso reformavit, restituta naturæ imagine, ac quam primorum parentum segnitie amisisset, pristina dignitate: subvehensque *consedere fecit in cælestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, ac omne nomen quod nominatur in hoc sæculo, & in futuro*. Ipsi gloria, & potestas, & honor, & adoratio, cum æterno Patre, sanctissimoque ac vivifico Spiritu, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

[a] Luc. I. 38.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΤΟΜΗΝ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν ἅγιον Βασίλειον.

ΠΑντα τὰ ὑπὲρ ἡμῶν θεανδρικῶς παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ πεπραγμένα, δοξάζειν ἀγαθὸν καὶ ἐπάρεστον. θαύματος [γὰρ] καὶ ἐκπλήξεως γέμει. καὶ πῶς γὰρ οὐχί; Θεὸς ἀνθρώποις μιγνύμενός τε καὶ γνωριζόμενος, καὶ πάντα ὑπήκοος ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὰ νόμου τελῶν προστάγματα, καὶ πληροῦν ἐπαγγελλόμενος, ἵνα τὰ παρ' αὐτοῦ ἀντιδώσειεν, τὰ πλήρη χάριτος καὶ ἀληθείας. ὃ δὲ θαυμάζειν ὁ παρὼν λόγος δείκνυσι, τοῦτό ἐστι· τὴν μετὰ γέννησιν καὶ ἀλόχευτον τόκου Χριστοῦ πρόοδον, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὀκταήμερον περιτομήν. εἰ γὰρ καὶ ταύτῃ θαυμάτων γέμει, καὶ δοξαζέσθω. καὶ πῶς οὐκ ἔχεται πλείστου ὅσου γε καὶ μεγίστου θαύματος, μὴ ὅτι νόμον πληροῖ μόνον, ἀλλ' ὅτι γε καὶ ἐμοὶ σωτήριον; ἐν κλήσει Θεός· ὁ ἄποσος καὶ ἀσυνείκαστος, ἀνεξερεύνητός τε καὶ ἀνώνυμος, τὸ κατ' ἐμὲ γενόμενος, καὶ δι' ὀνομασίας πάλιν φανερῶς γνωρίζεται. οὐκ ἔστι μόνον υἱὸς τῷ ἰδικωτάτῳ ὀνόματι λεγόμενος· ὥσπερ καὶ πατὴρ διὰ τὸ γεννῆσαι, πατήρ· καὶ πνεῦμα, διὰ τὸ ἐκπορευτῶς ἔχειν, καλεῖται πνεῦμα· ἐπεὶ καὶ τὰ τρία, εἷς Θεός· τὰ ἐν οἷς θεότης. ἀλλὰ καὶ υἱὸς προσηγόρευται, ὁ υἱὸς παρθένου ἀψευδῶς εἶναι πιστευόμενος. κἀντεῦθεν τὸ πλεῖστον ληπτὸς, καὶ προσιτὸς καταφαίνεται. καὶ ὁ δραπέτης ἐγὼ, θύραν σωτηρίας ἀνεῳγμένην εὑρὼν, τῷ δεσπότῃ καὶ κτίστῃ θαρσαλέως προσέρχομαι. καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς τῷ εὐαγγελικῷ καθιστορῶν ῥητῷ, οὕτω φησί.

Καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, οἱ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεὲμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες· καὶ εὗρον τὴν Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. ἰδόντες δὲ ἐγνώρισαν [περὶ τοῦ ῥήματος, τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς] περὶ τοῦ παιδίου [τούτου] καὶ

IN CIRCUMCISIONEM Domini nostri Jesu Christi, & in sanctum Basilium.

BOnum est ac jucundum, ut pro nobis gesta omnia divina-virili ratione a Salvatore nostro Christo, laudibus celebremus. Quippe sunt miraculi ac stuporis plena. Quei enim minime fuerint? Deus commixtus factusque notus hominibus, ac omnia sustinens qua homo, legisque consummans mandata ac impletionem ejus scitorum profitens, ut sua vicissim plena illa gratia & veritate tribuat. Quod porro præsens oratio admirationi habendum proponit, hoc est: nempe post Christi
D nativitatem partumque sine viri semine ac virginalem, carnis ejus die octava Circumcisio. Nam cum & ipsa miraculo plena sit, plane etiam fuerit præconio celebranda. Quei vero non multa maximaque dignum admiratione videatur, ut non tantum impleat legem, sed ut & mihi impleat ad salutem? Cognomen Deus accipit. Qui est molis expers & incomparabilis, qui imperscrutabilis innominabilisque, homo factus, palam iterum indito nomine declaratur. Non tantum propriissimo nomine dicitur Filius; quemadmodum & Pater, eo quod genuit, Pater dicitur: & Spiritus, quod fit processione, Spiritus appellatur; quippe sunt illa tria unus Deus; tria inquam, in quibus est
E deitas. Sed & filius nuncupatur, velut qui vere credatur virginis filius. Quo fit, ut maximam partem comprehensibilis appareat ac mitis. Porro fugitivus ego, salutis portam apertam inveniens, ad Dominum & creatorem audenter accedo. Hoc autem Lucas evangelico sermone enarrans sic ait.

[a] *Et factum est, ut discesserunt ab eis angeli in cælum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Joseph & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt, mirati sunt,*

[a] Luc. II. 15-21.

A πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. ἡ δὲ Μαρία, πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτὸν, ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς· τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ. Μέγας ὁ Λουκᾶς, καὶ μεγάλων ἡμῖν μυστηρίων ἐξηγητής. ἀληθῶς Παύλου τὸ παρ' αὐτοῦ εὐαγγέλιον. τοῦτο γὰρ καὶ καυχώμενος ἀπεμφαίνει, λέγων· κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου. εἰ γὰρ ἂν μὴ τὸ παρὸν εὐαγγέλιον κατηκριβολογούμεθα, πῶς ἂν διεβεβαιώθημεν τό, ὅπως ἡ παρθένος εὐηγγε- B λίσθη; καὶ Ἰωάννης ἐτέχθη; καὶ ἐναπόγραφος ὁ σωτὴρ γέγονε; καὶ ἐν σπηλαίῳ γεγέννηται; καὶ ποιμένες εὐηγγελίσθησαν; καὶ παρ' ἀγγέλοις τό, δόξα ἐν ὑψίστοις, ἐῤῥέθη, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. ἧς εἰρήνης σημεῖον ἡ ἐπὶ Αὐγούστου γέγονεν ἀπογραφή. πῶς τε Συμεὼν εὐηγγελίσατο, καὶ Ἄννα ἀνθωμολογήσατο; καὶ ἀπὸ Ἰωσὴφ ἤτοι τοῦ μνήστορος Μαρίας, διὰ τὸ ἀγχιστεῦον τῆς συγγενείας, ὡς ἐκ δύο ἀδελφῶν κατταγόμενον, τοῦ τε Μελχὶ καὶ τοῦ Πάνθηρος[1], ἐξ ὧν Καρπανθὴρ, πατὴρ Ἰωακεὶμ, ἐξ οὗ ἡ Θεοτόκος. ἀπὸ γὰρ Μελχὶ, πάλιν γεννᾶται Ἠλὶ, ἐκ τῆς Ματθὰν γυναικὸς, μετὰ χηρείαν γημάσης τῷ Μελχί· προεῖχεν δὲ υἱὸν τὸν Ἰακὼβ, ἐξ οὗ Ἰωσὴφ ὁ μνήστωρ· ὁ μὲν κατὰ φύσιν υἱὸς τοῦ C Ἰακὼβ, κατὰ νόμον δὲ τοῦ Ἠλί. ἄπαις γὰρ τελευτήσας, νόμου ἀνάγκῃ ἐκ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς, ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἀδελφὸς ἀπὸ μητρὸς, ἀνέστησεν σπέρμα· ὡς ἐντεῦθεν μέχρι τῆς Ἀδὰμ καθαριζόμενος συγγενείας, καί φησι κατὰ τὸ ἄχρονον αὐτοῦ τῆς γεννήσεως, τό, Θεόν· τοῦ Θεοῦ. ἄλλα τε πλεῖστα τὰ μέχρι πάθους. τὰ περὶ Ἡρώδου καὶ Πιλάτου, καὶ τῶν δύο λῃστῶν, καὶ μεθ' ἕτερα, ἃ τοῖς λοιποῖς σεσίγηται εὐαγγελισταῖς.

Τί δ' αὐτὸ βούλεται λέγειν· τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ· αὐτὸς προσαποδώσει, λέγοντα τὸν ἄγγελον παριστῶν πρὸς τὴν Μαρίαν· τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦ- D το καὶ ὁ Ματθαῖος, εἰς τὰ περὶ τῆς ἀπιστίας Ἰωσὴφ, τοῦ ἀγγελικοῦ ὀνείρατος ὄψει πιστούμενον διαβεβαιοῦται, γράφων· μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσὴφ, πρὶν εἰσελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἠβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἀνεφάνη αὐτῷ, λέγων· Ἰωσὴφ υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. τέξεται δὲ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. ὃς καὶ ἐπιφέρει λέγων· E τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου [διὰ τοῦ προφήτου] λέγοντος· δηλονότι Ἡσαΐου· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ [2] Ἰησοῦν· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. βλέπεις ἰσαρίθμους εὐαγγελιστοῦ καὶ προφήτου ῥήσεις; μεθερμηνευόμενον γὰρ, τὸ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, ὅ ἐστι σωτηρία λαοῦ· τό, μετὰ δούλων δεσπότην ἐμφιλοχωρεῖν. συνεπᾴδεται τῇ ἀγγελικῇ τὸ Ἰησοῦς φωνῇ. Ἰησοῦς γὰρ ἑρμηνεύεται, ὡς σωτηριωδῶς πάντα δι' οἰκονομίαν συμπαθῶς ἐργασάμενος. τοῦτό μοι

A *de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus quæ audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos. Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur ipse; vocatum est nomen ejus, Jesus: quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur.* Magnus est Lucas, & magna nobis sacramenta enarrat. Vere Paulli est, quod conscripsit Evangelium. Hoc enim & ipse glorians declarat, dicens: [a] *Secundum Evangelium meum.* Nisi enim Evangelium hoc diligenter essemus docti, qua certa ratione scivissemus, ut Virgo faustum nuncium Angelo salutan- B te accepisset? ut Joannes sit partu editus? ut Salvator adcensitus? ut natus in spelunca? ut pastores evangelizati? utque dictum sit ab Angelis, *Gloria in altissimis: & in terra pax?* cujus pacis signum, facta illa sub Augusto descriptio ac census fuit. Item ut Symeon evangelizaverit, Annaque vicissim confessa sit? ut is etiam ex Joseph, sponso nimirum Mariæ, propter consanguinitatis necessitudinem, tamquam ex duobus fratribus nempe Melchi & [1] Pantheris descenderit, ex quibus Karpanther, pater Joacim, ex quo Deipara? Rursus enim ex Melchi nascitur Heli, ex uxore Mathani quæ vidua nupsit Melchi. Habuit autem filium Jacob, de quo ortus est Joseph Mariæ spon- C sus: natura quidem filius Jacob, juxta autem legem, Heli. Cum enim is sine prole diem clausisset, ejus germanus ex matre, fratri suscitavit semen: ut qui inde ad usque Adamum puram ejus deducens cognationem, etiam illud juxta æternam nativitatem addit; Deus: [b] *qui fuit Dei.* Alia item plurima usque ad passionem. Similiter quæ ad Herodem & Pilatum, ac latrones spectant, ac deinceps alia ab Evangelistis aliis silentio prætermissa.

Quid vero illud significat: *Quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur?* Ipse abunde exponit, angelum repræsentans in hæc verba Mariam alloquentem: [c] *Paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & filius* D *Altissimi vocabitur.* Hoc porro ipsum etiam Matthæus, ubi diffidentiam Joseph enarrat, angelo in somnis apparente confirmatum adstruit, scribens: [d] *Cum esset desponsata mater ejus Maria Josepho, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. Joseph autem vir ejus cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante; ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* [e] Qui & subdit dicens: *Hoc autem* E *totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem,* nempe per Isaiam: *Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod interpreteris, Nobiscum Deus.* Vides, ut Evangelistæ Prophetæque sententia paribus velut numeris decurrat? Illud enim *quod, Nobiscum Deus intepreteris;* quæ est populi salus; Domini est cum servis amica inhabitatio. Voci angelicæ consonat nomen illud Jesus. Quippe Jesum interpreteris, qui misericordi dispensatione ad salutem omnia operetur. Hæc mihi opportuni temporis largitio est, & quod diei

a Rom. XVI. 25. b Luc. III. 38. c Luc. I. 31. 32. d Matth. I. 18-21. e Ibid. ℣℣. 22. 23.

1. Confer Damascenum 4. *fid. c.* 15. Eusebium l. I. c. 7. & Buxtorf. Lex. Thalm. pag. 1755. 2. Scribe Ἐμμανουήλ.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ὁ καιρὸς δίδωσι, καὶ ἡ τῆς ἡμέρας δύναμις ἐργάζεται, χάριν μοι προσανατέλλουσα χάριτι, καὶ γνώσει γνῶσιν συνάπτουσα, καὶ λαμπρότητι συναναστράπτουσα χαριστήριον ἔλλαμψιν. καὶ ὅτι μὲν ἐτέχθη, προεόρτασα· καὶ τὸ τεχθὲν ἀπορρήτως ἐπίσταμαι· καὶ τὴν τεκοῦσαν ἀσπόρως γινώσκω.

Ἀλλὰ τῷ τεχθέντι, ἐμοὶ προσιτέον; φοβοῦμαι καὶ δειλιῶ τῷ ἀνεξερευνήτως προαχθέντι ἀπροσηγόρως προσαχθῆναι. ἔτι εἰμὶ ἐν ἀπορίᾳ, καὶ ὁ πλανήτης τὸν δεσπότην ὡς φοβερὸν ἀπὸ φυγῆς ἔχων, ἀποκρύβομαι. καὶ πόθεν τοῦ τοιούτου φόβου λυθήσομαι; ἡ τῆς ἡμέρας δηλώσει ἐνέργεια, τὸν κατ' ἐμὲ, ὡς ἐμὲ κλήσει προσκαλούμενον διαγράφουσα. καὶ τίς ἡ κλῆσις; Ἰησοῦς· ὃ ἑρμηνεύεται σωτηρία, καθὰ τὸ Ἐμμανουὴλ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. ὅ ἐστι Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους καταλλαγὴ καὶ οἰκείωσις, καθὼς Ἰησοῦς σωτὴρ κέκληται. τοῦτο καὶ ποιμένες εὐηγγελίσθησαν πρότερον. καὶ οὐκ ἂν τῷ βρέφει προσέψαυσαν, εἰ μὴ τῇ κλήσει προδυσωπηθέντες, τῷ ὁμοίῳ θαῤῥοῦντες ἀψύχως προσέδραμον. καὶ τί γάρ φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος; μὴ φοβεῖσθε. καὶ ὁ φόβος ποῖος; ἅμα τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐπιστασίᾳ τοῦ ἀγγέλου, δόξα Θεοῦ περιέλαμψεν αὐτοὺς, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. ὅθεν θαῤῥύνων αὐτοὺς, τὸ μὴ φοβεῖν ἐπάγει, καὶ τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχθέντος λύει τὸν φόβον. ἰδοὺ γάρ, φησιν, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ. ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαβίδ. τί λέγεις ἄγγελε; τοσαύτης τὸ Ἰησοῦ προσαγόρευμα περιέχεται δυνάμεως; ναί, φησι· τὸ γὰρ Ἰησοῦς, σωτὴρ ἑρμηνεύεται, ὅς ἐστι Χριστὸς κύριος· Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· ὁ αὐτὸς ἐξουσιαστὴς καὶ οἰκτίρμων. διὰ τοῦτο καὶ ποιμέσι τὸ θαῤῥεῖν παρεγγυήσας· καὶ κληθῆναι τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῷ Ἰωσὴφ κελεύσας, πᾶσιν ἀνθρώποις προσιτὸν ὑποφαίνεσθαι πεποίηκα. φύσει παρὰ τοῦ τικτομένου ἐκελεύσθην ὡς σὺν ἐπαγομένοις ἐπάγειν τοῖς ῥήμασιν· ἐπεὶ οὐκ ἂν Ἰωσὴφ ἀφόβως καὶ ποθεινῶς τῇ μητρὶ τοῦ βρέφους παρείπετο, εἰ μὴ ὡς ἄνδρα γυναικὶ προσέχειν ἐκέλευον· οὕτω καὶ ποιμέσι, δεσπότῃ ὡς εὐεργέτῃ καὶ κυρίῳ προσδραμεῖσθαι [1] πεποίηκα, καὶ Ἰησοῦν τῇ ὀγδοάδι περιτομῇ, οἷς τελῶν ὁ γεννηθεὶς, εὐδοκίᾳ προσκληθῆναι ἐπιστωσάμην. ἵνα φύσει ὡς πρὸς ὑμᾶς συνουσιωμένῳ θαῤῥοῦντες, προστρέχειν κατατολμήσητε. τοσαύτην τε πρὸς ὑμᾶς τὴν συγκατάβασιν αὐτοῦ γνωριούμενοι, τὴν τῆς ἡμέρας χάριν δοξάζετε.

Τί βούλεται ἡ ὀγδοάδος περιτομὴ καὶ ἕτερα δηλοῦν, καὶ δὴ γνωριοῦμεν. καὶ ἡ ὀγδοὰς, ἑβδομάδος συμπλήρωσις, καὶ ἀρχὴ μέλλοντος. ἡ ἑβδομὰς συμπληροῖ τὸ βρέφος, καὶ ἡ ὀγδοὰς τελειοῖ, καὶ δι' ὀνόματος τοῖς τελείοις καταλογίζεται. ἡ ὀγδοὰς ἀρχὴ μεθηλικιώσεως, καὶ τὸ δι' ἑβδοματικοῦ χρόνου καταρτισθὲν βρέφος, εἰς παῖδας διὰ μαθημάτων καταλογιεῖται. ἡ ὀγδοὰς πάντα τὰ νηπιώδη διαλλάττει, καὶ ὀδόντας, καὶ ῥύμη· καὶ στερεοῖ ἐν ἐδωδῇ, καὶ φωνῇ, καὶ νοερότητι. ἡ ἑβδομὰς αὔξησιν εἰσάγει, ἡ δὲ ὀγδοὰς τελειότητα. ἡ περιτομὴ πάλιν ἐπείσακτος γέγονε μετὰ τῆς πρότερον ὀνομασίας, τῇ ὀγδόῃ τοῦ βρέφους ἐπιδοθεῖσα. καὶ οὐκ ἀσκόπως. εἰδώλοις γὰρ ἀπὸ Θαρὰ πατρὸς Ἀβραὰμ μελλούσης τῆς φύσεως καταφύρεσθαι, ἔδει ἀπ' Ἀβραὰμ

A operatur virtus, gratiæ accessionem late ad gratiam afferens, ac scientiam scientiæ connectens, junctamque splendori claritatem ad grati animi exhibitionem illucere faciens. Ac natum quidem jam celebravi: quodque arcano modo partu editum fuit, novi; nec eam quæ nullo suscepto semine, ac virgo peperit, ignoro.

Enimvero, ad eum accedam qui est natus? Timeo paveoque velut amicioris colloquii specie eum adire, qui imperscrutabili modo in lucem editus est. Adhuc consilii anceps hæreo, ac ceu erro cui a fuga dominus terrorem incutiat, abscondor. Qua vero ratione timore ejusmodi absolvar? Diei ho- B diernæ declarabit virtus, eum qui hominis mecum induit naturam, pro hominis mecum ratione nominis appellatione auctum describens. Quinam vero vocatur? Jesus: quod salutem interpreteris, quemadmodum illud Emmanuel, *Nobiscum Deus*. Hæc Dei cum hominibus reconciliatio est & inita societas, uti Jesus Salvator vocatus est. Hoc *& pastores fausti nuncii antea acceperunt: ac neque ausi essent propius ad infantem accedere & contrectare, nisi provocante nomine, concepta a similitudine fiducia, ad accessum animos addidisset. Quid enim ad eos angelus? [a] *Nolite timere*. Quantus vero hic timor? Mox ut angelus stetit juxta illos, [b] *claritas Dei circumfulsit illos, & timue-* C *runt timore magno*. Unde & confortans eos, ut ne timeant adjungit, editique pueri nuncupatione metum solvit. [c] *Ecce enim*, inquit, *evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David*. Quid ais angele? Vimne tantam illa Jesu appellatio habet? Plane, inquit. Jesus Salvatorem significat, *qui est Christus Dominus*; Deus & homo; ipse idem potens & misericors. Idcirco etiam pastores ad fiduciam hortatus sum, jubensque Joseph ut die octava nomen inderet, feci ut ad eum facilis omnibus accessus sit. * Jussit puer natus, ut cum adstringen- D te natura inductis verbis inducerem. Nam neque Joseph sine metu amanterque Infantis matri comes adhæsisset, nisi jussissem ut tamquam vir uxori curam haberet. Sic & pastoribus ut ad Dominum, velut beneficum herumque accederent, author fui; Jesumque diei octavæ circumcisione, iis quorum juris est natus, libenter appellari plene adstruxi: quo velut ad eum qui vestram veritate substantiam induit, concepta fiducia, nihil accurrere vereamini. Tantam porro ejus ad vos inclinationem cognituri, diei gloriam laudibus celebrate.

Porro discamus, quænam alia diei octavæ Circumcisio significare habeat. Octava tum hebdomadis completio, tum sequentis initium est. Hebdo- E mas infantem complet, eumdem Octava ad perfectum provehit, nominisque accessione accenset perfectis. Octava initium est mutandæ ætatis, infansque septenni spatio suis numeris absolutus, adjecto disciplinis animo inter pueros numerabitur. Octava infantilia mutat omnia, & dentes & strigmenta: solidatque in esu, & voce, & mentis acumine. Hebdomas crementum inducit, Octava perfectionem. Circumcisionis religio introducta est cum prima nominis impositione, octava die infanti indicta. Nec immerito. Nam quia futurum erat ut a temporibus Tharæ patris Abrahæ, genus humanum idolis contaminaretur, debuit ab ipso Abra-

[a] Luc. II. 10. [b] Ibid. ℣. 9. [c] Ibid. ℣℣. 10. 11.

* *Clarius*: Naturaliter a nato puero jussus sum, ut verbis cum consequentibus repræsentarem. *H. e.* verbis ejusmodi ac nominibus quæ Salvatorem proderent, benignum, accessu facilem &c. [1] Forte πέποιθα.

διὰ σφραγῖδος τῷ κτίστῃ λαὸν ἀφορίζεσθαι, μέχρις αὐτοῦ παρουσίας, ἧς ἀνάγκη πρὸς ἀνακαινισμὸν δεηθῆναι τὸν ἄνθρωπον. ἡ περιτομὴ περίττωμα σαρκὸς ἀποβάλλει, καὶ δίδωσι σφραγῖδα ὀγδοάδος τῆς εἰς τὰ μέλλοντα. ἡ περιτομὴ δηλοῖ, ὅτι Χριστοῦ παρουσία ταύτην ἀπωθεῖται, καὶ τὴν διὰ πνεύματος ἀναγέννησιν δώσει. δι' εἰδωλολατρείαν ἡ τῆς περιτομῆς σφραγὶς πρὸς διορισμὸν λαοῦ θείου δίδοται, καὶ δι' εἰδωλομανίας κατάλυσιν πάλιν πέπαυται. τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις σύμβολον. ὄγδοος γὰρ ἀπὸ Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς νομοθέτης. ἐπειδὴ Ἀδὰμ αὐτὸς νόμον ἐδέξατο πρῶτος· καὶ Νῶε δεύτερος· καὶ Ἀβραὰμ τρίτος· καὶ Μωϋσῆς τέταρτος· καὶ Δαβὶδ εἰς τὰς περὶ [1] βασιλέων καὶ σκηνοπηγίων δοξολογίας, πέμπτος νομοθέτης. καὶ Ἔσδρας μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ἐκ Βαβυλῶνος, δευτερώτης τοῦ νόμου καὶ ἐθῶν τινων παραδότης, ἕκτος ἀναφαίνεται. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ καὶ ὕδατι καθαίρων, ἕβδομος νομοθέτης. Ἰησοῦς Χριστὸς, ὄγδοος. περὶ οὗ μεγάλου νομοθέτου Μωϋσῆς λέγει· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε· πᾶσα δὲ ψυχὴ ἥ τις οὐκ ἀκούσει προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. δυνατὸς μόνος ὢν, καὶ τὰ δι' ἐμοῦ νομοθετηθέντα παρ' αὐτοῦ πληροῦν, πολλοῦ πνεύματος πλησθήσεται χρισθεὶς, καὶ νομοθετήσει οἷα κύριος καὶ δημιουργὸς, εἰ καὶ ἐξ ὑμῶν, θεῖά τε καὶ νοερά. καὶ γὰρ σαββατίσας ἐν τῇ αὐτοῦ σαρκὶ τὰ τοῦ νόμου, τῇ ὀγδοάδι ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ, νομοθέτης ὅλου τοῦ κόσμου, οἷα Θεὸς, καὶ οὐ μόνον Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν, γενήσεται, χρίων καὶ τελειῶν ἅπαντας ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ οἰκείῳ ὀνόματι χριστοὺς ἀποκαλῶν. καὶ περιτεμεῖ σαρκικὰ φρονήματα καὶ ἐμπαθῆ, καὶ προσαναζωπυρήσει ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, καὶ πράξεσι βασιλείας οὐρανῶν· ὡς ἀληθῶς μεγάλης βουλῆς, τῆς τοῦ πατρὸς, ἄγγελος· Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ham populus creatori peculiaris per ejusmodi signaculum ad usque ejus adventum, quem homo necessarium haberet ad sui instaurationem, secerni. Circumcisio carnis superfluum amputat, ac futuræ in posterum Octavæ signaculum tribuit. Circumcisio Christi se adventu submovendam, regenerationemque per spiritum concedendam ostendit. Datur Circumcisionis signaculum propter idololatriam ad discretionem populi Dei, rursumque ad idolorum destruendum insanum cultum, eadem abolετur. Vetera novis symbolo sunt. Quippe octavus ab Adamo Christus legislator surgit. Nam Adam ipse primus legem accepit: tum Noe secundus: tertius vero Abraham: ac Moyses quartus. Quintus legislator David, quod spectat ad Regum & Scenopegiarum laudationes. Esdras, post Babylonicam captivitatem, secundo ordine legem moresque nonnullos tradens, sextus venit. Joannes Baptista prædicans populo baptismum pœnitentiæ, & aqua mundans, septimus palam legislator ostenditur. Jesus Christus octavus. De quo magno legislatore ait Moyses: [a] *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus de fratribus vestris sicut me; ipsum audietis. Omnis autem anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur.* Is solus potens, ut quæ etiam a me sancita sunt, a se ipse impleat. Multo spiritu ab unctione implendus est; ac tamquam Dominus & Creator, quamquam est ex gente vestra, divina & spiritalia præscripturus. Etenim ubi quæ sunt legis in carne ejus sabbatizaverint fuerintque evacuata, Octava resurrectionis die, mundi totius, ut qui Deus sit, ac non Judæorum tantum sed & Gentium, futurus Legislator est, qui omnes ungat initietque Spiritu sancto, exque proprio nomine Unctos denominet. Carnales item ac vitiosas affectiones circumcisurus est, ac velut recreaturus ad bona opera, & actiones regni cælorum, tamquam vere *magni consilii* Patris *angelus*, *Deus fortis*, *potens*, *princeps pacis*, *pater futuri sæculi*.

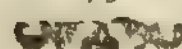
Καὶ εἰ ταῦτα ἔχει καλῶς, δεῦτε, τῇ πανηγύρει προσχορεύωμεθα, καὶ μεῖζον αὐτῆς τὸ φαιδρὸν ἐπιδείξωμεν, πανήγυριν τῇ πανηγύρει προσάπτοντες, καὶ Θεοῦ τὸν δοῦλον γνωρίζοντες. εἴπερ, ὡς τὸ λόγιόν φησι, ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ Θεοῦ πάντες. καὶ οἱ μὲν, τῶν ἄλλων ἐγγύτεροι, διὰ τὸ καθαρῶς τῇ θείᾳ ὁμοιωθῆναι εἰκόνι, τὸ δυνατὸν ἔχον. τίς οὖν ὁ εὐφημούμενος; Βασίλειός ἐστιν· ἡ τῶν ἀρετῶν βάσις· τὸ τῶν Καππαδοκῶν ἔρεισμα, καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης τὸ περιφανὲς καύχημα· ὁ παιδεύσας ἐκκλησίας στάσιν καὶ τάξιν εὐπρεπεστάτην, δι' ὃν αἱ μέχρι νῦν ἐκκλησίαι τῶν καθ' ἡμᾶς πιστῶν κρατύνονται. εἰ καὶ πολλοῖς ἑτέροις νομίμοις πρότερον καὶ ὕστερον μυσταγωγούμεναι γνωρίζονται, ὅμως τῆς ἀπ' αὐτοῦ καταστάσεως, εἰς καινόν τι θαῦμα, ἅπασαι τὴν τάξιν ἐπίσης ἐνηρμόσαντο. τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἑορτὴ τῇ ταύτῃ βούλεται, ὡς συνέκδημον τὸν ἄνδρα λαβομένη, τῆς παρ' ἑαυτῆς τοῦ τιμηθέντος τῆς τιμῆς εἴη ἀξία. καὶ δὴ λέξωμεν τὰ ὅσα οὐκ ἐξ ἡμῶν, τῶν πρὸ ἡμῶν δὲ, καὶ τῶν αὐτῷ συνηθεστάτων μάλα θεολόγων ἀνδρῶν, ὧν καὶ κατ' ἀξίαν τῷ ἐπαινουμένῳ οἱ λόγοι παρισοῦνται. καὶ μικρὸν τῷ λόγῳ τῇ ἑορτῇ συνεντρυφήσαντες, ταῖς κατ' ἀμ-

Ac si hæc bene habent, diei festo adgratulemur, majoremque ejus lætitiæ claritatem ostendamus, solemnitatem solemnitati conferentes, ac Dei manifestantes servum: quando, ut ait scriptura, *Justorum animæ in manu Dei*: quippe etiam sunt Dei omnes. Alii nihilominus aliis sunt propinquiores, quod divinam imaginem, majori similitudine, quantum est creaturæ concessum, pure expresserint. Quis igitur est præclarus ille? Basilius. Basis illa & sedimentum virtutum, fulcimentum Cappadocum, orbisque universi illustris gloriatio: qui Ecclesiæ decentissimum docuit statum & ordinem, quo hactenus nostræ fidelium Ecclesiæ confirmantur. Quamquam vero multis aliis sive prius, sive post ipsum canonice instituentibus edoctas constet; nihilominus tamen, quæ is constitutione disposuit, ceu novum quid ad miraculum universæ ex æquo sibi congruum asciverunt. Hoc sibi & quam hodierna die colimus cebritatem deposcit; ut viro eximio assumto comite, ejus quem honore prosequitur, videri possit honore digna. Ac vero dicamus, non si qua sunt nostra, sed quæ antecessorum ac virorum cum primis Theologorum, iisdemque viro inclyto moribus, quorum etiam sermones, ejus qui laudatur merita exæquent: atque ubi modicum, solemnis diei delicias sermone captantes, geminæ celebritati expenderimus debitum, sermonis cursum sistamus, divina nos in

[a] Deut. XVIII. 15.

[1] Refer ad Psalm. LIV. & ad I. Paral. XV. & II. Paral. VII. 6. & VIII. 14.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

φοῖν ἑορταῖς τὸ χρέος ἀποδώσωμεν, καὶ τὸν τοῦ λόγου δρόμον λήξωμεν, Θεοῦ τὰ πάντα ἡμῖν ἀγαθότητι ἐνισχύοντος, ἐν τούτοις τῷ προσφερόμενοι· ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ καὶ πιστὲ θεράπων, καὶ οἰκονόμε τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος. οὕτω γὰρ ἡ γραφὴ καλεῖ τοὺς διαβεβηκότας καὶ ὑψηλοὺς καὶ ὑπεράνω τῶν ὁρωμένων. καλῶ δέ σε καὶ θεὸν Φαραὼ, καὶ πάσης Αἰγυπτιακῆς καὶ ἀντικειμένης δυνάμεως· καὶ στύλον, καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ θέλημα κυρίου, καὶ φωστῆρα ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντα, καὶ πίστεως ἔρεισμα, καὶ πνεύματος καταγώγιον. καὶ τί ἂν πάσας ἀπαριθμοίμην τὰς προσηγορίας, ὅσας ἡ ἀρετή σοι πεποίηκε, ἄλλη τις ἄλλην οἰκειοῦσά τε καὶ προσάγουσα; πλὴν ἡγοῦ, κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε, καὶ ποίμαινε ἡμᾶς. οὗ πᾶς ἥκων ὑπὸ τὰς πτέρυγας ἀναπαύεται, καὶ οὗ διψῶμεν τῆς φωνῆς, μᾶλλον ἢ πηγῆς τῆς καθαρωτάτης οἱ δίψει κάμνοντες. ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή· τὸν ἐπὶ τῶν χειρῶν κυρίου ἐζωγραφημένον, τὸν ἄζυγα, τὸν ἀκτήμονα, τὸν ἄσαρκον, μικροῦ δεῖ, καὶ ἀναίμονα· τὸν ἐν λόγοις μετὰ τὸν λόγον· τὸν ἐν φιλοσόφοις σοφὸν, τὸν ἐν κοσμικοῖς ὑπερκόσμιον. σιωπᾶται τὰ παλαιὰ, ὅσα τινὲς τοῖς θείοις λόγοις ἐνίδρυσαν· βοᾶται τὰ νέα· καὶ οὗτος ἄριστος ἡμῖν ἐν λόγοις, ὃς ἂν τὰ ἐκείνου μάλιστα τυγχάνει γινώσκων, καὶ διὰ γλώσσης φέρων, καὶ συνετίζων τὰς ἀκοάς. ἤρεσε γὰρ εἷς ἀντὶ πάντων τοῖς σπουδαιοτέροις εἰς παίδευσιν, ᾧ τὰ δευτερεῖα μετὰ τοὺς ἀποστόλους ὁ χρόνος δίδωσι μόνον.

Ἀλλὰ πάντα διὰ μέσου καταλιπὼν, τοῦ τέλους κατὰ Μωϋσέα καὶ Βασιλείου ἐπιμνησθήσομαι μόνον. ἀφῆκε μὲν τὸν βίον ἑκάτερος· μνημόσυνον δὲ τῆς ἰδίας περὶ τὴν σάρκα σχέσεως, οὐδ' ἕτερος αὐτῶν τῷ βίῳ κατέλιπε. οὔτε γὰρ Μωϋσέως τάφος εὑρίσκεται, οὔτε οὗτος περιουσίᾳ τινὶ ὑλικῇ ὑπεχώσθη. ἀλλ' ὅμως παρῆλθε τὸν βίον, συμπαρῆλθεν αὐτῷ τὰ πάντα, δι' ὧν ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὴν στάσιν. ὡς μηδὲ εὑρέθη τοῦ ἀνδρὸς ὑλικὸν μνημόσυνον ἐκ τῆς τῶν ἀπολειφθέντων περιουσίας, καταχωννύον αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ὑπόληψιν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ λέγουσα· ὅτι οὐχ εὑρέθη αὐτοῦ τάφος, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. εἰ οὖν τοιοῦτος ἡμῖν ὑπὸ τοῦ λόγου ἀναδέδεικται ὁ μέγας Βασίλειος, ὥστε μὴ πόῤῥω τῶν ἁγίων εἶναι αὐτὸν, διὰ τοῦ βίου πρὸς ἕκαστον τῶν μεγάλων παρατιθέμενον· καλῶς ἡμῖν ἡ ἀκολουθία τῶν ἑορτῶν ἐπὶ τοῦτον ἄγειν νῦν τὴν ἐνεστῶσαν πανήγυριν. ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκεῖ κεχαρισμένων ἐκείνῳ, προσάγειν πρέπον ἂν εἴη τῇ μνήμῃ. ὡς ἂν οὐ τῇ μικροψυχίᾳ τοῦ λόγου συγκαθαιρεθείη τὸ θαῦμα, καὶ τῆς ἐν ἑκάστῳ νῦν περὶ αὐτοῦ δόξης γένοιτό τις, διὰ τῶν ἐπαινεῖν ἐπιχειρούντων, ἐλάττωσις, κρεῖττον ἂν ἐπὶ τῆς σιωπῆς μᾶλλον αὔξειν ἐν ἑαυτοῖς τὸ θαῦμα, ἢ διὰ τοῦ λόγου κατασμικρύνειν τὸν ἔπαινον. πῶς γὰρ ἐπειπόντες καὶ νῦν σε μακαρίσωμεν, πάτερ Βασίλειε; ὁ τῷ κέντρῳ τοῦ λόγου τὴν πλάνην νύττων καὶ ἀπελαύνων· ὁ ἀπαίρων συνετῶς ἅμα ταῖς μελίτταις, καὶ σκηνῶν εἰς λειμῶνα τῶν θεοπνεύστων γραφῶν, κἀκεῖθεν ἀνθολογῶν ἄνθη προφητικὰ, δρόσον ἀποστολικήν. ὁ ἀεὶ ἐνιζάνων τοῖς συμβόλοις τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν τὴν θείαν ποιούμενος πρόπολιν· ὁ τὸ μέλι τῆς ἀμωμήτου πίστεως σοφῶς ἐργασάμενος ἐν πνεύματι ἁγίῳ· ὁ τῶν πονηρῶν σφηκῶν καταφρονεῖν διδάσκων, καὶ πτῆσιν ποιεῖσθαι εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν· ὁ βοήσας ὡς Δαβὶδ, ὡς γλυκεῖα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, κύριε.

A omnibus roborante bonitate, verbis ejuſcemodi ſancto congreſſi: Homo Dei, & fidelis famule, ac ſacramentorum Dei diſpenſator, *virque deſideriorum ſpiritus*. Ita enim vocat Scriptura viros ſublimes, & qui res oculis ſubjectas illis effecti ſuperiores tranſgreſſi ſint. Sed & deum Pharaonis appellabo, totiuſque Ægyptiacæ ac adverſæ virtutis: columnam item, & firmamentum Eccleſiæ, atque voluntatem Domini, luminareque in mundo quod contineat atque præferat verbum vitæ, ac fidei fulcrum, & hoſpitium Spiritus. Quorſum vero omnes titulos recenſeam quos tibi virtus, alio alium conciliante ac inducente, adjecit? Ceterum præi, *proſpere procede, & regna:* tu nos paſce,
B ſub cujus alis requieſcit quiſquis accedit; & cujus ipſi vocem, qui ſiti laboramus, ſupra fontis limpiſſimas aquas ſitimus. O divinum ſacrumque caput! Dicam depictum in manibus Domini, cœlibem, inopem; parum abeſt ut ne carnis expertem & ſanguinis. Qui ſcriptis eloquioque proximus ab ſcriptura & divino eloquio ſis; ſapientem inter eos qui Philoſophi ſtudium ſapientiæ profitentur, cæleſtem inter mundana. Traduntur ſilentio vetera, ſi qua illuſtrandis ſcripturis ab aliis ſcripta ſunt; nova præconio celebrantur, iſque nobis optimus videtur & ſcriptor & orator, ſi quis maxime quæ ſunt ejus novit, & lingua præfert, inſtillatque eru-
C diendis auribus. Unus enim vice omnium, velut erudiendis forma, ſeria magis ſectantibus placuit; cui uni poſt Apoſtolos, ſecundas partes tempus concedit.

Verum intermediis omnibus omiſſis, ſolius Baſilii finis meminero, quam Moyſi ſimilis habuit. Equidem ambo reliquerunt vitam: neuter tamen, ſuæ ad carnem affectionis monumentum vitæ reliquit. Nam neque Moyſis ſepulcrum invenitur, neque hic ſubſtantia ulla terrena obrutus eſt. Quippe vita excedente una exceſſerunt tranſieruntque omnia, quibus humana vita conſiſtit. Quare minime inventum eſt terrenum viri de ſubſtantia re-
D licta monumentum, quod ejus ad id quod melius eſt, propoſitum obrueret, quemadmodum in Moyſe hiſtoria his verbis teſtatum habet: [a] *Et non eſt inventum ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem.* Ubi ergo magnum Baſilium oratione talem oſtendimus, qui collata cum magnis quibuſque vita, haud procul a ſanctis abſit; bene nobis feſtivitatum ſeries inſtantem hodierna die celebritatem ad eum reducit. Enimvero fuerit congruum ut memoriæ commendemus, per ea quæ illic ac in cælis donata ſunt. Ut ne autem præ orationis exilitate miraculum in contemtum abeat, laudantiumque conatibus illius apud omnes obtinenti opinioni nonnihil decedat, præſtat ut ipſi in nobis
E admirationem ſilentio augeamus, quam ut laudem ſermone minuamus. Quei enim pluribus impræſentiarum beatum te dixerimus, o pater Baſili? Te, inquam, qui ſermonis aculeo errorem vulneres abigaſque, qui velut apis prudenter incedas, moreriſque in prato Scripturarum divinitus inſpiratarum, ac inde propheticos flores & apoſtolicum rorem colligas. Qui virtutum ſymbolis aſſiduus inſideas, divinamque ex eis conficias propolin. Qui mel inculpatæ fidei in Spiritu ſancto ſapienter effeceris. Qui malas veſpas contemtui habere, ac volatu in cælum contendere doceas. Qui ſicut David clamaveris: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*, Domine!

[a] Deut. xxxiv. 6.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

Σοὶ, πιστὲ Βασίλειε, τὸν πόθον συμπαραθήγοντες, τὸν ἡδὺν συνεκρατάμεθα· οὐκ ἐξ ἡμῶν τί σοι προσοίσαντες· τολμηρὸν γάρ· ἀλλ' ἐκ τῶν ἡδύστων ἐπαινετῶν τοῦτον ἐρανισάμενοι, ἐν ταύτῃ συνηθροίσαμεν τῇ φερεσβίῳ πανηγύρει τῆς ὀκταημέρου περιτομῆς, τὰ ἐοικότα πρὸς ὕμνον τῇ μνήμῃ συνεορτάζοντες, ὀκταημέρῳ γὰρ περιτομῇ καταλύεις τὸν βίον, [1] ὅπλοις μὲν χρόνοις δουλεύσας Θεῷ, ὀκτὼ δὲ ἐν ὅλοις ἔτεσι τὸν τῆς ἱερᾶς σου καθέδρας ἰθύνας θρόνον. τούτοις τοῖς ἔπεσιν ὁ μέγας Γρηγόριος ἐννοεῖν ἡμᾶς, τῇ ἐπιθυμίῳ σου προγραφῇ ἐκδιδάσκει· παρ' οὗ ἡ θεολογία ἡμῖν ἐπαρδομένη καταστράπτει, καί σε ὡς θεολόγον διασημαίνεται, ὡς τὸ ἓν πνέοντες, καὶ πρὸς τὸ ἓν βλέποντες. μία μὲν ἐν ἀμφοτέροις ἐδόκει ψυχὴ, δύο σώματα φέρουσα. συναῦθις καὶ Γρηγόριος ὁ Νυσσαέων, καὶ αὐτὸς τῶν θείων ἐξηγητής· μὴ τοσοῦτον τῆς παρὰ σοῦ δόξης ἀπολειπόμενος, ὡς οὐδὲ τῇ πρὸς φύσιν ἐγγύτητι. σὺν οἷς καὶ Ἐφραὶμ, ὁ θείῳ πνεύματι τὰ ἀπόρρητα τῶν θείων κριμάτων καταρδεύσας ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν· ὅς σε καὶ δι' ἀποκαλύψεως γνωρίζει, καὶ τοῖς ἀγνοουμένοις κηρύττει. ὡς γάρ σε θεῖα νοήματα προκείμενον, τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ φανῆναι προτρέπεται.

Ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς τοῖς θείοις ἐπαινέταις, πάτερ Βασίλειε, ἐν πατριαρχῶν συναπολαύων σκηναῖς, ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν μυσταγωγίαις, καὶ μαρτύρων στεφηφορίαις, καὶ μοναχῶν χωρείαις, θείων τε ἱεραρχῶν καὶ πάντων δικαίων ἀγαθοτρυφίαις, τὰ ὑπὲρ ἡμῶν μνήσθητι, συνεπαγείρων εἰς πρεσβείαν πάντας ὁμοσκήνους σου, τοῦ καθικετεῦσαι πάντοτε μὲν, καὶ νῦν δὲ, τὸν κοινὸν δεσπότην ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας χριστιανῶν· βασιλέα καταρτίζων ἐν δικαιοσύνῃ καὶ θεοσεβείᾳ, ἵν' ἔχοι Θεὸν σύμμαχον αὐτοῦ τοῖς νοήμασι, τὸν ἀδιάδοχον βασιλέα, παρ' οὗ δεσπόζεται ἄνωθεν· ἄρχοντάς τε καὶ ἡγεμόνας ἐν εὐσεβείᾳ διέποιτο ὑπηκόους, στρατῷ συμμαχόμενος, καὶ τὸν λοιπὸν λαὸν ἐν ὁμονοίᾳ τῇ πρὸς τὴν θείαν πίστιν, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους εἰρήνῃ διακρατῶν· χρίων ἀρχιερεῖς ἐν θεολογίᾳ, καλῶς κυβερνᾷν τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ παρὰ σοῦ σοφῶς πεπαιδευμένην, καὶ αὐτοῖς ἐμπεπιστευθεῖσαν ἐκκλησίαν. ἱερεῖς ἐν εὐλαβείᾳ διατηρῶν, ὅπως θεαρέστως βιοῦντες, καὶ τὸν ὕμνον ἐπαξίως τῷ σε νυνί τε προσλαβομένῳ καὶ στέψαντι, καὶ παντὶ τῷ πιστῷ δήμῳ περιφανῆ δείξαντι ποιμένα, καὶ δὴ πλέξωμεν. ὃς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἐκ γαστρὸς προελθὼν σαρκοφόρος, ὡς οἶδεν αὐτός. ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος, καὶ ἐν σπηλαίῳ τε τικτόμενος, καὶ ἐν φάτνῃ σπαργανούμενος. ὁ ὑπὸ ἀγγέλων ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ ποιμένων θαυμαζόμενος. ὁ τῇ παρούσῃ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ περιτεμνόμενος, καὶ Ἰησοῦ προσηγορίαν δεχόμενος. ὁ καθάρσια προσφέρων, καὶ ὑπὸ Συμεὼν καὶ Ἄννης ἀνθομολογούμενος, καὶ ὑπὸ Μάγων δορυφορούμενος. ὁ φεύγων εἰς Αἴγυπτον, καὶ σείων τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου. ὁ τὴν τελείαν ἀνδρὸς ἡλικίαν δεχόμενος, καὶ ὑπὸ δούλου βαπτιζόμενος, καὶ τῷ ὕδατι βυθίζων τὴν τοῦ κόσμου ἁμαρτίαν. ὁ κόσμῳ φανερούμενος, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων μισούμενος, οἷς καὶ τὰ ξένα ἐθαυματούργει. τέλος, παραδιδόμενος καὶ σταυρούμενος, εἶτα καὶ θαπτόμενος, ἵνα τὸν ᾅδην αἰχμαλωτίσας, τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῖς ἐν ᾅδῃ περιαστράψῃ ἐπάγγελμα. ὃς καὶ ἀνέστη τριήμερος, δούς μοι τὴν δευτέραν ὀγδοάδα τιμᾶσθαι τῆς ὄντως ἀναπαύσεως, εἰς τὴν μέλλουσαν ὀγδοάδα τῆς τελείας τοῦ κόσμου ἀπολυτρώσεως ἄγουσαν. ὅθεν καὶ μαθηταῖς ἐμφανίζει, καὶ βλεπόν-

[1] Forte ὅλοις.

A Una tecum, o fidelis Basili, desiderium acuentes, læti pariter plausimus: nihil tibi a nobis afferentes; quippe temerarium est: sed laudationem a dulcissimis tuarum laudum præconibus collectam, hacce vitam ferenti celebritate octavæ diei Circumcisionis congessimus, congrua ad canticum cum omnibus celebrantes memoria. Etenim octava Circumcisionis die vitam solvis emigrasque, ubi annos omnes Deo servisses: in eis vero, octo dumtaxat tuæ sedis thronum moderatus esses. Hoc magnus docet Gregoris, ubi desideratum versibus proscribit cogitandum. Gregorius, inquam, cujus studiis irrigata nobis Theologia illustrius splendescit; teque Theologi nota, velut qui ambo idem spire- B tis & ad idem respiciatis, insignit. Sane una in utroque anima duobus corporibus ferendis dicebatur. Post hunc quoque Gregorius Nyssenus, & ipse divinorum Interpres, ac vix quicquam tibi gloria impar, ut neque deest aliquid ad propinquitatem naturæ. Ad hos accedit Ephræm, qui spiritu divino arcana judiciorum Dei fidelium cordibus ceu potandis infundit. Huic revelatione innotescis, isque te nescientibus præconio ostendit. Velut enim exponendis divinis sensis propositum, Dei te Ecclesiæ conspicuum fieri adhortatur.

Enimvero Basili pater, qui cum ipsis divinis præconibus Patriarcharum delicieris tabernaculis, Apostolorumque & Prophetarum sacris initiationibus, C Martyrumque coronis, & choris Monachorum, divinorumque Præsulum, atque omnium Justorum voluptatibus, nostri recordare: omnes iisdem tecum tabernaculis congregans; ut semper, ac modo in primis, communi Domino pro salute Christianorum universorum supplicent: Imperatorem in justitia & religiosa pietate disponens; ut Deum habeat, Imperatorem illum & Regem, cui nullus succedit, a quo cælo regitur, ejus adjutorem consiliis, principesque ac duces & subjectos pietate regat; exercitui auxilians, ac populum reliquum in divina concordem fide, ac pace mutua continens: ungens Pontifices in Theologia, ut Ecclesiam ex Deo tuisque præceptionibus sapienter in- D stitutam, eisque creditam, probe gubernent. Sacerdotes in pietate reverentes custodiens, ut placite Deo viventes, etiam ei qui te nunc assumsit coronavitque, ac toti fidelium populo præclarum pastorem exhibuit, digne omnes canticum concinnemus. Ei, inquam, qui cum esset dives, propter nos factus est pauper, ex utero cum carne progressus, qua ipse novit ratione. Qui in cælis considet Patri, & nascitur in spelunca, atque in præsepi pannis involvitur. Cui angeli concinunt, & quem pastores admiratione prosequuntur. Qui hacce octava die circumcisus est, & Jesu appellationem accepit. Qui offert piaculares hostias, & cui Symeon & Anna vicissim confitentur, ac Ma- E gi satellitio obsequuntur. Qui fugit in Ægyptum, *& concutit manufacta Ægypti*. Qui assumta ætate perfecta, baptizatur a servo, mundique peccatum submergit aqua. Qui mundo manifestatus, odio ab Judæis habetur, quibus & nova miracula operabatur. Quique tandem traditus & cruci affixus, postmodum etiam sepultus est, ut captivato inferno, resurrectionis annunciatio inferno illucesceret. Qui etiam resurrexit die tertia, data mihi altera, vere illa requietionis Octava, quam honore prosequerer, ducente ad futuram consummatæ redemtionis mundi Octavam. Quamobrem etiam manifestius apparet discipulis, & ipsis cernentibus in cæ-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

των αὐτῶν εἰς οὐρανοὺς αἴρεται, τὸ κατ' ἐμὲ ταπεινὸν ἀνυψῶν· καὶ εἷς κύριος ἐν δύο φύσεσι γνωρίζεται, τῷ πατρὶ καὶ τῷ θείῳ πνεύματι συμπροσκυνούμενος. ὁ τὰς δύο θελήσεις ὁμοίως καὶ ἐνεργείας φέρων. ὁ κἀντεῦθεν ληπτὸς καὶ ἀπερίληπτος, γραπτὸς καὶ ἀπερίγραπτος. [1] τόποις καὶ εἰκονίσμασιν ἡμῖν προγραφόμενος, καὶ ἐν αὐτοῖς, ὡς διὰ μέσου σαρκὸς καὶ πνεύματος, προσκυνούμενος. τοῖς οἰκείοις θεολόγοις καὶ πᾶσιν ἁγίοις ἐκτυπούμενος. κοινωνῶν ἡμῖν ἐφ' ἅπασιν ὁμοίως· καὶ γὰρ τῇ ἐντεῦθεν προσκυνήσει τῷ ἀρχετύπῳ ἡ δόξα προσάγεται, ὡς παρὰ σοί, θειότατε πάτερ Βασίλειε δεδιδάγμεθα γράφοντι· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. οὕτω δὲ ὀρθοδοξοῦντες, B ἐθνῶν φόβον ἀποδράσοιμεν, καὶ νῆσοι λύτρωσιν εἰσδέξονται αἱ τῆς ἐκκλησίας, διὰ λοιμῶν ἀνδρῶν ἀκοσμίαν ἀφαιρέσει εἰκόνων παθοῦσαι, ὑπὸ Ἀγαρηνῶν συγκινδυνεύσασαι. εἴπερ νῆσοι ἐκκλησίας τύπον ἐπέχουσι, ὥς φησιν Ἡσαΐας· ἀνακαινίζεσθε νῆσοι πρὸς Θεόν. ὅτι αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν πρέπει τιμή, δόξα, προσκύνησις, σὺν τῷ παναγάθῳ πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς ἀπλατήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A lum elatus, humilem naturam hominis ſurſum ſubvehit; unuſque Dominus in duabus cognitus naturis, cum Patre & Spiritu ſancto pariter adoratur. Qui duas æque voluntates atque operationes habeat, eoque comprehenſibilis ſit & incomprehenſus. Quique pingi ac deſcribi poſſit, ſitque nihilominus incircumſcriptus; quem figuris imaginibuſque proſcribamus, atque in eis, ut velut media carne & ſpiritu, adoremus. Quem ipſius Theologi proprii, Sanctique omnes ſimiliter nobis in omnibus communicantem figuris exprimant. Quippe exhibita talibus adoratione, honor exemplari defertur, quemadmodum nos ipſe, admirabiliſſime Pater Baſili, docuiſti hæc verba ſcribens. [2] *Honor enim imaginis ad prototypum tranſit.* Sic recti in fide, effugerimus Gentium timorem: atque inſulæ redemtionem ſuſceperint; inſulæ inquam, illæ Eccleſiæ, * ablatis abolitiſque per peſtes quaſdam imaginibus, deturpatæ, parique ab Agarenis periculo jactatæ. Siquidem inſulæ typum præferunt Eccleſiæ, Iſaia dicente: [a] *Innovamini ad Deum inſulæ.* Ipſum enim Chriſtum Deum noſtrum decet honor, gloria, adoratio, cum Patre perquam optimo, optimoque pariter & vivifico Spiritu; nunc & ſemper & per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

a Iſa. XLI. I. Juxta LXX.

1. Lege τύποις.

2. Lib. *de Spiritu ſancto*.

* Conſule VII. Synod. Act. I. & ep. Symeon. Stylitæ apud Baron. ad ann. 574. & Combef. heic nota 16.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ μεταμόρφωσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ.

ΟΣοι τῇ κενώσει τοῦ λόγου, τῆς ἀλογίας περιαιρεθέντες τὸ κάλυμμα, τήν τε διάνοιαν ἀπὸ γῆς ἤρθητε, καὶ τὰ ἄνω φρονεῖν ἐδιδάχθητε, δεῦρο δὴ πεισθέντες ἐμοί, τὴν πνευματικὴν τῶν λόγων ὑμῖν εὐωχίαν προτείνοντι, καὶ ἀνιόντι τῷ λόγῳ σήμερον, ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς μεταμορφώσεως συνανέλθωμεν ὄρος· τὸν μὲν ὑλώδη καὶ σκοτεινὸν ἐκδυσάμενοι βίον, τὴν δὲ ἄνωθεν ὑφανθεῖσαν δι' ὅλου στολήν, καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῶν ἀρετῶν λογικῶν ἐφωραϊζομένην πάντοθεν, ἐνδυσάμενοι. λαχειμονοῦντας γὰρ ἤδη καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, καὶ ταῖς ἀκηράτοις ἐννοίαις ἀναπτερουμένας τοῦ πνεύματος. καὶ D Χριστὸς αὐτός, ἡ καθαρὰ τελετή, ὁ ὑπερούσιος τοῦ γεννήτορος λόγος, ὁ δι' ἡμᾶς κατελθὼν ἄνωθεν, καὶ τὴν ἡμετέραν σάρκα πτωχεύσας διὰ φιλανθρωπίαν, βούλοιτ' ἂν ἡμᾶς ταύτην σὺν αὐτῷ ποιεῖσθαι τὴν ἄνοδον. καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν τοὺς ἐγκρίτους τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐγγυτέρους ἤδη τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειότητι συμπαραλαμβάνων, ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνάγει τὸ ὑψηλόν. τί ποιήσων, ἢ τί διδάξων; τὴν ὑπεραστράπτουσαν ἀποδείξων τῆς οἰκείας θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, εἰς ἣν μικρῷ πρόσθεν μυστικώτερον, καὶ νῦν ἐμφανέστερον διὰ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ, μετεστοιχείωσε τὴν ἀκούσασαν φύσιν, γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· τοῦτο τοίνυν ἑορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίω- E σιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν τῶν κατὰ φύσιν ἔκστασιν καὶ ἀνάβασιν. πῶς καὶ πόθεν τῆς οὕτω μεγάλης καὶ ὑπερφυοῦς χάριτος εἰς ἡμᾶς προϊούσης; ὑπερνικώσης τῷ λόγῳ δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον, τῆς πάντα νοῦ καὶ λόγον ἀσυγκρίτως ὑπεραναβεβη-

C ORATIO IN CHRISTI Domini noſtri Transfigurationem.

QUotquot vos Verbi exinanitione alienum a ratione velamen excuſſiſtis, mentemque a terra ſuſtulitis, ac ea *quæ ſurſum ſunt ſapere* docti eſtis; ſuadente me, atque ſpiritale verborum convivium prætendente, adeſte: Verboque ſublimem transfigurationis montem conſcendente, pariter aſcendamus: ac craſſam quidem & tenebroſam exuamus vitæ rationem, *ſtolam autem deſuper contextam per totum*, ac virtutum radiis cum ratione conſpicuam, ſplendideque ornatam undique induamus. Plane enim voluerit Chriſtus ipſe, munda illa initiatio, Verbum illud Genitoris quod D ſubſtantiam ſuperat: is, inquam qui propter nos deſcendit de cælo, impenſiorique in genus humanum ſtudio, carnis humanæ paupertatem aſſumſit; ut jam vita ſermoneque & ratione, albis induti, intemeratiſque Spiritus cogitationibus ceu alis ſubvecti, huncce ei comites conficiamus aſcenſum. Id vero inde liquet, quod [a] *aſſumens* ſecum præcipuos Apoſtolos, ut jam neceſſitudine ad ipſum propinquiores, *in montem excelſum ducat*; Enimvero, quid facturus ducit, quidve docturus? Nempe, ut ſupra fulgur micantem divinitatis ſuæ gloriam & ſplendorem oſtendat: in quam paullo ſuperius arcana magis ratione, modo autem ſua manifeſtius transfiguratione naturam transmutavit, quæ audierat E quondam: [b] *Terra es, & in terram reverteris.* Hoc igitur hodierna die feſtis gaudiis celebramus. Nimirum naturæ deificationem, mutationem in melius, naturalium in id quod natura ſuperius eſt, exceſſum & aſcenſum. Quei vero ac unde tam magna & mirabilis excellenſque in nos gratia proceſſit? Plane divinitate, quæ mentem omnem ſermonemque, ac rationem incomparabili

a Matth. XVII. I. b Gen. III. 19.

κύας θεότητος· καὶ κυρίως τοῦτο ποιούσης τὸ χριόμενον, κατὰ τὴν ἀπλανῆ καὶ ἀναπόδεικτον τοῦ μυστηρίου παράδοσιν, ὅπερ αὐτὸ τὸ χρῖον ἐστὶ καὶ ὀνομάζεται· μόνης τῆς ἀκινήτου διαφορᾶς, ἀκινήτου φυλαττομένης τῷ μυστηρίῳ, διὰ τὴν ἀσύγχυτον ἕνωσιν, καθ᾽ ἣν καὶ τοῦ κρείττονος ἡ ἐκνίκησις. ἢ τό γε κυριώτερον εἰπεῖν, ἡ ἀνεκλάλητος θέωσις, ἀπόδειξιν ταύτην ἑαυτῆς ἀληθεστάτην παρεχομένη, τὴν ὑποστατικὴν τῶν συνελθόντων ἑνότητα καὶ ταυτότητα. ἣν ὑπερφυῶς ἴσμεν γεγενημένην ἐξ αὐτῆς ἄκρας συμπήξεως τοῦ μυστηρίου. λέγω δὴ ὅσον πρὸς ἡμᾶς τείνει· καὶ τὴν κάτω, καὶ δι᾽ ἡμᾶς ἀκραιφνεστάτην τοῦ λόγου σύνθεσιν καὶ οὐσίωσιν, καὶ τὴν δευτέραν γέννησιν τὴν ἐκ παρθένου μητρὸς, καὶ ἀπάτορα. ὅθεν κατὰ τὴν ἀψευδῆ τῶν θεολόγων μυσταγωγίαν, ὥσπερ ἐξ ἀεννάου πηγῆς, κατ᾽ ἀπειρόδωρον χάριν τῆς ἀκηράτου θεώσεως, εἰς ἡμᾶς τὸ μέγα πρόεισι δῶρον.

Τοῦτο θαυμάζουσιν ἄγγελοι· τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι· τούτῳ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις ἀΰλως ἑστιωμένη, τεκμήριον ἐναργέστατόν τε καὶ ἀψευδέστατον τίθεται τῆς ὑπὲρ ἡμᾶς τοῦ λόγου φιλανθρωπίας· ἧς τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριστον πέλαγος ἑλεῖν ἀδυνατοῦσα τῇ θεωρίᾳ, τὴν ἀκαταληψίαν τῆς θεότητος, ἀρχὴν ποιεῖται μείζονος θεωρίας καὶ ἀναβάσεως. τοῦτο καὶ αὐτοὶ νῦν ἐξυμνεῖν βουλόμεθα μὲν, οὐ δυνάμεθα δὲ ὅσον ἄξιον. πῶς γάρ; ὅπου γε τὸ πᾶν τῆς ὑμνήσεως καὶ ἀγγέλοις ἀνέφικτον, τοῖς θεωροῖς τῆς πρώτης λαμπρότητος, καὶ περὶ αὐτὴν ἀδιαλείπτως χορεύουσι τὴν βασιλίδα τῶν ὅλων θεότητα· μή ὅτι γε τοῖς δεσμίοις τῆς γῆς, ὅ φησιν ὁ θεῖος Ἱερεμίας· καὶ οἷς ὁ ζόφος οὗτος ἐπιπροσθεῖ τοῦ μοχθηροῦ καὶ ταπεινοῦ καὶ κάτω βρίθοντος σώματος. ὑφ᾽ οὗ πολλάκις, οὐδὲ ἀμυδράν τινα φαντασίαν τῶν μακαρίων καὶ νοητῶν θεαμάτων εἰσδέξασθαι συγχωρούμεθα, τῇ προσπαθείᾳ τῶν ὁρωμένων κρατούμεναι τὴν διάνοιαν, κἀντεῦθεν περὶ τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν, δυσόρεκτον καὶ τὴν ὄρεξιν ἔχοντες. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν· εἰ καὶ τῆς ἀξίας ἀνάγκη πᾶσα κατόπιν ἐλθεῖν, διὰ τὸ ἀνέκφραστον τοῦ μυστηρίου καὶ ἀθεώρητον, οὐκ ἀποδειλιατέον ἂν εἴη πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· οὐδὲ τοῦ πρὸς δύναμιν τιμᾷν τῷ λόγῳ τὸ ὑπεραῖρον τῶν λόγων, ἀποκνητέον. οὐ γὰρ ἄλογον οὐδὲ ὅσιον, ἐπεὶ καὶ τοῦτο δεῖξαι τῷ λόγῳ σκοπὸς, ὑπὲρ λόγον εἶναι τὸ εὐφημούμενον. ὥστε τὴν ἀσθένειαν ὁ λόγος τὴν ἑαυτοῦ, τῇ πρὸς τὸ τιμώμενον συγκρίσει δεικνὺς, τὸ ζητούμενον ἔχει. καὶ ἡττηθεὶς, στεφανωθείη δικαίως, ἀριστεύσας νομίμως δι᾽ ὧν ἐνίκησεν.

Ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν, μᾶλλον δὲ προθύμως ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνίωμεν. μέχρι γάρ τίνος ἐνδιατρίβοντες τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ λόγου, τὸ πρὸ τῆς ἀνόδου κάλλος θαυμάζομεν, ἐξὸν καὶ συνανιέναι τοῖς ἐπαρθεῖσι τῷ λόγῳ, καὶ τῶν μειζόνων ἀξιωθῆναι, καὶ τῇ νεφέλῃ καταυγασθῆναι, κἀντεῦθεν ἀμαυρωθῆναι τὰς ὄψεις, καὶ τῶν ὁρωμένων ἐκστῆναι καὶ νοουμένων, καὶ ἔτι τῷ ὑπερέχοντι τοῦ φωτὸς μυηθῆναι τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον, τῶν ὑλικῶν ἁπάντων δηλονότι πρότερον καθαρεύσαντας; ἐξὸν δὲ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς, τῆς ἄνωθεν παρὰ τοῦ πατρὸς φερομένης ἐπαΐειν, μαρτυρούσης ἀψευδῶς τῷ μονογενεῖ

A exceſſu ſupergreditur: Sermone illo & Verbo, quod humanum eſt immenſum vincente; ac faciente ut proprie, ſecundum veram & indemonſtrabilem ſacramenti rationem, id quod ungitur, idipſum quod ungit ſit ac dicatur: ut ſola immobilis differentia, immobilis ac ſalva conſtet ſacramento, propter inconfuſam unionem. Pro cujus etiam ratione, eſt potioris victoria, vel ut proprie magis loquar, deificatio ineffabilis: quam veriſſimam concurrentium unio hypoſtatica ac identitas, quam ſtatim a prima ſacramenti coalitione novimus mirabiliter factam, exhibeat probetque; quod, inquam, ad nos attinet; illaque humilis ſynceriſſimaque Verbi propter nos compoſitio, ac ſubſtan-
B tiatio, ſecundaque ex matre virgine, & ſine patre nativitas. Unde, ut habet vera Theologorum doctrina, velut ex jugi fonte, magnum illud donum in nos procedit, affine immenſæ illi gratiæ perfectæ deificationis.

Hoc angeli admirantur: hoc glorificant archangeli: hoc velut epulo univerſi ſupercæleſtium ſpiritales ordines ſpiritaliter deliciantes, perſpicuiſſimum ac veriſſimum divinæ in nos Verbi propenſionis argumentum ponunt, cujus immenſum nulliſque clauſum ſpaciis pelagus, cum nequeant contemplando capere, divinitatis incomprehenſionem majoris contemplationis aſcenſuſque initium faciunt.
C Hoc & ipſi impræſentiarum volumus quidem hymnis proſequi ac celebrare, at non poſſumus quantum res petit. Quei enim? quando nec angelis, primi illius ſplendoris ſpeculatoribus, quique jugiter circum ipſam reginam omnium Deitatem choros agunt, conceſſum eſt ut ex toto celebrarint. Tantum abeſt ut ſit conceſſum *vinctis terræ*, quod vocat Jeremias; & quibus caligo hæc miſeri viliſque, atque deorſum pondere trahentis corporis ſit impoſita: ratione cujus haud raro nec obſcuram beatarum illarum & ſpiritualium rerum ſpeciem admittere poſſumus ac percipere, vitioſa ad res oculis ſubjectas affectione menti dominante ac te-
D nente; quique ideo vel ad ſupremum deſiderabile ſimus appetitu defecti. Ceterum quia & Deo acceptum eſt, quod pro virtutis facultate eſt, quamquam omnino neceſſe ſit, ut propter ſacramenti inenarrabilem imperſpectamque excellentiam, longis poſt intervallis ſequatur, haudquaquam fuerit timidius detrectanda aggreſſio; nec cunctandum, ut ne pro viribus ſermone honoremus, quod ſermones vimque omnem dicendi exſuperat. Plane enim nec e ratione fuerit, neque ſanctum. Nam & ipſa rei hujus probatio, propoſitus eſt orationi ſcopus; nempe, id cujus prædicatio aſſumitur, vim dicendi ſuperare. Quamobrem ubi ſuam ipſa oratio imbecillitatem, collatione ad rem quæ honoratur oſtende-
E rit, intentum finem obtinuit; meritoque ſuperata, coronari habuerit. Tamquam ita vincendo, rem legitime debitaque fortitudine geſſerit.

Verum procedamus ad id quod fuit propoſitum, ſeu potius alacres in montem aſcendamus. Quamdiu enim in ſermonis velut pede & ima parte morati, præuntem aſcenſui decorem admiramur, quibus liceat una cum iis aſcendere, quos Sermo ſubvexit, ac majora conſequi nubeque illuſtrari, eaque luce viſum obtundere, atque tum a rebus oculis tum menti ſubjectis exceſſum pati; inſuperque exſuperanti lumine, quæ hominem ſuperant; ubi nimirum ab omni rerum in materia contagione fuerimus emundati, dicere? Quin etiam ad hæc liceat & beatam illam miſſam de cælo deinceps audire vocem, cujus veraci teſtimonio Deitas unigenito afferatur, dilucideque repræſentetur ac no-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τὴν θεότητα, καὶ παριστώσης ἡμῖν ἐναργῶς πρὸς τὸν γεννήσαντα τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα. ἵν᾽ οὖν τοῦτο γένηται, φέρε καθ᾽ ὅσον ἔνδεχεται, τῇ μυσταγωγίᾳ τοῦ πνεύματος σκοπήσωμεν τὰ τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητα· ᾧ δὴ καὶ μόνῳ τὰ ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἡ διάνοια βλέπει· καὶ τούτῳ τρυφήσωμεν τῶν κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κυρίου γεγενημένων τὰ μυστικὰ θεωρήματα. ὡς γὰρ ἔγωγε οἶμαι, πρὸς τοῦτο βλέπει καὶ τῆς μεταμορφώσεως ὁ σκοπὸς, καὶ τοῦτον ὑμνεῖσθαι παρ᾽ ἡμῶν τὸν τρόπον τὸ μυστήριον βούλεται. βούλεται γὰρ συνιέντας ἡμᾶς τοῦ βάθους τῶν κατ᾽ αὐτὸ πεπραγμένων, καὶ εἰρημένων τῇ γνώσει, δραστικωτέραν ἐπισπάσασθαι τὴν χάριν, μιμήσει τοῦ μεταμορφωθέντος, καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐνεργοῦσαν τὸ θαυμαστὸν δὴ τοῦτο καὶ ξένον μυστήριον.

Τί οὖν τὸ εὐαγγέλιον; καλὸν γὰρ οἶμαι τὴν κρηπῖδα τῆς ἐποπτείας ἢ εὐωχίας, ἢ οὐκ οἶδα ὅτι καὶ χρὴ λέγειν, τῷ μεγέθει τῆς χάριτος, καὶ γλῶτταν καὶ διάνοιαν ἐκνικώμενος, ἐνθένδε ποιήσασθαι. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τὸν κύριον εἰσάγει τοῖς μαθηταῖς φάσκοντα οὕτως· ἀμὴν λέγω ὑμῖν· εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἵ τινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ἓξ, παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ᾽ ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ, ὡς τὸ φῶς. καὶ ὁ Μάρκος δὲ διὰ τῶν αὐτῶν ἴησιν ὡς τὰ πολλὰ τῷ Ματθαίῳ· καὶ ῥήμασι καὶ νοήμασι τὴν πρὸς ἐκεῖνον στέργων οἰκείωσιν, ὡς καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι τὴν ψυχὴν ἐμπνεόμενος, καὶ τυπούμενος τὴν διάνοιαν. εἰ δὲ καὶ μικρόν τι διαλλάττειν καθ᾽ ἓν δὴ τούτων ἢ κατ᾽ ἀμφότερα δόξειεν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐναντιότης, οὐδὲ μάχη τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον, ἢ τοὺς ἄλλους ἐστίν. ἢ γὰρ ἑτέρῳ τρόπῳ κατὰ τὴν φράσιν ἀψευδῶς τὰ πεπραγμένα δηλοῦντες· ἵνα συνελὼν φιλοσοφήσω τι περὶ τούτων· ἢ τὰ παρειμένα πρὸς τοῦδε τυχὸν ἢ τοῦδε τῶν εὐαγγελιστῶν, ἐκεῖνος ἢ οὗτος ἢ καὶ τούτων ἔνιοι παραδιδόντες, διαφωνεῖν δοκοῦσιν, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀλλήλοις ἀντεπεξάγοντες. ὡς οὔτε κοινῶς ἑξῆς ἅπαντες, οὔτε ἰδίᾳ τῶν τεσσάρων οὐδὲ εἷς γέγραφε πάντα, ὅσα κατὰ τὴν ἄφραστον οἰκονομίαν μετὰ σαρκὸς ὁ λόγος πεποίηκεν, ὁ λεγόμενος σὰρξ, καὶ μὴ λιπὼν τὸ εἶναι Θεός· καίτοι γε σκοπὸν ἕνα τὴν ἀλήθειαν οἱ τέσσαρες ἔχοντες, καὶ τὸ ὅλον δυνάμει διὰ τοῦ μέρους περιληπτικῶς συνεκφαίνοντες. οἷα πολλάκις γίνεται διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν λογίων τοῦ πνεύματος συμφωνίαν καὶ ἁρμονίαν, καὶ οἷα ὡς ἐν ἑνὶ σώματι μελῶν δίκην, ἐφ᾽ ἁρμογήν τε καὶ σύνθεσιν τὸ συνεχὲς ἀδιάλυτον φέρουσαν. μαρτυρεῖ δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν λεγομένων, οὐ τὰ ἰδίως παρ᾽ αὐτοῖς, ἢ παρ᾽ ἐνίοις αὐτῶν ἀπαρτιζόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης, κατ᾽ αὐτὸ δὴ τοῦ εὐαγγελίου τὸ πέρας γενόμενος· ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, φησιν, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅ τινα ἐὰν γράφηται καθ᾽ ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ τοῦ Λουκᾶ λέξεται. ὅς γε δὴ τῆς μεταμορφώσεως τὴν χάριν ἐκδιηγούμενός, φησιν· ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ· καὶ παραλαβὼν ὁ Ἰησοῦς Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. ἐγένετο, φησι, μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ. τί ποτε δρᾷς, ὦ μύστα τῶν ἀπορρήτων; τί λέγεις, ἐγένετο μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ; καὶ τί ἂν ποιήσαιμεν, τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Ματθαίου

A bis declaretur, substantiæ identitas cum generante. Ut itaque hoc fuerit; age quantum res patitur, sacratius edocente Spiritu, quo solo utique majora sensu, mente perspicimus, quæ multis inadspectabilia sunt contemplemur, ejusque affulgentia luminis, iis quæ mystice in Dominica gesta transfiguratione ponuntur contemplandis delicienur. Eo enim, ut arbitror, & ipse transfigurationis scopus respicit, nec alia sacramentum ratione nostris exigit laudibus celebrari. Petit enim ut gestorum in eo profunditate intellecta, scientiaque dictorum, efficaciorem gratiam, quæ & ipsa in nobis ipsis mirabile hoc novumque sacramentum operetur, ejus qui transfiguratus est imitatione B attrahamus.

Quid ergo ait evangelica narratio? Nam puto præstiterit, ut inde hujus sive inspectionis sive convivii, aut nescio quo debeam nomine appellare (sic & linguam & mentem superat gratiæ magnitudo) crepidinem ac fundamentum jaciamus. Matthæus ergo sic Dominum loquentem discipulis inducit: [a] *Amen dico vobis, sunt quidam de heic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo. Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem ejus, & ducit illos in montem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem* C *ejus facta sunt candida, sicut lumen.* Sed & Marcus iisdem fere atque Matthæus vestigiis graditur, quamdam cum eo & verbis & sensis velut affectans necessitudinem, velut eodem Spiritu afflante animum, ac mentem formante. Quod vero nonnihil in uno ex dictis vel utroque differre videatur, haud tamen ea contrarietas, ut pugnare cum illo aut aliis putanda sit. Ideo enim, ut paucis de his aliquid philosopher, videntur dissonare, quamquam ne minimum quid sibi repugnent, vel quia alio modo, quod spectat ad phrasim & eloquutionem, quæ vere gesta sunt explicent; vel quia hic illeve, aut etiam aliqui huic forte illive Evangelistæ omissa tradant. Quasi neque una o- D mnes, neque peculiariter aliquis eorum quatuor scripserit omnia quæcumque fecit Verbum, quo tempore humanam salutem ineffabili sacramento in carne dispensavit. Verbum inquam, quod dictum est caro, quamquam esse Deus minime desiit: tametsi una ipsis quatuor veritas, scopus proposita sit, & ut summa totum, virtute ex parte simul declarent: quod non raro ex mutua eloquiorum Spiritus consensione atque harmonia, & quæ, instar membrorum in corpore, insolubitem compagem compositionemque continui faciat, accidit. Porro, eorum quæ dicta sunt veritati suffragantur, non tantum quæ peculiaria apud eos, vel eorum aliquos occurrunt, sed etiam sublimis ille Joannes, E ubi ad ipsum Evangelii finem ait: [b] *Sunt autem & alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Idipsum de Luca dixerimus, qui sane enarrans gratiam transfigurationis, ita ait: [c] *Factum est autem post hæc verba, fere dies octo: assumtisque Jesus Petro, & Jacobo, & Joanne, ascendit in montem ut oraret. Factum est*, inquit, *post hæc verba, fere dies octo.* Quidnam vero agis, o mysta arcanorum? Quid ais, *Factum est post verba hæc, fere dies octo?* Quid enimvero fecerimus? cum Marcus & Matthæus,

a Matth. XVI. 28. XVII. 1. 2. b Joan. XXI. 25. c Luc. IX. 28. 29.

δι' ἑνὸς στόματος οἷον ἀλλήλοις συμφθεγγομένων καὶ τοιαῦτα λεγόντων· καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ, παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν, καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. καί φησιν, ὁ μακάριος Λουκᾶς. οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν ἐμοί τε κἀκείνοις εἰρημένων πρός τι τῶν πάντων ἑνοειδέστερον ἢ συγγενέστερον. σύμφωνα γάρ ἐστιν, ὡς ἀληθῶς, καὶ ταυτοδύναμα τὰ παρ' ἡμῶν τε κἀκείνων λεγόμενα. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν ἡμέραν παρέντες, καθ' ἣν τὸ μέλλον οὐκ εἰς μακρὰς ὑπὸ τοῦ λόγου τελεσθήσεσθαι τοῖς ἀποστόλοις κοινῇ προηγόρευται· κἀκείνην αὖθις, ἐν ᾗ τὸ προῤῥηθὲν ὁ λόγος παραδόξως ἐξειργάσατο, τὰς μεταξὺ τῶν δύο, τῆς πρώτης φημὶ, καὶ τῆς τελευταίας, μᾶλλον δὲ τῆς μιᾶς καὶ ὀγδόης, ἀριθμοῦσι προδήλως ἓξ τυγχανούσας. αἷς εἰ τὰς δύο συνάψειας, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῇ μεσότητι συναρμόζων, τὸ ζητούμενον ἀναντίῤῥητον ἕξεις, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ἡμετέρων λόγων συμφωνίαν κατίδοις, τοῦ ἡλίου λαμπρότερόν τε καὶ καθαρώτερον τῆς ἀληθείας τὸ ἑνιαῖον ἀποστίλβουσαν κάλλος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ λόγου τὴν φαινομένην εὐπρέπειαν καὶ εὐαρμοστίαν ὑμῖν τῷ λόγῳ διέγραψα, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ διδασκαλίαν· φέρε δὴ καὶ τῶν ἀδύτων κατατολμήσας, τῶν ἐγκεκρυμμένων τῷ λόγῳ μυστικῶν θεαμάτων ἐκκαλύψω τὴν ἀγλαΐαν, τοσοῦτον ὑπερλάμπουσαν τοῦ φαινομένου, ὅσον τὸ νοούμενον τοῦ φαινομένου κρυφιωδέστερόν τε καὶ διαρκέστερον. καί μοι καθήρασθε πρότερον, ὦ φίλοι μύσται τοῦ λόγου καὶ συνερασταὶ τῶν καλῶν, καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, τῷ πάντα καθαίροντι καὶ φωτίζοντι πνεύματι· ἵν' ὡς οἰκείοις, ὑμῖν ὁ λόγος συμφυὴς ὁμιλήσῃ, καὶ ταῖς ἀδιδάκτοις μυσταγωγίαις ἀναδείξῃ τὰ τελεώτερα. τί οὖν φαμεν ἀδελφοί; καὶ τίς ἡ νοητὴ τῶν λόγων πανδαισία καὶ θεωρία, ἐφ' οἷς ὑμᾶς προσκαλούμεθα σήμερον, καὶ οἷς ἐπιβαίνειν ἀξιοῦμεν μετὰ τοῦ πνεύματος;

Τὸν ἓξ ἀριθμόν φασιν οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ, μόνον τῶν ἐντὸς δεκάδος τέλειον εἶναι, ἅτε δὴ ἐκ τῶν οἰκείων συνιστάμενόν τε καὶ συμπληρούμενον. Χριστὸς δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, ὁ ὑπεράγαθος λόγος, ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός· ἓξ μὲν ἡμέραις δημιουργεῖ πᾶν τὸ φαινόμενον, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐξ ἀΰλου ψυχῆς, καὶ τῆς ὕλης τοῦ σώματος συνιστάμενον. ἓξ δὲ καὶ τῆς ἀγάπης, ἧς οὐδὲν τῶν καλῶν ἐστιν ὑψηλότερον οὐδὲ ἰσοτιμότερον, ἀπαριθμεῖται τὰ εἴδη σαφῶς· ἐφ' οἷς ἐν ἑαυτῷ ἀναδέχεται τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν. τοῖς γὰρ ἐλεήμοσιν ἀντιταλαντεύων τῷ ἐλέῳ τὸν ἔλεον, καὶ τὸ γέρας νέμων ὡς μεγαλόδωρος τῆς ἐκεῖθε μακαριότητος, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ἤδη τῆς δεξιᾶς στάσεως ἠξιωμένους· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. ἐπεὶ οὖν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα τῆς ἀγάπης τὰ εἴδη, καθάπερ ἐν εὐαγγελίοις αὐτὴ βοᾷ καθαρῶς ἡ ἀλήθεια· διὰ δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἡ εἰς Θεὸν ἀγάπη κρατύνεται· δι' ἣν καὶ τῆς ἐλπιζομένης μακαριότητος ἄξιος ἀναδείκνυται, ὁ πρὸς αὐτὴν γνησίως συντεταμένην ἔχων τὴν ὄρεξιν· ἐν δὲ ταῖς δυσὶ ταύταις ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, καθάπερ ἐν εὐαγγελίοις ὁ λόγος συνίσταται, κρέ-

A velut uno ore pariter pronuncient, ac verba ejusmodi dicant: *Et post sex dies assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem ejus: & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est coram ipsis*, Ita plane, ait beatus Lucas. Nihil magis unum, magisve cognatum & ad idem fuerit, quam quod mihi illisque fuit dictum. Plane enim consonant, eamdemque vim & nobis & illis dicta habuerint. Etenim illi, omissa die qua Verbum rem brevi futuram Apostolorum collegio prædixisset; itemque diem qua idem ipsum prænarratum opus mirabiliter effecisset; dies intermedios a primo, inquam, ad ultimum, atque adeo ab uno ad octavum; sex palam exsistentes nume- B rant, Iis porro si duos illos adjunxeris, initiumque & finem medio conserueris, citra controversiam quæsitum habueris, nostrorumque sermonum mutuam consensionem perspexeris, sole splendidius puriusque emicante veritate decorem unitatis.

Quia enimvero scripturæ vobis majestatem ac concinnitatem, juxta Lucæ doctrinam, oratione descripsi: age plane penetratis audentius adytis, etiam retegam abditam in scriptura spiritalium sensorum venustatem; eam perinde utique quod paret luminis splendore superantem, atque res spiritalis C rem subjectam oculis, latente sinceritate & sufficientia vincit. Ceterum vos mihi prius, o amici sermonum mystæ, quique mecum quæ bona sunt pulcraque adamatis, Spiritu illo qui mundat ac illuminat omnia, audituque & intelligentia mundamini: quo Sermo ille vobis cognatus, tamquam necessariis suis colloquatur, ac initiationibus quas nemo docuerit, perfectiora exhibeat. Quid ergo sumus dicturi, fratres? Quod vero illud spiritale instructissimum sermonum convivium ac spectaculum, ad quæ vos hodie invitamus, quæque adjutore Spiritu incessere ac adire volumus?

Senarium dicunt artis periti, inter numeros denario comprehensos, solum perfectum; velut ni- D mirum qui ex suis ipse partibus constituatur & compleatur. Atque Christus, Dei sapientia & virtus, Verbum illud bonitate majus, Filius ille unigenitus qui est in sinu Patris; sex quidem dierum spatio fabricatur & creat quicquid rerum est oculis subjectum: ad hæc vero & hominem, qui immateriata anima materiaque, hoc est, corpore consistat. Sed & caritatis qua bonum nullum sublimius adeove pretiosum, sex perspicue species recensentur, in quibus exhibitam in egenos humanitatem, ut in seipsum Dominus recipit ac probat. Iis enim qui misericordes fuerunt, misericordiam pro misericordia justa lance reponens, præmiaque cælestis illius beatitudinis tamquam magnificus in E donis distribuens sic jam dignis habitis, qui starent a dextris, ait: [a] *Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me: in carcere eram, & venistis ad me.* Cum igitur tot sint ac tales caritatis velut species, quemadmodum ipsa in Evangeliis Veritas manifeste clamat; caritate autem in proximum caritas in Deum firmetur; qua etiam vere ac sincere contentum in eam desiderium habens, speratæ beatitudinis dignus ostenditur; cumque [b] *in duobus his mandatis universa Lex pendeat & Prophetæ*, quemadmodum scriptura in Evangeliis statuit: hinc palam conficitur,

a Matth. xxv. 33-36. b Matth. xxii. 40.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

μαται ἐντεῦθεν δῆλον, ὡς ἡ ἀγάπη πρᾶγμά ἐστιν ἀγαθῶν ἁπάντων περιεκτικώτατον, καὶ ἀκρότατον τῶν διὰ τῆς ἁγίας γραφῆς φανερουμένων, καὶ οὐδέν ἐστιν ἀρετῆς εἶδος, δι' ἧς ἄνθρωπος οἰκειοῦται τῷ Θεῷ καὶ συνάπτεται, καὶ τῆς ἄνω δόξης καὶ βασιλείας κληρονομεῖ, ὃ μὴ τῆς ἀγάπης ἐξήρτηται, καὶ ὑπ' αὐτῆς περιείληπται, ἀῤῥήτῳ λόγῳ συνεχόμενον καὶ φρουρούμενον. ὅθεν καὶ τὴν ἄκραν, ὡς ἐν ἀνθρώποις, τελειότητά τε καὶ καθαρότητα τῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν φιλοσοφίας, ἧς τέλος εἶναί φασι τὸ ἀγαθὸν, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς, μόνη τελέως ἡ ἀγάπη διὰ τῆς ἑξάδος τῶν οἰκείων μερῶν κατορθωθεῖσα συνίστησι· μεθ' ἣν καὶ διαφερόντως Θεῷ συνάπτει τὸν ἄνθρωπον, τῆς θεολογίας τὸ πῦρ ἀναφλέγουσα.

Ἀλλ' ὅτου χάριν εἴρηται ταῦτα; φημὶ, ὅτι εἰ μέλλοι τις ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς ὑψηλῆς θεωρίας, ὡς μαθητὴς τῷ λόγῳ συνεπαρθήσεσθαι, τῆς τε βασιλείας ἐκείνης τὴν ἀπρόσιτον ὄψεσθαι δόξαν, καὶ τῆς ὁρατῆς αὐτοῦ καὶ νοητῆς θεοφανείας ἀξιωθήσεσθαι· ἐπειδὰν ἀκούσῃ Χριστοῦ προαναφωνοῦντος, οὐκ εἰς μακρὰν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἐλεύσεσθαι· τοῦτο γὰρ ἡ μεταμόρφωσις, καθ' ἣν ὁ ἀναλλοίωτος, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἡμέτερον· θρέψει μὲν καὶ ποτίσει Χριστὸν πεινῶντα καὶ διψῶντα τὴν πάντων σωτηρίαν. ἢ καὶ ἄλλως· διὰ τῶν δεομένων, τὸν πᾶσιν εἰσοικισθέντα τοῖς λαβοῦσιν αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως· συναγάγοι [1] δὲ ξενιτεύοντα, ἐνδύσει δὲ γυμνητεύοντα, θεραπεύσειεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐν φυλακῇ καθειργμένον οὐ παρόψεται, πόθῳ τοῦ εὐεργετεῖν σφοδρῶς ἐπειγόμενος· καὶ διὰ τὴν ἐπαινετὴν τῶν καλῶν ἀπληστίαν, οὐ μέχρι τῶν φαινομένων στήσεται· οὐδὲ τῇ περὶ τὰ ἔξω φιλοφροσύνῃ περιορίσεται τὴν εἰς τὸν φιλάνθρωπον δεσπότην φιλανθρωπίαν· οὕτω γὰρ θαῤῥῶ λέγειν, ἀποσκοπῶν εἰς τὸ, ἐφ' ὅσον ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε· ἀλλὰ καὶ ἐνδοτέρω χωρήσει τοῦ φαινομένου, καὶ τῶν ψυχικῶν παθημάτων φροντίδα ποιήσεται, καὶ ἰατρείαν ἐπινοήσει τὴν πρέπουσαν. καὶ κατασκηνώσει μὲν εἰς τόπον χλόης θρέμματα λογικὰ καὶ ἁρπαγῇ πρὸς εὐσέβειαν, ἐπὶ δὲ ὕδατος ἀναπαύσεως αὐτὰ διαθρέψειε· καὶ τὸν μὲν ἐκδημήσαντα τῆς οἰκείας πατρίδος, καὶ ἐπὶ ξένης γῆς διατρίβοντα, καὶ ἀλήτην γενόμενον τὴν ξενιτείαν [2] αἰδεσθέντα τοῦ δι' ἡμᾶς ξενιτεύσαντος, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἑστίαν, ἥ τίς ποτέ ἐστιν, ἀσμένως χειραγωγήσειε· τῆς μὲν γηΐνης καὶ μεριστῆς ἀποστήσας ζωῆς, ἐπὶ δὲ τὴν ἑνιαίαν καὶ οὐράνιον μετοικίσας τῶν ἁγίων πανήγυριν, ἔνθα Παύλου καὶ τῶν φοβουμένων τὸν κύριόν ἐστι τὸ πολίτευμα. ἀλλὰ καὶ ἄλλον ἀπογυμνωθέντα τῆς πατρικῆς οὐσίας θεώμενος, τῆς τε κατὰ προαίρεσιν ἀφθαρσίας τὴν στολὴν ἐκδυσάμενον, ἐλεήσας τὴν γύμνωσιν, ἐνδύσει πάλιν, τὸν κατὰ Θεὸν καὶ μακάριον εἰσηγούμενος βίον. τί δὲ τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, καὶ περὶ τὴν διάκρισιν τῶν πρακτέων νηπιάζουσαν ἔτι τὴν διάνοιαν φέροντα; ἆρα παραδραμεῖται σιγῇ; οὐμενοῦν. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ποθουμένην ὑγίειαν, καὶ τὸ οἰκεῖον τέλος ἀνακαλέσεται τάχιστα, τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τὰ πάθη φυγαδεύσας τῆς ἀλογίας, καὶ τὸν ἔμφυτον λόγον ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀποκαταστήσας ἀρχήν· θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους τὴν ξυνωρίδα, κατὰ λόγον ὑποδείξας τῷ λόγῳ, καὶ ἐφ' ἃ δεῖ πτερώσας καὶ ἀνακαινίσας τῷ

A eſſe caritatem præ omnibus in ſcriptura expreſſis bonis, rem maximæ complexionis atque ſupremam, nec eſſe ullum virtutis genus, quo homo concilietur ac cohæreat Deo, gloriamque cæleſtem & regnum poſſideat, quod non pendeat a caritate, atque ab ea arcana quadam ratione comprehenſum, ac velut præſidio cuſtoditum habeatur. Quare etiam caritas ſola, ſuorum partium ſenario perfecte geſta, ſummam illam, qualis poteſt eſſe hominis, perfectionem ac munditiem conſtituit philoſophiæ poſitæ in actione, cujus finem dicunt eſſe bonum, quod Deus ipſe eſt: poſt quam etiam, accendens nempe Theologiæ ignem, egregie hominem conjungit Deo.

B Enimvero quorſum hæc dicta ſunt? Nimirum, quia ſi quis una cum Verbo tamquam diſcipulus in montem ſublimis contemplationis ſubvehendus eſt, regnique illius inacceſſibilem adſpecturus gloriam, atque viſibili intelligibilique Dei apparitione honeſtandus; poſtquam Chriſtum præloquentem audierit, fore ut non multo poſt veniat regnum ipſius; id enim eſt transfiguratio, quo is qui invariabilis eſt, quam pro nobis noſtramque naturam induit, illuſtrius ſole illuminavit: ejuſmodi inquam, Chriſtum eſurientem, ſitientem ſalutem omnium, paverit & potaverit. Aut etiam alio intellectu, ita Chriſtum in omnibus habitantem qui C ipſum fide ſuſceperunt, per egenos habuerit: collegerit vero hoſpitem: nudum induerit: infirmum curaverit: detentum in carcere non ſpreverit, vehementius inſtigante deſiderio faciendi bene; ac neque in iis quæ adſpectabilia ſunt, propter laudabilem bonorum inſatietatem ſteterit: neque ſuam in benignum Dominum totaque hominum genus propenſione amantem, humanitatem benignitate & benevolentia in id quod externum paret, diffinierit ac arctaverit: plane enim ſic audens dico, ad illud reſpiciens quod dictum eſt: [a] *Quamdiu feciſtis uni ex his minimis, mihi feciſtis*: quin penetrabit ad interiora ejus quod videtur, morborumque ac affectionum animarum habiturus eſt curam, D ac congruam eis medelam excogitaturus: ac pecora quidem ratione prædita, recenſque compacta formataque ad pietatem, *in loco paſcuæ collocabit; educabit* vero *ſuper aquam refectionis*: atque peregrinum & exſulantem a patria, ac in aliena terra demorantem, factumque vagum; ejus a patria velut abſentiam & peregrinationem reveritus, qui noſtri cauſſa peregre demoratus eſt ac factus hoſpes, in ſuam ipſe domum, quæcumque tandem illa ſit, lubens inducet; a terrena quidem ac dividua vita abducens, ad illum vero individue unum ac cæleſtem Sanctorum lætum conventum migrare faciens ac transferens, ubi Paullus, & qui timent Dominum converſantur: ſed & alium videns paterna E nudatum ſubſtantia, ac incorruptionis tunica quæ eſt in voluntate exutum, nuditatis miſertus induet iterum, docens beatam vivendi rationem & ſecundum Deum. Quid vero infirmum in fide dicam, atque adhuc puerilem animum ferentem, quod ſpectat ad agendorum diſcernentem prudentiam? Num vero eſt ſilentio præteriturus? Haudquaquam plane: ſed ad deſideratam ſanitatem finemque proprium quam citiſſime revocaturus eſt: partis alienæ a ratione vitiis ac perturbationibus ſermone veritatis fugatis, rationeque inſita ad ſuum ipſius inſtaurata principium: ac biga partis animæ patibilis, ira inquam & cupiditate, ex ratione rationi compoſita, ſubnexiſque pennis ad ea quæ oportet,

a Matth. xxv. 40.

1. Forte μὲν.

2. Forte αἰδεσθεὶς.

πνεύματι. ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ τὸν καθειργμένον μὲν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνοίας, ἰδεῖν δὲ τὸ φῶς τῆς ἀπλανοῦς γνώσεως κωλυόμενον, τῷ σκοτεινῷ χωρίῳ κατὰ πρόνοιαν ἐπιστὰς, ὥσπερ διά τινος ἀγγέλου τοῦ φωτίζοντος τὴν διάνοιαν λόγου, τὰ τῆς ἀγνοίας διαῤῥήξας δεσμὰ, ἐπὶ τὸ φῶς προαγάγοι ἂν τῆς κατὰ Χριστὸν ἐλευθερίας καὶ πολιτείας, μήτε ζυγῷ δουλείας λοιπὸν ἐνεχόμενον, μήτε πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη βαδίζειν τῇ διανοίᾳ κατ' ἐξουσίαν εἰργόμενον.

Καὶ πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸν εἰκότα λόγον καὶ τρόπον, ὑπὸ τῆς ἀγάπης τὴν ψυχὴν φρυκτωρούμενος, διττῶς ἐπιδείξεται. καὶ γὰρ διπλῶν ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος, B διπλοῦν καὶ τῆς ἐπιμελείας τὸ εἶδος, ἧς καὶ αὐτοὶ πάντες ἄνθρωποι χρήζομεν, εἰ καὶ ὁ μὲν ἐπὶ πλεῖον, ὁ δὲ ἐπ' ἔλαττον, ἕως ὑπὸ τροπὴν ἡμῖν ἡ προαίρεσις, καὶ παρ' ἑαυτῆς ἡ ὕλη φέρει τὸ ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, ἢ καὶ ταῖς ἔξωθεν ἐπηρείαις καὶ δυσχερείαις ἁλίσκεται. διὸ καὶ μάλιστα φιλανθρώπως ἀλλήλοις χρηστέον, ἵνα καὶ ἄλλως μᾶλλον ἑαυτοὺς εὐεργετῶμεν. τὸ γὰρ εὐεργέτημα μεῖζον ἑαυτοῦ παρὰ τῷ εὖ παθόντι γενόμενον, ἐπὶ τὸν εὐεργέτην δαψιλέστερον ἀντεπάνεισι· καὶ οὕτως ἐν τῷ εὐεργετεῖσθαι τὸ εὐεργετεῖν ἀντιπερίσταται. τούτῳ δὲ προδήλως καὶ μιμεῖται Θεὸν ἄνθρωπος· ἡ δὲ μίμησις, οἰκείωσις· ἡ δὲ οἰκείωσις, ἐξομοίωσις· ἡ δὲ, τῶν ἀγαθῶν C ἀκρότατον. ὁρᾷς τῆς φιλανθρωπίας πηλίκος ἐστὶν ὁ καρπός; οὕτω δὲ καὶ διὰ τῆς αὐτοτελοῦς ἑξάδος τῶν ἐντολῶν, φόβον ἅπαντα δουλοπρεπῆ παρωσάμενος, μετὰ τῆς κακῆς τῶν παθῶν ἀχθηδόνος, καὶ ἑαυτὸν ἀνακαθήρας ὡς οἷόν τε, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τελειωθεὶς, ἆθλον ἀρετῆς κομιεῖται, [καὶ] τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας τὴν ἄπταιστον γνῶσιν τῶν [1] ὑπὸ χρόνον καὶ φύσιν, καὶ τὸν ἐν ἓξ ἡμέραις ὑποστάντα κόσμον, τὸν ὑλικὸν καὶ ὁρώμενον, τύπον εἰδὼς τοῦ ἀναβεβηκότος τὴν αἴσθησιν, ὄψεται καλῶς διὰ τοῦ ὁρωμένου τὸν μὴ ὁρώμενον, μεταῤῥυθμίζων ἐναρμονίως ἐπὶ τὴν νοητὴν καὶ πολύφωτον ὡραιότητα τὰ κάλλη τῶν φαινομένων. D καὶ οὕτω τὴν κτίσιν, ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς αἴτιον ἕξει χειραγωγοῦσαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. ὥστε δι' ἀμφοτέρων, πράξεως δὴ λέγω καὶ θεωρίας, μετὰ τὴν ἐν ἀμφοῖν τελειότητα, τὴν διὰ τῆς ἑξάδος τῶν θείων ἐντολῶν, καὶ μέν τοι καὶ τῶν ἡμερῶν δηλουμένην, ἐν αἷς ὁ ὁρώμενος ὑπέστη κόσμος, δυνήσεται καθαρῶς συνιέναι, τί τὸ τῆς ὀγδόης μυστήριον. ὃ διὰ τῆς τοῦ Λουκᾶ μυσταγωγίας, ὥς γέ μοι φαίνεται, παραγυμνούμενον, ἴδοι τις ἂν τῶν θεωρητικῶν τε καὶ ἄνω βεβηκότων τὴν αἴσθησιν. τὸ δὲ λεγόμενον καὶ γνώσεως ἀληθοῦς, ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενόμενοι, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἐνταῦθα, τὰ τῆς μελλούσης καταστάσεως εἴδη, ἐξ ὧν E ἐπειράθησαν, διδαχθήσονται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὅσον προοδοποιήσασθαι τῇ μελλούσῃ τοῖς διορατικωτέροις ἐπὶ τοῦ ὄρους φανερωθήσεσθαι δόξῃ καὶ χάριτι. ὅτε δὲ τῷ Ἰησοῦ συνανελθόντες, εἴσω τῆς νεφέλης γένοιτο, τότε πολλῷ τρανώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, διὰ τῶν λευκανθέντων ὡσεὶ χιὼν, καὶ λαμψάντων ὡς τὸ φῶς ἱματίων τοῦ λόγου, τῆς μυστικῆς τῶν προειρημένων θέας ἀξιωθήσονται, εἰξάντων ἤδη τῶν συμβόλων τῇ ἀληθείᾳ.

Ἱμάτια δὲ τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἐν πνεύματι θεωρίαν εἶεν ἂν, ὑφ' ὧν περιστέλλεται καὶ δι' ὧν ἐκκαλύπτεται. ὃ καὶ παράδοξόν πως. καθ' ἓν μὲν εἶδος ἀναγωγῆς, ὥς γέ μοι δοκεῖ, τὰ κατὰ τὸν βίον

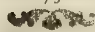
1. Lege ὑπὲρ.

A ac ſpiritu renovata. Ad hæc autem, etiam quem velut carcere ignorantiæ caligo detinet, ac nec veræ ſcientiæ lumen videre ſinitur; tenebricoſo per providentiam ac curam loco imminens, ſermone qui illuminet animum, velut angelo quodam infringente, diſruptis ignorantiæ vinculis ad lumen veræ in Chriſto libertatis ac vitæ provexerit; ut is neque jam teneatur jugo ſervitutis, ac neque arceatur, ut ne liber ac pro arbitrii facultate pulcra cæli incederit ac luſtrarit.

Plane vero, congrua ratione & modo univerſa hæc, ac ſi qua ejuſmodi ſunt, caritate lucernæ inſtar animo illucente, duplici exhibeat oportet ratione. B Quod enim duplices ſimus, ex anima conſtituti & corpore, duplex etiam fuerit curæ ratio: qua & ipſi omnes indigemus, velut homines; quamquam nihilominus ille amplius, hic minus; quamdiu nimirum voluntas mutatione ſubditur, ipſaque a ſe materia inordinationem ac inconſtantiam adducit, vel etiam externis injuriis moleſtiiſque intercipitur. Quare præſtat omnino, ut tota humanitate invicem coutamur, quo & alioqui ipſi nobis beneficium majus conferamus. Beneficium quippe ſeipſo auctius redit a beneficiato ad beneficum: atque adeo in beneficii acceptione quædam reciproca beneficii collatio eſt. Eo enim perſpicue homo Deum imitatur. Imitatio autem, concilia- C tio eſt: conciliatio autem, aſſimilatio & expreſſio: eaque ſupremum bonum. Viden' quantus ſit humanitatis & miſericordiæ fructus? Sic vero etiam, ſeipſo perfecto mandatorum ſenario, metu omni ſervili una cum vitioſa perturbationum moleſtia depulſo, ſuique quam poteſt haberi maxima, emundatione ac conſummata caritate; virtutis ac naturalis in ſpiritu contemplationis inoffenſam rerum ſupra tempus naturamque poſitarum ſcientiam, præmium reportaverit: videnſque mundum diebus ſenis conditum; illum inquam in materia, & oculis ſubjectum; mundi ſupra ſenſum elevati figuram probe; quod fugit oculos nec adſpectari poteſt; rerum viſibilium ornatus in ſpiritalem multoque D lumine illuſtrem decorem concinna accommodatione transferens, eo quod corporeum ſubjacet oculis, perſpiciet. Sicque futurum eſt, ut creatura animum ejus in ſuum ipſius velut manuducat principium. Quamobrem utroque, actione inquam & contemplatione, poſt adeptam in eis poſitam perfectionem; illam nimirum tum quæ ſenario divinorum mandatorum, tum quæ nihilominus diebus ſenis, quibus mundus fuit conditus, ſignificatur, quodnam ſit Octavæ ſacramentum, perſpicue intellexerit. Atque id mea quidem ſententia, ſpiritali Lucæ doctrina viderit declaratum, qui ſic contemplativus, ac ſenſu ſuperior evaſerit. Dico autem, veruſque eſt ſermonis ſenſus, fore, ut quantum mortali vita fieri E poteſt, corpore mundoque excedentes, jam ea quæ futuri illius ſtatus ſunt, ex iis quorum fecere periculum guſtumque perceperunt, doceantur. Verum hæc quidem ut tantum præeant, ac velut muniant viam manifeſtatæ in monte perſpicacioribus oculis gloriæ & gratiæ. Ubi autem una cum Jeſu aſcendentes, intra nubem conſtiterint; tunc longe clarius ſublimiuſque veſtium Verbi fulgore inſtar luminis, myſticam præfatorum viſionem accepturi ſunt, cum jam ſymbola veritati conceſſerint.

Porro fuerint ſpiritalis contemplationis Verbi veſtes, quibus & obtegitur, & detegitur ac revelatur. Quod & videatur mirabile. Una quidem ratione anagogiæ ac ſenſus ſpiritalis, ut quidem mihi videtur,

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ἐκεῖνον εἰρημένα τῷ σωτῆρι καὶ πεπραγμένα, τὸν ἄχραντόν τε καὶ ἀκηλίδωτον· τὸν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα οἰκονομίας προφαινόμενον μὲν, οὐ καταλαμβανόμενον δέ· τὸν πάσης μὲν πονηρίας ἀσυγκρίτως ἐλεύθερον, πάσης δὲ καθαρότητός τε καὶ ἁγιότητος αἴτιον ἡμῶν καὶ ὑπόγραμμον τῇ φύσει γενόμενον. ὃν ὁ ὑπερούσιος εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιωθεὶς, διὰ σαρκὸς ἡμῖν πεπολίτευται. ὃς δὴ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐξήστραψεν, οὐ τότε γενόμενος ἑαυτοῦ διαυγέστερος ἢ ὑψηλότερος· ἄπαγε· ἀλλ᾽ ὅπερ καὶ πρότερον ἦν, τοῖς τελουμένοις τῶν μαθητῶν καὶ μυουμένοις τὰ ὑψηλότερα κατὰ ἀλήθειαν θεωρουμένοις. τὰ δι᾽ ὧν οὖν ὁ βίος ἐκεῖνος συνέστηκε ῥήματά τε καὶ πράγματα, οἷς καὶ ἀπέραντος ὁ βυθὸς τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας τοῦ λόγου συναποδείκνυται, οὐκ ἀπεικότως ἂν εἰς τὰ ἱμάτια τοῦ σωτῆρος λαμβάνοιτο. ἢ ἐκεῖνα δι᾽ αὐτῶν σημαίνοιτο τῇ ἀνακαθάρσει τοῦ πνεύματος ἀμφότερα λάμποντα ὡς τὸ φῶς, διὰ τὴν παντελῆ καθαρότητα καὶ τὴν εἰς ἄκραν φανότητα.

Καθ᾽ ἕτερον δὲ τρόπον ἱμάτια τοῦ λόγου νοοῖτο ἂν, καὶ οὐκ ἀναξίως οἶμαι τοῦ πνεύματος· τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ δὴ τοῦ λόγου προβεβλημένων τε καὶ παρηγμένων πρὸς ὕπαρξιν ἡ μεγαλοπρέπειά τε καὶ πολυτέλεια, καὶ μέντοι καὶ τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. ἡ μὲν ὡς κτίστην καὶ αἴτιον ἐγκρυπτόμενον ἀχράντως αὐτῇ φανεροῦσα τὸν ἀόρατον καὶ ἀχώρητον· τὸ δὲ, ὡς λόγον μυστικῶς ἐμφιλοχωροῦντα καὶ ἐναυλιζόμενον αὐτῷ, προφαῖνον ἀῤῥήτως τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος. ἀμφότερα γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος ἀνακαθαίρεται καὶ λαμπρύνεται, καὶ τοιαῦτα τῇ καθαρότητι διαδείκνυνται τοῖς ἐρασταῖς τῶν θείων, καὶ φιλοθεάμοσιν, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς λευκᾶναι οὐ δύναται. τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, φησι, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. οὕτως μὲν οὖν διὰ τῶν ἱματίων ὁ εἴσω τούτων ἐγκρυπτόμενος λόγος ἑαυτὸν φανεροῖ, καὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ τὸ φῶς ἐπαφίησιν· ἐκείνοις δηλονότι, τοῖς κατὰ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τετελεσμένοις τῷ πνεύματι. ὧν ὁ μὲν, ὡς Πέτρος, ἐπὶ τῇ πέτρᾳ παγίως ἐρηρεισμένος, τῆς τε πίστεως τὸν θεμέλιον, καὶ τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν οἰκοδομίαν τῆς ἐκκλησίας ἐφ᾽ ἑαυτὸν δέχεται· οἱ δὲ τῆς ὑψηλῆς θεολογίας, ὡς υἱοὶ βροντῆς, τὴν μυστικὴν ἐποψίαν παρὰ τοῦ λόγου πιστεύονται, βάσιν στερέμνιον καὶ ἀκράδαντον ἔχοντες, τὴν ἀκίνητον πέτραν. καὶ ὁ μὲν τὸ βάθος, οἱ δὲ τὸ πλάτος, οἶμαι, καὶ ὕψος παραδηλοῦσι τῆς πίστεως, τῷ ἀπεριλήπτῳ τοῦ μυστηρίου κατὰ τὸ ἴσον πᾶσαν ἀπειρίαν ἐκβαίνοντα πάντοθεν.

Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν τὰ τοῦ σωτῆρος ἱμάτια, καὶ οὕτως ἐκλάμποντα. τί δὲ τὸ πρόσωπον τὸ ὑπεραστράπτον; τὸ κάλλος τὸ ἀμήχανον, τὸ τῶν ἐραστῶν ἁπάντων ὑψηλότατόν τε καὶ τιμιώτατον, ὃ τοῖς ὁρῶσιν εὐφροσύνης ἀκαταπαύστου καθίσταται πρόξενον, ὅσῳ καταλαμβάνεσθαι δοκεῖ φανερούμενον; τὸ δὲ κρύφιον καὶ θειότερον, καὶ πάντων καινότατον, τίς νοῦς ἢ λόγος ἢ ὄψεται, ἢ ἐκφράσαι δυνήσεται; εἰ γὰρ τὰ ἱμάτια τοιαῦτα, διὰ τὴν ἔνδοθεν ἐκβλυζομένην αὐγὴν, ποταπὸν ἄρα τὸ ὑπὸ τῶν ἐσθημάτων περιστελλόμενόν τε καὶ καλυπτόμενον; ὡς ὑπὲρ ὅρασιν καὶ γνῶσιν; εἰ οὖν αὐτὸ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ γένοιτο, πᾶσαν περιβολὴν ἐκδυσάμενον· τί τοῦτο λέγω; ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἁγίας αὐτοῦ στολῆς, ἣν ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων κατασκευασάμενος, διὰ τοῦ πνεύματος μυστικῶς ἑαυτῷ περιέπηξεν, ὅπερ ἐστὶν ὡς εἶδον αὐτὸ φανερούμενον, τίς ὁ ὀψόμενος; οὐκ ἔστιν οὐδὲν, οὐκ ἔστι, τῶν ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένων, ὃ χωρήσει τούτου τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος. εἰ γὰρ καὶ μηδενὶ τῶν πάντων ἀκοινώνητόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ οὐχὶ ὅ-

A dicta factave Salvatoris per vitæ hoc sæculo institutæ curriculum. Vitæ inquam, illius intemeratæ ac immaculatæ. Vitæ, carnis dispensatione mundo palam exhibitæ, ceterum non comprehensæ. Vitæ ab omni omnino & citra ullam comparationem malitia liberæ, quæque totius munditiei & sanctitatis caussa fuit, & exemplar humano generi. Quam is qui supra substantiam est, vero ad substantiam accessu, supra substantiam substantiatus ac substantiam indutus, nobis nostræque salutis caussa in carne vixit: quæ & ipsa eximie in monte resplenduit. Non velut id temporis clarior sublimiorque se ipsa evaserit: absit hoc; sed quam perfecti ac sublimiora docti discipuli, quid & prius esset veritate sint contemplati. Di-
B cta ergo gestaque, quibus vita illa constitisset, quibuscum etiam immensa Verbi in nos dispensationis profunditas ostenditur, non immerito velut Salvatoris vestes habuerint accipit. Seu vestibus ejusmodi utraque illa Spiritus emundatione instar luminis fulgentia, ob omnimodam munditiam summamque claritatem, velut typo repræsentari.

Alio autem modo potuerint vestimenta Verbi intelligi, nec puto indigna Spiritu expositione: tum eorum quæ procreavit deduxitque ut essent, magnificentia ac velut sumtuositas; tum etiam Scriptura sacra. Illa quidem, quæ invisibilem illum & quem nihil capiat, in ipsa incommixte ac intemerate, qua ratione Creator est & caussa, velut
C abditum ac delitescentem palam faciat: hæc autem, ut quæ Verbum arcana quadam ratione in ipsa velut habitans ac libenter manens; iis qui digni sint Spiritu demonstret. Ambo enim Spiritu depurantur ac illustrantur: taliaque sua illa munditia, divinorum, ac contemplandi amantibus parent, *qualia non potest fullo super terram candida facere. Nam Spiritus*, inquit, *omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Sic igitur vestium adminiculo latens in eis Verbum seipsum prodit, ac cognitionis suæ lumen emittit: iis nimirum, qui sicut Petrus, & Jacobus, & Joannes sunt spiritu perfecti. E quibus, hic quidem instar Petri, firmiter nixus petræ, tum fidei fundamentum, tum virtu-
D tibus assurgens ædificium Ecclesiæ in se recipit: his autem, velut *Filiis tonitrui*, sublimioris Theologiæ mystica inspectio visioque a Verbo creditur, quibus petra immobilis, basis firma sit & inconcussa. Arbitror vero, illo quidem designari fidei profunditatem; hoc autem, latitudinem & sublimitatem; quibus sacramenti incomprehensibilitate, omnis undique infinitas æqualibus modis exceditur.

Enimvero ejusmodi quidem, ac eo sunt splendore Salvatoris vestimenta. Quid autem facies supra fulgur effulgens? Quid pulcritudo illa incomparabilis, inter omnia quæ possunt adamari, celsissima illa ac pretiosissima, quæ jugem quamdam lætitiam adspicientibus afferat, quantum manifestatione com-
E prehendi videtur? Occultum vero illud ac divinius maximeque novum, quis vel intellectus vel oratio, vel videre possit vel enarrare? Nam si vestimenta talia sunt ex splendore intus emanante; quale rogo quantumve fuerit, quod velut visum superans & scientiam, sub vestimentis obtegitur & celatur? Si ergo ipsum nullo contectum amictu in seipso constiterit: quid hoc dico? immo si per solam suam illam sanctam tunicam, quam ex virgineis sanguinibus per Spiritum contextam, sibi ipsum arcana ratione adjunxit, id quod est, quale ii viderunt, sese videndum præbuerit, quis adspexerit? Nihil sane, nihil fuerit in creatis, quod excellentem illius splendorem capere possit. Quamquam enim nulla penitus res exsors sit boni communione, haudquaquam tamen totum quod est ca-

λου, ὅ, τί ποτ' ἐστὶν, ἀλλ' ὅσον καὶ ὅπως τοῖς μετέχουσιν ἐφικτὸν, χωρητὸν γίνεται· καὶ τοῦτο δι' ἄκραν ἀγαθότητα ταῖς ἀπειροδώροις ἐλλάμψεσιν, ὁδεῦον ἐπὶ πάντα καὶ προχεόμενον. ἀπόδειξις δὲ τῶν λεγομένων αὐτὸ ἂν εἴη τὸ μακάριον πάθος ἐκεῖνο καὶ πολυύμνητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους πεπόνθασιν οἱ ἀπόστολοι, ἡνίκα τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἄχρονον φῶς τὴν οἰκείαν σάρκα μεταμορφῶσαν, τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς οἰκείας φωτοβλυσίας ὑπερουσίως ἐλάμπρυνε.

Τὴν γὰρ ἀκτῖνα τῆς ἀμώμου σαρκὸς ἐκείνης φέρειν οὐ δυνηθέντες, ἣ ἐκ τῆς τοῦ λόγου θεότητος, ὃς τῇ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἥνωτο, διὰ ταύτης ὑπὲρ φύσιν ἐπήγαζε, πίπτουσιν ἐπὶ πρόσωπον. ὢ τοῦ θαύματος· κατ' ἔκστασιν πλεωτάτην τῆς φύσεως, ὕπνῳ βαρεῖ καὶ φόβῳ κρατούμενοι, μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, πᾶσαν νοερὰν κίνησιν καὶ ἀντίληψιν παντελῶς ἑαυτῶν ἀποπαύσαντες, οὕτω κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον γνόφον, τῷ Θεῷ συνεγένοντο· τῷ μηδ' ὅλως ὁρᾷν, τὸ ὄντως ὁρᾷν εἰσδεχόμενοι, καὶ τῷ πάσχειν ἀγνώστως, τὴν καθ' ὑπεροχὴν γνῶσιν πορίζόμενοι, καὶ τὴν πάσης νοερᾶς ἐπιστασίας ὑψηλοτέραν ἐγρήγορσιν ὑπομυσταγωγούμενοι. καὶ γίνεται παραδόξως ἐπὶ παραδόξου τοῦ πράγματος, ὕπνος ἡ ἐγρήγορσις· μᾶλλον δὲ ὁ ὕπνος ἐγρήγορσις, τῇδε ἐρημίᾳ τῶν γνωστικῶν ἀντιλήψεων τὴν ὑπὲρ φύσιν τὴν γνῶσιν πιστούμενος. ὢ τίς ἄν μοι δοίη λόγον τοσοῦτον, ὁπόσον καὶ βούλομαι; τίς ὁ κατ' ἀξίαν συνεπαρθῆναι τῷ μυστηρίῳ δυνάμενος; ποία νοερὰ κίνησις πρὸς τοῦτο βλέψασα μόνον, τέλεον εὐθὺς οὐκ ἀποσβέννυται, παραχωροῦσα τῷ ἀνεφίκτῳ τοῦ θαύματος; τοῦτο καὶ Δαβὶδ πόῤῥωθεν οἶμαι προκατανοήσας τῷ πνεύματι, τὸ βασιλικὸν καὶ προφητικὸν ὄργανον, ἐνθέῳ στόματι πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἐξεβόησε λέγων· Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται. καὶ ὅτι μὲν ἀγαλλιάσονται προηγόρευσε. τί δὲ καὶ οἷον καὶ ὅσον δι' ἀκριβείας ἔσται τῆς μεταμορφώσεως τὸ μυστήριον, δι' ὃ καὶ ἀγαλλιάσονται δήπου Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν, ὡς ἄῤῥητόν τε καὶ ἀνεπινόητον σιγῇ τετίμηκεν, εἰς καιρὸν τοῖς ἀξίοις διὰ τῆς πείρας αὐτῆς, εἰ θέμις ἐστὶ, γνωσθησόμενον.

Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενομένου, καὶ τὰ λεγόμενα τῷ Πέτρῳ καλῶς ἔχειν δοκεῖ μοι διαψηλαφήσαντι φανερῶσαι τῷ λόγῳ, ἃ καὶ μὴ ἔχων ὅ, τι καὶ εἴποι, τῷ πνεύματι γενόμενος κάτοχος, ὑπὸ περιχαρείας ἐφθέγξατο. τῇ γὰρ γεγενημένῃ φωτοφανείᾳ καὶ θεοπτίᾳ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ φύσιν ὁ Πέτρος ἡδόμενος καὶ θελγόμενος, καὶ ὅλος ἔνθους γενόμενος, ἀφερμηνεύειν δὲ τῷ λόγῳ τὸ πάθος ἀδυνατῶν, καὶ πάλιν διαῤῥυῆναι σιγῇ τὴν χάριν οὐ καρτερῶν, οὐκ ἀφροσύνης οὐδὲ ἠλιθιότητος, ὡς ἄν τινες ὑπολάβοιεν, ἀποφθέγγεται ῥήματα· ἀλλὰ τῆς ἀῤῥήτου μυσταγωγίας ἐκείνης καὶ θεουργίας γεννήματα καὶ βλαστήματα, ποιεῖται τὰ ῥήματα. τί δὲ καὶ φθέγγεται; κύριε καλὸν ἡμᾶς, φησιν, ὧδε εἶναι. τίνος ἕνεκεν Πέτρε; ἵνα τῆς πολυταράχου διοχλήσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπηλλαγμένοι, καὶ ψυχὴν καὶ αἴσθησιν τῇ διαστάσει τῶν ὄχλων, τῶν ὅπως ποτὲ κινουμένων ἢ λεγομένων κεκαθαρμένοι, τῆς σῆς ἀφράστου θεοφανείας ἀνένδοτον ἐνταῦθα τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοιμεν, δέσποτα. τούτου δὲ τί ἂν βέλτιον εἴη; τί δὲ ποθεινότερον ἢ ἐρασμιώτερον τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; ὥστε οὖν εἰ θέλεις, κύριε, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνὰς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ μίαν. καλὸν γὰρ καὶ τὸ πλάτησαν γράμμα τοῦ νόμου, ὃ διὰ τοῦ Μωσέως σημαίνεται· καὶ τὸν ζῶντα νόμον τῆς φύσεως, τὸν διὰ τοῦ ζῶντος προφήτου δηλούμενον, ἐν-

A pi poteſt; ſed quantum & quomodo iis qui participes ſunt, conceſſum ſit: idque cum ex ipſa ſua ſummi boni ratione, immenſæ largitionis illuſtrationibus per omnia eat, ac ſe diffundat. Probarit autem quæ dicimus ipſa illa beata multumque laudabilis Apoſtolorum in monte affectio, quando lux illa inacceſſibilis & antiquior tempore, ſuam ipſius transfiguratam carnem, exſuperanti proprii luminis diffuſione ac velut ſcaturigine, eximie illuſtravit.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

Cum enim incontaminatæ carnis illius radium, ex Verbi hypoſtatice eidem uniti divinitate per ipſam admirabiliter manantem ferre non poſſent, [a] *cadunt in faciem*. O miraculum! Nimirum per-
B fectiſſimo a natura exceſſu, ſomno gravi & metu occupante claudentes ſenſus, atque ab omni prorſus intellectuali motu ac perceptione ceſſantes, ita in divina illa & luminoſiſſima ac inviſibili caligine cum Deo congreſſi ſunt, qui nihil jam penitus videntes, id quod vere videre eſt, admitterent; patienteſque ignota quadam ratione, excellentem adipiſcerentur ſcientiam, omnique intellectuali inſpectione ſublimiorem vigiliam arcane adiſcerent. Ac mirabiliter accidit in rei miraculo, ut vigilia ſomnus fieret; atque adeo, ut ſomnus vigilia, cui ceſſatione a ſciendi perceptionibus, ſcientia ſupra naturam ac divinior crederetur. O
C quis dederit vim tantam orationis, quantam & cupio! Quis digne ſatis valeat coaſſurgere ſacramento? Quis intelligentiæ motus vel eo tantum adſpiciens, non omnino ſtatim exſtinguatur, cedens miraculo quod nequeat ſatis percipi? Hoc puto & David jam olim ſpiritu præcogitans, regale illud ac propheticum organum; Deo afflato ore, ad univerſorum Deum exclamavit, dicens: [b] *Thabor & Hermon in nomine tuo exſultabunt*. Sane vero, prædixit fore ut exſultent: quid vero, & quale, & quantum accurate omnino futurum eſſet Transfigurationis ſacramentum, cujus cauſſa eſſet futura ejuſmodi montium exſultatio, velut arcanum & incogitabile ſilentio honoravit, quod op-
D portuno tempore ipſo experimento iis qui digni forent, ſi ita liceat dicere, eſſet cogneſcendum.

Hucuſque vero provecta oratione, operæ pretium duxi, ut & Petro prolata verba, quamquam is abundatiori gaudio tentus ſpiritu, non haberet quid diceret, velut palpando explicarem. Illa enim luminis apparitione Deique viſione ſupra modum gaviſus Petrus ac delinitus, totuſque numine afflatus, nec valens ſermone explicare animi affectionem, ac neque rurſum ut ſilentio gratia diffflueret ſuſtinens; non ſtulta ſtolidaque, ut quis forte fuerit ſuſpicatus, protulit verba: quin vero talia loquitur, quæ arcanæ illius initiationis divinæque operationis proles eſſent atque germina.
E Quidnam autem pronunciat? [c] *Domine*, inquit, *bonum eſt nos heic eſſe*. Quorſum, Petre? Nempe ut plena turbatione hominum interpellatione ac moleſtia liberati, animumque & ſenſum, ſeparatione a turbis, quorumcumque motuum verborumque colluvie mundati, ineffabili tua illa divina apparitione, heic loci irremiſſe fruamur, o Domine. Hoc autem quid melius ſit? Quid vero, dum quis ſenſum habeat, deſiderabilius aut amabilius? Quamobrem: [d] *Domine ſi vis, faciamus heic tria tabernacula, tibi unum, & Moſi unum, & Eliæ unum*. Præſtat enim ut & mortua legis litera quæ per Moſem deſignatur, atque viva lex naturæ quam vivens propheta ſignificat, heic tecum ſedem ha-

[a] Matth. XVII. 6. [b] Pſalm. LXXXVIII. 13. [c] Matth. XVII. 4. [d] Ibid.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ταῦθα παρὰ σοὶ κατασκηνῶσαι, τὸν ἐνανθρωπήσαντα λόγον, καὶ ἐν ἀνθρώποις σκηνώσαντα, τὴν ὄντως ἀνάπαυσιν, τὸν ζωῆς καὶ θανάτου κύριον, ᾧ πάντες ζῶσιν οἱ ἅγιοι, κἂν τῇ διακρίσει τῶν συμπληρούντων μερῶν τὸ ἀνθρώπινον σύγκριμα, τὸν φυσικὸν πεπόνθασι θάνατον· τὸν βασιλέα τῶν ὅλων, καὶ συνοχέα, καὶ αἴτιον. ἵνα τῷ ἀπροσίτῳ τῆς σῆς φωτοχυσίας καταλαμπόμενοι καὶ αὐτοὶ, σὲ τὸν ἐν αὐτοῖς κατοικήσαντα καὶ ἐμπεριπατήσαντα λόγον, φανερὸν τῷ κόσμῳ ποιήσωσιν· τὴν μὲν προτέραν ἑαυτῶν ζωὴν ἀποθέμενοι, μόνην δὲ τὴν σὴν τὴν τῷ πνεύματι τῷ σῷ, καὶ τῷ θείῳ πυρὶ συνισταμένην κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν, εἰσδεξάμενοι χάριν, τὴν ὑψηλήν τε καὶ ἄϋλον, τὴν οὐ παλαιοῦσαν, οὔτε γηρῶσαν, ἢ φθίνουσαν· ἀλλ' ἀεὶ τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος, ἐπὶ τὸ μεῖζόν τι καὶ θειότερον προϊοῦσαν καὶ ὑψουμένην, διὰ τὴν ἀπειρίαν τῆς χάριτος.

Ἀλλὰ καὶ τῆς νεφέλης εἴσω χωρήσωμεν, καὶ τίς ὁ τῆς νεφέλης λόγος σκοπήσωμεν· ἵνα καὶ τοὺς ὀφθέντας ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ συλλαλοῦντας τῷ Ἰησοῦ κατὰ τὸν ἐν βάθει κρυπτόμενον νοῦν, ὅση δύναμις ἀνιχνεύσαντες, μὴ πόῤῥω τῆς δι' αὐτῶν δηλουμένης θεωρίας γενώμεθα. νεφέλη τοιγαροῦν ἐστι φωτεινὴ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον, ἐξ ἧς καὶ τοῦ πατρὸς ἡ φωνὴ πρόεισι, τίς καὶ πόθεν ὁ μεταμορφούμενος διαπρυσίως κηρύττουσα, ἡ ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην μικρὸν ἔμπροσθεν καταπτᾶσα περιστερά· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κατιὸν ἄνωθεν ἐν εἴδει περιστερᾶς, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν βαπτιζόμενον, καὶ βαπτίζοντα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου, ἐν πνεύματι καὶ πυρί· ἐν ᾧ καὶ τὴν μονὴν, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, κατὰ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν ὑποστάσεων ἵδρυσιν, ἀδιάστατον ἔχει. ταῦτα δὲ περὶ τῆς νεφέλης νοεῖν ἐναγόμεθα, τὸν μέγαν ἀπόστολον καὶ περὶ ταῦτα διδάσκαλον ἔχοντες, ὃς Κορινθίοις ἐπιστέλλων· οὐ θέλω, φησὶν, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. τῇ μὲν νεφέλῃ τὸ πνεῦμα, τῇ δὲ θαλάσσῃ τὸ ὕδωρ τυπῶν, ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ἡ πηγὴ βαπτίσματος· μᾶλλον δὲ τῆς θεογενεσίας τὸ μέγα δῶρον καὶ κάλλιστον. καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἄλλως, ἢ ἐν τῷ υἱῷ τὸν πατέρα, ἢ ἐν τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἐνοπτρίζεσθαι, ὅτι μὴ ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται μὲν, υἱῷ δὲ κατ' οὐσίαν ἐμφιλοχωρεῖ καὶ ἀναπαύεται, ὡς ὁμοούσιον, καὶ ὁμόθρονον, καὶ ὁμότιμον.

Κἀνταῦθα τοίνυν, καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τὸ αὐτὸ τῆς τριάδος φανεροῦται μυστήριον, τῷ ὑπερηνωμένῳ καὶ πάντῃ μοναδικῷ τῆς ὑπερανάρχου θεότητος συνεχόμενόν τε καὶ ἐκφαινόμενον διὰ τῶν αὐτῶν ῥημάτων· προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ πραγμάτων, τῷ γε θείως σκοποῦντι καὶ πᾶσαν ὑπεραναβεβηκότι τὴν κτίσιν, τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ πνεύματος. τοῦτο ἐστι δι' ὃ τῇ νεφέλῃ περιλαμφθέντες, καὶ τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου κυρίου πᾶσαν ὀπτικὴν ἐνέργειαν ἀφαιρεθέντες οἱ προκριθέντες τῶν ἀποστόλων, τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους μεταμορφώσεως ἐπόπται τε γενέσθαι καὶ μάρτυρες ἀξιωθέντες, ἔξω πάντων ἐγένοντο τῶν ὁρωμένων, ἔτι δὲ καὶ ἑαυτῶν, ἵνα τὸ πάσης [1] θειόσεώς τε καὶ ἀφαιρέσεως ἐκβεβηκὸς καθ' ὑπεροχὴν ὑπερούσιον, τῇ ἐκφάνσει τοῦ λόγου, καὶ τῇ ἐπισκιάσει τοῦ πνεύματος, καὶ τῇ ἄνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης φερομένῃ φωνῇ τοῦ γεννήτορος, δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας παιδευθῶσι μυστήριον. ὑπὸ ταύτῃ γίνονται τῇ νεφέλῃ Μωσῆς καὶ Ἠλίας, καὶ τῷ Ἰησοῦ συλλαλοῦντες ὡρῶντο, καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ τὴν διὰ σταυροῦ προμηνύουσι. ὧν ὁ μὲν τὸν γραπτὸν, ὡς

1. Forte θέσεως

A beant, qui Verbum es factum homo, & quod in hominibus habitavit: qui vere refectio; qui Dominus vitæ & mortis, cui vivunt Sancti omnes quamquam partibus, quibus humana completur ac constituitur coalitio, mutuum discretis, naturalem obierint mortem: qui Rex es universorum, omniaque contines, & efficis. Ut & ipsi inaccesso tuo illo fuso lumine illustrati, te Verbum quod in eis habites & inambules, mundo faciant notum, sua ipsorum priori vita deposita, tua autem sola gratia illa, in tuo posita Spiritu divinoque igni, juxta quod Evangelio decernitur, admissa. Vita inquam sublimi & aliena a materia, vita immortali, B vita non senescente aut defectibili: sed quæ semper, spiritus fervore ad ampliora diviniora-que, ex immensitate gratiæ promoveat atque assurgat.

Sed & intra nubem procedamus, videamusque quidnam illa sensi habeat; ut eos qui apparuerunt in nube, & colloquebantur cum Jesu, juxta imo latentem profundo intelligentiam, quantum licuerit vestigio inquirentes, non longe simus a veritate illis significata. Est itaque meo sensu nubes lucida, ex qua procedit vox illa paterna, clare prædicans quisnam ac unde sit qui transfiguratur, columba illa haud ita pridem advolans ad Jordanem: C nempe Spiritus Sanctus, Spiritus qui cælo descendit columbæ specie, manetque super illum ipsum qui baptizatur, *baptizatque*, juxta Joannis testimonium, *in spiritu & igni*: in quo & continuam, si ita liceat loqui, mansionem habet, pro illa personarum in se invicem velut firma sede & incessione. Ad hunc autem de nube sensum, magni Apostoli doctrina subvehit, ita de his scribentis ad Corinthios: [a] *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari.* Nube quidem ceu typo repræsentans Spiritum, mari autem aquam, ex quibus & a quibus fons est baptismatis; D vel potius divinæ nativitatis magnum illud & pulcherrimum donum. Neque enim alia ratione potest, vel Pater in Filio, vel Filius in Patre velut in speculo elucere, quam qua in Spiritu sancto, qui a Patre procedit, lubensque in Filio manet & requiescit, tamquam ejusdem essentiæ, atque æquali sede, & honore.

Tum heic ergo, tum in Jordane idem declaratur Trinitatis mysterium, quod maxima omninoque singularissima unitate intemeratissimæ deitatis consistit, iisdemque verbis manifestatur. Addiderim vero & rebus iisdem, si quis divina quadam ratione consideret, omnemque transscendat creatu- E ram, Spiritu duce. Eam ob rem eximii præcipuique Apostoli, ii digni habiti, qui transfigurationis in monte inspectores essent & testes, intercipiente nube, ac luce a Dominico vultu micante visum omnem adimente, omnibus sub adspectum cadentibus excesserunt: ad hæc vero & seipsis; ut Verbi occultiore doctrina, & obumbratione Spiritus, ac Genitoris voce de cælo missa, velut cæcitate & ignoratione, id tanti sacramentum discerent, quod totius positionis & negationis eminentem substantiæ perfectionem supra modum excederet. Sub hac nube veniunt Moses & Elias, ac visi sunt colloquentes cum Jesu, prænuntiantque ejus futurum excessum per crucem. Quorum ut dixi,

a I. Cor. X. 1. 2.

ἔγγραφον εἰπών, ὁ δὲ τὸν φυσικὸν νόμον δηλοῖ. ἵν᾽ ὁ δι᾽ ἀμφοτέρων πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀναγινωσκόμενος λόγος, τοῦ μὲν ποιητὴς, τοῦ δὲ πληρωτὴς γνωρισθῇ· καὶ τῷ μὲν τέλος ἑαυτὸν ἐπιθῇ τὸ μακάριον, τὸν δὲ παλαιωθέντα ἤδη καὶ διαῤῥυέντα τοῖς λογικοῖς ὑπὸ τῆς ἀλογίας, καινοποιήσῃ τῷ πνεύματι. καὶ ἀμφοτέρους ἐφ᾽ ἑαυτὸν συναγαγὼν, δείξειεν ἐν ἑαυτῷ μηδὲν καθ᾽ ὁτιοῦν ἀλλήλους ἑαυτοὺς διαφέροντας. οἳ καὶ ἀφανεῖς γίνονται, τῷ ἡλίῳ τοῦ εὐαγγελίου κρυπτόμενοι, μᾶλλον δὲ φωτιζόμενοι καὶ πρὸς ὕψος αἰρόμενοι. καὶ ἵν᾽ εἴπω τὸ μεῖζον, πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἥλιον εἰς ἓν ἀθροιζόμενοι, περιχωροῦντες τῷ κρείττονι, ὁλικῶς ἑνικώμενοι. καὶ μακάριος, ὃς τῇ ἀφῇ τοῦ λόγου τοῦ σαρκὶ παχυνθέντος, καὶ ὑπὸ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς αἴσθησιν δι᾽ ἡμᾶς γενομένου, τῶν μυστικῶς φανέντων τὴν γνῶσιν δεξάμενος, μὴ καθυβρίσῃ τὴν χάριν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποφήνας τοῦ πνεύματος. ἀλλ᾽ αὐτὸν δὴ μονώτατον νόμον ἡγεῖτο· καὶ μὴ μόνον ἡγεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ποιεῖτο τῇ ἐλλάμψει τοῦ πνεύματος, τὸν νόμῳ θείῳ καὶ ἀνθρωπίνῳ καινοπρεπῶς ἡμῖν πολιτευσάμενον. ἡμῖν γὰρ, οἷς καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, πεπολίτευται. ὃς καὶ εἰς τὸν βίον δῶρον, τὴν ὑπερκόσμιον πολιτείαν εἰσήνεγκεν. ὃ καὶ δεξάμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, πολύγονος ἐν τοῖς τοῦ πνεύματος ἀναδέδεικται, τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἐγγενομένην αὐτῷ στείρωσιν ἀποθέμενος. διὸ δὴ λοιπὸν καὶ μετ᾽ ἀγγέλων χορεύουσιν οἱ ἄνθρωποι, κοινῇ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντες καὶ λέγοντες· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Ἔχεις οὖν, ἀγαπητὲ, τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, εἰ καὶ πολὺ τῆς ἐλπίδος λειπόμενον, ἀλλά γε τῆς δυνάμεως τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐνδεέστερον. τὸν δὲ ὑψηλότερόν τε καὶ μυστικώτερον, παρ᾽ αὐτοῦ ἂν ἐπιζητοίης τοῦ λόγου, τοῦ διὰ σὲ καὶ σάρκα φορέσαντος, καὶ σταυρὸν ὑπομείναντος· ὃν καὶ λαβὼν, παρὰ σαυτῷ τηροίης κατὰ πᾶσαν σπουδὴν, ἀνέκφραστόν τε καὶ ἄῤῥητον, τῷ λόγῳ πειθόμενος. ἕως ἂν αὐτὸς ὁ σαρκὶ παθὼν κύριος ἐν σοὶ νικήσας τὸν θάνατον, ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. καὶ ἀναστήσας τε τὸν νεκρωθέντα ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, θεουργήσῃ τῷ πνεύματι. καιρὸς γὰρ, ὡς Σολομῶντι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, παντὶ πράγματι. ταῦτα τοίνυν εἰδὼς, ἄνθρωπε, μηδαμῶς σαυτὸν ἀνάξιον ἀπελέγξῃς τῆς χάριτος, μηδὲ διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ῥᾳστώνης, ζημιωθῇς τὰ οὐράνιά τε καὶ ἀστασίαστα. ἀλλὰ ῥᾳθυμίαν ἅπασαν τῆς ψυχῆς παρωσάμενος, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑλικὰ προσπάθειαν ἀποτιναξάμενος, γενοῦ καθαρῶς ὅλος δι᾽ ὅλου τῶν κρειττόνων καὶ οὐρανίων. καὶ τὴν ἐν πνεύματι πρὸς τὸν λόγον δέχου συμβίωσιν τὴν καθαρὰν καὶ μακαρίαν, καὶ ἧς ἔργον ἡ θέωσις, καὶ τῶν ἀῤῥήτων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις. ἵνα δειχθῇ καὶ ἐν σοὶ, διὰ μὲν τῶν ἀρετῶν ἡ ὄντως ἀρετὴ μορφουμένη καὶ τυπουμένη, τῇ δὲ ἀπλανεῖ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, ἡ ἀλήθεια τρανῶς ἀποκαλυπτομένη· καὶ διὰ σοφίας ἡ σοφία γνωσθῇ, ἐν ᾗ τὰ πάντα συνέστηκεν, ὡς αἰτία τῶν πάντων, ὡς συνοχὴ τῶν γεγονότων ὑμνουμένη καὶ τιμωμένη. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, δοξασθῇ Θεὸς ἐν σοὶ, δι᾽ ἀμφοτέρων, ἀρετῆς τε καὶ θεωρίας· ὁ ἐν τριάδι θεωρούμενός τε καὶ προσκυνούμενος, τὸ ἀρετῆς καὶ θεωρίας κυριώτατόν τε καὶ ἀκραιφνέστατον τέλος, οὗ εἵνεκα πάντα τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς εἵνεκα.

Μεγάλα τοίνυν ἐστὶν, ἄνθρωπε, τὰ δεδωρημένα σοι, καὶ τὰ ἔτι δοθήσεσθαι μέλλοντα πρὸς

A ille quidem scriptam legem, hic autem naturalem indicat. Adeo ut Verbum, quod *multifariam multisque modis* legitur, ut Apostoli verbis loquar, alterius quidem cognosceretur author, alterius vero consummator: atque alteri quidem beatum se ipsum finem adjungeret, alteram jam veteratam & diffluentem appetitu alieno a ratione hominibus ratione præditis, spiritu renovaret ac instauraret: ambasque in seipso cogens, nihil plane differre a se mutuo in sua ipsius persona ostenderet. Et vero disparent occultante sole Evangelii: seu potius ipso illuminante in sublime assurgant; atque ut dicam quod est amplius, in ipsomet illo sole in unum collectæ, potiori velut immeant, ac omni- B no vincuntur. Plane vero beatus qui contactu Verbi carne crassati, ac propter nos id facti quod sensibus subjiceretur, percepta sensu spiritali visorum scientia non habuerit contumeliæ gratiam, quo se ipsum Spiritu indignum reddat. Immo legem se maxime unam putaverit: nec tantum putaverit, sed & illucente Spiritu eum sese reddiderit, qui nova decentique ratione, divino humanoque jure nobis vixit. Nobis siquidem, quibus & factus est homo, vitam instituit: qui etiam singulari dono cælestem vitæ rationem in vitam invexit. Qua suscepta, deposita quæ ex peccato inolevisset sterilitate in iis quæ spiritus sunt, humana vita fœcunda evasit. Quocirca jam deinceps C choros ducunt homines cum Angelis, Deum pariter laudantes, atque dicentes: [a] *Gloria in altissimis Deo; & in terra pax; in hominibus bona voluntas.*

Habes ergo, dilecte, sacramenti rationem ac sensum expositum. Quamquam vero ea longe ab exspectatione deficiat, nihil tamen minus habet facultate nostra. Sublimiorem ac magis spiritalem, ab ipso Verbo & divina Ratione, quæ tui etiam caussa carnem induit, ac sustinuit mortem, requisieris: atque acceptam, velut ineffabilem & arcanam omni studio apud te custodieris, morem gerens Verbo, donec ipse Dominus carne passus, ac in te superata morte, resurrexerit a mortuis, te- D que suscitatum qui mortificatus fueras peccato, in spiritu divinitate induat. Ut enim videtur Salomoni & veritati placet, *Omnia tempus habent*. Ne vero homo, qui hæc noveris, ipse te gratia indignum ostenderis: neque ita segniter institueris vitam, ut cælestia illa & pacata amiseris. Quin omni ab animo depulsa ignavia, vitiosaque affectione ad terrena decussa, totum te ex toto pure melioribus dedas atque cælestibus, vitæque cum Verbo in spiritu rationem ineas; mundam illam & beatam, cujus opus deificatio sit, inenarrabiliumque bonorum perceptio. Quo & in te virtutum studio vera illa virtus formata atque expressa perspiciatur: vera autem rerum contemplatione perspicue E monstretur revelata veritas: ex sapientia vero illa innotescat Sapientia, in qua ut omnium caussa, *constant omnia*; laudanda illa & honoranda, ut quæ creanda conservet & contineat. Atque ut verbo dicam, in te Deus utroque glorificetur, actione inquam & contemplatione, quem nimirum in Trinitate contemplamur & adoramus: finis ille virtutis contemplationisque absolutissimus ac verissimus, cujus gratia sunt omnia alia, ipse autem nullius gratia.

Sunt itaque magna, o homo, quæ accepisti collata dona, quæque adhuc recurrenti ad Deum sunt

a Luc. II. 14.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

Θεὸν ἀνατρέχοντι, καὶ πάντα νοῦν καὶ λόγον νικᾷ τὰ περὶ σὲ τοῦ Θεοῦ μυστήρια. διὸ μὴ ἀναπέσῃς τῇ ῥαθυμίᾳ κρατούμενος, μηδὲ σεαυτὸν ἀγνοήσῃς, μηδὲ τὴν δωρεὰν ἀθετήσῃς. ἀλλὰ τὴν κλῆσιν αἰδέσθητι, καὶ μὴ φανῇς ἀγνώμων εὐεργετούμενος, μηδὲ δυσχεράνῃς προῖκα τὴν σωτηρίαν εὑράμενος. κατάλιπε τῇ γῇ τὰ τῆς γῆς. τί γάρ σοι, καὶ τῇ γῇ; ἔα τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, ὁ λόγος διακελεύεται. νεκρὸν δὲ προδήλως ἅπαν τὸ φθειρόμενον καὶ λυόμενον, καὶ νεκροῖ τοὺς περιέποντας. διὸ καὶ νεκροὶ νεκροὺς θάπτουσιν, οἱ διὰ τὴν πρὸς τὰ φθειρόμενα σχέσιν τῆς ὄντως ζωῆς στερούμενοι, καὶ μισθὸν τοῦτον τῆς πρὸς τὰ λυόμενα διαθέσεως κομιζόμενοι, τὸ νεκροὶ γενέσθαι ὀνομάζεσθαι. οὗ τί ἂν ἀθλιώτερον γένοιτο; πάντων οὖν ἀπογυμνωθεὶς τῶν ὅσα ῥεῖ καὶ παρέρχεται, μᾶλλον δὲ κατὰ γνώμην αὐτὸς ἅπαντα παρωσάμενος, ὅσα τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τῷ σαρκίῳ συναποσβέννυται, ἀμεταστραπτὶ παρομάρτει τῷ λόγῳ, τῷ διὰ σὲ κενωθέντι, καὶ μορφωθέντι τὸ ἀλλότριον, καὶ ὅλον σε φέροντι μετὰ τῶν σῶν, ἵν᾽ ἐν ἑαυτῷ δαπανήσῃ τὰ ἐν σοὶ χείρονα, καί σε τελείως ἐλευθερώσῃ τῆς ἁμαρτίας. συνόδευσον τῷ Χριστῷ διὰ σὲ τὸν κόσμον ὁδεύοντι, καὶ μὴ ἀπολειφθῇς, μηδὲ στῇς τοῦ δρόμου τινί που κρατηθεὶς τὴν διάνοιαν· ἀλλὰ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνιόντι συνάνελθε. ἐκεῖ σου τὴν ψυχὴν καὶ τὸν βίον μετοίκισον. καλόν σοι τὸ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι· ἔνθα τῶν ἁγίων ἐστὶν ἡ πανήγυρις, ἔνθα τῶν ἑορταζόντων ἦχος ὑπέρλαμπρος. ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν καλὴν ἅμιλλαν ἁμιλλώμενος, φόβον ἔχε καὶ πόθον· ἵνα τῷ μὲν βοηθῇ, καὶ μὴ καταπίπτοις πρὸς ἔπαρσιν, τῷ μεγέθει καὶ κάλλει τῶν ἀρετῶν φιλοτιμούμενος· τῷ δὲ πυρπολούμενος ἀνάγῃ, καὶ μὴ καθυβρίζοις κόρῳ τινὶ τὴν πρὸς τὸ ὄντως καλὸν πρόοδόν τε καὶ ἄνοδον. ἀλλ᾽ ἀνένδοτόν τε καὶ ἀκηλίδωτον εἰς ἀεὶ τηροίης τὸν θεῖον δὴ τοῦτον καὶ ὑπερκόσμιον ἔρωτα. τὸ γὰρ ἐραστὸν ἐφ᾽ ὅπερ ὁ πόθος σοι τείνεται, ἄναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον· καὶ τοῦτο ὅρος αὐτῷ· τὸ, πάντῃ ἀόριστόν τε καὶ ἄπειρον. οὗ καὶ νῦν τῆς αὔρας ἀεὶ ἐπιτεινομένης ἀξιωθείημεν· καὶ ἡνίκα τῶν ἐντεῦθεν μεταβαίημεν, αὐτῷ καθαρῶς τῷ ποθουμένῳ συνανακραθείημεν. χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A conferenda: ac plane ſuperant omnem ſenſum & rationem Dei circa te ſacramenta. Quare ne ignavia ſuperante concideris, neve teipſum ignoraveris, aut donum ſpreveris. Reverere vocationem, neque beneficio affectus ingratus videaris: vel gratis inventa ſalute, moleſte habueris. Derelinque terræ quæ ſunt terrena: quid enim tibi, & terræ? Jubet verbum, [a] *ſinas mortuos, ſepelire mortuos ſuos*. Palam vero eſt mortuum eſſe, quicquid eſt corruptioni obnoxium & diſſolvitur, quodque eos occidat qui fovent ac curant. Atque ideo mortui ſepeliunt mortuos, qui affectione ad res obnoxias corruptioni illius veræ vitæ jacturam faciunt, B idque mercedis ex ejuſmodi affectione ad peritura reportant, ut nominentur facti mortui: quo quid infecilius eſſe poſſit? Omnibus ergo nudatus, quotquot diffluunt & tranſeunt; immo depulſis rejectiſque animi propoſito iis omnibus quæ ſimul cum ſæculo hoc, carniſque vaſculo exſtinguuntur, Verbo te comitem indiviſum, ut neque adſpicias retro, adjungas. Verbo inquam, quod tui cauſſa ſe exinanivit, ac alienam induit formam; quodque totum te cum tuis geſtat, ut in ſeipſo tua vitia malaque abſumat, ac perfecte a peccato abſolvat & liberet. Chriſto tui cauſſa iter in mundo facienti, eſto itineris comes: ac ne defeceris, neve aliquo detinente animum, a curſu deſtiteris. Quin C & una cum aſcendente in cælos, illuc animam tuam vitæque rationem transferens, pariter aſcende. Bonum tibi eſt eſſe cum Deo, & ut cælum tibi ſit domicilium: ubi Sanctorum omnium lætus conventus; ubi ſonus epulantium præmagnificus. Poſtremo autem, bonum certamen certans, metum habe & deſiderium: ut altero quidem juveris, ut ne virtutum magnitudine & decore glorians, in elationem corrueris: altero autem velut incendente, ſubveharis; nulloque tædio victus, proceſſum aſcenſumque in illud vere bonum, probro affeceris; ſed ſemper irremiſſum & ſine macula amorem hunc divinum & cæleſtem ſervaveris. Res quippe amata, in quam deſiderio ferris, ſine prin- D cipio eſt & immortalis. Cui ea definitio eſt, ut omnino indefinita & immenſa ſit: cujus & modo jugem ſemper mereamur auram ac ſuavem ſpiritum. Ac ubi migraverimus ab humanis, ipſi pure pleneque deſiderato commiſceamur: gratia & benignitate Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem, & cum quo ſit Patri ac Spiritui ſancto gloria, honor, poteſtas, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

[a] Matth. VIII. 22.

A

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ τετραήμερον Λάζαρον.

ΛΑζαρος τὸν παρόντα συγκεκρότηκε σύλλογον. καὶ βούλεται τῆς αὐτοῦ ἀναβιώσεως ἑτοιμάσαι δεῖπνον, ἐπάξιον τοῖς ἐρασταῖς τῶν καλῶν καὶ φιλοθεάμοσι. μᾶλλον δὲ ἤδη προητοίμαστο· καὶ πρὸς εὐωχίαν πάντας καλεῖ, τοὺς ὅσοι πάθη τὰ ἑαυτῶν τοῖς Χριστοῦ πάθεσι μιμητικῶς παρελαύνουσι. ποιεῖ δὲ τοῦτο πῶς; τὸ παραδόξως ἐπ᾽ αὐτῷ πραχθὲν προϊσχόμενος εἰς ἑστίασιν θαῦμα. τοῦτο δὲ ἡλίκον ἐστὶ, κατὰ πόδας λέξεται. φέρε τοίνυν τῆς εὐαγγελικῆς ἄρτι πυκτῆς μετὰ χεῖρας λαβόμενοι, καὶ τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ λόγου τὴν ἐν βάθει κειμένην φλέβα φιλοπόνως ἀναστομώσαντες, τοῦ θαύματος ἐφαψώμεθα, τῆς ἐντεῦθεν ποταμηδὸν προχεομένης διδασκαλίας τοὺς ῥύακας τοῖς βουλομένοις ἀφθόνως ἐνδιδόντες ἀρύεσθαι. παρίτω τοίνυν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ θεοπτικώτατος Ἰωάννης, ὁ τῶν ἀποκρύφων αὐτόπτης καὶ τῶν ἀρρήτων ὑφηγητὴς, ὁ ἐπὶ τοῦ στήθους ἀναπεσὼν τῆς πάντων ζωῆς, καὶ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν οἱονεὶ σπόγγον τῇ ζωηρρύτῳ πηγῇ παραθεὶς, καὶ πλήρης ἔκ τινος αὐτορρύτου γενόμενος διαδόσεως τῶν ἐγκειμένων τῇ τοῦ κυρίου καρδίᾳ ζωηρῶν μυστηρίων. ὃς κατ᾽ αὐτὴν τοῦ δεσποτικοῦ πάθους γενόμενος τὴν ἀρχὴν, μόνος τῶν ἄλλων ἰδίως συγγράφει τὸ κατὰ τὸν Λάζαρον θαῦμα, καί φησιν.

Ἦν τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγουσαι· κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι᾽ αὐτῆς. τὸ μὲν οὖν ἀσθενῆσαι Λάζαρον, κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀῤῥώστημα φύσεως. ἐκ γὰρ πηλοῦ καὶ γῆς συνεστῶσα κατὰ τὸ ὁρατὸν αὐτῆς μέρος, πολλὰ τὰ κατὰ φύσιν ἔχει συμπτώματα τήν τε τῆς ψυχῆς ἐπιθολοῦντα κατάστασιν, καὶ τῷ ἐφολκίῳ τοῦ σώματος ἐπιβρίθοντα. τὸ δὲ μὴ πρὸς θάνατον συμβῆναι φάναι ταύτην αὐτῷ, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὡς ἂν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δοξασθῇ δι᾽ αὐτῆς, ἔχει τι τάχα τῶν ἀπορρήτων, καὶ πρὸς τὸ ἐμφανὲς ἀχθῆναι δεδεημένων, διὰ τῆς ἀκολούθου συνεξετάσεως, ὥς ἐστιν ὁρᾶν ἐν τοῖς προάγουσιν.

Ὁποίαν γὰρ ἐντεῦθεν ἑαυτῷ προσγενέσθαι δόξαν φησὶν ὁ Χριστὸς, πλὴν τοῦ σταυροῦ; δόξα γὰρ Χριστοῦ ὁ σταυρὸς, καὶ τοῦτο σκοπὸς ἦν αὐτῷ προεπινοηθεὶς τῶν αἰώνων. ἔμελλον γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι θαύματος αὐτουργὸν γεγονότα τοιούτου, σταυρῷ προσηλοῦν, αἰσχύνης καταφρονήσαντα, ὥς φησιν ὁ θεοφάντωρ, διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ δόξαν. οἱ γὰρ τῇ συχνῇ τῶν θαυμάτων μεγαλουργίᾳ μείναντες ἀδυσώπητοι, ἤ που ἂν μαλαχθεῖεν τὸ ἴσον θαῦμα θεώμενοι; εἰ γὰρ καὶ τὸ νεκρὸν ἀναβιῶναι τετραήμερον, καὶ σεσηπότα προϊέναι τοῦ μνήματος, οὐ τὸ τυχὸν ἦν θαῦμα, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἔλαττον, ὧν ἑωράκεισαν· ἀλλ᾽ ἐκείνους οὐκ ἐδυσώπει τὸ μεγαλούργημα, ἢ ὅτι μόνον ὕλην τῇ σφῶν βασκανίᾳ παρείχετο. δόξαν οὖν ταύτην λέγει σαφῶς, τὴν διὰ σταυροῦ προσγινομένην αὐτῷ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἑλομένῳ θάνατον ὑπελθεῖν. εἰ γάρ τοι καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος τὴν πατρικὴν εἶχεν δόξαν ὡς Θεὸς καὶ Θεοῦ υἱὸς συνουσιώμενος αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῆς παναγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὸ μακάριον πάθος δόξαν ἡγεῖται, παγκοσμίου σωτηρίας γενόμενον αἴτιον.

Ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἔλθωμεν, ἣν ἡ ἀληθινὴ τῆς ζωῆς ὁδὸς παρέδειξεν ὁ Χριστὸς, εἰπών· μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ᾔδει γὰρ προϊόντος

ORATIO IN LAZARUM quatriduanum.

LAzarus præsentem indixit conventum: ac suæ ipsius resurrectionis cœnam, dignam iis qui res pulcras & spectacula amant, vult instruere. Potius vero jam instruxit: omnesque ad convivium evocat, quotquot suas ipsi passiones Christi passionibus imitatione adjungunt. Qua id porro ratione facit? Nempe quod in ipso gestum est singulare miraculum, in epulum proponens. Quam porro illud sit magnum, statim dicetur. Age igitur nunc accepto præ manibus libro Evangeliorum, B sermonisque inspectione, venæ in imo positæ laxato operosius ore, miraculum attingamus, atque inde largius manantia doctrinæ fluenta, ut qui velint affatim hauriant, deducamus. In medium ergo divine oculatissimus Joannes procedat: nimirum, qui ipse occultorum inspector fuit & arcana enarravit: qui supra pectus ejus qui omnium est vita recubuit: quique cor suum ad instar spongiæ vitali admovit fonti, ac ultronea quadam derivatione reconditorum in Domini pectore vitalium sacramentorum replevit. Is solus ubi ad initium dominicæ passionis venit, gestum in Lazaro mysterium peculiariter conscribit, aitque:

[a] *Erat quidam languens Lazarus a Bethania,* C *de castello Mariæ & Marthæ sororis ejus. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Jesus, dixit: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.* Equidem quod Lazarus infirmaretur, communis naturæ humanæ ægritudo fuit. Cum enim quod hominis subjectum oculis est, ex luto terraque constitutum sit, multis ipse suapte natura excipitur casibus morbisque, quibus & animi perturbetur status, & degravetur navicula corporis. Quod vero dicatur ea infirmitas non ad mortem, sed pro gloria Dei, ut Dei Filius glorificetur per eam: quidpiam forte habuerit arcanum, ac tale, ut consequenti conquisitione fuerit declarandum, ut proces- D su videre licet.

Quam enim sibi inde Christus ait accessisse gloriam, præter eam quæ est crucis? Christi enim gloria crux est: eratque is ei ante sæcula præcogitatus scopus ac finis. Nam erat futurum, ut Judæi tanti miraculi patratorem cruci affigerent, qui ut divine ait Apostolus, propter gloriam quæ ex ea est, contemturus esset confusionem. Num fors enim, quos crebra ejus miracula edita non flexissent, visum istud miraculi flexurum erat? Quamquam enim etiam mortui quatriduani suscitatio, taboque defluentis e monumento processio, non vulgare miraculum erat, nec quicquam visis aliis E habebat minus. At non flectebat operis magnitudo, nec aliud quam materiam fomitemque invidiæ ministrabat. Hanc ergo clare gloriam dicit, quæ ei ex cruce, quam pro nobis voluit subire, accessit. Nam licet ante omne sæculum paternam ut Deus ac Filius Dei, communi cum eo substantia, haberet gloriam, suæ tamen etiam sacratissimæ carnis beatam passionem gloriam ducit, velut mundi totius salutis caussam.

Verum ad viam redeamus, quam nobis vera vitæ via Christus monstravit, dicens: [b] *Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Noverat enim fore,

a Joan. XI. 1-4. b Joan. XV. 13.

τοῦ θαύματος, Ἰουδαίους μὲν ἀνασείειν τοὺς ὄχλους, καὶ θορυβεῖν μέλλοντας, Καϊάφαν δὲ μανησόμενον, ἑαυτὸν δὲ τὸν διὰ σταυροῦ πεισόμενον θάνατον. ὅτι δὲ φίλος ὁ Λάζαρος, τὸ πρᾶγμα δηλοῖ. ἠγάπα γάρ, φησιν, ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Λάζαρον. καὶ τίς οὕτω μακάριος, ὡς ἀγαπηθῆναι ὑπὸ Χριστοῦ τῆς αὐτοαγάπης; τί καὶ θαυμαστὸν, εἰ καὶ γυναῖκες ἀῤῥενωθεῖσαι τὸ φρόνημα, παρὰ τοῦ πάντας καλέσαι πρὸς ἑαυτὸν ἐλθόντος ἠγαπῶντο; τοσοῦτον δὲ τὸ περιὸν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης, ὡς καὶ τὸ θαῦμα τὸ εἰς τὸν σύγγονον, τῶν ἄλλων ὑπερεξᾶραι θαυμάτων τῇ μεγαλοφυΐᾳ τοῦ δράματος. ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μέν, φησιν, ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας. τίνος ἕνεκα; προῄδει γὰρ ὡς πάντως τεθνήξεται. καὶ περιελεῖν θέλων τῶν θηρατῶν τὰς ὑποψίας, πῶς τὴν ὁρμὴν ἀναβάλλεται, ἵν᾽ ἀποπνεύσας ταφῇ, καὶ μὴ ἀπειροκαλία τις νομισθῇ τὸ μετὰ τὴν ἀκοὴν εὐθὺς ὁρμῆσαι πρὸς τὴν τοῦ θαύματος ἔνδειξιν. ἔπειτα μετὰ τοῦτο, λέγει τοῖς μαθηταῖς· ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν. εὐτολμία δὲ τοῦτο θεοπρεπὴς, καὶ τὸ παθεῖν ἑλέσθαι προθυμουμένης ψυχῆς, καὶ πρὸς πέρας ἄγειν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ῥαββὶ, νῦν ἐζήτουν σε οἱ Ἰουδαῖοι λιθάσαι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; μικροψυχίας τὰ ῥήματα, καὶ μᾶλλον ἀγνοίας, οὐ γὰρ ᾔδεσαν τὸ πραγματευόμενον, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐδυσχέραινον· οὐκ ἂν τοιαύταις ἐχρῶντο φωναῖς, τὸ ἄναλκι τοῦ νοῦ δηλούσαις καὶ ἄνανδρον. ἅμα δὲ καὶ περὶ τὴν πίστιν ἔτι τὸ ἀπαγὲς ἔχοντες, εἰκότως ἐδεδοίκεσαν. ὅθεν εὔλογα λέγειν ἐδόκουν· νῦν ἐζήτουν σε Ἰουδαῖοι λιθάσαι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· οὐχὶ δώδεκα ὧραί εἰσι τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. ἐὰν δέ τις περιπατῇ τῇ νυκτὶ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. αἴνιγμα τοῦτο τῆς κατὰ τὸ πάθος ὥρας, μικρὸν ἔπω μελλούσης ἐφίστασθαι.

Νοήσεις δὲ ἡμέραν, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν, αἷς ὁ τὴν εὐαγγελικὴν ὁδεύων ὁδὸν ἐλλαμπούμενος, οὐ προσκόπτει τῷ λίθῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ προσκόμματος· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. κόσμου δὲ φῶς, ὁ Χριστὸς, ὁ εἰπών· ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα· καὶ, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. νοήσεις δὲ φῶς, καὶ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννησιν, καὶ τὴν ἐν ἤθει σεμνῷ διαγωγήν· ὡς τό, οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. νύκτα δὲ, τὴν νομικὴν ἀβλεψίαν· καθ᾽ ἣν ὁ τὴν ἐν τύποις ὁδεύων ὁδὸν, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ γράμματος προσανέχων σκιᾷ, προσπταίει τῷ Χριστῷ πέτρᾳ σκανδάλου τῷ δι᾽ ἀπιστίαν ἀμβλυωποῦντι κειμένῳ. προσκρούει δὲ πῶς; ὡς τὸ φῶς οὐκ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τῆς χάριτος· ᾧ τὸ σκιῶδες ἠλάθη σκότος, ἢ διεκόπη, τῇ λαμπηδόνι τοῦ πνεύματος διαυγασθέντος τοῦ γράμματος. ἡμέρας δὲ νοήσεις τάχα καὶ τὸ τοῦ θαύματος ἐναργὲς, ἡλίου δίκην τὰς ἀλαμπεῖς καρδίας, καὶ πᾶσαν ἄρδην αὐτίκα τὴν Ἰουδαίαν περιαυγάσαν. οὐ γὰρ ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, μηδενὶ ἐξειπεῖν τὸ θαῦμα παρήγγειλεν, ὅτι μὴ κρύβδην ἐξειργάσατο. νύκτα δὲ καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων νοήσεις ἀκολούθως ἀχλὺν, καθ᾽ ἣν τῆς ψυχῆς τὰς κόρας ἀπετυφλώθησαν, δύο ταῦτα νοσήσαντες, ἀγνωσίαν καὶ πήρωσιν· οὐ γὰρ ἔγνωσαν, φησιν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται. μὴ ὅτι τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον βλέπειν οὐ βουλη-

A ut miraculi progressu Judæi quidem concitarent & conturbarent plebem, Caiphas autem insania ferretur, utque ipse cruce sustineret mortem. Porro, quod Lazarus amicus esset, res palam facit. [a] *Diligebat enim*, inquit, *Jesus Martham, & sororem ejus, & Lazarum*. Quis vero usque adeo beatus, ut a Christo diligatur, qui ipsa & subsistens dilectio est? Quid autem mirum, ut mulieres virili proposito & sensu animi is diligeret, qui venerat ut ad se omnes vocaret? Tanta vero ejus in eos dilectionis excellentia fuit, ut etiam exhibitum in fratrem miraculum, operis magnitudine & præstantia reliquis miraculis superextulerit. [b] *Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem*, in- B quit, *mansit in eodem loco duobus diebus*. Quamobrem mansit? Nempe moriturum omnino præviderat; volensque venantibus & captantibus suspiciones auferre, se interim cohibet & cunctatur, quo ille, exhalato spiritu, tradatur sepulturæ, utque ne præter decorum rusticiusve haberetur, quod ad primam statim auditionem ad miraculi exhibitionem proruisset. [c] *Deinde post hæc, dicit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum*. Divina hæc audentia est, & animi ad obeundam passionem, & sacramentum salutis humanæ ad finem deducendum alacris. [d] *Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?* Sunt verba hæc pusilli animi, ac C præcipue nescii. Non enim noverant quid rei ageretur. Haud quippe moleste tulissent: haudquaquam tales usurpassent voces, quibus imbellem animum effœminatumque ostenderent. Ad hæc vero, fide nondum firma, non immerito timuerunt. Unde sibi congrue videbantur dicere: [e] *Nunc quærebant te Judæi lapidare: & iterum vadis illuc? Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit: quia lucem hujus mundi videt. Si autem ambulaverit in nocte, offendit: quia lux non est in eo*. Obscure significat tempus passionis, quod modicum aliquantulum debebat ingruere.

Diem porro, gratiam cogitaveris & veritatem, D quibus collustratus qui evangelicum tenet iter, non offendit lapide Judaicæ offensionis, *quia lucem hujus mundi videt*. Lux autem mundi, Christus est, qui ait: *Ego lux in mundum veni*. Et: *Ego sum lux mundi*. Etiam prædicationem evangelicam, lucem acceperis: nec non quæ est ex baptismo regenerationem: ac etiam honestis moribus decoram conversationem, ut est illud: [f] *Sic luceat lux vestra coram hominibus*. Noctem autem, legalem cæcitatem intellige: qua qui figurarum graditur via, solique attendit literæ, in Christum, offendit, positum petram offensionis ei, qui per infidelitatem cæcutit. At quei offendit? velut qui non habeat in seipso lucem gratiæ, qua pulsis disjectis- E que densis tenebris, spiritus splendore litera illustratur. Forte vero dies etiam videatur miraculi evidentia, quod statim solis instar tenebrosa corda, totamque penitus Judæam circumfulsit. Non enim, sicut in aliis, ne cui miraculum referretur injunxit; nam neque in occulto patraverat. Noctem autem etiam Judæis offusam caliginem consequenter acceperis, qua cæcatæ sunt pupillæ animi duplici hoc laborantes morbo, ignorantia & cæcitate: [g] *Nescierunt enim*, inquit, *neque intellexerunt, in tenebris ambulant*. Qui non modo non vellent videre *lucem in tenebris lucentem*, sed ne-

a Joan. XI. 5. b Ibid. ℣. 6. c Ibid. ℣. 7. d Ibid. ℣. 8. e Ibid. ℣℣. 8. 9. 10. f Matth. V. 16. g Psalm. LXXXI. 5.

θέντες; ἀλλ' οὐδ', εἰ μή τι ἄλλο, τῶν γε σημείων αἰδεσθέντες τὰ πλήθη. οἳ δικαίως νυκτὶ ὡμοιώθησαν, καὶ οἷς λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου εἰκότως γίνεται Χριστὸς ἀπειθήσασι.

Ταῦτα εἶπε, φησι, καὶ μετὰ ταῦτα, λέγει· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται. μετ' ἐπικρύψεως μὲν δοκεῖ πως εἰρῆσθαι τοῖς μαθηταῖς τὸ λεχθέν· ἔκφανσις δὲ τοῦ σημαινομένου τούτου σαφής. διὸ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπ' αὐτὸν πορείας ἀντεπιφέρων, φησίν· ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. οὐ κομπάζων δὲ τοῦτό φησιν· οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἀμυδρὰν ἠφίει φωνὴν, ὡς μηδ' αὐτοὺς συνιέναι τοὺς μαθητὰς τὸν λόγον. οὐ γὰρ ἔφη, πορεύομαι ζωώσων ἢ ἀναστήσων αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· ἀλλ' ἐξυπνίσων. ὅπερ ἦν ἀγριὸν πέως εἰς ὑποψίαν. εἶπον οὖν οἱ μαθηταί· κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου καραδοκοῦντες ἐγρήγορσιν. εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν, ὅτι περὶ κοιμήσεως λέγει τοῦ ὕπνου. ὁρᾷς, ἀφιλοκόμπου διδασκαλίας φωνὴν, ὡς καὶ τοὺς πυθομένους μὴ δυνηθῆναι συνιδεῖν τὸ λεχθὲν τῇ μετριολογίᾳ τῆς φράσεως; ὅθεν, οὐδὲ ἐπέπληξεν, ὡς πολλάκις ἐφάνη ποιῶν, μὴ συνιέντας ἃ ἐλάλει αὐτοῖς, καὶ τὴν αὐτῶν νωθείαν ἐπανορθούμενος. ὅμως ἀναρριπίσας τὸ τῆς ἀσαφείας προκάλυμμα, σαφέστατα τὸ πρᾶγμα δηλοῖ ὁ Χριστὸς, καί φησι παρρησίᾳ· Λάζαρος ἀπέθανεν. οὕτως ἠγνόουν τὸ λεγόμενον· καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ καὶ παρηλλαγμένως τὴν ἀνθυποφορὰν ἐποιοῦντο τοῦ λόγου. μάλα γοῦν ἀπρεπῶς ὁ κύριος θριαμβεύων τὸ πρᾶγμα, παραυτὸ ἐπιφέρει· Λάζαρος ἀπέθανεν. ὡσανεὶ τοῦτο λέγων. γνῶτε, φησι, διὰ τῆς ἐκφάνσεως τὸ γενησόμενον· πορεύομαι γὰρ ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.. καὶ τοῦτο ἀφιλοκόμπως. οὐ γὰρ φιλοτιμούμενος ὡς ἄν τις φαίη, οὔτε ἀδυναμίας, ἢ ἀγνοίας ἀποφαινόμενος ῥήματα· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα, τὸ σοφὸν, καὶ προγνωστικὸν, καὶ δυνατὸν ὑποφαίνων, ἃ καὶ προσῆν αὐτῷ κατὰ φύσιν. ὡς γὰρ ἤδη παρόντων τῶν ἐσομένων, προὔλεγε τὰς ἐκβάσεις.

Λάζαρος ἀπέθανε· καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ·. ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. ὁρᾷς, πῶς μεταλλάζει τῷ λόγῳ; καὶ τῇ κατὰ μέρος ἐκφάνσει τοῦ προκειμένου σκοποῦ, τὴν ὁρμὴν ἐπιτείνει πρὸς τὴν τοῦ θαύματος ἔνδειξιν; οὐ γὰρ παρέζευξεν ὡς ἐν τῷ, κεκοίμηται, κἀνταῦθα, πορεύομαι ἵνα ἀναστήσω αὐτόν· ἀλλὰ σιωπήσας, χαίρω, φησὶ, δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἦν ἐκεῖ. οὐ γὰρ ἂν παρόντος ἐμοῦ τυχὸν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι, κατίσχυεν ὁ θάνατος. ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. τίνος ἕνεκεν; ἵνα πιστεύσητε καὶ νεκροὺς δύνασθαί με δεσποτικῶς ἀνιστᾷν. Λάζαρος ἀπέθανεν. ὅτι μὲν ἀσαφῶς κεκοιμῆσθαι προὔλεγε, τοῦτον φίλον ἐκάλει, συσκιάζων τῇ τοῦ φίλου προσηγορίᾳ τὸν θάνατον· ὅτι δὲ παρρησίᾳ τεθνᾶναί φησιν αὐτὸν, τὸ, φίλος ἀποσιωπᾷ· τῷ μὴ νομισθῆναι περιπαθῶς αὐτοῦ περιέχεσθαι. οὐ γὰρ οἰκονομίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐθεντίας ἔνδειξις ἦν· τῆς μὲν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὅσα τῆς φυσικῆς ἀσθενείας τῷ προσλήμματι παραχωρούσης· τῆς δὲ τὰ θεῖα, καὶ ὅσα τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας τῷ προσλήμματι [1] περιπτύσης· χαίρω οὖν, φησι, δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. βλέπεις πανταχοῦ τὴν πίστιν αὐτοῖς κατασπείροντα; τῷ μὴ δόξαι τάχα προσποιητῶς ἐσχηματίσθαι τὸν θάνατον· ἤτοι μὴ δοῦναι χώραν τυχὸν τῷ θανάτῳ περιγενέσθαι τοῦ φίλου, ἢ ἐξελάσαι τὴν νόσον, ἢ ἀναρρῶσαι τὸν κείμενον. ταῦτα γὰρ ἂν συνέβη, φησὶ, παρόντος ἐμοῦ.

Ἀνθρωπινώτερον δέ πως εἶναι δοκεῖ τὸ, οὐκ ἤμην

A que, fin minus aliud quicquam, multitudinem fignorum revererentur: ideoque jure nocti affimilati funt, & quibus incredulis merito Chriftus lapis offenfionis & petra fcandali factus fit.

[a] *Hæc* inquit *ait*, *& poft hæc dixit difcipulis fuis*: *Lazarus amicus nofter dormit*. Videtur quidem quod dictum eft, obfcurius dictum; clara tamen eft expofitio & doctrina rei quæ fignificatur. Unde etiam cauffam eundi ad eum ex adverfo inferens, ait: [b] *Sed vado ut a fomno excitem eum*. Hoc porro ait non jactabundus. Num enim ita obfcure locutus effet, ut neque ipfi difcipuli fermonem intelligerent? Nam non dixit: Vado ut ad B vitam revocem, vel ut a mortuis refufcitem: fed, *Ut excitem a fomno*: quod adhuc erat rudius ad fufpicionem. [c] *Dicunt ergo difcipuli*: *Domine*, *fi dormit*, *falvus erit*: exfpectantes excitationem a fomno. [d] *Dixerat autem Jefus*, *de morte ejus*: *illi autem putaverunt*, *quod de dormitione fomni diceret*. Vides doctrinæ alienæ a faftu vocem, ut neque qui audirent, præ locutionis humilitate poffent percipere? Unde nec increpavit, ut non raro vifus eft facere, cum dicta ad ipfos minus perciperent, ac corrigens caftigansque eorum tarditatem. Verum excuffo obfcuritatis velamine, rem Chriftus clare aperit, & [e] *Ait manifefte*: *Lazarus mortuus eft*. Ita quod dicebatur nefciebant: C ac eo amplius, quo etiam abfone ac peregrine per objectionem fermonis excipiebant. Admodum ergo congrue rem Chriftus traducens infert, dicens: *Lazarus mortuus eft*. Quafi dicat: fcitote inquit ex interpretatione & doctrina quod eft futurum, [f] *Vado enim ut a fomno excitem eum*. Et hoc fine jactantia & faftu: non enim glorians ut ita dicam, ac fibi placens, neque impotentiæ verba locutus aut ignorantiæ; fed in omnibus fimul & fapientiam & præfcientiam & potentiam oftendens, quæ etiam per naturam illi aderant. Velut futura præfentia jam effent, eventus prædicebat.

[g] *Lazarus mortuus eft*: *& gaudeo propter vos*, D *quoniam non eram ibi*: *fed eamus ad eum*. Vides ut modefte loquatur, ac particulari expofitione propofiti finis, ad miraculi exhibitionem defiderium vehementius intendat? Non enim ficut cum ait, *Dormire*; ita hoc loco adjuxit, *Vado ut excitem eum*: fed eo fuppreffo, *Gaudeo*, inquit, *propter vos*, *ut credatis*, *quoniam non eram ibi*. Forfan enim me præfente, qua fcilicet fum homo, mors non prævaluiffet. *Sed eamus ad eum*. Quare? Ut credatis, quod etiam mortuos pro arbitratu & ex imperio excitare poffim. *Lazarus mortuus eft*. Cum quidem obfcurius *Dormire* prædiceret, amicum illum vocabat: cum autem ait manifefte mortuum, tacet eam vocem: ut ne putaretur, ve- E hementiori affectu illi implicatus. Non enim fola difpenfatio erat exhibenda, fed & authoritas: illa quidquid humanum eft & infirmitatis permittente carni, ifta eidem tribuente divina & quidquid eft poteftatis divinæ. *Gaudeo* itaque inquit *propter vos*, *ut credatis*, *quoniam non eram ibi*. Vides, ut ubique in eis fidei jaciat femina? Ut ne forte mors videretur fimulate conficta. Ne fcilicet forfan non daret locum morti ut amicum incefferet: aut expelleret morbum: aut priftinum robur jacenti afferet. Utique enim, inquit, me præfente hæc accidiffent.

Porro videtur illud, *Non eram ibi*, *fed eamus*

[a] Joan. xi. 11. [b] Ibid. [c] Ibid. ℣. 12. [d] Ibid. ℣. 13. [e] Ibid. ℣. 14. [f] Ibid. ℣. 11. [g] Ibid. ℣℣. 14. 15.

1. Forte περιπτυσσούσης.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ἐκεῖ, ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. κατὰ γὰρ τὸ φαινόμενον οὐ παρῆν. σῶμα γὰρ τὸ τριχῇ διαστατὸν, ἐν περιγραφῇ πέφυκε, καὶ τὴν εἰς τόπον ἐκ τόπου μετάβασιν δέχεται. τοῦτο γὰρ φύσις αὐτῷ· κἂν ὅτι τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἑνώσει τὸ ὑπερφυὲς κατεπλούτησε, τῆς φυσικῆς ἀπώλεσεν οὐδὲν ἰδιότητος. κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, τίς αὐτοῦ παντελῶς ἀπολέλειπται τόπος; ἢ ποῖος οὐκ ἔχει τόπος αὐτόν; ἢ τίνι χωρητικός ἐστι τόπῳ; χαίρω τοίνυν δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. τί λέγεις; οὐκ ἦς ἐκεῖ, ὁ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα πληρῶν τῇ θεότητι; οὐκ ἦς ἐκεῖ; ναί, φησι, ἤμην. ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὸ θεϊκὸν τῆς δόξης ἀξίωμα. ἀλλὰ ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. καιρός ἐστι πληρῶσαι τὰ θεσμὰ τῆς φιλίας· καιρὸς δεῖξαι τὴν αὐθεντίαν τοῦ κράτους· καιρὸς πεδῆσαι λόγῳ τὸν θάνατον, φωνῇ δὲ λῦσαι τοῦ τεθνεῶτος τὰ σπάργανα.

Εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος τοῖς μαθηταῖς· ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ. πρόθυμος ἡ φωνὴ, καὶ δύο τινῶν ἐνδεικτικὴ διαθέσεων· διαπύρου τε φίλτρου, ἅτε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὸν σὺν τῷ διδασκάλῳ θάνατον χωρεῖν προτροπάδην διανιστῶσα· δειλίας τε ἀνάνδρου, ὡς τὸ μήπω παρὸν ὑποτοπάζεσθαι. ἀλλ' οὐκ ἂν εἰς τοσοῦτον ἀνανδρείας ἤλασεν, ἄπαγε, ὁ διὰ τῆς κατ' αὐτὸν ἀπιστίας ἡμᾶς στομώσας τοῖς τῆς πίστεως ἄνθραξιν. εὐτολμίας οὖν, οὐκ ἀνανδρείας δεδόσθω τὰ ῥήματα. εἰκὸς γὰρ αὐτὸν ἀναζέσαντα καὶ περιπαθέστερον συστραφέντα, παθεῖν τι τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον εὐνοίας ἄξιον. εἰ γὰρ τῶν σημείων τὴν χάριν, φησὶ, καὶ τἄλλα, οἷς τῶν πολλῶν διαφέρομεν, εἰλήφαμεν παρ' αὐτοῦ, τί ἂν πεισόμεθα, εἰ πρὸς τὸ παθεῖν ἐπειγόμενον καταλείψαιμεν τὸν εἰς τοῦτο δόξης ἡμᾶς ἀναγαγόντα, ὡς καὶ ὄρη δύνασθαι μεθιστᾷν, καὶ ἃ τούτων μείζονα δρᾷν; οὐκοῦν συνεψώμεθα, ὡς ἂν καὶ ζήσαιμεν ζῶντι, καὶ θνήσκοντι συντεθναίημεν. προθυμίας ὁ λόγος· εὐτολμίας ἡ γνώμη. ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ. τί λέγεις; οὔπω προδιδόμενον εἶδες, καὶ θανεῖν ἀπαγγέλλῃ; ζητῶ τὸ δεῖπνον. ποῦ ὁ νιπτήρ; ποῦ δὲ ἡ σπεῖρα, μεθ' ἧς ὁ προδότης ἐπέρχεται φιλικῷ τῷ προσχήματι προδώσων τὸν εὐεργέτην; οἱ ὄχλοι δὲ ποῦ; αἱ δᾷδες, τὰ ξύλα, αἱ μάχαιραι, μεθ' ὧν ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξῄεσαν; οὔπω τὸ φίλημα, ἡ ἐπὶ Καϊάφαν κατάκρισις, ἡ ἐπὶ βήματος Πιλάτου παράστασις, οἱ ἐμπαιγμοὶ, τὸ κόκκινον ἔνδυμα, ὁ ἀκάνθινος στέφανος, ὁ κάλαμος, τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, αἱ φραγελλώσεις, αἱ μάστιγες. οὔπω Πιλάτος νιπτόμενος ὕδατι καὶ μολυνόμενος αἵματι. οὔπω σταυρὸς, οὔπω ἧλοι· καὶ λέγεις, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ; ναί, φησιν. ὡς παρόντα προβλέπω τὰ μέλλοντα. ἀναστήσει γὰρ, οἶδα, τὸν Λάζαρον. ἀνάψει τῶν Ἰουδαίων τὸν φθόνον. καὶ τηνικάδε ταῦτα συμβήσεται. ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ. οὐ τὸ ἑαυτοῦ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν συνόμων διεγείρει τὸ φρόνημα.

Καὶ ταῦτα μὲν, οὕτως. νεκρὸς δὲ ἤδη ὄζων ὁ Λάζαρος ἦν. καὶ Ἰησοῦς παρῆν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς, καὶ τὸ ζῆν παρεχόμενος. ἔδει γὰρ συντριβῆναι τὸ σκεῦος, εἶθ' οὕτω παρεῖναι τὸν κεραμέα. ἐχρῆν τὸν οἶκον ἐμπωθῆναι, καὶ τηνικαῦτα παρεῖναι τὸν οἰκοδόμον. ἄγε δὴ τοιγαροῦν τῷ Χριστῷ, καὶ Θεῷ καὶ λόγῳ σήμερον ἐπὶ τὴν Βηθανίαν ἀνάγοντι, τὸν ἡμέτερον καὶ ἡμεῖς συνανάξωμεν λόγον. τί γάρ φησι τὸ Εὐαγγέλιον; ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς. ποῦ καὶ πόθεν πα-

A *ad eum:* paullo humilius & secundum hominem: Quod enim erat oculis subjectum, præsens non erat. Corpus enim tripliciter divisibile & distentum, circumscriptum est, suscipitque ut a loco in locum migret. Hæc enim illi natura est, ut etiam unione ad Deum, quod naturam superat diviti accessione adeptum, nihil ejus amiserit quod ei a natura proprium est. Quod autem ad id spectat quod intellectu percipitur, quis locus omnino cui ille desit? aut qualis eum non habet locus? quove loco capi potest? *Gaudeo igitur propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi.* Quid dicis? Non eras ibi, qui ubique ades, & imples omnia deitate? Non eras ibi? Maxime, inquit, eram: at B non quod spectat ad corpus, sed quod ad majestatis divinæ gloriam. *Sed eamus ad eum.* Tempus est ut impleamus leges amicitiæ: tempus ut dominii authoritatem probemus: tempus ut mortem sermone compediamus, utque voce defuncti solvamus fascias.

[a] *Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* Promta vox, ac duos quosdam affectus nata significare, tum nimirum accensam vim amoris, velut quæ etiam alios, ut cursu concito ad moriendum cum magistro properarent, excitaret: tum mollem ignaviam ac effœminatum timorem, ut quod non adhuc imminebat conjectaret. Verum absit, C ut qui sua nos infidelitate, fidei carbonibus duravit firmavitque, ad tantam timiditatem ignaviamque devenerit. Demus ergo fuisse, non ignaviæ verba, sed audentiæ. Par enim est, excitato fervore propensioreque affectu contortis visceribus, dignum aliquid sua illa benevolentia in magistrum sensisse. Nam inquit, qui ab eo signorum gratiam accepimus, qua præcellimus multos, quid non debuerimus ferre, si properantem ad passionem deseruerimus? Eum inquam qui ad tantum nos gloriæ provexit apicem, ut montes etiam possimus transferre, ac majora his facere. Ergo eamus comites, ut vel convivamus viventi, vel morienti commoriamur. Sermo alacer, animus audax & be- D ne fidens! *Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* Quid ais? Non vidisti traditum, & mortem annuncias? Quæro cœnam. Ubi pelvis? Ubi vero cohors cum qua proditor simulato amici habitu, beneficum traditurus accedit? Ubi vero turbæ, faces, ligna, gladii, cum quibus velut ad latronem exierunt? Non est adhuc osculum, comprehensio, adductio ad Annam, damnatio apud Caipham, præsentatio pro tribunali Pilati, ludibria, coccineum indumentum, corona spinea, calamus, colaphi, sputa, flagellationes, verbera. Nondum Pilatus abluitur aqua, & cruore polluitur. Nondum est crux, nondum clavi, aisque, *Eamus & nos, ut moriamur cum eo?* Sane, inquit. Futu- E ra quasi jam essent, prospicio. Nam scio, resuscitabit Lazarum: Judæorum accendet invidiam, eaque interim evenient. *Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* Non solum explicat quid ipse habeat animi, sed idem etiam in sociis provocat.

Et hæc quidem ita. Jam autem mortuus Lazarus fœtebat: aderatque Jesus, Christus & Deus, qui etiam vitam præberet. Prius enim vas conterendum erat, ac tum figulus præsto esse debebat. Oportebat ut domus dejiceretur, ac tum adesset ædificator. Age igitur, Christo ascendente hodie in Bethaniam, & ipsi pariter sermonem provehamus. Quid enim habet Evangelium? [b] *Venit itaque Jesus.* Quo?

[a] Joan. xi. 16. [b] Ibid. ℣. 17.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ραγενόμενος; εἰς Βηθανίαν. οὗ καὶ τὴν ὁρμὴν εἶχεν, ἐξ οὗ διέτριβε τόπου πέραν τοῦ Ἰορδάνου. καὶ ποῦ οὐκ ἔστι Χριστός; ἢ τίς ἀπολείψεται τόπος αὐτοῦ; ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τοῦτο ληπτέον, οὐ κατὰ τὸ θεϊκόν. Θεὸς γὰρ ἀόριστόν τι πρᾶγμα καὶ ἀπερίδρακτον, περιγραφῇ μηδεμιᾷ συγκλειόμενον. ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς, εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. καὶ τοῦτο λίαν σοφῶς. ἵνα γὰρ διαλυθέντων ὡσανεὶ τῶν στοιχείων, καὶ καινοπρεπεστέρα τις νομισθῇ τοῦ θαύματος ἡ ἐπίδειξις, ἀνίσχει τὴν ὁρμήν. καὶ γὰρ ἦν ἐν τοσαύταις ἡμέραις διαφθαρῆναι τὸν ἐν σοροῖς γενόμενον κάτοχον. εὗρε τοίνυν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. ἵν᾽ ὁ τριήμερος ἀνιστάμενος, προεγείρῃ τὸν τετραήμερον· καὶ μάθωσιν οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, τὸν ἤδη μυδῶντα θεώμενοι καὶ ἰχώρων βρύοντα λόγῳ τοῦ μνήματος ἐξαλλόμενον. εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. ὅσῳ γὰρ τῆς ταφῆς ὁ χρόνος παρέτρεχε, τοσούτῳ πλέον ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπεθαυμάζετο δύναμις. ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς Ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· διὰ τοῦτο πλεῖστοι πρὸς παραμυθίαν ἐξῄεσαν Μαρίας καὶ Μάρθας. πολλοὶ γάρ, φησι, τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθησαν πρὸς Μάρθαν καὶ τὴν Μαρίαν, ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν. καὶ εἰκότως. ἐγγὺς γὰρ οὔσης τῆς πόλεως, εἰκὸς ἦν πλείους πρὸς αὐτὰς ἐξιέναι, δυοῖν θάτερον· ἢ τῇ περὶ τὸν βίον σεμνότητι τοῖν γυναίοιν ἐφηδομένους· καὶ γὰρ ἦν ὁ βίος αὐτῶν λαμπρός, καὶ κατ᾽ ἀρετὴν ἐξέχων· ἢ διὰ τὸ τῆς λύπης ἐπαγωγόν, ὀδύνης ὑπάρχον μεστόν. πλὴν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν συνειλεγμένων προσεμαρτύρει τῷ θαύματι, καὶ οὐκ ἀλυσιτελὴς ἦν ἡ τούτων συνάθροισις.

Ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ, ἡ δὲ Μαρία ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. οὐ γὰρ ἔγνω Μαρία ὅτι Ἰησοῦς ἥκει· οὐ γὰρ ἂν ἐπέμεινε γνοῦσα· καὶ γνοῦσαν δέ, εἰκὸς ἦν αὐτὴν δι᾽ εὐλάβειαν οἴκοι καθῆσθαι, τὰς τῶν παρατυχόντων δεχομένην ψυχαγωγίας. θερμοτέρα δέ πως ἡ Μάρθα καὶ ἁπλουστέρα, τὸ ἦθος ἀνεπίπλαστον ἔχουσα· διὸ καὶ προϋπήντησεν αὐτῷ, ἵνα καὶ τῆς οὐσίας δείξῃ τὸ μέγεθος, καὶ τοῦ φίλου προαπαγγείλῃ τὸν θάνατον. ὡς ἀγνοοῦντι δὲ δῆθεν ἀπήγγελλεν· εἰ καὶ ὡμολόγει δυνατὸν εἶναι τὸ μὴ τεθνάναι Λάζαρον παρόντος αὐτοῦ. εἰ ἦς γὰρ ὧδε, φησίν, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός μου. καὶ νῦν οἶδα, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός. εἶδες πίστιν; εἶδες ἀδίστακτον γνώμην; δυσὶ τρόποις Θεὸν αὐτὸν καὶ ζωογόνον παρίστησιν· εἰ καὶ σφάλλεταί πως δι᾽ ἁπλότητα φύσεως· εἰ ἦς γὰρ ὧδε, φησι· τί λέγεις Μάρθα; ἐσφαλμένος ὁ λόγος. καὶ γὰρ ἦν, καὶ παρῆν, καὶ πάρεστι πανταχοῦ. ἀλλ᾽ ἵνα τὸ θαῦμα παραταθῇ, μικρὸν ἀνέσχε, τῷ θανάτῳ χώραν διδοὺς ὁ πάντα πληρῶν τῇ θεότητι. εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. ὁρᾷς, ὅπως καὶ Θεὸν αὐτὸν πεπίστευκεν ὄντα, καὶ θάνατον ἐπισχεῖν, καὶ νεκροὺς κατ᾽ ἐξουσίαν ἐγείρειν δυνάμενον; οἶδα γὰρ ὡς εἰ παρὼν ἦσθα, φησιν, οὐκ ἂν ἴσχυσε θάνατος· οὐκ ἂν ἀπέσβη τοῦ γένους ἡ θρυαλλίς· ἀργοὶ δ᾽ ἂν καὶ οἱ τῆς ζωῆς ὅροι διέμειναν, εἰ σύ γε ἦσθα παρών, ὁ ζωῆς μέτρα πᾶσιν ὁροθετῶν. καὶ νῦν οἶδα, φησιν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός. πρὸς γὰρ τὸ φαινόμενον ἔβλεπε. πλὴν, ὅρα κἀνταῦθα μὴ ἀγνοοῦσαν αὐτὴν τἀληθές. ἐμφι-

A aut unde profectus? In Bethaniam: quo etiam contendebat, ab eo loco ubi morabatur trans Jordanem. At ubinam gentium Christus abest? quisve locus eo carebit? Verum est id accipiendum juxta id quod est humanum: non juxta quod divinum est. Deus siquidem res quædam est indefinita, quam non possumus complecti, quæque nulla claudatur circumscriptione. [a] *Venit itaque Jesus: & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.* Et hoc sapienti admodum consilio. Ut enim velut jam dissolutis elementis, insolentior haberetur miraculi exhibitio, profectionem tardavit. Etenim poterat computruisse tanto dierum spacio, qui inter cadaverum cumulos detentus fuerat in

B conditorio. *Invenit ergo quatuor jam dies habentem eum in monumento.* Ut nimirum qui triduanus esset resurrecturus, ante suscitaret quatriduanum: nossentque scelesti Judæi, qui jam tabo defluentem & sanie scaturientem verbo viderent exsilire de monumento. *Invenit eum jam quatuor dies habentem in monumento.* Quo enim tempus sepulturæ productius fuerat, eo virtus Christi majorem admirationem habebat. [b] *Erat autem Bethania juxta Jerosolymam, quasi stadiis quindecim.* Idcirco plures ut Mariam & Martham consolarentur exierant. [c] *Multi enim*, inquit, *ex Judæis, venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.* Id quidem merito. Nam

C cum civitas prope esset, par erat ut ad eas plures exirent, alterutro ex his fine: aut quia honesta utriusque fœminæ vita delectarentur; erat enim illa clara, & virtute præcellens; vel propter tristem casum plenumque dolore. Ad hoc: collecta multitudo attestabatur miraculo, nec tantus conventus frustra erat.

[d] *Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.* Non enim Maria sciverat adventum Jesu: nec utique mansisset, eo cognito. Erat vero congruum, ut reverentiæ caussa, etiam cognito illo, adventantium salutationes, verbaque consolationis susceptura domi sederet. Martha autem velut calentior erat ac

D simplicior, nihilque fucatis moribus, ideoque, *Occurrit illi*: ut & substantiæ ostentaret magnitudinem, & mortem amici annunciaret. Annunciabat utique, velut ei qui nesciret, quamquam fatebatur potuisse non mori Lazarum, eo præsente. [e] *Si enim*, inquit, *fuisses heic, frater meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.* Vidistin' fidem? Vidistin' animum non hæsitantem? Duobus modis Deum ipsum & authorem vitæ adstruit. Quamquam nonnihil natura simplicior erret. *Si enim*, inquit, *fuisses heic.* Quid dicis Martha? fallitur sermo. Erat etenim, & præsens erat: nec deest usquam. Sed ad miraculi amplitudinem, paul-

E lulum spectavit, morti concedens locum, qui divinitate omnia replet. *Si fuisses heic, frater meus non fuisset mortuus.* Viden' ut etiam Deum crediderit, qui & compescere mortem, & mortuos per authoritatem excitare posset? Scio enim inquit fore, ut si fuisses præsens, haudquaquam mors prævaluisset, haudquaquam esset exstinta lucerna generis. Plane etiam vitæ termini otiosi fuissent, modo tu adfuisses qui vitæ terminos universis constituis. *Sed & nunc scio*, inquit, *quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.* Ad id enim respiciebat quod erat oculis subjectum. Ceterum hoc etiam loco vide veritatis non nesciam. Erat

[a] Joan. xi. 17. [b] Ibid. ℣. 18. [c] Ibid. ℣. 19. [d] Ibid. ℣. 20. [e] Ibid. ℣. 21. 22.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

λόσοφος γὰρ ἡ γυνὴ, κἂν ἀδρανὴς ἡ γνώμη. πεπεισμένη γοῦν ὡς εἰ παρῆν οὐκ ἂν ἐπεθνήκει Λάζαρος, οὐδὲ πρὸς τὸ μέλλον ἀμφέβαλλε. διὰ τοῦτο καὶ προϋπήντα, καὶ τὴν δευτέραν ἐπήγαγε φωνὴν, εἰποῦσα· καὶ νῦν οἶδα, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεὸν, δώσει σοι ὁ Θεός. εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. οὐ γὰρ ἐπεὶ τῷ θανάτῳ ὑπόκεινται ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο τέθνηκέ, φησιν· ἀλλ' ὅτι αὐτὸς οὐκ ἦσθα παρὼν, ὁ τοῦ θανάτου νικητής. ἰσχυρὰ μὲν ἡ πίστις, κἂν ἀσθενὴς ὁ λόγος. ἠρέμα δέ πως καὶ ὑπομέμφετο, ὅτι μὴ παρῆν, ὅτι αὐτῷ κατεμήνυσαν λέγουσαι· ἴδε, ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. περιχαρείας ὁ λόγος, καὶ διπλῆν ἔχων τὴν θεραπείαν, οὐ μόνον τὸ σφάλμα διορθούμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ σφοδρὸν τῆς λύπης κατακοιμίζων. ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. διὰ τὸ ἀφιλόκομπον οὐκ εἶπεν· ἐγὼ ἐγερῶ τὸν ἀδελφόν σου, ἀλλ' ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου, ἀορίστως τὸ, ἀναστήσεται, φήσας· γυμνάζων αὐτῆς τὸ τῆς πίστεως δόκιμον. διὸ κἀκείνη φησίν· οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. εἰ ἐκείνῃ πιστεύεις, φησὶ, μηδὲ περὶ ταύτης ἀμφίβαλλε· ὁ γὰρ ταύτην κἀκείνην ποιῶν, ἐγώ εἰμι. ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. τοῦτο ἅμα καὶ διελέγχων αὐτὴν ἔφασκεν εἰποῦσαν· οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεὸν, δώσει σοι ὁ Θεός. ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. τὸ δεσποτικὸν αὐτῇ δεικνὺς κατ' ἐξουσίαν ἀξίωμα, ὡς ἂν μάθοι μὴ προπετῶς ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις ἐκφέρεσθαι.

Φησὶν οὖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τούτῳ; τοῦτο δὲ, τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ γὰρ καὶ πάντως τεθναίη, φησὶν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὸν φυσικὸν δηλονότι θάνατον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπικράτειαν, οἷα τοὺς ἀπιστοῦντας εἰκός. πιστεύεις τούτῳ; οὕτω σοφῶς ἄγαν καὶ πιθανῶς πρὸς τὴν ἀμφ' αὐτὸν μετάγει πίστιν τοῦ γυναίου τὴν διάνοιαν, ὡς δείκνυσιν ἡ ἀπόκρισις· τί γάρ φησιν ἐκείνη; ναὶ κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. εἶδες τοῦ λόγου τὸ ἰσχυρόν; εἶδες, εἰς οἵαν αὐτὴν ἐπεσπάσατο πίστιν; ὡς καὶ δογμάτων ἀκριβείας ἐφάψασθαι, τὴν πρὸ μικροῦ σφαλλομένην δι' ἁπλότητα. ὅσα γὰρ ἐπὶ Χριστοῦ διομολογεῖν ἔδει, περιφραστικῶς ἐν βραχεῖ διηγόρευσε. ναὶ γάρ· ἐγὼ πεπίστευκά, φησιν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος, ἀριδήλως κηρύξασα· κατὰ ταυτόν τι ἅμα τὸν τῆς θεολογίας, καὶ τῆς οἰκονομίας περιληπτικῶς συνεπέρανε λόγον.

Καὶ τοῦτό, φησιν, εἰποῦσα, ἀπῆλθε καὶ ἐφώνησε τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, λάθρα εἰποῦσα· ὁ διδάσκαλος πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε. ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἠγέρθη ταχὺ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτόν· κατὰ τὸ ἴσον τῆς λύπης τοῦ ἀδελφοῦ τὴν χαρὰν δεξαμένη. ὡς γὰρ μόνον ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἥκει, αὐτίκα τὸ μὲν πένθος ἀπέθετο, τῆς δὲ πίστεως τὸ ζέον παρέδειξε. πρεπόντως οὖν καὶ ἡ Μάρθα χρῆται, οὐ δημηγοροῦσα Χριστοῦ τὴν ὑπόσχεσιν· ἑώρα γὰρ τοὺς παρόντας ὄχλους, οἳ παρεκάθηντο τὴν Μαρίαν παραμυθούμενοι, ἐξ ὧν ἦσαν οἱ διεφθόνουν θαυματουργοῦντι Χριστῷ. ὁ διδάσκαλος πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε, ἐκ τοῦ παρεῖναί, φησι, τὸ τελούμενον σκόπει. οὐ παραμυθούμενος ἥκει, οὐ ψυχαγωγήσων. ἢ γὰρ ἂν, καὶ πρὸ τούτου ἀφῖκτο. ζωώσων ἥκει, ἀναστήσων τὸν σύγγονον. ἡ δὲ, μόνον ὡς ἤκουσεν, ἠγέρθη ταχὺ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτόν. οὐκ ἐρωτήσασα, ἢ πρὸς μικρὸν ἀναμείνασα· ἀλλ' ὡς ἄνπερ τὸν ἀδελ-

A enim mulier quamquam imbecillo & hebeti, philosophico tamen animo. Cum ergo haberet persuasum fore, ut Lazarus non moreretur si ipse adfuisset, neque de futuro dubia fuit. Propterea quoque occurrit, & alteram adjunxit vocem, dicens: *Et nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Si fuisses heic, non fuisset mortuus frater meus.* Non enim inquit ea est caussa ut sit mortuus, quia homines morti subjaceant, sed quia victor ipse mortis non adfuisti. Robusta quidem fides, tametsi ratio debilis. Quin & sensim accusare videtur, quod nunciantibus ipsis, *Ecce quem amas infirmatur*, non statim advenerit.

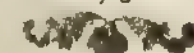
B [a] *Dicit ei Jesus: Resurget fratres tuus.* Jucundus sermo, & duplex ad curam: qui non tantum errorem corrigat, verum etiam acriorem tristitiam sedet & leniat. *Resurget frater tuus.* Ad jactantiæ fugiendam speciem non dixit: Ego fratrem tuum suscitabo: sed, *Resurget frater tuus.* Indefinite verbo *resurget*, seu *suscitabitur*, usus: exercens, quod ejus fidei probatum erat. Unde & illa ait: [b] *Scio quia resurget in novissimo die.* Si credis fore, ut in illo resurgat, neque de isto dubia fueris: qui enim hunc facio illumque, idem ipse sum. *Resurget frater tuus.* Simul etiam hoc dixit, ad illud ejus coarguendum: *Scio quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Resurget frater* C *tuus.* Dominii dignitatem per authoritatem significans, ut noverit non esse in iis quæ dicimus de Deo præcipitandam sententiam.

Ait ergo: [c] *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet: & omnis qui vivit, & credit in me, non videbit mortem in æternum. Credis hoc?* Quod ait hujusmodi est. Tametsi inquit, qui credit in me omnino mortuus fuerit, quod nimirum spectat ad mortem naturalem: non sic tamen ut illa teneat sub ditione, & dominatur ut par est in incredulis. *Credis hoc?* Sic sapienter, & tanta suasione, in fidem quæ est de ipso transfert mulieris animum quemadmodum responsio ostendit. Quid enim illa? [d] *Utique Domine: Ego credidi quia* D *tu es Christus Filius Dei, qui in mundum venis.* Vidistin' sermonis efficaciam? Vidistin' in quam eam pertraxit fidem? Sic nimirum, ut quæ paullo superius ex simplicitate errabat, accurata etiam dogmata attigerit. Quidquid enim de Christo oportebat confiteri brevi circumlocutione differuit. Nam dicendo, *Utique, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei qui in mundum venis:* clare in unum pariter & Theologiæ ac Trinitatis, & Œconomiæ ac Incarnationis doctrinam complexione conclusit.

[e] *Et cum*, inquit, *hoc dixisset, abiit, & vocavit sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te. Illa ut audivit, surrexit cito, & venit ad eum.* Gaudio perfunditur pro modo conce-E ptæ de morte fratris tristitiæ. Ut enim tantum audivit venisse Jesum, confestim quidem deposuit luctum, fidei vero fervorem exhibuit. Sed & Martha decenter agit, non publicata Christi promissione. Videbat enim circumassidentem Mariæ consolantem turbam, in qua essent qui Christo miracula edenti inviderent. *Magister adest, & vocat te.* Ex præsentia, inquit, pensa quod peragitur. Non venit ut consoletur: non ut deliniat animos. Alioqui prius etiam advenisset. Venit ut vitam restituat, ut fratrem resuscitet. *Illa autem ut solum audivit, surrexit cito, & venit ad eum.* Nihil interrogat, nec vel minimum cunctatur: sed quasi vivum fratrem ha-

a Joan. xi. 23. b Ibid. ℣. 24. c Ibid. ℣℣. 25. 26. d Ibid. ℣. 27. e Ibid. ℣℣. 28. 29.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

φὸν ἐν χερσὶν ἔχουσα ζῶντα, δρομαίως ἀνίσταται, καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἀνεπήδα, μικρὰ ἢ οὐδὲν τῶν συμπαρόντων φροντίσασα. οὔπω δὲ Ἰησοῦς ἐληλύθει εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἔτι ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. τοσοῦτον ἔσπευσεν, ὡς ἐπ' αὐτοῦ φθάσαι τοῦ τόπου τὸν κύριον· σχολαιότερον γὰρ ἐπορεύετο διὰ τὴν δύσεριν τῶν Ἰουδαίων ὑπόνοιαν, τοῦ μὴ δόξαι καταπιτρέχειν τῷ θαύματι, ἀλλ' ὡς ἐκ προτροπῆς τῶν γυναίων καλούμενος. ἐπεὶ μηδὲ παρεῖναι βεβούλητο, εἰ μὴ προτραπεὶς ἐκλήθη, τῷ μὴ προσποίησιν νομισθῆναι τὸ πρᾶγμα. ὡς οὖν εἶδον τὴν Μαρίαν οἱ περὶ αὐτὴν Ἰουδαῖοι ταχέως μὲν ἀναστᾶσαν, δρομαίως δὲ τῆς οἰκίας ἐκβᾶσαν, δόξαντες ὡσανεὶ πρὸς τὸ μνημεῖον σπεύδειν αὐτήν, ἵνα τυχὸν σπαράξῃ, καὶ κωκυτοῖς τὸν σύγγονον ἀποδύρηται, συνεξῆλθον αὐτῇ, κωλύειν ὥσπερ βουλόμενοι τῆς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ θρηνῳδίας. τὸ δὲ ἦν ἔργον οἰκονομίας συμπαρεῖναι κἀκείνους, ἵν' ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν τὸ θαῦμα πραχθὲν, μὴ ἀμάρτυρον ᾖ.

Ἡ οὖν Μαρία, ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτὸν, ἔπεσεν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας, λέγουσα· κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. ἴσον ἔχουσα τῇ ἀδελφῇ τὸ φρόνημα, τοῖς ὁμοίοις αὐτῆς συμφέρεται ῥήμασι. σκόπει οὖν ὅσα ἐν μικρῷ τότε ἡ Μαρία ποιεῖ. προστρέχει ὡς Θεῷ, προσπίπτει, παῤῥησιάζεται, δείκνυσιν ὅτι τέθνηκε Λάζαρος· οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πρόωρος ὁ θάνατος γέγονεν, ἀπόντος αὐτοῦ. τότε γὰρ τυχὸν λέγει παραγεγονέναι, ὅτε μὴ τὴν θεραπείαν ὁ καιρὸς ἐπεδέχετο, συγκλεισθεῖσαν ὡσανεὶ τῷ θανάτῳ. καὶ γὰρ ὑπολαβεῖν ἐστιν ἐντεῦθεν, ὡς καὶ Θεὸν αὐτὸν ᾔδει, καὶ ὡς Θεῷ διελέγετο, εἰ καὶ ὁ λόγος ἔσκαζε τῷ εἰπεῖν, εἰ εἴης ὧδε. ὁ οὖν Ἰησοῦς ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνεληλυθότας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι· καὶ [1] ἐσπάραξεν ἑαυτὸν, καὶ εἶπε· ποῦ τεθείκατε αὐτόν; οὐκ εἶπεν, ἄγωμεν ὅπου τὸ μνῆμά ἐστιν· ἵνα μὴ νομισθῇ κατεπισπεύδων τῷ θαύματι. ποῦ τεθείκατε αὐτόν; ὑμᾶς, φησιν, ἐρωτῶ, οὓς μάρτυρας ἔχειν τοῦ θαύματος βούλομαι. αὐτοὶ προσδραμόντες τὸν τάφον ὑποδείξατε. ποῦ τεθείκατε αὐτόν; προσποιοῦμαι τὴν ἄγνοιαν ἵνα ὑμῶν ἐλέγξω τὴν ἄνοιαν. ποῦ τεθείκατε αὐτόν; οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐπιτείνων πρὸς τὸ θαῦμα τοὺς παρόντας ἠρώτα. πῶς γὰρ ἠγνόει ποῦ τέθαπτο Λάζαρος, ὁ τὸν πατέρα οὕτως εἰδὼς, ὡς αὐτὸς οἶδεν ἑαυτὸν ὁ πατήρ; ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. πλὴν εἰ μὴ τὸ ἀνθρώπινον ἐπεδείκνυτο, τυπῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἡμέτερον; ἡμῶν γὰρ ἡ ἄγνοια, καὶ τὰ ἐκ ταύτης κινήματα, οὐ τοῦ πάντα εἰδότος πρὶν γενέσεως αὐτῶν. εἰ γὰρ καὶ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα τῆς ἡμετέρας ἐφ' ἑαυτὸν ἐνεδείξατο πάθη, ὅσα προδήλως τῆς ἁμαρτίας τὸν μῶμον ἐκπέφευγεν· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰς ἐκ παραλόγου ὁρμῆς, ἤτοι παρατροπῆς, ἐπισαχθείσας αὐτῇ κηλῖδας προσήκατο· ἄπαγε· ὁ ἀκηλίδωτος καὶ ἀνάλωτος πάθεσιν· ὁ μὴ κατ' ἔκστασιν τῆς ἀτρέπτου θεότητος ὅλην ἡμῶν τὴν φύσιν ἀναλαβών. εἰ μή τις ἂν φαίη τῷ κατ' οἰκείωσιν λόγῳ ταῦτα εἰλῆφθαι, τοῦ κατ' οὐσίαν πόῤῥω διῳκισμένου λόγου. ποῦ τεθείκατε αὐτόν; οὐκ ἀγνοοῦντος ἡ πεῦσις. ὡς δέδεικται δή που. ἢ πῶς ἂν ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἔφη, κεκοίμηται Λάζαρος; ποῦ τεθείκατε αὐτόν; διὰ τοῦτο πυνθάνομαί, φησιν, ἵνα τὸ θαῦμα πιστώσωμαι. πολλοὺς γὰρ εἰκὸς ἦν ὑπὸ περιχαρείας προτρέχοντας, δεικνύναι ποῦ τέθειται.

Λέγουσιν αὐτῷ· ἔρχου, καὶ ἴδε. ἐδάκρυσεν ὁ Ἰη-

A beret in manibus, surgit concite, & ad vitam, prosilit, parum aut nihil pariter collectos curans. [a] *Nondum enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.* Usque adeo festinaverat, ut in ipso loco anteverterit Dominum. Morosius enim incedebat ob Judæorum contentiosam æstimationem: ut ne videretur ipse ad miraculum procurrere, sed quasi mulierum rogatu accedere. Nam neque venire voluerat, nisi earum accitus obsecratione, ut ne res simulatio putaretur. Ut autem Judæi, qui erant cum Maria, viderunt cito surrexisse, ac domo concitam exisse, existimantes velut ad monumentum properare, ut se forsan unguibus laceraret, ululatuque
B deploraret fratrem, una egressi sunt, velut ab eo fratris luctu prohibituri. Divina vero providentia res gerebatur, ut & illi adessent, quo sub eorum obtutibus editum miraculum haudquaquam testes desideraret.

[b] *Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses heic, non esset mortuus frater meus.* Eodem cum sorore sensu, iisdem ac ipsa verbis congreditur. Vide igitur quam tunc in modico multa fecerit. Occurrit ut Deo, accidit, agit fiducia, ostendit mortuum Lazarum: nec id solum, verum etiam quod mors immatura absente eo contigerit. Tunc enim forte ait advenisse, cum jam
C tempus, velut morte præcludente, curationem non reciperet. Ex iis namque conjectura est, agnovisse ut Deum, ac velut Deo locutam esse tametsi oratio in eo claudicaret, quod dicebat: *Si fuisses heic.* [c] *Jesus ergo ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, infremuit spiritu, & turbavit seipsum, & dixit: Ubi posuistis eum?* Non dixit, Eamus ubi est sepulcrum, ut ne se miraculo festinantius putaretur ingerere. *Ubi posuistis eum?* Vos inquit, percontor, quos volo testes miraculi. Vos ipsi accurrentes sepulcrum ostendite. Simulo ignorantiam, ut coarguam vestram inscitiam. *Ubi posuistis eum?* Non quia nesciret sciscitabatur, sed ut præsentes intentos miraculo face-
D ret. Quomodo enim nesciebat ubi Lazarus fuisset sepultus, qui Patrem ita novit, sicut Pater novit seipsum: *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi?* nisi quia exhibebat quod est hominis, in seipso nostra repræsentans. Nostra enim est ignorantia & qui ab ea sunt motus, non ejus qui novit omnia priusquam fiant. Quamquam enim omnes nostræ naturæ affectiones, si quæ tamen palam peccati noxam fugerunt, in seipso ostenderit, haud tamen ipse in quem non cadit macula, quique superior est quam ut possit vinci affectionibus, adventitias naturæ sordes ex appetitu alieno a ratione, seu ex pravitate animi & defectione, admisit: absit: is, inquam, qui nullo ab
E immutabili deitate excessu, totam naturam nostram assumsit. Nisi quis forte ea dixerit accipi, qua sibi ratione nostra asciscit, Verbo quod spectat ad substantiam, seorsim longius posito. *Ubi posuistis eum?* Non est nescientis percontatio, ut plane ostensum fuit. Aut qua ratione sic spatiis locorum divisus, potuisset dicere, *Lazarus dormit? Ubi posuistis eum?* Propterea inquit percontor, ut miraculum adstruam. Par enim est plures ex abundanti lætitia festinos accurrisse, ut locum ostenderent.

[d] *Dicunt ei: Veni, & vide. Lacrymatus est Je-*

[a] Joan. xi. 30. [b] Ibid. ℣. 32. [c] Ibid. ℣℣. 33. 34. [d] Ibid. ℣℣. 34. 35.

1. Lege ἐτάραξεν.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

σοῦς. ἐδάκρυσεν ὡς ἄνθρωπος· οὐ τὸν Λάζαρον, ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαίους. τὸν μὲν γὰρ ἀναστήσων ἀφῖκτο, καὶ περιττὸν ἦν δακρῦσαι τὸν ἀναστήσεσθαι μέλλοντα. Ἰουδαίους δὲ εἰκότως ἐδάκρυσε, τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ μετὰ τὸ θαῦμα προθεωρῶν. ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς· ὑπόγραμμον ἡμῖν καὶ τύπον καὶ μέτρα διδοὺς, εἰς ὅσον δέοι τοῖς οἰχομένοις ἐπιδακρύειν. ἐδάκρυσε τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν φθορὰν, καὶ τῆς εἰκόνος τὸ ἄκαλλον εἶδος, ἁποῖον τῷ θανάτῳ καθίσταται. ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν. ὅρα κἀνταῦθα τὸν φθόνον, καὶ τὸ τῆς γνώμης μάχιμον. ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν. φιλούμενος ἐφίλει. καὶ εἰκότως. ἐγὼ γὰρ, φησι, τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας, ἀγαπῶ. ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν· ἔστι πως καὶ θαυμαζόντων ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ βασκαινόντων. ὥς τινας λέγειν· οὐκ ἠδύνατο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα μὴ καὶ οὗτος ἀποθάνῃ; καὶ εἰ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, τί ποτε αὐτῷ διαπιστοῦντες τότε βλασφήμοις λόγοις ἐβάλλετε; τί τοσαύταις ἐνείρατε τὸν εὖ παθόντα πλοκαῖς, κρίνοντες, ἀνακρίνοντες, τίς καὶ πόθεν, καὶ ποταπὸς, καὶ τί ποιήσας ἀνέῳξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; τέως μὲν ὁμολογεῖτε νῦν, εἰ καὶ ἄκοντες, ἀνεῳγότας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ. δέον ἀπ᾽ ἐκείνου καὶ τοῦτο θαυμάζειν. ὑμεῖς δὲ κἀκεῖνο καὶ τοῦτο κακίζετε· ἔργον γὰρ τοῦτο Ἰουδαϊκῆς προαιρέσεως. πότε γὰρ οὐ παρωργίσατε Χριστόν; πότε οὐκ ἠπειθήσατε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα τεθεάμενοι τεράστια;

Ὁ Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμησάμενος ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον· ἡ σκοτεινὴ τῶν Ἰουδαίων καρδία. καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπάνω· τῆς ἀπιστίας τὸ σκληρὸν καὶ ἀντίτυπον. λέγει ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον. τὸν βαρὺν τῆς ἀπειθείας ἀποκυλίσατε λίθον, ἵνα τὸ θνησιμαῖον ἀναγάγω τοῦ γράμματος. ἄρατε τὸν λίθον· τὸν δυσβάστακτον τοῦ νόμου ζυγὸν, ἵνα τὸν ζωοποιὸν τῆς χάριτος ἀναλάβητε λόγον. ἄρατε τὸν λίθον· τὸν ὡς κάλυμμα κείμενον καὶ βαροῦντα τὸν νοῦν. ἠδυνάμην αὐτὸς ἐγὼ τὸν λίθον ἀποκυλίσαι, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ τῆς δυσωδίας ἀντιλάβοιτε· οὗ δὴ χάριν ὑμῖν ἐπιτρέπω τὸν λίθον ἐξᾶραι τοῦ μνήματος. ἄρατε τὸν λίθον· ἵνα ὑμεῖς μαρτυρήσητε, ὅτι καὶ τοῦ τάφου τὸν λίθον ἐξεκυλίσατε. ἄρατε τὸν λίθον· ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, οὐχ οἱ μαθηταί μου, ἵνα μὴ αὔριον εἴπητε ὡς ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ· ἆρα οὗτός ἐστιν; ἆρα ἐκεῖνος; ἵνα μὴ εἴπητε ὅτι ἄλλον ἀντ᾽ ἄλλου ἤγειρα. ἄρατε τὸν λίθον, εἰ τοῦ θαύματος ἰδεῖν τὸ μέγεθος βούλεσθε. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τετελευτηκότος Μάρθα· κύριε ἤδη ὄζει, τεταρταῖος γάρ ἐστιν. ἡμέρας γὰρ εἶχε τέσσαρας ἐν τῷ μνήματι, ἐν αἷς ἦν διεφθάρθαι τὸν τεθνεῶτα. ἤδη ὄζει, τεταρταῖος γάρ ἐστιν. ἀπιστίας καὶ δισταγμοῦ τὸ ῥῆμα. πλὴν ἐν τοῖς μεγίστοις θαύμασιν ἀπιστία προτρέχειν εἴθισται. ἤδη ὄζει. ἐπαρθέντος τοῦ λίθου τῆς ὀσμῆς αἰσθομένη, τοῦτο εἶπεν ἡ Μάρθα. καὶ τὸ μὲν ῥῆμα διαπιστούσης ἦν· συνεβάλλετο γοῦν ὅμως τῷ θαύματι, ὅσῳ καὶ μᾶλλον ἐφαίνετο διαλυθὲν τὸ σῶμα. κύριε ἤδη ὄζει. μὴ πλησιάσῃς, φησὶν, ἵνα μὴ ἀηδισθῇς. ἤδη ὄζει. μύρον ὑπάρχων εὐῶδες, μὴ προσεγγίσῃς τῷ ὄζοντι. κύριε ἤδη ὄζει. ἐπιτείνει τὸ θαῦμα τῆς γυναικὸς τὸ ῥῆμα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; τοῦτο, οἱονεί πως ὀνειδίζων αὐτὴν ἔφη. εὔδηλον γὰρ ὡς οὐ πάμπαν ἀμφιβολίας ἀπήλλακτο, δι᾽ ὧν ἐσφαλμένας ἐποιεῖτο τὰς ἀποκρίσεις.

A *fus*. Ut homo lacrymatus est, non Lazarum sed Judæos. Advenerat siquidem ut illum suscitaret: ac erat supervacaneum, ut eum lacrymis prosequeretur, qui debebat resurgere. Merito autem Judæos lacrymis prosecutus est, quorum etiam post miraculum futuram infidelitatem prospiceret. *Lacrymatus est Jesus*. Exemplum nobis formamque tradens ac modum, ad cujus rationem illacrymandum sit mortuis. Lacrymatus est naturæ corruptionem ac videns quam imago deformetur morte. [a] *Dixerunt ergo Judæi*. Et heic vide invidiam, & pervicacem animum. *Ecce quomodo amabat eum*! Qui amabatur, amabat. Plane merito: [b] *Ego enim*, inquit, *diligentes me diligo*. *Ecce quomodo amabat* B *eum*! Videtur & admirantium sermo, sed & invidorum: ita ut aliqui dicerent: [c] *Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur*? Atqui si cæci aperuit oculos, cur tunc ei negata fide blasphemis eum impetistis sermonibus? Cur eum qui acceperat beneficium tam multis inseruistis quæstionum nexibus, semel & iterum judicantes & exquirentes, quis, & cujas, & qualis, & quid faciens aperuit tibi oculos? Nunc interim quamquam inviti, agnoscitis aperuisse oculos cæci. Ceterum cum illud miraculum huic deberet admirationem conciliare, vos potius utrumque vituperatis. Hoc Judaicus animus habet operis. C Quando enim non exacerbastis Christum? quando tot tantisque visis prodigiis non inobsequentes fuistis?

[d] *Jesus ergo rursum fremens, venit ad monumentum. Erat autem spelunca*: nempe cor tenebricosum Judæorum: *& lapis superpositus erat ei*. Infidelitatis durities & resistentia. [e] *Ait Jesus: Tollite lapidem*. Revolvite gravem inobedientiæ lapidem, ut quod litera habet letale subveham, ac faciam spirituale. *Tollite lapidem*: jugum legis portatu difficile, ut recipiatis vivificum verbum gratiæ. *Tollite lapidem*: eum utique qui velut impositum velamen gravat animum. Potuissem ego revolvere lapidem: verum ut ipsi quoque percipiatis D fœtorem, idcirco jubeo, ut vos tollatis. *Tollite lapidem*: ut ipsi testes sitis, vestra ipsa opera revoluti lapidis sepulcri. *Tollite lapidem*: vos Judæi, non discipuli mei, ut ne velut in cæco postridie dixeritis: Numquid hic, Numquid ille? ut ne alium pro alio suscitatum caussemini. *Tollite lapidem*: si miraculi magnitudinem spectare vultis. [f] *Dicit ei Martha soror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam fœtet: quatriduanus est enim*. Habebat enim quatuor dies in monumento, in quibus poterat mortuus computruisse. *Jam fœtet: quatriduanus est enim*. Verbum est non credentis & dubitantis. Ceterum consuevit infidelitas maximis præcurrere miraculis. *Jam fœtet*. Hoc dixit Martha, cum sub- E lato lapide odorem sensisset. Et quidem quod dicebat, non credentis erat: conferebat tamen ad miraculum, quanto etiam corporis resolutio magis innotescebat. *Domine jam fœtet*. Ne propius, inquit, accesseris, ne molestiam sentias, ac stomacho movearis. *Jam fœtet*. Ne qui suaveolens unguentum es, fœtenti appropinquaveris. *Domine jam fœtet*. Magnificat miraculum verbum mulieris. Dicit ei Jesus: [g] *Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei*? Hoc dixit, velut ei quodammodo exprobrans. Clarum enim est, ex falsis quas dabat responsionibus, non fuisse ab omni dubietate liberam.

a Joan. xi. 36. b Prov. viii. 17. c Joan. xi. 37. d Ibid. ℣. 38. e Ibid. ℣. 39. f Ibid.
g Ibid. ℣. 40.

A Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς οὐρανὸν, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου· ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούσεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον· ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ἄνω ἤρετο ὄμμα, ὅθεν πρὸς ἡμᾶς καταβέβηκεν. εὐχαριστεῖ δὲ τῷ πατρὶ, οὐχ ὡς λαβών τι παρ' αὐτοῦ· οὐ γὰρ ᾔτησεν. εὐχαριστῶ σοι γάρ, φησιν, ὅτι ἤκουσάς μου· καὶ μὴν οὐδαμοῦ ᾔτησεν, οὐδαμοῦ ἐδεήθη. περιττὸν οὖν ὥσπερ κατὰ τὸ ἀκόλουθον εἶναι δοκεῖ τό, ὅτι ἤκουσάς μου. ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἰουδαίους ταῦτα λαλεῖ, δεικνὺς ὅτι ἄνωθεν ἦλθε, καὶ ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς, καὶ ὅτι πάντα γνώμῃ τοῦ πατρὸς ποιεῖ, ὡς τῆς αὐτῆς ὑπάρχων αὐτῷ καὶ γνώμης καὶ φύσεως· καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρωπινώτερόν πως ἐλάλει, τῷ μὴ φαντάσαι τὴν οἰκονομίαν. ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε δεῦρο ἔξω. καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ, σουδαρίῳ περιεδέδετο. οὐκ εὔχεται νῦν, οὐδὲ λέγει, πάτερ ἔγειρον αὐτόν. τῶν γὰρ ὑπὸ χεῖρα ταῦτα, καὶ τῶν δευτέρων. ἀλλὰ κράζει, καὶ οὐχ ἁπλῶς κράζει, ἀλλὰ φωνῇ μεγάλῃ. τίνος χάριν; ἵνα καὶ τὴν μέλλουσαν δείξῃ σάλπιγγα μεγάλῃ συγκαλοῦσαν φωνῇ τοὺς ἐν μνήμασι. Λάζαρε δεῦρο ἔξω. δεσποτικὴ ἡ φωνὴ, βασιλικὸν τὸ κέλευσμα, ἐξουσίας τὸ πρόσταγμα. δεῦρο ἔξω. ἀποθέμενος τὴν φθορὰν, ἀνάλαβε τὴν δι' ἀφθαρσίας δοράν. Λάζαρε δεῦρο ἔξω. γνώτωσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται· καὶ οἱ ἀκούσαντες, ζήσονται. δεῦρο ἔξω. ἦρται ὁ λίθος, τὸ πρόσκομμα· βάδιζε πρὸς μὲ τὸν καλοῦντά σε. δεῦρο ἔξω. ὡς μὲν φίλος σοι προσφωνῶ, ὡς δὲ δεσπότης ἐπιτάσσω. δεῦρο ἔξω. μάθωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι τεταρταῖον ἐγείρων ἐκ μνήματος, πολλῷ γε μᾶλλον αὐτὸς τριήμερος ἀναστήσομαι, εἴ γε θανάτου γεύσομαι. Λάζαρε δεῦρο ἔξω. περιβεβλημένος τὰ σπάργανα ἔξελθε, καὶ τὰ ἐντάφια περικείμενος, ἵνα μὴ προσποιητόν σε νεκρὸν Ἰουδαῖοι νομίσωσιν. ἴδωσιν χεῖρας δεδεμένας καὶ πόδας, καὶ ὄψεις κεκαλυμμένας, καὶ μὴ ἀπιστήσειαν Ἰουδαῖοι τῷ θαύματι. δεῦρο ἔξω. πιστώσεταί σου τὴν ἀναβίωσιν ἡ δυσωδία τοῦ σώματος. λύσωσιν αὐτοὶ τὰ περικείμενα σπάργανα, καὶ ἐπιγνῶσιν ὃν ἐν τῷ τάφῳ κατέκλεισαν. δεῦρο ἔξω. ζωώθητι, καὶ ψυχώθητι, καὶ βηματίσας τῆς λάρνακος ἔξιθι. δίδαξον πῶς ἐν ῥιπῇ πᾶν τὸ πλάσμα ψυχοῦται, τὴν καινὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν τῆς φωνῆς ἀποπληρούσης τῆς σάλπιγγος. δεῦρο ἔξω. ἡ πνοὴ ἐν ῥισίν· αἱ φλέβες αἵματος πλήρεις· ἡ φωνὴ ἐπὶ φάρυγγος· ἐν ὠσὶν ὁ λόγος· ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ ὁρᾶν· ἐπὶ χώρας ἡ ὄσφρησις· ἡ βάδισις κατὰ φύσιν· καὶ πᾶν τὸ σκῆνος ἐμψυχωθὲν ἐξωργάνωτο. δεῦρο ἔξω. ἀπόθου τὰ σπάργανα, καὶ ἀνύμνει τὰ θαύματα· ἀπόθου τῆς δυσωδίας τὴν ἀηδίαν, καὶ προσκύνει τῆς ἐξουσίας τὴν αὐθεντίαν. ἐγώ σοι ἐπιτάσσω δεῦρο ἔξω, ὁ εἰπὼν, γενηθήτω φῶς, γενηθήτω στερέωμα. ἐγώ σοι παρακελεύομαι, δεῦρο ἔξω. ἵνα ἴδῃς με ὑπὸ μαθητοῦ προδιδόμενον, καὶ Ἰουδαίοις ἀπεμπολούμενον, Πιλάτου κρινόμενον βήματι, καὶ πρὸς τὸ πάθος ἐθελοντὶ ἀπαγόμενον· ἵνα ἴδῃς Ἰουδαίων θρασύτητα, κἀμοῦ τὴν πραότητα. δεῦρο ἔξω. ἵνα ἴδῃς μετὰ λῃστῶν με σταυρούμενον, ὄξος καὶ χολὴν ποτιζόμενον, καὶ λόγχῃ τὴν πλευρὰν τυπτόμενον· ἵνα ἴδῃς ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ τὸ φῶς τυραννούμενον, καὶ νύκτα τὸν ἥλιον συσκιάζουσαν, Ἰουδαίους βλασφημοῦντας, καὶ λῃστὴν θεολογοῦντα. Λάζαρε δεῦρο ἔξω. καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. διὰ τὸ ἄπιστον τῶν Ἰουδαίων. εἰ γὰρ μὴ

[a] *Jesus autem elevatis in cælum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis: sed propter populum qui circumstat dixi, ut credant quia tu me misisti.* Elevavit sursum oculos, unde ad nos descendit: agit vero Patri gratias, non quasi aliquid acceperit ab ipso. Nam non poposcit. *Gratias enim tibi ago*, inquit, *quoniam audisti me.* Atqui nusquam petiit, nusquam rogavit. Consequenter ergo videtur illud, *Quoniam audisti me*, supervacaneum. Enimvero ea loquitur propter Judæos, ostendens venisse de cælo, ac Dei se filium, & Deum omniaque ex sententia patris, velut cui una cum eo & sententia sit & natura, peragere: B ac demum, velut qui homo esset, paullo se loquutum humilius & secundum hominem, ut ne Incarnatio inani specie constare videretur. [b] *Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis: & facies illius sudario erat ligata.* Non heic precatur, nec dicit: Pater, suscita eum. Hæc enim sunt subditorum, & eorum qui secundi sunt: sed clamat: nec clamat solum, sed magna voce. Cujus gratia? Ut etiam designet futuram tubam, cujus magna vox convocatura est positos in monumentis. *Lazare veni foras.* Vox Domini est, regia jussio, potestatis imperium. *Veni foras.* Corruptione deposita C pellem resume per incorruptionem. *Lazare veni foras.* Sciant Judæi [c] *venisse jam horam, quando mortui qui sunt in monumentis audient vocem filii Dei: & qui audierint, vivent. Veni foras.* Sublatus est lapis offensionis: ad me perge qui te voco. *Veni foras.* Ut quidem amicus, ad me advoco; ut autem Dominus, præcipio. *Veni foras.* Noverint Judæi fore, ut qui suscito quatriduanum e monumento, potiori jure resurgam ipse triduanus, siquidem mortem gustavero. *Lazare veni foras.* Exi fasciis involutus, ac indutus sepulcralia, ut ne te Judæi fictum mortuum existimaverint. Videant ligatas manus, & pedes, ac faciem obtectam, nec miraculo fidem detrahant. D *Veni foras.* Adstruet tuam resurrectionem corporis maleolentia. Solverint ipsi pannos circumpositos, noverintque eum quem in tumulo clauserant. *Veni foras.* Vivificare, animare: ac gradiens exi feretro. Doce quomodo figmentum totum in ictu oculi sit animandum, communem mortuorum resurrectionem conficiente voce tubæ. *Veni foras.* Est spiritus in naribus: venæ plenæ sunt sanguine: vox in gutture: in auribus sermo: in oculis visio: olfactus in conceptaculis: gressus secundum naturam: totumque tabernaculum vivificante anima, in sua organa formatum est. *Veni foras.* Depone fascias, & decanta miracula: depone maleolentiæ insuavitatem, & adora potestatis autho- E ritatem. Ego tibi præcipio *Veni foras*, qui dixi *Fiat lux, Fiat firmamentum.* Ego tibi jubeo, *Veni foras.* Ut me a discipulo videris traditum, & Judæis venditum: ut pro tribunali Pilati judicatum, sponteque ad passionem abductum. Ut videris Judæorum effrænem audaciam, & meam mansuetudinem. *Veni foras.* Ut videris cum latronibus affixum cruci: felle & aceto potatum, ac lancea latus percussum: ut lucem videris vim meridie passam, nocturnisque solem offusum tenebris, Judæos blasphemantes, & latronem edisserentem divina. *Lazare veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus institis: & facies illius sudario erat ligata.* Ob infidelitatem Ju-

a Joan. XI. 41. 42. b Ibid. ✝✝. 43. 44. c Joan. V. 28.

περιέκειτο τὰ ἐπιτάφια σπάργανα, εἰκὸς ἦν ἐκείνους εἰπεῖν, ὅτι οὐ τέθνήκει, ἀλλ' ἐν σχήματι νεκροῦ δῆθεν ὑπεισῆλθε τῷ μνήματι. διὰ τοῦτο δεδεμένος κειρίαις καὶ ὄζων καὶ συγκεκαλυμμένος τὰς ὄψεις σὺν τοῖς ποσὶν, ἐξήλλατο, ἵνα μηδεὶς ἀφορμῆς τρόπος δοθῇ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. πρὸς τὸ μὴ ἔχειν τι τοὺς ἀγνώμονας λέγειν, αὐτοὺς ἐκείνους λῦσαι προστάττει τὸν Λάζαρον. ὡσανεὶ λέγων· χερσὶν οἰκείαις ὑμεῖς αὐτὸν λύσατε, ἵνα μάρτυρες ἦτε τοῦ θαύματος. λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. ἐπειδὴ τοῦ ἀναστῆναι, τὸ δεδεμένον ἐξελθεῖν οὐκ ἔλαττον. ἵνα μὴ φαντασία τις νομισθῇ τὸ τελούμενον. λύσατε, φησὶν αὐτόν. ἵνα καὶ ὄψει καὶ ἀφῇ δι' ἀκριβείας γνοίητε, ὅτι αὐτὸς ἦν. καὶ ἄφετε ὑπάγειν. ἴδωμεν εἰ κατισχύει θάνατος, μὴ βουληθέντος ἐμοῦ. ἄφετε ὑπάγειν. οὐ γὰρ δεῖται χειραγωγοῦ νεαρὰν ἄρτι τὴν ζωὴν εἰληχὼς, καὶ βαδίζειν ὀρθὰ διδαχθεὶς, ὁ πρὸ ὀλίγου φθαρείς. λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. δεῖγμά, φησιν, γενέσθω τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ὅτε τῆς φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν χωρούσης, ἅπαντες ἐκ γῆς χώματος ἀναστήσονται.

Πολλοὶ οὖν ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. καὶ μακάριος, ὃς τὴν καλὴν ταύτην ἐμπορίαν, τὴν πίστιν ἐπραγματεύσατο. ὃς μὴ ἐξῆλθε τῆς Βηθανίας κενὸς, ἀπραγμάτευτος· λέγω δὴ τῆς νηστείας. ὃς τὰ λαμπρὰ καὶ τίμια ταύτης δι' ἐγκρατείας καὶ ἀτυφίας ἐκτήσατο. ὃς τῷ Χριστῷ πιστεύσας καλῶς, τοὺς καλοὺς μαργαρίτας τῶν αὐτοῦ διδαγμάτων ὠνήσατο, πίστιν δεδωκὼς, καὶ λαβὼν ἐπίγνωσιν. μακάριος ὃς ἀξίαν ἑαυτῷ τοῦ γάμου στολὴν τῆς πρὸς Θεὸν συναφείας δι' ἀπαθείας ἐξύφηνεν, ἵνα καθαρῶς δυνηθῇ τὸ θυόμενον πάσχα φαγεῖν, καὶ μετὰ δόξης ὑπαντῆσαι τῷ δεσπότῃ ἐκ Βηθανίας ἐπανιόντι, καὶ ὑφαπλῶσαι αὐτοῦ τοῖς ἴχνεσι τὰ λευκὰ τοῦ συνειδότος ἱμάτια, ἵν' εἰπεῖν δυνηθῇ· ἐν ἐμοὶ κύριε, ἐν ἐμοὶ βηματίσει ὁ πούς τοῦ κτήνους, οὗ ἐπιβέβηκας· αὕτη ἐστὶν ἡ παναγία σάρξ, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπερουσίως ἠμπέσχετο. τίς οὕτω φρόνιμος πραγματευτὴς, ὃς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο καθ' ὃν εἴρηται τρόπον; ὡς ὄφελον καὶ ὑμεῖς ὁ Χριστοῦ λαὸς, ἡ νέα κληροδοσία, ταύτην ἐνεπορεύσασθε ταῖς προαγούσαις τῶν νηστειῶν ἡμέραις. ἀρίστη γὰρ ἡ ἐξ αὐτῶν πραγματεία τοῖς εἰδόσι καλῶς ἀναστρέφεσθαι. ἐκεῖ χρυσὸς εὔροιζος, ἡ ἐγκράτεια· μαργαρῖται, τὰ δάκρυα· λίθοι διαυγεῖς, τῶν ἀρετῶν αἱ πράξεις· ἄργυρος, ἡ ἁγνεία· ἐσθὴς καθαρὰ, τῶν ἠθῶν ἡ σεμνότης· ἀρώματα, τοῦ κυρίου τὰ ῥήματα· ἐκεῖ κόσμος περιαυχένιος, ἡ ταπείνωσις τὴν ὑποταγὴν ὑπογράφουσα· ἐνώτια δὲ καὶ ἐμπλόκια καὶ διάχρυσα περιδέῤῥαια, τὰ πολυτελῆ τῶν ἐντολῶν κατορθώματα.

Καὶ τί ἂν ὑμῖν τὰ καθέκαστον ὑπογράφοιμι τῶν τῆς νηστείας πολυτελῶν χαρισμάτων, αὐτῆς ἡμᾶς διδασκούσης τῆς φύσεως, πᾶν τὸ ἐξ αὐτῆς προϊόμενον, εἰς καλὸν τῷ κεκτημένῳ γινόμενον; τίς οὖν ἐστιν ὃς ἐξῆλθε ταύτην καλῶς τὴν πανήγυριν; τίς ὡμοιώθη τῇ Μάρθᾳ; τίς τὴν Μαρίαν ἐζήλωσε; τίς τοὺς καλοὺς κατ' ἐκείνας τὰς ἀδελφὰς Λαζάρου; τίς τοὺς καλοὺς κατ' ἐκείνας ἠγόρασε μαργαρίτας, τὰ δάκρυα, καὶ προσήγαγε ταῦτα Χριστῷ; τὴν οἰκείαν ἀποκλαυσάμενος ψυχὴν νεκρωθεῖσαν, ὡς ἐκεῖναι τὸν Λάζαρον; τίς τὸν τίμιον ἐνεπορεύσατο λίθον Χριστὸν τὸν ἀκρογωνιαῖον, τὸν ἀποκυλισθῆναι κελεύσαντα τὸν λίθον, ἵν' ἐγείρῃ τὸν Λάζαρον; τίς οὕτω ψυχὴ θεοφιλὴς τὰ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων ὠνήσατο, ἶριν καὶ ἄμωμον καὶ κινάμωμον, ἵνα τὸ εὐῶδες ἐπισκευάσασα μῦρον, δειπνοῦντα μυρίσῃ τὸν κύριον; τίς

A dæorum. Nisi enim fuisset obvolutus sepulcralibus pannis, verisimile est dicturos, non fuisse mortuum, sed quod ementito mortui habitu, subingressus esset in monumentum. Propterea exsilivit vinctus institis, & fœtens, facieque ac pedibus tectis, ut ne qua prorsus daretur occasio.

[a] *Dixit autem eis Jesus: solvite eum, & sinite abire.* Ut ne quid maligni possint opponere, jubet ut ipsi solvant Lazarum. Quasi dicat: vestris ipsi manibus solvite, ut sitis testes miraculi. *Solvite eum, & sinite abire.* Quando non minus est, ligatum exiisse, quam resurrexisse. Ut ne qua illusio & inanis species existimaretur quod fuit factum, *Eum*, inquit, *solvite*. Ut & visu & tactu,

B certo eum fuisse noveritis. *Et sinite abire.* Videamus, num quidquam mors prævaleat me nolente. *Sinite abire.* Non enim qui non ita pridem corruptus erat, habet opus duce, accepta modo vita juvene, & doctus recte incedere. *Solvite eum, & sinite abire.* Communem, inquit, resurrectionem exemplo exhibeat, quando transeunte corruptione in incorruptionem, omnes resurgent de terræ pulvere.

[b] *Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.* Porro beatus qui bonas has merces, fidem, inquam, mercatus est. Qui non vacuus, nihilque negotiatus Bethania, dico autem jejunio exivit.

C Qui sibi per continentiam & modestiam comparavit quæ jejunii splendida sunt & pretiosa. Qui Christo bene credens, bonas doctrinæ ipsius margaritas coemit, data fide & agnitione accepta. Beatus qui nuptiis quibus copulamur Deo, congruam sibi stolam affectionum vacuitate contexuit, ut munde immolatum pascha possit edere, ac cum gloria revertenti a Bethania Domino occurrere, ejusque vestigiis candida conscientiæ vestimenta explicata substernere, ut dicere possit: in me Domine, in me gressum ponat pes jumenti cui incedisti, nempe sanctissima caro, quam pro nobis Dei Filius supra naturam induit. Quis ita prudens solersque negotiator, ut suam ipsius salutem, quo-

D modo dictum fuit, sit negotiatus? Qua vos utinam ratione, populus Christi, nova hereditas, actis jam diebus jejuniorum, eam negotiati sitis! Optima enim ex illis negotiatio, si quis probe noverit conversari. Aurum illic probe sonans, continentia: margariti, lacrymæ: pellucidi lapilli, studiosæ actiones: argentum, castitas: munda vestis, morum honestas: aromata, verba Dominica. Illic mundus collaris, humilitas quæ obedientiam præscribat ac doceat: inaures autem & vittæ crinium ac plicaturæ aureaque monilia, splendida virtutum facinora.

Quid vero, sigillatim describo magnifica jejunii munera, cum ipsa doceamini natura, quidquid ab

E eo est in ejus cedere bonum, qui possidet? Quis ergo hanc solemnitatem congrue celebravit? Quis se velut Martha gessit? Quis Mariam est æmulatus, sorores illas Lazari? Quis sicut illæ, bonas margaritas, lacrymas emit ac obtulit Christo, sic deplorata sua anima, quemadmodum illæ Lazarum deplorarunt? Quis pretiosum illum Lapidem angularem Christum, qui Lazarum suscitaturus lapidem jussit revolvi, pretio comparavit? Quæ anima sic Dei amans, optima quæque emit aromata, iridem, & amomum, & cinamomon ungulamque & nardum, & calamum, ut inde suaveolenti unguento parato, cœnantem ungat Dominum? Quis

a Joan. XI. 44.

b Ibid. V. 45.

A οὕτω στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τῆς ἀψαύστου κεφαλῆς κατακένωσεν· εἶτα τοὺς πόδας τῷ μύρῳ καὶ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξε; τίς ἐκείνης τῆς προσηνοῦς αὐτήκοος γέγονε φωνῆς, ἀφέωνται λεγούσης αἱ ἁμαρτίαι σου; τίς οὕτω ψυχὴ μυροπώλος καὶ συνδακρυς, ὡς μυρίσαι Χριστὸν τὸ ἀκένωτον μύρον;

Ἀλλ' ἐρεῖ τις τάχα τούτων ἀκούων, ἰδοὺ μιμοῦμαι τὴν πόρνην, καὶ προσφέρω, εἰ καὶ μὴ μύρον, ἀλλὰ δάκρυα. ποῦ τὸ δεῖπνον; ποῦ ὁ Χριστός; ποῦ τὰ δι' ὧν ἡ ἄφεσις τῶν ἐγκλημάτων δίδοται; ποῦ; δεῦρό, σοι δείξω σαφῶς. ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐν τῷ ταμείῳ σου. τί λέγω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ἐκεῖ ὁ Χριστός ἐστιν· ἐκεῖ αὐτῷ κατακένωσον τὸ μύρον· ἐκεῖ τὰ δάκρυα. ἀλλ' οὐκ ἔχω μύρον, φησιν, οὐκ ἀλάβαστρον. οὐκ ἔχεις μύρον; ναὶ B ἔχεις μύρον, τὴν χάριν, ἀλάβαστρον τὴν καρδίαν, δάκρυα τὴν ἐξομολόγησιν, τρίχας τοὺς λεπτοὺς στεναγμούς. ταῦτα προσένεγκε, ταῦτα καθιέρωσον, καὶ λήψῃ τὴν ἄφεσιν. πανταχοῦ ἐστιν ὁ Χριστός. πανταχοῦ καλούμενος πάρεστι. μόνον μὴ παρέστω Ἰούδας· μόνον ὀρθῶς καλείσθω· μόνον ἄδολον τὸ δεῖπνον ἔστω. γενοῦ Σίμων, εἰ βούλει· κάλεσον τὸν δεσπότην. ἀλλὰ μὴ διστάσῃς ὡς Φαρισαῖος. κάλει τὸν πανταχοῦ παρόντα· ἀλλὰ μὴ συγκαλέσῃς τὸν Ἰούδαν. γενοῦ Λάζαρος εἰ βούλει, τῷ κόσμῳ νεκρώμενος, ὄζων τοῖς μώλωψι, τὴν σιωπὴν ὡς λίθον ἐπὶ στόματος ἔχων. μᾶλλον δὲ φίλος γενοῦ πρότερον τοῦ δεσπότου. ἔχεις καὶ αὐτὸς ἀδελφάς, τὴν ψυχὴν εἶτα τὴν σάρκα. φιλιώθητι τῷ Χριστῷ, ἵν' ὅταν κοι- C μηθῇς, πέμψωσι πρὸς Ἰησοῦν, ὡς Μαρία καὶ Μάρθα, ἡ μὲν τῷ λόγῳ, ἡ δὲ τῇ πράξει λέγουσαι· κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ. ἵν' ὅταν τελέως ἀπονεκρωθῇς κόσμῳ, καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ, φθάσας ὁ Χριστὸς ἀναστήσῃ σε, λέξῃ τε πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. λύσατε· πόθεν; ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας. ὑπάγειν δὲ ποῦ; εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, εἰς τὰς σκηνὰς τὰς αἰωνίους, εἰς τὴν τῆς θείας λήξεως ἀγήρω μακαριότητα. ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ πάντας ἡμᾶς εἰς τὴν αὐτοῦ καλοῦντος ἐπίγνωσιν, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τὸν αἰῶνα, ἀμήν. D

A ita stans secus illius pedes, intacto adeffudit capiti, ac tum pedes unguento & lacrymis rigavit? Quis clementem illam & blandam vocem, *Remittuntur tibi peccata*, suis ipse auribus audivit? Quis adeo unguentarius animus, & lacrymabilis, ut Christum, unguentum illud inexhaustum, unxerit?

At dicet forte ad hæc quispiam. Ecce meretricem imitor: & quamquam non unguentum, at lacrymas offero. Cedo tu, ubi cœna? ubi Christus? ubi quibus est condonatio criminum? Ubi? Adesdum, tibi clare ostendo. In Ecclesia. In tuo cubiculo. Quid dico in Ecclesia? In ipso tuo corde. Est illic Christus. Tu illic ei unguentum effunde. Sint illic lacrymæ. At, inquit, unguen- B tum non habeo, non alabastrum. Non habes unguentum? Plane habes unguentum: nempe gratiam; cor alabastrum; lacrymas, confessionem, capillos, minuta suspiria. Hæc offer, hæc sacrifica, & accipies veniam. Christus ubique est. Adest ubique vocatus: modo non adsit Judas: modo recte vocetur: modo sit cœna absque dolo. Si lubet, esto Simon. Invita Dominum. Ne tamen dubitaveris sicut Pharisæus. Voca eum, qui adest ubique: at ne simul Judam vocaveris. Esto si vis Lazarus, qui mundo sis mortificatus; qui tabo fœteas; qui in ore silentium, ceu lapidem habeas. Magis autem prius Domini amicus esto. Habes & tu sorores, primum animam, ac tum carnem. C Fac Christo amicas, ut cum mortuus fueris, mittant ad Jesum, sicut Maria & Martha, illa sermone hæc opere dicentes: *Domine, ecce quem amas infirmatur*. Ut cum fueris perfecte mortificatus mundo, & iis quæ sunt in mundo, adveniens Christus resuscitet te, dicat vero ad angelos suos: *Solvite, & sinite abire. Solvite.* Unde? A peccati vinculis. Quo autem *Abire*? Ad Abrahæ sinus: ad æterna tabernacula: ad divinæ quietis nesciam senii beatitudinem. Quam nos omnes utinam consequamur, ejus gratia & humanitate, qui omnes nos ad suam ipsius vocat agnitionem, Christi veri Dei nostri: cum quo Patri gloria, una cum Spiritu sancto in seculum. Amen.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ
βαΐα.

Χθὲς ἡμᾶς μετὰ τοῦ δεσπότου Λάζαρος ἑστιάσατο, τὸ καθ' ἑαυτὸν ἡμῖν προθεὶς εἰς ἑστίασιν θαῦμα· σήμερον αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ λόγος τὸν ἡμέτερον ἑστιᾷ λόγον ὑμῖν τοῖς φιλεόρτοις καὶ φιλοκάλοις, τοῖς ἀφ' ἱκανοῦ μὲν ἠγωνικόσι τῷ ἄχθει τῶν συμφορῶν, ἐπιρρωσθεῖσι δὲ σήμερον ὑπὸ περιχαρείας τῆς δεσποτικῆς πα- E νηγύρεως. καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ αὐτὸς οἷα Θεὸς ἐπιστὰς, τὸν ἤδη μυδῶντα καὶ σεσηπότα τῶν ᾅδου μυχῶν ἀνεζώγρησεν, ἦ που καὶ νῦν τοῦ γηράσαντος ἐν ἡμῖν λόγου νευρώσας τὸ ἄτονον, σφριγῶντα δείξει πρὸς τὴν ἐγηγερμένην ἑστίασιν. προσέσται γὰρ εἰκότως αὐτῷ νεανικόν τι καὶ θαρσαλέον, [1] ἀνασκιρτήσαντα τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἀποπηδῆσαι, πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ λόγου καλούμενον, ὡς ἐκ τάφου τὸν Λάζαρον· ἵν' ὁ χθὲς ἡμᾶς θρέψας τῷ κατ' ἐκεῖνον θαύματι, θρέψῃ καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἁβρότερον καὶ δαψιλέστερον, τῶν αὐτοῦ παθημάτων λόγους τιθέμενος.

1. Forte ἀνασκιρτήσαντι.

ORATIO IN RAMOS
palmarum.

NOS heri cum Domino Lazarus, miraculi in ipso exhibiti dapibus propositis, laute habuit: vobis hodie festi honestique amantibus, Deus ipse ac Sermo sermonem nostrum quo epulemini apponit. Vobis inquam, qui a sat multo tempore, cum molestia calamitatum certamen habuistis, nunc E autem dominicæ festivitatis abundantiori gaudio vires resumsistis. Ac plane merito. Nam cum ipse, velut nimirum Deus, fœtentem jam putremque illum ex inferni penetralibus ceu prædam adventu revocaverit, forte & modo senilis in nobis sermonis remissam vim roborans, luxuriantem vegetumque, ut excitatus alacrisque ceu convivio excipiat, fecerit. Sane utique juvenile aliquid audaciusculumque habuerit, ut Deo ipso & Sermone vocante, quomodo vocavit e tumulo Lazarum, a vocalibus organis velut saliens prodeat: ut qui nos heri pavit Lazari illo miraculo, ipse hodie, suarum ipsius passionum sermones adstruens, lautius splendidiusque pascat.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

Ἀλλὰ πρὶν τῶν νοερῶν ὠδίνων ἐκραγῆναι τὸν λόγον, πυνθάνεσθαι βούλομαι τοὺς παρόντας, τίς ἡ τοσαύτη συνάθροισις; τίς ἡ λαμπρότης; τί τῶν συνειλεγμένων τὸ σύνταγμα; τίς ὁ ἦχος; τίς ἡ χορεία τῶν εὐφημούντων; πανταχοῦ πλήθη, πανταχοῦ παῖδες· οἱ μὲν κλάδους, οἱ δὲ βαΐα κατέχοντες. οὔπω πάλη, καὶ πρὸς ἀγῶνας ὁ δρόμος. οὔπω νίκη, καὶ μετὰ χεῖρας τὰ ἔπαθλα. πρὸ τῆς προόδου τὰ αἴσια. πρὸ τῆς εὐφημίας οἱ στέφανοι. ἐπὶ γλώσσης ὁ ὕμνος. ἐπὶ στόματος ἡ ᾠδή· τῶν μὲν εὐλογούντων, τῶν δὲ ἀνευφημούντων· ἄλλων ἐπισειόντων τοὺς κλάδους· ἑτέρων ταῖς ὁδοῖς ὑφαπλούντων τὰ ἔπιπλα· καὶ πάντων ἁπλῶς τὰς ἑαυτῶν καταστρωννύντων καρδίας. τίνι, καὶ πόθεν ἥκοντι, καὶ ποῖ τρέχοντι; ἢ τάχα τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου, ἄρτι τότε τὸν Λάζαρον ἐκφωνήσαντι, καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὸ παθεῖν ἐπιβήσεσθαι σπεύδοντι; ἅτου δὴ χάριν; ἵνα πάθει τῷ ἑαυτοῦ τὰ ἡμῶν ἐκδαπανήσῃ πάθη, ὃς τοῦ παθεῖν ἐστιν ὑψηλότερος. ἢ τόδε πότερον τῶν χορευόντων ὁ ἦχος, ἢ τῶν φονώντων ὁ κρότος εἰς τοσοῦτον ἦρε κραυγῆς τὴν πανήγυριν; ἀλλ' ἡ μὲν τῶν χορευόντων ἠχὴ, λαμπρά τίς ἐστι καὶ θυμήρης. ἐπινίκιος γὰρ, καὶ πολὺ τὸ χαρίεν ἔχουσα. ὁ δὲ τῶν ἐπιμαινομένων βόμβος, ὡς λίαν τραχύς τις καὶ ἀκαλλὴς, τὴν ἀηδίαν αὐτόθεν ἔχων ἐπίδηλον, ὡς φθόνου μεστὸς καὶ φόνου σημαντικός.

Τούτων δὲ, οἱ μὲν ἐκ Βηθανίας, οἱ δὲ πρὸς τῷ ὄρει κατηντηκότι τῶν ἐλαιῶν τῷ δεσπότῃ προσήεσαν· ἄλλοι πρὸς τῇ πόλει σχεδὸν πλησιάσαντι· ἕτεροι τῶν πυλῶν εἴσω γεγονότι, καὶ τῷ ἱερῷ προσβαλόντι συνήντησαν, καὶ παμμέγιστος ὄχλος, ἑσμός τε νηπίων συῤῥαγεὶς, τοὺς ἐπινικίους ὕμνους εὐφήμως ἀνέκραγον· ὡσαννὰ λέγοντες, εὐλογητὸς ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ὥστε τῷ ἀσυνήθει τούτῳ θεάματι, καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς ὑμνήσεως, πᾶσαν αὐτίκα συγχυθεῖσαν τὴν πόλιν, εἰς πολλὰς τότε σχισθῆναι δόξας περὶ αὐτοῦ. τῶν μὲν, τίς ἐστιν οὗτος; λεγόντων· τῶν δὲ υἱὸν ἀποκαλούντων Δαβίδ. καὶ τῶν μὲν ὡς προφητικὰς προαγόντων προῤῥήσεις, τῶν δὲ ἀθετούντων, τῶν δὲ συνομολογούντων· ἄλλων συνηγορούντων, καὶ πάντων ἁπλῶς ὡς φθάσας ἔφην, εἰς μυρίας ἐξελκομένων δόξας καὶ φαντασίας. καὶ γὰρ ἦν σημεῖον ἀντιλεγόμενον, ὑπὸ προφήτου νομοδόχου κεκηρυγμένον. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ πάλιν Ἱερουσαλὴμ ἐκταράσσεται, καὶ τὰ Ἰουδαίων ἐπικλονεῖται συστήματα δοξαζομένου Θεοῦ, ὅπου καὶ μικρῷ πρότερον γεννηθέντος αὐτοῦ, Μάγους ἐξ ἀνατολῶν ἀφῖχθαι δορυφόρους Ἡρώδης πυθόμενος ἐταράχθη, καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ;

Σκόπει δὲ ὁ φιλότης, πῶς συγγενῆ καὶ καταλλήλως ἔχει τὰ πράγματα. ἐκεῖ Βηθλεὲμ, ἐνταῦθα Βηθανία. τότε Μαρία καὶ Σαλώμη, νῦν δὲ Μαρία καὶ Μάρθα. ἐκεῖ Χριστὸς ἐσπαργανωμένος, ἐνταῦθα Λάζαρος κειρίαις ἐνειλημμένος. ἐκεῖ φάτνη, καὶ ὧδε τάφος. εἶδες τόπων καὶ προσώπων ἐμφέρειαν; εἶδες πραγμάτων συνδρομήν; ἀλλ' ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντος Χριστοῦ, Ἡρώδης ἐθρυλλεῖτο καὶ Ἱερουσαλὴμ συνεχεῖτο· ἐν Βηθανίᾳ δὲ, θαυματουργοῦντος αὐτοῦ καὶ Λάζαρον ἐγείραντος, Ἱερουσαλὴμ ἐταράττετο, καὶ Φαρισαῖοι τοὺς ὄχλους ἀνέσειον. ἐκεῖ ποιμένες ἐθαύμαζον, ὧδε ἱερεῖς [1] ἐπετωθάζον. ἐκεῖ Μάγοι δορυφοροῦντες προσέπιπτον, ἐνταῦθα δῆμοι θεομαχοῦντες προσέκρουον. ἐκεῖ Χριστοῦ προθυόμενοι παῖδες ἠλάλαζον οἱονεὶ ἐπιτάφια κλαίοντες,

A Enimvero priusquam spiritali partu sermo erumpat, percontari velim præsentem coronam: Quisnam hic tantus cœtus? quis splendor? quis ordo in unum collectorum? quis sonus? quod tripudium faustis illis ominibus prosequentium? Ubique turbæ, ubique pueri; quorum alii ramos, alii spatulas e palmis teneant. Nondum est pugna, & ad prælia curritur: nondum victoria, habenturque in manibus victoriæ præmia. Ante expeditionem, omina: ante famam, coronæ. In lingua canticum, carmen in ore; aliis quidem benedicentibus, aliis læte acclamantibus; quibusdam quatientibus ramos; nonnullis aulæa in viis explicantibus; B universis denique sua ipsorum corda sternentibus. Cuinam vero, & unde reverenti, ac quo properanti? Num utique victori mortis, eique qui nuper Lazarum e sepulcro vocasset, ac Jerosolymam ad passionem ascendere festinaret? Cujus id gratia? Ut sua ipsius passione, qui ipse sublimior est quam ut patiatur, passiones nostras morbosque ac vitia absumserit. Utrum vero aut chorearum sonus, aut plausus homicidarum in tantum clamoris concionem extulit? Enimvero, sonus quidem ducentium choros, splendidum quid habet, & quod placeat animo: nam est victoriæ canticum, multamque gratiam habet. At furentium strepitus, tamquam valde durus informisque, vel inde molestum se exC hibet, quod sit plenus livore, ac cædem significet.

Ex hac turba quidam venerunt ex Bethania; quidam Domino obviam processerunt ad montem Oliveti: alii cum jam fere urbi propinquasset, occurrerunt; alii cum esset intra portas, & ad templum pergeret. Plane quam maxima turba, commissumque infantium examen, victoriæ cantica fauste acclamabant, dicentes: [a] *Hosanna; Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.* Quare insueto hoc spectaculo, continuaque laudatione, tota statim confusa est civitas, in multas de ipso sub id tempus scissa sententias: dicentibus aliis; *Quis est hic?* aliis vocantibus filium David. Ac D aliis quidem ceu propheticas prædictiones proferentibus, aliis spernentibus: aliis confitentibus, aliis patrocinantibus; omnibusque absolute, ut modo dicebam, in innumeras opiniones & sententias scissim abeuntibus. Quippe enim erat signum, cui fore contradicendum a Propheta legis susceptore fuisset prædicatum. Quid autem mirum, ut iterum Jerusalem turbata sit, ac Judæorum commoti cœtus Deo glorificato, cum & paullo ante eodem nato, ubi Herodes venisse ab oriente Magos velut satellitio futuros audivisset, *turbatus sit, & omnis Jerosolyma cum eo?*

E Perspice vero, o dilecte, ut res modo assimili habeant. Illic Bethlehem, heic Bethania. Id temporis Maria & Salome, nunc Maria & Martha. Illic Christus pannis involutus, heic Lazarus involutus institis. Illic præsepe, heic autem sepulcrum. Vidistin' locorum personarumque exactam similitudinem? Vidistin' concursum rerum? Ceterum Christo in Bethlehem nato, turbatus est Herodes, & confusa Jerusalem: eodem autem ipso in Bethania miracula edente ac suscitato Lazaro, Jerusalem turbata est, Pharisæique concitarunt turbas. Illic mirabantur pastores, heic sacerdotes irrident. Illic Magi stipantes accidebant, heic populi Deum oppugnantes offendebant. Illic pueri ante Christum occisi ejulabant, heic populi Deum op-

[a] Joan. XII. 13.

1. Forte ἐπετώθαζον, obloquebantur.

ὧδε παῖδες Χριστοῦ προεξάρχοντες, πλὴν ἐπεισόδια μέλποντες· οὐ μέλος σειρήνιον, ἀλλ᾽ ᾠδὴν ἐπινίκιον· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ ἀνακράζοντες, ὑπὸ καθηγητῇ τῷ πνεύματι διδασκόμενοι. καὶ ἀπόχρη τῶν καταλλήλων συγκρίσεων, εἰς δέον ἐληλεγμένης τῆς Ἰουδαίων φρενοβλαβίας· τότε μὲν ἡνίκα Χριστὸς ἐφανεροῦτο σαρκούμενος, νῦν δὲ ὅταν ἀφημεῖται σταυρούμενος. ἡμῖν δὲ καιρὸς ἤδη τῶν τῆς ἑορτῆς μυστηρίων ἐφάψασθαι, καὶ τῆς γείτονος ἡμέρας τὸν μυστικὸν ἀνακαλύψαι πλοῦτον ὑμῖν, εἴ πως τὸν ἐν αὐτῷ κρυπτόμενον θησαυρὸν κατὰ βραχὺ φανερούμενον, σὺν δαψιλείᾳ πορίζοισθε.

Ἀλλά μοι δεῦρο, συναναβάντες ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, Χριστῷ συναντήσωμεν ἐκ Βηθανίας ἐπανιόντι σήμερον, καὶ πρὸς τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο καὶ μακάριον ἐθελουσίως χωροῦντι πάθος, ἵνα πέρας ἐπιθῇ τῷ μυστηρίῳ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. ἔρχεται τοίνυν τὴν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ πορείαν στελλόμενος ἐθελοντὶ, ὁ δι᾽ ἡμᾶς κατελθὼν ἄνωθεν, ἵνα ἡμᾶς ἑαυτῷ συνυψώσῃ κάτω κειμένους, ὡς ἡ ἐκφαντορία, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. ἔρχεται δὲ, οὐ φαντασιῶν οὐδὲ κομπάζων· οὐκ ἐρίσει, φησὶν, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· ἀλλὰ πρᾶος καὶ ταπεινὸς, εὐτελῆ τὴν εἴσοδον ἐνδεικνύμενος. τί γὰρ εὐτελέστερον ὄνου, τί δὲ ταπεινότερον ὑποζυγίου; αὐτὸς δὲ οὐκ ἀπῃσχύνθη πλούσιος ὢν, καὶ νώτοις χερουβικοῖς ἐποχούμενος, πῶλον ὡς θρόνον ἐπικαθίσαι. προφητικὴν γὰρ ἐπλήρου φωνὴν, πολλῷ πρότερον προρρηθεῖσαν ἐν πνεύματι· εἴπατε, φησὶ, τῇ θυγατρὶ Σιών. ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. ἆρά σοι ταύτης ποτὲ μείζων ἐφανερώθη ταπείνωσις, τῶν ἐπὶ δόξης θαυμαζομένων; ἔστι δὲ ταύτης ἆρα τῆς ταπεινώσεως ἐν ἀνθρώποις εὐτελεστέρα; οὐκ ἔφριξας ἀκούων εἴ τις ἂν [1] εἴη, τὸν ἐπὶ τοῖς Σεραφὶμ ἐνθρονιζόμενον, ἐπὶ πῶλον ὀχούμενον; ἀλλὰ δεῦρο καὶ τὴν ἑρμηνείαν διδάχθητι, καὶ τὴν οἰκονομίαν πιστώθητι, ἵνα συνεὶς τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, προσκυνήσῃς τοῦ κυρίου τὴν πρόγνωσιν.

Ἔμελλε τὴν ἡμῶν ἀλογίαν περιελεῖν, ὁ τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἄρας· ὁ μηδὲ φάτνης ἀλόγων τὴν ἐν σπαργάνοις ἀπαξιώσας κατάκλησιν. ἐτύπου δὲ χρησίμως καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν κλῆσιν, ἄρτι προσδεχομένων αὐτὸν, ἅτε δὴ τοῦ Ἰσραὴλ πεφηνότα παράκλησιν, καὶ φῶς σωτηρίας καραδοκούμενον εἰς ἐθνῶν ἀποκάλυψιν. ἀφ᾽ ὧν ὅσοι τὸν ἑαυτῶν ὑπέκυψαν αὐχένα, καὶ τὸν ἐλθόντα δεξάμενοι, καὶ ὅλον ἑαυτοῖς τὸν δεσπότην ἐπιβιβάσαντες· οὗτοι προδήλως τὴν τέως κρυπτομένην ἀλήθειαν, ἐν ἑαυτοῖς ἐκφαίνειν φιλοτιμότερον ἔσπευδον, εἴ πως ὁ λόγος αὐτοῖς ἐπιβὰς, τῆς κτηνώδιας ἀπαλλάξει τῆς ἔμπροσθεν. ἱμάτια δὲ νοήσεις ἀγαπητὲ, τὰ μὲν διὰ τῶν ὄχλων ὑποστρωθέντα τῷ λόγῳ, τὰ διὰ τῆς ἀγνοίας ἐπισκοτοῦντα τὸν νοῦν προκαλύμματα· οἷς τὸ Ἰουδαϊκὸν εἰκότως χαρακτηρίζεται κάλυμμα, ὃ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. ἡνίκα γὰρ, φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, Μωϋσῆς ἀναγινώσκεται, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. ἐπειδὰν δ᾽ ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. ὅπερ οἶμαι κἀκείνους τότε εἰκὸς ἑαυτῶν περιελόντας ὑποστρῶσαι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ κτήνους συμ-

pugnantes offendebant. Illic pueri ante Christum occisi ejulabant, velut flerent feralia; heic pueri præeunt Christo, sic tamen ut pro ingressus triumpho modulate canant: non Sirenarum illud melos, sed carmen pro victoria, clamantes: *Hosanna filio David*; ipso nimirum Spiritu præceptoris partes implente. Porro sufficiunt congruæ ejusmodi comparationes, convicta abunde Judæorum vesania, tunc quidem cum Christus manifestus fieret, ac modo cum cruci affigendus faustis illis ominibus exciperetur. Cæterum operæ pretium est, ut jam festi sacramenta attigerimus, proximæque diei spirituales divitias vobis revelemus, si quo modo latentem in eis thesaurum sensim manifestandum large affluenterque comparaveritis.

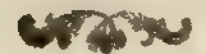
Enimvero ad me venite, pariterque ascendentes ad montem olivarum, Christo hodie ex Bethania revertenti, atque ad venerabilem illam beatamque passionem, sua ipsi sponte, ut nostræ salutis sacramento finem imponat, procedenti occurramus. Venit itaque iter sponte versus Jerusalem faciens, qui e cælis nostri caussa descendit, ut nos in infimis jacentes una secum exaltaret, ut scriptura exponit, *supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & omne nomen quod nominatur*. Venit autem, non velut gloriam aucupans, fastuque & pompa: [a] *Non contendet*, inquit, *neque clamabit, neque aliquis audiet vocem ejus*; sed erit mansuetus & humilis, vili habitu & apparatu adornato ingressu. Quid enim vilius asino? quid vero humilius subjugali? Enimvero, qui dives erat, quique dorsis Cherubicis inequitat, pullo ceu throno insidere non erubuit. Quippe implebat propheticam vocem, longe prius in spiritu prædictam: [b] *Dicite*, inquit, *filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, & sedens super pullum filium subjugalis*. Num rogo hac umquam major visa est humilitas, eorum qui præ gloria admirationi habentur? Ullane apud homines hac humilitate abjectior? Non horruisti audiens, quisquis sis, ut qui sedet super Seraphim, pullo veheretur? Enimvero ades sis, & interpretationem docere, certamque dispensationis accipe fidem, ut sacramenti virtute perspecta, Domini præscientiam adores.

Futurum erat, ut *qui tollit peccatum mundi*; qui inquam neque præsepi brutorum reclinari dedignatus est, brutam a nobis affectionem auferret. Apte vero figurabat etiam Gentium vocationem, quæ jam ipsum exspectarent: ut qui nimirum jam apparuisset *consolatio Israel*, exspectatumque salutis *lumen ad revelationem Gentium*. E quibus quotquot suam incurvaverunt cervicem, venientemque susceperunt, totumque sibi ipsis Dominum imposuerunt; ii palam veritatem hactenus occultam in seipsis manifestare ambitiosius contenderunt, si quo modo eis Verbum insidens, antiqua bruta affectione liberaverit. Porro vestes, dilecte, acceperis, quas quidem turbæ substraverunt Verbo, velamina illa, quæ mentem per ignorantiam offuscarent. Quibus merito figuratur Judæorum illud velamen, quod impositum eorum cordibus non revelatur, eo quod in Christo fit evacuandum: nam inquit admirabilis Paullus: [c] *Cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cum autem fuerit conversus ad Dominum, auferetur velamen*. Quod & illos tunc merito arbitror a se [illegible] ablatum substravisse Verbo, symbolica jumenti conscensione,

[a] Isa. XLII. 2. [b] Zach. IX. 9. [c] II. Cor. III. 15. 16.

1. Forte δὲ, vel ἄνε.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

βολικῆς ἐπιβάσεως, τῆς κτηνώδους αὐτῶν ἀλογίας A τὴν ἄγνοιαν περιαίροντι. τὰ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν ἐπιτεθέντα τῷ πώλῳ ἱμάτια, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος ὑπ' αὐτῶν ἐναργῶς οἶμαι προσιούσας δυνάμεις ἐπισημαίνονται. ὅσαι δῆλον τῆς αἰσχύνης τὴν γύμνωσιν ἡμῶν τῶν ἐξ ἐθνῶν περιστέλλουσαι, τὴν εἰς Χριστὸν ἡμῖν ἐξυφαίνουσι γνῶσιν, ἢ ὅλον αὐτὸν ἡμᾶς ἐνδιδύσκουσιν, ἵν' ὦμεν Θεὸν ἀγαλματοφοροῦντες, καὶ ὅλον ἐν ἡμῖν αὐτὸν φέροντες, δι' ὅλου φορούμενόν τε καὶ στολιζόμενον. ὅπερ οὐκ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐπ' ἔργον ἀχθείη, μὴ οὐχὶ πάντα προελομένους ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ πείσεσθαι καὶ φέρειν, ὅσα καὶ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἠγνοηκότων αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τοῦ μυστηρίου πέπονθεν.

Ἄγε δὴ καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἐπειγομένῳ συντρέ- B χωμεν, καὶ τοὺς ἀπηντηκότας μιμώμεθα, μὴ κλάδους ἐλαίας ἢ ἔπιπλα, μὴ βάϊα καταστρωννύντες αὐτοῦ τῇ ὁδῷ, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς ὑποστρωννύντες ὡς ἐφικτὸν, ψυχῆς ταπεινότητι καὶ γνώμης ὀρθότητι, ἵν' ἥκοντα τὸν λόγον δεξώμεθα, καὶ χωρηθῇ Θεὸς ἐν ἡμῖν ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος. χαίρει γὰρ οὕτω πρᾶος ἡμῖν γενόμενος, ὁ πρᾶος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ δυσμῶν τῆς ἡμετέρας ἐσχατιᾶς, ἥκειν τε καὶ ὁμιλεῖν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνάγειν ἢ ἐπανάγειν, τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας. ὃς εἰ καὶ τῇ ἀπαρχῇ τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατ' ἀνατολὰς λέγεται, τῆς οἰκείας, οἶμαι, δόξης καὶ θεότητος· ἀλλ' οὐκ ἀνήσει φιλάνθρωπος ὢν, πρὶν ἀπὸ δόξης C εἰς δόξαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν χαμόθεν ἄρας, ἑαυτῷ συναποδείξῃ μετάρσιον. οὕτως ὑποστρωτέον ἡμᾶς ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ, μὴ χιτῶνας ἢ κλάδους ἀψύχους, καὶ φυτῶν ὄρπηκας, ὕλην μαραινομένην, καὶ εἰς ὥρας ὀλίγας τὸ τερπνὸν τῆς ὄψεως ἔχουσαν· ἀλλ' αὐτοῦ τὴν χάριν, ἢ ὅλον αὐτὸν ἐνδυσάμενοι· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν βεβαπτίσμεθα [Χριστὸν ἐνδύσασθε.] χιτώνων δίκην ἑαυτοὺς ὑφαπλώσωμεν. ὡς δὲ φοινικοῖ τὴν ἁμαρτίαν πρότερον, τῇ ῥύψει δὲ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ὕστερον εἰς ἐρίου λευκότητα φθάσαντες, μὴ τὰ ἐκ φοινίκων βάϊα, τὰ δὲ τῆς νίκης βραβεῖα τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου προσάγωμεν. εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς σήμε- D ρον μετὰ τῶν παίδων τὴν ἱερὰν ἐκείνην φωνὴν, τοὺς νοητοὺς τῆς ψυχῆς ἐπισείοντες κλάδους· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

Ποῦ, καὶ πόθεν ἐρχόμενος; πρὸς ἡμᾶς, καὶ παρὰ τοῦ πατρός· πρὸς τοὺς γηΐνους, ἐκ τῶν ὑψίστων· ἐπὶ τὸν σταυρὸν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον θαύματος. ταῦτα τῆς εὐδοκίας, ἐκεῖνα τῆς ἐξουσίας. πηνίκα, καὶ διὰ τί; ἐν τῷ πληρώματι τῶν καιρῶν, καὶ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. ἅπαξ γὰρ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἑκουσίως εἵλετο θάνατον, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁ δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας γενόμε- E νος ἄνθρωπος. ἔσχατον γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ διατριβῶν γέγονεν ὁ σταυρός. εἰ τοίνυν οὕτως, καθὼς ὁ λόγος τρέχων ἀπέδειξε, τῷ Χριστῷ σήμερον ὑπαντήσαντες, ἑαυτοὺς ὑφαπλώσωμεν, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ διαπαντὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀθύτως θυόμενον [θύεται γὰρ ἐν ἀντιτύποις ὑπὲρ ἡμῶν συμβόλοις ἱεροθυτούμενος] ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν ὑποδέξασθαι, καὶ οὐσιωδῶς εἰσοικίσασθαι· ὡς ἄρτον μὲν ἐσθιόμενον, ὡς ἀμνὸν δὲ νοούμενον. κἀκείνων τὰ ἴσα παθεῖν, ὧν ἐν εὐαγγελίοις ἡ θεολόγος ἐπεμνήσθη βροντή.

Φησὶ γάρ· τῇ ἐπαύριον· δῆλον δὲ μετὰ τὴν ἐπὶ Λαζάρῳ παραδειχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ θεουργίαν· ὅ-

brutam ac velut jumenti ab eis ignorantiam auferenti. Quas autem vestes discipuli pullo imposuerunt, aperte existimo eas significare virtutes, quæ per Spiritum ab illis accedunt; quotquot nimirum nostram, qui sumus ex gentibus, turpitudinis nuditatem contegentes, cognitionem nobis in Christum texunt, ut Deum velut in imagine gestemus, totumque portemus in nobis, quem prorsus induerimus. Quod sane haudquaquam in nobis fuerit opere impletum, quamdiu non sit animo constitutum, ut omnia pro Christo patiamur atque feramus, quæcumque & Christus pro nobis ac vice nostrum ab iis passus est, qui sacramenti ejus majestatem nescierunt.

Age itaque, una etiam cum festinante ad passionem curramus, eosque imitemur qui obviam processerunt. Non ita ut ramos olivæ aulæaque & suppellectilia, utve spatulas e palmis ei sternamus in via: sed ut nos ipsi quantum possumus humiliato animo, rectaque mente & proposito substernamus, ut suscipiamus Verbum illud veniens, capiaturque nobis Deus, qui nusquam capi potest. Gaudet enim, quod se ita nobis exhibuerit mansuetum, qui est mansuetus, *ascenditque super occasum* infimæ nostræ vilitatis, ut veniret ac nobiscum consuetudinem haberet; suaque ad nos cognatione, ad se ipse subveheret & reduceret. Qui licet conspersionis nostræ primitiis ac delibatione illa, [a] *super cælum cæli ad orientem ascendisse* dicitur, propriæ arbitror gloriæ ac deitatis: haud tamen dimissurus est, qua est in humanum genus propensione, donec humanam naturam a gloria in gloriam ab infimis terræ elevans, una secum sublimem effecerit. Sic ipsi nos Christo substraverimus, non tunicas aut ramos inanimes, fruticumque stramina, cito virorem amittentem materiam, & ad paucas horas oculos recreantem; verum ejus gratiam, seu ipsum totum induti: *Quotquot* enim *in Christo baptizati estis, Christum induistis*: ejus nos pedibus tunicarum instar strati, explicemus. Velut autem qui prius peccato coccinei, detergente salutari baptismo, postmodum ad lanæ candorem pervenerimus, ne jam spatulas e palmis, sed victoriæ præmia victori mortis offeramus. Dicamus & nos in dies singulos sacram illam vocem cum pueris, quatientes spiritales animæ ramos: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.*

Quonam & unde veniens? Ad nos, atque a Patre: ab altissimis, ad terrenos: ad crucem, a Lazari miraculo. Sunt hæc beneplaciti & bonæ voluntatis, illa potentiæ. Quando venit, & cujus gratia? In temporum plenitudine, & propter nostram salutem. *Semel* enim *in consummatione sæculorum* ultro mortem pro hominibus elegit, ut hominem salvum faceret, qui exsuperanti clementia esset factus homo. Crux siquidem ejus in terra stadiorum supremum fuit. Dum sic ergo, qua ratione cursim sermo ostendit, Christo hodie occurrentes nos ipsi substraverimus; totum ipsum qui jugiter nostri caussa sine immolatione immolatur: (immolatur enim pro nobis in figuralibus symbolis sacrificatus) in nobis suscipere, ac substantialiter ceu domo locare poterimus: ipsum inquam, qui tamquam panis quidem manducatur, sed intelligitur ut agnus. Idemque nobis, atque iis quorum in Evangeliis meminit Theologiæ illud tonitru, acciderit.

Ait enim: [b] *In crastinum* (plane a narrata ab ipso divino illo in suscitatione Lazari opere) *tur-*

a Psalm. LXVII. 34. b Joan. XII. 12.

χλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραγον λέγοντες· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς Ἰσραήλ. βαβαὶ τῆς ὑμνήσεως. βαβαὶ τῆς συμφωνίας. αὕτη τοῦ πνεύματος ἡ φωνή· αὕτη τῆς ἄνω σοφίας διδαχὴ, οὐ τῆς κάτω παιδείας ὑπογραφή· [1] ἢ γὰρ ἂν καὶ διαφωνία τις ἐνομίζετο, τῆς ἐναρμονίου πρὸς τοσαύτης πλήθους ἀποσχιζομένης φωνῆς, οὐκ ἔστιν αὕτη, ἀλλ' ἢ προφητείας, οὐ [2] καθαροστομίας ἢ συμφωνίας. εἰς γὰρ ἑνὸς λόγου συμπλήρωσιν πνευματωθέντες οἱ ὄχλοι, μίαν ὁμόφωνον τῆς θεολογίας ᾠδὴν ἀνεκρούσαντο, οὐκ ἄλλος ἄλλην ἐπαφιέντες φωνὴν, ἀλλ' ἴσην ἴσοις τοῖς φθόγγοις τὴν εὐφημίαν ἐπιβοώμενοι· ὡσαννὰ, λέγοντες, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ὡσανεὶ ἔλεγον, ὅπερ Ναθαναὴλ πρότερον Φιλίππῳ τὸν Χριστὸν αὐτῷ [3] δείξαντος, οὐ προφητεύων, ἀλλὰ ἀληθεύων· ῥαββὶ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

Εἶδες ὅσα τὸ πνεῦμα δίδωσιν; εἶδες οἷα νηπίοις χαρίζεται νομοθετῶν καὶ διδάσκων ἃ μὴ μεμαθήκασι; ὅρα καὶ ἰδιώτας ἄνδρας κρείττονος ἢ κατὰ ῥήτορας ἀξιουμένους γνώσεως, γέροντας δὲ τοῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πολυμαθίᾳ μεγάλα φρονοῦντας, ἀπείρους αἴφνης ἐλεγχομένους, καὶ νόμων ἀμοιροῦντας Μωϋσέως. ἦλθον τοίνυν αὐτὸν ἐκεῖνον διερωτᾷν. ἀνθ' ὅτου πρὸς τοσοῦτον τυφλώσεως ἤλασαν, ὥστε μηδὲ νηπίων ἴσα σωφρονεῖν δύνασθαι, μηδὲ ἀνδρῶν ἀμαθῶν ὁμοίως διαβλέψαι τῆς ἀληθείας τὸ φῶς; εἴπατε γὰρ, ὦ νωθεῖς, πόθεν ἡ τοιαύτη σοφία βρέφεσι, μήπω διαρθροῦν τὴν γλῶσσαν δεδιδαγμένοις κεχάρισται; πόθεν τοῖς ὄχλοις τὰ τῆς θεολογίας ἐνεσπάρη μυστήρια; μετὰ τῶν ἀγγέλων τὰ τῶν ἀγγέλων ἀνύμνησαν· μετὰ τῶν Χερουβὶμ ἐδόξασαν· μετὰ τῶν Σεραφὶμ ᾔνεσαν, οὐ πυρίνοις, πηλίνοις δὲ χείλεσι τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ὕμνον προσανατείναντες τῷ δι' ἡμᾶς ἄνωθεν πρὸς ἡμᾶς ἐλθόντι, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθ' ἡμῶν ὑποστήσεσθαι θάνατον. τί δὲ καὶ ἔλεγον; ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. βλέπεις οὐρανωθέντας τοὺς γηγενεῖς καὶ τὰ ἴσα τοῖς Σεραφὶμ θεολογοῦντας; καὶ τί γὰρ παραδοξότερον τοῦ τὴν ἔμφρικτον ἐκείνην ἐκφαντορίαν ἐπὶ γῆς ᾆσαι τοὺς ἀμαθεῖς μετὰ τῆς ἄνω χορείας, ἵνα καὶ ἀγγέλοις ἐπὶ γῆς περιχορεύωσιν ἄνθρωποι; τί δὲ σχετλιώτερον τοῦ κωφεύσαι πρὸς ταῦτα, καὶ πρὸς τὸ μὴ μεταθέσθαι τὴν ἀβλεψίαν, προσλαβεῖν καὶ τὴν τύφλωσιν; καὶ ὃ τούτου χαλεπώτερον, πρὸς τοσοῦτον ἀναισχυντίας φθάσαι, ὡς καὶ ἀποστομίζειν τολμᾷν τοὺς οὕτω ταῦτα θείως καὶ σεραφικῶς ἐξυμνήσαντας; ἰδόντες γὰρ, φησιν, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίει ὁ Ἰησοῦς, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἠγανάκτησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; ὑμεῖς δὲ οὐδὲ νηπίων, φησὶν, εὔνοιαν ἐπεδείξασθε, μήτιγε ἀνδρῶν ἐχεφρόνων. οὐδὲ εἰ μή τι ἄλλο, τὴν γε πολιὰν αἰδεσθέντες τὴν ἑαυτῶν, τοὺς ἐν πνεύματι λαλοῦντας ᾐσχύνθητε.

Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, φησιν, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν, καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ. ἐπειδὴ

A ba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Jesus Jerosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant dicentes: Hosanna in altissimis, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. Papæ laudationem! Papæ symphoniam! Hæc vox, vox Spiritus est. Doctrina est supernæ sapientiæ, non humanæ eruditionis rudimentum. Nam etsi alioqui dissonantia quædam videbatur, concinna illa voce in tantam scissa multitudinem; haud tamen aliud est quam prophetæ, non effrænis omnino oris, aut conspirationis. Ad unum enim complendum sermonem divino Spiritu actæ turbæ, unum theologiæ canticum voce consona præluserunt; non alio B aliam emittente vocem, sed ut omnes pariter æqualibus vocibus fauste acclamarent, dicentes: *Hosanna; Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*. Velut dicerent, quod prius Nathanael Philippo, ubi ei ostendisset Christum non prophetans, sed vera enuncians: [a] *Rabbi, tu es Filius Dei: tu es Rex Israel.*

Vidistin' quanta Spiritus tribuat? Vidistin' quanta largiatur pueris, legislatorem agens ac docens quæ non didicissent? Vide & idiotas viros majori, quam oratoria possit parari, scientia donatos; senes autem, qui præ sapientia multaque erudi- C tione altum sapiebant, insipientes de repente ostensos & qui legis Mosaicæ expertes essent. Eum itaque ipsum interrogaturi adierunt. Quorsum ad tantam devenerunt cæcitatem, ut neque sicut pueri saperent, neque velut viri rudes literarum, veritatis lumen dispicerent? Nam dicite, o hebetes & tardi, unde tanta hæc sapientia concessa infantibus necdum scientibus in verba formare linguam? Unde turbis insita theologiæ sacramenta? Cum angelis decantarunt angelorum cantica, glorificaverunt cum Cherubim, cum Seraphim laudaverunt, non igneis sed luteis labiis terribile illud canticum ei submittentes, qui ad nos de cælis pro nobis ac nostri loco mortem subiturus venit. Quid enim- D vero loquebantur? [b] *Hosanna in altissimis: Benedictus qui venit in nomine Domini*. Vides ut terrigenæ cælestes evaserint, nec impares Seraphim divina eloquantur? Nam quid magis novum & mirabile, quam ut literarum rudes una cum cælesti choro, hanc in terra terribilem enunciationem ac sententiam canant, ut & homines mixtim angelis tripudient? Quid autem miserabilius, quam ut ad ista velut sine sensu manserint, ac nedum aperuerint oculos ad videndum, sed & cæcitatem asciverint? Quodque adhuc gravius est, eo proruperint inpudentiæ, ut vel sic divine ac seraphice laudantibus os obstruere præsumserint? Ait enim: [c] *Videntes autem principes sacerdotum & Scribæ,* E *mirabilia quæ faciebat* Jesus, *& pueros clamantes: Hosanna Filio David: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique. Numquam legistis, quia Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Vos autem inquit, neque infantium, tantum abest ut sensatorum virorum exhibuistis benevolentiam: ac neque vel ipsam vestram reveriti canitiem, iis qui loquerentur in Spiritu, habuistis reverentiam.

[d] *Et relictis illis*, inquit, *abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit*. Quia enim au-

[a] Joan. I. 49. [b] Matth. xxi. 9. [c] Ibid. ℣. 15. [d] Ibid. ℣. 17.

1. Forte εἰ. 2. Forte ἀκρατοστομίας. 3. Forte δείξαντι.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

γὰρ ἀκούοντες νηπίων στόμασιν, ὡς ἐν ὑψίστοις, ἐπὶ γῆς τὸν ὕψιστον ἀνυμνούμενον, τὰ ὦτα καὶ τὴν καρδίαν ἔβυσαν τοῦ μὴ ἀκοῦσαι μηδὲ συνιέναι τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, διὰ τοῦτο καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως· ἵνα γένηται ὅπερ Ἡσαΐας φησί· καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος αὐτῶν καπνοῦ. οἶκον λέγει αὐτῶν ἀληθῶς τὴν συναγωγήν. ἧς, ἀφ' οὗπερ τὸ φῶς ὁ Χριστὸς καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξελήλυθεν, ἀπεσβέσθη μὲν τὸ φῶς, ἐπλήσθη δὲ καπνοῦ, τοῦ ἐπιπροσθοῦντος τῷ τῆς ψυχῆς ὀπτικῷ σκότος. τοῦτο γὰρ καπνὸς τοῖς κατὰ νοῦν τυφλώττουσι γίνεται. καπνὸς δὲ, ὀργῆς ἀμυντήριον ὥς φησιν ὁ ψάλλων· ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ. ἐξῆλθε δὲ ποῦ; εἰς τὴν Βηθανίαν· ἥ τις τροπικῶς οἶκος ὑπακοῆς ἐκλαμβάνεται. ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαῖοι πηρωθέντες τὸν νοῦν, ἀπετυφλώθησαν, καταλιπὼν αὐτοὺς, εἰς τὸν τῆς ὑπακοῆς ἐξελήλυθεν οἶκον· ἐν ᾧπερ ἡμεῖς τὰ ἔθνη πως ἐπιχωριάζοντες, ἔξω τῶν ἀστικῶν τῆς ἀληθῆς γνώσεως νοημάτων, ἀλῆταί τινες τότε καὶ ἀπόλιδες ἦμεν, μήπω τῆς ἁγίας καὶ θεοστιβῆς γῆς πολῖται γενόμενοι. λέγω δὴ τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ, ἧς ὅρασις εἰρήνης ἡ εἴσοδος τοῖς εἰσπορευομένοις διὰ τοῦ βαπτίσματος γίνεται. καθαιρόμενοι γὰρ τῷ λουτρῷ τῆς ἀναγεννήσεως τὰς ψυχικὰς κηλῖδας, οὐκέτι τὰς ἐξ αὐτῶν ἁμαρτίας ἀντιμαχομένας ἡμῖν ἔχομεν· ἀλλὰ τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀποβλέποντες Χριστὸν, Ἱεροσολυμῖται κυρίως καὶ γινόμεθα καὶ λεγόμεθα.

Καὶ Ἰουδαίων μὲν παῖδες, ὅσοι τῷ φωτὶ τοῦ Χριστοῦ διαυγασθῆναι τὸν νοῦν μὴ τεθελήκασιν, οἰμωζέτωσαν καὶ θρηνείτωσαν, πληρούμενοι καπνοῦ καὶ δακρύων. ταῦτα γὰρ συμβαίνειν φιλεῖ τοῖς αἰσθητῶς τῷ καπνῷ πλησιάζουσιν. ἡμεῖς δὲ, ὅσοι τῷ φωτὶ καταυγασθέντες τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἐπεισαχθεῖσαν ἀμβλυωπίαν ἀποβεβλήκαμεν, ἴωμεν προθύμως ἐπὶ τὴν συνάντησιν. ἐξέλθωμεν Σόδομα, φύγωμεν τὰ Γομμόρρας ἀπόρρητα, εἰς τὸ ὄρος σωθῶμεν, εἰς Σηγὼρ τῷ ἡλίῳ δυομένῳ συγκαταδύσωμεν. γενέσθω ἡμῖν Σηγὼρ ἡ τοῦ κυρίου ταπείνωσις, καθ' ἣν ἀπειρομεγέθης ὢν τῇ θεότητι, σμικρότατος τῆς καθ' ἡμᾶς ἐν μεθέξει γέγονεν ἀνθρωπότητος, καὶ θρόνον ἔχων τὰ Χερουβὶμ, ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου κεκάθηκεν, ὁ τοῖς Σεραφὶμ ἀθεώρητος. μὴ οὖν τι τῆς προθυμίας ἡμᾶς ἐπιστῇ, τῶν ὅσα κλέπτει τὴν αἴσθησιν· μὴ νύμφη νεόνυμφος, μὴ ἀγρὸς νεώνητος, μὴ Φαρισαίων φόβος, μὴ γραμματέων αἰδὼς, μὴ Καϊάφα θυμός. μή τι μικρὸν ἢ μέγα τὴν τοιαύτην ἡμῖν ἐπικοπτέτω τῆς εὐσεβείας ὁρμὴν, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ φίλοι καὶ μύσται καὶ ὀπαδοὶ, Χριστῷ συναντήσωμεν. καλὸν τῷ Χριστῷ συναντῆσαι, καὶ πρὸς τῷ παθεῖν ἐπειγομένῳ συνέψεσθαι. τερπνὸν ἰδεῖν βασιλέα πρᾶον, ὡς ἐπὶ μικρᾶς στιβάδος, πώλῳ ἐνθρονιζόμενον, καὶ τῶν ὑπηκόων ὑπερθανεῖν προαιρούμενον. πιπτέτω τύφος καὶ πᾶς ἐπάρσεως ὄγκος Θεὸν σαρκὶ ταπεινούμενον βλέπων, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἐπειγόμενον. εἶδεν ᾅδης ἐρωτῶντα· ποῦ τεθείκατε Λάζαρον; καὶ νομίσας ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἐρωτῶντα ψιλὸν, προσέκοψε τῇ θεότητι· καὶ πτήξας τὴν φωνὴν τοῦ κελεύσαντος, ὃν πρὸ μικροῦ τυραννικῶς ἀπεσύλησεν, αὐθωρὸν κελευσθεὶς ἀκουσίως ἐξέμεσεν. οὐ γὰρ ἔσθενε πρὸς δεσποτικὴν ἀντιστῆναι φωνήν. ὡς γὰρ μόνον ἐκραύγασεν ὁ διαρπάσας αὐτοῦ τὰ σκῦλα, καταλιπὼν ἐκεῖνος τὸ λάφυρον, πρὸς τὸ ἔσχατον ἐχώρει πέταυρον, οὐκ ἔχων ὅποι τῷ φόβῳ βληθεὶς, ἀποκρύπτοιτο.

Εἶδες οἷα δύναται τὸ ὕψος τῆς ταπεινώσεως; οὐκοῦν ταπεινωθῶμεν, πτωχεύσωμεν, ἵνα πλουτήσω-

A dientes ex infantium ore, velut in altissimis, celebrari cantico in terra Altissimum, aures corque obturaverunt, ut ne audirent vel intelligerent quæ scripta de eo essent. Idcirco *relictis illis*, *abiit foras extra civitatem*: ut quod ait Isaias, accideret: [a] *Et domus eorum repleta est fumo*. Vere domum eorum Synagogam dicit: cujus quidem lumen, ex quo lumen illud Christus iis relictis abiit, extinctum est, & est repleta fumo; qui nimirum obducat tenebras animi oculo. Hoc enim est fumus cæcis mente. Porro fumus est velut iræ præsidium, dicente Psalte: [b] *Ascendit fumus in ira eis*. Quo autem abiit? *In Bethaniam*; quæ moraliter exponitur obedientiæ domus. Quia enim Judæi men- B tis sensibus læsis cæcati erant, illis relictis abiit in domum obedientiæ; in qua hactenus nos Gentes, foris extra veræ scientiæ velut civica sensa morantes, tamquam errones quidam & sine civitate id temporis eramus, necdum sanctæ illius & divini tramitis terræ cives effecti; novæ inquam illius Jerusalem, cujus introitus pacis visio est iis, qui per sacrum baptisma in eam ingrediuntur. Mundatis enim lavacro regenerationis animæ sordibus, haudquaquam ultra inde nobis infesta peccata habemus. Quin mentis contemplatione in Christum, Pacificum illum, respicientes, Hierosolymitæ proprie & efficimur & dicimur.

C At Judæi quidem, quotquot Christi lumine illustrari animo noluerunt, lugeant ac lamententur, fumo & lacrymis pleni. Sic enim iis solet accidere, qui fumo sensibili propiores accedunt. Nos autem, quotquot eo lumine irradiante, inductum peccato ægri visus depulimus vitium, alacres in occursum eamus. Exeamus Sodomis, Gomorrhæ nefanda fugiamus, saluti in monte consulamus. Sole occidente una in Segor occidamus. Sit nobis Segor humilitas Domini; qua immensum magnus deitate, nostræ particeps humanæ naturæ, minimus effectus est, atque Cherubico insidens throno, ipse Seraphim inadspectabilis, super pullum sedit filium subjugalis. Ne quid ergo eorum quæ furantur ac D subtrahunt sensum, alacritatem nostram minuerit: Non uxor quam nuper duxerimus, non ager emtus de novo, non metus Pharisæorum, non Scribarum reverentia, non ira Caiphæ. Ne quid parvum magnumve excitatiorem hunc pietatis cursum hebetaverit: sed ut Christi amici, discipulique ac sectatores, Christo pariter occurramus. Bonum est ut iisdem de Christo studiis occurramus, atque ad passionem properanti simul comites simus. Jucundum, videre Regem mansuetum velut exiguo ferculo, sic pullo insidentem, suaque ipsum sponte pro iis qui morem gerunt, mori eligentem. Concidat fastus omnisque elationis tumor, ubi Deus carne humilis factus, festinusque ad passionem con- E spicitur. Vidit infernus percontantem, [c] *Ubi posuistis Lazarum?* putansque hominem nudum qui percontaretur, in Deitatem offendit, jubentisque consternatus voce, quem paullo ante vi tyrannica fuerat deprædatus, ipsa hora jussus invitus evomuit. Non enim resistere poterat voci Dominicæ. Mox enim ut ejus clamorem emisit qui ipsius diripuit spolia, relicta ille præda, ad ultimum [1] petaurum secessit, non habens ubi timore percussus latebras quæreret.

Vidisti quantum humilitatis sublimitas valeat? Ergo humilitatem sectemur, amplectamur pauper-

a Isa. VI. 4. b Psalm. XVII. 9. c Joan. XI. 34.

1. Πέταυρον, imum, ultimus recessus.

μεν. γευσώμεθα σταυροῦ, ἵνα ζωῆς γλυκασμοῦ ἀπολαύσωμεν. εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς τῷ Χριστῷ, εἴπωμεν· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ἐπισείσωμεν αὐτῷ καθάπερ βάϊα τὰ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐξιτήρια. εὐφημήσωμεν οὐ κλάδοις αὐτὸν ἐλαιῶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς ἐλεημοσύνης τῆς εἰς ἀλλήλους αὐχήμασιν. ὑποστρώσωμεν αὐτοῦ τοῖς ποσὶν ὡς ἱμάτια, τὰ τῆς καρδίας ἐνθύμια, ἵν᾽ ἐν ἡμῖν βηματίσας, ὅλος ἐντὸς ἡμῶν γένηται, δείξῃ τε ὅλους ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, καὶ ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν. εἴπωμεν τῇ Σιὼν τὸ προφητικὸν ἐπιφώνημα· θάρσει θύγατερ Σιών, μὴ φοβοῦ· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ πῶλον ὄνου υἱὸν ὑποζυγίου. ἔρχεται ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ἵνα τὴν διὰ πάντων ἐν σοὶ σωτηρίαν ἐργάσηται. ἔρχεται ὁ μὴ δικαίους ἐλθὼν καλέσαι, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, ἵνα τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀλήτας ἀνακαλέσηται. μὴ φοβοῦ τοίνυν· ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σου, καὶ οὐ σαλευθήσῃ. δέχου χερσὶν ὑπτίοις τὸν ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ τείχη σου διαζωγραφήσαντα. δέχου τὸν ἐπὶ τὰς παλάμας αὐτοῦ τοὺς θεμελίους σου κρηπιδώσαντα. δέχου τὸν πάντα ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἀναδεξάμενον τὰ ἡμέτερα, τῆς ἁμαρτίας χωρὶς, ἵνα ἐνδαπανήσῃ τοῖς ἑαυτοῦ τὰ ἡμέτερα. εὐφραίνου μῆτερ πόλις Σιών· μὴ φοβοῦ. ἑόρταζε τὰς ἑορτάς σου· ὑπὲρ ἐλέους δόξαζε τὸν ἐν σοὶ πρὸς ἡμᾶς ἐληλυθότα. χαῖρε καὶ αὐτὴ σφόδρα θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἀνύμνησον, σκίρτησον. φωτίζου, φωτίζου· μετὰ Ἡσαΐου τῆς ἱερᾶς ἐπιφωνοῦμέν σοι σάλπιγγος· ἥκει γάρ σοι τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα τοῦ κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκε.

Ποῖον φῶς; ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. φῶς τὸ ἀΐδιον, φῶς τὸ ἄχρονον καὶ χρόνῳ παραδειχθὲν, φῶς τὸ σαρκὶ φανερούμενον καὶ φύσει κρυπτόμενον. φῶς τοὺς ποιμένας περιαστράψαν, καὶ μάγους ὁδηγῆσαν. φῶς ὃ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, καὶ ὁ κόσμος δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸ οὐκ ἔγνω. φῶς τὸ εἰς τὰ ἴδια ἐλθὸν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸ οὐ παρέλαβον. δόξα κυρίου· ποία; ὁ σταυρὸς δηλονότι, ἐν ᾧπερ ἐδοξάσθη ὁ Χριστὸς, τὸ τῆς πατρικῆς δόξης ἀπαύγασμα, καθὼς αὐτὸς πρὸς τῷ πάθει γεγονὼς, φησι· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν. δόξαν ἐνταῦθα λέγων, τὴν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὕψωσιν. δόξα γὰρ Χριστοῦ ὁ σταυρὸς, καὶ ὕψος αὐτοῦ δηλαδή. φησὶ γάρ· ὅταν ἐγὼ ὑψωθῶ, τότε [2] πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. οὐκοῦν ὀκνείτω μηδεὶς, μηδὲ ἀναδυέτω συνοδεῦσαι Χριστῷ, τὴν προφητοκτόνον Ἱερουσαλὴμ εἰσοδεύοντι. οὐ ταύτην λέγω τὴν νέαν καὶ καθ᾽ ἡμᾶς, καὶ τῆς ἄνω κατοικίας ἀντίτυπον· ἀλλὰ τὴν ἐκτόποις ἀνοσιουργίαις καταγηράσασαν πόλιν. αὕτη προφητικῶν αἱμάτων ὀφειλέτης, ἐκείνη δεσποτικῶν ὑπηρέτης θαυμάτων. αὕτη βεβήλοις ποσὶ συμπατουμένη, ἐκείνη ποσὶ δεσποτικοῖς προσκυνουμένη. αὕτη θυσιῶν ἐναίμων ἀπόζουσα, ἐκείνη δεσποτικῆς θυσίας μυρίζουσα.

Ταύτῃ τοίνυν ἐπιβαίνοντι τῷ Χριστῷ συνεισέλθωμεν· μετὰ τῶν ὄχλων προδράμωμεν· μετὰ τῶν εὐφημούντων ἀνευφημήσωμεν· μετὰ τῶν νηπίων ὑμνήσωμεν. ὡς κλάδοις, τοῖς καλοῖς ὑπαντήσωμεν ἔργοις. ὡς βαΐοις, τοῖς σεμνοῖς εἰσδεξώμεθα βίοις. Ἰουδαῖοι μαινέσθωσαν· Ἄννας καὶ Καϊά-

A tatem ut efficiamur divites. Gustemus crucem ut vitæ consequamur dulcedinem. Dicamus & nos Christo, dicamus: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*. Intendamus in eum ceu ramos palmarum, [1] supremos in cruce sermones. Fauste prosequamur non olivarum ramis, sed eleemosynæ in nos invicem gloriationibus. Substernamus vestimentorum instar ejus pedibus cordis desideria, ut gressum in nobis ponens totus intra nos fiat, totosque nos in se ipse, seque in nobis totum exhibeat. Dicamus Sioni eam Prophetæ acclamationem: Confide filia Sion, ne timueris: [a] *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, ac sedens supra pullum, filium subjugalis*. Venit, qui est B in omni loco præsens, & implet omnia, ut omnium in te operetur salutem. Venit is, *qui non venit vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam*, ut peccato errones revocet. Ne ergo timueris. Est *Deus in medio tui, nec commoveberis*. Suscipe eum supinis manibus qui tua mœnia in suis ipse manibus depinxit. Eum suscipe, qui fundamenta tua, in suis palmis fundavit. Eum suscipe qui in se nostra omnia, uno demto peccato, suis ipse nostra absumturus recepit. Lætare mater civitas Sion: ne timeas: *Celebra festivitates tuas*. Eum glorifica super misericordia, qui ad nos venit in te. Sed & ipsa gaude vehementer filia Jerusalem, decanta, tripudia. [b] *Illuminare, illuminare* (in C hunc acclamamus modum cum Isaia, sacra illa tuba) *quia venit tibi lumen, & gloria Domini super te orta est*.

Quodnam illud lumen? Nempe, [c] *quod illuminat omnem hominem venientem in mundum*. Lumen inquam sempiternum, lumen sine tempore & in tempore exhibitum, lumen carne manifestatum & natura occultum, lumen quod circumfulsit pastores, & Magis dux viæ fuit. Lumen quod erat in mundo a principio, per quod factus est mundus, nec mundus ipsum cognovit. Lumen quod venit in propria, & sui illud non receperunt. *Gloria Domini*; quænam illa? Utique crux, in qua Christus glorificatus est: ille inquam paterD næ gloriæ splendor, quemadmodum ipse cum passio immineret, dixit: [d] *Nunc glorificatus est filius hominis: & Deus glorificatus est in eo: & continuo glorificabit eum*. Gloriam hoc loco appellans suam ipsius in cruce exaltationem. Crux enim Christi gloria est, ejusque utique exaltatio. Quippe ait: [e] *Ego cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum*. Nemo itaque negligat, nemo profectionem una cum Christo detrectet ingrediente in Jerusalem illam occidentem Prophetas. Non hanc novam & nostram, quæ cælestis demorationis figuram præferat, sed eam civitatem, quæ immanibus consenuisset sceleribus. Altera rea est sanguinis Prophetarum, altera administra miraculorum E Domini. Altera profanis pedibus calcatur, altera propter dominicos pedes adoratur. Altera redolet cruenta sacrificia, altera Dominici sacrificii fragrantiam spirat.

Cum Christo igitur ad illam ascendente pariter ingrediamur. Præcurramus cum turbis, cum iis qui fauste acclamant acclamemus. Laudemus cantico cum infantibus. Tamquam ramis arborum, obviam procedamus bonis operibus. Tamquam palmarum spatulis, vitæ rationibus suscipiamus honeste compositis. Judæi insaniant: An-

a Zach. IX. 9. b Isa. LX. 1. c Joan. I. 9. d Joan. XIII. 31. e Joan. XII. 32.

1. Ἐξιτήριος λόγος, *Suidæ sunt* extrema verba ad expeditionem vel mortem abeuntium. *Vid* Suicerum p. 1140.

2. *Sic & alii Codd. legunt. Vid.* Vetstenium.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

φας ῥηγνύσθωσαν· Φαρισαῖοι διαπριέσθωσαν, εἰ δὲ βούλοιντο, καὶ διαῤῥηγνύτωσαν, μὴ τὰ ἱμάτια, τὰ δὲ τοῦ σώματος αἰσθητήρια, περὶ ὧν ὁ θεῖος ψάλλει Δαβίδ. διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν. εἴπωσιν αὐτοὶ πρὸς τοὺς οἰκείους τὴν δόξαν κυρίου θεώμενοι, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ παρὰ τῶν ὄχλων εὐφημίαν οὐ φέροντες· θεωρεῖτε, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν. αὐτοὶ τὴν ἑαυτῶν ἀβελτηρίαν εἰπάτωσαν. αὐτοὶ τὴν οἰκείαν ἀστοχίαν θρυλλείτωσαν· θεωρεῖτε λέγοντες, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; φεῦ τῆς ἀναλγησίας· φεῦ τῆς πωρώσεως. ἀδιδάκτοις θεολογίαις ὁρῶσιν αὐτὸν εὐφημούμενον, καὶ μύοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἑκουσίως τυφλώττουσι. θεωρεῖτέ φησιν, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; οὐ πρὸς τοὺς ὄχλους, τοῦτό φησι, τοὺς ὅσοι δι' ἐπιγνώσεως ἔλαβον αὐτὸν, καὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ χάριν ἐν μετουσίᾳ γεγόνασι πίστεως· ἀλλὰ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ὁμοίως ἔχοντας αὐτοῖς τὸ φρόνημα λαοπλάνους ἀρχιερεῖς, οἳ τοὺς ὄχλους ἀνέπειθον, καὶ οἷον ἐπιστομίζειν ἀναιδῶς ἐπεχείρουν. καὶ γὰρ δὴ προσαπειλοῦντες παρήγγειλαν, ἵνα ὅστις αὐτὸν καλέσει Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται. θεωρεῖτέ φησιν, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; τοῦτο ὥσπερ μεμφομένων ἐστὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, ὅτι μὴ πολὺ πρότερον ἀπεκτείνασιν, ἢ ὅτε τὸν Λάζαρον ἤγειρεν. εἰ γὰρ τοῦτ' ἐγεγόνει τυχὸν, οὐκ ἂν εἰς τοῦτο τάξεως Ἰουδαίας ἤχθη τὰ πράγματα. καὶ πῶς ἂν ἐπληροῦντο αἱ φωναὶ τῶν προφητῶν; καὶ μὴν πολλάκις βουληθέντες βάλλειν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, οὐ τετολμήκατε. οὔπω γὰρ ἥκει ἡ ὥρα αὐτοῦ. θεωρεῖτέ φησιν, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε, ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθε. καὶ εἰ ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω τοῦ φωτὸς ἀπῆλθε, τί μὴ καὶ ὑμεῖς τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας ἀφέμενοι, ὀπίσω τοῦ φωτὸς ἀποτρέχετε; τί μὴ τῷ φαίνοντι τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συντρέχετε, τὴν ἐν γράμματι καὶ τύποις σκιὰν παρατρέχοντες; τί μὴ τὸ κάλυμμα τῆς ἀβλεψίας διάραντες, πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἐπείγεσθε φῶς; ἴδε, φησὶν, ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθε. τί δέ; οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου ὑμεῖς; καὶ τί δῆτα; τοῦ κόσμου παντὸς ἑαυτοὺς ἀποῤῥηγνύντες, οὐ παύεσθε τῆς ζάλης, καὶ τῷ κόσμῳ συντρέχετε πρὸς τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῆτε; κόσμῳ ποίῳ; τῷ μὴ ἐπιγνόντι τὸν ποιήσαντα αὐτὸν, μηδὲ συνιέντι τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ πάσης ἁπλῶς θεοπνεύστου γραφῆς προκεκηρυγμένον, ὅς ἐστιν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἡ παράκλησις. θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε, ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθε. καὶ εἰ οὐκ ὠφελοῦσιν οὐδὲν, μάτην ὑμῖν τὰ τῆς ἀπονοίας, εἰς κενὸν ὁ ζῆλος, ἀσυντελὴς ἡ ὁρμή. εἰ δὲ ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθε, τί μὴ καὶ ὑμεῖς τῷ κόσμῳ στοιχοῦντες συντρέχετε; εἰ μή που μὴ ἐκ τοῦ κόσμου τὴν γένεσιν ἔχειν φατὲ, μηδὲ τῆς περὶ τὸν κόσμον εἰληχέναι προνοίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλης τυχὸν αἰτίας καὶ φύσεως, λεληθότως μὲν ὑπογραφούσης τὸ αὐτόματον, φανερῶς δὲ συνεισαγούσης τὸ ἄθεον;

Ἀλλ' οὗτοι μὲν μαινέσθωσαν, τοῖς ἑαυτῶν βλασφήμοις λόγοις λιθολευστόμενοι, καὶ τῆς σφῶν κακίας, βάλλοντες καὶ βαλλόμενοι. τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν τοιούτων ἐπίχειρα. ἡμεῖς δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, οὓς ὁ πατὴρ ἡγίασε, καὶ ὁ υἱὸς συνεκάλεσε, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ θείου λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος, δεῦρο τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀποσεισάμενοι πλάνας καὶ δόξας, πρὸς τὴν μονογενῆ τῆς ἐκκλησίας ἀπλανῶς ἀναδράμωμεν πίστιν, τὴν ὄντως ἀσφαλῆ καὶ δραστήριον· πιστεύοντες εἰς τὸν ἐρχόμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, δι' οὗ τε τὸν πατέρα ἐγνώκαμεν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὕτω γὰρ πεφωτισμένοι τὸν νοῦν, καὶ τὸν πό-

A nas & Caiphas rumpantur: Pharisæi diffecentur; ac si velint, etiam dirumpant, non vestimenta, sed ipsos corporis sensus. In quos nimirum canit admirabilis David: [a] *Perrupti sunt, nec compuncti.* Dicant illi ad suos, videntes gloriam Domini, nec turbarum in eum acclamationes ferentes: [b] *Videtis quia nihil proficitis? Ecce mundus totus post eum abiit.* Dicant ipsimet suam stultitiam: ipsi publicent ut spe sua & opinione frustrentur, dicendo: *Videtis quia nihil proficitis?* Pro vesaniam! Pro stoliditatem! Pro cæcitatem! Vident divinis præconiis instinctu celebratum, claudentesque oculos sponte cæcantur. *Videtis*, inquit, *quia nihil proficitis?* Non hoc dicit ad turbas, ad eos B inquam, qui agnoscentes suscepissent, ejusque fidei per gratiam participes effecti fuissent; sed ad semetipsos, eosque qui pariter saperent, seductores plebis pontifices, qui turbas sollicitarent, eisque velut os obstruere impudenter tentarent. Jam enim comminati fuerant, ut si quis eum vocaret Christum extra synagogam fieret. *Videtis*, inquit, *quia nihil proficitis?* Est ea vox velut vituperantium pontifices, quod non diu antea occidissent, priusquam Lazarum suscitasset. Si enim ita factum esset, non eo forsan res Judææ essent redactæ. Quei enimvero ita implerentur Prophetarum voces? Atqui cum sæpe voluissetis mittere in eum manus, C non estis ausi: *Nondum enim venerat hora ejus. Videtis*, inquit, *quia nihil proficitis? Ecce mundus totus post eum abiit.* Atqui si mundus totus abiit post lucem, quidni & ipsi, abjectis ignorantiæ tenebris, post lucem abire contenditis? Quidni omissa umbra, in scriptura & figuris posita, una curritis cum illucente sole justitiæ? Quidni amoto cæcitatis velamine, ad lumen veritatis properatis? *Ecce*, inquit, *mundus totus post eum abiit.* Quid ita? Numquid & vos non estis de mundo? Quorsum vero, toto vos mundo abrumpentes, non desinitis æstu jactari? Vel cum mundo currite ad mundi Salutare illud, ut ne cum mundo damnemini. Cum quo mundo? Utique cum eo qui non D agnovit authorem suum, nec eum intellexit, qui ante a prophetis, omnique prorsus divinitus inspirata scriptura prædicatus fuit; eum, inquam, qui est exspectatio Gentium, & consolatio Israel. *Videtis quia nihil proficitis? Ecce mundus totus post eum abiit.* Enimvero, siquidem nihil proficiunt, frustra cedit vobis insania, inanis est æmulatio, inutilis impetus. Quod si mundus totus post eum abiit, quidni & ipsi qui mundi vestigiis ingredimini, pariter cucureritis? Nisi vos utique negatis ex mundo ortos, ac providentiæ qua mundus regitur subjectos, forsque vero aliam vobis caussam naturamque asciscitis, qua quidem clanculum ceu prima delineatione adumbretur casus, palam vero ad- E struatur impietas?

Verum insaniant illi suis ipsorum blasphemis verbis ceu lapidibus cæsi, ac malitia sua & vulnerantes & vulnerati. Ejusmodi enim sunt talium conamina. Nos autem Christi grex, quos Pater sanctificavit, Filiusque pariter vocavit, ac Spiritus sanctus divino lavacro baptismi signavit; agite, Judaicis erroribus opinionibusque depulsis, ad unigenam Ecclesiæ fidem veritate curramus, plane illam tutam ac efficacem; credentes in eum qui venturus est, nempe in Christum, qui est gratia & veritas: per quem cognovimus Patrem, & ad eum habuimus accessum, recepimusque Spiritum sanctum. Sic enim animo illuminati, nostrum

a Psalm. xxxiv. 16. b Joan. xii. 19.

θον ἀεὶ τὸν πρὸς αὐτὸν ἐπιτείνοντες, δυνησόμεθα A πανταχοῦ καὶ ἀεὶ συνεῖναι αὐτῷ καὶ συνέπεσθαι. καὶ ὅποι χωρεῖν ὁ ἀχώρητος βούλοιτο, τὸ πρὸς αὐτὸν ἀδιάστατον ἔχειν, πείσεσθαί τι σὺν αὐτῷ προθύμως, καὶ δι' αὐτὸν, ὅσα καὶ δέοι παθεῖν. κἂν ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, συναναστῆναι καὶ συνδοξασθῆναι καὶ συμβασιλεῦσαι βασιλείαν τὴν ἀσάλευτον καὶ ἀτελεύτητον. οὗτος ὁ μισθός· οὗτος ὁ πλοῦτος, ὃν μετὰ Χριστοῦ συναυλία χαρίζεται. αὕτη παρὰ Χριστοῦ τοῖς αὐτῷ κολλωμένοις ἡ ἀμοιβή. τοιαῦτα τοῖς αὐτῷ μαθητευομένοις ὁ Χριστὸς φιλοτιμεῖσθαι βούλεται. οὐδὲν δὲ οἷον καὶ ἡμᾶς ἥδυσμά τι προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, πρὸς τὴν τῶν ἁπλουστέρων ἀσφάλειαν; προσέσται γὰρ ἴσως αὐτοῖς ἀπώνασθαί τι τῶν καλῶν, καὶ πρὸς πόθον δριμύτερον ἐνάγειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγαπήσεως. B

Δεῦρο οὖν μοι τὴν ἀκοὴν ἐπιτείνας ἀγαπητὲ, τὴν ἠθικὴν τοῦ λόγου διδάχθητι δύναμιν. ἔξεστι γάρ σοι φιλοπόνως ἐπιθυμοῦντι, τὰ Χριστοῦ μιμητικῶς ἀναδέξασθαι πάθη, καὶ διὰ πασῶν ὁδεῦσαι τῶν Χριστοῦ μνήσεων τι καὶ πράξεων, αἷς δηλαδὴ τὰ ἐν ἡμῖν ἐνεκάθηρεν αἴσχη, καὶ τοὺς προσγινομένους σπίλους ἡμῖν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ κατηνάλωσε πάθεσι. βούλει τοίνυν, ἀγαπητὲ, φαιδρῶς ἑορτάσαι, καὶ λαμπροῖς τοῖς ἤθεσι συναντῆσαι καὶ συναφθῆναι Χριστῷ, πρὸς τὸ πάθος ἐπειγομένῳ; λαβὲ σεαυτῷ νοητὴν εἰκόνα, τὴν ἐν καρδίᾳ τυπουμένην μυστικῶς θεωρίαν, καὶ ἀναζωγράφει μοι τῶν τότε πραγμάτων ἀνατύπωσιν. ἡγοῦ συμπαρεῖναι Χριστῷ, τὴν ἐπὶ Βηθανίαν τρίβον ὁ- C δεύοντι. συνάφθητι τῷ δήμῳ τῶν μαθητῶν. ἐννόησον ὅπως ἐπέστη τοῦ οἰχουμένου τῷ μνήματι. δόξον καὶ τὸν Λάζαρον ὁρᾷν, καὶ τὰς Λαζάρου ποτνιωμένας ἀδελφάς· κἀκεῖνα πάντα συλλήβδην ὁρᾷν, ἃ καὶ πέπρακται, εἶτα ἐντεῦθεν, ἕπου Χριστῷ, καὶ παρομάρτει τῷ νικητῇ, τὰ τῆς νίκης ἐπισείων αὐτῷ μετὰ τοῦ πλήθους σύμβολα. γενοῦ τῶν ἀγόντων εἷς, καὶ τῶν ἀκολουθούντων σύνδρομος. ἀντὶ βαΐων τὸν κατ' ἀρετὴν ἐπιδείκνυσο βίον· κλάδους ἐλαιῶν τὰς σὰς ἀπέργασαι χεῖρας ἐκτεινομένας πρὸς ἔλεον. ἱμάτια, μὴ τὰ τῆς σαρκὸς ὑποστρώσῃς, ὡσανεὶ περιβόλαια, τῷ τὸν οὐρανὸν τοῖς νέφεσι συγκαλύπτοντι· ἀλλ' ὅλον σεαυτὸν ὅλῳ διὰ σὲ σαρκωθέντι κατὰ πίστιν ἐνείρας, ὅλον σαυτὸν χιτῶνος ἔν- D δυσαι τρόπον, καὶ ὅλον ὑποδέχου πρὸς σὲ διὰ σὲ ἥκοντα, καὶ παθεῖν ἐπειγόμενον. γενοῦ πῶλος εἰ βούλει, τὸ πωλικὸν ἐν γηραιῷ τῷ φρονήματι ἐνδεικνύμενος πρόθυμον. βάστασον Χριστὸν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀφικόμενον.

Ἀλλ' ἐρεῖς τάχα· πῶς γένωμαι πῶλος, λογικὸς γεγονώς; ναί· γενήσῃ βουλόμενος. οὐκ ἤκουσας τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντος· κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί; μίμησαι τὸν πῶλον· μᾶλλον δὲ, πῶλος γενοῦ τῇ κατὰ γνώμην ἁπλότητι. καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐκεῖνος τοῖς ἀπεσταλμένοις εἰς Βεθφαγὴ λῦσαί τε καὶ ἀγαγεῖν αὐτὸν εἵπετο, μηδὲν μηδαμῶς ἀντειπὼν, πλὴν τοῦ κλιθῆναι τοῖς ἄγουσιν, οὕτω καὶ αὐτὸς. τῷ παιδοτριβοῦντί σε τὴν κατὰ Χριστὸν ἑλέσθαι ταπείνωσιν ὑποτάγηθι, E πρὸς μηδὲν ἀνθιστάμενος, καὶ πῶλος ὄντως ἔσῃ Χριστοῦ, πάσης κτηνώδους ἀλογίας ἀπηλλαγμένος. οὐκ ἐπὶ γῆς βαδίζων τοῦ γηΐνου φρονήματος. οὐ φόρτῳ καμπτόμενος, τῷ ἄχθει τῶν παραλόγων παθῶν ὡσανεὶ βαρυνόμενος· ἀλλ' ἐπὶ χιτώνων τῶν πρακτικῶν ἔργων ἐπιπορευόμενος, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν ἐπάνω φερόμενος· πρὸς δὲ, καὶ τῆς κενῆς ἁπάσης δόξης συμπατῶν τὸ διάκενον φύσημα. οὕτω τις πῶλος γίνεται Χριστοῦ. οὕτως ὄχημα τοῦ θρόνου ἔχοντος τὰ Χερουβὶμ πληρωθήσεται. ὁμοιώθητι τοῖς παισὶ τῶν Ἑβραίων. νηπίασον τῇ κακίᾳ. μετάθες τῆς τριχὸς τὴν λευκότητα εἰς νηπίου πρᾳότητα. οὐδὲν ὄφελος

A ſemper ad eum deſiderium intendentes, poterimus ubique ac ſemper cum eo eſſe & aſſectari, eique quem nullus capiat locus, quocumque locorum velit concedere, indiviſe adhærere, alacrique conſtantia cum ipſo pati & propter ipſum, ſi qua ſit patiendum. Ac vel ſi a mortuis reſurrexerit, una reſurgere, & conglorificari, & conregnare, immobili illo regno & immortali. Eſt ea merces, hæ divitiæ, quas Chriſti conſuetudo præbet. Ita Chriſtus retribuit ſibi adhærentibus. Tali in diſcipulos magnificentia utitur. Nihilne vero & ipſi, condimenti inſtar adjicere poterimus dictis ad ſimpliciorum cautelam? Forte enim licuerit aliquam a bonis utilitatem conſequi, animoque acriori caritatis B in Chriſtum deſiderio ſubvehi.

Ades igitur mihi, dilecte, intenta commodata aure, vimque moralem ſermonis edocere. Quippe licet ſtudio cupienti, ut Chriſti paſſiones imitatus ſuſcipias, omneſque Chriſti ſacras inſtitutiones & actiones, quibus nimirum noſtras deformitates mundavit, atque a peccato nobis adnatas maculas ſuis ipſe pro nobis paſſionibus abſumſit, percurras. Vis itaque, dilecte, diem feſtum lætus celebrare, ſplendideque ſplendidis moribus Chriſto ad paſſionem contendenti obviam procedere, eique adhærere? Tibi in teipſo intelligibilem imaginem aſſume, nempe deformatam myſtica ratione in corde contemplationem, mihique rerum tunc geſtarum C ſpeciem depinge. Tibi finge animo una adeſſe Chriſtum qui Bethaniam verſus iter agat. Adjungere diſcipulorum populo. Cogita ut ad defuncti monumentum advenerit. Exiſtima oculis ipſis videre Lazarum, flenteſque ſorores Lazari, ac demum geſta illic omnia coram adſpicere. Tum inde Chriſtum ſequere, eſtoque victori comes, una cum turba prætendens victoriæ ſymbola. Eſto unus eorum qui honore ducunt, parique curſu cum iis contende qui comites ſequuntur. Palmarum ſpatulas, vitam e ratione virtutis inſtitutam oſtendas. Ramos tibi olivarum, extentas manus ad miſerendum efficias. Ne ei carnalia veſtimenta, ceu operimenta ſubſtraveris, *qui cælum nubibus operit*: ſed totum teipſum D toti propter te incarnato fide aptans, totum ipſum veſtis inſtar indue, totumque ad te propter te venientem, atque ad paſſionem feſtinantem ſuſcipe. Si vis, efficere pullus, juvenilem pulli alacritatem in ſenili ſenſu exhibens. Porta Chriſtum euntem in Jeruſalem.

Fortaſſe vero quæſieris: Quei fiam pullus, qui ſim rationalis? Plane efficieris, modo volueris. Non audiſti canentem Davidem: a *Ut jumentum factus ſum apud te?* Imitare pullum; quin efficere pullus mentis ſimplicitate. Ac quemadmodum ille miſſos in Bethphage qui ſe ſolverent & adducerent, ſecutus eſt, nec contradixit omnino, ſed tantum ductoribus inclinavit: ita & tu. Erudienti E ut Chriſti humilitatem amplectaris, teipſum ſubjice, in nullo reſiſtens, eriſque revera pullus Chriſti, ab omni bruta jumenti affectione liber. Non ſuper terram ſenſus terreni gradiens: non incurvus onere, velut irrationalium affectionum gravante onere; ſed qui ſuper veſtes moralium operum inambules, ac ſupra carnis voluptates feraris, ad hæcque, inanis gloriæ inanem faſtum conculces. Sic quis Chriſti pullus evadit. Sic quis illius vehiculum eſt efficiendus, cui ſedes ſunt Cherubim. Similis eſto pueris Hebræorum. Parvulus eſto malitia. Muta canitiem in infantis manſuetudinem. Nihil juvat canities, ſi deſit ſimplicitas. Simul ac-

a Pſalm. LXXII. 23.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

πολιᾶς, μὴ προσούσης ἁπλότητος, συνδράμε τῷ πλήθει· μετὰ τῶν ὄχλων πρὸ τῶν ὄχλων τῷ δεσπότῃ συνόδευσον, ἀνάλαβε στόμα προφητικόν. χόρευσον, ὕμνησον, δόξασον τὸν ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν ἀναγαγόντα σε. γενοῦ Σιὼν, τοῦ θεωρητικοῦ λέγω σκοπευτήριον βίου. γενοῦ Ἱεροσολυμαία ψυχὴ, πόλις ὄντως Θεοῦ, πόλις δεδοξασμένη, ἵνα ὑποδέξῃ Χριστὸν ἐνδημοῦντά σοι. ἰδοὺ γὰρ ἔρχεταί σοι πρᾳῢς καὶ σώσων, ἀλλ' οὐ κομπάζων τὴν εὐεργεσίαν. ἀναπέτασον τῶν χειλέων τὰς πύλας. μετὰ τῶν παίδων ὕμνησον, ὡσαννὰ λέγων· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ποίησον τὴν καρδίαν σου ἀνώγεων ἐστρωμένον, ἵνα ὑποδέξῃ Χριστὸν παρὰ σοὶ τὸ δεῖπνον ἐκεῖνον φαγεῖν· οὐ τὸ ἐπὶ Λαζάρου, ἀλλὰ τὸ μυστικὸν, καὶ τοῦ νοητοῦ θύματος ἐκτυποῦν τὴν εἰκόνα. τοῦτο μυστήριον, ἐκεῖνο δακρύων γέμει. ἐκεῖ γυνὴ μυρίζουσα, ὧδε Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἁγιάζων. ἐκεῖ γυνὴ μεγάλας ἁμαρτίας μικροῖς ἀποκαθαίρουσα δάκρυσιν, ἐνθάδε Χριστὸς τῶν μαθητῶν ἀπονίπτων τοὺς πόδας, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ὑψηλῆς ταπεινώσεως. ὧδε Χριστὸς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ καινοῦ ποτηρίου τὴν ἀκένωτον χαριζόμενος μέθεξιν, ἐκεῖ Ἰούδας ἀναπείθων τοῦ μύρου τὴν πρόχυσιν, καὶ τοῦ ἀμυνοῦ τὴν πρᾶσιν [1] ταμιουλκῶν.

Ἀλλ' ὅρα μὴ τῷ Χριστῷ συνδειπνῶν, τῷ Ἰούδᾳ συναπαχθῇς, ἐπὶ τὴν τοῦ μύρου σε τιμὴν ἐπισύροντι, μηδὲ τῶν πτωχῶν δῆθεν φροντίζειν πέως οὐ καλῶς συμβουλεύοντι συμπεισθῇς· οὐ γὰρ μέλει τούτων αὐτῷ. ψεύστης ἐστὶ καὶ φιλάργυρος, καὶ κλέπτειν οἰόμενος τὴν τῶν ὁρώντων ὑπόνοιαν, ὡς τὰ ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ βαλλόμενα. διὰ τοῦτο τὴν περὶ τοὺς πτωχοὺς προσποιεῖται συμπάθειαν, πλεονεξίας ἐν φιλοπτωχείας προσχήματι ὑποκρινόμενος πρόσωπον. ἂν εἴπῃ, τίς ἡ τοσαύτη τοῦ μύρου ἀπώλεια; ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. ἀποπήδησον, μᾶλλον δὲ καταγέλασον αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος ἐνταφιασμὸν ἀπαιωρήσας σου τὴν διάνοιαν. εἰ δὲ τὸ δεῖπνον τὸ μυστικὸν ἐσθίεις, μὴ σὺν Χριστῷ χαλάσῃς ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, μηδὲ προπετὴς γένῃ, τοῦ διδασκάλου καταφρονῶν. ἂν ἀκούσῃς· εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με· μὴ ἐπιπηδήσῃς, μὴ συνθρασυνθῇς. μετὰ τῶν ταπεινῶν ταπεινώθητι. μετὰ τῶν σιγώντων, σιωπὴν ἄσκει. ἂν δὲ ἐρωτηθῇς, πρᾴως ἀποκρίνου τῷ πάντα γινώσκοντι. καὶ μηδὲν πλέον ἢ καλῶς ἔχει τῶν ἄλλων ὑπερφρονήσῃς, μὴ καὶ αὐτὸς ἀκούσῃς, σὺ εἶπας· καὶ ὅ φησιν ἡ γραφή· ἔλεγξέ σε τὸ σὸν στόμα, καὶ μὴ ἐγώ· τὰ δὲ χείλη σου, κατεμαρτυρήσαισάν σου. πρὸς δὲ τὰ ἑξῆς ὁ λόγος ἴτω.

Δεῖπνον τοίνυν, τὸ μὲν ἐκεῖ Φαρισαϊκὸν, τὸ ἐνταῦθα δὲ μυστικόν. ὧδε νιπτὴρ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος ὑπογραφόμενος, ἐκεῖ δάκρυα κηλῖδας ψυχῆς ἀπονίπτοντα. ἐκεῖ τρίχες δεσποτικοὺς ἀπομάσσουσαι πόδας, οἷς ᾅδης συμπατηθεὶς τῷ πυλωροῦντι θανάτῳ συγκαταβέβληται, ὧδε λέντιον πόδας ἐκμάσσον, οὓς ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ἡ χάρις προσήκατο. ἐκεῖ Φαρισαῖος, ἐνταῦθα ὁ δεῖνα, ὁ τὸ κεράμιον βαστάζων τοῦ ὕδατος. τίς ἐστιν ὁ δεῖνα; ἡ ἑκάστου ψυχή. τί τὸ κεράμιον; τὸ σαθρὸν τῆς ἁμαρτίας σκεῦος, τὸ σῶμα λέγω. τί τὸ ὕδωρ; ἡ διὰ πίστεως κάθαρσις. τί τὸ ἀνώγεων; τὸ οὐράνιον φρόνημα. τί τὸ ἐστρωμένον; ἡ ἐκ τῶν ἔξωθεν θορύβων ἀνάπαυσις, ἡ τοῦ πρᾴου κατάπαυσις πνεύματος. τί τὸ πάσχα; ἡ ἐκ τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητὰ διάβασις. τίς ὁ ἀποστείλας; Χριστός. τίνες οἱ ἀποστειλάμενοι; δύο τῶν μαθητῶν. οὗτοι δὲ τίνες οἱ δύο; ἡ παλαιὰ καὶ καινὴ διαθήκη· οὐ χαλε-

curre cum multitudine. Cum turbis, turbis præiens Dominum comitare. Resume os propheticum, tripudia, decanta, glorifica eum qui te subvehit a gloria in gloriam. Efficere Sion; vitæ inquam contemplativæ specula. Efficere anima Hierosolymitana, vere Dei civitas, civitas glorificata, ut Deum tibi advenientem suscipias. *Ecce* enim *venit tibi mansuetus & salvans*, non beneficium traducens. Expande laborum tuorum portas. Decanta cum pueris, dicens: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*. Fac cor tuum cœnaculum stratum, ut Christum apud te cœnam manducantem suscipias: non illam Lazari, sed mysticam, quæque spiritalis victimæ exprimat imaginem. Cœna hæc sacramentum est; illa lacrymis plena. Illic mulier unguento perungit; heic Christus seipsum pro nobis sanctificat. Illic mulier paucis lacrymis magna peccata eluit; heic Christus discipulorum pedes abluit, ad exemplum celsæ humilitatis. Heic Christus panis novique poculi inexaustam tribuit participationem; illic Judas dissuadens unguenti effusionem, agnique venditionem exulcerato animo condens.

At vide ne cœnans cum Christo, trahente Juda abducaris ut unguenti pretium æstimes. Ac neque acquiescas non bene hactenus suadenti pauperum curam. Non enim pauperes sunt ei curæ. Mendax est & avarus: putatque forte ut ita videntium se suspicionem furti lateat, quemadmodum furatur ea quæ mittuntur in loculos. Idcirco simulat affectionem in pauperes, ut specie amantis pauperum, raptoris ac injuste fraudantis mentiatur personam. Si dixerit: [a] *Ut quid perditio hæc tanta unguenti? potuit enim venumdari multo, & dari pauperibus*: resili, seu potius risu excipe, mentem erigens ad ejus sepulturam, qui pauper pro nobis factus est. Quod si manducas mysticam cœnam, ne cum Christo manum extenderis in paropsidem, neque fueris præceps, velut præceptorem spernas. Si dixerit, *Unus vestrum est me traditurus*; ne insilieris, ne fueris audacior. Humiliare cum humilibus, cum silentibus silentium observa. Si denique fueris interrogatus, leniter responde scienti omnia, ac neque altum supra quam deceat præ aliis sapias, ut ne & ipse audieris: *Tu dixisti*: quodque item ait scriptura, *Arguit te os tuum & non ego: & labia tua adversum te testimonium dixerunt*. Verum oratio ad reliqua procedat.

Cœna itaque altera quidem ibi Pharisaica, altera mystica. Heic pelvis est humilitatis sublimitatem symbolo referens; illic lacrymæ abluentes maculas animæ. Illic crines Dominicos extergunt pedes, quibus proculcatus infernus una cum ostiaria morte vulneratus est: heic linteum pedes detergit, quos in præparationem Evangelii pacis gratia recepit. Illic Pharisæus; heic [b] *homo quidam amphoram aquæ portans*. Quis hic *homo quidam*? Uniuscujusque utique anima. Quid vero *amphora*? Putre peccati vasculum; nempe corpus. Quid *aqua*? Emundatio quæ est per fidem. Quid *cœnaculum*? Sensus cælestis. Quid *stratum* illud? Externarum perturbationum sedatio: mansueti spiritus requies. Quid *Pascha*? Transitus a rebus sensui subjectis ad spiritalia. Quisnam misit? Christus. Quinam sunt missi? Duo ex discipulis. Quinam vero illi? Vetus & novum testamentum: ac nec gravate dixerim;

a Marc. XIV. 4. *b* Luc. XXII. 10.

1. Lege τιμιουλκῶν, affectans ad acquirendum pretium.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

A τὸν δὲ εἰπεῖν, ἡ γνωστικὴ καὶ πρακτικὴ τελειότης, ἐν αἷς καὶ δι' ὧν τελεῖ τὸ πάσχα Χριστός. ποῦ καὶ παρὰ τίνι; ἐν τῇ οὕτως ἑτοιμασθείσῃ ψυχῇ. ποῖον πάσχα; τὸ νομικὸν, καὶ τὸ μυστικὸν εἰ βούλει· τὸ μὲν, τῇ γνώσει, τὸ δὲ τῇ πράξει. τὸ μὲν ὡς πρόβατον ἐσθίομεν, τὸ δὲ ὡς ἄρτον, καὶ θῦμα, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον μεταλαμβάνομεν.

Καὶ τίς οὕτω μακάριος, ὡς γενέσθαι τοιοῦτος οἷον ὁ λόγος ὑπέγραψε; τίς ἀνώγεων τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἡτοίμασεν, ἵνα Χριστὸν ἀναπίπτοντα δέξηται, καὶ τελοῦντα τοῖς μαθηταῖς τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον; τίς δεῖπνον εὑρέθη Χριστοῦ, τὸν ἑαυτοῦ βίον προσθεὶς εἰς ἑστίασιν τῷ εἰπόντι· ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; ὁ τοιοῦτος μιμεῖται τὸν δεῖνα, καὶ τὸν Χριστὸν ὑποδέχεται, καὶ τῶν ὑψηλοτέρων αἰσθήσεται μυστηρίων τοὺς λόγους. B τίς οὕτω περὶ τὴν πίστιν διάπυρος, ὡς προθυμηθῆναι παθεῖν σὺν Χριστῷ τὸ ἐπιθυμητὸν ἐκεῖνο καὶ μακάριον πάθος, ἵνα ὅταν ἀκούσῃ τοῖς μαθηταῖς προαναφωνοῦντος αὐτοῦ· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται· ῥίψῃ μὲν αὐτίκα πᾶσαν ὀπίσω τὴν τοῦ κόσμου προσπάθειαν, ζηλώσῃ δὲ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, τῷ πάντα παθεῖν δι' αὐτὸν ἑλέσθαι, ὅσα αὐτὸς δι' ἡμᾶς προθυμούμενος; C ὅτι μὴ δι' ἑαυτὸν ἔπαθεν, ἀλλ' ὑπογραμμὸν καὶ ὅρους τιθεὶς ἀνδρείας καὶ ταπεινώσεως, ἵν' ἐν μηδενὶ τῶν ἀνιαρῶν καταπίπτωμεν.

Τίνα τρόπον; δότε μοι τὴν ἀκοὴν, ἵνα συνῆτε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. ἐλοιδορήθης πρός τινος; μὴ ἀγανάκτει· καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς δεσπότης ὢν καὶ Θεὸς, καὶ τοῦ παθεῖν ὑψηλότερος, οὐκ ἐλοιδορήθη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμαστίχθη. ὑβρίσθης ὑπὸ τοῦ πέλας; ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς ἐρραπίσθη. ὠνειδίσθης; ἀλλ' αὐτὸς καὶ ἐνεπτύσθη, καὶ χλαῖναν χλαίνων ἐφόρεσε· τῶν τριχῶν κατεσχέθης; ἀλλὰ Χριστὸς ἀκάνθαις ἐστεφανώθη. ἠτιμάσθης; ἀλλὰ καὶ Χριστὸς ἐνεπαίχθη· καὶ ὅ φησιν Ἡσαΐας, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. D ἐτυπτήθης ὑπὸ χειρός; ἀλλὰ καὶ Χριστὸς ἐρραπίσθη, καὶ καλάμῳ τὴν κεφαλὴν ἐτυπτήθη. ἐμαστιγώθης; ἀλλὰ καὶ Χριστὸς ἐφραγελλώθη. ἐκολαφίσθης; ὁ δὲ Χριστὸς καὶ ἐσταυρώθη, διορυγέντων αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τοῖς ἥλοις. καὶ οὐ τοῦτο μόνον· ἀλλὰ καὶ σταυρωθεὶς, ὑπὲρ τῶν σταυρούντων ηὔχετο. πόσον ἐκείνων ταῦτα βαρύτερα; πόσον τὰ τοῦ Χριστοῦ τῶν ἡμετέρων ἀφορητότερα καὶ δριμύτερα; οὐκ ἔστι τῶν γεγονότων οὐδὲν, οὐκ ἔστιν, ὃ τοῖς Χριστοῦ συγκρίνηται πάθεσι. τὰ μὲν γὰρ ἡμέτερα, ὡς λίαν εὐτελῆ, καὶ οὐδὲν, ὅτι μὴ τὴν ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν καὶ θνητῶν, καὶ ὑπὸ τροπὴν ὄντων, καὶ γένεσιν, καὶ [1] προαίρεσιν. E τὰ δὲ Χριστοῦ ἡλίκον ἀσυγκρίτως ὑπερέχει τῶν ἡμετέρων οὐδεὶς ἂν ἐφίκοιτο λόγος. δεσπότου γὰρ ἀβασιλεύτου, Θεοῦ ἀναμαρτήτου, Θεοῦ ἀτρέπτου, ἀθανάτου, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ οὐδὲ τροπῆς ἀποσκίασμα. καὶ μὴν, εἰ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· ἀλλ' ἁμαρτίαν μὲν αὐτὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. δικαιοσύνη γὰρ ὅλος ἐστὶ, καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις, καὶ πάσης ἐλατὴρ ἁμαρτίας.

A contemplationis perfectio & actionis, in quibus & quarum officio Christus pascha celebrat. Ubi, & apud quem? In anima eum in modum parata. Quod illud Pascha? Legale, ac si vis, mysticum. Alterum contemplatione, alterum actione. Illud manducamus ut ovem: istud ut panem, & victimam & mundi totius piacularem hostiam percipimus.

Quis porro ita beatus, ut talis efficiatur, qualem sermo descripsit? Quis cor suum cœnaculi instar paravit, ut Christum susceperit recumbentem, magnumque hoc sacramentum discipulis commendantem? Quis Christi cœna inveniatur, suam ipsius vitam ei in epulum proponens, qui dixit: [a] *Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris mei qui est* B *in cælis?* Qui ejusmodi est, illum quemdam imitatur, & suscipit Christum, sublimiorumque sacramentorum rationes veluti sensu ipso percepturus est. Quis ita fide accensus, ut alacri animo velit cum Christo pati, desiderabilem illam beatamque passionem, ut cum audierit prædicentem discipulis: [b] *Ecce ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte; & tradent eum gentibus, & illudent ei, & occident eum; & tertia die resurget:* mox quidem omnem retro mundi affectionem abjecerit, suumque ipsius Dominum fuerit æmulatus, omnia lubens ipsius gratia pati eligens, si qua ille hominum caussa cupienti animo C passus est? Non enim est passus propter seipsum, sed exemplum nobis formamque adhibens fortitudinis ac humilitatis, ut quidquid molestum acciderit, non animis concidamus.

Qua id ratione? Mihi aurem accomodate, ut eorum quæ dicuntur vim perspexeritis. Tibi aliquis est conviciatus? ne indigneris. Nam & Christus, qui Dominus & Deus esset, ac passione superior, non tantum convicia pertulit, sed & virgis cæsus est. Gravem injuriam a vicino accepisti? sed & Christus alapas tulit. Probro affectus es? ille vero etiam consputus est, chlamydemque illusorio habitu gestavit. Tentus es capillis? sed & Christus spinis est coronatus. Ignominiose habitus D es? sed & Christus illusus est: quodque ait Isaias: *Ignominiose habitus est & non reputatus.* Manu vapulasti? sed & Christus in faciem cæsus est, ejusque caput calamo fuit percussum. Flagellis cæsus es? sed & Christus fuit flagellatus. Colaphis exceptus es? Christus vero etiam crucifixus, clavis ejus manibus & pedibus fossis: nec id tantum; sed & affixus cruci, pro affigentibus oravit. Quam hæc illis graviora? Quam Christi cruciatus, nostris importabiliores acerbioresque? Nihil plane eorum quæ gravia umquam acciderunt, Christi passionibus comparari potest. Nostræ passiones ut quid valde exigui momenti, resque nihili habendæ sunt, quando tantummodo fint hominum peccatorum at- E que mortalium, eorumque qui mutationi subjaceant, generenturque & intereant; quam vero Christi passiones citra comparationem nostras superent, nulla possit oratio assequi. Quippe Domini sunt liberrimi, Dei in quem peccatum non cadit, Dei immutabilis, immortalis; [c] *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Sane vero quamquam [d] *tollit peccata nostra, & pro nobis dolet;* ipse nihilominus *peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus.* Totus siquidem, *justitia, & sanctificatio, & redemtio,* omnisque peccati depulsor est.

a Joan. iv. 34. b Matth. xx. 18. c Jac. i. 17. d Isa. liii. 4-9.

1. Lege ἐθέσιν.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

Ορα τοίνυν τὰ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἡμετέρων ὅσον ἔχει καθ' ὑπεροχὴν τὸ διάφορον. καὶ μὴ σκόπει τοῦ πάθους τὸ μέγεθος, ἀλλὰ φοβοῦ τὸ τοῦ παθόντος ἀξίωμα. ἐκεῖ σου παράπεμψον τὴν διάνοιαν. εὐνόησον ὅσον ἐστὶ ψιλὸν ἄνθρωπον ὁρᾷν ἰκρίῳ κρεμάμενον, καὶ Θεὸν σταυρούμενον βλέπειν, καὶ τοῦτο μετὰ λῃστῶν. ἐννόησον τίς ἀνθρώπων εἵλετό ποτ' ἂν ὑποστῆναι, οἷα τότε Χριστὸς ἐθελοντὶ ἧκε δεῦρο παθεῖν. καὶ ταῦτα, πότε; μετὰ τὰς θεοσημείας, μετὰ τὰς ἰάσεις, μετὰ τὰς ἀῤῥήτους ἐκείνας τῶν νόσων ἀποπομπὰς, μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων παράδοσιν, μετὰ τὰς εὐεργεσίας, αἷς τοὺς προσιόντας ἀμείνους ποιῶν οὐκ ἐνέλειπε. τὰς ἀφεσίμους τῶν ἁμαρτιῶν συγγραφὰς σχεδιάζων τοῖς χρήζουσι, τοῖς μὲν νομοθετῶν τὴν ἄφεσιν, τῶν δὲ ὑπεξαίρων τὴν κατάκρισιν. τί ἂν μὴ ἄγοιμι τὰ ἑξῆς ὧν ἐπειράσθη κακῶν; τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ φημι πειρατήρια, τὴν πρᾶσιν, τὴν προδοσίαν, τὸ μετὰ δόλου φίλημα μαθητοῦ μὲν, ἀλλ' ἀθετητοῦ, προβάτου μὲν, ἀλλὰ λύκου· τὴν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἐπίβασιν, τὴν ἐπὶ Καϊάφαν ἄφιξιν, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὸν ἐπὶ βήματος ἐτασμὸν, τὴν κραυγὴν ἣν ἀνασείοντες ἔκραζον οἱ Ἰουδαῖοι, σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν· τὰς φραγελλώσεις, τοὺς ἐμπαιγμοὺς, τὰ ἐκπτύσματα, τὰ ῥαπίσματα, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὴν ἐκ κοκκίνου χλαμύδα, τὴν ἐπὶ τὸν κρανίου τόπον ἀπαγωγήν. τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ οἷα; τοὺς ἥλους, τὰ δεσμὰ, τὴν ἐπὶ ξύλου σταύρωσιν, τὸ ὄξος, τὴν χολὴν, τὴν λόγχην, τὸν ἐπὶ τῶν χιτώνων κλῆρον, τὸν διαμερισμὸν, τὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὀνείδη, τῶν μὲν αὐτόθεν ἐμπαροινούντων καὶ τὰς κεφαλὰς κινούντων, καὶ τάδε λεγόντων· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι; τῶν δὲ, εἰ βασιλεὺς Ἰσραήλ ἐστι, σωσάτω ἑαυτόν. ἄλλων· οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι; ἑτέρων· ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σῶσαι αὐτόν· ἄλλων· εἰ υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καταβάτω δὴ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν αὐτῷ.

Ἆρά σοι μικρὰ ταῦτα πρὸς ὑποτύπωσιν ταπεινώσεως; ἀφίκου δὲ πρὸς μέτρον ὅλως ἑνὸς μόνου τῶν ἐπὶ Χριστῷ γεγενημένων παθῶν, καὶ σεσίγηκας; οὐ μενοῦν εἴποιμι ἄν. ὁ δὲ Χριστὸς τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα πεπονθὼς, ἐσιώπα. τὰ δὲ μετὰ τὸν σταυρὸν, ὡς φοβερὰ καὶ παράδοξα; οἷον, οὐρανὸς ἄνωθεν ἐμαυρούμενος, ἀὴρ ἐπισυννάζων, ἥλιος σκοτιζόμενος, σελήνη μελαίνουσα, γῆ σειομένη, βυθὸς συστελλόμενος, ὄρη σχιζόμενα, τάφοι νεκροὺς ἀναπέμποντες, καὶ ὅσα τοῦ τότε καιροῦ τὰ ἐξαίσια. ὑφ' ὧν ἐλεγχόμενοι, καὶ Θεὸν εἶναι τὸν πάσχοντα διδασκόμενοι, δέον μεταπεισθῆναι, καὶ τοῖς πλημμελέσοις παραδόξοις ἐπιγνῶναι τὸ δέον· οὐ ῥᾷον ἐγίνοντο τῆς σφῶν κακίας, μὴ ὑπενδιδόντες οἱ τάλανες. ἀλλ' ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοπτον. ἐῶ λέγειν τὰς μετὰ τὴν ταφὴν κακουργίας, αἷς κατεχρήζοντο, τὴν ἐπὶ τοῦ μνήματος κουστωδίαν, τὴν τοῦ λίθου σφραγίδα, τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν σκαιωρίαν, τὴν διαφημισθεῖσαν πλάνην· ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν ἔτι ζῶν, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι· κέλευσον οὖν σφραγισθῆναι τὸν λίθον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας. καὶ αὖθις· εἴπατε ὅτι ἡμῶν κοιμωμένων, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἔκλεψαν αὐτόν.

Ἐννόησον, ἄνθρωπε, ὅσα τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ τὰ πάθη, οἷς τὰ ἐμὰ κατηνάλωσε πάθη. ὅσαι μοι τῶν ἐντεῦθεν εὐεργεσιῶν λιμνάζουσιν αἱ πηγαί· ὅσα τὰ σωτήρια φάρμακα· ὅσα ὑπὸ δυσὶν ἡμέραις παρὰ Ἰουδαίων ὑπέστη ὁ ποιμὴν καλὸς, ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεὶς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν προβάτων· πρὸ τοῦ πάθους, μετὰ τὸ πάθος, ἀφ' ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ; τῇ μὲν, δαιμόνιον ἔχεις λεγόντων, τῇ δὲ φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν φίλος· ὅτι δὲ, παραλύων τὸν νόμον, καὶ τὰ σάββατα βεβηλῶν· ἄλλοτε, Σαμαρείτης καὶ τοῦ τέκτονος υἱὸς, καὶ

A Vide itaque quam mala Christi nostra exsuperent: ac ne passionis magnitudinem specta, sed patientis time dignitatem. Transfer illo animum. Cogita quantum referat videre hominem purum pendentem e patibulo, & Deum aspicere cruci affixum, idque medium latronum. Cogita quis umquam talia sustinere voluerit, qualia Christus sponte passurus in mundum venit. Quando autem passurus? Post divina signa, post sanitates, post inauditas illas morborum depulsiones, post sacramenta tradita, post beneficia quibus numquam eos qui adirent meliores facere desineret, dimissorias peccatorum literas debitoribus actutum scribens, aliis præscribens remissionem, alios damnatione eximens. B Quidni vero etiam mala, quorum deinceps periculum fecit, adducam? Nempe quas ante crucem sustinuit tentationes, venditionem, proditionem, dolosum osculum, discipuli quidem sed contemtoris, ovis quidem sed lupi: invasionem cum gladiis & armis, adventum ad Caipham, falsa testimonia, examen pro tribunali, clamorem quem Judæi turbas excitantes altum emittebant, *Crucifige, crucifige eum*; flagella, illusiones, sputa, alapas, coronam spineam, chlamydem coccineam, abductionem ad Calvariæ locum. In cruce autem qualia facta dicam? clavos, vincula, cruci affictionem, acetum, fel, lanceam, missam sortem super vestes, earum divisionem, exprobrationes in cruce C, aliis illic irridentibus ac moventibus capita, verbaque ejusmodi dicentibus, *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere?* aliis autem: *Si Rex Israel est, salvum faciat seipsum*: aliis, *Vah, qui destruit templum [Dei,] & in triduo ædificat illud, seipsum non potest salvum facere?* aliis, *Sinite, videamus an veniat Elias salvare eum*: aliis, *Si Filius Dei est, descendat de cruce, & credemus ei.*

Tibine hæc videntur parva ad specimen humilitatis? Num vel unius omnino tantum Christi passionum modum assecutus siluisti? Haudquaquam, inquam. At Christus tot tantaque passus, siluit. Quam porro terribilia ac mirabilia, quæ crucem D secuta sunt? Puta cælum superius obscuratum, tristis facies aeris, sol obtenebratus, luna in pullum colorem versa, terra concussa, imus gurges infernusque compressus, scissi montes, monumenta submittentia mortuos, ac quotquot sub id tempus grandia acciderunt. Quibus convicti, doctique esse Deum qui pateretur, cum mutata sententia ex rebus ita insolitis, quod e re esset debuissent agnoscere; nihil melius a malitia habentes, haudquaquam miserabiles cesserunt; immo in pejus promoverunt. Mitto dicere malos eorum conatus a sepulto Christo, custodiam in monumento, lapidis obsignationem, fraudulentam machinationem a resurrectione, divulgatam seductionem: *Recordati sumus*, E *quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo obsignari sepulcrum usque in diem tertium.* Et iterum: *Dicite quia discipuli ejus nobis dormientibus nocte furati sunt eum.*

Cogita homo quam multæ sint Christi mei & Dei passiones, quibus meas passiones & vitia absumsit. Quot mihi inde stagnent beneficiorum fontes, quot salutaria remedia. Quanta biduo a Judæis sustinuit *Pastor* ille *bonus, qui animam suam pro nobis ovibus posuit*, ante passionem, post passionem, a die ostensionis suæ in Israel? Modo quidem dicentibus: *Dæmonium habes*: modo autem, *Vorax est, & vini potator, publicanorum & peccatorum amicus*: quandoque vero, *Solvit legem, & sabbata violat*: interdum, *Samaritanus est, &*

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ὅσαι ταῖς εὐαγγελικαῖς περιέχεται βίβλοις. πῶ θήσωμεν τὴν ἐπ' ὀφρύος τοῦ ὄρους ἔνεδραν, τὰς εἰρωνείας, τὰ πειρατήρια, τὰς μετ' ἐπικρύψεως ἐρωτήσεις; ἔνθεν τό, εἰ ἔξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦναι; ἐκεῖθεν τὸ τῆς μιᾶς γυναικὸς ἐπὶ ἑπτὰ ἀνδράσιν ἀλύτης ἐρώτημα, ἵνα Χριστὸν παγιδεύσωσιν· ἐκεῖ τό, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ὧδε, τί σημεῖον δεικνύεις ὑμῖν ἵνα πιστεύσωμέν σοι; ἑτέρωθεν, ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἡμῖν παῤῥησίᾳ. πόσα κατὰ τοῦ πρᾴου, καὶ ταπεινοῦ, καὶ νομοθετοῦντος τὴν ἐπιείκειαν, οἱ θρασεῖς καὶ χριστομάχοι σοβαρῶς συνεσκεύασαν, τὸ ὕδωρ αὐτοῖς εἰς οἶνον μεταποιοῦντος, συναυλιζομένου, συνεσθίοντος, παρακαλοῦντος, Σαμαρείτας μετακαλοῦντος, τελώνας δικαιοῦντος, πόρνας εἰς παρθενίαν μετάγοντος, ῥύσεις αἱμάτων ξηραίνοντος, δαίμονας ἀπελαύνοντος, λεπροὺς καθαρίζοντος, χωλοὺς ἐκεῖθεν, κυρτοὺς αὐτόθεν, καὶ τὴν χαμαὶ συγκύπτουσαν ἀνορθοῦντος, παραλύτους σφίγγοντος, χεῖρα ξηρὰν ὑγιάζοντος, κωφοῖς ἀκούειν, τυφλοῖς τὸ βλέπειν, ἀλάλοις λαλεῖν παρεχομένου, τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν· κατὰ πελάγους πεζεύοντος, ἄρτοις ὀλίγοις τρέφοντος μυριάδας, νεκροὺς ἐγείροντος ῥήματι. ὡς ὤφελον καὶ ἡμᾶς νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀπάτης συζωοποιήσει ἐν ἑαυτῷ· χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀπλετήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A *fabri filius*, ac si qua continentur in Evangeliis. Quo loco ponemus insidias in montis supercilio, irrisiones, tentationes, interrogationes captiosas? Hinc illa quæstio: *Si licet dare censum Cæsari?* Inde & ea, de una muliere quæ habuisset septem viros, ut eum caperent. Illic, *In qua potestate hæc facis?* heic: *Quod signum ostendis nobis, ut credamus tibi?* Alio loco: *Quousque animam nostram tollis? Si es filius Dei, dic nobis palam.* Quam multa superbe petulantes & Christi hostes moliti sunt adversus mansuetum & humilem, ac eum qui modestiam sanciret? Adversus inquam eum, qui eis aquam in vinum mutaret, qui simul con-B versaretur, qui convesceretur, qui consolaretur, qui Samaritas revocaret, publicanos justificaret, meretrices ad virginitatem transferret, fluxus sanguinum siccaret, dæmones expelleret, leprosos mundaret, heic claudos illic curvos, mulieremque toto corpore humi depressam erigeret, paralyticis membra adstringeret, manum aridam sanaret, surdis auditum, cæcis visum, mutis loquelam qua ipse per se qua per discipulos præstaret: per mare ambularet, multa hominum millia paucis panibus aleret, mortuos sermone suscitaret. Atque utinam etiam nos peccatis, errorisque cupiditatibus mortuos, in se ipse convivificet, pro sua illius in genus humanum propensioris amoris C gratia, & miserationibus: per quem, & cum quo, gloria & honor & adoratio Patri, sanctissimoque, & bono, & vivifico ejus Spiritui, nunc & semper, & per omnia ac infinita sæcula sæculorum. Amen.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ

τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

ΟΣοι τὸ σεπτὸν τοῦτο τῆς Θεοτόκου κατειλήφατε τέμενος, δεῦρό μοι, λιπαρῶ, συνεπαμύνασθαι σήμερον περὶ τὸν λόγον κάμνοντι, καὶ πρὸς τὸ ὕψος καὶ βάθος ἀμηχανοῦντι τοῦ θαύματος. εἶθ' οὕτως συναναβάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς κεφαλίδος, τὸ δὴ λεγόμενον, εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύψωμεν, καὶ λόγων ἐπιταφίων ἀκούσωμεν.

Ὁ τοίνυν σωτήριος καὶ ὑπεράγαθος λόγος, ὁ ἐνυπόστατός τε καὶ ὑπερούσιος, πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς μετὰ σαρκὸς ἐμπολιτευσάμενος, καὶ τὰ πάλαι περὶ αὐτοῦ κεχρησμῳδημένα πληρώσας, δείξας τε ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, καὶ ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν, πεπλήρωκε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δόξης, καὶ τῆς ἁγιστείας αὐτοῦ τὴν σύμπασαν κατεπλούτισε κτίσιν. νενίκηκε δὲ, διὰ σταυροῦ συμπλακεὶς τὸν ἀρχέκακον, καὶ τῷ θανάτῳ προσπαλαίσας, τὴν καθ' ἡμῶν ἔλυσε τυραννίδα· ᾅδου τε τὸν ἀφεγγῆ χῶρον, καὶ τὰ ἐκεῖ καθεῖλε βασίλεια, τὴν παμφάγον αὐτοῦ συγκλείσας γαστέρα, πρὸς τὸ μὴ τὰς θεοειδεῖς τῶν ἁγίων ψυχὰς ἔτι κατ' ἐπικράτειαν δέχεσθαι. ἐχρῆν δὲ, οἶμαι, μὴ πάντῃ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἀποπαυθῆναι τὰ ὁροθέσια. Θεοῦ γὰρ ἦν φωνὴ, τοὺς ἅπαξ ἀπὸ γῆς παραχθέντας, εἰς γῆν ἐπανάγεσθαι· ὅτι μὴ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ δουλείας ἡ πρὶν ἀπογαιωθεῖσα φύσις πῶς ἀπηλευθέρωτο. ἔδει δὲ τὸν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθέντα χωρὶς ἁμαρτίας, πάντα ἐν αὐτῷ τὰ τῆς φύσεως παραδεῖξαι γνωρίσματα· ὃς διὰ τοῦτο, Θεὸς ὢν, ὑπὲρ φιλανθρωπίας ἐγένετο ἄνθρωπος· καὶ παθῶν ἀπεγεύσατο πρὸς ἔνδειξιν τῆς πρὸς ἡμᾶς

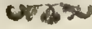
IN DORMITIONEM

sanctissimæ Deiparæ dominæ nostræ.

QUotquot in venerabile hoc Dei genitricis templum concessistis, adeste rogo hodie auxilio, laboranti in sermonis agone, nec miraculi D altitudinem profunditatemque valenti satis assequi. Tum vero pariter ad summum rei caput, quod dicitur, ascendentes, in Dei sacramenta velut incumbendo oculos inferamus, ac sermones funebres audiamus.

Salutaris ergo Sermo ille ac optimus; Sermo inquam subsistens, ac major substantia; ubi totam pro nobis in terra carnis dispensationem gessisset, ac olim de ipso prædicta implesset, nosque in seipso ac se in nobis totum ipse exhibuisset; cælum deinceps ac terram gloria implevit, suaque sanctimonia creata universa ditavit. At vero per crucem congressus, mali superavit authorem; luctatusque cum morte, quam ea in nos tyrannidem E exercebat labefactavit, atque inferni obscuram regionem infernalemque regiam, omnium voraci ejus ventre occluso, ut ne deinceps deiformes sanctorum animas ceu potentia mancipantes susciperet, evertit. Par porro quod existimo erat, ut ne prorsus antiquæ maledictionis jura abolerentur. Quippe divina voce decretum manarat, ut qui semel e terra educti essent, in terram reverterentur; nondum natura quæ fuisset tracta e terra, libertatem a servitute in ortu interituque posita, consecuta. Plane autem par erat, ut *qui per omnia factus esset fratribus similis* absque peccato, omnia naturæ velut insignia in se ipse ostenderet: qui ea de re, Deus existens, impensiori in humanum genus studio factus esset homo, gustassetque affectiones humanas,

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

οἰκειώσεως, εἴ πω τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν ἔξω παθῶν καταστταίημεν. ταύτῃ τοι καὶ φθορᾶς πεῖραν λαβεῖν καταδέξατο, καὶ θανάτῳ προσομιλῆσαι, καὶ τὴν ἀμειδῆ τοῦ ᾅδου χώραν καταλαβεῖν, ἵν' ἡμεῖς τῶν ἐντεῦθεν ἀποδραμόντες δεσμῶν, εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρήσαιμεν. ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὸν φυσικὸν ἐκφευξόμεθα θάνατον· εἴγε κατὰ μόνην τὴν χάριν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν φύσιν τὸ εἶναι λαβόντες, ἀθάνατοι διεπλάσθημεν.

Πρὸς οὖν τί ταῦτά φημι, ἀδελφοί, καὶ ὅτου χάριν εἰς τούτους νῦν προήχθην τοὺς λόγους; ὅτι εἰ μέλλοιμεν τῶν κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ μετάστασιν μυστηρίων ἐφάπτεσθαι, ἀνάγκη μικρὸν αὐτοῦ που τὸν λόγον ἀναγαγεῖν, ἐπὶ τὸν πάντων ἡμῶν δεσπότην καὶ κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, εἶθ' οὕτως δι' ἀκολούθου τάξεως συναναζεῦξαι πρὸς τὸ προκείμενον. ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἀπέκειτο τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, καὶ ἦν τοῦτο πάντη τῇ καθ' ἡμᾶς ἀπαραίτητον φύσει, τῷ μάλιστα διὰ τῆς παρακοῆς ἄνωθεν τοῦτον δέξασθαι παρὰ τοῦ πλάστου τὸν ὅρον· διὰ τοῦτο δὴ, καὶ ὁ κύριος ἅπαξ ἀπέθανεν, ἑνὸς γενόμενος θανάτου ἀντίλυτρον, ἵνα πάντας ἁπλῶς ἀπαλλάξῃ τῆς πικρᾶς τοῦ θανάτου δουλείας. καὶ ἥ φησιν ὁ ἱεροφάντης, τοὺς ὅσοι φόβῳ θανάτου διαπαντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας; τί νῦν οὐ τεθνηξόμεθα τὸν ἐκεῖνον [1]; ἀντιφήσαιεν ἄν τινες ἴσως. ναὶ τεθνηξόμεθα· πλὴν οὐ μενοῦμεν ἐν αὐτῷ δεδουλωμένοι καθὰ καὶ πρότερον, ὅτε τῷ θανάτῳ κατειχόμεθα δέσμιοι τῷ τῆς ἁμαρτίας γραμματείῳ· καὶ εἰ οὕτως, οὐδ' ἀποθανεῖν εἰκότως τοῦτο λέγοιτ' ἄν. εἰσὶ γὰρ εἰσί τινες, οἳ καὶ τοῦτον διαφεύξονται μὲν, ἀλλαγήσονται δὲ, κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκφαντορίαν. θανάτου δὲ τυραννὶς καὶ θάνατος ἐκεῖνος ὄντως ἐστὶν, ὅτε μηκέτι συγχωρηθῶμεν ἀποθανόντες ἐπανελθεῖν εἰς ζωήν. ὁπόταν δὲ καὶ τεθναίημεν, καὶ μετὰ τὸ θανεῖν εἰσαῦθις ζήσωμεν, καὶ ζωὴν τὴν ἀμείνω· οὐ θάνατος προδήλως τοῦτο ἐστιν, ἀλλὰ κοίμησις, καὶ πρὸς τὴν δευτέραν ζωὴν ἐπάνοδος, διὰ τῆς τῶν γηΐνων παντελοῦς ἀποπαύσεως, τοὺς μετιόντας ἐντεῦθεν ἐκεῖ προάγουσα καὶ προπέμπουσα. ἣν δὴ σαφέστερον ὁ παροιμιαστὴς ἐνδεικνύμενος· θάνατος, φησιν, ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ, τοῦ μηκέτι τυχὸν ἐνεργεῖν ὅ, τι καὶ πέφυκε. θάνατος δὲ τί ποτ' ἂν ἄλλο νοοῖτο, ἢ ψυχῆς χωρισμὸς ἀπὸ σώματος, τὴν μὲν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως διὰ τῆς τοιᾶσδε τῶν μερῶν διαζεύξεως, εἶτα συμπήξεως προσκαλούμενος· τὴν δὲ εἰς ἀφθαρσίαν καὶ εἰς λῆξιν τὴν ἀμείνω μετάβασιν, διὰ τῆς ἐλπίδος πιστούμενος, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ, κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ πρὸς τὰ αἰσθητὰ δηλονότι ἐμπαθεστάτην ζωήν;

Εἰ οὖν αὐτὸς ὁ ζωῆς καὶ θανάτου κύριος, ἡ ζωὴ τῶν ἁπάντων, ἡ ἀνάστασις τῶν νενεκρωμένων, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ τῷ οἰκείῳ θανάτῳ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, οὐκ ᾤετο δεῖν ὑπὸ φιλανθρωπίας καμπτόμενος, οὐδὲ τόνδε τὸν νόμον παραδραμεῖν ἀλειτούργητον· ἀλλ' ὡς ἂν κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοιωθῇ, δείξῃ τε ταύτην ἀναγκαίως εἰς γῆν πεποιῆσθαι τὴν κάθοδον, καὶ αὐτὸς ἡμῖν τὸν ἴσον εἵλετο δεσμὸν, πορευθεὶς ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ τρισί τε ἡμέραις ἐνδιατρίψας εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἔνθα τῶν ἤδη θανόντων αἱ ψυχαὶ προκατείχοντο σειραῖς ἀφύκτοις σφιγγόμεναι, αἷς καὶ εὐηγγελίσθη κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον· καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ γὰρ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξε· πῶς

1. Deest θάνατον.

A ut suam in nos homines necessitudinem proderet, si quando ejus affectionibus, qui ab affectionibus esset immunis, immunes ipsi & liberi ab affectionibus redderemur. Propterea etiam interitionis periculum sustinuit facere, ac subire mortem, atque ad tristem inferni regionem venire, ut ipsi infernalibus exemti vinculis, in incorruptionem transferremur. Verum enimvero haudquaquam ideo sumus vitaturi mortem naturalem, siquidem gratia tantum, non autem per naturam suscepto esse, immortales sumus reconcinnati.

Quorsum vero hæc loquor, fratres, ac qua de caussa huc sermonis provectus sum? Quod nimirum; siquidem debeamus præclari illius transitus B sacramenta attingere; necesse sit, ut aliquantulum sermonem reducamus ad omnium nostrum Dominum, herumque ac Deum Jesum Christum, tumque ordine, subjecto argumento orationem aptemus ac conferamus. Quoniam ergo necessarium hominibus incumbebat ut semel morerentur, resque omnino humano generi indeprecabilis erat; quod maxime id a principio, ferente Fictore, inobedientiæ crimen & transgressio sententiæ accepisset; idcirco etiam Dominus semel mortuus est, unius illius communis mortis pretium factus, ut omnes plane ab amara mortis servitute eximeret. Quei vero divinus Interpres: [a] *Omnes*, ait, *qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti?* C Num enim, objecerint forte aliqui, non sumus mortem illam morituri? Sic plane sumus morituri. Haudquaquam tamen velut olim, in ea servituti addicti, cum peccati libello teneremur vincti: atque adeo sit qui nec morituros merito dixerit. Plane enim sunt, qui & hanc quidem temporalem mortem sint evasuri, quamquam & ii, juxta sacram Paulli doctrinam, sunt immutandi. Ea porro mortis tyrannis ac vera mors est, quando semel mortuis non sit concessa ad vitam regressio. Quando autem & moriamur, iterumque a morte vivamus, ac vitam meliorem; palam est non id mortem esse, sed dormitionem, atque ad vitam alteram reversionem, quæ omnimoda a terD renis quiete, hinc migrantes illo provehat atque præmittat. Quam sane requiem clarius significans Proverbiorum scriptor: [b] *Mors*, inquit, *viro requies est*. Eo enim adegit Deus, ut ne quid forte operetur eorum, quæ nata sit operari. Quid autem mors aliud habeat intelligi, quam separatio animæ ac corporis? Ut ea partium disjunctione, ac postmodum commissione, spem quidem resurrectionis provocet, speque transitum in incorruptionem ac meliorem sortem, ut ne amplius serviamus peccato, pro vitæ nimirum carnalis rebus sensui subjectis addictissimæ ratione, adstruat.

Cum igitur ipse vitæ mortisque Dominus, vita universorum, dormientium resurrectio, *Lumen* ilE lud *mundi*: is *qui morte sua, eum destruxisset, qui mortis imperium habebat*, inflectente sua illa clementia ac in hominum genus propensiori studio, nec sibi ipse committendum putaverit ut ne ea non defungeretur lege, sed ut nobis per omnia assimilatus hunce sibi in terram descensum, necessarium ostenderet, & eamdem sibi nobiscum salvam voluerit legis districtionem, *ambulans in medio umbræ mortis*, sicut scriptum est: dies tres moratus in infimis terræ partibus, quo loco prædefunctorum animæ inenodabilibus tenebantur constrictæ catenis, quibus etiam evangelizavit, juxta quod scribit beatus Petrus: [c] *Et his qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit*. Cum

a Heb. II. 15. b Eccl. XXXVIII. 24. c I. Pet. III. 19.

οὐκ ἂν εἴη τοῦτο σαφὲς καὶ παντελῶς ἀναντίῤῥητον, ὡς καὶ νῦν ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ μέντοι καὶ τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ τὸν ἀνειδῆ τόπον ἐκεῖνον διέρχονται μὲν, οὐ κατέχονται δὲ, πλὴν τῶν ὅσαι τῇ κατὰ τὸν βίον ῥαστώνῃ τὸν δι' ἁμαρτίας θάνατον ἑαυταῖς ἐπεσπάσαντο; ὅσαι γὰρ δήπου τυχὸν τοῖς θείοις νόμοις ἑαυτὰς ὑποζεύξασαι, τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτείαν ἐν πνεύματι διὰ σαρκὸς ἐπεδείξαντο, πρὸς τόπους δῆλον φωτοειδεῖς πρέποντας τῇ τοιᾷδε τῶν ἁγίων ἱερᾷ καταστάσει μετατιθέμεναι, παραπέμπονται, οὓς ἐπισκοπεῖ κύριος, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ καὶ τὸ λόγιον διαπαντὸς ἐπιβλέπουσιν. ὧν τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν εἰς ἄπειρον μακαριότητος θέσιν, προσθήσω δ' ὅτι καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν ὡραιότητος, εἰδεῖεν ἂν εἰκότως αὐτοὶ τρανώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, οἱ μᾶλλον ἡμῶν Θεῷ πλησιάζοντες, κἀνταῦθα τοῦ δρόμου λήξαντες τὴν ἐκεχειρίαν ἐδέξαντο, οἷς καὶ μᾶλλον ἡτοίμασται παρὰ τῆς πάντα σοφῶς διεξαγούσης προνοίας· ὥστε διελάσονται μὲν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ, καθὰ δέδεικται, διὰ τῶν τοῦ ᾅδου πυλῶν. οὐ γάρ ἐστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον. οὐ μὴν οἶμαι κατασχεθήσονται κατὰ καὶ πρώην, ὅτε κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐβασίλευσε σὺν τῷ θανάτῳ ἡ ἁμαρτία· διελάσονται δὲ [ἄκουε συνετῶς] οὐχ ὥστε διολεσθῆναι, ἀλλ' ὥστε διερευνῆσαι καὶ μυηθῆναι κἀκεῖ τὸ ξένον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον· λέγω δὲ τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἑκὼν ὁ ζωαρχικὸς Ἰησοῦς ἐποιήσατο, τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑπομείνας, ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀνώλεθρος. προσέτι καὶ τῶν ἐκεῖσε τελεσθέντων τὸν ὑπερφυᾶ λόγον ἐκδιδαχθῆναι, ὅση τε καὶ οἵα διὰ τῆς συμβολῆς ἡ νίκη γέγονε τῷ σωτῆρι, τοὺς αἰωνίους καθαιροῦντι μοχλούς: ταῦτα τοίνυν πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων μεμυήμεθα, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῶν ῥηθησομένων ἡμῖν προεξήτασται.

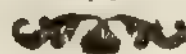
A inquam ita in Christo habeat, quei non perspicuum sit ac extra omnem plane controversiam, nec modo ullas esse hominum animas, tametsi justorum, quæ tristem illum locum non permeent, quamquam non detineantur, excepto si quæ vita molliori, mortem sibi quæ est ex peccato consciverint? Quæ enim divinis se legibus mancipantes, cælestem carne in spiritu exhibuerunt vitæ rationem, ad lucida plane loca sacro illi sanctorum statui congrua, transmittuntur. Ad loca inquam, quæ Dominus inspectat, ejusque oculi ac oraculum semper aspiciunt. Quorum pulcritudinem, fusaque spatia atque immensum beatam positionem; addiderim vero & speciem quam nec intellectus B satis assequatur; clarius merito ac sublimius viderint, qui nobis propinquiores Deo, præsentis vitæ exacto cursu, quietem acceperunt: atque adeo, quibus gubernante sapienter omnia providentia, fuit paratum. Quamobrem, sunt quidem animæ sanctorum transituræ inferni portas, sicut probatum est, *Non enim est discipulus supra Magistrum.* Haud tamen puto, velut olim detinendas fore, quum juxta quod scriptum est, [a] *peccatum regnabat cum morte.* Porro sunt pertransituræ (audi cordate & intelligenter) non ita ut interitioni tradantur, sed ut & illic novum scrutentur doceanturque sacramentum divinæ dispensationis; Christi inquam in infernum descensum, quem Jesus C vitæ author, sua ipse sponte, ubi a passione & interitu immunis crucis sustinuisset mortem, nostri caussa molitus est. Ad hæc vero ut eorum quæ illic fuere consummata mirabilem rationem acuratius didicerint, quanta nimirum & qualis parta sit Christo, confractis æternalibus vectibus, congressione victoria. Hæc igitur ex sacris docti sumus oraculis, nec aliena a dicendorum ratione examinata præmisimus.

Ὡς οἶμαι, λίαν ἀκόλουθόν τε καὶ πρόσφορον, καὶ τὰ ἐπὶ τῇ κρυφίᾳ καὶ περιδόξῳ τῆς ἱερογενοῦς ταύτης ἀειπαρθένου κοιμήσει διαψηλαφήσαντα, προσθεῖναι τοῖς ἐρασταῖς τῶν καλῶν καὶ φιλοθεάμοσι. καὶ γὰρ εἰ χρὴ λέγειν τἀληθῆ, καὶ μέχρις αὐτῆς ὁ φυσικὸς τῶν ἀνθρώπων ἐχώρησε θάνατος. οὐ μὴν καθείρξας, ὡς ἐν ἡμῖν, ἢ χειρωσάμενος. ἄπαγε· ἢ ὅσον αὐτοῦ ὕπνου πεῖραν λαβεῖν, ἐκείνου τοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα τῶν τῇδε ἡμᾶς, ὥσπερ τινὸς ἐκστατικῆς, ἵν' οὕτως εἴπω, φορᾶς, πρὸς θεοειδῆ μεταποιουμένους κατάστασιν παραπέμποντος. ὡς φέρε εἰπεῖν, τὰ κατὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἐκεῖνον, ὃν ὁ πρῶτος ὕπνωσεν ἄνθρωπος, καὶ τὴν πλευρὰν ἀφῃρέθη πρὸς τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς εἴδους συμπλήρωσιν, καὶ τοῦ ἀφαιρεθέντος μέρους τὸ λεῖπον ἀπείληφε. τούτῳ οἶμαι τῷ τρόπῳ καὶ αὕτη φυσικῶς ἀφυπνώσασα, θανάτου μὲν ἀπεγεύσατο, οὐ μὴν δὲ ἔμεινεν κάτοχος, ἢ ὅσον τοῖς φυσικοῖς εἶξαι θεσμοῖς, καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρῶσαι, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἡ πάντων διήκουσα περὶ ἡμᾶς ἐπήξατο πρόνοια· καὶ δὴ καὶ τὸν τρόπον δεῖξαι σαφῶς, ὅπως τὴν ἐκ τῶν φθαρτῶν πρὸς τὰ ἄφθαρτα μεταβατικὴν ὑπηλλάξατο κίνησιν· ἐπεὶ μηδὲ ἄλλως ἦν θεμιτὸν, ἢ τῆς τοιᾶσδε τῶν μερῶν διαζεύξεως προσφυῶς γενομένης, τὴν ῥέουσαν ζωὴν μετακρούσασθαι. εἰ γὰρ οὐκ ἔστι, κατὰ τὸ λόγιον, ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον· ἄνθρωπος δὲ καὶ ἀνθρώπων ἐπέκεινα καὶ ἡ νῦν ὑμνουμένη, δέδεικται δήπου τρανῶς, ὡς καὶ αὕτη τὸν ἴσον ἡμῖν ἐκπεπλήρωκε νόμον τῆς φύσεως, εἰ καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς ἴσως, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὴν αἰτίαν ὑπὲρ ἧς τοῦτο πάντως παθεῖν ἐπαγόμε-

Puto autem valde consequens ac commodum, ut & vestigando, quæ ad sacræ hujus semper Virginis occultam gloriosamque dormitionem spectant, bonorum ac contemplationis divinorum amantibus apponam. Quippe ut quod est vere fateri opor- D teat; & ad hanc usque progressa est mors naturalis, non tamquam velut carcere cohibuerit, quemadmodum accidit in nobis, autve sibi subjecerit: Apage; nisi quantum oportuit, ut somnum illum ceu extaticum quemdam, ut ita dicam, impetum experiretur, quo a terrenis ad bona illa in spe posita, in deiformem quemdam statum immutati transmittimur: ac qualis exempli caussa fuit primus ille somnus, quem primus dormivit homo, cum costa ad humanæ speciei completionem subtracta, quod deesset abstractæ partis recepit. In hunc arbitror modum soporata & ipsa equidem gustavit mortem, haud tamen detenta mansit, nisi tantum ut naturæ cederet legibus, ac dispensatio- E nem impleret, quam a principio in hominum genus, omnia pervadens providentia fixisset, ac voluisset immotam: atque adeo, ut & palam modum proderet, quo tendentem a rebus corruptioni obnoxiis ad res incorruptas motum identidem mutasset: quando nefas alioqui erat, ut nisi illa partium velut a natura disjunctione, fluxam vitam mutando depelleret. Cum enim, juxta divinum oraculum non sit homo qui vivat, & non sit visurus mortem: fuerit autem etiam homo quam celebramus, ac major homine; probatum utique perspicue manet, eamdem & ipsam nobiscum naturæ legem implesse; quamquam forte non ea qua ipsi, sed altiori & supra hominem ratione,

[a] Rom. V. 21.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

θα· οὕτω μοι νοήσεις αὐτῆς εἰς ᾅδου κατάβασιν· ἧς τοσαύτη γέγονεν ἐπ' αὐτῆς, κατά γε τὸν ἐμὸν ὅρον καὶ λόγον, τῇ διαστάσει τῶν μερῶν ἡ τοῦ καιροῦ ἐπικράτεια, ὅσης ἐδεῖτο τῆς φυσικῆς κινήσεως ἡ περίοδος, ἐν τοῖς ἀγνώστοις χωρίοις πεῖρα τὴν γνῶσιν λαβεῖν, πρώτως τούτοις ἐπιβατεύουσαν, καὶ οἷα δι' ἀλλοδαπῆς καὶ ἀτριβοῦς πορείας διήκουσαν. Ἵλεως δὲ εἴης ἡμῖν αὐτὴ Θεοδόχε καὶ ζωοτόκε παρθένε, τῶν ἀνεφίκτων κατατολμῶσι, καὶ τῶν περὶ σὲ κρυφίων διερευνωμένοις μυστηρίων τὸ βάθος, καὶ τὰς τῷ ἀκαταλήπτῳ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων βυθῷ περὶ σὲ πεπηγυίας ἐγχειροῦσι κατανοεῖν θεουργίας. αἷς καὶ τὸ μόνον προσατενίσαι τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ, δέος ἐμποιεῖ καὶ αὐτοῖς γε τοῖς ὑψηλοῖς τὴν διάνοιαν, μή τί γε τοῖς σαρκωδεστέροις ἡμῖν, καὶ τῷ κωδίῳ τὸν θῆρα περικαλύπτουσι.

Πλὴν ὅσον δεῖξαι κοινωνήσασαν ἡμῖν τῶν κατὰ φύσιν θεσμῶν, ταῦτα πρὸς ἡμῶν δέει πολλῷ προδιείληπται. τὰ δὲ ὑψηλότερα τῶν ἐπὶ σοὶ τελεσθέντων μεγαλουργημάτων, ἅτε τῇ πείρᾳ τὴν πρὸς αὐτὰ κοινωνίαν παθοῦσα, αὐτὴ ἂν εἰδείης μᾶλλον, ὦ πανολβία, θειότερόν τε καὶ καθαρώτερον, ἢ ὡς ὁ ἡμέτερος διεξέρχεται λόγος. καὶ πρό γε πάντων, αὐτὸς ὁ μονογενὴς σου υἱὸς, ὁ τοὺς αἰῶνας συστησάμενος, καὶ σοί γε δόξαν εὐπρεπῆ περιθεὶς καὶ λαμπρότητα, διὰ τὴν ἐκδανεισθεῖσαν αὐτῷ τῆς σαρκὸς πρόσληψιν καὶ οὐσίωσιν· καὶ τοσαύτην, ὅσην οὐκ ἄν τις τῶν καθ' ἡμᾶς, οὐδ' αὐτῶν τάχα τῶν ὑπερεχόντων ἀγγέλων, νῷ διαλαβεῖν ἐξισχύσειεν. ἀλλ' ἔστω ταῦτα διαπαντὸς τῇ θείᾳ μυστικῶς κρυφιότητι τιμώμενά τε καὶ συντηρούμενα, καὶ τὸν οἰκεῖον τῆς ἀληθείας λόγον ἀκράδαντον ἔχοντα, μέχρι τῆς τελευταίας τῶν ὄντων ἀποκαταστάσεως. ὡς ἂν δὲ ἡμᾶς τῶν σῶν ἐνθέων ἀμοίρους διηγημάτων μὴ ἀποπέμψειας, δίδου λόγον ἡμῖν, ὡς λόγου μήτηρ, καὶ τῆς ἐπὶ σοὶ τελεσθείσης ἀποικίας τὸν τρόπον γνώρισον ἡμῖν. ἕστηκε γὰρ εἰσέτι πᾶς ὁ τῶν θείων ἀκροατὴς, τὰ ὦτα προσκεκλικὼς σοι, φωνῆς τε τῆς σῆς ἐπαΐειν καθὰ καὶ πρότερον τῆς θείας ὁ Ἰσραὴλ ἐφιέμενος. Ἣν εἰς ὕψος διάρασα, καὶ πλέον ἢ σάλπιγγος γεγωνότερον· ἐγὼ, φησιν, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων παραμείψασα κατὰ φύσιν θεσμῶν, πάντα δὲ καινοπρεπῶς τε καὶ προσφυῶς διανύσασα, τῇ μὲν ψυχῇ μεγαλύνω τὸν κύριον, καὶ ἀγαλλιῶμαι τῷ πνεύματι, τῷ σώματι δὲ μεταλλάττομαι καὶ μορφοῦμαι τὴν ἐν χάριτι θέωσιν, ἀρχὴν ἐκείνην καὶ πέρας ποιουμένη τὴν θέωσιν, ἣν ἀπορρήτως τῇ μήτρᾳ τῇ ἐμοὶ σαρκωθεὶς ὁ ὑπέρθεος, ἐπεδείξατο, ἡνίκα δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον ἐν ἑαυτῷ θεούμενον ἀνέπλαττε, καὶ ἣν ἡμῖν κατὰ μέθεξιν πνεύματος ἐχαρίσατο, τῶν ἀπὸ γῆς χωρίων εἰς οὐρανοὺς ἀνιὼν μετὰ σώματος, οὓς οὔποτε καταλέλοιπεν. ὃς τῇ περὶ τὸν ἄνθρωπον κηδεμονίᾳ καμπτόμενος, ἐπέβλεψε μὲν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ, τὴν πρώτην εὐθὺς Εὔας ἀρὰν ἐξᾶραι προθέμενος, ἐπεσκέψατο δὲ τῇ διὰ σαρκὸς ἐπιφανείᾳ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, ἀνατολὴ ἀφ' ὕψους ἀνατολῶν, καὶ κατεύθυνε τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Θεὸς ὢν γὰρ ἀληθῶς, ἄνθρωπος ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ὑπερφυῶς ἐξ ἐμοῦ κεχρημάτικε, ξένην τῇ φύσει σύλληψιν καὶ γέννησιν εἰσαγαγών. ἵνα τῇ καινοτομίᾳ τῶν φύσεων, ἀρθῇ μὲν τὰ παλαιὰ, ἀντεισαχθῇ δὲ τὰ νέα, καὶ μὴ παλαιούμενα, καὶ γένηται πάντα καινὰ, καὶ καινὴ πρὸς ἀλήθειαν κτίσις, διὰ τῆς καινῆς ταύτης καὶ ἀξιεπαινετωτάτης τοῦ λόγου σαρκώσεως.

Ποῦ γὰρ ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἤκουσται γυνὴ Θεοῦ μήτηρ γενομένη ποτέ; ἢ Θεὸς γυναικὸς υἱὸς χρηματίσας; ἢ ἀνθρωπεία μορφὴ τῶν Χερουβὶμ ὑπεράνω, θεϊκοῖς ἐμφανίζουσα τόκοις, καὶ τὸ πᾶν διεξάγουσα; τίς τὸν πηλὸν θεωθέντα, καὶ τὸν χοῦν

ac præter eam qua id ipsi omnino cogimur sustinere. Sic tu mihi, ejus ad inferos descensum cogita, cujus in ea tanta, quod sentio & loquor, partium disjunctione temporis mora obtinuit, quantam motus naturalis ambitus exigebat, ut quæ primum ignota illa loca incederet, ac velut peregrinum inviumque iter conficeret, experimento in eis quid ea haberent cognosceret. Ignoscas vero, o Dei susceptrix Virgo & mater vitæ, qui inconcessa præsumamus, tuorumque sacramentorum arcanam scrutemur profunditatem, ac Dei judiciorum incomprehensa abysso, in te firmata dispicienda assumamus divina opera: quibus vel sola mentis contemplatione intentio etiam sublimiori intelligentia præditis, metum injicit, nedum nobis magis carnalibus, quique ovina pelle belluam contegamus.

Ceterum, ea hactenus, quo tantum easdem nobiscum subiisse naturæ leges conficeremus, nec nisi multo timore præeunte disputavimus. Sublimiora autem in te effecta magnalia, ut quorum ipsa communionem experimento senseris, tumet melius noveris, o beatissima, diviniusque ac purius quam nostra oratio enarrare possit; præque universis, ipse unigenitus Filius tuus. Ipse inquam, qui constituit sæcula, congruamque tibi gloriam & splendorem, pro commodata carnis assumtione substantia, adhibuit; idque ea excellentia, qua non tantum humanus animus, sed nec forte eminentium angelorum intellectus ullus complecti possit. Enimvero maneant hæc divina semper obscuritate mystice occultiusque honorata pariter & conservata, veramque propriam rationem inconcussam, ad usque supremam rerum in integrum restitutionem, retineant. Ut ne nos tamen divinarum tuarum rerum expertes dimiseris, verbum largire ceu Verbi mater, modumque edoceas, quo tua illa migratio habuit. Hactenus enim stat omnis divinorum auditor, auribus in te acclinis vocemque tuam, qua olim Israel ratione divinam, audire cupit. Qua in altum, ac tuba penetrabilius elata, Ego inquit, nihil immutavi eorum quæ essent juris naturæ; omnibus vero decore ac cognata ratione patratis, *anima* quidem *magnifico Dominum, & spiritu exsulto*, corpore autem transmutor, principium ac finem eam faciens deitatis gratiam, quam divinissimus ille in meo arcane utero incarnatus ostendit, cum scilicet in se ipse divinitatem indutum hominem reformavit, nobisque participatione spiritus a terra in cælos corpore rediens, quos numquam reliquisset, concessit. Qui paterna qua prosequitur hominem, cura movente, *respexit quidem humilitatem ancillæ suæ*, statim decernens ut primam Evæ maledictionem auferret: *visitavit* autem sua in carne apparitione *eos qui in tenebris & umbra mortis sederent; Oriens* ipse *ex alto* orientis: *pedesque nostros direxit in viam pacis*. Nam cum Deus veritate esset, nova naturæ conceptione & nativitate inducta, mirabili quadam ratione ex virginalibus meis sanguinibus homo factus est, ut innovatis naturis vetera quidem tollerentur, eorumque loco inducerentur nova & quæ non veterascunt, efficerenturque omnia nova, novaque revera creatura nova hac laudatissimaque Verbi incarnatione.

Quando enim prioribus sæculis auditum est, ut fœmina Dei Mater effecta sit? Vel quando Deus fœminæ filius dictus est? Aut quando humana forma superior facta Cherubinis, divina se editione ac partu manifestavit, resque universas gubernavit?

ὑψωθέντα, τοὺς ἄνω καὶ τοὺς κάτω προσκυνητὰς, ἓν ἄμφω κύριον σέβας ἀδιαιρέτως προσκυνεῖν ἐξεπαίδευσε; τίς τὴν ταπεινὴν καὶ χαμαίζηλον ἀνθρώπων ἐσχατιὰν, τῇ θεώσει τοὺς ὅρους ὑπερνηξαμένην τῆς φύσεως, εἰς οὐρανοὺς ἀνεβίβασε, καὶ βατοὺς τοὺς ἀβάτους παρέδειξε, τρίβον καινίσας τοῖς ἐγχθονίοις ἀγνώριστον, ἵνα καὶ ἀγγέλοις συμπολῖται ἄνθρωποι ἀναδειχθῶσι; ταῦτα τοίνυν ἐπ' ἐμοὶ τὰ μεγαλεῖα καταφανῶς προελήλυθε, καὶ τούτοις ἐγὼ τηλικαύτην ἀπεκληρωσάμην δόξαν τε καὶ λαμπρότητα. ὅθεν εἰκότως ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· πεποίηκε γάρ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ τί γὰρ μεγαλειότερον, τοῦ μητέρα κεκλῆσθαι καὶ εἶναι Θεοῦ; τῆς γε μὴν ἀποικίας ἣν ἐξ ἀνθρώπων πεποίημαι, σαφέστερον τὴν γνῶσιν αὐτόθεν τεκμαίροισθε, ὅθεν τοῦ γεηροῦ μου σκήνους μετατεθὲν ἀπῳκίσθη τὸ φύραμα· τοῦ παρθενικοῦ λέγω, καὶ θεολήπτου σώματος, ἐξ οὗπερ ὁ ἁπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη. ἔξεστι γὰρ τῷ βουλομένῳ παντὶ, τὰ εἰρημένα διὰ τῶν ὁρωμένων καταστοχάσασθαι. πρόκεινται γοῦν κατ' ὀφθαλμοὺς τῶν θεωμένων τὰ θεῖα πιστῶς, εἰκόνες τινὲς ἐναργεῖς, καὶ χαρακτῆρες λάλοι τῆς ἐμῆς μεταστάσεως· ὁ τάφος οὗτος ἐκεῖνος, ὁ ἐν τῇ πέτρᾳ γλυφεὶς, ὃς μέχρι νῦν ἕστηκεν ἀσινὴς, τῆς ἐντυμβίου περιγραφῆς ἀκηρύκτῳ φωνῇ διασημαίνων τὰ σύμβολα.

Τῆς γοῦν σωματικῆς ἐν αὐτῷ κατακλίσεως ἀψευδέστατοι μάρτυρες, τὰ ἐν τῇ πέτρᾳ κοιλώματα, τὰς τῶν μελῶν ἱερογραφοῦντα εὐπρεπεῖς ἐκτυπώσεις. καὶ πρῶτος ὁ χειμάρρους ἐκεῖνος τῶν κέδρων, ᾧ ταῦτα διαμπὰξ ἐμπεριείληπται, σαλπίζει διαπρυσίως τὰ θαύματα. ἡ κοιλάς φημι τοῦ Κλαυθμῶνος, καθ' ἣν ὁ τάφος ἵδρυται τοῦ Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα, ἐν ᾧ τὸ μακάριον ἐκεῖνο τὸ πάθος τοῦ ἀπαθοῦς ἐλάμβανε τὰ προοίμια. κεῖ γὰρ θαμινὰ τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ συνηυλίζετο. ἐκεῖ προσηύξατο θεὶς τὰ γόνατα πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα, τοῦ ἐπιθυμητοῦ ποτηρίου κατ' οἰκονομίαν ἄρρητον ποιούμενος τὴν παραίτησιν. ἐκεῖ τῷ προδότῃ φιληθεὶς, ἔκδοτος τοῖς θεοκτόνοις γεγένηται. καὶ ταῦτα διὰ πείρας μάθοιεν ἀληθέστερον οἱ ἐπὶ χώρας γινόμενοι. ὁ οὖν ἄπιστος ἀπίτω, καὶ μανθανέτω δι' αὐτοψίας τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ὁ πιστὸς ἀρκείσθω τοῖς λεγομένοις, καὶ κατανοείτω διὰ τῶν φαινομένων τὰ μὴ ὁρώμενα, καὶ θαυμαζέτω τὰ θαύματος ἄξια. ἀλλ' ἡ μὲν ταφὴ τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. ὁ δὲ τῆς μεταστάσεως τρόπος, εἰ καὶ κοινὸς πρὸς ἅπαντας, ἀλλ' ἔστιν αὐτῷ καὶ ἰδιάζον ἀξίωμα, τὸ περιὸν ἔχον πρὸς τὸν καθ' ἕκαστον. ἡ δέ τοι μετάθεσις κρείττων μὲν λόγου καὶ ἀκοῆς, πλὴν ἐκ παλαιῶν ἔχουσα παραδειγμάτων τὴν μίμησιν. τίς δὲ ὁ τῆς καταπαύσεως τόπος; ἆρ' αἰσθήσει ληπτὸς, ἢ διανοίᾳ χωρητός; οὐμενοῦν. πῶς γὰρ ἂν ὁρῷτο; καὶ παρὰ τίσι νοοῖτο, μὴ πεφυκὼς, πλὴν εἰ μὴ δι' ἀπαθείας κατ' ἀπειρόδωρον χάριν τὸν τῆδε φθάσασι χῶρον, καὶ τῆς ἐνταυθοῖ θεοειδοῦς καταστάσεως τρυφᾶς ἠξιωμένοις; ἥ φησιν ὁ ἐμὸς προπάτωρ Δαβίδ· ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ ὅρου τοῦ Θεοῦ. ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων.

Τοιαῦτα μὲν ἡ Θεοτόκος, ἧς ἀπὸ γλώσσης ὁ γλυκασμὸς ἀποστάζει τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ χάρις ἐν χείλεσι κέχυται. ἡμᾶς δὲ τί δεῖ πρὸς ταῦτα εἰπεῖν ἀδελφοὶ, ἢ θαυμάσαι τὴν ἀπειρομεγέθη καὶ τὰ ὅλα πανσόφως διέπουσαν πρόνοιαν; ὦ βάθος πλούτου, λέγοντας, καὶ σο-

A Quis cæleſtes ac terreſtres adoratores docuit, ut lutum deitatem indutum, ac pulverem ſublime elatum, unum ambo proprium Numen indiviſe adorarent? Quis humilem humique depreſſam infimam hominum vilitatem, naturæ terminos deificationis gratia ſupergreſſam, ad cælos ſubvexit, novataque via terrenis ignota, cælos pervios, quo & homines angelis concives fierent, oſtendit? Hæc itaque in me palam præceſſere magnalia, hiſque ego tantam gloriam & ſplendorem ſum conſecuta. Quocirca merito *beatam ex hoc me dicent omnes generationes: Fecit enim mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Quid enim ad majeſtatem majus, quam ut vocer ſimque Dei mater? B Meæ autem ab humanis in alias & cæleſtes ſedes migrationis, clariorem certa conjectura notitiam habueritis a loco unde tranſlata terreni hujus tabernaculi, virginalis inquam, & aſſumti a Deo corpuſculi, conſperſio migravit, ex qua ſimplex Jeſus compoſitionem aſcivit. Nam quiſquis velit dicta omnia certo conjecerit ex viſis. Proſtant ergo ob eorum oculos qui fideli animo divina contemplantur, apertæ quædam imagines, viviqueac loquentes characteres tranſlationis meæ: nempe hoc ipſum ſepulcrum, in petra exciſum, quod etiamnum conſiſtens incolume, [1] irrequieta voce tumulationis meæ ſymbola commonſtrat.

C Quod ſane in eo corpore decubuerim, veriſſimi teſtes ſunt cavitates illæ, quæ decoras ſacrorum membrorum deformationes in petra repræſentant. Primuſque torrens ille Cedron, quo hæc undique gyro clauduntur, clara ceu tubæ voce miracula prædicat. Quo inquam vallis [2] Clauthmonis, in qua ſitum eſt ſepulcrum Joſaphat Regis Juda, ubi beata illius paſſio, qui a paſſione immunis eſt, ſumſit exordia. Illic enim Salvator frequens verſabatur cum diſcipulis ſuis. Illic poſitis genibus Patrem precatus qui eſt in cælis, ineffabili diſpenſatione deprecabatur deſideratum calicem. Illic proditore ſpecie amicitiæ oſculum infigente deicidis traditus eſt. Ac rem certius experimento noverint, qui fuerint in ea regione. D Qui itaque incredulus eſt, abeat, ipſoque coram viſu eorum quæ dicimus vim agnoſcat: fidelis autem dictis contentus, ex iis quæ conſpicua ſunt, quæ non videntur perſpiciat, reſque plenas miraculo admirationi habeat. Enim vero talis quidem ſepultura eſt, eumque modum habens. At ratio tranſitus, quamquam ad omnes communis, habet nihilominus præcellentia ſingulorum propriam dignitatem. Porro ſuperat quidem tranſitus iſte vim ſermonis auditusque, ſic tamen ut exempla vetera imitetur ac referat. Verum quis locus requietionis? Senſune poſſit comprehendi, an mente capi? Minime ſane. Quei enim videatur, aut a quibus animo concipiatur? Qui niſi iis, qui immenſa quadam gratia E affectionibus vacui, ad eum locum pervenerunt, quique deiformis illius ſtatus deliciis frui meruerunt, animo concipi haudquaquam poſſit. Quemadmodum ait avus meus David: [a] *In loco tabernaculi admirabilis uſque ad domum Dei. In voce exſultationis & confeſſionis ſonus epulantium.*

Sic quidem Dei Genitrix, e cujus lingua diſtillat dulcedo ſpiritus: & *in cujus labiis gratia diffuſa eſt.* Nos autem, fratres, quid dicere ad hæc oportet, niſi ut admiratione veneremur immenſum magnam univerſaque ſapientiſſime diſponentem providentiam? dicentes: *O altitudo divitiarum ſapien-*

a Pſalm. xli. 5.

1. Ἀκηρύκτῳ, tacita, ſecreta.

2. Κλαυθμὼν, fletus.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

φίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ· καὶ ὅσα ἑξῆς τοῦ λόγου. Θείας γὰρ ὄντως ἔργα ταῦτα χειρὸς, καὶ ἀνθρωπίνης κρείττονα καταλήψεως. οἷς καὶ τὸ μόνον ἐπερεῖσαι τὸν νοῦν, δέος ἐμποιεῖ καὶ τῷ λίαν ὑψηλῷ καὶ κεκαθαρμένον ἔχοντι τὸν νοῦν, ἢ πού γε πλέον ἐμοὶ τῷ γηΐνῳ καὶ χαμερπεῖ, καὶ μηδὲν ὅτι πλὴν τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς ὕλης, καὶ τῶν ὅσα ῥεῖ καὶ παρέρχεται νοεῖν ἐξισχύοντι, καὶ διὰ τοῦτο κραδαινομένῳ καὶ ἰλιγγιῶντι, μή τι καθυβρισθείη τῆς ἡμέρας τὸ μέγεθος, τῷ ῥυπῶντι τῆς ἐμῆς αὐθαδείας καὶ ἀσθενείας σμικρυνόμενον λόγῳ.

Διαπορήσῃ δ' ἄν τις εἰκότως τῶν λίαν φιλομαθῶν, ὅτου δὴ χάριν τὰ κατὰ τὴν ἄχραντον καὶ ὑπερκόσμιον τῆς Θεοτόκου μετάστασιν οὐκ ἴσμεν τῶν Θεολόγων τινὰ συγγεγραφότα, ἢ ὁπωσοῦν ἡμῖν καταλείψαντα σύνταγμα, ὥσπερ οὖν αὐτοὶ τὴν θείαν τῶν εὐαγγελίων πτυκτὴν συνέταξαν, καὶ τὰς θεολογικὰς ἐκφαντορίας παρέδοσαν. καὶ λέγομεν· ὡς διὰ τὸ μακροῖς ὕστερον χρόνοις τῆς Θεολήπτου συμβῆναι τὴν κοίμησιν. λόγος γὰρ αὐτὴν πρὸς ἔσχατον καταντήσασαν γῆρας, μεταστῆναι τῶν τῇδε. ἢ τὸ, μὴ τοὺς καιροὺς τὴν τούτων τέως ἐπιτρέπειν διάληψιν. ὅτι μηδὲ προσῆκον ἦν, κατ' αὐτήν γε τοῦ εὐαγγελίου τὴν συγγραφὴν, τὸν τῆς οἰκονομίας σπαρέντα λόγον αὐτίκα περὶ τούτων διαλαβεῖν. ἄλλης ὡς εἰκὸς δεομένων ἰδικῆς, ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, σχολῆς τε καὶ πραγματείας. ἀλλ' εἰ μὲν διὰ ταῦτα, οὐκ ἴσμεν ὅ, τι καὶ φῶμεν. εἰ δὲ διὰ τὸ μέχρι μόνον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐν σαρκὶ τοῦ λόγου διατελοῦς παρατεῖναι τοὺς πνευματοφόρους ἄνδρας τῆς οἰκονομίας τὸν λόγον, καὶ πέρα μηδὲν τῆς ἀπὸ γῆς ἀνόδου καθυποφῆναι, τούτοις τὴν σιωπὴν ἐποίησε, κἀγὼ πείθομαι. πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ πολλὰ λεγόντων ἡμῶν, οἰηθεῖέν τινες παντελεῖ παραδεδόσθαι σιγῇ τὸ τῆς ἡμέρας μυστήριον, καλὸν οἶμαι προσθεῖναι τῷ λόγῳ τὸ κατὰ δύναμιν εὑρημένον, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου σκοποῦ σύλληψιν καὶ βεβαίωσιν. οὐ γὰρ εἰς τέλος μεμένηκε πρὰς τοῖς ἱεροῖς λογίοις ἀνέκδοτον, εἰ καὶ ἀμυδρότερόν πως τεθεώρηται.

Εἴρηται γοῦν πρός τινι τῶν Θεολόγων ἱερολόγων, σοφῶς τε καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξησκημένῳ τὰ θεῖα, ᾧ, ² φησὶ, καὶ τῆς μυστικῆς ἱεροπλαστίας τῶν ὑπερουρανίων νόων τὰς ἀγγελοπρεπεῖς ὑποτυπώσεις ἐκκεκαλύφθαι· πρὸς δὲ, καὶ τὰς ἀπορρήτους ἐκφάνσεις, τὰς Παύλῳ τῷ θεσπεσίῳ δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος ἐκφανθείσας ὑπηγορεῦσθαι, ὧν τὴν ὑπέρφωτον θεωνυμίαν τὸν κόσμον ἔχειν οὐ δυνατὸν, ὡς πάσης κρυφιότητος καὶ ἀφθεγξίας ἐπέκεινα. τίς οὗτος, εἴπω βούλεσθε; ἢ παρεὶς τὴν προσηγορίαν, ἐκ τῶν προσόντων τἀνδρὶ δειγμάτων γνωρίσω τοῦτον ὑμῖν, ὡς ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα; οἶμαι δὲ μὴ λίαν ἀγνοεῖν τὸν ἄνδρα, τοὺς οὐκ ἀπείρως ἔχοντας τῆς ἀμφ' αὐτὸν εὐφυΐας. ῥητέον οὖν τὴν προσηγορίαν τἀνδρὸς, εἴ πως καὶ δι' αὐτῆς ὁ λόγος τὸ ἀξιόπιστον ἔχοι.

Διονύσιος οὗτός ἐστιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα, καὶ μέγας τὰ κατ' οὐρανὸν ἀκούσματα, καὶ ὅσα τῆς ἀκατονομάστου θεωνυμίας ἐστὶν ἰνδάλματα καὶ εἰκάσματα· ὃς ἐν τῇ περὶ θείων ὀνομάτων ἱερωτάτῃ πτυκτῇ, πρὸς τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τῷ περὶ ³ ταύτης, ἡ τῆς εὐχῆς δύναμις, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου, καὶ περὶ εὐλαβείας καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς. αὐτοῦ που τοῦ λό-

tiæ & scientiæ Dei! Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus! & quæ scriptura deinceps habet. Plane enim divinæ sunt manus opera hæc, & quæ humani intellectus captum superent. Ut vel tantum iis mentem defigere, valde etiam sublimi ac depurgato viris animo injiciat metum; quanto potius terreno mihi ac humi repenti, quique nihil præter lutum materiamque, ac res fluxas & caducas, cogitare sufficiam, eoque nutem ac dubius æstuem, ne quid festæ diei majestas, sordenti meæ temeritatis imbecillitatisque imminutum sermone per injuriam vilescat?

Ceterum non defuerit, qui sciendi cupidus merito dubitet quæratque curnam nemo, quod sciamus, Theologorum Doctorumque sacrorum, quæ ad Dei Genitricis intemeratum venerabilissimumque transitum spectant, conscripserit, aut aliquam nobis de ea re scripturam reliquerit: eo modo quo ii divina Evangeliorum composuerunt volumina, theologicasque expositiones tradiderunt. Id vero caussæ respondemus, quod longo postea tempore [1] Deo afflatæ dormitio illa acciderit. Ferunt enim ubi ad extremam devenisset senectutem, migrasse ab humanis. Vel quia nec dum ea tempora harum rerum explicationem permitterent. Nam neque congruum erat, ut cum primum conscribi cœpit Evangelium, mox seminatus œconomiæ ac incarnationis sermo hæc sibi disquirenda ac exponenda assumeret, quæ utique peculiari alio quam pro temporis ratione, & otio & opera indigerent. Verum si quidem ob eas rationes, nec scimus quid loquamur. Sin autem quia divino Spiritu afflati viri, ad usque tantum Verbi in carne nobiscum commorationem sermonem œconomiæ & spectantem ad sacramentum assumti hominis produxerunt, nec aliud ulterius quam ascensionem a terra docuerunt, eo illis silentium indictum sit; etiam ipse morem gero. Enim vero, ut ne qui, dum interim multa loquimur, existimaverint omnino traditum silentio diei sacramentum, operæ pretium judicavi, ut ad propositæ rei intelligentiam & confirmationem, quod licuit invenire, deinceps dicam. Quamquam enim res obscurius cognita sit, haud quaquam tamen mansit nihil omnino tradita sacris eloquiis.

Dictum itaque est a quodam Theologo & Doctore, eoque sapienter ac scite in divinarum rerum scientiam exculto, cui etiam occultioris sacratiorisque supercælestium mentium formationis Angelicas informationes revelatas ajunt: insuper etiam cælestis doctrinæ, quam admirabilis Paullus excellenti puritate doceri cælitus meruit, exposita suggestaque arcana; quorum luce clariora divina nomina mundus nequit habere, ut quæ omnem obscuritatem & vim sermonis plane excedant. Vultis dicam quisnam iste sit, an prætermissa nominis appellatione, hunc vobis virum ex iis quæ insunt notis, tamquam ex ungue leonem, cognitum faciam? Porro arbitror non admodum ignotum virum, si qui ejus ingenii dexteritatem & divitias non penitus rudes ignorant. Dicendum itaque viri nomen, si quo modo inde sermo fidem habeat.

Vir iste Dionysius est divina doctissimus, magnusque cælestium rerum auditione, ac eorum quotquot ad innominabilium Dei nominum species tenuesque repræsentationes, quales mens humana ferre potest, pertinent. Is sacratissimo libro de divinis nominibus, cum ad tertium caput, ubi de virtute orationis, deque beato Hierotheo, ac de modesta cautione, nec non de divinarum rerum con-

1. Θεολήπτου, *proprie est* a Deo assumtæ.
2. Φησὶ, ait, *h. e.* ajunt, dicitur vulgo. *Vel melius lege* φασί.
3. Forte τοῦ, τίς ἡ. Comb.

γου γενόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον ἄνδρα παρεκβατικώτερον διεξιὼν, τά δέ φησι πρὸς Τιμόθεον γράφων· Καί τοι καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐπιτετήρηται λίαν ἐμμελῶς, ὥστε τοῖς αὐτῷ τῷ θείῳ καθηγεμόνι κατ' ἔκφανσιν σαφῆ διηυκρινημένοις, μηδ' ὅλως ἐγκεχειρηκέναι πρὸς ταυτολογίαν, εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ προστεθέντος αὐτῷ λογίου διασάφησιν. ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν· παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης· εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανὸς, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας· πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν· ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων. καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο, καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. ὢ μακαρίας ὄντως καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης, τῆς ταῦτα μυηθείσης καὶ φθεγξαμένης. ὢ τίς ἄν μοι δοίη πρὸς τὰ ὦτα τῶν θεοειδῶς ὑμνηθέντων τὰ ἀπηχήματα; εἰ γὰρ ἐκεῖνοι καίπερ οὕτω μετάρσιον εἰληχόσι τὸν βίον, καὶ ἀμιγῆ τῶν κάτω τὴν κατὰ νοῦν θεωρίαν, οὕτως ὁ ὑμνῶν ἐθαυμάζετο· πηλίκα ἦν τὰ ὑμνούμενα, μᾶλλον δὲ τὸ ὑμνούμενον; πρὸς δὲ τὰ ἑξῆς ὁ λόγος χωρείτω· καὶ τί ἄν σοί, φησι, περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; καὶ γὰρ εἰ μὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλάκις οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνῳδιῶν ἐπακούσας· οὕτως σοι σπουδὴ μὴ ἐκ παρέργου τὰ θεῖα μεταδιώκειν· πλὴν ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ μυστήρια, καὶ ὡς τοῖς πολλοῖς ἄρρητα, καὶ ὡς ἐγνωσμένα σοι, παραλείψομεν.

Ταῦτα ἡμῖν Διονύσιος. ὁ ὑψηλὸς τῆς θεολογίας ὑφηγητής· ὁ τῶν οὐρανῶν ὑψιπετὴς ἀετός· ὁ ἱερογραφικώτατος νοῦς. ἄξιον δὲ οἶμαι μὴ παρέργως τὰ εἰρημένα παραδραμεῖν, ἀλλ' ὡς ἐφικτὸν ἐμμεῖναι τούτοις, καὶ εἰσδῦναι τῷ βάθει τῶν νοημάτων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ποθούμενον ἐκτυπώτερον, καὶ νῦν ἐμφανέστερον παραδείκνυται. σὺ δέ μοι σεμνὸν ἀκροατήριον σκόπει τῶν ῥηθησομένων τὴν δύναμιν, ἵνα συνῇς τῶν μυστηρίων τὴν ἔκβασιν, καὶ γνῷς τίς καὶ ποταπὴ τῶν συνειλεγμένων ἡ συνάθροισις, καὶ προχρηματίσαντος τοῦ ἱεροφάντου τὸ θαῦμα.

Φέρε τοίνυν ἐκ σταθμῶν ἀποβάντες τῆς ἀειμνήστου Σιών· αὐτοῦ γὰρ ὑπὸ τοῦ λόγου μικρῷ πρόσθεν ἀνήχθημεν, ταύτην γὰρ εἶχεν ἡ θεομήτωρ ἐπὶ γῆς ἐνδιαίτημα· ἐπικαίρως αὐτόθεν ἄρτι τοῦ παρθενικοῦ προπομπεύσωμεν σώματος. αὐτοῦ γὰρ εἰς χεῖρας, οὗ ἐν χειρὶ πάντων ἡμῶν αἱ ψυχαί, τὴν ἑαυτῆς παρακαταθεμένη ψυχὴν ἡ μητρόθεος, τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν συνεπέρανεν· εἶθ' οὕτως τὴν ἐξόδιον ἀκολούθως ποιησάμενοι πρόοδον, τῇ ἐφυμνίῳ προπομπῇ τὸν ἐπικήδειον ἐπισυνάψωμεν ἔπαινον. οὕτω γὰρ καὶ κατὰ ῥοῦν ἡμῖν ὁ λόγος δραμεῖται, καὶ τὰ εἰρημένα, τρανὴν δέξεται τὴν ἐξάπλωσιν. ἵν' οὖν τοῦτο γένηται· δεῦρο ἄπιθι καὶ πρόβαινε φαιδροτάτῃ καὶ θυμηρεστάτῃ ὀξυωπίᾳ τῆς διανοίας, ἀ-

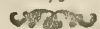
A scriptione differit, ad certum ejus locum venisset, atque ea quæ spectant ad virum illum admirabilem, nonnulla digressione enarrasset, hæc ait ad Timotheum scribens: *Quamquam hoc a nobis diligenter observatum est, ut quæ divinus idem præceptor aperta expositione distinxisset, ea nullo modo tractaremus, iisdem repetendis ad eamdem sententiæ, quæ ab eo proposita esset, explanationem. Nam etiam apud ipsos numine afflatos Antistites nostros, cum & nos, ut scis, & tu, & multi ex sanctis fratribus nostris, ad corpus quod vitæ principium Deum suscepisset, intuendum convenissemus; (porro etiam aderat Dei frater Jacobus, & Petrus summus ac præstantissimus Theologorum vertex:) placuissetque* B *ut post spectaculum, sacri omnes antistites, pro suis quisque viribus, infinitæ virtutis bonitatem* [1] *matris Dei imbecillitatis laudibus efferrent: Theologis, id est Apostolis, exceptis, sacros omnes alios præcones, ut te non fugit, superabat. Totus videlicet excedens, totus extra se raptus atque eorum quæ laudaret communione affectus: ut ab omnibus qui ipsum audiebant & cernebant, tum qui agnoscerent, tum qui non agnoscerent, divino numine correptus, ac divinus plane laudator esse censeretur.* O beatum plane & animum & linguam! animum inquam his eruditum, linguamque verba ejusmodi prolocutam. O quis dederit, ut eorum quæ divina quadam ratione C celebrata sunt, extremos sonos auribus hauriam! Nam viris illis quamquam vita adeo sublimi, mentisque contemplatione sic a terrenis elevata, ita laudantem demirantibus; quanta putandum fuisse ab eo laudibus celebrata, ipsumque adeo quod laudibus celebrabat? Ceterum procedat oratio ad ea quæ reliqua sunt. *Sed quid tibi*, inquit, *de iis dicam, quæ illic divina enarrata sunt? Nisi enim memet ipsius oblivio cœpit, nonnullas etiam a Deo afflatorum illorum cantuum partes, persæpe abs te audivisse me novi: tanto tibi studio est, ut ne divina negligentius persequaris. Verumtamen, quæ illic gesta sunt sacramenti plena, tum velut multis obscura, tum ut tibi nota, prætermittemus.*

D In hunc nobis modum Dionysius loquitur; Dionysius, inquam, sublimis ille divinorum interpres: sublime volans cælorum aquila; sacris divinorum imaginibus plenissimus animus. Operæ autem pretium arbitror, ut ne levius dicta prætereamus, sed quantum licuerit assequi, eis immoremur, ac sensorum profunda penetremus, unde & modo expressius declaretur clariusque quod volumus. Tu porro mihi venerabilis auditorum cœtus, eorum quæ dicenda sunt vim considera, ut sacramentorum eventum perspexeris, noverisque, quis & quantus conventus congregatus sit; ac sacro Doctore ceu ex oraculo referente, atque miraculo præeunte.

E Age itaque velut a gradibus sempiterna memoria habendæ Sion descendentes; illuc enim haud ita pridem sermo subvexit; (Quippe illic Dei Mater agens in terris, domicilium habuit:) inde jam opportune virginale corpus illud pompæ funebri comites præmittamus. Dei siquidem Mater, in ejus manus deposita anima, in cujus manu nostrum omnium animæ positæ sunt, vitam in carne finivit. Tum vero, ubi ordine elatum funus erimus prosecuti, secuto a pompa cantico carmen funebre adjungamus. Sic enim nobis secundo cursu decurret oratio, & ea quæ dicta sunt liquido exponentur. Ut ergo hæc fuerint, veni dilecte, vade & procede, lætissima ac maxime alacri, animi perspicacitate, ad

1. *Mallem* infinitam bonitatem divinæ imbecillitatis.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

γαπητὲ, ἐπὶ τὴν εὐκλεεστάτην Γεθσημανὴ, καὶ ἀνατύπωσαι σεαυτῷ εἰκόνα ἐμφανῆ, τῇ ἐκβάσει τῶν πραγμάτων τὰ εἰρημένα συγκρίνων. οὐ γὰρ δεήσῃ μακρῶν λόγων εἰς ἐφόδιον γνώσεως, τοῖς ἔργοις ἐνατενίζων. πάντα γὰρ ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν.

Αὐτοῦ δὴ τοίνυν εὑρήσεις περικαλλές τι καὶ κεκοσμημένον ἀνάκτορον, πολυτελῆ τε καὶ λαμπρὸν περικείμενον κόσμον· ὑπὸ τοῦτον τὸν ὑπερφερῆ τε καὶ ἱερότευκτον οἶκον, κατανόησον τὸν νυμφοδόχον καὶ παρθενικὸν τῆς Θεοτόκου σηκόν. περίβλεψαι δὲ τοῖς τῆς πίστεως ὄμμασι, τῶν ἱερογράπτων τῆς βασιλίδος μελῶν τὴν κατάκλισιν. ἣν οὐκ εἰς μακρὰν τῆς κηδείας, μετατεθέντος αὐτῆς τοῦ ἱεροῦ σκήνους, αἱ κατ' αὐτῆς κοιλανθεῖσαι τῆς πέτρας ὑπογλυφίδες, ἀχειροτεύκτως ἐνετυπώσαντο. εὑρήσεις αὐτόθι καὶ τὴν καταντήσασαν χρησίμως τῶν ἱερομυστῶν ἄθροισιν, τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ μυστικῶς ἐρευνώμενος. συμπαρεῖναι γὰρ τότε, φησὶν ὁ ἱεροφάντης, κατ' εὐδοκίαν ἄφραστον, οὐκ εὐαριθμήτων ἱεροφόρων ἀνδρῶν ἄγυρμα. ὡς ἂν οὖν τῆς διανοίας τῶν εἰρημένων ἁψώμεθα, φέρε τῇ μυσταγωγίᾳ τοῦ θείου χειραγωγούμενοι πνεύματος, συλλήπτορα τοῦ λόγου τὴν μητέρα τοῦ λόγου ποιώμεθα. παρέσται γὰρ ἀγαθοδότις οὖσα, διδάξουσά τι καὶ συνεποῦσα πλέον, ἢ ὅσον ἡμεῖς παραιτούμεθα. ἀλλά μοι καὶ αὐτὸς παρείης ὑφηγητὰ, μύστα καὶ θεωρὲ τῶν ἀλήπτων, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἱεροθύτα, καὶ τοῖς σοῖς ἐμφιλοχωρεῖν ἐθέλοντι χειραγωγὸς εἴης, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου δύναμιν ἀπλανῶς καθοδηγοίης μου τὴν διάνοιαν τῇ ἐποπτίᾳ τῆς μυστικῆς ἀντιλήψεως. δείκνυσι τοίνυν διὰ τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἡμῖν ὁ θεσπέσιος, ὡς ἅπας σχεδὸν τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ὁ θίασος, περὶ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο καὶ μέγα τῆς θεομήτορος συνεγήγερτο θέατρον, καὶ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν διεσπαρμένους τὴν γῆν μαθητὰς, ἅμα τότε συνειλεγμένους, ὧν εἷς ἦν καὶ αὐτὸς σὺν Τιμοθέῳ καὶ Ἱεροθέῳ τοῖς θεοσόφοις. ἡνίκα γὰρ, φησι, καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν. ζωαρχικὸν δὲ σῶμα οὐδ' ἂν ἄλλο νοήσοιμεν, πλὴν τοῦ θεοδόχου καὶ παρθενικοῦ σκήνους, ἐξ οὗ καὶ τὸ πρόσλημμα θεώσας ὁ ὑπερούσιος, καὶ εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν, ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιώθη. οὐ γὰρ τὸ δεσποτικόν· ὅτι μὴ πρὸ τοῦ πάθους παρῆσαν οἱ μετὰ τὸ πάθος πιστεύσαντες. θεολήπτους δὲ ἱεράρχας, τοὺς θιασώτας οἶμαι τῶν μαθητῶν, ὡς προέδρους τοῦ λόγου σαφῶς ἐνταῦθα παραδηλοῖ. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ τὸ ἐξάραν Ἠλίαν πνεῦμά ποτε, καὶ διφρελάτην οὐρανοῦ πυρφόρον ἀναλαβὸν ἄρτι, τότε κἀκείνους ἐξαπίνης συνήγαγε διὰ νεφέλης ἐν πνεύματι. ῥᾷστα γὰρ πάντα Θεῷ, καθὼς ἐν τῷ Ἀμβακοὺμ καὶ τῷ Δανιὴλ ἔγνωμεν.

Τούτους δὲ ὅσους ἂν οἴει τότε, ἀγαπητὲ, ἄλλους ἄλλοθεν ὁπαδοὺς αὐτόθι συνενεχθέντας; τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν· ὡς δῆλοι εἶναι μηδὲ τῶν ἑπτάκις δέκα, τῶν ὕστερον ἀναδεδειγμένων Χριστοῦ μαθητῶν, ἠμοιρηκέναι τὸ θεόλεκτον ἐκεῖνο συνέδριον. εἰκότως γὰρ τοὺς μὲν ὡς πρωτουργοὺς τοῦ μυστηρίου καὶ φιλοθεάμονας, ἐνίους δὲ καὶ μετ' αὐτοὺς εὐθὺς, ὡς τὰ δεύτερα τῆς θεολογίας φέροντας, πνεύματι θείῳ συνελασθέντας ὑπόγυον ἀχθῆναι. τοῦτο γὰρ οἷς ἐπιφέρει δηλοῖ· πα-

A honorabile Gethsemani, tibique ipse, viva expressaque deformata imagine, iis quæ evenerunt dicta compone. Ubi enim gestis intenderis animum, haudquaquam prolixos sermones ceu subsidio necessarios ad veri cognitionem habueris. [a] *Omnia* enim *præsentia intelligentibus, & recta invenientibus scientiam.*

Illic igitur pulcrum quoddam ornatumque templum, magnifico splendidoque cultu decorum occurret. Sub ea præcellenti sacraque domo, tu mihi quod sponsam recepit, ac virginale Dei Genitricis considera adytum. Circumspice vero fidei luminibus, decubantis reginæ depicta membra (brevi a funere sacro ejus translato tabernaculo) nulla ma- B nuum opera cavante ipsa, cælaturis petræ deformata. Sacrorum item doctorum cœtum opportune occurrentem mentis contemplatione spiritaliter scrutatus, illic loci inveneris. Ait enim sacer Interpres, ineffabili Dei beneplacito ac providentia, numerosam Deo afflatorum virorum multitudinem, una tunc affuisse. Ut igitur sensum dictorum apprehendamus, age, ductrice divini Spiritus doctrina sacra, Sermonis Matrem, sermoni patronam & adjutricem adsciscamus. Plane enim aderit velut boni largitrix, ac supra quam petimus docebit. Sed & ipse interpres sacer, doctorque & spectator rerum comprehensione majorum, verique tabernaculi sacerdos, mihi adsis, nec tuis libenter immoranti, ceu ma- C nu ductorem tete abnueris, mentemque meam ut vim quæsiti sine errore perspexerit, inspectione ac tutela spiritalis auxilii direxeris. Significat itaque verbis suis vir admirabilis, totum fere Apostolorum sacratum chorum, ad venerabile illud magnumque Dei matris coactum spectaculum, discipulosque per universam terram dispersos, una tunc fuisse congregatos. De quorum ipse numero fuit, cum divine sapientibus Timotheo atque Hierotheo: *Cum & nos*, inquit, *ut nosti, & tu, & multi ex sanctis fratribus nostris, ad corpus, quod vitæ principium dedisset, Deumque suscepisset, contuendum convenissemus*. Ceterum nullum aliud cogitaverimus dictum [1] Zoarchicum corpus, præter illud D quod vitam edidisset, ac virginale tabernaculum; ex quo etiam assumtam carnem, is qui major substantia est, divinitate donavit, totaque veritate ad substantiam veniens, altiori supra substantiam modo substantiam induit. Non enim ejusmodi corpus illud Dominicum fuerit. Nam non affuissent ante passionem, qui post passionem credidissent. *Deo autem afflatos sacrorum antistites*, eos puto clare hoc loco significatos, qui essent e discipulorum choro, tamquam verbi præfectos. Nec quicquam mirum, ut Spiritus qui quondam extulisset Eliam, aurigamque cæli igniferum assumsisset, eos etiam per nubem in spiritu id temporis momento congregaverit. Nam sunt omnia Deo facilia, quemadmo- E dum in Habacuc & Daniele novimus.

Tu vero, dilecte, quam multos putas ex aliis partibus illic societate congressos? Id enim significat quod ait: *Et multi ex sanctis fratribus nostris.* Ut palam sit neque septuaginta postremum creatos Christi discipulos defuisse electo illi a Deo cœtui atque concilio. Par enim erat, ut tum illi, velut qui primarii in mysterio essent ac spectaculi amantes, tum alii post eos quidam eisque proximi, ut qui secundas in Theologia ferrent, divino compellente Spiritu, actutum subque id momentum temporis congregarentur. Hoc enim significat

a Prov. VIII. 9. sec. LXX.

1. H. e. Vitæ principium præbens.

ρῶν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. θαυμάσειε δ' ἄν τις, αὐτῶν τὸ ἀθρόον τῆς συνελάσεως ἐννοῶν.

Οἳ ἐπειδὰν κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἅμα πάντες συνεληλύθασιν· ἄπειρον δέ τι στῖφος ἦν ἀμφ' αὐτοῖς· τί γέγονε, καὶ τίνα πεπραγμάτευται, τὰ ἑξῆς δηλώσει. εἶτα γὰρ ἐδόκει, φησὶ, μετὰ τὴν θέαν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανὸς, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας. ἀλλὰ τίς ἡ θέα, καὶ τὸ κάλλος ἡλίκον, ἢ τίς ἡ ἐφύμνιος θεολογία τῆς θεοτερποῦς ὡραιότητος, φέρε ἴδωμεν, εἴπερ οἷόν τε ταύτην νοεροῖς ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. θέα φωτοειδής τε καὶ εὐπρεπὴς ἡ τότε τοῖς θεολήπτοις φανεῖσα εἴη ἂν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἡ παμφαὴς τοῦ παρθενικοῦ σκήνους θεολαμπία, καθ' ἣν τὸ ζωαρχικὸν καὶ ὁλόφωτον ὡρᾶτο τῆς Θεοτόκου σῶμα· τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ ἡμέτερον· δι' οὗ ζωῆς ἡμῖν θειοτέρας ἀρχὴν ὁ ζωαρχικὸς Ἰησοῦς ἐχαρίσατο, τὴν ἡμετέραν ἀπαρχὴν ζωῆς ἀρχὴν ποιησάμενος, ἣν ἐκ παρθενικῆς ἑαυτῷ νηδύος ὑπερφυῶς ἐσχεδίασεν. εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία κατὰ τὸν ἀπόστολον, καὶ τὸ φύραμα δῆλον. καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι δήπουθεν. ζωαρχικὸν ἄρα τῆς Θεοτόκου τὸ σῶμα, ὅλον αὐτὸ τῆς θεότητος τὸ ζωαρχικὸν εἰσδεξάμενον πλήρωμα, τὸ πολυτίμητον τῆς παρθενίας κειμήλιον, ὁ ὑπερφερὴς οὐρανὸς, ἡ θεογεώργητος γῆ, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐν Χριστῷ θεωθέντος Ἀδαμιαίου φυράματος, τὸ πανόμοιον τῆς ἀρχικῆς ὡραιότητος ἴνδαλμα, ἡ θεοσφράγιστος τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ κριμάτων θησαυροφύλαξ, τὸ τῶν ἀρετῶν ἐνδιαίτημα, ἡ νοητὴ τῶν θείων τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας λόγων πυκτή· ὁ ἀνερμήνευτος τῆς ἀκενώτου πληρώσεως τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου βυθὸς, ὁ ἀῤῥαγὴς πύργος τῶν ἀποκρύφων ἐλπίδων, τῆς ὑπὲρ νοῦν ἀφθαρσίας ὁ θησαυρὸς, ἡ βασίλειος τοῦ ἀνδρωθέντος ὑπερανάρχου λόγου στολὴ, τὸ ἐπίγειον τοῦ οὐρανίου βασιλέως παλάτιον, τὸ περιώνυμον τῶν θείων πρὸς ἡμᾶς συναλλαγμάτων ἐργαστήριον, ἡ παναρμόνιος τῆς θεϊκῆς ἐνσωματώσεως ὕλη, ὁ θεοτελὴς τοῦ παντουργοῦ καὶ ἀριστοτέχνου πηλὸς, ἐξ οὗ καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς ὁλικῶς καὶ ἀληθῶς εἰς οὐσίαν ἐλθὼν ὁ ὑπερούσιος οὐσιώθη.

Καὶ ὦ μακαρίων ὄντως ὀμμάτων, καὶ χειλέων τῶν ὑμνηκότων αὐτά. τίς δ' ἂν ἐκεῖνα τὰ μυστικὰ θεάματα γλώσσῃ διερμηνεύσειε; τίς ὁ τοῦ νοητοῦ φωτὸς τὸ φαιδρότατον ὄχημα; ἐκείνη ἡ λαμπὰς ἦν, δι' ἧς τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον ἡ φύσις ὑπὲρ φύσιν ἐδέξατο. ἐκείνη τὸ νοερόν ἐστι κάτοπτρον τοῦ πατρικοῦ ἀπαυγάσματος. ἐκείνης τῇ λαμπρότητι τὸν πρὸ ἑωσφόρου Θεὸν ἐνελάμφθημεν· αὕτη ἐστὶν ὁ θρόνος ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος, ἐν ᾧ κύριος Σαβαὼθ καθήμενος, τῷ διορατικωτάτῳ τῶν προφητῶν Ἡσαΐᾳ ὤφθη. αὕτη τὸ βασιλικὸν ὑπάρχει τοῦ οὐρανίου γένους ἀξίωμα, τὸ πάσης ἱεροθύτου λατρείας ἁγιαστήριον, τὸ νοερὸν τῶν θείων ὁλοκαυτωμάτων θυμίαμα, ἡ λαβὶς τοῦ καθαρτικοῦ ἄνθρακος, ἡ Λευϊτικὴ ῥάβδος, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, τὸ Δαυϊτικὸν σκῆπτρον, ἡ μήτηρ τοῦ πλάσαντος, ἡ τίτθη τοῦ τρέφοντος, ἡ πύλη τῆς ἀνατολῆς Χριστοῦ, τοῦ ἐξ ὕψους ἀνατολῶν ἀνατείλαντος, ὁ βραχὺς κόλπος τοῦ τὸ πᾶν περιέχοντος, τὸ ἄσπιλον ἔνδυμα τοῦ ἀμνοῦ καὶ ποιμένος, ἡ ἀπειρόζυγος δάμαλις τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ, ὁ καθαρώτατος πόκος τῆς οὐρανίου δρόσου, ἡ παρθένος γῆ τοῦ τὸν Ἀδὰμ ἀναπλάσαντος, ὁ οὐ-

ex iis quæ adjicit: *Aderat autem etiam Dei frater Jacobus, & Petrus, summus ac præstantissimus Theologorum vertex.* Plane vero fuerit, ut quis admiretur cogitans ut ita subito convenerunt.

Ubi porro omnes pariter ad urbem Jerosolymam convenissent (circumstabat vero immensum quoddam agmen) quid acciderit, quæve sint gesta sequentibus declarabitur. *Ac tum* inquit, *placuisset, ut post spectaculum, sacri omnes antistites, pro suis quisque viribus, infinitæ virtutis bonitatem imbecillitatis Matris Dei laudibus efferent.* Age enimvero, videamus, siquidem videre liceat intellectualibus oculis, quodnam illud sit spectaculum, ac quanta pulcritudo. Quænam item Theologia, in speciei Deum delectantis laudes effusa. Lucidum itaque ac plane decorum spectaculum, quod id temporis Deo afflatis viris illuxit, ut quidem explico, illustrissima fuit virginalis tabernaculi ceu a Deo effulgentia, quam Deiparæ corpus illud, ceu vitæ principium totumque luminosum viderunt. Corpus inquam, supra nos ac humanam sortem, & nostram; quo nobis divinioris vitæ principium, primitias nostras quas sibi ipse mirabiliter ex virginali uero velut subitario opere conflavit, vitæ principium faciens, vitæ princeps authorque Jesus, concessit. *Quod si delibatio sancta*, juxta Apostolum, plane *& massa: & si radix sancta, utique & rami.* Est ergo Deiparæ corpus vitale ac ceu vitæ initiativum, quod ipsam totam Deitatis vitalem vitæque initiativam plenitudinem in se suscepit. Corpus inquam pretiosum virginitatis monile, præcellens cælum, Deo culta terra, delibatio massæ humani ex Adam generis in Christo deitate donatæ, simillima principis speciei atque decoris repræsentatio; arcanorum Dei judiciorum a Deo obsignatus thesaurus; domicilium virtutum, spiritalis mirabilium divinæ in nos dispensationis sermonum liber; inexplicabilis profunditas inevacuatæ plenitudinis ejus, *qui omnia implet in omnibus*; turris firmissima absconditæ spei; incorruptionis intellectum superantis thesaurus, regia Verbi principium omne superantis stola, terrenum cœlestis Regis palatium; celebris divinorum cum hominibus contractuum officina; congruentissima divinæ humanationis materia; divine perfectum ejus qui omnia efficit optimique artificis lutum, ex quo more humano propter homines, ex toto vereque ad substantiam accedens qui substantiam superat, substantiam indutus est.

Ac plane beatos revera oculos labiaque eorum, qui hæc celebraverunt! Quæ vero lingua mystica illa ac sacratiora spectacula interpretari queat? Quodnam autem illud spiritalis lucis perspicuissimum vehiculum? Fuit hæc lampas illa, per quam justitiæ solem altiori supra naturam ratione natura suscepit. Hæc intellectuale speculum est paterni splendoris. Ejus nos claritate, Dei qui ante luciferum est claritate sumus illustrati. Hæc sublime illud solium est & elevatum, in quo sedens Dominus Sabaoth, Prophetarum acutissimo Isaiæ visus est. Hæc, cælestis generis regalis dignitas, totius sacri cultus & sacrificii sanctuarium, spiritalis divinorum holocaustomatum thymiama, forceps carbonis expiatorii, virga Levitica, radix Jesse, sceptrum Davidicum, Fictoris mater, alentis nutrix, porta Orientis Christi, orientis ex alto orientis, angustus sinus omnia complectentis, vestis sine macula agni pariter & pastoris, vitula jugi expers saginati vituli, mundissimum vellus cælestis roris, terra virgo instauratoris Adæ, ejus cælum qui terram cælos fe-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ρανὸς τοῦ τὴν γῆν οὐρανώσαντος, τὸ μέγα τῶν προφητῶν ὅραμα, ὃ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως φαντασθέντες οἱ ἅγιοι, τὰς μυστικὰς θεοπλαστίας συμβολικῶς ἐδιδάσκοντο, καὶ τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας ἐτυποῦντο μυστήριον· ὁ μέγας ἐν μικρῷ κόσμος τοῦ τὸν κόσμον οὐκ ὄντα παραγαγόντος πρὸς ὕπαρξιν, τὸν τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἄγγελον.

Ἀλλὰ τὴν οὕτω τετιμημένην καὶ λελαμπρυσμένην Θεῷ, τῷ πάντων γενεσιάρχῃ καὶ συνοχεῖ τῶν ὅλων, πῶς οὐκ ἦν ἀποθαυμάζειν ἐπὶ κλίνης κειμένην ὁρῶντας, τῶν σωματικῶν ἀποπαυσθεισῶν αὐτῇ τότε δυνάμεων; τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν φάσκων ὁ ἱεροφάντης· τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας. καὶ γὰρ ἦν δέους μεστὸν τὸ ὁρώμενον· ἡ ζωηφόρος, νεκροφόρος· ἡ θεόμιλος, ἄφωνος· ἡ ὡς ἐν κιβωτῷ τῇ μήτρᾳ τὴν ζωὴν δεξαμένη, νεκρὰ καὶ ἄπνους ἐπὶ κλίνης κειμένη. ἅπερ εἰ καὶ ξένα τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἀθαύμαστα. μυστήρια γὰρ ἦν ἐκεῖ νοητὰ, τῷ γε νοητῶς ὁρᾷν δυναμένῳ τὰ θεῖα· τόκος καὶ παρθενία, λόγοι προνοίας καὶ κρίσεως, ὑπεροχῆς καὶ ὑφέσεως, μεγέθους καὶ ταπεινώσεως. ἐκεῖ σωματοειδὲς ἀμαυροῦν τοῦ ἡλίου τὰς λαμπηδόνας. ἐκεῖ θνητότης ἀείζωος, τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις περιαυγάζουσα. πλοῦτος ἐκεῖ τὸν οὐρανὸν ὅλον πληρῶν καὶ τὰ ἐπίγεια. θέαμα καινὸν καὶ πάντων θεαμάτων ἀξιολογώτατον. τί τοῦτο τὸ μητρόθεον σκῆνος ἐπὶ στιβάδος κείμενον, ἐξ οὗ Θεὸς ἀγαλματοφορῶν τὸ ἡμέτερον ἀνδρικῶς προελήλυθε, καὶ τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ τῆς ἀπογαιωθείσης φύσεως ἀναμορφωθὲν ἐθεώθη τὸ φύραμα; καὶ ἡ μὲν θέα τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα· καὶ τάχα γε κρείττων, ἢ ὡς αὐτοὶ μετρίως συνδιεξήλθομεν. ὁ ὕμνος δὲ τίς, καὶ τὰ ὑμνούμενα οἷα; Χριστὸς παρήτω καὶ διδότω λόγον ἡμῖν, ὡς λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις, καὶ τὸν ἡμέτερον ὁδηγοῖ τὸν νοῦν, ἐπὶ τὰ φανὰ τῶν θείων ὑμνῳδιῶν ἀπαυγάσματα· οἷς τρανοῦσθαι ἡμῶν εἴη διαπαντὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ὑφ' ὧν ἐλλαμφθείημέν τε καὶ συγκραθείημεν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παντοκράτορι πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A cit; magna illa Prophetarum visio, quam multifarie multisque modis Sancti imaginantes, sacratiores divinas imagines symbolice docebantur, magnumque dispensationis sacramentum figuraliter intelligebant. Magnus ille in parvo mundus, ejus qui mundum ex nihilo creavit, suæ ipsius magnificentiæ nuncium.

Enim vero qui non mirarentur, qui sic Deo omnium authori omniaque continenti, honoris prælatam, lecto jacentem adspicerent, exstinctis plane viribus corporis? Hoc enim doctorem sacrum iis verbis significare arbitror: *Infinitæ virtutis bonitatem imbecillitatis* thearchicæ, hoc est divinæ, ac Dei matris, & velut principii. B Plane enim erat timore plenum spectaculum. Vitæ mater exportata mortua; ut assueta Dei colloquio muta esset, & quæ velut in arcam Vitam in vulva suscepisset, mortua & sine spiritu jaceret in lecto. Ac licet essent res ejusmodi præter naturæ modum, haud tamen minus admirationem habebant. Quippe illic sacramenta erant mentis oculo adspectabilia, siquis mentalibus oculis divina videre potis erat. Nempe partus atque virginitas, providentiæ rationes atque judicii, excellentiæ & dejectionis, magnitudinis & humilitatis. Solis illic fulgores obscurabat corporea species. Illic immortalis mortalitas intuentium collustrabat facies. Erant illic divitiæ, quæ cælum totum C ac terram implerent. Erat spectaculum novum, atque inter spectacula omnia maximi habendum. Quantum illud ut Dei matris tabernaculum, ex quo Deus humanam indutus imaginem virique processisset specie, caputque illud, in quo sumtæ e terra naturæ reformata conspersio divinitam induisset, capulo depositum prostaret? Ac quidem ejusmodi fuit spectaculum, & ita habens, aut forte etiam augustius, quam nobis modice enarrare licuerit. Cæterum quale & quantum fuit canticum, qualiave cantico celebrata? Adsit Christus, ac nobis sermonem præbeat, tamquam ipse Sermo & sapientia & virtus, seque nostris mentibus ducem ad præclaros divinorum canticorum splendores exhibeat: quibus D se utinam semper explicet noster animus & cogitatio, quibus etiam illustremur ipsi ac conservemur, in ipso Christo Domino nostro, cui cum Patre omnipotenti, ac vivifico Spiritu gloria sit & potestas, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΟΝ,

καὶ πανεύφημον τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολον Τίτον.

ΑΠοστολικῶν ἐγκωμίων ἐφάπτεσθαι μέλλοντι, παρήτω μοι τὸ πνεῦμα, καὶ διδότω λόγον ὁπόσον καὶ βούλομαι. φιλεῖ γὰρ ἀεὶ συμπαρεῖναι τοῖς δι' αὐτοῦ λαλεῖν ᾑρημένοις, ὥσπερ ἤδη πρότερον γλώσσαις ἄνωθεν καθιεμέναις, ἐφ' ἕνα ἕκαστον καταφοιτῆσαν τῶν Χριστοῦ μαθητῶν ἐπεκάθισε. παρήτω δὲ, μὴ τὴν ἀξίαν τῆς ἐμῆς ἐκμετρῶν ἀναβάσεως, ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαθοπρεποῦς θεουργίας, τὴν ἀπειροπλάσιον αὐτοῦ χάριν ἡμῖν ἐπιδαψιλεῦσον. εἴη δὲ καὶ ὑμῖν τοῖς αὐτόθεν ἀφθόνως ἐκβλυζομένης φωτοχυσίας τυχεῖν ἐφιεμένοις, τὰ αὐτά μοι συνεύξασθαι καὶ εἰπεῖν· κύριε, γνώρισόν μοι, καὶ γνώσομαι, τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον· καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα. οὕτω μὲν οὖν πρὸς τὸ μέγεθος ἀφορῶντας τοῦ προκει-

IN SANCTUM ET BEATUM,

celebratissimumque Christi apostolum Titum.

E AGressuro mihi encomia apostolica, adsit Spiritus sanctus, eamque sermonis vim tribuat, quam & opto. Lubens quippe iis semper adest, qui afflante ipso cupiunt loqui: quemadmodum jam olim, linguis de cælo missis, supra singulos Christi discipulos descendens sedit. Adsit vero, non pro mei ascensus ratione, sed pro divinæ in nos bonæ illius operationis magnitudine, immensum multiplicem gratiam suam large nobis exhibiturus. Operæ vero pretium fuerit, ut & vos, qui copiosum ab eo fonte manans lumen assequi studeatis, eadem mecum precemini, ac dicatis: Doce me Domine, & sciam; ut noverim quando oporteat me loqui verbum: [a] *Et ne auferas verbum veritatis ex ore meo usque valde.* Sic sane animum intendentibus in subjecti argumenti præstantiam,

a Psalm. CXVIII. 43.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

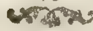
μένου σκοπῷ, δεῖ πάντως ἡμᾶς ἀκτικῶς ἐντυγχάνειν τῷ πνεύματι, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ κατ' ἀξίαν λέγειν ἐν τῷ ὑπὲρ ἀξίαν αἰτεῖν, ὡς ἂν μὴ λόγῳ καθυβρισθείη τὸ εὐφημούμενον. ποθεῖτε δὲ πάντως μαθεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἄρα τὸ νῦν εὐφημούμενον; τὸ δὲ προδήλως ἐστὶν ὁ θεσπέσιος Τίτος· ὁ πρῶτος τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας θεμέλιος, τῆς ἀληθείας ὁ στῦλος, τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, τῶν ἀληθῶν δογμάτων ὁ πρόβολος. Τίτος τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἡ ἀσίγητος σάλπιγξ, τὸ ὑψηλὸν τῆς Παύλου γλώττης ἀπήχημα, τῆς ἀπλανοῦς γνώσεως ὁ κανών. οὗτος ἡμᾶς ὁ μέγας ἑστιάτωρ τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν τῶν λόγων συνεκάλεσε τήμερον· ὄψα μὲν προθεὶς τὰ μυστικὰ τῆς ἀγράφου σοφίας· εἴτε θαύματα χρὴ λέγειν εἴτε δόγματα· κρατῆρα δὲ ὑπερφερῆ καὶ θείῳ κιρνώμενον πόματι, τὸν συνεκτικὸν τῆς θείας διδασκαλίας λόγον οἱονεὶ προχεόμενόν τε καὶ μετεχόμενον. λόγον δὲ τὸν ὀξὺν καὶ τομώτατον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενον ἄχρι μερισμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ὡς δὴ μικρὸν ὕστερον, ὡς ἐν ἐπιλόγου τάξει τοῖς φιλοθέοις ἐκθήσομαι. νῦν δέ, ἃ φίλον πως ὑμῖν μὲν ἀκούειν, ἐμοὶ δὲ λέγειν εἰκός, ταῦτα λελέξεται.

Μεγίστου τοίνυν πατρὸς ἐφέστηκεν ἑορτή. καὶ δεῦρο, καθάπερ παῖδες εὐγνώμονες τῷ φιλοπάτορι πατρὶ τοὺς ὕμνους προσάξωμεν. τοῦτο γὰρ αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἐποφείλεται χρέος. γενέσθω κοινὸς οὗτος ἡμῖν ὁ νεὼς τῶν θείων ὕμνων ἐπιβατήριος. καὶ δότω λόγον ἡμῖν ὁ τοῦ λόγου πατήρ, τὸν ἡμέτερον χειραγωγῶν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὕρεσιν. πρέποι δ' ἂν εἰκότως ἐμοὶ πατρὸς ἐπέχοντι τάξιν, τοὺς πνευματικοὺς λειμῶνας μελίττης δίκην ἐμπεριελθόντι φιλοπονώτερον, αὐτόθεν ὑμῖν ὑποστῆσαι τὸν ἄνδρα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων ἱερῶς στεφανούμενον. δέδοικα δέ, μὴ τῆς κατ' εὐθὺ δρόμου τῆς βαλβῖδος ὑπεκδραμὼν ὁ λόγος, ἐξαγώνιος γένηται· καὶ ὁ παρὰ τῶν θεατῶν ἀπηχούμενος θροῦς, ἐπ' ἄλλα τοῦ δρόμου τὴν θέαν μετάγων, τῆς ἐλπίδος τοὺς θεατὰς ἐπικόπτοιτο· τήν τε κραυγὴν ἀργὴν ποιοῖντο καὶ ἄπρακτον, οἱ τοῦ λόγου τὸν ἐπιβάτην ἐρεθίζοντες. πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ πολύ που τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας κατόπιν ἀνάγκη τὸν λόγον ἐλθεῖν· τοῦτο γὰρ ὁ τῶν ἐγκωμίων βούλεται νόμος· ταῖς γοῦν τοῦ ἁγίου πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεσιν, οἱονεί τισι ῥυτῆρσι τοῦτον ἀναστομώσας, εἶτα πρὸς τὴν κατ' εὐθὺ πορείαν ᾄττειν σφοδρῶς παραθήξας, ἐπὶ τὴν νύσσαν αὖθις μετάγοιμι. φίλα γὰρ ἔσται πάντως αὐτῷ τὰ κατὰ δύναμιν· ὅτι τε μετριάζειν οἶδεν ἐκ φύσεως, καὶ τοῖς ταπεινοῖς συναπάγεσθαι, Παῦλον κἀνταῦθα μιμούμενος. φέρε δὲ οὖν λέγωμεν, ὅσα λέγειν ἡμῖν ἐπιτέτραπται. καὶ μή τις ἡμᾶς μωμήσοιτο τῷ περιόντι τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων τὸν ἡμέτερον ἀντεπεξάγοντας· ὅτι μὴ λόγου δύναμιν ἔχοντες, πόθῳ δὲ τῷ πρὸς τὸν ἅγιον, τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἐφαπτόμεθα. ἔνθα δὲ πόθος, ἐκεῖ προδήλως φόβος ἅπας ἀφῄρηται· καὶ ὅπου λόγων ἐλευθερία παρρησιάζεται, δειλίας οὐ παρυφίσταται λείψανον. παραιτητέον οὖν οὐδαμῶς εἰπεῖν τὰ εἰς δύναμιν, οὐδὲ σιωπητέον, ἃ κηρύττειν ὅσιον. ὅτι μὴ λήθης ταῦτα βυθοῖς τὸ πνεῦμα συγκαλύπτεσθαι βούλεται. βούλεται γὰρ μετρίως γέ πως αὐτὰ τοῖς οὐκ εἰδόσιν ἐμφανισθῆναι· δίκαιον γάρ· ὡς ἂν πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν αὐτοὺς προτροπάδην ἐνάγοιεν· ὥστε μοι τὴν σιωπὴν οὐκ [illegible] εἶναι ἐν τῷ παρόντι δοκῶ. καὶ γὰρ ἥκει ὁ λόγος ἡμῖν ἐπ' αὐτὸ τοῦ σκοποῦ τὸ κε-

fuerit omnino adeundus cum precibus divinus Spiritus, atque ab eo petendum, ut pro dignitate concesserit dicere, in eo quod dignitatem superat, ut ne quod præconio celebrandum assumimus, sermone infametur vilescatque. Plane vero desideratis scire quidnam lætis præconiis celebrandum incumbat? Utique admirabilis ille & divinus Titus, primum illud Cretensis Ecclesiæ fundamentum, columna illa veritatis, fidei firmamentum, dogmatum veritatis præsidium. Titus inquam, Evangelicarum prædicationum nescia silentii tuba, sublimis Paullinæ linguæ resonantia, veræ scientiæ regula. Hic nos magnus conviva ad spiritale splendidissimum hodierna die convocavit sermonum epulum: ceu quidem edulia mystica non scriptæ sapientiæ, sive miracula oportet dicere sive dogmata; ceu autem præclarum craterem, ac divino temperatum potu, divinam doctrinam velut summa complexum sermonem, qui participandus proponetur, propinans. Sermonem inquam illum acutum, penetrabilissimumque supra omnem gladium ancipitem, & pertingentem usque ad divisionem carnis & spiritus, ut paullo inferius velut per orationis speciem Dei amantibus ac religioso cœtui sum expositurus. Interim vero, quæ & vos amanter audieritis, & mihi dicere congruum est, hæc dicam.

Maximi itaque patris dies festus advenit. Adeste vero, atque ut benevoli filii, patri filiorum amanti laudum cantica offeramus. Hoc enim nostrum in ipsum debitum est. Sit nobis templum hoc communis ad summitenda divina cantica locus, ac velut organum. Ceterum det nobis sermonem Pater ille Sermonis, sermonem nostrum ad inveniendam veritatem dirigens. Merito autem congruum fuerit, ut qui patris partes sustineam, apiculæ instar operosius circumlustratis spiritalibus pratis, inde vobis sacro ab sacris eloquiis serto coronatum virum exhibeam. Vereor autem ne a recti cursus carceribus clanculum excurrens sermo propositi certaminis metas excedat; ac ne tumultuarius spectatorum rumor, alio quam tendat cursus spectaculum convertens, eadem spectatores spes coerceat edantque inanem & inefficacem sermonem, qui sermonis sessorem provocant. Enimvero quamquam necesse est, ut multis retro spaciis viri dignitatem sequatur oratio; (ita enim encomiorum exigit lex) Sancti nihilominus ad Deum intercessionibus, ceu quibusdam infrænatum loris, ubi ad recti itineris cursum vehementius instigavero, ad metam deinceps reducam. Plane enim acceptum erit quod facultatis est. Nam & novit a natura modeste agere, *ac se humilibus accommodare*, in hoc quoque Paullum imitatus. Age igitur dicamus, siquid nobis concessum est. Nec vero quisquam vituperandum putaverit, velut ex adverso excellentium viri encomiorum nostrum sermonem ingeramus. Non enim velut suppetat vis orationis; sed magis desiderio in Sanctum, quæ vim superant præsumimus. Ubi autem est desiderium, palam est sublatum esse timorem omnem: atque ubi libera est sermonum libertas, ne minimæ timiditatis reliquiæ consistunt. Cavendum ergo, ne nullo modo dicamus, quæ facultas concedit; ac ne sileamus, quæ sanctum fuerit prædicare, nolente Spiritu oblivionis profundo tegi. Vult siquidem ut modeste & vel aliqua parte nescientibus declarentur: quippe justum est, quo ad æmulanda imitandaque ceu ex commisso inducantur. Quamobrem haudquaquam silentium mihi in præsentiarum e re judico. Etenim jam venit oratio ad ipsum rei propositæ ca-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

φάλαιον, ἐφ' ὃ καὶ δι' ὅπερ ἡμῖν ὁ πᾶς ὥρμηται πόθος.

A

Τοιγαροῦν ὁ μέγας οὗτος καὶ περίβλεπτος Τίτος, ὃν ἡ καθ' ἡμᾶς ἠνέγκατο δωδεκάθρονος Κρήτη, ἀποστολικῷ τετιμημένη συμβολικῶς ἀριθμῷ· τίς μὲν οὖν ἐτύγχανε τὰ πρῶτα, καὶ οἵων ἔφυ γονέων, καὶ τῆς ὁποιασοῦν ῥίζης ἐξεβλάστησε ὅρπηξ, λέγειν οὐκ ἀναγκαῖον ἐμοί. ὅτι μὴ κατὰ βίου διήγησιν, ἢ καθ' ἱστορίας νόμον, ὁ παρών μου συντέτακται λόγος, πλὴν εἰ μὴ κατ' ἐγκωμίου δύναμιν παροδικῶς ἐσχεδίασται. φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ἐγκωμιαζόντων ὁ λόγος, τοὺς πολυσχιδεῖς τῶν μακρῶν ἐκφεύγειν ἐφηγημάτων διαύλους, ὡς ἂν μὴ τῶν ἀκουόντων ἀποκναισθέντες τινὲς, προσκορῆ τὸν λόγον ἡγοῖντο, τῇ ἀηδίᾳ τῆς μακρηγορίας βαρούμενοι. ἐγὼ δὲ ἃ συνοίσειν οἶδα τοῖς τε συνειλεγμένοις, κἀμοὶ τῷ τὴν πνευματικὴν τῶν λόγων ὑμῖν πανδαισίαν προτείνοντι, ταῦτά φημι, τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν αὐτόθεν ποιούμενος, ὅθεν αὐτὸν ἡμῖν ἡ χάρις ἐγνώρισεν.

B

Ὑπεριδὼν γὰρ οὗτος καὶ γένους καὶ πλούτου καὶ περιφανείας ἁπάσης, ὅση τε καθ' Ἕλληνας ἐκράτει τότε, καὶ ὅση παρὰ τῶν σεβόντων τὰ εἴδωλα περιεκέχυτο δόξα· πάντων τε καταφανῶς ἀλογήσας, μιᾶς ἐπεθύμει δόξης, τοῦ πᾶσαν μὲν ἀφεῖναι τὴν πάτριον πολυθεΐαν καὶ δεισιδαίμονα πλάνην, μόνης δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ θεοσοφίας κατὰ μέθεξιν ἄρρητον μεγαλοφυῶς ἐπιδράξασθαι, καὶ ὅλος ὅλου γενέσθαι τοῦ ἐραστοῦ, καὶ τῆς χριστιανικῆς μερίδος. καὶ δὴ καὶ γεγένητο, προσκεκληκότος αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ πάντα φωτίζοντι πνεύματι τὰς τρίβους αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἐπὶ τὸ εὐαγγελικὸν διομαλίσαντος κήρυγμα. ἐντεῦθεν τῷ φαεινῷ λαμπτῆρι τῆς ἀποστολικῆς ὁμηγύρεως, Παύλῳ δὴ λέγω, τῷ κατὰ νόμον ἐννόμως, καὶ κατὰ χάριν ἐν χάριτι διαπρέψαντι, συμπλακεὶς, ὀπαδὸς καὶ συνέκδημος γίνεται· καὶ τὸν ἐκείνου ζῆλον τῷ ἴσῳ ζήλῳ μιμούμενος, ζηλωτὴς καὶ αὐτὸς ἀναδείκνυται. καὶ δὴ μεταστάτης τοῦ πατρῴου νόμου γεγόμενος, καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐννοίας τὴν διάκενον ἐθελοθρησκείαν ἀποσκευασάμενος, εἰς οὐρανὸν ὅλον δι' ὅλου μετέθηκε τὸ πολίτευμα. ὃ δὲ μικροῦ με διέφυγε, παραδραμεῖν οὐχ ὅσιον. ἔτυχε τουτονὶ τὸν διαφανῆ τοῦ Χριστοῦ μαργαρίτην, τὸν πολυτελῆ λέγω λίθον, οὐχ ἧττον ἢ τὸν τοῦ Ζοροβάβελ λίθον ἑπτὰ ὀφθαλμοῖς κοσμούμενον, ὅσῳ καὶ τῶν χαρίτων κατεκόσμει τὸν στέφανον, συγγενέα τὸν τηνικάδε τῆς χώρας ἀνθύπατον ἔχειν, καὶ τοὺς κατὰ γένος προσήκοντας, οἷς Μίνως καὶ Ῥαδάμανθυς οἱ ἐκ Διὸς ἦσαν πρωτόγονοι.

C

D

Καὶ δὴ τῷ κράτει τοῦ συγγενέως ἐπιθαρσήσας, οὐ μέντοι οὖν εἴ τι καὶ δέοι παθεῖν δείσας, καλὴν ἑαυτῷ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, τὴν ἐν γράμματι νομοθεσίαν ὑποβάθραν προὔθηκε. περιτυχὼν γὰρ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων, καὶ τῆς Ἑβραίων ἁπάσης γραφῆς, καὶ τούτοις ὡς μάλιστα φιλομαθῶς ἐναπασχολήσας τὸν νοῦν, καὶ ὅλος ὅλῳ στοιχειωθεὶς, οὕτως ἐν βραχεῖ καιροῦ διαστήματι τὴν Ἑβραίων ἠσκήθη φωνὴν, ὡς πάντας εἰκάσαι τοὺς πρὶν εἰδότας αὐτὸν, οὐκ εἶναι τοῦτον ἐκεῖνον τὸν πρὸ τῆς χθὲς, οὗ διὰ πείρας ὄντες ἐτύγχανον, ἄλλον δὲ τούτῳ προσόμοιον ἐξ Ἑβραίων Ἑβραῖον εὐδοκιμήσαντα. καὶ γὰρ ἦν ἀγχίνους, καὶ μετειληχὼς εἰς δέον παιδείας τῆς ἔξωθεν, καὶ λόγου δύναμιν ἀποτετελεσμένην ἔχων, καὶ φράζειν εἰς κάλλος εἰδὼς, καὶ νοεῖν προχειρότατα. ὡς δὲ πεῖραν διδοὺς καὶ λαμβάνων, πολὺς ἦν ὁμοῦ θαυμάσιος καὶ παρὰ πᾶσιν ἀπόβλεπτος, τί ποιεῖ, καὶ τί τεχνάζεται; πρόσεισι τῷ ἑαυτοῦ προσγενεῖ, καὶ χρηστοῖς ἐπικάμψας λόγοις, πείθει τὴν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα πρᾴως αὐτῷ ἀνεῖναι πορείαν, πρὸς ἀγερμὸν ὡσανεὶ σοφίας τῆς μείζονος παρὰ τῶν προεχόντων τῆς Ἰουδαίων γραφῆς, συλλεγομένης αὐτῷ ἐκ φιλοπόνου μαθήσεως. τί οὖν ὁ γεννάδας οὗτος, καὶ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐραστής; τάχιστα τὴν Ἰουδαίαν κατειληφὼς,

E

A

put, ad quod, & cujus gratia noſtrum omne deſiderium eſt.

Quis itaque magnus hic & conſpicuus Titus, quem noſtra duodecim glorians ſedibus, velut Apoſtolico ſymbolice honeſtante numero, Creta tulit? Quis a prima ætate fuerit, quibuſve natus parentibus, ac ex qua demum radice ſurculus germinaverit, haudquaquam habuerim opus dicere; qui non velut enarrando vitam, ac juxta hiſtoriæ legem, huncce ſermonem compoſuerim, nec niſi pro encomii ratione obiter erudierim. Quippe ſolet plerumque encomiaſtica oratio magnarum narrationum veluti reciprocos ac multiplices vitare circuitus, ut ne qui auditores injucunda prolixitate offenſi gravatique, tædioſum ſermonem exiſtimaverint. Equidem ſi qua novero conducibilia, tum collecto cœtui, tum mihi ipſi qui ſpiritale vobis ſermonum convivium appono, hæc dicam, inde ſermonis ducto exordio, unde eum nobis gratia notum fecit.

B

Hic enim, & genere ſpreto & divitiis, omnique ſplendore, ac ſi qua id temporis apud Græcos obtineret, ſi qua etiam ab idolorum cultoribus undique affuſa gloria eſſet, omnibuſque perſpicue neglectis, hanc unam gloriam deſiderabat: ut nimirum paternam omnem plurium deorum deceptionem, ac ſuperſtitioſum errorem relinqueret, noſtram autem Jeſu religionem ineffabili participio magnanimiter apprehenderet, totuſque totius præcupide amati, ac Chriſtianorum partium fieret. Ac plane ita evenit, vocante Deo, ac Spiritu omnia illuſtrante, veritatis ei ſemitas ad Evangelicam prædicationem complanante. Hinc ſplendido apoſtolici cœtus luminari, Paullo inquam, qui in lege pro legis ratione, in gratia autem conſentanee enituit gratiæ, adhærens eique implicatus, itineris ſocius efficitur ac peregrinationum comes: ejuſque æmulationem, pari æmulatione imitatus, etiam ipſe æmulator oſtenditur. Atque a paterna commigrans lege, gentilitiique ſenſus inani ſuperſtitione ablegata, totam prorſus converſationem in cælum tranſtulit. Verum haud æquum fuerit, ut quod fere effugerat, prætereatur. Contigit ut pellucida hæc Chriſti margarita; pretioſus inquam lapis, non minus quam lapis ille Zerobabel oculis ſeptem ornatus, quo & gratiarum perornabat coronam; regionis per id tempus proconſulem cognatione attingeret, haberetque genere propinquos, quibus Minos & Rhadamanthus, Jovis filii, proavi exſtitiſſent.

C

D

Cognati itaque poteſtate fiſus, nec ſane veritus ſi quid etiam eſſet perferendum; pulcre ſibi ipſe legem in litera poſitam ad Chriſti fidem gradum ſubſtravit. Nactus enim libros Moſis, totamque Hebræorum ſcripturam, atque in iis ſtudioſe admodum poſita opera, totuſque mente tota inſtructus, ita brevi didicit linguam Hebraicam, ut omnibus qui prius noviſſent, non is ipſe videretur qui eſſet nudius tertius, ſed ei aſſimilis alius ex Hebræis probatus Hebræus. Quippe enim acri vir ingenio, externaque abunde ſcientia eruditus, ac vi ſermonis perfecta, etiam venuſto eloquio erat, quique promtiſſime intelligeret. Cum ſic ergo, utrinque facto periculo, valde admirationi eſſet, & apud omnes ſpectabilis, quid agit, quidve molitur? Adit cognatum, boniſque inflectens verbis ſuadet, ut benigne annuat proficiſci Jeroſolymam; velut nimirum ad ſapientiæ acceſſionem, quam ab iis qui exponendis Judæorum ſcripturis præeſſent, ſtudioſa diſciplina colligeret. Quid vero ſtrenuus hic, ac veræ ſcientiæ amans?

E

ὅτε σχεδὸν ἀρχὴν εἶχε τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα· τἀληθὲς δὲ εἰπεῖν, ὅτε μικρῷ πρόσθεν ἡ τοῦ θείου πνεύματος χάρις γλώσσαις πυρὸς ἐπιμορφωθεῖσα, τοῖς Χριστοῦ μαθηταῖς ἐπεκάθισε, καθ' ἣν καὶ γλώσσαις ἐλάλουν ξέναις, ἀλλ' οὐ πατρῴοις τοῖς ἔθνεσιν, ὡς πᾶσαν ὁμοῦ συγχυθεῖσαν τὴν πόλιν πλησθῆναι θάμβους τῷ καινῷ τοῦ θεάματος, καὶ τῷ ξένῳ τοῦ θαύματος. τηνικαῦτα δὴ, καὶ κατ' αὐτὴν, ὡς εἰπεῖν, τὴν ὥραν, ἐπιστὰς τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων ἑαυτὸν ἐνείρας ὁ μέγας οὗτος καὶ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγκατέμιξε, περὶ ὧν φησιν ἡ βίβλος τῶν πράξεων· ἦν τε ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄχλος ὀνομάτων ὡσεὶ ἑκατὸν εἴκοσι· καὶ πάντες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον.

Τούτων εἷς καὶ πρῶτος τῶν τότε πεπιστευκότων γίνεται, τῷ ἁγίῳ μαθητευθεὶς πνεύματι, καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ θείου κηρύγματος, ἀπαρχὴν ἑαυτὸν ποιησάμενος τῶν οἰκειωθέντων Χριστοῦ τῷ βαπτίσματι. καὶ δὴ μὲν αὐτίκα τοῖς Χριστοῦ συγγινόμενος, καὶ τῷ καιρίῳ τοῦ μυστηρίου λόγῳ τυπούμενος, μαθητὴς γίνεται καὶ αὐτὸς, οὐχ ἧττον τὴν ἀξίαν, ἢ τὸν ζῆλον ὁμότιμος. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ Παῦλος τῆς ἐκκλησίας ὁ μέγας ἐπέστη διδάσκαλος. Παῦλος ἐκεῖνος, ὁ κύκλῳ πᾶσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τὴν οἰκουμένην ὅλην διαδραμὼν τῷ κηρύγματι. ὃς τότε μή πω τῷ φωτὶ πλησιάσας, τὴν ἐπὶ Δαμασκὸν πορείαν ποιούμενος, ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ τῷ οὐρανίῳ φωτὶ καταστράπτεται, καὶ φωνῆς ἄνωθεν ἀκούει περιηχούσης αὐτοῦ τὰ ὦτα, καὶ τῆς Ἰησοῦ θεοφανείας ἄξιος γίνεται, καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος, τὰ τοῦ βαπτίσματος μυεῖται μυστήρια, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας πρὸ τῆς υἱοθεσίας τὴν χάριν καὶ τῆς χειροθεσίας ὑφίσταται, καὶ σκεῦος ἐκλογῆς ἀναδείκνυται, καὶ βαστάζειν τὸ ὄνομα κυρίου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, δι' Ἀνανίου τοῦ πάνυ χρησμῳδοῦται παρὰ τοῦ πνεύματος, ἀλείπτης ἀντὶ διώκτου, καὶ κήρυξ ἀντὶ βλασφήμου γινόμενος. ὃν τότε τῇ ὀξυωπίᾳ τοῦ πνεύματος ἐνιδὼν ὁ θεσπέσιος Τίτος, καὶ τὴν περιχυθεῖσαν αὐτῷ τῆς θείας χάριτος θεολαμπίαν κατανοήσας, ὅλος γίνεται τοῦ καλέσαντος, καὶ ὡς ἄν περ δι' αὐτὸν [1] ἐπιστάντι τῷ κήρυκι. αὐτίκα μάλιστα τῶν ἐν ποσὶν ἁπάντων ἀφέμενος, καὶ πᾶσι χαίρειν εἰπὼν τοῖς, ὅσα κλέπτει τὴν αἴσθησιν, πρόσεισιν αὐτῷ μετὰ πολλοῦ τοῦ συστήματος.

Καὶ γίνεται μὲν τὰ πρῶτα τῶν συνήθων καὶ γνωρίμων εἷς, μετ' οὐ πολὺ δὲ σύσσιτος καὶ ὁμόσκηνος. ὡς δὲ τοῖς πρόσω χωρῶν ὁ θαυμάσιος ἐπεγνώσθη τῷ προγνωσθέντι Θεῷ, καὶ τοῖς ὑπὲρ λίαν ἀποστόλοις παρισωθέντι, τῷ ἀκραιφνεῖ τῆς θείας ἐλλάμψεως, τί γίνεται; συνόμιλος αὐτῷ λοιπὸν καὶ συνέκδημος ἐν τῷ τοῦ εὐαγγελίου κηρύγματι. τὰ δὲ ἑξῆς ὀκνεῖ μὲν εἰπεῖν ὁ λόγος, ἅτε τὴν ἡμετέραν διαφεύγοντα γνῶσιν, καὶ κρείττονα τάχα τῆς πολλῶν ὑπολήψεως ὄντα. ἐφ' ἃ δὲ δεῖ τὸν λόγον μετοχετεῦσαι, ἐπ' αὐτὰ δὴ καὶ τρέψομαι. εἶχε μὲν οὖν αὐτὸν οὕτως ἡ τοῦ Παύλου φροντὶς, πανταχόσε συμπεριαγόμενον καὶ φερόμενον, [2] καὶ τὸ θήραμα ὡς λίαν ἐπίχαρι καὶ πλούτου μεστόν. ὁ δὲ ἦν εὐθὺς ἐκ πρώτης αὐτῷ βλάστης, πάνθ' ὅσα κατακοσμεῖν οἶδε τὸν ἀρετῇ βιοῦντα καὶ κατὰ Θεὸν ἀναγόμενον· ἐπιεικὴς, εὐπειθὴς, εὐπρόσιτος, ὑπήκοος, πρὸς ἀποστολὴν εὐσταλὴς, πρὸς διακονίαν εὔχρηστος, πρὸς καταλλαγὰς εὐδαίμων, ἀλείπτης τῶν κοπιώντων, τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ πονούντων ὑπερασπιστὴς, καὶ πρὸς ἁπάντων καλῶν ὀξύῤῥοπον τὴν μετάκλησιν ἔχων. τί μοι τὰ πόῤῥω λέγειν, παρὸν τὰς Παύλου φωνὰς εἰς μέσον ἀγαγόντα, ἐν αὐταῖς

Venit citissime in Judæam, cum fere Evangelica prædicatio ortum haberet: seu ut verum dicam, cum paullo ante divini spiritus gratia linguis igneis adformata, supra Christi discipulos sedisset, qua nimirum, etiam novis liguis gentes alloquebantur, non patriis, ut tota fere civitas stupore repleretur, ex spectaculi novitate, insolentiaque miraculi. Per id sane temporis, ac ipsa velut hora, supervenit magnus ille ac homo Dei, seque collectæ multitudini inserens eis se admiscuit, de quibus liber Actorum: [a] *Erat autem turba nominum simul, fere centum viginti*: qui omnes fuerant conversi ad Dominum.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

Unus itaque ac primus eorum efficitur, qui id temporis, magistro Spiritu sancto, crediderunt: Evangelicæque prædicationis primitias, ipse se eorum primitias fecit, qui Christi baptismate conciliati fuerunt. Ac vero consuetudine cum Christi discipulis inita, opportunaque sacramenti prædicatione formatus, evadit & ipse discipulus, non minus dignitatis prærogativa, quam zelo honore æqualis. Haud diu post etiam Paullus magnus Ecclesiæ accessit Doctor. Ille inquam Paullus, qui orbem totum ab Judæa per circuitum, ad usque Illyricum prædicatione percurrit. Is cum necdum lumini appropinquasset, Damascum proficiscens, ipso meridie cælesti lumine velut obruitur, auditque vocem de cælo ejus insonantem auribus, ac divina Jesu aparitione dignus efficitur: necdumque baptizatus, baptismi docetur sacramenta, ac ante adoptionem & manuum impositionem, Apostolicæ dignitatis gratiam recipit, vasque electionis designatur, ac fore ut portet nomen Domini coram gentibus & regibus, ceu divino Spiritus oraculo, per magnum illum Ananiam pronunciatur: aliptes factus ex persecutore, & ex blasphemo prædicator. Eum tunc perspicaci spiritus oculo intuitus admirabilis Titus, affusamque ipsi divini splendoris gratiam diligentius attendens, totus fit illius qui vocasset, quique velut ipsius caussa adstitisset Prædicatori. Extemplo maxime omnibus a se procul dimissis, atque iis penitus valere jussis quæ lenocinio furantur sensum, multo comitatu ipsum adit.

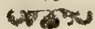
Ac primum quidem unus eorum qui familiares & noti essent, postmodum vero etiam commensalis & contubernalis efficitur. Ubi autem vir mirabilis ad ulteriora procedens, agnitus ei fuit, qui fuisset præagnitus Deo, & iis qui supra modum Apostoli erant exæquatus, sincera utique divini luminis illustratione, quid accidit? Fit tandem illi socius, ac peregrinationum comes in prædicatione Evangelii. Renuit autem eloqui oratio quæ deinceps sequuntur, ut quæ effugiant nostram cognitionem, ac fors majora sint quam plures existimaverint. Ad ea vero convertam sermonem, ad quæ is detorquendus sit. Sic itaque eum Paullus curæ habebat, ut omni loco una circumduceret, ac velut gratissimam plenamque divitiis prædam ferret. Ipse autem a primo statim germine, omnia ei erat quæ solent esse ornamento viventi ex ratione virtutis, vitaque divine sublimi & Deo subvehente elata: modestus, suasibilis, accessu facilis, obediens, ad apostolatum expeditus, ad ministerium utilis, ad conciliationes felix, fatiscentium aliptes, defensor pro Christo laborantium, quem denique boni omnes propensius accirent. Enimvero quid remotiora dico, cum præsto sit ut in medium adductis Paulli vocibus, cum

a Act. I. 15.

1. Lege ἐπιστάντος.

2. L. ὡς.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τοῦτον ὑμῖν ἐκτυπώτερον διαδεῖξαι νυῦ, ὡς ἐν πίνακι τῷ γράμματι ϛηλογραφούμενον; ὃς Κορινθίοις ἐπιστέλλων ποτὲ, καὶ τὴν εἰς τὸ κήρυγμα δεδομένην αὐτῷ χάριν ἐκδιηγούμενος, αὐτοῦ που τοῦ λόγου γενόμενος, τὸν ἱερὸν δὴ τοῦτον ὑποσεμνύνει Τίτον ἐν τούτοις δήπου τοῖς ῥήμασι· Θύρας μοί, φησιν, ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου.

Ὁρᾷς ὅση καὶ τίς ὑπῆρχεν ἡ ἐκ βάθρων αὐτῷ τῆς πίστεως περιχυθεῖσα χάρις τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ ἀδελφὸν ἐπικληθῆναι Παύλου, καὶ ψυχαγωγὸν καὶ ἀνάψυξιν; οὐκ ἔσχηκα γάρ, φησιν, ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τοῦ μὴ εὑρεῖς με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου. Βούλει καὶ ἄλλην σοι δείξω τὴν αὐτῷ μαρτυρίαν προσαγαγόντα τὸν μέγαν ἀπόστολον; πεπλήρωμαι, φησι, τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ. πῶς καὶ τίνα τρόπον, εἰπέ; ὁ γὰρ παρακαλῶν τοὺς ταπεινούς, φησι, παρεκάλεσεν ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου· οὐκ ἐν τῇ παρουσίᾳ δὲ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει, ᾗ παρεκλήθη αὐτὸς ἐν ὑμῖν· εἶδες ἀγάπης ὑπερβολήν; εἶδες ὁμοψυχίας σύνδεσμον, ὡς καὶ τὴν ἐκείνου παράκλησιν οἰκείαν ὁρίσασθαι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ χάριν ἰδίαν ἡγήσασθαι; ἄκουε τί πρὸς αὐτοὺς πάλιν ἐκείνους γράφων φησί. περισσοτέρως δὲ μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν· ὅτι εἴ τι αὐτῷ κεκαύχημαι, οὐ κατῃσχύνθην. ἀλλ' ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν ἡ ἐπὶ Τίτου ἀλήθεια ἐγενήθη· καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστι. καὶ μετ' ὀλίγα· χάρις δὲ Θεῷ τῷ διδόντι τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου· ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο· σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαιρέτως ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς. Βλέπεις αὐτὸν πανταχοῦ τὸ σπουδαῖον αὐτῷ προσμαρτυροῦντα; βλέπεις πῶς ἄνω καὶ κάτω στρέφων αὐτὸν, τοῖς ἐπαίνοις βάλλει καὶ ὑπεραίρει; ἄνω μὲν, ὅτι εἴ τι αὐτῷ κεκαύχημαι, οὐ κατῃσχύνθην· καὶ ὅτι ἡ καύχησις ἡμῶν, ἡ ἐπὶ Τίτου ἀλήθεια ἐγενήθη. κάτω δὲ, [1] τὴν σπουδὴν ὅσην εἶχε περὶ τὴν διακονίαν τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἐθνῶν· σπουδαιότερος γάρ, φησιν, ὑπάρχων, αὐθαιρέτως ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς.

Δεῦρό μοι καὶ κοινωνὸν δείξω Παύλου τὸν Τίτον, καὶ συνεργὸν, καὶ δόξαν Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀπόστολον. συμπληρούτω δέ μοι Παῦλος αὐτὸς, Χριστοῦ τὸ στόμα, τοῦ λόγου τὴν σύμφρασιν. ἑνὸς κατασύγκρισιν ἐπεξιὼν, οὓς αὐτῷ συναπέστειλεν εἰς τὴν διακονίαν ἣν πεπίστευτο· εἴτε γὰρ ὑπὲρ Τίτου, φησὶ, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα Χριστοῦ. εἶδες ἰσομοιρίαν πίστεως; οὐκ ἄρά σοι θαυμαστὸν καταφαίνεται, μετὰ Παύλου τὸ μετὰ Παῦλον τετάχθαι; κοινωνόν τε τούτου καὶ συνεργὸν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι; Παύλου· ποίου; τοῦ ὑπὲρ τρίτον οὐρανὸν ἀναπτάντος· καὶ [2] διακαῶς δεξαμένου τὰ πᾶσιν ἀνεκφορα· καὶ πρὸ τῆς ἀναλύσεως, κρεῖττον ἀσυγκρίτως ἢ καθ' ἡμετέραν γνῶσιν, ἀναρπασθέντος εἰς τὸν παράδεισον. τούτου κοινωνὸς ὁ Τίτος, καὶ συνεργὸς καὶ συνέκδημος. καὶ οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξα Χριστοῦ, καὶ ἀπόστολος ἐκκλησιῶν. ὅρα δὴ οὖν αὐτὸν, καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι Παύλου περιπατήσαντα, τό γε τοῦ τρόπου τὸ ἀφιλάργυρον μαρτυρούμενον. ἄκουε γοῦν σαφῶς αὐτὰ Παύλου τὰ ῥήματα. ἔσω δὲ, φησιν, ἐγὼ

A vobis impræſentiarum, velut in tabella, ac ceu in columna inſculptum expreſſius ex ſcriptura exhibeam? Is aliquando Corinthiis ſcribens, datamque ei ad prædicationem gratiam ediſſerens, ubi ad certum quemdam locum devenit, verbis ejuſcemodi honeſtat ſacrum hunc Titum: [a] *Cum*, inquit, *oſtium mihi ad Evangelium Chriſti apertum eſſet, non habui requiem ſpiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum.*

Vides quanta ei affuſa eſſet gratia Spiritus, ab ipſis fidei fundamentis, ut & Paulli frater & ſolatium & refrigerium vocaretur? *Non habui* enim inquit, *requiem ſpiritui meo, eo quod non inve-* B *nerim Titum fratrem meum.* Vis & alio oſtendam, teſtimonium ei detuliſſe magnum Apoſtolum? [b] *Repletus ſum*, inquit, *conſolatione, ſuperabundo gaudio.* Quomodo, quave quæſo ratione? [c] *Qui enim conſolatur humiles*, inquit, *conſolatus eſt nos in adventu Titi. Non ſolum autem in adventu ejus, ſed etiam in conſolatione, qua conſolatus eſt ipſe in vobis.* Vidiſtin' excellentem dilectionem? Vidiſtin' concordiæ vinculum, ut etiam illius conſolationem, ſuam ipſius definierit, gaudiumque ejus, proprium ſuum reputaverit? Audi vero quid ad eoſdem rurſus ſcribens, ait: [d] *Abundantius autem magis gaviſi ſumus ſuper gaudio Titi, quia refectus eſt ſpiritus ejus ab omnibus vobis. Et ſiquid apud* C *illum de vobis gloriatus ſum, non ſum confuſus: ſed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus, ita & gloriatio noſtra, quæ fuit ad Titum, veritas facta eſt: & viſcera ejus abundantius in vobis ſunt.* Et poſt pauca: [e] *Gratias autem Deo, qui dedit eamdem ſollicitudinem pro vobis in corde Titi: quoniam exhortationem quidem ſuſcepit; ſed cum ſollicitior eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos.* Vides ut ejus ubique ſollicitudini teſtimonium deferat? Vides ut ſupra & infra verſans, laudibus appetat & magnifice efferat? Supra quidem: *Si quid apud illum gloriatus ſum, non ſum confuſus.* Et, *Gloriatio noſtra, quæ fuit ad Titum, veritas facta eſt.* Infra vero exponens quanta eſſet ejus ſollicitudo D in miniſterium gentium quæ credidiſſent in Chriſtum: *Cum enim eſſet* inquit, *ſollicitior, ſua voluntate profectus eſt ad vos.*

Ades vero, etiam Paulli ſocium oſtendam Titum, & adjutorem, & gloriam Chriſti, & Eccleſiarum Apoſtolum. Compleat porro mihi Paullus ipſe, os illud Chriſti, ſermonis conſenſum. Unius eorum quos una cum ipſo miſiſſet in miniſterium ipſi creditum, comparationem accuratius ediſſerens: [f] *Sive* enim *pro Tito*, inquit, *qui eſt ſocius meus, & in vobis adjutor: ſive fratres noſtri, Apoſtoli Eccleſiarum, Gloria Chriſti.* Vidiſtin' æqualem? Num tibi videtur magnum, ut quod eſt poſterius Paullo, cum Paullo collocetur, ſit- E que ac dicatur ejus ſocius ac adjutor? Cujus, inquam, Paulli ſocius adjutorque? Ejus qui volatu tranſſcendit tertium cælum, audituque ea ſuſcepit quæ nullus poſſit efferre. Qui denique ante reſolutionem a morte, meliori citra comparationem ſupra humanam ſcientia, raptus eſt. Ejus Titus ſocius, adjutorque & comes eſt. Nec id ſolum, verum etiam *Gloria Chriſti, & Apoſtolus Eccleſiarum.* Vide igitur, ut eodem cum Paullo ſpiritu ambulaverit, moreſque ab avaritiæ ſordibus teſtimonio vindicatos. Audi vero ipſa perſpicue Paulli

[a] II. Cor. II. 12. 13. [b] II. Cor. VII. 4. [c] Ibid. ℣℣. 6. 7. [d] Ibid. ℣℣. 13. 14. 15. [e] Ibid. ℣. 23. [f] II. Cor. VIII. 16. 17.

1. Forte deeſt λέγων.

2. Forte δι' ἀκοῆς.

οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον. τί λέγεις; δόλῳ πανοῦργος ὑπάρχων εἷλες, οὓς διὰ Χριστὸν ἐσαγήνευσας; ναί, φησι. τὴν καλὴν ἀπάτην ἠπάτησα, μιμήσει Χριστοῦ τοῦ τὸν ἐχθρὸν φενακίσαντος. καὶ γὰρ ἐκεῖνον δελεάσας τῷ τῆς σαρκὸς προκαλύμματι, θεότητος ἀγκίστρῳ ἢ καὶ ¹ προβλήματι. τὸ δὲ πανοῦργος, ἀντὶ τοῦ, σοφός, ἐκλαμβάνομεν· ἔστω οὖν, φησι, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον. μή τινα ὧν ἀπέστειλα πρὸς ὑμᾶς ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς; παρεκάλεσα Τίτον, καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν· μή τι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσιν; εὖγε τῆς ἀληθείας· ὑπερεῦγε τοῦ πνεύματος, οὕτω συναρμώσαντος ἄμφω τοὺς χριστοκήρυκας. ἤδη μὲν οὖν εὖ μάλα αὐτὸς ἡ δόξα Τίτου Παῦλος, τὸν ἔπαινον προλαβὼν ἀπηκρίβωσε, τοῖς ἑαυτοῦ τὰ ἐκείνου συγκρίνας, ἄριστά τε τοῦτον ἐξεικονίσας εὐχρωματίστως διεζωγράφησεν.

Ἀλλ' ὦ μακάριε πάτερ· τὸ μέγα Κρήτης καύχημα καὶ καλλώπισμα, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, καὶ τῆς ἄνω μυστολατρείας, καὶ τῶν θείων ὑφηγητά, δέχου πρὸς ἡμῶν οἷόν τι σειρήνειον μέλος τὸν ἐφύμνιον λόγον, καὶ τραυλίζειν ἐθέλοντι, φιλόστοργος ὤν, ἥδιστα παράβαλε σὸν οὖς ἐμοῖς λόγοις. φίλα γὰρ πατράσι τὰ τῶν τέκνων ψελλίσματα, ὅταν ἐξ ἀτέχνου γνώμης ἄπλαστον λόγον προΐενται. λόγος δὲ ποῖος ἂν καὶ δοθείη τῷ μηδὲν εὔχρηστον ἔχοντι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ συντετμημένου καὶ συνεκτικωτάτου λόγου, πλὴν τοῦ εἰς δύναμιν ἥκοντος τῆς ἐν ἡμῖν ἀσθενείας; σὲ δὲ τίς ἂν καὶ κατ' ἀξίαν ἐπαινέσειε λόγος, ἄνωθεν παρὰ κυρίου λαβόντα τὸν ἔπαινον; ὡς ὅταν ὑποφωνοῦντος αὐτοῦ διαπρυσίως ἀκούωμεν· τῇ μέν, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. τῇ δέ, ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. τίνα οὖν ἡμεῖς σοι τὸν στέφανον πλέξομεν; τίνων δὲ λόγων τὰ ἄνθη συλλέξαντες, τῇ πανιέρῳ σου κορυφῇ περιθήσομεν; τίς οὕτως ἠλίθιος, ὡς τοὺς ἑαυτοῦ τῶν δεσποτικῶν ἀντεπεξάγειν πειρᾶσθαι λόγους; ὧν καὶ μία μόνον ἀρκέσει φωνή, συμπληρῶσαί σου κατ' ἀξίαν τὸν ἔπαινον. τίς αὕτη καὶ ποία; ἡ μικρῷ πρόσθεν ὑμᾶς φῶς τοῦ κόσμου καλέσασα, ὡς τῷ πρώτῳ μαθητευθέντες φωτί. οὕτω γὰρ ὑποληπτέον τοὺς τῷ εὐαγγελίῳ, δίκην ἡλιακοῦ ἅρματος, ἀνὰ τὴν κτίσιν περινοστήσαντας. ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς ἐκκλησίας, δι' οὗ τὰ πικρὰ καὶ ἁλμυρὰ τῆς ἀπιστίας κατεγλυκάνθησαν ὕδατα· τῷ γονίμῳ τὴν ἀτεκνίαν, καὶ τῷ ποτίμῳ τὸ ἀπότιμον διακρούσαντες. ὑμεῖς ἐστε ἡ ἐπ' ὄρους κειμένη τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων ἀκρόπολις. σὺ εἶ τὸ μέγα τῶν ἔργων Παύλου κατόρθωμα· τὸ καλὸν γεώργιον· τὸ περιώνυμον τῶν αὐτοῦ καυχημάτων καλλώπισμα· τὸ κράτιστον τῶν ἐκείνου πόνων συμπέρασμα. σὺ εἶ τὸ πρῶτον τῆς θρεψαμένης σε πατρίδος ἀνάθημα, σὺ τὸ ἱερὸν τῶν ἀθύτων θρεμμάτων Χριστοῦ καλλιέρημα· τὸ σεμνὸν τῆς ἐκκλησίας ἐντρύφημα· ἡ θεόφθεγκτος γλῶσσα· τὸ ἀσίγητον τῆς θεολογίας στόμα· ὁ πνευματικὸς τῶν ἀποστόλων αὐλός· ἡ θεόγραφος τῶν οὐρανίων λόγων πυκτή· ἡ θεηγόρος φωνή. σὺ τῷ κρατῆρι τῆς ἀνωτάτω σοφίας προσενέγκας τὸ στόμα, τὸ θεῖον εἵλκυσας πνεῦμα, καὶ τὴν χάριν ἤντλησας τῶν θαυμάτων. σὺ τὸ ζωηρὸν αὐτόθεν πόμα σπασάμενος, τὸ τοῦ σωτηρίου ποτήριον μυστικώτερον ἔπιες θείῳ κε-

A verba: [a] *Sed esto* inquit *ego vos non gravavi, sed cum essem astutus dolo vos cepi.* Quid ais? Cum esses astutus, eos dolo cepisti, quos propter Christum piscatus es? Ita, inquit. Bono vos errore decepi, Christi exemplo qui hosti illusit. Nam & illum carnis involucro ceu esca fallens, divinitatis hamo sive etiam præsidio cepit. Illud autem, *astutus*, pro eo exponimus, quod est, *Sapiens*. [b] *Sed esto* inquit *ego vos non gravavi, sed cum essem astutus, dolo vos cepi. Numquid aliquis eorum quos misi ad vos, expilavit vos? Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos expilavit? Nonne eodem spiritu ambulavimus? Nonne iisdem vestigiis?* Euge veritatem! Euge magis Spi-
B ritum, qui ita ambos Christi præcones coaptavit! Jam sane maxime ipse Titi gloria Paullus, ejus accurate laudationem occupans exsecutus est; suis ipsius res illius comparans, ac ceu in imagine optime repræsentans, egregio colorum flore depinxit.

Sed, o beate pater! magna Cretæ gloriatio ac ornamentum, verique tabernaculi ac superni cultus, divinorumque interpres, suscipe a nobis ceu Sirenarum melos, laudationis sermonem: quique sis filiorum amans, volenti balbutire, aurem tuam meis lubens sermonibus adhibe. Solent enim patres grata habere filiorum balbutimenta, cum ii e simplici mente sincerum sermonem depromunt. Quem enimvero; excepto si quis meæ imbecillita-
C ti congruat; sermonem dederim, cui nihil ad compendiosi sensorumque complexione confertissimi sermonis susceptionem, comparatum suppetat? Te vero quisnam etiam sermo pro meritis laudaverit, qui olim a Domino laudem acceperis? Ut cum clare clamantem audimus, alio quidem loco: *Vos estis sal terræ: Vos estis lumen mundi: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei:* alio autem: *Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt. Dico enim vobis, quia multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.* Quam tibi ergo sumus plexuri coronam? Quorumnam sermonum collectos flores tuo
D vertici imponemus? Quis ita stultus, ut suos sermones velut ex adverso Dominicis tentet ingerere, quorum vel una vox abunde fuerit laudationi pro meritis complendæ? Quænam illa vox & quanta? non ita pridem, lumen mundi appellans. Ut nimirum discipulos primi illius Luminis. Sic enim ii existimandi sunt, qui Evangelio, velut solari curru, circumquaque mundum lustrarunt. Vos estis Ecclesiæ sal, quo amaræ salsæque infidelitatis aquæ dulcorantur: sterilitatem depellentes concessa fœcunditate, ineptamque ad potum qualitatem suavi ad potum gratia. Vos estis arx, super Ecclesiasticorum dogmatum montem posita. Tu magnum illud Paulli operum facimus, bona il-
E la seges, præclari nominis gloriationum ejus decus, optimus ejus laborum terminus. Tu primum almæ patriæ anathema. Tu sacra insacrificabilium Christi pecudum hostia, venerabiles Ecclesiæ deliciæ, divino sermone loquens lingua, numquam silens os theologiæ, spiritalis Apostolorum tibia, a Deo scriptus sermonum cælestium liber, Deiloqua vox. Tu ore sapientiæ supernæ crateri admoto, divinum traxisti spiritum, hausistique gratiam miraculorum. Tu vivifico inde attracto potu, *calicem Salutaris* divina

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

[a] II. Cor. XII. 16. [b] Ibid. ℣℣. 16. 17. 18.

1. Adde εἷλε, vel quid simile.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ρασθὲν ἁγιάσματι. σὺ νυμφαγωγὸς τῆς ἐκκλησίας, ἕδνα νυμφικὰ καὶ φερνὴν αὐτῇ προικοφορήσας, τὰ Κρήτης γεννήματα. σὺ τῆς ἐνεγκαμένης ὁ πρῶτος ἀρχιποίμην καὶ πρόεδρος· νῦν μὲν τῇ πνευματικῇ σύριγγι τὰ λογικὰ συγκαλούμενος τοῦ Χριστοῦ θρέμματα, νῦν δὲ ἀπὸ νομῶν εἰς νομὰς εἰσάγων τε καὶ ἐξάγων, πρὸς τὴν νοητὴν τῶν θείων πόσιν καθοδηγεῖς. σὺ ὁ καιόμενος λύχνος καὶ ὑπὸ μοδίῳ κρύπτεσθαι μὴ δυνάμενος· ὅτι μὴ θέμις μοδίῳ παραμετρεῖσθαι τὸ φῶς τὸ ὑμέτερον, ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ τῇ χρυσαυγεῖ λυχνίᾳ, λέγω τῆς ἐκκλησίας τίθεσθαι, ὡς ἂν τῷ κόσμῳ φαίνοισθε φωστῆρες λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. σὺ τὸ μὲν ἀρετῶν ὑπάρχεις ἀκηλίδωτον ἔσοπτρον· τὸ ἀποστολικὸν ἀγλάϊσμα· τῶν διδασκάλων ἡ ἀπαρχὴ, τῶν ἱερέων ὁ πρόκριτος, τῶν ποιμένων ὁ ποιμὴν· ὁ τῶν λύκων διώκτης, καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων ὁ πρόμαχος. σὺ τῆς λογικῆς ἀμπέλου τῆς ἐκκλησίας τὸ θεόφυτον κλῆμα, τοὺς λογικοὺς περκάζον τοῦ κηρύγματος βότρυας. σὺ τὸ ἀκροθίνιον τῆς Παύλου φυτείας γεώργιον· ἡ πολυφόρος τῆς ἐκείνου γεηπονίας ἄρουρα, ἡ μυστικαῖς ψεκάσι τῶν θείων λόγων ἀρδευομένη χώρα.

Καὶ τί ἂν φράσας, ἀγαπητοὶ, τοῦ λόγου κόρον εἰσδέξομαι; τίσι δὲ λόγοις ἐπιστέψω τὴν ἱερὰν ἐμοὶ καὶ θεοστεφῆ κεφαλὴν, καὶ πᾶσιν αἰδέσιμον; οὐκ ἔχω ὅ, τι προσάξω τῶν αὐτῆς ἐγκωμίων ἐπάξιον· οὐ λόγων ἰσχὺν, οὐ τέχνης ἔνδειξιν, οὐ νοημμάτων εὕρεσιν, οὐκ ἐφόδου σοφιστικῆς ἐμπειρίας ἐπίδειξιν, οὐκ ἄλλο οὐδὲν, οὐ μικρὸν οὐδὲ μέγα, συμπληροῦν τὸν ἐπ' αὐτῷ συνταγέντα μικρὸν ἐπιτάφιον. ἀλλ' ὦ ἱερέων ἄθροισμα, καὶ τῆς ἱερᾶς Τίτου χειρὸς θεοσφράγιστον σύστημα, δέχοισθέ με καὶ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν λόγον τρεπόμενον. πείθομαι δὲ μάλα συνέψεσθαι καὶ ὑμᾶς καὶ συνευφρανθήσεσθαι· ἐγκωμιαζομένου γὰρ δικαίου, εὐφρανθήσονται λαοί, φησιν ὁ σοφώτατος Σαλομών. δίκαιον οὖν ἡγοῦμαι τὴν πάντων φωνὴν οἰκειώσασθαι, καὶ ὡς εἷς ἐκ πάντων ἀντὶ πάντων τοῦτον ὑμῖν ἀναστηλῶσαι τῷ λόγῳ, τὸν λογικὸν ἀνδριάντα τῶν λόγων, καὶ τῆς ἁπανταχοῦ γῆς τῶν ἐκκλησιῶν πεφηνότα διδάσκαλον.

Οὗτος γὰρ οὗτός ἐστιν ὁ μέγας Τίτος, τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς ὁ συνέκδημος, ὁ θερμὸς ἐκείνου κοινωνὸς ἐν τῷ τοῦ εὐαγγελίου κηρύγματι. Τίτος ὁ πρῶτος τῆς εἰδωλομανίας ἀντίπαλος, καὶ τῆς Χριστοῦ θεοσοφίας ὑπέρμαχος· ὁ κατὰ τῶν προσκυνούντων τοὺς λίθους, λίθος προσκόμματος κείμενος, καὶ τὸν εἰς κεφαλὴν γωνίας τῆς ἐκκλησίας λίθον Χριστὸν αὐτοῖς ὑποθέμενος. Τίτος, ἡ ἀκρότομος ἕδρα καὶ πέτρα τῆς πίστεως, ἡ ἀποπετρωθέντας τὸν νοῦν, Χριστῷ τῇ πέτρᾳ στερεμνίως ἑδράζουσα. Τίτος, τὸ θεόκτιστον τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας προπύργιον, ἡ ἀψευδὴς τῶν ἀδιστάκτως αὐτῷ προσιόντων ἀντίληψις, τὸ εὐπρεπὲς τῆς περὶ ἡμᾶς θείας κηδεμονίας προαύλιον, δι' οὗ τὴν ἀλήθειαν ἔγνωμεν, τὴν ζωὴν ἐσχήκαμεν, τὴν γνῶσιν ἐλάβομεν, τὸ φῶς ἐνελάμφθημεν. Τίτος, ὁ τῆς δυοκαιδεκάδος τῶν τῆδε καθέδρας ἀρχίθρονος, ὁ θεολαμπὴς οὐρανὸς τῆς ἡμῶν ἀβλεψίας, ὁ φαιδρὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ στερεώματος ἥλιος, ὁ λαμπαδοῦχος τῶν ἐμψύχων λαμπτήρων ἀστὴρ, ὁ τοὺς πλανήτας τῆς πλάνης πρὸς ἀπλανεῖς ἐφόδους ἀπλανῶς καθοδηγήσας τῆς πίστεως, καὶ στηριγμοῖς ἀληθείας καταπυρσεύων τὴν σύμπασαν. Τίτος, τῶν Χερουβὶμ τὸ ὄμμα, τῶν Σεραφὶμ τὸ στόμα, ὁ γρήγορος ὀφθαλμὸς, τὸ ἀκοίμητον τῆς μυστικῆς ἀγρυπνίας βλέφαρον. Τίτος, τὸ ἀπροσμάχητον ὅπλον, ἡ κατ' ἐχθρῶν ἐσπλβωμένη ῥομφαία, τῶν οἰκείων τέκνων ὁ πρόμαχος, τῶν ἀπόρων ὁ πόρος, τῶν πεινώντων ἡ τροφὴ, τῶν ἀστέγων ἡ στέ-

A temperatum sanctificatione, spiritalius bibisti. Tu Ecclesiæ pronubus, dona ei jugalia dotemque, Cretæ attulisti proles. Tu primus patrii soli princeps pastor præsulque, qui nunc quidem spiritali fistula rationales Christi oves convoces; nunc vero a pascuis ad pascua inducens educensque, ad intelligibilem divinorum potum deducas. Tu ardens lucerna, & quæ non possit abscondi sub modio (nefas quippe est ut modio mensuretur vestrum lumen:) sed sublime aureo splendore micanti candelabro, Ecclesiæ inquam, imponi debuerit, ut luceatis mundo, quippe qui *Luminaria, verbum vitæ contineatis prætendatisque*. Tu virtutum speculum sine macula, Apostolica claritas, Doctorum primitiæ, eximius inter sacerdotes, pastorum pastor, B persecutor luporum & Christi ovium propugnator. Tu rationalis vineæ Ecclesiæ a Deo satus palmes, rationalis prædicationis uvas maturitate nigrescens. Tu plantationis Paulli opima seges, ejus agriculturæ ferax ager, mysticis divinorum sermonum guttis campus irriguus.

Quænam vero, dilecti, perorata oratio sermonis mihi satietatem inferat? Quibus autem sermonibus sacrum mihi & a Deo coronatum, omnibusque venerabile caput coronem? Non habeo quid ejus dignum encomiis offeram: non vim verborum, non artis specimen, non sensorum inventionem, non insinuando sophisticæ peritiæ indolem, non C aliud quidpiam vel exiguum vel magnum, quod humilem in ipsum compleat funebrem orationem. Verum o sacerdotum cœtus, & sacra manu Titi divinitus signatus conventus, gratum habueritis ut & iterum orationem in eum convertam: ac plane persuasum habeo fore, ut & vos consectemini ac collætemini: [a] *Laudibus* siquidem *celebrato justo, lætabuntur populi*, inquit sapientissimus Salomon. Justum itaque arbitror, ut omnium mihi asciverim vocem, ac velut unus e toto cœtu, viceque universorum, hunc vobis sermone, instar cippi, coram statuam & erigam: qui nimirum, ceu rationalis sermonum statua, toto orbe positarum Ecclesiarum doctor claruerit.

D Hic enim plane, hic est magnus ille Titus, peregrinationum comes vasis illius electionis, fervens ejus in prædicatione Evangelii socius. Titus, primus insani idolorum cultus hostis, Christique divinæ religionis vindex: iis qui lapides adorarent offensionis positus lapis, quique positum in caput anguli Ecclesiæ lapidem Christum eis substraverit. Titus, durissima basis petraque fidei, mentem in petram duratos, in Christo petra firmans ac stabiliens. Titus, Cretensium Ecclesiæ a Deo conditum ceu turris propugnaculum; vera sine dubitatione ad eum accedentium deffensio, decorum divinæ in nos curæ præludium, quo cognovimus veritatem, obtinuimus vitam, scientiam accepimus, E cælesti lumine perfusi sumus. Titus, duodenarum nostræ insulæ sedium, sedem principem tenens, a Deo fulgens nostræ cæcitatis cælum, lætus Ecclesiastici firmamenti sol, animatis luminaribus prælucens astrum, erratica erroris sidera, ad indeclinabilem fidei tramitem inerranter ducens, ac ceu sublatis ignibus universam terram veritatis fulcimentis collustrans. Titus ille, Cherubicus oculus: os Seraphicum, vigil obtutus, insoporabilis mysticæ pernoctationis pro pastoris munere palpebra. Titus, inexpugnabilis protectio, gladius in hostes districtus, filiorum propugnator, inopum quæstus, cibus esurientium, vagorum & sine tecto tectum,

[a] Prov. XI. 10.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

γη, ἡ τοὺς γυμνήτας περιστέλλουσα σκέπη, ὁ τοὺς ἐν ζάλῃ κυμάτων διασώζων λιμὴν, ὁ πυρσὸς τῆς εὐσεβείας, ὁ διαφανὴς τῶν θείων δογμάτων σπινθὴρ, ἡ ἔμψυχος τῆς ἐκκλησίας λαμπὰς, ἡ στήλη τῶν ἀρετῶν, ἡ ἔμπνους τῶν κατορθωμάτων εἰκὼν, ἡ εὔλαλος τῶν δογμάτων λύρα, ὁ λιγυρὸς τῶν θείων ᾀσμάτων ᾠδὸς, ἡ ἀσίγητος φόρμιγξ, ἡ τῷ πλήκτρῳ τῶν ἱερῶν κρουσμάτων τὰ τῶν ψυχῶν κατασκευάζουσα πάθη, ἡ μυστικὴ διόπτρα τῆς πίστεως ταῖς ἀντιπόμποις τῶν ἀκτίνων μαρμαρυγαῖς τῶν ἀντιπάλων τὰς κόρας ἀποῤῥαπίζουσα. Τίτος, ὁ μέγας ἀριστεὺς τῶν εὐσεβούντων, ἡ τῶν πιστῶν πανταχία, τῶν ἐχθρῶν ἡ πανωλεθρία, τῶν οὐκ ὀρθὰ φρονούντων διόρθωσις, τῶν ἐπιστρεφόντων σταθηρὰ παλινῳδία, τῶν νοσούντων ἰατρὸς, τῶν καμνόντων B ἀνάπαυσις, τῶν δεσμωτῶν ἄνεσις, τῶν ἐν ἀνάγκαις ἀνάκλησις, τῶν ἐν συμφοραῖς ἀνάψυξις, τῶν ὀρφανῶν ὁ πατὴρ, τῶν χηρῶν ὁ προστάτης, τῶν αἰχμαλώτων ὁ ῥύστης, ὁ ξέναγος τῶν ἐπὶ ξένης, τῶν ἐν φυλακαῖς ἡ ἐπίσκεψις, τῶν ἐν πειρασμοῖς ἡ ἀντίληψις. Τίτος, ὁ πᾶσι πάντα γινόμενος, τοῖς προσιοῦσιν εὐπρόσιτος, τοῖς εὐχομένοις εὐεπήκοος, τοῖς πᾶσιν ἱκέσιος, φίλιος, κόσμιος, αἰδέσιμος, ζύγιος, προσηνὴς, πρᾷος, φιλόψυχος, μειλίχιος, ἐπιεικὴς, διδακτικὸς, ἤπιος, σώφρων, ἀληθής. δικαίως ὁ Παῦλος τὸν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ κατακοσμῶν ἱερέα, πρεπόντως ἀποσεμνύνει, ὅσιον ἀποκαλῶν, ἄκακον, καὶ πάσης ἀρετῆς ἀντεχόμενον.

C Τοιοῦτός τις ἡμῖν ὁ σεπτὸς ἀναδείκνυται Τίτος. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν τῶν θείων κατορθωμάτων τὸν ἔρανον, ὅλος δι' ὅλου τοῦ πνεύματος γέγονεν, ἀλογήσας τοῦ σώματος. ὅθεν αὐτῷ καὶ λόγος πηγάζει σωτήριος, καὶ χύσις πλημμυρεῖ σοφίας, ψάμμου δαψιλεστέρα. παρ' οὗ ἀρτίως ἐγὼ τὰ κάλλιστα συλλεξάμενος, καθάπερ ἄνθη τινὰ, στεφανώσω τὸν λόγον. καιρὸς γὰρ ἤδη πληρῶσαι λοιπὸν τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ συναρμόσαι ταύτῃ τὸν τῶν λόγων ἐπίλογον. δανείζω τοίνυν αὐτῷ τὴν φωνὴν, καὶ τὸν λόγον κιχρῶ. καὶ γίνομαι διαλλακτὴς μικρὸς μείζονος πράγματος, πνευματικῶς ὁμηρεύων τὸν ἐκείνου λόγον ὑμῖν· οὐ μὲν οὖν περιέργῳ τινὶ καὶ κεκομψευμένῃ στωμυλίᾳ, ἀληθεῖ δὲ μόνῃ καὶ ἀνεπιπλάστῳ διδασκαλίᾳ· ἣν ἐπὶ καιροῦ διᾶραι εἰς ὕψος τὴν φωνὴν ἀνακρούομαι.

D Γλώττῃ γὰρ χρῆται σήμερον τῇ ἐμῇ, καὶ φθόγγῳ τῷ ἡμετέρῳ προσφθέγγεται· τεκνία, λέγων, οὓς πάλιν ὠδίνω, μέχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν διὰ τῆς πρακτικῆς τελειότητος. μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε. μή τις ὑμῖν ἐνοχλείτω ῥίζα κακίας ἄνω φύουσα, καὶ τὸν ὀρθὸν σκοτίζουσα νοῦν. μή τις ἁμαρτίας ἐκφύῃ βλαστὸς ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. μή τις περκάσῃ βότρυς πικρίας ὑμῖν, ἐξ οὗ δρακόντων θυμὸς [καὶ θυμὸς] ἀσπίδων οἰνίζεται. μή τις τῶν Χριστοῦ καταφρονείτω δεσποτικῶν ἐντολῶν, μὴ δὲ τὴν ἀκοὴν ἀσπίδος δίκην μυέτω, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐπᾴδοντος. μή τις ἐνὸν τὴν ἀρετὴν ἑλέσθαι, καὶ πολιτείαν τὴν ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ γῆς μετιέναι, τὴν κακίαν αἱροῖτο· μὴ δὲ τῆς φθοροποιοῦ τῶν E χαμαιζήλων ῥαστώνης, τὸν ἐπίκηρον τῆς ἀκηράτου ζωῆς ἀθλίως βίον προκρίνοιτο. παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν· ἑτοιμαστέον οὖν ἡμῖν τὰ πρὸς ἔξοδον, καὶ τὰ πρὸς ταφὴν ἐπιτήδεια. αὐξήσωμεν ἡμεῖς αὐτοῖς τὴν ἐπιτύμβιον μέριμναν. μηδεὶς οὕτω χαῦνος ἔστω καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἔκλυτος, ὡς τὴν εἰς τὸν Χριστὸν ἀνάλυσιν δευτέραν θέσθαι τῆς μετὰ τοῦ πηλοῦ διαμονῆς καὶ συμπήξεως. εἰς βασιλείαν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς καλεῖ τὴν οὐράνιον. δεσποτικὸν τὸ ἐπίταγμα· γενναῖον ἀναλάβωμεν φρόνημα. ἰσχυρὸς ὁ καλῶν· μὴ ἀσθενῶμεν τῇ γνώμῃ πρὸς τὸν ὑπὲρ ἔννοιαν πλοῦτον, καὶ λογισμοῖς μικρολογῶμεν περὶ τὰ ὁρώμενα. τί τοῖς ὁρωμένοις

A nudorum operimentum, portus salutis marinis fluctibus jactatorum, religionis facula, emicans divinorum dogmatum scintilla, animata Ecclesiæ lampas, columna virtutum, spirans præclare gestorum imago, canora dogmatum lyra, vocalis divinorum carminum cantor, cythara silere nesciens, quæ animi affectiones componat, sacrorum pulsuum plectro; mystica fidei dioptra, repercussis radiorum fulgoribus adversariorum pupillas verberans. Titus, piorum phalangis perquam strenuissimus miles, fidelium armatura, hostium pernicies, minus recte sapientium emendatio, firma eorum qui convertuntur palinodia, ægrotantium medicus, fessorum requies, vinctorum absolutio; in necessitatibus positorum recreatio, in calamitatibus agentium refrigerium, pater orphanorum, defensor viduarum, captivorum liberatio, hospes peregrinorum, detentorum in carcere visitatio, eorum qui tentantur defensio. Titus ille, omnia factus omnibus; qui se facilem adeuntibus præbeat, precantibus non difficilis aures accomodet, sit omnibus supplex, amicabilis, urbanus, venerabilis, socialis, blandus, lenis, animarum amans, suavis, modestus, doctor, placidus, castus, verus. Merito Paullus verum Christi exornans sacerdotem, congrue honestat appellans sanctum, innocentem, & amplectentem omnem veritatem.

Talem se nobis exhibuit venerabilis Titus totius enim divinæ virtutis in se collectis symbolis, se totum omnino spiritui addixit spreto corpore, eoque salubris ei defluit sermo, arenaque copiosior inundat sapientia; unde modo collectis ceu quibusdam pulcherrimis flosculis, iis sermonem coronatum absolvam. Jam enim deinceps operæ pretium est, ut impleam promissionem, eique sermonis perorationem componam. Mutuam ergo ei trado vocem; vicissimque sermonem mutuum accipio; ac modicus ego, rei majoris commutator factus, ejus vobis spiritaliter sermonem oppignero: haud sane curiosa versutaque loquacitate, sed vera sola ac nihil ficta doctrina, sicque statim & ex tempore altam eam distinguere vocem incipiam.

Nam utitur hodie voce mea, ac nostris vos alloquitur modis: *Filioli*, inquiens, *quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus*, morum scilicet perfectione. *Nolite effici pueri sensibus, sed malitia parvuli estote. Ne qua radix malitiæ impediat sursum germinans*, ac rectum sensum obscurans. Ne quis in vestris cordibus enascatur peccati surculus. Ne quis in vobis amaritudinis botrus nigrescat, ex quo furor draconum aspidumve, ceu vinum diffluat. Ne quis spreverit dominica Christi mandata; neve instar aspidis obturaverit aures, ut ne audiat incantantis vocem. Ne quis malitiam & vitium eligat, cui liberum sit ut eligat virtutem, cælestemque vitæ rationem in terra instituat; neve incorruptæ immortalique vitæ, exitiosam sensibus humilium ac terræ defixorum abundantiam, misera commutatione præoptet. *Filii, Novissima hora est*: sunt ergo paranda ad exitum ad sepulturam opportuna. Nobis ipsi augeamus funeris curam. Nemo sit usque adeo mollis, & voluptatibus dissolutus, ut resolutionem in Christum, secundo loco a demoratione & concretione cum luto habeat. Nos Christus vocat in regnum cælorum. Dominica jussio est: assumamus generosum animum. Fortis est qui vocat: ne simus imbecilla mente ad divitias quæ superant cogitationem, scrupulosiusque rerum oculis subjectarum rationibus subducendis intenti simus. Ut quid rebus visibilibus immoramur? Utquid contemnimus pa-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

νοις ἐγκαταμένομεν; τί τῆς πατρῴας ὑπερορῶμεν ἑστίας; πόλις ἡμῶν καὶ πατρὶς, ἡ ἄνω Σιών· ἡ τῶν ἁγίων μητρόπολις, τὸ τῶν πατριαρχῶν οἰκητήριον, οὗ οὐκ ἔστι δάκνων ὄφις ἐφ᾽ ὁδοῦ ἐγκαθήμενος πτέρναν, καὶ ἀπείργων τὴν εἴσοδον. Σιὼν, ἧς οἱ πύργοι ἐπὶ τῶν χειρῶν Κυρίου πεπήγασιν· ἧς αἱ πύλαι γλύμμα, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν εἰσάγουσαι τοὺς εἰσιόντας μακαριότητα, ἧς τό, τε εἶδος καὶ κάλλος οἶδεν ὁ κατασκευάσας Θεός. περιουσία δὲ τῶν πιστῶν, ἡ ἀγήρω ζωὴ, τὸ ἀνεκλάλητον φῶς, ἡ ἀθάνατος βασιλεία, τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀξίοις ἀγαθῶν ἡ ἀντίδοσις· ἃ μή τε ὀφθαλμοῖς ὁρατὰ, μή τε καρδίᾳ ληπτὰ, ἃ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἡτοίμασεν ὁ Θεός.

Μὴ δὲ τούτων ἀφῶμεν τὴν κληρονομίαν, ὅσοι τῷ θεοποιῷ τεκνωθέντες βαπτίσματι, Θεοῦ πεφήναμεν τέκνα. Θεοῦ, τοῦ ἡμᾶς ἀγαπήσαντος, καὶ δόντος ἀντίλυτρον πάντων ἡμῶν, τὸν ἑαυτοῦ παῖδα τὸν μονογενῆ, καὶ συμφυῆ, καὶ ὁμόθρονον. μὴ ἀθετῶμεν τῆς υἱοθεσίας τὸ χάρισμα. μὴ γενώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθερωθέντες ἐν πνεύματι. μὴ φανῶμεν δοῦλοι γαστρὸς ἡδονῆς, κόρῳ τὴν ὕβριν ἀντιλαμβάνοντες, μὴ τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίξωμεν, ἐξ ἧς ἡμῖν αἱ τοῦ θανάτου παλίρροιαι βρύουσι. μὴ στῶμεν τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω φορᾶς, ἀλλ᾽ ἀεὶ τρέχωμεν, εἴπως καταλάβωμεν, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. καλὸν τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανομένους, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. καλὸν ἀκούειν Χριστοῦ λέγοντος· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. καλὸν ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ τὸν κόσμον ὁδεύοντι· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Χριστὸς κελεύει, μὴ ἀντιτείνωμεν. Χριστὸς ὁ καλῶν, καὶ τίς οὐκ ἀκούεται; Θεοῦ φωνή ἐστι διδάσκουσα, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ᾽ ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. καὶ, ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα.

Τούτου καὶ τί ποτ᾽ ἂν τοῦ φωτός ἐστιν ἡμῖν οἰκειότερον; τὸ γὰρ ἀφεῖναι τὸ σκότος καὶ τῷ φωτὶ κολληθῆναι, υἱὸν φωτὸς ἀληθῶς ποιεῖ τὸν φωτὶ προσκολλώμενον. τοῦτο δὲ πῶς ἂν ἑτέρως γένοιτο, μὴ οὐχὶ πάσης ὑπεροφθείσης ἡμῖν τῆς ἐν σκοτομήνῃ τοξευούσης ἡμᾶς ζοφερᾶς ἁμαρτίας; τοῦ δὲ τὸν σταυρὸν αἴρειν καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, τί ἂν ἐναργέστερον γένοιτο σύμβολον τοῦ καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκειν, ἢ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ναρκούμενον, ἢ τῷ φόβῳ τῶν ἀπειλουμένων περιστροβούμενον; σταυρὸν δὲ κυρίως νοήσεις, ἀγαπητὲ, τὸν ὑπὲρ Χριστὸν θάνατον, ὃν εἰ καὶ τύχῃ συμβῆναι ἡμῖν κατὰ πρόνοιαν, μὴ ἀνανεύσωμεν. εἰ γὰρ τῇ ἁμαρτίᾳ καθ᾽ ἡμέραν γνωμικῶς ἀποθνήσκομεν, ζῆν [1] ὥσπερ δοκοῦμεν ἀποθανόντες ἀθλίως, πῶς οὐκ ἂν ὦμεν μακαριώτεροι τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ προαιρούμενοι θάνατον; ἀποθάνωμεν τοίνυν, ἵνα ζήσωμεν. καλὸν τῷ Χριστῷ συναποθανεῖν, ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ. πῶς δέ τις συναποθνήσκει τῷ Χριστῷ; τῶν παθῶν ὑπεράνω γενόμενος, μὴ προδιδοὺς φόβῳ τινὶ τὴν ἀλήθειαν, ἢ αἰδοῖ τῆς πρὸς ἀνθρώπους φιλίας τὴν πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν οἰκτρῶς προϊέμενος. οὕτω τις ὑπεραθλεῖ τοῦ Χριστοῦ· οὕτως τις ἀποθνήσκει τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι. κληρονομεῖ δὲ πῶς τὰ οὐράνια; τὰ τῆς γῆς καταλιμπάνων τῇ γῇ, ἃ μικρὸν ἐπιτέρπει τὴν θέαν, καὶ μακροτέραν ἐκεῖθεν ἐμποιεῖ τὴν ὀδύνην. ἄφωμεν τοίνυν τὰ ἐνταῦθα τερπνὰ, ἵνα ἐκεῖθεν δόξης κληρονομήσωμεν. δῶμέν τι καὶ Θεῷ τοῦ ἡμετέρου βίου. συμμεριστὴν αὐτὸν τῆς ἡμετέρας λάβωμεν ζωῆς. ἤδη τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἡμῖν διελήλυθεν. ἐζήσαμεν τῇ σαρκὶ, ζήσωμεν καὶ τῷ πνεύματι.

A ternam domum? Civitas nostra patriaque, est cælestis Sion; Sanctorum illa metropolis, Patriarcharum domicilium, ubi abest serpens, sedens in via, qui calcaneum mordeat & ingressu prohibeat. Sion inquam, cujus turres in manibus Domini fixæ sunt: cujus portæ, cælatura; quæque ad beatitudinem illic loci sitam, eos qui intrant inducant cujus speciem decoremque novit ipse qui ædificavit Deus. Substantia autem fidelium, vita est senescere nescia, lumen inenarrabile, immortale regnum, retributio bonorum dignis repositorum, quæ neque videri oculis possunt, nec corde comprehendi quæ Deus præparavit iis, qui diligunt ipsum.

Ne itaque eorum dimittamus hereditatem, B quot deifico baptismate filii rationem adepti, facti sumus Dei fili. Dei inquam, qui nos dilexit, quique redemtionis pretium pro nobis omnibus filium suum unigenitum ejusdem secum substantiæ, eodemque sublimem throno dedit. Ne gratiam adoptionis spernamus. Ne efficiamur servi peccati, qui simus liberati in spiritu. Ne servi voluptatis ventris, vicariam satietate contumeliam recipientes. Ne ostium vitiis perturbationibusque aperuerimus, unde nobis reciproca mors scaturiat. Ne a contentione ad anteriora sistamus, sed curramus semper, si quo modo comprehendamus, ad bravium supernæ vocationis. Præstat, ut ea quæ sunt retro oblivisscentes, ad anteriora nos ipsos extendamus. C Præstat audire dicentem Christum: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Præstat sequi Christum per mundum ambulantem: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Christus jubet; ne renitamur. Christus vocat; & quis non audierit? Divina vox est quæ doceat: [a] *Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Et, [b] *Ego lux in mundum veni.*

Hoc autem quid magis amicum nobis contigerit? Quippe relictis tenebris adhærere luci, vere filium lucis facit eum, qui luci adhæret. Hoc vero qua alia ratione contingat, nisi caliginoso o- D mni peccato, atra nos nocte configente, spreto? Ut autem tollamus crucem, & Christum sequamur, quodnam fuerit evidentius signum, quam ut quotidie moriamur, qua bonorum repositorum spe contento animo, qua minarum metu circumacto tortoque? Crucem autem absolute intelligas, dilecte, mortem pro Christo. Quam vel ipsam, si contingat providentia divina accidere, ne detrectaverimus. Cum enim quotidie mente moriamur peccato; quod misere morientes, vitam ducimus; quei non simus beatiores præoptantes pro Christo mori? Moriamur ergo, ut vivamus. Bonum est una cum Christo mori, ut & vivamus cum ipso. Qua vero quis ratione commoriatur Christo? Pla- E ne, factus vitiis & perturbationibus superior, nulli timori prodens veritatem, aut amicitiæ humanæ respectui fiduciam ad Deum miserabiliter permittens. Sic aliquis certat pro Christo. In hunc utique modum ejus caussa moritur, qui est mortuus pro nobis. Qua vero ratione in hereditatem cælestia accipit? Nimirum relinquens terrena, quæ quidem ad modicum spectaculo recreant, diuturniorem vero inde cruciatum ingenerant. Dimittamus ergo quæ vita præsenti recreant, ut hereditate accipiamus futuram gloriam. Demus Deo vel vitæ partem. Accipiamus eum vitæ nostræ comparticipem. Magnam jam partem nobis vita præteriit. Viximus carni; etiam spiritui vivamus.

a Joan. VIII. 12   b Joan. XII. 46.

1, ἴσ. ὅπερ.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

A μικρῷ καιροῦ διαστήματι μακροὺς αἰῶνας ἑαυτοῖς θησαυρίσωμεν· μικρὰ ὧν λαμβάνειν καραδοκῶμεν ἀφίεμεν· οὐδὲν ἰσοστάσιον τῶν διδομένων εἰσοίσομεν.

Brevi temporis spatio, longa nobis sæcula recondamus. Pauca eorum dimittimus, quæ speramus accepturos. Nihil iis quæ danda sunt, æquale intulerimus.

Ταῦτα ἡμῖν ὁ ἱερὸς οὗτος ὑποφήτης τοῦ πνεύματος. ταῦτα Τίτος ἡ μεγάλη τῆς ἐκκλησίας σάλπιγξ, καὶ πάντα κύκλῳ περιηχοῦσα τὰ πέρατα, τὸ θεοκίνητον ὄργανον, ἡ καθόλου βροντῶσα φωνὴ, ἡ τοὺς καταῤῥάκτας ἡμῖν τῶν θείων οἰκτιρμῶν ὑπανοίξασα, ἡ καθ' ἡμέραν τὰς καθ' ἡμέραν τῶν ἐχθρῶν ἐπαναστάσεις, κατακλυσμοῦ δίκην, ἐπικαλύπτουσα. ταῦτα Τίτος ἡμῖν δι' ἡμῶν τῶν ἀπλῶν ὑποκινυρίζων ἐκ τάφου διδάσκει τῷ πνεύματι. γνωρίσωμεν οὖν τὰ τοῦ διδασκάλου μαθήματα. γενώμεθα μαθηταὶ, μὴ ἀ- B θετηταὶ τοῦ χαρίσματος. φανῶμεν εὐπειθεῖς, μὴ ἀπειθεῖς τῷ διδάσκοντι. δι' αἰδοῦς τὸν λόγον δεξώμεθα. μὴ ὑποκινῶμεν τὰ χείλη ψιθυρισμῶν ὑποκρίσεσιν, ἀλλὰ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ καὶ ἀπερικαλύπτῳ βλέμματι, τῷ φωτὶ τῶν ἐκείνου λόγων ἐνατενίζωμεν. μυηθῶμεν σοφίαν τὴν ὄντως ἀποκεκρυμμένην πρὸ τῶν αἰώνων, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ μέθεξιν γνωστικῆς ἀναβάσεως ἔγνωκε. καὶ συνελόντα φάναι, γενώμεθα καθαρῶς τοῦ ποιήσαντος, μηδὲν τῆς παλαιᾶς καὶ ὀζώδους ζύμης τῆς ἁμαρτίας ἐν ἑαυτοῖς καταλιπόντες φύραμα.

Hæc nobis sacer hic interpres Spiritus. Hæc Titus clamat, magna Ecclesiæ tuba, quæque universos per gyrum fines perstrepuit: divinitus pulsatum organum, vox ubique tonans, quæ divinarum nobis miserationum cataractas aperuit, quæ quotidie diluvii instar quotidianos hostium insultus operiat. Hæc nos Titus, nostra vilium opera e sepulcro quiritans, spiritu docet. Agnoscamus ergo magistri documenta. Efficiamur discipuli, non contemtores gratiæ. Simus suasibiles, non doctori immorigeri. Suscipiamus reverenter sermonem. Ne simulato murmure labia submotemus, sed revelata facie, nihilque clauso oculo, in ejus sermonum lumen intendamus. Discamus sapientiam illam plane ante sæcula absconditam, quam nemo principum hujus sæculi, contemplativæ ascensionis participio cognovit. Atque ut verbo dicam, ejus omnino efficiamur qui creavit, nulla veteris olentisque fermenti peccati relicta in nobis conspersione.

Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; εἰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. εἰ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς εὖ ποιοῦμεν, τοῦ κακοποιεῖν ἀλογήσαντες. εἰ μὴ κακῷ τὸ κακὸν ἰατρεύομεν. εἰ C ἀφῶμεν ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα. εἰ ἐξαροῦμεν πάντα δόλον τῶν καρδιῶν ἡμῶν. εἰ πᾶς ἀποκλεισθῇ φθόνου πόρος καὶ βασκανίας ὁλκός. εἰ θυμοῦ ζέσις, καὶ μῆνις ὀργὴ μὴ ἐν ἡμῖν μείνῃ. εἰ παθῶν ἡδοναὶ καὶ ὀρέξεις παράλογοι ἐξ ὧν ὁ θάνατος, μὴ ἀναβῇ διὰ τῶν θυρίδων ἡμῶν. εἰ τὰς θύρας ἡμῶν παντὶ ἀνεώγνυμεν ξένῳ. εἰ πρὸς ἔλεον τὰς χεῖρας ἐκτείνομεν. εἰ πεινῶσι τὸν ἄρτον ἡμῶν διαθρύπτομεν. εἰ γυμνοὺς ἀστέγους εἰς τοὺς ἑαυτῶν εἰσαγάγοιμεν οἴκους. εἰ ῥιγῶντας τοὺς ἀδελφοὺς περιθάλποιμεν. εἰ μὴ παρορῶμεν τὸν πένητα κράζοντα. εἰ μὴ παραδράμοιμεν τὸν τῆς παρ' ἡμῶν εὐποιΐας δεόμενον. εἰ φόβῳ καὶ πόθῳ ταῖς ἐκκλησίαις προστρέχοιμεν. εἰ Θεῷ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἡμετέρων D πόνων προσάγοιμεν. εἰ θυσίας καὶ προσευχὰς αἷς εὐαρεστεῖται Θεὸς, Θεῷ προσενέγκοιμεν. εἰ μὴ διορύττοιμεν βόθρον τοῖς ἀδελφοῖς. εἰ μὴ ἀφῶμεν τὸν ἥλιον ὀργιζομένοις ἡμῖν ἐπιδύεσθαι, ἀλλὰ διαλλαγῶμεν πρὸ τῆς ἑσπέρας τοῖς εἰς ἡμᾶς ἁμαρτάνουσιν. εἰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θανάτῳ, αἰσχύνης καταφρονήσας. εἰ σωφρονίσομεν ἡμῶν τὸν βίον, καὶ τὰ μέλη νεκρώσομεν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πλεονεξίαν, καὶ ἡδονὰς ἁπάσας, καὶ τὴν κακίστην ὑπερηφανίαν. εἰ φιλαργυρίαν μισήσομεν, τὴν τῶν κακῶν ἁπάντων μαιεύτριαν. τίς σοφὸς καὶ συνήσει τοῦτο; τίς προσθήσει τοῦ E φυλάξαι ταῦτα, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπικαρπίαν δρέψασθαι; μακάριος ὄντως οὗτος ἐμοὶ καὶ παντὶ τῷ ἀρτίφρονι. τίς γὰρ αὐτὸν ὁ κακώσων ἔσται, τῇ ἀτρεψίᾳ τοῦ καλοῦ τὸν νοῦν ἐστομωμένον, καὶ δίκην πόλεως κατωχυρωμένον τῷ ἀσφαλεῖ τῶν ἀρετῶν προτειχίσματι;

Id vero quei fiat? Si diligamus invicem. Si iis qui oderunt bene faciamus, non curantes malum rependere. Si non malo sanaverimus malum. Si alterutrum dimiserimus delicta. Si dolum omnem e cordibus abstulerimus. Si fuerit occlusus omnis invidiæ meatus, ac livoris via. Si furoris fervor bilisque in nobis non manserint. Si vitiosæ voluptates, alienæque a ratione cupiditates, quibus mors invehitur, non ascenderint per fenestras nostras. Si nostras portas peregrino omni aperuerimus. Si manus extenderimus ad eleemosynam. Si nostrum panem frangimus esurienti. Si nudos sine tecto, in nostras inducimus domos. Si frigore obrigentes fratres foverimus. Si non despexerimus clamorem pauperis. Si indigentem beneficentia non præterierimus. Si ad Ecclesias pari metu & desiderio accesserimus. Si Deo laborum nostrorum primitias obtulerimus. Si hostias & preces quibus Deus sibi complacet, Deo exhibuerimus. Si non fodimus foveam fratribus. Si non patimur ut nobis iratis sol occidat, sed reconciliamur ante vesperam iis, qui in nos peccant. Si invicem diligimus, sicut Christus dilexit nos, & seipsum morti tradidit pro nobis, confusione contemta. Si castigamus vitam nostram, & *mortificamus membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, circumventionem*, omnesque voluptates, pessimamque superbiam. Si oderimus avaritiam, quæ malis omnibus obstetricem agit. *Quis sapiens, & hoc intelliget?* Quis adjiciet ut hæc custodiat, indeque fructum decerpat? Beatus plane mihi ac cuivis homini sanæ mentis, qui ejusmodi est. Quis enim ei molestiam fecerit, cujus animus inflexibilitate quadam a bono sit duratus, ac instar urbis, tuto virtutum propugnaculo munitus?

Ἀλλ' ὦ τῆς μακαρίας Τίτου γαστρὸς ἄρτι γεννηθέντα τέκνα· αὕτη γὰρ ἡμᾶς εὐαγγελικῶς ἀνεγέννησε· στῆτε κατὰ πάντων ἀοράτων ἐχθρῶν, τὴν πανοπλίαν τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἑαυτοῖς περιθέμενοι. ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν. ἀνδρίζεσθε κατὰ τῆς βδελυρᾶς τοῦ σατανᾶ παρατάξεως, καὶ ὡς βέλη νηπίων τὰς πληγὰς ἐκείνου λογίζεσθε. στῆτε περιεζωσμένοι τὴν ὀσφὺν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ τὰς πλευρὰς ἐνειλημμένοι, καὶ τοῦ πνεύματος τὴν μάχαιραν φέροντες, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, διὰ προσευχῆς καὶ δεήσεως. τόξα καὶ βέλη καὶ φαρέτραν, τὰ θεόπνευστα τοῦ θεομύστου κήρυκος Τίτου θωρακισθῶμεν λόγια.

Sed o Titi beato utero modo geniti pueri! Is enim vos juxta Evangelium regeneravit. State adversus hostes omnes invisibiles, doctrinæ ejus armaturam induti. *Resistite diabolo & fugiet a vobis.* Virili animo consistite adversus exsecrabilem aciem satanæ, ejusque plagæ velut sagittæ parvulorum videbuntur. State succinti lumbos in veritate, & latera obtecti, portantesque gladium spiritus, qui est verbum Dei, per deprecationem & orationem. Arcum & sagittas & pharetram, a Deo inspirata Deo afflati præconis Titi induamus

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

κορύνη, καὶ δόρυ, καὶ μάχαιρα, αἱ πρὸς Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεύξεις τοῦ ποιμένος ἡγείσθωσαν. αὐτὸς ἀνθ' ἡμῶν στήσεται. αὐτὸς παρατάξεται καὶ ὑπερασπιεῖ ἡμῶν. αὐτὸς γὰρ θραύσει τὸν καθ' ὑμῶν συγκινούμενον πόλεμον. αὐτὸς λωφήσει τὰ τῶν ἐχθρῶν ὀφρυώματα. αὐτὸς στήσεται καὶ ἐξιλάσεται, καὶ τὸν θυμὸν ἀποστρέψει κυρίου. καὶ τὸ ποτήριον τῆς ὀργῆς τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ κόνδυ πτώσεως, καὶ τοῦ θυμοῦ τὴν τρυγίαν ἀφ' ἡμῶν ἀποκλίνας, ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς κατακενώσειε. καὶ πρὸς αὔραν μὲν τρέψει τὴν θραῦσιν, πρὸς δὲ γαλήνην αἰθρίαν τὴν καταιγίδα στήσει. καὶ μὴν καὶ τὸ μέγα τοῦτο σκάφος, τὴν ἐκκλησίαν λέγω, πρὸς τὸν λιμένα τοῦ θείου θελήματος καθοδηγήσει, πάντα σάλον διαφυγοῦσαν καὶ κλύδωνα, καὶ δι' ὅλου τὸν ὅλον εἰρηνεύουσαν βίον. τίς γὰρ οἶδεν, εἰ ἐπιστρέψει Θεὸς καὶ μεταμεληθῇ ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν; οὐ γὰρ ζητεῖ τὸν θάνατον ἡμῶν, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν ἡμᾶς. μοτώσει καὶ ὑγιάσει, καὶ οὐκ ἔσται οὐδεὶς ὁ κακώσων ἢ μαστιγώσων ἡμᾶς. οὐδ' ἁρπάσει τις ἡμᾶς ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. ἀλλ' εἰ καὶ ἐχθρὸς ἡμῖν προσβάλλοι, λιθοβοληθήσεται. εἰ δὲ καὶ δόρυ τείνας φρυάξεται, ἐν αὐτῷ συντριβήσεται αὐτοῦ τὰ φρυάγματα. εἰ δὲ καὶ ὅπλα τινάξοι, ἡ μὲν ῥομφαία διαπεράσει καρδίαν αὐτοῦ, τὸ δὲ τόξον ἐν χειρὶ αὐτοῦ συντριβήσεται. αὐτὸς γὰρ κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν. αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ, καὶ ὄψονται πάντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ τὴν κραταιὰν, τὴν μεγάλην· φύγωμεν ἀπὸ προσώπου λέγοντες κυρίου τῶν Χριστιανῶν, ὅτι κύριος πολεμεῖ ὑπὲρ αὐτῶν τὸν Αἰγύπτιον [1] Ἀμαλὴκ, καὶ τὸ μητρόδουλον τῆς Ἀγὰρ φῦλον ἀπολλύει πανωλεθρίᾳ· τοὺς ἐχθροὺς λέγω τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος, ἀπώλεια, οὓς βυθοῖς θαλάσσης ἄβυσσος ἐγκολπώσεται, καὶ ναυμαχεῖν πειρωμένους, τοῖς ἑαυτῆς περιπτύξεται κύμασιν. οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν. αὐτὸς εἰς μυριάδας ὑφ' ἑνὸς διώκοντος τούτους τροπώσεται πίπτοντας, καὶ διαμεριεῖ αὐτοὺς εἰς προνομὴν καὶ σκῦλα Ῥωμαίοις καὶ λάφυρα. οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν. αὐτὸς ταῖς νίκαις τοὺς ὁμοστεφεῖς καὶ συνθρόνους βασιλεῖς στεφανώσειε, μακραῖς τὸ κράτος αὐτοῖς ἐτῶν διατηρῶν ἀνελίξεσιν. αὐτὸς ὑπὸ χεῖρα τούτοις καθυποτάξειε τὰ φῦλα πάντα, τὰ βάρβαρα, τὰ τοῖς αἵμασι χαίροντα. στήσεται γὰρ μεσίτης αὐτόθεν ἵλεως, ὁ τρόφιμος τοῦ λόγου Τίτος καὶ πρόμαχος. στήσεται δὲ καὶ ἡ παρ' ὑμῖν ἀοίδιμος τῶν μαρτύρων δεκὰς, καὶ τοῖς ἑαυτῆς πάθεσιν ἐξιλάσεται τὸν σώζειν ἐκ θανάτου δυνάμενον κύριον, καὶ περανεῖ πάντα ὅσα πρὸς σωτηρίαν βλέπει τὴν ἡμετέραν, καὶ δόξαν τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος.

Καὶ εἴη γε ταῦτα μηδενὶ μηδαμῶς ἐμβραδύνοντα χρόνῳ, ἐπ' αὐτοπλῆ χωρῆσαι χρηστότητος ἔκβασιν, καὶ τὴν δι' ἔργων συμπλήρωσιν δέξασθαι. ταύτῃ γὰρ καὶ ὁ βίος ἡμῶν διομαλισθήσεται, καὶ λόγος ἅπας, καὶ πρᾶξις, καὶ διανόημα, τοῖς θείοις νόμοις τοῦ πνεύματος κατακοσμηθήσεται, καὶ δι' ἀπραγμοσύνης ὁ ἡσύχιός τε καὶ ἤρεμος ἡμῖν διανυσθήσεται βίος. ὑφ' οὗ μικρὸν ὕστερον δι' ἀρετῆς καὶ θεωρίας, ἡ τῆς ἐκεῖθεν δόξης καὶ βασιλείας ἀποκληρωθήσεται μέθεξις τοῖς οὕτω πολιτείας προκόψασι. ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὦ πάτερ, ὦ δέσποτα τῶν σῶν ἱκετῶν, καὶ διαδόχων μὲν, ἀναξίων δέ· ταῦτά σοι τῆς μικρᾶς ἐμῆς γλώττης καὶ διανοίας, τῆς σοί γε φίλης καὶ παρὰ πάντας τιμώσης σε, τὰ μικρὰ προσενέγματα. ταῦτα ὁ μικρὸς ἐν ποιμέσιν ἐγὼ, καὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου, πῶς οὐκ οἶδα, κατηξιωμένος καὶ θρόνου καὶ βήματος. καὶ εἰ μικρὰ ταῦτα, καὶ τῆς ἀξίας παραπολὺ φθάνοντα, τῆς γοῦν θερμῆς πρὸς σὲ διαθέσεως οὐκ ἐλάττονα. δέξῃ γὰρ εὖ οἶδα ταῦτα μετ' εὐμενείας, οἷόν τι μικρὸν ἐπιτάφιον. τὸν δὲ

A arma. Galea nobis hastaque & gladius habeantur, pastoris ad Deum pro nobis supplicationes. Ipse stabit pro nobis, ipse aciem instruet, & nos proteget, ipse hostium tumorem comprimet. Ipse stabit placabitque, ac Domini furorem avertet, iræque calicem quem manu habet, & vas ruinæ, furorisque fæcem a nobis declinans, in hostes plane exhauriet: ac confractionem quidem convertet in auram, procellam autem statuet in tranquillam serenitatem. Sed & magnum hoc navigium, Ecclesiam inquam; in portum deducet divinæ voluntatis, æstu omni tempestateque liberatam, & quæ totam omnino vitam, pacem agat. *Quis enim scit* B *si convertatur Deus, & eum pœniteat super malitiis nostris?* Non enim quærit nostram mortem, sicut ut convertamur & vivamus. Turundam adhibebit & sanabit: nec erit aliquis qui nos malis afficiat & cædat, neque nos aliquis de manu ejus rapiet. Sed etsi hostis invaserit, lapidabitur. Quod si arcum tendens gloriatur, super ipso confringentur ejus gloriationes. Quod si etiam vibrat arma, gladius quidem pervadet cor ejus, arcus autem in manu ejus conteretur. Ipse enim Dominus pugnabit pro nobis: *Ipse veniet & salvabit nos: veniet, & non tardabit*, videbuntque Ægyptii omnes manum Domini fortem & magnam, dicentque: Fugiamus a facie Domini Christianorum; nam Do- C minus pugnat pro eis adversus Ægyptium Amalec, matreque serva genus Agar penitus exterminabit: *Inimicos* inquam *crucis Christi, quorum finis interitus est*: quos maris profundo abyssus absorbebit, tentantesque navali confligere prælio, suis fluctibus involvet. Hic est Deus noster: ipse, uno decem millia persequente, gladio cadentes in fugam vertet, atque in prædam & spolia Romanis divider. Hic Deus noster: ipse coronæ ejusdem consortes [2] Imperatores, eodemque sublimes throno, victoriis coronaverit, in longas annorum revolutiones eorum conservans imperium. Ipse eis gentes omnes barbaras cruore gaudentes captivas subjecerit. Stabit enim sequester propitius, verbi D alumnus & defensor Titus: stabit vero & inclyta vestra [3] Martyrum decas, suisque illis passionibus Dominum qui potest salvare a morte propitium faciet, isque omnia consummabit, quæ ad nostram videt opportuna salutem, & ad gloriam majestatis suæ.

Utinam vero ad consummatæ bonitatis exitum nulla temporis mora ista promoveant, ipsisque rebus consummationem suscipiant! Sic enim & vita nobis æquior cesserit, sermoque omnis, & actio & cogitatio divinis Spiritus legibus perornabitur, E otiique compendiis quieta nobis atque tranquilla exigetur vita: qua brevi post, iis qui virtute & contemplatione, sic vitæ institutis profecerint, futuræ gloriæ & regni participatio tribuenda sit. Hæc a nobis, o pater; a nobis inquam, o domine, tuis clientulis & supplicibus, atque successoribus tuis quamquam indignis: hæc tibi exiguæ linguæ mentisque officio; mentis inquam tui amantis, & præ omnibus honori habentis, angusta sunt munera. Hæc modicus ego inter Pastores, nescio qua ratione dignus habitus sacro hoc throno & solio. Quamquam vero modica illa, & quæ a multis tuis longe absint, nihil tamen sunt accensa in te mea voluntate minora. Placide autem & humaniter, probe novi, velut tenue quoddam epita-

1. Deest καὶ, &.
2. Forte Justinianum & Philippum. *Vide* Baron. ad an. 702. Oudinum & Caveum in hoc Andrea Cretensi.
3. *Vide* Menolog. & Martyrol. ad diem XXIII. Decemb.

SÆGUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

γε πλειότερον ἔπαινον, παρ' αὐτοῦ ἂν ἐπιζητοίης ἐπιδοξότερον ὕστερον, τοῦ πρὸς ὃν ἀεὶ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἔφεσιν ἀεικίνητον ἔσχηκας. νῦν δὲ ἄνωθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, Θεοῦ τῇ τριάδι περιχορεύων ἐν πνεύματι, καὶ τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος παριστάμενος χάριτι, καὶ τῷ θείῳ φωτὶ κατὰ ψυχὴν ἐλλαμπόμενος· ὑπὲρ ἡμῶν ἐντυγχάνων, εἴπως ῥυσθείημεν διά σου τῆς ἠπειλημένης τοῖς κατ' ἐμὲ ῥαθύμοις ὀργῆς, καὶ τῶν ὁσημέραι καθ' ἡμῶν ἐξαπτομένων τῶν παθῶν ἐπαναστάσεων· πρὸς δὲ καὶ ὁρατῶς τε καὶ ἀφανῶς ἐγχειρούντων ἡμᾶς πολεμεῖν ἐθελοκάκων ἐχθρῶν. καὶ στήσαις ἡμῖν πρὸς αὔραν τὴν καταιγίδα, καὶ τύχοιμεν τῆς αὐτόθεν μακαριότητος, ἵνα ὑπὸ ταῖς σαῖς καὶ τότε περισκεπόμενοι πτέρυξιν, ἐν σκηναῖς αἷς αὐτὸς αὐλίζῃ, συναυλισθείημεν. καὶ καθαροὶ καθαρῶς τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ τρανωθείημεν, χάριτι τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς κλήσει ἁγίᾳ εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A phium fuscepturus es. Abfolutiorem autem laudem majori ab eo gloria poftmodum quæfieris, ad quem femper immotum ftudium defideriumque habuifti. Nunc enimvero, o divinum & facrum caput, de cælo nos infpexeris, qui circum Deum trinum fpiritu tripudies, gratiaque gratiæ affiftas throno, fifque animo illuftratus divino lumine; fupplicans pro nobis, fi quo modo agente te liberemur ab ira iis impendente, qui mei inftar funt negligentes & pigri, atque ab accenfa adverfum nos quotidiana vitiorum rebellione. Ad hæc vero a malevolis hoB ftibus, palam occulteque conantibus oppugnare: ftatuerifque nobis procellam in auram; fueritque, ut illic pofitam beatitudinem confequamur. Ut vel tunc, fub tuis protecti alis, una tecum habitemus in tabernaculis, in quibus ipfe habitas; purique quod eft in te lumen pure perfpiciamus ejus gratia, qui nos vocavit vocatione fancta in admirabile lumen fuum: quem decet omnis gloria, honor & poteftas, nunc & femper, & in fæcula. Amen.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, Ἴαμβοι γραφέντες πρὸς τὸν ὁσιώτατον Ἀγάθωνα ἀρχιδιάκονον καὶ χαρτοφύλακα τῆς ἐνταῦθα ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ὅτε λαβὼν τὴν παροῦσαν βίβλον, μετέβαλε καὶ πάλιν ἀπέστειλε.

Ἐγὼ μὲν εἰσῄτησα βίβλου τὴν χάριν.
Ὡς ηὐξάμην, ἔγραψα πᾶσαν εἰς τάχος.
Κάλλους γὰρ ἡμῖν γραμμάτων οὐδεὶς λόγος.

Διαστολῆς τε καὶ σαφηνείας μόνης,
Ἧς σχηματισμὸς ὀξυρύχων γραμμάτων,
Φίλων ἐμοὶ κράτιστε καὶ διδασκάλων·
Ἣν οἶδεν, ἣν πέφυκεν ἀξίως νέμειν

Καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τῶν φίλων εὐεργέταις·

Ὡς δ' οὖν ἐμαυτὸν ῥᾷστα καὶ πείθειν ἔχω·
Καὶ κοινὰ τοῖς χρῄζουσι θησαυρίσματα,
Ὡς πλοῦτος ἔμπνους ἀφθόνως κενούμενος,

Καὶ συλλεγέντα προσφάτως καὶ προσφόρως.
Καὶ μάρτυς ἡ φθάσασα τῆς βίβλου χάρις.
Ἥδιστα τοῖς σοῖς ἐντρυφῶ καθ' ἡμέραν,
Οἷς ὡς μάλιστα καὶ λαλῶν σοι, προσβλέπω,
Σὴν ἀπόριστον τῆς γραφῆς παγκτησίαν·
Τὸν εὐσεβῆ νοῦν, τὴν προσηνῆ καρδίαν,
Καὶ τὴν ἀρίστην τῶν τρόπων εὐρυθμίαν,
Καθ' ἣν ἅπαντας ἀσμενίζῃ τοὺς φίλους,
Καὶ συμβιβάζεις ὡς θέμις τὰ πράγματα,
Ζυγοστατῶν τε τῇ ῥοπῇ τῇ παγκάλῳ.
Οὕτω μὲν οὖν σοι καὶ λαλῶ, καὶ προσβλέπω
Τὸν πρόξενόν μοι τῶν θεηγόρων λόγων,
Λαβὼν πρὸς ὑμῶν οἷς θέμις τιμᾷς φίλους,

Ὡς ἦν ἐφικτὸν τῷ γραφεῖ τοῦ πυκτίου.
Πλὴν κατὰ χρόνον τε καὶ προσῳδίαν
Αὐτοὺς γράφειν, μάλιστα σεμνύνει πλέον.
Αὐτὸς δὲ ταύτην ἀντιδέξῃ τὴν χάριν
Πρὸς τῆς ἄνωθεν τοῦ Θεοῦ προθυμίας,
Τοῖς τε ἑαυτοῦ δεξιοῖς παραστάταις.

* ANDREÆ SANCTISSIMI

C *Archiepifcopi Cretenfis Jambi, fcripti ad fanctiffimum Agathonem Archidiaconum & Chartophylacem iftius fanctiffimæ Dei magnæ Ecclefiæ, quando accepto hoc libro defcripfit, & rurfus remifit.*

EGO quidem poftulavi Libri gratiam:
Ut optaveram, defcripfi totum celeriter:
Pulcritudinis enim nobis literarum nulla eft ratio,
Sed diftinctionis & claritatis folius,
Cujus eft figuratio nitentium literarum;
O amicorum mihi Optime, & magiftrorum.
Quem *librum* noverunt, quemve comparati funt digne fuppeditare
D Etiam veftrum fimilibus benefactoribus amicorum,
Ut quidem mihi facile quoque perfuadeo,
Vel publici petentibus plutei,
Tamquam fint divitiæ fpirantes abunde exhauftæ,
Atque collectanea [1] recentia & utilia:
Ac teftis eft promta Libri gratia.
Jucundiffime rebus tuis oblector jugiter,
Quibus ceu maxime etiam alloquens te, cerno
Copiofam Scripturæ fuppellectilem,
Religiofam mentem, blandumque cor,
Optimamque morum concinnitatem:
Ex qua cunctos comiter excipis amicos,
E Digerifque ut par eft ipfafmet res,
Librans lance pulcherrima.
Iccirco ergo te alloquor: & refpicio
Conciliatorem mihi divinorum eloquiorum:
Quippe accepi a vobis ea, quibus ut fas eft honoras amicos,
Quantum affequi valebat Scriptor libelli.
At enim fecundum tempus & [2] profodiam
Ipfos fcribere, maxime decorat magis.
Ipfe autem hanc viciffim accipies gratiam
A fuperna Dei providentia,
Proque tuis gnavis affiftentibus.

* Pro Combefifiana noftram planiorem interpretationem adjecimus.

1. Parum ergo diftabat author a VI. Synodo ann. 680. coacta.

2. Accentus igitur jamdudum in ufu erant inter fcribendum.

Εὐεργετεῖν γὰρ ἴστε τοὺς φίλους μάλα,
Πᾶσι προκεῖσθαι καὶ προκιχρᾶσθαι θέλειν,
Τὰ καὶ πάλαι τεθέντα τῷ μακρῷ χρόνῳ,
Ἱδρῶσι πολλοῖς τῇ φιλεργούσῃ φύσει,
Καθ' ἣν λελογχὼς προῖκα τοῦ ποθουμένου
Πόνοις, ἄριστε τῶν γραφόντων βιβλία·
Ἀνιστορῶν τε καὶ γραφῇ καὶ καρδίᾳ
Τὸν ἄφθονον ῥοῦν τῶν θεοκτήτων πόνων.

Τοὺς γὰρ γλυκασμοὺς ὧν ἀποστάζεις λόγων,
Ἡ τοῦ βίου κάθαρσις ἀγγελεῖ πλέον.
Λαλεῖν δὲ παντάπασιν ἐν παῤῥησίᾳ,
Καὶ κιρνῶν τῇ καταλλήλῳ θέσει
Ἅπαν πρόσαντες καὶ λόγου καὶ πράγματος.
Καὶ τοῖς λογισμοῖς ζωγραφῶν καθ' ἡμέραν,
Ἐν οἷς τὸ κῦρος τῶν ἀληθῶν δογμάτων,
Ὡς ἐν λάλοις πίναξιν ἐστηλωμένον.
Καὶ τὴν νέαν συῤῥίζειν ὡς λαοπλάνον.

Λόγοι τε τοξεύουσι τῶν διδασκάλων.
Ὡς πᾶσαν αὐτῆς τὴν νεόσπαρτον χλοὴν,
Εἰς χοῦν τετράφθαι καὶ σποδὸν τεθρασμένην
Ἀπανταχοῦ γῆς, κἀστραπῆς τάχους δίκην,
Τῶν ἐντραφέντων ὀρθοδοξίαις λόγοις.
Οὐ πραγμάτων κύκησις, οὐκ ὀφρὺς μέγας,

Οὐκ ὄγκος ὕψους ἀρχικῆς ἐξουσίας.
Ἀπῆν γὰρ αὐτῶν πᾶς ἀβλεψίας σκότος·
Τὸν νοῦν τε συμφράττοντες ἐν πανταχίᾳ.

Τὸ φῶς ἔναυλον καὶ πρὸ τῆς ἥβης τρέφων,
Ἕως αὖ εὗρες Χριστὸν, ὡς εὑρεῖν θέμις,

Καὶ πυρσὸν αὐγάζοντα δογμάτων σέλας·
Ἢ μᾶλλον ἄνθρωπόν τε καὶ Θεὸν λέγειν.
Πλὴν οὐ μεριστῶς, οὐδὲ μὴν πεφυρμένως

Οὐκ ἂν διδάξῃς, ἀσφαλὴς ὢν ἐν λόγοις.
Οὔτ' αὖ διαιρεῖν εἰς δυαῖν ὑποστάσεις
Πατρὸς μὲν υἱὸν, καὶ βρέφος τῆς παρθένου.
Τῆς δ' οὖ γ' ἐπεσχάτων τε καὶ σπορᾶς ἄνευ,

Ἡ συνδραμοῦσα τῷ λόγῳ σαρκουμένῳ.
Ἐντεῦθεν ὥσπερ κυρίως Θεοτόκος
Κηρύττεταί τε καὶ σεβάζεται μόνη.
Χριστὸν γεραίρειν ἴσμεν, ἀλλ' οὐχ ὡς δύο,
Κἂν ἐν δύο πέφηνεν ὥσπερ ἐν δύο,

Φυρμοῦ τε χωρὶς καὶ τροπῆς πάσης δίχα.

Οὔκουν μεριστὸς ὡς ἐκόμβουν οἱ πάλαι,
Δίχα τε τοῦτον συντεμεῖν ἠρημένοι.
Εἰς προὖπτον αὐτὴν ἐξελέγξεις τὴν πλάνην,
Ἣν σφενδονᾷ μὲν ἡ γραφὴ κατακράτος.
Βελῶν δίκην ῥίπτοντες ἄνθρακας λάλους,
Καὶ τὰς νεωστὶ λυσσοδήκτους τεθρίας.
Χριστοῦ δὲ τὴν σάρκωσιν ἡλίου πλέον

Διαδραμεῖν τε καὶ διαυγάσαι φρένας,
Οὓς οὐδὲν ἠμαύρωσεν, οὐ καιροῦ ζάλη,
Φυσᾶν δοκοῦσα καὶ κτυπᾶν ὑπειγμένη,

Οὐ πλοῦτος ἁδρὸς, οὐ σοβοῦσα κομψότης,

Φωτὸς καταστράπτοντος αὐτοὺς ἀσμίου,
Ὧν εἷς πέφηνας ἐκ βρέφους καὶ σπαργάνων,
Καὶ πᾶν νόημα τῆς γραφῆς ἐπιξέων.
Ὡς φῶς ἐναστράπτοντος τῇ σῇ καρδίᾳ,
Δι' ὧν τὸν αὐτὸν σάρκα καὶ Θεὸν φύσιν,

Ὁριστικῶς μὲν ἐκδιδάσκεις, οἷς γράφεις φύσεις.

A Benefacere enim nostis amicis maxime,
Cunctisque expositas, & utiles esse velle
Res etiam olim repostas longo intervallo,
Sudoribus multis, laborioso ingenio:
Quo consequeris cito quod desideras
Laboribus, o præstantissime scribentium libros!
Quique ob oculos ponis & stilo & corde
Uberem torrentem divinitus acquisitorum laborum.
Dulcedines etiam verborum quæ stillas,
Vitæ puritas annunciet mage:
Quodve loquaris omnino cum libertate,
Et miscens & distinguens congruenti positione,
Quicquid morosius dictum gestumve fuit,
B Iisque sententiis depingens semper,
In quibus sinceritas veracium dogmatum,
Ceu in loquentibus tabulis, constabilita est:
Et quod novitatem conficias tamquam vulgi seductricem.
Verba etiam sagittant Magistrorum,
Sic ut totum ejus recens enatum germen
In pulverem versum fuerit cineremque friatilem
Ubique terrarum, ac fulguris celeriter ad instar,
Enutritorum in Orthodoxia sermonibus.
Non rerum inest confusio, non supercilium magnum
C Non tumor celsitudinis imperitantis potestatis.
Absunt enim ab eis omnes cæcitatis tenebræ,
Mentemque communientes sunt omne genus armis.
Lumen insitum vel a prima ætate tu nutriens,
Donec invenisti Christum, quomodo invenire par est,
Facemque illuminantem dogmatum jubar;
Atque adeo Hominemque Deumque:
Sed enim non usurpando divisionem nec confusionem
Docueris, quippe tutus in sermonibus;
Nec etiam dispescere in duas hypostases
Patris quidem filium, & natum Virginis:
D Hujus namque in finibus seclorum & sine semine est,
Quæ coit natura cum Verbo incarnato.
Hinc veluti proprie Deipara
Prædicaturque & colitur sola.
Christum venerari novimus, at non ut duos;
Quamvis in duobus apparuit tamquam in duobus,
Confusione tamen absque, & absque mutatione ulla.
Non divisus, ut blaterarunt quidam olim,
Bifariamque hunc secare volebant,
(Manifeste istum redargueris errorem,
E Quem funda dejicit quidem Scriptura potenter:)
Telorum instar projiciendo carbones loquaces,
Et rabida nuper agrestia germina.
Christi autem *novimus* Incarnationem magis quam solem
Pervadere & illustrare animos,
Quos nihil obscuravit: non temporis æstus,
Qui tumefacere videtur & obstrepere sollicitatus:
Non divitiæ uberes: non metum incutiens tumor,
Lumine illustrante illos laudabili.
Horum unus visus es a puero & fasciis;
Et omnem sensum Scripturæ expoliens,
Tamquam lumen ejus qui fulget in tuo corde.
Per quæ eumdemmet & Carnem & Deum natura
Diffiniendo quidem doces, quatenus scribis Naturas;

Τὸ μὲν γὰρ ἢ σύμφυρσιν, ἢ τροπῆς ἴχνος.

Καὶ δογματίζειν ἀκριβῶς εἰθισμένος,
Τὸν συντεθέντα Χριστόν. εἷς γὰρ οὐ δύο.

Τοῦ μὲν πρὸ αἰώνων τε καὶ μητρὸς δίχα,
[Τοῦ δ' αὖ μεταξὺ τῶν χρόνων πατρὸς δίχα]

Σπορὰν γὰρ ἔσχε τὴν χύσιν τοῦ πνεύματος·
Επεσκίασεν ἐνθέως τῇ παρθένῳ,
Ως αὐτὸν γεννήσασα τὸν Θεὸν λόγον,
Εντεῦθεν αὐτῆς καὶ τὸν υἱὸν, ὡς ἕνα.
Τομὴν γὰρ εἶχεν οὐδαμῶς τὴν εἰς δύο.
Καὶ σάρξ πεφηνὼς, εἷς μετ' αὐτῆς ἐκράθη,

Ο τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσιωθεὶς οὐσίαν.
Τέμνοντες αὐτοῦ τὰς συνημμένας φύσεις,
Ιν' εἰς ψιλὸν ἄνθρωπον ἐλπίζειν μόνον,
Καὶ γυμνὸν εἶναι τὸν Θεὸν δοῖεν λόγον.
Αλλ' οὐδὲ συντεθέντας εἰς μίαν φύσιν,

Τὸ προσλαβόν τε καὶ τὸ προσληφθὲν λέγω,
Τοὺς Συγχυτὰς ἕλοιο συγχωρεῖν ὅλως.
Η σύνθεσις πέφηνεν ἡ κατ' οὐσίαν.
Εντεῦθεν ὥσπερ ἐνθέῳ παῤῥησίᾳ,
Καὶ τὴν ἐν αὐτῷ προσφυῶς νοουμένην·

Α'λλ' οὐ διϊστῶν ἢ μερίζων ἰδίως.
Καθ' ἣν ὁ νοῦς πέφυκεν ἰσχυῶς προσβλέπειν

Τὰς συμβαθείσας εἰς ἑνώσεως λόγον.
Οὕτως νοῶ μὲν τὰς ἐνεργίας δύο,
Τιοῦ τε Χριστοῦ καὶ προσώπου συνθέτου,
Ως ἐκ μιᾶς πηγῆς τε (καὶ) συναυλίας
Ολης διαμπὰξ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας,
Τὰς συνδραμούσας εἰς ὑπόστασιν μίαν·
Φύσεις δὲ Χριστοῦ ταύτας προδήλως δύο.
Συμφύρσεως γὰρ, οὐχ ἑνώσεως τρόπος,
Ως αὐτὸς οἶσθα καὶ διδάσκεις ἐμφρόνως.
Χριστοῦ νοεῖσθαι τὰς ἐνεργείας δύο,
Διπλῆν θέλησιν δογματίζεις συνδέως·

Τούτων ἑκάστην, πλὴν θεωρίᾳ μόνῃ,

Διακρίνειν τε τοῖς ἀσυγκρίτοις νόμοις,
Α'λλ' οὐ τραπείσας εἰς ἑαυτὰς οὐσίας,
Τὰς ὡς ἑνός τε κἀξ ἑνὸς παρηγμένας.
Κατ' ἄλλο κἄλλο τῇ καταλλήλῳ φύσει
Κοινῶς προϊούσας καὶ συνημμένας.
Βίβλον ἐξῆλθον, ἣν ὁρᾷς φίλος, πόνῳ.

A Alioqui enim vel confusio, vel mutationis vestigium fuerit;
Atque dogmatizare accurate assuetus es
Coalescentem Christum. Unus enim est, non duo:
Ex eo quod ante seculaque & sine matre est,
[1] *Atque ex eo rursus quod in temporibus sine patre est.*
Pro semine enim habuit infusionem Spiritus,
Qui obumbravit divinitus Virgini,
Ut ipsummet generans Deum Verbum,
Inde suum etiam filium *generaret*, quippe unum.
Sectionem namque nullo modo habuit in duos.
Atque caro apparens, unus cum illa attemperatus est,
B Qui nostram substantialiter induit substantiam.
Qui secant ejus coaptatas naturas,
Ut in purum hominem speremus dumtaxat,
Et nudus Deus sit concedant Verbum.
At neque eos qui componunt in unam naturam,
Quodque assumsit & quod assumtum est inquam,
Synchytas volueris perferre omnino.
Coalitio facta est secundum substantiam.
Ergo tamquam divina loquendi facultate
Illam etiam *dic*, quæ in ipso naturaliter intelligitur:
At non disgregans vel partiens seorsim.
C Secundum hanc *coalitionem* mens valet subtiliter prospicere,
Quæ convenerunt in unionis rationem.
Sic cogito quidem operationes duas
Filiique Christi & personæ coalescentis,
Tamquam ex uno fonte & proportione
Totius universim nostræ essentiæ,
Concurrentes in hypostasin unam:
Naturas vero Christi istas manifeste duas.
Confusionis alioqui, non unionis modus esset,
Ut ipse nosti, atque doces scite.
Christi cogitare operationes duas,
Duplicemque voluntatem dogmatizas cohærenter;
D Horumve quamlibet (sedenim contemplatione sola)
Discernere incomparabilibus legibus.
Non vero versas in seipsas substantias,
Quæ ut unius, atque ex uno derivantur,
Secundum aliud atque aliud congruenti natura
Communiter procedentes & unitæ.
Librum exaravi quem vides, amice, labore.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 675.

1. Hunc versum interseruit de suo Combefisius ad explendum hiatum.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Λόγοι παραινετικοί· καὶ πρῶτον περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ τελώνου, καὶ τοῦ φαρισαίου.

Ἡ Διὰ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου ὕλη οἷόν τι προγύμνασμα καὶ προοδοποίησις πρόκειται τοῖς βουλομένοις ἔχεσθαι τῆς ἱερᾶς ταπεινότητος, τῆς πασῶν τῶν ἀρετῶν λαμβανομένης, ἧς ἡ κτῆσις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὄντως ἐνίδρυται, καὶ τῆς θεομισοῦς ἀλαζονείας ἀπέχεσθαι, τῆς πασῶν τῶν φιλοχρίστων ἀρετῶν παρατρεπούσης τὸν ἄνθρωπον. τίς οὖν οὐ ζηλώσει τὸν τελώνην, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν μεταμέλειαν, καὶ τοῦ φαρισαίου οὐκ ἀποσείσεται τὸν ὄγκον; εἴπερ ἡ μὲν ταπείνωσις συνάπτεται τῷ Χριστῷ, ἡ δὲ ἀλαζονεία τῷ πεφρονηματισμένῳ καὶ πλήρει ὄγκου δαίμονι.

Ἡ ἀλαζονεία τὸν πρῶτον τῶν ἀγγέλων ᾧ κλῆσις καὶ ἑωσφόρος ἦν, πάντως διάβολον καθιστᾷ. αὕτη τὸν γενάρχην Ἀδὰμ τοῦ παραδείσου ἐξωθεῖται. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινούς· κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, καὶ ταπεινοῖς δίδωσι χάριν. αὕτη κατατίθεται τὸν Φαραώ. εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. αὕτη τὸν Ναβουχοδονόσορ καταβάλλεται· κυρίῳ γὰρ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. καὶ οὐ ποιήσεις οὐδὲν ὁμοίωμα. εἰ καὶ τῷ μὲν ἡ νόσος λύεται, τῷ δὲ ἕξις γίνεται τὸ πάθος. ὄντως πυρετός ἐστιν ἡ ὑπερηφανία, ὑποπίπτουσα τῇ αἰσθήσει τοῦ πυρέττοντος, φρενῖτις δεινὴ εἰς πτῶσιν τὸν ἄνθρωπον παροξύνουσα, ὕδρωψ ἔμπλεος ἀέρος καὶ ὕδατος.

Τίς γὰρ ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος κυρίου; ἀθῷος χερσὶ, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ Τύρου ματαιότης καὶ ἀγερωχία, ἡ τὴν ἰκμάδα ἀποβαλλομένη τῆς χάριτος, γῆ ἄνικμος. ἴστε γὰρ δή που τοῦτο καὶ λόγῳ καὶ πείρᾳ, ὁ ἀλαζὼν οὐ δεῖται τῆς τελειωτικῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· καὶ διὰ τοῦτο ἔστιν ἄνικμος καὶ ξηρὸς, λείπεται τοῦ ζωτικοῦ θερμοῦ, καὶ τῆς ζωούσης ὑγρότητος. ἐν τούτῳ κενῷ ὄντι δένδρῳ τὴν καλιὰν ἐργάζεται ὁ νυκτικόραξ διάβολος.

Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ ταπείνωσις τροφὸς ὑπάρχει τῶν ἀρετῶν, τοῦ χριστιανοῦ κάλλους εὐσεβείας κεφάλαιον καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος. τῶν παθῶν ἀναίρεσις, συντήρησις ὑγρότητος ἐν τῇ ῥίζῃ τῆς πίστεως. ἡ ταπεινότης σύνεστι τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ τῷ ἐλαύνοντι τὴν ἀνομίαν, ὡς ἔφη καὶ ὁ Ἱερεμίας καὶ ὁ Σολομών. ὄντως γὰρ ἀρχὴ σοφίας φόβος κυρίου. αὕτη τὸν τελώνην κήρυκα ποιεῖται τοῦ πνεύματος, ἡ δὲ ἀλαζονεία τὸν φαρισαῖον κενὸν ἐργάζεται τύμπανον μάτην ἀλαλάζον. ὄντως ῥοιὰ Σοδόμων ἐστὶν ὁ ὑποκριτὴς, πέπων τὰ μὲν ἔξωθεν ὡραίως, τὰ δὲ ἔνδοθεν σαπρός τε καὶ ἄχαρις.

Ἀνέβη εἰς τὸ ἱερὸν ὁ τελώνης, καὶ ἀνέβη καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. ἀνέβη εἰς τὸ ἱερὸν ὁ φαρισαῖος σωματικῶς καὶ οὐ ψυχικῶς. ὁ μὲν γὰρ ἀνέβη τῇ ψυχῇ καταβαίνων διὰ τῆς ταπεινότητος, ὁ δὲ κατέβη τῇ ψυχῇ ἀναβαίνων διὰ τῆς ὑπερηφανείας. ὁ μὲν ἀνέβη ταῖς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀναβάσεσιν, ἐπιβὰς τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς τὸν παράδεισον. ὁ δὲ κατέβη καταβαίνων εἰς τὸν ἑωσφόρον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὑπερηφανείας. ὁ μὲν ἀνέβη διὰ τῆς ἀναβάσεως καὶ ἐπιδόσεως εἰς τὰς ἀρετάς· ὁ δὲ κατέβη ἀπὸ τῶν ἀρετῶν, καὶ προσεπέλασεν ταῖς κακίαις.

Πολλοὶ εἰσέρχονται τῷ ἱερῷ, ἀλλ᾽ ὀλίγοι μετέχου-

* SANCTI PATRIS NOSTRI

ANDREÆ CRETENSIS

Orationes hortatoriæ; & primum de argumento Publicani & Pharisæi.

PUblicani Pharisæique materia veluti præexercitamentum quoddam & præparatio proposita est iis, qui volunt adhærere sanctæ humilitati, quæ universas amplectitur virtutes, quibus comparatio regni cælestis vere inititur, simulque a superbia quæ Deo invisa est declinare, quæ hominem ab omnibus christianis virtutibus avertit. Quis ergo haud æmulabitur Publicanum ejusdemque conversionem atque pœnitentiam, & Pharisæi fastum non aversabitur? siquidem humilitas quidem Christo conjungit, superbia vero tumenti dæmoni atque fastus pleno.

Superbia principem angelorum, cui etiam Lucifer nomen erat, diabolum prorsus effecit. Hæc nostri generis auctorem Adamum paradiso expulit: [a] *Deposuit potentes de thronis, & exaltavit humiles.* [b] *Dominus superbis resistit, humilibus vero dat gratiam.* Hæc Pharaonem deponit: [c] *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* Hæc Nabucodonosorem dejicit: [d] *Dominum enim Deum tuum adorabis, & ipsi soli servies.* Et *Non facies ullam imaginem.* Quamvis illi quidem morbus iste ablatus est, huic vero in habitum affectio transit. Vere febris est superbia, quæ subjaceat sensui febrientis; furor est vehemens ad ruinam hominem trahens; hydrops est plena aeris & aquæ.

[e] *Quis enim ascendet in montem Domini? Innocens manibus & mundus corde, qui non accepit in vano animam suam.* Hujusmodi erat Tyri vanitas atque elatio, quæ humoris gratiæ jacturam fecit, terra utique arescens. Scitis namque istuc qua ratione quave experientia, superbus non indiget perficiente Dei gratia: atque iccirco sine humore est aridusque, caret vitali calore & vitali irroratione. In hoc, quippe inani arbore, nidum suum elaborat nycticorax diabolus.

Atque ut paucis dicam, humilitas altrix est virtutum, pietatisque, in qua Christiana pulcritudo sita est, caput origo & finis. Est passionum mortificatio, peccati ablatio, humoris in radice fidei conservatio. Humilitas est cum Dei timore qui extrudit iniquitatem, quemadmodum ait & Hieremias & Salomon. Sane enim [f] *Initium sapientiæ est timor Domini.* His concinit & beatus Paullus. Hæc publicanum præconem Spiritus efficit: at superbia Pharisæum inane facit tympanum frustra tinniens. Profecto pomum Sodomiticum est hypocrita, maturans quidem belle quæ sunt externa, quod vero ad interna pertinet, putridus est atque ingratus.

Ascendit in Templum publicanus, ascenditque & quoad corpus & quoad animum. Ascendit in Templum Pharisæus quoad corpus, haud vero quoad animum. Ille enim ascendit, animo descendens per humilitatem; hic vero descendit, animo ascendens per elationem. Ille ascendit secundum Davidicos gradus, ingressus viam quæ ducit in paradisum; hic descendit delapsus ad Luciferum superbiæ ducem. Ille ascendit per ascensum & profectum in virtutes; hic descendit a virtutibus, accessitque ad vitia.

Multi ingrediuntur templum, at pauci de tem-

[a] Luc. I. 52. [b] Jac. IV. 6. [c] Psal. XIII. 1. [d] Matth. IV. 10. ex Deut. VI. 16. [e] Psal. XXIII. 3. 4. 5. [f] Prov. I. 7.

* Pro Fabriciana nostram habes interpretationem.

σι τοῦ ἱεροῦ· οὐ γάρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. ὁ γὰρ ὑπερήφανος οὐ μένει ἐν τῇ ἀγάπῃ· ὁ δὲ μὴ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ οὐ μένει, κατὰ τὸν Ἰωάννην. ὁ δὲ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ, καὶ ἔστιν ναὸς Θεοῦ, κατὰ Παῦλον. ἐκεῖνοι κυρίως εἰσέρχονται τῷ ἱερῷ καὶ τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, οἷς ἰδικῶς ἐνεργεῖ ὁ Θεός. φωτίζει δὲ μόνους τοὺς νηπίους καὶ μικροὺς ὁ Θεὸς, κατὰ τὸν μουσουργέτην Δαβίδ. ὅπου γὰρ ταπείνωσις, ἐκεῖ καὶ σοφία, κατὰ τὸν Σολομῶντα· σοφία πίστεως καὶ σοφία πράξεως.

Ταύτης τῆς σοφίας ἐλείπετο ὁ φαρισαῖος· ὅθεν καὶ ὑποκριτὴς ὢν εὐχαριστεῖ κατὰ μόνα τὰ ἔξωθεν τῷ Θεῷ, κατὰ δὲ τὰ ἔνδοθεν ἀχάριστος γίνεται τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ τηρεῖ τὴν ἐντολὴν, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. ἦν ἀγαθὸν τὸ ῥῆμα, εὐχαριστῶ σοι, ἐπειδὴ οὐχ ἑαυτῷ ἀπεδίδου τὴν ἀρετὴν ὁ φαρισαῖος, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ὁ Σεμείας καὶ ὁ Πέτρος· ἤπνι ὑπερηφανείᾳ καὶ ὁ ἑωσφόρος καὶ ὁ Ἀδὰμ περιέπεσον. ὅμως ηὔχετο ὃ οὐκ εἶχεν ἔχειν· καὶ εἰ γὰρ εἶχε, διὰ τῆς ὑπερηφανείας ἀπώλεσεν. ὀφείλει γὰρ καὶ ὁ ἔχων ὁμολογεῖν μὴ ἔχειν, καὶ λέγειν· ὅτι ἀχρεῖος δοῦλός εἰμι, ἐπεὶ οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν.

Ἀποβάλλεται ὄντως τὴν ἀγάπην ὁ μὴ ταπεινούμενος, καταφρονεῖ δὲ ὁ μὴ ἀγαπῶν. ὄντως ἀρχὴ παντὸς εἴδους ἁμαρτίας ἡ ὑπερηφάνεια. ταύτῃ ἕπεται φθόνος, τῷ φθόνῳ φόνος· δι' ἣν ἐν ἐχθροῦ μοίρᾳ ὁρᾷ τὸν πατέρα ὁ Ἀβεσαλώμ, καὶ κτείνειν προάγεται. ὄντως ὁ κρύφιος κακὸς τοῦ φανεροῦ ἐστι χείρων, καὶ τοῦ διαβόλου οὐκ ἀπέοικε, δι' ὄφεως τὸν πρωτόπλαστον φενακίσαντος. διὰ τοῦτο ὁ φανερὸς φαῦλος δικαιοῦται, καὶ ὁ ἀφανὴς καταδικάζεται. τῷ μὲν γὰρ μόνη φαυλότης, τῷ δὲ καὶ ψεῦδος καὶ ἀπάτη παρέπεται. καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἄκρας ἀληθείας ἀποδιώκεται. διὰ γὰρ τῆς ἀγάπης καὶ ὁ ἐκλεκτὸς προορίζεται, κατά τε τὸν Πέτρον ἐπιστολῇ δευτέρᾳ, καὶ τὸν Παῦλον πρώτῳ πρὸς Ἐφεσίους, καὶ τρίτῳ πρὸς Κολασσεῖς, τὸ δὲ ἔχθος ἀποδοκιμάζει.

Ἔγνω ὁ τελώνης τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν, καὶ δεδικαίωται, τῆς ἁμαρτίας πόῤῥωθεν γενόμενος. ὅθεν καὶ ζῇ κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ. ἥτις ζωὴ καὶ τῷ Δαβὶδ παρηκολούθησεν, ὡς ἐμαρτύρει ὁ Ναθάν. οὐκ ἔγνω τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν ὁ φαρισαῖος, καὶ τῆς ζωῆς πόῤῥωθεν γίγνεται.

Καὶ σκόπει καλῶς δεύτερον τὴν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν· ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ δεύτερος τελώνης. εἰς παράδειγμα, καὶ τύπον τῶν ἀνθρώπων τῶν δικαιούντων ἑαυτοὺς, ἐξουθενούντων δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας. ἔθηκεν τὸν φαρισαῖον κύριος εἰς δεῖγμα τῶν ὑπερηφάνων, τὸν δὲ τελώνην ἔθηκεν εἰς παράδειγμα τῶν ἁμαρτανόντων ἀνθρώπων, καὶ μετὰ συντετριμμένης καρδίας τὰς προσευχὰς καὶ ἐξομολογήσεις ποιουμένων, ἵνα διδάξῃ πάντας τὴν μὲν ὑπερηφάνειαν μισεῖν, τὴν δὲ ταπείνωσιν ἀγαπᾷν.

Καὶ δείκνυσι καθαρῶς ἀπὸ ταύτης τῆς παραβολῆς ὁ Χριστὸς, ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη καὶ ἀρετὴ μεγάλη ἐστὶ, καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἵστησιν· ὅταν δὲ τὴν ὑπερηφάνειαν προσλάβηται, εἰς τὸν κατώτατον βυθὸν ἀποῤῥίπτει τὸν ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ καὶ πέπονθεν ὁ φαρισαῖος, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας κατεκρίθη, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἐξώκειλεν· ἡ δὲ ἀδικία καὶ ἡ ἁμαρτία βδελυκτή ἐστι καὶ μισητὴ, καὶ πάσης κακίας βαρυτέρα, καὶ μακρύνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' ἡ ταπείνωσις διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως δικαιοῖ τοῦτον καὶ σα-

A plo participant: neque enim digni sunt domo Dei. Superbus namque non manet in caritate; & qui non manet in caritate, in Deo non monet, secundum Joannem. Qui vero manet in caritate, in Deo manet & Deus in ipso, & est templum Dei secundum Paullum. Illi vere proprieque sanctuarium & Dei templum ingrediuntur, quibus singulis operatur Deus. At ille illuminat solos infantes & parvulos, secundum modulatorem Davidem. [a] *Ubi enim humilitas est, ibi & sapientia*, secundum Salomonem: sapientia nempe fidei & sapientia operationis.

Hac sapientia carebat Pharisæus: quamobrem & cum hypocrita esset, gratias agit Deo de rebus B dumtaxat externis, de internis vero Deo ingratus est. Nec enim observat mandatum illud: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Bellum erat dictum illud: *Gratias tibi ago;* siquidem non sibi tribuebat virtutem Pharisæus, qualis fuit Nabuchodonosoris sententia, Semejæ item & Petri, qua etiam elatione Lucifer & Adam prolapsi sunt. Nihilominus gloriabatur se habere quod minime habebat: etsi enim habuisset, jam per superbiam amisisset. Debet enim vel is qui habet, se non habere confiteri ac dicere, quoniam [b] *Servus inutilis sum, siquidem* [c] *Non justificabitur coram te omnis vivens*.

C Amittit enimvero caritatem qui non humiliatur, & spernit is qui non diligit. Utique initium est omne genus peccati superbia. Hanc sequitur invidia, invidiam homicidium. Per eam veluti hostem intuetur patrem Absalomus, & ad occidendum illum contendit. Vere malus occultus manifesto pejor est, nec diaboli dissimilis est, qui per serpentem protoplastum decepit. Idcirco malus manifestus justificatur, & occultus condemnatur. Illi enim sola malitia adest, huic vero & falsitas adest & deceptio, ideoque a suprema veritate repellitur. Per caritatem enim etiam qui electus est prædestinatur, juxta Petrum in secunda epistola, Paullum item primo ad Ephesios & tertio ad Colossenses D (*capite*:) inimicitia vero reprobat.

Agnovit Publicanus peccatum suum, & justificatus est, procul a peccato factus: quare & vivit, secundum Ezechielem. Quæ vita Davidem etiam excepit, ut Nathan testatur. Non novit peccatum suum Pharisæus, & a vita longe factus est.

Et considera diligenter iterum evangelicam loquutionem: [d] *Duo viri ascenderunt in templum ut orarent, unus Pharisæus & alter Publicanus*. In exemplum & specimen hominum qui seipsos justificant, contemnunt vero peccatores. Posuit Pharisæum Dominus in exemplar superbientium. Publicanum vero posuit tamquam indicium hominum peccantium, E atque cum corde contrito orationes confessionesque facientium: quo universos doceret superbiam odio prosequi, humilitatemque diligere.

Et ostendit manifeste ex hac parabola Christus, justitiam & virtutem magnam esse, & hominem propius ad Deum sistere; quando vero superbiam deprehendit, in imum barathrum hominem detrudit. Hoc ipsum enim & Pharisæo contigit: qua de caussa etiam damnatus est, & in interitum lapsus. Injustitia & peccatum abominationi & odio est, atque gravissimum vitiorum omnium, & hominem a Deo quam longissime arcet. Sed humilitas per pœnitentiam & confessionem hunc justificat atque sa-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

[a] Prov. xi. 2. [b] Luc. xvii. 10. [c] Psalm. cxlii. 2. [d] Luc. xviii. 1

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τηρίας ἀξιοῖ, καὶ πλησίον φέρει καὶ ἵστησι τοῦ Θεοῦ. τοῦτο εὗρεν ὁ τελώνης, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας ἐδικαιώθη, καὶ σωτηρίας ἠξίωται.

Ὁ φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν, εἶπεν· ὁ Θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι. βαβαὶ τῆς ὑπερηφανείας· κύριος καὶ Ἠσαΐας ὀλιγωρεῖ ὡς καταγούσης εἰς Αἴγυπτον, καὶ θάρσος ἐχούσης τοῦ Φαραὼ, καὶ σκιὰν τῆς Αἰγύπτου, καὶ μνήμης ἀπώλειαν μετ' ἤχου, κατὰ τὸν ἱεροψάλτην Δαβὶδ, καὶ μὴ μνήμης ἀϊδιότητα. βαβαὶ τοῦ φιλολοιδόρου στόματος, κατὰ τὸ ἕκτον τῶν παροιμιῶν· οὐκ εἰμί, φησιν, ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι καὶ μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. ἀρχὴ τῆς ὑπερηφανίας ἡ ὕβρις φαίνεται. ὁ γὰρ διαπτύων τοὺς ἄλλους, καὶ μηδὲν τούτους ἡγούμενος, ἀλλὰ τοὺς μὲν πτωχοὺς τοὺς δὲ δυσγενεῖς, τοὺς δὲ ἀμαθεῖς καὶ ἰδιώτας ὑπολαμβάνων, τοὺς δὲ ἀδίκους καὶ ἁμαρτωλοὺς, ἐκ τῆς ὕβρεως ταύτης παρασύρεται, καὶ μόνον ἑαυτὸν οἴεται εἶναι σοφὸν, συνετὸν, εὐγενῆ, πλούσιον, δυνατὸν, δίκαιον, καὶ πάντων ἀνθρώπων ὑπέρτερον· καὶ ἔστιν ἡ ὕβρις ὑπερηφανείας ἀρχὴ, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια κακὸν τῆς ὕβρεως ἔγγονον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ διαβόητος ἡμέρα κυρίου τὴν ἐκδίκησιν ποιήσει ἐπὶ πάντα ὑβριστὴν καὶ ὑπερήφανον. αἱ γὰρ συγγενεῖς ἁμαρτίαι ὁμοτρόπως κολάζονται.

Ἔδειξεν ὁ φαρισαῖος καὶ τῷ σχήματι αὐτοῦ καὶ τῇ στάσει τὴν ἔπαρσιν ἣν εἶχε, καὶ τὴν ἀλαζονείαν. καὶ οἱ μὲν λόγοι αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν εὐγνώμονες. ἔλεγε γὰρ, ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι. μετὰ ταῦτα δὲ ὅσα εἶπε πάσης ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας ἦσαν πεπληρωμένα. οὐ γὰρ εἶπε· σύ με ἐποίησας κύριε, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς σῆς ἐλευθεροῦμαι πάσης ἀδικίας καὶ ἁρπαγῆς, καὶ τῶν ἄλλων κακῶν. τί γὰρ ἔχεις, φησὶν, ὃ οὐκ ἔλαβες; ἀλλὰ πάντα τὰ κατορθώματα ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐλογίζετο κατορθῶσαι. πᾶς δὲ ἄνθρωπος ἐχέτω πληροφορίαν, ὅτι χωρὶς τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας οὐ δύναται, οὐδὲ ἰσχύει κατορθῶσαί τι ἀγαθόν. χωρὶς γὰρ ἐμοῦ φησιν ὁ Χριστὸς, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. καὶ ὁ προφήτης· ἐὰν μὴ κύριος οἰκοδομήσει οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. καὶ ὁ ἀπόστολος· οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. καὶ, οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί. καὶ, ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν τελώνης κῆπος ἦν τοῖς πνευματικοῖς ὕδασιν ὑποβρύχιος· ὁ δὲ φαρισαῖος δρῦς ἦν ἄφυλλος, κατὰ τὸν Ἠσαΐαν καὶ τὸν Σαλομῶντα. εἰ γὰρ καὶ τῷ αὐτεξουσίῳ τετιμήμεθα τῆς προαιρέσεως, ἀλλ' ὅμως, ἐκτὸς τῆς ἄνωθεν συμμαχίας οὐδὲν τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου ἐπιτελέσαι δυνάμεθα. οἶδα γάρ φησιν, ὅτι οὐ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, οὐδὲ πορεύεται ἀνὴρ κατορθῶσαι πορείαν αὐτοῦ. μὴ οὖν ἑαυτοῖς λογιζώμεθα τῶν ἀγώνων τὰ τρόπαια. ἡμέτερον γὰρ τὸ προελέσθαι μόνον τὸ κρεῖττον καὶ σπουδάσαι, Θεοῦ δὲ τὸ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἔφεσιν, τῷ μηδὲ φύσει τὸ δύνασθαι ἔχοντι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος λαμβάνοντι λέγειν ὅτι δύναμαι. τοῦτο κόμπος καὶ καύχησις. τί γὰρ ἔχεις, φησὶν, ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών;

Νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ δὲ πάντα ὅσα κτῶμαι. ἐπειδὴ γὰρ κατηγόρησε τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ τελώνου ὁ φαρισαῖος, ὅτι μοιχοί εἰσι καὶ ἅρπαγες· αὐτὸς πρὸς μὲν τὸ τῆς μοιχείας πάθος τὴν νηστείαν ἠλαζονεύσατο· ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς τρυφῆς γίνεται ἡ πορνεία· κόρος γὰρ

lute efficit dignum, propius etiam admovet & sistit Deo. Hoc Publicanus invenit, & hac de caussa justificatus est, atque salute dignus effectus.

[a] *Pharisæus stans apud semetipsum, dicebat: Deus, gratias ago tibi, quod non sum velut ceteri hominum, rapaces, iniqui.* Papæ superbiam! quam Dominus & Isaias parvipendit veluti ducentem in Ægyptum, & fiduciam Pharaonis habentem umbramque Ægypti, juxtaque sacrum psaltem David, pereuntem memoriam cum sonitu, non vero memoriæ perennitatem. Papæ os ad convicia pronum! juxta [b] sextum proverbiorum. [c] *Non sum*, inquit, *velut ceteri hominum, rapaces, iniqui & mœchi, vel etiam tamquam iste Publicanus.* Principium superbiæ contumeliam apparet esse. Qui enim ceteros despuit, atque nihili hosce facit, sed alios quidem pro pauperibus, alios pro ignobilibus, alios pro inscientibus & idiotis habet, quosdam vero pro injustis & peccatoribus; utique ab hujusmodi convicio abripitur, seque solum esse sapientem arbitratur, prudentem, nobilem, ditem, potentem, justum, atque ceteris præstantiorem hominibus: estque convicium superbiæ principium, superbia vero fœtus convicii malus. Propterea celebris dies Domini vindictam faciet super omnem conviciatorem & superbientem: cognata enim peccata pari modo puniuntur.

Ostendit Pharisæus & habitu suo & statu elationem quam habebat atque jactantiam. Et sermones quidem ejus ab initio æqui erant. Dicebat enim: *Deus gratias ago tibi.* Posthac vero quæcumque dixit, omni erant plena arrogantia & superbia. Non enim ait: Tu me fecisti Domine, & propter bonitatem tuam immunis sum ab omni injustitia & rapina, atque a ceteris malis; [d] *Quid enim habes*, inquit, *quod non acceperis?* Sed universa recte facta ex propria facultate se recte fecisse arbitrabatur. Omnis vero homo certissime sibi persuadeat, quod absque divino auxilio nec potest nec valet aliquod bonum agere ut par est; [e] *Sine me enim*, inquit, Christus, *non potestis facere quidquam.* Et propheta: [f] *Nisi Dominus ædificaverit domum, in cassum laboraverunt ædificantes.* Et Apostolus: [g] *Non volentis neque currentis, sed miserentis Dei.* Et: [h] *Non ego autem, sed gratia Dei, quæ mecum.* Atque, [i] *Deus est qui operatur in nobis ipsummet velle ac ipsummet operari.*

Idcirco Publicanus erat [k] hortus spiritualibus aquis irriguus, at Pharisæus erat quercus sine foliis, ut Isaias loquitur & Salomon. Quamvis enim arbitrio decorati simus libertatis; nihilominus, sine supremo auxilio nihil bonorum operum in via vitæ perficere valemus. [l] *Novi* enim inquit, *quod non sit hominis via ejus, neque proficiscitur vir rectam efficere profectionem suam.* Ne igitur nobis ipsis accepta feramus certaminum tropæa: nostrum est enim eligere dumtaxat quod melius sit ad idque eniti; Dei vero est in actum deducere bonum desiderium ac studium ei, qui ne natura quidem habet ut possit, sed a gratia consequitur ut dicat, *Possum.* Hoc arrogantia foret & gloriatio: [m] *Quid enim habes*, inquit, *quod non acceperis; & si accepisti, quid gloriaris tamquam qui non acceperis?*

[n] *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo.* Quandoquidem incusaverat reliquos homines ipsumque publicanum Pharisæus iste, quod mœchi sint & rapaces; ipse quidem adversus mœchiæ vitium jejunium jactat: siquidem a luxuria exsistit fornicatio; satietas enim parens est inconti-

a Luc. XVIII. 11. *b* Prov. XI. 2. Juxta Veterum divisiones, cap. VI. *c* Ibid. *d* I. Cor. IV. 7. *e* Joan. XV. 5. *f* Psal CXVII. 1. *g* Rom. IX. 16. *h* I. Cor. XV. 10. *i* Philipp. II. 13. *k* Eccli. VI. 3. Isa. I. 30. *l* Jerem. X. 23. *m* I. Cor. IV. 7. *n* Luc. XVIII. 12.

πατὴρ ὕβρεως, καὶ πορνεία ἐκ πλησμονῆς· ὁ φαρισαῖος δὲ τὸ σῶμα διὰ νηστείας κατατήκων, πολὺ ἀπέχειν ἐκαυχᾶτο τῶν τοιούτων παθῶν. ἐνήστευον δὲ οἱ φαρισαῖοι δύο ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, δευτέραν καὶ πέμπτην.

Πρὸς δὲ τό, ἅρπαγες καὶ ἄδικοι, ἔλεγεν ὁ φαρισαῖος, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. τοσοῦτον γὰρ ἐνεκαυχήσατο ἐναντιοῦσθαι τῇ ἁρπαγῇ καὶ τῇ ἀδικίᾳ, ὥστε καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἑτέροις διδόναι. οἱ γὰρ Ἑβραῖοι ἐδίδοσαν τῶν ὄντων ἁπάντων δεκάτην μίαν, καὶ μετὰ τὴν τρίτην· καὶ αἱ τρεῖς συντεθειμέναι διανύουσιν, ὅτι τὸ τρίτον τῆς οὐσίας αὐτῶν ἐδίδουν. ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ πρωτοτόκια, καὶ ἕτερα πλείονα παρεῖχον τῶν ὄντων ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, τὰ ὑπὲρ καθαρισμοῦ, τὰ ἐν ἑορταῖς, τὰ ἐν ταῖς τῶν χρεῶν ἀποκοπαῖς, καὶ ταῖς τῶν δούλων ἀφέσεσι, καὶ τοῖς δανείσμασι τοῖς ἀπηλλαγμένοις τόκου. ταῦτα δὲ πάντα συντεθειμένα καὶ συναριθμούμενα, τὸ ἥμισυ τῆς οὐσίας διδοὺς ἄνθρωπος, οὐδὲν μέγα ἐργάζεται ἐπαιρόμενος καὶ ἀλαζονευόμενος, καὶ ταῦτα τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ὁ δὲ τελώνης μακρόθεν ἑστὼς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων· ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται· εὐχόμενος ὁ τελώνης, καὶ ἔργα μὴ ἔχων ἀγαθὰ, οὐδὲ ἀπαριθμῆσαι ταῦτα ἠδύνατο, ὥσπερ ὁ φαρισαῖος· ἀλλ' ἔτυπτε τὸ στῆθος, καὶ τὴν καρδίαν ἐμάστιζε, καὶ μετὰ πολλῆς συντριβῆς καὶ κατανύξεως ἔλεγεν· ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. διὰ τοῦτο καὶ ἵλεων εὑρίσκει τὸν ἐλεήμονα, καὶ εὐδιάλλακτον κύριον. πάντων γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων καθαιρετική ἐστιν ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ δὲ ὑπερηφανία ἀφανίζει πάσας τὰς ἀρετάς· ὅτι πάσης ἁμαρτίας καὶ κακίας μείζων ἐστὶ καὶ βαρυτέρα. κρεῖσσον ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν καὶ ταπεινοῦσθαι, ἢ κατορθοῦντας ἐπαίρεσθαι. ὁ τελώνης τὰ ἁμαρτήματα ἀπεδύσατο, δεξάμενος τὴν τοῦ φαρισαίου κατηγορίαν μετὰ πρᾳότητος καὶ ὑπομονῆς. καὶ ὁ φαρισαῖος ἀπὸ δόξης εἰς τὸ τῆς ἀτιμίας κατέπεσε βάραθρον, δικαιώσας ἑαυτὸν, καὶ κατηγορήσας τοῦ τελώνου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. ὁ τελώνης ἀπὸ τῆς ἐπονειδίστου ζωῆς καὶ τῆς ἁμαρτίας, εἰς τὴν μακαρίαν ἐπανῆλθε ζωὴν καὶ κατάστασιν· ὁ δὲ φαρισαῖος ἐταπεινώθη ἐξ ὄγκου καὶ τῆς ἐπάρσεως.

Δύο γὰρ ἀπαιτούμεθα πάντες ἄνθρωποι, τὸ καταγινώσκειν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, καὶ τὸ τοῖς ἑτέροις ἀφιέναι ἁμαρτήματα· ὁ γὰρ τὰ αὐτὰ (lege αὐτοῦ) βλέπων ἁμαρτήματα, συγγνωμικώτερος γίνεται τοῖς ἑτέροις· ὁ δὲ κατακρίνων ἑτέρους, ἑαυτὸν κατακρίνει, καὶ καταδικάζει, καὶ εἰ πολλὰς κέκτηται ἀρετάς. οὕτως μέγα ἐστὶ τὸ μὴ κατακρίνειν ἑτέρους, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀδελφοί. ἡμεῖς δὲ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες ἁμαρτήματα, ἑτέρους μᾶλλον κατακρίνομεν, ἄλλους ἐξετάζομεν, οὐκ εἰδότες, ὅτι εἰ καὶ πάντων ὦμεν δικαιότεροι, ἑτέρους δὲ κατακρίνωμεν, ὑπεύθυνοι γινόμεθα, καὶ τῆς αὐτῆς ἐσμεν ἄξιοι τιμωρίας καὶ κολάσεως, ἧς καὶ ὁ κρινόμενος ἄξιός ἐστιν· ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, φησι, τούτῳ καὶ κριθήσεσθε. ὁ γὰρ πορνεύων ἐντολὴν παραβαίνει, καὶ ὁ κρίνων τὸν πορνεύοντα. ὥστε καὶ ἀμφότεροι θείαν ἐντολὴν παραβαίνουσιν, καὶ ὁ πορνεύων καὶ ὁ κρίνων.

Ἀλλὰ μεταθώμεθα τὴν εἰς ἑτέρους ἐξέτασιν καὶ πολυπραγμοσύνην εἰς ἑαυτοὺς μᾶλλον, ἀγαπητοί. καὶ ἐὰν ἴδωμέν τινας ἁμαρτάνοντας, ἡμεῖς τὰ ἑαυτῶν

nentiæ, & fornicatio ex repletione contingit: at Pharifæus corpus per jejunium macerans, longe abeſſe gloriabatur ab hujuſmodi affectionibus. Jejunabant porro Phariſæi duas hebdomadæ ferias, ſecundam nempe & quintam.

Adverſus autem illud, *Rapaces & injuſti*, dicebat Phariſæus: *Decimas do omnium quæcumque poſſideo.* Adeo enim gloriabatur ſe contrarium eſſe rapinæ & injuſtitiæ, ut ſua etiam aliis daret. Hebræi enim dabant ſuarum omnium facultatum *decimam* [a] *unam*, ſubinde autem *tertiam*: atque hæ tres ſimul compoſitæ efficiunt, quod tertiam ſuæ ſubſtantiæ partem darent. Sed enim & primitias, & redemtorum primogenitorum pretia, aliaque plurima ſolvebant ex facultatibus pro peccatis, alia pro purificatione, quædam in feſtis, nonnulla in debitorum deciſionibus, in ſervorum dimiſſionibus, atque in mutuis nullo fœnore gravatis. Hæc porro omnia univerſim ſi collecta & connumerata fuerint, dimidium ſubſtantiæ dans homo, nihil tamen magnum facit, dum gloriatur ſeſeque effert, & quidem dicente Evangelio: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra magis quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.*

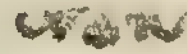
[b] *Publicanus autem eminus ſtans, nolebat ne oculos quidem in cælum tollere, ſed plangebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit iſte judicatus in domum ſuam: quoniam quiſquis exaltat ſeipſum humiliabitur, quiſquis vero humiliat ſeipſum exaltabitur.* Orans publicanus, nec opera bona habens, non ea enumerare valebat, quemadmodum Phariſæus: ſed percutiebat pectus & cor flagellabat, atque cum multa contritione & compunctione dicebat: *Deus propitius eſto mihi peccatori.* Propterea etiam propitium invenit & miſerentem facilemque reconciliatu Dominum. Omnium namque peccatorum purgatrix eſt humilis animi ſententia; at vero ſuperbia e medio tollit virtutes univerſas, quippe quæ quovis peccato & vitio major ſit atque gravior. Præſtat peccantes converti & humiliari, quam recta operantes ſuperbire. Publicanus peccata exuit, excipiens Phariſæi criminationem cum bonitate & tollerantia: at Phariſæus ab gloriatione in ignominiæ barathrum prolapſus eſt, ſe ipſe juſtificans, ac publicanum inſimulans ceteroſque homines. Publicanus a contumelioſa vita & peccato, in beatam vitam ac ſtatum rediit. Phariſæus vero ex tumore & elatione humiliatus eſt.

Duo enim ab univerſis nobis exiguntur, ut nempe propria condemnemus peccata, & ut peccata ceteris dimittamus. Si quis enim ſua reſpiciat peccata, pronior ad ceteris ignoſcendum fit: at contra, is qui reliquos condemnat, ſe ipſe condemnat atque in ſe ſententiam fert, tametſi plures virtutes poſſideat. Enimvero magna res eſt non condemnare reliquos, ſed ſemet ipſos, Fratres! At nos quæ noſtra ſunt omittentes peccata, alios potius condemnamus, alios excutimus, neſcientes, quod quamvis omnium juſtiſſimi eſſemus, ſi alios condemnamus, ipſimet obnoxii evadimus, eamdemque promeremur pœnam & animadverſionem, qua qui judicatur dignus eſt: [c] *Quo enim judicio judicaveritis* ait, eo & *judicabimini*. Qui enim fornicatur, & qui fornicantem judicat, præceptum tranſgreditur. Adeout ambo divinum mandatum prætergrediantur, & qui fornicatur & qui judicat.

At enim transferamus cenſuram & negotioſam illam curioſitatem qua in alios utimur, ad nos ipſos potius, dilecti. Et ſi quos peccare viderimus,

a Tob. I. 7. Deut. xxvi. 10. 12. b Luc. xviii. 13 14. c Matth. vii. 2.

SÆCUL VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

ἁμαρτήματα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχωμεν, καὶ χείρω τὰ ἡμέτερα λογιζώμεθα, ἢ τὰ τῶν ἑτέρων. οἱ γὰρ ἁμαρτήσαντες, ἐν τῇ ὥρᾳ ἴσως τῆς ἁμαρτίας μετενόησαν· ἡμεῖς δὲ πάντοτε μένομεν ἀδιόρθωτοι, κατακρίνοντες καὶ ἑτέρων ἐξετάζοντες. ὁ Λὼτ ἐκεῖνος ἐν Σοδόμοις οἰκῶν οὐδένα κατέκρινεν, οὐδενὸς κατηγόρησε. διὰ τοῦτο δεδικαίωται, καὶ ἀπὸ τοῦ πυρὸς διεσώθη καὶ τῆς πανολεθρίας, ἧς οἱ Σοδομῖται κατεδικάσθησαν· ταπεινωθέντες οὖν καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς κατακρίνωμεν, ἑαυτοὺς καταισχύνωμεν, ἵνα ἀκατάκριτοι ὑψηλοὶ γενώμεθα. ἀγαπήσωμεν τὴν ταπεινοφροσύνην. διὰ ταύτης ὁ τελώνης ἐδικαιώθη, καὶ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων ἀπέθετο. μισήσωμεν τὴν ἔπαρσιν, ὅτι ὁ φαρισαῖος διὰ ταύτης κατεκρίθη, καὶ τὰς ἀρετὰς ἃς εἶχεν ἀπώλεσεν.

Ὁ φαρισαῖος μὴ καλῶς τὸ καλὸν διαπραξάμενος κατακέκριται· ὁ τελώνης ὡς καλῶς τὰ μὴ καλὰ τῶν ἔργων ἀποσεισάμενος, δεδικαίωται. ἐπέβλεψε γὰρ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν στεναγμὸν τοῦ τελώνου, καὶ τὴν αὐτοῦ συντριβὴν, καὶ τὰς κατὰ τοῦ στήθους τύψεις. καὶ προσδεξάμενος τὸ, ἱλάσθητι, μετὰ τοῦ Ἄβελ αὐτὸν ἐδικαίωσεν. τὰς δὲ θυσίας, καὶ τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰ κατορθώματα φαρισαίου ὡς μεγαλαύχου καὶ ὑπερηφάνου ἐβδελύξατο καὶ ἀπώσατο. καὶ ὡς τὸν ἀδελφοκτόνον Κάϊν κατεδίκασεν αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας.

Μάθωμεν, ἀδελφοὶ, καὶ διδαχθῶμεν, καὶ μεγάλα ἐργαζώμεθα κατορθώματα. τούτων ἕνεκεν μὴ ἐπαιρώμεθα. καὶ ἐὰν ἀγαθοὶ γενώμεθα, δίκαιοι καὶ ἐπιεικεῖς καὶ συμπαθεῖς καὶ ἐλεήμονες· ἀλλὰ καὶ οὕτως ταπεινούμεθα, καὶ μὴ ὑπεροψίαν καὶ ἀλαζονίαν ἔχωμεν, μή ποτε τοὺς καμάτους ἡμῶν καὶ τοὺς πόνους ἀπολέσωμεν. ὅταν γὰρ, φησιν, ταῦτα πάντα ποιήσητε, λέγει κύριος, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν· ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. ἀναγκαῖον γὰρ καὶ ἀπαραίτητον χρέος ἐστὶ, προσφέρειν ἡμᾶς τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τὴν δουλικὴν ταπείνωσιν, τὴν ὑπομονὴν, τὴν ὑποταγὴν, τὴν εὐπείθειαν, τὴν ἀγνωμοσύνην, τὴν εὐχαριστίαν, καὶ μεγαλύνειν, καὶ προσκυνεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ τὸ πανάγιον, καὶ μὴ δάκνεσθαι ταῖς παρ' ἑτέρων λοιδορίαις καὶ ὕβρεσι, μήτε ἄχθεσθαι τοῖς πειρασμοῖς, μήτε δυσχεραίνειν ὀνειδιζόμενοι, ὅτι καὶ ἀπὸ τούτων πολλὴν καρπούμεθα τὴν ὠφέλειαν. μάθωμεν καὶ γνῶμεν, ἀδελφοί μου, τὴν τῆς ταπεινώσεως δύναμιν καὶ ἰσχὺν καὶ βοήθειαν. μάθωμεν τῆς ἐπάρσεως τὴν καταδίκην καὶ τὴν ζημίαν καὶ τὴν ἀπώλειαν· τοῦ Βεεμὼθ τὴν σκιὰν, κατὰ τὸν Ἰὼβ, ἐν τοῖς ὑγροῖς τόποις, κἂν τῷ καλάμῳ, τὴν ἐκτροπὴν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς δικαιοσύνης.

Καὶ ἐπειδὴ μέγα ἀγαθόν ἐστι μετάνοια καὶ ἐξομολόγησις, καὶ ἡ συντριβὴ, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ οἱ ἐκ βάθους στεναγμοὶ, καὶ ἡ κατάνυξις· διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ συνεχῶς, καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῷ ἐκκαλύπτετε. εἰ γὰρ ἀναπτύσωμεν τὸ συνειδὸς ἡμῶν, καὶ δεικνύωμεν αὐτῷ τὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἑτέρους οὐ κρίνομεν, οὐδὲ ἐκθηριούμεθα πρὸς τὰς τῶν πλησίον ὕβρεις, οὐδὲ λυπούμεθα διὰ τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὰς ἀδικίας αὐτῶν, ἵλεως ἡμῖν γενήσεται ὁ φιλάνθρωπος κύριος, καὶ τὰ τῆς συμπαθείας αὐτοῦ, καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας κεράσει φάρμακα, καὶ ἐπιθήσει καὶ ἰατρώσει ἡμᾶς. δείξωμεν τὰ ἁμαρτήματα τῷ μὴ ὀνειδίζοντι δεσπότῃ, ἀλλὰ θεραπεύοντι. κἂν γὰρ σιγήσωμεν ἡμεῖς, ἐκεῖνος ἅπαντα γινώσκει. εἴπωμεν τοίνυν τὰ ὑμῶν ἁμαρτήματα, ἀδελφοὶ, καὶ ἐξομολογησώμεθα καθαρῶς τῷ κυρίῳ, ἵνα κερδαίνωμεν τὴν τούτου συμπάθειαν. ἀποθώμεθα ἐνταῦθα τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα καθαροὶ γεγονότες καὶ ἕτοιμοι ἀπέλθωμεν ἐκεῖσε, καὶ εἰσαχθῶμεν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἀτελεύτητον καὶ ἀΐδιον, καὶ κληρονομήσωμεν τὰς μελλούσας ἐκείνας καὶ ἀκηράτους μονὰς, καὶ τὴν ἀδαπάνητον τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν. ὧν καὶ τύχοιμεν πάντες ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A nos nostra peccata ob oculos habeamus, & nostra longe pejora arbitremur, quam aliena. Qui enim peccaverunt, ipsa fortasse peccati hora pœnitentiam egerunt: at nos semper inemendati manemus, condemnantes aliosque excutientes. Lotus ille qui in Sodomis habitabat, neminem condemnavit, neminem accusavit. Propterea justus habitus est, & ab incendio servatus fuit atque ab interitu, quo Sodomitæ multati sunt. Humiliati ergo & ipsi nosmet condemnemus, nosmet pudore suffundamus, ut damnationem evadentes exaltemur. Amemus humilitatem. Propter hanc publicanus justificatus est, sarcinamque peccatorum deposuit. Prosequamur odio elationem, quoniam propter hanc Pharisæus B condemnatus est, & quas habebat virtutes amisit.

Pharisæus non bene bonum agens condemnatus est, publicanus ut qui bene non bona opera detestatus est, justificatus fuit. Respexit enim Deus ad gemitum publicani ejusque contritionem, & pectoris planctum: atque acceptans illud, *Propitius esto*, cum Abel hominem justificavit. At vero Pharisæi sacrificia, virtutes & recte facta, tamquam jactabundi atque superbientis abominatus est & repulit, eumque ceu fratricidam Cain hac de caussa condemnavit.

Discamus, fratres, & doceamur, & magnas operemur virtutes. Harum caussa ne tamen efferamur. Quamvis boni simus, justi & mites, & humani & C misericordes, nihilominus vel sic humiliemur, neque contemtum & arrogantiam habeamus, ne quando labores nostros atque operas perdamus. *Quando* enim inquit, *hæc omnia feceritis*, ait Dominus, *dicite, inutiles servi sumus. Quod debemus facere, fecimus*. Debitum est enim necessarium & inexcusabile, ut offeramus universorum Deo servilem humilitatem, patientiam, subjectionem, docilitatem, morigerationem, gratiarum actionem, utque magnificemus & veneremur sanctissimam voluntatem ejus, nec mordeamur ab alienis conviciis & contumeliis, nec ægre feramus tentationes, nec indignemur si probris laceremur; quoniam & ab hisce rebus plurimæ consequi possumus utilitatis fructum. Discaa D mus agnoscamusque, fratres mei, quæ sit humiliationis vis, potestas & auxilium: discamus elationis quæ sit damnatio, multa & interitus; Beemothi quæ sit umbra, secundum Job, in humidis locis, & in arundineto aberratio a via veritatis, & a lumine justitiæ.

Et quoniam magnum bonum est pœnitentia & confessio, contritio item & lacrymæ, ejulatusque ex imo pectoris, & compunctio: iccirco vos oro, Confitemini Deo jugiter, eique peccata revelate. Si enim explicaverimus conscientiam nostram, eique ostenderimus vulnera animarum nostrarum, nec vero alios judicaverimus, neque efferamur ad proximi contumelias, aut animum despondeamus pro- E pter convicia & injurias eorum; propitius nobis fiet benignus Dominus, suæque compassionis ac benignitatis pharmaca temperabit, nobisque imponet & sanitatem largietur. Ostendamus peccata Domino nequaquam exprobranti, sed curanti: quamvis enim taceamus nos, ille omnia novit. Dicamus igitur peccata nostra, fratres, & candide confiteamur Domino, ut lucrifaciamus ejus miserationem Deponamus heic peccata, ut puri effecti & parati eo contendamus, ac introducamur ab justo judice in regnum ejus perpetuum atque æternum, illasque hereditate consequamur futuras & incorruptas mansiones, inexhaustamque voluptatem & fruitionem Quas etiam utinam consequamur cuncti in ipso Christo Deo nostro, cui sit gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

ΛΟΓΟΣ

Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου

Μετὰ ἀποδείξεως, ὅτι ἐκ σπέρματος κατάγεται τοῦ Δαβίδ.

ORATIO

In Natalem diem sanctissimæ dominæ nostræ Deiparæ.

Qua ostenditur, quod ex semine Davidis deducitur.

Angelo Maria RICCIO *Interprete.*

Ἄλλοι μὲν ἄλλας ἑορτῶν ὑποθέσεις τοῖς βουλομένοις ἐξιέτωσαν· [1] ἡμῖν δὲ πρὸς εὐφημίαν αὕτη προκείσθω τανῦν, ἧς κεφάλαιον ἡ παροῦσα πανήγυρις προάρχουσαν ἔχουσα τοῦ λόγου τὴν μητέρα, παρ' οὗ τὸ πνεῦμα πᾶσι ἐπιφοιτᾷ, καὶ τοῦ λέγειν οἱ λόγοι τὸ ἄφετον ἔχουσιν. ἐντεῦθεν ἐγὼ τοῦ λόγου τὰς ἡνίας ἐπὶ τὴν νύσσαν ἐπανάγων, ἐχόμενα τῶν πρόσθεν εἰρημένων διέξειμι, φόβῳ μὲν τοῦ μὴ παρ' ἀξίαν εἰπεῖν τούτου προκειμένου σκοποῦ συστελλόμενος, πόθῳ δὲ τοῦ εἰς δύναμιν κατ' ἀξίαν εἰσαγαγεῖν προθυμούμενος. πλὴν ὅποι δ' ἂν καὶ τράψομαι, θαῤῥούντως ἐπαφήσω τὸν λόγον, καλὴν ἐπαγόμενος τῆς ἐμῆς δειλίας, ἢ παῤῥησίας ἐπίκουρον τὴν ἡμέραν. ἤδη μὲν οὖν ἐν τῷ προλαβόντι λόγῳ τῇ γενέσει τῆς Θεοτόκου τὰ εἰκότα συνεωρτάσαμεν, ἐγώ τε ὁ τῆς ἑορτῆς ἔξαρχος, καὶ ὑμεῖς, καὶ πᾶν ὅσον ἐγκώμιον τὸ ὑπερκόσμιον. μετὰ Ἰωακεὶμ ὑπεσκέφθημεν, μετὰ τῶν παρθένων ἐδράμομεν, μετὰ Δαυῒδ συνελάμφθημεν. τοῦ πατριάρχου λέγω, καὶ βασιλέως, καὶ κατ' ἀμφοῖν θεοπάτορος, καὶ μετὰ Μαρίας τῆς θεομήτορος τῷ ναῷ προσηνέχθημεν· καὶ τοῖς ἀδύτοις τῶν ἁγίων ἐπιχωριάσαντες, τῶν αὐτομυστηρίων μετέσχομεν. καὶ χάρις τῷ τοὺς ἰδίους δοξάσαντι, ἵνα τούς ποτε ὄντας μακρὰν συναγάγῃ πρὸς ἑαυτόν. νῦν δὲ οὐδὲν ἀπᾷδον ἢ πάρελκον ἡγοῦμαι, μικρὸν ἐν παρεκβάσει γινόμενον ἐπ' αὐτὴν τοῦ γένους εὐκληρίαν, ἧς ἡ παρθένος κατάγεται, μεταβιβάσαι τὸν λόγον, κἀκεῖνα διεξελθεῖν, ἃ καὶ λέγειν εἰκὸς, καὶ οἷς ἂν ἡ παροῦσα πανήγυρις ἥδεται. ἥδεται δὲ τοῖς, δι' ὧν ἡ παρθένος, ἐξ ἧς ὑπερουσίως ἧκεν εἰς ὕπαρξιν χρονικὴν ὁ ὑπέρθεος, ἐκ σπέρματος οὖσα Δαυῒδ ἀναφαίνεται, ὅσα τε καὶ οἷα περὶ αὐτῆς ὁ διὰ νόμου, καὶ προφητῶν ἡμῖν λαλήσας Θεὸς, διὰ πάσης ὁμοῦ τῆς γραφῆς ἀριδήλως προανεπεφώνηκεν.

Alii quidem festorum dierum argumenta alia apud eos, qui audire volunt, pertractent. Nobis vero, ut diem hunc lætis acclamationibus B excipiamus, hoc in præsentia propositum esto, cujus caput est frequentissimus hic consessus vester, qui priorem consessum alium orationis hujusce veluti patrem agnoscit. Unde igitur spiritus omnibus advenit, facultatemque dicendi oratio accipit, inde ego orationis habenis veluti ad repagulum reductis, ea quæ cum iis quæ antea diximus, conjunctionem habent vobis exponam. In quo timor sane, ne præter dignitatem dicam, hujusmodi præsertim scopo præfixo, animum contrahit; voluntas vero pro viribus dignam orationem afferendi, alacrem facit. Verumtamen quocumque me vertam, fidentissime orationem tractabo, cum bonus mihi adsit mei sive timoris sive alacritatis patro- C nus præsens hic dies. Jam vero alia quam habuimus oratione ortum Deiparæ, ut par erat, celebravimus, atque ego dux celebritatis exstiti, deinde vero vos, & quæcumque ad cælum usque evectæ laudationes. Una cum Joachimo contemplatores fuimus, cum virginibus cucurrimus, cum Davide emicuimus, illo inquam Davide, qui patriarcha, atque rex fuit, quique utroque nomine Dei atavus est; denique cum Maria Dei matre templo excepti fuimus, & Sanctorum penetralibus immorati, eorum quæ ibidem sunt, mysteriorum participes exstitimus. Deo itaque agantur gratiæ, qui suos gloriosos effecit, ut eos, qui olim fuerunt e longe, adduceret ad se ipsum. Nunc au- D tem neque dissonam, neque a proposito diffidentem rem facturum me esse arbitror, si parva interjecta digressione, ad ipsam faustam generis originem, ex qua Virgo deducitur, sermonem revocem, atque illa explanem, quæ & dicere convenit, quibusque vester consessus maxime gaudet. Gaudet vero iis, quibus Virgo, ex qua divinissimus Filius naturam vincente modo ad hanc temporariam vitam prodiit, Davidico exorta esse semine demonstratur; atque iis omnibus, qualiacumque sint, quæ qui nobis per legem, & prophetas locutus est Deus, de ipsa toto divinæ scripturæ decursu manifeste prænunciavit.

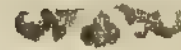
Αὐτίκα γοῦν ὡς οἷόν τε διασκεψάμενοι, ὑπ' αὐτοὺς ἴωμεν τοὺς ἀγῶνας, καὶ ταῖς ἐπιφυομέναις γλώσσαις τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐκπαροινούντων εἰς Χριστὸν Ἰουδαίων, προθέλυμνον τὴν τομὴν συνεπαγάγωμεν, ὡς ἂν μηκέτι ῥίζα πικρίας ἀναφύουσα ἐνοχλῇ τῆς ἐκκλησίας τοῖς θρέμμασι. τοῦτο δὲ πῶς ἂν ῥᾷστα ἡμῖν κατορθωθείη, πλὴν ἀκριβοῦς ἐξετάσεως, ἢ συζητήσεως; δεῖ γὰρ οἶμαι πρότερον ἐκ τῶν μωσαϊκῶν ἀποδεῖξαι βιβλίων τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, καὶ αὐτὸν Θεὸν, ἐξ Ἰούδα μὲν ἀνατετάλθαι κατὰ τὸν ἀπόστολον, υἱὸν δὲ τῆς παρθένου πεφηνέναι κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· τάς τε προφητικὰς εἰς μέσον ἀγαγόντα φωνὰς, εἶθ' ὑ-

Statim igitur quoad fieri potest nosmet ipsos observantes in arenam ad certamen descendamus, Judæorum invadentes linguas, qui tum olim tum modo contumeliis in Christum debacchantur, abscissione crebra eas amputando, ne amplius radix a- E mara renascens Ecclesiæ ovibus molestiam pariat. Hoc autem quonam modo expeditissime præstari possit nequaquam video, nisi diligentioris examinis, atque conquisitionis subsidio. Puto enim opus esse, ut prius ex Mosis libris ostendamus, Christum Dei Filium, qui & ipse Deus est, ex Juda quidem testante Apostolo effloruisse, Filium autem prodiisse Virginis, testante evangelio; deinde vero prophetarum vocibus in medium adductis [2] lon-

1. *Potius verte:* Nobis vero ad lætam festamque acclamationem illud in præsentiarum argumentum propositum esto, cujus quasi summarium est hodierna solemnitas, quæ potissimam habet caussam sui genitricem Verbi, a quo Spiritus omnibus supervenit, dicendique orationes suam veluti a carceribus dimissionem accipiunt. Inde &c.

2. *Potius*, quæ potissima sunt, & urgentia magis.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

τω τῶν ἄκρων, καὶ τῶν καιρίων ἐφάψασθαι. ταύτῃ γὰρ δὶ ἀκριβείας ἡμῖν ὁ λόγος πάντοθεν τὸ ἀνεξέλεγκτον ἕξει καὶ πάγιον, καὶ μὴν καὶ τῆς νομικῆς ἀρχαιότητος ὁ χαρακτὴρ διασώζοιτ' ἂν ἀκραιφνής. ἀγέσθω τοίνυν εἰς μέσον ἡμῖν Ιακὼβ ὁ τῆς ὑψηλῆς κλίμακος διορατικώτατος θεατὴς, καὶ πρὸ τούτου Αβραὰμ ὁ πατριάρχης, εἰς ὃν καὶ πρὸς ὃν αἱ ἐπαγγελίαι, τοῦτον γὰρ καὶ Ματθαῖος τῆς κατ' αὐτὸν εὐαγγελικῆς συγγραφῆς ἐναρχόμενος προϋπέταξεν, τὸν Δαυῒδ προαναθεὶς τῷ συγγράμματι. ἐφ' ὃν καὶ τὴν γενεαλογίαν κατάγων, ὡς ἔχει γενέσεως ἕκαστος, ἀμοιβαδὸν ὑπεστόμησεν, ἐκεῖθεν αὖθις ἐναρμοδίως ἐπὶ τὸν Ιωσὴφ ὑπολαβὼν τοῦ Δαυῒδ τὸν ἀπόγονον. οὕτω B τὴν ἐκ Δαυῒδ ἀνατείλασαν, εἶτα Θεῷ προετοιμασθεῖσαν ἐπικαίρως παρέδειξε μνηστευθεῖσαν τῷ ἐκ Δαυῒδ Ιωσὴφ ὡς ὁμόφυλον. ὅτι μὴ θέμις τὸ παλαιὸν ἀναμίγνυσθαι φυλῇ φυλὴν, ἢ σκήπτρῳ σκῆπτρον ἐπιφυλίζεσθαι.

Οὕτως δὴ τοίνυν ὁ μέγας ἐν πατριάρχαις ἐκ γῆς Χαῤῥὰν ὑπὸ Θεοῦ μετανάστης καλούμενος, ἤγετο τευξόμενος τῶν ἐπαγγελιῶν, ὧν οὔπω μικρὸν ὅσον προειλήφθη τὰ σύμβολα· σύμβολα γὰρ τῶν μελλόντων τὰ πάλαι πλούμενα· καὶ τῆς μὲν ἐλπίδος τῶν διαθηκῶν οὐ διεψεύσθη, τῆς κληροδοσίας δὲ τῆς γῆς μὴ διαμαρτήσας [3] τεύτηχε· σοὶ C γὰρ, καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω, φησὶ, τὴν γῆν ταύτην πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν ὅλων Θεός. ἐν γὰρ τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Τῷ ὄντι γὰρ, ὡς καὶ τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ δοκεῖ, τῷ Αβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεὸς, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς μείζονος εἶχεν ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων· ἦ μὴ εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. καὶ οὕτω, φησὶ, μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. πῶς δὲ, καὶ τίνα τρόπον αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαι πρὸς πέρας διέβησαν, ἔνθεν ἂν μάθοις, μετὰ τῆς ἀληθείας σκοπούμενος. ἐπειδὴ γὰρ ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ πάλαι χρηματίσας Θεός· ὅτι ἐν Ισαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· καὶ πληροφορηθεὶς D ὅτι ὃ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι πληρῶσαι· καὶ κατενόησε μὲν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάῤῥας. εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ.

Εἰκότως ἄρα καὶ τῆς ἐπαγγελίας τετύχηκε, καὶ τὸν ἐπαγγελθέντα προσεκτήσατο παῖδα, τὸν τὰ ἐπηγγελμένα δεξάμενον. ὅς καίτοι διδύμων αὐτῷ τῶν παιδίων συσπαρέντων, τὸν κληρονόμον τῶν διαθηκῶν δόλῳ κεκλοφότα τὴν ἐπαγγελίαν ὑποθήκῃ τῆς τεκούσης ηὐλόγησεν. ἐξ οὗ τὸ δωδεκάφυλον ἐκ διαφόρων ὀρπήκων εὐφόρως ἐβλάστησε. καὶ τούτων εὖ μάλα τὰ δύο σκῆπτρα Θεὸς ὑπερτιμήσας προέ- E κρινε· λέγω δὲ τοῦ Λευῒ, καὶ τοῦ Ιούδα. ὧν τῷ μὲν, ὀψὲ πρότερον τὸν τῆς ἱερατείας ποδήρη, καὶ τὸ θεῖον ἐφοὺδ, τὴν μίτραν τε καὶ τῆς ἁγιστείας τὸ πέταλον, καὶ τὸ τῶν δήλων ἐγκεχείριστο λογεῖον, πρὸς μείζονος ἱερατείας προτύπωσιν· τῷ δὲ, τὸν βασίλειον θρόνον, καὶ τὸ τοῦ κάλλους διάδημα, καὶ τὸ πασῶν ὑπερκαθῆσθαι τῶν φυλῶν· πρὸς δὲ, καὶ τὸ δημαγωγὸς εἶναι σὺν τῷ χρίσματι δέδεικτο. οἷς ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς ὁ προαιώνιος, καὶ τῶν αἰώνων ἁπάντων παραγαγὼν, ἐπιφανεὶς τῷ κόσμῳ διὰ σαρκὸς, καινοπρεπῶς, ἀλλ'

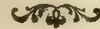
A ginqua ſimul, & proximiora hac ratione contingamus. Hujuſmodi enim cautione, atque diligentia illud undecumque obtinebit oratio noſtra, ut & firmitatem habeat, & a nemine refelli poſſit, necnon vetuſtatis, quæ in lege eſt, figuræ atque ſigna ſerventur integra. Age itaque in medium nobis afferatur Jacobus excelſæ illius ſcalæ acerrimus contemplator; immo ante illum Abrahamus Patriarcha, in quem, & ad quem promiſſiones factæ ſunt. Hunc enim & Matthæus, cum evangelicam enarrationem ſuam ordiretur, ordine præpoſuit, Davide tamen ante omnes in conſcriptione commemorato. Ad quem & generis originem referens, ut uniuſcujuſque generatio ſe ſe habeat, B viciſſim deſcripſit, atque illinc rurſus uſque ad Joſephum Davidis pronepotem generationis hiſtoriam concinne ſubtexens, virginem e Davidica ſtirpe exortam, atque gignendo Deo præparatam Joſepho ex Davide oriundo, utpote ejus contribulem, fuiſſe nuptam opportune demonſtravit, quandoquidem nefas fuit antiquitus tribum tribui commiſceri, & unius tribus ſceptrum ſceptro alterius inſeri.

Magnus igitur Patriarcha e terra, cui nomen Charran, a Deo exire juſſus, ad promiſſiones aſſequendas ducebatur, quarum [1] nondum ſigna ulla quantulacumque ante acceperat; ſigna enim futurorum [2] ea ſunt, quæ multo ante tempore præmonſtrantur. Neque tamen teſtamentorum ſpe de- C cidit, ſed terræ, quæ ſibi in ſortem data eſt, nulla deceptione compos eſt factus. *Tibi enim, & ſemini tuo* (ad eum inquit univerſorum Deus) *dabo terram hanc, nam in ſemine tuo benedicentur omnes tribus terræ*. Revera enim, ut divino etiam Paullo videtur; *Abrahæ promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per ſemetipſum dicens, niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te. Et ſic*, inquit, *longanimiter ferens, adeptus eſt repromiſſionem*. Quomodo vero, & qua via quæ ipſi promiſſa ſunt, reipſa evenerint, hinc cognoſces, ſi rem ut vere ſeſe habet conſideres. Poſtquam enim ad eum dixit, qui olim reſponſa dabat Deus: *In* D *Iſaac vocabitur tibi ſemen, certiſſime ſciens, quod quæ promiſit, potens eſt adimplere, quamquam cognoſceret corpus ſuum jam viribus eſſe effœtis (centum ſiquidem annos natus erat) & pene emortuam vulvam Saræ*, de divina tamen promiſſione nequaquam ambegit, ſed dans gloriam Deo fide roboratus eſt.

Quapropter jure optimo promiſſionem eſt aſſecutus. Nam promiſſum poſſedit filium, qui quæ promiſſa fuerant, recepit; cumque ſibi gemini nati eſſent filii, teſtamentorum heredi, qui dolo promiſſionem ſuffuratus eſt ſuppoſitione matris, benedictionem impertivit, ex quo duodecim tribus e diverſis ramis feraciter pullularunt; harumque duo E ſceptra honore addito bene admodum prætulit Deus, ſceptrum, inquam, Levi, ſceptrumque Juda. Quorum uni longe antea ſacerdotii poderem, & divinum Ephod, & tiaram, & ſanctam laminam, & manifeſtorum [4] rationale in manus dedit, quæ omnia majoris ſacerdotii typus eſſent atque figura; alteri vero thronus regius, & decoris diadema, eaque dignitas cum chriſmatis unctione delata eſt, ut ceteris tribubus præſideret, populique inſuper eſſet dux. Quibus Dei filius, qui eſt ante ſæcula, quique omnia ſæcula adduxit, mundo per carnem apparens decenti novitate, *ſed non ſecundum legem*

1. *Verte omnino*: paullulum ante ſigna præoccupata fuerant.
2. Erant, quæ pridem fiebant.
3. Lege τετύχηκε.
4. Refer ad *Doctrinam & Veritatem*, ſive Urim & Thummim, *Exod.* XXVIII. 30.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος, πεπολίτευτο· ἀμφίδοξον μὲν τὴν ἀξίαν λαχὼν, οὐ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δὲ ὡς ἄν τις φαίη, λέγω δὲ κατὰ τὸ ὁρατὸν, ἱερεὺς, καὶ βασιλεὺς νομιζόμενος· ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου τὴν ἑκατέρωθεν ἀξίαν ἔχειν ἐκ φύσεως μαρτυρούμενος, ἱερωσύνης φημὶ, καὶ βασιλείας. μένων γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ διηνεκὲς, ὡς μὲν ἱερεὺς, ἀπαράβατον τὴν ἱερωσύνην ἔχει διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα. ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι᾽ αὐτοῦ τῷ Θεῷ· πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. ὡς δὲ βασιλεὺς, καὶ ἄρχων εἰρήνης, καὶ ἡγούμενος ἐν Ἰσραὴλ, οὐ κατὰ τὸ ὁρατὸν ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθικέναι Δαυῒδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δείκνυται· κατὰ δὲ τὸ νοητὸν βασιλεύσας ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ πέρας οὔποτε τῆς βασιλείας δεξάμενος. ὧν οὕτως ἐχόντων, τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη, τοὺς ὁμοῦ μὲν ταῦτα περὶ αὐτοῦ γεγραφότας, ὁμοῦ δὲ τἀναντία τούτοις μεμαρτυρηκότας; οὔτε γὰρ διάδοχον αὐτὸν τῆς τοῦ Δαυῒδ βασιλείας ἄγουσιν, οὔτε ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθικέναι Δαυῒδ ἱστοροῦσιν· ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν ἴσην Ἡρώδῃ, οὐδέ τε Ποντίῳ Πιλάτῳ τῆς ἀρχῆς ἐξουσίαν ἐπανῃρημένον· πλὴν εἰ μὴ κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς μυστικώτατον λόγον ταῦτ᾽ ἐκλαμβάνειν πειρῷτό τις· ὡς τὸ, ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

Καί μοι παρίτω νῦν Ἰακὼβ ὁ μέγας ἐν πατριάρχαις, ἐπὶ καιροῦ τὰ περὶ Χριστοῦ διεξιών. ἐν οἷς τὰ μέλλοντα τοῖς υἱέσι προγράφων, τὸν Ἰούδαν εἰσάγει, καὶ προαναζωγραφεῖ πως ἐν αὐτῷ μυστικωτέρᾳ τινὶ χρωματουργίᾳ τοῦ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα· ὡς ὁρᾶσθαι μὲν, οἷόν τι σῶμα τὸν Ἰούδαν κατὰ τὸ αἰσθητὸν λαμβανόμενον, τὸν δὲ Δαυῒδ, οἷόν τι χρῶμα κατὰ θεωρίαν νοούμενον· προέσται γὰρ ἐντεῦθεν ἡμῖν εἰκὸς τοῦ σκοποῦ περιέπεσθαι, τῆς μὲν Ἰούδα φυλῆς τὸν Δαυῒδ ἀνευρίσκουσιν, ἐκ Δαυῒδ δὲ τὸν Χριστὸν κατηγόμενον· τούτου δὲ δεικνυμένου σαφῶς, καὶ τὴν παρθένον εὑρήσομεν ἐκ γένους οὖσαν Δαυῒδ τοῦ ἐξ Ἰούδα βλαστήσαντος, εἴπερ γεννῷτο τὸ γέννημα ὁμογενὲς, καὶ ὁμόφυλον. δεῦρο δὴ τοίνυν διέξιθι πατριαρχῶν ἄριστε, καὶ πολυτεκνότατε, τίς ἡ ἐν εὐλογίαις κληροδοσία, ἣν ὑπελείψω τοῖς τέκνοις σου; τίς ἡ τούτων ἑκάστου μερίς; ἃ δὲ καὶ τελευτῶν αὐτοῖς ἀπεκλήρωσας τίνα, καὶ οἷα; ναί φησιν ὁ πατριάρχης καταλλήλως τούτων ἑκάστῳ τὰ εἰκότα τὸ πνεῦμα διένειμε, καθὼς ἂν εἶχε φύσεώς τε, καὶ τάξεως ἕκαστος, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῆς πάντα διεξαγούσης προνοίας, οὐδὲν οὖ τί που πρὸς ἐμοῦ πεφιλοσόφηται· ἀλλ᾽ ὡς ἂν αὐτῇ προδιώρισται, προβλεπτικῶς τὰ καθ᾽ ἕκαστον προηγόρευσα. καὶ γοῦν ἐξέστω τῷ βουλομένῳ ταυτὶ τὰς μωσαϊκὰς ἀνὰ χεῖρας ἀναλαβόντι βίβλους, ἐξ αὐτῆς δήπου τῆς κοσμογενείας τῶν φυλῶν ἑκάστης τοὺς κλήρους καταμαθεῖν, οὓς ἐν εὐλογίαις ἰδίᾳ τοῖς παισὶ λαλοῦντος ἐν ἐμοὶ τοῦ Θεοῦ διετύπωσα.

Ἡμῖν δὲ δὴ τῆς μιᾶς ἄρτι μελήσει φυλῆς· δι᾽ ἧς ἀποδεικνύναι ῥᾴδιον τὸν κατὰ σάρκα ἐκ παρθένου φύντα Χριστὸν, τῆς Ἰούδα κατῆχθαι φυλῆς, ὅπως εἰκαῖον ἅπαν ἐμφραγῇ στόμα μὴ ὁμολογοῦν ἐκ σπέρματος Δαυῒδ τὸν Χριστὸν ἐληλυθέναι. τί οὖν φησιν ὁ βλέπων; οὕτω γὰρ ἡ γραφὴ καλεῖν οἶδε τοὺς διορατ-

mandati carnalis, ut ait Apostolus, suo munere functus est; atque [1] ancipitem quidem dignitatem obtinuit, non tamen quemadmodum sunt res humanæ (ut ita dicam:) videlicet non secundum id quod visu percipitur, *sed secundum virtutem vitæ indissolubilis* utramque sese habere dignitatem, sacerdotii inquam & regni, ex naturæ evincit testimonio. *Manens enim pontifex in perpetuum, ut sacerdos sempiternum sacerdotium habet, eo quod ipse maneat in æternum. Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum; semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Quatenus vero rex est, & princeps pacis, & dux in Israel, non super hujuscemodi Davidis thronum, qui sub aspectum caderet, sedisse quispiam poterit demonstrare, sed spiritale regnum in domum Jacobi usque in sæcula obtinuisse, suique regni nullum umquam accepisse finem. Quæ cum ita se habeant, quis non miretur eos, qui simul hæc de ipso scripserunt, simul etiam adversantia hisce testatos esse? Neque enim ipsum regni Davidici successorem faciunt, neque super thronum sedisse Davidis commemorant; sed neque principatus potestate Herodis instar, aut Pontii Pilati potitum esse: nisi quis altiori quadam recondita deductionis significatione ista perpendere aggrediatur, juxta illud; *Regnum meum non est de hoc mundo* [a].

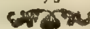
Jam vero accedat modo Jacobus patriarcharum & ipse magnus, ut opportune quæ ad Christum referuntur nobis edisserat. Ubi quæ filiis suis eventura essent præscribens, Judam inducit, atque in ipso mysticis quibusdam coloribus Christi imaginem repræsentat, atque depingit, ita ut inde appareat, Judam quidem veluti corpus juxta id quod sensu attingitur accipi, Davidem vero, veluti colorem quemdam juxta mentis speculationem intelligi. Hinc siquidem nobis licebit convenienti ratione scopum ipsum affectari; dum Davidem ex tribu Juda exsistere reperiemus, ex Davide vero Christum deduci. Cumque hoc perspicue demonstraverimus, Virginem quoque ex progenie Davidis, qui ex Juda germinavit, devenisse cognoscemus, siquidem ex eadem stirpe, eademque tribu generationem nacti sint. Age itaque, patriarcharum optime, multiplicique filiorum sobole prædives, quæ fortium distributio sit in benedictionibus edissere, quam filiis tuis reliqueris; quæ pars singulis obtigerit; quæ & qualia sint, quæ morti proximus ipsis allegaveris. Næ, inquit patriarcha, unicuique eorum, modo uni, modo alteri, quæ singulos decebant Spiritus distribuit, prout cujusque natura, & ordo sese haberet. Neque enim quidquam alienum a divinæ providentiæ scopo universa moventis atque moderantis, ipsemet a me ipso commentus sum, sed tantummodo quæ ab illa circa singulos præfinita sunt, prævidendo sum vaticinatus. Liceat sane cuicumque volenti Mosaicos libros manibus evolvere, atque ex ipsa singularum tribuum constitutione sortes cognoscere, quas singillatim filiis benedicendo afflante Deo designavi.

Jam vero nobis deinceps de una tantummodo tribu missis ceteris verba facere propositum erit, unde facili negotio ostendi possit, Christum secundum carnem e Virgine natum, e tribu Juda oriundum esse, atque temerarium quodvis os obstruatur, quod fateri nolit, Christum e semine Davidis profluxisse. Quid igitur inquit videns; quandoquidem divinæ litteræ hoc nomine eos appellare consueverunt, quibus mente atque spiritu res futuras pervi-

[a] Ioan. XVIII, 36.

1. Intellige duplicem.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

χοὺς τὴν διάνοιαν. Ἰούδα, σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρές σου, ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. προσκυνήσουσί σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου· σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης. ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν· δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ· πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ· χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ, ἢ γάλα. κοπιατέον τοίνυν, ἐπὶ τίνα, καὶ πότε τὰ τῆς προφητείας ἐκπεπλήρωται ταύτης. ἢ δῆλον ἐπ' αὐτὸν ὁρῶ τὸν τῶν ἁπάντων ἡμῶν σωτῆρα Χριστὸν ἐκβεβηκότα· διά τε νόμου, καὶ προφητῶν, ἡνίκα δὴ πρὸς τῷ πέρατι τῶν καιρῶν τοῖς χοϊκοῖς ἡμῖν διὰ σαρκὸς ἐπεχωρίαζεν ὁ ὑπέρθεος, τὴν προωρισμένην αὐτῷ πρὸ αἰώνων βουλὴν κατ' εὐδοκίαν ἄρρητον τοῦ γεννήσαντος, καὶ τοῦ συγγενοῦς πνεύματος, εἰς πέρας ἄγειν βουλόμενος, ἐξ Ἰούδα μὲν ἀνατέταλκεν, ἐκ παρθένου δὲ τῆς ἐκ Δαυῒδ σαρκικῶς προελήλυθε. τηνικαῦτα γὰρ αὐτὸν ᾔνεσαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πάντες· δῆλον δέ, ὅσοι τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειώσει τῆς αὐτοῦ μετειλήφασι κοινωνίας. ἄπειρα δὲ καὶ ἀριθμοῦ δύναμιν ὑπερβαίνοντα, τὰ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότα πλήθη· οὓς καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης αἰνιττόμενος, ἔφασκεν· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. ἐπεὶ καὶ ἀδελφοὺς αὐτοῦ καλεῖν εἰκότως οὐκ ἐπαισχύνεται, παραπλησίως αὐτοῖς μετεσχηκὼς αἵματος, καὶ σαρκὸς ὡς βοᾷ Παῦλος, καὶ Δαυῒδ τοὺς πνευματικοὺς ἀνακρούμενοι δόνακας· ὁ μέν, ἀπαγγελῶ ψάλλων τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε· ὁ δὲ μέγα βοῶν, ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν.

Τίνος δὲ κατὰ νώτου ποτὲ τῶν ἐχθρῶν αἱ χεῖρες οὕτω κραταιῶς ἐξετάθησαν, ὡς μόνου Χριστοῦ; καθὼς ἐν πνεύματι πάλιν ὁ μέγας ψάλλει Δαυΐδ· ἐπάταξε λέγων τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, τὸν νῶτον διὰ τῶν ὀπισθίων δηλῶν. ὅπερ ἀλλαχοῦ διεσάφησεν, ἡ δεξιά σου λέγων εὕροι πάντας τοὺς μισοῦντάς σε· ὅτι θήσεις αὐτοῖς νῶτον. καὶ αὖθις προσωποιούμενος ὡς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν οἷς μετὰ τὸ χάρισμα, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ εἰς βασιλείαν ὕψωσιν καὶ ἀνάρρησιν. ἡ χείρ μου φησὶ συναντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίων μου κατισχύσει αὐτόν. οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν. καὶ αὖθις, συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι. καὶ πάλιν, ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσι. τὸ δέ, καὶ τοῖς ἐχθροῖς μου ἔδωκάς μοι νῶτον, καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας, ἐπὶ τίνα τὴν ἀναφορὰν σχοίη ἂν εἰκότως, ἢ μόνον ἐπὶ Χριστόν; ὃς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς φησι· καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου, καὶ καταλήψομαι αὐτούς, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι· πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου, καὶ τὰ ἑξῆς.

A dere datum est? * *Juda te laudabunt fratres tui; manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda; ex germine fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna; quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Pulcriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.* Enitendum itaque nobis est, ut videamus, in qua persona, quove tempore, quæ vaticinio comprehenduntur, impleta fuerint. B Nonne plane perspicimus in Christo ipso, qui omnium nostrum servator est per legem, & prophetas ad exitum tunc fuisse perducta, cum scilicet extremis temporibus nobiscum, qui terrestres sumus, atque in hisce imis terris degimus, ipse qui altissimus Deus est, humana indutus carne conversaretur? Nam consilium illud quod sibi ante secula ex arcano Genitoris, Spiritusque congeniti beneplacito præfinitum fuerat, reipsa exsequi volens, ex Juda veluti flos germinavit, atque ex Virgine Davidicæ stirpis secundum carnem natus est. Tunc enim illum laudarunt omnes fratres sui; quotquot scilicet cum eo affinitate conjuncti, divinæ simul naturæ participes facti sunt. Immensa autem, C omnemque numerum supergrediens eorum multitudo est, qui in Christum crediderunt. Quos etiam sublimis ille Joannes visus est innuere, ubi ait: *Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt* [a]. Quapropter fratres suos vocare eos jure optimo non confunditur, cum æque atque ipsi sanguinem, & carnem participaverit, quemadmodum Paullus exclamat, atque David. Hic siquidem spiritales pulsando fides, *Narrabo*, inquit, *nomen tuum fratribus meis; in medio Ecclesiæ laudabo te* [b]. Ille vero magnis vocibus ait: *Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad* D *Deum* [c].

Cujus autem manus in cervicibus inimicorum umquam adeo fortiter extensæ sunt, ut unius Christi? Quemadmodum divino Spiritu percitus rursus cecinit magnus David: *Percussit*, inquit, *inimicos suos in posteriora* [d]. Cum enim *posteriora* dixit, cervices significare voluit. Quod etiam alibi planum fecit, ubi ait: *Dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt. Quoniam pones eis dorsum* [e]. Et rursus personam Patris confingens, Filii, ut homo est, charismata, & ad regnum evectionem, electionemque prædicantis: *Manus mea*, inquit, *auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* E *Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. Et concidam a facie ipsius inimicos ejus, & odientes eum in fugam convertam* [f]. Atque iterum: *Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent* [g]. Illud vero similiter: *Inimicis meis dedisti mihi dorsum* [h], *& odientes me disperdidisti*, ad quem potius referamus, quam ad unum tantummodo Christum? qui ad Patrem in cælo degentem ait: *Persequar* [i] *inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertar, donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos;* & quæ deinde consequuntur.

a Joan. I. 12. 13. *b* Psalm. XXI. 23. *c* Hebr. II. 17. *d* Psalm. LXXVII. 66. *e* Psalm. XX. 9. 20. *f* Psalm. LXXXVIII. 22. 23. 24. *g* Psalm. LXXI. 9. *h* Psalm. XVII. 41. *i* Ibid. ✠. 38. 39.

* *Gen. cap.* XLIX 8-12. Sed Riccius maluit Vulgatam exhibere heic & alibi.

Τίνι δὲ προσεκύνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἢ μόνῳ Χριστῷ ἐκ γυναικὸς προελθόντι; τὸ γὰρ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ, πέρας εἰλήφει λοιπὸν, ἐκβάντων αὐτῷ τῶν ὀνείρων, ὡς τὸ εἰκός. τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν, ἔμελλε προτύπωσις ὂν τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, ἐν ᾗ πάντες ὅσοι τῷ Θεῷ δι' αὐτῆς ἐτεκνώθημεν, εἰσαεὶ προσκυνοῦμεν αὐτῷ, πρὸς ὃν ἡμῖν ἡ συνάφεια διὰ τῆς μυστικῆς ἀναγεννήσεως γέγονεν· ἀδελφοί τε αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν χάριτι θέωσιν, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπίας κεχρηματίκαμεν, ὅσον δηλαδὴ λαβόντες αὐτοῦ ὅλον, ὡς ὅλον εἰσῳκισάμεθα· μήπου τι τῶν αὐτοῦ δικαιωτικῶν ἐντολῶν παραφθείραντες, καθ' ὃν δὴ τρόπον καὶ αὐτὸς τῶν ἡμετέρων μεταλαβὼν, ὁμοφυὴς ἡμῖν ἀναπέφηνεν, ὅλην ὁμοίως ἡμῖν ὑποδὺς τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιὰν, καὶ ὅσα τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας γνωρίσματα, καὶ τὸν μῶμον προδήλως τῆς ἁμαρτίας ἐκπέφυγε, καὶ τοῦ πρώτου πτώματος τὴν κατάκρισιν. ὅτι δὲ προσεκύνησαν, καὶ νῦν προσκυνοῦσι Χριστῷ πάντα τὰ ἔθνη, τίς οὕτω θρασὺς ἀντειπεῖν, πᾶσαν ὁρῶν τὴν ὑφ' ἥλιον, καὶ πάντα τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα προσκυνοῦντα τοῦτον, καὶ σεβαζόμενα, καὶ τῇ τοῦ προσκυνουμένου προσηγορίᾳ χριστοπρεπῶς σεμνυνόμενα, τῷ Χριστιανοὶ εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι; τί δ' αὖ καὶ πρὸς τὰς προφητικὰς ἀντείποι φωνὰς διαῤῥήδην ἀναφωνούσας, πῆ μὲν, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ· καὶ, προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς· πῆ δὲ, πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλάτωσάν σοι· καὶ, πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου κύριε, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ αὖθις, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ Θεοῦ. ὁρᾷς πῶς οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προσκεκυνήκασι Χριστῷ, οἱ τὸ τῆς υἱοθεσίας δῆλον καταπλουτήσαντες χάρισμα;

Quemnam vero *adoraverunt filii patris sui* [a], nisi solum Christum, qui ex muliere in mundum prodiit? Quod enim ad Josephum pertinuit, finem deinceps accepit, ubi ipsi somnia, ut par erat, exitu comprobata sunt. Quod vero respicit Christum, ecclesiæ figura esse debuit ex gentibus conflatæ. In qua omnes nos, quotquot Dei filii per eam facti sumus, in perpetuum ipsum adoramus, cum quo propter mysticam regenerationem affinitatem conjunximus. Fratres enim ipsius ob divinitatis ex gratia communionem, & divitias misericordiæ ejus in nos, nuncupati sumus. Omnia nimirum recipientes, quæ illius sunt, in arctissimam cum eo societatem, cognationem, eamdemque domum recepti, toti sumus in toto, dummodo tamen nullum mandatorum ipsius, quæ justos nos faciunt, contemserimus. Quemadmodum & ipse eorum, quæ nostra sunt, particeps factus, eamdem nobiscum sese habere naturam ostendit: quandoquidem omnem prorsus æque ac nos humanam conditionem subiit, omnesque naturæ nostræ proprietates, nihilo tamen secius peccati reprehensionem certissime effugit, primique parentis ruinæ condemnationem. Quod autem adoraverint, & adhuc Christum adorent omnes gentes, quis adeo perfricta fronte sit, ut inficietur, cum omnem, quæ sub cælo est, regionem videat usque ad extremos terrarum orbis terminos, cultum ipsi atque obsequium deferentem, præclaraque ejus, quem colit, appellatione gloriantem, Christiano nomine censeri? Ecquid Propheticas voces infringere possit palam clamantes, tum illud; *Omnes gentes servient ei, & adorabunt eum omnes reges terræ* [b]: tum illud: *Omnis terra adoraret te, & psallat tibi* [c]: &, *Omnes gentes quascumque fecisti venient, & adorabunt coram te Domine* [d], & quæ sequuntur. Et rursus, [e] *Gaudete gentes cum populo Dei*: Et [f] *Adorent eum omnes filii Dei*. Videsne igitur, quomodo filii patris sui Christum adoraverint, ii videlicet, qui adoptionis filiorum dono divites facti sunt?

Πρὸς δὲ τὰ ἑξῆς τῆς προφητείας χωρῶμεν. σκύμνος λέοντός φησιν Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; εὖγε τῆς προφητείας. σκύμνον φησὶ λέοντος, τίνα τοῦτον, ἢ Χριστὸν προδήλως τὸν ἐκ βασιλικοῦ καταγόμενον σπέρματος, λέγω δὴ τοῦ Δαυΐδ; καὶ ἀπεικὸς οὐδὲν λέοντα μὲν νοῆσαι τὸν Δαυΐδ, ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, σκύμνον δὲ λέοντος, τὸν ἐξ αὐτοῦ φύντα κατὰ σάρκα Χριστὸν, ὡς δηλοῖ καὶ τὰ ἑξῆς τῆς προφητείας. ἐκ βλαστοῦ γάρ φησιν υἱέ μου ἀνέβης. βλαστὸν δὲ, τίνα ἂν κυρίως ἐκ τοῦ ἀκολούθου νοήσῃς, ἀγαπητὲ, ἢ δῆλον μόνην αὐτὴν τὴν ἁγίαν, καὶ τῶν ἁγίων ἁπάντων ἁγιωτέραν, τὴν ὅλην ὅλῳ φανεῖσαν καθαρὰν τῷ σκηνώσαντι σώματί τε καὶ πνεύματι; Μαρίαν λέγω, τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον ὄντως καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὴν Δαυΐδικὴν ὅρπηκα, τὴν ῥάβδον τοῦ Ἰεσσαὶ, τὸν ἀειθαλῆ τοῦ Ἰούδα βλαστὸν, ἐξ ἧς ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς, ὁ ὑπερκόσμιος, ὁ προκόσμιος, συναΐδιος τῷ γεννήσαντι, σαρκικῶς ἐξεβλάστησε.

Sed ad reliquas vaticinii partes deveniamus. *Catulus leonis Juda: ex germine fili mi ascendisti; requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna: quis suscitabit eum* [g]? O præclaram sane præsagitionem! *Catulum* dixit *leonis*. Quem itaque leonis nomine nisi Christum luculenter innuit, qui ex regio semine, videlicet Davidico deducitur? Neque etiam absurdum est, si leonem Davidem intelligas, quandoquidem dignitatis regiæ typus est leo. Catulum leonis Christum accipe, ex ipso secundum carnem exortum; quemadmodum etiam consequentia vaticinii verba plane declarant. *Ex germine enim*, inquit, *fili mi ascendisti*. Germen vero quem alium proprie esse ex eo quod consentaneum est, dilectissimi, reputabitis, nisi nimirum solam hanc sanctam virginem, sanctisque omnibus longe sanctiorem, quæ tota pulcra, tota munda visa est ei, qui totus in illa & corpore, & spiritu habitavit? Mariam inquam, magnum profecto, omnique veneratione dignissimum & nomen, & rem, Davidicum ramum, virgam Jesse, germen Juda, semper viride, semperque floridum, ex qua altissimus Dei filius, qui ante mundum erat, æqualique cum eo, qui ipsum genuit, æternitate fruebatur, secundum carnem germinavit.

Θαυμάσειε δ' ἂν τις τὸ ἀκριβὲς τῆς προῤῥήσεως. ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀγχιστείαν τοῦ γένους τῇ τοῦ λέοντος καὶ τοῦ σκύμνου προσ-

Jure autem miretur quispiam prædictionis hujusce diligentiam singularem. Ubi enim generis propinquitatem leonis, & catuli appellatione perspi-

a Gen. XLIX. 8. b Psal. LXXI. 11. c Psal. LXV. 4. d Psal. LXXXV. 9. e Rom. XV. 10. f Hebr. I. 6. g Gen. XLIX. 9

ηγορίᾳ σαφῶς ἀπεφήνατο, προστέθεικε τό, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἵνα εἴπῃ τὸ παρὰ τοῦ Ησαΐου καλῶς εἰρημένον· ἐξελεύσεται, λέγοντος, ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ιεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ ἀναβήσεται· ὃ δὴ τρανῶς εἰς Χριστὸν, καὶ τὴν παρθένον ἀνάγεται. βλαστὸς γὰρ κυρίως μὲν ὁ Δαυῒδ, ῥάβδος δὲ προδήλως αὕτη, ἄνθος δὲ Χριστὸς ἐκλαμβάνεται. καθάπερ αὐτὸς ἐν τῇ τῶν ᾀσμάτων πυκτῇ τὴν ἑαυτοῦ συμβολικῶς ἀρωματίζων ᾠδῇ προσηγορίαν. ἐγὼ γάρ φησιν ἄνθος τοῦ πεδίου, καὶ κρίνον τῶν κοιλάδων. ὅτι δέ βασιλεὺς, καὶ βασιλέων ἁπάντων ἐπικρατέστατος ὁ Χριστὸς, οὐδ' αὐτὸς ὁ προφητεύων ἠγνόησεν. ἀναπεσὼν γάρ φησιν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; τὸ βασιλικὸν ἅμα, καὶ φοβερὸν, καὶ ἀπρόσιτον ἐν τούτοις παραδηλῶν, καὶ τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας τὸ ἀπειροδύναμον. ὃ καὶ δεικνὺς αὐτὸς ἐν εὐαγγελίοις βοᾷ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. τῷ ὄντι γὰρ κατ' ἐξουσίαν ἅπαντα πέπρακται τῷ σωτῆρι, ὅσα δηλαδὴ τῆς [1] οἰκουμενικῆς αὐτοῦ γέγονεν ἀναστροφῆς, ἔκκριτα καὶ ἐξαίρετα. διό φησιν αὐτὸς, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. οὐ γὰρ ἂν αὐτοῦ μὴ βουλομένου, καὶ οἷον ἐπικελεύοντος Εβραίοις, τοῦτον λύειν ἠδύναντο· ναὸν λέγων τὸν τῆς ὑπεραμώμου σαρκὸς αὐτοῦ, ὃν ἐκ μήτρας αὐτὸς ἑαυτῷ τῆς ἀμιάντου ταύτης, καὶ καθαρᾶς ἀειπαρθένου ἀχειροτεύκτως περιῳκοδόμησεν. ἐφ' ὃν καὶ τὴν ζωοποιὸν αὐτοῦ κοίμησιν ἀναφέρων, ὅτε τὸν ἑκούσιον ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ θανάτου κατεδέξατο ὕπνον, διὰ τοῦ Δαυῒδ ὡς ἄνθρωπος διαλέγεται· ἐγὼ λέγων ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου. τὸ δὲ, τίς ἐγερεῖ αὐτὸν, σαφῶς τὸν πατέρα δηλοῖ, τὸν ναὸν τοῦ σώματος τῷ υἱῷ συνεξανιστῶντα, καὶ συνεγείροντα, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα· οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. καὶ αὖθις, κύριε ἀνήγαγες ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου, ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον. ἔδει γὰρ τοῦ υἱοῦ τὴν τοῦ οἰκείου σώματος αὐτουργοῦντος ἀνάστασιν, καὶ τὸν πατέρα συνεργὸν ἐκφανῆναι, ὡς τῆς αὐτῆς αὐτῷ πεφυκότα καὶ φύσεως καὶ βουλήσεως, ἵνα τῇ ταυτοδυνάμῳ ταύτῃ κατ' ἐνέργειαν ὁμοπραξίᾳ τὸ συμφυὲς πάντοθεν διασώζηται.

Πρὸς δὲ τὰ ἑξῆς ἰτέον. οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ιούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. βαβαὶ τῆς προγνώσεως. οὐ διεψεύσθη τῶν πεφασμένων οὐδέν. δέδεικται γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς κυρίως τῆς Δαυϊδικῆς ὀσφύος ἡ παρθένος ἐξέφυ. ἧς βλαστὸς ὁ Χριστὸς, ἡγούμενός τε αὖ καὶ ἄρχων, καὶ πνεύματα ἀρχόντων ἀφαιρούμενος. εἴη ἂν αὐτὸς ὡς βασιλεύων ἐπὶ τὸν οἶκον Ιακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας πέρας οὐκ εἰσδεξάμενος. προκαθῄρητο μὲν γὰρ ἡ τῶν Ιουδαίων βασιλεία, καὶ πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας· ναὶ προδήλως περιγραφεῖσα μέχρι τῶν Ιεχονίου χρόνων, καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα πικροτάτης ἀπαγωγῆς. οὐ μὴν δὲ ἐνέλιπε τὸ γένος, ἕως Χρι-

A cue demonstravit, illud addidit: *Ex germine fili mi ascendisti*, ut illud idem plane diceret, quod pulcre Isaias dixit: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet* [a]; quod sane Christum, atque virginem manifeste respicit. Radix enim proprie David; virga procul dubio Maria est; flos vero Christus. Quemadmodum ipsemet in quadam Canticorum pagina suam ipsius nuncupationem quibusdam veluti odoramentis in quibus arcana significatio lateret, conspergens: *Ego*, inquit, *flos campi, & lilium convallium* [b]. Regem vero, regumque omnium potentissimum esse Christum, neque ipse Jacob, qui præsagium effatus est, ignoravit. B Nam *requiescens*, ait, *accubuisti ut leo, & quasi leæna; quis suscitabit eum?* Quibus verbis regalem simul, terribilemque atque inaccessibilem divini imperii potestatem, contra quam vires suas nemini experiri licet, significare visus est. Quod ut ipse Christus confirmaret, in evangelio clamabat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo* [c] *iterum sumendi eam*. Revera enim pro arbitrio, nutuque suo omnia peregit servator, quæcumque videlicet, dum terras incoleret, & cum hominibus conversaretur, egregia atque præclara edidit facinora. Quamobrem *solvite*, ait, *templum hoc, & in tribus diebus exscitabo illud* [d]. Neque enim nisi volente ipso, C & veluti Hebræis mandante, illud solvere potuissent; templum, inquam integerrimi corporis ejus, quod ex alvo incorruptæ hujusce, mundissimæque nulloque non tempore virginis absque manuum labore ipsemet sibi ipsi ædificavit. Atque ad illud mortis quoque somnum referens, quem pro nobis sponte sua subiit, ut nobis inde vita proflueret, per os David, ut homo, disserit: *Ego*, inquiens, *dormivi, & soporatus sum, & exsurrexi, quia Dominus suscepit me* [e]. Illud vero, *Quis suscitabit eum?* patrem aperte declarat, qui templum corporis filio una cum ipso filio afflictum erexit, atque excitavit juxta ea, quæ in psalmis ex persona Filii Patrem alloquentis dicta sunt: D *Non derelinques animam meam in inferno* [f], *nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Et rursus: *Eduxisti ab inferno animam meam, salvasti me a descendentibus* [g] *in lacum*. Oportebat enim, dum Filius ut corpus suum ad vitam reverteretur virtute sua efficiebat, Patrem quoque, qui eamdem cum ipso & naturam & voluntatem habet, operis esse socium: ut ejusdem potentiæ usu, omnimodaque in operibus præstandis communione, unius ejusdemque naturæ societas servaretur incolumis.

Sed jam ad ea quæ supersunt, est procedendum. [h] *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est; & ipse* E *erit exspectatio gentium*. Pro insigne, atque immortale præsagium! Nullam non partem eorum, quæ vates prædixit, comprobavit eventus. Demonstravimus enim hucusque dictis e Davidicis lumbis virginem enatam esse. Cujus germen Christus est, dux simul & princeps, & *spiritum principum auferens*. Atque ipsi sane in domo Jacobi in æternum regnare contigit, regnumque nancisci, quod omni fine careret. Jamdiu enim ante Christi adventum de medio sublatum fuerat Judæorum regnum; quod stare debuisse clare constat usque ad Jechoniæ tempora, acerbissimæque in Babylonicam captivitatem deductionis. Verumtamen usque ad

a Isa. xi. 1. *b* Cant. II. 1. *c* Joan. X. 18: *d* Joan. II. 19. *e* Psalm. III. 6. *f* Psalm. xv. 10. *g* Psalm. xxix. 4. *h* Gen. XLIX. 10.

1. Legerem οἰκονομικῆς.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

σοῦ τιμώμενόν τε καὶ περιδεχόμενον, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐγενείας διασῶζον τὰ ἀπομόργματα. λείπεται δ' οὖν νοεῖν τό, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν, τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτόθεον, καὶ αὐτοκύριον. ὃν ἡμῖν παναγία αὕτη παρθένος, τὸ Δαυϊδικὸν στέλεχος, παρθενικῶς παρθενικαῖς ὠδῖσιν ἀπέτεκεν. ἀφ' οὗ γὰρ εἰς φροῦδον ἐχώρησεν ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀρχή, οὐκέτι ἐπὶ τὸν ὁρώμενον τοῦ Δαυῒδ θρόνον, βασιλεὺς κατὰ σάρκα κεκάθικεν ἕτερος, εἰς ἔσχατον καταφορᾶς τῆς βασιλείας αὐτοῦ συγκλεισθείσης, κατὰ τὴν Ἱερεμίου προφητείαν οὕτως· ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος, οὗ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ χρεία. τί ὅτι ἐξεῤῥίφη αὐτοῦ καὶ ἐξεκλήθη εἰς γῆν, ἣν οὐκ ᾔδει; γῆ, γῆ ἄκουε λόγον κυρίου. τάδε λέγει κύριος· γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον. ὅτι οὐ μὴ αὐξηθῇ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ θρόνον Δαυῒδ, ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰούδα. τούτων εἰρημένων ἐν τῷ προφήτῃ, τὸ λοιπὸν τίς ἂν τῶν ἐθνῶν προσδοκία νοοῖτο, πλὴν μόνου Χριστοῦ, ὃν ὁ προφήτης, καὶ πρεσβύτης ὁ θεοδόχος Συμεὼν κεχρηματίστο, μὴ πρότερον ὄψεσθαι θάνατον, πρὶν ἂν ἴδοι σαρκικῶς ἐλευσόμενον. καὶ πεπέραστο δὴ τὸ χρησμώδημα, διὰ τῶν ἔργων ἐκβάντων αὐτῷ τῶν χρησμῶν. εἶδε γὰρ ὡς βρέφος, καὶ πρεσβυτικαῖς ἀγκάλαις ἐκ μητρικῶν ὠλένων ἐδέξατο τὸν πρὸ αἰώνων, καὶ τῆς μητρὸς προγενέστερον. καὶ γηραλέοις εὐθὺς ἐξανέθορεν ἅλμασι. πηδᾷ γὰρ καὶ γῆρας ὑπὸ περιχαρείας νευρούμενον. καὶ φωναῖς εὐφήμοις ἀνύμνει τὸν νηπιάσαντα κύριον, δεσπότην τε ἀπεκάλει, καὶ σωτῆρα διωμολόγει, καὶ φῶς ἐθνῶν ἀνηγόρευσε, καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ ἀνεκήρυττεν αὐτὸν, δηλαδὴ τὸν ἐπὶ προσδοκίᾳ τῆς τῶν ἐθνῶν ἀποκαλύψεως ἐπιδημήσαντα κύριον. τούτοις ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ἀπεκάλυψεν, ὡς ἔστι καὶ παρ' ἄλλου μαθεῖν προφήτου, σαφέστατα λέγοντος· ἰδοὺ μαρτύριον ἔθνεσι δέδωκα αὐτὸν, ἄρχοντα καὶ προστάσσοντα ἐν ἔθνεσι. καὶ αὖθις, ἰδοὺ ἔθνη, ἃ οὐκ οἴδασί σε, ἐπικαλέσονταί σε. καὶ λαοὶ, οἳ οὐκ ἐπίστανταί σε, ἐπὶ σὲ καταφεύξονται, καὶ παρ' ἑτέρου πάλιν, τέθεικά σε λέγοντος εἰς φῶς ἐθνῶν. καὶ παρ' ἄλλου, δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου· καὶ πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτὸν, καὶ ἐνευλογήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη.

Δεσμεύων φησὶ πρὸς ἄμπελον [a] τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. τίς ἡ ἄμπελος; τοιγαροῦν ἐστιν ὁ ἐν εὐαγγελίοις βοῶν, ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, ὁ πατὴρ γεωργός ἐστι. πῶλος δὲ αὐτοῦ εἴημεν ἂν ἡμεῖς, οἱ ἑνωθέντες αὐτῷ, καὶ οἷον ἀλύτῳ τινὶ δεσμῷ συναφθέντες διὰ τοῦ προσλήμματος. ἐν ᾧ τὸ καθ' ἡμᾶς πτωχεύσας ὁ πλούσιος, τὸ ἑαυτοῦ τοῖς πενεστάτοις ἡμῖν ἐχαρίσατο. καθ' ὃν δὴ τρόπον θεοὶ μὲν ἡμεῖς δι' αὐτὸν γεγόναμεν, αὐτὸς δὲ δι' ἡμᾶς κεχρημάτικεν ἄνθρωπος. πῶλος δὲ τῆς ὄνου αὐτοῦ νοηθείη ἂν μυστικώτερον ἡ πάνσεμνος ἐκκλησία· καθ' ἣν ἡ τῶν ἐθνῶν τυπικῶς ἐκλαμβάνεται κλῆσις, ἐφ' ἣν ἀναγόμεθα, ἡμεῖς γὰρ ἦμεν ἀληθῶς οἱ κτη-

A Christum nequaquam genus defecit, cui honoris nonnihil, atque observantiæ semper delatum est, regiæque nobilitatis sigillum, ut asservaretur, commendatum. Restat igitur ut illud interpretemur *Donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio gentium*; Christus nempe Dei filius hic est, & ipse Dominus. Quem omnibus sanctitatis numeris absoluta virgo hæc e Davidico emissa stipite virgineum in modum, virgineoque peperit puerperio. Ex quo siquidem Judæorum imperium evanuit, nemo alius super Davidicum thronum, qui sub oculos caderet rex secundum carnem sedit, regno illo extrema clade penitus deleto; quemadmodum Jeremias propheta hisce verbis prædixerat: B * *Numquid vas fictile, atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse, & semen ejus, & projecti in terram, quam ignoraverunt? Terra, terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus; scribe virum istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur; nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super thronum David, & potestatem habeat ultra in Juda.* His autem a propheta enunciatis, quem deinde alium gentium exspectationem fuisse dicamus, præter unum Christum, quem propheta, Deique receptor senex Simeon *non visurum se mortem responsum acceperat, nisi prius videret* humana indutum carne in has terras advenisse? Et C sane oraculi responsio finem tulit, cum quæ sibi promissa fuerant, reipsa ad exitum sunt perducta. Vidit enim parvulum, senilibusque ulnis e maternis manibus illum accepit, qui ante secula exsistebat, & ante genitricem ipsam erat genitus, statimque senili saltatione emicuit; nam exsilit etiam senectus, vires & nervos addente gaudio; lætisque vocibus divinum puerum collaudavit, Dominum appellavit, servatorem confessus est, lucem gentium annunciavit, gloriamque Israel deprædicavit: illum nimirum affirmavit esse, qui ad exspectationem revelationis Gentium in mundum prodiit. Gentibus enim pater filium suum manifestum præbuit, ut apud alium prophetam videre est disertissime dicen- D tem: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus* [a]. Et rursus: *Ecce gentem* [b], *quam nesciebas, vocabis, & gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current.* Alibi item dicit: *Dedi te in lucem gentium* [c]. Et alius: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam* [d]. Et, *Benedicentur in ipso omnes gentes* [e].

Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, fili mi, asinam suam. Quis hæc vitis tibi esse videatur? Ille profecto, qui in evangelio ait: *Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est* [f]. Pullus vero ejus sumus nos cum eo conjuncti, & veluti insolubili quodam vinculo colligati ex eo, quod humanam conditionem assumserit; quod cum face- E ret, ipse qui ditissimus est, quæ nostra sunt, emendicans, nobis qui sumus pauperrimi quæ sua sunt est elargitus. Qua plane ratione nos per ipsum dii facti sumus, ipse vero per nos appellatus est homo. Asinam autem ejus penitiore sensu ecclesiam omni veneratione colendam interpretari poterimus; quo loquendi modo gentium vocatio, cujus nos participes sumus, convenienti figura designatur;

a Isa. LV. 4. *b* Ibid. ℣. 5. *c* Isa. XLIX. 6. *d* Psal. II. 8. *e* Psal. LXXI. 17. *f* Joan. XV. 1.

1. Deest aliquid, forte vitio typographico, ut alias infra in textibus scripturæ.

* *Jer.* XXII. 28. 29. 30. *ex Vulgato*, *Græca Andreæ sic sonant*: Dehonestatus est Jechonias tamquam vas, quo nemo uti velit. Quid est quod projectus fuit ibi, & evocatus fuit in terram, quam non noverat? Terra, Terra audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus: Scribe virum istum, Rejecticium hominem. Quoniam non succrescet ex semine illius vir, qui sedeat super throno David, principesque sit in Juda.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

νώδεις, καὶ ἀλογίᾳ κατεσχημένη, μέχρις ἂν αὐτὸς ἐπιδημήσας ὁ λόγος, καὶ ἡ σοφία, περιεῖλεν ἡμῶν τῆς ἀλογίας τὸ κάλυμμα, καὶ περιστείλας ἡμῶν χρησίμως τὴν γύμνωσιν, τῆς ἀμφ' αὐτοῦ θεοσοφίας τὴν λογικὴν ἡμῖν στολὴν περιέθηκε, τὴν ἄνωθεν ὑφαντὴν δι' ὅλου· καὶ ἀῤῥήτως δεσμεύσας ἡμᾶς, ὡς ἄν περ πῶλον τῇ ἕλικι τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ, καὶ συνάψας τοῖς οὐρανοῖς τὰ ἐπίγεια. διὰ τοῦτο καὶ παῖδες ἀκακίᾳ συντεθραμμένοι, ὡς [1] ἑώρον αὐτὸν τὴν ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ πορείαν ποιούμενον, καὶ πρὸς τὸ ζωοποιὸν καὶ μακάριον ἐκεῖνο πάθος, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον ἐθελοντὶ προϊέμενον, καὶ πῶλον ὡς θρόνον βασιλικῶς ἐποχούμενον, ὁμοφώνως ἀνέκραγον· ὡσαννὰ τῷ Δαυῒδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ὃ δὴ καὶ Ζαχαρίας πρότερον διηγόρευσε· χαῖρε λέγων σφόδρα θύγατερ Σιών. ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ σώζων, καθήμενος ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. καὶ τί ἂν τῶν λεγομένων σαφέστερον εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας εὑρήσει τις δήπουθεν; εἶτα ἑξῆς·

Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ φησὶν τὴν στολὴν αὐτοῦ· χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου. καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ, ἢ γάλα. ποίῳ τοιγαροῦν οἴνῳ πλυνεῖ τὴν στολὴν αὐτοῦ ὁ τῆς ἁμαρτίας τὸν κόσμον καθαίρων, ὁ ἀληθινὸς, καὶ πέπειρος τῆς ἐκκλησίας βότρυς; ἢ δῆλον τῷ αἵματι τῆς παναμώμου σαρκὸς αὐτοῦ ἡμᾶς ἐκκαθαίρων, καὶ οἷόν τι κατεῤῥυπωμένον ἐκπλύνων ἱμάτιον. ἡμῶν γὰρ ἀληθῶς ἠμπέσχετο, δι' οὓς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, ὅλην ἡμῶν προσφυῶς τὴν φύσιν ἀμφιασάμενος. ποίας δὲ σταφυλῆς αἵματι τὴν περιβολὴν πλυνεῖ ὁ ἀμόλυντος; ἢ τῷ ζωηρῷ καὶ παναμώμῳ τῆς θεοπλεύρου πηγῆς αὐτοῦ ῥεύματι. αὐτὸ γὰρ ἦν ὁ μυστικώτατος τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου βότρυς, ἐν τῇ ληνῷ τῆς καθαρᾶς ἐκθλιβεὶς ἐκκλησίας. ὅτε τῷ ἰκρίῳ τοῦ σταυροῦ πεπαρῴνητο, ἵνα τὴν ῥύπον ἡμῶν ἐκκαθάρῃ. περιβολὴν γὰρ ἀληθῶς θεοΰφαντον, τὴν καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ἐστολίσατο σάρκα, ἣν ἐξ ἀχράντων καὶ παρθενικῶν αἱμάτων βαφεῖσαν ἐν πνεύματι βασιλικῶς ἐκογχύλωσε, καὶ οἱονεὶ πορφύραν βασίλειον ὑποδὺς, περιέθετο τὸ ἡμέτερον φύραμα, καὶ τοῦτο χιτῶνος δίκην αἱματωθὲν ἐβάφη, ἐπιστάξαντος αὐτῷ τοῦ ῥείθρου τότε τοῦ αἵματος τῆς ζωοδώρου πλευρᾶς αὐτοῦ. καὶ μάρτυς Ἡσαΐας, τὰς περὶ αὐτὸν συνεισάγων δυνάμεις πρὸς αὐτῷ τῷ πάθει διερωτώσας, καὶ τοιάδε λεγούσας· τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδὼμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ; καὶ αὖθις διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἐνδύματα, ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ; ὅπερ οἶμαι δηλῶν αὐτὸς ἐν τῷ ᾄσματι, ἐξεδυσάμην φησὶ τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς; ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον δηλῶν. τίνος δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ χαροποὶ ἀπὸ οἴνου, πλὴν μόνου Χριστοῦ; περὶ οὗ πάλιν ἐν τοῖς ᾄσμασιν ἡ Θεῷ νυμφευθεῖσα ψυχὴ, εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τὸ ποτήριον τῆς εὐφροσύνης εἰς σωτηρίαν ἐν αἵματι τοῦ ἀμνοῦ κιρνώμενον πρόκειται. ἢ ἐπειδὰν εἴσω γέγονε· δεῖξόν μοί φησι τὴν ὄψιν σου. καὶ, ἀκούτισόν μοι τὴν φωνήν σου, ὅτι φωνή σου ἡδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου

A nos enim profecto eramus pecudibus similes, & veluti rationis carentia laborantes, usquedum ratio ipsa, atque sapientia ad nos de cælo delaberetur, nostræque cum pecudibus similitudini velamen obtenderet, nuditatemque nostram utiliter cooperiens, rationalem divinæ sapientæ suæ stolam *desuper contextam per totum* nobis circumponeret, nosque ad vineam, tamquam asinæ pullum, salutaris vitis capreolis arcanum in modum ligaret, cæloque terrestria conjungeret. Idcirco & pueri, quos aluerat innocentia, dum in altum sublatus ad Jerusalem iter faceret, & ad mortem illam, quæ nobis vitam, & felicitatem attulit, totique mundo salu- B tem, voluntarie procederet, asinæque pullo insidens, veluti regali throno gestaretur, consonis illis vocibus ei acclamabant: *Hosanna filio David, benedictus qui venit Rex Israel* [a]. Quod etiam Zacharias ante promulgaverat: [b] *Exsulta satis*, inquiens, *filia Sion, jubila filia Jerusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ*. Ecquid umquam verbis istis ad veritatis ostensionem clarius quispiam deinceps inveniat? Deinde,

Lavabit in vino, ait, *stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Pulcriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores*. Quo nimi- C rum vino lavabit stolam suam is, qui mundi crimina expiavit, verusque est & maturrimus ecclesiæ racemus? nonne sanguine integerrimæ carnis suæ purgare nos voluit, & veluti inquinatæ vestis sordes abluere? Nostram siquidem vestem verissime induit, totamque naturam nostram arctissime complexus est. Cujus autem uvæ sanguine pallium suum lavabit ille, qui nullis maculis aspersus est? Nonne vitali, purissimoque e divino latere manante rivo? Ipse enim arcanissimus vitis veræ racemus erat, ecclesiæ absque ulla macula torculari pressus, cum ligno crucis affixus ignominiam, atque dolores pertulit, ut sordes nostras lavaret. Vestem enim divinitus contextam, nostram scili- D cet ex nobis vere, proprieque induit carnem, quam incorrupto, virgineoque sanguine, tamquam regali conchylio in spiritu tinxit, regiamque veluti purpuram subiens nostræ circumdedit massæ. Atque ea quidem sanguine imbuta amictus instar colorata est: eam siquidem sanguis tunc irroravit, qui e vitam largiente latere ejus profluxit. Cujus rei testis est luculentissimus Isaias, qui virtutes Christum circumstantes loquentes facit, atque hæc, dum pendens e cruce gravissimos cruciatus perferret, sciscitantes: *Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra* [c]? Et rursus, *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut cal-* E *cantium in torculari* [d]? Quod puto ipsummet in Canticum declarasse, ubi, *Expoliavi me*, inquit, *tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos* [e]? ex parte scilicet totum significans. Cujus autem oculi pulcriores vino? nonne Christi? De quo rursus in Cantico anima, quæ Deo nupsit, *Introduxit me*, inquit, *in cellam vinariam* [f], perinde ac si diceret, introduxit me in cellam ecclesiæ, in qua calix lætitiæ ad salutem in sanguine agni mixtus propositus est. Atque ubi intro recepta est: *Ostende mihi*, ait, *faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, & facies tua decora* [g]. Quem simul ac vidit:

a Matth. XXI. 9. b Zach. IX. 9. c Isa. LXIII. 1. d Ibid. ℣. 2. e Cant. V. 3. f Cant. II. 4. g Ibid. ℣. 14.

1. Εωρον, *viderunt*: est ab ὁράω, aor. sec. Hinc verti debebat, *iter facientem* .... *procedentem* &c.

ὡραία· ὃν ὡς εἶδεν αὐθὺς, ἰδοὺ φησιν ὁ ἀδελφός μου λευκὸς, καὶ πυῤῥὸς, καί γε ὡραῖος. κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον κεφάζ, βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, ὡς κόραξ. περὶ οὗ καὶ ὁ μέγας ψάλλει Δαυῒδ· ἐξηγέρθη ὡς ὁ ὑπνῶν κύριος, ὡς δυνατὸς κεκραιπαληκὼς ἐξ οἴνου. ὃς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ταῖς τότε μυροπωλουμέναις γυναιξὶ, χαίρετε προσεφθέγξατο. χαροποιὸν αὐταῖς προϊσχόμενος πρόσρημα, λύων τῆς πρώτης λύπης τὴν σκυθρωπότητα, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐξόχοις τῶν μαθητῶν, χαρᾶς ἐπίφθεγμα πρόεισι, θαρσεῖτε λέγων, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. καὶ αὖθις· εἰρήνη ὑμῖν, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

Λευκοὶ δὲ τίνος οἱ ὀδόντες, ἢ γάλα; τοῦ αὐτοῦ εἰπόντος, ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς. τῷ ὄντι γὰρ λευκότερα γάλακτος, καὶ χιόνος ἁπάσης λαμπρότερα τοῦ Χριστοῦ τὰ ῥήματα. πλὴν εἰ μή που τις ὀδόντας Χριστοῦ νοεῖν βούλοιτ' ἂν τὰς ἐν γραφαῖς ἁγίαις, νόμῳ τε καὶ προφήταις, καὶ ψαλμοῖς περὶ αὐτοῦ κατεσπαρμένας φωνὰς, αἷς ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τῆς ἀπλανοῦς διδασκαλίας τὸν λόγον, ὡς στεῤῥεὰν διαμασσωμένη τροφὴν, κατὰ λεπτὸν μὲν τῶν μυστικωτέρων θεωρημάτων τὴν νόησιν, καὶ πρὸς πέψιν ἄγει διὰ τοῦ κατὰ μέρος ἀναγομένου μηρυκισμοῦ. ἢ πῶς ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος δι' ἀκριβείας πεττόμενος ἄφρων ὥσπερ καὶ διαρκὴς, πλὴν εἰ μὴ ἀδιαπνευστον τὴν τροφὴν διασώζοι, καί τις εἴη διαλελυμένος ὁ λόγος, καὶ ἄνετος, καὶ σφαλερὰν ἐμποιῶν τὴν ἀνάδοσιν; ἀμέλει καὶ τῶν ᾀσμάτων ἡ βίβλος ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας· πρὸς δὲ, καὶ τῆς Θεῷ συναφθείσης ψυχῆς, οἷόν τι μέλος ἐπιθαλάμιον ᾄδουσα, πρὸς τὸν νυμφίον φησί. τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου; ὀδόντες σου, ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἳ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι. καὶ αὖθις, ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, κἀγὼ αὐτῷ. σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι ἀρώματος· τοὺς ὀδόντας διὰ τῶν σιαγόνων οἶμαι δηλοῦσα.

Καὶ τῆς μὲν προφητείας ἡμῖν ἡ ἐξάπλωσις, ἐν ὀλίγῳ τοσαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. σὺ δέ μοι ἀγαπητὲ, τὸν ἐξ Ἰούδα, καὶ Δαυῒδ ἀκούων προφητευθέντα σοι κύριον· ὃν ὁ μέγας οὗτος ἐν πατριάρχαις δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς εὐλογίας, ὡς ἐν πυξίδι σκιαγραφῶν τοῦ ἐξ Ἰούδα τεθηλότος Δαυῒδ υἱὸν προσηγόρευσεν· ᾧ καὶ σύμφωνοι διόλου πεφήνασιν οἱ προφῆται. εἰς μηδὲν ἐνδοιάσεις, ἀλλ' ἀδιστάκτῳ τῇ γνώμῃ, λέγε τὸν Χριστὸν ἐκ γένους ὄντα Δαυῒδ. προσέσται γάρ σοι δῆλον ἐντεῦθεν, καὶ αὐτὴν ὑπολαμβάνειν ἐκ γένους οὖσαν Δαυῒδ τὴν ἀῤῥήτῳ κυοφορίᾳ γενομένην αὐτοῦ κατὰ σάρκα μητέρα· εἴ τῳ μὴ παρέργως νοεῖται τὸ, ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεται.

Ἀλλ' ἐπὶ τὴν γενέθλιον αὖθις ἀναδράμωμεν ἑορτὴν, καὶ τῇ Ἄννῃ μικρὸν ὥσπερ ἐπιθαλάμιον ἀνακρουσώμεθα μέλος. νῦν μὲν κυοφορούσῃ παῖδα θεόσδοτον, ἐπαγγελίας ἐνέχυρον, νῦν δὲ τικτούσῃ γόνιμον αὐχὴν μετὰ στείρωσιν τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐκφανεστάτης Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. ἄξιον γὰρ τοιοῦτον ἀποτικτοῦσαν βλαστὸν ἀνευφημεῖσθαι, καὶ θείας ὄντως ἐπιφωνήσεως ἀξιοῦσθαι. πρόκειται γοῦν οἷόν τις νυμφὼν ὁ τῆς Ἄννης κοιτὼν· παιδοποιίας, καὶ παρθενίας ὑπογραφόμενος πρόσωπον, τὸ μὲν τῆς τεκούσης, τὸ δὲ τῆς τεχθείσης· ὧν ἡ μὲν ἄρτι τὴν λύσιν τῆς ἀπαιδίας ἐδέξατο, ἡ δὲ μικρὸν ὕστερον, τῆς καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ θεοπλαστίας τὸν τοκετὸν ὑπερφυῶς ὑποστήσεται. εἰκότως οὖν ἡ θεόλη-

A *Ecce*, inquit, *dilectus meus candidus*, & *rubicundus*, *electus ex millibus. Caput ejus aurum optimum*; *comæ ejus sicut elatæ palmarum*, *nigræ quasi corvus* [a]. De illo similiter magnus cecinit David: *Excitatus est tamquam dormiens Dominus*, *tamquam potens crapulatus a vino* [b]. Ipse post suum ex mortuis ad vitam reditum, mulieribus quæ venerant emtis aromatibus ut ungerent eum, obviam factus, *Avete*, inquit, jucundo excipiens alloquio, tristitiæque nubem vultus earum obtegentem dissolvens. Similiter electis discipulis lætum verbum annunciavit: *Confidite*, inquiens, *ego vici mundum*. Et rursus: *Pax vobis*, *ego sum*, *nolite timere*.

Cujus autem dentes lacte candidiores? Ejus certe, qui ait, *Data est mibi omnis potestas in cælo*, & *in terra*. Revera enim candidiora lacte, & quacumque nive splendidiora Christi sunt verba. Nisi quis fortasse velit Christi dentes accipere dispersas in divinis literis, in lege nimirum, prophetis, & psalmis de ipso voces; quibus Dei ecclesia doctrinæ ab omni errore immunis sermonem, tamquam solidum cibum mandens, arcanarum intelligentiam speculationum comminuit, & per eam, quæ per partes fit, ruminationem concoquit. Quomodo enim pietatis sermo, qui sedula meditatione digeritur, alendæ suaviter animæ sufficiat, nisi cibum ejus ita servet, ut non facile evaporetur, & diffluat; aut sermo ipse ita animam ingrediatur, ut nihil certæ relinquens utilitatis statim elabatur, atque evanescat? Sane Canticorum liber, tamquam ex ecclesiæ persona, quam gentes componunt, insuper & cum Deo conjunctæ animæ, perinde quasi quodpiam caneret nuptiale carmen, inquit ad sponsum: [c] *Dentes tui sicut greges tonsarum*, *quæ ascenderunt de lavacro*; *omnes gemellis fœtibus*. Et rursus: [d] *Dilectus meus mibi*, & *ego illi*. *Genæ illius sicut areolæ aromatum* [e]; ubi per genas dentes, ut puto, innuit.

Et vaticinii quidem explanatio, quam paucis absolvimus, hujuscemodi est, atque ita sese habet. Vos igitur, dilectissimi, qui Dominum divina prædictione ex Juda, atque Davide descensurum audistis, quem magnus ille patriarcha cunctis benedictionis suæ verbis tamquam in tabella adumbratum filium Davidis ex Juda egressi deprædicavit, ceteris omnibus prophetis consentientibus, nulloque intercedente diffidio in unam, eamdemque mentem conspirantibus, Christum ex genere Davidis prodiisse fateamini. Hinc enim manifestissimo licebit argumento deducere, eam quoque ex genere Davidis effluxisse, quæ ineffabili gravidatione ipsius secundum carnem mater exstitit. Quis enim inficiari umquam possit, id certissime evinci, cum arbor ex fructu optime dignoscatur?

Jam vero ad natalitiam diei celebritatem revertamur; & Annam aliquantisper tamquam nuptiali carmine proludentes collaudemus. Nam & filiam a Deo datam, promissionis arrhabonem utero gestavit, eamque obtentam precibus post sterilitatem peperit, quæ Deum supra humanæ mentis captum manifestissimum hominibus factum, cumque illis conversantem gignere valuit. Par siquidem est eam, quæ tale edidit germen, summis laudibus evehi, divinisque excipi acclamationibus. Videtur igitur veluti thalamus esse Annæ cubiculum duarum insignium feminarum nominibus inscriptum, videlicet genitricis, & genitæ; quarum altera sterilitatis dedecore modo liberata est, altera vero paullo post Jesum similem nobis divinitus factum inenarrabili ratione pariet. Jure itaque divino accepto

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

a Cant. V. 11. b Psalm. LXXVII. 65. c Cant. IV. 2. d Cant. II. 16. e Cant. V. 13.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 675.

πτος Ἄννα φαιδρὰ, καὶ γεγανυμένη τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει διαπρυσίως βοᾷ· συγχάρητέ μοι λέγουσα, βλαστὸν ἐπαγγελίας ἐξ ἀκάρπου τεκούσῃ γαστρὸς, καὶ καρπὸν εὐλογίας κατ' εὐχὰς ἐκτρεφούσῃ μαζῷ. ἐξεδυσάμην τὸ στειρώσεως, καὶ τῆς εὐτεκνίας τὸ φαιδρὸν ἠμφιασάμην προκάλυμμα. συγχαιρέτω μοι σήμερον ἡ ἐξάκουστος Ἄννα, ἡ τῆς Φενίνας ἀντίθετος, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν ὑποδείγματι τὸ περὶ ἐμὲ παράδοξον ἐπικροτείτω θαῦμα. χορευέτω καὶ Σάῤῥα πρεσβυτικῶς ἀνασκιρτῶσα, καὶ τὴν ἐμὴν ὑπογράφουσα μετὰ στείρωσιν κύησιν. ὑποφωνείτωσαν ἅμα στεῖραι, καὶ ἄγονοι τὴν ἐπ' ἐμοὶ θαυμαστωθεῖσαν οὐρανόθεν ἐπίσκεψιν. εἰπάτω δὴ καὶ πᾶσα μήτηρ, καὶ γόνιμος, εὐλογητὸς ὁ δοὺς εὐχὴν τοῖς εὐχομένοις, καὶ διανοίξας πόρους ἀγόνου μήτρας, καὶ βλαστὸν ἐξ ἀκάρπου γονῆς χαρισάμενος τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ κατὰ σάρκα μητέρα. ἧς ἡ νηδὺς οὐρανὸς, ἐν ᾧ ἐσκήνωσεν ὁ μηδαμοῦ χωρητός.

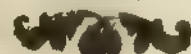
Συνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ ἡμεῖς αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ ποτὲ, νῦν δὲ μητρὶ γενομένῃ τοῦ παρθενικοῦ θαλάμου, τὴν εὐφημίαν προσάξωμεν. εἴπωμεν μετὰ τῆς γραφῆς πρὸς αὐτὴν, εἴπωμεν· ὡς μακάριος ὁ οἶκος Δαυΐδ, ἐξ οὗ προελήλυθας· καὶ ἡ νηδὺς, ἐν ᾗ κιβωτὸν ἁγιάσματος Θεὸς ἐτεκτόνευσε, τὴν αὐτὸν ἀσπόρως κυήσασαν. οὕτως σὺ μακαρία, καὶ τρισμακαρία, ἡ θεομακάριστον βρέφος ἐγκυμονήσασα, Μαρίαν τὸ πολυτίμητον ὄνομα, ἐξ ἧς ὁ Χριστὸς τὸ τῆς ζωῆς ἐχρημάτισεν ἄνθος, ἧς καὶ ἡ πρόοδος ἔνδοξος, καὶ ἡ ὠδὶν ὑπερκόσμιος. συγχαίρομέν σοι καὶ ἡμεῖς ὦ πανολβία. τὴν γὰρ πάντων ἡμῶν ἐλπίδα θεοδώρητον ἐπαγγελίας ἀπεκύησας γέννημα. μακαρία εἶ ἀληθῶς, καὶ μακάριος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. μακαρίζονται διὰ σοῦ καὶ γυναῖκες ἀποβαλοῦσαι τὸ ἄγονον, καὶ γενόμεναι μετὰ στείρωσιν γόνιμοι. γλῶσσα δὲ πιστῶν μεγαλύνει σου τὸν βλαστὸν, καὶ λόγος ἅπας εὐφρόσυνος αἰνεῖ σου τὸν τοκετόν. ἄξιον γὰρ ὄντως, καὶ διαφερόντως ἐπάξιον εὐφημεῖσθαι τὴν ἐκ θείας ἐπιφροσύνης ἀξιωθεῖσαν χρησμοῦ, καὶ τοιοῦτον, καὶ τοσοῦτον ἡμῖν ἀποτικοῦσαν καρπὸν, ἐξ οὗ ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς προελήλυθεν, ὅλος ὢν γλυκασμὸς, καὶ ὅλος ἐπιθυμία, καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἁπάντων ἔσχατον ὀρεκτόν. οὗ εἴπωμεν, ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ζησόμεθα, καὶ ὑπὸ ταῖς αὐτοῦ διαναπαυσόμεθα πτέρυξιν. οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ διὰ νόμου, καὶ προφητῶν κηρυττόμενος, Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ Θεὸς, ἡ χάρις, καὶ ἡ ἀλήθεια. ὃς ἦλθεν ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, καὶ πάντας ἀνακαλέσασθαι πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐγένειαν. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις παρὰ πάντων ἡμῶν ἀναφέρεται, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A munere Anna, lætitia geſtiente animo magnis vocibus ut ab omnibus audiatur, exclamat, congratulamini mihi, inquiens, quæ promiſſionis germen ex alvo ſterili procreavi, & benedictionis fructum, ut in votis erat, papillis meis enutrivi. Triſtem exui ſterilitatis veſtem, lætumque accepi fecunditatis indumentum. Congratuletur mihi hodie celebris illa Anna, Phenennæ æmula; & incredibile miraculum, quod mihi quoque exemplo conſimili obtigit, plauſibus proſequatur. Choreas ducat & Sara ſeniliter exſiliens, meoque conceptui amota ſterilitate ſubſcribat. Adſint ſimul & reliquæ ſteriles, quæ liberos non pepererunt, mecumque divinæ beneficentiæ munus exaltent; quo mirum in modum B viſitare me Dominus dignatus eſt. Dicat & mater omnis, quæ filios peperit; benedictus, qui petita dedit petentibus, ſterilíſque ventris aperuit januam, fructumque ex infecundo ſemine largitus eſt, ſuam ſcilicet ipſius ſecundum carnem præcellentiſſimam matrem; cujus profecto uterus cælum factus eſt, quandoquidem, qui nullo loco excipi poteſt, is in eo contubernium habuit.

Conſonas itaque hiſce laudes & nos perſolvamus ei, quæ ſterilis olim vocabatur, nunc autem virginei thalami mater effecta eſt. Dicamus ad C eam una cum ſacris paginis, dicamus; Quam felix domus Davidis, ex qua provenisti! Quam felix venter tuus, in quo ſanctificationis arcam fabricatus eſt Deus! illam videlicet, quæ ſine ſemine ipſum conciperet. Vere quidem beata es, ac ter beata, quæ divinis muneribus cumulatam puellam genuiſti, Mariam inquam, magnum illud nomen, omni laude, omnique honore proſequendum; ex qua Chriſtus vitæ flos erupit; cujus & incrementum glorioſum, & præclariſſimum puerperium. Gratulamur tibi & nos, o beatiſſima. Noſtram ſiquidem omnium ſpem divinitus datam, promiſſamque prolem edidiſti. Beata profecto es, ventriſque tui beatus fructus. Per te mulieres, D quæ numquam genuerunt, prolem concipiunt, fecundæque poſt diuturnam ſterilitatem fiunt. Fidelium lingua germen tuum extollit, omniſque ſermo exſultantibus animis partum tuum collaudat. Nam dignum eſt, maximeque dignum fauſtis eam vocibus celebrare, quæ divinæ providentiæ conſilio digna habita eſt cæleſtis oraculi reſponſione; quæ talem, tantumque nobis protulit fructum, ex quo dulcis Jeſus exortus eſt, omni dulcedine dulcior, totus deſiderabilis, omniumque deſiderabilium ultimum deſiderabile. Sub ejus umbra nos fore victuros, ejuſque ſub alis mortem obituros ſtatuamus. Ipſe procul dubio eſt, quem lex, & prophetæ prædicarunt, Chriſtus Jeſus, qui Deus eſt, Gratia eſt, Veritas eſt; quique peccatores ſalvos E facere venit, omneſque ad priſtinam generis nobilitatem revocare. Ipſi gloria, & honor, & cultus a nobis omnibus defertur, cum Patre, qui principium non novit, ejuſque Spiritu, qui vitam elargitur, nunc, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Τ Ε Λ Ο Σ.

SÆCUL. VII.
CIRCA
ANN. CHR.
680.

Ι Ω Α Ν Ν Ο Υ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΕΙΣ ΤΑΣ ΜΥΡΟΦΟΡΟΥΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ·

Καὶ ὅτι οὐδεμία διαφωνία, οὐδὲ ἐναντίωσις ἐν τοῖς Εὐαγγελισταῖς, πρὸς τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ ἱστορίαν καθήκει.

J O A N N I S

ARCHIEPISCOPI THESSALONICENSIS

IN MULIERES FERENTES UNGUENTA;

Et quod nulla sit in sacris Evangelistis dissensio ac contrarietas, quod ad resurrectionis Domini nostri Jesu Christi historiam spectat.

ΚΑθὼς ἐνεχώρει διεσαφίσαμεν τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν ἀκοῇ τὰ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ δεσποτικοῦ γεγενημένα, συνείραντες τὰ διαφόρως εἰρημένα τοῖς θεοσυμφύτοις Εὐαγγελισταῖς, ὡς ἂν εὐσύνοπτα εἴη· πόσα τε δεῖπνα πρὸ τοῦ πάσχα, καὶ τῆς προδοσίας γεγενῆσθαι ἱστόρησαν· τίνα τε τὰ προσαγαγόντα γυναῖκα τῷ σωτῆρι τὸ μῦρον· καὶ πόσα· ὡς ἐντεῦθεν τὸν λόγον, ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ιησοῦ τὴν ὁρμὴν ἔχειν. ἀλλὰ τοῦτο συντόμως διαδραμεῖν ἐβουλόμην, τοῦ μὴ λύπας συναγμοτόκους ὑμῖν ἐνεργάσασθαι. οἶδα γὰρ ὡς διατρίβοντός μου τῷ λόγῳ περὶ τὰ τότε γενόμενα, λυπηθήσεσθε· οὐ διὰ τὸν παθόντα Θεὸν ἐν σαρκί· θέλων γὰρ δι' ἡμᾶς ταῦτα ὑπέμεινεν· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς ἀποκτείναντας. ἐλεεῖτε γὰρ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀπολλυμένους, ὡς μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. καὶ γὰρ αὐτὸς ἰδὼν τὴν πόλιν ἐδάκρυσε, προβλέπων τὴν ἑλκυσθεῖσαν ἰδίαις αὐτῶν χερσὶ ἐπ' αὐτοὺς συμφορὰν, ὅτε τὰ ἀργύρια τῷ προδότῃ συναναισχυντοῦντες ὑπέσχοντο. ὅτε τὰς χεῖρας ἐπέβαλον ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ μακροῖς σχοινίοις τὸν αἰώνιον θάνατον ἐπεσπάσαντο. ὅτε τοῦ φθόνου τὸ μέγεθος, καὶ τὰς θεοπαρόχους ἠνάγκασεν αὐτοὺς εὐεργεσίας ἀπώσασθαι. ὅτε καὶ δολίως ἠρώτων αὐτόν· εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἡμῖν. ἵνα καὶ ὁμολογήσαντα τὴν ἀλήθειαν, ὡς βλάσφημον κατακρίνωσι· καὶ μὴ ὁμολογήσαντος, ἀπολογίαν ἕξουσιν, ὡς αὐτοῦ μὴ φανερῶσαι θελήσαντος. διὰ τοῦτο βλέπων τὰς καρδίας αὐτῶν ὡς Θεὸς, εἶπεν αὐτοῖς ὁ δεσπότης· ἐγώ εἰμι. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· τίνος χάριν; ὦ τρισκατάρατε. διότι τὴν ἀλήθειαν ἤκουσας; τί οὖν ἠρώτας καὶ μεθ' ὅρκου, εἰ τ' ἀληθὲς ἀκούειν οὐκ ἤθελες; ἀλλ' ὡς εἶπον, ὁ φθόνος γεννᾷ τὸν θυμὸν, ὃς τυφλοῖ τὴν καρδίαν, ὡς πείθειν καὶ τῶν συμφερόντων καταφρονεῖν. ὡς δὲ τὸ σπουδαζόμενον ἤνυσαν, καὶ κατέκριναν τὸν ἀναμάρτητον, οἱ κρίναντες ἀδικίαν εἰς τραῦμα, καὶ μώλωπα αὐτῶν, καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ, ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ· τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἀπεκρίθησαν. εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν· οὕτω γὰρ Ιωάννης ἱστορεῖ. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον κρίνατε αὐτόν.

Διὰ τοῦτο δὲ προστέθεικα τουτὶ τὸ ῥητὸν, ἵνα

A CHristi amanti ac religiosæ concioni vestræ, declaravimus, quam fieri poterat dilucide ea, quæ Dominicam præcesserunt passionem, conferentes varie dicta, divine consertis ac concordibus Evangelistis, quo ea perspicua fierent. Quot nimirum cœnas narraverint ante Pascha ac proditionem exhibitas; quæ item mulieres Salvatori unguentum adhibuerint, ac quot numero; ut deinceps oratio ad salutarem Domini ac Dei nostri Jesu passionem contendat. Ceterum illam paucis velim transcurrere, ne vestris animis male vos habentes tristitias ingeram. Scio enim fore, ut illi me argumento ac rebus id temporis gestis sermone immorante, contristemini: non quia Deus sit passus in carne: (quippe vo- B lens, nostri caussa ea sustinuit:) sed propter eos, qui se ipsi interemerunt. Nam etiam hostium pereuntium miseremini, tamquam Christi discipuli: siquidem ipse etiam [a] *videns civitatem flevit*: calamitatem prospiciens, quam sibi suis illi manibus asciverunt, cum pari cum proditore imprudentia, ei se pecuniam daturos promiserunt: cum manus injecerunt in vitam, longisque funiculis æternam sibi mortem attraxerunt: quando immensus livor etiam subministrata Dei largitate beneficia compulit repellere, quando eum dolo interrogabant: [b] *Si tu es Filius Dei, dic nobis*; ut & confitentem veritatem tamquam blasphemum damnarent; non confitente autem, noluisse ipsum manifestare excusan- C do prætexerent. Quamobrem Dominus, qui eorum corda, velut Deus inspiceret, ait eis: [c] *Ego sum. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua*. Cujusnam gratia scindis, o ter devote? Num quia audisti veritatem? Cur ergo interrogabas, idque cum adjuratione, siquidem audire veritatem nolebas? Verum, ut dixi, livor iram gignit, qua cæcatur cor, ut & ad eorum quæ sunt utilia, contemtum adducat. Porro ut id perfecerunt, in quod studio incumbebant, ac innocentem damnarunt, judicantes iniquitatem in vulnus & livorem suum, ac Pilato tradiderunt: percontante illo: [d] *Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?* responderunt: [e] *Nisi esset malefactor, non tibi tradidissemus eum.* Sic enim Joannes narrat: [f] *Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem judicate eum.*

Propterea addidi hocce verbum, ut ne quis le-

a Luc. xix. 41. b Matth. xxvi. 63. c Ibid. ꝟꝟ. 64. 65. d Joan. xviii. 29. e Ibid. ꝟ. 30. f Ibid. ꝟ. 31.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

μὴ προσκόπτοι τις ἀναγινώσκων. τινὰ γὰρ τῶν
εὐαγγελίων ἔχει· καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνα-
τε αὐτόν. ἔδοξε δέ τισι, μηδὲν διαφέρειν τὸ εἰ-
πεῖν· καὶ κατὰ τὸν νόμον κρίνατε αὐτόν· τοῦ εἰ-
πεῖν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. πάμ-
πολυ δὲ τὸ διάφορον. τὸ μὲν γάρ· λάβετε αὐτὸν ὑ-
μεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον κρίνατε αὐτόν· τῶν Ρω-
μαίων νόμον δηλοῖ. αὐτὸς γὰρ ἐκράτει καὶ τότε με-
τὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ τῶν Ἰουδαίων. τὸ δὲ, καὶ
κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτὸν, τὸν Μωσέως
αἰνίττεται νόμον. καὶ τί ἄτοπόν, φησιν, εἴ τε κατὰ
τὸν Ρωμαίων νόμον, εἴ τε κατὰ Ἑβραίων εἶπεν αὐ-
τοῖς κρῖναι; δίκαιοι γὰρ καὶ ἑκάτεροι. ὡς μὲν πρὸς
Πιλᾶτον, ἄτοπον οὐδέν· πρὸς δὲ τὴν ἐκείνων ἀ-
πόκρισιν, ψευδὲς εὑρίσκεται θάτερον. ποῖον δὴ
τοῦτο; τὸ εἰπεῖν· καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρί-
νατε αὐτόν· τί γὰρ ἀπεκρίθησαν Πιλάτῳ οἱ Ἰου-
δαῖοι; εἶπον, ὅτι ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐ-
δένα. δῆλον οὖν, ὅτι πρὸς τὸν Ρωμαίων νόμον
ἀπεκρίθησαν, μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀποκτεῖναι. οὐδὲ
γὰρ εἶχον ξίφους ἐξουσίαν, μὴ ὄντες ἄρχοντες ὀρ-
δινάριοι· ἐπεὶ κατὰ τὸν νόμον Μωσέως [1] ἀπολο-
γεῖται, ὡς εἶχον ἐξουσίαν καὶ λιθοβολεῖν, καὶ ἑτέ-
ραις θανάτων ἰδέαις ὑποβάλλειν τοὺς ἡμαρτηκότας ἄ-
ξια πληγῆς. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τόπου. ἐπι-
στρέψω δὲ τὸν λόγον ἀχαλινώτως ὁρμῶντα τῇ καλ-
λονῇ τῶν διηγημάτων, πρὸς τὸ προκείμενον. πε-
ρὶ γὰρ τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν εἰς τὴν ἀνάστασιν ἱ-
στορίας εἰπεῖν μοι σκοπός. ἐπειδὴ γὰρ οἱ τέσσα-
ρες ἀλλοίως ταύτην ἐξέδωκαν, ἔδοξεν ἐν ὀφθαλ-
μοῖς ἀφρόνων, διαφωνίαν εἶναι τὰ γεγραμμέ-
να, καὶ ψεῦδος λοιπόν· οἱ δὲ ἅγιοι ἡμῶν πα-
τέρες βραχεῖ λόγῳ διέλυσαν τὴν ἐκείνων ἄνοιαν,
ἕκαστον τῶν εὐαγγελιστῶν εἰρηκότες ἰδίαν ἄφι-
ξιν γυναικῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἐπὶ τὸ θεῖον
μνημεῖον γεγενημένην ἀνιστορῆσαι κατὰ διαφό-
ρους καιρούς· καὶ μηδένα αὐτῶν τῆς ἄλλου ἐξ-
ηγήσεως ἐπιμνησθῆναι· οὕτω τοῦ παναγίου πνεύ-
ματος τοῦ δι' αὐτῶν λαλοῦντος οἰκονομήσαν-
τος, ἵνα καὶ τῶν τότε γενομένων μηδὲν παρ-
οφθῇ, καὶ τῷ μὴ περὶ τῶν αὐτῶν διειλη-
φέναι πάντας, ἐκφύγωσι τοῦ συνδυασμοῦ τὴν ὑπό-
νοιαν.

Ἀλλ' ἐπεὶ κἂν διαφόρους δῶμεν τοὺς καιροὺς, καὶ
τὰς ἐπὶ τὸ μνῆμα τῶν γυναικῶν ἀφίξεις, ὡς οἱ
πατέρες εἰρήκασιν, ὅμως ἀναρμοστίαν καὶ ἀσυμβα-
σίαν τῶν γεγραμμένων εἰρῆσθαι παρὰ τῶν γυναικῶν,
κατηγοροῦσί τινες, ὑπὸ δαίμονος ἐνηχούμενοι· φέ-
ρε, τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ [2] πνεύματος Χριστοῦ, τὰ
περὶ τούτων καθάπερ χωροῦμεν διασαφήσωμεν. οἶ-
δα γὰρ ἐν Θεῷ, ὡς ἁρμοζομένων τῶν διαφόρων
καιρῶν, καὶ τῆς τῶν προσώπων ἐπιστασίας, οὐ
προσκόψομεν πρὸς τὰ ῥήματα. τὰ μὲν οὖν τοῦ
πάθους τοῦ δεσποτικοῦ διὰ τὴν προρρηθεῖσαν αἰτίαν
συντόμως διήλθομεν. ἐλέγομεν δὲ, ὡς παρεδό-
θη ὁ κύριος Πιλάτῳ· εἶτα σταυρωθεὶς, ἐπλή-
ρωσε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐτάφη τε, καὶ λίθος
ἐπετέθη μέγας τῷ μνήματι· καὶ αὐτὸς σφραγισθεὶς
ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ φυλαττόμενος ὑπὸ στρατιω-
τῶν. πότε ταῦτα; τῇ ἑσπέρᾳ τῆς παρασκευῆς.
σάββατον γὰρ ἐπέφωσκε. πολλαὶ δὲ χρησταὶ, καὶ
κάλλισται γυναῖκες συναναβᾶσαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλι-
λαίας, εἶδον τὰ γεγονότα, καὶ τὸ μνημεῖον, καὶ
τὴν θέσιν τοῦ σώματος. καὶ τὸ μὲν σάββατον
ὡς γέγραπται, ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν. ἠ-
γόρασαν δὲ ἀρώματα καὶ μῦρα, ἵνα ἐλθοῦσαι, ἀ-
λείψωσιν αὐτόν· ἐντεῦθεν πρόσχες, ἀγαπητὲ,
τὴν ἁρμονίαν τοῦ πράγματος. ἡτοίμασαν Μαρία ἡ
Μαγδαληνὴ, Ἰωάννα, καὶ Σαλώμη, καὶ αἱ λοιπαὶ

A gens offenderit. Quidam enim Evangelici codices habent: *Et secundum legem vestram judicate eum*. Quidam autem nihil interesse putant; sive dicatur, *Et secundum legem judicate eum*; sive, *Et secundum legem vestram judicate eum*. Quamquam ea quamplurimum differunt. Illud siquidem; *Accipite eum vos, & secundum legem judicate eum*; Romanorum legem significat. Hæc enim cum apud alias nationes, tum apud Judæos tunc obtinebat. Istud autem, *Et secundum legem vestram judicate eum*, innuit Moysis legem. Quid vero, inquit, absonum, sive secundum Romanorum legem, sive secundum Hebræorum judicandum dixerit? quippe lex utraque justa erat. Quod quidem ad Pilatum spectat,
B nihil absurdum: quod vero ad eorum responsionem, falsum invenitur alterum. Quodnam illud? Hoc nimirum; *Et secundum legem vestram judicate eum*. Quid enim Judæi Pilato responderunt? [a] *Nobis non licet interficere quemquam*. Liquet ergo respondisse, non licere eis interficere, spectata Romanorum lege. Non enim habebant potestatem gladii, cum non essent ordinarii magistratus. Nam spectata Moysis lege, constans est habuisse potestatem lapidandi, ac aliis mortis generibus subjiciendi eos, qui digna morte peccassent. Et hæc quidem quod spectat ad loci illius declarationem. Porro, orationis filum in narrationum speciem impetu incitatum, in id convertam quod propositum est. Quippe est constitu-
C tum, ut traditam ab Evangelistis Dominicæ resurrectionis historiam enarrem. Quia enim alio alioque modo eam quatuor Evangelistæ ediderunt, visum est insipientium oculis, dissona esse quæ scripta essent, atque adeo fide nutare, ac falsa esse. Sancti autem patres nostri, paucis verbis totam illorum dissolverunt amentiam; dicendo, singulos Evangelistas, proprium quemdam narrasse mulierum Apostolorumque ad monumentum diversis temporibus adventum; nec illorum quemquam eorum mentionem fecisse, quæ alter narrasset ita Spiritu sancto, qui per eos loquebatur, provide disponente; ut & nihil eorum quæ tunc gesta essent, neglectum esset, quodque non omnes de iisdem tractas-
D sent, conspirationis suspicionem evaderent.

Quia enimvero, tametsi diversa admittimus tempora ac sæpius mulieres monumentum petiisse concedimus, quemadmodum dixerunt patres quidam; nihilominus, insonante eis dæmone, inconsonantiam ac incohærentiam reprehendunt eorum, quæ a mulieribus dicta, conscripta sunt; age, Christi Spiritu afflante, declaremus huc spectantia, prout capimus. Novi enim Deo auspice fore, ut si modo diversa tempora, personarumque visitatio congruant, minime in verbis offendamus. Idcirco igitur paucis percurrimus gesta in Dominica passione. Dicebamus autem, ut Dominus fuerit traditus Pilato; utque deinde affixus cruci, ratione humanitatis
E mortuus sit; nec non ut sepultus, ac magnus lapis monumento appositus, isque a Judæis sigillis munitus, militibus etiam custodientibus. Quando hæc? Nimirum vespera Parasceves. [b] *Sabbatum enim illucescebat*. Multæ autem probæ ac optimæ mulieres, quæ simul ascenderant cum eo de Galilæa, viderunt quæ gesta erant & monumentum, & positionem corporis. [c] *Et sabbato quidem*, sicut scriptum est, *siluerunt secundum mandatum*. Emerunt autem aromata & unguenta, ut venientes, ungerent eum. Hinc tu, dilecte, attende rei cohærentiam. Maria Magdalene, Joanna, & Salome, mulieresque reliquæ, sabbato paraverunt un-

a Joan. XVIII. 31. b Luc. XXIII. 54. c Ibid. ℣. 56.

1 Γρ. ὡμολόγηται.

2. Savilius παναγίου πνεύματος.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

γυναῖκες τὰ μῦρα τῷ σαββάτῳ, ἵνα λοιπὸν τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἐλθοῦσαι, ἥ τις ἐστὶν ἡ κυριακή, ἀλείψωσιν αὐτόν. ἀλλὰ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, ἥ τις ἦν ἡ Θεοτόκος· οὕτω γὰρ ἐχρημάτιζε τότε, ὡς μητρυιὰ τοῦ Ἰακώβου τοῦ λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου· οὐκ ἐβάστασεν ἀπὸ τῆς ὀδύνης πᾶσαν τὴν μετὰ τὸ σάββατον νύκτα καρτερεῖσθαι· ἀλλ' εὐθὺς ὀψίας σαββάτων, ἦλθεν εἰς τὸ μνημεῖον. τουτέστι βραχὺ μετὰ τὸ σάββατον. ἀμέλει τινὰ τῶν εὐαγγελίων, ὀψὲ σαββάτων ἔχουσιν· ὡς εἰώθαμεν λέγειν, ὀψὲ τῆς ὥρας, καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ. οὐδὲ γὰρ τῇ ἑσπέρᾳ εὐθὺς τοῦ σαββάτου, ἀλλ' ὀψίας, ἤτοι ὀψὲ σαββάτων. σημαίνει δὲ, τὸ μεσονύκτιον, ἢ καὶ ἔτι βραχύ· τότε γὰρ ἀνέστη κύριος. καὶ πόθεν μοι φῇς; ἐκ τοῦ δεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι· τουτέστι τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ. αὕτη γὰρ τρίτη ἡμέρα σὺν τῇ παρασκευῇ, ἐν ᾗ ἐσταυρώθη· ἡ δὲ κυριακὴ, ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς ἄρχεται, καὶ λήγει εἰς τὴν ἕκτην ὥραν τῆς ἑξῆς νυκτός. καὶ οὕτω πᾶσαν ἡμέραν ἀριθμῶν οὐ προσκόψεις τῇ κοσμοποιΐᾳ λεγούσῃ· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία. ἡνίκα γὰρ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς παρέλθῃ, ὁ ἥλιος ὑποτρέχων τὴν γῆν, εὐθὺς φωτίζει λαμπρῶς τὰ πρὸς ἀνατολὰς μέρη, κἂν ἡμῖν τοῦτο μὴ φαίνηται· καὶ ποιεῖ τὸ λεγόμενον πρωῒ, κατὰ τοὺς ἐκεῖσε οἰκοῦντας. οὕτω γὰρ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν πρωϊνὰ, ἄλλοις ἄλλαις καὶ ἄλλαις ὥραις πρὸς τὸν ἐγγυσμὸν τοῦ ἡλίου δείκνυται, καὶ οὐ πᾶσιν ὁμοίως κατὰ ταὐτόν.

Μετὰ γοῦν τὸ μεσονύκτιον ἐπιφωσκούσης κυριακῆς, ἠγέρθη ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν, τουτέστι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς· [τὴν δὲ ὥραν αὐτὴν τῆς ἐγέρσεως, οὐδεὶς τῶν εὐαγγελιστῶν ἱστόρησεν. οὐδὲ γὰρ ἐγνώσθη. πάντες γὰρ ἐγηγερμένον αὐτὸν ἀνεγράψαντο.] ἡ οὖν ἁγία παρθένος καὶ Θεοτόκος, ὀδυνωμένη μᾶλλον ἁπάντων, σύνδρομον αὐτῇ περὶ τὴν σπουδὴν εὑροῦσα μόνην Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, σπουδαιοτάτη δὲ αὕτη ἡ γυνή· ἀμέλει καὶ παρὰ τοῖς τέτρασι τῶν εὐαγγελιστῶν μνημονεύεται· ἦλθεν εὐθὺς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἤγουν ὀψίας σαββάτων, εἰς τὸ μνημεῖον. οὐ μετὰ ἀρωμάτων· οὐ γὰρ ἐπεδέχετο ὁ καιρὸς, ἀλλὰ μόνον θεωρῆσαι τὸν τάφον. αὕτη πρώτη ἄφιξις τῶν τιμίων, καὶ ἱερῶν γυναικῶν, ἣν ἱστορεῖ Ματθαῖος ὁ εὐαγγελιστής. εἶτα ἐλθουσῶν αὐτῶν εἰς τὸ μνημεῖον, γίνεται ἄφνω ὁ σεισμός. ὅτε ὁ ἄγγελος ἀποκυλίει τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ κάθηται ἐπάνω αὐτοῦ. ὁ δὲ κύριος ἤδη ἦν ἐγερθείς. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἀποκυλισθέντος τοῦ λίθου, τότε ὁ σωτὴρ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τάφου· ἀλλ' ὅτι ἀπεκύλισε τὸν λίθον ὁ ἄγγελος, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. ὁ γὰρ κύριος ἀφθαρσίᾳ λοιπὸν τὸ οἰκεῖον σῶμα ὡς Θεὸς διαλαμπρύνας, καὶ ὄντος τοῦ λίθου εἰς τὸ μνημεῖον, ἐξῆλθεν· ὥσπερ καὶ τῇ ἑσπέρᾳ εὐθὺ τῆς κυριακῆς αὐτῆς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, εἰσῆλθε πρὸς τοὺς μαθητάς. αἱ δὲ δύο γυναῖκες αὗται, ἤγουν ἡ ἁγία παρθένος καὶ Θεοτόκος, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, πορευόμεναι μετὰ φόβου, καὶ χαρᾶς μεγάλης ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἀποστόλοις, ὅτι ἠγέρθη ὁ κύριος καθὼς εἶπεν αὐταῖς ὁ ἄγγελος, καὶ ὅπως εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπέλθωσι, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ὄψονται· αὐτοὶ ἀπήντησαν τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ τῷ σεσαρκωμένῳ λόγῳ τοῦ Θεοῦ. καὶ εἰπόντος αὐταῖς, χαίρετε, πεσοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. ὁ δὲ κύριος, οὐκ ἐπετίμησεν αὐταῖς ἁψαμέναις αὐτοῦ· ἐν πρώτοις γὰρ αὐτὸν ἐθεάσαντο· ἀλλὰ

A guenta, ut deinceps venientes una sabbatorum, quæ est dies Dominica, ungerent eum. Cæterum Maria Jacobi; ipsa nimirum Deipara, sic enim tunc vocabatur, tamquam noverca Jacobi, qui est dictus frater Domini; urgente doloris vi, haud tulit, ut totam se noctem a sabbato contineret, sed statim [a] *sera tandem a sabbato hora venit* ad monumentum. Hoc est, tarde a sabbato. Sane Evangelici quidam codices habent, *Sero sabbatorum*, ea phrasi, qua consuevimus dicere, *sero horæ*, *sero temporis*. Non enim ipsa statim vespera sabbati, sed sera tandem hora a sabbato, seu *sero sabbatorum*. Porro autem designat mediam noctem, aut etiam plusculum a media deflexam: tunc enim Dominus resur- B rexit. Unde vero id, ais? Ex eo scilicet, quod justa promissionem suam, tertia die resurrecturus esset; hoc est, sacro die dominico. Hæc quippe dies tertia est, computata parasceves die, in qua crucifixus est. Atqui dominica dies, a septima incipit hora noctis, desinitque hora sexta noctis sequentis. Sic vero omnem numerans diem, non offendes, cum in mundi creati historia leges: [b] *Et factum est vespere, & factum est mane, dies unus.* Mox enim ac præteriit media nox, clare sol cursum suum sub terra peragens, partes ad Orientem positas primum illustrat, quamquam nobis minus C appareat: facitque, quod vocant diluculum, quod spectat ad eos, qui eas incolunt oras. Sic enim apud nos quoque diluculum, aliis aliisque horis, pro majori accessu ad solem, non eodem similiter omnibus momento illucescit.

Post mediam itaque noctem surrexit a mortuis Dominus, hoc est, die tertia, secundum scripturas. Ipsam autem diserte resurrectionis horam, nullus Evangelista narravit. Neque enim fuit cognita. Omnes siquidem jam factam resurrectionem scripserunt. Sacra igitur Virgo ac Deipara universis gravius dolens, sola Maria Magdalena sedulæ illius operæ inventa socia: (fuit vero hæc quoque mulier quam maxime sedula; certe alii tres D Evangelistæ illius meminere:) *Venit* statim post medium noctis; hoc est, *sero tandem a sabbato, ad monumentum*: non cum aromatibus; necdum enim ferebat tempus; sed dumtaxat, [c] *videre sepulcrum*. Hic primus est nobilium sacrarumque mulierum adventus, quem Matthæus describit. Ubi autem postmodum ingressæ essent in monumentum, fit repente terræ motus; quando [d] *Angelus revolvit lapidem a monumento, & sedit super eum*. Porro Dominus jam surrexerat. Non enim ait Evangelista, tunc Dominum exisse de sepulcro, cum lapis fuisset revolutus; sed quod *Angelus revolverit lapidem, & sederit super eum*. Dominus siquidem, cum deinceps, divina qua pollebat po- E testate corpus suum immortalitatis dotibus clarificasset, egressus est cum adhuc etiam ad monumentum lapis consisteret: quemadmodum etiam vespera statim diei ejusdem dominicæ, clausis januis ad discipulos ingressus est. Cum porro duæ istæ mulieres; sancta nimirum Virgo & Deipara, ac Maria Magdalena; cum timore & gaudio magno apostolis nunciatum irent, Dominum surrexisse, juxta quod eis dixerat Angelus; & ut irent in Galilæam, ibi eum visuri; & ibi, ipsum Dominum Jesum Dei Verbum incarnatum obviam factum habent, ac dicente illo; [e] *Avete*, procidentes *tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum*. Ceterum Dominus haudquaquam tangentes increpavit, ut quæ tum primum eam viderent: secus

[a] Matth. xxviii. 1. [b] Gen. I. 5. [c] Matth. xxviii. 1. [d] Ibid. ℣. 2. [e] Ibid. ℣. 9.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

τοὐναντίον, καὶ ἀνεκτήσατο, εἰπών· μὴ φοβεῖσθε· ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ με ὄψονται.

Μέχρι τούτου τὰ τοῦ Ματθαίου περὶ τῶν γυναικῶν. ἀπελθοῦσαι οὖν ἐκεῖναι πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἀπήγγειλαν αὐτοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτῶν τὰ τοῦ ἀγγέλου ῥήματα, καὶ τὰ τοῦ κυρίου· καὶ ὡς εἶδον αὐτόν. καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκράτησαν τοὺς πόδας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἅγιοι μαθηταὶ ἀπὸ τῆς ἀφάτου θλίψεως τῆς ἐκ τοῦ σταυροῦ, οὐδὲ ἀκοῦσαι αὐτῶν ἠνέσχοντο. καὶ περὶ μὲν τῆς Μαγδαληνῆς, οὐδὲ λόγον οἶμαι ἀφῆκαν· περὶ δὲ τῆς μητρὸς τοῦ κυρίου, ἐπειδὴ ἐτίμων καὶ αἰδοῦντο αὐτὴν, ἔφασαν καθ' ἑαυτοὺς, ὡς ἡ ὑπερβολὴ τῆς θλίψεως τὸν νοῦν αὐτῆς ἐκταράξασα, καὶ τὴν ὅρασιν, καὶ τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν ἀφὴν αὐτῆς ἐξηπάτησεν. ἐκείνη δὲ ἡ καθαρὰ καὶ λελαμπρυσμένη ψυχὴ τῆς παρθένου, πεπεισμένη ἀκριβῶς οἷς εἶδε καὶ ἐψηλάφησεν, ἔμεινεν ἐφ' ἑαυτῇ, μηδὲν μᾶλλον πρὸς τοὺς μαθητὰς πλέον φιλονεικήσασα· μηκέτι δὲ ἀπελθοῦσα εἰς τὸ μνημεῖον, ἀνενδοιάστως τοῖς ὁραθεῖσιν αὐτῇ πεποιθυῖα. ἡ δὲ Μαγδαληνὴ Μαρία, πρῶτον μᾶλλον τοῖς ἀποστόλοις πειθομένη ἤπερ ἑαυτῇ, μικρὰ δέ πως καὶ τῇ μιᾷ ὁράσει μὴ πεπιστευκυῖα, ἀλλὰ πεφαντασιῶσθαι νομίσασα, λαμβάνει σὺν αὐτῇ Ἰωάνναν τινὰ, καὶ Μαρίαν ἄλλην, καὶ ἑτέρας γυναῖκας μετὰ ἀρωμάτων, καὶ ἀπέρχεται πάλιν αὐτῇ τῇ νυκτὶ, ὄρθρου δὲ ὄντος ἔτι βαθέος· τουτέστι πρὸ πολλοῦ τοῦ διαφαύσματος· ἄρτι ὑπὲρ γῆν τοῦ ὄρθρου, ἤγουν τοῦ ἑωσφόρου μόλις φανέντος, καὶ εἰσέρχεται σὺν ταῖς μετ' αὐτῆς εἰς τὸ μνημεῖον. ὁ γὰρ λίθος ἤδη ἀποκεκύλιστο. καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ οὐχ εὗρον. πῶς γάρ; ἐν ὅσῳ δὲ διαποροῦσι πρὸς ἑαυτὰς, ἰδοὺ ἐπέστησαν αὐταῖς δύο ἄνδρες· ἦσαν δὲ ἄρα ἄγγελοι· ἐν ἐσθήσεσιν ἀπαστραπτούσαις. ἐκείνων δὲ φοβηθεισῶν, οἱ ἄγγελοι οὐ μόνον ὅτι τὸν φόβον αὐτῶν οὐκ ἀνεκτήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐπιπληκτικῶς λέγουσιν αὐταῖς· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; οὐκ ἔστιν ὧδε· ἀλλ' ἠγέρθη.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός. συνιεῖς ἀγαπητὲ πῶς δηλοῦται, μὴ εἶναι πρώτην κάθοδον ταύτην τῆς τῶν γυναικῶν ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλεύσεως; ἄτοπον γὰρ ἦν, μηδὲν θεασαμένων τῶν γυναικῶν, μηδὲ ἀκουσασῶν τι περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐγέρσεως, ἐπιπλῆξαι αὐταῖς τοὺς ἀγγέλους, λέγοντας· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ἀλλὰ δῆλον, ὡς προακουσάντων αὐτῶν πάντων παρὰ τῶν αὐτοψεὶ θεωρησασῶν τὸν κύριον, καὶ ἀκουσασῶν, καὶ παρὰ τοῦ ἀγγέλου, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπόκρισιν, καὶ μὴ πιστευσάντων· τούτου χάριν ἐπιτιμῶσιν αὐταῖς ἀρτίως οἱ ἄγγελοι· ἦσαν γὰρ καὶ ἄνδρες τινὲς σὺν ταῖς προρρηθείσαις γυναιξὶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ καθόδῳ. τίς ταῦτα λέγων; Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστής. τῇ μιᾷ γάρ φησι τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος, ἦλθον γυναῖκες εἰς τὸ μνημεῖον, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, καί τινες σὺν αὐταῖς. εἶτα οὐ μόνον ὅτι ἐπέπληξαν αὐτοῖς οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ ὠνείδισαν λέγοντες· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, λέγων· ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι; καὶ ἐμνήσθησαν, φησι, τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. εἶτα πάλιν ἀπελθόντες καὶ οὗτοι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες σὺν τῇ Μαγδαληνῇ Μαρίᾳ, ἀπήγγειλαν τοῖς μαθηταῖς· τῆς μὲν Μαγδαληνῆς, δεύτερον τὸ μνῆμα θεωρησάσης, τῶν δὲ ἄλλων, ἅπαξ. ἐφάνησαν δέ, φησι, τοῖς μαθηταῖς ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς· εἰ δέ τις δια-

A vero, etiam recreavit, dicens: [a] *Nolite timere: Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam. Ibi me videbunt.*

Hactenus quam Matthæus de mulieribus narrationem instituit. Illæ ergo cum venissent ad discipulos, annunciaverunt eis omnibusque simul collectis verba Angeli, nec non Domini; & ut ipsum vidissent, nec id tantum, sed ut etiam ejus tenuissent pedes. Verum sacrati discipuli præ immensa a cruce afflictione ne quidem sustinuerunt audire: ac quidem quod spectat ad Magdalenam, ne verbum puto emiserunt: quod vero ad matrem Domini, quod eam honore ac reverentia prosequerentur, apud semetipsos dixerunt, exsuperanti af- B flictione turbata mente, visu pariter audituque ac tactu fuisse delusam. Ceterum pura illa ac magnifica Virginis anima, iis quæ vidisset palpassetque omnino persuasa, apud semetipsam mansit; nihil ultra contentiosius cum discipulis disputans. Nec vero amplius ad monumentum reversa est, citra omnem hæsitationem credens, ex iis quæ vidisset. Maria autem Magdalena, cum primum quidem magis Apostolis, quam sibi ipsa credidisset; postmodum vero neque una se visione abunde certiorem factam, sed inani magis spectro delusam putaret; secum assumit Joannam quamdam, ac Mariam aliam, aliasque mulieres, cum aromatibus, abitque rursum ipsa nocte, valde adhuc diluculo, C diu antequam dilucesceret, vix tum primum crepusculo apparente super terram; hoc est, stella matutina; ac una cum sociabus intrat in monumentum: lapis siquidem jam revolutus erat. Ac corpus quidem Jesu non invenerunt. Quei enim? Dum autem ancipiti essent animo, ac secum dubitarent: [b] *Ecce duo viri adstiterunt illis.* Duo utique Angeli *vestibus fulgurantibus*. Dum vero timerent, nedum adhuc Angeli earum timorem minime solati sunt, ut etiam increpationis specie, austeriusque ad eas dixerint: [c] *Quid quæritis viventem cum mortuis? Non est heic; sed surrexit.*

Benedictus Deus. Intelligis, dilecte, ut ostendatur non tunc primum descendentes mulieres ve- D nisse ad monumentum? Absurdum enim erat, cum nihil illæ adhuc de dominica resurrectione vidissent, audivissentque, ut sic eas Angeli increparent, dicentes: *Quid quæritis viventem cum mortuis?* Sed liquido, increpant velut eos qui jam prius omnes ab illis audivissent, quæ ipsæ oculis vidissent Dominum, audivissentque cum ab Angelo, tum ab ipso Domino illam ad discipulos responsionem, nec credidissent. Propterea siquidem eos modo Angeli perstringunt atque increpant. Siquidem etiam viri quidam cum præfatis mulieribus, in secundo hoc ad monumentum descensu, erant. Quis hoc dicit? Lucas nimirum Evangelista: [d] *Una* enim inquit, *sabbatorum, valde di-* E *luculo, venerunt mulieres ad monumentum, portantes quæ paraverant aromata, & quidam cum eis.* Tum vero, non tantum ait Angelos eos increpasse, verum etiam exprobrasse, dicentes: [e] *Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere? Et recordati sunt*, inquit, *verborum ejus.* Deinde iterum reversi hi, viri pariter ac mulieres cum Maria Magdalena, annunciaverunt discipulis, cum jam Magdalena secundo vidisset monumentum, reliqui autem prima tantum vice. [f] *Visa sunt autem illis*, inquit, *sicut deliramenta verba eorum; & non crediderunt*

a Matth. xxviii. 10. b Luc. xxiv. 4. c Ibid. ℣℣. 5. 6. d Luc. xxiv. 1. e Ibid. ℣℣. 6-8. f Ibid. ℣. 11

πορήσοι, τίνος χάριν ȣ̓κ ἐμνήσθη ὁ εὐαγγελιστὴς ὀνομαστὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀπελθόντων σὺν ταῖς γυναιξὶ τῇ δευτέρᾳ καθόδῳ· ὑπονοῶ, ὅτι ȣ̓κ ἦσαν τῶν ἐπισήμων, ἀλλ᾽ ἢ δοῦλοι τῶν γυναικῶν, ἤ τινες τῶν ὑπὸ χεῖρα. ἀμέλει, τοῦ Πέτρου διεγερθέντος, ἐν τῷ δεύτερον λοιπὸν ἀκοῦσαι ϗ παρὰ πλειόνων ὅτι ἀνέστη ὁ κύριος, καὶ ἀπελθόντος εὐθὺς μόνου εἰς τὸ μνημεῖον, ϗ ὁ εὐαγγελιστὴς ῥητῶς ἐμνήσθη, ϗ τὴν προσηγορίαν ἐνέθηκεν, οὕτως εἰπών· ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς, ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· ϗ παρακύψας, βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα, ϗ ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός. ϗ σημείωσαι ἀγαπητὲ, ὡς ἐν πρώτοις ἀπελθὼν ἄρτι καὶ μόνος, οὐκ ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον· ἀλλὰ παρέκυψε μόνον καὶ εἶδε τὰ ὀθόνια· ἐπεὶ, οὐδὲ τὸν πάντα τόπον ἀκριβῶς εἶδε. μέλλω γὰρ κατωτέρω περὶ τούτου ἀκριβῶς ὑπομιμνήσκειν σε.

Ταῦτα Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς, τὴν δευτέραν ἄφιξιν τῶν γυναικῶν ἀναγράψας λέγει. εἶτα μετὰ τοῦτο, τί; τὸ πνεῦμα Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ἀνεφλέγετο, διότι ȣ̓κ ἐπίστευσαν οὐδὲ νῦν οἱ μαθηταὶ, οὔτε αὐτῇ, οὔτε ταῖς σὺν αὐτῇ, ἀλλ᾽ ὡσεὶ λῆρον ἔσχον τὰ ῥήματα αὐτῶν. ϗ ἀναστᾶσα μόνη πρωΐας γενομένης, τουτέστιν αὐγαζούσης τῆς ἡμέρας, ϗ τοῦ ὄρθρου λοιπὸν ἐξαφανισθέντος, σκοτίας δὲ ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον ἔρχεται τοῦτο ἤδη τρίτον, καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου. τρέχει οὖν, ϗ ἔρχεται πρὸς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην. καὶ βλέπε σύνεσιν γυναικός. ἐθλίβετο κατὰ ψυχὴν, ὅτι σὺν τῇ θεοτόκῳ ἀνήγγειλε τοῖς μαθηταῖς τῇ πρώτῃ καθόδῳ περὶ τῆς ἐγέρσεως τοῦ κυρίου, ϗ ȣ̓κ ἐπιστεύθη. καὶ πάλιν ὄρθρου βαθέος μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ϗ ἀνδρῶν, καὶ τότε ὡσεὶ λῆρος ἐφάνη τὰ ῥήματα αὐτῆς. ἐθλίβετο δὲ, οὐχ ὡς ἀπιστηθεῖσα μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι οὐδὲ διανέστη τις ἐξ αὐτῶν τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον, ϗ θεωρῆσαι· ἀλλ᾽ εἴτε διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, εἴτε διὰ τὴν πολλὴν ϗ ἄφατον θλίψιν, ἐκάθηντο σχεδὸν ἅπαντες ὡσεὶ νεκροὶ, μόνου τοῦ Πέτρου μόλις διεγερθέντος τῇ δευτέρᾳ τῶν γυναικῶν ἀπαγγελίᾳ, ϗ ἀπελθόντος ϗ παρακύψαντος μόνον εἰς τὸ μνημεῖον· ἐπεὶ μηδὲ τολμήσαντος εἰσελθεῖν αὐτόθι, ὡς εἴπομεν.

Διά τοι τοίνυν ταῦτα ἡ Μαγδαληνὴ τῷ πνεύματι ζέουσα, καὶ πλήρης οὖσα θείου φρονήματος, ἀπῆλθε πάλιν ὡς εἴρηται, πρωῒ τῇ τρίτῃ καθόδῳ μόνη· καὶ εὑροῦσα τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ὑποστρέψασα πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐβουλεύσατο ἐν ἑαυτῇ ταῦτα· ὅτι ἐὰν εἴπω τοῖς πᾶσι, πάλιν κραυγὴν ἐγερῶ, καὶ μαινομένης ὑπόνοιαν κατ᾽ ἐμαυτῆς. εἰ γὰρ μετ᾽ ἄλλων ἀπαγγείλασα ȣ̓κ ἐπιστεύθην, πῶς μόνη πιστευθήσομαι; μᾶλλον τοῖς ἐξέχουσιν αὐτῶν καὶ θερμοτέροις λαλήσω, Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ. ἀλλὰ καὶ οὗτοι προήκουσαν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου· καὶ ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀπιστίας διὰ τὸ θαῦμα τοῦ πράγματος, ὡς οὐδὲν ἀκηκοότες γεγόνασι. πῶς οὖν διεγείρω αὐτοὺς εἰς τὸ κἂν ὅλως ἐλθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρῆσαι τὸ γεγονός; εὗρον, ὃ πράξω. οὐ λέγω αὐτοῖς, ὅτι ἀνέστη ὁ κύριος· ἐπεὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐμπεσοῦμαι· ἀλλὰ πιθανωτάτην καὶ εὔπιστον ἀπαγγελίαν ἐρῶ αὐτοῖς. ἔρχεται οὖν ἡ Μαγδαληνὴ ὡς εἴρηται, πρὸς Πέτρον καὶ Ἰωάννην, ϗ λέγει αὐτοῖς· ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἴδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ὡσανεὶ ἔλεγε· ἀκούσατέ μου δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. εἴτε ἠγέρθη ὁ κύριος ἐκ τῶν νεκρῶν, εἴτε ϗ μὴ, ȣ̓κ οἶδα τί ὑμῖν εἰπεῖν. ἓν δὲ λέγω ὑμῖν ἀκριβῶς, ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μνημείῳ. σπουδὴ οὖν ὑμῖν ὀφείλει γενέσθαι, ἵνα

A *illis*. Quod si quis quærat, quamobrem Evangelista nullam ex nomine mentionem fecerit virorum, qui secunda hac vice mulieribus comites ad sepulcrum ierunt; existimo hoc ideo esse, quod non essent insignes aliqui, sed vel famuli mulierum, vel quidam servi. Sane sacer idem Evangelista diserte meminit Petri, ut secundo deinceps, & a pluribus audiens Dominum resurrexisse, surrexerit, confestimque solus ad monumentum abierit; ac inseruit nomen, ita dicens: [a] *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens, vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat*. Nota vero, dilecte, ut nunc primum solusque abiens, non sit ausus intrare in
B monumentum: sed levius tantum incumbens inspexerit, ac linteamina viderit; non enim accurate locum totum lustravit. De his enim accuratius in sequentibus admonebo.

Hactenus Lucas Evangelista secundum scripsit mulierum ad monumentum accessum. Quid tum vero? Deflagrabat Mariæ Magdalenæ spiritus, quod neque modo discipuli vel ei credidissent, vel ejus sociis, sed eorum verba habuissent sicut deliramenta. Sola itaque, mane facto, surgens, hoc est, die inclarescente, ac cum jam diluculum evanuisset, [b] *venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent*; hac jam tertia vice; *videtque lapidem sub-*
C *latum ab ostio monumenti*. Currit ergo, & vadit ad Petrum & Joannem. Vide vero fœminæ prudentiam. Dolebat animo, quod primo descensu una cum Deipara annunciasset discipulis Dominicam resurrectionem, nec fidem meruisset: quod item valde diluculo una cum mulieribus virisque, tumque etiam ejus verba visa fuissent sicut deliria. Moleste autem ferebat, non tantum quia non ei habuissent fidem, sed & quod neque eorum quisquam surgens, videndi caussa ad monumentum ivisset; sed vel propter metum Judæorum, vel propter afflictionis immensam vim, omnes velut fere mortui sederent; cum vix tandem Petrus altero mulierum provocatus nuncio, surrexisset, ac le-
D vius tantum in monumentum inspexisset; quippe non ausus intrare, ut illic diximus.

Quamobrem Magdalena fervens spiritu, ac divino plena sensu, abiit iterum, uti dictum est, sola mane jam tertio ad monumentum adventu: cumque invenisset sublatum lapidem a monumento, ac reversa esset ad discipulos, hæc apud se cogitabat. Siquidem universis dixero, rursum excitabo clamorem, mihique insaniæ opinionem conciscam. Cum enim una cum aliis dicens non meruerim fidem, quei sola obtinere possim? Potius iis loquar qui ceteris eminent, ac ferventiores sunt, Petro scilicet atque Joanni. Enimvero etiam hi jam ante audierunt de dominica resurrectione, sicque a multa infidelitate, propter rei admirationem affecti fuerunt, velut nihil audivissent. Qua
E ergo ratione eos provocabo, ut vel saltem ad monumentum proficiscantur, ac quod gestum est videant? Inveni quid faciam. Non dicam Dominum resurrexisse: alioqui in eadem incommoda incidam: longe vero probabilissimum aliquid & promtum ad fidem in nunciis perferam. Abit itaque Magdalena, sicut dictum est, ad Petrum & Joannem, & dicit illis: [c] *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum*. Quasi diceret: Audite me servi Dei. Sive Dominus surrexit a mortuis, sive non; nescio quid dicam vobis: unum porro vobis certa fide dico: Non amplius esse ejus corpus in monumento. Proinde ve-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

a Luc. xxiv. 12. b Joan. xx. 1. c Ibid. ℣. 2.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

γνῶμεν τίς ὁ ἐπάρας αὐτὸ, καὶ ποῦ τέθεικεν. εἶδες σοφίαν γυναικός; εἰ μὴ γὰρ οὕτως εἴπομεν [1] αὐτὴν βεβουλεῦσθαι, ἀτόποις περιπεσούμεθα. πῶς γὰρ ἡ ψηλαφήσασα τοὺς πόδας αὐτοῦ μετὰ τῆς ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας, καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων δεύτερον ἀκούσασα ὅτι ἠγέρθη, πάλιν ὡς περὶ νεκροῦ νῦν διηγεῖται, ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν αὐτόν; ἀλλὰ δῆλον ὡς τεχνικὴ ἦν ἡ [2] ἀπαγγελία αὕτη καὶ σοφή. ἀμέλει καὶ ἔπεισεν εὐθύς. οὐδὲ γὰρ ἦν μέγα τὸ κλαπῆναι τὸ σῶμα ἐκ τοῦ μνημείου.

Ὥρμησαν οὖν εὐθὺς οἱ δύο ἐπὶ τὸ μνημεῖον. συνηκολούθησε δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη γυνή. εἶτα εἰσῆλθον οἱ δύο μαθηταὶ εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδον τά τε ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, χωρὶς ἐντετυλιγμένον, τὸ δὲ σῶμα, οὐδαμοῦ. τότε οὖν φησιν εἰσῆλθον, καὶ εἶδον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου. καὶ γὰρ πρὸ τούτου ἦν ἀπελθὼν ἐκεῖ μόνος ὁ Πέτρος· ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον, καὶ τὸ ἔτι εἶναι ἀκροσκοτίαν, τηλαυγῶς τὸν τόπον οὐκ ἐθεώρησεν, ὡς νῦν πρωΐας γενομένης. εἶδον οὖν τότε ἀμφότεροι καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι ἤρθη τὸ σῶμα ὡς εἶπεν ἡ Μαγδαληνή. οὐδὲ γὰρ ὅτι ἠγέρθη ἐπίστευσαν. πόθεν μοι τοῦτο παριστᾷς; αὐτὸς ἐπιφέρει ὁ εὐαγγελιστής, μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον εἰς τὸ μνημεῖον, οὕτω λέγων· τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον· περὶ ἑαυτοῦ λέγει· καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσε· οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφήν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. ἀπῆλθον δὲ, πῶς; μηδὲν περὶ τῆς ἀναστάσεως πιστεύσαντες. ἀμέλει, καὶ τὴν τηλικαύτην Μαρίαν, καίτοι τοσαῦτα θεωρήσασαν καὶ ἀκούσασαν, εἰς ἐνδοιασμὸν ἔβαλον· ἀπὸ ἄκρας εὐλαβείας ταῦτα λογισαμένην· ὅτι μέχρι μὲν τοῦ νῦν ἐδόκουν τί ποτε ἀσφαλὲς φρονεῖν, τῶν ἀποστόλων μὴ θεασαμένων τὸ μνημεῖον, καὶ ἀπιστούντων τῇ ἀναστάσει· ἀφ' οὗ δὲ ἀρτίως καὶ θεωρήσαντες μὴ ὂν ἐνταῦθα τὸ σῶμα, ἔτι τῇ αὐτῇ γνώμῃ κρατοῦνται, δῆλον ὡς ἐγὼ γυνὴ οὖσα φαντάζομαι, καὶ οὐδὲν ἀκριβὲς οὔτε ἀκούω, οὔτε βλέπω· ἀλλ' ἐκεῖνοι θεόθεν πεφωτισμένοι, ἀπλανεῖς διαμένουσι, καὶ οὐκ εὐχερῶς ἀπατῶνται, ὡς γυναῖκες ἡμεῖς. [[3] ἄλλως δὲ καὶ τῶν φυλάκων ἐπιφθασάντων καὶ ἀρξαμένων μετὰ τῶν ἀρχιερέων τὴν συκοφαντίαν ὑφαίνειν κατὰ τῆς ἀναστάσεως· οὕτω γὰρ ἱστορεῖ Ματθαῖος, ὅτι ἰδού τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γινόμενα. καὶ μετ' ὀλίγα· καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρις τῆς σήμερον. αἰσθομένη πάντως τοιούτου τινὸς ὑποψιθυριζομένου, πέπονθέ τι καὶ ἀνθρώπινον, καὶ τοὺς τῆς ἀμφιβολίας παρεδέξατο λογισμούς.]

Ταύτῃ τοίνυν τῇ γνώμῃ διασεισθεῖσα Μαρία ἡ Μαγδαληνή, ἐπέμεινε κλαίουσα πρὸς τὸ μνημεῖον· καὶ ἀναχωρησάντων Πέτρου καὶ Ἰωάννου, εἶτα παρακύπτει πάλιν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ βλέπει καθημένους δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς· καὶ ἐρωτηθεῖσα παρ' αὐτῶν· γύναι, τί κλαίεις; ἀπεκρίθη· ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν αὐτόν. εἶτα καὶ στραφεῖσα ἐν τῷ τοὺς ἀγγέλους ἀναστῆναι τοῦ ἐλθόντος ἐκεῖσε τοῦ κυρίου, καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν, οὐκ ἐγνώρισεν. διὰ τί; ἐν ἀφθάρ-

A strum sit, ut curetis scire quis illud sustulerit, ac ubi posuerit. Vidistin' mulieris prudentiam? Nisi enim id eam consilii habuisse dixerimus, in absona prolabemur. Quomodo enim, quæ pedes ejus cum sacra Deipara Maria contrectaverat, jamque secundo ab Angelis resurrexisse audierat, nunc iterum tamquam de mortuo loquens, ait: *Tulerunt Dominum meum de monumento, & nescio ubi posuerunt eum*? Nonne liquet, compositum ex arte nuncium esse, ac captiosum? Certe etiam statim suasit. Neque enim magnum erat, ut corpus furto sublatum esset de monumento.

Profecti itaque sunt statim duo illi ad monumentum; iisque ipsis admirabilis illa mulier comes B accessit. Posthac introierunt duo discipuli in monumentum, videruntque, cum [a] *linteamina posita*, tum *sudarium quod fuerat super caput ejus, seorsim involutum*: corpus autem nusquam invenerunt. Tunc ergo, inquit, [b] *introierunt, & viderunt, & crediderunt*; nempe quod Dominum tulissent de monumento. Prius siquidem solum Petrus eo abierat. Propter nihilominus metum, & quia essent adhuc profundæ tenebræ, non ita perspicue fuerat locum contemplatus, uti modo, postquam jam mane increbuerat. Tunc itaque vident ambo & crediderunt, nimirum fuisse sublatum corpus, uti Magdalena dixerat. Neque enim crediderunt resurrexisse. Unde mihi hoc adstruis? C Ipse Evangelista subjungit, ita loquens postquam Petrus ingressus esset in monumentum: [c] *Tunc ergo introivit & ille alius discipulus, qui venerat primus ad monumentum.* Loquitur is de seipso: *& vidit, & credidit*: [d] *nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.* Quo modo abierunt? Nulla resurrectionis fide. Denique adeo quoque egregiam Mariam, tametsi tanta vidisset, audissetque, in dubietatem impulerunt; ita secum ob summam modestiam cogitantem: Hactenus quidem, videbar tutum aliquid sapere, cum necdum Apostoli monumentum vidissent: quando autem, ubi etiam modo viderunt corpus abesse, D in eadem sententia sunt, liquet me, quæ sim fœmina, inani specie deludi, nihilque vere, vel audire, vel aspicere: illi enimvero cælitus illuminati, immunes manent ab errore, nec facile decipiuntur, uti nos fœminæ. Præterea vero, cum jam custodes venissent, ac una cum pontificibus calumniam adversus resurrectionem texere cœpissent; sic enim Matthæus narrat: [e] *Et ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nunciaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant*: Et post pauca: [f] *Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem*: cum, inquam, aliquid omnino ejusmodi susurratum esset, passa est humanum quid, dubiasque cogitationes E admisit.

Hac igitur existimatione concussa Maria Magdalena, mansit plorans ad monumentum. Cum jam vero Petrus ac Joannes recessissent, inclinans se rursum inspexit in monumentum, videtque duos Angelos sedentes in albis: quibus rogantibus; [g] *Mulier, quid ploras? Respondit: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum.* Deinde conversa, dum interim veniente illuc Domino Angeli assurrexissent, eum videns, non cognovit. Jam enim deinceps a resurrectione, immortali corpore

a Joan. xx. 6. 7. b Ibid. ṽ. 8. c Ibid. d Ibid. ṽṽ. 9. 10. e Matth. xxviii. 11. f Ibid. ṽ. 15. g Joan. xx. 13.

1. Savilius αὐτῇ· 2. Sav. ἀπολογία. 3. Desunt hæc apud Sav.

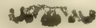
τῷ γὰρ ἤδη λοιπὸν σώματι ὁ κύριος μετὰ τὴν ἀνά- A στασιν, καὶ οὐκ ἐγνωρίζετο εἰ μὴ παρ' οἷς ἤθελε, καὶ ὅτε ἐβούλετο. εἶτα καὶ παρ' αὐτοῦ ἐρωτηθεῖσα· γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἀπεκρίθη ὅμοια τοῖς πρὸς τοὺς ἀγγέλους. νομίσασα γὰρ αὐτὸν ὑπάρχειν τὸν προεστηκότα τοῦ κήπου, ἐν ᾧ ἦν τὸ μνημεῖον, λέγει αὐτῷ· κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτὸν, εἰπέ μοι ποῦ τέθεικας αὐτὸν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ. ταύτην τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀγγέλους, οὐκέτι μετὰ μελέτης τινὸς καὶ ὑποκρίσεως ἡ Μαγδαληνὴ ἐποιήσατο, καθάπερ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς. ἐκείνοις μὲν γὰρ ὑπεκρίνετο τὴν ἀγνοοῦσαν, εἰς τὸ διεγεῖραι αὐτοὺς πάντως ἐλθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον· ἐπειδὴ δὲ ἦλθον καὶ εἶδον μὴ ὂν ἐκεῖ τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπίστευσαν τῇ ἀναστάσει, λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἐτράπη τὴν γνώμην· B καὶ τοῦτο ὡς λίαν εὐλαβὴς παθοῦσα, καὶ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν δοκιμάσασα μᾶλλον ἔχειν τοὺς ἀποστόλους, ἤπερ αὐτήν. τοῖς δὲ ἀγγέλοις, καὶ τῷ δεσπότῃ μετατραπεῖσα λοιπὸν, [[1] ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν, ὡς εἴρηται συκοφαντουμένην ἑώρα τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν.] καὶ ἀληθῶς πεπεισμένη, ὡς ἀρθέντος ὑπό τινων τοῦ σώματος ἐκ τοῦ μνημείου, οὕτως ἀπεκρίθη. ἀμέλει ὁ Ἰησοῦς θεωρήσας τὴν καρδίαν αὐτῆς ὡς Θεὸς, ἐπιπληκτικῶς [2] ἐνέκραξεν αὐτῇ· Μαρία· τῆς δὲ λοιπὸν ἐπιγνούσης τὴν φωνὴν αὐτοῦ· δεύτερον γὰρ αὐτῇ ὤφθη τοῦτο· καὶ πεσούσης ὁμοίως τῇ πρώτῃ καθόδῳ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, οὐκέτι εὐμενῶς αὐτῇ προσηνέχθη ὡς τότε· ἀλλὰ καὶ ἀπώσατο, εἰπών· μή μου ἅπτου. καὶ μὴν τὸ πρῶτον ἠτόνησαν καταφιλῆσαι τοὺς C τιμίους καὶ ἀχράντους αὐτοῦ τοὺς πόδας αἱ δύο γυναῖκες· καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἤκουσαν παρ' αὐτοῦ. ὁρᾷς οὖν ὅτι ὡς ἀληθῶς ἀπιστήσασαν αὐτὴν ἀπωθεῖται ὁ σωτὴρ λέγων, μή μου ἅπτου; τότε γὰρ πρώτη κάθοδος ἦν τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου· καὶ συνεχώρησεν αὐταῖς ἅπτεσθαι, καὶ καταφιλεῖν ἀφειδῶς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἵνα ὑπὲρ τὴν ὅρασιν, καὶ τὴν ἀκοὴν, τῇ ἁφῇ μᾶλλον πιστωθῶσιν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς, καὶ ταφεὶς ἀνέστη. διὰ γὰρ τοῦτο, καὶ ἀπωθεῖται νῦν ἡ Μαγδαληνὴ παρ' αὐτοῦ, ὡς μετὰ τοσαύτην πίστωσιν μετατραπεῖσα, καὶ ἀκούει· μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· διὰ τούτων τῶν ῥημάτων, καὶ ἐπιτιμᾷ ὡς ἀπιστησάσῃ, καὶ διεγείρει τὸν νοῦν αὐτῆς, ὑπομιμνήσκων τοῦ οὐρανίου πατρὸς, καὶ D πείθων μὴ νομίζειν αὐτὸν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ ὁρώμενον, ἄνθρωπον ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντα, ἀλλὰ καὶ Θεὸν ὄντως, ὡς υἱὸν Θεοῦ ἀληθινὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα. εἰπὲ γάρ φησι τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. ταῦτα ἀκούσασα καὶ θεωρήσασα ἡ Μαγδαληνὴ, ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς πάντας· καὶ οὐκέτι λέγει, ἦραν τὸν κύριόν μου ἐκ τοῦ μνημείου, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς παῤῥησίας καὶ πεποιθήσεως ἦλθε λέγουσα, ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

Μέχρι τούτου καὶ οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν τρίτην κάθοδον τῶν εἰς τὸ μνῆμα ἀφίξεων ἐξηγήσατο, γενομένην πρωῒ, ἔτι σκοτίας οὔσης, εἰς τὸ E μνημεῖον. ἔστι δὲ οὗτος, Ἰωάννης ὁ θεολόγος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, διὰ πολλὰ, δικαίᾳ κρίσει καὶ θεοπρεπεῖ. λείπεται δὲ ἡ τετάρτη πρὸς τὸ μνημεῖον ἄφιξις τῶν γυναικῶν, ἣν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ᾠκονομήθη Μάρκον ἀναγράψαι τὸν εὐαγγελιστήν. καὶ πόθεν μοι φῂς τετάρτην εἶναι τὴν ὑπὸ Μάρκου ἱστορηθεῖσαν; ὁ καιρὸς δηλοῖ· μόνος γὰρ τὰς γυναῖκας ἀπελθεῖν γράφει ἀνατείλαντος ἤδη τοῦ ἡλίου. τί γὰρ καὶ λέγει; Μαρία, φησὶν, ἡ Μαγδαληνή· οἱ τέσσαρες γὰρ αὐτῆς ἐμνήσθησαν,

exſiſtens, non niſi a quibus, ac quando vellet poterat cognoſci. Tum etiam percontante illo; *Mulier, quid ploras? Quem quæris?* eadem atque Angelis reſponſa dedit. Exiſtimans enim horti illius, in quo monumentum erat præfectum eſſe; [a] *dicit illi, domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi ubi poſuiſti eum, & ego eum tollam.* Hanc atque Angelis datam reſponſionem, nullo Magdalena fuco, quæſitave dedit ſimulatione, uti etiam ad diſcipulos habuerat. Ad eos quippe neſcientem ſimulabat, ut omnino petere monumentum induceret: at poſtquam perrexiſſent, ac neque, videntes abeſſe corpus, ſurrexiſſe Dominum crediſſent, ipſa quoque randem de ſententia deceſſit; hoc paſſa tamquam valde modeſta, ac velut Apoſtolos, accuratius quam pro ſua exſilitate, res noſſe exiſtimans. Sic vero Angelis, ac Domino tandem, mutata ſententia, ubi etiam a militibus vidiſſet reſurrectionem paſſam calumniam, ac vere perſuaſum haberet fuiſſe corpus quorumdam opera de monumento ſublatum, reſpondit. Denique Jeſus, qui divina ſcientia ejus cor perſpectum haberet, increpationis ſpecie inclamavit, dicens: [b] *Maria!* ipſa jam porro vocem agnoſcente. Jam enim ſecundo ejuſmodi ei viſio obtigerat: ac velut primo acceſſu ad ejus proruente pedes, haud ei tamen Dominus ſimili lenitate ac prius congreſſus eſt; quin etiam repulit dicens: [c] *Noli me tangere.* Atqui prima tum vice, defixæ in oſcula amplexatæ ſunt pretioſos ac intemeratos pedes ambæ fœminæ, nec ejuſmodi aliquid ab eo audierunt. Vides itaque, ut velut re vera incredulam Salvator ſubmoverit, dicens: *Noli me tangere.* Tunc enim ſe primum Dominus veniens oſtendebat, permiſitque ut profuſe tangerent ac deoſcularentur ejus pedes, ut majori ſupra viſum auditumque fide, a tactu firmarentur, reſurrexiſſe illum, qui cruci affixus ac ſepultus fuiſſet. Idcirco enim etiam modo, ab eo Magdalena repellitur, quod poſt tantam fidem, converſa in contrarium eſſet, auditque: [d] *Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad patrem meum.* Quibus verbis, & increpat velut incredulam, ejuſque ſurrigit animum, in memoriam revocans cæleſtem Patrem, ac ſuadens, ut ne id tantum eum putaverit, quod oculis conſpicuum eſſet; nimirum hominem a mortuis ſuſcitatum; ſed & Deum, tamquam Dei verum Filium, hominum cauſſa hominem factum. [e] *Dic* enim, inquit, *fratribus meis: Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum; Deum meum & Deum veſtrum.* Hæc ubi Magdalena audiſſet, vidiſſetque, abit ad omnes diſcipulos, nec ultra dicit: *Tulerunt Dominum meum de monumento;* ſed cum multa fiducia certaque perſuaſione, venit dicens: [f] *Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.*

Hactenus hic quoque Evangeliſta, tertium enarravit piarum mulierum, [g] *cum adhuc tenebræ eſſent*, ad monumentum deſcenſum: Joannes, inquam, Theologus, *quem* multis ex cauſſis, juſto Jeſus, ac quale Deum deceat, *diligebat* judicio. Supereſt nobis quartus mulierum ad monumentum acceſſus, quem provida Dei diſpoſitione Marcus nobis Evangeliſta conſcripſit. Unde vero, ac quo mihi argumento quartum eis, quem Marcus deſcribit acceſſum? Nimirum, tempus oſtendit: ſolus enim ſcribit abiiſſe Marias, [h] *orto jam ſole.* Quid enim ait? [i] *Maria*, inquit, *Magdalena:* (Omnes enim quatuor Evangeliſtæ illius memine-

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

a Joan. xx. 15. b Ibid. ℣. 16. c Ibid. ℣. 17. d Ibid. e Ibid. f Ibid. ℣. 18.
g Joan. xx. 1. h Marc. xvi. 2. i Ibid. ℣℣. 1. 2.

1 Deſunt in Savilio. 2. Sav. ἐπέκραξεν.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

ὡς προλέλεκται· σὺν ἄλλαις γυναιξὶν ἐχούσαις προητοιμασμένα τὰ μύρα, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, ἅμα πρωῒ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. τέως σκοπίσωμεν τίνος χάριν ἡ Μαγδαληνὴ μετὰ τρεῖς ὀπτασίας πάλιν ἀπέρχεται σὺν αὐταῖς ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ ταῦτα μύρα καὶ ἀρώματα ἐπιφερομέναις, καὶ νομιζούσαις τὸ σῶμα εὑρίσκειν ἐν τῷ μνημείῳ. ἄκουσον ἀγαπητὲ νουνεχῶς. τρανῶς πιστωθεῖσα διὰ τῆς τρίτης θεοπτίας περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ διαμαρτυρουμένη τοῖς μαθηταῖς τηλαυγῶς, ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ τάδε εἶπεν αὐτῇ, ὡς προείπομεν, οὐκέτι ἐνδοίασεν. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδε Μαρίαν τὴν τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆτος μητέρα, καὶ Σαλώμην, καὶ ἄλλας τινὰς μήπω παραγενομένας εἰς τὸ μνημεῖον, ἐχούσας δὲ καὶ αὐτὰς ἀρώματα, θελούσας νῦν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, παρελθεῖν, συνῆλθεν αὐταῖς· οὐχ ὡς ἐνδοιάζουσα, ἀλλ' ὡς ὁδηγοῦσα καὶ χαίρουσα καὶ σκιρτῶσα τῷ πολλάκις βλέπειν τὸν τάφον κενὸν, καὶ τὸν ᾅδην ἐσκυλευμένον. αἱ δὲ ἄλλαι γυναῖκες, ἢ οὐκ ἤκουσαν, ἢ κἂν ἤκουσαν, ἀλλ' οὕτω ψιλῶς ἤκουσαν λαλούμενον λόγον· καὶ ἀσύγγνωσται ἦσαν, μηδὲν ἀκριβῶς ἐπιστάμεναι. ἀμέλει φησὶ, καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ μέγας σφόδρα. ὁρᾷς οὔπω οὐδὲ περὶ τοῦ λίθου ἦσαν ἠκριβωμέναι αὗται, ὅπερ αἱ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ γυναῖκες, καὶ οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεάσαντο; εἶτα εἰσελθοῦσαι, φησὶν, εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν, ὁ δὲ οὐκ ἐπετίμησεν αὐταῖς, ὡς οἱ παρὰ τῷ Λουκᾷ, καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ αὐτὸς ὁ κύριος. [ᾔδει γὰρ ὅτι πρώτως ἐληλύθεισαν. ἀλλ' οὐδὲ τῇ Μαγδαληνῇ ἐπέπληξεν·] ἔγνω γὰρ διὰ τῆς χαρᾶς τοῦ προσώπου αὐτῆς, ὡς οὐκ ἐνδοιάζουσα περὶ ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος, ἐλήλυθεν νῦν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· ἀλλὰ τῷ γενομένῳ ἀγαλλιῶσα καὶ χαίρουσα. οὐ μόνον οὖν ὡς εἶπον, οὐκ ἐπετίμησεν, ἀλλὰ καὶ ἀνεκτήσατο αὐτὰς ἐκ τοῦ φόβου, καθάπερ καὶ ὁ πρῶτος ἄγγελος, ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ. τί εἰπών; μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον; ἠγέρθη· οὐκ ἔστιν ὧδε. ἴδε ὁ τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε καθὼς εἶπεν ὑμῖν. καλῶς δὲ πρόκειται ἐνταῦθα, καὶ τῷ Πέτρῳ. εἰ μὴ γὰρ ῥητῶς ἐδηλώθη αὐτῷ ἀπελθεῖν εἰς Γαλιλαίαν μετὰ τῶν ἄλλων, οὐκ ἂν οἶμαι ἐπίστευσεν, ὅτι διηλλάγη αὐτῷ ὁ κύριος περὶ τῆς ἀρνήσεως. ἐξελθοῦσαι οὖν ταχὺ αἱ γυναῖκες, ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.

Ἰδοὺ κἀντεῦθεν ἐκ τοῦ μηδὲν αὐτὰς μηδενὶ εἰπεῖν, δείκνυται, ὅτι ἕτεραι ἦσαν αἱ γυναῖκες αὗται παρὰ τὰς πρώτας, χωρὶς τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ ὅτι ἄλλη κάθοδος αὕτη τῆς εἰς τὸ μνημεῖον ἐλεύσεως, παρὰ τὰς εἰρημένας τρεῖς· καὶ οὐχ ὥς φασιν ἄθεοι καὶ πολύθεοι γενόμενοι τύραννοι καὶ παραβάται, μία γέγονεν ἄφιξις τῶν γυναικῶν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν οἱ εὐαγγελισταὶ διεφώνησαν. δῆλον γάρ ἐστι καὶ ἐκ τῶν καιρῶν, καὶ ἐκ τῶν προσώπων, καὶ ἐκ τῶν τρόπων τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπαγγελίας καὶ σιωπῆς, ὡς διάφοροι καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ πρὸς τὸ μνημεῖον ἀφίξεις. παρὰ μὲν τῷ Ματ-

A runt, ut prædictum est:) sociabus aliis, quæ & ipsæ paraverant unguenta, *cum sabbatum transisset, simul mane, una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.* Hactenus exquiramus, quamobrem Magdalena post tertiam visionem, eis se comitem ad monumentum adjunxerit; atque id, cum illæ unguenta inferrent & aromata, ac se corpus in monumento inventuras putarent. Audi dilecte diligenter. Jam clare tertia illa divina apparitione suasa Magdalena, credensque dominicam Salvatoris resurrectionem, ac ubi aperte discipulis contestata esset: [a] *Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi*, quemadmodum superius diximus, haudquaquam deinceps dubitavit. B Quia vero vidit Mariam Jacobi minoris & Josetis matrem, Salomemque, ac alias quasdam, quæ necdum venissent ad monumentum, habentes nihilominus & ipsas aromata, ac volentes orto jam sole ad illud proficisci, una cum illis profecta est; nihil mente dubia, sed tamquam dux, gaudensque ac saliens pro crebra illa vacui sepulcri visione, ac direptione inferni. Porro mulieres aliæ, vel non audierant, vel quamquam audierant, ita nihilominus simpliciter sermonem acceperant, erantque dignæ venia, quæ nihil hactenus accurate scirent. Denique, inquit: [b] *dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, vide-* C *runt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.* Vides ut necdum certiores factæ essent de lapide, quem relatæ mulieres apud Matthæum & Lucam, nec non Apostoli Petrus & Joannes, ipsis oculis revolutum vidissent? [c] *Et introeuntes*, inquit, *in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.* Ille autem minime increpavit, velut alii apud Lucam, ac sicut Dominus ipse apud Joannem. Sciebat enim tunc primum eas venisse. Sed neque Magdalenam durius habuit. Quippe noverat ex gaudio quod vultu præferebat, venisse ad monumentum, non velut adhuc de Domini Salvatoris resurrectione dubiam, sed exsultantem atque gauden- D tem pro eo quod contigisset. Non tantum ergo, ut dicebam, non increpavit, ut etiam sedarit timorem, quemadmodum primus ille Angelus relatus a Matthæo. Nimirum in ea verba locutus: [d] *Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum crucifixum? Surrexit, non est heic: ecce locus ubi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis ejus & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.* Bene autem hoc loco positum est, *& Petro.* Nisi enim distincte ei fuisset significatum, ut cum aliis iret in Galilæam, haud sibi puto conciliatum Dominum pro negationis crimine credidisset. [e] *At illæ exeuntes cito,* E *fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor ac stupor: & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.*

En tibi, ea quoque ratione, quod nimirum mulieres istæ nemini quidquam dixerint, palam fit alias fuisse ab iis, quæ primæ accesserunt, si unam Magdalenam excipias, ac tum demum alia vice præter præfatas tres, ad monumentum venisse: non vero ut athei olim, ac plurium deorum superstitione profani tyranni ac prævaricatores dixerunt, unicus fuit mulierum ad monumentum accessus: neque sacri Evangelistæ narranda re gesta dissensere. Quippe perspicuum sit, cum ex temporum personarumque diversitate, tum ex modis perlati ad discipulos nuncii, ac silentii, fuisse etiam cum diversas mulieres, tum earum diversos ad monumen-

[a] Joan. xx. 18. [b] Marc. xvi. 3. 4. [c] Ibid. ✻. 5. [d] Ibid. ✻✻. 6. 7. [e] Ibid. ✻. 8.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

θαίῳ συνελόντι φάναι, ἡ Μαγδαλινὴ καὶ ἡ τοῦ Ἰακώβου λεγομένη, ἤ τις ἦν ἡ Θεοτόκος, ἦλθον μόναι εἰς τὸ μνημεῖον ὀψίας σαββάτων, ἐπιφωσκούσης τῆς κυριακῆς· τουτέστι βραδὺ τῶν σαββάτων, ὡς εἴπομεν· παρὰ δὲ τῷ Λουκᾷ, πάλιν ἡ Μαγδαλινὴ Μαρία, καὶ Ἰωάννα, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ ἄλλαι τινές. ταύτην δὲ τὴν Ἰακώβου Μαρίαν, οὐ λέγω εἶναι τὴν Θεοτόκον, εἰ καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὕτως ἐχρημάτισεν. οὐ γὰρ ἂν, λίαν αὐτῆς παρὰ πᾶσιν τετιμημένης, τρίτην αὐτὴν ἔταττεν ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστὴς, λέγω δὴ μετὰ Μαρίαν τὴν Μαγδαλινὴν, καὶ μετὰ Ἰωάνναν τινά. ἀλλ' ἢ, ἄλλου τινὸς Ἰακώβου ἦν αὕτη, ἢ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ Ἰώσητος ἐτύγχανε μήτηρ. οὕτω γὰρ ὁ Μάρκος περὶ αὐτῆς ἐμνημόνευσεν. αὗται οὖν αἱ παρὰ τῷ Λουκᾷ γυναῖκες, οὐκέτι [1] ὀψίᾳ σαββάτων, ἀλλ' ὄρθρου βαθέος ἦλθον εἰς τὸ μνημεῖον· παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ μόνη Μαγδαλινὴ ἀναγέγραπται πορευθεῖσα· οὐκέτι [2] ὀψίᾳ σαββάτων, ἀλλ' οὐδὲ ὄρθρου βαθέος. ἀλλὰ πότε; πρωῒ· πλὴν σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον. τινὲς γὰρ οὕτως αὐτὸ ἐξέλαβον. καὶ σὺν αὐτῇ παραχρῆμα πάλιν οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ὅτε τῇ οἰκείᾳ ἀπιστίᾳ αὐτὴν παρεσκεύασαν συναπιστῆσαι. παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ πάλιν ἡ Μαγδαλινὴ Μαρία, ἡ τέτραθλος καὶ ἀνδρεία γυνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ Ἰώσητος μήτηρ. σημείωσαι ἀγαπητὲ, τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ. ἡ γὰρ Θεοτόκος, τοῦ μεγάλου Ἰακώβου ἐχρημάτισε μήτηρ, ἤγουν μητρυιά. ἦν δὲ μετ' αὐτῶν καὶ Σαλώμη, καὶ ἄλλαι τινὲς, ἐν τῇ τετάρτῃ ταύτῃ καθόδῳ. ἐπορεύθησαν δὲ αὗται, οὐκ ὀψίας σαββάτων, οὐκ ὄρθρου βαθέος, ἀλλ' οὐδὲ πρωῒ, σκοτίας ἔτι οὔσης· ἀλλ' ἅμα πρωῒ, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὥς εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής. ὅθεν δείκνυται, ὡς τὸ λεγόμενον πρωῒ, ἐγγίζει μᾶλλον τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, καὶ οὐχὶ ὁ ὄρθρος· καὶ ὄρθρος βαθύς.

Τοῦτο δὲ δή μοι εἴρηται, διὰ τό τινας τῶν ἡμῶν εἰρηκέναι, ὡς δευτέρα κάθοδός ἐστιν ἡ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ πρωῒ λεγομένη γεγενῆσθαι σκοτίας ἔτι οὔσης· καὶ τρίτη, ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ ὄρθρου βαθέος, ὡς τοῦ πρωῒ πρώτου γινομένου· καὶ μετὰ τοῦτο, τοῦ ὄρθρου ἐπιτέλλοντος· ὅπερ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προχείρου δοκεῖ μοι τὸ ἄτοπον ἔχειν· καὶ ἐκ τοῦ λέγειν δὲ Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν, ὡς ἅμα πρωῒ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἦλθον αἱ γυναῖκες ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. εἰ δὲ ὄρθρος ἦν μετὰ τὸ πρωῒ, δηλονότι τὸν ὄρθρον εἶχε κολλῆσαι τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, καὶ οὐχὶ τὸ πρωῒ. καὶ ὁ Δανιὴλ δὲ περὶ τοῦ Δαρείου λέγων, οὕτω φησί· τότε ὁ βασιλεὺς ἀνέστη τὸ πρωῒ ἐν τῷ φωτὶ, καὶ ἐν σπουδῇ ἦλθεν ἐπὶ τὸν λάκκον. ἄλλως τε, εἰ δευτέρα ἦν κάθοδος ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τρίτη δὲ ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ τὴν ἱστορίαν ἐδείκνυτο ἄτοπα, πλὴν καὶ ταῦτα· πῶς ἠδύνατο Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀπελθόντες καὶ εἰσελθόντες, καὶ αὐτοψεὶ θεωρήσαντες τὰ ἔσω τοῦ μνημείου, ὡς αὐτὸς Ἰωάννης λέγει, πάλιν ὕστερον τῶν γυναικῶν ἀπαγγελλουσῶν αὐτοῖς, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τὰ τῶν ἀγγέλων ῥήματα, ὡς λῆρον ἔχειν τὰ λεγόμενα; ἢ πῶς ὁ Πέτρος μόνος εἶχεν ὁρμῆσαι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ μὴ τολμῆσαι εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἔξωθεν παρακύπτειν, ὡς ξενιζόμενος τὸ πρᾶγμα καὶ φοβούμενος, εἴγε πρότερον ἀπῆλθε μετὰ Ἰωάννου, καὶ εἰσῆλθε, καὶ κατεσκόπησεν ἅπαντα ἀκριβῶς; ἄτοπον οὖν, ὡς οἶμαι, προτέραν λέγειν τὴν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ τῆς παρὰ τῷ Λουκᾷ ἱστορίας.

A tum acceſſus. Nam ut paucis perſtringam, apud Matthæum quidem, Magdalena, & quæ dicta eſt Maria Jacobi, quæ erat ipſa Deipara, ſolæ ad monumentum venerunt, *ſero ſabbatorum*, illuceſcente die dominica: hoc eſt tarde a ſabbato, uti ſumus præfati. Apud Lucam vero, Maria rurſum Magdalene, & Joanna, ac Maria Jacobi, nec non quædam aliæ. Hanc porro Mariam Jacobi, nego eſſe Deiparam, quamquam ſic vocata eſt apud Matthæum. Nam cum maximo apud omnes honore eſſet, haudquaquam eam ſacer Evangeliſta, tertiam heic poſuiſſet, nimirum poſt Mariam Magdalenam, & quamdam Joannam: ſed vel cujuſdam alterius Jacobi, vel Jacobi cognomento parvi, atque Joſe-B tis, erat hæc mater. Sic enim Marcus de ea memoriæ tradidit. Quas ergo Lucas percenſuit mulieres, haudquaquam ſero ſabbatorum, ſed *valde diluculo* venerunt ad monumentum. Apud Joannem autem ſcriptum habemus Mariam ſolam iviſſe, non jam ſero ſabbatorum, ſed neque valde diluculo. Quando igitur? *Mane*, id tamen, *cum adhuc tenebræ eſſent*, in monumentum. Sic enim quidam expoſuerunt: moxque iterum cum ea Apoſtolos Petrum & Joannem, quando ſua illi infidelitate, eam quoque in infidelitatem egerunt. Apud denique Marcum, Mariam rurſum Magdalenam quarto jam certamine celebrem, ac fortem illam legimus mulierem, eique comitem Mariam Jacobi cognomen-C to parvi. Nota dilecte, *Jacobi parvi*. Deipara ſiquidem magni Jacobi vocabatur mater, ſive noverca. Illis porro ſocia acceſſit Salome, ac quædam aliæ. Hoc vero quarto acceſſu profectæ ſunt, non *ſero ſabbatorum*; non *valde diluculo*; ſed neque *mane, cum adhuc tenebræ eſſent*; ſed ſtatim *mane orto jam ſole*, quemadmodum ait Evangeliſta. Unde patet, illud *mane*, magis accedere ad ortum ſolis; non vero diluculum; ac maxime quod profundum eſt.

Hæc porro a me dicta ſunt, quod quidam noſtrum dixerint, eſſe ſecundum acceſſum, qui apud Joannem dicitur contigiſſe *mane, cum adhuc tenebræ* D *eſſent*: tertium vero, qui *valde diluculo* apud Lucam narratur; ut mane prius ſit; poſtque illud, diluculum oriatur. Quod cum prima ſtatim facie abſonum videtur, tum ex eo quod dicat Marcus Evangeliſta, ſtatim mane una ſabbatorum veniſſe mulieres ad monumentum, *orto jam ſole*. Quod ſi diluculum ſequatur mane, ac illo poſterius ſit, debuit plane connectere diluculum cum ſolis ortu, non autem ipſum mane. Sed & Daniel loquens de Dario, ita ait: [a] *Tunc ſurrexit rex mane cum diluceſceret, & in feſtinatione venit ad lacum leonum*. Præterea, ſiquidem ſecundus eſſet acceſſus qui apud Joannem ſcriptus eſt, tertius vero qui apud Lucam; cum plura alia abſurda ſequerentur in hiſtoria, tum E plane iſta. Quomodo Petrus & Joannes, qui abiiſſent ad monumentum, & introiſſent, ſuiſque ipſi oculis inſpexiſſent poſita in monumento, uti ipſe Joannes ait, cum poſtea iterum mulieres eis annunciarent Angelorum verba, uti Lucas refert, ſermones ejuſmodi tamquam deliramenta habere potuiſſent? Quei vero ſolus Petrus ad monumentum pergere poterat, ne auſus quidem in illud introire, ſed a foris levius inſpectans, uti rei perculſus novitate ac timens, ſiquidem abierat prius cum Joanne, ingreſſuſque omnia diligenter luſtrarat? Abſurdum igitur puto, ut prius geſta dicantur, quæ refert Joannes, tumque ea quæ Lucas habet.

a Dan. vi. 19.

1. Savilius ὀψὲ.

2. Sav. ὀψὲ.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

A Λείπεται εἰπεῖν πόσαι εἰσὶν αἱ Μαρίαι, ὧν οἱ εὐαγγελισταὶ ἐμνημόνευσαν. πολλοὶ γὰρ περὶ αὐτῶν διηνέχθησαν. οἶμαι οὖν αὐτὰς ἓξ ὑπάρχειν· εἰ δὲ μὴ, πέντε πάντως. ἔστι γὰρ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς ὁ κύριος ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια. ὅθεν καὶ σπουδαία γέγονεν ἡ γυνὴ διὰ τὴν ἀντίδοσιν τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας. Μαρία ἡ Ιακώβου, οὕτω μόνον καλουμένη· ἔστι δὲ ἡ θεοτόκος, ὡς εἴπομεν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ ἄπιστον καὶ μέγα τοῦ θαύματος, οὐκ ἠδύνατο ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀσπόρου τόκου τηνικαῦτα φανερωθῆναι· ἢ γὰρ ἐκινδύνευσεν ἡ παρθένος λιθοβοληθῆναι, εἰ ὅλως παρεψιθυρίσθη, ὅτι οὐκ ἦν ἐκ τοῦ Ιωσὴφ ὁ Χριστός· τούτου χάριν παρὰ πᾶσιν ὡς B γυνὴ τοῦ Ιωσὴφ ἐχρημάτισε, καὶ λοιπὸν ὡς μητρυιὰ τοῦ Ιακώβου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ιωσήφ. εἰ δέ τις ἔροιτο, τίνος χάριν, μὴ τοῦ Ιωσὴφ ὡς ἀνδρὸς, ἀλλὰ τοῦ Ιακώβου ὡς μητρυιὰ ἐχρημάτιζεν; εὔδηλος ἡ λύσις. ὄνομα γὰρ μέγιστον ὁ Ιάκωβος εἶχε παρὰ πᾶσι, θεοσεβοῦς καὶ ἐγκρατοῦς καὶ δικαίου ἀνδρός. ἀμέλει καὶ ὁ δίκαιος Ιάκωβος παρὰ πάντων ἐκαλεῖτο. ἄλλως τε ὑπολαμβάνω, ὅτι καὶ τελευτήσας ἦν ὁ Ιωσὴφ ἐν τῷ γενέσθαι τὸν κύριον τριακονταέτη, καὶ κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον. βρέφους γὰρ αὐτοῦ ὄντος, ἀλλὰ καὶ δώδεκα ἐτῶν γενομένου, ἔχει μνήμην ὁ Ιωσὴφ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ἐπὶ δὲ τοῦ καιροῦ τῶν θαυματουργιῶν καὶ τοῦ τιμίου πάθους, οὐδαμοῦ ζῶν μνημονεύεται. C ἀμέλει καὶ λέγεται τῷ Ιησοῦ· ὅτι ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἑστήκασι, καὶ ζητοῦσί σε· οὐκέτι δὲ ὁ Ιωσήφ. τελευτήσας οὖν ἦν, ὡς ἔφην. ὅθεν καὶ ἐν τῷ σταυρῷ παρεστῶσα, τῷ Ιωάννῃ παρατίθεται ἡ παρθένος ὑπὸ κυρίου. διὰ ταῦτα οὖν ὡς εἴρηται, Μαρία ἡ τοῦ Ιακώβου ἐχρημάτισεν ἡ θεοτόκος, καὶ οὐχὶ τοῦ Ιωσήφ. ἡ τρίτη Μαρία ἡ Ιακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ιώσητος μήτηρ. ἧς ὁ Μάρκος ἐμνήσθη, ἄλλη ἐστίν. αὐτὴν δὲ νομίζω εἶναι καὶ τὴν παρὰ τῷ Λουκᾷ γεγραμμένην Μαρίαν τὴν Ιακώβου· οὐδὲ γὰρ τὴν θεοτόκον, δι' ἣν προείπομεν αἰτίαν. καὶ γὰρ καὶ Μάρκος μνησθεὶς αὐτῆς ἀνωτέρω, καὶ εἰπών· Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, D καὶ Μαρία Ιακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ Ιώσητος μήτηρ, καὶ Σαλώμη· κατωτέρω πάλιν αὐτὴν ταύτην Μαρίαν Ιακώβου μόνον ὀνομάζει, οὕτως εἰπών· καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ιακώβου, καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα. εἰ δὲ ἄλλου τινὸς ἦν Ιακώβου μήτηρ, καὶ οὐχὶ τοῦ μικροῦ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ λεγομένου ἀδελφοῦ κυρίου· δῆλον ὅτι καὶ αὕτη ἄλλη ἐστὶ παρὰ τὰς προλεχθείσας τρεῖς. ἔστι Μαρία καὶ ἡ τοῦ Κλωπᾶ, ἡ ἀδελφὴ τῆς θεοτόκου· ἧς μέμνηται ὁ Ιωάννης ἐν τῇ σταυρώσει. ἔστι καὶ ἄλλη Μαρία ἡ ἀδελφὴ Μάρθας καὶ Λαζάρου.

E Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, ἀγαπητοὶ, καὶ κατέχοντες ἀκριβῶς, μὴ δίδοτε τόπον τοῖς θέλουσι διαθρυλλεῖν τὴν θείαν γραφήν. πᾶσα γὰρ ἡ εὐθύτης καὶ ἀλήθεια ἐν αὐτῇ, ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπηγορευμένη· ἀλλ' ἡ τῶν φρενῶν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένεια, καὶ τὸ μὴ ἐθέλειν ταύτην ἐκ κενοδοξίας ὁμολογεῖν, τὴν αὐτῶν ἰδιωτείαν καὶ ἀκαταληψίαν, τῆς γραφῆς ἀναρμοστίαν ἐκάλεσαν. ὑμεῖς δε, τὸ τοῦ Χριστοῦ τίμιον καὶ ἅγιον ποίμνιον, τὴν νομὴν τῶν ψυχῶν ὑμῶν, λέγω δὴ τὴν θείαν γραφὴν, ἀληθῆ γινώσκετε οὖσαν καὶ ἀνεπίληπτον. ἀλήθεια γὰρ ὑμᾶς τρέφει, ὅτι ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ἀνάστασις, καὶ ἡ ζωὴ, Χριστὸς ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐστι. καὶ εἴ τι αὐτῆς ὡς εἰκὸς οὐ καταλαμβάνομεν, μακροθυμήσωμεν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· ὅτε πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀξιωθῶμεν τοῦ Θεοῦ, καὶ φωτισθῶμεν τῶν ὄντων ἁπάντων τὴν

A Supereſt explicem numerum fœminarum, quas Evangeliſtæ Marias nuncupatas habent. Multi enim diverſa de illis ſenſerunt. Exiſtimo itaque eſſe ſex numero: ſin minus, omnino ſaltem quinque. Nam eſt Maria Magdalene, ex qua Dominus dæmonia ſeptem ejecerat: quo factum eſt, ut tanti illa beneficii memor, egregie adeo in eum ſedula eſſet. Ad hæc, Maria Jacobi abſolute dicta. Porro hæc, Deipara eſt, uti diximus. Quia enim propter miraculi majorem fide præſtantiam, haud id temporis veritas partus ſine ſemine clarius poterat aperiri, cum alioqui periculum eſſet, ut ne minimo rumore ſparſo non eſſe Chriſtum ex Joſeph procreatum, B Virgo a Judæis lapidaretur; idcirco Joſephi uxor apud omnes audiebat, atque adeo Jacobi noverca, qui patre Joſepho editus eſſet. Sin autem quæras, cujuſnam rei ergo Maria, non Joſephi diceretur, ut ejus uxor; ſed *Maria Jacobi*, cujus eſſet noverca? clara ſolutio erat. Maximum erat apud omnes Jacobi nomen, ut qui religioſus, caſtuſque ac juſtus, omnium opinione haberetur: quippe qui etiam uno omnium ore, Jacobus Juſtus appellaretur. Ad hæc arbitror, tunc jam Joſephum diem obiiſſe, cum Dominus triginta annorum factus prædicare cœpit. Nam Joſeph quidem meminerunt ſacra Evangelia, cum is adhuc puer eſſet, ac ubi duodecimum ætatis annum attigerat: ſub tempus autem quo patravit miracula, C ac quo eſt paſſus, nulla ejus tamquam adhuc exſiſtentis in vivis exſtat mentio. Atque adeo dicitur Jeſu: [a] *Mater tua, & fratres tui ſtant foris, & quærunt te*, haud vero Joſephus. Obierat ergo, ut dixi. Unde etiam cum virgo cruci aſſiſteret, commendatur Joanni a Domino. Ea itaque ratione Deipara virgo *Maria Jacobi* appellata eſt, non autem Joſeph. Sed tertia Maria, Jacobi minoris, ac Joſetis mater erat, cujus meminit Marcus. Eamdem autem ipſam puto, atque Mariam Jacobi, quam Lucas ſcripſit. Neque enim adduci poſſim ut eam Dei genitricem dicam, ratione jam ſuperius relata. Nam & Marcus, cum ejus ſuperius meminiſſet, atD que dixiſſet: [b] *Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joſetis mater, & Salome*: inferius iterum eamdem ipſam appellat Mariam Jacobi abſolute, ita dicens: [c] *Cum autem tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome, emerunt aromata*. Siquidem vero, alterius cujuſdam Jacobi mater erat, non autem Jacobi qui dictus eſt minor; ac neque Jacobi qui fuit appellatus frater Domini; eam quoque aliam liquet exceptis tribus jam recenſitis. Eſt præterea Maria Cleophæ ſoror Dei genitricis, cujus meminit Joannes ubi agit de cruce. Ac demum alia eſt Maria ſoror Marthæ ac Lazari.

E Hæc itaque omnia ſcientes, dilecti, ac diligenter memoria retinentes, ne illis locum dederitis, qui Scripturam ſacram volunt traducere. Omnis namque in ea rectitudo eſt, atque veritas, quæ divini Spiritus ſuggeſtione edita ſit. Sunt tamen debiles hominum animi, iique, quod præ inani gloria quales habent confiteri nolint, ſuam ipſorum ruditatem, ac majorem quam ut comprehendi poſſit Scripturæ profunditatem, inconſonantiam appellarunt. Vos autem nobilis ac ſacer Chriſti grex, veram ſcitis ac irreprehenſibilem animorum veſtrorum paſcuam, ſacram inquam Scripturam. Vos namque veritas alit. Chriſtus enim Deus veſter, veritas eſt reſurrectioque ac vita. Quod ſi ejus aliquid, ut par eſt, minus comprehendere liceat, feramus magno animo donec reveletur futurum ſæculum, quando Deum merebimur facie ad faciem vi-

[a] Matth. xii. 47. [b] Marc. xv. 40. [c] Marc. xvi. 1.

γνῶσιν · ὅτι καὶ τὸν Θεὸν ἐπιγνωσόμεθα, οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλὰ καθὼς καὶ ἐπεγνώσθημεν ὑπ' αὐτοῦ · ὅπερ ἐστὶ πάσης τῆς λογικῆς κτίσεως ἐπεσχάτη μακαριότης, τῇ ἀγάπῃ κυβερνομένη καὶ διαμένουσα εἰς ἀεὶ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν · μεθ' οὗ τῷ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι ἡ δόξα, καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A dere, omniumque rerum scientiam ejus consequi illustratione: quando etiam Deum sumus cognituri non jam ex parte, sed sicut ab eo cogniti sumus: quæ est naturæ omnis præditæ ratione suprema felicitas, ac gubernante caritate constans semper perseverat, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo Patri ac sanctissimo Spiritui gloria & porestas, in sæcula sæculorum: Amen.

SÆCUL. VII. CIRCA ANN. CHR. 680.

FRAGMENTA

Ex eodem JOANNE Archiep. Thessalonicensi.

I.

* Ἐκ τῶν τοῦ ἀθλοφόρου Δημητρίου ἐν μερικῇ διηγήσει θαυματουργιῶν.

B Ex triumphalis martyris Demetrii sigillatim narratis miraculis.

Ἕτερον, ὦ παρόντες, τῶν τοῦ μεγαλομάρτυρος τεραστίων λέγων ἔρχομαι, τῶν εἰρημένων τάχα οὐκ ἔλαττον. ὅπως μὲν ἡ Θεσσαλονίκη χρόνοις πολλοῖς πρότερον ὑπὸ τῶν τῆς δούλης ἑάλω τέκνων, τῆς Ἀγαρ, καὶ μαχαίρας ἔργον ἐγένετο, Λέοντος τὰ σκῆπτρα διέποντος, κρίμασιν οἷς αὐτὸς μόνος ἀποῤῥήτοις ἐπίστασαι, κύριε, παριδὼν τὰ τοιαῦτα, καὶ οὕτω διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας γενέσθαι διοικονομησάμενος, ἄλλαι τε πάντως δηλοῦσι γραφαί · καὶ ἡ μνήμη διαῤῥέουσα, ἔτι καὶ νῦν τὰ ἐπισυμβάντα τηνικαῦτα ἐπιτραγῳδεῖ.

Κατ' αὐτὸν οὖν τὸν καιρὸν τῆς ἁλώσεως, ἄνθρωποί τινες Ἰταλιῶται τῆς ἑαυτῶν ἐξορμήσαντες εὐχῆς ἕνεκεν, καὶ ἱστορίας τῶν ἑκασταχόθι ναῶν, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸ τὸ ζωηφόρον τείνοντες μνῆμα, τὴν εὐθὺ τέως τοῦ μαρτυρίου ἀνῄεσαν. καὶ ἐπείπερ αὐτοὺς δὴ τότε τὰ Τέμπη διεξιέναι τούτοις ἔτυχε τὰ Θετταλικὰ, ἀνήρ τις ἄγνωστος αὐτοῖς πρότερον καὶ οὔπω τεθεαμένος καθεωρᾶτο συνοδοιπορῶν, πολιὸς τὴν τρίχα, τὴν ὄψιν ἱλαρὸς, τὴν περιβολὴν σεμνός. καὶ τῇ θέᾳ μόνῃ πολὺ τὸ σεβάσμιον ὑποφαίνων καὶ πρᾷον. εἶτα ἕτερός τις ἐφαίνετο πρὸς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πρόσω ἐπιὼν, ἱππότης ὡραῖος μὲν ὅσα θεάσασθαι, καὶ πολὺ τὸ ἐκ φύσεως ἐπιτερπὲς ἔχων καὶ χαρίεν · κατηφὴς δὲ καὶ μαραινόμενον τὸ τῆς φαιδρότητος ὑποδηλῶν χαροπὸν, καὶ ὥσπερ τινὶ πένθει ἀπαρακλήτῳ καταβεβλημένον, καὶ ἐπιστυγνάζόμενον · ὃς ὁμοίαν τῇ ὄψει καὶ φωνὴν ἀφεὶς, προσηγόρευσέ τε πρότερον τὸν πρεσβύτην, Ἀχίλλειον τοῦτον κατονομάσας καὶ ποῦ πορεύῃ ἐπήρετο · ἐγὼ δὲ τὴν πρὸς σὲ, ὡς ὁρᾷς, διεξίω. καὶ ὁ πρεσβύτης περιχαρῶς ἀντασπασάμενος, Δημήτριον τοῦτον καλέσας, καὶ μέγαν τοῦ ἀθλοθέτου ἀγωνιστὴν προσειπὼν, σὺν σπουδῇ καὶ αὐτὸς ἀνηρώτα, ὅ, τι εἴη τὸ αἴτιον τοῦ σκυθρωπασμοῦ, καὶ τῆς τοσαύτης κατηφείας καὶ λύπης; καὶ ὁ μάρτυς, οἴχεταί μοι, ἔφησεν, ἡ πατρὶς, καὶ παρὰ τῷ δικαστῇ τῶν ὅλων ἤδη κατέγνωσται. χεῖρες ἀνδροφόνοι καὶ βάρβαροι τοὺς φιλέτας ἠνδραποδίσαντο · αἵμασιν ὁμοφύλοις περιῤῥεῖταί μοι νῦν ὁ σηκός · βεβήλοις καὶ ἀνάγνοις ποσὶ πατεῖται τὰ ἱερὰ καὶ ἐξουδένωται. κἀγὼ μὲν τὸ θεῖον ἐξελιπάρουν συνήθως, εἰς ἔλεον τῶν ἠτυχηκότων ἐκκαλούμενος, καὶ οἶκτον αὖθις λα-

Aliud porro (Auditores) magni martyris prodigiorum narraturus accedo: quod ipsum, eorum quæ dicta sunt, nulli forsitan cedere videatur. Sane quem in modum ante annos plures Urbs Thessalonica, ab Ancillæ filiis (*i. e.* Agar) capta fuerit gladioque excisa, Leone Imperii sceptra moderante (quibus tu solus ipse inenarrabilibus, Domine, nosti judiciis, talia illa despiciens, inque eum modum, certa consilii ratione, ob scelera nostra, res evenire disponens) tum alii omnino conscripti libri docent, tum memoria diffluens, ea quæ C tunc contigerunt, etiamnum lamentabiliter deflet.

Ipso igitur tempore quo capta urbs ac direpta est, viri quidam Itali, voti caussa, e suis sedibus patriaque profecti, & ad lustrandas, quæ aliis aliisque locis exstant, venerandæ ædes ac templa: hique adeo, cum vivificum ipsum monumentum animo destinassent, recta hactenus ad martyris ædem iter contendebant. Quodque jam Thessalica ipsa Tempe transisse eos contigerat, vir quidam, ipsis prius ignotus, ac quem nondum viderant, una eis viæ comes adjungi conspicitur, ipse canus, hilari vultu, gravi modestoque amictu; ac qui ex ipso ore venerabilem admodum mitemque præferret. Tumque alius quidam eques D cernitur, ipsis a fronte occurrens; ipse quidem, quantum aspectus ferebat, formosus, exque indole jucundus valde multasque gratias habens; cum ejus vultus jucunditatem effusa mœstitudo obtegeret propeque exstingueret, ac velut luctu quodam inconsolabili, gementis habitu gestuque ipsius lux collapsa esset: cui & affinem vocem edens, ante omnia gravi ætate, senem illum (Achilleum vocans) ac quonam iret sciscitabatur: *Ego vero, ut vides, ad te proficiscor.* Tum senex vicissim gaudio exosculatus (Demetrium ipsum vocans, adensque præmiorum ac certaminis positoris magnum athletam) ipse quoque statim sciscitatur: *Quæ caussa sit sic effusæ ori mœstitiæ, dejectique* E *animi ac immanis tristitiæ?* Ad quem martyr: *Periit*, inquit, *mihi patria, jamque ab universorum judice reprobata est atque projecta. Cruentæ manus, barbarique ac sicarii, meos clientes ac tribules captivos abduxere: meum nunc delubrum, civium cruoribus circumluitur: imparis profanisque pedibus sancta calcantur contemtuique habentur. Ac ego quidem, quod ita pridem solitus sum, supplicibus votis Deum exorabam, etiam atque etiam ad miserorum misericordiam provocans; & ut rursus miseratione duceretur,*

* Ex Combef. ad Script. post Theophanem pag. 314.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 680.

βεῖν παρητούμην; ἀλλὰ μὴν ἣν οἰκείῳ αἵματι περιεποιήσατο ἐκκλησίαν, βαρβάρων ἰσχύϊ μόνον πεποιθότων, ἀλλ᾽ οὐ Θεῷ, παραδοῦναι διασπασθῆναι χερσίν. [illegible] δὲ, καὶ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ ἀνεξερεύνητα κρίματα, εἴασε τὴν ταύτης κληρονομίαν βαρβαρικῆς ἀπανθρωπίας πεῖραν λαβεῖν. ταῦτα μὲν ὁ μάρτυς ἐκδιηγούμενος, καὶ τὸν ἱεράρχην ἔσχεν Ἀχίλλειον συνεπικλώμενον τε τοῖς πάθεσι, καὶ μεγάλα σου, κύριε, ἐπεβόων ὁμοῦ τὰ θαυμάσια, καὶ οὐδεὶς ἱκανὸς εἰς ἔννοιαν ἀφικέσθαι τῆς οἰκονομίας σου.

Τῶν δὲ Ἰταλιωτῶν ταῦτα σὺν ἐκπλήξει ἀμηχάνῳ καταθεωρουμένων, εἷς τις ἠρέμα πως ἑλληνικῆς ὁμιλίας οὐκ ἀλλότριος· ἀλλ᾽ ἄγε δέ φησιν, ὦ στρατιῶτα εἰπέ μοι, περὶ ποίας ταῦτα ἡμῖν λέγεται πόλεως, καὶ τίς ἡ τοῖς βαρβάροις παραδοθεῖσα; καὶ ὁ μέγας Δημήτριος· ἡ ἐμὴ, ἔφησε, δυστυχεστάτη πατρὶς ἡ Θεσσαλονίκη, τοῖς βαρβάροις ἐγένετο ἔκδοτος. καὶ αὐτίκα, οἱ μὲν ὅ, τε πρέσβυς, καὶ ὁ μέγας Δημήτριος, οὐκέτι τοῖς συνοδοιπόροις κατεθεωροῦντο, αὐτοὶ δὲ κατὰ μόνας, ἐπείπερ Ἰταλιῶται ἐγένοντο, τοῦ ἑτέρου διεπυνθάνοντο· τί ποτε ἄρα πρὸς ἐκείνων διήκουσε, καὶ οἵτινες οἱ συνοδοιπορηκότες εἶεν; ὁ δὲ σὺν θαύματι καὶ ἐκπλήξει ἕκαστα διηγεῖτο, καὶ τὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐδήλου ἐπιφάνειαν· τά τε τῆς πατρίδος δεινὰ διασαφήσαντος, καὶ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἐν ἀσφαλεῖ θέσθαι διασημήναντος.

A effiagitabam: nec, *quam suo ipse sanguine acquisivisset, ecclesiam, barbarorum manibus divelli sineret atque distrahi, qui in suo dumtaxat robore, non in Deo confidant. Secus ipse (cujus plane imperscrutabilia judicia sunt;) hereditatem suam barbarorum immanitatem experiri permisit.* Hæc perorante martyre, sacrorum antistes Achilleus miserantis amini dolore fractus; &, *Magna tua Domine* (clamabant ambo) *mirabilia, nec ullus est, qui assequi mente sufficiat providentiæ tuæ consilia!*

Hæc Italis immenso quodam stupore cernentibus, unus quis submissa voce, Græcæ linguæ non ignarus: *Sed nunc age, o miles inquit, dic quæso,* B *de qua hæc loquimini civitate! ac quænam illa urbs quæ barbaris tradita est?* Cui magnus Demetrius: *Mea ipsius infortunatissima civitas Thessalonica barbaris tradita est.* Mosque ambo, tum scilicet gravi illa ætate senex tum magnus Demetrius disparuerunt, nec ultra comites ire visi sunt. Illi autem seorsum (idcirco quod Itali erant) alterum sciscitabantur, *Quid tandem ex illis audisset, ac quinam illi essent, qui sic itineris socii ipsis exstitissent?* Quibus ille admirans ac stupens singula narrare, magnique Demetrii apparitionem significare, qui & patriæ mala clare explicasset, & sua in tuto ponere admonuisset.

Ὡς οὖν δὲ μὴ λάφυρον καὶ αὐτοὶ τῶν ἐχθρῶν γένωνται, πόῤῥω ἑαυτοὺς Θεσσαλονίκης ἀπαγαγόντες, οὐ μετὰ μακρὸν παρὰ τῶν διαδράντων ἕκαστά τε τῶν γεγενημένων κατήκουον, καὶ συνῆκαν οἱ ἄνθρωποι ἐναργῶς, ὡς ὁ μέγας ἐκεῖνος Δημήτριος ἐτύγχανεν ὢν, τῆς πατρίδος ἐπαναστὰς, ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι σκυθρωπάζων καὶ ἀνιώμενος. εἰς αὐτὴν δὲ τὴν βασιλεύουσαν ἀναχθέντες, ὅσα τε αὐταῖς εἶδον ὄψεσι περιηγοῦντο, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ἐπὶ τῇ πατρίδι συμπάθειαν, καὶ τὸ τούτου φιλόπατρι καὶ φιλοίκειον ἐπεδείκνυντο· ὑφ᾽ οὗ καὶ νῦν ἔτι περιφρουρεῖταί τε καὶ περιθάλπεται, καὶ ἐπὶ τὰς προτέρας εὐδαιμονίας ὑπ᾽ ἐκείνῳ δευτέρῳ πολίτῃ καὶ κηδεμόνι ἀνέδραμεν. οὗτος καὶ γὰρ, οἷά τις ἀκλινὴς περίβολος καὶ στερρὸς, καὶ τῶν ἀλιτηρίων Σκυθῶν ἔτι καὶ νῦν ἐπέχει ὁρμὰς, τὴν ἄμαχον αὐτοῖς ἐπιτειχίζων δεξιὰν, καὶ ἀνωτέραν τὴν ἑαυτοῦ τῆς ἐκείνων διασώζων ἐπιδρομῆς.

C Ne vero ipsi quoque barbaris præda cederent, a Thessalonica procul abscedentes, non multo post, ab iis qui exsilium fugerant, quæ in ea contigerant, singula quæque didicere, palamque intellexere, magnum illum Demetrium fuisse, qui patriam deseruisset, ejusque clade, ingenti dejectus tristitia esset, graviusque ipsius malis doleret. In ipsa autem regiam urbem reducti, narrare quæcumque oculis viderant, martyrisque patriæ miserationem ac impensum civium amorem exposuere: quo nunc etiam præsidio munita ac muneribus fota, ipso altero ejus conditore ac curatore, pristinam felicitatem recepit. Hic namque etiamnum velut infractum firmumque præsidium, nequissimorum D Scytharum inhibet impetum, inexpugnabilem eis dexteram murum objiciens, suamque civitatem ac patriam ab illorum invasione incolumem, iisque superiorem præstans.

I I.

* Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, ἐκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἀρχή·

Joannis Episc. Thessal. ex Sermone, cujus initium:

Μέχρι τότε πειράζων τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ μετ᾽ ὀλίγα. ὁ Ἕλλην εἶπεν. ὑμεῖς οὖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰκόνας οὐ γράφετε τοῖς ἁγίοις ὑμῶν, καὶ προσκυνεῖτε αὐτούς; καὶ οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ ὑμῶν. οὕτως οὖν νόμιζε καὶ ἡμᾶς τὰ βρέτη περιθάλποντας, οὐκ αὐτὰ προσκυνεῖν, ἀλλὰ τὰς δι᾽ αὐτῶν θεραπευομένας ἀσωμάτους δυνάμεις.

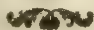
Ὁ ἅγιος εἶπεν: ἀλλ᾽ ἡμεῖς εἰκόνας ἀνθρώπων γεγενημένων, τῶν ἁγίων δούλων τοῦ Θεοῦ καὶ σωματοφόρων ποιοῦμεν, εἰς τὸ μεμνῆσθαι αὐτῶν καὶ τιμᾶν αὐτοὺς, καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς ἐργαζόμεθα γράφοντες αὐτοὺς, οἷοι καὶ γεγόνασιν. οὐδὲ γὰρ πλαττόμεθα καθ᾽ ὑμᾶς, οὐδὲ ἀσωμάτων τινῶν σωματικοὺς χαρακτῆρας δεικνύομεν· ἀλλὰ καὶ προσκυνοῦντες, οὐ τὰς εἰκόνας, ὡς καὶ σὺ προεῖπες, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς γραφῆς δηλουμένους δοξάζομεν, καὶ τούτους οὐχ ὡς θεούς· μὴ γένοι-

Huc usque adversus Dominum nostrum Jesum Chistum tentator prævaluit, ut eum duceret in desertum. *Et paullo post.* Gentilis dixit: Numquid & vos Christiani in ecclesiis vestris imagines pingitis sanctis vestris, eosque adoratis; neque sanctis E tantummodo, verum etiam Deo vestro? Ita & nos quoque statuas habere existima; non ut eas adoremus, verum ut per cultum nostrum incorporeæ eorum virtutes ad nos perveniant.

Sanctus dixit: Verum nos imagines sanctorum, qui revera in carne fuerunt servi Christi, fingimus, idque in memoriam eorum: neque quidquam indecorum efficimus pingentes eos, ut reipsa fuerunt: neque enim a nobis fingimus, neque rerum incorporearum corporeas formas cudimus. Neque ipsi imagines, ut tu dicebas adoramus; sed eum qui per picturam indicatur, glorificamus: neque hos etiam ut deos, absit, sed ut veros Dei servos &

* Ex Synodo Nicæna secunda, actione V. interprete *Gilberto Longolio*.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 680.

το· ἀλλ' ὡς γνησίους δούλους καὶ φίλους Θεοῦ, καὶ παῤῥησίαν ἔχοντας πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν. τοῦ δὲ Θεοῦ εἰκόνας ποιοῦμεν, λέγω δὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὤφθη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη τοῦτον γράφοντες, καὶ οὐχ ὡς νοεῖται φύσει Θεός· ποία γὰρ ὁμοίωσις, ἢ ποῖον σχῆμα τοῦ ἀσωμάτου καὶ ἀσχηματίστου λόγου τοῦ πατρός; πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς, ὡς γέγραπται, τουτέστιν ἡ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος φύσις. ἀλλ' ἐπεὶ εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς κατελθὼν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ καὶ Θεὸς λόγος ἐξ οὐρανῶν, ἐσαρκώθη διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἀχράντου παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ γράφομεν, οὐχὶ τὴν ἀσώματον θεότητα.

A amicos, & potestatem habentes pro nobis apud Deum intercedendi. Dei autem imaginem; dico Jesu Christi salvatoris nostri; quemadmodum ipse super terram cum hominibus conversatus est, pingimus, non ut ipsa natura Deus est: quæ enim potest esse Dei similitudo, aut quæ figura incorporei non effigiabilis Verbi Patris? *Deus enim*, ut scriptum est, *spiritus est*. Quoniam visum est Deo Patri; ut unigenitum suum Filium e cælis dimitteret, quo pro nostra salute ex Spiritu sancto, & inviolata virgine deipara incarnaretur; nos ejus humanitatem ea ratione pingimus, non illius incorpoream deitatem.

Ὁ Ἕλλην εἶπεν. ἔστω· τὸν Θεὸν λόγον ὡς ἐνανθρωπήσαντα εἰκονογραφεῖτε. τί περὶ τῶν ἀγγέλων φατέ; ὅτι καὶ αὐτοὺς ζωγραφεῖτε ὡς ἀνθρώπους, καὶ προσκυνεῖτε, καίτοι μὴ ὄντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ νοεροὺς καὶ ἀσωμάτους λεγομένους τε καὶ ὑπάρχοντας. οὕτω νόμιζε καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν τιμωμένους θεοὺς διὰ τῶν ἀγαλμάτων θεραπεύεσθαι, μηδὲν ἄτοπον ἡμῶν διαπραττομένων, ὥσπερ οὐδὲ ὑμῶν ἐπὶ τῶν γραφομένων ἀγγέλων.

B Gentilis dixit. Esto, Deum Verbum hominem factum icone exprimatis. Quid ad angelos hoc facit, quos ut homines pingitis & adoratis? Hi tamen homines non sunt, sed intellectuales & incorporei, & simpliciter exsistentes dicuntur. Sane ea ratione & a nobis deos venerabiles existima. Non enim sic quidquam absurdi agimus; quemadmodum neque vos, dum angelos adoratis.

Ὁ ἅγιος εἶπε. περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν ὑπὲρ τούτους ἁγίων δυνάμεων, προσθήσω δὲ καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, νοεροὺς μὲν αὐτοὺς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία γινώσκει, οὐ μὴν ἀσωμάτους πάντῃ καὶ ἀοράτους, ὡς ὑμεῖς οἱ Ἕλληνές φατε· λεπτοσωμάτους δὲ καὶ ἀερώδεις, ἢ πυρώδεις κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. καὶ τοῦτο πολλοὺς τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων φρονήσαντας εὑρίσκομεν· ὧν ἐστιν Βασίλειος ὁ μέγας, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος, καὶ ὁ μέγας Μεθόδιος, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτούς· μόνον γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ θεῖον ἀσώματον καὶ ἀπερίγραπτον, τὰ δὲ νοερὰ κτίσματα οὐ πάντῃ ἀσώματα καὶ ἀόρατα, ὡς τὸ θεῖον· διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ, καὶ ἐμπερίγραφα τυγχάνουσιν· εἰ δέ που εὕροις ἀσωμάτους καλουμένους τοὺς ἀγγέλους, ἢ δαίμονας, ἢ ψυχάς· ὡς μὴ ὄντας ἐκ τῆς συμμίξεως τῶν ὑλικῶν τεσσάρων στοιχείων, καὶ ταῦτα σώματα παχέα, καὶ ἀντίτυπα, οἷα ἡμεῖς περικείμεθα, οὕτως αὐτοὺς προσηγόρευσαν· τῷ ὄντι γὰρ, ὡς πρὸς ἡμᾶς, ἀόρατοί εἰσιν, ὡς ὁραθέντες δὲ παρὰ πλειόνων αἰσθητῶς πλεονάκις τῷ εἴδει τῶν οἰκείων αὐτῶν σωμάτων· ὡράθησαν δὲ ὑφ' ὧν ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τόπῳ περιγραφόμενοι. δείκνυνται μὴ ὄντες πάντῃ ἀσώματοι, ὡς ἡ θεία φύσις. ἡμεῖς οὖν οὐχ ὡς θεοὺς, ἀλλ' ὡς κτίσματα νοερὰ, καὶ λειτουργοὺς Θεοῦ, καὶ μὴ κυρίως ὄντας ἀσωμάτους, οὐχ ἁμαρτάνομεν γράφοντες τοὺς ἀγγέλους, καὶ τιμῶντες. τὸ δὲ ἀνθρωποειδεῖς γράφειν αὐτοὺς, ἐκ τοῦ κατὰ συνέχειαν οὕτως αὐτοὺς ὀφθῆναι τοῖς ἐφ' οὓς ἀπέστειλαν ὑπὸ τοῦ μόνου Θεοῦ, γεγένηται.

Sanctus dixit. De angelis & archangelis & eorum potestatibus, quibus & nostras animas adjungo, ipsa catholica Ecclesia [1] sic sentit: Esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes & invisibiles, ut vos gentiles dicitis: verum tenui corpore præditos, & aereo sive igneo ut scri- C ptum est: [a] *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros ejus ignem urentem*. Sic autem multos Sanctorum patrum sensisse cognovimus, quorum est Basilius cognomento Magnus, & beatus Athanasius, & Methodius, & qui stant ab illis. Solummodo autem Deus incorporeus & informabilis: intelligibiles autem creaturæ nequaquam ex toto sunt incorporeæ, & imitabiles pictura exsistunt: quare etiam in loco exsistunt, & circumferentiam habent. Quamquam autem non sunt, ut nos, corporei, utpote ex quatuor elementis, & crassa illa materia; nemo tamen vel angelos, vel dæmones vel animas dixerit incorporeas; multoties enim in proprio corpore visi sunt, sed ab illis quibus Dominus oculos D aperuit. Nos igitur eos non ut Deum, sed ut creaturas intelligibiles, & ministros Dei, non tamen ut vere incorporeos, pingimus & colimus. Quod autem hominis forma pingantur, in caussa est, quod in ea visi sunt, si quando ministerium Dei apud homines obierunt.

a Psalm. ciii. 4.

1. Ecclesiæ toti tribuit, quod certe commune non est. Vide sis Petavium de Angelis. Ceterum Synod. II. act. iv. in sua confessione angelos incorporeos asserit.

Sæcul. VII.
circa
Ann. Chr.
690.

INCIPIT EPISTOLA EVANTII ABBATIS,

Contra eos, qui sanguinem animalium immundum esse judicant, & carnem mundam esse dicunt.

Quia se præbuit occasio opportuna, ideo hanc exiguitatis meæ paginulam vestris obtutibus perferendam mea curavit destinare miseria; per quam & salutis munia impensius pando, & me sacris vestris orationibus tuendum committo. His [1] explosis, ad agnitionem nostram venit, quod exsurgentes in quibusdam Cæsaraugustæ partibus reperisse vos asseritis Christianos, nec dum eruditos paginibus sacris, Judaico more sequi litteram occidentem, & postponere spiritum vivificantem: qui dicunt immundum fieri hominem alicujus animalis sanguinem comedentem, nescientes, neque intelligentes præcepta prisca magis mores hominum demonstrare, quam in natura servare. Nam si ista ita sunt, cur aperta fronte cum Judæis & alia quæ vetita sunt præcepta priscæ legis carnaliter non teneant, nescio. Qui carnes suillas vel cuniculinas non abjiciunt, qui piscium carnes pinnulis carentium non reprobant, qui vetera sacrificia non immolant qui uxorem fratris sine filiis morientem ad suscitandum semen ejus non accipiunt, aut ad sacerdotium debiles corpore, aut aliqua macula corporis [2] laborantem, qui tamen animo digni videntur accedere, non repudiant, qui paxillos in balteis non gestant, ut egesta humo operiant; cur avem cum pullis inventam, si possunt, tenent, & non, sicut præceptum est, tenentes pullos, matrem sinunt abire? Cur etiam otium Sabbati cum Judæis non sectant, & novam gratiam Evangelii absterso rubore christianitatis non abjiciunt? Nam in Christi nomine frontis & fidei christianæ affecti, & sanguinem comedendum Christianos aperte docemus, & a sanguinis opera declinare omnes hortamur. Carnes suillas edere concedimus, & a volutabro vitiorum recedere omnibus modis optamus. Pisces pinnulis carentes manducare permittimus; & tamen ad cælestia quasi alas habentes convolare fideles omnes optamus. [3] Sacerdotibus corpore debilibus, vel maculam corporis habentibus liber Pastoralis S. Gregorii legatur, quia nobis longum est plurima enodare. Paxillo egesta humo operire est, cum mala perpetrata bonis operibus insudando fœtores carnalium voluptatum opprimimus, de quibus scriptum est: [a] *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Matrem cum pullis inventam abire sinimus, & pullos tenemus, cum testimonia ex lege excerpta ad refutandos Judæos atque hæreticos tenemus, & legi carnaliter non servimus. Otium Sabbati negligimus, quia propter illam futuram requiem, quam istud Sabbatum figurat, ut ad illam perveniamus, legem Domini spiritaliter intelligendo decertamus. Quod si forte objiciunt, ista in canonibus haberi. Nec ego me ista fateor ignorare: sed in antiquis canonibus ista reperiuntur, quando ecclesia ex circumcisione & præputio ad fidem congregabatur; quando adhuc non solido cibo, sed lacte nutriebatur. Tale quid ad Corinthios Apostolos dixisse noverint, & in Actibus Apostolorum facta invenient. Nunc vero ecclesia Dei solido cibo fide roborata consistit, ut viriliter contra impetus hæreticorum pugnet, non in infantium mollitie enervata succumbat.

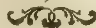
Ne tamen epistolaris consuetudo in longinquas periodos pertracta lectoribus lepidis fastidium nutriat; veniant ad illud, quod Apostolus ait: [b] *Omnia munda mundis. Coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.* Et in alio loco idem Apostolus ait: [c] *Omnis creatura Dei bona, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Et Salvator in Evangelio ait: [d] *Nihil est introiens in hominem, quod possit coinquinare eum; quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, nec hæc coinquinant hominem, sed quæ de corde procedunt: de corde enim procedunt adulteria, homicidia & his similia.* Nam quod Apostoli primitivæ ecclesiæ [e] *a fornicatione, & a suffocato, & a sanguine abstinere* præceperunt, hæc exstitit caussa: tunc ex circumcisione, & gentibus credentes congregabantur, ne propter discretionem ciborum a se invicem scinderentur: ideo lacte nutriebantur, non solido cibo. Quibus & postea scribebat, dicens: [f] *Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo: lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis, adhuc enim estis carnales.* Nam si ubicumque sanguinem legunt prohibitum & hoc ad litteram intelligunt & nihil spiritaliter hoc dictum putant; quid est, quod Propheta dicit: [g] *Speculatorem dedi te domui Israel. Si non annunciaveris impio, ut se custodiat ab iniquitate sua, ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem ejus de manu tua requiram?* Quis est iste sanguis, nisi opera sanguinis? Quid est in psalmo, ubi dicit: [h] *Libera me de viris sanguinum;* nisi ab operibus iniquitatis? Et quid est, quod alius propheta dicit: [i] *Sanguis sanguinem tetigit: propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea?*

Quod tria ista præcepta ex libro Actuum Apostolorum tenere gloriantur, id est, abstinere a suffocato, & sanguine, vel fornicatione; confiteantur, si primum & secundum cum tertio implent, id est, si non fornicantur, si aucupum ministeriis non utuntur, si audiunt Apostolum dicentem: Qui habent uxores, tamquam non habentes sint: si obediunt præcepto ejus, ubi ait, Bonum est non man-

a Psalm. xxxi. 1. b Tit. I. 15. c I. Tim. IV. 4. d Matth. xv. 17. 18. 19. e Act. xv. 19. f I. Cor. III. 1. 2. g Ezec. III. 17. 18. h Psalm. LVIII. 3. i Osee IV. 2. 3.

1. *Forte* expletis. 2. *Ms.* portantem. 3. *Ms.* Sacerdotes c. debiles.

Sæcul. VII. circa Ann. Chr. 690.

ducare carnem, & non bibere vinum: si consentiunt, quod eis præcipit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: si faciunt quod idem Apostolus dicit: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inveniar: si faciunt quod intonat: Exhibete vos sicut Dei ministros, in multa patientia, in castitate, in vigiliis, in jejuniis, & his similia, unde peccatum non incurrant, sed cum gratiarum actione, quæ Deus bona creavit, sumerent. Quasi enim Apostolis obedientes a duobus abstinent, a suffocato, & sanguine; & tertium præceptum, quod gravius peccatum est, dissimulantes abjiciunt, & negligunt [1] cælestia jussa, & ceremonias enormiter perhorrescunt. Talibus Salvator in Evangelio dicit: [a] *Væ vobis hypocritæ, qui decimatis mentam, & anetum, & cyminum; & ea, quæ legis sunt graviora ommititis*. Quid multa? Legant libros Doctorum, & maxime sancti Augustini contra Faustum Manichæum, in quo ista, quæ isti evacuant, & faciebant & dicebant, & secum illos victos erubescant. Nam & librum sancti Hieronymi contra Donatianum legant, & salutem suam ibi reperient. Nam ridiculum est, carnes mundas, quas Deus creavit, usque ad nauseam devorare, & sanguinem illarum carnium, quasi immundum respuere. Quasi Deus carnem creaverit mundam, & sanguinem carnium, qui utique nutrimentum & salus carnis est, fecerit immundum. Alia scribere debui, sed cui modica utilia non sufficiunt, nec plurima proderunt. Absit a fidelium cordibus, ut ista carnaliter intelligentes, a sinu matris ecclesiæ discedant, & se cum taliter credentibus gehennæ ignibus tradant.

a Matth. XXIII. 23.

1. *Mr.* & cælestia jussa ajere enerviter perorrescunt.

GERMANI

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

RERUM ECCLESIASTICARUM THEORIA,

E T

LIBELLUS DE SEX SYNODIS.

ACCEDUNT

COSMÆ Hierofolymitani *Hymni* . BEDÆ *Epiftola ad Ecbertbum*. ECBERTHI *Dialogus*. JOANNES Hierofolymitanus *De origine motuum Iconoclaftarum*. JOANNIS Damafceni *Dialogus*. PIRMINIUS abbas *De fingulis libris Scripturæ*. THEODORI Abucara *Tractatus de Unione & de Incarnatione* . ETHERII Uxamenfis & BEATI *adverfus* Elipandum *libri duo*. JOANNIS Damafceni *five* Hierofolymitani *Invectiva* , & *de Sacris Imaginibus* . THARASII *Epiftola* . ANONYMI *Dogmata orthodoxa* . LEIDRADI *liber de Baptifmo* & *Epiftolæ duæ* . Poftremo JESSE Ambianenfis Epifc. *Epiftola ad Diœcefanos*.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
715.

ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἱστορία ἐκκλησιαστική, καὶ μυστικὴ θεωρία.

GERMANI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

Historia ecclesiastica, & mystica contemplatio.

Ἐκκλησία ἐστὶ ναὸς Θεοῦ, τέμενος ἅγιον, οἶκος προσευχῆς, συνάθροισις λαοῦ, σῶμα Χριστοῦ, ὄνομα αὐτοῦ, νύμφη Χριστοῦ, ἐκκαλουμένη πρὸς μετάνοιαν καὶ πρὸς εὐχὴν τοὺς λαούς· τῷ ὕδατι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος αὐτοῦ καθαρισθεῖσα, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ τῷ τιμίῳ ἐρραντισμένη, καὶ νυμφικῶς ἐστολισμένη, καὶ τῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος μύρῳ σφραγιζομένη, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου· καὶ εἰς ὀσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν. ὅτι, ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα [1] τὸν Ἀαρὼν, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Ἄλλως. ἐκκλησία ἐστὶν ἐπίγειος οὐρανὸς, ἐν ᾗ ὁ ἐπουράνιος Θεὸς ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, ἀντιτυποῦσα τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν Χριστοῦ, δεδοξασμένη ὑπὲρ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Μωσέως, ἐν πατριάρχαις προτυπωθεῖσα, ἐν ἀποστόλοις θεμελιωθεῖσα, ἐν ᾗ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν προφήταις προκηρυχθεῖσα, ἐν ἱεράρχαις κατακοσμηθεῖσα, καὶ ἐν μάρτυσι τελειωθεῖσα, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῶν λειψάνοις ἐνθρονισθεῖσα. Ἄλλως. Ἐκκλησία ἐστὶν οἶκος θεϊκὸς, ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γέγονε, καὶ τὰ ἔνδον τοῦ ἱερατείου, καὶ ἅγιον σπήλαιον. ἔνθα ὁ τάφος καὶ ἡ τράπεζα ἡ ψυχοτρόφος καὶ ζωοποιός· καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μαργαρῖται, τὰ θεῖα δόγματα τῆς διδασκαλίας τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Ὁ δὲ σημαντὴρ, κατὰ τὸν τύπον τῶν ἥλων, ἐν οἷς προσήλωσαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου, καὶ ἐδόνησεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἄλλως. Τὸ σημαντήριον αἰνίττεται τὰς τῶν ἀγγέλων σάλπιγγας, καὶ διεγείρει τοὺς ἀγωνιστὰς πρὸς πόλεμον τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν. τὸ βάπτισμά ἐστι, καθὼς ὁ Θεὸς διετάξατο τῷ Μωσῇ, λέγων· καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτοὺς, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι τοῦ ἀναβῆναι εἰς τὸ ὄρος πρὸς μέ· καὶ πάλιν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγει κύριος ὁ Θεός· λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡσεὶ χιόνα λευκανῶ. καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ κύριος λέγει· ἐὰν μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις παρήγγειλε λέγων· πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Βεβαπτίσμεθα δὲ κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. διὰ γὰρ τῆς ἐν τῷ ὕδατι

A Ecclesia est templum Dei, delubrum sanctum, domus orationis, congregatio populi, corpus Christi, nomen ejus, sponsa Christi, evocans populos ad pœnitentiam, & ad preces, aqua sancti baptismatis ejus purgata, & sanguine ejus pretioso abluta, & sponsæ ornatu decorata, & sancti Spiritus unguento obsignata, juxta propheticum sermonem: [a] *Unguentum evacuatum nomen tuum: & ad odorem unguenti tui curremus*: quia [b] *veluti unguentum super capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus*. Aliter. Ecclesia est terrenum cælum, in quo supercælestis Deus inhabitat & inambulat; typum referens adfixionis in cruce, & sepulturæ, & re- B surrectionis Christi; glorificata supra tabernaculum testimonii Moysis, in Patriarchis præfigurata, in Apostolis fundata; in qua propitiatorium est & Sancta Sanctorum: in Prophetis prænuntiata, in hierarchis exornata, & in martyribus consummata, & in throno sanctarum eorum reliquiarum fundata. Aliter. Ecclesia est domus divina, ubi mysticum vitæ sacrificium celebratur; & interiora sacrarii, & sancta spelunca, ubi sepulcrum & mensa nutrix animarum & vivifica: quique in ea margaritæ, divina dogmata sunt doctrinæ Domini ad suos discipulos.

Qui signum dat, est veluti typus clavorum, C quibus perfoderunt manus & pedes Domini, & vim suam exserit in fines orbis terrarum. Aliter. Semanterium [2] obscure significat angelorum turbas, & excitat pugiles ad bellum adversus invisibiles hostes. Baptisma est sicut Deus præcepit Moysi, inquiens: [c] *Cum descenderis, testificare populo huic, & sanctifica eos, & abluant vestimenta sua, & adstent parati ad ascendendum in montem ad me*. Et rursus per Esaiam Prophetam ait Dominus Deus; [d] *Lavamini, mundi estote, auferte malitias ab animis vestris*. Et: [e] *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, tamquam nivem dealbabo*. Et rursum idem Dominus ait: [f] *Nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum, non potest ingredi* D *in regnum Dei*. Et suis Apostolis annuntiabat dicens: [g] *Profecti in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & sancti Spiritus*.

Baptizati autem sumus in mortem ipsius Christi, & resurrectionem ejus. Nam per immersio-

a Cant. I. 3. *b* Psalm. CXXXII. 2. *c* Exod. XIX. 10. 11. *d* Isa. I. 16. *e* Ibid. ℣. 17. *f* Joan. III. 5. *g* Matth. XXVIII. 19.

1. Lege τοῦ. 2. Alias *σήμαντρον*, *h. e.* lignum quo signum dabatur ante usum nolarum.

SAEC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 715.

καταδύσεώς τε καὶ ἀναδύσεως, τριπλῆς τε ἐπικλύσεως, τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐξεικονίζομεν καὶ ὁμολογοῦμεν. ἔτι δὲ καὶ ὅτι αὐτὸς ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου. τὸ χρίεσθαι ἐλαίῳ τοὺς βαπτιζομένους, ἐστὶ κατὰ τὸ ἔλαιον ᾧ ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχρίσθη, ὡς βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῷ χρίσματι τῆς σαρκώσεως. ἔστι δὲ καὶ τῷ μὴ δύνασθαι τὸν διάβολον κρατεῖν ἡμῶν τῷ κράτει τῆς ἁμαρτίας τοῦ θανάτου, ὅ ἐστιν, ὁ παραβάσει τοῦ Ἀδὰμ ἐπελθὼν ἡμῖν θάνατος. τὸ ὕδωρ ἐστὶ μυστικῶς ἐμφαῖνον ἡμῖν τὸ μυστικὸν λουτρὸν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς κάθαρσιν τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀναζήτησιν τῆς παλιγγενεσίας, καὶ ζωῆς αἰωνίου ἀναγέννησιν. δι' οὗ βαπτίσματος τὴν υἱοθεσίαν δεξάμενοι, ἀπηλλάγημεν τῆς δουλείας, καὶ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπελάβομεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς χάριτος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἁγιάσας καὶ καθαρίσας ἡμᾶς ὕδατι καὶ πνεύματι, προσήγαγε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ λέγων· πάτερ δίκαιε, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκας, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι, καὶ γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν, τοῦ εἶναι αὐτοὺς κληρονόμους τῆς βασιλείας μου. περὶ ὧν φησιν ὁ πατήρ· ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαὸν ἡγιασμένον, εἰς βασίλειον ἱεράτευμα. τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα βεβαιοῖ τὰς ἐπαγγελίας, ὡς δὲ μάρτυς πιστὸς καὶ ἀπαράγραφος, πληροφορῶν ἡμᾶς. ἴδε ἐπιγραφὴν ἁγίαν. καὶ γὰρ ὑπογράφει τὴν ἁγίαν τριάδα λιβέλλου δίκην τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς γλῶσσα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. διαχαράττον οὖν ἐν τῇ σημειώσει τοῦ Χριστοῦ, οὐ διὰ μέλανος καὶ χάρτου, ἀλλὰ διὰ μύρου τῆς χρίσεως, καὶ ὡς ἐν τόμῳ καινῷ ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἐγχαράττον, καθὼς φησιν ὁ προφήτης· καὶ ἔγραψα τὸν νόμον μου, φησὶν ὁ Θεὸς, ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἐνσημειώσομαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, τοῦ σημειωθῆναι αὐτοῖς τὸ φῶς τοῦ προσώπου μου, καὶ εἶναι αὐτοὺς ὀναμαστοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ. δεικνύων ἡμᾶς καὶ κληρονόμους τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καὶ υἱοὺς γνησίους καὶ συγκληρονόμους αὐτοῦ, ἐάν περ καὶ ἀγωνισώμεθα φυλάξαι τὸ ἅγιον βάπτισμα σῶον, καὶ τὴν σφραγίδα σώαν. ἡ κόγχη ἐστὶ, κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός. καὶ κατὰ τὸ σπήλαιον ὅπου ἐτάφη, καθὼς φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὅτι ἦν σπήλαιον λελατομημένον ἐκ πέτρας, κἀκεῖ ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Ἡ δὲ ἐκκλησία ἐστὶν, ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γίνεται καὶ τὰ ἔνδον τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ὁ τάφος κεῖται ἀντ' αὐτοῦ, ἔνδον τοῦ ἱερατείου. ἡ δὲ κόγχη τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ μετάθεσίς ἐστι τοῦ σταυροῦ, οἱ πύργοι δὲ, τὰ σημεῖα. διὰ τοῦτο δ' ἀμφότερα λογοθετοῦνται εἰς πρόσωπον τῶν ἱερουργούντων. ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν ἀντὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς, ἐν ᾗ ἐτέθη ὁ Χριστὸς, ἐν ᾗ πρόκειται ὁ ἀληθινὸς καὶ οὐράνιος ἄρτος, ἡ μυστικὴ καὶ ἀναίμακτος θυσία, ζωοθυτούμενος τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα, εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ζωῆς αἰωνίου προέθηκε τοῖς πιστοῖς. ἔστι δὲ καὶ θρόνος Θεοῦ ἡ αὐτὴ, ἐν ᾧ ὁ ἐπουράνιος Θεὸς, ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐποχούμενος, σωματωθεὶς ἐπανεπαύσατο· καθ' ἣν τράπεζαν καὶ ἐν τῷ μυστικῷ αὐτοῦ δείπνῳ, μέσον τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καθίσας, καὶ λαβὼν ἄρτον καὶ οἶνον, εἶπε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις· λάβετε, φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου. προετυπώθη δὲ ἐν τῇ νομικῇ τραπέζῃ, ἔνθα ἦν τὸ μάννα, ὅ ἐστι Χριστὸς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν, ἀντὶ τῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ σὺν τοῖς μύσταις· καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μαργαρῖται, τὰ θεῖα δόγματα τῆς διδασκα-

A nem in aqua & emersionem, triplicemque inundationem, triduanam sepulturam & resurrectionem ipsius Christi repræsentamus & confitemur: præterea etiam ipsum fuisse baptizatum in Jordane ab Joanne. Ungi oleo baptizatos, est instar olei quo reges & sacerdotes & Prophetæ ungebantur; ut etiam Christus unctus est, tamquam rex & sacerdos, unctione incarnationis. Est quoque ad id, ne possit diabolus nos superare peccati mortis potentia; quæ est mors, ex transgressione Adam in nos delapsa. Aqua mystice nobis declarat mysticum lavacrum aquæ & ignis sancti Spiritus ad purgationem sordium peccati nostri, & investigationem regenerationis, & vitæ æternæ restitutio- B nem. Per quod baptisma, adoptionem filiorum consecuti, liberati sumus a servitute & potestate diaboli, & accepimus libertatem gratiæ filii Dei: in quo nos sanctificatos & purgatos aqua & spiritu, Deo admovit & Patri, inquiens: *Pater juste, ecce ego & parvuli quos mihi dedisti, sanctifica eos in nomine tuo, quos dedisti mihi ut sint & ipsi sanctificati, & noscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*, ut sint ipsi heredes regni mei. De quibus ait Pater: [a] *Inhabitabo in eis, & inambulabo; & ero eis in Deum, & ipsi erunt mibi in populum sanctificatum in regale sacerdotium.* Sanctus autem Spiritus confirmat promissiones, tamquam testis fidelis & C irreprensibilis, plenam in nobis fiduciam procreans. Vide sanctam inscriptionem. Etenim sanctam Trinitatem in modum libelli præscribit Spiritus sanctus, veluti lingua Dei & Patris, *& calamus Scribæ, velociter scribentis*; sculpens scilicet in significationem Christi, non per atramentum & chartam, sed per unguenti lituram, & velut in libro novo, tabulis cordium fidelium crucem Christi insculpens, quemadmodum ait Propheta: [b] *Et scripsi legem meam*, ait Deus, *in cordibus eorum, & imprimam eam in fronte eorum, ut signatum sit in ipsis lumen vultus mei, & sint ipsi celebres in universa terra*: ostendens, nos & heredes regni sui, & filios legitimos, & coheredes ipsius, si mo- D do & demus operam conservare sanctum baptisma incolume, & signaculum salvum. Concha est, juxta illam in Bethleem speluncam ubi natus est Christus, & juxta speluncam ubi sepultus est: quemadmodum ait Evangelista Marcus: *Erat spelunca incisa ex petra, & illic posuerunt Jesum.*

Ecclesia vero est, ubi mysticum illud ac vivum sacrificium fit, & interiora speluncæ, ubi sepultura collocata est pro eo intra sacrarium. Concha autem altaris, translatio est crucis, turres vero, signa: idcirco utraque rationabiliter ponantur in facie sacrificantium. Sancta mensa est vice loci sepulturæ, in quo positus est Christus, in qua proponitur verus & cælestis panis, quod est mysticum E & incruentum sacrificium: qui mactatus, carnem suam & sanguinem in cibum & potum vitæ æternæ proposuit fidelibus. Est quoque ipsa Dei sedes, in qua supercælestis Deus qui super Cherubim vehitur, corpore assumto requievit: in qua mensa ut etiam in mystica illa sua cœna, in medio Apostolorum suorum sedens & accipiens panem & vinum, dicit suis discipulis & Apostolis: [c] *Accipite, manducate, & bibite ex eo, hoc enim est corpus meum, & sanguis meus.* Præfigurata autem est in legali mensa ubi manna erat, quod est Christus qui de cælo descendit. Sancta mensa est vice mensæ Christi cum discipulis, & quæ in ea sunt [1] margaritæ, divina sunt dogmata doctrinæ Christi

a II. Cor. VI. 16. b Jerem. xxxi, 33. c Matth. xxvi. 26, 28.

1. Margaritas appellant sacri panis particulas.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

λίας τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς. τὸ κιβώριόν ἐστιν ἔνθα ἐστὶν ἡ σταύρωσις, ἀντὶ τοῦ τόπου ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Χριστός. ἐγγὺς γὰρ ὁ τόπος, καὶ ὑπόβαθρος, ὅπου ἐτάφη. ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν συντομίᾳ ἐμφέρεσθαι τὴν σταύρωσιν, καὶ τὴν ταφὴν, καὶ τὴν ἀνάστασιν Χριστοῦ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέτακται. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης κυρίου, ἐν ᾗ λέγεται ἅγια ἁγίων καὶ ἁγίασμα αὐτοῦ· ἐν ᾗ προσέταξεν ὁ Θεὸς γενέσθαι δύο Χερουβὶμ ἑκατέρωθεν τορνευτά· τὸ γὰρ κίβ, ἐστὶ κιβωτὸς, τὸ δὲ ὥριον, φωτισμὸς κυρίου, ἢ φῶς Θεοῦ. Θυσιαστήριόν ἐστιν ἱλαστήριον, ἐν ᾧ προσεφέρετο περὶ τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸ ἅγιον μνῆμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ θυσιαστηρίῳ καὶ θυσίαν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς προσήγαγε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἀμνὸς θυόμενος, καὶ ὡς ἀρχιερεὺς καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, προσφέρων καὶ προσφερόμενος, εἰς μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, καὶ λογικὴν λατρείαν τοῖς πιστοῖς ἱεροθυτούμενος, δι' ἧς μέτοχοι γεγόναμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀθανάτου. ὅνπερ ἀμνὸν προετύπωσεν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς πρὸς ἑσπέραν, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ τὸν ὀλοθρευτὴν ἄγγελον ἀπέστρεψε, τοῦ μὴ θανατῶσαι τὸν λαόν. τὸ γὰρ πρὸς ἑσπέραν σημαίνει, ὅτι καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐσφαγιάσθη ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς, ὁ τοῦ κόσμου αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, Χριστός· καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. θυσιαστήριόν ἐστι καὶ λέγεται ἡ φάτνη καὶ ὁ τάφος τοῦ κυρίου. Θυσιαστήριόν ἐστι καὶ λέγεται κατὰ τὸ ἐπουράνιον καὶ νοερὸν θυσιαστήριον, ἐν ὥπερ ἀντιτυποῦσι τὰς νοερὰς καὶ λειτουργικὰς ἱεραρχίας τῶν ἀΰλων καὶ ἄνω δυνάμεων· καὶ οἱ ἐπίγειοι καὶ ἔνυλοι ἱερεῖς παρεστῶτες καὶ λατρεύοντες τῷ κυρίῳ διὰ παντός. ὥστε καὶ τοιούτους δεῖ εἶναι, ὡς πῦρ φλέγον. κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐπουρανίων ἀκολουθίαν, καὶ τὴν τῶν ἐπιγείων διάταξιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ κριτὴς τῶν ἁπάντων ἐνομοθέτησε. Βῆμά ἐστιν ὑπόβαθρος τόπος καὶ θρόνος, ἐν ὥπερ ὁ παμβασιλεὺς Χριστὸς προκάθηται μετὰ αὐτοῦ ἀποστόλων, ὡς λέγει πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνων κρίνοντες τὰς ιβ'. φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. θρόνοι δὲ λέγονται τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως, ἐν ᾧ κηρύγματι θαῤῥοῦντες, ἐδίδαξαν, καὶ δι' αὐτοῦ λαμβάνουσι τὴν ἀντιμισθίαν τοῦ κηρύγματος, τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν, ἐπεὶ καθέδρα ἐκεῖ οὐκ ἔστιν. ὑποδεικνύει δὲ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν, καθ' ἣν ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἀποδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ πάντα κόσμον κρῖναι, ὡς λέγει ὁ προφήτης· ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν, θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ.

A ad discipulos. Ciborium est, ubi est crucifixio, vice loci ubi crucifixus est Christus: vicinus enim erat locus & fossa ubi sepultus est. Verum quia compendio inducitur crucifixio, sepultura & resurrectio Christi, in Ecclesia ita collocatur. Est item & secundum arcam illam testamenti Domini, in qua dicuntur Sancta Sanctorum, & ejus sanctificatio, in qua præcepit Deus fieri duo Cherubim utrinque tornatilia. Nam [1] *Cib*, est arca, *orium*, illuminatio Domini, aut lumen Dei. Altare, est Propitiatorium in quo offerebatur pro peccato, juxta sanctum monumentum Christi: in quo altari victimam se Christus obtulit Deo & Patri, per ob-
B lationem corporis sui, ut Agnus immolatus, & ut pontifex & filius hominis offerens & oblatus, in mysticum & incruentum sacrificium & rationalem hostiam fidelibus immolatus, per quam participes efficimur æternæ vitæ & immortalis. Quem agnum profiguravit in Ægypto Moses ad vesperam, & sanguine ejus exterminatorem angelum avertit, ne neci traderet populum. Ad vesperam enim, significat quod & ad vesperam mactatus est verus agnus mundi, qui tollit peccatum cruce sua Christus: *Etenim Pascha nostrum* pro nobis *immolatus est Christus*. Altare est & dicitur præsepe & sepulcrum Domini: altare est & dicitur ad exemplum supercælestis & spiritalis altaris, in quo typo referunt
C spiritales & ministratorias hierarchias immaterialium & supernarum potestatum, & terreni & materiales sacerdotes assistentes & ministrantes Domino in æternum: quare & tales sint oportet ut ignis flagrans. Nam serie supercælestium, & terrenorum ordine, Filius Dei & judex universorum leges tulit. Gradus, subsellii locus est & sedes, in quo universorum rex Christus præsidet cum suis Apostolis, & ad eos ait: *Sedebitis super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel*. Sedes enim dicitur, prædicatio fidei, in qua prædicaione confidentes, docuerunt, & per eam accipiunt remunerationem prædicationis, supercæleste regnum,
D quia cathedra illic non est. Subindicat vero secundum ejus adventum quo venturus est in gloria ad judicandum vivos & mortuos, reddens singulis secundum opus eorum; & ad omnem mundum judicandum, ut ait Propheta: *Illic sederunt sedes in judicium, sedes super domum David.*

Κοσμίτης ἐστὶ κατὰ τὸ νομικὸν καὶ ἅγιον κόσμιον, ἐμφαῖνον τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, διὰ τοῦ σταυροῦ κοσμούμενον. κιόνια ἤτοι τὰ στήθεα τὰ διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ, εἰσὶν ἃ δηλοῦσι· τὸ μὲν ἔξωθεν τοῦ βήματος ναὸν, τὴν εἴσοδον καὶ παράστασιν τοῦ λαοῦ τοῦ εἰσερχομένου εἰ προσευχήν· τὸ δὲ ἔσωθεν ἤτοι τὸ βῆμα, δηλοῖ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, εἰς ὃ καὶ μόνοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μετ' αὐτῶν εἰσίασι. κάγκελλά εἰσι, τῆς προσευχῆς τόπον δηλοῦντα, ἐν οἷς σημαίνει, τὴν μὲν ἔξωθεν τοῦ λαοῦ εἴσοδον, τὴν δὲ ἔσωθεν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὑπάρχουσαν, καὶ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν οὖσαν ἐπίβατον. ἔστι δὲ καὶ ἀληθῶς εἰς τὸ ἅγιον μνῆμα κάγκελλα χαλκᾶ, διὰ τὸ μηδένα εἰσιέναι ἐν αὐτῷ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν. ὁ ἄμβων ἐστὶν ἐμφαίνων τὸ σχῆμα τοῦ λίθου τοῦ ἁγίου μνήματος, ὃν ὁ ἄγγελος ἀποκυλίσας ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνήματος, ἀνεβόα τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου ταῖς μυροφόροις. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα· ἐπ' ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον· ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος, καὶ ὕψωσον φωνήν· ὄρος γάρ ἐστιν εἰς τόπον πεδινὸν καὶ ὁμαλὸν κείμενον.

Cosmites, ad exemplum legalis & sancti [2] Cosmii, indicans crucifixi Christi signaculum, per crucem ornatum. Columellæ sive thoraces separantes gradum a reliquo templo, monstrant; exterior quidem pars, templum quousque ingreditur, & ubi sistit populus ad orandum proficiscens: pars au-
E tem interior sive gradus, significat Sancta Sanctorum, in quæ soli sacerdotes & comites eorum intrent. Cancelli, locum orationis designant, quousque extrinsecus populus accedit, intrinsecus autem sunt Sancta Sanctorum, solis sacerdotibus pervia. Sunt autem revera ad piam memoriam, cancelli æ, ne quis simpliciter & temere ingrediatur. Ambo figuram lapidis sancti monumenti designat: quem Angelus cum evolvisset ex ostio monumenti, proclamabat resurrectionem Domini unguentiferis mulieribus. Est autem juxta Prophetam dicentem: [a] *In monte campestri tollite signum, ascende qui evangelizas, & exalta vocem*: mons est enim in loco campestri & æquabili positus.

a Isa. xl, 9.

1. Chaldæis utique כוב Cub est *vas* aut *arca*, אורא Ura, *ignis*, *lux*. 2. *Navis*, aut *meditullium Ecclesiæ*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

A Τὸ κατὰ ἀνατολὰς εὔχεσθαι, παραδεδομένον ἐστὶν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ, ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἔστιν οὕτως, διὰ τὸ τὸν νοητὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς φανῆναι ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἀνατολῆς τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου, κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα· ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· καὶ πάλιν· προσκυνήσατε τῷ κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς. καὶ, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. καὶ πάλιν· στήσονται οἱ πόδες κυρίου ἐπὶ τὸ ὄρος κυρίου τῶν ἐλαιῶν κατὰ ἀνατολάς. ταῦτά φασιν οἱ προφῆται. καὶ διὰ τὸ ἀποκαραδοκεῖν ἡμᾶς πάλιν τὸν ἐν Ἐδὲμ παράδεισον κατὰ ἀνατολὰς ἀπολαμβάνειν, καὶ ὡς ἐκδεχομένους τὴν ἀνατολὴν τῆς φωτοφανείας τῆς δευτέρας B τοῦ κυρίου παρουσίας καὶ παλιγγενεσίας.

Τὸ μὴ κλίνειν γόνυ τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας κυριακῆς, σημαίνει τὴν τῆς καταπτώσεως ἡμῶν ἀνόρθωσιν γενομένην διὰ τῆς τριημέρου τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως. τὸ δὲ μέχρι τῆς πεντηκοστῆς μὴ κλίνειν γόνυ, ἔστι τὰς ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα ἑπταπλουμένας κρατεῖν τῇ [1] διακινησίμῳ. τὸ ἑπτάκις ἑπτὰ, τεσσαράκοντα ἐννέα, καὶ ἡ κυριακὴ πεντήκοντα. τὸ δὲ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως, καὶ τὸ γυροειδὲς αὐτοῦ τμῆμα τὸ μέσον τῶν τριχῶν, ἀντὶ τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου, ὅνπερ ὁ Χριστὸς ἐφόρεσεν. ὁ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἱερέως περικείμενος διπλοῦς στέφανος ἐκ τῆς τῶν τριχῶν σημειώσεως, εἰκονίζει τὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου τιμίαν κάραν, ἣν ἐν C τῷ τοῦ κυρίου καὶ διδασκάλου κηρύγματι ἀποσταλεὶς, καὶ καρεὶς ὑπὸ τῶν ἀπειθούντων τῷ λόγῳ, ὡς ἐμπαιζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ταύτην ὁ διδάσκαλος Χριστὸς εὐλόγησε, καὶ ἐποίησε τὴν ἀτιμίαν τιμὴν, καὶ τὴν χλεύην εἰς δόξαν, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον, οὐκ ἐκ λίθων τιμίων, ἀλλὰ τῷ λίθῳ καὶ τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐκλάμπουσαν, ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον καὶ λίθους τιμίους· κορυφὴ γὰρ κεκαλλωπισμένη, καὶ στέφανος τοῦ δωδεκαλίθου, οἱ ἀπόστολοί εἰσι. πέτρα δὲ ὁ παναγιώτατος ἀπόστολος ὑπάρχει ἀρχιεράρχης τοῦ Χριστοῦ.

Η στολὴ τοῦ ἱερέως ὑπάρχει κατὰ τὸν ποδήρη Ααρὼν, τουτέστιν ἱμάτιον, ὅ ἐστιν ἱερατικὸν ἔνδυμα, D τὸ μέχρι τῶν ποδῶν, τὸ τιμιώτατον. ἔστι δὲ πυροειδὴς, κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. καὶ πάλιν· τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδώμ; Ἐδὼμ γὰρ ἑρμηνεύεται γήϊνος, ἢ ἐκλεκτὸς, ἢ κόκκινος. εἶτα ἐπάγει· ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ, ἐξ ἀμπέλου Βοσώρ. διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου, ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ; ἐμφαίνοντος τὴν βαφεῖσαν τοῦ Χριστοῦ στολὴν τῆς σαρκὸς ἐν αἵμασιν, ἐν τῷ ἀχράντῳ αὐτοῦ σταυρῷ. πάλιν δὲ ὅτι καὶ κοκκίνην χλαμύδα ἐφόρεσεν ἐν τῷ πάθει ὁ Χριστὸς, ἐμφαίνουσιν οἱ ἀρχιερεῖς ποίου ἀρχιερέως εἰσὶν ὑπασπισταί. τὸ δὲ ἀπεζωσμένους τοὺς ἱερεῖς περιπατεῖν φιλωνίοις, δείκνυσιν ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἐν E τῷ σταυρῷ ἀπερχόμενος, οὕτως ἦν βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἐν ταῖς ἄνω λαμπρότησι τῶν νοερῶν οὐρανίων λειτουργῶν, προφητῶν καὶ ἱεραρχῶν, εἰσὶ πρεσβύτεροι εἴκοσι τέσσαρες, καὶ διάκονοι ἑπτά· οἱ μὲν πρεσβύτεροι κατὰ μίμησιν τῶν Σεραφικῶν δυνάμεών εἰσι, ταῖς μὲν στολαῖς, δίκην πτερύγων κατακεκαλυμμέναι, ταῖς δὲ δυσὶ πτέρυξι τῶν χειλέων τὸν ὕμνον βοῶντες, καὶ κατέχοντες τὸν θεῖον καὶ νοητὸν ἄνθρακα, Χριστὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῇ λαβίδι τῆς χειρὸς φανερῶς φέροντες, οἱ δὲ διάκονοι εἰς τύπον τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ταῖς λεπταῖς τῶν λεπτῶν ὠραρίων πτέρυξιν, ὡς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς δια-

Orientem versus precari traditum est, ut & reliqua ab Apostolis sanctis, & ita res habet, propterea quod spiritalis sol justitiæ Christus Deus noster, in terra apparuit in orientis solis sensibilis partibus, ut Propheta inquit: [a] *Oriens nomen ei est:* & rursum: [b] *Adorate Dominum qui ascendit in cælum cæli secundum orientem.* Et: [c] *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* Et iterum: [d] *Stabunt pedes Domini super montem Domini olivarum ad orientem.* Hæc ajunt prophetæ. Propterea etiam quod nos denuo paradisum illum in Eden expetimus & speculamur ab oriente, recuperatum iri exspectantes, & etiam recipientes ortum illum lucis appariturae in Domini secundo adventu & regeneratione.

Genu non flectere sancto die Dominico resurrectionis, significat lapsuum nostrorum erectionem factam per triduanam Christi resurrectionem. Non flectere genu, ad Pentecosten usque, est septem dies post sanctum Pascha septies multiplicatos, contineri die Pentecostes. Nam septies septem faciunt quadraginta novem, & Dominico addito fiunt quinquaginta. Tonsura capitis sacerdotis, & rotunda ejus pilorum media sectio, vice coronæ est spineæ quam Christus gestavit. Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis apostoli Petri: quæ, cum missus esset ad prædicationem Domini & magistri, ei tonsa est ab iis qui ejus sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis, eique magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, & posuit super caput ejus coronam, non ex lapidibus pretiosis, sed lapide & petra fidei ejus fulgescentem super aurum, topazium, & lapides pretiosos. Vertex enim, ornatus & corona duodecim lapillorum, Apostoli sunt. Petra vero, sanctissimus Apostolus est, primus hierarcharum Christi.

Stola sacerdotis, est ad exemplum Talaris Aaron, id est vestimentum, quod sacerdotale est indumentum, ad pedes usque, honorabilissimum. Est autem ignea specie, juxta Prophetam dicentem; *qui facis Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem.* Et rursum: [e] *Quis iste adveniens ex Edom?* Edom enim sonat terrenum, aut electum, aut rubrum. Deinde subdit: [f] *Rubedo vestimentorum ejus, ex vinea Bosor: ad quid tua rubra sunt vestimenta, & indumenta tua tamquam torcularis calcati?* Quod indicat tinctam Christi stolam carnis in sanguine, in ejus immaculata cruce. Itemque quia etiam coccineam chlamydem gestavit in passione Christus, demonstrant Pontifices, cujus Pontificis sint satellites. Exutos autem zonis Sacerdotes deambulare in casulis, id significat, Christum in crucem abeuntem ita gestasse crucem suam. In supremis illis splendoribus intelligentium cælestium ministrorum, prophetarum, & hierarcharum, sunt presbyteri XXIV. & diaconi VII. Presbyteri, ad imitationem sunt Seraphicarum potestatum, stolis vice alarum contecti: duabus autem alis labiorum, hymnum illum voce cantantes, & tenentes divinum & spiritalem carbonem; Christum prehensione manus manifesto gestantes. Diaconi vero ad typum Angelicarum potestatum, tenuibus tenuium orariorum alis, ut administratorii spiritus, in mi-

[a] Zach. VI. 12. [b] Psalm. LXVII. 34. [c] Psalm. CXXXI. 7. [d] Zach. XIV. 4. [e] Isa. LXIII. 1. [f] Ibid. ℣. 2.

1. Alias διακαινήσιμος q. d. *innovatio*. Sic Græci appellant & *Feriam V.* hebdomadæ, & *Tempus* quod nos *Paschale* dicimus, eo quod facta innovatio per Christum commemoretur.

κονίαν ἀποστελλόμενα προτρέχουσι. πρῶτον μὲν τὸ στιχάριον λευκὸν ὂν, τῆς θεότητος τὴν αἴγλην ἐμφαίνει, καὶ τοῦ ἱερέως τὴν λαμπρὰν πολιτείαν. τὰ λωρία τοῦ στιχαρίου εἰσὶ, τὰ ἐν τῇ χειρὶ ἐμφαίνοντα τὸν δεσμὸν τοῦ Χριστοῦ· δήσαντες γὰρ αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα καὶ τὸν Πιλᾶτον· τὰ λωρία τὰ εἰς τὰ πλάγιά εἰσι, τὸ αἷμα τὸ ῥεῦσαν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σταυρῷ. τὸ περιτραχήλιόν ἐστι τὸ φακεώλιον, μεθ' οὗ ἐπεφέρετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως δεδεμένος, καὶ συρόμενος ἐπὶ τὸ πρόσθεν ἐπὶ τῷ τραχήλῳ ὁ Χριστὸς, ἐν τῷ πάθει αὐτοῦ ἀπερχόμενος. τὸ δὲ τοῦ ἐπιτραχηλίου δεξιὸν μέρος, πέφηνεν ὁ κάλαμος ὃν ἔδωκαν ἐμπαίζοντες τῇ δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ. τὸ δὲ τοῦ ἐξ εὐωνύμου μέρους, ἡ τοῦ σταυροῦ βασταγὴ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ. ἡ δὲ ζώνη, ἣν περιζώννυται, πέφηνεν ἡ εὐπρέπεια, ἣν ὁ Χριστὸς βασιλεύσας, εὐπρεπῆ περιεζώσατο δύναμιν τῆς θεότητος. τὸ δὲ φελώνιον, ἐμφαίνει τὴν ἀπὸ κοκκίνου πορφύραν, ἥνπερ τῷ Ἰησοῦ ἐμπαίζοντες οἱ ἀσεβεῖς ἐφόρεσαν. ἔστι δὲ καὶ ἡ στολὴ τοῦ βαπτίσματος. τὸ ὠμοφόριόν ἐστι τοῦ ἀρχιερέως, κατὰ τὴν στολὴν τοῦ Ἀαρὼν, ἥνπερ ἐφόρουν οἱ ἐν νόμῳ ἀρχιερεῖς, σουδαρίοις μακροῖς τὸν εὐώνυμον ὦμον περιτιθέντες, κατὰ τὸν ζυγὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. τὸ δὲ ὠμοφόριον ὃ περιβέβληται ὁ ἐπίσκοπος, δηλοῖ τὴν τοῦ προβάτου δορὰν, ὅπερ πλανώμενον εὑρὼν ὁ κύριος, ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ ἀνέλαβε, καὶ σὺν τοῖς μὴ πεπλανημένοις ἠρίθμησεν. ἔχει δὲ καὶ σταυροὺς, διὰ τὸ καὶ τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου βαστάσαι τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· ἔτι δὲ καὶ οἱ θέλοντες κατὰ Χριστὸν ζῆν ἐπὶ τῶν ὤμων αἴρουσι τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ κακοπάθεια· σύμβολον γὰρ κακοπαθείας ὁ σταυρός. τὸ μοναχικὸν σχῆμά ἐστι κατὰ μίμησιν τοῦ ἐρημοπολίτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅτι τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνη δερματίνη περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ. τὸ δὲ κείρεσθαι τὴν κάραν ὁλοτελῶς, κατὰ μίμησιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ Παύλου τοῦ ἀποστόλου καὶ τῶν λοιπῶν. τὰ δὲ ἀναβόλαιά εἰσι κατὰ τὰ ἀναβόλαια, ἅπερ ἐφόρουν ἱμάτια. τὰ δὲ κουκούλλια, κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον· ὅτι ἐσταύρωταί μοι ὁ κόσμος, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. τὸ δὲ μανδίον, ἐμφαῖνον διὰ τῆς ἀπολελυμένης ἁπλώσεως τὴν πτερωτικὴν [1] τῆς τῶν ἀγγέλων μιμήσεως, καθότι ἀγγελικὸν σχῆμα λέγεται. ἡ δὲ ὀθόνη μεθ' ἧς λειτουργοῦσιν οἱ διάκονοι, δηλοῖ τὴν τοῦ Χριστοῦ ταπείνωσιν, ἣν ἐνεδείξατο ἐν τῷ νιπτῆρι. τὸ δὲ ἐγχείριον τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης, ἐστὶ τὸ ἀπομάξαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέντιον. καὶ πέφυκε τὸ ἐγχείριον ἔχειν ἐπὶ τῆς ζώνης, ἀντίτυπον τοῦ ἀπομάξαντος τὰς χεῖρας, καὶ τοῦ ἀθῷός εἰμι ἐπιφωνήσαντος.

A nisterium missi, præcurrunt. Ac primum tunica quæ alba est, divinitatis splendorem indicat, & sacerdotis splendidam conversationem. Lora tunicæ quæ sunt ad manum, significant vinculum Christi: vinctum enim eum abduxerunt ad Caipham pontificem & Pilatum. Lora quæ sunt transversa, sanguinem significant, qui fluxit ex latere Christi in cruce. Peritrachelion, est fasciola qua producebatur a Pontifice vinctus, & tractus in anteriorem partem per collum Christus, ad patiendum ipse proficiscens. Epitrachelii dextra pars, denotat arundinem quam dederunt, illudentes dextræ Christi. Læva pars, crucis est gestatio super humeris ejus. Zona quæ præcingitur, declarat majestatem qua B Christus regnans, magnifica dignitate divinitatis præcinctus est, & undique ornatus. Casula denotat coccineam purpuram, quam Jesu illudentes, gestandam impii dederunt. Est etiam stola baptismi. Humerale est Pontificis, ad exemplum stolæ Aaron, quam gestabant legales pontifices, sudariis longis lævo humero circumponentes ad significandum jugum mandatorum Christi. Humerale autem quo Episcopus circumdatur, significat ovis pellem, quam errantem cum Dominus invenisset, super suis humeris assumsit, & cum iis quæ non erraverant recensuit. Habet autem & cruces, quia Christus super humero ipse quoque gestavit crucem suam. Præterea etiam qui volunt secundum Christum vi- C vere, super humeris tollunt crucem suam, id est, afflictionem: symbolum enim afflictionis, crux est. Monachalis habitus, est ad imitationem cultoris & quasi civis deserti, Baptistæ Joannis: quia indumentum ejus erat ex pilis cameli, & zona pellicea circum lumbos ejus. Radi vero toto capite, ad imitationem fit sancti Apostoli Jacobi, Dei fratris, & Paulli Apostoli, & reliquorum. Anabolæa autem, ea referunt anabolæa quæ gerebant vestimenta. Cucullæ, prout ait Apostolus: *crucifixus est mihi mundus, & ego mundo*. Mantile declarat tenui sua simplicitate, alatam & volantem conversationem, imitatione angelica, prout angelicus habitus dicitur. Linteum cum quo ministrant Dia- D coni, designat Christi humilitatem quam demonstravit cum pedes suorum ablueret. Enchirium quod est in zona, linteum est quo manus extersit suas: & enchirium habere in zona, typum refert extergentis manus, & acclamantis: *Innocens ego sum*.

Ἡ προσκομιδὴ ἡ γενομένη ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, ἐμφαίνει τὸν κρανίου τόπον, ἐν ᾧ ἐσταυρώθη ὁ Χριστός. ἐν ᾧ λόγος, κεῖσθαι τὸ κρανίον τοῦ προπάτορος Ἀδάμ· δείκνυσι δὲ ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον ὅπου ἐσταυρώθη. προετυπώθη δὲ ὁ τοῦ κρανίου τόπος οὕτως ἐν τῷ Ἀβραὰμ, ὅτι ἐφ' ἑνὶ τῶν ὀρέων, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, τὸ θυσιαστήριον ἐκ λίθων ἐποίησε, καὶ ἐπέβαλε ξύλα, καὶ ἔθηκε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνήνεγκε κριὸν ἀντ' αὐτοῦ εἰς ὁλοκάρπωσιν. οὕτως ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, ὁ ἄναρχος καὶ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, τὸν ἀνάρχοντα υἱὸν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, σαρκωθέντα ἐκ τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου, ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραὰμ κατ' ἐπαγγελίαν τοῦ ὅρκου οὗ ἔθηκε πρὸς αὐτόν. ὥστε καὶ ὑπὲρ γένους ἀνθρώπου, οὐκ ἐφείσατο τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν· καὶ ἔπαθε μὲν ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ σαρκὶ, ἀλλ' ἔμεινεν ἀπαθὴς ἐν τῇ θεότητι. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπερχόμενος ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, ἐβάσταζε τὸν σταυρόν· καὶ ἀντὶ κριοῦ ἐτύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἄμωμον, ὡς ἀμνὸς σφαττόμενος τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ,

Oblatio quæ fit in Armario, denotat Calvariæ locum in quo crucifixus est Christus, in quo ajunt sitam esse calvariam primi parentis Adam: ostendit autem *fuisse monumentum prope locum ubi crucifixus est*. Præfiguratus est autem Calvariæ hic locus, in Abraham; quando super uno montium, Dei jussu, altare ex lapidibus construxit, & ligna stravit, imposuitque filium suum, & obtulit arie- E tem pro eo in holocaustum; ita & Deus Pater, principio carens & antiquus ille dierum, filium suum principio carentem, postremis temporibus incarnatum ex virgine deipara ex lumbis Abraham, juxta promissionem jurisjurandi quod fecit cum eo; ita ut pro genere humano *non peperceris filio suo carissimo & unigenito, sed pro nobis omnibus tradiderit eum*: ac passus est quidem homo in carne, sed impatibilis permansit in divinitate. Etenim Christus proficiscens ad crucem suam, gestavit crucem; & pro ariete immolatum est corpus ejus immaculatum, ut agnus mactatus, lancea per latus

1. Deest aliquid.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

καὶ ἀρχιερεὺς γενόμενος ὡς υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ προσφέρων ἑαυτὸν, καὶ προσφερόμενος εἰς τὸ ἀνενέγκαι ἁμαρτωλοὺς πολλούς· καὶ τέθνηκε μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀνέστη δὲ ὡς Θεὸς, δι' ἣν εἶχεν ὑπερκόσμιον δόξαν παρὰ τῷ Θεῷ καὶ γεννήτορι. ἡ δὲ προσκομιδὴ τοῦ ἄρτου, πέφηνε τὸ σῶμα τοῦ κυρίου, τὸ παγὲν διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν πιστῶν. ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως ὁ ἀποκαθιερούμενος, ἐμφαίνει τὴν κάθαρσιν τοῦ κόσμου, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἑαυτὸν προέθηκε θυσίαν καὶ προσφορὰν, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀντίλυτρον ἐξίλασμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας· ἀναλαβὼν μὲν τὸ φύραμα ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως χωρὶς ἁμαρτίας, προσενεχθεὶς δὲ ὡς ἀπαρχὴ καὶ ἐξαίρετον ὁλοκάρπωμα τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς λέγει· ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. καὶ, ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. περὶ οὗ φησι καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας· δεῦτε καὶ ἐμβάλλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, δεικνὺς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, τὸ ἐν τῷ σώματι ἐμπαγέν. ἡ δὲ λόγχη, ἀντὶ τῆς κεντησάσης τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου. τὸ δὲ ἐν τῇ λόγχῃ ἀποκαθαίρεσθαι, σημαίνει τό· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁ δὲ δίσκος, ἡ κλίνη ἐστὶν, ἐν ᾗ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου κατασκευάζεται· οἵ τινές εἰσιν Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος. ὁ δὲ οἶνος πέφηνε τὸ αἷμα, τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ ῥεῦσαν. ἔστι δὲ καὶ ὁ μυστικὸς οἶνος, ὃν ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ δείπνῳ. τὸ δὲ ὕδωρ πέφηνε τὸ ῥεῦσαν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὴν θερμότητα δηλοῖ τὴν ζέσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὴν δὲ λευκότητα, τὴν ἀκίβδηλον πίστιν.

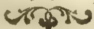
Ὁ οἶνος ὁμοῦ καὶ ὕδωρ, εἰσὶ τὸ ἐξελθὸν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ αἷμα καὶ ὕδωρ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· ἄρτος αὐτῷ δοθήσεται φαγεῖν, καὶ ὕδωρ αὐτῷ ποτὸν πιστόν· ἀντὶ γὰρ τῆς λόγχης τῆς κεντησάσης τὸν Χριστὸν ἐν τῷ σταυρῷ ὑπὸ Λογγίνου, ἔστιν αὕτη ἡ λόγχη. ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον κυρίως καὶ ἀληθῶς, κατὰ μίμησιν τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου δείπνου, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμα· δεικνὺς, ὅτι κοινωνοὺς ἡμᾶς ἐποίησε τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ. ἡ δὲ προσφορὰ, ἡ καὶ ἄρτος καὶ εὐλογία καὶ ἀπαρχὴ λεγομένη, ἐξ ἧς τὸ κυριακὸν σῶμα διατέμνεται, εἰς τύπον τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου λαμβάνεται, ἥ τις κατ' εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς, καὶ θέλησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ λόγου, καὶ ἐπέλευσιν τοῦ θείου πνεύματος, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος, υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ λόγον εἰσδεξαμένη, τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀπεκύησεν· ὥσπερ δὲ πάλιν ὁ ὑπερούσιος Θεὸς, σάρκα ἐκ ταύτης προσλαβόμενος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τέλειος ἦν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ τὸ κυριακὸν σῶμα ὡς ἔκ τινος κοιλίας καὶ σαρκὸς τοῦ παρθενικοῦ σώματος, τοῦ ὅλου ἄρτου φημὶ, τῆς εὐλογίας καὶ τῆς προσφορᾶς, παρὰ τοῦ διακόνου, ὡς ἡ μεγάλη ἐκκλησία παρέλαβε, διατέμνεται σιδήρῳ τινὶ, ὅνπερ καὶ λόγχην λέγουσιν, εἰ καὶ μήπω ταύτης ἐστὶν ὁ καιρὸς, καὶ οὕτως ἰδιοϋποστάτως ἐκ μέσου ταύτης ἀφαιρεῖται. ὁ μέντοι διάκονος ὁ τοῦτο ἐνεργῶν, ἑτοιμάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἐπιτελεῖσθαι δεσποτικὸν αἷμα, ἐν τῷ προσήκοντι τοῦ πάθους καιρῷ, διὰ τῆς τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ἀφίησι ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν εὐχὴν ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως. αὐτὸς δὲ ὁ τὸ θεῖον σῶμα διατέμνων διάκονος, ἀπὸ τῆς εὐλογίας τὸν ἄγγελον μιμεῖται, τὸν τῇ παρθένῳ τὸ χαῖρε προσφθεγγόμενον. εἰ δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦτο τέμνουσιν, οὐ θαυμαστόν· πρὸς γὰρ τὰ ἔθη τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὁρῶν

A ejus transfixa: & Pontifex factus ut filius hominis, & offerens seipsum, & oblatus ad subvehendos peccatores multos. Et mortuus quidem est ut homo, resurrexit vero ut Deus; ex quo supramundanam gloriam habuit apud Deum & genitorem. Oblatio autem panis repræsentat corpus Domini affixum propter salutem nostram qui sumus fideles. Panis propositionis sanctificatus indicat purgationem mundi, & eximias divitias bonitatis & clementiæ Dei, in eo quod Filius Dei homo factus est, & seipsum proposuit hostiam & oblationem; & corpus suum, redemtivam propitiationem pro mundi vita & salute, assumens totam massam humanæ naturæ absque peccato, oblatus autem, ut primitiæ & B holocaustum selectum Deo & patri pro genere humano: quemadmodum ait: [a] *Ego sum panis qui de cælo descendi: qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. De quo etiam ait Propheta Hieremias; [b] *Venite, & immittamus lignum in panem ejus*: ostendens lignum crucis, in quo corpus ejus infixum. Lancea, vice est ejus quæ latus Domini punxit. Lancea expurgari, significat illud, *tamquam ovis ad occisionem ductus est*, &c. Discus, lectica est in qua corpus Domini componitur a Sacerdote & Diacono, qui sunt Joseph & Nicodemus. Vinum autem declarat sanguinem ex latere Christi fluxum. Est autem & mysticum vinum, quod dedit disci- C pulis in cœna. Aqua vero demonstrat eam quæ fluxit ex latere Christi: & per calorem, significat fervorem sancti Spiritus: per albedinem vero, sinceram fidem.

Vinum simul & aqua, sunt egressi ex latere ejus sanguis & aqua: quemadmodum ait Propheta: [c] *Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum fidelem*. Nam vice lanceæ quæ punxit Christum in cruce a Longino, est hæc lancea. Panis & poculum, proprie & vere, ad imitationem mysticæ illius cœnæ in quam Christus accepit panem & vinum, & dixit: [d] *Accipite, manducate, & bibite ex eo omnes: hoc enim est corpus meum & sanguis:* D ostendens, se nos participes fecisse mortis, & resurrectionis, & gloriæ suæ. Oblatio autem, quæ & panis, & benedictio, & primitiæ dicuntur, ex qua Dominicum corpus dissecatur: ad typum semper virginis & Deiparæ sumitur, quæ secundum beneplacitum Patris, & voluntatem filii sui & Verbi, & adventum divini Spiritus, unum sanctæ Trinitatis, Filium Dei & Verbum recipiens in se, perfectum Deum & perfectum hominem peperit. Ut autem rursum supersubstantialis Deus, carne ex ea assumta in una hypostasi, perfectus erat Deus & homo, similis nobis absque peccato: ita & dominicum corpus, tamquam ex quodam utero & carne corporis virginalis (toto pane, inquam, bene- E dictionis & oblationis) a Diacono, ut magna Ecclesia a majoribus accepit, dissecatur ferro quodam quod & lanceam appellant, tametsi nondum tempus ejus est: & ita peculiari quadam hypostasi, ex medio ejus aufertur. Diaconus tamen qui id efficit, præparato cum eo qui conficiendus est dominicus sanguis, in convenienti passionis tempore, per vivifici spiritus adventum; dimittit ea in Prothesi, orationem adjungente sacerdote. Ipse vero qui divinum corpus dividit, Diaconus, a benedictione angelum imitatur, qui Virgini *Ave* annuntiavit. Nec mirandum, etiamsi sacerdotes id secent: nam ad consuetudinem magnæ Ecclesiæ respicien-

a Joan. VI. 51. b Jer. XI. 19. c Isa. XXXIII. 16. d Matth. XXVI. 26.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 715.

χρή. οὕτω τοιγαροῦν ἀφίεται τὸ θεῖον σῶμα ἐν τῇ προθέσει, ὥσπερ ἐν Βηθλεέμ, ὅπου γεγέννηται ὁ Χριστός, οὗ αἱ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς ἐν τῇ Ναζαρέτ. πρὸς δὲ, καὶ τῆς ἐν Καπερναοὺμ διατριβῆς τὸν τόπον ἡ πρόθεσις ἐκπληροῖ. τούτου γὰρ ἕνεκεν ἐν προοιμίοις προέφημεν, ὅτι τὸ ἓν τῶν νῦν τυπουμένων, ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ τῶν τότε τελεῖται καὶ ἀναφέρεται· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸν τριακονταετῆ χρόνον τὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὰς διατριβὰς ἡ πρόθεσις ἐκπληροῖ.

Τὸ δὲ ποτήριόν ἐστιν ἀντὶ τοῦ σκεύους, ὃ ἐδέξατο τὸ ἐκχυθὲν αἷμα τῆς κεντηθείσης ἀχράντου πλευρᾶς, καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀπομύρισμα. ὁ δὲ κρατὴρ, τὸ ῥύσιον ποτήριον, ὅπερ δέδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐν τῷ δείπνῳ. ποτήριον δὲ πάλιν ἐστὶ κατὰ τὸν κρατῆρα, ὃν γράφει κυρίως· ἤτοι ἡ σοφία καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκέρασε τὸ ἑαυτοῦ αἷμα, ἀντὶ τοῦ οἴνου ἐκείνου, καὶ προσέθηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ τραπέζῃ, λέγων τοῖς πᾶσι· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. ἀντὶ τοῦ οἴνου τοῦ κεκερασμένου εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον. κρατῆρες ἑρμηνεύονται καὶ οἱ μαζοὶ τῆς Θεοτόκου, ῥύσιον εὐφροσύνης ποτήριον, καὶ φυλακτήριον παντὸς γένους βροτείου. τὸ δὲ σκευοφυλάκιον ὅπου ἡ προσκομιδὴ ἐπιτελεῖται, ἀντὶ τοῦ κρανίου τόπου. τὸ εἰλητὸν, σημαίνει τὴν σινδόνα, ἐν ᾗ ἐνειλήθη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβὰν καὶ ἐν μνήματι τεθέν. καὶ ἡ ἐπάνω κάλυψις τοῦ δίσκου, ἐμφαίνει τὴν σινδόνα, ᾗ εἵλιξαν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου. τὸ δὲ δισκοκάλυμμά ἐστιν ἀντὶ τοῦ σουδαρίου τοῦ ὄντος ἐπὶ τοῦ προσώπου περικαλύπτοντος αὐτὸ ἐν τῷ τάφῳ. τὸ καταπέτασμα ἤτουν ὁ ἀὴρ ἐστὶ καὶ λέγεται, ἀντὶ τοῦ λίθου οὗ ἠσφαλίσατο τὸ μνημεῖον ὁ Ἰωσήφ, ὅπερ ἐσφράγισεν ἡ πλὰξ τῆς κουστωδίας. Ἰδοὺ ἐσταύρωται ὁ Χριστὸς, τέθαπται ἡ ζωὴ, ἠσφαλίσθη ὁ τάφος. καὶ εὐθέως ὁ θυμιατὴρ ὑποδεικνύει τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πῦρ τὴν θεότητα· καὶ ὁ εὐώδης καπνὸς μηνύει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος προπορευομένην· ὁ γὰρ θυμιατὴρ, ἑρμηνεύεται εὐωδεστάτη εὐφροσύνη. τὸ δὲ θυμίαμα πέφηνεν, ἀντὶ τῶν ἀρωμάτων, ἃ προσέφερον εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ κυρίου· καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ὁ λίβανος τῶν μάγων, ἡ καθαρὰ προσευχὴ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἐξ ὧν ἡ εὐωδία ἔρχεται, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος· Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν.

Γνῶτε οὖν πάντες οἱ ἱερεῖς, οἱ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἱερουργοῦντες, ὅτι τὰ ζωηρὰ πάθη Χριστοῦ καταγγέλλομεν. δίδοται τοίνυν καιρὸς παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῷ ἱερεῖ τῷ μέλλοντι ἄρχεσθαι τῆς θείας μυσταγωγίας. οὗτος δὲ ὁ καιρὸς σχηματίζει τὸν παρὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου προαναφωνηθέντα καιρὸν τῆς τοῦ προδρόμου Ἰωάννου γεννήσεως, καὶ τῆς Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας. ὁ δέ γε ἱερεὺς, ὁ τὴν ἔναρξιν τῆς θείας λειτουργίας ποιούμενος, εἰκόνα φέρει τοῦ προδρόμου Ἰωάννου καὶ βαπτιστοῦ προκατηρξαμένου τοῦ κηρύγματος, καὶ λέγοντος· μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ βαπτίζοντος πάντας τοὺς προσερχομένους. οἱ διάκονοι εἰσὶν οἱ ποιμένες. οἱ ἱερεῖς εἰσὶν οἱ ἄγγελοι. ὁ διάκονος. εὐλόγησον δέσποτα. ὁ ἱερεὺς. εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οὕτω τὴν πρώτην ἔχει τάξιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐντεύξεων ἡ δοξολογία· διὰ τοῦτο πρὸ πάσης εὐχῆς καὶ ἱερολογίας, ὁ ἱερεὺς δοξολογεῖ τὸν Θεόν. τί οὖν τὸ τρισσὸν ἐπιφημίζει τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ τὸ ἑνιαῖον; οὐ γάρ, εὐλογητὸς ὁ Θεός, ἢ, εὐλογημένη ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία· ἀλλὰ τοῖς προσώποις διῃρημένως, εὐλογημένη ἡ βασιλεία, φησὶ, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου πρώτως, ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐν τρία πρόσωπα ὁ Θεός. ταύτη δὲ τῆς ἐνανθρωπή-

A dum. Ita igitur dimittitur divinum corpus in Prothesi, tamquam in Bethleem, ubi natus est Christus: *cujus egressus, ab initio, a diebus sæculi;* simulque etiam tamquam in Nazareth. Insuper quoque conversationis in Capernaum locum Prothesis ipsa explet. Ideo enim in proœmiis prædiximus: unum eorum quæ nunc figurantur, duobus aut tribus eorum quæ tum fiebant, absolvi & referri. Et ut summatim dicam: annorum triginta tempus ante baptismum & conversationes Prothesis explet.

Calix autem, est loco vasis quod recepit effusum sanguinem puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Christi unguenti defluxum. Cra- B tera, salutare poculum est, quod dedit discipulis suis in cœna. Poculum rursum est ad exemplum crateræ quam describit proprie; sive sapientia, sive Filius Dei, miscuit suum sanguinem loco vini illius, & apposuit in sancta sua mensa, dicens omnibus; *Bibite ex eo omnes:* pro vino illo mixto in remissionem peccatorum & in vitam æternam. Crateras etiam interpreteris licet mammas Deiparæ; salutare lætitiæ poculum, & tutelare ac conservatorium totius generis mortalium. Armarium, ubi præsentatio perficitur, pro Calvariæ loco est. Corporale, significat sindonem in qua involutum est Christi corpus cum e cruce descensum est, & in C monumento collocatum. Et superius disci velamen indicat sindonem, qua involverunt corpus Domini. Disci velamentum est pro sudario quod erat super facie, circumtegens illam in sepulcro. Velum sive aer, est & dicitur esse vice lapidis, quo munivit Joseph monumentum, quod obsignavit tabella custodiæ. Ecce cruci Christus est fixus, sepulta vita est, munitum est sepulcrum. Et statim thuribulum subindicat humanitatem Christi, ignis divinitatem & fragrans fumus indicat illum bonum odorem sancti Spiritus præcedentem. Nam thymiater, est (si interpretari velis) fragrantissima lætitia. Incensum autem repræsentat aromata illa quæ offerebant sepeliendo Domino: & myrrha, & tus Magorum, D pura est precatio bonorum operum, ex quibus fragrantia procedit, ut ait Apostolus: *Christi bonus odor sumus.*

Agnoscite igitur omnes sacerdotes qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis; quod vivas passiones Christi annuntietis. Conceditur itaque tempus a Pontifice Sacerdoti inchoaturo divinam mystagogiam: id autem tempus, repræsentat prædictum tempus voce prophetæ Esaiæ, quando nasciturus esset præcursor Joannes, & ad nos Christus peregrinaturus. Sacerdos autem initium divinæ Liturgiæ faciens, imaginem refert Joannis præcursoris & Baptistæ, prædicationem inchoan- E tis & inquientis: *Pœnitentiam agite, prope enim est regnum cælorum:* & baptizantis omnes accedentes. Diaconi, sunt pastores; Sacerdotes, Angeli. Diaconus: *Benedic, domine.* Sacerdos: *Benedictum regnum Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ita primum ordinem habet orationem ad Deum, quæ Doxologia dicitur. Itaque ante omnem orationem & sacram commemorationem, Sacerdos gloriam Dei celebrat. Quid igitur ter Dei nomen nuncupat, non semel dumtaxat? non enim, *Benedictus Deus:* aut, *Benedictum Dei regnum:* sed personis distinctis: *Benedictum regnum* (inquit) *Patris, & Filii, & sancti Spiritus:* quia per incarnationem Domini, primum didicerunt homines, tres esse personas. Hujus autem incarnationis Domini my-

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

σεως τοῦ κυρίου, μυσταγωγία ἐστὶ τὰ τελούμενα. ὅθεν ἐν τοῖς προοιμίοις αὐτῶν ἔδει προλάμπειν καὶ κηρύττεσθαι τὴν τριάδα. καὶ ὑπὸ τῶν ἄνω δυνάμεων δοξάζεται ὁ Θεὸς τρισὶν ἁγιασμοῖς, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εὐλογεῖται, ὃς δυνάμει θεότητος αὐτοῦ τὸν ᾅδην ἐσκύλευσε, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε. τὸ δὲ ἀμὴν, ἀληθῶς, ἢ γένοιτο. διὰ δὲ τὸ, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων, τὸν καπνὸν τῆς πόλεως Βαβυλῶνος ἀναβαίνειν δηλοῦται, ὅτι τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς Βαβυλῶνος ἐξεζήτησε, καὶ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας διὰ κολάσεως εὐηργέτησεν, ἐκκοπὴν τῆς ἁμαρτίας ἐργασάμενος. ὁ διάκονος. ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν, τὴν αἴτησιν λέγει· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· καὶ ἵνα μὴ βαττολογῶμεν, διδάσκει ἡμᾶς ἃ δεῖ περὶ τῆς εὐχῆς, ὅτι ἐν εἰρήνῃ εὔχεσθαι δεῖ· οὔτ᾽ ἐξομολογησαμένους πρότερον, οὔτ᾽ εὐχαριστήσαντας τῷ Θεῷ, ὅτι ἐν τῷ εἰπεῖν τὴν εἰρήνην, κἀκεῖνα περιέλαβεν, εἴ τις ἀκριβῶς ἐθέλει σκοπεῖν· νῦν διδάσκει, πρῶτον δεῖν αἰτεῖσθαι τὴν ἄνωθεν εἰρήνην καὶ τὴν τῶν ψυχῶν σωτηρίαν· οὕτω γὰρ ὁ Χριστὸς ἐκέλευσεν αἰτεῖσθαι. μετὰ δὲ ἠρέμου νοὸς τὰς εὐχὰς ἡμῶν ἀποδῶμεν. τῆς παναγίας, ἀχράντου, καὶ τὰ ἑξῆς]. τὰς πράξεις πάντων τῶν ἁγίων μνησθέντες, ἕτερος τὸν ἕτερον, καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν, σὺν τοῖς καλοῖς ἡμῶν ἔργοις τῷ Θεῷ παραδώσωμεν.

Τὰ ἀντίφωνά εἰσι, τῶν προφητῶν αἱ προῤῥήσεις, προκαταγγέλλουσαι τὴν παρουσίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκ παρθένου ἐπὶ γῆς, καὶ βοῶσαι· ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἤγουν τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ δηλοῦσαι, ἣν ἡμεῖς ὑποδεξάμενοι καὶ μαθόντες διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ αὐτοπτῶν τοῦ λόγου γενομένων τῶν ἀποστόλων, λέγομεν. χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν ἀρχῇ πάσης τελετῆς ὀρθρινῆς τε καὶ λυχνικῆς, πρῶτον τῆς παλαιᾶς ᾄδονται οἱ ψαλμοί, εἶτα τὰ τῆς νέας χάριτος ᾄσματα, ὡς προηγησαμένης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἧς νομοθέτης οὗτος ὁ γεννηθεὶς ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐχρημάτισεν, ἵν᾽ ἔχωσιν εἰδέναι πάντες, ὡς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς, καὶ δεσπότης, ὁ ταῦτα κἀκεῖνα νομοθετήσας Χριστός.

Ἀντίφωνον α΄. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ. τὰ κατὰ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἔργα, διηγήσασθαι τῷ κυρίῳ ἀγαθόν ἐστι. καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε. ἐν μέλει εἰπεῖν οὓς σοι προσφέρομεν ὕμνους δεῖ. τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα. τοῦ διηγήσασθαι φανερῶς, τὸ, πῶς ἠλεήθημεν, καὶ κατὰ πάσης ἁμαρτίας προσφέρειν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων σου. ὅτι εὐθὺς κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. ἐπειδὴ ἀληθὴς κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ. καὶ οὐδὲν ψευδὲς παρὰ τῷ Θεῷ. ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ἀκμὴν καὶ ἀκμὴν μετὰ ἠρέμου νοὸς τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. ἐκφώνως. ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ κυρία καὶ ἡ βασιλεία πάντων τῶν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς τὴν εὐχαριστίαν ἅπαντες καὶ δόξαν ἀδιαλείπτως σοι ἀναπέμπομεν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμὴν, ἔστιν, ἀληθῶς, ἢ, γένοιτο.

Ἀντίφωνον β΄. Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. ὁ κύριος ἐβασίλευσεν ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸν πιστὸν λαὸν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθεν εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου. καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα κύριε. τὰ

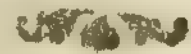
A ſtagogia ſunt, quæ heic peraguntur; unde in prooemiis eorum, oportebat prælucere & prædicari Trinitatem. Et a ſuperioribus illis Poteſtatibus glorificatur Deus, tribus ſanctificationibus; & ab hominibus regnum Chriſti benedicitur, qui vi & potentia divinitatis ſuæ inferos ſpoliavit, & nos liberavit. *Amen:* vere; aut, *fiat*. His autem verbis: *In ſæcula ſæculorum:* ſummum civitatis Babylonis aſcendere ſignificatur; quod ſanguinem ſervorum ſuorum de manu Babylonis requiſivit: & ejus habitatores puniendo, beneficiis affecit, exciſione peccati peracta. Diaconus: *In pace Dominum precemur*. Poſt doxologiam autem petitionem memorat, nam *quid oremus ut oportet, neſcimus*. Et ne
B multiloqui ſimus, docet nos quæ de oratione ſentienda ſunt; in pace ſcilicet orandum eſſe, neque prius profeſſis, neque gratiis Deo actis. Quia cum dixit pacem, illa quoque complexus eſt, ſi quis accurate conſiderare velit. *Pro ſuperna pace*; nunc docet primum pretendam cælitus pacem, & animarum ſalutem. Ita enim nos Chriſtus petere juſſit. Tranquilla mente preces noſtras exhibeamus. *Sanctiſſimæ, immaculatæ*, &c. Actorum omnium ſanctorum memores: alter alterum & vitam noſtram omnem, cum bonis noſtris operibus Deo commendemus.

Antiphona, ſunt Prophetarum prædictiones prænuntiantes adventum Filii Dei ex Virgine, ſuper
C terram, & clamantes: *Deus noſter ſuper terram viſus eſt, & decorem induit*: id eſt, incarnationem ejus manifeſtantes, quam nos ſuſcepiſſe & didiciſſe per miniſtros & oculatos teſtes Verbi Apoſtolos, profitemur. Sciendum autem eſt, initio omnis officii matutini & veſpertini, primum veteris teſtamenti cantari pſalmos, deinde novæ gratiæ cantica, veteri nimirum præcedente, cujus legiſlator hic natus extremis diebus oracula fudit, ut omnes intelligant unum & eumdem Deum ac Dominum eſſe, qui has & illas leges ſancivit Chriſtus.

Antiphonum primum. *Bonum eſt confiteri Domino*. Opera noſtri cordis enarrare Domino, bonum
D eſt. *Et pſallere nomini tuo, altiſſime*. Cantando dicere, quos tibi hymnos offerimus, oportet. *Ad annunciandum mane miſericordiam tuam & veritatem tuam per noctem*. Ut manifeſto narremus quomodo miſericordiam conſecuti ſumus, & contra omne peccatum opponamus veritatem tuorum factorum. *Quia rectus Dominus Deus noſter*. Quoniam verax eſt Dominus Deus noſter. *Et non eſt iniquitas in eo*. Et nullum mendacium aut falſitas apud Deum. *Etiam atque etiam in pace Dominum deprecemur*. Iterumque atque iterum intenta & quieta mente Dominum deprecemur. Cum voce pronunciando: *Quia tua eſt potentia, & tuum regnum, & poteſtas, & gloria, Patris & Filii, & Spiritus ſancti, nunc & ſemper, & in ſæcula*
E *ſæculorum, Amen*. Quia tua eſt dominatio & regnum omnium viſibilium & inviſibilium: propterea nos qui ſuper terram ſumus, gratiarum actionem omnes & gloriam indeſinenter tibi referimus, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen eſt, *Vere*, aut, *fiat*.

Antiphonum ſecundum. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt*. Dominus regnavit in cælis, & fidelem populum ſibi vindicavit proprio ſanguine ſuo, & egreſſus eſt ad debellandum diabolum. *Etenim firmavit orbem terræ qui non commovebitur*. Firmavit orbem terrarum, Eccleſiam, in fide ſua, & portæ inferorum non prævalebunt ei. *Teſtimonia tua confirmata ſunt vehementer: domum tuam decet ſanctitudo Domine*. Ea quæ tu paſſus es, cre-

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

παθήματα σου ἐπιστεύθησαν εἰς τὸν κόσμον. τῷ λαῷ σου πρέπει ἡ χάρις σου εἰς τοὺς ἀπελευτήτους αἰῶνας. Συνῆπται δὲ τῷ τέλει τοῦ πρώτου ἀντιφώνου τὸ, ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου σῶσον ἡμᾶς. τίνος χάριν; ἢ πάντως βεβαιοῦν τὰ πρότερον εἰρημένα, περὶ τοῦ τύπου τῆς ἀειπαρθένου, ὡς τῆς αὐτῆς αὐτὴ προηγεῖται διακονίας, καὶ ἀληθοῦς οἰκονομίας. τοῦ δευτέρου δὲ τὸ ἐφύμνιον· ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου. ἐπεὶ γὰρ ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ συγχωρήσεως πταισμάτων τὴν θείαν τελοῦμεν μυσταγωγίαν, εἰκότως, ὡς ὑπερτέραν οὖσαν τὴν Θεομήτορα πάντων τῶν ἁγίων, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, εἰς ἱκεσίαν προκαλούμεθα· εἶτα τοὺς εὐαρεστήσαντας τῷ ταύτης υἱῷ. τὸ δὲ τροπάριον, ὃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου λέγεται, τό· ὁ μονογενὴς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς, ποίημά ἐστιν Ιωσὴφ καὶ Νικοδήμου· αἴροντες γὰρ τὸν κύριον πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι αὐτὸν, ἐμυήθησαν αὐτὸ, ἀπὸ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σώματος κυρίου, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀχωρίστου θεότητος. ἔνιοι δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸ αὐτὸ τροπάριον ἐκπεφώνηται παρὰ τοῦ τῆς θείας λήξεως βασιλέως Ιουστινιανοῦ, σφόδρα καὶ αὐτὸ τοῖς συμβόλοις τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐφαρμόζον. οὗτος γάρ φησιν, ὁ γεννηθεὶς, ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος προανάρχου πατρὸς ὑπάρχων, καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, ἀτρέπτου μενάσης τῆς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου, εἷς ἐστι τῆς ἁγίας τριάδος, ἐνανθρωπήσας καὶ σταυρωθῆναι καταδεξάμενος, ὁ καὶ ἐν τρισαγίῳ ὕμνῳ συνδοξαζόμενος ὑπὸ τῶν νοερῶν καὶ οὐρανίων δυνάμεων· ἀνεκφοιτήτως γὰρ καὶ ἀχωρίστως τῶν πατρικῶν κόλπων καταβὰς σεσάρκωται. αὐτὸς οὖν ἐστιν ὁ σώζων ἡμᾶς. ὁ διάκονος. ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ. ὁ ἱερεὺς ἐκφώνως. ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, καί σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν. ἀγαθὸς Θεὸς λέγομεν καὶ φιλάνθρωπος εἶ, ὅτι τὸν υἱόν σου εἰς τὸν κόσμον ἱλασμὸν ἀπέστειλας. διὰ τοῦτο τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν σοι ἀναπέμπομεν, ὅ ἐστι προσάγομεν νῦν καὶ πάντοτε εἰς τοὺς αἰῶνας.

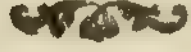
Ἀντίφωνον γ΄. Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ. δεῦτε ἐμπλησθῶμεν πάσης χαρᾶς ἐν κυρίῳ. ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. δεηθῶμεν μετὰ δακρύων τῷ Θεῷ ἡμῶν Ιησοῦ. προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ. καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ δεηθῶμεν αὐτῷ, καὶ ψάλλοντες ἱκετεύσωμεν αὐτόν. ὅτι Θεὸς μέγας κύριος καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. μέγας Θεός ἐστιν Ιησοῦς Χριστὸς, καθὼς ὁ ἀπόστολος λέγει, ἐν τῷ εἰπεῖν· τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐβασίλευσε, καὶ βασιλεύσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἀπώσεται κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ. ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ. ὁ πιστὸς λαὸς δηλονότι καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν. ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν. ὅτι αὐτοῦ ἐστιν πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸς τὸ πρότερον ἐδημιούργησεν αὐτούς· καὶ πάλιν ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ ἀνεκαίνισεν αὐτούς. καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν. καὶ τὴν καρδίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων ἔκτισε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ, ἐν τῷ λουτρῷ τῆς ἀφθαρσίας.

Η εἴσοδος τοῦ εὐαγγελίου ἐμφαίνει τὴν παρουσίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος· ὅταν εἰσαγάγῃ, ἤγουν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, τὸν πρωτότοκον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ, εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτὸν πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, ἔπειτα δεικνύντος καὶ τοῦ ἀρχιερέως διὰ τῆς στολῆς αὐτοῦ τὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ στολὴν, τὴν ἐρυθρὰν καὶ αἱματώδη, ἣν ἐφόρεσεν ὁ ἄν-

A dita sunt in mundo, populum tuum decet gratia tua in æterna sæcula. Conjunctum autem est extremo primi Antiphoni hoc, *Intercessionibus Deiparæ serva nos*: cujus rei gratia? nisi ad confirmanda omnino quæ prius dicta sunt de typo semper Virginis, quod ejus ipsa dux est ministerii, & veræ dispensationis. Secundi vero ephymnium, *Intercessionibus sanctorum tuorum*: quoniam enim pro salute animarum & venia lapsuum, divinam celebramus mystagogiam, merito tamquam superiorem Dei matrem omnibus Sanctis, aut etiam ipsis supercælestibus Potestatibus, in supplicatione primam appellamus, deinde eos qui complacuerunt ejus filio. B Troparium autem quod ad finem Antiphoni secundi dicitur, quod est: *Unigenitus Filius & Verbum Dei*, &c. opus est Joseph & Nicodemi. Tollentes enim Dominum ut sepelirent eum, eo sunt initiati a venerando & vivifico corpore Domini, & divinitate in eo inseparabili. Nonnulli ajunt idem Troparium enuntiatum fuisse a divina sorte rege Justiniano, quod valde etiam symbolis Christi nativitatis quadrat. Is enim (inquit) natus unigenitus Filius & Sermo Patris initio carentis cum sit, recepta propter nostram salutem incarnatione ex sacra Deipara, immutabili manente divinitate & inconfusa, unus est de sancta Trinitate, homo factus & lubens crucifixus, qui & in sancto illo C hymno conglorificatur a spiritalibus & cælestibus Potestatibus. Nam nulla facta egressione aut separatione a Paternis finibus, descendens incarnatus est: ipse est qui servat nos. Diaconus, *Etiam atque etiam in pace*. Sacerdos, elata voce: *Quia bonus & hominum amans Deus es, & tibi gloriam referimus, Patri & Filio, & Spiritui sancto, nunc*. Bonus & hominum amans es dicimus, quia Filium tuum in mundum, propitiationem misisti. Propterea gloriam & gratiarum actionem tibi referimus, id est, offerimus, nunc & semper, & in sæcula.

D Antiphonum tertium. *Venite exsultemus Domino*. Agitedum impleamur omni gaudio in Domino. *Jubilemus Deo salutari nostro*. Deprecemur cum lacrymis Deum nostrum Jesum. *Præoccupemus faciem ejus in confessione, & in psalmis jubilemus ei*. Et ante adventum ejus, eum deprecemur, & psallentes supplicemus ei. *Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnem terram*. Magnus Deus est Jesus Christus, quemadmodum Apostolus inquit, cum ait: *Magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis*; & in omnes gentes regnavit, & regnabit per fidem suam. *Quia non repellet Dominus plebem suam, quia in manu ejus omnes fines terræ, & altitudi-* E *nes montium ejus*. Fidelis populus scilicet, & reliqui Prophetæ. *Quoniam ipsius est mare & ipse fecit illud*. Quoniam ipsius est omnis multitudo hominum: & ipse prius fabricavit eos, & rursum in baptismate suo renovavit eos. *Et aridam manus ejus formarunt*. Et cor omnium hominum creavit Spiritus sanctus ejus, in lavacro incorruptibilitatis.

Introitus Evangelii adventum indicat Filii Dei, & ingressum ejus in hunc mundum, ut ait Apostolus: *Cum induxit* (nimirum Deus & Pater) *Primogenitum* & unigenitum *suum in orbem terrarum, ait: Et adorent eum omnes Angeli ejus*. Deinde ostendente etiam Pontifice per stolam suam, carnis Christi stolam rubram & sanguineam, quam

λος καὶ Θεός, ὡς πορφύραν βαφεῖσαν ἐξ ἀχράντων αἱμάτων τῆς Θεοτόκου· καὶ ἀνέλαβε τὸ πλανηθὲν πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, τὸ ἀρχαῖον κώδιον τοῦ Ἀδαμιαίου φυράματος, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ῥάβδῳ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, ἐν σπαργάνοις μὲν εἰληθεὶς καὶ τεθεὶς, οὐκ ἐν φάτνῃ μὲν τῶν ἀλόγων, ἀλλ᾽ ἐν τραπέζῃ λογικῇ ἀνθρώπων· ὃν ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ ὕμνησαν ἀγγέλων στρατιαὶ, λέγουσαι· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· καὶ, πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλλάτωσάν σοι. καὶ πάντων καθυπακουόντων, λέγει· δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ· σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ. πρῶτον αὐτῷ κλίνωμεν γόνυ, ὡς ὑπεύθυνοι ὄντες, καὶ τότε συγχώρησιν αὐτῷ αἰτήσωμεν, ὧν ὀφείλομεν αὐτῷ, καὶ κηρύττωμεν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φανερωθεῖσαν ἡμῖν ἐν χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλως περὶ τῆς εἰσόδου. Δοκῶ μὲν γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνάδειξιν καὶ φανέρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν τοῦ ἀρχιερέως εἴσοδον ὑπαινίττεσθαι. μέχρι γὰρ ταύτης, εἰ καὶ ἦν ὁ ἀρχιερεὺς, ἀλλ᾽ οὐχὶ πᾶσι δῆλος καὶ γνώριμος, οὐδὲ εἰς μέσον ἑστὼς, καὶ τὰ ὑπερφυῆ καὶ ἐξαίσια τελῶν· ἀλλ᾽ ὁ τὸν καιρὸν λαβὼν ἱερεὺς, ὡς πρόδρομος ἐνήργει τὸ διὰ μετανοίας βάπτισμα. ὃς εἰσελθόντα ἰδὼν τὸν ἀρχιερέα, μεθίσταται, μονονουχὶ τοῦτ᾽ ἐκεῖνο ἠρέμα πρὸς ἑαυτὸν διαλεγόμενος, ὅπερ ἔφησε καὶ ὁ Ἰωάννης· τοῦτον δεῖ αὐξάνεσθαι, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. καὶ εὐθὺς παραχωρεῖ τῷ ἀρχιερεῖ τὰ μείζονα τελεσιουργεῖν· ὃς καὶ λέγει· ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν. ὁ τρισάγιος ὕμνος, ἔστι μὲν οὕτως, ὡς ἐκεῖ μὲν οἱ ἄγγελοι εἶπον· ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ· ἐνταῦθα δὲ ὡς οἱ μάγοι τὰ δῶρα προσφέροντες τῷ Χριστῷ, πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην, ὡς χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν, τῶν ἀσωμάτων τὸ ᾆσμα βοῶντες πιστῶς, καὶ λέγοντες· ἅγιος ὁ Θεός. ὁ Θεὸς, ἤτοι ὁ πατήρ. ἅγιος ἰσχυρός· ὁ υἱὸς καὶ λόγος, διότι τὸν καθ᾽ ἡμῶν ἰσχυρὸν διάβολον δεσμεύσας, κατήργησε διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν ἔδωκε τοῦ πατεῖν ἐπάνω αὐτοῦ. ἅγιος ἀθάνατος· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ζωοποιὸν, δι᾽ οὗ πᾶσα ἡ κτίσις ζωοποιεῖται, καὶ διαμένει, καὶ βοᾷ λέγουσα· ἐλέησον ἡμᾶς. ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ τῆς ἀληθείας, ὁ τὴν θυσίαν τελεσιουργῶν, καὶ ἀεὶ ἐπιφοιτῶν τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐλεεῖ καὶ ἀθανατοῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἄλλως. Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἤτοι ὁ πατὴρ, ὁ ὢν καὶ ἦν, καὶ ἐρχόμενος· ὁ χρηματίσας πάλαι τῷ Μωσῇ λέγων· ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. ὁ θελήσας τὸν μόσχον θῦσαι δι᾽ ὑμᾶς. ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν. διὰ δὲ τὸ, ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἅμα καὶ, ὁ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν καὶ διαμένων, τὸ ἀθάνατον σημαίνει τοῦ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάντων τῶν ὄντων τήν τε ἀρχὴν καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ τελευταῖα. Ἄλλως. Ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ· ἰσχυρὸς μὲν, ὡς ἰσχὺς Θεοῦ, σοφία καὶ δύναμις, κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον· ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς, καὶ ζῶν, ἐνεργής τε καὶ τομώτερος μαχαίρας διστόμου, καὶ τὰ ἑξῆς. ἅγιος ἀθάνατος, σημαίνει τοῦ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάντων τῶν ὄντων τήν τε ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος.

Λέγεται δὲ ἐκ τρίτου τὸ τρισάγιον, ἐπεὶ ἁρμόττει καὶ ἐφ᾽ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων τῆς μιᾶς θεότητος, τὰ τρία ταῦτα ἅγια· ἕκαστον γὰρ τούτων, καὶ ἅγιός ἐστι, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀθάνατος· φύσις μὲν γὰρ καὶ οὐσία τοῖς τρισὶ μία, ὄνομα δὲ κοινὸν

A gestavit immaterialis ille & Deus, ut purpuram tinctam ex immaculato sanguine Deiparæ: & quod assumsit errabundam ovem super humeros suos, & pellem Adamææ massæ, pastor ille bonus pascens Israel in virga crucis suæ, in fasciis involutus, & positus non in præsepi brutorum, sed in mensa rationali hominum, quem in nativitate sua celebrarunt hymnis Angelorum exercitus dicentes: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas*. Et: *universa terra adoret te, & psallat tibi*. Ac omnibus subaudientibus ait: *Venite adoremus & procidamus ei: serva nos fili Dei*. Primum ei flectamus genu ut obnoxii, & tunc veniam ab eo petamus eorum quæ ipsi debemus, & præ-
B dicemus ejus adventum patefactum nobis in gratia Domini nostri Jesu Christi.

Aliter de introitu. Censeo enim ostensionem in Jordane & patefactionem Christi & Dei nostri, ingressu Pontificis obscure designari. Nam eatenus, etiamsi aderat Pontifex, at nondum manifestus & notus, neque in medio stabat, & supernaturalia & eximia mysteria celebrabat, sed tempus opportunum nactus Sacerdos, quasi præcursor pœnitentiæ baptisma conficiebat: qui cernens Pontificem ingredientem, loco migrat, tantum non illud ipsum tacitum secum ratiocinans, quod & Joannes dixit: *Hunc oportet crescere, me autem diminui*: ac sta-
C tim cedit Pontifici, ut majora mysteria perficiat: qui & ait, *Quoniam sanctus es Deus noster*. Ter ille sanctus hymnus, ita quidem est, quemadmodum illic quidem angeli dixerunt: *Quam magnificata sunt opera tua Domine*. Et, *Gloria in excelsis Deo*. Heic vero ut Magi dona Christo offerentes, fidem, spem, & caritatem, quasi aurum, tus, & myrrham; incorporeorum canticum vociferantes fideliter & dicentes, *Sanctus Deus*: Deus inquam Pater. *Sanctus fortis*, Filius & Sermo, quod fortem illum nostrum adversarium diabolum vicit, & irritam ejus fecit potentiam, per crucem: qui potestatem habet mortis, ac vitam & robur & potestatem nobis dedit calcandi super eum. *Sanctus immortalis*,
D Spiritus sanctus, vivificus, per quem omnis creatura vivificatur, & in statu permanet, ac clamat inquiens, *Miserere nostri*. Consolator ille Spiritus sanctus & veritatis, qui sacrificium consummat, & semper adjuvat filios Ecclesiæ, & miseretur, & per baptismum immortalitate donat. Aliter. *Sanctus Deus*, id est, Pater, qui est, & fuit, & erit, qui olim Mosi oraculum fudit, inquiens; *Ego sum ille qui sum*, qui volo vitulum mactare propter vos. *Sanctus fortis*: Filius & Sermo Dei, qui *erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt*, & vitulus ille qui semper, volens ipse, mactatur, & semper vivit. Per ista autem: *Erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt*: simulque,
E *Vitulus qui semper mactatur volens, & semper vivit & permanet*, immortalitatem significat ejus qui in se complectitur omnium eorum quæ sunt, & initium, & media, & postrema. Aliter. *Sanctus fortis*: Filius & Sermo Dei, fortis quidem, quasi fortitudo Dei, sapientia & potestas; prout ait Apostolus, Filius & Sermo Dei, *fortis* & potens, & vivens, efficaxque & magis *secans quam gladius anceps*, &c. *Sanctus immortalis*: significat eum qui in se complectitur initium omnium quæ sunt, & finem.

Dicitur autem, *Ter-sanctus*, a ternario: quia congruunt etiam singulis trium Personarum unius deitatis hæc tria sancta. Unaquæque enim & Sanctus est, & Fortis, & Immortalis. Natura enim & essentia tribus una est, nomen commune unum

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

ἐν ἡ θεότης, εἰ καὶ ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων Θεὸς ὀνομάζεται τέλειος. ἐν τούτοις δὲ τοῖς βραχέσι ῥήμασι καλῶς νοεῖται καὶ τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου Θεολόγου οὕτω πως εἰρημένον· διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διῃρημένως. καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ αὐτός· οὐ φθάνω τὸ ἓν ἐννοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμπομαι· οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι. ἀλλὰ μή τις τὰς μαρτυρίας ταύτας τοῦ τρισαγίου ἀκούων, νομίσῃ τὸν τρισάγιον τὴν ἀρχὴν λαβεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως. πάλαι γὰρ ὑπὸ τῶν θεηγόρων προφητῶν, μυστικῶς τῷ πνεύματι προαναπεφωνημένος ἦν. τούτου γὰρ τὸν τύπον καὶ τὰς ῥήσεις ἱστορῶν ὁ Δαβίδ, διὰ βραχυλογίας τοῦτον παρίστησιν· ἐδίψησε λέγων, ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα. καὶ ἀλλαχοῦ· τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. καὶ ἔμπροσθεν. ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς. ὁ δ' ὑπὸ Ἠσαΐου ἐκφωνηθεὶς Σεραφικὸς ὕμνος, καὶ τὰ τρία ἅγια εἰς μίαν κυριότητα συνάγων καὶ θεότητα, τίνα διαφορὰν φέρει τοῦ παρ' ἡμῶν ᾀδομένου τρισαγίου;

Τὸ δὲ ἀνελθεῖν ἐν τῷ συνθρόνῳ τὸν ἀρχιερέα, καὶ σφραγίσαι τὸν λαόν, ἐστιν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ μέλλων πληροῦν τὴν κατὰ σάρκα ἡμῶν οἰκονομίαν, ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητάς, λέγων αὐτοῖς· εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν. δεικνύων, ὅτι τὴν αὐτὴν εἰρήνην καὶ εὐλογίαν δέδωκε τῷ κόσμῳ ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ. Ἄλλως. ἡ σφραγίς, ἣν ὁ ἀρχιερεὺς εἴωθε ποιεῖν ἐν τῷ τέλει τοῦ τρισαγίου, εἰς πλήρωσιν μὲν καὶ οἱονεὶ ἐκσφράγισμα τῶν περὶ Χριστοῦ προηγορευμένων προφητικῶν χαρακτηρίζεται. ἡ γὰρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς παρουσία, σφραγὶς ἐγένετο, ἐπικυροῦσα τὰ ὑπ' ἐκείνων προηγορευμένα ὡς ἀληθῆ· αὐτὴ δὲ καὶ εἰς ἀρχὴν τῶν θεοπρεπῶν ἔργων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀναπλάσεως τέτακται. τάξις γάρ φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἀρίστη, ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι. ἀρχιερεύς, ὁ κύριος· θρόνος, ἡ παρθένος· τὸ δὲ καθίσαι ἐστίν, ὅτι ὁ υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἣν ἐφόρεσε, καὶ τὸ πρόβατον ὃ ἀνέλαβεν ἐπὶ τῶν ὤμων, ὅπερ σημαίνει τὸ ὠμοφόριον, ὅ ἐστι τὸ Ἀδαμιαῖον φύραμα, ἀνεβίβασεν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος τῶν ἄνω δυνάμεων, καὶ προσήγαγεν αὐτὸ τῷ Θεῷ καὶ πατρί. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἐθέωσεν, ὁ δὲ ἐθεώθη, τοῦτό ἐστι τὸ πρόσλημμα, ὃ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ προσενέγκαντος, καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ προσενεχθέντος, ἐδέξατο αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ὡς θυσίαν καὶ προσφορὰν εὐάρεστον ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Δαβίδ· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἤτοι ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ ἐν ὑψηλοῖς· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος, ὁ ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

Μετὰ δὲ τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἀναγινώσκεται βιβλίον ἀποστολικόν· καὶ λέγει ὁ διάκονος. πρόσχωμεν, ἀκουσθῶμεν, ἐνωτισθῶμεν πάντες μετὰ ἠρέμου νοός. Σοφία. ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ. ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ἅγιος καὶ ἀγαπητός, ἀναγγέλλει τὰ τοῦ πατρός, ἅ εἰσιν ἀπόκρυφα. τὸ προκείμενον μηνύει πάλιν, τὴν τῶν προφητῶν ἱεροφαντορίαν, καὶ τὴν προμήνυσιν τῆς τοῦ βασιλέως Χριστοῦ παρουσίας, ὡς στρατιῶται προτρέχοντες καὶ βοῶντες· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. καί, ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. καὶ ὁ αὐτόπτης καὶ ὑπουργὸς τοῦ λόγου Παῦλος βοᾷ, κηρύσσων τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν, καὶ λέγων· Χριστὸς παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος, καὶ τὰ ἑξῆς. μεθ' οὗ βοᾷ καὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἐστὶν ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. αὐτὸς ἡμᾶς ἁγιάσει ἐν πνεύματι καὶ πυρί, καὶ μέσον

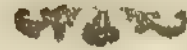
divinitatis, etiamsi unaquæque personarum trium, Deus nominatur perfectus. In his autem brevibus verbis præclare licet intelligere illud quoque quod a magno Theologo ita dictum est: *Dividitur enim individue (ut ita dicam) & connectitur dividue.* Et alibi idem: *Simul atque unum intelligere incipio, trium splendore undique collustror; vix dum inchoans tria dividere, ad unum referor.* Verum ne quis testimonia hæc Ter-sancti audiens, arbitretur, Ter-sanctum inchoasse a Christi & Dei nostri humanitatis assumtione. Jampridem enim a diviniloquis Prophetis, mystice Spiritus prædictus erat. Hujus enim typum & eloquia videns ac declarans David, paucis verbis eum repræsentat: [a] *Sitivit* (inquiens) *anima mea ad Deum, fontem vivum.* Et alibi: [b] *Verbo Domini cæli firmati sunt; & spiritu oris ejus, omnis virtus eorum.* Et alias: [c] *In lumine tuo videbimus lumen.* Ille autem ab Esaja enunciatus Seraphicus hymnus, & Ter-sanctus, in unam dominationem colligens & deitatem, quid discriminis habet ab hoc nostro Ter-sancto quem canimus?

Quod autem ascendat in consessum pontifex, & obsignet populum, id est, Filium Dei impleturum in carne nostra ministerium suum, sublatis manibus suis benedixisse sanctis suis discipulis, dicentem eis: *Pacem relinquo vobis*: ostendentem eamdem pacem & benedictionem mundo, Christum per Apostolos suos dedisse. Aliter. Signaculum quod Pontifex facere solet in fine Ter-sancti, in complementum & tamquam obsignationem Prophetarum qui de Christo vaticinati sunt, designatur: nam ejus adventus per carnem, sigillum fuit rata faciens & confirmans quæ ab illis prædicta fuerant, ut vera: ipsum enim, & in initio divinorum operum generis humani in reformatione ordinem tenet. Ordo enim, ait Theologus Gregorius, optimus est, a Deo inchoare, & in Deo finire. Pontifex, Dominus est: Thronus, Virgo. Sedere autem, est Filium suam carnem quam gestavit, & ovem quam super humeros assumsit (quod designatur superhumerali) quæ est Adamæa massa, sustulisse supra omne imperium, & potestatem, & dominationem superiorum Virtutum, & obtulisse Deo & Patri. Quem enim ille deificabat, hic deificabatur: hæc est assumtio quam propter dignitatem offerentis & puritatem oblati, admittebat ipse Deus & Pater, quasi hostiam & oblationem acceptabilem pro humano genere: ad quem ait David: [d] *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis*: id est, Pater Filio, *qui sedet in dextera parte throni majestatis ejus in excelsis.* Hic est Jesus Nazarenus *pontifex futurorum bonorum.*

Post Ter-sanctum hymnum legitur liber Apostolicus, & ait Diaconus: *Attendamus, auscultemus, auribus percipiamus omnes cum tranquilla mente. Sapientia. Psalmus David.* Sermo Dei sanctus & dilectus, annunciat quæ sunt Patris, quæ sunt abscondita. Quod proponitur rursum, indicat Prophetarum sacram manifestationem & prædictionem adventus regni Christi, quasi satellites præcurrentes & clamantes: *Qui sedes super Cherubim, appareto, & veni ad servandos nos.* Ac, *Deus sedet super throno sancto suo.* Et testis oculatus & minister sermonis Paullus, clamat prædicans Dei regnum, & inquiens: *Christus adsistens Pontifex futurorum bonorum per amplius*, &c. Cum quo clamat quoque Joannes Baptista: *Qui post me venit, est agnus Dei tollens peccatum mundi*, ipse nos sanctificabit in spiritu & igne, & medius inter nos stetit. Post

a Psalm. XLI. 3. b Psalm. XXXII. 6. c Psalm. XXXV. 10. d Psalm. CIX. 1.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

ἡμῶν ἔστηκε. μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων κλῆσις καὶ ἡ ἀνάδειξις αὐτῶν ἀναφαίνεται διὰ τῆς τῶν πράξεων αὐτῶν, ἢ τῶν ἐπιστολῶν ἀναγνώσεως. τὸ ἀλληλούϊα, βοᾷ Δαβὶδ, καὶ λέγει· ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἥξει, καὶ πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται. ἔφαναν αἱ ἀστραπαὶ τῶν εὐαγγελιστῶν αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ. τῇ γὰρ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, ἐστὶ τὸ (ἀλ) ἔρχεται· ἐφάνη· τὸ δὲ (ηλ) ὁ Θεός· τὸ δὲ (ούϊα) αἰνεῖτε καὶ ὑμνεῖτε τὸν ζῶντα Θεόν. Ἄλλως. (ἀλ) ὁ πατήρ. (ηλ) ὁ υἱός· (ούϊα) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀλληλούϊα, Θεὸς ἰσχυρὸς, κραταιὸς, αἶνος Θεοῦ, αἰνεῖτε τὸν ὄντα Θεόν. Ἀλληλούϊα, αἶνος τῷ ὄντι Θεῷ. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, θεῖον αἶνον σημαίνει τριττῶς, διὰ τὴν τρισυπόστατον πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἑνιαίαν θεότητα. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, κῆρυξ τοῦ εὐαγγελίου κράζων ὁ κύριος ἔρχεται. Ἄλλως. Ἀλληλούϊα, αἰνέσατε, ὑμνήσατε. λέγεται δὲ τοὺς ἀγγέλους ταύτῃ τῇ φωνῇ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν, ὥσπερ τὰ Χερουβὶμ τῷ Ἅγιος. καὶ τοῦτο οἱ ἅγιοι πατέρες παραδεδώκασιν, αὐτήκοοι γενόμενοι, ὥσπερ Ἡσαΐας τῶν Σεραφίμ.

Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ θυμιατὸς ὑποδεικνύει τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πῦρ, τὴν θεότητα· ὁ εὐώδης καπνὸς μηνύει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος προπορευομένην· ὁ γὰρ θυμιατός ἐστιν εὐωδεστάτη εὐφροσύνη. Σοφία. ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. ὀρθοὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. τουτέστιν ἄρωμεν τὰς διανοίας ἡμῶν σὺν τοῖς ἔργοις ἀπὸ τῶν γηΐνων, καὶ συνήσωμεν τῶν ἀγαθῶν τὴν δήλωσιν. τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ὤφθη ἡμῖν, οὐκέτι διὰ νεφελῶν καὶ αἰνιγμάτων λαλῶν ἡμῖν ὥς ποτε τῷ Μωσῇ, διὰ φωνῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ σαλπίγγων, ἤχῳ καὶ γνόφῳ καὶ πυρὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἢ τοῖς πάλαι προφήταις, δι' ἐνυπνίων, ἀλλ' ἐμφανῶς ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς ἐφάνη, καὶ ὤφθη ἡμῖν, ὡς πραῢς καὶ ἥσυχος βασιλεὺς, ὁ πρὶν καταβὰς ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον ἀψοφητί· καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. δι' οὗ ἐλάλησεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ στόμα πρὸς στόμα, καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων. περὶ οὗ ὁ πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ μαρτυρεῖ, καὶ λέγει· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, σοφία, λόγος καὶ δύναμις, ὁ ἐν προφήταις ῥηθεὶς, καὶ προκηρυχθεὶς ἡμῖν, ἐν εὐαγγελίοις δὲ φανερωθεὶς, ἵνα ὅσοι λάβωσιν αὐτὸν καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, λάβωσιν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. ὃν ἀκηκόαμεν καὶ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, σοφίαν καὶ λόγον Θεοῦ τοῦτον εἶναι πάντες πιστεύοντες βοῶμεν, δόξα σοι κύριε. εἶτα πάλιν τὸ πνεῦμα, τὸ ἐν νεφέλῃ φωτεινῇ ἐπισκιάζον, νῦν δι' ἀνθρώπου βοᾷ· Πρόσχωμεν. προσέχετε, τουτέστιν, αὐτοῦ ἀκούετε.

Ματθαῖος, ἑρμηνεύεται, μέλι. Μάρκος, οἶνος. Λουκᾶς, γάλα. Ἰωάννης, ἔλαιον. τὰ τέσσαρα εὐαγγέλιά εἰσι, κατὰ τὰ τέσσαρα πνεύματα καθολικὰ, ἀπηλιώτην, ζέφυρον, νότον, καὶ βορρᾶν. αὐτὰ γάρ εἰσι πρὸς σύστασιν τοῦ παντός. καθολικὰ δὲ λέγονται, διὰ τὰ ἀντιπνέοντα ὀκτώ. καὶ ἄλλως. τέσσαρά εἰσιν εὐαγγέλια, καὶ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματα, κατὰ τὰ τετράμορφα ζῶα, λέγω δὴ τὰ Χερουβὶμ, ἐν οἷς κάθηται ὁ τῶν ὅλων Θεός· ἐξ ὧν φαίνεται, ὅτι ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ Θεὸς, καὶ συνέχων τὸ πᾶν, φανερωθεὶς ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἑνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον. καὶ γὰρ τετραπρόσωπά εἰσι. καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰκονίζουσι τὴν πραγματείαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ζῶόν, φησιν, ὅμοιον λέοντι, τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον· τὸ δὲ δεύτερον, ὅμοιον μόσχῳ, τὴν ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν ἐμφαῖνον· τὸ δὲ τρίτον ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερῶς διαγράφον. τὸ τέταρτον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ, τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφιπταμένην δόσιν σαφηνίζον. τοίνυν καὶ τὰ εὐαγγέλια τούτοις σύμμορφά εἰσιν, ἐν οἷς ἐπικάθηται ὁ Χριστός· τὸ μὲν γὰρ, ἀετὸς, κατὰ

A id autem, & Apoſtolorum vocatio, & eorum deſignatio declaratur Actuum ipſorum & epiſtolarum lectione. *Alleluja* clamat David, & ait: *Deus noſter manifeſto veniet, & ignis coram ipſo præcedet. Apparuerunt fulgura* Evangeliſtarum *ejus orbi terrarum*. Hebraica enim lingua eſt *Al*, venit, apparuit; *El*, Deus; *üia*, laudate & celebrate viventium Deum. Aliter. *Al*, Pater: *El*, Filius: *uia*, Spiritus ſanctus. *Alleluja*, Deus fortis, potens, laus Dei, laudate Deum qui eſt. *Alleluja*, laus Deo qui eſt. Aliter, *Alleluja*, divinam laudem ſignificat trifariam, propter tribus perſonis diſtinctam Patris, Filii, & ſancti Spiritus ſingularem deitatem. Aliter, *Alleluja*, præco Evangelii vociferans Domi-
B nus venit. Aliter. Laudate, celebrate. Dicunt autem Angelos hac voce celebrare Deum, veluti Cherubim, dicendo, *Sanctus*: idque ſancti Patres tradiderunt qui id audierunt, quemadmodum Eſajas e Cherubim.

Etenim ſtatim thuribulum ſubindicat humanitatem Chriſti, ignis deitatem: odoratus fumus indicat bonum odorem ſancti Spiritus præcedentem: incenſum enim eſt fragrantiſſima lætitia. *Sapientia*, ſermo Dei: *Recti audiamus ſanctum Evangelium*: id eſt, erigamus mentes noſtras cum operibus, a terrenis, & intelligamus bonorum declarationem. Evangelium eſt adventus filii Dei, quo apparuit
C nobis, non jam per nebulas & ænigmata loquens nobis, ut aliquando Moſi per voces & fulgura & tubas, ſonitu & caligine & igne, in monte, aut olim Prophetis, per ſomnia: ſed manifeſto ut homo vere apparuit, & viſus eſt nobis ut mitis & quietus rex, qui prius deſcendit, ut pruina in vellus ſine ſtrepitu: *& vidimus gloriam ejus, gloriam tamquam unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis*, per quem locutus eſt nobis Deus & Pater, ore ad os, & non per ænigmata, de quo Pater cælitus teſtatur, & ait: *Hic eſt filius meus ille dilectus*, Sapientia, Sermo, & Poteſtas, in Prophetis dictus, & prædicatus nobis: in Evangeliis manifeſtatus, ut quotquot receperint eum & credide-
D rint in nomen ejus, accipiant poteſtatem qua filii Dei fiant: quem audivimus & vidimus oculis noſtris, ſapientiam & Sermonem Dei hunc eſſe omnes credentes, clamamus, *Gloria tibi Domine*. Deinde rurſus Spiritus in lucida nube obumbrans, nunc per hominem clamat: *Attendamus*. Attendite, hoc eſt, ipſum audite.

Matthæus, ſi vis interpretari, mel eſt: Marcus, vinum: Lucas, lac: Joannes, oleum. Quatuor Evangelia ſunt ad exemplum quatuor ventorum univerſalium, Subſolani, Favonii, Auſtri, Aquilonis: hi enim exſiſtunt ad mundi conſtitutionem: univerſales vero dicuntur, propter alios octo ex adverſo ſpirantes. Et aliter. Quatuor Evangelia ſunt &
E quatuor univerſales venti, juxta quadriformia animalia, dico ſane Cherubim illa in quibus ſedet univerſorum Deus, ex quibus conſtat, ſedentem ſuper Cherubim Deum & continentem hoc univerſum, patefactum dediſſe nobis quadriforme Evangelium, idque uno Spiritu contentum: quatuor enim facies habent, ac facies eorum imaginem referunt adminiſtrationis Filii Dei. Primum enim animal (ajunt) leoni ſimile eſt, denotans efficaciam ejus & principatum & regnum. Secundum, ſimile vitulo, ſacrificium & ſacerdotalem ordinem indicans. Tertium habens faciem hominis, adventum ejus ſecundum hominem, manifeſto perſcribens. Quartum ſimile aquilæ volanti, ſancti Spiritus advolantem largitionem declarans. Igitur & Evangelia his conformia ſunt, in quibus inſidet Chriſtus. Nam aqui-

Ἰωάννην εὐαγγέλιον, τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἡγεμονικὴν αὐτοῦ καὶ ἔνδοξον γέννησιν διηγεῖται λέγων· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. τὸ δὲ, ταῦρος, κατὰ Λουκᾶν, ἅτε ἱερατικοῦ χαρακτῆρος ὑπάρχον, ἀπὸ Ζαχαρίου ἱερέως θυμιῶντος ἄρχεται λέγων· ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἤδη γὰρ ὁ σιτευτὸς μόσχος ὑπὲρ τῆς εὑρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς ἔμελλε θύεσθαι. βοῦς τὸ ὀρεκτικὸν ἧπαρ σημαίνει. ποικίλος δὲ ἵππος, Λουκᾶς, ὡς εὐγλωττότερον καὶ ποικιλώτερον τὰ κατὰ τὸν κύριον ἐκθέμενος. Ματθαῖος δὲ, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει, λέγων· βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. ἀνθρωπόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο. ἄνθρωπος, τὸ λογικόν. ἄνθρωπος μὲν, τὸ ἐγκέφαλον, Λατῖνοι δὲ λέγουσι, ῥατζιωνάβιλε, Ἕλληνες δὲ λέγουσι φρόνησιν καὶ λογιότητα· οἱ δὲ Ἄραβες ἤτοι Σαρακηνοὶ, ἐλαφάκαρ, ἐλακὶλ, ἐλτζινοῦν. πυῤῥὸς οὖν ἵππος, Ματθαῖος, ὡς τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου τρανῶς ἐκθέμενος. λέοντος δὲ Μάρκος ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο λέγων· ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελίου διὰ τούτων δεικνύς· λέων, θυμικόν· Λατῖνοι λέγουσιν, ἰρασκίβιλε. καὶ ἄλλως. τὸ θυμικὸν, ἀνδρείαν καὶ δειλίαν· Λατῖνοι ἰρασκίβιλε, Σαρακηνοὶ, ἐλγαδὰβ, ἔνιγδε, οὐελγίβην. καὶ ἄλλως· Ψάρος ἵππος, Μάρκος, ὡς διανθέστερον τὸ εὐαγγέλιον γράψας· Ἰωάννης, ἀετὸς, τὸ πνευματικόν. καὶ ἄλλως. Ἀετὸς δὲ ἡ ψυχή. καὶ ἄλλως. Λευκὸς ἵππος Ἰωάννης, ὡς λευκότερον πᾶσαν αἴνεσιν στηλιτεύσας.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοῖς μὲν πρὸ Μωσέως πατριάρχαις, κατὰ τὸ θεϊκὸν καὶ ἔνδοξον ὡμίλει· τοῖς δὲ ἐν τῷ νόμῳ, ἱερατικὴν τάξιν ἀπένειμε. μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος, τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς αὐτοῦ πτέρυξιν. ὁποία οὖν ἡ πραγματεία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζώων ἡ μορφὴ, τοιοῦτος καὶ τῶν εὐαγγελίων ὁ χαρακτήρ· τετράμορφα γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ εὐαγγέλιον, καὶ ἡ πραγματεία τοῦ κυρίου· καὶ διὰ τοῦτο, τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθῆκαι τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν τῷ κατακλυσμῷ τοῦ τόξου, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ, τῷ Ἀβραὰμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ, ἡ νομοθεσία διὰ Μωσέως· τετάρτη δὲ, ἡ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μάταιοι πάντες καὶ ἀμαθεῖς, προσέτι δὲ καὶ τολμηροὶ, οἱ ἀθετοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ εὐαγγελίου, καὶ εἴτε πλείονα, εἴτε ἐλάττονα τῶν εἰρημένων περιφέροντες εὐαγγελίων πρόσωπα· οἱ μὲν, ἵνα πλείονα δόξωσι τῆς ἀληθείας ἐξευρηκέναι· οἱ δὲ, ἵνα τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ ἀθετήσωσιν.

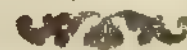
Αἱ μετὰ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν εὐχαὶ καὶ αἰτήσεις, ἄχρι τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, τὴν ἐπὶ τρισὶ χρόνοις διδασκαλίαν ἐμφαίνουσι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὴν τῶν πρὸς τὸ βάπτισμα εὐτρεπιζομένων κατήχησιν· ἐφ' ὃ τούτους ἡ τῶν λόγων δύναμις, καὶ ἡ τῶν θαυμάτων ἐνέργεια καθυφείλκετο· ὅτι δὲ καὶ οἱ κατηχούμενοι καὶ μήπω καταξιωθέντες τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἔξω μεθίστανται. αἱ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων γενόμεναι εὐχαὶ, ὑπὲρ αὐτῶν τε γίνονται τῶν κατηχουμένων, πιστῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως· ἐννοοῦντες γὰρ οἱ θεσπέσιοι πατέρες, ὁποίαν εἶναι χρὴ τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ μέλλοντος ἅπτεσθαι τῶν παναχράντου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ὡς καθαρωτέραν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ταύτην δεῖ τυγχά-

A la, quæ est, secundum Joannem, Evangelium, quem habet a Patre principatum ejus & gloriosam generationem enarrat, inquiens: *In principio erat Verbum*: Et, *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est*. Taurus, quod est secundum Lucam, Evangelium, cum sacerdotalem speciem præ se ferat, a Zacharia sacerdote incensum offerente incipit, inquiens: *Postquam multi conati sunt retexere narrationem*, &c. Jam enim saginatus vitulus pro inventione junioris pueri mactandus erat. Bos, appetibile jecur significat. Varius vero equus, Lucas, ut qui magis eloquenter & varie gesta Domini tractarit. Matthæus vero, humanam ejus generationem concionatur, inquiens: *Liber generationis Jesu Christi*, &c. *Jesu Christi autem nativitas sic habet*. B Hominis ergo conformationem refert hoc Evangelium. Homo, quod rationis est particeps. Homo, quod ejus capite continetur: Latini dicunt, Rationabile, Græci, Phronesin & logioteta, prudentiam & orationis usum. Arabes sive Saraceni, Elaphacar, elacil, eltzinun. Fulvus igitur equus Matthæus, ut qui humanitatis assumtionem Domini diserte exposuerit. Leonis specie, Marcus, a Prophetico spiritu ex alto adveniente, hominibus initium fecit, inquiens: *Initium Evangelii Jesu Christi, ut scriptum est in Prophetis; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam*: volatilem imaginem Evangelii, his verbis ostendens. Leo, C animal thymicum est, id est, ad iram pronum, Latini dicunt, irascibile. Et aliter. Thymicum, fortitudinem & timiditatem significat, Latinis, irascibile, Saracenis, Elgadab, enigde, velgiben. Et aliter: Variegatus equus, Marcus, ut qui floribus distinctius Evangelium scripserit: Joannes, aquila ut qui spiritale. Et aliter. Aquila, anima est. Et aliter, albidus equus, Joannes, ut qui candidius universam laudationem pervulgarit.

Cæterum ipse sermo Dei Patriarchis ante Mosem divine & gloriose colloquebatur. Qui erant in lege, iis sacerdotalem ordinem tribuit. Postea autem homo factus, donum sancti Spiritus in universam emisit terram, tegens nos suis alis. Qualis igitur D operatio Filii Dei, talis & animalium forma, talis & Evangeliorum stilus. Quatuor enim formas animalia habent, habet totidem & Evangelium, & operatio Domini: & ob id, quatuor generalia testamenta humanæ naturæ data sunt: unum quidem in diluvio, de arcu: secundum Abrahamo, de signo circumcisionis: tertium est, legislatio per Mosem: quartum est Evangelii Jesu Christi Domini nostri. His vero sic se habentibus, vani sunt omnes & imperiti, insuper etiam temerarii qui abrogant ideam Evangelii, & sive plures sive pauciores quam quæ dicta sunt, circumferunt Evangeliorum facies: partim ut qui plura quam veritas habet, extulisse videantur, partim ut qui dispensationes faciant irritas. E

Post divinorum Evangeliorum lectionem, preces & petitiones habitæ ad Cherubicum usque hymnum, Christi & Dei nostri doctrinam tribus annis indicant, & eorum qui ad baptismum se applicarunt institutionem. Ad quod hos sermonum potentia & miraculorum efficacia pertrahebat: quando etiam catechumeni, & nondum admissi ad Christi mysteria, foras migrant. Quæ vero interea fiunt preces, pro ipsis fiunt catechumenis, fidelibus, & ipso Pontifice. Intelligentes enim sancti patres, qualem esse necesse sit animam & manum ejus qui contrectaturus est immaculatissimum corpus Christi Dei nostri, quodque puriorem solaribus radiis hanc esse

SÆC. VIII.
CIRCA
ANN. CHR.
715.

γειν, τὰς ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως τούτων εὐχὰς, διὰ φιλανθρωπίαν ἐσομένης, ἐξέθεντο. ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου· μέγα ἔλεος, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ λόγος, ὃν εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλεν ἱλασμὸν ὁ πατήρ. τὸ κατασφραγίσαι τὸν λαὸν τὸν ἀρχιερέα, ὑποδεικνύει τὴν μέλλουσαν Χριστοῦ παρουσίαν, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἔτει μέλλειν ἔσεσθαι, διὰ τῆς ψηφῖδος τῶν δακτύλων ἐμφαινούσης ἑξακισχιλιοστὸν πεντακοσιοστόν. τοῦτο καὶ Ἱππόλυτος Ῥώμης, καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος λέγουσιν ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἀντιχρίστου λόγοις αὐτῶν, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἔτει, τὴν μέλλουσαν παρουσίαν ἔσεσθαι, καὶ ὁ Χρυσόστομος. ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις.

Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. οἱ κατηχούμενοι ἐξέρχονται, ὡς ἀμύητοι τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, περὶ ὧν λέγει ὁ κύριος, ὅτι καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης. καὶ τὰ ἑξῆς. εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ κυρίῳ. οἱ ἀμύητοι, οἱ ἀβάπτιστοι, καὶ οἱ ἐν ἐπιτιμίοις δι᾽ ἐξαγορεύσεως· ἀμύητοι μὲν, οἱ ἄπειροι, οἱ ἔτι μὴ μετασχόντες τῶν θείων μυστηρίων· ἀβάπτιστοι δὲ, οἱ μὴ φωτισθέντες ἔτι διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος· οἱ ἐξαγορεύσαντες καὶ ἔτι ἐν ἐπιτιμίοις ὄντες. προσφωνεῖ, ἵνα πάντες εὔξωνται ὅπως τύχωσι τῆς ἀφέσεως, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ θύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος. οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεηθῶμεν. οἱ φωτισθέντες καὶ ἀμνησίκακοι ὄντες, οἱ καὶ ἀνεχόμενοι τῆς ἀδικίας, καὶ συγχωρεῖν καὶ εὐεργετεῖν τοῖς ἀδικοῦσιν, εὔξασθε ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, ἤγουν ὑπὲρ τῶν ἀμυήτων, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος· οἱ δυνατοὶ τῶν ἀδυνάτων τὰ βάρη βαστάζετε. κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. διδάξῃ αὐτοὺς τὰ τοῦ σωτῆρος τοῦ δι᾽ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος. ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης. φανερώσῃ αὐτοῖς τὴν δήλωσιν τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων. ἑνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. ἀξιώσῃ αὐτοὺς τῆς ζωοποιοῦ θυσίας. οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε. οἱ ἀμύητοι, τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς καρδίας ἁγνὰς πρὸς τὸν κύριον νείματε. ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον. ἵνα φωτισθέντες, καὶ τῆς ἀφέσεως, καὶ τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας τυχόντες, δοξάζωσί σε σὺν ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. τὸ εἰλητὸν σημαίνει τὴν σινδόνα, ἐν ᾗ ἐνειλίχθη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβὰν, καὶ ἐν μνημείῳ τεθέν. ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε. πᾶς ἀμύητος καὶ ἀφώτιστος, καὶ ὢν ἐν ἐπιτιμίοις ἔτι, σπεύσατε, ἥκατε, φωτίσθητε, καὶ τῇ ψυχοτρόφῳ τραπέζῃ προσπελάσατε, καὶ τὸν ἱερουργούμενον ἁγναῖς καρδίαις καὶ ψυχαῖς βλέψατε. ἵνα ὡς οἱ πιστοὶ ἦτε, καὶ μὴ ἦτε ἔτι κατηχούμενοι, ἀκμὴν καὶ ἀκμὴν μετ᾽ ἠρέμου νοὸς τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Χερουβικὸς ὕμνος ἐμφαίνει διὰ τῆς τῶν διακόνων προοδοποιήσεως, καὶ τῆς τῶν ῥιπιδίων, ἤτοι τῆς τῶν Σεραφικῶν ἀπεικονισμάτων ἱστορίας, τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων καὶ δικαίων πάντων συνεισερχομένων μετὰ τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων ὑπάρχοντος, συνεισπορευομένων ἔμπροσθεν Χερουβικῶν δυνάμεων, καὶ ἀγγελικῶν στρατιῶν, καὶ χορῶν ἀσωμάτων καὶ ἀΰλων τάξεων ἀοράτως προτρεχουσῶν, καὶ ὑμνουσῶν καὶ δορυφορουσῶν ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ, προερχομένου εἰς μυστικὴν θυσίαν, καὶ ὑπὸ χειρῶν ἐνύλων βασταζομένου, μεθ᾽ ὧν καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεισπορεύεται ἔμπροσθεν ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ καὶ λογικῇ λειτουργίᾳ, νοερῶς θεωρούμενον, πυρὶ καὶ θυμιάματι καὶ ἀτμίδι καπνοῦ εὐώδους· τοῦ μὲν πυρὸς δεικνύοντος τὴν θεότητα, τῆς δὲ ἀτμίδος τοῦ εὐώδους καπνοῦ, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐπελθόντος ἀοράτως, καὶ εὐωδιάσαντος ἡμᾶς, διὰ τῆς μυστικῆς καὶ ζωοθυ-

oporteat, preces pro eorum venia, per humanitatem futura, exposuerunt: *Miserere nostri Deus pro tua magna misericordia*. Magna misericordia, Filius Dei & Sermo, quem in mundum misit propitiationem Pater. Quod pontifex obsignet populum, id subindicat futurum adventum Christi, anno * sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum significante sexies millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus e Roma, & sanctus Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum adventum fore, itemque Chrysostomus. *Quia misericors & hominum amans Deus exsistis*.

Quotquot estis catechumini, procedite. Catechumeni exeunt, ut divino baptismate, & Christi mysteriis non initiati, de quibus ait Dominus: *Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili*, & cætera. *Orate catechumeni Dominum*. Non initiati, non baptizati, quique confessione vestra notati estis. Non initiati, imperiti, qui nondum participes estis divinorum mysteriorum: non baptizati, qui nondum per baptismatis lavacrum illuminati estis, qui confessi estis & adhuc obnoxii mulctæ estis. Acclamat, ut omnes orent remissionem consequi, & vivificam Hostiam per baptismum. *Fideles oremus pro catechumenis*. Illuminati & malorum immemores, quique sustinetis & injuriam condonare, & injuriis benefacere; orate pro catechumenis, id est, pro nondum initiatis, ut ait Apostolus: *Vos potentes, impotentium onera portate*. *Instituat eos verbo veritatis*: doceat eos de Servatore qui propter nos humilitatem assumsit. *Revelet eis Evangelium justitiæ*. Patefaciat manifestationem bonarum rerum. *Uniat eos cum sancta sua catholica & apostolica Ecclesia*: impertiat eis vivificum Sacrificium. *Catechumeni capita vestra Domino inclinate*, nondum initiati, sensus & corda pura Domino inclinate: nondum initiati, sensus & corda pura Domino tribuite. *Ut & ipsi nobiscum glorificent venerabile*, &c. Ut illuminati, & remissionem, & mysticum ac vivum sacrificium adepti, glorificent nobiscum te Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. *Corporale*, significat sindonem, in qua involutum est corpus Christi de cruce descensum, & in monumento positum. *Quotquot estis catechumeni accedite*. Omnis non illuminatus & non initiatus, quique etiamnum est in reatu, festinate, venite, illuminemini, & ad animarum nutricem mensam propius accedite, & eum qui sacrificatur, puris cordibus & animis aspicite: utque fideles sitis & non amplius catechumeni, etiam atque etiam intente & cum tranquilla mente oremus.

Cherubicus hymnus demonstrat per Diaconorum progressionem, & Flabellorum, sive Seraphicarum alarum adumbrationem, inspectionem, & ingressum sanctorum & justorum omnium una ingredientium coram Cherubicis potestatibus, & angelicis exercitibus, & choris incorporeis, & immaterialibus ordinibus invisibiliter præcurrentibus, & hymnos dicentibus, & comitantibus quasi satellitibus ante magnum Regem Christum, qui proficiscitur ad mysticum Sacrificium, & manibus materialibus gestatur, cum quibus & Spiritus sanctus una procedit a fronte, ad incruentum Sacrificium & rationale mysterium. Quæ spiritaliter contemplamur in igne & incenso, & vapore fumi fragrantis: igne quidem deitatem, vapore fumi fragrantis significante adventum ejus, accedente invisibiliter, & odore bono nos exhilarante, per mysticam & animalis

* Vide Malvendam de Antich. lib. I. capp. XXVIII. XXIX. XXX.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

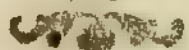
του καὶ ἀναιμάκτου λατρείας καὶ ὁλοκαρπώσεως. ἀλλὰ καὶ αἱ νοεραὶ δυνάμεις, καὶ αἱ χοροστασίαι τῶν ἀγγέλων, ὁρῶσαι τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου Χριστοῦ τετελεσιουργημένην αὐτοῦ οἰκονομίαν· λοιπὸν δὲ καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην γενομένην, καὶ τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ κάθοδον, καὶ τριήμερον ἀνάστασιν, καὶ ἀνάβασιν αὐτοῦ, σὺν ἡμῖν βοῶσιν ἀοράτως, τὸ ἀλληλούϊα. ὁρῶσαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις τὸ Χερουβικὸν ἐρχόμενον μετὰ τῶν τιμίων δώρων, ἤγουν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ἀπὸ τοῦ κρανίου ἕως τοῦ τάφου, σὺν ἡμῖν ἀοράτως βοῶσι τὸν ὕμνον, τὸ ἀλληλούϊα. Ἰεζεκιὴλ γάρ φησι· καὶ τὰ Χερουβὶμ εἱστήκει ἐκ δεξιῶν τοῦ οἴκου, ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδεδυμένον τὴν στολήν· καὶ ἡ νεφέλη ἐπλήρωσε τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν· καὶ ἀπῆρεν ἡ δόξα κυρίου ἀπὸ τῶν Χερουβὶμ εἰς τὸ αἴθριον τοῦ οἴκου· καὶ ἐνέπλησε τὸν οἶκον ἡ νεφέλη· καὶ ἡ αὐλὴ ἐπλήσθη τοῦ φέγγους τῆς δόξης κυρίου.

Ἔτι δὲ ἡ ἁγία τράπεζα κατὰ μίμησιν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Χριστοῦ, καθ᾽ ἣν ὁ Ἰωσὴφ καθελὼν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐνείλησε σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ἀρώμασι καὶ μύροις αὐτὸ ἀλείψας, ἐβάστασε σὺν Νικοδήμῳ, καὶ ἐκήδευσεν αὐτὸ ἐν μνημείῳ καινῷ λελατομημένῳ ἐκ πέτρας· ὅπερ ἐστὶν ἀντίτυπον τοῦ ἁγίου μνήματος ἐκείνου, τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὸ καταθέσιον δηλαδὴ, ἐν ᾧ ἐτέθη τὸ ἅγιον καὶ πανάχραντον σῶμα, ἡ ἁγία τράπεζα. Ἄλλως. ἡ τῶν ἁγίων μετάθεσις ἀπὸ τῆς προθέσεως, τοῦ σώματός φημι τοῦ δεσποτικοῦ καὶ τοῦ αἵματος, καὶ ἡ τούτων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδος, καὶ τὸ Χερουβικὸν, τὴν ἀπὸ Βηθανίας πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ δηλοῖ τοῦ κυρίου εἰσέλευσιν· τηνικαῦτα γὰρ καὶ ὁ πλεῖστος ὄχλος, καὶ οἱ τῶν Ἑβραίων παῖδες, ὡς βασιλεῖ καὶ νικητῇ τοῦ θανάτου, τὸν ὕμνον ἀνέφερον αἰσθητῶς· νοητῶς δὲ ἄγγελοι μετὰ τῶν Χερουβὶμ, τὸν τρισάγιον ἀπέδωκαν ὕμνον, καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τὰς ῥομφαίας, ὡς σύμβολα βασιλέως, ἐπιφέροντες οἱ διάκονοι. αἱ ῥιπίδες δὲ εἰς τύπον εἰσὶ τῶν Χερουβίμ. ὁ δὲ Χερουβικὸς ὕμνος ᾀδόμενος, παρακελεύεται πάντας, ἐντεῦθεν καὶ μέχρι τέλους τῆς ἱερουργίας προσεκτικώτερον ἔχειν τὸν νοῦν, πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν κάτωθεν ἀφεμένους, ὡς βασιλέα μέγαν μέλλοντας ὑποδέχεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας. ἡ δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῶν ἁγίων ἀπόθεσις, μίμησιν ἔχει τηνικαῦτα μὲν τοῦ ἐσταυρωμένου ἀνωγέου· μετ᾽ ὀλίγον δὲ, ἡ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν, ἐν δὲ τῷ τέλει τὴν ταφὴν εἰκονίζει, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀνάληψιν· ἵνα γὰρ μὴ τὸ καθ᾽ ἕκαστον τῶν τότε γενομένων, τὴν ὥραν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον ἀφορίζοντες οἱ ἅγιοι πατέρες, ἔτι καὶ μεταθέσεων ἑτέρων καὶ θυσιαστηρίων πλειόνων δεηθῶσι, κἀκ τούτων μωμητὸν τὸ τῆς ἐκκλησίας καταστῇ μυστήριον, τί ἄρα σκοποῦσιν, ἢ πράττουσιν; ὡς λίαν μεγαλοπρεπὲς, καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντος πνεύματος ἄξιον, τῆς θεουργοῦ δημιουργίας τὸν τρόπον ἐμιμήσαντο, ὡς οἷόν τε ἀνθρώπῳ μιμεῖσθαι τὰ θεῖα καὶ κατεργάζεσθαι· καὶ ὡς οὐρανὸν μὲν, τὸ ἐπάνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ὀρόφιον ἀπαρτίζουσιν· ὡς ὅλην δὲ γῆν ὁρίζονται, τὸ ὑπὸ τεσσάρων κιόνων τοῦ εἰρημένου κιβωρίου συγκλειόμενον ἢ περιγραφόμενον ἱερὸν ἔδαφος· ἐν ᾧ πληροῦται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ λέγων· εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός· εἰ μὴ γὰρ οὕτω ταχθείη, πῶς ἂν οἱ ἐν Ἰνδίᾳ τελοῦντες τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον, καὶ πιστεύοντες αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν εἶναι σταυρούμενον, καὶ θαπτόμενον, καὶ ἀνιστάμενον, ταύτην τὴν σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς φαῖεν ἂν ἐργάσασθαι τὸν δεσπότην; πῶς δὲ οἱ τὰς Βενετικὰς νήσους οἰκοῦντες πιστοὶ, τὸ αὐτὸ μετασωζομένης διανοίας εἰσδέξονται, πάντων ὁμολογούντων ἐν Ἱεροσολύμοις περιγεγράφθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον; ἢ πάντως ὅτι μεθόριον οὐρανοῦ τε καὶ γῆς οὖσα ἡ ἁγία τράπεζα, καὶ αὖθις κατὰ τὸ μέσον τοῦ οὐρανίου κύκλου ὑφισταμένη, καὶ τὸν μέσον τῶν κιόνων,

A sacrificii ac incruenti latriam & holocaustum. Quinetiam intelligentes Potestates, & cœtus angelorum, videntes, per crucem & mortem Christi, consummatam ejus dispensationem, tandemque & de morte victoriam habitam, & ad inferos descensionem, & triduanam resurrectionem, & ejus ascensionem, nobiscum clamant invisibiliter: *Alleluja*. Intuere intelligentes Potestates, venientes cum pretiosis muneribus (id est corpus Domini Jesu) e Calvaria ad sepulcrum usque, nobiscum invisibiliter acclamant hymnum Cherubicum: *Alleluja*. Ezechiel enim ait: *Et Cherubim stabant a dextris domus dum ingrederetur vir indutus stola, & nubes replevit aulam interiorem, & discessit gloria Domini a Che-* B *rubim in subdialem partem domus, & implevit domum nubes, & aula repleta est splendore gloriæ Domini*.

Est autem sancta mensa, ad imitationem sepulturæ Christi, qua Joseph sublato corpore de cruce, involvit sindone munda, & aromantibus & unguentis ipsum unctum exportavit cum Nicodemo, & sepelivit ipsum in monumento novo exciso ex petra: quod est exemplum sancti monumenti illius, Altare & Catathesium, in quo positum est sanctum & omnino immaculatum corpus, quæ est sancta mensa. Aliter. Sacrorum translatio a Prothesi, corporis (inquam) Dominici, & sanguinis, & eorum C ingressus ad altare, & Cherubicum, a Bethania in Jerusalem Domini introitum significat. Tunc enim plurima turba & Hebræorum pueri tamquam regi & victori mortis hymnum referebant sensibiliter: spiritualiter autem angeli cum Cherubim, Ter-sanctum reddiderunt hymnum: ac sceptra ac rhomphæas, ut insignia regis proferunt Diaconi. Flabella vero typum referunt Cherubim. Cherubicus vero hymnus qui canitur, admonet omnes hinc & ad finem usque sacri officii, attentiorem mentem habere, omissa inferius omni de rebus ad vitam tuendam pertinentibus sollicitudine, quasi regem magnum per communionem excepturos. Sacrorum ad sanctam mensam depositio, imitationem habet tunc quidem tem- D poris cœnaculi crucifixi: paullo post autem eadem, & crucis elationem, & ad finem, sepulturam designat & resurrectionem, & illinc assumtionem. Ut enim ne singulatim rerum gestarum eo tempore, tempus, occasionem, & locum distinguentes sancti patres, adhuc etiam translationum aliarum, & altarium plurium indigerent, indeque culpabile Ecclesiæ mysterium exsisteret, quidnam considerant aut faciunt? Profecto quod valde magnificum & præclarum, ac in eis inhabitante Spiritu dignum, opificii divini modum imitati sunt, quatenus homini licet imitari conficereque divina: atque ut cælum, quod supra sacram mensam eminet laquearium conficiunt: ut totam terram præfiniunt, quod a qua- E tuor columnis ejus quod Ciborium appellatur, conclusum aut circumscriptum sacrum solum, in quo completur & propheticus sermo, inquiens: *Operatus est salutem in medio terræ Deus*. Nisi enim ita fuisset actum, quomodo qui in India perficiunt magnum hoc mysterium, & credunt illud corpus Christi & Dei esse nostri, crucifixum & sepultum, & resurgens, hanc salutem in medio terræ dicerent Dominum operari? Quomodo item fideles Veneticas insulas inhabitantes, idem sensu conservato reciperent; omnibus confitentibus, in Hierosolymis circumscriptum esse ipsissimum medium terræ? Aut omnino, quia confinium cæli & terræ cum sancta mensa sit, & item in medio cælestis orbis subsistat,

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

τῶν κύκλῳ ῥιπιδίων κατὰ τὴν στάσιν ἔχουσα τόπον, ὅπου περ ἂν εἴη αὕτη ἐν μέσῳ τῆς γῆς, τὴν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι ἐπεμφαίνει· ἔνθα δὲ καὶ πάντα τὰ τοῦ πάθους ὑπέστη ὁ κύριος, τὴν προδοσίαν, τὴν κρίσιν, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ μετὰ τὸν σταυρόν. εἰκότως οὖν οἱ ἅγιοι πατέρες, οὕτω πλεῖσθαι ταῦτα καὶ προσφέρεσθαι ἐδογμάτισαν.

Ὁ δίσκος ἐστὶν ἀντὶ τῶν χειρῶν Ἰωσὴφ καὶ Νικοδήμου, τῶν κηδευσάντων τὸν Χριστόν. ἑρμηνεύεται δὲ δίσκος, ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐπιφέρεται, κύκλος οὐρανοῦ, ἐμφαίνων ἐν μικρᾷ περιγραφῇ τὸν νοητὸν ἥλιον, Χριστὸν ἐν τῷ ἄρτῳ ὁρώμενον. τὸ δὲ ποτήριόν ἐστιν, ἀντὶ τοῦ σκεύους, ὃ ἐδέξατο τὸ ἐκβληθὲν αἷμα τῆς κεντηθείσης ἀχράντου πλευρᾶς, καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ Χριστοῦ ἀπομύρισμα. ποτήριον δὲ πάλιν ἐστὶ κατὰ τὸν κρατῆρα, ὃν γράφει κυρίως ἡ σοφία, ἤτοι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἐκέρασε γὰρ τὸ αἷμα αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ οἴνου ἐκείνου, καὶ προέθηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, λέγων τοῖς πᾶσι· πίετε τὸ αἷμά μου ἀντὶ οἴνου κεκερασμένου ὑμῖν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Χριστὸς ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις, τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ᾠκοδόμησεν, ἐξ ἀπειράνδρου μητρὸς ἁγνῆς καὶ παρθένου, τῆς προκαθαρθείσης ψυχῇ καὶ σώματι· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτὰ, τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἑβδομάδα· ὥς φησιν ὁ Ἡσαΐας· ἐπαναπαύσεται γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα. ἤγουν αἱ ἑπτὰ ἐνέργειαι τοῦ πνεύματος· ἐν οἷς εἰσιν ἀντίθετα τῆς πονηρίας ὁμοίως. ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, τοὺς προφήτας τοὺς κατὰ καιρὸν ἀναιρουμένους παρὰ τῶν ἀπίστων ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ βοῶντας, ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. καὶ ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς εἰς τὴν ὑπεραγίαν παρθένον, τὴν ἑαυτοῦ θεότητα, ἑνώσας τῇ σαρκὶ ὡς οἶνον ἄκρατον· ὁ σωτὴρ γὰρ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως καὶ ἀσυνδυάστως, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁγίας τριάδος καταγγελλομένην· ἀπέστειλε δὲ τοὺς ἑαυτῆς δούλους, εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον προσκαλουμένους πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν εἶπε, τοῖς μήπω κεκτημένοις τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν χάριν· ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. τὴν θείαν αὐτοῦ σάρκα, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ αἷμα δέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐσθίειν καὶ πίνειν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τὸ δισκοκάλυμμά ἐστιν, ἀντὶ τοῦ σουδαρίου, ὃ ἦν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, περικαλύπτον αὐτὸν ἐν τῷ τάφῳ. τὸ δὲ καταπέτασμα, ἤγουν ὁ ἀὴρ ἐστὶ καὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ λίθου, οὗ ἠσφάλισε τὸ μνημεῖον ὁ Ἰωσήφ, ὅνπερ ἐσφράγισεν ἡ τοῦ Πιλάτου κουστωδία. ἰδοὺ ἐσταύρωται ὁ Χριστός· τέθαπται ἡ ζωή· ἠσφαλίσθη ὁ τάφος· ἐσφράγισται ὁ λίθος.

Ἡ δὲ νίψις τῶν χειρῶν, ἀντὶ τοῦ νίψαντος, καὶ ἀθῶός εἰμι φωνήσαντος. καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς ἱερεῖς δηλοῖ, ἵνα καθαρεύοντες τὸ συνειδὸς, νοῦν καὶ διάνοιαν, ἅ τινά εἰσι χεῖρες τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, μετὰ φόβου καὶ πρᾳότητος καὶ ἐπιεικείας πάσης, προσίωμεν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ. νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου· προσθήσω τοῖς καθαροῖς ἱερεῦσι τὰς δύο φύσεις μου· τὰς τῆς ψυχῆς χεῖρας λέγω, νίψομαι ἐν ἁγνότητι. καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου κύριε· ὅπερ ἀεὶ τῷ Θεῷ προσεδρεύειν ὀφείλομεν, οὐδαμοῦ πρὸς τὴν ἄσωτον ἁμαρτίαν ἐμπίπτοντες. καὶ ἄλλως· λειτουργήσω σοι, καὶ μεταδώσω τῷ πιστῷ λαῷ. τοῦ ἀκοῦσαί με φωνὴν αἰνέσεώς σου, τὴν ἐκφώνησιν δηλοῖ, τοῦ, τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες. καὶ ἄλλως· τὴν ἀνάγνωσιν λέγει· ἀκούσω καὶ διδάξω τὸν αὐτὸν λαὸν, ἤγουν τὸν πιστόν· καὶ ἀκούσαντες φυλάξομεν ἅμα τὰς ἐντολάς σου. καὶ διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου· τὰς μυστικὰς λέγω εὐχὰς τῆς φιλανθρωπίας. κύριε ἠγάπη-

A & medium columnarum quæ sunt in circuitu flabella, statione teneat locum, ubi ea cumque fuerit in medio terræ, salutem fieri demonstrat: ubive omnia quæ passionis sunt, Christus subiit, proditionem, judicationem, quæ ante crucem, quæ & post crucem acta sunt. Merito igitur sancti patres, ita perfici hæc & offerri censuerunt.

Discus est vice manuum Joseph & Nicodemi, qui funus Christo celebrarunt. Discus est autem, ubi Christus infertur, si velis interpretari; cæli orbis indicans in parva circumscriptione spiritualem solem, Christum in pane visum. Proculum est vice vasis illius quod accepit sanguinem emissum ab immaculato latere puncto, & pretiosus a manibus B & pedibus defluxus. Poculum rursum est ad exemplum crateræ illius quam describit proprie Sapientia sive Filius Dei: miscuit enim sanguinem suum vice vini illius, & proposuit in sancta mensa, inquiens omnibus: Bibite sanguinem meum, pro vino mixto vobis, *in remissionem peccatorum*, & in vitam æternam. Christus, Dei sapientia & virtus, suam carnem ædificavit, ex virum non experta casta matre & virgine, præpurgata anima & corpore: *& Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, & subfulciit columnas septem, sancti Spiritus septenarium donum, quemadmodum ait Esaias, *Requiescent enim super eum septem Spiritus*, id est, septem operationes Spiritus: in quibus sunt adC versa vitiis totidem. [a] *Mactavit suas victimas*, prophetas suo tempore interfectos ab infidelibus, pro veritate, & clamantes: [b] *Propter te morti addicimur tota die, reputati sumus quasi oves occisionis*. Et miscuit in cratera suum vinum, in supersancta Virgine suam deitatem uniens carni, ut vinum merum. Servator enim genitus est ex ea inconfuse, & absque conjuge, Deus & homo, & paravit suam mensam, agnitionem sanctæ Trinitatis quæ annunciatur: misitque suos servos in universum mundum, qui invitarent omnes gentes ad agnitionem Dei, & mentis indigis ait, nondum adeptis sancti Spiritus gratiam: [c] *Venite, comedite meum panem, & bibite vinum quod miscui vobis*. Divinam suam carD nem, & sanctum suum sanguinem dedit nobis Christus edendum & bibendum in remissionem peccatorum. Disci velamentum est, pro sudario quod super ejus facie erat, circumtegens ipsam in sepulcro. Velum (id est, Aer) etiam dicitur vice lapidis quo munitum est a Joseph monumentum, quem obsignavit Pilati custodia. Ecce crucifixus est Christus, sepulta est vita, munitum est sepulcrum, obsignatus est lapis.

Ablutio manuum est vice ejus qui se lavit, & *Innocens sum*, vociferatus est. Nobis autem sacerdotibus innuit, ut puri conscientia, mente & cogitatione (quæ sunt manus animarum nostrarum) E cum timore & mansuetudine & clementia omni accedamus ad sanctam mensam. [d] *Lavabo inter innocentes manus meas*. Addam puris sacerdotibus duas naturas meas: animæ manus dico, lavabo in castitate. *Et circumdabo altare tuum Domine*; quia semper Deo assidere debemus, nusquam ad libidinosum peccatum irruentes. Et aliter: Serviam tibi, & communicabo cum fideli populo. *Ut audiam ego vocem laudis tuæ*. Acclamationem innuit horum verborum, *Tua de tuis tibi offerentes*. Et aliter. Lectionem inquit hanc: Audiam & docebo eumdem populum, scilicet fidelem: & audientes custodiemus simul mandata tua. *Et narrabo omnia mirabilia tua*: mysticas inquam orationes humanita-

a Prov. IX. 2. b Psalm. XLIII. 22. c Prov. IX. 2. d Psalm. XXV. 6. seqq.

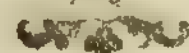
σαι εὐπρέπειαν οἴκου σου· τὴν ἐκκλησίαν λέγει. εὐπρέπεια δὲ τῆς ἐκκλησίας, ὁ πιστὸς λαός ἐστι. καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου· τὴν καθαρὰν μήτραν λέγει τῆς παρθένου, ἐν ᾗ ἐσκήνωσε. καὶ ἄλλως. τὸν τόπον ἔνθα σὺ κατοικεῖς.

Τὴν δέησιν δὲ ἀποπληροῦντες ὑπὲρ τῶν ἐνεχθέντων τιμίων δώρων, λέγει· τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοῦ τε προδρόμου, καὶ ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις μνησθέντες, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἕτερος ἑτέρου ἁμιλληθέντες, τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν μετὰ τῶν ἁγίων παραδώσωμεν τῷ Θεῷ σὺν ἔργοις ἀγαθοῖς. διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· διὰ τῆς συμπαθείας τοῦ υἱοῦ σου τῆς εἰς ἡμᾶς, εὐλογοῦμέν σε σὺν ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. εἰρήνη πᾶσιν. ὁμογνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ ταυτότητα ἀλλήλοις συνάπτοντες, τοῦ κυρίου τὴν μίμησιν αὐτοὶ ἀντιλαμβανόμεθα, εἰρήνην τὴν οἰκείαν ἀφιέντος, καὶ διδόντος, καὶ ἐκφωνοῦντος, ἤρεμον τὸν νοῦν πάντες σχῶμεν. καὶ τῷ πνεύματί σου. τουτέστι τὴν πρὸς σὲ ἀδιαίρετον ἕνωσιν δὸς ἡμῖν, ἵνα τῷ πνεύματι εἰρηνεύοντες, ἀχώριστοι τυγχάνωμεν. ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους· τὰς ψυχὰς ἀλλήλων συνδέσμῳ συνάψαντες, καὶ οὕτω δυνησόμεθα, μετὰ παῤῥησίας ἀπολαῦσαι τῆς προκειμένης τραπέζης. τὸ ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, δηλοῖ καὶ τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀλλήλους, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γενησομένην ὁμόνοιαν, καὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων πάροδον; καὶ τὴν τῶν νοητῶν φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου τῆς πίστεως, καὶ τὴν καινὴν τοῦ θείου μυστηρίου διαδοχήν. τὰς θύρας, τὰς θύρας, ἐν σοφίᾳ. τὰς ἐνθυμήσεις τῶν διανοιῶν ἡμῶν ἄρωμεν ἀπὸ τῶν γηΐνων ἔργων καὶ ἐνθυμημάτων. πρόσχωμεν ἐν τῇ σοφίᾳ, ἤγουν ἐν τῷ υἱῷ καὶ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ θείου συμβόλου, τοῦ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντος, ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσέξωμεν· τουτέστι, τοῦ πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα· καὶ ἑκόντες καὶ συνιέντες μετ' ἠρέμου νοὸς προσέλθωμεν τῇ μυστικῇ ζωοθυσίᾳ. τὸ θεῖον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον λέγεσθαι διατέτακται, ἵν' ἐκ τούτου γνώριμον εἴη τοῖς πᾶσιν, ὅτι ὁ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ προανάρχου πατρὸς, οὗτος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἄνθρωπος γέγονε, σαρκωθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, σταυρωθεὶς, καὶ ταφεὶς καὶ ἀναστάς. οὐ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς, τὰ τελούμενα ταῦτα πράττομεν, ἵνα μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις εἰσαεὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνεργουμένης, οὕτω φαινώμεθα ζῶντες ὁμοῦ καὶ πολιτευόμενοι; καὶ τὰ μὲν πάθη, σαρκὶ τοῦτον ὑπομεμενηκέναι ὁμολογῶμεν· ἀπαθῆ δὲ τούτου φυλάττεσθαι τὴν θεότητα· ἅμα δὲ, ἵνα τῇ ἐκφωνήσει τοῦ θείου τοῦδε συμβόλου, καὶ οἱ ἀγνῶτες καὶ ἀμαθεῖς, τότε ἀκούοντες ᾀδομένου, διὰ παντὸς ἐν γνώσει ἔχωσι τὰ ἔκφορα τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς οὐκ ἀπόῤῥητα. ἡ δὲ τῶν θυρῶν κλεῖσις, καὶ ἡ ἐπάνωθεν τούτων ἐξάπλωσις τοῦ καταπετάσματος, ὡς οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις εἰώθασι, καὶ ἡ διὰ τοῦ λεγομένου ἀέρος τῶν θείων ἐπικάλυψις, ὡς οἶμαι, τὴν νύκτα ἐκείνην δηλοῖ, καθ' ἣν ἡ τοῦ μαθητοῦ προδοσία προέβη, καὶ ἡ πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴ, καὶ ἡ πρὸς Ἄνναν παράστασις, καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι. καὶ μὴν καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ, καὶ οἱ κολαφισμοὶ, καὶ τἄλλα ὅσα τηνικαῦτα συμβέβηκε. διὰ τί ἄλλο γὰρ τὸ κάλυμμα τοῦτο ἀὴρ ὠνομάσθη, ἢ πάντως διὰ τὸ τὸν ἐπικαλυπτόμενον παρ' αὐτοῦ σκοτεινὸν ἀέρα, τῆς εἰρημένης νυκτὸς εἰκονίζεσθαι; καθ' ἣν καὶ Πέτρος ὁ μέγας, ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς, πρεσβείᾳ τοῦ ἐγνωσμένου τῷ ἀρχιερεῖ μαθητοῦ, ἔνδον ἐγένετο τῆς αὐλῆς, ἔνθα καὶ ἡ παιδίσκη τούτῳ ἐντυχοῦσα, καὶ οἱ πρὸς τῇ πυρᾷ παρεστῶτες, διήλεγχον, καὶ τὰ λοιπὰ τούτῳ ἐπηκολούθησαν, ὅσα πρὸς τὸν κρημνὸν τῆς ἀρνήσεως κατήπειγον· δι' ἃ τὸ πταῖσμα συγχωρηθέντα, ἥττονα γενέσθαι τῆς ἐπάρσεως, ἢ τῆς καυχήσεως.

A tis. *Domine, dilexi decorem domus tuæ*: de Ecclesia ait; decor autem Ecclesiæ, fidelis populus est. *Et locum tabernaculi gloriæ tuæ*; castum uterum virginis dicit, in qua habitavit. Et aliter; *locum ubi tu inhabitas*.

Supplicatione expleta pro illatis pretiosis donis, ait: *Sanctissimæ, immaculatæ, superbenedictæ dominæ nostræ Deiparæ, præcursorisque, & Apostolorum, & omnium Sanctorum vitam & facta recordati, ita & nos alter cum altero contendentes, vitam nostram universam cum Sanctis commendemus Deo cum operibus bonis: per miserationes unigeniti tui Filii, cum quo benedictus es in sæcula sæculorum*: per compassionem Filii tui, quam ha-
B bet in nos, benedicimus te cum sancto Spiritu, nunc & semper & in sæcula. *Pax omnibus*: concordiam, & dilectionem, & eumdem sensum, inter nos invicem coalescentes, Domini imitationem ipsi arripiamus, pacem suam relinquentis, & dantis, & exclamantis, quietam mentem omnes habeamus. *Et spiritui tuo*: id est, tecum unionem individuam da nobis, ut spiritu pacem agitantes, inseparabiles simus. *Diligamus invicem*: animos alii aliorum conjunctione copulantes, & ita poterimus audacter & libere frui proposita mensa. Hoc, *Diligamus alii alios*, significat & caritatem in omnes, & in seipsos invicem, & Dei futuram concordiam, & sensuum transitum, & spiritalium pa-
C tefactionem, & sancti symboli fidei, & novam divini mysterii successionem. *Januas, januas, in sapientia*: cogitationes mentium nostrarum tollamus a terrenis operibus & cogitationibus. *Attendamus in sapientia*: id est, in Filio & Verbo Dei, & ad intelligentiam divini symboli a sanctis & divinis patribus expositi, in Dei Ecclesia attendamus, id est, *Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem*: ac volentes & intelligentes, cum quieta mente accedamus ad mysticum & vivificum sacrificium. Divinum orthodoxæ fidei symbolum dici constitutum est, ut ex hoc notum sit omnibus, unum e sancta Trinitate, Unigenitum Filium & Sermonem Patris initio carentis, ipsum propter nostram salutem ho-
D minem factum fuisse carne sumta ex sancta Virgine, crucifixum, & sepultum, & resurgentem. Non divino jussu his ritibus utimur, ut non verbis dumtaxat, sed & operibus in perpetuum salutem nostram operantes, ita appareamus viventes simul & conversantes? Ac passiones quidem carne hunc sustinuisse confitemur: impatibilem vero hujus conservatam fuisse deitatem, simulque ut pronuntiatione divini hujus Symboli, & ignorantes & imperiti audientes dum hoc canitur, perpetuo recognoscant pronuntiata mysterii fidei, & multorum auribus non abdita. Januarum autem clausio, & supra has veli
E explicatio, ut in monasteriis assolent, & per eum qui Aer appellatur, divinorum velatio, noctem (ut arbitror) illam indicat, in qua discipuli proditio processit, & ad Caipham abductio, & ad Annam præsentatio, & falsa testimonia, & proculdubio illusiones, & colaphorum incussiones, & alia quæ tum temporis contigerunt. Quam ob rem enim aliam, hoc velamen Aer nominatus est, quam omnino quia occultatus ab eo tenebrosus aer dictæ noctis designatur? quando & Petrus ille magnus pro foribus stans, intercessione agniti pontifici discipuli introductus est in aulam: ubi & ancilla ei occurrens, & qui ad pyram astabant intuentes, carpebant, & reliqua consecuta sunt ei, quæ ad præcipitium abnegationis perpulerunt: quod qui lapsum admiserit minor evadat quam ut aut efferatur, aut glorietur.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

Αἰρομένου δὲ τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦ καταπετάσματος συστελλομένου, τῶν θυρῶν τε ἀνοιγομένων, ἡ πρωΐα διατυποῦται· καθ᾽ ἣν ἀπήγαγον αὐτὸν, καὶ παρέδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι. πρόσεισιν ὁ ἱερεὺς, συνέρχεται ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσιν, οὐκέτι ὡς ἐν ἐπιγείῳ τόπῳ ἑστώς. ἀλλ᾽ ὡς ἐν τῷ ἐπουρανίῳ θυσιαστηρίῳ, ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ θυσιαστηρίου τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ παριστάμενος, θεωρεῖ τὸ μέγα καὶ ἀνερμήνευτον καὶ ἀνεξιχνίαστον τοῦ Χριστοῦ μυστήριον· ὁμολογεῖ τὴν χάριν, κηρύττει τὴν ἀνάστασιν, σφραγίζει τὴν πίστιν τῆς ἁγίας τριάδος· πρόσεισι λευχειμονῶν ὁ ἄγγελος τὸν λίθον τοῦ τάφου ἀποκυλίων τῇ χειρί· δεικνύων τῷ σχήματι, βοῶν τῇ φωνῇ ἐντρόμῳ· καὶ διὰ τοῦ διακόνου κηρύττων τὴν τριήμερον ἔγερσιν. καὶ ὑψῶν τὸ καταπέτασμα, φωνεῖ ὁ διάκονος λέγων· στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου· ἰδοὺ πρώτη ἡμέρα. πρόσχωμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ. ἰδοὺ δευτέρα ἡμέρα. ἐν εἰρήνῃ προσφέροντες. ἰδοὺ τρίτη ἡμέρα. καὶ ἄλλως. στῶμεν καλῶς. τὰς διανοίας ἡμῶν στερεωμένας ἔχοντες, ἀκούσωμεν τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας. ὁ λαὸς βοᾷ τὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ χάριν. ἔλαιον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως. ὁ δὲ ἱερεὺς διδάσκει τὸν λαὸν, ἣν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ μεμάθηκε τριαδικὴν θεογνωσίαν. ἡ χάρις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. ἄλλοι δὲ ἱερεῖς προσφέρουσιν οὕτως. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. ὁ λαὸς συνομολογεῖ, καὶ συνεύχεται λέγων· καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, οὕτω πράξωμεν. ἢ οὕτως. ἐὰν πράξωμεν ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ κυρίου μετὰ πάντων ἡμῶν· αὐτὸς γὰρ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν εἰς ἡμᾶς ἐνεδείξατο, τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἱλασμὸν εἰς τὴν ζωοθυσίαν δέδωκε, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ ῥύσιον ποτήριον εὐφροσύνης.

Εἶτα πάντας ὁ ἱερεὺς ἀναβιβάζων εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐπουράνιον, ἐν ᾗ ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν πρὸ τῆς ἐκπτώσεως. ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, βοᾷ· βλέπετε, ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας. οἱ πάντες διαμαρτύρονται λέγοντες· ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον. ὁ ἱερεὺς, εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ. βλέπετε, ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας, ἀπὸ τῶν γηΐνων ἄρωμεν τὰς αἰσθήσεις εἰς τὸν ἄνω βασιλέα, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀρεστὰ πράξωμεν. εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ· ἤγουν τῷ δόντι ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀντάλλαγμα εὐχαριστήριον ὕμνον ἀπονείμωμεν τῷ κυρίῳ· καὶ τὴν ἐφ᾽ ἧς ἐσώθημεν τροπὴν, εὐχαριστίαν καὶ δόξαν ἀπονείμωμεν τῷ κυρίῳ. ὅτι ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι, φησὶν ὁ λαός. τὸ καταπέτασμα λέγεται διὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον· ὅτι ἔχομεν παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἀνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, καὶ πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς μέγας ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. εἶτα πρόεισιν ὁ ἱερεὺς μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἀληθινῆς καρδίας, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἀπαγγέλλων τῷ Θεῷ, καὶ συλλαλῶν μόνος αὐτῷ, οὐκέτι διὰ νεφέλης, ὥς ποτε Μωσῆς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἀλλ᾽ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτεύων· καὶ μεμύηται τὴν τῆς ἁγίας τριάδος θεογνωσίαν καὶ πίστιν, καὶ μόνος μόνῳ προσλαλεῖ Θεῷ μυστήρια, μυστήρια ἀπαγγέλλων ἐν μυστηρίοις, τὰ κεκρυμμένα πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ γενεῶν, νῦν δὲ φανερωθέντα ἡμῖν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἅπερ ἡμῖν ἐξηγήσατο ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός. καθὼς γὰρ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς τῷ Μωσῇ ἀοράτως, καὶ ὁ Μωσῆς πρὸς τὸν Θεόν· οὕτω καὶ ὁ ἱερεὺς, μέσον τῶν δύο Χε-

A Sublato autem Aere, & Velo contracto, januisque apertis, tempus matutinum illud innuitur, quando abduxerunt ipsum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Accedit sacerdos, conversatur cum angelicis Potestatibus, non jam quasi in terreno loco stans, sed in cælesti altari, coram formidabili altari, throno Dei assistens, contemplatur magnum & inenarrabile & ininvestigabile Christi mysterium. Gratias agit, concionatur de resurrectione, obsignat fidem sanctæ Trinitatis. Accedit albis vestitus Angelus, lapidem e monumento manu revolvens, specie sua præ se id ferens, clamans voce tremula, & per Diaconum prædicans triduanam resuscitationem: & extollens velum, clamat Diaconus, inquiens: *Stemus* B *mus honeste, stemus cum timore.* Ecce primus dies! *Attendamus sanctæ oblationi*. Ecce dies secundus! *In pace offerentes*. Ecce tertius dies! Et aliter: *Stemus honeste*: mentes nostras firmas habentes, audiamus mysticum & vivificum sacrificium. Populus conclamat resurrectionis Christi gratiam: *Oleum pacis, sacrificium laudis*. Sacerdos vero docet populum, quam per gratiam Christi didicit trinam Dei cognitionem: *Gratia sanctæ & consubstantialis Trinitatis sit cum omnibus vobis*. Alii sacerdotes proferunt ita: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & caritas Dei patris, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis*. Populus una confitetur & orat, inquiens: *Et cum spiritu tuo*: ut superius di- C ximus, ita agamus. Vel ita: si egerimus, ut superius diximus, gratia & caritas Domini cum omnibus nobis. Ipse enim propter caritatem suam quam in nobis demonstravit, Filium suum in mundum misit, & corpus ejus propitiationem in vivum sacrificium dedit, & sanguinem ejus in salutare poculum lætitiæ.

Deinde sacerdos [1] oculos attollens in supernam illam Jerusalem supercælestem, in qua stantes erant pedes nostri ante lapsum, in atriis tuis Jerusalem, in montem sanctum ejus clamat: *Aspicite, sursum habeamus corda*. Omnes testificantur, inquientes: *Habemus ad Dominum*. Sacerdos: *Gratias agamus* D *Domino*. Videte, *sursum habeamus corda*: a terrenis, tollamus sensus ad supernum regem, & ejus placita faciamus. *Gratias agamus Domino*: nimirum qui dedit semetipsum, pretium redemtionis pro nobis, & mutuum gratiis agendis hymnum Domino reddamus, & vice salutis qua servati sumus, gratiarum actionem & gloriam reddamus Domino. *Dignum & justum est* ait populus. Velum dicitur propter Apostolum inquientem: [a] *Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Jesu Christi, quam renovavit nobis viam salutis novam & viventem, per velamen, id est, carnem suam, magnus sacerdos in domo Dei*. Deinde progreditur sacerdos cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, cum veraci E corde, in plenitudine fidei conferens sermones cum Deo, & solus cum eo colloquens, non jam per nubem, ut aliquando Moses in Tabernaculo testimonii, sed revelata facie, gloriam Domini oculis cernens: ac sanctæ Trinitatis divina cognitione & fide initiatur, & solus cum solo Deo mysteria loquitur, mysteria annuncians in mysteriis, occulta ante sæcula & a generationibus: nunc autem manifestata nobis per apparitionem Filii Dei, quæ nobis enarravit unigenitus Filius qui erat in sinu Patris. Ut enim locutus est Deus Mosi invisibiliter, & Moses Deo: ita & sacerdos in medio duorum Cheru-

[a] Ephes. III. 12.

1. Græce *omnes erigens*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

ρουβὶμ ἑστὼς ἐν τῷ ἱλαστηρίῳ, καὶ κατακόπτων διὰ τὴν ἄστεκτον καὶ ἀθεώρητον τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, τὴν οὐράνιον λατρείαν νοερῶς ὁρᾷ, καὶ μυεῖται τῆς ζωαρχικῆς καὶ μοναρχικῆς ὑπερουσίου τριάδος τὴν θείαν ἔλλαμψιν, του μὲν Θεοῦ καὶ πατρὸς, τὸ ἄναρχον καὶ ἀγέννητον· τοῦ δὲ υἱοῦ καὶ λόγου, τὸ συνάναρχον καὶ ὁμοούσιον, καὶ γεννητόν· τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος, τὸ συναΐδιον καὶ ὁμοφυὲς καὶ ἐκπορευτὸν, τριάδα ἁγίαν κατὰ τὴν τῶν ὑποστάσεων εἴτουν προσώπων ἀσύγχυτον ἀϊδιότητα, κατὰ δὴ τὴν τῆς φύσεως ἕνωσιν, ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάστατον μίαν θεότητα, καὶ βασιλείαν καὶ δόξαν. καὶ νοερῶς ὁρᾷ καὶ βοᾷ τὴν τῶν Σεραφικῶν δυνάμεων τρισάγιον δοξολογίαν, τῶν μὲν Χερουβὶμ ἐπισκιαζόντων, καὶ τῶν Σεραφὶμ κεκραγότων, μεθ' ὧν βοᾷ· τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα.

A bim stans in propitiatorio, & se concutiens pro-
pter intolerabilem & inspectabilem Deitatis gloriam
& splendorem, cælestem cultum mente cernit, &
initiatur vitæ principis & singularis principatus su-
persubstantialis Trinitatis; divina illuminatione &
doctrina de Deo & Patre, quod principio carens
& ingenitus sit: de Filio & Sermone, quod una
principio carens & consubstantialis & genitus sit: de
Spiritu sancto, quod coæternus sit & connaturalis
& procedens: quæ est Trinitas sancta, secundum
hypostaseon (id est, personarum) inconfusam æter-
nitatem, secundum naturæ unitatem individuam, &
inseparabilem unam deitatem, & regnum, & glo-
riam. Atque mente cernit, & elata voce canit Se-
B raphicarum Potestatum ter-sanctam gloriæ celebratio-
nem, ipsorum Cherubim obumbrantium, & Sera-
phim vociferantium, cum quibus clamat: *Victoriæ
hymnum canentia.*

Εἶτα ὁ λαὸς, ἀντὶ τῶν Χερουβικῶν δυνάμεων καὶ τετραμόρφων ζώων βοᾷ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ· τουτέστιν ὁ τρισάγιος καὶ εἷς Θεὸς τῶν δυνάμεων. ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. ὡσαννά ἐστι, σῶσον δὴ, ὥς φησιν ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα· ᾄδοντά ἐστιν ὁ ἀετός· βοῶντά ἐστιν, ὁ βοῦς· κεκραγότα, ὁ λέων· καὶ λέγοντα, ἄνθρωπος. λογικὸς ἄνθρωπος ἀντὶ τῶν Χερουβικῶν δυνάμεων, καὶ τὰ τετράμορφα ζῶα βοᾷ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· τουτέστιν ὁ τρισάγιος καὶ εἷς Θεὸς τῶν δυνάμεων. ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ. ἅγιος μὲν ὁ πατὴρ, ὡς κυρίως ἅγιος καὶ μακάριος· ἐκείνη γὰρ καὶ μόνη μακαρία φύσις, ἡ τοῦ Θεοῦ. ἅγιος ὁ υἱὸς, ὡς λόγος Θεοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου καὶ σφραγὶς ἀκίνητος, καὶ ἀναλλοίωτος φύσις· υἱὸς μὲν, ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν ἐκ τοῦ πατρὸς, γεννηθεὶς ἀπαθῶς ὡς λόγος ἐκ νοῦ, καὶ ὡς δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, κατὰ τὸν ἀπόστολον. τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, ὥς φησιν ὁ Δαβίδ· ἅγιον δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον, καὶ ἁγιάζον τὰ πάντα, καὶ τελεσιουργὸν, μὴ τελειούμενον· ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον. ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιος, πηγὴ καὶ αἰτία τῆς τε ἀκτῖνος καὶ τῆς ἐλλάμψεως ὢν, διὰ δὲ τῆς ἀκτῖνος ἡμῖν ἡ ἔλλαμψις μεταδίδοται, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ὑφ' ἡμῶν· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, πηγὴ οὖσα καὶ αἰτία υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· τὸ δὲ πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον δι' υἱοῦ διαδίδοται καὶ πεφανέρωται. τὸ δὲ εἰπεῖν κύριος, ἑνοῖ τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἓν τὰ τρία δείκνυσι. τρίτον ἅγιος τὰ Σεραφὶμ λέγουσι, πληροῦντα τὴν δοξολογίαν εἰς τὸ κύριος σαβαώθ, ἑνιαίαν φύσιν τιθέντα, τὴν ἁγίαν τριάδα, ὡς καὶ ὑπ' αὐτῶν ἡμῖν μεμαρτύρηται τῶν ἁγίων Σεραφίμ· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν ᾧ τὴν τελειότητα ἐλάβομεν, σὺν ἀγγέλοις ἀσιγήτως θεολογοῦμεν δοξάζοντες· τοῦτο γὰρ ταῖς ὑποστάσεσι τριάς· εἷς δὲ ὁ Θεὸς, ᾧ καὶ ψάλλομεν· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. τὸ ἑβραϊκὸν οὕτω κεῖται· ὡσαννὰ, ἀδωναΐ, ἀσδινὰ, βαρὺχ, πατὴρ, ἀββὰθ, σεμμὰ, δενίαν, σαβαώθ. ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ θελήσας τυθῆναι τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν· καὶ μόσχος ὁ ἀεὶ θυόμενος ἑκὼν, καὶ ἀεὶ ζῶν, ὁ τελεσιουργῶν τὴν μυστικὴν θυσίαν, καὶ ἀεὶ ἐπιφοιτῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος· ἅγιος εἶ βασιλεῦ τῶν αἰώνων, καὶ πάσης ἁγιωσύνης δοτήρ. σὺ εἶ ὁ παντοκράτωρ, ὁ σφραγίζων τὰ ἅγια δῶρα· ἅγιος

Deinde populus vice Cherubicarum virtutum &
quadriformium animalium clamat: *Sanctus, Sanctus,
Sanctus, Dominus Sabaoth*: id est, ter-sanctus &
unus Deus virtutum. *Osanna in excelsis, benedictus
qui venit in nomine Domini. Osanna*, est, serva
obsecro, ut ait: *qui venit in nomine Domini. Vi-
ctoriæ hymnum canentia: Canentia*, ad aquilam,
vociferantia, ad bovem, *clamantia*, ad leonem, &
dicentia, ad hominem pertinet. Rationalis homo
pro Cherubicis virtutibus, & quadriformia anima-
C lia vociferantur, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: hoc est,
ter-sanctus & unus Deus virtutum, *Sanctus, San-
ctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Sanctus quidem
Pater, ut præcipue sanctus & beatus; illa enim &
sola beata natura Dei. Sanctus Filius, ut Sermo
Dei & character hypostaseos ejus, & effigies exem-
plaris, & sigillum immobile, & incommutabilis na-
tura: Filius quidem, ut ex ipso (scilicet ex Patre)
natus impatibiliter, ut Verbum ex mente: & quod
per ipsum facta sunt omnia visibiliaque & invisibi-
lia, juxta Apostolum. *Sermone enim Domini, cæli
firmati sunt*, ut ait David. Sanctus vero & Spiri-
tus sanctus qui a Patre procedit & in Filio requie-
scit & sanctificat omnia, & opera perficit, non
D perficitur, sanctificat, non sanctificatur. Quemad-
modum enim sol fons & caussa radii & illuminatio-
nis est, ac per radium nobis illuminatio communi-
catur, & ipsa est quæ nobis prælucet, & a nobis
participatur: ita sane & Deus & Pater, fons est &
caussa Filii, & Sancti Spiritus. Spiritus a Patre
procedens, per Filium communicatur & manifesta-
tur. Vox autem *Dominus*, unit Patrem, & Filium,
& Spiritum Sanctum, & unum esse tria demonstrat.
Ter-Sanctus Seraphim dicunt, complentes gloriæ
celebrationem his verbis: *Dominus Sabaoth*. Sin-
gularem naturam ponentia, sanctam Trinitatem,
ut & ab ipsis nobis testificatum sit sanctis Seraphim:
nos vero fideles, Patrem, & Filium, & Sanctum
E Spiritum, in quo perfectionem accepimus, cum an-
gelis sentientes, intacite theologamur: est enim in
personis Trinitas, unus vero Deus cui psallimus:
*Benedictus qui venit in nomine Domini. Osanna in
excelsis*. Hebraicum ita habet: * *Osanna, Adonai,
Asdina, Baruch, Pater, Abbath, Semma, Deniam,
Sabaoth*. Deus virtutum qui voluit mactari vitu-
lum saginatum: & vitulus qui semper mactatur vo-
lens, & semper vivens: qui perficit opus mystici
Sacrificii, & semper adventans per baptismum:
sanctus es Rex sæculorum, & omnis sanctimoniæ
dator. Tu es omnium potens, qui sancta obsignas

* Hæc ex Psalm. CXLVII. 26. sic restitue: *Anna Adonaj, hosiana: baruch habba*. Quæso Domine, prosperos fac: benedictus qui venit. (Deinde chaldaico more:) *bisma dadonaj Sebaoth*, in nomine Dei virtutum.

Sæc. VIII.
CIRCA
ANN. CHR.
715.

δὲ καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ σοῦ ἀῤῥήτως γεννηθείς. ἅγιον δὲ τὸ πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, τὸ ἐρευνῶν τὰ πάντα καὶ τὰ βάθη σου τοῦ Θεοῦ· δι' οὗ ἅπαντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἁγιάζεται.

Τὰ δὲ ῥιπίδια καὶ οἱ διάκονοι, ἐμφαίνουσι τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ. καὶ τὴν τῶν πολυομμάτων Χερουβὶμ ἐμφέρειαν. καὶ γὰρ κατὰ τὴν τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἐπουρανίων ὑπερκόσμιον καὶ νοερὰν τάξιν, οὕτω καὶ τὰ ἐπίγεια μιμοῦνται. καὶ γὰρ τὰ τετράμορφα ζῶα, ἀντιφωνητικῶς ἀλλήλοις ἀντιδεχόμενα, βοῶσι· τὸ μὲν πρῶτον ζῶον, τὸ εἰς ὁμοίωμα λέοντος βοᾷ, ἅγιος. τὸ δὲ δεύτερον, τὸ εἰς ὁμοίωμα μόσχου, βοᾷ, ἅγιος· τὸ δὲ τρίτον, τὸ εἰς ὁμοίωμα ἀετοῦ, βοᾷ, ἅγιος. τὸ δὲ τέταρτον, τὸ εἰς ὁμοίωμα ἀνθρώπου, βοᾷ, Κύριος σαβαώθ· ἐν τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν θεότητα συνιοῦσι κυριότητα καὶ δύναμιν, καθὼς ὁ προφήτης τεθέαται· ὅτι εἶδα τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὰς Σεραφικὰς δυνάμεις κύκλῳ ἑστώσας, καὶ ἐκ τῆς φωνῆς ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ. τὸ δὲ, ἀπεστάλη ἓν τῶν Σεραφὶμ, καὶ εἶχεν ἄνθρακα ἐν τῇ χειρὶ, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου· σημαίνει τὸν ἱερέα τὸν κατέχοντα τὸν νοερὸν ἄνθρακα, Χριστὸν, τῇ λαβίδι τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἁγιάζοντα καὶ καθαίροντα τοὺς προσδεχομένους καὶ μεταλαμβάνοντας. καὶ γὰρ εἰς τὰ οὐράνια καὶ ἀχειροποίητα καὶ ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐνεφανίσθη ἐν δόξῃ τῷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς προσώπῳ, ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἀρχιερεὺς μέγας, διεληλυθὼς τοὺς οὐρανούς. καὶ ἔχομεν αὐτὸν παράκλητον πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἱλασμὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς καταρτισάμενον ἡμῖν τὸ ἅγιον καὶ συναΐδιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ τίμιον αἷμα, λύτρον ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, καθὼς ὁ αὐτὸς λέγει· πάτερ ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ· καὶ θέλω ἵνα ὅπου ἐγώ εἰμι, καὶ οὗτοι ὦσι, καὶ θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ὅτι ἠγάπησα αὐτοὺς, καθὼς ἠγάπησας ἐμὲ, πρὸ καταβολῆς κόσμου. αὐτὸς εἶπε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τοῦτο τὸ αἷμά μου. αὐτὸς καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐκέλευσε, καὶ δι' ἐκείνων ἁπάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο ποιεῖν· τοῦτο γάρ φησι ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. οὐκ ἂν ἐκέλευσε τοῦτο ποιεῖν, εἰ μὴ δύναμιν ἐνθῆσαι ἔμελλεν, ὥστε δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν. καὶ τίς ἡ δέησις; τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡ ἐξ ὕψους τοὺς ἀποστόλους ὁπλίσασα, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Κυρίου· καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως ἂν ἐνδύσεσθε δύναμιν ἐξ ὕψους. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκείνης τῆς καθόδου· οὐ γὰρ κατελθὸν ἅπαξ, εἶτα ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ἐστι, καὶ ἔσται μέχρι παντὸς εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς τῶν ἱερέων καὶ τῆς γλώττης τὰ μυστήρια τελεσιουργεῖ. καὶ οὐ τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνον ἔπεμψεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὥστε μένειν μεθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπηγγείλατο μένειν μεθ' ἡμῶν, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἀλλ' ὁ μὲν παράκλητος ἀόρατος πάρεστιν, ὅτι σῶμα αὐτὸς οὐκ ἐφόρεσεν. ὁ δὲ Κύριος καὶ ὁρᾶται, καὶ ἀφῆς ἀνέχεται διὰ τῶν φρικτῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων, ὡς ἂν τὴν ἡμετέραν φύσιν δεξάμενος, καὶ φέρων εἰς τοὺς αἰῶνας. αὕτη ἡ τῆς ἱερωσύνης δύναμις· οὗτος ὁ ἱερεύς· οὐ γὰρ ἅπαξ ἑαυτὸν προσαγαγὼν, καὶ θύσας, ἐπαύσατο τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ διηνεκεῖ ταύτῃ λειτουργεῖ τὴν λειτουργίαν ἡμῶν, καθ' ἣν καὶ παράκλητός ἐστιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν δι' αἰῶνος, οὗ χάριν εἴρηται πρὸς αὐτόν· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. διὰ τοῦτο οὐδεμία τοῖς πιστοῖς περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν δώρων ἀμφιβολία, οὐδὲ περὶ τῶν ἄλλων τελετῶν, εἰ κατὰ τὴν πρόθεσιν καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἱερέων ἀποπληροῦνται.

Τί δ' ἄν τις εἴποι, περὶ τῶν θείων ῥιπιδίων ἐγκε-

A dona: sanctus vero & unigenitus tuus Filius Dominus noster Jesus Christus, ante sæcula ex te ineffabiliter genitus: sanctus autem & Spiritus tuus, totus sanctus, scrutans omnia, etiam profunda tua qui Deus es, per quem universa quæ in cælo & super terram sunt, sanctificantur.

Flabella vero & Diaconi, indicant Seraphim sex alis prædita, & multioculorum Cherubim effigiem. Etenim supermundanorum & supercælestium supermundanam & spiritalem ordinationem pariter & terrena imitantur. Etenim quadriformia animalia, mutuis cantibus alia ab aliis vicissim excipientia clamant: primum quidem animal similitudine referens leonem clamat, *Sanctus*: secundum, similitudinem B vituli referens clamat, *Sanctus*: tertium simile aquilæ clamat, *Sanctus*: quartum ad similitudinem hominis clamat, *Dominus Sabaoth*. Tribus sanctificationibus in unam deitatem coeuntibus dominationem & potestatem: quemadmodum Propheta contemplatus est: *Vidi Dominum super throno sedentem excelso & elato, & Seraphicas potestates in circuitu adstantes, & de voce impleta est domus fumo.* Illud autem, *missum est unum e Seraphim, & habebat carbonem in manu, quem forcipe ab altari excepit*, significat sacerdotem tenentem spiritalem carbonem (Christum) forcipe manus suæ, in sancto altari, & sanctificantem & purgantem accipientes & participantes. Etenim in cælestia & non manu- C facta & sancta ingressus est Christus, & apparuit in gloria coram Dei & Patris facie, pro nobis factus Pontifex magnus, penetrans cælos; & habemus ipsum advocatum apud Patrem, & propitiationem pro peccatis nostris, utpote cujus sanctum & coæternum corpus nobis coagmentatum sit, & pretiosus sanguis, redemtionis pretium pro nobis omnibus quemadmodum ipse ait: *Pater sanctifica eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint & ipsi sanctificati in veritate: ac volo ut ubi ego sum, & hi sint, & contemplentur gloriam meam, quod dilexerim eos, ut dilexisti me ante constitutionem mundi.* Ipse dixit, *Hoc est corpus meum, Hic sanguis meus.* Ipse & Apostolis jussit, & per illos universæ Ec- D clesiæ, hoc facere: [a] *Hoc* (enim ait) *facite in meam commemorationem.* Non sane id facere jussisset, nisi vim inditurus fuisset ut id facere liceret. Et quæ est deprecatio? Spiritus sanctus, virtus quæ ex alto, Apostolos armavit, ut eis a Domino dictum fuerat: *Sedete in urbe Jerusalem donec induti sitis virtute ex alto.* Hoc opus est ejus ingressus: non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum & erit in perpetuum, & in ævum. Hoc per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit: ac non Sanctum Spiritum dumtaxat misit Dominus noster, ut maneat nobiscum: sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, [b] *usque ad consummationem sæculi.* At Paracletus inconspicuus E adest, quia ipse corpus non gestavit: Dominus vero conspicitur, & tangi se patitur per tremenda & sacra mysteria, ut qui nostram naturam acceperit, eamque gestet in sæcula. Hæc sacerdotii virtus, hic sacerdos: non enim semel cum se obtulerit & sacrificarit, sacerdotio defunctus est; sed hoc perpetuo nostrum ministerii munus obit; quo & advocatus est pro nobis apud Deum per ævum, cujus gratia dictum est ad eum: [c] *Tu es sacerdos in æternum.* Propterea nulla fidelibus de sanctificatione donorum dubitatio superest, neque de aliis Sacramentis, an secundum propositum & preces Sacerdotum compleantur.

Quid vero (quispiam dicat) de divinis Flabellis

a Luc. XXII. 19. *b* Matth. XXVIII. 20. *c* Psalm. CIX. 4.

χειρισμένων τοῖς διακόνοις, καὶ ὑπ' αὐτῶν στρεφομένων αἰφνιδίως ὡς ἐν ἐκπλήξει, ἄχρι τῆς θεολέκτου προσευχῆς; τολμηρὸν μὲν οὖν τὸ περὶ τούτων φθέγγεσθαι ἔτι· ἐπεὶ δ' ἅπαξ ὑπείξαμεν τῇ ἐντολῇ τοῦ κελεύσματος, φέρε καὶ περὶ τούτων εἴπωμεν, ὅσα δοίη Θεός. εἰ μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις δεκτὰ, τῷ Θεῷ χάρις· οὐ γὰρ πάντη ψεκτὰ εὖ οἶδα, οὐδ' ἔξω τῶν δογμάτων τῆς τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδόξου πίστεως. φαμὲν οὖν ὡς πάντοτε μὲν ἀδιαστάτως συμπαρῆσαν καὶ δυνάμεις οὐράνιοι τῷ δεσπότῃ Χριστῷ· ἐξαιρέτως δὲ, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ᾗ παρεδόθη. αὗται τοίνυν ὁρῶσαι τὴν πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴν, τὴν πρὸς ἄνθρωπον παράστασιν, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, τὰ κολαφίσματα, τὴν χλεύην ἐκείνην τῶν Ἰουδαίων, τῶν στρατιωτῶν τὸ κόκκινον ἔνδυμα, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὰς μετὰ γέλωτος προσκυνήσεις, τἄλλα πάντα, ὅσα τε ἡ τῶν θείων εὐαγγελίων ἱστορεῖ διήγησις, καὶ ὅσα διὰ τὸ πλῆθος ἴσως παρέλειψεν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γινομένων διαπορούσαι, καὶ ἐκπληττόμεναι τῆς μακροθυμίας τὸ μέγεθος, καλύπτουσαι τὰς ἑαυτῶν ὄψεις ἀπεστρέφοντο, καὶ πάλιν τὴν δεσποτείαν αἰδούμεναι, ἀνθυπέστρεφον. τοῦτο δὲ ἐποίουν, ἄχρι τῆς ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώσεως. τέλος γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν, καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις αἰσχύνης, ὁ σταυρὸς γέγονεν, ὃς δόξα μᾶλλον, καὶ οὐκ αἰσχύνη· ἀρχὴ γὰρ οὗτος τῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς θεότητος· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ κοσμικὸς ἐκεῖνος σεισμὸς, τὸ τριώρον σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἥ τε τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν πετρῶν διάρρηξις, καὶ ἡ τῶν μνημάτων ἄνοιξις· ἔτι γε μὴν καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἐξανάστασις, καὶ ὅσα ἐν ᾅδῃ κατελθὼν ὁ σωτὴρ εἰργάσατο· καὶ διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τῷ τόπῳ τῆς σταυρώσεως γενομένῳ τῷ Χριστῷ, τὰ ἐκπλήξεως καὶ τοῦ θαύματος εἴδη αἱ θεῖαι δυνάμεις ἀπέθεντο. κἀντεῦθεν δῆλον, ὡς τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ πάντα ὀνείδη, καὶ αἱ χλευαστικαὶ τιμαὶ, καὶ οἱ καταγέλωτες, πλεῖον ἥπτοντο τοῦ πάσχοντος, ὥσπερ καὶ τῶν νοερῶν θείων δυνάμεων.

Εἶτα πάλιν ὁ ἱερεὺς ἐπαγγέλλει τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, τὰ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως μυστήρια, τὴν ἐξ ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀνέκφραστον γέννησιν, τὴν ἀναστροφὴν καὶ ἐμπολίτευσιν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ αὐτοῦ κατάβασιν, τὴν τῶν δεσμίων δι' αὐτοῦ ἐλευθερίαν, τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμερον καὶ ἁγίαν ἀνάστασιν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνάληψιν, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθέδραν, τὴν δευτέραν καὶ μέλλουσαν αὐτοῦ ἔνδοξον παρουσίαν πάλιν, τὴν πρὸς ἡμᾶς. καὶ πάλιν μυσταγωγεῖται Θεὸν ἀγέννητον, τουτέστι Θεὸν καὶ πατέρα, καὶ γαστέρα πρὸ ἑωσφόρου, καὶ πρὸ αἰώνων τὸν υἱὸν γεννῶσαν, καθὼς λέγει· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. καὶ παρακαλεῖ πάλιν τελειῶσαι τὸ μυστήριον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ γεννηθῆναι ἤτοι μεταποιηθῆναι αὐτὸν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ πληρωθήσεται τό· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. ὅθεν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ βουλήσει τοῦ υἱοῦ ἀοράτως παρὸν, ὑποδεικνύει τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἐπισφραγίζει, καὶ μεταβάλλει καὶ τελειοῖ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος, ὅτι ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι· ὅπως ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ὅθεν γενόμενοι θείων μυστηρίων αὐτόπται, καὶ μέτοχοι ζωῆς ἀθανάτου, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως, δοξάζομεν τὸ μέγα καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξιχνίαστον μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· δοξάζοντες δὲ βοῶμεν· τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες. ἐκ

A quæ tenent manus Diaconorum, & ab ipsis versantur derepente, quasi in animi consternatione, usque ad precationem Dominicam? Ac temerarium quidem est adhuc de his pronuntiare: verum quia semel ad præceptum mandati obsecundavimus; age de his quoque dicamus, quæ Deus dederit. Siquidem & aliis probentur, Deo gratia habeatur: non enim omnino vituperabilia (certo scio) neque extra dogmata fidei orthodoxæ Christianorum. Dicimus igitur, semper & inseparabiliter adfuisse Virtutes cælestes una cum Domino Christo: præcipue vero in illa nocte qua traditus est. Eæ igitur cernentes abductionem ad Caipham, præsentationem coram eo, falsa testimonia, alaparum incussiones, B in eum exscreationes, colaphorum inflictiones, ludibrium illud Judæorum, militum coccineum indumentum, spineam coronam, cum risu conjunctas geniculationes, aliaque omnia tum quæ divinorum Evangeliorum historia enarrat, tum quæ propter multitudinem fortasse prætermissa sunt; in singulis quæ fiebant, admirantes & stupentes longanimitatis & patientiæ magnitudinem, velantes suas facies se avertebant, & iterum Domini majestatem reverentes, ad se redibant; id autem faciebant usque ad ejus exaltationem in cruce. Extremum enim corporis passionum, & dedecoris quod inde provenit, crux fuit: quæ gloria potius est, ac non dedecus: hæc enim est initium operationum & virtutum divinarum. C Hinc enim ille mundanus terræmotus, trium horarum spatio tenebræ super universam terram, atque veli & petrarum disruptio, & monumentorum patefactio: præterea etiam mortuorum resurrectio, & quæcumque in inferos descendens Servator egit: & propterea in ipso crucifixionis loco cum esset Christus, stuporis & admirationis species divinæ illæ Potestates deposuerunt. Hincque omnia convitia quæ crucem antecesserunt, & illusorii honores quos exhibuerunt, & irrisiones, patientem magis tetigisse (ut etiam spiritales illas divinas potestates) perspicuum fit.

Deinde rursus Sacerdos recitat Deo & Patri assumtionis humanitatis mysteria, ex sancta Virgine D & Deipara ineffabilem generationem, conversationem & habitationem in mundo, crucem, mortem, ejus ad inferos descensionem, vinctorum illic liberationem, triduanam & sanctam a mortuis resurrectionem, assumtionem in cælos, a dextris Dei & Patris sessionem, secundum & futurum ejus gloriosum reditum ad nos. Et rursum institutione sacrorum eruditus, appellat Deum ingenitum; hoc est, Deum & Patrem, & uterum ante Luciferum & ante sæcula filium gignentem, ut ait; [a] *ex utero ante luciferum genui te*. Et rursus obsecrat ut conficiatur mysterium Filii ejus, & fiat sive transmutetur ipse panis & vinum in corpus & sanguinem Christi & Dei, & impleatur hoc, [a] *Ego hodie genui te*. E Unde & sanctus Spiritus, beneplacito Patris & voluntate Filii invisibiliter præsens, submonstrat divinam confectionem, & manu sacerdotis obsignat, & transmutat, & conficit proposita sancta dona in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi qui dixit: [b] *Pro ipsis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati*. Quo pacto? [c] *Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo*. Unde nos qui divinorum mysteriorum sumus inspectores, & participes immortalis vitæ, & divinæ naturæ communione donati: glorificamus magnum incomprehensibile & ininvestigabile mysterium dispensationis filii Dei: glorificantesque clamamus, *tua de tuis tibi offerentes*: de tuo corpore &

a Psalm. II. 7. b Joan. XVII. 19. c Joan. VI. 57.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

τȣ̃ σώματος καὶ αἵματος τȣ̃ εἰπόντος· τȣ̃το ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὅ ἐστιν, ἃ ἡμῖν διὰ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων παρέδωκας, ταῦτά σοι προσφέρομεν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. ὁ λαός· σὲ ὑμνȣ̃μεν, τὸν Θεὸν καὶ πατέρα. σὲ εὐλογȣ̃μεν, τὸν υἱὸν καὶ λόγον· σοὶ εὐχαριστȣ̃μεν τῷ ἁγίῳ πνεύματι· κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι, ὁμοȣ́σιε καὶ ἀδιαίρετε, παράδοξον ἔχȣσα καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν προσώπων, καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς μιᾶς φύσεως τῆς θεότητος· καὶ γὰρ τὸ ἐπικεκυφότως ποιεῖν τὸν ἱερέα τὴν θείαν μυσταγωγίαν, ἐμφαίνει τὸ συλλαλεῖν ἀοράτως τῷ μόνῳ Θεῷ. ὅθεν καὶ τὴν θείαν φωτοφανείαν ὁρᾷ, καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς δόξης τοῦ προσώπȣ τοῦ υἱοῦ τȣ̃ Θεȣ̃ ἐμφαιδρύνεται, καὶ ὑποστέλλει ἑαυτὸν τῷ φόβῳ καὶ τῇ αἰδοῖ· καθὼς Μωσῆς ὅτε εἶδε τὸν Θεὸν ἐν εἴδει πυρὸς ἐν τῷ ὄρει, ἔντρομος γενόμενος, ἀνέστρεψε καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτȣ̃· εὐλαβεῖτο γὰρ κατανοῆσαι ἀπὸ τῆς δόξης τȣ̃ Θεȣ̃ τὸ πρόσωπον.

Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντȣ. χρὴ ἡμᾶς τὴν κυρίαν τȣ̃ παντὸς ἐπαινεῖν, καὶ τὸ χαῖρε τοῦ ἀγγέλου ἐκφωνεῖν. τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. ὁ Θεὸς κατ' εἰκόνα αὐτȣ̃ ἔπλασεν ἡμᾶς, ὅ ἐστι κατὰ τὸ ὅσιον καὶ δίκαιον καὶ δυνατόν. παραβάντες δὲ, δȣ̃λοι γεγόναμεν Φαραὼ τοῦ πικρȣ̃ δεσπότȣ. ἐλθὼν οὖν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἰδίῳ αἵματι, καὶ ἐνέδυσεν ἡμᾶς τὸν νέον ἄνθρωπον· καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἡμῖν δέδωκεν, εἰπών· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ἡμεῖς δὲ μεμνημένοι τῆς αὐτῆς ἐντολῆς, τὰ ἀντίτυπα προσφέρομεν, λέγοντες· τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι, καὶ τὰ ἑξῆς. νοητῶς, ὅ ἐστι τὸ ἀρχέτυπον ἡμῶν ἀξίωμα, δηλαδὴ τὸ κατ' εἰκόνα, ὅ ἐστι τὸ δίκαιον, τὸ ὅσιον, καὶ τὸ δυνατόν· δίκαιον μὲν, μήτε ἀδικεῖσθαι, μήτε ἀδικεῖν· ὅσιον δὲ, τῶν ἀδικȣμένων ἀνέχεσθαι, καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικοῦσι, μᾶλλον δὲ καὶ εὐεργετεῖν αὐτούς. κατὰ πάντα δὲ δεῖ ὑμνεῖν αὐτὸν, ὡς Θεὸν καὶ κύριον τοῦ παντός.

Τὸ δὲ σφραγίσαι τὰ θεῖα δῶρα, ἵνα τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ ἐνδόξῳ παρουσίᾳ τȣ̃ ἁγίȣ πνεύματος, μεταβάλῃ καὶ ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον, αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστȣ̃· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ μεγάλου Θεȣ̃ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας· καὶ ἵνα τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ, γένηται εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ δὲ ἐξαιρέτως. τȣτέστιν, ὦ μῆτερ ἁγνὴ, τȣ̀ς ἀφεγγεῖς τύπȣς καὶ τὰς παρελθȣ́σας σκιὰς τȣ̃ λόγȣ θεασάμενοι, καὶ τὰ ἐν τȣ́τοις, κεκλεισμένης πύλης, φῶς τῆς ἀληθείας ἀναλάμψαν, δοξάζομεν· σὴν δὲ γαστέρα ἐπαξίως εὐλογȣ̃μεν. καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει. ὁ λαός. καὶ πάντων καὶ πασῶν. ἐντέλλεται ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ, μνημονεύειν τὰς τῶν διαιοιῶν ὀργὰς, ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας μυσταγωγίας, καὶ ἀπορρίψαι αὐτὰς ἐκ πάντων καὶ πασῶν τῶν μισούντων ἡμᾶς.

Γίνεται δὲ καὶ μνήμη πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πνευμάτων, καὶ πάσης σαρκὸς, ὡς νεκρῶν καὶ ζώντων τὴν ἐξȣσίαν ἔχοντα, καὶ δεσπόζοντα ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· καὶ ὡς τοῦ βασιλέως Χριστȣ̃ παρόντος, καὶ ὡς τοῦ ἁγίȣ πνεύματος πάντας προσκαλουμένȣ, ζῶντάς τε καὶ μεταστάντας, πρὸς τὰς ἐκεῖσε μονὰς, καὶ καταπαύσεις, εἰς τὴν τȣ̃ κυρίȣ καὶ Θεȣ̃ ἡμῶν Ἰησȣ̃ Χριστȣ̃ προέλευσιν, συναθροισθῆναι καὶ προφθάσαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἀκουσθῆναι τῶν φωνῶν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ· ὡς πασῶν τῶν ἐν ᾅδῃ ψυχῶν ἀπολυθεισῶν τῶν δεσμῶν, διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ καὶ πρωτότοκος γενόμενος τῶν κεκοιμημένων· καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· καὶ πρὸς τὴν ἀθάνατον καὶ μακαρίαν ζωὴν ἀναπαύων τȣ̀ς ἐπ' ἐλ-

A sanguine, qui dixisti: *Hoc facite in meam commemorationem*: quod est, quæ nobis per sanctos tuos Apostolos tradidisti, ea tibi offerimus propter nostram salutem. *Populus: Te hymnis celebramus Deum & Patrem: tibi benedicimus Filio & Verbo: tibi gratias agimus sancto Spiritui, Domine Deus noster, Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate*, consubstantialis & individua, admirabiliter habens & distinctionem personarum, & unionem unius naturæ deitatis. Etenim quod pronus Sacerdos divinam Mystagogiam faciat, id declarat, eum invisibiliter cum solo Deo colloqui. Unde & divinam lucis apparitionem cernit, & ad splendorem gloriæ conspectus filii Dei, exhilarescit, & se subtrahit B timore & verecundia, quemadmodum Moyses cum Deum vidit in monte, ignis specie, perterrefactus recessit & occultavit faciem suam: reverebatur enim percipere a gloria Dei faciem.

Præcipue sanctissimæ, immaculatæ. Oportet ut nos Dominum hujus universi laudemus, & illam Angeli salutationem enuntiemus. *Tua ex tuis*. Deus secundum imaginem suam formavit nos: quod est, secundum sanctitatem, justitiam, & potestatem: nos vero transgressi, servi facti sumus Pharaonis asperi heri. Veniens itaque Dominus noster Jesus Christus redemit nos proprio sanguine, & induit nos novo homine, ac pretiosum suum corpus & C sanguinem nobis dedit, inquiens: *Hoc facite in mei recordationem*. Nos enim memores ejus mandati, antitypa (id est, configuralia) offerimus, inquientes: *Tua ex tuis tibi*, &c. spiritaliter, quæ est primigenia nostra dignitas: nimirum quod ex imagine Dei habemus justitiam, sanctitatem, potestatem. Justitiam, ut neque patiamur, neque faciamus injuriam: sanctitatem, ut injuriam inferentes perpetiamur, & injuriis cedamus, vel potius iis benefaciamus. Omnibus autem in rebus, in hymnis celebrandus est ut Deus & Dominus hujus universitatis.

Signantur autem divina dona, ut adventus & gloriosa sancti Spiritus præsentia transmutet & faciat, ex pane quidem, ipsum pretiosum corpus D Domini nostri Jesu Christi, ex eo autem quod est in calice, ipsum pretiosum sanguinem magni Dei & Servatoris nostri Jesu Christi, qui effusus est pro mundi vita & salute: & ut participantibus ex eo, fiat in remissionem peccatorum & vitam æternam.

Hoc autem præcipue. Id est, o mater casta, lumine carentes types & præteritas umbras Verbi contemplantes, quæque in eis sunt, occlusis foribus, lumen veritatis refulgens glorificamus, tuo vero utero digne benedicimus. *Et pro universorum cogitationibus*. Populus: *Et omnium universorum*. Jubet sacerdos populum recordari internarum irarum tempore divinæ Mystagogiæ, easque abjicere ab o- E mnibus & universis qui odio nos persequuntur].

Fit autem & memoria apud Deum pro defunctis, & spiritibus & omni carne, ut qui mortuorum & viventium potestatem habeat, & dominetur supercælestibus & terrenis & subterraneis; & ut rege Christo præsente, & ut sancto Spiritu omnes adhortante viventes atque vita functos ad illic moram trahendam, & requiescendum in Domini & Dei nostri Jesu Christi occursum, ut congregentur & præoccupent faciem ejus, & audiant voces laudis ejus; ut omnibus quæ erant in infernis animabus solutis a vinculis per mortem & resurrectionem Christi. Ipse enim excitatus est a mortuis, primitiæ & primogenitus factus dormientium, & omnibus viam aperiens resurrectionis a mortuis, ad immortalem & beatam vitam refo-

Sæc. VIII. Circa Ann. Chr. 715.

πίδι τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ κοιμηθέντας. συγκαλοῦνται δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν μετὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων συνεισελθεῖν καὶ ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, ἐν τῇ μυστικῇ τραπέζῃ τῆς βασιλείας Χριστοῦ.

Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον. δεόμεθά σου ὥσπερ ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ εἰς τὴν σὴν δοξολογίαν· οὕτω τοίνυν καὶ ἓν πνεῦμα, καὶ μίαν ψυχὴν δὸς ἡμῖν, ἵνα συναπτόμενοι τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ, δυνησώμεθα μετὰ παῤῥησίας ἀπολαύειν τῆς προκειμένης τραπέζης, καὶ γενώμεθα ἄξιοι τῶν θείων μυστηρίων, δοξάζοντες καὶ ὑμνοῦντες τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν. ἐὰν οὕτω πράξωμεν ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ ἔσται μετὰ πάντων ἡμῶν. ἔλεος Θεοῦ, ὁ Χριστός ἐστιν, ὁ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὸ ἐλεῆσαι ἡμᾶς, ἀπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀποσταλείς· ὃς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ ἠλέησεν· οἱ γὰρ εἰς ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος συνελθόντες, διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέντος, καὶ καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, οὐκ ἔτι ἐπὶ γῆς ἐσμεν, ἀλλ' ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ τῷ βασιλικῷ παρεστήκαμεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου ὁ Χριστός ἐστι καθὼς αὐτὸς λέγει· πάτερ δίκαιε ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι· ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, καὶ θεωρῶσι τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. πάντες δὲ οἱ τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαβόντες, καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων ἡμῶν ἔχομεν τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν. οὗ τινος τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν θεωρῶν ὁ ἱερεὺς, βοᾷ καὶ λέγει, ἀββὰ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ἀξίωσον ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετὰ παῤῥησίας τολμᾷν ἐπικαλεῖσθαί σε καὶ λέγειν.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἀληθῶς πατὴρ πάντων ἡμῶν ἐστι, καὶ πάντας τηρεῖ. καὶ εἰ μὲν τὸ θέλημα αὐτοῦ πράττομεν, ἔστι πατὴρ ἡμῶν· εἰ δὲ μὴ, οὗ τινος τὸ ἔργον ποιοῦμεν, οὗτός ἐστι πατήρ. καὶ ἄλλως. πατέρα αὐτὸν καλεῖς; ὡς τέκνον πολιτεύου, ἵνα εὐάρεστος αὐτῷ γένῃ τῷ πατρὶ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τίς γὰρ τῷ κοσμοκράτορι τῶν κάτω συρομένων στρατευόμενος, καὶ υἱοθετούμενος αὐτῷ διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων, τολμᾷ τὸν αἴτιον παντὸς ἀγαθοῦ κύριον εἰπεῖν πατέρα; δῆλον δὲ ὅτι οὗτος, οὐ τὸν κύριον σαβαὼθ καλεῖ πατέρα, ἀλλὰ τὸν ἀντικείμενον, οὗ καὶ τὰ ἔργα πράττει. ἄλλως. πατέρα λέγεις, ἄνθρωπε, τὸν Θεόν; καλῶς λέγεις· ἔστι γὰρ πατὴρ καὶ ποιητὴς πάντων ἡμῶν· ἀλλὰ σπεῦδε ἐργάζεσθαι ἔργα ἀρέσκοντα τῷ πατρί σου. εἰ δὲ κακὰ ἔργα ποιεῖς, πρόδηλον ὅτι τὸν διάβολον ἐπικαλεῖς πατέρα. οὗτος γάρ ἐστιν ἔφορος τῶν κακῶν. διὸ σπεῦδε ἐκφυγεῖν τοῦτον, καὶ ἀρέσαι τῷ ἀγαθῷ πατρί σου καὶ ποιητῇ σου.

Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ὄνομά ἐστι τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς· Χριστὸς γὰρ, καὶ ἡμεῖς χριστιανοὶ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικέκληται ἡμῖν. καὶ ἀληθῶς· ἅγιος ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ἵνα ἁγιάσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὅ ἐστι τὸ ἔργον ἡμῶν ἀξιολόγιστον· ἅγιον καὶ ὅλως καθαρὸν ποιήσῃ τὸ σῶμα ἡμῶν, ἵνα ἀνέγκλητον εὑρεθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀπολογίας· καὶ τί γὰρ, οὐκ ἔστιν ἅγιος ὁ Θεός; καὶ ἅγιος. ἀλλὰ τοῦτο λέγεις· ἐν ἐμοὶ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄν-

A cillans eos qui in spe resurrectionis ejus dormierunt. Convocantur autem omnes eorum animæ cum prophetis & apostolis & martyribus, ut una ingrediantur & recumbant cum Abraham & Isaac & Jacob in mystica mensa regni Christi.

Et da nobis, ore uno & corde uno glorificare & laudare honorificentissimum. Supplicamus tibi, ore uno unoque corde, ut te verbis glorificemus, ita sane & unum spiritum & unum animum da nobis, ut conjuncti caritatis vinculo possimus cum fiducia frui proposita mensa, & fiamus divinis mysteriis digni glorificantes & hymnis celebrantes pretiosissimum & magnificum nomen tuum, o Pater
B & Fili & Spiritus sancte. *Et sint misericordiæ magni Dei & Servatoris nostri Jesu Christi cum omnibus nobis.* Si sic faciamus ut superius diximus, miserationes Dei erunt cnm omnibus nobis. Misericordia Dei Christus est, qui propter nos, & quia nostri miserebatur, a magno Deo missus est, qui tradidit semet ipsum propter nos, & misertus est. Qui enim in unitatem fidei, & communicationem sancti Spiritus coivimus, per dispensationem ejus qui pro nobis mortuus est & excitatus & sedet in dextera Patris, non amplius super terram sumus, sed in throno Dei regi assistimus in cælis ubi Christus est, quemadmodum ait ipse: *Pater juste, sanctifica eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut ubi*
C *ego sum & illi sint mecum, & contemplentur gloriam quam dedisti mihi, quod dilexerim eos, quemadmodum me dilexisti:* omnes vero qui adoptionem in filium accepimus, & coheredes Christi per gratiam ejus ac non ex operibus nostris facti sumus, habemus Spiritum Filii Dei in cordibus nostris: cujus gratiam & efficaciam contemplans sacerdos, clamat & ait: *Abba, Pater cælestis, dignare nos cum fiducia indemnabiliter audere invocare te & dicere.*

[a] *Pater noster qui es in cælis.* Vere pater omnium nostrum est, & omnes (ut vocis etymon indicat [1]) servat. Ac si quidem voluntatem ejus facimus,
D pater est noster: sin minus, cujuscumque opus facimus, is est pater. Et aliter: Pater eum vocas? ut filius vitam tuam institue, ut gratus sis & placeas ipsi tuo patri qui in cælis est: quis enim sub mundi principe rerumque inferarum potente militans, & in filium ei adoptatus, malis operibus, audeat auctorem omnium bonorum ac dominum, dicere Patrem? Certum est quod hic non Dominum Sabaoth vocat patrem, sed adversarium, cujus etiam opera facit. Aliter. Patrem dicis (o homo) Deum? præclare dicis, est enim pater & auctor omnium nostrum: sed festina ea obire munia quæ tuo placeant patri. Si vero mala opera facis,
E perspicuum est, te diabolum invocare patrem: ipse enim est præses malorum. Quocirca festina hunc effugere & bono patri tuo & procreatori tuo placere.

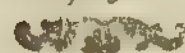
Sanctificetur nomen tuum. Nomen est Filii Dei, quod invocatum est super nos. Christus enim est, & nos Christiani, & ab ejus nomine cognominati sumus. Profecto vere sanctus est Deus: at nos supplicamus ut nomen suum in nobis sanctificet, quod est opus nostrum rationi consentaneum: sanctum & omnino purum faciat corpus nostrum, ut irreprehensum inveniatur in die [2] defensionis. Ecquid enim non est sanctus Deus? Profecto sanctus est; sed hoc ais: In me *sanctificetur nomen tuum*, ut

a Matth. vi. 9. seqq.

1. Πατὴρ, quasi πάντας τηρῶν.

2. Ἀπολογίας, reddendæ rationis.

SÆC. VIII.
CIRCA
ANN. CHR.
715.

θρωποι τὰ καλὰ ἔργα μου, καὶ δοξάσωσί σε τὸν πατέρα καὶ ποιητήν μου.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ἅγιον, ὡς λέγει· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. τῷ πνεύματι γὰρ τῷ ἁγίῳ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ βασιλεύειν πρέπει, τῷ ἁγιάζοντι καὶ φωτίζοντι τὰς νοερὰς καὶ ἀγγελικὰς δυνάμεις, καὶ οὐρανίους στρατιὰς, καὶ πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καὶ πιστεύοντα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀληθῶς βασιλεὺς γῆς, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων. ἀλλ' ὥσπερ πόλις κυκλωθεῖσα ὑπὸ ἐχθρῶν, ζητεῖ τὴν τοῦ βασιλέως βοήθειαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, ζητοῦμεν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς. τὸν βασιλέα καλεῖς; γενοῦ ὡς πνευματικὸς στρατιώτης, ἵνα ἀρέσῃς τῷ βασιλεῖ τῷ στρατολογήσαντί σε· καὶ τί γὰρ, οὐκ ἔστι βασιλεὺς ὁ Θεὸς, ὅτι μέλλει ἔρχεσθαι ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ναὶ, βασιλεὺς πάντων ἐστίν. ἀλλ' ὥσπερ πόλις κυκλωθεῖσα, ὡς εἴρεται. καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. ἐπειδὴ ὁ προφήτης λέγει· ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη, τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ὡς μέλλοντι χρησάμενος, χάριν τούτου κράζομεν· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου ἐφ' ἡμᾶς τὰ ἔθνη κύριε.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἡ οἰκονομία τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐστιν. οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, ἐν ὁμονοίᾳ καὶ συμφωνίᾳ ὑπάρχουσιν, οὕτω ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ γενέσθαι. ὁποῖον θέλημα ζητεῖς, ἐν οὐρανῷ γίνεται· τὸ ἐν τῇ γῇ δεῖ σε πληρῶσαι. τὸ δὲ νόημά ἐστιν οὕτως· κύριε ὥσπερ ἐγένετο ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ θέλημά σου, καί εἰσι πάντες οἱ ἄγγελοι ἐν εἰρήνῃ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠθῶν καὶ ἀντωθούμενος, οὔτε θλίβων καὶ θλιβόμενος, οὔτε πολεμῶν καὶ πολεμούμενος, ἀλλὰ πάντες ἐν γαλήνῃ βαθείᾳ δοξάζουσί σε· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωμέν σε τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα πάντων ἡμῶν.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ὁ ὢν, καὶ πρὸ ὢν, καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας. ὁ ἑκουσίως ἐσθιόμενος, καὶ ἀδαπάνητος διαμένων ἀεὶ, καὶ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ· ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος δεξάμενοι, τοῦτον λαβεῖν πάντοτε καὶ ἔχειν καὶ ἐσθίειν αἰτούμεθα· τὸν πρέποντα τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν, ὡς ἔστιν ἀρκοῦν ἡμῖν, ἵνα μὴ πενόμενοι καὶ λιμῷ τηκόμενοι, εἰς βλασφημίαν τραπῶμεν, ἢ περιττεύοντες ἐπαρθῶμεν καὶ ἀποῤῥιφῶμεν ἀπὸ σοῦ. ἄρτον ἐὰν ζητῇς, χρυσίον μὴ σώρευε· εἰ δὲ λείπῃ καὶ στερῇ, προτρεψάτω σε ζητῆσαι. ἐπιούσιον ἄρτον αἰτούμεθα λαβεῖν, ἐπειδὴ ὁ πᾶς ἄνθρωπος, ἐκ δύο οὐσιῶν συνίσταται, ψυχῆς τε λέγω καὶ σώματος· καὶ διὰ τοῦτο, ἐφ' ἑκάστῃ οὐσίᾳ τὸν πρέποντα ἄρτον αἰτούμεθα· ἄρτος μὲν γὰρ σώματος, οὗτος ὁ ἐσθιόμενος· ἄρτος δὲ ψυχῆς, λόγος Θεοῦ. ἄνοιγε, τέκνον, σὸν στόμα καὶ συχνότερον μνημόνευε Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνάπνει.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν. συγχώρησον ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, λέγοντες, ὥσπερ ἡμεῖς τοῖς πταίουσιν ἡμῖν. καὶ εἰ οὕτω ποιοῦμεν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν οὕτω ποιήσει· ἐὰν ἀφήκές τινι, ζήτει. ἐὰν ἔλυσας ἀδελφὸν ἀπ' ἔχθρας, παρακάλει. εἰ δὲ μνησικακίαν ἔχεις, ποίαν ἄφεσιν ζητεῖς; ἡ δὲ ἐπίλυσις ἐστιν οὕτως, ὡς φέρε εἰπεῖν· κύριε ἄφες ἡμῖν τὰ χρέα ἡμῶν, τουτέστι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὰ πταίσματα, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν καὶ πταίουσιν εἰς ἡμᾶς ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἐλευθέροις τε καὶ δούλοις, καὶ πᾶσι τοῖς ὑποχειρίοις ἡμῶν. ταῦτα λέ-

1. Ἐπιούσιον, substantialem.

A videant homines bona opera mea, & te glorificent Patrem & factorem meum.

Adveniat regnum tuum. Regnum Dei, Spiritus est sanctus, quemadmodum ait: [a] *Regnum cælorum intra vos est*. Spiritui enim sancto cum Patre & Filio regnare convenit, qui sanctificat & illuminat spiritales & angelicas potestates, & cælestes exercitus, & homnem hominem venientem in mundum, & credentem in nomine Patris & Filii & sancti Spiritus. Vere Rex terræ, visibilium & invisibilium. Sed quemadmodum cum civitas circumdata est ab hostibus, requirit a rege auxilium, ita & nos circumdati ab adversariis potestatibus & peccatis, quærimus ab eo auxilium ut B nos liberet. Regem appellas? fias ut spiritualis miles, ut placeas regi qui te in suum exercitum allegat. Et quidnam? non est rex Deus, quod adventurum est regnum ejus? Certe rex omnium est: at quemadmodum civitas circumdata, ut supra dictum. Et alio modo. Cum propheta dicat: [b] *Regnavit Deus super gentes*: præterito tempore ut futuro usus, hujus rei gratia vociferamur: *Adveniat regnum tuum*, super nos qui gentes sumus, Domine.

Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Voluntas Dei & Patris, dispensatio Filii ejus est. Angeli in cælo, in concordia & consensu sunt, ita quærimus & nos in caritate non ficta vivere: C quodcumque vis ac requiris, in cælo fit: in terra ut id fiat, facias oportet. Sensus est ejusmodi: Domine quemadmodum fit in cælo voluntas tua, & sunt omnes angelis in pace, nec est in eis qui pellat & qui pellatur, neque qui affligat & affligatur, neque qui bellum aggrediatur & qui sustineat, sed omnes in profunda tranquillitate glorificant te: ita & in nobis hominibus qui sumus in terra, *fiat voluntas tua*, ut omnes gentes uno ore & uno corde glorificemus te factorem & nostrum omnium Patrem.

Panem nostrum [1] *quotidianum da nobis hodie*. Panis quotidianus, est Christus, qui est, qui ante fuit, & qui manet in sæcula: qui se voluntario D præbet edendum, & sine consumtione permanet semper, ut det vitam mundo: quem per baptismum acceptum, petimus ut semper accipiamus, habeamus, & comedamus, petimus naturæ nostræ convenientem; ut nos eo simus contenti, ut ne pauperes facti & fame tabescentes, ad blasphemias convertamur, aut supra modum abundantes efferamur, & a te projiciamur. Panem si quæras, aurum ne cumules: sin tibi deest & privaris, id admoneat te, ut quæras. Quotidianum panem accipere postulamus, quia homines omnes ex duabus naturis coalescunt, animo (inquam) & corpore; propterea utrique congruum panem petimus. Nam panis quidem corporis, hic panis est quo vesci E mur: panis vero animi, sermo Dei est. Aperi fili os tuum & frequentius Dei sis memor, quam respires.

Et dimitte nobis debita nostra. Condona nobis peccata nostra, quemadmodum nos delinquentibus in nos dimittimus: ac, si ita facimus, ipse quoque nobis sic faciet. Remiserisne cuipiam, quære: an fratrem ab inimicitiis solveris, apud te considera: quod si adhuc mali accepti recordaris, quam remissionem quæris? Eorum quæ dicimus hic sensus est: Domine *dimitte nobis debita nostra*: id est, peccata nostra & lapsus, *sicut & nos dimittimus* omnibus delinquentibus in nos fratribus nostris, tam liberis quam servis, & omnibus sub-

a Luc. XVII. 21. b Psalm. XLVI. 9.

γουν ἄνθρωπε, ἐὰν οὕτω ποιῇς, ἐννοήθητι, ὅτι φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. καὶ διορθωσάμενος, ἐπίστρεψον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα καὶ ποιητήν σου. A

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ἡμεῖς, δέσποτα, ἐσμεν ἄξιοι πάσης κολάσεως, καὶ παρακαλοῦμεν μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθίστων ἀνθρώπων, καὶ πονηρῶν δαιμόνων, πρὸς τὸ κολάσαι ἡμᾶς· ἀλλὰ σὺ, κύριε, ἡμᾶς παίδευσον, ὅτι ὡς ἡ φιλανθρωπία σου, οὕτω καὶ ἡ παιδεία σου. τί γὰρ, ὁ Θεὸς εἰσάγει ἄνθρωπον εἰς πειρασμόν; μὴ γένοιτο. οὐ γὰρ αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός· ἀλλὰ παρακαλέσωμεν αὐτὸν, ἵνα τοῖς πολλοῖς αὐτοῦ οἰκτιρμοῖς, μὴ ἐάσῃ ἡμᾶς πειρασθῆναι. κύριε, ἐὰν ζητήσῃ ἡμᾶς ὁ σατανᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον, ὥσπερ καὶ τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους ἐζήτησε μὲν, ἀπέτυχε δέ· ἢ ὡς τὸν πάλαι Ἰώβ· μὴ δώσῃς αὐτῷ ἐξουσίαν καθ᾽ ἡμῶν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ πονηρὸς ἄνθρωπος θελήσει ἡμᾶς πειράσαι, μὴ δώσῃς ἡμᾶς τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπασον ἡμᾶς ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου]. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· σοῦ γάρ ἐστιν ἡ ἐξουσία καὶ ἡ κυρία τοῦ ἐλεεῖν καὶ σώζειν, τοῦ θανατεῖν καὶ ζωογονεῖν, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. κύριε ἐπειδὴ σή ἐστιν ἡ βασιλεία, μὴ ἐάσῃς ἡμᾶς φοβηθῆναι ἑτέραν βασιλείαν, μήτε δύναμιν μήτε δεσποτείαν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἄξιοί ἐσμεν κολάσεων, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, σὺ ἡμᾶς οἵῳ τρόπῳ θέλῃς, τιμώρησον· καὶ μὴ παραδῷς ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. ἐμπεσούμεθα δὲ εἰς χεῖρας σάς. ὅτι ὡς ἡ μεγαλωσύνη σου, οὕτω καὶ τὸ ἔλεός σου, πάτερ παντοκράτορ. B C

Εἰρήνη πᾶσιν. ἤρεμον τὸν νοῦν ἔξοιμεν πάντες. τὰς κεφαλὰς ἡμῶν· τὰς διανοίας ἡμῶν σὺν τοῖς ἔργοις τῷ κυρίῳ ἐπιστρέψωμεν, δεόμενοι τὰ προκείμενα δῶρα εἰς ἀγαθὸν ἐξομαλίσαι κατὰ τὴν χρείαν ἑκάστου. εὐχαριστοῦμεν δέ· χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου. εἶτα βοᾷ ὁ ἱερεὺς τοῖς πᾶσι λέγων: ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὁμοιοπαθὴς ὑμῖν, μὴ γινώσκων ἑκάστου ὑμῶν τὰ ἔργα· ὁρᾶτε οὖν καὶ γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ὁ Χριστὸς ὃν μέλλετε μεταλαβεῖν, ἅγιος Θεός ἐστι, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. τοῖς ἀμνησικάκοις καὶ καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ἀξιοῖ ὁ Θεὸς δοῦναι τὰ ἅγια. ἁγίους λέγει, τοὺς κεκαθαρμένους ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἔχοντας πίστιν εἰλικρινῆ εἰς τὰ ἅγια. ὁ λαὸς ὁμολογεῖ καὶ λέγει· εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός, ἀμήν. εἷς ἅγιος καὶ Θεὸς ἀναμάρτητός ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σὺν Θεῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Θεὸν λέγει, τὸν ἐν τριάδι ὑμνούμενον. τὸ δὲ συγκαλύπτεσθαι διὰ τῶν πτερύγων, τοιάνδε καὶ τοιάνδε θέσιν, κατὰ τὴν τοῖς θεόπταις ὁραθεῖσαν ὄψιν· ἢ διὰ τὸ τριττὸν μᾶλλον τοῦ ἁγιασμοῦ κρυφίως τὸν ἀριθμὸν ὑπαινίττεσθαι τῶν ὑποστάσεων, καὶ τὸ μοναδικὸν ὁμοίως τῆς ἐξουσίας καὶ φύσεως καὶ θεότητος, τῇ μοναδικῇ τῆς κυριότητος. δοξάζεται δὲ διὰ τοῦ ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, καὶ ὁ τῶν τριῶν προσώπων ἁγιασμός. πάλιν ὁρᾶται, καὶ ἡ κυριότης τῆς μιᾶς φύσεως ὑμνεῖται· ἤτοι ὁ ἐν τριάδι Θεὸς, τρισὶ Σεραφικοῖς ἁγιασμοῖς δοξάζεται, καὶ εἰς μίαν συνιοῦσι καὶ συνερχομένοις κυριότητα τῆς φύσεως καὶ θεότητος. τὸ δὲ τρισσὸν τῶν ἁγιασμῶν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις αἰνίττεται· καὶ ἡ κυριότης τὸ μοναδικὸν τῆς μιᾶς ἐξουσίας τε καὶ φύσεως. τὸ γοῦν συγκαλύπτεσθαι, τὸ ἄγνωστον καὶ κρύφιον διὰ τῆς τῶν πτερύγων συμπτήξεως ὑποδηλοῖ τῆς θεότητος. ὅταν γὰρ εἴπῃ· τὰ D E

A ditis nobis. Hæc dicens, o homo, an ita facias, tecum reputa, quia *terribile est incidere in manus Dei viventis*: & te corrigens & emendans convertere ad Deum & Patrem & factorem tuum.

Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Nos, Domine, omni supplicio sumus digni, & supplicamus tibi ne tradas nos in manus inimicissimorum hominum, & malorum dæmonum, ad puniendos nos: sed tu Domine, nos erudiendo castiga, quia perinde est tua clementia, atque castigatio tua. Quid enim? inducitne hominem in tentationem? absit: non enim Deus est auctor malorum: sed obsecramus eum, ut per multas suas miserationes non sinat nos in tentationem incidere. Domine, si quærat nos satanas, ut cribret quemadmodum frumentum (ut etiam sanctos tuos apostolos quæsivit, sed non obtinuit; aut ut veterem illum Job:) ne des ei potestatem in nos. Quinetiam si malignus homo velit nos tentare, ne tradas nos ejus voluntati, sed tege nos tegumento alarum tuarum: [1] *Quoniam tuum est regnum & virtus & gloria*, Patris & Filii, & sancti Spiritus. In tua est enim potestate & dominio, miseratio & salus, mors & vita, o Pater & Fili & Spiritus sancte, nunc, & semper, & in sæcula. Domine quoniam tuum est regnum, ne finas nos formidare aliud regnum, neque potentiam, neque dominationem. Et, tametsi suppliciis digni sumus propter peccata nostra, tu nos quomodo vis punito, & ne tradas nos in manus hominum. Incidemus autem in manus tuas: quia talis est magnitudo tua, qualis & misericordia tua, Pater omnipotens.

Pax omnibus. Quietam & sedatam mentem habeamus omnes. *Capita nostra*: cogitationes nostras cum operibus Deo acceptas feramus, deprecantes ut proposita munera in bonum complanet, in usum & commodum cujusque. Gratias autem agimus, Dei gratia & miserationibus & benignitate Filii tui in homines. Deinde clamat Sacerdos, omnibus inquiens: *Quia ego homo sum, affectionibus vestri similis, non cognoscens cujusque vestrum opera*: videte igitur ut sanctificati sitis, quia Christus cujus participes estis futuri, sanctus Deus est, & in sanctis recumbit. *Sancta sanctis*. Immemoribus malorum, & mundis corde dignatur Deus largiri sancta. Sanctos ait eos qui a prava conscientia mundati sunt, & in sancta fide sincere credunt. Populus fatetur & ait: *Unus sanctus, unus Dominus Jesus Christus in gloria Dei Patris: amen*. Unus sanctus & Deus immunis ab omni peccato est Dominus noster Jesus Christus, cum Deo patre & sancto Spiritu, ipsi gloria in sæcula. Alio modo. Deum ait, qui in Trinitate celebratur. Contegi autem alis talem ac talem thesin, ad exemplum est illius visionis quæ Dei speculatoribus apparuit. Aut potius quod per ternariam illam sanctificationem, obscure numerus personarum innuitur; & item, unitas potestatis & naturæ & deitatis per unitatem dominationis. Glorificatur etiam his tribus, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, trium personarum sanctitas: rursum cernitur dominatio unius naturæ & celebratur. Nimirum Deus in Trinitate, tribus Seraphicis sanctificationibus glorificatur, in unam coeuntibus & convenientibus dominationem naturæ & deitatis. Sanctificationum autem ternio, tres personas innuit: & dominatio, unitas est unius potestatis & naturæ. Itaque contegi alarum compage, deitatis id quod ignotum est & occultum subindicat. Cum enim ait, *Sancta sanctis*: hoc ait

1. De hac doxologia quæ occurrit in textu græco *Matth.* VI. 13. Vide sis Nov. Test. Wetstenii hoc loco.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοῦτο λέγει, περὶ τῶν καθαρῶν καὶ ἁγίων. τῶν γὰρ ἁγίων, οὐχὶ τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πλοῦτος. ἡ δὲ ὕψωσις τοῦ τιμίου σώματος, εἰκονίζει τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θάνατον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν.

Τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν ἱερέα τὸν θεῖον ἄρτον, καὶ τύπον σταυροῦ τρεῖς ποιῆσαι ἐν τῷ ἀέρι μετὰ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ἄρτου, τοῦτο αἰνίττεται· ὁ μὲν εἷς σταυρὸς ὁ τυπούμενος ἄνω, ἁγιασθῆναι δηλοῖ τὸν ἄνω αἰθέρα· ὁ δὲ μέσος, τὸν ἀέρα· ὁ δὲ κάτω, ὁ ἐπάνω καὶ πλησίον τοῦ δίσκου, τὴν γῆν, ἐν ᾗ καὶ τὸ ζωοποιὸν ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐτάφη· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ ποιῆσαι τύπον σταυροῦ, καὶ αὐτὸν τρίτον, ἁγιασθῆναι δηλοῖ τὸν τετραπέρατον ἅπαντα κόσμον, παρὰ τῆς θείας ἐνσάρκου οἰκονομίας, καὶ παρὰ αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ πάθους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. καὶ ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς σταυρούμενος, κατὰ δύσιν μὲν ἦν βλέπων· αἱ δὲ τίμιαι αὐτοῦ χεῖρες, ἡ μὲν ἐν τῇ μεσημβρίᾳ, ἡ δὲ ἐν τῇ ἄρκτῳ ἐκτεταμένη ἦν. τὸ δὲ κατὰ ἀνατολάς, κατὰ τὸν λέγοντα· ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαιμὰν ἥξει. ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ διὰ τὸ καραδοκεῖν ἐκεῖσε τὴν ἀΐδιον ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. τὸ δὲ τρεῖς σταυρούς, τὸ τῆς ἁγίας τριάδος μυστήριον δηλοῖ. ἔπαθε μὲν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, εὐδοκίᾳ τοῦ συναϊδίου Θεοῦ καὶ πατρός, συνεργίᾳ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς βοᾷ· εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός· ἅγιον μὲν καὶ κύριον λέγων, τὸν ἐν τριάδι ὑμνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον Θεόν· τὸ γὰρ τρισσὸν τῶν ἁγιασμῶν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις δηλοῖ καὶ αἰνίττεται. τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν θεῖον ἄρτον μόνον, τοῦτό ἐστιν· ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς κύριος· καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον. τὰ δὲ ἄλλα τίμια δῶρα, μέλη Χριστοῦ, καὶ σῶμα Χριστοῦ. ἤγουν τοῦ τιμίου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖνος γάρ ἐστι μόνος, ἐν ᾧ τυποῦται καὶ δείκνυται τὸ θεῖον καὶ ζωηφόρον πάθος, τοῦ τυθέντος ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· ἐπειδήπερ αὐτὸς μόνος ὁ θεῖος ἄρτος, σφάττεται μέν, καὶ ὡς ἀμνὸς θύεται. τὰ δ' ἄλλα τῶν θείων δώρων οὐ λογχεύονται μετὰ τῆς λόγχης σταυροειδῶς· ἀλλ' ὡς μέλη καὶ μέρη σώματος, μερίζονται καὶ κατασφάττονται. μετέχων οὖν ἐκεῖνος ὁ θεῖος ἄρτος ἁγιασμοῦ, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ἄλλοις τιμίοις δώροις. ὁμοίως καὶ τῷ ποτηρίῳ μεταδίδωσι τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς χάριτος.

Μετὰ δὲ τὴν ὕψωσιν, εὐθὺς ὁ μερισμὸς τοῦ θείου ποιεῖται σώματος· ἀλλὰ κἂν μερίζηται, ἀμέριστος διαμένει καὶ ἄτμητος, ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ μέρει τῶν τεμνομένων, ὅλος γνωριζόμενός τε καὶ εὑρισκόμενος. εἰ γὰρ καὶ φθορὰν ὑπέστη τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾅδῃ οὐκ εἶδε διαφθοράν. τότε δὲ κομίζεται ὕδωρ θερμότατον εἰς μικρὸν λεβητάριον, καὶ κιρνῶσιν ἐξ αὐτοῦ τὰ προκείμενα τῇ θείᾳ τραπέζῃ, εἴτε κρατῆρες, εἴτε ποτήρια εἶεν. ἵν' ὥσπερ ἐκ ζώσης προῆλθον τῆς θείας πλευρᾶς ἀμφότερα θερμότητος πεπληρωμένα· οὕτω δὴ καὶ τὸ ὕδωρ θερμότατον ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως ἐπεμβαλλόμενον, τέλειον τὸν τύπον τοῦ μυστηρίου ἀναπληροῖ τῶν μεταλαμβανόντων τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου, ὡς αὐτῇ τῇ ζωοπαρόχῳ πλευρᾷ ψαυόντων. ταῦτα καὶ θύρα τίς ἐστι, πρὸς τὴν τῆς τριάδος πίστιν τε καὶ ἐπίγνωσιν, καὶ τοῦτο ὁ μέγας Ἰωάννης καὶ θεολόγος παρίστησι, τοῖς τρισὶ τούτοις μάρτυσι, τῆς σωτηρίου πίστεως καὶ δυνάμεως ἐπιστηρίζων τὸν λόγον. τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. ἡ δὲ μετάληψις δηλοῖ καὶ τὴν πρὸ τοῦ πάθους ἐπὶ

A de mundis & sanctis. Sanctorum, non peccatorum, sed bonorum operum copia est ac abundantia. Elatio autem in altum venerandi corporis, repræsentat crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionem.

Quod autem sublevet sacerdos divinum panem, & signum crucis ter faciat in aere cum venerabili & vivifico pane, id innuit: una quidem crux quæ sursum designatur, sanctificatum supernum ætherem monstrat, media, aerem, infima quæ fit supra & prope discum, terram in qua vivificum illud Christi corpus sepultum est. Quod autem in calice faciat crucis signum idque ter, sanctificatum indicat quatuor finibus B terminatum universum mundum, a divina per carnem assumtam dispensatione, & ab ipsa vivifica passione Christi Dei. Et Christus Jesus cruci affixus, ad occidentem erat intuens, ejus vero venerandarum manuum, altera in meridiem, altera in septentrionem erat extensa. Hoc autem, ad orientem, prout ait quidam, *Deus à Theman veniet*: quia ipse est spiritalis sol justitiæ, & *Oriens nomen ejus*: & propterea quod illinc exspectamus æternam requiem & resurrectionem. Quod autem tres fiant cruces, id sanctæ Trinitatis mysterium significat. Passus est filius & Sermo Dei, beneplacito coæterni Dei & patris, cooperatione Sancti Spiritus. Ob id & populus clamat: *Unus sanctus*, C *unus Dominus Jesus Christus*: sanctum & Dominum inquiens eum, qui in Trinitate celebratur & glorificatur Deus. Nam sanctificationum trina repetitio, tres personas significat & innuit. Quod autem sublevet divinum panem solum, id est, quia ipse est rex Dominus, & ipse est caput, ut Apostolus ait, alia autem veneranda dona, membra sunt Christi, & corpus Christi; id est, venerandi corporis Christi Dei. Ille enim est solus in quo figuratur & monstratur divina & vivifica passio ejus, qui est immolatus pro mundi vita: quandoquidem ipse solus divinus panis mactatur, & ut agnus immolatur: alia vero divina dona, lancea non dissecantur in modum crucis lancea D adhibita, sed ut membra & partes corporis particulatim dividuntur & mactantur. Igitur panis ille divinus sanctificatione participans, communicat & aliis pretiosis donis, similiter & calici communicat [1] sanctificationem & gratiam.

Post elevationem statim partitio divini corporis fit. Verumenim vero tametsi in partes dividitur, individuum & insectum, in singulis partibus sectorum totum agnoscitur & invenitur. Tametsi enim corruptionem subiit morte, at ejus caro in inferis non sensit corruptionem. Tunc & adfertur aqua calidissima in exiguo lebete, ac ex ea temperant quæ divinæ mensæ proposita sunt, sive crateræ, E sive procula sint; ut veluti ex vivente procedant divino latere, utraque calore referta. Ita sane & aqua calidissima tempore communionis injecta absolutum typum mysterii explet percipientium mammam poculi, quasi ipso vitam porrigente latere contrectato. Hæc etiam janua quædam est ad Trinitatis fidem & cognitionem percipiendam, idque magnus ille Joannes ac theologus repræsentat, tribus his testibus salutaris fidei & virtutis sermonem confirmans. [a] *Tres*, inquit, *sunt testificantes*, *spiritus*, *aqua*, *sanguis*, & *tres in unum coeunt*. Communio autem significat etiam illam, ante paf-

a I. Joan. V. 8.

1. Benigne interpretandum.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

τοῦ μυστικοῦ δείπνου μετάδοσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ καινοῦ ποτηρίου· περὶ οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν. οὐκέτι ἐκ τούτου πίω, ἄχρις ὅτου πίω αὐτὸ καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου· ὃ καὶ ἔπιε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ξένως ὁμοῦ καὶ καινοπρεπῶς· οὐ γὰρ ὡς χρείαν τηνικαῦτα τοῦ σώματος ἔχοντος τροφῆς, ἀλλ᾽ εἰς πληροφορίαν τῶν μαθητῶν τῆς ἀναστάσεως ἕνεκα. τὸ δὲ μεταλαβεῖν τὸν ἱερέα μόνον τὸν θεῖον ἄρτον, ἄνευ μὲν αἵματος, εἶθ᾽ οὕτως μετασχεῖν τοῦ θείου αἵματος, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, εἰ μὴ αἱματώδη ἔτι εἶναι τὸν θεῖον ἀμνὸν, ἀπὸ τῆς θείας καὶ ζωηφόρου σφαγῆς, καὶ τοῦ νοητοῦ θύματος, ἣν ὁ ἱερεὺς ἐπεποιήκει μυστικῶς ἐν τῇ προθέσει. ἡ εὐχὴ ἡ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν τὸν ἱερέα. ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας πάντων τῶν θλιβόντων με. τὴν ἐπουράνιον λέγει τράπεζαν, τὸ μυστήριον τὸ ἀθάνατον· τράπεζαν, τὸ ἄχραντον σῶμα. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου. τὸ ἔλαιον λέγει τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον. τὴν ἀθάνατον πόσιν λέγει τοῦ θείου αἵματος. ἄλλως· ποτήριον, τὸ τίμιον αἷμα· καὶ τὸ, κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. οἶκος, ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἡ Σιών.

Μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ βασιλεῖ ἡμῶν. δεῖ οὖν φόβον ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἀγάπην ἐν καιρῷ τῶν μυστηρίων, καὶ μετὰ πίστεως προσελθεῖν· ὅτι κἂν μυρία δηλαδὴ δικαιώματα ἔχωμεν, καὶ μνησίκακοι ὦμεν, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν σωτηρίας, λέγει, καρπώσασθαι δυνησόμεθα. διὰ τοῦτο καὶ φόβον δεῖ ἔχειν καὶ ἀγάπην ἐν καιρῷ τῶν θυσιῶν· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐμνημόνευσε δικαιοσύνης, εἰ μὴ τὴν ἀγάπην· αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, εἰρήνης πρόξενος παντὶ τῷ πιστεύοντι, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα μετὰ φόβου καὶ πίστεως δέδωκεν.

Ὀρθοὶ, οἱ μεταλαβόντες τῶν θείων ἀχράντων, ἀθανάτων. τουτέστιν ὀρθῇ τῇ διανοίᾳ σὺν τοῖς ἔργοις στῶμεν μεταλαβόντες· καὶ ἀξίως αὐτῷ εὐχαριστήσωμεν, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς τῶν θείων μυστηρίων γεύσασθαι, καὶ ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ σὺν αὐτῷ αὐλισθῆναι, ἀμήν. ἄλλως· οἱ μετασχόντες τῆς ζωοποιοῦ θυσίας, ἢ οὐσίας, ἀπὸ τῶν γηΐνων πρὸς τὰ οὐράνια διορθώσωμεν τὸν νοῦν, καὶ ἀξίως τῷ Χριστῷ εὐαρεστήσωμεν, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς μετασχεῖν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ. ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ θεοφανείας, χάριτι αὐτοῦ. τί δέ ἐστι παλιγγενεσία; τὸ ἐκ δευτέρου γεννηθῆναι, καὶ ἀνακαινισθῆναι. ἡ δὲ ἄρσις τῶν καταλειφθέντων θείων λειψάνων, τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὑπαινίττεται. ὁ δὲ τελευταῖος θυμιατὸς, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν δι᾽ ἐμφυσήματος δοθεῖσαν τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἡ δὲ ὀπισθάμβωνος εὐχὴ, οἱονεὶ σφραγίς ἐστι πάντων τῶν αἰτημάτων, καὶ ἀνακεφαλαίωσις τακτικὴ, πρέπουσα τοῖς πρώτοις καὶ τιμιωτέροις ἐπιλόγοις· ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἡ θεία ἱερουργία, προηγουμένως μὲν, ὑπὲρ τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι᾽ οὓς προσήγαγον τελεῖται, ἔπειτα καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν διαλειφθέντων· κατὰ τοῦτο ἐν τῷ τέλει, τάξιν ἐπιτίθησιν τὴν ἑκάστης πρέπουσαν ἐκφωνουμένης εὐχῆς. ἐπειδὴ γάρ τινες τῶν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἑστώτων, εἰς ἀπορίαν πολλάκις χωροῦσι, γνωσιμαχοῦντες καὶ λέγοντες, τίς ἄρα ὁ σκοπὸς, καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὑποψιθυριζομένων εὐχῶν ἔννοιά τε καὶ δύναμις; καὶ ἐφίενται εἴδησίν τινα καὶ τούτων καταλαβεῖν, κατὰ τοῦτον οἱ θεῖοι πατέρες, ὡς ἀνακεφαλαίωσιν πάντων τῶν διὰ τῶν εὐχῶν αἰτουμένων, τὸν χαρακτῆρα ταύτης ἐποιήσαντο, διδάσκοντες τοὺς ἐπιζητοῦντας, ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα.

Ὁ δὲ τοῦ παρθενικοῦ σώματος τύπος, ὁ μερισμὸς

fionem, in myftica cœna communicationem panis & novi poculi, de quo ait Salvator nofter: *Non amplius ex eo bibo, donec bibero illud novum in regno Patris mei*. Quod & bibit poft refurrectionem, extraneo quodam, fimul & novo modo. Non enim quafi tum temporis corpus opus haberet alimenti, fed pertinet ad plene docendos Apoftolos de refurrectione. Quod autem Sacerdos folum divinum panem percipiat abfque fanguine; deinde poftea divinum fanguinem fumat, nihil aliud indicat, quam fanguinolentum adhuc effe divinum agnum a divina & vitali mactatione, & fpiritali facrificio, quam Sacerdos fecerat myftice in Prothefi. Oratio poft communionem Sacerdotis: *Præparafti in confpectu meo menfam ex adverfo omnium tribulantium me*: fupercæleftem menfam inquit, myfterium immortale: menfam, immaculatum corpus. *Unxifti oleo caput meum*: oleum dicit gratiæ fancti Spiritus. *Et calix tuus inebrians me, quam præclarus*! immortalem potum dicit divini fanguinis. Aliter: Calicem, pretiofum fanguinem. Et illud: *ut inhabitem ego in domo Domini in longitudinem dierum*; in fuperna Jerufalem. Domus; cælum, & Ecclefia & Sion.

Cum timore Dei & fide & caritate, accedite ad Chriftum Deum & regem noftrum. Igitur habeamus oportet timorem & caritatem tempore myfteriorum, & cum fide accedamus: quia etfi innumeras fcilicet juftificationes habeamus, & injuriarum memores fimus, nihil ex eis falutis (inquit) percipere poterimus: propterea & timorem habeamus oportet, & caritatem tempore facrificiorum: nihil enim juftitiæ aliud memoravit, quam caritatem. Ipfe unigenitus Filius & Sermo Dei, pacis conciliator omni credenti eft; ac pretiofum fuum corpus & fanguinem cum timore & fide largitus eft.

Recti, qui accepimus partem divinorum intaminatorum, immortalium, id eft, recta cogitatione cum operibus ftemus qui percepimus, & ei meritas gratias agamus, quod dignatus fit ut nos guftaverimus divina myfteria; & in regeneratione cum eo habitemus: Amen. Aliter. Nos qui communione vivifici facrificii aut fubftantiæ lætamur, a terrenis ad cæleftia mentem dirigamus, & digne ei placeamus, quia dignatus eft nos participes facere pretiofi corporis & fanguinis fui: quorum utinam omnes nos compotes fiamus; & in regeneratione, vifionis Dei, per ejus gratiam. Quid vero eft regeneratio? fecundo generari & renovari. Sublatio autem relictarum fanctarum reliquiarum, affumtionem Domini ac Dei noftri fubinnuit. Suffitus autem poftremus, gratiam eam fancti Spiritus per infpirationem datam apoftolis poft refurrectionem. Quæ autem habetur a pulpiti tergo oratio, quafi figillum eft omnium petitionum, ac fumma ordine repetita congruens primis & pretiofioribus epilogis. Quum enim univerfa divina res facra, primario pro offerentibus & propter quos obtulerunt, perficiatur; deinde & pro omnibus percipientibus, idcirco fub finem, feriem adjungit cujufque congruam orationis, quæ pronuntiata fit. Quoniam enim nonnulli eorum qui foris adftant, in dubitationem fæpe veniunt ambigentes & inquientes: Quifnam eft fcopus & fenfus ac vis orationum, quas minutatim facris præfectus facerdos recitavit? & defiderant notitiam quamdam etiam earum affequi; ideo divini patres, quafi omnium fummam, per preces poftulatorum indicem in hac inclufefunt; docentes qui requirunt, quafi ex fimbria veftimentum.

Virginalis autem corporis typus, participatio

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

A τῆς εὐλογίας καὶ προσφορᾶς, κλᾶται μὲν ὡς ἄρτος, διανέμεται δὲ ὡς ἀῤῥήτου εὐλογίας μετάληψις τοῖς μεταλαμβάνουσι μετὰ πίστεως· ὡς προσφορὰ δὲ τοῖς ἐνηνοχόσι πλήρης ἁγιωσύνης, ἐκ τῶν ἁγίων ἀντιπροφέρεται· καὶ οὕτως ἀπὸ μὲν τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σώματος, τοῦ ἐξ αὐτῆς τεχθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ υἱοθεσία τοῖς πιστοῖς παραγίνεται. ἡ δὲ πνευματικὴ εὐλογία, καὶ ἡ ἄλλη τῶν ἀγαθῶν χορηγία, τῷ τῶν χριστιανῶν γένει, ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου τοῦ σώματος τῆς Θεοτόκου γίνεται καὶ πιστεύεται. ὁ μὲν θεόπτης ἐκεῖνος Μωσῆς, πάλαι αἵματα τράγων καὶ μόσχων ἐῤῥάντιζε τὸν λαὸν, λέγων. τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κυρίου ἐστίν. ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεὸς, τὸ ἴδιον σῶμα δέδωκε, καὶ ἴδιον αἷμα ἐξέχεε, B καὶ ἐκέρασε τὸ καινῆς διαθήκης πόμα, λέγων. τοῦτο ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τὸ αἷμά μου, τὸ κλώμενον καὶ διαχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ὥστε ὁσάκις ἐσθίετε τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασίν μου ὁμολογεῖτε. καὶ οὕτω λοιπὸν μετὰ τοιαύτης ἐννοίας, ἐσθίομεν τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον πίνομεν, ὡς σάρκα καὶ αἷμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν ὁμολογοῦντες τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

A benedictionis & oblationis. Frangitur quidem ut panis, distribuitur autem ut ineffabilis benedictionis communicatio communicantibus cum fide. Ut oblatio autem plena sanctimoniæ offerentibus, & sanctis vicissim offertur: & ita a communicatione immaculati corporis, qui ex ea natus est Christus Deus noster, & pretiosi sanguinis sanctificatio & adoptatio filiorum, fidelibus repræsentatur. Spiritalis autem benedictio, & alia bonorum suppeditatio, Christianorum generi ex distributione panis corporis Deiparæ fit & creditur. Ac ille Dei spectator Moses, olim sanguinibus hircorum ac vitulorum aspergebat populum, inquiens: *Hic sanguis testamenti Domini est.* Christus vero & Deus, B proprium corpus & proprium sanguinem effudit, & miscuit novi Testamenti calicem, inquiens: *Hoc est corpus meum & sanguis meus, quod frangitur, & qui effunditur in remissionem peccatorum; ita quotiescumque editis panem, & calicem hunc bibitis, mortem*, & resurrectionem meam *confitemini*: & ita in posterum, cum tali cogitatione vescimur pane, & poculum bibimus ut carnem & sanguinem filii Dei; mortem & resurrectionem confitentes Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula. Amen.

*ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΞ ΣΥΝΟΔΩΝ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ.

DE SEX SYNODIS

ŒCUMENICIS.

Interprete JUSTELLO.

Α´.

C ΧΡΗ' γινώσκειν, ὅτι ϛ´. εἰσιν αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. καὶ ἡ μὲν α΄. γέγονεν ἐν Νικαίᾳ ἐπὶ τοῦ ἐν ἁγίοις ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ Σιλβέστρου πάπα Ῥώμης, καὶ Ἀλεξάνδρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. ὑπῆρχον δὲ οἱ ἅγιοι πατέρες τριακόσιοι ιη΄. συνῆλθον δὲ κατὰ Ἀρείου τοῦ ματαιόφρονος, πρεσβυτέρου γενομένου μὲν τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, βλασφημοῦντος δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· κτίσμα γὰρ αὐτὸν ἔλεγεν ὁ δυσσεβὴς, καὶ οὐχ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ πατρί. ὅθεν τοῦτον ὡς ἐχθρὸν τῆς ἀληθείας ἅμα τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ ἀναθεματίσαντες ἀπεβάλοντο. D τὴν δὲ ὀρθοδόξων πίστιν ἐκράτυνεν, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κηρύξαντες, κτίστην δὲ τῶν ἁπάντων, καὶ οὐ κτίσμα, ἀλλὰ Θεὸν ἀληθινὸν, καθὼς καὶ τὸ σύμβολον περιέχει τῆς πίστεως, ὅπερ αὐτοὶ τῇ ἐμπνεύσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπηγόρευσαν.

I.

SCiendum est, esse sex sanctas & œcumenicas synodos. Et prima quidem habita est Nicææ sub Imperatore nostro Constantino magno & sanctis annumerando, & sub Silvestro papa Romæ, & Alexandro patriarcha Constantinopolis. Intererant sancti patres trecenti octodecim. Congregati sunt autem adversus Arium dementem, qui fuerat quidem presbyter ecclesiæ Alexandrinæ; blasphemabat autem adversus filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum. Creaturam enim illum esse dicebat impius ille, non autem consubstantialem Deo & patri. Quapropter illum veritatis inimicum, cum suffragatoribus suis anathematizantes ejecerunt. Orthodoxam vero fidem confirmarunt, consubstantialem patri prædicantes, creatorem omnium; non inquam creaturam, sed verum Deum, prout & tradit fidei symbolum, quod inspirante Spiritu Sancto conscripserunt.

Β´.

Ἀπέχει ἡ σύνοδος β΄. ἀπὸ τῆς α΄. ἔτη ν΄.

Η Δὲ δευτέρα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῶν ἁγίων ρν΄. πατέρων, γέγονεν ἐν Κωνσταντι-

II.

Distat secunda synodus a prima annis quinquaginta.

SEcunda sancta & œcumenica synodus sanctorum centum quinquaginta patrum, habita est Con-

* Hoc Opusculum aliquanto locupletius Germano tribuit Lemoinius, Varior. Sacror. tom. I. pag. 81.

νουπόλει ἐπὶ τῶ βασιλέως Θεοδοσίυ τῶ μεγάλυ, καὶ Δαμάσυ σάππα Ρώμης, καὶ Νεκταρίυ πατριάρχου Κωνςαντινυπόλεως, καὶ Γρηγορίυ τῶ Θεολόγυ, κατὰ Μακεδονίυ τῶ δυσσεβῦς, τοῦ λῃςρικῶς μὲν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἁρπάσαντος, βλασφημοῦντ☉ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἔλεγε γὰρ αὐτὸ μὴ εἶναι Θεὸν, ἀλλὰ τῆς θεότητος τῶ πατρὸς ἀλλότριον. ὅθεν τῦτον μὲν ὡς ἐχθρὸν τῆς εὐσεβείας ἅμα τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ ἀναθεματίσαντες κατέκριναν· Θεὸν δὲ ἀληθινὸν καὶ κύριον καὶ ζωοποιὸν τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐτράνωσαν, ὁμοῦσιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ὑπάρχειν αὐτὸ κηρύξαντες, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητ☉ καὶ δυνάμεως, καθὼς καὶ τὸ σύμβολον περιέχει τῆς πίςεως, ὅπερ αὐτοὶ τρανώτερον τοῦ ἁγίυ πνεύματ☉ ἐξεφάνισαν χάριτι· ἔτι δὲ καὶ Απολιναρίυ τῶ Λαοδικείας τὴν βλασφημίαν σὺν αὐτῷ καὶ τοῖς ὅμοια φρονῦσι ἀναθεματίσαντες, ὡς ἄψυχον, τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν σάρκα λέγοντ☉ ἔμψυχον, εἶναι. ταύτην ἐβεβαιώσαντο ψυχὴν ἔχουσαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁμοούσιον.

A ſtantinopoli ſub imperatore Theodoſio magno, & Damaſo papa Romæ, & Nectario patriarcha Conſtantinopolis, & Gregorio Theologo adverſus Macedonium illum impium, qui prædatorie patriarchalem ſedem invaſerat, & blaſphemabat adverſus Spiritum Sanctum. Dicebat enim illum non eſſe Deum, ſed alienum a divinitate patris. Quamobrem illum, ut pietatis hoſtem cum ſuis ſuffragatoribus anathemate damnarunt. Deum autem verum & Dominum & vivificantem modis omnibus Sanctum Spiritum pronunciarunt eſſe, conſubſtantialem patri & filio prædicantes illum ſubſiſtere, & ejuſdem cum illo divinitatis ac virtutis eſſe, prout hæc habet fidei ſymbolum, quod ipſi dilucidius explicarunt B Sancti Spiritus gratia. Præterea Apollinaris quoque Laodiceni blaſphemiam cum ipſo ac ſequacibus ejus anathematizarunt, ut qui animatam Domini noſtri carnem inanimem eſſe diceret. Hanc illi confirmarunt habere animam animabus noſtris conſubſtantialem.

Γ'.

Απέχει ἡ γ'. σύνοδος ἀπὸ τῆς β'. ἔτη κθ'. μῆνας γ'.

Ἡ Δὲ τρίτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδ☉ γέγονεν ἐν Εφέσῳ, ἡ πρότερον ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως τοῦ μικροῦ συναθροισθεῖσα σ'. ἁγίων πατέρων ὑπάρχουσα, κατὰ Νεστορίου ἀνθρωπολάτρου καὶ ἀσεβοῦς, πατριάρχου μὲν γενομένυ Κωνςαντινουπόλεως, τὸν Χριστὸν δὲ διαιροῦντ☉ καὶ κατατέμνοντ☉. ψιλὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον εἶναι ἔλεγε, καὶ οὐ Θεὸν σεσαρκωμένον. ὅθεν οὐδὲ θεοτόκον, ἀλλὰ χριστοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν τὴν τεκοῦσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν ὠνόμαζεν. τούτυ χάριν σὺν Κελεστίνῳ τῷ πάππᾳ Ρώμης, καὶ τῷ προμάχῳ τῆς εὐσεβείας Κυρίλλῳ τῷ πάπᾳ Αλεξανδρείας, ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος ἐμμένοντα τῇ τοιαύτῃ βλασφημίᾳ καθεῖλεν, ὡς ἰουδαιόφρονα τὸν ἀνθρωπολάτρην Νεστόριον. κυρίως δὲ, καὶ ἀληθῶς θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν ἀπέδειξεν, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀσπόρως σαρκωθέντα κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριςὸν υἱὸν τῶ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν ἀνεκήρυξεν. ἡ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ Εφέσῳ γενομένη σύνοδος ἐπὶ τῶ αὐτῶ βασιλέως Θεοδοσίυ τοῦ μικρῦ, ὡς λῃςρικὴ ὑπάρχυσα καὶ τὰ τῶ κακόφρονος δὲ Διοσκόρυ, καὶ τῶ ματαιόφρονος Ευτυχῦς φωραθεῖσα κρατεῖν, τελείως ἐκ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποςολικῆς ἐκκλησίας ἐκβέβλητο.

III.

Diſtat tertia ſynodus a ſecunda annis viginti novem, & menſibus tribus.

Tertia ſancta & œcumenica ſynodus habita eſt Epheſi. Eſt inquam, Epheſina prima ſub im- C peratore Theodoſio juniore congregata a ſanctis patribus ducentis, adverſus Neſtorium hominis adoratorem & impium, qui fuerat quidem patriarcha Conſtantinopolitanus, ſed Chriſtum dividebat & diſcerpebat. Dicebat enim illum eſſe ſimplicem hominem, non autem Deum incarnatum. Quamobrem ſanctam virginem Mariam, quæ Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum peperit, non Deiparam ſed Chriſtiparam vocabat. Hanc ob cauſſam cum Cæleſtino papa Romæ, & pietatis propugnatore Cyrillo papa Alexandriæ, hæc ſancta ſynodus ſubmovit Neſtorium in blaſphemia ſua permanentem, ut judaiſmo faventem & hominis adoratorem. Demonſtravit autem, proprie & vere Deiparam dici ſan- D ctam Mariam: ac pronunciavit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ex illa ſine ſemine incarnatus eſt, eſſe Dei filium & Deum verum. Nam ſynodus illa, quæ in eadem urbe Epheſo habita eſt ſub eodem imperatore Theodoſio juniore, plane rejecta eſt a ſancta catholica & apoſtolica Eccleſia, ut quæ prædatoria fuerit, & quæ comperta ſit ſentire cum impio Dioſcoro & temerario Eutyche.

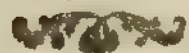
Δ'.

Ἡ Δὲ δ'. ἁγία καὶ οἰκυμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Χαλκηδόνι ἐπὶ Μαρκιανῦ τῶ εὐσεβεςάτυ βασιλέως, καὶ Λέοντος πάππα Ρώμης, καὶ Ανατολίυ πατριάρχυ Κωνςαντινυπόλεως, καὶ χλ'. πατέρων ὑπάρχυσα κατὰ Διοσκόρυ γενομένυ πατριάρχυ Αλεξανδρείας καὶ Εὐτυχῦς. ὗτοι γὰρ τὴν τῶ Θεῶ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησῦ Χριστῦ ἐνανθρώπησιν παρεκτοῦντο σχεδὸν παντελῶς, ἐν φαντασίᾳ αὐτὸν λέγοντες φορέσαι τὴν σάρκα· ὅθεν καὶ ἐν μιᾷ φύσει αὐτὸν ἐμυθολόγουν, τῇ θεότητι τὰ πάθει προσνέμοντα. διὰ τῦτο οὖν ταύτῃ μὲν ἐμμένοντας πλάνῃ ἀνεθεμάτισαν ἅμα τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ. θεῖον δὲ ὅρον ἐξεφάνισαν, τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἐν δύο [illegible] χύτως καὶ [illegible] τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν [illegible]. [illegible] τοῦ ἁγίου Λ[illegible], τὴν πρὸς τὸν ἁγιώτατον [illegible] πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανὸν, ὡς στήλην ὀρθοδοξίας ἀπεδείξαντο· χρὴ δὲ γινώ-

IV.

Quarta ſancta & œcumenica ſynodus, habita eſt Chalcedone ſub religioſiſſimo imperatore Marciano, & Leone papa Romæ, & Anatolio pa- E triarcha Conſtantinopolis & ſexcentis triginta patribus adverſus Dioſcorum, qui fuerat Alexandriæ patriarcha & Eutychem. Illi enim Dei & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti incarnationem propemodum prorſus abolebant, dicentes eum carnis phantaſma geſtaſſe. Quamobrem eum fabulabantur unius eſſe naturæ, quaſi divinitati ſuæ paſſiones ſuas tribuiſſet. Propterea ergo permanentes in hoc errore anathematizaverunt cum ſuis ſequacibus. Divinam a[illegible] definitionem promulgarunt, prædicantes Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum eſſe perfectum Deum, & perfectum hominem, in duabus naturis inconfuſe & indiviſibiliter. Epiſtolam autem Leonis ad ſanctiſſimum Conſtantinopolis patria[illegible] Flavianum, tamquam orthodoxæ veritatis [illegible] pronuncia-

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

σκειν, ὅτι οἱ λεγόμενοι Θεοδοσιανοὶ, οἱ ἀπὸ Θεοδοσίου τινὸς, καὶ οἱ Ιακωβῖται, οἱ ἀπὸ Ιακώβου τινὸς, καὶ οἱ Σεβηριανοὶ οἱ ἀπὸ Σεβήρου, τὰ ὅμοια τῶν γεγραμμένων Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς τῶν βεβήλων αἱρετικῶν, ὡς καὶ αὐτοὶ βέβηλοι τυγχάνοντες φρονοῦσι. διὸ καὶ ἀνθίστανται μετὰ ἑτέρων αἱρέσεων τῇ τοιαύτῃ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ δ'. συνόδῳ, ἑαυτοὺς ἀπαλλοτριοῦντες τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας.

A runt. Oportet autem nosse eos, qui dicuntur Theodosiani a Theodosio quodam, & qui Jacobitæ a Jacobo quodam, & qui Severiani a Severo dictos esse: qui sentiebant eadem cum iis, quæ de profanis hæreticis Dioscoro & Eutyche scripsimus, ut qui & ipsi profani essent. Quamobrem cum reliquis hæreticis huic sanctæ & œcumenicæ quartæ synodo adversantur, seipsos abalienantes a sancta catholica Ecclesia.

Ε'.

Απέχει ἡ ε. ἀπὸ τῆς δ'.
ἔτη ξή.

Ἡ Δὲ ε. ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ Ιουστινιανοῦ τοῦ πάλαι βασιλέως, καὶ Βιγιλίου πάππα Ρώμης, καὶ Εὐτυχίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. ὑπῆρχον δὲ ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε ἅγιοι πατέρες. ἥτις ἁγία σύνοδος ἐπεκύρωσε μὲν τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, καὶ ὡς ὀρθόδοξα αὐτῆς πάντα τὰ σωτήρια ἐκράτησε δόγματα, τὰς αὐτῆς αἱρέσεις ἀναθεματίσασα. ἀπεβάλετο δὲ καὶ ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἐν πρωτοτύπῳ μὲν Ωριγένην τὸν παράφρονα, καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ ἀσεβῆ δόγματα καὶ συγγράμματα, Εὐάγριόν τε καὶ Δίδυμον, ὡς συμμύστας τούτου καὶ σύμφρονας, καὶ ἑλληνικοῖς ἐμφορουμένους δόγμασι. καὶ γὰρ καὶ αὐτὰ σώματα ἃ νῦν περικείμεθα ἀνοήτως εἶπον μὴ ἀνάστήσεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, μήτε εἶναι, καὶ ἐν σαρκὶ μὴ πλασθῆναι τὸν Αδὰμ, καὶ τέλος εἶναι τῆς κολάσεως, καὶ δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον κατάστασιν. οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ παρά τισιν ἐν τῷ κρυπτῷ κατεχόμενα τελείως οὐκ ἐθριαμβεύθησαν ἐπὶ συνόδῳ, εἰ καὶ τινες τῶν ἁγίων πατέρων εἶχον αὐτά. καὶ γὰρ προγενέστεροι τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου οἱ τρεῖς ὑπῆρχον αὐτοὶ αἱρετικοί. ὁπηνίκα δὲ πολὺν λαὸν τὰ τοιαῦτα πονηρὰ ἐξηπάτησαν βλαστήματα, τηνικαῦτα καὶ αὕτη ἡ ἁγία σύνοδος συναθροισθεῖσα, τούτους τε καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῖς, καὶ τὰς αὐτῶν βλασφημίας ἀνεθεμάτισεν. ἔτι δὲ καὶ τὸν Μοψουεστίας Θεόδωρον, τὸν Νεστορίου διδάσκαλον σὺν τοῖς αὐτοῦ βλασφήμοις συντάγμασιν, ὡς μυσαρὸν ἐξέριπτει ζιζάνιον. καὶ τοῦ Θεοδωρήτου τὰ κακῶς γεγονότα κατὰ τοῦ τῆς εὐσεβείας προμάχου Κυρίλλου, καὶ δυσσεβῶς ἐκτεθέντα συγγράμματα, καὶ ὅσα κατὰ τῆς ἐν Εφέσῳ ἁγίας α'. συνόδου, καὶ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν κατηγόρει πίστεως Νεστορίῳ τῷ δυσσεβεῖ χαριζόμενος.[1]

V.

Distat quinta Synodus a quarta annis sexaginta octo.

B Quinta sancta & œcumenica synodus habita est Constantinopoli sub Justiniano seniore imperatore, & Vigilio papa Romæ, & Eutychio patriarcha Constantinopolis. Interfuerunt centum sexaginta quinque patres. Quæ sancta synodus Chalcedonensem confirmavit, & ut orthodoxa retinuit omnia ejus salutaria dogmata, & hæreses ab illa damnatas anathematizavit. Rejecit quoque & anathematizavit sancta illa synodus, in primis Origenem dementem, & omnia ejus impia dogmata ac scripta, tum Evagrium & Didymum, ut symmystas ejus ac sequaces, & paganorum dogmatibus C scaturientes. Nam & illa corpora quæ nunc gestamus, dementer dixerunt non excitatum iri a Deo; nec esse, & in carne formatum non esse Adamum: & finem esse suppliciorum, ac dæmonum in priorem statum restitutionem. Nec ea tantum; sed & alia quædam præter hæc, quæ quasi arcana celebrantur, non omnino traducta sunt in synodo, etiamsi quidam sanctorum patrum ea haberent; nam & antiquiores hac sancta synodo fuerunt illi tres hæretici. Ubi vero populum ingentem deceperunt hi perversi frutices, tunc & sancta synodus illa congregata, illos ac sequaces cum suis blasphemiis anathematizavit. Præterea Mopsuestiæ episcopum D Theodorum Nestorii præceptorem cum suis blasphemis scriptis ut impurum lolium abjecit: & quæ Theodoritus perperam adversus pietatis propugnatorem Cyrillum ac impie ediderat, & quæcumque adversus primam Ephesinam synodum sanctam, ac sinceram fidem nostram calumniatus fuerat impio Nestorio gratificans.

Ζ'.

Απέχει ἡ ς'. ἀπὸ τῆς ε.
ἔτη ρξγ'.

Ἡ Δὲ ἁγία οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως πατρὸς Ιουστινιανοῦ, καὶ ἐπὶ Αγάθωνος πάππα Ρώμης, καὶ Γεωργίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. ὑπῆρχον δὲ ρό. ἅγιοι πατέρες. συνηθροίσθησαν δὲ κατὰ τῶν καινοτομησάντων αἵρεσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· λέγω δὲ, Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαρὰν ἐπισκόπου, Ονωρίου Ρώμης, Κύρου Αλεξανδρείας, Σεργίου καὶ Πύῤῥου, Πέτρου καὶ Παύλου Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπων. ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀνακαινισάντων τὴν αἵρεσιν τούτων τῶν προγεγραμμένων αἱρετικῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τοῦ τε Μακαρίου τοῦ ὀνομασθέντος

VI.

Distat sexta Synodus a quinta annis centum sexaginta tribus.

E Sexta sancta & œcumenica synodus, habita est Constantinopoli sub Constantino patre Justiniani, & sub Agathone papa Romæ, & Georgio patriarcha Constantinopolitano. Adfuerunt centum & septuaginta sancti patres. Congregati sunt autem adversus eos, qui innovaverant hæresim in sancta catholica Ecclesia. Adversus Theodorum, inquam, episcopum Pharanitarum, Honorium Romanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum & Paullum Constantinopolitanos episcopos. Præterea adversus eos, qui hæreticorum supra memoratorum hæresin in ipsa sancta synodo renova-

1. *Lemoinius insuper habet*: μεθ' ὧν καὶ τὴν Ιβα λεγομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πέρσην γεγράφθαι Μάρην ἀπεῤῥίζωσεν, ὡς οὐ μόνον ὀρθῶν δογμάτων ἀντίπαλον, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀσεβείας συμμέτοχον: quibuscum etiam Ibæ epistolam, quæ dicitur scripta ad Marem Persam radicitus exstirpavit: quippe quæ non modo rectis dogmatibus adversabatur, verum etiam omnimodæ impietatis particeps erat.

Αντιοχείας προέδρου, καὶ Στεφάνου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τῶν ἐκείνων. οὗτοι γὰρ οἱ προλεχθέντες αἱρετικοὶ, Θεόδωρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ματαιόφρονες δυσσεβεῖς ἀπετόλμησαν εἰπεῖν, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔχειν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, σύνδεσμον τῆς ὀρθοδοξίας διαλῦσαι θελήσαντες. τούτου χάριν ἡ ἁγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος τοὺς προγεγραμμένους αἱρετικοὺς ὡς θεομάχους ἀνεθεμάτισε, καὶ πάντα αὐτῶν τὰ βλάσφημα δόγματα, καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ τούτων φρονοῦντας, καὶ φρονεῖν μέλλοντας, καὶ ἀμετανοήτους διαμένοντας. σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ Πολυχρόνιον τὸν νηπιόφρονα γέροντα, τὸν νεκροὺς ἐγείρειν ἐν τῇ τοιαύτῃ πλάνῃ τῆς αἱρέσεως μεγαλορρημονήσαντα, ἀδείας τε τυχόντα, καὶ ἐν τῷ μὴ ἐγεῖραι μειζόνως τὴν βλασφημίαν τῆς τοιαύτης αἱρέσεως θριαμβεύσαντα· τῆς ὀρθοδοξίας δὲ τὰ δόγματα τρανώτερον ἡ τοιαύτη ἁγία σύνοδος ἐμφανίσασα, δύο θελήματα φυσικὰ ἤγουν θελήσεις, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐβεβαίωσεν ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. οὐκ ἐν διαιρέσει προσώπων, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ μηδεμίαν φύσιν τῶν ἐπὶ Χριστοῦ, τοῦτ' ἔστιν τῶν δύο, ἀνεθέλητον ὑπάρχειν ἢ ἀνενέργητον. οἱ γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν φύσεων ἀναιροῦντες ἰδιώματα, ἐνεργείας τε καὶ θελήματα, καὶ τὰς φύσεις συναναιροῦσιν, ὧνπερ εἰσὶν ἰδιώματα. [1]

A rant; puta adversus Macarium qui dicebatur Antiochenus præsul, & Stephanum ejus discipulum ac socios. Nam illi quos diximus hæretici, Theodorus ejusque socii dementes ac impii, ausi sunt dicere, Dominum nostrum Jesum Christum unam tantum voluntatem, & unam operationem habere, volentes post incarnationem solvere vinculum orthodoxæ fidei. Quamobrem hæc sancta & œcumenica sexta synodus memoratos illos hæreticos anathematizavit, & omnia illorum blasphema dogmata, & omnes qui cum illis sentiunt, ac porro sentient; si permaneant in sua pervicacia. Cum illis etiam damnavit Polychronium puerilem senem, qui magnifice gloriatus fuerat, se per hujus hæreseos errorem mortuos excitaturum impunitatem B consequutum, & in eo ipso quod non excitavit, majore triumpho extollentem hujus hæresis blasphemiam. Orthodoxæ vero fidei dogmata clarius sancta illa synodus explicans, duas voluntates naturales sive volitiones, & duas naturales operationes esse in Domino nostro Jesu Christo post incarnationem confirmavit. Non quod dividantur personæ, absit; sed quod harum duarum in Christo naturarum nulla sit voluntatis aut operationis expers. Qui enim has naturarum proprietates tollunt, operationes scilicet & voluntates, etiam naturas ipsas, quarum sunt proprietates, simul tollunt.

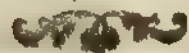
Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 715.

1. Assumentum heic habet Lemoinius, quod vide sis etiam apud Fabricium Bibl. Gr. tom. XI. pag. 186. Nihili tamen est.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
725.

ΚΟΣΜΑ
ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ
ΥΜΝΟΙ.

COSMÆ
HIEROSOLYMITANI
HYMNI.

Α΄.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΓΟΝΙΑΝ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

[1] Χριστὸς βροτωθεὶς, ἦν ὅπερ Θεὸς μένῃ.

ΧΡιστὸς γεννᾶται, δοξάσατε. Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε. Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοὶ, ὅτι δεδόξασται.

ΡΕύσαντα ἐκ παραβάσεως Θεοῦ τὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον, ὅλον τῆς φθορᾶς ὑπάρξαντα κρείττονος ἐπταικότα θείας ζωῆς, αὖθις ἀναπλάττει ὁ σοφὸς δημιουργὸς, ὅτι δεδόξασται.

ΙΔὼν ὁ κτίστης ὀλλύμενον τὸν ἄνθρωπον χερσὶν ὃν ἐποίησε, κλίνας οὐρανοὺς κατέρχεται· τοῦτον δὲ ἐκ παρθένου θείας ἁγνῆς ὅλον οὐσιοῦται, ἀληθείᾳ σαρκωθεὶς, ὅτι δεδόξασται.

ΣΟφία, λόγος καὶ δύναμις υἱὸς ὢν τοῦ πατρὸς, καὶ ἀπαύγασμα, Χριστὸς ὁ Θεὸς, δυνάμεις λαθὼν, ὅσας ὑπερκοσμίους, ὅσας ἐν γῇ, καὶ ἐνανθρωπήσας, [2] ἀνεκτήσατο ἡμᾶς, ὅτι δεδόξασται.

ΤΩ πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς γεννηθέντι ἀῤῥεύστως υἱῷ, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκ παρθένου σαρκωθέντι ἀσπόρως, Χριστῷ τῷ Θεῷ βοήσωμεν· ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, ἅγιος εἶ κύριε.

Ο Τῆς ἐπιπνοίας μετασχὼν τῆς ἀμείνω Αδὰμ χοϊκὸς, καὶ πρὸς φθορὰν κατολισθήσας γυναικείᾳ ἀπάτῃ, [3] Χριστὸν γυναικὸς βοᾷ ἐξορῶν· ὁ δι' ἐμὲ κατ' ἐμὲ γεγονὼς, ἅγιος εἶ κύριε.

ΣΥμμορφος πηλίνης εὐτελοῦς διαρτίας Χριστὲ γεγονὼς, καὶ μετοχῇ σαρκὸς τῆς [4] χείρω μεταδοὺς θείας φύτλης, βροτὸς πεφυκὼς, καὶ μείνας Θεὸς, καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, ἅγιος εἶ κύριε.

ΒΗθλεὲμ εὐφραίνου, ἡγεμόνων Ιούδα βασίλεια· τὸν Ισραὴλ γὰρ ὁ ποιμαίνων, Χερουβὶμ ὁ ἐπ' ὤμων, ἐκ σοῦ προελθὼν Χριστὸς ἐμφανῶς, καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, πάντων ἐβασίλευσε.

ΡΑβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ιεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς Χριστὲ, ἐκ τῆς παρθένου ἀνεβλάστησας, ἐξ ὄρους ὁ αἰνετὸς κατασκίου, δασέος ἦλθες, σαρκωθεὶς ἐξ ἀπειράνδρου, ὁ ἄϋλος καὶ Θεὸς, δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

ΟΝ πάλαι προεῖπεν Ιακὼβ ἐθνῶν ἀπεκδοχὴν Χριστὲ, φυλῆς Ιούδα ἐξανέτειλας, καὶ δύναμιν Δαμασκοῦ, Σαμαρείας σκῦλά τε ἦλθες προνομεύσας, πλάνην τρέπων εἰς πίστιν [5] θεοπρεπῆ. δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

1. Confer Anthologium editum Romæ 1738. pag. 436. mense Decembri.

A I.

IN NATALE DOMINI.

Acrostichis.

Christus homo factus, quod erat Deus mansit.

CHristus nascitur, glorificate: Christus ex cælis, occurrite: Christus in terra, exaltamini. Cantate Domino omnis terra, & in lætitia laudem dicite populi, quoniam glorificatus est.

Dilabentem ex trangressione eum, qui erat secundum Dei imaginem, totusque corruptioni obB noxius evaserat ex meliori excidens divina vita, rursus reformat sapiens opifex, quoniam glorificatus est.

Videns conditpr pereuntem hominem, quem manibus formaverat, inclinans cælos descendit: illumque ex virgine diva castaque, totum substantia induit, vere caro factus, quoniam glorificatus est.

Sapientia, Verbum & virtus Filius exsistens Patris ac splendor, Christus Deus, clam Potestatibus cælestibusque & terrenis, homo factus, reformavit nos, quoniam glorificatus est.

Ante sæcula ex patre nato sine semine filio, & novissime ex virgine incarnato sine semine, Christo Deo clamemus: O qui exaltasti cornu noC strum, sanctus es Domine.

Qui inspiratione gaudebat excellentiori Adam terrenus, sed ad corruptionem delapsus est muliebri fraude, Christum ex muliere videns clamat: Qui propter me secundum me factus es, sanctus es Domine.

Conformis lutei humilis figmenti Christe effecte, & participatione carnis sequioris cedens divino germini, homo natus Deusque manens, & exaltans cornu nostrum, sanctus es Domine.

Bethleem gaude ducum Judæ regia: qui enim Israel pascit, qui super dorsis Cherubim *vehitur*, D ex te procedens Christus manifeste, exaltansque cornu nostrum, in omnibus regnavit.

Virga ex radice Jesse, & flos ex illa Christe, ex virgine germinasti, ex monte laudabilis umbroso ac denso venisti, carnem assumens ex virgine, qui spiritus es Deusque; Gloria potentiæ tuæ Domine.

Quem olim prædixit Jacob gentium exspectationem, Christe ex tribu Juda exortus es, virtutemque Damasci & spolia Samariæ advenisti ablaturus, errorem vertens in fidem Deo placentem. Gloria potentiæ tuæ Domine.

2. Anthol. ἀνεκτυσ.
3. Anth. Χριστῷ.
4. Forte χείρους.
5. Anth. θεοτερπῆ.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

Τοῦ μάντεως πάλαι Βαλαὰμ τῶν λόγων μυητὰς, A σοφοὺς ἀστεροσκόπους χαρᾶς ἔπλησας, ἀστὴρ ἐκ τοῦ Ἰακὼβ ἀνατείλας δέσποτα· ἐθνῶν ἀπαρχὴν εἰσαγομένους ἐδέξω δὲ προφανῶς. [1] δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Ὡς πόκῳ γαστρὶ παρθενικῇ κατέβης ὑετὸς Χριστὲ, καὶ ὡς σταγόνες ἐν γῇ στάζουσαι. Αἰθίοπες καὶ Θάρσεις, καὶ Ἀράβων νῆσοί τε Σαβᾶ, Μήδων, πάσης γῆς κρατοῦντες προσέπεσόν σοι σωτήρ. δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Θεὸς ὢν εἰρήνης, πατὴρ οἰκτιρμῶν, τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὸν ἄγγελον εἰρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν· ὅθεν θεογνωσίας πρὸς φῶς ὁδηγηθέντες, ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες, δοξολογοῦμέν σε φιλάνθρωπε.

Ἐν δούλοις τῷ Καίσαρος δόγματι ἀπεγράφης πειθήσας· καὶ δούλους ἡμᾶς ἐχθροῦ καὶ ἁμαρτίας ἠλευθέρωσας Χριστέ. ὅλον τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ πτωχώσας, καὶ χοϊκὸν ἐξ αὐτῆς ἑνώσεως καὶ κοινωνίας ἐθεούργησας.

Ἰδοὺ ἡ παρθένος, ὡς πάλαι φησὶν, ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσα, ἐκύησε Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ μένει παρθένος· δι' ἧς καταλλαγέντες Θεῷ οἱ ἁμαρτωλοὶ, θεοτόκον κυρίως οὖσαν, ἐν πίστει ἀνυμνήσωμεν.

Σπλάγχνων Ἰωνᾶν ἔμβρυον ἀπήμεσεν ἐνάλιον θὴρ, οἷον ἐδέξατο· τῇ παρθένῳ δὲ ἐνοικήσας ὁ λόγος καὶ σάρκα λαβὼν, διελήλυθε φυλάξας ἀδιάφθορον· ἧς γὰρ οὐχ ὑπέστη ῥεύσεως, τὴν τεκοῦσαν κατέσχεν ἀπήμαντον. C

Ἦλθε σαρκωθεὶς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, [2] γαστρὸς ὃν πατὴρ πρὸ ἑωσφόρου γεννᾷ· τὰς ἡνίας δὲ ὁ κρατῶν τῶν ἀχράντων δυνάμεων, ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων [3] ἀνακέκλιται. ῥάκει σπαργανοῦται, λύει δὲ πολυπλόκους σειρὰς παραπτώσεων.

Νέον ἐξ Ἀδὰμ παιδίον φυράματος ἐτέχθη, υἱὸς καὶ πιστοῖς δέδοται· τοῦ δὲ μέλλοντος οὗτός ἐστιν αἰῶνος πατὴρ καὶ ἄρχων, καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. οὗτος ἰσχυρὸς Θεός ἐστι, καὶ κρατῶν ἐξουσίαν τῆς κτίσεως.

Οἱ παῖδες εὐσεβείᾳ συντραφέντες, δυσσεβοῦς προστάγματος καταφρονήσαντες, πυρὸς ἀπειλὴν οὐκ ἐπτοήθησαν, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ἑστῶτες ἔψαλλον· ὁ τῶν πατέρων [4] ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ. D

Ποιμένες ἀγραυλοῦντες ἐκπλαγοῦς φωτοφανίας ἔτυχον· δόξα κυρίου γὰρ αὐτοὺς περιέλαμψε, καὶ ἄγγελος ἀνυμνήσατε βοῶν, ὅτι ἐτέχθη Χριστός· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ἐξαίφνης σὺν τῷ λόγῳ τοῦ ἀγγέλου οὐρανῶν στρατεύματα· δόξα ἐκραύγαζον Θεῷ ἐν ὑψίστοις, ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Χριστὸς ἔλαμψεν. ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ῥήματι [5] τοῦτο εἶπον οἱ ποιμένες· διελθόντες ἴδωμεν τὸ γεγονὸς, θεῖον Χριστόν. Βηθλεὲμ καταλαβόντες δὲ σὺν τῇ τεκούσῃ προσεκύνουν ἀναμέλποντες· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ. E

Θαύματος ὑπερφυοῦς ἡ δροσοβόλος [6] ἐξεικόνιζε κάμινος τύπον· οὐ γὰρ οὓς ἐδέξατο φλέγει νέους, ὡς οὐδὲ πῦρ τῆς θεότητος παρθένου ἣν ὑπέδυ νηδύν· διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν· εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἕλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ παῖδας δορικτήτους Δαβὶδ ἐκ Σιὼν ἐν αὐτῇ· δωροφόρους πέμπει δὲ

A Vatis quondam Balaam verbis imbutos sapientes astrorum inspectores gaudio replevisti, ceu stella ex Jacob exortus, Domine: gentium primitias invehentes conspicue suscepisti. Gloria sapientiæ tuæ Domine.

Tamquam pluvia in vellus virgineum in uterum descendisti Christe, & tamquam guttæ stillantes super terram. Æthiopes & Tharsis, Arabum insulæ & Saba & Medorum, totius terræ dominatores procubuerunt tibi Salvator. Gloria potentiæ tuæ Domine.

Qui Deus es pacis, pater misericordiarum, magni consilii tui angelum pacis exhibitorem misisti ad nos: quare divinæ cognitionis ad lumen incedentes, de nocte mature surgentes, glorificamus te piissime. B

Inter subditos Cæsaris edicto descriptus fuisti obtemperans; at servos nos inimici ac peccati in libertatem asseruisti Christe. Tota autem nostra assumta paupertate, terrenum ex ipsa unione & participatione divinum reddidisti.

Ecce virgo, ut olim dictum est, in utero concipiens peperit Deum hominem factum, sed permanet virgo; per quam reconciliati Deo peccatores, ceu proprie Deiparam in fide laudemus.

A visceribus Jonam veluti fœtum evomuit marinus cetus qualem acceperat: in virgine vero inhabitans Verbum carnemque assumens, prodiit incorruptam conservans; ab illa namque quam non C est passus affectionem, matrem conservavit immunem.

Advenit assumta carne Christus Deus noster, ex utero quem pater ante luciferum genuit: quique habenas moderabatur purissimarum Virtutum, in præsepio irrationabilium reclinatus est. Pannis fasciatur, at solvit multimodas catenas prævaricationum.

Novellus puer ex Adami conspersione natus est, filiusque fidelibus datus est: futuri vero is est sæculis pater ac princeps, & vocatur magni concilii angelus. Is est Deus fortis, & possidens imperium creaturæ.

D Pueri in pietate connutriti, impium mandatum contemnentes, ignis minas non sunt veriti: sed in medio flammæ stantes psallebant; Deus patrum nostrorum benedictus es.

Pastores in agro degentes stupendi luminis compotes facti sunt: gloria Domini enim eos circumfulsit, & angelus qui clamabat; hymnum dicite, quia natus est Christus. Deus patrum nostrum benedictus es.

Confestim cum sermone angeli cælorum exercitus clamabant: Gloria in excelsis Deo, in terra pax, in hominibus beneplacitum. Christus effulsit. Deus patrum nostrorum benedictus es.

E Istud verbo dixere pastores: Transeuntes videamus quod factum est, divinum *nempe* Christum. Bethleem ubi venerunt, cum matre adoravere canentes: Deus patrum nostrorum benedictus es.

Prodigii supernaturalis roscida fornax præ se ferebat typum: nec enim quos susceperat pueros comburebat, quemadmodum nec ignis divinitatis virgineam quam subiit alvum. Quare laudantes cantemus: Benedicat omnis creatura Dominum, & superexaltet in omnia sæcula.

Ducit Babylonis filia gentes captivas Davidis ex Sion ad se: at ferentes munera mittit

1. Anthol. Δῶρά σοι δεκτὰ προσκυν[illegible]
2. Deest ἐκ.
3. Anth [illegible].
4. Anth. omittit ἡμῶν, heic & infra.
5. Anth. Ῥῆμά τι.
6. Anth. [illegible].

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

μάγȣς παῖδας, τὴν τȣ̃ Δαβὶδ θεοδόχον θυγατέρα A λιτανεύσοντας. διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν· εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν κύριον καὶ [1] ὑπερυψȣ̃τε εἰς πάντας τȣ̀ς αἰῶνας.

ΟΡγανα παρέκλινε τὸ πένθος ᾠδῆς· ȣ̓ γὰρ ᾖδον ἐν νόθοις οἱ παῖδες Σιών· Βαβυλῶνος λύει δὲ πᾶσαν πλάνην καὶ μουσικῶν ἁρμονίαν Βηθλεὲμ ἐξανατείλας Χριστός. διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν· εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τȣ̀ς αἰῶνας.

ΣΚῦλα Βαβυλὼν τῆς βασιλίδος Σιὼν, καὶ δορύκτητον ὄλβον ἐδέξατο, θησαυρȣ̀ς Χριστὸς [2] ἐν σιῶ δὲ ταύτης, καὶ βασιλεῖς [3] ἐν ἀστέρι ὁδηγῷ [4] ἀστρολογοῦντας ἕλκει. διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν· εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψȣ̃τε B εἰς πάντας τȣ̀ς αἰῶνας.

ΜΥστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον, ȣ̓ρανὸν τὸ σπήλαιον, θρόνον χερȣβικὸν τὴν παρθένον, τὴν φάτνην χωρίον ἐν ᾧ ἀνεκλίνθη ὁ ἀχώρητος Χριστὸς, ὁ Θεὸς, ὃν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν.

ΕΞαίσιον δρόμον ὁρῶντες οἱ μάγοι ἀσυνήθȣς νέου ἀστέρος ἀρτιφαȣ̃ς, [5] οὐρανίου ὑπερλάμποντος, Χριστὸν βασιλέα ἐτεκμήραντο ἐν γῇ γεννηθέντα Βηθλεὲμ, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν.

ΝΕηγενὲς μάγων λεγόντων παιδίον, ἄναξ, οὗ ἀστὴρ ἐφάνη, πȣ̃ ἐστιν; εἰς γὰρ ἐκείνȣ προσκύνησιν ἥκομεν· μανεὶς ὁ Ηρώδης ἐταράττετο, Χριστὸν C ἀνελεῖν ὁ θεομάχος φρυαττόμενος.

ΗΚρίβωσε χρόνον Ηρώδης ἀστέρος, ȣ̃ ταῖς ἡγεσίαις οἱ μάγοι ἐν Βηθλεὲμ προσκυνȣ̃σι [6] Χριστὸν σὺν δώροις· ὑφ' ȣ̃ πρὸς πατρίδα ὁδηγȣ́μενοι, δεινὸν παιδοκτόνον ἐγκατέλειπον παιζόμενον.

Magos subditos, Davidis deiparæ filiæ supplicaturos. Qua re laudantes cantemus: Benedicat omnis creatura Dominum, & superexaltet in omnia sæcula.

Organa deposuit modulaminis tristitia; neque enim canebant inter alienigenas filii Sion: at Babylonis dissolvit omnem errorem, & musicorum harmoniam ex Bethleem ortus Christus. Quare laudantes cantemus: Benedicat omnis creatura Dominum, & superexaltet in omnia sæcula.

Spolia Babylon regalis Sionis captivasque opes suscepit; thesauros Christus in Sionem ejus regesque astrologos stella duce trahit. Quare laudantes cantemus: Benedicat omnis creatura Dominum, & superexaltet in omnia sæcula.

Mysterium admirabile cerno & incredibile, cælum factam speluncam, thronum Cherubicum Virginem, præsepe locum ubi reclinatus est qui capi non potest Christus Deus, quem laudantes magnificamus.

Insignem cursum videntes Magi insoliti novi sideris recens apparentis plusquam cælestia effulgentis, Christum regem conjectati sunt in terra natum Bethleemis, pro salute nostra.

Nuper natus puer, dicentibus Magis, o rex, cujus stella visa fuit, ubi est? ad illum enim adorandum venimus: furens Herodes turbatus est, Christum e medio tollere hostis Dei fremens.

Exquisite requisivit tempus Herodes stellæ, cujus ductu Magi in Bethleem adorant Christum cum muneribus: a qua in patriam reducti, dirum infanticidam delusum reliquerunt.

Β'. / II.

ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

[7] Βάπτισμα ῥύψις γηγενῶν ἁμαρτάδος.

ΒΥθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα, καὶ διὰ ξηρᾶς οἰ- D κείȣς ἕλκει, ἐν αὐτῷ κατακαλύψας ἀντιπάλȣς, ὁ κραταιὸς ἐν πολέμοις κύριος, ὅτι δεδόξασται.

ΑΔὰμ τὸν φθαρέντα ἀναπλάττει ῥείθροις Ιορδάνου, καὶ δρακόντων κεφαλὰς ἐμφωλευόντων διαθλάττει, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων κύριος, ὅτι δεδόξασται.

ΠΥρὶ τῆς θεότητος αὔλῳ, σάρκα ὑλικὴν ἠμφιεσμένος, Ιορδάνȣ περιβάλλεται τὸ νᾶμα ὁ σαρκωθεὶς ἐκ παρθένȣ κύριος, ὅτι δεδόξασθαι.

ΤΟΝ ῥύπον ὁ σμήχων τῶν ἀνθρώπων, τȣ́τοις καθαρθεὶς ἐν Ιορδάνῃ οἷς θελήσας ὡμοιώθη· ὃ ἦν μείνας, τȣ̀ς ἐν τῷ σκότει φωτίζων κύριος, ὅτι δεδόξασται.

ΙΣχὺν ὁ διδȣ̀ς τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν κύριος, καὶ E κέρας χριστῶν αὐτοῦ ὑψῶν, παρθένȣ ἀποτίκτεται, μολεῖ δὲ πρὸς τὸ βάπτισμα. διὸ πιστοὶ βοήσωμεν· ȣ̓κ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ȣ̓κ ἔστι δίκαιος, πλὴν σȣ̃ κύριε.

ΣΤειρεύȣσα πρὶν, ἡ [8] τεκνȣμένη δεινῶς, σήμερον εὐφραίνȣ Χριστȣ̃ ἐκκλησία. δι' ὕδατος καὶ πνεύματος υἱοὶ γάρ σοι γεγένηνται, ἐν πίστει ἀνακράζοντες· ȣ̓κ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ȣ̓κ ἔστιν δίκαιος, πλὴν σȣ̃ κύριε.

ΜΕγάλῃ φωνῇ ἐν τῇ ἐρήμῳ βοᾷ πρόδρομος· Χριστȣ̃ ἑτοιμάσατε ὁδȣ̀ς, καὶ τρίβȣς τȣ̃ Θεȣ̃ ἡμῶν

IN DOMINI APPARITIONEM

ACROSTICHIS.

Baptisma purgatio hominum peccati est.

PRofundi revelavit imum, & per aridum suos ducit, in ipso obruens adversarios, qui potens est in bellis Dominus, quoniam glorificatus est.

Adam perditum reformat fluentis Jordanis, draconumque capita in lustris degentium conterit rex sæculorum Dominus, quoniam glorificatus est.

Igne divinitatis spiritali materialem carnem indutus Jordanis subit fluentum incarnatus ex Virgine Dominus, quoniam glorificatus est.

Sordes abstergens hominum, hisque purificatus in Jordane quibus sponte similis factus est; quod erat manens, eos qui in tenebris erant illuminavit Dominus, quoniam glorificatus est.

Fortitudinem præbens regibus noster Dominus, & cornu christorum ejus exaltans, e virgine nascitur, venitque ad baptisma. Iccirco fideles clamemus: Non est sanctus sicut Deus noster, & non est justus, præter te Domine.

Quæ prius sterilis eras, aut fœcunda misere, hodie lætare Christi ecclesia. Per aquam & spiritum enim filii tibi nati sunt in fide clamantes: Non est sanctus sicut Deus noster, & non est justus, præter te Domine.

Magna voce in deserto clamat præcursor: Christi parate vias, & semitas Dei nostri rectas faci-

1. Forte ὑπερυψȣ́τω ut supra. & semper in Anth.
2. Anth. ἐν Σιών. 3. Σύν.
4. Αστροπολȣ̃ντας.
5. Anth. οὐρανίους. 6. Anth. Χριστῷ.
7. Confer Anth. pag. 76.
8. Anth. τεκνωμένη. Legerem ἢ

ἀληθείας ἀπεργάσασθε, ἐν πίστει ἀνακράζοντες· οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος, πλὴν σοῦ κύριε.

ΑΚήκοα κύριε φωνῆς σου, ὃν εἶπας· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὅτι ἐβρόντησας πολλῶν ἐπὶ ὑδάτων, τῷ σῷ μαρτυρούμενος υἱῷ. ὅλος γεγονὼς τοῦ παρόντος πνεύματος δὲ, ἐβόησε· σὺ εἶ Χριστὸς, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

ΡΥπτόμενον ἥλιον τίς εἶδεν, ὁ κήρυξ βοᾷ, τὸν ἔκλαμπρον τῇ φύσει, ἵνα σε ὕδασιν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, τοῦ πατρὸς χαρακτὴρ ἀϊδίου, ἐκπλύνω, καὶ χόρτος ὢν, πυρὶ ψαύσω τῆς σῆς θεότητος; σὺ [1] εἶ Χριστὸς, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

ΥΠέφηνεν ἔνθεον ἣν εἶχεν εὐλάβειαν Μωσῆς περιτυχών σοι. ὡς γὰρ τῆς βάτου σε φωνήσαντα ᾐσθήθη, εὐθὺς ἀπεστράφη τὰς ὄψεις. ἐγὼ δὲ πῶς βλέψω σε τρανῶς, ἢ πῶς χειροθετήσω σε; σὺ εἶ Χριστὸς, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

ΨΥχῆς τελῶν ἔμφρονος καὶ λόγῳ τιμώμενος, ἀψύχων εὐλαβοῦμαι. εἰ γὰρ βαπτίσω σε, κατήγορον μοι ἔσται πυρὶ καπνιζόμενον ὄρος, φυγοῦσα δὲ θάλασσα διχῆ καὶ Ιορδάνης οὗτος στραφείς. σὺ γὰρ Χριστὸς, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

ΙΗσοῦς ὁ ζωῆς ἀρχηγὸς λῦσαι τὸ κατάκριμα ἥκει, Αδὰμ τοῦ πρωτοπλάστου. καθαρσίων δὲ ὡς Θεὸς μὴ δεόμενος, τῷ πεσόντι καθαίρεται ἐν τῷ Ιορδάνῃ, ἐν ᾧ τὴν ἔχθραν κτείνας, ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην χαρίζεται.

ΣΥνελθόντων ἀπείρων λαῶν ὑπὸ Ιωάννου βαπτισθῆναι, αὐτὸς ἐν μέσῳ ἔστη, προσεφώνει δὲ τοῖς παροῦσι· τίς ἔδειξεν, ἀπειθεῖς, τὴν ὀργὴν ὑμῖν ἐκκλῖναι τὴν μέλλουσαν; καρποὺς ἀξίους Χριστῷ ἐκτελεῖτε, παρὼν γὰρ νῦν εἰρήνην χαρίζεται.

ΓΕωργὸς ὁ καὶ δημιουργὸς, μέσον ἑστηκὼς ὡς εἷς ἁπάντων, καρδίας ἐμβατεύει. καθαρτήριον δὲ πτύον χειρισάμενος, τὴν παγκόσμιον ἅλωνα πανσόφως διΐστησι, τὴν ἀκαρπίαν φλέγων, εὐκαρποῦσιν αἰώνιον ζωὴν χαριζόμενος.

Η Φωνὴ τοῦ λόγου, ὁ λύχνος τοῦ φωτὸς, ὁ ἑωσφόρος, ὁ τοῦ ἡλίου πρόδρομος, ἐν τῇ ἐρήμῳ μετανοεῖτε πᾶσι βοᾷ τοῖς λαοῖς, καὶ προκαθαίρεσθε, ἰδοὺ γὰρ πάρεστι Χριστὸς, ἐκ φθορᾶς τὸν κόσμον λυτρούμενος.

ΓΕννηθεὶς ἀῤῥεύστως ἐκ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἐκ τῆς παρθένου δίχα σαρκοῦται ῥύπου Χριστὸς, οὗ τὸν ἱμάντα, τὴν ἐξ ἡμῶν τοῦ λόγου συνάφειαν, λύειν ἀμήχανον διδάσκει ὁ πρόδρομος, γηγενεῖς ἐκ πλάνης λυτρούμενος.

ΕΝ πυρὶ βαπτίζει τελευταίῳ Χριστὸς τοὺς ἀπειθοῦντας, καὶ μὴ Θεὸν φρονοῦντας αὐτόν· ἐν πνεύματι δὲ καινοποιεῖ δι' ὕδατος χάριτι τοὺς ἐπιγνώμονας αὐτοῦ τῆς θεότητος, τῶν πλημμελημάτων λυτρούμενος.

ΝΕους εὐσεβεῖς [2] καμίνῳ πυρὸς προσομιλήσαντας, διασυρίζον πνεῦμα δρόσου ἀβλαβεῖς διεφύλαξε, καὶ θείου ἀγγέλου συγκατάβασις. ὅθεν ἐν φλογὶ δροσιζόμενοι, εὐχαρίστως ἀνέμελπον· ὑπερύμνητε ὁ τῶν πατέρων κύριος καὶ Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

ΩΣπερ οὐρανῷ σὺν τρόμῳ καὶ θαύματι παρίσταντο ἐν Ιορδάνῃ αἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων σκοπούμεναι τοσαύτην Θεοῦ τὴν συγκατάβασιν, ὅπως ὁ κρατῶν τὴν ὑπέρῳον τῶν ὑδάτων ὑπόστασιν, ἐν τοῖς ὕδασι σωματοφόρος ἕστηκεν. [3] ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.

ΝΕφέλη ποτὲ καὶ θάλασσα θείου προεικόνιζε βαπτίσματος τὸ θαῦμα. ἐν οἷς ὁ πρὶν βαπτίζεται διεξοδικῶς τῷ νομοθέτῃ λαός. θάλασσα δὲ ἦν τύπος, καὶ νεφέλη τοῦ πνεύματος· οἷς τελούμενοι, εὐλογητὸς εἶ κράζομεν ὁ Θεὸς, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

A te, in fide clamantes: Non eſt ſanctus ſicut Deus noſter, & non eſt juſtus, præter te Domine.

Audivi Domine vocem tuam, eum de quo dixiſti: Vox clamantis in deſerto. Intonuiſti enim in aquis multis, tuo teſtimonium perhibens filio: totuſque effectus præſentis ſpiritus, clamavit: Tu es Chriſtus, Dei ſapientia & virtus.

Purificatum ſolem quiſnam vidit, præco clamat, natura ſua fulgidum? ut te aquis ſplendorem gloriæ, patriſque characterem æterni abluam; quique fœnum ſum, ignem attrectem tuæ divinitatis? tu enim es Chriſtus, Dei ſapientia & virtus.

Oſtendit divinam quam habebat reverentiam Moy-B ſes tibi obvius factus: ut enim ex rubo vocantem te ſenſit, ſtatim avertit faciem. At ego quanam ratione inſpiciam te manifeſte, vel quomodo contrectabo te? Tu enim es Chriſtus, Dei ſapientia & virtus.

Anima præditus ſapienti, rationiſque compos inanima revereor. Si enim baptizavero te, accuſator meus erit igne fumigabundus mons, fugienſque mare bifariam, & Jordanis iſte converſus. Tu enim es Chriſtus, Dei ſapientia & virtus.

Jeſus vitæ auctor ſolvere damnationem venit Adami protoplaſti: purgationis vero, utpote Deus, minime egens, ei qui cecidit purgatur in Jordane: in quo inimicitiam occidens, quæ omnem ſenſum C exſuperat pacem largitur.

Convenientibus infinitis populis ut a Joanne baptizarentur, ipſe in medio ſtetit, clamabatque iis qui aderant: Quis oſtendit, o increduli, vobis declinare a futura ira? Fructus dignos Chriſto facite; præſens enim nunc pacem largitur.

Agricola idemque conditor in medio ſtans, ut unus e multis, corda penetrat: purgativum autem ventilabrum in manu habens, totius mundi aream ſapienter diſcernit, ſterilitatem comburens, fructiferis æternam vitam largiens.

Vox Verbi, lucerna luminis, ſtella matutina, ſolis anteambulo, in eremo Pœnitentiam agite univerſis clamat populis, & præpurgamini: ecce enim D adeſt Chriſtus, ex corruptione mundum liberans.

Genitus ſine paſſione ex Deo & patre, ex virgine carnem induitur ſine ſordibus Chriſtus, cujus corrigiam, noſtram nempe cum Verbo conjunctionem, ſolvere impoſſibile docet præcurſor terrigenas ex errore liberans.

In igne abluit noviſſimo Chriſtus immorigeros, & qui Deum ipſum non reputant: at in Spiritu renovat per aquam gratia qui ejus agnoſcunt divinitatem, a noxis liberans.

Juvenes pios in camino ignis degentes exſibilans ſpiritus roris intactos conſervavit, divinique angeli deſcenſio: quare in flamma rore recreati cum gra-E tiarum actione canebant: Laudabiliſſime patrum Domine & Deus, benedictus es.

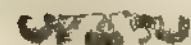
Tamquam cælo cum tremore & admiratione adſtabant in Jordane militiæ angelorum contemplantes tantam Dei condeſcendentiam, quomodo qui moderatur ſupernam aquarum ſubſtantiam in aquis corpus geſtans ſteterit. O Deus patrum noſtrorum benedictus es.

Nubes quondam & mare divini præfigurabant baptiſmatis miraculum, in quibus vetus baptizatus eſt tranſeundo ſub Legislatore populus: mare autem typus erat aquæ, & nebula Spiritus; quibus initiati, Benedictus es, clamamus, Deus patrum noſtrorum.

1. Anthol. γάρ pro εἶ, ut & infra.
2. Anth. καμίνου πυρί.

3. Anth. Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, & deeſt εὐλογ. εἶ.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

Ἅπαντες πιστοὶ ἐν ᾧ τὴν τελείωσιν ἐλάβομεν, θεολογοῦντες ἀσιγήτως σὺν ἀγγέλοις δοξάσωμεν πατέρα, υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον. τοῦτο γὰρ τριὰς ὑποστάσεσιν ὁμοούσιος, εἷς δὲ Θεός, ᾧ καὶ ψάλλομεν· [1] ὑπερύμνητε ὁ τῶν πατέρων κύριος καὶ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Μυστήριον παράδοξον ἡ Βαβυλῶνος ἔδειξε κάμινος πηγάσασα δρόσον, ὅτι ῥείθροις ἔμελλεν ἄϋλον πῦρ εἰσδέξασθαι ὁ Ἰορδάνης, καὶ στέρξαι σαρκὶ βαπτιζόμενον τὸν κτίστην, ὃν εὐλογοῦσι λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἀπόθου φόβον ἅπαντα ὁ λυτρωτὴς τῷ προδρόμῳ ἔφησεν, ἐμοὶ δὲ πειθάρχει, ὡς Χριστῷ μοι πρόσελθε, τοῦτο γὰρ φύσει πέφυκα· ἐμῷ προστάγματι εἶξον, καὶ βάπτισόν με συγκαταβάντα, ὃν εὐλογοῦσιν λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ῥημάτων ὡς ἀκήκοεν ὁ βαπτιστὴς τοῦ δεσπότου, σύντρομος παλάμην ἐκτείνει, [2] χεῖρα πτύσας ὅμως δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ πλάστου αὐτοῦ· [3] ᾧ βαπτισθέντι ἐβόα· ἁγίασόν με, σὺ γὰρ [4] εἶ Θεός μου, ὃν εὐλογοῦσι λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τριάδος ἡ φανέρωσις ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν, αὕτη γὰρ ὑπέρθεος φύσις. ὁ πατὴρ ἐφώνησεν, οὗτος ὁ βαπτιζόμενος, υἱὸς ὁ ἀγαπητός μου. τὸ πνεῦμα συμπαρῆν τῷ ὁμοίῳ, ὃν εὐλογοῦσι λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἀπορεῖ πᾶσα γλῶσσα εὐφημεῖν πρὸς ἀξίαν. ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς καὶ ὑπερκόσμιος ὑμνεῖν σε θεοτόκε· ὅμως ἀγαθὴ ὑπάρχουσα, τὴν πίστιν δέχου· καὶ γὰρ τὸν πόθον οἶδας τὸν ἔνθεον ἡμῶν. σὺ γὰρ χριστιανῶν ἡ προστάτις· σὲ μεγαλύνομεν.

Δαβὶδ πάρεσο πνεύματι τοῖς φωτιζομένοις. νῦν προσέλθετε ᾆδε πρὸς Θεόν, ἐν πίστει λέγων· φωτίσθητε. οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξεν, Ἀδὰμ ἐν πτώσει. καὶ γὰρ αὐτοῦ εἰσήκουσε κύριος ἐλθὼν ῥείθροις τοῦ Ἰορδάνου, φθαρέντα δὲ ἀνεκαίνισεν.

Ὁ Ἡσαΐας, λούσασθε, [5] καθάρθητε φάσκει, τὰς πονηρίας ἔναντι ἀφέλεσθε κυρίου. οἱ διψῶντες, ὕδωρ ἐπὶ ζῶν πορεύεσθε. ῥανεῖ γὰρ ὕδωρ καινοποιὸν Χριστὸς τοῖς προστρέχουσιν αὐτῷ [6] πίστει. καὶ πρὸς ζωὴν τὴν ἀγήρω βαπτίζει πνεύματι.

Συντηρώμεθα χάριτι πιστοὶ καὶ σφραγῖδι. ὡς γὰρ ὄλεθρον ἔφυγον, φλιᾶς Ἑβραῖοι πάλαι αἱμαχθείσης· οὕτω καὶ ἡμῖν ἐξόδιον τὸ θεῖον τοῦτο τῆς παλιγγενεσίας λουτῆρον ἔσται. ἔνθεν καὶ τῆς τριάδος ὀψόμεθα φῶς τὸ ἄδυτον.

Quotquot ſumus fideles, in quo perfectionem accepimus, theologizantes prolata voce cum angelis glorificemus Patrem, Filium & Spiritum Sanctum: tantumdem namque eſt Trinitas, perſonis conſubſtantialis, ſed unus Deus; cui etiam pſallimus: Laudabiliſſime patrum Domine & Deus, benedictus es.

Myſterium admirabile Babylonica oſtendit fornax ſcaturiens rore, quoniam in aquis futurum erat ut immaterialem ignem ſuſciperet Jordanis, & complecteretur in carne baptizatum creatorem, quem benedicunt populi, & ſuperexaltant in omnia ſæcula.

Depone timorem omnem Redemtor præcurſori ait, mihique obtempera: tamquam Chriſtum ad me accede, talis enim natura ſum. Meo præcepto cede, & baptiza me condeſcendentem, quem benedicunt populi, & ſuperexaltant in omnia ſæcula.

Verba ut audivit Baptiſta Domini, tremens manum extendit; dextera tangens nihilominus caput fictoris ſui, baptizato clamabat: Sanctifica me; tu enim es Deus meus quem benedicunt populi, & ſuperexaltant in omnia ſæcula.

Trinitatis manifeſtatio in Jordane contigit; hæc eſt enim divina natura. Pater clamavit, hic qui baptizatur, eſt Filius meus dilectus: Spiritus ſimul aderat ſuo compari, quem benedicunt populi & ſuperexaltant in omnia ſæcula.

Neſcit omnis lingua quomodo laudet pro merito: vertigine laborat mens etiam cæleſtis quei celebret te, o Deipara. Nihilominus bona cum ſis, fidem accipe: noſti enim deſiderium noſtrum divinitus afflatum; tu quippe Chriſtianis patrona. Te magnificamus.

David ſpiritu adeſto illuminatis; Nunc accedite, canta, ad Deum; in fide dicens, Illuminamini. [a] *Iſte pauper clamavit*, Adam nempe in lapſu; *etenim Dominus exaudivit eum*, veniens ad fluenta Jordanis, corruptumque renovavit.

Iſaias, Lavamini, mundi eſtote ait, auferte iniquitates de conſpectu Domini. Qui ſititis, ad aquam vivam venite: aſperget enim aquam renovantem Chriſtus accedentibus ad eum in fide, & ad vitam non ſeneſcentem ſpiritu baptizat.

Conſervemur fideles gratiæ & characteri. Ut enim perniciem effugierunt, limine Hebræi quondam ſanguine tincto; ſic & nobis evadendi via divinum iſtud regenerationis lavacrum erit. Unde etiam Trinitatis videre contingat lumen inocciduum.

Γ΄.

ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ,

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Τῇ δευτέρᾳ.

Τῷ τὴν ἄβατον κυμαινομένην θάλασσαν θείῳ αὐτοῦ προστάγματι ἀναξηράναντι, καί, πεζεῦσαι δι' αὐτῆς τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν καθοδηγήσαντι κυρίῳ ᾄσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ἡ ἀπόρρητος τοῦ Θεοῦ κατάβασις, ὅπερ Χριστὸς αὐτός ἐστι, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· ὁ Θεὸς οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγησάμενος ἐν τῷ μορφοῦσθαι, δοῦλον δεικνύει τοῖς μαθηταῖς. ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Διακονῆσαι αὐτὸς ἐλήλυθα, οὗ τὴν μορφὴν ὁ πλαστουργὸς ἑκὼν περίκειμαι τῷ πτωχεύσαντι Ἀδάμ, ὁ πλουτῶν θεότητα, θεῖναι ἐμήν τε τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἀντίλυτρον, ὁ ἀπαθὴς θεότητι.

III.

PRO MAGNA SECUNDA FERIA.

ACROSTICHIS.

Secunda.

EI qui impervium exæſtuans mare divino ſuo mandato arefecit, & ut incederet per illud Iſraeliticus populus dux fuit, Domino cantemus: Glorioſe enim glorificatus eſt.

Ineffabilis Dei deſcenſus, quod Chriſtus ipſe eſt, Deus & homo! Deus non rapinam arbitratus in eo quod formam præ ſe ferret, ſervum oſtendit diſcipulis: glorioſe enim glorificatus eſt.

Miniſtrare ipſe veni ei, cujus formam conditor ſponte indutus ſum, mendico Adæ; ego qui dives ſum divinitate: meamque propriam ponere animam redemtionis pretium, qui impaſſibilis ſum divinitate.

a Pſalm. XXXIII. 7.

1. Anth. εὐλογ. εἶ κύριε ὁ Θ. τ. π. ἡμῶν.
2. Legerem χειραπτάσας, Anth. χειραπτύσας.
3. Anth. τῷ.
4. Anth. deeſt εἶ.
5. Anth. καί.
6. Anth. ἐν.

ΕΦειξε παίδων ἁγίων τὸ ὁμόστολον ψυχῆς ἄσπιλον σῶμα, καὶ εἶξε τὸ τραφὲν ἐν ἀπείρῳ ὕλῃ ἀκάματον πῦρ. ἀειζώου δὲ ἐκμαρανθείσης φλογὸς, διαιωνίζων ὕμνος ἀνεμέλπετο· τὸν κύριον πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΥΜᾶς μου τότε μαθητὰς πάντες γνώσονται, εἰ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς τηρήσετε, φησὶν ὁ σωτὴρ τοῖς φίλοις πρὸς πάθος μολών· εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς καὶ πᾶσι· καὶ ταπεινὰ φρονοῦντες, ἀνυψώθητε. καὶ κύριον γινώσκοντές με ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΤΑξεως ἔμπαλιν ὑμῖν ἐθνικῆς ἔστω τὸ κράτος ὁμογενῶν· οὐ κλῆρος γὰρ ἐμὸς, τυραννὶς δὲ γνώμη αὐθαίρετος. ὁ οὖν πρόκριτος ἐν ὑμῖν εἶναι θέλων, τῶν ἄλλων ἔστω πάντων ἐσχατώτερος. καὶ κύριον γινώσκοντές με, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΕΜεγάλυνας Χριστὲ τὴν τεκοῦσάν σε θεοτόκον, ἐξ ἧς ὁ πλάστης ἡμῶν ὁμοιοπαθὲς περιέθου σῶμα, τὸ τῶν ἡμετέρων λυτήριον ἀγνοημάτων. ταύτην [1] μακαρείζουσαι πᾶσαι αἱ γενεαὶ, σὲ μεγαλύνομεν.

ΡΥπον πάντα ἐμπαθῆ ἀπωσάμενοι, ἐπάξιον τῆς θείας βασιλείας γνώμην ἀναλάβετε ἔμφρονα, τοῖς σοῖς ἀποστόλοις προέφης ἡ ὄντως σοφία, ἐν ᾗ δοξασθήσεσθε λάμποντες ἡλίου τηλαυγέστερον.

ΑΦορῶντες εἰς ἐμὲ, εἶπας κύριε τοῖς σαυτοῦ μαθηταῖς, μὴ φρονεῖτε ὑψηλὰ, ἀλλὰ συναπάχθητε τοῖς ταπεινοῖς. ἐμὸν ὅπερ πίνω, πίεσθε ποτήριον τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ δὲ τοῦ πατρὸς συνδοξασθήσεσθε.

Horruit puerorum sanctorum animæ conforme immaculatum corpus, cessitque nutritus immensa materia vehemens ignis: vividissima autem hebescente flamma, perpetuus hymnus canebatur: Dominum omnia opera laudate, & superexaltate eum in sæcula.

Vos meos tunc discipulos universi agnoscent, si mandata mea custodieritis, ait Salvator amicis ad passionem veniens. Pacem habete in vobis ipsis & omnibus; & humilia sentientes, exaltamini, Dominumque agnoscentes me, laudate & superexaltate in omnia sæcula.

Ordinis vicissim ethnici esto vobis imperium congenerum: neque enim hereditas mea est, sed tyrannis, sensus arbitrarius. Qui igitur prælatus in vobis esse vult, aliorum esto omnium novissimus; Dominumque me agnoscentes, laudate & superexaltate in omnia sæcula.

Magnificasti Christe, quæ te enixa est, Deiparam; ex qua fictor noster ejusdem affectionis induisti corpus, nostrarum redemturam inscitiarum. Hanc beatam dicunt omnes generationes. Te magnificamus.

Sordes omnes affectionum abjicientes, dignum divino regno sensum assumite prudentem, tuis apostolis prædicebas tu qui vere sapientia es, in quo glorificabimini fulgentes sole splendidius.

Respicientes in me, dixisti Domine discipulis tuis, nolite alta sapere, sed humiles imitamini: Meum quod bibo, bibite calicem hunc, quoniam in regno Patris conglorificabimini.

Δ'. — IV.

ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΤΡΙΤΗ. — PRO MAGNA TERTIA FERIA.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ. — Acrostichis.

Τρίτη τε. — *Tertiaque.*

ΤΩ̃ δόγματι τῷ τυραννικῷ οἱ ὅσιοι τρεῖς παῖδες μὴ πεισθέντες, ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες, Θεὸν ὡμολόγουν ψάλλοντες· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

ΡΑθυμίαν ἀπόθεν ἡμῶν βαλώμεθα, καὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ Χριστῷ ὕμνοις συναντήσωμεν· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

ΙΚανούσθω τὸ κοινωνικὸν ψυχῆς ἡμῖν ἔλαιον ἐν ἀγγείοις, ὅπως ἐπάθλων μὴ θέντες καιρὸν ἐμπορίας, ψάλλωμεν· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

ΤΟ' τάλαντον ὅσοι πρὸς Θεοῦ ἐδέξασθε, ἰσοδύναμον χάριν ἐπικουρίᾳ τοῦ δόντος Χριστοῦ αὐξήσωμεν, ψάλλοντες· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

Η τὸν ἀχώρητον Θεὸν ἐν γαστρὶ χωρήσασα, καὶ χαρὰν τῷ κόσμῳ κυήσασα, σὲ ὑμνοῦμεν θεοτόκε παρθένε.

ΤΟῖς μαθηταῖς ὁ ἀγαθὸς γρηγορεῖτε ἔφησας, ἣ γὰρ ὥρᾳ ἥξει ὁ κύριος ἀγνοεῖτε ἀποδοῦναι ἑκάστῳ.

ΕΝ τῇ δευτέρᾳ σου φρικτῇ παρουσίᾳ, δέσποτα, δεξιοῖς προβάτοις με σύνταξον, τῶν πταισμάτων παριδών μου τὰ πλήθη.

DEcreto tyrannico sancti tres pueri non obtemperantes, in fornacem projecti Deum confitebantur psallentes: Benedicite omnia opera Domini Domino.

Socordiam procul a nobis abjiciamus, & splendidis lampadibus immortali sponso Christo hymnis occurramus: Benedicite omnia opera Domini Domino.

Præsto sit sociale animæ nobis oleum in vasis, ut ne præmiorum tempus emtioni impendentes, psallamus: Benedicite omnia opera Domini Domino.

Talentum quotquot a Deo accepistis, æquipollentem gratiam auxilio dantis Christi augeamus, psallentes: Benedicite omnia opera Domini Domino.

O quæ incomprehensibilem Deum utero comprehendisti, gaudiumque orbi peperisti, te laudamus Deipara virgo!

Discipulis, bonus qui es, Vigilate dixisti: qua enim hora venturus sim Dominus ignoratis, ut rependam unicuique.

In secundo tuo terribili adventu, Domine, ad dexteram positis cum ovibus me recense, lapsuum dissimulans meorum multitudinem.

1. Forte μακαρίζουσι.

A

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

E'.

ΤΗ͂ ΜΕΓΑΛΗ͂ ΤΕΤΑΡΤΗ͂.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

[1] Τετράδι ψαλῶ.

ΤΗς πίστεως ἐν πέτρᾳ με στερεώσας, ἐπλάτυνας τὸ στόμα μου ἐπ' ἐχθρούς μου. ηὐφράνθη γὰρ τὸ πνεῦμά μου ἐν τῷ ψάλλειν· οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος, πλὴν σοῦ κύριε.

ΕΝ κενοῖς τὸ συνέδριον τῶν ἀνόμων, καὶ γνώμη συναθροίζεται κακοτρόπῳ, κατάκριτον τὸν ῥύστην σε ἀποφῆναι [2] Χριστὸν, ᾧ ψάλλομεν· σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος, πλὴν σοῦ κύριε.

ΤΟ δεινὸν βουλευτήριον τῶν ἀνόμων σκέπτεται θεομάχου ψυχῆς ὑπάρχον, ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον [3] ἀποκτεῖναι Χριστὸν, ᾧ ψάλλομεν· σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος, πλὴν σοῦ κύριε.

ΡΗμα τυράννου ἐπεὶ ὑπερίσχυσεν, ἑπταπλασίως κάμινος ἐξεκαύθη ποτὲ, ἐν ᾗ παῖδες οὐκ ἐφλέχθησαν βασιλέως πατήσαντες δόγμα, ἀλλ' ἐβόων· πάντα τὰ ἔργα [4] τὸν κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΑΠοκενοῦσα γυνὴ μύρον ἔντιμον δεσποτικῇ καὶ θείᾳ φρικτῇ κορυφῇ, Χριστὲ τῶν ἰχνῶν σου ἐπελάβετο τῶν ἀχράντων κεχραμμέναις παλάμαις, καὶ ἐβόα· πάντα τὰ ἔργα τὸν κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΔΑκρυσι πλύνει τοὺς πόδας ὑπεύθυνος ἁμαρτίαις τοῦ πλάσαντος, καὶ ἐκμάσσει θριξί· διὸ τῶν ἐν βίῳ οὐ διήμαρτε πεπραγμένων τῆς ἀπολυτρώσεως, ἀλλ' ἐβόα· πάντα τὰ ἔργα τὸν κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΙΕρουργεῖται τὸ λύτρον εὐγνώμονι, ἐκ σωτηρίων σπλάγχνων τε καὶ δακρύων πηγῆς, ἐν ᾗ διὰ τῆς [5] ἐξαγοράσεως ἐκπλυθεῖσα, οὐ κατῃσχύνετο, ἀλλ' ἐβόα· πάντα τὰ ἔργα τὸν κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΨΥχαῖς καθαραῖς, καὶ [6] ἀῤῥυπάντοις χείλεσι δεῦτε μεγαλύνωμεν τὴν ἀκηλίδωτον καὶ ὑπέραγνον μητέρα τοῦ Ἐμμανουὴλ, δι' αὐτῆς τῷ ἐξ αὐτῆς προσφέροντες [7] λατρείαν τεχθέντι· φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν Χριστὲ ὁ Θεὸς, καὶ σῶσον ἡμᾶς.

ΑΓνώμων φανεὶς, καὶ πονηρὸς ζηλότυπος, δῶρον [8] ἀξιόθεον λογοπραγεῖ. δι' οὗ ὀφειλέσιον ἐλύθη ἁμαρτημάτων, καπηλεύων ὁ δεινὸς Ἰούδας τὴν φιλόθεον χάριν· φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν Χριστὲ ὁ Θεὸς, καὶ σῶσον ἡμᾶς.

ΛΕγει πορευθεὶς τοῖς παρανόμοις ἄρχουσι· τί μοι δοῦναι θέλετε, κἀγὼ Χριστὸν ὑμῖν τὸν ζητούμενον τοῖς θέλουσι παραδώσω, οἰκειότητα Θεοῦ Ἰούδας ἀντωσάμενος χρυσοῦ. φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν Χριστὲ ὁ [9] Θεός.

Ω πηρωτικῆς φιλαργυρίας ἄσπονδε, λήθης ὅθεν ἔτυχες, ὅτι ψυχῆς οὐ δ' ὅς ἰσοστάσιος ὁ κόσμος, ὧν ἐδιδάχθης. ἀπογνώσει γὰρ σαυτὸν ἐβρόχισας ἀνάψας προδότα. φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν Χριστὲ ὁ Θεός.

V.

PRO MAGNA QUARTA FERIA.

Agrostichis.

Quarta canam.

FIdei in petra stabiliens me, dilatasti os meum contra inimicos meos. Lætatus est enim spiritus meus dum canerem: Non est sanctus ut Deus noster, & non est justus præter te, Domine.

B In vanis concilium iniquorum & sententia congregatur improba, ut damnandum liberatorem suum decernat Christum, cui psallimus: Tu es Deus noster, & non est justus præter te Domine.

Nequam concilium impiorum deliberat, cum animo sit in Deum hostili, ut tamquam inutilem justum interficiat Christum, cui psallimus: Tu es Deus noster, & non est justus præter te Domine.

Verbum tyranni quoniam urgebat, septempliciter fornax succensa est quondam, in qua pueri non sunt combusti, qui regis conculcarunt mandatum, sed clamabant: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

Effundens mulier unguentum pretiosum super do-
C minicum & divinum reverendum caput, Christe vestigia tua contrectavit immaculata maculatis manibus, & clamabat: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

Lacrymis lavat pedes rea criminum Conditoris, & abstergit capillis. Ideo eorum quæ in vita patraverat non eam fefellit liberatio, sed clamabat: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

Celebratur redemtio a grata & memori ex salutaribus visceribus & lacrymarum fonte; in quo per confessionem lota, non verecundabatur sed clamabat: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate eum in sæcula.

D Animis puris & mundis labiis venite magnificemus immaculatam & castissimam matrem Emmanuelis, per ipsam ei qui ex ipsa natus est offerentes cultum: Parce animabus nostris Christe Deus, & salva nos.

Perfidum se prodens, & malum zelatorem, donum Deo dignum pretio taxat. Per eum debitum solutum est criminum, dum cauponatur infelix Judas divinam gratiam. Parce animabus nostris Christe Deus, & salva nos.

Dicit pergens ad iniquos principes: Quid mihi dare vultis, & ego Christum vobis quem requiritis volentibus tradam? necessitudinem Dei Judas repudians auro. Parce animabus nostris Christe
E Deus.

O cæcante avaritia fœdifrage! oblivionem unde nactus es eorum quæ didicisti, quod ne totus quidem mundus æquali pretio cum anima sit habendus. Desperatione enim teipsum laqueo suspendisti o proditor. Parce animabus nostris Christe Deus.

1. Confer Triodium Romæ edit. pag. 487.
2. Triod. Χριστὲ, ᾧ κράζομεν.
3. Triod. κατακρῖναι.
4. Triod. κύριον τὸν, & sic semper, additque αὐτὸν ante εἰς τοὺς αἰῶν.
5. Triod. ἐξαγορεύσεως.
6. Triod. ἀῤῥυπώτοις.
7. Triod. πρεσβείαν, supplicationem.
8. Triod. ἀξιόχρεον.
9. Tr. ὁ Θεὸς, καὶ σῶσ. ἡμ. sic & infra.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

Z'. — A — VI.

ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Τῇ μακρᾷ πέμπτῃ μακρὸν ὕμνον ἐξᾴδω.

[1] ΤΜηθεῖσῃ τμᾶται πόντος ἐρυθρὸς, κυματοτρόφος δὲ ξηραίνεται βυθὸς, ὁ αὐτὸς ὁμοῦ ἀόπλοις [2] γεγονὼς βατὸς, καὶ πανοπλίταις τάφος. ᾠδὴ δὲ θεοπρεπὴς ἀνεμέλπετο· ἐνδόξως δεδόξασται Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν.

B Η παντατία καὶ παρεκτικὴ ζωῆς, ἡ ἄπειρος σοφία τοῦ Θεοῦ, ᾠκοδόμησε τὸν οἶκον ἑαυτῆς ἁγνῆς ἐξ ἀπειράνδρου μητρὸς, ναὸν [3] δὲ σωματικὸν περιθέμενος ἐνδόξως δεδόξασται Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν.

ΜΥσταγωγοῦσα φίλους ἑαυτῆς, τὴν ψυχοτρόφον ἑτοιμάζει τράπεζαν, ἀμβροσίας δ' ἡ ὄντως σοφία Θεοῦ κιρνᾷ κρατῆρα πιστοῖς. προσέλθωμεν εὐσεβῶς καὶ βοήσωμεν· ἐνδόξως δεδόξασθαι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν.

ΑΚουσθῶμεν πάντες οἱ πιστοὶ συγκαλουμένης ὑψηλῷ κηρύγματι τῆς ἀκτίστου καὶ ἐμφύτου σοφίας Θεοῦ. βοᾷ γάρ· γεύσασθε, καὶ γνόντες ὅτι Χριστὸς ἐγὼ, κράξατε· ἐνδόξως δεδόξασται Χριστὸν ὁ Θεὸς ἡμῶν.

C ΚΥριος ὢν πάντων καὶ κτίστης Θεὸς, τὸν κτιστὸν ὁ ἀπαθὴς πτωχεύσας ἑαυτῷ [4] ἥνωσας· καὶ τὸ πάσχα οἷς ἔμελλες θανεῖν αὐτὸς ὢν, ἑαυτὸν προετίθης· φάγετε βοῶν τὸ σῶμά μου, καὶ πίστει στερεωθήσεσθε.

ΡΥσιον παντὸς τοῦ βροτείου γένους τὸ οἰκεῖον ἀγαθὲ τοὺς σοὺς μαθητὰς ἐπότισας εὐφροσύνης ποτήριον πλήσας· αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἱερούργεις, πίετε βοῶν τὸ αἷμά μου, καὶ πίστει στερεωθήσεσθε.

ΑΦρων ἀνὴρ ὃς ἐν ἡμῖν προδότης, τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς προέφης ὁ ἀνεξίκακος, οὐ μὴ γνώσεται ταῦτα. καὶ οὗτος ἀσύνετος ὢν, οὐ μὴ συνήσει. ὅμως μείνατε ἐν ἐμοὶ, καὶ πίστει στερεωθήσεσθε.

D ΠΡοκατιδὼν ὁ προφήτης τοῦ μυστηρίου σου τὸ ἀπόρρητον Χριστὲ, προανεφώνησεν· ἔθου κραταιὰν ἀγάπησιν ἰσχύος, πάτερ οἰκτίρμον· τὸν μονογενῆ υἱὸν γὰρ ἀγαθὲ [5] ὁ πατὴρ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλας.

ΕΠὶ τὸ πάθος τὸ πᾶσι τοῖς ἐξ Ἀδὰμ πηγάσαν ἀπάθειαν, Χριστὲ μολὼν, τοῖς φίλοις σου εἶπας· μεθ' ὑμῶν τοῦ πάσχα μετασχεῖν τούτου ἐπεθύμησα, τὸν μονογενῆ ἐπεί με ἱλασμὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλε.

ΜΕταλαμβάνων κρατῆρος, τοῖς μαθηταῖς ἐβόας ἀθάνατε· γεννήματος ἀμπέλου δὲ πίομαι λοιπὸν οὐκέτι μεθ' ὑμῶν βιοτεύων, τὸν μονογενῆ ἐπεί με ἱλασμὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλε.

E ΠΟμα καινὸν ὑπὲρ λόγον ἐγώ φημι ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, Χριστὲ, τοῖς φίλοις πίωμαι· ὥστε γὰρ θεοῖς Θεὸς ὑμῖν συνέσομαι εἶπας, τὸν μονογενῆ [6] ἐπεί με ἱλασμὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλε.

Τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης συνδεόμενοι οἱ ἀπόστολοι, τῷ δεσπόζοντι τῶν ὅλων ἑαυτοὺς Χριστῷ ἀναθέμενοι, ὡραίους πόδας [7] ἐξαπενίζοντο, εὐαγγελιζόμενοι πᾶσιν εἰρήνην.

Η τὸ ἄσχετον κρατοῦσα καὶ ὑπέρῳον ἐν αἰθέρι ὕδωρ, ἡ ἀβύσσους χαλινοῦσα, καὶ θαλάσσας ἀναχαιτίζουσα Θεοῦ σοφία, ὕδωρ νιπτῆρι βάλλει, πόδας ἀποπλύνει δὲ δούλων δεσπότης.

PRO MAGNA QUINTA FERIA.

Acrostichis.

Longa quinta, longum hymnum canto.

DIvisionibus dividitur mare rubrum, procellosum vero ficcatur profundum, idemque simul & inermibus fit permeabile, & armatis sepulcrum. Ode vero Deo digna canebatur: Gloriose glorificatus est Christus Deus noster.

B Quæ caussa est omnium datrixque vitæ, infinita sapientia Dei ædificavit domum suam castissima ex virgine matre; templum vero corporis indutus gloriose glorificatus est Christus Deus noster.

Imbuens amicos suos, animæ altricem præparat mensam, ambrosia autem quæ vere est Sapientia Dei temperat craterem fidelibus. Accedamus religiose & clamemus: Gloriose glorificatus est Christus Deus noster.

Audiamus cuncti fideles convocantem excelso præconio increatam & innatam sapientiam Dei. Clamat enim: Gustate, & scientes quoniam ego sum Christus, clamate: Gloriose glorificatus est Christus Deus noster.

C Dominus cum sis omnium & creator Deus, creaturam, licet impassibilis, factus humilis tibi ipse univisti: & pascha eorum pro quibus moriturus eras exsistens, teipsum proponebas: Manducate clamans corpus meum, & fide roborabimini.

Liberatorium totius humani generis, o benigne, proprium discipulis tuis propinasti lætitiæ poculum, quod repleveras. Ipse enim temet sacrificabas: Bibite inquiens sanguinem meum, & fide roborabimini.

Insipiens homo, qui inter vos proditor est, tuis discipulis prædicebas, o clementissime, non cognoscet hæc: isque imprudens non intelliget hæc. Attamen manete in me, & fide roborabimini.

D Prævidens propheta mysterium tuum ineffabile Christe, proclamavit: Posuisti fortem dilectionem potentiæ, pater misericordiarum: unigenitum enim filium, bone pater, propitiationem in mundum misisti.

Ad passionem quæ omnibus Adami posteris scaturivit liberationem a passionibus, Christe contendens, pernecessariis tuis dixisti: Vobiscum hujus paschæ participem esse desideravi, me enim unigenitum propitiationem pater in mundum misit.

Manu tenens craterem discipulis clamabas, o immortalis: De genimine vitis non amplius deinceps bibam vobiscum vivens; unigenitum enim me propitiationem pater in mundum misit.

E Potum novum supra rationem ego dico in regno meo, Christe, cum amicis bibam: tamquam enim cum diis Deus vobiscum ero ipse dixisti; unigenitum nunc autem me propitiationem pater in mundum misit.

Vinculo caritatis colligati apostoli, dominatori omnium seipsos Christo dicantes, speciosos pedes extendebant, evangelizantes omnibus pacem.

Quæ immensam tenet superioremque in aere aquam; quæ abyssos fræno coercet & maria compescit Dei sapientia, aquam pelvi infundit, pedes vero lavat servorum Dominus.

1. Forte τμήσεσι. Triod. τμηθεῖς.
2. Tr. γέγονε. 3. Tr. γὰρ pro δὲ.
4. Tr. ἑνώσει. mox ἔμελλε .... προετίθει.
5. Triod. ἱλασμὸν, ut infra.
6. Tr. ... δέ με ἱλ.
7. Tr. [illegible]

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

A

ΜΑθηταῖς ὑποδεικνύει ταπεινώσεως ὁ δεσπότης τύπον· ὁ νεφέλαις δὲ τὸν πόλον περιβάλλων, ζώννυται λέντιον, καὶ κάμπτει γόνυ δούλων ἐκπλῦναι πόδας, οὗ ἐν τῇ χειρὶ πνοὴ πάντων τῶν ὄντων.

ΑΒυσσος ἐσχάτη ἁμαρτημάτων ἐκύκλωσέ με, καὶ τὸν κλύδωνα μηκέτι [1] στέγων, ὡς Ἰωνᾶς τῷ δεσπότῃ βοῶ σοι· ἐκ φθορᾶς με ἀνάγαγε.

ΚΥριον φωνεῖτε ὦ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλόν με, καὶ γὰρ πέφυκα, σῶτερ ἐβόας. διὸ μιμεῖσθε τὸν τύπον, ὃν τρόπον ἐν ἐμοὶ ἐθεάσασθε.

ΡΥπον τις μὴ ἔχων, ἀποπλυθῆναι οὐ δεῖται πόδας· καθαροὶ, ὦ μαθηταὶ, ὑμεῖς δὲ, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. ῥοπὴ γὰρ ἀτάκτως ἐξ ὑμῶν ἑνὸς μαίνεται.

B

ΟΙ παῖδες ἐν Βαβυλῶνι καμίνου φλόγα οὐκ ἔπτησαν, ἀλλ' ἐν μέσῳ πυρὸς ἐμβληθέντες, δροσιζόμενοι ἔψαλλον· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

ΝΕυστάζων, κάραν Ἰούδας κακὰ προβλέπων ἐκίνησεν, εὐκαιρίαν ζητῶν παραδοῦναι τὸν κριτὴν εἰς κατάκρισιν, ὃς πάντων ἐστὶ κύριος, καὶ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

ΥΜῶν ὁ Χριστὸς τοῖς φίλοις ἐβόα εἷς παραδώσει με. εὐφροσύνης λαθόντες ἀγωνίᾳ καὶ [2] λύπῃ συνείχοντο, τίς οὗτος φράσον λέγοντες, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

C

ΜΕθ' ὅστις ἐμοῦ τὴν χεῖρα τρυβλίῳ βάλλῃ θρασύτητι. τούτῳ πλὴν καλὸν ἦν πύλας βίου περάσαι μηδέποτε· [3] τοῦτον εἰπὼν ἐδήλου δὲ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

ΝΟμων πατρῴων οἱ [4] μακαρισταὶ ἐν Βαβυλῶνι νέοι προκινδυνεύσαντες, βασιλεύοντος κατέπτυσαν προσταγῆς ἀλογίστου· καὶ συνημμένοι ᾧ οὐκ ἐχωνεύθησαν πυρὶ, τοῦ κρατοῦντος ἐπάξιον ἀνέμελπον τὸν ὕμνον· τὸν κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΟΙ δαιτυμόνες οἱ μακαρισταὶ, ἐν τῇ Σιὼν τῷ λόγῳ προσκαρτερήσαντες, οἱ ἀπόστολοι παρείποντο τῷ ποιμένι ὡς ἄρνες· καὶ συνημμένοι, [5] οὐκ ἐχωρίσθησαν Χριστῷ· θείῳ λόγῳ τρεφόμενοι εὐχαρίστως ἐβόων· τὸν κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

D

ΝΟμον φιλίας ὁ δυσώνυμος Ἰσκαριώτης γνώμῃ ἐπιλαθόμενος, οὓς ἐνίψατο [6] ηὐτρέπισεν εἰς προδοσίαν πόδας· καί σου ἐσθίων ἄρτον, σῶμα θεῖον, ἐπῆρε πτερνισμὸν ἐπὶ σὲ Χριστὲ, καὶ βοᾷν οὐ συνῆκε· τὸν κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΕΔεξ οὗτος τὸ λυτήριον τῆς ἁμαρτίας σῶμα ὁ ἀσυνείδητος, καὶ τὸ αἷμα τὸ χεόμενον ὑπὲρ κόσμου τὸ θεῖον· ἀλλ' οὐκ ᾐδεῖτο πίνων ὃ ἐπίπρασκε τιμῆς. οὐ κακίᾳ προσώχθισε, καὶ βοᾷν οὐ συνῆκε· τὸν κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

E

ΞΕνίας δεσποτικῆς, καὶ ἀθανάτου τραπέζης ἐν ὑπερῴῳ τόπῳ ὑψηλαῖς φρεσὶ πιστοὶ δεῦτε ἀπολαύσωμεν, ἐπαναβεβηκότα λόγον ἐκ τοῦ λόγου μαθόντες, ὃν μεγαλύνομεν. [7]

ΑΠιτε τοῖς μαθηταῖς ὁ λόγος ἔφη, τὸ πάσχα ἐν ὑπερῴῳ τόπῳ, ᾧ νοῦς ἐνίδρυται, οἷς [8] μυσταγωγίαις συνεστάλητε ἀζύμῳ ἀληθείας λόγῳ· τὸ στερρὸν δὲ τῆς χάριτος μεγαλύνατε.

ΔΗμιουργὸν, ὁ πατὴρ πρὸ τῶν αἰώνων σοφίαν γεννᾷ ἀρχὴν ὁδῶν με, εἰς ἔργα [9] ἔκτισε τανῦν μυστικῶς τελούμενα. λόγος γὰρ ἄκτιστος ὢν φύσει, τὰς φωνὰς [10] οἰκειούμενος νῦν προσείληφα.

A

Discipulis ostendit humilitatis formam Dominus: qui nubibus autem cælum obducit, præcingitur linteo; flectitque genu servorum ut lavet pedes, in cujus manu est spiritus omnium exsistentium.

Abyssus extrema peccatorum circumdedit me, æstumque non amplius ferens, ut Jonas tibi Domino clamo: De corruptione educ me.

Dominum vocatis, o discipuli, & magistrum me, sum etenim, o Salvator clamabas: quare imitamini exemplar quo modo in me vidistis.

Sordes quis non habens, non indiget lavari pedes. Mundi estis autem vos, o discipuli, at non omnes; propensio enim inordinate unius ex vobis

B

insanit.

Pueri in Babylone fornacis flammam non sunt veriti, sed in medium ignis projecti irrorati psallebant: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum.

Nutans, caput Judas mala prævidens movebat, opportunitatem quærens tradendi judicem in condemnationem, qui universorum est Dominus, & Deus patrum nostrorum.

Ex vobis, Christus amicis clamabat, unus me tradet. Lætitiæ obliti anxietate & dolore tenebantur: Quis iste sit dicito, ajentes, o Deus patrum nostrorum.

C

Qui mecum manum in canticum mittit audacter. Verumtatem huic bonum erat si portas vitæ transiisset numquam: huncce autem dicens manifestabat Deus patrum nostrorum.

Legum paternarum Beatificantes in Babylone pueri periculum subeuntes, regis contemsere præceptum irrationabile: & conjuncti igni quo conflati non sunt, omnipotente dignum canebant hymnum: Dominum laudate opera, & superexaltate eum in sæcula.

Convivæ Beatificantes in Sion Verbo assidue adhærentes, apostoli inquam sequebantur pastorem tamquam agni: & conjuncti Christo a quo divulsi non sunt, divino sermone enutriti, cum gratiarum

D

actione clamabant: Dominum laudate opera, & superexaltate eum in sæcula.

Legem amicitiæ infamis Iscariotes sponte oblivioni tradens, quos lavarat præparavit ad proditionem pedes: & tuum panem manducans, corpus inquam divinum, elevavit supplantationem contra te Christe, nec clamare novit; Dominum laudate opera, & superexaltate eum in sæcula.

Dextera recipiebat redemtorium peccati corpus homo sine conscientia, sanguinemque divinum quod effunditur pro mundo: at non reverebatur bibens quod vendebat pretio. Non culpam abominatus est, & clamare non novit, Dominum laudate opera, & superexaltate eum in sæcula.

E

Hospitalitate dominica, & immortali mensa in excelso loco sublimibus mentibus, fideles venite, fuamur; superexcellens verbum ex Verbo discentes, quod magnificamus.

Ite discipulis Verbum ait, pascha in superiori loco, quo mens reboratur, iisdem quibus sacras institutiones, parate azymo veritatis verbo: firmitatem autem gratiæ magnificate.

Opificem Pater ante sæcula sapientiam generat me principium viarum, ad opera autem creavit nunc quæ mystice perficiuntur. Cum enim Verbum sim increatum natura, voces ejus meas feci quem nunc assumsi.

1. Triod. φέρων. 2. Tr. φόβῳ.
3. Triod. οὕτως.
4. Tr. μακαριστοὶ, sic infra.
5. Tr. ᾧ οὐκ. 6. Tr. ηὐτρέπιζε πρός.

7. Quæ heic male interferebantur, habes expleta acrostichide, quippe aliena.
8. Triod. μυσταγωγῶς. 9. Tr. δ' ἐκτ.
10. Tr. οἰκειοῦμαι, ὃ νῦν.

A Ως ἄνθρωπος ὑπάρχω οὐσίᾳ οὐ φαντασίᾳ· οὕτω Θεὸς τῷ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως ἡ φύσις ἡ ἑνωθεῖσά μοι· Χριστὸν ἕνα διό με γνῶτε, τὰ ἐξ ὧν ἐν οἷς ἅπερ πέφυκα σώζοντα.

Πρὸς τὸν κύριον.

Ως φοβερὰ ἡ κρίσις σου κύριε, τῶν ἀγγέλων παρεστaμένων, τῶν ἀνθρώπων εἰσαγομένων, τῶν βίβλων ἀνεωγμένων, τῶν ἔργων ἐρευνομένων, τῶν λογισμῶν ἀπολογουμένων. ποία κρίσις ἔσται ἐν ἐμοὶ τῷ συλληφθέντι ἐν ἁμαρτίαις; τίς μου τὴν φλόγα κατασβέσει, εἰ μὴ σὺ κύριε; ἐλέησόν με ὡς φιλάνθρωπος.

B Πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Τὴν ἀκαταίσχυντον Θεοτόκε ἐλπίδα σου ἔχων, σωθήσομαι· τὴν προστασίαν σου κεκτημένος πανάμωμε, οὐ φοβηθήσομαι. καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου καὶ τροπώσομαι, μόνην ἀντεχόμενος ὡς θώρακα τὴν σκέπην σου, καὶ τὴν παντοδύναμον βοήθειάν σου. καὶ καθικετεύω βοῶν σοι· δέσποινα σῶσόν με ταῖς πρεσβείαις σου, καὶ ἀνάστησόν με ἐκ ζοφώδους ὕπνου πρὸς σὴν δοξολογίαν, δυνάμει τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ.

Πρὸς τὴν αὐτήν.

C Εντυχε, ἀειπάρθενε, μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, προσάγαγε τὴν ἡμετέραν προσευχὴν τῷ υἱῷ σου καὶ Θεῷ, ἵνα σώσῃ διὰ σοῦ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Πρὸς τὸν κύριον.

Ελέησον ἡμᾶς κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς. πάσης γὰρ ἀπολογίας ἀποροῦντες, ταύτην σοι τὴν ἱκεσίαν ὡς δεσπότῃ ἁμαρτωλοὶ προσφέρομεν. ἐλέησον ἡμᾶς κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.

Πρὸς τὸν αὐτόν.

D Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς, ἐπὶ σοὶ γὰρ πεποίθαμεν· μὴ ὀργισθῇς ἡμῖν σφόδρα, μηδὲ μνησθῇς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐπίβλεψον καὶ νῦν ὡς εὔσπλαγχνος, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. σὺ γὰρ εἶς Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαός σου, πάντες ἔργα χειρῶν σου, καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπικεκλήμεθα.

Πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν εὐλογημένη Θεοτόκε· ἐλπίζοντες οὖν εἰς σὲ, μὴ ἀστοχήσωμεν. ῥυσθῶμεν διὰ σοῦ τῶν περιστάσεων· σὺ γὰρ εἶ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

E Πρὸς τὴν αὐτήν.

Πολλὰ τὰ πλήθη τῶν ἡμῶν Θεοτόκε πταισμάτων. πρὸς σὲ κατέφυγον ἁγνὴ σωτηρίας δεόμενος· ἐπίσκεψαι τὴν ἀσθενοῦσάν μου ψυχὴν, καὶ αἴτησαι τῷ υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἡμῶν δοθῆναί μοι τὴν ἄφεσιν ὧν ἔπραξα δεινῶν, μόνη ἁγνὴ, μόνη εὐλογημένη.

Πρὸς τὴν αὐτήν.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθημι, μῆτερ τοῦ φωτὸς, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Ut homo sum essentia, non apparenti tantum specie; sic Deus est modo assumtionis natura unita mihi. Christum unum iccirco me agnoscite, ea ex quibus & in quibus sum salvantem.

Ad Dominum.

Quam terribile judicium tuum Domine, angelis adstantibus, hominibus adductis, libris apertis, operibus discussis, cogitationibus respondentibus! Quale judicium erit in me concepto in peccatis? Quis meam flammam exstinguet, nisi tu Domine? Miserere mei, quippe benignus.

Ad Deiparam.

Quæ non confundit, o Deipara, spem tuam habens, salvus ero: patrocinium tuum obtinens, o immaculatissima, non timebo: persequar inimicos meos & in fugam convertam, solam retinens veluti thoracem protectionem tuam, tuumque omnipotens auxilium. Et deprecor clamans ad te; Domina salva me intercessionibus tuis, & exsuscita me a caliginoso somno ad tuam glorificationem, virtute ejus, qui in te caro factus est, Dei.

Ad eamdem.

Gloriosa, semper virgo, mater Christi Dei, affer nostram orationem ad filium tuum & Deum, ut salvet per te animas nostras.

Ad Dominum.

Miserere nostri Domine, miserere nostri! Omni enim excusatione destituti, hanc tibi supplicationem tamquam Domino peccatores afferimus: Miserere nostri Domine, miserere nostri.

Ad eumdem.

Domine miserere nostri, in te enim speravimus. Ne irasceris nobis vehementer, neque memineris iniquitatum nostrarum, sed respice & nunc tamquam benignus, & redime nos de inimicis nostris. Tu enim es Deus noster, & nos populus tuus, universi nos opera manuum tuarum, & de nomine tuo vocamur.

Ad Deiparam.

Benignitatis januam aperi nobis benedicta Dei genitrix. Sperantes utique in te nostra nos non fallat sententia: liberemur per te a calamitatibus. Tu enim es salus generis humani.

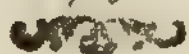
Ad eamdem.

Multæ sunt multitudines, o Dei genitrix, meorum peccatorum. Ad te confugi, o immaculata, salutis indigens. Visita infirmam animam meam, & postula a filio tuo & Deo nostro, ut detur mihi remissio malorum quæ perpetravi: o sola immaculata, sola benedicta!

Ad eamdem.

Omnem spem meam in te colloco mater luminis: custodi me sub protectionem tuam.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

A

Η'. ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Προσάββατόν τε.

ΠΡός σὲ ὀρθρίζω, τὸν δι' εὐσπλαγχνίαν ἑαυτὸν τῷ πεσόντι [1] κενώσαντα ἀτρέπτως, καὶ μέχρι παθῶν ἀπαθῶς ὑποκύψαντα Λόγε Θεοῦ. τὴν εἰρήνην παράσχου μοι φιλάνθρωπε.

B ΡΥφθέντες πόδας, καὶ προκαθαρθέντες μυστηρίου μεθέξει τοῦ θείου νῦν Χριστέ σου, οἱ ὑπηρέται ἐκ Σιὼν ἐλαιῶνος μέγα πρὸς ὄρος συνανῆλθον ὑμνοῦντές σε φιλάνθρωπε.

ΟΡᾶτε ἔφης φίλοι, μὴ θροεῖσθε· νῦν γὰρ ἤγγικεν ὥρα ληφθῆναί με κτανθῆναι χερσὶν ἀνόμων. πάντες δὲ σκορπισθήσεσθε ἐμὲ λιπόντες, οὓς συνάξω κηρύξαι με φιλάνθρωπον.

ΣΤήλην κακίας αὐτόθεν θεῖοι παῖδες παρεδειγμάτισαν, κατὰ Χριστοῦ δὲ φρυαττόμενον ἀνόμων συνέδριον βουλεύεται κενά· κτεῖναι μελετᾷ τὸν ζωῆς κρατοῦντα παλάμῃ, ὃν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας.

C ΑΠὸ βλεφάρων, [2] μαθηταὶ, νῦν ὕπνον ἔφης Χριστὲ τινάξατε, ἐν προσευχῇ δὲ, γρηγορεῖτε πειρασμῷ μή πως ὄλλυσθε, καὶ μάλιστα [3] Σίμων, τῷ κραταιῷ γὰρ, μεῖζον· πεῖρα γνῶθί με Πέτρε, ὃν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΒΕβηλον ἔπος τῶν χειλέων οὔποτε προήσομαι δέσποτα· σὺν σοὶ θανοῦμαι ὡς εὐγνώμων, κἂν οἱ πάντες ἀρνήσονταί [4] σε, ἐβόησε Πέτρος· σὰρξ οὐδὲ αἷμα, ὁ πατήρ σου ἀπεκάλυψέ μοί σε, ὃν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΒΑθος σοφίας θεϊκῆς καὶ γνώσεως οὐ πᾶν ἐξηρεύνησας, ἄβυσσον δέ μου τῶν κριμάτων οὐ κατέλαβες ἄνθρωπε, ὁ κύριος ἔφη. σὰρξ οὖν ὑπάρχων D μὴ καυχῶ, ἀρνήσῃ τρίτον γάρ με, ὃν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΑΠαγορεύεις Σίμων Πέτρε, ὅπερ πείσῃ τάχος ὡς εἴρηται, καί σοι παιδίσκη οἷα θᾶττον προσελθοῦσα πτοήσει σε, ὁ κύριος ἔφη. πικρῶς δακρύσας, ὅμως ἕξεις εὐϊλατόν με, ὃν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΤΗν τιμιωτέραν τῶν χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν.

ΟΛέθριος σπεῖρα θεοστυγῶν πονηρευομένων, θεοκτόνων συναγωγὴ ἐπέστη Χριστέ σοι, καὶ ὡς ἄδικον εἷλκε τὸν κτίστην τῶν ἁπάντων, ὃν μεγαλύνομεν. E

ΝΟμον ἀγνοοῦντες οἱ ἀσεβεῖς, φωνὰς προφητῶν τε μελετῶντες διακενῆς, ὡς πρόβατον εἷλκόν σε τὸν ἁπάντων δεσπότην ἀδίκως σφαγιάσαι, ὃν μεγαλύνομεν.

ΤΟῖς ἔθνεσιν ἔκδοτον τὴν ζωὴν σὺν τοῖς γραμματεῦσιν ἀναιρεῖσθαι οἱ [5] μιερεῖς παρέσχον πληγέντες αὐτοφθόνῳ κακίᾳ, τὸν φύσει ζωοδότην, ὃν μεγαλύνομεν.

ΕΚύκλωσαν κύνες ὡσεὶ πολλοὶ, ἐκρότησαν ἄναξ σιαγόνα σὴν ῥαπισμῷ· ἠρώτων σε, σοῦ δὲ ψευδῆ κατεμαρτύρουν, καὶ πάντα ὑπομείνας, ἅπαντας ἔσωσας.

VII. PRO MAGNA PARASCEVE.

Acrostichis.

Pridieque Sabbati.

AD te de luce vigilo, qui propter misericordiam teipsum pro eo qui cecidit evacuasti sine mutatione, & usque ad passiones impassibiliter succubuisti, o Verbum Dei. Pacem da mihi misericors.

Sordidati pedes, sed ante purgati participatione mysterii divinæ mentis tuæ Christe, famuli ex Sion Oliveti magnum ad montem coascenderunt, laudantes te, o misericors.

Videte dixisti o cari, ne terreamini: nunc enim appropinquavit hora ut capiar interficiarque manibus iniquorum. Omnes autem dispergemini me derelinquentes, quos congregabo ut prædicetis me misericordem.

Statuam sceleris Deo adversi divini pueri infamarunt: contra Christum vero insolescens impiorum concilium meditatur inania: interficere cogitat qui vitam manu tenet, quem omnis creatura benedicit, glorificans in sæcula.

A palpebris, o discipuli, jam somnum excutite, Christe dixisti, & in oratione vigilate, ne forte tentatione pereatis, & præsertim Simon: valentiori enim majus quid. Experientia agnosce me Petre, quem omnis creatura benedicit, glorificans in sæcula.

Profanum verbum a labiis numquam excidere sinam, Domine: tecum moriar, tamquam bene memor, & si omnes negaverint te, clamavit Petrus: non caro & sanguis, sed pater tuus revelavit mihi te, quem omnis creatura benedicit, glorificans in sæcula.

Profundum sapientiæ divinæ & cognitionis non omne pervestigasti, abyssumve judiciorum meorum non comprehendisti o homo, Dominus ait. Caro igitur cum sis, ne glorieris: ter enim negabis me, quem omnis creatura benedicit, glorificans in sæcula.

Negas Simon Petre, quod tamen cito patieris, ut dictum est; tibique puella unica improviso accedens, terrebit te, dixit Dominus. Amare flens nihilominus habebis facile placabilem me, quem omnis creatura benedicit, glorificans in sæcula.

Pretiosiorem Cherubinis, gloriosiorem incomparabiliter Seraphinis, incorrupte Deum Verbum enixam, veraciter Deiparam, te magnificamus.

Perniciosa caterva Deo invisorum sontium, deicidarum synagoga adstitit Christe tibi, & tamquam iniquum traxit creatorem omnium, quem magnificamus.

Legem nescientes impii, prophetarumque voces meditantes inaniter, ceu ovem traxere te omnium Dominum injuste ad occidendum, quem magnificamus.

Gentibus traditam vitam cum Scribis, ut interficeretur, sacerdotes prodiderunt, sauciati malitia nullam invidiæ caussam habente; eum inquam qui natura vitæ auctor est, quem magnificamus.

Circumdederunt tamquam canes multi, ceciderunt, o rex, genam tuam colapho; interrogarunt te, & contra te falsa testimonia dixerunt. Sed omnia sustinens, universos salvasti.

1. Triod. ἐνώσαντα. 2. Tr. μαθηταῖς. 3. Tr. Σίμων. 4. Tr. omittit σε. 5. Tr. ἱερεῖς.

A

Θ'.

ΤΩ ΜΕΓΑΛΩ ΣΑΒΒΑΤΩ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Σάββατον μέλπω μέγα.

ΣΥνεσχέθη, ἀλλ' οὐ κατεσχέθη στέρνοις κητώοις Ιωνᾶς· σοῦ γὰρ τὸν τύπον φέρων τοῦ παθόντος καὶ ταφῇ δοθέντος, ὡς ἐκ θαλάμου, τοῦ θηρὸς ἀνέθορε, προσεφώνει δὲ τῇ κουστωδίᾳ· οἱ φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ, [1] ἔλεον αὐτὸν ἐγκαταλίπατε.

ΑΝηρέθης, ἀλλ' οὐ διῃρέθης λόγε ἧς μετέσχες σαρκός. εἰ γὰρ καὶ λέλυταί σου ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ οὕτω μία ἦν ὑπόστασις τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκός σου. ἐν ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὑπάρχεις υἱὸς, λόγος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

ΒΡοτοκτόνον, ἀλλ' οὐ θεοκτόνον ἔφυ τὸ πταῖσμα τοῦ Αδάμ. εἰ γὰρ καὶ πέπονθέ σου τῆς σαρκὸς ἡ χοϊκὴ οὐσία, ἀλλ' ἡ θεότης ἀπαθὴς διέμεινε. τὸ φθαρτὸν δέ σου πρὸς ἀφθαρσίαν μετεστοιχείωσε, καὶ ἀφθάρτου ζωῆς [2] ἔδειξε πηγὴν ἐξ ἀναστάσεως.

ΒΑσιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει ᾅδης τοῦ γένους τῶν βροτῶν. σὺ γὰρ τεθεὶς ἐν τάφῳ, [3] κραταιᾷ ζωαρχικῇ παλάμῃ τὰ τοῦ θανάτου κλεῖθρα διεσπάραξας, καὶ ἐκήρυξας τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθεύδουσι λύτρωσιν ἀψευδῆ σῶτερ, γεγονὼς νεκρῶν πρωτότοκος.

ΑΦραστον θαῦμα· ὁ ἐν καμίνῳ ῥυσάμενος τοὺς ὁσίους παῖδας ἐκ φλογὸς, ἐν τάφῳ νεκρὸς ἄπνους κατατίθεται, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελῳδούντων, λυτρωτὰ ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

ΤΕτρωται ᾅδης, ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος τὸν τρωθέντα λόγχῃ τὴν πλευράν. καὶ στένει πυρὶ θείῳ δαπανώμενος, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελῳδούντων, λυτρωτὰ ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

ΟΛβιος τάφος· ἐν ἑαυτῷ γὰρ δεξάμενος ὡς ὑπνοῦντα τὸν δημιουργὸν ζωῆς, θησαυρὸς θεῖος ἀναδέδεικται εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελῳδούντων, λυτρωτὰ ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

ΝΟμῳ θανάτων, τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν ἡ τῶν ὅλων δέχεται ζωὴ, καὶ τοῦτον πηγὴν δείκνυσιν ἐγέρσεως, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελῳδούντων, λυτρωτὰ ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

ΜΙα ὑπῆρχεν ἐν τῷ ᾅδῃ ἀχώριστος, καὶ ἐν τάφῳ καὶ ἐν τῇ Εδὲμ θεότης Χριστοῦ, σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελῳδούντων, λυτρωτὰ ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

ΕΚστηθι φρίττων οὐρανὲ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς· ἰδοὺ γὰρ ἐν νεκροῖς λογίζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, καὶ τάφῳ σμικρῷ ξενοδοχεῖται, [4] ὃν παῖδες εὐλογοῦσιν, ἱερεῖς ἀνυμνοῦσι, καὶ δοξολογοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΛΕλυται ἄχραντος ναὸς, τὴν πεπτωκυῖαν δὲ συνανίστησι σκηνήν. Αδὰμ γὰρ τῷ προτέρῳ δεύτερος ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, κατῆλθε μέχρις ᾅδου ταμιείων, ὃν παῖδες εὐλογοῦσιν, ἱερεῖς ἀνυμνοῦσι, καὶ δοξολογοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΠΕπαυται τόλμα μαθητῶν, Αριμαθαῖος [5] γὰρ ἀριστεύει Ιωσήφ. νεκρὸν γὰρ καὶ γυμνὸν θεώμενος τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, αἰτεῖται, καὶ κηδεύει κραυγάζων· οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

VIII.

PRO MAGNO SABBATO.

Acrostichis.

Sabbatum canto magnum.

COntentus, at non retentus eſt pectoribus ceteis Jonas: tui enim typum ferens qui paſſus es & ſepulturæ datus, tamquam ex thalamo, a ceto exſiliit, alloquebaturque cuſtodiam: Qui excubias agitis vane & mendaciter, miſericordiam ipſam B deſeruiſtis.

Occiſum, at non divulſum es, o Verbum, a carne cui participaſti. Quamvis enim ſolutum fuerit templum tuum tempore paſſionis, nihilominus tamen, una erat hypoſtaſis divinitatis & carnis tuæ. In utraque enim unicus es Filius, Verbum Dei, Deus & homo.

Homicida, at non Deicida fuit lapſus Adami. Etſi enim paſſa eſt tuæ carnis terrena ſubſtantia, divinitas tamen impaſſibilis permanſit. Corruptibile autem tuum ad incorruptionem tranſmutavit, incorruptæque vitæ oſtendit fontem ex reſurrectione.

Regnat, at non perennat Orcus in hominum ge- C nere. Tu enim in ſepulcro poſitus, potente vitæque dominatrice manu mortis clauſtra dilacerasti, & prædicaſti iis, qui a ſæculo ibi ſedebant, redemtionem veriſſimam, o Salvator, factus mortuorum primogenitus.

Inenarrabile prodigium! Qui in fornace liberavit ſanctos pueros a flamma, in ſepulcro mortuus, nec ſpirans deponitur pro ſalute noſtra, qui canimus: Redemtor Deus, benedictus es.

Sauciatus eſt infernus in corde dum ſuſcepit eum, qui ſauciatus fuit haſta per latus, gemitque igne divino conſumtus pro ſalute noſtra, qui canimus: Redemtor Deus, benedictus es.

Felix ſepulcrum! in ſe enim ſuſcipiens veluti D dormientem auctorem vitæ, theſaurus divinus indicatus eſt in ſalutem noſtram, qui canimus: Redemtor Deus, benedictus es.

Lege mortuorum depoſitionem in ſepulcro vita omnium accipit, & hoc fontem demonſtrat reſurrectionis pro ſalute noſtra, qui canimus: Redemtor Deus, benedictus es.

Una fuit in inferno inſeparata, in ſepulcro & in Eden, Chriſti divinitas, cum Patre & Spiritu, pro ſalute noſtra, qui canimus: Redemtor Deus, benedictus es.

Obſtupeſce horrens o cælum, & commoveantur fundamenta terræ! Ecce enim inter mortuos reputatur qui in excelſis habitat, & ſepulcro puſillo E hoſpitatur, quem pueri benedicunt, ſacerdotes laudant & glorificant in omnia ſæcula.

Solutum eſt immaculatum templum, at quod ceciderat erigit habitaculum. Adam enim pro priore ſecundus qui in excelſis habitat, deſcendit uſque ad inferni penetralia, quem pueri benedicunt, ſacerdotes laudant & glorificant in omnia ſæcula.

Deſiit animoſitas diſcipulorum, ſed Arimathæus ſtrenue agit Joſephus. Mortuum enim nudumque conſpicatus univerſorum Deum, poſtulat, & parentat clamans: Pueri benedicite, ſacerdotes laudate, populi ſuperexaltate in omnia ſæcula.

1. Triod. ἔλεος αὐτῶν ἐγκατελίπετε.
2. Tr. ἔδειξας.
3. Tr. κραταιᾶ.

4. Triod. ὃν παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς π. τ. αἰ. Sic & infra.
5. Triod. δέ.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

Ω τῶν θαυμάτων τῶν καινῶν· ὢ ἀγαθότητος καὶ ἀφράστου ἀνοχῆς. ἑκὼν γὰρ ὑπὸ γῆν σφραγίζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν· καὶ πλάνος Θεὸς συκοφαντεῖται, ὃν παῖδες εὐλογοῦσιν, ἱερεῖς ἀνυμνοῦσι, καὶ δοξολογοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΜΗ' ἐποδύρου μου μῆτερ, καθορῶσα ἐν τάφῳ ὃν ἐν γαστρὶ ἄνευ σπορᾶς συνέλαβες υἱόν, ἀναστήσομαι γὰρ καὶ δοξασθήσομαι, καὶ ὑψώσω ἐν [1] δόξῃ τὸ κέρας, ὡς Θεὸς, τῶν ἐν πίστει, καὶ πόθῳ μεγαλυνόντων σε.

ΕΠὶ τῷ ξένῳ σου τόκῳ τὰς ὀδύνας φυγοῦσα, ὑπερφυῶς ἐμακαρίσθην, ἄναρχε υἱέ. νῦν δέ σε Θεέ μου ἄπνουν ὁρῶσα νεκρὸν, τῇ ῥομφαίᾳ τῆς λύπης σπαράττομαι δεινῶς· ἀλλ' ἀνάστηθι, ὅπως μεγαλυνθήσομαι.

ΓΗ με καλύπτει ἑκόντα, ἀλλὰ φρίττουσιν ᾅδου οἱ πυλωροὶ, ἠμφιεσμένον βλέποντες στολὴν ᾑμαγμένην, μῆτερ, τῆς ἐκδικήσεως. τοὺς ἐχθροὺς ἐν σταυρῷ γὰρ πατήσας, ὡς Θεὸς, ἀναστήσομαι αὖθις, καὶ μεγαλύνω σε.

ΑΓαλλιάσθω ἡ κτίσις, εὐφραινέσθωσαν πάντες οἱ γηγενεῖς· ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἐσκύλευται ᾅδης. μετὰ μύρων γυναῖκες προϋπαντάτωσαν, τὸν Ἀδὰμ σὺν τῇ Εὔᾳ λυτροῦται παγγενῆ, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ [2] ἐξαναστήσεται.

A O prodigia inusitata! O bonitatem, & indicibilem tolerantiam! Volens enim sub terra sigillo munitur, qui in excelsis habitat; & tamquam erro Deus traducitur, quem pueri benedicunt, sacerdotes laudant & glorificant in omnia sæcula.

Ne quiriteris mea mater, videns in sepulcro quem in utero sine semine concepisti filium. Resurgam enim & glorificabor, & exaltabo in gloria cornu, tamquam Deus, eorum, qui in fide & affectu magnificant te.

In admirabili partu tuo dolores non experta, supernaturaliter beatificata sum, æterne fili. Nunc autem te, Deus meus, non spirantem conspicata mortuum, gladio doloris laceror vehementer. Sed

B resurge, ut magnificer.

Tellus me tegit volentem, sed horrent Orci janitores, [a] indutum videntes stola cruentata sanguine, o Mater, ultionis. Inimicis enim in cruce conculcatis, ut Deus, resurgam rursus, & magnificabo te.

Exsultet creatura, lætentur omnes terrigenæ: inimicus enim exspoliatus est infernus. Cum unguentis mulieres occurrant: Adamum cum Eva redimit totius generis parentem, & tertia die resurget.

Ι'.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ.

C

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Πεντηκοστὴν ἑορτάζομεν.

ΠΟντῳ ἐκάλυψε Φαραὼ σὺν ἅρμασιν ὁ συντρίβων πολέμους ἐν ὑψηλῷ βραχίονι. ᾄσωμεν αὐτῷ, ὅτι δεδόξασται.

ΕΡγῳ, ὡς πάλαι τοῖς μαθηταῖς ἐπηγγείλω, τὸ παράκλητον πνεῦμα ἐξαποστείλας Χριστὲ, ἔλαμψας τῷ κόσμῳ φῶς, φιλάνθρωπε.

ΝΌμῳ τὸ πάλαι προκηρυχθὲν καὶ προφήταις, ἐπληρώθη τοῦ θείου πνεύματος σήμερον. πᾶσι γὰρ πιστοῖς χάρις ἐκκέχυται.

ΤΗν ἐξ ὕψους δύναμιν τοῖς μαθηταῖς Χριστὲ, ἕως [3] οὗ ἐνδύσησθε ἔφης καθίσατε ἐν Ἱερουσαλήμ. ἐγὼ δὲ ὡς ἐμὲ παράκλητον ἄλλον πνεῦμα τὸ ἐμόν τε καὶ πατρὸς ἀποστελῶ, ἐν ᾧ στερεωθήσεσθε.

Η τοῦ θείου πνεύματος [4] ἐπιφοιτήσασα δύναμις, τὴν μερισθεῖσαν πάλαι φωνὴν κακῶς ὁμονοησάντων, εἰς μίαν [5] ἁρμονίας θείως συνῆψε γνῶσιν, συνετίζουσα πιστοὺς τῆς τριάδος, ἐν ᾗ ἐστερεώθημεν.

ΚΑτανοῶν ὁ προφήτης τὴν ἐπ' ἐσχάτων σου, Χριστὲ, ἔλευσιν, ἀνεβόα· τὴν σὴν εἰσακήκοα κύριε δυναστείαν, ὅτι πάντας τοῦ σῶσαι τοὺς Χριστοὺς σου ἐλήλυθας.

Ο ἐν προφήταις λαλήσας, καὶ διὰ νόμου κηρυχθεὶς πρώην τοῖς ἀτελέσι Θεὸς ἀληθὴς, ὁ παράκλητος τοῖς τοῦ λόγου ὑπηρέταις καὶ μάρτυσι γνωρίζεται σήμερον.

ΣΗμα θεότητος [6] φέρει τοῖς ἀποστόλοις, ἐν πυρὶ πνεῦμα κατεμερίσθη, καὶ ξέναις γλώσσαις ἐνέφηνεν, ὡς πατρόθεν θεῖον σθένος ἐρχόμενόν ἐστιν [7] αὐτοκέλευστον.

ΤΟ' διὰ τὸν φόβον σου ληφθὲν κύριε ἐν γαστρὶ τῶν προφητῶν, καὶ κυηθὲν ἐπὶ γῆς πνεῦμα σωτηρίας, ἀποστολικὰς καρδίας κτίζει καθαρὰς, ἐν τοῖς πιστοῖς εὐθὲς ἐγκαινίζεται. φῶς γὰρ καὶ εἰρήνη διότι τὰ σὰ προστάγματα.

IX.

IN PENTECOSTEN.

Acrostichis.

Pentecosten celebremus.

MAri opperuit Pharaonem cum curribus qui conterit bella in excelso brachio. Cantemus illi, quoniam glorificatus est.

Reipsa, quomodo quondam discipulis promiseras, paraclitum Spiritum mitens Christe, illuxisti mundo lumen, o benignissime.

In lege olim prædictio & prophetis facta Spiritus sancti, impleta est hodie. Omnibus enim fidelibus gratia effusa est.

D Virtute ex alto discipulis Christe donec induamini dixisti sedete in Jerusalem: ego vero ut me paraclitum alium, Spiritum meum Patrisque mittam, in quo solidabimini.

Divini Spiritus adveniens virtus divisam olim vocem perperam consentientium, in unam harmoniæ divinitus coaptavit sententiam, erudiens fideles de Trinitate, in qua solidati sumus.

Intelligens propheta tuum in novissimis temporibus Christe adventum, clamabat: Tuam audivi Domine potentiam, quoniam ut salvos faceres omnes christos tuos advenisti.

Qui in prophetis loquutus est, & per legem prædicatus olim minus perfectis Deus verus Paraclitus,

E Verbi ministris & testibus innotescit hodie.

Signum divinitatis ferens apostolis, in igne Spiritus dispertitus est, & stupendis linguis apparuit, quod a patre divina virtus sit sponte adveniens.

Qui per timorem tuum conceptus fuit, Domine, in ventre prophetarum, editusque mundo spiritus salutis, apostolica corda creat munda, inque fidelibus rectus innovatur. Lumen enim & pax siquidem sunt mandata tua.

a Isa. LXIII. 2, seqq.

1. Triod. δόξῃ ἀπαύστως, ὡς Θεὸς, τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ σε μεγαλύνοντας.
2. Tr. ἐξαναστήσομαι.
3. Pentecostarium Roman. ἕως ἄν.
4. Pent. ἐπιδημήσασα.
5. Pent. ἁρμονίαν .... γνώσει.
6. Pent. φέρον.
7. Pent. αὐτοκέλευθον.

A Ἡ ἐπιφοιτήσασα ἰσχὺς σήμερον αὕτη, πνεῦμα ἀγαθὸν, πνεῦμα σοφίας Θεοῦ, πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευθὲν, καὶ δι' υἱοῦ πιστοῖς ἡμῖν πεφηνὸς, μεταδοτικὸν ἐν οἷς κατοικίζεται, φύσει τῆς ἐν ᾗ καθορᾶται ἁγιότητος.

Ναυτιῶν τῷ σάλῳ τῶν βιωτικῶν μελημάτων, συμπλόοις ποντούμενος ἁμαρτίαις, καὶ ψυχοφθόρῳ θηρὶ [1] προσριπτόμενος, ὡς ὁ Ἰωνᾶς, Χριστὲ βοῶ σοι· ἐκ θανατηφόρου με βυθοῦ ἀνάγαγε.

Ἐκ τοῦ πνεύματός σου σάρκα ἐπὶ πᾶσαν, ὡς εἶπας, πλουσίως ἐξέχεας, καὶ [2] ἐπλήσθη τῆς σῆς τὰ σύμπαντα γνώσεως, ὅτι ἐκ πατρὸς υἱὸς ἀῤῥεύστως ἔφυς, καὶ τὸ πνεῦμα ἀμερίστως πρόεισιν.

Οἱ ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς ἐμβληθέντες ὅσιοι παῖδες, τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλον, διὰ τῆς B ὑμνῳδίας οὕτω βοῶντες· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ῥητορευόντων τὰ θεῖα μεγαλεῖα τῶν ἀποστόλων, τοῦ πνεύματος ἡ ἐνέργεια ἐνομίζετο μέθη τοῖς ἀπιστοῦσι, δι' ἧς τριὰς [3] ἐκηρύττετο, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Τὴν ἀδιαίρετον [4] φύσιν ὀρθοδόξως ὑμνολογοῦμεν, Θεὸν πατέρα τὸν ἄναρχον, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας λόγον, καὶ πνεῦμα· εὐλογητὸς εἶ κράζοντες ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἄφλεκτος πυρὶ ἐν Σινᾷ προσομιλοῦσα βάτος, Θεὸν ἐγνώρισε τῷ βραδυγλώσσῳ καὶ δυσήχῳ Μωσῇ, καὶ παῖδας ζῆλος Θεοῦ [5] τοὺς ἀναλώτους τῷ πυρὶ ὑμνῳδοὺς ἔδειξε· πάντα τὰ [6] ἔργα ὑμνεῖτε τὸν C κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ζωτικῆς ἐξ ὕψους βιαίας φερομένης ἠχητικῶς τοῦ πνεύματος τοῦ παναγίου ἁλιεῦσι πνοῆς, πυρίνων [7] εἴδει γλωσσῶν, τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἐῤῥητόρευον· πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡς μὴ θιγομένῳ προσβαίνοντες ἐν ὄρει μὴ πεφρικότες πῦρ δειματοῦν, δεῦτε καὶ στῶμεν ἐν τῷ ὄρει Σιὼν, ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, πνευματοφόροις μαθηταῖς νῦν συγχορεύοντες· πάντα τὰ ἔργα τὸν κύριον ὑμνεῖτε, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Μὴ τῆς φθορᾶς [8] διαπείρᾳ κυοφορήσασα, καὶ D παντεχνήμονι λόγῳ σάρκα δανείσασα, μῆτερ ἀπείρανδρε, παρθένε θεοτόκε, δοχεῖον τοῦ ἀστέκτου, χωρίον τοῦ ἀπείρου πλαστουργοῦ σου, σὲ μεγαλύνομεν.

Ἐπιταφλάζοντος πάλαι πυρίνου ἅρματος, ὁ ζηλωτὴς καὶ πυρίπνους χαίρων ὀχούμενος, τῆς νῦν ἐκλαμψάσαν ἐπίπνοιαν ἐδήλου ἐξ ὕψους ἀποστόλοις, ὑφ' ἧς καταλαμφθέντες, τὴν τριάδα πᾶσιν ἐγνώρισαν.

Νόμους τῶν φύσεων δίχα, ξένον ἠκούετο· τῶν μαθητῶν τῆς μιᾶς γὰρ φωνῆς ἀπηχουμένης πνεύματος χάριτι, ποικίλως ἐνηχοῦντο λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι, τὰ θεῖα μεγαλεῖα, τῆς τριάδος γνῶσιν [9] μυούμενοι.

Quæ advenit virtus hæc hodie, Spiritus est bonus, Spiritus sapientiæ Dei, Spiritus ex Patre procedens, & per Filium fidelibus nobis apparens, donabilis iis in quibus inhabitat, ob naturam ejus, in qua cernitur, divinitatis.

Nauseans æstu hujus vitæ curarum, navigantibus mecum submersus peccatis, belluæque animi corruptrici projectus, ut Jonas, Christe ad te clamo: Ex mortifero me profundo educ.

De Spiritu tuo super omnem carnem, ut dixeras, affatim effudisti, & repleta est omnis terra cognitione tua, quod ex Patre Filius sine semine natus sis, & Spiritus indivisibiliter emanet.

Qui in fornacem ignis injecti sunt sancti pueri, ignem in rorem converterunt, cantu sic clamantes: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum.

Eloquentibus divina magnalia apostolis, Spiritus quæ erat virtus reputabatur ebrietas ab infidelibus; per quam Trinitas prædicabatur unus Deus patrum nostrorum.

Individuam naturam orthodoxe laudamus; Deum Patrem sine principio, ejusdem potentiæ Verbum Spiritumque, Benedictus es, clamantes, Deus patrum nostrorum.

Incombustus igne in Sina rubus, quasi sermocinando Deum notum fecit tardiloquo & difficile verba proferenti Moysi; & pueros zelus Dei non absumtos igne cantatores effecit: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

Vivifico desuper vehementi veniente cum strepitu Spiritus sanctissimi super piscatores flatu, ignearum specie linguarum, magnalia Dei loquebantur: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

Tamquam intactum ascendentes in montem, non veriti ignem terrificum, venite & stemus in monte Sion, in civitate viventis Dei, cum Spiritu repletis discipulis nunc choreas agentes: Omnia opera Domini Dominum laudate, & superexaltate in omnia sæcula.

O non per corruptionis experientiam gravidata, omniumque artifici Verbo carnem mutuata, mater hominem nesciens, Virgo deipara, hospitium ejus qui portari nequit, locus infiniti fictoris tui, te magnificamus.

In æstuante olim igneo curru zelotes ille ignemque spirans lætus dum veheretur, quæ nunc effulsit inspirationem indicabat ex alto apostolis; qua illustrati Trinitatem omnibus notam fecerunt.

Naturæ supra leges stupenda res audiebatur: Discipulis namque una voce informati Spiritus munere, diversimode docebantur populi tribus & linguæ magnalia Dei, Trinitatis notitia imbuti.

K'. E X.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

IN TRANSFIGURATIONEM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Χριστὸς ἐνὶ σκοπιῇ σέλας ἄπλετον εἴδεος ἧκε.

ACROSTICHIS.

Christus in specula jubar immensum speciei emisit.

Χοροὶ Ἰσραὴλ ἀνίκμοις ποσὶ πόντον ἐρυθρὸν καὶ ὑγρὸν βυθὸν διελάσαντες, ἀναβάτας τριστάτας

CHori Israelis siccis pedibus mare rubrum humidumque profundum transmittentes, equites

1. Pent. προσεῤῥιπτούμ.
2. Pent. ἐπληρώθη ἡ σὴ ἡ σύμπασα γνώσεως κύριε.
3. Pent. γνωρίζεται εἷς Θ.
4. Pent. φύσιν .... θεολογοῦμεν.
5. Pent. τ... pro τοὺς.
6. Pent. ἔργα κυρίου ... κύριον ὑμνεῖτε, κ. Sic & infra
7. Pent. [illegible]
8. Pent. [illegible]
9. Pent. μυούμενα.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

δυσμενεῖς ὁρῶντες ἐν [1] ἑαυτῷ ὑποβρυχίους, ἐν ἀγαλλιάσει ἔμελπον· ᾄσωμεν [2] τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΡΗματα ζωῆς τοῖς φίλοις Χριστὸς καὶ περὶ τῆς θείας δημηγορῶν βασιλείας ἔφη· ἐν ἐμοὶ τὸν πατέρα ἐπιγνώσκεσθε, φωτὶ ὡς [3] ἐξαστράπτω ἀπροσίτῳ ἐν ἀγαλλιάσει μέλποντες· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΙΣχυὶ τῶν ἐθνῶν κατέδεσθε φίλοι μαθηταὶ, θαυμασθήσεσθε δὲ [4] τοῦ πλούτου αὐτῶν, ὅτι δόξης πληροῦσθε ὡς ὀφθήσομαι λαμπρότερον ἡλίου ἐξαστράπτων, ἐν ἀγαλλιάσει μέλποντες· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΣΗμερον Χριστὸς ἐν ὄρει Θαβὼρ λάμψας, [5] ἀμυδροὺς θεϊκῆς αὐγῆς, ὡς ὑπέσχετο μαθηταῖς, παρεγύμνου χαρακτῆρας. σελασφόρου δὲ πλησθέντες θείας αἴγλης, ἐν ἀγαλλιάσει ἔμελπον· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΤΟξον δυνατῶν ἠσθένησε, καὶ οἱ ἀσθενοῦντες περιεζώσαντο δύναμιν· διὰ τοῦτο ἐστερεώθη ἐν κυρίῳ ἡ καρδία μου.

ΟΛον τὸν Ἀδὰμ φορέσας Χριστὲ, τὴν ἀμαυρωθεῖσαν ἀμείψας ἐλάμπρυνας πάλαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσει τῆς μορφῆς σου ἐθεούργησας.

ΣΤύλῳ πυριμόρφῳ καὶ νεφέλῃ πάλαι ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν Ἰσραὴλ ἄγων, σήμερον ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ [6] ἀρρήτῳ ἐν φωτὶ Χριστὸς ἐξέλαμψεν.

ΕΙσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστὲ ὁ Θεὸς, ὅτι ἐτέχθης ἐκ τῆς παρθένου, ἵνα ἐκ πλάνης ῥύσῃ τοὺς βοῶντάς σοι· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

ΝΟμον ἐν Σινᾷ τῷ γράμματι διατυπούμενος Χριστὲ ὁ Θεὸς, ἐν τῇ νεφέλῃ, πυρὶ καὶ γνόφῳ, καὶ ἐν θυέλλῃ ὤφθης ἐποχούμενος. δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

ΙΝα πιστώσῃ τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστὲ ὁ Θεὸς, ὡς προϋπάρχων [7] τῶν αἰώνων, καὶ αὐτὸς ἐν νέφει τὴν ἐπίβασιν τιθεὶς, ἐν τῷ Θαβὼρ [8] ἐνδόξως ἐξέλαμψας.

ΣΥλλαλοῦντες παρειστήκεισαν δουλοπρεπῶς σοὶ τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, οἷς ἐν πυρὸς ἀτμίδι καὶ γνόφῳ, καὶ λεπτοτάτῃ αὔρᾳ προσωμίλησας· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

ΚΑταμήνυον τὴν ἔξοδον, τὴν ἐν σταυρῷ σου, ἐν Θαβὼρ παρόντες, ὁ ἐν πυρί σε καὶ βάτῳ πάλαι προκατιδὼν Μωσῆς, καὶ ὁ μετάρσιος δίφρῳ ἐν πυρίνῳ Ἠλίας, Χριστέ.

Ο τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον [9] χάος, ἐν φωτὶ τὰ ἔργα ὑμνεῖ σε Χριστὲ, τὸν δημιουργόν. ἐν τῷ φωτί σου τὰς ὁδοὺς ἡμῶν εὔθυνον.

[10] ΠΡοσενωπίῳ σοι ὧραι ὑπεκλίθησαν. φῶς γὰρ καὶ πρὸ ποδῶν ὑψίδρομον σέλας [11] ἥλιος ἧκε, μορφὴν βροτείαν ὡς ἀμεῖψαι ηὐδόκησας.

ΙΔοὺ σωτὴρ, ἀνεβόων Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας, τῶν μαθητῶν ἐν ὄρει ἁγίῳ Θαβὼρ ἐνηχουμένων, Χριστὸς, ὃν πάλαι προηγγείλαμεν ὄντα Θεόν.

Η ἀναλλοίωτος φύσις τῇ βροτείᾳ [12] μιγεῖσα, τῆς ἐμφεροῦς ἀΰλου θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀπορρήτως ἐξέλαμψε.

ΣΕ τὸ ἀΐδιον φέγγος ἐν πατρῴᾳ τῇ δόξῃ οἱ μαθηταὶ ὡς εἶδον ἐκλάμψαν Χριστὲ, σοὶ ἀνεβόων· ἐν τῷ φωτί σου τὰς ὁδοὺς ἡμῶν εὔθυνον.

ΕΝ τῷ θλίβεσθαί με ἐβόησα πρὸς κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.

ΛΑμπηδόνος πλέον ἡλίου φῶς τρανώτερον ἐν Θαβὼρ ἐκλάμψας [13] ὁ σωτὴρ, ἡμᾶς ἐφώτισεν.

A triarios hoſtes conſpicati in eo ſubmerſos, in exſultatione canebant: Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt.

Verba vitæ amicis Chriſtus & de regno Dei loquens, ait: In me Patrem agnoſcite, tamquam fulgente in lumine inacceſſibili, cum exſultatione canentes: Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt.

Fortitudinem gentium comedetis, o cari diſcipuli, ſtupori autem eritis ob divitias eorum: gloria enim replebimini ubi conſpectus fuero micantius ſole fulgere, in exſultatione canentes: Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt.

Hodie Chriſtus in monte Thabor fulgens, ſub-
B obſcura divini ſplendoris, ut promiſerat diſcipulis, oſtendit judicia. Emicante autem repleti divino jubare, in exſultatione canebant: Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt.

[a] Arcus fortium infirmatus eſt, & debiles accincti ſunt robore. Propter hoc confirmatum eſt in Domino cor meum.

Totum Adam portans Chriſte, obſcuratam quondam naturam viciſſim illuminaſti, & transfiguratione tua deificaſti.

Qui per columnam igniformem & nubem quondam in deſerto Iſraelem ductabat, hodie in monte Thabor ineffabili lumine Chriſtus effulſit.

Audivi glorioſam converſationem tuam inter ho-
C mines, o Chriſte Deus; quod natus ſis ex virgine, ut ab errore liberares clamantes ad te: Gloria potentiæ tuæ Domine.

Legem in Sina litteris deformans Chriſtus Deus, in nube, igne & caligine atque in turbine invehi viſus es. Gloria potentiæ tuæ Domine.

Ut confirmes glorioſam œconomiam tuam Chriſte Deus, utpote præexſiſtens ſæculis, idemque in nube aſcenſum ponens, in Thabor glorioſe effulſiſti.

Colloquentes adſtiterant ſervilem in morem tibi Domino Chriſto illi, quibus in vapore ignis & caligine & tenuiſſima aura loquutus es. Gloria po-
D tentiæ tuæ Domine.

Innuebant exceſſum tuum in cruce in Thabor præſentes, Moyſes qui te quondam in igne & rubo prævidit, ſublimiſque igneo in curru Elias, Chriſte.

Lucis qui dividiſti primogenitum chaos, in luce te Chriſte opera laudant opificem. In luce tua vias noſtras dirige.

Coram te tempora ſuccubuerunt. Lucem enim & præſens altivagum jubar ſol emiſit, formam humanam quando transfigurare voluiſti.

Ecce Salvator, clamabant Moyſes & Elias, diſcipulis in monte ſancto Thabor audientibus, Chriſtus; quem olim prænunciavimus eſſe Deum.

Immutabilis natura humanæ conſociata, ſimilis
E immaterialis divinitatis lumen denudans apoſtolis ineffabiliter affulſit.

Te æternum lumen in paterna gloria diſcipuli ut viderunt effulgens, Chriſte, tibi clamarunt: In lumine ſuo vias noſtras dirige.

Dum tribularer clamavi ad Dominum, & exaudivit me Deus ſalutis meæ.

Jubare ſolari longe ſpendidius lumen in Thabor refulgens Salvator, nos illuminavit.

[a] I. Reg. II.

1. Antholog. αὐτῷ.
2. Anth. τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδ. Sic & infra.
3. Anth. ἐξαστράψω.
4. Anth. τῷ πλούτῳ,
5. Anth. ἀμυδρῶς .... χαρακτῆρα.
6. Anth. ἀρρήτως.
7. Anth. πρὸ τῶν.
8. Anth. ἀρρήτως.
9. Anth. φάος, ὡς ἐν.
10. Anth. Πρὸς ἐνωπίως.
11. Anth. Χριστὲ ἠλ.
12. Anth. μιχθεῖσα.
13. Anth. ὁ Χριστός.

Ἀνελθὼν ἐν ὄρει Θαβὼρ μετεμορφώθης Χριστὲ, καὶ τὴν πλάνην πᾶσαν ἀμαυρώσας, φῶς ἐξέλαμψας.

Σὲ Θεὸν ἐπέγνων οἱ ἔνδοξοι ἀπόστολοι, ἐν Θαβὼρ Χριστὲ δὲ ἐκπλαγέντες, γόνυ ἔκλιναν.

Ἀβραμιαῖοι ποτὲ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες καμίνου φλόγα κατεπάτησαν, καὶ ὑμνοῦντες ἔψαλλον· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Περιχυθέντες φωτὶ τῆς ἀπροσίτου δόξης Θαβὼρ ἐν ὄρει οἱ ἀπόστολοι Χριστὲ, ἀνεβόησαν· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Λαίλαπι θείας ἠχῆς, καὶ δροσοβόλῳ νεφέλῃ Χριστὲ, καὶ αἴγλῃ σου ἡδόμενοι οἱ ἀπόστολοι ἔψαλλον· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ἐν ἀπορρήτῳ φωτὶ ὡς σὲ κατεῖδε Πέτρος Θαβὼρ ἐν ὄρει [1] ἐξαστράπτοντα Χριστὲ, προσεκύνησεν· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς εὐλογητὸς εἶς.

Τῷ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς Χριστῷ συνόντες παῖδες οἱ Ζεβεδαίου, ὡς ἀπέπεμψε μορφῆς φῶς ἐβρόντησαν· ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Οἱ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες τῷ θείῳ πυρπολούμενοι ζήλῳ, τυράννου καὶ φλογὸς ἀπειλὴν ἀνδρείως κατεπάτησαν, καὶ μέσον πυρὸς ἐμβληθέντες, δροσιζόμενοι [2] ἔμελπον· εὐλογεῖτε τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Νεύματι τὸ πᾶν ὁ φέρων, ποσὶν ἀχράντοις ὄρους ἐπέβη Θαβὼρ, [3] ἐν τῷ ἡλίου μᾶλλον αὐγῆς ἐξαστράψας τὸ πρόσωπον, τοὺς νόμου προκρίτους καὶ τῆς χάριτος ἔδειξε μέλποντας· εὐλογεῖτε τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐν τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ κατ' ὄρος ἐκφανθὲν ἀπορρήτως Θαβὼρ τὸ ἄσχετον καὶ ἄδυτον φῶς, τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, τὴν κτίσιν φαιδρύνων, τοὺς ἀνθρώπους ἐθέωσε μέλποντας· εὐλογεῖτε τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἱεροπρεπῶς ἑστῶτες Μωσῆς τε καὶ Ἠλίας ἐν ὄρει Θαβὼρ, τῆς θείας [4] χαρακτῆρος τρανῶς ὑποστάσεως βλέποντες, Χριστὸν ἐν πατρῴᾳ ἐξαστράπτοντα δόξῃ, ἔμελπον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Διὰ τῆς ἐν γνόφῳ θείας ὀμφῆς τὸ πρόσωπόν [5] ποτε ἐδοξάσθη Μωσῆς· Χριστὸς δὲ ὡς ἱμάτιον φῶς καὶ δόξαν ἀναβάλλεται. φωτὸς αὐτουργὸς γὰρ πεφυκὼς, καταυγάζει τοὺς μέλποντας· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐκ φωτογενοῦς νεφέλης Χριστὸς οἱ μαθηταὶ ἀμπεχόμενον ὁρῶντες ἐν Θαβὼρ, καὶ πρηνεῖς ἐπὶ γῆς κατανεύσαντες, τὸν νοῦν ἐλλαμφθέντες, σὺν πατρὶ τοῦτον ὕμνουν καὶ πνεύματι· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, Θεὸς ἐκ λαγόνων σου προῆλθε σαρκοφόρος, [6] ὃς ὤφθη ἐπὶ γῆς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· σὲ Θεοτόκε διὸ πάντες μεγαλύνομεν.

Σύντρομοι καινῇ φωτοχυσίᾳ [7] ἀθρόον οἱ μαθηταὶ ἐλλαμφθέντες, πρὸς ἀλλήλους [8] ὁρῶντες, καὶ πρηνεῖς εἰς γῆν καταπεσόντες, σοὶ τῷ δεσπότῃ τῶν ἁπάντων προσεκύνησαν.

Ἦχος ἐκ νεφέλης ἀνεπέμπετο θεόκτυπος βεβαιῶν τὸ θαῦμα· ὁ πατὴρ γὰρ τῶν φώτων, οὗτός ἐστιν υἱὸς ὁ ἀγαπητός μου τοῖς ἀποστόλοις [9] ἐπεβόα, οὗ ἀκούετε.

A Ascendens in montem Thabor transfiguratus es Christe, omnemque errorem obscurans, lumen resplenduisti.

Te Deum agnoverunt gloriosi apostoli: in Thabor autem perterriti, genu flexerunt.

Abramidæ quondam in Babylone pueri fornacis flammam conculcarunt, & laudantes psallebant: Deus patrum nostrorum benedictus es.

Circumfusi lumine inaccessibilis gloriæ in monte Thabor apostoli, Christe, clamarunt: Deus patrum nostrorum benedictus es.

Procella divini sonitus, & roscida nube, Christe, & splendore tuo gaudentes apostoli psallebant: Deus patrum nostrorum benedictus es.

B In ineffabili lumine ut te vidit Petrus in monte Thabor effulgentem, Christe, adoravit: Deus patrum nostrorum benedictus es.

Auctori vitæ Christo adstantes filii Zebedæi, ubi emisit formæ lumen tonuerunt: Deus patrum nostrorum benedictus es.

In Babylone pueri divino inflammati zelo, tyranni flammæque minas viriliter conculcarunt, & in medium ignis projecti, irrorati canebant: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Voluntate qui omnia portat, pedibus immaculatis montem ascendit Thabor, in quo solis magis fulgore irradians facies, legis gratiæque præelectos C effecit canentes: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

In inaccessibili gloria in monte Thabor apparens ineffabiliter immensum occasusque nescium lumen, Patris splendor; creaturam exhilarans, homines deificavit canentes: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Ut in sacris decet, stantes Moyses & Elias in monte Thabor, divinæ characterem hypostaseos manifeste videntes, Christum in paterna fulgentem gloria, canebant: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Per divinam vocem in caligine, vultu quondam D glorificatus est Moyses: Christus vero tamquam vestimentum lumen & gloriam induitur. Lucis enim cum sit auctor, irradiat canentes: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Lucigena nube Christum circumvestitum discipuli videntes in Thabor, & proni in terram procumbentes, mente illustrati, cum Patre hunc laudabant & Spiritu: Benedicite omnia opera Domini Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Partus tuus incorruptus ostensus est: Deus ex ilibus tuis processit carnem bajulans, qui [a] *in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* E Te Deipara propterea omnes magnificamus.

Contremiscentes nova luminis effusione, repente illustrati discipuli, se mutuo respicientes & proni in terram procumbentes, te Dominum omnium adorarunt.

Vox ex nube emittebatur divinitus sonans confirmansque miraculum. Pater enim luminum, Hic est filius meus dilectus apostolis clamabat, quem audite.

[a] Baruch. III. 38.

1. Anth. ἐξαστράψαντα .... ἀνεβόησεν.
2. Ant. idem · εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον, ut & infra.
3. Anth. Χριστὸς ἐν. Forte ἐν ᾧ.
4. Anth. χαρακτῆρα. Mox [illegible].
5. Anth. deest ποτε.
6. Anth. ὡς.
7. Anth. [illegible].
8. Anth. [illegible], θαμβηθέντες δὲ καὶ πρὸς γῆν κατ.
9. Anth. [illegible].

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

Καινὰ κατιδόντες καὶ παράδοξα, φωνῆς πατρικῆς [1] ἐνηχηθέντες ἐν Θαβὼρ οἱ τοῦ λόγου ὑπηρέται, ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου ὄντος ὑπάρχει ἀνεβόων, ὁ σωτὴρ ἡμῶν.

Εἰκὼν ἀπαράλλακτε τοῦ ὄντος, ἀκίνητε σφραγὶς, ἀναλλοίωτε, υἱὲ, λόγε, σοφία, καὶ βραχίων δεξιᾶς, ὑψίστου σθένος, σὲ ἀνυμνοῦμεν σὺν πατρί τε καὶ τῷ πνεύματι.

Nova videntes & paradoxa, a voce paterna edocti in Thabor Verbi ministri, Imago archetypi hic est clamabant, Salvator noster.

O imago immutabilis ejus qui Est! O immobile sigillum, invariabilis, Fili, Verbum, Sapientia & brachium dexteræ, altissimi virtus: te laudamus cum Patre & Spiritu.

Λʹ.

ΤΗ ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΙΩΝ.

2. Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Ωσαννὰ, Χριστὸς εὐλογημένος Θεός.

Ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου νοτίδος ἄμοιροι, καὶ ἀνεκαλύφθη θαλάσσης κυμαινούσης τὰ θεμέλια τῇ καταιγίδι νεύματι, ταύτην γὰρ ἐπετίμησας· περιούσιον λαὸν διέσωσας ᾄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι κύριε.

Στόματος ἐκ νηπίων ἀκάκων καὶ θηλαζόντων αἶνον τῶν σῶν οἰκετῶν κατηρτίσω, καταλῦσαι τὸν ἀντίπαλον, καὶ ἐκδικῆσαι πάθει σταυροῦ τὴν πτῶσιν τοῦ πάλαι Ἀδὰμ, διὰ ξύλου ἀναστῆσαι τοῦτον δὲ ᾄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι κύριε.

Αἴνεσιν ἐκκλησία ὁσίων τῷ ἐνοικοῦντι Σιὼν σοι Χριστὲ προσφέρει· ἐν σοὶ δὲ Ἰσραὴλ τῷ ποιητῇ αὐτοῦ χαίρει. καὶ ὄρη, ἔθνη ἀντίτυπα, λιθοκάρδια, ἐκ προσώπου σου ἠγαλλιάσαντο ᾄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι κύριε.

Νάουσαν ἀκρότομον προστάγματι σῷ στερεὰν ἐθήλασε πέτραν Ἰσραηλίτης λαός· ἡ δὲ πέτρα σὺ Χριστὲ ὑπάρχεις καὶ ζωή. ἐν ᾧ ἐστερεώθη ἡ ἐκκλησία κράζουσα· ὡσαννὰ, εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος.

Νεκρὸν τετραήμερον προστάγματι σῷ ἐκ νεκάδων ἔντρομος ᾅδης ἀφῆκε Λάζαρον, ἡ ἀνάστασις Χριστὲ σὺ γὰρ καὶ ζωὴ, ἐν ᾧ ἐστερεώθη ἡ ἐκκλησία κράζουσα· ὡσαννὰ, εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος.

Ἄσατε οἱ [3] θεοπρεπῶς ἐν Σιὼν, καὶ εὐχὴν ἀπόδοτε Χριστῷ ἐν Ἱερουσαλήμ. αὐτὸς ἔρχεται ἐν δόξῃ μετὰ κυρείας, ἐν ᾧ ἐστερεώθη ἡ ἐκκλησία κράζουσα· ὡσαννὰ, εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος.

Χριστὸς ὁ ἐρχόμενος ἐμφανῶς Θεὸς ἡμῶν, ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ ἐξ ὄρους κατασκίου, δασέος, κόρης τικτούσης ἀπειράνδρου, προφήτης πάλαι φησί. διὸ πάντες βοῶμεν· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Ῥηξάτω εὐφροσύνην κραταιὰν ἐπ' ἔλεον ὄρη, καὶ πάντες βουνοὶ, καὶ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτησάτω. Χριστὸν αἰνεῖτε ἔθνη, καὶ τοῦτον πάντες λαοὶ ἐπαινοῦντες, βοᾶτε· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Ἰσχὺν ὁ βασιλεύων τῶν αἰώνων κύριος ἐνδεδυμένος ἥξει, τῆς τούτου ὡραιότητός τε καὶ δόξης ἀσύγκριτος ὑπάρχει εὐπρέπεια ἐν Σιών. διὸ πάντες βοῶμεν· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Σπιθαμῇ ὁ μετρήσας οὐρανὸν, δρακὶ δὲ γῆν, κύριος πάρεστι· Σιὼν γὰρ ἐξελέξατο. ἐν αὐτῇ δὲ οἰκεῖν καὶ βασιλεύειν ᾑρέτισται, καὶ τῶν λαῶν τῶν ἐν πίστει βοώντων· δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε.

Τὴν Σιὼν ἐπ' ὄρους ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ κηρύσσων ἐν ἰσχύϊ ὕψωσον φωνήν· δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ σωτήριον ἔθνεσι.

Ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις καθήμενος, ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ Θεὸς, καὶ ἐφορῶν ταπεινὰ, ἰδοὺ ἔρχεται ἐν δόξῃ μετὰ κυρείας, καὶ πληρωθήσεται τὰ πάντα θεϊκῆς αἰνέσεως αὐτοῦ. εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ σωτήριον ἔθνεσιν.

XI.

IN DOMINICAM PALMARUM.

Acrostichis.

Osanna: Christus benedictus Deus.

Visi sunt fontes abyssi aqua expertes, & nutu revelata sunt exæstuantis maris fundamenta propter validum ventum: hoc enim increpasti. Peculiarem populum salvasti canentem victoriæ hymnum tibi Domine.

Ex ore infantium innocentum & lactentium laudem servorum tuorum perfecisti, ut destruas inimicum, & ulciscaris passione crucis lapsum quondam Adami, & per lignum resuscites hunc canentem victoriæ hymnum tibi Domine.

Laudem ecclesia sanctorum tibi habitanti Sion Christe profert. In te autem Israel factore suo gaudet; & montes, gentes nempe adversariæ saxeique cordis, ex facie tua exsultaverunt canentes victoriæ hymnum tibi Domine.

Scaturientem tuo mandato præruptam durissimam petram suxit Israeliticus populus: petra autem tu es Christe & vita, in quo fundata est Ecclesia clamans: Osanna, benedictus es qui venis.

Mortuum quatriduanum jussu tuo ex defunctis contremiscens infernus emisit Lazarum: tu enim resurrectio Christe & vita es, in quo fundata est ecclesia clamens: Osanna, benedictus es qui venis.

Cantate digne Sacerdotes in Sion, & votum reddite Christo in Jerusalem. Ipse advenit in gloria cum dominatione, in quo fundata est ecclesia clamans: Osanna, benedictus es qui venis.

Christus venturus manifeste Deus noster, veniet & non tardabit ex monte umbroso, denso, puella pariente viri nescia, ait olim propheta. Quare omnes clamemus: Gloria potentiæ tuæ Domine.

Erumpant lætitiam fortem propter misericordiam montes, & omnes colles, & ligna silvæ plaudant manibus: Christum laudate gentes, & hunc universi populi celebrantes, clamate: Gloria potentiæ tuæ Domine.

Fortitudinem rex sæculorum Dominus indutus veniet: hujus pulcritudinis & gloriæ incomparabilis decor est in Sion. Quare omnes clamemus: Gloria potentiæ tuæ Domine.

Palmo qui mensus est cælum, pugillo autem terram, Dominus adest. Sionem etenim elegit: in ipsa vero habitare, & regnare placitum est in gentibus etiam, quæ in fide clament: Gloria potentiæ tuæ Domine.

Qui evangelizas Sion, in montem ascende; quique Jerusalem prædicas, in fortitudine exalta vocem: Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei: pax super Israel, & salutare gentibus.

Qui in altissimis sedet super Cherubim Deus, & humilia respicit, ecce venit in gloria cum potestate, & replebuntur omnia divina laude ipsius. Pax super Israel, & Salutare gentibus.

1. Anth. ἐνωτισθέντες.
2. Hanc acrostichidem negligenter omissam, ex versuum initiis huc restituimus.
3. Forte θεοπρεπεῖς.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

A Σιὼν Θεοῦ ὄρος τὸ ἅγιον, καὶ Ἱερουσαλὴμ κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου ἆρον, καὶ ἴδε συνηγμένα τέκνα σου ἐν σοί. ἰδοὺ γὰρ ἥκασι μακρόθεν προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ σου. εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ σωτήριον ἔθνεσιν.

Ἐβόησαν ἐν εὐφροσύνῃ δικαίων τὰ πνεύματα· νῦν τῷ κόσμῳ διαθήκη καινὴ διατίθεται, καὶ ῥαντίσματι καινουργεῖται λαὸς θείου αἵματος.

Ὑπόδεξαι Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ τὸ βασίλειον, καὶ ὁ βαίνων ἐν τῷ σκότει φῶς θεασάσθω μέγα, καὶ ῥαντίσματι καινουργείσθω λαὸς θείου αἵματος.

Λελυμένους σοὺς δεσμίους Σιὼν ἐξαπόστειλον, καὶ ἐκ λάκκου ἀγνωσίας ἀνύδρου ἐξάγαγε. καὶ ῥαντίσματι καινουργείσθω λαὸς θείου αἵματος.

B Ὁ διασώσας ἐν πυρὶ τοὺς Ἀβραμιαίους σου παῖδας, καὶ τοὺς Χαλδαίους ἀνελὼν, οἷς ἀδίκως δικαίους ἐνήδρευσαν, ὑπερύμνητε κύριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων εὐλογητὸς εἶ.

Γονυπετοῦντες οἱ λαοὶ, καὶ σὺν μαθηταῖς γεγηθότες, μετὰ βαΐων ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ ἐκραύγαζον, ὑπερύμνητε κύριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων εὐλογητὸς εἶ.

Ἡ ἀπειρόκακος πληθὺς, ἔτι νηπιάζουσα φύσις, θεοπρεπῶς σε βασιλεῦ Ἰσραὴλ καὶ ἀγγέλων ἀνύμνησεν· ὑπερύμνητε κύριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων εὐλογητὸς εἶ.

C Μετὰ βαΐων σε Χριστὲ, κλάδοις ἐπεκρότει τὰ πλήθη· εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν βασιλεὺς τῶν αἰώνων ἐβόα δὲ, ὑπερύμνητε κύριε ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων εὐλογητὸς εἶ.

Εὐφράνθητι Ἱερουσαλὴμ, πανηγυρίσατε οἱ ἀγαπῶντες Σιών· ὁ βασιλεύων γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας κύριος τῶν δυνάμεων ἦλθεν. εὐλαβείσθω πᾶσα ἡ γῆ ἐκ προσώπου αὐτοῦ, καὶ βοάτω· εὐλογεῖτε τὰ ἔργα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Νέον πῶλον ἐπιβεβηκὼς ὁ βασιλεύς σου Σιὼν ἐπέστη Χριστός· τὴν γὰρ ἀλόγιστον εἰδώλων πλάνην λῦσαι, τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν ἀναστεῖλαι πάντων ἐθνῶν παραγέγονεν, εἰς τὸ μέλπειν· εὐλογεῖται τὰ ἔργα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

D Ὁ Θεός σου χαῖρε Σιὼν σφόδρα ἐβασίλευσεν εἰς τοὺς αἰῶνας Χριστός. οὗτος ὡς γέγραπται, πραῢς καὶ σώζων, δίκαιος λυτρωτὴς ἡμῶν ἦλθεν ἐπὶ πώλου [1] ἵππον, θράσος ὀλέσαι ἐχθρῶν μὴ βοώντων· εὐλογεῖτε τὰ ἔργα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Σπανίζεται θείων περιβόλων τὸ παράνομον συνέδριον ἀπειθῶν, τὸν προσευχῆς Θεοῦ ἐπείπερ οἶκον σπήλαιον ἀπηργάσαντο λῃστῶν, ἐκ καρδίας τὸν λυτρωτὴν ἀπωσάμενοι, ᾧ βοῶμεν. εὐλογεῖτε τὰ ἔργα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, συστήσασθε ἑορτὴν, καὶ ἀγαλλιώμενοι, δεῦτε μεγαλύνωμεν Χριστὸν, μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ὕμνοις κραυγάζοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου σωτὴρ ἡμῶν.

E Ἔθνη ἵνα τί ἐφρυάξατε γραφὰς, καὶ ἱερεῖς τί κενὰ ἐμελετήσατε; τίς οὗτος εἰπόντες ὦ παῖδες μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ὕμνοις κραυγάζουσιν· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου σωτὴρ ἡμῶν.

Οὗτος ὁ Θεὸς ᾧ παρόμοιος οὐδεὶς, δικαίαν πᾶσαν ὁδὸν ἐξευρὼν δέδωκε τῷ ἠγαπημένῳ Ἰσραὴλ, μετὰ δὲ ταῦτα ἀνθρώποις συναναστραφεὶς ὀφθείς. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου σωτῆρος ἡμῶν.

Σκάνδαλα τρίβους τί ἐχόμενα ὑμεῖς τιθέατε ἀπειθεῖς; πόδες ὀξεῖς ὑμῖν αἷμα τοῦ ἐκχέαι δεσπότου. ἀλλ' ἀναστήσεται πάντας σῶσαι τοὺς κραυγάζοντας· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου σωτῆρος ἡμῶν.

A Sion Dei mons sancte, & Jerusalem, in circuitu oculos tuos leva, & vide congregatos filios tuos in te. Ecce enim venerunt de longe adorare regem tuum. Pax super Israel, & Salutare gentibus.

Clamaverunt in lætitia justorum animæ; Nunc mundo testamentum novum disponitur, & aspersione innovatur populus divini sanguinis.

Suscipe Israel Dei regnum, & qui ambulat in tenebris lumen videat magnum, & aspersione innovetur populus divini sanguinis.

Solutos vinctos tuos Sion emitte, & de lacu ignorantiæ sine aqua educ: atque aspersione innovetur populus divini sanguinis.

B Qui salvasti in igne Abramidas pueros tuos, Chaldæos vero interfecisti per ea, quibus injuste justis insidias struxerunt, superlaudabilis Domine Deus patrum benedictus es.

Genu flexo populi & cum discipulis gaudentes, cum palmis Osanna filio David clamabant. Superlaudabilis Domine Deus patrum benedictus es.

Simplex multitudo, adhuc infantilis ætas, ut Deum decet, te rex Israel & angelorum laudavit: Superlaudabilis Domine Deus patrum benedictus es.

C Cum palmis tibi Christe ramisque plaudebant turbæ: Benedictus qui venit rex sæculorum clamabant, superlaudabilis Domine Deus patrum benedictus es.

Lætare Jerusalem, conventum agite qui diligitis Sion. Qui regnat enim in sæcula Dominus virtutum venit. Timeat omnis terra a facie ejus, & clamet: Benedicite opera Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Juvenem pullum ascendens rex tuus Sion adstitit Christus. Irrationabilem enim Idolorum errorem solvere, effrænem impetum compescere omnium gentium advenit, ut cantent: Benedicite opera Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

D Deus tuus (gaude Sion valde) regnavit in sæcula Christus. Iste, ut scriptum est, mitis & salvator, justus redemtor noster venit super pullo equitans, ut audaciam perderet inimicorum non clamantium: Benedicite opera Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Dissipatur sacri templi iniquum synedrium contumacium: orationis enim Dei domum speluncam effecerant latronum, a corde redemtorem excludentes, cui clamamus: Benedicite opera Dominum, & superexaltate in omnia sæcula.

Deus Dominus & apparuit nobis, constituite diem solemnem, & exsultantes venite magnificemus Christum, cum palmis & ramis laudibus clamantes: Benedictus qui venit in nomine Domini salvatoris nostri.

E Gentes ut quid fremuistis in scripturas, & sacerdotes ut quid inania meditati estis? dicentes, quis est iste cui pueri cum palmis & ramis laudibus clamant: Benedictus qui venit in nomine Domini salvatoris nostri.

Hic Deus cui similis nullus, omnem viam justam inveniens dedit dilecto Israel: & post hæc cum hominibus conversatus est visibilis. Benedictus qui venit in nomine Domini salvatoris nostri.

Scandala semitas occupantia quid vos ponitis immorigeri? veloces pedes vestri ad effundendum sanguinem Domini. Sed resurget ut salvet omnes qui clamant: Benedictus qui venit in nomine Domini Salvatoris nostri.

1. Forte ἐπιβὰς.

A

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
725.

Μ'.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΨΩΣΙΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Σταυρῷ πεποιθὼς ὕμνον ἐξερεύγομαι.

ΣΤαυρὸν χαράξας Μωσῆς, ὑπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν ἐρυθρὰν διέτεμε τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι. τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς Φαραὼ τοῖς ἅρμασι κροτήσας ἥνωσεν· ἐπ' εὖρους διαγράψας τὸ ἀήττητον ὅπλον· διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

B

ΤΟν τύπον πάλαι Μωσῆς τοῦ ἀχράντου πάθους ἐν ἑαυτῷ προέφηνε, τῶν ἱερῶν μεσούμενος· σταυρῷ δὲ σχηματισθεὶς, τεταμέναις τρόπαιον παλάμαις ἤγειρε, τὸ κράτος [1] διολέσας Ἀμαλὴκ τοῦ πανώλου. διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

ΑΝέθηκε Μωϋσῆς ἐπὶ στήλης ἄκος, φθοροποιοῦ λυτήριον καὶ ἰοβόλου δήγματος· καὶ ξύλῳ τύπῳ σταυροῦ, τὸν πρὸς γῆν συρόμενον ὄφιν προσέδησεν ἐγκάρσιον, ἐν τούτῳ θριαμβεύσας τὸ πῆμα. διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

C

ΥΠέδειξεν οὐρανὸς τοῦ σταυροῦ τὸ τρόπαιον τῷ εὐσεβείας κράτορι καὶ βασιλεῖ θεόφρονι, ἐχθρῶν ἐν ᾧ δυσμενῶν κατεβλήθη φρύαγμα, ἀπάτη ἀνετράπη δὲ, καὶ πίστις ἐφηπλώθη γῆς τοῖς πέρασι θεία. διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

ΡΑβδος εἰς τύπον μυστηρίου παραλαμβάνεται, τῷ βλαστῷ γὰρ προκρίνει τὸν ἱερέα. τῇ στειρευούσῃ δὲ πρώην ἐκκλησίᾳ νῦν ἐξήνθησε ξύλον σταυροῦ, εἰς κράτος καὶ στερέωμα.

ΩΣ ἐπαφῆκε ῥαπιζομένη ὕδωρ ἀκρότομος ἀπειθοῦντι λαῷ καὶ σκληροκαρδίῳ, τῆς θεοκλήτου ἐδήλου ἐκκλησίας τὸ μυστήριον, ἧς ὁ σταυρὸς τὸ κράτος καὶ στερέωμα.

D

ΠΛευρᾶς ἀχράντου λόγχῃ τρωθείσης, ὕδωρ σὺν αἵματι ἐξεβλύσθη ἐγκαινίζον διαθήκην, καὶ ῥυπτικὸν ἁμαρτίας. τῶν πιστῶν γὰρ σταυρὸς καύχημα, καὶ βασιλέων κράτος καὶ στερέωμα.

ΕΙσακήκοα κύριε τῆς οἰκονομίας σου τὸ μυστήριον, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐδόξασά σου τὴν θεότητα.

ΠΙκρογόνους μετέβαλε ξύλῳ Μωϋσῆς πηγὰς ἐν ἐρήμῳ πάλαι τῷ σταυρῷ, πρὸς τὴν εὐσέβειαν τῶν ἐθνῶν προφαίνων τὴν μετάθεσιν.

Ο βυθῷ κολπωσάμενος τέμνουσαν, ἀνέδωκεν Ἰορδάνης ξύλῳ, τῷ σταυρῷ καὶ τῷ βαπτίσματι τὴν τομὴν τῆς πλάνης τεκμαιρόμενος.

E

ΙΕρῶς [2] προσοιβάζεται ὁ τετραμερὴς λαὸς προηγούμενος τῆς ἐν τύπῳ μαρτυρίου σκηνῆς, σταυροτύποις τάξεσι κλεϊζόμενος.

ΘΑυμαστῶς ἐφαπλούμενος τὰς ἡλιακὰς [3] αὐγὰς ἐξηκόντισεν ὁ σταυρὸς, καὶ διηγήσαντο οὐρανοὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ω τρισμακάριστον ξύλον, ἐν ᾧ ἐτάθη Χριστὸς, ὁ βασιλεὺς καὶ κύριος· δι' οὗ πέπτωκεν ὁ ξύλῳ ἀπατήσας, τῷ ἐν σοὶ δελεασθεὶς Θεῷ τῷ προσπαγέντι σαρκὶ, τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

ΣΕ τὸ ἀοίδιμον ξύλον, ἐν ᾧ ἐτάθη Χριστὸς, ἡ τὴν Ἐδὲμ φυλάττουσα στρεφομένη ῥομφαία σταυρὲ, ᾐδέσθη. τὸ φρικτὸν δὲ Χερουβὶμ εἶξε τῷ σοι πα-

XII.

IN EXALTATIONEM CRUCIS.

Acrostichis.

Cruce confisus hymnum eructo.

CRucem figurans Moyses, in directo virga rubrum mare divisit Israeli iter facienti, idem vero per reductionem supra Pharaonem cum curribus percutiens univit; in latitudine delineans invincibile telum. Ideo Christo canamus Deo nostro, quoniam glorificatus est.

Typum olim Moyses immaculatæ passionis in seipso ostendit, medius inter sacerdotes stans: cruci vero configuratus, extensis tropæum manibus excitavit, potentiam perdens Amalec perditi. Quare Christo canamus Deo nostro, quoniam glorificatus est.

Imposuit Moyses super conto remedium, corruptivi liberatorium & vanefici morsus: & in ligno figura crucis serpentem per terram se trahentem alligavit obliquum, in hoc triumphans noxam. Quare Christo canamus Deo nostro, quoniam glorificatus est.

Ostendit cælum crucis tropæum pio imperatori & regi divina meditanti, in quo hostium acerrimorum dejectus est fremitus, errorque subversus est, & fides explicata divina adusque terminos terræ. Quare Christo canamus Deo nostro, quoniam glorificatus est.

Virga in typum mysterii assumitur: germine enim declarat sacerdotem. Sterili autem antea ecclesiæ nunc effloruit lignum crucis in imperium & firmamentum.

Ubi emisit percussa aquam petra durissima immorigero populo & duri cordis, divinitus vocatæ indicavit ecclesiæ mysterium, cujus crux est imperium & firmamentum.

Latere immaculato hasta vulnerato, aqua cum sanguine effluxit, quæ innovat testamentum & purgat peccata. Fidelium enim crux gloriatio est, & regum imperium atque firmamentum.

Audivi Domine œconomiæ tuæ mysterium, intellexi opera sua, & glorificavi tuam deitatem.

Amarulentos mutavit ligno Moyses fontes in eremo quondam cruce, ad pietatem præmonstrans gentium translationem.

Qui [a] imo receperat securium reddidit Jordanis ligno, cruce & baptismate excisionem erroris subindicans.

Sacrate proficiscitur [b] quadripartitus populus deducens arcam testimonii in figura, cruciformibus aciebus commendabilis.

Mirabilis explicata solares radios vibravit crux, & enarraverunt cæli gloriam Dei nostri.

O beatissimum lignum, in quo distentus est Christus rex & Dominus! per quod excidit qui ligno decepit, in errorem inductus eo, qui in te carne confixus est, Deo, qui præbet pacem animabus nostris.

Te commendabile lignum, in quo distentus est Christus, qui Eden custodiebat versatilis gladius, o crux, reveritus est. Terribilis vero Cherubimus

a IV. Reg. VI. b Numer. II.

1. Anth. διωλέσας .... πανώλους.

2. Anth. προσιβ.

3. Anth. βολάς.

γέντι [1] Χριστῷ, τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Υποχθονίων δυνάμεις ἀντίπαλοι τοῦ σταυροῦ, φρίττουσι χαραττόμενον τὸ σημεῖον ἐν ἀέρι, ᾧ πολοῦσιν. οὐρανίων, γηγενῶν γένος δὲ γόνυ κάμπτει Χριστῷ, τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Μαρμαρυγαῖς ἀκηράτοις φανεὶς ὁ θεῖος σταυρὸς ἐσκοτισμένοις ἔθνεσι τῆς ἐν πλάνῃ ἀπάτης, τὸ θεῖον φέγγος ἀπαστράψας, οἰκειοῖ τῷ ἐν αὐτῷ παγέντι Χριστῷ, τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις παλάμας Ἰωνᾶς σταυροειδῶς διεκπετάσας, τὸ σωτήριον πάθος προδιετύπου σαφῶς. ὅθεν τριήμερος ἐκδὺς, τὴν ὑπερκόσμιον ἀνάστασιν ὑπεζωγράφησε τοῦ σαρκὶ προσπαγέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τριημέρῳ ἐγέρσει τὸν κόσμον φωτίσαντος.

Ο γήρᾳ καμφθεὶς, καὶ νόσῳ τρυχωθεὶς, [2] ἀνορθούτω Ἰακὼβ χεῖρας ἀμείψας, τὴν ἐνέργειαν φαίνων τοῦ [3] ζωοδότου σταυροῦ. τὴν παλαιότητα καὶ γὰρ τοῦ νομικοῦ σκιώδους γράμματος ἐκαινογράφησεν ὁ ἐν τούτῳ σαρκὶ προσπαγεὶς ὁ Θεὸς, καὶ τὴν ψυχόλεθρον νόσον τῆς πλάνης ἀπήλασε.

Νεαζούσαις θεὶς παλάμας ὁ θεῖος Ἰσραὴλ σταυροειδῶς κάραις ἐδήλου, ὡς πρεσβύτερον κλέος ὁ νομολάτρης λαός. ὑποπτευθεὶς ὅθεν [4] οὕτως ἐξηπατῆσθαι, οὐκ ἠλλοίωσε τὸν ζωηφόρον τύπον· ὑπερέξει λαὸς γὰρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ νεοπαγὴς ἀνεβόα σταυρῷ τειχιζόμενος.

Εκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς λαοὺς ἐκλόνησε, πνέον ἀπειλῆς καὶ δυσφημίας θεοστυγοῦς. ὅμως τρεῖς παῖδας οὐκ ἐδειμάτωσε θυμὸς θηριώδης, οὐ πῦρ βρόμεον, ἀλλ' ἀντηχοῦντι δροσοβόλῳ πνεύματι, πυρὶ συνόντες ἔψαλλον· ὁ ὑπερύμνητος τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ξύλου γευσάμενος ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς φθορᾷ παρῴκησε. ῥῖψιν γὰρ ζωῆς ἀτιμοτάτην κατακριθεὶς, ὅλῳ τῷ γένει σωματοφόρος τις, ὡς λύμη, τῆς νόσου μετέδωκεν. ἀλλ' εὑρηκότες γηγενεῖς ἀνάκλησιν σταυροῦ [5] τῷ ξύλῳ, κράζομεν· ὁ ὑπερύμνητος τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ελυσε πρόσταγμα Θεοῦ παρακοὴ, καὶ ξύλον ἤνεγκε θάνατον βροτοῖς, τὸ μὴ εὐκαίρως καταληφθέν. ἐν ἀσφαλείᾳ, ὃ [6] νυκτὶ λόγου δυσθανοῦς ἠνέῳξεν εὐγνωμοσύνη κράζοντας· ὁ ὑπερύμνητος τῶν πατέρων καὶ ὑμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ράβδου προσπτύσσεται τὸ ἄκρον Ἰωσὴφ ὁ γενησόμενα βλέπων, Ἰσραὴλ τῆς βασιλείας τὸ κραταιὸν ὅπως συνέξει ὁ ὑπερένδοξος σταυρὸς προδηλῶν. οὗτος [7] γὰρ τοῖς βασιλεῦσι τροπαιοῦχον καύχημα, καὶ φῶς τοῖς πίστει ἀνακράζουσιν· ὁ ὑπερύμνητος τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεὸς, εὐλογητὸς εἶ.

Ευλογεῖτε παῖδες τῆς τριάδος ἰσάριθμοι, δημιουργὸν πατέρα Θεὸν ὑμνεῖτε· τὸν συγκαταβάντα λόγον, καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μεταποιήσαντα· καὶ ὑπερυψοῦτε τὸ πᾶσι ζωὴν παρέχον πνεῦμα πανάγιον εἰς τοὺς αἰῶνας.

Υψωμένου ξύλου ῥαντισθέντος ἐν αἵματι τοῦ σαρκωθέντος λόγου Θεοῦ, ὑμνεῖτε αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις βροτῶν τὴν ἀνάκλησιν ἑορτάζουσαι. λαοὶ προσκυνεῖτε Χριστοῦ τὸν σταυρὸν, δι' οὗ τῷ κόσμῳ ἀνάστασις εἰς τοὺς αἰῶνας.

Γηγενεῖς παλάμαις οἰκονόμοι τῆς χάριτος, σταυρὸν ἐν ᾧ [8] ἔστη Χριστὸς ὁ Θεὸς ὑψῶτε ἱεροπρεπῶς, καὶ λόγχην Θεοῦ λόγου σῶμα ἀντιτορήσασαν. ἰδέτωσαν

A cessit ei, qui tibi confixus est Christus, qui præbet pacem animabus nostris.

Inferorum potestates adversariæ crucis, horrent expressum signum in aere, in quo versantur. Cælestium vero terrigenumque genus genu flectit Christo, qui præbet pacem animabus nostris.

Fulgoribus puris visa divina crux obtenebratis gentibus erroneæ seductionis, divinum jubar corruscans conciliat Christo qui in ea confixus est, qui præbet pacem animabus nostris.

Marinæ feræ in visceribus palmas Jonas decussatim extendens, salutarem passionem sapienter præ-
B figurabat. Iccirco triduanus egressus supernam resurrectionem ad vivum expressit carne crucifixi Christi Dei, & triduana resurrectione mundum illuminantis.

Senio incurvus & morbo confectus surgat Jacob manus decussans, quo virtutem indicet vivificæ crucis. Vetustatem enim legalis adumbrantis literæ nova scriptura exaravit, qui in ea confixus est carne Deus, & animabus exitialem morbum erroris sustulit.

Juvenilibus imponens palmas divinus Israel decussatim capitibus, ostendebat antiquioris gloriæ populum legis cultorem. Cum is in suspicionem venisset quod erravisset, non immutavit vivificum
C typum: Eminebit enim populus Christi Dei recens compactus, clamabat, cruce munitus.

Demens præceptum tyranni impii populos commovit, spirans minarum & blasphemiæ Deo invisæ. Nihilominus tres pueros non perculit ira feralis, non ignis crepitans: sed tamquam resonanti vicissim rorifera in aura, degentes in igne, psallebant: Superlaudabilis patrum & noster Deus, benedictus es.

Lignum degustans primus inter homines, ad corruptionem transiit. Amissione enim vitæ ignominiosissima damnatus, toto generi, ut quis illud suo in corpore portans, veluti pestis, morbum participavit. At reperientes terrigenæ postliminium cru-
D cis in ligno, clamamus: Superlaudabilis patrum & noster Deus benedictus es.

Solvit mandatum Dei inobedientia, & lignum attulerat mortem hominibus, quod importune usurpatum fuerat. Ad securitatem autem pretiosæ vitæ inde lignum prohibetur, quod nocte insidiarum in doloribus morituri benignitas aperuit clamantis: Superlaudabilis patrum & noster Deus, benedictus es.

Virgæ tenet summum Joseph qui futura videt, Israelis regni robur quomodo coaptabit inclita crux præostendens. Ea enim est regibus triumphalis gloriatio, & lumen iis, qui fide clamant: Superlaudabilis patrum & noster Deus benedictus es.

Benedicite pueri numero pares Trinitati: opifi-
E cem Patrem Deum laudate; condescendens Verbum quodque ignem in rorem mutavit; & superexaltate omnibus vitam præbentem Spiritum sanctum in sæcula.

Exaltato ligno asperso sanguine incarnati Verbi Dei, laudate virtutes cælorum hominum revocationem festo celebrantes. Populi adorate Christi crucem, per quam mundo fit resurrectio in sæcula.

Terrigenæ qui manibus dispensatores estis gratiæ, crucem in qua stetit Christus Deus exaltate ut sacerdotes decet, lanceamque Dei Verbi corpus quæ

1. Anth. σαρκὶ pro Χριστῷ. 2. Anth. ἀνορθοῦται. 3. Anth. ζωοφόρου. 4. Anth. οὕτως. 5. Anth. τῷ ξύλον. 6. Anth. νυκτιλόχου .... εὐγνωμοσύνη κράζοντος. 7. Anth. γάρ ἐστι. 8. Anth. ἔστη.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

ἔθνη πάντα τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ δοξάζοντες εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΟΙ τῇ θείᾳ ψήφῳ προκριθέντες ἀγάλλεσθε. χριστιανῶν πιστοὶ βασιλεῖς καυχᾶσθε, [1] τὸ τροπαιοφόρον ὅπλον λαχόντες θεόθεν, σταυρὸν τὸν τίμιον. ἐν τούτῳ γὰρ φῦλα πολέμων θράσος [2] ἐπιζημιοῦντες, σκεδάννυνται εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΜΥστικὸς εἶ θεοτόκε παράδεισος ἀγεωργήτως βλαστήσασα Χριστὸν, ὑφ' οὗ τὸ τοῦ σταυροῦ ζωηφόρον ἐν γῇ πεφυτούργηται δένδρον. [3] δι' οὗ νῦν ὑψουμένου, προσκυνοῦντες αὐτὸν, σὲ μεγαλύνομεν.

ΑΓαλλέσθω τὰ δρυμοῦ ξύλα σύμπαντα· ἁγιασθείσης τῆς φύσεως αὐτῶν, ὑφ' οὗπερ ἐξ ἀρχῆς ἐφυτεύθη Χριστοῦ ταθέντος ἐν ξύλῳ· δι' οὗ νῦν ὑψουμένου, προσκυνοῦντες αὐτὸν, σὲ μεγαλύνομεν.

ΙΕρὸν ἠγέρθη κέρας θεόφροσι τῆς κεφαλῆς τῶν ἁπάντων, ὁ σταυρός· ἐν ᾧ ἁμαρτωλῶν νοουμένων συνθλῶνται τὰ κέρατα πάντα· δι' οὗ νῦν ὑψουμένου προσκυνοῦμεν [4] Χριστὸν, καὶ μεγαλύνομεν.

[5] Ο διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου τῷ γένει προσγενόμενος θάνατος, διὰ σταυροῦ κατήργηται σήμερον. τῆς γὰρ προμήτορος ἡ παγγενὴς κατάρα διαλέλυται τῷ βλαστῷ τῆς ἁγνῆς θεομήτορος, ἣν πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσι.

Μὴ τὴν πικρίαν τὴν τοῦ ξύλου ἐάσας ἀναιρέσιμον κύριε, διὰ σταυροῦ τελείως ἐξήλειψας. ὅθεν καὶ ξύλον ἔλυσέ ποτε πικρίαν ὑδάτων Μεῤῥᾶς, προτυποῦν τοῦ σταυροῦ τὴν ἐνέργειαν, ἣν πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσι.

Αδιαλείπτως [6] βαπτομένου τῷ ζόφῳ τοῦ προπάτορος κύριε, διὰ σταυροῦ ἀνύψωσας σήμερον. ὡς γὰρ τῇ πλάνῃ ἄγαν ἀκρατῶς ἡ φύσις προκατηνέχθη, [7] παγκλεῶς ἡμᾶς πάλιν ἀνώρθωσε τὸ φῶς τὸ τοῦ σταυροῦ [8], ὃν οἱ πιστοὶ μεγαλύνομεν.

Ινα τὸν τύπον ὑποδείξῃς τῷ κόσμῳ προσκυνούμενον κύριε [9] τοῦ σταυροῦ ἐν πᾶσιν ὡς ἔνδοξον, ἐν οὐρανῷ ἐμόρφωσας φωτὶ ἀπλέτῳ [10] ἠγλαϊσμένῳ βασιλεῖ πανοπλίαν ἀήττητον. διό σε αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσι.

A transverberavit. Videant gentes omnes salutare Dei glorificantes in sæcula.

Qui divino suffragio prælati estis, exsultate: Christianorum fideles reges gloriamini, triumphale telum divinitus consequuti, venerandam scilicet crucem. Per hanc enim gentes bellorum animositatem requirentes, disperduntur in sæcula.

Mysticus es Deipara paradisus sine cultu germinans Christum, a quo crucis vivificum in terra plantatum est lignum: quo nunc exaltato, venerantes illum te magnificamus.

Exsultent ligna silvæ universa, sanctificata natura eorum a quo ab initio plantata fuerunt Christo distento in ligno: quo nunc exaltato, venarantes illum, te magnificamus. B

Sacrum erectum est cornu religiosis Capitis universorum, Crux: in quo peccatorum spiritualium confringantur cornua omnia: quo nunc exaltato adoramus Christum, te magnificantes.

Quæ per esum ligni generi contigit mors, per crucem evacuata est hodie. Progenitricis enim universalis maledictio dissoluta est germine purissimæ Deiparæ, quam omnes virtutes cælorum magnificant.

Qui non reliquisti inabrogatum amarorem ligni, Domine per crucem perfecte sustulisti. Quare & lignum solvit aliquando amaritudinem aquarum Marrha, præfigurans crucis efficaciam, quam omnes virtutes cælorum magnificant. C

Indesinenter obrutos caligine progenitoris, Domine, per crucem exaltasti hodie. Ut enim errore nimis intemperanter natura abrepta est, *sic* integre nos iterum erexit lumen crucis, quam fideles magnificamus.

Ut typum ostenderes mundo adorabilem Domine, crucis in omnibus tamquam gloriosum, in cælo efformasti immenso lumine illustrato regi armaturam invictam. Idcirco te virtutes cælorum magnificant.

Ν'.

D

ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΑΠΑΝΤΗΝ,

Ητοι εἰς τὴν κατὰ σάρκα προσαγωγὴν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

[11] Χριστὸν γεγηθὼς πρέσβυς ἀγκαλίζεται.

ΧΕρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος ἐπεπόλευσέ ποτε, ὡσεὶ τεῖχος γὰρ ἐπάγη ἑκατέρωθεν ὕδωρ λαῷ πεζοποντοποροῦντι, καὶ θεαρέστως μέλποντι· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΡΑνάτωσαν ὕδωρ νεφέλαι, ἥλιος ἐν νεφέλῃ γὰρ κούφῃ ἐποχούμενος ἐπέστη ἀκηράτοις ὠλέναις Χριστὸς ἐν τῷ ναῷ ὡς βρέφος. διὸ πιστοὶ βοήσωμεν· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

ΙΣχύσατε χεῖρες Συμεὼν τῷ γήρᾳ ἀνειμέναι, καὶ κνῆμαι παρειμέναι δὲ πρεσβύτου εὐθυβόλως κινεῖσθε Χριστοῦ πρὸς ὑπαντὴν, χορείαν σὺν ἀσωμάτοις [12] στήσαντες· ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

XIII.

IN OCCURSUM,

Sive in præsentationem secundum carnem Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi.

Acrostichis.

Christum lætabundus senex in ulnis accipit.

ARidum effectum solum in quo gignuntur abyssi, sol quondam permeavit; tamquam murus enim compacta est utrinque aqua populo pedibus per mare iter facienti, Deoque placite modulanti: Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est. E

Rorent aquam nebulæ; sol enim in nube levi invectus adstitit puris ulnis Christus in templo tamquam puer. Quare fideles clamemus: Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est.

Roboramini manus Simeonis senio remissæ, & crura debilia senis recta movemini Christi in occursum, choream cum incorporeis componentes: Cantemus Domino gloriose enim glorificatus est.

1. Anth. τῷ τροπαιοφόρῳ ὅπλῳ.
2. Anth. ἐπιζητοῦντα.
3. Anth. διὸ νῦν. Sic & infra.
4. Anth. προσκυνοῦντες αὐτὸν, σὲ μεγαλύνομεν.
5. Hæc videntur temere inserta. Occurrunt in Anth. pag. 73.
6. Anth. βαπτομένους.
7. Anth. παγκλήρως.
8. Anth. σταυροῦ σου.
9. Anth. τὸν τοῦ.
10. Anth. ἠγλαϊσμένον.
11. Hanc acrostichem ex initiis versuum omissam huc revocavimus.
12. Anth. στήσατε.

Σ Υνέσει ταθέντες οὐρανοὶ εὐφράνθητε, ἀγάλλου δὲ ἡ γῆ. ὑπερθέων γὰρ ἐκ κόλπων ὁ τεχνίτης φοιτήσας Χριστὸς, ὑπὸ μητρὸς παρθένου Θεῷ πατρὶ προσάγεται νήπιος, ὁ πρὸ πάντων· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασθαι. A

Intellectu distenti cæli lætamini, exsultetque terra: divino etenim ex sinu opifex adveniens Christus, a matre virgine Deo patri offertur infans, qui ante omnia exstitit: Gloriose enim glorificatus est.

Τ Ο' στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, στερέωσον κύριε τὴν ἐκκλησίαν, ἣν [1] ἐκτίσω τῷ τιμίῳ σου αἵματι.

O robur in te confidentium! robora Domine ecclesiam, quam acquisivisti pretioso sanguine tuo.

Ο πρωτότοκος ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων, πρωτότοκος νήπιος κόρης ἀφθόρου τῷ Αδὰμ χεῖρα προτείνων ἐπέφανε.

Primogenitus ex Patre ante sæcula, primogenitus infans puellæ incorruptæ homini manum porrigens apparuit.

Ν Ηπιόφρονα τὸν γεγονότα ἀπάτῃ πρωτόπλαστον, ἔμπαλιν ἐπανορθώσων Θεὸς λόγος [2] νηπιάζων ἐπέφανε.

Puerilia sapientem effectum seductione progenitorem, rursus sanaturus Deus Verbum puerascens apparuit.

Γ Ης ἀπόγονον [3] παλινδρομήσασα ταύτην θεότητος σύμμορφον φύσιν ὁ πλάστης ὡς ἀτρέπτως νηπιάσας ἀνέδειξεν. B

Terræ prolem pristina repetentem hanc divinitatis conformem naturam conditor immutabiliter puerascens ostendit.

Ε Κάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετή σου Χριστέ. τῆς κιβωτοῦ γὰρ προελθὼν τοῦ ἁγιάσματός σου τῆς ἀφθόρου μητρὸς, ἐν τῷ ναῷ τῆς δόξης σου ὤφθης ὡς βρέφος ἀγκαλοφορούμενος· καὶ ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Operuit cælos virtus tua Christe. Ex arca enim prodiens sanctificationis tuæ intemeratæ matris, in templo gloriæ tuæ visus es ut parvulus in ulnis portatus: & omnia repleta sunt laudatione tua.

Γ Ηθόμενος Συμεὼν, τῶν ἀπορρήτων μύστα, ἡ θεοτόκος ἐβόα, ὃν ὑφ' ἁγίου πάλαι κεχρημάτισαι πνεύματος, νηπιάσαντα λόγον Χριστὸν ἐναγκαλίζου, κράζων αὐτῷ· ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Lætabunde Simeon arcanorum antistes, Dei genitrix clamabat, quem olim per Spiritum sanctum vaticinatus es, puellum Verbum Christum in ulnas recipe, vociferans ad eum: Repleta sunt omnia laudatione tua.

Η Ν ἤλπισας Συμεὼν ἡλικιώτην βρεφῶν χαίρων, ὑπόδεξαι Χριστὸν, τοῦ Ισραὴλ τοῦ θείου τὴν παράκλησιν, τοῦ νόμου ποιητὴν καὶ δεσπότην, πληροῦντα νόμου τάξιν, κράζων αὐτῷ· ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως. C

Quam sperasti o Simeon tuo tempore victuram, infantibus gaudens suscipe Christum, Israelis Dei consolationem, legis factorem & dominum, adimplentem legis dispositionem, vociferans ad illum: Repleta sunt omnia laudatione tua.

Θ Εώμενος Συμεὼν λόγον τὸν ἄναρχον μετὰ σαρκὸς, ὡς ἐν θρόνῳ χερουβικῷ παρθένῳ ἐποχούμενον, τὸν αἴτιον τοῦ εἶναι τὰ πάντα ὡς βρέφος, ἐκπλαγεὶς ἐβόα αὐτῷ· ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Intuitus Simeon Verbum æternum cum carne, a virgine, tamquam a cherubico throno gestatum, auctorem exstandi omnia tamquam puerulum, obstupescens clamabat ad eum: Repleta sunt omnia laudatione tua.

Ω Σ ἴδεν Ησαΐας συμβολικῶς ἐν θρόνῳ ἐπηρμένῳ Θεὸν ὑπ' ἀγγέλων δόξης δορυφορούμενον· ὢ τάλας ἐβόα ἐγώ· πρὸ γὰρ εἶδον σωματούμενον Θεὸν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Ut vidit Isaias symbolice in throno elevato Deum ab angelis gloriæ circumstipatum: O me miserum! clamabat, prævidi enim corpore indutum Deum, luminis inoccidui pacisque dominatorem.

Σ Υνεὶς ὁ θεῖος πρέσβυς τὴν προφανεῖσαν πάλαι τῷ προφήτῃ δόξαν, χερσὶ λόγον βλέπων μητρὸς κρατούμενον· ὢ χαίροις ἐβόα σεμνὴ, ὡς γὰρ θρόνος περιέχεις τὸν Θεὸν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα. D

Intelligens divinus senex præmonstratam olim prophetæ gloriam, manibus Verbum videns matris gestatum; O gaudeas, clamabat, veneranda! veluti thronus enim complecteris Deum, luminis inoccidui pacisque dominatorem.

Π Ροκύψας ὁ πρεσβύτης, καὶ τῶν ἰχνῶν ἐνθέως ἐφαψάμενος τῆς ἀπειρογάμου καὶ θεομήτορος· πῦρ ἔφη βαστάζεις ἁγνή. βρέφος φρίττω ἀγκαλίσασθαι Θεὸν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Inclinatus senex, & vestigia Deo inspirante contingens Dei genitricis & virum nescientis: Ignem ait bajulas o immaculata! Infantem pavesco in ulnas accipere Deum, luminis inoccidui pacisque dominatorem.

Ρ Ύπτεται Ησαΐας τοῦ σεραφὶμ τὸν ἄνθρακα δεξάμενος· ὁ πρέσβυς ἐβόα τῇ θεομήτορι· σὺ ὥσπερ λαβίδι χερσὶ λαμπρυνεῖς με ἐπιδοῦσα ὃν φέρεις, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Mundatur Isaias Seraphin carbonem suscipiens. Senex clamabat Dei matri: Tu tamquam forceps manibus illustrabis me tradens quem bajulas, luminis inoccidui pacisque dominatorem.

Ε Βόησέ σοι ἰδὼν ὁ πρέσβυς τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ σωτήριον, ὃ λαοῖς ἐπέστη ἐκ Θεοῦ· Χριστὲ σὺ Θεός μου. E

Clamavit ad te videns senex oculis Salutare, quod populis adstitit ex Deo: Christe tu es Deus meus.

Σ Ιὼν σὺ λίθος ἐναπετέθης τοῖς ἀπειθοῦσι προσκόμματος, καὶ σκανδάλου· πέτρα ἀρραγὴς, πιστῶν σωτηρία.

In Sion tu lapis positus es incredulis offensionis & scandali: petra infracta, fidelium salus.

Β Εβαίως φέρων τὸν χαρακτῆρα τοῦ πρὸ αἰώνων σε φύσαντος, τὴν βροτῶν δι' οἶκτον νῦν ἀσθένειαν περιέθου.

Firmiter ferens characterem ejus qui te ante sæcula genuit, humanam ex misericordia nunc circumdatus es infirmitatem.

Υ Ιὸν ὑψίστου, υἱὸν παρθένου, Θεὸν παιδίον γενόμενον προσκυνήσαντά με νῦν ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ.

Filium excelsi, filium Virginis, Deum puellum effectum veneratum jam me nunc dimitte in pace.

Σ Ε' τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα παῖδας θεολογήσαντας, καὶ παρθένῳ [4] ἀκηράτως ἐνοικήσαντα

Te qui in igne irrorasti pueros de divinis loquutos, in Virgineque immaculate inhabitasti,

1. Anth. ἐκτήσω.
2. Anth. νηπιάσας.
3. Anth. παλινδρομήσασαν.
4. Anth. ἀκηράτῳ.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

Θεὸν λόγον ὑμνοῦμεν, εὐσεβῶς μελῳδοῦντες· εὐλογητὸς [1] εἶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἀδὰμ ἐμφανίσων ἄπειμι εἰς ᾅδου διατρίβοντι, καὶ τῇ Εὔᾳ προσκομίσων εὐαγγέλια, Συμεὼν ἀνεβόα σὺν προφήταις χορεύων· εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Γένος χοϊκὸν ῥυσάμενος Θεὸς, ἕως τοῦ ᾅδου ἥξει, αἰχμαλώτοις δὲ παρέξει πᾶσιν ἄφεσιν, καὶ ἀνάβλεψιν πηροῖς, ὡς ἀλλήλοις βοῆσαι· εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Καὶ σοῦ τὴν καρδίαν ἄφθορε, ῥομφαία διελεύσεται, Συμεὼν τῇ Θεοτόκῳ προηγόρευσεν, ἐν σταυρῷ [2] καθορώσης σὸν υἱὸν, ᾧ βοῶμεν· εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἀστέκτῳ πυρὶ ἑνωθέντες οἱ θεοσεβείας προεστῶτες νεανίαι, τῇ φλογὶ δὲ μὴ λωβηθέντες, θεῖον ὕμνον ἔμελπον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ [3] ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

Λαὸς Ἰσραὴλ τὴν σὴν δόξαν τὸν Ἐμμανουὴλ ὁρῶν παιδίον ἐκ παρθένου, πρὸ προσώπου τῆς θείας κιβωτοῦ νῦν χόρευε· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

Ἰδοὺ Συμεὼν ἀνεβόα· τὸ ἀντιλεγόμενον σημεῖον οὗτος ἔσται Θεὸς, ὢν καὶ παιδίον. τούτῳ πίστει [4] μέλψωμεν· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

Ζωὴ πεφυκὼς οὗτος, ἔσται πτῶσις ἀπειθοῦσι νηπιάσας Θεὸς λόγος, ὡς ἀνάστασις πᾶσι [5] τοῖς ἐν πίστει μέλπουσιν· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον.

Ἐν νόμῳ, σκιᾷ καὶ γράμματι, τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοί· πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοῖγον, ἅγιον Θεῷ. διὸ πρωτότοκον λόγον πατρὸς ἀνάρχου υἱὸν, πρωτοτοκούμενον μητρὶ ἀπειράνδρως, μεγαλύνωμεν.

Τοῖς πρὶν νεογνῶν τρυγόνων ζεῦγος δυάς τε τῶν νεοσσῶν, ἀνθ' ὧν ὁ θεῖος πρέσβυς, καὶ σώφρων Ἄννα προφῆτις τῷ ἐκ παρθένου τεχθέντι, καὶ οἰῷ γόνῳ πατρὸς ἐν τῷ ναῷ προσιόντι, [6] λειτουργοῦσι μεγαλύνοντες.

Ἀπέδωκάς μοι ἐβόα Συμεὼν τοῦ σωτηρίου σου Χριστὲ ἀγαλλίασιν. ἀπόλαβέ σου τὸν λάτριν τῇ σκιᾷ κεκμηκότα, νέον τῆς χάριτος ἱεροκήρυκα, μύστην, ἐν αἰνέσει [7] μεγαλύνοντα.

Ἱεροπρεπῶς ἀνθωμολογεῖτο Ἄννα ὑποφητεύουσα, ἡ σώφρων καὶ ὁσία, καὶ [8] πρέσβειρα τῷ δεσπότῃ ἐν τῷ ναῷ διαῤῥήδην· τὴν Θεοτόκον δὲ ἀνακηρύττουσα πᾶσι τοῖς παροῦσιν, ἐμεγάλυνεν. [9]

Deum Verbum laudamus, religiose canentes: Benedictus es Deus patrum nostrorum.

Adæ declaraturus abeo in inferis degenti, & Evæ allaturus bonum nuncium, clamabat Simeon cum prophetis choreas agens: Benedictus es Deus patrum nostrorum.

Genus terrenum liberans Deus usque ad infernos veniet, captivis vero præbebit omnibus emissionem, & visum cæcis, ut invicem clament: Benedictus es Deus patrum nostrorum.

Tuum vero cor, o immaculata, gladius pertransibit, Simon Deiparæ vaticinatus est, in cruce cum cernes filium tuum, cui clamamus: Benedictus es Deus patrum nostrorum.

Intolerando igni appliciti pietatis moderatores pueri, a flamma vero non læsi, divinum hymnum canebant: Benedicite omnia opera Domini Dominum.

Popule Israel tuam gloriam, Emmanuelem, cernens infantem ex virgine, ante faciem divinæ arcæ nunc choreas age: Benedicite omnia opera Domini Dominum.

Ecce Simeon clamabat: Signum cui contradicetur iste erit Deus, qui & infans est. Huic fide cantemus: Benedicite omnia opera Domini Dominum.

Vita cum sit iste, ruina futurus est incredulis puer natus Deus Verbum, quippe resurrectio omnibus qui in fide canunt: Benedicite omnia opera Domini Dominum.

In lege, umbra & litera typum cernamus fideles: Omne masculum adaperiens vulvam, Sanctum Deo. Quare primogenitum Verbum patris æterni filium, primogenitum factum matri virginaliter, magnificemus.

Priscis recens natis par turturum duove pulli erant; pro quibus divinus senex & prudens Anna prophetissa nato ex virgine, & unico filio Patris templum subeunti ministrant magnificantes.

Reddidisti mihi, clamabat Simeon, salutaris tui Christe lætitiam: recipe tuum cultorem umbra quidem defatigatum, sed novellum gratiæ caduceatorem, mysteriorum conscium, in laude magnificantem.

Religiose gratias agebat Anna vaticinio respondens, sapiens illa & sancta anus, Domino in templo manifeste: Deiparam vero prædicans omnibus præsentibus, magnificabat.

1. Anth. deest εἶ heic & infra.
2. Anth. καθορῶσα.
3. Anth. ἔργα τὸν κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας, sic & infra.
4. Anth. addit πάντες.
5. Ibid. add. ἀνθρώποις.
6. Anth. λειτουργοῦντες ἐμεγάλυνον.
7. Anth. μεγαλύνωμεν.
8. Anth. πρεσβυρά.
9. Notat heic rubrica Anthologii, odas has modulatos fuisse monachos Cryptæ Ferratæ.

[1] ΚΟΣΜΑ ΜΟΝΑΧΟΥ ΩΔΑΙ ΑΛΛΑΙ.

α.

Ὁ πρὶν ἐκ μὴ ὄντων παραγαγὼν τὴν σύμπασαν κτίσιν, καὶ γινώσκων τῶν καρδιῶν ταμεῖα, προλέγεις ὡς δεσπότης τοῖς μαθηταῖς τοῦ Λαζάρου τὴν κοίμησιν.

Τὸν ἄνθρωπον φύσει οὐσιωθεὶς Χριστὲ ἐκ παρθένου, τοῦ Λαζάρου σὺ τὴν ταφὴν μαθεῖν ἐπηρώτας ὡς ἄνθρωπος, οὐκ ἀγνοῶν ὡς Θεὸς ὅπου ἔκειτο.

Πιστούμενος λόγε τὴν σαυτοῦ ἀνάστασιν ὄντως, ὡς ἐξ

COSMÆ MONACHI ALIÆ ODÆ.

I.

Qui prius ex non exstantibus produxisti universam creaturam, & nosti cordium secreta, prædicis tamquam Dominus discipuli Lazari dormitionem.

Hominem natura substantialiter indute Christe ex virgine, tu Lazari sepulcrum addiscere interrogabas ut homo, non ignorans ut Deus ubi jaceret.

Confirmaturum o Verbum tui resurrectionem ve-

1. Has Odas invenimus in Triodio edito Romæ an. 1738. ad fidem veterum MSS. pag. 435. seqq. Quæ tamen alium Cosmam auctorem habere facile crediderim, præsertim quæ longioribus constant strophis.

ὕπνου τὸν προσφιλῆ ἀνέστησας ἤδη ὀδωδότα, τὸν τεταρταῖον νεκρὸν ἐκ τοῦ μνήματος.

Τάξεις σε ἀγγέλων καὶ τῶν βροτῶν, ἀνύμφευτε μήτηρ, ἀνυμνοῦσιν ἀνελλιπῶς· τὸν κτίστην γὰρ τούτων ὥσπερ βρέφος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου ἐβάστασας.

Ὑγρὰν διοδεύσας ὡσεὶ ξηρὰν, καὶ τὴν αἰγυπτίαν μοχθηρίαν διαφυγὼν ὁ Ἰσραηλίτης ἀνεβόα, τῷ λυτρωτῇ καὶ Θεῷ ἡμῶν ᾄσωμεν.

β'.

Ἐπιστὰς σὺ τῷ τάφῳ, θαυματουργὲ κύριε, ἐν τῇ Βηθανίᾳ Λαζάρου, τοῦτον ἐδάκρυσας νόμῳ τῆς φύσεως πιστοποιῶν σου τὴν σάρκα, Ἰησοῦ ὁ Θεός μου, ἥνπερ προσείληφας.

Τῆς Μαρίας τὸ πένθος σὺ παραυθὺς ἔπαυσας σῶτερ, καὶ τῆς Μάρθας δεικνύων τὸ αὐτεξούσιον. σὺ γὰρ ἀνάστασις, καὶ σὺ ζωὴ, ὥσπερ ἔφης, ἀλήθεια πέλεις γὰρ καὶ πάντων κύριος.

Εἰλημμένον κειρίαις τὸν προσφιλῆ κύριε, ᾅδου ἐκ νεκάδων καὶ ζόφου τοῦτον ἀφήρπασας, σὺ ἐν τῷ λόγῳ σου τῷ παντοσθενεῖ τοῦ θανάτου διαῤῥήξας κλεῖθρά τε καὶ βασίλεια.

Ἐνοικήσας παρθένῳ σωματικῶς κύριε, ὤφθης τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἔπρεπε θεαθῆναί σε, ἣν καὶ ἀνέδειξας ὡς ἀληθῆ θεοτόκον, καὶ πιστῶν βοήθειαν, μόνε φιλάνθρωπε.

Οὐρανίας ἀψῖδος ὀροφουργὲ κύριε, καὶ τῆς ἐκκλησίας δομῆτορ, σύ με στερέωσον ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ σῇ, τῶν ἐφετῶν ἡ ἀκρότης, τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα, μόνε φιλάνθρωπε.

Συμπαρέστησαν Χριστῷ αἱ τοῦ Λαζάρου ἀδελφαὶ, καὶ δακρύουσαι πικρῶς καὶ ὀλολύζουσαι αὐτῷ ἔφησαν· κύριε τέθνηκε Λάζαρος· αὐτὸς δὲ ὡς Θεὸς οὐκ ἀγνοῶν τὴν ταφὴν, ἠρώτα πρὸς αὐτὰς, ποῦ τεθήκατε; καὶ προσελθὼν τῷ τάφῳ, προσεφώνει τὸν τετραήμερον Λάζαρον. εὐθὺς ἀνέστη, καὶ προσεκύνει τὸν αὐτὸν ἀναστήσαντα.

Προγινώσκων τὰ πάντα ὡς ποιητὴς, ἐν Βηθανίᾳ προεῖπας τοῖς μαθηταῖς· ὁ φίλος ἡμῶν Λάζαρος κεκοίμηται σήμερον· καὶ εἰδὼς ἠρώτας φησὶ, ποῦ τεθήκατε; καὶ τῷ πατρὶ προσηύξω δακρύσας ὡς ἄνθρωπος. ὅθεν καὶ φωνήσας, ὃν ἐφίλεις ἐξ ᾅδου ἀνέστησας κύριε τετραήμερον Λάζαρον. διατοῦτο βοῶμέν σοι· πρόσδεξαι Χριστὲ ὁ Θεὸς τῶν τολμώντων προσφέρειν τὴν αἴνεσιν, καὶ καταξίωσον πάντας τῆς δόξης σου.

γ'.

Σὺ ὡς ποιμὴν ἥρπασας σῶτερ τὸν ἄνθρωπον, τὸν φθαρέντα ἤδη τετραήμερον, δημιουργὲ [1] λύκου ἐκ δεινοῦ ὄντως καὶ παμφάγου. ὡς δυνατὸς τε καὶ κύριος ἐν τούτῳ προδεικνύων τὴν παγκόσμιον δόξαν τῆς σῆς νῦν τριημέρου ἐγέρσεως.

Σὲ τὴν ζωὴν βλέπουσαι αἱ περὶ Μάρθαν Χριστὲ, ἀνεβόων· εἰ ἦς ὧδε κύριε, ὁ φωτισμὸς πάντων καὶ ζωὴ, ὅλως οὐ τεθνήκει, νεκρὸς οὐκ ὤφθη ὁ Λάζαρος. ζωὴ δὲ τῶν θανόντων σὺ φιλάνθρωπε πέλων, εἰς χαρὰν μετατρέπεις τὸ πένθος αὐτῶν.

Σὲ τὴν πηγὴν φρίττουσι κύριε ἄβυσσοι· σοὶ δουλεύει ἡ ὑγρὰ ἡ σύμπασα· σὲ πυλωροὶ τρέμουσι Χριστὲ, ᾅδου δὲ τὰ κλεῖθρα τῷ κράτει σου διαλύονται, Λαζάρου ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν τῇ φωνῇ σου, παντοδύναμε σῶτερ φιλάνθρωπε.

Σὺ τῶν πιστῶν καύχημα πέλεις ἀνύμφευτε· σὺ προστάτις· σὺ καὶ καταφύγιον χριστιανῶν, τεῖχος καὶ λιμήν. πρὸς γὰρ τὸν υἱόν σου ἐντεύξεις φέρεις πανάμωμε, καὶ σώζεις ἐκ κινδύνων

A raciter, tamquam ex somno amicum excitasti jam fœtentem, quatriduanum mortuum ex sepulcro.

Ordines te angelorum & hominum, o sponsi nescia mater, laudant indesinenter: creatorem enim eorum ut puellum in ulnis tuis portasti.

In aquis pertransiens veluti in arido, Ægyptiamque improbitatem effugiens Israelita, clamabat: Redemtori nostro & Deo cantemus.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 725.

II.

Adstans tu sepulcro, admirabilium patrator Domine, Lazari in Bethania, hunc flevisti B lege naturæ comprobans carnem tuam, Jesu Deus mi, quam assumsisti.

Mariæ luctum tu confestim tranquillasti Salvator, Marthæ simul ostendens arbitrium: Tu enim resurrectio, & tu vita, ut dixisti: Veritas es enim & omnium Dominus.

Obvolutum fasciis amicum Domine, inferni ex mortuis & caligine hunc rapuisti, tu in verbo tuo omnipotenti mortis disrumpens claustra & regna.

Qui in virgine inhabitasti corporaliter Domine, visus es hominibus ut congruebat cerni te: eam porro demonstrasti ut veram Deiparam & fidelium auxilium, o sole misericors.

C Cælestis fornicis concamerator Domine, & ecclesiæ ædificator, tu me [r]obora in caritate tua, qui es desideriorum vertex, fidelium firmamentum, o sole misericors.

Coadstiterunt Christo Lazari sorores, & flentes amare & ejulantes dixerunt ei: Domine mortuus est Lazarus. Ipse vero ut Deus non ignorans sepulcrum, interrogabat eas, ubi posuistis? & accedens ad monumentum, vocabat quatriduanum Lazarum. Statim surrexit, & adorabat eum qui se resuscitavit.

Prænoscens omnia tamquam auctor, in Bethania prædixeras discipulis: Amicus noster Lazarus dormivit hodie. Et sciens interrogabas: Ubi posuistis? D & ad patrem orasti illacrymans ut homo. Quare & clamans, quem diligebas ex inferis resuscitasti Domine quatriduanum Lazarum. Idcirco clamemus ad te: Suscipe Christe Deus, audentium offerre laudationem, & dignos fac omnes gloria tua.

III.

Tu tamquam pastor rapuisti, o Salvator, hominem tabidum jam quatriduanum, Conditor, de lacu malo revera & omnium voraci: utque potens & Dominus in hoc præostendens immensam gloriam tuæ nunc triduanæ resurrectionis.

E Te qui vita es contuita Martha, clamabat: Si fuisses heic Domine, o illuminatio omnium & vita, prorsus non fuisset mortuus, defunctus non fuisset visus Lazarus. At tu o misericors, qui vita es mortuorum, in gaudium vertis luctum jus.

Te fontem timent, Domine, abyssi: Tibi servit aqua universa: Te janitores expavescunt Christe, infernique claustra potentia tua dissolvuntur, Lazaro resurgente ex mortuis voce tua, o omnipotens Salvator misericors.

Tu fidelium gloriatio es, o viri nescia; tu patrona: tu etiam refugium Christianorum, murus & portus. Ad filium tuum namque supplicationes adfers, o immaculatissima, & salvas ex periculis

1. Forte λάκκου.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ Θεοτόκον ἁγνὴν σε γινώσκοντας.

Σύ μου ἰσχὺς κύριε, σύ μου καὶ δύναμις· σὺ Θεός μου, σύ μου ἀγαλλίαμα· ὁ πατρικοὺς κόλπους μὴ λιπὼν, καὶ τὴν ἡμετέραν πτωχείαν ἐπισκεψάμενος. διὸ σὺν τῷ προφήτῃ Ἀμβακοὺμ σοι κραυγάζω· τῇ δυνάμει σου δόξα φιλάνθρωπε.

A eos qui in fide & affectu Deiparam immaculatam te recognoscunt.

Tu es fortitudo mea Domine, tu & virtus mea; tu Deus meus, tu mea exsultatio: qui paternum sinum non deseruisti, & nostram miseriam visitasti. Quare cum propheta Abacuc ad te clamo: Virtuti tuæ gloria, o misericors.

δ'.

Τῷ πατρὶ νέμων δόξαν, ὥσπερ οὐκ ἀντίθεος ἦσθα εὐχόμενος, τὸν περιεστῶτα σὺ πιστούμενος ὄχλον μακρόθυμε, τὴν εὐχαριστίαν τῷ σῷ πατρὶ προσαναφέρων, τῇ κελεύσει ἐγείρων τὸν Λάζαρον.

Ὢ φωνῆς θεοφθόγγου, θείας τε δυνάμεως, σῶτερ, τοῦ κράτους σου· δι' ἧς ᾅδου πύλας τοῦ παμφάγου θανάτου συνέτριψας. ἀλλ' ἐξάρπασόν με, ὥσπερ τὸν πρὶν, ἐκ τῶν παθῶν μου, τετραήμερον φίλον σου Λάζαρον.

Ἱκεσίαις Λαζάρου, Μάρθας καὶ Μαρίας τε, ἡμᾶς ἀξίωσον θεατὰς γενέσθαι τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ πάθους σου κύριε, καὶ τῆς λαμποφόρου τῶν ἡμερῶν καὶ βασιλίδος ἀναστάσεως τῆς σῆς φιλάνθρωπε.

Μητρικὴν παῤῥησίαν τὴν πρὸς τὸν υἱόν σου κεκτημένη πάναγνε, συγγενοῦς προνοίας τῆς ἡμῶν μὴ παρίδης δεόμεθα· ὅτι σε καὶ μόνην χριστιανοὶ πρὸς τὸν δεσπότην ἱλασμὸν εὐμενῆ προβαλλόμεθα.

Ἵνα τί με ἀπώσω ἀπὸ τοῦ προσώπου σου τὸ φῶς τὸ ἄδυτον, καὶ ἐκάλυψέ με τὸ ἀλλότριον σκότος, τὸν δείλαιον; ἀλλ' ἐπίστρεψόν με, καὶ πρὸς τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου τὰς ὁδούς μου κατεύθυνον δέομαι.

IV.

Patri dans gloriam, tamquam non contrarius Deo orabas, circumstantem tu confirmans turbam, o longaminis, gratiarum actionem patri tuo reddens, jussu resuscitans Lazarum.

B O vox divinitus sonans divinæque virtutis, imperii tui, Salvator! per quam inferorum portas voracissimæ mortis confregisti. Sed eripe me ex passionibus meis, ut olim quatriduanum amicum tuum Lazarum.

Supplicationibus Lazari, Marthæ & Mariæ dignos nos fac, qui simus spectatores crucis & passionis tuæ Domine, atque illuminatricis temporum & regalis resurrectionis tuæ, o misericors.

Maternam loquendi libertatem ad filium tuum obtinens, o immaculatissima, connatæ providentiæ nostræ ne curam abjicias, precamur: te enim & C solam Christiani apud Dominum propitiationem benignam offerimus.

Ut quid me repulisti a facie tua, o lumen inocciduum, & operuerunt me alienæ tenebræ miserabilem? Sed converte me, & ad lumen mandatorum tuorum vias meas dirige, deprecor.

έ.

Τὸν Ἰωνᾶν ἐν τῷ κήτει κύριε μονώτατον κατῴκησας, ἐμὲ δὲ τὸν πεπεδημένον ἐν ἄρκυσι τοῦ ἐχθροῦ, ὡς ἐκ φθορᾶς ἐκεῖνον, διάσωσον.

Ἀγάπη σε εἰς Βηθανίαν κύριε ἀπήγαγε πρὸς Λάζαρον, καὶ τοῦτον ἤδη ὀδωδότα ἀνέστησας ὡς Θεὸς, καὶ ἐκ δεσμῶν τοῦ ᾅδου διέσωσας.

Ἡ Μάρθα μὲν ἀπεγνώκει Λάζαρον, ὡς ἤδη τετραήμερον· Χριστὸς δὲ τὸν διαφθαρέντα ἀνέστησεν ὡς Θεὸς, καὶ εἰς ζωὴν μετήγαγε ῥήματι.

V.

Jonam in ceto Domine omnium unicum collocasti, me vero vinctum retibus inimici, tamquam ex corruptione illum, libera.

Caritas te in Bethaniam Domine duxit ad Lazarum, & hunc jam fœtentem resuscitasti tamquam D Deus; atque a vinculis inferi exemisti.

Martha quidem deploratum habebat Lazarum ut jam quatriduanum: at Christus corruptum resuscitavit ut Deus, & ad vitam revocavit verbo.

ς'.

Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ κατεπάτησαν τὴν φλόγα θαρσαλέως, καὶ εἰς δρόσον τὸ πῦρ μετέβαλον βοῶντες· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Δακρύσας ὡς ἄνθρωπος οἰκτίρμον, ἐξανέστησας ὡς Θεὸς τὸν ἐν τάφῳ· καὶ τοῦ ᾅδου λυθεὶς ὁ Λάζαρος ἐβόα· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἐξῆλθε κειρίαις δεδεμένος, χάους ᾅδου τε καὶ ζόφου ἀποδράσας τοῦ δεσπότου τῷ λόγῳ ὁ Λάζαρος, κραυγάζων· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

VI.

Pueri Hebræorum in fornace conculcarunt flammam animose, atque in rorem ignem verterunt, clamantes: Benedictus es Domine Deus in sæcula.

Illacrymatus tamquam homo, o misericors, resuscitasti tamquam Deus sepultum: atque ab inferis liberatus Lazarus clamabat: Benedictus es Do- E mine Deus in sæcula.

Exiit fasciis revinctus, chaumque inferni & tenebras aufugiens Domini verbo Lazarus, clamans: Benedictus es Domine Deus in sæcula.

ζ'.

Μουσικῶν ὀργάνων συμφωνούντων, καὶ λαῶν ἀπείρων προσκυνούντων εἰκόνι τῇ ἐνδεχρᾷ, τρεῖς παῖδες μὴ πεισθέντες, τὸν κύριον ἀνύμνουν καὶ ἐδοξολόγουν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡς ποιμὴν τὸν ἄρνα κατιχνεύσας, καὶ ἐκ λύκου δεινοῦ ὀλετῆρος ἁρπάσας ὁ ἐπικρατὴς φθαρέντα ἐκαινούργεις βοῶντά σοι· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

VII.

Musicis organis consonantibus, & populis infinitis adorantibus statuam miserabilem; tres pueri non obtemperantes, Dominum laudabant & glorificabant in omnia sæcula.

Tamquam pastor agnum vestigiis sequutus, atque ex lupo crudeli pernicioso rapiens qui omnipotens es, corruptum renovas clamantem ad te: Laudate & superexaltate in omnia sæcula.

Ὡς βροτὸς τὸν τάφον ἐπεζήτεις ; τὸν νεκρὸν ὡς πλάστης ἀναστήσας προστάγματι δεσποτικῷ· ὃν ᾅδης καταπλαγῇ βοῶντά σοι· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

A Ut homo ſepulcrum requirebas, mortuum ut conditor reſuſcitans juſſu dominico: quem infernus reformidat clamantem ad te. Laudate & ſuperexaltate in omnia ſæcula.

η'.

ΤΗν ἁγνὴν ἐνδόξως τιμήσωμεν λαοὶ Θεοτόκον· τὴν τὸ θεῖον πῦρ ἐν γαστρὶ ἀφλέκτως συλλαβοῦσαν, ὕμνοις ἀσιγήτοις μεγαλύνωμεν.

Οἱ λαοὶ ἰδόντες βαδίζοντα νεκρὸν τεταρταῖον, ἐκπλαγέντες τῷ θαύματι ἀνεβόων τῷ λυτρωτῇ, Θεόν σε ἐν ὕμνοις μεγαλύνοντες.

Προπιστῶν τὴν ἔνδοξον ἔγερσιν τὴν σὴν ὦ σωτήρ μου, νεκρὸν τετραήμερον ἐκ τοῦ ᾅδου ἐλευθεροῖς τὸν Λάζαρον. ἐν ὕμνοις μεγαλύνω σε.

VIII.

IMmaculatam glorioſe honoremus o populi Deiparam; quæ divinum ignem in utero quin combureretur concepit, hymnis perpetuis magnificemus.

Populi videntes ambulantem mortuum quatriduanum, perculſi admiratione clamabant Redemtori, te Deum in hymnis magnificantes.

B In anteceſſum confirmans glorioſam reſurrectionem tuam, o Salvator mi, mortuum quatriduanum ex inferis liberas Lazarum. In hymnis magnfico te.

θ'.

[1] Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενέσθαι κατηξίωσε. ῥεῖθρα περιβάλλεται σήμερον τὰ Ἰορδάνεια· οὐκ αὐτὸς τούτων πρὸς κάθαρσιν δεόμενος, ἀλλ' ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ οἰκονομῶν τὴν ἀναγέννησιν. ὢ τοῦ θαύματος· δίχα πυρὸς ἀναχωνεύει, καὶ ἀναπλάττει ἄνευ συντρίψεως, καὶ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν φωτιζομένους Χριστὸς ὁ Θεός, καὶ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Σὲ τὸν ἐν πνεύματι καὶ πυρὶ καθαίροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καθορῶν ὁ βαπτιστὴς ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, δειλιῶν καὶ τρέμων ἐβόα λέγων· οὐ τολμῶ κρατῆσαι τὴν κορυφήν σου τὴν ἄχραντον. σύ με ἁγίασον δέσποτα τῇ θείᾳ ἐπιφανείᾳ σου, μόνε φιλάνθρωπε.

Δεῦτε μιμησώμεθα τὰς φρονίμας παρθένους. δεῦτε ὑπαντήσωμεν τῷ φανέντι δεσπότῃ, ὅτι προῆλθεν ὡς νυμφίος πρὸς τὸν Ἰωάννην. ὁ Ἰορδάνης ἰδών σε ἔπτηξε καὶ ἔμεινεν. ὁ Ἰωάννης ἐβόα· οὐ τολμῶ κρατῆσαι κορυφῆς ἀθανάτου. τὸ πνεῦμα κατήρχετο ἐν εἴδει περιστερᾶς ἁγιάσαι τὰ ὕδατα. καὶ φωνὴ οὐρανόθεν· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον. σῶσαι γένος ἀνθρώπων. κύριε δόξα σοι.

Βαπτίζεται Χριστὸς καὶ ἄνεισιν ἐκ τοῦ ὕδατος. συναναφέρει γὰρ ἑαυτῷ τὸν κόσμον, καὶ ὁρᾷ σχιζομένους τοὺς οὐρανούς, οὓς ὁ Ἀδὰμ ἔκλεισεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ τῇ θεότητι· τῷ ὁμοίῳ γὰρ προστρέχει, καὶ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ· ἐκεῖθεν γὰρ ὁ μαρτυρούμενος σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἔτρεμεν ἡ χεὶρ τοῦ βαπτιστοῦ ὅτι τῆς ἀχράντου κορυφῆς ἥψατο. ἐστράφη ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς εἰς τὰ ὀπίσω, μὴ τολμῶν λειτουργῆσαί σοι. ὁ γὰρ αἰδεσθεὶς Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ, πῶς τὸν ποιητὴν αὐτοῦ δειλιᾶσαι οὐκ εἶχεν; ἀλλὰ πᾶσαν ἐκπληρώσας οἰκονομίαν σωτὴρ ἡμῶν, ἵνα σώσῃς τὸν κόσμον τῇ ἐπιφανείᾳ σου, μόνε φιλάνθρωπε.

IX.

QUi induitur lumine ſicut veſtimento, propter nos ſecundum nos fieri dignatus eſt. Fluenta ſubit Jordanica hodie; non ipſe indigens illis ad purificationem, ſed nobis in ſeipſo adminiſtrans regenerationem. O prodigium! Sine igne refundit, & refingit ſine ſubactione, & ſolidat qui in ipſo illuminantur (*baptiſmo*) Chriſtus Deus & ſalvator C animarum noſtrarum.

Te in ſpiritu & igne purgantem peccatum mundi videns Baptiſta accedentem ad ſe, timens & & tremens clamabat dicens: Non audeo contrectare caput tuum immaculatum. Tu me ſanctifica Domine, divina apparitione tua, o ſole miſericors.

Agitedum imitemur prudentes Virgines. Agite occurramus apparenti Domino, quoniam proceſſit tamquam ſponſus ad Joannem. Jordanis videns te timuit & ſtetit. Joannes clamabat: Non audeo contrectare caput immortale. Spiritus deſcendit in ſpecie columbæ ut ſanctificaret aquas; & vox cælitus: Hic eſt filius meus, qui venit in mundum ſalvum D facere genus humanum. Gloria tibi Domine.

Baptizatur Chriſtus, & aſcendit ex aqua: ſimul enim ſecum reducit mundum, videtque apertos cælos, quos Adam clauſerat ſibi & poſteris ſuis, & Spiritus teſtificatur divinitati: ſimili enim ſupervenit, & vox de cælo; inde enim qui teſtimonium accipit, eſt Salvator animarum noſtrarum.

Tremebat manus Baptiſtæ, quando immaculatum caput tetigit: Jordanis fluvius converſus eſt retrorſum, non audens miniſtrare tibi. Qui enim veritus eſt Jeſum Nave, quomodo factorem ſuum timere non debebat? Sed omnem impleviſti œconomiam Salvator noſter, ut ſalves mundum apparitione tua, o ſole miſericors.

ι'.

[2] ΚΑτακόσμησον τὸν νυμφῶνά σου Σιών, καὶ ὑπόδεξαι τὸν βασιλέα Χριστόν. ἄσπασαι τὴν Μαριὰμ τὴν ἐπουράνιον πύλην· αὕτη γὰρ θρόνος χερουβικὸς ἀνεδείχθη. αὕτη βαστάζει τὸν βασιλέα τῆς δόξης· νεφέλη φωτὸς ὑπάρχει ἡ παρθένος, φέρουσα ἐν σαρκὶ υἱὸν πρὸ ἑωσφόρου. ὃν λαβὼν Συμεὼν ἐν ἀγκάλαις αὐτοῦ ἐκήρυξε λαοῖς, δεσπότην αὐτὸν εἶναι ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ σωτῆρα τοῦ κόσμου.

E

X.

ADorna thalamum tuum Sion, & ſuſcipe regem Chriſtum. Amplectere Mariam cæleſtem januam. Hæc enim thronus Cherubicus conſtituta eſt. Hæc portat regem gloriæ: nubes luminis eſt virgo, portans in carne filium qui eſt ante Luciferum, quem accipiens Simeon in ulnis ſuis prædicavit populis, eum dominum eſſe vitæ & mortis, & ſalvatorem mundi.

1. Hæc invenimus in Anthologio menſe Januario pag. 73.

2. Anth. Ibid. pag. 190.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 725.

A

ιά

[1] ΠΡὸ τῦ ςαυροῦ σου κύριε, ὄρ⊕ οὐρανὸν ἐμι-
μεῖτο, νεφέλη ὡς σκιωὴ ἐφηπλῦτο, σοῦ με-
ταμορφυμένυ. ὑπὸ πατρὸς δὲ μαρτυρυμένου, παρλῶ ὁ
Πέτρος σωὶ Ιακώβῳ ϗ Ιωάννῃ, ὡς μέλλοντες σωεῖ-
ναί σοι καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς παραδόσεώς σου, ἵνα
θεωρήσαντες τὰ θαυμάσιά σῦ· ἃ προσκωῆσαι ἡμᾶς
ἐν εἰρήνῃ καταξίωσον διὰ τὸ μέγα σῦ ἔλεος.

Πρὸ τοῦ ςαυροῦ σῦ κύριε παραλαβὼν τοὺς μαθη-
τὰς εἰς ὄρ⊕ ὑψηλὸν, μετεμορφώθης ἔμπροσθεν
αὐτῶν, ἀκτῖσι δωάμεως καταυγάζων αὐτούς. ἐν-
θεν φιλανθρωπίᾳ, ἐκεῖθεν ἐξουσίᾳ δεῖξαι βουλό-
μεν⊕ τῆς ἀναςάσεως τλὼ λαμπρότητα. ἧς καὶ ἡ-
μᾶς ὁ Θεὸς ἐν εἰρήνῃ καταξίωσον, ὡς ἐλεήμων καὶ
φιλάνθρωπ⊕.

Εἰς ὄρ⊕ ὑψηλὸν μεταμορφωθεὶς ὁ σωτὴρ, τοὺς
κορυφαίους ἔχων τῶν μαθητῶν ἐνδόξως ἐξέλαμψεν,
δηλῶν ὅτι οἱ τῷ ὕψει τῶν ἀρετῶν διαπρέψαντες,
καὶ τῆς ἐνθέου δόξης ἀξιωθήσονται. συλλαλοῦντες
δὲ τῷ Χριστῷ Μωϋσῆς καὶ Ηλίας ἐδείκνυον, ὅτι
ζώντων καὶ νεκρῶν κυριεύει, καὶ ὁ πάλαι διὰ νό-
μου καὶ προφητῶν λαλήσας ὑπῆρχε Θεὸς, ᾧ καὶ
φωνὴ τοῦ πατρὸς ἐκ νεφέλης φωτινῆς ἐμαρτύρει λέ-
γουσα· αὐτοῦ ἀκούετε, τοῦ διὰ ςαυροῦ τὸν ᾅδlω
σκυλεύσαντ⊕, καὶ νεκροῖς δωρουμένου ζωlὼ τlὼ
αἰώνιον.

Ορ⊕ τό ποτε ζοφῶδες καὶ καπνῶδες, νιῦ τί-
μιον καὶ ἅγιόν ἐστιν, ἐν, ᾧ οἱ πόδες σου ἔστησαν
κύριε. πρὸ αἰώνων γὰρ κεκαλυμμένον μυστήριον
ἐπ' ἐσχάτων ἐφανέρωσεν ἡ φρικτή σου μεταμόρφω-
σις Πέτρῳ, Ιωάννῃ καὶ Ιακώβῳ, οἵ τινες τlὼ ἀκτῖ-
να τοῦ προσώπου σου μὴ φέροντες, καὶ τlὼ λαμ-
πρότητα τῶν χιτώνων σου, ἐπὶ πρόσωπον εἰς γlῶ
κατεβαρωύοντο· οἱ καὶ τῇ ἐκστάσει σωεχόμενοι,
ἐθαύμαζον βλέποντες Μωϋσlῶ καὶ Ηλίαν συλλα-
λοῦντάς σοι τὰ μέλλοντα συμβαίνειν σοι· καὶ φω-
νὴ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐμαρτύρει λέγουσα· ὗτός ἐςιν ὁ
ὑιός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτῦ ἀκύετε,
ὅςις καὶ δωρεῖται τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

XI.

ANte crucem tuam Domine, mons cælum imitabatur, nubes ut tabernaculum explicabatur, te transfigurato. A patre autem teſtimonium accipienti aderat Petrus cum Jacobo & Joanne, utpote qui tecum futuri erant etiam in tempore proditionis tuæ, ut conſpicerent mirabilia tua: quæ adorare nos in pace digneris propter magnam miſericordiam tuam.

Ante crucem tuam Domine aſſumtis diſcipulis, in montem excelſum, transfiguratus es ante eos, B radiis potentiæ illuminans eos; benignitate ſimul & poteſtate oſtendere volens reſurrectionis fulgorem: qua & nos, o Deus, in pace dignare, tamquam miſericors & benignus.

In monte excelſo transfiguratus Salvator, principes habens diſcipulorum glorioſe reſplenduit, indicans eos qui celſitudine virtutum conſpicui ſunt, etiam divina gloria dignatum iri. Colloquentes autem cum Chiſto Moyſes & Elias oſtenderunt, eum vivorum ac mortuorum dominari, illumque eſſe Deum, qui olim per Legem & Prophetas loquebatur: cui & vox Patris ex nube lucida teſtimonium perhibebat dicens: Ipſum audite, qui per C crucem infernum exſpoliavit, & mortuis largitus eſt vitam ſempiternam.

Mons quondam obſcurus & fumidus, nunc glorioſus eſt & ſanctus, in quo ſteterunt pedes tui Domine. Ante ſæcula enim occultatum myſterium noviſſimis temporibus manifeſtavit reverenda tua transfiguratio Petro, Joanni & Jacobo, qui radios vultus tui haudquaquam ferentes, & fulgorem veſtimentorum tuorum, proni in terram proruerunt: qui & ſtupore perculſi, admirabantur videntes Moyſem & Eliam colloquentes tecum quæ eventura erant tibi: & vox a patre teſtificabatur dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui, ipſum audite, qui & largitur mundo magnam miſericordiam.

1. Hæc ex Anthol. menſe Auguſto pag. 158.

VENERABILIS BEDÆ EPISTOLA

AD EGBERTUM ANTISTITEM.

I. Dilectissimo [1] ac Reverendissimo Antistiti Ecberto, Beda famulus Christi salutem. Memini te hesterno dixisse anno, cum tecum aliquot diebus legendi gratia in monasterio tuo demorarer, quod hoc etiam anno velles, cum in eumdem devenires locum, me quoque ob commune legendi studium ad tuum accipere colloquium. Quod si ita, Deo volente, posset impleri, non opus esset tibi hæc per literas scripta dirigere; cum possem liberius ore ad os loquens quæque velim sive necessaria ducerem, secreta tibi allocutione suggerere. Verum quia hoc ne fieret, superveniens (ut nosti) corporis mei valetudo prohibuit, agere tamen quod potui, erga dilectionem tuam fraternæ devotionis intuitu curavi, mittendo videlicet per litteras quod corporaliter veniendo per collocutionem nequiveram. Precorque te per Dominum, ne harum apices literarum arrogantiæ supercilium esse suspiceris, sed obsequium potius humilitatis ac pietatis veraciter esse cognoscas.

II. Exhortor itaque tuam dilectissime in Christo antistes, sanctitatem, ut gradum sacrosanctum quem tibi Auctor graduum & spiritualium largitor charismatum committere dignatus est, sacrosancta operatione & doctrina confirmare memineris. Neutra enim hæc virtus sine altera rite potest impleri: si aut is qui bene vivit docendi officium negligit, aut recte docens antistes rectam exercere operationem contemnit. Qui autem utrumque veraciter agit, profecto talis servus adventum Domini sui gratulabundus exspectat, sperans se citius auditurum: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Si quis vero, quod absit! gradu episcopatus accepto, nec seipsum a malis actibus bene vivendo, nec subditam sibi plebem castigando, vel admonendo corrigere curat: quid huic veniente Domino, hora qua non sperat, eventurum sit, Evangelica manifeste sententia declarat, qua dicitur: *Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.*

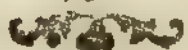
III. Ante omnia sane tuæ sanctæ paternitati suadeo, ut ab otiosis te confabulationibus, obtrectationibus, cæterisque linguæ indomitæ contagiis, pontificali dignitate coerceas: divinis autem eloquiis ac meditationibus scripturarum linguam simul & mentem occupes, & maxime lagendis beati Paulli Apostoli epistolis ad Timotheum & Titum, sed & verbis sanctissimi papæ Gregorii, quibus de vita simul & vitiis Rectorum, sive in libro Regulæ Pastoralis, seu in homiliis Evangelii multum curiose disseruit: ut sit sermo tuus semper sapientiæ sale conditus, eminentior vulgari locutione, ac divino auditui dignior elucescat. Sicut enim indecens est, si vasa altaris sacrosancta vulgaribus umquam usibus ac vilibus profanentur officiis; ita perversum omni modo ac miserum est, si is qui ad consecranda in altari dominica sacramenta ordinatus est, nunc quidem eisdem conficiendis sacramentis Domino famulaturus assistat, nunc egressus ecclesiam ipso ore, eisque manibus quibus paullo ante sacra tractaverat, repente frivola loqui vel agere Dominum offensurus incipiat.

IV. Ad custodiendam vero linguæ vel operis munditiam, cum lectione divina, etiam societas eorum qui Christo fideli devotione famulentur plurimum juvat. Ut si quando vel lingua lascivire vel operatio prava mihi subrepere cœperit, mox sociorum fidelium manu, ne cadere valeam, sustenter. Quod cum omnibus Dei famulis sibimet ita prospicere ultissimum sit, quanto magis illi gradui qui non suimet tantummodo curam agere, sed etiam erga commissam sibi Ecclesiam necesse habet studium salutis impendere, juxta illum qui dicit: *Præter ea quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Quod non ita loquor, quasi te aliter facere sciam; sed quia de quibusdam episcopis fama vulgatum est, quod ita ipsi Christo serviant, ut nullos secum alicujus religionis aut continentiæ viros habeant: sed potius illos qui risui, jocis, fabulis, commessationibus & ebrietatibus, cæterisque vitæ remissioribus illecebris subjugantur, & qui magis quotidie ventrem dapibus, quam mentem sacrificiis cælestibus pascant. Quos tua sancta authoritate, si alicubi repereris, velim corrigas, moneasque illos tales suæ conversationis diurnæ sive nocturnæ testes habere, qui & actione Deo digna, & exhortatione congrua prodesse populis ac spirituale ipsorum antistitum opus juvare sufficiant. Lege enim Actus Apostolorum, & videbis, referente beato Luca, quales secum comites apostoli Paullus & Barnabas habuerint, quid etiam ipsi, ubicumque devenissent, operis egerint. Statim namque ut civitates vel Synagogas ingressi sunt, verbum Dei prædicare, & per omnia disseminare curabant. Quod etiam te, dilectissimum mihi caput, sagaciter cupiam, ubicumque potes implere. In hoc consecratus es, ut verbum evangelizes virtute multa, præbente tibi auxilium ipso rege virtutum Domino nostro Jesu Christo. Quod ita rite perficies si ubicumque perveneris, mox collectis ad te ejusdem loci incolis, verbum illis exhortationis exhibueris, simul & exemplum vivendi una cum omnibus qui tecum venerint, quasi cælestis militiæ ductor ostenderis.

V. Et quia latiora sunt spatia locorum, quæ ad gubernacula tuæ diœcesis pertinent, quam ut solus per omnia discurrere, & in singulis viculis atque agellis verbum Dei prædicare, etiam anni totius emenso curriculo, sufficias; necessarium satis est, ut plures tibi sacri operis adjutores ascisca, presbyteros videlicet ordinando, atque instituendo doctores, qui in singulis viculis prædicando Dei verbo,

1. Ecbertus hic vel Egbertus Archiepiscopus fuit Eboracensis, anno Domini 732. Wilfrido defuncto suffectus. De eo videsis Guil. Malbersbur. de gestis Pontif. Anglorum lib. III.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 735.

& consecrando mysteriis cælestibus, ac maxime peragendis sacris baptismatis officiis, ubi opportunitas ingruerit, insistant. In qua videlicet prædicatione populis exhibenda, hoc præ ceteris omni instantia procurandum arbitror, ut fidem catholicam quæ Apostolorum symbolo continetur, & Dominicam orationem, quam sancti Evangelii nos scriptura edocet, omnium qui ad tuum regimen pertinent, memoriæ radicitus infigere cures. Et quidem omnes qui latinam linguam lectionis usu didicerunt, etiam hæc optime didicisse certissimum est: sed idiotas, hoc est, eos qui propriæ tantum linguæ notitiam habent, hæc ipsa sua lingua dicere, ac sedulo decantare facito. Quod non solum de laicis, id est, in populari adhuc vita constitutis, verum etiam de B clericis sive monachis qui latinæ sunt linguæ expertes fieri oportet. Sic enim fit, ut cœtus omnis fidelium quomodo fidelis esse, qua se firmitate credendi contra immundorum spirituum certamina munire atque armare debeat, discat. Fit ut chorus omnis Deo supplicantium quid maxime a Divina clementia quæri oporteat, agnoscat. Propter quod & ipse multis sæpe sacerdotibus idiotis hæc utraque, & symbolum videlicet, & Dominicam orationem in linguam Anglorum translatam obtuli. Nam sanctus antistes Ambrosius hoc de fide loquens admonet, ut verba symboli matutinis semper horis fideles quique decantent, & hoc se, quasi antidoto spirituali, contra diaboli venena quæ illis interdiu vel noctu, astu C maligno, objicere posset, præmuniant. Orationem vero Dominicam sæpius cantari ipsa etiam nos consuetudo sedulæ deprecationis ac genuum flexionis docuit.

VI. Quod si hæc ut suggerimus in regendis pascendisque Christi ovibus tua Pastoralis auctoritas perfecerit, dici non potest quantum tibi supernæ mercedis apud pastorem pastorum in futuro præparaveris. Quanto enim rariora hujus sacratissimi operis in Episcopis nostræ gentis exempla reperis, tanto altiora singularis meriti recipies; utpote qui populum Dei, per crebram symboli vel orationis sacræ decantationem, ad intellectum, amorem, spem, D fidem, & inquisitionem eorumdem quæ decantantur, cælestium donorum, paterna pietate ac solicitudine provocatum accenderis. Sicut e contrario si commissum tibi a Domino negotium minus diligenter compleveris, pro retentione talenti, cum servo nequam & pigro partem es recepturus in futuro: maxime si temporalia ab illis commoda requirere atque accipere præsumseris, quibus nulla cælestis beneficii dona rependere probaveris. Cum enim Dominus mittens ad evangelizandum dixisset: *Euntes autem prædicate dicentes, quia appropinquat regnum cælorum*: paullo post adjunxit, dicens: [a] *Gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum*. Si ergo illos gratis Evange- E lium prædicare jussit, neque aurum vel argentum, vel aliquid pecuniæ temporalis ab eis, quibus prædicabant accipere permisit: quid rogo illis qui his contraria gerunt, periculi immineat?

VII. Attende quid gravissimi sceleris illi commiserint, qui & terrena ab auditoribus suis lucra diligentissime requirere, & pro eorum salute æterna, nihil omnino prædicando vel exhortando vel increpando, laboris impendere contendunt. Sollicite atque intentione curiosa, Antistes dilectissime, per- A pende. Audivimus enim, fama est, quia multæ villæ atque viculi nostræ gentis in montibus sint inaccessis, ac saltibus dumosis positi, ubi numquam multis transeuntibus annis sit visus antistes, qui ibidem aliquid ministerii aut gratiæ cælestis exhibuerit: quorum tamen ne unus quidem a tributis antistiti reddendis esse possit immunis; nec solum talibus locis desit antistes qui manus impositione baptizatos confirmet, verum & omnis doctor qui eos vel fidei veritatem vel discretionem bonæ ac malæ actionis edoceat, absit. Sicque fit, ut episcoporum quidam non solum gratis evangelizent, vel manus fidelibus imponant; verum etiam, quod gravius est, accepta ab auditoribus suis pecunia quam Dominus prohibuit, opus verbi quod Dominus jussit exercere contemnant: quum Deo dilectus pontifex Samuel, longe aliter fecisse omni populo teste legatur. [b] *Itaque conversatus*, inquit, *coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsto sum. Loquimini de me coram Domino, & coram christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, an asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi. Et contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam*. Cujus innocentiæ ac justitiæ merito, inter primos populi Dei duces & sacerdotes annumerari, atque in precibus suis superno auditu atque alloquio dignus existere meruit, dicente Psalmographo: [c] *Moses & Aaron in sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos qui invocant nomen ejus usque loquebatur ad eos*.

VIII. Si autem aliquid utilitatis fidelibus conferre manus impositionem, qua Spiritus Sanctus accipitur, credimus & confitemur: constat e contrario, quod hæc ipsa utilitas eis quibus manus impositio defuerit, abest. Cujus nimirum privatio boni ad quos amplius, quam ad ipsos respicit antistites, qui illorum se promittunt esse præsules, quibus spiritualis officium præsulatus exhibere aut negligunt aut nequeunt? Cujus totius facinoris nulla magis quam avaritia caussa est. Contra quam disputans Apostolus, in quo Christus loquebatur, ajebat: *Radix omnium malorum cupiditas est*. Et rursum: *Neque avari*, inquit, *regnum Dei possidebunt*. Quum enim antistes dictante amore pecuniæ majorem populi partem, quam ulla ratione per totum anni spatium paragrare prædicando, aut circuire valuerit, in nomen sui præsulatus assumserit: satis exitiale & sibimet ipsi, & illis quibus falso præsulis nomine prælatus est, comprobatur concinnare periculum.

IX. Hæc tuæ sanctitati, dilectissime antistes, paucis de calamitate qua nostra gens miserrime laborat, insinuans obsecro sedulus, ut hæc quæ perversissime agi conspicis quantum vales ad rectam vitæ normam revocare contendas. Habes enim, ut credo protissimum tam justi laboris adjutorem regem videlicet [1] Ceolulfum, qui & pro insita sibi dilectione religionis, quicquid ad regulam pietatis pertinet, firma protinus intentione adjuvare curabit, & maxime illa, quæ tu quum sis propinquus illius amantissimus, bona cœperis, ipse ut perficiantur opitulari curabit. Quapropter velim solerter illum admoneas, ut in diebus vestris statum nostræ gentis ecclesiasticum in melius quam hactenus fuerat, instaurare curetis. Quod non

a Matth. X. 8. *b* I. Reg. XII. 2. 3. 4. *c* Psalm. XCVIII. 6.

1. Regnavit ab anno 731. ad 737. Intra quod tempus epistola omnino scripta est.

lio magis, ut mihi videtur poteſt ordine perfici, quam ſi plures noſtræ genti conſecrentur antiſtites, exemplumque ſequamini legislatoris, qui quum ſolus jurgia ac pondus Iſraeliticæ plebis ſuſtinere non poſſet, elegit ſibi divino adjutus conſilio, & conſecravit ſeptuaginta ſeniores, quorum cura atque auxilio impoſitum ſibi onus ferre levius poſſet. Quis enim non videat quanto ſit melius tam enorme pondus eccleſiaſtici regiminis in plures, qui hoc diſpertitum facilius ferant, dividi, quam unum ſub faſce quem portare non poſſit opprimi? Nam & ſanctus papa Gregorius, quum de fide noſtræ gentis quæ adhuc futura & conſervanda erat in Chriſto, ad beatiſſimum archiepiſcopum Auguſtinum miſſis literis diſputaret, duodecim in ea epiſcopos, poſtquam ad fidem venerunt, ordinandos eſſe decrevit. [1] In quibus, Eburacenſis antiſtes, accepto a ſede Apoſtolica pallio, metropolitanus eſſe debebat. Quem profecto numerum Epiſcoporum velim modo tua ſancta paternitas, patrocinante præſidio piiſſimi ac Deo dilecti regis præfati, ſolerter implere contendat, quatenus abundante numero magiſtrorum, perfectius Eccleſia Chriſti in his quæ ad cultum ſacræ religionis pertinent, inſtituatur. Et quidem novimus quia per incuriam regum præcedentium, donationeſque ſtultiſſimas factum eſt, ut non facile locus vacans, ubi ſedes epiſcopalis nova fieri debeat, inveniri valeat.

X. Quapropter commodum duxerim, habito majori concilio & conſenſu, edicto proſpiciatur locus aliquis monaſteriorum, ubi ſedes fiat epiſcopalis. Et ne forte abbas vel monachi huic decreto contraire ac reſiſtere tentaverint, detur illis licentia, ut de ſuis ipſi eligant eum qui epiſcopus ordinetur, & adjacentium locorum quotquot ad eamdem diœceſim pertineant, una cum ipſo monaſterio curam gerat epiſcopalem. Aut ſi forte in ipſo monaſterio qui eiſcopus ordinari debeat inveniri nequeat, in ipſorum tamen juxta ſtatuta ſanorum pendeat examine, qui de ſua diœceſi ordinetur antiſtes. Quod ſi hoc, ita ut ſuggerimus, Domino adjuvante, perfeceris, facillime, ut arbitramur, hoc obtinebis, ut juxta decreta ſedis Apoſtolicæ, Eboracenſis Eccleſia Metropolitanum poſſit habere pontificem. Ac ſi opus eſſe viſum fuerit, ut tali monaſterio, cauſſa epiſcopatus ſuſcipiendi, amplius aliquid locorum ac poſſeſſionum augeri debeat, ſunt innumera, ſtilo ſtultiſſimo, ut novimus omnes, in monaſteriorum aſcripta vocabulum, ſed nihil prorſus monaſticæ converſationis habentia. E quibus aliqua velim de luxuria ad caſtitatem, de vanitate ad veritatem, de intemperantia ventris & gulæ ad continentiam & pietatem cordis ſynodica auctoritate transferantur, atque in adjutorium ſedis epiſcopalis quæ nuper ordinari debeat, aſſumantur.

XI. Et quia hujuſmodi maxima & plura ſunt loca, quæ, ut vulgo dici ſolet, neque Deo neque hominibus utilia ſunt, quia videlicet neque regularis ſecundum Deum ibidem vita ſervatur, neque illa milites ſive comites ſecularium poteſtatum qui gentem noſtram a barbaris defendunt, poſſident: ſi quis in eiſdem ipſis locis pro neceſſitate temporum ſedem epiſcopatus conſtituerit; non culpam prævaricationis incurrere, ſed opus virtutis magis agere

A probabitur. Quomodo enim in peccatum reputari poteſt, ſi injuſta principum judicia recto meliorum principum examine corrigantur? ac mendax ſtilus ſcribarum iniquorum diſcreta prudentium ſacerdotum ſententia deleatur, ac redigatur in nihilum; juxta exemplum ſacræ hiſtoriæ, quæ tempora regum Judæ a David & Salomone ad uſque ultimum Zedechiam deſcribens, nonnullos quidem in eis religioſos, ſed plures reprobos exſtitiſſe deſignat, vicibuſque alternantibus, nunc impios bonorum qui ante ſe fuerant facta reprobare, nunc e contra juſtos impiorum qui ſe præceſſerant geſta nociva, prout dignum erat, juvante ſe Dei ſpiritu, per prophetas ſanctos ac ſacerdotes omni inſtantia cor-
B rexiſſe, juxta illud beati Eſaiæ præcipientis ac dicentis: [a] *Diſſolve obligationes violentarum commutationum. Dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam diſrumpe.* Quo exemplo, tuam quoque ſanctitatem decet cum religioſo rege, noſtræ gentis irreligioſa & iniqua priorum geſta atque ſcripta convellere, & ea quæ provinciæ noſtræ, ſive ſecundum Deum, ſive ſecundum ſæculum, ſint utilia, proſpicere. Ne noſtris temporibus vel religione ceſſante, amor timorque interni deſeratur inſpectoris, vel rareſcente copia militiæ ſecularis, abſint qui fines noſtros a barbarica incurſione tueantur. Quod enim turpe eſt dicere, tot ſub nomine monaſteriorum loca, hi qui monachi-
C cæ vitæ prorſus ſunt expertes in ſuam ditionem acceperunt, ſicut ipſi melius noſtis, ut omnino deſit locus, ubi filii nobilium aut emeritorum militum poſſeſſionem accipere poſſint, ideoque vacantes ac ſine conjugio, exacto tempore pubertatus, nullo continentiæ propoſito perdurent, atque hanc ob rem vel patriam ſuam, pro qua militare debuerant, trans mare abeuntes relinquant, vel majore ſcelere atque impudentia, qui propoſitum caſtitatis non habent, luxuriæ ac fornicationi deſerviant, neque ab ipſis ſacratis Deo virginibus abſtineant.

XII. At alii graviore adhuc flagitio, quum ſint ipſi laici & nullius vitæ regularis, vel uſu exerci-
D tii, amore præditi, data regibus pecunia, emunt ſibi ſub prætextu conſtruendorum monaſteriorum territoria, in quibus ſuæ liberius vacent libidini, & hæc inſuper in jus ſibi hereditarium, regalibus edictis faciunt aſcribi, ipſas quoque litteras privilegiorum ſuorum, quaſi veraciter Deo dignas, pontificum, abbatum & poteſtatum ſeculi obtinent ſubſcriptione confirmari. Sicque uſurpatis ſibi agellulis, ſive vicis, liberi exinde a divino ſimul & humano ſervitio, ſuis tantum inibi deſideriis laici monachis imperantes deſerviunt. Immo in monachos ibi congregant, ſed quoſcumque ob culpam inobedientiæ veris expulſos monaſteriis, alicubi forte oberrantes invenerint, aut evocare monaſteriis ipſi valuerint,
E vel certe quos ipſi de ſuis ſatellitibus ad ſuſcipiendam tonſuram promiſſa ſibi obedientia monachica invitare quiverint. Horum diſtortis cohortibus, ſuas quas inſtruxere cellas implent, multumque informi atque inaudito ſpectaculo, iidem ipſi viri modo conjugis ac liberorum procreandorum curam gerunt, modo exſurgentes de cubilibus quid intra ſepta monaſteriorum geri debeat, ſedula intentione pertractant. Quin enim ſuis conjugibus ſimili imprudentia conſtruendis, ut ipſi ajunt, monaſteriis loca

a Iſa. LVIII, 6.

1. Paullinum, *primum Eboracenſem antiſtitem pallium ab Honorio I. ſuſcepiſſe*, ſed, *Roveceſtriæ* (ſive Roffæ ubi obiit) *reliquiſſe*, tradit Malmesburienſis, lib. III. de Geſtis Pontificum Anglorum. Addit etiam Paullini ſucceſſores *ſimplici Epiſcopi vocabulo contentos nihil altius anhelaſſe*, ſed Egbertum demum pallium, *appellatione*, recuperaſſe. Hoc accidit anno Domini 735. ad quem annum in Faſtis Savilianis, præſulatus ejus initium refertur.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 735.

conquirunt, quæ pari ſtultitia cum ſint laicæ, famularum ſe Chriſti permittunt eſſe rectrices. Quibus apte convenit illud vulgi proverbium, quia veſpæ favos quidem facere cum poſſint, non tamen in his mella, ſed potius venena theſaurizent.

XIII. Sic per annos circiter triginta, hoc eſt, ex quo [1] Alfred rex humanis rebus ablatus eſt, provincia noſtra veſano illo errore dementata eſt, ut nullus pene exinde præfectorum exſtiterit, qui non hujuſmodi ſibi monaſterium in diebus ſuæ præfecturæ comparaverit, ſuamque ſimul conjugem pari reatu nocivi mercatus aſtrinxerit: ac prævalente peſſima conſuetudine miniſtri quoque regis ac famuli idem facere ſategerint. Atque ita, ordine perverſo, innumeri ſint inventi, qui ſe abbates pariter & præfectos ſive miniſtros aut famulos regis appellant, qui etſi aliquid vitæ monaſterialis ediſcere laici non experiendo ſed audiendo potuerint, a perſona illa tamen ac profeſſione quæ hanc docere debeat, ſunt funditus exſortes. Et quidem tales repente, ut noſti, tonſuram pro ſuo libitu accipiunt, ſuo examine de laicis non monachi, ſed abbates efficiuntur. Sed quia præfatæ virtutis nec notitiam probantur habere nec ſtudium, quid his aliud quam evangelica convenit maledictio illa, qua dicitur: *Cæcus ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt?* Quæ nimirum cæcitas poſſet aliquando terminari, ac regulari diſciplina cohiberi, & de finibus ſanctæ Eccleſiæ cunctis, pontificali ac ſynodica auctoritate procul expelli, ſi non ipſi pontifices magis hujuſmodi ſceleribus opem ferre atque aſtipulari probarentur. Qui non ſolum hujuſmodi decreta injuſta juſtis infringere decretis non curant, verum ſuis potius ſubſcriptionibus, ut præfati ſumus, confirmare ſatagunt. Eadem ipſi [2] philargyria dictante, ad confirmandum male ſcripta, qua emtores ad comparandum hujuſmodi monaſteria, coacti.

XIV. Multa quidem adhuc tibi poſſem de his & hujuſmodi prævaricatoribus quibus noſtra provincia miſerrime vexatur, his intimare literis, ſi non teipſum noſcem hæc eadem certiſſime cognoviſſe. Nam neque hæc ita ſcripſi, quaſi te ea quæ antea neſcires eſſem docturus, ſed ut te amica exhortatione commonerem, ea quæ optime noveras errata, diligenti prout vales inſtantia corrigere.

XV. Etiam jamque te multum deprecor atque obteſtor in Domino, ut commiſſum tibi gregem, ſedulus ab irruentium luporum improbitate tuearis. Teque non mercenarium, ſed paſtorem conſtitutum eſſe memineris, qui amorem ſummi paſtoris, ſolerti ovium ipſius paſtione demonſtres, proque eiſdem ovibus, ſi ita res popoſcerit, cum beato Apoſtolorum principe, animam ponere paratus ſis.

XVI. Precor ſollicite præcaveas, ne cum idem princeps Apoſtolorum, cæterique fidelium gregum duces, in die judicii maximum ſuæ paſtoralis curæ fructum Chriſto obtulerint, tuarum aliqua pars ovium inter hædos, ad ſiniſtram judicis ſecerni, atque in æternum cum maledictione mereatur ire ſupplicium. Quin potius ipſe tunc eorum numero merearis aſcribi, de quibus ait Eſaias: *Minimus* A *erit in mille, & parvulus in gentem fortiſſimam.* Tui namque eſt officii diligentiſſime proſpicere, quid in ſingulis monaſteriis tuæ parochiæ recti, quid perverſi geratur. Ne vel abbas regularum inſcius aut contemtor, vel abbatiſſa minus digna famulorum famularumve Chriſti præponatur examini, nec rurſum proviſioni ſpiritualium magiſtrorum contemtrix, & indiſciplinata contumacium auditorum turba reſultet: maxime quia (ſicut vulgo fertur,) dicere eſtis ſoliti, quod non ad regum curam, non ad aliquorum ſæculi principum cauſſam, ſed ad veſtrum tantummodo antiſtitum inquiſitionem atque examen, quid in ſingulis monaſteriis agatur pertineat, niſi forte in monaſteriis quilibet in ipſos principes pec- B caſſe comprobetur. Tui, inquam, eſt officii procurare ne in locis Deo conſecratis diabolus ſibi regnum uſurpet, ne pro pace diſcordia, pro pietate jurgia, pro ſobrietate ebrietas, pro caritate & caſtitate, fornicationes & homicidia ſibi ſedem vendicent. Ne apud te inveniantur aliqui, de quibus merito queratur ac dicatur: [a] *Vidi impios ſepultos, qui cum adviverent, in loco ſancto erant, & laudabantur in civitate, quaſi juſtorum operum.*

XVII. Eorum quoque qui in populari adhuc vita continentur, ſollicitam te neceſſe eſt curam gerere, ut ſicut in primordio hujus epiſtolæ præmonuimus, ſufficientes eis doctores vitæ ſalutaris adhibere me- C mineris, & hoc eis inter alia diſcere facias, quibus operibus maxime Deo placere, a quibus ſe debeant, qui Deo placere deſiderant, abſtinere peccatis, qua cordis ſinceritate in Deum credere, qua divinam clementiam ſupplicantes debeant devotione precari, quam frequenti diligentia ſignaculo ſe Dominicæ crucis, ſuaque omnia adverſum continuas immundorum ſpirituum inſidias neceſſe habeant munire; quam ſalutare ſit omni Chriſtianorum generi quotidiana Dominici corporis ac ſanguinis perceptio, juxta quod Eccleſiam Chriſti per Italiam, Galliam, Africam, Græciam, ac totum orientem ſolerter agere noſti. Quod videlicet genus religionis, ac Deo devotæ ſanctificationis tam longe a D cunctis pene noſtræ provinciæ laicis per incuriam docentium quaſi prope peregrinum abeſt, ut hi qui inter illos religioſiores eſſe videntur non niſi in Natali Domini, & Epiphania, & Paſcha, ſacroſanctis myſteriis communicare præſumant, cum ſint innumeri innocentes & caſtiſſimæ converſationis pueri ac puellæ, juvenes & virgines, ſenes & anus, qui abſque ullo ſcrupulo controverſiæ, omni die Dominico, ſive etiam in Natalitiis ſanctorum Apoſtolorum, ſive Martyrum, quomodo ipſe in ſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia fieri vidiſti, myſteriis cæleſtibus communicare valeant. Ipſi etiam conjugati, ſi quis ſibi menſuram continentiæ oſtendat, & virtutem caſtitatis inſinuet, idem & licen- E ter poſſint, & libenter facere velint.

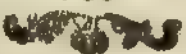
XVIII. Hæc tibi, ſanctiſſime antiſtes, & tuæ dilectionis intuitu, & generalis gratia utilitatis, breviter adnotare ſtudui, multum deſiderans, multumque exhortans, ut gentem noſtram a vetuſtis abſtrahere cures erroribus, & ad certiorem & directiorem vitæ callem reducere ſatagas. Et ſi ſunt aliqui cujuslibet gradus ſive ordinis viri, qui tua

a Eccl. VIII. 10.

1. Alfredus rex Nordan-Humbrorum, quem ipſemet Beda, in Breviario ſuo, ad finem Hiſtoriæ Gentis Anglorum, obiiſſe aſſerit anno Domini 705. cui ſi addamus annos 30. ſatis clare conſtat hanc epiſtolam a Beda paullo ante obitum conſcriptam fuiſſe. Atque hinc (ſicut ex aliis hujus Epiſtolæ locis) Balæi error manifeſtus detegitur, qui hanc Epiſtolam ad Egbertum Lindisfarnenſem Epiſcopum conſcriptam aſſerit: Cum Egbertus ille obierit anno Domini 721.

2. Φιλαργυρία, avaritia.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 735.

bona cœpta retinere atque impedire conentur, tu tamen propositum sanctæ virtutis, supernæ memor retributionis, ad firmum usque finem perducere contendas. Scio namque nonnullos huic nostræ exhortationi multum contradicturos, & maxime eos qui seipsos illis facinoribus a quibus te prohibemus, esse sentiunt irretitos. Sed meminisse te decet apostolicæ responsionis: *Quia obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Mandatum quippe est Dei: *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam*. Et *nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Traditio autem moderna est quorumdam, qui se Dei famulos esse profitentur, possessa non vendere, iterum & comparare non habita. Qua ergo fronte audet quisquam ad servitium Domini accessurus, vel eas quas in sæculari vita habuerat retentare, vel sub prætextu vitæ sanctioris, illas quas non habuerat congregare divitias, cum & apostolica sit notissima censura, quæ Ananiam & Sapphiram hoc facere molientes, non ullo pœnitentiæ vel satisfactionis remedio corrigere, sed ipsa statim mortis ultricis acceleravit damnatione punire? Et quidem illi non aliena colligere, sed sua incongrue retinere maluerunt. Unde manifeste patet, quam longe abstiterit animus Apostolorum a suscipiendis pecuniarum acquisitionibus, qui sub illa proprie regula Domino serviebant: *Beati pauperes, quia vestrum est regnum cælorum*. Et e contra, partis sinistræ proposito nihilominus instituebantur exemplo: *Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram*. An forte errasse, ac mendacium scripsisse putamus Apostolum, quum nos admonens dicebat: *Fratres, nolite errare*, statimque subtexuit: *Neque avari, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt*. Et iterum: [a] *Hoc autem scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, aut rapax, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei*. Quum ergo Apostolus avaritiam & rapacitatem idololatriam manifeste cognominet, quomodo putandum est errasse eos, qui vel subscriptioni avari mercatus, rege licet imperante, manum subtraxerint, vel ad radendas inutiles scripturas ac subscriptiones, eorum manum apposuerint?

XIX. Et quidem miranda est temeritas stultorum, vel potius deflenda miseria cæcorum, qui cum sine ullo respectu superni timoris, ea quotidie quæ apostoli ac prophetæ, afflatu Sancti Spiritus scripserunt, rescindere, ac nihili pendere probantur; illud e contra, quod ipsi vel similes ipsorum instinctu avaritiæ vel luxuriæ scripserunt, quasi sanctum ac divinitus cautum eradere atque emendare formidant: in morem, ni fallor, ethnicorum, qui contemto veri Dei cultu, ea quæ ipsi sibi de corde suo finxerunt ac fecerunt, numina venerantur, timent, colunt, adorant & obsecrant; Dominica illa insectatione dignissimi, qua Pharisæos cum

A suas [1] deuteroses legi Dei præponerent, redarguit, dicens: [b] *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* Qui si etiam chartas protulerint in defensionem concupiscentiarum suarum adscriptas, ac nobilium personarum subscriptione confirmatas; Tu numquam precor Dominicæ sanctionis obliviscaris, qua dicitur: *Omnis plantatio quam non plantavit pater meus cælestis eradicabatur*. Et certe a te discere vellem, dilectissime antistes, Domino protestante ac dicente: *Quia lata porta & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam: cum angusta porta & arcta via* (sit) *quæ ducit ad vitam, & pauci sint qui inveniant eam*: quid de
B eorum vita vel salute æterna confidas, qui toto vitæ suæ tempore per latam portam & spatiosam incedere viam noscuntur, & ne in minimis quidem rebus voluptati suæ vel corporis vel animi, caussa supernæ retributionis, obsistere vel repugnare curabant? Nisi forte per eleemosynas, quas inter concupiscentias quotidianas ac delicias pauperibus dare videbantur, criminibus absolvi posse credendi sunt, quum manus ipsa & conscientia quæ munus offerat Deo, munda ac a peccatis esse debeat absoluta, aut certe per mysteria sacrosanctæ oblationis, quibus ipsi dum viverent indigni exstiterant, per alios jam mortui redimi posse sperandi sunt. An forte permodica illis culpa videtur con-
C cupiscentiæ? De qua & paullo latius disputem. Hæc virum prophetiæ spiritu pleníssimum a sorte sanctorum fecit extorrem: Acham communione anathematis polluit ac perdidit: Saul regni infulis nudavit: Giezi prophetiæ meritis privavit, ac perpetuæ lepræ peste cum suo semine fœdavit: Judam Iscariotem de apostolatus gloria deposuit: Annaniam & Sapphiram, de quibus prædiximus, monachorum collegio indignos corporis morte mulctavit. Et ut ad superiora veniamus; hæc angelos cælo dejecit, & protoplastos a paradiso perpetuæ voluptatis expulit. Et si nosse vis, hic est ille triceps inferorum canis, cui fabulæ Cerberi nomen indiderunt, a cujus rabidis dentibus nos prohibens Joannes apo-
D stolus, ait: *Carissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum & superbia vitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est*. Hæc contra virus avaritiæ breviter sunt dicta. Ceterum si de ebrietate, commessatione, luxuria, & ceteris hujusmodi contagionibus pari ratione tractare voluerimus, epistolæ modus in immensum extenderetur.

XX. Gratia te summi pastoris ad pastionem ovium suarum salutiferam perpetuo conservet incolumnem, dilectissime in Christo antistes. Scripta Non. Novembr. Indictione tertia. [1]

a Eph. V, 5. b Matth. xv. 3.

1. Δευτερώσεις, repetitiones legis, *h. e.* traditiones.

1. *H. e.* anno 735.

Sæc. VIII.
CIRCA
Ann. Chr.
73[?]

ECBERTI
EBORACENSIS
DIALOGUS.

Incipit succinctus Dialogus Ecclesiasticæ Institutionis, [1] *a Domno Ecgberhto Archiepiscopo Eburacæ civitatis compositus.*

PRima fronte præsentis paginæ, tuam venerabilem petimus sanctitatem, ut ea quæ sacrorum apicum attestatione ad pontificalem providentiam a nobis directa sunt, grato animo cum caritate suspicias, (caritas enim ædificat) & si qua in eis acceptione videntur digna, fraternitatis tuæ chirographo firmentur; si qua vero minus apte prolata noscuntur, tu quasi subtilissimus interpres utiliora interserere non dedigneris: & post informationem eorum quæ ad te missa sunt verborum, beatitudinis tuæ consilia nobis litterarum characteribus insinuare cupimus; quatenus vicissim membranis discurrentibus, unum atque id ipsum sentiamus vinculis caritatis innexi. Ut autem fraternitas tua certius de supradictis judicare possit; proponimus utraque simul, consulta videlicet & responsa.

I. Interrogatio. *Si necessitas coegerit; in quantum valet juramentum episcopi, presbyteri, vel diaconi, sive monachi.*

Responsio. Ordines supradicti secundum gradus promotionis habeant potestatem protestandi. Presbyter secundum numerum CXX. tributariorum; Diaconus vero juxta numerum LX. [2] manentium; Monachus vero secundum numerum XXX. tributariorum. Sed hoc in criminali caussa. Ceterum si de terminis agrorum oritur altercatio; Presbytero liceat juramenti sui adtestatione terram videlicet unius tributarii in jus transferre Ecclesiæ. Duobus quoque Diaconis id ipsum conceditur. Testificatio vero trium Monachorum in id ipsum sufficiat.

II. Interrog. *Presbyter, Diaconus, si possunt testes fieri verborum novissimorum, quæ a morientibus fiunt de rebus suis?*

Resp. Adsumat etiam secum unum vel duos, ut *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Ne forte sub prætextu avaritiæ propinqui defunctorum his contradicant, quæ ab Ecclesiasticis dicuntur, solo Presbytero vel Diacono perhibente testimonium.

III. Interrog. *Presbyter, Diaconus, sive Monachus, si in nefandis accusantur facinoribus, nullo exsistente evidenti argumento; qua ratione si inculpabiles sunt, possunt expiari.*

Resp. Dum constat fidele testimonium esse in ore duorum vel trium testium; nos ne forte videamur angusto judicio eum qui sine peccato est opprimere, & facta testium difficultate obruatur innocentia: liceat accusato sub Regula constituto cuilibet ex his tribus gradibus, Presbyteri scilicet, Diaconi, vel Monachi, testes producere ad purificandum se. Sat enim satis est, exinde duos vel tres quos poterit secum educere ad defensionem sui. Cui vero desunt excusatores, vel propter terrorem accusantium, ipse solus sibi sufficiat in defensione innocentiæ suæ, quem nec visus testium nec filii procreati produnt culpabilem. Inhonestum est enim ut aut per negligentiam sacerdotum iniquitas cumuletur, aut per inopiam [3] jurium opprimatur puritas. Pro idcirco sancimus, eum cui crimen impingitur, ut ponat super caput suum crucem Domini, & testetur per viventem in sæcula, cujus patibulum est crux, sese immunem esse a peccato hujusmodi: & sic omnia dimittenda sunt judicio Dei.

IV. Interrog. *Presbyter vel Diaconus, si examinati corrupti inveniuntur, qua vigilantia pastorum prævavendum est, ne ab officio quidem remoti in alia Diœcesi prætentent ministrare, ac per hoc nonnulli scandalizentur?*

Resp. Presbyter vel Diaconus, si clarescentibus culpis a proprio Episcopo [4] electus, in ecclesia alia ministrare pertentaverit; mox ut cognitum fuerit, ab Episcopo cujus est Diœcesis expellatur: & sic per omnes sedes Ecclesiarum numquam stabilis, semper vagus & profugus versetur, donec longa afflictione humiliatus redeat ad sustinenda jura Ecclesiastica.

V. Interrog. *Quid habemus de sacris ministeriis, quæ ante damnationem Presbyter corruptus peregit, vel quæ postea damnatus inconsulte usurpavit?*

Resp. Ministeria vero quæ, usurpato nomine Sacerdotis, non dicatus ignorante populo peregit, minime credimus abjicienda. Nam male bonis ministrando ipse sibi reus, aliis non nocuit. Scienti autem caussas minime detersas, & qui tamen particeps factus est damnati, quomodo tribuitur ei perfectio quæ in dante non erat, quam ipse accipere potest damnationem, utique qui per quod habuit per prava officia dedit, ut ejus particeps similem sortiatur excommunicationis sententiam. Sed hoc de Baptismo accipi fas non est, quod iterari non debeat. Reliqua vero ministeria per indignum data, minus firma videntur.

VI. Interrog. *Presbyter, Diaconus, sine nutu Prioris sui transiliens in alia, si liceat diœcesi ministrare?*

1. *Beda in Breviario*: Anno ab incarnatione Domini 732. Ecgbertus pro Wilfrido Eboraci Episcopus factus.

2. Manens, *est incola Mansi, quæ fuit certa terræ portio.*
3. Forte *virium*.
4. *Ejectus*.

Resp. Desertorem vero propriæ Ecclesiæ interdictum habemus in alia ministrare: ministrantem vero taliter a suo submoveri officio, donec reconcilietur Ecclesiæ suæ.

VII. Interrog. *Si quis cujuscumque dignitatis transfugam clericum vel monachum ausu improbo sub se habere præsumserit; quid de his, carissimi, decernitis?*

Resp. Quisquis vero fratrum contra interdicta venerabilium Canonum transfugam clericum vel monachum sine litteris pacificis susceperit, & conventus in hac obstinatione perduraverit; reddat quod statutum est: xxx. quidem siclos, xv. vero episcopo loci, xv. abbati, cujus monachum sine nutu prioris sui susceperat; & fugitivum dimittat, aut amplius excommunicatus periclitetur. Quicumque vero ex laicis qui monasteriis præesse noscuntur, taliter aliquem ad se minime pertinentem susceperit; reddat debitum Statutum: regi quidem x. siclos, x. vero abbati, cujus domesticum sine consensu Ecclesiæ susceperat, & desertorem relinquat: aut tantam adhuc reddat pecuniam, quantam & ante dedisse cognoscitur. Jam postea excommunicetur usque ad satisfactionem: quatenus obstinati quique qui Deum minime timentes censuram excommunicationis omnino spernunt, saltem amissione rerum suarum ex parte damnati, minime præsumant statutis contraria. Hæc autem definitio maneat erga monasteria virginum, quæ sub regula esse probantur.

VIII. Interrog. *Si quis monachorum sacrilega se contagione miscuerit, vindicta quidem sceleris si pertinet ad laicos, qui sunt eorum propinqui nunc persequamini.*

Resp. De his qui intra Ecclesiam in gravibus vel in levibus commissis delinquunt, nihil vindictæ pertinet ad eos qui foris sunt. Maxime cum Apostolus dicat, omnes caussas Ecclesiæ debere apud sacerdotes dijudicari. Si qui vero Ecclesiastici crimen aliquod inter laicos perpetraverint, homicidium, vel fornicationem, vel furtum agentes: hos placuit a secularibus in quos peccaverunt omnimodo occupari; nisi animo fuerit Ecclesiæ pro talibus satisfacere. Laici vero qui sacrilega se contagione miscuerint velatis, non eodem modo quo lex publica fornicarios puniri percensuit, sed duplicata xxx. siclorum pecunia; hoc est, LX. argenteos volumus dare Ecclesiæ adulterantes: quia graves caussæ graviores & acriores quærunt curas.

IX. Interrog. *Si permittendum est Presbyteris, sive peregrinis, sive nostri generis, passim ministrare absque conscientia episcopi loci, in cujus diœcesi interim demorantur; maxime sub laicis, nusquam stabiles, nec loco nec auctoritate pontificali primitus fundatis?*

Resp. Presbyteros peregrinos, vel absolute ordinatos, sine litteris commendatitiis circumeuntes provincias; nusquam eos ministrare patimur, vel sacramenta tradere, absque conscientia episcopi loci. Quæ vero necessaria sunt, placuit eos administrare. Ad ministeria tamen sacrorum tales nolumus admitti, sine grandi discretione.

X. Interrog. *Si quis frater vel soror aliqua ad se pertinentia, ut æstimat, non ita repetit, ut judicantibus Ecclesiarum præsulibus ei pacifice restituantur, sed contemto proprio Episcopo irrationabiliter rerum properat obtinere ea, quæ sibi juste vel injuste vindicat: quid ad hæc dicitis?*

Resp. Quicumque frater vel soror rem aliquam ad se (ut æstimat) pertinentem non ita repetit, ut judicantibus Ecclesiarum sacerdotibus, sed per exteras potestates, vim faciens obtineat; etiam hoc quod violentus evicit omnino perdat, aut ab Ecclesia expellatur. Nec tamen Ecclesiæ suæ præjudicium imponimus. Sed post obitum anathematizati integris omnibus in statu suo manentibus partibusque in medio collocatis, quid antiquitas aut veritas habeat diligenter requiratur; & sic dimittendus est judicio episcoporum.

XI. Interrog. *Quid ad hæc dicitis? Quoniam quidem nonnulli propria habentes monasteria, ita ea inconsulte disponunt, ut post obitum illorum, duo simul utriusque sexus unum possideant monasterium, aut æquali sorte dividant, si inter se non convenerint.*

Resp. Venerabilis congregatio unum ex duobus eligat quem sibi præesse desiderat: & hic cum consilio episcopi loci constituatur abbas. Eo vero defuncto qui prælatus est, iste secundus qui connumeratus est initio heres, accipiat regimen totius monasterii, quod ante non ex toto sed ex parte sibi concessum gaudebat: si tamen dignus inveniatur, suo episcopo judicante. Quod si aliter factum fuerit, hujusmodi votum inefficax atque irritum judicetur: sitque faciens, vel consentiens, accipiensque anathema.

XII. Interrog. *Quod si quis ex laicis clericum vel monachum occiderit, utrum pretium sanguinis secundum legem natalium parentum propinquis ejus reddendum sit, an ampliori pecunia senioribus suis satisfaciendum sit, vestra unanimitas sanciat.*

Resp. Quicumque vero ex laicis occiderit episcopum, presbyterum vel diaconum, aut monachum, agat pœnitentiam secundum gradus pœnitentiæ constitutos; & reddat pretium Ecclesiæ suæ; pro episcopo secundum universalis Concilii, pro presbytero octingentos siclos, pro diacono sexingentos, pro monacho vero quadringentos argenteos: nisi aut dignitas natalium, vel nobilitas generis majus reposcat pretium. Non enim justum est, ut servitium sanctæ professionis in meliore gradu perdat, quod exterior vita sub laico habitu habuisse jure parentum dinoscitur. Cui vero non est substantia ut redimat se a perpetrato homicidio, regi dimittendus est ad puniendum: ne interfectores servorum Dei se putent impune posse peccare. Hæc vero vindicta quam de homicidiis presbyterorum percensuimus; [1] maneat erga abbates qui sunt sine ordine: nisi aliquem ex his Synodale Collegium altiori consilio aut superiorem aut inferiorem judicaverit.

XIII. Interrog. *Quod si ex convenientia amborum legitimum dissolvitur conjugium, propter infirmitatem viri vel uxoris: si liceat sano incontinenti secundum inire connubium, infirmo consensum*

1. De hac re vide supra Bedæ Epistolam ad Egbertum. De Abbatibus Laicis, olim apud Wallos, vide Giraldum Barrium, Cambrensem vulgo dictum, lib. II. cap. 4. Itinerarii Cambriæ.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 736.

præbente, & promittente sese continentiam in perpetuo servaturum: vestra sanctitas quid de hoc judicat?

Resp. Nemo contra Evangelium, nemo contra Apostolum sine vindicta facit: idcirco consensum minime præbemus adulteris. Onera tamen quæ sine periculo portari non possunt nemini imponimus: ea vero quæ Dei sunt mandata confidenter indicimus. Quem autem infirmitas implendi præpedit, uno profecto multum reservamus judicio Dei. Igitur ne forte videamur silentio fovere adulteros, aut diabolus qui decipit adulteros de adulteris exsultet ultoribus, audi: *Quod Deus conjunxit homo non separet;* & item: *Qui potest capere capiat.* Sæpe namque temporum permutatione, necessitas legem frangit. Quid enim fecit David quando esuriit? Et tamen sine peccato est. Ergo in ambiguis non est ferenda sententia. Sed consilia necesse est periclitari pro salute aliorum; hac conditione interposita, ut ei qui se continentiæ devovit nullo modo concedatur secundas inire nuptias, vivente priore.

XIV. Interrog. *Quid ad hæc dicimus? si quis de laicis clericum vel monachum obnoxium esse pronunciat pro caussis aliquibus, jam pridem sub laico habitu perpetratis, sed necdum finitis: sive quia minime prævaluit, sive quod ante dissimulanda tacuit usque nunc, & modo Ecclesiæ molestus & importunus insistit.*

Resp. Quisquis vero sæcularis servitium sanctæ professionis subire desiderat; si interrogatus respondeat; conditionis servilis sese non esse obnoxium, nec homicidium palam perpetrasse inemendatum, neque res alieni juris modo sub se habere dicat: iste profecto nemini quicquam debeat, nisi Deo, cujus est servus, propter offensam peccati. Quod si fefellit Ecclesiam Dei, & crimen suum dolose celaverit: placuit Ecclesiam habere potestatem dimittendi eum, vel satisfacere pro eo si voluerit. Eos vero qui tales inveniuntur ab Ecclesiæ limine, per vim volumus abstrahi, neque a die conventionis tempus Ecclesiæ concedi reos deinceps ad occultandos; sed ut Deo agatur reverentia, absque ulla læsione veriusque relinquendi sunt: quod Ecclesia domus propitiationis est, non spelunca latronum. Lege dedicationem Templi Salomonis. Res vero si quas Ecclesiæ obtulerat, eas sacerdos reddat, ut habeat unde se redimat.

XV. Interrog. *Pro quibus criminibus nullus sacerdos potest fieri; vel pro quibus jam pridem ordinatus deponitur?*

Resp. Hujusmodi tunc ordinatio episcopi, presbiteri vel diaconi, rata esse dicetur; si nullo gravi facinore probatur infectus; si secundam non habuit uxorem, nec a marito relictam; si pœnitentiam publicam non gessit, nec ulla corporis parte vitiatus apparet; si servilis aut ex origine non est conditionis obnoxius; si curiæ probatur nexibus absolutus; si adsecutus est litteras: hunc elegimus ad sacerdotium promoveri. Pro his vero criminibus nullum licet ordinari, sed promotos quosque dicimus deponendos. Idola scilicet adorantes; per aruspices & divinos atque incantatores captivos se diabolo tradentes, fidem suam falso testimonio expugnantes; homicidiis vel fornicationibus contaminatos; furta perpetrantes; sacrum veritatis nomen A perjurii temeritate violantes. Eos tamen nisi per pœnitentiam publicam non oportet admitti ad promerendam communionis gratiam; non ad recuperandum pristinæ dignitatis honorem. Alienum est enim ab Ecclesia pœnitentes sacrosancta ministrare, qui dudum vasa fuerant vitiorum.

XVI. Interrog. De Jejunio quatuor Temporum. *Legitima jejunia mensis primi, quarti, septimi, & decimi utrum initio ipsorum mensium, an aliter celebranda sint; & quo auctore, aut quomodo, aut pro quibus caussis instituta; consona sententia exponite: ut uniformiter ab omnibus celebrentur,* [1] *per universas dilectionis vestræ sedes, & Anglorum Ecclesias.* B

Resp. Quia igitur Mundus quatuor plagis continetur, Orientis, Occidentis, Meridiei, & Aquilonis; & homo quatuor elementis constat, id est igne, aere, aqua & terra; & intentior sensus ex quatuor continetur virtutibus, prudentia, temperantia, fortitudine atque justitia; & quatuor flumina Paradisi ad irrigandam universam terram, in typo quatuor Evangeliorum profluunt; & quatuor temporibus annus, vere, æstate, autumno & hieme convertitur; & ex omni parte quadratus numerus perfectus dignoscitur; idcirco autem quatuor temporum jejunia veteres patres instituerunt, C secundum Dei legem, & nunc in novo Testamento sancti viri atque apostolici doctores.

I. De primo mense Dominus ait ad Moysem: *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni.* Et iterum Dominus ad Moysem: *Observate mensem novarum frugum, quando egressi estis de terra Ægypti, legitimum in generationibus vestris.* Quod jejunium sancti Patres in prima hebdomada mensis primi statuerunt, quarta & sexta feria, & sabbato, exceptis diebus quadragesimalibus. Nos autem in Ecclesia Anglorum idem primi mensis jejunium, (ut noster didascalus Beatus Gregorius, D in suo Antiphonario & Missali libro, per pædagogum nostrum beatum Augustinum transmisit ordinatum & rescriptum) indifferenter de prima hebdomada Quadragesimæ servamus.

II. Secundum jejunium quarti mensis a veteri lege exortum est, quando lex data est Moysi in monte Sinai; & præceptum est a Domino ut sit populus paratus ad audiendam vocem in diem tertium, & ne adpropinquent uxoribus suis. Et iterum Dominus ad Moysem: *Tolletis de cunctis frugibus vestris primitias, & offeretis ea Domino Deo vestro.* Quod & in novo Testamento constitutum E est, juxta id quod Dominus ait: *Non possunt filii sponsi jejunare quamdiu cum illis est sponsus,* & reliqua. Quod juxta congruentiam temporum post ascensionem Domini ad cælos, præsentia corporali subtracta, tunc indictum est jejunium quarti mensis, secundo sabbato. Hoc autem jejunium idem beatus Gregorius per præfatum legatum, in Antiphonario suo & Missali, in plena hebdomada post Pentecosten, Anglorum Ecclesiæ celebrandum destinavit. Quod non solum nostra testantur Antiphonaria; sed & ipsa quæ cum Missalibus suis conspeximus apud Apostolorum Petri & Paulli limina.

III. Tertium jejunium septimi mensis, a Domino per Moysem præcipitur dicentem: *Loquere filiis Israel, & dices ad eos; Decimus dies mensis se-*

1. Hinc constat hoc opusculum dicatum fuisse Archiepiscopo alicui Cantuariensi.

ptimi vocabitur sanctus, humiliabitis animas vestras in jejunio. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populo suo. Idcirco autem in Ecclesia hoc jejunium celebratur secundum antiquam consuetudinem, vel quia decrescunt dies, & nox augetur: quia ad defectum solis & noctis augmentum vita nostra deficere adveniente morte ostenditur; quæ mors in judicio Dei & resurrectione reparabitur ad vitam. Et si vitæ nostræ terminus, defectione dierum exprimitur, mortisque adventus in augmento noctis; necessarium duximus, ut ob memoriam & recordationem tanti mysterii, omni anno humiliemus animas nostras, ut filios Israel hoc in tempore fecisse legimus, in jejunio & afflictione, non solum a cibis, sed ab omnibus vitiorum contagiis, attendentes sermonem Evangelii; *Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant, veniet autem nox quando nemo potest operari.* Hoc Anglorum Ecclesia in plena hebdomada ante æquinoctium, neglecta tertiæ hebdomadæ computatione, solet celebrare.

IV. Quartum jejunium mense Novembrio, a veteribus colebatur, juxta præceptum Domini ad Jeremiam dicentis: *Tolle volumen libri, & scribe in eo omnia verba quæ locutus sum, adversus Israel & Judam. Et factum est in mense nono prædicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem.* Hac ergo auctoritate divinarum scripturarum, Ecclesia catholica morem obtinet, & jejunium atque observationem mense celebrat decimo, sabbato quarto, propter advenientem venerabilem solemnitatem Domini nostri Jesu Christi. Ubi ante plures dies & continentia carnis & jejunia exhibenda sunt, ut unusquisque fidelis præparet se ad communionem corporis & sanguinis Christi, cum devotione sumendam. Quod & gens Anglorum semper in plena hebdomada ante natale Domini consuevit, non solum quarta & sexta feria, & sabbato, sed & juges XII. dies in jejuniis, & vigiliis, & orationibus, & eleemosynarum largitionibus, & in monasteriis, & in plebibus, ante natale Domini quasi legitimum jejunium exercuisse perhibetur. Nam hæc (Deo gratias) a temporibus Vitaliani Papæ & Theodori Dorobernensis Archiepiscopi inolevit in Ecclesia Anglorum consuetudo, & quasi legitima tenebatur, ut non solum clerici in monasteriis, sed etiam laici cum conjugibus & familiis suis ad confessores suos pervenirent, & se fletibus ex carnalis concupiscentiæ consortio his duodecim diebus cum eleemosynarum largitione mundarent; quatenus puriores Dominicæ communionis perceptionem in Natale Domini perciperent. Præter hæc namque constituta jejunia, quarta & sexta feria propter passionem Christi, & sabbato, propter quod ipso die jacuit in sepulcro, plerique jejunaverunt.[1]

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 736.

1. Ceterum consule Berardum in Canones Gratiani, & præsertim part. III. cap. 30.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 740.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΥ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ.

JOANNIS

HIEROSOLYMITANI

REVERENTISSIMI MONACHI

NARRATIO.

A Βούλομαι ἐγὼ ὁ μέτριος καὶ πάντων ἔσχατος ἀποδεῖξαι μετὰ πάσης ἀληθείας ἐπὶ τῆς παρούσης ταύτης ἁγίας ὑμῶν καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὅπως καὶ πότε καὶ ὅθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἡ κακίστη καὶ θεοστυγὴς αὕτη τῶν χριστιανῶν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀληθεστέρων [1] κατηγόρων καὶ εἰκονομάχων αἵρεσις. συντομίᾳ δὲ χρήσασθαι λόγου προαιρούμενος, διὰ χάρτου ἔκρινα καλῶς ποιήσασθαι τὴν ἐξήγησιν, ὡς ἂν μηδέν με τῆς ἀληθείας λάθῃ.

Τοῦ τῶν ἀθέων Ἀράβων τεθνηκότος τυράννου ἤτοι Συμβούλου· Σελεϊμὰν δὲ ἦν αὐτῷ τὸ ὄνομα, διεδέξατο τοῦτον Οὔμαρος: ὃς ἐπιβὰς τῆς ἀρχῆς, εὐθὺς μεταστειλάμενος ἀπέστρεψε τὸν ἀνάσκαφον Μασαλμὰν ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης, πολέμιον ὄντα δυσμενῆ· ὃς τῇ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι, καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης ἁγίας Θεοτόκου, μετ' αἰσχύνης πολλῆς καὶ ἀπωλείας τοῦ οἰκείου τῶν Σαρακηνῶν στρατεύματος ὑπέστρεψεν εἰς Συρίαν, ἀνύσας ὧν ἤλπιζεν οὐδέν. τελευτήσαντος δὲ Οὐμάρου, τοῦτον διαδέχεται Ἐζίδος, ἀνὴρ κοῦφός τις καὶ ἀπαράφορος. ἦν δέ τις ἐν Τιβεριάδι προηγέτης τῶν παρανόμων Ἑβραίων φαρμακομάντις, δαιμόνων ψυχοβλαβῶν ὄργανον, ἐπονομαζόμενος Σεραντάπηχος, δυσμενὴς ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. ὃς μεμαθηκὼς τὴν τοῦ κρατοῦντος Ἐζίδου κουφότητα, καὶ δὴ τούτῳ προσελθὼν ὁ παμπόνηρος οὗτος Ἑβραῖος, ἐπεχείρει μαντεύεσθαί τινα καὶ προλέγειν αὐτῷ. ὡς οὖν ἐκ τούτων ἀπαράδεκτος ἐγεγόνει καὶ εὐπαρρησίαστος τῷ τυράννῳ· θέλω, ἔφη, Πρωτοσύμβουλε, εὐνοίᾳ τῇ πρὸς σὲ διακείμενος, ὑποθέσθαι σοι τρόπον τινὰ εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀρεσθησόμενον, δι' οὗ σοι προστεθήσεται ζωῆς μῆκος, καὶ διαμείνῃς χρόνους τριάκοντα ἐν τῇδε σου ἀρχῇ, εἴγε εἰς ἔργον ἀγάγῃς τοὺς λόγους μου: ὁ δὲ ἄφρων ἐκεῖνος τύραννος, ὁ κεκουφωθεὶς τὸν νοῦν ἐφέσει μακροβιώσεως· ἦν γὰρ φιλοτρυφητὴς καὶ ἀκόλαστος, ἀπεκρίνατο· ὅτιγε ὅσα ἂν ὑποθῇς μοι ἑτοίμως ποιῶ, καὶ ἐὰν τύχω πρακτέου, μεγίσταις ἀμείψομαι τιμαῖς. ὁ δὲ φαρμακομάντις Ἑβραῖός φησι πρὸς αὐτόν· κέλευσον ἀθέως πάσης ἄτερ ἀναβολῆς καὶ ὑπερθέσεως, γράψαι κατὰ πᾶσαν σου τὴν ἀρχὴν ἐγκύκλιον τὴν ἐπιστολήν, ὥστε πᾶσαν εἰκονικὴν διαζωγράφησιν, εἴτε ἐν σανίσιν, εἴτε διὰ μουσίων ἐν τοίχοις, εἴτε ἐν σκεύεσιν ἱεροῖς καὶ ἐνδυταῖς θυσιαστηρίων, καὶ ὅσα τοιαῦτα εὑρίσκεται ἐν πάσαις ταῖς τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαις, ἀφανίσαι, καὶ τελέως καταλῦσαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ

Volo tenuis ego omniumque extremus, omni veritate, ſub veſtræ hujus ac ſacræ Synodi præſentia demonſtrare, quomodo & quando quave occaſione ortum habuerit peſſima hæc & Deo exoſa Chriſtianorum, vel ut verius dicam, ipſos criminantium atque Iconomachorum hæreſis. Cumque mihi propoſitum ſit ut brevitati ſtudeam, operæ pretium putavi, ne quid me veritatis fugiat; ex charta ac ſcripto narrationem facere.

Mortuo impiorum Arabum tyranno ſeu Symbulo, cui nomen Seleiman, Umar ejus ſucceſſor [2] effectus eſt. Hic mox arrepto principatu, accerſitum Maſalmanum everſorem infenſiſſimum hoſtem ab hac regione avertit. Hic, magni Dei & Salvatoris noſtri gratia, ejuſque parentis ſanctæ Dei genitricis, ingenti probro, ſuique Saracenorum exercitus clade ac interitu, nullo peracto eorum quæ ſperaverat, in Syriam reverſus eſt. Mortuo autem Umare, ſuccedit [3] Ezidus, homo levis, inops animi, nec ſatis ſani capitis. Erat vero Tiberiade ſceleſtiſſimorum Hebræorum præſes quidam veneficus vates, in perniciem animarum exitioſorum dæmonum organum, & cognomento Serantapechus, Eccleſiæ Dei hoſtis infenſiſſimus. Is dominatoris Ezidi levitate cognita, ipſumque adeo nequiſſimus ille adiens, quædam ei vaticinari ac prædicere tentabat. Cum hinc igitur tyranno obrepens ejus ſibi gratiam quæſiiſſet, aureſque ipſius faciles reddidiſſet: Volo, inquit, [4] Protoſymbule, qua in te affectus benevolentia ſum, modum quemdam facile placiturum nihilque gravem docere, quo tibi adjicietur longitudo vitæ, annoſque triginta integros principatu rerum potieris, ſi modo ſermones meos compleveris. Ad hæc demens ille tyrannus longioris vitæ deſiderio mente captus, (quippe libidinoſus homo ac laſcivus) facturum ſe quidquid præceperit, reſpondit. Ac ſiquidem, inquit, rei compos exſtitere, honoribus maximis juſta mercede cumulabo. Ad quem veneficus vates Hebræus: jube ſtatim nulla interpoſita mora, in omnes tuæ ditionis oras ac loca communibus deſtinatis litteris, pictas omnes imagines, ſive in tabellis, ſive muſivo opere in parietibus, ſive in vaſis ſacris altariumque pallis; ac quæcumque talia occurrerint in omnibus Chriſtianorum eccleſiis aboleri, penituſque diſperdi. Sed & quæcumque ad orna-

1. Χριστιανοκατηγόρων.
2. Anno Chriſti 717. Solimanum excepit Homar ſecundus, & tres annos regnavit.
3. Anno 720. alias *Geſid* vel *Izid*.
4. Symbulos, Protoſymbulos, & Buleuta, h. e. *Conciliarius*, *Senator*; accipi videntur pro *Calipho*.

ὅσα ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν πόλεων κατὰ κόσμον εἰσὶ A καὶ εὐπρέπειαν οἱαδήποτε ὁμοιότητι· σατανικῷ δὲ κακουργήματι κινούμενος ὁ ψευδομάντις προσέθηκε, πᾶν ὁμοίωμα ἂν ὑφόρατον· δεῖξαι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν μηχανώμενος.

Ὁ δὲ ἀλιτήριος τύραννος τούτῳ κουφότητι πεισθεὶς, ἀποστείλας καθεῖλεν ἀπὸ πάσης ἐπαρχίας τῆς ὑπ' αὐτὸν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ λοιπὰ ὁμοιώματα. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀπεκόσμησε τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ φαρμάκου ἑβραίου ἀφειδῶς, τὰς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, πρὰ τοῦ φθάσαι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τὸ κακόν. φεύγοντας δὲ τοὺς θεοφιλεστάτους χριστιανοὺς τοῦ μὴ ταῖς οἰκείαις χερσὶ καταστρέψαι τὰς ἁγίας εἰκόνας, Ἑβραίους θεοστυγεῖς καὶ οἰκτροὺς Ἄραβας ἠγγάρευον οἱ εἰς τοῦτο B ἀποσταλέντες Ἀμηραῖοι, καὶ οὕτως τὰς σεπτὰς εἰκόνας, καὶ τοὺς οἴκους τῶν ἐκκλησιῶν πῆ μὲν κατέχριον, πῆ δὲ κατέξεον.

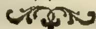
Τούτων ἀκηκοὼς ὁ ψευδεπίσκοπος Νακολίας καὶ οἱ κατ' αὐτὸν, ἐμιμήσαντο τοὺς παρανόμους Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς Ἄραβας, καὶ ἐνύβρισαν τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

Ἄξιον δὲ κρίνω ταῖς ἱεραῖς ὑμῶν ἀκοαῖς καὶ οἷον ἐδέξατο τέλος ὁ δείλαιος ἐκεῖνος καὶ φαρμακὸς ἑβραῖος. ὡς γὰρ τοῦτο δράσας ὁ Πρωτοσύμβουλος Ἐζίδος οὐ πλείω τῶν δύο ἥμισυ χρόνων βιώσας ἀπέθανε, ἀπῆλθεν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. καὶ αἱ μὲν εἰκόνες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱδρύσει καὶ τιμῇ κατέστησαν· ὁ δὲ τούτου υἱὸς Οὐ- C λίδος τοὔνομα, ἀγανακτήσας, ὡς φονέα τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν φάρμακον αἰσχίστῳ θανάτῳ ἀναιρεθῆναι ἐκέλευσε, ἄξια τὰ ἐπίχειρα τῆς ψευδομαντείας αὐτοῦ κομισάμενον.

1. Alias *Ischam* vel *Isa*.

A tum in foro publice in urbibus una similitudine posita exstarent. Satanica vero malignitate motus falsus vates, adjecit: Quicquid demum simulacrorum suspectum exosumque exstaret: suum in nos odium studens declarare.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 740.

Miser vero tyrannus mentis levitate se illi dicto audientem præbens, fidemque ipsi habens, mittens, in subjecta sibi omni ditione sacras imagines ac reliqua simulacra abstulit. Inque eum modum per veneficum Hebræum, nulla cujusquam ratione, per omnes suas urbes ac loca, ecclesias Dei ornatu spoliavit, priusquam malum ad has oras perveniret. Cumque religiosissimi homines Christiani suis ipsi manibus evertere sacras imagines re- B fugerent, Deo exosos Hebræos vilesque Arabas angariabant, qui in hoc missi erant Ameræi, sicque incendebant sacras Imagines, domosque ecclesiarum ac parietes qua oblinebant, qua corradebant.

Hæc ut audivit pseudoepiscopus Nacoliæ ac sodales, sceleratos Judæos impiosque Arabas æmulati, ipsi quoque gravi injuria Dei Ecclesias affecerunt.

Dignum vero etiam arbitror vestris sacris auribus insinuare, & quem finem miserabilis ille ac veneficus Hebræus nactus sit. Cum enim Ezidus hoc perpetrato, haud plures duobus cum dimidio annos vitæ superstes diem obiisset, atque in ignem æternum abiisset, Imaginesque antiquo more ere- C ctæ pristinum honorem recepissent; indignatus ejus filius [1] Ulidus nomine, veneficum tamquam qui patrem ipsius sustulisset, turpissima morte interfici præcepit, dignis falsi sui vaticinii stipendiis donatum.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
745.

[1] ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

[2] Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.

S. JOANNIS

DAMASCENI

Diſputatio * Saraceni & Chriſtiani.

[3] ἘΡωτηθεὶς ὁ Χριστιανὸς παρὰ ΣΑΡΑΚΗΝΟΥ, A τίνα λέγεις αἴτιον καλοῦ καὶ κακοῦ; ἀπορία [4] ὁ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ εἶπεν· πάντων τῶν ἀγαθῶν οὐδένα φαμὲν αἴτιον εἶναι εἰ μὴ τὸν Θεόν, κακοῦ δὲ οὔ· καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ΣΑΡ. εἶπεν. τίνα λέγεις αἴτιον εἶναι τῶν κακῶν; ὁ ΧΡΙΣ. τὸν ἀπὸ γνώμης ὄντα διάβολον δηλονότι, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. ὁ ΣΑΡ. χάριν τίνος; ὁ ΧΡ. διὰ τὸ αὐτεξούσιον. ὁ ΣΑΡ. τί οὖν; αὐτεξούσιος εἶ, καὶ ὅσα θέλεις δύνασαι ποιεῖν; ὁ ΧΡ. ἐκ δύο μόνων, ἐν ἄλλῳ οὐ πέπλασμαι ὑπὸ Θεοῦ αὐτεξούσιος. ὁ ΣΑΡ. ποῖα ταῦτα; ὁ ΧΡ. τὰ [5] κακὰ μὲν πράττων οὐ φοβοῦμαι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τιμῶμαι, καὶ ἐλεοῦμαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. ὁμοίως καὶ ὁ διάβολος. πρῶτος ἄνθρωπος αὐτεξούσιος πέπλασται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμάρτησεν, καὶ ὁ Θεὸς B τῆς ἰδίας τάξεως ἐξέωσεν αὐτόν. ἀλλ' ἴσως καὶ λέγεις μοι ἀντιλέγων· ποῖά εἰσιν ἃ λέγεις μοι καλὰ καὶ κακά; [6] ἰδοὺ ἥλιος, σελήνη καὶ ἀστέρες καλοί εἰσιν· ποίησον ἓν ἐκ τούτων· [7] οὐ τούτου χάριν προλέγω σοι κατὰ [8] τῶν ἀνθρώπων ἐργάζομαι καλὰ καὶ κακά. καλὸν μέν, οἷόν ἐστι δοξολογία Θεοῦ καὶ προσευχή· κακὰ δέ, πορνία, κλεψία· ἐπεὶ ὡς λέγεις σὺ καλὰ καὶ κακὰ ἐκ Θεοῦ εἶναι; ἀρεθήσεται ὁ Θεὸς κατὰ σὲ ἄδικος, ὅπερ οὐκ ἔστιν. ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς προσέταξεν, ὡς σὺ λέγεις τὸν πόρνον πορνεύειν, καὶ τὸν κλέπτην κλέπτειν, καὶ τὸν ἀνδροφόνον ἀνδροφονεῖν, ἄξιοί εἰσιν τιμῆς· τὸ γὰρ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν. εὑρεθήσονται καὶ οἱ νομοθέται σου ψευδεῖς, καὶ τὰ βιβλία σου ψευ- C δεπίγραφα, ἐπειδὴ προστάττουσι τὸν πόρνον καὶ τὸν κλέπτειν δέρεσθαι ποιήσαντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἀνδροφόνον ἀποκτανθῆναι, ὃν ἔδει τιμηθῆναι, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησεν. ὁ δὲ ΣΑΡΑΚ. τίς φησι, πλάττει τὰ βρέφη ἐν κοιλίαις τῶν γυναικῶν; τοῦτο γὰρ προβάλλονται οἱ Σαρακηνοὶ πρὸς ἡμᾶς πρόβλημα δεινότατον, θέλοντες ἀποδεῖξαι τὸν Θεὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ. εἰ γὰρ ἀποκριθεὶς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς πλάττει τὰ βρέφη ἐν κοιλίαις γυναικῶν, ἐρεῖ ὁ Σαρακηνός· ἰδοὺ ὁ Θεὸς συνεργός ἐστι τῷ πόρνῳ, καὶ τῷ μοιχῷ. ὁ ΧΡΙΣ. πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται· οὐδαμῶς εὑρίσκω μετὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς κοσμοποιΐας τὴν γραφὴν λέγουσαν πλάττειν τὸν Θεὸν ἢ κτίζειν τι. [9] εἰ δὲ ἀμφιβάλλῃ D περὶ τούτου, δείξῃ [σοι] κτίσμα ἢ πλάσμα οἱονδηποτοῦν μετὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα γιγνόμενον ὑπὸ τοῦ

A INterrogatus Chriſtianus a Saraceno; Quem ais cauſſam eſſe boni malive? Christianus reſpondit: Omnium bonorum neminem dicimus eſſe cauſſam præter quam Deum, mali vero non item. Et reſpondens Saracenus ait: Quem dicis cauſſam eſſe malorum? Chr. Eum ſcilicet qui ex ſententia ſua diabolus eſt, ac nos etiam homines. Sar. Cujus rei gratia? Chr. Propter liberum arbitrium. Sar. Quid ergo? Liberine es arbitrii, & quæcumque vis agere vales? Chr. Ex duobus ſolis, in alio formatus non fui a Deo liber arbitrio. Sar. Quæ ſunt hæc? Chr. Bona agens non timeo legem, quin potius & mercedem & miſericordiam a Deo conſequor: haud aliter etiam diabolus (*fuiſſet conſequutus.*) B Primus homo liberi arbitrii formatus eſt a Deo, & peccavit; Deus vero de proprio ſtatu deturbavit eum. At fortaſſe etiam dicas mihi objiciendo: Quænam ſunt quæ mihi loqueris bona & mala? Ecce Sol, luna & ſtellæ bonæ ſunt: fac unum ex his. Non propterea prædixi tibi adverſus homines, operor bona & mala. Bona ſunt igitur Dei glorificatio & oratio: mala autem ſunt fornicatio, furtum. Quandoquidem quomodo ais tu mala bonaque ex Deo eſſe? Invenietur Deus ſecundum te injuſtus: quod utique non eſt. Quoniam enim Deus præcepit, ut tu inquis, fornicatorem fornicari & furem furari & homicidam cædem facere, mercede digni ſunt hujuſmodi, voluntatem C enim Dei fecerunt. Invenientur quoque legislatores tui mendaces, & libri tui falſi, quandoquidem mandant fornicatorem & furem excoriari, qui tamen Dei voluntatem fecerunt: homicidam quoque interfici, quem præmio cumulari oportebat, quippe qui voluntatem Dei fecerit. Sar. ait, quis format infantes in uteris mulierum? iſtuc porro objiciunt Saraceni adverſus nos tamquam argumentum inviĉtiſſimum, quo oſtendere nituntur, Deum mali eſſe auĉtorem. Si enim reſpondens dicas, Deum eſſe qui format infantes in uteris mulierum, regeret Saracenus: Ergo Deus cooperatur cum fornicatore & mœcho. Christ. igitur ad hæc reſpondet: Nullo modo invenio poſt primam hebdomadam D qua mundus faĉtus eſt, ſcripturam aſſerentem, quod formet Deus vel creet quidquam. Quod ſi ille non acquieſcat circa hoc, oſtendat (*Chriſtianus*) creaturam vel figmentum quodcumque poſt

1. Hunc primum verſum de noſtro adſcripſimus græce & latine.
2. Ex Cod. MS. Bibl. Vindobon.
3. Vide Lequienium n. 7. p. 467.
4. Forte ἀπόκρισις, reſponſio.
5. Καλά.
6. Lequien. καὶ ὁ ΣΑΡ. Et Sar.
7. ΧΡΙΣ. Lequien.
8. Τὸ ἀνθρώπινον. Id.
9. Lequienius: εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τοῦτο, δεῖξον πλάσμα ἢ κτίσιν οἱαντιναοῦν. Sin vero de hoc dubitas, oſtende figmentum aut creaturam ullam.

* Noſtram heic adjecimus interpretationem.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 745.

Θεῦ· ὐδαμῶς τοῦτο [1] ὑποδεῖξαι. πάντα γὰρ τὰ ὁρατὰ κτίσματα τὴν πρώτην ἑβδομάδα γεγόνασιν. ἔπλασεν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον τὴν πρώτην ἑβδομάδα, καὶ προσέταξεν αὐτὸν γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, εἰπών· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. καὶ ἐπειδὴ ἔμψυχος ἦν ὁ ἄνθρωπος ἔμψυχον σπέρμα ἔχων, ἐν τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ σπορὰ ἀνεφύει· ὥστε ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ, καθάπερ ἡ γραφὴ λέγει· Ἀδὰμ γὰρ ἐγέννησε τὸν Σὴθ, καὶ ὁ Σὴθ ἐγέννησε τὸν Ἐνὼς, καὶ Ἐνὼς ἐγέννησε τὸν Καϊνὰν, καὶ Καϊνὰν ἐγέννησε τὸν Μαλαλεὴλ, καὶ Μαλαλεὴλ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν Σὴθ, ἢ τὸν Ἐνὼς ἢ ἄλλον τινά. καὶ ἐντεῦθεν γινώσκομεν, ὅτι μονώτατος πέπλασται ὁ Ἀδὰμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οἵ τε μετ' ἐκεῖνον γεννῶνται καὶ γεννῶσιν ἕως B τοῦ παρόντος. καὶ οὕτως χάριτι τοῦ Θεοῦ ὁ κόσμος συνίσταται. ἐπειδὴ καὶ πᾶσα βοτάνη καὶ φυτὸν προστάξει τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε γεννᾷ καὶ γεννᾶται. ἔφη γὰρ ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου. κατὰ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἐβλάστησεν ἕκαστον δένδρον, [2] εἶδος βοτάνης καὶ φυτοῦ ἐν ἑαυτῷ ἔχει σπερματικὴν δύναμιν. ἡ σπορὰ δὲ παντὸς φυτοῦ καὶ βοτάνης ἔμψυχός ἐστιν, ἥτις ἐν τῇ γῇ πάλιν ἐφ' ἑαυτῆς πίπτουσα, ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλου σπειρομένη, βλαστάνει· μὴ πλαττομένη ὑπό τινος, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ προστάγματι τοῦ Θεοῦ [3] ὑπακούσαντος. ἰδοὺ ἐγὼ, κατὰ πρώην ἔφην, αὐτεξούσιος ὢν ἐν οἷς μόνοις προεῖπα, ὅπου ἐὰν σπείρω, κἂν εἰς ἰδίαν γυναῖκα, κἂν εἰς ἀλλοτρίαν τῇ ἐξουσίᾳ μου χρώμενος, ἀναβλαστάνει καὶ C γίνεται τῷ πρώτῳ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ὑπακούουσα. οὐχ ὅτι καὶ νῦν καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλάττει ὁ Θεὸς καὶ ἐργάζεται· ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον ἓξ ἡμέραις, καὶ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ποιεῖν, καθὼς καὶ ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ μοι. ὁ δὲ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ. φησὶν, ὁ Θεὸς πρὸς Ἱερεμίαν· πρὸ τοῦ μὲν πλάσαι σε ἐκ κοιλίας ἐπίσταμαί σε, καὶ ἐκ μήτρας ἡγίακά σε. [4] ὁ ΧΡΙΣ. παντὸς ἀνδρὸς ἐκ κοιλίας ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὴν ἔμψυχον καὶ σπερματικὴν δύναμιν ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ καθεξῆς. Ἀδὰμ γὰρ ἐν κοιλίᾳ ἔχων, τὸν Σὴθ ἐγέννησεν ὡς προεῖπον, καὶ Σὴθ τὸν Ἐνὼς, καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος προέχων D ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς ἐγέννησε [5] καὶ ναὶ (Sic) μέχρι τοῦ παρόντος. τὸ δὲ, ἐκ μήτρας ἡγίακά σε· νόησον τὴν ὄντως γεννῶσαν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτὸν, φησιν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν φησιν, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν διὰ τοῦ βαπτίσματος. ὁ δὲ ἐναντίος, καὶ ἦν πρὸ Χριστοῦ βάπτισμα; ὁ γὰρ Ἱερεμίας πρὸ Χριστοῦ γεννᾶται. ὁ ΧΡΙΣ. ἦν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου φάσκοντος· ὅτι οἱ μὲν διὰ νεφέλης, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης ἐβαπτίσθησαν. καὶ ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις φησίν· ἐὰν μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὥστε ὁ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ E Ἰακὼβ, καὶ οἱ λοιποὶ πρὸ Χριστοῦ ἅγιοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ προεβαπτίσθησαν, οὐκ ἂν ἐσώζοντο. μαρτυρεῖ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, λέγον· ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας, τοῦτ' ἔστι τῆς τοῦ βαπτίσματος. χάριτι τούτου ὁμολογοῦμεν, ὅτι πάντες οἱ

A primam hebdomadam a Deo esse nullatenus ostendi. Omnes enim visibiles creaturæ prima hebdomada exstiterunt. Formavit enim Deus hominem prima hebdomada, eique mandavit, ut gigneret & gigneretur, inquiens: [a] *Crescite & multiplicamini, & replete terram*. Et quoniam animalis erat homo animale semen habens, in propria uxore sementis germinabat. Quamobrem homo hominem gignit, ut Scriptura dicit. [b] *Adam enim genuit Seth, & Seth genuit Enos, & Enos genuit Kainan, & Kainan genuit Malaleel & Malaleel genuit Javet, Javet autem genuit Enoch*. Porro non dixit: Et Deus formavit Seth vel Enos, vel alium quempiam. Hinc agnoscimus unum prorsus formatum fuisse Adam a B Deo: qui vero post illum sunt, generantur & generant usque in præsens tempus, atque hoc modo ex Dei beneficio Mundus conservatur. Quinimmo etiam omnis herba & planta jussu Dei ex eo tempore generat & generatur. Ait enim Deus: [c] *Germinet terra herbam fœni*, atque juxta præceptum ejus germinavit omnem arborem, & species quælibet herbæ vel plantæ, in semet ipsa habet vim sementinam. Sementis porro cujusvis plantæ vel herbæ animalis est; quæ rursus in terram per se decidens, vel etiam ab alio sata germinat, non formata a quoquam, sed primæ Dei jussioni morem gerens. Ecce ego, quemadmodum antea dixeram, libero præditus arbitrio in iis dumtaxat quæ præfa- C tus sum; ubicumque seminem, sive in propriam uxorem sive in alienam meo usus arbitrio, succrescit & germinat per obedientiam primæ Dei jussioni. Non quod vel nunc quotidie formet Deus & operetur; quoniam in prima hebdomada [d] *fecit Deus cælum & terram universumque mundum sex diebus, septima vero requievit ab omnibus operibus suis quæ adgressus est facere*, quemadmodum quoque scriptura mihi testatur. SAR. Ait Deus ad Jeremiam: [e] *Antequam formarem te ex utero novi te, & ex matrice sanctificavi te*. CHR. Cujuslibet hominis ex utero formavit Deus animalem ac sementinam virtutem ab Adamo atque deinceps. Adam enim in ventre habens Sethum genuit, ut præfatus D sum, Sethus vero Enosum. Et quivis homo cum ante habeat in ventre filium suum gignit, filiusque etiam usque in præsens tempus. Illud vero; *Ex matrice sanctificavi te*: In eo cogita illam quæ revera generat filios Dei, juxta sancti evangelii testimonium. [f] *Quotquot* enim *receperunt eum*, inquit, *dedit eis potestatem filios Dei fieri. Qui credunt in eum*, iuquit; *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* per baptismum. ADVERSARIUS. Ergone ante Christum erat baptisma? Jeremias enim ante Christum natus est. CHR. Erat utique juxta testimonium sancti Apostoli dicentis alios per nubem, alios vero per mare fuisse baptizatos. Et Dominus in Evangeliis E ait: [g] *Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non ingredietur regnum cælorum*. Adeoque Abraham & Isaac & Jacob ceterique ante Christum sancti, qui ingressi sunt regnum cælorum, nisi baptizati fuissent, non utique salutem fuissent consequuti. Testatur id vero Spiritus sanctus inquiens: [h] *Abalienati sunt peccatores a vulva*, hoc est a baptismate. Quomobrem confitemur, omnes eos qui vel

a Gen. I. 28. *b* Gen. V. 3. seqq. *c* Gen. I. 11. *d* Gen. II. 1. 2. *e* Jerem. I. 5. *f* Joan. I. 12. 13. *g* Joan. III. 5. *h* Psalm. LVII. 4.

1. Lequienius: ἀλλὰ δὴ ἀποδειχθῆναι τοῦτο οὐ δύναται. At enim demonstrari istud nequit.
2. Leq. ὁμοίως δὲ καὶ βοτάνη καὶ φυτὸν ἐξ ἑαυτοῦ. Similiter & herba & planta ex seipsa.
3. Forte ὑπακούσασα.
4. Leq. πάντως ἦν ἐν μήτρᾳ ἔπλασεν. ΧΡ. Ἔμψυχον καὶ σπερματικὴν δύναμιν Ἀδὰμ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔχων. Omnino igitur in matrice formavit. CHR. Animalem & sementinam virtutem Adamus in ventre habens.
5. Voculis καὶ ναὶ nihil respondet in Lequienio.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 745.

σωθέντες καὶ οἱ σωζόμενοι διὰ βαπτίσματος ἐσώθησαν καὶ σώζονται χάριτι Θεοῦ. ὁ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ ἠρώτα, λέγων· τὸν χριστιανὸν τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καλὸν εἶναι λέγεις ἢ κακόν; γνοὺς δὲ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ ὁ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ἔφη· ὃ θέλεις εἰπεῖν ἐπίσταμαι. ὁ ΣΑΡ. φανέρωσόν μοι αὐτό. ὁ ΧΡ. εἰπεῖν θέλεις πρὸς ἐμὲ, ὅτι ὁ Χριστὸς θέλων ἔπαθεν, ἢ μὴ θέλων; καὶ ἐάν σοι εἴπω, θέλων ἔπαθεν, ἵνα μοι εἴπῃς, ἄπελθε προσκύνησον τοὺς Ιουδαίους, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν. ὁ ΣΑΡ. οὕτως φησί σοι ἤθελον εἰπεῖν· εἴ ἐστί σοι λόγος, ἀποκρίθητί μοι. ὁ ΧΡΙΣ. σὺ λέγεις θέλημα εἶναι, ἐγὼ λέγω ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν. ὁ ΣΑΡ. πόθεν δύνῃ τοῦτο παραστῆσαι; ὁ ΧΡΙΣ. διὰ πραγμάτων ἔφη πρὸς Σαρακηνόν. καθημένου ἐμοῦ καὶ σοῦ, ἢ ἱσταμένου, δύναταί τις ἐξ ἡμῶν ἄνευ τῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτίας τοῦ Θεοῦ ἀναστῆναι ἢ κινηθῆναι; καὶ ὁ ΣΑΡ. οὔ. ὁ ΧΡΙΣ. τοῦ Θεοῦ εἰπόντος, μὴ κλέψῃς, μὴ πορνεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, οὐ θέλει ἵνα κλέψωμεν καὶ πορνεύσωμεν καὶ φονεύσωμεν. ὁ ΣΑΡ. οὐχί. εἰ γὰρ ἤθελεν, οὐκ ἂν εἶπεν, μὴ κλέψῃς, μὴ πορνεύσῃς, μὴ φονεύσῃς. ὁ ΧΡΙΣ. δόξα τῷ Θεῷ, ὅτι σὺ ὡμολόγησας λέγων ἃ θέλω εἰπεῖν. ἰδοὺ συνέθου μοι, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἄνευ τοῦ Θεοῦ δύναται ἀναστῆναι ἢ κινηθῆναι. καὶ ὅτι οὐ θέλει ὁ Θεὸς ἵνα κλέψωμεν ἢ πορνεύσωμεν. ἐὰν ἄρτι ἀναστὰς ἀπέλθω, καὶ κλέψω ἢ πορνεύσω· τί αὐτὸ λέγεις; θέλημα Θεοῦ, ἢ συγχώρησιν καὶ ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν; ὁ ΣΑΡ. νοήσας καὶ θαυμάσας ἔφη· ἀληθῶς οὕτως ἔχει. ὁ ΧΡΙΣ. νόησον καὶ τοῦτο, ὅτι δυνάμενος Θεοῦ πατάξαι, ἀνεχώρησεν πρὸς τὸν σταυρόν. τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐμακροθύμησεν ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλ᾽ ὅταν θέλῃ [ἵνα] μετανοήσω, ἀποδίδωσί μοι καθάπερ καὶ τοῖς Ιουδαίοις ἐποίησεν. μετὰ γὰρ [ἔτη] ὀλίγα ἀνέστησεν κατ᾽ αὐτῶν τὸν Τίτον καὶ Οὐεσπασιανὸν καὶ τοὺς Ἕλληνας, καὶ καθεῖλεν τὰ φρυάγματα αὐτῶν.

Ἐὰν ἐρωτηθῇς παρὰ Σαρακηνοῦ λέγοντος· τί λέγεις εἶναι τὸν Χριστόν; εἰπὲ αὐτῷ, Λόγον Θεοῦ. μηδὲν ἐν τούτῳ νομίζων ἁμαρτάνειν, ἐπειδὴ καὶ λόγος λέγεται παρὰ τῇ γραφῇ, καὶ σοφία καὶ βραχίων, καὶ δύναμις Θεοῦ, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, πολυώνυμος γάρ ἐστιν. καὶ σὺ ἀντερώτησον αὐτὸν λέγων· τί λέγεται παρὰ τῇ γραφῇ ὁ Χριστός; ἴσως κἂν θελήσῃ ἐρωτῆσαί σε ὁ Σαρακηνὸς ἄλλο τι, μὴ ἀποκρίνου αὐτῷ, ἕως ἂν λύσει τὸ ἐρώτημά σου. ἀνάγκῃ ποίᾳ ἀποκριθήσεταί σοι λέγων· παρὰ τῇ γραφῇ μου πνεῦμα καὶ λόγος Θεοῦ λέγεται ὁ Χριστός. καὶ τότε εἰπὲ αὐτῷ σὺ πάλιν· τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος, παρὰ τῇ γραφῇ σου ἄκτιστα λέγονται ἢ κτιστά; καὶ ἐπὰν εἴπῃ ὅτι ἄκτιστά εἰσιν, εἰπὲ αὐτῷ· καὶ τίς ἔκτισε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ; καὶ ἐὰν ἐξ ἀπορίας εἴπῃ σοι, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὰ ἔκτισεν, εἰπέ· ἰδοὺ εἰ ἔλεγον ἐγὼ πρὸς σὲ τοῦτο, ἔλεγες ἂν πρὸς μὲ, ὅτι ἠφάνισας τὴν μαρτυρίαν σου· καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ [1] πιστεύεσε ὅσα ἂν εἴπῃς· ὅμως οὖν καὶ τοῦτο ἐρωτῶ σε, πρὸ τοῦ κτίσαι ὁ Θεὸς τὸν λόγον καὶ τὸ πνεῦμα, οὐκ εἶχεν πνεῦμα οὐδὲ λόγον; καὶ φεύξεται ἀπὸ σοῦ μὴ ἔχων τί ἀποκριθῆναι. αἱρετικοὶ γάρ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι κατὰ Σαρακηνοὺς, καὶ πάνυ βδελυκτοὶ καὶ ἀπόβλητοι. [2] καὶ ἐὰν αὐτὸν θέλῃς δημοσιεῦσαι τοῖς λοιποῖς Σαρακηνοῖς φοβηθήσεταί σε πολύ· καὶ ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ Σαρακηνὸς λέγων· τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ κτιστά εἰσιν ἢ ἄκτιστα; τοῦτο γὰρ προβάλλονται πρὸς ἡμᾶς ἐρώτημα δεινότατον θέλοντες ἀποδεῖξαι κτιστὸν εἶναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ οὐκ ἔστιν. εἰ δὲ εἴπῃς· κτιστά εἰσιν. λέγει σοι, ὅτι ἰδοὺ ταῦτα πάντα λόγια τοῦ Θεοῦ ὑπάρχοντα, ἄκτιστα μέν εἰσι, Θεοὶ δὲ οὐκ εἰσίν. ἰδοὺ σὺ ὡμολόγη-

hi Sermones Dei cum sint, increati quidem sunt,

A salvati sunt vel salvantur, per baptismum salvati sunt & salvantur Dei gratia. Sar. interrogavit dicens: Christianum qui facit voluntatem ipsiusmet Dei, bonumne esse ais vel malum? Agnoscens autem vafritiem ejus Christianus inquit: Quid tibi velis scio. Sar. indica illud mihi. Chr. Dicere vis ad me; Christus voluntate passus est, an non? Quod si tibi dixero, voluntate passus est; mihi repones: Abi ergo adora Judæos quoniam voluntatem Dei tui fecerunt. Sar. Hoc utique tibi dicere volebam; atque si hiscere potis es, responde mihi. Chr. Tu ais voluntatem esse, ego dico tolerantiam & longanimitatem. Sar. Unde vales hoc demonstrare? Chr. Ex rebus ait ad Saracenum. B Sedente me vel te, aut etiam stante, potest quis ex nobis sine potestate & arbitrio Dei surgere aut moveri? Sar. Haudquaquam. Chr. Dicente Deo: Non furaberis, non fornicaberis, non occides; sane non vult ut furemur, fornicemur aut occidamus. Sar. Non utique. Si enim istuc voluisset, haud edixisset, Non fureris, non forniceris, non occidas. Christian. Sit gloria Deo, quia tu convenis mecum ea dicens, quæ dicere volo. Ergo convenit tibi mecum, quod nostrum nemo absque Deo potest surgere aut moveri, quodque non vult Deus, ut furemur aut fornicemur. Si ergo jam surgens abeam, atque furer vel fornicer: quid istuc appel- C las? Deine voluntatem vel indulgentiam, & tollerantiam atque longanimitatem? Saracenus vim persentiscens admiratus ait: Reipsa sic se habet. Chr. Cogita & hoc, quod cum posset Deus percutere, ad crucem contendit: hoc est longanimitate usus est erga peccatum. At quando vult ut me pœniteat, reddit mihi; quo modo egit etiam erga Judæos. Post aliquantum enim excitavit contra illos Titum & Vespasianum & Græcos, & dejecit petulantiam eorum.

Si interrogeris a Saraceno dicente; Quem ais esse Christum? Responde illi, Verbum Dei. Nihil in hoc aberrare arbitror, quoniam & Verbum dicitur a Scriptura, & Sapientia & Brachium & Virtus D Dei, & alia id genus multa. Multinomius enim est. Tu vero vicissim interroga eum dicens; Quid vocatur a Scriptura Christus? Fortasse etiamsi velit interrogare te Saracenus de aliqua alia re; ne respondeas illi antequam solverit postulatum tuum. Qua necessitate coactus respondebit tibi dicens: A Scriptura mea Spiritus & Verbum Dei dicitur Christus. Et tunc dic illi tu quoque: Spiritus Dei & Verbum a Scriptura tua increata dicuntur, an vero creata? Ac ubi responderit creata esse, dic ei: Ecquis creavit Dei Spiritum & Verbum? Quod si ad incitas redactus dixerit tibi, Deum illa creasse; regere: En si dixissem ego tibi rem hujusmodi, respondisses profecto mihi: E medio sustulisti Te- E stimonium tuum, ac porro haud confirmaveris quæcumque dixeris. Nihilominus & istud te interrogo: Antequam crearet Deus Verbum & Spiritum, non habebat Spiritum neque Verbum? atque declinabit a te, non habens quid respondeat. Hæretici enim sunt qui hoc affirmant apud Saracenos, maximeque sunt abominabiles & propudiosi: & si huncce volueris traducere apud reliquos Saracenos, timebit te admodum. Quodsi interrogaverit te Saracenus inquiens: Sermones Dei creati sunt an increati? Solent enim nobis objicere hanc interrogationem vehementissimam, volentes ostendere creatum esse Verbum Dei, quod sane non est. Quod si dixeris creatos, regerit contra te, quod ecce omnes Dii vero non sunt. Ecce tu confessus es, Verbum

1. Forte πιστεύεται vel πιστευθήσεται.

2. Apud Lequien. num. II. pag. 466. c.

σας, ὅτι ὁ Χριστὸς λόγος ὢν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. διὸ μηδὲ κτιστὰ μηδὲ ἄκτιστα ὁ Χριστιανὸς ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει· ἐγὼ ἕνα μόνον λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ὑποστάσει ὁμολογῶ ἄκτιστον ὄντα, καθάπερ καὶ σὺ ὡμολόγησας· τὴν δὲ ἅπασαν γραφήν μου, οὐ λέγω λόγια, ἀλλὰ ῥήματα Θεοῦ. καὶ ἐὰν εἴπῃ ὁ Σαρακηνός· καὶ πῶς λέγει ὁ Δαβίδ· λόγια κυρίου, λόγια ἁγνά· καὶ οὐχὶ, τὰ ῥήματα κυρίου, ῥήματα ἁγνά; εἰπὲ αὐτῷ· ὁ προφήτης τροπολογικῶς ἐλάλησεν, καὶ οὐ κυριολογικῶς. καὶ ἐάν σοι εἴπῃ· τί ἐστιν τροπολογία καὶ κυριολογία; εἰπὲ αὐτῷ· κυριολογία μέν ἐστιν, βεβαία ἀπόδειξις πράγματος, τροπολογία δέ ἐστιν ἀβέβαιος ἀπόδειξις. καὶ ἐάν σοι εἴπῃ ὁ Σαρακηνός· ἐνδέχεται προφήτην εἰπεῖν ἀβέβαιον ἀπόδειξιν; εἰπὲ αὐτῷ εὐθέως· ἐπὶ τοῖς προφήταις τὰ ἄψυχα πρόσωπα ποιεῖν, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα θεάσῃ αὐτοῖς· ὥστε ἡ θάλασσα εἶδεν, ἢ ἔφυγεν. ἰδοὺ καὶ θάλασσα ὀφθαλμοὺς οὐκ ἔχει, οὐ γάρ ἐστιν ἔμψυχος. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης ὡς ἔμψυχον αὐτὴν διαλέγεται· τί σοί ἐστι θάλασσα ὅτι ἔφυγες, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ἡ μάχαιρα φάγεται κρέα λέγει ἡ γραφή. τὸ γὰρ φαγεῖν ἐπὶ στόματος [1] λέγει τρώγοντος καὶ πίνοντος, ἡ δὲ μάχαιρα τέμνεται μὲν, οὐ καταπίνει δέ. οὕτως καὶ τὰ ῥήματα τροπολογήσας ἐλάλησε λόγους, ἅπερ οὐκ εἰσὶν λόγια, ἀλλὰ ῥήματα. καὶ ἐάν σοι εἴπῃ πῶς κατῆλθεν ὁ Θεὸς εἰς κοιλίαν γυναικός; εἰπὲ αὐτῷ· χρησώμεθα τῇ γραφῇ σου, καὶ τῇ γραφῇ μου. ἡ γραφή σου λέγει, ὅτι ἐκάθηρεν ὁ Θεὸς τὴν παρθένον Μαρίαν ὑπὲρ πᾶσαν σάρκα γυναικείαν, καὶ κατέβη τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος ἐν αὐτῇ. καὶ τὸ εὐαγγέλιόν μου λέγει, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. ἰδοὺ μία φωνὴ ἀμφοτέρων τῶν λέξεων, καὶ ἓν νόημα. γινώσκω δὲ καὶ τοῦτο, ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἰδιότητα λέγει ἡ γραφὴ κατάβασιν Θεοῦ καὶ ἀνάβασιν, τροπολογικῶς καὶ οὐ κυριολογικῶς. κυρίως γὰρ κατάβασις καὶ ἀνάβασις ἐπὶ σωμάτων λέγεται κατὰ φιλοσόφους, ὁ δὲ Θεὸς τὰ πάντα περιέχει, καὶ οὐ περιέχεται ὑπό τινος τόπου. ἔφη γάρ τις τῶν προφητῶν· τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς οὐρανοὺς σπιθαμῇ, πᾶσαν τὴν γῆν δρακί; καὶ ὅλως πάντα τὰ ὕδατα ὑπὸ χειρῶν εἰσιν τοῦ Θεοῦ. [[2] καὶ ὁ οὐρανὸς δρακὶ] πῶς ἐνδέχεται αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ τῇ κατεχούσῃ τὰ πάντα καταβῆναι καὶ ἀναβῆναι; ἐὰν καὶ ἐρωτήσῃ σε ὁ Σαρακηνὸς λέγων· καὶ εἰ Θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς, καὶ ἔφαγεν καὶ ἔπιεν, καὶ ὕπνωσεν, καὶ τὰ ἑξῆς; εἰπὲ αὐτῷ, ὅτι ὁ προαιώνιος λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ κτίσας τὰ σύμπαντα, καθὼς λέγει ἡ γραφή μου, καὶ ἡ γραφή σου, αὐτὸς ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας ἄνθρωπος γενόμενος τέλειος, ἔννους καὶ ἔμψυχος· ἐκεῖνος ἔφαγεν καὶ ἔπιεν καὶ ὕπνωσεν, ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν οὐδὲ ὕπνωσεν οὐδὲ ἐσταυρώθη, καὶ τὰ ἑξῆς. γίνωσκε δὲ, ὅτι ὁ Χριστὸς διπλοῦς μὲν λέγεται ταῖς φύσεσιν, εἷς δὲ τῇ ὑποστάσει. εἷς γὰρ ὁ προαιώνιος λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὴν πρόληψιν τῆς σαρκὸς ὑποστατικῶς καὶ οὐ φυσικῶς· οὐ γὰρ προσετέθη τῇ τριάδι τέταρτον πρόσωπον μετὰ τὴν ἄρρητον ἕνωσιν τῆς σαρκός. ὁ Σαρακηνός [3] ὅτι ἣν λέγετε θεϊκὸν ἀπέθανεν ἢ ζῇ; εἰπὲ αὐτῷ· οὐκ ἀπέθανεν, θαῤῥῶν τῇ γραφικῇ ἀποδείξει. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ περὶ τούτου· ἦλθεν [4] ἐπ' αὐτὴν ὁ φυσικὸς

A Dei cum sit Christus, Deum tamen non esse. Quamobrem, neque creatos neque increatos Christianus respondens illi appellat, (*dicens*:) Ego unum solum Verbum Dei in hypostasi confiteor quod sit increatum, quemadmodum & tu confiteris; hanc totam Scripturam meam non dico Sermones, sed dictiones Dei. Quod si dixerit Saracenus: Quomodo ergo ait David: [a] *Sermones Domini, sermones puri*; & non Dictiones Domini, Dictiones puræ? Dic ei: Vates figurate loquutus est, at non proprie. Quod si tibi dixerit, Quid est figurata propriave loquutio? Tu regeras illi: Propria loquutio, est certa demonstratio rei, figurata vero loquutio est minus certa rei demonstratio. B Quod si opponat tibi Saracenus: Fierine potest ut propheta enunciet minus certam rei demonstrationem? Dic ei statim: In prophetis inanimata personas fieri, oculosque & ora eis tribui videris. Quapropter *Mare vidit & fugit*. Attamen mare oculos non habet, neque enim animal est. Rursus idem propheta velut animantem illud alloquitur: *Quid tibi est mare quia fugisti* & quæ sequuntur. Quin etiam *Gladius devorabit carnes* dicit Scriptura. At enim *devorare* de ore dicitur quod comedit ac bibit, gladius vero cædit quidem, non tamen deglutit. Sic & dictiones figurata locutione usus Sermones vocavit, tametsi non sint Sermones sed dictiones. C Sin autem sciscitatus fuerit; Quomodo descendit Deus in uterum mulieris? Respondeto illi: Adhibeamus scripturam tuam & meam. Scriptura tua dicit: * *Purgavit Deus virginem Mariam supra omnem muliebrem carnem, descenditque Spiritus Dei & Verbum in eam*. Evangelium vero meum dicit: [b] *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. En idem utrinque verborum sonus & sensus. Adverto & istud, quod nempe secundum proprietatem nostram dicat Scriptura ascensionem Dei & descensionem, figurate nimirum at non proprie. Proprie enim descensus & ascensus juxta Philosophos de corporibus pronunciatur; Deus autem universa comprehendit, sed non D comprehenditur ab ullo loco. Ait namque quidam prophetarum: [c] *Quis mensus est manu sua mare, & cælos palmo, pugillo terram universam?* Et omnino aquæ universæ sub manu Dei sunt..... Quei fieri potest ut is manu sua continente universa, descendat vel ascendat? Et si interrogaverit te Saracenus dicens: Siquidem Deus erat Christus, qua ratione comedit & bibit & dormivit &c. Dic ei: Æternum Verbum Dei, quod creavit omnia, ut ait Scriptura mea & tua, ipsummet ex carne sanctæ virginis Mariæ factus homo perfectus, ratione & anima præditus, is est qui comedit bibitque ac dormivit. At Verbum Dei nec comedit nec bibit nec dormivit, nec cruci affixum est &c. E Adverte autem Christum duplicem dici quod ad naturas attinet, unum vero hypostasi. Unus enim est æternum Verbum Dei etiam post assumtam carnem, hypostasi tamen non natura. Neque enim adjecta est Trinitati quarta quædam persona post ineffabilem unitionem carnis. SARACEN. Quod divinum dicitis, mortuumne est an vivit? Responde illi non fuisse mortuum fretus scripturali demonstratione. Ait enim de hoc Scriptura: (Venit ad ipsam na-

[a] Psalm. XI. 7. [b] Luc. I. 35. [c] Isa. XL. 12.

1. Λέγεται. 2. Hæc oscitanter inserta; 3. Οὐ ἂν λέγῃ τί. In Lequienio ὃν λέγετε Θεὸν, ἀπέθανε. Quem dicitis Deum, mortuusne est. 4. Locus corruptissimus, & qui in Lequienio deest.

* Confer Guadagnolum Apolog. pag. 277. Immo totam passim consule Apologiam.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 745.

τῶν ἀνθρώπων θάνατος μνήμην καθάρξας ἢ χειρωσάμενος πρὸς ἐν ἡμῖν ἄπαγε. ἄλλως φέρε εἰπεῖν. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὕπνωσεν, καὶ τὴν πλευρὰν ἀφῃρέθη.

Ὁ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ. [1] ἰδοὺ πέπληγμαι ἔν τινι τόπῳ τῆς σαρκός μου, καὶ πληγεῖσα ἡ σὰρξ μώλωπα ἀπετέλεσεν, καὶ ἐν τῷ μώλωπι ἐγένετο σκώληξ. τίς αὐτὸν ἔπλασεν; ὁ ΧΡΙΣ. λέγει τὸ καὶ προείπομεν· μετὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς κοσμοποιΐας, οὐχ εὑρίσκομεν οἱονδηποτοῦν πρᾶγμα πλάσαντα τὸν Θεὸν, ἢ πλάττοντα· ἀλλὰ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ προσετάγη ἐν τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι, καὶ ἐγένοντο τὰ γινόμενα. μετὰ τοῖς [2] προστάγμασι κατεκρίθη καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους [3]. τότε δὲ καὶ ἡ σὰρξ ἡμῶν κριθεῖσα, μέχρι τῆς σήμερον φθεῖρας καὶ σκώληκας [4] ἀναπλεῖ· ὁ Σαρακηνὸς ἐρωτᾷ τὸν Χριστιανόν· λοιπὸν [5] τίς ἐστι παρὰ σοὶ μείζων, ὁ ἁγιάζων ἢ ὁ ἁγιαζόμενος; γνοὺς δὲ ὁ Χριστιανὸς τὴν ἔνοπλον αὐτοῦ ἐρώτησιν, εἶπεν· ὃ θέλεις εἰπεῖν γινώσκω. ὁ ΣΑΡ. καὶ ἐὰν οἶδας δεῖξόν μοι. ὁ ΧΡΙΣ. εἶπεν· ἐάν σοι εἴπω ὅτι ὁ ἁγιάζων μείζων τοῦ ἁγιαζομένου, ἐρεῖς μοι, ἄπελθέ φησι προσκύνησον τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην, ὡς βαπτίσαντα καὶ ἁγιάσαντα τὸν Χριστόν σου· ὁ δὲ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ οὕτως φησί σοι ἤθελον εἰπεῖν. αἰνιγματωδῶς ἔφη ὁ [6] Χριστὸς πρὸς τὸν Σαρακηνόν· ἀπερχομένου σου ἐν τῷ βαλανείῳ μετὰ τοῦ δούλου σου λούσασθαι, καὶ λουόμενος ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ καθαιρόμενος, τίνα ἔχεις εἰπεῖν μείζονα; ἐκεῖνον τὸν οἰκτρὸν δοῦλον καὶ ἀργυρώνητον, ἢ [7] σὺ ὁ καθαρθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ; οὕτως οὖν καὶ αὐτὸς δεσπότης ὢν, ὑπὸ τοῦ δούλου ἐκαθήρετο. ἐμαυτὸν λέγεις μείζονα τὸν κτησάμενον, ἢ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ κτηθέντα, εἶπεν ὁ Σαρακηνὸς πρὸς τὸν Χριστιανόν. ὁ δὲ ἀπεκρίθη εὐχαριστήσας πρότερον τὸν Θεὸν, καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σαρακηνόν· οὕτως μοι νόει καὶ τὸν Ἰωάννην δοῦλον, καὶ οἰκέτην ὑπουργήσαντα τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐν ᾧ βαπτισθεὶς ὁ σωτήρ μου, τῶν ἐκεῖσε ἐμφωλευόντων πονηρῶν δαιμόνων τὰς κεφαλὰς συνέτριψεν. ὁ δὲ Σαρακηνὸς σφόδρα θαυμάσας, καὶ ἀπορήσας, καὶ τί ἀποκριθῆναι μὴ ἔχων τῷ Χριστιανῷ, ἀνεχώρησεν μηκέτι προσβάλλων αὐτῷ.

A turalis hominum mors memoriam laceſſens vel ſubigens ad in nobis apage. Aliter ut ita dicam *) Primus homo dormivit, & coſta ab eo capta eſt.

Saracenus. Ecce plagam accepi certo quodam loco carnis meæ, plagaque affecta caro vibicem contraxit, & in vibice vermis enatus eſt. Quis eum formavit? Chr. dicit quod & præfati ſumus. Poſt priorem hebdomadam creationis mundi, non reperimus ullam rem formaſſe aut formare Deum. Sed mandato Dei præceptum eſt in prima illa hebdomada, fueruntque quæ ſunt. Deinde juſſionibus damnata eſt terra (*germinare*) & ſpinas & tribulos. B Tunc etiam caro noſtra damnata, uſque in præſentem diem pediculos & vermes gignit. Sar. interrogat Chriſtianum: Ceterum vero quis apud te major eſt, qui ſanctificat an qui ſanctificatur? Agnoſcens vero Chr. hoſtilem ejus interrogationem ait: Quod tibi vis intelligo. Sar. Si quidem noſti, indica mihi. Chr. inquit: Si tibi dixero ſanctificantem eſſe ſanctificato majorem, regeres adverſum me; Abi, adora baptiſtam Joannem, quippe qui baptizavit ſanctificavitque Chriſtum tuum. Sar. Iſtuc ſane volebam tibi dicere. Ænigmatice ait Christianus ad Saracenum. Proficiſcente te ad balneum cum ſervo tuo ut laveris, lavatoque ab ipſo & purgato, quem majorem dixeris? Num miC ſerum illum & emtitium ſervum, vel te ab illo purgatum? Haud aliter ergo, & ipſe cum Dominus eſſet a ſervo purgatus eſt. Mene vocas majorem qui emi, an illum a me emtum, ait Saracenus ad Chriſtianum? Hic vero reſpondit, gratiiſque prius Deo actis inquit ad Saracenum: Similiter cogita tu mihi & Joannem ſervum atque famulum miniſtrantem Chriſto in Jordane, in quo baptizatus Soſpitator meus latentium ibi in luſtris malorum dæmonum capita confregit. Saracenus autem vehementer admiratus, quidque reſponderet non habens Chriſtiano, abiit, non amplium cum illo congreſſus.

1. Lequienius num. vi.
2. Lequien. *μετὰ δὲ τὴν παράβασιν κατεκ.* Poſt tranſgreſſionem vero &c.
3. *Ἀνατέλλειν* Leq. & mox *κατακριθεῖσα*.
4. *Ἀνατέλλει*.
5. Lequien. num. viii. pag. 469.
6. *Χριστιανός*.
7. Lequien. *σαυτὸν τὸν καθαρθέντα*.

* S. Andreas Cretenſis Orat. in Dormit. S. Mariæ §. v. initio de morte Deiparæ habet: *μέχρις αὐτῆς ὁ φυσικὸς τῶν ἀνθρώπων ἐχώρησε θάνατος, οὐ μὴν καθείρξας, ὡς ἐν ἡμῖν, ἢ χειρωσάμενος, ἄπαγε.* Hinc locus omnimode emendatur, explicaturque quid ſit *ſcripturalis demonſtratio*. Præterea liquet orationem illam Cretenſi tributam, ante ſcriptionem hujus dialogi ſatis tritam magnæque auctoritatis fuiſſe, cum Scripturalis audiret demonſtratio.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 756.

INCIPIT LIBELLUS ABBATIS PIRMINII, DE SINGULIS LIBRIS CANONICIS SCARAPSUS.[1]

FRatres cariſſimi, Spiritus ſanctus per prophetas, ſacerdotes & Levitas & omnes doctores Eccleſiæ catholicæ admonet dicens: *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & adnuntia populo meo peccata eorum.* Et iterum: *Si non adnuntiaveris iniquo iniquitatem ſuam, ipſe in peccatis ſuis morietur, ſanguinem ejus de manu tua requiram.* Et Dominus in Evangelio ait: *Euntes in mundo univerſo, prædicate Evangelium.* Et vos fratres, qui ad Eccleſiam convenitis, Dominus per prophetam dicit: *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Et iterum: *Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra.* Et Dominus in Evangelio: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam, dicit Dominus.* Petimus ergo cariſſimi, caritatem veſtram, ut quæ pro ſalute veſtra dicuntur, attentius audiatis. Longus quidem pro divinis ſcripturis ordo digeritur, ſed velut aliquanculum in memoria teneatis pauca vobis de pluribus commendamus.

Cum *feciſſet* Dominus *in principio cælum & terram*, & in illa cæleſti habitatione fecit ſpiritales creaturas, id eſt angelos: e quibus unus qui primus omnium archangelus fuerat factus, videns ſe in tanta gloria præfulgentem, non dedit honorem Deo creatori ſuo, ſed ſimilem ſe illi dixit; & pro hac ſuperbia cum aliis pluribus angelis qui illi conſenſerunt, de illa cæleſti ſede in aere iſto, qui eſt ſub cælo, dejectus eſt, & perdita luce gloriæ ſuæ factus eſt diabolus. Similiter & illi angeli qui conſentientes illi fuerunt, cum ipſo de cælo projecti ſunt, perdito ſplendore gloriæ ſuæ facti ſunt dæmones. Reliqui autem qui ſubditi fuerunt Deo, in ſuæ claritatis gloria in conſpectu Domini perſeverarunt, & ipſi dicuntur angeli ſancti.

Poſt iſtam ruinam angelorum, *formavit Deus hominem de limo terræ*, ut ſi præceptum Domini ſervaſſet, in loco illo cæleſti ſine morte ſuccederet, unde angeli illi refugi ceciderunt: ſi autem præteriiſſet Dei præceptum, morte morietur. Videns autem diabolus quia propterea factus fuerat homo, ut in loco illius unde ipſe cecidit, in regno Dei ſuccederet; invidia ductus, ſuaſit hominem ut mandata Dei tranſiret. *Præceperat autem Deus homini dicens: De omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Ex quo ligno contra præceptum Dei tulit homo de fructibus illius ſuadente diabulo, & comedit: pro qua offenſa jactatus eſt homo de paradiſo in exſilio mundi iſtius, ubi multos labores & dolores pateretur.

Fuit autem primus homo dictus Adam, & mulier ejus dicta eſt Eva, quod creavit: ex iſtis duobus omne genus hominum propagatum eſt. Qui obliti creatorem ſuum Deum multa ſcelera facientes irritaverunt Deum, ad iracundiam provocantes eum. Pro qua re immiſit Deus diluvium, & A perdidit omnes, excepto uno juſto nomine Noe cum ſuis tribus filiis, & uxores eorum pro reparando humano genere reſervavit. A primo ergo homine Adam uſque ad diluvium tranſierunt anni duo millia CCXLII. Poſt diluvium, iterum recuperatum eſt genus humanum per filios Noe: & cum cœpiſſet multitudo ſuccreſcens mundum implere, obliviſcentes iterum homines creatorem mundi Deum, cœperunt colere creaturas, & multa alia mala opera facere, quæ dinumerare longum eſt.

Cum vidiſſet Deus tantam malitiam hominum, dedit per famulum ſuum Moyſem legem in duas tabulas lapideas digito Dei ſcriptas. In prima tabula: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus* B *eſt. Non adſumes nomen Dei tui in vano. Memento ut diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; ſeptimus autem dies, ſabbatum eſt Domini Dei tui, non facies omne opus in eo.* In ſecunda tabula: *Honora patrem tuum & matrem tuam. Non mœchaberis. Non occides. Non furtum facies. Non falſum teſtimonium dices. Non concupiſces uxorem proximi tui.* Et iterum: *Non concupiſces rem proximi tui.* Etiam lege accepta, homines in ipſa prævaricati, & poſtmodum ad idola & culturas dæmonum reverſi, in multis criminibus & peccatis detenti erraverunt.

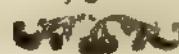
Iterum cum vidiſſet Deus tantam ſtultitiam & duritiam humanam, quia hominem quem creavit C non vult perdere, miſit prophetas ſuos monens eos per Spiritum ſanctum, ut de culturis idolorum vel prævaricatione legis ad cultum divinum vel præcepta Dei reverterentur. Sed nec ipſa lex, quæ per Moyſem data fuit, nec ipſi prophetæ eos de originalibus peccatis, quæ de Adam traxerant, liberare potuerunt; quia omnis anima peccatorum & juſtorum exeuntes de corpore ad infernum deſcendebant[2] propter ipſa originalia peccata, quæ de Adam traxerant, pro eo quod in paradiſo primus homo tranſgreſſus eſt mandatum Dei.

Sed quando vidit Deus quod totus mundus perиret, miſertus eſt humano generi: *Miſit filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos* D *qui ſub lege erant redimeret.* Deſcendere dignatus eſt Filius Dei de ſinu Patris, hoc eſt Verbum in utero ſanctæ Mariæ ſemper virginis. In tanta humilitate venit, ut per humilitatem vinceret diabolum mortis auctorem, & liberaret humanum genus per crucem ſuæ paſſionis. Qui cum Patre fulgebat in cælo, in terra pannis involutus in præſepio jacebat. Ille Ægypto fugatus, in corpore circumciſus: ille a Joanne quaſi triginta annorum in Jordane fluvio baptizatus, & prædicavit in Judæis & gentibus omnia mala opera vel diabolica derelinquere, & pœnitentiam agere, & baptiſmum accipere, vel præcepta ſua, quod ſunt quatuor Evangelia & reliqua ſacra ſcriptura, cuſtodire. Et elegit duodecim diſcipulos ſuos, ut quicquid in univerſo mundo prædicarent, omnes crederent in no-

1. H. e. *collectio*. *Scaro* enim barbaræ latinitati ſonat *milites cogere*.

2. Hæc cum congrua diſtinctione accipienda. Quo nempe ſenſu dicimus, ante Chriſtum cælorum januas clauſas fuiſſe propter Adæ peccatum. Vide infra §. *Poſt hæc*.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
756.

mine Patris & Filii & Spiritus sancti, & baptizarent in remissione omnium peccatorum. Et isti sunt Apostoli: Petrus, Andreas, Jacobus, Joannes, Philippus, Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Simon Zelotes, Judas Jacobi, Jacobus Alphæi; & sic illis Dominus docuit orare. [a] *Pater noster qui in cælis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne inducas nos in tentationem: sed libera nos a malo.* Et ipse Christus filius Dei de aqua vinum fecit, & de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia populi satiavit, & super mare pedibus ambulavit, & leprosos mundavit, & dæmonia ejecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, & paralyticos sanavit, & cæcos inluminavit, & omnem infirmitatem & languorem in populo sanavit. Et ipse Dominus jejunavit XL. diebus & XL. noctibus, & postea esuriit; & accedens diabolus dixit ei: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Respondens Christus dixit ei: *Non in pane solo vivit homo, sed in omne verbo Dei.* Et dixit ei diabolus: *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* Dicit illi Jesus: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et ostendit illi diabolus omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit illi: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Tunc dixit ei: *Vade retro satanas; scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce accesserunt angeli, & ministrabant ei.* Heic ostenditur quod unus diabolus tentavit Adam & Christum, & de eadem caussa tentavit eos. Adam tentavit in gula cum dixit: [b] *Cur præcepit vobis Deus ne comederetis de hoc ligno?* Vanam gloriam suggessit, quando dixit: *Scientes bonum & malum.* Et sic tentat omnem, si potest, hominem vincere, in gula cadit, in fornicatione, in luxuria, in immunditia, in impudicitia: & si in his cadit homo, suggerit illi vanam gloriam, unde nascitur jactantia, elatio, superbia; & si in his non peccat homo, suggerit cupiditatem, inde nascuntur inimicitiæ, contentiones, iræ, discordia, furta, homicidia, zeli. Et propterea corripiamus arma Christi, & vincamus inimicum, sicut noster magister docuit Christus, & illum risit.

Post hæc cum duodecim discipulis suis venit ad cœnam quinta feria, quæ vocatur Jovis, & cœna Domini, & uno ex ipsis duodecim discipulis suis, qui vocabatur Judas Schariotis, immisit diabolus per invidiam cordi sicut Judæorum, ut Christum filium Dei ipsis Judæis consentientibus, pro triginta argenteis in ipsa nocte traderet ad crucifigendum. Et ille voluntarie, non invitus, pro nostra salute venit ad passionem: ille pro nobis opprobria sustinuit, ille inrisiones, ille sputa, ille alapas, ille flagella, ille spineam coronam: ut feria, quæ dicitur die Veneris, in crastino de cœna, hora sexta a Judæis suspensus in cruce; & in ipsa die [c] *tenebræ factæ sunt super universam terram a septima hora usque ad horam nonam: & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant resurrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.* Ipse Dominus pro nobis in cruce clavis confixus, aceto potatus, lancea perforatus, & in ipsa hora nona emisit spiritum; & emanavit de latere ejus sanguis & aqua. Quid per sanguinem nisi redemtio? Quid per aquam, nisi baptismi sacramentum significaretur? Deinde corpus Christi jacuit in sepulcro; & dum illud sacrum corpus in sepulcro jaceret, anima Christi descendit ad infernum. Inde eripuit Adam primum hominem, & omnes Patriarchas & Prophetas & justos, qui propter originalia peccata ibidem detinebatur. Unde Dominus dicit: [d] *Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, o inferne.* Quia Dominus noster Jesus Christus morsus inferni fuit, quia parte abstulit, parte reliquit illos: justos abstulit, illos peccatores reliquit. Quia illa divinitas Dei, quæ impassibilis est, hoc est Verbum, cum Patre erat in cælo, & cum corpore in sepulcro, & cum anima Christi in inferno: quia sola humanitas sine divinitate mundum redimere non poterat.

Deinde alligavit diabolum, & expoliavit infernum. Tertia die, quod omnes Christiani celebrant Pascha, die dominico resurrexit de sepulcro, & post resurrectionem apparuit hominibus, & per quadraginta dies usque ad ascensionem ad cælos, cum Apostolis inter homines in isto mundo ambulavit, & ostendit eis plagam lanceæ in latus, & fixuras clavorum in manus suas; & loquens eis multa de regno Dei, elevavit manus suas super eos, & benedixit illos, & dixit illis: *Euntes in mundo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris;* & dixit eis: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes. Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum; ecce duo viri adstiterunt juxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cælum? Hic Jesus qui adsumtus est a vobis in cælum sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Et hoc actum est quinta feria, quæ vocatur dies Jovis, quod est Ascensio Domini.

Tunc ipsi discipuli Domini reversi sunt Hierosolyma, & erant perseverantes unanimiter in oratione usque ad decimum diem, quod est Pentecoste, & dicitur quinquagesimus dies, dominicus; & in ipsa die hora tertia, *factum est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & implevit totam domum, ubi erant sedentes Apostoli. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis;* & composuerunt symbolum. Petrus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ.* Joannes: *Et in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum.* Jacobus dixit: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.* Andreas ait: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Philippus dixit: *Descendit ad inferna.* Thomas ait: *Tertia die surrexit a mortuis.* Bartholomæus ait: *Ascendit ad cælos, sedit ad dexteram Dei patris omnipotentis.* Matthæus ait: *Inde venturus judicare vivos & mortuos.* Jacobus Alphæi dixit: *Credo in Spiritum sanctum.* Simon Zelotes ait: *Sanctam Ecclesiam catholicam.* Judas Jacobi dixit: *Sanctorum communionem, remissionem peccatorum.* Item Thomas ait: *Carnis resurrectionem, vitam æternam.*

Deinde, sicut antea Christus prædixerat, dispersi sunt in universum mundum ad prædicandum omnes gentes, & baptizandum eos in nomine Patris, &

a Matth. IV. 9. seqq. *b* Gen. III. 1. *c* Matth. XXVII. 45. 52. 53. *d* Osee XIII. 14.

Filii, & Spiritus sancti. Et ipsi Apostoli benedixerunt episcopos, diaconos, presbyteros, & reliquos gradus Ecclesiæ catholicæ ordinaverunt, qui post discessum Apostolorum, sicut ipsi supra scripti ordine apostolico in populo catholico vigilanter & prudenter usque in fine mundi per successionem episcoporum agere debeant. Et nunc tempore boni per Dei gratiam ad salvationem justorum constituuntur, & mali non secundum constitutionem apostolicam, sed per cupiditatem, sicut Simon magus; vel per alias multas malas adinventiones eorum ad ruinam populi instituuntur: qui plus volunt præesse, quam prodesse in ecclesiis Dei. Sed considerare oportet quod scriptum est: *Quæ dicunt vobis bona, facite*; & quod absit, *si illi mala faciunt, facere nolite*. Et alibi scriptum est: Qui proficere studet, non consideret quid male alii faciunt, sed quid boni ille facere debeat. Nam illi boni, qui ecclesiis catholicis præsunt, quæ vobis recta prædicant, & operibus complent, duplicia bona populis ostendunt, adimplentes illud evangelicum præceptum, *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*.

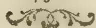
Ergo carissimi, ut Spiritus sanctus per Prophetam dicit: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis, & omnibus idolis vestris universis: mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum ponam in medio vestri*. Et in Evangelio: *Nemo intrat in regnum Dei, nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, hoc est, nisi qui crediderit & baptizatus fuerit. Ideo Fratres ad memoriam vestram reducimus, quale pactum in ipso baptisterio cum Deo fecimus, v. g. cum interrogati singuli nomen nostrum a sacerdote fuimus, quomodo diceremur; respondisti autem tu, si jam poteras respondere, aut certe qui pro te fidem fecit, qui de fonte suscepit, & dixit: *Joannes dicitur*, aut aliud nomen. Et interrogavit sacerdos: *Joannes, abrenuntias diabolo, & omnibus operibus ejus, & omnibus pompis ejus?* Respondisti, *abrenuntio*, hoc est, despicio & derelinquo omnia opera mala & diabolica. Post istam abrenuntiationem diabolo & omnibus operibus ejus, interrogatus es a sacerdote: *Credis in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ?* Et respondisti: *Credo*. Et iterum: *Credis & in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepulpus, descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus judicare vivos & mortuos?* Et respondisti, *credo*. Et tertio interrogavit sacerdos, *Credis in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, & remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam?* Respondisti aut tu, aut Patrinus pro te, *credo*. Ecce pactio qualis & promissio vel confessio vestra apud Dominum tenetur, & credens baptizatus es in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti in remissione omnium peccatorum, & unctus es a sacerdote chrisma salutis in vitam æternam, & induit corpus tuum veste candida & Christus animam tuam induit gratiam cælestem, & adsignatus est tibi sanctus Angelus ad custodiendum te, & acceptum nomen Christianum in Ecclesia catholica annumeratus factus es membrum Christi, ut ait Apostolus: *Vos estis Christi corpus, & membra de membro ejus*. A Christo enim Christiani numerati sunt.

A Non se autem glorietur Christianus, qui nomen habet, & facta non habet. Christianus ille est, qui Christum in omnibus imitatur & sequitur, ut ait Apostolus: *Qui se dicit in Christum credere, debet ambulare sicut & ille ambulavit; & qui se dicit credere in Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*. Et ipse Dominus in Evangelio ait: *Si diligitis me, mandata mea servate*. Oportet ergo nos, fratres, qui baptizati sumus, & mandata Dei percepimus, custodire sicut Spiritus sanctus per scripturam sacram admonet facere, hoc est, *divertere a malo & facere bonum*. Quid est, divertere a malo, nisi diabolum cum omnibus operibus ipsius
B derelinquere? Mala ergo sunt octo principalia vitia, quæ demergunt homines in interitum & perditionem: cupiditas, gula, fornicatio, ira, tristitia, accidia, vanagloria, superbia: ex quibus octo vitiis plurima alia mala vitia & peccata oriuntur, quæ dinumerare longum est: tamen propitio Christo in antea aliquid breviter vobis inde habemus dicere. Ideo, carissimi, rogamus caritatem vestram, ut interna aure cordis vestri audiatis quid vobis de hæc vitia superscripta Dominus per semetipsum, vel per sanctam Scripturam prohibet, ut numquam ea faciatis; & qui fecerit, quomodo debet emendare.

De cupiditate autem dicit: non concupiscere rem proximi tui. Et per Salomonem: *Nihil est scele-*
C *stius, quam amare pecuniam*. Et per Apostolum: *Radix omnium malorum est cupiditas*. De gula vero dixit: *Cavete autem gulam per quam primus homo Adam de paradiso ejectus est*, quia scriptum est: *Nolite seduci in satietatem ventris*. Et per Prophetam: *Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia & saturitas panis, & abundantia*. Et Apostolus: *Carnis curam ne feceritis in desideriis*. Et Dominus in Evangelio: *Veh qui saturati estis, quoniam esurietis*. Nemo fornicationem faciat, quia in lege Dominus ait: *Qui dormierit cum masculo coitu femineo, aut qui operatus est nefas, morte moriatur*. Et Apostolus ait: *Fornicatores &* [1] *adulatores Deus*
D *judicabit*. Omnis enim immunda pollutio fornicatio dicitur. Et iterum Apostolus ait: *Neque fornicarii, neque masculorum concubitores, neque molles regnum Dei possidebunt*. Nullus in corde suo iracundiam contra proximum suum teneat, quia Dominus in Evangelio ait: *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Et Apostolus: *Ira viri Dei justitiam non operatur*. Et, *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Nolite tristari pro rebus transitoriis, quia scriptum est: *Tristitia sæculi mortem operatur*. Nemo otiositatem faciat, quia scriptum est: *Anima autem nihil operantis, esuriit*. Et iterum: *Otiositas inimica est animæ*. Et Apostolus ait: *Qui*
E *non vult operari, nec manducet*. Vanam gloriam contemnite. Quodcumque ornandi caussa, vel laudis ab hominibus fecerimus, vana gloria nuncupatur. Unde scriptum est: *Quoniam Deus dissipat ossa eorum, qui hominibus placent*. Et Apostolus ait: *Nolite fieri inanis gloriæ cupidi*. Et item Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Et Dominus in Evangelio ait: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab hominibus, alioquin mercedem non habetis apud Patrem vestrum, qui in cælis est*. Superbiam fugite, quia *immundus est ante Deum omnis qui exaltat cor suum*. Et iterum: *Superbis Deus resistit, humilibus vero dat gratiam*. Et iterum: *Qui se exaltat, humiliabitur*. Nullus homicidium faciat, quia scriptum est: *Quicumque effunderit sanguinem humanum, fundetur sanguis ipsius*. Et Dominus ait:

1. Lege *adulteratores*.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 756.

Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio. A Et Apostolus ait: *Omnis homicida non habet partem in vitam æternam.* Nemo adulterium committat, quia in lege Dominus ait: *Non concupisces uxorem proximi tui.* Et Apostolus dicit: *Neque adulteri regnum Dei possidebunt.* Et Dominus ait: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Legitimum conjugium nullus separare præsumat, nisi ex amborum consensu propter amorem Christi, qui ait: *Qui reliquerit uxorem*, & reliqua; *centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Et propter fornicationem, quia Pharisæi tentantes Dominum Jesum Christum interrogaverunt eum: *Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex caussa?* Re- B spondens Jesus ait: *Non legistis quia qui fecit ab initio hominem, masculum & feminam fecit eos? Et dixit: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi, quid ergo Moyses mandavit dare illi libellum repudii & dimittere de domo sua? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis uxores vestras dimittere; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob caussam fornicationis & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit mœchatur.* Unde Apostolus ait: *Præcipio, non ego, sed* C *Dominus, uxorem a viro non discedere.* Et iterum: *Adligatus ex uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.* Et alibi scriptum est: *Qui adulteram tenet, stultus & impius est.* Ubicumque igitur est fornicatio, aut fornicationis suspicio, libere uxor dimittatur. Quod ergo sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si fœtida, si temulenta, si malis moribus, si luxuriosa, si fatua, si gulosa, si vaga, si jurgatrix, si maledica; tenenda erit istiusmodi velis nolis, & qualiscumque accepta, habenda: cum esses liber, sponte te subjecisti. Nemo incœstis conjunctionibus se coinquinet, quia Dominus in libro Levito, quando legem ad populum dedit, ait: *Ego Dominus: omnis* D *homo ad proximam sanguinis sui non accedat. Turpitudinem patris tui & matris tuæ, & uxoris patris non discoperies; turpitudinem sororis tuæ & filiæ filii tui, vel nepotis, & filiam filiæ uxoris patris tui; & sororem patris tui, & sororem matris tuæ, & patris tui non revelabis; nec accedas ad uxorem ejus qui tibi adfinitate conjungitur. Turpitudinem uxoris filii & uxoris fratris tui, & uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis: filiam filiæ ejus, & filiæ ejus, non sumes ut reveles ignominiam ejus, quia caro illius sunt, & talis coitus incœstus est.* Et iterum ipse Dominus ait: *Qui dormierit cum noverca sua, & cum nuru sua, uterque moriatur. Et qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, vivus* E *ardebit cum eis: & qui coierit cum uxore patrui vel avunculi sui, morientur.* Et alibi scriptum est, usque ad [1] sextum generis gradum consanguinitas constituta est: ut sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur; ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Ad mulierem menstruatam nullus accedat, quia Dominus ait: *ad mulierem quæ patitur menstruum ne accesseris.* Iterum ibi: *mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam immundus erit.* Et iterum ibi: *Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit.* Et per Ezechiel prophetam Dominus ait: *Ad mulierem menstruatam non accedes.* Nullus avarus sit, quia Apostolus ait: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis: divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum æruginavit, & ærugo ipsa vobis in testimonium erit, & manducabit carnes vestras, sicut ignis.* Et iterum Apostolus ait: *Neque avari regnum Dei possidebunt.* Et Dominus in Evangelio: *Qui habet duas tunicas, det non habenti, similiter & escam.*

Usuras nullus præsumat accipere, quia Dominus ait: *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Et iterum: *Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipias usuras ab eo, amplius quam dedisti.* Et Dominus in Evangelio: *Qui petit a te, da ei, & volenti mutuare a te, ne avertaris.* Nemo mensuras duplices nec stateras injustas habeat, quia Dominus ait: [a] *Non habebis in sæculo diversa pondera, majus & minus; nec erit in domo tua major & minor: pondus habebis justum & verum, modius æqualis & justus erit tibi.* Et Dominus in Evangelio ait: *Quid enim proficit homini & si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat?* Et iterum ipse Dominus: *Prout vultis ut faciant vobis homines bona, & vos facite illis.* Similiter hominem captivare non præsumatis, quia Dominus in lege ait: *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, & convictus fuerit noxæ, morte moriatur.* Et iterum: *Non facias calumniam proximo tuo, neque opprimas eum.* Et *quod tibi non vis, alii ne feceris.* Furtum nemo faciat, quia Dominus in lege ait: *Non furtum facies.* Et Apostolus ait: *Neque fures regnum Dei possidebunt.* Et Dominus: *Non concupisces rem proximi tui.* Per fortia autem per malo ingenio nullus alteri aliquid tollat, quia Dominus per Prophetam ait: *Per vim nihil rapueris.* Et in Evangelio Dominus: *Neminem conveniatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Et Apostolus: *Neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

Nullus injuste judicet caussam proximi sui, neque pro amore parentum & amicorum, vel alicujus amore; nec propter munera vel odium, nemo fraudet judicium suum, quia in Deuteronomio Dominus ait: *Non pervertes judicium.* Et per prophetam Dominus ait: *Veh qui justificatis impium præ muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo.* Et Dominus in Evangelio: *In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Nolite injuste injuram facere alicui, nec malum pro malo reddere, quia Dominus per Prophetam ait: *Hominem non contristaveris.* Et Apostolus: *nolite malum pro malo alicui reddere.* Et in Evangelio Dominus: *diligite inimicos vestros, & benefacite his qui vos oderunt; benedicite maledicentibus vobis, orate pro calumniantibus vos.* Et *qui percutit te in maxillam, præbe ei & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omnia autem petenti te tribue.* Et; *Qui aufert quæ tua sunt, non repetas.* Nolite injuste opprimere peregrinum, nec viduam, nec orphanum, nec pauperem, quia in Exodo Dominus ait: *Advenam non contristaveris; viduæ & pupillo non nocebis.* Et iterum: *Non negabis mercedem indigentis.* Et in Propheta ait: *A pauperis injuria averte manum tuam.*

a Deut. xxv. 15.

1. Confer Berardum ad Can. 7. 12. 13. & 21. cau. 35. q. 2.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 756.

Nemo perjuret, quia Dominus ait: *Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua.* Et Apostolus: *Nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque alio quocumque juramento.* Et in Salomone: *Vir multum jurans implebitur iniquitate & non discedet de domo illius peccatum.* Et Dominus in Evangelio: *Non jurare omnino, neque per cælum, neque per terram, neque per caput tuum. Sit autem sermo tuus, est, est, non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est.* Falsum testimonium nemo præsumat dicere, nec consentire, quia scriptum est: *Falsus testis non erit impunitus.* Et alibi: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.* Qui dicit testimonium falsum particeps est eorum qui crucifixerunt Christum. Non blasphemetis, quia Dominus ad Moysem ait: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Et Dominus in Evangelio ait: *Qui blasphemavit in Spiritum Sanctum non remittitur ei neque heic, neque in futuro.* Et Apostolus: *Omnis amaritudo, ira, indignatio, & blasphemia auferatur a vobis.* Cum omni malitia omne mendacium non dicatis. *Omne quod mendacium est, peccatum est. Os quod mentitur occidit animam.* Et iterum: *Perdes eos qui loquuntur mendacium.* Fugite inhonesta verba. Unus sermo cito polluit mentem. Et in Evangelio Dominus ait: *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona; malus homo de malo profert mala.* Multiloquium non amate, quia in Propheta scriptum est: *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Et iterum: *Mors & vita in manibus linguæ.* Et in Evangelio: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines inter se, reddent rationem de eo in die judicii. Ex verbis tuis condemnaberis.* Nemo sit facilis ac promtus in risu, quia scriptum est: *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus præoccupat. Risum deputavi errorem, & gaudio dixi: Frustra decipitur.* Et iterum: *Stultus in risu exaltat vocem suam.* Et in Evangelio: *Veh vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.*

Nullus detrahat proximum suum. Detractio grave peccatum est, unde scriptum est: *Qui detrahit, eradicabitur de terra viventium.* Et Apostolus ait: *Nolite detrahere de alterutro fratres.* Quando alteri detrahis te ipsum discute. Numquam alium detrahit, qui seipsum bene perspexerit. Unde Dominus in Evangelio: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Nemo maledicat, quia in Levitico Dominus ait: *Qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur.* Et Apostolus: *Nolite maledicere.* Et iterum ipse: *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Invidiam contra proximum suum nullus habeat, quia scriptum est: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Et quia per invidiam crucifixus est Christus; & ideo qui invidiam habet proximo suo, crucifigit Christum. Nemo hominem odio habeat, sed vitia & peccata. Odium enim a regno Dei hominem excludit. Unde Apostolus ait: *Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scias quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem.* Et Dominus in Evangelio: *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra.* Nolite lites & scandala concitare; fugite autem omnes inimicitias, contentiones, æmulationes, rixas, dissentiones, sectas, & reliqua his similia, ut ait Apostolus: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.*

A Nolite manducare [1] morticinium, neque sanguinem, neque animalia, vel apes, quas bestiæ, vel canes, vel accipiter consumaverunt, si mortua inveniuntur, quia in Levitico Dominus ait: *Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est.* Et; *quicumque comederit illud, interibit anima ejus.* Et iterum: *Morticinium & captum a bestia non comedent.* Et quatuor capitula Actus Apostolorum præceperunt abstinere a fornicatione, & suffocato, & sanguine, & idololatria. Nullus se inebriet, quia ait Apostolus: *Nec ebriosi regnum Dei possidebunt.* Et alibi: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Et Dominus in Evangelio: *Videte ne graventur corda vestra in crapula, &* B *ebrietate, & curis sæcularibus.* Nullus alium cogat, aut importune roget aliquem plus bibere, quam oportet, quia Dominus per Prophetam ait: *Veh qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperum, ut vino æstuetis.* Et iterum: *Veh qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem.* Et per Joel prophetam Dominus ait: *Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine.* Non solum vino inebriantur homines, sed etiam ex ceteris potandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Unde & Nazaræis præceptum est vinum & siceram omnino non bibere: utraque enim ebrios faciunt, & luxuriam carnis æqualiter C gignunt.

Nulla mulier potionis abortum accipiat ne filius aut conceptus aut renatus occidat: & nullas diabolicas potiones mulieres debent accipere, per quas jam non possint concipere. Mulier quæ hoc fecerit, quantoscumque parere poterit, tantorum homicidiorum se ream cognoscat esse.

[2] Noli adorare idola, non ad petras, neque ad arbores; non ad angulos, neque ad fontes, ad trivios nolite adorare, nec vota reddere. Præcantatores & sortilegos, & Karagios, aruspices, divinos, ariolos, magos, maleficos, sternutus, & auguria per auriculas, vel alia ingenia mala & diabolica nolite facere nec credere. Nam Vulcanalia & ca- D lendas observare, laurus obperire, pedem observare, estundere super truncum frugem, & vinum & panem in fontem mittere; mulieres in tela sua Minervam nominare, & Veneres aut alium diem in nuptiis observare, & quo die in via exeatur attendere, omnia ista quid aliud nisi cultura diabuli est? Karachares herbas succincto nolite vobis vel vestris appendere. Tempestarias nolite credere, nec aliquid pro hoc eis dare. Qui impurias, quæ dicunt homines super tectus mittere, ut aliqua futura possint eis denuntiare, quod eis bona aut mala adveniant; nolite eis credere, quia soli Deo est futura præscire. Servulos & vehiculas in quadragesima vel aliud tempus nolite ambulare. Viri vestes femi- E neas, feminæ vestes viriles in ipsis calendis, vel in alia lusa quam plurima nolite vestire. Membra ex ligno facta in trivios & ab arboribus vel alio nolite facere, neque mittere: quia nullam sanitatem vobis possunt præstare. Luna quando obscuratur, nolite clamores emittere. Nolite carminum diabolicum credere, nec super se mittere non præsumat. Nullus Christianorum neque ad Ecclesiam, neque in domibus, neque in trivio, nec in ullo loco balationes, cantationes, saltationes, jocus & lusa diabolica facere non præsumat. Mimaritias & verba turpia & amatoria vel luxuriosa, ex ore suo non proferat. Omnia phylactricia diabolica, & cuncta supra-

1. Confer ad hæc Epistolam Evantii.

2. Heic & in sequentibus confer Berardum Can. xvi. cau. 26. q. 7.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 756.

dicta nolite ea credere, nec adorare, neque voti illius reddere, neque nullum honorem impendere, quia in Exodo Dominus ait: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec horum quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis ea, neque coles*. Et iterum: *Qui immolaverit diis occidetur, præter Domino soli*. Et in Levitico Dominus: *Non augurabimini, neque observabitis somnia*. Et iterum in Deuteronomio: *Ne inveniatur qui ariolos suscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, neque divinos, nec exquirat a mortuis veritatem: omnia hæc abominatur Dominus*. Et iterum Dominus: *Non induetur vestem virilem mulier, nec vir utetur veste feminea. Abominabilis enim apud Deum est qui hæc facit*. Et iterum: *Maledictus homo qui facit sculptil*. Et Propheta: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: non vos seducant Prophetæ vestri qui sunt in medio vestri, & divini vestri*. Et ne attendatis ad somnia vestra, quæ somniatis, quia falsum ipsi prophetant vobis: sed Deum trinum & unum adorate & honorificate.

Et ad sanctam Ecclesiam oblationes, & cereolos, & oleum, & incensum, & primitias, & decimas, & eleemosynas, & omnia bona vestra reddite: & tenete solemnitates præclaras & dies dominicos, & festas sanctorum Martyrum & Confessorum. Venite ad vigilandum & adorandum Deum & missas audiendum, & sacrificium, secundum quod dicit Sacra Scriptura, accipiendum. Et nullus in ipsa Ecclesia, vel ubi lectio divina recitatur, verbosare præsumat, sed lectiones sacras libenter audite, quia per Moysen Dominus ait: *Audi Israel & tace*. Diem dominicum nolite contemnere, sed cum reverentia colite. Opus servile, idest agrum, pratum, vineam, vel si quæ gravia sunt, in eo non faciatis; nec caussas, nec calumnias inter vos nolite dicere die dominico, præter tantum quod ad necessitatem reficiendi corpusculum pro excoquendo pertinet cibo: quia ipse dies dominicus primus creatus est, & in ipso tenebræ remotæ sunt, & lux apparuit, & in eo formata sunt elementa mundi, & creati sunt Angeli. In eo die de terra Ægypti, velut e tenebris peccatorum, quasi per fontem baptismi, per mare rubrum populus fuit liberatus. In eo die cælestis cibus, idest manna hominibus primo data est. De ipso mandavit Moyses ad populum: *Observabitis diem primum & novissimum*. Et de ipso dicit Propheta: *Hæc est dies quam fecit Dominus, exsultemus & lætemur in ea*. In ipso quoque a mortuis resurrexit Christus: in ipso die de cælis super Apostolos Sanctus descendit Spiritus. Qui ideo dominicus appellatur, ut in eo a terrenis operibus vel a mundi illecebris abstinentes, tantum divinis cultibus serviamus. Ideo rogamus vos, ut dum tanta & talia sacra testimonia de ipso die proferuntur, ut ipso die, sicut decet Christianis, juxta quod scriptum est, cum magno honore & diligentia, in amore Christi pro retributione æternæ vitæ custodiatis.

Decimas ex omnibus fructibus suis nemo teneat, quia in Exodo Dominus ait: *Decimas tuas & primitias tuas non tardabis offerre*. Et in Levitico: *Omnes decimæ terræ, sive de fructibus, sive de bonis arborum, Domini sunt: boves & oves, & capreæ, quæ sub pastoris virga transierunt; quidquid decimum venerit sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabit. Si quis mutaverit, & quod mutatum est sanctificabitur Domino, & non redimetur*. Et in Exo-

A do: *Primitias frugum terræ tuæ deferes in domo Domini tui*. Quod voverit Domino, nullus tardet reddere, quia in Numero Dominus ait: *Cum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illum Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si vero nolueris polliceri, absque peccato eris. Observabis & facies sicut promisisti Domino Deo tuo propria voluntate & ore quod locutus es*.

Nemo cum capitalia crimina admiserit, antequam confessionem suam donet, & veram pœnitentiam agat per consilium sacerdotis secundum ordinem Ecclesiasticum, corpus & sanguinem Domini communicare non præsumat, quia in Levitico Do-
B minus ait: *Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino: quia ego sum Dominus*. Et Apostolus ait: *Quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis. Probet autem seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibet: qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi*. Nullus Christianus a corpore & sanguine Christi se abstrahere vel prolongare patiatur, quia Dominus in Evangelio ait: *Ego sum panis vivus qui de cælo*
C *descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Et iterum: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo*. Et iterum: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Ideo admoneo vos, ut quicumque Christianus post baptismum criminalem culpam fecit, puram confessionem ad sacerdotem donet, & veram pœnitentiam agat: & post actam pœnitentiam, tempore quo ei sacerdos constituerit, oblationem suam ad sacerdotem offerat, & corpus & sanguinem Christi communicare faciat.

Igitur, carissimi, consideremus quod scriptum
D est: *Contrariis contraria sanantur*. Et quod Dominus per Prophetam ait: *Quiescite agere perverse, & discite benefacere*. Et iterum: *Declina a malo & fac bonum*. Et Apostolus: *Expoliate vos veterem hominem, & induite novum*. Et iterum: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Et iterum: *Apprehendite loricam justitiæ, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Et illud: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Deponamus itaque opera tenebrarum, & induamus nos arma lucis: sicut in die honeste ambulemus*. Ecce quomodo nos pius Dominus admonet, ut de malo ad bona nos convertamus. Obsecro itaque vos, fratres, ut quicumque talia quæ supra me-
E moravimus, & iis similia contra præceptum Domini, fecit, de misericordia numquam desperet, quia per Prophetam Dominus ait: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat*.

Sed unusquisque cum fide recta ad sacerdotem, sicut jam supra dictum est, confessionem puram indonet, & veram pœnitentiam agat; & quod male fecit perfecte defleat, & justis laboribus eleemosynis & bonis operibus se emendet: & caveat ut amplius non peccet; quia scriptum est: *Lavamini, mundi estote*. Et, *Qui abscondit scelera sua non dirigetur. Et qui confessus fuerit, & reliquerit ea, veniam merebitur*. Et illud: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris*. Et in Evangelio: *Pœnitentiam agite, adpropinquavit vobis regnum cælo-*

rum. Et Apostolus: *Confitemini alterutrum peccata vestra*. Et ideo, carissimi, dum Dominus per tanta testimonia & præcepta sua suprascripta nos admonet, ut cessemus ab omni opere malo, & convertamur ad omne opus bonum; quare tam tardi sumus ad convertendum vel emendandum, dum Domini auxilio in nostra sint potestate remedia, quia pius Dominus indulgentiam nobis in præsenti tempore, & in futuro gloriam æternam promittit? Pensemus, ergo, fratres, illud quod Dominus per Prophetam ait: *Nolite tardare converti ad Dominum, & ne differatis de die in diem: nescitis quid adferat superventurus dies, a mane usque ad vesperum mutabitur tempus*. Et alibi: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Et Dominus in Evangelio: *Videte ne fiat fuga vestra in hieme vel sabbato*. Et iterum: *Vigilate & orate, quia nescitis diem neque horam*. Et Apostolus: *Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur*.

Igitur dum dies transeunt, finis noster adpropinquabit: admonemus & supplicamus, carissimi fratres, ut qui fuit cupidus vel avarus, & alicui malo ordine dolebat & sua injuste retinebat, sit in eleemosynis largus quia Dominus in Evangelio ait: *Ne solliciti sitis de crastino*. Et idem ipse Dominus: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te, quæ autem parasti cujus erunt?* Et Apostolus dixit: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus*. Et alibi: *Qui habuerit substantiam mundi & viderit fratrem suum necesse habere & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?* Et iterum Dominus in Evangelio: *Quod superest date eleemosynam, & erunt omnia munda vobis*. Et iterum Dominus: *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, & facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis*. Qui fuit ebriosus & gulosus, sit sobrius & abstinens, parcus & vilis in cibo & potu, ut scriptum est: Caro nos læta traxit ad culpam? adflicta reducat ad veniam. Multari melius est parum quotidie, quam rarum satis sumere. Et Apostolus jejunus frequenter, & Christus jejunavit, qui peccatum non fecit, & ipse dixit: *Beati qui esuriunt & sitiunt*. Et iterum: *Beati qui esuritis, quoniam saturabimi*. Qui fuit fornicator vel luxuriosus & adulter, sit purus & castus vel continens, quia ait Apostolus: *Corpora vestra membra sunt Christi*. Et rursus: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est*. *Fugite fornicationem*. Et iterum: *Glorificate ergo Deum in corpore vestro*. Et iterum ipse: *Fratres vos estis templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Qui fuit iracundus, sit patiens, ut Dominus dixit: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Et iterum: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Et Apostolus: *Patientes estote ad omnes*.

Qui fuit tristis pro temporalibus damnis, vel sæcularibus curis, sit hilaris & gaudens pro æternis bonis & repromissionibus, quia in Evangelio Dominus ait: *Cum vos oderint homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam malum propter filium hominis, gaudete in illa die & exsultate. Ecce enim merces vestra multa est in cælis*. Et iterum: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum quod constitutum est vobis ab origine mundi*: ubi lumen indeficiens, ubi gaudium sempiternum. Et Apostolus: *Gaudete in Domino semper*. Et iterum ipse: *Et in omnibus*

A *semper gaudete*. Qui fuit accidiosus, quod est otiositas, sit propriis manibus operans, aut quocumque artificio bonum laborans, unde & ipse habeat, & aliis pro æterna gloria tribuat, ut scriptum est: *Honora Dominum Deum tuum de tuis justis laboribus, & liba illi de justitiæ fructibus*. Et Propheta: *Laborem manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit*. Et Apostolus ait: *Necessitatibus meis & eorum qui mecum fuerunt hæ manus servierunt*. Et Dominus ait: *Beatius est magis dare quam accipere*.

Qui pro vana gloria vel pro laude hominum aliquid faciebat, incipiat pro æterna retributione & cælesti gloria in bonis operibus soli Deo placere, B ut Apostolus ait: *Omnia quæcumque facitis ad gloriam Dei facite*. Et iterum: *Nemo glorietur in hominibus*. Et rursum: *Quid enim habes quod non accepisti? quid gloriaris, quasi non acceperis?* Et Dominus dicit: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi in palam*. Et alibi scriptum est: Nihil pro temporale opinione, sed omnia propter Deum; non propter famam, sed propter vitam æternam, ut ait Apostolus: *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Qui fuit superbus, sit humilis, ut scriptum est: Humilitas ruinam numC quam incurrit, numquam ruinam passa est. Despectus esto apud temetipsum. Qui sibi displicet, Deo placet. Quantum es despectior ante oculos humanos, tantum eris pretiosior ante oculos Dei. Cognosce quia Dominus humilis venit, quia se in forma servi humiliavit. Quare ait Apostolus: *In humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*, & reliqua: *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semet ipsum exinanivit formam servi accipiens, & in similitudinem hominum factus ..... ut homo. Humiliavit seipsum factus obediens Patri usque ad mortem*. Et reliqua. Et ipse Dominus, inquit: *Qui se humiliat* D *exaltabitur*. Et alibi: Quantum humilior fueris; tantum te sequetur gloriæ altitudo. Et item ipse Dominus: *Discite a me quia mitis sum & humilis corde*. Qui fuit latro, sit idoneus: qui fuit somnolentus sit vigilis: qui fuit bilinguis, sit boniloquus: qui fuit detractor, aut invidiosus, sit purus & benignus: qui fuit in verbis otiosis, & in malis operibus intentus; sit in eloquiis bonis & sanctis operibus perseverans. Qui aliquando in caussis justis se implicabat, & ad Ecclesiam tarde veniebat; modo frequentius ad eam recurrat, & orationibus sacris se occupet. Qui fuit incredulus, sit fidelis, ut scriptum est: *Reputatum est ei ad justitiam*. Et alibi: *Fides tua te salvum fecit, vade* E *in pace; jam amplius noli peccare*. Sed contra singula vitia vel peccata, quæ heic longum est enumerare, contrariis virtutibus & bonis operibus Deo auxiliante est pugnandum: quia prius oportet derelinquere malum, deinde facere bonum.

Et ut hæc quæ supra commemoravimus, cordibus & sensibus vestris firmiter inhæreant, breviter ad memoriam vestram reducimus. Credimus enim, ut quicumque fideliter audierit & crediderit, & in bonis operibus compleverit, per Dei potentiam & misericordiam salvus esse potest, sicut jam supra dictum est. Fratres, credite in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ; credite & in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, &c.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 756.

Videte, fratres, sicut Dominus noster Jesus Christus xxx. annorum passus, tertia die surrexit a mortuis: ita & nos omnis populus in quacumque ætate mortuus fuerit, aut parvulus, aut senex, aut in utero matris vivificatus mortuus fuerit, in xxx. annorum ætate resurgemus omnes, ad judicium & peccatores & justi veniemus: justi vero, & qui fuerunt peccatores, qui veram pœnitentiam egerunt, & in bonis operibus perseveraverunt, ut in carne percipiant regnum Dei: quia justum judicium Dei est, ut illa anima & caro, quæ in præsenti vita veram pœnitentiam egit, & propter Christum cruciatum sustinuit, & in bonis operibus perseveravit; ipsa caro & anima cum Christo & cum omnibus sanctis in paradiso lætetur cum angelis sanctis, sicut Dominus dicit in Evangelio: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod constitutum est vobis ab origine mundi, quia esurivi, & dedistis mihi manducare*, & reliqua alia opera bona.

Tunc *Justi fulgebunt sicut sol in regno Dei*. Ad pecatores autem dicet: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus: quia esurivi, & non dedistis mihi manducare*, & reliqua bona quæ non fecerunt. Quia & hoc justum judicium Dei est, ut illa caro & anima, quæ heic in præsente vita peccavit, & pœnitentiam veram non egit, & in malis operibus perseveravit; ipsa caro & anima in inferno crucietur, quia Dominus in Evangelio ait: *Zizania colligite fasciculis ad comburendum*. Zizania homines peccatores sunt. De hominibus peccatoribus incendere debet infernus: *Alligate fasciculos ad comburendum*, hoc est homicidæ cum homicidis, adulteri cum adulteris, rapaces cum rapacibus: ut quicumque heic similes fuerunt in culpa, ibidem similes erunt in tormentis. Quantum majora peccata commiserint homines, tantum ferventius fervet in illos ignis æternus. Credite ergo carissimi, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unum Deum in Trinitate. Diligite eum ex toto corde & ex tota mente, & diligite proximos vestros, sicut vosmet ipsos. Nullus ex vobis homicidium faciat, non adulterium, non fornicationem & libidinem: immunditiam & impudicitiam fugite. Furtum non facietis, non concupiscetis rem proximi vestri, falsum testimonium non dicetis, iram non perficietis, iracundiam usque ad noctem non reservetis, sed ante solis occasum in pacem redite. Dolum & malitiam in cordibus vestris non teneatis, falsam pacem inter vos non faciatis, non mentiatis in invicem. Nolite jurare, nec perjurare; malum pro malo non reddite; injuste & injuria vel malo ordine nulli homini faciatis: sed si aliquis vobis injuriam fecerit, propter Deum patienter sustineat. Inimicos vestros diligite, & pro ipsis orate. Non maledicetis, & si quis vos maledixerit, non maledicetis, sed amplius benedicite; & persecutionem propter justitiam sustinete. Nullum hominem odio habeatis, sed vitia & peccata. Non sitis superbi, ebriosi, non concupiscentiæ gulam sectantes: non sitis somnolenti, non pigri, non otiositatem vacantes. Nolite detrahere invicem, nolite esse murmuriosi, multum loqui & verba varia non ametis; multum risum nolite diligere, sed peccata & negligentias vestras cum lacrymis & gemitu ...... die noctuque in oratione Dei misericordiam deprecate, ut mala vestra præterita & præsentia vobis indulgeat, & ut inantea non peccetis, custodire jubeat. Idololatria, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, rixas, animositates, provocationes, hæreses, invidiam, zelum, commessationes, nolite & alia facere, quia Apostolus contestatur ut hoc non faciatis. Omnia quæ Deus per Scripturam sanctam jussit ut non faceret homo, nullus Christianus præsumat hoc facere: & quicumque contra præceptum Dei fecit, cito per puram confessionem & veram pœnitentiam cum operibus bonis & eleemosynis justis se emendet, ante quam mors illum subito rapiat. Omnia quæ per sacram Scripturam Deus præcepit facere, in omnibus custodite. Diligite amicos in amore Dei, & inimicos vestros diligite propter Deum. Ubicumque fueritis, ut ait Apostolus, orate sine intermissione, & in omnibus Deo gratias agite. Ad Ecclesiam cum devoto animo & fide recta sæpius convenite: præcipue omnibus diebus dominicis, & cunctas festivitates præclaras, tam vespertinis vigiliis & matutinis, quam ad missas celebrandas vos frequentate. Et ibi nullas caussas ad judicandum jaudeat proferre, & negotia non faciat, & fabulas otiosas ex ore suo non proferat. Ballationes & saltationes, vel cantica turpia & luxuriosa, velut sagittam diabolicam fugite, nec ad ipsas ecclesias nec in domibus vestris nec in plateis, nec in nullo alio loco facere non præsumatis: quia hoc de paganorum consuetudine remansit. Omnia phylacteria diabolica, præcantatores, & sortilegos, karagios, & aruspices, divinos, ariolos, magos, maleficos, auguriosos, tempestarios, & cuncta alia mala cum supradicta ingenia diabolica nolite credere, nec adorare, nec vota illis reddere, nec ullum honorem impendere: sed ad sanctam Ecclesiam convenite, & in ipsa Ecclesia cum silentio orantes & psallentes in cordibus vestris verbum Dei & sacram Scripturam diligenter attendite, ut scriptum Dei: in lege Dei meditate die ac nocte. Vota vestra bona Deo ad Ecclesias reddite.

Primitias omnium frugum vestrarum ad benedicendum ad Sacerdotes adferte, & sic postea inde manducate. Decimas ex omnibus fructibus, & pecoribus vestris annis singulibus Ecclesiis reddite, de novem partibus quæ vobis remanserint, eleemosynas facite; ex ipsis peccata vestra redimite, ut scriptum est: [a] *Eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata*. Qui est dives, & multum habet, multum donet, ut scriptum est: *Cui plus creditur, plus ab eo exigitur*. Et Apostolus; *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sumus*, hoc est victum & vestitum rationale, quantum necesse est, non quantum mala cupiditas quærit. Quod superest, in eleemosynam necesse est propter vitam æternam donare. Et qui est pauperior, juxta quod potest, parvum donet: quia & vidua paupera pro duos nummos plusquam divites a Domino collaudata est: & de calice aquæ frigidæ mercedem non perdere Dominus promisit. Et qui res non habet, unde eleemosynam faciat; habeat bonam voluntarem: ipsa bona voluntas pro facto reputabitur.

Quando ad Ecclesiam convenitis, pauperibus secundum vires vestras aut argentum aut aliud aliquid porrigite. Incensum, cereolos, & oleum in luminaribus Ecclesiæ, juxta quod prævaletis ibidem date: quia Dominus ait: *Non apparebitis in conspectu meo vacui*. Oblationes, quæ in altaria consecrantur offerte: & inde post pœnitentiam actam & reconciliationem secundum consilium Sacerdotis communicate. Et ante plures dies etiam a proprias uxores vestras abstinete, ut sic cum mundo corde sanctum sacrificium accipere possitis. Sacerdotibus vestris honorem impendite, & eis secundum

a Tobiæ XII. 9.

Deum obedite, ut Dominus ait: *Qui vos audit, me audit.*

Filius & filia honoret patrem suum & matrem suam: similiter & omnes christiani vos invicem honorate, ut scriptum est: *Honorem invicem prævenientes.* Esurientibus date manducare, sitientibus bibere. Hospites præcipue pauperes & peregrinos, colligite in domibus vestris: humanitatem illis impendite, pedes illorum lavate. Nudos vestite, in tribulatione subvenite, indolentes consolate, infirmos visitate, mortuos sepelite, in carcerem requirite, & de bonis vestris eis ministrate. Viduas & orphanos in tribulationes eorum adjuvate; pauperes & omnes opressos a pravis hominibus, vel de iniqua judicia & quantum potestis, adjutorium præstate. Judicium rectum semper & justitiam conservate; misericordiam in omnibus facite; pacem cum omnibus & ipsi in vobis habete; & eos qui discordes sunt, ad concordiam revocate.

Symbolum & orationem Dominicam & ipsi tenete, & filios & filias vestras docete, ut & ipsi teneant. Filios quos ex fonte suscepistis in baptismo, scitote vos fidejussores pro eis apud Deum exstitisse: & ideo eos docete semper, & corripite, & illos omnes subditos vestros, ut sobrie, & caste, & juste vivant sæpius admonete atque corrigite statim. Ex corde & ore proferte veritatem; castitatem & continentiam tenete; sobrietatem & parcitatem de potu & cibo habetote; jejunium amate; seniores honorate; juniores vestros in Christi amore spiritualiter diligite, & patientes estote ad omnes. Benefacite his qui vos oderunt. Caritas & gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, spes, fides, modestia, mansuetudo, continentia, castitas, dilectio sit in vobis: & hoc in bonis cogitationibus & eloquiis & sacris operibus conservate. Humilitatem tenete, omnia custodite, totam spem vestram in Domino ponite; bonum aliquid in vos cum videritis, ad Dei gloriam reputate, qui vobis hoc dedit, non ad vestram laudem. Et malum in vos cum videritis, vestræ culpæ & negligentiis vestris hoc sciatis a vobis factum. Timete judicii diem; & pavescite gehennam; desiderate vitam æternam; cogitationes & verba seu opera vestra diu noctuque semper in bonum custodite. Transitum vestrum de hoc mundo, qui semper adpropinquat omni die sperate. Præcepta Dei factis quotidie adimplete, & de Dei misericordia numquam desperetis; & quod sibi quis fieri non vult, alii ne faciat: & *prout vultis ut faciant vobis homines bona, & vos facite illis similiter.* Caritatem autem, quæ est dilectio Dei & proximi in omnibus conservate.

Nemo se circumveniat, fratres, quia omnis homo qui post baptismum mortalia crimina committit, homicidum & adulterium, fornicationem, furtum, falsum testimonium, perjurium, ebrietatem, vel his similia mortalia crimina perpetratus fuerit, si pœnitentiam non egerit, & eleemosynas justas non fecerit, & in bonis operibus non perseveraverit, numquam intrabit in regno Dei, nec possidebit gloriam æternam; cum diabolo descendet in inferna, quia Apostolus dicit: *Qui talia agunt regnum Dei non possidebunt.* Proinde scriptum est: *Nequaquam Deus delinquentibus parcit, quoniam peccatorem aut flagello temporale ad purgationem ferit, aut æterno judicio puniendum relinquit, aut ipse in se homo quod male commisit, puniendo purgat. Ita proinde est quod Deus delinquenti non parcit.* Et alibi scriptum est: *Nulla peccata inulta dimittit Deus, hoc est, sine vindicta:* quia certe autem nos heic vindicabimus peccata nostra per pœnitentiam; aut vindicat illa Deus per severitatem judicii. Et illud certissime credite, quod omnis homo, quamvis peccator, quamvis criminosus fuisset, quanta mala perpetrasset; si veram pœnitentiam egerit, eleemosynas justas fecerit, & in bona devotione cum operibus justis mors illum invenerit; numquam infernum, sed ab angelis elevatur in cælum, & gloriam possidebit æternam. Unde Dominus dixit: *Non judicabitur bis in idipsum.* Et Apostolus dicit: *Si nos judicaremus, utique a Domino non dijudicaremur*, hoc est, ut ille qui heic in præsentem vitam seipsum per pœnitentiam judicat ad judicium, iterum non dijudicabitur, qui heic in præsente vita terminabit. Unde scriptum est: *Quod si nos perfecte pœnitentiam agimus, non solum nostras culpas Deus dimittit; sed post culpas præmia promittit.*

Ideo, fratres, festinemus jam emendare vitam nostram, ut quidquid male contra Dei præceptum fecimus, defleamus & emendemus, & ulterius non peccemus, & conservemus nos in bona voluntate & cogitatione recta cum verbis & operibus sanctis, auxiliante & gubernante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

THEODORUS ABUCARA

DE UNIONE ET INCARNATIONE.

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΑΡΚΩΣΕΩΣ·

καὶ ὅτι ἡ μὲν ὑπόστασις ἐσαρκώθη, ἡ δὲ φύσις A *τῆς θεότητος ἡνώθη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐν ὑποστάσει τοῦ Θεοῦ λόγου.*

Τοῦ Ἀβουκαρᾶ.

Ἡ Μὲν σάρκωσίς ἐστιν ἐνανθρώπησις, καὶ ἡ ἐνανθρώπησίς ἐστι τὸ τὸν ἐνανθρωπήσαντα ἄνθρωπον ἀπεργάσασθαι· τὸ δὲ ποιήσαντα τὸν ἐνανθρωπήσαντα ἄνθρωπον, ἐπὶ τῷ κατηγορεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ δέχεσθαι τὸν ἐνανθρωπήσαντα τό, τε τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα καὶ τὸν ὁρισμὸν, ὥσπερ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστος. ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ κατηγορούμενος φύσεως ὑπάρχει ὄνομα, καὶ ἡ φύσις ἐστὶν ἡ κατηγορουμένη τῆς ὑποστά- B σεως, οὐχὶ δὲ φύσις κατὰ φύσεως. εἰ τοῦτο τοίνυν ὁμολογοῦμεν, ὡσαύτως ἔχει δηλονότι ἡ ὑπόστασις ἡ ἐνανθρωπήσασα, ἢ ὁ ἀΐδιος υἱός· ὁ γὰρ ἀΐδιος υἱὸς, Θεὸς τέλειος ὑπάρχων, γέγονεν ἄνθρωπος τροπῆς ἐκτὸς, καὶ ἔστιν ἐν ταυτῷ Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, καὶ κατηγορεῖται αὐτοῦ τὸ Θεὸς ὄνομα, καθὼς καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος. καὶ τὸ Ἄνθρωπος πάλιν καθὼς ἑκάστου τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. καὶ ἔστιν ὁ αὐτὸς υἱὸς καὶ σεσαρκωμένος· ἡ δὲ θεία φύσις διὰ τοῦτο σεσαρκῶσθαι οὐ λέγεται, ἐπειδὴ οὐκ ἐνδέχεται κατηγορεῖσθαι αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον, εἴτ᾽ οὖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἔφθημεν, εἰρηκότες, ὅτι φύσεως φύσις οὐ κατηγορῆται παντελῶς, οὐδὲ καθ᾽ οἷον δήποτε τρόπον. C

Γέγονεν οὖν, ὡς ἐν ὑποδείγματι φάναι, ἡ ὑπόστασις τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ, καθάπερ τις χειμάῤῥους δύο τινὰς ποταμοὺς δεχόμενος, καὶ λέγεται δεκτικὸς τῶν δύο ποταμῶν εἶναι ὁ χειμάῤῥους, ἑκατέρου ποταμοῦ μὴ ἐπιδεχομένου τὸν ἕτερον· τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ὁ ἀΐδιος υἱὸς δέχεται τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομά τε καὶ τὸν ὅρον, τοῦ Θεοῦ μηδαμῶς ἐπιδεχομένου τὸ ὄνομα ἢ τὸν ὅρον τοῦ ἀνθρώπου, μηδ᾽ ἂν τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὄνομα ἢ τὸν ὅρον τοῦ Θεοῦ ἐπιδεχομένου. ἀλλ᾽ ἡ ὑπόστασις τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ ἐπιδέχεται τῶν δύο φύσεων, θεότητός τέ φημι καὶ ἀνθρωπότητος ἀνελλιπῶς τό τε ὄνομα καὶ τὸν ὅρον. ὡς, εἰ καὶ λέγεται ὁ ἄνθρωπος D τεθεῶσθαι, οὐχ ὡς τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Θεοῦ ἐπιδεξαμένου λέγεται τεθεῶσθαι. εἰ γὰρ ἦν οὕτως, ὁμοούσιος ἂν ὑπῆρχε τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, καθὼς ὁ ἀΐδιος υἱὸς σαρκωθεὶς γέγονεν ἡμῖν ὁμοούσιος. καὶ τοῦτο οὐδὲ πλάσαι ῥᾴδιον, τὸ λέγειν ὅτι ὁμοούσιος τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι ὁ ἄνθρωπος. ἄλλως τε, εἰ ἦν οὕτως, αὐτὸς ἂν ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρχεν ἡ ὑπόστασις, καὶ ἦν ἡ θεία φύσις ἐνυπόστατος αὐτῷ καὶ κενομένη ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ κινῶν τὴν θεότητα. ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὡς οὐκ ἔστι τῆς θείας ἀπολύτως (sic) κατηγορεῖσθαι φύσεως, ὃ μὴ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπίσης κατηγορεῖται· οἷον φέρε εἰπεῖν, ζωὴ, καὶ φῶς, καὶ ἄναρχος, καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ

DE UNIONE ET INCARNATIONE:

quodque persona sive subsistentia fuerit incarnata; divina autem natura humanæ unita, in persona Dei Λόγου.

Auctore Abucara.

INcarnatio, est assumere humanitatem, atque hæc assumtio humanitatis eum sistit jam hominem, qui humanitatem assumsit. Isthæc vero res consistit in eo, ut ille, qui humanitatem assumsit, atque homo factus est, præterea quod homo prædicetur de eo, qui humanitatem in se suscepit, ferat quoque hominis nomen & definitionem, perinde ac quilibet aliorum hominum: qui prædicatur homo, naturæ est terminus, naturaque prædicatur de subsistentia, nequaquam autem natura de natura. Igitur, si largiamur istud, pari modo se habet subsistentia, sive persona, quæ humanitatem assumsit, aut Filius æternus. Hic enim perfectus existens Deus, homo factus est sine ulla mutatione, inque eo ipso est perfectus Deus & perfectus homo, Deique nomen de illo prædicatur, quemadmodum prædicatur de Patre & Spiritu sancto: ita etiam hominis nomen de ipso effertur, ut solemus efferre de quocumque tandem hominum. Idem est Filius, atque idem ille incarnatus; ideo tamen non dicimus divinam naturam assumsisse carnem; quandoquidem non licet de ipsa homo ut prædicetur sive etiam humana natura, ut præfati sumus, dicentes, quod natura de natura omnino non prædicatur, quocumque denique respectu.

Sic itaque comparatum est cum persona æterni Filii, ut exemplo rem ostendamus, quasi cum amne torrenti, qui flumina duo accipit, diciturque torrens cepisse illa duo flumina, neutro fluminum flumen absorbente. Ad hunc modum æternus Filius Dei nomen portat & definitionem, Deo nequaquam in se recipiente nomen vel definitionem hominis, uti nec homo capit aut nomen aut definitionem Dei. Verum persona æterni Filii, duarum naturarum, divinæ inquam & humanæ, perfecte planeque recipit nomen & definitionem: itaque, licet dicamus, quod homo Deus sit factus, non dicimus factum esse Deum, quasi homo nomen & definitionem Dei susceperit. Si enim ita foret, ejusdem substantiæ esset cum Patre & Spiritu sancto, non secus atque æternus Filius, qui caro factus est, ejusdem cum nobis est substantiæ. Atqui, ne commode quidem potest fingi, hominem habere eamdem substantiam, quam habent Pater & Spiritus sanctus: cæteroquin hoc pacto ipse homo esset persona, ac divina natura ei inesset pro subsistentia, & exhausta ab ipso, & moveret homo deitatem. Animadvertendum etiam istud est, quod nihil absolute prædicetur de divina natura, quod non æqualiter efferatur de Patre, Filio, & Spiritu sancto: exempli caussa, vita, lux, sine principio, immutabilis, hisque similia, de Patre,

υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατηγορεῖται. εἰ οὖν ἡ σάρκωσις τῆς θείας φύσεως κατηγορεῖτο, καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατηγορεῖτο, καθὼς καὶ τὰ προειρημένα. ἀλλὰ τοῦτο πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον καὶ μόνον φανταζόμενον κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν, μὴ ὅτι καὶ λεγόμενον, τουτέστι, τὸ λέγειν σεσαρκῶσθαι τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Εἰ δέ τις φαίη, ὅτι πάντα τὰ κατηγορούμενα ἀπολύτως ἢ κυρίως τῆς ὑποστάσεως, ἀναφέρεται κατὰ δεύτερον λόγον καὶ ἐπὶ τὴν φύσιν. καὶ ἐπιδεὶ τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ, ὑποστάσεως ὄντος ἐκ τῆς πανσέπτου τριάδος, κατηγορεῖται ἡ σάρκωσις, ἀναφερέσθω ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως ἐπὶ τὴν φύσιν κατὰ δεύτερον λόγον. ἴστω ὁ τοιοῦτος, ὅτι τὰ ἀναφερόμενα κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως ἐπὶ τὴν φύσιν, ταῦτα πολὺ πρότερον ἐν τῇ φύσει δυνάμει ὑπῆρχεν, [1] ἐξ ἧς ἡ ὑπόστασις ἐνεργείας κεκληρονόμηκεν· ὅθεν εὐλόγως ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως ἐπὶ τὴν φύσιν ἀναφέρεται, ἅτε προόντα μὲν δυνάμει ἐν τῇ φύσει, ἐνεργείᾳ δὲ ἐν τῇ ὑποστάσει ἀφορισμένα· ὥσπερ, ἡ διαίρεσις τῶν εἰδῶν δυνάμει οὖσα ἐν τῷ γένει, ἐν δὲ τοῖς εἴδεσιν ἐνεργείᾳ, εὐλόγως ἀπὸ τῶν εἰδῶν κατὰ δεύτερον λόγον ἐπὶ τὸ γένος ἀναφέρεται. οἷον, τὸ λογικόν ἐστιν ἐν τῷ ζώῳ δυνάμει, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ [2] ἐνεργείας· καὶ λέγεται τὸ ζῶον λογικὸν κατὰ δεύτερον λόγον, διὰ τὸ τὸν ἄνθρωπον εἶναι λογικόν. καὶ ὥσπερ αἱ ἰδίως διαφοραὶ χαρακτηριστικαὶ τῆς ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεως οὖσαι, δυνάμει μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεωροῦνται, ἐν δὲ τῷ Σωκράτει καὶ Πλάτωνι ἐνεργείᾳ πεφύκασι· κἀντεῦθεν ἀπὸ τῆς ὑποστάσεως ἐπὶ τὴν φύσιν, ἢ ἀπὸ τοῦ Σωκράτους ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἀναφέρονται. οἷον, τὸν Σωκράτην γρυπὸν εἶναί φαμεν, ἢ φαλακρὸν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ τὸν ἄνθρωπον γρυπὸν ὡσαύτως καὶ ὑπάρχειν, ἢ φαλακρὸν λέγομεν, διὰ τὸν Σωκράτην· ὥσπερ εἴπομεν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου κεκληρονομηκέναι τὴν γρυπότητα καὶ τὴν φαλακρότητα. τῶν τοίνυν τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπείου φυράματος, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεδραμηκότων, οὐδὲν παντάπασι οὔτε δυνάμει, οὔτε ἐνεργείᾳ ἐν τῇ ἀκτίστῳ καὶ ἀσωμάτῳ καὶ ἀπαθεῖ θείᾳ φύσει ἦν. τούτου δὲ εἵνεκεν ὁ μὲν ἀΐδιος σεσαρκῶσθαί τε καὶ ἐσταυρῶσθαι καὶ τεθνάναι λέγεται. ἡ δὲ θεία φύσις οὐδαμῶς, εἰ καὶ ὑπόστασις αὐτῆς καθέστηκεν οὖσα.

Εἰ δέ τις ἑαυτὸν [3] αἰτιῷτο βραδὺ εἰς κατανόησιν εἶναι τῶν εἰρημένων, καὶ τὸν ἑκάστου νοῦν λέγοι μὴ παραδέχεσθαι, ὅπερ, ἡ θεία φύσις οὖσα ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ υἱοῦ ἀμετακίνητός τε καὶ ἀχώρητος, οὐ συμπάσχων αὐτῇ πασχούσῃ καὶ ἀπογινομένου τινὸς ἐν τῇ ὑποστάσει, οὐ λέγεται τοῦτο καὶ ἐν τῇ φύσει γεγονέναι, τῇ μὴ διϊσταμένῃ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ· ἡμεῖς τὸ ἄπορον ἐπιλύσαντες, τάχιστα αὐτῷ τὴν θεραπείαν ἐπάξομεν, ἐκ τῶν συντρόφων καὶ τῶν ἐν χερσὶν ὁρωμένων τὴν ἀπόδειξιν ποιούμενοι. οἶσθα πάντως ὦ οὗτος, ὡς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐκ ψυχῆς αὔλου καὶ σώματος ὑλικοῦ σύγκειται, Σωκράτης φέρε εἰπεῖν ἢ Πλάτων. καὶ ὡς ἔνεστιν αὐτῷ ἡ ψυχὴ τοῦ Σωκράτους, ἀπ' αὐτοῦ χωρισθεῖσα, τὸν Σωκράτην μένειν ἀδύνατον. λέγεται δὲ Σωκράτης αὐξάνεσθαί τι [4] ἐκ μικροῦ μέγας γίγνεσθαι, τέμνεσθαι ἢ καίεσθαι, τῆς αὐτῆς ψυχῆς μηδὲν τούτων ὑφισταμένης, ὡς πᾶσιν εὔδηλον· τοῦτον οὖν τὸν τρόπον [5] κατηγορεῖ τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ τὸ προκόπτειν σαρκὶ καὶ αὐξάνεσθαι, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἀνθρώπειον, μηδενὸς τούτων τῇ θεϊκῇ φύσει προσαπτομένου, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ Σωκράτους· πολλῷ μᾶλλον οὕτως οὐδὲ τῆς ἀκηράτου φύσεως κατηγορηθήσεται τὰ ὅσα σαρκικῶς τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ διὰ

A Filio, & Spiritu sancto prædicantur. Si jam de divina natura prædicaretur incarnatio; de Patre quoque & Spiritu sancto, æque ac illa, quæ modo adduximus, prædicarentur. Verum istud quidem est perabsurdum, & tenuis mortalium species aliqua mentis & cæci pectoris, numquam ex ore proferenda: hoc est, nemo dixerit, Patrem & Spiritum sanctum fuisse incarnatos.

Ubi vero inquiat nonnemo, quod omnia absolute & primario de persona prædicata, referantur secundario etiam ad naturam. Sic postquam de æterno Filio, qui persona est sanctissimæ Trinitatis, prædicetur incarnatio, proxime quoque referendam esse incarnationem de persona ad naturam. B Talis homo intelligat, quod ea, quæ inferuntur secundario a persona ad naturam, multo ante in natura exstiterunt potentia, deinde persona actu est consecuta: hinc, quæ prius potentia fuerunt in natura, inque persona actu deprehensa, recte a persona ad naturam inferuntur. Haud dissimiliter, cum divisio specierum in genere fit potentia, in speciebus vero jam actu ipso, ratione fit, ut a speciebus ad genus inferatur. Quo modo, cum τὸ rationale fit in animali potentia, in homine vero actu; dicimus animal rationale secundario, quod homo fit rationalis. Ad hæc, quemadmodum differentiæ proprie characteristicæ, quæ cujusque hominum sunt personæ, potentia quidem cernun- C tur in homine, in Socrate vero & Platone fuerunt actu; tunc quoque a persona sive individuo, aut a Socrate ad hominem referuntur. Sic Socratem dicimus habere nasum aduncum, aut calvum esse; secundario autem, propter Socratem, ipsum hominem esse nasi adunci aut calvum perhibemus, prout ab homine enunciavimus accepisse illam nasi aduncitatem, vel illam calvitiem. Verum tamen omnium horum, quæcumque Dei Λόγου personæ ab humana massa, propter unionem personalem, accesserunt, nihil umquam quidquam, neque potentia, neque actu, in non-creata, non-corporea, non-patibili erat divina natura. Hujus rei gratia æternum sane Filium dicimus carnem assumsisse, cru- D cifixum & mortuum esse; minime vero, naturam divinam, quamvis talia personæ ejus obtigerint.

Quod si seipsum aliquis arguat, se a nobis dicta tardius assequi, atque objici; ac non facile cujuscumque tandem capere mentem, quare divina natura, cum in persona Filii fuerit immota & non-separata, non passa fuerit, cum ista pateretur; cum aliquid in persona corrumpatur, idem tamen etiam non dicatur evenisse in natura, quæ nihil differat a persona æterni Filii. Nos dubium explicaturi, confestim illi remedium adhibebimus, rem demonstraturi per familiaria, quæque ante oculos manusque cernimus quotidie. Abunde nosti, quisquis es, homines omnes ex anima immateriali, & corpore materiali componi: verbi gratia Socratem, aut Platonem; &, quemadmodum E illi inest anima Socratis, si separetur ab eo, Socratem manere impossibile est. Dicunt nihilominus Socratem crescere, ex parvo fieri magnum, secari, uri; anima ipsa nihil ejusmodi sufferente, ut nemini obscurum est, neque absconditum. Hac ratione igitur de æterno Filio prædicatur, quod proficiat, quod corpore incrementum capiat, & si quid aliud humanum est; ut nihil rerum talium adhæreat divinæ naturæ, veluti ne naturæ quidem Socratis. Quin potius ita de immortali natura minime etiam prædicabuntur, quæcumque carnaliter

1. Forte ἐξ ἧς. 2. Forte ἐνεργείᾳ. 3. αἰτιῷτο. 4. Leg. τε καί. 5. Leg. κατηγορεῖται.

Sæc. VIII
circa
Ann. Chr.
770.

τὴν πρόσληψίν ἐστιν κατηγορούμενα. ὥσπερ δὲ λεγόντων ἡμῶν τετμῆσθαι Σωκράτην, οὐκ αὐτὴν τοῦ Σωκράτους ψυχὴν, ἀλλὰ τὸ σῶμα τετμημένον εἶναι γινώσκομεν· οὕτως φασκόντων ἡμῶν τὸν ἀΐδιον υἱὸν τετρῶσθαι τῇ λόγχῃ, οὐκ εἰς θεϊκὴν αὐτοῦ [φύσιν], τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀνόλεθρον, κεχωρηκέναι τὴν τρῶσιν, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτοῦ σάρκα, τὴν δυναμένην τιτρώσκεσθαί τε καὶ τέμνεσθαι, νοοῦμεν. καὶ ἄλλοθέν σοι παρέξομεν τῆς ἀπορίας ἀπόλυσιν· ὁ ἡμέτερος νοῦς αὐτὸς ὢν, ὁ διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὁρόντων ἀντιλαμβανόμενος, καὶ ἄλλην ὅρασιν ἰδιάζουσαν ἔχει, παρὰ τὴν δι' ὀφθαλμῶν διαρθροῦσαν, ἣν καὶ θεωρίαν καλοῦμεν. εἰ οὖν συμβαίη πεπηρῶσθαι τὴν τοῦ σώματος ὀπτικὴν δύναμιν, οὐ φαμὲν τὸν νοῦν μὴ βλέπειν, σωζομένης αὐτῷ ἀπαρατρέπτου καὶ [1] ἀλαβοῦς τῆς φυσικῆς νοερᾶς βλεπτικῆς διοπτασίας. οὕτως δὴ καὶ ὁ ἀΐδιος υἱὸς λέγεται πεπονθέναι τῇ σαρκὶ, τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀπαθοῦς διαρκούσης.

Ἀλλὰ τί [2] δὴ ἐπὶ τούτοις ἄγεσθαι, ὅπου γε ἐν σώματι καὶ πηλικότητι καὶ παχύτητι τοῦτο θεωρεῖται; ἴσμεν γὰρ ἅπαντες, ὡς ὁ νοῦς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρᾷ καὶ διὰ τῶν ὤτων ἀκούει· ἀνίδρυται δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ ἥ τε ὁρατικὴ καὶ ἀκουστικὴ αἴσθησις, ἑκατέρα παρὰ τὴν ἑτέραν ὑπάρχουσα, μεθ' ὧν καὶ ὁ νοῦς αὐλίζεται. τούτων οὖν ἀλλήλοις ἐν ἑνὶ συνημμένων καὶ διαιτωμένων τῷ ὑποκειμένῳ, συμβαίνει πολλάκις, τὴν σωματικὴν ὅρασιν ἢ τὴν ἀκοὴν, ἢ τὸν νοῦν αὐτὸν βλαβῆναι. καὶ ἡ τοῦ ἑνὸς βλάβη οὐ λυμαίνεται τὰ λειπόμενα, τῆς αὐτῶν φυσικῆς δυνάμεως ἀβλαβοῦς τηρουμένης. μὴ τοίνυν καταπληκτικὸν ἄγαν, εἰ τοῦ σώματος τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ πάσχοντος, οὐδὲν ἧττον ἡ ἀδιάσπαστος αὐτοῦ διετέλεσε φύσις ἀπαθής τε καὶ ἀπήμαντος, ἡ πάσης οὐσίας ὑπερηρμένη, καὶ πάντων δεσπόζουσα, καὶ παθῶν παντελῶς ἀνεπίδεκτος· παρ' ᾗ, κατὰ τὸν κορυφαιότατον ἀπόστολον, οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· πτέξομαι (sic) δέ σοι καὶ ἕτερον ὑπόδειγμα, δι' οὗ κατοπτεύσεσθαι δυνήσῃ, πῶς [3] ἢ πάθος ἢ φθορὰ συμβῇ τινι ὑποστάσει, ἐπὶ τὴν φύσιν οὐ διαβαίνει, κἂν λάχῃ μὴ ἐχούσῃ (sic) ὑπόστασιν, εἰ μὴ μίαν φύσιν. ἀπὸ χρυσοῦ τυχὸν, ὦ φιλότης, ἢ χαλκοῦ μορφωσάμενος ἀνδριάντα καὶ κατασκευάσας, εἰ πάλιν αὐτὸν ἀναχωνεύσῃς, τὸ μηδὲν, ἀνδρείκελον ἀπόλλυται μόρφωμα· ὁ δὲ χρυσὸς ἢ ὁ χαλκὸς, ὅστις τῷ ἀνδριάντι φύσις ὑπῆρχεν, ἀβλαβής τε μένει καὶ ἄφθορος. [4] ἀλλά μοι λίαν τοῖς ὑποδείγμασι πρόσεχε, νουνεχῶς καὶ φυλάττου, μὴ πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτῶν ἀνατέλλουσάν σοι [5] οἰκεῖα μετάγειν ἐπὶ τὰ θεῖα δόγματα, ἀλλὰ παχήματά τινα καὶ ἐμφάσεις, [6] ὁρμαζούσας εἰς θεωρίαν, ἧς εἵνεκεν παραλαμβάνονται μόνον ἀναλόγως. πᾶς [7] ἀπεμφαῖνον καὶ ἀπεοικὸς ἀποπεμπόμενος ὡς ἀποτάτω φρεσὶν εὐσεβέσι καὶ σταθεραῖς, διακρίνων ἀεὶ τοῦ ὁμοίου τὸ ἀνόμοιον, οἷά τις λικμήτωρ ἀκριβέστατος τοῦ σίτου τὸ ἀχυρῶδες ἐκλικμώμενος.

Η μέν τοι τῶν δύο φύσεων ἕνωσις, τῆς θεότητός τέ φημι καὶ ἀνθρωπότητος, οὕτως ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ μονογενοῦς τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λέγεται γεγονέναι, δίχα τροπῆς καὶ φυρμοῦ καὶ συγχύσεως· ὡς ἦν μὲν ὁ συνάναρχος τῷ πατρὶ καὶ συναΐδιος, μὴ ἔχων ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ φύσιν ἑτέραν κατηγορουμένην αὐτοῦ παρὰ τὴν θείαν πατρικὴν, τὴν ἄκτιστόν τε καὶ ἀπερίγραπτον, διὰ δὲ πλῆθος ἐλέους καὶ φιλανθρωπίαν ἄφατον, δι' ἡμετέραν σωτηρίαν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταληλυθὼς [8] ἐκ οὐρανοῦ, ὅθεν οὐκ ἀπέστη τῇ πάντα πληρούσῃ θεότητι,

A de æterno Filio, propter aſſumtionem carnis prædicantur. Sicut, quando verba facimus de Socrate ſaucio, non animam, ſed corpus ejus plagam ſuſtinuiſſe arbitramur: ita quoque, dum æternum Filium lancea perforatum fuiſſe dicimus, non ad naturam ejus divinam, incorruptibilem, interitui non obnoxiam, penetraſſe vulnus; ſed in carnem, quæ lacerari, quæ vulnera ſuſcipere potuit, perſuademur. Novo argumento controverſiam ſolvimus. Mens noſtra una eſt eademque, ac per hos quidem oculos viſibilia recipit; habet tamen aliam adhuc viſionem ſibi propriam, (præter illam, quæ fit per membra oculorum) quamque theoriam ap-
B pellamus. Si contingat lædi corporis videndi facultatem, neutiquam concludimus non videre mentem, dum ipſi ſalva eſt & integra naturalis ac intellectualis videndi facultas. In hunc modum æternus Filius fertur paſſus eſſe ſecundum carnem, divina ejus natura non patiente.

Verum, quid heic vel dictu vel factu opus eſt, ubi vel in corpore, qualitate & craſſitie iſtud deprehenditur? An eſt quiſquam qui ignoret, quod mens videt oculis, auribuſque audit; inſidet autem cerebro videndi & audiendi facultas, alterutra ſubſiſtente ſine altera, quibuſcum etiam ipſa mens commoratur. Hæc cum ita conjungantur & cohabitent in eodem ſubjecto, ſæpe evenire ſolet, ut
C viſioni exteriori, vel auditui, vel ipſi denique menti aliquid incommodi accidat; attamen unius nocumentum non lædit reliqua, dum illarum naturalis potentiæ ſtatus manet incolumis. Poſt hoc uſque adeo mirum non eſt, ſi corpore æterni Filii patiente, nihilominus natura ejus non-diſſoluta paſſione caruit, perſtititque illæſa, quæ ſuper res omnes longiſſime elata undique dominatur, nec paſſiones ullo modo ſuſtinet; in qua, juxta principem Apoſtolorum, non eſt alteratio, neque mutationis quidem adumbratio. Aliud tibi proferam exemplum, per quod, tamquam in ſpeculo, videas, quo pacto, ſi vel paſſio vel corruptio acciderint alicui ſubſiſtentiæ, ad naturam non pertin-
D gant, quantumvis nullam aliam habuerit ſubſiſtentiam, niſi unicam ſuam naturam. Fac, mi dilecte, ex auro vel ære formaveris ſtatuam atque elaboraveris, ſi deinde rurſus conflaſti, viri imago, quæ nihil eſt, perit; aurum autem ſive æs, quod ſtatuæ præbuit naturam, ſalvum manet & integrum. De reliquo cave ſecteris nimium exempla, atque prudenter animadverte, non omnem, quæ inde tibi oriatur, ideam deducere ad divina dogmata, ſed rudes eſſe adumbrationes quaſdam & quaſi ductus aliquos, ſolius theoriæ cauſſa, propter quam tradita recipimus, ſed analogice tantum. Quin immo perlonge ſubmove ab hominibus piis, & qui ſibi probe conſtant, quodcumque alienum & diſcre-
E pans videatur. Diſcerne ſemper ſimile a diſſimili, ad exemplum ventilatoris maxime induſtrii, qui ſeparat a frumento, quidquid vel paleæ ſpeciem refert.

Duarum naturarum, divinitatis inquam & humanitatis unio, in perſona unigeniti æterni Filii ſic facta eſſe dicitur, ut nulla foret nec mutatio, nec mixtura, nec confuſio; eſſet ſine principio ut Pater, & coæternus Filius; neque, ſi proprietatem ejus ſpectes, alia de ipſo prædicaretur natura, quam divina paterna, non-creata, non-circumſcripta. Propter miſericordiæ vero magnitudinem, & humanitatem nulla verborum copia exprimendam, per dies ultimos, ut ſalutem nobis largiretur, deſcendit ex cælo, unde deitate ſua omnia implente numquam abfuit, ho-

1. Αβλαβοῦς. 2. Δῆ. 3. Leg. εἰ. 4. Ἀλλὰ μή. 5. Ἰδίαν. 6. Leg. ἁρμαζούσας. 7. Ἀποπεμπόμενον. 8. ἐξ.

καὶ σαρκωθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς παναμώμου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, ἔσχεν ἐν αὐτῷ τελείαν καὶ ἀνελλιπῆ τὴν κτιστὴν καὶ παθητὴν καὶ ἀνθρώπειον οὐσίαν, κατηγορουμένην αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἡ θεία φύσις. ἐπεὶ οὖν ἐν αὐτῷ συνῆλθον αἱ δύο φύσεις, καὶ ὁμοῦ κατ' αὐτοῦ κατηγοροῦνται, μετὰ πάντων τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιωμάτων, διὰ τοῦτο λέγονται ἄμφω ἐν ἀλλήλαις ἐν αὐτῷ ἡνῶσθαι, ἀτρέπτως τε καὶ ἀσυγχύτως καὶ ἀναλλοιώτως· κατὰ μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τοῦ ἀϊδίου υἱοῦ ὑπόστασιν ἡνώθησαν αἱ δύο φύσεις. ὅθεν καὶ ὁ αὐτὸς ἀΐδιος υἱὸς κεχρημάτικεν ἀριθμούμενος κατὰ τὴν θείαν φύσιν μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπείαν φύσιν ὁ αὐτὸς ἀριθμούμενος, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐνανθρώπησιν, καὶ τὴν ἄφραστον τῶν ἑαυτοῦ συνδραμουσῶν δύο φύσεων ἄφυρόν τε καὶ ἀσύγχυτον ἕνωσιν, εἷς ἐστι τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο, δι' οὗ σεσώσμεθα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκλήθημεν μακαριότητα, διὰ τῶν σωτηρίων αὐτοῦ παθημάτων, τοῦ τε ζωοποιοῦ θανάτου καὶ τῆς τριημέρου αὐτοῦ ταφῆς, καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἀθανατισθέντες, καὶ ἀφθαρτισθέντες, ᾧ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

A mo factus est per Spiritum sanctum & immaculatam semperque virginem Mariam, tenuit perfectam, & cui nihil deest, humanam essentiam, quæ de ipso prædicatur perinde ac natura divina. Quoniam ergo in eo convenerunt duæ naturæ, & simul de eo prædicantur, cum omnibus ipsarum proprietatibus naturalibus, dicuntur utræque sibi invicem in eo uniri, immutabiliter tamen, inconfuse & inalterabiliter: juxta unam enim eamdemque personam æterni filii unitæ sunt hæ duæ naturæ. Hinc idem ille æternus Filius secundum divinam naturam numeratur cum Patre & Spiritu sancto, & nobiscum etiam numeratur juxta humanam nostram, propterea que vel post naturam humanam assumtam, & inexplicabilem duarum ejus naturarum concurrentium non mixtam neque confusam unionem, idem est unus sacratissimæ Trinitatis, atque etiam idem unus est hominum, non aliud aliudque, qui nos servavit, & in pristinam evocavit libertatem, qui per salutares dolores suos, per mortem vivificantem, per trium dierum sepulturam, per resurrectionem a mortuis, nos reddidit immortales & incorruptibiles, cui gloria, honor & potestas, cum Patre ejus sine principio, & sanctissimo Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

B

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 770.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

EMINENTISSIMO, NOBIS ET DEO AMABILI

ELIPANDO

TOLETANÆ SEDIS ARCHIEPISCOPO,

ETHERIUS ET BEATUS

In Domino salutem.

I. LEgimus literas Prudentiæ tuæ anno præsenti: & non nobis, sed Fideli Abbati mense Octobri in Era DCCCXXIII. [1] clam sub sigillo directas: quas ex relatu advenisse audivimus, sed eas usque sexto Kalendas Decembres minime vidimus. Cumque nos ad Fratrem Fidelem, non literarum illarum compulsio, sed recens religiosæ dominæ Adosindæ [2] perduceret devotio, audivimus ipsum libellum adversum nos & fidem nostram cuncta Asturia publice divulgatum. Et cum fides nostra una esset indissoluta, cœpit inter scopulos fluctuare navicula; & duæ factæ erant. Postea cum tranquillitate, non bipertita, sed tantum videretur una, tunc conloquentes ab invicem diximus: Dormit Jesus in navi, & hinc inde fluctibus quatimur, & tempestatum molestias sustinemus, quia importabilis excitatus est ventus: nulla salus in nobis esse videtur, nisi Jesus excitetur: & corde & voce clamandum est, ut ei dicamus: *Domine, salva nos, perimus. Tunc surrexit Jesus*, qui in nostra dormiebat navi, qui cum Petro eramus. Tunc *imperavit vento & mari, & facta est tranquillitas magna.* Ex tunc, Deo miserante, non turbatur ista, quæ Petrum habet; sed tubatur illa, quæ Judam habet. Quomodo enim turbari poterat, cui præerat ipse, in quo Ecclesiæ firmamentum est?

II. Plerique tamen ex nostris, etiam remigatores fortissimi, nimis formidabant, quia longius a terra, id est, a corpore Christi in alto pelago navicula fluctuabat: quia dixerat Dominus Petro: *Duc in altum retia*: hoc est, in profundum disputationum, & pelagus scripturarum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divitiarum videre? Quid etiam tam profundum, quam [3] scire Dei filium, & divinæ generationis professionem assumere? Quia licet humana mens non possit plene rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etsi non licet nobis scire, quomodo natus est Dei filius, scire tamen nobis licet & credere, quod vere natus sit. Fortes estote, non formidetis: nobiscum est ille, pro quo hæc intentio vertitur. *Ecce ego*, inquit, *vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Neque enim nobis tam dura intentio esset, nisi Virgo peperisset, & quia Virgo peperit, intentio est: & quia Virgo peperit Emmanuel, hoc est, nobiscum Deus, ipsum credimus & adoramus, quia nullus alter Deus est. Denique in persecutione quid quæritur, nisi ut Deum Christum negemus? Itaque, qui non confitetur Christum Deum A verum, Mariæ Virginis filium, natum ex Deo vero, veniam non merebitur. *Sed & quicumque spiritus non confitetur Christum in carne venisse, ex Deo non est, & ipse est antichristus.* Qui enim hominem negaverit, Deum negavit: quia Deus homo est: & homo Deus est: & Deus & homo unigenitus Christus filius Dei est. Petrus enim, qui hanc naviculam reget, hominem negavit. Sic enim ait: *Non novi hominem.* Non enim dixit: Non novi Deum, aut filium Dei: sed cum hominem negavit, filium Dei Deum negavit. Et cum ab homine interrogaretur: *Quem me dicunt filium hominis?* tunc homo homini respondit, & B ait: *Tu es Christus filius Dei vivi.* Ipsum Christum filium Dei vivi negavit, cum dixit: *Non novi hominem.*

III. Sed ubi negavit, Christus ligatus tenebatur: ante præsidem stabat: alapis & colaphis cædebatur: conspuebatur. Nox erat, tenebræ erant, frigus erat: in prætorio erat: ancilla ostiaria ostium clausum tenebat. Adhuc Spiritus sanctus plenius Petro non fuerat *datus, quia adhuc Jesus non fuerat glorificatus.* Ubi vero confessus est Christum filium Dei, non erat ligatus Jesus, neque solus: sed multitudo sequebatur eum, quorum mortuos suscitabat, cæcos inluminabat, leprosos mundabat, C Dæmones effugabat, & diversas infirmitates curabat. Quærit ab hominibus; quis habeatur in populis egregius ille? Cum illi diversas opiniones proferrent, & alii dicerent: Tu es Elias, alii, Jeremias, alii, Tu es Joannes Baptista, alii Tu es Propheta; tunc Petrus inter omnes, sine aliqua dubitatione dixit: *Tu es Christus filius Dei vivi.* Exclamat Dominus beatum, cui non caro istud & sanguis revelasset, sed Pater ejus, qui esset in cælis. Tunc & petra vocatus, postquam angularem petram illum primus agnovit. Hæc est petra, de qua Pater dixerat per Esaiam Prophetam: [a] *Ecce, mittam in fundamentis Sion lapidem probatum,* D *electum, angularem, preciosum: & omnis qui crediderit in eo, non confundetur.* Et utique in lapidem, in quem credere mandat, Deus est. De qua petra Paullus apostolus dixit: [b] *Petra autem erat Christus.* Et [4] quia omnes sancti, qui in Christo fundati sunt, lapides, & petræ scribuntur: sed cum in sacro eloquio singulari numero petra vel lapis nominatur, solus Christus accipitur. Cum vero petræ pluraliter appellantur, membra videlicet sancti viri, qui illius robore solidati sunt, [5] experiuntur. Quos nimirum Petrus apostolus lapides vocat, dicens: [c] *Vos tamquam lapides vivi coædi-*

[a] Isa. XXVIII. 16. [b] I. Cor. X. 4. [c] II. Pet. II. 5.

1. Anno 785. nam isti auctores sequuntur æram Hispanicam quæ triginta octo annis differt a Christiana.
2. Fuit illa regis Silonis vidua
3. Cognoscere Dei Filium, & illum profiteri, alterum enim ex altero sequi. STEVV.
4. Forte *quidem.*
5. *Exprimuntur.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ficamini domus spiritualis. Qui omnes non a Petro, sed a Christo petra, sicut & Petrus, nomen acceperunt: & quod Petro dixit: [a] *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, non soli Petro, sed nobis omnibus dixit. [b] *Non revelavit tibi istud caro & sanguis, sed Pater meus, qui in cælis est*; non solum Petro, sed & nobis, qui sic credimus ut Petrus, & hodie dicit. Nam cum nos hodie dicimus corde, & ore coram omni ecclesia, *Tu es Christus filius Dei vivi*; protinus ille respondet: Non revelavit vobis istud caro, & sanguis, sed Pater meus, qui in cælis est: hoc veritas dixit uni, quod omnibus sufficit. Hoc nos omnes credimus, sed ille solus confessus est.

IV. Cui caro, & sanguis revelavit, dicat: Tu es adoptivus humanitate, & filius Dei vivi secundum divinitatem, non enim Petro caro & sanguis revelaverat hoc, quod dixit: *Tu es Christus filius Dei vivi*. Cujus caro & sanguis? Numquidnam Petri, ut ipsius caro obstaret & sanguis, ut Christus Dei filius diceretur? Non plane, sed ipsius Domini caro & sanguis. In qua carne & sanguine, dum homo videtur, quod assumserat Deus, non credebatur esse quod erat. Impossibile enim omnibus videbatur, ut Deum crederent, quem hominem viderent. Et tantam illam majestatem, in qua *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, quam ipse non capit mundus, in corpusculo despectæ etiam imaginis inclusam ait: Non hæc caro mea & sanguis tibi esse me Dei filium revelaverunt; quia ista [1] me, id est, caro mea, & sanguis non promittunt Dei filium credi. Denique & propheta jam dixerat: [c] *Et homo est, & quis agnoscit eum?* Aperte ergo illi secundum oculum judicantes, me aut Eliam aut prophetam, aut unum aliquem de prophetis loquuntur, quia me hominem omni habitu carnis agnoscunt. Sed *tibi revelavit Pater meus, qui in cælis est*.

V. Quando revelavit? Quo tempore Deus cum Petro locutus est? *Revelavit tibi*, inquit, *Pater meus, qui in cælis est*. Ac si aperte diceret: Operibus credidisti, quæ me loquuntur filium Dei. Vidisti me mortuos suscitare, cæcos illuminare, surdos facere audire, & mutos loqui, super aquas sicco vestigio ambulare, ventis imperare, infirmos verbo sanare. His operibus credidisti, quæ me loquuntur filium Dei. Nam & illi me ista facere viderunt, qui me unum ex prophetis nuncupaverunt: quia omnes mendacium dixerunt, quia de suo dixerunt, non de Patre revelatum habuerunt. Qui enim *de suo loquitur, mendacium loquitur*: quia qualem me videt, talem me putat esse. Qui enim de Patre audit, veritatem dicit, quia de veritate haurit, & de veritate certificat.

VI. *Quid est veritas? Tu es Christus filius Dei vivi*. Ipse enim Christus hoc dixit: *Ego sum via, veritas, & vita*. Non enim nos interfuimus, cum a Patre Dei filius diceretur. Solus Pater dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite omnis anima*. Nam cum omnis anima dixit, nobis omnibus dixit. Omnis enim anima omnis homo dicitur: sicut est illud in Genesi: *Septuaginta animæ ingressæ sunt in Ægyptum cum Jacob*. Per tot homines Pater clamat de cælo nobis in terra hominibus, ut filium suum audiamus. Credamus ei, & prædicemus eum coram hominibus, proprium esse filium Dei. Quid primo dubitamus? Si Deo non credimus, cui credimus? omnia enim, quæ credimus, vel visu credimus, vel auditu. Visus aliquando fallitur: auditus tamen in fide est. Fuerunt tunc qui Christum viderunt, & crediderunt: Fuerunt qui viderunt, & non crediderunt. Sunt nunc qui Evangelium audiunt, & Christum coram hominibus Dei filium crucifixum confitentur; & sunt, qui eum Dei filium coram omnibus non esse contendunt. Intonant prophetæ, Evangelium clamat, & idem filius per Evangelium suum dicit: *Pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te*. Pater ei dicit: *Clarificavi, & iterum clarificabo*. Pater veritas, quia testificatur veritatem; clamat veritati, de quo est ipse veritas. Respondit veritas veritati, qui in hunc mundum non sibi, sed nobis misit hanc veritatem. Venit veritas ad mendaces: & putamus, quod eam possumus facere, non credendo, mendacem?

VII. Veritas dicit per os carnis suæ: *Filius Dei sum*. Et, *qui negat me, negat eum, qui me misit*. Et præsumet aliquis hoc Evangelium dissolvere? An ex parte oportet credere Evangelio, & ex parte non credere? Qui non credit Evangelio, non credit filio, cujus est Evangelium. Et qui non credit filio, non credit Patri, qui misit illum. Neque enim regem diligimus, si ejus leges odio habemus. Qui Patri, & Filio ista dicenti non credit, mendax est, quia Deum putat esse mentitum. Si viri boni dicerent, nefas putaremus esse, non credere. Deus asserit, probat Filius, tremens terra testatur: inferna captivos absolvunt: maria obediunt: elementa serviunt: petræ scinduntur: sol obscuratur; & hæreticus, cum esset rationalis, filium Virginis non esse Dei filium caussatur?

VIII. Quis est Dei filius, nisi Jesus, quem virgo peperit Maria? Ipsum nobis promisit per prophetam Pater, dicens: [d] *Revelabitur enim vobis filius meus Jesus*. Hoc nomen & angelus Virgini nunciavit: *Vocabis*, inquit, *nomen ejus Jesum: hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*. Potuerat dicere tunc, si verum esset, quod dicitis: Vocetur Jesus adoptivus filius Altissimi humanitate, & nequaquam adoptivus divinitate. Potuerat & filius dicere: *Sic dilexit Deus mundum*, ut filium suum adoptivum daret in mundo, *ut omnis, qui crediderit in eum, non pereat*. Et utique missio ejus homo est: & nihil aliud potuerunt in eo videre increduli, qui eum crucifixerunt, nisi tantum hominem. Et cum hominem crucifixerunt, filium Dei crucifixerunt, Deum crucifixerunt. Pro me passus est Deus meus: pro me crucifixus est Deus meus. Et quid dico pro me? Pro omnibus passus est Deus noster. Dicamus ergo: *Surge Deus, judica terram*. Cui Deo dicitur, *surge*, nisi ei, qui mortuus est? Cui Deo dicitur: *Judica terram*; nisi ei, qui a Judæis judicatus est? *Surge Deus, judica terram*, qui judicatus es a terra. Unde & in Psalmo LXXXI. dicitur: [e] *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit*. Et utique qui deos discernit, Deus est. Et non est Deus inter deos, ut hæretici asserunt, sed Deus deorum est. Ille, qui dixit: *Ego dixi dii estis*,

a Matth. XVI. 18. b Ibid. ỷ. 17. c Isa. LIII. 3. d Luc. I. 31. e Psalm. LXXXI. 1.

1. Forte *mea*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

& filii excelsi, ipse est Deus excelsus filius Virginis: de quo Propheta jam dixerat: [a] *Ecce Deus excelsus in fortitudine sua veniet, & nullus ei similis. Qui poterit scrutari vias ejus?* cuncta considerans: & nomen ejus supra terminos terræ. Ipse est Dominus dominorum, qui est Deus deorum. Et sicut non de diis multis est, ita neque de dominis multis: sed unus Dominus Deus, Apostolo attestante, qui ait: *Nullus Deus, nisi unus. Nam si sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra, siquidem sunt dii multi, & domini multi: nobis autem unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos per illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed non in omnibus est scientia.* Ipse est Christus christorum, qui Dominus dominorum, & Deus deorum.

IX. Sed non est de illis christis, de quibus dictum est: [b] *Nolite tangere christos meos.* Sed neque de illis, de quibus hæretici dicunt: Et ille Christus, & nos christi. Et quamquam & Sancti christi sint, & domini sint, & dii sint: sed nullus ex illis absolute dicitur uno sermone Christus Jesus Deus noster. Nullus ex illis dictus est, *Christus Dei virtus & Dei sapientia*. Nullus ex illis mortuus est pro mundo. Solus iste. Nullus ex illis propria voluntate mortuus, aut quando voluisset, posuisset animam, aut quando voluisset resumeret; sed solus iste. Sic enim ait Judæis: *Solvite templum hoc, & triduo suscitabo illud.* Non dixit: Solvite templum hoc, quem Pater suscitet: sed ego suscitabo illud. Et in psalmo tertio ait: [c] *Ego dormivi, & exsurrexi.* Hoc totum libera Christi potestas, ejus, qui potestate sua mortuus est, potestate sua resurrexit. Et qui potestatem habet, Deus est: & non quislibet Deus, sed omnipotens, quia omnia potest. Et nullus potest facere, quod fecit, & facit omnipotens Deus. Nam quia & Pater eum suscitavit, dicit in eodem psalmo: *Dominus suscitavit me.* Dominum dicit, quem Patrem habet. Nam si eum Patrem non haberet, Petrus apostolus de eo non diceret Judæis: *Dominus Deus patrum nostrorum suscitavit filium suum Jesum, quem vos interemistis.* Servus dictus est Patris, quia semetipsum exinanivit, id est, semetipsum mundo visibilem ostendit. Quia *formam servi accipiens*, inquit Apostolus, *in similitudinem hominum factus est, habitu inventus ut homo.* Et ideo Patris est servus, qui cum Patre est unus Dominus, & unus Deus. Verumtamen ipse sibi nec dominus, nec servus est. Solius Patris est servus, quia facit voluntatem Patris, ut ipse de semetipso ait: *Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus, qui misit me, Patris.* Non hoc loco dixit voluntatem Dei facere, sed Patris. Quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, cum Deus sit, etiam ipsa natura, & de illius essentia: tamen nullatenus ignoramus, quod manens, [1] homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis exsisteret. Ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse, vel Dominus? Ergo solius Patris est servus, non sibi servus: non suus servus. Non sibi dominus, non suus dominus. Sicut solus Patris est filius, non suus filius, non sibi filius; sicut ipso major & minor. Et ideo in quo major sibi ipsi, æqualis est Patri: in quo minor sibi ipsi, minor est Patre. In quo minor Patri, Dominus omnis creaturæ. In quo servus Patri, do- A minus cæli, & terræ, id est, angelorum, & hominum, Paullo apostolo attestante, qui ait: *Humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus Pater exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu*, filii Mariæ Virginis, *omne genu flectatur cælestium, & terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Jesus in gloria est Dei Patris.*

X. *Nulli enim angelorum dixit Pater: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tam- B quam vas figuli confringes eos. Ad angelos quidem dicit: Adorent illum omnes angeli Dei. Ad filium autem dicit: Thronus tuus Deus in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Et, *Tu Domine, initio fundasti terram; & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Filii servorum tuorum inhabitabunt, & semen eorum in sæculum sæculi dirigetur.* Hoc Ecclesia de Christo dicit. Et quia in hoc mundo minoratus C venit *paullo minus ab angelis*, & non solum angelis, sed etiam hominibus, quia minor erat parentibus suis, [1] & ante passionem, ante mortem, ante resurrectionem. Nam posteaquam resurrexit a mortuis, dixit discipulis suis: *Data est mihi potestas omnis in cælo, & in terra. Sicut me misit Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflavit, & dicit eis: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et quia Spiritus Sanctus de Patre Filioque procedit, ipsum Spiritum Sanctum insufflans apostolis, ut manifestius ostenderetur, quod [2] præesset filius Dei, a quo procedit Spiritus sanctus, & ipsa est tertia in D Trinitate persona: qui donum Patris, & Filii dicitur; quem tunc dedit, & postea de cælo misit, ut ostenderet dilectionem Dei & proximi secundum illa præcepta, *in quibus tota lex pendet, & prophetæ.*

XI. Semel in terra dedit Spiritum sanctum propter dilectionem proximi: & secundo dedit de cælo propter dilectionem Dei. Nam cum insufflavit, & illi accepissent Spiritum sanctum, dixit eis: [d] *Ite, baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ubi maxime commendatur hæc Trinitas, dubitare non debemus. Ipse est igitur Spiritus sanctus, qui etiam de cælo da- E tus est die Pentecostes, post dies decem, quando Dominus ascendit in cælum. Quomodo non est Jesus Christus Deus Dei filius, qui de virgine natus est Deus verus, qui dat Spiritum sanctum? Immo quantus Deus est, qui dat Deum! Neque enim aliquis discipulorum ejus dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe, ut veniret in eos, quibus manus imponebant: non ipsi eum dabant. Quam consuetudinem in Episcopis etiam nunc servat Ecclesia.

XII. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam non ait: Date & mihi hanc po-

a Isa. xl. 10. b Psalm. civ. 15. c Psalm. III. 6. d Matth. xxviii. 19.

1. Forte *sed*.

2. Forte *quod ipse esset*.

testatem, ut dem Spiritum sanctum: sed [a] *cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum*. Quia neque scriptura superius dixerat: *Videns autem Simon, quod Apostoli darent Spiritum sanctum*: sed dixerat: *Videns autem Simon, quod per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus*. Propter hoc Dominus ipse Jesus Spiritum sanctum non solum dedit, ut Deus; sed & accepit ut homo. Propterea dictum est; *Plenus gratia*. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: *quia unxit eum Deus de Spiritu sancto*. Non utique oleo visibili: sed dono gratiæ, quod visibili significatur unguento, quo baptizatos unguit Ecclesia. Nec sane tunc unctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum, ut columba descendit: tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in quo præcipue baptizati accipimus Spiritum sanctum; sed ista mystica, & invisibili unctione tunc intelligendus est unctus, quando Verbum Dei caro factum est, id est, quando humana natura, sine ullis præcedentibus bonorum operum meritis, Deo Verbo est in utero virginis copulata, ita ut cum illo fieret una persona. Ob hoc eum confitemur natum de Spiritu sancto, & virgine Maria. Absurdissimum est enim, ut credamus eum, cum jam triginta esset annorum ætatis, & a Joanne baptizatus est, accepisse Spiritum sanctum. Sed venit ad baptisma Joannis sicut sine peccato, ita plenus Spiritu sancto. Si enim de servo suo, & præcursore ipsius Joanne scriptum est: *Spiritu sancto replebitur adhuc in utero matris suæ*: quia quamvis seminatus a patre, tamen Spiritum sanctum in utero formatus accepit: quid de homine Christo intelligendum est vel credendum, cujus carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritualis fuit?

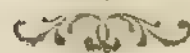
XIII. Hoc totum quare diximus? nisi ut Jesum Christum qui de virgine natus est, verum Deum, & verum filium Dei esse proprium firmaremus: & Deum inter deos, & adoptivum cum adoptivis, & parvulum cum parvulis, & servum cum servis, ut hæretici blasphemant, aperta fronte negaremus? Ululant isti; scripturam non tractant. Et quia ululant, lupi sunt, in tenebris ambulant, id est, inter ignaros prædicant: obscuras, & distortuosas disputationes proferunt, quibus ignaros decipiunt. Pastores Ecclesiarum auferre conantur, ut oves Domini facilius strangulent. Videte fratres, non credatis eis, expellite eos a vobis, & fugite eos, si oves estis, quia non habent voces pastoris. Bonus pastor noster nobis dixit: *Cavete a pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Nonne lupi sunt, qui vobis dicunt: Adoptivum credite Jesum Christum: & qui ita non crediderit, exterminetur? Et episcopus metropolitanus, & princeps terræ, pari certamine hæreticorum schismata, unus verbi gladio, alter virga regiminis ulciscens, de terra vestra funditus auferantur: certe jam rumor est, jam fama est, & non solum per Asturiam, sed per totam Hispaniam, & usque ad Franciam divulgatum est, quod duæ quæstiones in Asturiensi ecclesia ortæ sunt. Et sicut duæ quæstiones, ita duo populi, & duæ ecclesiæ, una pars cum altera pro uno Christo contendunt. Cujus fides vera, an falsa sit, grandis intentio est: & hoc non in minuta plebe, sed inter episcopos est. Una pars episcoporum dicit, quod Jesus Christus adoptivus est humanitate, & nequaquam adoptivus divinitate. Altera pars dicit: nisi ex utraque natura unicus est Dei Patris filius proprius, non adoptivus: in tantum proprius, ut ipse sit Dei filius Deus verus; & ipse adoretur, & colatur, qui sub Pontio Pilato est crucifixus. Hæc pars nos sumus, id est Eterius, & Beatus, cum ceteris ita credentibus. Credimus certe non solum in Deum Patrem omnipotentem, sed in Jesum Christum filium ejus unicum Deum, & Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, & Maria virgine, passus sub Pontio Pilato.

XIV. Ecce utraque fides patet: sed nos pro hac fide, quam vindicamus, non solum exsilium, sed etiam mori parati sumus. Tempestat mare, & fluctuat, sed navicula non mergitur, quia fides non dubitatur. Descendunt hæreticorum pluviæ, flant persecutionum venti, adveniunt flumina, id est, minæ, & terrores hæreticorum: sed domus a fundamento non dissolvitur, quæ diu supra firmissimam petram, quadratis lapidibus artificis manu construitur. *Et licet Angelus de cælo* veniat, qui nobis vestram fidem peregrinam inserere disponat, anathema nobis maranatha reputabitur. Et quia (ut diximus) jam venti, & flumina imminent, ipsa domus radicitus subvertetur, quæ supra arenam fundata esse non dubitatur. Quid est arena, nisi hæreses? Et cum multi hæretici sint, multa etiam mendacia confingunt, quia adversus catholicam fidem diversa sentiunt, & tamen inter se minime concordare possunt. Ecce campum scripturarum, & unum Christum, & tamen inter utrasque partes divisum. Pars, quæ recte credit in Christo, sicut ipse ait, *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Et cum habuerit Christum, tunc habebit Legem & Evangelium. Et pars, quæ non habuerit Christum, non poterit illa aqua ex eo fluere, & in ea flumina non valebit derivare, quæ Spiritus sanctus non dictaverit. Sed proculdubio illa aqua, quæ apud Salomonem prava scientia nuncupatur, per mulierem, quæ typum hæreseos tenet, & callidis suasionibus blanditur, dicens: [b] *Aquæ furtivæ dulciores sunt*. Et non philosophando scribamus obscuris sermonibus, sed simpliciter; ut omnes, qui audierunt, alterum interrogare non indigeant, sed omnes intelligant.

XV. Et quia pro fide recta est, non ornato, politoque sermone, sed rebus manifestis convincenda est. *Hauriat* unusquisque nostrum *aquas de fontibus salvatoris*, id est, de Prophetarum, & Apostolorum doctrinis. Non sibi fodiat cisternas novas: de quibus Dominus per Prophetam dicit: [c] *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ: & effoderunt sibi cisternas dissipatas, quæ non solent continere aquas: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aqua maris*. Cisternam novam fodisse, est nova verba de Christo conficere, quæ in Lege, & Evangelio scripta non sunt. De qua cisterna in Evangelio Dominus commemorat de villico iniquitatis, qui ait: [d] *Fodere non valeo: mendicare erubesco*. Iste villicus iniquitatis Saulus erat, qui postea Paullus apostolus factus est. Quando Saulus erat, elatus erat, & superbus; & gloriabatur de lege, & sapientia scripturarum: & *ad pedes Gamalielis*, qui eo tempore peritissimus erat in lege, gloriabatur se litteras didicisse: & ob hoc persequebatur Apostolos Christi, dicens, nescire eos legem, & rusticos esse. Quamobrem adhuc [e] *suspirans minas, & homicidia in discipulos Domini, accessit ad sacerdotem, & petiit ab eo epistolas in Da-*

[a] Actor. VIII. 19. [b] Prov. IX. 17. [c] Jer. II. 13. [d] Luc. XVI. 3. [e] Actor. IX. 2.

SAEC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

mascum ad Synagogas, ut si quos inveniret, qui essent de hac via viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem. Qui cum cœpisset credentes in Christum persequi, ligare, occidere, & omnem Dei sui dissipare substantiam, correptus a Domino est. *Saule Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Dixitque in corde suo: quid faciam, qui magister fui & villicus, cogor esse discipulus & operarius? Fodere non valeo. Quid dixit, fodere non valeo? Ac si aperte diceret: non possum supra prophetare, quam prophetatum est. Non possum novum dogma componere, quia ea, quæ Prophetæ dixerant, jam omnia in Christo completa erant. Jam cessaverant *Lex & Prophetæ usque ad Joannem* Baptistam. Sed non erat Joannes prophetarum finis & legis, sed Christus; sicut ipse Apostolus ait: *Finis autem legis Christus, ad justitiam omni credenti.*

XVI. *Fodere inquit non valeo, mendicare erubesco.* Ac si diceret: Ut qui doctor fueram Judæorum, cogor ab Apostolis rusticis & egentibus, & a discipulo Anania, salutis & fidei mendicare doctrinam! Aperiamus oculos, & videamus Saulum lupum Ananiæ ovi summittere caput. Videamus eruditum in lege, a rusticis accipere doctrinam salutis. Nihil sciebat Saulus in lege, quam dederat Deus, qui Christum persequebatur, qui dederat ipsam legem. Omnem legem sciebant Apostoli rustici, qui Christum Deum sciebant, qui compleverat jam legem, quam dederat: quia nullus hominum potuerat adimplere legem, nisi solus Christus, qui eam dederat, sicut ipse ait: *Non veni legem solvere, sed adimplere.* Quod si quæsieris, quare vocetur *Villicus iniquitatis* in lege, quæ Dei est? Dicamus: Recte credebat in Patrem, villicus erat: Filium persequebatur; iniquus erat. Villicus autem dicitur propriæ villæ gubernator: unde & a villa villicus nomen accepit. Qui de Saulo elato, & superbo factus est humilis Paullus, *vas electionis* Chisti, *ad omne opus bonum paratus:* qui non esset discipulus, nisi discipulo rustico submitteret collum. Qui etiam non valuit cisternam fodere novam, id est, legem componere novam: sed illam, quæ fodita erat, aperuit, & in flumina derivavit, id est, illam legem, quæ de Christo erat, aperuit, & explanavit: & totum mundum in gentibus aridum satiavit, quando Christum illis Dei filium cognoscere fecit.

XVII. Hæc exempla nos sequi oportet. Non confingamus de nostro, sed illa explanemus, quæ in Lege, & Evangelio scripta sunt. Et quia Christus noster & panis est in divinitate fortibus, & lac in humanitate parvulis, quid cui debeatur, aptum cibum ministrare, utrorumque filiis non negemus: ut illud in nobis compleatur, quod Dominus in Evangelio dicit: *Quis, putas, est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?* Dispensator prudens, pastor Ecclesiæ, unicuique cibum suo tempore dat, cum verbum prædicationis sic dispensat singulis, ut libenter accipiens anima capere, & portare possit, quod dederit: ne (quod absit) mente parvulo dum panis durus in os, id est, in loquutione, quod est divinitas, mittitur, sine trituratione dentium, suffocetur. Lacte ergo alendi sunt, id est, credant eum esse filium Dei proprium, non adoptivum: Deum verum, quem Judæi crucifixerunt. Ipse est verus Deus, & vita æterna, Joanne apostolo attestante, qui ait: *Scimus, quoniam filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, ut cognoscamus verum Deum; & simus in vero filio ejus Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna.* Paullus Apostolus ad Romanos ait: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit?* Item ibi. *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.* Et ipse Dominus in Evangelio cæco illuminato dixit: *Tu credis in filium Dei?* Et dixit: *Quis est Domine, ut credam in eum? Respondit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* Item in Evangelio secundum Joannem, quando Lazarum suscitaturus venit, *dixit Martha ad Jesum: Domine si fuisses heic, frater meus non fuisset mortuus. Dixit illi Jesus: Resurget frater tuus: Dicit ei Martha: scio, quia resurget in resurrectione, in novissimo die. Dicit illi Jesus: ego sum resurrectio, & vita. Qui credit in me, & si mortuus fuerit, vivet: & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Et ait illi Martha: utique Domine. Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti.*

XVIII. Non debemus ergo dubitare de eo, quem Judæi crucifixerunt, quod ipse sit verus filius Dei proprius, non adoptivus: sed unicus Dei Patris filius, Deus verus, & vita æterna. Credamus in eum tam parvuli, quam senes, tam rustici, quam sapientes, tam pauperes, quam divites; tam viri, quam fœminæ; tam *omnis omninoque* sexus moriamur pro eo, ut vivamus in eo. Adoremus eum sine dubitatione, quia non est alter Deus præter eum, propheta Jeremia testante, qui ait: [a] *Hic Deus noster, & non est alius Deus præter eum: qui adinvenit omnem viam prudentiæ: & dedit eam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.*

XIX. Non ergo separamus Patrem, & Spiritum sanctum a Filio, cum solum Filium dicimus Deum. Pater, & Filius ambo simul unus Deus. Non Pater ambo simul sunt: non Filius ambo simul sunt. Solus in illa summa Trinitate Pater tantum Pater est in sua persona: solus Filius in sua persona tantum Filius est: solus in sua persona Spiritus sanctus, tantum Spiritus sanctus est. Et ideo nec Patrem Filium nominamus: nec Patris nomen Filio imponimus: nec Spiritui sancto nomen Patris, aut Filii dicimus. Et inde vere Trinitas est: quia nec Pater natus est, nec Spiritus sanctus: sed solus Filius. Nec Filius genuit, nec Spiritus sanctus: sed solus Pater. Neque Pater a duobus processit, aut Filius; sed tantum Spiritus sanctus. Ac per hoc solus Pater Deus a nullo Deo est, sed a se. Filius Deus est, sicut Pater, sed a Patre est Deus, non a se. Spiritus quoque sanctus Deus est, sicut Pater, & Filius: sed a Patre, & Filio Deus est, non a se. Solus Pater a se Deus: hi vero duo ab uno sunt Deus, id est, a Patre: ac per hoc & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus: & non tres Dii, sed unus Deus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et ideo cum dicimus in scripturis, solus Christus Filius Dei natus de virgine, & ipsum crucifixerunt Judæi, & ipse est verus, & non est alter Deus præter eum; verum dicimus: quia non est alter Deus, præter eum. Quia Pater Deus est omnipotens: & solus sibi sufficit in sua

[a] Baruch. III, 36. 37. 38.

persona. Et Spiritus sanctus Deus est omnipotens; & solus sibi sufficiens in sua persona. Et hi tres non sunt tres dii omnipotentes: sed unus Deus omnipotens, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et ideo solus sufficit Pater Deus, quia separari a Filio, & Spiritu sancto non potest. Et solus sufficit Christus Filius Dei Deus, quia separari a Patre, & Spiritu sancto non potest. Solus etiam sufficit Spiritus sanctus, quia separari a Patre, & Filio non potest, quia simul tres unus Deus.

XX. Quamobrem non debemus dubitare Christum Filium Dei, quem Judæi crucifixerunt, esse verum Deum, & non esse alterum Deum præter eum. Credamus in eum, & adoremus eum, quia non est alter adorandus præter eam. Ecce panem, & lac protulimus, accipiat quis quantum valet. Et hoc Domini est, quod dicimus: nam qui dicimus, nihil sumus: sed de quo dicimus, *magnus est, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus.* Tantus, ac talis est, ut nec de eo possimus dicere, nec de eo omnino tacere. Sed tamen cum sit inenarrabilis, non debet esse ignorabilis. Dicit enim scriptura: [a] *Generationem ejus quis enarrabit?* Non dicit; ignorabit. Et ideo non oportet primum, ut credamus in eum: & tunc intelligere possumus quæ scripta de eo legimus. Quid enim prodest, ut cum periculo quæratur, quod sine periculo nescitur? Ergo melius est non intellecta credere, quam credenda verbis mendacibus perdocere. Multum enim præcedit fides intellectum. Si enim fides habet meritum, & per ipsam etiam rusticis Christus daturus est præmium, præcedit utique intellectum. Quamobrem omnis rusticus idiota, qui recte credit in Christum, simpliciter vivet, & recedet a malo, superat intellectum. Intellectus tamen, quamvis bona opera videatur habere, præcedit eum rusticus, si fidem rectam habet. Nihil ergo intelligit, qui non credit, dicente Propheta: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Ergo in divinis rebus fides tantummodo adsit, & nulla quæstio remanebit. Quod si discutere volueris, & rationem de Deo & homine facere præsumseris, continuo in laqueo perditionis immergeris.

XXI. Nos ergo debemus dicere; illum Deum, & istum hominem unum habemus & adoramus Deum, cum Patre, & Spiritu sancto unum Deum, non hominem, quartam introducentes personam: sed cum ipsa carne propria unum adoremus Christum Filium Dei Deum, juxta Ephesini Concilii veræ fidei documentum, quæ ait: *Cavemus autem de Christo dicere: Propter assumentem veneror assumtum: & propter invisibilem adoro visibilem.* Horrendum vero super hoc etiam illud dicere: *Is, qui susceptus est, cum eo, qui suscepit, non nuncupatur Deus.* Qui enim hæc dicit, dividit iterum in duos Christos eum, qui unus est: & hominem seorsum in partem, & Deum similiter in partem constituens. Evidenter enim denegat unitatem, secundum quam non alter cum altero *coadoratur, aut connuncupatur.* Sed unus intelligitur Christus Jesus, Filius Dei unigenitus, una servitute cum propria carne venerandus. Hæc fides primi Ephesini Concilii est, quod & textus Symboli probat. Quid ergo possum facere mente parvulis, si ab ista unitate fidei, vos audientes, recesserint, & unum Christum & secundum divinitatem proprium, & secundum humanitatem adoptivum confessi fuerint? Quid ergo nos faciemus, qui eos apostolicam fidem

A tenere docuimus, cum & ipsi a puro lacte matris Ecclesiæ, Legis & Evangelii sugentes ubera, Deo miserante, ad solidum divinæ Trinitatis cibum pervenimus? Surgamus ergo cum ipsis Apostolis, & fidei nostræ Symbolum, quem tradiderunt nobis, brevi compendio recitemus, quicumque unum Dominum, unam fidem, unum baptisma habemus: & fidem, in qua baptizati sumus, in hac perversitate, & duplicitate hæreticorum non negemus. Sed sicut corde credimus, ore proprio proferamus publice, & dicamus:

B XXII. *Credo in Deum patrem omnipotentem. Et in Jesum Christum filium ejus unicum, Deum & Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, & Maria virgine. Passus sub Pontio Pilato. Crucifixus, & sepultus. Descendit ad inferna. Tertia die resurrexit vivus a mortuis. Ascendit in cælos. Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturus judicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum. Sanctam Ecclesiam catholicam. Remissionem omnium peccatorum. Carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.*

XXIII. Ecce fidem apostolicam, in qua baptizati sumus, quam credimus, & tenemus. Et qui ad nos venerit de aliis regionibus, aut certe de nostris finibus, & hanc fidem, & hanc doctrinam C apostolicam adduxerit, recipiamus eum in sancta Ecclesia. Manducemus, & bibamus cum eo, quia pacem annunciat, & filius caritatis est. Et quia *Deus caritas est*, & quia *Christus caput corporis Ecclesiæ est*, membrum corporis est. Et qui hanc fidem nobis non adduxerit, & nostram fidem dissolvere conaverit, & fermentum insolitæ pravitatis in azyma massæ Ecclesiæ miscere voluerit, & nos scandalizaverit, quid de eo faciamus? Joannem apostolum cubicularium regis interrogemus: ipsum, qui supra pectus Domini recubuit: ipsum qui de sacratissimo ore intimo divinitatis archivo hausit. Quem etiam primus apostolorum Petrus, quis esset, qui D Dominum traderet, interrogavit. Dic sancte Joannes, quid faciemus de isto, qui nobis doctrinam vestram turbat? Respondet nobis, & dicit „ Si quis „ venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, „ nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis. Qui enim dixerit illi ave, communicat „ operibus illius malignis. Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur „ Jesum Christum venisse in carnem, hic talis seductor est, & antichristus. Videte vosmet ipsos, „ ne perdatis, quod operati estis, sed ut mercedem plenam recipiatis. Omnis, qui recedit, & „ non manet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui permanet in doctrina Christi, hic & E „ Filium, & Patrem habet. Quod fuit ab initio, „ quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, „ quod perspeximus, & manus nostræ tractaverunt „ de Verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus, & tractavimus, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. Quod vidimus, & audivimus, annunciamus vobis, ut & vos societatem habeatis „ nobiscum: & societas vestra sit cum Patre, & „ filio Jesu Christo. Filioli, novissima hora est. „ Et sicut audistis, quia antichristus venit, & nunc „ antichristi multi facti sunt. Unde scimus, quia „ novissima hora est? quia multi antichristi sunt, „ qui nobiscum erant, jam contra nos sunt, jam „ foris sunt. Ex nobis exierunt: sed non erant ex

a Isa. LIII. 8.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

„ nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent A „ utique nobiscum. Sed ut manifesti sint, quia non „ sunt omnes ex nobis. Sed vos unctionem habe- „ tis a Sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis „ quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scienti- „ bus eam. Et quoniam omne mendacium ex ve- „ ritate non est. Quis est mendax? Qui negat, „ quoniam Jesus non est Christus. Hic est antichri- „ stus, qui negat Patrem, & Filium. Omnis, qui „ negat Filium, nec Patrem habet. Qui confitetur „ Filium, & Patrem habet.

XXIV. „ Hæc scibo vobis de his, qui seducunt „ vos. Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, „ maneat in vobis. Et non necesse habetis, ut ali- B „ quis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos „ de omnibus: & verum est, & non est menda- „ cium. Et sicut docuit vos, manete in eo. Et „ nunc filioli manete in eo, ut cum apparuerit, „ habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo „ in adventu ejus: sed si scitis, quoniam justus „ est, scitote, quoniam & omnis, qui facit justi- „ tiam, ex ipso natus est. Videte qualem carita- „ tem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, „ & simus. Propter hoc mundus non novit nos, „ quia non novit eum. Carissimi, nunc filii Dei „ sumus, & nondum apparuit quid erimus. Sci- „ mus, quoniam cum apparuerit, videbimus eum, „ sicuti est. Et omnis, qui habet hanc spem in C „ eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. O- „ mnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit, „ & peccatum est iniquitas. Et scitis, quoniam „ ille apparuit, ut peccata tolleret: & peccatum „ in eo non est. Omnis, qui in eo manet, non pec- „ cat. Omnis qui peccat, non vidit eum, nec co- „ gnovit eum.

XXV. „ Filioli nemo vos seducat. Qui facit ju- „ stitiam, justus est, sicut & ille justus est. Qui „ facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab ini- „ tio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, „ ut dissolvat opera diaboli. Omnis, qui natus est „ ex Deo, peccatum non facit, sed semen ipsius in D „ eo manet, & non potest peccare, quoniam ex „ Deo natus est. Et in hoc manifesti sunt filii Dei, „ & filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non „ est de Deo, & qui non diligit fratrem suum. „ Quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab „ initio, ut diligamus alterutrum. Carissimi, di- „ ligamus nos invicem, quoniam caritas ex Deo „ est. Et omnis qui diligit fratrem suum, ex Deo „ natus est, & cognoscit Deum. Qui autem non „ diligit fratrem suum, non habet caritatem, & „ non novit Deum: quoniam Deus caritas est. Ex „ hoc apparuit caritas Dei in nobis, cum filium „ suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vi- „ vamus per eum. In hoc est caritas, non quasi E „ nos dilexerimus Deum: sed quoniam ipse dile- „ xit nos, & misit filium suum propitiationem pro „ peccatis nostris. Carissimi, si Deus dilexit nos, „ & nos debemus alterutrum diligere. Deum ne- „ mo vidit umquam. Si diligimus invicem, Deus „ in nobis manet, & caritas ejus in nobis perfecta „ est. In hoc intelligimus, quoniam in eo mane- „ nemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo „ dedit nobis: & nos vidimus, & testificamur, „ quoniam Pater misit Filium suum salvatorem mun- „ di. Omnis, qui confessus fuerit, quoniam Jesus „ est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in „ Deo. Et nos cognovimus, & credidimus carita- „ ti, quam habet Deus in nobis. Deus caritas est; „ & qui manet in caritate, in Deo manet, & „ Deus in eo est. In hoc perfecta est caritas Dei „ nobiscum, ut fiduciam habeamus in diem judi- „ cii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mun- „ do. Timor non est in caritate: sed perfecta ca- „ ritas foras mittit timorem: quoniam timor pœ- „ nam habet. Qui autem timet, non est perfectus „ in caritate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam „ Deus prior dilexit nos.

XXVI. „ Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, „ & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim „ non diligit fratrem suum, quem videt; Deum, „ quem non videt, quomodo poterit diligere? Et „ hoc mandatum habemus ab eo, ut qui diligit „ Deum, diligat & fratrem suum. Omnis qui „ credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo na- „ tus est. Et omnis, qui diligit eum, qui genuit, „ diligit eum, qui natus est ex eo. In hoc cogno- „ scimus, quoniam diligimus Filium Dei, cum „ Deum diligamus, & mandata ejus faciamus. „ Hæc est enim caritas Dei, ut mandata ejus cu- „ stodiamus: & mandata ejus gravia non sunt. „ Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vin- „ cit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit „ mundum, fides nostra. Quis est, qui vincit mun- „ dum, nisi qui credit, quoniam Jesus est filius „ Dei? Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem „ Jesus Christus. Non in aqua solum, sed in aqua, „ & sanguine, & carne. Et Spiritus est, qui te- „ stificatur, quoniam Christus est veritas. * Quia „ tres sunt, qui testimonium dant in terris: aqua, „ & sanguis, & caro. Et tria hæc unum sunt. „ Et tres sunt, qui testimonium dant in cælo, „ Pater, Verbum, & Spiritus. Et hæc tria unum „ sunt in Christo Jesu. Si testimonium hominum „ accipimus, testimonium Dei majus est. Quo- „ niam hoc est testimonium Dei, quod majus est, „ qui testificatus est de filio suo, quem misit Sal- „ vatorem super terram. Et filius testimonium per- „ hibuit inter scripturas proficiens: & nos testimo- „ nium perhibemus, quoniam vidimus eum, & „ annunciamus vobis, ut credatis.

XXVII. *Et ideo* „ Qui credit in filium Dei, „ habet testimonium Dei in se. Qui non credit fi- „ lio, mendacem facit eum, quoniam non credit „ in testimonio, quod testificatus est Deus de filio „ suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam „ æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Fi- „ lio ejus est. Qui habet Filium Dei, habet vi- „ tam. Qui non habet Filium Dei, vitam non „ habet. Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam „ vitam habetis æternam, qui creditis in nomine „ Filii Dei. Et hæc est fiducia, quam habemus ad „ eum. Quia quodcumque petierimus secundum vo- „ luntatem ejus, audit nos. Et scimus, quoniam „ audit nos, quidquid petierimus: scimus, quo- „ niam habemus postulationes, quas postulamus ab „ eo, si credimus in eo, & diligimus fratres. Non „ sic diligamus sicut Cain, qui ex maligno erat, & „ occidit fratrem suum. Et propter quod occidit „ eum? Quoniam opera ejus mala erant, fratris au- „ tem ejus justa. Nolite mirari fratres, si odit vos „ hic mundus. Nos scimus, quoniam translati su- „ mus de morte in vitam, quoniam diligimus fra- „ tres. Qui non diligit, manet in morte. Omnis, „ qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, „ quoniam omnis homicida non habet vitam æter-

* I. Joan. V. 7. 8.

„ nam in se manentem. In hoc cognoscimus caritatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?

XXVIII. „ Filioli mei, non diligamus verbo tantum & lingua, sed opere, & veritate. In hoc scimus, quoniam ex veritate sumus, & in conspectu ejus suademus corda nostra. Si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, & novit omnia. Carissimi, si cor nostrum nos non reprehenderit, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo facimus. Et hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine filii ejus Jesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui servat mandatum ejus, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus, quoniam manet in nobis, de spiritu, quem dedit nobis. Carissimi, nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sunt. Quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in hunc mundum, & ex hoc cognoscitur Spiritus Dei. Omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum, in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est. Et hic est illius antichristi, quem audistis quoniam venit: & nunc in mundo est. Vos ex Deo estis, Filioli, & vicistis eos, quoniam major est, qui in nobis est, quam qui in mundo. Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur; & mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui autem non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. „

XXIX. Hanc epistolam, quam legimus caritati vestræ, Joannis apostoli & evangelistæ est, directa ad gentes. Et quia nos ex gentibus sumus, nobis directa est. Et quia virgo Maria peperit Jesum, de Jesu est: & quia de Jesu intentio nostra est, & Ecclesia pro ipso solo in duas partes divisa est, requiramus hos duos Christos, & inveniamus per spiritum, Jesus cujus filius est. Istud nomen accepit a Patre per prophetam, antequam nasceretur ex virgine, mundo annunciatum: *Revelabitur*, inquit, *vobis filius meus Jesus*. Istud nomen angelus Gabriel nunciavit Virgini, dicens: *Ecce concipies & paries filium; & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deum sedem David patris ejus; & regnabit in domo Jacob in æternum: & regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Ecce Virgo non dubitavit de numine, sed quomodo fieret illud, bis nominavit. Ecce cujus filius est Jesus! Videamus nunc, si ipse est Dominus cæli & terræ. [a] *Et ait Maria: Ecce ancillam Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Ancillam se dicit, quæ mater eligitur. Non est consuetudo, ut matres filios suos dominos dicant: sed sola Virgo, quæ Dominum cæli & terræ peperit.

XXX. *Exsurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda: & intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exsultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth; & exclamavit voce magna, & dixit: Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Ecce duæ testes! Virgo dixit: *Ecce ancilla Domini.* Elisabeth dixit: *Matrem Domini*. Et virgo, & mulier, cæli & terræ Dominum confessæ sunt. Decursis decem mensibus, *Peperit virgo filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit in præsepio: quia non erat ei locus in diversorio. Angelus autem Domini apparuit pastoribus dicens: Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est hodie vobis Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.* Jesus enim in lingua latina, salvator dicitur, hebraice vero Jesus. *Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

XXXI. Requiramus nunc, quæ est ista terra, quam pacificavit. Oremus eum, & aperiat nobis os ille, qui veritas est, ut veritatem de eo dicamus: & aperiat aures cordis, ut intelligant omnes, qui audierint, quæ dixerimus. Si interrogamus omnes: Adam unde factus est? Si unus inter multos loquatur, & dicat, quia de terra factus est; tam in Judæis, quam in gentibus, sive Christianis, nulla dubitatio est, quod vere de terra sit: & ipsi in transgressione dictum est a Domino: *Terra es, & in terram ibis*. Veniamus per seriem generationis Christi usque ad diluvium, ubi solus Noe in illa generatione justus inventus est. Cui pro sua justitia donatæ sunt septem animæ, quæ per eum evaserunt diluvium. Sicut solus justus in hoc mundo Jesus Christus inventus est: cui donatæ sunt septem Ecclesiæ, quæ evaserunt secundum ignis diluvium. Veniamus de Noe usque ad Abraham, cui prima repromissio facta est, *quod in semine ejus*, quod est Christus Jesus, *hereditarentur omnes gentes*. Veniamus de Abraham usque ad David, cui dictum est: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. Et, [b] *Egredietur Virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet*. Virga de radice Jesse, virgo Maria est. Flos de virga, Jesus Christus filius Dei est. Quia *ego*, inquit, *flos campi, & lilium convallium*. Ecce Adam de terra, Noe de Adam, Abraham de Noe, David de Abraham, virgo Maria de David, Jesus Christus filius Dei de Maria. Hoc est, [c] *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax*. Ipsa terra sublimata est, quando Verbo conjuncta est. Sic est Verbum carne factum unus Jesus Christus, una persona, Deus & homo, quemadmodum tua anima & caro unus est homo. Sic est natus de virgine Jesus Christus filius Dei Deus homo eo pacto, quo cum corpore nasci docetur anima. Non quia utriusque est una substantia: sed quia in utroque fit una persona.

XXXII. Prius quippe, quam redemtor noster per carnem nasceretur, discordiam cum angelis habuimus: a quorum claritate, atque munditia per primæ culpæ meritum, per quotidiana delicta longe distabamus. Quia enim peccando extranei eramus a Deo, extraneos nos a suo consortio depu-

a Luc. I. 38. b Isa. 11. 1. c Luc. II. 14.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

tabant angeli, cives Dei. Sed quia nos cognovimus regem nostrum, recognoverunt angeli cives suos. Quia enim cæli rex terram nostræ carnis assumsit, infirmitatem nostram illa jam angelica celsitudo non despicit. Ad pacem nostram angeli redeunt: intentionem prioris discordiæ postponunt. Et quos infirmos prius abjectosque despexerunt, jam socios venerantur, cum naturam nostram in sede dominica, immortali fulgentem gloria perviderunt. Plane illa natura, quæ audivit: *Terra es, & in terram ibis*. Quoniam naturæ humanæ gratulandum est: eo quod sic assumta est a Verbo unigenito terra mortalitatis nostræ, ut immortalis constitueretur in cælo, utque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis rediret ad dexteram Patris. Et hoc est, quod clamant angeli, & omnis Ecclesia: [a] *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Bonæ voluntatis, id est, qui bene volunt. Qui bene credunt, ut cum angelis socientur: non qui male credunt, ut cum diabolo damnentur.

XXXIII. [b] *Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur Dominus, vocatum est nomen ejus Jesus: quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur*. Si requiramus consuetudinem mulierum, de nulla dictum est; in utero concepit: quia extrinsecus a viris acceperunt. Si requiramus scripturas, tunc promissa est ista conceptio, quando serpenti dictum est in paradiso: [c] *Inimicitias ponam inter te, & mulierem: & semen tuum, & semen ejus*. Et recte cognoscimus, quia mulieres semina non habent: nec sine virili semine concipere possunt. Semen ergo mulieris, Verbum carne factum est, qui non de terra, sed de excelsis est, sicut ipse Jesus ait: *Ego de supernis sum: vos de inferioribus estis*. Et Paullus apostolus ait: *Primus homo, de terra terrenus: secundus homo, de cælo cælestis. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*. Requiramus, quis masculus vulvam matris aperuit. Nam si recta tractamus, omnes mulieres, qui primos filios masculos habuerunt, viri ejus aperiunt vulvam, quæ sola in utero concepit.

XXXIV. *Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus in templum, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, accepit eum Simeon in manus suas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum, in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quod præparasti ante faciem omnium populorum*. Jam supra diximus, quia *salutaris* nomen Jesus est, id est, Salvator. Et ipse datus est *lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis suæ Israel. Et dixit Simeon ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel*. In ruinam positus est plane non credentibus, & lapis offensionis, & petra scandali. Resurrectio vero, & vita est credentibus. [d] *Et in signum, cui contradicetur*. Videtis, quia in signum est, cui contradicetur. Quid est hoc signum, cui contradicetur, nisi crux, nisi passio, sputa, probra, vincula, colaphi, alapæ, clavi, amaritudo fellis, mors, lancea, sepultura? Sicut & ipse Dominus signum mortis suæ annuncians: *Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus*. [1] Hæc est in signo cui contradicetur. Ista faciunt scandalum incredulis, non solum Judæis, sed & hæreticis: nolunt ista applicare Deo Filio Dei. Et proinde dicunt: *Homo Christus, qui de Virgine natus est, Jesus Christus illi nomen est*. Et qui hunc negat filium Dei esse, secundum Joannem, ipse est antichristus.

XXXV. Hoc totum quare diximus? Quia Joannes, qui istam doctrinam nobis dedit, ipse nobis dixit: *Ipse vicit mundum, qui credit, quia Jesus est filius Dei*. Ipsud nomen habet proprium Jesus: & ipsud personat Evangelium, sicut ait: *Accepit Jesus panem, & benedixit, fregit, & dedit discipulis suis, &c.* Et cum comprehenderunt eum Judæi, interrogavit eos, quem quærerent. *Responderunt: Jesum Nazarenum. Tum dixit eis Jesus: Ego sum*. Et unus de illudentibus *dedit alapam Jesu. Et interrogavit Pilatus Jesum*. Et Barrabam dimisit: Jesum vero flagellis cæsum tradidit eis, ut crucifigerent eum. *Et clamavit in cruce voce magna Jesus*. Et mortuus est Jesus. *Et Jesus quem quæritis Nazarenus, surrexit a mortuis. Et venit Jesus januis clausis, & stetit in medio discipulorum, & dixit eis: Pax vobis. Et elevatis manibus suis, benedixit eos, & recessit ab eis, & ferebatur in cælum. Et omnis lingua confiteatur, quia Jesus in gloria est Dei Patris*, cui cum Patre, & Spiritu sancto una, & æqualis est gloria. In cujus fide jam supra confessi sumus doctrinam, quam ab Apostolis accepimus.

XXXVI. *Credo in Deum Patrem omnipotentem Et in Jesum Christum filium ejus unicum, Deum & Dominum nostrum, qui natus de Spiritu sancto & Maria virgine*. Quibus tribus sententiis omnium fere hæreticorum...... destruuntur. Quam doctrinam nobis Joannes apostolus confirmavit: & qualiter hæreticos a nobis expellamus, instigavit, dicens: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus illius malignis*. Nemo dicat illi ave, id est, nemo dicat illi gaude: aut certe aliud, quod consuetudo est salutandi. Fides vera, quæ ab apostolis tradita est, in brevi est. Sine philosophia sæculi est, simplex est, & omnibus rusticis manifesta, & omnibus captivis, & peregrinis cognita. Et ut plenius dicamus, omni Ecclesiæ, quæ per universum orbem terrarum est constituta, publice constituta est. Et unusquisque qualiter credat, brevi symbolo complexa est. Et qualiter oret, & ipsa brevis oratio Dominica est, quæ septem petitionibus constat, quæ ab ipso Domino, qualiter omnes creduli debeamus orare, tradita est. *Quamobrem nec extra symbolum habemus quod credere, nec quod extra Dominicam orationem orare. Nec nihil novum, excepto hoc novo, quod virgo Deum hominem peperit: quia creavit Dominus novum super terram: femina circumdabit virum*.

XXXVII. Ceterum qualiter vivere debeamus, sufficit nobis illud vulgare proverbium: [e] *Quod tibi non vis, alteri ne feceris: & habebis vitam æternam*. Vulgare est, quia hoc vulgus dicere potest.

[a] Luc. II. 14. [b] Ibid. ℣. 21. [c] Gen. III. 15. [d] Luc. II. 34. [e] Tob. IV. 16.

1. Hoc est signum.

Ceterum Dominus in Evangelio ait: *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos similiter facite eis.* Et hoc est Ecclesia, & Christus. Credit recte rusticus, quia symbolum semper recitat. Orat recte, quia semper orationem Dominicam recitat, & dicit: *Pater noster qui es in cælis.* Et vere filius Dei est, si ut sibi non vult fieri, alteri ne fecerit. Quæ & in illa epistola sanctissimi Joannis nihil aliud recitavimus, quam hoc, quod rustico sermone, & brevi vobis diximus. Nam si secundum Apostolum, *imperiti sumus lingua, scientia* tamen, Deo miserante, *non sumus imperiti*: nec de imperitia erubescimus, quod lectione non docemur: nec simplicitas inter philosophos a fide vera dubitamus, cum Apostolos simplices, & rusticos magistros habemus. Nullus philosophorum potuit dicere primus: *Tu es Christus filius Dei vivi*, nisi Petrus piscator, homo rusticanus & pauper, qui ab opere callosam habebat manum. Iste piscator & rusticanus de Jerosolyma perrexit Romam. Et rusticanus cepit Romam, quam eloquentes capere non potuerunt. Nullus sapiens mundi primus potuit dicere: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et vidimus gloriam ejus, gloriam unigeniti a Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, id est, Deus homo factus est: & habitavit in nobis, hoc est, habitavit in carne, quæ nos sumus. Nisi Joannes hoc dixit, piscator & rusticus, cujus epistolam vobis legimus, qualiter in Jesu Christo filio Dei credamus, & cum illo una persona simus, si dilectionem Dei, & proximi habuerimus. Hæc est Ecclesia in caritate per caritatem, quæ Deus est; ut maneamus in Deo, & Deus in nobis, si hoc fecerimus proximo, quod fieri volumus & nobis. *Nam qui odit fratrem suum, homicida est: & talis homicida non habet vitam æternam*, quod est Jesus Christus, sicut Apostolus ait: *Ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Hic est verus Deus, & vita æterna.* Ecce fidem nostram, qualiter credimus & oramus, brevi compendiolo rustici homines sapientibus pandimus: docete, si nostis amplius. Nam sicut diximus, fides in brevi est. Hoc ipsum Esaias attestatur, qui ait: [a] *Consummatas quidem, & breviatas res audivi, quia verbum breviatum faciet Dominus in terra.* De quo vero idem prophetavit: *Ecce verbum Domini factum est illis in maledictionem, & noluerunt illud.* Qui sunt, qui *noluerunt illud?* nisi Judæi, & hæretici, qui Verbum abbreviatum, id est, hominem factum, non credunt esse filium Dei, ipsum, qui pro nobis vulneratus est, ut vulnera nostra sanaret. De quo in psalmo CVI. dicit: [b] *Misit Verbum suum, & sanavit eos: & eripuit eos de interitu eorum. Et hoc est verbum fidei, quod prædicamus* in brevi: quia *parvulus natus est nobis: filius datus est nobis.* Cujus est iste filius, nisi filius Dei Deus verus? *Nobis natus* est de Virgine, non sibi. *Nobis datus* est pro redemtione, non sibi. *Et factus est principatus ejus super humeros ejus.* Quia pro nobis pependit in cruce, non pro se. Et pro nobis est judicatus, non pro se. Quia tunc vicit principem mortis diabolum, cum judicatus est, & morti condemnatus, *ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium* Propheta attestante David: *Et vincas dum judicaris.* Et hoc est, principatus ejus super humeros ejus. Et quia ipse est Deus verus, & non est alter Deus præter eum; audite quod sequitur: [c] *Et vocabitur nomen ejus Ammirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.* Ecce sex nomina ejus diximus, in quibus nominibus nullum esse alterum Deum, præter eum, secundum fidem nostram, quam credimus. Et si aliquis dicit, quod non sunt nomina, quæ diximus de Christo; audiat, quid sequitur: *Multiplicabitur ejus imperium: & pacis ejus non erit finis. Super solium David sedebit, & super regnum ejus, ut confirmet illud, & convoboret in judicio, & justitia, a modo, & usque in sempiternum.*

XXXVIII. Protulimus fidem nostram ecclesiæ nostræ, proferat nunc dominus Elipandus fidem suam ecclesiæ suæ, in qua fide nos redarguit, ut auditu credamus: aut, si noluerimus, a diœcesi sua exsules habeamur. Tunc lecta est ipsa epistola, & multum fidei nostræ contraria: quæ nunc in veteri testamento, nec in novo erant scripta: [1] quam ipsa verba fidei suæ nobis incognita in unum copulavimus: & quo facilius agnoscerentur, more symboli, brevi compendio in pagina compegimus. Et quantum discordaret de fide nostra, symbolum [2] Ephesini Concilii, ei contrarium posuimus.

XXXIX. Primus ego Eterius Oxomæ sedis indignus nominatus episcopus, qui ab archiepiscopo Toletano nuncupor esse hæreticus, profero fidem meam cunctis audientibus. Quam fidem a sanctis patribus accepi, credidi, & omni ecclesiæ recitandam prædicavi. Et sicut cum omni ecclesia catholica corde retineo, ore patulo dico: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. Factorem cæli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium conditorem. Et in unum Dominum Jesum, filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum ex Deo. Lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ. Per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ in terra. Qui propter nos, & propter nostram salutem descendit. Et incarnatus est de Spiritu sancto, & Maria virgine homo factus. Passus sub Pontio Pilato. Sepultus. Tertia die resurrexit. Ascendit in cælos: sedet ad dexteram Patris. Iterum venturus est in gloria judicare vivos, & mortuos. Cujus regni non erit finis. Credimus, & in Spiritum sanctum Dominum, & vivificatorem ex Patre, & Filio procedentem. Cum Patre, & Filio adorandum, & glorificandum. Qui locutus est per prophetas. In unam catholicam, atque apostolicam ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissione peccatorum. Exspectamus resurrectionem mortuorum. Vitam futuri sæculi, Amen.*

EXPLICIT SYMBOLUS FIDEI EPHESINÆ.

a Isa. X. 23. b Psalm. CVI. 20. c Isa. IX. 6.

1. Forte *qua*.

2. Legendum potius Nicæni.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

INCIPIT SYMBOLUM FIDEI ELIPANDIANÆ.

XL. ,, EGO Elipandus, Toletanæ sedis archiepiscopus, cum omnibus mihi consentientibus; Credo Trinitatem Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in una Deitatis essentia atque natura, hoc est, Deum, & Principium, & Spiritum sanctum, in una natura Deitatis Trinitatem personarum. Quia sicut homo derelinquendo patrem, & matrem, & adhærendo uxori, cum sint duæ personæ, jam non sunt duæ, sed una vocatur caro: & sicut multorum animæ in dilectione Dei unum est cor, & una efficitur anima: ita Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, opifex unius totius conditæ creaturæ, unius glomeratio caritatis, unius ambitus dilectionis coæterna substantia. Ipse quoque Pater per semet ipsum descendit ad turrem, quam ædificabant filii Adam: & dixit Filio, & Spiritui sancto: *Venite descendamus, & confundamus ibi linguas eorum*. Per semet ipsum quoque veniens, de judicio Sodomorum Loth eripuit. Per semetipsum etiam in monte Sina descendens, Moysi legem dedit. Nam si intelligere vultis personas, quomodo sit unus Deus Trinitas, cognoscite comparative, lapidem, & ignem qui in eo est, & frigore in lapide manente unam esse substantiam. Attendite hujus lapidis comparationem, indivisam personarum Trinitatem: et si prævaletis, considerate de ineffabili divinitate: & videte unius Deitatis invisibilem Trinitatem. Et sicut alia est persona frigoris manentis in lapide, atque alia ignis manentis in parente: & tamen procedens non desinit esse cum generante: ita Filii persona alia est, & non desinit in una substantia Deitatis esse cum Patre. Et sicut lapis præcedit ignem illum in se manentem in visione, ita Pater præcedit Filium, non tempore, sed origine. Ipse quoque Dei Filius, cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, Deitatem invisibilem exinaniens, apparuit subjectæ creaturæ specie cum Patre, & Spiritu sancto Abrahæ in ipso fervore diei. Quia sicut absentia lucis tenebræ sunt: & absentia tenebræ lux esse creditur, tertium inter utrosque non obsistit: sic in uno Verbo Dei, id est, unico Filio ejus, fortitudinem, & honorem, & gloriam esse credimus. Et sicut Spiritus pars animæ est, per quam imagines rerum corporalium imprimuntur: sicut mens pars ejusdem animæ est, per quam omnis ratio, intelligentiaque percipitur: sicut memoria, quæ meditari memoratur: sic in Verbo Dei pro suis officiis diversa meruerunt vocabula, quæ nequaquam dividuntur in substantiam. Quem sacra scriptura testatur pro salute humani generis, Deitate exinanita, hominem factum, circumcisum, baptizatum, flagellatum, crucifixum, mortuum, sepultum, servum, captivum, peregrinum, leprosum, despectum, & quod est deterius, non solum ab angelis, sed etiam ab hominibus minoratum, vermem esse dictum, ex persona scriptura ejus dicente: *Ego sum vermis, & non homo; opprobrium hominum, & abjectio plebis*. Cujus gloriam secuudum divinitatem, stupent cælestia, & magnitudinem contremiscunt terrena. Et qui dicit gloriam meam alteri non dabo, Homo [1] interior in una, eademque Dei, & hominis persona adglomeratus, atque carnis vestimento indutus. Quia non per illum, qui natus est de virgine visibilia condidit: sed per illum, qui non est adoptione, sed genere: neque gratia, sed natura.

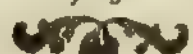
XLI. ,, Et per istum Dei simul, & hominis filium, adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum divinitate, mundum redemit. Qui est Deus inter Deos: qui utrum comedisset, an bibisset, ei cognitum manet, cui nonnulla actionis suæ mysteria nescire [2] voluit. Quia si *conformes sunt* omnes sancti huic Filio Dei secundum gratiam, profecto & cum adoptivo adoptivi, & cum advocato advocati, & cum Christo christi, & cum parvulo parvuli, & cum servo servi. Credo etiam inter ipsa Sancti Spiritus charismata gratiarum, Spiritum Sanctum esse adoptivum, *in quo clamamus, Abba Pater*: in quo Spiritu non nego hominem Christum esse adoptivum. Credimus enim quia in resurrectione similes ei erimus, non divinitate, sed carnis humanitate, videlicet carnis assumtione, quam accepit de virgine.

XLII. Ecce duos Symbolos nimis inter se contrarios, & valde sibi dissimiles. Et hi duo, qui ex his divisis, ecclesiam Christi tractare. Et secundum quod Joannes Apostolus in sua nos epistola instigavit, dicens: *Carissimi, nolite omni Spiritui credere: sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in hunc mundum. Et ex hoc cognoscitur Spiritus Dei. Omnis spiritus qui confitetur, Jesum in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est.* [a] *Et hic est illius antichristi, quem audistis, quoniam venit: & nunc jam in mundo est.* Quid est solvere Jesum, nisi seorsum Deum, & seorsum hominem prædicare? Ipse sine dubio solvit Jesum, qui prædicat populo, dicens: Numquid per illum, qui natus est de Virgine, per ipsum visibilia, & invisibilia condidit, an per illum, qui non est adoptione sed genere, nec gratia sed natura, cuncta creavit? Et ideo absque dubio per illum, quem sibi coæqualem, & sine adoptione genuit, cuncta creavit. Et per ipsum Dei simul, & hominis filium Verbum carnem factum, adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum divinitate, mundum redemit. Videte Spiritum, qui solvit Jesum. Aperite oculos: aperta materia est. Spiritus erroris hoc dictavit. Illius antichristi spiritus in hoc inspiravit. Si certe mentio, qui discordant Symboli, qui discordant epistolæ? Legite epistolam Joannis, hoc non dicit. Sed quid dicit? *Antichristus est, qui Jesum solvit. Spiritus erroris est, qui negavit Jesum in carne venisse.* Apostolus clamat aperte, & dicit: *Nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit filium suum salvatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.* Et adhuc dubitamus credere? Et adhuc dubitamus confiteri? Apostolus dicit: *Qui negat, quod Jesus est filius Dei, negat eum in carne venisse*: & ipse est antichristus.

a I. Joan. IV. 3.

1. Inter nos.

2. Noluit.

ELIPANDUS DICIT.

XLIII. „ Qui non fuerit confessus Jesum Christum adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum divinitate, & hæreticus est, & exterminetur. *Auferte malum de terra vestra*. Non me interrogant: sed docere quærunt, quia servi sunt antichristi. Hanc epistolam domini [1] Ascarici episcopi ideo fraternitati tuæ direxi, carissime Fidelis, ut cognoscas, quanta in Christi servis regnet humilitas. Quanta in antichristi discipulis regnet superbia.

„ Cum dominus Ascaricus mihi non docentis B imperio, sed interrogantis voto ea scribere voluit, sicut illum vera humilitas docuit. Isti vero, modo & contraria dicendo, modo, & quasi ignorantem me, quid rectum sit, noluerunt interrogare: sed docere. Unde Deus novit, quia licet proterve scripsissent: nam si vera dixissent, gratus obedire debui, reminiscendo quod scriptum est: Si juniori revelatum fuerit, senior tacet. Et iterum: [2] *Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere*. Nam numquam est auditum, ut Libanenses Toletanos docuissent. Notum est plebi universæ, hanc sedem sanctis doctrinis ab ipso exordio fidei claruisse: & numquam schimaticum aliquid emanasse. Et nunc una ovis morbida, C doctor nobis appetis esse. Et tamen nolui ea ad aures ceterorum fratrum nostrorum perducere, antequam illic, ubi exortum est hujuscemodi malum, sit radicitus amputatum. Quia ignominia erit mihi, si [3] in traditione Toletana hoc malum fuerit auditum; ut quod ego, & ceteri fratres mei in Ispalitanis tanto tempore dijudicavimus, & Deo auxiliante, tam in festis paschalium, quam in ceteris erroribus [4] Migetianorum hæresim emendavimus. Nunc illi e contrario inveniunt, unde nos arguant. Et tamen si tepide fuerit actum, & non fuerit à vobis emendatum: tunc illud ad notionem reducam fratrum, & erit vobis ignominiosum, si ab illis in vobis D reprehensum fuerit.

XLIV. „ Adolescentiam sane fratris nostri Eterii lacte adhuc alitam, & nondum ad robur perfectæ intelligentiæ perductam, vestra fraternitas erudiat: quia non cum magistris optimis, sed cum ignaris, & schismaticis, videlicet Felice, & Beato, [5] Atiphrasio, æquales in virtute, & pares in errore, habuit collationem. Bonosus, & Beatus pari errore condemnati sunt. Ille credidit de matre adoptivum, & non de Patre ante sæcula proprie genitum, & non de matre temporaliter adoptivum. Cui similem existimabo illum, nisi Fausto Manichæo? Faustus condemnavit pa- E triarchas, & prophetas: iste condemnat doctores priscos, & modernos. Obsecro, ut calore fidei accensi tanta sitis intentione præcalidi, ut errorem prædictum de medio vestri auferatis: ut sicut per servos suos Dominus de finibus Bæticæ eradicavit hæresem Migetianiam, ita per vos de finibus Asturiensium funditus evellat hæresim Bea- A tianam. Sed quia audivi, quod præcursor antichristi in medio vestri apparuit, qui illum jam natum annunciat: quæso, ut perquiras ab eo, ubi, aut quomodo, aut quando natus est spiritus ille mendax prophetarum, qui in eo loquitur, & nos solicitos redde. „

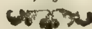
XLV. Hæc epistola tua est. Hæc verba tua sunt. Hæc fides tua est. Hæc doctrina tua est. Hæc sapientia tua est. Et ad ipsa nos inclinare jubes. Et quia non inclinamus, clamas, quia hæretici sumus, & præcursores Antichristi. Et ipse spiritus mendax, qui *in ore Achab prophetarum ingressus est*, ipse loquitur in nobis. Et dicas Fideli tuo; Perquire, ubi est natus: & nos solicitos redde. Hæc injuria non nostra, sed ipsius, quem adoramus. Et tamen si recte credimus filium Dei, sicut veritatem sine dubitatione credimus, illius injuria est, cum nostra est. Et cum illius injuria est, nostra est: quia caput, & corpus una persona est. Neque enim cum pes premitur, caput glorificatur.

XLVI. Denique jam caput ad cælos ascenderat, quando Saulus discipulos Christi trucidabat. Et dictum est ei: *Saule Saule, quid me persequeris?* Non dixit quid persequeris servos meos: sed *quid me persequeris?* Petrus quoque Apostolorum primus compatiens discipulis lacrymantibus; ut eos non relinqueret: sed abscederet a civitate: sed fugeret ante Neronem, victus fletibus discipulorum, cessit & promisit se urbem egressurum. [6] Proxima nocte salutatis fratribus, & celebrata oratione, proficisci solus cœpit. Ubi ventum est ad portam, videt sibi Christum occurrere. Et adorans eum dixit: *Domine, quo venis?* Dicit ei Christus: *Iterum venio crucifigi*. Intellexit de sua dictum passione, quod in eo Christus passurus videretur, qui patitur in singulis. Non utique corporis dolore, sed quadam misericordiæ compassione, aut gloriæ celebritate. Et conversus statim Petrus in civitatem rediit: comprehensusque a persecutoribus, cruci adjudicatur. Paullus ipse vas electionis discipulis narrat: *Quotidie compleo ea, quæ desunt passioni Christi in carne mea*. Et quia duo genera sunt martyrii, id est, passio, & compassio; passus est Dominus in Petro & Jacobo, compassus est in Joanne. Deque Jacobo, & Joanne dixit: *Potestis calicem bibere, quem ego bibiturus sum? Responderunt, Possumus. Dicit eis Jesus: Calicem meum bibetis:* & utique cum *calix* in scripturis legitur, *passio* nominatur. Omnis enim servus Dei, qui rectam fidem habet, quia *justus ex fide vivit*; & omnem hominem, sicut semetipsum diligit, calicem Christi bibit. Non est aperte sanguinis effusio, aut corporis passio: sed animi compassio. Quia uterque unus Christi bibitur calix, ut Salomon in Cantico Canticorum ait: [a] *Fortis est dilectio, sicut mors*. Sicut enim qui moritur, jam ultra istum non videt mundum: ita & qui omnem hominem diligit sicut se, non potest videre hunc mundum, id est, amatores mundi. Et iste potest dicere cum Paullo Apostolo: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Quia ubicumque tribulatio, aut hæresis surrexit in Ecclesia, confestim tribulabatur;

a Cant. VIII. 6.

1. Ascaricus fuit Braccarensis episcopus, cujus Epistola ad Elipandum legitur in Martyrologio Hispanico tom. I. pag. 187.
2. Est Catonis.
3. Forte *intra ditionem Toletanam*.
4. Dissidebant illi a ceteris circa celebrationem Paschatis. Ideoque damnati a Concilio Hispalensi, cui præfuit Elipandus Toletanus præsul.
5. Antiphrasio; quia dicebat Elipandus Beatum hoc nomine per antiphrasim appellari; ut liquet etiam ex epistola Caroli Magni ad Elipandum. Stevv.
6. Idem refert Ambrosius in Auxent. de Basil. non trad Hegisip. lib. III. cap. 2. Greg. in Psalm. 4. Pœnit. Baron Card. ad annum Christi 69. Annal. Eccles.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

statim compatiebatur in singulis, sicut Christus, qui patitur in singulis: non utique corporis dolore, sed animi compassione. Quæ passio, & compassio una est passio: quia unus est calix, qui bibitur: & una persona est caput & corpus, qui patitur. Qui dicit se recte credere in Christo, & membra ejus non recipit, quomodo Christum recte credat, non video. Totum enim Christum non diligit, qui hominem odit. Et omnis, qui odit fratrem suum, Cain est, fratricida est, homicida est. Et talis homicida non habet Christum, qui est vita æterna. Non habet Christum, quia non imitatur Christum: imitaretur, si omnem hominem sicut semet ipsum diligeret. Et non solum amicos, sed etiam inimicos. Amicos diligere in Deum, & inimicos propter Deum. Non enim Christus pro amicis, sed pro inimicis mortuus est. In tantum dilexit inimicos, ut se morti traderet pro eis. Quod si non faceret, nullus inveniretur, qui eum laudaret. Sed cum inimici essemus, *pro nobis mortuus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus*. Joannes Apostolus dicit: *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam in se manentem. In hoc cognoscimus caritatem Dei, quia pro nobis animam suam posuit: Et nos debemus pro fratribus animas ponere*. Hoc totum quare diximus? nisi quid esset ecclesia, firmaremus? Et cum ecclesia cognoscitur, cognoscitur & Christus, qui caput ecclesiæ est. Et ubi ecclesia Christi est, pax est: quia pax nostra est *Christus*, qui se & nos *fecit utraque unum*.

XLVII. Proinde dilectionem prædicamus, & cum nemine scandalum habere volumus, secundum Prophetæ dictum: *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum*. Tu ergo, qui habes scandalum contra nos, dic quare? Heic Dominus in Evangelio ait: * *Non desinent, ut veniant scandala: væ homini illi, per quem venit*. Perquiramus principium hujus scandali, unde surrexit: & secundum Domini dictum, *væ illi erit, per quem venit*. Scripsisti novam doctrinam; & illa, quæ per totum mundum omnium baptizatorum voce depromitur, dimisisti. Et nos incogniti de tua doctrina noluimus ea recipere, & illa dimittere, quæ per totum mundum tenet ecclesia. Ecce scandalum unde venit in ecclesia. *Væ illi per quem venit*. Nam nostra fides symbolum est, & in hoc stat ecclesia catholica per universum orbem terrarum constituta; quæ diffusa esse creditur, non divisa. Tu vero novum symbolum compofuisti, qui in scripturis sacris inventus non est; & direxisti in nostra ecclesia, ut credamus Trinitatem personarum Patris, & Filii, in una natura idem. Et hoc Sabellius dixit. Quia verbo tantum Patrem, & Filium in uno Deo, & Spiritum Sanctum dicebat: & tamen confundebat personas, ut unam eos esse personam diceret. Sicut unus homo natura est, & in eo imago Trinitatis, id est, memoria, intelligentia, & voluntas, quæ tria in una natura sunt, & in una persona sunt, & in uno homine sunt: & ipsa tria homo non est. Hoc dixi de Trinitate in uno Deo, ut credamus Trinitatem personarum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti in una natura, id est, in uno Deo. Et quia unus homo imago Trinitatis in anima est, idem in memoria, intelligentia, & voluntate. Et ipsa tria in una persona hominis: & ipsa homo non sunt: sed hoc totum una persona est: sic nos cogis intelligere, & credere; ut dicamus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in uno Deo, in una natura, & non sint ipsa tria Deus: sicut nec illa tria sint homo, quæ supra diximus. Quod si verum non dicimus, tractent spirituales viri, & aliud credimus invenire non possunt, qui libros de Trinitate legunt. Sed quia grandis materia est, & sigillatim discutienda sunt, ea proferre debemus, unde scandalum ortum est, pro quo schismatici hæretici a te nomen habemus.

XLVIII. Jam diximus tuam Trinitatem, quam nos non recipimus; dicamus & tuum Christum, quem talem esse non credimus. Dicitis enim: *Numquid per illum, qui natus est de virgine, per ipsum visibilia & invisibilia condidit; an per illum, qui non est adoptione sed genere nec gratia sed a natura, cuncta creavit? Et ideo absque dubio per illum, quem sibi coæqualem, & sine adoptione genuit, multa creavit. Et per istum Dei simul, & hominis filium Verbum carnem factum adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum divinitate, mundum redemit.*

XLIX. Ecce tuam fidem de Christo. Et hanc non recipimus, quia nec talem fidem habemus, nec talem doctrinam ab Apostolis accepimus: nec in Lege, & Evangelio tale umquam legimus, sed neque in libris doctorum, aut manualibus: sed tantum in tuis dogmatibus. Et ob hoc a te antichristi discipuli nomen habemus. Ecce unde surrexit inter nos scandalum. Cetera multa dixisti, quæ supra in symbolo tuo comprehendimus; sed modo discutienda non sunt, quia nec valemus: sed si Deus voluerit, & vixerimus discutienda, & abjicienda sunt ab ecclesia; quod absit, per illa Christianum nomen careamus; & jam non Christiani, sed Elipandiani nomen habebimus. Cujus fidem qui secutus fuerit, ejus vocabulum sumit: sicut Ariani ab Ario: Sabelliani a Sabellio, & ceteri ex nomine auctorum suorum. Et ideo unus Christus nobis sufficit filius virginis, qui nomen habet Jesus. Illos tuos, qui dicis istum & illum, necesse non habemus, quia nec nomina illorum a te scripta cognovimus. Istum, & illum dixisti, Jesum vero nominare non potuisti: quia nec eum in corde habuisti. Quod si habuisses, cum Paullo apostolo dicere potueras: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus*? Et alio loco dicit, quod *nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*. Siquidem & in suis epistolis non est ausus tecum dicere, e Deitate exinanita, *Et nos adoptivi, & ille adoptivus; & nos christi, & ille Christus; & nos parvuli, & ille parvulus*: & cetera spurcicia, quæ tu Jesu Christo Domino nostro ausus es dicere, servum cum servis: sed sua epistola ad Romanos sic habet: *Paullus, servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelio Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri; per quem accepimus gratiam, & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus, in quibus & estis vos vocati Jesu Christi; omnibus sanctis, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis: gratia vobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annunciatur in universo mundo. Testis enim est mihi*

* Matth. XVIII. 7.

Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus. Cujus servum se dixit Paullus apostolus? aut in cujus Filii Evangelio serviebat? Aperite oculos, & videte venenum. Projicite cito foras, ne moriamini ex eo. Legite totas epistolas Paulli, & invenietis *servum Jesu Christi* se nuncupantem, & Filium Dei coram omnibus confitentem. Nam non invenietis ibi istum & illum, adoptivum humanitate & nequaquam adoptivum divinitate. Legite septem canonicas; Petri apostoli duas, Joannis apostoli tres, Judæ vel Jacobi singulas; hoc non invenietur scriptum. Legite librum Evangeliorum quatuor, & Apocalypsim Joannis, atque Actus Apostolorum, & hoc ibi non invenietis: sed *servus Jesu Christi* nominantes; & illum *Dei filium Deum verum* constituentes. Legite libros omnium doctorum usque ad libros manuales, & invenietis quod nemo talia scripsit, quia nec talia credidit. Quod si certa talia inveneritis scripta, qualia nuper scripta est ab Elipando Toletanæ sedis episcopo, tunc credite ei, quod hæretici sumus, & antichristi discipuli, & projiciat nos a terra vestra: &, secundum illius præceptum, *auferte malum de medio vestri*. Si certe nos dicimus veritatem, ille mendacium dicit; quia non habemus unam fidem: & fides [1] versa non facit caritatem unam: & ob hoc divisa est in duas partes ecclesia. Et jam in scripturarum præcincti arma unusquisque fidei suæ, publice surreximus ad pugnam. Et quia tres reges contra unum surrexerunt, non timeamus. Fortes estote; *Plures enim sunt nobiscum, quam cum illis.*

L. Nobiscum est David ille manu fortis, qui parvo lapide Goliam blasphemum, qui exprobrabat exercitum Dei Israel, in fronte percussit, & uno ictu prostravit. Nobiscum est Moyses, qui Pharaonem cum suo exercitu in rubro mari demersit: & populum suum sicco pede transire fecit. Nobiscum est Josue, qui quinque reges in una spelunca conclusit, qui antea Amalec vicit. Nobiscum est pater Abraham cum trecentis vernaculis, qui quinque reges superavit, & spoliis exuit: nam isti tantum tres reges sunt. Nobiscum est virorum fortissimus Gedeon, & trecenti electi cum eo, cum quibus *percussit Madiam, quasi unum virum*. Nobiscum est Samson leone fortior, saxo durior, qui solus sine armis mille prostravit armatos. Nobiscum sunt duodecim Patriarchæ. Nobiscum sunt sedecim Prophetæ, Apostoli, & Evangelistæ. Nobiscum sunt omnes Martyres, & Doctores. Nobiscum est Jesus filius Virginis, cum omni ecclesia suo proprio sanguine comparata, & per universum orbem terrarum dilatata. Ista tantum hostis in uno angulo tenetur coarctata. *State* ergo secundum Apostolum, *succincti lumbos vestros in veritate: & induti lorica justitiæ, & calciati pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignita exstinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Dicamus cum sanctissimo David propheta: *Adjutorium nostrum a Domino, qui fecit cælum, & terram.* Donavit certantibus victoriam, qui certandi dedit audaciam. Non nos hostium turba, non bellantium revocet forma, non quasi fulgentia vitrea arma terreant. *Hi in curribus, & hi in equis; nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur.* Non timeamus. Non sunt bellatores. Negotiatores sæculi sunt. Suum negotium portant, non nostrum, sua quærunt, non quæ

A Jesu Christi. Aurum se dicunt, & argentum portare: sed mixtum est, adulteratum est, falsum est. Veniant trapezitæ, & videant, quia mendacium est. Nemo ex his accipiat, nemo emat: ne postmodum pœniteat. Vinum nobis porrigunt, nemo accipiat, nemo bibat: mixtum est aqua. Et hoc, quod videtis, plus aqua, quam vinum est.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

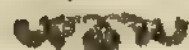
LI. Jam & hoc aliquando factum est tempore Jeremiæ. Erant pseudoprophetæ, hoc est, hæretici, qui falsa, & adultera verba populo prædicabant, & dicebant: *Hæc dicit Dominus.* Quos Dominus omnino non miserat. Unde & per Esaiam caupones eos teterrimos appellabat, dicens: [a] *Caupones tui miscent vinum aquæ*, eo quod sapienti, & sincero mero, id est, verbo Dei, insipidum, & aquatum, id est, terrenam, & humanam doctrinam, quasi aquam miscentes vino, populo intimabant. Ideo caupones aquam vino miscentes audire meruerunt. Et quamquam vinum nominetur hoc loco, tamen bonum est: quia doctrina prophetarum, & apostolorum est. Sed quia mixta est, id est, hæreticæ pravitatis infecta: hæc aqua non de vero fonte est, id est, non de Christi doctrina: sed de hæreticorum collecta lacuna, & de mundi opinione falsa scientia. Obscura verba, quæ a paucis intelligantur, qualiter possint, quo pacto vero dogmati mixta sapientia colorari. Quæ nos Spiritu sancto docente, illum spiritum erroris, qui sibi ista confingit, pro quo possit nomen doctis assumi: & suam doctrinam mixta cum ecclesiæ doctrina copulari. Quam aquam Moyses vertit in sanguinem: quæ est prima plaga Ægypti. Et licet illa in Ægypto corporaliter gesta sint, spiritualiter tamen nunc geruntur in nobis. Ægyptus namque sæculi forma est: in cujus prima plaga aquæ vertuntur in sanguinem. Et omnes hæretici philosophi sunt: quia rusticus hæreticus dici non potest, ob inde aquæ Ægypti erunt, id est, hæreticorum lubrica & obscura philosophantes doctrina. Quæ merito in sanguinem vertuntur: quia scripturas sanctas carnaliter sentiunt. Sed mox ubi crux Christi fuerit, his veritatis lumen ostendit, & eos acrius redarguit: ut ex qualitate personarum proprios agnoscant errores. Et tunc probatur, quæ est Spiritus Dei, & quæ erroris.

LII. De quo Spiritu erroris in Apocalypsi dicitur: [b] *Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.* Draco quis alius, nisi diabolus est? Bestia a vastando nomen accepit, quia non herbas mandit, sed sanguinem effundit, & carnem lacerat, unde vivit. Hæc bestia, quid aliud nisi homo est, qui hominem [2] premit. Pseudo autem propheta hæreticus est. Tres spiritus se vidisse testatur, sed unus spiritus est. Quia sicut homo adhærens Deo, fit unus spiritus; homo malus adhærendo hæretico fit unus spiritus cum diabolo: sicut & ipse diabolus de semetipso ait: *Sedebo in monte testamenti, & in lateribus aquilonis.* Montem testamenti diabolus præsidet, cum corda hæreticorum tenet. Latera hujus montis sunt omnes, qui eis consentiunt, & eorum defensores assistunt. Hi spiritus verba ipsorum sunt: quia quod diabolus eis inspirat, hoc loquuntur: quem spiritus dicit esse quasi ranæ. Rana, est loquacissima vanitas. Nihil enim cibo aptum est animal istud, quoniam immundum est. Nihil aliud animal istud utile est, nisi quod sonum vocis, improbis & importunis clamoribus

a Isa. I. 22. b Apoc. xvi. 13.

1. Diversa. 2. Forte perim[...]

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

reddit: Nam in lacunis, & cœno, atque collectionibus aquarum sordibus volutantur. Sic hæretici, non in aqua limpidissima, aqua viva, quæ *de fontibus Salvatoris*, id est, doctrina apostolorum est; sed in ipso populo ignaro, & lubrico indignis clamoribus, quasi ranæ e cœno voces emittunt: qui inani quadam, & inflata modulatione superbiæ, velut ranarum sonis, & cantibus novis deceptionis fabulas scribunt.

LIII. Sic aurum, & argentum purum simulantes, nos inludere quærunt in negocio, quo & istud æramento, & stannum miscuerunt. Nos tamen efficiamur, secundum præceptum Domini, probabiles trapezitæ; quia peritiæ disciplina est, probare quid sit aurum purissimum, quod vulgo dicitur obrizum, vel quid sit minus purgatione ignis [1] terreo, vilique denario. Si pretiosum nomisma fulgore auri fulgentis mutetur, prudentissima discretione providendum est, ne decipiamur: & non solum consideremus, si aurum purum est; sed etiam acute cernentes, cujus imagine sculptum habet: si veri regis, si latronis. Nam latro, quia aurum furatur, hoc publice negociare non præsumit: sed denuo in conflatorium mittit: & vultum imperatoris, atque imaginem sub falsitate exprimit. Et hoc debemus sapienter agnoscere; & illa, quæ sit veri regis moneta, an falsi negotiatoris non legitime figurata, prudentia velociori discernere, & dum viderimus, quod purum aurum est, & absque mixtura, & veri regis imaginem habet, adhuc dubitandum est, & comparandum non est, nisi trutinæ imponatur. Ne forte minus de pondere habeat, diligenter inquiratur.

LIV. Quæ omnia nos quoque spiritualiter observare debere, evangelicus sermo sub hujus nomine demonstrat exemplo. Primum, ut quidquid in cordibus nostris irrepserit, vel quidquid novæ doctrinæ fuerit intromissum, probare debemus, (spiritum) utrum sit divino illo & cælesti Spiritus sancti igne purgatum, an spiritu erroris irreptum, quod de hæretica pravitate veniens; seu de sæculari philosophiæ tumore descendens sub nomine sanctitatis hypocrisin præferens in superficie tantum ostendat pietatem, diligentissime perscrutari debemus. Quod ita poterimus implere, si illud apostolicum fecerimus: *Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, si ex Deo sunt*. Quo genere illi quoque decepti sunt, qui se Deo servire promiserunt: & post professionem monachi, nitore sermonis, & quibusdam sunt philosophorum dogmatibus infecti: & per hoc ascendentes ad primas cathedras, ut publice ab hominibus ignaris viderentur esse magistri, sacerdotium sunt adepti. Qui in prima fronte ordinis humilitatem, & sanctitatem simulantes, piis quibusdam [2] hac religio mentis consone suadentes, velut auri fulgori fallentia, quos semel in superficie simulationis inlexerunt, velut numismatibus æreis falsis, & mendacibus deceptos, nudos ac miseros in perpetuum reddiderunt, vel ad sæculi eos strepitum revocantes, vel ad hæreticos errores hac præsumtione tumidos pertrahentes. Quod etiam Acham in libro Jesu Nave fuisse perpessum, qui de Iherico linguam auream concupiscens, pro quo, irascente Domino, multi perierunt manu hostili ex populo: atque postea ille pro furato anathemate ab omni populo lapidari meruit, & a Domino æterna morte damnari. Hoc significavit, qui in ecclesia hæreticorum inferrent dogma, vel superstitiosa sæcularium litterarum studia. Hæc est enim [a] *lingua aurea* in loculento sermone aptata. Hanc fraudati sunt Arius, Sabellius, Bonosius, Marcio, Basilides, Elipandus Toletanæ sedis archiepiscopus. Furati sunt enim isti regulas aureas de Iherico, id est, de schola sæculari, & philosophorum sectam non rectam Ecclesiam conati sunt introducere, & maculare omnem Ecclesiam Domini ita, ut disperderentur multi per eos. Ideoque abjecti anathemate, quasi acervo lapidum, id est, multitudine peccatorum oppressi, atque exstincti sunt, sicut Acham acervo lapidum oppressus ab Israel exstinctus est. Cujus errore peremto, rex Hay, hoc est, diabolus, qui per illorum impietatem fidelium quosdam abjecerat, iterum superatus devincitur, atque a populo Dei suspensus ligni crucis virtute occiditur.

LV. Primum diximus de auro mixto, id est, hæreticorum mixta doctrina, & puro auro de Iherico furato, hoc est, hæreticos de mundi philosophia eruditos in sacerdotio electos. Nunc secundo sollicite nos investigare conveniat, ne auro purissimo scripturarum prava intentio coaptata metalli pretiositate nos fallat. In quo etiam Domino salvatori astutissimus diabolus, velut homini puro & simplici tentavit imponere, æstimans eum unum esse de ceteris sanctis. Et illa, quæ generaliter sunt super omnium justorum intelligenda personis, malivola interpretatione corumpens, specialiter Domino Jesu Christo, qui angelorum custodia non egebat, conatur aptare, dicens: *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Pretiosa scilicet eloquia scripturarum callida assumtione convertens, & Christum filium unum ex ceteris hominibus existimat, quem hominem videt: & ea quæ pro sanctis intelligenda sunt, ad contrarium sensum noxiumque detorquens, ut imaginem tyrannici vultus sub colore auri fallentis nobis objiciat. Nullus ergo Christo comparetur, quamvis sanctitate præfulgeat, cum audit quod *Filius hominis* dicitur: nec illo sensu diaboli eum unum de filiis hominum æstimet, de quibus scriptum est: *Filii hominum in protectione alarum tuarum sperabunt*.

LVI. Sed multi hæretici in Ecclesia prodierunt, qui *mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum*, purum hominem creatum dicerent, sed ex gratia deificatum, tantumque ei sanctitatis tribuerint, quantum de sanctis ceteris, ejus videlicet famulis, agnovissent. Quod beatus Job prophetiæ spiritu afflatus sententiæ suæ definitione redarguit, dicens: [b] *Non adæquabitur ei Topadium de Æthiopia*. Quid Æthiopia? nisi præsentem mundum accipiemus, quæ coloris nigredine designat peccatorem populum fœditate meritorum. De quo Propheta dicit: [c] *Æthiopia præveniet dare manus Dei*. Id est, priusquam Judæa credat salvandam se, offeret omnipotenti Domino se peccatis nigra gentilitas. *Topadium* vero pretiosus lapis est. (Et quia Græca lingua, *pan*, omne dicitur, pro eo, quod est omni loco resplendet, *topadium*, quasi *topazium* vocatur.) Dum vero in Deum conversa gentilitas credidit ex ea: ita multi sunt dono Spiritus locupletati, ut quia sicut multis coloribus, sic multis virtutibus luceant. Sed non acceptis quisquam virtutibus extollatur, a sancto viro nunc dicitur: *Non adæquabitur ei topadium de Æthiopia*. Ac si aperte

a Josue VII. 21. b Job XXVIII. 19. c Psalm. LXVIII. 3.

1. Æreo.

2. Forte *hortamentis consona suadentes*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

diceretur. Nullus sanctorum, quibuslibet virtutibus plenus, tamen de nigredine mundi collectus, æquari potest ei, de quo dictum est. Quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, ut cum Propheta dicamus: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* Ille autem solus veraciter sanctus est, qui ut ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non est. Huic se sapientiæ quasi quoddam topadion de Æthiopia æquari voluit, cum quidam hæresiarcha, dixit: *Christo* [1] *Deo facto; si volo, & ipse possum fieri.* Et ille se æquari voluit, qui simili sensu de eo dixit: *Et ille Christus, & nos christi. Et ille adoptivus, & nos adoptivi. Et ille parvulus, & nos parvuli. Et ille servus, & nos servi.* Qui Jesum Dominum nostrum, non per mysterium conceptionis; sed per profectum gratiæ Deum putavit, perversa alligatione adstruens eum purum hominem natum: sed ut Deus esset per meritum profecisse, utque ab hoc existimans & se, & quoslibet illos ei posse coæquari, qui filii Dei per gratiam fiant; non adhuc intelligens, non attendens, quod *non adæquabitur ei topadium de Æthiopia.* Aliud est enim natos homines per gratiam adoptionis accipere, aliud unam singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptum processisse. Neque æquari potest gloria unigeniti habita per naturam, aliis accepta per gratiam. *Mediator* quippe *Dei, atque hominum homo Christus Jesus.* Non, sicut iste hæreticus decipit, aliter in humanitate, aliter in Deitate est. Non purus homo conceptus, atque editus post meritum, ut Deus esset, accepit: sed nuntiante angelo, & adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro. Et manente incommutabili essentia, quæ ei est cum Patre & Spiritu sancto coæterna, assumsit intra virginea viscera, ubi & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sæcula temporalis posset in fine sæculorum ostendi. Ut per ineffabile sacramentum conceptus, sancto partu inviolabili, secundum veritatem utriusque naturæ, eadem virgo, & ancilla Domini esset & mater. Sic quippe ei ab Elisabeth dicitur: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Et ipsa virgo concipiens dicit: *Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Et quamvis ipse aliud ex Patre, aliud ex virgine: non tamen alius ex Patre est, alius ex virgine: sed ipse est æternus ex Patre, ipse temporalis ex matre. Ipse qui fecit, ipse qui factus est. Ipse *speciosus forma præ filiis hominum* per divinitatem; & ipse est, de quo dictum est: *Vidimus eum, & non erat aspectus: & non est species ei, nec decor.* Per divinitatem ipse ante sæcula de Patre sine matre: ipse in fine sæculorum de matre sine Patre, ipse conditoris templum, ipse conditor templi. Ipse auctor operis, ipse opus auctoris: manens unus ex utraque, & in utraque natura. Nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.

LVII. Sed quia non hæc tractanda suscepimus, ad ea, quæ supra diximus, exponendi ordine redeamus: quod nullus ei hominum, in quo homo est, similis habeatur. Notandum nobis est quod sanctus Job, ut longe distare a Christo angelos demonstraret, dixit: [a] *Non dabitur aurum obrizum pro ea:* A id est, pro ea sapientia, quæ Christus est. Quia ut & antiquos etiam Patres sacri eloquii tractatores inferiores Christi ostenderet, adjunxit: [b] *Nec appendetur argentum in commutatione ejus;* & ut philosophorum quoque sapientiam Christo monstraret longe subesse, intulit dicens: [c] *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus.* Atque subjunxit: *Nec lapidi Sardonycho pretiosissimo, vel Sapphiro.* Et ut in illa quoque superna civitate Jerusalem nullum pervenire ad æqualitatem unigeniti demonstraret, addidit: [d] *Nec adæquabitur ei aurum, vel vitrum.* Et ut prophetas Christo subesse ostenderet, adjunxit: [e] *Nec commutabuntur pro ea vasa auri, excelsa eminentia: nec commemorabuntur comparatione ejus.* B *Trahitur enim sapientia de occultis.*

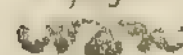
LVIII. Ad extremum vero ut ipsos quoque in ecclesia hæreticos increparet, qui fidem, quam percipiunt, per superbiam scindunt, addidit: [f] *Non adæquabitur ei topazium de Æthiopia.* Ac si patenter insinuet, dicens: Hi, qui in peccatis concepti, & in peccatis nati ad conversionem veniunt, æquari homini Deo non possunt, quamvis multis colorum virtutibus resplendere videantur. Quorum ut superbia refutetur, apte subjungitur: [g] *Nec tincturæ mundissimæ componetur.* Tincturæ enim mundissimæ vocantur hi, qui veraciter sunt humiles, & veraciter sancti. Qui sciunt quidem, quia ex C semet ipsis virtutum speciem non habent: sed hanc ex dono gratiæ supervenientis tenent. Tincti enim non essent, si sanctitatem naturaliter habuissent. Sed mundissimæ tincturæ sunt, quia humiliter custodiunt supervenientem in se virtutum gratiam, quam acceperunt. Hinc est enim, quod sponsi voce de sancta ecclesia dicitur: [h] *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Quia enim sancta ecclesia cælestem vitam naturaliter non habet; sed superveniente spiritu pulcritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur. Et notandum, quod superius, cum dixisset: *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus*, eosdem colores non intulit mundos. Hoc vero in loco, ut tincturam veD racium virtutum servorum Dei ab illa hæreticorum philosophorum factione segregaret, *tincturas*, & *mundissimas* dicens. Tincturæ enim recte nominantur mundissimæ hi, qui prius per prava opera fœdi fuerunt; superveniente Spiritu nitore gratiæ vestiuntur, ut longe aliud appareant esse, quam erant. Unde etiam baptisma tinctio dicitur, id est, ipsa nostra in aquam descensio. Tingimur quippe, ut qui prius indecori eramus deformitate vitiorum, accepta fide reddamur pulcri gratia, & ornamento virtutum.

LIX. Hoc totum quare dicimus? nisi ut nemo se præsumat Christianorum Christo comparari, ut E Elipandus facit, qui dicit: *Et ille Christus, & nos christi: & ille servus, & nos servi.* Quem audit in scripturis eum hominem nominare; qui propter dispensationem redemtionis nostræ factus est Deus homo, ex sermone David secundum carnem: nullam differentiam ponit inter Deum hominem, qui est Deus essentialis super omnia, & deos nuncupativos non essentiales deos super omnia, sed tantum intra omnia. Certe dictus, *ille homo, & nos homines. Ille Deus, & nos dii. Ille filius, & non filii. Ille Christus, & nos christi. Ille servus, & nos servi. Ille parvulus,*

a Job xxviii. 15. b Ibid. c Ibid. ℣. 16. d Ibid. ℣. 17. e Ibid. ℣. 18. f Ibid. ℣. 19. g Ibid. h Cant. xv. 6.

1. Est Paulli Samosateni sententia ajentis: *Non invideo Christo Deo facto.* Consule sis Bibl. nostram tom. XII. p. 142. A.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

& nos parvuli. Sed non secundum eamdem rationem unus ex nobis intelligendus est: quia ille singulariter dictus, & nos pluraliter. Nam cum ille in scripturis legitur, nos consequenter intelligimus ipsum esse Deum verum, & solum *ex semine David secundum carnem: qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.* Cum vero in scripturis Deus dicitur, singulariter dicitur, non pluraliter: sicut multi dii, aut multi domini. Quia Deus essentiale nomen est. Sed nos cum Deum legimus in scripturis, consequenter hominem intelligimus ipsum Deum esse natum de virgine, qui sub Pontio Pilato est crucifixus. Quia Deus est genitus de ingenito Patre Deo: ac per hoc segregamus eum de ceteris multis hominibus, qui dii dicuntur pluraliter, & homines pluraliter. Nam iste homo singulariter Deus est. Si nominas hominem, Deus est verus. Quemadmodum si ponas ante oculos quemlibet hominem, & nominas eum carnem, ipse tamen, & anima est. Si nominas animam, ipse vero & caro est: & ex utroque, id est anima & carne qua constat homo, una persona est: & unum illi nomen est, carnis & animæ, ut puta, Petrus. Et cum sapienter loquitur ipse, caro ejus videtur: sapientia ejus tantum auditur, non videtur. Et tamen ipsa sapientia in anima est, quæ per carnem foris auditur. Sic & Christus: caro ejus videbatur, & divinitas ejus non videbatur. Et sapientia ejus, quæ per carnem foris videbatur, de divinitatis ejus erat apparatu.

LX. Homo ex duabus substantiis una persona est, & habet nomen Petrus. Et Christus ex tribus substantiis, duabus naturis una persona est, & habet nomen Christus. Mortuus est Petrus in sola carne, non anima. Anima ascendit ad cælum, corpus Romæ quiescit in tumulo: & tamen Petrus quiescit in tumulo mortuus, & ipse Petrus in cælo cum Christo est vivus. Et sola caro mortua Petrus, & sola anima viva Petrus. Et ex utroque non duo Petri, sed unus est Petrus. Sic & Christus tres habet substantias: Una æterna, quæ cum Patre est illi æqualis, id est, immortalis, sicut Pater: incommutabilis, sicut Pater: invisibilis, sicut Pater: inlocalis, sicut Pater: impassibilis, sicut Pater. Duas vero substantias habet temporales, quæ de nostro sunt, id est, animam rationalem & carnem. De nostro habet æternus, unde temporalis est. De nostro habet Deus, unde homo est. De nostro invisibilis, unde visibilis est. De nostro inlocalis, unde localis est. De nostro immortalis, unde mortalis est. Ac per hoc agit æternus temporaliter: crescit perpetuus: videtur inlocalis: patitur impassibilis: moritur immortalis: qui totus absque mendacio unicus est Dei Patris. Quamobrem & sola caro mortua, quæ in sepulcro jacuit, Christus filius Dei est. Et sola anima, quæ ad inferna descendit, Christus filius Dei est. Et Verbum Patris, qui semper æqualis exstitit Patris, Christus filius Dei est. Hæc tria non tres Christi filii Dei sunt: sed unus Christus filius Dei est. Sicut illa duo, quæ supra diximus, non duo Petri, sed unus Petrus est: ita hæc tria unus Christus. Agit persona quæque substantia totum una persona. Naturale est illi venire in hoc mundo solus *minoratus paullo minus ab angelis.* Naturale est illi ubique esse cum Patre. Naturale est illi localis esse solus Filius. Naturale est illi invisibilis esse cum Patre. Naturale est illi invisibiliter esse solus Filius. Naturale est illi impassibilis esse cum Patre. Naturale est illi

A solus Filius subditus passioni. Naturale est illi immortalis esse cum Patre. Naturale est illi solus Filius mori. Solum Filium dico mori, quia solus Filius se exinanivit. Exinanitio ejus, adventus ejus est. Adventus ejus, humanitas ejus est: quæ humanitas caro ejus est & anima, id est, totus homo perfectus est. Et ipse homo Filius Dei, Deus est. Et solus Filius est homo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto unus est Deus. Non cum Patre, & Spiritu Sancto unus est homo: sed cum tota ecclesia unus est homo: quia caput, & corpus una persona est Christus.

LXI. Ergo nemo dicat: *Et ille Christus, & nos*
B *christi.* Et nos unde dicimur christi, nisi a Christo? A Christo Christiani: sicut ab Heber Hebræi. Sicut a Jacob, qui dictus est Israel, Israelitæ. Sicut a Juda Judæi. Quia omnis, qui novum nomen accipit, [1] *a malo* se nomen accipit. Ut puta, *Vuitiza* rex fuit: sed multi hodie ab ipso nomen sumunt *Vuituizani*, etiam pauperes, ut per nomen agnoscatur, quod de stirpe regia est, qui & ipse rex potuerat esse, si nomen fecisset regem. Sic Christianus, non est inde christus, unde nomen sibi imponit Christianum. Quod si nomen Christianum fecisset christum, tam boni Christiani, quam etiam mali christi dicerentur. Non est Christianus, qui recte non credit Christum. Non est christus,
C id est, unctus, qui Christi non accipit Spiritum, qui doceat eum, quod Jesus est filius Dei. Non est ecclesia, ubi non est fides vera. *Justus autem ex fide vivit.* Ergo qui fidem veram non habet, non vivit, sed mortuus est: non poterit stare, quia mortuus jacet. Et qui mortuus est, Deo vivo servire non potest. Non de illis servis est, de quibus Propheta dicit: *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini. Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.* Ut, secundum quod ait Apostolus: *Donec,* inquit, *venimus: ut scias, quomodo dispenas domum Dei, quæ est ecclesia.*

LXII. Ecclesia non parietibus, non lapidibus
D consistit: sed dogmatum veritate. Sed quia & ipsa visibilis domus, quæ basilica dicitur, quæ latino sermone regis domus nuncupatur, non ædificatur nisi lapidibus quadratis: & lapis portando lapidem, in alto erigitur, quousque perficiatur domus: de foris ponuntur lapides majores dolati: & intus lapilli qualescumque minutissimi. Quid significant hi lapides majores, qui unus alterum portat? nisi hos, qui in una fide sectarunt, & unus alteri onera portando, crescit in altum in caritate una domus ecclesiæ. Et sic perficitur lex Christi. Lapilli vero minutissimi hi sunt, qui ab ipsis foventur fragiles, & mente parvuli. Hoc totum per fidem, & caritatem fit. Nam sine caritate fides nihil prodest.
E Nam si prodesset, ut sola fides sine caritate salvaret, poterant & dæmones salvi esse: quia secundum Jacobum: *Dæmones credunt, & contremiscunt:* sed tamen non diligunt. Qui habet caritatem & fidem, discipulus est Christi. Et qui non habet caritatem & fidem, discipulus est antichristi, & persequitur ecclesiam, id est, servos Christi. Quia unde Christum nescit, inde membra ejus non cognoscit; & semper discipulus antichristi fuit. Quia qualiter manifestaretur, occasionem prædicationis non habuit. Quia catholici, & hæretici in prædicatione manifestantur. Catholici semper catholici sunt, quia semper simplices, & recti corde sunt: & bona sua semper celare quærunt, & mala publicare: ut tales

1. Forte *a meliori se.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ab hominibus esse credantur intus, quales foris videntur. Sed non manifestantur in pace, nisi postquam surrexerit pugna perfidiæ, ut Propheta ait: [a] *In die mandavit Dominus misericordiam suam, & in nocte declarabit*. Dies aliquando in scripturis sacris pro prosperitate ponitur; nox vero pro tribulatione persecutionis. Tunc servi Dei declarantur per fidem, cum hæretici cœperint hæreses prædicare. Et inde Apostolus ait: *Oportet hæreses intra ecclesiam esse, ut probati manifesti fiant*. Tunc catholici manifesti probantur, cum ab eis vera fides defenditur.

LXIII. Quid est catholicus? Qui numquam fuit hæreticus. Hæreticus tamen a parva infantia, numquam fuit catholicus, quia numquam fuit purus: sed sub nomine sanctitatis erat hypocrita religiosus. Desiderabat enim coram hominibus sanctus videri, non esse. Non tunc dicebatur hæreticus; sed hypocrita, quia adhuc intus videbatur in ecclesia. Cum vero cœperit discipulis prædicare, & eos ad suam perversam fidem instruere, apparet hæreticus. Tunc folium cognoscitur, quod diu in terra cordis latuerat in semine. Et quia ut dicimus, semper hypocrita vixit, & laus humana eum pavit; cum a catholicis fuerit reprehensus, surgit in superbia, despectui habet petiisse veniam: requirit laudatores suos plusquam maxime sæculares, ut cum eis suam vindicet perversam doctrinam. Et postquam maximam turbam imperitorum deceperit, dirigit per diversas provincias epistolas suas, ut quos potuerit inopinatos primus ad suam fidem inflectere, videatur quasi cum omni ecclesia recta sentire. Qui omnes decepti, filii ejus sunt non legitimi: sed adulterino verbo eos generavit. Quod si adulterinum non fuisset, apostolus Paullus ad Corinthios non scripsisset: *Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei: sed ex sinceritate: sed (sicut) ex Deo coram Deo in Christo loquimur*. Adulter quippe in carnali coitu non accipit uxorem, unde filios habeat, sed per diversas feminas adulterando, non filios sed voluptatem quærit: ita & hæreticus, & perversus quisque [1] aquam ecclesiæ serviens, recte adulterare verbum Dei dicitur, quia per sacrum eloquium non Deo filios generare, sed suam scientiam desiderat ostendere. Cum enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis, quam generationi operam impendit. Adulterare namque est Verbum Dei, aut aliter de illo sentire quam est, aut non spirituales fructus, sed adulterinos quærere laudis humanæ, quia sinceriter non loquitur. Ex sinceritate vero loqui, est nihil in eloquium, quam oporteat, quærere: sed hoc tantum quod a Deo institutum est. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere, sed ex Deo accepisse, quod dicit. Coram Deo vero loquitur, qui in omne quod dicit, non humanos favores appetit, sed omnipotentis Dei præscientiam intendit; non suam, sed auctoris gloriam requirit.

LXIV. Qui autem scit quidem ex Deo se accepisse quod dicit, & tamen dicendo propriam gloriam acquirit, sicut [b] *ex Deo loquitur*, & non *coram Deo*: quia eum, quem cordi suo non proponit, cum prædicat, quasi absentem putat. Sed sancti viri & ex Deo loquuntur, & coram Deo: quia & ab eo sese sciunt habere, quod dicunt: & ipsum suis sermonibus adesse judicem, auctoremque considerant. Unde fit, ut cum se a proximis despici agnoscunt, suaque vita dicta audientium vitæ non prodesse, abscondunt quantæ virtutis sunt: ne si secretum cordis inutiliter sermo probatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat. Ab his nunc detrahitur ecclesia; quia non cognoscit. De quibus Dominus in Evangelio dixit: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur*. Et alio loco: *Si in viridi hoc fiet, quid in arido?* Sed quia hoc fumus est, non adhuc ipse ignis ostenditur. Veniet tempus, quando catholicam ecclesiam non solum injustis vocibus, sed etiam crudelibus plagis persequentur. Ab adversariis namque suis duobus modis ecclesia persecutionem patitur. Scilicet aut verbis aut gladiis. Sed cum verbis persecutionem sustinet, ostenditur servorum Dei sapientia. Cum vero gladiis, ostenditur eorum patientia. Sed verborum persecutiones ab hæreticis nunc etiam quotidie toleramus, cum ipsi hæretici nobis subdola, & falsa humilitate blandiuntur. Persecutiones vero gladiorum juxta finem mundi secuturæ sunt. Grana cælestibus horreis recondenda tanto verius a peccatorum paleis exuuntur, quanto arctius affliguntur. Tunc cælestes omnes, qui in illa fuerint tribulatione comprehensi, recordabuntur justum tempus, in quo nunc ecclesia fidei pacem tenet: & superba hæreticorum colla calcat, non potentatu culminis, sed jugo rationis.

LXV. Hæreticus tamen scripturarum non facit rationem: sed cum potentibus sæculi ecclesiam vincere quærit. Sed veritas fatigari potest, vinci non potest. In mentem habebunt servi Dei tunc in illo igne persecutionis antichristi, qui nunc in fumo ipsius ignis, quod sunt hæretici, in fide Patrum fuerint plantati. De quo fumo, & igne in Apocalypsi dicitur: [c] *Et quintus Angelus tuba cecinit. Et vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi. Et ascendit fumus de puteo: quasi fumus magnæ fornacis, & obscuratus est sol, & aer de fumo putei. Et ex fumo putei exierunt locustæ in terram: & data est eis potestas, sicut habent potestatem scorpii terræ*. Stellam, quam dicit de cælo cecidisse in terram, prædicatores sunt hæretici, qui exeunt de ecclesia. Cælum hoc loco ecclesia dicitur. Et quia hypocritæ erunt & sanctitatem simulabunt, *stella* nominantur. Et quia inter se in prædicatione unum sensum habere non possunt, sed omnes contra unam ecclesiam Dei conspirant, una stella dicitur, quæ multæ sunt. De quibus stellis per Job dicitur: *Obscurentur stellæ caligine ejus*. Id est hæretici, qui erunt hypocritæ; & ante humanos oculos quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscura prævaleat: & hoc, quod ante humana judicia fulgebat, lumen laudis deponant. Caligine quippe noctis obscurantur, cum eorum prava doctrina aperto errore confunditur: ut sine dubio tales etiam foris in actione appareant, quales apud semet ipsos intus divino parere judicio non formidant.

LXVI. *Et data est ei clavis putei abyssi*. Abyssum dicimus puteum, ubi solis lumen non spargitur. Abyssus est secreta cordis eorum, ut quidquid intus lateat minime cognoscatur, nisi per januam linguæ manifestetur, ut ab omnibus catholicis cognoscatur. Clavis putei abyssi, est ipsa manifestatio. *Et aperuit puteum abyssi*, id est, manifestavit cor suum, & sine ulla verecundia contra ecclesiam

a Psalm. XLI. 9. b II. Cor. II. 17. c Apoc. IX. 1. 2. 3.

1. *Forte at vanæ gloriæ serviens.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

in superbiam surgit, & prædicationem ecclesiæ contemnit, & obscurat ita, ut dicatur: Non est sic, sicut isti dicunt, sed sicut nos. *Et obscuratus est sol, & aer de fumo putei*. Sol & aer ecclesia est, de qua dictum est: *Electa, ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata*. Obscuratur sol de fumo putei, quando hi, qui de ecclesia recedunt, hæreticos defendunt. *Sicut fumus*, inquit, *magnæ fornacis*. Fumus enim ignem præit. Et quid est ignis, nisi homo peccati, filius perditionis, antichristus? Et quid fumus, nisi hi ministri hæretici? Quia antequam ignis appareat, fumus tenebrarum ejus mentes infirmorum hominum cæcat. Sed nunc ex ipso fumo jam aperte foris aliquid videmus exire, cum dixit: *Et ex fumo putei exierunt locustæ in terra*. Locustæ quid sunt, nisi multitudo populi? Ipsi dicuntur locustæ, ipsi & terra. Locustæ pro mobilitate levitatis accipiendæ sunt, tamquam vagæ, & salientes animæ in hujus sæculi voluptates. *In terram exierunt*, quia terrena sapiunt, non cælestia. Semper enim hæretici sæculi securitatem promittunt, & inde terrena sapiunt. Ecclesia vero nulli securitatem promittit, cui caput viam amaritudinis ostendit, qui præcessit. Proinde cælum dicitur, quia cælestia sapit, non quæ terrena sunt, secundum Apostolum, qui dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Non sicut peccatori dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. Quod cælum ecclesia est, Propheta attestante, qui ait: *In æternum Domine permanet Verbum tuum in cælo*, id est, in ecclesia: in qua permanet Verbum Patris: quia non perambulat, non pertransit: sed permanet, & habitat. Qui Verbum caro factum Jesus Christus filius Dei unicus, & virginis Mariæ est. Unde nunc intentio est. Et quia ex utraque substantia unicus Dei Patris est. *Et Lex, & Evangelium*, duo ejus testamenta sunt, cum legitur, & ab omnibus pene auditur, & ab omnibus Christus laudatur, & diversa de Christo sentitur. Et hoc dicunt esse de Christo, quod Christus non est. Ipse enim se sequentibus dixit: *Qui manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo*. Et alio loco dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis ex ipso manducaverit, non morietur in æternum; sed habebit vitam æternam*. Et cum dicit: *Nisi granum tritici ceciderit in terra, ipsum solum manet. Si autem ipse ceciderit, multos salvos faciet*. Hoc totum, id est, caro & sanguis, & panis de cælo, & granum tritici unum est, & unus panis est. Et hunc panem manducat ecclesia. Sed quia diversi diversa sapiunt, diversos sapores habet, cum comeditur. Dominus noster Jesus Christus granum tritici in terram condidit, & nos multiplicavit. Sed istud granum frumenti pinguissimum est; medullam habet: adipem habet: pinguedinem habet: habet intus, quod quæras. Medullam quæres, quæ pinguis est: *& adipe frumenti satiat te*. Felix est, qui in frumento isto adipem intelligit, medullam intuetur. Legamus sanctas Scripturas. Quid est aliud, nisi corpus? Quod lingua legitur, quod syllabis comprehenditur, quod auribus insonat, auditur ab hominibus, hoc totum corpus est. Hoc totum liber est. Intellectus vero hujus lectionis medulla est, pinguedo est, adeps est. Et nisi intellexeris, quid sit in littera, adipem frumenti non manducas. Litteram in superficie legis, & adipem frumenti non intelligis. Rodes corticem, & folium, sicut Judæus mandis. Quid est hæc littera, quam in Evangelio legis, vel in ceteris scripturis sanctis, nisi corpus Christi, nisi caro Christi, quæ ab omnibus Christianis comeditur? & tunc comeditur, quando legitur, & quando auditur. Et omnes uno nomine Christiani dicuntur, qui Evangelium recipiunt, & uno ore Christum laudant, & crucis ejus signum in fronte portant; & tamen cibo, vel potu, in sella, lecto, ingressu, regressu, & cetera omnia signo crucis muniunt: & se a Christo custodiri, & salvari petunt, & dicunt: *Salva nos Jesu Christe, fili Dei*. Et ipsi in ecclesia Sacerdotes, & Levitæ, si cuilibet transeunti viam, ingredienti in ecclesiam, orationem, vel benedictionem dederint, cum compleverint orationem, absolvunt, & dicunt: *In nomine Domini nostri Jesu Christi, Eamus cum pace*. Et si in domo oraverit, ita dicit: si in via similiter: si in vespertinis lucernarium ante altare obtulerit, non potest aliter offerri, nisi dixerit: *In nomine Domini nostri Jesu Christi, Lumen cum pace*. Sic etiam completo officio non potest egredi sine hac solutione, nisi prius dixerit: *In nomine Domini nostri Jesu Christi, Eamus cum pace*. Sic in vespertinis. Sic in matutinis. Sic omnibus horis, quibus necessaria officia, vel canonica in ecclesia peragitur. Sic in missa non solum dominicis diebus: sed etiam quibuscumque festivitatibus, [1] *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus*, conclamamus. Sic cum Evangelium a Levita super altare levatur, a Levita primum dicitur: *Laus tibi*: & ab omnibus respondetur: *Laus tibi Domine Jesu Christe, Rex æternæ gloriæ*. Præcedente Evangelium cereorum lumine in signo gaudii & lætitiæ, eo quod tale nuncium diaconus, id est, Evangelium Domini nostri Jesu Christi clara voce populo habet intonare. Tunc silentium omnibus imperat, & dicit: *Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum*, aut quemlibet ex tribus. Respondetur ab omni populo: *Gloria tibi Domine. In illo tempore Dominus noster Jesus Christus* ambulavit, aut dixit, aut fecit illud, & illud, quod sequitur. Quo peracto, offertur sacrificium super altare: quæ totum Jesus Christus filius Dei est. Ipse cum Patre, & Spiritu sancto creator omnium Deus. Ipse solus secundum formam servi sua, & Patris & Spiritus sancti operatione formatus. Quod creator est, commune habens naturaliter cum Patre, & Spiritu sancto. Quod autem creatus est, solus habens personaliter in seipso, cujus & nativitatem futuram secundum carnem, & mortem, & resurrectionem, atque in cælos ascensionem Lex, & Prophetæ pronuntiare numquam cessaverunt, prout ipse præsciebat & verbis, & factis. Nam & in sacrificiis carnalium victimarum, quæ sibi ipsa sancta Trinitas, quæ unus est Deus, novi & veteris Testamenti a patribus nostris præsciebat offerri sacrificiis, Jesu Christi filii sui significabatur gratissimum munus, quo pro nobis seipsum solus Dei filius secundum carnem esset misericorditer oblaturus. Ipse enim, secundum Apostoli dictum, *obtulit semet ipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis*. Ipse verus Deus, & verus pontifex, qui pro nobis, non in sanguine taurorum & hircorum, sed in sanguine suo *semel introivit in sancta*. Quod tunc pontifex ille significabat, qui semel sancta sanctorum per annos singulos introibat. Iste igitur est, qui in se uno totum exhibuit, quod sciebat necessarium esse ad redemtionis nostræ effectum. Ipse scilicet sacerdos, & sacrificium. Ipse Deus, & templum. Sacerdos

1. De usu hujus doxologiæ consule Sacramentarium sancti Gregorii.

est ipse Christus, per quem sumus reconciliati. A Deus est ipse Christus, qui nos reconciliat sibi & Patri, & Spiritui sancto. Solus tamen sacerdos sacrificium, & templum: qui hæc omnia Deus est secundum formam servi: non autem solus Deus: quia hoc cum Patre, & Spiritu sancto secundum formam Dei.

LXVII. Reconciliati igitur sumus per solum Filium secundum carnem, sed non soli Filio secundum divinitatem. Neque potest hoc sacrificium offerri per quemlibet sacerdotem, nisi per sacerdotem sanctum & justum. Neque potest hoc sacrificium, quod offertur, a quibuscumque comedere, & bibere, nisi tantum ab ipsis, pro quibus offertur: ut B & sacerdos, qui offert, sine vitio sit: & ut pro vitiosis mundandis posset offerri. Hoc certe omnes desiderant, & cupiunt, qui pro se offerre sacrificium Deo volunt. Quis ergo tam justus, & sanctus sacerdos, quam unicus Filius? Non quia opus vita, adducuntur. Et quid tam amabiliter, & acceptabiliter ab omnibus sumetur, quod pro eis offertur, quam Christi humana caro? & quid tam acceptum, & aptum immolationi, quam caro Christi mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis viciis, & peccatis mortalium, quam sine ulla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero ex utero virginali? Et quid tam grate offerri, C & suscipi possit, quam caro sacrificii nostri, corpus Christi perfectum sacerdotis nostri?

LXVIII. Et quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, id est, *cui offeratur: a quo offeratur: quid offeratur: pro quibus offeratur*, hoc totum ipse unus, verusque mediator Christus per sacrificium pacis reconcilians nos Deo: & fecit unum cum illo manere, cui offerebat. Unum in se facere, pro quibus offerebat. Panis heic, qui offertur super altare, ut supra jam diximus, corpus Christi de illo grano tritici, quod cecidit in terram, & mortuum est. Et de illo grano multa nata sunt D grana, quod est ecclesia, & nos, Deo miserante, inde sumus: tamen si seminemus spirituales, & renascemur de Deo Patre, & ecclesia matre. De quibus Evangelista dixit: [a] *Qui non ex sanguinibus neque ex voluptate carnis, neque ex voluptate viri: sed ex Deo nati sunt.* Illum panem, quod corpus est Christi, lignum crucis coxit, erimus eum eo unus panis. Si & nos ipsa crux coxerit, erimus ejus corpus. Qui non manducat hunc panem, quod est corpus Christi, vivere non potest. Sicut nec ille vivere potest in carne, qui hunc panem corporalem non prandet: sicut ipse ait: [b] *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, si quis ex ipso manducaverit, vivet in æternum.* Vinum, quod E offertur super altare, sanguis Christi est, de illa vite vera, quæ dixit: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola.* Apostolus dixit: *Vos vero palmites.* Palmites vero potantur, & purgantur, ex ipsis gignuntur acini, id est, sancti, qui de doctrina nascentur Apostolorum. Unusquisque acinus pendens de palmite, unusquisque servus Dei est, tam monachus, quam laicus. Grana acini virtutes ejus sunt, id est, caritas, castitas, humilitas, veritas, obedientia, jejunium, eleemosyna, oratio, vigilia, lingua benivola, mansuetudo, patientia, & cætera quæ ad virtutum opera pertinent: & multorum granorum majorem facit acinum, cum multa habuerit in se dona virtutum.

LXIX. Vitis vero, ut diximus, Christus est: & Pater agricola. Solus Christus vitis est. Solus Pater agricola non est, quia communis est operatio Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Christus, in quo æqualis est Patri, agricola est cum Patre. In quo minor Patre, vitis est vera. Et quare dixit *vitem veram*? Quia sunt vites silvaticæ: sunt vites agrestes: quorum non est Pater agricola: quos nemo claudet, nemo putat, nemo purgat. De quibus ipse Dominus ait: *Et Pater meus purgabit eum, ut plus fructus afferat.* Non est de ipsis vitibus, sed illius vitis est quam *exspectavit, ut faceret uvas, fecit autem labruscas.* De qua Propheta dicit: *Uva eorum, uva fellis.* Et de qua Dominus loquitur ad Jerusalem: *Ego te plantavi vineam veram; quomodo mutata es in amaritudine vitis alienæ?* Amara vitis amarum vinum facit, quæ propinat Dominum nostrum Jesum Christum. Ut impleatur quod scriptum est: *Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potaverunt me aceto.* De quo vino *Dum gustasset, noluit bibere.*

LXX. Hoc totum quid est? Nisi tunc Judæa in lege, quæ non cognovit filium Dei per legem: sed negavit, & crucifixit. Nunc in ecclesia hæretica pravitas, qui non cognoscit filium Dei per Evangelium: sed eum hominem similem dicit esse hominibus, & membra ejus, quod est ecclesia, non cognoscit; sed quotidie crucifixit. Sed quia de vite falsa tractanda a vera vite sententiam elongavimus, ad nostram vitem veram, & ad nostrum granum tritici, sine quo vivere non possumus, redeamus.

LXXI. Et hunc panem vivum, qui in Christi frangitur mensa, manducemus, & sorbendo parvuli deglutiamus, dum ad solidum cibum quandoque veniamus: ut Patrem, cujus filii per gratiam sumus, ipso fovente cognoscere valeamus. Hic panis, & vinum cum comeditur, & bibitur, [1] fit corpus, & sanguis Verbi. Ita enim Dominus, qui *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*; propter misericordiam suam: qui non contemsit, quod creavit, in transformationem suam *caro factus est, & habitavit in nobis*: sicut scitis, quia ipsum Verbum assumsit hominem, id est, animam rationalem, & carnem hominis, & homo factus est manendo Deus. Propter hoc, quia factus est homo pro nobis, commendavit nobis isto sacramento corpus, & sanguinem suum, quod etiam fecit, & nos ipsos. Et nos corpus ipsius facti sumus per misericordiam ipsius, quod accepimus, nostrumque corpus Christi accipimus, & audi, quid dicit: *quia ipsum corpus nos sumus.* Et verum est, quia unum triticum est: & unum semen grani multa grana molita, una farina est. Et una farina conspersa, & cocta unus panis est. Recordamini, quid fuit creatura ista in agro. Quomodo eam terra peperit, pluvia nutrivit, ad spicam perduxit, deinde labor humanus ad aream portavit, trituravit, ventilavit, & recondidit, portavit, moluit, & coxit, & vix aliquando ad panem perduxit. Hoc totum vos estis. Recordamini & vos, quia non fuistis, & creati

a Joan. I. 13. b Joan. VI. 51.

1. Fit nobis, h. e. ut habitet in nobis, qui jam per sacerdotis benedictionem factus est sanguis & corpus, ut subesset symbolis panis & vini. Hic sensus ex iis quæ subnectuntur, satis liquet. Confer §. LXXV. infra.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

estis, & aream Daminicam composuistis laboribus A boum, id est nunciantes Evangelium triturati, quando catechumeni dicebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, cœpistis moli jejuniis, & exorcismis. Postea ad aquam venistis, conspersi estis, & unus panis facti estis.

LXXII. Accendente vero favore Spiritus sancti in una dilectione caritatis in una fide, & in spe cocti estis, panis dominicus facti estis: sicut & iste panis, qui super altare sacratus est, qui corpus Christi est: & ex multis granis unus panis, & unus cibus noster est, & in membris nostris trajicitur: sic & nos cum in una spe, fide, & caritate fuerimus, cibus Domini sumus, & in membris ejus B transformamur. Ecce Eucharistiam, id est, bonam gratiam, quam accepistis, oculis vestris vidistis. Quomodo de multis granis factum est unum, sic unum estote & vos, diligendo, gemendo unam fidem, unam spem, indivisam caritatem: quia illi, qui mali sunt non quærunt, nisi divisionem: hæreticus non quærit, nisi separationem, & hoc elaborat, ut scindat, & non sarciat: ut rumpat, non jungat. Separat Verbum a carne: & seorsum prædicat Deum, & seorsum hominem. Separat caput a corpore: seorsum prædicat caput, & seorsum corpus: & nescit infelix, quia Deus & homo unus est Christus, & caput ecclesiæ suæ, in quo homo & Christus: & caput Christi Deus est, id est, tota C divinitas caput est hominis, quem solus suscepit filius. Et homo filius est caput ecclesiæ suæ, quæ illi capiti conjungitur, & fit totus Christus, id est, caput, & corpus una persona. Non sunt hæretici cibus Domini. Non enim de illis dixit Dominus: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me: & perficiam opus ejus.* Opus ejus est, ex multis granis unum panem, id est, ex multis animabus unam animam in una caritate, in una fide, & in una spe [1]. Nam si animæ, quas in una fide congregat, cibus Dei non esset, non diceret discipulis suis: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* Quod tunc completum est, quia multi in eum crediderunt Samaritani, & mulieri D dicebant: *Quia non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim vidimus, & scimus, quare hic est vere Salvator mundi.* Sicut enim panis iste ex multis granis indicat unitatem: sic & vinum ex multis acinis, queis effluxit eodem, & in unum est totum, & unum efficit potum, & in sua vita, & de uno calice sumitur: sed tamen post pressuram torcularis. Nam ante torcular, unum dici non potest, nec bibi: quia adhuc divisum videtur in acinis: sicut nec grana, nisi excutiantur a paleis. Nam persecutores nostri ipsi excutiunt paleam, cum ab ipsis trituramur. Ipsi fæcem uvæ, cum ab ipsis torquemur. Genu flexo debemus pro eis orare, a quibus efficimur cibus Dei. Sicut vinum post torcular mittitur in calicem; sic & vos post illa je- E junia; post laborem, & humilitatem, & contritionem jam in nomine Christi tamquam in calicem Domini venistis. Et panis ibi vos estis in mensam; & vinum ibi vos estis in calicem. Nobiscum hoc estis, quod sumus. Simul enim hoc sumus, quod estis. Et unus calix est, in quo sumus, quia una passio est Christi, & una mors, qua omnes redemti sumus. Simul bibimus, cum simul non vivimus.

LXXIII. [2] Ordo autem Missæ, vel orationum, A quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primo a sancto Petro est institutus: cujus celebrationem uno, eodemque modo universus peragit orbis. Quæ prima oratio ejusdem Missæ ammonitionis erga populum est: ut omnes excitentur ad exorandum Deum Secunda invocationis ad Deum est, ut clementer suscipiat preces fidelium, oblationemque eorum. Tertia autem effunditur pro offerentibus, sive pro defunctis fidelibus, ut per ipsum sacrificium veniam consequantur. Quarta post hæc infertur pro osculo pacis, & caritatis, ut reconciliati omnes invicem consocientur digne per sacramentum corporis, & sanguinis Christi: quia non recipit dissensionem, nec divisionem alicujus, Christi indivisibile corpus. B Quinta deinde infertur inlatio in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creaturarum, virtutumque cælestium angelorum universitas provocatur, & Osanna in excelcis cantatur, quod Salvatore filio Dei Domino nostro Jesu Christo de genere David nascente, salus mundi usque ad excelsa pervenerit. Porro sexta proinde succedit confirmatio sacramenti, ut oblatio, quæ Deo offertur sanctificata per Spiritum sanctum Christi corpori, & sanguini confirmetur. Ultima vero oratio Dominica est, quam Dominus noster Jesus Christus discipulos suos orare docuit, dicens: [a] *Cum oratis, dicite: Pater noster, qui es in cælis.* In qua oratione, ut Patres scripserunt, C septem petitiones continentur, sed in tribus primis æterna poscuntur: in sequentibus quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna adquirenda petuntur. Nam cum dicimus: *Sanctificetur nomen tuum Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.* Heic inchoantur, sed in illa vita sperantur: ubi sanctificatio Dei, & voluntas, & regnum in sanctis suis immortaliter permanebit. Jam vero panis quotidianus, qui vel animæ, vel carni tribuitur, in hoc sæculo exposcitur; heic etiam post subsidium cibi, venia de exemplo fraternæ indulgentiæ postulatur. Heic ne in peccati tentationem incidamus, exposcimus. Heic post omnia, ut a malis liberemur, Dei auxilium imploramus. In illo autem sæculo nihil D istorum est. Hanc itaque orationem salvator docuit: in qua & spes continetur fidelium, & confessio peccatorum. De qua Propheta prædicans ait: *Et erit, omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Hæ sunt autem septem sacrificii orationes commendatæ Evangelica doctrina. Cujus numeratio instituta videtur, vel propter septenariam sanctæ ecclesiæ universitatem, vel propter septiformem gratiæ spiritum, cujus dono ea, quæ inferuntur sanctificantur.

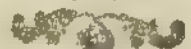
LXXIV. Symbolum autem, quod tempore sacrificii ab omni populo prædicatur, CCCXVIII. sanctorum Patrum collatione apud synodum Nicænam est E editum: cujus veræ fidei regula tantis doctrinæ fidei mysteriis præcellit, & de omni parte fidei loquitur, ut nulla pene sit hæresis, cujus per singula verba, vel sententias, non responderit. Omnes enim errores, impietatemque fidei, atque blasphemias calcat. Et ob hoc in universis ecclesiis pari confessione populo proclamatur. Benedictionem autem dari a sacerdotibus populo, antiqua per Moysen benedictio pandit, & comprobat. Quia benedicere populo sub sacramento trinæ invocationis jubetur. Ait enim ad Moysen Dominus: *Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos.* Be-

[a] Matth. VI. 9.

1. Videtur deesse *facere*, aut simile quid.

2. Confer S. Isidorum lib. *de offic. eccles.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

nedicat te Dominus, & custodiat te, illuminet Dominus faciem suam super te, & misereatur tui, & tollat Dominus faciem suam super te, & det tibi pacem.

LXXV. Sacrificium autem, quod a Christianis Deo offertur, ut supra diximus, primus Christus Dominus noster instituit, quando commendavit Apostolis corpus, & sanguinem suum priusquam traderetur, sicut legitur in Evangelio. *Accepit Jesus*, inquit, *panem, & calicem, & benedicens dedit eis*. Quod quidem sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis, & sanguinis Christi primus obtulit: primusque mysterium tanti sacrificii imaginarie ipse expressit, præferens similitudinem Domini, & salvatoris nostri Jesu Christi, sacerdotis æterni; ad quem dicitur: [a] *Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*. Hoc ergo sacrificium Christianis celebrare præceptum est, relictis, ac finitis Judaicis victimis, quæ in servitute veteris populi celebrare imperata sunt. Hoc itaque fit in nobis, quod Dominus nobis ipse fecit: quod [1] manere ab cœna in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat hoc implere circa vesperum diei, ut hora ipsa sacrificii ostenderet vesperum mundi. Proinde autem non communicaverunt jejuni Apostoli: quia necesse erat, ut pascha illud typicum ante impleretur, & sic denuo ad verum paschæ sacramentum transiret. Hoc enim in mysterio factum, quod primum discipuli corpus, & sanguinem Domini non acceperunt jejuni. Ab universa autem ecclesia nunc a jejunis semper accipitur. Sic enim placuit Spiritui sancto per apostolos, ut in honore tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. Et ideo per universum orbem mos iste servatur. *Panis enim, quem frangimus, corpus Christi est:* quia dixit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*. Vinum autem sanguis ejus est. Et hoc est, quod scriptum est: *Ego sum vitis*. Sed panis, quia corpus confirmat; ideo corpus Christi nuncupatur. Vinum autem, quia sanguinem operatur in carne: ideo ad sanguinem Christi refertur. Hæc autem dum sunt visibilia sanctificata, tamen per Spiritum sanctum in sacramentum divini corporis transeunt.

LXXVI. Proinde autem, ut sanctissimus Cyprianus ait: Calix Dominicus ideo vino mixtus aqua offertur, quia videmus in aqua populum intelligi. In vino vero ostendit sanguinem Christi. Quando autem in calice aqua miscetur, Christo populus adunatur; & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & jungitur. Quæ copulatio, & conjunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa ab invicem non possit separari: sicut nec ecclesia potest a Christo dividi. E Sic autem in sacrificando calicem Domini, offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque sic miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spirituale, & cæleste perficitur. Sic vero non potest calix Domini nostri Jesu Christi esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini, nec potest esse vinum solum, aut aqua sola, nisi utrumque ad invicem fuerit copu-

A latum, & panis hujus compage solidatus: quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus: ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commixta panem unum faciunt: sic in Christum, qui est panis cælestis, unum sciamus esse corpus, cui conjunctus sit noster numerus, & adunatus.

LXXVII. Dicunt, semper communicare debet Christianus, nisi aliquo intercedente peccato; corpus Domini quotidie accipiendum. Hunc enim panem dari quotidie nobis, jubente Domino, postulamus, dicentes: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quod quidem bene dicunt, si hoc cum B religione, & devotione, & humilitate suscipiant: nec confidendo de justitiæ præsumtione superbiendo faciant. Ceterum si talia fuerint peccata, quæ quasi mortuum ab altari removeant, prius agenda pœnitentia est: ac sic deinde hoc salutiferum medicamentum suscipiendum. *Qui enim manducaverit indigne, judicium sibi manducat, & bibit*. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Ceterum si tanta non sunt peccata, ut excommunieandus quisque judicetur, non se debet a medicina dominici corporis separare: ne dum forte diu abstinens prohibetur, a Christi corpore separetur. Ipse enim vivit, qui corpus Domini semper comederit. Et ma- C nifestum est enim eos vivere, qui corpus Domini nostri Jesu Christi attingunt. Unde timendum est, ne dum satis quisque separatur a Christi corpore, alienus maneat a salute, ipso Domino dicente: [b] *Nisi comederitis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Qui enim jam peccare quievit, communicare non desinat.

LXXVIII. Conjugatis autem abstinendum est a coitu plurimis diebus, atque orationi vacare, & sic dein ad Christi corpus accedere. Relegamus Regnorum librum, & inveniemus sacerdotem Abimelec de panibus propositionis noluisse comedere prius D David, & pueros ejus, nisi ante interrogaret, utrum mundi essent pueri a mulieribus: non utique ab aliena, sed a conjuge. Et nisi eos audisset ab heri, & nudiustertius vacasse ab opere conjugali, numquam panes, quos prius negaverat, concessisset.

LXXIX. Quantum inter propositionis panes & corpus Christi, quanta differentia est inter umbram, & corpus, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ipsa, quæ exemplari præfigurabantur! Quapropter eligendi sunt aliqui de his, quibus prius homo continentius vivat, per quem ad tantum sacramentum dignus accedere possit.

LXXX. Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, ab Apostolis traditum est. Hoc enim ubique catholica tenet ecclesia, per totum orbem terrarum constituta: sicut & a sancto Augustino in libro Enchiridii scribitur: Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium offertur, vel eleemosynæ fiunt: si tamen aliquid sibi quisque meritum præparavit, dum adhuc in corpore viveret, ista prosint, quæcumque per illos fiunt: nam non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore. Nam pro val-

1. Forte more.

a Psalm. CIX, 4. b Jan. VI, 54.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

de bonis, gratiarum actiones sunt, pro non valde A malis, propitiationes sunt, pro valde malis, etiam si nulla sunt adjumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio: aut certe, ut tollerabilior fiat ipsa damnatio.

LXXXI. Hoc totum quare diximus, nisi quia omnes in uno sacrificio mediatoris reconciliamur? Quia *ipse est mediator Dei & hominum*, *homo Christus Jesus*. Ipse caput corporis ecclesiæ, una persona. Obinde manducamus corpus ejus, & sanguinem ejus bibimus: ut sicut illud in nos invisceratur, & trajicitur visibiliter: sic nos in illo transformamur, & invisceramur: quia sacramentum est: B mysterium est. Quid mysterium, nisi secretam, & reconditam habens dispositionem? Sed quis sapiens, & quis prudens, hæc sine spiritu Dei potest liquido comprehensa tenere, nisi ipse rerum omnium Dominus mysteriorum suorum inluminator petentibus nobis, & quærentibus, cuncta revelare voluerit, sicut per Esaiam prophetam ait: [a] *Aperiam thesauros invisos & obscuros*. Et iterum Evangelico ore ammonet, dicens: *Petite, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis: quærite, & invenietis*. Quo dicto compellit oblivíscentes, & stimulat longa pigritia torpentes, ut nec pigri sint ad requirendum, nec desperati ad inveniendum. *Nihil enim*, inquit, *occultum, quod non manifestetur: aut absconditum*, C *quod non reveletur, aut sciatur. Omni enim petenti dabitur: & pulsanti aperietur: & qui quærit, invenit*. Christus est panis, & lac: & nos filii, qui ex ipso pascimur. Nam cum dicimus: *Pater noster, qui es in cælis*, nec soli Patri dicimus, nec soli Filio, nec soli Spiritui sancto: sed toti Trinitati, uni Deo. Et cum dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, petimus ab uno Patre, ut det nobis illum panem, id est, cognoscamus Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum, qui dixit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, si quis ex ipso manducaverit, vivet in æternum*. Et utique ipse cum Patre, & Spiritu sancto panis est fortibus, qui dentes habent. Filius vero Domi- D nus noster Jesus Christus, & panis est cum Patre in divinitate fortibus: & ipse solus lac, & in carne parvulis. Et hanc carnem manducando parvuli, & hunc sanguinem bibendo, veniunt ad solidum cibum, quod est ipsa Trinitas unus Deus. De hoc lacte Paullus apostolus ad Corinthios scribens ait: *Non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi parvulis in fide lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, adhuc enim estis carnales*.

LXXXII. Primum ergo scire debet Christianus, quod ipse Christus crucifixus, quo velut lacte, parvulos aluisse dicit Apostolus; ipsa vero caro ejus, E in qua facta est vera mors ejus, & vulnera confixi, & sanguis percussi, non eo modo a carnalibus, quo a spiritualibus cogitantur. Carnalibus enim, ut diximus, lac est: spiritualibus cibus. Quia etsi [1] spiritualibus non audiunt amplius, quam [2] communiter audiunt Christum, intelligunt amplius de Christo. Non æqualiter mente percipitur, etiam quod in fide pariter ab utriusque percipitur. Ita fit, ut prædicatus ab Apostolis Christus crucifixus: & Judæis [3] esse scandalum, & Gentibus [4] stultitiam: & ipsis vocatis Judæis, & Græcis Dei virtus, & Dei sapientia. Sed carnalibus parvulis id tantum credendo [5] perientibus: spiritualibus autem capacioribus id etiam intelligendo videntibus. Illis etiam tamquam lacteus potus; istis tamquam solidus cibus. Non quia illi carnales aliter in populis cognoverunt Christum: & isti aliter in cubiculis. Sed a modo utrique cum palam Christus nominabatur, & audiebant omnes uno modo Christum: sed non omnes uno modo credebant: sed alii credebant, alii despectum habebant talem Deum credere: alii irridebant talem Deum esse.

LXXXIII. Sicut & hodie increduli pagani faciunt: quia Deus factus est homo. Ipsa est humilitas, quæ displicet paganis, unde nobis insultant dicentes: Qualem Deum colitis, qui natus ex muliere est? Qualem Deum colitis, qui ab hominibus comprehensus est, & crucifixus est, & mortuus, & sepultus est? Hoc facit scandalum paganis, hoc Judæis. Quia *in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Quid est sapientia, nisi Verbum Patris? nisi divinitas? nisi Deus? Quid est stultitia, nisi caro ipsius Verbi? nisi humanitas ipsius divinitatis, nisi homo Christus ab ipsa sapientia susceptus? Sed stultitia dicta est, ut per ipsam stultitiam veniant ad sapientiam, quod est divinitas, Deus. Sed credentes, quia placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere. Qui sunt credentes, qui salvi fiunt? Qui credunt, quod ipse est verus Dei Filius, & verus Deus, & ipse solus est adorandus, quem Judæi comprehenderunt, & crucifixerunt, & occiderunt, & mortuus est. Quia reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: & nunc salvi erimus in vita ipsius. Et ideo gloriemur in Deum per Jesum Christum, per quem reconciliationem accepimus. Per mortem Filii sumus reconciliati: & tamen nihil in illo aliud potuit mori, nisi sola caro. Et hoc solum in illo viderunt Judæi, quod crucifixerunt, quod occiderunt, quod mortuum est. Sed cum caro mortua est sola, Dei Filius solus mortuus est: quia solus in hoc mundo venit: & adventus ejus ipsa caro est. Et ipsa caro exanimis jacebat mortua: sed Verbum caro factum, non fuerat mortuum: quia cum carne ipsum Verbum immortale, & inseparabile erat carni suæ in sepulcro, sicut & Verbum caro factum in utero. Et Patri semper æqualis permansit, cum in sepulcro carne mortuus jacuit: & in anima ad inferna descendit. Per carnem venit, & ipsa via ejus caro est: & ipse adventus ejus homo est: pro quo & laboravit ex itinere: Deus autem sempiternus, id est, divinitas ipsius hominis, qui creavit terminos terræ, non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio vitæ ejus. Attamen tanta unitate personæ, ut sine dubitatione, & homo, qui mortuus est, credatur Dei Filius Deus verus, & verus Deus, Verbum Patris Filius, credatur homo verus, qui sub Pontio Pilato crucifixus, hoc ipsum Paullo apostolo attestante, qui ait: *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Et tamen hoc, quod despectum in eo viderunt, crucifixerunt: non hoc, quod Dominus gloriæ est. Nam quod homo dicitur Filius Dei verus, & Deus verus, ipse Dominus de se dicit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo*. Et tamen illum hominem, quem Deus Verbum solus assumserat, non eum adhuc in cælo imposuerat, sicut nec de cælo eum se-

a Isa. xlv. 3.

1. Forte *spirituales*. 2. Forte *quam qui*. 3. *Esset*. 4. *Stultitia*. 5. Forte *experientibus*.

cum adduxerat: sicut & de illo legitur: *Filius hominis descendit de cælo.* & Filius Dei crucifixus est in terra. Sed hoc totum verum est, quia ex utroque unus Christus filius Dei est: quia ipse descendit de cælo, & ipse est filius Dei, qui sub Pontio Pilato crucifixus est in terra. Nam & diabolus, cum eum tentaret, dixit: *Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.* Et alio loco dixit: *Scimus, quia sis Filius Dei. Qui venisti ante tempus torquere nos.*

LXXXIV. Antiquus itaque hostis redemtorem humani generis Deum debellatorem suum, in mundum venisse cognovit: qui tamen priusquam eum passibilem videret, [1] cum posse mortalia pati, quem hominem videbat, omne quod de ejus divinitate credidit, elatione suæ superbiæ in debium venit. Nihil quippe humile sapiens, nisi tantum quod superbum erat, dum hominem esse humilem conspicit, Deum esse dubitavit. Unde ad tentationum argumenta se convertit, dicens: *Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.* Quia igitur passibilem vidit, non Deum natum, sed Dei gratia custoditum credidit. Quid de hominibus dicere possumus, quanta humilitate habuit filius Dei? cum & ipse diabolus, qui omnes tentabat ad peccandum, & aliquid suum in illis cognoscebat, & in Christo, ubi nihil suum cognovit, cum diceret: *Scimus enim, quia sis sanctus:* & eum Deum esse dubitavit. Et hoc humilitas faciebat, id est, humanitas, quam assumserat. Et ipsa humanitas omnes superbos, & elatos scandalizabat, sicut & hodie scandalizat. Nam cum nunc omnes audiunt Christum, non omnes uno modo capiunt Christum. Nam si omnes interroges Christianos & dicas: Creditis Christum? omnes uno ore respondebunt tam catholici quam hæretici, tam boni quam mali, & dicent; Credimus. Et hoc tantum ore profitentur hæretici: sed in corde aliud suspicantur esse Christum, quod non est Christus. Et tamen in toto mundo bona fama resonat Christi: quia ubique est ecclesia Christi, quæ legit scripturam de Christo, & laudat Christum. Et cum omnes laudem, & bona se putent dicere de Christo: & tamen falluntur; quia dicunt aliquid de Christo, quod non est Christus.

LXXXV. Non potest verum dicere de Christo, de cujus ore non loquitur Spiritus Sanctus: sicut ipse Dominus ait: *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri loquitur in vobis.* Deum credunt esse Deum, & bonum est: sed cum Christum hominem crucifixum non credunt esse Deum, malum est: & dicunt se Deum laudare, & ei gloriam dare: sed non est vera gloria quia falluntur. Nam & bonum putant esse, quod bonum non est. Et Christum putant esse, quod Christus non est. Unigenitum filium æqualem non esse Patri, non est bonum. Filium virginis Mariæ non esse Dei Filium, non est bonum. Veritatis carnem non esse veram carnem, non est bonum. Nam inæqualem Patri esse Filium, Arii fides est. *Quem Virgo peperit non esse filium Dei, Elipandi fides est.* Veritatis carnem non esse veram carnem, Manichæorum fides est. Sed quia hoc totum nihil est bonum; quia hoc non est Christus, in utroque falluntur, nec dant veram gloriam Christo, quamvis apud eos esse videatur cum laude bona fama de Christo.

A LXXXVI. Et omnes plane hæretici, quos commemorare nimis longum est, qui de Christo non recte sentiunt, ideo errant, quia eum non laudant ore, cum de corde vera non sentiunt. Sed cum eos catholicus reprehenderit, victi se reddere nolunt; sed unde convincant, novum dogma excogitant. Sic fecerunt Arius, vel cæteri, qui aliud putaverunt esse, quam erat Christus Filius Dei. Nam sicut nos sumus filii eorum, qui sic credimus in ecclesia catholica, ut illi crediderunt Christum: sic nunc sunt filii hæreticorum, qui negat hominem Deum esse Christum. Nova proferunt, quia sapientes videri volunt. De ipsis Propheta dicit: *Hi sunt filii,*
B *sicut novellæ plantationum in juventute sua.* Plantatio eorum non est vetus: sed novella est. Non enim de veteri lege: non est de Prophetis, non est de Apostolis, sed de novis magistris est. Novi sunt, quia nova, & semper de Christo excogitant. Semper juvenes sunt. Licet multæ sint hæreses, tamen quotidie mutantur, & nova quotidie inveniunt. Noverunt ipsæ hæreses, licet veteres sint, tamen cum quotidie doctrinam suam innovant, novi sunt. Novi enim veterum sunt magistrorum errores, sed quotidie ipsi nova inveniunt: quod ecclesia non facit. Hæretici vero & [2] hæreticos detrahunt, quorum filii sunt per doctrinam & fidem: & ipsorum verba reprehendunt: & tamen in alte-
C ro sensu ipsa dicunt: quia novis verbis nihil aliud, quam ipsa sunt, & semper mutant, & multa sunt. Ecclesiæ tamen verba non sunt multa, & ipsa non mutantur, quia firma sunt: & nova non sunt, quia ipsa tota in Symbolo sunt. Et quidquid foras Symbolum est, hæreticorum verba sunt.

LXXXVII. Nam multi non intelligunt hunc sermonem, quare dicatur Symbolum. Symbolum enim græce, quod latine dicitur indicium, & conlatio. Indicium est, quia indicat, cui credere debeamus, id est, uni Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. Super Symbolum quid de Deo quæramus, tam
D in veteri, quam in novo Testamento scriptum non invenimus. Et conlatio dicitur Symbolum, hoc est, quod plures in unum conferunt. Nam hæretici singillatim sibi adveniunt, venenum quod melle linitum afferunt, & parvulos occidunt. Hæc per Spiritum Sanctum videntes apostoli, conlatione facta in unum, composuerunt symbolum: ut per ipsum falsos apostolos convinceret ecclesia. Nam dicunt majores nostri, quod post ascensionem Domini, & salvatoris nostri Jesu Christi hoc symbolum, breve sibi prædicationis indicium conferendo in unum, quod sentiebant, componunt: ne localiter ab invicem discedentes, diversum aliquid vel dissonum prædicaretur his, qui ad fidem Christi invitabantur.
E Et hac fide proficit ecclesia: de qua dictum est per Prophetam: *Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Hæc mensa, scriptura sacra est. Panis, qui comeditur, Christi corpus est. Et corpus Christi, quod manducamus, non solum [3] panem & vinum, qui super altare offertur, corpus Christi est: sed & ipsum Evangelium corpus Christi est. Et cum Evangelium legimus, & intelligimus, filii in circuitu mensæ, in una conlatione sedemus, & panem cælestem manducamus. Non longe sunt a mensa Christi, qui omni hora dicunt: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*

LXXXVIII. Hæretici dicuntur filiæ, id est, molles, & in fide vacillantes: de quibus dicitur: [a] *Fi-*

a Psalm. CXLIII, 13.

1. Forte eum.

2 Hæreticis.

3. Lege panis.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

liæ eorum compositæ, ut similitudo templi. Compo- A sitæ dicuntur, quia sermo hæreticorum compositus est; & sensus sordidus. Ornata habent verba de sapientia sæculari. Inde dicuntur *filiæ circumordinatæ, ut similitudo templi*. Similitudo templi, non est templum: similitudinem habet ecclesiæ. Sapientes se dicunt esse: quia vix ut rusticus, hæreticus dici potest. a *Cellaria* hæreticorum *plena, eructantia ex hoc in illud*, quia semper parati sunt ad contendendum: ut si illos tenueris in uno testimonio, ad aliud transeunt. Si in Scripturis eos tenueris, majores proponunt, qui in diversis provinciis habitant, & ab ipsis hoc didicisse pronunciant. Nam cum dicimus illis; quia *Pater misit filium*, sicut B ipse ait; *Pater, qui me misit, major me est*: respondent illi contra nos: Deus non mittitur: Deus non subjicitur: non servit: sed dispensatio mittitur. Si Deus ubique est, omnia in Deo sunt. Quomodo Deus ad aliquid mittitur, cum Dei sint omnia? Difficile invenies hæreticos imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia sæculi. Nolunt in Scripturarum latitudine laborare: sed somniant, & stertunt in alto sopore, & eructant, quod somniaverint: & insuper cum audacia in libris inserunt, & cum temeritate defendunt. Et hoc faciunt, ut ab auditoribus suis honorentur; & ab eis non solum laudis munera, sed etiam temporale subsidium accipiant, unde vivant, dicentes eis: *Si nos vobis* C *spiritualia seminamus, dignum est, ut vestra carnalia metamus*. Obliviscentes illud Apostoli: *Manibus nostris operabamur, ne quemquam vestrum gravaremus*. Multi nescientes beatos tales putant. Sed si beati sunt; quei non habent cum Apostolis callosas ex opere manus? Quei non ingrediuntur nudi cum reti mare istius sæculi, & sunt piscatores hominum? Quei non habent lutosos pedes? Non plane, quia sua quærunt, non quæ Jesu Christi? Et ubi deprehenditur in Ecclesia ipse hæreticus, qui sanctitatem ostendere religionis videtur, vitia emendat, bonum vult, malum non recipit, eleemosynas facit, captivos redimit, hospites suscipit, humanitatem habet, nudos vestit, infirmos, & incarceratos visitat, & aliquoties semetipsum in pœnitentia D mactat, & cætera hujusmodi similia, quæ numerare longum est, quæ videtur facere, & tamen hæreticus potest esse.

LXXXIX. Sed dices: in quo potest deprehendi, qui sit hæreticus? Multa sunt: sed ex multis tria proponam, ex quibus deprehendatur a catholicis in ecclesia. Primum in fide vera. Per fidem enim vitæ largitas ad homines venit. Quod per Prophetam Deus ipse testatus est, dicens: *Justus autem meus ex fide vivit*. Apostolus Paullus ad Hebræos dicit: „ b Nos autem, fratres, non sumus subtra- „ ctionis in perditionem: sed fidei in acquisitionem E „ animæ. Est autem fides sperandarum substantia „ rerum, argumentum non parentium. Per fidem „ enim testimonium consecuti sunt seniores. Fide „ intelligimus facta esse sæcula verbo Dei, ut ex „ invisibilibus visibilia fierent. Fide plurimum ho- „ stia Abel, quam Cain obtulit Deo: per quam „ testimonium consecutus est esse justus, testimo- „ nium perhibentibus muneribus ejus: & per il- „ lam defunctus adhuc loquitur. Fide Enoch trans- „ latus est, ne videret mortem: & non invenie- „ batur, quia transtulit illum Deus. Ante transla- „ tionem enim testimonium habebat placuisse Deo: „ sed tamen per fidem. Sine fide enim impossibi- „ le est placere Deo. Credere enim oportet acce-

„ dentem ad Deum, quia vere est Deus unus: & „ inquirentibus se remunerator sit. Fide Noe re- „ sponso accepto de his, quæ adhuc non videban- „ tur, metuens habitavit arcam in salutem domus „ suæ, per quam damnavit mundum; & justitiæ „ quæ per fidem, heres est institutus. Fide quo- „ que vocatus Abraham obedivit in locum exire, „ quem accepturus erat in hereditatem. Et exiens, „ nesciens quo iret, fide moratus est in terra re- „ promissionis, tamquam in aliena, in casulis ha- „ bitando cum Isaac & Jacob, coheredibus repro- „ missionis ejusdem. Exspectabat enim fundamenta „ habentem civitatem, cujus artifex & conditor „ Deus. Fide & ipsa Sarra sterilis virtutem in „ conceptione seminis accepit, etiam præter tem- „ pus ætatis: quoniam fidelem credidit esse, qui „ promiserat. Propter quod & ab uno orti sunt „ omnes. Et hoc e mortuo tamquam sidera cæli „ in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad „ oram maris innumerabilis. Juxta fidem defuncti „ sunt omnes isti, non adeptis repromissionibus: „ sed a longe eas aspicientes, & salutantes: & con- „ fiteutes, quia peregrini, & hospites sunt super „ terram. Qui enim hæc dicunt, significant se pa- „ triam inquirere: (*& non terrenam patriam, sed* „ *cælestem*.) Et si quidem illius meminissent re- „ gionis, de qua exierunt, habebant utique tem- „ pus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt, „ id est, cælestem (*Jerusalem*.) Ideo non confun- „ ditur Deus, vocari Deus eorum. Paravit enim „ illis civitatem (*sanctam Jerusalem cælestem*.) Fi- „ de obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur. Et „ unigenitam offerebat, qui susceperat repromis- „ siones, ad quem dictum est: Quia in Isaac vo- „ cabitur tibi semen, arbitrans, quia & a mor- „ tuis suscitare potens est Deus. Unde eum & in „ parabola accepit, Fide & de futuris benedixit „ Isaac Jacob, & Esau. Fide Jacob moriens, sin- „ gulos filios Joseph benedixit; & adoravit fasti- „ gium virgæ ejus. Fide Ioseph moriens, de pro- „ fectione filiorum Israel memoratus est; & de os- „ sibus suis mandavit. Fide Moyses natus occulta- „ tus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod „ vidissent elegantem infantem, & non timuerunt „ regis edictum. Fide Moyses grandis factus nega- „ vit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens „ adfligi cum populo Dei, quam temporalis pecca- „ ti habere jocunditatem: majores divitias æstimans „ thesauris Ægyptiorum improperium Christi. Aspi- „ ciebat enim in remunerationem. Fide reliquit „ Ægyptum, non veritus animositatem regis. In- „ visibilem enim tamquam videns sustinuit. Fide „ celebravit pascha ex sanguinis effusione: ne qui „ vastabat primitiva, tangeret eos. Fide transierunt „ mare rubrum, tamquam per aridam terram. „ Quod experti Ægyptii, devorati sunt. Fide mu- „ ri Jericho corruerunt circuitu dierum septem. „ Fide Raab meretrix non periit cum incredulis, „ excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc „ dicam? Deficit enim tempus narrantem de Ge- „ deon, Baruch, Samson, Jepte, David, Samuel, „ & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, „ operati sunt justitiam, adepti sunt repromissio- „ nes, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt im- „ petum ignis, effugerunt aciem gladii, convalue- „ runt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, „ castra subverterunt exterorum, acceperunt mu- „ lieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem „ distenti sunt, non suscipientes redemtionem, ut „ meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero

a Psalm. CXLIII. 12. b Hebr. X. 38. seqq.

„ ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis: egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes, & in montibus, & in speluncis, & in cavernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem. Deo pro nobis melius aliquid providente, ne sine nobis consummarentur. „

XC. Ecce hi patres, qui adhuc sub umbra fuerunt, quos Apostolus nominavit, per fidem salvi facti sunt: & pro ipsorum descendit animabus ad inferna, & eas secum adduxit ad cælos: & adhuc hodie illam repromissionem non [1] acceperunt isti majores. Et ubi sunt illi, qui dicunt, quod hi qui cum Christo resurrexerunt, cum carne, & animabus in cælos cum Christo ascenderunt? Non concordant Apostolo, qui hoc loco dixit: *Non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius providente, ut non sine nobis consummarentur.* Quomodo sunt cum carne in cælo, si [2] adhuc illorum repromissione sine nobis consummarentur? Aut quomodo pars corporis Ecclesiæ, quæ caput habet in cælo, pars ascendit, & pars patitur adhuc, & pars jacet sepulta? Et ubi erit illud, quod Joannes in Apocalypsi dicit: [a] *Vidi subter altare animas interemtorum propter Verbum Dei, & testimonium quod habebant?* Non propter aliud occisi sunt; sed propter Verbum Dei, propter Verbum incarnatum, propter testimonium, quod habebant Jesu Christi, quem prædicaverunt, exspectaverunt, & viderunt: cui & clamabant voce magna, dicentes: [b] *Usquequo Domine sanctus, & verus non judicas, & vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Ubi illic adjungitur: [c] *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ.* Quæ sunt singulæ *stolæ albæ*, nisi tantum animæ, quæ adhuc desiderant corpora, ut adhuc in terram suam duplicia possideant, cum omnium hominum fuerit resurrectio? Sicut scriptum est: Non prima justorum, & secunda peccatorum, ut hæretici dejerant: sed una resurrectio omnium, & in semel.

XCI. Quod ut verius probem, audi quid sequitur: *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ*, id est, lætitia animarum tantum: *& dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum, & fratrum eorum.* Sed quia non hæc tractanda suscepimus, ad promissum ordinem redeamus; & quid sit vera fides, tractemus: *Quia sine fide nullus placere Deo potest.*

XCII. Sed quia de veteri testamento jam cum Apostolo diximus, & una fides est, & unum Dominum credimus; ad novum Testamentum, ipso Domino præcedente veniamus. Fide ipsa Virgo Angelo credidit, dicens: *Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Fide Elisabeth matrem Domini prædicavit. Fide Simeon cognovit Dominum. Fide Anna Dominum laudavit. Fide Centurio dixit: *Domine tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Et Dominus miratus se sequentibus dixit: *Non inveni tantam fidem in Israel. Et ait ei: Vade; sicut credidisti fiat sibi.* Aut quid dicam? Fide Apostoli crediderunt. Fide cæci illuminantur. Fide diversæ valetudines curantur. Fide mulier fimbriam vestimenti tangens, salva facta est. Ad quam Jesus dixit: *Confide filia: fides tua te salvam fecit.* Fide mulier Cananæa importune clamabat, dicens: *Domine adjuva me.* Respondens Jesus ait: *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Et illa dixit: Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut credidisti.* Fide Gentilis populus credidit. Fide & hodie creditur. Sed multis modis fides variatur, & fides vera putatur, quæ fides vera non est. Sicut multis modis Christus unus prædicatur, & Christus putatur, qui Christus non est. Sic fides putatur vera, quæ vera non est. Fides falsa est, quæ sine caritate est. Denique postquam apostoli Domino crediderunt, dixit Jesus: *Pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis.* Pacem meam, *non sicut mundus habet pacem.* Siquidem mundi pax nostrum bellum est. *Meam pacem do vobis.* Bellum habete cum mundo, & meam pacem habebitis. *Et in hoc cognoscent omnes homines, quia mei discipuli estis, si dilectionem ad invicem habueritis.* Tunc illi omnes hoc præceptum acceperunt a magistro, facta conlatione, tantam habuerunt dilectionem, ut in duodecim illi corporibus *animam facerent unam, unum cor*, & voluntatem unam. Et qualiter crederet ecclesia, non unus composuit symbolum fidei; sed omnes singula verba posuerunt. Et quod corde crediderant, dilectione demonstraverunt. Quod hæretici non faciunt: sed unusquisque sibi sapiens esse videtur, & non requirit membra, nec conlationem necesse habet: sed ad suam novam doctrinam omnes vult inclinare. Et cum catholicus noluerit eum audire, excitatur in discordiam. In hoc deprehenditur primum, quia non habet fidem rectam.

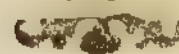
Secundo, quia non habet caritatem.

XCIII. Tertio, quia qualis ille, tales & discipuli ejus. Quia omnis magister in discipulis agnoscitur; sicut & Christus in Apostolis. Nam omnis magister, qui de doctrina Christi est, primum a domesticis cognoscitur, qualis sit. Sicut Apostolus docuit, *Domum suam bene regentem, filios habere subditos, cum omni castitate. Quia qui domum suam bene non regit, in domo Dei diligentiam habere non potest.* Nam omnis, qui discipulos nutrit, in tantum eos instruit in fide vera, donec Christus formetur in illis: secundum apostolum Paullum, qui dicebat discipulis: *Filioli mei, quos adhuc parturio, donec Christus formetur in vobis.* Item ipse: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Potuerat Dominus noster Jesus Christus uno die docere discipulos suos, si voluisset. Quia ipse erat Deus, qui illis inspirare potuerat una hora, quod multo tempore inspiravit. Sed pro hoc factum est, ut qui magistri ecclesiarum esse deberent, multo tempore per lac crescerent, & cum labore ad solidum cibum pervenirent: qui etsi multum laboraverunt; quia erraverunt, & dubitaverunt: sed illorum erratio, nostra est correptio: illorum dubietas, nostra est firmitas. Erravit Petrus, quia negavit. Dubitavit Thomas de resurrectione, quia dixit: *Nisi videro, non credam.* Dubitavit Cleophas, & Lucas evangelista, quia dixerunt: *Nos putabamus eum, quod ipse esset redemturus Israel.* Et cum non cognoscerent Christum, & interrogaverunt ab eo, *quare essent tristes*, responderunt ei: *Tu solus pe-*

[a] Apoc. VI. 9. [b] Ibid. ℣. 10. [c] Ibid.

1. Quoad corpus scilicet.

2. Locus mendosus.

vegrinus factus es in Jerusalem, & non cognovisti, A *quæ facta sunt in illa his diebus? Dixit eis Jesus: Quæ? Responderunt, dicentes: De Jesu Nazareno, qui fuit propheta major in opere, & sermone.* Vides, quia non æstimabant eum Deum esse, sed prophetam? Dubitavit Philippus, qui dixit: *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Protinus audivit: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovisti me, Philippe? Qui videt me, videt & Patrem meum. Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Hoc totum quare dico, quod Apostoli erraverunt? Propter hæreticos, qui discipuli non fuerunt, & magistri sunt. Quod si in disciplina multo tempore in conlatione laborassent, ibi audissent, quid dicerent. Ibi reprehenderentur, ut B emendarent. Ibi corrigerentur, quo errarent; donec Christus firmaretur in eis: & sic cum grandi labore orando, & humiliando, quandoque ad solidum cibum pervenirent. Et cum pervenissent, jam dentes habentes solidum panem manducarent: *& parvulis frangerent, & darent,* id est, sententias, quas mente parvuli non intelligunt, ipsi ea responderent. Sed quia sibi sapientes videntur, & pro despectu hoc facere nolunt, ideo magistri erroris fiunt; quia veritatis discipuli esse noluerunt. Discipuli quidem fuerunt, sed de disciplina sæculari. Et ideo fures, & latrones in conlatione ecclesiæ apparuerunt: quia *non per ostium,* quod est Christus: sed aliunde primam cathedram ascenderunt. C Et inde cognoscimus eos non esse veros pastores; quia vocem illorum, id est eos, oves dominicæ fugerunt.

XCIV. In his tribus plene deprehenduntur in ecclesia hæretici, id est, in fide, & dilectione, & disciplina. Qui enim recte credit, & non diligit, dæmon est. Dæmon credit, & non diligit. Nec iste discipulus Christi est. Nam omnis, qui diligit, credit. Dilectio enim tantum in bonis rebus accipitur: amor vero, & in bonis, & in malis esse potest: quia & mali se amant, & non diligunt. Quia dilectio a duorum ligatione nomen accepit: quia sic diligit alterum, sicut seipsum. *Et est men-* D *sura dilectionis, in quo tota lex pendet, & Prophetæ. Diligis Deum ex toto corde: & proximum tuum, sicut teipsum.* Restat ergo, ut qui diligit, recte credat, quia symbolum recitat. Pro fide tamen solus non contendit, sicut hæreticus: sed cum omni ecclesia clamat. Hæreticus tamen solus errans discurrit per terras, ut novæ suæ doctrinæ consentientes inveniat. Catholicus autem nihil novum dicit: quia totam suam fidem in symbolo comprehendit. Confirmat eam, quia habet dilectionem proximi. Tunc habet & spem, cum habuerit fidem & caritatem. Fides dicta est, quia fit illud, quod inter utrosque placitum est. Id est, sicut inter hominem, & hominem fiat, ut nemo nemini men- E tiatur. Jam si mentitur quis, non est fides. Sic inter Deum, & hominem: si non facit homo, quæ promittit Deo, jam non est fides. Jam & Deus non facit, quæ promisit homini: quia homo primus violavit fidem. Spes vocata, quasi pes ad progrediendum. Qui promittit Deo, & non pergit ad eum, non habet spem, quia non vadit. Non est ibi pes, sed depes, id est, desperatio. Caritas autem Græcus sermo est, quod latine dicitur dilectio. Hæc tria sunt, quæ in religionis cultu ad colendum Deum in omnibus perquiruntur, id est, fides, spes & caritas. *His tribus major caritas.* Quia heic inchoatur, & finem non habet. Proinde Deus caritas nuncupatur, qui finem non habet. Fides tamen, & spes finem habebunt. Quia cum videmus Deum, quem credimus, ultra quod credamus non habemus. Fides dicitur in hoc sæculo, quia veraciter credimus id, quod nequaquam videre valemus. Nam credere jam non possumus, quod videmus. Sic spes tantum in hoc sæculo est. Cum autem viderimus majestatem Dei, quam nobis promisit videre, ultra quod speremus non habemus: quia quod sperabamus jam habemus. Et cum habet homo quod sperabat; quod speret non habet.

XCV. Caritas vero heic inchoat proximo. Et cum viderit Deum, tunc fit major. Quia heic dilexit proximum, minor est. Sed quantum plus dilexit proximum, tantum & illic plus videbit majestatem Dei. Et quantum minus dilexit proximum, tantum illic minus videbit majestatem Dei. Et qui non dilexit, licet jejunet, oret, res suas pauperibus eroget, ita ut nudus pro Christi nomine remaneat, virginitatem custodiat, *die, & nocte in lege Domini meditetur,* omnes scripturas memoriter teneat, omni die communicet, infirmos, & incarceratos visitet, nudos vestiat, hospitibus pedes lavet, recte credat Christum filium Dei, omnia secreta ejus sciat, *& angelorum linguis loquatur,* & pro Christi nomine crucem ascendat, & pro Christo sanguinem fundat, majestatem Dei videre non potest. Sine caritate Deum nullus catholicorum videbit umquam. Ipsi dicturi sunt, qui ista omnia faciunt, & non diligunt: *Domine in nomine tuo prophetavimus, dæmones ejecimus, & virtutes multas fecimus. Tunc respondebit illis: Discedite a me operarii iniquitatis. Numquam novi vos in domo Patris mei.* Require nunc, quid est *in domo Patris.* In domo Patris non fuit, id est, ecclesiæ unitatem non tenuit. Fides autem illa vera appellanda est, quæ est vera, non ficta, quam sanctus commendat Apostolus, dicens: *Finis autem præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Nam quia idem beatus Apostolus, *gratia nos dixit salvos factos esse per fidem: quam non ex nobis, sed Dei asserit donum.* Et utique vera salus non erit, ubi fides vera non fuerit. Quæ cum divinitus infunditur, sine dubio gratuita largitate donatur. Et ubi per veram fidem veritas fuerit credulitatis, veritas utique commitabitur & salutis. Quisquis autem a vera fide deviaverit, veræ salutis gratiam non habebit.

XCVI. Proinde torpere non debet fidelis animus ad quærendum, si quid in sacramento fidei sibi videtur ambiguum, maxime in mysterio dominicæ incarnationis; per quam justitia impiis, vita mortuis, salus infirmis, & vere libertatis gratia donata captivis. *Ipse est panis noster, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Si quis,* inquit, *ex ipso manducaverit, vivet in æternum. Panem cæli dedit eis,* ut Propheta ait: *Panem angelorum manducavit homo.*

XCVII. Sed forte dicat aliquis: Ubi invenire possumus hunc panem, qui de cælo descendit, & manducare? Jam Dominus ad cælos ascendit, quomodo manducabo hunc panem, & vivam in æternum? Quia desidero hunc panem manducare. Et credo, *quod vita æterna est ipse panis,* id est, corpus ejus. Et dico: Domine semper da nobis panem hunc. Et in oratione, quam edocuit, oro & peto: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quid est ipse panis, quem quotidie petimus? Et noster panis est; & tamen eum nisi petierimus, non accipimus. Et vere corpus est. Audi ipsum panem nostrum quotidianum. Pete. Accipe. Mandu-

ea quotidie. Legamus sanctas scripturas, & inveniemus hunc panem. Ego corpus Jesu Evangelium esse puto, scripturas puto doctrinam ejus: & quando dicit Jesus: Qui non comederit carnem meam, & sanguinem meum non biberit; licet spiritualiter, & mysterio possit intelligi: tamen corporaliter panem, quem petimus quotidianum, vere corpus Christi, & sanguis ejus, sermo scripturarum est. Et cum legimus eam, carnem Christi manducamus, & sanguinem ejus bibimus. Et cum oramus, ut intelligamus ea spiritualiter, & cognoscamus divinitatem incarnatam. Et cum cognoscimus, quod vere filius Dei sit, & verus Deus, & non est alter Deus, præter illum, qui de virgine natus est, & adoramus eum cum angelis, sicuti est unus cum Patre, & Spiritu sancto Deus, panem angelorum manducamus. Qui scripturam frequentat legere, ipsa littera corpus est. Sed spiritus in littera est. Habet ipsa littera spiritum, id est, intellectum. Sed tamen ipse intellectum sine littera, quæ corpus est, nemo intelligere potest. Qui intellectus litteræ non est corpus. Sed cum cœperit aliquis legere, ipsa littera, quæ corpus est, & eam intelligere non poterit, oret, & dicat: *Pater noster, qui es in cælis: panem nostrum quotidianum da nobis hodie*: quousque petat, quousque intelligat. Et postquam intellexerit, interroget seniores, interroget patres, sicut scriptum est, & ipsi eam nuntient: & tunc videbit spiritum, si ex Deo est, an non. Non se præsumat ante prædicare, nisi prius probaverit spiritum litteræ, si ex Deo est. Pensa quantum periculosus est sermo divinus, quem manducas: in ipsa communione cognosce, quam communicas. Si micula ceciderit in terra de manu sacerdotis, omnes contremiscent, & elongat se ab ipso loco, ubi Eucharistia ceciderit, & quæritur diligenter, ut in patena reponatur: quia corpus Christi est ipsa Eucharistia, quæ latine dicitur bona gratia. Sic & Evangelium bona gratia dicitur. Quod si totum Evangelium quis intellexerit, & miracula crediderit, quæ non intelligit, quærat, timeat, contremiscat: non habeat despectui ipsam miculam quærere, & invenire, & in patena, id est, in anima fideli ponere; quia corpus Christi est. Et animæ fidelium, si vasa non essent, non diceret Propheta ex voce Domini: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*. Et de Paullo apostolo ipse Dominus dicit: *Vas electionis mibi est*. In ipsa vasa corpus Christi mittitur, quod est Eucharistia, sive Verbum Dei. Quod si ipsa micula, quam Eucharisticam diximus, de manu sacerdotis ceciderit, & eam conculcaverit, conculcat & omne corpus Christi. Tunc non debet corpus Christi tradere, & nomen Patris habere, sed inter ceteros filios accipere, qui filii sciunt sanctum esse. Sed si de sacramento interrogentur, rationem facere nesciunt. Sic etiam de Evangelio intelligendum est. Qui pater est, & Evangelium annuntiat, ad quem corpus Christi diximus, & totum Evangelium bene annuntiaverit, & micula ceciderit ei, quam intellexerit, & male intellecta non quæsierit: sed conculcaverit, id est, cum temeritate defenderit, conculcat totum corpus Christi, id est, totum Evangelium. Tunc non debet corpus Christi more paterno dare: sed more filiorum accipere, id est, non debet, ut doctor prædicare, ut discipulus accipere.

XCVIII. Qui enim recte credit de Patre, & de Filio, & de Spiritu sancto non recte credit, jam A nec de Patre recte credit. Qui recte credit de Filio, & de Patre, & Spiritu sancto non recte credit, jam nec de Filio recte credit. Qui recte credit de Spiritu sancto: & de Patre, & Filio non recte credit, jam nec de Spiritu sancto recte credit. Qui recte credit de tota Trinitate, & de sola incarnatione filii Dei non recte credit, jam non recte credit de tota Trinitate. Sic & cum totam legem Christi observaverit, & in unum offenderit, jam totam legem offendit. Si cognoveris legem, cognosces & Evangelium. Quia Evangelium sic est de lege, sicut granum tritici de palea. Et nullum granum potest ad maturitatem venire, nisi intra paleam latitaverit. Hoc est granum tritici, quod B in terram cecidit, & non multiplicavit. Ipse est Christus, ipse est panis, quem nunc comedimus. Sed & ipsum granum medullam habet, pinguedinem habet, adipem habet unde satiamur, secundum Prophetæ dictum: *Et adipe frumenti satiat te*. Pinguedo in grano est, divinitas in carne. Granum in palea est, Evangelium in lege. Est occultatum Evangelium in lege, & occultus Christus in littera. Est & occultata divinitas in carne. Legunt carnales Judæi legem, & non intelligunt Evangelium. Legunt carnales Christiani litteram, & non intelligunt spiritum. Clamant Christiani Christum, & non intelligunt divinitatem. Ac per hoc glorificant se Judæi de lege: sed eam non habent, cum Evan- C gelium non habent; quia panem non habent. Glorificant se & carnales lectores de littera in ecclesia: sed eam non habent, quando spiritum non habent. Glorificant se Christiani de fide, sed Christum non habent, qui divinitatem non habent. Quamobrem nihil habet ex parte, qui totum non habet. Nam cum *littera occidat, spiritus autem vivificet*, necesse est illa spiritualium interiora sermonum, spiritu vivificante, penetrare. Universam porro scripturam tam veteris Testamenti, quam novi, ad intellectum allegoricum esse sumendum.

XCIX. Nam ipsa allegoria quatuor modis in scripturis divinis est requirenda. Primus est secundum D translationem, ut est illud: *Iratus est Dominus & descendit*, & similia, quæ ad insinuandas caussas, & hominum motus transferuntur ad Deum. Alia est secundum imaginationem, vel hypotyposeos, ut est illud: *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jerico*. Et parabola vineæ, atque agricolarum. Ordo enim eorum, quæ agebantur a Christo, velut imaginem personæ, & negotii alterius refertur impletum. Tertia est secundum comparationem, vel similitudinem, ut est illud: *Simile est regnum cælorum grano sinapis*, & cetera. Non enim narratio, sicut in superiori exemplo contexitur, sed caussarum solummodo comparatur effectus. Quartus est secundum proverbialem modum, ut est illud Sa- E lomonis: [a] *Bibe aquam de tuis vasis, & de tuis puteis*. Vult scriptura carnalem concupiscentiam monere refrenandam esse intra jugalem licentiam. Has nostras allegorias Judæi non recipiunt. Carnales Christiani non intelligunt, & inde Christum hominem esse Deum non confitentur. Denique velavit Moyses faciem suam, & sic est populo locutus. Velata fuit Moysi usque ad Christum bibliothecæ facies, & in fine hujus bibliothecæ revelata est. Et inde sic incipitur revelatio Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, [b] *quæ oportet fieri cito*. Hæc Joanni revelata est: quæ tota bibliotheca unus liber est, in capite velatus, in fine manifestus. Qui liber duo testamenta dicuntur, vetus

a Prov. V. 15. b Apoc. I. 1.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

& novum. Et unum est tamquam unus gladius ex A utraque partes acutus. Et hinc inde, id est, in Lege, & Evangelio acuitur, ut fideles armet, & interficiat infideles: ficut idem in Apocalypfi, de ore Domini gladium ex utraque parte acutum egredi teftatur, id eft, verbum ejus. Quælibet bibliotheca totus fic eft intelligendus, tamquam unus homo.

C. Denique homo perfectus ex tribus conftat, id eft anima, corpore, & fpiritu: ficut Apoftolus dicit: *Deus pacis fanctificet vos ad perfectum: & integer fpiritus vefter*, anima, & corpus, *fine querela in adventum Domini noftri Jefu Chrifti judiciumque refervetur*. B Non quod altera fit anima in fubftantia, & alter fpiritus, ficut altera fubftantia eft anima, & altera caro; fed ipfa anima unus eft idem fpiritus. Sed dum exteriorem carnem affligit homo per pœnitentiam, fecundum Apoftolum, *interior anima renovatur de die in diem in cognitione Dei*. Et poftquam cognoverit Deum, dicitur fpiritus, id eft contemplativus fervus Dei, quia Deum contemplatur. Per vitam contemplativam videt Deum, non in corpore, fed mente. Quæ mens fic eft in actione animæ, ficut caput in corpore. Qui fpiritus fic eft in actione mentis, ficut oculi in capite. Et ficut homo videt per oculos, & difcernit lucem a tenebris, & in die ambulat, aut operatur, C quia participat lumen oculorum fuorum cum lumine folis, & utrumque unum lumen eft; fic ille fpiritus, qui lumen eft, participat cum Chrifto, qui fol eft, & fit unum lumen utrorumque, id eft, unus fpiritus: fed non eft ipfe fpiritus, quem dicimus, cum Dei fpiritu una natura.

CI. Cum dicimus lumen & lumen, quia aliud eft lumen inluminans, aliud lumen inluminatum: ficut aliud eft fol inluminans, aliud oculi inluminati. Qui oculi in tenebris non vident, nifi participentur lumini, aut foli, aut lucernis, qui fol Chriftus intelligitur. Lucernæ vero patres fancti, id eft, prophetæ, apoftoli, atque doctores. D Tenebræ vero funt, in quibus homo non participat luci, diabolus, & angeli ejus, homines mali, & peccata, quæ facimus, pro quibus cæcamur, & Deum videre non poffumus. Et tamen ille femper in lumine eft, & nos videt. Et omnes fancti, qui in lumine cum eo funt: & nos putamus, quod nemo nos videt, cum malum cogitamus, aut facimus. Et tunc non fumus cum Deo: fed Deus nobifcum eft, qui ubique lumen eft, licet nos in tenebris fumus, qui tunc cum diabolo, & hominibus malis una tenebræ fumus, cum operibus illorum participamus. Sic tunc non fumus cum Deo, & ille nobifcum eft: ficut cæcus non videt lumen folis, & E tamen lumen folis totum corpus ejus inluminat, fed fol fe non mutavit: fed cæcus, qui lumen fui corporis perdidit. Sic Deus fe numquam mutat, fed nos, qui lumen animæ perdimus per peccatum.

CII. Hoc totum quare diximus? Quia unum hominem anima, corpore, & fpiritu, id exemplo bibliothecæ infinuare voluimus. Qui homo tantum ex duobus fubftantiis conftat, id eft, corpore, & anima. Corpus habet partem mundi, unde ducit originem. Anima vero non habet originem, quia fpiritus eft, & ad imaginem Dei factus eft: quæ ex utroque unus homo compofitus eft. Et ipfa anima rationalis eft, ficut angelus, & intelligit cum angelis: & ipfe fpiritus, quem fupra diximus, ipfe intellectus animæ, hoc eft, fuperior intellectus, quod græce dicitur, Anagoge, id eft, intellectus angelicus, per quem Deum videt. Et cum fupra tendit, fit cum Deo, & angelis unus fpiritus. Et cum ad corporalia flectitur, & nimis pro corpore cogitat, fit mundi amator.

CIII. Et dicitur ifte mundus, quia Chriftum odio habet. Si fuiffet cum Deo erat Deus, non natura, fed gratia. Sed quia fervit mundo, id eft corpori, tunc non dicitur imago Dei, fed homo, Propheta atteftante, qui ait: [a] *Et homo in honore cum effet, non intellexit. Comparatus eft jumentis infipientibus, & fimilis factus eft illis*. In honore eft, quando in fuperiori intellectu cum angelis intelligit; & pro hoc laborat, ut ad angelorum æqualitatem perveniat: & panem quotidianum in nomine Jefu Patrem dare fibi poftulat, ut in æternum cum illo vivat æternus. Cum vero pro ea laborat, quæ æterna non funt, & terrena funt, & corporalia funt, & videntur, perdet imaginem & fimilitudinem Dei, & *comparatus eft jumentis infipientibus, & fimilis factus eft illis*. Quæ totum una anima agit, & ipfa eft, quæ cæleftia concupifcit æterna, & oblivifcitur temporalia. Et ipfa eft, quæ terrena lucra temporalia conquirit, & cæleftia oblivifcitur: & non poteft cælum & terram fimul lucrari, nifi unum dimiferit. Et habet ipfa anima multa nomina per actiones, quas difcurrit, cum fit fubftantia una: quæ dum contemplatur Deum, fpiritus eft. Dum fentit, fenfus eft. Dum fapit, animus eft. Dum intelligit, mens eft. Dum difcernit, ratio eft. Dum confentit, voluntas eft. Dum recordatur, memoria eft. Dum membra vegetat, anima eft. Et hæc quidem dum multiplici conftent appellatione, non tamen ita dividuntur in fubftantia, ficut in nomine: quia ifta omnia una eft anima. Et in parte, qua fe flexerit, ipfius partis nomen accipit, quia partes ejus funt ifta, quæ dixi. Hoc totum pro fpiritu ifta diximus, ut hæreticis calumniandi affertionem tolleremus. Quia unum hominem integrum, atque perfectum fpiritu, anima, & corpore, fecundum Apoftolum conftare firmavimus.

CIV. Quo firmato, ad bibliothecam noftram, Deo inluminante redeamus. Et ficut unum hominem integrum ex tribus conftare diximus: & a bibliotheca noftra unum librum integrum ex tribus conftare explanemus, id eft, littera, tropologia, & myftica intelligentia. Littera eft, ficut corpus hominis. Quæ littera ipfa eft hiftoria. Tropologia fic eft, ficut anima hominis. Myftica intelligentia fic eft, ficut fpiritus hominis. Corpus ergo facræ fcripturæ, ficut diximus, littera eft. Et anima in morali fenfu qui tropicus dicitur; fpiritus vero in fuperiore intellectu angelico, qui anagoge appellatur. Corpus eft litteræ, cum dicimus: *Ambulabat Dominus. Defcendit Dominus. Caput Domini*, capillos, oculos, aures: *Juravit Dominus per animam fuam*: & tota hiftoria, quæ legitur, & auditur, & fyllabis comprehenditur; & litteris emendatur: & cetera hujufmodi fimilia, quæ ad exteriorem auditum pertinent, tam legentibus quam audientibus communiter, totum corpus eft litteræ exterioris, ficut corpus eft hominis exterioris. Quæ fi omnia, quæ leguntur, fecundum litteram, id eft, corpus litteræ exterioris, ficut ad aures publicas fonat, fic ea voluerimus intelligere, tales erimus, ficut & ille, qui cæleftia oblivifcitur, & terrena lucra fecta-

a Pfalm. XLVIII. 13.

tur, & tantum corpus suum, non animam diligit. Et tamen utrique *comparati sumus jumentis insipientibus*. Unam comparationem habemus, & vita sumus dissimiles: quia ille est sæcularis, qui mundum amat, & ego religiosus, qui litteras. Sed ab una comparatione, id est, ab una lancea occidimur, quia utrique corpora amamus, utrique corpora videmus. Quæ & in ipsa historia est aliquid, quod sicut audivimus, & tenemus, & sic intelligantur, sicut audiuntur. Et sic diligimus ea, & observamus. Quod si & illa ad allegoriam reduxerimus, & volumus ea mutare, tale est, tamquam si corpus nostrum omnino occidimus, & non damus ei, quæ necessaria sunt, sine queis corpus vivere non potest, id est, cibo, potu, somno, & vestimento. Si hæc facimus, jam non erit corpus, quod currat pro anima. Jam non erit anima salva, quæ corpus suum occidit contra naturam.

CV. Quæ sunt ista, quæ diximus? Sunt hæretici, nomine Circumcelliones, qui amore martyrum semet ipsos interficiunt. Tales sunt & illi lectores, qui omnino animam litteræ a corpore nudare quærunt. Nam sicut corpus stat pro se, & recipit actionis suæ vicem: sic & historia aliquando per se, ut aliud non intelligatur per significationes, similitudines, & figuras, nisi tantum secundum corpus litteræ sicut auditur. Historia est Christus Dei filius, natus de virgine Maria, crucifixus sub Pontio Pilato. Mortuus & sepultus. Descendit ad inferos. Tertia die resurrexit vivus a mortuis. Ascendit ad cælos. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Hæc pro se stat, sicut auditur. Non est allegoria: Non significavit alterum Christum, sicut patriarchæ, & prophetæ hunc significaverunt, & prædicaverunt esse venturum. Illi prædicaverunt, non se, sed Christum. Christus prædicavit semet ipsum, missum a Patre, dicens: *Sic dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret in mundo: ut omnis, qui credit in eum, non pereat: sed habeat vitam æternam.* Nos vero cum apostolis, & doctoribus prædicamus eum jam venisse humilem, ut nos qualiter viveremus doceret. Et secundo eum expectamus in gloria majestatis suæ redire: & regulam, quam posuit requirere: & unicuique secundum opera sua reddere. Hæc historia, sicut auditur, ita ab omni ecclesia creditur, & tenetur. Sic etiam decem præcepta legis, quæ in duas tabulas scripta sunt, sive decimæ; sicut audiuntur, ita intelliguntur, & tenentur. Hoc totum corpus litteræ est, tamquam corpus hominis.

CVI. Veniamus ad interioris litteræ moralem sensum, quem tropicum diximus: quem etiam in exemplo animæ posuimus, qualiter de exterioris litteræ corpore, ad interiorem intellectum, tamquam ad interiorem animam rationalem ascendere valeamus. Omnis enim lector, qui de historia ad moralem scientiam ascendit, & non pervenit ad spiritum litteræ, talis est, sicut quodlibet animal: tantum constans ex corpore. Moralis scientia dicitur, id est, secundum mores: ut cum nominat scriptura, ut puta hominem, intelliguntur ejus mores, quia sensum habet, & rationalis est. Cum nominat animal, ut puta bovem, intelligitur quia ungulam dividit, & ruminat, & sub jugo est. Cum vero nominat asinum, vel quodlibet jumentum, intelliguntur eorum mores, quia ruminant, nec ungulam dividunt. Cum nominatur camelus, intelligitur ruminare, & ungulas non dividit. Cum nominatur porcus, intelligitur ungula dividi, & non rumina-

A re. Cum nominatur leo, intelligitur omnium fortissimum esse bestiarum. Sic & ursus, lupus, aut vulpecula, secundum suæ naturæ actiones, uniuscujusque intelliguntur mores. Sic etiam de ceteris animalibus reptilibus, sive volatilibus, quæ scriptura sacra commemorare solet. Quæ omnia mores hominum sunt intelligendi, ut per ipsa lector agnoscat vitam, vel mores hominum intra ecclesiam. Sed istos mores non potest discernere, nisi integer homo, id est, spiritus, anima, & corpus. *Spiritualis homo omnia judicat: ipse autem a nemine judicatur*. Nam sicut spiritualis nomen trahit a spiritu, sic animalis ab anima. *Et animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei*, ut ait Apostolus. B Sic etiam carnalis nomen trahit a carne, secundum Apostoli dictum: *Cum audio rixas inter vos, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Nihil prodest lectori, si totam bibliothecam memoriter recitet, & moraliter interpretetur; si non pervenerit ad spiritum. Quare? Quia non est integer homo, id est, spiritualis: sed tantum animalis, & carnalis est. Ad hunc spiritum nemo potest venire, nisi ab actione exteriori vacaverit: & vitam contemplativam tota mentis suæ intentione secutus fuerit. Nam quilibet carnalis potest omnem bibliothecam legere, & recitare; potest etiam eam & moraliter interpretari, & dicere: Ecce quid significavit Noe, qui arcam in diluvio C erexit. Quid Abraham, Isaac, & Jacob. Quid Joseph venditus in Ægypto. Quid Moyses, qui eduxit populum de terra Ægypti. Quid Josue, qui eis terram repromissionis divisit. Quid David rex, & Propheta. Quid Prophetæ significaverunt, nisi hi omnes Christum? Potest & dicere: Ecce quid significant sol, luna, & stellæ. Quid mare & pisces. Quid flumina, & fontes. Quid montes, & colles. Quid herbæ, & arbusta?

CVII. Et quia pleraque, sive in bonam partem, sive in malam, duobus modis intelligenda sunt, secundum scripturas potest facere rationem. Attamen cum venerit, & de animalibus disputare cœ- D perit, quid significent volatilia, quid reptilia, quid quadrupedia, quid animalia munda, quid immunda; quid bestia, id est, leones, ursi, lupi, vel vulpeculæ, quid greges ovium, vel vaccarum, aut columbæ, vel gallinæ. Jam hic non discernit, quid sit lupus, aut quid ovis, cum fortasse & ipse lupus est, & solus in tenebris ambulat, ululando: & oves, quæ ingressæ sunt sub pastore, desolat, & spargit. Nam lupus, aut ursus, aut quælibet bestia, quæ carne vescitur, non est sub pastore, nec in domo creatur, nec in grege ambulant, nec munda sunt, nec cibo hominum apta sunt. Animalia vero quælibet munda in grege ambulant, & sub pastore sunt. Includuntur, & a bestiis defenduntur, E & ad cibos hominum apta sunt. In hoc cognoscimus hunc interpretem, si lupus, an ovis sit. Nam si ovis est, in grege est, in multitudine est, in simplicitate est, sub pastore est. Includitur in ovile, herbas scripturarum manducat, non carnem fratris sui. Cibus Domini sui est, a quo regitur, & custoditur. Illius, qui dixit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus*. Nam si in grege non ambulat ovium, id est, in multitudine monachorum; licet totam bibliothecam recitet, & secundum mores interpretetur, non est ovis; sed lupus solitarius. Bestia est. Foras domum est. Oves dominicas invenit. Non interpretatur scripturas, quod auditis: sed ululat, quia non tractat. Quid facis? Non eum videmus

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

aliquid mali facere? Non credatis. Hypocrita est. Pellem ovinam in superficie gestat. Nam sub pelle lupus est, id est, sub littera, hæreticus est. Homo integer non est. Anima tantum, & corpus est. Spiritus non est: ab spiritu separatus est. Omnes ita separare vult, dividere vult, sicut ille divisus est. Scindere vult, sicut ille scissus est. Spargere vult, sicut ille sparsus est. Et ideo deforis venit, & de domo vult rapere, quia non est ovis, sed lupus. Nam cum leguntur in scripturis animalia sive munda, sive immunda, allegorice mores hominum intelligendi sunt, non secundum corpus litteræ, ut audiuntur. Nam si oves non essent & lupi in ecclesia, non diceret Dominus discipulis suis: [a] *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ.* Præcepit nobis Dominus, ut habeamus simplicitatem columbæ, & in una ambulemus classe: ne cujusquam fraudibus macinemus. Habeamus & serpentis astutiam, ne alicujus subplantemur insidiis.

CVIII. Hoc totum quare diximus? Quia unum hominem integrum, tamquam unam bibliothecam exponere inchoavimus: & in ipsam bibliothecam, quæ sicut unus homo, ita est: quo facilius intelligatur, more hominis exponenda est. Nam illa integra est; & homo sine illa integer non est. Et nemo ad Christum sine illa pervenire potest: quia ipse liber perfectus est. Diximus de corpore litteræ, tamquam de corpore hominis. Diximus de morali scientia, id est, rationes morum: de interiori ratione litteræ, per quod cognoscuntur mores hominum.

CIX. Dicamus de spiritu litteræ, ubi invenitur Deus, sicut & de spiritu hominis diximus, qui videt Deum. Hæc omnia, quæ supra diximus, sive quæ dicere habemus, tam veteris, quam novi scriptura testamenti, ad intellectum allegoricum accipiendum admonet nos vel illud, quod in veteri Testamento legimus: [b] *Aperiam in parabolis os meum: Loquar ænigmata antiqua.* Vel illud, quod in novo Testamento scribitur, cum dicit: [c] *Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis.* In parabolis enim & credentes discipulos docebat: & incredulos adversarios convincebat. Nam sermo divinus, id est, prophetarum & apostolorum talem habet consuetudinem, ut illa, quæ vilia sunt, & carnalia deforis ostendat, ut omnes, tam carnales, quam spirituales, qui legerint, vel audierint, in plano habeant. Illa vero quæ spiritualia sunt, & speciosa, intus lateant, ne illa cælestium archangelorum dignitas, omnibus indiscrete pateret: & sanctum canibus, & margaritas porcis exponeret. Et quia exterior littera, id est historia, quod est eloquentia, argenti nomen interpretatur: & intelligentia spiritualis auri nomine intelligitur, & unus Spiritus sanctus utrasque dictavit: ut vere ad illius columbæ deargentatæ modum, cujus posteriora specie aurei splendentis inradiant: ita scripturæ divinæ, quæ planæ sunt in littera, argento fulgerent: & occultiora sub littera auro rutilarent. Recte itaque divina dispensatione provisum est, ut illa eloquiorum argenti castitas, a promiscuis omnium oculis abscondita, quasi aliquo velamine pudicitiæ, ipsa scriptura contegeretur, cælestibus obumbrata mysteriis, sicut secreto suo ipsa divinitas occultabatur. Nam tunc manifestata est illa angelica scientia, quæ abscondita latebat sub littera, quando ipsa divinitas per carnem est manifestata. Hic enim in interiori littera, id est, spiritu inveniuntur illa Domini interiora templa: heic illa sancta sanctorum, ut jam qui ibi ingreditur, cum Domino loquatur: sicut in Canticis Canticorum ex voce sponsæ, quæ est anima, dicitur: [d] *Surgam, & circuibo civitatem, per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. Quæsivi illum, & non inveni.* Ac si aperte dicat, Consideravi omnem gloriam præsentis sæculi; inspexi congregationes infidelium, & diversas sectas philosophorum, sed neque illic inveni, quem diligit anima mea. Id est, cum pertransissem hujusmodi homines, qui apud sæculum varia scientia clari putantur, & cum eorum superstitiosis adinventionibus restitissem, eorumque stultam sapientiam reprehenderem; inveni quem diligit anima mea. In me est enim Apostolus ille, qui de talibus dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos: Sapientiam autem, non hujus sæculi, neque principum sæculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Et quia ipsa sapientia, quæ Christus est, apud tales non invenitur, quid sequitur audi: *Quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent: sicut scriptum est: Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus his, qui diligunt eum.* Et quia dimissis, & expulsis tabulis, invenit anima, quem diligit; audi, quid sequitur: "Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei." Omnis autem disciplina religionis ex illo duplici scientiæ fonte emanat. Id est, quæ activa, & contemplativa vita dicitur. Activa, in qua mores suos emendat. Contemplativa vero in contemplatione cælestium, & divinarum scripturarum disputatione versatur. Quæ non potest venire ad spiritum, nisi per historiam, quæ est corpus litteræ, tamquam corpus hominis: deinde ascenderit ad moralem scientiam: quæ sic est in historia, tamquam anima hominis in corpore: deinde ascenderit ad spiritum: qui sic est in morali scientia, ubi Deus invenitur, sicut spiritus est in anima, ubi Deus videtur.

CX. Ecce hominem integrum, corpore, anima, & spiritu. Ecce & librum integrum, historia, tropologia, & mystica intelligentia. Ecce & Christum integrum, Verbum, anima, & caro. Si ex tribus unum subtraxeris homini, aut carnem, aut animam, aut spiritum, homo integer non est. Et cum integer non fuerit, pecus erit: quia in sola anima, & carne remansit. Sic & huic libro. Si ex tribus unum subtraxeris, aut historiam, aut tropologiam, aut spiritualem intelligentiam; unde vivas non habes, quia Christum non habes. Hæc scriptura corpus Christi est. Et ipse corpus panis noster est. Hic est liber in ore dulcis & in ventre amarus. Quia cum prædicatur est dulcis, & cum facere cœperimus, quod ibi scriptum est, sine amaritudine pœnitentiæ facere non possumus. Et cum hanc scripturam observamus, & recte intelligimus, & recte toto corde laboramus, & oramus panem nostrum quotidianum, petimus, accipimus, & manducamus. Tunc & nos integri, & librum integrum manducamus; & corpus nostrum, quod est corpus

a Matth. X. 16. b Psalm. LXXVII. 2. c Matth. XIII. 34. d Cant. III. 2.

Christi cum Christo capite jungimur, qui integer, A & perfectus, & cum illo una persona sumus. Nam si de tribus substantiis Christi unam subtraxeris, id est, non eam esse Christum dicis; totum Christum negas, negas Patrem, & Spiritum sanctum. Et cum in unam substantiam Christi offendis, offendis in Deo, quia Deus est Christus. Et cum in Deo offendis, amplius quod offendas, non habes. Sed tunc offendis Deum, quando hunc librum non manducas. Quod si in Evangelio non offenderis, quod corpus est Christi, nec in Christo offendis, quia corpus ejus manducas.

CXI. Si quando audimus sermonem Dei, & sermo Dei, & caro Christi, & sanguis ejus in auri- B bus nostris infunditur. Et nos aliud cogitantes, in quantum periculum incurrimus? & saporem illum dulcedinis, quam gustamus, perdimus: & non sapit, sicut est. Et actione, qua fuerit mens nostra occupata, ut puta in cibo lautiore, aut in potu, aut in vestimento, aut in qualibet re corporali, quod æternum est, talem saporem nobis facit in palato cordis nostri, ipse sermo divinus, qui est panis noster, qualis & ipsa actio est mentis nostræ. Sic enim tradunt Judæi, quoniam Manna quando comedebant, secundum voluntatem uniuscujusque, sic sapiebat in ore. Verbi caussa. Qui Manna comedebant, si desiderabant poma, si uvam, si cucumeres, si cepas, si allia, si panem, si carnes, se- C cundum qualitatem, & voluntatem comedentis, ita sapor in manna erat: sic & in carne Christi, qui est sermo doctrinæ, hoc est, scripturarum sanctarum interpretatio: sicut volumus, ita & cibum accipimus. Si spiritus es, invenies refrigerium: quia manducas adipem pinguissimum, quod est divinitas: & impinguas temet ipsum. Si peccator es, aut superbus, & cetera, quæ non pertinent ad spiritum, invenies tormenta. Hic liber ipse Christus est intus, & foris scriptus: de quo Apocalypsis Joannis dicit: [a] *Et vidi super dexteram sedentis in throno librum scriptum intus, & foris, signatum sigillis septem. Et vidi angelum fortem prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere si-* D *gna ejus? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Et ego*, inquit, *flebam multum, quod nemo dignus inventus est aperire librum, neque videre illum. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris Joannes. Ecce vicit Leo de tribu Juda radix David aperire librum, & septem sigilla ejus.*

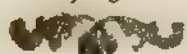
CXII. Angelus fortis, qui clamabat, omnis scriptura sacra erat. Unus de senioribus, qui Joanni, *noli flere*, dicebat, totum *corpus prophetarum* erat, qui consolabantur ecclesiam, quam Joannes in sua persona præfigurabat: quod solus Christus, de tri- E bu Juda, radix David, redimeret eam. Nam nullus alter inventus est, neque angelus in cælo, neque homo vivens in terra, neque sepultus subtus terram, qui possit solvere hunc librum signatum sigillis septem, & aperire scripturas bibliothecæ. Ubi est Elipandus, qui Christum sibi similem fingit, & dicit: *Et Christus adoptivus, & nos adoptivi. Et ille Christus, & nos christi. Et ille parvulus, & nos parvuli. Et ille servus, & nos servi.* Hic dicit: Nullus est inventus, qui dignus sit aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Quo modo est adoptivus cum adoptivis, qui unus liber est? An forte duos libros credis, unus qui litteras contineat, alter qui intellectum? Sed heic nos non poteris eludere, quia unus (*leg.* nullus) liber sine littera est: & nulla littera sine intellectu. Et littera in libro aperto legitur, ut quod legitur intelligatur. Et cum intellexerit, jam gaudet; quia quod foris legebat, intus invenit. Et qui conciderit ipsum librum, paginam, & litteram concidit; intellectum litteræ concidere non potuit. Et tamen & littera exterius, & intellectus interius unus liber est, & sine utroque esse non potest. Tunc si prævales, separa. Sed plane hoc facere non poteris. Sic est Christus liber noster exterius pagina: & littera quod est homo, corpus & anima. Intus divinitas, tamquam intellectus in littera. Quem librum Judæi concidere potuerunt, intellectum tamen, quod est divinitas ejus, nec concidere, nec separare potuerunt.

CXIII. *Septem signacula* hujus libri erunt. Primum, corporatio in utero virginis. Secundum, nativitas. Tertium, passio. Quartum, mors. Quintum, resurrectio. Sextum, gloria. Septimum, regnum. Hæc ergo signacula Christus, dum pro homine cuncta complet, omnia quæ in scripturis erant clausa atque signata aperuit: atque designavit. Hic est ille: *Liber intus, & foris scriptus*. Hic secretus, & publicus. Hic apertus, & occultus. Hic superioribus paginis videndus, interioribus non videndus. Foris comprehensibilis, intus incomprehensibilis. Foris scriptus est, cum Propheta dicit: *Vidimus eum, & non erat aspectus.* Intus scriptus cum ipse Propheta dicit: *Generationem autem ejus, quis enarrabit?* Foris scriptus est, cum Pater dicit: *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Intus scriptus est, cum Propheta dicit: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Foris scriptus est, cum Pater dicit: *Pete a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Intus scriptus est, cum Pater dicit: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Foris scriptus est, cum Filius dicit: [b] *Deus Deus meus, quare me dereliquisti.* Intus scriptus est, cum ipse Filius dicit: *Longe a salute mea verba delictorum meorum*, id est, longe a divinitate injuria humanitatis. Foris scriptus est, cum Evangelista ait: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.* Intus scriptus est, cum Pater dicit: *Ex utero ante luciferum genui te.* Foris scriptus est, cum Propheta dicit: *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum; tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Intus scriptus est, cum Evangelista dicit: *In principio erat Verbum.* Foris scriptus est, cum Esaias dicit: [c] *Ecce virgo accipiet in utero, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel.* Intus scriptus est, cum Filius dicit: *Qui me videt, videt & Patrem meum.* Foris scriptus est, cum Matthæus dicit: *Christi autem generatio sic erat. Cum desponsata esset mater ejus Maria Joseph.* Intus scriptus est: *Inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Quid utique habens, nisi Verbum Deum? Verbum carnem factum in muliere, *factum sub lege.*

CXIV. Foris scriptus est, cum Apostoli interrogati, quis esset Dominus, dicerent; *Prophetam; alii Esaiam; alii Jeremiam; alii Joannem Baptistam; alii autem unum ex prophetis.* Intus scriptus est, cum Petrus exclamat: *Tu es Christus filius Dei vivi.* Foris scriptus est, cum ad Lazarum lacrymatur, & ubi posuissent eum interrogat. Intus

[a] Apoc. V. 1-5. [b] Psalm. XXI. 2. [c] Isa. VII. 14.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

scriptus est, cum voce magna clamat: *Lazare veni foras*. Foris scriptus est, cum Martha dicit: *Domine, si fuisses heic, frater meus non fuisset mortuus*. Intus scriptus est, cum Dominus dicit: *Resurget frater tuus*. Foris scriptus est, cum Martha hæc dubitat credere, cum dicit: *Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die*. Intus scriptus est, cum Dominus dicit: *Ego sum resurrectio, & vita. Qui credit in me, etsi mortuus fuerit, vivet*. Tunc cognovit mulier sapientiam, quæ latebat in libro. Exclamavit, ut Petrus, & dixit: *Credo Domine, quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti*. Foris scriptus est, cum cæcus transeuntem clamat, ut videat. Intus scriptus est, cum stat. Foris scriptus est, cum ex sputo lutum B facit, & linit oculos ejus. Intus scriptus est, cum lavit, & vidit. Foris scriptus est, cum ipse cæcus eum Prophetam esse dicit. Intus scriptus est, cum eum filium Dei credidit, & adoravit. Foris scriptus est, cum Joannes dicit: *Ecce agnus Dei*. Intus scriptus est: *Ecce qui tollit peccata mundi*. Foris scriptus est. *Cujus non sum dignus corrigiam calciamenti solvere*. Intus scriptus est: *Ego testimonium perbibeo, quia hic est filius Dei*. Foris scriptus est, cum Jeremias dicit: *Quasi agnus mansuetus portatus ad victimam*. Intus scriptus est, cum idem dicit: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius præter eum*. Foris scriptus est, cum ipse dicit: *Post hæc in terris visus est, & cum* C *hominibus conversatus est*. Intus scriptus est, cum ipse de se dicit: *Ego sum Alpha, & O mega, principium, & finis*. Foris scriptus est, cum idem dicit: *O Domine, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ*. Intus scriptus est, cum ipse dicit: *Sicut Pater suscitat mortuos, & vivificat; sic & filius, quos vult vivificat*. Foris scriptus est, cum Pater dicit: *Ecce servus meus, suscipiam eum*. Intus scriptus est, cum Filius dicit: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*. Foris scriptus est, cum Filius ad Patrem dicit: *De ventre matris meæ Deus meus es tu*. Intus scriptus est, cum per Zachariam ipse de se Filius dicit: *Ecce ego mittam manum meam super vos, & deprædabuntur, qui deprædaverunt vos*. D *Et scietis, quia ego sum Dominus Deus omnipotens. Et qui misit me, Dominus omnipotens est*.

CXV. Foris scriptus est, cum ipse Patri dicit: *Salva me de ore leonis*. Intus scriptus est, cum ipse in Evangelio pro discipulis dicit: *Pater volo ut ubi sum ego, & ipsi sint mecum*. Non dixit; *Peto*. Foris scriptus est, cum in navi dormit. Intus scriptus est, cum ventis imperat. Foris scriptus est, cum jejunat, & esurit. Intus scriptus est, cum de paucissimis panibus multa millia hominum satiat. Foris scriptus est, cum a Judæis potator vini dicitur. Intus scriptus est, cum de aqua vinum facit. Foris scriptus est, cum dicit: *Pater major* E *me est*. Intus scriptus est, cum dicit: *Ego, & Pater unum sumus*. Foris scriptus est, cum Pater dicit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite*. Intus scriptus est, cum Filius dicit: *Nemo novit Filium nisi Pater: neque Patrem quis novit nisi filius, & cui Filius voluerit revelare*. Foris scriptus est, cum Esaias dicit: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus veniet tibi justus, & Salvator, pauper, sedens super asinum indomitum*. Intus scriptus est, cum idem propheta dicit: *Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus, quasi cervus, & clausa erit lingua balborum*. Foris scriptus est, cum ipse per Jeremiam dicit: *Prævaricatione prævaricata est in me domus Juda; negaverunt me, & di-* A *xerunt: Non est ipse*. Intus scriptus est, cum dicit: *Si cognovissetis me, utique & Patrem meum cognovissetis*. Foris scriptus est, cum per Esaiam dicit: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: sed Israel me non cognovit: & populus meus me non intellexit*. Intus scriptus est, cum per Salomonem dicit: *Ante omnem creaturam ego ex ore Altissimi processi*. Foris scriptus est, cum Esaias dicit: *Et nos putavimus eum, quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum*. Intus scriptus est, cum idem propheta dicit: *Oblatus est, quia ipse voluit. Generationem autem ejus quis enarrabit?* Foris scriptus est, cum Propheta dicit: *Radix Jesse, qui stat in signum populorum*. Intus scriptus est, cum dicit: *Ipsum Gentes deprecabuntur*. Foris scriptus est, cum Esaias dicit: *Egredietur virga de radice Jesse: & flos de radice ejus ascendit*. Intus scriptus est, cum angelus virgini dicit: *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei*. Foris scriptus est, cum idem angelus dicit: *Vocabitur nomen ejus Jesus*. Intus scriptus est, cum dicit: *Filius Altissimi vocabitur*. Foris scriptus est: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus*. Intus scriptus est: *Et regnabit in domo Jacob in æternum: & regni ejus non erit finis*. Foris scriptus est, cum Esaias dicit: *Parvulus natus est nobis*. Intus scriptus est, cum ipse dicit: *Filius datus est nobis*. Foris scriptus est, cum dicit: *Et factus est principatus ejus super humerum ejus*. Intus scriptus est, cum idem dicit: *Et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis*. Foris scriptus est, cum Propheta dicit: *Et requiescet super eum Spiritus Domini. Spiritus sapientiæ, & intellectus. Spiritus consilii, & fortitudinis. Spiritus scientiæ, & pietatis. Et replevit eum spiritu timoris Domini*. Intus scriptus est, cum Filius de ipso Spiritu sancto dicit ad apostolos: *Accipite Spiritum sanctum*. Foris scriptus est, cum ipse Filius dicit Judæis: *Si non venissem, & locutus vobis non fuissem, peccatum non haberetis*. Intus scriptus est: *Qui me odit, odit & Patrem meum*. Foris scriptus est, cum idem dicit Filius: *Expedit vobis, ut ego vadam ad Patrem. Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos*. Intus scriptus est, cum dicit: *Mittam eum ad vos*. Foris scriptus est: *Ille me clarificabit*. Intus scriptus est, cum dicit: *Ille de meo accipiet, & annunciabit vobis*. Foris scriptus est, cum dicit: *Pater venit hora: clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis: ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam*. Intus scriptus est, cum dicit: *Hæc autem vita æterna, ut cognoscant te solum, & verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*. Foris scriptus est, cum angelis, & parentibus minoratur. Intus scriptus est; cum angelorum, & hominum Dominus invenitur. Foris scriptus est, cum a diabolo tentaretur. Intus scriptus est, cum ei angeli ministrant. Foris scriptus est, cum eum mater ejus & fratres foris stantes videre quærunt. Intus scriptus est, cum extendens manum super Apostolos, dicit: *Ecce mater mea, & hi fratres mei, qui faciunt voluntatem Patris mei, qui in cælis est*.

CXVI. Foris scriptus est, cum dicit: *De die autem & hora illa nemo scit, neque angeli cælorum, neque Filius, nisi solus Pater*. Intus scriptus est, cum dicit: *Dies ultionis in corde meo*. Foris scriptus est, cum filiis Zebedei dicit: *Sedere autem ad dexteram meam, non est meum dare vobis: sed quibus paratum est a Patre meo*. Intus scriptus est, cum dicit: *Sedebitis super thronos, judicantes duo-*

decim tribus Israel. Foris scriptus est, cum dicit pro discipulis: *Pater, sanctifica eos in veritate*. Intus scriptus est, cum dicit: *Et ego pro eis sanctifico meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate*. Foris scriptus est, cum dicit: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent, aquæ vivæ*. Foris scriptus est, cum dicit: *Qui credit in me, non in me credit; sed in eum, qui misit me*. Intus scriptus est, cum dicit: *Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*. Foris scriptus est, cum dicit: *Ego non judico quemquam. Est qui quærat, & judicet*. Intus scriptus est, cum dicit: *Neque enim Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit filio: ut omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat Patrem, qui misit illum*. Foris scriptus est, cum dicit: *Omnis, qui me negaverit coram hominibus, negabo ego & eum coram Patre meo, qui in cælis est*. Intus scriptus est, cum dicit: *Qui autem me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in cælis*. Foris scriptus est, cum Daniel dicit: *Aspiciebam: & ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat*. Intus scriptus est, cum dicit: *Omnis populus, tribus, ac linguæ ipsi servient. Potestas ejus potestas æterna, quod non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpetur*. Foris scriptus est, cum Esaias dicit: *Ecce intelligit servus meus*. Intus scriptus est, cum David dicit: *Quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* Foris scriptus est, cum ipse per Salomonem dicit: *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua*. Intus scriptus est, cum dicit: *Ante colles ego parturiebar*. Foris scriptus est, cum Apostolus dicit: *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Intus scriptus est, cum ipse Filius de se dicit: *Sic dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Foris scriptus est, cum Paullus dicit: *Quia Deus Filio suo proprio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Intus scriptus est, cum idem apostolus de ipso filio dicit: *Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, & semetipsum tradidit pro me*. Foris scriptus est, cum Filius de se dicit: *Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum; sed ut salvetur mundus per ipsum*. Intus scriptus est, cum Paullus dicit: *Gratia vobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut nos eriperet de præsenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei, & Patris nostri, cui est gloria in sæcula sæculorum*.

CXVII. Et quia una voluntas, & una potestas est Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & Pater misit Filium, secundum quod minor est: & Filius ipse se misit, secundum quod æqualis est: & Pater tradidit, & dedit Filium, secundum quod minor est: & Filius tradidit, & dedit semetipsum, secundum quod Patri æqualis est. Sed, ut loquebamur, foris scriptus est liber iste, cum flagellatur & cæditur. Intus scriptus est, cum infirmis sanitatem præstat. Foris scriptus est, cum affligitur cruci. Intus scriptus est, cum paradisum latroni promittit in cruce. Foris scriptus est, cum spiritum moriens secundum rationem humanæ carnis emittit. Intus scriptus est, cum in passione sol fugit, dies absconditur, terra concutitur. Foris scriptus est, cum sepelitur. Intus scriptus est, cum tertia die sepulcri liminibus remotis erumpit in lucem. Foris scriptus est, cum Apostolis clavorum, & lanceæ vulneribus ostensis, escam etiam postulat. Intus scriptus est, cum inter eosdem apostolos clausis ostiis apparet, qui intra se visus non fuisset.

CXVIII. Sed miro modo, cum interior scriptura libri magis obscura sit, amplius hominum mentes turbat exterior. Et videmus illa, quæ videri per hominem non possunt: ita, quæ possunt per hominem videri, nova ratione non vident. Nam & ipsi Manichæi in divinitatem credunt: æqualem Deo Patri Filium, & eum veram carnem habere non confitentur; & mira perversitate, quod vident negant: & quod non vident, confitentur. Invisibilem in virtutibus recognoscunt: visibilem in homine, quod plus possibile esse debuit, non agnoscunt. Sic Elipandus cum sua doctrina, æqualem Deo Patri Filium confitetur in Divinitate, & cum Dei filium negat in humanitate: & sibi eum similem deputat, & insaniendo in tantam prorupit perversitatem, ut nullam inter se, & hominem Dei filium, Deum verum, differentiæ faceret distinctionem, cum diceret: *Et ille Christus, & nos christi. Et ille adoptivus. & nos adoptivi. Et ille parvulus, & nos parvuli. Et ille servus, & nos servi: quia non per illum visibilia & invisibilia facta sunt*. Mira perversitate incredulitatis ejus interiorem partem libri confitetur: & exteriorem partem libri negare non erubescit, cum ex utroque unus sit liber. Et cum exteriorem partem libri negat, & interiorem non habet. Quia nullus lector sine libro intellectum interioris libri invenire potest. Nam qui dicit, solum interior pars est liber, exterior non est: quid iste vult dicere, cum illa, quæ videt neget; & illa, quæ non videt, confingat; & aperta fronte ecclesiam illudat? Sed non potest nos inludere, quia libri exteriorem partem nobis relinquit, & ille vacuus abscedit. Ipsi & interiorem partem libri habemus, qui exteriorem partem tenemus: cum beatus Joannes & invisibilem, & visibilem librum, intus & foris scriptum, id est, Deum, & hominem brevi quasi charactere significaverit. Sic enim ait: *Quod fuit ab initio, fratres, quod audivimus*. Ecce libri illius interiorem partem. Aperi nunc oculos, & vide, quid sequitur: *Et vidimus oculis nostris, & manus nostræ palpaverunt de Verbo vitæ*. Ecce libri pars exterior, quæ oculis, & manibus subjecta hominum & videri, & tractari potest. Hanc partem libri exterioris Elipandus ignorat. Ille apertus liber est in tantum, ut etiamsi totus mundus in eo voluisset credere, etsi literas ignorasset, solummodo qui eum imitatus fuisset, nullus perire poterat. Quod si mendacium dicimus, quei Apostoli rustici, qui in eo crediderunt, & eum imitati sunt, nullus ex eis periit, nisi unus filius perditionis Judas, qui eum non Deum, sed hominem credidit? Nam cum Dominus diceret, & crimen in numeros mitteret, *unus vestrum me tradet*, ut quem remorderet conscientia, pœnitentiam ageret, omnes tremefacti dixerunt: *Numquid ego sum Domine?* Et hoc Petrus dixit: *Numquid ego sum Domine?* Jacobus dixit: *Numquid ego sum Domine?* Joannes dixit: *Numquid ego sum Domine?* Sic & cæteri dixerunt. Judas vero quantum erat superbus & elatus, despectum habuit Dominum nostrum Jesum Christum. Noluit dicere, *Domine*: sed dixit: *Numquid ego sum, Rabbi? Numquid ego sum, magi-*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ster? Aperte apparet, quod non Christus in eo habitabat: sed ille, qui dixit: *In cælum ascendam, super altitudinem nubium ponam thronum meum ab aquilone; & ero similis altissimo*. Cur despectum habuit dicere Domino Deo, *Domine*, sicut ceteri dixerunt: sed dixit: *Numquid ego sum, magister?* Viderat oculis suis misellus virtutes, & mirabilia, quæ fecerat Dominus, & eum Dominum negat ad faciem.

CXIX. Videat ecclesia, ne forte & Elipandus de ipsa doctrina sit, qui despectum habet hominem dicere Deum. Si Deus servus est, ergo totius Trinitatis servus est: quia Trinitas ipse est Deus. Si Trinitatis servus est, ubi habet Filium Dei, qui natus est de virgine, quem angelus annuntiavit virgini dicens: *Ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*. Ecce Jesum Filium altissimi Patris, non Filium Spiritus sancti, non Filium Filii, quomodo est tecum servus? Tu si servus Dei es, totius Trinitatis servus es, id est, uni Deo, quia tota Trinitas unus Deus. Et Pater Deus est: & Jesus Filius ejus, qui de virgine natus Deus est, & ipsa tertia in Trinitate persona, Spiritus sanctus Deus est. Ecce Trinitatem expressam, & tres personas proprie sibi subsistentes. Jesus Christus, qui de virgine natus est, non ipse Pater, nec Spiritus sanctus. Solus ipse dixit: *Pater, clarifica filium tuum*. Hoc non dixit Pater, neque Spiritus sanctus. Solus Pater respondit Filio: *Et clarificavi, & clarificabo*. Hoc non respondit Filius, nec Spiritus sanctus. Solus Spiritus sanctus super Jesum baptizatum apparuit, non Pater, neque Filius. Et hi tres vere tres, quia unum sunt, natura scilicet, non persona. Et ille Deus, & ille Deus, & ille Deus. Et ille omnipotens, & ille omnipotens. Quomodo nunc & ille servus Dei, & tu servus Dei, & ambo unum Deum habetis? Si ita credis, ut dicis, non Deum omnipotentem, sed conservum tuum Jesum confiteris; aut certe te exaltas, ut quartus omnipotens sis: aut certe eum humilias, ut similis tui sit.

CXX. Sed licet humilis tibi æstimetur, non potest tibi esse similis, quia & ipsa conceptione humana, multum dissimilis tibi est. Ille conceptus de Spiritu sancto, non de virili semine, solus sine peccato. Tu vero de virili semine, de massa perditionis, & concupiscentia utrorumque parentum. Et natus de muliere in peccatis conceptus, & in peccatis natus. Ille inter homines solus natus de virgine, & solus sine peccato conceptus, & solus sine peccato natus. Ille solus plenus Spiritu Sancto: tu fortasse, aut ego, aut quilibet, si accepimus, de ipso accepimus. Quia sic ille accepit, ut nos omnes de illo accipiamus. Ille ad plenitudinem, nobis vero, quantum dare jubet.

CXXI. Sed tu dicis: Ego quod dico, tantum de homine dico. Et ego nunc quod dixi, tantum de homine dixi. Sed neque in quo homo est, nullus angelorum similis ei est; sed neque homo, qui de muliere natus est. Dictum est de Joanne, quod *magnus erit coram Domino*. Dictum est de Christo: *Hic erit magnus*, sed non coram Domino, quia ipse Jesus est *magnus Dominus noster, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus*. Quomodo poterit esse Jesus Christus cum christis; & adoptivus cum adoptivis; parvulus cum parvulis; & servus cum servis? Tanta controversia, interiorem partem libri unius, quod est incomprehensibile, & invisibile comprehendere: & quod est visibile, & comprehensibile, non videre: sed publice negare. O cæcitas! O ignoratio veritatis! O nimiam elationem, & sui damnandam præsumtionem! Isti sunt, qui Deo ipsi se præferunt sic credendo. Et si isti in carne constituti, adhuc exspectant resurrectionem, & spiritualiter se vivere profitentur, qui tantum homines sunt, & a Deo facti sunt: & ista possint habere, post mortem a Deo acceperunt: & Deum se hominem facere potuisse, non credunt. Minor enim sine dubio ab istis Deus est, si quod isti possunt, ille non potuit. Nam si isti possunt in carne constituti alienam capere naturam, cur ille in carne positus suam servare non posset? videlicet, ut semper Deus sit; nec corruptelæ admixtus carnis humanæ incipiat esse corruptus. Mira disputatio veritatis, dum vult Deum honorare, dijudicat. Majoris enim virtutis est obtinere interna substantia deitatem, quam Deum spiritualiter in deitate durare. Quid ergo mirabor in Deo, nisi quod cum homo esse dignatus sit, tamen in homine, quod Deus esset, apparuit? Hoc est mirabile: hoc est singulare. Nam hominem tantum credere, nihil est admirandum: quia omnes homines tantum homines sunt. Et ideo mirabile non est, quia unus alterum de se intelligit, quod tantum homo sit. Sed hoc est Christianis mirabile, quod homo Deus verus est Jesus, secundum Prophetæ dictum, qui ait: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*. Non quod iste destitit esse, quod fuerat: sed quod carnem fecit esse quod Deus est, & vere homo, qui de virgine natus est, ipse est Jesus Dei Filius, qui sub Pontio Pilato est crucifixus, & sepultus, ex utraque natura; non duo, sed unigenitus est Dei Filius. Et ipse, qui est unigenitus Dei Filius, ipse est *primogenitus in multis fratribus*. Et quia unigenitus, & primogenitus duæ naturæ sunt: sed propter susceptorem suum unigenitum Deum, & ipse homo unigenitus dicitur, quia in eo est unigenitus.

CXXII. Denique diversitas diversarum naturarum in locutione Evangeliorum ostenditur. Fidei igitur nostræ non convenit, ut credamus, quod Jesus mentiatur: quia sine dubio est veritas. Et ex utraque natura ipse confitetur: & ab ipsius ore didicimus, quod dicimus. Et utrasque naturas ipse sibi proprio ore manifestavit. Dicit pro Divina: *Ego sum*. Dicit pro humana: *Ego sum*. Nonnumquam dicit: *Ego & Pater unum sumus*; divina est. Cum vero dicit: *Ego sum via*. Et, *Ego in nomine Patris mei veni, & non me recepistis*, humana est. Et in illa de se dixit. Sic & cum dixit: *Qui me misit, mecum est, neque me dereliquit*. Et alio loco: *Deus Deus meus, quare dereliquisti me?* Et in illa dicit: *Qui me misit*. Et in illa dicit: *Quare me dereliquisti?* In ambas naturas *me*, & *me*. Nam cum dicit: *Nec me dereliquit*, divina est. Cum autem dicit: *Me dereliquisti*, humana est. Quia Deus hominem susceperat: & ipse homo mori habebat. Et divinitas, quæ vita erat, exsul erat a morte. Ideo per mortem crucis relinquendus erat usque ad resurrectionem ipsius. Non quod divinitas relinqueret carnem suam, sed quod non moritura erat cum carne sua. Quia sic in sepulcro carnem suam commanendo [1] deseruit, sicut in utero virginis connascen-

1. Videtur deesse negatio *Non*.

do formavit. Fidei ergo nostræ sic convenit, ut homo Filius dicat: *Quare me dereliquisti*. Et Deus Filius, qui cum Patre æqualis est, dicat: *Qui me misit, mecum est: nec me dereliquit*.

CXXIII. Et cum ex utroque unus sit filius, cavendum est, ne aliquis dicat: Homo mortuus, & Deus eum excitavit. Hoc illi dicunt, qui secundum carnem eum prædicant adoptivum: & secundum divinitatem, proprium. Sed ipse Dominus mendaces eos redarguit, cum Judæis dixit: [a] *Solvite templum hoc, & in triduo suscitabo illud*. Non dixit: Solvite templum, quod Pater suscitet: sed ego *suscitabo illud*: quia non est alius qui moritur, & alius per quem mortuus resurgit: sed ipse unus mortuus est Christus. Et ipse mortuus, & ipse semper vivus: quia ex utroque unus est liber intus, & foris scriptus.

CXXIV. Foris scriptus est, cum ipse per David dicit: *Ego dormivi, & quievi*. Intus scriptus est, cum ipse dicit: *Et ego resurrexi*. Foris scriptus est, cum ipse de Patre dicit: *Quoniam Dominus suscitavit me*. Quia & Pater eum suscitavit; in quo minor est Patre. Et Filius ipse se suscitavit; in quo æqualis est Patri. Sicut & ipse se misit; in quo æqualis est Patri. Et *Pater eum misit* in hunc mundum; in quo *minoratus* venit *paullo minus ab angelis*. Sic & cetera hujusmodi similia debet scrutator sanctarum scripturarum interpretari testimonia; ut ex utraque substantia numquam dividat personam. In Domino igitur Jesu Christo Deo & homine, auctore ac redemtore nostro, sicut unam absque dubitatione personam, ita duplicem constat esse substantiam: quam sermo divinus singulariter in lege distinguens, ita loquitur ad Judæos, cum ritum carnalium sacrificiorum cum mysticis, ac spiritualibus traderet sacramentis: *De agno cum capite, & pedibus comedetis, & intestina ejus vorabitis*. Ad hæc si exteriorem litteræ sonum interroges, aut intelligas, indignum tantæ majestatis præcepto fuit, ut vilissimos edacis populi cibos caput cum pedibus conjungi, & intestina purgari Spiritus sanctus ordinaret. Et ideo nunc intestina ipsa, id est latentia interrogemus. Sub litteræ carne mysteria. Agnus ille est absque dubio, de quo Joannes Baptista pronuntiat: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. In quo agno per caput divinitatem, per pedes humanitatem oportet intelligi. Da in symbolo capitis eminentiam. *Credo*, inquit, *in Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum*. Da terrenam in pedibus humilitatem. *Qui conceptus est de Spiritu sancto. Natus ex Maria virgine. Passus sub Pontio Pilato. Crucifixus, & sepultus*.

CXXV. De quibus absque dubio pedibus, sapientia Salomonis insinuat: [b] *Et figulus*, inquit, *pedibus vertens rotam*. Et quid est figulus, nisi ille, qui nos de terræ plasmator limo esse jussit ex nihilo? Quid pedibus, nisi assumti hominis disciplinis orbem totum ad salutaria instituta convertit? De qua rota in psalmo legimus: *Vox tonitrui tui in rota*, id est, per rotam mundi vox Evangelii procurrit. De qua humana substantia in sexagesimo septimo psalmo: [c] *Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Ut intingatur*, inquit, *pes tuus*, id est, homo assumtus in sanguine. Non enim natura cælestis, crucis sensit injuriam: sed per conditionis humanæ in sanguine passionis intinctus est. In illo

A enim patibulo, nihil pertulit Deus patienti sensu; sed pertulit compatientis affectu. Nihil pertulit pro diversitate, sed pro unitate personæ. Nihil Deus pro infirmitate passus est: sed pro dignatione compassus est: Qui tibi esurienti alimoniam porrigens, per Evangelium clamat de cælo: *Esurivi, & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi bibere*. Quia caput se in membris suis pasci, atque vestiri, pro personæ, ut diximus, unitate pronuntiat. *Ut intingatur*, inquit, *pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

CXXVI. Quando, vel quomodo lingua canum Christi tincta sit sanguine, scire debemus. Canes
B itaque Judæi sunt, qui contra veritatem blasphema voce latrabant. Quorum lingua canum tunc absque dubio sanguine tincta est Salvatoris, quando furente in se diabolo clamaverunt: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*. De quo Dei sanguine sub certo Dei hominisque discrimine, in Apostolorum Actibus legimus: *Attendite vobis, & universo gregi vestro, in quo vos Spiritus sanctus posuit apostolos regere ecclesiam Dei*. Et cujus Dei ecclesiam, subsequens sermo demonstrat, ita dicens: *Quam acquisivit sanguine suo*. Aperte heic sub nomine deitatis & sanguis, cælestia, & humana sociavit. Ecce agnum figuraliter Christum pronuntiat scriptura sacra. Et in capite agni divinitatem
C Christi, & in pedibus agni humanitatem Christi intelligere Spiritus sanctus præordinavit. Et unus agnus, qua temeritate dividitur a te? Si secundum caput est alter agnus, & secundum pedes alter, quomodo est unus *agnus, qui tollat peccata mundi*? Nam si dividis eum, jam nec duo agni sunt, nec unus. Jam in hoc agno non poterit illudere ecclesiam Dei. Aperte lupus apparuisti, quia agnus te superavit. Agnus iste vires tuas confregit. Agnus iste prædam, quam tenebas, excussit: & argumentationes philosophiæ tuæ, simplicitatis suæ innocentia omnino delevit. *Iste est agnus immaculatus, qui quotidie*, ut beatus Andreas ait, *in altare crucis sanctificatur. Cujus carnes posteaquam omnis popu-*
D *lus credentium manducaverit, & ejus sanguinem biberit, agnus, qui sacrificatus est, integer perseverat, & vivus*. Et cum vere sacrificatus sit, & vere carnes ejus sint manducatæ a populo, & vere sanguis ejus sit haustus: tamen, ut dixi, integer manet, & immaculatus, & vivus. Tu vero, supra quam fecisti, non dividas agnum.

CXXVII. Sed si vis dicere, quomodo quotidie occiditur, aut quomodo caro ejus quotidie comeditur, & sanguis ejus bibitur, & quotidie vivit occisus; assume formam discipuli, ut possis doceri, quod quæris. Quod si hoc abusive, ut consuetus es, tuleris; non agnum, sed temet ipsum dividis.
E Nam cum hunc agnum ecclesia in medium protulerit: & tu dixeris, adoptivus est secundum pedes, & nequaquam secundum caput, jam hic illusio tua non valebit. Quare? Quia una persona, & unus agnus non poterit ex parte esse proprius filius, & ex parte adoptivus: id est, ex parte filius, & ex parte non filius: & ex parte Deus, & ex parte non Deus. Non dividas: non rumpas: non scindas. Omnibus integer abundat. Omnibus solus sufficit. Et tamen licet dividere coneris, eum dividere non poteris. Inseparabilis unitio est. Talis facta est illa susceptio, quæ Deum hominem fecit, & hominem Deum, & ex utroque unum Christum. In his duobus substantiis venturum ad terram Deum,

a Joan. II, 19. b Sap. xv, 7. c Psalm. LXVII, 24.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

Esaias propheta eximius protestatur: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum.* De homine vero mox subdidit: *Aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Quia utique in Mariæ virginis corpore, mundissimam terram cælesti germine fœcundavit. Beatus quoque Job, qui non solum adesse præsentiam Redemtoris, sed etiam passionis præsignavit, ita dicit: [a] *Rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Dominum.* Quæ sententia duplicis intelligentiæ luce præfulget, id est, in Christo, & ecclesia Job præfiguravit ecclesiam: & in carne sua repromittit resurgere: & Deum hominem factum in carne sua, qua ipse erat, cognoscere. Quia sicut caro Job, nullus alter erat, nisi Job: ita caro Dei Verbi, nullus alter erat, nisi Deus. *In carne mea videbo Dominum:* id est, in carne, in qua sum, in ea resurrecturus sum. Hoc enim sequens sermo confirmat, dicens: *Quem videbo ego ipse, & non alius, & oculi mei conspecturi sunt.* Hoc in sua persona de tota ecclesia dixit, quod futurum adhuc post resurrectionem erit. De Christo vero, quod suam carnem in eo recognosceret, & carnem & divinitatem unum Christum Deum agnosceret, superior intellectus hoc continet, quod *in carne sua*, id est, in fragilitate conditionis suæ, hominem Deum videret.

CXXVIII. Hanc ergo diversitatem ex hoc quoque intelligere apertum est. Alia est enim illa nativitas, vel natura, in qua juxta Apostolum, *factus ex muliere, factus sub lege:* alia, qua *in principio erat Verbum*, Deus apud Deum. Alia, qui creatus ex Maria humiliatur in terris. Alia, in qua sine initio manens, creavit cælum, & terram, secundum quam regulariter intelligitur Christus; quæ omnia quidem ipse est per similitudinem: sed non omnia ipse est per proprietatem. Trahit enim nominum species de inferioribus rebus, ut facilius intelligatur. Dicitur enim modo Leo, modo agnus, modo panis, modo vitis. Sic & cætera, id est, flos, via, ostium, petra, mons, lapis angularis, lapis offensionis, fundamentum, ovis, aries, hædus, vitulus, serpens, vermis, aquila. Hæc omnia Christus secundum similitudinem intelligendus est, non per proprietatem. Proprietatem, si quæras a me, quid sit Christus; Deus & homo est, una persona. Quia *in principio erat Verbum; & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce suam proprietatem.

CXXIX. Si quæras a me de ejus incarnatione, dicimus suam proprietatem. Filius unicus est de Patre in æternum ab æterno genitus, æqualis gignenti, per quem facta sunt omnia: cum Patre incommutabilis: & accepta forma hominis non mutatus. Ex incarnatione filius hominis, & filius Dei. Hoc totum, quod dixi, non similitudo, sed res est: id est, per proprietatem Christus Dei filius est. Nam illa, quæ supra memoravimus, similitudines Christi sunt, non ipse Christus est. Per similitudinem Christus multa est, quæ per proprietatem non est. Si autem proprietates discutias rerum, quas videre consuevisti, nec leo est Christus, quia fera non est. Nec agnus est, quia pecus non est. Nec panis, quia de herba natus non est. Nec vitis, quia arbor non est. Nec flos, quia semen herbæ non est. Nec via, quia animalia bruta per eum non ambulant. Nec ostium, quia non eum faber fecit. Nec mons est, quia silva non est. Nec petra est, quia durus & sine sensu non est. Nec lapis angularis est, quia non ab instructore compositus est. Nec lapis offensionis est, quia non viam occupavit. Nec ovis est, nec aries, quia pecus cornutum non est. Nec hœdus est, quia de capra non est. Nec vitulus, quia de vacca non est. Nec serpens nec vermis est, quia reptile non est. Nec aquila est, quia volatile non est. Dicitur & pastor per similitudinem, & liber: sed pastor non est, quia custos ovium quadrupedum non est. Nec liber est, quia non ex pellibus ovium ab scriptore compositus est. Sic & cætera hujusmodi similia, quæ per ista parva prudens lector intelligere [1] quærat, quid sit Christus per proprietatem, aut quid intelligatur per similitudinem.

CXXX. Nam leo dicitur pro regno, & fortitudine. Agnus propter innocentiam, quia mansuetus venit. Dicitur enim panis, quia caro est. Vitis, quia sanguine ipsius redemti sumus. Flos, quia electus est. Via, quia per ipsum ad Deum imus. Ostium, quia per ipsum ad Deum ingredimur. Mons, quia fortis. Petra, quia firmitas est credentium. Lapis angularis, vel quia duos parietes [2] *ediocise*, id est, Judaicum populum, & gentilem ad fidem venientes, in unam fabricam ecclesiæ jungit: vel quod pacem in se angelis, & hominibus facit. Lapis offensionis dicitur, quia veniens humilis offenderunt in eum Judæi, vel increduli homines, & factus est *petra scandali*, sicut dicit Apostolus: *Judæis quidem scandalum.* Fundamentum autem ideo vocatur, quia fides in eo firmissima est, vel quia per eum ecclesia catholica constituta est. Ovis propter patientiam. Aries propter principatum. Hœdus propter similitudinem carnis peccati. Vitulus pro eo, quod pro nobis est immolatus. Serpens pro morte, & sapientia. Vermis, quia resurrexit. Aquila, quia post resurrectionem ad astra remeavit. Pastor, quia custos hominum. Liber, quia in eo sunt *omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.* In sapientia intelligitur omnis *plenitudo divinitatis*, id est, sua & Patris, & Spiritus Sancti. In scientia intelligitur omnis plenitudo humanitatis nostræ, quam ipse solus Filius suscepit ex virgine, *in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Nam cum plerique legunt hunc librum, & omnes audiunt, multi multa de eo suspicantur, & diversa intentio est. Et porro pauci intelligunt, nec intelligent omnes impii. Porro docti intelligent, quia clausus liber est, & signatus, & publice, & manifeste apertus. Et nisi se ipse exposuerit, nullus eum poterit intelligere incredulus. Credentibus enim aperitur; & non credentibus clauditur. Hinc per Danielem dicitur: *Claude sermonem, & signa librum.* Per Joannem quoque in Apocalypsi, in prima parte libri dicitur: *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & ne ea scripseris.* In fine vero libri ait: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus.* Quid hoc est, nisi quod appropinquante mundi fine, superna scientia aperitur, & proficit, & latius cum corpore excrescit?

CXXXI. Hinc namque per Danielem dicitur: *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia.* Jam & sicut supra diximus, Joanni in propria parte revelationis angelus dicit: *Signa, quæ locuta sunt septem tonitrua.* Cui tamen revelationis ejusdem

[a] Job XIX. 26. 27.

1. Forte *queat*.

2. Videtur a διοικέω, quod est *administro, rego, ordino, dispono*, derivasse ἐδιῴκησε, & latinis characteribus, *ediocise*.

fine præcipit, dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus*. Ecce librum, & signatum, & clausum & revelatum, manifestum atque apertum, & non signatum. Pars quippe revelationis in capite libri signari præcipitur; finis vero libri signari prohibetur. Quia quidquid in sanctæ ecclesiæ prædicatione in primordio latuit, finis quotidie ostendit. Quia sicut uniuscujusque hominis ab infantia usque ad senectutem ætas describitur. Parvula quippe tunc erat, cum a nativitate recens, verbum vitæ prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur: *Soror nostra parvula est, & ubera non habet*; quia nimirum sanctæ ecclesiæ priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præberi non potuere ubera prædicationis. Adulta vero ecclesia dicitur, quando Dei Verbo copulata, repleta Sancto Spiritu, prædicationis mysterium in filiorum conceptione fœtatur: quia quos exhortando concipit, in convertendo parit. De hac ejus ætate Domino dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te*. Universæ quippe ecclesiæ, quæ unam catholicam faciunt, adolescentulæ vocantur. Non jam vetustæ per culpam: sed novellæ per gratiam. Non senio steriles, sed ætate mentis, ad spiritualem congruæ fœcunditatem. Tunc ergo cum in diebus illis ecclesia quasi quodam senio debilitata, per prædicationem filios parere non vult, reminiscitur fœcunditatis antiquæ, dicens illum Job versiculum: *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*. Quamvis post eosdem dies, quibus deprimitur, jam tamen circa ipsum finem temporum grandi prædicationis virtute roboratur. Nam susceptis ad plenum gentibus, omnem Israeliticum populum, qui tunc inventus fuerit, in fidei sinum trahit. Scriptum quippe est: [a] *Donec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israel salvus fieret*.

CXXXII. Sed ante illa tempora erunt dies, in quibus ab adversariis paullulum videtur oppressa, cum & dies adolescentiæ reminiscitur, dicens: *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*. Quid in hoc loco *tabernaculum*, nisi secretum mentis, nisi quietudo animi, nisi vita contemplativa sine persecutione aliqua? Attamen cum in fine sæculi cœperit ecclesia persecutionibus fluctuare, quietudinem mentis habere non poterit. Tunc reminiscitur illud, quod per semet ipsam veritas in Evangelio dicit: *Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi*. Nunc autem fideles nostri mira faciunt, cum perversa patiuntur: tum autem & perversa patiuntur sancti, & miracula non faciunt. Tunc vero prædicatores Antichristi, id est, hæretici, etiam cum perversa inferunt, mira facturi sunt. Proinde nos admonet, dicens: *Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est Christus, nolite exire. Ecce in penetralibus, nolite credere*. Ac si aperte diceret. Si quis promiserit vobis, quod in deserto gentilium, & in philosophorum dogmate Christus moretur, aut in hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicentur secreta, *nolite exire: nolite credere*: sive quia persecutionis, & angustiarum tempore, semper pseudoprophetæ decipiendi inveniunt locum. Si quis sub nomine Christi se jactare voluerit, non statim accommodetis fidem. *Sicut enim fulgor exiit ab oriente, & paret usque in occidente, ita erit & adventus filii hominis. Nolite exire, nolite credere*, quod filius hominis, vel in deserto gentium sit; vel in penetralibus hæreticorum: sed quod ab oriente usque ad occidentem fides ejus, quæ ab apostolis tradita est, in catholicis ecclesiis fulgeat.

CXXXIII. Nam & hoc prætermittendum non est, sed coram omni ecclesia tam sapientibus, quam rusticis prædicandum, quod secundus adventus Salvatoris, non in humilitate, ut prius, sed in gloria demonstrandus sit. Stultum est itaque eum in parvo loco, vel in abscondito quærere, qui totius mundi lumen est. De ipso enim legimus: *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis ante ipsum ardebit, & in circuitu ejus, tempestas valida*. Intellige & heic utriusque substantiæ proprietatem; in veritate assumti corporis venturus creditur, & Deus vocabitur. Adfuit infirmitate absconditus; aderit in virtute manifestus. *Ignis*, inquit, *ante eum ardebit; & inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Cum talis reverentia præsentis erit futura, putas qualis erit forma sententiæ? Ille quidem redditurus est quod promisit: sed exacturus est, quod redemit.

CXXXIV. Et ideo totis per adjutorium suum viribus enitamur, ut quidquid contulit judicatus, integrum in nobis inveniat judicaturus. Et ideo si cum fide, cum justitia, cum misericordia, cum caritate, & cum castitate viventes, in ejus timore manserimus, magnum jam numerum suorum pignus tenemus. Dabit absque dubio regnum suum. Dabit quæ sua sunt nobis, qui seipsum dignatus est offere pro nobis, Amen.

[a] Rom. xi. 25. 26.

FINIS LIBRI PRIMI.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

LIBER SECUNDUS
DE CHRISTO ET EJUS CORPORE,
QUOD EST ECCLESIA:
ET
DE DIABOLO ET EJUS CORPORE,
QUOD EST ANTICHRISTUS.

I. Scripsimus [1] crimina tua, quibus nos hæreticos, & ignaros fidei, atque antichristi discipulos pronuntiare non cessas, hunc apologeticum; non panegyrico more adlocutionis mendacii, nec obscuritatibus fumosorum eloquentiæ sermonum; sed puris sensibus; ut omnes, qui audierint, intelligere possint. Apologeticum est excusatio, in quo accusantibus respondetur in defensionem sui. Et ideo criminantibus respondimus; & nos ab hæresi purgatos, Deo inluminante, invenimus. Panegyricum, & licentiosum, & lasciviosum genus dicendi, in laudibus regum: in cujus compositione multis mendaciis adulantur. Non enim nos mendacium in apologeticis nostris, in laudem cujuslibet regis terreni composuimus; sed fidem veram, quam ab ipsis discipulis veritatis hausimus.

II. Sed quia libelli tui, in quibus nos hæreticos esse fateris, jam per publicum in diversis terrarum vulgati sunt partibus; ut omnes, qui eos legerint secundum fidem tuam, te catholicum Toletanæ sedis doctorem, novellum archiepiscopum, [2] & nos Libanenses indoctos, & hæreticos, atque antichristi discipulos Etherium & Beatum prædicent: & quia ex utraque parte contentio exorta est, & fides diversa profertur, non solum fama, sed etiam ignominia nobis a te inrogatur. Fama enim tam in bonam, quam in malam partem intelligitur. Ignominia vero numquam, nisi semper in malam partem vertitur. Ignominiam dictam, eo quod desinat habere honestatis nomen is, qui in aliquo crimine deprehenditur. Dicta est autem ignominia quasi sine nomine, sicut ignarus sine scientia; sicut ignobilis, sine nobilitate. Hoc quoque infamia dicitur, quasi sine bona fama. Et ideo ignominiam nobis cum mala fama prædicas, ut sine differentia, solus tu videaris in ecclesia habere bonam famam. Certe tua jam, & nostra talis est bona fama: & non ab alio, sed a te solo additum est, & infamiam, id est, ignominiam, ut qui nomen non habuerunt, ad meam comparationem, nomen habere non possunt. [Hæc fama est per publicum; & certe sine caussa, nulla fama potuit esse. Fama autem dicta a fando, id est, a loquendo: quia loquendo pervagatur per traduces linguarum perstrepens auribus audientium. Est autem nomen & bonarum rerum, ut diximus, & malarum. Cum & ista sit utraque fama, sive tua, sive nostra, incerta est. Et ideo famæ nomen locum non habet, quia fortasse mendax fama est, adjiciens multa, vel minuens de veritate. Veritas enim inter utraque sibi sola sufficit; quia nec addi, ne minui potest. Quæ tamdiu fatigatur, quousque comprobetur. Et cum probata fuerit, cessat esse: ut exinde res nominetur, non fama. Semper mendax cum mendacio deficit. Non poterit mendax esse absque mendacio, quousque finxerit mendacium. Nam cum dimiserit mendacium, desinit esse mendax. Mendacium nihil aliud est, nisi absentia veritatis. Mendax vero substantia est: mendacium autem non est substantia, sed qualitas in substantia. Omnia ergo substantia, quæ a Deo bono creata est, bona est. Vitium vero non est a Deo creatum, sed a diabolo inventum. Nam Deus Pater genuit veritatem Filium: & natus est veritas de veritate, id est, substantia de substantia. Et ambo simul una substantia, sicut ambo simul una veritas. Diabolus vero substantia est bona creata: quia *omnia, quæ fecit Deus, bona sunt valde*. Arbitrio suo factus est diabolus, non Dei conditione. Ipse est auctor mendacii, quia genuit mendacium. Et quia mendacium genuit, pater mendacii est. Non enim, ut supra diximus, mendacium substantia est, sed tantum qualitas. Solus tamen diabolus substantia est, quia pater qualitatis est, non substantiæ.

III. Et quid est qualitas? Quia facit unumquemque qualis sit. Etenim in corporibus qualitas, & quantitas. Qualitas est corporis, quæ facit eum album, aut nigrum. Quantitas vero longum, aut brevem. Ac per hoc in corporibus est qualitas, quæ refertur ad colorem: quantitas ad mensuram. In spiritualibus vero rebus qualitas est sine quantitate; ut cum dicimus: angelus est. Et quia angelorum bonorum & malorum substantia est: discernimus eum in qualitate, cum dicimus, angelum bonum, & angelum malum. Angelus bonus non a se est bonus, sicut Deus: sed adhærendo bono Deo fit bonus. Angelus autem malus non a bono Deo, sed a se est malus. Quod substantia est, a bono Deo est. Quod autem malus est, a se tantum malus, non a bono Deo malus. Et unde effectus est malus, nisi non adhærendo Deo effectus est malus? sicut e contrario, angelus bonus adhærendo Deo est bonus. Unde ergo non adhæsit Deo diabolus, ut esset bonus, nisi quia mendax est? Ab initio enim *mendax fuit*, secundum Domini dictum, *& in veritate numquam stetit*. Veritas enim Deus est, ut supra diximus: in qua veritate stare contemsit. Mendacium finxit: quia quod Deus possidebat per naturam, voluit ille hoc apprehendere per rapinam, dicens: *Ero similis altissimo*. Et ideo mendax, quia de suo dixit: de suo composuit: de suo finxit; a semet ipso didicit, quod dixit. Et quia a semet ipso didicit, ideo propriam gloriam quæsivit, quia a semet ipso locutus est. Proinde

1. Forte deest; *ob* vel *propter*.
2. Hæc leguntur in epistola Elipandi ad Fidelem abbatem, quæ superius legitur.

Dominus in Evangelio ait: *Qui loquitur mendacium de suo. Et qui a semet ipso loquitur, propriam gloriam quærit. Ego non quæro gloriam meam, sed ejus, qui me misit.* Jam diabolus, qui pater mendacii apparuit, ex ipso mendacio primum in paradiso hominem decepit, dicendo contra præceptum Domini: *Eritis sicut dii*, si comederitis de ligno inlicito. Hoc mendacium non ab homine inventum est, sed a diabolo. Jam homo quod fecit, non a se didicit, sed a diabolo instigatus accepit. Jam filius diaboli factus est per mendacium; quia ipsum mendacium patrem habet diabolum. Ex hoc mendacium propinatus est genus humanum. Et nunc in ecclesia omnes, qui sunt mendaces, ex B ipso spiritu erroris accipiunt, ut sint mendaces. Et qui veritatem proferunt in ecclesia, non a se sunt veridici, sed a veritate accipiunt, unde veritatem proferant.

IV. Jam supra diximus, quia veritas Pater genuit Filium veritatem, & hoc, quod est substantia Pater, genuit substantiæ suæ Filium, per quem omnia condidit. Et ideo non est a semet ipso Filius Deus; sicut Pater a semet ipso est Deus: sed hoc, quod est ab alio: id est, a Patre, non a se est. Diabolus vero, cum a Deo bono bonus esset factus, genuit mendacium, non naturæ suæ filium, quod erat substantia: sed qualitatem in substantia: ut C ipsa qualitas non possit alibi accedi, nisi in substantia, quod est bonum. Ac per hoc, bonum potest esse sine malo: malum sine bono esse non potest: quia nullum malum substantia est, nisi tantum privatio boni. Sicut tenebræ nullæ substantia est, sed tantum absentia lucis. Sicut mors nulla substantia est, sed tantum absentia vitæ. Sicut fames nulla substantia est, sed tantum absentia cibi. Sicut nuditas nulla substanția est, sed tantum absentia vestimenti. Sic superbia nulla substantia est, sed absentia humilitatis. Sic discordia nulla substantia est, sed absentia caritatis. Sic iracundia nulla substantia est, sed absentia patientiæ. Sic quoque mendacium nulla substantia est, sed absentia veritatis.

D V. Dicis certe, quod ego sum spiritus ille mendax erroris. Cum hæc dicis, patule datur intelligi, quod te veracem esse profiteris, cum me mendacem dicis. Dicis enim Fideli tuo, quod puto ille tibi jam notuerat; *Sed quia audivi, quod præcursor antichristi in medio nostri apparuit; quia illum jam natum annuntiat:* quæso, ut perquiras ab eo, ubi, aut quomodo, aut quando natus est spiritus ille mendax prophetarum, qui in eo loquitur, nos [1] sollicitos reddas. Multi enim intelligunt, qui legunt nebulam verborum tuorum, quæ sub allegoria scribis, ut fiat quæstio inter interpretes, & te, tamquam novum prophetam, ænigmatice locutum explanent. Quod si inveneris laudatores tuos, qui possint multa opinative confingere, ut confingis, & adulantes, more panegyrico, tibi respondeant solum, quia contra nos, ut agis, agant, doctores peritissimi a te comprobentur, licet mendacium loquantur. Et unde hoc scis, quod præcursor Antichristi sum, qui specialiter a te denotor? Jam dicis: *In medio nostri apparuit.* Et quid est *medio vestri*, aut quanti estis, in cujus medio sum? Debes nominare, & speciem partis tuæ, sicut speciem partis Antichristi. Hoc nomen Antichristi unum sonat, sed multi sunt, & in ecclesia fuerunt, & de ecclesia exierunt. Nihil enim aliud est no- E

A men antichristi, nisi contrarius Christo. Et cum contrarius invenitur Christo, apparet esse mendax. Et cum mendax apparuit, apparet esse filius diaboli. Et omnis mendax filius diaboli, quia diabolus, ut supra diximus, pater est mendacii.

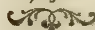
VI. Requiramus nunc, qui est mendax. Joannes apostolus dicat. Sic enim ait: *Omnis, qui confitetur, quod Jesus non est Filius Dei, mendax est, & ipse est antichristus.* Tu dicis, quia Jesus non est Filius Dei. Et quis est Jesus, nisi homo ille, qui de virgine natus est? Ecce qui hunc Jesum negat esse Filium Dei, antichristus est, & mendacium loquitur: quia omnes credimus, quod Jesus Filius Dei est. Vide tu nunc, quis est præcusor Antichristi, qui in medio vestri apparuit. Quomodo apparuit, qui natus fuit? Antequam nasceretur, præcursor Antichristi. Postquum vero natus fuit, jam non est præcursor, sed ipse est Antichristus. Quid est nativitas ejus, nisi apparitio ejus? Et quid apparitio ejus, nisi manifestatio ejus? Et quid est manifestatio ejus, nisi prædicatio ejus? Antequam prædicaret, præcursor erat Antichristi, quia noluit Christum *intelligere, ut bene ageret: sed iniquitatem meditatus est in cubili suo, & astitit omni viæ non bonæ.* Cum omni viæ non bonæ adstitit, sine dubio Antichristi præcursor fuit. Et cum iniquitatem publice prædicat, quam tanto tempore in cubili suo, id est, in secreto cordis sui meditavit, sine dubio Antichristus est, quia Jesum negat, quod Filius Dei est.

VII. Sed forte dicis; unde hoc affirmas, quod Antichristus est? Unde hoc affirmo? audi; quia malitiam non odivit. Propheta hoc dixit, non ego. *Noluit*, inquit, *intelligere, ut bene ageret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit.* Ista tria in mendacio sunt, non in veritate. Jam Antichristus habet antichristos. Numquid Antichristus aliud facturus est, cum venerit, nisi hoc tantum, quod contra Christum dimicaturus sit, & Evangelium ejus non recipiat, & dicat: Ego sum Christus? Jam & tu dicis: *Et nos christi sumus, sicut Christus.* Et Dominus nos admonet dicens: *Exsurgent pseudochristi, & pseudoprophetæ; & dabunt signa, & prodigia, ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi.* Jam & hoc experimento cognovimus, quia ad hanc vestram veritatis fidei contrariam [2] plerique etiam electi, licet ad modicum, turbati sunt. Qui & omnes, cum primitus audivimus, turbati fuimus. Et ideo Antichristi præcursores non sumus. Quia etsi cum Petro erravimus, jam cum eo errata plangimus: & Jesum esse Christum filium Dei publice confitemur. Et qui ita non crediderit, ut credimus, ipsum esse Antichristum non dubitamus. Non ipsum per speciem, qui venturus est: sed ipsos, quos apostolus Joannes dixit: *Nunc in ecclesia antichristi multi sunt. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*, id est, in fide nostra non erant. Quod si fuissent ex fide nostra, permansissent utique nobiscum. Et ideo antichristi appellantur ab Antichristo, id est, contrarii Christi vocantur, quia contra Christum pugnant. Nam sicut habuit mediatores suos Christus David, vel ceteros, qui christi dicebantur, & eum præfigurabant; sic ille filius perditionis Antichristus, qui eum præfigurant, & nomen habent antichristi. Antichristus appellatur, quia contra Christum ventu-

1. Certos.

2. Prædicationem vel simile quid.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

rus est. Non quomodo simplices intelligunt, Antichristum ideo dictum, quod ante Christum venturus sit, id est, post eum veniet Christus. Non sic, sed antichristus græce dicitur, quod est latine, contrarius Christo. *Anti* enim græce in latinum *contra* significat. Christum se enim mentietur dum venerit, & contra eum dimicabit, & adversabitur sacramentis Christi, ut veritatis Evangelium solvat, & non recipiat, nisi tantum legem Mosaicam, & populum ad circumcisionem provocet. Nam & templum Hierosolymis reparare, & omnis legis veteris cæremonias restaurare tentabit.

VIII. Sed & ille antichristus est, qui negat Deum esse Jesum Christum. Contrarium enim, ut diximus, Christi est. Sed & ille antichristus est, [1] *qui non credit* Jesum Christum esse Deum, operibus autem dissentit a Christo. Christum credit fide, sed negat opere. De quibus Apostolus dicit: *Confitentur autem se nosse Deum, factis autem negant.* Nam unusquisque a conditore suo, aut fide secedit, aut opere. Sicut qui fide secedit, antichristus est: ita & qui opere secedit ab omnipotente Deo, apostata nominatur, etiamsi in ecclesia fidem tenere videatur. Omnes enim qui exeunt de ecclesia, & ab unitate fidei, & operis præciduntur, sine dubitatione antichristi esse creduntur. Nos autem, quantum ad rationem fidei nostræ pertinet, ab ecclesia non exivimus. Quia illa, quæ per totum mundum ab apostolis tradita universitas credentium tenet (unde nomen habet catholica,) hanc fidem tenemus. Et ubi essemus, non habemus. Quando catholicam fidem diximus, id est, universalem. Græce enim universitas, sive generalitas catholicon vocatur. Et ideo non potest esse hæreticus, qui est catholicus. Id est, non poterit exire ab ecclesia, qui habet fidem apostolicam, quam generalis per totum mundum tenet ecclesia. Credere se in Deum Patrem omnipotentem, & Jesum Christum filium ejus unicum Deum, & Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, & de Maria virgine. Hanc fidem, quam Deo illuminante, a suis apostolis traditam accepimus, in ecclesia catholica tenemus.

IX. Nam non didicit ecclesia hanc fidem tuam per totum mundum: nec consuevit credere in eum, qui de virgine natus est, non per illum facta esse visibilia, & invisibilia: sed tantum per illum, qui non est adoptione, sed genere. Nec habet consuetudinem dicere: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, & in Filium ejus, qui deitatem suam exinanivit, apparuit in mundo per subjectæ creaturæ speciem cum Patre & Spiritu sancto, Abrahæ *in ipso fervore diei*: qui est adoptivus humanitate, & nequaquam adoptivus divinitate. Hæc fides tua est. Nam in toto mundo non est. Quod si verum non dicimus, interrogemus omnem ecclesiam catholicam, si generaliter per totum mundum talis fides est. Requiratur ordo baptismi, & symbolum a duodecim apostolis compositum, quem habet ecclesia traditum, pro quo baptizat filios suos, sine quo non poterit esse baptismum. Requirant & symbolum trecentorum patrum adversus tuam fidem compositum: & si invenerint de tuis sermonibus, vel unum ibi insertum, nos exivimus ab ecclesia. Si certe novam habuerint hanc tuam doctrinam, sicut & nobis novella est, tu existi cum tuis ab ecclesia catholica, quæ generaliter per totum mundum est constituta. Nam tua fides sola aperte cognoscitur in te esse

A coarctata, & in antro tuæ perfidiæ teneri ligata. Et hæc hæresis te facit esse hæreticum, cum illa non credis, quæ credit cuncta ecclesia per universum mundum. Hæresis enim non substantia, sed qualitas est in substantia. Et non hæreticus facit hæresim: sed hæresis facit hæreticum. Sicut non superbus facit superbiam, sed superbia facit superbum. Et cum dimiserit quam habet superbiam, desinit esse superbus: quia non est ipsa superbia substantia, sed qualitas in substantia. Deus bonus fecit hominem bonam substantiam. Superbia vero qualitas est in substantia de diabolo nata. Quæ dum in homine accesserit, efficitur filius diaboli: quia de diabolo nata est superbia. Et tunc unusquisque B deprehenditur esse superbus, cum plus unus alteri major vult esse, quam quod est. Et cum major se æstimaverit alteri, perdidit ipsum, quod erat: & tunc Deum perdit, a quo est. Et cum perdiderit Deum, efficit diabolum membrum, cujus & filius est, non natura, sed imitatione. Sic enim auctor suus diabolus bonus erat a Deo bono creatus. Et inde exstitit superbus, quia super voluit esse, quam quod erat. Et dum super voluit esse, quam quod erat, non solum hoc quod erat perdidit, sed etiam tartari inferna promeruit. Et quia caput est omnium superborum, omnes superbos sibi in uno corpore, tamquam capiti copulavit, & secum in gehennam demersit. Sicut e contrario Christus humilis humi- C li ecclesiæ, quod est caput, & corpus, secum ad cælestia traxit. Nam sicut superbia facit superbum: sic hæresis facit hæreticum. Desinit esse superbus, cum dimiserit, quam habet in se superbiam. Desinit etiam esse hæreticus, cum dimiserit, quam habet in se, hæresim. Semper erit hæreticus, qui semper in se habet hæresim. Sicut semper erit superbus, qui semper habet in se superbiam. Nam hæresis a diabolo inventa est, & de diabolo nata est, sicut & superbia. Et quia est, & substantia non est, & mala est, non a Deo, sed a diabolo est. Omne enim quidquid est, & malum est, & substantia non est, ex diabolo est. Omnis tamen substantia a Deo bono creata, bona est. Et tamdiu D bona est, quousque illa non habuerit, quod ex diabolo est.

X. Nam omnia, quæ facta sunt a Deo, duo sunt tantum, id est, corpus, & spiritus. Angelus est spiritus: mundus vero corpus: homo tamen solus ex utraque componitur, id est, corpore, & spiritu. Tertia est qualitas angeli, & hominis; quæ nec corpus est, nec spiritus, & tamen est, quia nihil non est. Quæ & ipsa qualitas non in se est, sed in substantia est, & substantia esse non potest: ut bonus, & malus. Hæc qualitas in substantia. Dicimus angelum bonum, & hominem bonum. Dicimus angelum malum, & hominem malum. Aliud est, quod E sunt, & aliud quod habent. Nam quod sunt, substantia sunt: quod vero habent, qualitas eorum est, per quam discernuntur, qui sunt boni, qui mali. Nam angelus bonus dicitur, sed non est ipsa bonitas ipse angelus. Non enim apostata angelus diabolus factus esset, si per se bonitas esset. Angelus enim, ut sit bonus, non a se, sed a Deo habet, ut sit bonus. Et aliud est quod substantia est, aliud quod habet bonitatem in se. Sic & homo bonus, aliud est, quod substantia est, aliud est bonitas, quam habet in se. Deus tamen per se bonus est, quia ipsa bonitas Deus ipse est. Et non est aliud substantia ejus, & aliud bonitas ejus, sicut hominis, & angeli: sed ipsa bonitas ejus substantia est.

1. *Qui non negat*.

Omnia opera, quæ fecit bonus Deus, bona sunt. A Et cum in hoc sunt, in quo facta sunt, semper bona sunt. Bonitas illa, quam ex Deo acceperunt, si non perdiderunt, facit, ut semper bona sint. Et contra angelus malus, & homo malus inde dicuntur, quia perdiderunt bonum. Angelus substantia est, & homo substantia est. Malum vero non est substantia, sed privatio boni, & a diabolo natum, id est, inventum: per quod efficiuntur filii diaboli, qui fuerint mali. Quia non, ut diximus, malus facit malitiam; sed malitia facit malum, quia non est ipse malitia, sive angelus sive homo, qui substantia sunt, sed eam habent in se qualitatem suam, per quam videntur esse mali. Et tam angelus malus, quam homo malus utrique homini B faciunt malum. Diabolus semper malus est, quia semper homini facit malum. Homo diabolus est, cum homini facit malum.

XI. Nam quod homo malus, qui homini facit malum, dicatur malus, Dominus de Juda in Evangelio apostolis dicit: *Nonne ego vos duodecim elegi? sed unus ex vobis diabolus est.* In scriptura sacra & homo dicitur diabolus, & diabolus homo. Nam quod diabolus dicitur homo, in Evangelio Dominus dicit: *Inimicus homo hoc fecit.* Cum dormierunt patresfamilias inimicus homo diabolus zizania superseminavit in agro, ubi Dominus bonum semen seminaverat. Quæ est ergo caussa, quæ ho- C minem faciat diabolum, & diabolum hominem, nisi quia unum corpus sunt angelus malus, & homo malus? quia utrique homini facit malum. Corpus diaboli homo. Corporis caput diabolus est. Non sæpe ejus videntur dicta membrorum, quæ capiti congruunt: & ex nomine corporis intelligitur caput: & ex nomine capitis significatur corpus. Sicut e contrario Christus & ecclesia, est caput & corpus, una persona. Et cum loquitur scriptura de capite, refertur ad corpus. Et cum loquitur de corpore, refertur ad caput. Sicut Esaias ait: *Induit me vestimento salutis, quasi sponsam decoratam corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* In una enim persona duplici vocabulo nomi- D nata & caput, id est sponsum; & ecclesiam, id est sponsam manifestavit. Istæ autem sunt duæ personæ, quæ in omni scriptura leguntur in ecclesia, id est Christus & corpus ejus: & diabolus & caput ejus.

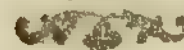
XII. Tertia est qualitas, id est, unus bonus, & alter malus. Bonus Christus, & bonum corpus ejus adhærendo bono. Malus diabolus, qui factus fuit bonus, adhærendo mendacio. Malus homo, qui factus fuit bonus, adhærendo mendacio. Hæc qualitas inter utrosque jungit utrosque, id est, duas substantias, angelum & hominem, ipsum mendacium facit in se unum. Proinde opposuit veritas Christus E contra mendacium. Humilitas contra superbiam. Caritas contra discordiam. Patientia contra iracundiam. Bonitas contra malitiam. Despectio contra elationem. Parcitas contra avaritiam. Abstinentia contra [1] gastrimargiam. Sobrietas contra ebrietatem. Sic egit bonus medicus, ut calida frigidis, & frigida calidis temperaret infirmis: & ipsis promitteret vitam, qui observarent diætam. Et ipsi citius ad sanitatem redirent, qui potiones amaras biberent. Nam & in medicorum carnalium actibus, prius ipsi medici gustant, quid ad sanitatem confecerint hominum, & sic ægrotis bibendum offerunt. Sicut & ipse misericors medicus fecit, qui corpus & sanguinem suum, medicinam nostram, quam pro nobis aptavit, prius ipse amaritudinis calicem gustavit, & nobis bibendum ordinavit, & diætæ observationes reliquit, quos secum vivere prævidit.

XIII. Videamus nunc, qui sunt ipsi. Non omnes ægroti salvi per curam fiunt, nisi tantum ipsi, qui morituri non sunt. Nam morituris dicit medicus: Manducent & bibant, quod volunt, quia vivere non possunt. Ipsi sunt, qui peccare possunt, & pœnitere non possunt. Quod si delicati non essent ad pœnitendum, cito redirent ad sanitatem, si biberent amaritudinis poculum. Et viverent sine dubio, & essent sani cum medico, si quantum fuerat in peccando abruptæ mentis intentio, tantum fuisset in lamentatione plena devotio; & insuper medici observaret diætam illam, quam supra ejus proposuimus exemplo, id est, cum omnibus discordantibus pacem: omnibus superbis humilitatem: omnibus iracundis patientiam: & cetera, quæ supra memoravimus. Ista contraria, quæ ex diabolo sunt nata, pro quo possit diaboli mortem evadere, & Christi observare dicta, & cum suo medico semper vivere, qui est vita. Nam sicut diabolus est substantia, & homo substantia; & mala, quæ ex diabolo est, id est, hæresis, superbia, elatio, & cetera, quæ sunt inter hominem, & diabolum media: & tenentes ea, fiunt cum diabolo caput & corpus una persona. Sic e contrario Christus substantia est; & homo substantia est: & illa qualitas, cum qua Christus in hunc mundum venit, id est, humilitas, patientia, obedientia, & cetera, quæ de ejus exemplo sunt, qui eam tenuerint. Jungit hæc observatio caput, & corpus, & fit ecclesia cum capite unus Christus. Et hoc est in omni scriptura lectoris intellectus: ut tantum duo sint inter se contrarii, Christus, & diabolus. Et sunt duæ civitates: una Dei, & altera diaboli: una terrena, altera cælestis. Cælestis est Christi; terrena vero Antichristi. Habuit Christus suos prophetas, qui eum prædicaverunt venturum. Habuit, & Antichristus suos prophetas, sacerdotes falsos in lege, qui eum crucifixerunt, dicentes: Non est ipse. Habet nunc Christus discipulos suos in Evangelio, qui dicunt: Ipse est, & non alter. Habet & Antichristus prædicatores suos in Evangelio, qui dicunt: Non est ipse. Qui dicunt ipse est, & non alter: corpus capitis est, qui cognoscit caput, id est, corpus Christi est, quia cognoscit Christum. Et qui dicit: Non est ipse, corpus diaboli est, quia cognoscit caput, qui separavit corpus suum a corpore Christi, sicut ipse caput separatus est.

XIV. Sacerdotes Judæorum in Lege non cognoscentes Christum, quod ipse esset Deus redemtor mundi caput ecclesiæ, occiderunt caput. Nunc sacerdotes Christianorum in Evangelio non cognoscunt corpus, quod sit summi capitis corpus, occidunt Christi corpus. Et tam illi sacerdotes in lege, qui occiderunt caput, quam etiam isti in Evangelio sacerdotes, qui occidunt capitis corpus, utrique prædicatores Antichristi sunt: quia utrique de una schola sunt: utrique de una doctrina sunt: utrique de uno spiritu loquuntur. Unus spiritus est caput eorum mendax, cujus & ille corpus est. Jam supra diximus, quia quod facit caput diabolus, refertur ad corpus ministrorum suorum. Et quod facit corpus ministrorum diaboli, refertur ad caput. Et cum patitur caput ecclesiæ, refertur ad corpus. Et cum patitur corpus, quod est ecclesia, refertur

1. Γαστριμαργία, gulositas.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ad caput. Ecclesia certa est de Christo capite, cujus est corpus, quia mediator est Christus. Et ideo non dubitat de Christo, etiamsi necesse sit sanguinem fundere pro Christo. Diabolus vero non est mediator corpori suo: qui adhuc non ingressus est hominem illum damnatum, pro quo fit visibilis mediator ipse filius perditionis inter diabolum, & genus humanum: sed habet falsos prædicatores suos hæreticos, qui fingunt sub nomine Christi Christum, qualem sibi inspirante diabolo finxit, non qualem veritas dicit. Est corpus diaboli, & tamen sub nomine falsitatis Christum prædicat: & Christum se colere mentitur. Et quia de sapientia se glorificat, contra Christum agit, quia corpus Christi detrahit. Et cum detrahit, crucifixit. Et cum crucifixit, non cognoscit. Et cum non cognoscit corpus, non cognoscit caput, cujus est corpus. Et cum occidit corpus, occidit caput. Non adhuc occidit corporaliter corpus, sed spiritualiter. Et tunc occidit corpus Christi, quando per philosophiam suam mentes fidelium conturbat, & fidei suæ associat. Et hoc maxime mente parvulis, qui adhuc lacte utuntur, id est, carne, & sanguine Christi pascuntur; & necdum ad solidum cibum fidei pervenerunt. Aufert tunc lac, id est, carnem, & sanguinem Christi, & præbet suum lac, id est, carnem & sanguinem, quam sibi ipsi finxit. Aufert mammas ecclesiæ, id est, duo testamenta legis, & Evangelii, & præbet mammas suas, id est, ad fidem suam perversam & legem & Evangelium exponit: & ad ipsam fidem ipsas scripturas dirigit in perversitate, quam sentit. Et tunc Ecclesia perversitate premitur, cum pravis quibusque prædicatoribus licentia locutionis datur.

XV. Quod longe ante Jeremias intuens ait: *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos*. Quid namque *Lamias*, nisi hæreticos appellat? humanam quidem faciem, sed belluinam per impietatem caudam gestantes. Qui tunc mammam nudant, quando errorem suum publice prædicant. Tunc catulos lactant, quando male sequaces parvulorum animæ, dum perversa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Huic sensui Joannes in libro Apocalypsis concordat, dicens: [a] *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo agni similia, & loquebatur, quasi draco: & omnem potestatem prioris bestiæ faciebat in conspectu ejus: & facit terram, & eos qui inhabitant eam, adorare bestiam illam priorem, cujus curata est plaga mortis ejus: & facit signa magna, ut ignem faciat de cælo descendere in terram in conspectu hominum, & seducit eos, qui in terra inhabitant per hæc signa, quæ data sunt ei, facere simulacrum bestiæ, ut occidantur. Et facit omnes minimos & magnos, & divites & pauperes, & liberos & servos, ut dent eis notam super manum eorum dexteram, aut super frontes eorum: ut ne quis posset vendere, aut emere, nisi qui habuerit notam, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.*

XVI. Hoc totum quamquam corporaliter Antichristi tempore factum erit, tamen in ecclesia spiritualiter hodie fit. Nam quod dixit: *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra*, duas insinuat bestias esse. Bestia enim à [1] *bastando* nomen habet. Non enim herbis, sed carne pascitur. Aliam bestiam dixit: sed pro officio, pro actione. Sed tamen una A bestia est: quia totum corpus diaboli unum corpus est. Bestia enim omnis omnino populus est: tam pagani, quam mali Christiani, qui Christi ecclesiæ adversantur. Nam pagani aperta fronte recedunt a Christo: Christiani vero sive boni, sive mali, una ecclesia nuncupantur. Sed ipsa, quæ una videtur ecclesia, tres partes sunt, id est, una pars ipsa Ecclesia, quæ imitatur Christum. Cætere duæ partes sunt, quæ contra ipsam ecclesiam pugnant: id est, hæretici, & Christiani mali. Diabolus enim, qui draco dicitur, caput est in tribus partibus, id est, incredulis, & paganis, & Christianis malis atque hæreticis. Nam sicut incredulus, paganus, B sive Judæus, fide recedit a Christo: sic Christianus malus opere a Christo. Quia sicut ille publice negat Christum esse Deum: sic iste publice facit opera mala, quæ non placent Christo. Et cum una pars fide recedit, altera opere, utraque ab uno Christo separatur. Et quia a Christo separantur, unus corpus capitis diaboli efficiuntur: & cum unum corpus efficitur, una bestia dicitur.

XVII. Tertia pars est de Antichristi corpore, id est, hæretici, quæ longe ab illa bestia distant in religione. Illi adulteri sunt, isti virginitatem & castitatem simulant. Illi rapaces sunt, isti sua propria largiri simulant. Illi in comessationes & ebrie-C tates publice vitam ducunt, isti jejuniis & orationibus semet ipsos affligunt. Illi intus & foris lupi sunt, isti de foris agni & intus lupi sunt. Hos habet diabolus prophetas suos, quos constituit in ecclesia de corpore suo: hos habet sub nomine Christi, qui Christum prædicare simulent: & corpus diaboli fiant. Quia mediatorem non habet diabolus, quibus modis de ecclesia decipere possit: nisi tantum istos prophetas suos falsos, qui Christum publice laudant, & publice prædicant, & eum sub nomine Christianitatis Deum esse negant. Quos Dominus in Evangelio *pseudochristos, & pseudoprophetas* appellat. [2] *Pseudo* dicuntur, quia D a se surgunt in doctrina, & prædicatorum sibi nomen assumunt, & ea fingunt de Christo, quæ a se didicerunt, non a Christo. Ipsi se præferunt apostolis Christi, quos non approbavit ecclesia, & elegit in apostolatum, sed tantum ipsi se, & favor temporalis humanus. Quia cum audiunt se laudari a carnalibus hominibus, æstimant se, quod eos tales habeat intus Deus. Pro quibus Dominus in Apocalypsi ecclesiam suam ammonet, dicens: *Scio opera tua, & laborem, & patientiam, & quia non potes portare malos, & tentasti eos, qui se dicunt apostolos esse, & non sunt, & invenisti eos mendaces, & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.* Hoc de ipsis E hæreticis, falsis Apostolis, *pseudochristi* dictis, dictum accepimus sine dubio. Quia ipsi se ductores asseruerunt veritatis, & sunt auctores pravi mendacii. Bonos se protestantur: sed ipsi deteriores dæmoniis comprobantur. Sed mendacium eorum, & perversitatem catholica fides invenit: & per tolerantiam multa sibimet inlata ab ipsis sustinuit. *Tentasti*, inquit, *eos*. Non tentantur, nisi qui intus sunt in ecclesia. Qui enim foris sunt, sine ullo tentamento foris esse manifesti sunt, nec eos tentare opus est. Intus tentatur ecclesia, quia intus ecclesia est hæretica pravitas, a qua vastatur ecclesia: sicut de ea Dominus in hoc libro dicit: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ.* Sedes satanæ ipsi pseudoapostoli sunt: in quibus sedet in ecclesia

a Apoc. XIII. 11-17.

1. Βαστάζω, porto, fero.

2. Ψεῦδος, mendacium, falsitas.

Christi, & Christus per ora illorum prædicatur, & tamen Christus de eis non loquitur: & apostolos Christi se dicunt esse, & apostoli non sunt, sed deceptores ecclesiæ sunt, quia non imitantur apostolos Christi, quorum sibi nomen falsitatis imposuerunt.

XVIII. Proinde Apostolus ad Corinthios dicit: *Timeo autem, ne sicut serpens Evam decepit astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri, ut excidant a simplicitate, & castitate, quæ est in Christo Jesu. Nam si is, qui venit ad vos, & alium Christum prædicat, quem non prædicavi vobis: aut si alium Christum accepistis, quem non accepimus: aut alium Evangelium, quem non recepistis, recte pateremini. Existimo enim nihil minus fecisse me in vobis a magnis apostolis. Et si imperitus sermone, non tamen scientia.* Item ibi contra ipsos falsos apostolos dicit: *Quod autem facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem: ut qui gloriantur, tales inveniantur, sicut & nos. Nam ejusmodi pseudoapostoli operarii subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi; & non miror. Ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis est secundum opera ipsorum.*

XIX. Recte ergo hi pseudochristi tertia pars corporis est Antichristi, quæ alia dicitur bestia. Quæ alia non diceretur, si aperte mala fuissent, aut intra ecclesiam non fuissent, aut sanctitatem religionis simulassent. Proinde dixit: *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra: & habebat cornua duo agni similia: & loquebatur, quasi draco: & omnem potestatem prioris bestiæ faciebat.* Id est, prioris populi, & diaboli, quem supra diximus, quia totum in corpore una bestia est: sed in actionis officio bipartita. *Et illam vidit ascendere de mari: istam vero de terra.* Sed aliud agit mare, aliud terra. Nam mare fluctuat: terra vero quieta est. Mare enim intelligitur populus istius sæculi aperte malus. Terra vero religio est falsa, & hæretica pravitas, qui sub nomine sanctitatis non videntur in sæculo fluctuare: sed quasi quietem se agere, pro quo possint Ecclesiam simulare. Illam vidit ascendere bestiam de mare. Id est, populum nasci de populo: quia semper fuit malus populus. Et semper nascitur malus, qui semper dicitur bestia. Sic & aliam bestiam vidit ascendere de terra: non descendere de cælo. Nam Jerusalem cælestis semper de cælo in terra descendet: quia filii sui semper in humilitate nascuntur. Pseudo vero propheta de terra ascendet, quia semper de terreno genere gloriatur. De terra quippe ascendere, est de terrena gloria elevari & sanctitate fulciri. Proinde & bestia est, *& duo cornua agni similia habet.* Id est, duo testamenta Legis & Evangelii, per quæ prophetare se simulat, ut inter suos agnum se proferat.

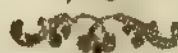
XX. *Et loquebatur quasi draco.* Hæc est illa seductio ad Deum. Agnum se profert, quod draconis venena latenter inserat. Agni enim similis non esset, si aperte, ut draco loqueretur. Nunc agnum se fingit, quo agnum securum defoset. Ad Deum loquitur, sed mendacium, quem sibi fingit, non ea ratione, sicut scriptura dicit. Ad Deum loquitur, per quod eum quærentes, a via veritatis avertat. *Hic facturus est signa in conspectu hominum*, ut & mortui videantur surgere. Id est, per ejus prædicationem, quasi multi videantur convertere, & a mortis opere resurgere: sed tantum in conspectu hominum illa resurrectio videtur. Nam nullus hæreticorum filius ad fructum boni operis perducitur, qui eos fuerit imitatus. Terrena enim sapientia illorum est, non cælestis; & terræ filios generat: cum semen cæleste Evangelii in sensu carnali, terreno sensu aspergunt. Propterea Dominus admonet ecclesiam suam, dicens: *Cavete a pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Lupi quid significare videantur, debemus advertere. Bestiæ namque sunt, qui insidiantur ovibus, quæ circa pastorales versantur caulas, habitacula domorum intrare non audent. Somnum canum, absentiam aut pigritiam pastoris explorant. Ovium guttur invadunt, ut cito strangulent. Feri, rapaces, itemque natura corporis rigidioris, ut se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur; & ideo se palliantur. Tunc præterea, si quem priores hominem viderint, vocem ejus quadam naturæ vi feruntur eripere. Si autem homo prius eos viderit, exagitasse memoratur. Et ideo cavendum mihi est, ne si in hodierno tractatu, spiritualium mysteriorum gratia non potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur: & solemne vocis extorsisse auxilium.

XXI. Nonne lupi estis isti, qui insidiantur ovibus Christi? Fremunt circa caulas nocturno magis tempore, quam diurno. Nocturno, quia inter ignorantes prædicant: quod per diem facere non possunt: quia a sapientibus deprehenduntur. Nox ignorantia est, & dies sapientia. Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi, suis nebulosis interpretationibus obducere, & quantum in ipsis est, fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, id est, circa septem Ecclesias. Stabula tamen Christi intrare non audent, id est, in ecclesiam; quæ lux est, intrare non præsumunt. Et ideo non sanantur, quia in stabulum suum non vult Christus eos inducere, in quo curatus est ille, qui *de Jerusalem descendens, incidit in latrones, quem vulneribus alligatis infuso oleo, & vino imponens in jumentum suum Samaritanus ille*, id est, Christus in corpore suo, *duxit in stabulum*: & sanandum stabulario, id est, Episcopo sancto dereliquit. Non accipiunt ergo medicinam, qui medicum non requirunt. Si enim requirerent, non aperte detraherent. Explorant pastoris absentiam: & ideo pastores Ecclesiarum vel occidere, vel in exsilium mittere contendunt: quia præsentibus pastoribus, oves Christi defosare non possunt. Spoliare ergo gregem Domini rapto pastore conantur: qui corporea, atque carnea, [1] quia non spiritualia mentis intentione: sed duri, ac rigidi nequaquam solent a suo errore deflectere. Et ideo Apostolus ait: *Hæreticum hominem post unam correptionem devita, sciens quia subversus est*, qui ejusmodi est. Hos scripturarum vetus interpres includit, ut inanes suos in vanum effundant impetus, & nocere non possint. Quod si quempiam versuta disputationis suæ circumscriptione prævenerint, faciunt obmutescere. Mutus est enim, qui verbum Dei non eadem, qua est gloria confitetur. Cave ergo ne tibi vocem tollat hæreticus, si prior eum non ipse deprehenderis. [2] Scripsit enim dum latet ejus perfidia. Si autem fraudem ejus impietatis agnoveris, jacturam piæ vocis timere non poteris. Cave igitur versuta disputationis venena. Animam petunt: guttur inva-

1. Forte deest; *sapiunt*, vel quid simile.

2. Forte *scripsit* vel *scripsi*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

dunt, vitalibus vulnus infligunt. Graves sunt morsus hæreticorum. Qui etiam ipsis bestiis graviores, & rapaciores nullum avaritiæ finem, impietatisque noverunt.

XXII. Nec vos moveat, quod formam videntur prætendere humanam. Etsi foris homo videtur, intus bestia fremit. *Ex fructibus enim eorum cognoscetis eos*. Si quis ergo specie movetur, fructum interroget. Ululat iste scripturas, non tractat: quia vocis auctorem negat. Iste est, qui cum discipulus cupiebat esse, & non simpliciter, sed fraudulenter Domino ait: *Magister, sequar te quocumque ieris. Ad quem Dominus dixit: Vulpes foveas habent, & aves cæli nidos, ubi requiescant: nam filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet*. Videbat enim mentem ejus more vulpium tortuosam, & volucres, id est, dæmones in eo demorantes. Sed Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem requirit mentis. Denique sic ait, cum parvulum in medio statuit: *Quicumque receperit puerum istum in nomine meo, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum, qui me misit*. Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit. Et qui imaginem Dei recipit, recipit Deum. Caput enim Christi Deus est; id est, divinitas ejus, qui in tortuosa mente non habitat. Proinde quantum potest homo sinceram exhibeat fidem: & observantiam mandatorum religiosa mente custodiat, ne dicatur ei: *Vulpes foveam habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Vulpecula enim fallax est, & insidiis semper intenta, ut rapinam fraudis exerceat: nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa hospitia hominum prædam requirat, & in fovea semper latere desiderans. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non sciunt: sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur. Qui simplicitatem habet, semper domum habitat, quia semper in caritate est. Hæreticus vero in fovea est, tamquam fraudulenta vulpes: quia numquam est in puritate mentis, & ideo fraudulenta vulpes est, gallinæ illi Evangelicæ dolum semper intendens. Nam de ea Dominus dicit: *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta*. Vult Dominus hæreticorum filios congregare, si ad unitatem fidei venirent, sed non congregat, quia inter se diffidentes diversa sentiendo non concordant. De quibus per Psalmistam dicitur: *Effusa est contentio super principes eorum: & reduxit eos in invio, & non in via*. Ipsi etenim dum dispensationem Domini perverse interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non ea via, quæ Christus est, sed in invium trahunt. Super quos recte quoque affusa contentio dicitur: quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt.

XXIII. Arius quippe tres personas in divinitate suscipiens, tres etiam deos credidit. Quem contra Sabellius unum Deum suscipiens, unam credidit esse personam. Inter quos sancta ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, & unum Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit. Et tres personas asserens, unum Deum contra Arium confitetur.

XXIV. Elipandus Toletanæ sedis episcopus, nescio qua commixtionis vertigine, tres personas in una natura deitatis confundit: & Christum de virgine natum, non Deum, sed tantum hominem credit.

A XXV. Manichæus autem, qui in sacro eloquio virginitatem laudari cognovit, conjugium damnavit.

XXVI. At contra Jovinianus, qui concedi conjugia comperit, virginitatis munditiam despexit. Unde fit, ut semper hæreticis perversa intelligentia confusis, vicissim sibi eorum nequitia & in culpa concordet, & in sententia discrepet.

XXVII. At contra sancta ecclesia per medias utrarumque partium lites ordinata pace graditur. Et sicut superiora suscipere, ita noverit etiam & inferiora venerari. Quatenus nec summa æqualia ponat infimis: nec iterum infima despiciat, cum
B summa veneratur. Non possunt ergo hæretici in unum copulari, qui more vulpium inter se dissentientes, diversas sibi fodiunt foveas, qui unam domum ecclesiam, quam habuerunt perdiderunt. Hoc enim animal nec mansuescit aliquando, neque ullo usui, aut cibo utile est. Sic hæretici, nec mansuescunt aliquando, nec cibo Domini connectuntur. Non enim de his dicit Christus: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui in cælis est*. Quas vulpes in Canticis Canticorum a fratribus suis Dominus ligare mandat, cum dicit: *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit*. Dicit per parabolam in Evangelio Dominus: *Cum crevissent herbæ, & fru-*
C *ctum fecissent: tunc apparuerunt zizaniæ*, id est, proficiente ecclesia, numerosæ etiam hæreses surrexerunt: sed ecclesia in fide permanente, quam prava sentirent investigatæ sunt hæreses. Sic ille Samson, qui interpretatur sol, captis trecentis vulpibus, earum caudis ignem apposuit, & fructus inimicorum incendit. Semper enim hæretici in primordio conversionis suæ, velut falsa religione conspiciuntur: in extremis suis cum cœperint prædicare, tamquam in cauda ignem trahunt, gehennæ incendio deputati. Et ideo cum Dominus dicit: *Capite nobis vulpes*: ac si dicat: convincite hæreticos, eorumque versutiam, sanctarum scripturarum concludite testimoniis. Quas *vulpes parvulas* dicit:
D quia nihil magni, secundum rectam fidem intelligendo, omne quod sapiunt minimum est. *Demoliuntur vineas*, quia subvertunt plebes, pravis eas traditionibus corrumpentes. *Nam vinea nostra floruit*; id est, ecclesia catholica indeclinabili augmento profecit.

XXVIII. Bene ergo scriptura sancta hæreticos homines in uno corpore bestiam dicit: quia hoc, quod legendo profert imperitis, quasi ab obtentu rationis incipit. Sed quia hoc, quod legit, non intelligit, semper tamen ad inrationabilem sensum tendit: & quasi homo in bestiam desinit, dum sensus ipsius scripturæ ad intellectum malæ credulitatis ex-
E ponit. Quod bene hæc bestia duo cornua agni similia habere dicitur: quia simplicitatem agni in exteriore demonstrat homine: & duo testamenta Legis, & Evangelii unum se nobiscum Christum simulant prædicare. Sed audi quid de eo Joannes dicat: *Et loquebatur, ut draco: & omnem potestatem prioris bestiæ faciebat in conspectu ejus: & facit terram, & eos, qui in ea habitant, adorare bestiam illam priorem, cujus curata erat plaga mortis ejus*. Draco enim, ut diximus, diabolus dicitur. Sic enim draco diabolus, loquendo, & nova falsa promittendo decepit hominem in paradiso: sic & hæreticus, qui bestia dicitur, loquitur quasi draco; id est, quasi diabolus in paradiso. Nam paradisus nunc ecclesia est. Seducitur autem verbis hujus serpentis carnalis nostra concupiscentia, & per illam seduci-

tur Adam, non Christus, sed Christianus. Dicit ergo draco ille diabolus ad mulierem: *Cur præcepit vobis Dominus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* Sic hæreticorum curiosa cupiditas: sic pravi prædicatores ad diligendam erroris fallaciam, auditorum corda succendunt, quæ in typo mulieris ponuntur, dicentes eis: Quare fugitis scientiam habere latentem, & absconsam? Novam superexquirite, & boni, & mali scientiam penetrate.

XXIX. Unde apud Salomonem mulier illa hæreticorum speciem tenens dicit: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavis.* Subjecit deinde idem draco: *Quocumque die comederitis, statim aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonum, & malum.* Sic & omnes generaliter hæretici loquuntur quasi draco, cum divinitatis meritum profitentur, atque scientiæ promissione decipiunt: & reprehenderunt eos, quos simpliciter credentes invenerunt. Et quia omnino carnalia persuadent, quasi ad carnalium oculorum adapertionem conantur abducere, ut interior oculus excæcetur. Hæc est illa locutio hæretici, *qui loquitur, quasi draco: & omnem potestatem prioris bestiæ facit*, id est, totius corporis diaboli, hoc est, malorum hominum, quem priorem bestiam dicit, sicut ait: *Et facit terram, & eos, qui inhabitant in ea, adorare bestiam illam priorem, cujus curata est plaga mortis ejus.* Et quia ipsa bestia, quam priorem dixit habere eam capita septem, & cornua decem: *Unum ex capitibus ejus vidit quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est.* Ipsum caput bestiæ velut occisum, ipse est omne corpus hæreticorum, qui prædicant Christum crucifixum; & simulant se cum duobus cornibus agnum: sed tamen ut draco loquuntur: quia omnem potestatem prioris bestiæ faciunt. Decem cornua, quod dicit, bestiæ, decem reges esse futuros in fine mundi scriptura commemorat: in quos Antichristus undecimus, tribus regibus occisis, cum septem erit regnaturus: quos nunc septem capita nominat. Septimum ergo caput bestiæ quasi occisum in morte, hæretici sunt, qui Christum quasi agnum occisum cum Joanne prædicant: & eum filium Dei Deum esse negant, dicentes: Non per istum agnum facta sunt visibilia, & invisibilia: quem Joannes digito ostendit: *Ecce agnus Dei! Ecce qui tollit peccata mundi!* Qui enim hæc dicit, bestia est unum ex capitibus bestiæ, & non occisum, ut agnus noster Christus, tamquam occisus de furto imitationis Christi, & loquitur, quasi draco: & omnem potestatem prioris bestiæ facit. Quia hunc simulacrum diabolus sibi adinvenit, ut sub nomine religionis non solum carnales, sed etiam religiosos decipiat. Ideo *hoc caput* dicit: *quasi occisum in morte, & plaga mortis ejus curata*, id est, quasi Christum crucifixum sequantur. Simulacrum diaboli, ideo dicitur, quia cum intus sit bestia, foris se agnum esse mentitur, ad similitudinem agni, quod est Christus. Nam Ecclesia dicit de Christo. *Vidi agnum quasi occisum.* Et propter septiformem gratiæ spiritum, ex quo septem ecclesiæ fiunt per dona gratiarum, quæ una ecclesia est, quæ integrum corpus est Christi, dicit: *Habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi per orbem terrarum.* Quia ecclesia, quæ Spiritus sancti accepit gratiam, per universum orbem terrarum est constituta.

XXX. De corpore vero diaboli longe aliter dicit ecclesia. Nec agnum nominat corpus diaboli, nec cornua septem: sed dicit; *capita septem & cornua decem.* Nam agnus noster unum caput habet: quia unus est Deus. Caput enim Christi Deus. De diaboli vero corpore dicit: *Et vidi ascendentem bestiam de mari habentem cornua decem, & capita septem: & super capita ejus decem diademata: & super capita ejus nomen blasphemiæ. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo: & pedes ejus sicut ursi: & os ejus, sicut leonis. Et dedit ei draco virtutem suam, & sedem suam. Et vidi unum ex capitibus ejus, quasi occisum in morte: & plaga mortis ejus curata est, & mirata est omnis terra secuta bestiam: & adoraverunt draconem, quoniam dedit potestatem bestiæ. Et adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestiæ? aut quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei loqui magnam blasphemiam.* Hoc totum figuraliter intelligendum est in ecclesia: non sicut auditur. Nam agnus, & bestia, sicut invicem sibi contrarii sunt per naturam: ita allegorice intelligendi sunt per figuram. Heic tantum duæ partes sunt intelligendæ, id est, Christus, & corpus ejus: & diabolus, & corpus ejus. Quæ totum corpus diaboli, quo facilius possit spiritualiter ab Ecclesia deprehendi, omnia membra diaboli in una bestia conclusit. *Hæc bestia* in Daniele *terribilis dicitur esse ceteris bestiis*, id est, leoni, pardo, & urso dissimilis dicitur: & cujus nomine bestiæ nuncupetur, non habet. Sed tantum dissimilis ceteris bestiis, & terribilis nominatur. Sed vide quantum est foris, terribilis in terrenis, cum dicat terra, id est, terreni: *Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea? Terribilis ceteris bestiis* dicitur, & *dissimilis*. Sed agnus adveniens adversus eam in certamine surrexit, & moriens prædam excussit. Excutiunt & hodie agni pretioso sanguine redemti agni incontaminati, & immaculati Christi: per illum agnum, quem Deus suscitavit a mortuis. Et hic agnus, & bestia contra contrarii sibi sunt in ecclesia. Bestiæ autem, quæ contraria est agno, non speciale, sed generale nomen est, & quod multas habeat partes, quæ septem capitibus distinctis scribitur. Sed in narratione pro locis intelligendum est, qualem partem bestiæ dicat, quæ septem capitibus ex uno corpore constat. Aliquando enim diabolum dicit bestiam: aliquando infideles, id est, sine baptismo. Aliquando Christianos malos, id est, vulgarem plebem intra ecclesiam, qui tantum nomine Christiani sunt, operibus vero bestiæ sunt. Aliquando principes malos. Aliquando hæreticos, qui male sentiunt, & male prædicant de Christo. Aliquando hypocritas, qui simulant sanctitatem, & nec dicunt de Christo, nec scire volunt, quid dicant, vel credere debeant. Aliquando enim schismaticos dicit, qui recte credunt, & recte prædicant Christum: sed scissi sunt ab unitate ecclesiæ, non corpore, sed animo. Schisma enim a scissura animarum vocata est. Eodem enim cultu, eodem ritu credit, ut ceteri religiosi, sed solo congregationis delectatur dissidio, ut cum ceteris communi nullo fulciatur consilio: & totum quod sibi agere videtur, sanctum in suo corde esse putatur. Fit autem schisma, cum dicunt homines; Justi sumus: nos sanctificamus in mundo, & cetera his similia. Hoc totum per singula officia unius bestiæ describuntur capita. Capita dicuntur, quia unusquisque sequitur suæ voluntatis arbitrium. Sola ecclesia agit cum consilio, ne pœniteat, post factum.

XXXI. Quod ut testimoniis approbemus, ex multis unum Paulli apostoli proferamus exemplum. Qui ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset, primum apostolorum requisivit Petrum. Per hoc exemplum proficit ecclesia, quæ est summi capitis

membrum. Quæ omnis christianitas una videtur ecclesia. Et multi toto mentis ardore bene se laborare putant: sed incertum est utrum Deo placeant. Unus ager est, sed dormiente patre familias, *inimicus homo zizania superseminavit*. Ad quam eradicandam, cum discipuli ire se proponerent, Dominus noster prohibuit, sibi reservans palearum, & frumenti separationem. *Hæc sunt vasa iræ, & vasa misericordiæ*, quæ in domo Dei ab Apostolo prædicantur. Venient ergo dies, quando thesauro ecclesiæ aperto, proferet Dominus vasa iræ suæ, quibus exeuntibus sancti dicent: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Nemo potest Christi victoriam sibi assumere, nemo ante judicii diem de hominibus judicare. Si jam mundata est ecclesia, quid Domino reservamus? *Est via, quæ videtur esse apud homines recta, novissima autem ejus veniunt in profundum inferni*. In hoc errore judicii, quæ potest esse certa sententia? Proinde, quia non est certa sententia, debet caritas una. Sed ea ipsa caritas non poterit esse certa, si fides fuerit incerta. Proinde communiter omnis ecclesia perquirere debet fidem veram, & omnibus modis evitare hæreticorum venena. Non enim sine ratione caput hujus bestiæ velut occisum scribitur. Bestia itaque, quam dicit, inter diabolum, & Christum personam non habet: quia in solo est vocabulo, quod dicunt se adorare Christum, qui mortuus est, & resurrexit. Hæc bestia cum duobus cornibus ipsa est hæreticorum pars cum omnibus sibi consentientibus, tam fide, quam opere. Quæ caput dicitur velut occisum, id est, fallaciter Christianum. In quo vocabulo diabolum adorant, qui hoc simulacrum suis adinvenit, ut sub nomine Christianitatis maximam partem ab ecclesia excludat, & capiti suo diabolo conjungat. Et ille habeat corpus, cum quo se, & illud ad inferorum tartara tradat. Nos adoramus agnum, qui occisus est, & resurrexit. Illi adorant bestiam, quæ se habet in hujusmodi similitudinem. Tres itaque sunt, id est, diabolus, & populus, & bestia velut occisa, quæ est mediator, in quibus Christus resonat. Et quia ex parte bestiam, quando mediam bestiam dicit adorari, in diabolum res cadit, qui suum & hæreticorum locum implet, per quorum os loquitur in ecclesia.

XXXII. Dicit *super decem cornua decem diademata*, hoc est, quod reges suos tam vivos, quam mortuos laudant, & veluti in cælum, atque inter sanctos translatos esse existimant. Nomen vero blasphemiæ, quod super septem capita vidit, hoc est, quod se ecclesiam dicunt, & ecclesiam persequuntur. Draco est serpentis operatio. Rufus, carnis habitaculum, qua draco ipse carnis habitatio est. Decem cornua draconis, virtus est legis alienæ. Draco vero ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas. Ideo dicitur draco, quia terret. Magnus, quia potens videtur, & exaltat in spiritu. Serpens, quia non deprehenditur, sed inreprehensibiliter serpit, & fallit. Antiquus ideo vocatur, quia & a principio cœpit, & veteris hominis accepit potestatem.

XXXIII. Diabolus ideo vocatur, quia consiliator sibi videtur, & sapit. Et postquam persuaserit hominem, tamquam non suæ persuasionis, sed nostri potius admissi criminator apparet. Pardus, quia varietatem & fallaciam deceptionis ostendit. Ursus, quia rapinam sensuum & operum malignorum est. Leo vero, quia superbiæ, atque erroris est forma. *Dedit draco bestiæ virtutem suam, & sedem suam*: quia intra ecclesiam sunt hæretici, qui ecclesia videntur esse, & ecclesia non sunt. Et per os diabolus loquitur, quos in ecclesia decipere vult. *Et adoraverunt bestiam dicentes: Quis similis bestiæ? aut quis poterit pugnare cum ea?* Illi hoc taliter non dicunt. Sed dicunt: Quis similis Christo? aut quis illum poterit vincere? Lingua Christum profitentur, sed factis bestiam sequuntur. *Et facit signa magna: ut & ignem faciat de cælo descendere in terram in conspectu hominum*. Ignis Spiritus sanctus est: cælum ecclesia est: terra ipsi sunt, quos baptizant, & ceteros ecclesiasticos ordines dicit, quæ per ipsos fiunt in ecclesia, per quæ sacramenta ab illis tenetur ecclesia captiva. Sacramentum baptismatis non solum intra in ecclesiam catholicam, sed etiam apud hæreticos, qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant, esse quidem baptisma posse, sed extra ecclesiam catholicam prodesse non posse. Immo sicut intra ecclesiam recte credentibus per sacramentum baptismi confert salutem: sic extra ecclesiam baptizati, si ad ecclesiam non redierint, eodem baptismate cumularunt sibi perniciem & confusionem. Tantum enim valet ecclesiasticæ societatis unitas ad salutem baptismi, ut non salvetur, cui non intra ecclesiam datur, ubi oportet, ut detur. Inesse tamen homini baptismum etiam extra ecclesiam baptizato, sed maxime ad damnationem ab ecclesia separato. Sed quia manifestum est, ubicumque datum fuerit hoc baptisma, semel esse dandum, ideo etsi ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti datum fuerit, venerabiliter agnoscendum, & ab hoc nullatenus iterandum. Et quia omnis christianitas ecclesiæ nomen habet; & infideles, qui non sunt baptizati, extra ecclesiam dicuntur, putant se cum audiunt extra ecclesiam dici baptizatos, quod pro infidelibus dicatur? Non enim ita intelligendum est, ut tantum duas partes credamus hominum, id est, unam partem baptizatorum, quæ sit ecclesia; & alteram infidelium, quæ sit extra ecclesiam: non enim infideles baptismum habent, qui non credunt Christum filium Dei: sed tantum Christiani habent baptismum. Et ipsa christianitas, quæ baptizata est, altera pars est, quæ intra ecclesiam est. Et illa quæ foris ecclesia est, in duas partes divisa est; id est, in sacerdotes hæreticos, & in laicos aperte malos. Illa pars, quæ ecclesia dicitur, sancti, & fideles sunt, qui pro Christo omnia sua reliquerunt: cui dicturus est in die judicii: *Vos qui dimisistis omnia vestra, & secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*. Duodecim sedes dicit, quia omnis omnino ecclesia, quæ est Christi sanguine passionis tincta, in duodenario apostolorum numero est constructa. Nam sic sunt duodecim apostoli in Christo, sicut duodecim horæ diei in sole. Sol Christus intelligitur, secundum Prophetæ dictum: *Vobis, qui timetis Dominum, orietur sol justitiæ*. Et tantum ipsis Christianis oritur, qui timent Christum, id est, qui credunt in Christum, & imitantur vestigia ejus. In tantum ut in isto die possint ambulare. Et sicut sol facit duodecim horas diei, & non faciunt solem: sic Christus fecit, & elegit duodecim apostolos: & duodecim apostoli non fecerunt, nec elegerunt Christum. Sicut ipse Dominus ait: *Non vos me elegistis: sed ego elegi vos*. Nunc vero ipsi sunt filii adoptivi, qui electi sunt, non ille, qui elegit. Et tamen qui elegit, & qui electi sunt, unus dies est, unum lumen est. Sol inluminator, & duodecim horæ inluminatæ a sole. Sic Christus inluminator, & duodecim apo-

stoli inluminati a Christo. Christus est caput, & duodecim apostoli corpus Christi, quod est omnis omnino ecclesia in duodenario numero apostolorum constituta. Hic est unus dies, id est, una persona Christus, & ecclesia: qui in hoc die ambulat, ipse ambulat intra ecclesiam. Hos tantum duodecim apostolos, tamquam duodecim horas diei per universum mundum misit Christus, ut omnis multitudo credentium in isto solo ambularet die, id est, in ista sola ecclesia. Sed nemo credentium ibi potest ingredi, nisi imitatus fuerit apostolos Christi. Et dum imitatus fuerit, fit ipse apostolus Christi: sicut & Paullus apostolus dicebat discipulis suis: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

XXXIV. Jam nunc episcopi cathedras tenent duodecim apostolorum; si imitantur apostolos in fide, & opere, & prædicatione: & ipsi ecclesia sunt, quia in doctrina apostolorum sunt: & baptismata, quæ per manus illorum fiunt, ipsi dicuntur baptizati intra ecclesiam, quia neminem baptizant, nisi tantum eos, qui nomen suum dant. Quos etiam instruunt in fide & opere, qualiter credant, & qualiter vivant: ita ut ore proprio profiteantur apostolicum fidei symbolum: *Credere in Deum Patrem omnipotentem. Et in Jesum Christum filius ejus unicum Deum, & dominum nostrum: qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine. Et in Spiritum Sanctum.* In qua fide baptizati sunt: & abrenuntiant diabolo, & angelis ejus, operibus ejus, & imperiis ejus.

XXXV. Ex ipsis baptizatis alii traduntur scholæ, & offeruntur a parentibus Christo, ut possint futuri esse sacerdotes, & serviant Christo. Alii tantum doctrinæ traduntur, ut legant, & cognoscant Christum; & accipiant cum benedictione intra ecclesiam uxores, ut serviant conjugio: quia hoc bonum est, & intra ecclesiam ejus. Sed illud melius est, quod sacerdotium est, quod intra ecclesiam est, & per se ecclesia est. Sed & ista bona est, quæ nobis martyres & sacerdotes, virgines, & confessores generant, & vivunt conjugati, secundum apostolum Paullum, qui dicit: [a] *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupsit virgo, non peccavit. Tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque, fratres, tempus breve est. Reliquum est: ut qui habent uxores, sint tamquam non habentes. Et qui flent, tamquam non flentes. Et qui gaudent, tamquam non gaudentes. Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Conjugati, qui hoc præceptum servant apostoli, intra ecclesiam sunt, quia sub disciplina apostolorum sunt. Si aliquis inter eos deliquerit, sicut ab ecclesia excommunicatur, ita & ab eis non recipitur. Decimas suas recte dant Deo. Hospitibus pedes lavant. Pauperibus ministrant: sacerdotibus honorem impendunt: & facultatulam suam cum ipsis communicant, quia eos futuros heredes habere exspectant. Conjugibus suis non propter libidinem, sed propter procreationem filiorum utuntur. Et cum omnibus hominibus in tanta caritate vivunt, ut monachi esse putentur. Hi in die judicii a Domino audituri sunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis præparatum est ab origine mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare. Sitivi, & dedistis mihi bibere. Hospes eram & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus & visitastis me. In carcere eram, & venistis ad me. Quia quod uni de his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis.* Hi sunt fratres Domini, de quibus dicit: *Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ille mihi mater, & frater, & soror est.*

XXXVI. Nam si scire vultis, quid est voluntas Patris, nihil aliud invenire possumus, nisi, *ut credamus in eum, quem misit ille*: id est, credamus filium ejus Jesum Christum verum esse Deum. Timeamus, adoremus, imitemur, & amemus, quia ipse est verus Deus, & vita æterna: sicut ipse in Evangelio dicit: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Hic est verus Deus, & vita æterna.* Ecce ecclesia quem credit, ad eum tendit: & quidquid agit, per ecclesiasticam doctrinam agit: & quidquid petit, in nomine Jesu petit, ut cum Jesu æterni sint, & intra ecclesiam baptizentur, in cujus pace perseverant: per quam & salvi fiunt. Nam qui contra hanc ecclesiam agit, salvus esse non potest, nisi ad eam redierit, ut per ipsam salvetur. Omnes intra eam salvari credo: extra illam, licet quanta bona quis videatur agere, etiamsi pro Christi nomine sanguinem fundat, salvus esse non poterit, nisi ad ecclesiam catholicam redierit: quæ sola recte credit Deum: & sola diligit proximum, sola patitur pro Christo, sola moritur pro eo. Dominare semper vult vitiis, non fratribus. Quotidie legem Dei adimplet, quia quotidie in caritate est. Et quantum plus intelligit, tantum plus laborat. Cum omnibus patitur, quia cum omnibus tristatur. Hæc illa pars non agit, quam supra diximus, quæ extra ecclesiam est, id est, hæretici, & populus ejus malus; quæ ab eis sacramenta ecclesiæ accipiunt: & doctrinam salutis, nec ipsi habent, nec illis proferunt. Corpora sunt, sed non se invicem diligunt, quia aversionem habent ab iis, quorum membra sunt. De quibus Paullus apostolus Thessalonicensibus narrat, cum putarent, quod tempore Paulli esset dies judicii, eo quod eis scripserit: [b] *Nos, qui vivimus, qui relinquimur in adventum Domini, non præveniemus eos, qui antea dormierunt.* Ad hæc illi conturbati, scripsit eis postea, dicens: *Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini, ne quis vos seducat ullo modo. Quia nisi venerit primum discessio, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus. Meminisse debetis, quia ego adhuc, cum apud vos essem, hæc dicebam vobis: & nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium operatur iniquitatis.* Ac si aperte diceret: tunc Antichristus manifeste videbitur. Nam in cordibus iniquorum, secreta sua jam nunc occultus operatur. Ut enim de apertioribus criminibus taceam, illa,

[a] I. Cor. VII. 25-32. [b] I. Thess. IV. 4.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

quæ sub specie fiunt, dicam: ecce alius fratri tacitus invidet, & si occasionem inveniat, eum supplantare contendit: cujus alterius membrum est, nisi ejus, de quo scriptum est: *invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum*?

XXXVII. Alius se magni meriti esse existimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes sibi inferiores credit: cujus alterius membrum est, nisi ejus, de quo scriptum est: *Omne sublime videt, & ipse est rex super omnes filios superbiæ?* Alius honorem quærit, ut ceteris præsit: non quod aliis prosit, sed quod ipse alteri subditus non sit. Cujus alterius membrum est, nisi ejus, de quo scriptum est, qui dixit: *Sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo?* Hanc ergo regulam diabolus instituit membris suis, quod simulacrum sub nomine christianitatis in ecclesia finxit: quæ tamen pars foras ecclesiam est. Ecclesia dominari non vult, sed servire. Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alteri [1] sub se non possit: quem diabolus imitari perverse voluit, cum suum [2] dominum quærens, ei subesse recusavit. Adipiscere voluit omnipotentiam per rapinam, quam Dominus habebat per naturam.

XXXVIII. Proinde *Dominus noster Jesus Christus, cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Et ut nobis humilitatis, & caritatis præberet exemplum, non alteros humiliavit, sed semet ipsum. Nam cum esset unigenitus secundum divinitatis excellentiam, & sine fratribus, pro nobis etiam factus est primogenitus secundum susceptionem hominis: in qua per adoptionem gratiæ fratres habere dignatus est, quibus esset primogenitus: de quibus ipse per Prophetam dicit: *Ecce quam bonum, & quam jucundum, habitare fratres in unum!* Fratres heic non corporales dicit, sed fratres spirituales. Fratres, de quibus idem Dominus Patri dicit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis*. Fratres, de quibus loquebatur mulieribus: *Ite, nuntiate fratribus meis*. Vere bonum, & vere jucundum habitare fratres in unum! Unum fratrem dimisimus in sæculo: ecce quantos invenimus in monasterio! Frater meus sæcularis non tantum me amabat, quantum substantiam meam. Ceterum fratres spirituales, qui sua utique negligunt, aliena non quærunt. Sic & in Actibus apostolorum legimus: *Quoniam multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Et erant*, inquit, *illis omnia communia*, quia communem Christum possidebant.

XXXIX. Hanc regulam, quam tenet nunc ecclesia, ab ipso descendit capite, cujus & corpus est secundum Apostolum qui dicit: *Ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei*. Corpus illius summi capitis Christi, nos omnes fideles ejus sumus. Per nexus vero, & conjunctiones corpus ligatur: quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachiis manus, dum manibus digiti sunt conjuncti ac membra cetera membris inhærent, corpus omne perficitur. Sic sancti Apostoli, quia redemtori nostro propinqui exstiterunt, quasi pectus capiti inerant. Quos quia martyres sunt secuti, quasi conjuncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum pastores, & doctores subjuncti sunt per bona opera; manus brachii iniverunt. Hoc vero omne corpus redemtoris nostri quotidie per nexus, & conjunctiones subministratur in cælo: quia cum ad eum illuc electæ animæ ducuntur, ei sua membra colligantur. De quo bene dicitur: *Subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei*. Quia Deus omnipotens redemtor noster, qui in se, quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Unde rursus scriptum est: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Hoc totum per passionem carnis, & compassionem mentis complet ecclesia. Et cum heic patitur corpus, patitur caput, cujus est corpus, Paullo apostolo attestante qui ait: *Quotidie adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est ecclesia*.

XL. Dominus, ac redemtor noster cum sancta ecclesia, quam redemit secundum carnem una substantia est. Illius capitis corpus ecclesia est: & hujus corporis caput est Christus. De quo suo capite exsultat corpus, id est, sancta ecclesia, cum per Psalmistam dicit: *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos*. Quia enim quandoque ipsa etiam exaltanda est, jam nunc caput suum super inimicos exaltatum gaudet in cælis. Cum ergo electi, quique ad vitam perveniunt, quia membra ejus, per eum intrant ad eum; ipse per se intrat ad se. Ipse enim in membris suis est, qui intrat. Ipse caput, ad quod intrantia membra perveniunt. Accipite ergo, descendit regula, quam tenent membra ejus ecclesia, quod est in caritate unum corpus summi capitis, a quo accipit Spiritum sanctum, secundum Psalmistæ vocem dicentis: [a] *Sicut unguentum a capite, quod descendit in barbam, in barbam Aaron*. Vide ergo quid dicat unguentum. Unguentum gratia est: benedictio est divinitatis. Sicut benedictio unguenti de capite, hoc est de divinitate in Christo. Caput Christi Deus: caput ecclesiæ Christus. Descendit unguentum in homine Christo. Descendit de Christo in oram vestimenti ejus, quod est ecclesia. Unguentum de capite, quod descendit in barbam. Barba enim virilitatis indicium est. Caput ergo divinitatis dicitur, sicut diximus, ex quo descendit unguentum in barbam Aaron, id est, in Christo, qui est caput ecclesiæ. Barba vero, ut diximus, virum indicat, in quo perveniamus in virum perfectum, qui est Christus. Et postquam in illam barbam *descendit*, ipsum unguentum *in oram vestimenti ejus*; sic benedictio, *& ros in Hermon, descendit in montem Sion*. Hermon in lingua nostra interpretatur *anathema*, quod est Judæorum populus. Ros ergo, id est, benedictio Domini ante fuit in populo Judæorum, qui postea anathematizati sunt. Et benedictio illa, quæ antea descendebat in populo anathematizato, postea descendit in monte Sion, hoc est, ecclesiam, quæ corpus est Christi. In quo capite ecclesiæ descendit unguentum, ut Psalmista ait de eo: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis præ participibus tuis*. Participes sunt apostoli Christo: sed apostoli ad mensuram acceperunt Spiritum sanctum. In Christo vero omnis plenitudo Spiritus sancti descendit, quia solus sine peccato: & de ipsa plenitudine illius acceperunt apostoli.

XLI. Audistis, quid dixit: *Dilexisti justitiam*,

[a] Psalm. CXXXII. 2.

1. Subesse.

2. Dominium.

Sed & contrarium videte, quid dicat: *Et odisti iniquitatem*. Pro his virtutibus quid accepit, audite: *Propterea*, inquit, *unxit te Domine*, *Deus tuus oleo exsultationis præ participibus tuis*. Hoc ad Christum dicitur. Jesu Christe, tu unctus es, ut ceteros ungeres unguento, *quod descendit in barbam*, *in barbam*, inquit, *Aaron*. Quod unguentum in capite est, descendit in barbam: id est, a vero Deo descendit ad hominem, quem dignatus est assumere. Et de homine, quem assumsit, descendit in oram vestimenti ejus, quod sumus nos. Et quantum nobis prodest barba ista sancta, & vir iste perfectus, videamus. Et qui sunt illi qui proficiunt, in quos descendit in oram vestimenti ejus, qui possunt esse vestimentum Christi. Et cum fuerint vestimentum Christi, tunc & ipse Christus verum est illorum vestimentum, & induunt Christum. Nos, si vestimentum Christi sumus, nuditatem ejus nostra vestimus fide. Ecce nudus pendet in cruce, *scandalum Judæis*, *gentibus stultitia*. Et tamen nostra fide, & sermone, & confessione vestimus nuditatem ejus, & dicimus. Dominus Deus noster est qui nudus pendet in cruce. Filius Dei verus est, qui illusiones, & derisiones patitur nudus in cruce, ut nos vestiti simus ejus nuditate.

XLII. Quum audiunt nos Judæi ista dicere, continent aures suas, & derident nos, qui talem Deum habemus, qui nudus pependit in cruce. Recedimus ab invicem in tantum, ut nec illi recipiant nos, nec nos illos. Unum hostem fugimus Judæos, & multos hostes invenimus intra domum, hæreticos pejores, quam Judæos. Judæi semel negant, & dicunt: Iste, quem dicitis, qui nudus pependit in cruce, non est Deus. Cum nos eis dicimus, quis est? Respondent, & dicunt, homo est: nam si Deus esset, non diceret: *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti*? Et ideo non debetis tam absurde dicere Deum: sed tantum filium adoptivum, sicut & nos sumus adoptivi: quia nec unus Deus est, qui nudus pendet in cruce, nec verus filius Dei. Injuriam facitis Deo de tali fide. Nam nos honoramus Deum, qui recte dicimus, quod Deus ad tantam injuriam descendit. [1] Sermo est, qui patitur. Servus Dei est, qui patitur, ipso de se dicente: *O Domine ego servus tuus: ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ*. Et Dominus ei dicit: *Ecce servus meus, suscipiam eum*. Cum hoc verum dicat scriptura, quomodo vos potestis firmare, cum homo nudus, qui pendet in cruce, a Deo se derelictum clamitet, & Deus sit. Ecce & istos invenimus similes Judæorum: quia illi nudaverunt Christum, & nudum eum imposuerunt in crucem & ibi mortuus pependit. Et ipsa nuditas, crux & mors facit scandalum Judæis, & dicunt: Non est Deus. Hoc dicunt & isti hæretici: Non est Deus. Nudaverunt illi Christum vestimentis, nudant, & isti fide. Illis fecit scandalum Christi nuditas: istis facit scandalum Christi humilitas. Non sunt ergo isti vestimentum Christi, qui non vestiunt Christum sua fide: sed eum cum Judæis nudant sua infidelitate. Illi Deum Israel laudabant, & ipsum Deum Israel negabant, quem nudum cruci affligebant. Et isti Christum laudant: & ipsum Christum, qui nudus pependit in cruce, Deum Israel esse negant: & utrique populum Domini se existimant esse; & utrique meliores se nobis profitentur in fide, & utrique dicunt: Nos sumus Israel, qui Deum recte credimus. Nam vos bruta, & insensati, qui hominem, qui mortuus est, habetis Deum. Et quia Israel, *videns Deum* dicitur, utrique se Israel profitentur: utrique se filios Dei asserunt. Sed Dominus eos per Esaiam prophetam redarguit, dicens: *Filios enutrivi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem non me cognovit: populus meus me non intellexit*. Et meum populum dicit, & me non intellexit, neque cognovit. Non intelligit Deum, qui non intelligit Christum, quia Christus est Deus. Non cognoscit Deum Israel, qui non cognoscit Christum, quia Christus est Deus Israel. Non est mundus corde, qui non videt Deum factorem cæli & terræ: qui non credit Christum, quia Christus est Deus factor cæli & terræ. Et inde non vident Deum, quia mundum non habent cor. *Beati*, inquit, *mundo corde*, *quoniam ipsi Deum videbunt*.

XLIII. Restat ergo, ut qui non intelligunt, non vident: & qui non vident, in tenebris ambulant. Unde & Psalmista dicit: *Nescierunt*, *neque intellexerunt quod in tenebris ambulant*. Et qui in tenebris ambulant, in die non ambulant, quod est Christus, & ecclesia: nec dicere possunt illum versiculum Psalmi: *Hic est dies*, *quem fecit Dominus*; *exsultemus & lætemur in eo*. Et quia dies, & nox una dies dicitur, quia de sole usque ad alterum orientem solem, diem & noctem includit, & unus dies dicitur: sic ecclesia, & hæreticorum pravitas, lux, & tenebræ est, & una ecclesia nuncupatur. Utrique unum Evangelium legunt: sed utrique vestimentum Christi esse non possunt. Cum unus fide tegit nuditatem Christi, alter infidelitate nudum prædicat Christum, cum dicit, Homo est, non est Deus: non est ipse qui fecit cælum & terram. Alter non nudum, sed veste indutum eum prædicat, quia dicit: Deus est homo; & ipse fecit cælum & rerram, qui in cruce pendet inter cælum & terram. Hoc tantum ecclesia potest dicere de Christo capite, cujus ipsa est corpus: quia ipsam suo sanguine pretioso redemit, ut eam sibi copularet per sanguinem; & Christus indueret eam, & illa Christum: sicut Paullus apostolus de ipso loquitur ad Ephesios: *Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam*. Maculam quippe & rugam non habet, quia & turpitudine operis & duplicitate sermonis caret. Non habentem, inquit, maculam aut rugam. Id est, nec per peccatum habentem maculam, nec per duplicitatem rugam. Quia & per justitiam munda est, & per simplicem intentionem extensa. Quæ ergo abluta est, nec maculam habeat, extensa est, ne habeat rugam. Utique vestis Christi est. Sicut enim indumentum Christi tota generaliter ecclesia dicitur, sic indumentum sunt ecclesiæ singulorum animæ, quæ ab errore conversæ eamdem ecclesiam credendo, eique fideliter inhærendo, circumdant. De quibus eidem ecclesiæ per prophetam Dominus dicit: *Vivo ego, quia omnibus his, velut ornamento vestieris*.

XLIV. Ecce quomodo est ecclesia per fidem & conversionem, & opera bona vestimentum Christi. Ecce quomodo singulorum animæ, quæ per prædicationem ecclesiæ convertuntur & credunt, quod tantum in ea sit remissio peccatorum, & inhærent ei fideliter, vestimentum sunt ipsius ecclesiæ. Vestimentum sunt ecclesiæ animæ in unum collectæ. Vestimentum est Christi tota ecclesia: & vestimentum est Christus totius ecclesiæ. Rem vobis dico

1. Servus.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

novam: immo non novam, sed de scripturis, quia A vestimentum Christi sumus. Et cum illum nostra confessione, & fide vestimus, tunc iterum nos ipsum Christum induimus. Dicit enim & Apostolus, quod vestimentum nostrum Christus sit: *Quicumque*, inquit, *baptizati estis in Christo, Christum induistis*. Quando enim baptizamur, induimur, & vestimur.

XLV. Hoc totum quare dixi? Ut ostenderem credentes vestimentum esse Christi, quod descendit in oram vestimenti ejus: quod descendit in barbam, in barbam Aaron. Sic enim Aaron sacerdos hunc sacerdotem nostrum præfiguravit Christum: & octo ejus vestimenta omnis omnino ecclesiæ. Figura illa B vestimentorum nos sumus secundum Apostolum, *in quos finis sæculorum* decurrit: *quia ista illis in figura contingebant*, quæ nobis in veritate completa sunt. Siquidem Pontifex octo habet, ut diximus, species vestimentorum. Longum est dicere de Ephod, de tunica, de zona, de catenulis, de femoralibus, de fimbriis, de soccis, de tintinnabulis: quibus virtutibus sacerdos debeat ingredi templum Domini, & in sancta sanctorum. Et nos ergo si voluerimus de vestimento esse isto sacerdotali, aut superhumerale sumus, quod interpretatur Ephod, ut habeamus bona opera: & in humeris nostris Christi mandata portemus: aut certe tunica debemus esse interior: quæ tunica stricta est, & adhæret corpori. C Non est laxa; non funditur, sed adhæret tota ad corpus. Vides ergo, quia quicumque interior est, & interior tunica, vicinius jungitur corpori.

XLVI. Longum est dicere de rationalibus, & de manifestationibus. Si quis vero rationale est, quod dicitur, Logion, non est alibi, nisi in pectore. Quod ratione dictum, vel factum est, rationale dicitur. Quod vero sine ratione dictum, vel factum, rationale dici non potest. Intelliges scripturæ ordinem. Quicumque rationabilis est, Ephod est; id est, vestimentum superhumerale: & in pectore, quod est prudentia. Ceterum fieri potest, ut aliquis habeat prudentiam, ut habeat [1] augon, hoc D est, logion, quod latine dicitur rationabilitas, & non habeat [2] Ermonem, hoc est, manifestationem. Quicumque ergo verus sacerdos est, debet esse rationabilis; debet habere manifestationes; hoc est, quodcumque manifestum proferat, & omnes doceat.

XLVII. Et hæc omnia forsitan faciat, si castitas cauta & ornata non fuerit, & omnes fluxus carnis non mortificaverit, ut cingat lumbos suos & mortificet. Deinde femoralia debet habere; ut quodcumque in nates ignominiosum est, & sordidum, quasi hoc cingulo mundetur, & mortificetur. Deinde dicitur, quoniam debemus habere E [3] phodere: id est, vestimentum tunicæ usque ad pedes. Phodere quod ordinet, quasi pedes nostros. Et in ipso Phodere diversi flores sunt. Sunt ibi malogranata: sunt etiam fimbriæ. Ego puto, quod & illa mulier sanguinem fluens, ideo sanata est, eo quod statim fimbriam tetigerit. Hoc totum quare dico? ut bonum opus, quod inchoamus, usque ad finem perseveremus: quod est usque ad pedes, si Christi vestimentum esse desideramus.

XLVIII. Deinde considerate, quoniam ad extremos pedes inter malogranata erant & tintinabula: & non ingrediebatur pontifex in sancta sanctorum, nisi illa tintinabula personarent. Et quid sancta sanctorum ingredi, nisi ille interior spiritualis intellectus, ubi cum Domino loquitur?

XLIX. Et illa tintinabula, & illa malogranata diversitates virtutum sunt: & sacerdos, id est, pontifex, qui omnem ecclesiam in typo Christi tamquam vestimentum in se portat, debet prius diversarum virtutum ejus opera, tamquam tintinabula per omnem ecclesiam resonare: & tunc ad ejus omnes congregentur imitationem: & sic in sancta sanctorum ingrediatur, ut quod intus de Domino audierit, foris populo loquatur, secundum Domini dictum in Evangelio: *Ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est*. Et cum hæc fuerit, ecclesia erit: mons Sion erit: *quoniam illic mandavit Dominus benedictionem*. Id est, unguentum illud quod descendit de capite divinitatis, *in barbam, in barbam Aaron: quod descendit in oram vestimenti ejus*, quod est Christus: & pervenit ad montem Sion illa benedictio roris, quæ descenderat in Hermon: hoc est, in populo Judæorum pervenit ad ecclesiam, quod est mons Sion: quoniam in ea mandavit Dominus hanc benedictionem & vitam usque in æternum. Vita Christus est. Qui confitetur Christum, habebit vitam usque in sæculum sæculi. Nos tamen si de ecclesia sumus, ecclesiam defendimus, & in dogmatum veritate stamus, in ædificio Christi sumus. Illi vero, qui non sunt in ecclesia, adversantur Christi ecclesiæ. Si ergo sumus in ecclesia, si habemus fidem ecclesiæ, fidem apostolorum, fidem Christi dogmatum, veritatis montes, sumus Sion.

L. Dominus noster Jesus Christus mons montium est; non unus de montibus, ut hæreticus asserit Elipandus. Nam cum singulariter mons dicitur, aut singulariter Dominus, aut singulariter Christus, aut singulariter pontifex, aut singulariter sacerdos; aut singulariter hostia, aut singulariter agnus, aut singulariter lapis, aut singulariter petra, & cetera hujusmodi similia, aut certe singulariter servus, aut singulariter pauper, solus ipse in sua persona intelligendus est: ut in ipsa humilitate, qua a nobis figuraliter prædicatur, nullus ei similis prædicetur. Nam & homines sancti multi sunt, qui ei credendo efficiuntur sancti. Ab eo dicuntur dii, ab eo domini, ab eo Christi, ab eo pontifices, ab eo sacerdotes, ab eo hostiæ, ab eo agni, ab eo lapides vivi, ab eo fortes petræ. Propter hoc ille factus est Patris servus, ut nos de multis dominis liberaret: id est, de multis idolis, & ipsum solum haberemus dominum, qui propter nos factus est servus: & essemus liberi per ipsum, qui solus inter mortuos est liber: & nos ad hanc ingenuitatem perduxit. Et sine dubio summa ingenuitas creditur, in quo Christi servitus comprobatur. Propter nos factus est pauper, ut nos ejus paupertate efficeremur divites. Et quid est ejus paupertas, nisi ejus humanitas? Et quid sunt nostræ divitiæ, nisi ejus humanitas? Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Ubi ille descendit, illic nos ascendimus. Ubi se ille inclinavit, ibi nos erexit. Ubi ille pœnam perpessus est, ibi nos a pœna liberavit. Ubi ille mortuus est, ibi nos vivificavit. Ubi ille resurrexit, ibi nos suscitavit. Ubi ille ascendit, ibi nos secum levavit. Ubi pater eum exaltavit, & donavit illi nomen, & nos cum illo exaltavit, & *cum illo nobis omnia donavit*: quia & ipsum nobis Pater dedit, & nos illi donavit: & illum a parte

1. Forte *augen*, αὐγήν. 2. Forte *Sermonem*. 3. Poderem.

dexteræ suæ collocavit: & nos corpus ejus cum capite sedere fecit.

LI. Et cum sit caput & corpus una substantia, tamen multum distat inter caput, & corpus: cum tantum unum sensum habeat communem, & ceteros quatuor solum sibi vindicat caput. Multum ergo distat inter Christum hominem, & omnem omnino sanctorum multitudinem, qui de Adam ducit originem, cum omnibus virtutibus soli homini Christo non poterit comparari, aut æquari totus ille exercitus. Solus Christus sine illis poterat esse: toti illi sine Christo nec vivere possunt, nec esse.

LII. Hoc totum quare diximus? Quia montem B Sion figuraliter ecclesiam nuncupavimus. Possumus singulariter dicere montem Sion unam ecclesiam, quod est unum corpus Christi. Possumus dicere, & ipsam montes, & ecclesias. Christum vero solum, non possumus dicere Christum, & Christos: montem, & montes: Dominum, & Dominos: Deum, & Deos: servum, & servos: pauperem, & pauperes: parvulum, & parvulos: circumcisum, & circumcisos: baptizatum, & baptizatos: flagellatum, & flagellatos: mortuum, & mortuos. Solus ille pro omnibus mortuus. Solus ille pro omnibus ista perpessus. Nullus sanctorum pro altero mortuus est. Nam cum Joannes apostolus dicat: *Sicut Christus pro nobis animam posuit, & nos debemus pro fra-* C *tribus animam ponere*. Potest quidem quilibet facere compatiendo: nam nullus potuit hoc facere moriendo, & resurgendo, nisi solus Christus, solus sine peccato. Nam omnes sancti possunt dicere illud Davidicum: [a] *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Christus hunc versiculum numquam dixit. Sed quid dixit: [b] *Venit princeps hujus mundi, & in me nihil invenit*, id est, nihil peccati in me invenit. Et ideo quia solus homo sine peccato est, nullus ei hominum similis invenitur. Qui solus caput est, super omne corpus est. Qui singulariter mons est, super omnes montes est, propheta Michea attestante, qui ait: [c] *In novissimo dierum erit mons do-* D *mus Domini præparatus in vertice montium: & sublimis erit super colles, & confluent ad eum populi: & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos de viis suis; & ibimus in semitis ejus*. Psalmista quoque de eo monte, & de ceteris montibus, in LXVII. psalmo dicit: [d] *Ut quid suspicamini montes incaseatos*? Eum montem, *in quo beneplacuit Deo habitare in eo*? Sicut ille dicitur mons: sic montes illi. Sed longe altius mons distat a montibus præparatus in cacumine montium. Montes itaque isti, illum montem portando, gloriosi sunt, *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*, non in se. Paullus architectus dicit: *Mihi absit* E *gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*.

LIII. *Ut quid* ergo *suspicamini* hos montes? Eum montem, in quo placuit Deo habitare in eo. Non quia in ipsis montibus non habitat Deus. Habitat plane. Sed per istum montem habitat in ipsis montibus Deus. In ipso quippe solo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Non habitat umbraliter in illo divinitas, tamquam in templo a rege Salomone facto: sed corporaliter. Non sicut in cælo, aut in terra, aut in angelis, vel ceteris sanctis: sed corporaliter in eo habitat, omnis ple- A nitudo divinitatis, id est, Patris, & Spiritus sancti. Qui & ipse Christus per naturam divinitas est. Et quamquam in angelis, & in ceteris sanctis habitet divinitas, tamen nullus eorum naturaliter divinitas est, sicut Christus. Et quia Christus, & Pater, & Spiritus sanctus una divinitas est, & ipse in Patre est, & Pater in illo est, & Spiritus sanctus ab utroque procedit, ideo in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, id est, solide, atque veraciter, secundum Paulli apostoli dictum, qui ait: *Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*. Quod sive de Patre dictum accipiamus, quoniam ipse ait: *Pater autem in me manens ipse facit opera. Et ego in Patre, & Pater in me*, sive ita intelligatur, Deus erat in Christo; id est, Verbum erat in homine, hoc est, Deus erat homo. Sic erat utique Verbum in carne, ut Verbum caro factum solus proprie diceretur, id est, homo Verbum in una Christi persona copularetur. Ut quid ergo suspicamini ceteros montes? Eum montem, in quo placuit Deo habitare in eo? Longe aliter habitat illis in montibus pluraliter, aliter in isto singulariter. Quem ergo illorum montium hunc montem suspicamini? Nam quia & illi per adoptionis gratiam filii Dei sunt: sed nullus ex illis est unigenitus, cui Pater diceret: [e] *Sede ad dexteram meam. Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis*. Nullum eorum abstulit peccata mundi. De nullo eorum dictum est: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. De nullo eorum dictum est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. De nullo eorum legimus, quod sit Dominus majestatis: sed de Christo Apostolus dixit: *Quia Dominum majestatis crucifixerunt*, quia neque apparuit Pater in mundo: sed neque Spiritus sanctus: sed solum Filium crucifixerunt unicum Dei Patri Verbum.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

LIV. Cavendum ergo est, ne cum Verbum audis, multa cogites Verba. Nam si multa Verba cogites Patris, jam non unum filium, sed multos filios intelliges. Cave ergo, ne te sonus capiat vocis humanæ, similitudoque sermonis. Aliud est Verbum, quod tempora habet, quod syllabis colligitur, quod litteris colligitur, quod sonat, quod auribus auditur, quod tempora habet, & unum verbum sonat, pertransit, & fit intervallum silentii, & aliud formatur verbum, & sequitur, ut audiatur, & intelligatur, quo explicito tertium sequatur: & unum verbum alterum sequendo, multa verba efficiantur. Non tale Verbum Patris filius unicus: Non tale Verbum unigenitus Deus. Incorporeus Deus Pater. Vocem utique incorporeus corporalem non habet. Si vox corporalis non est in Patre, nec filius Verbum est corporale. Et ideo non multa Verba, nec multi filii: sed unum Verbum est æquale Patri, quod & gradum excludit, & numerum. Et hoc dico, quod lego. Et hoc credo, quod profero. Nam quæ sit hujus natura Verbi, nescio. Et nescio multo hoc melius, quam scio. Hoc solum bene scio, quando hoc nescio, quod scire non possum. Neque enim Joannes, quem lego, aliud dicere potuit, quam quod audivit. *Quod vidimus*, inquit, *& quod audivimus*. Hoc solum bene se scire dixit, quod audivit, & vidit, qui in Christi pectore recumbebat. Ergo illi satis est audire: mihi non est satis: sed quod ille audivit, hoc mihi dixit. Et quod audivit a Christo, hoc nec ego possum negare verum esse de Christo. Ergo quod ille audivit, hoc ego audivi. Quid audivit? Verbum.

a Psalm. L. 7. b Joan. XIV. 30. c Mich. IV. Isa. II. 2. 3. d Psalm. LXVII. 17. e Psalm. CIX. 1.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

Quia dixit: *Quod fuit ab initio: quod audivimus.* Deinde dicit: *Et vidimus.* Hoc totum verum est, quia quod audivit, & vidit. Quid vidit? Non utique divinitatem, quæ secundum naturam suam videri non potest. Vidit eum per naturam meam. Non enim Verbum alterum Filius est, & homo alter: sed ex utroque unicus filius est.

LV. Sed quia secundum naturam suam, nemo eum videre poterat, suscepit naturam visibilem meam, ut secundum naturam corporis videretur. Denique & Spiritus sanctus in specie visus est ut columba: quia videri divinitas in suæ claritatis veritate non poterat. Quæ utique una invisibilitas Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quia una divinitas est, & unus Deus: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Sed quia tres sunt personæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, hoc non habent commune, quod solus Filius factus est homo propter homines redimendos: quod solus Spiritus sanctus super hominem Filium descendit in specie columbæ, ut videretur: quod solus Pater clamavit: *Tu es filius meus dilectus*: ut audiretur.

LVI. Sed illa columba, in qua Spiritus sanctus apparuit, non dicitur Spiritus sanctus, sicut iste homo a Verbo susceptus dicitur filius. Illa] columba non est Deus. Nam iste homo Deus est. Illa vox Patris, quæ sonuit corporaliter, non est Pater. Nam iste corporalis, qui visus est, filius Dei Patris unicus est. Per subjectam creaturam locutus est Pater, non per suam substantiam, quia invisibilis Deus est. Per subjectam creaturam apparuit Spiritus sanctus in specie columbæ, non per suam naturam, qua invisibilis Deus est. Solus filius apparuit per substantiam suam hominibus. Non per illam apparuit, qua æqualis est Patri: sed per illam, qua missus venit a Patre, & Spiritu sancto, solus Filius, qui semet ipsum exinanivit, id est, solus formam servi accepit. Noli igitur & tu secundum naturam interpretari, quod præter divinitatis naturam est. Quod si credideris a Verbo carnem esse susceptam, & offeras transfigurandum corpus Christi altaribus, & non intellexeris, quod offertur, aut cui offertur: & non distinxeris naturam divinitatis & corporis, statim tibi Dominus dicit: si recte offeras, & recte non dividas, peccasti. Non dico, personam dividas: sed dico ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filio pro Patre nominet. Et cum altario assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio. Et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructioribus contulerit fratribus: Id est, preces, quas suggerit, a catholicis imbuatur.

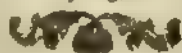
LVII. Solus ergo Filius est homo, qui & æqualis Patri est, semper in forma Dei, cui cum Patre hostiam offerimus: & solus formam servi accipiens sacerdos factus est. Per quam hostiam vivam Deo placentem offerre possumus. Nec tamen a nobis offerri hostia potuisset, si Christus pro nobis hostia factus non fuisset. In quo ipsa natura nostri generis vera est hostia salutaris. Ut enim ipse unigenitus, qui verus naturaliter Deus est, verus fieret, & sacerdos in persona divinitatis suæ, non accepit hominis personam, sed naturam. Si enim naturam hominis cum persona simul accepisset; in illo incarnationis mysterio non esset unus Christus in duabus naturis Deus, & homo: sed in duabus personis, alter esset Deus, alter homo. Sed ideo unus est Christus, unus Dei, & hominis filius, quia ille unigenitus Dominus, qui personam propriam semper habuit, in ipsa persona sua veritatem naturæ servilis accepit. Proinde Christus inseparabilis permanet. Quia cum altera sit in eo natura divinitatis, altera vero natura servilis; in uno tamen, eodemque Christo illa persona divinitatis erat, ipsa una est etiam humanitatis assumtæ. Propterea unus, atque idem Christus: quem & paullo minorem ab angelis ostendit, accepit formam servilem, æqualem Patri demonstrat unitas naturalis.

LVIII. In quo sacramento sic offendunt hæretici quam maxime Ariani, ut attendentes in eo officium sacerdotis, nolint celsitudinem Deitatis suscipere. Quoniam ergo sunt hæretici, qui filium eum Patre unius divinitatis esse non credunt.

LIX. Item sunt alii, qui hominem natum Dei filium non confitentur: qui utrique non Dei, sed hominis asserunt esse virginem genitricem, quia non per illum, inquit, qui de virgine natus est, visibilia, & invisibilia facta sunt: sed per illum, quem sibi genuit æqualem.

LX. Isti sunt hæretici, ut Manichæi, qui veritatem carnis in Dei filio negare non metuerunt. Hunc locum congrue, atque utiliter patres sanctissimi posuerunt. Nam cum nos ostendimus per æternum sacerdotem Dominum Christum in nostris orationibus offerre, veram in eo carnem nostri generis confitemur: secundum illud, quod Apostolus dicit: *Omnis enim pontifex ex hominibus desumtus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum: ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Cum vero dicitur, *Filium tuum*; & adjicimus: *Qui tecum, summe pater, vivit, & regnat in unitate Spiritus sancti*, illam utique unitatem commendamus, quam naturaliter habet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Quoniam si quid hujusmodi, ut supra diximus, in scripturis legimus, ad unitatem personæ referendum est. Quia & ipse solus est sacerdos Christus, per quem hostiam offerimus: & ut per eum a Patre acceptetur, & interpellet Patrem pro nobis, supplicamus orantes. Et ipse est Deus cum Patre, cui offerimus. Et ipse est, qui interpellat Patrem pro nobis, non voce, sed miseratione. Et ipse est, qui exaudit cum Patre, qui solus pro nobis interpellat Patrem. Proinde nostra oratio semper per mediatorem dirigatur ad Patrem. Per ipsam personam, cujus sanguine sumus redemti, quem bibimus: & cujus carnem manducamus, per quam vivimus. Quia sicut anima, & corpus ex diversa substantia unus est homo: ita Deus & homo ex diversa substantia unus est Christus. Ac per hoc cum sit unus ex diversa substantia, ipse quodam modo interpellat pro nobis, ipse quodam modo pro nobis exaudit.

LXI. Divide ergo quod meum: divide quod suum. Ego enim, quod illius erat divinitatis non habebam. Et ille, quod meum est humanitatis non habebat. Suscepit, quod meum est, ut impertiret, quod suum est. Suscepit, non ut confunderet, sed ut repleret. De nostro habuit pro nobis, unde mereretur pro nobis, & viveremus in illo. Exemplum reliquit, qualiter moreremur pro illo: & ubi ille est, de morte transiremus ad regnum. Ad regnum quippe non potest transire, nisi interposita morte. Et idcirco & confidendo quasi dubitamus, & quasi dubitando confidimus. Et gaudentes metuimus, & metuentes gaudemus, quia scimus, quod ad bravium quietis æternæ pervenire non possumus, nisi hoc, quod interjacet, cum labore transcenderimus. Sic etiam cum morbos temporales de corpore re-

pellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus: certi autem de subsequenti salulute gaudemus. Sicut enim corporalis morbus sine amara potione non curatur: ita spiritualis morbus animæ sine lamento lacrymarum non deletur. Quomodo ergo poterit ille nobiscum unus esse ex nobis, qui peccata non sua, sed nostra omnium solus ipse delevit? Et ob hoc per latitudinem scripturarum paginis currimus: sed ei similem, in quo formam servi assumsit, non invenimus.

LXII. Restat ergo, ut isti, qui eum sibi similem putant, virtutes a nobis cum incredulis extorqueant, & dicant: Si verum dicitis, quod filius Dei est Jesus, aut vere vos ejus estis ecclesia, facite in ejus nomine nobis virtutes. Et cum feceritis, credimus vobis, quod vere Deus sit, quem creditis. Hoc restat hæreticis, quod paganis. Fides virtutes non quærit. Virtus, quæ temporaliter videtur, futura non sperat. Virtutem præsentem requirere, non pars fidei, sed pars incredulitatis est. Denique Paullus apostolus Mitylenem veniens, & plenam infidelibus insulam sciens, patrem Publii dysenteria, febribusque vexato orando salvavit: & sanctæ prædicationis adjutorem suum Timotheum ex infirmitate stomachi laborantem, non verbo curat, sed medicinali arte mederi parat, dicens: *Modico vino utere, propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates*.

LXIII. Quei ergo infirmum infidelem una prece salvat, quei ægrotum Timotheum prece non roborat? Quia nimirum ille foras per miraculum sanandus erat, qui intus in anima mortuus erat: ut per hoc, quod exterius in corpore potestas ostenderet, hunc ad vitam interior virtus animaret. Et tamen utrique infirmi erant: sed æqualiter infirmi non erant. Timotheus corpore erat infirmus, & animo salvus, qui cum magistro Christum vitam in gentibus prædicabat. Et pater Publii corpore ægrotabat: sed anima mortuus erat; quia per fidem Christi nec dum suscitatus fuerat. Quia ipse dixit: *Ego sum resurrectio, & vita. Qui credit in me, etsi mortuus fuerit, vivet*. Quamobrem, qui non credit filium virginis naturaliter esse filium Dei Deum verum, non vivit: sed mortuus est. Mortuus est, quia hoc non credit. Jam vivus esset, si crederet. Et ideo, qui intus vivit, jam non miracula, sed pœnitentiam requirit. Qui intus in anima vivit, corporis curam in desideriis non agit. Qui in anima mortuus est, corporis curam in desideriis facit. Et qui corporis curam agere contendit, Christum cognoscere non potest.

LXIV. Facilius ergo Deus videtur, cum secundum Apostolum, *exterior homo corrumpitur*. Et quantum plus corrumpitur de die in diem, tantum plus in agnitione Dei de die in diem renovatur. Et quantum minus exterior homo corrumpitur, tantum minus interior anima renovatur, & tantum minus Deus agnoscitur. Ipsa debet esse renovata, quæ *templum Dei* ab Apostolo dicta. Sic enim ait: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Ipse interior homo factus est ad imaginem Dei. Exigamus itaque spiritum mentis nostræ, *qui renovatur in agnitione Dei, secundum imaginem ejus, qui creavit eum*; quia ibi per fidem in nos habitat Christus. Ubi non est Judæus, neque Græcus. Ubi non est servus neque liber. Ubi non est masculus, aut femina. Ubi mori non poterimus, cum solvi

A corpore cœperimus. Ubi non senescimus, si etiam in corpore ad decrepitam ætatem pervenerimus. Cum hoc ita verum sit, & loca apta requirimus, & invenire non valemus, interiora animæ mundemus: & omni inde mala cupiditate depulsa, in corde nostro locum pacis secretum præparemus, & ita semper agamus, ut templum Dei sanctum simus. Et si volumus in templo orare, in nobismetipsis oremus. Ibi enim habitat ille, quem oramus. Ibi enim Christus, cum clamatur, exaudit, ubi & habitat. Credimus videre Deum: non quia videmus per oculos corporis, sicut videmus hunc solem: vel mentis obtutu, sicut se quisque interius videt

B viventem, videt volentem, videt quærentem, videt scientem.

LXV. Quid ergo diximus? Numquid hoc est videre, quod credere? Plane multum distat inter utraque, quia præsentia videntur, absentia creduntur. Et Dominus in Evangelio ait: *Beati qui non viderunt, & sic crediderunt*. Et tamen illi hoc dixit, qui viderat, qui cicatrices palpaverat. *Quia vidisti me*, inquit, *& credidisti. Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Cum beatum dicat, qui vidit, & credit Christum, quomodo in alio loco, ipse Dominus in Evangelio dixit: *Deum nemo vidit umquam*? Et apostolus Paullus ad Timotheum

C dicit: *Quem vidit nullus hominum: sed neque videre potest*? Hoc totum de hominibus dictum est, non de aliis. Non est de illis dictum, de quibus supra diximus, in duorum animabus Christus habitat per fidem, qui templum sanctum Dei sunt: in quibus Deus habitat, Propheta attestante, qui ait: *Dominus in templo sancto suo. Dominus in cælo sedes ejus*. Ipsi & cæli dicuntur, secundum illud XVIII. psalmi testimonium: *Cæli enarrant gloriam Dei*. Et in quotidiana prece dicimus: *Pater noster, qui es in cælis*. Ac si aperte dicamus: Qui es in sanctis angelis, & in sanctis animabus. Cælum ipsi sunt, *quia non terrena, sed cælestia sapiunt*, secundum Paulli apostoli dictum: *Si con-*

D *surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei Patris*. Qui enim cum Christo resurrexit, & ubi Christus in dextera Dei Patris sedet, sapit; jam non homo, sed Deus scripturis sacris nuncupatur. Quia & Deus est, in quo Deus habitat: & semper eum videt, quia semper in ipso est. Nam Deum nullus hominum videre potest. Sicut & ipse Dominus interrogabat discipulos suos dicens: *Quem dicunt homines esse filium hominis*? Non dixit; Quem me dicunt esse homines, sed filium hominis: ne jactanter de se quærere videretur. Pulcre autem interrogat: *Quem me dicunt esse homines filium hominis*? Quia qui de

E filio hominis loquuntur, non dii, sed tantum homines sunt. Qui vero divinitatem ejus recte intelligunt, & *tu es Christus filius Dei vivi*, cum Petro dicunt; non homines, sed dii appellantur.

LXVI. Proinde Apostolus dicebat: [a] *Quem vidit nullus hominum: sed nec videre potest*. More hominum vocans homines humana sapientes. Quia qui divina sapiunt, sine dubio supra homines sunt. Videbimus igitur Deum, si per cælestem conversationem supra homines esse mereamur. *Videmus & nunc*, secundum Apostolum, *per speculum in ænigmate*, per fidem. *Videbimus & tunc facie ad faciem*. Nec tamen ita videbimus, sicut ipse seipsum. Longe quippe dispariliter videt creator se, quam videt creatura creatorem. Nam quantum ad im-

a I. Tim. VI. 16.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

menſitatem Dei, quidam nobis modus figitur con- A templationis, quia eo ipſo pondere circumſcribimur, quo creatura ſumus. Sic profecto non ita conſpicimus Deum, ſicut ipſe conſpicit ſe. Sicut non ita requieſcimus in Deo, quemadmodum ipſe requieſcit in ſe. Nam viſio noſtra vel requies erit utcumque ſimilis viſioni, vel requiei illius, ſed æqualis non erit. Nec enim jaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis pinna nos ſublevat, utque a nobis ad illum eriguntur intuendum, raptiſque intentione cordis, & dulcedine contemplationis, aliquo modo a nobis imus in ipſum. Etiam hoc ipſum ire noſtrum minus eſt requieſcere. Et tamen ſic ire, perfecte quieſcere eſt. Et perfecta ergo requies eſt, quia Deus cernitur: & tamen B æquanda non eſt requiei illius, qui non a ſe in alium tranſit, ut quieſcat.

LXVII. Eſt itaque requies, ut ita dicam, ſimilis, atque diſſimilis. Quia quod illius requies eſt, hoc noſtra imitatur. Namque ut beati, atque æterni ſimus in æternum, imitamur æternum: & magna nobis eſt æternitas imitatio æternitatis. Nec exſortes ſumus ejus, quem imitari poſſumus. Quia & videntes participamus, & participantes imitamur. Quæ ſine dubio viſio nunc per fidem inchoatur, ſed tunc in ſpecie perficitur, quando coæternam Deo ſapientiam, quam modo per ora prædicantium, quaſi per decurrentia flumina ſumimus, C in ipſo fonte Chriſto biberimus, cujus corpus ſumus. Sed grandis hic labor erit, qui ad illa pertingere voluerit. Non enim parva corporis violentia eſt, cum caro cupit eſſe, quod Deus eſt. Deus enim, ut ſupra diximus, caput corporis Chriſti eſt, Apoſtolo atteſtante, qui ait: *Volo autem vos ſcire, quod omnis viri caput Chriſtus eſt. Caput autem mulieris vir. Caput Chriſti Deus.*

LXVIII. Quid itaque eſt caput noſtrum, niſi divinitas, per quam exſiſtendi principium, ut creatura ſimus, ſumimus? *Nam vir eſt caput mulieris: caput viri Chriſtus: & caput Chriſti Deus.* Hoc totum in Chriſto eſt: qui mediator Dei, D & hominum eſt. Nam hoc loco mulierem dicit plebem intra eccleſiam, ſenſu parvulam & carnalem, quæ ſub regimine paſtorali eſt. Vir vero hujus mulieris, doctores eorum ſunt; qui more apoſtolico Chriſti veſtigia imitantes, eam tanta intentione educando regunt, ut non eis ſufficiat in prædicatione & exemplo eam inſtruere: ſed etiam ſui capitis exempla ſequentes, moriendo pro ipſa animam ponere: qualiter poſſit illi caput eſſe; & ſuo capiti Chriſto, ſecundum Apoſtoli dictum inhærere.

LXIX. Per hominem enim Chriſtus hujus viri factus eſt caput. Cui homini Chriſto a Verbo aſ- E ſumto tota divinitas caput eſt. Et hoc totum in uno Chriſto eſt: quia & in eo eſt omnis plenitudo divitatis corporaliter: & ipſe eſt caput totius eccleſiæ. Ut quemadmodum unus homo conſtans ex anima, & corpore, & in corpore ſunt iſta, id eſt, caro, oſſa, & caput. Caro regitur per oſſa, oſſa per caput, caput per animam. Et carnem dicimus mulierem. Et oſſa dicimus virum, caput hujus mulieris, carnis. Et caput dicimus horum oſſium ipſum caput humanum. Et mentem dicimus hujus capitis caput. Et hoc totum in uno homine eſt. Sic dicimus caput mulieris, id eſt, minutæ plebis, paſtores, & doctores eccleſiarum, tamquam oſſa carnis. Caput viri Chriſtus tamquam oſſis caput. Caput Chriſti Deus tamquam mens capitis. Et cum omnia in uno homine ſint, & ipſa tota ipſe homo ſit, tamen inveniuntur ibi differentiæ, quibus una alteri poſſit præcellere. Non carni, quæ mollis eſt, præcellunt oſſa, quæ dura ſunt, & ſine eis caro ſtare non poteſt? Sicut nec ipſa plebs minuta intra eccleſiam, quæ tamquam caro mollis eſt, ſine magiſtro ſtare poteſt; qui ſolidi, tamquam oſſa ſunt. Hæc oſſa junguntur capiti, per quod vitam habent: quia niſi capiti jungantur, per quod vitam habent, vivere non poſſunt. Sicut magiſtri eccleſiarum junguntur capiti Chriſto, qui niſi Chriſto per fidem, & opera jungantur, vivere non poſſunt. Jam vero mens in quantum præcellit capiti, quæ & altera ſubſtantia eſt ſpiritualis, in tantum caput eſt, cui præcellit. Sic & divinitas Chriſti caput, & corporis Chriſti, quæ totum ipſe Chriſtus in ſe habet: & omnem plenitudinem divinitatis ſuæ: & omnem plenitudinem humanitatis noſtræ.

LXX. Sed hoc per qualecumque veſtigium dicimus propter hæreticorum inſipientiam, atque controverſiam: qui & Chriſtum hominem non confitentur Dei filium, & cum Patre unum Deum; & non eſſe alterum Deum præter eum, & cum tota eccleſia unum hominem, [1] & non eſſe altera perſona eccleſia, & altera perſona Chriſtus homo; & altera perſona Verbum Patris, ut tres ſint perſonæ, Verbum, homo, & eccleſia: ſicut tres ſunt perſonæ Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Solus Filius factus eſt homo, id eſt, anima rationalis, & caro. Ac per hoc, Verbum, anima, & caro, tres quidem ſubſtantiæ ſunt: ſed unus eſt Chriſtus, unicus eſt filius, unus Dominus noſter Jeſus Chriſtus, unigenitus Dei patris filius, *qui natus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria virgine: ſub Pontio Pilato eſt crucifixus*: qui vere, & abſque mendacio patrem habet Deum naturaliter, a quo habet deitatem, ut ſit verus Deus, & non ſit alter Deus præter eum: & vere, & abſque mendacio matrem habet naturaliter virginem, virginem Mariam, & non ſic alter homo præter eum cum tota eccleſia, quam redemit ſanguine ſuo, una perſona ex tribus ſubſtantiis unus Chriſtus. Quæ perſona neque patris eſt, neque Spiritus ſancti: ſed ut diximus, Filii. Qui Filius cum Patre, & Spiritu ſancto eſt una ſubſtantia, & non una perſona, ſed tres ſunt perſonæ. Cum toto homine Adam, quem aſſumſit, ipſe ſolus eſt una perſona, & non una ſubſtantia, ſed tres ſunt ſubſtantiæ, Verbum, anima, & caro, totum unicus filius.

LXXI. Vide mediatorem. Tantum ipſe ſolus deſcendit: quia nec Pater deſcendit, nec Spiritus ſanctus. Et quia, ut diximus, cum Patre una ſubſtantia eſt, ſicut una ſubſtantia eſt, & unus Deus eſt cum Patre, & Spiritu ſancto: & alter Deus præter eum non eſt, cum quo in una ſubſtantia eſt. Quia non eſt alter Deus præter Patrem: nec alter Deus præter Filium: nec alter Deus præter Spiritum ſanctum. Nec alter Deus præter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Attamen cum tres ſint ſimul unus Deus, & unum lumen, non tamen una perſona eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Lumen eſt Pater, quia genuit lumen. Lumen eſt Filius, quia natus eſt de lumine. Lumen eſt Spiritus ſanctus, quia proceſſit de lumine ingenito, & genito. Et tres ſimul unum eſt lumen.

1. Locus mendoſus.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

LXXII. Aut forte calumniaris, & dicis: Si unum lumen, ubi Trinitas? An forte in vocabulo sunt tantum & Filius, & Spiritus sanctus, & non sunt expressæ personæ? Respondebo. Absit: nisi expressæ personæ, & proprie subsistentes sibi. Nam hoc Sabelliana perversitas adinvenit, ut cum unum credidit inseparabile lumen, unam crederet etiam personam, ut diceret: ipsum sibi esse Patrem, ipsum sibi esse Filium, ipsum sibi esse Spiritum sanctum.

LXXIII. Arius vero e contrario, cum tres credidit proprie sibi subsistentes personas, tria credidit & lumina. Et quia unum est lumen, unus commiscebat personas, alter separabat. Sed utrique ab uno lumine cæcati, ab uno lumine confusi, id est, in uno dum non commixti, ab uno lumine separati sunt.

LXXIV. Unum est, ut diximus, lumen, sed tamen in gignente, genito, & procedente Trinitas est. Denique aliud est genuisse: aliud genitum esse, aliud procedere. Et ideo qui genuit, non est ipse in persona qui genitus est: quia altera persona est, quæ genuit, & altera persona est, quæ genita est. Alius genuit alium: sed non aliud genuit, quam quod est. Id est, lumen est, & lumen genuit, quod ipse est. Et cum ipsum sit, quod genuit, non tamen ipse est, quem genuit. Ipsum quidem lumen natura quem genuit, non tamen ipse est, qui genuit genita lumen persona. Nec ipse est gignens, & genitus tertia, quæ ab his procedit persona. Sed alter in persona gignens lumen: alter in persona genitum lumen: alter in persona procedens lumen. Et lumen, & lumen, & lumen, unum lumen. Et gignentem, & genitum, & procedentem tres personæ, & unum lumen. Ac si dicerem: Deum, & Deum, & Deum, unum Deum. Et quia Deus genuit Deum, & Deus processit de Deo, in gignente, genito, & procedente, tres sunt subsistentes sibi personæ, & natura unus Deus. Solus ergo Filius factus est homo, non in unitate naturæ, sed in unitate personæ, id est, lumen sine initio genitus de Patre assumsit naturam nostram. Et secundo lumen, & corpus natum est de virgine. Et in patre semper mansit inseparabile, & æquale lumen, sicut angelus Mariæ dixit: [a] *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*. Quia enim umbra non aliter exprimitur, nisi per lumen & corpus, virtus ei Altissimi obumbravit: quia in ejus utero lux incorporea corpus sumsit. Ex qua videlicet obumbratione omnes credentes in Christo in se refrigerium mentis accipiunt. Umbra enim, ut jam dicimus, a lumine formatur, & corpore. Dominus autem per divinitatem lumen est, qui mediante anima in ejus utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. Quia ergo lumen incorporeum in ejus erat utero comparandum, eique corporeum concepit, ad corpus dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Id est, corpus humanitatis, in te accipit incorporeum lumen divinitatis.

LXXV. Unde & in Canticis Canticorum ex voce sponsi dicitur: [b] *Osculetur me osculo oris sui. Quoniam bona ubera tua sunt super vinum: & odor unguentorum super omnia aromata*. Audistis epithalamium carmen, dilectissimi fratres, quod Spiritus sanctus per Salomonem ex voce Sponsi & Sponsæ, id est, Christi, & ecclesiæ, pro cælestium nuptiarum allegorica decantatione prædixit. Quando Christus sponsus, & anima sponsa oppigneraverunt sibi castam invicem conjugii voluntatem: & facti sunt duo in carne una. Id est, Deus, & homo. Duo hi, id est, Verbum & anima una persona, sponsus, & sponsa in una carne. Et illius sponsi thalamus fuit uterus virginis. Quia in illo utero virginali conjuncta duo, sponsus, & sponsa. Quia scriptum est: *Et erunt duo in carne una*. Et Dominus dicit in Evangelio: *Igitur jam non sunt duo, sed una caro*. Quia Christus & ecclesia non sunt duæ carnes, & duo homines, sed una caro, & unus homo. Et Esaias optime meminit, unum esse sponsos duos. Loquitur enim ex persona Christi, & dicit: *Sicut sponso imposuit mihi mitram: & sicut sponsam ornavit me ornamento*. Una persona videtur loqui, & sponsum se fecit, & sponsam. Quia non sunt duo, sed una caro, id est, una natura carnis: & una substantia Christi, & nostra. Sicut una substantia est Christi, & Patris. Quia & cum Patre perfectus Deus est: & nobiscum perfectus homo est. Et Deus, & homo ex duabus naturis una persona est Christus. Quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, id est, in carne nostra habitavit. Quia in nobis habitat, quando in carne nostra habitat. Et ipsa caro nostra, in qua habitat, ipse est, qui habitat. Fecit sibi domum, in qua habitat, & ipsa domus ipse est.

LXXVI. Denique carpentarius quislibet facit sibi domum, in qua habitat: sed ipsa domus non est ipse, qui habitat. Et fortasse cum a persecutore ipsa domus dissipatur, aut incenditur, habitator surgit, ne simul pereat, & relinquit vacuam domum; quia ipsa domus, quam habitabat, non erat ipse. Non sic Deus homo factus habitavit in nobis, id est, in carne nostra. Non sic Verbum Patris, ut alter sit habitator, & altera caro nostra, quam habitat. Ut quia a Judæis carne occideretur, fugisset Verbum habitator. Absit hoc a fide catholica. Sed sic esse Verbum, anima, & caro una persona Christus filius Dei: sicut quilibet homo, anima, & caro est una persona. Et cum ipse homo occiditur, non anima, sed caro occiditur: & nullus alter, quam ipse homo, moritur. Sic Christus filius Dei Deus, & homo tanta est unitate personæ, ut ipse sit Deus, qui est homo. Et cum homo, id est, sola caro occiditur, nullus alter, quam filius Dei moritur. Non divinitate, nec anima, sed sola carne. In qua carne redemtio facta est humani generis. Unde & redemtorem nostrum Dominum Jesum Christum, omnis ecclesia confitetur.

LXXVII. Hoc totum quare diximus? nisi ut Verbum carnem factum Filium Dei probaremus. [c] *Verbum caro factum est*, sed non est in carnem conversum: sicut nec anima hominis convertitur in carnem. Et cum in carne Christi habitat Verbum, in nostra natura habitat: quia ipsa caro nostra est. Illi carni adjungitur ecclesia, & fit Christus totus una persona caput, & corpus. Et cum in sacris voluminibus aut homo, aut caro, aut corpus Christi nominatur; non solum Christus: sed tota ecclesia intelligitur. Sed habet consuetudinem sancta scriptura, ut de Domino, & ejus corpore, quæ de uno, aut ad unum loquitur, atque in una persona modo caput, modo corpus ostenditur. Sicut Esaias, ut supra diximus, ait: *Induit me vestimento salutis: quasi sponsum decoratum corona: & quasi sponsam ornatam monilibus suis*. In una enim perso-

[a] Luc. I. 35. [b] Cant. I. 1. [c] Joan. I. 14.

na duplici vocabulo nominata; & caput, id eſt, Sponſum: & eccleſiam, id eſt, ſponſam manifeſtavit.

LXXVIII. Proinde notandum in ſcripturis, quando & caput, & corpus, aut quando ex utroque tranſeat ad utrumque: aut ab altero ad alterum. Sicque quid capiti, quid corpori veniat, prudens lector intelligat. Sponſum autem Chriſtum eſſe, & ſponſam eccleſiam, probat ſcriptura divina, dicente Joanne Baptiſta pro Chriſto in Evangelio: *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi ſtans, & audiens vocem ejus, præ gaudio exhilaratur.* Et alius Propheta dicit: *Deſponſabo te mibi in fide & caritate.* Denique hoc carni in Chriſto, & eccleſia eſſe prædictum, prætitulatio ipſa manifeſtat. Sic enim pronunciantur Cantica Canticorum: eo quod ſupra omnia cantica, quæ aut Moyſes, aut Maria in Exodo, aut Eſajas, aut Abachub, & cæteri cecinerunt. Hæc meliora ſunt Cantica: quia illi, aut pro liberatione prælii, aut pro converſatione populi, aut pro admiratione divinorum operum accenſi animo, ac mente laudes dixerunt Deo. Hic tamen, quia Dei eccleſiæ vox pſallentis auditur, propter quod divina, & humana ſibi invicem copulantur, ideo Cantica Canticorum, id eſt, meliora meliorum nuncupantur.

LXXIX. Cum ergo dicit, *Oſculetur me oſculo oris ſui. Quoniam meliora ſunt ubera tua, ſuper vinum*, non de hoc oſculo carnali, ſed de ſpirituali gratia loquebatur. Eccleſiæ etenim venerandæ immaculatæ virginis vox eſt ad Chriſtum filium Dei tricennarium juvenem, decorum, *ſpecioſum forma præ filiis hominum*, verba facientis. Quia alia ſunt humana alia divina [1] oracula. Et ideo cum dicit eccleſia: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, vult ipſa eccleſia præſentem ſponſum habere, & præſentis vocem audire. In præterito enim tempore, ſermo Dei per prophetas ad ſynagogam loqui conſueverat: & quaſi per alienum os pacis oſculum dabat. Hæc ergo eccleſia, quæ vere ſponſa eſt Chriſti, contenta non eſt, per prophetas tantummodo Chriſti pacem accipere: ſed magis ore proprio Evangelicæ traditionis præcepta ſuſcipiens, a vero ſponſo velut oſculum ſanctitatis accipit. Et ideo oſculetur me oſculo oris ſui. Quod quam vere fuit adimpletum, hinc poteſt addiſci. Nam ex eo, quod Chriſtus filius Dei ſecundum hominem venire dignatus eſt, & carnem, animamque velut ſponſam accipere, lex & prophetæ ceſſaverunt, ſicut Evangeliſta ait: [a] *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem Baptiſtam.* Et iterum: *Lex per Moyſem data eſt*, Eccleſia enim, ut Apoſtolus definivit, caro Chriſti eſt; qui ait: *Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ.* Cui tunc oſculum fide, & caritate impreſſum eſt, quando duo in una carne conjuncti ſunt: id eſt, veritas, & pax complexæ ſunt ſe.

LXXX. *Veritas*, inquit, *de terra orta eſt*, id eſt, caro Chriſti, qui de virgine natus eſt, cujus origo æterna eſt. *Pax de cælo proſpexit*, id eſt, Verbum Dei, qui dixit: Ego ſum pax. Et iterum: *Pacem meam do vobis.* Hoc eſt oſculum, Verbum Patris prophetarum ore annunciatum: quod a ſæculis antiquis longa ſpe ſuſpenſa pependit. Quod quidem adveniente die ſponſaliorum eſt adimpletum: per quod annulum fidei, & pronubum nuptiarum cæleſtium accepit eccleſia. Quid enim carius Chriſto, quam eccleſia, pro qua ſuum ſangui-

A nem fudit? Aut quid eccleſiæ amabilius Chriſto, cujus ſancta, & immaculata conjunctione, magnam filiorum multitudinem per baptiſmi regenerationem procreavit? Cujus fœtum copioſiſſimum ſine dolore videmus profuſum. Cujus efficaciam; & ut verius dixerim, artem naſcendi, vel potius renaſcendi ſenties magis quam narres, intelligas potius quam comprehendas. Nec virtutem ipſam videas, nec artem cognoſcas, & tamen perfectum opus, quod magiſtra ſapientiæ, & opifex ratio cluſum dederit, cum debita veneratione laudabis. *Quoniam bona ubera tua*, inquit, *ſuper vinum.* Habuit quidem priſca lex duo ubera, ex duabus tabulis lapideis,
B qui digito Dei impreſſa, candidum lac diſciplinæ parvulo tunc populo præbuerunt: ſed nunc ubera Domini jam non duo, ſed quatuor cognovimus. Quatuor enim Evangeliorum fontes, dulce lac ſapientiæ credentibus tribuunt.

LXXXI. Denique Dominus ad Abraham, qui utriuſque populi pater eſt, ſecundum carnem ſcilicet, & noſter ex fide, cum ei hereditatem ſæculi futuri promitteret, hoc inter cetera ſignum ſacrificii poſtulavit, capram trimam, & vaccam trimam: ut capra, quæ duo ubera habet, veteris teſtamenti figuram oſtenderet. Et vacca, quæ quatuor, Evangelicæ diſciplinæ. Hæc ſunt bona ubera
C Domini, id eſt, Evangeliorum fontes aquæ: quæ meliora ſunt ſuper vinum propheticæ prædicationis, qua Lex vinum vetus intelligitur. Evangelium vinum novum.

LXXXII. Duo enim genera vini in ſcripturis cæleſtibus legimus. Unum, quod apud Chanaam Galileæ defecit ad nuptias: aliud, quod multo magis de verbo Dei aqua vinum eſt factum. Unde & Salvator dicebat: *Vinum novum in utres novos mittere oportet.* Quod quidem ſignificabat nuptias Chriſti & eccleſiæ: id eſt, quando Verbum Dei, animam hominis copulavit, ceſſaturum eſſet vinum, id eſt, priſcæ legis, & prophetiæ: & aliud Evan-
D gelium ex baptiſmatis aqua futurum. Unde & credentes muſto pleni ſunt iſto. Quid eſt enim de aqua vinum, niſi anima, quæ retro fuerat terrena, inſipida, & aquata in merum ſpiritus converſa, præſtantior ſapore facta eſt?

LXXXIII. [b] *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Odor unguenti iſtius ſacroſancti chriſmatis gratiam manifeſtavit, quæ ſuper omnia ſynagogæ flagrat, & redolet. Illa enim habebat unctionem de unguentis factam odoriferis. Chriſti autem unguentum ex ſeptiformi Sancti Spiritus ſuavitate deſcendit. Unde & ſubjungit: [c] *Unguentum*
E *exinanitum nomen tuum.* Quare itaque *exinanitum*, breviter indicabo. Priſcæ legis reges, & ſacerdotes, qui ex cornu chriſmatis ungebantur, chriſti dicebantur in lege, eo quod ſimilitudine unctionis chriſmatis notam ipſam perfectiorem acciperent: & proinde umbra potius, quam veritate chriſti nomine utebantur. Sed ubi *plenitudo divinitatis*, ſecundum Apoſtolum in Chriſto completa eſt, tunc exinanitum eſt nomen eorum regum, qui Chriſti dicebantur: ne ulterius hoc cenſerentur vocabulo. Et verum permanet nomen Chriſti, quod ex vero unguento, id eſt, Sancti Spiritus plenitudine eſt effuſum. Verum quod alibi ait: *Unguentum effuſum nomen tuum*, eo quod ſuaviſſima veri Chriſti nominis gratia ſuper omnes credentes diffuſa eſt, &

a Matth. XI, 13. *b* Cant. IV. 10. *c* Cant. I. 3.

1. Oſcula.

omnem odorem notitiæ suæ fidelibus cunctis effuderit, *unguentum effusum* appellatum. Unde & orationes sanctorum in Apocalypsi thymiamæ sunt comparatæ. Unde & sequitur: *introduxit me rex in cubiculum suum*. Hoc ecclesia loquitur, quæ regem Christum Dei filium confitetur. Quid est cubiculum, ubi Christus rex ecclesiam reginam introduxit, nisi in cælestis regni secretum? Quis etenim nesciat, illuc Christum ecclesiam suam, id est, carnem suam introduxit, unde sine carne descenderat, id est, de abdita cælorum? Carnem autem Christi ecclesiam esse, Paullo apostolo auctore didicimus, qui dicit: *Caro Christi, quod est ecclesia*. Et cum per gratiarum dona multa membra sunt, corpus tamen unum est. *Nam & corpus non est unum membrum*, ut ait Apostolus, *sed multa. Si dixerit pes, quoniam non sum manus, non sum de corpore; num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris, quoniam non sum de corpore, quia non sum oculus; num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Quod si est omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem quidem multa membra, unum vero corpus*. Quid ergo sancta ecclesia, nisi superni sui capitis corpus est? In qua alius alta videt, oculus: alius recta operando, manus: alius ad injuncta recurrendo, pes: alius præceptorum vocem intelligendo, auris: alius malorum fœtorem, bonorumque fragrantiam discernendo, nasus est. Qui corporalium more membrorum, dum vicissim sibi accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt. Et cum diversa in caritate peragunt, divisum esse prohibent, ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique, quod ex multis continetur, non esset. Quia, videlicet, multipliciter compactum non exsisteret: si hanc concordiam membrorum diversitas non teneret. Quia ergo sanctis membris ecclesiæ virtutum dona Dominus dividit, tamquam terræ mensuras ponit. Et cum unus alteri gratiam a Domino datam invidit, & eam nomini suo adscribere velit, alterius limitem transcendit. Limes enim a discernendo limitem nomen accepit. Qui gratiæ suæ mensuræ limitem transcendit, cadere vult: quia in præcipitio pedem ponit.

LXXXIV. Unumquemque ergo reprimat metus diabolicæ ruinæ, qui dum super voluit esse, quam quod erat, & ipsum quod erat perdidit; & de alto præcipitatus profundi inferna promeruit.

LXXXV. Unusquisque ergo tamquam membrum corporis mensuram suam excedere non debet. Unde iterum idem Paullus dicit: *Unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*. Item ipse dicit: *Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis secundum operationem in mensuram uniuscujusve membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate*.

LXXXVI. Sed cum miro consilio auctor, ac dispositor noster uni illa largitur, quæ alii denegat: quæ isti largitur, unicuique mensuras ponit: mensuras positas egredi nititur, quisquis plus quam acceperit, major esse conatur: ut fortasse ille, cui tantum modo datum est præceptorum occulta disserendo aperire, tentet etiam miraculis coruscare. Aut ille, quem supernæ virtutis donum ad sola miracula roborat, etiam divinæ legis aperire occulta contendat. In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerumque perdit ea, quæ acceperat: quia audaciter præsumit ad ea, quæ pertingere non valet, arripere festinat. Nam & membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua eis officia distincte servamus. Lucem quippe oculis videmus, vocem vero auribus audimus. Siquis autem mutato ordine, voci oculos, luci aures accommodet, huic utraque in casum patent. Si quis autem odores velit ore discernere, sapores nare gustare, utriusque sensus sibi ministerium, quia pervertit, interimit. Dum enim prius hæc usibus non aptantur, & sua officia deserunt, & ad extranea non assurgunt. Alii namque datur sermo sapientiæ. Alii sermo scientiæ in eodem Spiritu. Alii fides. Alii gratia sanitatum. Alii operatio virtutum. Alii prophetia. Alii discretio spiritus. Alii genera linguarum. Alii interpretatio sermonum tribuitur. Qualiter in uno, eodemque spiritu iste verbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ, id est, doctrinæ fulgeat. Quia sentire, atque invenire sufficit etiam, quod per discendi studium non apprehendit. Ille sermone scientiæ fulgeat, nec tamen in verbo sapientiæ convalescat. Quia sufficit explere quantum dicit, & tamen ad sentiendum ex semetipso subtile aliquid non assurgit. Iste per fidem elementis imperat, nec tamen per sanitatis gratiam infirmitates corporum curat. Ille orationis ope morbos subtrahit, nec tamen verbo pluvias reddit. Iste operatione virtutum ad præsentem vitam etiam mortuos revocat; & tamen Prophetiæ gratiam non habens, quæ ventura sunt ignorat. Ille ventura quæque velut præsentia attendit, & tamen in nulla signorum operatione se exserit. Iste, per discretionem spirituum, in factis subtiliter mentes conspicit. Ille diversi generis linguas examinat, sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non pensat. Alius in una lingua, quam novit, sermonum pondera interpretando, prudenter discutit: & tamen bonis reliquis, quæ non habet, patienter caret.

LXXXVII. Sic itaque creator noster, ac dispositor cuncta moderatur: ut qui extolli poterat ex dono, quod habet, humilietur ex virtute, quam non habet. Sic cuncta moderatur, ut cum impensa gratia unumquemque sublevat, etiam per disparem gratiam alteri alterum subdat: & meliorem quisque dono alio, eum qui sibi subjicitur, attendat. Ac licet [1] reperire ex aliis sentiat, eidem tamen, quem superat, se in aliis postponat. Sic cuncta moderatur. Et dum singula, quæ [2] quærunt omnium, interposita quadam caritatis necessitudine, fiant omnia singulorum. Et unusquisque sic quod non accepit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit, humiliter impendat. Sic sunt diversæ gratiæ, sicut & diversa, ut diximus, corporum membra. Et quæ putamus ignobiliora esse membrorum corporis, his honorem abundantiorem circumdamus. Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra honestate nullius egent. Sicut iniqui dum increpatione feriri non possunt, quasi honoris tegmine velantur. Sed hæc de occultis potentum peccatis loquimur. Nam quando & aliis cognoscentibus peccant, aliis etiam cognoscentibus increpandi sunt: ne, si prædicator tacet, culpam approbasse videatur: atque hæc crescens in exemplum veniat, quam pastoris lingua non secat.

1. Se præire.

2. Erant.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

LXXXVIII. Sancta ergo ecclesia per prædicatores suos, qui dum facta mala sub dispectione increpationis increpant, labia, quasi parcens movet. Sed tamen parcendo non parcit: quia ab increpatione culpæ generaliter non tacet, quæ specialiter tacet.

LXXXIX. Sancta ergo ecclesia, quod corpus est summi capitis Christi, in quantum se sublevat ad superna, in tantum amplius laborat, ut membra capiti conquirat, quæ corpus ejus fiant, secundum Apostolum, qui dicit: *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*. Aliud est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis, est pars ad totum membrum. Membrum vero membri est particula ad partem. Membrum namque membri est digitus ad manum, manus ad brachium. Membrum vero est corporis, tam hoc simul, ad corpus diversum. Sicut enim in spirituali Dominico corpore membra de membro dicimus eos, qui in ejus ecclesia ab aliis reguntur: ita in illa hæreticorum reproba congregatione, quæ totum corpus est diaboli: membra sunt carnium, qui iniquo opere quibusdam nequitioribus conjunguntur.

XC. Duæ itaque partes sunt: una quæ est corpus Christi, & altera quæ est corpus diaboli, quæ Antichristus dicitur. Quia dum bipertitus est, vetus & novus, secundum Apostolum qui ait: *Primus Adam de terra terrenus: secundus de cælo cælestis:* modo vero in ecclesia duo Adam sunt; terrenus, & cælestis. Et qualis terrenus, tales & terreni. Et qualis cælestis, tales & cælestes. Et ipse idem Apostolus dicit: *Primus homo de terra terrenus: secundus de cælo cælestis*: quæ utraque unum est. Quia ubicumque in scripturis sacris in veteri testamento legitur homo, in hebræo *Adam* dicitur. Nam cum nos dicimus in latino illud quod in psalmo octuagesimo primo scriptum est: *Vos autem, sicut homines moriemini*: in hebræo habet: *Vos sicut Adam moriemini*. Et in octavo psalmo: [a] *Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?* Homo *Adam* accipiendus est, filius hominis Dominus noster Jesus Christus intelligendus est: qui illius veteris Adami, qui per inobedientiam ceciderat, tunc memor visitavit, quando intra uterum virginis *Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis*. Et cum Dominus dicebat: *Filius hominis tradetur in manus peccatorum*: ac si diceret: Filius Adam tradetur in manus peccatorum. Modo cum in scripturis legitur homo, tantum dein valet, ac si dicat, *Adam, prior homo de terra terrenus, secundus de cælo cælestis*. Quarum utraque & cum Adam Dominus exprimitur, & cum homo dicitur, de carne non exit.

XCI. Sed forte aliquis specialitatem quærit, ut dicit, qualiter dicitur Adam secundus, si Adam homo intelligitur: quia ante ipsum & post ipsum multi homines fuerunt?

XCII. Respondebo. Ante ipsum multi homines fuerunt: sed omnes veteres dicuntur, unus Adam intelligitur vetus. Et quamquam patriarchæ & prophetæ Spiritu sancto repleti Christum exspectabant: & si non habebant culpam suam, tamen pro ipso homine vetere in inferno tenebantur. Quia nullus eorum per se poterat egredi, nisi de cælo secundus Adam novus pro illis descenderet. Quia tam homines illi, quos a potestate diaboli liberavit, quos secum ad cælos, unde sine homine descenderat, per novum hominem reduxit, quam etiam & illi, qui post ascensionem ejus ei junguntur per fidem, cum omnibus his novus Adam dicitur: & unus homo dicitur. Hoc non est carnaliter intelligendum. Cum rationem quæris; ratio heic non carnis, sed operationis est intuenda: quam Apostolus non humanis sensibus explicavit. Dum & Adamum veterem, & Dominum nostrum Jesum Christum ad primitias rerum malarum, bonarumque revocat, ac reducit, duas formas vitales conlocans in duobus: ut primus Adam habeatur, quisquis per vestigia ejus erroris incesserit: secundus Adam ille sit, qui Dominum fuerit imitatus. Hi sunt duo Adam novus, & vetus: sicut Apostolus ait: *In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura*. Non enim magni est meriti, quid foris agatur in corpore hominis: sed pensandum est, quid agatur in mente. In mente efficitur nova creatura: per quod foris deprehenditur in corpore, qualiter facta est nova in mente. Ad novum hominem pertinet præsentem mundum despicere: transitoria non amare: mentem medullitus in humilitate Deo, & proximo sternere. Contra illatas contumelias patientiam servare. Et custodita patientia dolorem malitiæ a corde expellere. Egenis propria tribuere. Aliena non concupiscere. Amicum in Deo diligere propter Deum; & eos, qui inimici sunt, amare. De afflictione proximi lugere. De morte ejus, qui inimicus est, non exsultare. Hic est, secundus Adam. Iste est novus homo, quem Christus reduxit ad cælos: sicut ipse discipulis suis ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo*. Cui sententiæ statim concordat, quod ipsa Veritas dicit: *Pater volo, ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum*. Quia sibi ipse Dominus in verbis suis non discrepat: sed ad inquirenda hæc quasi discordantia, studium mentis nostræ inflammat. Omnes enim nos, qui in ejus fide nati sumus, ejus sine dubio corpus exsistimus. Quia igitur mira dispensatione pietatis membrorum suorum caput Dominus factus est, repulsa reproborum multitudine, solus est nobiscum. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo*. Quia dum nos unum cum illo jam futuri sumus, unde solus venit in se, illuc solus redit etiam in nobis, & ille, qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascendit. Quia qui divinitate super omnia permanet, humanitatis suæ compage se se quotidie ad cælos trahit. Non ergo se desperet humana fragilitas, Unigeniti sanguini confidat. In pretium suum conspiciat, quam magnum est, quod tantum valet. Perpendat solicite, ubi caput præcessit. Et quæ ad vivendum præceptis adstringitur, ad sperandum exemplis roboretur. Confidat, cælos speret, supernam patriam, angelorum se socium sciat: atque in suo capite prælatum se etiam angelis gaudeat. Amen.

XCIII. Ad veterem quippe Adam pertinet præsentem mundum quærere: transitoria ex concupiscentia amare: mentem in superbiam erigere: patientiam non habere: ex dolore malitiæ, de proximi læsione cogitare: sua indigentibus non dare: ad multiplicanda lucra terrena, aliena quærere: nullum præter se diligere: inimicitias inimicis reddere: de afflictione proximi gaudere: de morte inimici exsultare. Cuncta hæc vetusta sunt, hominisque videlicet, de radice trahit corruptionem. Interest vetus Adam, qui in scripturis sacris terrenus dicitur. Iste semper adversatur ecclesiæ Christi. Iste

a Psalm. VIII. 5.

semper generat ad mortem. Hæc pars, quæ generat ad mortem, nox dicitur. Fiunt & heic baptisma, & omnia ecclesiastica Sacramenta: sed quia & hæretici fidem, & subditi eorum, quos regunt, opere a se dividunt Christum, & unum videntur nobiscum commune habere altare. Et inde nomen paternitatis assumunt, per quam & sacramenta ecclesiæ usurpare præsumunt. Generant quidem filios: sed quia Adam vetus est, non ad vitam generant, sed ad mortem: patres ab imperitis vocantur: sed pro eo quod recta non loquuntur, canes muti a propheta nuncupantur, qui ait: *Canes muti, non valentes latrare*.

XCIV. Patres vero hæreticorum dicimus eos, videlicet quos hæresiarchas vocamus. De quorum perversa prædicatione, id est, locutionis semine sequentes sunt populi in errore generati. Sancta vero ecclesia cum canibus gregis, qui sunt hæreticorum patres, ponere dedignatur, quia inventores errorum judicando respuit: eosque inter veros patres numerare contemnit. Pro eo tamen, quod de Domino nostro Jesu Christo non recta sentiunt, eos cum canibus gregis sui non ponet: quia eos cum rectis prædicatoribus non adscribit. Liquido enim patet, quod Arius, Fotinus, Bonosus, Macedonius, Nestorius, Euticius, Dioscorus, Severus: & hic nostris modo temporibus Elipandus: multique horum similes, docendo, atque suadendo conati sunt ecclesiam illudere, & patres videri. Sancta universalis ecclesia districta veritate dijudicans, eos inter custodes gregis sui non numerat, quos ejusdem gregis unitatem dissipantes damnat. De quibus voce Paulli Ephesiis dicitur: *Scio, quia post discessum meum ingredientur ad vos lupi graves non parcentes gregi*.

XCV. Et quia aliquando hæretici, quanto magis in perfidiæ errore blandiuntur, tanto magis sanctitatem simulant: & quasi tanta amplius in exterioris esse operatione: ita ut agere præ ceteris magna videntur. Sancta universalis ecclesia cuncta eorum opera despicit: quia ea ex auctoritate rectæ fidei non prodire cognoscit. Per hos Antichristus sibi filios generat, quos in adventu suo fœdissimo testes in ecclesia habeat.

XCVI. Hi testiculi Antichristi sunt, de quorum semine perversa proles gignitur, quæ in Antichristi ore copulatur. Unde & per Job ex voce Antichristi dicitur: [a] *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt*. Tantos iste Antichristus testes habet, quantos iniquitatis suæ prædicatores possidet. An ejus testes non sunt, qui pravis persuasionibus corda hominum virulenta erroris semina fundendo corrumpunt? Apte autem dicitur; quod *testiculorum ejus nervi perplexi sunt*: quia, videlicet, prædicatorum illius argumenta dolosis assertionibus innodantur, ut recta esse simulent, quæ perversa persuadent: ut alligationum implicatio, quasi nervorum plexibus; ut si videri possit, solvi non possit. De suo ejus testiculi perplexos habent, quia acumine prædicatorum illius sub argumentis duplicibus latent. Plerumque autem, cum verbis corda inficiunt, in opere innocentiam ostendunt. Neque enim ad se bonos persuasione sua traherent, si se & in actionibus perversos exhiberent.

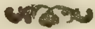
XCVII. Sed quia testes hujus perplexi nervis illigantur, & rectos se ostentant, ut lateant, & perversa corripiant, ut corrumpant, ipsum sine dubio suum caput imitantes, qui quasi leo sedet in insidiis, & sævit per potentiam terreni culminis, & blanditur per speciem sanctitatis. Sed Antichristus utinam tunc solum talia ageret suo tempore; & nunc quoque ad corrumpendam fidem & fidelium viscera hos hæreticos luxuriæ testiculos non haberet!

XCVIII. Neque enim malum sola lectione oris infunditur; sed pejus; & a pluribus, operis exempla propinatur. Quam multi enim Antichristum non viderunt, sed tamen testiculi ejus sunt, quia corda innocentium actionis suæ exemplo corrumpunt? Quisquis namque in superbiam extollitur, quisquis avaritiæ desiderio cruciatur: quisquis luxuriæ voluptatibus solvitur: quisquis injustæ, & immoderatæ iræ flagris innititur, quid aliud, nisi Antichristi testis est? qui dum se libenter ejus usibus implicat, exemplo suo aliis erroris fœtus ministrat. Ille prava agit: ille prava agentibus adest, & adhæret. Et non solum non increpat, sed etiam favet. Quid ergo aliud, quam Antichristi servus est? qui perdidit auctoritatem promissæ Deo fidei testimoniis erroris. Quos tamen si quis increpet, mox se sub quodam velamine defensionis occultant. Quia videlicet eorum nervi perplexi sunt, & male impliciti, qui corruptione solvi nequaquam possint. Et apparet quiddam in eis, quod doleat; sed latet, quod pungat. Amaris dulcia, noxiis blanda permiscent: & potestate quidem admirandi videri appetunt: sed fallent arte, præmissa conloquia similiter substernuntur: & per sermonem de se insinuant, quod per exhibitionem negant. Unde & recte idem sanctissimus dicit: [b] *Ossa ejus, velut fistulæ æris*. Ossa ejus æris fistulæ comparantur; quia nimirum more æramenti insensibilis sonum bene loquendi habent, sed sensum intelligendi non habent. Hoc namque, quasi humiliter afferunt, quod elate vivendo contemnunt. Une bene per Paullum dicitur: *Si linguis hominum loquar, & angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens*. Bona quippe loquens: sed per amorem eadem bona non sequens. Velut æs, aut cymbalum sonitum reddit, quia ipse non sentit verba, quæ ipse dicit.

XCIX. An non Elipandus more cymbali a Toleto sonitum mittit, & insensatus est: quia ipse non sentit verba nova, quæ dicit? Ut enim fides firma daretur ecclesiæ, duodecim Apostoli sunt a Christo electi: quorum Petrus cum esset eorum primus, solus non est ausus componere symbolum, sed duodenario numero Apostolorum cum magna est cautela collectum, & credentibus assignatum. Ideoque qui in tali confessione permanserit, a superveniente ira timere non poterit. Duodecim fuerunt Christi discipuli prædicatores fidei, & doctores gentium. Qui cum omnes unum essent, unum etiam composuerunt communiter symbolum; qui singuli singula verba dixerunt unius fidei invicem concordantia sibi, quæ tantum duodecim sunt verba. Elipandus solum in sua fide undecim posuit: quia & denarii unum numerum excessit, & ad duplicatum ut tredecim esset non pervenit. Quæ verba æqualiter divisa, undecim, & undecim fiunt, ut aperte daretur intelligi ipse primus Spaniæ præfigurans se Antichristum. Extulit solus totam gratiam habere Apo-

a Job XL. 12. b Ibid. v. 13.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

stolorum, qui solus sine collatione fratrum composuit novæ fidei documentum.

C. Nimis iste apparet elatione superbus, qui semet ipsum cum Christo prædicavit christum. Sic enim de illo quem præfiguravit, per Paullum dicitur: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*. Et rursum per eumdem dicitur: *Qui versatur, & extollitur, & colitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur*. Etenim sancti pii dicuntur, sed non coluntur. Solus Christus dicitur Deus, & colitur: super quem Antichristus se elevavit: cujus mysterium nunc videmus. Quia omnes, qui contra ecclesiam sunt, in Antichristi corpore sunt, cujus supra una bestia mentionem fecimus. De qua Daniel cum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adjunxit, dicens: [a] *Considerabam cornua: Et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum. Et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus. Et oculi quasi oculi hominis erant in circuitu, & os loquens ingentia*. Undecimum quippe hujus bestiæ cornu esse describitur, quia regni ejus potentia in iniquitate roboratur. Sive quia inter decem reges Romanorum ipse erit undecimus. Omne enim peccatum undenarium est dictum, quia dum diversa agit, præcepti decalogum transit. Et quia in cilicio peccatum plangitur, hinc est, quod in tabernaculo velut cilicina undecim fiunt. Hinc per undecimum psalmum dicitur: *Salvum me fac Domine, quoniam defecit Sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum. Vana loquuti sunt unusquisque ad proximum suum. Labia dolosa: in corde & corde loquuti sunt mala. Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam*. Magniloqua lingua est, cum se super omnes extollit, & sibi magnus videtur. Hinc Petrus, ne in undenario numero remaneret, apostolos metuens, Mathiam duodecimum sorte missa requisivit. Hic nisi enim signari culpam per undenarium videret, implere apostolorum numerum tota festinatione duodenarium non curaret. Quia ergo per undenarium numerum transgressio exprimitur, hujus bestiæ cornu undecimum ipse auctor transgressionis indicatur. Quod videlicet parvulus nascitur, quia purus homo generatur. Sed immaniter grandis crescit: quia usque ad conjunctam sibi virtutem angelis fortitudinis profecit. Quod tria cornua, quæ ei ante faciem sunt, evellit, quia ditionis suæ regna totidem, quæ sibi vicina erant, subjecit. Cujus oculi sunt, ut oculi hominis: sed os ingentia loquitur: quia in illo humana quidem forma videtur: sed verbis suis ultra homines elevatur.

CI. Ecce nunc jam aperte vidi purum hominem Elipandum, & tanta elatione superbum super omnem se ecclesiam elevare, ut omnes tamquam bruta animalia putet esse. Verba etiam fidei suæ, quæ in suis inseruit epistolis, in tantum sunt fidei apostolicæ contraria, quantum & inter se discordantia.

CII. Quæ verba dupliciter undecim fiunt, ut dupliciter se in tantum elevaret, ut in tota ecclesia solum super eum descendisse Spiritus sanctus [1], sicut finxit Montanus, & duæ prophetissæ ipsius, Prisca & Maximilla, qui adventum Spiritus sancti promissum a Domino, in se potius, quam in apostolis, fuisse credunt. Ut illi ecclesiæ, quæ adhuc in lacte est, cum talis surgit in prædicatione qualis Elipandus surrexit. Moriuntur infantes, qui adhuc per tempus poterant ad solidum pervenire cibum. Sed tunc moriuntur, quando decipiuntur. De hoc Dominus præscius futurorum, discipulos in Evangelio admonet, dicens: *Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Et orate, ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbato*. Quod ex superioribus, manifestum est pendere. *Cum enim Evangelium Christi cunctis gentibus fuerit prædicatum, & venerit consummatio, viderent abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto; tunc præcipitur his, qui in Judæa sunt, ut fugiant ad montes. Et qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua*. Statimque conjungitur: *Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus*. In quibus diebus? Quando abominatio desolationis steterit in loco sancto. Et quid erit abominationis, nisi ut integer Christus Jesus, quod non sit Filius Dei, & verus Deus, ille, qui de virgine natus est, quem Judæi crucifixerunt. Abominatio erit desolationis, quando aperte pro Christo suscipitur Antichristus, & adoratur: & Christus Deus esse negatur. Jam longe Antichristus non est, quia jam Christus Deus esse negatur. Quod quidem, juxta litteram, de adventu Antichristi, nulli dubium est, quam persecutionis magnitudo compellit fugere: & grave est ferre parvulos, qui lactantes fugam retardant. Licet quidam Titi, & Vespasiani adversus Judæos, & præcipue Jerusalem obsidionem pugnamque significari velint, hiemem quoque & sabbatum sic interpretantur, ne eo tempore fugere compellantur, quando duritia frigoris in agris, & in desertis locis fugientes latere non patitur, & observatio sabbati, aut prævaricatores facit, si fugiunt, aut hostium gladiis subjacere, si sabbati ocium, & præcepta observaverint. Sed non est tempore Vespasiani completum, & Titi, sed nunc in adventu Antichristi. Nos autem audientes Dominum Salvatorem, ut qui in Judæa sunt, ad montana confugiant; id est, qui confessores sunt, ad fidem, & doctrinam apostolicam confugiant. Ipsi quoque oculos levamus ad montes, de quibus scriptum est: *Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi*. Et in alio loco: *Fundamenta ejus in montibus sanctis*. Et, *Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui*. Et, *Non potest civitas latere super montem posita*. Et discalceati nos pedem litteræ, nudis pedibus cum Moyse ascendentes montem Sina, dicamus: *Transiens videbo visionem hanc magnam*; ut possumus intelligere prægnantes animas, quæ de semine doctrinarum, & sermonibus Dei initia fidei conceperunt, & dicunt cum Esaia: *A timore tuo Domine concepimus, & parturivimus, spiritum salutis tuæ fecimus super terram*.

CIII. Sicut enim semina paullatim formantur in uteris, & tamdiu non reputantur homicidium, donec elementa confusa suas imagines, membraque suscipiant: ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc ventre retinetur, & cibo abortio perit, cum videt abominationem desolationis stantem in ecclesia, & satanam transfigurari in angelum lucis, id est hæreticum. Et de istiusmodi Paullus fletibus loquitur: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus reformetur in vobis. Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam, quoniam confundar a vobis*. Ecce Paullus mutare

[a] Dan. VII. 8. 9.

1. Videretur.

vult vocem in partu fuo, ut prædicationis fonus in rugitum vertatur doloris. Mutare vult vocem, quia quos jam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat. Qualem rugitum pariens emittebat, quando eifdem poft fe redeuntibus exclamare cogebatur, dicens: *O infenfati Galatæ! qui vos fafcinavit? Et fic ftulti eftis, ut cum fpiritu conceperitis, nunc carne confumamini?* vel certe *currebatis bene, quis vos impedivit, veritati non obedire?* Qualis in hujus partu rugitus fuit, qui multo tempore conceptos filios cum tantis laboribus peperit, & quandoque partos ad malitiæ uterum rediiffe cognovit? Confideremus, quid doloris habuerit? Quid laboris? Qui poftquam potuit concepta ex utero edere, iterum compulfus eft exftincta fufcitare. Nifi enim prædicatores fancti ab illa immenfitate contemplationis internæ fpiritualis conciperent, & ad infirmitatem noftram humillima prædicatione, quafi quadam incurvatione defcenderent, numquam utique in fide filios procrearent. Nobis quippe prodeffe non poterit, fi in fuæ altitudinis erectione perfifterent. Moriuntur femina in partu, qui necdum formati fuerant in fide, dum hæretici cœperint hærefes prædicare. Ipfi hæretici difcipulos Paulli occiderant, quia Chriftum in pectore illorum occiderant. Quos revocat ad unam fidem, dicens: *Filioli mei, quos adhuc parturio, donec Chriftus formetur in vobis*. Has ergo animas arbitror, juxta myfticos intellectus, effe mulieres. De quibus ipfe Apoftolus fcripfit: *Mulier feducta in tranfgreffione fuit. Salvabitur autem per filiorum*

A *generationem, fi permanferit in fide, & caritate, & fanctitate cum pudicitia*. Quæ fi de fermone divino aliquando generarint, neceffe eft, quæ generata funt, crefcere, & primum accipere lac infantiæ, donec perveniat ad folidum cibum, & ad maturam ætatem plenitudinis Chrifti. Omnis enim, qui lacte alitur, imperitus eft, & mente parvulus; in ratione juftitiæ infantulus eft. Hæ igitur animæ, quæ adhuc non pepererunt, five quæ nondum potuerunt ea, quæ generata funt pafcere, cum audierint fermonem hæreticum ftantem in ecclefia, cito fcandalizantur, & pereunt: & in tempeftate, atque in perfecutionibus permanere non poffunt;
B præfertim, fi otium habuerint bonorum operum, & non ambulaverint in via, quæ Chriftus eft.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

CIV. De hac abominatione hæretica, perverfaque doctrina, dicebat Apoftolus, quod homo iniquitatis & adverfarius *elevet fe contra omne, quod dicitur Deus*, & religio: *ita ut præfumat ftare in templo Dei, & oftendere, quod ipfe fit Deus*. Cujus adventum fecundum operationem fatanæ, & ea, quæ concepta funt, facit perire abortione, & ea quæ nata funt, ad pueritiam, & ad perfectam ætatem pervenire non poffe. Quamobr m orandus eft Dominus, ne in exordio fidei, & crefcentis ætatis oriatur hiems frigoris, id eft, hæreticorum
C prædicatio novella. De qua hieme fcriptum eft ex voce fponfi: *Jam hiems tranfiit, imber abiit, & receffit*.

Cetera defiderantur in autographo.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

JOANNIS DAMASCENI[1]

SIVE

JOANNIS PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI

OPUSCULA DUO

ADVERSUS ICONOCLASTAS.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚΟΣ

ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ

ΠΑΡΑ ΠΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ

καὶ πόθον καὶ ζῆλον ἐχόντων, πρὸς ἔλεγχον τῶν ἐναντίων τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων.

ΝΑβυθὲ ὁ Ἰεσραηλίτης ἵνα μὴ τὸν πατρῷον ἀμπελῶνα παραδῷ κατελιθοβολήθη, λέγων· οὐ μὴ προδῷ κληρονομίαν πατέρων μου. οὗτοι δέ φησιν ἐπίσκοποι καὶ ποιμένες τῶν λογικῶν λαχόντες εἶναι προβάτων, διὰ δόξαν κενὴν καὶ μόνον, τῶν πατέρων τὰς φωνὰς παρωσάμενοι, κατὰ τῆς πίστεως ἑαυτοὺς ὁπλίσαντες, τὰ ὀρθῶς ὑπ᾽ αὐτῶν ῥηθέντα στρεβλοῦσι, κατὰ τὸν ἀδόκιμον αὐτῶν καὶ τεθολωμένον νοῦν διδάσκοντες, ἅπερ πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. οἱ μὲν γὰρ [3] δόξῃ καὶ καθαρῷ τῆς διανοίας ὄμματι τοῖς ἱεροῖς τῆς θεοπνεύστου γραφῆς περιτυγχάνοντες λόγοις, ὄφελος θεῖον, ὥσπέρ τινα οὐράνιον θησαυρὸν, ταῖς αὐτῶν εἰσοικίζουσι ψυχαῖς· οἱ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντες τῷ ψεύδει προσνενευκότα, καὶ τῆς τινων ἀθυροστομίας ἡττώμενον, καὶ βεβήλου γνώσεως ἐραστὴν, ἐκείνων ἔσονται κοινωνοὶ, περὶ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. τυφλώττουσι γὰρ, καί εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν. τοιγαροῦν οὗτοι καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐμπίπτουσι βόθροις. ὡς γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἴρηκε· τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται. καταφλυαροῦσι τοίνυν τινὲς τῶν τῆς ἀληθείας πατέρων καὶ διδασκάλων, καὶ δὴ καὶ σκαιότητος διαβολικῆς τὸν οἰκεῖον ἐμπλήσαντες νοῦν, παραχαράττειν ἐπείγονται τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ μονογενοῦς οὐ μετρίαν ποιοῦντες [4] καταῤῥησιν, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Εὑρεταὶ δὲ τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεγόνασι πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι, κατὰ τοὺς ἄνωθεν παρῳχηκότας καιροὺς, νῦν δὲ τῆς ἐκείνων ἀνοσιότητος οὗτοι οἱ προφασιζόμενοι κατὰ τοὺς νέους Φαρισαίους. ὥσπερ γὰρ ἀληθῶς αὐτοὶ ἠρνήσαντο τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ σαρκὶ ἐληλυθότα, οὕτω καὶ νῦν νεοκήρυκες μὴ θέλοντες προσκυνεῖν καὶ σεβάζεσθαι τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἀχράντου μητρὸς καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς σεβασμίους καὶ σεπτὰς εἰκόνας· ἀλλὰ νέαν καινοτομοῦντες

A DISCEPTATIO INVECTIVA

QUÆ

[2] HABITA EST A FIDELIBUS ET ORTHODOXIS, studiumque ac zelum habentibus, ad confutandos adversarios fidei & doctrinæ sanctorum orthodoxorumque patrum nostrorum.

I. NAboth Jesraelites ut ne paternam vineam traderet, lapidatus est, quum dixisset: *Non tradam hereditatem patrum meorum.* At isti quibus licuit esse episcopis & pastoribus ovium ratione præditarum, ob vanam dumtaxat gloriam, paternas voces repudiantes, adversusque fidem semet ipsi armantes, quæ recte ab illis dicta sunt contorquent, (juxta reprobatam suam turbidamque mentem docentes,) [a] *Quæ omnimodis ob oculos posita sunt intelligentium, rectaque iis qui cognitionem inveniunt*, ut scriptum est. Illi enim acuta puraque mentis acie sacras divinitus inspiratæ Scripturæ verba legentes, divinum emolumentum, quasi quemdam cæleſtem thesaurum, suis ipsorum animabus recondunt: isti vero mentem cum habeant ad mendacium propensam, ac nonnullorum impotentibus locutionibus devictam, profanæ etiam scientiæ amantem, illorum utique futuri sunt participes, de quibus beatus Paullus scribit: [b] *In quibus Deus sæculi hujus excæcavit cogitata infidelium, ut non resplendeat illis lumen evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.* Cæcutiunt enim, & sunt duces cæcorum: quamobrem hujusmodi etiam in foveam incidunt interitus. Ut enim ipsemet Salvator ait: *Cæcus cæcum si ducat, ambo in foveam cadent.* Derident igitur nonnulli patres ac magistros veritatis: immo vero etiam diabolica pravitate proprium implentes animum, adulterare nituntur veritatis mysterium, nihil non e medio tollere studentes dispensationem Unigeniti secundum carnem, *non intelligentes nec quæ dicunt, nec de quibus affirment*, juxta quod scriptura dicit.

II. Inventores porro hujusmodi impietatis fuerunt quidem & alii plures per superiora tempora; nunc vero illorum facinoris isti novas profitentes caussas, quasi novi Pharisæi. Quemadmodum enim revera illi negarunt filium Dei carne venisse; sic & nunc novi isti prædicatores, dum nolunt adorare & colere adventus Christi in carne, ejusque secundum carnem immaculatæ matris vereque Deiparæ ac semper virginis Mariæ, item omnium Sanctorum ejus religiosas honorandasque Imagines. Sed novam novis rebus studentes adornarunt fidem,

a Prov. VIII. 9. b II. Cor. IV. 4.

1. Vide sequentis Opusculi initium. 2. Ex nostra interpretatione. 3. Ὀξυδερκεῖ. 4. Καθαίρεσιν.

ἐπικτονήσαντο πίστιν, παρὰ τὴν ἀρχῆθεν ἐκ τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων καὶ μαθητῶν καὶ διαδόχων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑπαρχόντων. ὡς γὰρ αὐτοῖς ἔδοξε νῦν λέγοντες, πλέον τῶν ἁγίων πατέρων, ὧν οἱ λόγοι καὶ αἱ ἀρεταὶ στήριγμα καὶ στήλη τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ὑπάρχουσιν, οὗτοι τὴν πίστιν φυλάττειν διαβεβαιοῦντες. τὰς γὰρ αὐτῶν τῶν πατέρων φωνὰς, ἃς αὐτοὶ τρανῶς ἐκήρυξαν περὶ τῶν σεβασμίων καὶ προσκυνητῶν εἰκόνων, οὗτοι οἱ νεόσοφοι λαβόντες τὰς καλῶς ὑπὸ τῶν προφητῶν ῥηθείσας φωνὰς, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν στρεβλοῦσιν. ὡς γὰρ αὐτοὶ περὶ τῶν εἰδωλικῶν ξοάνων καὶ δαιμονικῶν στηλῶν φράσαντες εἰρήκασιν, οὗτοι εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας μετέστρεψαν τοὺς ἁγίους πατέρας, καὶ διδασκάλους τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου καὶ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν πίστεως, παρωσάμενοι τὰς αὐτῶν φωνὰς καὶ μαρτυρίας περὶ τῆς ἐνσάρκου καὶ ἀνθρωπίνης αὐτοῦ μορφώσεως χαρακτῆρος ἱστορηθείσας ἁγίας εἰκόνας, ἅσπερ ἡμῖν τρανῶς σέβειν καὶ προσκυνεῖν ἐδίδαξαν. δι' ὃ καὶ μετ' ὀλίγην διάλεκτον πρὸς τοὺς νεοκήρυκας ποιησάμενοι, Θεοῦ διδόντος ἡμῖν καὶ τὸ ἀναπνεῖν, ὀλίγα ἐκ πολλῶν παραθήσομεν, κἂν οὗτοι ὡς χειροποίητα δῆθεν ἀποστρέφονται.

A contra atque ab initio accepimus a sanctis nostris patribus, discipulis ac successoribus apostolorum sanctorum. Quemadmodum enim ipsis visum est nunc dicere, melius quam sancti Patres, quorum verba & virtutes fulcrum sunt atque columna catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, isti fidem se servare profitentur. At enim ipsorum patrum voces, quas ipsi luculenter deprædicarunt circa venerandas adorandasque imagines, isti novi sapientes, (dum arripiunt quæ ceteroquin bene a prophetis annunciatæ sunt voces,) juxta propria desideria ad propriam mentem pervertunt. Quæcumque etenim illi de idolorum statuis ac dæmoniacis titulis loquuti dixerunt, isti adversus sanctas imagines detorquent B sanctos patres & doctores sanctæ, sinceræ & orthodoxæ Christianorum fidei, repudiantes eorum voces & testimonia de incarnatæ humanæque formæ imaginis ejus depictis sanctis iconibus, quas manifeste ut coleremus ac veneraremur nos edocuerunt. Quamobrem & mox [1] disputationem adversus novos hosce prædicatores facturi, Deo nobis spiritum largiente, pauca ex multis apponemus, tametsi viri isti tamquam idola manufacta hæc quoque aversentur.

Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ θολόσοφοι καὶ μεμψίμοιροι καὶ ἐρασταὶ τῆς φαύλης καὶ βεβήλου καὶ ἐχθραινούσης Θεῷ συνόδου, τῆς γενομένης κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Ὀνέρια, ποίῳ τρόπῳ καὶ σκοπῷ τὰς τῶν πατέρων παρακρουόμενοι φωνὰς, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοὺς ἐξαπατῶντες ἐξελκόμενοι καὶ δελεαζόμενοι στρεβλεῖτε; εἴπατε ἡμῖν οἱ νῦν κενοτομοῦντες νέας πίστεως ἔκθεσιν, ποῖον ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνητὸν καὶ σεβάσμιον καὶ λατρευτόν ἐστιν ἀχειροποίητον; ὁ σταυρός; τὸ θυσιαστήριον; ἡ προσφορά; τὸ εὐαγγέλιον; πάντα χειροποίητα, ἀλλ' ἡμῖν σεβαστὰ καὶ σωτηρίας σύμβολα, ὥσπερ καὶ αἱ τῶν ἁγίων εἰκόνες, καὶ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀνθρωπίνης αὐτοῦ σαρκὸς, ἣν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν προσελάβετο ἐκ τῆς παναγνου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, πάντα ἡμῶν λαβὼν χωρὶς μόνης τῆς ἁμαρτίας. διὸ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀχράντου αὐτοῦ μητρὸς προσκυνοῦμεν καὶ σέβομεν. καὶ ὑμεῖς δόκησιν τὸ μυστήριον ἀπεργάζεσθε. ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς ἀληθείας, τῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων αὐτῶν μαθητῶν καὶ διαδόχων, ἡμετέρων δὲ πατέρων καὶ διδασκάλων, τὴν παρ' αὐτῶν ἡμῖν παραδοθεῖσαν πίστιν περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς τριάδος, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ λέγομεν τὰ τοῦ προφήτου Ἠσαΐου· ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος ἐπ' ὄρος ὑψηλόν. καὶ ἡμεῖς ἀνερχόμεθα εἰς τὴν τρισυπόστατον ὁμοουσιοκόρυφον δόξαν, εὐαγγελιζόμενοι τὰ ἀγαθὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, λέγοντες.

III. Dicant nobis turbidi isti sapientes & queruli, necnon amatores malæ, profanæ, Deoque inimicæ [2] Synodi, quæ Deo permittente habita est C Constantinopoli in loco Oneria appellato. Quonam modo & scopo paternas repellentes voces, secundum vestra vos desideria fascinantes abrepti a recto tramite, quisque esca decepti, depravamini? Dicite nobis qui nunc innovatis recentis fidei expositionem; Quidnam in terris venerandum, religiosum & adorabile est, quod non sit manufactum? Crux? Altare? Oblatio? Evangelium? Universa hæc manufacta sunt: nobis nihilominus venerabilia ac salutis symbola, quemadmodum & sanctorum imagines, & incarnati Christi dispensationis veræ atque humanæ ejus carnis, quam propter nostram salutem accepit de purissima & Deipara Maria, quæ sunt nostra assumens omnia, excepto dumtaD xat peccato. Quare & imaginem illius ejusque immaculatæ matris veneramur & colimus. At vos commentum facitis hujusmodi mysterium. Nos vero qui veritatem sectamur, quæ est sanctorum apostolorum sanctorumque eorum discipulorum & successorum, qui patres ac doctores nostri fuerunt, eam quæ ab illis nobis tradita fuit fides circa sanctam & consubstantialem venerandamque Trinitatem, revelata facie, claraque voce profitemur, usurpantes illud Isaiæ prophetæ: *Ascende qui evangelizas in montem excelsum*. Nos quoque ascendimus ad summam gloriam trium consubstantialium personarum, evangelizantes bona orthodoxæ fidei, & dicentes.

Πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἥ τις ἐστὶν ἡ ἁγία τριὰς, ἄκτιστος, ἀΐδιος, ἀσύγχυτος, ἀδιαίρετος, ὁμοούσιος, ἐν μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ καὶ κυριότητι, ἐν τρισὶ προσώποις ἤτοι ὑποστάσεσι καὶ ἰδιότησι προσκυνουμένη τε καὶ δοξολογουμένη. ἰδιότητα γὰρ ὅταν εἴπω, τὸν πατέρα πατέρα νόητον, καὶ τὸν υἱὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον. αὗται γὰρ αἱ ἰδιότητες οὐκ ἀντιστρέφονται. οὐ δύναται γὰρ ὁ πατὴρ υἱὸς εἶναι, ἢ ὁ υἱὸς πατὴρ, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι πατὴρ ἢ υἱός. ἀλλ' ὡς εἶπον, πατὴρ ὁ πατὴρ, καὶ υἱὸς ὁ υἱὸς, καὶ

E IV. Credimus in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quæ est sancta Trinitas, increata, æterna, inconfusa, indivisa, consubstantialis, in una Divinitate, regno & dominatione, quæ in tribus personis sive hypostasibus & proprietatibus adoratur, & glorificatur. Proprietatem autem quum dico, Patrem Patrem cogita, & Filium Filium, Spiritumque sanctum Spiritum sanctum. Istæ enim proprietates haudquaquam convertuntur. Neque enim potest qui Pater est Filius esse, vel Filius Pater, vel Spiritus sanctus esse Pater sive Filius: sed quemadmodum dixi, Pater est Pater, & Filius

1. Forte respicitur ad sequentem quam edituri sumus Orationem. Comb. *breri conserta disputatione*.
2. Copronymianam intelligit Combefis.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

πνεῦμα ἅγιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν πατὴρ, καὶ οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν υἱὸς, καὶ οὐκ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. διὰ τοῦτο ἀκατάληπτος καὶ ἡ γέννησις τοῦ μονογενοῦς, καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου πνεύματος. προσκυνεῖς τὸν πατέρα; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖται ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. προσκυνεῖς τὸν υἱόν; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖς τὸν πατέρα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. προσκυνεῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἐν αὐτῷ προσκυνεῖς καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. οὐ συγχεομένων τῶν προσώπων, ἀλλὰ διὰ τὸ ταυτὸν καὶ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας οὕτω νοεῖς. μιᾶς γὰρ οὔσης τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς θεότητος, μία καὶ ἡ προσκύνησίς ἐστι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. ἀλλ' ἐπειδὴ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, ὀνομάζονται καί εἰσι τῇ μὲν οὐσίᾳ κατὰ πάντα ἴσα τὰ τρία· ἀπέδωκε δὲ ἡ θεόπνευστος γραφὴ τὴν ἀρχὴν τῷ πατρὶ, καὶ λοιπὸν τῇ τοῦ πατρὸς εὐδοκίᾳ καὶ ὁ υἱὸς τὰ πάντα ἐποίησε, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ πάντα ἐπλεσιούργηκεν. ἔστιν οὖν Θεὸς ὁ πατὴρ, Θεὸς ὁ υἱὸς, Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεὸς, οὐ δύνασαι εἰπεῖν, τρεῖς Θεοί. ἀλλὰ τρία πρόσωπα ἐνθυμούμενος, ἕκαστον πρόσωπον ὁμολογῶν, εἷς Θεὸς λέγεται, διὰ τὸ ἓν καὶ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς συναϊδιότητος. διὸ καὶ ἑνικῶς δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν τὴν ἁγίαν τριάδα.

A Filius, & Spiritus sanctus Spiritus sanctus. Non fuit tempus quando non erat Pater, nec tempus fuit quando Filius non erat, sicut neque tempus fuit, quando non erat Spiritus sanctus. Quamobrem incomprehensibilis etiam est Unigeniti generatio, itemque processio sancti Spiritus. Adoras Patrem? in ipso adoratur Filius & Spiritus sanctus. Adoras Filium? in ipso adoras Patrem & Spiritum sanctum. Adoras Spiritum sanctum? in ipso adoras & Patrem & Filium. Non confusis personis, sed propter identitatem immutabilitatemque essentiæ sic cogitas. Cum enim una sit natura & essentia & divinitas, una est etiam adoratio sanctæ & consubstantialis Trinitatis. B Sed quoniam Pater, Filius ac Spiritus sanctus, nominantur & sunt essentia quidem per omnia æquales tres hæ personæ; Scriptura vero divinitus inspirata principium attribuit Patri, ac ceteroquin ex Patris beneplacito etiam Filius universa effecit, & Spiritus sanctus universa perfecit: est consequenter Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. At quia Deus, & Deus, & Deus; non potes tamen dicere, Tres Dii. Verum tres personas animo cogitans, quamlibet personam confitens, unus Deus dicitur, propter unitatem & identitatem naturæ & divinitatis & essentiæ & coæternitatis. Quamobrem & singulari numero glorificamus veneramurque sanctam Trinitatem.

C

Ἐμάθομεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ πατρὸς ἀῤῥήτως, ἀχρόνως, ἀσωμάτως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. αὐτὸς οὖν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτὸς, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς ἐσαρκώθη ἐν τῇ παναγνῷ καὶ ὑπὸ πνεύματος ἁγίου καθαγιαζομένῃ παρθένῳ τῇ ἁγίᾳ Μαρίᾳ, τῇ κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν θεοτόκῳ. καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ πατρὸς ἡ γένεσις αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἀκατάληπτός τίς ἐστι καὶ ἀνερμήνευτος, καὶ διὰ τοῦτο πίστει καὶ σιωπῇ προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν· οὕτω τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐκ τῆς μητρὸς καὶ παρθένου ἔνσαρκος γέννησις, ἄφραστός ἐστι καὶ ἀνεκδιήγητος· καὶ μάθε πῶς.

V. Didicimus & credimus, quod Filius Dei genitus est ex Patre ineffabiliter, sine tempore & corpore, ante omnia sæcula. Ipsemet Filius Dei, qui est lumen de lumine, Deus verus de Deo vero & Patre, ex Patris beneplacito factus est caro in purissima & per Spiritum Sanctum sanctificata Virgine sancta Maria, quæ est proprie verissimeque Deipara. Ac quemadmodum quæ est ex Patre generatio ipsius filii incomprehensibilis est & inexplicabilis, propterea que illam fide ac silentio adoramus & glorificamus: sic ejusdem Filii Dei illa etiam quæ ex matre est & Virgine in carne generatio, ineffabilis est & inexplicabilis. Ac quo mo- D do, disce.

Ὁ οὖν μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς, ἀπερίγραπτός ἐστι, καὶ ἄνω ἐστὶ καὶ κάτω, καὶ τὰ πάντα ἐν χειρὶ ἔχει, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ὑπερεκτείνεται, καὶ ὑπεράνω πάντων οὐρανῶν ἐστι, καὶ τὰς ἀβύσσους καθορᾷ. καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ. ἐν ἀγγέλοις ἐστὶν, ὅλος ἄνω ἐστὶν, ὅλος πανταχοῦ ἐστιν. αὐτὸς οὖν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τοσοῦτος ἡλίκος, ὁ ἀπήλικος καὶ ἀμεγέθης, ἐπειδὴ πάντα δύναται, ἐδυνήθη καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι. καὶ κατ' ἀλήθειαν σαρκωθεὶς, καὶ ἐνανθρωπήσας ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου ἄνω οὐκ ἔλειψε, καὶ κάτω σαρκωθεὶς ὁ αὐτὸς ὅλος. οὐκοῦν τίς δύναται φράσαι ἢ ὅλως διηγήσασθαι τὸ μυστήριον; πλὴν ὅτι πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔδωκεν ἡ θεία γραφὴ ὀλίγα τινὰ ῥήματα, δι' ὧν ὁ νοῦς ἐν ἀπολαύσει δυνήσεται γενέσθαι, καὶ ἀφθέγκτως ἐκπλαγῆναι καὶ προσκυνεῖν τὸ θεῖον μυστήριον.

VI. Unigenitus igitur Filius Dei, qui ante omnia sæcula ex patre natus est, incircumscriptus est, supraque est & infra, universaque in sua potestate habet, & cuncta in ipso constant, & omnia replet, & ultra quævis superextenditur, supraque omnes cælos est, & abyssos intuetur. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. In angelis est, totus supra est, totus ubique est. Ipse igitur Filius Dei talis tantusque, cujus nec ævum nec magnitudinem assignare licet; quandoquidem omnia potest, potuit etiam homo fieri. Atque in veritate E incarnatus & homo factus ex Spiritu Sancto & Maria Virgine, superiora nequaquam deseruit, & in inferioribus caro factus idemmet totus est. Quis ergo possit dicere & omnino enarrare mysterium? Nisi quod pro tenuitate humanæ naturæ suppeditavit divina Scriptura pauca quædam verba, per quæ mens in fruitione versari poterit, ac quin tamen mysterium edisserere queat, revereri illud & adorare.

Ὁ οὖν υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀχώρητος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν παρθένον, καὶ ἐπελάβετο ἐκ τῆς φύσεως τῆς σαρκὸς αὐτῆς, καὶ ἥνωσε τῇ ἰδίᾳ τῆς θεότητος ὑποστάσει σάρκα τὴν ἡμῖν ὁμοούσιον, ἔμψυχόν τε καὶ ἔννουν, ὡς αὐτὸς μόνος οἶδε. προεῖπον γὰρ ὅτι οὔτε νοῦς καταλαβέσθαι ἰσχύει, οὔτε λόγος παραστῆσαι δύναται, οὔτε ὀφείλει ἄνθρωπος φυσιολογεῖν τὸ

VII. Filius ergo Dei qui nuspiam capi potest, ingressus est sanctam virginem, assumsitque ex natura carnis illius, univitque propriæ deitatis hypostasi carnem nostræ consubstantialem, anima & ratione præditam, qua ipse solus ratione novit. Præfatus enim sum, quod neque mens comprehendere valet, neque oratio exponere potest, neque debet homo

ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀνεξερεύνητον πρᾶγμα. ἑνώσας οὖν A ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτῆς ληφθεῖσαν φύσιν, ηὔξει ὁ ἀναυξὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ, ἐμψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, καὶ μὴ τραπεὶς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἦν, ἐγένετο βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός· καὶ ἀπετελέσθη ἕνωσις ἀδιαίρετος καὶ ἀσύγχυτος θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος. καὶ ἰδοὺ ὁ ἀσώματος καὶ ἀψηλάφητος σεσωμάτωται καὶ ψηλαφᾶται. καὶ ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς, ἰδοὺ αὐτὸς καὶ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου σεσαρκωμένος γεννᾶται. καὶ ὁ τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν μὴ χωρισθεὶς, καὶ τὰ σύμπαντα τῇ δυνάμει τῆς θεότητος συνέχων, καὶ τῶν πάντων τῇ παντοκρατορικῇ δυνάμει περιδραττόμενος, ὁ αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ γεννηθεὶς, B κεῖται ἐν φάτνῃ παιδίον ἐσπαργανωμένον, τῆς ἁγίας παρθένου, παρθένου μεινάσης. τὰ γὰρ θεῖα τοιαῦτά ἐστι. ὥσπερ γὰρ ἡ ἕνωσις τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος ἀνεξερεύνητος, οὕτω καὶ ἡ γέννησις. ἐδυνήθη γὰρ ὁ θεῖος λόγος ὁ παντοδύναμος κατὰ ἀλήθειαν σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι ἐν τῇ δεσποίνῃ, καὶ γεννηθῆναι ἐξ αὐτῆς, καὶ τὴν παρθενίαν ἐσφραγισμένην διαφυλάξαι, ὥσπερ οὖν ἀμέλει καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἔστη ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν.

per naturales modos investigare quod investigari inquirique impossibile est. Cum igitur univisset sibi acceptam ex illa naturam, crevit qui crescere nescius non est Dei filius in propria carne animata anima rationali & intellectuali. Nec tamen amittens quod erat Dei filius, factus est infans in utero matris. Completaque est unitio indivulsa & inconfusa divinitatis simul & humanitatis, propter quam ecce qui incorporeus est & intangibilis, corporeus factus est tangique potest: & qui ante omnia sæcula ex patre natus est, ecce idemmet etiam ex sancta Virgine caro factus nascitur: quique a paterno sinu numquam recessit, universaque divinitatis virtute complectitur, & omnia omnipotenti vi B continet, idem ipse factus homo ex sancta Virgine ex eaque natus, jacet in præsepio puer fasciis involutus, sancta Virgine virgine manente. Hæc enim divina sunt. Quemadmodum namque unitio carnis & divinitatis imperverstigabilis est, sic & nativitas. Potuit siquidem divinum Verbum quod omnipotens est veraciter incarnari & homo fieri in domina nostra, nascique ex illa, ac virginitatem ejus quasi sigillo munitam conservare; quo pacto scilicet januis etiam clausis stetit in medio discipulorum.

Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία πάντα ἀπειθῶς τὰ θεῖα ἀποδέχεται, πάντα πιστῶς, πάντα ἀπολυπραγμόνως σέβει καὶ προσκυνεῖ καὶ τιμᾷ. αὐτὸς οὖν ὁ υἱὸς Θεοῦ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς, διὰ C τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παιδίον γεννηθεὶς, αὔξειν λέγεται τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ, τὰ ἡμέτερα οἰκειούμενος ἀδιάβλητα πάθη, καὶ προκόπτειν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ διὰ τὴν κατὰ μέρος ἀνάδειξιν, ὅπως δείξῃ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν εἶναι τὴν ἐνανθρώπησιν. καὶ κοπιᾷν λέγεται, καὶ πινῆν καὶ διψῆν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῆναι, διδάξας καὶ φωτίσας πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

VIII. Quamobrem sancta & apostolica ecclesia quæ sunt divina omnia promte suscipit, omnia fideliter, omnia incuriose veneratur & adorat & colit. C Ipse ergo Dei filius Deus verus, propter nostram salutem puer natus crescere dicitur propria carne, nostris inculpatis assumtis passionibus, ac *proficere sapientia atque ætate*, eo quod paullatim isthæc ostenderet, quo demonstraret proprie vereque fuisse incarnationem. Defatigari etiam dicitur, esurire, sitire, & *cum hominibus conversatus fuisse*, docens ac *illuminans omnem hominem venientem in mundum*. Ipse enim est *lux vera*.

Λοιπὸν δὲ διὰ τὴν ἄμετρον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἔπαθε τῇ ἰδίᾳ σαρκί. αὐτὸς γὰρ ὁ κύριος τῆς δόξης ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη, καὶ πάσχει ἀληθῶς. πάσχει γὰρ οὐ τῇ θεότητι, ἀλλὰ τῇ ἀδιαιρέτως D συναφθείσῃ αὐτῷ ἰδίᾳ σαρκὶ ἐμψυχωμένῃ, καὶ ἀποθνήσκει, τῆς ψυχῆς δηλονότι χωρισθείσης τοῦ σώματος. ἡ γὰρ θεότης ἀδιαίρετος καὶ ἀσύγχυτος καὶ τῇ ψυχῇ ἡνωμένη ἦν καὶ τῷ σώματι. κατῆλθεν οὖν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ πρὸς τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς, καὶ πάλιν ἀνέστη, τῆς ψυχῆς ἑνωθείσης τῷ σώματι. ἀνέστη οὖν ὁ αὐτὸς μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει· ἐξουσίαν γὰρ ἔχω, φησὶν, τὴν ψυχήν μου θεῖναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.

IX. Ceterum propter immensam suam benignitatem passus quoque est carne propria. Ipse enim Dominus gloriæ propter nos cruxifixus est vereque D passus. Patitur porro non divinitate, sed carne propria inseparabiliter sibi adaptata prædita que anima rationali: moritur autem, separata videlicet anima a corpore. Divinitas namque inseparabilis & inconfusa animæque unita erat atque corpori. Descendit ergo Dei filius spiritu suo ad Sanctorum spiritus, rursumque surrexit, unita corpori anima. Resurrexit autem idem unigenitus filius Dei virtute propria: [a] *Potestatem enim habeo*, inquit, *animam meam ponere, & potestatem habeo iterum sumere illam*.

Ἀναστὰς τοίνυν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ νεκρῶν, τῇ ἰδίᾳ ἐνανθρωπήσει ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς. ὁ τὸ πρὶν ἀσώματος, νῦν ὁ αὐτὸς σεσαρκωμένος· ὁ τὸ πρὶν E ἁπλοῦς, νῦν ὁ αὐτὸς σύνθετος, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος· μένει γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φύσις τῆς θεότητος. καὶ ὁ τὸ πρὶν ἁπλοῦς ὢν καὶ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ νῦν ὁ αὐτὸς εἷς ἐστι τῆς ἁγίας τριάδος σεσαρκωμένος, καὶ ἐνανθρωπήσας. καὶ ὅπερ οὐκ ἠδύναντο πᾶσαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις θεωρῆσαι· θεότητα γὰρ τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἰδεῖν οὐδεὶς δύναται· νῦν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος, τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέπουσι κατὰ τὸν φαινόμενον ἄνθρωπον, ἐννοοῦντες τὸ ἀπερίγραφον τῆς αὐτοῦ θεότητος. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος· ὤφθη ἀγγέλοις. προσελάβετο τοίνυν ὃ οὐκ εἶχε, καὶ

X. Cum igitur surrexisset filius Dei ex mortuis, ratione suæ humanitatis assumtus est in cælos. Is E nempe qui prius erat incorporeus, nunc idem ipse caro factus. Qui prius simplex, nunc idem ipse compositus, Deus simul & homo. Manet enim in illo natura etiam divinitatis: & is qui prius simplex erat unusque de sancta Trinitate, nunc etiam idem ipse unus de sancta Trinitate est incarnatus, & factus homo. Quodque non poterant omnes cælestes virtutes speculari; divinitatem enim adorandæ Trinitatis videre nemo potest; nunc unum de sancta Trinitate unigenitum filium Dei contuentur juxta sensibilem hominem, animo imaginantes incircumscriptam ejus divinitatem. Hoc illud est quod ait beatus Paullus: [b] *visus est angelis*. Assumsit ergo quod non habebat, & habet, nostram

[a] Joan. X. 18. [b] I. Tim. III. 16.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ἔχει, λέγω δὴ τὴν ἡμετέραν φύσιν, εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ πάλιν· ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἤτοι δικαίους καὶ ἁμαρτωλούς. τοὺς μὲν κρῖναι, ἀντὶ τοῦ δικαιῶσαι, διὰ τὰ καλὰ αὐτῶν ἔργα, τοὺς δὲ κατακρῖναι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ τὰς τῆς κακίας αὐτῶν πράξεις.

inquam naturam, in sæcula sæculorum. Rursumque: *Venturum cum gloria judicare vivos & mortuos*, sive justos & peccatores. Ac illos quidem *judicare*, hoc est, *justificare* propter bona eorum opera, hos vero condemnare propter infidelitatem ipsorum, & pravitatis suæ facinora.

Διδάσκει ἡμᾶς τὸ σύμβολον πιστεύειν καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν. οὐ δύναται ἐκκλησία ἡ καθολικὴ, μόνον ὑπάρχειν ἀποστολική. ἡ γὰρ παντοδύναμος ἐξουσία τῆς κεφαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἴσχυσε διὰ τῶν ἀποστόλων τὸν καθόλου κόσμον σῶσαι. ἔστιν οὖν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ ἐκκλησία, τὸ σύστημα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, οἷς προσετέθη πιστεύσαντα ὁμοθυμαδὸν πάντα τὰ ἔθνη. ἐθεώρουν γὰρ ὅτι ἐκ παντὸς γένους τῶν ὑπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν ἔχουσιν. ἄνευ γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐ δύναται πάνδημον καὶ μυριόγλωσσον ἄθροισμα εἰς ἓν φρόνημα τῆς ἀληθεστάτης πίστεως ἐλθεῖν. πάλιν γὰρ λέγω, ὅτι καθολικὴ παρὰ τοῦτο ἐστί τε καὶ λέγεται, διὰ τὸ ἀλλόκοτα καὶ πολυσχιδῆ καὶ ἄγρια πάσης τῆς ὑφηλίου μυριόγλωσσά τε ἔθνη, εἰς μίαν εἰρηνικὴν καὶ σωτήριον πίστιν τε καὶ θεογνωσίαν εἶναι.

XI. Docet nos Symbolum credere, *Et in unam sanctam catholicam atque apostolicam Dei Ecclesiam.* Non potest ecclesia Catholica solum esse Apostolica. Omnipotens enim vis capitis, qui est Christus, potuit per apostolos mundum universum salvare. Est ergo sancta Dei catholica Ecclesia, cœtus sanctorum patrum qui a sæculo sunt, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, evangelistarum, martyrum, quibus adjectæ sunt concorditer credentes gentes universæ. Videbant enim quod ex omni genere hominum qui sub cælo sunt eamdem cum Christianis fidem habent. Sine Sancto enim Spiritu nequit universalis ac infinitarum linguarum collectio in unam sententiam verissimæ fidei convenire. Iterum enim dico, ideo Catholicam esse appellarique, quod gentes dissimillimorum morum, multimodæ atque agrestes totius orbis, infinitarumque linguarum, in unam pacificam ac salutarem fidem & Dei cognitionem coalescant.

Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ μαθητευθῆναι ἐν τῇ κατηχήσει. καὶ γινώσκομεν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ μεταλαμβάνομεν τοῦ σωτηρίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς τῇ τοῦ πατρὸς εὐδοκίᾳ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν. διδάσκεσθαι δὲ καὶ πράττειν τὰς θείας αὐτοῦ καὶ εὐαγγελικὰς ἐντολὰς, παραλαμβάνειν τε ἀσφαλῶς τὰς θεοπνεύστους γραφὰς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς διαθήκης, δι' ὧν ἀεὶ αὔξειν εἰς πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ὁ ἐπιμελῶς προσέχων αὐταῖς καταξιοῦται πρός τε ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων ὠφέλειαν.

XII. Credimus igitur in unam sanctam catholicam & Apostolicam Dei Ecclesiam, in qua per institutionem erudimur. Cognoscimus quoque Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & baptizamur in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, atque communicamus salvifico Corpori & Sanguini Filii Dei, qui propter nos ex patris beneplacito factus est homo, & pro nobis mortuus est. Docemur autem etiam facere divina ejus & evangelica mandata, admittere quoque certissime divinitus inspiratas Scripturas veteris novique testamenti, per quas jugiter in fide crescere bonaque conscientia is dignus fit, qui studiose ad illas animo incumbit pro sua aliorumque utilitate.

Λοιπὸν ταῦτα οἱ πιστῶς καὶ ὀρθῶς ἐρευνήσαντες οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, ἐδίδαξαν ἡμᾶς ποίῳ τρόπῳ ὀφείλομεν σέβειν καὶ προσκυνεῖν τὰ σωτήρια σύμβολα τῆς πίστεως. τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ προσηλωθέντα σωτῆρα, ὡς δι' αὐτοῦ ἡμῖν λύτρωσιν χαρισαμένου, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ξύλου κατάρας ἐλευθερώσαντος. τὸ δὲ θυσιαστήριον, ὡς τὸ κυριακὸν καὶ ἄχραντον μνῆμα. τὴν δὲ προσφορὰν, ὡς τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. τὰ δὲ εὐαγγέλια, ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου λαληθέντα καὶ πραχθέντα. τὰς δὲ εἰκόνας, τὴν μὲν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχράντου καὶ πανασπίλου αὐτοῦ μητρὸς καὶ θεοτόκου Μαρίας ὅταν ἴδω, εὐθέως καὶ παρ' αὐτὰ τὸν νοῦν ἀνάγω εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς πτωχείαν καὶ συγκατάβασιν, ὅτι Θεὸς ὢν μορφὴν δούλου ἔλαβε, καὶ τὴν οἰκείαν δούλην, μητέρα ἐποίησε. καὶ ὑπ' αὐτῆς ὡς νήπιος ἐβαστάζετο, καὶ ἐκ παρθενικῶν μαζῶν γάλα ἐθήλασε· καὶ λοιπὸν τὸ αἰσθητὸν ὄμμα πρὸς τὴν εἰκόνα ἀτενῶς βλέπων, τὸ νοητὸν τῆς καρδίας ὄμμα σὺν τῷ νῷ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἀκοντίζω, καὶ περὶ τῶν ἀσυγγνώστων καὶ πολλῶν μου ἁμαρτημάτων δέομαι τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, λέγων· δόξα σοι ὁ Θεός· ὁ σωτήρ μου ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ συγχώρησον τὰς πολλάς μου ἁμαρτίας, ὁ δι' ἐμὲ τὸ κατ' ἐμὲ φορέσας, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας.

XIII. Ceterum qui hæc fideliter recteque perpenderant sancti patres nostri ac religionis magistri, docuerunt nos quonam modo debeamus colere & venerari salutaria fidei symbola. Crucem videlicet Christi, propterea quod in illa confixus fuerit clavis Salvator, tamquam qui per illam redemtionem nobis gratiose indulserit, & a maledictione quæ ex ligno fuit, liberaverit. Altare, tamquam dominicum immaculatumque monumentum. Oblationem, tamquam Corpus Domini nostri Jesu Christi, veri Dei & Salvatoris animarum nostrarum. Evangelia vero, tamquam quæ ab ipsomet Deo Verbo pronunciata fuerint & actionibus exercita. Imagines autem quod attinet; Quoties eam quæ est Domini nostri Jesu Christi intactæque ac immaculatissimæ ejus genitricis & deiparæ Mariæ intueor, statim atque illico per illas mentem erigo ad extremam ejus propter nos paupertatem ac demissionem; siquidem cum Deus esset formam servi accepit, suamque ancillam Matrem effecit, atque ab illa quippe puerulus bajulabatur, ac ex virgineis mammis lac sugebat. Cum igitur sensibilis oculus imaginem intente respicit, intellectualem cordis oculum in mysterium incarnatæ dispensationis exacuo, atque gravissimorum multorumque peccatorum meorum veniam deprecor a bonitate & misericordia illius, dicens: *Gloria tibi Deus: Salvator mi, miserere mei peccatoris, & indulge multa peccata mea qui pro me naturam meam portasti, uno dumtaxat excepto peccato.*

Οταν δὲ τῆς θεοτόκου παρθένου Μαρίας τὴν εἰκόνα θεάσωμαι, εὐθέως λέγω· Αχραντε θεοτόκε μῆτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε τὸν υἱόν σου καὶ Θεόν μου, ὅπως ἐλεήσῃ με τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ· πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις μητρὸς πρὸς εὐμένειαν δεσπότου. μὴ παρίδῃς ἁμαρτωλῶν ἱκεσίαν ἡ πάνσεμνος, ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ σώζειν δυνάμενος, ὁ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος.

Οταν δὲ ἴδω εἰκόνα ἀποστόλου ἢ μάρτυρος, ἤ τινος τῶν ἁγίων, ἱστορίαν τῶν παθημάτων αὐτῶν, ὧν διὰ Χριστὸν ὑπέμειναν γενναίως, λέγω. δόξα σοι ὁ Θεὸς τοῦδε ἀποστόλου ἢ τοῦδε τοῦ ἁγίου. καὶ ταῦτα οὕτω λέγων, εἰς Θεὸν τὴν δόξαν ἀναπέμπω. ταῦτα οὕτω παρελάβομεν ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς λόγους ἐν τῷ τεύχει παρασημειωσόμεθα, Θεοῦ βουλήσει καὶ προνοίᾳ.

Υμεῖς δὲ οἱ νεοκήρυκες καὶ κενοὶ θεολόγοι· ὑμεῖς οἱ τυχόντες τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων καὶ μαθητῶν, ἡμετέρων δὲ πατέρων καὶ διδασκάλων, καθὼς αὐτοὶ ἡμῖν παραδεδώκασιν, ἀπὸ τοῦ κυριακοῦ πάθους καὶ τῆς σωτηρίου ἀναστάσεως, μέχρι τῆς παρούσης Ινδικτιῶνος ὀγδόης, ἔτη ἑπτακόσια μέ λέγουσιν εἶναι, καὶ ἔκτοτε καὶ ἕως μέχρι καὶ νῦν αἱ σεβάσμιαι εἰκόνες ἦσαν καί εἰσιν ὑπὸ τῶν πιστῶν, ὡς προείπομεν, προσκυνούμεναι. ἐδείξατε ὅτι τὰ ἑπτακόσια ταῦτα ἔτη ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ποιμένες αὐτῆς ἐπλανῶντο, καὶ ὑμῖν τοῖς νεοκήρυξιν ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως; ἐξ ὅτου γὰρ τὴν ἐρευναν ταύτην ἤρξατε ποιῆσαι, εἰσὶν ἔτη πλεῖον ἢ ἔλασσον μέ. ἀπὸ γὰρ ἐννάτης ἐπινεμήσεως ἤρξατε τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτειν καὶ ἐρευνᾷν τό, πῶς διαστρέψετε τὰ ἀδιάστροφα. ἐπειδὴ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ἀληθείας ᾠκοδόμησαν οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, ἅπερ εἰσὶ τὰ ἄδικα καὶ πονηρὰ τῶν αἱρετικῶν στόματα· ἠπιστήσατε τοῖς πατράσι καὶ τῷ βαπτίσματι, ὃ παρ' αὐτῶν εἰλήφατε, καὶ οὐκ ἐδέξασθε αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ τοὺς λόγους. ἐδείξατε τρανῶς τίνων μαθηταί ἐστε καὶ διάδοχοι. ὡς γὰρ ἡ ἄνοια ὑμῶν πρόδηλος γενησομένη ἐφάνη, ὅτι ἐκείνων ἐστὲ μαθηταὶ, τῶν κραξάντων σὺν Αννᾳ καὶ Καϊάφᾳ πρὸς Πιλᾶτον, λέγουσιν· ἡμεῖς βασιλέα οὐκ ἔχομεν εἰ μὴ Καίσαρα, εἰ καὶ προβάτου δορὰν ἐπέχετε καὶ ποιμένος στολὴν ἀμφιέννυσθε. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὸν σωτῆρα ἠρνήσαντο κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, καὶ τοῦτον σταυρῷ προσπήξαντες ἀνήλωσαν· αὐτὸς δὲ τῇ θεϊκῇ αὐτοῦ δυνάμει ἀνέστη, καὶ ἀνῆλθεν ἐν τοῖς ὑψίστοις, καὶ ἐκάθησεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός. ὃ γὰρ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, ἔπαθεν ἐφάπαξ, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, κἂν ὑμεῖς φιλοπόλεμοι ὄντες πρὸς ἡμᾶς φιλονεικεῖτε· ὡσαύτως καὶ ὑμεῖς, ἐν τῷ τὸν σωτῆρα μὴ ἰσχύοντες ἐκ δευτέρου σταυρῶσαι, εἰς τοὺς τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ χαρακτῆρας καὶ τὰς ὑπομνήσεις, σὺν τῇ κατὰ σάρκα αὐτοῦ μητρὶ, καὶ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις πᾶσαν τὴν κακίαν ὑμῶν προδήλως ἐδείξατε. καὶ γὰρ ἐν πυρὶ καὶ ἐν μυρίαις μηχαναῖς ἐχρήσασθε κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων, νομίζοντες τὴν μνήμην αὐτῶν τελέως ἀπαλειφθῆναι, κατὰ τῶν χαρακτήρων τῆς χρωματουργίας αὐτῶν ἀναμνήσεως μαινόμενοι. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα πράττοντες, καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἀκονᾶτε τὸ ξίφος τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλῆς μακροθυμίας καὶ ἀγαθότητος. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς ἀποῤῥίψαι τὴν κενὴν διδασκαλίαν ὑμῶν, καὶ μέμψασθε ἑαυτοῖς καλῶς, ἐφ' οἷς διεπράξασθε κακῶς· ἀνορθώσατε τὰ παρειμένα γόνατα τῆς ψυχῆς, καὶ τραχίας ὀρθὰς

A XIV. Quoties vero deiparæ virginis Mariæ imaginem contemplor, statim dico: *Immaculata Dei genitrix, Mater Christi Dei, ora filium tuum ac Deum meum, ut misereatur mei sua bonitate & misericordia. Multum enim valet supplicatio matris ad obtinendam benignitatem Domini. Ne despicias peccantium preces, o Venerabilissima, quoniam misericors est & salvare potest, qui etiam pro nobis pati dignatus est.*

XV. Quando autem conspicio imaginem alicujus apostoli aut martyris vel alterius sancti, historiam nempe passionum eorum, quas generose pro Christo pertulerunt, dico: *Gloria tibi Deus hujus apostoli vel hujus sancti.* Atque hæc sic dicens, gloriam Deo
B tribuo. Ita hoc modo accepimus a sanctis patribus, quorum etiam nomina & verba in libro [1] consignabimus si Dei voluntas ac providentia tulerit.

XVI. At vos novi prædicatores & inanes theologi; Vos qui assequuti estis prædicationem Apostolorum illorumque successorum ac discipulorum, patrum ac magistrorum nostrorum, quo modo ipsi nobis tradiderunt; (a tempore Dominicæ passionis & salutiferæ resurrectionis usque ad præsentem octavam indictionem, annos esse ajunt septingentos quadraginta quinque, atque ab eo tempore usque hactenus venerabiles imagines fuerunt & sunt veneratæ a fidelibus quemadmodum præfati sumus;) Vos
C ostendistis, quod per septingentos hosce annos Catholica & Apostolica Ecclesia doctoresque & pastores ejus erraverint, vobis vero recentibus prædicatoribus revelata fuerit veritas fidei? Ex quo enim inquisitionem hanc instituistis, sunt anni plus minus quinque & quadraginta. Cœpistis namque a nona indictione veritati adversari illudque inquirere, quonam pacto quæ rectissima sunt pervertere possitis. At enim supra petram veritatis ædificaverunt sancti patres nostri, *& portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, quæ videlicet sunt iniqua & conscelératissima hæreticorum ora. Fidem præbere renuistis patribus & baptismo, quem ab illis recepistis, nec eorum fidem sermonesque suscepi-
D stis. Ostendistis liquido quorumnam discipuli sitis ac successores. Amentia enim vestra manifesta futura visa est, quod nempe eorum sitis discipuli, qui cum Anna & Caipha ad Pilatum clamantes dicunt: *Nos regem non habemus nisi Cæsarem*, tametsi ovis pellem habetis, & pastoris stolam induimini. Quemadmodum enim illi Salvatorem negarunt coram facie Pilati, atque hunc ipsum cruci affigentes e medio sustulerunt; ipse tamen divina sua virtute resurrexit, ascenditque in cælos seditque ad dexteram majestatis Dei & patris; *quod enim passus sit pro nobis carne, passus est semel; mors ei amplius non dominatur*, tametsi vos adversarii contra nos rixari contenditis. Haud aliter &
E vos, cum nequeatis Salvatorem iterum cruci affigere, in imagines & monimenta ipsius per carnem dispensationis, cum humana matre ejus, & sanctis illius discipulis atque apostolis, universam malitiam vestram evidenter ostendistis. Igne enim & infinitis machinationibus usi estis adversus sanctas imagines, (rati memoriam eorum funditus obliteratum iri) contra characteres depictæ eorum memoriæ furiose debacchati. Nihilominus vel sic agentes, adversus vos ipsos gladium exacuitis justi judicii Dei, & multæ ejus longanimitatis & bonitatis. Quamobrem hortor vos, ut abjiciatis novam doctrinam vestram, beneque doleatis pro iis quæ male egistis. Erigite dissoluta genua ani-

1. Confer sequentem orationem.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

ποιήσατε· καὶ τὰς ἁγίας φωνὰς τῶν πατέρων σὺν ἡμῖν ταῖς ἁγίαις εἰκόσι τὸ σέβας ἀναπέμψατε, ὅπως κοινῇ τῇ φωνῇ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A mæ, & rectos greſſus facite, ſecundum ſanctaſque patrum voces nobiſcum ſanctis iconibus cultum tribuite: quo communi voce gloriam demus Domino noſtro Jeſu Chriſto Dei filio, cum æterno ejus Patre & vivificante ejus Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
τοῦ Δαμασκηνοῦ λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων, πρὸς πάντας χριστιανοὺς, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν Καβαλῖνον, καὶ πρὸς πάντας αἱρετικούς.

JOANNIS [1] DAMASCENI MONACHI
ac presbyteri oratio demonſtrativa de ſacris ac venerandis imaginibus, ad Chriſtianos omnes, adverſuſque imperatorem Conſtantinum Cabalinum, ac hæreticos univerſos.

Interprete Combefisio.

Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν, κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, περὶ πίστεως ὀρθοδόξου, καὶ κρατήσεως τῆς ἐκκλησίας, ἥνπερ διὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ προσελάβετο Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν· ἀναγκαῖον ἡγησάμην, ἀγαπητοὶ, ταῦτα μὴ κρύψαι τῇ ἡμῶν τιμιότητι, ἀλλ᾽ ὑποδεῖξαι ὑμῖν τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἥνπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία κρατεῖ ἐν βεβαιότητι, περὶ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων. καὶ μὴ τρέπεσθαι ἔνθεν κἀκεῖθεν, καθάπερ κάλαμος ὑπὸ ἀνέμου παραφερομένη, τῇ δεινῇ ταύτῃ αἱρέσει τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ δι᾽ ἡμᾶς ἐπὶ γῆς ὀφθέντος [Θεοῦ], διὰ εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως· ἀλλ᾽ ἀτιμαζόντων διὰ κακοηθείας, καὶ διὰ λογισμῶν ἀτόπων. καὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἐκ τῆς φυλῆς τῶν χριστιανῶν, διά τε βαπτίσματος, καὶ διὰ τοῦ τιμίου σώματος καὶ ἀχράντου αἵματος, ἀλλοτρίων δὲ καθεστώτων· καὶ τῶν κατεχόντων ἀξίας ποιμένων, λύκους δὲ καὶ θηρία γεγονότων, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ προθέσει, καὶ τῇ πίστει, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τὸ τηλαυγῶς ἀναβοῶν· ὅτι ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής. τοιοῦτόν τι καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἡμῶν ἀνέφυ δεινὸν εὕρεμα, ἐκ γοήτων καὶ σκοτεινῶν ἀνδρῶν, τῶν διὰ τῆς κενοδοξίας αὐτῶν, καὶ μεγαλαυχίας ἐμπεσόντων εἰς βάραθρον ἀπωλείας, καὶ ἀνυποίστου βορβόρου. ὑμεῖς δὲ, ὦ σεπτὸν ἀκροατήριον, τὸ νεόχριστον καὶ ἀρχαῖον, τὸ ἐξακολουθῆσαν φωναῖς προφητῶν, καὶ γραφαῖς ἀποστόλων, καὶ πατέρων ὅροις, τὴν ἄγκυραν τῆς πίστεως βεβαίαν κατέχοντες, ταύτην ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς διαφυλάξατε, πρὸς τὸ μὴ ἁρπαγῆναι αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀνθρωποκτόνου καὶ δολίου ἐχθροῦ· καὶ ἀκεραίους καὶ ἀπαρασαλεύτους περιφρουροῦντες ἑαυτοὺς, τόμον [3] κατέχοντες ὀρθόδοξον τῆς ὁμουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτὸν ἐπιδεικνύντες, καὶ ἐν χερσὶν ὑμῶν κατέχοντες· ἵν᾽ ὥσπερ διὰ στόματος καὶ διανοίας καὶ γλώττης ταύτην ἀνέγνωμεν, καὶ πιστεύωμεν.

B I. Quoniam multi, ut cum beato Apoſtolo & Evangeliſta Luca dicam, aggreſſi ſunt narrationem de fide orthodoxa ac Eccleſiæ traditione, quam Chriſtus Jeſus verus Deus noſter, ſua ſibi morte comparavit, contexere, operæpretium duxi, dilectiſſimi, ut ne hæc veſtram præſtantiam celarem, ſed viam vobis veritatis oſtenderem, quam ab initio, ac a primis temporibus, univerſalis ac apoſtolica Eccleſia, in imaginum negotio firmam tenet: ut ne huc illuc, ceu calamus a vento agitatus, a dira hac hæreſi transferamini, eorum, qui Dei in carne propter nos in terris viſi diſpenſationem imaginibus expreſſam non adorant: ſed maligne potius, ac per abſonas rationes contumelia afficiunt: qui C per baptiſmum ac communionem pretioſi corporis, ac ſanguinis impolluti, Chriſtiani videantur, ſintque revera a Chriſto alieni: qui denique [2] teneant paſtorum dignitates, ſintque nihilominus in lupos & feras demutati; non natura, ſed propoſito & fide, juxta quod ſacer Evangelii textus aperte denuntiat: [a] *Qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro.* Hujuſmodi grave quoddam hiſce temporibus ex præſtigiatorum ac caliginoſorum hominum ſtudiis emerſit inventum; hominum inquam, in perditionis barathrum cœnumque intolerabile ab inani ipſorum gloria faſtuque prolapſorum. Vos autem, venerandi auditores, tum qui nuper, tum qui olim uncti D fuiſtis, ac Chriſto in baptiſmo dediſtis nomen; qui obaudiſtis vocem Prophetarum, eſtiſque obſecuti ſcripturis Apoſtolorum, ac Patrum ſtatutis, qui teneatis fidei anchoram firmam, hanc in veſtris animis, ut ne homicidæ hoſtis dolo auferatur, ſervate, voſque ipſos ſinceros ac inconcuſſos cuſtodientes, rectæ fidei libellum, conſubſtantialis ac individuæ Trinitatis, retinentes, univerſis hoſtibus oſtendite, ac habete præ manibus; ut quemadmodum ore ac mente linguaque legimus, ita & credamus.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· ὁρατῶν τε πάντων, καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ· τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ ἁπάντων τῶν αἰώνων. καὶ εἰς τὸ πανάγιον πνεῦμα,

II. [4] *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem,* E *factorem cæli & terræ; viſibilium & inviſibilium. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum Filium Dei unigenitum; ex Patre ante omnia ſæcula genitum. Et in ſacratiſſimum Spiritum: In Spiritum, inquam,*

a Joan. X. 1.

1. Verius ex alio Cod. Regio, *Hieroſolymitani Patriarchæ.* Forte quia Damaſco oriundus erat. Titulus eſt: Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Ἱεροσολύμων ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως, πεμφθεῖσα Κωνσταντίνῳ βασιλεῖ τῷ Καβαλίνῳ, περὶ τῶν τιμίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων· ἢ πῶς δεῖ πιστεύειν τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς. Epiſtola Joannis Hieroſolymitani archiepiſcopi ejuſdem ſanctæ Chriſti Dei noſtri civitatis, miſſa ad Conſtantinum Imp. Cabalinum, de venerandis colendiſque Imaginibus: ſive quomodo oporteat credere orthodoxos Chriſtianos.

2. Vide ſupra §. XVI.

3. Ισ. κατέχετε.

4. Vide ſupra §. IV.

τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἁγιάζονται. τὴν ἁγίαν τριάδα, τὴν ἀδιαίρετον, καὶ ἀνέκφραστον, τὴν παγκράτιστον, καὶ παντέργητον, καὶ ὁμοδύναμον, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ ἰσόθεον, ταυτοβούλητον, καὶ ταυτόγνωμον, ταυτούσιον, καὶ ὁμοούσιον, συναΐδιον, καὶ συνάναρχον καὶ μόναρχον, καὶ τρισυπόστατον· ἐν πατρὶ τῷ Θεῷ τῷ γεννήτορι, καὶ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ τῷ γεννηθέντι· καὶ πνεύματι τῷ συνανάρχῳ· τῷ Θεῷ τοῦ παντὸς, καὶ ζωοῦντι τὸ πᾶν. πνεῦμα γὰρ ἀεὶ σὺν ἦν τῷ Θεῷ καὶ πατρί. οὐ γὰρ εἷς ἐξ ἑνὸς διῃρέθησάν ποτε. ἦν γὰρ πατὴρ ἀεὶ, καὶ σὺν ἦν ἀεὶ τῷ υἱῷ· καὶ ὁ υἱὸς σὺν ἦν ἀεὶ τῷ πατρὶ, καὶ τὸ πνεῦμα σὺν ἀμφοῖν. οὕτως προσκυνῶ καὶ δοξάζω τὴν ἁγίαν τριάδα, τὴν ἀδιαίρετον ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι μίαν θεότητα.

A *sanctum, Dominum, vivificum, procedentem ex Patre; qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, per quem sanctificantur omnia. Sanctam nimirum Trinitatem, individuam illam, ineffabilem, omnium conservatricem ac creatricem pari virtute pollentem, incircumscriptam, pariter Deum, eadem voluntate, eadem sententia, eadem essentia, ac consubstantialem, coæternam, ac pariter principio carentem, uno principatu, trinaque subsistentia, in Deo Patre genitore, Deoque Filio genito, ac Spiritu sancto, æterno pariter ac sine principio Deo universorum, ac vivificante omnia. Semper enim Spiritus fuit cum Deo & Patre. Neque enim umquam ab invicem divisi sunt. Quippe fuit semper Pater, fuit-*
B *que semper cum Filio; vicissimque Filius semper fuit cum Patre; ac Spiritus sanctus cum utroque. Ita adoro ac glorifico sanctam Trinitatem, individuam unam illam in tribus personis deitatem.*

[1] Ὁμοίως καὶ τὴν παναγίαν θεοτόκον, ὁμολογῶ αὐτὴν ἁγιωτέραν τῶν χερουβὶμ καὶ τῶν σεραφὶμ, καὶ ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀνωτέραν πάντων τῶν ποιημάτων, ὡς τεκοῦσαν σαρκὶ τὸν ἕνα τῆς τριάδος Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν δι᾽ ἡμᾶς πρὸς ἡμᾶς καταβάντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ἅμα καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ, ὡς καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀθλήσαντας, τιμῶ καὶ προσκυνῶ καὶ σέβομαι αὐτούς· τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν πρόδρομον καὶ βαπτιστήν· τοὺς πρὸ αὐτοῦ προφήτας, καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτὸν πανευφήμους ἀποστόλους, καὶ τοὺς ἁγίους καὶ καλλινίκους μάρτυρας· καὶ πάντας τοὺς ἁγίους προσκυνῶ, καὶ σέβομαι, καὶ δέομαι αὐτῶν ταῖς πρεσβείαις καὶ [2] ἱκεσίαις. διὰ γὰρ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν σωζόμεθα πάντες. θέλημα γὰρ τῶν φοβουμένων [αὐτὸν] ποιεῖ ὁ Θεός. ἐγὼ καὶ τὰ τίμια αὐτῶν λείψανα προσκυνῶ, καὶ τιμῶ, καὶ ἀσπάζομαι· πολλὰ γὰρ σώματα τῶν ἁγίων μύρον ἔβλυσαν, καὶ πολλὰ πάθη δι᾽ αὐτῶν ἐθεραπεύθησαν.

III. Similiter etiam quod spectat ad sanctissimam Dei Genitricem; confiteor illam sanctiorem Cherubim ac Seraphim, cælisque sublimiorem, ac creatis omnibus celsiorem, quæ nimirum carne pepererit unum de Trinitate Christum Deum nostrum, qui propter nos ad nos descendit, factusque est homo propter nostram salutem. Simul quoque Sanctos ejus, ut qui pro ipso decertaverint, honore prosequor, adoro, ac colo; nempe Sanctum Joan-
C nem Præcursorem ac Baptistam; eo anteriores Prophetas; nec non posteriores clarissimos Apostolos; sanctosque ac triumphatores Martyres, ac Sanctos universos adoro ac veneror, eorumque intercessionibus ac precibus ad Deum mihi opem ferri indigeo. Quippe iis intercessoribus salvi omnes efficimur: [a] *Facit enim Deus voluntatem timentium eum.* Ad hæc ego, pretiosas eorum reliquias adoro atque honoro, amplexorque. Multa enim Sanctorum corpora unguentum distillaverunt, morbique plures per ea curati sunt.

Ἐγὼ καὶ τὰς τιμίας αὐτῶν καὶ ἱερὰς εἰκόνας τιμῶ καὶ ἀσπάζομαι· οὐχ ὡς θεοὺς, ἀλλ᾽ ὡς γραφὴν σύντομον, καὶ ἐξήγησιν, καὶ ὑπόμνησιν τῶν παθημάτων αὐτῶν. οὐ γάρ εἰσιν αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων, αἱ τοῦ σώματος μορφαὶ καὶ ἐντάξεις μόνον· ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ σώματος πάθη. καὶ γὰρ διὰ τῶν παθημάτων αὐτῶν, ὧν ὑπέμειναν διὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν, μακαρίζονται καὶ τιμῶνται καὶ προσκυνοῦνται. ἐὰν γὰρ ταῦτα οὐχ ὑπέμειναν διὰ Χριστὸν, οὐκ εἴχομεν εἰκονικὴν αὐτῶν γράφεσθαι τιμὴν, οὔτε ἐν βίβλοις, οὔτε ἐν ἐκκλησίαις. πολλοὶ γὰρ ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἔγραψαν εἰκόνας ἀνθρώπων, εἴτε γονεῖς [3] τέκνων ἑαυτῶν, εἴτε τέκνα τῶν γονέων αὐτῶν, διὰ τὸν πόθον καὶ τὴν σχέσιν ἣν ἔσχον μετ᾽ ἀλλήλων· καὶ ἵνα μὴ εἰς λήθην αὐτῶν ἔλθωσιν, ἀνέγραψαν εἰκόνας αὐτῶν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν· ὅθεν καὶ ἀσπάζονται αὐτὰς, οὐχ ὡς θεούς· ἀλλ᾽ ὡς προεῖπον, διὰ τὸν πόθον, καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν. οὕτω χρὴ λογίζεσθαι, καὶ ἐπὶ τὰς τῶν ἁγίων εἰκόνας· ὅτι πρὸς ὑπόμνησιν ἡμετέραν καὶ ἀγάπην, καὶ πρὸς διόρθωσιν τοῦ βίου ἡμῶν· ἅμα καὶ τῶν ἐπερχομένων ἐθνῶν, καὶ πιστευόντων εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, πρὸς ἐπίδειξιν τῆς καλῆς αὐτῶν μαρτυρίας ἀπεγράφησαν ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐν ταῖς βίβλοις. καὶ γὰρ ὅσον ἀναγινώσκονται αἱ θεῖαι γραφαὶ, τοσοῦτον καὶ ἐπιγινώσκονται, καὶ πλέον ἐξάπτουσιν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. καὶ εἰ ὅλως οὗτοι διὰ σαρκικὴν ἀγάπην τῶν τέκνων, εἰκόνας ἀνιστοροῦσι πρὸς ὑπό-

IV. Sed & pretiosas eorum imagines honoro ac deosculor; non tamquam deos, sed ut compendio-
D sam descriptionem, narrationemque ac monumentum earum, quas sustinuerunt, passionum. Nec enim Sanctorum imagines corporis tantum formæ sunt ac eorum quædam exhibitiones, verum etiam corporis passiones. Quippe etiam eorum caussa, quæ Dei Christi gratia passi sunt, beati prædicantur, honores habent ac adorantur. Nisi enim hæc propter Christum sustinuissent, haudquaquam picturæ arte, eorum honorem vel in libris, vel in Ecclesiis describere liceret. Nam & plures in suis domibus hominum depinxerunt imagines, tum parentes filiorum tum parentum filii, propter eorum desiderium ac mutuam affectionem, ac ne eorum oblivio subreperet: sic apud se, ac domi depinxerunt; proin-
E deque salutant ac amplexantur eas, non ut deos, sed ut dixi propter desiderium, ac suam ad illos affectionem. Sic ergo etiam de sacris imaginibus est cogitandum; fuisse nimirum in nostrum monumentum, ac signum nostræ in eos dilectionis, atque ad nostram emendationem, gentiumque supervenientium ac credentium in Christum, ad boni illorum testimonii ostensionem, cum in libris depictas tum in Ecclesiis. Quantum enim leguntur divinæ cum scripturæ tum picturæ, tantum & agnoscuntur, nosque ad Dei dilectionem magis accendunt. Ac vero cum ex carnali prolium amore, eorum illi imagines de-

[a] Psalm. CXLIV. 19.

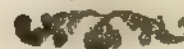
1. Vide supra §. XII. &c.

2. Ισ. λείπ. σώζεσθαι. 3. Αλ. εἰ τέκνα αὐτῶν

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

μνησιν αὐτῶν ; πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς ὀφείλομεν τὰς A τῶν ἁγίων εἰκόνας ἀνιστορῆσαι σὺν τοῖς παθήμασιν αὐτῶν· τοὺς ἐκχέοντας τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

pingendas duxerint ad monimentum ; potiori jure Sanctorum nobis imagines ipsi depinxerimus, ac passionum eorum, qui pro dilectione Christi sanguinem effuderunt.

Διὰ τί δὲ παράνομε αἱρετικὲ, λέγεις με εἰδωλολατρεῖν ; τίνος γὰρ εἴδωλον προσκυνῶ, εἰπέ μοι ; Ἀπόλλωνος, μᾶλλον δὲ τοῦ ἀπόλλοντος, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν διδάσκουσάν με τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ οἰκονομίαν ; εἰπέ μοι, Ἰουδαιόφρον, τίνος εἴδωλον προσκυνῶ ; τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς μητρὸς τῶν δαιμόνων, ὡς Ἕλληνες μυθεύονται, ἢ τὴν εἰκόνα τῆς παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ; εἰπέ μοι, B αἱρετικὲ, τίνος εἴδωλον προσκυνῶ ; τοῦ Διὸς, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ ; τίνος εἴδωλον προσκυνῶ ; τοῦ Διὸς, ἢ [τὴν εἰκόνα] τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ μαρτύρων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ᾽ αἰῶνος εὐαρεστησάντων τῷ κυρίῳ ; καὶ τίς τολμᾷ εἰπεῖν εἰδωλολατρείαν τὴν καλὴν ἐξήγησιν ταύτην, καὶ ἐνυβρίσαι τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ; ἅμα καὶ τῶν παραδόντων ἡμῖν τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ;

V. Ut quid vero scelesté hæretice, idololatram me dicis? Nam rogo, cujusnam colo idolum? Num Apollinis, atque adeo ejus, qui pro nominis ratione lues quædam est, an Domini nostri Jesu Christi imaginem, qua ejus in carne adventum docear? Cujus rogo te, qui sis animo ac sensu Judæus, idolum adoro? Num Dianæ matris dæmonum ut Græci fabulantur, an imaginem sanctissimæ intemeratæ dominæ nostræ Dei genitricis, semperque virginis Mariæ, Domini nostri Jesu Christi matris? Cedo hæretice, cujus idolum veneror? Jovisne, an imaginem sancti Joannis præcursoris ac Baptistæ? Cujus colo idolum? Num inquam Jovis, an imaginem sanctorum Apostolorum ac Martyrum, omniumque electorum, qui a sæculo Domino placuerunt? Quis vero pulcram hanc narrationem audeat appellare idololatriam; Christique ac Sanctorum, nec non eorum, a quibus sanctam Dei Ecclesiam traditione accepimus, passionibus, inferre injuriam?

ΟΥτως γὰρ παρελάβομεν αὐτὴν ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων κεκοσμημένην, καθὼς καὶ αἱ θεῖαι γραφαὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς· τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ· τὴν δι᾽ ἡμᾶς, πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ συγκατάβασιν· C τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένον, καὶ τὰ ἑξῆς· τὴν γέννησιν, τὸ σπήλαιον, τὴν φάτνην, τὴν μαῖαν, καὶ τὰ σπάργανα, τὸν ἀστέρα, καὶ τοὺς μάγους, καὶ τὰ ἑξῆς· τὴν βάπτισιν, τὸν Ἰορδάνην, τὸν Ἰωάννην ἁπτόμενον αὐτοῦ τῆς κορυφῆς, καὶ ἄνωθεν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς. ἔλθωμεν δὲ ἐπὶ τὸ πάθος αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν τοὺς παῖδας μετὰ βαΐων, τὸν νιπτῆρα καὶ τὸ λέντιον, τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Ἰούδα, τὴν κράτησιν τῶν Ἰουδαίων, τὴν ἔνστασιν τοῦ Πιλάτου, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁμοίως καὶ τὴν σταύρωσιν, τοὺς ἥλους καὶ τὰ ῥαπίσματα, τὸν σπόγγον καὶ τὴν λόγχην, καὶ ἄνωθεν τὸν τίτλον ἔχοντα τὴν ἐπιγραφήν· ἴδε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὰ ἑξῆς. τὴν ἀνάστασιν, τοῦ D κόσμου τὴν χαρὰν, πῶς ὁ Χριστὸς πατεῖ τὸν ᾅδην, καὶ ἐγείρει τὸν Ἀδάμ· ὁμοίως καὶ τὴν ἀνάληψιν. ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὰ θαύματα αὐτοῦ, τοῦ τυφλοῦ τὴν ἀνάβλεψιν, τοῦ παραλυτικοῦ τὴν σύσφιγξιν, τῆς αἱμοῤῥοούσης τὴν ἔφαψιν τοῦ κρασπέδου, ἥ τις καὶ πρώτη πάντων ἐποίησε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐκ χαλκοῦ. ὁμοίως καὶ τὰ τῶν ἁγίων σώματα μετὰ τῶν βασάνων, καὶ κριτηρίων ὧν ὑπέμειναν διὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. ταύτην τὴν καλὴν ἐξήγησιν, καὶ ὠφέλιμον γραφὴν, πῶς δύνασθε εἰπεῖν εἰδωλολατρείαν ; καὶ γὰρ γραφή ἐστι σύντομος καὶ καλὴ, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν Χρυσόστομος εἶπεν· ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον γραφὴν ἠγάπησα εὐσεβείας πεπληρωμένην. E καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν ἐγκωμιάζων τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα, λέγει· ἐπειδὴ καὶ λογογράφοι πολλάκις, καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες. καὶ γὰρ ὁ λογογράφος ἔγραψε τὸ εὐαγγέλιον. καὶ τί ἔγραψεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ; πᾶσαν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ παρέδωκε τῇ ἐκκλησίᾳ. ὁμοίως καὶ ὁ [4] ζωγράφος ποιεῖ. [5] ἐζωγράφησε ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκκλησίας τὴν εὐπρέπειαν, ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ἕως τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ πᾶσαν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων, καὶ παρέ-

VI. Sic enim, ac eo ornatu eam accepimus a sanctis Patribus, quo & Scripturæ sacræ nos ipsam docent. Accepimus inquam, penicillo ac coloribus in ea expressa, Christi in carne adventum; ejus ad nos, nostri caussa demissionem; Gabrielis faustam annunciationem ad Virginem, & quæ sequuntur: nativitatem, speluncam, præsepe, [1] obstetricem & pannos, stellam & Magos, & reliqua: Baptismum, Jordanem; Joannem sacrum ejus tangentem verticem, sanctumque desuper Spiritum in specie columbæ descendentem. Verum procedamus ad ejus passionem, puerosque cum ramis palmarum videamus: pelvim quoque & linteum; osculum Judæ, ac comprehensionem Judæorum: Pilati instantiam, &c. Similiter etiam crucifixionem, clavos ac alapas; spongiam atque lanceam, ac titulum cruci impositum hac inscriptione: *Rex Judæorum, &c.* Resurrectionem mundi gaudium: quomodo Christus conculcet infernum, & resuscitet Adamum; similiter quoque assumtionem. Veniamus vero ad ejus etiam miracula: Cæci illuminationem, Paralytici adstricta membra, contactu fimbriæ sanatam Hæmorroissam, [2] quæ etiam prima omnium, Christi imaginem ex ære fabricavit. Simili quoque ratione Sanctorum corpora, cum iis cruciatibus ac quæstionibus, quas propter Christum ac Deum nostrum sustinuerunt. Pulcram hanc narrationem utilemque picturam, quomodo audetis appellare idololatriam? Etenim brevis quædam ac pulcra scriptio est ac pictura, quemadmodum etiam sanctus pater noster Chrysostomus dixit: [3] *Ego etiam picturam cera fusam dilexi, pietate plenam.* Sanctus quoque ac magnus pater noster Basilius, in encomio Sanctorum quadraginta Martyrum, ait: *Quia sæpe & historici & pictores notis distingunt exprimuntque; hi quidem oratione exornantes, hi vero in tabellis depingentes.* Nimirum scripsit Evangelium sacer scriptor. Quid vero in eo scripsit? Utique universam Christi in carne œconomiam, eamque Ecclesiæ tradidit. Sed & pictor quid simile facit? Inscribit tabellæ decorem Ecclesiæ a primo Adam ad Christi nativitatem, totamque adeo Christi in carne œconomiam, ac confessiones Sanctorum, traditque ni-

1. Obstetricem nomine *Salome* virgini ceu partus testem adfuisse frequenter veteres docent. Vide sis notam Combefisii in hunc locum. 2. Vide Sozom. lib. V. cap. xx.

3. Tom. VI. Hom. I. Confer & §. xiii. seqq. opusculi superioris.
4. Ἀλ. ἱστοριογράφοι. 5. Ἀλ. ἔγραψεν.

δωκε καὶ αὐτὸς τῇ ἐκκλησίᾳ. ὡς μᾶλλον ἀμφότερα μίαν ἐξήγησιν ἀπεγράψαντο, καὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς. καὶ τί τὴν βίβλον προσκυνεῖτε, καὶ τὸν πίνακα ἐμπτύετε; εἰπέ μοι αἱρετικὲ, τίς ἡ διαφορὰ τῶν δύο, ὅτι ἀμφότεροι μίαν ἐξήγησιν εὐαγγελίζονται, καὶ ὁ μὲν εἷς προσκυνεῖται, ὁ δὲ ἕτερος ἐμπτύεται; ὢ τῆς συμφορᾶς. τίς οὐ μὴ καταγελάσῃ τὴν κρίσιν ταύτην; τίς οὐ μὴ βδελύξεται τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ὅτι ἀμφότεροι μίαν ἐξήγησιν ἑρμηνεύουσι, καὶ ὁ μὲν εἷς προσκυνεῖται, ὁ δὲ ἕτερος καταφρονεῖται; ἴδε γνῶσις, μᾶλλον δὲ ἀγνωσία. οὕτως ἐὰν καλῶς κατανοήσῃ ἄνθρωπος, ἑρμηνεία ἐστὶ τοῦ εὐαγγελίου καλὴ καὶ ἐνάρετος ἡ ἱστορία αὕτη καὶ ἐξήγησις· ἐπειδὴ γὰρ ἅπερ εὐαγγέλιον λόγῳ ἐξηγεῖται, οὗτος ἔργῳ δεικνύει· καὶ διὰ τί οὗτος προσκυνεῖται, οὗτος δὲ καταφρονεῖται; τί διαφέρει ὁ χάρτης τοῦ ἀσβέστου;

Οὐχὶ ἀμφότεροι ἐκ τῆς ὕλης μετέρχονται εἰς ἐργασίαν μίαν; ἢ τί διαφέρει ἡ μεμβράνα τῆς σανίδος; οὐχὶ ἀμφότερα ὑπὸ ξίφους τέμνονται καὶ διασχίζονται, καὶ οὕτω μετέρχονται εἰς ἐργασίαν; ἢ τί διαφέρει ὁ μέλας τοῦ σιρικοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν χρωμάτων; οὐχὶ ἀμφότεροι ἐκ πολλῶν ἐδεσμάτων κατασκευάζονται, καὶ οὕτως ὑπηρετοῦσι τῷ γράφοντι; εἰπέ μοι τίνα προσκυνεῖς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τὴν ὕλην ἢ τὴν ἐξήγησιν; πάντως ἐρεῖς μοι, τὴν ἐξήγησιν τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ. οὕτως κἀγὼ, οὐχὶ τὴν σανίδα τιμῶ, οὐδὲ τὸν τοῖχον, οὐδὲ τὴν ὕλην τῶν χρωμάτων, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ σώματος, καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ κυρίου, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν Χρυσόστομος λέγει, [2] εἰς τὸν νιπτῆρα. ὅταν εἰκόνες καὶ χαρακτῆρες βασιλικοὶ εἰς πόλιν εἰσέρχονται, καὶ ὑπαντῶσιν αὐταῖς ἄρχοντες, καὶ δῆμοι μετ' εὐφημίας καὶ φόβου, οὐ σανίδα τιμῶντες, οὐ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐπιγείου βασιλέως. καὶ εἰ ὅλως τοῦ ἐπιγείου βασιλέως τοιαύτη τιμὴ πρέπει, μὴ παρόντος τοῦ βασιλέως ἐκεῖ, εἰ μὴ μόνης τῆς εἰκόνος, πόσῳ μᾶλλον τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τιμᾶσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι τὴν εἰκόνα δεῖ; ὢ τῆς συμφορᾶς· ὅτι τοῦ ἐπιγείου βασιλέως ἡ εἰκὼν προσκυνεῖται, καὶ τοσαύτης τιμῆς ἀξιοῦται, τοῦ δὲ Χριστοῦ καταφρονεῖται. ὢ τῆς ἀπάτης τῶν χριστιανῶν· ὢ κρίσις καὶ δόγμα πατέρων. τίς οὐ μὴ καταγελάσῃ τὴν κρίσιν ταύτην; τίς οὐ μὴ βδελύξεται τὸ ἀσεβὲς δόγμα τοῦτο; πολλάκις ἄφρων ἄνθρωπος, ἐὰν εὑρέθῃ ἐμπτύων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιγείου βασιλέως, τί πανθάνει; οὐ κεφαλῆς τιμωρίας ἀξιοῦται; καὶ γὰρ ὁ ἀτιμάζων τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, τὸν βασιλέα ἀτιμάζει. ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. ὁμοίως καὶ ἡ ἀτιμία· οὕτως χρὴ λογίζεσθαι, καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως, ὅτι ὁ ἀτιμάζων αὐτὴν, τὸν Χριστὸν ἀτιμάζει. ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος, εἰς Χριστὸν ἀνατρέχει, ὁμοίως καὶ ἡ ἀτιμία. ὁ ἀτιμάζων εἰκόνα, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἄγει τὴν ὕβριν. τοῦτο νοητόν ἐστι πᾶσι. καὶ τίς οὐ μὴ φύγῃ τὴν ὕβριν τοῦ Χριστοῦ;

Ἀλλ' ἐρεῖς μοι πάντως· ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπερίγραπτός ἐστι, καὶ ἀκατανόητος, καὶ ἀπαθὴς, καὶ ἀκατάληπτος. κἀγώ σοι λέγω. καὶ γὰρ κἀγὼ οὕτως ὁμολογῶ, ὅτι τὸ θεῖον ἀπερίγραπτόν ἐστι, καὶ ἀκατανόητον, καὶ ἀπαθές· ἡ δὲ σὰρξ περίγραπτος. καθὼς ὠράθη ἐπὶ τῆς γῆς, σὺν τοῖς πα-

A hilominus ipse Ecclesiæ: seu potius unam ambo contexunt narrationem, qua erudiamur. Cur vero adoratis librum, & tabellam conspuitis? Cedo hæretice, quod utriusque discrimen, ut cum eamdem ambo faustam habeant annunciationem, alterum adoretur, alterum sputis oblinatur? O calamitatem! Quis judicium hoc non derideat? Quis non abominetur eam doctrinam, ut duobus eamdem narrationem exponentibus, alterum venerationem habeat, alterum spernatur? Vide scientiam, seu magis inscitiam. Omnino, ut quis bene perspexerit, pulcra quædam probaque Evangelii interpretatio est, historia hæc ac per picturam narratio: siquidem ea quæ Evangelium sermone refert, pictor opere B exhibet. Cur itaque unum adoratur & colitur, alterum contemnitur ac spernitur? Quid inter chartam ac [1] asbestum refert?

VII. Nonne ambo e materia transeunt in operam? Quid vero inter membranam & asserem? Nonne utrumque ferro secatur ac scinditur, sicque in opus transfertur? Quid denique differt atramentum a sirico, ac reliquis coloribus? Nonne hæc omnia ex cibis multis parantur, tumque scriptori ac pictori usui sunt? Quid quæso in Evangelio adoras? Num materiam, an narrationem? Plane dices adorare œconomiæ Christi historiam. Sic & ego, C absit ut asserem adorem, vel parietem, colorumve materiam; sed adoro corporis Christi figuram ac Dominicam Incarnationem, quemadmodum etiam sanctus pater noster Chrysostomus ait, homilia in pelvim, ac diem magnæ quintæ feriæ: *Cum Imperatorum imagines ac expressæ effigies civitati inferuntur, ipsi quoque magistratus ac populi, cum faustis acclamationibus ac metu, obviam procedunt; non tabellæ honorem habentes, non scripturæ ceræ fusæ, sed terreni Imperatoris expressæ imagini.* Sin autem honor ejusmodi terrenum decet Imperatorem, cum ille non sit præsens, sed sola imago; quam potiori jure cælestis Imperatoris Christi Dei nostri imago coli debuerit ac adorari? O miseriam! D ut terreni Imperatoris imago adoretur, ac tantum habeat honorem, Christi autem imago spernatur. O errorem Christianorum? O patrum judicium atque doctrinam! Quis judicium hoc risu non prosequatur? Quis non abominetur impium istud dogma? Quid non raro, deprehensus stultus homo spuere in terreni Imperatoris imaginem, pœnæ sustinet? Nonne capitis reus agitur? Etenim inhonorans Imperatoris imaginem, ipsius Imperatoris honori detrahit: Nam, [3] *honor imaginis*, ut ait magnus Basilius, *ad exemplar transit*: similiter etiam dedecus ac probrum. Sic quoque de Domini nostri Jesu Christi cælestis illius regis imagine cogitandum; nimirum, qui eam probro afficit, etiam E Christum probro afficere. Honor quippe imaginis, ad Christum recurrit, pariterque dedecus. Plane qui imaginem ignominiose habet, ipsi exemplari infert injuriam. Communis ea universorum conceptio est. Quis vero non studeat cavere Christi injuriam?

VIII. Enimvero mihi omnino dicturus es, esse Christum incircumscriptum, cogitatu majorem, impassibilem, incomprehensum. Ipse quoque hoc dico. Nam & ipse ita confiteor: esse nimirum Deitatem incircumscriptam, cogitatu majorem, ac impassibilem. Nihilominus tamen caro circumscribi

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

1. Consule Plinium lib. XIX. cap. 1.   2. Ἀλ. ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἁγίας πέμπτης.   3. Lib. *de Spiritu sancto*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

θήμασιν αὐτῆς. ἀλλὰ πάλιν λέγεις μοι· ὅτι λοιπὸν χωρίζεις τὴν σάρκα ἐκ τῆς θεότητος; μὴ γένοιτο· οὐδέποτε γὰρ ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, οὔτε ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, οὔτε ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, οὔτε ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὔτε ἐπὶ τοῦ ᾅδου· ἀλλ' ἐρεῖς μοι· ὅτι εἰ οὐδέποτε ἐχωρίσθησαν, πῶς τὴν σάρκα περιγράφεις μόνην; ἀλλ' εἰπέ μοι αἱρετικέ· τίς ἐθήλασε γάλα ἐκ τῆς μητρὸς καὶ παρθένου; οὐχὶ ἡ σάρξ; τίς ἐστάθη γυμνὸς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ· οὐχὶ ἡ σάρξ; τίς ἔφαγε; τίς ἔπιε; τίς ὠδοιπόρησε· τίς ἥπλωσε τὰς χεῖρας ἐν τῷ σταυρῷ; τίς ἐτέθη ἐν τῷ μνημείῳ; οὐχὶ ἡ σάρξ; ταῦτα μὲν ὑπέμεινεν ἡ σάρξ πάντα, τῆς δὲ θεότητος οὐκ ἐχωρίσθη. καὶ τίς τολμᾷ λαλῆσαι περὶ θεότητος, ἢ συζητῆσαι, καὶ ἀπολέσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, [1] ὡς οἱ λοιποὶ αἱρετικοί; τίς δύναται, εἰπέ μοι, [πάλαι] περιγράψαι ἄνθρωπον τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα; οὐδείς. οὐ γὰρ τὸ φαινόμενον λαμβάνομεν τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ νοούμενον. τὸ γὰρ φαινόμενον, σύνθετόν ἐστι καὶ περίγραπτον· ὁ δὲ Θεὸς ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀπερίγραπτος. ἡ δὲ σάρξ ἣν περιεβάλετο ὁ Χριστὸς, ἐκ τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ, περιγράφεται καθὼς ὡράθη ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τοῦτο εἰδωλολατρεία οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εἰκονογραφία. καὶ εἰ ὅλως ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ εἴδωλα κατήργησε, πῶς ἡμῖν πάλιν εἴδωλα ἐγκατέλιπε; καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰκόνα ἐποίησε τὴν λεγομένην ἀχειροποίητον. καὶ ἕως σήμερον ἵσταται καὶ προσκυνεῖται, καὶ οὐδεὶς αὐτὴν εἴδωλον εἶπε τῶν εὐφρονούντων. καὶ γὰρ ἐὰν ᾔδει ὁ Θεὸς, ὅτι εἰδωλολατρεία γίνεται δι' αὐτῆς, οὐκ ἂν κατέλιπεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς γῆς.

Θέλεις εἰπεῖν; ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ εἶπεν ἡμᾶς ποιεῖν εἰκόνας καὶ προσκυνεῖν. εἰ γὰρ εἶπε, τότε ἂν ἐθεοποιήθησαν ὅλως. ἀλλὰ κἀγώ σοι δεικνύω πολλὰς καὶ ἄλλας παραδόσεις. ἃς παρελάβομεν ἔκ τε τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, ἅπερ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐλάλησε. ποῦ γὰρ εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἵνα προσκυνῶμεν κατὰ ἀνατολάς; ἢ σταυρὸν, ἢ Εὐαγγέλιον; ἢ μεταλαμβάνειν τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα νήστεις; ἢ στεφανεῖν ἀνδρόγυνα; καὶ ἄλλα τινὰ λέγω σοι ἅπερ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐλάλησεν. ἀλλὰ τίς χρεία; καὶ ἡμεῖς ὡς παρελάβομεν ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων, οὕτως πιστεύομεν· ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ αὐτὰ ἐδιδάχθησαν. οὐδὲν γὰρ ἀπέκρυψεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οὔτε τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, οὔτε τὰ πρὸς βλάβην. καὶ τοῦτο πῶς ὑπεκρύβη ἀπ' αὐτῶν ἐὰν εἰδωλολατρεία ἦν, καὶ τοσαῦτα ἀπόλλυται ὁ λαὸν εἴδωλα προσκυνῶν; ὢ τῆς συμφορᾶς. ἐὰν ἀπὸ Χριστοῦ καταβάσεως, ἕως τοῦ καιροῦ Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου εἴδωλα προσκυνεῖ καὶ ἀπώλετο ὁ λαὸς τῶν χριστιανῶν, πότε δεῖ τὸν ἄνω κόσμον ἀναπληρωθῆναι; ἀλλὰ μὴ γένοιτο, ὁ Θεὸς, τοῦτο εἰδωλολατρεία εἶναι. ἐὰν γὰρ ἦν εἰδωλολατρεία, κἂν μία σύνοδος ῥίψαι αὐτὰς εἶχεν, καὶ ἀναθεματίσαι τοὺς προσκυνοῦντας αὐτάς. ἐὰν ἡ πρώτη σύνοδος οὐκ ἔρριψεν αὐτὰς, ἡ δευτέρα πάντως τί περὶ αὐτῶν ἐχρῆν λαλῆσαι· ἐὰν μὴ ἡ δευτέρα, ἡ τρίτη· ἐὰν μὴ ἡ τρίτη, ἡ τετάρτη· ἐὰν μὴ ἡ τετάρτη, ἡ πέμπτη· ἐὰν μὴ ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη διὰ τί οὐκ ἔρριψεν αὐτάς; ἀλλὰ μᾶλλον ἐπετράνωσε· καὶ εἰ οὐ πιστεύεις, ψηλάφησον εἰς τοὺς ὅρους τῆς ἕκτης συνόδου εἰς κεφάλαιον πβ'. καὶ εὑρήσεις ἐκεῖ τὸν ἔλεγχον. οὕτω γὰρ εἶπον οἱ θεοφόροι πατέ-

A possit, qualis in terra apparuit cum passionibus suis. Verum dices iterum. Jam deinceps carnem separas a Deitate? Absit: numquam illæ ab invicem separatæ sunt, neque in matris utero, neque in baptismo, neque in cruce, neque in inferno. At dices: si numquam Deitas ac caro fuerunt separatæ, quomodo carnem solam circumscribis? Tu autem mihi cedo hæretice: Quisnam suxit lac ex matre & virgine? Nonne caro? Quis stetit nudus in Jordanis fluvio? Nonne caro? Quis comedit? quis bibit? qui fecit iter? quis manus extendit in cruce? quis positus est in monumento? Nonne caro? Hæc universa sustinuit caro, nec tamen separata est a Deitate. Quis vero audet loqui de Dei-
B tate, aut quæstionem movere, ac perdere suam animam, uti reliquæ hæreticorum fæces? Quis rogo, hominem ad Dei imaginem factum, circumscribere potest? Nullus plane. Non enim quod in homine oculis subjectum est, accipimus ad Dei imaginem, sed quod mente concipitur. Nam quod est oculis subjectum, compositum est & circumscriptum; Deus autem simplex est ac vacans compositione, majorque circumscriptione. At caro, quam Christus induit ex intemerata matre sua, ipsa circumscribitur, quali habitu in terra apparuit. Nec hoc idololatria est, sed imaginis arte pingendi expressio. Prorsus vero, siquidem venit Christus ad abolenda idola desuper terram, cur nobis iterum
C idola reliquisset? [2] Nam & ipse Christus imaginem fecit, quam dicunt non manufactam, hactenusque consistit & adoratur, nec quisquam mentis compos, eam idolum dicit. Ac sane, ut novisset Deus per eam committi idololatriam, haud ipsam reliquisset in terris.

IX. Forte opponas, non dixisse Christum ut faceremus imagines, ac adoraremus? Siquidem enim dixisset, tunc plane deificatæ ac vindicatæ essent. Enimvero ego quoque alias plures tibi traditiones ostendo, quas accepimus ab Apostolis ac sanctis patribus nostris, de quibus non exstat sermo Christi. Ubinam enim dixit Christus ut adoraremus con-
D versi ad Orientem? vel ut adoraremus crucem, aut Evangelium; vel ut sacrum ejus corpus ac sanguinem jejuni sumeremus? vel ut novos conjuges coronaremus? Possimque alia quædam tibi dicere, quæ Christus non est locutus. Sed quid opus? Nos quoque, ut accepimus a sanctis patribus, ita & credimus: quod ii hæc a Deo edocti fuerint. Nihil siquidem Deus sanctis suis occultum voluit, sive ea velis, quæ hominum commodo ac saluti cessura erant, sive quæ damno. Quei ergo illud occultatum est, siquidem est idololatria, peritque populus idola sic multa adorans? O miseriam! Ut ab eo tempore quo Christus ad nos descendit, ad usque Germanum Patriarcham, adorans idola perierit po-
E pulus Christianus, quandonam impleri habet supernus mundus? Enimvero absit, o Deus, ut hoc sit idololatria: alioquin, ut esset idololatria, aliqua saltem ex sacris Synodis abjicere habuisset, ac eos qui adorarent proscribere. Ut prima Synodus non abjecisset, debuisset omnino secunda Synodus de illis aliquid dicere; sin secunda, at saltem tertia; sin tertia, vel quarta; sin quarta, vel quinta; sin denique quinta, cur non eas sexta abjecit? quin potius rem illustravit. Atque ut sis incredulus, versa canones sextæ Synodi, ac eorum octagesimum secundum, illicque invenies, quo arguaris. Sic enim

1. Αλ. ὡς καὶ ἄλλοι πολλοί. τίς.
2. De hac Edessena Imagine vide fis Damascenum de Fid. lib. IV. cap. XVII. & Menea græca ad 17. Kal. Sept.

ρες. ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα παραδεδομένους τῇ ἐκκλησίᾳ κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς τῶν πάντων ὄψεσιν ὑπογράφοιμεν, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν, ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὡρίσαμεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐνσάρκου πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου αὐτοῦ χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τοῦ κόσμου ἀπολυτρώσεως. ἐὰν οἱ πατέρες οὗτοι, αἱρετικὲ, οὕτως ὥρισαν, ἡμεῖς τί εἴχομεν ἀνάγκην ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους αὐτῶν, καὶ βάλλειν σχίσμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν; καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι ὁ καταλύων τὰ ὅρια πατέρων, τὸ ἀνάθεμα λαμβάνει; βλέπετε τί ἐποιήσατε, καὶ ἄρτι ἐπιμένετε τοῦ κακοῦ. ἐὰν εἴπῃς, ὅτι ἀπὸ τῆς ϛ'. συνόδου ἀπεδείχθησαν, εἶχές τι λέγειν· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καταβάσεως, ἤρξατο γίνεσθαι, οὐκ ἔχετέ τι λέγειν κατ' αὐτῶν. εἰπέ μοι ὁ παράνομε, ὅτε Ἰουδαῖοι προσήγαγον τὸ νόμισμα τῷ Χριστῷ, εἰκόνα φέρον τοῦ Καίσαρος, καὶ πειράζοντες ἔλεγον· εἰ δεῖ αὐτὴν προσκυνεῖσθαι; οὐχὶ αὐτοὺς ἀπεστόμισε λέγων· ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ; ὁρᾷς τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο στόμα, πῶς τὴν ἄδικον αὐτῶν γλῶσσαν ἐσίγησε;

Βλέπε μοι καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν, καὶ ἀπόστολον Λουκᾶν· οὐχὶ τῆς παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὴν τιμίαν εἰκόνα ἀνιστόρησε, καὶ πρὸς Θεόφιλον ἔπεμψε; καὶ ταῦτα οὐ συνιεῖς; οὐ δέχῃ τὴν διδαχὴν ταύτην ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδαχθησομένην; ἐὰν γὰρ εἰδωλολατρεία ἦν, πάντως κἂν μία σύνοδος ῥίψαι αὐτὰς εἶχε. θέλεις εἰπεῖν, ὅτι οἱ πατέρες τῶν ἓξ συνόδων, ἄλλας βλασφημίας, καὶ αἱρέσεις ἠγωνίζοντο καταλῦσαι, καὶ περὶ αὐτῶν οὐκ ἐφρόντιζον. ἀλλ' εἰπέ μοι, ποία βλασφημία ἐστὶ μείζων τῆς εἰδωλολατρείας; καὶ πῶς οἱ πατέρες τὰ κουφότερα κατήργησαν, καὶ τὸ βαρύτερον πάντων ἀφῆκαν εἰς ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ; ἀλλ' ἐρεῖς μοι, ὅτι πατέρες, οὔτε προσεκύνουν, οὔτε εἶχον αὐτὰς εἰς ψῆφον. καὶ ὁ Χρυσόστομος πῶς εἶπε· ὅτι ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον γραφὴν ἠγάπησα; καὶ πῶς Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἶπεν· ὅτι οὐδέποτε εἶδον εἰκόνας ἁγίων καὶ γραφὰς, καὶ ἄνευ δακρύων παρῆλθον ἐκεῖθεν; καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος τί εἶχεν ἀνάγκην τοσοῦτον κόπον καταβαλέσθαι εἰς Καισάρειαν, ἵνα ἱστορήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ; καὶ σὺ λέγεις, ὅτι οὐ προσεκύνουν αὐτάς; πῶς δὲ, οὐδ' ἠτίμασαν αὐτὰς, οὐδ' ἐπάτησαν αὐτὰς, οὐδ' εἴπασιν αὐτὰς εἴδωλα. καὶ σὺ, εἰ μὴ θέλεις αὐτὰς προσκυνεῖν, οὐδείς σε ἀναγκάζει. πλὴν μηδὲ ἀτιμάζῃς αὐτὰς, μηδὲ λέγῃς αὐτὰς εἴδωλα, καὶ ἀπόλλῃς τὴν ψυχήν σου. πόσοι ναοὶ καὶ ἐκκλησίαι κατεκοσμοῦντο τὰ ἱερὰ μορφώματα τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅταν τὰς συνόδους ἐξετέλουν οἱ θεῖοι πατέρες; ποῖος νοῦς ὁρῶν τὸν κύ-

A dixerunt Patres Deiferi: *In nonnullis venerabilium imaginum picturis depictus est Agnus, quem Præcursor digito indicet, qui ad gratiæ figuram assumtus est, verum nobis per legem Agnum Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras & umbras, ut veritatis signa ac characteres Ecclesiæ traditos amplectentes, gratiam & veritatem præponimus, eam ut legis complementum suscipientes. Ut ergo quod perfectum est vel colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur, ejus qui tollit peccatum mundi, Christi Dei nostri humana forma characterem etiam in imaginibus deinceps, pro veteri agno erigi ac depingi jubemus: ut per ipsum, Dei Verbi humiliationis celsitudinem comprehendentes, ad* B *memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, ac salutaris mortis, deducamur; ejusque quæ ex eo facta est, mundi redemtionis.* Post eam ergo, hæretice, Patrum definitionem, quid necesse habuimus transgredi terminos quos illi posuerunt, ac schisma in Ecclesiam invehere? An nescis eum, qui patrum terminos convellit, anathema recipere? Videte ergo quid feceritis, atque nunc tandem a malo cessate. Siquidem id caussareris, fuisse receptas imagines post sextam Synodum, haberes aliquid proferre: cum autem ab ipso Christi descensu cœperint fieri, nihil in eas criminis superest. Quæso te, scelestè, Judæis offerentibus Christo numisma, quod Cæsaris imagine insi- C gnitum esset, ac tentantibus, num ea adoranda esset; nonne ille eis os obstruxit, dicens: [a] *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo?* Vides ut os illud impollutum, iniquam eorum linguam compescuerit?

X. Videsis & sanctum Evangelistam ac Apostolorum Lucam; nonne is pretiosam intemeratissimæ semperque virginis Mariæ imaginem depinxit, [1] & ad Theophilum misit? Nec vero hæc intelligis? Non recipis hanc doctrinam, quam habebat doce- D re Christi Jesu adventus? Siquidem enim idololatria esset, una saltem aliqua Synodus abjectura erat imagines. Ais, sex anteriorum Synodorum Patres, blasphemias alias ac hæreses contendisse convellere, nec de imaginibus fuisse sollicitos. At quæso, ullane blasphemia idololatriam superat? Quei vero Patres quæ leviora erant aboleverunt, quodque omnium gravissimum erat, in perniciem populi intactum reliquerunt? Sed dices; neque eas Patres adorasse, neque calculo comprobasse. Quei ergo ait Chrysostomus: *Ego quoque adamavi picturam ex cera fusilem?* Quei item Gregorius Nyssenus: *Numquam, inquit, vidi Sanctorum pictas imagines, & sine lacrymis transii?* Quamobrem vero sanctus E Basilius necesse habuit labore tanto Cæsaream petere, ut lustraret Christi imaginem? Nec pudet dicere, quod ii imagines non adorarent? Hactenus enimvero neque dedecore affecerunt, neque proculcaverunt, autve eas idola dixerunt. Tu quoque, si non vis adorare, neminem habes qui cogat. Interim autem, nec probro afficias, nec appellans idola, animæ tuæ interitum afferas. Quam multa templa ac sacras ædes sacræ Sanctorum imagines exornabant, cum divini patres Synodos celebrarent? Quisnam animus Dominum videns picta ima-

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

a Matth. xxii. 21.

1. Vide Glycam pag. 4. & Gretz. Append. ad Codinum.

SAEC. VIII.
CIRCA
ANN. CHR.
785.

ριον ἐν εἰκόνι ἐσταυρωμένον, οὐ προσκυνεῖ; Θέλεις A εἰπεῖν κατὰ τὸν προφήτην [1] Ἠσαΐαν, ὅτι οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, μήτε τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, μήτε τὰ ἐν τῇ γῇ. οὐδὲν γὰρ τοιοῦτον ἐποιήσαμεν, οὔτε ἐσεβάσθημεν· οὔτε ἥλιον, οὔτε σελήνην, οὔτε ἀστέρας, οὔτε τὰ ἐν γῇ, οὔτε θηρία, οὔτε κτήνη, οὔτε ἑρπετὰ, οὔτε ἄλλην τινὰ τῶν τοιούτων ἐποιήσαμεν, οὔτε ἐσεβάσθημεν, ἢ ἐλατρεύσαμεν, ὡς τὰ ἔθνη. Θέλεις εἰπεῖν κατὰ τὸν προφήτην Δαβίδ· τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων· στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσονται, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ γὰρ ἀληθῶς οὕτως ἦσαν, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης. ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες, θεοὺς αὐτὰ ὠνόμαζον, καὶ ὡς θεοὺς ἐσεβάσθησαν, Θεὸν δὲ οὐδέποτε ἔγνωσαν· ἡμεῖς δὲ οὐχ B οὕτως· μὴ γένοιτο. ἀλλ' ὡς προεῖπον, σέβομαι τὴν ἁγίαν τριάδα τὴν ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον· καὶ τὴν παναγίαν θεοτόκον, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους· καὶ τὰς τιμίας καὶ ἱερὰς αὐτῶν εἰκόνας, διὰ τὸν πόθον καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀγάπην προσκυνῶ καὶ ἀσπάζομαι· οὐχ ὡς θεοὺς, ὡς οἱ Ἕλληνες· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς προεῖπον, ὡς γραφὴν σύντομον καὶ εὐερμήνευτον, καθὼς παρέλαβεν αὐτὰς ἡ ἐκκλησία· ὥστε καὶ λαλοῦσι, καὶ λωβαὶ οὐκ εἰσὶν, ὡς τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν. πᾶσα γὰρ γραφὴ ἀναγινωσκομένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἴτε συγκατάβασιν τοῦ Χριστοῦ, εἴτε τῆς θεοτόκου τὰ θαύματα, εἴτε τῶν ἁγίων τοὺς ἄθλους καὶ τοὺς βίους, διὰ εἰκονικῆς ἱστορίας ἡμῖν διηγοῦν- C ται, καὶ ἀνοίγουσι τὸν νοῦν ἡμῶν, πρὸς τὰς αὐτῶν ἀῤῥήτους καὶ ἀφράστους ζηλοτυπίας.

Ἐπεὶ εἰπέ μοι, ἐὰν ἴδῃς διὰ εἰκονικῆς τυπώσεως τὴν δευτέραν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παρουσίαν, πῶς μετὰ δόξης ἔρχεται, καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων μυριάδας ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου αὐτοῦ παρεστώσας μετὰ φόβου καὶ τρόμου· ποταμὸν δὲ ἐκπορευόμενον πύρινον ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ κατεσθίοντα τοὺς ἁμαρτωλούς· πάλιν δὲ ὅταν θεάσῃ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τῶν δικαίων τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην, καὶ πῶς ἀγάλλονται ἔμπροσθεν τοῦ νυμφίου· εἰπέ μοι οἷος σκληρὸς καὶ ἀμείλικτος τὸν νοῦν, καὶ τὴν καρδίαν ὑπάρχῃ, οὐ μὴ κατανυγῇ D ἡ καρδία ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ὥρας; καὶ ἐνθυμηθεὶς, τῶν πράξεων αὐτοῦ τὰς βίβλους ἀναπτύξῃς· καὶ στενάξας, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ δακρύων πληρώσῃς; ἰδοὺ γὰρ λαλεῖ αὕτη ἡ εἰκονικὴ μορφὴ, εὐσεβῶν τὰς ἀριστείας, καὶ τῶν ἀσεβῶν τὰς πράξεις. βλέπεις θεωρίαν ἀκριβῆ; οὐχ ὁρᾷς τὴν ὥραν ἐκείνην, ὅταν ἵστασαι, καὶ θεωρεῖς αὐτά; ὅτι πρὸς τοῦ Χριστοῦ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἀπολογίαν, ἐν ᾗ μέλλεις ἐξετάζεσθαι παρίστασαι; ἀνάνηψον ὀψέ ποτε, ἄθλιε, καὶ τοῦ σκότους, οὗ περίκεισαι, ἄνελε τὸ κάλυμμα· καὶ ὡς ἐγένου ἡμῖν κοινωνὸς τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, γενοῦ καὶ τῆς προσκυνήσεως· καὶ μὴ τὰ τῶν χριστια- E νῶν πιστεύων, καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐνσείων, ἄλλα μὲν πιστεύοις, ἄλλα δὲ ἀποβάλλῃ, καὶ οὐ γίνῃ ὡς τέλειον αὐτῆς τέκνον.

Θέλεις λέγειν, ὅτι ἐγὼ χειροποίητα οὐ προσκυνῶ· καὶ οὐ γινώσκεις τί λαλεῖς, ἢ τί προσκυνεῖς. εἰπέ μοι, ἡ ἐκκλησία οὐκ ἔστι χειροποίητη, καὶ ὁ σταυρὸς, καὶ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας; οὐχὶ παρὰ ἀνθρωπίνων χειρῶν, ὃ μὲν κατασκευάζεται, ὃ δὲ οἰκοδομεῖται; καὶ ἄλλα καταρτίζονται εἰς Θεοῦ ὑπηρε-

A gine cruci affixum, non adoret? Objiciendum occurrit illud Moysis Prophetæ: [a] *Non facies tibi omnem similitudinem, neque quæ in cælo, neque quæ in terra?* Ita vero: nihil quippe ejusmodi fecimus, aut venerati sumus; neque solem, neque lunam, neque stellas, nec ea quæ sunt in terra; non bestias, non jumenta, non reptilia; non horum quidquam fecimus, vel coluimus, aut vero iis gentilium more servivimus. Subit ut dicas ceu ex verbis Davidis prophetæ: *Simulacra gentium, argentum & aurum; opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur, &c.* Ac vero, sic illa habebant, ut ait Propheta. Verum gentiles, ea deos nominabant, ac tamquam deos colebant; nec B Deum ullo modo agnoscebant. Nos autem, non ita: Absit. Immo, ut paullo ante dicebam, sanctam ac individuam inconfusamque colo Trinitatem; sanctamque Dei genitricem, ac Sanctos omnes: venerandas autem ac sacras eorum imagines, propter desiderium multamque in eos dilectionem, adoro ac osculor; non tamquam deos more gentilium: Absit: sed uti dicebam, ut summariam picturæ arte descriptionem, & quam facile interpreteris, quomodo Ecclesia imagines recepit. Proinde etiam loquuntur, nec mutilæ sunt ac sensu orbæ, uti idola gentilium. Omnis enim pictura quam in Ecclesia legimus, aut Christi ad nos demissionem, aut Dei genitricis miracula, aut Sanctorum certamina ac C res gestas, velut imagine eloquente, enarrat, aperitque & acuit animum, ut miris eos ac inenarrabilibus modis imitemur.

XI. Nam rogo, ubi repræsentante imagine secundum Christi Dei nostri adventum aspexeris, quomodo veniat in majestate; Angelorum quoque innumeram multitudinem timore ac tremore ejus assistentium throno; igneumque flumen, quod de throno egrediens peccatores devoret; rursus vero, ubi ad ejus dexteram justorum gaudium ac lætitiam videris, atque ut exsultent in conspectu sponsi: quis quæso sic animo durus ac obstinatus exsistis, ut ex tremendæ illius horæ memoria cor tuum non com- D pungatur; nec apud te reputans, actionum tuarum explices libros; ac gemens, tractoque ex imis suspirio, non lacrymis oppleas oculos? Ecce enim loquitur expressa hæc in imagine figura, cum egregia piorum gesta, tum impiorum facinora. Vides accuratam repræsentationem? Nonne illam horam velut oculis aspicis, dum stas, & hæc contueris? ita nimirum habens, tamquam ad Christi diem ac judicium, in quo abs te exigenda est ratio, actutum sistaris. Ad meliorem tandem frugem, o miser, revertere, offusasque tenebras obnubentes amove: ac sicut una nobiscum baptismi gratiam consecutus es, pretiosique corporis ac sanguinis Christi perceptione donatus, ita eodem quoque modo ado- E res: nec vero quæ sunt fidei Christianæ credens, & Ecclesiis minitans, alia quidem credas, alia vero rejicias, ejusdemque perfectus filius minime efficiaris.

XII. Verum ais: Non adoro manufacta. Nec nosti quid loquaris, aut quid adores. [2] Nam rogo, nonne Ecclesia manufacta est, crux item, evangelium, altare, ac reliqua Ecclesiæ vasa? Nonne hæc hominum manibus, qua componuntur, qua scribuntur, qua ædificantur, qua denique aptantur in Dei ministerium? Universa in Ecclesia posita, manufa-

a Exod. xx. 4.

1. Lege Μωϋσέα.

2. Confer §. III. superioris orationis.

σίαν ; πάντα τὰ ὄντα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, χειροποίητά εἰσι καὶ ὁρατά· καὶ εἰ ταῦτα φρονεῖς, οὐδένα τὰ ἐν αὐτοῖς ὁραθέντα προσκυνήσεις. τί γὰρ ὑπάρχεις; οὐχὶ ὁρατοὺς κέκτησαι καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ χεῖρας, καὶ πόδας, καὶ πᾶν μέλος; πῶς ὁ ὁρατὸς προσκυνεῖς ἀόρατα; ἔστι γὰρ καιρὸς ὅτε προσκυνήσεις τὰ ἀόρατα, ὅταν ἐν τῇ ψυχῇ σου, ἀναπετάσῃς τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοῦ, πρὸς τὸν μόνον ἄϋλον καὶ ἀόρατον Θεὸν, ἐν διανοίᾳ σου, καὶ ἐκ καθαρᾶς καρδίας. εἰ ταῦτα ἔχεις ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ἄνθρωπε, οὐδὲν προσκυνήσεις τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ πάντα βδελύξῃ· καὶ ὁ ἔχων ὑψηλὸν τὸ φρόνημά σου πρὸς τὴν πίστιν, καὶ μεγαλαυχῶν, εὑρέθη ὡς ἄθεος.

A cta sunt, ac oculis subjecta: ac siquidem ea sententia es, nulla eorum quæ in ipsis talia sunt adorabis. Nam quid tibi videris? Nonne visibiles oculos habes, manusque, ac pedes, membraque omnia? Quomodo qui es visibilis adoras invisibilia? Est enim tempus cum invisibilia adorabis; cum nimirum, in tuo ipse animo, ad solum materia expertem ac invisibilem Deum, in mente tua, ac ex mundo corde, perspicacem animæ oculum aperueris. Ut hoc solum, ac sic cogites, o homo, nihil eorum quæ habet Ecclesia, adoraturus es; sed omnia exsecraberis: ac ita, qui more tuo altum ad fidem sapit, ac fastu gloriatur, impius inventus fuerit.

Εἰπέ μοι ἄνθρωπε, ἐὰν ἐκ τῶν ἐθνῶν ἔλθῃ τις λέγων σοι· δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἵνα πιστεύσω κἀγώ· τί αὐτῷ δεικνύεις; οὐχὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγεις αὐτὸν εἰς τὰ ἀόρατα πρὸς τὸ δέξασθαι αὐτὰ ἠρέμως; ἐὰν γὰρ εἴπῃς αὐτῷ, ἀόρατός ἐστι, τί ἰδὼν ἔχει πιστεῦσαι, πρὸς τὴν σὴν συνείδησιν καὶ πίστιν; ἀλλὰ πρῶτον, ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰσάγεις αὐτὸν, καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν ἀνάγεις πρὸς τὰ ἀόρατα· καὶ ὅπως; ἄκουε. φέρεις αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· δεικνύεις αὐτῷ τὸν κόσμον ὃν περιβέβληται· ἀναπετάζεις αὐτὸν πρὸς τὰς τῶν ἁγίων εἰκόνων μορφάς. ὁρᾷ αὐτὸς ὁ ἄπιστος, καὶ λέγει· τίς ἐστιν οὗτος ὁ σταυρούμενος; τίς ἐστιν οὗτος ὁ ἀνιστάμενος, καὶ καταπατῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ γηραιοῦ τούτου; οὐχὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτὸν διδάσκεις, λέγων· οὗτος ὁ ἐσταυρωμένος, υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ὃς διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου ἐσταυρώθη· οὗτος ὁ ἀνιστάμενος, αὐτὸς ὑπάρχει, ὁ συνεγείρων τὸν προπάτορα τοῦ κόσμου Ἀδάμ, ὃς πέπτωκε διὰ τῆς παρακοῆς· καὶ συμπατεῖ τὸν ᾅδην τὸν κατέχοντα τοσούτους χρόνους τὸν δεδεμένον δεσμοῖς καὶ μοχλοῖς ἀλύτοις ἐν τοῖς καταχθονίοις· καὶ οὕτως πως, φέρεις αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν.

B XIII. Quæso te, o homo, cum te gentilis aliquis adiens, rogaverit: Ostende mihi tuam fidem, ut & ego credam: quid es ostensurus? Nonne eum a rebus sensui subjectis ad invisibilia subvehis, quo ea placide acceptet? Nam si dicas; Is in quem credimus, invisibilis est; quo viso moveatur, ut in tuam conscientiam ac fidem credat? Sed ei primum sensibilia proponis ceu rudimenti loco, tumque paullatim ad invisibilia evehis. Quei id vero? Audi. Ducis eum in Ecclesiam: ejus ei ornatum ostendis: sacrarum ei imaginum figuras aperis. Videt ipse infidelis, aitque: Quisnam est iste, qui cruci affixus est? Quis hic qui resurgit, ac senis illius caput calcat? C Nonne eum per imaginem instruens, ais: Hic qui est cruci affixus, Dei filius est, qui ad tollenda mundi peccata eo fuit supplicio affectus. Hic qui resurgit, ipse est, qui una secum primum mundi parentem Adamum, ob prævaricationem lapsum mortuumque, resuscitat; quique infernum, tot jam sæculis vinctum detinentem, insolubilibus vinculis ac vectibus in inferioribus terræ partibus, triumpho proterit: ac ita modicum quid ad Dei eum agnitionem provehis.

Πάλιν εἰσάγεις αὐτὸν ἐν τῷ λουτηρίῳ τοῦ βαπτίσματος· καὶ ὁρᾷ ἐκεῖνος ὕδωρ μόνον ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας· σὺ δὲ ὁ πιστὸς, καθορᾷς τὸ ὕδωρ, καὶ φῶς, καὶ πνεῦμα· ὅταν δὲ ἐκεῖνος μέτοχος γένηται τοῦ βαπτίσματος, τότε καὶ αὐτὸς τὸ βέβαιον ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ λαμβάνει πρὸς τὴν ἀόρατον ἀναγέννησιν· εἶτα προσφερόμενος ἐπὶ τῆς μυσταγωγίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ σωτῆρος, ὁρᾷ αὐτὸς ἄρτον καὶ οἶνον μόνον· σὺ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ αἷμα τὸ ἐκ τῆς ἀχράντου χεόμενον πλευρᾶς· καὶ εἰ ἄξιος γένηται, μεταλαβεῖ ἐξ αὐτοῦ· καὶ κατὰ μικρὸν ἀνυψοῦται πρὸς τὴν σὴν πίστιν καὶ ἐπίγνωσιν· ὁρᾷς ὅτι ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἀνάγεις αὐτὸν εἰς τὰ ἀόρατα; οὕτω μοι νόει καὶ τὴν εἰκόνα. καθορᾷς αὐτὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἴτε τοῦ Θεοῦ, εἴτε τῆς παναγίου θεοτόκου, εἴτε ἁγίου [Ἰωάννου,] εἴτε ἣν ἂν εὑρήσεις ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐκ τῶν ὑλικῶν ἀνυψοῖς τὸν νοῦν σου πρὸς τὴν τῆς εἰκόνος θέαν, καὶ τὴν τοῦ ὑπογραφομένου μορφὴν καὶ ὅρασιν. ἐπεὶ κἀγώ σοι λέγω εἰκονομάχε· εἶδες Πέτρον; εἶδες Παῦλον; εἶδές τινα ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων; ἑώρακας Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα, ἢ ἕτερον ἅγιον; ἀλλ' ἐκ τῆς ὑλικῆς ταύτης μορφῆς, ἀναπετάζεται ὁ νοῦς σου, καὶ ἡ διάνοιά σου πρὸς τὸν τούτων πόθον καὶ ἔρωτα· καὶ οὓς οὐ βλέπεις σαρκικῶς τοῖς σοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτους ὁρᾷς πνευματικῶς, διὰ εἰκονικῆς τυπώσεως.

XIV. Deinde eum adducis ad sacrum baptismi lavacrum: videtque ille in piscina solam aquam; tu autem qui fidelis es, aquam pariter, ignemque D ac Spiritum vides. Cum vero etiam ille effectus fuerit particeps baptismi, tunc & ipse ex materia sensui subjecta robur ad invisibilem regenerationem accipiet. Tum ubi ad sacram corporis ac sanguinis Domini sacramentorum celebrationem venit; videt ille solum panem ac vinum: tu autem vides corpus Christi, ac sanguinem qui ex intemerato latere fluxit: ac siquidem dignus efficiatur, de illo percepturus est; paullatimque ad tuam fidem ac cognitionem assurgit. Vides qua ut eum ratione a rebus subjectis oculis ad invisibilia subvehis? Sic & imaginem mihi considera. Vides in ecclesia positam, sive Dei imaginem, sive sanctissimæ Dei genitricis, sive sancti Joannis, aut quamcumque demum in E templo reperias, exque materialibus coloribus animum elevas ad imaginem contemplandam, atque ad ipsam rei depictæ figuram ac visionem. Nam & ego ex te quæram, hostis imaginum: Vidistin' Petrum? vidistin' Paullum? vidistin' aliquem sanctorum apostolorum? aspexisti primum martyrem Stephanum, aut quem alium sanctum? Enimvero ex materiali hac figura expanditur animus tuus ac mens tua in eorum desiderium & amorem; ac quos non vides carne tuis oculis, eos spiritu, repræsentante imagine intueris.

Θέλεις εἰπεῖν· ὅτι ἄγγελον οὐδεὶς εἶδε, καὶ πῶς καὶ ἄγγελον ἱστοροῦσι; ναί, πολλοὶ εἶδον ἀγγέλους· καὶ γὰρ καὶ ἡ παναγία θεοτόκος πολλάκις εἶδε τὸν Γαβριήλ·

XV. Ad hæc objicis; nemo angelum vidit; ut quid angelum quoque pingunt? Quinimmo viderunt multi angelos. Vidit enim non raro sanctissima Dei genitrix Gabrielem; etiam mulieres ferentes

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 785.

καὶ μυροφόροι ὅτε ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, εἶδον ἀγγέλους· καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐν τῷ μνημείῳ· καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἄγγελος ἀπῆλθε καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς· καὶ οἱ προφῆται· Ησαΐας· Ιεζεκιὴλ· καὶ Δανιὴλ· καὶ ἁπλῶς πολλοὶ τῶν ἁγίων, εἶδον ἀγγέλους καθὼς ἠδυνήθησαν· ὅθεν καὶ Διονύσιος ὁ Αρεοπαγίτης τὰς ταξιαρχίας ἱστορεῖ, καὶ εἰκονίζει, καὶ οὐκ ἀπαγορεύει· ἀλλὰ καὶ ἑρμηνεύει δι' ἣν αἰτίαν τὰ τετράμορφα ἐν ὀρνίθων καὶ θηρίων μορφαῖς ἐκτυποῦνται.

A unguenta, cum iviſſent ad monumentum viderunt Angelos. Apoſtoli quoque viderunt, nedum in monumento, ſed & cum in carcere eſſent, venit angelus, eoſque inde eduxit. Prophetæ quoque Iſaias, Ezechiel & Daniel; atque ut verbo dicam, multi ſancti viderunt angelos, quantum humanus obtutus poterat ferre. Unde etiam Dionyſius [1] Areopagita, diſtributos eorum principatus deſcribit, ac velut in imagine repræſentat, nec rei difficultati cedit: quinimmo exponit, quamobrem quadriformia illa exprimantur in avium ac beſtiarum figura.

Καὶ πάλιν ἐγκαλεῖ ὁ Εἰκονομάχος, λέγων· καὶ πῶς τοὺς ἀγγέλους ποιοῦσι καὶ ἱστοροῦσιν ὡς ἀνθρώπου μορφὴν ἔχοντας, καὶ δυσὶ πτέρυξι κεκοσμημένους; μὴ τῶν ἀγγέλων ἡ φύσις πτεροῖς ἔγκειται; ἀλλ' ἄκουσον ὁ ἀντιλέγων· ἡ ἁγία καὶ ὁμοούσιος τριὰς, οὐχὶ ἀκατάληπτος, καὶ ἀχώριστος, καὶ ἀδιαίρετός ἐστι, καὶ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀθεώρητος; καὶ πῶς ηὐδόκησεν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Αβραὰμ φιλοξενηθῆναι; οὐχ ὡς ἀνθρώπου μορφὴν τεθέαται ὁ [Θεοῦ] θεράπων, καὶ προσεκύνησεν; οὐχὶ καὶ Λὼτ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, εἰς τὴν τῶν Σοδόμων καταστροφὴν τοὺς δύο ἀγγέλους ὥσπερ ἐθεάσατο, ἐν εἴδει ἀνθρώπου αὐτοὺς ἑώρακε συνοδεύοντας αὐτῷ, καὶ διασώζοντας ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης τῆς παρανόμου; καὶ οἱ ἀθεώρητοι τῇ φύσει, ὁρατοὶ διὰ τὴν συγκατάβασιν γεγόνασιν· οὐχὶ τῆς φύσεως αὐτῶν οὕτως ἦν ἡ μορφή· ἀλλὰ τὸ ἀσώματον, ὅσον ἠδύνατο ὁμιλῆσαι τῷ σώματι, οὕτως ὤφθησαν τοῖς γινομένοις ἀξίοις θεωρῆσαι αὐτούς. διὸ καὶ ἡμεῖς εἰκονίζομεν αὐτοὺς καθὼς ὤφθησαν τότε ἐν σχήματι ἀνθρωπίνῳ. τῶν δὲ πτερύγων ἡ διακόσμησις, σημαίνει αὐτῶν τὸ κοῦφον, καὶ μετάρσιον, καὶ ἀόρατον· καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ γινομένην ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν συγκατάβασιν καὶ ἔλευσιν. οὕτως ἀνόητοι οὐδεμίαν πρόφασιν ἔχετε λέγειν κατ' αὐτῶν.

XVI. At rurſus arguit Iconomachus, dicens: Quamobrem vero angelos effingunt pinguntque, velut haberent figuram hominis, ac duplici ornatos ala? Num natura angelorum alata eſt? Verum audi qui contradicis. Nonne ſancta ac conſubſtantialis Trinitas incomprehenſibilis eſt, & inſeparabilis, ac individua, & quæ nequeat corporeis oculis adſpectari? Quei ergo voluit in tabernaculo Abrahæ hoſpitio recipi? Nonne Dei famulus Abraham, velut hominis formam vidit & adoravit? Nonne etiam Lotejus ex fratre nepos, quos vidit duos angelos ad ſubvertenda Sodoma profectos, in hominis forma, cum eo carpentes iter, atque ab ſceleſta illa urbe ſalvantes, aſpexit? Ac qui natura inadſpectabiles eſſent, ea demiſſione qua ſe hominibus accommodant, viſibiles effecti ſunt: non velut eorum naturæ forma in eum modum haberet; ſed quantum pro ſpiritus ratione poterant conſuetudine inita cum corpore, tantum ſe iis fecerunt conſpicuos, qui eo ſpectaculo digni exſtitere. Quocirca ipſi etiam, humano illos habitu pingimus, quo tunc apparuerunt. Alarum autem ornatus, ſignificat eorum ſubtilem naturam, ſublimemque, & inviſibilem; ac qua in ictu oculi a cælo ad terram deſcendant veniantque. Atque adeo ſtulti vos, nullam habetis adverſus imagines proferre rationem.

Θέλεις λέγειν, ὅτι ἡ γενεὰ αὕτη ἐθεοποίησεν αὐτάς· ἀλλ' οὐ δίκαιον ἢ εὔλογον πρόφασιν ἔχεις. ὀφείλεις γὰρ διδάξαι τὸν ἀγράμματον λαὸν, τὸ, πῶς δεῖ τὰς σεπτὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι καὶ ἀσπάζεσθαι. ἐπεὶ εἰπέ μοι, ἐὰν ἀπαντήσῃ ἄνθρωπος χωρικὸς, ἄγνωστος τῆς βασιλικῆς ἀξίας καὶ τιμῆς, ἄνθρωπον τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς βασιλέα αὐτὸν προσκυνήσῃ· εἴτε εἴπῃ αὐτῷ ῥῆμα ἀγνοῶν, ὡς βασιλεῖ· ὅτι ἐλέησόν με δέσποτα, κελεύεις, ἵνα τελευτήσῃ καὶ ὁ προσκυνήσας, καὶ ὁ προσκυνηθεὶς, διότι τοῦτο κατὰ ἄγνοιαν ἐποίησε; οὐ τοῦτο δίκαιόν ἐστιν. ἀλλὰ πρέπει ὡς ἄπειρον ὑπὸ τῶν ἐμπείρων διδαχθῆναι. βλέπεις ἵνα ὁ ἔμπειρος διδάξῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἄρχων αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτης ὑπάρχει· καὶ ἀπαγγέλῃ αὐτῷ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ παλατίῳ καθίζεται, καὶ οὐδεὶς θεωρεῖ αὐτὸν, εἰ μὴ ὅταν μέλλει προέρχεσθαι· οὕτως χρὴ διδαχθῆναι τοὺς κατὰ ἄγνοιαν πλανωμένους εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ· ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ Χριστὸς ἐν σαρκί· ἀλλ' ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐστιν. ὁ γὰρ Χριστὸς ἀπερίγραπτός ἐστι κατὰ τὴν θεότητα, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν θεωρεῖ. εἰ μὴ ὕστερον, ὅταν μέλλει προέρχεσθαι, ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ; καὶ πάντως εἶχον προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι αὐτάς.

XVII. Verum objicis: Generatio hæc deos ſibi imagines fecit. Enimvero ita dicens, haud juſtum aliquid, aut conſentaneum cauſſaris. Tuum quippe D eſt ut doceas imperitam plebem, quo honore proſequi oporteat venerandas imagines, & ut illa eas habeat amplexari. Nam rogo, ſi quis ruſticus neſcius regiæ dignitatis honoriſque, unum aliquem Palatinum hominem obvium habeat, ipſumque velut Imperator eſſet, adoret; ſive etiam ignorans ita ut Imperatorem compellet, *Domine miſerere mei*: num juſſurus es ut moriatur, cum qui adorat, tum cui adoratio adhibita eſt, eo quod iſtud per ignorantiam fecit? Non eſt juſta ſententia. Quin decet ceu rudem a ſcientibus inſtrui. Vides ut quis gnarus eum doceat non eſſe illum Imperatorem, ſed ejus principem ac miniſtrum; moneatque ſedere Imperatorem in palatio, nec cuiquam, donec proceſſurus E ſit, ſui copiam facere. In hunc modum docendi erant, ſi qui erga Chriſti imaginem errabant: non eſſe eam Chriſtum in carne; ſed ejus imaginem. Nam Chriſtus incircumſcriptus eſt Deitate, nec quiſquam eum viſurus eſt, niſi poſtremo, cum in ſecundo ejus adventu proceſſurus eſt, ſicque omnino habuiſſent adorare ac amplexari imagines.

Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο εἰσὶν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τὰ τάγματα τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, διὰ τὸ διδάσκειν τὸν λαὸν, τὸ, πῶς δεῖ πιστεύειν, καὶ τὸ, πῶς εὔχεσθαι. καὶ γὰρ οἱ φωστῆρες ἐκεῖνοι, οἱ ἀληθεῖς ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, οἱ θεοφόροι, οἱ ὁδηγοὶ τῆς σωτηρίας, οὐδὲν ἄλλο βιωτικὸν ἐφρόντιζον, εἰ μὴ τὸ διδάσκειν τὸν λαὸν τὰ πρὸς σωτηρίαν, ὡς κατὰ

XVIII. Ad hoc ſiquidem ſunt Epiſcopi, Presbyterorumque ac Diaconorum ordines, ut plebem doceant, quomodo credendum ſit, quave ſit ratione orandum. Etenim lumina illa, veri illi paſtores ac doctores, duces illi ſalutis, nihil aliud ſæculi curabant, quam ut populum docerent quæ ſunt ad ſalutem, ut qui veritate Deo vellent rationem pro

1. Cœl. Hier. cap. xv.

ἀλήθειαν βουλόμενοι λόγον δοῦναι τῷ Θεῷ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. οἱ δὲ ἐπίσκοποι τῆς γενεᾶς ταύτης, ἄλλο οὐδὲν μεριμνῶσιν, εἰ μὴ ἵππους, καὶ βουκόλια, καὶ ἀγέλας, καὶ ἀγροὺς, καὶ συνδέσμους χρυσίου· πῶς πωλήσωσι τὸν σῖτον· πῶς διανέμωσι τὸν οἶνον· πῶς καμπανίσωσι τὸ ἔλαιον· πῶς πραγματεύσονται τὸ ἔριον καὶ τὸ μέταξον· καὶ ἄλλο οὐδὲν θεωροῦσιν ἐπιμελῶς, εἰ μὴ τοῦ νομίσματος τὴν χαραγὴν, καὶ τὸν σταθμόν· καὶ περιβλέπουσι καθημέραν τὰς τραπέζας τὰς συβαριτικὰς, καὶ τὸν οἶνον τὸν εὔοσμον, καὶ τοὺς ἰχθύας τοὺς μεγάλους· τὴν δὲ ποίμνην αὐτῶν ἀμελῶς βλέπουσι· καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐπιμελῶνται, τῆς δὲ ψυχῆς καταφρονοῦσιν. ὄντως κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἱ ποιμένες τοῦ αἰῶνος τούτου, λύκοι γεγόνασι· καὶ ὅταν θεάσωνται ἐκ τοῦ ποιμνίου αὐτῶν τινας μικρόν τι ἁμάρτημα ποιήσαντας, εὐκόλως αὐτοῖς κατεπανίστανται, καὶ ἐπιτίμια ἀλλεπάλληλα κατεπιτίθενται· καὶ μὴ βλέποντες τῆς ποιμαντικῆς αὐτῶν τιμῆς τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ποίμνην αὐτῶν καθημέραν περισκοποῦσιν, οὐχ ὡς ποιμένες, ἀλλ' ὡς μισθωτοί.

populo reddere. At noſtrates Epiſcopi, nihil aliud ſolliciti agitant, quam equos, boumque armenta, ac reliqui pecoris, agroſque, atque ut aurum congregent: ut frumentum ſint vendituri; ut diſtracturi vinum; ut oleum libraturi; ut lanæ ac ſerici facturi mercaturam: nec aliud quicquam diligenter aſpiciunt, quam monetæ notam ac pondus: captantque quotidie menſas ſybariticas ac ſplendidas, vinumque odoratum, ac grandes piſces; gregemque ſuum neglectu aſpiciunt: deque ſuis corporibus ſolliciti, animæ nullam curam habent. Ita plane, hujus noſtri temporis Epiſcopi, lupi facti ſunt, uti ſcriptura habet. Ac ſi quos e ſubjecto grege, in leve aliquod peccatum lapſos deprehenderint, facile contra eos inſurgunt, aliaſque aliis ſuccedaneas pœnas irrogant: nec paſtoralis ſuæ dignitatis præſtantiam attendentes, ſuum quotidie gregem, non ut paſtores, ſed ut mercenarii conſiderant.

Αρτι εἰπέ μοι· τίνα ἐξακολουθήσωμεν; τὸν ἅγιον Βασίλειον τὸν θαυματουργὸν, ἢ τὸν Παστιλᾶν τὸν πολλὰς ψυχὰς ἀπολέσαντα; τίνα πιστεύσωμεν; τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον τὸν τῆς μετανοίας ὁδὸν, καὶ τῆς σωτηρίας διδάσκαλον· ἢ τὸν Τρικάκαβον τὸν διδάσκαλον τῆς ἀταξίας καὶ ἀπωλείας; τίνα ὑπακούσωμεν; Γρηγόριον τὸν ἐν θεολογίᾳ διαπρέψαντα, ἢ τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν ἀνίερον φρατριάρχην, καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς ἀπώλειαν· ὅστις τὸ ἅγιον δόγμα τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων, ἐξωστράκισεν ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, μετὰ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ, τοῦ ἀναξίως τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας κρατήσαντος. εἰπέ μοι ἄνθρωπε· τίνας ὑπακούσομεν; τὸν χορὸν τῶν σεπτῶν πατριαρχῶν τῶν ἐκλαμψάντων ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου ἕως τῆς ἕκτης, ἣν καὶ πᾶσα χώρα ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, ἕως τῶν ἄκρων ἐσφράγισεν, ἢ τοὺς ὑποκριτὰς ἱερεις τούτους, τοὺς νόθον δόγμα ὕστερον τῇ ἐκκλησίᾳ [2] περιφέροντας, ὃ οὐδεὶς τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν θρόνων ἐκύρωσεν· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐξωστράκισαν, καὶ στηλιτευτικοὺς αὐτῶν λόγους ἐξαπέστειλαν, ὡς ἐχθρῶδες Θεῷ δόγμα μελετήσαντας, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἀλλότρια θεσπίσαντας.

XIX. Jam quæſo, quem ſequamur; Magnum Baſilium miraculorum patratorem, [1] an Paſtilam, qui multorum animis exitio fuit? Cui habeamus fidem, ſancto Joanni Chryſoſtomo pœnitentiæ docendi viam ac ſalutis magiſtro, an Tricacabo, perturbationis illi ac perditionis magiſtro? Cui erimus dicto audientes, Gregorio Theologia claro, an profano mali ſodalitii capiti, univerſique populi malæ peſti Conſtantino, qui ſanctum dogma ſacrarum ac venerandarum imaginum, ex ſancta Chriſti Eccleſia, una ei ſocio ac adjutore cognomine Conſtantino, indigne Romani Imperii ſceptra tenente, profligavit? Quæſo te, o homo, quos obaudiemus, chorum venerabilium Patriarcharum, qui a ſancta & œcumenica prima Synodo, ad ſextam uſque claruerunt, quam etiam provincia omnis ac regio, a ſummo cælorum uſque ad extrema ejus comprobarunt; an hypocritas hos Sacerdotes, nunc tandem ſpurium dogma Eccleſiæ inferentes, quod nullus Patriarcha, nulluſque Thronus auctoritate probavit, quin potius proſcripſerunt, libelloſque quibus auctores traducerent, velut qui Deo inviſum dogma commenti eſſent, ac Eccleſiaſticis regulis adverſa ſanxiſſent, emiſerunt.

Τίνα εἰπέ μοι ἐξακολουθήσομεν; τῶν σημειοφόρων καὶ ἁγίων πατέρων σύνοδον τὴν πολύκυδον καὶ παγκόσμιον, ἢ τὴν ἀκέφαλον ταύτην τὴν ἐβδελυγμένην παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ; καὶ γὰρ ἀκέφαλός ἐστι καὶ θεομίσητος. καὶ εἰπέ μοι, ποῖος πατριάρχης εὑρέθη ἐν αὐτῇ; ὁ Ῥώμης, οὐ κατεδέξατο ἐλθεῖν· ὁ Ἀλεξανδρείας. οὐδὲ ὅλως· ὁ Ἀντιοχείας, οὐδὲ τὸ σύνολον· ὁ Ἱεροσολύμων, οὐδὲ ἅπαξ· λοιπὸν ποταπή ἐστιν αὕτη ἡ σύνοδος πατριάρχην μὴ ἔχουσα; σύνοδός ἐστιν, ὅτι τὰ πέντε πατριαρχεῖα θεσπίσουσι μίαν πίστιν, καὶ ἕνα λόγον· εἰ δὲ ἐκ τούτων κἂν εἷς ἀπολείψῃ, ἢ οὐχ ὑποκύψειε τῇ συνόδῳ, αὕτη σύνοδος οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ παρασυναγωγὴ καὶ συνέδριον ματαιότητος καὶ ἀλαζονείας. ὁρᾷς ταύτην τὴν παρασυναγωγὴν, ἣν ἐμελέτησαν οἱ ἅρπαγες καὶ οὐχὶ ποιμένες κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας; εἰ δὲ θέλεις ταύτην μαθεῖν βεβαιότερον, ὅτι συνάξις ἐστὶν ματαιότητος καὶ οὐχὶ σύνοδος, ἐρεύνησον καὶ μάθε, ὅτι καὶ τὸν αὐτῆς φρατριάρχην τὸν ἀνάξιον τοῦ πατριαρχεῖν, ὃν ἐποίησεν, ἀπέκτεινε. τίς οὐ μὴ καταγελάσῃ τὴν σύνοδον ταύτην τὴν ἀκέφαλον, καὶ κεφαλὴν μὴ ἔχουσαν; ἐποίησε ἑαυτῇ κεφαλὴν, καὶ ἐστράφη, καὶ ἔρριψεν αὐτήν. μᾶλλον δὲ, ἀπέκτεινεν αὐτήν. ὢ ἀβλέ-

XX. Quam rogo nobis proponemus ducem, multane gloria illuſtrem, ac plane venerandam, ſigniferorum ſanctorumque patrum ſynodum; an iſtud acephalum, Deo ac ſanctis ejus exſecrabile conventiculum? Plane enim acephalum eſt, & Deo odibile. Nam quæſo te, quis ei Patriarcharum inventus eſt intereſſe? Romanus, ire noluit: Alexandrinus, nullo modo ſuſtinuit adeſſe, nec plane Antiochenus; ac nec omnino Hieroſolymitanus. Jam qualis eſt iſta Synodus, nullum habens Patriarcharum? Ea Synodus ſit, cum quinque ſedes Patriarchales unam ſanxerint fidem ac confeſſionem. Sin autem vel unus Patriarcha defuerit, vel non ſe ſubmiſerit Synodo, hujuſmodi nec Synodus ſit, ſed perverſa congregatio, vanitatiſque concilium ac arrogantiæ. Vides malignum conciliabulum, quod raptores, non paſtores adverſus Chriſti Eccleſiam moliti ſunt? Ut autem certius noveris eam Synodum haud Synodum eſſe, ſed concilium vanitatis, ſcrutare ac noſce, ut ſuum ipſa Phratriarcham, indignum qui eſſet Patriarcha, quem creaverat, interfecerit. Quis non eam Synodum caput non habentem deriſerit? Caput ſibi præfecit, converſaque abjecit: quinimmo oc-

1. Alias *Paſtalan*, & *Paſtillum*. Theophanes *Paſtillum Pergenſem* ponit inter Epiſc. pſeudoſynodi Copronymianæ. *Et in actis* S. Stephani junioris de Siſinnio & Baſilio dicitur: *Quorum alter Paſtilla, alter Tricacabi cognomen habebat*. Ex Comb.

2. Forte [illegible]

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

ψιας· ὦ μωρίας καὶ ἀσοφίας· τίς οὐ μὴ καταγελάσῃ τὴν σύνοδον ταύτην; κἂν ἐκ τούτου γνώσονται πάντες, ὅτι ἄκυρος, καὶ ἄδεκτός ἐστιν, καὶ παρὰ Θεοῦ, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

cidit. O cæcitatem! O dementiam ac insipientiam! Quis non rideat bellam hanc Synodum? Vel hinc quisque noverit, nullius eam roboris esse, ac indignam ut vel apud Deum, vel apud homines accepta sit.

Καὶ οὐχ ἁρμόζει αὐτὴν λέγεσθαι σύνοδον, ἀλλὰ συνέδριον Ἰουδαϊκόν. καὶ γὰρ ὅμοιον αὐτοῦ γέγονε, κατὰ τοῦ σωτῆρος. ἐπειδὴ ὁ ἀρχέκακος ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, ὁ ἐξ ἀρχῆς πολεμῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἰδὼν τὸ γένος τῶν Ἑβραίων ὅτι ἀγαπητὸν ἦν τότε παρὰ τῷ Θεῷ, ἐφθόνησεν αὐτούς. καὶ θέλων ἀπολέσαι αὐτοὺς, ἐνέβαλεν εἰς αὐτοὺς λογισμὸν πονηρὸν, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστιν υἱὸς Θεοῦ· ἀλλὰ πλάνος ἐστὶ, καὶ θέλει ἀπολέσαι τὸ γένος τῶν Ἑβραίων· διὸ κρατήσαντες ἀποκτείνατε αὐτόν· καὶ ποιήσαντες οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων συνέδριον, συμβούλιόν τε λαβόντες [1] ἐξ αὐτοῦ κατὰ σωτῆρος, ἵνα κρατήσωσι καὶ ἀποκτείνωσιν αὐτόν. κρατήσαντες δὲ, ἐσταύρωσαν αὐτὸν, καὶ μίξαντες ὄξος καὶ χολὴν, ἔβαλον σπόγγον ἐπὶ τοῦ καλάμου, καὶ προσήνεγκαν τῷ στόματι αὐτοῦ· καὶ λαβόντες λόγχην, ἐκέντησαν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν πλευράν· καὶ γεγόνασιν οἵ ποτε υἱοὶ, ἀλλότριοι τῆς τῶν πατριαρχῶν, καὶ πατέρων αὐτῶν εὐγενείας. ὁμοίως πάλιν ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, ἰδὼν τὸ γένος τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἀγαπητόν ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ, ἐφθόνησεν αὐτὸ σφόδρα· καὶ θέλων ἀπολέσαι πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἐνέβαλε εἰς αὐτοὺς τὸν πονηρὸν λογισμὸν τοῦτον, ὅτι ἡ προσκύνησις τῶν σεπτομόρφων εἰδωλολατρεία ἐστίν· ἀλλ' ἐμπτύσατε αὐτὴν, καὶ ἀπόστητε ἐξ αὐτῆς, ἐπεὶ ἀπόλλυσθε. καὶ ποιήσαντες συνέδριον οἱ ἱερεῖς τῶν χριστιανῶν ἅμα βασιλεῦσιν ἀναξίως τῆς βασιλείας δραξαμένοις, καὶ τυραννικῶς εἰς τὰ προαύλια τῆς βασιλείας εἰσπηδήσαντες· συμβούλιόν τε λαβόντες· [2] ἐκ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ αὐτοὶ κατὰ εἰκόνος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐμελέτησαν κενὰ καὶ μάταια· καὶ κατέκριναν αὐτὴν καταπατηθῆναι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν τοὺς παρανόμους, ἀντὶ τῆς ἐνσάρκου σταυρώσεως ἣν ἐτέλεσαν οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ καθὼς οἱ ἄνομοι, ὄξος καὶ χολὴν μίξαντες, προσήνεγκαν τῷ στόματι τοῦ Χριστοῦ, οὕτως καὶ οὗτοι μίξαντες ὕδωρ καὶ ἄσβεστον, καὶ λαβόντες σπόγγον ἐπὶ τοῦ ξύλου, προσήνεγκαν τῇ σαρκομοιομόρφῳ ὄψει τῆς τιμίας εἰκόνος, καὶ ἀνέχρισαν αὐτήν· καὶ ἀντὶ τῆς λόγχης τῆς νυξάσης τὴν ζωόδωρον πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ, λαβόντες ῥομφαίαν, κατώρυξαν αὐτὴν, καὶ κατέξεσαν, καὶ ἠφάνισαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐξεπλήρωσαν καὶ οὗτοι τὸ ἔργον τῶν Ἰουδαίων, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ διαβόλῳ· ὢ τῆς συμφορᾶς· ὢ τῆς μανίας· ὢ τῆς ἀπάτης τῶν χριστιανῶν, ὅτι καὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι χριστιανοὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς ἐποίησαν τῆς ἀμώμου πίστεως· ὅτι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ βάραθρον τῶν Ἰουδαίων ἑαυτοὺς ἐνέβαλον, κἂν διὰ βραχυτάτου. οὐαί σοι διάβολε ἀλλότριε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἔμιξας τοὺς χριστιανοὺς μετὰ τῶν Ἰουδαίων.

XXI. Nec congruum est ut Synodum dicamus, sed concilium Judaicum. Quippe fuit coactum concilium huic simile contra Christum. Quia enim mali auctor hostis noster diabolus, impugnator ille a principio humani generis, videns Hebræorum gentem id temporis Deo caram esse, invidia in eam exarsit; ac perdere volens, malam eis cogitationem immisit; nempe non esse Christum Dei Filium, sed esse seductorem, ac velle perdere gentem Judæorum: quamobrem, inquit, tenentes occidite eum. Fecerunt autem Sacerdotes Judæorum concilium exque illo consilium inierunt adversus Salvatorem, ut eum tenerent & occiderent. Tenentes itaque cruci affixerunt, acetumque ac fel miscentes, imposuerunt calamo spongiam, ejusque ori admoverunt: ac lanceam accipientes, sacrum ejus latus aperuerunt: quique olim fuerant filii, a Patriarcharum patrumque ingenuitate abalienati exciderunt. Simili rursum ratione, videns hostis noster diabolus Christianam gentem a Deo dilectam, multum in eam livorem concepit; multisque eorum machinatus exitium, malam hanc cogitationem eis immisit; nimirum, idololatriam esse adorationem venerabili forma imaginum: monens ut eum cultum despuerent, atque ab eo, nisi vellent perire, resilirent. Concilium itaque facientes Christianorum Sacerdotes una cum Augustis indigne sceptra Imperii tenentibus, ac tyrannide in Imperii præludia involantes, consiliumque [3] a malis cogitationibus accipientes, inania, ac stulta adversus Domini nostri Jesu Christi imaginem meditati sunt; ac pro Christi a Judæis crucifixione in carne, sacram ejus imaginem scelestis ipsorum pedibus conculcandam damnarunt: utque perditi Judæi, acetum felle mixtum Domino propinarunt, sic & isti, aquam calci miscentes, ac baculo spongiam imponentes, admoverunt ejus in carne vultum exhibenti imagini, ac obliverunt. Loco autem lanceæ illius, qua vitæ fons Christi lactus compunctum fuit, gladium accipientes eam effoderunt, ac abraserunt, atque ex Ecclesia profligarunt: impleveruntque & ipsi Judæorum opus, seque ipsos diabolo tradiderunt. O miseriam! O furorem! O errorem Christianorum, ut & qui videntur Christianorum Augusti ac Pontifices, alienos se fecerint ab inculpata fide: ut & ipsi, quamquam modica occasione, in Judæorum se præcipites dederint barathrum. Væ tibi a Deo aliene diabole, qui Judæis commiscueris genus Christianum!

Καὶ γὰρ ἐὰν καλῶς ἐξερευνήσωμεν τρόφιμοι τῆς ἐκκλησίας τὴν αἵρεσιν ταύτην, δυσσεβῶς ἐκαινοτομήθη. ὑπὲρ γὰρ τὰς πρώην αἱρέσεις δυσσεβεστάτη ὑπάρχει· αἱ γὰρ αἱρέσεις αἱ πρώην, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα προσέκοψαν· αὕτη δὲ, εἰς τὴν θεότητα· ὅτι ἥνπερ ὁ Χριστὸς κατελθὼν ἰδιοποιήσατο πίστιν, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων μανίας ἡμᾶς ἐξείλατο· τὰ μὲν, διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν, τὰ δὲ, διὰ τῶν σεπτῶν αὐτοῦ μαρτύρων· καὶ εἰς τέλος ἐξηφανίσθη, καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀπόλωλε, καὶ οὐδὲ εἷς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν τὸ ῥῆμα ἐφθέξατο, πάλιν οἱ θρυλλολέκται ἀνιστοροῦσι, καὶ πάλιν εἰδώλων μνημονεύουσι καὶ ὀνομάζουσι. καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ παράνομοι, ὅτι

XXII. Ac vero ut bene hæresin hanc scrutati fuerimus, qui Ecclesiæ sumus alumni, impia novitate inventam reperiemus. Quippe est impiissima præ hæresibus, quæ nuper exstiterunt: superiores enim nuper hæreses, in humanam Christi naturam offenderunt; hæc autem offendit in Deitatem: quia nimirum, quam Christus veniens sibi vendicavit fidem, & qua nos ab idolorum insano cultu liberavit, qua per sanctos ipsius discipulos, qua per venerabiles martyres, iis penitus deletis, ut ne memoria superstes esset, neque aliquis ea ex nomine appellaret, rursus blaterones traducunt, iterumque meminerunt idolorum, ac ea nominant.

1. Αλ. ἐκ διαβόλου, ex diabolo.

2. Αλ. ἐκ διαβόλου.

3. Al. a diabolo.

τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος, ἀπὸ τότε εἰδωλικὴ προσκύνησις, κατὰ μικρὸν ἤρξατο ἀπὸ τῆς γῆς ἀποδιώκεσθαι.

Καὶ γὰρ ὁ τὴν αἵρεσιν ἐμπνεύσας πρῶτος, ψεύστης ὢν καὶ ὕπουλος, τῆς βασιλείας ἐδράξατο. Κόνων γὰρ ὀνομαζόμενος, Λέοντος προσηγορίαν ἑαυτῷ περιεβάλλετο, ἐξ Ἑβραίων τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸ φρόνημα εἰληφώς. καὶ γὰρ περιπατοῦντος αὐτοῦ, μήπω τῆς βασιλείας αὐτοῦ χειρισθέντος, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἑβραῖος· βασιλεὺς μέλλεις γενέσθαι· ἀλλὰ τὸν λόγον ὃν εἴπω σοι ἐὰν κρατήσῃς, ἔσται πολυχρόνιος ἡ βασιλεία σου, καὶ ἡ τιμή σου. ἀπόβαλε τὴν προσηγορίαν σου ἥνπερ κέκτησαι, ὀνομασθεὶς Λέων· ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῆς βασιλείας σου, καταστραφήσονται τὰ ἰνδάλματα εἰκόνων, ὧν περ οἱ χριστιανοὶ πιστεύουσι. διὸ δός μοι λόγον τοῦ καταστρέψαι αὐτὰ ἐν τοῖς καιροῖς τῆς βασιλείας σου. δελεασθεὶς οὖν ὁ βύθιος δράκων, δέδωκεν αὐτῷ, τὴν τιμὴν τῆς ἀξίας ἔχων εἰς ἐπιθυμίαν ὁ ἀνάξιος· καὶ τῶν πραγμάτων ἐλθόντων εἰς ἐμφάνισιν, ἐδράξατο τῆς βασιλείας τὰ σκῆπτρα· καὶ μετὰ δεκατὸν χρόνον, τοῦ ὁδηγοῦ τῆς ἀπωλείας ὑπαντήσαντος ἐπὶ προελεύσεως, καὶ δεδωκότος αὐτῷ τὸν χάρτην ὡς δῆθεν δεητικοῦ, καὶ ἀναγνόντος αὐτὸν τοῦ παρανόμου, παρ' αὐτὰ τὸν Ἑβραῖον εἰς τὰ βασίλεια ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν· καὶ λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τότε συμμύστην καὶ συῤῥάμμονα τῆς αὐτοῦ ἀνομίας, ὡς ἀληθῶς ὁ ἄγριος θὴρ, τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσεπήδησε, καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῆς ἀπέσπασε, καὶ ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς ἐσπάραξε, καὶ οὕσπερ αὕτη ἀνοδύνως [οὐκ] ἐγέννησε, καὶ ἐθρέψατο τοῖς τῶν πατέρων δόγμασιν, οὗτος αὐτοὺς ἀλλοτρίους ἐποίησε καὶ ξένους τῆς μητρικῆς αὐτῶν ἀγχιστείας.

Τούτου δὲ τὸ ζῆν κακῶς ἀποῤῥήξαντος, ἀνέφυεν εὐθὺς τὸ μιαρὸν αὐτοῦ γέννημα, καὶ τῆς κακίας αὐτοῦ κληρονόμος ἐν διπλῷ γενόμενος· Κωνσταντῖνος, ὁ ἀποποιήσας ἑαυτὸν ἐκ σπαργάνων τῆς τῶν χριστιανῶν εὐσεβείας καὶ πίστεως, ἐξ αὐτῆς τῆς ἁγίας καὶ ἀμώμου κολυμβήθρας· καὶ πῶς; ἄκουε· ὅτε γὰρ βρέφος ὢν ἐβαπτίζετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως καὶ ποιμένος ἡμῶν Γερμανοῦ εἰς τὸν τῆς ἁγίας Σοφίας· τῷ φωνῆσαι τὸν πατριάρχην· βαπτίζεται ὁ δεῖνα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, παρ' αὐτὰ ὁ τῆς ἐκκλησίας δυσσεβὴς ἐχθρὸς καὶ ἀλλότριος, τὴν κολυμβήθραν ὅλην ἠχρείωσε, καὶ ἐξεπλήρωσε πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας τῆς δυσωδίας τούτου ἐκ τῶν μιαρῶν αὐτοῦ ἐγκάτων· ὥστε φωνῆσαι τὸν ἱεροφάντην Γερμανόν· οὗτος φανήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ δυσωδία μεγάλη· ὁρᾶτε πρῶτον τῆς αὐτοῦ κακίας ἔργον, βλέπετε ποίαν παρανομίαν ἐποίησε καὶ ἐπεκτόνευσεν; ἴδετε οἷα σκάνδαλα ὁ τῆς αἱρέσεως πρωτάρχος ἐκαινούργησε; θεωρεῖτε τὴν σκοτεινῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὴν ἀπώλειαν.

Μετὰ γὰρ τὸ κρατῆσαι αὐτὸν τὸ κράτος τῆς βασιλείας, ἡ αὐθάδεια αὐτοῦ πᾶσι πρόδηλος ἐφάνη. πρόγραμμα γὰρ ἐξέπεμψε κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τὴν ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, πάντας ὑπογράψαι, καὶ ὀμνύναι τοῦ ἀθετῆσαι τὴν προσκύνησιν τῶν σεπτῶν εἰκόνων. καὶ καθάπερ ἡμεῖς, ὦ φίλοι, σήμερον λέγομεν· ἀπέλθωμεν εἰς τὴν παναγίαν Θεοτόκον τοῦ προσεύξασθαι· εἴτε εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· εἴτε εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας· εἴτε εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον. τοῦτο ὁ δόλιος οὐδὲ τῇ αὐτοῦ ἀκοῇ ὑπεδέξατο· ἀλλὰ τὸ ἅγιον ἐκ τῶν ἁγίων ἀποβαλλόμενος, τὴν παναγίαν Θεοτόκον ὠνόμαζε, μετὰ θάνατον αὐτὴν βοηθεῖν μὴ δυναμένην· καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, καὶ πάντας τοὺς μακαρίους μάρτυρας, πρεσβεύειν μὴ κεκτημένους, μόνους ἑαυτοὺς ὠφελήσαντας διὰ τὰ πάθη ἅπερ ὑπέστησαν, καὶ τὰς ἑαυτῶν

A Nec scelesti noverunt, ab eo tempore, quo Christus fuit affixus cruci, ac resurrexit, paullatim cœpisse cultum idolorum de terra profligari.

XXIII. Nam qui primus inspiravit hæresim, cum veterator ac subdolus esset, Imperium arripuit. Cum enim appellaretur Conon, Leonis sibi nomen ascivit; hocce propositum animi ac sensum mutuatus ab Hebræis. Etenim cum aliquando deambularet, necdum suscepto Imperio, ait ad eum Hebræus quidam: [1] Futurum est ut sis Imperator. Cæterum imperio ac honore longævo potiere, si modo retineas sermonem quem loquor. Abjice quod habuisti nomen, deincepsque Leo nominare. Te quippe imperante, subvertendæ sunt imagines, quas habet Christianorum fides. Quamobrem tu mihi promitte, fore ut eas subvertas cum imperium inieris. His ergo ceu esca deceptus profundi draco, sponsionem scripto dedit, ut quem indignum honoris Imperii cupiditas teneret. Atque ut res in notitiam venissent, Imperii sceptra capessivit. Post decimum autem annum, cum ei procedenti dux ille perditionis in occursum venisset, libellumque velut supplicis specie obtulisset, ac scelestus legisset, mox jussit ut in regiam ad se veniret. Ab eo autem tempore asciscens Hebræum suæ ipsius iniquitatis symmystam ac consutorem, ut vere fera bestia in Ecclesiam irrupit, multosque ex ea abstraxit, atque ex ejus sinu discerpsit: quosque illa non sine doloribus genuisset, ac paternis educasset doctrinis, hos ille a matris ipsorum necessitudine alienos ac extraneos fecit.

XXIV. Cum autem ille vitam male abrupisset, statim prodiit exsecrandum ejus germen, ejusque malitiæ duplo effectus hæres, Constantinus ille, qui ab ipsis cunis, ab ipsa sacra ac inculpata piscina, Christianam pietatem ac fidem abdicavit. Cum enim adhuc infans in sanctæ Sophiæ templo a pontifice ac pastore nostro Germano salutari unda lustraretur; dum interim clamat Patriarcha: *Baptizatur hic quidam: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, statim turpis ille hostis Ecclesiæ, ejusque alienus, piscinam totam fœdavit, omnesque qui aderant, fœtore illo excretorum ab impuris visceribus, implevit. Ita ut sacrorum Antistes ac vates sacer Germanus exclamaverit: *Erit hic magnus Ecclesiæ fœtor*. Videtis primum ejus malitiæ facinus? Cernitis quale scelus commisit ac operatus est? Aspicitis qualia scandala primus hæresis princeps novator invenit? Intuemini caliginosæ ejus animæ corporisque interitionem.

XXV. Postquam enim imperare cœpisset, ejus statim temeritas omnibus palam innotuit. Quippe misit edictum in provincias omnes ejus ditioni subjectas, jubens ut omnes subscriberent, ac sacramento ad abolendam venerandarum imaginum adorationem se obstringerent. Ac sicut nos hodie, carissimi, dicimus: Eamus ad sanctissimam Dei Genitricem, sive ad sanctos Apostolos, vel ad sanctos quadraginta Martyres, aut ad sanctum Protomartyrem Stephanum; hoc vafer ille, ne quidem sustinuit audire. Quinimmo sanctum e Sanctis profligans, sanctissimam Dei Genitricem, non posse auxiliari post mortem dixit: sanctos quoque Apostolos ac beatos omnes martyres, non habere ait, ut intercedant, qui sibimet ipsis tantum profuerint, per ea supplicia quæ sustinuerunt, suasque ipsorum

Sæc. VIII. CIRCA ANN CHR. 785.

[1] Confer supra Narration Joan. Hierosol.

Sæc. VIII. CIRCA Ann. Chr. 785.

ψυχὰς ἐκ τῆς κολάσεως διασώσαντας· ἐπεὶ τοὺς προσκαλουμένους αὐτοὺς ἢ προστρέχοντας, μηδὲν ὠφελοῦντας. ὦ μιαρὰ γλῶσσα εἰς τὸ κακὸν ἠκονημένη. ὦ μιαρὸν στόμα κατὰ τῶν ἁγίων λαλῆσαν βλασφημίαν. εἰ ἡ Θεοτόκος μετὰ θάνατον βοηθεῖν οὐ δύναται, καὶ τίς ἄλλη προστασία ἡμῶν, καὶ βοηθὸς, καὶ ἐπίκουρος τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν καθέστηκεν; εἰ γάρ τις τῶν ἀνθρώπων μητέρα τινὸς κτησάμενος μεσίτην, ταύτην θεραπεύει δι' ἐπιεικείας καὶ τιμῆς· καὶ εὐχὰς ἱκετηρίους ποιούσης αὐτῆς ὑπὲρ ὁμοφύλου οἰκέτου ἢ φίλου, οὐκ ἂν αὐτῆς ὁ γνήσιος υἱὸς παρακούσῃ τῆς δεήσεως, καὶ τῆς πρεσβείας· ἡ ὑπερτέρα παντὸς τοῦ γένους, καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, ἁγνή τε σώματι καὶ πνεύματι, τοιούτου υἱοῦ μήτηρ γεννησαμένη, πόσην πρεσβείαν καὶ παῤῥησίαν πρὸς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα κέκτηται; καὶ γὰρ ἀσύγκριτον καὶ ἀκατάληπτον ἔχει τὸ δύνασθαι· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ προστρέχοντες πρὸς τὴν σκέπην αὐτῆς, πῶς εὐθὺς ἐπίκουρος καὶ βοήθεια ἡμῶν καθεκάστην ταῖς συμφοραῖς καὶ ταῖς ἀῤῥωστίαις καθέστηκε.

animas a pœnis liberarint: alioqui vero nihil juvare eos, qui invocent, vel ad ipsos accurrant. O impuram linguam ad malum expeditam! O scelestum os blasphemiam loquens adversus sanctos! Nisi post mortem Dei Genitrix nobis auxiliari potest, quænam alia nostra protectio, præsidiumque ac auxilium gentis Christianorum? Quum enim quis alicujus matrem advocatam habens, eam modeste colat, ac honore prosequatur; nec supplices pro contribule famulo aut amico offerentem preces, verus umquam filius spreta intercessione inexauditam repulerit: quam rogo ea, quæ universo hominum genere, ipsisque adeo supernis virtutibus sublimior est, quæque est casta corpore ac spiritu, tanti filii effecta mater, apud eum quem de se incarnatum genuit, intercessionis fiduciam habitura est? Plane enim incomparabili quodam ac incomprehensa potentia pollet: suntque testes qui ad ejus protectionem accurrunt, ut in calamitatibus morbisque quotidie excipientibus, promta nobis sit ad curam impendendam ac auxilium.

Πάλιν δὲ ὁ τοὺς ἀποστόλους καὶ μάρτυρας ἀναιδῶς βλασφημῶν, πῶς οὐκ αἰσχύνεται; εἰ γάρ τις φίλον γνήσιον ἔχων, πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ παθεῖν καταδεξάμενον, [καὶ] τοιαύτην φιλίαν καὶ ἀγάπην κέκτηται, ὡς οὔτε ἐν ἡμέρᾳ, οὔτε ἐν νυκτὶ θέλειν χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τέκνων, καὶ γυναικὸς, καὶ παντὸς τιμιωτάτου κτήματος αὐτὸν κεχρηματικέναι· καίπερ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες, φιλονεικοῦμεν ἀγαθοῖς τισιν ἀνταμείβεσθαι τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, πόσῳ μᾶλλον ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάγαθος Χριστὸς, ὁ ἐν εὐαγγελίοις ἀναφανδὸν βοῶν· ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. καὶ πάλιν· πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν, καὶ πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ προφήτου βοῶντος· ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. εἰ δὲ θεοὺς αὐτοὺς ὀνομάζει διὰ τὴν τῆς ἀγάπης γνησιότητα, καὶ τὴν οἰκειότητα, πόσῳ μᾶλλον μετὰ θάνατον, παῤῥησίαν καὶ πρεσβείαν κέκτηνται; οὐχὶ τούτων ἡ παῤῥησία; οὐχὶ αὐτῶν ἡ μετὰ θάνατον δόξα; οὐχὶ αὐτῶν ἡ βεβαία πίστις; πῶς τοὺς τὰ τοιαῦτα πράξαντας καὶ κατορθώσαντας, μὴ ἔχωμεν πρεσβευτάς; πῶς τὰς τούτων ἱκεσίας μὴ κτησώμεθα φρουρεῖον; πόσους πολεμίους βαρβάρων δι' ἐπιστασίας μετὰ θάνατον, οὓς μὲν ἀπέστρεψαν, οὓς δὲ ἀνήλωσαν; πόσας θανατικὰς ἡμῶν συμφορὰς, δι' ὀπτασίας αὐτῶν μετέβαλον; πόσων κινδύνων ταῖς παρακλήσεσι αὐτῶν ἀπηλλάγημεν μέχρι τοῦ νῦν; τοὺς τοιούτους καὶ τηλικούτους ἡμῶν προστάτας καὶ ὑπερασπιστὰς, οὐ χρὴ αὐτοὺς διὰ εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως καὶ ἱστορεῖν, καὶ καθεκάστην ἡμᾶς τιμᾶν καὶ προσπίπτειν· καὶ ἐκ τῆς ὑλικῆς ταύτης ἱστορίας ἐπὶ τὸ πρωτότυπον τὴν τιμὴν ἀνάγειν; καὶ οὓς σαρκικῶς οὐχ ὁρῶμεν, διὰ τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, τούτους πνευματικῶς ἀσπαζόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν· οὐχ ὡς θανόντας, ἀλλ' ὡς ζῶντας τῷ Θεῷ.

XXVI. Deinde vero, quei non eum apostolos ac martyres impudenter blasphemare pudet? Cum enim quis, habens sincera sibi amicitia conjunctum virum, quique pro ipso sæpius se morti objecerit, tanta ei necessitudine ac dilectione adstringatur, ut ab eo neque diebus neque noctibus avelli patiatur, habeatque præ liberis ac uxore, alioque omni pretiosissimo pignore, carum; certemusque nos, tametsi mali sumus, bona quædam iis retribuere, a quibus diligimur: quanto magis, qui benignitatis visceribus affluit ac bonorum amans est, Christus; is inquam, qui in Evangeliis palam clamat: *Vos amici mei estis*. Et iterum: *Vado vobis parare locum; & iterum veniam, & accipiam ad meipsum*. Qui denique alio loco per Prophetam, altum profert: *Ego dixi dii estis, & filii Excelsi omnes*. Porro, si deos appellat propter dilectionis sinceritatem ac necessitudinem, potiori utique jure post mortem habuerint ut fiducia intercedant. Nonne ii sunt qui fiduciam habent? Nonne, qui gloriam post mortem? Nonne, qui firmam habuerunt fidem? Quei vero non habeamus ad Deum intercessores, eos qui talia egerunt, ac tantis meritis claruerunt? Quidni eorum nobis supplicationes præsidio sint? Quam multos barbaros hostes, sua post mortem protectione, qua averterunt, qua deleverunt? Quot letales calamitates sua inspectione in contrarium verterunt? A quam multis hactenus periculis, supplicationibus eorum liberati sumus? Hos ergo tales ac tantos patronos nostros ac protectores, nonne merito expressa per imagines similitudine repræsentaverimus, ac quotidie honoraverimus, eisque reverenter acciderimus, atque per materialem ejusmodi repræsentationem, ad ipsum exemplar honorem retulerimus? Quos non videmus carnalibus oculis, propter ambitum temporis, eos spiritu salutamus ac obsecramus, non ut mortuos, sed velut qui vivant Deo.

Τούτων εἰπέ μοι τῆς καθαιρέσεως, καὶ τῆς σκαιωρίας τίς ὑπάρχει αἴτιος; οὐχὶ ἄλλος, εἰ μὴ ὁ ἐναρξάμενος δολίως τῆς αἱρέσεως ταύτης ἄρχων, καὶ κεκτημένος κοῦφον τὸν νοῦν καὶ τὴν φρένα. εἰ γὰρ ἐκράτησε τῆς ἐκκλησίας ὥσπερ εἶδε, καὶ ὡς κατεῖχον οἱ πρώην βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, οὐκ ἂν ἐμελέτησε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, οὐδὲ ἐξηρεύξατο τὸ ἐμβρόντητον αὐτοῦ στόμα λόγον κατὰ τῆς ἐκκλησίας. καὶ γὰρ ὁ δράκων, ὁ ὑψηλὸν ἔχον τὸ φρόνημα, νῦν καταβέβληται ὡς ἀνδράποδον· καὶ ὁ τὸν νοῦν εἰς τὸ βάθος τῆς γραφῆς καταγαγὼν,

XXVII. Quisnam rogo auctor horum eversionis, ac tantæ illius malitiæ? Plane nemo alius præter Principem, qui hanc malo dolo hæresin incœpit, homo utique levi animo ac genio. Siquidem enim Ecclesiam tenuisset uti viderat, utque decessores Imperatores ac Pontifices eamdem continuerant, haudquaquam meditatus esset adversus Deum injustitiam, nec ejus stultum os sermonem eructasset adversus Ecclesiam. Quippe nunc draco ille, altum sapiens, uti vile mancipium dejectus est; quique animum in scripturæ profundum demittebat, in imo

νῦν ὑπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀσεβείας ἀποπνίγεται· καὶ ὁ τῶν πρώτων βασιλέων σοφώτερος δοκῶν ἔσεσθαι, νῦν ὡς μὴ γινώσκων, ὅς τις εἴη, καὶ πῶς, ... τοιοῦτον ἐτύφλωσεν αὐτὸν ὁ δόλιος, ὁ καὶ τοῦ Αδὰμ ἐπίβουλος γενόμενος. ὡς γὰρ τῷ Αδὰμ εἶπεν· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγῃς ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου, γενήσῃ Θεὸς, καὶ ἔσῃ γινώσκων καλὸν καὶ πονηρόν· τοιοῦτον καὶ τοῦτον τὸν ἀχέτην αὐτοῦ ἀπεπλάνησε, νοητῶς καὶ αἰσθητῶς εἰπών· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ καταστρέψῃς τῶν εἰκόνων τὴν προσκύνησιν, ἔσῃ μακάριος, καὶ παρὰ πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, ἐχέφρων καὶ πολυετὴς ἀναδειχθήσῃ ..... καὶ οἱ τούτου τῆς φύσεως, ἄλλο οὐδὲν παῤῥησιάζονται εἰ μὴ τοῦτο, λέγοντες, ὅτι πολὺν χρόνον τῆς βασιλείας κεκράτηκε· καὶ οὐ γινώσκουσιν οἱ θεοστυγεῖς ὅπερ λέγουσι. καὶ γὰρ ὁ διάβολος ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκληται, καὶ τοὺς ποιοῦντας αὐτοῦ τὸ θέλημα, ἐνταῦθα ἀποδίδωσι.

Καὶ γὰρ τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκέκτητο οὗτος ὁ δόλιος ἀνὴρ, καὶ τῆς βασιλείας ἀνάξιος· καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσῄει ὡς δοκῶν πρόβατον αὐτῆς ἐσόμενον, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἀνάξιος πέπωκε, καὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀχράντου ἔφαγε. διὸ ὡς ἀγαθὸν πιστευομένου ἐκ τούτου, τὴν μετάνοιαν ὁ φιλάνθρωπος ἀπεξεδέχετο. καὶ ὡς ἔφην ἔγωγε, τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ζητῶν ὁ σωτὴρ, τοῦ κόσμου κύριος, καὶ τῶν χρόνων τὸ μῆκος ἔδωκεν· ἵνα ἐὰν ἐπ' ἀγαθοῖς ἀναστραφῇ, σωθῇ διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ προαιρέσεως· εἰ δὲ οὐ μεταμεληθῇ, μηδὲν αὐτὸν ἐκεῖθεν κατεσχηκέναι, εἰ μὴ τῆς κακίας αὐτοῦ καὶ αἱρέσεως τὰ ἔπαθλα, ἅπερ οἱ ὁμόπιστοι καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀλλότριοι κληρονομήσουσι· ἤγουν τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀκοίμητον, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Εγὼ δὲ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀγαπητοὶ, ἵνα πᾶς ὁ τετυφλωμένος τῇ ἀπάτῃ ταύτῃ, ἀνανήψῃ, καὶ τὸν νοῦν ἐγκαθάρῃ. ὁ γὰρ διάβολος ὅταν θέλει ἄνθρωπον ἀπολέσαι, τυφλοῖ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, εἰς τὸ μὴ ἐπιγινώσκειν τὸ ἀγαθόν. ἡμεῖς δὲ ἐρευνήσωμεν τὰς γραφὰς, καὶ τὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων πατέρων· καὶ τούτους μιμησώμεθα· καὶ ὡς ηὕραμεν τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ Χριστοῦ καταβάσεως, οὕτως αὐτὴν καὶ παραφυλάξωμεν· οὕτως αὐτὴν καὶ παραδώσωμεν, καὶ μὴ χωρίσωμεν ἑαυτοὺς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἄλλα μὲν ἀναγινώσκοντες, καὶ ἄλλα νοοῦντες· μήπως ἐλθοῦσα ἑτέρα γενεὰ, μέλλει ἡμᾶς ἀναθεματίζειν, καὶ ἀνασκάπτειν, ὡς παρὰ τῆς ἐκκλησίας τοὺς τύπους καὶ τοὺς νόμους φρονοῦντας. καὶ ὄντως ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελήσουσι τὰ πέρατα τῆς γῆς. ἐγὼ εὔχομαι καὶ παρακαλῶ τὸν Θεὸν, ἵνα καὶ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιός εἰμι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καταξιώσῃ με μετὰ τοὺς πατέρας τῶν ἑπτακοσίων ἐτῶν, καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ϛ΄. συνόδων ἔχειν μέρος, καὶ μὴ μετὰ τῆς ἀκεφάλης. μὴ μέχρι πλούτου, καὶ μέχρι τρυφῆς, καὶ μέχρι δόξης κενῆς· ἀλλὰ καὶ μέχρι ἐκχύσεως αἵματος, τῆς ὁμολογίας ἡμῶν τὴν καλὴν καὶ βεβαίαν κρηπῖδα ἀκράδαντον κατέχωμεν, ἵνα ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, πίστις ὑμῶν σέσωκεν ὑμᾶς, πορεύεσθε εἰς εἰρήνην· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ δόξα, τιμὴ, προσκύνησις τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 785.

A nunc suffocatur impietatis gurgite: qui denique decessores Imperatores sapientia superaturus videbatur, nunc velut nesciens quisnam fuerit, aut quomodo...... sic eum dolo plenus ille obcæcavit, qui & Adamo insidias posuit. Quemadmodum enim dixit Adamo: *In quacumque autem horam comederis de ligno vetito, fies sicut Deus, & eris cognoscens bonum & malum*: ita & hunc clientem suum eodem modo decepit, intus animo voceque sensibili ad eum dicens: In quacumque autem die everteris imaginum adorationem, beatus eris, omnesque reges terræ prudentia ac annorum longævitate superabis. Neque aliud ejusdem cum eo ingenii homines audacter pronunciant, quam quod is diu Imperio B potitus sit. Nec sciunt quid loquantur homines Deo invisi. Nam & diabolus mundi hujus princeps appellatus est, ac eos qui ejus faciunt voluntatem, præsenti ævo mercede donat.

XXVIII. Christiani nomen adeptus erat vafer homo, ac indignus qui imperaret, atque in Ecclesiam, ut qui ejus futura ovis videretur, ingressus, Christique sanguine, tametsi non commeruerat, potatus, etiam intemeratum illud corpus comederat. Quamobrem velut inde quid boni editurus esset, ejus pœnitentiam clemens Dominus exspectabat. Atque ut dicebam, cum Dominus, mundi Salvator ejus salutem quæreret, annorum quo-C que longitudinem concessit, ut siquidem converteretur in bonis, salvus fieret ex bona voluntate; sin autem nollet pœnitentiam agere, nihil inde consecuturus esset, præter illa nequitiæ suæ ac hæresis præmia, iis qui eadem cum illo sunt fide, suntque similiter ab Ecclesia abalienati, reposita: nempe, ignem inexstinguibilem, & vermem qui non dormit, ac tenebras exteriores, & iis similia.

XXIX. Obsecro autem vos, dilectissimi, ut si quis simili errore obcæcatus est, resipiscat, mentemque expurget. Cum enim diabolus molitur hominem perdere, ejus cæcat animam ac mentem. Nos vero, scrutemur scripturas, ac traditiones pa-D trum: ac sicut invenimus Ecclesiam a Christi ad nos descensu, ita quoque eam conservemus: ita etiam eam tradamus, nec a patribus nostris, nos ipsos separemus, alia quidem legentes, alia autem intelligentes: ne nos futura generatio alia merito anathematizet, ac effodiat, tamquam qui Ecclesiæ statutis ac legibus contraria nitentes sententia simus. Nihil nos plane fines tunc terræ juvabunt. Deum precor ac obsecro, quamquam peccator sum ac cælo indignus ac solo, ut partem mihi inter septingentorum annorum patres illos, sexque sacrarum ac œcumenicarum Synodorum, non cum acephala illa, concedere dignetur. Ne rogo, ad usque divitias, ad usque voluptatem, ad usque inanem E gloriam; sed ad sanguinis usque effusionem, confessionis nostræ bonum ac firmum fundamentum immotum teneamus: ut & nos audire mereamur: *Fides vestra vos salvos fecit; ite in pace.* Quam utinam consequamur omnes, gratia ac benignitate Domini nostri Jesu Christi! cum quo gloria, honor, adoratio Patri, ac Spiritui sancto, nunc & semper & in sæcula sæculorum, Amen.

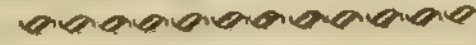
Sæc. VIII.
CIRCA
Ann. Chr.
786.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΡΑΣΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ,

Πρὸς Ἀδριανὸν τὸν πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας.

[1]EPISTOLA TARASII

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLEOS, NOVÆ ROMÆ.

Ad Adrianum papam veteris Romæ, de non faciendis pretio Ordinationibus.

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΠΟλυμερῶς καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείᾳ, καὶ μὴ χρυσίζεσθαι ἢ ἀργυρίζεσθαι ἐπὶ χειροτονίᾳ παντὸς ἱερατικοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὑποδείξομεν ἐν ταῖς καθυποτεταγμέναις χρήσεσιν ἀπό τε γραφικῶν θεηγοριῶν, καὶ πατρικῶν διδασκαλιῶν· οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες χεῖρας, ὑπηρέται τοῦ πνεύματός εἰσιν, οὐχὶ πρᾶται τοῦ πνεύματος· δωρεὰν γὰρ λαμβάνοντας τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν ἀπεφήναντο, ἐκ τῆς κυριακῆς φωνῆς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰληφότες. εἰ δέ τις ἐλεγχθείη χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι τὸν τοιοῦτον τῆς ἱερατικῆς τάξεως. εἰ γὰρ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται, ἀλλ' οὖν διαψεύδεται ὁ λόγος ἐπὶ τῷ πράγματι. οὐδεὶς γὰρ Θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ μαμωνᾷ, ὡς εὐαγγελικῶς ἐμάθομεν· καὶ ἐπειδὴ ἠκούσαμεν προφητικῶς τοῦ Θεοῦ βοῶντος· ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ· αὖθίς τε ἐπαπειλοῦντος καὶ λέγοντος· ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημαίνῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάξηται, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχὴν, τὸ αἷμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω. φόβῳ τοῦ τῆς σιωπῆς παραγγέλματος ἢ κατακρίματος, ἀναγγέλομεν τοῖς προέδροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν· ἵνα μετὰ παρρησίας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἴπωμεν· καθαροί ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνυγε μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονηθέντων, Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου, οὗ τὴν καθέδραν ἐκληρώσατο ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἁγιότης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον, τούτους καθελόντος· τούτου ἕνεκεν οὐχ ὑποστελλόμεθα τοῦ ἀναγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν, φυλάττοντες καὶ κρατοῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἀοιδίμων πατέρων ἡμῶν κανονικῶς ἐκδοθέντα· καὶ εἴ τι τούτων παρεβάθη ὑπό τινων, βδελυττόμεθα. ἡ οὖν ἀδελφικὴ ὑμῶν ἱεροπρεπὴς ἀρχιερω-

A *Sanctissimo ac beatissimo fratri & comministro domino Adriano papæ veteris Romæ Tarasius miseratione divina episcopus Constantinopoleos novæ Romæ, in Domino salutem.*

MUltifariam multisque modis per evangelium apostolos ac patres docemur avaritiam declinare in sacerdotum consecratione, nec aurum argentumve sectari in ordinatione cujuscumque hominis ad hierarchiam assumti, quemadmodum palam faciemus in subjectis testimoniis, quæ depromsimus tam ex scripturarum eloquiis, quam ex patrum doctrinis. Qui enim manus imponunt ordinandis, ministri Spiritus sunt, non Spiritus mer-
B catores. Gratis namque accipientes gratiam Spiritus, gratis dare iis qui a se accipiunt edixerunt illi, qui a dominica voce hanc liberalitatem didicerunt. Si quis vero probaretur pretio hanc emisse, abjectum hujusmodi edicunt a sacerdotali ordine. Quamvis enim nomine sacerdotium sorte obtinuit, attamen rebus ipsis falso se sacerdotem profiteri convincitur. [a] *Nemo* siquidem *Deo servire potest & mamonæ*, ut ab evangelio erudimur. Et quoniam audivimus in prophetis Deum clamantem: Sacerdotes *loquimini ad cor Jerusalem*; rursumque minitantem ac dicentem: *Speculator si videat romphæam venientem, nec signum det tuba,*
C *populusque non sibi caveat, & superveniens gladius accipiat quem ex ipsis; sanguinem de manu speculatoris requiram:* timore ergo ne silentii accusemur aut damnemur, enuntiamus præsulibus omnibus ecclesiarum quæ nobis subsunt; ut cum libertate secundum divinum Apostolum dicamus: *Mundi sumus a sanguine* transgredientium canonicas sanctiones, maxime vero, eorum qui ex pretio vel ordinarunt, vel ordinati sunt; Petro divino apostolo, cujus cathedram obtinuit fraterna vestra sanctitas, ut Simonem magum, hos eosdem deponente. Hujus rei gratia non committimus ut ne enunciemus veritatem, servantes ac retinentes quæ a
D cunctis apostolis & laudabilibus patribus nostris canonice edita sunt: ac si quid horum transgressi sunt aliqui, detestamur. Vestras igitur fraternas Deoque acceptas pontificales dignitates, rite & secundum

a Matth. vi. 24.

1. Nos versionem adornavimus.

A σύνη, ἐνθέσμως καὶ κατὰ Θεοῦ βούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἁγιστείαν, διαβόητον ἔχει τὴν δόξαν· εἴρηκε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ζῶ ἐγώ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. οἶδας γὰρ ἄνερ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα μᾶλλόν ἐστι Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἡ δυσσεβὴς αἵρεσις. ἐκείνων γὰρ κτίσμα καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ληρῳδούντων, οὗτοι ἑαυτῶν, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον αὐτὸ ποιοῦσι. πᾶς γὰρ δεσπότης ὅ, τι ἂν ἔχοι, εἰ βούλοιτο, πιπράσκει, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ἕτερον, ὧν κέκτηται. ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοράζων, δεσπότης βουλόμενος εἶναι τοῦ ἠγορασμένου, διὰ τιμῆς ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται. B οὕτως οἱ τοιαύτην τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἐργαζόμενοι, καταβιβάζουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσα ἁμαρτάνοντες τοῖς βλασφημοῦσιν ἐν Βελζεβοὺλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστόν. ἢ τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίοις τιμῆς ἀργυρίου τὸν Χριστὸν ἀπημπολήσατο. ὡς οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁμοούσιόν ἐστι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς παντί που δῆλον ἔσονται μερίδος, ὡς ἀποδέδεικται. εἰ δὲ οὐ πιπράσκεται· πρόδηλον γὰρ ὅτι οὐδαμῶς· ἀναμφιλέκτως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἤτοι ἡ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείας, καὶ οὐκ ἔλαβον, οὐδὲ ἔχουσι. μνησθήτωσαν γὰρ τοῦ ἁγίου Πέτρου πρὸς τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα οὕτω λέγοντος· C οὐκ ἔστι σοι μερὶς, οὐδὲ κληρονομία ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. εἰ γὰρ ἀπεμπωλεῖται ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία, ἄρα περιττὴ αὐτοῖς ἡ κατὰ τὸν βίον σεμνὴ πολιτεία, καὶ ἡ ἐν ἁγνείᾳ καὶ ἀρετῇ ἀναστροφή· περιττὸς καὶ αὐτοῖς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκων, δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικόν, ἐγκρατῆ, νηφάλιον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. οἴχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ πράτου καὶ ἀγοραστοῦ τῆς ἱερωσύνης. αἱ οὖν ὑποκείμεναι ἁγιόλεκτοι χρήσεις ἀλλότριον πάντῃ τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται τόν ποτε διδόντα ἢ λαμβάνοντα ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χρειροτονίαν. D λαβεῖν γάρ ἐστι τὸ λαβεῖν ὁπηδήποτε. ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προβολὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀφαιροῦσιν ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων δόσει.

A Dei voluntatem administrare hierarchicam ordinationem, gloriosa ubique fama vulgatum est. Ait enim per prophetam magnus & primus pontifex Christus Deus noster: *Vivo ego, quoniam qui glorificant me glorificabo.* Nosti enim, *o vir desideriorum Spiritus*, tolerabiliorem esse Macedonii, & qui cum illo sentiunt, Pneumatomachorum impiam hæresin. Dum enim illi creaturam & servum Dei ac Patris sanctum Spiritum nugantur, isti suum ipsorum, ut videntur, servum illum efficiunt. Quivis namque dominus, quidquid habeat, si velit, vendit, sive servum sive aliud quid eorum quæ possidet. Haud aliter emtor quoque, cum velit esse dominus rei emtæ, pretio argenti eam sibi acquirit. B Eodem modo qui hujusmodi impiam mercaturam profitentur, vilipendunt Spiritum sanctum, eadem ratione peccantes atque ii, qui blasphemabant in Beelzebub ejicere dæmonia Christum: atque adeo similes sunt Judæ proditori, qui deicidis Judæis pecunia Christum vendidit. Ut igitur Spiritus sanctus consubstantialis est Christo Deo nostro, sic omnibus liquet, hos eamdem cum illis partem consequuturos fore, quemadmodum demonstratum est. Etsi autem reipsa non venditur, (patet enim hoc nullatenus fieri posse) sine contradictione tamen non est in viris talibus gratia sancti Spiritus, aut sacerdotii sacrum munus, neque acceperunt, aut habent. Meminerint enim sancti Petri C ad hominem qui rem talem studebat, sic dicentis: [a] *Non est tibi pars, neque hereditas in sermone isto.* Si enim venditur sacerdotii dignitas, ergo superflua est istis veneranda vitæ politia, conversatioque in sanctitate & virtute: superfluus item secundum ipsos Paullus divinus ille apostolus qui docet, oportere episcopum irreprehensibilem esse, prudentem, ornatum, doctorem, continentem, sobrium, retinentem fidelem sermonem secundum doctrinam, ut potens sit etiam exhortari in sana doctrina, & contradicentes confutare. Evanescunt igitur universa hæc a mercatore & venditore sacerdotii. Subjectæ igitur & ex sanctis collectæ auctoritates alienum omnino a sacerdotio decernunt dantem D accipientemve quocumque tempore, sive ante ordinationem sive etiam post. Semper enim accipere est accipere. Sed & omnes promotiones ecclesiasticas quæ sub datione munerum fiunt, tollunt.

Κανὼν κθ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω παντάπασι τῆς κοινωνίας, ὡς Σίμων ὁ μάγος.

I. Canon XXIX. sanctorum apostolorum.

Si quis episcopus per pecuniam hanc dignitatem obtineat, sive presbyter, sive diaconus; deponitor & ipse & Ordinans, atque exciditor prorsus a communione, ut Simon magus.

Ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

E Ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, λέγων· δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον. Πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν. τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν, ὅτι δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστι σοι μερὶς, οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ. ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας, καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.

II. Ex actibus sanctorum apostolorum.

[b] *Cum vidisset autem Simon, quod per impositionem manuum apostolorum datur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi facultatem hanc, ut cuicumque imponam manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus vero ait ad eum: Argentum tuum tecum in perditionem, quoniam donum Dei reputasti per pecuniam comparare. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. Cor tuum enim non est rectum coram Deo. Pœnitentiam ergo age de malitia tua ista, & precare Deum, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In bilem enim amaritudinis, & vinculum iniquitatis video te esse.*

a Act. VIII. 21. b Ibid. V. 18. seqq.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 786.

A

Εκ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν.

Καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν Ιεροβοὰμ ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ, καὶ ἐπέστρεψε καὶ ἐποίησεν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἱερεῖς ὑψηλῶν. ὁ βουλόμενος ἐπλήρου τὴν χεῖρα αὐτοῦ. καὶ ἐγένετο τοῦτο τὸ ῥῆμα εἰς ἁμαρτίαν τῷ οἴκῳ Ιεροβοὰμ, καὶ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀφανισμὸν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

III. *Ex tertio regnorum.*

[a] *Et non est conversus Jeroboam a malitia sua, iterumque fecit ex portione populi sacerdotes excelsorum. Qui volebat initiabatur. Fuitque hæc res in peccatum domui Jeroboam, & in iteritum & perditionem a facie terræ.*

Εκ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν.

Καὶ ἐπέστρεψε Νεεμὰν πρὸς Ελισσαιὲ, αὐτὸς καὶ πᾶσα ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, καὶ ἦλθε, καὶ ἔστη ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ Ισραὴλ, καὶ λάβε τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ δούλου σου. καὶ εἶπεν Ελισσαιὲ, ζῇ κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ λήψομαι. καὶ παρεβιάσατο αὐτὸν λαβεῖν, καὶ ἠπείθησε. καὶ μετ' ὀλίγον· καὶ εἶπε Γιεζῆ τὸ παιδάριον Ελισσαιέ· ἰδοὺ ἐφείσατο ὁ κύριός μου Νεεμὰν τοῦ Σύρου, τοῦ λαβεῖν ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ὃ ἐνήνοχε· ζῇ κύριος, εἰ μὴ δραμοῦμαι ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ λήψομαι παρ' αὐτοῦ τι. καὶ ἐδίωξε Γιεζῆ, ὀπίσω Νεεμάν. καὶ μετὰ βραχύ· καὶ εἶπε Νεεμάν· λάβε διτάλαντον ἀργυρίου. καὶ ἔλαβε δύο τάλαντα ἀργυρίου ἐν δυσὶ θυλάκοις, καὶ δύο ἀλλασσομένας στολάς. καὶ μεθ' ἕτερα. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ελισσαιέ· πόθεν Γιεζῆ; καὶ εἶπε Γιεζῆ· οὐ πεπόρευται ὁ δοῦλός σου ἔνθα καὶ ἔνθα. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ελισσαιέ· οὐχὶ ἡ καρδία μου ἐπορεύθη μετὰ σοῦ, καὶ οἶδα, ὅτι ἐπέστρεψεν ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ἅρματος εἰς συνάντησίν σου; καὶ νῦν ἔλαβες καὶ ἀργύριον, καὶ λήψῃ ἐν αὐτῷ κήπους καὶ ἀμπελῶνας καὶ ἐλαιῶνας, καὶ πρόβατα καὶ βόας καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας· καὶ ἡ λέπρα Νεεμὰν κολληθήσεται ἐν σοὶ, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ λελεπρωμένος ὡσεὶ χιών.

IV. *Ex quarto Regnorum.*

[b] *Et rediit Naaman ad Elisæum, ipse & omnis exercitus ejus, & venit ac stetit coram illo, &* B *ait: Ecce ego novi, quod non est Deus in omni terra, præterquam in Israel, & accipe munusculum a servo tuo. Et ait Elisæus: Vivit Dominus, in cujus conspectu steti, si accipiam. Et coegit eum ut acciperet, & renuit.* Ac post pauca: *Et ait Giezi puer Elisæi: Ecce pepercit dominus meus Naaman Syro, ne acciperet de manu ejus quod attulerat. Vivit Dominus, si non curram post eum, & accipiam ab ipso aliquid. Et sequutus est Giezi post Naaman.* Ac paullo infra: *Aitque Naaman: accipe duo talenta argenti. Et accepit duo talenta argenti in duobus marsupiis, geminasque mutabiles stolas.* Et post alia: *Et ait ad eum Elisæus: Undenam Giezi? & dixit Giezi: non abiit servus* C *tuus huc vel illuc. Et ait ad eum Elisæus: Nonne cor meum abiit tecum? & novi, quod conversus sit vir ille a curru in occursum tuum. Et jam accepisti etiam argentum, & comparabis illo hortos & vineas & oliveta, & oves & boves & pueros & puellas. Et lepra Naaman adhærescet in te, & in semine suo in sæculum. Et exiit ex facie ejus leprosus ut nix.*

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου. ἐκ τῆς εἰς τὸν Ησαΐαν ἑρμηνείας.

Νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἵνα εἴπωσιν· οὐχ ὡς D τὸ ῥῆμα τοῦτο, περὶ οὗ οὐκ ἔστι δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ. οὗτος δὲ ὁ νόμος οὐκ ἔστιν ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ ἐγγαστριμύθου. οὐ γὰρ πρὸς ἀπάτην ἐπινενόηται, ὥσπερ ἐκεῖνα, ἀλλὰ ἀληθείας ἐστὶ διδάσκαλος· κἀκεῖνοι μὲν ἐπ' ἀργυρίῳ μαντεύονται· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καταγέλαστον, ὅτι καὶ ἀργύριον αὐτοῖς τελοῦσι μισθὸν τοῦ ψεύδους οἱ ἀπατώμενοι· τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ νόμου οὐκ ἔστι τοιοῦτον, ὥστε δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ. οὐδεὶς γὰρ τὴν χάριν ἀποδίδοται. δωρεάν, φησιν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. ὁρᾷς πῶς ἠγανάκτησε Πέτρος ἐπὶ Σίμωνι, ἀργύριον ἐπὶ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος προκομίσαντι; τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοί, φησιν, εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνόμισας τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. E οὐκ ἔστιν οὖν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος ὡς τὰ πωλούμενα ῥήματα τῶν ἐγγαστριμύθων. τί γὰρ ἄν τις δοίη ἄξιον αὐτοῦ ἀντάλλαγμα; ἄκουε τοῦ Δαβὶδ διαποροῦντος καὶ λέγοντος· τί ἀνταποδώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; οὐκ ἔστιν οὖν δῶρα δοῦναι περὶ τούτου ἀντάξια τῆς αὐτοῦ χάριτος. ἓν δῶρον ἄξιον, ἡ φυλακὴ τοῦ δωρηθέντος, ὁ δούς σοι τὸν θησαυρὸν, οὐχὶ τιμὴν ἀπαιτεῖ τοῦ δοθέντος, ἀλλὰ φυλακὴν ἀξίαν τοῦ δεδομένου.

V. [1] *Sancti Basilii. Ex commentariis in Isaiam.*

Legem dedit in auxilium, ut dicant: [c] *Non ut verbum istud, de quo non est dona dare de illo. Hæc autem lex non est ut verbum hoc ventriloqui. Non enim ad deceptionem excogitatum est, quo modo illa, sed veritatis est magister. Et illi quidem propter argentum vaticinabantur: (hoc enim est quod deridiculo esse debeat, quia pecuniam quoque ipsis solvunt pro mercede falsitatis ii qui decipiuntur:) at verbum legis non est hujusmodi, ut dona dentur pro illo. Nemo enim gratiam vendit.* [d] Gratis *inquit* accepistis, gratis date. *Vides quomodo ægre tulerit Petrus ob Simonem, argentum pro Spiritus gratia proferentem:* [e] Argentum tuum tecum, *inquit*, in perditionem, quoniam cogitasti donum Dei pecuniis comparare. *Non est ergo Evangelii sermo, ut quæ venduntur verba ventriloquorum. Quam enim quis dare posset dignam illo commutationem? Audi Davidem dubitantem ac dicentem:* Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? *Non est ergo dona dare pro eo paria gratiæ illius. Unicum exstat donum dignum, custodia ejus quod donatum est. Qui dedit tibi thesaurum non pretium postulat dati, sed dati dignam custodiam.*

a III. Reg. XIII. 33. 34. *b* IV. Reg. V. 9. seqq. *c* Isa. VIII. 20. τοῖς LXX. *d* Matth. X. 8. *e* Act. VIII. 20.

1. In Append. cap. VIII. num. 220. *Vid.* Garnierum *in pref.*

A

Τοῦ αὐτοῦ. ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, τῆς πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι.

Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν, τῷ μὴ ἅμα προσλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. λαβεῖν δέ ἐστιν ὁπηδήποτε λαβεῖν. παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν, ἀπόθεσθε, καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες τοῖς τοιούτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν τὰ ἅγια μυστήρια.

VI. *Ejusdem. Ex* [1] *epistola data ad subjectos sibi episcopos, ne propter pecuniam ordinationes facerent.*

Putant se non peccare, propterea quod ipso ordinationis tempore non accipiunt, sed accipiunt post manuum impositionem. Sed accipere est quandocumque accipere. Precor igitur, hujusmodi redditum, atque adeo deductionem in geennam abjicite, nec manus contaminantes hujusmodi lucris, vos indignos faciatis celebrandi sacra mysteria.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

B

Προσῆλθεν ὁ τῆς μακρηγορίας ἡμῖν αἴτιος τοῖς ἐπισκόποις πᾶσιν Εὐσέβιος, ὁ κατήγορος τῶν ἓξ λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀξιῶν δεχθῆναι εἰς κοινωνίαν. προσαντιλέγουσί τινες τῶν ἐπισκόπων, μὴ δεῖν αὐτὸν δεχθῆναι, ὡς συκοφάντην. ἐπὶ τούτοις ἱκέτευε, λέγων· ἐπειδὴ ἡ δίκη τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ ἔτη δύο ἐβασανίσθη, εἰς μάρτυρας δὲ γεγένηται ἡ ὑπέρθεσις, δέομαι τῆς ὑμετέρας θεοφιλίας, σήμερον παρ' αὐτὰ δοῦναί με τοὺς μάρτυρας. εἰ γὰρ καὶ Ἀντωνῖνος τετελεύτηκεν ὁ ἐπίσκοπος, ὁ λαβὼν τὸ χρυσίον καὶ χειροτονήσας, ἀλλ' οὖν γε μένουσιν οἱ δεδωκότες καὶ χειροτονηθέντες. ἐδικαίωσεν ἡ παροῦσα σύνοδος ζητηθῆναι τὸ πρᾶγμα. καὶ ἄρχεται ἡ ὑπόθεσις ἐξ ἀναγνώσματος τῶν πρώην πραχθέντων ὑπομνημάτων. εἰσῆλθον οἱ μάρτυρες, καὶ εἰσῆλθον οἱ ἓξ τῶν δεδωκότων καὶ χειροτονηθέντων. ἐν ἀρχῇ ἠρνοῦντο. ἐπιμενόντων δὲ τῶν μαρτύρων, τῶν μὲν λαϊκῶν, τῶν δὲ πρεσβυτέρων, οἷς ἔδοξαν τεθαρρηκέναι, πρῶτον μὲν ἠρνοῦντο. ὡς δὲ οἱ μάρτυρες ἔλεγχον τόπων αὐτοὺς ὑπομιμνήσκοντες καὶ καιρῶν, καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λέγοντες καὶ τὴν ποσότητα, οὐ πάνυ καλῶς αὐτῶν διακειμένης τῆς συνειδήσεως, αὐθαίρετοι ὁμολογοῦσι δίχα πολλῆς ἀνάγκης· ὅτι δεδώκαμεν ὁμολογοῦμεν, καὶ γεγόναμεν τοιαύτην νομίσαντες ἀκολουθίαν εἶναι, ἵνα τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ἐλευθερωθῶμεν. καὶ νῦν δεόμεθα, εἰ μή ἐστιν ὅσιον ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἐπεὶ κἂν τὸ χρυσίον ὃ δεδώκαμεν, ἵνα λάβωμεν. τῶν γὰρ γυναικῶν ἡμῶν δεδώκαμέν τινα σκεύη. ὁ Ἰωάννης πρὸς ταῦτα ὑπέσχετο τῇ συνόδῳ, ὅτι τοῦ μὲν βουλευτηρίου ἐγὼ αὐτοὺς ἀπαλλάσσω, ἀξιώσας τὸν βασιλέα· ὑμεῖς δὲ προστάξατε λαβεῖν αὐτοὺς ὃ δεδώκασι παρὰ τῶν Ἀντωνίνου κληρονόμων, κοινωνεῖν δὲ ἔντον τοῦ θυσιαστηρίου, εἶναι δὲ ἀπὸ ἱερέων. ἵνα μὴ τούτων συγχωρηθέντων, ἔθος γένηται Ἰουδαϊκόν, τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. φασὶ γὰρ τὸν λυμεῶνα καὶ ψευδώνυμον πατριάρχην τῶν Ἰουδαίων κατ' ἔτος ἀμείβειν ἢ παρ' ἔτος τοὺς ἀρχισυναγώγους, ἐπὶ συλλογῇ τοῦ ἀργυρίου· ὁμοίως καὶ τὸν ζηλωτὴν τούτου, τῶν Αἰγυπτίων πατριάρχην, ἵνα πληρωθῇ τὸ προφητικόν· οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ δώρων ἀπεκρίναντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετ' ἀργυρίου ἐμαντεύοντο.

VII. *Ex vita sancti Joannis Chrysostomi.*

Accessit, qui caussa est nobis longi sermonis, ad episcopos omnes Eusebius delator sex reliquorum episcoporum, petens in communionem recipi. Contradicunt nonnulli episcoporum, non oportere recipi, tamquam calumniatorem. Ad hæc orabat, dicens: Quoniam lis maximam partem per biennium agitata est, & ad testes comperendinatio facta est, precor vestram pietatem, quo hodie statim testes exhibeam. Quamvis enim Antoninus mortuus est episcopus qui pecuniam accepit & manus imposuit, superant tamen qui dedere & ordinati sunt. Approbavit præsens Synodus ut in rem quæstio fieret. Ordiuntur ergo negotium a lectione actorum quæ prius facta fuerant. C *Introeunt testes, & introeunt sex illi qui dederant & ordinati fuerant. A principio negabant. Instantibus vero testibus qua laicis qua presbyteris, quibus confidere visi sunt, primum quidem negabant. Ubi vero testes convincebant, revocatis in memoriam eorum locis & temporibus; immo vero etiam speciebus arrharum recensitis & quantitate; cum illorum conscientia non multum bene haberet, sponte confitentur, haud ita magna coactione, dedisse se confitentes, at ratos hanc esse sequellam quamdam, ut a ministeriis publicis immunes essemus. Nunc vero precamur, si non est fas non esse in ministerio Ecclesiæ, ut saltem aurum quod dedimus, recipiamus. Uxorum enim nostrarum dedimus quamdam suppelle-* D *ctilem. Joannes ad hæc promisit Synodo: A curia quidem ego illos liberabo imperatorem deprecans: vos vero jubete ut recipiant ipsi quod dederunt ab heredibus Antonini, communicent autem intra altare, ac sint exsacerdotes. Ne concessis bis, consuetudo inolescat Judaica vendendi emendique sacerdotium. Ferunt enim perditum & falsum Judæorum patriarcham singulis aut certe alternis annis mutare archisynagogos, ad comparandam pecuniam. Haud aliter æmulatorem ejus, Ægyptiorum patriarcham fecisse putamus; ut impleretur illud Prophetæ:* Sacerdotes ejus ex muneribus respondebant, & prophetæ ejus ex argento vaticinabantur.

E

Ἐκ τῶν κανόνων τῶν χλ'. ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγῃ τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσει ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ παραμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν, καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας, ἢ προβολῆς. ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας, ἢ τοῦ φροντίσματος, ὅπερ ἐπὶ

VIII. *Ex canonibus DCXXX. sanctorum Patrum, qui Calcedonem convenerunt.*

Si quis episcopus propter pecuniam ordinationes fecerit, & ad venditionem deducat gratiam quæ vendi nequit, manusque imposuerit propter pecuniam Œconomo, Procuratori vel Mansionario, vel alicui omnino qui sub canonibus censetur, ob propriam avaritiam; qui hoc attentaverit, convictus, proprii gradus in discrimen venito: & qui [illegible]*, nihil utilitatis ex quæstuaria ordinatione* [illegible]*, aut promotione. Sed esto alienus a dignitate vel officio, quod*

[1] Epist. LIII. alias LXXVI.

χρήμασιν ἔτυχεν. εἰ δέ τις καὶ μεσιτείων φανῇ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι· καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

A per pecuniam consequutus est. Si quis autem etiam mediator exstitisse appareat adeo turpium & illegitimorum quæstuum; iste quoque, si quidem clericus fuerit, a proprio gradu excidito; sin vero laicus vel monachus, excommunicator.

Ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς Γενναδίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ συνόδου.

IX. Ex epistola encyclica Gennadii sanctissimi archiepiscopi Constantinopolitani, ejusque Synodi.

Ἔστω τοίνυν, καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ, τε κτᾶσθαι ταύτην τὴν ἱερωσύνην διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς, εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο ποιεῖν. οὐ γὰρ οἷόν τε συμβιβασθῆναί ποτε τὰ ἀσύμβατα, οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας, δουλεῦσαι Θεῷ. δεσποτικὴ καὶ αὕτη ἐστὶν ἀπόφασις ἀναμφίλεκτος· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμωνᾷ.

Esto igitur & est abdicatus, omnisque sacerdotalis dignitatis atque ministerii alienus, dirisque anathematis subjectus, & qui comparare hujusmodi sacerdotium per pecuniam existimat, & qui illud conferre ex pecunia pollicetur, sive clericus sive laicus fuerit, sive convincatur sive non convincatur fecisse. Neque enim possibile est ut concilientur quæ conciliari nequeunt, nec Deo concordet mamona, vel ut qui huic serviunt, Deo serviant. Est enim hæc quoque dominica sententia, cui non potest contradici: Non potestis Deo servire & mamonæ.

B

Ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας ς′. συνόδου.

X. Ex canonibus sanctæ VI. Synodi.

Τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους, εἴτε ἐπισκόπους, ἢ οἱουσδήποτε κληρικοὺς, καὶ οὐ κατὰ δοκιμασίαν καὶ τοῦ βίου αἵρεσιν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας.

Per pecuniam ordinatos, sive episcopos, sive quoscumque clericos, & non per examen & vitæ electionem, deponi præcipimus. Item eos qui ordinarunt.

C

Ἀκούσωμεν ταῦτα πάντες, ἐνωτισώμεθα οὐ μόνον ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ κλήρῳ κατηριθμούμενοι, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. δεῖ γὰρ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραῤῥυῶμεν. ὅτι οὐ φθαρτοῖς, χρυσίῳ ἢ ἀργυρίῳ, ἠγοράσθημεν ἐκ τῆς ματαίας πατροπαραδότου ἀναστροφῆς, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ· οὕτω καὶ ἡμᾶς δίδαξον, ἄνερ ἱερώτατε, ἕπεσθαι τοῖς γραφικοῖς καὶ εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς τε καὶ πατρικοῖς παραγγέλμασι. πειθόμεθα γὰρ τοῖς ῥήμασι τοῦ στόματος ὑμῶν. ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἀνάβηθι, ὕψωσον ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου, πορεύθητι ἐν πλατυσμῷ, κήρυξον μετὰ παῤῥησίας, ὅπως ἐξαρθῇ, καὶ εἰς ἀφανισμὸν οἰχήσηται ἡ διὰ χρημάτων χειροθεσία, καὶ πᾶν εἴτι διὰ φιλαργυρίαν ταύτῃ ἀδικίαν τε καὶ ἐμπορίαν αἰσχροκερδῆ παρέπεται· ταύτης γὰρ μετὰ τῶν συστοιχούντων αὐτῇ ἐξαιρουμένης ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κεκλημένου, καὶ δωρεὰν τυχόντος τῆς ἀπολυτρώσεως, πάντα τὰ τῇ κακίᾳ συνεπόμενα μιάσματα πρόῤῥιζα συνεκτμηθήσονται. καὶ οἱ ἱερεῖς ὡς φοῖνιξ ἀνθήσουσι, Χριστοῦ εὐωδίαν τοῖς σωζομένοις ἐμπνέοντες, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπινικίως προσᾴδοντες· περιεῖλε κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου. ἔτι δὲ καὶ τοὺς δρεπομένους καρποὺς γλυκάζοντες, πληθύνοντές τε αὐτοὺς ἐν γήρᾳ πίονι, τῆς μακαρίας ἐκείνης λέγω, καὶ ἀκηράτου ζωῆς κληρονόμους ἀναδεικνύντες.

Audiamus ista omnes, auscultemus non modo pontifices, sed & qui in clero censentur, & *omnes qui habitant terram.* Oportet enim abundantius nos attendere iis, quæ audita sunt, ne quando dilabamur. *Quoniam non corruptibilibus auro & argento emti sumus de vana a patribus tradita conversatione, sed pretioso sanguine tamquam agni immaculati & incontaminati Christi.* Sic & nos doce, vir sacratissime, ut sequamur scripturæ, evangelii, apostolorum ac patrum præcepta. Obtemperamus enim verbis oris vestri. *In excelsa conscende, exalta in fortitudine vocem tuam, ambula in latitudine,* prædica cum confidentia, ut e medio tollatur evanescatque simoniaca ordinatio, & quidquid propter avaritiam hujus, injustitiamque & mercimonium turpissimum in sequellam venit. Ea enim, cum iis qui pro ea militant, sublata ex populo acquisitionis, qui de Christi nomine vocatur, & gratis redemtionem est consequutus; omnes quæ hujusmodi malo conjunctæ sunt contaminationes, radicitus simul succidentur. Et sacerdotes ut phœnix florebunt, Christi bonum odorem iis qui salvantur inspirantes, & Ecclesiæ victoriæ hymnum cantantes: *Abstulit Dominus a te iniquitates tuas:* præterea, qui decerpuntur fructus dulces reddentes, multiplicantesque eos in senecta uberi, beatæ illius dico, & immortalis vitæ heredes constituentes.

D

ΔΟΓΜΑΤΑ ΟΡΘΟΔΟΞΑ

ΑΠΕΡ ΕΞΕΘΕΝΤΟ

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πατέρες, καὶ οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι.

DOGMATA ORTHODOXA

QUÆ EXPOSUERUNT

SANCTI APOSTOLI

Omneſque SS. Patres, atque Œcumenici doctores.

Πιστεύομεν, καθὼς ἐβαπτίσθημεν εἰς πατέρα A καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεόν. εἰ γὰρ καὶ Θεὸς ὁ πατὴρ, καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς, καὶ Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τοῦτο τρεῖς θεοὶ, ἀλλὰ μία θεότης τρισυπόστατος. ἐπὶ γὰρ τῆς ἁγίας τριάδος ὁμολογοῦμεν μίαν φύσιν, μίαν ὑπερούσιον οὐσίαν, μίαν μορφὴν, μίαν βασιλείαν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν θέλησιν, καὶ μίαν ἐνέργειαν, ἓν κράτος, καὶ ἓν ἔξαλμα τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἀκίνητον, δι᾽ ἀκινησίας δὲ τὰ πάντα τῷ θείῳ αὐτοῦ προστάγματι κινοῦν, πάντων προνοητικόν· διὰ πάντων διήκουσαν τὴν ὑπέρθεον θεότητα, καὶ πᾶσι κατὰ τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσαν, εἰ καὶ ἄγνωστα ἡμῖν εἰσι. τρεῖς δὲ αὐτῆς ὁμολογοῦμεν τὰς ἁγίας ὑποστάσεις, τρία πρόσωπα, ἤτοι τρία ἄτομα, B οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο τὴν φύσιν, ἄλλο δὲ μᾶλλον καὶ ἄλλο τὴν ὑπόστασιν, οὐ φύσει διαφέροντα ἀλλήλων, ἰδιότητι δὲ μᾶλλον. ἴδιον γὰρ τοῦ πατρὸς τὸ ἀγέννητον, ἴδιον δὲ τοῦ υἱοῦ τὸ γεννητὸν, καὶ ἴδιον τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ ἐκπορευτόν. οὐ τοῦ πατρὸς ἐκστάντος εἰς υἱὸν, οὐδὲ ὁ υἱὸς γέγονε τοῦ Θεοῦ πατὴρ, ἢ μήτηρ, οὐδὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα γέγονε πατὴρ, ἢ υἱός· ἀλλ᾽ ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται ὁ πατὴρ, πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα ἅγιον. καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ ὁμολογοῦντες δοξάζομεν τὴν μακαρίαν καὶ ὑπέρθεον θεότητα ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· καὶ τὰς τρεῖς ταύτας ὑποστάσεις ἐν μιᾷ θεότητι, καὶ οὔτε διὰ τὴν C μοναρχίαν ἰουδαΐζομεν, οὔτε διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἑλληνίζομεν. οὐ λέγομεν δὲ ἐπὶ τῶν ἁγίων τῆς θεότητος ὑποστάσεων μεῖζον, ἢ ἔλαττον, ἢ ὑποχείριον· ἀλλὰ συνάναρχα ταῦτα δοξάζομεν καὶ σύνθρονα καὶ συναΐδια· ἀνελλιπὲς γὰρ τὸ θεῖον καὶ πάσης ἐπέκεινα φύσεως καὶ χρόνου.

Πιστεύομεν δὲ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀρρεύστως καὶ ἀπαθῶς, χωρὶς μητρὸς, καὶ δι᾽ αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο. καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατῆλθεν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐσαρκώθη ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, οὐ τραπεὶς τῇ θεότητι, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν· ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέλειος, γέ-

A Credimus, quemadmodum baptizati [1] ſumus in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, unum Deum. Quamquam enim Deus eſt Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, non tamen idcirco tres Dii ſunt, ſed una divinitas, tres habens perſonas. In ſancta enim Trinitate confitemur unam naturam, unam ſuperſubſtantialem eſſentiam, unam formam, unum regnum, unam poteſtatem, unam voluntatem, atque unam operationem, unum imperium, unamque trium perſonarum immobilem quidem exaltationem [2], per immobilitatem autem omnia divino ipſius imperio moventem, omnibus providentem: per omnia [3] eminentem diviniſſimam Deitatem, atque omnia ſecundum utilitatem admini- B ſtrantem, etſi hæc ſint nobis incognita. Verum tres confitemur ipſius ſanctas hypoſtaſes, tres perſonas, ſive tria individua; non aliud & aliud ſecundum naturam, ſed aliud potius & aliud ſecundum hypoſtaſin: non natura, magis vero proprietatibus inter ſe differentia. Etenim proprium Patris eſt eſſe ingenitum, proprium Filii eſſe genitum, & eſt proprium Spiritus ſancti eſſe procedens. Non Patre tranſeunte in Filium, nec Filius fuit Dei pater aut mater; neque Spiritus ſanctus fuit pater aut filius: ſed erat, & eſt, & erit Pater, Pater; Filius, Filius; Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus. Et adoramus & confitentes glorificamus beatam & diviniſſimam deitatem in Patre, & Filio, & Spiritu C ſancto, & tres has perſonas in una Divinitate, neque per monarchiam [4] cum Judæis, neque per trium perſonarum pluralitatem cum [5] Græcis ſentimus. Non dicimus autem in ſanctis hujus Divinitatis perſonis majus, aut minus, aut ſubditum; ſed omnes ipſas principio temporis carentes, uno in throno ſedentes & coæternas glorificamus: indeficiens enim Divinitas eſt, & ſupra omnem naturam & tempus.

Credimus autem quod Dei Filius genitus fuit a Patre ante omnia ſæcula abſque matre, ſine corruptione atque paſſione, & per ipſum omnia facta ſunt. Ultimis vero temporibus voluntate Patris, & cooperatione Spiritus ſancti deſcendit Filius & Verbum Dei, & incarnatus eſt ex ſancta deipara, ſemperque virgine Maria, non mutatus in Divinitate, neque ementitus humanæ naturæ adſumtionem; ſed Deus exſiſtens perfectus, factus eſt per-

1. Confer Baſil. epiſt. LXXVII. Theophyl. in cap. x. Joan.
2. Ἔξαλμα, eſt eruptio, vis, impetus, ſeu percitiſſima mobilitas.

4. *Potius* penetrantem.
4. *H. e.* ſingularitatem, *quæ nempe trinitati opponitur*.
5. *Vertendum erat* idololatris, gentilibus.

Sæc. VIII. CIRCA ANN. CHR. 791.

γονε τέλειος ἄνθρωπος, ἔννους, καὶ ἔμψυχος· οὐ κατενεγκὼν τὴν σάρκα ἐξ οὐρανοῦ, ὡς ἄθεοι ἔφησάν τινες τῶν αἱρετικῶν, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος διελθὼν ἀπὸ τῆς ἁγίας Θεοτόκου· ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀχράντου Θεοτόκου ταύτην ἀνέλαβε, καὶ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς, φυλάξας ταύτην παρθένον καὶ μετὰ γέννησιν, ἀμήτωρ μὲν τὸ πρότερον, ἀπάτωρ δὲ τὸ δεύτερον. ὅθεν δύο αὐτοῦ τὰς γεννήσεις ὁμολογοῦμεν. ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φαμὲν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον. οὐ δύο δὲ αὐτοῦ λέγομεν τὰς ὑποστάσεις, ὡς ὁ ἀσεβὴς ἐτόλμησεν εἰπεῖν Νεστόριος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ἀλλὰ μίαν αὐτοῦ λέγομεν τὴν ὑπόστασιν καὶ μετὰ σάρκωσιν. ἡ γὰρ ἁγία αὐτοῦ σάρξ ἐν τῇ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπέστη ὑποστάσει, καὶ ταύτην ἔσχε καὶ ἔχει ὑπόστασιν· ὅθεν ὁμολογοῦμεν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ χρίων καὶ ὁ χριόμενος· χρίων μὲν ὡς Θεὸς, χριόμενος δὲ ὡς ἄνθρωπος· Χριστὸς δὲ τότε ἐκλήθη ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ γεννήσει, καὶ οὐχ ὡς Ὠριγενιασταὶ λέγουσι, πρὸ τῶν αἰώνων. λέγομεν δὲ καὶ ὁμολογοῦμεν αὐτὸν διπλοῦν τῇ φύσει, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον, παθητὸν μὲν τῇ ἀνθρωπότητι, ἀπαθῆ δὲ τῇ θεότητι· πεινάσαι τε καὶ διψῆσαι, καὶ φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ κοπιάσαι, καὶ ὑπνῶσαι ἑκουσίως καὶ νόμῳ φύσεως. καὶ ὡς μὲν Θεὸς ἔπραττε τὰ θεῖα καὶ ἔνδοξα, τὸ ποιῆσαι τὸ ὕδωρ οἶνον, καὶ τὸ ὀμματῶσαι τυφλὸν, καὶ ἀναστῆσαι τοὺς νεκροὺς, καὶ πεζεῦσαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἀβρόχοις ποσὶ, καὶ τὰ λοιπά· ὡς ἄνθρωπος δὲ ἔπραττε τὰ ἀνθρώπινα. δύο δὲ αὐτοῦ δοξάζομεν τὰς θελήσεις, καὶ τὰς ἐνεργείας, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην. θελήματα δὲ δύο ἀκούσας ἐπὶ τοῦ κυρίου, μὴ μαχόμενα, μηδὲ ἐναντιούμενα ἀλλήλοις νόει. ἀλλὰ ταῦτα θέλουσα ἔπραττεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἅπερ ἡ θεία αὐτοῦ ἤθελε θέλησις· ὅσα γὰρ ἤθελεν, ἠδύνατο καὶ ἐποίει· οὐ γὰρ ἐδέετο ἑτέρου. ἔπαθε δὲ ἑκουσίως, ἐφραγγελώθη, ἐνεπτύσθη, καὶ ἐσταυρώθη, ἐκεντήθη λόγχῃ τὴν πλευρὰν, ἐπήγασέ τε ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, σωτηρίας πρόξενον, καὶ ἀπέθανεν, ὡς ἄνθρωπος. ὡς δὲ Θεὸς ἀνέστη αὐτεξουσίως, ἀναστήσας τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους, οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς ἀξίους. ἐπὶ ἡμέραις δὲ τεσσαράκοντα συνανεστράφη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀνάστασιν, συναυλιζόμενος αὐτοῖς, καὶ ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ ἀχράντου καὶ ζωαρχικοῦ αὐτοῦ σώματος, ὁρώντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν. πιστεύομεν δὲ πάλιν ἐλθεῖν αὐτὸν μετὰ δόξης ἀσυγκρίτου κρῖναι πάντας ὡς Θεὸς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. προσκυνοῦμεν δὲ αὐτοῦ τὰ τίμια καὶ ἅγια πάθη, δι' ὧν ἡμᾶς ἐτίμησε, δοξάζοντες αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ εὐλογημένον τὸ κράτος καὶ βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ὁμολογοῦμεν καὶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀμήν.

Ὁμολογοῦμεν δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἰστέον, ὅτι ἀχώριστος ἔμεινεν ἡ θεότης τοῦ λόγου τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ πάθους, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, καὶ ἐν τῷ τάφῳ ἦν μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ψυχῆς, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ πανταχοῦ ὡς Θεὸς καὶ Θεοῦ υἱὸς, τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀπαθοῦς μενούσης. καὶ ἐθέωσε τὴν αὐτοῦ σάρκα ἀσυγχύτως καὶ ἀφύρτως, ὁ αὐτὸς περίγραπτος καὶ ἀπερίγραπτος.

A fectus homo, intellectualis & animatus; non deferens carnem [1] e cælo, ut impii quidam hæretici dictitarunt, neque tamquam per tubum exiens ex sancta deipara; sed ab intemerata eam accepit deipara, & ex ipsa natus est, servans eamdem Virginem etiam post partum, matris quidem expers antea, patre vero carens postea; unde duas ipsius generationes confitemur. Unum quoque ipsum dicimus Deum & hominem. Non autem duas ejusdem esse hypostases prædicamus, velut impius effutire ausus est Nestorius cum asseclis; sed unam ipsius dicimus hypostasin etiam post incarnationem. Sancta enim ejusdem caro in ipsius Verbi Dei subsistit hypostasi; & hanc hypostasin habuit & habet; quare B confitemur unum & ipsum Deum & hominem Dominum nostrum Jesum Christum. Ipse enim est ungens & unctus: ungens quidem, ut Deus; unctus vero, ut homo. Christus [2] enim vocatus fuit in altera ejusdem generatione, non autem, ut Origeniani dictitant, ante sæcula. Dicimus autem & confitemur eum duplicem natura, scilicet perfectum Deum perfectumque hominem, passibilem quidem quod ad humanitatem, impassibilem vero quod ad divinitatem; esurivisse, & sitivisse, & comedisse, & bibisse, & laborasse, & dormivisse sponte & secundum naturæ legem. Et tamquam Deus divina fecit, & gloriosa: aquam vertit in vinum, oculos cæco aperuit, mortuos ad vitam revocavit, siccis C pedibus super mare ambulavit, & cetera. Ut homo vero humana patravit. Duas ergo voluntates ipsius statuimus, duasque operationes, divinam atque humanam: & quum duas audieris in Domino voluntates, ne existimes esse inter se pugnantes ac contrarias; verum ea volens faciebat humana natura, quæ divina ejus voluit voluntas: quæcumque enim volebat, poterat, ac faciebat; non enim alterius indigebat. Sponte autem passus est, flagellatus, consputus & crucifixus, lancea in latere vulneratus, unde sanguis & aqua exivit, salutis conciliatrix, & velut homo mortuus est. Ut Deus vero surrexit sua ipsius voluntate, excitans, qui a sæculo dormierant, non omnes, sed dignos. Qua- D draginta autem diebus una conversatus est cum sanctis discipulis suis post resurrectionem, & convescens cum eis adsumtus est in cælum una cum immaculato suo & principe viventium corpore, videntibus sanctis ipsius discipulis. Credimus vero eumdem rursus venturum cum incomparabili gloria, ut judicet tamquam Deus omnes, & reddat unicuique juxta opera sua. Adoramus vero pretiosam ejusdem & sanctam passionem, per quam nos adfecit honore, glorificantes resurrectionem ejusdem, benedictum imperium & regnum in sæcula sæculorum. Amen.

Confitemur etiam unum Baptisma [3] in remissionem peccatorum. Amen.

Confitemur resurrectionem mortuorum, [4] & vi- E tam futuri sæculi.

Sciendum est, quod inseparabilis mansit divinitas Verbi ab sancta illius carne, etiam tempore passionis, & in morte; & in sepulcro erat cum corpore, & in inferis una cum sancta ipsius anima, & in cælo una cum Patre, & Spiritu sancto, & ubique ut Deus, & Dei Filius, permanente impassibili sola ejusdem Divinitate; deificavitque suam carnem inconfuse, & non immixtim, ipse circumscriptus, & incircumscriptus.

1. De hoc errore Valentini vide sis Epiph. hær. 31. & Damascen.
2. Ex Damasceno lib. IV. Orthod. fidei cap. VI p. 388. Consule Suicerum in Lex. vers. Χριστός. Et Basilium lib. V. contra Eunomium, tom. II. pag. 117.
3. Confer Tertull. lib. de præscript. Marcio plures indulgebat baptismos.
4. Valentiniani carnis resurrectionem negabant. Damascen. hær. 31. Vid. & hær. 34. 36.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 791.

A Ἔκθεσις θεολογίας, ἣν ἐμυήθη ὁ θαυματουργὸς Γρηγόριος παρὰ τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου καὶ εὐαγγελιστοῦ.

Εἷς Θεὸς, πατὴρ λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης, καὶ δυνάμεως, καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου· τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. εἷς κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς Θεοῦ, χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν θεότητος, λόγος ἐνεργὴς, σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτικὴ, καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητική. υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ πατρός· ἀόρατος ἀοράτου, καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου, ἀθάνατος ἀθανάτου, καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ B διὰ υἱοῦ πεφηνὸς, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις, εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου τελεία, ζωὴ ζώντων αἰτία· ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός. ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ πατὴρ, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι. καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς, ὁ διὰ πάντων. τριὰς τελεία, δόξῃ, καὶ ἀϊδιότητι, καὶ βασιλείᾳ, μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. οὔτε οὖν κτιστόν τι, ἢ δοῦλον ἐν τῇ τριάδι, οὐδὲ ἐπείσακτον, ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον, ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. οὔτε γὰρ ἐνέλιπέ ποτε ὁ υἱὸς πατρὶ, οὔτε τῷ υἱῷ πνεῦμα. [3] οὔτε ηὐξήθη μονὰς εἰς δυάδα, ἢ δυὰς εἰς τριάδα· ἀλλ' ἄτρεπτος, καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.

C Ἰστέον, ὅτι φύσις, καὶ μορφὴ, καὶ οὐσία, ἓν καὶ ταυτόν ἐστιν. ὑπόστασις δὲ καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον, καὶ χαρακτὴρ, ἓν καὶ ταυτόν εἰσι.

Τὴν δὲ ἁγίαν Μαρίαν τὴν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γεννήσασαν προσκυνοῦμεν καὶ σεβόμεθα, ὡς Θεοῦ μητέρα, καὶ θεοτόκον αὐτὴν τρανῶς ἀνακηρύττομεν. ὅς τις γὰρ τὴν ἁγίαν θεοτόκον Μαρίαν τὴν μητέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θεοτόκον οὐχ ὁμολογεῖ, ἔχει τὸ ἀνάθεμα, καὶ ἐν τῇ σφοδροτέρᾳ καὶ ἐπιπονωτέρᾳ κολάσει καταδικασθείη· ἀνθ' ὧν ἠθέτησε τὴν μόνην τετιμημένην, τὴν ἐνδοξοτέραν τῶν χερουβὶμ, καὶ τιμιωτέραν τῶν σεραφὶμ, τὴν δέσποιναν πάντων ποιη- D μάτων. τὸν δὲ τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν προσκυνοῦμεν· ἐν αὐτῷ γὰρ ἐσταυρώθη ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ἡγίασεν αὐτόν· καὶ οἱ ἀσπαζόμενοι αὐτὸν φωτισμοῦ καὶ ἁγιασμοῦ πληρούμεθα. τοὺς δὲ ἁγίους ἀγγέλους, ἤγουν πάσας τὰς οὐρανίους δυνάμεις, προσκυνοῦμεν, ὡς οἰκείους, δούλους καὶ θεράποντας καὶ ὑπηρέτας τοῦ Θεοῦ, ὡς δι' αὐτῶν τειχιζόμενοι καὶ φρουρούμενοι, ἔχοντες αὐτοὺς προστάτας καὶ φύλακας. προσκυνοῦμεν δὲ καὶ τιμῶμεν τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφήτας τε καὶ μάρτυρας καὶ τοὺς ἀοιδίμους πατριάρχας καὶ διδασκάλους, ὁσίους καὶ δικαίους, ὡς γνησίους δούλους καὶ φίλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. προσκυνοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τοῦ E κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐ θεοποιούμενοι ταύτην, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν εἰκόνα, γινώσκοντες, ὅτι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ εἰς τὸ πρωτότυπον διαβιβάζεται. προσκυνοῦμεν δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς ἀχράντου θεοτόκου, καὶ ἐξ αὐτῆς λαμβάνομεν ἁγιασμὸν καὶ ἰάσεις ποικίλους ψυχικῶς καὶ σωματικῶς. προσκυνοῦμεν δὲ καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας τῶν τε ἁγίων ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Ἡ δὲ ἁγία δωρεὰ, ἧς μεταλαμβάνομεν οἱ χρι-

A Expositio [1] Theologiæ, quam edoctus fuit Gregorius Thaumaturgus a domina nostra deipara semperque virgine Maria, & sancto Joanne Theologo & Evangelista.

[2] Unus Deus, Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, & potentiæ, & characteris sempiterni: perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus de Deo. Character & imago Deitatis, Verbum efficax. Sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva: & virtus atque potentia universæ creaturæ effectiva. Filius verus veri Patris; invisibilis, ejus qui est invisibilis; & incorruptibilis, corruptioni non obnoxii; ac immortalis, mortis prorsus nescii; & B sempiternus, sempiterni. Unusque Spiritus Sanctus ex Deo exsistentiam habens, & qui per Filium adparuit, scilicet hominibus, imago Filii perfecti perfecta, vita viventium caussa, sanctitas sanctificationis suppeditatrix, in quo manifestatur Deus Pater, qui super omnia est, & in omnibus: & Deus Filius, qui per omnia est: Trinitas perfecta, quæ gloria, & æternitate, ac regno, atque imperio non dividitur, atque abalienatur. Non igitur creatum quid, aut servum in Trinitate, neque superinductitivum aliquid, & adventitium, quasi prius non exsistens, posterius vero adveniens. Non ergo defuit umquam Filius Patri: neque Filio Spiritus sanctus: neque aucta est umquam unitas in dualitate, aut C dualitas in Trinitate; sed immutabilis & invariabilis eadem semper manet Trinitas.

Sciendum, quod natura, forma, & essentia unum & idem est: hypostasis, persona, individuum, & character unum & idem sunt.

Sanctam vero Mariam, quæ genuit Dominum nostrum Jesum Christum, adoramus & colimus, sicuti Dei matrem, ipsamque Deiparam manifeste prædicamus. Quicumque enim sanctam Deiparam Mariam matrem Domini nostri Jesu Christi, Deiparam non confitetur, anathema sit, & vehementiori & laboriosiori ultione damnatus sit: propterea quod contemsit solam honorandam, gloriosiorem Cherubim, magnificentioremque Seraphim, omnium rerum crea- D tarum dominam. Pretiosam etiam & vivificam crucem adoramus; in ipsa enim crucifixus est Deus noster, ipsamque sanctificavit: siquidem eam deosculantes lumine & sanctificatione adimplemur. Sanctos vero Angelos, videlicet omnes cælestes virtutes veneramur tamquam domesticos, servos, famulos, & administros Dei, veluti per ipsos muro septi, ac defensi, habentes eosdem præsides, & custodes. Insuper adoramus & colimus sanctum Joannem Christi præcursorem, sanctosque Apostolos, Prophetas, Martyres, venerabiles Patriarchas, & Doctores, Sanctos, & Justos, tamquam sinceros servos, & amicos Dei nostri. Adoramus etiam sanctam imaginem Domini Jesu Christi, non ipsam Deum existiman- E tes, sed tamquam imaginem ejusdem Christi & Dei nostri; scientes, quod imaginis honor refunditur in prototypum. Adoramus vero & veneramur sanctam imaginem immaculatæ Deiparæ, & ex ipsa recipimus sanctificationem & varias cum animæ, tum corporis curationes. Adoramus autem etiam sacras imagines sanctorum Angelorum, omniumque sanctorum.

Sacrum vero donum, quod nos Christiani parti-

1. Titulus sic habet in Codice Richardiano; sed in Conciliis Labbei tom. I. pag. 863. legitur: Ἔκθεσις πίστεως κατὰ ἀποκάλυψιν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας. *Expositio fidei juxta revelationem Gregorii episcopi Neocæsareæ.*

2. Vide Fabricium Bib. gr. tom. V. pag. 249. Versionem hujus apocalypsis dedit Becuccius ex Gher. Vossio.

3. Hæc verba, οὔτε ηὐξήθη μονὰς εἰς δυάδα, quæ sunt in Codice, desunt apud Labbeum loco excitato.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 791.

ϛιανοὶ, οὐκ ἀντίτυπός ἐστι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνό ἐστι τὸ ἅγιον σῶμα, καὶ τίμιον αἷμα τοῦ κυρίου· ὅθεν καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες τούτου ἀξίως, ἁγιασμοῦ καὶ δόξης τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πληροῦνται.

Τοὺς δὲ ὀρθοδόξους ἱερεῖς, ὡς ἀγγέλους Θεοῦ τιμῶμεν. τὰ δὲ ἅγια τῶν μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων λείψανα, ὡς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους τιμῶμεν καὶ σεβόμεθα. εἰ γὰρ καὶ ὀστᾶ γυμνὰ δοκεῖ εἶναι, ἀλλ' ἐκβλύζουσιν ἰάματα. οὕτως γὰρ ἐγὼ πιστεύω, οὕτως δοξάζω· οὕτως γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τῶν προγόνων μου, καὶ ἀπὸ τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων. πιστεύω μὲν οὖν τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρυχθέντα, καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἐν θεολογίαις Γρηγορίου, Λέοντος πάπα Ῥώμης, Ἀθανασίου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Ἰωάννου τοῦ τρισμακαριστοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν θεολόγων. τοὺς δὲ μὴ πιστεύοντας τοῖς δόγμασι τούτων, ἀναθεματίζω, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ· εὐλογῶ γὰρ οὓς ηὐλόγησαν, καὶ καταρῶμαι, οἷς κατηράσαντο.

Καὶ ἐγὼ μὲν, τέκνα μου ἀγαπητὰ, ἐξεθέμην ὑμῖν τὰ ἅγια ταῦτα δόγματα, ἀναλεξάμενος ταῦτα ἀπὸ πολλῶν βιβλίων· ἅ τινα καὶ ἐν ἐπιτόμῳ ἐξεθέμην, ὡς ἂν ἀναγινώσκητε ταῦτα καθεκάστην, καὶ ἐκ τούτων στερεωθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἀληθινήν· ἔχοντες πληροφορίαν, ὡς ὁ γεννήσας ὑμᾶς οὕτως ἐπίστευε. καὶ ἐν τούτοις ἦν ἡ ἐλπίς μου, οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὁπόταν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἔλθῃ ἐν ἀπείρῳ δόξῃ κρῖναι τὸν κόσμον, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, παρισταμένων αὐτῷ ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων, τὸν δὲ ἄρχοντα τοῦ σκότους καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικὰ πνεύματα, ταρτάρῳ καὶ αἰωνίῳ κολάσει παραδοῦναι σὺν τῷ ἀντιχρίστῳ.

A cipamus, non eſt figura corporis & ſanguinis Dei noſtri Jeſu Chriſti; ſed illud idem eſt ſanctum corpus, & pretioſus ſanguis Domini; unde, qui ejuſdem digne participes fiunt, ſanctitate & gloria Filii Dei adimplentur.

Orthodoxos vero ſacerdotes, velut angelos Dei veneramur. Sanctas inſuper martyrum atque omnium ſanctorum reliquias, tamquam eoſdem ſanctos veneramur & colimus: etſi enim oſſa nuda eſſe videntur, attamen remedia effundunt. Ita ego credo: ita mea fert opinio: ita enim accepi a meis majoribus, & a beatis & ſanctis generalibus magiſtris. Credo igitur quæcumque a ſanctis Apoſtolis prædicata ſunt, & a Magno Baſilio, Gregorio Theo-B logo, Leone Papa Romæ, Athanaſio, Cyrillo Alexandrino, Gregorio Nyſſeno, beatiſſimo Joanne Chryſoſtomo, & ſancto patre noſtro Joanne monacho Damaſceno, & a reliquis theologis. Eos autem, qui eorum dogmatis fidem non habent, excommunico, tamquam impios, & Dei inimicos. Etenim benedico quibus benedixerunt ii, & maledico quibus illi maledixerunt.

Ceterum ego quidem, filii mei dilecti, hæc ſancta dogmata vobis expoſui, quæ ex multis libris collegi; quæque compendioſe explicui, ut eadem quotidie perlegatis, & ut ex his firmentur corda veſtra in vera & orthodoxa fide; pro certo & com-C perto habentes, quod & ille qui [1] vos genuit, ſic credidit. In his profecto ſpes mea, non ſolum in præſenti ſæculo, ſed & in futuro; quando Dominus noſter Jeſus Chriſtus verus Deus venerit cum immenſa gloria judicaturus mundum, & redditurus unicuique ſecundum opera ſua, adſtantibus illi in timore & tremore ſuperioribus virtutibus, principem vero tenebrarum, & qui ſub ipſo ſunt rebelles ſpiritus in tartara, & ſempiternam ultionem traditurus una cum Antichriſto.

ΟΡΟΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ.

Πιστεύω εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν θέλησιν, μίαν ἐνέργειαν, τουτέστιν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶ γνωριζομέναις ὑποστάσεσι, νοεραῖς, τελείαις, καθ' αὑτὰς ὑφεστώσαις, ἀριθμῷ διαιρεταῖς, καὶ οὐ διαιρεταῖς θεότητι, ἓν γὰρ ἐν τρισὶ ἡ θεότης, καὶ τὰ τρία ἕν, τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης. ὁμολογῶ δὲ καὶ πιστεύω τὸν ἕνα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ υἱὸν, προαιωνίως μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα ἀχρόνως, καὶ ἀσωμάτως, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἀληθῶς θεοτόκου, σαρκὶ ἐμψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, γενόμενον ἄνθρωπον κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δυσὶ ταῖς φύσεσι γνωριζομέναις ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως.

DEFINITIO FIDEI CATHOLICÆ.

Ex Lat. verſione Viri Cl. Io. Lamii. [2]

D Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, Trinitatem conſubſtantialem, unam divinitatem, unam virtutem, unam potentiam, unam voluntatem, unam actionem, hoc eſt, unum Deum in tribus indicatis [3] perſonis, intellectualibus, perfectis, ſecundum ſeipſas exſiſtentibus, numero diſtinctis, ſed non diſtinctis divinitate: una enim in tribus divinitas, & hæc tria unum, in quibus quæcumque ſunt, divinitas eſt. Confiteor vero, & credo unum ex ſancta & conſubſtantiali Trinitate Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, unigenitum Dei Filium, ante ſæcula quidem ex Patre genitum intemporaliter, & incorporaliter; ultimis vero diebus E propter nos, & propter noſtram ſalutem incarnatum de Spiritu ſancto ex Maria virgine & vere Deipara, carne animata anima rationali & intellectuali, & factum hominem per omnia ſecundum ſimilitudinem, excepto peccato; perfectum in divinitate, & perfectum eumdem in humanitate; conſubſtantialem Patri ſecundum divinitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatem: ex duabus naturis, & in duabus naturis [4] indicatis, inconfuſe, inconvertibiliter, indiviſibiliter [5].

1. Plauſibiliter hinc inferas a parente aliquo pro liberis ſuis factam hanc collectionem.
2. *Delic. Erudit. tom. I. pag.* 283. Confer Fabric. l. c.
3. Γνώρισμα etiam apud Baſil. *epiſt.* XLIII. *diſtinctionem* perſonarum in Deo, *notionem* aut *proprietatem* ſignificat. Mox *διαιρεταῖς aliis* verte.
4. Diſtinctis.
5. Haſtenus verſio Lamii.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 791.

A

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΩ.

Ερώτ. Πόσας φύσεις ὁμολογεῖς ἐπὶ τῆς ἁγίας ϗ ὁμοουσίου ϗ ἀκτίστου τριάδος;

Απόκ. Μίαν φύσιν ὁμολογῶ.

Ερώτ. Πόσας οὐσίας;

Απόκ. Μίαν οὐσίαν.

Ερώτ. Πόσας μορφάς;

Απόκ. Μίαν μορφήν.

Ερώτ. Πόσα θελήματα;

Απόκ. Εν θέλημα.

Ερώτ. Πόσας ὑποστάσεις, ἢ πρόσωπα;

Απόκ. Τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογῶ, πατρός, υἱοῦ, ϗ πνεύματος.

B

Ερώτ. Τίς ἐκ τῆς ἁγίας τριάδος ἐνανθρώπησεν;

Απόκ. Ο' υἱὸς καὶ λόγος.

Ερώτ. Πόσας φυσεις ὁμολογεῖς ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος;

Απόκ. Δύο φύσεις ὁμολογῶ, θεότητος ϗ ἀνθρωπότητος.

Ερώτ. πόσας οὐσίας;

Απόκ. Δύο οὐσίας ὁμολογῶ, ὁμοούσιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ϗ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ερώτ. Πόσα θελήματα;

Απόκ. Δύο θελήματα, θεότητος ϗ ἀνθρωπότητος.

C

Ερώτ. Πόσας ἐνεργείας;

Απόκ. Δύο ἐνεργείας ὁμολογῶ.

Ερωτ. Πόσας ὑποστάσεις;

Απόκ. Μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου.

Ερώτ. Πόσας γεννήσεις;

Απόκ. Δύο γεννήσεις ὁμολογῶ, τὴν προαιώνιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἀχρόνως ϗ ἀσωμάτως ἐκλάμψαν ἐκ πατρός, ὡς ἐξ ἡλίου τὸ φῶς [1].

1. Cetera desunt; ac lege ἐκλάμψασαν.

COMPENDIARIA FIDEI EXPOSITIO.

Inter. Quot naturas confiteris in sancta & consubstantiali & increata Trinitate?

Resp. Unam naturam confiteor.

Inter. Quot substantias?

Resp. Unam substantiam.

Inter. Quot formas?

Resp. Unam formam.

Inter. Quot voluntates?

Resp. Unam voluntatem.

Inter. Quot hypostases, seu personas?

Resp. Tres hypostases confiteor, Patris, Filii, & Spiritus sancti.

Inter. Quisnam ex sancta Trinitate homo factus est?

Resp. Filius & Verbum.

Inter. Quot naturas confiteris in Dei Filio, qui propter nos factus est homo?

Resp. Duas naturas confiteor, Dei, & hominis.

Inter. Quot substantias?

Resp. Duas substantias confiteor, Filium consubstantialem Patri secundum divinitatem, consubstantialem vero nobis secundum humanitatem.

Inter. Quot voluntates?

Resp. Duas voluntates, divinam, atque humanam.

Inter. Quot operationes?

Resp. Duas operationes confiteor.

Inter. Quot hypostases?

Resp. Unam hypostasin Verbi Dei.

Inter. Quot generationes?

Resp. Duas generationes confiteor, alteram ante sæcula ex Patre intemporaliter & incorporaliter, tamquam ex sole lucem, emicantem ex Patre.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 795.

LEIDRADI
EPISCOPI LUGDUNENSIS
LIBER
DE SACRAMENTO BAPTISMI
Ad Carolum magnum imperatorem.

DOmino christianissimo & gloriosissimo Carolo imperatori, felicissimo, augusto. Præcipere [1] nobis dignati estis, ut aut per nostra scripta aut per nos ipsos cognoscatis, qualiter nos & suffraganei nostri doceamus & instruamus sacerdotes Dei, & plebem nobis commissam de baptismi sacramento, & ceteris quæ circa baptismum celebrantur. Deinde si in hoc quod prædicamus, nos ipsos custodiamus. Quæ omnia sicut difficilia sunt & ardua ad cognoscendum, ita quoque perplexa & laciniosa ad innotescendum: præcipue nobis, quos & tenuitas ingenii angustat, & magnitudo rei ita opprimit, ut ante ruendum sit, quam levandum. Sed quia ille jussit, qui nec falli potest tergiversatione, nec contemni silentio; aggrediendum est opus, & juxta facultatem virium exponendum quod in regenerationis sacramento percipimus tenendum. Quidquid autem secus, quam decet a nobis profertur, non est caussa temeritatis, sed timiditatis: quia ei respondemus, ad cujus interrogationem tacere non audemus. Illi scientiam nostram offerimus, qui magis solet docere, quam reprehendere: cujus reprehensio vita est saluberrima, ut magis quisque ex ea erudiatur, quam confundatur; cujus eruditio ad sermonis sui consortium cunctos clementer invitat, injuste nullum deterret. Vestræ ergo constantissimæ modestiæ freti favore, in quantum adtingere de his rebus possumus; licet parum digne possimus dicere; exponimus quod nobis jussum fuisse a vobis advertimus, maxime verbis sanctorum patrum ex diversis opusculis sumtis. Et priusquam ad cetera veniamus, liber pauca de his quæ ab exordio mundi ad potentiam baptismi pertinentia præfigurata sunt, ponere, & nativitatis secundæ, immo in Christo primæ, digerere sacramenta, ac deinceps de ceteris rebus tractare: maxime quia dicitis vos velle cognoscere qualiter doceamus & instruamus plebem & sacerdotes.

CAPUT I.

De significationibus sacri baptismatis.

IGitur rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & invisibilem materiam abyssorum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus *Spiritus Dei* in aurigæ modum *super aquas ferebatur*, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat. Inter cælum & terram medium exstruitur firmamentum, & juxta hebraici sermonis etymologiam, cælum, id est *Samaim*, ex aquis sortitur vocabulum, & *aquæ quæ super cælos sunt* in laudes Domini separantur. Unde & in Ezechiel crystallum super Cherubim videtur extensum, id est

A compactæ & densiores aquæ. Primum de aquis quod vivat egreditur, & pennatos fideles de terra ad cælum levat. Fabricatur homo, & inter manus Dei aquarum sacramenta versantur. Plantatur paradisus in Edem, & unus fons in quatuor principia dividitur, qui postea secundum visionem Ezechielis prophetæ egrediens de templo, & contra solis ortum vadens, amaras aquas mortuasque vivificat. Peccat mundus, & sine aquarum diluvio non purgatur: statimque columba Spiritus sancti expulso alite teterrimo, ita ad Noe, quasi ad Christum in Jordanem devolat, & ramo refectionis ac luminis pacem orbis adnunciat. Pharao cum exercitu suo nolens populum Domini exire de Ægypto, B in typo baptismatis suffocatur; & in psalmis de interfectione illius scribitur: [a] *Tu confirmasti in virtute tua mare, contrivisti capita draconem in aquis.* Unde & reguli & scorpiones arentia quæque sectantur: in ara mutatur sacramentum crucis, & LXX. palmæ apostolorum dulcoratis legis gurgitibus irrigantur. Abraham & Isaac puteos fodiunt; repugnant allophyli, & Bersabeæ civitas juramenti, regnumque Salomonis nomen sumit a fontibus. Rebecca invenitur ad puteum, Rachel propter aquas subplantatoris osculo salutatur, Moyses filias sacerdotis Madian aperto puteo ab injuria vindicat. *Vox Domini super aquas. Dominus super aquas multas. Dominus diluvium inhabitare facit. Dentes ejus sicut* C *grex detonsarum ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellos habentes, & sterilis non est in eis.* Micheas de gratia baptismi vaticinatur: [b] *Miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Ezechiel ait: [c] *Tollam vos quippe de gentibus, & congregabo vos de universis terris, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris.* Ipse salvator post baptisma & sanctificatas suo lavacro aquas Jordanis, primum signum ex aquis facit; & qui ab aquis cœperat, finivit in aquis. Latus percutitur lancea, & baptismi pariter atque martyrii sacramenta funduntur. Post resurrectionem suam mittit discipulos in mun- D dum universum, & dicit eis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Et iterum: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.*

Ex illo ergo tempore cœperunt apostoli docere & baptizare; gentes autem credere & baptizari. Ergo qui baptizandus est, prius docetur ut credat, id est instruatur fide: hoc est enim Catechumenum esse, id est instructum. Catechizare est instruere. Sic filii Israel antequam ad mare rubrum venirent, instructi sunt a Moyse de agni immolatione & ejus sanguine. Unde est ut is, cui per sacerdotem, quasi per Moysem Deus primum loquitur, Catechume-

a Psalm. LXXIII. 13. b Mich. VII. 19. c Ezech. XXXVI. 24. 25.

1. Immo & ceteris præsulibus, ut patet ex epistola ad Odilbertum, apud Mabil. Anal. tom. I. pag. 21.

nus, id est Audiens, nominetur. Nam Catechumenum, & instructum & audientem dicunt interpretari. Exorcizantur primum, deinde salem accipiunt & unguntur. Exorcizare græce dicitur, latine autem adjurare vel increpare. Per peccatum enim in primo homine lapsi sumus, & in mortis hereditatem omnes devenimus. Impleti sumus timoribus & erroribus merito peccati, cum quo nascimur. Ideo & parvuli exsufflantur & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo Dei creatura in infantibus exorcizatur, vel exsufflatur: sed ille, sub quo omnes cum peccato nascuntur. Est enim princeps peccatorum. Exorcismus autem est sermo increpationis & adjurationis contra immundum spiritum pro [1] energumenis sive catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima vis & inveterata malitia, vel violata incursio expulsa fugatur. Hoc enim significavit lunaticus ille, quem increpavit Dominus Jesus, & exiit ab illo dæmonium. Potestas ergo diaboli exorcizatur & insufflatur in eis, ut ei renuncient; atque erepti a potestate tenebrarum, in regnum Domini sui per sacramentum baptismatis transferantur.

Sal autem in ministerio Catechumenis dandus a patribus ideo est institutus, ut ejus gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant a sapore Christi; ne sint fatui, & retro respiciant, sicut uxor Lot, quæ versa est in statuam salis; ut ejus signo condirentur hi, qui per fidem mundo & actibus desideriisque ejus renunciant; ut affectiones pristinæ non recordentur, neque ad sæculi inlecebras revertantur. Unde legis mandatum est, ut omne sacrificium salis adjectione condiretur, dicente legislatore: *Nec auferes sal fœderis de sacrificio Domini*. Propter quod & Dominus in Evangelio ait: *Omnis victima sale salietur*. Et in alio loco: *Habete in vobis salem, & pacem habete inter vos*. Æstimant namque quidam, quod etiam apud quosdam gentilium antiqua erat consuetudo, ut qui fidelitatem regibus promittebant, salem adjuratum vel consecratum in præsentiam eorumdem regum quibus fidem promittebant, comederent. Unde in libro Esdræ scriptum est, quod principes Samaritanorum regi Persarum, cum de accusatione Judæorum scriberent, dixerint: [a] *Memores sumus salis, quod in palatio comedimus*.

Differt sane inter [2] Catechumenos & Competentes. Catechumeni itaque sunt, qui primum de gentilitate veniunt, & habentes voluntatem credendi in Christo audiunt verbum fidei, sed nondum appellantur fideles. Competentes autem sunt, qui jam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, gratiam Christi percipere festinant. Ideoque appellantur Competentes, id est gratiam Christi petentes. Illi petunt & accipiunt, catechizantur & instruuntur instructione sacramentorum: istis salutare symbolum traditur, quasi commonitorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscant, quales jam ad gratiam Christi exhibere se debeant. Hæc tota actio, quæ super Catechumenis & competentibus celebratur, a quibusdam Scrutinium nominatur, non ob aliud, ut putamus, nisi a scrutando, juxta illud Psalmistæ: *Scrutans corda & renes Deus*. Eo quod ibi scrutarentur corda credentium & dubitantium a sacerdotibus, ut intelligerent quis ad baptismum jam rite admitteretur, qui adhuc differretur. Juxta hoc & Dominus in evangelio ait: *Scrutamini scripturas*.

CAPUT II.

De tactu narium & aurium: ob quam caussam secundum traditionem ecclesiasticam ab omnibus catholicis Christi sacerdotibus fiat.

INtroitus fidei & totius sanctæ doctrinæ ad animum per aures admittitur, & de auditu intellectus exoritur. Neque enim potest aliquis fidei sacramenta cognoscere, nisi audiat prædicantem, affirmante beato Apostolo qui dicit: *Fides ex auditu; auditus autem per verbum Dei*. Recte ergo ejus sensus organa sanctificantur, sine quo fides ad animum non potest pervenire. Sciendum tamen, quod de hac re in diversis regionibus diversus teneatur usus. Alii namque oleo sancto tangunt Catechumenorum aures & nares; alii vero sputo; alii absque sputo & oleo; alii etiam os tangunt oleo, ad exemplum dominicum. Unde scriptum est in Evangelio de surdo & muto: *Misit digitos suos in auriculas ejus*. Sed sive tactu olei, sive aliter, ideo sanctificantur aures, ut venturi ad baptismum ab omni malo & turpi verbo aures suas impollutas custodiant, sicut scriptum est: [b] *Sepi aures suas spinis, & noli audire linguam nequam*. Et rursus: [c] *Da in disciplinam cor tuum, & para aurem tuam verbis prudentiæ*. Ergo sanctificatio aurium significat, ut omnes extra disciplinam sermones, quasi doctrinæ Christi obloquentes, aversentur fideles ac fugiant, seque ad sola Dei verba audienda convertant: quia auditum suum Christi eloquiis consecrarunt. Nares quoque similis tactu sanctificantur, ut hi qui ad baptismum veniunt, admoneantur tanti mysterii sacramentum usque ad mortem inviolatum atque integrum custodire: ut quamdiu spiritum vitæ hujus naribus suis adtrahunt, a Christi Domini nostri cultura & servitio non recedant. Unde & Job vir sanctus loquitur: *Donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea loquetur mendacium*. Sed adhuc subtilior intellectus in hac narium sanctificatione signatur. Ille enim tactus ad odoratum fideles provocat spiritalem, ut non corporis sed mentis sensibus Christum inæstimabili suavitate sentire possint, & dicere ei: [d] *Post te in odorem unguentorum tuorum curremus*. Hunc odorem commendat Apostolus Christianis, cum dicit: *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo*. Debent ergo fideles ita vivere, ut suavissimus ad Deum odor ex eorum vitæ sanctitate conscendat.

Unguntur etiam nunc Catechumeni in pectore & inter scapulas oleo exorcizato, cum abrenunciant satanæ & operibus ac pompis ejus. Quod ideo fieri arbitramur, ut habitaculum cordis ante & retro signetur, quo signo diabolus auctor perfidiæ pellatur, & Christus largitor fidei & caritatis ingrediatur. Nam cor hominis est sedes erroris & vitiorum cum a diabolo possidetur: & ipsum efficitur habitaculum fidei, spei & caritatis cum a Christo defenditur & illustratur: Sicut enim scriptum est: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, homicidia*. Et: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto*

a I. Esdr. IV. 14. b Eccli. XXVIII. 28. c Eccli. II. 2. d Cant. I. 3.

1. Hinc patet quid sit collata Exorcistis potestas in eorum ordinatione imponendi manus super energumenos. Confer *Berardum* in Cann. II. 15-20. dist. 23. part. I. c. XV. §. 4.

2. Confer Jesse Ambian. epistolam.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 795.

corde. Bene ergo in abrenunciatione diaboli unguntur corda Catechumenorum, ut recedat ab eis cum omnibus operibus & pompis ejus.

CAPUT III.

De abrenunciatione satanæ: vel quæ sint opera ejus & pompæ.

ABrenunciatio, est abdicatio & repudiatio. Et cum dicimus: *Abrenuncias satanæ?* quid aliud dicimus, nisi, Resistis diabolo? sicut Apostolus ait: *Resistite diabolo, & fugiet a vobis*, ut sequatur; *Adpropinquate Deo, & adpropinquabit vobis*. Resistendum est autem diabolo, spernenda sunt opera B ejus, abdicandæ pompæ, ut non inveniat unde dominetur nobis, sed excludatur de cordibus Catechumenorum, ut mundetur domus conscientiæ; mundetur autem domus, ut Christus introiens eam, mundam inveniat. In hac professione abrenunciationis, non hominibus sed Deo & angelis ejus conscribentibus dicitur: *Abrenuncio*. Abrenunciandum est non solum vocibus, sed etiam moribus, non tantum sono linguæ, sed & actu vitæ. Postquam autem homo renunciando diabolo exclusit pessimum invasorem, introducat optimum possessorem.

Differt autem inter opera & pompas. Opera enim diaboli, sunt ritus profanus qui idolis exhibebatur; deinde homicidium, furtum, rapina, fraus, perju- C rium, adulterium, inimicitiæ, discordiæ, iræ, rixæ, dissensiones, & cetera hujusmodi. Ad pompam vero diaboli pertinent spectacula, insana gaudia, inverecundus lepor, variæque pestes lividorum sensuum. Sic enim antiquos patres novimus prædicasse fidelibus de pompis diaboli fugiendis: *Diabolus spectaculorum insaniam, studiorum ac turpium voluptatum muscipulam quave proponit? nisi ut his delectationibus capiat, quos amiserat. Fugite dilectissimi spectacula, fugite caveas turpissimas diaboli, ne vos vincula teneant maligni. Amator est quispiam circi? Quid delectat circo aurigas videre certantes? populos insana furia anhelantes? quemlibet præcedentem adversarii sui equum frangentem? Ista* D *est omnis delectatio, clamare Quia vicit in theatris. Labes morum est discere turpia, audire inhonesta. Chorus ille & cantio pantomimi inlicit auditum, sed expugnat sanum affectum.* Pompæ diaboli sunt quæque inlicita desideria quæ turpant, non quæ exornant animam; ut sunt desideria carnis, desideria oculorum, ambitiones sæculi. Ad concupiscentiam carnis pertinent, inlecebræ, voluptates; ad concupiscentiam oculorum, nugacitas spectaculorum; ad ambitionem sæculi insana superbia: ubi est fumus inflatus, ut homo positus in aliqua potestate, hominem se esse non agnoscat, cum de homine judicat. Qui vult ergo vincere tria ista, vincat quæ sunt in mundo: & per hæc illum vincit etiam, qui E suadendo per superbiam decepit mundum.

CAPUT IV.

De Symbolo.

SYmbolum græce, latine vero interpretatur Indicium, vel Conlatio; hoc est, Quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus; in unum conferendo unusquisque quod sensit. Indicium autem vel signum idcirco dicitur, quia in illo tempore multi simulabant se esse apostolos Christi, nominantes quidem Christum, sed non eum vera fide nunciantes. Idcirco posuerunt symbolum, indicium per quod agnosceretur is, A qui Christum vere secundum apostolicas regulas prædicaret. Discessuri enim apostoli ad evangelizandum in gentibus, hoc sibi prædicationis signum vel indicium posuerunt. Continet autem confessionem Trinitatis & unitatem Ecclesiæ, & omnem Christiani dogmatis confessionem. Quod symbolum fidei nostræ non reliquerunt apostoli scriptum atramento in charta, sed in tabulis cordis carnalibus.

CAPUT V.

De credulitate.

POst apostolicum Symbolum certissima fides, quam magistri ecclesiarum tradiderunt, hæc est scilicet, ut profiteatur Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum Deum invisibilem, unius essentiæ & potestatis ac sempiternitatis: itaut, singulis personarum proprietate servata, nec substantialiter Trinitas dividi, nec personaliter debeat omnino confundi. Patrem quoque confiteri ingenitum, Filium genitum, Spiritum autem sanctum nec genitum nec ingenitum, sed ex Patre & Filio procedentem. Filium a Patre nascendo procedere, Spiritum vero sanctum procedendo non nasci. Ipsum quoque Filium ex virgine sine peccato hominem suscepisse, ut quem sola bonitate creaverat, sponte lapsum misericorditer repararet. Quem veraciter crucifixum, & tertia die resurrexisse, & cum eadem ipsa carne glorificata ascendisse ad cælum credimus. In qua carne ad judicium vivorum & mortuorum exspectatur venturus. Et quod in divina humanaque substantia unam Christi gestaverit personam: quam non geminavit utriusque substantiæ integritate, sicut non confundit geminam substantiam personæ unitate.

Post incarnationem & passionem atque resurrectionem Christi, sequitur, in Symbolo commendatio *sanctæ Ecclesiæ Catholicæ*. Quia demonstratus est Deus, demonstretur & templum ipsius, quod est Ecclesia, sancta, una, vera, catholica, contra omnes hæreses pugnans, numquam expugnata. Hæreses omnes de illa exierunt, tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua, & portæ inferi non vincent eam.

Credimus *remissionem peccatorum*. Sine ista fide si quis ad baptismum accedit, ipse contra se januam indulgentiæ claudit. Omnia prorsus delicta delet sanctum baptisma, & originalia & propria, facta, cogitata, cognita, incognita, omnia dimittuntur. Innovat hominem qui fecit omnia; donat delicta, qui non quærit merita; prævenit gratia etiam ipsam infantiam, ut sint liberi per Christum, qui in Adam a diabolo tenebantur ante captivi. Propter omnia peccata baptismus inventus est. Propter levia, sine quibus esse non possumus, Oratio dominica inventa est. Semel abluimur baptismate, cotidie abluimur oratione. Propter scelera autem, aut aliqua facta immania, id est peccata criminalia, agenda est pœnitentia ab his qui ea commiserunt, pro quibus necesse est, ut a Christi corpore separentur. Ergo tribus modis dimittuntur peccata in ecclesia: in baptismate, in oratione, in humilitate majore pœnitentiæ. Tamen Deus non dimittit peccata, nisi baptizatis.

Credimus etiam *resurrectionem carnis*; quæ præcessit in Christo, ut hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite. Omnis spes fidei nostræ hæc est, quoniam resuscitabimur. Resurgent boni, resurgent mali: sed boni ut sempiterna beatitudine fruantur; mali, ut perpetuo igne puniantur.

Credimus *vitam æternam*, in qua incorrupti æqua-

les erunt angelis Dei, ut vivant cum ipsis in æterna vita, in unam immortalitatem ac sempiternam patriam, in qua patria vita nostra æterna ipse Christus erit. Quid sit autem illud bonum quod promisit Deus sanctis suis, quis explicet verbis? Facilius tamen possumus dicere, in illa vita æterna quid ibi non sit, quam quid ibi sit. Non est ibi mors, non luctus, non lassitudo, non infirmitas, non fames; nulla sitis, nulli æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mæstitia, nulla tristitia. De his igitur quibus catechumenos interrogamus quando baptizantur, sic credimus, & sic eis post baptismum prædicamus.

CAPUT VI.

De Baptismo.

Baptismus græce, latine tinctio interpretatur. Quæ idcirco tinctio dicitur, quia ibi homo spiritu gratiæ in melius immutatur, & longe aliud quam erat efficitur. Prius enim fœdi eramus deformitate peccatorum: in ipsa tinctione reddimur pulcri dealbatione virtutum. Per baptismum restauratur [1] corpus hominis ad priorem statum primi illius hominis ante peccatum; sed non ita, ut securus post baptismum vivat. Nam ad agones producitur contra diabolum vitiorum principem dimicaturus in arena hujus mundi; ubi [a] *spectaculum facti sumus huic mundo & angelis & hominibus*. Utramque enim partem, Christi scilicet & diaboli, infinita populi multitudo spectat luctantem. Duæ sunt namque pactiones credentium. Prima pactio est, in qua renunciavit diabolo & pompis ejus, & universæ conversationi illius: secunda pactio est, in qua se profitetur credere in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus, & in Spiritum sanctum. Sed non est ibi finis victoriæ. Has pactiones fideles in curiam proferunt angelicam nomina profitentium: in libro excipiunt vitæ, non a quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate. Jam deinde tirones Dei & milites Christi arma sacramentorum suscipiunt, ut pugnam gerant adversus diabolum. Sed fortissimum munimentum eorum ipse est Christus, quem in baptismo induerunt, sicut ait Apostolus: *Qui in Christo baptizati estis, Christum induistis*. Qui vult vincere manu, fortis inveniatur in bono opere: figat pedes: non nutent vestigia, ut possit implere victoriam.

Unde & duo sunt genera baptismi. Primum baptismum, quo sordes peccatorum per regenerationis lavacrum abluuntur: secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur. Quo baptismo Christus baptizatus est; ut & in hoc, sicut & in ceteris, formam credentibus daret, sicut ait Apostolus: *Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum*. De hoc igitur baptismo ipse Dominus ait: [b] *Baptismo habeo baptizari. Et quomodo coarctor, usquedum perficiatur!* Filiis Zebedæi: [c] *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, & baptismo quo ego baptizor, baptizari?* Baptismus autem aquæ est, quæ tempore passionis de latere Christi profluxit: nullumque aliud elementum est, quod in hoc mundo purget cuncta, quod vivificet universa. Ideoque cum baptizamur in Christo, per ipsum renascimur, ut purificati vivificemur. Fons iste origo est omnium gloriarum: fons iste similitudo est fontis æterni. Aqua illa non solum sordes lavat, sed & animam a peccatis liberat.

Sanctificatur hæc per consecrationem verbi. Tolle autem verbum, & quid est aqua, nisi aqua? [2] *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.* Virtus verbi per aquam mundat nos. Ait enim Apostolus: *Accedamus ad Deum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corde a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.*

Sciendum autem, quod ordo & usus baptizandi diversis temporibus aliter atque aliter fuit; tamen *una semper fides, unum baptisma*. Aliter baptizavit Joannes; aliter ipse Dominus; aliter apostoli ante passionem Salvatoris, & antequam ex latere ejus sanguis & aqua fluerent; aliter postquam dictum est illis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*. Apostolus quoque baptizatos dicit patres, qui ab Ægypto profecti sunt: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari*. Et re vera egressi de Ægypto ducuntur in manu forti & brachio excelso, & venientes ad mare rubrum antecedit Moyses famulus Dei portans virgam, quam a Domino acceperat: percutit aquas, & statim cogitur fluctus in cumulum, & unda in semetipsa repressa curvatur: soliditatem recipit liquor, & solum maris arescit in pulvere. Ingressi sunt alii salvandi, alii puniendi. Unum elementum aquarum, auctore totius creaturæ jubente, judicavit utrosque, separavit pios ab impiis. Moyses figuram habuit Domini Christi: in virga agnoscimus crucem; mare rubrum accipimus baptismum Christi sanguine purpuratum; regem Ægyptiorum populosque ejus, auctorem peccatorum diabolum cum omnibus ministris ejus.] Sed baptismus imago mortis Christi est & sepulturæ, sicut Apostolus testatur: *An ignoratis, fratres, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo resurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus: hoc scientes, quia vetus noster homo simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo.*

Quidam enim senserunt, trinam fieri mersionem propter Trinitatis venerationem: quidam autem propter triduanæ sepulturæ sacramentum. Sed beatus Gregorius papa cuidam se interroganti [3] de trina & simpla mersione, sic respondit: *De trina vero mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quam ipsi sensistis; quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus: ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione æstimet; neque ad hoc aliquid obsistit baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter vel semel mergere; quando & in tribus mersionibus personarum*

a I. Cor. IV. 9. b Luc. XII. 50. c Marc. X. 38.

1. Forte *spiritus*.
2. Sententia S. Augustini Tract. LXXX. in Joan.
3. Erat is Leander Hispalensis, ad quem est epist. .. lib. I.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
795.

trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari. Sed quamvis in morte Christi secundum Apostolum baptizamur, si prætermissa qualibet Trinitatis persona baptismus detur in regenerationis solemnitate, nihil agitur; nisi tota Trinitas invocetur. Quia nonnisi in uno nomine Patris & Filii & Spiritus sancti baptismi sanctificatur officium.

Baptismus autem non est hominis, sed Christi. Ideoque nihil interest hæreticus an fidelis baptizet; quia sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur. Habet quidem baptismum Christi hæreticus; sed quia extra unitatem fidei est, nihil illi prodest. At ubi ingressus fuit, statim baptismum quod haberet foris ad perniciem, incipit illi jam prodesse ad salutem. Quia sic habent baptismum hæretici, quomodo desertor habet characterem: & tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, non ei audet quisquam characterem mutare.

CAPUT VII.

De sacra unctione.

Post lavacrum ungimur, ut Christi nomine censeamur. Chrisma enim unctio interpretatur, sicut & Christus, unctus; qua unctione efficimur genus regium. In veteri namque testamento non solum reges & sacerdotes ungebantur, sed etiam tabernaculum testimonii, quod Domino præcipiente institutum est, sacra unctione sanctificatum est, dicente Domino ad Moysem: *Circumdabis atrium tentoriis & ingressum ejus, & adsumto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis ut sanctificentur; altare holocausti, & omnia vasa ejus, labrum cum basi sua, omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint sancta sanctorum*. Non solum altare, verum etiam omnia vasa oleo consecrantur: quia omnia membra ecclesiæ per chrisma Christiani efficiuntur. Sacerdotes quoque, id est Aaron & filii ejus, in typo baptismi antea aqua lavantur, & postea unguntur, sicut Dominus ad Moysem ait: *Applicabis Aaron & filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, & lotos aqua indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, & [a] unctio eorum in sacerdotium proficiat sempiternum*. In quibus verbis notandum valde est, quod unctio illa typica in sacerdotium proficiat sempiternum, quod est Christi & Ecclesiæ. Nam sacerdotium illud Leviticum nullatenus potest dici sempiternum, quia veniente veritate figura cessavit. De hoc unguento quod in sacerdotium proficit sempiternum, & psalmista ait: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron*. Hujus ergo unctionis quæ in Christo veraciter completa est, & in membris ejus quotidie impletur, figura exstitit unctio illa, de qua in veteri testamento legimus ita: *Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus*, id est Saulis, & deosculatus ait: *Ecce! unxit te Dominus super hereditatem suam in principem*. Et iterum: [b] *Tulit igitur Samuel cornu olei, & unxit eum*, id est David, *in medio fratrum ejus, & directus est spiritus Domini in David a die illa & in reliquum*. In quibus quoque verbis notandum est, quod post unctionem, immo per unctionem dirigatur spiritus Domini in David, sicut in ecclesia credimus per chrismatis unctionem, & manus impositionem dari Spiritum sanctum. Nam sicut in baptismo peccatorum remissio datur; ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur. Et hoc quod dictum est de pristina disciplina, qua ungi in sacerdotium & in regnum solebant, quæ dum carnaliter fit, spiritaliter proficit: quomodo & in ipsa baptismi gratia, visibilis quidem actus quod in aquam mergimur; sed spiritalis effectus quod delictis mundamur. Propter quod & sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorumdem sacramentorum operetur. Quod autem presbyteris licet capita baptizatorum chrismate ungere, quod tamen ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt Spiritum paraclitum, hæc caussa est: Nam licet sint & presbyteri sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat; verum etiam Actuum apostolorum lectio, quæ asserit, Petrum & Joannem apostolos Samariam fuisse directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum. De quibus etiam dicitur: *Oraverunt pro illis ut acciperent Spiritum sanctum*. Ex quo ostenditur, quia Spiritum sanctum accipere possumus, dare non possumus; sed ut detur Dominum invocamus. Et propterea fit manus impositio, ut per orationem & benedictionem advocatus invitetur Spiritus sanctus: & tunc ille paraclitus, post munda, benedicta & uncta corpora, libens a Patre descendit.

Quæri autem a quibusdam solet, cum fons baptismatis sine Spiritu sancto nullatenus sanctificetur, neque sine eo peccatorum remissio donetur; cur necesse est postea fieri manuum impositionem? Sed sciendum multis modis dari Spiritum sanctum, non solum in baptismo, sed etiam post baptismum. Nam etiam ipsis apostolis credimus in baptismo donatum Spiritum sanctum, ut remitterentur eorum peccata, sive per originem [1] tracta, sive voluntate perpetrata. Iterum post resurrectionem Domini, adhuc ipso Domino in terra consistente, acceperunt Spiritum sanctum, ut haberent potestatem vel dimittere vel detinere aliorum peccata. Sicut scriptum est: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum dimiseritis peccata, dimittentur; & quorum detinueritis, detenta erunt*. Tertio acceperunt Spiritum sanctum jam Domino in cælo sedente, ut haberent dona diversa in eodem Spiritu; id est, *gratiam sanitatum, operationem virtutum, prophetiam, discretionem spirituum, genera linguarum, interpretationem sermonum*. Non solum autem ad hæc sublimia dona percipienda, sed etiam ad omne opus bonum credimus dari Spiritum sanctum. *Quicumque enim*, ait Apostolus, *Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*. Ergo in baptismo fit remissio peccatorum, in impositione manuum conferuntur dona virtutum, sicut Petrus apostolus ait: [c] *Baptizetur quisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi in remissionem peccatorum, ut accipiatis donum Spiritus sancti*. Nam quæ sit differentia baptismi & chrismatis, beatus Augustinus exponit, dicens: *Quando exorcizantur infantes velut frumentum moluntur; quando baptizantur, consperguntur; quando chrismantur, coquuntur*. Pulcra comparatio! Dum moluntur per exorcismum, a potestate diaboli eruantur: dum consperguntur per baptismum, a peccatorum sordibus emundentur: dum per chrisma coquun-

a Exod. xl. 13. *b* I. Reg. XVI. 13. *c* Actor. II. 38.

1. Non erant cum peccato originali apostoli quando baptizati sunt. Sensus ergo est, talem fuisse eis datum Spiritum, qui omne genus peccatorum remittere posset.

tur, sancti Spiritus gratia inlustrentur & confirmentur.

CAPUT VIII.

De vestimentis albis.

Baptizati albis induuntur vestibus, ut ipso etiam habitu exterioris hominis demonstrent innovationem & emundationem interioris. Qui enim de potestate tenebrarum transfertur in regnum lucis & claritatis, consequenter utitur vestimentis albis ad exemplum Jesu non solum filii Josedech, sed & Jesu Filii Dei. Nam in Jesu filio Josedech præfiguratum est quod in Jesu Filio Dei erat implendum. Ait ergo propheta Zacharias: [a] *Et Jesus erat indutus vestibus sordidis, & stabat ante faciem angeli.* Qui respondit & ait ad eos qui stabant coram se, dicens: *Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam; & indui te mutatoriis, & dixi: Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et induerunt eum vestibus.* Quæ licet in Domino Jesu Christo ex parte impleta sunt; magis tamen in membris ejus quotidie implentur. Erat quidem aliquo modo & Dominus indutus vestibus sordidis: quia cum *non fecisset peccatum, pro nobis peccatum factus est, & ipse infirmitates nostras portavit, & pro nobis doluit.* Tamen quia in illo nulla fuit iniquitas quæ auferretur, sed *vulneratus est propter iniquitates nostras*; sordida vestimenta auferuntur a nobis, cum nostra peccata delentur, ut resurgentes in eo, audiamus post baptisma: *Ecce indui te mutatoriis.* Et illud quod in Cantico dicitur Canticorum. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Et postquam in capite ungimur, quasi impletur in nobis quod dicitur: *Ponite cidarim mundam super caput ejus, & induerunt eum vestibus.* Ut audiamus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Qui per baptismum tenebras Ægyptiorum evadit, & corpus Christi efficitur, merito vestimentis albis induitur; quia & caro Christi mundo linteo involuta sepulta est. Qui cum Christo surgit a morte per transitum sacri fontis, merito albis induitur: quia & testes resurrectionis illius sancti angeli in albis apparuerunt vestibus.

Albæ autem vestes baptizatorum tres significationes gestant. Unam de præterito, quæ facta est per innovationem baptismatis. Aliam de præsenti, quæ fit per candorem virtutum, sicut scriptum est: *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* De quibus iterum dicitur: *Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Tertiam de futuro, quæ speratur in æterna vita per claritatem immortalitatis. Unde Joannes apostolus vidisse se dicit innumerabiles stantes ante thronum in conspectu Agni amictos stolis albis, & interrogari ab uno de senioribus: *Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & unde venerunt?* & ab eo audisse: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas in sanguine agni.* Propter has igitur dealbationes renatorum, dicuntur per Prophetam filii Sion [b] *candidiores lacte, rubicundiores ebore pretioso.* Et Dominus angelo Laodiciæ scribi jubet per Joannem: [c] *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris.* Vigintiquatuor quoque seniores sedere di-

A cuntur super thronos vigintiquatuor circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Et omnibus in commune victoribus promittitur: *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 795.

CAPUT IX.

De corpore Dominico ac sanguine.

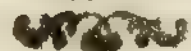
Oportet renovatos per baptismum mensæ dominicæ applicari, ut sumentes panem qui *cor hominis confirmat, & vinum quod lætificat*, dicere possint cum Psalmista: *Super aquam refectionis eduvit me, animam meam ibi convertit.* Et post paul-B lulum: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* Qui enim dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum*; dixit: *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.* Omnis ista sententia tenet, ut sine corpore & sanguine filii hominis vitam habere non possint. Dicit iterum Dominus: *Panis quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita. Sæculi vita* nomine homines significantur, qui nascendo in hoc sæculum veniunt: ac per hoc pro hominum vita caro Christi data est, quam nisi manducaverint, non habebunt vitam æternam. Beatus namque Augustinus in quodam [1] loco ait: C *Optime Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam Salutem; & sacramentum corporis Christi nihil aliud, quam Vitam vocant. Unde? nisi ex antiqua, ut æstimo, & apostolica traditione, qua ecclesiæ Christum insitum tenent, per baptismum & participationem mensæ dominicæ, non solum ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse pervenire. Hoc enim & scriptura testatur. Nam quid aliud tenent qui baptismum nomine Salutis appellant, nisi quod dictum est: Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis? Quid aliud etiam qui sacramentum mensæ dominicæ vitam vocant, nisi quod dictum est: Panis quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita? Idem Dominus in evangelio: Caro* D *enim mea, inquit, vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* [2] *Cum enim cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant neque sitiant; hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos a quibus sumitur immortales & incorruptibiles facit; ita tamen, si ante omnia hi qui sumunt impleant illud quod sequitur: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Nam hoc est veraciter manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo scilicet manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem*, etiamsi tantæ rei sacramen-E tum ad judicium sibi manducet & bibat. Aliud est enim Sacramentum, aliud virtus sacramenti. Salus autem & vita æterna non est exterius in sacramento; nam hoc etiam infideles sumere possunt; sed interius summi non potest in virtute sacramenti, quæ non sumitur nisi ab his, qui veraciter sunt pii & fideles, & *imitatores Dei sicut filii carissimi, & ambulant in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.*

Hunc panem, qui vitam tribuit mundo, significavit illud manna quo aliti sunt filii Israel in de-

a Zachar. III. 3. 4. 5. b Thren. IV. 7. c Apoc. III. 18.

1. Expos. inchoat. Epist. ad Rom. num. 13. 2. August. Tract. xxvi. in Joann.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 795.

serto, & de quo Dominus ait Judæis: ᵃ *Patres vestri manducaverunt in deserto manna, & mortui sunt.* Cum ergo perspicuum sit, quod Dominus non de morte corporis loqueretur, qua & nos morimur, qui panem de cælo descendentem manducavimus, sed de morte animæ: cur dicitur, quod qui manducaverunt manna mortui sunt? Numquid & Moyses & ceteri sancti qui ibi fuerunt, mortui sunt? Sed illos dicit mortuos, qui sacramentum sine virtute sacramenti perceperunt. Quod autem interius sit virtus sacramenti, quæ invisibiliter præstat ablutionem, sanctificationem & vitam, sicut aqua baptismatis, unctio chrismatis, & corpus ac sanguis Domini, nullus utique ignorat fidelium. B Unde intelligitur, quod & illis antiquis patribus qui *baptizati* dicuntur *in nube & in mari*, sic datum est salvari, mundari & sanctificari in virtute sacramentorum. Propter quod nullus esse securus debet de perceptione sacramentorum, nisi virtutem invisibiliter teneat & custodiat. Hæc igitur omnia ideo tali modo dicimus, quia nisi sumus exponere, quomodo plebem doceamus nobis commissam.

CAPUT X.

De infantibus, vel his qui pro se respondere non possunt.

Consuetudo ecclesiæ habet, & doctores tradunt, ut omnino eisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus & in majoribus, baptismi mysteria celebremus. Hinc est enim, quod sacerdos eadem sacramenta agens, non unum pro altero interrogat, id est majorem pro parvo, utrum abrenunciet diabolo, aut credat in Deum: sed ipsum quem baptizaturus est interrogat, dicendo: *Abrenuncias?* aut, *Credis?* Is vero qui eum suscipit, non quasi unus pro altero respondet ac dicit, Abrenunciat, aut Credit: sed *Abrenuncio*, aut, *Credo*. Et hæc caussa est, ut parvuli & pœnitentes possint dici & fideles. Unde quibusdam hæc negantibus, ita a patribus invenitur responsum: Si propterea pœnitentes dicendi non sunt, quia sensum pœnitendi non habent; nec fideles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi non habent. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur; cur non prius etiam pœnitentes habentur, cum per eorumdem verba gestantium, diabolo & huic sæculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramenti & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit ecclesiæ, cum baptizantur, propter virtutem celebrationemque tanti sacramenti, quamvis suo corde atque ore non agant, quod ad credendum confitendumque pertineat. Tamen in numero credentium computantur. Plerisque accidit, ut catholico animo & corde ab unitate pacis non alienato, aliqua necessitate mortis urgente in aliquem hæreticum irruerent, & ab eo Christi baptismum sine illius perversitate perciperent, & sive defuncti sive liberati, nequaquam apud eos manerent, ad quos numquam corde transierant. Unde hoc fieri potest, ut quod unus perniciose tradit, alter salubriter accipiat? nisi quia secundum fidem accipientium sacramentum acceptum judicatur, non secundum fidem dantis. Et propter hanc caussam fit, ut hi qui surdi aut muti nati sunt, aut catholicorum aut in hæreticorum numero reperiantur. Et cum apostolus dicat: *Quomodo credent nisi audierint?* A & iterum: *Ergo fides ex auditu*; miro tamen modo, sive sint surdi, sive muti, sive infantes, per corda & ora offerentium & suscipientium numero adgregantur fidelium.

CAPUT XI.

De disciplina vivendi & docendi.

De hoc autem quod quæritur a nobis, ut similiter dicamus, si in hoc quod prædicamus, nos ipsos custodiamus; nos hactenus nescivimus & adhuc nescimus, utrum possit homo suam profiteri custodiam, quam habet erga divina mandata. Nam cum quotidie vitæ continentiam consequi conemur, & quotidie aut oblivione, aut subreptione, aut infirmitate, aut quod pejus est, voluntate peccemus; quomodo possumus profiteri ea, quæ volentes, quando neque ea, quæ nolentes agimus, intelligimus? sicut scriptum est: *Delicta quis intelligit?* Nam etsi dictum est: *Deus, vitam meam enunciavi tibi*, nos putamus quod de criminibus id possumus facere, non de aliis actibus nostris, sicut scriptum est: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino*, qualiter nos in his quæ prædicamus custodiamus, qui quotidie peccamus: & sic peccatum iniquitas est, confirmante Apostolo qui ait: *Omnis qui* C *facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.* Ergo iniquitatem operamur; & si iniquitatem operamur, in viis Domini non ambulamus, dicente Psalmista: *Non enim qui iniquitatem operantur, in viis ejus ambulaverunt.* Cum hæc ergo ita sint, quid de custodia mandatorum, id est qualiter nos in his quæ prædicamus, custodiamus, dicere melius possumus, nisi illud quod idem Psalmista ait: *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas!* Quis enim implere potest, quod nobis præcipitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum:* & iterum, *Diligite inimicos vestros?* nisi cujus Dominus dilataverit per infusionem sancti Spiritus cor in caritate, ut ei possit dicere: *Viam* D *mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum.* Terribiliter valde Dominus in evangelio proponit modum humilitatis & simplicitatis, dicendo: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Juxta quem modum & Apostolus præcipit: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Sed quis ad tantam innocentiæ perfectionem pervenire potest, nisi is, quem tanta Dei gratuita benignitas prævenerit, ut ex intimis visceribus dicere possit: *Dilexi quoniam exaudivit Dominus vocem orationis meæ, quia inclinavit aurem suam mihi.* Et post pauca: *Custodiens parvulos Dominus; humiliatus sum & libera-* E *vit me.* Ac deinde securus: *Convertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam.* Dicunt ecclesiastici doctores, speculum animæ esse mandata divina, ut unaquæque fidelissima in eo se intuens, deprehendat in semet ipsa vel fœditatem vitiorum, vel pulcritudinem virtutum. Et idcirco Psalmista ait: *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.* Subauditur, *si direxeris vias meas ad custodiendas justificationes tuas.* Sed quis nostrum absque hac confusione cantare potest: *Domine Dominus noster si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis?*

De hac igitur confusione nos Dominus ad gaudium vult levari cum dicit: *Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint,*

ᵃ Joann. VI. 59.

& dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me: gaudete & exsultate. Et in alio loco: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est.* Quicumque hoc ex medullis cordis implere potuerit, ille *non confundetur, cum perspexerit in omnibus mandatis Dei* tamquam in speculo. Joannes namque apostolus ait: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* Et iterum: *Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulavit, sic & ipse ambulare.* Sed ad hæc quid aliud nobis agendum est, nisi ut ingemiscentes dicamus: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* Igitur sicut supradictus apostolus docet: *Qui non diligit fratres, manet in morte.* Quæ est autem dilectio, qua fratres debemus diligere, ipse post pauca ostendit dicens: *In hoc cognovimus caritatem Dei; quoniam ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Et iterum: *Non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate.* Sed quia hanc tam summam dilectionem implere non possumus, & non ita diligendo fratres manemus in morte; timore perterriti clamamus ad omnipotentem: *Adhæsit pavimento anima mea; vivifica me secundum verbum tuum.* Et, *Domine si vis, potes me salvare.*

Sunt etenim in divinis præceptis adhuc sublimiora & difficiliora ad implendum mandata: sed si propterea quia nos ea implere non possumus, aliis non prædicaverimus, duplex ut putamus malum erit. Neque enim nos ambigere oportet esse in plebe cui prælati sumus, aliquos vasa divinæ misericordiæ effectos, in quibus ostendat Deus divitias bonitatis suæ; qui solet etiam de sterquilinio proferre præclaras margaritas ornamento supernæ civitatis aptandas, pro quibus taceri non debent scripturæ. Sciunt enim doctores nullam esse in hominibus conditionem, nullum ordinem, nullam ætatem, nullum ingenium, unde non pereant, & unde non salventur in vitam. Et hoc ex judicio justitiæ, & gratuita misericordia Dei *hunc humiliantis & hunc exaltantis, quia calix in manu ejus vini meri plenus mixto, & inclinat ex hoc in illud.* Et propterea debent prædicari scripturæ, debet sonare evangelium, debent annuntiari & terrores comminationum, & blandimenta consolationum. Quia in plebe ecclesiastica exsistunt & duricordes, quibus utilia sunt tonitrua & grando sermonum Dei, quæ primum percutiant & postea irrigent. Exsistunt & mites, quibus tantummodo lenis & placidus sermo verbi divini expediat. Sic enim in hoc mundo vivimus, ut semper soliciti Deo dicere non cessemus: *Sitivit in te anima mea; quam multipliciter tibi caro mea! in terra deserta, & invia & inaquosa.* Vascula enim sunt animæ nostræ. Ergo levanda sunt ad Deum a nobis petentibus & quærentibus, & dicendum: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*

Ecce hæc juxta exiguitatem sensus nostri ad interrogata respondimus breviter, significantes quomodo plebem nostram doceamus, & ea quæ docemus, qualiter nos ipsi custodiamus. Nunc autem maximas vobis referimus gratias, constantissime & gloriosissime Imperator, semper felix, optime, auguste, qui nos pia vestra sollicitudine tamquam dormientes excitatis, & torporem mentis nostræ excutitis, & ad sanctum exercitium provocatis, quasi cum Propheta sanctæ dicentes ecclesiæ, pro cujus defensione vos Dominus Jesus Christus conservare dignatur: *Excutere de pulvere, consurge, sede Jerusalem*; ad cujus fastigium in sempiterna gloria participandum, vos, utpote carissimum membrum ejus, perducere dignetur, transferendo de regno ad regnum, *rex regnum & dominus dominantium.*

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 795.

EPISTOLÆ LEIDRADI

ARCHIEP. LUGDUNENSIS.

EPISTOLA I.

[1] Ad Carolum magnum Imperatorem.

Summo Carolo Imperatori Leidradus Episcopus Lugdunensis salutem. Domine noster, constans & sacer Imperator, supplico clementiæ celsitudinis vestræ, ut hanc brevem suggestiunculam meam vultu serenissimo audiatis: quatinus quæ heic inserta sunt, piissimæ prudentiæ vestræ nota fieri queant, & intentio meæ postulationis ab ingenua clementia vestra reminiscatur. Olim me exiguissimum famulorum vestrorum ad regimen Ecclesiæ Lugdunensis destinare voluistis, cum ego huic officio impar exsisterem, & indignus. Sed vos, qui non attenditis hominum merita, sed vestram solitam clementiam, egistis de me sicut ineffabili pietati vestræ placuit, nullo exsistente merito meo; meque admonere dignati estis, ut ego sollicitudinis curam gererem, & ut negligentiæ, quæ in prædicta Ecclesia perpetratæ noscebantur, emendarentur, & perpetrandæ vitarentur. Erat enim dicta Ecclesia multis in rebus destituta interius exteriusque, tam in officiis, quam in ædificiis, & ceteris ecclesiasticis ministeriis. Ego humillimus servulus vester, postquam ibidem perveni, quæ cum Dei adjutorio & vestro peregi audite. Quoniam, ut inspector conscientiarum Dominus omnipotens mihi testis est, non tali intentione ea vobis patefacio quæ dicturus sum, ut propterea in rebus augeri merear; neque aliud tale in cogitatione mea composui, ut acquisitionis mihi occasio fit, nec suggero; quoniam quotidie exitum a rebus humanis suspicor, propter infirmitatem meam, & incessanter de morte suspectus sum. Et ideo hæc

1. Ex Baluzio prima.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 795.

suggero, ut cum benignissimis auribus vestris præsentata fuerint, & clementer inspecta, si qua bene & secundum voluntatem vestram gessi, post meum discessum non deficiant, aut pereant.

Denique postquam, secundum jussionem vestram, sæpedictam Ecclesiam suscepi, juxta vires parvitatis meæ omni industria egi, ut Clericos officiales potuissem sicut jam Deo favente ex magna parte mihi habere videor. Et ideo officio vestræ pietatis placuit ut ad petitionem meam mihi concederetis redditus qui ab antiquo fuerant de Lucdunensi Ecclesia: per quam, Deo juvante, & mercede vestra annuente, in Lucdunensi Ecclesia est ordo psallendi instauratus, ut juxta vires nostras secundum ritum sacri Palatii omni ex parte agi videatur quicquid ad divinum persolvendum officium ordo exposcit. Nam habeo scholas Cantorum; ex quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios etiam erudire possint. Præter hæc vero habeo scholas Lectorum, non solum qui officiorum lectionibus exercentur, sed etiam in divinorum librorum meditatione spiritalis intelligentiæ fructus consequantur; ex quibus nonnulli de Libro Evangeliorum sensum spiritalem etiam ex parte adipisci possunt. Plerique vero librum Prophetarum secundum spiritalem intelligentiam adepti sunt. Similiter libros Salomonis, vel libros Psalmorum, atque etiam Job. In libris quoque conscribendis, in eadem Ecclesia, in quantum potui, elaboravi. Similiter vestimenta sacerdotum vel ministeria procuravi.

De restauratione etiam Ecclesiarum, in quantum valui, non cessavi; ita ut ejusdem civitatis maximam Ecclesiam, quæ est in honorem sancti Joannis Baptistæ, a novo operuerim, & macerias ex parte erexerim. Similiter Ecclesiæ sancti Stephani tegumentum de novo instauravi. Ecclesiam quoque sancti Nicetii de novo etiam ædificavi. Similiter Ecclesiam sanctæ Mariæ. Præter monasteriorum restaurationes, domus quoque episcopales, inter quas unam restauravi, quæ jam pene destructa erat, quam operui. Aliam quoque domum cum solario ædificavi, & duplicavi; & hanc propter vos paravi; ut si in illis partibus vester esset adventus, in ea suscipi possetis. Claustrum quoque Clericorum construxi, in quo omnes nunc sub uno conclavi manere noscuntur. In eadem civitate alias restauravi Ecclesias: unam quidem in honorem sanctæ Eulaliæ, ubi fuit monasterium puellarum, in honorem sancti Georgii, quam de novo operui, & ex parte macerias ejus a fundamentis erexi. Alia quoque domus in honorem sancti Paulli de novo operta est.

Monasterium quoque puellarum in honorem sancti Petri dedicatum, ubi corpus sancti Annemundi martyris humatum est, quod ipse sanctus martyr & Episcopus instituit, ego a fundamentis tam Ecclesiam quam domum restauravi, ubi nunc sanctimoniales numero triginta duæ, secundum institutionem regularem viventes, habitare videntur. Et monasterium regale Insulæ Barbaræ, (situm in medio Araris fluvii, quod antiquitus est dedicatum in honorem sancti Andreæ Apostoli, & omnium Apostolorum, nunc autem in honorem sancti Martini recens videtur esse fundatum jussu Domni Karoli Imperatoris, qui ibidem præfecit dominum Benedictum Abbatem, cum quo simul direxit ibi suos codices) ita restauravi, ut tecta de novo fuerint, & aliqua de maceriis a fundamentis erecta; ubi nunc monachi secundum regularem disciplinam numero nonaginta habitare videntur. Cui etiam Abbati tradidimus potestatem ligandi & solvendi uti habuerunt prædecessores sui, scilicet Ambrosius, Maximinus, Licinius, clarissimi viri, qui ipsum locum rexerunt: quos Eucherius, Lupus, atque Genesius, ceterique Episcopi Lucdunenses, ubi ipsi deerant, aut non poterant adesse, mittebant cognituros utrum catholica fides recte crederetur, ne fraus hæretica pullularet. Quibus illis in tantum erat commissa cura, ut si Ecclesia Lucdunensis viduaretur proprio patrono, ipsi in cunctis adessent rectores, & consolatores, quousque Ecclesia a Domino dignissimo illustraretur pastore. Nos similiter posteris illorum hanc potestatem tradidimus. Insuper jussimus fieri decreta priscorum Regum Franciæ, ut quemadmodum ipsi statuerunt monimenta emendi & augendi locum in omnibus rebus, quas ad præsens habere videntur, vel in futuro, Deo auxiliante, acquirere poterunt, sine ulla querimonia per sæcula possideant.

[1] E P I S T O L A II.

[2] *Ad Carolum Imperatorem.*

Domino gloriosissimo & vere piissimo Imperatori, & in Christo victori, ac triumphatori invictimo, semper augusto, Leidradus, licet indignus, divina tamen dispensatione, & vestra miseratione Lugdunensis Ecclesiæ episcopus.

I. Christianissima & admirabilis religio vestra, atque in Deum ardentissima fides divina inspiratione adtacta, & piissima sollicitudine permota, jussit nuper aliquid nos de sacramentis nostræ renovationis ad vestras sagacissimas inquisitiones respondere. Ad quas nos nihil condignum intelleximus, nisi quod nec respondere facilitatis, nec dissimulare facultatis nostræ esse perspeximus. Tandem licet ad neutrum idonei, juxta exiguitatem tamen ingenioli, fidei nostræ rationem confidenter vobis, juxta quod sentimus, patefecimus, prudentissimo utique justissimo ac piissimo dictorum judici. Vos autem consueta bonitate, auditis responsionibus nostris, quas nos absque reprehensione utique dicere non potuimus, juxta benignitatem vestram, qua cunctos mortales anteitis, tamquam vobis placitas laudare dignati estis. Nec tamen inter hæc negastis nobis affluentissimam eruditionem vestram, quominus judicaretis, quod in his, ad quæ vos avidius audienda parabatis, nostra imperitia minime satisfecerit. Tunc demum non tam imperiali, quam paterna ammonitione innotescere nobis dignati estis, minus nos dixisse de abrenunciatione diaboli, & earum quæ ejus sunt rerum, quam vestra pietas optabat. Intelleximus itaque post vestram benignissimam ammonitionem, quia de operibus & pompis diaboli multiplicius respondendum erat, quam de ceteris rebus: quoniam per eas cupiditates, & per cupiditates scandala mundi crebrescunt quotidie, & quod pejus est, inter ecclesiæ rectores, & reipublicæ ad-

1. Hæc censeri debet quasi altera pars superioris libelli de Baptismo.

2. Ex Analectis Mabil.

ministratores discordiæ oriuntur; & quod adhuc A horum est pessimum, inter doctores & auditores odia se interserunt, inimicitiæ concitantur, detractiones agitantur.

II. Vestram itaque sapientissimam ammonitionem omni amore amplexati, valde admirati sumus profunditatem vestræ sanctæ considerationis. Inter hæc igitur, cum ingenioli nostri præpediente tarditate non satis advertere potuissemus, utrum ista vestra laudabilis ammonitio responsionem a nobis vellet, an tantummodo nostram nobis imperitiam cognoscendam commendare: hac ambiguitate suspensi, nullum probabilius consilium, ut nobis tamen visum est, reperire potuimus, quam ut ea quæ per B vos cognovimus non legitime a nobis fuisse responsa prius, juxta pusillitatem sensus nostri, in quantum videbatur explicaremus; ac deinceps his literis serenissimæ clementiæ vestræ indicaremus, quæ dubitatio, vel potius quæ necessitas nos arctaverat ad scribendum ea, quæ in prioribus responsionibus nostris minus fuisse per vos cognovimus. Deinde gloriosissimo conspectui vestro destinatis, si secundum jussionem vestram fecimus aut non, ecce adsunt in conspectu gloriæ vestræ, & ea quæ in prioribus minus fuerunt, & quare nunc ea scribere & transmittere ausi, immo coacti sumus. Quod si ea aliquatenus vestræ voluntati convenientia judicatis, C secundum indeficientem thesaurum bonitatis vestræ id facitis. Sin autem vana & minus utilia, sicut forsitan sunt; nos novimus & confitemur multitudinem id promereri imperitiæ nostræ, qui vestram voluntatem, & tenorem servitutis nostræ minus advertere possumus. Quamquam etsi advertamus, nequaquam simul idonei ad respondendum vestræ tam sublimissimæ & inimitabili investigationi; tamen oramus, ut vos non lateat, quæ nos caussa compulerit ad scribendum de his, quæ vestra nos clementia & paterna sollicitudine ammonente cognovimus minus fuisse in prioribus illis responsionibus.

III. Dominus noster Jesus Christus, cujus *egressio a summo cæli*, postquam *processit tamquam sponsus de thalamo suo*, insignitus humilitate & infirmitate substantiæ nostræ, bellum gesturus adversum principem hujus mundi, ac mundum debellaturus *Dominus fortis & potens*, *Dominus potens in prælio* futuris militibus suis, fugientibus mundi ac principis ejus dominatum, initia pactionis & expeditionis exponens, immo proponens ait: *Qui non renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus*. Quod quidam audiens, ait illi: *Sequar te Domine; sed primum permitte mihi renunciare his qui domi sunt*. Sancta vero mater universalis Ecclesia non aliter suscipit in gremium ad se convertentes, nisi prius abrenuncient diabolo & omnibus angelis ejus, operibus quoque atque universis pompis ejus.

IV. Discernenda sunt igitur hæc duo; quid inter se differant *renuntiare*, & *abrenunciare*. Quorum differentia in eo vel maxime apparet, quod *renunciamus* rebus licitis, *abrenunciamus* autem inlicitis: renunciamus affectionibus, abrenunciamus autem inlecebris: renunciamus parentibus, abrenunciamus autem diabolo. Renunciat ergo omnibus quæ possidet, qui sic tenet ea quæ mundi sunt, ut tamen per ea non teneatur a mundo: habet rem temporalem in usum, æternam in desiderio; & exclusa cupiditate mundi, divina in eo caritas augetur atque perficitur. Ergo qui Deum vult possidere renunciat mundo; non autem renunciat mundo, qui terrenis facultatibus ex delectatione succumbit. Quicumque ergo volunt esse discipuli Christi, præ amore illius omnia quæ in mundo sunt, etiamsi habeant, fastidiunt, ut sint *habentes tamquam non habentes*: & discunt non *superbe sapere, neque sapere in incerto divitiarum*, sed in Deo vivo qui præstat nobis omnia: sicque facultates terrenas ad sustentationem possident, ut tamen etiam ex eis Deo serviant, cujus æterna bona desiderant. Et quia in divinis literis cupiditas reprehenditur, non facultas; sollicita mente perpendunt, ut ea quæ habent, non habeant amore possidendi, sed necessitate vivendi. Ea autem quibus abrenunciandum est, nullo nobis pacto haberi conceduntur, quia nullo modo haberi possunt cum Deo: sed ex toto corde abrenunciandum diabolo, operibus ac pompis ejus, ut nulla nobis cum illis communio relinquatur, ne eorum actione rursus cogamur in ejus regnum dilabi, *cujus invidia mors intravit in mundum*, qui *erat homicida ab initio*, incentor mali, conlator peccati.

V. Contulit namque primo homini fœnus peccati, quotidianas ab illo exacturus usuras. Creditor malus fecit sibi uxuris obnoxium genus humanum, cui miser debitor solvit peccando non solum ea, quæ illo instigante didicit, verum etiam adinventiones proprias, quas ad cumulum scelerum addidit. Et idcirco cum per gratiam illius, qui *ex usuris & iniquitate redemit animas nostras*, eruimur de potestate mali creditoris, ac per hoc improbi exactoris; abrenunciandum est illi, ac denunciandum nihil nos ei deinceps debere.

VI. Quæ sit autem origo & initium operum atque pomparum diaboli, scriptura manifestissime docet, quæ ait: [a] *Initium omnis peccati superbia*. Quid apertius, quid probabilius dici potest? *Initium*, inquit, non alicujus, sed *omnis peccati superbia*: ut evidenter ostenderet, quod ipsa sit omnium peccatorum caussa. Quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest aut poterit sine ipsa: & ideo *initium dicitur omnis peccati*, quia ipsa præcessit in diabolo, & per ipsam subversus est homo. Non enim ederet de ligno prohibito, nisi concupisceret; nec concupisset nisi tentatus; nec tentaretur, nisi desertus; nec desereretur a Deo, nisi prius ipse desereret; nec desereret Deum, nisi superbiret, & similitudinem Dei damnabiliter appetisset. [b] *Fecit* itaque *Deus*, sicut scriptum est, *hominem rectum*, ac per hoc voluntatis bonæ. Non enim rectus esset, bonam non habens voluntatem. Bona igitur E voluntas opus est Dei; cum ea quippe ab illo factus est homo. Mala vero voluntas, quoniam omnia opera mala præcessit in homine, defectus potius fuit quidam ab opere Dei ad sua opera, quam opus illius. Et ideo mala opera, quia secundum se, non secundum Deum: ut eorum operum tamquam fructuum malorum voluntas ipsa esset velut arbor mala.

VII. Apostolus quoque ait: [c] *Radix omnium malorum est cupiditas*. Sollicite itaque considerare debemus, quare *initium peccati* dicatur *superbia*: *radix omnium malorum est cupiditas*. An forte sermonem propheticum Paullus apostolus, ut solet, exposuit; quandoquidem sive *initium omnis peccati*,

a Eccli. X. 15. b Eccl. VII. 30. c I. Tim. VI. 10.

sive *radix omnium malorum* dicatur, unum idemque significat? Porro cupiditas atque superbia in tantum unum est malum, ut nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit inveniri cupiditas. Quandoquidem & diabolus in quo tenet superbia principatum, propriæ potestatis ac perditionis humanæ cupidus fuit: & ipse homo per appetitum arboris interdictæ, ac divinæ similitudinis affectatione morbosæ cupiditatis ostendit affectum. Et de diabolo quidem, quod malo superbiæ ceciderit, nullus qui ambigat. De primis tamen hominibus diligenti consideratione invenitur, quia in occulto prius mali esse cœperunt, ut in apertam inobedientiam laberentur. Non enim ad malum opus perveniretur, nisi præcessisset voluntas mala. Porro malæ voluntatis initium, quod potuit esse, nisi superbia? Quid est autem superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus? Perversa enim est celsitudo, deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium. Hoc fit cum sibi animus placet: sibi vero placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quam ipse sibi. Spontaneus autem est ille defectus: quoniam si voluntas in amore superioris immutabilis boni, a quo inlustrabatur ut videret, & accendebatur ut amaret, stabilis permaneret; non inde ad sibi placendum averteretur, & ex hoc tenebresceret, aut frigesceret, ut vel illa crederet verum dixisse serpentem, vel ille Dei mandato uxoris præponent voluntatem, putaretque se venialiter transgressorem esse præcepti, si vitæ suæ sociam non desereret etiam in societate peccati. Non ergo malum opus factum est, id est illa transgressio, ut cibo prohibito vescerentur, nisi ab eis qui jam mali erant. Patet ergo manifestissime non solum in diabolo, verum etiam in primis hominibus, malum superbiæ præcessisse in abdito, ut sequeretur hoc malum, quod perpetratum est in aperto. Verum est enim quod scriptum est: [a] *Ante ruinam exaltatur cor, &* [b] *ante gloriam humiliatur*. Prorsus ruina quæ fit in occulto, præcedit ruinam quæ fit in manifesto, dum illa ruina esse non putatur. Quis enim exaltationem ruinam putat, cum jam ibi sit defectus, quo est relictus excelsus? Quis autem ruinam esse non videat, quando fit mandati evidens, atque indubitata transgressio?

VIII. Quam primorum hominum transgressionem, si in sua quasi membra singula dividamus, non absurde creduntur etiam cetera ibi admissa peccata. Primo superbia est illic, quia homo in sua potius esse, quam in Dei potestate dilexit. Deinde avaritia, quia plus quam illi sufficere debuit, appetivit: & sacrilegium, quia non credidit: & homicidium, quia se præcipitavit in mortem: & fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: & furtum, quia cibus prohibitus usurpatus est; & si quid aliud in hoc uno admisso diligenti consideratione inveniri potest. Hoc igitur primum creaturæ rationalis malum sequuta sunt, ignorantia rerum agendarum & concupiscentia noxiarum, quibus comites subinferuntur error & dolor: quæ duo mala quando imminentia sentiuntur, fugitantis ea animi motus vocatur metus. Porro animus cum adipiscitur concupita, quamvis perniciosa vel inania, quoniam id errore non sentit; vel delectatione morbida vincitur, vel etiam vana lætitia ventilatur. Ex his morborum non ubertatis sed indigentiæ, tamquam fontibus omnis miseria naturæ rationalis emanat in [1] quibus jacet, vel etiam volvitur, & de malis in mala præcipitatur.

IX. Ecce arbor malæ voluntatis, quæ superbiæ oritur semine, & in cupiditatis convalescit radice, quales multiplicat fructus! Ideoque si volumus consummare nostri certaminis cursum, caveamus in primis cupiditatem atque superbiam, non duo mala, sed unum, a quo trahitur omnis mali actus initium. Nam sine superbia, quæ possunt saltim inchoari peccata, cum dicatur *initium omnis peccati superbia?* Aut sine cupiditate omnium malorum radice, quæ possunt fieri mala cum sine radice, aut nulla deputentur aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare nullus potest, nisi propriæ delectationi consentiat, quod cupiditatis est proprium, & Dei præcepta contemnat, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ *radix malorum omnium*; & ex superbia, quæ *initium omnis peccati* dicitur, procedit omne peccatum? Omnia igitur mala, quæ per seminarium superbiæ de radice oriuntur cupiditatis, in his duobus complectuntur, id est operibus & pompis. Neque inveniri potest ullum peccatum, quod non in aliquo horum adnumeretur. Et idcirco fidelibus ad emundationem baptismi accedentibus in his pronunciantur abrenuncianda.

X. Et quia de operibus diaboli facilis intelligentia est; dicendum prius quæ mala ad pompas diaboli pertinere noscantur: omnia videlicet quæ de lascivia atque luxuria oriuntur, aliqua vero quæ de libidine. Nam sunt multæ variæque libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam vero non habent. Quis enim facile dixerit, quid vocetur libido dominandi? Est igitur libido ulciscendi, quæ ira dicitur: est libido habendi pecuniam, quæ avaritia est: est libido quomodocumque vincendi, quæ pervicacia; est libido gloriandi, quæ jactantia nuncupatur. Libido est nocendi, sive per contumeliam, sive per injuriam; & utrumque vel ulciscendi caussa inimico inimicus, vel adipiscendi alicujus extra commodi, sicut latro viatori; vel evitandi mali, sicut ei qui timetur; vel invidendo, sicut feliciori miserior, aut in aliquo prosperatu ejus quem sibi æquari timet, aut æqualem dolet; vel sola voluntate alieni mali, sicut spectatores gladiatorum, aut irrisores, aut inlusores quorumlibet, *qui lætantur cum male fecerint*, & exsultant in rebus pessimis, disruptis limitibus humanæ societatis. Nihil enim est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas & mala voluntas, vel ut hostis interior roboretur.

XI. Omnia quoque quæ demulcent sensus corporis, & per eos inrumpunt ad vastandam mentem, ut ei liceat per latam & spatiosam viam quæ ducit ad mortem, ingredi, corporales quærens carpere voluptates. Velut cum theatrorum moles exstruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: cum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ divitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes. Per quinque sensus corporis metropolis & arx mentis capitur, aspectu scilicet, auditu, gustu, odoratu & tactu. Si circensibus quis-

a Prov. XVI. 18. b Luc. XIV. 11.

1. S. August. in Enchir.

piam delectetur; si athletarum certamine, si mobilitate histrionum, si formis mulierum, si splendore gemmarum, vestium, metallorum, & ceteris hujusmodi, per oculorum fenestras animæ est capta libertas. A

XII. Rursum auditu, si vario organorum cantu & vocum flexionibus delinitur, & carmine poetarum & comœdiarum, mimorumque urbanitatibus & strophis, & quidquid per aures introiens virilitatem mentis effœminat. Odoris autem suavitate, & diversa thymiamatum, & amomum, & peregrini muris pellicula, quod dissolutis & amoribus convenit. Tactus autem alienorum corporum, & fœminarum ardentior appetitus [1] vitinus in fama est. B

XIII. Igitur cum per has portas quasi quidam perturbationum cunei ad arcem nostræ mentis intraverint, ubi erit libertas? ubi fortitudo ejus? ubi de Deo cogitatio? Maxime cum tactus depingat sibi etiam præteritas voluptates, & recordatione vitiorum cogat animam pati, & quodammodo exercere quod non agit. Peccata namque, quæ ad lasciviam pertinere noscuntur, commemorat Isaias propheta ex voce Domini comminantis, dicendo: [a] *Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, ambulabant in pedibus suis, composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, discriminalia, & periscelides, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes.* Quæ omnia propter superbum supercilium, & impudicos ac luxuriosos actus hominum dicuntur, qui diffusi per omnia desideria, corpus ducunt impurum. Item Isaias pompis lascivorum comminatur dicens: [b] *Ingemuerunt omnes qui lætabantur corde, cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ cum cantico, non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam, adtrita est civitas vanitatis.* C D

XIV. Nomen autem pompæ invenitur etiam in divinis literis, sicut est illud in psalmo [c] XXXIX. juxta hebraicam tamen translationem: *Beatus vir qui posuit Dominum confidentiam suam, & non est aversus ad superbias pompasque mendacii.* Quod alia translatio de græco ita expressit: *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitatis & insanias falsas.* Ubi utique & ipsa vana oblectamenta corporalium sensuum significat. In Amos quoque propheta, ubi ait: [d] *Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel; qui separati estis in die malo, & adpropinquatis solio iniquitatis; qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, & vitulum de armentis; qui cantatis ad vocem psalterii sicut David. Putaverunt se habere vasa cantici bibentes in phialis vinum, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur super contritionem Joseph.* E

XV. Pompæ diaboli faciunt hominem lascivum & vanum, per quæ efficitur a bono mutabilis, mali tenax, in verbo gravis, in animo turpis, ubique fallax, lætus ad prospera, fragilis ad adversa, inflatus ad obsequia, anxius ad opprobria, immoderatus ad gaudia, facilis ad humana, difficilis ad honesta. Desiderio comparandæ opinionis incensus, eis operibus quibus emitur favor humanus inservit, & morum bona contemnit, tantumque eum ardor humanæ laudis inflammat, ut laboriosa opera quæ populus admiratur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiat, ut foris ubi potest magnus splendeat, cum intus ubi solus Deus videt, squaleat.

XVI. Sunt etiam quorum vitam lingua turpis inflammat, qui inverecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt. Hoc loquuntur quod diligunt, & delectabiliter audiunt quod assiduis cogitationibus volvunt, & turpem conscientiam manifestant. Tales enim scriptura introducit, quæ ait: [e] *Dixerunt enim apud se cogitantes non recte.* Et post aliqua: *Venite ergo & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter, vino pretioso & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrum sit exsors luxuriæ nostræ: ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra & hæc sors.* Horum inlecebram sub specie mulieris adulteræ & Salomon ostendit, de qua dicit, quod vecordi juveni occurrat ornatu meritricio, præparata ad capiendas animas, garrula & vaga, quietis impatiens: quæ dicit se habere intextum funibus lectum, stratum tapetibus pictis ex Ægypto, adsparso cubili myrrha & aloe, & cinnamomo. Hæc & alia hujusmodi de pompis scripta reperiuntur.

XVII. De ceteris vero vitiis, sive sint spiritalia, ut hæreses, schismata, jactantia, invidia, animositas, elatio, odium; sive sint corporalia, id est quæ non solo animo sed corpore perpetrantur; ut est aviditas, ebrietas, intemperantia, fornicatio, adulterium: ecclesiastici doctores dicunt, quod de septem principalibus vitiis procedant, id est de inani gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvie, atque luxuria. Quæ vitia habent matrem & reginam superbiam, cui quasi duces cum suis exercitibus obsequuntur. Hæc septem vitia significata per illas gentes, quas voluit Dominus deleri per filios Israel, Ethæos videlicet & Gergessæos, & Amorrhæos, & Chananæos, & Pheresæos, & Evæos, & Gebusæos. Et revera multas & varias per alios atque alios reges & populos Dominus aut transtulit aut vastavit atque delevit. Has autem gentes idcirco per filios Israel voluit exstingui, ut significaret in septenario numero hæc vitia ab electis suis vincenda atque calcanda. Hinc & Samson septem funes quibus ligatus putabatur disrupit, ut in septenario numero significarentur hæc vitia, & per hæc vitia omnia peccata generis humani, quæ Dominus noster Jesus Christus pertulit in corpore suo super lignum, ut illius vulnere sanarentur atque disrumperentur in nobis, & consequenter illi dicamus: *Dirupisti vincula mea; tibi sacrificabo hostiam laudis.* Nam quia his septem superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco Redemtor noster ad

a Isa. III. 16-21. b Isa. XXIV. 7-10. c Psalm. XXXIX. 5. d Amos VI. 1-6. e Sapient. II. 1. seqq.

1. Forte vitium infame est.

spiritale liberationis prælium Spiritu septiformis gratiæ plenus venit.

XVIII. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. De cenodoxia, id est inani gloria, inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones pertinaciæ, discordiæ, & novitatum præsumtiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detractio, exsultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga inlicita nascitur. De avaritia, proditio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obduratio cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagatur. De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Ex quibus videlicet septem, duo sunt carnalia, id est ventris ingluvies & luxuria: quinque autem spiritalia. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione jungitur, ut nonnisi unum de altero proferatur. Prima namque inanis gloria gignit invidiam: quia dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Sic quoque de invidia generatur ira, tristitia autem ab avaritia dirivatur. De duobus vero quæ carnalia sunt, cunctis liquet, de ventris ingluvie luxuriam nasci. Quia dum unum inordinate reficitur, alterum proculdubio ad contumelias excitatur.

XIX. Alii autem, maxime sancti patres Ægyptii, octo dixerunt esse principalia vitia, & prima posuerunt ea quæ heic carnalia dicta sunt, id est gastrimargiam, quod sonat ventris ingluviem, & fornicationem, quod heic generali nomine luxuria nominatur. Tertium philargyriam, id est amorem pecuniæ, quod nos avaritiam nominamus. Quartum iram, quintum tristitiam, sextum acidiam, id est anxietatem seu tædium cordis, quod nostri inconstantiam vel vagatitatem nominare solent. Septimum cenodoxiam, quod nos inanem gloriam dicimus. Octavum superbiam. Prætermiserunt vero invidiam, maximam superbiæ prolem ac comitem; addiderunt autem acidiam, quod doctores ecclesiæ inter principalia vitia non posuerunt, sed magis illud de tristitia, sive luxuria nasci dixerunt: quia & revera quasi proprium videtur esse monachorum. Nam generaliter in cunctis fidelibus multo minus malum videtur esse, quam invidia: quia & in divivis literis majori detestatione notatum invenitur invidia, quam vagatio mentis. Ultimum posuerunt superbiam, quod alii caussam & originem omnium vitiorum esse dixerunt. Et revera perspicuum est non de inani gloria superbiam, sed de superbia inanem gloriam generari. Pari autem contentu utrique duplici ea divisione distinxerunt, id est carnalia & spiritalia: cum tamen Apostolus simul omnia opera carnis manifesta esse dixerit. Omnium quoque vitiorum efficientiam quadripartitam esse dicunt. Nam quædam nonnisi actu corporis consummari possunt, ut ventris ingluvies & fornicatio: quædam vero sine ulla corporis actione complentur, ut superbia & cenodoxia: quædam autem commotionis suæ caussas extrinsecus excipiunt, ut ava-

A ritia & ira: alia vero intestinis motibus excitantur, ut acidia atque tristitia.

XX. Hæc & multa hujusmodi vitia, quæ dividuntur in operibus & pompis diaboli, qui est auctor & princeps peccatorum, quibus in baptismo abrenunciavimus, & quod pejus est, ad ea iterum revertentes, earum inquinamentis sordidamur & oneribus deprimimur, ut merito dicamus: *Sicut onus grave gravatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Miseriis afflictus sum usque in finem.* Quorum corruptione dilaniamur, & sicut sani gaudemus. Propter ista comminatur nobis *Deus judex justus,*
B *fortis & patiens, nisi convertamur*, pœnas æternas, ubi *vermis noster non moritur*; *& ignis non exstinguitur*. Propter ista adterimur & affligimur flagellis temporalibus in rebus humanis, bellis, captivitatibus, pestilentiis, fame, ægritudine. Propter ista incommoditas aerum, siccitas, exundantia pluviarum, inclementia frigoris, vehementia ardoris, defectio adjumentorum. Propter quæ non solum cælitus corripimur & castigamur, verum etiam præponuntur nobis a Deo potestates, quibus *subditi esse debemus, non solum propter iram, sed & propter conscientiam.* Qui propter ista emendanda promulgant leges, decernunt justa, proponunt supplicia, vincula, torturas, flagella, exsilia, amputa-
C tiones membrorum, amissiones rerum, diversi generis mortes; & auferri non possunt de mundo. Propter ista ecclesiasticus vigor, correptio, excommunicatio, de ecclesia exclusio, leges pœnitentiæ, anathematizatio; & auferri non possunt de ecclesia. Constituuntur judices, insistunt officia, mittuntur ultores, ut hæc corrigantur: & ad cumulum miseriarum, quibus mortalis vita exstat plenissima, ubi statuta justitia, nequitia condemnari & innocentia absolvi putatur, ignorantia fallente plerumque e contrario agitur, ut malitia victrix redeat, & innocentia puniatur.

XXI. Hæc prohibitio & eruditio contra eas cum
D quibus nascimur tenebras vigilant, & contra hos impetus opponuntur; plenæ tamen etiam ipsæ laborum & dolorum. Nam quid sibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis etiam parvulorum vanitatibus adhibentur? quid pædagogi? quid magistri? quid ferulæ? quid [1] hora? quid virgæ? quid disciplina illa, qua scriptura sancta dicit dilecti filii latera esse tundenda, ne crescat indomitus, domarique jam durus aut vix possit, aut fortasse nec possit? Quid agitur his pœnis omnibus, nisi ut debelletur imperitia, & prava cupiditas infrenetur, cum quibus malis in hoc sæculum venimus?

E XXII. Quot & quantis pœnis aliis genus agitetur humanum, quæ non ad malitiam & nequitiam iniquorum, sed ad conditionem pertinent miseriamque communem, quis ullo sermone digerit, quis ulla cogitatione comprehendit? Quantus est metus a deceptionibus & mendaciis hominum, a suspicionibus falsis? Quanta putamus esse, quam misera, quam dolenda? Quandoquidem hi judicant, qui conscientias eorum de quibus judicant cernere nequeunt, & cum quis quæritur utrum sit nocens cruciatur, & innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas; non quod illud commisisse detegitur, sed quod non commisisse nescitur. Ac per hoc ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis; & quod

1. Forte *lora*.

eſt intolerabilius magiſque plangendum, rigandumque ſi fieri poteſt fontibus lacrymarum; cum propterea judex torqueat accuſatum, ne occidat neſciens innocentem, fit per ignorantiæ miſeriam, ut & tortum & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret torſerat. Quia plerumque hi qui arguuntur, vi doloris ſuperati, de ſe falſa confeſſi etiam puniuntur innocentes, & utrum innocentem an nocentem judex occiderit, neſcit. Verum eſt quod ait ſcriptura: *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram*. Et, *Propter iniquitatem corripuiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus*. Oriuntur inter eccleſiæ rectores & reipublicæ adminiſtratores innumeræ contentiones, & inſtigante ſuperbia, cupiditate atque invidia & clauſis oculis zelamur & belligeramus ad invicem proximi quibus ...... *Nemini quicquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*. Et tot ac tanta mala nobis imminentia conſentimus, quibus eſſe non debebat *adverſus carnem & ſanguinem colluctatio, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, adverſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus*. Indicta ſunt nobis innumera bella *principis & poteſtatis aeris hujus, qui operatur in filios diffidentiæ*, ſævit adverſum nos totis viribus.

XXIII. Terrores etiam divinæ comminationis intonant ſuper nos. Severitas legum & diſtrictio regum vigilant ad coercendos nos, & nihil horum adtendimus, niſi ut *invicem mordeamus & comedamus, ut ab invicem conſumamur*. Heu pro dolor! Tam ſecuri pergimus *ad tenebras exteriores*, quaſi ibi nobis cubicula exſtruantur, cubilia ſternantur, deliciæ præparentur, miniſtri procurentur, theſauri congerantur, ornamenta multiplicentur, cum ſcriptura dicat: *Quodcumque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quo tu properas*. Unde nobis tam impudens ſuperbia, importuna cupiditas, infrunita laſcivia? niſi quia ad ea quibus in baptiſmo abrenunciavimus, imprudenter revertimur; & contingit nobis res veri proverbii: *Canis reverſus ad vomitum ſuum, & ſus lota in volutabro luti*. *Unde bella & lites*, ait Apoſtolus, *in vobis? Nonne hinc; ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?*

XXIV. Manifeſtum eſt ergo, omnem contentionem inter nos ex cupiditate oriri: quoniam non eſt tale bonum quod heic amamus, ut nullas anguſtias faciat amatoribus ſuis. Ideo plerumque dividimur litigando, mortiferas aut certe mortales victorias requirendo, & cum quis vicerit ſuperbus extollitur. Si vero conditionem cogitans caſuſque communes, magis quæ accidere poſſunt adverſis angitur, quam eis quæ provenerint ſecundis rebus inflatur. Res enim qualibet terrena ſimul a multis

A poſſideri non poteſt; quia ſi unus poſſidet, ab ejus poſſeſſione alter excluditur. Res autem divinæ, quas Deus jubet ut amemus, ſic a multis poſſidentur, ut nulli creſcente numero poſſidentium, aliquid minuatur. Nullo enim modo fit minor, accedente ſeu permanente conſorte poſſeſſio bonitatis; immo poſſeſſio bonitas, quam tanto latius, quanto concordius individua ſociorum poſſidet caritas. Non habebit iſtam poſſeſſionem, qui eam noluerit habere communem: & tanto eam reperiet ampliorem, quanto ibi amplius potuerit amare conſortem. Quia ergo iſta quæ amare debemus inordinate amamus; ideo bella & lites ex concupiſcentiis noſtris oriuntur in nobis.

B

XXV. Sed ſciendum nobis eſt, omnibus modis non poſſe nos ad regnum pacis æternæ tranſire, niſi heic eam pacem tenuerimus, quam belli hujus, in quo caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, multis & variis certaminibus quærit. Hoc autem bellum numquam ullum eſſet, ſi natura humana per liberum arbitrium in rectitudine, in qua facta eſt, perſtitiſſet. Nunc vero quæ pacem felix cum Deo habere noluit, ſecum pugnat infelix, & cum ſit hoc .... melius eſt tamen quam priora vitæ hujus. Melius confligitur quippe cum vitiis, quam cum ſine ulla conflictione dominantur. Melius eſt inquam, bellum cum
C ſpe pacis æternæ, quam ſine ulla liberationis cogitatione captivitas. Cupimus quidem etiam bello carere, & ad capeſſendam ordinatiſſimam pacem, ubi firmiſſima ſtabilitate potioribus inferiora ſubdantur, igne divini amoris ſuccendimur; ſed ſi, quod abſit, illius tanta boni ſpes nulla eſſet, malle debuimus in hujus conflictionis moleſtia remanere, quam vitiis in nos dominationem, non eis reſiſtendo, permittere.

XXVI. Suſcipiendum eſt igitur bellum contra vitia, & gerendum acriter, ne ad damnabilia peccata perducant. Et ſiquidem nondum victoriarum conſuetudine roborata ſunt, facilius vincuntur &
D cedunt: ſi autem vincere atque imperare conſueverunt, laborioſa difficultate ſuperantur. Hæc eſt autem in fide Chriſti. Nam ſi lex jubens adſit, & ſpiritus juvans deſit; per ipſam prohibitionem deſiderio creſcente peccati atque vincente, etiam reatus prævaricationis accedat. Nonnumquam ſane apertiſſima vitia aliis vitiis vincuntur occultis, quæ putantur eſſe virtutes, in quibus regnat ſuperbia & quædam ſibi placendi altitudo ruinoſa. Sed tunc victa vitia deputanda ſunt, cum Dei amore vincuntur; quem niſi Deus ipſe non donat, nec aliter donat, niſi *per mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Jeſum*, qui factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, ut nos participes faceret divinitatis ſuæ.

Sæc. VIII.
circa
Ann. Chr.
795.

[1] EPISTOLA III.

Ad Sororem.

CAriſſimæ ac ſuſpicientiſſimæ in Chriſto ſanctæ ſorori Leidradus licet indignus Lucdunenſis Eccleſiæ Epiſcopus in Domino Jeſu Chriſto ſempiternam ſalutem. Cognoſcere dignetur prudentia almitatis tuæ nos juxta donum donantis Dei viribus corporis aliquantiſper prævalere; & ſecundum quod, ſi incerta ſalus propter ſuſpectos caſus vitæ hujus habet, de ſalute noſtra gratias Deo debere. Deinde ſecundum vires animi memores nos eſſe in orationibus noſtris pro ſalute veſtra temporali & æterna. Vos quoque, ſi bene valetis, & in orationibus veſtris, juxta quod de vobis confidimus, memores noſtri eſtis, immenſas Deo referimus gratias, eo quod ſecundum quod deſideramus eſſe vos conſtat. Novi autem animum veſtrum nuper vehementi dolore perculſum, poſt mortem filii, poſtea fratris. Et utique tanti ſolatii privatio nullo modo nos poteſt ſine gravi dolore affici; quoniam de quorum vita gaudemus, conſequenter de eorum morte dolemus; & tanto majore triſtitia cor noſtrum premit cujuſcumque mors, quanto majore lætitia ſublevabat vita. Neque enim jura naturæ penitus extinguere poſſumus, ne doleamus; ſed forſitan conſilio meliore lenire, ut toleremus; ne forte contingat ut dum amoris ſequax animus pro proximo dolet ut blandus, judiciis divinis efficiatur infenſus. Multa enim diſcretione opus eſt, ut in hujuſmodi damnis inter Deum judicantem & proximum morientem æquitatis tenorem non relinquamus; quatenus & juſtiſſimo judici ingrati non exſiſtamus, & mortuo proximo compaſſionis dolorem juxta menſuram exhibeamus. Audiendum omnino eſt conſilium beati Paulli Apoſtoli dicentis: *Nolo autem vos fratres contriſtari de dormientibus*, id eſt, morientibus, *ſicut & ceteri qui ſpem non habent reſurrectionis*. Aliud eſt enim infidelem infideliter flere mortuum, quaſi ex toto perditum, quem non ſperet eſſe victurum; aliud eſt fidelem fideliter mortuum interim condolere, quem non dubitat eſſe reſurrecturum. Et quamquam, ut ſuperius dictum eſt, fieri non poſſit ut ejus nobis non ſit mors amara, cujus dulcis eſt vita, & hinc ſit luctus humani & affectuoſi cordis, quaſi vulnus, aut ulcus; recte tamen huic ſanando adhibentur officioſæ conſolationes: eſt enim quod ſanetur: & quanto eſt animorum melior, tanto in eo citius faciliuſque ſanetur. Cum igitur de cariſſimorum mortibus, maxime quorum ſunt humanæ ſocietati officia neceſſaria, nunc mitius, nunc aſperius affligatur vita mortalium; tamen eis quos diligimus juſtius congratulamur, cum moriuntur, quam toleramus, cum a fide vel bonis moribus labuntur. Quia *tentatio eſt vita humana ſuper terram*. Et: *Væ mundo ab ſcandalis*.

A Et cum mors eorum nos contriſtat, ipſa iterum conſoletur; quia caruerunt malis, quibus in hac vita boni homines vel conteruntur, vel depravantur, vel in utroque periclitantur. Crede quia, ut mihi videtur, ex altera parte omni morienti congratulandum eſt; ne forte ſi vixiſſet, pejor obiiſſet. Sed quia id hominibus ſuaderi non poteſt, illud ſubtiliter conſiderandum eſt, quod cum omnes mortales & morituri naſcamur, alii moriuntur in uteris matrum, alii mox in hanc lucem effuſi; & deinceps non invenitur qui numeretur dies aut annus, in quo non mors occurrens intercipiat vitam ejus qui adhuc vivere vellet, ſeque vivere putaret. Cum hæc igitur ita ſint, diligenti conſideratione
B mutatur, quotidianas Deo debemus grates exſolvere, quia dedit quod viximus, quamdiu viximus, non dolere de hoc quod morimur, ultra quod numquam accepimus ut viveremus. Quis, rogo, non moritur? Si Salvator, dator ſalutis & vitæ, mortuus eſt; quis tam ſtultus eſt ut ſemper velit vivere, dum novit pro nobis mortem guſtaſſe? Vita naſcimur æquales, coæqualiter morimur omnes. Diverſa eſt merces poſt mortem, mors tamen omnibus una. Ploramus & gemimus, ſed prodeſſe ad invicem non valemus. Luctus adeſt oculis, & nullus fructus operis: quia non revelatur, cum plangimus. Surda & dura eſt mors: nec audit, nec
C condolet. Nulla poteſtas auxiliari ſibi poteſt. Figulus ille qui omnes de una terra plaſmavit, novit quale & quando vas frangat. Nullum tamen illi perit: quia qui fecit de pulvere, de pulvere reficiet. Ad juſſionem omnipotentis nemo poteſt eſſe rebellis. Qui adhuc vivit, conſideret unde poſſit prodeſſe mortuo. Quia & qui mortuus eſt, non eget infructuoſo luctu, ſed fructuoſo ſuffragio. Jam ſufficiat præterita damna ploraſſe. Demus operam, futuram nobis mortem levigare. Quod vitari non poteſt, non valde timendum eſt. Ea vero timenda ſunt mala, quæ & viventes vitare poſſumus, & poſt mortem ſunt mala. Nam mors, quæ in ſe
D mala eſt, malis propterea mala eſt, quia per eam ad pejora tranſeunt: bonis vero bona eſt, quia per eam ad meliora tranſeunt. Nemo ſibi vivit, & nemo ſibi moritur. Si vivimus, Domino vivimus: ſi morimur, Domino morimur. Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur. Ergo cogitatione, locutione, operatione ea ſtudeamus, per quæ illi placeamus, cujus poteſtas eſt male viventes damnare, & bene morientes glorificare; quique tribuit male viventibus, per emendationem bene mori; numquam tribuit bene morientibus male vivere.

1. Ex Baluzio ſecunda.

JESSE
AMBIANENSIS EPISCOPI
[1] EPISTOLA.

Sacris Sacerdotibus, & in Chriſto omnibus Diœceſi noſtræ digne militantibus, Jeſſe humilis Epiſcopus in Domino ſalutem.

QUoniam quidem dubitor me loqui vobis, cum ſæpius fore cognoſco de divinis libris ac ſacerdotalis officii myſteriis, quamquam mihi cauſſa impoſſibilitatis impediat ac abſentiæ. Ideo breviter vobis, in quantum temporum adfuit ſpatium, qualiter a ſacri baptiſmatis unda per gradus perveniri debeatur, ſcribendo perſtrinximus. Scio vero quia multi ex vobis ejus bene noverunt myſteria, ſed propter exercitationem & ignorantiam, cauſſam convenientius mihi omnibus ſcribere videtur, quam aliquibus inſciis. Unde & rogo, ut vos qui capaciores ſenſu eſtis, inſtruatis & adhortetis eos, qui minoris ſunt ingenii, in ſpiritu manſuetudinis ac lenitatis, ut intente quæ in eo latent, perquirant, & ad fructum ſanctæ Dei Eccleſiæ, Domino favente, inquiſita perducant. Semper culmen beatitudinis veſtræ proſpere in Chriſto opto valere.

De Catechumeno primo dicendum eſt, quia ipſe primus efficitur in ordine.

INTERR. Catechumenus cur dicitur, & in qua lingua dicitur, & quo tempore vel ordine efficitur ſi neceſſitas non invenerit, & quot perſonæ qualeſve ad illud miniſterium ſunt adhibendæ?

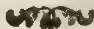
RESP. Catechumenum ab audiendo vel ab inſtruendo dictum fore legitur. Audit namque doctrinam percipiendæ fidei, inſtituiturque qualiter ad ſacri baptiſmatis lavacrum pervenire debeat; unde & auditor vel inſtructus interpretatur. Catechumenus enim græce, latine audiens, ſive inſtructus dicitur. Fit enim hoc tempore, vel iſto ordine.

Tertia hebdomada in Quadrageſima, II. feria, hora tertia veniant ad Eccleſiam, & antequam ad Eccleſiam introeant, ſcribantur nomina infantum, & eorum, qui eos ſuſcepturi ſunt, ab Acolyto, & tunc vocentur ipſi infantes ab Acolyto infra Eccleſiam, nominentur per ordinem, ſicut ſcripti ſunt, & ſtatuantur maſculi ſeorſum ad dexteram partem, fœminæ vero ſeorſim in læva: & tunc veniens Presbyter faciat in ſingulorum frontibus crucem cum pollice, ita dicendo; *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Deinde ponat manum ſuper capita eorum, dicens orationem hanc: *Omnipotens ſempiterne Deus, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti*, & reliqua. Deinde vertens ſe ad fœminas faciat ſimiliter. Et poſtea benedicat ſal hoc modo: *Exorciſo te creatura ſalis*, & reliqua. Benedicto autem ſale, mittat de ipſo in ore infantum per ſingulos, ita dicendo: *Tu ille accipe ſal ſapientiæ propitiatus in vitam æternam*. Hoc expleto exeant foras Eccleſiam, exſpectantes horam quando revocentur. Interim incipiat Clerus Antiphonam ad introitum eo die pertinentem, qua finita, dicat Sacerdos: *Oremus; Da, quæſumus Domine, electis noſtris*, & reliqua. Finita hac oratione, ſedeat in ſede ſua. Deinde dicat Diaconus: *Catechumeni procedant*. Et vocentur infantes ab Acolyto per nomina, & ordinem, ut ſcripti ſunt, & ſtatuantur ſicut prius. Poſtmodum vero admoneantur a Diacono dicente: *Orate electi, flectite genua*. Et poſtquam oraverint, dicat: *Levate;*
A *Complete orationem veſtram in unum, & dicite Amen*; & reſpondeant omnes, *Amen*. Item dicat Diaconus; *Signate illos; Accedite ad benedictionem*, & ſignent ipſos infantes in frontibus eorum ſuſceptores viri vel fœminæ, id eſt patrini vel matrinæ de pollice dicendo: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*; & imponat primum manum ſuper viros, poſtea ſuper fœminas, dans orationem excelſa voce his verbis: *Deus Abraham*, & reliqua. Poſt hæc vertens ſe ad fœminas faciat ſicut ſupra & dicat; *Deus cæli, Deus terræ*: & iterum annuntiet Diaconus dicens: *Orate electi*, & reliqua. Et ſignent ſuſceptores ut prius, & ſequatur Acolytus alius faciens per omnia ſicut ille primus
B fecit, & dicat: *Audi maledicte Satana*, ſuper viros primum, deinde ſuper fœminas ſeparatim, & iterum dicat: *Deus Abraham, & Deus Iſaac*, & reliqua. Item dicat Diaconus ut orent electi, & ſignent eos ſuſceptores ut prius. Poſthæc tertius Acolytus faciat ſicut illi priores fecerunt dicendo orationem hanc: *Exorciſo te immunde ſpiritus*, primum ſuper viros, poſtquam ſuper fœminas, qua expleta, iterum annunciet Diaconus, ut orent electi, &c. & faciant ſicut prius. His omnibus expletis, veniens Presbyter faciant crucem in frontibus ſingulorum, ponetque manum ſupra capita eorum data oratione hac: *Æternam ac juſtiſſimam pietatem tuam*, & reliqua. His vero conſummatis,
C iterum admoneantur a Diacono ita: *Orate electi, flectite genua*, & poſt puſillum dicat: *Levate, Complete orationem veſtram in unum, & dicite, Amen, Signate illos, ſtate cum diſciplina & ſilentio*. Poſt hæc revertatur Sacerdos ad ſedem ſuam, & lectio legatur, & pſallatur graduale pertinens ad ipſum diem. Poſtea vero taliter a Diacono admoneantur, *Catechumeni recedant. Si quis Catechumenus eſt, recedat*. Omnes Catechumeni recedant foras, & egrediantur electi exſpectantes pro foribus, quo uſque completa fuerit Miſſa. Deinde legatur Evangelium, & offerantur oblationes a parentibus, vel a ſuſceptoribus infantum, & ponat ipſas Sacerdos ſuper altare, dicatque orationem hanc ſecrete: *Mi-*
D *ſeratio tua, Deus, ad hæc percipienda myſteria*; & reliqua. At ubi dixerit; *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum*, recitentur nomina virorum, ac mulierum, qui ipſos infantes ſuſcepturi ſunt. Item [2] in fractionem, *Hanc igitur oblationem expletam*, recitentur nomina virorum electorum, & poſtquam recitata fuerint, dicat, *hos fonte baptiſmatis innovandos*, & reliqua. Miſſa finita communicent omnes præter ipſos infantes. Iterum denunciet Presbyter, ut ipſa hebdomada, feria quali voluerit, veniant omnes ad Eccleſiam, qualem eis denunciaverit. Venientes autem ad Eccleſiam condictam faciant ſcrutinium alterum per ordinem, ſicut prius fecerunt. Similiter
E faciendum eſt de ſcrutinio tertio, quarto, vel quinto in illis tribus hebdomadis uſque in quarta feria ante palmas. In eadem autem IV. feria ſequente veniant ad Eccleſiam, qualemcumque dixerit, & tunc faciunt ſcrutinium ſextum per omnem ordinem, ſicut illa quinque fecerunt, uſque ad loc[um], ubi dicit, *Signate illos: ſtate cum diſciplin[a &] ſilentio*, & largatur in aurium apertione lectio I[ſai]æ

1. Ex Bibliotheca eccleſiaſtica Auberti Miræi.

2. Infra actionem.

SÆC. VIII. CIRCA ANN. CHR. 800.

Prophetæ: *Hæc dicit Dominus, audite audientes me, & comedite bonum*, usque, *quoniam multus est ad ignoscendum*. Sequitur Responsorium, *Venite filii*. Item alia lectio ad Colossenses, *Fratres, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis*, usque, *gratias agentes Deo Patri per Jesum Christum Dominum nostrum*. Sequitur Responsorium, *Beata gens*. Post hæc procedant quatuor Diaconi de Secretario cum quatuor libris Evangeliorum præcedentibus eis duobus candelabris, cum turibulis & incenso, & ponant ipsa Evangelia in quatuor angulis altaris, & antequam aliquis eorum legat, tractet Presbyter his verbis: *Aperituri vobis filii carissimi, Evangelia, id est gesta divina, prius ordinem insinuare debemus, quid est Evangelium, & unde descendat, & cujus in eo verba ponantur, & quare quatuor sunt qui hæc gesta scripserunt, vel qui sunt*, & reliqua ad hæc pertinentia. Tunc iterum dicat: *Ideo præmisimus, ne sine hujus ordinis ratione stuporem mentibus vestris relinqueremus: & quia ad hoc venistis, ut aures vobis aperiantur, ne sensus vester hebetando obtundatur*.

Hoc facto iterum adnunciet Diaconus dicens: *State cum silentio, & audientes intendite*. Tunc accipiens unus ex diaconibus de [1] Angelo Altaris, qui est ad lævam primus, librum Evangelii, præcedentibus duobus candelabris cum turibulis, ascendat ad legendum, & legat: *Initium sancti Evangelii secundum Matthæum*, usque, *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Quo lecto suscipiat ab eo subdiaconus Evangelium in linteo, & deferat in secretarium. Deinde tractet presbyter his verbis: *Filii carissimi, ne morulam vobis innectamus, exponere vobis cupimus, quam rationem, figuramque unusquisque Evangelista in se contineat*. Et exponat singulorum Evangelistarum rationem, & cur ita figurentur. Expleta autem narratione sacerdotis, iterum annunciet diaconus; *State cum silentio, audientesque intendite*, & legatur *Evangelium secundum Marcum*, usque ad locum ubi dicit: *Ego vos baptizo aqua, ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto*; & similiter exponat sacerdos de Marco, sicut de Matthæo. Post hæc iterum annunciet diaconus sicut supra, & legat, *Initium sancti Evangelii secundum Lucam*, usque, *parare Domino plebem perfectam*; & faciat sacerdos verbum de Luca sicut fecit de aliis. Iterum autem adnuncietur a diacono, ut supra, & legat, *Initium sancti Evangelii secundum Joannem*, usque, *plenum gratiæ & veritatis*: & exponat sacerdos de Joanne, sicut exposuit de aliis.

Post hanc iterum vero expositionem, adnuncietur eis a sacerdote præfatio Symboli his verbis, *Dilectissimi nobis, accepturi sacramentum baptismatis*, & reliqua. Qua expleta tunc accipiat acolytus unum ex ipsis infantibus masculum, tenens eum in sinistro brachio, ponatque manum super caput ejus, dicatque presbyter, *Adnuncia fidem illorum, & qualiter confiteantur Dominum Jesum Christum*: & dicat Symbolum decantando. Hoc finito faciat alius acolytus super unam de fœminis. Deinde subsequatur presbyter his verbis: *Hæc summa est fidei nostræ, dilectissimi nobis*, & reliqua. Et postea adnuncietur a diacono, ut supra; & tunc dicat presbyter Orationem dominicam ita; *Dominus & Salvator noster*, & reliqua. Diximus autem superius, quæ vel quot personæ ad hoc opus deputatæ sunt, scilicet specialiter: quatuor sunt personæ, secundum numerum librorum quatuor Evangeliorum, unde paullo superius mentio facta est, exceptis subdiaconibus, reliquisque ministris, ac ceteris. Sunt enim susceptores infantum, acolyti, subdiaconi, ac presbyteri. Catechumenus enim mysterium fidei jam accipiens, signaculum crucis in fronte portans, in Christum se credere profitetur, sed nondum, lavacri unda regeneratus, corpus & sanguinem Domini meretur percipere. Unde bene beatus Augustinus in sermone Evangelico ex verbis Domini ad Nicodemum ait: *Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Ipsis ergo se credit Jesus, qui nati fuerint denuo. Ecce illi qui crediderant in eum, & Jesus non se credebat eis; tales sunt omnes Catechumeni. Ipsi jam credunt in nomine Christi, sed Jesus non se credit illis. Intendat & intelligat caritas vestra. Si dixerimus Catechumeno: Credis in Christum? respondet, Credo, & signat se, jam crucem Christi portans in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui: ecce credit in nomine ejus. Interrogemus eum: Manducas carnem filii hominis, & bibis sanguinem filii hominis? nescit quid dicimus, quia Jesus non se credit eis*.

De Competente.

INTER. Inter Catechumenum, & Competentem quæ differentia est?

RESP. De Catechumeno, quid sit, super satis dictum est: sed de Competente, quid sit, breviter est dicendum. Competens est, qui diligenter instructus de fide, & adtente de credulitate imbutus, post traditam sibi doctrinam Christianitatis, & mysterium Symboli, & traditionem Orationis dominicæ, petit & rogat, ut possit consequi mysterium sacri baptismatis, & gratiam Christi, & particeps fieri sanctæ Dei Ecclesiæ, & in servitio cum fidelibus esse Christi: unde a petendo competens vocatur.

De Sale?

INTER. Cur Catechumenus accipit sal?

RESP. Adhibetur ergo sal, & mittitur in ora Catechumenorum, videlicet sal condimentum omnibus cibis præbet pulmentum, fatuitatem expellit, aviditatemque excitat, & appetitum in omnibus cibis facit. Ex illo enim totus victus delectatior & suavior efficitur gustu hominis. Congruenter autem sal ad officium Christianitatis adsumitur, de materia enim aquæ conficitur, & undecumque fit, in aqua resolvi potest. Sicut enim in lege mel in sacrificiis prohibetur offerri, & sal per omnia jubetur; ita oblaturis Domino, & hostia effecturis sal tribuitur, ut omnia, quæ ad Christi honorem cultumque offerimus, sal rationis ac discretionis sine oblatione mellis semper habeant. Ideo & ori Catechumeni sal corpore vere sacerdos imponit, ut significet sale divinæ Sapientiæ fluxa ac voluptuosa ejus peccata ab illo depelli, & omnia ejus eloquia condita esse ac perornata, Paullo attestante, qui ait: *Sermo vester in gratia Dei sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere*. Sal ergo in igne exsilit: nam quamvis sit in eum, ignem tamen fugit, naturam enim sequitur; quia ignis & aqua inimica sunt sibi. Bene autem baptizandis, & ab igne æterno elapsis sal tribuitur, ut relicta vanitate, ex qua infideles liberos suos per ignem lustrantes dæmonibus offerebant, ad aquam regenerationis perducti oblatique Deo ac consecrati, infidelitate rejecta, efficiantur filii Dei, & Christum, qui est pax vera, suscipiant, dicente ipso: *Sal habete in vobis*, id est, pacem. Et: *Vos estis sal terræ*. Bene autem convenit, quod sacerdotes Dei,

1. Forte *angulo*.

qui sunt condimentum populi, sal ad officium Christianitatis adponant, ut vitiis exclusis parvulos sale Sapientiæ bonæ conditos Deo pacificos offerant.

Exorcizatur, sive catechizatur infans.

INTER. Exorcismus cujus lingua est, & quid interpretatur? & quid catechizare?

RESP. Exorcismus græce, latine conjuratio sive increpatio dicitur. Increpatio, *Nec te latet satana imminere tibi pœnas*, & reliqua. Conjuratio simul & increpatio damnati & damnandi: *Da honorem Deo vivo, da honorem Jesu Christo, da honorem Spiritui sancto, & recede ab hoc, & ab hac famula Dei, in nomine nostri Jesu Christi*, & reliqua. Est enim contra diabolum dictum: ut discedat, & relinquat quem tenebat, sicut in Zacharia propheta manifestatur dicendo: *Ostendit Jesum sacerdotem stantem coram angelo Domini & satanas stabat a dextris ejus, & dixit Dominus ad satan; Increpet Dominus in te satan, qui elegit Hierusalem*: hoc est, Exorcismus, increpare & conjurare. Non enim creatura Dei in illis, qui non sunt, exorcizatur, sed malignus spiritus, ut relinquat Dei creaturam.

De Exsufflatione.

Ideo enim & exsufflatur, non homo, sed sub quo sunt omnes qui sub peccato nascuntur, quia ipse est auctor mali & princeps peccatorum. Recte enim exsufflatur, & projicitur, *tamquam pulvis a facie venti*, confusus in sua nequitia Diabolus, ut eo fugato homo renovandus, & vivificandus, calefactus flatu divino perducatur ad gratiam Christi, & in illo Christo Deo nostro dignus patefiat introitus. Catechizare enim est docere, vel castigare, unde & Apostolus: *Communicet autem is qui catechizatur verbum ei, qui se catechizat, in omnibus bonis*. Catechizatur qui discit, catechizat qui docet. Præcipit enim, ut doctori adhæreat, & communicet discipulis.

INTER. Quare de saliva tanguntur nares & aures?

RESP. De saliva tangitur ante baptismum homo, ut postea ad baptismum perducatur; Dominus autem quando cæcum a nativitate inluminavit, *exspuit in terram, & fecit lutum de saliva sua, & unxit oculos cæci*, & misit illum ad piscinam, & lavit, & vidit. *Quando inunxit*, Augustino dicente, *catechumenum fecit. Quando lavit, baptizatus est in Christo. Inunctus erat, & non videbat: lavit, & vidit. Quando enim in seipso quodammodo baptizavit, tunc inluminavit: sputum enim, quod ex capite suo descendit, Dominus terræ commiscuit, ut divinam ejus naturam, quæ ex Deo est, atque humanam, quæ ex hominibus adsumta est, designet, ut Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.*

Tanguntur autem nares, & aures digito, ut dona sancti Spiritus, hi qui a via veritatis aberraverant, audiant, & corde precipiant: & percepta, quam audierunt, in fide perdurent, ut dicere possint: *In auditu auris obedivit mihi*, unde & Dominus: *Qui habet aures audiendi, audiat*, id est qui habet intellectum intelligendi, intelligat, *Nam & Dominus surdum & mutum adprehendens de turba seorsum; misit digitos suos in auriculas*. Prima salutis janua, est infirmum, apprehendente Domino seorsum de turba educere, id est de conversatione gentili ad fidem provocare. Digitos in auriculas mittit, cum ad suscipienda & intelligenda per dona sancti Spiritus verba salutis, aures cordis aperit. Nares etiam tanguntur, ut per invocationem sancti Spiritus odorem bonorum operum, rejectis operibus scurrilibus & fœtidis, percipiant, & delectatione florum virtutum, adspirante Domino, frui me-

A reantur. Unde & ad Catechumenum faciendum preces funduntur ita: *Aperi ei Domine januam misericordiæ tuæ, & signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum fœtoribus careat, atque ad suavem odorem præceptorum tuorum lætus tibi in Ecclesia tua deserviat.* Et effectis, secundum Apostolum, Christo bonus odor dicamus: *In odore unguentorum tuorum currimus.*

De unctione pectoris & scapularum ex oleo.

Tangitur etiam de oleo sancto pectus, ut immundo spiritui prohibeatur introitus. Scapulæ enim eodem signantur oleo, ut undique munitione crucis firmetur, & ad gratiam Christi perductus, par-
B ticipare mereatur & adhærere Christo Domino, *qui unctus est oleo lætitiæ præ participibus suis*. Inter scapulas tangitur, ut consecratus humerus cum scapulis totum se subjiciat potestati Dei & dominationi, *cujus principatus & regnum super humerum* esse *ejus* ostenditur: unde & crucem suam ipse portavit, habens *nomen super omne nomen*. Namque & nos humerum & cervices inclinemus, credentes & adorantes illum, cui omne genu flectitur. Portemus enim Crucem, & sequamur illum, *quia jugum ejus & onus suave & leve est*; ut audire credentes mereamur: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis*. Perducamus ad orationem opera nostra, ad fidem cum desiderio currentes; quia in humero &
C scapulis opus, in pectore ratio intelligitur: fides enim quæ capitur auditu, corde creditur, ore promittitur ad salutem, secreto mentis est conlocanda, & ipsis est nostri pectoris vitalibus committenda. *Corde* enim *creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Unde & Dominus tetigit linguam muti, & loquitur ac confitetur mutus. Linguam quippe muti Dominus tangit, cum ad confessionem fidei ore catechizatorum instruit, dicente ipso: *Dilata os tuum, & ego adimplebo illud*. Hoc est, dilata confidendo, & ego illud ipsius confessione replebo Sacramento, sermone mystico ditabo, ut & tu respondere possis: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.*

D

De abrenunciatione diaboli, & pompis ejus.

Prælibato hoc ordine officio, perducitur infans ad baptismi sacramentum, & interrogatur de credulitate Christi, & abrenunciatione diaboli, pompas autem, quas, diabolo nunciante & suadente, susceperat homo, abrenunciat, ut rejectis diaboli operibus & vitiis veternosis, renovandus exspolietur, qui pannis sordidis & conscissis mundatur, induatur albis & novis vestibus currat cum desiderio ad fontes. Pompæ diaboli sunt vitia mortifera, quæ primo homini, ipso consentiente, immisit, id est, superbia, vana gloria, & cætera, quæ ad omnes
E homines pervenerunt, secundum Apostolum: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransivit.*

Ad imaginem quippe Dei homo factus est, & indutus stolam mortalitatis, quam consentiendo diabolo admisit: nunc abjiciat, imaginem ejus ut habeat mundatus cælestem. Unde & Apostolus dicit: *Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cælestis*. Sicut enim nummus habet imaginem imperatoris mundi, sic qui facit opera rectoris tenebrarum portat imaginem ejus, quam rejiciunt omnes in Christo baptizati, ut Christi portent imaginem vexillo Christi signati. Iste est enim fons sacri baptismatis, ubi hædi descendunt fœtidi & cœnosi, & ascedunt agni immaculati. De hoc enim baptismate Apostolus loquitur: *Quicumque enim*

baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum. Mori enim oportet nos peccato, ut possimus consepeliri cum Christo. Mortuo enim sepultura debetur. Qui enim vivit peccato, consepeliri non potest Christo. *Exspoliantes ergo*, secundum Apostolum, *veterem hominem cum actibus ejus*, abrenunciando pompis, & operibus malis, *induamus novum, qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate; quia semel vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato.* Dominus autem in sepulcro novo sepultus, & in sindone munda obvolutus est; & quicumque consepeliri vult Christo per baptismum, abjecta vetustate & immunditia, mundatus & novus induatur sindone nova, Apostolo præcipiente: *Renovamini spiritu, novitate mentis vestræ; & induite novum hominem.* Ibi etiam nominatur infans, sicut Joannes in Apocalypsi dicit, *& dabo illi calculum candidum*, id est, corpus baptismo candidatum, & in resurrectione incorruptionis gloria refulgens, *& in calculo nomen novum scriptum, ut filii Dei nominemur & simus.* Unde & idem Joannes: *Scribam super eum nomen novum*, hoc est nomen Christianum, ut a Christo Christianus deinceps vocetur: & renatus, novus qui effectus, omissis vitiis & pompis diaboli, nomen novum, id est, Christianum portet, & opera sequatur.

De Symbolo.

Symbolum itaque græce, latine signum vel cognitio interpretatur. Discessuri Apostoli ad Evangelizandum gentibus, hoc sibi prædicationis signum vel indicium posuerunt. Continet autem credulitatem Trinitatis, & unitatem Ecclesiæ, ac omnis Christiani dogmatis sacramentum; quod Symbolum fidei & spei nostræ non scribitur in charta & atramento, *sed in tabulis cordis carnalibus.* Sicut namque in bono Symbolum Ecclesia tradit nostræ saluti profuturum, ita infideles in malo, testante in Apocalypsi Joanne Apostolo: *Qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus*, id est, *mysterium iniquitatis*, mercandi aut vendendi in unitate malitiæ licentiam habet. Hoc signum Antichristi est, in quo totus satanas habitaturus est corporaliter. Aliis enim dicitur non licere vendere aut emere, nisi illo charactere signatis. Symbolum autem sacramenti divini nobis commissum, ideo non est committendum chartis, non scribendum litteris, quia chartæ & litteræ magis curam quam gratiam proloquuntur. Ubi vero Dei gratia, donatio divina consistit ad pactum, fides & altitudo cordis sufficit ad secretum, ut hoc salutis Symbolum, hoc in te semper pactum testis falsus ignores. Symbolum enim inter duos firmat semper geminata conscriptio, & in stipulationibus cautum reddit humana cautela, ne vi subrepat, neque decipiat perfidia contractibus semper inimica, sed hoc inter homines, inter quos fraus aut a quo facta est lædit: inter Deum vero & homines Symbolum fidei sola fide firmatur: non litteræ, sed spiritui creditur, quia divinum creditum humanam non indiget cautionem. Deus vero facere fraudem nescit, pati non potest. Sed forte dicitur, qui falli non potest cur exigit placitum? quid Symbolum? Quærit illud propter te, non propter se: non quia ille dubitat, sed ut tu credas. Quærit Symbolum; quia te modo non ad rem convocat, sed ad fidem; & per præsens placitum, futurum pertrahit ad lucrum, ex fide in fidem.

De trina mersione.

Abrenunciatis operibus diaboli, & mysterio credulitatis accepto, mergitur infans in aqua, & baptizatur. Baptismus græce, latine tinctio interpretatur; sub Trinitatis enim designatione fit, id est Patris, & Filii, & Spiritus sancti, dicente Domino ad Apostolos. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Convenienti ergo in ratione sub trina mersione homo ad imaginem revocatur sanctæ Trinitatis, qui ad eamdem Deo cooperante in principio est creatus; & bene qui lapsus est in mortem tertio, gradu delicti, id est consensu, tertio a lavacro receptus recuperetur ad vitam. Quod autem per aquam baptismus datur, hæc ratio; voluit enim Dominus, ut res illa invisibilis per congruens, & profecto contractabile, & visibile impenderetur elementum, super quod etiam in principio ferebatur Spiritus sanctus. Nam sicut aqua purgatur exterius corpus, ita latenter ejus mysterio per Spiritum sanctum purificatur & animus. Invocato enim Deo descendit Spiritus sanctus de cælis, & medicatis aquis sanctificat easdem, ex ipso accipiunt vim purgationis, ut in eis caro & anima delictis coinquinata mundetur. *Baptismus enim talis est* (sicut Augustinus dicit) *qualis ille est, in cujus potestate datur; non qualis ille est, per cujus ministerium datur: non enim nocet si aliquis a malo homine baptizetur, si tamen recte baptizetur.*

De unctione capitis.

Baptizato autem facit Presbyter signum crucis de chrismate cum pollice in verticem capitis. Sicut enim in baptismo peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur. Nam & in veteri testamento sacerdotes, & reges ungebantur, sicut Aaron a Moyse unctus est, & David a Samuele. In capite ungitur quia ex ipso omnes sensus procedunt, & ipse sensus capit. Nam mulier super caput Jesu unguentum fudit nardi pistici, ut fidem Ecclesiæ, & gentium ostenderet per unctos chrismate salutis.

De velamine capitis.

Pannus ornatus super caput baptizati ponitur. Sæpe enim nomine capitis mens solet intelligi. Unde & in Apocalypsi, circumamicti vestimentis albis in capitibus suis coronas aureas habere dicuntur, id est: bonis operibus induti perenni memoria mentis gaudia superna quærant. Jam tunc equus albus effectus, & sessor super illum habens arcum, id est, Ecclesiæ, quæ super nivem gratia baptismi dealbata est, Dominus præsidet, vexillum crucis habens.

De Confirmatione Episcopi.

Post hæc confirmet eum Episcopus in fronte de chrismate. Ideoque manus impositio fit, ut per benedictionem advocatus invitetur Spiritus sanctus super eos descendat, juxta exemplum Apostolorum: *Cum audivissent*, inquit, *Discipuli, qui Hierosolymis erant, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum & Joannes, qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum; nec dum enim in quemquam illorum supervenerat; sed baptizati tantum erant in nomine Domini nostri Jesu Christi. Tunc imponebant manus super eos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Sciendum est, quod Philippus, qui Samariæ evangelizabat, unus de septem fuerit: si enim Apostolus esset, ipse manum imponere potuisset, ut accipe-

rent Spiritum sanctum: hoc enim solum Pontificibus debetur. Nam presbyteri cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet; sed si ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis episcopis debetur quo tradant Spiritum Paraclitum baptizatis: *Postquam enim ascendit Dominus de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritus sanctus tamquam columba descendit super eum.* Hoc mysterio expleto, si servaverit fidem Christianus, profecto beatus erit. [a] *Beatus*, in Apocalypsi, *qui habet partem in resurrectione prima.* Resurrectio prima est in baptismo, ut Apostolus dicit: *Si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt quærite.* Non autem solum episcopis, & presbyteris dictum est, sed omnes qui servaverint, quo renati B sunt, christi dicuntur, propter mysticum chrisma, & sacerdotes nominantur, quia membra sunt Christi, qui est sacerdos summus & sanctus. De illis ait Petrus: *Gens sancta, regale sacerdotium.* Fidelis vero Christianus a Christo dicitur, si nomen factis sequatur: fidelis est qui veraciter credit id quod non videt: & inde dicta est fides si fiat quod dictum est aut promissum inter duos. Inter duos enim placitum factum, & ea, quæ sunt inter Deum & hominem, veræ fidei sunt, ideo quod promisit homo servare debet: quia & Deus quod promisit homini, si promiserit servare, non fraudabit.

De confirmatione corporis & sanguinis Christi.

Novissime autem corpore & sanguine Christi confirmatur infans, ut ejus possit esse membrum, qui pro eo passus est & resurrexit, ipso Domino attestante, qui dixit: *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: quia caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Unde & Augustinus: *Si*, inquit, *in Christi corpore homo fuerit, accipiat Christi Spiritum. Sicut autem corpus nostrum sine spiritu vivere non potest, sic non habet spiritum vitæ, nisi qui in Christi corpore fuerit munitus: ideoque qui vult venire accedat, credat, vivat Deo: Deo* D *incorporetur, ut vivificetur.*

Item traditio baptisterii.

Primo paganus, postea Catechumenus fit. Accedens ad baptismum renuntiat maligno spiritui, & omnibus damnosis ejus pompis. Exsufflatur etiam, ut fugato diabolo, Domino præparetur. Exorcizatur, id est, conjuratur malignus spiritus, ut exeat, & excedat, dans locum Deo vero. Accipit Catechumenus salem, ut putrida & fluxa ejus peccata sapientiæ sale, divino munere, mundentur. Deinde Symboli apostolici traditur ei fides, ut vacua domus, & a prisco habitatore derelicta, fide or- E netur, & præparetur habitatio Dei. Tunc fiunt scrutinia, ut experiatur sæpius quam firmiter post renuntiationem satanæ, sacra verba data fidei radicitus corde defixerit. Tanguntur & nares, ut quamdiu spiritum naribus trahat in fide accepta perduret. Pectus quoque eodem perungitur oleo in sanctæ crucis signo; ut diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulæ, & undique muniuntur: item in pectoris & scapulæ unctione signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseverantia; & in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatus: & recte homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus, per invocationem ejusdem sanctæ Trinitatis, ad eamdem renovetur imaginem, &

A qui tertio peccati gradu, id est operatione, cecidit in mortem (cecidit homo per cogitationem, delectationem, & operationem) tertio elevatus de fonte per gratiam resurgat ad vitam. Tunc albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis, castitatem vitæ & angelici splendoris decorem. Tunc sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, ut intelligat diadema regni, & sacerdotii dignitatem portare, juxta Apostolum: *Vos estis genus regale, offerentes vosmet ipsos Deo vivo, hostiam sanctam & Deo placentem.* Sic corpore & sanguine Dominico confirmatur, ut illius sit membrum, quia pro eo passus est, & resurrexit. Novissime per impositionem manus a summo Sacerdote septiformis gratiæ Spiritum accepit, ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vitæ donatus æternæ. Videtis quam fideliter seu rationabiliter & prudenter hæc omnia nobis tradita sunt observanda. [1] *Nemo catholicus contra Ecclesiæ auctoritatem; nemo sobrius contra rationalem consuetudinem; nemo fidelis contra pietatis intelligentiam certare audet;* & ne schismaticus inveniatur, & non catholicus. Sequamur pro baptismate sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, ut unde catholicæ fidei initia accepimus, inde exemplaria salutis nostræ semper valeamus; ne membra a capite sepa- C rentur suo, ne claviger regni cælestis abjiciat, quos a suis diversos intelligit doctrinis.

Item de baptismo officioque ejus, auctoribus nominatim venientium ad fidem.

Oratio, quasi oris ratio, eo quod ex ore & ratione procedat, *super electos*, id est, advocatos, qui de gentilitate ad Christi fidem veniunt. *Catechumenus* Græcum est, audiens interpretatur sive [2] docens. *Omnipotens*, quia omnia potest, & omnia creavit absque malo & mendacio, *sempiterne Deus*, id est, quia sempiternus est, nec initium habet, nec finem; *respicere dignare*, id est, respectum misericordiæ habere; *super hunc famulum, quem ad rudimenta*, id est, ad novitatem, *fidei vocare*, id est appellare, *dignatus*, *cæcitatem*, id est, obscuritatem, vel tenebrosum, *cordis expelle*, projice, *disrumpe*, frange, *laqueos*, id est captiones vel muscipulam, *satanæ*, græcum est, quod interpretatur adversarius, quia semper est adversum nos conligatus, id est constrictus; *aperi ei Domine januam pietatis tuæ*, id est, ostium fidei, sicut Veritas in Evangelio ait: *Ego sum ostium, si quis per me introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet; ut signo sapientiæ tuæ*, id est, ut signum Christi possit intelligere, quomodo incarnatus, quomodo natus, quomodo passus, quomodo crucifixus, quomodo mortuus, quomodo descendit ad inferna, quomodo surrexit, quomodo in cælum ascendit, *imbutus*, id est, instructus vel doctus, *fætoribus*, id est, inspurcitiis vel inquinamentis, quæ ad cupiditatem sæculi pertinent, *careat*, habere non velit; *præceptorum*, id est, mandatorum, *lætus*, id est, hilaris, clarus vel lætabundus, *tibi in Ecclesia tua deserviat.* Est & alia ecclesia hæreticorum, quia non debet credere in ecclesia hæreticorum, sed in Ecclesia catholicorum. Propterea dixi, *In Ecclesia tua deserviat, & proficiat*, sive crescat, *in fide*, vel inaugmentum faciat, *de die in diem*, omni tempore vitæ præsentis, *ut idoneus*, id est, dignus vel sufficiens, sive

a Apoc. xx. 6.

1. S. Aug. de Trin. 4. 6.

2. Forte *discens*.

Sæc. VIII. circa Ann. Chr. 800.

purus, *efficiatur*, id est, possit accedere, id est, appropinquare, *perceptæ*, id est, receptæ, *medicinæ*, id est, sanitati. *Exorcizo te*, id est, increpo te, vel conjuro te, *ad tutelam*, id est, ad defensionem vel ad sanitatem. Sal elementum est, & postquam sanctificatum est, fit sacramentum, *in nomine Dei Patris omnipotentis*, id est, per Patrem, *& in caritate Domini nostri Jesu Christi*, id est, per Filium, *& in virtute Spiritus sancti*, id est, ad comparationem deorum mortuorum; *& per Deum verum*, id est, ad comparationem falsorum.

[1] PRima enim adnotatione percunctare curavimus; quid sit Canon, vel quid contineatur in Canone? Canon autem græce, latine regula nuncupatur: Regula autem dicta eo quod recte ducit, nec aliquando sine rectitudine stat. Canones tempore Constantini Imperatoris exordium habere cœperunt, propter Arium blasphemantem Dei filium, nam coæternum Patri esse denegabat; ex qua re in Nicæa civitate provinciæ Bithyniæ CCCXVIII. Episcopi convenerunt, ibique fidem catholicam exposuerunt; quam tota complectitur Ecclesia. Secunda Synodus Constantinopoli congregata est CL. Episcoporum sub Theodosio seniore contra Macedonium Spiritum sanctum Deum esse negantem. Tertia Synodus Ephesina prima CC. Episcoporum sub juniore Theodosio adversus Nestorium qui duas persona in Christo afferebat. Quarta Synodus Calcedonensis DCXXX. Episcoporum sub Martino Imperatore adversus Eutychen Verbi Dei & carnis unam naturam pronunciantem. Istæ igitur quatuor Synodi principales, quasi quatuor flumina paradisi emanant, & irrigant corda fidelium. Si qua vero alia Concilia sanctorum Patrum, pro necessitate caussarum, plena Spiritu Dei in unum congregata sanxerunt, custodienda & recipienda. Synodus Græcum est, in Latinum interpretatur comitatus vel cœtus. Nunc diximus quid sit Canon; restat ut dicamus, quid contineatur in Canone. Canon enim (ut dictum est) Regula nuncupatur, id est a recte vivendo, recte operando, recte in fide tenenda divinitatem & humanitatem Domini nostri Jesu Christi veraciter confitendo, hæreticorum pravitatem calcandam, & sanctorum orthoxodorum Patrum normam tenendam denuntiat. Docet enim Canon quomodo juste vivere quis debeat, vel qui declinat a via recta qualiter corrigendus sit. Est enim quodammodo lex legum, quia omnes præeminet leges, quæ humano arbitrio compositæ sunt.

Post cognitionem fidei Canonicæ, adnotandum est qualiter fides catholica & credatur & observetur ab omnibus, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum tres personas confiteri; sed Trinitas est in vocabulis personarum; unitas vero numquam separetur a majestate, ab essentia, & ab æternitate, ita ut sit consubstantialis Pater videlicet, & Filius, & Spiritus sanctus & coæternus, & cooperator secundum fidem quæ exposita est in Nicæna Synodo a CCCXVIII. Episcopis constituens hunc modum; *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium, factorem cœli & terræ*, & reliqua; fidem etiam sancti Athanasii episcopi in hoc opere censuimus observandam, & Symbolum Apostolorum cum traditionibus & expositionibus sanctorum Patrum in his sermonibus adnotatis.

Cap. I. Primo omnium admonendi sunt de rectitudine fidei suæ, ut eam & ipsi teneant, & intelligant, & sibi subjectis populis vivo sermone adnuntient, & unusquisque eos, quos habet in suo ministerio cognoscat, sive viros, sive fœminas, & pueros, ut noverit singulorum confessiones & conversationem, quia pro omnibus redditurus est rationem Dei.

Cap. II. Secundo, ut ipsi Sacerdotes talem ostendant suam conversationem subjectis sibi populis, quæ imitabilis sit, videlicet, sicut Apostolus dixit: *In castitate, in sobrietate*; ut non deserviant gulæ & cupiditatibus hujus sæculi; ut quod alios monent observare, in seipsis ostendant; ut caveant se ab omni avaritia & cupiditate, quia multi diu noctuque laborant, ut adquirant temporalia, videlicet, mancipia, vinum, & annonam cum usura, a qua & Deus prohibet, & omnis scriptura divina, & sancti Canones: nec non mulierum declinent consortium, & secum habitare non permittant, ut auctaritas est Canonica.

Cap. III. Tertio, ut Orationem dominicam, id est, *Pater noster*, & *Credo in Deum omnipotentem*, sibi subjectis insinuent, & sibi reddi faciant tam viros & fœminas, quam pueros.

Cap. IV. Quarto, & ipsi presbyteri a comessationibus, & potationibus, ut Apostolus monet se subtrahant. Nam quidam illorum cum quibusdam vicinis suis .... usque ad mediam noctem & eo amplius cum ipsis bibendo morantur, & qui religiosi & sancti esse videntur non quidem tunc ibi manent, sed tamen saturati vel ebrii revertuntur ad Ecclesias suas, & neque in die, neque in nocte officium Deo in Ecclesia sibi credita persolvunt: nonnulli vero in eodem loco, ubi ad convivium pergunt, dormiunt.

Cap. V. Quinto, ut ipsi presbyteri tales scholarios habeant, id est, ita nutritos & insinuatos, ut si forte eis contingat non posse occurrere tempore competenti ad Ecclesiam suam officii gratia persolvendi, id est, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperam, ipsi scholarii & signum in tempore suo pulsent, & officium honeste Deo persolvant.

Cap. VI. Sexto, ut diligenter resciatis post ordinationem uniuscujusque presbyteri, quantum quisque profecerit in suo ministerio: quia qui ante ordinationem pauperes fuerunt; post ordinationem vero de rebus, cum debuerant Ecclesiis servire, emunt sibi alodium, & mancipia, & ceteras facultates, & neque in sua lectione aliquid profecerunt: neque libros congregaverunt, aut ea quæ pertinent ad cultum religionis augmentaverunt, sed semper convitiis, & contentionibus, & rapina vivunt.

Cap. VII. Septimo, ut domesticos suos, id est, eos qui cum ipsis sunt in sua mansione, sive scholarios, sive alios servientes diligentissime prævidere studeant ab omnibus vitiis, & maxime de ebrietatibus, & luxuriis, & variis immunditiis: nam sicut dicit Apostolus: *Qui domesticorum suorum curam negligit*, aliorum non prodesse poterit conversationi.

Cap. VIII. Octavo, ut hospitales sint, quia multi, qui sciunt hospitem supervenire ad Ecclesiam suam, fugiunt: sed quod Apostolus jubet & cetera scriptura divina sectari, sequi illi e contrario fugiunt, & pauperibus subvenire metuunt.

Cap. IX. Nono, jubet Apostolus omnibus fidelibus, *ut sermo eorum in gratia sit, semper sale conditus*, id est, ut ea loquatur Christianus quæ religione conveniunt, unde aliorum mentem condire possit, & a putredine peccatorum emendare .... *Reliqua desunt*.

[1] Fortasse hæc ad alium auctorem pertineant, qui ante V. Synodum vixit.

SANCTI
AGOBARDI
ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS
OPUSCULA VIGINTI SEPTEM
A BALUZIO V.C. EDITA.

ACCEDIT
S. GREGORII
DECAPOLITÆ
SERMO HISTORICUS.

S. AGOBARDI

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS

LIBER

ADVERSUM DOGMA FELICIS EPISCOPI URGELLENSIS.

Ad Ludovicum Pium Imperatorem.

CHristianorum religiosissimo, benignorum benignissimo, mansuetorum tranquillissimo, Christi amatori, ideoque victori ac triumphatori piissimo Augusto, Domno gloriosissimo Ludovico Imperatori, Agobardus quidam ex ultimis fidelibus servulis vestris, subterannexum opusculum sincerissimo ac subtilissimo sacroque acumini prudentiæ vestræ dijudicandum direxi: quod edidi vel potius collegi adversus novam, immo ex veteri redivivam hæresim, propter quosdam, quibus illud expedire putavi, sicut ibi latius continetur. Pie igitur rector & domine, caput orbis, decus mundi, catholicorum omnium insignis gloriatio, qui inlustratis fidem, propagatis & pacem; obsecro mansuetudinem vestram, ut in contemplationem filii Dei, qui vestrum juvat imperium, præfatum opusculum perlustrare non dedignemini, ut vestro acerrimo ingenio probetur, aut improbetur. Quia si probatur, illis, quibus profuturum est, ad legendum commendatur; si autem improbatur, auctor ejus per vos emendatur. Apostolica namque doctrina omnes hortatur crescere in cognitione Domini nostri Jesu Christi, omnes jubet paratos esse ad satisfaciendum eis qui rationem poscunt de ea quæ in nobis est spe. Sacerdotem quoque esse vult *amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere*. Quod si semper sectandum fuit; quanto magis nunc, quando jam propinquum esse cernimus tempus illud, de quo Dominus loquitur: *Verumtamen veniens filius hominis, putas inveniet fidem super terram?*

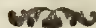
I. POst obitum Felicis illius qui fuerat quondam Episcopus in sede Orgelletana, inventa est a nobis quædam schedula ab eo edita sub specie interrogationis & responsionis: quam cum legentes consideraremus, inspeximus hominem diligenter & fraudulenter instaurasse, quantum in se fuit, omnem pravitatem dogmatis sui, in qua dudum fuerat detectus & convictus, & propter quam ab honore episcopatus depositus: qui licet aliqua verba, quæ prius imprudenter efferebat, postea suppresserit, aliqua tamen nunc addidit, quæ tunc reticuit. Quam schedulam ego, ut potui, juxta veritatem fidei cum reprehendissem, vel reprehendendam publicassem, quidam ex fratribus, ut comperi, indigne tulerunt, & non perversitate animi, ut puto, sed simplicitate ingenii, arbitrati sunt me non id fecisse zelo fidei, sed zelo invidentiæ; sicut moris est eorum qui inanis gloriæ cupidi, idcirco bonis detrectant, ut se illis superponere nitantur; & si detractionibus obtinuerint ne illi admirentur, isti admirationis gloriam consequantur. Et quoniam non desunt inter nos tales quibus necesse sit & integritatem fidei cognoscere, per quam valeant malum perfidiæ declinare, & rectis judiciis obtemperare, ut mereantur in dogmate pietatis proficere; opportunum putavi ea quæ prædictus vir male sensit, exaggeranda adsumere, & verbis ejus, in quibus a veritate fidei excessit, sanctorum Patrum sententias opponere; ut quisquis dignatus fuerit legere, agnoscat qua cautela catholicæ veritatis purissimum sensum sequatur.

II. Non ego hoc doctis & eloquentibus viris, qui cuncta hæc optime dijudicando, probanda aut improbanda demonstrare sufficiunt, dico, qui forsitan nec dignabuntur legere hoc opus, rustica simplicitate compositum; sed meis similibus, quibus vere scio expedire ut fidem suam subtilissime corrigant; qui incaute admirantes vitam prædicti Felicis, probanda putant cuncta quæ dixit; nescientes quia non ex vita hominis metienda est fides, sed ex fide probanda est vita. Quamquam enim multi bene credentes, male vivendo pereant; nullus tamen male credens, bene vivendo salvatur. Solius enim omnipotentis Dei est nosse occulta hominum, vel quis cum reprehensibili vita humilem mentem gestet, aut quis cum laudabili vita superbam. Neuter enim perfectus est. Sed quis e duobus magis auctori displiceat, illi soli suppetit nosse. Scimus namque quia qui infirmitatis suæ bene sibi sunt conscii, sanctos se esse, etiamsi ab aliis dicantur, non credunt. Qui autem propter bonam conversationem, dum laudantur ab aliis, sanctos se esse confidunt, & idoneos se putant ad judicandum ceteros, & alios quidem propter vitam carnalem, alios autem propter fatuitatem sensus despiciunt, omnibus tamen in commune detrahunt, non possunt illi placere qui dixit: *Discite a me quia mitis sum & humilis corde*. Qui autem vere placere Deo curat, subjiciat animam suam Deo cum omni humilitate. Fides est enim prima quæ subjugat animam Deo, deinde præcepta vivendi; quibus custoditis, spes nostra firmatur, & nutritur caritas. Cum ergo cognitio & actio beatum hominem faciant; sicut in cognitione vitandus est error, ita in actione cavenda est nequitia.

III. Quamobrem obsecro dilectionem vestram, quibus hoc opus necessarium esse dico, non vobis injiciant fastidium verba simplicia; sed potius delectet vos puritas fidei. Quoniam in verbis differentium, ut quidam Patrum ait, veritas amanda est, non verba: [1] *Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus, nisi patere quod clausum est?* Qui autem omnino dedignatur legere nostra, habet heic sufficienter sanctorum Patrum sententias adnexas, quibus conferat sensum Felicis. Tantum non negligat ad earum regulam fidem suam purificare: quia, ut beatus Athanasius ait: *fidem catholicam nisi quis integram inviolatam-*

1. August. de Doctr. Christian. lib. IV, cap. XI.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

quæ servaverit, absque dubio in æternum peribit. Et ut alius doctor dicit: [1] *Sicut virginitas carnis, corpus intactum est; ita virginitas animæ, fides incorrupta.* Ait etiam: [2] *Sic est veritas Christus, ut totum verum accipiatur in Christo, verum Verbum Dei, Deus æqualis Patri, vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera nativitas, vera passio. Si aliquid heic dixeris falsum, intrat putredo, de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit. Quia ubi fuerit falsi alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit.* Valent autem multum ad perpendendam subtilitatem veritatis, quæ dicturus sum in hoc loco; si tamen competenter valuissem explicare quæ dico.

IV. Nestorius hæreticus sic duas naturas in unico filio Dei Domino nostro Jesu Christo dividit ac separat, ut in disputatione dogmatis sui sic de uno quasi de duobus loquatur, quasi alium suspicans Deum Verbum, alium Emmanuel, licet plerumque unam horum fateatur personam. E contrario autem Eutyches in dogmate suo sic de unici filii Dei loquitur singulari persona, quasi de una substantia. Et quamquam sempiternam divinitatis ejus nativitatem confiteatur, temporalem quoque humanitatis non neget; ita tamen utramque substantiam permiscet atque confundit, ut una tantummodo prædicare intelligatur. Cum ergo utrumque, id est, Nestorium, & Eutychem, veritas fidei abjiciat, quæ medium inter eos tenet locum; beatus Cyrillus, ejusdem veritatis defensor, Alexandrinus antistes, dum vellet corrigere pravitatem Nestorii, propter obscuritatem verborum, utpote subtilissimæ rei, offendit beatum Joannem præsulem Antiochenæ Ecclesiæ, & eos qui cum illo erant; factaque est divisio inter Antiochenam & Alexandrinam Ecclesiam. Rogatus est autem ab Antiochenis Theodoretus Cyri episcopus, ut ageret adversum beatum Cyrillum. Et mirum in modum, dum utrique essent catholici, id est, & Antiocheni, & Alexandrini, beatus Cyrillus dum putatur esse hæreticus, quod non erat, inventus est a Theodoreto inter Nestorium hæreticum & Cyrillum catholicum medius locus, unde idem Theodoretus pugnans pro veritate, ageret contra veritatem; qui dum istis catholicis placeret, illis displiceret: quod tamen, Deo auxiliante, Joannes & Cyrilli industria correctum est.

V. Hæc itaque idcirco ad medium deduxi; ut quam subtiliter, quam humiliter, quam veraciter, quam timide fidei veritas inquirenda sit, sollicite perpendamus. Igitur antequam de eis quæ prædictus Felix scripta reliquit disputemus, præmittendum video, quomodo propriis verbis quibusdam, adhuc vivens, aliqua improbanda persuadere conatus est. Cœpit aliquando, ut dixi, quosdam docere, ut crederent Dominum nostrum Jesum Christum, secundum carnem veraciter nescisse sepulcrum Lazari, cum diceret sororibus ejus: [a] *Ubi posuistis eum*, & veraciter ignorare diem Judicii, veraciter etiam ignorasse quid conferretur a duobus discipulis ambulantibus in via de his quæ facta fuerant in Hierusalem; veraciter quoque ignorasse utrum plus diligeretur a Petro, quam ab aliis discipulis, cum diceret: [b] *Simon Petre, amas me plus his?* Hoc ut cognovi, [3] accessi ad eum coram ipsis quibus ista suadebat, & interrogavi eum, utrum ita prorsus sentiret. Quod cum confirmare tentaret, objurgavi eum, & detestatus sum pravos sermones ejus; ostendique, ut potui, ceteris qua custodia ista repudiarent, & quo sensu loca illa scripturarum intelligere deberent; ipsique Felici sumtas sanctorum Patrum sententias, quæ blasphemiis ejus contrairent, legendas direxi. Quibus lectis, promisit se omnis emendationis diligentiam sibimet adhibiturum. Propter quam rem silenter eum dimittens, non putavi necessarium esse easdem blasphemias ejus in exteros publicandas, quia nec ad me [4] pertinebat.

VI. Post mortem vero ejus, cognovi per quosdam fideles fratres, qui ab illo audierant, quod dixerit Deum Dei Patris filium nullatenus dici debere passum, aut crucifixum, sed ab eo hominem assumtum; confirmare hoc nitens exemplo Isaac, qui a patre ductus ad immolandum, non ipse sed aries pro eo est immolatus; tamquam in Isaac figuratus sit filius Dei, & in ariete filius hominis. Hæc autem faciebat sæpedictus Felix, quia nullatenus adquiescebat sentire, nec suadere sibimet ita valebat, ut crederet in uno Domino nostro Jesu Christo duarum naturarum unitionem substantialiter factam, & Deum Verbum secundum subsistentiam carni unitum; sicut liquido in consequentibus ex verbis illius apparebit. Contra quæ & nos obviantia sibi testimonia sanctorum Patrum, Deo auxiliante, posituri sumus. Timens enim permixtionem Eutychetis incurrere, corruit in divisionem Nestorii. Sed quia eum, de quo sermo est, corruisse diximus in Nestorii pessimam divisionem, opportunum puto esse in hoc loco ponere sententias Nestorii, antequam ad hujus dicta discutienda veniamus; ut prudens lector cognoscere valeat quam consona Felix Nestorio senserit, & ubicumque male utramque in uno Domino dividit substantiam, & confugit iterum quasi ad unitatem personæ dicendo: *Unus tamen in utroque, non duo*, quantum & in hoc eumdem Nestorium imitetur.

VII. Nestorius dicit, Dominum „ Spiritus sancti „ virtute in virginis vulva formatum, factum ex „ muliere, & factum sub lege, ut omnes nos a „ servitute legis redimeret; ante jam prædestina- „ tum, adoptionem accipientem, inenarrabiliter „ sibimet vivens, mori quidem eum secundum le- „ gem humanam faciens, suscitans vero ex mor- „ tuis, & perducens in cælum, & consedere fa- „ ciens ad dexteram Dei, unde super omnes con- „ stitutus principatus, & potestates, & virtutes, „ & dominationes, & omne nomen quod nomina- „ tur, non solum in hoc sæculo, verum etiam & „ in futuro, ab omni creatura accepit adorationem, „ sicut inseparabilem a divina natura habens copu- „ lationem, relatione Dei & intelligentia omni „ creatura adorationem exhibente. Et neque duos „ filios dicimus, neque duos Dominos; quoniam „ unus filius Patris secundum Verbum Deus unige- „ nitus filius Patris, sicut iste conjunctus & parti- „ ceps constitutus filio communicat nomine & ho- „ nore, Dominus secundum essentiam, Deus Ver- „ bum, cui iste conjunctus honore communicat. „ Et ideo neque duos filios hos dicimus, neque „ duos Dominos; quia manifesto constituto secun- „ dum substantiam Domino & Filio, inseparabi-

a Joan. XI. 34. b Joan. XXI. 16.

1. Augusti. in Psalm. 147.
2. Idem Tract. VIII. in Evang. Joan.
3. Lugdunum ubi exsulabat. Consule veterem editionem Adonis.
4. Felix enim Urgelitanus episcopus erat in prov. Narbonensi.

„ Iem tenet ad eum copulationem, qui caussa no- „ stræ salutis adsumtus confertur nomine & honore „ filio & Domino; non sicut unusquisque secun- „ dum seipsum constitutus est filius, unde & multi „ secundum beatum Paullum dicimur filii; sed so- „ lus præcipuum habens hoc quod ad Dei Verbi „ copulationem, adoptionem, & dominationem par- „ ticipans, auferens quidem omnem suspicionem „ dualitatis filiorum & Dominorum, præstato vero „ nobis in copulatione ad Deum Verbum omnem „ haberet ipsius fidem & intelligentiam & theo- „ riam, pro quibus & adorationem pro relatione „ Dei ab omni suscepit creatura. Verum igitur fi- „ lium dicimus & Dominum Jesum Christum, per „ quem omnia facta sunt, principaliter quidem „ Deum Verbum intelligentes substantialiter filium „ Dei. „ Iterum idem Nestorius: *Si quis eum qui est Emmanuel, Deum verum esse dixerit, & non potius Nobiscum Deus, hoc est, inbabitasse eam quæ secundum nos est naturam, per id quod unitus est nostræ quam de Maria virgine suscepit*: & post aliqua subjecit, *anathema sit*. Item ipse: *Si quis unum esse post adsumtionem hominis, naturaliter Dei filium audet dicere, cum sit Emmanuel, anathema sit.* Item ipse: *Si quis post incarnationem Deum Verbum alterum quempiam præter Christum nominaverit*, & post pauca subjunxit, *anathema sit*. Et item: *Si quis hominem qui in virgine creatus est, hunc esse unigenitum dixerit*, & post pauca subjunxit, *anathema sit*. Ecce habes sententias Nestorii: quas si & in conjunctione personæ, & in divisione naturarum, verbis Felicis conferas, invenies eos uno sensu incedere.

VIII. Videtur mihi etiam vestra caritas commonenda de hoc quod Felix frequenter gaudet dicere *hominem adsumtum*, vel *formam servi*. Quamquam enim & pie dici possit, sicut & frequentissime dictum a sanctis Patribus invenitur; tamen considerandum est quod etiam impie dici possit, secundum quod in Nestorio hæc verba nostris displicuerunt. Ad quod beatus Cyrillus ita respondit: [1] *Nos quæ meliora & veriora sunt sapere consueti, & subtiliores contingentes intellectus ad explanationem sacramenti, scientiamque perfectam, & secundum sacrarum placitum litterarum, & mansuetudines sanctorum Patrum, non hominem adsumtum dicimus a Deo Verbo, & copulatum ei secundum habitum extrinsecus, sed potius hominem factum esse decernimus. Hac itaque gratia a pietate dogmatum dicimus excessisse eos qui præsumunt dicere adsumtum hominem, & adfirmant oportere eum sicut alterum alteri coadorari filio Dei.* Item ipse: *Factus est igitur homo, non adsumsit hominem, sicut Nestorio placet. Et ut crederetur quia factus est homo, manens quod erat, videlicet Deus, juxta naturam; idcirco & esurire dicitur, & ex itineris labore lassessere*, & cetera.

IX. Dixit itaque Felix in suprascripta sua schedula, post aliqua quæ præmiserat, quasi interrogans: *Deus pater omnipotens, voluntate genuit filium, an necessitate?* & respondit: *Quantum ad divinitatis ejus essentiam pertinet, neque voluntate, neque necessitate, sed natura. In vero quippe filio de substantia patris genito, voluntas nativitatem præire non potest, ubi natura præcedit. Sed neque necessitate, quæ in Deo utique non est. Quantum vero ad humanitatis ejus substantiam convenit, eumdem filium suum, quia non ex semet ipso genuit, sed* A *de substantia matris virginis creavit, & nasci voluit, ob hoc, voluntate propter redemtionem nostram, non qualibet necessitate ejus filius creditur.*

X. In hac sententia Felix primum ex interrogatione superflua & vana, qua interrogat, utrum voluntate an necessitate genuerit Pater filium, occasionem sibi parat perveniendi ad id quod male sentit, & loquendo explicare non audet. Dicendo namque: *In vero quippe filio de substantia patris genito*, ita dividit divinitatem ab humanitate in Domino, ut eam in sola divinitate dicat verum filium, in qua & de patris substantia est genitus; B juxta humanitatem autem, in qua & dicit illum de substantia matris virginis creatum, sentiat eum non verum, licet loquendo explicare non audeat. Apparet enim hæc fraus in eo quod sic de substantia divinitatis loquitur, quasi de alia persona præter humanitatem. Dicens namque de sola divinitatis substantia: *In vero quippe filio*, vult demonstrare non eum esse in utraque substantia verum filium. Quod autem interponit dicens: *Voluntas nativitatem præire non potest ubi natura præcedit*, apertissimum mendacium profitetur. In omnipotente enim & sempiterno Deo omnia sempiterna sunt; neque ei qui fecit tempora, aliquid accessit ex tempore. Naturæ enim quæ initio caret & incremen- C to non indiget, quod est habere, hoc esse; & quod est esse, perpetuum est; & sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Non ergo in illo natura præcedit voluntatem, neque voluntas consilium, neque consilium Verbum; quia sicut numquam fuit sine Verbo, ita numquam fuit sine sapientia, sine consilio, sine voluntate, vel quicquid de Deo veraciter dici potest.

XI. Nos autem Dominum nostrum, unicum filium Dei, sicut verum Deum confitemur, ita & verum filium credimus; quia non est alter ex patre, & alter ex matre; licet aliud sit divinitas, & aliud humanitas; sed idem in utroque unus & D verus, beato Cyrillo nos ita docente: *Unus ergo filius, unus Dominus Jesus Christus, & ante incarnationem, & post incarnationem. Non enim alter est filius Verbum Dei Patris, & alter iterum qui de sancta Virgine natus est; sed idem ipse qui est ante sæcula Deus, etiam secundum carnem ex muliere creditur editus: non quod ex ea initium deitas ejus acceperit ut sit, aut subsistendi principium de sancta virgine sumserit; sed potius, ut dixi, quod Verbum subsistens ante sæcula, secundum carnem dicitur ex ea progenitum. Propria enim facta est ejus caro, sicut & singulis nobis est proprium corpus.*

E XII. Quod autem totus verus Deus credatur, ita ipse beatus Cyrillus docet: „ [2] Si quis non con- „ fitetur Deum esse secundum veritatem Emma- „ nuel, & propterea Dei genitricem sanctam Vir- „ ginem genuisse eum carnaliter, carnem factum „ ex Deo Verbum, anathema sit. *Et iterum*: „ [3] Dicimus autem carni animam habenti ratio- „ nalem unitum Verbum, sed ultra mentem, & „ ineffabiliter, & sicut solus ipse novit. Ergo per- „ mansit Deus & in adsumtione carnis, & est unus „ filius Dei & Patris Dominus noster Jesus Chri- „ stus; idem ipse & ante omne sæculum & tem- „ pus, secundum quod intelligitur Verbum & splen- „ dor substantiæ ejus, & in novissimis temporibus „ dispensative homo propter nos. *Item ipse*: Fa-

1. Cyrillus in defensione XII. Anathem. adversus Theodoretum, cap. VIII.

2. Cyrillus Anath. I.
3. Idem in Declar. XII. Anathem.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ ctus est caro ex Deo Patre Verbum, non per A „ transitionem aut conversionem suæ naturæ, sed „ propriam faciens carnem ex sancta Virgine sumtam; unusque & idem appellatus filius, ante humanationem quidem sine carne adhuc Verbum, „ post inhumanationem vero idem incorporatus. *Item ipse* : [1] Nestorio igitur ubique perimente „ Dei Verbi secundum carnem nativitatem, & solarum nobis dignitatum unitatem introducente, hominemque Deo copulatum dicente filiationis homonymia, hoc est, univocatione honoratum; necessario nos dictis illius repugnantes secundum subsistentiam unitatem dicimus factam; hoc secundum subsistentiam, nihil aliud declarantes, nisi quod sola Verbi natura sive B subsistentia, quod ipsum Verbum humanæ naturæ secundum veritatem unitum, sine ulla conversione atque confusione, sicuti sæpe diximus, unus intelligitur, & est Christus, idem Deus & homo. *Item ipse* : Unum atque eumdem adorantes; quia non alienum corpus a Verbo, sed ei magis est proprium, cum quo consedet Patri; non sicut duobus filiis consedentibus, sed sicut uno cum carne propter unitatem. Si vero subsistentialem unitatem recusamus, irruimus ut duos filios prædicemus. Necesse est enim cuncta dividere, & dicere hominem quidem specialiter filii prædicari, & rursus specialiter Deum Verbum filii nomen atque appellationem naturaliter C habere. Non ergo in duos filios unus Dominus Jesus Christus dividendus est. Nullo modo enim oportet rationem rectæ fidei sic habere, sed nec personarum unitatem, sicut aliqui opinantur. *Item* : Processit homo ex muliere, Deus esse non definens, & ex Deo patre progenitus, sed in adsumtione carnis, quod fuerat perseverans. Istud adlegat ubique subtilis fidei ratio. *Item ipse* : Cum scriptura divinitus inspirata unum dicat filium, atque Dominum. Quocirca post ineffabilem unitatem, si Deum nomines Emmanuel, incarnatum & hominem factum intelligimus nos ex Deo patre Verbum. Sive hominem dicas, nihilominus illum ipsum in mensuris humanita- D tis participatum dispensative cognoscimus. Factum vero dicimus palpabilem qui impalpabilis est, visibilem qui invisibilis est. Non enim fuit extraneum ei unitum ipsi corpus, quod etiam dicimus esse palpabile & visibile. Qui autem ita non credunt, distinguunt autem, sicut dixi, subsistentias post unitatem, & puram eis copulationem subintelligunt secundum solam dignitatem sive auctoritatem, alienat eos ab his qui recte sapere consueverunt præsens anathematismus. „

XIII. Interrogat Felix : *Utrum Maria Virgo Deum & hominem, sicut pariter, ita & similiter genuit; E an aliter genitrix deitatis, & aliter humanitatis esse credatur*. Respondetque sibimet ipsi dicens: *Licet eadem gloriosa Virgo Dei & hominis genitrix fideliter credatur, aliter tamen Dei genitrix, & aliter hominis recte profitetur*.

XIV. Ad hæc verba nos respondemus, quod non solum sint blasphema, & omni odio digna, verum etiam nova & inaudita. Quomodo enim aliter Dei genitrix, & aliter hominis esse potuit? Certe Deum genuit incarnatum, cui uni uno est modo genitrix, non duobus; eo scilicet quo Deus in illa & ex illa factus & natus est homo. Nec est usus catholicus, hominis eam genitricem nominare, sed semper Dei genitricem. Si Deus homo factus, ex illa natus est, duobus utique modis non est natus. Nam si duobus modis nasceretur, duabus & vicibus nasceretur: quod dici nefas est. Immo si aliter Deus ex ea, & aliter homo natus est; duo sunt, alter Deus, & alter homo, id est, non idem Deus qui homo, nec idem homo qui Deus. Nestorius hæreticus, qui ita sensit, non dixit Deum ex Maria natum, sed hominem ex semine David. Iste autem, si catholicus esset, unum eumdemque esse & Deum & hominem, & unum uno modo, & semel tantum natum crederet. Si autem esset Nestorianus, aut Paullianista, sive Photinianus, solum hominem crederet ex ea natum, & semel tantum. Nunc autem quia dicit sanctam Virginem aliter Dei esse genitricem, & aliter hominis, ego puto quia sicut nec usitato more loquitur, ita nec catholico. Certe catholici prædicant Dominum nec in divinitate habere matrem, nec in humanitate patrem. Iste autem qua ratione sequestrando ab humanitate divinitatem, aliter eam Dei, & aliter hominis genitricem esse credit, & heic ex parte aperit dicendo : *Natura quippe humanitatis adsumtæ propriam eam esse genitricem, Dei vero matrem gratia & dignatione divinitatis factam*, & in subsequentibus & pejus & evidentius patefaciet, ubi & nos oportunius ad ista responsuri sumus.

XV. Nunc autem quia aliter Dei & aliter hominis eam genitricem dicit esse, cum numquam fuerit usus in ratione fidei hominis eam genitricem nominari; quippe cum nec mirabile sit, cum certe omnium hominum matres hominum genitrices sint, illa qualiter hominis facti, id est, Verbi caro facti genitrix prædicetur, ex sanctorum Patrum sententiis audiamus. Ait namque præcipuus ille expugnator Nestorianæ impietatis doctissimus & beatissimus Cyrillus : „ Affirmamus igitur ex Deo patre Verbum in adsumtione factum, sanctæ & animatæ carni unitum, secundum veritatem inconfuse ex vulva ipsa processisse hominem, permansisse autem etiam secundum Verbum. Ideoque & Dei genitrix est sancta Virgo. Superfluum autem arbitror oportere existimandum, & hominis genitricem eam dici. Siquidem essent aliqui ex multa nimis vesania, qui dicerent Dei Verbi naturam, fontem veluti quemdam & propriæ essentiæ principium habuisse carnem. Forte fuisset aliquando non absurda & contemnenda ratio volentibus eam etiam hominis nominari oportere genitricem. Quia vero abominabilis & odiosa quidem apud omnes est hujusmodi sententia, intelligiturque non aliter Dei genitrix sancta Virgo, nisi primo susceperit quisquam fidem, hoc est, quia factus est caro, hoc est, homo Verbum ex Deo patre. Non enim quodammodo divinitatem nudam, sicuti dixi, peperit Virgo. Quæ hujus instantiæ videtur utilitas dicentium oportere nominari eam & hominis genitricem. Sed, sicut apparet, inventa quædam ab eis est contra Christum hæc machinatio. Non enim patiuntur sapere, vel dicere ipsum qui ex Deo patre est ante sæcula filius, in novissimis sæculi temporibus inconfuse, inconvertibiliter ex vulva unitum carni animam habenti rationalem, sicque factum nostrum secundum hominem. „

XVI. Iterum post aliqua interrogando Felix quærit, Utrum Christus Dominus in utraque natura fi-

1. Cyrillus in Defens. XII. Anath. adversus Theodor. cap. II.

militer sit filius Dei, an dissimiliter: & subjungit respondendo, non similiter, sed dissimiliter. Quærit deinde, quo ordine id fiat: & respondendo affirmat dicens: *Quia sicut in se continet duas naturas, id est, divinitatis suæ, & humanitatis nostræ, ita duobus modis unus creditur Dei filius.* In quo loco obsecro & ammoneo lectorem, si tamen fuerit qui legere dignetur, ut penset attente quod dicitur. Supra dixit sanctam Virginem aliter Dei esse, & aliter hominis genitricem. Nunc dicit duobus modis esse filium Dei Dominum nostrum, & in ipsis dissimiliter. Ecce quatuor modi, & inter se dissimiles, quibus dicit Dominum esse filium Dei patris, & hominis matris. Forsitan qui plura, quam ego, legit, invenit aliquid huic rei simile. Ego tamen neque in catholico neque in hæretico dogmate hujuscemodi rem legisse me novi. Sed inspiciamus & sequentia, utrumne ad istos quatuor modos & alios plures augeat.

XVII. Interrogat itaque Felix dicens: *Prosequere quibus subauditur modis*: & respondendo subjungit: *Secundum divinitatis essentiam, natura, veritate, proprietate, genere, nativitate, atque substantia: juxta humanitatem vero non natura*, ait, *sed gratia, electione, voluntate, placito, prædestinatione, assumtione, & cetera*, inquit, *his similia.* Ecce dum quatuor prædicaret modos nativitatis dominicæ, duos ex matre virgine, duos ex patre Deo, inventi jam sunt duodecim, sex videlicet ex patre, & sex ex matre. Qua autem faciat intentione, bene considerantibus perspicuum est, videlicet quia cuncta quæ nativitati divinitatis tribuit, humanitati adimit. Quod si propterea fecisset, ut ostenderet aliud esse humanitatem, aliud divinitatem, haberet profecto faciliorem & usitatiorem loquendi paternum modum, quo id ostendere potuisset: quem si secutus fuisset, nec nova diceret, nec mendacium incurreret. Dicendo namque secundum divinitatis essentiam veritate esse filium, & proprietate, & ceteris quæ ibi conjungit; vult eum esse secundum humanitatem nec verum, nec proprium, sed e contrario omnia.

XVIII. Sed quia hæc in subsequentibus manifestius aperit, intueamur nunc quare eum vult juxta humanitatem esse filium Patris, non natura, non nativitate, non genere, non veritate; sed gratia, electione, voluntate, placito, prædestinatione, assumtione. Quicumque igitur antiquos illius errores cognovit, quid & nunc utique velit cognoscit. Dixerat namque Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanitatem adoptivum esse filium Patri. Et quia licet & alia adhuc pejora diceret & sentiret, nescio qua exsistente caussa de solo adorationis nomine discussus est, quod & compulsus est negare convictus, & non solum ter aut quater, sed [1] multoties de hoc convictus, coactus est ad negandum hoc quod prave ausus fuerat docere. Sed quia id ex intimo cordis sui sensu & promta voluntate non fecit, arbitratus est apud semetipsum bene se prius sensisse, & postea male negasse. Ac per hoc quia illic trepidavit timore, ubi non erat timor, idcirco in his suis litteris nunc elaborat, ut ostendat Dominum secundum humanitatem, nec verum Deum esse nec verum filium Dei, nec proprium. Sed quia contra hæc omnia sententias sanctorum Patrum, Deo adjuvante, oppposituri sumus, per quas dinosci valeat in quantum a catholica veritate discesserit; nunc sequentia ejus verba ponamus, ut tota illius pravitas detegatur, & postea veris sensibus mendacia illius expugnentur.

XIX. Interrogat iterum Felix: *Christus Dominus ac Redemtor noster, sicut in divinitate creditur verus & proprius filius Dei, ita & in humanitate, an aliter?* & respondendo subjungit: *Verus & proprius filius ille veraciter creditur, qui de substantia patris est genitus, non aliunde assumtus, cui generatio dat nomen filii, non electio, vel gratia, sive adoptio, aut voluntas.* Ecce jam patefecit omnem errorem, quem occultum corde gestabat. Dicendo namque, *Verus & proprius filius ille veraciter creditur, qui de substantia Patris est genitus, non aliunde assumtus*, duos se filios credere prodit, unum genitum alterum assumtum, unum cui generatio dat nomen filii, alterum cui electio, vel gratia, sive adoptio. Forte dicat aliquis favens partibus illius: Non sensit Felix duos, ut tu dicis, qui statim subjunxit, *Unus tamen in utroque, non duo.* Cui ego respondeo, non esse morem dicendi umquam *ille*, & *cui*, sicut in hoc loco Felix scripsit, nisi cum agitur de personis; & quem ita divisum in corde tenebat, bene unire verbis supervacuis non poterat. Jam enim superius ostendimus ex verbis Nestorii, ita & illi esse morem loquendi, *idem unum esse in utroque, non duos.* Sed certe beatus Cyrillus, & ceteri qui idonei exstiterunt ad detegendam fraudem illius, & expugnandam vesaniam, non illi crediderunt unum Dominum posse tenere in fide, de quo ita aperte loquebatur, sicut de duobus.

XX. Sed esto, consentiamus ei qui conatur asserere unum filium Felicem sapuisse, non duos. Quid ergo est quod unum eumdemque dicit verum & non verum, proprium & non proprium, nativitate & adoptione, genere & electione, substantia & assumtione? Certe talis unitas non est unitas, sed dualitas; sic conjungere, dividere est; ita copulare, separare est. Rogo, ubi umquam legisti in divinis litteris, vel in dogmatibus catholicorum Patrum, quod Dominus noster secundum humanitatem suam, assumtione, electione, vel gratia dicatur esse filius Dei Patris? Certe ego numquam legi. Et si dicit Scriptura; [a] *Beatus quem elegisti & assumsisti*: aut: [b] *Exaltavi electum de plebe mea*; numquid talem sensum introducit, ut nos eum dicere & confiteri debeamus electivum vel assumtivum filium Dei Patris? Et si Evangelista dicit eum plenum gratiæ & veritatis; numquid docet ut Deo Patri gratia esse filium secundum humanitatem eum confiteri debeamus? Ergo & quia Apostolus dicit de illo, *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, acceptivum filium Deo Patri esse eum dicemus secundum humanitatem. Penset diligenter quis, & quid, aut quare assumsit, suscepit. Suscepit certe Verbum Dei coæternum Patri substantiam nostram; sed non ideo ut ipse sibi filius esset; non ideo ut Deo Patri alio modo inciperet esse filius, quam erat ante incarnationem; non ideo ut filiationis modos & nomina multiplicaret: quia nec se ipsum dualitatis copulatione duplicavit. Non enim alter est suscipiens, & alter susceptus: non est al-

a Psalm. LXIV. 5. b Psalm. LXXXVIII. 20.

1. Nempe in Concilio Narbon. anni 788. Ratisbonensi ann. 792. Francofordiensi an. 794. Romæ sub Hadriano, & anno 799. &c.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

ter pro nobis pauper factus, nisi qui erat dives & ante susceptionem paupertatis: non est alter pro nobis peccatum factus, nisi qui erat antea nesciens peccatum: ut, sicut Apostolus exponit, cælestis medicus ex nobis acciperet per quod contraria medicamenta nobis adhiberet, scilicet ut salva impassibilitate sua, immortalitate, & incommutabilitate, sua nos morte vivificaret, sua paupertate ditaret, suis contumeliis honoraret, suis vulneribus sanaret, & cetera hujusmodi. Sic & in quodam loco beatus scribit Hieronymus: *Quæ autem potest major esse dementia, quam ut filius Dei, hominis filius nasceretur, decem mensium fastidia sustineret, partus exspectaret adventum, involveretur pannis, subjiceretur parentibus, per singulas adoleret ætates, & post contumelias vocum, alapas, & flagella, crucis quoque nobis fieret maledictum, ut nos a maledicto legis absolveret, Patri factus obediens usque ad mortem?* Sed quia cuncta supra scripta Felicis male sensa verbis Patrum destruere debemus, legat cui placet jam adnexas Patrum sententias. Interim tamen, quia memini me supra dixisse nullo modo Felicem sibimet suadere potuisse, ut in uno Domino duarum naturarum conjunctionem naturaliter ac substantialiter factam crederet, & verbis beati Cyrilli ostendimus quomodo naturaliter facta credatur, habet lector de eadem re beati [1] Hieronymi satis politam & enucleatam sententiam, cum de illo divinæ scripturæ loco ageret, ubi dictum est: [a] *Ponam inimicitias inter te & inter mulierem, & inter semen tuum & semen mulieris. Ipsa tuum calcabit caput, & tu insidiaberis calcaneo ejus. Nonne*, inquit, *conspicis, nonne consideras, quod jam tunc illi minabatur in Christo? Alium enim semen mulieris, nullum prorsus accipio, nisi illum quem Apostolus ait factum ex muliere, factum in carne, illum, qui ut Evangelista refert, Joseph filius putabatur esse, sed non erat, illum utique qui Verbum caro factum est. Nam si generandi publicam istam & naturalem circumspicimus rationem, semina non habent mulieres. Denique nulla concipit sine viro. Ac per hoc, quoniam jam tunc in Adam semen humanæ generationis esset transgressione vitiatum, semen cæleste promittitur, ut Apostolus sentit, non ex corruptione viri, sed ex Deo, quod tamen caro fieret in muliere, & elementa prima illa corporea substantiæ, id est, humoris & sanguinis, in ipso sibi vasculo, in quo ipsa elementa sita sunt, naturaliter aptaret.* Beatus quoque Augustinus: [2] *Illa enim natura*, inquit, *quæ semper genita manet ex Patre, nostram naturam sine peccato suscepit, ut nasceretur ex virgine. Neque enim natura æterna atque divina temporaliter concipi & temporaliter nasci ex natura humana ullatenus posset, nisi secundum susceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem atque nativitatem ineffabilis in se divinitas accepisset. Sic est Deus æternus ac verus, veraciter secundum tempus conceptus, & natus ex virgine. Dum enim venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus; illo scilicet Deo facto naturaliter filio hominis, qui unicus est naturaliter filius unigenitus Dei patris.*

XXI. Contra illud vero quod Felix dicit, duobus modis Deo patri unum esse filium, & duobus modis matri: quæ dicendo, illuc tendit, ut ostendat eum secundum divinitatem quidem esse verum, secundum humanitatem autem non esse verum: quod quam falsum sit, jam supra positis sententiis beati Cyrilli ostensum est; & nunc ejusdem & aliorum ponenda sunt testimonia, per quæ ostendendum est, & unicum Dominum nostrum totum esse Deum, & Dei filium, hominem quoque & hominis filium, salva tamen proprietate utriusque substantiæ, totumque esse verum quod est; ut quicumque diversos modos filiationis Dei in fide nobis introducere voluerit, videat an locum inveniat. Beatus Cyrillus: „ Libet, *ait*, eum percontari utrum unitatem Verbi ad humanitatem Verbi, sive ad sanctum corpus animatum intelligibiliter factam dicat secundum veritatem, an potius cum aliis simul, & ipse secundum copulationem, quæ per habitudinem est sermo docibilis & inexsistentis formæ ad inexsistentem & divinam formam. Unum namque unitas demonstravit, & in duos dividere refutamus. Nam licet factum est caro Verbum secundum scripturas; attamen est etiam sic filius unigenitus secundum unitatem veram, quæ ultra mentem & rationem est. Ipse igitur unus & verus Christus Jesus, tamquam per instrumentum proprii corporis operatus est signa divina, & non operatum in eo. *Item Cyrillus*: Dominus noster Jesus Christus unus, *inquit*, & solus vere filius exsistens Dei patris, caro factus, & principat omnium simul cum proprio genitore, flectiturque ei omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum, & confitetur omnis lingua, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris. Est igitur ipse Dominus quidem omnium, secundum quod intelligitur & est Deus, licet non sine carne post inhumanationem. Ipse vero rursus nec Deus nec Dominus. Est enim absurdissimum, magis autem omni impietate vere completum, ita sapere vel dicere. *Item ipse*: Dispensationis unigeniti cum carne sacramentum, a nobis jam factis, nunc nihilominus copulare sermonibus dignum est, & eos non sine decenti ratione monstrare. *Et post pauca*: Cum Nestorius igitur ita scripserit de Christo, Ergo qui passus est pontifex misericors, nam vivificator ejus qui passus est Deus, & Deum Christi Deum Verbum nominaverit, adjeceritque his, Erat autem ipse & infans, & infantis Dominus, non affirmamus, quia non decentior natu, magis autem impie nimis ejus verba prolata sunt. Si enim Deus est Christi ex Deo patre Verbum, duo modis omnibus erunt, & indubitanter. Quomodo autem intelligitur & infans ipse, & Dominus infantis? Non ergo dicitur & Deus suimet ipsius, & dominus Emmanuel, si est idem Deus simul & homo, tamquam inhumanatum & incarnatum Dei Verbum. „

XXII. Beatus quoque Augustinus: „ Ego enim, *inquit*, Salvatorem nostrum non divido, non confundo, ne aut incorpoream & imaginariam carnem, aut carnalem & mortalem prædicem deitatem. Non separo; ne Dei patris unam secundum carnem, & alteram secundum majestatem introducere videar prolem; quia idem Dei filius & sine initio processit ex Patre, & secundum tempus nasci est dignatus ex Virgine. Impassibilis in suo, passus in nostro, dum incomprehensibilem majestatem velut quoddam indumentum carnis vestire est dignatus ex utero. Mediatoris

a Genes. III. 15.

1. Epist. VII. ad amic. ægrot. de viro perfecto: quam Agobardus genuinam censebat.

2. August. sive Fulgentius in lib. de fide ad Petrum cap. II.

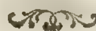

„ una persona, non una substantia; una inquam „ persona, ne sit non unus Christus; non una substantia, ne mediatoris dispensatione submota, aut „ Dei tantum dicatur aut hominis filius. *Et post pauca*: Quibus in unam personam incomprehensibili mediatoris dispensatione conjunctis, servavit „ singulis propria, sed conjunxit propriis aliena. „ Servavit propria, dum non amisit immensitatem „ divinitatis, & infirmitatem non respuit carnis. „ Conjunxit propriis aliena, dum idem atque inseparabilis Christus, & proprio carnis occiditur, „ & proprio deitatis apud inferos non tenetur. Proprio carnis gustavit vita mortem, proprio deitatis perpetuam reddidit carnem. Non ergo recte „ dicitur, In filio Pater est passus; quoniam in carne, quæ ei non est cum Patre communis, passus „ est filius. Itaque glorificata est caro majestate, „ dum majestas humiliata docetur in carne. Sed „ utrumque non de duobus Christis, sicut putas, „ sed de uno atque eodem ipso, quem post partum „ Virginis Deum & hominem novimus, nos certum est prædicare. „ Ecce beatus Augustinus asserit, quia qui Salvatorem nostrum confundit, aut incorpoream & imaginariam carnem, aut carnalem & mortalem prædicat deitatem; qui vero separat, unam secundum carnem, & alteram secundum majestatem Dei patris, introducere videtur prolem. Certum est ergo separare te Salvatorem nostrum qui duos modos tenes filiationis, ut aliter sit filius secundum deitatem, & aliter secundum carnem. Quod si unus atque idem est inseparabilis Deus & homo, qui & proprio carnis occiditur, & proprio deitatis inseparabilis permanet, ubi habebunt locum tui modi?

XXIII. Item beatus Augustinus: *Filiorum namque alii*, inquit, *sunt adoptivi, alii naturales. Hi, quia geniti ab initio, filii semper ac proprii. Illi, primo alieni, post filii, cum per adoptionem in familiam videantur adsciscí. Quibus ergo comparandus est filius Dei? Si adoptivis; erit apud Patrem similis nobis. Si propriis; ex substantia exstitisse dicendus est genitoris.* Ecce beatus Augustinus aperte docet, quia adoptari in filio non potest, nisi qui antea exstitit alienus; nec potest quisquam per adoptionem accipere patrem, nisi qui habuit proprium. Tu qui duobus modis unicum Dominum prædicas esse filium Patri, id est, proprietate & adoptione, ostende ex illa parte qua adoptivus est, quem habuit proprium, aut ostende fuisse illum antequam adoptaretur; sicut beatus Augustinus adoptivos distinxit a propriis. Item beatus Augustinus: [1] *Proinde*, ait, *Christus Jesus Dei filius, Deus est & homo. Deus ante omnia sæcula, homo in nostro sæculo; Deus, quia Dei Verbum: Deus enim erat Verbum. Homo autem, quia in unitatem personæ accessit Verbo anima rationalis, & caro. Quocirca in quantum Deus est, ipse & Pater unum sunt: in quantum autem homo est, Pater major est illo. Cum enim esset unicus Dei filius, non gratia, sed natura, ut esset etiam plenus gratia, factus est & hominis filius, ipse idem utrumque ex utroque unus Christus.* Si aliquando beatus Augustinus debuisset prædicare Dominum nostrum gratia esse filium Patris secundum humanitatem, in hac sententia haberet præcipuum & congruum locum. Dicens ergo, *Cum enim esset unicus Dei filius, non gratia, sed natura*, adjungeret ut esset etiam filius gratia, *factus est & hominis filius*. Non autem dixit ita. Sed ait, *Ut esset etiam plenus gratia, factus est & hominis filius*. Qua autem ratione dicat eum factum filium hominis, propterea ut esse posset plenus gratia, in subsequenti sententia diligenter exponit, dicens: „ Heic omnino granditer & evidenter Dei „ gratia commendatur. Quid enim natura humana „ in homine Christo meruit, ut in unitatem personæ „ unici filii Dei singulariter esset assumta? Quæ „ bona voluntas, cujus boni propositi studium, „ quæ bona præcesserunt, quibus mereretur iste homo una fieri persona cum Deo? Numquid antea „ fuit homo; & hoc ei singulare beneficium præstitum est, cum singulariter promereretur Deum? „ Nempe ex quo homo cœpit esse, non aliud cœpit esse quam Dei filius; & hoc unicus, & propter Deum Verbum, quod illo suscepto caro factum est, utique Deus; ut quemadmodum est „ una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro; ita sit Christus una persona, Verbum & homo. Unde naturæ humanæ tanta gloria, nullis præcedentibus meritis sine dubitatione „ gratuita, nisi quia magna heic & sola Dei gratia fideliter ac sobrie considerantibus evidenter „ ostenditur; ut intelligant homines per eamdem „ gratiam se justificari a peccatis, per quam factum est ut homo Christus nullum posset habere „ peccatum? Sic ejus matrem Angelus salutavit, „ quando ei futurum nuntiavit hunc partum. Ave, „ inquit, gratia plena: & paullo post, Invenisti, „ inquit, gratiam apud Dominum. Et hæc quidem „ gratia plena, & invenisse apud Deum gratiam „ dicitur, ut Domini sui, immo Domini omnium, „ mater esset virginitate servata. *Et post pauca*: „ Veritas quippe ipsa, unigenitus Dei filius, non „ gratia, sed natura, gratia suscepit hominem tanta unitate personæ, ut idem ipse esset etiam hominis filius. „ In hoc etiam loco ubi dicit *Dei filius non gratia, sed natura*, poterat subjungere, *gratia etiam factus est filius Dei, suscipiendo hominem*, si eum gratia filium Dei Patris secundum humanitatem esse deberemus credere. Sed non dixit aliquid tale. Immo ait: *Gratia suscepit hominem*. Qui suscepit; utique Filius Dei Verbum Dei. Certe gratia suscepit hominem. Misericordia factus est homo; quia misericordia natus, non conditione; misericordia mortuus, non debito. Numquid heic aliquid referimus ad Patrem, ut dicere possimus gratia esse eum filium Dei Patris? Nam sicut credere deberemus gratia, adoptione, vel assumtione, aut quicquid secundum hæc dici potest, filium Dei secundum humanitatem, supra fuisset beato Augustino ad proferendum aptissimus locus, ubi dixit de homine assumto, *nempe ex quo esse homo cœpit, non aliud cœpit esse quam Dei filius*, ut adderet, *gratia, adoptione, electione*, aut aliquid hujusmodi. Sed non fecit ita. Quod ergo addidit, videamus utrum possit ad ista pertinere. Ait enim: *Nempe ex quo homo esse cœpit, non aliud cœpit esse quam Dei filius, & hoc unicus, & propter Deum Verbum, quod illo suscepto caro factum est, utique Deus*. Ecce beatus Augustinus hominem dicit unam factum personam cum Deo, & esse filium Dei unicum, & Deum. Num quid significavit heic nobis ut credere eum debeamus non verum filium Dei, non verum Deum, sicut Felix docet? Certe ego puto quia cum diceret, *ex quo esse cœpit, non aliud cœpit esse quam Dei filius*, propterea addidit, *& hoc unicus*, ut nos eum verum filium Dei credamus, & totum verum, & totum proprium, non medium proprium, & medium adoptivum.

1. August. in Enchirid. cap. XXXV.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
810.

XXIV. Si autem in hoc loco inusitato more ego A alicui loqui videor, quia dico totum Dominum; audiat, quisquis ille est, similem huic sententiam Symmachi Papæ ad Anastasium Imperatorem: *Christus itaque Deus veraciter totus, & totus homo est, sic conceptus, sic editus, sic conversatus in sæculo, sic passus, sic apud inferos, sic resuscitatus, sic cum discipulis apparens, sic elevatus in cælum, sic exinde dictus est esse venturus, sic hodieque in cæli regione persistit, dicente Apostolo, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Et certe de eo dicit quod nunc est ipse. Ergo ille est minimus qui credit in Christo, qui in hujusmodi Christum credit, qui in integrum Christum credit, non in semi-Christum, & ideo non Christum, quia Christus non nisi* B *integer, integer autem non nisi hujusmodi.* Ecce & beatus Papa Symmachus totum Christum dicit veraciter Deum esse, & totum hominem. Si ergo totus veraciter Deus, totus utique verus Deus, & proprius filius Dei; quia tota generatio dedit nomen filio, non medio, ut vult Felix, quamquam nec humanitas sit de substantia patris, nec divinitas de substantia matris. Sed quia Verbum Dei, unius cum patre substantiæ, in unitate personæ suæ suscepit nostram substantiam, non erit alio modo filius post humanitatis assumtionem, nisi quo erat & ante incarnationem.

XXV. Item beatus Augustinus: „ In terra, *in-* C
„ *quit*, erat, & in cælo se esse dicebat, & quod
„ est majus, in cælo filius hominis, in cælo filius
„ Dei, ut unam demonstraret in utraque natura
„ personam; & in eo quod Dei filius erat, æqua-
„ lis Patri, Verbum Dei, in principio Deus apud
„ Deum, & in eo quod filius hominis erat, & as-
„ sumens animam humanam & carnem humanam,
„ & indutus hominem exiens ad homines; quia in
„ hoc utroque non duo Christi sunt, nec duo filii
„ Dei, sed una persona, unus Christus filius Dei;
„ idem unus Christus, non alius hominis, & alius
„ Dei filius; sed Dei filius secundum divinitatem,
„ hominis filius secundum carnem. Quis autem no-
„ strum, qui parum sentimus, aut parum sapimus, D
„ non potius ita vellet distinguere: Filius Dei in
„ cælo, & filius hominis in terra? Sed ne sic di-
„ videremus, & ita dividendo duas personas indu-
„ ceremus, non ascendit in cælum nisi qui de cælo
„ descendit. Quis? Filius hominis. Filius ergo ho-
„ minis descendit de cælo. Nonne filius hominis
„ in terra factus est? Nonne filius hominis per Ma-
„ riam factus est? Sed o homo noli, inquit, sepa-
„ rare, quem volo copulare. Parum est, quia filius
„ hominis descendit. Christus enim descendit; idem-
„ que filius qui filius Dei est. Sed est in cælo qui
„ ambulat in terra. In cælo erat, quia ubique est
„ Christus; idemque Christus & filius Dei, & filius
„ hominis. *Item beatus Augustinus ait*: Prædesti- E
„ natus est ergo Jesus, ut qui futurus erat secun-
„ dum carnem filius David, esset tamen in virtute
„ filius Dei secundum spiritum sanctificationis, quia
„ natus est de Spiritu sancto, & per virginem Ma-
„ riam illa ipsa ineffabiliter facta hominis a Deo
„ Verbo susceptio singularis, ut filius Dei esset
„ filius hominis simul, & filius hominis propter
„ susceptum hominem, & filius Dei propter susci-
„ pientem unigenitum Deum veraciter & proprie
„ dicitur, ne non trinitas, sed quaternitas crede-
„ retur. Prædestinata est naturæ ista humanæ tanta
„ & tam celsa & summa subvectio, ut quo adtol-
„ leretur altius, non haberet; sicut pro nobis ipsa
„ divinitas quo usque se deponeret, non haberet hu-
„ milius. *Item beatus Augustinus*: [1] Hi sunt filii
„ Dei quotquot spiritu Dei aguntur, sed gratia,
„ non natura. Unicus enim natura Dei filius, pro-
„ pter nos misericordia factus est hominis filius,
„ ut nos natura filii hominis, filii Dei per illum
„ gratia fieremus. Manens quippe ille immutabilis,
„ naturam nostram, in qua nos susciperet, susce-
„ pit a nobis, & tenax divinitatis suæ, nostræ in-
„ firmitatis particeps factus est; ut nos in melius
„ commutati, quod peccatores mortalesque sumus,
„ ejus immortalitatis & justitiæ participatione amit-
„ tamus; & quod in natura nostra bonum fecit,
„ impleti summo bono in ejus naturæ bonitate ser-
„ vemus. Sicut enim per unum hominem peccan-
„ tem in hoc tam grave malum devenimus, ita
„ per unum hominem eumdemque Deum justifican-
„ tem ad illud bonum tam subtile venimus. *Item*
„ *beatus Hieronymus*: Propheta ait: Virga tua &
„ baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga, ma-
„ ter est Domini; ex qua baculus iste, fesso jam
„ per ætatem mundo qui eum sustentaret, exiit.
„ Illum ergo in Virginis uterum delapsum, ut to-
„ tam redemtionis nostræ historiam retexamus,
„ partu effusum hominem se exhibuisse pro homi-
„ ne, & creaturam suam se de creatore fecisse, il-
„ lum formam servi accepisse, exinanisse se pote-
„ statis voluntate, non natura deitatis, per quam
„ non poterat non esse quod fuerat, illum maledi-
„ cta pro salutaribus meruisse miraculis, illum spu-
„ ta, illum palmas, illum coronam spineam, illum
„ postremo crucem pro nobis fuisse perpessum, il-
„ lum inferna penetrasse, illum die tertia resurre-
„ xisse in id corpus quod cruci fuerat adfixum,
„ illum hominem Deum post mortem, mortis cæ-
„ lum petiisse victorem, sedere ad dexteram Dei,
„ venturum suo tempore ad judicium faciendum,
„ illum spiritum Dei per sanctorum suorum quoti-
„ die ora celebrari. Hæc cogitasse, vixisse est; hæc
„ meditatio, partus est animæ; in hæc relabi vel
„ recurrere, cum Domino jungi est, & cum ipso,
„ per hæc humiliari est, cum ipso pati est, cum
„ ipso mori est, cum ipso est etiam suscitari. „

XXVI. Beatus quoque Vigilius: „ [2] Nos unum,
„ *inquit*, Christum eumdemque Dei filium, & ho-
„ minis filium, non duos profitemur, & ita Ver-
„ bum intra Virginis uteri secreta carnis sibi ini-
„ tia consevisse, id est, vere incarnatum fuisse, ut
„ tamen Verbi natura non mutaretur in carnem;
„ itemque carnis naturam ita per suscipientis com-
„ mixtionem in Verbi transisse personam, ut non
„ tamen fuerit in Verbo consumta. Manet enim
„ utraque, id est, Verbi carnisque natura; & ex
„ his duabus hodieque manentibus unus est Chri-
„ stus, unaque persona. Quis enim sacrilega opi-
„ nione indutus, eo usque desipiat, quis in tam
„ abruptum erroris barathrum semetipsum injiciat,
„ ut filium Dei sine sua propria carne, quam in
„ sacræ Virginis utero ineffabili societatis per se
„ mixtione ita sibimet adunavit, ut & Verbum
„ homo, & homo Deus, idemque unus, non mu-
„ tatis generibus naturæ fieret, neget hodie sedere
„ ad dexteram Patris, venturumque judicare vivos
„ & mortuos, cum ipsum Dominum dixisse non
„ nesciat, Cum venerit filius hominis in gloria Pa-
„ tris sui? *Item ipse*: Nam cum Jesus Christus non
„ Verbi sed carnis proprium sit nomen, & Deus

1. S. August. lib. XXI. de Civ. Dei cap. xv.
2. Vigilius Tapſ. lib. I. adversus Eutych. cap. iv. Vide ejus Editorem Chifletium, & Sirmondum in notis ad Theodulfum pag. 277.

„ proprium Verbi non carnis constet esse vocabu- A „ lum; tamen & Verbum propter carnem suam, „ homo Jesus Christus; & caro propter Verbum „ Deum, Deus Verbum est. *Item ipse*: Diversum „ est initium non habere, & ex initio subsistere; „ mori, & mori non posse. Et tamen sicut ipsi „ Christo proprium est utrumque, ita non ipsi, sed „ in ipso est utrumque commune. Si enim dicamus, „ quia ipsi est commune, necesse est ut exigatur a „ nobis dare & ostendere alium, cum quo sit ei „ hoc ipsum commune: quæ professionis necessitas „ in Nestorii vergit impium dogma. Melius igitur „ & catholice dicimus in ipso, & non ipsi, esse „ commune: & melius ipsi, & non in ipso, dici- B „ mus proprium esse. Ergo proprium est illi mo- „ ri, qui propter naturam Verbi, mori non po- „ test. Item propter ineffabile mysterium unius per- „ sonæ, utrarumque naturarum communis in ipso „ fuit mortalitas carnis Verbi naturæ, quæ mori „ non potuit, & communis in ipso est immortalitas „ Verbi naturæ carnis, quæ morti succubuit. Ergo „ sicut illi mori & non mori ex utrisque naturis „ est proprium; ita commune est in ipso utrisque „ naturis, quod illarum est proprium. „

XXVII. Sanctus Hilarius confessor: „ Natus er- „ go, *inquit*, unigenitus Deus ex Virgine homo „ secundum plenitudinem temporum, in semetipsum C „ provecturus in Deum hominem, hunc per omnia „ evangelici sermonis modum tenuit, ut se Dei „ filium credi doceret, & hominis filium prædicari „ ammoneret; locutus & gerens homo universa „ quæ Dei sunt loquens, deinde & gerens Deus „ universa quæ hominis sunt: ita tamen ut ipso illo „ utriusque genere sermonis numquam nisi cum „ significatione & hominis locutus & Dei sit. „ Ecce aperte beatus Hilarius dicit Dominum nostrum Jesum Christum docentem in Synagogis & ubique hunc modum sermonis per omnia tenuisse, ut se Dei filium credi doceret, & utique verum: quod si verum, & proprium: alioquin, quare ex illo D tempore non sunt inventi quatuor modi quibus crederetur, duobus videlicet Patri, & duobus matri? Beatus autem Proculus Constantinopolitanus episcopus, cum exponeret verba Apostoli, ubi loquitur de Judæis dicens: „ [a] Quorum Patres, „ ex quibus Christus secundum carnem, qui est „ super omnia Deus benedictus in sæcula, *ait*: „ Hæc Paulli verba, quam subreptionem calumniæ „ eorum qui prava diligunt habere mittunt! Dixit „ enim Christum, ut ostendat quoniam secundum „ veritatem Deus factus est homo. Dicit eum ex „ Judæis secundum carnem, ut insinuet quia non „ ex illo tempore quo est incarnatus exstitit. Di- „ xit eum qui est, ut eum sine initio declaret. E „ Dixit eum super omnia, ut totius creaturæ Do- „ minum prædicet. Dixit eum Deum, ne passio- „ nibus habituque traducti intemeratam ejus au- „ deamus negare substantiam. Dixit benedictum, „ ut adoremus eum tamquam omnipotentem sup- „ pliciter, nec ut conservum calumniis appeta- „ mus. Dixit eum in sæcula, ut demonstret quod „ is qui nos verbo creavit, pro sua divinitate ju- „ gi a nobis honore celebretur. Habentes itaque „ Christum & exsistentem, & Deum, & benedi- „ ctum in sæcula, veneremur eum Deum & Do- „ minum, dicentes assertoribus exterorum dogma- „ tum, si quis spiritum Christi non habet, hic non „ est ejus. „

XXVIII. Iterum interrogat Felix dicens: *Quid differt inter propria naturaliaque nomina divinitatis in uno filio Dei, atque accedentia humanitatis ejus?* Respondetque subjungens: *Hoc differt, quod in divinitate sicut verus est filius Dei, ita & verus Deus. In humanitate vero sicut verus est homo, ita verus est filius hominis*. Videtur mihi Felix rem in hoc loco fecisse ridiculosam. Differentiis namque nominum interrogavit divinitatis & humanitatis, & respondit hoc differre quod in divinitate verus sit Deus, & in humanitate verus homo. Hoc non est differentia nominum, sed potius separatio substantiarum. Nam si, ut ait, divinitatis nomen est Deus, & humanitatis homo, debuit utique dicere quid differat inter utrumque nomen, id est, Deus & homo; & ut in sequentibus ait, *in divinitate unigenitus, in humanitate primogenitus*, debuit certe dicere quid differat inter unigenitum & primogenitum. Sed ponamus ipsius Felicis verba quæ prosequitur, ut ex ipsis lector cognoscat quomodo separando nomina, dividit substantias. *In illa*, inquit, *Deus super omnia, in ista vero homo intra omnia; & ut brevi compendio plurima concludam, in illa, id est in essentia divinitatis, Deus, Dominus, Patris Verbum, Patris veritas, sapientia, virtus, imago Patris, invisibilis splendor Patris, lumen ex lumine, consubstantialis Patri, consimilis ei, æqualis per omnia, invisibilis ut Pater, immensus, incircumscriptus, omnipotens, creans omnia cum Patre & Spiritu sancto, factor, vivificans quos vult, sicut & Pater, eligens cum Patre quos vult, prædestinans cum Patre quos præscit, sanctificans, deificans, glorificans quos vult, & reliqua his similia plurima. Accedentia vero illi sunt, homo, infans, puer, adolescens, juvenis, minister legis, servus Patris, minor Patre, subjectus, frater electorum, particeps eorum, coheres, propinquus illorum, conformis, consimilis per omnia, excepto peccato, mediator Dei & hominum, Propheta, Evangelista, Apostolus, Sacerdos, Pontifex. Hæc omnia, & his similia accedentia sunt illi secundum dispensationem carnis, non propria secundum potestatem deitatis*.

XXIX. Ecce, ut lectio ipsa demonstrat, Felix aperte testatur hæc nomina secundum dispensationem carnis, non esse propria secundum potestatem deitatis. Si caro ipsa propria dicitur, & est Verbi; quare carnis nomina non erunt propria ei cujus est caro ipsa propria? Ut mihi videtur, intellexit Felix quod ista nomina, id est, homo, infans, puer, apostolus, & pontifex, non essent Domini & Salvatoris nostri, nisi incarnaretur: quod utique verum est. Non tamen intellexit quod postquam incarnatus est, propria facta sint Dei, quia Deus ipse factus est hæc, id est, Deus Verbum factus est homo, infans, & puer: ipse factus est Apostolus, ipse factus est Pontifex. Sed quia, ut dixi, bene potuit dicere Felix quod ipsa nomina non sint in Domino ex natura divinitatis, sed ex humanitatis; non tamen bene dixit quod non sint propria; quia propria facta sunt, propter carnem propriam quam assumsit.

XXX. Nos tamen, quam cautelam sanæ fidei in hac re tenere debemus, ex verbis Patrum ostendamus. Beatus itaque Vigilius episcopus in expugnatione Acephalorum hæreticorum sic dixit: „ [1] Si- „ cut illi mori & non mori ex utrisque naturis est

a Rom. IX. 5.

1. Vigilius in lib. V. adversus Eutych. cap. VIII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ proprium, ita commune est in ipso utrisque naturis quod illarum est proprium. Et ut exempli gratia dixerim; proprium mihi est notam livoris cujusque verberis gestare in corpore meo per naturam carnis meæ; & proprium mihi est hanc eamdem notam non gestare in spiritu meo per naturam animæ meæ. Item, proprium mihi est plagam verbi, id est, sermonem durum gestare in mente mea per naturam animæ meæ, & proprium mihi est eamdem plagam non portare in corpore meo per naturam carnis meæ. Et cum sit mihi utrumque proprium; & corpori, & animæ meæ, utrumque alienum; quia nec corpus durum lætumve sermonem intelligit, nec anima flagelli vulnere livescit. Utrumque tamen commune est in semetipso, & animæ & corpori meo: quia nec anima extra corpus, a quo ei sentire proprium fuerat, sentit; nec corpus citra animæ consortium plagarum indicia gestavit. Quod ergo proprium mihi in singulis, & alienum est singulis, id commune est in me ipso singulis, quod proprium est singulis. Et tamen ego ipse unus sum in utrisque, in me ipso communibus; & ego ipse unus sum in singulis mihimet ipsi propriis. Quæ cum ita sint, series nobis divinarum percurrenda est litterarum, & plurima testimonia congreganda, quibus demonstretur quam sit impium & sacrilegum, ea quæ sunt propria carnis Christi, ad naturam Verbi proprietate referre, & quæ sunt propria Verbi proprietate naturæ carnis adscribere: & quam sit nihilominus impium, ea quæ sunt propria carnis per exceptionem proprietatis alienare a Verbo, & quæ sunt propria Verbi, eadem exceptionis lege alienare a carne; cum sit eis in Christo utrumque commune, & Christus sit utrumque. „

XXXI. Felix in sola humanitate dicit Dominum Apostolum & Pontificem fuisse. Beatus autem Cyrillus contra hoc ita docet, dicens: „ Scripturæ namque divinitus inspiratæ Deum nobis inhumanatum prædicant Emmanuel, participatumque carne & sanguine proxime nobis Dei & Patris affirmant Verbum factum, hoc est, hominem, non per conversionem, seu mutationem, sed virtute ineffabili unitatis. Ideoque & unum dicimus Dominum Jesum Christum, unamque fidem, & unum sanctum baptisma. Qui autem a dogmatibus sic rectis recedunt, & contra sacras litteras durum atque superbum objiciunt sensum, & hoc solum quod bene se habere arbitrantur inspiciunt; hominem vero assumtum a Deo Verbo dicunt, secundum illud puto quod per unum sanctorum dictum est prophetarum: Non eram Propheta, neque filius Prophetæ, sed caupo eram fricans sicamina, & assumsit me ex ovibus. Et sicut ait beatus David, Suscipiens mansuetos Dominus. Per habitum quippe & familiaritatem spiritalem, tamquam in voluntate & gratia & sanctificatione, sicut & nos ipsi adhærentes Domino, unus spiritus sumus, secundum quod scriptum est. Sed non est hoc humanari Dominum, sed neque proxime nobis carne & sanguine participare, sed magis proprium facere hominem, & non secundum alium modum quem dici poterit prophetas & apostolos & alios sanctos omnes. Putasne sanctus Paullus seducebat sanctificatos per fidem apertissime dicens de unigenito, quia cum esset dives, pauper est factus propter nos? Absit. Vere namque dicit omnino veritatis præco, qui est dives, Et quomodo pauper factus est? Etiam nunc sermo hic a nobis examinetur. Siquidem, sicut & sapere & dicere ipsi præsumunt, homo assumtus a Deo est, quomodo pauper est factus qui assumtus est, & ultra naturam dignitatibus declaratus. Glorificatus est enim; aut si non est hoc verum, derogabitur ab eis assumtioni tamquam deportanti ad minorem partem, & inhonestiorem mensuram humanitatis. Sed ita sapere dissonum est. Ergo non est pauper factus, qui assumtus est. Restat enim dicere, quia factus est in paupertate nostra, qui dives est tamquam Deus. *Et iterum*: Respicienda itaque sunt non illorum multiloquia, sed recta & immaculata fides evangelicæ atque apostolicæ sanctionis. Deus est in carne & in sanguine, humanitatisque mensuram per ea quæ humana sunt cognoscimus. Millia millium enim angelorum sanctorum ministrant ei, & sacram ejus sedem circumstant Seraphim. Quia vero factus est homo, appellatusque summus sacerdos, non tamquam majori Deo offerens sacrificium, sed sibimet & Patri, fidei nostræ negotiatus confessionem. *Et iterum*: Intuere siquidem eum immolantem quidem secundum humanitatem, assidentem vero sicut Deum. Quid enim ait beatus Paullus? Talem Pontificem habemus, qui sedet in dextera sedis majestatis in excelsis. Scientes igitur quia cum Deus esset, factus est homo, est autem unus atque idem filius, ipsi omnia tribuimus tamquam uni, & dispensationis non ignoravimus modos, sensuum virtutem artificiose atque prudenter in ejus semper convertentes obedientiam. „

XXXII. Felix soli divinitati tribuit vivificationem, dicens Dominum secundum divinitatem vivificantem quos vult; & non recordans quod & caro vivificatoris Verbi, vivificatrix credenda est, beato Cyrillo docente ita: „ Proprium ergo corpus factum dicimus Verbi, & non hominis alicujus seorsum, & separati alterius citra eum qui intelligitur Christus & filius. Sicut autem proprium nostrum uniuscujusque dicitur corpus seorsum ejus cujus est, & in uno Christo intelligendum utique exsistens nostris corporibus cognatum sive consubstantiale. Factum enim ex muliere proprium ejus, sic ut dixi intelligitur & dicitur. Quoniam vero secundum naturam est ex Deo patre Verbum, vivificatricem ostendit suam carnem; idcirco facta est nobis benedictio. Vivificans denique dicebat Christus: Amen dico vobis: Ego sum panis vivus qui de cælo descendi, & vitam dedi mundo. Et rursus: Panis autem quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Et iterum: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. *Item beatus Cyrillus*: Uti ne videar ego solus Verbi corpus proprium nominare, etiam sanctorum Patrum volui ponere testimonia, ut sciant adversarii quia inaniter nos inclamant sequentes ubique illorum voces. Ait itaque famosissimus noster pater & episcopus Athanasius in libro de sancta Trinitate: Et apparebat quia non erat phantasia, sed vere habebat corpus. Decebat enim Christum induentem humanam carnem, hanc cum propriis passionibus ejus indui totam; ut sicut totam proprium ejus dicimus esse corpus, ita & corporis passiones propriæ solum ejus dicantur, licet non contingerent secundum divinitatem ejus. „

XXXIII. Interrogat Felix dicens: *Recurrunt propria nomina ad accidentia, seu accidentia ad propria,*

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

an non? Respondet, *recurrunt*. Interrogat, *quo ordine?* Respondet: *Propter singularitatem personæ, in qua divinitas filii Dei cum humanitate sua communes habent actiones; qua ex caussa aliquando ea quæ divina sunt referuntur ad humana, & ea quæ humana fiunt, interdum ascribuntur ad divina, & hoc ordine aliquando Dei filius in hominis filio filius hominis appellari dignatur, & hominis filius in Dei filio filius Dei nuncupatur*. Heic ammoneo lectorem, ut istum Felicis recursum nominum conferat cum relatione Nestorii, & perpendat ne forte similia sint. Sicut enim supra [1] posuimus verba Nestorii, dicit ille: *Sicut inseparabilem a divina natura habens copulationem relatione Dei & intelligentia omni creatura adorationem exhibente; & neque duos filios dicimus, neque duos Dominos*. Et post aliqua iterum Nestorius ait: *Sed solus præcipuum habens hoc quod ad Dei Verbi copulationem, adoptione & dominatione participans, auferens quidem omnem suspicionem dualitatis filiorum & Dominorum, præstito vero nobis in copulatione ad Deum Verbum, omnem haberet ipsius fidem & intelligentiam & theoriam, pro quibus & adorationem pro relatione Dei ab omni suscepit creatura*. Ecce Nestorius dicit Dominum relatione Dei theoriam suscepisse, id est, deitatem & adorationem. Felix vero dicit recurrere nomina propter unitatem personæ, & propterea appellari Dei filium hominis filium, & hominis filium Dei filium nuncupari. Videtur namque mihi, quia licet utriusque, Nestorii videlicet atque Felicis, nova & inusitata atque confusa sint verba, unus tamen eorum aut similis in hoc loco est sensus. Deinde diligenter considerandum est hoc quod Felix dixit: *Aliquando Dei filius in hominis filio filius hominis appellari dignatur*. Quid est hoc? Numquid aliquando, & non semper? Numquid appellari & non esse? Deinde ait, *& hominis filius in Dei filio filius Dei nuncupatur*. Numquid nuncupatur tantum, & non est?

XXXIV. Sed quia scio horum verborum quamdam similitudinem esse in dictis beati Hieronymi, quæ iste in prima sua contentione pravo sensu efferre solebat; videamus, si ab illo istius sensus & verba non discrepant. Ait namque beatus Hieronymus: [2] *Hic filius hominis per Dei filium, Dei esse filius in Dei filio promeretur*. Ecce beatus Hieronymus dicit *esse promeretur*. Felix dicit *appellatur*, & *nuncupatur*. Certe multum differt inter *esse promeretur*, & *appellatur*, aut *nuncupatur*. *Filius*, inquit, *hominis in Dei filio filius Dei esse promeretur*. Certe sic cuncta Christi Ecclesia catholica credit & confitetur. Qui esse promeretur, vere & proprie esse cœpit: quia, ut jam supra dictum est, *ex quo esse cœpit, non aliud cœpit esse quam Dei filius*, & *hoc unicus*. Qui autem appellantur & nuncupantur, spiritum adoptionis acceperunt, ut filii Dei vocarentur: quia ex quo esse cœperunt esse filii Dei, sed filii Adam; filii iræ, & filii hujus sæculi; & dum ista essent, prævenit eos misericordia Dei antequam illi ulla bona velle aut eligere possent; & sicut eos præscivit & prædestinavit ante mundi constitutionem, & vocavit tempore constituto, ac justificavit per adoptionem & redemtionem animarum, deinde glorificaturus est per adoptionem & redemtionem corporum in ultima resurrectione. Hæc fiunt in illis qui per gratiam adoptionis filii efficiuntur & appellantur Dei, per illum qui ante sæcula naturaliter natus, & in sæculo naturaliter factus est unicus filius Dei, qui nascendo est filius Dei, non renascendo, cui nomen filii generatio dedit, non regeneratio, qui ex illa substantia qua esse cœpit, ex quo esse cœpit, non aliquando nuncupatur filius Dei, ut Felix vult, sed semper est, ut catholici credunt. Ita nos, sicut beatus Hieronymus ait, Deum hominemque jungentes, & filium hominis in Jesu, & filium Dei tenemus in Christo. Heic sapientia vertetur, ut Apocalypsis ait. Heic promissæ antidoti aperienda virtus. Heic Manichæorum virus, terrestre germen Arianorum, divino, si dici fas est, semine superandum est.

XXXV. Memoratur item Felix dicti dominici, quo ait: *Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo*. Et subjungit dicens: *Certe quando hæc loquebatur, nondum erat filius hominis in cælo per naturam in suscipiente se, hoc est, in filio Dei*. Sed quia ego in hæc verba advertere non possum quid dicere voluerit, aut quid senserit, ista indiscussa prætermittenda, & ad alia ejus transeundum est; maxime quia prædicta dominica verba exposita verbis beati Augustini supra posuimus.

XXXVI. Item Felix: *Certe*, ait, *Catholica fides credit quod non proprius Dei filius, qui de substantia Patris genitus est, & per omnia Patri similis, pro nobis traditus sit, sed homo assumtus ab eo*. Hæc Felix. Nos autem dicimus: Absit, absit, ut ita catholica fides credat, quæ sine intermissione decantat, dicens: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum, natum de Spiritu sancto & Maria virgine, passum sub Pontio Pilato, crucifixum & sepultum*. Ita enim catholica fides credit, quod ipse qui filius Dei Patris omnipotentis est, & natus est de Spiritu sancto & Virgine, ipse sit pro nobis traditus, ipse passus, ipse crucifixus, mortuus, & sepultus, ipseque resurrexerit, ascenderit ad cælos, & sedeat nunc ad dexteram Patris, & inde, hoc est, de dextera Patris, venturus sit ad judicandos vivos & mortuos. Sed quia, ut superius [3] verbis beati Hieronymi dictum est, hæc cogitasse, vixisse est, hæc meditatio, partus est animæ, in hæc relabi vel recurrere, cum Domino jungi est, & cum ipso per hæc humiliari est, cum ipso pati est, cum ipso mori est, cum ipso est etiam suscitari, bonum & jocundum est de hac re Patrum quoque heic sententias subnectere. Beatus Augustinus de hoc ita dicit: [4] „ Cujus & nativitatem futuram secundum carnem, & mortem, & resurrectionem, atque ascensionem in cælis, Lex & Prophetæ prænuntiare numquam destiterunt, prout ipse præcipiebat, obedientes & verbis & factis. Nam & sacrificiis carnalium victimarum, quæ sibi ipsa sancta Trinitas, quæ unus est Deus novi & veteri Testamenti, a Patribus nostris præcipiebat offerri, illius sacrificii significabatur gratissimum munus, quod pro nobis se ipsum solus Deus filius secundum carnem esset misericorditer oblaturus. Ipse enim secundum apostolicam doctrinam obtulit semet ipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Ipse verus Deus, & verus Pontifex, qui pro nobis, non in sanguine taurorum & hircorum, sed in sanguine suo semel introivit in sancta: quod tunc Pontifex ille significabat, qui cum

1. Supra cap. VII.
2. Vide integrum locum Hieronymi infra cap. XXXIX.
3. Supra cap. XXV.
4. August. de Fid. ad Petr. diac. cap. XII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ sanguine sancta sanctorum per annos singulos introibat. Iste igitur est qui in se uno tantum exhibuit quod esse necessarium ad redemtionis nostræ sciebat effectum. Idem sacerdos & sacrificium, idem Deus & homo; sacerdos, per quem sumus reconciliati; sacrificium, quo reconciliati; templum, in quo reconciliati; Deus, cui reconciliati. Solus tamen sacerdos, sacrificium, & templum; quia hæc omnia Deus secundum formam servi. Non autem solus Deus, quia hoc cum Patre & Spiritu sancto secundum formam Dei. Reconciliati igitur sumus per solum filium secundum carnem, sed non soli filio secundum divinitatem. *Beatus quoque Vigilius:* [1] Ita Verbum Dei jure dicimus passionis injurias pertulisse, non tamen passionem ullo modo sensisse. Dicam adhuc manifestius. Confixa est divinitas clavis; sed ipsa penetrari non potuit, sicut caro ejus potuit. Siquidem vulneri locum caro patefacta aperuit. Nam deitas indivisibilis atque impenetrabilis mansit. Ita ergo suscipiendo passiones, & earum non cedendo effectibus, apparet Dei Verbum impassibiliter passum. Sed quia caro ejus hæc omnia non solum pertulit, sed & sensit, & cessit, jure ac merito dicimus Deum his omnibus passionum conditionibus sensibiliter affectum in carne sua, sine sensu vel mutatione divinitatis suæ. Vide ergo: perferre passionem, naturæ est utriusque; sed cedere passioni, non est utriusque naturæ, cum sit unius ejusdemque personæ. *Beatus quoque Athanasius ita dicit:* Et ostensum est omnibus, quia non corpus erat Verbum, sed corpus erat Verbi; & hoc palpavit Thomas postquam eum resurrexisse vidit a mortuis, & vidit in eo fixuras clavorum quas pertulit, ipsum Verbum in suo corpore dum crucifigeretur aspiciens; & cum posset prohibere, non prohibuit, sed etiam propria sua faciebat quæ erant propria corporis, tamquam sua, Verbum incorporale, denique cæso corpore a ministro, sicut ipse patiens dicebat: Dorsum meum dedi ad verbera, & faciem meam non averti a confusione sputorum. Quæ enim humanitas patiebatur Verbi, hæc inhabitans Verbum ad se referebat, ut nos deitatis Verbi participes esse possemus. Et erat admirabile, quia ipse erat patiens & non patiens; patiens quidem, quoniam proprium ejus corpus patiebatur; & in ipso qui patiebatur erat non patiens, propterea quia natura Deus manens Verbum, est impassibile; & ipse quidem incorporalis erat in corpore passibile; corpus autem habebat in se Verbum impassibile, destruens infirmitates ipsius corporis. „

XXXVII. Felix dicit: *Ita divina scriptura loquitur, ut ea quæ capitis sunt, id est, Christi, referantur ad corpus, id est, Ecclesiam, & ea quæ corporis sunt, adscribantur capiti.* Hoc ex parte verum esse potest. Sed verius diceret, si dixisset: Aliquando ex voce corporis loquitur caput, sicut est illud, *Saule Saule, quid me persequeris?* Et, *Esurivi, & dedistis mihi manducare*, & cetera hujusmodi. Ceterum ea quæ proprie excellentiæ capitis sunt, non sic referuntur ad corpus, ut iste dicit: quoniam ista communio capitis & corporis magis est in vocibus scripturarum, quam in actibus & rebus, sicut est illud in psalmo: *Longe a salute mea verba delictorum meorum.* Et: *Deus, tu scis* A *insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita.* In quibus Dominus pro corpore suo solam vocem suscepit, non actum, aut rem. Iste autem, ut mihi videtur, propterea elaborat in tantum conjungere caput & corpus, ut etiam unam hæc personam dicat, & ex hoc confirmari videatur sensum ejus, quo Dominum secundum humanitatem eisdem tantummodo modis credat filium Dei patris, quibus & ceteri sancti fiunt filii Dei, id est, gratia, adoptione, electione, prædestinatione, & ceteris, ut ipse superius aperte de Domino dixit. Propter quod apparet in verbis ejus, quod plus quodammodo conjungat corpus Salvatoris Ecclesiæ, quam sanctæ Trinitati. Unde & his verbis subjun- B git in conclusione operis sui dicens: *Nihil enim habere potest Ecclesia quod ad vitam & pietatem pertineat, nisi quod a capite suo, id est, Christo, acceperit, Apostolo teste, qui in epistola ad Ephesios scribens ait: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo, qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso.* Verum est omnino quod Christus & Ecclesia caput & corpus dicuntur ab Apostolo frequenter. Et ideo una persona sunt; quia & corpus, capitis corpus dicitur; & caput, corporis utique caput. Non enim ad se dicitur caput, sed ad cor- C pus. Sed tamen modus & discretio tenenda est, qualiter dicantur una persona. Neque enim eodem modo quo in filio Dei Verbum, & carnem, unam credimus omnino esse personam, non conjunctam ex duabus personis, sed ex duabus substantiis; eodem etiam modo creduntur Christus & Ecclesia una esse persona, quæ conjuncta est ex multis personis, quæ unitas personæ, id est, Christi atque Ecclesiæ, in spiritu utique est, non in corpore. Sic enim docet diligenter Apostolus, dicens: [a] *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum insunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrationum sunt; idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt;* D *idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii Prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles,* E *sive servi, sive liberi, & omnes uno Spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.* Ecce Apostolus evidenter ostendit quomodo credantur Christus & Ecclesia una persona; videlicet, quia uno Spiritu potati, in uno Spiritu baptizati, unum corpus effecti per Spiritum Christi secundum eumdem, & in eodem in uno Spiritu singulis hominibus diversæ gratiæ dantur; ita ut unus ex corpore homo, non omnes gratias habeant, omnes ministrationes, omnes operationes infusas in corpore per unum caput Christum. Propter quod dicit in alio loco: *Si quis autem Spiritum Christi non*

a I. Cor. XII. 3. seqq.

1. Vigilius lib. II. adversus Eutych. cap. IX.

habet, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. Ecce per Spiritum Christi efficimur ejus membra. Effecti autem membra ejus, Christus in nobis est, & hoc modo caput est nostrum, id est, Ecclesiæ, qui operatur omnia non in singulis, sed in omnibus. In singulis ergo non omnia, sed aliqua, sicut in omnibus non aliqua, sed omnia. Divinus Spiritus gratias, dividit Dominus ministrationes, dividit Deus operationes. Sancta Trinitas, unus videlicet Deus, qui & nunc operatur omnia in omnibus, & in futuro erit omnia in omnibus, & in singulis. Sed quia omnia per mediatorem Dei & hominum fiunt, qui est utique Deus & homo; ideo dicitur & est ipse mediator Christus, caput Ecclesiæ. [a] *Omnis viri caput Christus est*, ait Apostolus, (omnis scilicet viri ex quibus constat omnis Ecclesia) *caput vero Christi Deus*. Hoc itaque modo nos Christum & Ecclesiam unam fateamur esse personam. Felix autem, quia quadam indecenti ratione referri dicit ad corpus ea quæ capitis sunt, confirmare nititur quod ea quæ a Christo accipit Ecclesia, illa sint quæ Christi esse astruit, id est, gratia, adoptio, electio, & cetera. Propter quod & testimonio apostolico confirmat & concludit dicens: [b] *Qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso*. Quasi Apostolus diceret: Deus in Christo nos elegit, quando illum elegit; in ipso nos per ipsum prædestinavit in adoptionem filiorum, quando & illum prædestinavit in adoptionem filii, ut esset secundum humanitatem adoptivus filius. Talis omnino fuit sensus Felicis; & propterea de unitate Christi & Ecclesiæ loquens, ea quæ capitis sunt referri dixit ad corpus; de quibus jam supra sufficienter diximus, congrua adjungentes Patrum testimonia, quæ ostenderent mutuo aliter intelligendum, ubicumque gratia, electio, prædestinatio, assumtio, vel adoptio sonat in dictis sanctorum Patrum.

XXXVIII. Quod ut facilius nunc iterum ostendamus, dicamus exempli caussa. Legit Felix in beato Augustino: *Verbum Dei gratia suscepit hominem*; sed non bene novit discernere cujus sit ista gratia, a quo, aut cui largitur. Largitur utique a Deo, a Verbo Dei naturæ humanæ, ut suscipiatur in filio, ut sit cum filio unus filius, & habeamus nos in illo primitias substantiæ nostræ, qui est verus filius, & proprius filius. Non enim merito humanitatis illius susceptæ sunt in persona Verbi ipsæ nostræ primitiæ, sed misericordia & gratia ejus pro nostra redemtione. Et hæc est gratia illa quam commendat catholicus doctor. Felix autem non ita intellexit; sed putavit e contrario hanc gratiam a Patre filio largitam, ut dignaretur eum ex humanitatis susceptione gratia sibi adoptare in filium. Et hic error necessario exigebat ab illo ut unum e duobus malis incurreret, id est, ut aut duos filios crederet, unum hominem, & alterum Deum, aut cum unum filium diceret, duobus eum modis esse filium Patris confiteretur, verum scilicet & non verum, proprium & adoptivum, natura & gratia, quæ duo mala advertuntur in litteris ejus: quæ utique non adverterentur, nisi illa aliquando ad istum, aliquando ad illum cor inclinaret, occultissimo Dei judicio permittente. Et quia error terminum habere nescit, ad hoc devolutus est, ut sicut eum dixit Patri duobus modis filium esse, ita diceret & sanctam Dei genitricem aliter genuisse Deum, & aliter hominem, quasi extra Deum hominem genuerit.

XXXIX. Legit etiam Felix in sanctorum Patrum Hieronymi, Augustini, Ambrosii, Hilarii, & Aviti libris, cum de incarnatione Salvatoris tractaret, intromissum nomen adoptionis, sed juxta modum assumtionis vel susceptionis ab eis positum, quod ille alio & e contrario hausit sensu. De qua re ut ea quæ sentimus, congruentius proferamus; ponamus aliquam ex illis sententiam tam plenariam, ut ubi adoptio dicitur, qualiter accipienda sit, ex præcedenti & subsequenti sensibus colligatur. Ait itaque beatus Hieronymus in suo brevi & elegantissimo tractatu de similitudine carnis peccati contra Manichæos: „ Denique hoc confirmat propositA ipsa sententia, quæ primum Adam in animam viventem factum esse testatur, novissimum in spiritu vivificantem. Ecce quur tam post innumeros annos & incomprehensa curricula sæculorum ab omnibus mortalibus, a quibus ut qui secundum carnem natus est separatur, quod ille primus vivens, hic novissimus vivificans; ille sibi data vix possidens, hic possidenda condonans. Quod & Psalmista duobus versiculis explanavit, dicens: Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Homo, Adam accipiendus est; filius hominis, Dominus intelligendus est: qui in memoriam veteris visitatur, & in defuncti recordatione spiritu salutationis impletur: quod ipsa verba exprimunt: ut rem planam videre non mirum sit, dum & homini memoria conjungitur, & filio hominis visitatio copulatur. Illi mortali quid aliud poterat superesse? huic vivificanti quid aliud oportebat infundi? Nam defunctis memoria debetur, visitatio viventibus exhibetur: quod utrumque in Domino per incarnationem constat impletum, cum ob primi commemorationem novissimus visitatur, & per novissimi visitationem salvatur & primus. Huic sensus germana est illa sententia: Primus homo de terra terrenus, secundus e cælo cælestis. Quis est iste cælestis? Sine dubio ille qui eum quem gestabat in baptismate fecit audire quod ante ipsum nullus audierat: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et qualiter dicitur hodie, si in principio Verbum, & Verbum apud Deum, & Deus erat Verbum? quia non est istud Verbum quod semper in Patre, & apud Patrem, & cum Patre fuisse esse credendum est; sed homo, quem in gratiam salutis Deus Verbum susceperat, audivit. Hic filius hominis per Dei filium, Dei esse filius in Dei filio promeretur: nec adoptio a natura sejungitur, sed natura cum adoptione conjungitur: quoniam cum Verbum caro factum est, non per assumtam decrevit assumtor, sed in assumente crevit assumtio. Creaturæ enim poterat per creatorem infirmitatis substantia commutari, creatoris autem in creaturam non poterat æternitatis natura converti. Et ideo cum dicitur; Prior homo de terra terrenus, secundus e cælo cælestis; non corporis materia separatur, sed forma vitalis; nec caro tollitur, sed carnis susceptor ostenditur, ille, inquam, qui in Evangelio ait: Vos de inferioribus estis, ego de superioribus sum. De superioribus ait, non utique siderea carne, sed virtute divina. „ Ecce

a I. Cor. XI. 3. b Ephes. I. 4.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

beatus Hieronymus, postquam dixit, *nec adoptio sejungitur a natura, sed natura cum adoptione conjungitur*, ut ostenderet quæ esset hæc adoptio, adjunxit: *Quoniam cum Verbum caro factum est, non per assumtam decrevit assumtor, sed in assumente crevit assumtio*. Quod supra dixit *adoptio*, hoc inferius subjecit *assumtio*; & quam supra dixerat *naturam*, explanavit subdendo *assumtorem* & *assumentem*. Nihil ergo aliud heic significat adoptio quam quod assumtio; & nihil omnino aliquid tale heic demonstrat tota beati Hieronymi sententia, per quod suspicari possimus ita eum sensisse, ut Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanitatem Dei patris adoptivum filium credendum doceret. Quia cum dicit *adoptio*, & *natura assumens*, & *assumtio*, *assumta*, & *assumtor*; nihil horum ad Patrem referri videtur, sed de duobus tantum substantiis, ex quibus constat una persona unici & veri filii Dei, tractari cognoscitur. Et ut plenius dicamus quod sentimus, adoptata est natura humana, id est, suscepta vel assumta in persona filii a filio; ut cum ipse esset filius, non alio, sed eo modo quo erat & ante filius: & hoc est quod dicitur, *non per assumtam decrevit assumtor, sed in assumente crevit assumtio*.

XL. Juxta igitur hunc modum & ceteros doctores dixisse & sensisse, ubicumque nomen & verbum adoptionis in fidei dogmatibus inseruerunt, credimus. Dicit itaque beatus Hilarius: [1] *Parit virgo, partus a Deo est. Infans vagit, laudantes Angeli audiuntur. Panni sordent, Deus adoratur. Ita potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur*. Sed statim post paullulum subjungit dicens eum in carnis assumtione hominem, Deum vero in gestis rebus exsistere. Paullo namque superius dixit: *Postremo una cum Judæis irascantur iidem hæretici, quod Christus sibi proprium Patrem confitens, Deum æqualem se fecerit Deo; & una cum his audiant, Vel operibus credite meis, quia ego in Patre, & Pater in me est. Unum igitur est hoc immobile fundamentum, una hæc felix fidei petra, Petri voce confessa, Tu es Filius Dei vivi*. Ecce admirandus doctor dicit quod Christus proprium sibi Patrem confiteatur Deum. Nempe si proprius Pater, non adoptans, sed generans, proprius filius, non adoptatus, sed natus.

XLI. Beatus quoque Avitus, Photinianorum hæreticorum validissimus expugnator, scripsit dicens: [2] *Certe circumfrementibus Judæis & in Dominum nostrum exserta blasphemiarum tela vibrantibus, quem respondisse credimus, Amen dico vobis, ante Abraham ego sum, nisi quia per concordiam genitoris & generis ipse per traducem maternorum parentum descendit ex Abrahæ semine, qui sine annorum numero Abraham præivit æternitate? Qui maximus Patriarcharum, cum videret illum diem, in quo sine fine permanet Deus, concupivit tamen illum videre quo homo unitus est Deo. Vidit, inquit, & gavisus est: quia sicut cernebat illum in quo erat genuina majestas, ita & istum desiderio conceperat, in quo adoptata illustrabatur humilitas*. Sed quia hæc dicens, nec credidit nec docuit Dominum nostrum adoptivum esse filium juxta humanitatem, apparet ex eo quod ibidem præmisit dicens: [3] *Apostolus autem dicit, Postquam vero venit plenitudo temporum, misit Deus filium suum. Enimvero qui mittitur, erat antequam mitteretur. Quia si ante Mariam non fuisset, hunc similem ceteris adoptio faceret Dei filium, non natura. Nec in Evangeliis ipse dixisset: Tantum dilexit Deus mundum, ut filium suum unicum daret. Non electum ergo ab ipsa ineffabili paternitate, sed genitum; cui tam Deo quam homini vero, in utraque natura fideliter proprio, in divinitate emanasse de Patre, in corpore cœpisse de matre*. Ecce catholicus doctor veridice contra Felicem testatur, quod Dominus noster nec adoptione nec electione sit filius Patris, sed genere & proprietate.

XLII. Beatus etiam papa Gregorius cum exponeret verba Heliu, ubi dicit: *Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus*, dixit: [4] *Legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse recta populum scimus. Sed huic mediatori in legislatoribus similis nullus est. Quia isti gratuite vocati, ex peccatis ad innocentiam redeunt; & ab his quæ in semet ipsis experti sunt prædicando alios reducunt. Redemtor autem noster, homo sine peccato est, filius sine adoptione*. Ecce eximius doctor dicit Dominum nostrum filium sine adoptione: qui profecto si sciret duobus modis eum esse filium Patris, id est, secundum humanitatem adoptione, secundum divinitatem natura, numquam illum diceret filium sine adoptione.

XLIII. Fidentius [5] vero quidam catholicus doctor cum similiter doceret proprium & verum esse filium Dei Dominum nostrum, exponens locum illum Evangelii, ubi transfigurato Domino in monte, facta est vox Patris ad Apostolos dicens: *Hic est Filius meus dilectus*, dicit: *Ideo, elevantes oculos Apostoli, neminem viderunt nisi solum Jesum, ne & ipse filius hominis, sicut Moyses & Helias, vel ceteri sancti, putaretur homo Dei, & æquaretur cum adoptivis Dominus majestatis*. Ecce & hic pietatis doctor eum quem dicit non æquandum adoptivis, filium hominis nominat: quem utique si sciret adoptivum secundum carnem, nominans eum filium hominis, non sic discerneret ab adoptivis ut Dominum majestatis.

XLIV. Beatus quoque Augustinus, cum exponeret epistolam beati Paulli apostoli ad Galatas, & pervenisset ad locum ubi dicitur: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionum filiorum reciperemus*, post aliqua quæ ad expositionem horum verborum pertinebant, subjunxit dicens: *Nec dixit idem Apostolus, ut adoptionem filiorum acciperemus, sed reciperemus; ut significaret hoc nos amisisse in Adam, ex quo mortales sumus. Heic enim adoptionem recipimus: quod ille unicus non dedignatus est participatione naturæ nostræ, factus ex muliere*. Sed si prædictus doctor in his verbis ita nos sapere voluisset, ut unicum filium Dei Dominum nostrum duobus modis Deo patri filium confiteremur, id est, natura, & adoptione, numquam iterum taliter doceret, ut in expositione psalmi octogesimi octavi docuit, dicens: *Quis in nubibus æquabitur Domino? Et quis similis erit Domino in filiis Dei? Ergo nemo in filiis Dei similis erit filio Dei. Et ipse prædictus est filius Dei, & nos dicti sumus filii Dei. Sed quis similis erit Domino in filiis Dei? Ille unicus, nos multi; ille unus, nos in illo unum;*

1. Hilarius lib. II. de Trinit. sub finem.
2. Avitus epist. II.
3. Idem epist. XXVIII.
4. S. Gregor. lib. XXVII. Mor. in Job cap. I.
5. Forte episcopus ille, & martyr, cujus meminit Augustinus serm. XXX. inter Sirmondianos.

ille natus, nos adoptati; ille ab æterno filius genitus per naturam, nos a tempore facti per gratiam; ille sine ullo peccato, nos per illum liberati a pecto. Quis ergo in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Domino inter filios Dei? Ecce illustris doctor prædicat Dominum nostrum nativitate esse filium, non adoptione, dicens: *Ille natus, nos adoptati; ille ab æterno filius genitus per naturam, nos a tempore facti per gratiam.* Quia proculdubio qui nascitur, non adoptatur ei de quo natus est; & qui adoptatur, non de illo nascitur a quo adoptatus est; sed nisi natus, adoptari non potest. Natus enim de altero, adoptatur de altero. Dominus autem noster, quia non est natus de altero patre, non adoptatur a Deo patre. Quia vero nascitur ex Deo patre, nec cum homo sit, adoptatur a Patre; quia in assumtione carnis non fit alter; sed is qui erat Deus, efficitur homo, Deus natus sine initio propter se, homo natus a certo initio propter nos, unus & unicus, proprius & verus. Nec propterea, quia particeps fieri dignatus est substantiæ & mortalitatis nostræ, particeps etiam factus credendus est & conditionis; cum nos, ut supra jam dictum est, conditione nascamur, ille misericordia, nos debito moriamur, ille potestate; nos illius potestate de filiis iræ efficiamur filii Dei, ille numquam talibus obnoxius, nihil aliud esse possit, nisi filius proprius & verus æterna nativitate. Propter quod etiam cum ipsa assumta humanitate unus est verus Deus cum Patre, non posterior, non minor Patre, aut Spiritu sancto, non differens majestate, non impar potestate, non discrepans operatione. Sancta enim hæc Trinitas, discreta personis, non separabilis, unum sunt. Unus est, non in una essentia, sed una essentia, una substantia, uno nomine, una natura, vivens & regnans, sine recordatione præteritorum, sine exspectatione futurorum, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AD EUMDEM IMPERATOREM,

De insolentia Judæorum.

I. CHristianissimo, & vere piissimo, & in Christo victori ac triumphatori Hludovvico Imperatori felicissimo, semper Augusto, Agobardus abjectissimus omnium servorum vestrorum. Cum Deus omnipotens, qui vos ante tempora præscivit & præordinavit rectorem pium futurum temporibus valde necessariis, sublimaverit prudentiam vestram & studium religionis supra ceteros vestri temporis mortales; dubium non est præparatum vos ad remedium temporibus periculosis, de quibus Apostolus loquitur: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati*, & cetera, *& habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes;* de quibus nihil est exspectandum quod jam non videatur, nisi solutio satanæ, & publica calcatio sanctæ civitatis mensibus quadraginta duobus, quæ futura est per caput omnium iniquorum Antichristum. Cum hæc igitur ita se habeant, obsecro tranquillissimam longanimitatem vestram, ut præbeatis patientissimam aurem vestram verbis quibus ego infimus servorum vestrorum nimis necessarium puto admonendam sanctissimam sollicitudinem vestram de re tam necessaria, quæ aut sola, aut præcipua est, cui præ ceteris succurrere debeat gubernatio vestra; cujus narrationem si prosequi potuissem tacitis nominibus auctorum, vellem omnino. Sed quia fieri non potest, committo me bonitati & patientiæ vestræ, dando me periculis, & innotescens vobis quæ tacere perniciosum est.

II. Venerunt [1] Gerricus & Fredericus, quos præcurrit Eurardus, Missi quidem vestri non tamen per omnia vestra agentes, sed ex parte alterius; & ostenderunt se Christianis terribiles, & Judæis mites, maxime Lugduni, ubi partem persecutionis adversus Ecclesiam depinxerunt, quam multis gemitibus, suspiriis, & lacrymis stimulaverunt. Quæ persecutio, quia præcipue adversum me acta est, tota a me prodenda non est; nisi forte clementissima sollicitudo vestra scire voluerit. Tamen in quantum Ecclesiæ Christi noxia est, si vestra patitur mansuetudo, breviter intimare exordiar. Venientes itaque primum Judæi, dederunt mihi [2] Indiculum ex nomine vestro, & alterum ei qui pagum Lugdunensem vice comitis regit, præcipientem illi, ut auxilium ferret Judæis adversum me. Quos Indiculos, licet ex sacro nomine vestro recitarentur, & vestro anulo essent signati, nullatenus tamen credidimus ex judicio vestro tales prodisse. Cœperunt autem efferri quadam odibili insolentia Judæi, comminantes omnibus injuriis nos afficiendos per Missos quos adepti fuerant ad exsolvendam vindictam de Christianis. Post eos venit Eurardus, eadem iterans, & dicens majestatem vestram commotam esse valde adversum me propter Judæos. Deinde venerunt & prædicti Missi, habentes in manibus [3] tractoriam stipendialem, & [4] capitularia sanctionum, quæ non putamus vestra jussione exsistere talia. His caussis lætificati sunt Judæi ultra modum, & contristati Christiani, non solum illi qui fugerunt, aut qui absconditi sunt, vel qui districti, sed & ceteri qui viderunt, vel audierunt; maxime ideo, quia sententia Judæorum ita confirmata est, ut auderent irreverenter prædicare Christianis quid potius credendum esset ac tenendum; blasphemantes coram eis Dominum Deum ac Salvatorem nostrum Jesum Christum.

III. Roboratur quoque hæc perversitas ex verbis Missorum, quibus susurrabant quorumdam auribus, dicentes, quod Judæi non abominabiles, ut plerique putant, sed cari essent in oculis vestris, & hominibus eorum dicentibus ex parte meliores eos habitos quam Christianos. Et ego quidem indignus servus vester non eram Lugduni; sed aberam longe, caussa Nantuadensium monachorum, qui quadam dissimultate inter se laborabant. Tamen direxi

1. Is anno 813. ab Aquitania a Ludovico in Germaniam ad Carolum missus dicitur in vita Ludovici Pii.
2. Diploma principis in præsens datum.
3. Epistolam vi cujus suscipiebantur, & pensitationem accipiebant.
4. Instructiones Missis vel Legatis datæ.

SÆCUL. XI. CIRCA ANN. CHR. 810.

Missos nostros, & litterulas ad illos, ut præciperent quidquid vellent, aut eis injunctum esset, & nos obediremus. Sed nihil veniæ adepti sumus; ita ut etiam aliqui ex sacerdotibus nostris, quibus nominatim minabantur, non auderent præsentiam suam eis exhibere. Hæc passi sumus a fautoribus Judæorum, non ob aliud, nisi quia prædicavimus Christianis, ut mancipia eis Christiana non venderent, ut ipsos Judæos Christianos vendere ad Hispanias non permitterent, nec mercenarios domesticos habere, ne feminæ Christianæ cum eis sabbatizarent, & ne diebus Dominicis operarentur, ne diebus Quadragesimæ cum eis pranderent, & mercenarii eorum iisdem diebus carnes manducarent, ne quilibet Christianus carnes a Judæis immolatas & deglubatas emeret, & aliis Christianis venderet, ne vinum illorum biberent, & alia hujusmodi. Est enim Judæorum usus, ut quando quolibet pecus ad esum mactant, ut subactum idem pecus tribus incisionibus non fuerit jugulatum; si apertis interaneis jecur læsum apparuerit, si pulmo lateri adhæserit, vel eum insufflatio penetraverit; si fel inventum non fuerit, & alia hujusmodi; hæc tamquam immunda a Judæis repudiata, Christianis venduntur, & insultario vocabulo Christiana pecora appellantur.

IV. De vino vero, quod & ipsi immundum fatentur, & non eo utuntur nisi ad vendendum Christianis, si contigerit ut in terram defluat quolibet loco licet sordido, festinantes hauriunt iterum de terra, & ad conservandum in vasa remittunt. Qualiter vero & alia improbanda circa illud agant, non solum de Christianis, sed & de Judæis multi sunt testes. Quod autem Dominum nostrum Jesum Christum & Christianos in omnibus orationibus suis sub Nazarenorum nomine cotidie maledicant, non solum beatus Hieronymus, qui se scribit novisse illos intrinsecus & in cute, testis est, sed & de ipsis Judæis plerique testantur. In hac re sumens exempli gratiam, dixi Christianis hoc modo: Si aliquis homo seniori suo vel domino fidelis & amator exsistat, & quempiam hominum senserit illi esse inimicum, detractorem, convitiatorem, & comminatorem, non vult ei esse amicus, nec socius mensæ, nec particeps ciborum. Quod si fuerit, & hoc senior ipsius vel dominus deprehenderit, nec fidedem sibi eum esse existimat. Et ideo cum proculdubio noverimus blasphematores & ut ita dicam, maledictores esse Judæos Domini Dei Christi & fidelium ejus Christianorum, non debemus eis conjungi participatione ciborum & potuum, juxta modum dumtaxat a sanctis Patribus & exemplis datum & verbis præceptum. Ceterum, quia inter nos vivunt, & maligni eis esse non debemus, nec vitæ aut sanitati vel divitiis eorum contrarii; observemus modum ab Ecclesia ordinatum, non utique obscurum, sed manifeste expositum, qualiter erga eos cauti vel humani esse debeamus.

V. Hæc, piissime domine, de multis pauca dixi de perfidia Judæorum, de ammonitione nostra, de læsione Christianitatis, quæ fit per fautores Judæorum, nesciens utrum pervenire possit ad vestram notitiam. Tamen summopere necesse est ut sciat piissima sollicitudo vestra, quomodo nocetur fides Christiana a Judæis in aliquibus. Dum enim glo- A riantur, mentientes simplicibus Christianis, quod cari sint vobis propter Patriarchas; quod honorabiliter ingrediantur in conspectu vestro, & egrediantur; quod excellentissimæ personæ cupiant eorum orationes & benedictiones, & fateantur talem se legis auctorem habere velle, qualem ipsi habent; dum dicunt consiliatores vestros commotos adversum nos eorum caussa, eo quod prohibeamus Christianos vinum eorum bibere; dum hoc adfirmare nitentes, plurimas argenti libras ob emtionem vini se ab eis accepisse jactant; & decursis canonibus non inveniri quare Christiani debeant abstinere a cibis eorum & potibus; dum ostendunt Præcepta ex nomine vestro, aureis sigillis signata, B & continentia verba, ut putamus, non vera; dum ostendunt vestes muliebres, quasi a consanguineis vestris vel matronis Palatinorum uxoribus eorum directas; dum exponunt gloriam parentum suorum; dum eis contra legem permittitur novas synagogas exstruere; ad hoc pervenitur, ut dicant imperiti Christiani, melius eis prædicare Judæos quam presbyteros nostros; maxime cum & supradicti Missi, ne sabbatismus eorum impediretur, mercata, quæ in sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint, & quibus diebus deinceps frequentari debeant, in illorum opinione posuerint, dicentes hoc Christianorum utilitati propter diei Dominici vacationem congruere; cum Judæis magis probetur inutile: quia C & hi qui prope sunt, sabbato ementes victus necessaria, liberius die Dominico Missarum solemnitatibus & prædicationibus vacant; & si qui de longe veniunt, ex occasione mercati tam vespertinis quam matutinis occurrentes officiis, Missarum solemnitate peracta, cum ædificatione revertuntur ad propria. Nunc igitur, si placet benignissimæ mansuetudini vestræ audire, dicamus quid Ecclesiæ Galliarum, & rectores earum, tam reges, quam episcopi, de discretione utriusque religionis, Ecclesiasticæ videlicet, & Judaicæ, tenuerint, tenendumque tradiderint, & scriptum posteris reliquerint, & quomodo consonum sit auctoritati vel actibus apostolicis, & a veteri testamento originem tra- D hens. Ex quibus demonstratur quam detestabiles habendi sint inimici veritatis, & quomodo pejores sint omnibus incredulis, scripturis divinis hoc docentibus, & quam indigniora omnibus infidelibus de Deo sentiant, & rebus cælestibus. Quæ omnia cum confratribus contulimus, & amplissimæ Eccellentiæ vestræ præsentanda direximus.

VI. Et cum præcedens schedula dictata fuisset, supervenit quidam homo fugiens ab Hispaniis de Cordoba, qui se dicebat furatum fuisse a quodam Judæo Lugduno ante annos viginti quatuor, parvum adhuc puerum, & venditum, fugisse autem anno præsenti cum alio qui similiter furatus fuerat E Arelate ab alio Judæo ante annos sex. Cumque hujus, qui Lugdunensis fuerat, notos quæreremus, & inveniremus, dictum est a quibusdam & alios ab eodem Judæo furatos, alios vero emtos, ac venditos; ab alio quoque Judæo anno præsenti alium puerum furatum & venditum: qua hora inventum est plures Christianos a Christianis vendi, & comparari a Judæis, perpetrarique ab eis multa infanda quæ turpia sunt ad scribendum.

E P I S T O L A

AGOBARDI, [1] BERNARDI, & [2] EAOF

EPISCOPORUM,

AD EUMDEM IMPERATOREM,

De Judaicis superstitionibus.

I. CHristianissimo & gloriosissimo Domino nostro Hludovvico Imperatori perpetuo Augusto, Agobardus, Bernardus, & Eaor, indigni episcopi, supplices servuli vestri. Sicut in præmissa schedula in brevi significatum est, insolentia & importunitate Judæorum in quorumdam simplicium Christianorum pectoribus tranquillitas fidei propulsata compulit nos mansuetissimæ ac prudentissimæ sollicitudini vestræ scribere de cautela Christianorum, qualis esse debeat erga Judaicam perfidiam, & superstitiones, atque innumerabiles errores, in quantum extremitas nostra invenire potuit ex usu & institutione priorum Gallicanarum Ecclesiarum rectorum. Et quidem si, sicut nunc multa necessitas poscit, ausi essemus aut valuissemus auribus vestris ingerere damna animarum, quæ per vasa diaboli, mentes videlicet Judæorum, fidelibus inferuntur, adhiberi omnino juberet pietas vestra remedium. Nunc autem (quia periculosissimum nobis est dicere & innotescere, quod sicut tempore passionis suæ Dominus noster Jesus Christus pacificaturus omnia per sanguinem crucis suæ, venditus est a falso discipulo, & comparatus a veris persecutoribus ad illudendum & crucifigendum, ita nunc comparetur ab impiis Judæis quodam modo ad vituperandum licentius & blasphemandum) scribimus tantum pauca de exemplis & statutis Patrum, ac deinde de Actis apostolicis, sive de Evangeliis & veteris testamenti Scripturis, ad confirmandam piam gubernationis vigilantiam bonorum Pastorum.

II. Beatus confessor Hilarius (de quo sanctus Hieronymus ita loquitur in epistola ad Lætam de instructione dicens: *Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasii epistolas & Hilarii libros inoffenso currat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillat. Ceteros sic legat, ut magis judicet, quam sequatur:*) qua cautela Judæorum semper & hæreticorum devitaverit profana consortia, vita ejus scripta fatetur; quod ita scilicet hujusmodi hostes Ecclesiæ fuerit exsecratus, ut non solum convivium, sed ne salutatio quidem ei exstiterit cum his prætereunti communis. De sancto quoque Ambrosio vitæ ejus sacra narrat historia, quod & heic inserere dignum est, & Christianis mentibus scire religiosum: „ In partibus, *inquit*, Orientis in quodam castello a Christianis viris synagoga Judæorum & Lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quod Judæi vel Valentiniani insultarent monachis Christianis. Valentinianorum enim hæreses triginta deos colunt. Sed de hujusmodi facto Comes Orientis ad Imperatorem relationem direxit, quia Imperator præceperat ut synagoga ab episcopo ædificaretur. Sed hujus præcepti tenor cum ad aures pervenisset venerabilis viri Ambrosii episcopi, direxit ad A Imperatorem epistolam, (quia ipse in tempore excurrere non poterat) qua illum commonet, ut id quod ab eodem statutum fuerat revocaretur, servarique sibi deberi ab eo audientiam: qui si dignus non esset qui ab eo audiretur, dignus etiam non esset qui pro illo audiretur, vel cui preces suas aut cui sua vota committeret. Paratum etiam se esse pro tali negotio mortem subire, ne dissimulatione sui prævaricatorem faceret Imperatorem, qui tam injusta contra Ecclesiam præcepisset. Postea vero cum Mediolanum revertitur, posito Imperatore in Ecclesia, de eadem caussa tractavit in populo: [3] in quo Tractatu introduxit Domini personam loquentis, Ego te ex ultimo B Imperatorem feci, ego tibi exercitum inimici tui tradidi, ego copias quas ille adversum te exercitui suo præparaverat dedi, ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi, ego de semine tuo supra solium regni constitui, ego te triumphare sine labore feci; & tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti exedra Imperator ait: Contra nos proposuisti hodie, episcope. At ille respondens, ait, non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse locutum. Tunc Imperator: Revera, inquit, dura præceperam contra episcopum de synagoga reparanda. In monachos vero vindicandum esse a comitibus, qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus episcopus: C Ego quidem cum Imperatore nunc ago. Vobiscum vero mihi aliter agendum. Atque ita obtinuit, ut illa quæ statuta fuerant, revocarentur. Nec prius ad altare accedere voluit, nisi fide sua Imperator illum agere debere testaretur. Cui episcopus: Ergo ago fide tua. Respondit Imperator: Age fide mea. Qua sponsione iterata, jam securus peregit sacerdos divina mysteria. „ Ecce duæ maximæ Ecclesiarum Dei columnæ, Hilarius videlicet, & Ambrosius. Alter ex his suo nos docet exemplo non a cibis solummodo, verum etiam a salutatione Judæorum, quæ ab omnibus in invicem communiter exhibetur, diligentius abstinere debere. Alter vero, pro eo quod exusta a Christia- D nis synagoga Judæorum, labore episcopi ab Imperatore jussa fuerat restaurari, morti se offerre non dubitat, & (quod leve forsitan putaretur, si hodie contingeret) vir sanctus in tantum exhorruit, & abominatus est, ut mortem pro tali negotio susceptam martyrii loco non dubitaret sibi esse cessuram. Prævaricatorem etiam indicavit tam injusta contra Ecclesiam præcipientem; & nisi sibi locum audientiæ reservasset, solitam pro eo intercessionem [4] se intermissurum testatus est. Quid heic igitur vir Dei credendus est fuisse facturus, si vidisset suo tempore Judæorum infidelium caussa canonica statuta conveli?

III. Nec sanctissimus Cyprianus, & homo Dei

1. Viennensis Archiep. ad quem sunt litteræ Paschalis I. & Eugenii II.
2. *Al.* Eaor, & forte is est qui Faova episcopus Cabilon. anno 834. subscripsit privilegio Aldrici.
3. Sozom. Hist. Tripart. lib. VII. c. VIII. & lib. IX. c. XXX.
4. Commemorationem inter sacra mysteria.

Athanasius, minore illos odio abominantur. Quin potius, sicut eorum litteræ testes sunt, infidelitatis eorum obstinatissimam impietatem supra omnem Gentilium exsecrantur errorem. Quorum religiosissimam fidem, & Christo deditam devotionem, omnes ecclesiarum Gallicanarum reverentissimi gubernatores secuti, totam Judæorum ex integro pollutissimam societatem fugiendam penitus Christianis omnibus esse sanxerunt: quorum nos de hac re sententias ponere, & ex his quam sit exsecrabile ipsorum consortium decrevimus e vestigio demonstrare.

IV. Alchimus Avitus Ecclesiæ Viennensis episcopus, quam eximius doctor orthodoxus & facundus exstiterit, pene tota novit Ecclesia Christi. Sanctus Apollinaris episcopus Ecclesiæ Valentinæ, quantus fuerit & sit, non solum gesta de eo scripta, sed & crebra ejus miracula usque hodie sublimiter testantur. Sanctus Gregorius Lingonicæ Ecclesiæ episcopus, quantæ sanctitatis & veritatis fuerit, vita ejus scripta, & finis vitæ atque honor ei ab Ecclesia delatus, usque hodie testes sunt. Viventiolus Ecclesiæ Lugdunensis episcopus, cujus doctrinæ fuerit, non solum ipsa, sed & aliorum de eo scripta testantur. Hi ergo cum aliis viginti [1] reverentissimis episcopis in nomine Domini congregati pro defensione & statu Ecclesiæ, de re superius memorata inter cetera statuerunt: „ [2] Si superioris loci clericus hæretici cujuscumque convivio interfuerit, anni spacio pacem non habeat: quod juniores clerici si præsumserint, vapulabunt. A Judæorum vero conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit; nec cum ullo clerico nostro panem comedet, quisquis Judæorum convivio fuerit inquinatus. *Et in conclusione statutorum suorum, confisi de præsentia Domini, sicut ipse ait:* „ Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum; *ita sanxerunt:* Quocirca hæc quæ superna inspiratione communi consensu placuerunt, si quis sanctorum antistitum, qui statuta præsentia subscriptionibus propriis firmaverunt, necnon & quos eorum Deus esse voluerit successores, relecta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter & fraternitatis judicio futurum esse cognoscat. „

V. Sanctus Cæsarius Ecclesiæ Arelatensis episcopus, cujus meriti & doctrinæ fuerit, multa ejus præclara monimenta designant. Hic cum triginta quinque episcopis & vicariis episcoporum congregatis in unum in nomine Domini, pro defensione & confirmatione catholicæ veritatis, inter cetera statuit ita: „ [3] Omnes deinceps clerici, sive laici, Judæorum convivia evitent, & nec eos ad convivium quis accipiat: quia cum apud Christianos cibis communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum eorum cibos a Christianis sumi, cum ea quæ Apostolo permittente nos sumimus, ab illis judicentur immunda; ac sic inferiores incipiant esse catholici, quam Judæi, si nos his quæ ab illis apponuntur utamur, illi vero a nobis oblata contemnant. „

VI. Priscus Ecclesiæ Lugdunensis episcopus, Artemius Senonicæ, Remedius Beturicæ, & sanctus Siagrius Æduorum episcopus, cum ceteris pluribus, A statuta ecclesiastica renovantes, ita definierunt: „ [4] Ne Judæi Christianis populis judices deputentur, aut telonarii esse permittantur, per quod illis (quod Deus avertat) Christiani videantur esse subjecti. Ut Judæis a cœna Domini usque prima pascha, secundum edictum bonæ recordationis domni Childeberti regis, per plateas aut forum quasi insultationis caussa deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis sacerdotibus Domini vel clericis impendant, nec ante sacerdotes consessum nisi ordinati habere præsumant. Quod si facere fortasse præsumserint; a judicibus locorum, prout persona fuerit, distringantur. Et ut nullus Christianus Judæorum B conviviis participare præsumat. Quod si facere quicumque, quod nefas est dici, clericus aut sæcularis præsumserit, ab omnium Christianorum consortio se noverit coercendum, quisquis eorum impietatibus fuerit inquinatus. Et licet quid de Christianis qui aut captivitatis incursu, aut quibuscumque fraudibus, Judæorum servitio implicantur, debeat observari, non solum canonicis, sed & legum beneficiis jampridem fuerit constitutum: tamen quia nunc ita quorumdam querela exorta est, quosdam Judæos per civitates aut municipia consistentes in tantam insolentiam & proterviam prorupisse, ut nec reclamantes Chri- C stianos liceat ad precium de eorum posse servitute absolvi; idcirco præsenti Concilio, Deo auctore, sancimus, ut nullus Christianus Judæo deinceps debeat deservire; sed datis pro quolibet bono mancipio XII. solidis, ipsum mancipium quicumque Christianus, seu ad ingenuitatem, seu ad servitium, licentiam habeat redimendi. Quia nefas est, ut quos Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, persecutorum vinculis permaneant irretiti. Quod si adquiescere his quæ statuimus quicumque Judæus noluerit; quamdiu ad pecuniam constitutam venire distuleris, liceat mancipio ipsi cum Christianis ubicumque voluerit habitare. Illud etiam specialiter san- D cientes, quod si quis Judæus Christianum mancipium ad errorem Judaicum convictus fuerit persuasisse, & ipso mancipio careat, & legali damnatione plectatur. „

VII. Sanctus Lupus cum aliis viginti & quatuor episcopis, vel vicariis episcoporum, similiter in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis pro caussis corporis ejus, quod est Ecclesia, inter multa hæc etiam statuit: [5] *Quia Deo propicio sub catholicorum regum dominatione consistimus, a die cœnæ Domini usque in secunda sabbati in pascha, hoc est, ipso quatriduo, procedere inter Christianos, ne-* E *que catholicis populis se ullo loco, vel quacumque occasione miscere præsumant.*

VIII. In Concilio Laodiceno statutum est, [6] *quod non oporteat a Judæis, vel hæreticis, ea quæ mittuntur munera festiva suscipere, nec cum eis festa celebrare, & quod non oporteat azymam a Judæis accipere, & communicare impietatibus eorum.* Et in alio Concilio: [7] *Ut si quis Judaicæ pravitati jugali societate conjungitur, id est, sive Christiano Judæa, sive Judæo Christiana mulier carnali consortio misceatur; quicumque horum tantum nefas admisisse noscuntur, a Christiano cœtu neque*

1. Universim XXV. numerantur episcopi hujus Synod. Epaon. anno 517.
2. Synod. Epaon. cap. XV.
3. Concil. Agath. cap. XL. anno 506.
4. Concil. I. Matisc. cap. XIII. & seqq. ann. 581.
5. Concil. III. Aurelian. cap. XXX.
6. Concil. Laodic. capp. XXXVII. XXXVIII.
7. Concil. I. Aurelian. cap. XIX. & Arvern. I. cap. VI.

convivio & a communione Ecclesiæ protinus segregentur.

IX. Et quia ecclesiastica statuta per apostolica acta firmanda sunt, & nova per vetera; videamus quid de beato Joanne, quem diligebat Jesus plurimum, Apostolo & Evangelista, antiquissimus & apostolicus doctor ac martyr Christi & Ecclesiæ Lugdunensis episcopus Irenæus dicat. Ait ergo: „ [1] *Et* „ Polycarpus vero, non solum apostolorum in con„ discipulatu eruditus, & conversatus cum multis „ qui Dominum viderunt, sed & ab Apostolis col„ locatus Asiæ apud Smyrnensium Ecclesiam epi„ scopus, quem & nos vidimus in prima nostra „ ætate, (diu etenim mansit, & valde senectute „ præ ceteris longævus gloriose & luculenter testa„ tus obiit vita) hæc docuit semper quæ ab Apo„ stolis didicit, quæ & Ecclesiæ tradidit, quæ & „ sola sunt vera; & sunt qui audierint eum quod „ Joannes Domini discipulus ad Ephesum dum per„ geret lavatum, ut vidit intus Cerinthum, exsi„ livit a balneo non lotus, dicens quia timeret ne „ balneum corrueret, posito intus Cerintho verita„ tis inimico. Et ipse vero Polycarpus Marcioni „ quondam in faciem ipsi venienti, & dicenti, „ Cognosce nos, ei respondit, Cognosco, cogno„ sco primitivum satanæ. Tantum Apostoli & di„ scipuli eorum habuere reverentiam, ut ne verbo „ quidem communicarent cuiquam incaraxanti ve„ ritatem. „ Ad hæc si forte aliquis dicit Cerinthum hæreticum fuisse, non Judæum; noverit temporibus Apostolorum non fuisse hæreticos, nisi ex Judæis & Samaritanis. Sicut fuerunt Simon & Menander, Hebion & Nicolaus. Sed ex erroribus supradicti Cerinthi cognoscat, quod omnia sint Judaica quæ astruebat. [2] Prædicabat Dominum nostrum Jesum Christum purum fuisse hominem, nec resurrexisse, & circumcidi oportere. Post resurrectionem dicebat terrenum futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentiis & vitiis subjectam conversationem habituros ad legales festivitates rursum celebrandas, & hostias carnales iterum jugulandas. Sed & ex suprascriptis statutis advertat multo detestabilius exsecranda & vitanda consortia Judæorum, quam ceterorum hæreticorum. Quia si omnes propterea detestandi sunt, quoniam inimici veritatis exsistunt; multo illi magis, qui majores exercent inimicitias. Re etenim [3] vera proprium est hæreticorum in aliquibus communiter sentire cum Ecclesia, in aliquibus dissentire ab ea, hoc est, ex parte blasphemare, ex parte veritati consonare; Judæorum autem ex toto mentiri, ex toto blasphemare Dominum & Deum nostrum Jesum Christum & Ecclesiam ejus, & nihil de eo verum credere nisi mortem: quamquam nec in eo verum credant, eo quod mortem ejus ceterorum hominum mortibus similem dicant, hoc est, ex necessitate naturæ, non ex voluntate misericordiæ. Propter hoc maledicere eos Dominum & corpus ejus in omnibus orationibus suis; sicut & ante prophetatum est voce Domini dicentis ad Patrem: *Maledicent illi, & tu benedices.* Si ergo hostes catholicæ fidei propterea exsecrandi sunt & cavendi, quia inimici sunt veritatis; super omnes infideles, incredulos, vel hæreticos, detestandi sunt Judæi, quia nullum genus hominum invenitur cui ita libeat maledicere Dominum. Quod nobis non

A minime notum est, qui coditie pene cum eis loquentes, mysteria erroris ipsorum audimus.

X. Dicunt denique Deum suum esse corporeum, & corporeis liniamentis per membra distinctum, & alia quidem parte illum audire ut nos, alia videre, alia vero loqui, vel aliud quid agere; ac per hoc humanum corpus ad imaginem Dei factum, excepto quod ille digitos manuum habeat inflexibiles ac rigentes, utpote qui nil manibus operetur. Sedere autem more terreni alicujus regis in solio, quod a quatuor circumferatur bestiis, & magno quamvis palatio contineri. Cogitare etiam illum multa superflua & vana; quæ quia ad effectum cun-
B cta venire nequeant, vertantur in dæmones. Sed & innumera infanda de Deo, ut diximus, suo prædicant, ac tale colunt simulacrum, quod ipsi sibi in cordium suorum simulacra finxerunt & statuerunt, non verum, inconvertibilem, atque immutabilem Deum, quem penitus ignorant. Litteras quoque alphabeti sui credunt exsistere sempiternas, & ante mundi principium impetrasse diversa ministeria, quibus eas oporteat in sæculo præsidere. Legem vero Mosaicam multis annorum curriculis ante mundum fuisse scriptam. Nec non adfirmant plures esse terras, plura inferna, pluresque cælos: quorum unum, quod ipsi vocant [4] Racha, id est, Firmamentum, molas Dei sustentare asserunt, quibus
C manna sumendum angelis molatur in escam. Alterum vero appellant Araboth, in quo Dominum astruunt residere, & hoc esse in Psalmo secundum illos: [a] *Iter facite ei qui caballicat super Araboth.* Habere Deum propterea septem tubas, quarum una mille ei cubitis metiatur. Et quid plura? Nulla veteris Testamenti pagina, nulla sententia est, de qua vel a majoribus suis non habeant conficta & conscripta mendacia, vel ipsi usque hodie nova semper superstitione confingant, & interrogati respondere præsumant. Nam & in doctrinis majorum suorum legunt, Jesum juvenem quemdam fuisse apud eos honorabilem, & magisterio baptistæ Joannis eruditum, quamplures habuisse discipulos, quorum uni
D propter duritiam & hebitudinem sensus, Kephæ id est Petræ nomen imposuerit. Et cum exspectaretur a populo ad diem festum, quosdam ei de schola sua pueros occurrisse, qui illi ex honore & reverentia magistri cantaverint, *Osanna filio David.* Ad extremum vero, propter plura mendacia accusatum, Tiberii judicio in carcerem retrusum, eo quod filia ipsius (cui, sine viro, masculi partum promiserat) lapidis conceptum intulerit. Inde etiam, veluti magum detestabilem, furca suspensum; ubi & petra in capite percussum; atque hoc modo occisum, juxta quemdam aquæductum sepultum, & Judæo cuidam ad custodiam commendatum; noctu vero subita aquæductum inundatione sublatum, Pi-
E lati jussu per duodecim lunas quæsitum, nec usque inventum. Tunc Pilatum hujusmodi ad eos promulgasse legem: *Manifestum est*, inquit, *resurrexisse illum sicut promiserat, qui & a vobis per invidiam peremtus est, & neque in tumulo, neque in ullo alio invenitur loco. Et ob hanc caussam præcipio ut adoretis eum. Quod qui facere noluerit, partem suam in inferno futuram esse cognoscat.* Hæc autem omnia ideo & seniores eorum confinxerunt, & ipsi stulta obstinatione lectitant, ut talibus commentis tota & virtutis & passionis Christi veritas evacuetur, & ut

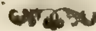
a Psalm. LXVII. 5.

1. Apud Euseb. lib. IV. cap. XIV. Hist. Eccles. Vide Baronium ad an. 74.

2. Vide Epiphan. lib. I. tom. II. Hæres. XXVIII. & Iren. lib. I. cap. XXV.

3. August. in Matth. lib. I. cap. XI.

4. רקיע *Rakiah*, firmamentum.

adoratio non ei ut Deo veraciter exhiberi debeat, sed Pilati tantum lege illi delata sit. Sed & Petrum nequaquam per angelum, secundum fidem nostram, de carcere eductum, sed Herodis misericordia, apud quem plurimum ejus sapientia fuerit conlaudata. Denique & Christianos idola afferunt adorare, & virtutes quæ apud nos sanctorum intercessionibus obtinentur, a diabolo fieri dicere non exhorrescunt. Pro quibus omnibus summo eos odio dignissimos esse quis ambigat? sicuti & odiendos illos demonstrat scriptura, quæ dicit juxta Hebraicam videlicet veritatem: [a] *Qui contradicunt tibi, scelerate elati sunt frustra adversarii tui*. [b] *Nonne & odientes te, Domine, odivi? Et contra adversarios tuos distabui? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi*. Quo zelo Dei fervens beatus Hieronymus in quodam loco sic de ipsis ait: „ Si „ expedit odisse homines & gentem aliquam detestari, miro odio aversor Concisionem. Usque hodie enim persequuntur Dominum nostrum Jesum „ Christum in synagogis satanæ. *Itemque alibi*: „ [1] Quantæ, *inquit*, traditiones Pharisæorum, quas „ hodie deuteroseis vocant, & quam aniles sint fabulæ, revolvere nequeo. Pleraque tam turpia „ sunt, ut erubescam dicere. Dicam autem unum „ in ignominia gentis inimicæ. Præpositos habent „ synagogis sapientissimos, quosque fœdo operi delegatos, ut sanguinem virginis sive menstruatæ, „ mundum vel immundum, si oculis discernere non „ potuerint, gustu probent. Præterea, quibus jussum est ut diebus sabbatorum sedeat unusquisque „ in domo sua, & non egrediatur, nec ambulet „ de loco in quo habitat; si quando ea juxta litteram cœperimus arctare ut non ambulent, non „ jaceant, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta servare; solent respondere & dicere, Rab Achibas & Simeon & Hillel magistri „ nostri tradiderunt nobis ut duo millia pedes ambulemus in sabbato, & cetera hujusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. „

XI. Cum igitur tot tantisque immundiciis & sensuum & operum polluantur, impletur prorsus in eis sermo Aggæi prophetæ, quo præcipiente sibi Domino ita interrogat sacerdotes: [c] *Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his*, panem videlicet, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, *numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum*. Quod autem horum omnium caussa inter carnales Israelitas & spiritales Judæos necessario divisionem fieri oportet, mystice Dominus per Zachariam prophetam designat dicens: [d] *Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellatur funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam & Israel*. Nam, juxta Apostolum, quæ pars fideli cum infidele? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial? In quo advertendum est, quia sicut infideles sponte sequestrantur ab ecclesiastica communione, ut in nullis velint mysteriis participare fidelibus; ita & fideles devote separare se debent & convictu & societate infidelium; & si locis necdum valent, donec tempore ut & locis segregentur, sicut idem fideles, quod est Ecclesia, ad Deum clamant dicentes: *Judica me Deus, discerne caussam meam de gente non sancta*: quod tunc perfecte implebitur, quando fiet illud quod Joannes Baptista Dominum prædicit esse facturum, sic loquens: *Cujus ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum, paleas autem combures igni inexstinguibili*. Ante passionem enim suam Dominus nolens adhuc sumere panem filiorum de mensa, & mittere canibus, ajebat discipulis: *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierant domus Israel*. Et mulieri Chananææ loquebatur: *Sine prius saturari filios*. Ac si diceret: Offeratur primum panis, qui de cælo descendit, filiis qui nutriendi sunt ad vitam; illisque assumtis, ceteri qui remanserint fastidiosi, cum dixerint: *Durus est hic sermo: Quis potest eum audire? Quomodo potest hic dare nobis carnem suam ad manducandum?* transeant ministri mensæ dominicæ ad canes esurientes, id est, Apostoli ad gentes, sicut beata Maria Dei genitrix repleta Spiritu sancto prædixerat: [e] *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes*. Et multo ante Anna genitrix Samuelis: *Repleti prius, pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt*. Et inter has medius propheta Isaias ait: [f] *Ecce dominator Dominus exercituum auferet ab Hierusalem, & ab Juda omne robur panis*.

XII. Quod tali ordine cœpit impleri. Dixit primum Dominus prædicatoribus suis: *In vias gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis*. Ascensurus vero ad cælos ait: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Ut scilicet prius a Judæa Apostolorum repulsa prædicatio, tunc nobis in adjutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis suæ testimonium superbâ repulisset. Cumque hoc impleri cœpisset, & jam tempus advenisset ut implerentur prophetiæ de assumtione gentium & repulsione Judæorum, prædicantibus Paullo & Barnaba, & concurrentibus audire verbum Domini, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum: „ Videntes turbas Judæi, repleti sunt „ zelo, & contradicebant his quæ a Paullo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter Paullus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Sed quoniam repellitis „ illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, „ ecce convertimur ad gentes. Sic enim præcepit „ nobis Dominus: Posui te in lumen gentibus, ut „ sis in salutem usque ad extremum terræ. Audientes autem gentes, gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini; & crediderunt quotquot „ erant præordinati ad vitam æternam. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paullum & Barnabam, & ejecerunt eos de finibus suis. At illi „ excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. Discipuli quoque replebantur gaudio & „ Spiritu sancto. *Item in eodem libro*: Instabat, „ *inquit*, verbo Paullus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicentibus autem eis & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit ad „ eos: Sanguis vester super caput vestrum, mundus ego, ex hoc ad gentes vadam. Et migrans „ inde, intravit in domum cujusdam nomine Titi „ Justi. *Item ibi*: Ingressus autem synagogam Paullus, cum fiducia loquebatur per tres menses disputans, & suadens de regno Dei. Cum autem

a Psalm. LXXXII. 3. *b* Psalm. CXXXVIII. 21. 22. *c* Aggæi II. 14. *d* Zachar. XI. 14. *e* Luc. I. 53. *f* Isa. III. 1.

1. Hieron. epist. CLI. quæst. 10.

„ quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos. „ In quibus verbis subtilissime pensandum est, quia sicut paullatim crescebat numerus fidelium ex gentibus, & duriores fiebant Judæi adversus verbum Domini, desinebantque credere, sic paullatim ostensa est & segregatio prædicatorum ab eis. Nam & vestimenta sua & pedum pulverem excusserunt in eos; adimplentes præceptum Domini, qui discipulos ad prædicandum mittens, ait: *Et quicumque non receperit vos, nec audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati.* Pulverem vero de pedibus jubentur excutere in testimonium laboris sui, quod ingressi sunt civitatem, & prædicatio apostolica ad illos usque pervenerit. Sive excutitur pulvis ut nihil ab eis accipiant, ne ad victum quidem necessarium, qui Evangelium spreverint. Sic enim a doctoribus exponitur excussio pulveris, non solum in Evangelio, ubi præcipitur, sed & in Actibus apostolorum, ubi perficitur.

XIII. Et inde est quod in primis quidem, quando segregati sunt in opus Paullus & Barnabas, per singulas civitates leguntur intrasse synagogas Judæorum, & sabbatis disputasse de regno Dei, id est, quando collectæ fiebant Judæorum. In secunda autem [1] circumcisione per singula iterum loca Paullus & Silas leguntur suscepti esse a fratribus, & mansisse apud fratres. Unde & ascendentibus Paullo & sociis ejus Hierusalem, ierunt cum eis aliqui ex discipulis a Cæsarea, deducentes secum, ut hospitarentur, Mnasonem quemdam Cyprium antiquum discipulum. Et cum venissent Hierosolymam, exceperunt eos fratres.

XIV. Atque istius regulæ districtionem servat ubique Vas electionis, & magister gentium Paullus: quod diligenti cuique lectori, vel auditori, facile est ex ipsis gestis ejus agnoscere. Denique & in Philippis cum prædicaret, nec in domum Lydiæ purpurariæ, licet colentis Deum, introisse legitur, aut mansisse, prius quam cum omni domo sua in Christum credens baptizaretur: nec in illius similiter domum qui custos erat carceris ingressus est, aut humanitatis ejus obsequiis usus est, donec etiam ipse credens Domino, cum omni domo sua baptizatus, dignus fieret tantum Apostolum habere convivam. Sed & cum venisset Tyrum, non nisi cum discipulis septem scribitur mansisse diebus. Similiter autem & apud Cæsaream in domo Philippi evangelistæ, cui quatuor erant filiæ virgines prophetantes, hospitio functus esse memoratur, ubi & per aliquantum temporis, cum custodia detineretur, sui illi tantummodo leguntur ministrasse. Apud Sidonem quoque humane tractatus a Julio Centurione, ad amicos tantummodo refertur isse, qui erant utique fideles, & sui curam egisse. Itemque cum venisset Puteolis, diebus septem apud fratres mansisse perhibetur. In ipsa autem Roma biennio in suo habitasse conductu. Sed & semper tam ipsi, quam his qui secum erant, necessaria quæque suis se fatetur manibus ministrare. Et cum apud alios prima verbi Dei jaceret fundamenta, ab Ecclesiis fidelium invenitur accepisse stipendia. Necessaria vero, quæ ipsi & suis a patre Publii ceterisque Mitilinensis insulæ cultoribus imposita narrantur, quis non videat nequaquam ab infidelibus, sed a fidelibus fuisse suscepta? Nam & patrem Publii salvavit; & tantas apud eamdem insulam infirmitatum curationes exercuit, ut dubium non sit plurimos ex loci illius incolis Christi fidei subjugatos, ac salutis suæ nuntium innumeris honoribus prosecutos. Et hæc quidem ab apostolo Paullo ita constat esse servata.

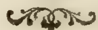
XV. Si quis vero & principis apostolorum Petri gesta consideret, videbit etiam ingressum ipsum aliquando ad Cornelium, & eos qui cum ipso aderant, non prius apud illos mansisse aut accepisse cibum, quam sancto Spiritu repleti, & in Christi nomine baptizati, fidelium digni fierent convictu & societate. Sed & apud Joppen, in domo fidelis cujusdam Simonis coriarii hospitatum, esurientem gustare voluisse, ubi & vas linteum plenum diversis animantibus cælitus delapsum vidit, facta ad se voce: *Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Hoc autem per ter factum esse narratur, ut per fidem sanctæ Trinitatis, cunctarum gentium futura mundatio præsignaretur, sicuti jampridem Apostolis a Domino præceptum fuerat, ut euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Tales ergo jam erant & gentiles illi, credentes, baptizati & mundati; cum quibus, ne scandalizarentur hi qui ex circumcisione crediderant, illis absentibus edebat, præsentibus edere dissimulabat. Ubi & illud fideliter considerandum est, quod si talis ac tantus Apostolus, ne Judæos fideles scandalizaret, qui adhuc carnalibus legis observationibus utebantur, a gentilium fidelium se convivio subtrahebat, ne contra morem, scilicet Judæorum, videretur agere, cum gentibus convivando; quo studio Christiani nunc a convictu se debent subtrahere infidelium Judæorum, ne exemplo hujus inlicitæ communionis scandalizent socios & participes Christianæ religionis, talique facto vel Judaicis videantur superstitionibus favere, vel ecclesiastica convincantur statuta dissolvere?

XVI. Sed & in libris Clementis [2] Ecclesiæ Romanæ pontificis inveniuntur aliqua a supramemorato Apostolo de hujus rei observatione dicta, quæ in his inserere non incongruum existimavimus. Nam licet iidem libri judicentur apocryphi, pleraque tamen ex his testimonia inveniuntur a doctoribus usurpata. Introducit ergo Clemens, cum necdum esset baptismi gratia purificatus, & ob hoc a mensa Petri cum ceteris similibus sequestratus, eumdem Apostolum loquentem sibi his verbis: *Non pro superbia, o Clemens, convivium non ago cum his qui nondum purificati sunt. Sed vereor, ne forte mihi quidem noceam, ipsis autem nihil prosim.* Et paullo post: *Nemo ergo vestrum contristetur*, ait, *a convivio nostro separatus. Parvo enim tempore sequestratur qui cito voluerit baptizari, multo autem qui tardius. Et ideo in vobis est quando velitis ad nostram convenire mensam, & non in nobis, quibus permissum non est sumere cum aliquo cibum, nisi prius fuerit baptizatus.* Hæc de scriptis Clementis necessario a nobis prolata sint, volentibus evidenter ostendere ab Apostolis traditam hujus rei antiquissimam observationem. Vera enim & ista ducenda sunt, & eo maxime quo ab apostolicis actibus in nullo videntur discrepare.

1. Forte *circumitione*.

2. Clemens in fine libri II. Recognitionum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

XVII. An putandi sunt electi Christi Apostoli cum Judæis infidelibus communem habere voluisse mensam, aut potuisse cum eis gratum convivium ducere, de quibus magister gentium Paullus Thessalonicensibus ita loquitur: *Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei quæ sunt in Judæa in Christo Jesu; quia eadem passi estis & vos a contribulibus vestris, sicut & ipsi a Judæis, qui & Dominum occiderunt Jesum, & prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur, prohibentes nos gentibus loqui ne salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper, pervenit autem ira Dei super illos usque in finem.* Cum talibus ergo (quos occisores Jesu & prophetarum, persecutores Apostolorum, Deo non placentes, o- B mnibus hominibus adversantes, peccata sua semper implentes, & sub ira Dei usque in finem sæculi gementes, Vas electionis appellat) vel Apostoli credendi sunt commune habuisse convivium, vel fidelium quisque illud debet retinere consortium?

XVIII. Verum quoniam Ecclesiarum quæ in Judæa erant in Christo, id est, eorum qui ex Judæis crediderant, fecit Apostolus mentionem; videndum etiam de illis, utrum & ipsi hæc inter suos positi contribules observarent. Et facile hoc ex verbis sancti Lucæ possumus agnoscere; quibus ait: *Multitudinis autem credentium erat cor & anima una, nec quisquam horum aliquid suum dicebat, sed erant illis omnia communia.* C Et paullo post: *Quotquot*, inquit, *possessores domorum aut agrorum, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Et post aliqua rursum ait: *Et erant omnes unanimiter in porticu Salomonis. Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis, sed magnificabat eos populus.* Neque igitur communem cum eis ducebant victum, cum quibus non habebant ne commune quidem habitationis consortium. Omnia vero quæ ipsis erant communia, non undecumque quæsita, sed ex sola fidelium fuerant conlatione & oblatione suscepta. Sed & in maxima necessitate famis quæ sub Claudio facta esse memoratur, D a Judæis quidem incredulis, inter quos morabantur, neque expetisse aliquid neque accepisse referuntur; ab his vero qui ex gentibus ad fidem Christi venerant, ne eos ministri, oblationes fidelium pertulerunt. Jam enim tempus instabat ut diceretur fidelibus omnibus, de omnibus inimicis fidei Christianæ: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, & Ave illi nolite dicere. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis.* Secundum quam sententiam, si is qui *Ave* illi dicit qui a doctrina apostolica exsistit alienus, communicat ab operibus ejus malignis; quanto amplius Judaicæ communicat malignitati, qui cum his commune etiam con- E vivium celebrat?

XIX. Et adhuc, ut ab inquinationibus hæreticorum vel Judæorum Christiani fierent cautiores, dicebatur immo & semper dicitur eis: *Carissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint; quoniam multi pseuprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur Spiritus Dei. Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est; & omnis spiritus qui solvit Jesum ex Deo non est; & hic est Antichristus.* Itemque ibi: *Quis enim est mendax, nisi is qui negat quoniam Jesus non est Christus? Hic est Antichristus,* A *qui negat Patrem & Filium. Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet; qui confitetur Filium, & Patrem habet.* Ex quibus verbis evidentissime declaratur non solum mendaces sed & Antichristos esse Judæos, qui cum negent Filium, frustra confitentur Patrem; non autem confitentes Filium, nec Patrem habere merentur; super omnia vero Jesum, qui ex Maria virgine ortus est, Christum esse negantes, Antichristi sibi & nomen pariter & eloquium vindicarunt. Nam quid aliud Antichristus dicturus est, nisi Jesum quidem non fuisse Christum, se autem esse quod ille veluti falso creditus fuerit? In hoc ergo solo blasphemiam Judæorum superat Antichristus, quod se præsumit nuncupare B Christum. In hoc autem Judæi nequitiam æquiparant Antichristi, quod Jesum negare audent fuisse Christum. In tantum igitur Antichristi, in quantum blasphemiæ ipsorum blasphemiis consonant Antichristi. Quis autem cum Antichristo mensam habeat communem, & Christo se asserat servare fidem? Aut quis non libenter eorum fugiat necessitatem, quos suum videat blasphemare Salvatorem? & quibus ipsum terribiliter audiat denuntiantem: *a Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida; quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & in cilicio pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit quam vobis in die judicii. Et tu* C *Capharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque ad hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii, quam tibi.*

XX. Corozaim namque, & Bethsaida, & Capharnaum, urbes Galilææ, idcirco a Salvatore planguntur, quod post tanta signa, atque virtutes, non egerint pœnitentiam. Præferuntur autem eis Tyrus & Sidon, quod naturalem tantum legem calcaverint, istæ vero post transgressionem naturalis legis urbes idololatriæ & vitiis deditæ. Et præferuntur ideo, D quod Tyrus & Sidon & scriptæ, etiam signa quæ apud eas facta sunt, parvi duxerunt. Et quia revera, licet & non audire veritatem & auditam contemnere perniciosum sit, multo tamen & incomparabiliter pejus est auditam & cognitam contemnere, & contemtam persequi insuper, & blasphemare. Quod apertissime beatus Petrus ostendit, de talibus dicens: *Melius fuerat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum reflecti.* Hoc autem multo adhuc evidentius demonstratur verbis Domini per parabolam sic loquentis: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit. Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et* E *veniens invenit vacantem, scopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus: sic erit & generationi huic pessimæ.* Ex quo perspicuum est immundum idololatriæ spiritum de corde quondam populi Judaici, cum ei lex data est, recessisse, & ambulasse eum diu per loca arida, corda videlicet gentilium infructuosa, atque in his securam sibi voluisse facere mansionem. Sed & inde in adventu Christi, cunctis in eum credentibus nationibus, expulsum, ad pristinam domum reversum, quam invenit Deo quidem vacuam, carnalibus vero legis observationibus ornatam, a Pharisaicis traditionibus

a Matth. XI. 21. 23.

veluti mundatam. Et quia vidit eam sui habitatione dignissimam, septem alios nequiores se spiritus assumsit; & cum his intima ipsius penetrans, novissima ejus pejora fecit prioribus. Majori quippe nunc domus illa plebis Judaicæ dæmonum numero possidetur, blasphemans in synagogis suis Christum, quam in Ægypto possessa fuerat ante legis notitiam.

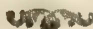
XXI. Frustra igitur fautores Judæorum, nos contristantes, & illos lætificantes, patriarcharum caussa honorandos eos putant, & Christianis dicere audent meliores; cum legamus] etiam Agarenos, qui nunc corrupto vocabulo Saracenij vocantur, Amalachitas quoque, & Madianitas, atque Afros, ex Abraham genus ducere, ideoque nec eos quisquam vel honorandos vel meliores Christianis debeat existimare. Non solum autem Judæi meliores nobis esse nequeunt, sed & his, quas supra enumeravimus, nationibus pejores inveniuntur: quia illæ quidem nec legem acceperunt, isti vero post datam sibi legem, post missos ad se prophetas, etiam Dei filium occiderunt. Si vero, juxta Apostolum, *non qui filii carnis, hi filii sunt Dei, sed qui filii promissionis, hi æstimantur in semine*; ergo Judæi, quantum a promisso Abrahæ semine, id est, Christo, exsistunt alieni, tantum & filiorum Dei gloria probantur indigni; nec Hierusalem cælestem matrem sortiti sunt, sed Hierusalem terrestris & Agar ancillæ, quæ in servitutem generat, filii remanserunt.

XXII. Sed quid dicit scriptura? *Ejice ancillam, & filium ejus. Non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Expulsus ergo est de paterna domo Judaicus populus, atque ab hereditate filiorum Ecclesiæ, quæ per Christum libera effecta est, segregatus. Nam sicut Dominus ait, *servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Omnis autem qui facit peccatum, servus est peccati*; nec potest a jugo servitutis istius absolvi, nisi per Dei filium meruerit liberari. Judæi igitur (qui, dicente Domino: *Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis*, ipsi quidem non credunt, se autem semen Abrahæ esse & nemini umquam servisse gloriantur) non solum a libertate spiritus efficiuntur extranei, sed & carnalis servitutis inveniuntur obnoxii. Neque hoc solum; sed & filii perseverant diaboli; sicut & Dominus ostendit, dicens eis: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* An non patris sui desiderio cotidie satisfaciunt, contemnentes legem, spernentes prophetas, persequentes Ecclesiam, atque ipsum Dei filium blasphemantes? Cum hæc ergo ita se habeant, qua ratione servis Dei servi peccati, filiis liberæ filii ancillæ, heredibus exheredati, Dei filiis filii diaboli præferentur? Quos Dominus per Esaiam prophetam tanta a servis suis divisione sejungit, ut & nomen pristinum eos amisisse, & inter mortuos ostendat jam deputatos esse, his verbis: *Ecce servi mei comedent, & vos esurietis. Ecce servi mei bibent, & vos sitietis. Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini. Ecce servi mei clamabunt præ exsultatione cordis, & vos ululabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis, & dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis; & interficiet te Dominus Deus tuus, & servos suos vocabit nomine alio; in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen; & qui jurat in terra, jurabit in Domino amen.* Nomine itaque pristino populus Judaicus spoliatus, & incredulitatis suæ gladio peremtus, electis Dei nomine alio vocatis, & Christiano vocabulo benedictis, atque in Christi sacramenta juratis, nec exæquari potest, nec corporali saltem victu sociari debet, quibus ne ipsa quidem servitutis appellatione meruit copulari.

XXIII. Si vero & hoc consideremus, quibus virtutibus tabernaculi Dei habitatio, & sancti montis ejus ascensio valeat comparari; non minimum inter eas virtus illa obtinet locum, qua vir justus ita dignus est conlaudari: *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, timentes autem glorificat.* Fideles itaque & timentes Deum glorificandi sunt in omnibus atque honorandi. Populus autem ille qui totus est positus in maligno, quique Dei virtutem & Dei sapientiam non cognovit, ac per hoc in malignitatis & erroris vetustate remansit, pro nihilo in conspectu omnium credentium est habendus; nec pecuniæ aut divitiarum suarum caussa cuiquam honorandus; sed ob earum potius cupiditatem lepra Naaman aspersus, ab omni fidelium populo per verum Eliseum aquis baptismatis expiato, ut vere sordidissimus atque immundissimus exsecrandus; insuper vero & anathema ei semper & ubique dicendum voce Apostoli, qui ait: *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema maranatha.* Nam si is qui non amat Dei filium, anathema est; ergo qui odit, qui persequitur, qui blasphemat, multo adhuc detestabilius anathematizandus est. Si quis porro amicitiis libenter ipsius indulget, nec ferre illi impiæ societatis auxilium erubescit, merito & ipse audiet quod Josaphat rex per prophetam Domini increpatus audivit: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, & idcirco iram Domini mereris.* Et quidem rex ille in ceteris omnibus justitiæ testimonium accepit; sed in hoc solummodo offendit, Deique iram promeruit, quod impiis & Deum odientibus auxilium præbere & amicitias non exhorruerit copulare: quos utique non esse alios, quam eos, qui a domo David se ipsos exciderant, evidenter scriptura designat; sicut & hi impii, & inimici semper Dei filio Judæi, a veri David domo, quæ est Ecclesia, se ipsos segregant, & a regno Christi abscisi, regnum exspectant ac desiderant Antichristi, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet inlustratione adventus sui. Non solum autem ipsum, sed & istos qui voluerunt regnare super se, secundum Evangelii parabolam, accepto cælorum regno, regrediens jubebit interfici se præsente.

XXIV. Erepti igitur de potestate tenebrarum Christiani, & translati in regnum filii caritatis Dei, nullatenus debemus eorum convictu & societate pollui, a quorum erroribus omni genere probamur absoluti. Meminisse etenim nos oportet quomodo & propheta ille, qui de Juda missus fuerat in Bethel, ubi ab Jeroboam rege Samariæ vitulus aureus colebatur, a Deo prohibitus ne illic comederet vel biberet, etiam invitanti se regi responderit: *Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non manducabo panem, neque bibam aquam in loco isto.* Insuper & munera oblata sibi ab eodem rege suscipere recusavit. Verum quia postea seductus a pseudopropheta quodam, contra præceptum Domini in eodem loco comedit & bibit, Dei judicio leoni traditus, & ab eo interemtus occubuit. Nam quod in veteri testamento religiosi Judæi diligenter abstinuerunt a cibo & potu infidelium, ubi illis

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

præceptum sit a Domino non facile advertitur; documenta tamen exstant de exemplis sanctorum, sicut de Daniele scriptum est: *Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus; & rogavit eunuchorum præpositum, ne contaminaretur*. Concessumque est Danieli, Ananiæ, Azariæ, & Misaheli, cum ceteri pueri Israelitæ vescerentur cibo regio. Quæ observantia in tantum inolevit apud Judæos, ut tempore adventus Domini generalis esset omnium; ita ut dicerent impii Judæi discipulis Domini: *Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?* Et non solum hi, sed etiam infideles disceptarent adversus Petrum, qui erant ex circumcisione, dicentes: *Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducastis cum illis?* Quibus reddita ratione subjunxit, respondisse sibi vocem de cælo secundo: *Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris*. Ex quo tempore cœpit declarari quod beatus Paullus scripsit: [a] *Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum*. Quo testimonio licet plerique in contrarium utantur, id est, ut propter hoc putent sibi licitum infidelium sumere cibos, tamen nostram omnino confirmat observantiam, ut immundorum immundas noverimus esse mensas, quia inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Quomodo autem immundæ non erunt mensæ, quorum maledicta sunt horrea & apothecæ?

XXV. Sed quia ad maledictiones infidelibus Judæis a Deo impositas scribendo pervenimus, paullo diligentius a superioribus eas repetamus. Ait itaque Moyses omni populo Israelitico trans Jordanem in solitudine campestri: *En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem; benedictionem, si obedieritis mandatis Domini; maledictionem, si non audieritis mandata Dei vestri. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal, qui sunt trans Jordanem*. Quæ verba cum permagnificis sensibus plena sint, non ante potuerunt impleri, nisi Jordane transito, id est, baptismi sacramento corpore Christi tactis aquis Jordanicis dedicato. Garizim namque, qui interpretatur divisio, significat apostolicam plebem divisam ab infidelium synagoga, sicut Paullus de se ipso ait: *Cum autem complacuit ei qui me segregavit de utero matris meæ, ut revelaret filium suum in me, non adquievi carni & sanguini*. Hebal autem, qui interpretatur vorago vetus, significat carnalem & infidelem Synagogam, quæ non adquievit transire ad novitatem spiritus vivificantis, sed maluit remanere in vetustate litteræ occidentis. Ibique eis perseverantibus, supervenit immensus fluvius maledictionum, juxta quod scriptum est: *Facti sunt principes Juda, quasi adsumentes terminum. Super eos effundam, quasi aquam, iram meam*. Et sicut omnes omnino promissiones & benedictiones requieverunt super apostolicam plebem; sic omnes comminationes & maledictiones confirmatæ sunt super synagogam satanæ, ipso ordine rei quo Moyses prædixerat verbis dicens: *Maledictus eris in civitate*, id est, Hierusalem; *maledictus in agro* mundi dispersus; *maledictum horreum tuum*. Quod alia translatio sic dicit: [b] *Maledictæ*

A *apothecæ tuæ, & omnes reliquiæ tuæ, maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ. Maledictus eris ingrediens*, nascendo in hanc vitam; *& maledictus egrediens*, moriendo videlicet, de hac vita. Et post multa: *Advena*, inquit, *qui tecum versatur in terra*, id est, populus Gentium, *ascendet super te, eritque sublimior*, effectus videlicet filius patriarcharum, & socius radicis olivæ & pinguedinis factus. *Tu autem descendes, & eris inferior*, abscisus ab olea, & siccus in terra jacens, igni destinatus. *Ipse erit in caput, & tu eris in caudam*. Et nunc veniunt quidam per se eos conantes levare in caput unde ceciderunt, quasi non debeant esse in caudam: quod utique semper erunt, B donec plenitudo gentium introeat, & sic omnis Israel salvus fiat, omnis videlicet salvandus. Nam istorum qui nunc sunt infidelium augebit Dominus plagas, *plagas magnas & perseverantes, infirmitates pessimas & perpetuas*: quod alia translatio dicit, *plagas verissimas, & infirmitates veras*. Item ibi: *Et convertet in te omnes afflictiones Ægypti quas timuisti, & adhærebunt tibi. Insuper & universos languores, & plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat*. Hoc profecto est quod supra de Evangelio posuimus: *Erunt novissima hominis illius*, id est, ad quem spiritus immundus cum aliis septem se ipso nequioribus ingressus fuerit, *pejora prioribus*.

C

XXVI. Et hæc quidem breviter diximus, ac de multis pauca libavimus; strictim scilicet volentes ostendere quantis benedictionum muneribus dignam præparaverit Deus apostolicam plebem, quantisque e contrario maledictionibus suis meritis repletam infidelem repulerit synagogam; quatinus & in electis impleretur quod prædictum fuerat; Etenim benedictiones dabit qui legem dedit, benedicens eos videlicet juxta Apostolum *in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo*. Et illis qui nec Moysi litteris, nec verbis Christi crediderunt, ac per hoc justo Dei judicio reprobati sunt, illa maledictio superveniret, quæ ab ipso Moyse ita fuerat prænun- D tiata: *Maledictus omnis qui non permanserit in verbis legis hujus*, ut faciat ea, nolens audire quod in ea scriptum est: *Juxta te est verbum valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud*. Quod Apostolus sic exponit: *Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Quoniam si confessus fueris in ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo quod Deus eum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

XXVII. Breviter ergo ista a nobis perstricta sint. Nam & cedendum est majoribus, subtilioribus, ac facundioribus, quibus perfacile est altiora & occultiora hujus rei pandere: quod jam jamque fieri E oportet, frigescente multorum caritate, abundante ubique iniquitate, incredulorum convalescente improbitate, Antichristi fallacia adpropinquante. Atque utinam juberet religiosissimi Imperatoris industria alicui de suis ut colligeret omnia quæ a magistris Ecclesiarum in scripturis sanctis de Antichristo intelligenda, vel exposita, vel signata sunt. Valeret profecto ad cautelam fidei, ad erectionem spei, ad roborandam & commendandam dulcedinem dilectionis Christi. Amen.

a Tit, I. 15. b Deut. XXVIII. 17. 18. 19.

CONSULTATIO & SUPPLICATIO AGOBARDI EPISCOPI AD PROCERES PALATII,

De baptismo Judaicorum mancipiorum.

Reverendissimis ac beatissimis domnis & dominis & patribus sanctis, [1] Adalardo, Wale, & Helisacharo. Nuper cum a palatio tempus redeundi nobis jam fuisset indultum, suavissima dilectio vestra sedit, & audivit me mussitantem potius quam loquentem contra eos qui querelas Judæorum astruebant. Cumque audita fuissent a vobis & modificata quæ dicebantur altrinsecus, surrexistis, & ego post vos. Vos ingressi estis in conspectu principis: ego steti ante ostium. Post paullulum fecistis ut ingrederer. Sed nihil audivi, nisi absolutionem discedendi. Quid tamen vos dixeritis clementissimo principi præfata de caussa, qualiterque acceperit, quidve responderit, non audivi. Ad vos postea non accessi, præpediente pudore ignavo, & molestia fatigante me: quæ mihi utique accessit, non tam ex involutione rerum, quam ex ignobilitate mentis. Quamobrem recessi turbatus, arripui iter incertus, perveni domum confusus, resedi afflictus. Caussas vero hujus afflictionis scriberem. Sed timeo mansuetudini vestræ laborem ingerere. Portitor tamen harum litterarum potest vobis edicere, si patitur longanimitas vestra. Aliqua sane, quæ silenda non puto, propter quæ mihi & ad fidissimam paternitatem vestram dirigo, innotesco prudentiæ vestræ. Primum, quod summopere mihi necesse est scire, &, ut existimo, etiam omnibus, ut dare dignemini consilium, quod divino congruat operi, quid faciendum sit de mancipiis Judæorum ethnicis, quæ illi comparaverunt, & nutriti apud illos, inter nos discunt linguam nostram. Audiunt de fide, vident celebrationes solemnitatum; & per hæc compunguntur ad amorem Christianitatis, & desiderant fieri in corpore Ecclesiæ, membra Christi; & confugiunt ad Ecclesiam, baptismum postulantes: Utrum videlicet debeamus illis hoc abnegare, an præbere, ubi possumus. De qua re ego quidem talem teneo rationem. Omnem profecto hominem creaturam Dei esse, & in unoquoque homine, quamvis servo, majorem portionem habere Dominum Deum, qui in utero creavit, ad lucem hujus vitæ produxit, concessam vitam custodivit, sanitatem servavit, quam illum qui viginti aut triginta solidis datis, fruitur corporis ejus servitio. Nec est qui dubitet quod unusquisque servus, membrorum corporis opera carnali domino debens, mentis religionem soli debeat creatori.

Propter quod omnes sancti prædicatores, socii Apostolorum, docentes omnes gentes & baptizantes, non exspectaverunt dominorum carnalium licentiam, ut servos baptizarent, quasi non eos oporteret baptizari, nisi eis permittentibus; sed scientes, & prædicantes, quod servi & domini unum habeant Dominum Deum in cælis, omnes baptizaverunt, omnes in uno corpore redegerunt, omnesque fratres & filios Dei esse docuerunt; ita tamen ut unusquisque in quo vocatus est, in hoc permaneret, non studio, sed necessitate, sed & si qui possent liberi fieri magis uterentur. In promtu est etiam ratione colligere, si qui ethnicorum ad Christum fugiunt, & non recolligimus, sed repudiamus propter carnales dominos, esse impium & crudele, cum humanæ animæ nullus esse possit dominus, nisi conditor. Sed & illud putamus esse considerandum, quia si religiosus Imperator adversus gentes, quæ a Christi nomine alienæ sunt, arma movet, & victor effectus, subicit eos Christo & sociat religioni, opus est pietatis & laude dignum; quomodo negligendum est, si inter subjectos tales exsistant qui desiderent baptismum? Neque hoc dicimus, ut Judæi perdant pretia quæ in talibus dederunt; sed quia offerimus pretia secundum statuta priorum; & illi non recipiunt, putantes sibi favere magistratus palatii, & melius illis cupere, quam ceteris qui supradicta asserunt. Hæc sunt de quibus precamur vestrum consilium aut jussionem per vos domini Imperatoris. Quod utique necesse non esset, si ille qui magister est Judæorum ita attenderet ut vos ei faciendum dixistis. Nam si secundum vestram jussionem ille consideraret fideliter ministerium nostrum, sicut nos ei honorem exhibere volumus in ministerio suo, nulla esset necessitas injuriam facere interrogando, nisi propter augmentum doctrinæ. Ceterum de caussis Judæorum non esset ulla contentio, aut discordia, si ille rationabiliter agere voluisset. Nunc autem facite nobiscum secundum caritatem quam diffudit Spiritus sanctus in cordibus vestris, & adhibete consolationem servo vestro; quia sub magno timore diversis anxietatibus torqueor. Si enim petentibus baptismum Judæis aut servis eorum negamus, timeo damnationem divinam; si damus, timeo offensionem humanam, & tam infestas læsiones domus nostræ. De quibus læsionibus & discordiis, quia in his litterulis scribere indignum duxi, parvum breviculum pietati vestræ direxi, per quem cognoscere valeatis quæ sint. Neque dignetur felix mansuetudo vestra mihi irasci; quia importunus vobis exsisto talia flagitando; sed considerate quia caussa est Ecclesiæ, ratio fidei, & opus divinum. Insuper & mihi omnis fiducia in vestra sanctitate. Et idcirco assumite sanctum laborem propter æternam retributionem, & adjuvate Ecclesiam nostram, opem ferendo, & instituendo, quoniam debitores estis propter multitudinem fiduciæ quam habet in vobis.

[1] Adalardus abbas fuit Corbejensis, filius Bernardi fratris Pippini. Wala Adalardi frater fuit, & post eum abbas Corbejensis. Helisacharus abbas Centulensis.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

EPISTOLA EJUSDEM EXHORTATORIA AD NIBRIDIUM EPISCOPUM NARBONENSEM [1],

De cavendo convictu & societate Judaica.

BEatissimo patri Nibridio Agobardus in Deo patre & Domino Jesu sempiternam salutem. Si locorum vicinitas & rerum tranquillitas sineret, vellem quidem frequentius cum paternitate vestra os ad os loqui, & sive in privatis seu in publicis necessitatibus, consilio semper vestræ sanctitatis instrui. Sed quoniam prohibent interjacentium spatia longinqua terrarum, quod verbis nequeo, litteris molior adimplere; meam vobis, immo Ecclesiæ Dei non minimam necessitatem in notitiam perferens, & in quibus ipse parum fortis invenior, virtutis vestræ præsidio, quasi scuto validissimo & muro inexpugnabili, desiderans communiri. Sciat itaque paternitatis vestræ reverenda canicies, me anno [2] præsenti, dum parœchiæ nostræ populos debita sollicitudine circumirem, & si qua in his depravata videbantur, pro viribus quas Dei gratia largiebatur, veritatis ratione corrigerem, denuntiasse omnibus & præcepisse secundum legem Dei & sanctorum canonum instituta, ut se, tamquam veri cultores Christianæ fidei, omni observantia ab infidelium consortio segregarent; non utique Gentilium, qui inter nos minime commorantur, sed Judæorum, qui in nostra hac & in nonnullis aliis vicinis urbibus videntur esse diffusi. Quia & satis indignum ac fidei nostræ inconveniens esse videbatur, filios lucis tenebrarum societate fuscari, & Ecclesiam Christi, quam decet sine macula & ruga sponsi cælestis amplexibus præparari, maculosæ, rugosæ, ac repudiatæ synagogæ contubernio decolorari. Et vere absurdum est virginem castam, uni viro Christo desponsatam, meretricis dapes expetere, & per communionem cibi ac potûs non solum in diversa flagitia corruere, verum etiam fidei periculum sustinere; dum ex familiaritate nimia, & assidua cohabitatione, aliqui de grege Christiano sabbatum quidem cum Judæis colunt, diem vero Dominicam inlicita operatione violant; nec (non) & jejunia statuta dissolvunt; pleræque mulierculæ, ancillarum jure, aliæ ab ipsis velut mercenariæ detinentur; nonnullæ etiam corrumpuntur; omnes vero hujusmodi vel dominationi, vel libidini, vel deceptioni eorum in commune prostituuntur; adnitentibus in hoc ipsum diaboli filiis, odio subdolo, & fallacibus blandimentis; dum se patriarcharum progeniem, justorum genus, prophetarum sobolem superbo ore proloquuntur; ignorantibus miseris, qui hæc audiunt, quod ipsi eorum prophetæ gentem peccatricem, populum gravem iniquitate, semen nequam, filios sceleratos, patrem ipsorum Amorrhæum, matrem Cethæam, Sodomorum principes, & Gomorrhæ populum soleant appellare. Sed & illud pariter nescientibus, quod præcursor Domini Joannes genimina eos dixerit viperarum, & ipse Dominus frequenter illos nunc serpentes, nunc generationem malam, pravam, perversam, atque adulteram vocitarit. Unde & in tantum erroris pelagus nonnulli ex vulgaribus ac rusticis abducuntur, ut hunc solum Dei esse populum, apud hos piæ religionis observantiam, ac multo certiorem, quam nostra sit, fidem, & seducto suspicentur animo, A & ore impio inter pares & consimiles fateantur.

Quod malum cum in plebe nobis commissa videremus excrescere, atque in dies singulos ipsa jam consuetudine propagari, studuimus pro viribus lapsis manum porrigere, & errantes animos ad veritatis lineam revocare: æquum credentes, ut quomodo ipsis quondam lex Dei præcipiebat ne cum gentibus matrimonium copularent, neve cum eis commune convivium celebrarent, ne videlicet per consortia nuptiarum & communionem ciborum a divino quidem cultu deficerent, idololatriæ autem jugo libertatem animi inclinarent; ita nunc & noster populus inhibeatur, ne cum Judæis infidelibus vescendi participium, consortium bibendi, habi- B tandi contubernium habere præsumant: ne sub prætextu societatis hujus a simplicitate quidem Christianæ fidei exorbitent, Judaicis vero fabulis adtendentes, inextricabilibus errorum laqueis implicentur; cumque nos neminem illorum humanitatate tanta & benignitate, qua erga eos utimur, ad spiritalem fidei nostræ virtutem valeamus adducere, pars aliqua ex nostris, dum libenter carnalibus eorum victibus communicat, spiritalibus epulis capiatur. Hanc etenim divinæ legis providentiam patres nostri institutis canonicis videntur esse secuti; quorum nos præceptis, in quantum potuimus, devotis animis obsequuti sumus; periculum scilicet animarum quæ nobis commissæ sunt pertimescentes, & C earum sanguinem de nostris manibus in divino exquirendum judicio formidantes. Tentaverunt porro quidam Missi, & Evrardus maxime, qui Judæorum nunc magister est, religiosum hoc opus nostrum destruere, ac sub obtentu edictorum imperialium labefactare. Quibus nos neque ad horam cessimus, ut divinæ legis veritas, & sanctorum Patrum constitutio veneranda, immobili apud nos atque inconvulsa observatione perduret. Nec vero tam feralibus jussis ausi sumus adquiescere, aut religiosissimum ac Deo dignum principem quippiam divinæ legi contrarium, sacris canonibus adversum, saluti Ecclesiæ periculosum, credere potuimus præcepisse; cujus ad hoc semper invigilat fidelis industria & D pietas admiranda, ut lex Dei ubique servetur, ut canonica instituta perpetua vigeant firmitate, ut salus ac virtus Ecclesiæ toto terrarum orbe gloriosius in dies singulos convalescat.

Unde & tu, Pater beatissime, qui columna nunc in omnibus & firmamentum domus Dei crederis, sta super petram ecclesiasticæ observationis, immobilis, intrepidus, inconcussus, floccipendens adversariæ tempestatis ventos, imbres, ac flumina; quæ fundamento quidem domus Dei inlidi possunt, ipsam vero subruere non possunt: quia nec portæ inferi adversus eam prævalere queunt. Scientes, itaque, pater venerabilis, omnes qui sub lege sunt, sub maledicto esse, & indutos maledictione, sicut vesti- E mento, quæ intravit sicut aqua in interiora eorum, & sicut oleum in ossa eorum, maledictos quoque in civitate, & maledictos in agro, maledictos in ingressu, & maledictos in egressu, maledictum fructum ventris & terræ & pecorum eorum, maledi-

1. Creatum circa ann. 799. 2. Baluzius putat scriptam initio imperii Ludovici Pii.

cta eorum cellaria, horrea, apothecas, cibos, & ipsorum ciborum reliquias, nec posse quempiam eorum ab hoc tam immani tamque horribili maledicto legis eripi, nisi per eum qui pro nobis factus est maledictum. Sciens etiam in eos qui prædicationem apostolicam nolunt recipere, non solum nullo eorum utendum, sed & pulverem civitatis domus eorum de pedibus excutiendum, remissiusque in die judicii Sodomæ & Gomorrhæ futurum quam illis, permane & tu in divinæ legis observantia, persiste in canonicis institutis, tene quos potes, terre quos potes, noli dicere, nec sinatis quemquam fidelium tantis maledictionibus tamque horrendis damnationibus per maledictorum & condemnatorum prophana consortia communicare. Quin potius & ad vicinos coepiscopos ac fratres cohortationum tuarum munimenta transmitte, ut pari omnium consensu & labore communi tantum hoc malum de Christi Ecclesiis auferatur. Impleamus Matris Ecclesiæ gaudium, unum omnes dicentes, unum sapientes, unum sentientes, id est, certamen habentes, quia & hoc benignissimi Redemtoris nostri desiderium esse cognoscimus; secundum quod pro nobis Patrem ipse precatur, dicens: *Non pro his autem rogo tantum, sed & pro omnibus qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Tanta vero nobis est de parte vestra fiducia, ut credamus opus hoc vel conatu vestro staturum, vel vestra, quod absit, remissione lapsurum. Deus autem patientiæ & solatii det nobis idipsum sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum, ut unanimes uno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

LIBER EJUSDEM

AD PRÆFATUM IMPERATOREM,

Adversus legem Gundobadi, & impia certamina quæ per eam geruntur.

I. Obsecro imperturbabilem mansuetudinem vestram, & tranquillissimam prudentiam, domine Imperator benignissime, ut has quas offero paginulas infatigabiliter legere non dedignemini, in contemplationem summæ & incommutabilis illius Veritatis, quæ est Christus Dominus noster; de cujus dictis & legibus hæc sumta sunt; quique amanter & vigilanter vestrum protegit & juvat Imperium. Neque prædicandam tranquillitatem vestram offendat, quod minimus omnium, excellentiori hominum hæc legenda præsentat. Neque enim est aliud nisi quod vos optime & sublimius nostis.

II. Deus, Dei filius, homo propter homines factus, viam salutis demonstrans, & electis discipulis magisterium vitæ commendans, ascensurus ad cælos, ait illis: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Et iterum: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi nobis. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique Domino cooperante*; annuntiataque est ab eis omni creaturæ, id est, cunctis nationibus mundi, una fides indita per Deum, una spes diffusa per Spiritum sanctum in cordibus credentium, una caritas nata in omnibus, una voluntas, accensum unum desiderium, tradita una oratio; ut omnes omnino ex diversis gentibus, diversis conditionibus, diverso sexu, nobilitate, honestate, servitute diversa, simul dicant uni Deo & Patri omnium: *Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum*; sicut unum patrem invocantes, ita unam sanctificationem quærentes, unum regnum postulantes, unam adimpletionem voluntatis ejus, sicut fit in cælo, optantes; unum sibi panem quotidianum dari precantes, & omnibus dimitti debita. Neque enim quemquam docere potuerunt magistri mundi, lux mundi, sancti Apostoli, *Dimitte mihi debita mea*, aut, *& ne me inducas in tentationem, sed libera me a malo*; sed unum pro omnibus, & omnes pro singulis clamare. O cælestis fraternitas, o sempiterna concordia, o insecabilis unitas, ab uno auctore derivata, ad unum rerum omnium relata, per quam lætantur cæli, exsultat terra, movetur mare, & plenitudo ejus, gaudent campi, & omnia quæ in eis sunt, omnes gentes plaudunt manibus, jubilant Deo in voce exsultationis!

III. Et quam decenter, quoniam omnes fratres effecti, unum Patrem Deum invocant, servus & dominus, pauper & dives, indoctus & eruditus, infirmus & fortis, humilis operator & sublimis Imperator. Jam nemo alium dedignatur, nemo sub alio se despicit, nemo super alium extollitur. Quoniam unus panis, unum corpus Christi, immo unus Christus secundum Apostolum sumus; expoliantes nos veterem hominem cum actibus ejus, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum; ubi non est Gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, Aquitanus & Langobardus, Burgundio & Alamannus, servus & liber; sed omnia & in omnibus Christus. Omnia enim illorum sunt, sive Paullus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sie mors, sive præsentia, sive futura. *Omnia enim*, dicitur illis, *vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Et iterum: *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, & uno spiritu omnes potati sumus.* Et ne infideliter aliquis cum perpaucissimis se putaret uno spiritu potatum, dicit: *Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.* Divisiones vero gratiarum sunt, atque operationum. Idem autem Dominus, & idem Deus, qui operatur omnia in omnibus, atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Nullus ergo horum est hospes & advena; sed sunt *cives sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino*; & qui erant longe, facti sunt prope in sanguine Christi. *Ipse est enim pax*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

nostra, qui fecit utraque unum. Et veraciter dicere possumus, *qui fecit omnia unum, & medium parietem maceriæ solvens inimicitiam in carne sua, legem mandatorum in decretis evacuans, ut duos condat in semet ipsum in unum novum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitiam in semet ipso; & veniens evangelizavit pacem his qui longe fuerunt, & pacem his qui prope: quoniam per ipsum habent accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem*.

IV. Si ergo Dominus propterea passus est, ut in sanguine suo faceret prope eos qui longe erant, & paries divisionis jam solutus, & interfecta est inimicitia in illo, & omnes reconciliati sunt in uno corpore Deo, & in tantum unum corpus effecti in uno spiritu, ut Christus potius quam Christiani dicantur, sicut suprascripta apostolica sententia declarat dicens: *Omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus*; (Non enim ait: *Ita & Christiani*, sed *Christus*) cupio per pietatem vestram nosse, si non huic tantæ divinæ operationis unitati aliquid obsistat tanta diversitas legum, quanta non solum in singulis regionibus aut civitatibus, sed etiam in multis domibus habetur. Nam plerumque contingit ut simul eant aut sedeant quinque homines, & nullus eorum communem legem cum altero habeat exterius in rebus transitoriis, cum interius in rebus perennibus una Christi lege teneantur. Et cum forte contingit ut omnes sint veraciter Christiani, fidei veritatem amantes, & invicem sibi, ut carissimi fratres, credant; & nemo alterius testimonium spernat, cum se bonis locutionibus ædificant; si subito contigerit alicui ex ipsis disceptatio in judiciis, nullum poterit habere testem de suis carissimis sociis, cum quibus simul gradiebatur, eo quod non recipiatur testimonium alicujus super [1] Gundobadum, & cetera similia.

V. Heic mihi succurrat, obsecro benignissime & sacer Imperator, patientia vestra; neque indignetur magnanimitas vestra, quod indignus digna loquor, & pusillus grandia; quia per ista (quæ) forsitan inemendabilia sunt volo pervenire ad ea quæ necessaria & eleemosynæ vestræ magnopere apta sunt. Si autem incongrua sunt quæ dico, corripiat me justus in misericordia, id est, bonitas vestra, & corripientem non prodat. Mihi tamen servo vestro, licet ultimo, tamen fideli, incongruum videtur, ut Christianus de Christiano, ac per hoc frater de fratre testimonium perhibere non possit. Sicut enim supra dictum est, omnes unum patrem habentes Deum, fratres sunt, & filii Dei. Hoc etiam Evangelium aperte loquitur. Hinc namque fit, cum vir justus super injustum testificari non permittitur, eo quod alterius legis sint secundum sæculum, qui unius legis esse deberent secundum Deum. Credo etiam quod nullatenus hæc agantur sine damno illius unitatis & concorporationis, quæ supra demonstrata est sententiis apostolicis. Nam si de testimonio repellendus est aliquis, ille repellatur potius qui alterius fidei vel sectæ est, sed & ille cum quo Apostolus nec cibum sumere docet dicens: *Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere*. Et iterum: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, neque commisceamini*, utique

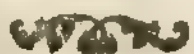
A ad mensam. Qui omnes, nisi per satisfactionem pœnitentiæ regressi fuerint in corpus Christi, sine dubio in corpore remanebunt diaboli, ac per hoc erunt in ejus regno & civitate.

VI. Heic profecto debet esse discretio & divisio inter regnum & regnum, id est, Christi & diaboli, inter civitatem Dei & civitatem diaboli, quæ faciunt duas plebes. Nam civitas Dei continet populum adquisitionis, civitas diaboli populum perditionis. Quod si hominibus impossibile est omnes discernere qui sint de civitate Dei, qui vero de civitate diaboli, saltem quos evidentissime ex fructibus propriis cognoscunt, & litteræ apostolicæ a B corpore Christi separatos docent, rejiciant de testimonio. Quos autem una corporis Christi compago tenet, & plerumque non solum unius corporis membrum, verum etiam unius membri sunt membra, cur de mutuo repelluntur testimonio? Quæ utilitas est, ut propter legem quam dicunt Gundobadam, cujus auctor exstitit homo [2] hæreticus, & fidei catholicæ vehementer inimicus, (cujus legis homines sunt perpauci) non possit super illum testificari alter etiam bonus Christianus? Ex qua re oritur res valde absurda, ut si aliquis eorum in cœtu populi aut etiam in mercato publico commiserit aliquam pravitatem, non coarguatur testibus, C sed sinatur perjurare, tamquam non fuerint per quos veritas posset agnosci. Heic manifeste apparet damnosam esse damnabilem legem.

VII. Si autem placeret domino nostro sapientissimo Imperatori, ut eos transferret ad legem Francorum; & ipsi nobiliores efficerentur, & hæc [3] regio ab squaloribus miseriarum quantulumcumque sublevaretur. Horum enim caussa accidit, ut frequenter non solum valentes viribus, sed etiam infirmi & senes lacessantur ad certamen & pugnam, etiam pro vilissimis rebus: quibus feralibus certaminibus contingunt homicidia injusta, & crudeles D ac perversi eventus judiciorum, non sine amissione fidei & caritatis, ac pietatis, dum putant Deum illi adesse qui potuerit fratrem suum superare, & in profundum miseriarum dejicere. Hic est pessimus error, & ordo confusus, ut pro talibus perversitatibus & scriptura veritatis contemnatur, & concordia Christiana dispereat, & de Deo, qui natura bonus est, tam indigna sentiatur, ut faveat rapacibus, & adversetur miseris.

VIII. Doctrina Christi docet: *Qui vult tecum judicium contendere, & tunicam tuam tollere, remitte ei & pallium*. Et iterum: *Jam quidem omnino delictum est, quod judicia habetis. Quare non* E *magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* Isti e contrario dicunt: Pugna securus; quia illum qui tua repetit, aut contendit, absque dubio superabis: & divinum eis promittunt adjutorium, qui tam contrarii exsistunt evangelicæ pietati. Hinc jam ad certamen audaciter proceditur; ubi duo cominus veniunt parati, ut se invicem crebris ictibus cædant pro talibus rebus, quas multo minus amare debuerant, quam se ipsos adinvicem. Nam eum quem occidere aut superare cupit, jussus est ut diligat sicut se ipsum, reiculas illas pro quibus contendit, arbitrari ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Ubi tunc est caritas, sine qua perfectus interpres omnium linguarum angelorum & hominum, efficitur velut æs sonans, aut cymbalum ti-

1. *H. e.* Burgundionem lege Gundobada viventem.
2. Gundobadus rex Burgundionum Arianus, de quo Greg. Turon. H. Fr. lib. II. cap. xxxiv.
3 Lugdunensis in regno Burgundio.

niens; sine qua perfectus propheta, & eruditissimus doctor, & ex fide miraculis coruscans, nihil est, sine qua largitas eleemosynarum, & acerbitas martyrii nihil prodest? Milites Christi, qui hanc veraciter habuerunt, subdiderunt in fide mundum Christo, sed moriendo, non occidendo.

IX. Quando erat publica contentio de veritate religionis, cum alii putarent colendam pro Deo creaturam quamlibet, alii docerent solum creatorem colendum; illi fuerunt victores qui occisi sunt, non qui occiderunt; veritas moriendo declarata est, non occidendo; testes veritatis moriendo creverunt, adsertores autem iniquitatis occidendo perierunt. Nam si in hac vita semper innocentes essent victores, & noxii vincerentur; non Pharao occidisset Josiam, sed Josias Pharaonem; non Joannem Herodes, sed Herodem Joannes. Nec sancta illa civitas Hierusalem temporibus gratiæ, innumerabilibus turbis monachorum, clericorum, & ceterorum fidelium inlustris, Saracenis [1] subjiceretur, sicut & aliæ civitates & regiones; nec Roma [2] Gothis, paganis & hæreticis simul; nec Italia [3] Langobardis: & multa humusmodi. Non hæc idcirco dicimus ut negemus providentiam Dei aliquando absolvere innocentem, & damnare noxios; sed quia nullatenus statutum est a Deo, ut hæc in omnibus fiat, nisi extremo judicio. Et quia talia certamina vehementer contraria sunt simplicitati & pietati Christianæ, & doctrinæ evangelicæ nimis adversa; absit a mente Christiana, ut adversa hujus mundi conflictibus quærat evadere, & gaudia ejus certaminibus adipisci. Cum e contrario intra sacra Missarum solemnia frequenter deprecemur Dominum, ut tribuat nobis pro amore suo prospera mundi despicere, & nulla ejus adversa formidare; decet omnino mentem Christianam cum timore & tremore, secundum Apostolum, suam salutem operari, & mente ad futura transire, nec in præsentibus rebus sensum figere; quoniam occultissima Dei dispensatione varii sunt in præsenti tempore rerum eventus, sicut & sacra scriptura testatur: *Sunt justi quibus multa proveniunt, quasi opera egerint impiorum; & sunt impii qui ita securi sunt quasi justorum facta habeant.* Et iterum: *Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala.* Et iterum: [a] *Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit; sed omnia in futuro servantur incerta, eo quod universa æque veniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator; ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt. Unde & corda filiorum hominum implentur malitia & contemtu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur.* Et iterum: *Verti me ad aliud, vidique nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Nescit homo finem suum. Sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves comprehenduntur laqueo; sic capiuntur homines tempore malo, cum eis ex templo supervenerit.* Non enim est in præsenti meritorum retributio, sed in futuro. Non oportet mentem fidelem suspicari quod omni-

A potens Deus occulta hominum in præsenti vita per aquam calidam aut ferrum revelari velit: quanto minus per crudelia certamina? Propter quod Apostolus præcipit de occultis rebus non judicandum, *quoadusque veniat Dominus, qui & inluminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Concedit tamen judicare inter fratres, ut contentiones sopiantur.

X. Sed utilitas judiciorum constat in discussione caussarum, & subtilitate investigationum, sicuti & Salomon fecisse legitur in contentione duarum meretricum: cujus & petitio propterea placuit Deo, B quia non petivit divitias aut dies multos, sed sapientiam ad discernendum judicium. Sic & Daniel adhuc puer, suscitante Deo spiritum ejus, judicavit duos iniquos judices prudenti subtilitate, per quam liberata est & beata Susanna de injusta damnatione. Nam si hæc duo judicia temporibus nostris pervenirent, quid judices dicerent, facile est advertere, ante quos maxime perjuria aut munera finem rebus imponunt. Quanta autem necessaria sit integritas judiciorum regnis & gentibus, scriptura testatur, dicens: [b] *Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.* Quæ omnia plus quam in ceteris gentibus abundant inter [4] Gundobados, apud C quorum legem non licet discussione aut veracium testimonio caussas terminare; eo quod libuerit, armis comminari liceat, ne infirmior sua retinere aut reposcere audeat, tamquam veritas armis manifestari egeat: quod nulla auctoritas, nulla ratio credere sinit.

XI. Valet etiam ad hanc rem subtiliter considerandam illud quod in libro Judicum refertur. Cum enim quidam in Gabaa civitate, de tribu Benjamin, commisissent immane flagitium super muliere cujusdam Levitis, & congregarentur universæ tribus Israel ad hoc facinus puniendum, collecta est etiam tota tribus Benjamin in prædicta civitate D Gabaa ad defendendum peccatum illorum. Filii ergo Israel consuluerunt in primis Dominum in Silo, & interrogaverunt quis esse deberet princeps certaminis. Quibus respondit Dominus: *Judas sit dux vester.* Statimque ut cœperunt urbem expugnare, occisa sunt ex eis viginti duo millia virorum. Deinde fleverunt coram Domino usque ad noctem; & interrogaverunt eum, utrum deberent procedere ad dimicandum contra filios Benjamin, an non? Quibus respondit Dominus: *Ascendite ad eos, & inite certamen.* Quo inito, prostrata ex eis decem & octo millia. Quamobrem venerunt iterum in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, jejunaveruntque usque ad vesperam, & obtulerunt E sacrificia; & iterum procedentes ad certamen, interfecerunt omnem tribum Benjamin, præter illos sexcentos viros. Quis in tali facto non obstupescat? Quis non vehementer expavescat judicium Dei frequenter occultum, numquam injustum? Certe filii Israel mandatum legis habebant, ut scelera punirent, facinora vindicarent; & non solo mandato legis confisi sunt, sed etiam orantes Dominum interrogaverunt; & eo præcipiente, ad certamen processerunt: & tamen multo plures ex eis occisi sunt antea, & postea punierunt flagitiosos; si tamen ipsi inter sexcentos non remanserunt. Cum

a Eccl. IX. 1. seqq. b Eccli. X. 8.

1. Capta ann. 636. ab Haumare.
2. Capta ab Alarico an. 410.
3. Anno 568. duce Alboino.
4. Burgundiones. V. cap. IV.

SÆCUL. XI. CIRCA ANN. CHR. 810.

hæc omnia ita sint; quis est tam temerarius ut credat, si duo pro uno asino molino, aut quicquid sit etiam vilius, contendant, non possit alter cadere, cujus illud esse debere putatur, cum forte aut multa aut majora exsistant peccata ejus quam alterius, pro quibus puniendus sit? Vere hoc non est lex, sed nex: quæ maxime præterea contemnenda est, quia ab illis excogitata est qui non solum non orabant, sed etiam blasphemabant sapientiam Dei.

XII. Huc accedit aliud quod pia consideratione dignum videtur, de canonibus scilicet Gallicanis, qui quasi superflui aut inutiles a quibusdam respuuntur; eo quod neoterici Romani eos non commendaverint, cum antiqui religiose eos venerati sint; quoniam venerandi & sancti viri eos ediderunt, quorum vitam & sanctitatem crebra miracula commendarunt. Nemo umquam fuit qui tanta sanctorum per Gallias episcoporum audire potuerit, quanta per singula loca litteris mandata & relatu posteris relicta reperta sunt. Et revera, si secundum dictum Dominicum, ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine ejus, ibi est Dominus in medio eorum; quanto magis ubi viginti, aut triginta multo amplius congregati fuerint, non solum in nomine Domini, sed insuper etiam fide præditi, sapientia inlustres, vita clari, sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi? Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium episcopalium conventuum sanctiones æquali auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Chalcedonensis, & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum & receptorum. Sed quia congrua veneratione pro caussis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita; & melius sit unicuique eorum sequi auctoritatem, quam proprium sensum; & sine aliquo dolore transiri non possit, cum definitiones multorum & sanctorum atque catholicorum prætermittantur, & unius Gundobadi regis hæretici lex attente, quasi a Deo data, tenetur.

XIII. Temporibus prædicti Gundobadi regis Burgundionum, fuit in urbe Vienna sanctus episcopus Avitus nomine, fide catholicus, eloquentia facundissimus, ingenio acerrimus, sacrarum scripturarum expositor suavissimus, litterarum etiam sæcularium doctissimus, & in metris facillimus, sicut & ejus opera testantur: qui cum eodem Gundobado frequenter de fide altercans, & dialogos in præsenti conficiens, & epistolis absenti respondens, plura & clara ingenii sui & virtutis opera reliquit: qui ipso Gundobado in sua perfidia perdito, successo- A rem ejus Sigismundum regem ad fidem catholicam convertit; in cujus conversione recitavit homiliam in populo sensuum suavitate plenissimam, & verborum compositione dulcissimam. Quid iste venerandus & sanctus vir sæpedicto Gundobado de supradictis certaminibus responderit, audiat, si placet, benignitas vestra. Cum de his inter utrumque sermo esset, & beatus Avitus talia certamina reprehenderet, respondit ei Gundobadus: *Quid est quod inter regna & gentes, vel etiam inter personas sæpe singulas, dirimendæ præliis caussæ divino judicio committuntur; & ei maxime parti cui justitia competit, victoria succedit?* Ad quod beatus Avitus intulit dicens: *Si divinum, inquam, judi-* B *cium regna vel gentes expeterent, illud prius quod scribitur formidarent, dicente psalmista: Dissipa gentes quæ bella volunt, & illud diligerent quod perinde dicitur: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. An forte sine telis & gladiis caussarum motus æquitas superna non judicat? cum sæpe, ut cernimus, pars aut juste tenens, aut justa deposcens, laboret in præliis, & prævaleat iniquæ partis vel superior fortitudo, vel furtiva subreptio.*

XIV. Non autem ista sic dixerim, quasi non eventus belli varios superni nutus sententia moderetur. Sed contingit nonnumquam, ut cum ad C conflictum sub invocatione divini judicii conveniatur, negotii de quo agitur sorte dilata in partem victam, illa magis peccata quæ non recolit vindicentur, & pereat ei præsentis caussæ meritum pro debito peccatorum. Quid cum armatum latronem simplex viator incurrit, & sine ullius declaratione judicii aut cedens nudatur, aut punitur resistens, donec & prædo ipse in alio conflictu, in quo bonam sibi caussam judicari optat, pro ista magis judicatus intereat? Quid jam de illa singularium certaminum ambiguitate dicamus, quam frequenter inter gentes quietas furor personalis exsequitur, cum super quacumque repetitione bellantes ambo nonnumquam animas juste ponunt, qui- D bus humanis atque preciosis vilissima lucra præponunt, & Dei judicium iracundia invocat, dum impatientia non exspectat? Heic autem interrogo, utrum caussa utrique mala fuerit, pro qua bellator uterque occumbit? Atque utinam placeret omnipotenti Deo, ut sub uno piissimo rege una omnes regerentur lege, ea ipsa ad quam & ipse vivit, & proximi ejus respondent. Valeret profecto multum ad concordiam civitatis Dei, & æquitatem populorum. Sed quia hoc grande est, & forsitan homini impossibile, saltem una hæc, de qua sermo est, non solum ut inutilis, sed etiam ut noxia, de medio auferretur!

AD BERNARDUM
EPISCOPUM,
De privilegio & jure ſacerdotii.

I. VEnerabili in Chriſto fratri & coepiſcopo Bernardo Agobardus in Domino perpetuam ſalutem. Nuper dum in unum poſiti conloqueremur, maxime de preſſuris, odiis, & deſpectione Eccleſiarum, atque clericorum, quæ nunc infervescere cœperunt ſæculis inaudito & inuſitato modo, præcipere mihi dignata eſt ſanctitas veſtra, ut aliqua de ſcripturis ſacris, vel ſanctorum Patrum dictis excerperem, quæ materiem nobis præberent ad inquirenda, conſideranda, & deploranda mala temporis noſtri, quæ ignoraverunt anteceſſores & patres noſtri; licet Spiritus ſanctus loquens in prophetis non tacuerit, qui dixit: *Et erit ſicut populus, ſic & ſacerdos*: & multa hujuſmodi. Viſum itaque mihi eſt pariturо ſanctæ devotioni tuæ, ut prætermiſſis dextra lævaque his quæ de remuneratione bonorum, & damnatione malorum ſacerdotum, a patribus ſollicite ac multipliciter ſcripta ſunt, aliquid medium quod utriuſque commune eſt, de privilegio ſcilicet & jure ſacerdotii, conarer ſcribendo non explicare, ſed conſiderando diligentius ſtrictim attingere.

II. Præmittendum ſane videtur breviſſime, quod omnes vere fideles membra ſummi ſacerdotis, Dei videlicet ac Domini noſtri Jeſu Chriſti, mediatoris Dei & hominum, facti ſunt ab eo Patri regnum & ſacerdotes, dicunturque genus electum, regale ſacerdotium, & ſunt ſub capite ſummo unus ſacerdos. Propter quod & vitia illa legalia, quæ ſacerdotem eſſe inhibent, a corpore & regno ſummi Sacerdotis excludunt, ſicut probabilium Patrum expoſitio probat. Unde cum ſacra lex per Moyſen inciperet dari, ſacer ille agnus, cujus ſanguis in ſuperliminaribus & poſtibus domorum aſperſus, vaſtatorem prohibuit ingredi domos celebrantium Phaſe, non jubetur a ſacerdotibus ſumi, vel a populo ſacerdotibus, aut a ſacerdotibus Deo offerri, ſed ab univerſo cœtu filiorum Iſrael tolli per familias & domos, juxta numerum animarum quæ ſufficere poſſent ad eſum ejus. Nec excipiuntur quilibet indigni & immundi, ſed omnibus hoc in commune præcipitur; ſolis dumtaxat alienigenis ſejunctis, advenis vero & mercenariis conjunctis. Denique & ipſe agnus, licet ſine macula eſſe jubeatur, ab ovibus tamen & capris ſecundum antiquam translationem mandatur aſſumi, & cum amaritudine comedi.

III. Ut igitur liquido pateat eminentia vel dignitas in commune ſacerdotii, conſideremus a principio mundi gradus ejus. Primogeniti, ſi tamen dici liceat, primi hominis, primi leguntur ſacerdotale miniſterium peregiſſe, Cain videlicet & Abel, id eſt, Deo hoſtias obtuliſſe: quorum unus improbatus eſt, & ſacrificia ejus non ſunt reſpecta. Et hoc idcirco fieri potuit, quia non populi, ſed propria vota obtulit; licet cauſſa reprobationis alia exſtiterit. Nam in conſequentibus numqnam invenies ut oblata pro aliis reprobata ſint, etiamſi is qui obtulit indignus fuerit, ſi tamen fide de domo fuit, aut in domo obtulit, in qua agnus veſcendus eſt, ſicut lex præcipit dicens: *In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus illius foras*. Sed

A magis eorum corda penſantur, qui per ſacerdotes qualeſcumque illi ſint, offerunt, ſicut multis oſtendi poteſt. Unde & de bonis ſacerdotibus Dominus ait: *Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum*. Et iterum: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra*. E contrario autem, etiam auditu hominum & viſu noſtro didicimus oblata Deo per ſacerdotes reprehenſibilis vitæ, ita accepta, ut etiam infirmitates corporum curarent: qui fortaſſis cum aliis reprobis dicturi ſunt Deo, *Domine, Domine, in nomine tuo dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus*, & cetera. Tale aliquid etiam in libro Judicum legitur de Micha, qui habuit B ſculptile, atque conflatile, & ædiculam ſeparatam, & fecit Ephod ac Teraphin, & recepit adoleſcentem quemdam Levitici generis, ut eſſet ei ſacerdos: qui cum eſſet utique contra fas ſculptilium ſacerdos, tamen pro filiis Dan conſuluit Dominum, & reſpondit proſpera quæ ventura erant.

IV. Pertinet quoque ad hanc rationem confirmandam, qua dicimus ſacerdotalia obſequia pro populorum meritis diſpenſari, quod Ezechieli ſancto prophetæ Dominus loquitur: *Linguam tuam adhæreſcere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir objurgans, quia domus exaſperans eſt*. E contrario autem de Caipha dicitur: *Hoc autem a ſe*C *met ipſo non dixit. Sed cum eſſet pontifex anni illius, prophetavit quia Jeſus moriturus erat pro gente*. Sed cur hæc in aliis quæramus, cum etiam de ipſo Domino Evangeliſta dicat: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit, & mirabatur propter incredulitatem eorum*. Quam rem alius Evangeliſta apertius loquitur, dicens: *Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem eorum*. Et in iſtis quidem incredulitatis meritum fuit, ut nec multæ apud eos virtutes fierent; & ipſi pauci qui ſanati ſunt, non ſola verbi potentia, ſed manuum impoſitione curarentur. Paralyticum vero Centurionis puerum, & mulieris Chananææ filiam, quæ male a dæmonio D vexabatur, ſolo verbo reſtituit incolumitati. Nimirum magnitudine fidei eorum hoc exigente, qua alter dixerat: *Tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus*. Altera ex micis de menſa dominorum cadentibus catellos poſſe percipere non dubitaverat: quamque miris laudibus Salvator extulit, de Centurione quidem dicens: *Non inveni tantam fidem in Iſrael*; mulieri vero Chananææ: *O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis*. E contrario, inter ceteros veros diſcipulos, etiam Judæ ficto diſcipulo, & vero proditori, magnam virtutum gratiam contulit, ſicut Evangelium narrat, dicens: *Convocatis Jeſus duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem immundorum ſpirituum, ut ejicerent* E *eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem*. Ubi & additur: *Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc. Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus*; enumeratisque omnibus, poſtremus ponitur Judas Scariotes, qui & tradidit eum. Deinde ſequitur: *Hos duodecim miſit Jeſus*. Et poſt paullulum: *Euntes au-*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

tem prædicate dicentes, quia adpropinquavit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite. Cui rei subjungit alius Evangelista: *Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.* De talibus, bonis videlicet ac malis prædicatoribus, loquens Apostolus, ait: *Quid enim? dum omnimodo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.*

V. Colligitur itaque ex prædictis rebus, quod nec sacerdotes, cum exaudiuntur, aut prædicando prosunt, meritis suis debent tribuere, sed eorum pro quibus hæc agunt; nec populus sacerdotis culpæ deputare, sed suæ, cum sacerdos nec orando proficit, nec loquendo; licet vario contingat modo, sicut beatus papa Gregorius affirmat, dicens: [1] *Sæpe enim pro sua nequitia prædicantium lingua restringitur; sæpe vero ex subjectorum culpa agitur ut eis qui præsunt, prædicationis sermo subtrahatur.* Hæc idcirco dicimus, ut ostendatur & per bonos & per malos bona posse administrari; plerumque autem bonos malis prodesse non posse, & ab utilitate ministerii prohiberi; sicut Dominus de infideli vinea loquens, ait: *Et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Sed & Hieremiam idem Dominus prohibens: *Tu,* inquit, *noli orare pro populo hoc, nec adsumas pro eis laudem & orationem, quia non exaudiam te.* Ceterum quod supra diximus de Cain; si pro aliis sacrificium obtulisset, quod sine caritate fieri non potest, nullatenus diceretur, ad Cain & ad munera ejus non respexisse Dominum, in consequentibus melius demonstrabitur, si tamen dare dignatus fuerit Dominus. Interim de excellentia & dignitate sacerdotii vel sacerdotum cœpta persequamur.

VI. Noe, per quem restitutum est genus humanum, post diluvium ædificavit altare Domino, & obtulit holocausta; odoratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait ad eum: *Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines.* Melchisedec rex Salem, sacerdos Dei excelsi fuisse scribitur; de quo Apostolus: *Intuemini,* ait, *quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.* Patres electi, Abraham scilicet, Isaac & Jacob, (de quibus Dominus ad David loquitur: *Feci nomen tuum sicut unius magnorum qui celebrantur in terra*) ædificasse leguntur altaria. Beatus quoque Job holocausta per singulos dies scribitur obtulisse; &, ut beatus Hieronymus ait, *antiqua Judæorum traditio est, quod ante legem omnes primogeniti fuerint sacerdotes, & Deo victimas immolarint.* In lege autem assumitur tribus Levi pro omni primogenito qui aperit vulvam in filiis Israel, fiuntque Levitæ Dei, diciturque ad Moysen: *Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei. Ego sum Dominus. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.* Et res mira, & vehementer stupenda! Omnes Levitæ quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno & supra, fuerunt viginti duo millia, sicut viginti duæ litteræ apud Hebræos, & viginti duo libri divinæ auctoritatis in veteri testamento. Ut id ipsum sit quod in Deuteronomio dicitur: *Scripsit itaque Moyses hanc legem, & tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israelis.*

A VII. Sed & illud omni admiratione dignum est, quod primogeniti filiorum Israel, pro quibus dati sunt filii Levi, fuerunt masculi per nomina sua a mense uno & supra, viginti duo millia, ducenti septuaginta tres. Nam viginti duo, ut dictum est, numero litterarum concinit & librorum, habent supra duplicem centenarium, septemplicem denarium, & simplicem ternarium, numeros in divinis litteris sacratissimos. Ex hoc jam tempore non oportuit esse sacerdotes quoscumque primigenitos, sed tantum Levitas filios Aaron, qui separati sunt a populo, sicut scriptum est: *Tribum Levi noli numerare, neque ponas summam eorum cum filiis Israel; sed constitues eos super tabernaculum testimonii.* Et B post paullulum: *Cum proficiscendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum; cum castrametandum, erigent. Quisquis externorum accesserit, occidetur.* Et in tantum sequestrati sunt & prælati populo, ut jubeat Dominus Moysen dicere eis, Aaron scilicet & filiis ejus: *Sic benedicetis filiis Israel.* Et post benedictionem, *Invocabunt,* ait, *nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Non illi benedicent, sed ego; illorum est invocare, meum est benedicere. In quibus verbis non excipit malos, sed de omnibus in commune loquitur, bonis videlicet & malis. Malos dicimus, sicut fuerunt Ophni, & Phinees, Somna, & Phadassur, & ceteri tales, licet isti in præsenti vita receperint vin- C dictam. Nec solummodo sacerdotum fuit orare pro populo, sed & omnium Levitarum, sicut ipse Dominus dicit: *Tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel, tradidique eos dono Aaron & filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.* Ubi notandum videtur, quia sicut omnes sacerdotes & Levitæ sancti & justi esse non potuerunt, ita nec omnes ceteri Israelitæ iniqui & peccatores: sed tamen per peccatores sacerdotes & Levitas completa sunt salutaria populi, quæ per justos populi impleri non potuerunt. Et quamquam æterna vita plus digni sunt justi populares quam injusti sacer- D dotes, tamen sacramenta in quibus salus populi consistit agere possunt injusti sacerdotes, quod non possunt justi populares: scilicet quia valet in qualicumque ministro ipsa vis ministerii, quod non valet justitia in eo cui non conceditur licentia ministrandi. Atque hoc etiam atque etiam Moyses populo inculcat, dicens: *Separavit Dominus tribum Levi, ut portaret arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius.*

VIII. In tantum autem ab aliis intentanda sunt sacramenta altaris, ut dicat Dominus ad Aaron: *Tu & filii tui & domus patris tui tecum, porta-* E *bitis iniquitatem sanctuarii, & tu & filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri.* Et post aliqua: *Si quis externus accesserit, occidetur.* Quod terribiliter legitur adimpletum in Oza, cum adduceret David arcam Domini de domo Aminadab, sicut scriptum est: *Et imposuerunt arcam Domini super plaustrum novum, tuleruntque arcam de domo Aminadab, qui erat in Gabaa.* Oza autem & Ahio filii Aminadab minabant plaustrum novum. Et post pauca: *Postquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit manum Oza ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boves, & declinaverant eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est*

1. Homil. xvii. in Evangelia.

ibi juxta arcam Dei. Certe Oza injunctum sibi officium agebat, plaustrum minabat; & obsequii ejus esse videbatur, ut arcam Dei, quam recalcitrantes boves inclinaverant, sustentaret. Verum quia non erat officii ejus ut ea contingeret, quod ille sibi visus est fecisse pietate, reputatum illi a Deo est terribiliter in temeritatem, & tantam temeritatem quæ statim mortis supplicio plecteretur. Quam rem beatus David in tantum expavit, ut sequatur scriptura, dicens: *Extimuit David Dominum in die illa dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini? Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David; sed divertit eam in domo Obededom Getthæi*. Unde & post aliquod temporis, cum audisset quod benedixisset Dominus domui Obededom Getthæi propter arcam Dei, vocatis ad se principibus sacerdotum ac Levitarum, sic legitur præcepisse: *Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel ad locum qui ei præparatus est, ne ut a principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus; sic & nunc fiat inlicitum quid nobis agentibus*. E contrario Ozias rex, de quo legitur quod requisierit Dominum, & dilexerit eum in omnibus, [a] *cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum; ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis; statimque ingressus est post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium. Egredere de sanctuario, ne contemseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. Iratusque est Ozias; & tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus; statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini*. Tali itaque contemtores sacerdotum ultione feriuntur, talis in sacerdotibus fortitudo & constantia prædicatur. Ob hanc & Azarias iste singulari laude attollitur, sicut scriptum est de eo. Azarias sacerdos de genere Aaron, ipse est qui sacerdotio functus est in domo quam ædificavit Salomon in Hierusalem.

IX. Tanta igitur sacerdotibus sacerdotii dignitate collata, præcipitur populo ut eis in cunctis obediat. Ait denique Moyses: *Accedent itaque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum omne negotium & quicquid mundum vel immundum est judicetur*. Quam sit autem perniciosum non obedire sacerdotibus, miro modo etiam per Moysen dicitur: *Observa*, inquit, *diligenter ne incurras plagam lepræ; sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, & imple sollicite*. Nam cum lepra infirmitas corporis sit, quur non potius medicis obediendum præcipit, sed sacerdotibus? nisi quia humiliter audiendo sacerdotes declinat quis immunditiam mentis, maxime erroris: ita tamen si sacerdos ea docuerit quæ Dominus præcepit. Hoc est enim quod dicit: *Facies quæcumque docuerint te sacerdotes, juxta id quod præcepi eis*. Nam si sacerdos aliud docuerit quam quod Dominus jussit, quisquis ei auscultaverit, leprosus leprosum sequitur, & cæcus cæcum; & consequenter ambo de castris expellentur, amboque in foveam cadent. Non ergo aliud doceat sacerdos, nisi quod Dominus præcipit, ut salubriter audiatur. Sic & Ezechieli Dominus loquitur: *Audies ergo ex ore meo sermonem, & annuntiabis eis ex me*. Audies, inquit, non aliunde, sed *ex ore meo, & annuntiabis ex me*, non ex te: quia qui loquitur mendacium, de suo loquitur. E contrario autem, *omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, & lux veritatis a patre luminum est*; nec est ullum bonum aut verum, nisi ab eo qui solus vere natura est bonus.

X. Sed videamus utrum apostolicæ quoque litteræ consonanter legi de his doceant. Beatus Paulus apostolus ad Hebræos scribens: „ Obedite, *ait*, „ præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant; quasi rationem pro animabus vestris redditurі; ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. *Ad Timotheum etiam scribens, ait*: „ Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura, Non infrenabis os bovi trituranti. *Et*: Dignus est operarius mercede sua. Qua in re, *ut ait beatus papa* [1] *Gregorius*, considerandum est, quod uni eorum operi „ duæ mercedes debentur, una in via, altera in patria; una quæ nos in labore sustentat, altera quæ nos in resurrectione remunerat. *Item ad Corinthios, inter multa ad hæc pertinentia, dicit*: „ Quis pascit greges, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique dicit? Nam propter nos scripta sunt: quoniam debet in spe qui arat arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? *Et post pauca*: Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; qui altario deserviunt, cum altario participantur? Ita & Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. *Itemque ibi*: Obsecro autem vos fratres, nostis domum Stephanæ & Fortunati, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerio sanctorum ordinaverunt se ipsos; ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti & laboranti. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt. Refecerunt etenim meum spiritum & vestrum. Cognoscite ergo qui ejusmodi sunt. *Item ad Thessalonicenses*: Rogamus autem vos fratres ut noveritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in caritate propter opus illorum: pacem habete cum eis. „

XI. Hæc pauca veteris ac novi testamenti collegimus testimonia, in quibus quasi in speculo contueri valeamus fœditatem nostri temporis, omni lacrymarum fonte plorandam; quando increbuit consuetudo impia, ut pene nullus inveniatur anhelans & quantulumcumque proficiens ad honores & glo-

a II. Paral. XXVI. 16. seqq.

1 Homil. xvii. in Evangelia.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

riam temporalem, qui non [1] domeſticum habeat ſacerdotem, non cui obediat, ſed a quo inceſſanter exigat licitam ſimul atque inlicitam obedientiam, non ſolum in divinis officiis, verum etiam in humanis; ita ut plerique inveniantur, qui aut ad menſas miniſtrent, aut ſaccata vina miſceant, aut canes ducant, aut caballos, quibus feminæ ſedent, regant, aut agellos provideant. Et quia tales, de quibus hæc dicimus, bonos ſacerdotes in domibus ſuis habere non poſſunt, (nam quis eſſet bonus clericus qui cum talibus hominibus dehoneſtari nomen & vitam ſuam ferret?) non curant omnino quales clerici illi ſint, quanta ignorantia cæci, quantis criminibus involuti; tantum ut habeant presbyteros proprios, quorum occaſione deſerant Eccleſias, [2] ſeniores, & officia publica. Quod autem non habeant eos propter religionis honorem, apparet ex hoc, quod non habent eos in honore. Unde & contumelioſe eos nominantes, quando volunt illos ordinari presbyteros, rogant nos aut jubent, dicentes: Habeo unum clericionem, quem mihi nutrivi de ſervis meis propriis, aut [3] beneficialibus, ſive pagenſibus; aut obtinui ab illo vel illo homine, ſive de illo vel illo pago. Volo ut ordines eum mihi presbyterum. Cumque factum fuerit, putant ex hoc quod majoris ordinis ſacerdotes non eis ſint neceſſarii, & derelinquunt frequenter publica officia & prædicamenta; impletumque eſt etiam in nobis quod ait Propheta: *Populus tuus ſicut hi qui contradicunt ſacerdoti. Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum.* Et poſt paullulum: *Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum ſublevabunt animas eorum. Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos, & viſitabo ſuper eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei.* Vel illud quod ſcriptura alia loquitur, dicens: [a] *Poſt hæc verba non eſt reverſus Hieroboam de via ſua peſſima; ſed e contrario fecit de noviſſimis populi ſacerdotes excelſorum. Quicumque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum. Et propter hanc cauſſam peccavit domus Hieroboam, & everſa eſt & deleta de ſuperficie terræ.*

XII. Forſitans in his duabus ſententiis reſiſtat aliquis, dicens: Hæc dicta ſunt de decem tribubus Iſrael, quæ per Hieroboam receſſerunt a domo David, & civitate ſancta, ac templo & altari, ſive miniſterio electorum ſacerdotum; & propterea debent de hæreticis intelligi, qui recedunt a veri domo David, id eſt, Chriſti, & a communione vel doctrina ſacerdotum catholicorum. Nos ab Eccleſia non recedimus, nec ſpernimus nutrices [4] Eccleſias; ſed habemus ſacerdotes quales poſſumus. Conſideret qui hæc dicit quantis modis receditur a domo & corpore David, & inveniet proculdubio valde congruere in hac re omnibus improbandis factis, ſicut & doctores noſtri ſenſerunt. Quamquam ſunt aliæ divinæ auctoritatis multæ ſententiæ, in quibus ſine contradictione temeratio tantæ ſanctitatis arguitur. Sicut eſt illud Malachiæ prophetæ: [b] *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum & languidum, nonne malum eſt?* Quæ ſententia poteſt quidem & de hoſtiis carnalibus vel ſpiritalibus ſpecialiter accipi, intelligitur tamen probabiliter etiam de offerenti-

A bus. Verum quia de his, quales eſſe vel non eſſe debeant, Patrum dicta ſunt plurima, nobis neceſſe eſt cum omni cordis contritione tractare, qui in his peſſimis temporibus ordinandi & regendi Eccleſias miniſterium ſortiti ſumus; ut ſi ex toto cavere non poſſumus, ſaltem quantulumcumque nobis ipſis ſuccurrere ſtudeamus, ne peccatis alienis communicemus, quia noſtra ſuperabundant, & cum iniquitates noſtræ ſupergreſſæ ſint capita noſtra, & ſicut onus grave gravatæ ſint ſuper nos, non contemnamus pie monentem Apoſtolum ac dicentem: *Manus cito nemini impoſueris, neque communicaveris peccatis alienis.*

B XIII. Nempe ex quo fides Chriſti mundo annunciata eſt & recepta, non fuerunt rectores Eccleſiarum tantis periculis & tam gravibus atque inevitabilibus circumſepti. Quia, ſicut jam dictum eſſe meminimus, mundus in annis prioribus, velut in juventute viguit. At nunc ipſa ſua ſenectute deprimitur, & quaſi ad vicinam mortem moleſtiis creſcentibus urgetur. Quod nos abſque ambiguo de Eccleſia dicere poſſumus, quæ in annis prioribus ad tolerantiam paſſionum robuſta, in perfectione veritatis erecta, ad oſtenſionem ſignorum valida, ſtudio mirandæ continentiæ & abſtinentiæ accincta, contra rabiem luporum ſollicita, ad reſiſtendum improbis libera. At nunc omnibus infirmitatibus mentis ita eſt languida, ut ad dicendum quidem nec tutum ſit, nec poſſibile; ad cavendum vero, nec promtum, nec facile. Atque utinam vel dolere digne poſſemus annos iſtos famis & ſterilitatis, quos per ſomnium Pharao vidit, Joſeph vir ſanctus intellexit & expoſuit. Quippe fluvius ſæculi hujus, de quo aſcendere videbantur ſeptem boves pulcræ & craſſæ nimis, quæ paſcebantur in locis paluſtribus, præteritorum temporum ſignificationem gerit, quæ habuere doctores doctrina ſublimes, ſanctitate fulgidos, in defenſione veritatis rigidos. Nunc autem (quod ſine gravi dolore dici non poteſt) ex prædicto flumine jam emergunt aliæ boves fœdæ confectæque macie: de qua re ſi juxta gracilitatem ſermonis noſtri aliquid dicere tentamus, offendimus forſitan ad invicem. Tamen ſi Deo juvante in unum convenerimus, oportet nos de hoc diligenter & fideliter conloqui: quia & his in quibus ſanitas deficit, & infirmitas roboratur, moris eſt inde cogitare, inde interrogare, ut ad earum rerum perveniant cognitionem.

XIV. Quæramus etiam ne forte jam prope ſit, & timeamus ne nos in perditionem involvat illud quod terribiliter per Prophetam dicitur: *In die illo, dicit Dominus exercituum, auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus eſt.* Ita ut conſequenter impleatur quod Veritas dicit: *Verumtamen filius hominis veniens, putas inveniet fidem ſuper terram?* Tamen quia Veritas ipſa dicit iterum: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi,* proculdubio erunt ſemper in Eccleſia, cum quibus ille ſit, eruntque fortiſſimi ac robuſtiſſimi pugnatores Dei, adverſum quos ille qui nunc ligatus eſt in abyſſo, ſolutus, totis viribus permittetur belligerare, quos divina gratia idoneos reddet adver-

[a] III. Reg. XIII. 33. 34. [b] Malach. I. 8.

1. Viri principes olim indulgentia epiſcoporum habebant domeſticos ſacerdotes, qui eis in agro divina officia celebrarent. Agobardi ætate indulgentia in neceſſitatem verterat. Confer ſis Hincmari Capitula data anno 874. cap. v.
2. Maſſonus, *ſermones*.
3. *Vaſſalis*, *feudatariis*.
4. *Parochiales*, alias *Matrices*.

sum tam immanem bestiam dimicare, & victores A de ea exsistere. Adhortemur itaque nosmet ipsos per singulos dies, non deferentes collectionem nostram. Audiamus Dominum per Prophetam monentem: *Congregate triticum in horreum meum, & sit cibus in domo mea.* Triticum utique illud evangelicum, de quo dicitur: *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus enim ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit ita facientem.* At si hoc semper necessarium fuit, quanto magis nunc, quando jam propius est tempus illud, de quo Dominus ait: *Ecce dies venient, & mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei, & deficient virgines bonæ.* B Interim tamen, sicut alius Propheta loquitur: *Quid bonum ejus, aut quid pulcrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* In quibus verbis magnopere necesse est unicuique nostrum subire contra semet ipsum judicii districtionem, & exigere a semet ipso veritatis confessionem, utrum sollicitior sit ad congregandum vinum in quo est luxuria, an vinum germinans virgines.

XV. Hæc brevissime de nobis dicta sint, quæ pertinent ad officium & ministerium nostrum. Dein dicamus fidelibus laicis, qua fide & spe venerari C studeant sacramenta divina in omnibus communiter sacerdotibus; sive sint diligentes sive negligentes, sive sint providi sive torpentes. Sacramenta etenim divina, baptisma scilicet, & confectio corporis ac sanguinis Domini, ceteraque in quibus salus & vita fidelium consistit, tam magna & sancta sunt, ut nec bonorum meritis meliorari, nec malorum perversitate possint deteriorari; cum ad invocationem summi sacerdotis, non humana virtute, sed sancti Spiritus perficiantur ineffabiliter majestate. Nullo modo igitur, sicut beatus Augustinus docet, *sacramentum Christi in bonis ministris approbandum est, in malis respuendum, quasi aut hujus aut hujus sit,* D *cum in utroque idem sit, & non nisi Dei sit. Et quamvis in pessimis bonum sit, etsi hominum qui hoc agunt alius est alio deterior, non ideo illud quod agunt deterius est in illo quam in isto: quia nec in duobus catholicis malis, si unus sit alio deterior, deteriorem baptismum gerit: nec si unus eorum sit bonus, alius malus, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in utroque bonus: sicut lumen solis, vel etiam lucernæ, non utique deterius est in oculis deterioribus, quam in melioribus; sed idem in utrisque, quamvis eos diverse pro illorum diversitate vel lætificet vel excruciet.*

XVI. Similiter autem & beatus papa Gregorius E de non contemnendis divinis sacramentis in qualibuscumque ministris Dei sub quodam congruo exemplo admonet, dicens: „ Sæpe, fratres mei, solet evenire quod dico, ut persona potens famulum habeat despectum; cumque per eum suis forte vel extraneis responsum aliquod mandat, non despicitur persona loquentis servi, quia servatur in corde reverentia mittentis domini; nec pensant qui audiunt, per quem; sed quid, vel a quo audiant. Ita ergo, fratres, ita vos agite. Etsi forsitan nos digne despicitis, in mente tamen vestra vocantis Domini reverentiam servate. *Idem etiam Pater de eisdem rebus in quadam episcoporum exhortatione sic loquitur:* „ [1] Et per nos quidem fideles ad sanctum baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, per impositionem manuum nostrarum a Deo Spiritum sanctum percipiunt, atque ipsi ad regnum cæleste pertingunt. Et ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus. Ingrediuntur electi sacerdotum manibus expiati cælestem patriam, & sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei, cui similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cæleste mittit, & ipsa in cloacas descendit? Timeamus hæc, fratres. Conveniat actionem nostram ipsum ministerium nostrum. De peccatorum nostrorum cotidie relaxatione cogitemus; ne nostra vita peccato obligata remaneat, per quam omnipotens Deus cotidie alios solvit. „

XVII. Consonanter quoque & beatus papa Anastasius de his docet, dicens: „ [2] Nam & baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, sive ab adultero vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit inlibatum, quia vox illa quæ sonuit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur ac dicitur: Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Nempe & Judas, cum fuerit sacrilegus atque fur, quicquid egit inter Apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt. Quicquid ergo ad hominum provectum quilibet in Ecclesia minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contineri implendum divinitatis effectu, ita ille per quem Christus loquitur, Paullus affirmat: Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. A Deo autem non quæritur, quis vel qualis prædicet, sed quem prædicet, ut invidos etiam bene Christum prædicare confirmet. Mali itaque bona ministrando, sibi tantummodo nocent, nec Ecclesiæ mysteria commaculant. Ac per hoc nullatenus debent metuere qui vel in consecrationibus vel in baptismate mysteria tradita suscipiunt, ne irrita beneficia divina videantur: quia virtutem suam obtinentibus mysteriis, in hoc aliis rea sibi persona non nocet. „

XVIII. Hæc igitur sensa Patrum & definitiones posuimus, ut noverint fideles populi, nihil se lædi criminibus sacerdotum in acceptione sacramentorum; si tamen juxta regulam a Domino positam, vel secundum traditionem ecclesiasticam, celebrentur. Ceterum summopere necesse est præcaveri, ut in ordinandis offerendisve ministris non communicemus, ut supra dictum est, peccatis alienis, criminosos videlicet ad sacerdotium promovendo, aut, quod adhuc multo deterius est, ignorantia cæcos, qui vel secundum tenorem ecclesiasticum nesciant peragere ipsa mysteria, quod omnino est improbandum, & nullo modo admittendum, vel cæcis ducatum præbeant ad foveam æternæ damnationis. Quod & Dominus terribiliter se reprobare demonstrat, dicens per Prophetam: *Qnia tu scientiam repulisti, repellam te & ego ne sacerdotio fungaris mihi.* Et iterum: *Sacerdotes contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt.* Cum e contrario secundum præcepta apostolica debeamus esse parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea

1. Homil. xvii. in Evangelia.

2. Decreta Anastasii cap. vii. viii.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

quæ in nobis est spe, & oporteat prædicatorem esse amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Quamquam enim socerdos & vita & doctrina inreprehensibilis esse debeat, quo rite & audiatur & imitetur; tamen si unum horum defuerit, tolerabilius est illi obedire qui bene docet & reprehensibiliter vivit, quam illi qui & nequiter vivit, & quid doceat nescit. Illi namque erant similes de quibus Dominus jubebat, dicens: *Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite*. Scilicet quia hæc observantes, sine sui periculo tales poterant sustinere rectores. De isto autem, cum sit totus inutilis & totus noxius, & sine periculo nec audiri possit nec imitari, recte a quibusdam dictum intelligitur in Evangelio: *Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Rursumque in Proverbiis: *Non decent stultum deliciæ, nec servum dominari principibus*. Itemque ibi: *Labia justi erudiunt plurimos. Qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur*. Et iterum: *Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, sic qui tribuit insipienti honorem*. Licet hæc sententia præcipue illos tangat, qui tales ordinare præsumunt.

XIX. Et quoniam nobis nunc de dignitate sacerdotii sermo est, sed & sacerdotum, si tamen concordent moribus ministerio; in fine opusculi sciendum sollicite est quatuor eorum esse genera, unum amandum, alterum tolerandum, tertium contemnendum, quartum anathematizandum. Amandum itaque genus rectorum est bene viventium, & bene docentium. Tolerandum autem bene quidem docentium, sed reprehensibiliter viventium; aut bene viventium, & propter simplicitatem sensus docere alios non valentium. Hujus generis priores audiendi sunt, non imitandi, sicut Dominus de talibus loquens, ait: *Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite*. Sequentes, si eorum vita pietati subdita est, pietatisque doctoribus adhærens, tendunt proculdubio ad finem præcepti, quod est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Potest quidem & eorum vita aliquibus esse doctrina. Attamen tales inter perfectos prædicatores deputari non possunt, quia non habent unde proferant nova & vetera. Et sicut Patres dixerunt: *Latratu canum, & baculo pastoris, luporum rabies deterrenda est*. Contemnendum vero, sicut supra diximus, genus est reprehensibiliter viventium, & quid doceant ignorantium. Postremum, quod & anathematizandum diximus, qualitercumque viventium, id est, vel bene vel male, sed tamen male docentium. Sunt enim hæretici, etiamsi bene vivant.

XX. Deprehensi igitur inter tantas ac tales angustias, de quibus viribus nostris evadere non possumus, summopere necessarium est, ut ei qui omnia facere potens est supra quam petimus aut intelligimus, ex toto corde supplicemus, quatenus per abundantiam misericordiæ suæ tenens manum dexteram nostram, in voluntatem suam dirigat nos, & cum gloria assumat nos; ipse regat regentes, ipse dirigat dirigentes; ut possimus pascere gregem ejus cum disciplina, & non in vasis pastoris imperiti; ipse præstet virtutem & fortitudinem populo, & exhibeat ipse sibi mundum & candidum gregem, atque in omnibus immaculatum ac supernis ovibus dignum, ubi est habitatio lætantium in splendoribus sanctorum, in templo ejus omnes dicamus gloriam, grex simul & pastores, in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor & virtus in sæcula sæculorum. Amen. Opto te pater & frater reverentissime, & dilectissime in Christo semper bene valere, & nostri meminisse.

ITEM LIBER

CONTRA INSULSAM VULGI OPINIONEM

De grandine & tonitruis.

I. In his regionibus pene omnes homines, nobiles & ignobiles, urbani & rustici, senes & juvenes, putant grandines & tonitrua hominum libitu posse fieri. Dicunt enim, mox ut audierint tonitrua, & viderint fulgura, *Aura levatitia est*. Interrogati vero quid sit aura levatitia, alii cum verecundia, parum remordente conscientia, alii autem confidenter, ut imperitorum moris esse solet, confirmant incantationibus hominum, qui dicuntur [1] Tempestarii, esse levatam, & ideo dici levatitiam auram. Quod utrum verum sit, ut vulgo creditur, ex auctoritate divinarum scripturarum probetur necesse est. Sin autem, ut falsum est, absque ambiguo credimus, summopere exaggerandum est, quanti mendacii reus sit, qui opus divinum homini tribuit. Nam per hoc inter duo mortifera maximaque mendacia constringitur, dum testificatur hominem facere posse quod solius Dei est posse, & Deum non facere quæ facit. Si vero in mendaciis minorum rerum veraciter est tenendum quod scriptum est: [a] *Sermo obscurus in vacuum non ibit; os autem quod mentitur, occidit animam*. Et iterum: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Et: *Testis mendax peribit*. Vel: *Testis falsus non erit impunitus*. Vel etiam illud quod in Apocalypsi Joannis apostoli legitur: *Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & portis intrent in civitatem. Foris autem canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium*. Quanto magis in tam gravi mendacio, ut istud ostendi potest, de quo nunc loquendum suscepimus, quod non minus aliquorum hæreticorum mendaciis invenitur. Beatus Paullus apostolus dicit: *Invenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversum Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt: nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit*. Sicut ergo omnes qui Christum Dominum resuscitatum a Patre prædicant, falsi testes

a Sap. I. 11.

1. Aliter *Sortiarii* & *Tempestuarii*.

Dei invenirentur, si mortui non resurgerent; sic A etiam iste, qui admirabile & valde terribile opus Dei Deo aufert ut homini tribuat, falsus est sine dubio testis Dei.

II. Plerosque autem vidimus & audivimus tanta dementia obrutos, tanta stultitia alienatos, ut credant & dicant quamdam esse regionem, quæ dicatur Magonia, ex qua naves veniant in nubibus, in quibus fruges, quæ grandinibus decidunt, & tempestatibus pereunt, vehantur in eamdem regionem, ipsis videlicet nautis aereis dantibus pretia Tempestariis, & accipientibus frumenta vel ceteras fruges. Ex his item tam profunda stultitia excæcatis, ut hæc posse fieri credant, vidimus plures in B quodam conventu hominum exhibere vinctos quatuor homines, tres viros, & unam feminam, quasi qui de ipsis navibus ceciderint: quos scilicet per aliquot dies in vinculis detentos, tandem collecto conventu hominum exhibuerunt, ut dixi, in nostra præsentia, tamquam lapidandos. Sed tamen vincente veritate, post multam ratiocinationem, ipsi qui eos exhibuerant, secundum propheticum illud confusi sunt, sicut confunditur fur quando deprehenditur.

III. Verum quia hic error, qui tam generaliter in hac regione pene omnium mentes possidet, ab C omnibus ratione præditis dijudicandus est; proferamus testimonia scripturarum, per quæ dijudicari possit: quibus inspectis, non nos ipsi, sed ipsa veritas expugnet stultissimum errorem, & omnes qui cum veritate sentiunt, arguant vasa erroris, dicentes cum Apostolo: *Omne mendacium ex veritate non est.* Quod autem ex veritate non est, ex Deo utique non est; & quod ex Deo non est, verba ejus non audit; sicut ipsa per se Veritas dicit: *Qui est ex Deo, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Quod in alio quoque loco aliis etiam verbis dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt. Propterea vos non auditis, quia non estis* D *ex ovibus meis.* Itemque alibi: *Omnis quis est ex veritate, audit vocem meam.* Omnis itaque qui mendacium credit, aut loquitur, aut astruit quod non est, & tenendo quidlibet quod non est, quo nisi ad non esse tendit? quia item ad non esse tendit; proculdubio ab eo qui est recedit, qui dixit Moysi: *Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.* Et de quo beatus Job loquitur: *Ipse enim solus est.* Atque ut apertius loquamur, veritas essentiam habet, vel potius essentia est in propria substantia, quia subsistit; mendacium vero, quia nullam habet essentiam, nihil enim est, non subsistit. Solus ergo Deus est, quia solus verum esse habet, qui non accepit ut esset. Omnes autem res E ab eo creatæ, & quidem sunt; sed verum & summum illud esse non habent, quia acceperunt ut essent. Porro mendacia, quia non acceperunt ut essent, nullum esse habent. Ac per hoc, is qui mendacio adhæret, ei rei adhæret quæ non est: quamquam nec rei dicendum sit. Qui autem ei adhæret quod non est, non solum ab eo recedit qui fecit eum, sed etiam ab eo ipso quod factus est; quoniam non amplius quam duo esse sunt; unum summum, quod suum esse non accepit ab alio; alterum magnum, quod suum esse a Deo accepit; id est, creator, & creatura. Mendacium igitur, quia non est creator, non est summum esse; quia non est creatura, non est magnum esse; quia nullam habet essentiam, non est ullum esse. Qui ergo vult persistere in eo quod est, non recedat ab eo qui ei dedit esse. Qui autem non vult recedere ab eo qui vere est, fugiat quod omnino non est, id est, mendacium.

IV. Quoniam ergo omnis mendax, falsitatis assertor est, & omnis assertor falsitatis, falsus testis est, agens contra veritatem; videamus jam, isti qui opus divinum auctore homine fieri dicunt, utrum fulciantur aliqua auctoritate. In sacris igitur scripturis, ubi primum grando introducitur, in plagis utique illis, quibus Ægyptus percussa est, invenitur. Septima denique plaga Ægypti ista est. Dixit autem Dominus: [a] *En pluam hac ipsa hora cras grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto a die qua fundata est, usque in præsens tempus.* In his itaque verbis Dominus se ipsum dicit missurum grandinem in crastina, non aliquem hominem, certe nec Moysen aut Aaron, qui justi & Dei homines erant, nec Jamnem & Mambrem incantatores Ægyptiorum, qui scribuntur magi Pharaonis, quos Apostolus dicit restitisse Moysi, sicut & hi resistunt veritati. Jam equidem illi, sicut scriptum est, per incantationes Ægyptias & arcana quædam projecerant singuli virgas suas coram Pharaone, & versæ fuerant in dracones, licet virga Aaron devoraverit virgas eorum. Jam aquas verterant in sanguinem, jam ranas produxerant e fluminibus, licet eas cohibere non possent, sicut Moyses in verbo Domini fecit, ut tantum in flumine remanerent. At cum ventum est ad scyniphas, & nihil inde facere potuissent, dixerunt digitum Dei sibi esse contrarium, nihilque ulterius tale conati. Certe si quilibet homo grandinem potuisset immittere, Jamnes & Mambres immisissent, quia aquas converterunt in sanguinem, & ranas de fluminibus produxerunt, quod isti facere non possunt, qui nunc dicuntur Tempestarii.

V. Sequitur autem in eodem loco Scripturæ: [b] *Extendit Moyses virgam in cælum, & Dominus dedit tonitrua & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram, pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti, & grando & ignis mixta pariter ferebantur.* Ecce & hic locus solum Dominum ostendit creatorem & auctorem grandinis, non aliquem hominem. Dicant forsitan isti qui hominibus hoc tribuunt, Moysen extendisse virgam in cælum, & ideo per hominem immissam fuisse tempestatem. Certe Moyses servus Domini erat bonus & justus. Isti autem eos, quos dicunt Tempestarios, non audent fateri bonos esse & justos, sed malos potius, & iniquos, & dignos damnatione temporali & æterna, sed neque servos Dei, nisi forte conditione, non tamen voluntaria servitute. Nam si ad imitationem Moysi homines essent auctores grandinis, servi utique Dei essent, non servi diaboli. Quamquam præmissæ sententiæ neque illos ejus demonstrant auctores, sed solum omnipotentem Deum. Siquidem & Psalmista, qui hujus & grandinis meminit, de Deo dicit: [c] *Occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina, & tradidit in grandine jumenta eorum, & possessiones eorum igni.* Sed quoniam in præsenti loco addit Psalmista immissionem per angelos malos; sciendum quod vindictarum aut probationum flagella per ministros malos exerceat Deus, qui voluntatem quidem nocendi de suo habeant, potestatem autem ab illo acci-

a Exod. IX. 18. b Ibid. ℣. 23. c Psalm. LXXVII. 47. 48.

piant. Sicut enim eorum propria est voluntas nocendi, sic solius Domini potestas, ut possint quæ volunt. Non est certe hominum potestas, neque bonorum, neque malorum, non est contrariarum fortitudinum potestas, sed solius Domini, qui earum malæ voluntati tribuit potestatem, in quantum vult, & abrogat in quantum non vult ut possint. Nam & in alio quoque psalmo Psalmista sic de Deo ait: *Posuit pluvias eorum, grandinem, ignem comburentem in terram ipsorum; & percussit vineas eorum, & contrivit lignum finium eorum.* Percussit vere, & vere contrivit; sed non homo, neque angelus malus, nisi solus Deus, sine quo legio malorum angelorum neque porcos potuit nocere, & in mare præcipitare. Deus plane, de quo dicitur: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbones ignis, & intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam, grandinem & carbones ignis.* Et cui cantavimus: *Fulgura coruscationem, & dissipabis eos; emitte sagittas tuas, & conturbabis eos. Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluviam, qui dat nivem sicut lanam, mittit crystallum suum sicut buccellas, mittet verbum suum & liquefaciet ea, flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.* Quem laudant de terra, non solum dracones abyssi, *verum etiam ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*; non verbum hominis, non verbum angeli mali.

VI. Legimus etiam de grandine in libro Jesu Nave ità: [a] *Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Hierusalem, rex Hebron, rex Hierimot, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt contra Gabaon, oppugnantes eam.* Et post pauca: *Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos. In manus enim tuas tradidi illos.* Et post pauca: *Cumque fugerent filios (Israel), & essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo usque Azecha; & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel.* Ecce ergo & in hoc loco apparet, sine ulla imprecatione hominum Dominum misisse grandinem super eos, quos tali flagello dignos judicavit. Nam si mali homines, sicut sunt quos isti errantes nominant Tempestarios, id facere potuissent, super filios utique Israel fieret grando, non super adversarios illorum. Sed quia nec mali super bonos, nec boni super malos hoc facere possunt, evidentissime in hac sententia declaratur. Quod & liber quoque Sapientiæ attestatur, dicens Domino: [b] *Tuam manum effugere impossibile est. Negantes enim nosse te impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt novis aquis, & grandinibus & pluviis persecutionem passi sunt, & per ignem consummati. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia exstinguit, plus ignis valebat. Vindex est enim orbis justorum.* Et post pauca: *Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant; ut scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens, in grandine & pluvia coruscans.*

VII. Si igitur omnipotens Deus per fortitudinem brachii sui flagellat inimicos justorum novis aquis & grandinibus & pluviis, cujus manum effugere impossibile est, omnino ignorantiam Dei habent qui hæc homines facere posse credunt. Nam si homines grandinem immittere possent, utique & pluvias possent. Nemo enim grandinem sine pluvia umquam vidit. Possent quoque de inimicis suis A se vindicare, non solum ablatione frugum, sed & vitæ ademtione. Quando enim contingit inimicos Tempestariorum esse in itinere aut in agris, ut eos occiderent, possent multiplicatam grandinem super eos in unam congeriem fundere, & obruere illos. Nam & hoc quidam dicunt, nosse se tales Tempestarios, qui dispersam grandinem, & late per regionem decidentem, faciant unum in locum fluminis aut silvæ infructuosæ, aut super unam, ut ajunt, cupam, sub qua ipse lateat, defluere. Frequenter certe audivimus a multis dici, quod talia nossent certe in locis facta; sed necdum audivimus, ut aliquis se hæc vidisse testaretur. Dictum est mihi aliquando de aliquo, quod se hæc vidisse diceret. Sed B ego multa sollicitudine egi ut viderem illum, sicuti & feci. Cum autem loquerer cum illo, & tentaret dicere se ita vidisse, ego multis precibus & adjurationibus cum divinis etiam comminationibus obstrinxi illum rogitans, ut non diceret illud nisi quod verum esset. Tunc ille affirmabat quidem verum esse quod dicebat, nominans hominem, tempus, & locum; sed tamen confessus est se eodem tempore præsentem non fuisse. Item in libro Ecclesiastici, qui prænotatur Jesu filii Sirach, scriptum est: [c] *Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua, & in tempore consummationis effundent virtutem, & furorem ejus, qui fecit illos, confundent. Ignis,* C *grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt. Bestiarum dentes, & scorpii, & serpentes, & romphæa vindicans in exterminium impiis.* Si igitur grando creata est, sicut & cetera quæ heic dicuntur, a Deo utique creata est, non ab homine. Item in prædicto libro scriptum legimus: [d] *Vide arcum, & benedic qui fecit illum. Valde speciosus est in splendore suo. Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ, manus Excelsi aperuerunt illum. Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat coruscationes emittere judicii sui. Propterea aperti sunt thesauri, & evolaverunt nebulæ, sicut aves. In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt grandinis lapides. In conspectu ejus commovebuntur montes,* D *& in voluntate ejus aspirabit notus. Vox tonitrui ejus verberabit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritus; & sicut avis deponens ad sedendum aspergit nivem; & sicut locusta demergens descensus ejus. Pulcritudinem coloris ejus admirabitur oculus, & super imbrem ejus expavescet cor. Gelu sicut salem effundet super terram; & cum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli. Frigidus ventus aquilo flabit, & gelabit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis. Devorabit montes, & exuret desertum, & exstinguet viride, sicut ignem. Medicina omnium in festinatione nebulæ, & ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum. In* E *sermone ejus siluit ventus, cogitatione sua placabit abyssum, &* [e] *plantabit illum Dominus Jesus.*

VIII. Ecce in hac magna & prolixa Ecclesiastici libri sententia, cum subtilissima ammiratione imperio Dei tribuitur quicquid in aere fit, quicquid de aere in terram descendit, quicquid mari & ventis; apparitio, splendor, & gyrus arcus; festinatio nivis, terror coruscationis, velocitas nebulæ, suspentio ventorum, verberatio terræ, concertatio aurarum, congelatio aquæ, non solum in nubibus, sicut grandinis & nivis, sed etiam in terra, nivium, pluviæ, & stantium aquarum, vel fluminum discurrentium, & ex gelu desiccatio viridium

a Josue X. 5. 8. *b* Sap. XVI. 15. 16. 22. *c* Eccli. XXXIX. 33. seqq. *d* Eccli. XLIII. 12. seqq. *e* Ibid. ℣. 25.

rerum, sicut sæpe videmus, necnon & horum omnium resolutio, quæ fit tempore rorantium nebularum, & flatibus austri, & favoni. Ad sermonem quoque Dei dicit omnia ista conquiescere & placari. Non ergo in talibus adjutor homo quæratur, quia non invenietur, nisi forte sancti Dei, qui multa obtinuerunt, & obtenturi sunt: quorum aliqui potestatem habebunt claudere cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, sicut Helias, & aquas convertendi in sanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiens voluerint, sicut Moyses & Aaron Ægyptum. Vere non alius mittit grandinem tempore æstatis, nisi qui & nives tempore hiemis. Nam & utriusque una est ratio ut fiat, quando nubes utroque tempore solito altius elevantur.

IX. In libro quoque beati Job scriptum est: [a] *Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus. Flante Deo concrescit gelu, & rursum latissime funduntur aquæ. Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum; quæ lustrant cuncta per circuitum quocumque eas voluntas gubernantis Dei duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum.* Attente audiendum quod dicitur: *Lustrant nubes per circuitum cuncta, sed quocumque eas voluntas gubernantis Dei duxerit.* Si ergo Deus eas gubernat, non potest homo iniquus eas aliam in partem convertere: quia nec imperare Deo potest, nec precibus obtinere meretur. Quod autem subjungitur, *ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terræ*, quid aliud intelligendum, nisi ad omne quod præceperit Deus nubibus, vel ad flagellum, vel ad subsidium humanum, ad nives, ad grandines, ad pluvias, ad fulgura, vel fulmina, sive tonitrua, ex quibus plerumque alta ædificia prosterni solent? Sane non præcepto hominis, sed præcepto Dei, sicut in hac sententia legitur, in qua etiam post paullulum subditur: *Numquid scis quando præceperit Deus pluviis ut ostenderent lucem nubium ejus? Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?* In quibus verbis hoc quoque notandum est, quia si homo non novit semitas nubium, nec perfectas earum scientias, multo minus novit earum officio hominibus prodesse vel obesse; exceptis, ut dictum est, sanctis, qui secundum voluntatem Dei multa per illum ipso donante possunt, non utique propria aut aliqua contraria virtute, sed voluntate conditoris: sicut sæpe multi servorum Dei orationibus obtinuerunt, ut tempore siccitatis pluvias Dominus largiri dignaretur.

X. Sic enim beatus Jacobus apostolus, factum Heliæ prophetæ in exemplum nobis proponens, exhortatur nos ad orationem recurrere pro tristitia, pro infirmitate, pro remissione peccatorum, dicens: *Orate pro invicem ut salvemini. Multum enim valet deprecatio justi assidua. Helias homo erat similis nobis, passibilis; & orationem oravit ut non plueret, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum oravit: & cælum dedit pluvias, & terra dedit fructum suum.* Helias itaque orationem oravit ut non plueret, & non pluit annos tres menses sex. Fecit autem hoc propter correptionem & correctionem gentis suæ, id est, ut prius corriperentur de aversione mentis, eo quod dereliquissent cultum Dei omnipotentis, & post sordes idolorum abirent, & postea flagellati & fatigati, exspectatione pluviarum A corrigerentur, & redirent ad Dominum Deum quem dereliquerant.

XI. Sic etiam Samuel propheta, & dux populi Israel, cum corriperet eumdem populum propter frequentissimas transgressiones illorum, replicans eis beneficia Dei omnipotentis, & eorum e contrario aversiones, intelligeret idem populus grande malum se fecisse, & Deum offendisse in petendo sibi regem, orando obtinuit ut insueto tempore terribiliter cum tonitruis & coruscationibus pluvia (caderet). Sic denique scriptum est dixisse populo Samuelem: [b] *State, & videte rem istam grandem quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non* B *messis tritici est hodie? Invocabo Dominum, & dabit voces, & pluvias; & scietis & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluviam in die illa; & timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, Dixitque universus populus ad Samuel: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.* Territi enim vocibus tonitruum & coruscis fulgurum, intercessionem sancti prophetæ, licet peccatores, tamen ut fideles postularunt; non sicut isti nostri semifideles, qui mox ut audiunt tonitrua vel cum C levi flatu venti, dicunt, *Levatitia aura est*, & maledicunt dicentes: *Maledicta lingua illa, & arefiat, & jam præcisa esse debebat, quæ hoc facit*: Dic, rogo, cui maledicis? justo, an peccatori? Peccator namque, & ex parte infidelis similis tui, auram, ut dicere soletis, levare non potuit; quia nec virtute sua valuit, nec angelis malis imperare potuit: quamquam nec eorum in hac re sit potestas. Domino non supplicavit, ut orando id obtineret: quia sicut vos, ita & illi quos Tempestarios putatis, præstigiis malis fieri hæc putant, non voluntate Dei: licet etsi a Domino Deo hoc peterent, non mererentur adipisci: quod utique justorum est, non iniquorum: qui in talibus rebus, etsi petunt a D Domino aliquid, infideliter & duplici animo petunt, non in certitudine fidei.

XII. Illo præterea tempore quando oratione Heliæ siccitas erat in terra Israel, etiam pascua pecoribus negabantur. Scriptum est enim: [c] *Dixit Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas valles, si forte invenire possimus herbam, & salvare equos & mulos, & non penitus jumenta intereant.* Ecce, ut apparet, de pluvia desperati quod non esset nisi juxta Heliæ verba, pro jumentis herbas quærunt juxta fontes & rivos aquarum. Jam enim sentiebant verum esse quod ipsi Achab Helias dixerat: *Vivit Do-* E *minus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis bis ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba.* Et certe Helias annos dixit quanti essent. Iste ergo Achab, ut dixi, quare non rogavit Tempestarios ut levarent tempestates, &, ut dicere soletis, auras levatitias, per quas irrigata terra habere posset herbas equis & mulis suis ceterisque jumentis, pro quibus sollicitus erat; maxime quia non timebat perdere fruges in campis, & vineas, quæ nullæ omnino tunc erant?

XIII. Nostris quoque temporibus videmus aliquando, collectis messibus & vindemiis, propter

a Job xxxvii. 9. seqq. b I. Reg. XII, 16. seqq. c III. Reg. XVIII. 5.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

siccitatem agricolas seminare non posse. Quare non obtinetis apud Tempestarios vestros, ut mittant auras levatitias, quibus terra inrigetur, & postea seminare possitis? Verum quia id vos nec fecistis, nec facere umquam vidistis & audistis; audite nunc quid ipse Dominus, rerum omnium conditor, rector, gubernator, ordinator, & dispensator, servo suo beato Job inter cetera etiam de hujusmodi rebus dicat. Etenim cum diabolus inventor mali, princeps & caput omnium malorum, accusator fratrum, accusasset beatum Job apud Dominum, dicens quod non recta intentione, id est, soli ei placendi, & solo eo fruendi illi serviret, sed pro terrenarum rerum multiplicatione ac defensione; expetiissetque eum tentandum, quatenus tentando ita verum esse ostenderet; improbus, superbus, & stultissimus, quasi mentem viri Dei melius nosset quam conditor ejus; Dominus quoque justus & misericors, justus ad confundendum diabolum, misericors ad exaltandum fidelem famulum suum, concessit illi potestatem, primum quidem in rebus omnibus, deinde vero in filiis, post etiam in salute corporis, ac deinceps in suasione conjugis, postremo autem in exprobratione & multifaria despectione famulorum. Sed diabolus victus & confusus recessit; servus Domini victor & triumphans excrevit. Volens igitur pius Dominus, secundum quod Apostolus dicit de se ipso, ne magnitudo eum revelationum extolleret, ita & illum, ne magnitudo victoriæ elatum redderet, humiliare, non ablatione rerum, quas perdiderat, non percussione corporis, per quam jam sicut aurum in camino examinatus erat, non comparatione alicujus magni viri, quia similis ei super terram nullus erat, quippe qui inter homines orientales magnus esset, cœpit tamen eum humiliare vehementer, sublimiter ostendendo illi immensitatem potentiæ suæ, ut fidelis famulus cognoscendo inæstimabilis atque incircumscripti conditoris ineffabilia magnalia, semet ipsum despiceret, & despiciendo inclinaret, sicuti & factum est. Nam hoc in verbis ejus apparet, quibus ait: [a] *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Quod alia translatio apertius declarat, dicens: [b] *Despexi memet ipsum, & distabui, & æstimavi me terram & cinerem.* In hac ergo humiliatione, cum omnipotens Deus sciscitaretur fidelem famulum, utrum ista aut illa facere posset, aut nosset quis fecerit, aut ubi esset quando fiebant, interrogat de talibus utique quæ nemo alius nisi solus omnipotens facere potest, & dicit: [c] *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?* Et: *Quis posuit mensuras ejus, vel super quo bases illius solidatæ sunt? Quis conclusit ostiis mare?* Et: *Numquid conjungere valebis micantes stellas, Pleiades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* Et: *Numquid nosti ordinem cæli?* Et: *Numquid mittes fulgura, & ibunt?* & multa hujusmodi. Inter hæc, inquam, tanta ac talia, inquirit etiam ab eo dicens: *Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli? Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram? Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui? ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur? ut impleret inviam & desolatam, & produceret herbas virentes? Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris? De cujus utero egressa est glacies? & gelu de cælo quis genuit? In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur.*

A XIV. Ecce igitur opera Dei magna, quorum rationem nec ipse beatus Job tam sublimiter, tam subtiliter antea poterat admirari. Si Dominus thesauros habet grandinis, & solus eos aspicit, quos beatus Job necdum aspexerat; ubi eos invenerunt isti Tempestarii, quos beatus Job non invenit, neque invenire possumus, sed neque æstimare ubi inveniantur? Dominus interrogat fidelem famulum, utrum sciat quis dederit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui. Isti autem contra quos sermo est, ostendunt nobis homunculos a sanctitate, justitia, & sapientia alienos, a fide & veritate nudos; odibiles etiam proximis, a quibus dicant vehementissimos imbres, sonantia aquæ to- B nitrua, & levatitias auras posse fieri. Dominus dicit se hæc præparasse in tempus hostis, id est, ad vindictam. Isti eosdem ipsos hostes atque adversarios æquitatis (in quibus quam maxime, post eos qui terminos transferunt, auferunt pro pignore bovem viduæ, lacertos pupillorum comminuunt, nudos dimittunt homines quibus non est operimentum, egenos educunt de domibus eorum, homines contristant, vindicandum est) dicunt eorum habere potestatem, quæ Dominus ad vindictam hostium suorum præparavit. Dominus se dicit pluviæ patrem, & gelu de cælo se generasse confirmat. Isti miserrimos hominum dicunt habere magnam portionem hujus dispensationis. Quod in similitudinem C lapidis aquæ durantur, Dominus nobis mirandum proponit. Hoc si ad libitum miserrimorum horum hominum aliquando fieri posset, proculdubio mirandum non esset.

XV. Hæc stultitia est portio non minima infidelitatis; & in tantum malum istud jam adolevit, ut in plerisque locis sint homines miserrimi, qui dicant se non equidem nosse immittere tempestates, sed nosse tamen defendere a tempestate habitatores loci. His habent statutum quantum de frugibus suis donent, & appellant hoc canonicum. Multi vero sunt qui sponte sacerdotibus decimam numquam donant, viduis & orphanis ceterisque D indigentibus eleemosynas non tribuunt, quæ illis frequenter prædicantur, crebro leguntur, subinde ad hæc exhortantur, & non adquiescunt. Canonicum autem quem dicunt, suis defensoribus (a quibus se defendi credunt a tempestate) nullo prædicante, nullo admonente, vel exhortante, sponte persolvunt, diabolo inliciente. Denique in talibus ex parte magnam spem habent vitæ suæ, quasi per illos vivant. Hoc non est portio, sed fere plenitudo infidelitatis, & si diligenter consideramus, absque ambiguo pronuntiabimus, id plenitudinem esse infidelitatis. Tres namque virtutes sunt, secundum scripturas divinas, in quibus totus comprehenditur cultus, per quas colitur Deus, id est, E Fides, Spes, Caritas. Quicumque igitur fidem & spem suam partitus fuerit, ut ex parte credat in Deum, ex parte credat hominum esse quæ Dei sunt, & ex parte speret in Deo, ex parte autem speret in homine, hujus profecto fidem & spem divisam non accipit Deus; ac per hoc inter fideles censeri non potest; & quem partita fides & spes a numero fidelium secernit, vorago proculdubio infidelitatis absorbet; meritoque talis maledictum illud incurrit Prophetæ dicentis: *Maledictus homo qui spem suam ponit in homine.* Neque vero blandiatur sibi dicens: Magis spero in Deo quam in homine: quia spes per partes dividi non potest. Aut enim tota erit, & tuta; aut intuta erit, & nulla.

a Job. XLII. 6. b Ibid. c Job. XXXVIII. 4. seqq.

XVI. Ante hos paucos annos disseminata est quædam stultitia, cum esset mortalitas boum, ut dicerent [1] Grimaldum Ducem Beneventorum transmisisse homines cum pulveribus, quos spargerent per campos, & montes, prata, & fontes, eo quod esset inimicus Christianissimo imperatori [2] Carolo, & de ipso sparso pulvere mori boves: propter quam caussam multos comprehensos audivimus, & vidimus, & aliquos occisos, plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos, atque necatos. Et, quod mirum valde est, comprehensi, ipsi adversum se dicebant testimonium, habere se talem pulverem, & spargere. Ita namque diabolus, occulto & justo Dei judicio, accepta in illos potestate, tantum eis succedere valebat, ut ipsi sibi essent B testes fallaces ad mortem; & neque disciplina, neque tortura, neque ipsa mors deterrebat illos, ut A adversum semetipsos falsum dicere non auderent. Hoc ita ab omnibus credebatur, ut pene pauci essent quibus absurdissimum videretur. Nec rationabiliter pensabant unde fieri posset talis pulvis, de quo soli boves morerentur, non cetera animalia: aut quomodo portari posset per tam latissimas regiones, quas superspargere pulveribus homines non possunt, nec si Beneventani viri & feminæ, senes & juvenes, cum ternis carris pulvere carricatis egressi de regione fuissent. Tanta jam stultitia oppressit miserum mundum, ut nunc sic absurde res credantur a Christianis, quales numquam antea ad credendum poterat quisquam suadere paganis creatorem omnium ignorantibus. Hanc itaque rem propterea ad medium deduximus, quia huic unde loquimur similis est, & vel exemplum poterat tribuere de inani seductione & vera sensus diminutione.

1. Duo fuere Grimoaldi, & alius alium excepit. Posterior occisus est anno 818. V. Chronicon S. Vincentii de Vulturno, & Eginardum.

2. Hinc patet hunc libellum scriptum initio Ludovici Pii.

ITEM LIBER
CONTRA OBJECTIONES
Fredigisi abbatis.

I. Reverentissimo ac beatissimo domino & patri Fredegiso [1] abbati. Dudum modestiæ vestræ benignitas adversum nos, peccatis nostris exigentibus, mota, talibus nos invectionibus perculit, quæ lenitatis ac sinceritatis vestræ modum excedere viderentur, nisi in refellendis nobis tali redargutione uteremini, quæ verbis tantum a vobis proferretur, corde tamen non approbaretur. Nam si illa omnia quæ adversum nos protulistis, & ex parte finxistis, ita a vobis sensa essent ut prolata sunt, non solum modestiam vestram transgrederemini, verum etiam veritatem offenderetis. Et idcirco, sapientissime vir, si dignatur admittere magnitudo vestra, nitimur nos per has litterulas purgare ab illis criminibus, quæ adversum nos in vestris litteris exarata reperimus. Recordari dignamini litterarum vestrarum, quas tunc adversum nos novissime dedistis; & cognoscite contra quæ crimina nunc respondere curamus.

II. Scripsistis igitur in præfatione dicentes: *Si ad omnia quæ in vestræ dilectionis chartula scripta reperimus, respondendum judicaremus, non tantum chartulæ, verum prolixioris libri modum excedere videremur. Sed quia compendii caussa, pauca ex plurimis summatim attingere libuit.* Ex quibus verbis vestris apparet, omnia vos illa reprehendisse quæ in nostra chartula scripta reperistis. Sed qui omnia reprehenditis, nihil laudatis; cuncta refellitis, nihil recipitis; quam juste hoc faciatis, ex istis perpendite, quæ compendii caussa summatim attigistis. Quia si ista tam injuste reprehendistis, quanto injustius illa quæ reliquistis? Et primum quidem de his quæ vobis attingere libuit, assumitis refragandam nostram sententiam, qua diximus: *Qui enim vere humilis est, abjecta de se sentit; & qui abjecta de se sentit, errasse se non dubitat.* Quam sententiam ut veram non esse ostendere videamini, probatis Dominum Jesum Christum vere humilem C fuisse, & dicitis: *Quia vere humilis erat secundum nos, abjecta de se sentit, & errasse se non dubitavit.* Quod quam calumniose a vobis dictum sit, quæsumus dignamini perpendere. Quis enim fidelium ignorat, quia nec nos debemus umquam, cum de abjectionis humilitate & peccati confessione loquimur, quæ vera in omnibus proculdubio esse debent, Dominum nostrum Jesum Christum ceteris hominibus permiscere; nec vos debuistis pro eo quod Dominus Jesus Christus abjecta de se non sensit, & errasse se numquam cognovit, ceteros homines ab humilitate abjectionis peccati confessione defendere in tantum, ut ex hoc probare velitis, sicut in vestris apparet litteris, nullum vere D humilium abjecta de se sentire, nullum se peccatorem fateri debere.

III. Nempe, o venerablis magister, putabat ac putat nostra insipientia, quia cum de talibus rebus loquitur homo, non debet Dominum nostrum Jesum Christum ceteris aggregare hominibus: quia humanitas quæ a Verbo assumta est, quamquam habeat naturam nostrorum corporum, non tamen habet originem. Nos enim humano semine coagulamur, ille de Spiritu sancto natus est: qui etsi homo factus est propter nostram salutem, Deus tamen esse non desiit: qui licet homo verus sit, verus tamen & unus est Deus cum Patre & Spi- E ritu sancto. Illa namque humilitas, qua Dominus noster Jesus Christus, cum in forma Dei Patris esset, semetipsum exinanivit ut formam servi acciperet, inclinatio fuit miserationis, non evacuatio potestatis; qui etsi abjecta passionis pertulit, tamen Deo Patri æqualem se esse innotuit. Æqualis omnino est Patri, non minor est gloria, non posterior tempore, non inferior potestate: qui propterea factus est homo, non ut erraret, sed ut erraticam ovem inventam humeris suis gestaret, & ad domum cælestis patriæ, ad paternam scilicet vi-

1. S. Martini Turonensis post Alcuinum.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

sionem perduceret. Et idcirco non est consequens, immo valde injustum est, ut cum quis ea quæ hominum sunt vere loquitur, alter dominicæ comparatione evacuet. Iterum atque iterum dicimus, quia pervicacis hominis est dominico exemplo impugnare ea quæ de puris hominibus veraciter dicuntur, quorum nullus exsistit sine peccato, sicut scriptum est: *Non est justus quisquam qui faciat bonum, & non peccet*. Et iterum: *Nemo mundus a sorde, etiam si unius diei fuerit vita ejus super terram*. De Domino Apostolus Petrus testatur, dicens: *Quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*. Numquid quia hoc verum est, propterea hoc verum non erit illud quod Paullus ait: *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei?*

IV. Quia dicitis, *His bene perspectis, apparebit hanc vestram non esse veram ratiocinationem*; hæc qualiter dixeritis æstimare non possumus; affirmare tamen audemus, quia qui hanc ratiocinationem veram esse negat, necdum cognovit quemadmodum eam oporteat scire. Quid ergo est quod Apostolus, dum de Domino loqueretur, dicens: [a] *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, præmisit: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Jesu*. Et paullo ante dixerat: [b] *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*. Si verum non est, ut is qui vere humilis est, abjecta de se sentiat; quare Abraham cum Domino loquens, cinerem se pulveremque fatetur? Moyses quoque non se esse eloquentem testatur, & ex quo ei Dominus loqui cœpit, impeditiorem & tradiorem se esse linguam dicit. De se quoque & Aaron ad populum ait: *Nos enim quid sumus?* Gedeon etiam, quem angelus fortissimum virorum appellat, ille e contrario tam abjecta de se sentit, ut se minimum in domo patris sui dicat, & familiam suam infimam in Manasse. Saul quoque cum pene his verbis de minima tribu esse se diceret, & in eadem tribu minimum se recognosceret, ita ut indignum se regio honore fateretur, in regem electus est. Unde Dominus ei loquitur: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es*. David quoque (de quo Dominus loquitur, *Inveni virum secundum cor meum*, quia vere humilis erat) tam abjecta de se sensit, ut non solum ad regnandum indignum se esse testaretur, verum etiam gener fieret regis; qui postea de ipso clamat ad Saul: *Quem persequeris, rex Israel? canem mortuum, & pulicem unum*. Sicque persequi conqueritur, quasi si persequatur perdix in montibus. Postea vero cum esset in magna regni gloria, nullumque adversarium pateretur, ait: *Ludam, & vilior fiam plusquam factus sum, eroque humilis in oculis meis*. Et iterum: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me*, & cetera. Errasse se quoque non dubitavit, quia sæpissime non solum errores suos confitetur, sed etiam iniquitates, peccata, delicta, scelera, infirmitates quoque, & turbationes, timorem, ac tremorem, anxietatemque cordis: quorum omnium testimonia si ponere voluerimus, prolixi operis series ordinabitur.

V. Vos dicitis quia non est vera ratiocinatio, ut qui vere humilis est, abjecta de se sentiat, aut peccasse se indubitanter credat. Nos vero e contrario per hanc ratiocinationem omnes sanctos in suis precibus a Domino exauditos esse novimus; sicut Danielem in suam exomologesin, ubi confitebatur non solum peccata sua, & peccata populi sui, verum etiam peccata regum ac principum, vel sacerdotum. Tres etiam pueri in camino ignis clamabant in veritate & judicio: *Induxisti omnia hæc propter peccata nostra. Peccavimus enim, & inique egimus, recedentes a te*. Dominus quoque in Evangelio testatur publicanum, qui ascenderat cum Pharisæo in templum ut oraret, idcirco justificatum descendisse in domum suam, quia abjecta de se sciens, a longe stabat, & nolebat nec oculos ad cælum levare; & peccasse se non dubitans, percutiebat pectus suum, dicens: *Deus, propitius esto mihi peccatori*. De centurione quoque quare Dominus ait quod nec in Israel tantam fidem invenerit, nisi quia idem centurio abjecta de se sentiens, & alta de Domino sapiens, semetipsum, ut ait, indignum arbitrabatur ire ad deprecandum Dominum ut sanaret puerum ejus, sed potius amicos suos misit, & iterum per internuntium mandavit Domino, dicens: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Mulier vero Chananæa, cui Dominus clamitanti respondit, *Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus*, statim consentiens, ait: *Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*. Et idcirco audire meruit: *O mulier, magna est fides tua*.

VI. Quod si aliquis objecerit nobis verba justi vere humilis dicentis: [c] *Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus*. Et iterum: *Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ*: audiat rursum eumdem justum humiliter confitentem: *Peccavi. Quid faciam tibi, o custos hominum?* Et iterum: [d] *Quantas habeo iniquitates, peccata, scelera, atque delicta, ostende mihi*. Et iterum Scriptura dicit quia is quem Deus propterea flagellat, ut doloribus eruditus abjectionem & peccata sua recognoscat, respicit homines & dicit: *Peccavi, vere deliqui, ut eram dignus non recipi*. Quare ergo vos dicitis non esse verum, ut vere humilis abjecta de se sentiat, aut peccasse se credat; cum apertissime pateat hoc proprium esse sanctorum, non superborum? Cur Joannes Apostolus ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si vero confiteamur delicta nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata*. Qui si secundum vos magna de se, non abjecta, sentire voluisset, habebat unde gloriaretur, quia & supra pectus Domini recubuit: & præ ceteris discipulis ab illo dilectus est. Jacobus quoque Apostolus ait: *In multis enim offendimus omnes*. Quæ si quis putaverit non veraciter, sed tantum humiliter dicta, noverit se in hoc sensu Pelagium sequi; & propterea, si corrigi vult, legat libros beati Augustini contra Pelagianistas, & sciat omnes sanctos veraciter se de peccatis accusasse, ita ut necesse habeant pro se ipsis dicere, *Dimitte nobis debita nostra*. Sed de his quanta dici possunt, vos nosse non ambigimus.

VII. Dicitis etiam tota vos intentione divinam scripturam cum editoribus, interpretibus, atque expositoribus suis ab imperitiæ nostræ calumniis defendere. Ad quam rem non respondebimus vobis, quia sicut de quibusdam dicitur, *illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor*, ita & vobis dici

a Philipp. I. 5. 6. b Ibid. ℣. 3. c Job XVII. 2. d Job XIII. 23.

poteſt: Illic tota intentione paravit defenſionem, ubi nulla erat omnino neceſſitas defenſionis. Quis enim de nobis calumniatus eſt umquam editorem aut interpretem aliquem divinarum ſcripturarum? Dicitis reprehendiſſe nos Apoſtolos, & interpretes, quos tantum putabamus umquam reprehendendos, quantum nunc putamus veritatis vituperatores laudandos. Diximus namque quia interpretes divinorum voluminum vel expoſitores non curarunt omnino tenere indeclinabiliter regulam grammaticæ artis; quod utique neque imperitia, neque malitia fecerunt, ſed ratione condeſcenſionis; ut ſicut uſus ſanctæ Scripturæ eſt verbis condeſcendere humanis, quatinus vim ineffabilis rei humano more loquens, ad notitiam hominum deduceret, & myſteria inſolita ſolitis oſtenderet rebus; ita & interpretes ejus eam ſequendo, illud ſtuduerunt ſummopere transferre, unde manifeſtiorem ſenſum legentibus præberent, etiam ſi contra grammaticam eſſet eatenus, ut ſacramento rei concordaret. Et ita hoc ad noſtram ſumſimus defenſionem, ut ſicut illos, qui poterant, ſi voluiſſent, omnia ſecundum diſciplinam grammaticam proferre, ſed ut nobis condeſcenderent, & ſimplicitatem veritatis non defererent, non ſunt veriti aliqua contra eamdem diſciplinam loqui, reprehendere nullus debet; ita nobis omnino debet parcere, qui etiamſi velimus omnia ſecundum grammaticam loqui, non poſſumus, ſi tamen fidem rectam & ſenſum catholicum tenemus, in hiſque verbis quibus poſſumus dicimus, ſicut & vos teſtimonio Priſciani oſtenditis, qui dixit: [1] *Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis credo eſſe inventionibus poſſe.*

VIII. Aſſumſiſtis grandem laborem, non neceſſarium, quaſi defendentes Evangeliſtam, vel Interpretem, quod non fruſtra vel Evangeliſta ediderit vel Interpres tranſtulerit plurali numero ſanguines, ſecundum quod certa ratio poſtulavit: quam rem non ſolum non reprehendimus, ſed neque ab impiis audivimus umquam reprehenſam. Et cum in hac defenſione tantopere laboraveritis, nihil nobis veſtro labore innotuiſtis. Jam enim legeramus ſanctos doctores ita expoſuiſſe, quod interpres ideo plurali numero ſanguines in hoc loco tranſtulit, quia ſenſum Evangeliſtæ, quem ille in græco edidit, hoc in latino transferre aliter non potuit; non ſicut vos dicitis propterea fecit, quia in græco pluraliter invenit. Nam ſunt multa nomina quæ in hebræo vel græco alterius generis aut numeri eſſe inveniuntur, non ejus cujus ſunt in latinum. Nec tamen interpres eodem genere quo invenit, transferre curavit, quia nulla neceſſitas compulit. Sicut, verbi gratia, *Spiritus* apud hebræos, genere dicitur feminino, & cum ſit in latino generis maſculini, nullus interpretum hebraicum ſequens genere feminino in latino ponere tentavit, etiam cum neceſſitas poſceret. Nam invenitur in ſcripturis ubi Spiritus ſanctus per genus femininum ſignificatur, nec tamen a Latinis feminino genere dicitur. Peccatum quoque in hebræo generis maſculini eſt, in græco feminini, in latino neutri; & cum in ſcripturis, multis rebus ſignificetur, nullus tamen Latinorum genus ejus mutavit, quia nec aliqua utilitas poſtulavit. Hæc idcirco diximus, quia vos dicitis propterea interpretem ſanguines plurali numero tranſtuliſſe, quia apud græcos pluraliter efferetur; cum non ita ſit. Sive interpretes, ſive expoſitores divinorum eloquiorum, ut integritatem ſenſus oſtenderent, contra grammaticam loqui non

A timuerunt: quos non ſolum non reprehendimus, verum etiam per eos a reprehenſione defendi cupimus. Quia ſicut illi laudandi ſunt in verbis contra grammaticam prolatis, ita nos tolerandi: quia illi divites in verbis, ſicut voluerunt, dixerunt; nos vero pauperes, ut poſſumus per anguſtias verborum tenuiter ea quæ volumus ſignificamus. Et ſi illorum filii ſumus, & ab eorum ſenſu & fide non erramus; quod in illis amatur, in nobis toleretur; atque is, cui loquimur, ſenſum attendat, non verba, ut audiat conſilium Apoſtoli dicentis: *Noli verbis contendere.* Et: *Ne ſit languens circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſu-* B *ſpiciones malæ.*

IX. Illud vero quod poſt verba doctorum verbis veſtris ſubjunxiſtis: *Ita igitur hoc uno modo Apoſtoli & Evangeliſtæ & totius divinæ ſcripturæ interpretes, cum catholicis ejus expoſitoribus, ab imperitiæ calumnia rationabiliter defendi queunt. Nihil enim omnino contra regulam grammaticæ dixerunt, quod non ita aut ratio aliqua, aut cauſſa myſterii dici exigeret.* Ab his verbis veſtris multum eccleſiaſtici doctores diſſonant. Exiguitati noſtræ videtur, quod neque vos neque nos de hac re aliquid ſentire aut dicere debemus, niſi ea quæ orthodoxos magiſtros ſenſiſſe aut dixiſſe legimus. Iſta ta- C men inconcuſſa & firma auctoritas illorum auctorum eſt, per quos Spiritus ſanctus novi & veteris teſtamenti volumina confecit; de quibus nulli umquam homini licuit aut licet cogitare vel unam litteram aliter eos dicere debuiſſe quam dixerunt; quoniam eorum auctoritas firmior eſt cælo ac terra, ſecundum quod Dominus ait: *Facilius eſt cælum & terram tranſire, quam de lege unum apicem cadere.* Poſt hos quoque firma auctoritas eſt Septuaginta interpretum, quos conſtat ante adventum Domini de hebraico in græcum eloquium vetus teſtamentum tranſtuliſſe. Interpretis quoque noſtri Hieronymi presbyteri fidelis eſt editio, quæ de hebraico in latinum magnifice tranſtulit. Fuerunt præ- D terea aliqui venerandi catholici interpretes latini, qui Septuaginta editionem in latinum tranſtulerunt eloquium. Extra hos itaque multi fuerunt interpretes reprehenſibiles, & juſte reprehenſi; ſicut illi famoſiſſimi interpretes judaizantes, & hæretici, Aquila ſcilicet, & Theodotio, ac Symmachus; ex quibus unus fecit duas editiones inter ſe diſſonantes. Fuerunt etiam latini aliqui, quos Hieronymus presbyter reprehendit in illis utique præfationibus, quas præpoſuit libris quos de græcis in latinum aut tranſtulit, aut emendavit; ſicut in illa præfatione quam juxta græcam emendationem in libro beati Job fecit, afferens quod idem liber apud Latinos ita erat decurtatus, corroſuſque, ut fœditatem ſuam publice E legentibus oſtenderet. Sic etiam in aliis locis quoſdam reprehendit interpretes.

X. Hæc de interpretibus idcirco ita dicimus, quia magiſtri ſpeciales non omnes æqualiter receperunt, aut indifferenter laudaverunt, ſicut vos facere videmini, neque omnibus æqualiter fidem adhibuerunt. De expoſitoribus quoque multo aliter quam vos dicitis, beatus pater Auguſtinus tenendum tradidit: qui non ſolum de illis qui reprehenſi ſunt a doctoribus, etiam de probatiſſimis, in libro quem adverſus Fauſtum Manichæum ſcripſit, ita dicit: *Quod genus litterarum, id eſt, expoſitionum, non cum credendi neceſſitate, ſed cum judicandi li-*

1. Priſcian. in Præfat. lib. I.

SÆCUL. XI. CIRCA ANN. CHR. 810.

bertate legendum est. *Soli namque divinæ auctoritatis libri legendi sunt, non cum judicandi libertate, sed cum credendi necessitate.* Quam formam Apostolus tradidit dicens: *Spiritus nolite exstinguere, [a] prophetias nolite spernere, omnia autem probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos.* In hoc loco apostolus Paullus prophetias dixit doctrinas & expositiones doctorum, sicut alibi insinuat dicens: [b] *Prophetæ duo aut tres dicant, & ceteri dijudicent.* Non illam prophetiam de qua apostolus Petrus ait: *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.*

XI. Hæc omnia idcirco dicimus, ut appareat quia quam injuste a vobis criminamur, cum dicitis nos reprehensores apostolorum & divinarum scripturarum esse, tam injuste vel potius multo injustius quoscumque interpretes atque expositores coæquatis Apostolis & Evangelistis, cum Symmachum & Paullum & Dydimum & Joannem una defensione indifferentique laude dignos ducitis. Bonum est recordari verborum Domini, quibus ait: *Nonne si recte offeras, & non recte dijudicas peccasti?* Qui enim recte credit catholicam fidem, recte videtur offerre. Sed si quibuscumque doctoribus aut interpretibus cum Apostolis & Evangelistis æqualem venerationem tribuit, non recte dividit, atque ideo peccat.

XII. Post illa quæ superius dicta sunt verba nostra, addidistis dicentes: *Turpe est enim credere Spiritum sanctum, qui omnium gentium linguas mentibus Apostolorum infudit, rusticitatem potius per eos quam nobilitatem uniuscujusque linguæ locutum esse.* Hæc qua intentione dixeritis, nullus eorum qui otiosa loqui timent, intelligent; nisi forte hoc etiam nobis crimen superadditis, quasi rusticitatis reprehendamus Spiritum sanctum. Quod si ita est, id est, tali intentione ista dicitis; quid ad hæc respondere possumus, nisi: Ipse occultorum cognitor, cordium testis, scrutator renum, omnipotens Deus videat, & audiat. Extra hoc autem quod tale sacrilegium nobis impingere videmini, apparet etiam in his verbis vestris quod ita sentiatis de Prophetis & Apostolis, ut non solum sensum prædicationis, & modos, vel argumenta dictionum Spiritus sanctus eis inspiraverit, sed etiam ipsa corporalia verba extrinsecus in ora illorum ipse formaverit. Quod si ita sentitis, quanta absurditas sequetur quis dinumerare poterit? Et in primis quidem, ut caute scientiæ vestræ loquamur, recordamini quid Moyses Domino dicat, cum se excusaret ne ad Pharaonem mitteretur, asserens se gracilis esse vocis & impeditioris linguæ? Cui Dominus nequaquam respondit, Mentiris; sed annuens obsecranti, ait: *Ecce Aaron frater tuus, scio quod eloquens sit: ipse erit propheta tuus: tu loqueris ad eum, & ille loquetur ad Pharaonem.* Adtendite quia si secundum vos ipsa verba corporalia in ore Moysi sonantia ejus erant, & vox quæ sonabat, quare ergo gracilis vox? quare ergo impeditior sermo? Aaron erat propheta Moysi, Moyses propheta Dei. Quare ergo robustior vox & expeditior sermo in propheta Moysi, quam in propheta Dei? Numquid & hoc vitium, gracilitatem scilicet vocis, & linguæ impeditionem Spiritui sancto tribuetis? Restat ergo ut sicut ministerio angelico vox articulata formata est in ore asinæ, ita dicatis formari in ore prophetarum. Et tunc talis etiam absurditas sequetur, ut

A si tali modo verba & voces verborum acceperunt, sensum ignorarent. Sed absit talia deliramenta cogitare. Nos si de eloquentia Paulli apostoli aliquid diximus, verba Hieronymi doctoris posuimus, quibus in quodam loco ait: *Qui putant Paullum juxta humilitatem, & non vere dixisse, Etsi imperitus sum sermone, non tamen scientia, defendant hujus loci consequentiam.* Et iterum: *Si vero qui potest etiam juxta sermonis eloquia contextum docere apostolum fuisse perfectum, & in artis grammaticæ vitia non incurrisse, ille potius auscultandus est. Nos quotiescumque solœcismos aut tale quid adnotamus, non apostolum pulsamus, ut malivoli criminantur,*
B *sed magis Apostoli assertores sumus; quod Hebræus ex Hebræis absque rhetorici sermonis nitore, verborum compositione, & eloquii venustate, numquam ad fidem Christi totum mundum transducere valuisset, nisi evangelizasset eum non in sapientia verbi, sed in virtute Dei.* Qui etiam in præfationibus Esaiæ, Hieremiæ, & Ezechielis quid de differentia locutionis prophetarum eorum dixerit, diligenter perpendite; & invenietis nobilitatem divini eloquii, non secundum vestram assertionem, more philosophorum, in tumore & pompa esse verborum, sed in virtute sententiarum, secundum quod ipse Apostolus ait: *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Esaias quoque propheta populum
C dicit esse alti sermonis, ita ut non possit intelligi disertitudo linguæ ejus, in quo nulla est sapientia. Et Dominus ad Ezechielem dicit: *Non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, quorum non possis audire sermonem.* Ex quibus patet nobilitatem sacræ scripturæ, non secundum philosophos in disertitudine esse verborum, in quo nulla est sapientia, sed in potentia & astutia sensuum, atque virtute sententiarum; sicut Apostolus ostendit, dicens: *Arma militiæ nostræ, non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.*
D Et iterum: *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.* Et rursum post aliqua: *Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non per sublimitatem sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.* Et iterum: *Sapientiam loquimur inter perfectos; sapientiam non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ absconditа est.* Et post pauca: *Quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus.*

E XIII. Ecce quia laus divinæ sapientiæ in sacris mysteriis & in doctrina spiritus invenitur, non in adinventionibus verborum. Vos sumsistis testimonia beati Augustini multa de laude scripturæ; sed non illo modo vos laudatis, quo laudavit Augustinus, aut Hieronymus, Ambrosius, atque Gregorius. Nam illi majestatem divinæ loquutionis admirantes, sed rem ineffabilem fando non explicantes, oppressi gloria in laude ejus succubuerunt, cum magis admirando sufficerent, quam loquendo. Vos sic laudatis, ut laude vestra magis minoretur, quam augeatur: quoniam in his quæ extrinsecus sunt, dicitis nobilitatem linguarum ministrasse Apostolis Spiritum sanctum, ut confuse & indifferenter cum Apostolis omnes interpretes & quoscumque expositores laudetis & defendatis. Nam si, secundum vos,

a I. Cor. XIV. 19.

omnibus auctoribus divinorum librorum exteriorem nobilitatem æqualiter ministravit Spiritus sanctus; quare unus Apostolus, id est, Paullus, disertior invenitur in hebraica lingua quam in græca, sicut prædictus Hieronymus in præfatione epistolæ quæ ad Hebræos prætitulatur scribit, dicens: *Non est sane mirum, si eloquentior videatur in proprio, id est, hebræo, quam in peregrino, id est, græco sermone, quo ceteræ epistolæ sunt scriptæ*. Ecce habes disertiorem Paullum in una epistola quam in ceteris. Sed tamen ipsæ ceteræ epistolæ, licet in sermone minus ab illa aliquid habere videantur, tamen in arcanis sensibus, secretis mysteriis, ac figuris locutionum, in quibus omnem sapientiam hujus mundi incomparabiliter superant, minoris virtutis non sunt.

XIV. Post multas & graves calumnias, quas nobis inflixistis, dicentes nos divinæ locutionis reprehensores, defenditis bene vos dixisse, *Anima quando ad corpus pervenit*; & sumitis testimonia de scripturis dicentes: [a] *Spiritus redeat ad eum qui dedit illum*. Et: [b] *Revertatur anima pueri intra eum*. Quæ testimonia nullatenus congruunt rei cui defendendæ adhibentur. Quis enim ignorat animam semel a Deo creatam, substantiam esse deinceps, & æternam, atque in sua substantia immortalem? ac per hoc, post solutionem corporis, posse ad eum redire justam, & deorsum descendere injustam, & intra corpus reverti ad hanc vitam resuscitandam? Hæc de animabus a corporibus jam solutis fieri nullus ignorat. Sed nos hoc reprehendimus quod vos de animabus corporibus infundendis dixistis: *Anima quando ad corpus pervenit*. Quasi noveritis de qua regione adveniat, aut forsitan nostis in qua regione jaceat illa incognita materies, unde animas dicitis creari in vacuo, super quem aquilo extensus est, aut in interioribus austri, vel forsitan in ortu solis aut occasu, aut unde dicitis anima pervenire: utique inde pervenire possunt, ubi creantur, ut ad corpora transmittantur. Sed cum dicitis eas pervenire, non ipsis eas corporibus creatas creditis, sed longe alicubi. Et inquisivimus a vobis utrum in cælestibus, an in aliqua parte mundi sit ipse locus, vel extra mundum. Sed de hoc sit ut vultis, tantum ut cujuscumque testimonium cum Augustino altercantis tamquam ejusdem Augustini non nobis opponatis. Nos tamen illud præcipue tenendum putamus, quod divina scriptura de hac re docet, dicens: *Quomodo nescis quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium*. Ecclesiastici quoque doctores in suis dogmatibus fidem tenendam docuerunt, animam non esse partem divinæ substantiæ vel naturæ, nec esse eam prius quam corpori misceatur; sed tunc eam creari quando & corpus creatur, cui admisceri videtur. Philosophorum sententiæ dicunt esse animam prius quam nascatur in corpore: quod verum esse nullis approbatur indiciis: nam utrum ante fuissemus, nec ipsi novimus, nec quis hominum dicat habemus. Non est ergo quærendum quod quærendum magis est irridendum.

XV. Deinde interrogastis nos, utrum aliud sit Deus, aliud veritas, ita ut Deus ipse veritas non sit. Hanc vestram interrogationem in tantum miramur, ut putemus vos illam jocando & ridendo dictasse. Quis audivit talem interrogationem? Numquid si aliud aliquid veritas fuerit, jam Deus veritas non erit? Dicite vos, si ubicumque in sacris scripturis veritas nominatur, semper Deus intelligendus est? Certe nos dicimus frequenter in scripturis nominari veritatem, quæ contraria est mendacio; sicut etiam solet nominari caritas hominum, dilectio, quæ contraria est odio, & concordia, quæ opposita est discordiæ. Ergo ubi Paullus ait: *Veritatem dico in Christo Jesu, non mentior*, sic intelligitis, quasi diceret, Deum dico, aut Christum dico, in Christo Jesu. Aut ubi ait: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo*, ipsum Deum intelligitis veritatem. Et iterum, ubi scriptum est: *Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur*. Et iterum: *Labium veritatis firmum erit*. Et rursum: *Qui loquitur veritatem in corde suo*. In Hieremia quoque: *Omnis amicus fraudulenter incedet, & veritatem non loquetur*. Et Oseæ: *Non est enim veritas, & non est justitia, & non est misericordia Dei in terra*. Et in Zacharia: *Veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris*. Numquid sic intelligi poterit, quasi diceret, Deum judicate in portis vestris? Ecce habes in scripturis frequenter dici veritatem, non pro ipso Deo, sed pro illa virtute quæ opposita est injustitiæ & falsitati. Attamen non sicut vos vultis, ut Deus ipse veritas non sit, sed potius ut & Deus veritas sit.

XVI. Deinde vero cum vestris syllogismis affirmare nitimini, Christianos non fuisse omnes sanctos patriarchas & prophetas, reges & sacerdotes, in veteri testamento, dicentes nobis: *Si eos Christianos dicendo, eos esse affirmare vultis, multum est absurdum ut Christiani essent prius quam Christus*. Ecce quibus verbis negatis sanctos veteris testamenti Christianos fuisse. Sed multo pejus negatis illo tempore non esse Christum. Credite, venerabilis magister, quia si dixissetis: *Non dicebantur Christiani*, parva forsitan esset blasphemia. Cum autem dicitis, *Non erant Christiani*, injuste tantam multitudinem sanctorum blasphematis. Simili etiam modo si de Domino Jesu Christo diceretis, *Necdum ab omnibus fidelibus manifeste vocabatur Christus*, tolerabile esset. At cum dicitis, *Non erat Christus*, tam grandis blasphemiæ est, ut non multum distet ab illa Paulli Samosateni prædicatione.

XVII. Deinde subjungitis, quasi exhortantes nos, ac dicentes: *Sed quomodo nondum erat Christus?* Legitis librum supradicti beati patris Augustini capitulo VI. & ponitis ipsum capitulum, multo alium sensum continentem quam vos sentitis. In illo enim capitulo scriptum est: *Cum ergo Christi nomen ex eo illi sit quod scriptum est, Unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis præ participibus tuis. Unde ad id quod homo factus est, pertinet, id est, quod formam servi accipiens, habitu est inventus ut homo, qui utique habitus cœpit ex tempore: de ipso tamen eodemque Christo dictum est, cum in forma Dei esset*. Et post pauca: *Nondum ergo erat Christus quod esse cœpit, cum semet ipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens*. Ecce verba beati Augustini, de quibus vos vultis affirmare Deum Verbum Christi nomen prius non habuisse quam caro factum est, cum e contrario Augustinus in prædicta sententia dicat: *De ipso tamen eodemque Christo dictum est, Cum in forma Dei esset*. Ecce habes Christum in forma Dei esse, deinde

a Eccle. XII. 7. b III. Reg. XVII. 21.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

formam servi accepisse: quam utique ante quam acciperet, nondum erat filius hominis, sed filius Dei, tamen Christus. Iterum Augustinus dicit: *Nondum ergo erat Christus quod cœpit esse, cum semet ipsum exinanivit*. Ecce & heic Christus dicitur, qui nondum erat hoc quod esse cœpit, cum semet ipsum exinanivit, id est, homo. Nam quid aliud esse cœpit, nisi homo, cum formam servi accepit? Certe Augustinus non ait: *Non erat Christus qui esse cœpit*; sed, *Non erat quod esse cœpit*.

XVIII. Nam si Christus ante Mariam non erat, quid est quod Apostolus ait: [a] *Christus Jesus heri & hodie, ipse & in sæcula?* Si Christus non erat, & sancti veteris testamenti non erant Christiani, quare iterum Apostolus dicit: [b] *Memores estote quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta; quia eratis illo tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo*. Ecce Apostolus docet gentes sine Christo fuisse illo tempore, quando promissionis spem habebat Israel. Et quid est dicere: *Eratis sine Christo, alienati a conversatione Israel*, nisi oblique demonstrare, non fuisse sine Christo Israel tempore promissionis? Si Christus non erat, neque Christiani; cur idem Apostolus de Moyse dicit: [c] *Negavit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jocunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem*. Si sub lege positi Christum & boni non coluerunt, & mali non tentaverunt; cur iterum dicit de colentibus eum: *Bibebant de spirituali consequenti eos petra. Petra autem erat Christus*. De tentantibus vero: *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt*. Nam ut noveritis sub lege non solum Christianos, sed etiam filios Christi fuisse, audite iterum Apostolum: *Decebat enim*, inquit, *eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passiones consummari*. Anna mater Samuelis orans in templo dicit: *Dominus judicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui*. Et hoc & in illo tempore quo necdum erat rex in Israel, & ante quam ungeretur vel etiam nasceretur Saul, quem dignum elegistis ad negandos Christianos. De David scriptum est: *Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius psalmista Israel*. Ipse David ait: *Magnificans salutes regis ejus, & faciens misericordiam Christo suo*. Eman quoque ait: *Tu vero repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum*. Abacuc dicit: *Egressus es in salute populi tui, in salute cum Christo tuo*. Hieremias deplorat dicens: *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris*.

XIX. Deinde subjungitis, dicentes: *Non ergo omnis chrismate unctus, Christianus dicendus est. Potius enim illi Christi quam Christiani dicebantur, ut illud in psalmis: Nolite tangere Christos meos*. In his verbis vestris negatis unctos, id est, reges & pontifices, fuisse Christianos; & ponitis testimonium psalmi, quod non de pontificibus, aut regibus, sed tantum de patriarchis, Abraham scilicet, Isaac, & Jacob, scriptura dicit: *Ipsi enim transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum*, id est de Chaldæa in Mesopotamiam, deinde in terram Chanaan, & Ægyptum, ac rursum in Gerare. Pro ipsis correpti sunt reges, Abimelech scilicet, Pharao, Hemor, & Sichem, & alii. Super ipsis præcepit Dominus, *Nolite tangere Christos meos* dicens non tam verbis, quam certitudine defensionis. Ecce habetis Christos dictos patriarchas, quos nulla omnino corporali unctione probare poteritis fuisse unctos. Unde ergo Christi, si non uncti? Quia dicitis, *Ergo illi erant ab unctione multi Christi*, cum numquam legatis vel plures simul fuisse reges, nec duo simul pontifices illo tempore. Nam quod reges & pontifices ungebantur, non aliter, nisi uno decedente, unus succedens ungebatur in figura unius veri Christi: & hi quidem dicebantur Christi.

XX. Sed nos de patriarchis interrogamus, quomodo eos creditis sine visibili chrismate, absque aqua baptismatis, sed unctos invisibili tantum & spiritali chrismate? Similiter in veteri testamento, non solum omnes sanctos patriarchas, sed & multos etiam in gentilitate positos credimus invisibili chrismate unctos; per quam unctionem membra Christi & unum corpus cum omnibus ad æternam vitam prædestinatis fierent. Unde & Apostolus, cum enumerasset omnia dona gratiarum, quæ per Spiritum sanctum tam veteris testamenti fidelibus quam novi distributa sunt, subjunxit: *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus*. Hoc spiritu uncti sunt patriarchæ, hoc multi martyres, qui sine baptismate corporali ad vitam æternam transierunt. Qui omnes quomodo unum corpus baptizati sunt, patriarchæ scilicet & martyres, cum ceteris fidelibus veteris & novi testamenti, & in uno spiritu, audi iterum eumdem Apostolum dicentem: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari, & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt*. Quem potum? Illum quem in superiori sententia præmisit, *uno spiritu potati sumus*: & quam escam spiritalem, nisi participationem corporis Christi? Denique Apostolus dicit: *Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis*. Et vos dicitis, quia Abraham non fuit Christianus, cum nos Christiani esse non possimus, nisi efficiamur semen Abrahæ? Apostolus dicit: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus, qui est Christus*. Et vos dicitis Abraham fuisse sine Christo. Apostolus ait: *Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham*. Et iterum: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem*. Et vos dicitis tam diversa benedictione Abraham & nos benedictos, etiam diverso spiritu unctos, ut ille Christus potuerit esse, non Christianus, nosque Christiani possimus esse, non Christus.

XXI. Apostolus dicit quia Deus pater omnipotens omnia subjecit sub pedibus filii sui Domini Je-

a Hebr. XIII. 8. b Ephes. II. 11. 12. c Hebr. XI. 24. 25.

su Christi, & *ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur*. Et iterum: [a] *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens inimicitiam in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semet ipsum in unum novum hominem, faciens pacem, & reconcilians ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitiam in semet ipso. Et veniens evangelizavit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem his qui prope; quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem. Ergo jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto*. Et quare hanc Ecclesiam, hoc corpus, quod est plenitudo capitis, hoc unum, quod ex utraque fecit, hos conditos in semet ipso, hos ambos reconciliatos in uno corpore Deo per crucem, hanc ædificationem constructam, hoc templum sanctum in Domino, hoc habitaculum Dei in spiritu, vultis ita dividere, ut aliud illi fuerint, aliud nos simus? Quid ergo profuit quod per caput habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem, si nullam communionem habet radix olivæ cum oleastro sibi inserto? Tribus Ruben, & tribus Gad, ac dimidia tribus Manasse, propterea construxerunt altare ultra Jordanem, quia jam timebant vos, ne diceretis illis, cum Jordanem transissent: Non pertinetis ad nos, non estis Christiani, sine Christo estis; quia necdum erat Christus. Nihil omnino differt aliud inter illos & nos, nisi quia sacramenta salutis quæ per mediatorem operata sunt propter nos & propter illos, nos salvant præterita, illos futura, quia quæ nos credimus & tenemus præterita, illi crediderunt ac tenuerunt futura; & illi in sola conscientia & figuris futurorum, nos etiam in publica professione, votis & annuntiatione præteritarum rerum cum significatione tractabilium sacramentorum'; sicut & illi duo qui unum botrum in falango portabant, unum opus faciebant indifferenter, nisi quia eumdem botrum, unus post dorsum, alter ante faciem habebant; sicut & illi qui

A præcedentes, & sequentes, Domino intranti Hierusalem clamant Osanna.

XXII. Si quis autem ad hæc objiciendum putaverit illud, quod in Esaia, vel in Apocalypsi, nomen novum dicitur, quod proculdubio Christianum intelligitur; sciat sanctos Doctores ita intellexisse, ut novum dicatur, propterea quia nuper dispersum, non quia nuper inventum; ac per hoc non novella vel nuper exorta est Christianorum religio, sed ab ipsa mundi origine descendens, eodem Christo doctore & institutore. Nam inde ab initio speciem formamque suscipiens. Porro de unitate fidelium veteris ac novi testamenti beatus Hieronymus dicit: *Quo modo enim omnes in protoplasto* B *Adam necdum nati moriuntur; ita omnes, etiam hi qui ante adventum Christi nati sunt, in secundo Adam vivificantur: atque ita fit ut & nos legi servierimus in patribus, & illi gratia salventur in filiis*. Iste intellectus Ecclesiæ catholicæ convenit, quæ veteris & novi testamenti unam asserit providentiam, nec distinguit in tempore quos conditione sociavit. Omnes ædificati simus super fundamentum apostolorum & prophetarum, continente nos angulari lapide Jesu Christo Domino nostro, qui fecit utraque unum, & medium parietem dissipans, inimicitiam utriusque populi in sua carne destruxit, & antiquæ legis difficultatem evangelicorum dogmatum integritate mutavit. Vere in C Christo unus panis sumus, & duo consensimus super terram; & quomodo nos super prophetas fundati sumus, ita & patriarchæ jam apostolorum fundamine constiterunt. De Domino quoque Jesu Christo prædictus doctor ait: *Postquam ob nostram salutem de Virginis utero dignatus est nasci, Dei & hominum homo Christus Jesus sequester est dictus*. Antequam vero hominum corpus assumeret, & esset apud Patrem & omnes sanctos quos scriptura commemorat, sine additamento hominis, quem necdum assumserat, mediator tantummodo nuncupatur. Ipse quippe pretioso sanguine suo & nos & illos, patriarchas scilicet & prophetas, de maledicto legis redemit. Omnes enim ex fide Chri- D sti justificati sunt. Siquidem Abraham vidit diem Christi, & lætatus est; & Moyses majores divitias æstimavit thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem.

a Ephes. II. 14. seqq.

EPISTOLA

AD PROCERES PALATII

Contra præceptum impium de baptismo Judaicorum mancipiorum.

Dominis & sanctissimis, beatissimis, viris illustribus, Hilduino sacri Palatii [1] Antistiti, & Walæ abbati, Agobardus servulus. Noverit mansuetudo vestra prudentissima idcirco me ad utrumque præsumsisse quæ sequuntur scribere, quoniam absque ambiguo vos novi præcipuos & pene solos in via Dei esse adjutores Christianissimi [2] Imperatoris, & propterea in Palatio esse unum semper, & alterum frequenter, ut in operibus pietatis quæ absque omni errore quærenda, invenienda, tenen- E da sunt, vos illi prudentissimis vestris suggestionibus sitis exhortatores & ut dixi adjutores. Scripsi sinceritati vestræ singulos breves indiculos, significans vobis quamdam feminam ex Judaismo ad Christianismum gratia Christi translatam, graves persecutiones sustinere propter fidem quam suscepit Christi, quas per ipsius feminæ breviculum potestis cognoscere: in qua re tam excellens eleemosyna vobis manet, ut de nulla alia possit esse major. Nunc autem caussam hujus persecutionis, quæ &

1. *Alias* Archicapellano.

2. Ludovici Pii.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

fomes impii erroris esse potest, me vobis significante cognoscere dignamini. Quoddam Præceptum Judæi circumferunt, quod sibi datum ab Imperatore gloriantur, in quo continetur ut mancipium Judaicum absque voluntate domini sui nemo baptizet. Quod a nobis omnino non creditur, ut a facie Christianissimi & piissimi Imperatoris tam contraria ecclesiasticæ regulæ sit egressa sententia. Novit enim optime Deo amabilis prudentia vestra, quomodo ab initio sanctis Apostolis super hac re ab ipsa Veritate præceptum sit, quibus absque ulla discretione personarum, absque ulla exceptione conditionum, generaliter dictum est: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*. Et iterum: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Quod & illi & omnes deinceps ecclesiastici rectores omni fide & constantia observantes, non solum servos quorumlibet hominum, verum etiam conjuges & soboles Imperatorum & Consulum, & præpicando ad fidem convertere, & conversos nullius exspectata licentia baptizare minime dubitarunt. Quod cum in aliorum gestis facile sit recognoscere, præcipue in apostolicis litteris omni luce clarius demonstratur. Legimus namque in fine epistolæ ad Philippenses ita: [a] *Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt*. Quem impiissimum Neronem fuisse nemo quis dubitet; cujus domesticos & ministros aulæ regiæ nullus ambigit prædicatione apostolica conversos, numquam baptismi gratia sanctificari potuisse, si ejus super hac re voluntas aut permissio exspectaretur; qui maximo persecutionis terrore, non solum incredulos, ne ad fidem venirent, deterrebat, sed etiam credentes a fide dejicere insistebat. Unde & ipsos duces ac magistros fidei Christianæ, quorum doctrina totum pene orbem contra sua scita videbat Christi fidei subjugatum, novissima furoris sui atrocitate trucidavit. In epistola quoque ad Timotheum, postquam pro omnibus hominibus orari & obsecrationes fieri præcepit Apostolus, ad extremum intulit: *Hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit semet ipsum redemtionem pro omnibus*. Et ad Titum, postquam senes, & anus, adolescentulas, juvenes, servos, congruis præceptis instruendos esse monstravit, hoc modo conclusit: *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos*, & cetera. Si ergo, ut istis exemplis manifestissime comprobatur, voluntas Dei Salvatoris nostri est omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, & per unum mediatorem Dei & hominum, qui dedit semet ipsum redemtionem pro omnibus, reconciliari; si hujus gratia reconciliationis & salutis omnibus indifferenter illuxit; quis tantæ bonitati Dei injuriam facere præsumat, ponendo legem miserationi ejus, & ad arbitrium impiorum eam implorantibus impertiendam constituendo, quorum pertinacissima perfidia non solum neminem suorum ad fidem Christi permittit accedere, sed etiam credentes publice & occulte blasphemare & detestari non cessat? Denique & pie considerantibus perspicuum est, quod unus omnipotens Deus, omnium conditor & moderator justissimus, qui primum hominem de terræ limo formavit, & de costa ejus adjutorium illi similem sibi fecit, quique ex eis omne genus humanum quasi ex uno fonte & una radice propagavit, omnes unius conditionis fecerit. Et licet peccatis exigentibus, justissimo & occultissimo ejus judicio, alii diversis honoribus sublimati, alii servitutis jugo depressi sunt, ita tamen a servis corporale ministerium dominis exhiberi ordinaverit, ut interiorem hominem ad imaginem suam conditum, nulli hominum, nulli angelorum, nulli omnino creaturæ, sed sibi soli voluerit esse subjectum. Unde & in lege sua, de hac mentis servitute, quæ illi tantum debetur, mandavit: *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies*. Et Apostolus eumdem interiorem hominem ab omni sexus diversitate, ab omni conditionis & generis distantia liberum esse demonstrans, ita docet: *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus ejus, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui creavit eum; ubi non est gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber; sed omnia & in omnibus Christus*.

Cum ergo hi qui ad baptismum veniunt, per agnitionem creatoris in interiore homine qui ab omni servitutis conditione liber est, renoventur; quæ ratio esse potest, ut id servi absque permissu dominorum suorum consequi prohibeantur, nec servire eis Deo liceat, nisi licentiam ab hominibus impetraverint? Certe in epistola ad Timotheum idem Apostolus sic præcepit: [b] *Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt*, & cetera. In quibus verbis evidenter de omnibus Christianis servis, sed quorum alii fidelibus, alii infidelibus dominis serviebant, loquitur. Et tamen infidelium dominorum servis præcepta constituit: qui tunc utique adhuc infidelitatis vinculo tenerentur obstricti, si in hac re eorum quibus serviebant arbitrium sequerentur. Læsus est Philemon a servo Onesimo, quem Paullus apostolus in vinculis positus ad Christi fidem convertit, sacri baptismatis fonte abluit; nec super his Philemon conqueritur, sed etiam credentem atque baptizatum quasi viscera Apostoli suscipiat admonetur. Quas nos auctoritates sequi cupientes, & Præceptum, quod quasi ex Imperiali profertur auctoritate, transgredi metuentes, inter duo versamur pericula. Si enim Præceptum illud observamus, neglectis ecclesiasticis regulis, Deum offendimus; si has sequimur, Imperatoris indignationem veremur; maxime cum magister infidelium Judæorum incessanter nobis comminetur se Missos de Palatio adducturum, qui pro istiusmodi rebus nos judicent & distringant. Quæ res non solum nobis perturbationem affert; verum etiam eis, qui ad fidem facile converti poterant, quantum ingerat impedimentum, vestræ est prudentiæ æstimare. Unde, Patres sanctissimi, ac Deo amantissimi, hæc nostra pericula quasi vestra piis animis perpendentes, intercedite apud Christianissimum & clementissimum Imperatorem, ut hujusmodi impedimentum de sancta Ecclesia auferatur, & inter multa & maxima quæ piissime & justissime in tradito & conservato sibi a Christo disponit imperio, etiam huic rei propter amorem ipsius Christi misericordissima & solita bonitate succurrat; ne animæ, ex quibus grex fidelium augeri poterat, & pro quarum salutem in diebus Passionis Dominicæ ab universali Ecclesia Deo publice supplicatur, obsistente

a Philipp. IV. 22. b I. Tim. VI. 1.

infidelium & Deo adversantium duritia, etiam dicti Præcepti occasione diaboli laqueis remaneant implicatæ. Certe in sacris [1] canonibus constitutum, ut si qui ex eis ad baptismum venerint, si voluerit episcopus, vel quilibet fidelium, redimendi eos habeat potestatem. Quod nos libentissime facere cupimus; hoc tantummodo postulantes, ut eis veniendi ad fidem facultas libera tribuatur. Nec hoc dicimus, quod eis filios vel servos eorum violenter auferendos esse sentiamus; sed ut venientibus ad fidem, ab infidelibus licentia non negetur.

1. Vide lib. de Jud. superstit. cap. vi.

EPISTOLA
AD BARTHOLOMÆUM
EPISCOPUM NARBONENSEM,
De quorumdam inlusione signorum.

I. REverendissimo ac dilectissimo domino & fratri Bartholomæo episcopo [1], Agobardus, [2] Hildigisus, & Florus, in Domino Jesu Christo sempiternam salutem. Cognovimus sollicitam esse prudentiam vestram, quonam modo accipi debeat illud quod in quodam loco cœperunt fieri quædam percussiones, ita ut caderent quidam, modo epilepticorum, vel eorum quos vulgus dæmoniacos putat, vel nominat. Quod & quidam venerandus [3] frater significavit nobis; maxime in quadam Ecclesia, ubi cujusdam sancti corpus veneratur, nomine Firmini [4]. Et nunc per vos comperimus adhuc etiam alio genere fieri, ut videantur & sentiantur in corporibus hominum stigmata exustionis, quasi si sulphur arsisse in locis illis contigisset: nec tamen mori aliquem ex his dictum est nobis, nec quemquam alia ante infirmitate languentem curari. Quæ videntes utriusque sexus & diversæ ætatis homines, offerunt in loco, aut, sicut dicitis, locis. Jam enim & in aliis fieri videntur quædam donaria quæ unusquisque potest, aut in auro & argento, vel pecoribus, aut in quibuscumque speciebus, nullius exhortatione, nulla ratione admoniti, sed inrationabili terrore perterriti: quod nobis multum stulte fieri videtur; cum nulla signa sanitatum, nulla spes propitiationis ibidem demonstrentur: propter quod facilius adverti poterat qua esset cautela custodiendum. Et certe sicut verissimum est quod istæ percussiones esse non possunt nisi Deo permittente, ita certissimum nulla alia virtute ministrante, nisi angelo percutiente. Quisnam ita stultus est qui nesciat, & visibiliter & invisibiliter omnipotentem Deum flagellare homines ad eruditionem & conversionem; non solum per homines, sed etiam per bestias, & per minutissima & vilissima quæque animantia? nec tantum per ignitos serpentes, sed & per ranas & muscas, & sciniphas, & locustas: nec tantum per animantia, sed per & inanimata, sicut per grandinem, per flumina, per pluvias, per siccitates. Novit utique prudentia vestra unde loquamur, auctore sancta scriptura. Sed & si dixerimus leones, crabrones, brucum, erucam, æruginem, devorationem, id est, maledictionem, (quo uno nomine multa intelligi possunt) eadem auctore erit. Si autem & addiderimus ursos, lupos, sues, & cervos silvestres, licet facile de scripturis monstrari non possit, exempla tamen non deerunt.

II. Quamvis exustiones istæ, super quibus movemini, non multum distent a vesicis turgentibus, vel, sicut alia editio dicit, feruvris Ægyptiis illatis, & illis percussionibus quas Philistæis inrogatas Samuelis volumen nominatim demonstrat, & ex talibus prominentibus. In quibus omnibus quæ enumerata utique sunt, quis est qui ignorare permittatur, quomodo agere patientes aut audientes debeant, & videntes, cum unus sit omnium Dominus, qui flagellat & medetur, percutit & sanat, ducit ad inferos, & reducit? De quo beatus Job confitebatur dicens: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me*, cum certe eadem scriptura dicat: *Percussit eum satan ulcere pessimo*. Sed licet percussor percusserit, percussorem tamen habens in potestate tetigisse dicitur, non solum in corpore, verum etiam in amissione rerum; sicut idem iterum ait: *Dominus dedit, Dominus abstulit*, cum Dominus dixerit ipsi diabolo: *Ecce quæ habet universa, in manu tua sunt*. Sed quia hanc percussor potestatem habere numquam potest, nisi acceperit ab eo in cujus & ipse potestate est; propterea ipsi tribuenda est potestas qui dat & retinet, permittit & cohibet. Talibus exemplis plenæ sunt scripturæ, sicut & illud quod legitur de Saule, quod spiritus malus arripuerit eum. In quibus verbis admirabiliter ostendit scriptura divina & potestatem Domino tribuendam esse, & malitiam diabolo: quam utique non accipit, sed a semet ipso habet: quod autem non habet accipit, id est, potestatem.

III. Sed de his non necesse habemus scribere vobis, quoniam habetis multa sublimium doctorum sublimiter dicta. Tamen duo videntur nobis genera vobis significanda, quæ nobis & vobis pariter quærenda putamus. Et unum quidem illud est, quod utrum correptio, an infirmitas, vel potius virtus dicenda sit, nescimus. Hoc tantum in eadem re nos scire putamus, quod nullius adversariæ potestatis ministerio geratur; sicut est de beato Zacharia sacerdote incedente in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela; qui quoniam in-

1. Interfuit Concilio Tolosano anni 828. Anno 834. sequutus est Lotharium in Italiam, ubi mansit usque ad annum 844.

2. Clericus Lugdunensis, forte presbyter cum nominetur ante Florum diaconum item Lugdunensem.

3. Elephantus Ucetensis, ut putat Baluzius.

4. Ucetensis episcopus fuit qui anno 555. ibi sedebat.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

credulus fuit promissionis ei factæ a Gabriele Archangelo, silentio multatus est. Quod & vir desideriorum beatus Daniel fatetur, dicens: *Domine, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ*: unde se dicit postea languisse per dies plurimos. Et beatus Jacob luctans cum angelo, claudus effectus est.

IV. Neque hoc dicimus quasi diabolus in sanctos nulla accepta potestate operetur correptiones, cum Apostolus aperte dicat datum sibi stimulum carnis, angelum satanæ; sed quia hæ tales excipi possunt a ceteris percussionibus, etiam ab illa qua Maria soror Moysi & Aaron & Ozias rex percussi sunt lepra; illa propter peccatum detractionis, ille propter superbiam præsumtionis. Si vero in his, utrum solo Dei nutu, an ministerio angelorum bonorum seu malorum, gesta sint, dubitatur; nescimus utrum ita dubitari possit de Nadab & Abiu, de quibus scriptum est, quod egressus ignis a Domino interfecit eos. Cui rei simile videtur de Oza, qui arcam Domini sustentare præsumens, percussus a Domino legitur, & occisus.

V. Sed quia judicia Domini semper justa, frequenter occulta sunt, occultiora adhuc nobis videntur in morte Bethsamitarum: ubi exceptis LXX. viris, qui forsitan aut sacrificare aut arcam Domini manibus tractare conati sunt, quinquaginta millia plebis percussi dicuntur a Domino, qui nihil horum fecisse credendi sunt: qui tamen etsi ministerio angeli percutientis interfecti sunt, recte dicuntur a Domino percussi, secundum regulam superius ostensam.

VI. Forsitan similiter dubitet aliquis de duobus quinquagenariis cum quinquagenis suis ad Heliam missis, utrum ministerio angelico sint occisi. Propter quod scriptura dicit ignem descendisse de cælo, & devorasse eos. Sed attendat pari modo de beati Job ovibus dictum: *Ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oves puerosque consumsit*: cum nemo dubitet hoc ministerio satanæ factum.

VII. Alterum vero genus est, quo in quosdam homines prævalere videtur diabolus, non tam ad percutiendum, quam ad illudendum; de quibus multos audivimus & cognovimus a dæmonibus, lapidibus & fustibus cæsos, & in nullo læsos; aliquos tamen & inlusos & læsos: in quibus nulla alia caussa videtur qua id fiat, nisi aut inanitas fidei, aut delectatio vanitatis: cujus rei exempla facile de scripturis proferre non possumus: sed tamen nullus pene hominum est qui talia non audierit, vel viderit; cum plerique vano terrore aut vana admiratione attoniti, inanescunt sensu & virtute animi. Novit enim diabolus, ut ait beatus [1] Leo, quem mœrore dejiciat, quem fallat gaudio, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Unde & Apostolus monet: *Cui resistite fortes in fide*. Qui semper nocendi cupidus est, & cum id se ostendit quod est, & cum se transfigurat in angelum lucis, & veluti quædam sanitatum signa demonstrat. Cui utique in utroque vere resistendum est; ut nec vanos terrores formidemus, nec vanis miraculis delectemur.

VIII. Hæc de duobus quibusdam generibus interposuimus; unum, ubi nihil admixtionis habet ministerium diaboli, sicut de beato Zacharia & Da-

A niele ac Job diximus; alterum, ubi infirmitas fidei, & inanitas rationis, sive exiguitas sensus, in caussa est. Libet autem heic adjungere illa magna & horribilia quæ Dominus fieri voluit ad eruditionem fidelium: in quibus docemur etiam diabolum rebellem luminis Deo servire, & ministrum esse divinæ operationis, cum per illum non solum malis, sed & bonis flagella & tribulationes admoventur. Quod enim percussiones impiis & infidelibus per malos angelos irrogentur, Psalmista de plagis, quibus Ægyptus percussa est, loquens, aperte declarat, dicens: [a] *Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per angelos malos*. In libro quoque Ecclesiastici le-

B gitur: [b] *Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua*. Unde & in libro Tobiæ de Sara filia Raguelis legitur quod [c] *tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam*. De rege autem impio Achaz in libro Paralipomenon scriptura testatur, dicens: *Ipse per se rex Achaz immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, & dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis; quos ego placabo hostiis, & aderunt mihi*: cum e contrario ipsi fuerint ruina ejus, & universo Israeli. Qui sint autem dii gentium, ostendit Psalmista, cum dicit: *Omnes dii gentium dæmonia*. Apostolus quoque ad Corinthios in epistola

C prima: *Quæ immolant*, inquit, *gentes, dæmoniis immolant, & non Deo*.

IX. Quod autem etiam impii & fideles malignis interdum tradantur spiritibus ad percutiendum, historia beati Job luce clarius manifestat: ubi & expeditio satanæ & Dei permissio aperte describitur, & ad extremum, post damna rerum, post funera filiorum, cum os illius & carnem Dei manu tangi expostulasset, & Dominus permitteret, dicens: [d] *Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serva*, dictum de eo est: *Egressus igitur satan a facie Domini, percussit Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus*. Infirmitates quoque

D & languores, quibus pii vel impii multo tempore affliguntur, per malos angelos inrogari Dominus ostendit in Evangelio: qui cum de muliere, quam spiritum infirmitatis habentem ipse sanaverat, Archisynagogo calumnianti responderet, adjecit post aliqua: *Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas ecce octodecim annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?* Hinc est quod beatus Petrus in Actibus Apostolorum, cum de mirabilibus Domini loqueretur, ait de eo: *Qui pertransivit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo*. Paullus quoque apostolus Philetum & Hermogenem dicit se tradidisse satanæ, ut discerent non blasphemare. De eo

E autem qui uxorem patris sui habebat, Corinthiis ita loquitur: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini Jesu, tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu*. Hinc de seipso quod jam commemoravimus ait: *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet*.

a Psalm. LXXVII. 49. *b* Eccli. XXXIX. 33. *c* Tobiæ III. 8. *d* Job II. 7.

1. S. Leo Serm. VII. in Nativ. Domini.

X. Terrores etiam tribulationum per dæmones A fieri in libro Sapientiæ legimus: ubi cum narraret scriptura de percussionibus Ægypti, quas per malos angelos immissas Psalmista demonstrat, ait inter alia: [a] *Neque enim quæ continebat illos spelunca, sine timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tristes apparentes, pavorem illis præstabant*. Unde & propheta protectionem Dei viro justo promittit, dicens: *Scuto circumdabit te veritas ejus. Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*. Has itaque adversarias potestates a Deo exspectare & desiderare potestatem feriendi & nocendi & Dominus demonstrat in Evangelio, ubi B ait discipulis suis: *Hac nocte satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum*. Et Psalmista, cum dicit: *In ipsa*, id est, in nocte, *pertransibunt omnes bestiæ silvæ, catuli leonum rugientes, ut rapiant & quærant a Deo escam sibi*: & multis aliis locis divinæ scripturæ.

XI. Et cum, sicut supra diximus, non semper nec in omnibus diabolus accipiat potestatem, semper tamen habet in omnibus & per omnia omnimodam nocendi voluntatem, maxime in illos inhiat, quibus, ut dictum est, prævalere se posse videt; eo quod sint exiguæ fidei, & vacui pondere rationis. Et inde est quod pueros, ac puellas, & C & hebetes quosque dejicere videtur, & maculis exustionis notare. Quod utique fidelis quisque, & ratione præditus, cum videt, aut audit, cor ad solius Dei timorem levat, qui non permittit nos tentari supra id quod ferre possumus. Sicut faciendum est etiam, cum bestiarum dentibus aut undecumque vel ubicumque flagellamur, vel alios flagellari conspicimus.

XII. Quod vero illi, de quibus nobis innotuistis, ad easdem Ecclesias, in quibus percutiuntur, concurrunt, & quicquid possunt, donant; nos credimus omnino quod terroribus decepti hoc faciant, perdito consilio meliore. Melius enim facerent, si sua pauperibus & hospitibus erogarent, & ad presbyteros Ecclesiæ currerent, ungendi oleo, secundum præceptum evangelicum & apostolicum, cum jejuniis & orationibus; quibus sociari debet eleemosyna. Nam si essent signa sanitatum, quæ Deo largiente per merita sanctorum concessa viderentur, concursus ad eadem loca consequens esset; & si aliquid oblationum ibi daretur more ecclesiastico, & secundum dispositionem patrum, esset utique fructuosum ipso usu misericordiæ. Nunc autem quia cupiditati quorumdam & avaritiæ famulantur, non exinde honoratur Deus, nec pauperibus succurritur. Hanc enim rem si secundum voluntatem Dei agerent, juxta quod per omnes sanctas scripturas eam Deus hominibus voluit indicari; scirent utique quam sublimiter & admirabiliter hujus rei semitam Dominus demonstrare dignatus sit per Micheam prophetam dicentem: *Numquid offeram Deo holocautomata & vitulos anniculos? Numquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?* Et cum in his omnibus negetur, subinfertur illico in quibus Dominus placari possit, cum dicit: *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus quærat a te. Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo*. Sicut enim reprehensibile est rem pauperum non pauperibus distribuere; sic infructuosum, si ea quæ deberent Ecclesiæ debitam reverentiam exhibentibus erogari, cupiditatis æstu anhelantibus vel avare servanda vel abutenda prodige conferantur.

a Sapient. XVII. 4.

AD MATFREDUM

PROCEREM PALATII,

Deploratoria de injustitiis.

Virorum præstantissimo atque inlustrissimo Matfredo [1] Agobardus in Christo Domino vivificatore ac salvatore nostro vitam & salutem æternam. Obsecro præcellentissimam claritatem vestram ut patienter & clementer audire digneтur, quæ fidelis suggerit servulus: quia, teste Deo qui scrutatur corda & renes, non alia intentione dico, nisi propter profectum prosperitatis vestræ præsentis pariter & futuræ. Omnipotens, sempiternus, & misericors Deus, apud quem nihil præteritum, nihil futurum est, sed omnia volumina sæculorum quæ apud mortales & temporales volvuntur, intemporaliter apud eum præsentia permanent, elegit vos ante mundi constitutionem futurum nostris periculosis temporibus ministrum Imperatoris & Imperii, & E præ ceteris honorificavit & ditavit, non solum exterius, verum etiam interius, prudentia videlicet, justitia, fortitudine, & temperantia, quibus secundum scripturas nihil utilius est in vita hominis; constituitque vos in latere rerum summam regen- D tis; quatenus & in dispositione æquitatis illi effectis suffragator, & in remuneratione beatitudinis particeps. Nunc igitur quid potissimum expedit devotissimæ intentioni vestræ, nisi ut omni conamine omnique mentis adnisu ita in dispositionem rerum sagacissime vigiletis, ut opprimatur iniquitas, destruatur fraus & dolus, dissipetur pravitas, conteratur crudelitas, erigatur justitia, consoletur humilitas, roboretur fides, serenetur Ecclesia? Noverit namque prudentia vestra, in istis regionibus, quibus nos vicini sumus, in tantam securitatem venisse impietatem, ut pene nullus inveniatur qui justitiam diligat, ab injustitiaque recedat, nisi cujus divina inspiratio mentem tangit, & deducit voluntatem; ita ut gratuitum putetur, ubicumque bonitatis vestigia conspiciuntur. Quievit timor regum & legum in multis; adeo ut plerique in præsenti neminem timendum putent, reputantes apud semet ipsos, & dicentes in cordibus suis: Si querela de me ad Palatium venerit, caussa ad Causi-

1. Comes fuit Aurelianensis. Obiit in Italia an. 835. ut erudimur ab auctore vitæ Ludovici Pii

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

dicos dirigetur. Illic inveniam parentes vel amicos plures, per quos indubitanter fiet ut regalem offensionem nullam incurram, quia donum absconditum exstinguet iras, & is qui timendus est, aliis interpositis non videbit insipientias nostras.

Talibus, vir eximie, occasionibus totum pene illud miserabili ævo nostro viguit, quod suo tempore Christianos quidem evasisse gloriabatur, apud paganos vero vehementius effervescere martyr beatus Cyprianus lugubri nimis ac mærenti voce defiebat: [1] *Inter leges*, inquiens, *ipsas delinquitur, inter jura peccatur: innocentia nec illic ubi defenditur reservatur. Quis inter hæc vero subveniat? Patronus? Sed prævaricatur, & decipit. Judex? Sed sententiam vendit: qui sedet crimina vindicaturus, admittit; & ut reus innocens pereat, fit nocens judex. Nullus de legibus metus: de quæstore, de judice pavor nullus: quod potest redimi, non timetur admitti. Consensere peccatis jura, & cœpit licitum esse quod publicum est. Quis illic rerum pudor, quæ esse possit integritas; ubi qui damnant improbos desunt, soli tibi qui damnentur occurrunt?* quodque sine periculo dicere nequeo, multi talium putant vos esse murum inter se & Imperatorem, per quem defendantur a correctione. Quin potius, præstantissime virorum, date operam, ut sitis murus in augmento felicitatum, qui noxios expugnet, innocentes tueatur, Deo congruat, ab inimico discrepet, supernam remunerationem accumulet. Et licet satis ex verbis præcedentibus animi nostri clarescat intentio; ut tamen absque ulla dubitatione sciatis me non proprias querelas deplorare, cognoscat prudens benignitas vestra, hæc a me dici non posse adversum Comitem nostrum Bertmundum: quippe qui bene satis habeat ordinatum de justitiis Comitatum suum; eo quod talem virum pro se constituerit ad hæc peragenda, qui non solum propter amorem & timorem senioris sui id strenue gerat, verum etiam, quod sublimius & laudabilius est, propter amorem Dei & amorem ipsius æquitatis & justitiæ, ita ut videatur nobis in his partibus nusquam fieri tam diligenter & attente. Sed prorsus hæc omnia dicimus propter fidem quam sub Deo, domino etiam Imperatori debemus, & pro vestra beatitudine æterna, & præsentis vitæ felicitate adipiscenda. Quoniam, ut ipsi non ambigitis, tanta familiaritas, quam apud dominum Imperatorem obtinere vos Deus fecit, pro magno vobis talento spiritali ab ipso omnipotenti Domino computabitur; & desideramus ut tam strenue illud impendatis, ut merito audire mereamini a Domino in judicio ejus: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis*, & cetera: avertatur autem a vobis illa dura & inrevocabilis improperatio, quæ in negligentes redundatura est, Domino dicente: *Serve male & piger, sciebas quia meto ubi non seminavi, & congrego ubi non sparsi*, & cetera. Sed neque nominatim personas exprimere debeo, quibus emendatione multa opus est, ne accusator videar, quod non est officii mei; sed cupio vos ita esse sollicitum, sicut studiosissimum Dei ministrum, & consentaneum boni Imperatoris adjutorem, qui ab utroque Domino dignus & fidelis inventus, merito utriusque recompensationem percipiat.

1. Cypr. in epist. ad Donat.

EPISTOLA

AD CLERICOS ET MONACHOS LUGDUNENSES,

De modo regiminis ecclesiastici.

I. Quia novi inter aliquos, quosdam rumores & suspiciones diversas, hæc subteradjecta scripsi, per quæ cognoscere dignemini quæ ego in actione ecclesiastici regiminis tenenda putem; cesset que paucorum murmuratio, cum omnibus mea fuerit intentio patefacta. Unus est sponsus, qui habet sponsam; qui diligendus est propter se, non propter aliud aliquid, cum ipse sit pax, veritas, justitia, sanctificatio, & redemtio, & omne bonum, & sine illo nullum bonum: qui de cælo venit, & super omnes est; qui quos eripit de terra, levat ad cælum. Amici sponsi sunt, qui se videntes & audientes ædificant in amorem & cultum sponsi, filii vero sponsi, & qui ædificant, & qui ædificantur. Unus est agnus, qui habet sponsam, de qua dicitur Joanni apostolo: *Veni, ostendam tibi sponsam, uxorem agni:* & ostensa est illi civitas sancta Hierusalem descendens de cælo a Deo, habens claritatem Dei.

II. De hac sponsa & civitate cantatur in cælo *Alleluja, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exsultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & uxor ejus præparavit se; & datum est illi, ut cooperiat se byssino.* De hac uxore & civitate dicit Joannes evangelista, quod ipsa sit & tabernaculum Dei. Ait enim: *Et civitatem sanctam Hierusalem vidi novam descendentem de cælo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus erit cum eis eorum Deus; & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra.* De hac civitate & uxore virgine generat agnus Dei, agnus Deus, agnus omnipotens, agnus omnipotentis, agnos & oves quos commendat beato Petro apostolo dicens: *Pasce agnos meos.* Et iterum: *Pasce oves meas.* Hic sponsus & agnus omnipotens dicit sponsæ & uxori suæ: *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non estis in eis.* Et iterum: *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.* Hæc uxor & filia est viri sui agni & principis, cui ipse dicit: *Quam pulcri sunt gressus tui in calciamentis, filia principis!*

III. Ipse princeps pater sponsæ suæ, & frater

Sæcul. IX.
circa
Ann. Chr.
810.

ejus est. Dicit enim ipsi uxori & sorori suæ: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui. Quam pulcræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa!* Nec mirum si uxor soror est; quia & mammæ atque ubera ejus turris, & ipsa murus. Sic enim de illa pater & sponsus loquitur: *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est. Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea; si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.* Et illa respondit: *Ego murus, & ubera mea turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.* Quid mirum si murus & civitas, cum & vinea habens virum? *Vinea enim*, inquit, *fuit Pacifico in ea, quæ habet populos. Tradidit eam custodibus: vir affert pro fructu ejus mille argenteos.* De qua ipse vir & pater statim subjungit, *Vinea mea coram me est.* Ipsa vinea virginis quoque est & conjux, de qua in carmine nuptiali canitur ipsi regi & sponso: *Stetit conjux in dextera tua, in diademate aureo.* Et ipse sponsus & pater ait eidem conjugi: *Audi filia & vide.* Et ipse cantor hujus carminis eidem dicit: *Et, o filia fortissimi, in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.* Hæc juxta Hebraicum. Antiquior autem translatio, ut eamdem conjugem reginam & filiam regis ostenderet, sic ait ipsi regi: *Adstitit regina a dextris tuis.* Et post pauca: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus.* Hæc regina non solum vinea est, sed & hortus, & fons. *Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Dicitur & mulier, sicut scriptum est: *Mulierem fortem quis inveniet?* Et post aliqua: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* In ejus persona quibusdam fidelibus & Paullus scribit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Cui ipse Christus Dominus loquitur: *Tota pulcra es amica mea, & macula non est in te.* Et illa de illo: *Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.*

IV. Ista sponsa regina, & uxor & ancilla est. Sed hoc non mirum. Mirum tamen & omni misericordia plenum, quod vir ejus & dominus, etiam domina est illi, sicut Psalmista decantat: *Sicut oculi ancillæ ad manum dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum.* Quæ etiam mulier dicitur habens dragmas decem, quæ, perdita una, accendit lucernam, everrit domum, quæsivit, & invenit. Dicitur & mater, sicut ipse per Esaiam loquitur, dicens: *Quomodo si cui mater blanditur, ita ego consolabor vos.* Vere enim & mater & domina est, virtus & sapientia, fortitudo & gloria, resurrectio & vita, via & veritas, inluminatio & salus, & cetera hujusmodi.

V. Illud quoque non minus mirum, quod ancilla & amica etiam mater Domini sui esse potest, illo modo quo Dominus ait: *Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est.* Quod & Apostolus de se ipso ait: *Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.*

VI. Hæc multiplicia nomina sponsi & sponsæ, Christi & Ecclesiæ, non de aliquibus gestis historicis, (sicut est, cum scriptura de Sara, Rebecca, Rachel loquitur, in quibus conjunctio Christi & Ecclesiæ figurata est) nec de eo locutionis genere, quo in rebus sensibilibus significativa prænuntiatione ponuntur, (sicut est mons domus Do- A mini, ubi mons Dominum & domus Ecclesiam significat) & multa hujusmodi, assumta sunt; sed de illis locis ubi in illam ordinatam narrationem gestorum scriptura exsequitur, sed tantum diversis hujusmodi nominibus Christum & Ecclesiam indicat, & in quibus nullus ita insipiens est ut aliud quærendum existimet, nisi Christum & Ecclesiam.

VII. Miranda vero conditoris benignitas ostenditur; cum tanta unitate corpus capiti adhæreat, & caput corpori præsideat, sicut Propheta decantat: *Induit me vestimentis salutis, & indumento justitiæ circumdedit me quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Et B post aliqua: *Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.* Et Apostolus aperte ostendit, dicens: *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt, ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus.* Quia videlicet hanc unitatem spiritus Christi facit.

VIII. Hæc sunt quæ ineffabiliter jucundissimam præstant avocationem piæ & fideli animæ, & ta- C lem avocationem, qualis in præsenti vita ex creaturarum contemplatione nulla esse potest, &, ut ita dicam confidenter, in omnibus operibus Dei visibilibus & invisibilibus nulla similis inveniri potest. De hac avocatione Dominus præcipit per Prophetam: *Loquimini ad cor Israel, & avocate eam.* De hac etiam vir cum quo est Deus in visione qua erudivit eum mater sua, mystico sermone, sic præcipit: *Date siceram mærentibus, & vinum his qui amaro sunt animo. Bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* De hac & Psalmista, cum beatum diceret eum qui non respexit in vanitatem & insanias falsas, vel sicut in Hæbraico legitur, ad superbias pompasque D mendacii, in quibus sunt avocationes carnalium mentium, subjunxit: *Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est qui similis sit tui.*

IX. Ergo quicumque prædicationis officium & locum regiminis suscepit, & negligit in his summis rebus, quod est summum misericordiæ Dei, avocare amicos fidelium, & quærit consolationem & avocationem in divitiis, in ornamentis metallicis, in venationibus, aucupationibus, ac piscationibus, &, quod pejus est, in comessationibus, & ebrietatibus, & sonis musicis, sicut Dominus per prophetam detestatur, dicens: *Væ qui consurgitis mane* E *ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris; & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis.* Iste talis non est adjutor Dei, sicut Paullus ait: *Dei enim sumus adjutores. Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.* Sed est destructor operis Dei, ac per hoc adjutor Antichristi; & licet in oculis humanis sacerdos esse videatur, in oculis tamen Dei non est: quia veniente Domino ad judicium, dividetur, & pars ejus cum infidelibus ponetur, & de qualibus scriptum est: *Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate, quasi justorum operum.* Nullus ergo ex his dux po-

puli Dei esse debet, ne quærentes regna cælestia A in foveam demergat, ubi ipse judicio Dei demersus est, sicut Dominus ad beatum Job demonstrat, dicens: *Si habes brachium sicut Deus?* Et quibusdam interpositis: *Absconde eos*, inquit, id est, superbos & impios, *in pulverem simul, & facies eorum demerge in foveam.*

X. Sunt alii, qui, sicut & isti, non apparent hominibus impii, sed per simulatam justitiam fiunt in oculis hominum sepulcra dealbata; in oculis autem Dei, id est, intus, pleni sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Ait beatus Paullus apostolus: *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Et iterum: *Habentes* B *hanc ministrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis.* Sicut enim adulter non quærit fructum prolis, sed tantum ut suæ voluntati faciat, & libidinem impleat: ita omnis qui administrationem verbi suscepit, si ex sinceritate salutem audientium & ædificationem Ecclesiæ non quærit, sed caussa alterius rei, quæ minor est quam salus auditorum, verbum Dei loquitur, ut suæ nimirum propriæ voluntati obtemperet, adulter est.

XI. Ergo non soli hæretici adulterant verbum C Dei, miscendo fallacias suas. Sed & omnes, qui per sacrum ministerium ad honores & divitias temporales pervenire festinant, etiam & illi qui ad honores & divitias sublimari non possunt, & victum aut tegumentum cotidianum ex sacro ministerio adipisci cupiunt, (quia non ideo sumtus accipiunt ut prædicent, sed ideo prædicant ut accipiant; nec loquuntur ex sinceritate sicut ex Deo, coram Deo; sed ambulant in astutia, nec abdicant occulta dedecoris, sed amplectuntur) adulteri sunt. Omnis ergo qui præponitur ceteris, sive clericus, sive monachus, si ita videtur benevolus & mansuetus atque affabilis, ut subditorum corda in sui amorem & propriam laudem convertat, adulter D est, & regimen animarum suscipere numquam debet. Qui autem ita prudens, mansuetus, & suavis est, ut se videntes & audientes ad amorem & laudem sponsi convertat & accendat, amicus est sponsi, castitatem quærit sponsæ, meritoque suscipit regimen animarum. Omnis clericus, aut monachus, cui datus est quantuluscumque sermo sapientiæ, aut sermo scientiæ, & dum loquitur, cupit audientes in proprium amorem & propriam laudem convertere & inflammare, iste se ipsum prædicat, non sponsum; & idcirco pellendus est de interiori thalamo, quia adulter est; foris in atrio præsidet, non sponsæ jussu, sed patientiæ permissu: quia sive occasione, sive veritate sponsus annuntietur, E gaudendum est. Fidelis enim anima a quocumque audiat laudes sponsi, in amorem sponsi accenditur, non in negligenter laudantis. Nam & diligentem laudatorem amat ut proximum, non ut sponsum, amat in sponso, non pro sponso. Ambulans in via immacula, hic Domino ministrat, non sibi; & potest proponi ceteris: non ambulans, sed jacens in ignavia, & qui sic ministrat, sibi ministrat, non Domino, non debet præponi ceteris. Qui custodes observationum ad libitum suum, & non ad utilitatem domesticorum, sibimet dispensat, non Domino, non est fidelis dispensator, & prudens, quem constituat Dominus super familiam suam. *Labor stultorum affliget eos qui nesciunt in urbem sponsi pergere*; & ideo non debent fieri duces aliorum. Labor sapientum sanat eos. Deducuntur enim ab sponso in viam rectam, ut eant in civitatem habitationis; talesque fieri debent duces eorum qui non habent heic manentem civitatem, sed futuram inquirunt in grege qui ascendit de lavacro. Et fœcundæ sunt amandæ, & steriles tolerandæ; & sani custodiendi, & infirmi sanandi: quia sponsus de cælo venit quod perierat requirere, & quod abjectum erat reducere, & quod confractum alligare, & quod infirmum consolidare, & pingue & forte custodire.

XII. Hæc in subjectis ovibus ita observanda sunt. In prælatis autem & pastoribus alia conditio est. Quoniam sicut beatus est *fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore*, qui imitatur pastorem pastorum in administratione pascuæ; ita e contrario de pastoribus qui pascunt semet ipsos, quod infirmum est non consolidant, & quod ægrotum non sanant, & quod fractum non alligant, & quod abjectum non reducunt, quod perierat non requirunt: de quorum ore liberet pastor pastorum oves suas, & eas pascat in pascuis uberrimis, etiam eas quæ in præsenti vita semper pro se tolerant pravum pastorem. Et quidem pia ovis semper quærit bonum pastorem. Sed si deest in hac mortalitate, non deest ille qui animam suam posuit pro ovibus suis. Propter quod, ubi emendari non potest, ab ovibus tolerandus est ut mercenarius sedens in cathedra Moysi. Quoniam jussit pius sponsus, verus pastor, ut quæ dicunt tales, faciant oves; quæ autem faciunt, non faciant.

XIII. Hæc in postremo propterea dixi, ne quis me putet perditam existimare fidelem ovem, quæ prudenter tolerat pravum pastorem; illud summopere commonens, ut omnis pastor non sibi, sed Domino nutriat & erudiat atque corripiat in disciplina & timore Domini subditos: sicut & beato Petro summus pastor præcipit dicens: *Pasce agnos meos*, inquit, non *tuos*; & idcirco mihi, non tibi. Hoc est certum indicium quod me veraciter diligas, si agnos meos sollicite pascas, propter quod recepturus es justitiæ coronam. Sic & quidam antiquus pastor curam sollicitudinis mysticis verbis significavit, dicens: *Non est adhuc tempus ut in caulis includantur oves. Date antea potum ovibus, & sic eas ad pastum reducite.* Quod ubi non fit, & venit illud quod Propheta deplorat dicens: *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam; & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.* Et alius: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.*

XIV. Hæc verba non imperita, imperite tamen ab imperito ordinata, omnibus necessaria sunt, ab illo qui sedet in solio, usque ad eum qui laborat ad molam. Ego non tam illis scribo, quibus nihil debeo nisi caritatem, sed eis qui nobis commissi sunt; ita tamen ut in nomine pastorum & rectorum intelligantur abbates, & præpositi, atque presbyteri: quos & obnixe deprecor, ut toto corde intendant in exhortationem & obsecrationem beati Petri apostoli, qua dicit: *Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator, pascite qui est in vobis gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo; & cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilis gloriæ coronam. Amen.*

LIBER

CONTRA EORUM SUPERSTITIONEM

Qui picturis & imaginibus sanctorum [1] adorationis obsequium deferendum putat.

I. PRimum præceptum decalogi est dicente Deo: [a] *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cælo sunt desuper, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.* Ad quæ verba beatus Augustinus brevissime subjungit, dicens: [2] *In primo præcepto prohibetur aliqua in figmentis hominum Dei similitudo; non quia non habet imaginem Deus; sed quia nulla ejus imago coli debet, nisi illa quæ & hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo.* Hæc dicens beatus Augustinus, docet nos breviter qualiter & cetera hujusmodi præcepta intelligere debeamus. Nam cum distincte dicatur non faciendam similitudinem omnium quæ in cælo sunt, aut quæ in terra, non de solis similitudinibus alienorum deorum intelligitur dictum, sed & de cælestibus creaturis, aut quæ in honore creatoris humanus sensus potuit excogitare. Propter quod & aperte Moyses loquitur ad populum, dicens: *Locutus est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, & formam penitus non vidistis.* Et post pauca: *Custodite igitur sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus vobis in Oreb de medio ignis; ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ, similitudinem omnium jumenterum quæ sunt super terram, vel avium sub cælo volantium, atque reptilium quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis; ne forte oculis elevatis ad cælum, videas solem & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas.* In quibus verbis summopere notandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, nec in honore Dei; quanto magis opera manuum hominum non sunt adoranda & colenda, nec in honore eorum quorum similitudines esse dicuntur.

II. Ex libro sancti Augustini de civitate Dei x. quibus modis cultus dicatur: „ [3] Videndum ac disserendum est, quantum Deus donat, immortales „ ac beati in cœlestibus sedibus, dominationibus, „ principatibus, potestatibus constituti, quos isti „ deos, & ex quibus quosdam vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodo „ credendi sint velle a nobis religionem pietatemque servari; hoc est, ut apertius dicam, utrum „ etiam sibi, an tantum Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis ut sacra faciamus, & sacrificemus; vel aliqua nostra, seu nos ipsos, religionis ritibus consecremus. Hic est enim divinitati, vel, si expressius dicendum est, deitati „ debitus cultus; propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit Latinum, Græco ubi necesse est insinuo „ quid velim dicere. Latriam quippe nostri, ubicumque sacrarum scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem. Sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus servos dominis suis subditos esse debere, „ alio nomine græce nuncupari solet. Latria vero secundum consuetudinem qua locuti sunt qui „ nobis divina eloquia condiderunt, aut semper „ aut tam frequenter ut pene semper, ea dicitur „ servitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione „ vel præsentia frequentamus. Nec solum ea, quibus nos religiosa humilitate subicimus, sed quædam etiam quæ subjecta sunt nobis, perhibentur „ coli. Nam ex hoc verbo & agricolæ & coloni „ & incolæ vocantur. Et ipsos deos non ob aliud „ appellant cælicolas, nisi quod cælum colant; „ non utique venerando, sed inhabitando, tamquam „ cæli quosdam colonos; non sicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali solo propter agriculturam sub dominio possessorum, sed, „ sicut ait quidam Latini eloquii magnus auctor [4], „ *Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni.* Ab incolendo colonos vocavit, non ab agricultura. „ Hinc & civitates a majoribus civitatibus velut „ populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. At per hoc cultum quidem non deberi „ nisi Deo, propria quadam notione verbi hujus „ omnino verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideo latine uno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & „ ipsa religio, quamvis distinctius non quemlibet, „ sed Dei cultum significare videatur, (unde isto „ nomine interpretati sunt nostri eam quæ græce „ θρησκεία dicitur) tamen quia Latina loquendi „ consuetudine non solum imperitorum, verum etiam doctissimorum & cognationibus humanis, „ atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus „ dicitur exhibenda religio, non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu deitatis vertitur „ quæstio. Ut fidenter dicere valeamus religionem „ non esse nisi cultum Dei: quoniam videtur hoc „ verbum a significanda observantia propinquitatis „ humanæ insolenter auferri. Pietas quoque proprie „ Dei cultus intelligi solet, quam Græci εὐσέβειαν „ vocant. Hæc tamen & erga parentes officiose „ haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen „ etiam in operibus misericordiæ frequentatur. „ Quod ideo arbitror evenisse, quia hæc fieri præcipue mandat Deus, eaque sibi vel pro sacrificiis vel præ sacrificiis placere testatur. Ex qua

a Exod. xx. 2. seqq.

1. Superstitio quæ tunc vigebat in Gallia circa imagines, non modo in caussa fuit ut secunda Synodus Nicæna a Francofordiensi repudiaretur, sed etiam ut quidam acriorem calamum stringerent. Accedebat metus ne post Nicænam II. Synodum imperium ad Græcos relaberetur restituto imaginum cultu. V. Berardum ad Can. vi. dist. 37.

2. August. Homil. super Exod. ad cap. 2.

3. August. de Civit. Dei lib. X. cap. 1.

4. Virgil. I. Æneid. v. 16.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

loquendi consuetudine factum est, ut & Deus A ipse dicatur pius: quem sane Græci nullo suo sermonis usu εὐσεβεῖν vocant, quamvis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiam vulgus usurpet. Unde in quibusdam scripturarum locis, ut distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Utrumlibet autem horum nos uno verbo enuntiare non possumus. Quæ itaque λατρεία græce nuncupatur, & latine interpretatur servitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία græce, latine autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos vero B non uno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus qui verus est Deus, facitque suos cultores deos. Quicumque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi utique non sunt, si autem amant & beatos esse volunt, profecto inde volunt, unde & ipsi sunt. „

In eodem libro post pauca: [1] „ Huic nos servitutem, quæ latria græce dicitur, sive in quibusque sacramentis, sive in nobis ipsis debemus. Hujus enim templum simul omnes, & singuli templa sumus: quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus, C quam in singulis major: quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cum ad illum sursum est, ejus est altare cor nostrum: ejus unigenito eum sacerdote placamus: ei cruentas victimas cædimus, quando usque ad sanguinem pro ejus veritate certamus: eum suavissimo adolemus insensu, cum in ejus conspectu pio sanctoque amore flagramus. Ei dona ejus in nobis, nosque ipsos vovemus & reddimus: ei beneficiorum ejus solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacram usque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne fervidæ caritatis. Ad hunc videndum, si- D cut videri poterit, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & ejus nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes vel potius religentes, amiseramus enim negligentes; hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus; ideo beati, quia illo fine perfecti. „

III. Quod inter Deum & homines nullus sit alius mediator quærendus, nisi ille qui Deus & homo est, ex lib. IX. sancti Augustini in opere supe- E rius memorato: „ [2] Multitudo quæ beata est, unius Dei participatione fit beata. Cujus participationis privatione misera multitudo malorum angelorum, quæ se opponit potius ad impedimentum, quam interponit ad beatitudinis adjutorium, etiam ipsa multitudine obstrepit quodammodo, ne possit ad illud unum beatificum perveniri, ad quod ut perduceremur, non multis, sed uno mediatore opus erat, & hoc eo ipso cujus participatione sumus beati, hoc est, Verbo Dei, non facto, sed per quod facta sunt omnia. Nec tamen ob hoc mediator est, quia Verbum; (maxime quippe immortale & maxime beatum Verbum longe est a mortalibus miseris) sed mediator per quod homo, eo ipso utique ostendens ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum non oportere quæri alios mediatores per quos arbitremur nobis perventionis gradus esse moliendos; quia beatus & pacificus Deus, factus particeps humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ divinitatis suæ. Neque enim nos a mortalitate & miseria liberans, ad angelos immortales beatosque ita perducit, ut eorum participatione etiam nos immortales & beati simus, sed ad illam trinitatem, cujus & angeli participatione beati sunt. Ideo quando in forma servi, ut mediator esset, infra angelos esse voluit, in forma Dei super angelos mansit: idem in inferioribus via vitæ, qui in superioribus vita. „

IV. Ex libro X. ejusdem operis, ubi evidentissime exemplo Domini Jesu Christi docet beatus Augustinus nulli creaturæ sacrificandum, ita docens: „ [3] Qui autem putant hæc visibilia sacrificia diis aliis congruere, summo vero Deo tamquam invisibili invisibilia & majora majori, melioraque meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia, profecto nesciunt hæc ita signa esse illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus; ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse noverimus quam illi, cujus in cordibus nostris invisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Tunc nobis favent, nobisque congaudent, atque ad hoc ipsum nos pro suis viribus adjuvant angeli quique virtutesque superiores, & ipsa bonitate ac pietate potentiores. Si autem illis hæc exhibere voluerimus, non libenter accipiunt; & cum ad homines ita mittuntur ut eorum præsentia sentiatur, apertissime vetant. Sunt de his exempla in litteris sanctis. Putaverunt quidam deferendum angelis honorem, vel adorando, vel sacrificando, qui debetur Deo; & eorum sunt admonitione prohibiti, jussique sunt hoc ei deferre, cui uni fas esse noverunt. Imitati sunt angelos sanctos etiam sancti homines Dei. Nam Paullus & Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis, putati sunt dii, eisque Lycaonii victimas immolare voluerunt: quod a se humili pietate removentes, eis in quem crederent annuntiaverunt Deum. Nec ob aliud fallaces illi superbe sibi hoc exigunt, nisi quia vero Deo deberi sciunt. Non enim revera (ut ait Porphyrius, & nonnulli putant) cadaverinis nidoribus, sed divinis honoribus gaudent. Copiam vero nidorum magnam habent undique, & si amplius vellent, ipsi sibi poterant exhibere. Qui ergo divinitatem sibi arrogant spiritus, non cujuslibet corporis fumo, sed supplicantis animo delectantur, cui decepto subjectoque dominentur, intercludentes iter ad Deum verum, ne sit homo illius sacrificium, dum sacrificatur cuipiam præter illum. Unde verus ille mediator, in quantum formam servi accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Jesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo & unus est Deus, tamen in forma servi sacrificium maluit esse quam sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. „

1. Cap. IV.
2. August. de Civit. Dei lib. IX. cap. XV.
3. Ibid. lib. X. capp. XIX. XX.

V. Item ex libro præfati operis x. quod nulla A creatura colens Deum velit pro illo coli cui & ipsa subdita est: „ [1] Quæcumque igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsam, ei vult esse subditos, ut beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergo non colit Deum, misera est, quia privatur Deo. Illi enim potius divinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus favet, qua scriptum est: Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli. Nam, ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certe nullus hominum est qui audeat dicere deberi, nisi Deo. Multa denique de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, B sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera; ita tamen ut quibus ea deferuntur, homines habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi; si autem multum eis additur, & adorandi. Quis vero sacrificandum censuit, nisi ei quem aut scivit Deum, aut putavit, aut finxit? „

VI. Ex libro sancti Augustini de vera religione, apud quos potissimum Deus verus quærendus sit: „ [2] Prius ergo sequendi sunt, *inquit*, qui unum summum solum verum Deum & solum colendum esse dicunt. Si apud hos veritas non eluxerit, tum demum migrandum est. Sicut enim C in ipsa rerum natura major est auctoritas unius ad unum omnia redigentis, nec in genere humano multitudinis ulla potentia est nisi consentientis; ita in religione qui ad unum vocant, eorum major & fide dignior esse debet auctoritas. „

VII. Ex homilia xxv. sancti Gregorii papæ super Evangelia, qualiter etiam apud sanctos Deus quærendus sit: „ Quærentes autem nos vigiles inveniunt qui custodiunt civitatem; quia sancti Patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo vel scripto nos doceant: quos cum paullulum pertransimus, invenimus quem diligimus. Quia Re- D demtor noster, etsi humilitate homo inter homines, divinitate tamen supra homines fuit. Cum ergo transeuntur vigiles, dilectus invenitur: quia cum Prophetas & Apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui natura Deus est, supra homines consideramus. „

His inde sententia Cantici canticorum (ubi ex persona sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. Num quem dilexit anima mea vidistis? Paullulum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea:*) ex prædicta homilia breviter adnotatis; nunc videamus quid idem Pater in libro xviii. explanationis in Job de eisdem E verbis dicat. Ait ergo: [3] *Cum redemtorem suum Ecclesia quæreret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, quæ dicit: Paullulum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. Illum quippe invenire non posset, si istos transire noluisset.* Consona huic intellectui beatus Augustinus in homilia prima Evangelii secundum Joannem loquitur dicens: „ [4] De ipsis montibus est Joannes, de quibus paullo ante cantavimus, dicentes: *Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi.* Ergo, fratres carissimi, si vultis intelligere, levate oculos ad istum montem, id est, erigite vos ad Evangelistam, erigite vos ad ejus sensum. Sed quia montes isti pacem suscipiunt, non potest autem esse in pace qui spem ponit in homine; nolite sic erigere oculos in montem, ut putetis in homine spem vestram esse conlocandam, & sic dicite: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi:* ut statim subjungatis: *Auxilium meum a Domino qui fecit cælum & terram.* Ergo levemus oculos in montes, unde veniet auxilium nobis. Et tamen non ipsi montes sunt, in quibus spes nostra ponenda est. Accipiunt enim montes quod vobis ministrent. Unde & montes accipiunt ubi spes ponenda est, cum oculos nostros levamus ad Scripturas, quia per homines ministratæ sunt Scripturæ. Levavimus oculos nostros ad montes unde auxilium veniet. Sed tamen quia ipsi homines qui scripserunt Scripturas, non de se lucebant; (sed ille erat lumen illorum qui *inluminat hominem omnem venientem in hunc mundum*; & mons erat ille Joannes Baptista, qui dixit, *Non sum ego Christus*, ne quisquam in monte spem ponens, caderet ab illo qui montes inlustrat. Et ipse confessus, ait: *Quoniam de plenitudine ejus omnes accepimus.*) Ita debes dicere: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi*. Ne auxilium quod tibi venit, montibus imputes, sed sequaris, & dicas: *Auxilium meum a Domino qui fecit cælum, & terram*. Ergo, fratres, ad hoc ista monuerim, ut quando erexistis cor ad scripturas, cum sonaret Evangelium: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, & cetera. Quæ lecta sunt ut intelligatis vos levasse oculos in montes. Nisi enim ista dicerent, unde omnino cogitaretis, non inveniretis. Ergo ex montibus venit vobis auxilium, ut hæc vel audiretis: si nondum potestis intelligere quod audistis, invocate auxilium *a Domino qui fecit cælum & terram*, quia montes sic potuerunt loqui, ut non possint ipsi inluminare, quia & ipsi inluminati sunt audiendo. Inde qui hæc dixit accepit, Joannes ille, fratres, qui discumbebat super pectus Domini, & de pectore Domini bibebat quod nobis propinaret. Sed propinavit verba. Intellectum autem inde debes capere, unde & ipse biberat, qui tibi propinavit. „ Istis etiam paria hic idem doctor in prædicti operis homilia duodecima loquitur, cum verba Joannis Baptistæ tractaret, quæ ad discipulos suos Joannes respondit, dicens: „ Non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, Ego non sum Christus. Tamquam dicens, Quid vos fallitis? vos ipsi mihi quomodo proposuistis istam quæstionem? quid mihi dixistis? Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui testimonium perhibuisti? Nostis ergo quale testimonium illi perhibui modo? Dicturus sum non esse illum quem dixi esse ego, qui aliquid accepi de cælo, ut aliquid essem. Inanem me vultis esse, ut loquar contra veritatem. Non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, Ego non sum Christus. Non es tu Christus? Sed quid si major illo, quia tu illum baptizasti? Missus sum. Ego præco sum, ille judex est. Et audi testimonium multo vehementius, multo expressius. Videte quid nobiscum agitur. Videte quid amare debeamus. Videte quia aliquem hominem amare

1. August. de Civit. Dei lib. X. cap. iv.
2. Ibid. cap. xv.
3. Greg. in Job lib. XVIII. cap. xxxiii.
4. August. in Joan. tract. I.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ præ Christo, adulterium est. Quare hoc dico, attendamus vocem Joannis. Poterat in illo errari: poterat ipse putari qui non erat: respuit a se falsum honorem, ut teneat solidam veritatem. Videte quid dicat Christum, quid se: *Qui habet sponsam, sponsus est*. Casti estote, sponsum amate. Quid autem tu es? quid nobis dicis? *Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi*. „ Et post pauca: „ Vide, inquit, stantem in solido: *Non sum dignus corrigiam calciamenti ejus solvere*. Bene te humilias, merito stas, merito non cadis, merito audis, & gaudio gaudes propter vocem sponsi. Sic & Apostolus, amicus sponsi zelat, & ipse non sibi, sed sponso. Audiat vocem zelantis zelo Dei. Vos zelo dixit, non meo, non mihi, sed zelo Dei. Unde? quomodo? quem zelas, cui zelas? *Desponsavi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo*. Quid ergo times? quare zelas? *Timeo*, inquit, *ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic & vestri sensus corrumpantur a castitate, quæ est in Christo*. Omnis Ecclesia, virgo appellata est. Diversa esse membra Ecclesiæ, diversis pollere donis videtis, atque gaudetis. Alii conjugati, aliæ conjugatæ: alii viduati, uxores ultra non quærunt; aliæ viduatæ, maritos ultra non quærunt: alii integritatem ab ineunte ætate conservant; aliæ virginitatem suam Deo voverunt. Diversa sunt munera; sed omnes isti, una virgo est. Ubi ista virginitas? Non enim in corpore. In corpore paucarum feminarum. Etsi dici virginitas in viris potest, paucorum sanctitas. Integritas etiam corporis est in Ecclesia, & honorabilius membrum est. Alia autem sunt membra in corpore: sed omnia in mente servant virginitatem. Quæ est virginitas mentis? Integra fides, solida spes, sincera caritas. Hanc virginitatem timebat ille qui zelabat sponso a serpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis violatur in quodam loco, sic seductio linguæ violat virginitatem cordis. „

VIII. Ex libro de Civitate Dei IX. sancti Augustini: Quod licet sancti angeli atque homines nuncupentur dii, nequaquam tamen possint iidem sancti angeli appellari dii deorum, id est, hominum sanctorum. Ex qua consideratione colligitur, quia si angeli sancti non possunt dici dii hominum, multo minus homines. Ait itaque idem doctor: „ [1] Verumtamen cum a nobis quæritur, si homines dicti sunt dii, quod in populo dii sunt, quem per angelos vel per homines alloquitur Deus; quanto magis immortales eo nomine digni sunt, qui ea fruuntur beatitudine, ad quam Deum colendo cupiunt homines pervenire; quid respondebimus, nisi non frustra in scripturis sanctis expressius homines nuncupatos deos, quam illos immortales & beatos, quibus nos æquales futuros in resurrectione promittitur; ne scilicet propter illorum excellentiam aliquem eorum nobis constituere Deum infidelis auderet infirmitas. Quod in homine facile est evitare. Et evidentius dici debuerunt homines dii in populo Dei, ut certi ac fidentes fierent eum esse Deum suum, qui dictus est Deus Deorum. Quia etsi appellantur dii immortales illi, & beati, qui in cælis sunt, non tamen dicti sunt dii deorum, id est, dii hominum in populo Dei constitutorum, quibus dictum est: *Ego dixi, dii estis, & filii excelsi omnes*. Hinc est quod ait Apostolus: *Etsi sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra, (sicuti sunt dii multi, & domini multi) nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*. „

IX. His ita se habentibus, est modus divinæ, sive evangelicæ, vel etiam humanæ gloriæ; sicut Alchimus Avitus episcopus Viennensis in dialogo, ubi cum Gundobado rege loquitur, dicit: „ Illud tamen quod ab æqualitate cælestis gloriæ patrem & filium, perinde ut creaturam angelicam secludentes, quamdam mihi invidiam inlicite supernis virtutibus delati honoris obtenditis, dicentes, Ergo & angelis, atque archangelis, & quæcumque in excelsis sunt, gloriam ferre debemus; licet minime pertineat ad caussam, etiam ad præsens non omnino sic renuo, quasi creaturæ sublimi atque præstanti gloriam ferre timeamus. Est quippe divinæ, est angelicæ, est etiam humanæ gloriæ modus, quem in multis scripturarum locis inveniamus & sanctorum meritis & apicibus regum sine vitio adsentationis ascribi. Quæ enim inter homines prima gloria, gloria hæc est omnibus sanctis ejus; & in Evangelio Dominus dicit, quod nec Salomon in omni gloria sua sic vestitus est, sicut lilii flosculus specie naturali. „

X. Audiamus nunc his paria beatum Hieronymum prædicantem. Dicit enim in epistola quam pro schismate Vigilantii ad Riparium presbyterum transmisit: „ Nos autem, non dico martyrum reliquias, sed nec solem quidem & lunam, & angelos, & archangelos, non Seraphim, non Cherubim, & omne nomen quod nominatur in præsenti sæculo, & in futuro, colimus & veneramur; ne serviamus creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres adoremus. Honoramus vos, ut honores servorum redundent ad Dominum, qui ait: *Qui vos suscipit, me suscipit*. „

XI. Consonat huic beatus Augustinus in libro primo de Civitate Dei, ita loquens: „ [2] Nec contemnenda & abjicienda corpora defunctorum justorum, quibus tamquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna vestis & anulus, ac si quid hujusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes major affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde & antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, & exsequiæ celebratæ, & sepultura provisa; ipsique cum viverent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus, filiis mandaverunt. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum preciosum supra membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Verumtamen istæ auctoritates non

1. August. de Civit. Dei lib. IX. cap. XXIII.

2. Ibid. lib. I. cap. XIII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

,, hoc admonent, quod insit ullus cadaveribus sen- A sus; sed ad Dei providentiam, cui etiam talia pietatis officia placent, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis astruendam. ,,

Item Augustinus in libro octavo ejusdem operis: [1] ,, Nec tamen martyribus templa, sacerdocia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sane memorias eorum tamquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem corporum suorum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis fictisque convictis. Quod etiamsi qui antea sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacer- B dotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paulle, vel Cypriane? cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociavit; ut ea celebritate & Deo vero illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem invocato in auxilium, ex illorum memoriæ renovatione adhortemur. Quæcumque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tamquam deorum. Quicumque C etiam epulas suas eo deferunt; quod quidem a Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum nulla talis est consuetudo: tamen quicumque id faciunt, quas cum apposuerint orant & auferunt ut vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem esse ista sacrificia martyrum novit, qui novit unum, quod etiam illic offertur sacrificium Christianorum. Nos itaque martyres nostros, nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, sicut colunt pagani deos suos; nec sacrificia illis offerimus, nec eorum probra in eorum sacra convertimus. ,,

D Dicit etiam in libro quem de sex dierum opere scripsit, quod statuit lapidem Jacob, quem sibi ad caput posuerat, & constituit eum titulum, & perfudit illum oleo, non aliquid idololatriæ simile fecit. Non enim vel tunc [2] vel postea frequentavit lapidem adorando, aut ei sacrificando; sed signum fuit in prophetia evidentissime constitutum, quæ pertinent ad unctionem. Unde Christi nomen a chrismate est. Non solum enim lapidi sacrificandum non est, sed nec ulli corporali incorporalive creaturæ, nec in alicujus honorem præter solius vivi Dei templum construendum. Quod cum in aliis, tum in disputatione quam cum Maximo Manichæo E incomminus habuit, probat beatus Augustinus his verbis: ,, Si Deus Spiritus sanctus non esset, templum utique nos ipsos non haberet. Scriptum est quippe in Apostolo: *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et iterum: *Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritu sancti, quem habetis a Deo?* Nonne si templum alicui sancto angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur a veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantum debetur Deo? ,,

XII. Deus igitur solus est, sicut jam superius multoties ostendimus, in quo spem nostræ beatitudinis conlocare debemus, sicut idem Pater in libro de doctrina Christiana primo his verbis insinuat, dicens: ,, [3] Cujus nos miseremur, & cui consulimus, ad ejus quidem utilitatem id facimus, eamque intuemur. Sed nescio quomodo etiam nostra sit consequens, cum eam misericordiam quam impendimus egenti sine mercede non relinquit Deus. Hæc autem merces summa est, ut ipso perfruamur, & omnes qui eo fruimur, nobis etiam invicem in ipso perfruamur. Nam si in nobis id facimus, remanemus in via, & spem beatitudinis nostræ in homine aut in angelo conlocamus: quod & homo superbus & angelus superbus arrogant sibi, atque in se aliorum spem gaudent constitui. Sanctus autem homo & sanctus angelus etiam fessos nos atque in se quiescere & remanere cupientes reficiunt potius, aut eo sumtu quem propter nos, aut illo etiam quem propter se acceperunt, acceperunt tamen, atque ita refectos in illum ire compellunt, quo fruentes pariter beati simus. Nam & Apostolus exclamat: *Numquid Paullus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Paulli baptizati estis?* Et: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Et angelus hominem se adorantem monet, ut illum potius adoret, sub quo ei Domino etiam ipse conservus est. Cum autem homine in Deo frueris, Deo potius quam homine frueris. Illo enim frueris quo efficieris beatus; & ad eum te pervenisse lætaberis, in quo spem ponis ut venias. Inde ad Philemonem Paullus: *Ita, frater*, inquit, *ego te fruar in Domino.* Quod si non addidisset, *in Domino*, & *te fruar* tantum dixisset, in eo constituisset spem beatitudinis suæ. ,,

XIII. Quod autem sola rationalis creatura possit effici beata, & hoc ipsum bonum non habeat nisi a Deo, idem doctor testatur in libro de Civitate Dei XII. ita loquens: ,, [4] Non est creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata sit, nisi Deus. Itaque quamvis non omnis beata possit esse creatura, (neque enim hoc munus adipiscuntur aut capiunt feræ, ligna, saxa, & si quid ejusmodi est,) ea tamen quæ potest, non ex se ipsa potest, quia ex nihilo creata est, sed ex illo, a quo creata est. Hoc enim adepto beata est, quo amisso, misera est. Ille vero qui non alio, sed se ipso bono beatus est, ideo miser non potest esse, quia non se potest amittere. Dicimus itaque immutabile bonum non esse, nisi unum verum beatum Deum; ea vero quæ fecit, bona quidem esse quod ab illo, verumtamen mutabilia, quod non de illo, sed de nihilo facta sunt. Quamquam ergo summa non sint quibus est Deus majus bonum; magna sunt tamen ea mutabilia bona quæ adhærere possunt, ut beata sint, immutabili bono, quod usque adeo bonum eorum est, ut sine illo misera esse necesse sit. ,,

Ex libro de vera religione: ,, [5] Non sit ergo nobis religio cultus corporum æthereorum atque cælestium, sed ejus cujus contemplatione beati sunt. Neque enim & nos videndo angelum beati sumus, sed videndo veritatem, qua etiam ipsos diligimus angelos, & eis congratulamur. Nec invidemus quod eo paratiores & nullis molestiis interpedientibus perfruuntur: sed magis eos dili-

1. August. lib VIII. cap. XXVII.
2. Vide August. quæst. in Gen. lib. I. cap. LXXXIV.
3. August. de Doct. Christ. lib. I. capp. XXXII. XXXIII.

4. August. de Civit. Dei lib. XII. cap. I.
5. August. de vera Relig. cap. LV.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

„ gimus, quoniam & nos tale aliquid sperare a A „ communi Domino jussi sumus. Quare honoramus „ eos caritate, non servitute. Nec eis templa con- „ stituimus. Nolunt enim se sic honorari a nobis, „ quia nos ipsos, cum boni sumus, templa summi „ Dei esse noverunt.„

Nam & cum exaudiunt angeli, Deus exaudit tamquam in vero nec manufacto templo suo, sicut in omnibus sanctis suis, ejusque temporaliter fiunt jussa æterna sine lege conspecta. Nec movere debet, quod cum sit invisibilis, sæpe visibiliter patribus apparuisse memoratur. Sicut enim sonus qui auditur, sententia in silentio intelligentiæ constituta, non est hoc quod ipsa; ita & species qua visus est Deus in natura invisibili constitutus, non erat B quod ipse. Verumtamen ipse in eadem specie corporali videtur; sicut illa sententia ipsa in sono vocis auditur; nec illi ignorabant invisibilem Deum in specie corporali, quod ipse non erat, se videre. Nam & loquebatur cum loquente Moyses, & ei tamen dicebat: *Si inveni gratiam ante te, ostende mihi temet ipsum scienter, ut videam te.*

XIV. Item Augustinus in libro quinto de Trinitate dicit: „ [1] Ea quæ de natura incommutabili „ & invisibili, summoque vivente, & sibi sufficiente, dicuntur non esse consuetudine visibilium „ atque mutabilium, & mortalium, vel egenarum „ rerum metienda, sed etiam in his, inquit, etiam C „ quæ nostris corporalibus adjacent sensibus, vel „ quod nos ipsi in interiore homine sumus, scientia comprehendere laboremus, nec sufficiamus, „ non tamen impudenter in illa quæ supra sunt divina & ineffabilia pietas fidelis ardescit, non quam „ suarum virium inflat arrogantia, sed quam gratia „ ipsius Creatoris & Salvatoris inflammat. Nam „ quo intellectu homo Deum capit, qui ipsum intellectum suum, quo cum vult capere, nondum „ capit? Si autem hunc jam capit, attendat diligenter nihil eo esse in sua natura melius, & videat utrum videat ibi ulla lineamenta formarum, „ nitores colorum, spatiosam granditatem, partium „ distantiam, molis distinctionem, aliquas per lo- D „ corum intervalla motiones, vel quid ejusmodi. „ Nihil certe istorum invenimus in eo quo in natura nostra nihil melius invenimus, id est, in „ nostro intellectu, quo sapientiam capimus, quantum capaces sumus. Quod ergo non invenimus „ in meliore nostro, non debemus in illo quærere „ quod longe melius est meliore nostro. Ut sic intelligamus Deum si possumus, quantum possumus, „ sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore „ sempiternum, sine ulla sui mutatione mutabilia „ facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum „ ita cogitat, etsi nondum potest omnimodo inve- E „ nire quid sit, pie tamen cavet, quantum potest, „ aliquid de illo sentire quod non sit.„

XV. Quantum autem visibilia noceant ad invisibilia capienda, & quantum amor corporearum rerum, etiam bonarum, ad spiritalia contemplanda, ipse Dominus demonstrat, dicens: [a] *Ego veritatem dico vobis. Expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos.* In quibus verbis hunc sensum esse sæpe nominatus pater Augustinus (*docet*): [2] „ Expedit vobis ut hæc forma servi auferatur à vobis. Caro quidem factum Verbum habito in vobis; sed nolo adhuc me carnaliter diligatis, & „ isto lacte contenti, semper infantes esse cupiatis. „ Si alimenta tenera, quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum non esurietis; si carnaliter „ esurire non destiteritis, capaces Spiritus non eritis. Nam quid est, *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Numquid heic positus, eum „ non poterat mittere? Quis hoc dixerit? Neque „ enim ubi ille erat, iste inde recessit. Quid est ergo, *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* „ nisi, Non potestis capere Spiritum, nisi carnaliter „ desinatis diligere Christum. Unde ille qui jam ceperat Spiritum, *Etsi noveramus Christum*, inquit, „ *secundum carnem, sed nunc jam non novimus*. Ipsam „ quippe carnem Christi, non secundum carnem vocavit, qui Verbum carnem factum spiritaliter novit. Hoc nimirum significare voluit magister bonus, dicendo: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet. Si autem abiero, mittam eum ad vos.* Christo autem descendente corporaliter, non solum Spiritus sanctus, sed & Pater, & Filius illis affuit „ spiritualiter. Ac per hoc, cum ex carnalibus essent „ spiritales futuri, profecto & Patrem & Filium & „ Spiritum sanctum capacius fuerant habituri.„

XVI. Nemo igitur sapientum ignorat, quod homo fidelis, ut proficiat ab exterioribus, introrsus trahendus est, non ab interioribus exterius projiciendus, ut deficiat. Transire enim debet de carne ad animam, de corpore ad spiritum, de visibilibus ad invisibilia, de mundo ad Deum. Et iste dicitur profectus, si ad meliora quis transeat, non ad deteriora. Melius vero esse animum, deterius corpus, eminentius spiritum, infimam carnem, novit qui ea quæ paullo superius sunt posita sancti Augustini verba legit, & intelligit. Multo autem his deteriora esse quæ humana & carnalis præsumtio fingit, etiam stulti consentiunt. In quo genere istæ quoque inveniuntur, quas sanctas appellant imagines non solum sacrilegi, ex eo quod divinum cultum operibus manuum suarum exhibent; sed & insipientes, sanctitatem eis quæ sine anima sunt imaginibus tribuendo: nec hoc solum, sed sanctificationem quoque, quam per Verbum Dei fieri testatur Apostolus, eis quæ numquam loquuta sunt simulacris dementer concedendo. Denique Gedeon, qui, teste angelo, virorum fortissimus exstitit, & mortuus dicitur in senectute bona, postulavit, ut narrat scriptura divina, a sociis de præda inaures aureas, & accepit; fecitque ex eis Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra; fornicatusque est omnis Israel in eo: & factum est Gedeoni & omni domui ejus in ruinam. Licet enim ille hoc in honorem Dei fecerit, tamen quia non in loco quem Dominus elegerat, sed in sua illud voluit ponere civitate, quod utique lex vetuerat, non, ut putavit, elevationem consecuta exinde est domus ejus, sed eversionem. Et ut noverimus non diis alienis illud a Gedeone factum, statim sequitur: *Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israel, & fornicati sunt cum Baalim.* Ubi fornicati sunt in Ephod, nec aversi dicuntur, ut subaudiamus a Deo; nec Baalim, vel Astaroth aut aliquid idolum nominatur: ubi autem cum diis alienis, statim designantur Baalim, quod apud Hebræos pluralis numeri est, quod idola solet significare in scriptura divina. Sicut etiam

[a] Joan. XVI. 7.

1. August. de Trinit. lib. V. cap. 1.

2. August. in Joan. tract. XCIV. de cap. XVI.

cum unum vitulum populus errans feciſſet in eremo, dictum eſt: *Iſti ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.*

XVII. Non ſolum vero divinum deferre honorem quibus non licet, ſed & ambitioſe honorare ſanctorum memorias ob captandam gloriam popularem, reprehenſibile eſt. Arguit ſuper his Dominus Phariſæos in Evangelio, teſte beato Hieronymo, his verbis: [a] *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulcra prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum, & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum.* Dicit itaque præfatus doctor prudentiſſimo ſyllogiſmo, qui arguit eos filios eſſe homicidarum, dum ipſi opinione bonitatis & gloriæ in populo ſepulcra ædificant prophetarum, quos majores eorum interfecerunt, & dicunt: [1] *Si fuiſſemus in illo tempore, non feciſſemus ea quæ fecerunt patres noſtri. Hoc autem etiam ſi ſermone non dicant, opere loquuntur, ex eo quod ambitioſe & magnifice ædificant memorias occiſorum, quos a patribus ſuis eſſe jugulatos non negant.*

XVIII. Verum ne quis putet ſpernendum teſtimonium ſingulorum ſanctorum, libet non unius hominis, ſed unius Eccleſiæ hoc loco teſtimonium inſerere, ex quo perſpicue pateat quis antiquis fidelibus fuerit in divino honore cultus, vel quis amor erga memorias ſanctorum. Denique Eccleſia Dei, quæ catholicis de paſſione Polycarpi inter cetera de veneratione ſanctorum martyrum ita loquitur: „ [2] Sed ille æmulus totius boni, & adverſarius omnium juſtorum, poſtquam vidit quod & per martyrii gloriam & pro vitæ egregiæ virtutibus coronatus eſt, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, ſatis agere cœpit ut reliquias ejus ad ſepulturam noſtris deſiderantibus non concederet. Inſtigabatur ergo Niceta Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire judicem, ut peteret ab eo ne humandum concederet corpus; ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus eſt, Chriſtiani hunc dolere incipiant; Judæis maxime iſta machinantibus, qui & noſtros in tantis oculis obſervarunt, ne eum flammis adhuc ardentibus raperent, ignorantes miſerrimi quia neque Chriſtum aliquando poſſumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit, neque alium quemquam colere, quippe qui verum Deum, & qui ſolus colendus ſit, noverimus; martyres vero tamquam diſcipulos Domini diligamus & veneremur, quaſi integre fidem magiſtro ſervantes & Domino, quorum nos quoque in fide & perſeverantia caritatis optamus eſſe participes. Ubi autem vidit Centurio tam obſtinatam Judæorum contentionem, poſitum in medio ipſum corpus exuſſit; & ita nos poſtmodum ambuſta oſſa, precioſiſſimis gemmis cariora, & omni auro probabiliora per ignem facta, collegimus, ac ſicut conveniebat ex more, condidimus. Quo in loco etiam nunc præſtante Domino ſolemnes agimus celebreſque conventus; maxime quidem in die paſſionis ejus. Sed cum eorum memorias, qui prius paſſi fuerant, celebramus, ideo facimus, ut ſequentium animi ad prædeceſſorum viam exemplis inſignibus ſuſcitentur. „

Hæc de Hiſtoriæ eccleſiaſticæ libro quarto ſum-A ta, ut inter ceteras divinæ legis vel ſanctorum patrum auctoritates teneant locum. Cumque omnium „ una ſententia ſit, cultum religionis ſoli Deo deberi; quid ſupereſt fidelibus, niſi ut purgatis ab omni figmentorum prophana ſervitute animis, totis viribus decertemus, quatinus veraciter illud quod ſcriptum eſt, dicere valeamus: [b] *Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor ſine fructu, effigies ſculpta per varios colores, cujus aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem ſine anima. Malorum amatores ſunt qui ſpem in talibus habent, & qui faciunt illos, & qui diligunt,* B *& qui colunt.* Et iterum: *Nemo enim ſibi ſimilem homo poterit Deum fingere. Cum ſit enim mortalis, mortuum fingis manibus iniquis. Melior eſt enim ipſe his quos colit: quia ipſe quidem vixit, cum eſſet mortalis, illi autem numquam.*

XIX. Dicit forſitan aliquis non ſe putare imagini quam adorat aliquid ineſſe divinum, ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione donare. Cui facile reſpondetur, quia ſi imago quam adorat, Deus non eſt; nequaquam veneranda eſt, quaſi pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi arrogant honores, ſicut multis jam ſupra teſtimoniis eſt oſtenſum. Illud C quoque memoria dignum, quod, ſicut memoratæ hiſtoriæ undecimus continet liber, deſtructis apud Alexandriam delubris ac ſimulacris idolorum, tantus fervor Chriſtianitatis a dæmonibus ad Chriſtum converſos inflammavit, ut unuſquiſque crucis dominicæ ſignum in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columniſque depingeret. O quam ſincera religio! Crucis vexillum ubique pingebatur, non aliqua vultus humani ſimilitudo; Deo ſcilicet hæc mirabiliter, etiam ipſis forſitan neſcientibus, diſponente. Si enim ſanctorum imagines hi qui dæmonum cultum reliquerant venerari juberentur, puto quod videretur eis non tam idola reliquiſſe, quam ſimulacra mutaſſe.

D XX. Quod autem imagines Apoſtolorum & ipſius Domini ob amorem potius & recordationem, quam ob religionis honorem, aut aliquam venerationem more gentilium, ab antiquis expreſſæ vel conſervatæ ſint, Euſebius Cæſarienſis in libro ſeptimo eccleſiaſticæ hiſtoriæ oſtendit, interſerens hujuſmodi narrationem, cum de his quæ apud Cæſaream Philippi geſta compererat aliqua perſtrinxiſſet. Ait ergo: [3] „ Verum quia urbis hujus fecimus mentionem, juſtum videtur commemorare etiam illud in ea geſtum, quod hiſtoria dignum duximus. Mulierem quam ſanguinis profluvio laborantem a E Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hujus urbis civem conſtat fuiſſe; domuſque ejus in ea etiam nunc oſtenditur. Pro foribus vero domus ipſius baſis quædam in loco editiori conlocata monſtratur, in qua mulieris ipſius veluti genibus provolutæ palmaſque ſuppliciter tendentis imago ære videtur expreſſa. Adſtat vero alia ære nihilominus fuſa ſtatua, habitu viri, ſtola comte circumdati, & dexteram mulieri porrigentis. Hujus ad pedem ſtatuæ, e baſi herba quædam nova ſpecie naſcitur; quæ cum exorta fuerit, excreſcere uſque ad ſtolæ illius ærei indumenti fimbriam ſolet; quam cum ſummo vertice cre-

a Matth. XXIII. 29. 30. b Sap. XV. 4. ſeqq.

1. Hieron. in Matth. cap. XXIII. 2. Euſeb. lib. IV. cap. XV. 3. Ibid. lib. VII. cap. XVIII.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

„ scens herba contigerit, vires inde ad depellendos „ omnes morbos languoresque conquirit; ita ut „ quæcumque illa fuerit infirmitas corporis, haustu „ exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, „ nihil omnino virium gerens, si antequam æreæ „ fimbriæ summitatem crescendo contigerit, de- „ cerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus „ Jesu formatam tradebant: quæ permansit ad no- „ stra usque tempora, sicut oculis nostris ipsi in- „ speximus. Et nihil mirum, si hi qui ex genti- „ bus crediderant pro beneficiis quæ a Salvatore „ fuerant consecuti, hujusmodi velut munus vide- „ bantur offerre; cum videamus etiam nunc & „ Apostolorum Petri vel Paulli & ipsius Salvatoris „ imagines designari, tabulasque depingi; sed & „ antiquas ipsorum imagines a quibusdam conser- „ vatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex gen- „ tili consuetudine indifferenter observatum, quod „ ita soleant honorare quos honore dignos duxerint. „ insignia etenim veterum reservari ad posterorum „ memoriam, illorum honoris, horum vero amo- „ ris indicium est. Denique & Jacobi cathedra, „ qui primus in terris episcopus ab ipso Salvatore „ & ab Apostolis in Hierosolymis est electus, quem- „ que fratrem Christi volumina designant, usque „ in hodiernum inibi conservatur. Ita in ea sedent „ omnes qui usque ad præsens tempus sedis illius „ sacerdotium sortiuntur. „ Hactenus Eusebius.

XXI. Beda quoque, Anglorum gentis homo, & suo tempore divinis litteris non mediocriter imbutus, cum de mari quod in templo Domini a Salomone factum est pertractaret, intulit post hæc verba: „ Notandum sane quia sunt qui putant lege „ Dei prohibitum, ne vel hominum vel quorum- „ libet animalium sive rerum similitudines sculpa- „ mus, aut depingamus in Ecclesia, vel alio quo- „ libet loco; eo quod in Decalogo legis dixerit: „ *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitu-* „ *dinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra* „ *deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub ter-* „ *ra*. Qui nequaquam hoc putarent, si vel Salo- „ monis opus ad memoriam revocassent, quo & „ in templo intus palmas fecit & Cherubim, cum „ variis cælaturis, & in columnis illius mala gra- „ nata & retes, in mari quoque æneo duodecim „ boves, & sculpturas histriatas, sed & in vasibus „ laterum, ut in sequentibus legitur, leones cum „ bobus, palmas, axes, & rotas, cum Cherubim „ & vario picturarum genere fecit; vel certe ipsius „ Moysi opera considerassent, qui jubente Domi- „ no, & Cherubim prius in Propitiatorio, & po- „ stea serpentem fecit æneum in eremo, cujus in- „ tuitu populus a ferarum serpentium veneno sal- „ varetur. Si enim licebat serpentem exaltari æneum „ in ligno, quem aspicientes filii Israel viverent; „ cur non licet exaltationem Domini Salvatoris in „ cruce, qua mortem vicit, ad memoriam fideli- „ bus depingendo reduci; vel ad alia ejus miracu- „ la & sanationes, quibus de eodem mortis aucto- „ re mirabiliter triumphavit; cum horum aspectus „ multum sæpe compunctionis soleat præstare con- „ tuentibus, & eis quoque qui litteras ignorant, „ quasi vivam dominicæ historiæ pandere lectio- „ nem? Nam & pictura Græce ζωγραφία, id est „ viva scriptura vocatur. Si licuit duodecim boves „ æneos facere, qui mare superpositum ferentes qua- „ tuor mundi plagas terni respicerent; quid pro- „ hibet duodecim Apostolos pingere, quomodo eun- „ tes, omnes gentes baptizantes eos in nomine Pa- „ tris & Filii & Spiritus sancti, viva ut dixerim „ præ oculis omnium designari scriptura? Si contra „ legem non fuit in eodem mari sculpturas histo- „ riatas in gyro decem cubitorum fieri; quomodo „ legi contrarium putabitur, si historias sanctorum „ ac martyrum Christi sculpamus sive pingamus „ in tabulis, qui per custodiam divinæ legis ad „ gloriam meruerunt æternæ retributionis attinge- „ re? Verum si diligentius verba legis attendamus, „ forte patebit non interdictum imagines rerum aut „ animalium facere, sed hæc idololatriæ gratia face- „ re omnimodis esse prohibitum. Denique dictu- „ rus in monte sancto Dominus; [a] *Non facies ti-* „ *bi sculptile, neque omnem similitudinem*, præmi- „ sit: *Non habebis deos alienos coram me*. Deinde „ subjunxit: *Non facies tibi sculptile, neque omnem* „ *similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in* „ *terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub* „ *terra*. Atque ita conclusit: *Non adorabis ea, ne-* „ *que coles*. Quibus verbis aperte declaratur quod „ illæ similitudines fieri prohibentur ab hominibus, „ quæ in venerationem deorum alienorum facere „ solent impii, quæque ad colendum atque adoran- „ dum Gentilitas errabunda reperit. Ceterum sim- „ pliciter hæc fieri nulla, ut reor, legis divinæ „ littera vetat. Alioquin & Dominus tentantibus „ se Pharisæis de tributo Cæsari reddendo, in quo „ nomen & imaginem Cæsaris expressam esse dice- „ bant, nequaquam ita responderet: *Reddite quæ* „ *sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. „ Sed potius eorum corrigeret errorem, dicens: Non „ licet vobis in percussura auri vestri imaginem „ facere Cæsaris, quia talem sculpturam lex divi- „ na prohibet. Esset namque locus ut ostenso sibi „ numismate census hoc diceret, si in eo Cæsaris „ imago, cujus idololatriæ, & non ad judicium ma- „ gis regiæ potentiæ, esset formata. „ Hæc de præfati viri libello sumsisse sufficiat.

XXII. Legimus vero in gestis beati Silvestri papæ, Constantinum imperatorem necdum fonte vitæ renatum, sanctorum Apostolorum Petri & Paulli vultus ostensis à prædicto papa tabulis, in quibus utriusque Apostoli effigies antiquitus ad memoriam expressa servabatur, sicut visione nocturna sibi ostensi fuerant, cognovisse, & illico adorasse. Sed numquid hac auctoritate Constantini adorare sancti alicujus imaginem debemus, cum idem imperator magis hoc ex consuetudine idololatriæ pestifera fecerit, quam ex consideratione verissimæ rationis, quam necdum ipse cognoverat? Et ne id presumtive adstruere videamur, beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, viri doctrina & sanctitate præcipui, auctoritatem inserimus: qui in revelatione quæ ei sanctorum martyrum Gervasii & Protasii fuit ostensa, refert beatum Paullum Apostolum, qui illis duobus tacentibus loquebatur, ex recordatione picturæ ipsius agnovisse; nec tamen usquam scribit, non dicam picturam illius, sed ne præsentem quidem Apostolum, ac secum loquentem, ullatenus adorasse. Quemdam quoque presbyterum [1] beatus Paullinus per epistolam acriter increpat, quoniam poposcerat ut ei suam & uxoris suæ picturam transmitteret, ut hos, quos absentes amabat, præsentes eo modo semper haberet. [2] Forojuliensem etiam episcopum beatus papa Gregorius arguisse legitur, ideo quod ima-

[a] Deut. V. 8. 9.

1. Sulpicium Severum Primuliacensem, ut patet ex epist. VIII. Paullini ad illum.

2. Potius Serenum Massiliensem, ad quem sunt epp. CIX. lib. VII. & IX. lib. IX.

gines Apostolorum de sua basilica eraserat ob superstitionem vulgi eas contra regulam fidei adorantis, ac non potius rationabili auctoritate ejusmodi errorem correxit, pictura illæsa ad posterorum memoriam permanente.

XXIII. Beatus vero Augustinus in libro de civitate Dei x. dixit inter cetera: [1] *Legimus serpentis morsus mortiferos, ad pœnam justissimam peccatorum, in ligno exaltato, atque prospecto æneo serpente sanatos, ut & populo subveniretur afflicto, & mors morte destructa, velut crucifixæ mortis similitudine signaretur: quem sane serpentem, propter facti memoriam reservatum, cum postea populus errans tamquam idolum colere cœpisset, Ezechias rex religiosa potestate Deo serviens, cum magna pietatis laude contrivit.* Idem etiam Pater in libro primo de Concordia Evangelistarum, quem contra paganos edidit, disputat de illis qui Dominum Jesum Christum dicebant epistolari sermone librum scripsisse, & Petro ac Paullo tradidisse, & dicit: [2] *Cum enim vellent tale aliquid fingere Christum scripsisse ad discipulos suos, cogitaverunt ad quos potissimum scribere potuisse facile crederetur, tamquam ad illos qui ei familiarius adhæsissent, quibus illud quasi secretum digne committeretur. Et occurrit eis Petrus & Paullus. Credo quod pluribus locis simul eos cum illo pictos viderent, quia merita Petri & Paulli etiam propter eumdem passionis diem celebrius solenniter Roma commendat: & sic omnino errare meruerunt qui Christum & Apostolos ejus non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsiverunt.* Hæc sanctus Augustinus. Ex quibus manifeste colligitur, quia si serpentem æneum quem Deus fieri præcepit, quoniam errans populus tamquam idolum colere cœpit, Ezechias religiosus rex cum magna pietatis laude contrivit; multo religiosus sanctorum imagines (ipsis quoque sanctis faventibus, qui ob sui honorem cum divinæ religionis contemtu, eas adorari more idolorum indignantissime ferunt) omni genere conterendæ, & usque ad pulverem sunt eradendæ; præsertim cum non illas fieri Deus jusserit, sed humanus sensus excogitaverit.

XXIV. Quod autem Deus castius absque simulacris veneretur, testis est etiam Quintus Lucilius Balbus Gentilis Philosophus; sicut præfatus Doctor in quarto de civitate Dei libro eum disputantem inferit his verbis: „ [3] Videtisne igitur ut a physicis rebus bene atque utiliter inventis ratio sit tracta ad commentitios & fictos deos? Quæ res genuit falsas opiniones, erroresque turbulentos, & superstitiones pene aniles. Et formæ enim nobis deorum, & ætas, & vestitus, ornatusque noti sunt: genera præterea, conjugia, cognationes, omniaque traducta ad similitudinem imbecillitatis humanæ. Nam & perturbatis animis inducuntur. Accepimus etiam deorum cupiditates, ægritudines, iracundias. Nec vero, ut fabulæ ferunt, dii bellis præliisque caruerunt. Nec solum, ut apud Homerum, cum duos exercitus contrarios alii dii ex alia parte defenderent, sed etiam ut cum Titanis aut cum Gigantibus sua propria bella gesserunt. Hæc & dicuntur & creduntur stultissime, & plena sunt vanitatis, summæque levitatis. Ecce interim quæ confitentur qui defendunt deos Gentium. Deinde cum hæc ad superstitionem pertinere dicat, ad religionem vero quam ipse secundum Stoicos videtur docere. Non enim Philosophi solum, inquit, verum etiam majores nostri superstitionem a religione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur, inquit, & immolabant, ut sui sibi liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati. Quis non intelligat eum conari, dum consuetudinem civitatis timet, religionem laudare majorum, eamque a superstitione sejungere velle, sed quomodo id possit non invenire? Si enim a majoribus illi sunt appellati superstitiosi, qui totos dies precabantur & immolabant; numquid & illi qui instituerunt quod iste reprehendit, deorum simulacra diversa ætate & veste distincta, deorum genera, conjugia, cognationes? Hæc utique cum tamquam superstitiosa culpantur, implicat ista culpa majores talium simulacrorum institutores atque cultores. Et post pauca: „ [4] Dicit etiam, inquit, idem auctor acutissimus atque doctissimus, quod ii soli ei videantur animadvertisse quid esset Deus, qui crediderunt eum esse animam motu ac ratione mundum gubernantem; ac per hoc etsi nondum tenebat quod veritas habet, (Deus enim verus, non anima, sed animæ quoque est effector, & conditor) tamen si contra præjudicia consuetudinis liber esse posset, unum Deum colendum fateretur, atque suaderet, motu ac ratione mundum gubernantem, ut ea cum illo de hac re quæstio remaneret, quod eum diceret esse animam, non potius & animæ creatorem. Dicit etiam antiquos Romanos plus quam annos centum & septuaginta deos sine simulacro coluisse. Quod si adhuc remansisset, castius dii observarentur. Cujus sententiæ suæ testem adhibetur inter cetera etiam Gentem Judæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat qui primi simulacra deorum populis posuerunt, eos civitatibus suis metum ademisse, & errorem addidisse; prudenter existimans deos facile posse in simulacrorum stoliditate contemni. „

XXV. Dicit etiam beatus Augustinus in libello de vera religione, ad percipiendam veritatem nihil magis impedire, quam vitam libidini deditam, & falsas imaginationes rerum sensibilium, quæ nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressæ varias opiniones erroresque generant; nec errorem ullum in religione esse potuisse, si anima pro Deo suo non coleret animam, aut corpus, aut phantasmata sua, quæ nihil sunt aliud, quam de specie corporis corporeo sensu attracta figmenta. Non ergo creaturæ potius quam creatori serviamus, nec evanescamus in cogitationibus nostris. Hæc perfecta religio est. Ait etiam: „ [5] Cum enim Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit, nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quæreret, & eorum consuetudine frigesceret genus humanum, quorum novitate flagravit. „ Item ibi: „ [6] Animus perverse judicat cui ad contemplandam summam pulcritudinem mens non oculus factus est. Ille vult mentem convertere ad corpora, oculos ad Deum. Quærit enim intelligere carnalia, & videre spiritalia: quod fieri non potest. Quare ista perversitas corrigenda est, quia nisi fecerit quod sursum est deorsum, & quod deorsum est sursum, regno cælorum aptus non erit. Non ergo summa quæramus in infimis,

1. August. de Civit. Dei lib. X. cap. VIII.
2. August. lib. I. de Concord. Evang. cap. X.
3. August. de Civit. Dei lib. IV. cap. XXX.
4. Ibid. cap. XXXI.
5. August. de vera Relig. cap. XXV.
6. Ibid. capp. XXXIII. & XXXIV.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ nec ipsis infimis inhæreamus. Judicemus ea, ne A „ cum ipsis judicemur; id est, tantum eis tribuamus, quantum species meretur extrema; ne cum „ in novissimis prima quærimus, a primis inter „ novissima numeremur. „ Item ipse: „ [1] Non „ sit nobis religio, cultus hominum mortuorum: „ quia si pie vixerunt, non sic habentur ut tales „ quærant honores; sed illum a nobis coli volunt, „ quo inluminante lætantur meriti sui nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, „ non adorandi propter religionem. Non sit nobis „ religio, humanorum operum cultus. Meliores „ enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricantur, „ quos tamen colere non debemus. Non sit nobis B „ religio in phantasmatis nostris. Melius est enim „ qualecumque verum, quam omne quicquid pro „ arbitrio fingi potest. Et tamen animam ipsam, „ quamvis anima vera sit, cum falsa imaginatur, „ colere non debemus. Melior est vera stipula, „ quam lux inani cogitatione pro suspicantis voluntate formata. Et tamen stipulam quam sentimus & tangimus, dementis est credere colendam. „ Idem in epistola ad Consentium dicit: „ [2] Cogitationis carnalis compositionem vanumque „ figmentum ubi veneratio labefactare incipit, continuo illo intus adjuvante atque inluminante qui „ cum talibus idolis in corde nostro habitare non „ vult, ita ista confringere atque a fide nostra quo- C „ dammodo excutere festinemus, ut ne pulverem „ quidem ullum talium phantasmatum illic remanere patiamur.

XXVI. Quod veræ temeritatis offensam incurrat, qui aliquid divinum in sacrilegos ritus usurpat, testatur idem Doctor in epistola ad Januarium, ita dicens: „ [3] Qui de paginis evangelicis sortes legunt, etsi optandum est ut hæc potius faciant, „ quam ad dæmonia consulenda concurrant, tamen „ etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia „ secularia & ad vitæ hujus vanitatem propter aliam „ vitam loquentia oracula divina velle convertere. „ Sic consimile quid beatus Hieronymus lo- D quitur, cum verba Domini illa tractaret, quæ ita se habent: „ Dilatant enim phylacteria sua, & „ magnificant fimbrias. Pittaciola, inquit, illa decalogi phylacteria vocabant; quod quicumque habuisset ea, quasi ob custodiam & munimentum „ sui haberet; non intelligentibus Pharisæis quod „ hæc in corde portanda sint, non in corpore: „ alioquin & armaria & arcæ habent libros, & „ Dei notitiam non habent. Hoc apud nos superstitiosæ mulierculæ in parvulis evangeliis, in „ crucis ligno, & in istiusmodi rebus (qui habent „ quidem zelum Dei, sed non juxta scientiam) „ usque hodie factitant. „ E

XXVII. „ [4] De talibus institutis (*ut beati quoque Leonis papæ verba ponamus*) etiam illa generatur „ impietas, ut sol incoatione diurnæ lucis exsurgens, a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur: quod nonnulli etiam Christiani adeo se religiose facere putant, ut priusquam ad beati Petri apostoli basilicam, quæ uni „ Deo vero & vivo dedicata est, perveniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem se „ solem reflectant, & curvatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent: quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu,

„ multum tabescimus & dolemus. Quia etsi quidam „ forte creatorem potius pulcri luminis, quam ipsum „ lumen, quod est creatura, venerantur; abstinendum tamen est ab ipsa specie hujus officii; quam „ cum in nostris invenit qui deorum cultum reliquit, nonne hanc secum partem opinionis vetustæ tamquam probabilem retentabit, quam Christianis & impiis viderit esse communem? Abjiciatur ergo a consuetudine fidelium damnanda „ perversitas, nec honor uni Deo debitus, eorum „ ritibus, qui creaturis serviunt, misceatur. Dicit „ enim scriptura divina: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Et beatus Job, homo „ sine querela, ut ait Dominus, & continens se ab „ omni re mala: *Numquid vidi*, inquit, *solem, cum fulgeret, & lunam incedentem clare, & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam, quod est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quid est autem sol, vel quid est luna, nisi visibilis creaturæ & corporeæ lucis elementa, quorum unus majoris claritatis, aliud minoris est luminis? Sicut „ enim alia diurna, alia nocturna sunt tempora, „ ita diversam in luminaribus qualitatem creator „ instituit; cum tamen prius quam hæc fierent, & „ dies sine solis officio, & noctes sine lunæ ministerio præcessissent. Sed condebantur ista ad faciendam hominis utilitatem, ut rationale animal, „ nec in distinctione mensium, nec in recursu annorum, nec in dinumeratione temporum falleretur; cum per inæqualium horarum impares moras, & dissimilium ortuum signa manifesta, & „ annos sol concluderet, & menses luna renovaret. Quarto namque, ut legimus, die dixit Deus: „ *Fiant luminaria in firmamento cæli, & luceant super terram, & dividant inter diem & noctem, & sint in signa & tempora, & in dies & in annos, & sint in firmamento cæli, & luceant super terram.* Expergiscere, o homo, & dignitatem „ tuæ agnosce naturæ. Recordare te factum ad imaginem Dei: quæ etsi in Adam corrupta, in Christo tamen est reformata. Utere quomodo utendum est visibilibus creaturis, sicut uteris terra, „ mari, cælo, aere, fontibus, atque fluminibus; „ & quicquid in eis pulcrum atque mirabile est, „ refer ad laudem & gloriam conditoris. Noli esse deditus ei lumini, quo volucres & serpentes, „ quo bestiæ & pecudes, quo muscæ delectantur, „ & vermes. Lucem corpoream sensu tange corporeo; & toto mentis affectu illud verum lumen „ amplectere quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & de quo dicit Propheta: *Accedite ad eum, & inluminamini, & vultus vestri non erubescent.* Si enim templum „ Dei sumus, & spiritus Dei habitat in nobis; „ plus est quod fidelis quisque in suo habet animo, quam quod miratur in cælo. Non itaque „ vobis, dilectissimi, hoc aut indicimus, aut suademus, ut despiciatis opera Dei, aut contrarium „ aliquid fidei vestræ in his quæ Deus bonus bona „ condidit æstimetis; sed ut omni creaturarum specie & universo mundi hujus ornatu rationabiliter „ & temperanter utamini. *Quæ enim videntur*, „ sicut ait Apostolus, *temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt.* Unde quia ad præsentia sumus nati, ad futura autem renati; non „ temporalibus bonis dediti, sed æternis simus intenti. Et ut spem nostram possimus propius intueri, in ipso sacramento natalis Domini cogi-

1. August. de vera Relig. cap. LV.
2. August. epist. LXXXV. ad Consent.
3. August. epist. CXIX. cap. XX.
4. S. Leo Serm. VII. in Nativ. Domini.

„ temus quid naturæ nostræ gratia divina contule- „ rit. Audiamus Apostolum dicentem : *Mortui enim* „ *estis*, *& vita vestra abscondita est cum Christo in* „ *Deo. Cum Christus apparuit vita vestra, tunc &* „ *vos apparebitis cum ipso in gloria*. „

In quibus beati Papæ & orthodoxi doctoris verbis summopere pensandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, nec in honorem Deo; quanto magis opera manuum hominum non sunt adoranda & colenda, nec in honorem eorum quorum similitudines esse dicuntur? Nam si ulla imago esset adoranda vel colenda, creatoris potius esset quam creaturæ. Nempe hominem fecit Deus ad imaginem & similitudinem Dei. Homo autem facere non potest quicquam, in quo sit similitudo hominis in mente rationæ. Nam si exprimit utcumque sculpendo vel pingendo aliquam similitudinem corporis aut membrorum; hoc utique exprimit quod minimum est in homine, non quod maximum. Certe si adorandi fuissent homines, vivi magis quam picti, id est, ubi similitudinem habent Dei, non ubi pecorum, vel, quod verius est, lapidum sive lignorum, vita, sensu, & ratione carentium. Dicit de his beatus Augustinus hoc modo in libro de vera religione: „ [1] Justi autem ho- „ mines, & in uno Deo habentes omnia gaudia „ sua, quando per eorum facta Deus benedicitur, „ congratulantur laudantibus. Cum vero ipsi tam- „ quam ipsi laudantur, corrigunt errantes quos pos- „ sunt; quos autem non possunt, non eis congra- „ tulantur, & ab illo vitio corrigi volunt. Qui- „ bus similes vel etiam mundiores atque sanctiores „ si sunt boni angeli, & omnia sancta Dei mini- „ steria, quid metuimus ne aliquem illorum offen- „ damus, si non superstitiosi fuerimus, cum ipsis „ adjuvantibus ad unum Deum tendentes, & ei uni „ religantes animas nostras, unde religio dicta cre- „ ditur, omni superstitione careamus? „ Et quibusdam interpositis: „ Religet ergo, inquit, nos reli- „ gio uni omnipotenti Deo: quia inter mentem „ nostram, qua illum intelligimus Patrem & Ve- „ ritatem, id est, lucem interiorem, & illum, nul- „ la interposita creatura est. „

XXIX. In libro XXII. de Civitate Dei: [2] „ Fa- „ ciunt autem mirabilia martyres, vel potius Deus „ aut cooperantibus aut orantibus eis, ut fides illa „ proficiat, qua eos, non deos nostros esse, sed „ unum Deum nobiscum habare credamus. Deni- „ que pagani diis suis & templa statuerunt, & ædi- „ ficaverunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sa- „ crificia fecerunt. Nos autem martyribus nostris „ non templa sicut diis, sed memorias sicut homi- „ nibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spi- „ ritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in „ quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo & „ martyrum & nostri sacrificium immolamus; ad „ quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mun- „ dum in ejus confessione vicerunt, suo loco & „ ordine nominantur; non tamen a sacerdote, qui „ sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis, „ sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum; „ quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsum vero „ sacrificium, corpus est Christi, quod non of- „ fertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. „ Hactenus beatus Augustinus.

XXX. Hæc est sincera religio, hic mos catholicus, hæc antiqua patrum traditio; sicut etiam ex libro Sacramentorum, quem Romana tenet Ecclesia, facile comprobatur. Hunc venerationis modum qui supergreditur, aut relinquit, contemnit disciplinam patris sui, dimittitque legem matris suæ. Ideo nec gratia capiti ejus addetur, nec torques collo. Teneatur itaque via regia. Hanc docuerunt Apostoli, Ecclesiæ magistri; hanc tenuerunt arietes gregis. Dei ovis enim relinquens pastorem, aberrans a via qua præcedit aries, hæret in sentibus, devoratur a lupis. Soli Domino offeramus gloriam & honorem, nec cum simulacris fornicemur, his effecti similes de quibus Deus dicit: *Ego quoque contrivi cor eorum fornicans & recedens a me, & oculos per res varias fornicantes*. Et apostolus Petrus: *Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti*. Hierusalem quoque fornicata dicitur cum filiis Chaldæorum, videns illos in pariete depictos. Adoretur, colatur, veneretur a fidelibus Deus; illi soli sacrificetur, vel mysterio corporis & sanguinis, quo sumus redemti; vel in sacrificio cordis contriti & humiliati. Angeli vel homines sancti amentur, honorentur, caritate, non servitute. Non eis corpus Christi offeratur, cum sint hoc & ipsi. Non ponamus spem nostram in homine, sed in Deo; ne forte redundet in nos illud propheticum: *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor ejus*. Quod catholici doctores Ecclesiæ etiam in illos redundasse confirmant, qui Dominum Jesum Christum purum hominem fuisse credebant, non etiam Deum, & idcirco erant confidentes in homine, ac per hoc maledicti.

XXXI. Nemo se fallat, nemo se seducat, nemo se circumveniat. Quicumque aliquam picturam, vel fusilem sive ductilem adorat statuam, non exhibet cultum Deo; non honorat angelos, vel homines sanctos, sed simulacra veneratur. Agit hoc nimirum versutus & callidus humani generis inimicus, ut sub prætextu honoris sanctorum rursus idola introducat, rursus per diversas effigies adoretur; ut avertat nos ab spiritalibus, ad carnalia vero demergat; ac per omnia simus digni ab Apostolo audire: *O insensati, quis vos fascinavit?* Et: *Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Ita enim satanas*, sicut dicit idem Apostolus, *transfigurat se in angelum lucis*. Denique comessationes & ebrietates introducit sub nomine caritatis, superbiam & duritiam inflexibilem constantiam imperturbati animi esse simulat, cæcumque furorem zeli rectitudinem vocat. Ideo dicit Joannes apostolus: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, utrum ex Deo sint*. Aspiciamus picturam quasi picturam, vita, sensu, & ratione carentem. Pascatur hac visione oculus. Deum vero veneretur animus; qui & sanctis suis victoriæ coronam, & nobis intercessionis eorum tribuit adjutoria.

XXXII. Habuerunt namque & antiqui sanctorum imagines vel pictas, vel sculptas, sicut etiam superius est ostensum; sed caussa historiæ, ad recordandum, non ad colendum; ut, verbi gratia, gesta synodalia, ubi pingebantur catholici veritate fulti & victores, hæretici autem pravi dogmatis mendaciis detecti convicti & expulsi, ob recordationem firmitatis catholicæ fidei, juxta morem bellorum tum externorum cum civilium ad memoriam rei gestæ; sicut & in multis locis videmus. Sed nullus antiquorum catholicorum umquam eas colendas vel adorandas fore existimavit.

1. August. de vera Relig. cap. v.

2. August. de Civit. Dei. lib. XXII. cap. x.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

XXXIII. Nunc autem error invalescendo tam A perspicuus factus est, ut idololatriæ vel Anthropomorphitarum hæresi propinquum aut simile sit adorare figmenta, & spem in eis habere. At quæ hujus erroris caussa? Fides de corde ablata, tota fiducia in rebus visibilibus conlocata. Sicut autem videntes pictos armatos viros, vel agriculturæ intentos, sive metentes, vel vindemiantes, seu stantes in navibus piscatores, & retia jaculantes, necnon venatores venabulis extensis, cum canibus capreas cervosque persequentes, nec augmentum exercitus, nec adjutorium annui operis, vel acervos tritici, seu rivulos musti, nec pisces, capreas, & sues ab illis nos accepturos speramus; ita quoque, si viderimus pennatos angelos pictos, prædicantes B Apostolos, martyres tormenta patientes, nullum ab imaginibus quas aspicimus auxilium sperare debemus; quia nec male possunt facere, nec bene. Recte nimirum, ob hujusmodi evacuandam superstitionem, ab orthodoxis patribus definitum est [1] picturas in Ecclesia fieri non debere; ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.

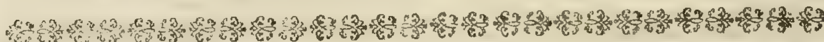
XXXIV. Illud vero qua præsumtione fit, ut sine basilica, sine altari, absque sanctorum reliquiis, super hujusmodi figmenta Missæ celebrentur; cum sancti patres in Concilio Carthaginensi statuerint, „ [2] Ut altaria quæ passim per agros aut vias tam„ quam memoriæ martyrum construuntur, in qui- C „ bus nullum corpus aut reliquiæ martyrum con„ ditæ probantur, ab episcopis qui hisdem locis „ præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem „ hoc per tumultus populares non sinitur, plebes „ tamen admoneantur, ne illa loca frequentent; „ ut qui recte sapiunt, nulla sibi superstitione de„ victi teneantur; & omnino nulla memoria mar„ tyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus „ aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicujus ha„ bitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissi„ ma origine traditur. Nam quæ per somnia & „ inanes quasi revelationes quorumlibet hominum „ ubicumque constituuntur altaria, omnimodo im„ probentur. „ Fuerunt illis diebus sufficientia hæc statuta. Necdum enim error emerserat, quo nunc de carbonibus, minioque, vel sinopide figuratæ effigies, sanctæ imagines vocarentur, & adorandæ prædicarentur.

XXXV. Nec iterum ad sua latibula fraudulenta recurrat astutia, ut dicat se non imagines sanctorum adorare, sed sanctos. Clamat enim Deus: *Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus*. Et Apostolus de Domino nostro mediatore Dei & hominum homine Christo Jesu: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen*. Quale vero hoc nomen sit, consequenter exponit: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris*. Hanc potestatem, laudem, dominationem, hoc nomen quod est super omne nomen, nullus sanctus angelus, nullus sanctus homo sibi usurpat. Angelus enim qui usurpavit, vel homo quem usurpare suasit, uterque corruit. Si autem aliquis homo adoratur, vel angelus, præter eum qui & Deus & homo & summi esse consilii angelus, propheta testante, perhibetur, non est aliud nomen quod sit vel super hoc nomen quod est super omne nomen, aut æquale illi. Sed quia nullus Deo æqualis, nullus alius essentialiter Jesus, id est, Salvator, exsistit, credamus Apostolo, cedamus divinæ auctoritati; flectamus genu in nomine solius Jesu, quod est super omne nomen; ne si alteri hunc honorem tribuimus, alieni judicemur a Deo, & dimittamur secundum desideria cordis nostri ire in adinventionibus nostris.

FINIT DE PICTURIS AGOBARDUS EPISCOPUS.

1. Concil. Elib. cap. XXXVI.

2. Codex Canon. Eccl. Afric. Tit. LXXXIII.

LIBER
DE DISPENSATIONE
Ecclesiasticarum rerum.

I. Significavit mihi fidelis ac veneranda dilectio D tua, quod clari & honorati viri per [1] Septimaniam & Provinciam [2] consistentes, de me incessanter obtrectando loquantur; quamquam nec ceteris parcant, dicentes movisse nos, ac præcipue me, inauditam contentionem, atque discordiam, pro ecclesiasticis rebus; idque inter eos, non solum detrahendo, sed & comminando, & versutiarum insidias machinando, omnibus modis ac sine intermissione agitari. Ais etiam, nullam eos satisfactionem vel excusationem velle recipere: sed si qua illis rationabiliter, satisfaciendi gratia, a quolibet opposita fuerint, fera hæc & nuper adinventa calumniari. Cujus rei quoniam vult fraternitas tua puram cognoscere veritatem, qualiter videlicet motum asseveratumque fuerit, maxime de me, quantum vel qualiter in tali dispensatione interfuerim, audierim, vel suggesserim, scribo hæc tibi veraciter, prout vis a me. Ac primum ipse scire potes, me numquam inter majores nostros & meliores nobis tanti loci vel honoris fuisse, ut aut incentor discordiæ, aut pacis conciliator esse potuerim. Quippe qui, ut insuetus & timidus, inter tales ac tantos raro loqui valeam. Tamen, in quantum recordari queo, de quibus inquiris, ut ipse novi, faciam & te similiter nosse.

II. In illis diebus, quando sacer & religiosus dominus noster Imperator evocato conventu in [3] Attiniaco agebat, strenue providens de omnibus utilitatibus commissorum sibi populorum, pervenit ad sublimiorem inquisitionem perneccessarii consilii;

1. Baluzius putat intelligi heic Narbonensem primam, & Urgellensem diœceses.

2. Narbonensis secunda, *la Provence*.

3. Anno 822. mense Augusto, teste Eginhardo.

cupiens scilicet invenire, qualiter congruentissimæ profectum doctrinæ, & abolitionem negligentiarum sacerdotibus & cunctis honoratis suis commendare potuisset: quod utique laudabiliter inspirante Dei gratia quæsivit, eleganter invenit, fideliter ore suo adnuntiavit. Quæ cuncta nunc replicare nimis prolixum est; quia & tunc distinctis capitulis comprehensa sunt, & omnibus nota esse debent.

III. Hanc igitur rem cum miris tunc laudibus adhuc inchoatam magistri nostri efferrent, & præcipue venerandus senex Adalardus, qui etiam dicebat se numquam sublimius vel gloriosius caussam profectus publici moveri & cogitari vidisse a tempore regis Pipini usque ad diem illum; tantum ne respondentium & obedientium negligentia humiliaretur, addidit ipse & ceteri primores, dicentes omni Concilio: Quidquid utile potuerit reperire sagacitas vestra ad cavenda peccata, ad vitanda pericula, ad erigendam religionem, ad inlustrandam doctrinam, ad conroborandam fidem, ad excolendum studium sanctitatis, confidenter edicite, & ad explenda pariturum Deo dominum Imperatorem minime dubitetis. Qui (quoniam, ut Scripturæ sacræ docent, peccata contrahunt infelicitates, perturbationes, clades, & sterilitates in populos) tota sollicitudine curat, ut bona quidem statuendo, mala vero destruendo, obtineat una vobiscum apud Dominum, ut remotis adversis casibus, regnum sibi commissum prospere, Deo favente, valeat gubernare.

IV. Hæc & his similia cum primores nostri jucundissime loquerentur, ego, ut scilicet humillimus omnium & extremus, cœpi quodammodo pedetentim, utpote magnis viris, ita suggerere. Ecce omnipotens Deus præparavit animos domini Imperatoris, ut sollicite velit agnoscere temporis vires, consonas vel dissonas æquitati. Expedit vero, ut ea quæ dissona sunt, si possibilitas suppetit, emendentur, in quantum autem passibilitas non suffragatur, cum timore Dei tolerentur: quatinus dum inlicitum quippiam ex necessitate agitur quod declinari non potest, timor saltem faciat excusabilem quem executio non constituit absolutum. Necesse est ergo ut vestra industria magnanimitati ejus suggerat pericula de rebus ecclesiasticis, quas contra vetitum & contra canones tractant & in usus proprios expendunt homines laici. Postquam enim diffusa est Ecclesia Dei toto orbe terrarum, & cœpit exaltari ac magnificari per omnes regiones & nationes, cœperuntque templa erigi a fidelibus Imperatoribus ac Regibus atque episcopis, & ceteris potentibus, ditarique rebus, & thesauris ordinari; fuit etiam consequens, ut principum providentia leges promulgarentur, & episcoporum sollicitudine canones statuerentur de rebus sanctificatis, id est, sacris locis deputatis; qualiter tuerentur ab improbis, tuerentur a gubernatoribus, vel expedirentur. Convenerunt episcopi, viri sancti, quibus tunc abundabat Ecclesia. Statuerunt inlibatos conservari debere sacros canones, qui firmati sunt spiritu Dei, consensu totius mundi, obedientia principum, consonantia scripturarum. Ex quo tempore acceptum & receptum est non aliud esse agere cuiquam adversus canones quam adversus Deum, & adversus ejus universalem Ecclesiam; neque sensum est umquam a quibusque fidelibus, ut talia statuta absque periculo religionis violarentur. Quod ergo Deo auctore statutum est, nova necessitate, quæ tunc temporis

A non accidit, excusabilem facere non potest violatorem: quia omnipotenti Deo omnia tempora omniaque volumina sæculorum præsentia sunt, & stantia; neque aliquid præteriti potest recordari, neç futurum aliquid exspectare. Quamobrem istæ, quas nunc homines prætendunt necessitates, & quarum caussa se impune putant res sacras in usus communes vertere, licet tunc hominibus futuræ essent, Deo tamen præsentes erant; quodque spiritu suo statuit Ecclesia, tenendum cunctis diebus usque in finem sæculi voluit custodiri. Sed quoniam quod de sacris rebus in laicales usus inlicite translatis dicimus, non fecit iste dominus Imperator, sed præcessores ejus, & propterea isti impossibile est
B omnia emendare quæ antecedentes male usurpata dimiserunt; saltem admonentibus vobis cogitare dignetur periculum, quod licet & vitare nequeat, tamen dum pensat, timet, ac dolet, apud misericordem Dominum fiat per hæc excusabilis. Et vos communicate pondus periculi, sublevateque portantem, in quantum fieri potest; ut dum vos illi communicantes in periculis, & ille vobis compatiens exstiterit in tristibus, ac defensor in persuasionibus, dumque unum sapitis, tantumque periculum communiter toleratis, avertatur ab illo necnon & a vobis hujuscemodi prævaricationis vindicta. Cum hæc igitur a me dicerentur, responderunt pie reverentissimi viri Adalardus & Helisacar Abbates.
C Utrum vero audita retulerint domino Imperatori, nescio.

V. Sequenti autem anno, cum adessent jussi in Compendio [1] Palatio, & de his inter eos sermo haberetur; ad hunc modum, post multa colloquia, in quantum ego intellexi, ratiocinia sunt perducta, ut primum quidem intellectibus omnium inculcarentur delicta de rebus sacris inlicite usis, post vero cum Dei timore in illis quas habent laici cautiores effecti, etiam in his quæ remanserunt Ecclesiis fideliores atque clementiores exsisterent; ita ut & suis adhiberent pietatem, ut & Ecclesiis defensionem; fieretque compatienti concordia remedia-
D bilis ac veniabilis, offensioque comitante pietate de indulgentia quoque esset secura.

VI. Hanc rem cum dominus Imperator audiret atque perpenderet, volens eam ducere ad tranquillitatem pacis, quæ ad modicum turbata fuerat, quantum in se fuit, fecit uniri Episcopos & Comites in consensum & pacem. Ex hoc itaque putavi ego, quod eodem modo quo dominus Imperator pensavit atque intellexit rationem, sopirique fecit dissensionem, omnes etiam Comites vel honorati ejus intellexissent atque voluissent. Sed e contrario, ut audio, isti de quibus nobis sermo est inchoatam discordiam magnificant, & de discordia in conspectu domini Impera-
E toris nihil se audisse vel intellexisse dicunt. Verum quia in his neminem illorum aut mitigare possumus, aut exasperare voluimus; dimittamus caussam Deo, qui omnia dispensat, & ei cui commissa sunt ad regendum, ut faciat quod Deo inspirante eventus rerum tulerit. Et quod ad nos non pertinet omittentes, transeamus ad ea quæ ad omnes fideles, qualiter credenda, vel intelligenda sint, pertinent; ac juxta quod exiguitas sensus nostri attingit, ex auctoritate Sripturarum vel Canonum nostris oculis consideranda proponamus, ut petisti.

VII. Licet indignum ducatur nos melioribus insinuare quid sentiendum sit de dispensatione eccle

1. Nempe anno 823. mense Novembris, teste Eginhardo.

fiasticarum rerum, neque a talibus quales nos sumus, id potentes sæculi inquirendum putent; tamen quia inter tales conversamur ut velimus nolimus, crebro de hoc audiamus & loquamur, recte, ut puto, tibi, frater cariffime, visum est ut de sacris libris & canonibus auctoritatem sumentes, pariterque exempla sanctorum ad medium deducentes, humanos errores, qui summopere vitandi sunt, caveamus, & veritatem Dei, a qua qui recesserit in tenebris maneat necesse est, teneamus. Sane cum nos ad hanc roborandam de testamento veteri plura sumserimus, erunt fortasse qui dicant aliarum rerum figuras esse, nec per hæc contentionem posse finiri. Hujusmodi ergo homines, si qui erunt, videtur mihi ut interrogare studeas, unde Patres doceant non posse quemquam ad sacerdotium promoveri, si viduam, vel repudiatam, sive meretricem, &, ut compendiosius dicam, non virginem in conjugium sumserit; etiamsi secundum Apostolum unius uxoris vir esse doceatur. Cumque hoc in novo non potuerint demonstrare, fateantur necesse est decreto veteri contineri: neque hoc solum, sed & multa forsan hujusmodi. Tum consequens erit, arbitror, ut & istas ratiocinationes inchoatas in veteri testamento, ex ipso etiam firmitatem obtinere posse & debere concedant; præsertim cum & litteris evangelicis & apostolicis confirmetur quod ubicumque lex mortalitatem d cet, ita ut dicitur intelligenda sit ac tenenda. Videtur mihi præterea, ut quoniam omnia testimonia quæ ad præsentis quæstionis absolutionem inde sumuntur, & omni omnino parte non conveniunt eis rebus quibus defendendis aptantur, tam breviter a nobis perstringantur ut piis quidem sufficientia videantur, illis vero qui quæstionibus magis quam ædificationi inservire parati sunt, laboriosam loquacitatem proprio libitu reservent.

VIII. Notum est cunctis scripturas legentibus, ab initio humani generis sacerdotes fuisse & altaria, victimas & sacrificia; nec solum hæc Deo oblata, sed & decimas votas & sacerdotibus redditas, ipsis denuo sacerdotibus primitias diligenter datas, ceterisque ministris ab omni populo cunctarum rerum decimas tributas, qui etiam acceptis ex ipsis decimis decimas persolverent sacerdotibus. Illud quoque manifestum est, quod præter eas, quas ministris, id est Levitis, populus exsolvebat, jussi sunt a Domino alias rerum suarum in tertio anno decimas sumere; & non in quibuscumque locis, sed in sacris, id est, juxta altare Domini, viduis, pupillis, orphanis, & Levitis comedere. Jussit etiam Dominus ut sacerdotibus & Levitis darentur ab omnibus filiis Israel urbes ad habitandum. Et datæ sunt quadraginta duæ, & sex confugii, id est, simul quadraginta & octo civitates; pariterque in circuitu uniuscujusque civitatis spatium cubitorum duum millium ad pastum pecorum. Permansitque hoc inconvulsum omni tempore Judicum & Regum; ita ut nec impius Achab, nec sceleratus Manasses, nec filius ejus Ammon, temerare ausi sint. Sed postquam separatus est Israel a domo David per Jeroboam, qui peccare fecit Israel; tunc primum ejecti sunt sacerdotes Domini, sicut ipsi Jeroboam improperatur per Abiam regem Juda.

IX. Post mortem Moysi, tulit Josue omnem multitudinem filiorum Israel, & venit in Galgala. Cumque circumdedissent urbem Hierico, dixit Josue ad omnem Israel: *Tradidit vobis Dominus civitatem, sitque civitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt, Domino.* Et post pauca: *Cavete ne* A *de his quæ præcepta sunt contingatis, & sitis prævaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint, atque turbentur. Quicquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus.* Et iterum: *Urbem & omnia quæ in ea inventa sunt succenderunt absque argento, & auro, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt.* Mirumque in modum, cum unus homo hoc prævaricatus fuisset, omnes dicuntur prævaricati esse & usurpasse de anathemate; Dominusque iratus refertur contra filios Israel.

X. Præceptum est a Domino per Moysen ut animal quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum sit, & mutari non possit, id est, nec B melius malo, nec pejus bono: quod si mutatum fuerit; *& ipsum*, ait, *quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.* Itemque de domibus & agris dicitur: *Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos, & juxta pretium quod ab eo fuerit constitutum venundabitur. Sin autem ille qui voverat, voluerit eam redimere, dabit quintam partem æstimationis supra.* Similiter quoque jubetur & de agro; quem si is qui vovit noluit *redimere, sed alteri fuerit venumdatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit; quia cum Jubilæi venerit dies,* C *sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata, ad ejus pertinet Sacerdotem.* Et post pauca: *Omne quod Domino consecratur, sive homo erit, sive animal, sive ager, non venumdabitur, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum erit Domino.* Si omnipotens Deus consecrari sibi homines, animalia, vel agros, aut domos nollet, numquam hoc vel in veteri præciperet vel in novo fieri permitteret testamento.

XI. Quanta autem reverentia consecrata Domino debeant custodiri, ex multis Scripturæ locis potest colligi, ex innumerabilibus divinæ defensionis D ultionibus, quæ ab universo mundo umquam scribi potuerint; sicut magnopere atque evidenter in verbis dominicis per Prophetas denuntiatis prudens lector valet intelligere: quale est illud quod per Hieremiam, sicuti mos est per similitudinem eorum quæ magis nota sunt occulta significari, proverbialiter dicitur: *Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus. Omnes qui devorant eum, delinquunt: mala venient super eos, dicit Dominus.* Quorum verborum, ut beatus Hieronymus ait, hic sensus est: *Quomodo qui primitias devorant nequaquam de genere sacerdotali, sceleris rei sunt; sic qui contaminant Israel, malis subjicientur.* Malachias quoque sub exhortatione decimarum retributionem & E vindictam diligentibus pariter ac negligentibus ex verbis Domini proponens quasi interrogantibus Deum, & dicentibus, *In quo configimus te?* respondit dicens: *In decimis & primitivis. In penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea; & probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperiero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam*, & cetera. His similia in libro leguntur Esdræ. Ait enim: „ Statuemus super nos præcepta, ut demus tertiam „ partem sicli per annum ad opus domus Dei no„ stri, & panes propositionis, & ad sacrificium „ sempiternum. „ Et iterum: „ Sortes misimus su„ per oblatione lignorum inter sacerdotes & Levi„ tas & populum, ut inferantur in domum Dei no„ stri per domos patrum nostrorum, per tempora,

,, a temporibus anni usque ad annum; ut arderent super altare Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysi; & ut afferremus primogenita terræ nostræ, & primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum in domum Domini, & primitiva filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege; & primitiva boum nostrorum, & ovium nostrarum, ut offerantur in domo Dei nostri sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri; & primitiva ciborum nostrorum, & libaminum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque, & olei, afferamus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad gazophylacium in domo thesauri. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel & filii Levi primitias frumenti, vini & olei; & ibi erunt vasa sanctificata, & sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.,, In quibus verbis evidenter apparet, quanta illius populi cura & diligentia esset erga domum Dui, & cuncti generis sacrificia, vel donaria: qui non solum decimas, ac primitias, sed etiam tertiam partem sicli omni studio religionis ferventes curabant exsolvere; adimplentes proculdubio præceptum legis, quæ dicit: *Cum voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illum Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

XII. Quæ verba idcirco heic ponenda putavi, ut religiose fidelis quisque consideret, quia si illi qui vovet, & tarde reddit, tarditas ipsa in peccatum reputabitur, multo utique majoris criminis reus est, qui nec tarde quod vovit exsolvit. Si vero is qui propria vota non reddit, infidelis esse convincitur, juxta Ecclesiastem, qui dicit displicere Deo infidelem & stultam promissionem, & omnium melius esse non vovere, quam post vota,, promissa non reddere; quanto majoris impietatis reus est, qui ea quæ alii voverunt ac reddiderunt usurpat, invadit, diripit, & diripienda concedit, perverseque judicando, vel fallaciter testificando, atque impie perjurando, a domo Dei alienare festinat, ubi ab aliis vota & reddita ac delegata sunt?

XIII. Legimus in libris Regum, quod non modo laudabiles, verum etiam reprehensibiles reges, ea quæ patres illorum voverant nec reddiderant, ipsi intulerunt in domum Domini, & in thesauros ejus. Si ergo laudatur pietas filiorum paterna vota reddentium; e contrario omni est exsecratione dignissimum si patris votum filius subtrahat, quodque ille contulit, hic auferre non metuat. Legitur in volumine Hieremiæ prophetæ, quod tempore illo principes & universus populus inierunt pactum, ut dimitteret unusquisque servum suum, Hebræum videlicet & Hebræam, qui tamen in sequentibus amici & proximi ac fratres dicuntur, & ultra eis non dominarentur, conversique deinceps retraxerint servos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subjugaverint in famulos ac famulas. Quam ob caussam graviter adversum eos Dei ira succensa, tali illos perculit comminationum procella: *Vos*, inquiens, *reversi estis, & commaculastis nomen meum,* A *& reduxistis unusquisque servum suum & ancillam, quot dimiseratis ut essent liberi, & subjugastis eos. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri & amico suo. Ecce ego prædico libertatem, ait Dominus, ad gladium, & pestem, & famem, & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.* Et post pauca infert: *Et erit morticinium eorum in escam volatilibus cæli, & bestiis terræ,*

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

XIV. Itaque si illi qui servos Hebræos dimissos juxta legem liberos, iterum in servitium retraxerunt, & suos utique, non alienos, nomen Domini B commaculasse dicuntur, & ob hoc gravissima ultione plectuntur; fideliter religiosus quisque consideret, quanto inremediabiliori furore digni sunt, qui non solum proprios olim servos a se vel a parentibus suis libertate donatos in servitium revocant, verum etiam ab aliis libertos factos, & a liberatoribus suis patrocinii & defensionis caussa Ecclesiæ delegatos, contra fas multipliciter affligunt, omnique servitute deprimunt, nulla Ecclesiæ vel sacerdotibus relicta potestate, qui eos patronorum vice tueri debuerant. Vehementer prorsus nomen Domini a talibus commaculatur; domusque ejus, quæ est Ecclesia, violenter prædatur, & mater fidelium exhonoratur; hujus injuria, proculdubio & Dei est. C Et de hac quidem sententia, absque aliorum læsione, forsan loqui non possumus. Si cui tamen libeat considerare patienter, valet inspicere quanto hæc tempora sint pejora, quam fuerunt antea etiam illa quæ sub infidelibus transierunt. Illi namque diis suis, qui non erant dii, sed opera manuum eorum, honorem exhibebant, nec eorum sacra ausi erant violare. Nunc autem hi quibus dictum est, *Honora Dominum de tua substantia*, versa vice exhonorant Dominum de sua; cum non solum ecclesiasticæ familiæ abutuntur servitiis, sed & libertos ejus miserabili deprimunt servitute,

D XV. Porro quod ignorantes Deum verum, falsosque colentes, diligentius deferant sacris ac sacerdotibus suis, quam nunc plerique, in sacra historia manifestissime demonstratur: quæ narrat beatum Joseph totam terram Ægypti subjecisse Pharaoni, præter terram sacerdotum, quæ a rege eis tradita fuerat; quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Qua in re pensandum est, quanta diligentia sacerdotes suos venerarentur, quibus non solum donaria sacra ministrabant, sed & communes cibos tam sollicite præbebant, ut nec comparare eos paterentur. At nunc in quibusdam locis, nullus ordo hominum, sive sint liberi, sive servi, de haE bitatione sua tam infidus est ut sacerdotes; utpote qui nullo modo securi esse possint, nec scire quot diebus Ecclesiam vel habitaculum suum eis habere sit licitum. Certe cum populus Judaicus in templo Domini, præter res sacras, etiam communes ageret, atque in sacratis atriis venalia diversa conlocaret; quamquam & ipsum licite sacrorum caussa fieri putaretur, ut oblaturi sacrificia, nec de suo habentes, facile comparanda invenirent; tamen Dominus, ut domus suæ & patris curam se habere monstraret, quod nullo alio in loco fecisse legitur, flagellis talia agentes eliminavit de templo. Penset igitur cui placet ex factis & verbis Domini, si in ejus domo aliud aliquid vendere non licet, quanto magis ipsam dumum facere nefas est venalem. Sacerdotes Ægyptiorum, tempore famis, ita aluntur stipe publica, ut possessiones suas vendere non com-

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

pellantur. Nunc non solum possessiones ecclesiasticæ, sed ipsæ etiam Ecclesiæ cum possessionibus venundantur. Nec de illis quammaxime audemus dicere, quorum proavi aut abavi construxerunt Ecclesias, ac ditaverunt, & testamentis scriptis atque firmatis nullos se habituros heredes nisi Ecclesiam & rectores ejus denuntiaverunt; & nunc ipsi contra pietatem majorum, si parietes sibi vendicare potuerint, non tantum ea quæ a constructoribus conlata sunt, sed & multa quæ plerique fidelium pro sepulturis aut qualibet devotione alia ibidem sacraverunt, cum ipsis Ecclesiis vendere licitum putant, nullo prohibente.

XVI. Verum quia ex domo Domini, quæ fuit in Hierusalem, occasio nobis sumta videtur ut ista de Ecclesiis diceremus, ne forte aliquis putet ea quæ de illa referuntur non pertinere ad domos basilicarum, intelligat, cui talis subrepserit cogitatio, ea caussa fieri Ecclesias, qua & ipsa domus facta est, ad laudandum videlicet Deum, ad deprecandum, ad sacrificandum; sicut ipse Salomon ædificator & dedicator ejusdem templi in oratione consecrationis suæ ait Domino: *Si cælum & cæli cælorum non te capiunt, quanto magis domus ista quam ædificavi? Sed ad hoc tantum facta est ut respicias orationem servi tui, & obsecrationem ejus, Domine Deus meus; ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus. Exaudi preces famuli tui & populi tui Israel, quicumque oraverit te in loco isto.* Quapropter omni fide omnique ratione quicquid in illa a cultoribus vel contemtoribus licitum sive inlicitum gestum est, & quicquid de illa, tam ad diligentiam exstruentium, quam ad negligentiam cessantium, seu ad malitiam destruentium, pertinens memoratur, ædificatarum basilicarum exempla, auctoritates, & cultus esse tenendum est. Consequens ergo erit ut religiose perpendamus, qualiter Dominus erga restaurationem ejusdem templi, & negligentes damnet, & devotos remuneret, ex verbis quæ per Aggæum prophetam loquitur, dicens: „ Populus iste dicit: Nondum venit tempus „ domus Domini ædificandæ. Numquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Et nunc hæc dicit Dominus „ exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, & intulistis parum; „ comedistis, & non estis satiati; bibistis, & non „ estis inebriati; operuistis vos, & non estis calefacti; & qui mercedes congregavit, misit eas in „ sacculum pertusum. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras, „ ascendite in montem, portate lignum, & ædificate domum; & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus. Respexistis ad amplius, „ & ecce factum est minus: & intulistis in domum, „ & exsufflavi illud. Quam ob caussam? dicit Dominus exercituum. Quia domus mea deserta est, „ & vos festinatis unusquisque in domum suam. „ Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret germen suum; & vocavi siccitatem super terram, „ & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quæcumque profert humus, & super homines, & super jumenta, & „ super omnem laborem manuum. „ *Et post aliqua:* „ Ponite corda vestra ex die ista, & in futurum, a die vicesima & quarta noni mensis, a „ die qua fundamenta jacta sunt templi Domini, „ ponite super cor vestrum. Numquid semen in „ germine est, & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? Ex die „ ista benedicam. „ Si filii Israel, nuper de captivitate regressi, quia negligunt restaurare templum Domini, tanta sterilitate feriuntur, itemque fundamentis jactis, mox omni benedictione cunctarumque rerum fœcunditate cumulantur; constat profecto maximum religionis esse divinæ domui diligentiam adhibere; eamque negligere, caussam miseriæ atque infelicitatis exsistere.

XVII. Sed & illud attentius considerandum quod in hac prophetia legitur: *Et suscitavit Deus spiritum Zorobabel ducis, & spiritum Jesu sacerdotis, & spiritum reliquorum de omni populo.* Ut ex hoc perspicue intelligatur, obsequentem quemlibet & amatorem templi Dei, domum esse Spiritu sancti; cum manifeste appareat, non solum fidelium spiritum suscitasse tunc Deum, ut cum omni lætitia omnique alacritate domum Dei cuperent instaurare, sed & infidelium regum, Cyrii videlicet, ac Darii, & Artaxerxis: qui non tantum licentiam ædificandi dederunt, verum & adjutorium præbuerunt lignorum, frumenti, & vini, & olei, ac salis, & pecorum, & dona auri, atque argenti, cum principibus suis. In libris etiam Machabæorum, nonnulli reges erga templum Dei munifici fuisse memorantur, in quibus & vindictæ Dei pariter leguntur in eos qui diripuerunt vel diripere conati sunt vasa sacra; sicut de Antiocho rege, & Heliodoro, qui a Seleucho missus fuerat, in promtu est meminisse. Ecce filii Israel, fundamentis templi jactis, confestim in omnibus benedicuntur; differentes opus, acriter pro negligentia flagellantur; direptores sacrorum, inrevocabili sententia damnantur. Cur ergo nobis non sufficit ad exemplum, cum tam multipliciter per totas scripturas legamus & cognoscamus domum Dei diligere, religiosum esse; negligere, inreligiosum; diripere, impium; omnesque sua recepisse merita, & omnes principes eorum qui dixerunt: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei*, positos aut ponendos ut rotam & sicut stipulam ante faciem venti?

XVIII. Sed forsitan aliquis hæc in veteri testamento fieri oportuisse contendat, in novo autem non tantopere servanda. Meminerit, quisquis ille est, dominici exempli, quod ex verbis evangelicis sancti intellexere patres. Refert namque Evangelista mulierem quamdam accessisse ad Dominum, pedesque ejus unxisse: pro qua re murmurans proditor Judas, ait: *Ut quid perditio hæc unguenti? Potuit enim venumdari multo, & dari pauperibus.* Ad quod subjungens Evangelista: *Hæc*, inquit, *dicebat, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, exportabat.* Quid autem Dominus de loculis faceret, ostenditur ex parte ex eo quod cum Judæ egredienti a se, & ingresso jam satana in se, dixisset, *Quod facis, fac citius*, audientes discipuli putaverunt quod juberet illi ut emeret necessaria ad diem festum, aut ut egenis aliquid daret: quod utique non putarent, nisi antea fieri vidissent. Verum quia quæsitum est, cur Dominus, qui discipulis dixerat: *Nolite portare aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris*, nec permisit eos ferre aliud in via, nisi virgam tantum, ipse in loculis thesauros habuerit; disputat de his, in quantum recordari valeo, beatus [1] Augustinus; dicitque quod Dominus noster Jesus Christus, qui Ecclesiæ

1. August. in Joan. tract. L. cap. XII.

ſuæ formam & inſtructionem præmiſit factis & dictis, ſicut ſcriptum eſt, *Quæ cœpit Jeſus facere & docere*, prævidens futurum eſſe ut in Eccleſiis theſauri fideliter a fidelibus ac laudabiliter a religioſis conderentur, atque cuſtodirentur, & perniciosiſſime a furibus fraudarentur, (Fures generaliter dico, ſicut in Apoſtolo accipimus, ubi ait: *Qui furabatur, jam non furetur*, de omni ſcilicet inhoneſto quæſtu) voluit in hac re præfigere, ut dixi, formam Eccleſiæ ſuæ, ad quos uſus haberentur, & qua fide tractarentur, vel qua damnatione digni eſſent fraudantes, cum tali fine Judas abierit in locum ſuum. In qua diſputatione prædictus Pater tres, niſi fallor, differentias furtorum & furum facit, de privatis videlicet, publicis, ac divinis rebus. Nam cum alicui homini de proprio theſauro aliquid furari proculdubio reatus ſit; multo major de publico, quod & leges [1] ſæculi ſacrilegium vocaverunt. Jam vero de dominicis, id eſt, eccleſiaſticis theſauris, fraudare aliquid, (quod apud nos ſpecialiter ſacrilegii nomine cenſetur) adeo immane ſcelus eſſe manifeſtum eſt, ut qui iſtum committant, in ſortem Judæ deputandi minime dubitentur. Cum ergo hæc ita ſe habeant, cumque de præfatis rebus inlicite aliquid in dando, accipiendo, vel retinendo uſurpare, furari ſit; penſet pia mens, quanta cautela res egeat.

XIX. Quæſitum eſt etiam, vel quæri potuit, cur Dominus exactoribus publicis, qui dixerunt Petro, *Magiſter veſter non ſolvit didragma de loculis*, non dederit ſtaterem, ſed Petrum ad mare direxit, ut de ore piſcis tolleret? Reſponſumque eſt a Doctoribus Eccleſiæ, quia dominici loculi in pauperes & in dies feſtos expendebantur; & cum exegiſſet neceſſitas in alimenta diſcipulorum Domini, (ſicut ſcriptum eſt: *Diſcipuli autem abierunt in civitatem ut cibos emerent*) noluiſſe Dominum rem pauperum in publicam exactionem mittere, ſed omnipotenti virtute, quod utique pauperum non erat, de mari tollere & fiſco reddere voluiſſe, ut formam daret diſcipulis, quam Eccleſiæ commendarent. Juxta quam formam ſtatuerunt ſacri canones modum res eccleſiaſticas diſpenſandi; ſcilicet ut in alendis egenis, in ſuſtentandis Clericis, in reparandis fabricis, atque in rectorum ſupplendis neceſſitatibus expenderentur; prout ſanctorum exempla commendant, & uſque ad proxima tempora cuſtoditum eſſe non dubium eſt. Ex laicis denique non ſolum poſſeſſores ſacrarum rerum, ſed nec diſpenſatores fieri permittunt: quin potius œconomos de proprio Clero eligi [2] præcipiuntur, & agros, vineas, atque mancipia ad uſum tribui, non niſi Clericis, monachis, peregrinisque concedunt. De qua re ſi quis diligentius vult agnoſcere quid vel in quibus Conciliis dicatur, legendo & revolvendo cognoſcat.

XX. Verum quia ſunt qui Gallicanos Canones aut aliarum regionum putent non recipiendos, eo quod Legati Romani, ſeu Imperatoris, in eorum conſtitutione non interfuerint; reſtat ut etiam ſanctorum clariſſimorum Patrum doctrinas, & expoſitiones, diverſoſque tractatus, ut ſunt Cypriani, Athanaſii, Hilarii, Hieronymi, Auguſtini, doceant non eſſe recipiendos: quia cum hæc tractarent, vel exponerent, Legati Romani ſive Imperatoris non aderant. Melius mihi ſentire videntur, A qui ſecundum Domini dictum, ubi duo vel tres in nomine Domini congregatos agnoſcunt, Dominum quoque inter eos affuiſſe non dubitant, & eum qui Eccleſiam non audierit, ſicut Ethnicum & Publicanum habendum credunt. Ubicumque enim catholici Eccleſiarum rectores pro Eccleſiarum utilitatibus cum Dei timore in ejus nomine & honore conveniunt, quicquid conſonanter ſanctis Scripturis ſtatuunt, nulli proculdubio ſpernenda, immo veneranda omnibus eſſe debent: quod illa quammaxime auctoritate fulcitur, quia bina per annos ſingulos Concilia fieri & Romani Pontifices decreverunt, & magna Concilia ſollicite commendarunt. Rectius profecto facere videtur, qui ubicumque magnarum B ſynodorum ſtatuta deficiunt, propter inſuetas emergentes cauſſas antiquorum ſtatuta, quæ merito reprehendenda non ſunt, ſequenda deliberat, quam qui ea quæ ipſe ſentit, eorum ſenſibus anteponit. Firmiſſime omnino teneo quod omnes orthodoxi rectores quibuſcumque locis vel temporibus de rebus eccleſiaſticis tractandis conſervandiſque aliquid ſtatuerunt, anteceſſorum ſtatutis & divinarum litterarum auctoritati magnopere ſtuduerint conſonare. Jam vero de donandis rebus & ordinandis Eccleſiis nihil umquam in ſynodis conſtitutum eſt, nihil a ſanctis Patribus publice prædicatum. Nulla enim compulit neceſſitas, fervente ubique religioſa devotione, & amore inluſtrandi Eccleſias ultro C æſtuante. Quem non ad hæc accenderet dominicum illud factum & dictum, quod Evangelium refert, ſediſſe Dominum contra gazophylacium, & aſpexiſſe quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, pauperemque viduam ſuper omnes laudaſſe, quæ duo tantum minuta jactaverat? Ecce ſedens Dominus aſpicit offerentes, ut beneplacitum ſibi demonſtret munus fidelium. Satis vero conſequens eſt, ut aſpiciens offerentes, deſpiciat auferentes, laudans totum dantem, vituperet non dantem, immo quippiam fraudantem, ſive aliquid rapientem.

XXI. Sed & illud quod jubet & reddere quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo, tanto D quiſque attentius penſet, quanto devotius curat. Quod vere præceptum & Apoſtolus commendat implendum dicens: *Reddite omnibus debita; cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem*. Neque enim timorem debemus hominibus, cum præcipiatur nobis per Prophetam: *Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis*. Itemque ſcriptum ſit: *Qui timet hominem, cito corruet*. Et: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Sed timorem utique debemus Deo, honorem autem Deo, ac domui, omnibuſque membris ejus; ſicut Scriptura, quis ſit juſtus demonſtrans, dicit: *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus, timentes autem* E *Dominus glorificat*. Et exhibendus ergo eſt Deo timor, ne offendatur moribus; & exhibendus honor, ut glorificetur oblationibus. Sic nempe a Patribus intelligitur quod dictum eſt: [a] *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, id eſt, tributa, ac vectigalia. *Quæ autem ſunt Dei Deo*, id eſt, decimas, primitias, ceteraque donaria, tam vota, quam ſpontanea. Nam & aſſertio Judaica idcirco putabat inlicitum eſſe tributum ſolvere Cæſari, quia ſupradicta Deo ſolvere juſſi erant. Commendat autem Dominus hæc facienda, ubi ait: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hy-*

a Matth. xxii. 21.

1. Lib. IX. D. ad leg. Jul. pecul.

2. Concil. Chalc. can. xxvi.

pocritæ! qui decimatis mentam, & anethum, & cuminum, & omne olus; & relinquitis quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem; cum illico subjungit, *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.*

XXII. Oportet ergo, & semper oportebit, quod Dominus oportuisse testatur; neque parvipendendum fuit aut erit umquam quod Dominus vel fieri jussit, vel factum facientis devotione commendavit. Certe lex non vetuit subjectos aut vinum bibere, aut in domibus habitare. Et tamen Jonadab filius Recab filiis suis exhortando interdixit utrumque. Qui post multa annorum curricula compulsi ab hostibus ingredi civitatem ad manendum, nullatenus compelli potuerunt, ne a Propheta quidem, ad bibendum vinum; & idcirco laudati sunt a Domino pro obedientia, promittente etiam quod non esset defecturus vir stirpis Jonadab de conspectu Domini. Si quod unus homo præcepit posteris, tam attente tam religiose custoditum est usque in longinquum, ut laude etiam dignum Dei haberetur; (quod utique non ex legis sanctione, sed ex religionis fervore præceperat) quid de nostri temporis hominibus æstimandum est, quibus omnipotens Deus & generalis Ecclesia sub nomine patris ac matris præcipere non desinit, nisi ut eorum comparatione objurgemur, sicut & Judaicus populus, Domino dicente: *Prævaluerunt sermones Jonadab sermonibus meis*, & cetera? E contrario autem credendum est quod in regimine Prælatus quilibet, sine damno inobedientiæ, præcipiens, contemni non potest; sicut apertissime apparet in gestis Saulis. Nam cum filius ejus Jonathas, fide ac virtute protectoris armatus, perrexisset ad stationem Philistinorum, castraque eorum turbarentur; Videns ille cum sociis insecutus est inimicos, persequens atque prosternens; cernensque quod res prospere cederet, contestatus est populum, dicens: *Maledictus qui comederit panem hodie, donec ulciscar de inimicis meis*: quod ignorans Jonathas, sumto melle gustavit paullulum: quam ob caussam Dominus indignatus est, ita ut respondere nollet quod populus agere deberet; ac nisi eum transacta bona eripuissent, forte deprehensus absque retractatione moreretur. Qua in re cum omni timore considerandum est, quod eum ignorantia excusare non potuerit, nec tantæ fidei virtus indignationem divinam avertit, quousque ad horam moriendi ventum est: ubi adhuc mirari possemus, nisi aliqui viderent, quod mel comedit, non panem. Verum quia, more sacri eloquii, in pane, quicquid comedi potest, accipitur; pensandum est quam attente Dominus custodiri velit quicquid non irreligiose Prælatus quisque præceperit, cum Saulis jussa a nesciente transgressa, sine aliqua vindicta transire non passus sit. Quis est hodie qui se culpæ obnoxium esse crederet, si præcipientis injuncta non audiret? Et tamen ex interna regula judiciorum Dei videmus peccata subtilius & acerbius inquiri, quam nos præcavere aut formidare valeamus.

XXIII. Hæc dicta sint, ut prudentius offeratur occasio diligentius considerandi, si tam fructuose unus auditur a multis tam noxius omnibus, unus inobediens efficitur inscius, quanto merito retributionis boni vel mali obediens, aut contemtor efficitur consonanter præcipientibus plurimis; maxime cum non solis Apostolis, sed omnibus his qui docendi ministerium in Ecclesia sortiuntur, dixisse Dominus intelligatur: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Illud quoque Ananiæ & Saphiræ factum occultum, tam sublimiter inventum, tam atrociter vindicatum, quis digne exaggerare prævaleat, unde contractum est tam immane crimen, ut tentasse Spiritum sanctum, & mentiri Deo convicti sint, cum tantum de pretio agri, quod adhuc in illorum erat potestate, servare sibi maluisse referantur? Certe necdum fuerat ante pedes Apostolorum positum, necdum in communionem fraternitatis redactum. Qua severitate judicaretur, si qui de loculis apostolicis & omni Ecclesiæ jam oblatis aliquid persumsisset, si sic judicatus est qui præsumsit ex his quæ adhuc erant offerenda? Si cuicumque homini de rebus humanis furatus aliquid fuisset, præcepto legis dupli aut quadrupli restitutione multaretur. Quia vero de sacris rebus, sanctis prædicatoribus sanctisque pauperibus deputatis, vel potius deputandis, fraudavit, morte multatus est, quam mortem non intulit gladius, non exercuerunt officialium manus, sed sacri sermonis virtus inflixit. Sic fraus prima in Ecclesia de rebus ecclesiasticis perpetrata punita est. Tali pœnitentia damnatus Adam in Paradiso, vetitum contingendo morti obnoxius, & habitatione Paradisi indignus effectus est, Ananias cum uxore sua fraudem in Ecclesia faciendo, & societate ecclesiastica & habitatione mundana privatus est. Dixerat Dominus: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Hinc perfectionem arripientes, & vendentes omnia quæ habebant, rerum suarum pretia non aliis pauperibus quam sanctis credentibus distribuebant, maximeque prædicatoribus sanctis distribuenda pauperibus offerebant. Tales enim pauperes in verbis Domini intellexerant. Sic & beatus Paullus, cum dextras sibi & Barnabæ ceteri darent, ut illi in Circumcisione, ipsi vero in Gentibus evangelizarent, testatur se etiam hujus quoque ministerii curam suscepisse, dicens: *Tantum ut pauperum memores essemus.*

XXIV. His ergo sacri canones concordantes, res ecclesiasticas, res etiam pauperum esse voluerunt. Nam & Dominus ordinavit ut hi qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant. Ex his itaque inter fideles cœptus est sacratissimus & laudabilis usus, ut Ecclesiæ ditarentur: quatenus ipsa Ecclesia de suo pascat prædicatores suos, & choros ministrorum, turbasque pauperum, ac multitudinem confluentium peregrinorum. Erga quas res quanta reverentia, quantaque fides, & custodia adhibenda sit, demonstravit voluntas Dei per multitudinem miraculorum quæ gesta sunt in universo mundo per singulas regiones, loca, atque ecclesias; cum jam non unus Ananias cum Saphira uxore propter fraudem in rebus sacris perpretatam morte multati sunt, sed innumerabiles & pene mille alii, qui infirmitate percussi, dæmonibus vexati, cæcitate damnati: de quibus si ea quæ scripta sunt, studiosus aliquis in unum congregare voluisset, aut valuisset, enormia volumina confecisset. Quanto magis ea quæ facta sunt, & divulgata, ac tradita, nec tamen scripta, eo quod fuerint nimia?

VXV. Hæc idcirco dicimus, non quod divinam percussionem omnibus temerantibus temporaliter comminemur, sed magis ut ad curam Dei earum custodiam atque diligentiam pertinere monstremus: qui tantis miraculis per tot tempora terruit improbos, non solum incredulos, sed & credentes, ne facile adversus sacra loca, inlicita auderent perpetrare; & ut eos saltem percussio tamquam bruta animalia cohiberet a præsumtione, quos ratio vel executio divinorum mandatorum nequicquam velut homines compescebat. Debuerant etenim nosse, utpote ratio-

nales a Deo conditi, quia si non licet concupiscere rem proximi, multo magis Domini.

XXVI. Nec hoc ita dictum sit, quasi charismatum divinorum largitio, vel remissio peccatorum, ac donum regni cælestis non sint concupiscenda; quæ utique res Domini sunt. Sed quoniam nobis de sacris rebus Ecclesiarum sermo est, secundum illud nunc loquimur quod Dominus in lege præcepit, dicens: *Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.* In quibus verbis summopere est considerandum, quia si contra quemlibet proximum, ob quamcumque rem, falsum exsistere vel adhibere testem non oportet; multo minus licet contra Dominum, ob illius Ecclesiæ facultates ejus nomini consecratas. Simili quoque modo, si domus, aut ager, servus, aut ancilla, & cetera quæ sunt proximi, concupisci non debent; multo itaque magis ea quæ ad sustentationem pauperum Domino sunt tradita, non sunt concupiscenda.

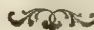
XXVII. Apparet autem in hujuscemodi rebus multitudo miserationum Dei, qui gratanter ab homine dignatur recipere quæ ipse dedit. Hinc denique est quod ei David fideliter confitetur dicens: *Tua sunt enim omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Nequaquam igitur consecrata Deo concupisci vel auferri debent, quin potius tali mente pensari, atque ita inlibata & ab omni usu communi sepofita custodiri, ut ipse Dominus in Deuteronomio insinuat, ita dicens: *Loqueris in conspectu Domini Dei tui: Attuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Levitæ, & advenæ, & pupillo, & viduæ, sicut jussisti mihi. Non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi in qualibet immunditia mea, nec expendi ex his quicquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcipisti mihi. Respice de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo, & benedic populo tuo, & terræ, quam dedisti nobis.* Tali itaque, ut dictum est, nobis cordis devotione primitivæ vel decimæ considerandæ sunt, tanta veneratione intactæ servandæ, & cum hujusmodi confessionis puritate Domino offerendæ; quatinus Dei de excelso cælorum respectus, & populi ac terræ benedictio possint facilius promereri.

XXVIII. Huic confessioni a Domino injunctæ fidelibus, illa quoque Apostoli sententia congruenter valet adjungi, qua fideli discipulo præcepit, dicens: *Si quis fidelis, vel si qua fidelis, habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia, ut his quæ vere viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrænabis os bovi trituranti.* Et: *Dignus est operarius mercede sua.* In quibus verbis id præcipue arbitror considerandum; quia si vidua cujuslibet fidelis, ab illo est sustentanda, ne gravetur Ecclesia, multo magis aliunde subministrandum est canibus & cavallis, ceterisque tam hominum quam animantium ministris, quæ vel ad delicias, vel ad pompas, turpesque jocos, a divitibus possidentur. Et hoc ideo, ne Ecclesiam Dei non solum gravent, verum etiam vastent, funditusque prædentur. Id namque nimis esse inlicitum non hac sola sententia ostenditur, sed multifarie in toto scripturæ divinæ corpore demonstratur: ubi non solum prævaricantium pœnæ, sed remunerationes fideliter tractantium res Domino consecratas, multis modis describuntur.

XXIX. Quicumque autem opus hoc lectione & consideratione dignum duxerit, noverit omnino non hæc nos de solis laicis dicere, sed etiam de episcopis, abbatibus, sive quibusdam clericis, qui aliud faciunt de sæpedictis sacris rebus, quam quod faciendum est, aut aliter eas quam a Deo & sanctis patribus ac rectoribus constitutum est, tractant. De qua re non est necesse, ad multa dicendum, nobis plurimum laborare. Quoniam liquido patet hominibus ratione utentibus, quanta ex his reprehensibiliter & minus decenter agantur ab his etiam quos sacer ordo ad ecclesiasticum regimen admittit. Quibus profecto omni attentione pensanda & expavescenda esset illa sententia, qua ex eorum persona beatus Job loquitur, dicens: *Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent; si fructus ejus comedi absque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi; pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.* In quibus verbis quamvis & alius inveniatur intellectus, pertinens ad murmurationem subditæ plebis, cum merito conqueritur adversus pastorem ob negligentiam prædicationis, vel impedimenta exemplorum malorum, potest tamen & ad personam ecclesiasticæ familiæ non inconvenienter aptari: quam cum inique perversus pastor opprimit, & indigne rebus Deo sacratis abutitur, cumque statum & inlicitos appetitus suos ac suorum ad jactantiam pompasque mendacii exornat, immo deturpat, non sola Ecclesia, cui ipse præest, sed & omnes qui morum illius fœditatem cognoscunt, ad murmurationem derogationemque contra ejusmodi rectorem excitantur. Hic talis, etiamsi prædicationis eroget pecuniam, ob carnales tamen libitus & indecentes actus non potest statutam evadere pœnam, quin pro delectationibus vitæ præsentis, æternarum pœnarum illi punctiones oriantur.

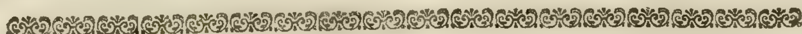
XXX. Nec tamen hæc sententia solos pravos episcopos, presbyteros, vel abbates percutit, & laicos indebite ecclesiasticis rebus utentes securos relinquit. Quibus illud summopere hoc loco pensandum est; quia si is quem utcumque ordo acceptus vel impensa prædicatio comitantur, propter lasciviam & turpis lucri appetitum malo suo easdem res in communes usus expendit; ille qui nec ministerium ecclesiasticum sortitur vel exsequitur, nec pecuniam verbi erogat, sed insuper quicquid ad pompam pertinet, sive lasciviam, quasi licentius properat, sacris rebus utitur, quanto majori malo suo convivia splendida de sacris rebus, quibus gementes & mærentes in tribulatione paupertatis debuerant consolari, epulatur cum divitibus epulantibus, gaudens, ridensque, & opus Domini non recipiens, & quasi agens quæ Deo placeant jucundatur, satiat præterea & inebriat histriones, mimos, turpissimosque & vanissimos joculares, cum pauperes Ecclesiæ fame discruciati intereant. Quam rem considerandam prudentibus offerimus, non autem exponendo aperimus, quoniam etsi dictum est divitibus: *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis: divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum æruginavit, & ærugo eorum testimonium erit vobis, & manducavit vestras carnes, sicut ignis; thesaurizastis in novissimis diebus.* Et iterum: *Epulati estis super terram, & in deliciis enutristis corda vestra.* Non ta-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

men præceptum est eis ut epulis cotidianis vacarent, & preciosissimis induerentur vestibus, ne forte vel eorum divitiæ putrefactæ remanerent, vel a tineis vestimenta comederentur; immo sicut pro avaritia, sic & pro epulis, & pro luxuriis, præsentis sententiæ comminatione feriuntur.

XXXI. Si autem hæc dicta sunt illis qui talia forsitan de propriis rebus agebant, multo magis quibusdam præsentis temporis divitibus dici potest: Ululate in miseriis advenientibus; quoniam epulantibus vobis de rebus non vestris, & thesau- A rizantibus de his quæ ad sustentationem pauperum Ecclesiæ tradita sunt, ipsi pauperes & ecclesiastica familia fame cruciantur; & qui ex eis fraudatus a vobis est vel oppressus, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiit, qui dixit: *Non negabis mercedem indigentis & pauperis; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum.* Et multa hujusmodi, quæ de hac re, & de omnibus quæ superius comprehensa sunt, in divinis libris dicuntur, nec ab ullo prorsus hominum absque sui gravissimo damno negliguntur.

LIBER

DE DIVINIS SENTENTIIS DIGESTUS,

Cum brevissimis adnotationibus, contra damnabilem opinionem putantium, divini [1] judicii veritatem igne, vel aquis, vel conflictu armorum patefieri.

I. IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri B Jesu Christi „ qui est pax nostra, quique „ fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens inimicitiam in carne sua, legem „ mandatorum decretis evacuans, ut duos condat „ in semetipsum in uno novo homine, faciat pacem, & reconciliet ambos in uno corpore Deo „ per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, „ & veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem his qui prope. Quoniam „ per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem. „ Incipiunt testimonia divina de litteris evangelicis, & apostolicis, atque propheticis, quibus luce clarius demonstratur contraria esse reconciliationi generis humani, ac reconciliatori Christo, pugnæ domesticæ & conflictus fraterni, putantium rerum labentium dubia & occulta posse patefieri, & per res contrarias veritati, veritatem latentem monstrari. Nam si omnipotens Deus, mundi conditor & rector, judicii veritatem in rebus latentibus per mutuas cædes inveniri voluisset, aut permisisset, nec judices aut magistros per singulas urbes constitui præcepisset, nec testibus inficiantes convinci, nec ubi testes desunt, controversiam per jusjurandum finiri. Sed nec illam legem inter virum & uxorem, si spiritus zelotypiæ virum concitaverit, daret, ut per aquas amarissimas probaretur mulier adultera esse, aut innocens. Vel etiam de invento cadavere hominis occisi juberet propinquioris civitatis principes convenire, & lavare manus, ac protestantes coram Deo dicere quod manus eorum non effunderint sanguinem innocentem. Neque sanctus & innocens vir David persecutori suo Saul diceret: *Si Deus te incitat contra me, odoretur sacrificio*, & cetera. Sed potius diceret: Mitte unum de tuis qui congrediatur mecum singulari certamine, & probet me reum tibi esse, si occiderit, aut certe: Jube ferrum vel aquas calefieri, quas manibus inlæsus attrectem, aut: Constitue [2] cruces, ad quas stans immobilis perseverem.

II. Cum autem nihil tale lex divina vel etiam humana sanxerit, & vani homines nominent ista judicium Dei; unde probari potest judicium esse Dei, quod Deus numquam præcepit, numquam voluit, numquam denique sanctorum & quorumlibet fidelium exemplis introductum monstratur. Quasi omnipotens Deus animositatibus vel adinventionibus hominum servire debeat, aut ipse sibi contraria agat; ut qui in lege & in Evangelio præcepit ut diligat homo proximum suum sicut seipsum, iterum, ac si voluntate mutata, cum cœperint homines contendere inter se de rebus insensibilibus, (de parte videlicet agelli, aut si contentio fuerit de brutis animantibus, cavallis, porcisve, vel undecumque litigaverint homines cupiditate permoti, quod utique forensium est, non religiosorum,) invocatus Dominus ostendit justitiam temporalem, vel C potius vilissimam; quæ nec proprie dicitur justitia, quia nullus inde fit justus; & cum stat unus adversus alterum, vir scilicet adversus proximum suum, quem certe sicut seipsum diligere debet, agente Domino conruat unus coram altero, & quem per sanctam legem diligi jusserat, per legem cupiditatis occidi aut prosterni a proximo faciat. Nempe Apostolus ostendit esse legem peccati, & legem carnis, & legem mortis, ex quibus ista sunt contraria legi spiritus, & legi vitæ. Nam hi qui spiritu Dei aguntur, & idcirco sunt filii Dei, audiunt Apostolum docentem: *Jam quidem omnino delictum est quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis* D *fraudem patimini?*

III. Neque hoc dicimus, quasi judicia inter homines necessaria non sint. Non solum autem necessaria, verum etiam bona sunt; sed illa de quibus Dominus Salomoni loquitur: *Quia postulasti*, inquit, *tibi sapientiam ad discernendum judicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens.* Et in alio loco: *Multitudo sapientium, sanitas est orbis terrarum; & rex sapiens, populi stabilimentum est.* Et iterum: *Melior est sapientia quam vires, & vir prudens magis quam fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite judices finium terræ.* Itemque: *Habebo propter hanc* E (haud dubium quin propter sapientiam) *claritatem ad turbas, & honorem apud seniores juvenis, & acutus inveniar in judicio.* De quo beatus quoque Job fatetur dicens: *Si contemsi subire judicium cum*

1. Gundobadus legem tulerat, ut caussis finis imponeretur duello, quod stolide appellabant *judicium Dei*.

2. Una tunc ex vulgaribus purgationibus, quam *judicium* vel *examinationem Crucis* etiam appellabant.

servo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversum me. Neque enim sanctus Job cum servis ancillisque gladiis aut fustibus confligebat; cum sciret æquitatem non cædibus, sed sapientia & misericordia componendam, quæ per seipsam loquitur dicens: *Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt justitiam*. Hinc autem æterna Dei sapientia indubitanti fide quærenda est, precibus & lectionibus assiduis obtinenda est, Apostolo Jacobo protestante: *Si quis*, inquit, *vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans*. Quod vero instanti lectione sit eadem sapientia perquirenda, ita Dominus Josue contestans ostendit: *Confortare igitur, & esto robustus valde, ut custodias & facias omnem legem quam præcepit tibi Moyses servus meus. Ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus de ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo*.

IV. Neque putandum est, quod aut in istis bellis domesticis, aut in insidiis latronum, aut quibuslibet rixis civilibus sive domesticis cadat homo, nisi Deo tradente in manus proximi sui; sicut ipse per Prophetam adversum malos pastores loquitur: dicens; *Et pastores eorum non parcebant eis, & ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus. Ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui; & concident terram, & non eruam de manu eorum, & pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis*. Sed & illud in hac sententia notandum est, quod electi dicantur pecora occisionis, sicut & Apostolus de psalmo sumens testimonium dicit: *Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis*. Et in lege præceptum est: *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manu ejus; constituam tibi locum quo fugere debeat*.

V. Tota namque fide credere debemus, quod nihil fiat in mundo, nisi Deo aut dispensante, aut permittente; cum & capilli capitis fidelium omnes numerati sint, & unus ex duobus aut quinque passeribus non cadat in terram sine Deo, & sicut quidam sanctorum ait: [1] *Nec folium de arbore sine nutu Dei decidat*. Tamen quia notissimum est bonos a malis interfici, numquam autem malos a bonis, nisi in bellis publicis & legalibus judiciis, pertinet hoc ad occulta judicia Dei, quæ sunt sicut abyssus multa, nec est datum hominibus nosse cur omnipotens ita permittat fieri. Solere autem justos ab iniquis interfici testatur & David, super Abner interitu, dicens: *Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner, sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, corruit*. Sed, ut diximus, nulli hæc investigare concessum est, quando & ipse Paulus, ad tertium cælum raptus, & iterum in paradiso admirans, exclamet, dicens incomprehensibilia esse judicia Dei & investigabiles vias ejus. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?*

VI. Hæc pie humiliterque considerantibus appa-A ret non posse cædibus, ferro, vel aqua, occultas & latentes res inveniri. Nam si possent, ubi essent occulta Dei judicia? Deberet ergo inter catholicos & hæreticos tali examine veritas indagari, sicut quidam superbus ac stultus hæreticus Gundobadus Burgundionum rex tentabat expetere a beato Avito, egregio & orthodoxo prædicatore, qui ejus vesaniam sapientissime laudabiliterque repressit, atque redarguit. Quod si talibus adinventionibus, ut sæpe diximus, valerent latentes culpæ inveniri, nec sapientia, nec sapientes, neque judices, neque magistri essent necessarii. Sed quia verissimum est quod de Deo dicitur: *Apud ipsum est fortitudo & sapientia, ipse novit &* B *decipientem & eum qui decipitur*; ab ipso & secundum ipsum quærenda est rerum & judiciorum veritas. Jam nunc ponendæ sunt ipsæ divinæ sententiæ, & perspiciendum in eis quales auctor earum velit esse, vel quid, aut qualiter agere debeant reconciliati populus adquisitionis, filii resurrectionis, oves summi pastoris, & erga se invicem & erga lupos ac bestias insidiantes.

SEQUUNTUR SENTENTIÆ.

Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

C Quando stant duo altrinsecus parati ad mutuam cædem, non est eis hæc bona voluntas; & ideo angeli pacis non adsunt illis æterna gaudia offerentes.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.

A quibus pax multa scandalum non excludit; necdum habent plenitudinem legis, quæ caritas est.

Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

Forsitan dicturi sunt contentiosi, ad possidendam terram viventium mansuetudinem esse necessariam; ad defendendam autem terram morientium, fraternam congressionem? Sed audiant Apostolum dicentem: *Nos talem consuetudinem non habemus, neque* D *Ecclesia Christi*.

Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

Non offertur æterna misericordia & honor filiorum Dei immisericordibus, & pacem disrumpentibus, sed facientibus.

Audistis quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo Racha, *reus erit consilii. Qui autem dixerit* Fatue, *reus erit gehennæ ignis &c. Audistis quia dictum* E *est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextera maxilla tua, præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & reliqua*.

Antiquo populo præceptum, ut qualem quis alteri maculam inflixisset, talem sustinere compelleretur; novo autem, nullum malum inferre, sed illatum æquanimiter tolerare. Qui ergo non solum non resistit, sed etiam modum talionis supergrediens excedit, nec ad antiquum populum pertinet, nec ad novum. Quos jubemur diligere, non permittimur nocentes lædere.

Tribus modis peccatur, cogitatione, locutione, & actione. Patet ergo in cogitatione radicem esse

1. August. in Matth. serm. vi.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

malorum, fructus autem in operatione. Et consequenter veteri populo fructus malorum vetantur, in novo vero radices exstirpare jubemur: ideoque apud illos homicidium in reatu erat; apud nos autem ira occulta, & sermo injuriosus. Quapropter qui mentem non purgat a furore, nec manus compescit a cæde, nec cum antiquis legi subditus est, nec cum novis evangelicæ gratiæ libertate donatus.

Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odies inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos; ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet peccata vestra. Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite eis. Hæc est enim lex & prophetæ.

Nullo modo quis potest filius Dei esse, nisi imitetur. Qui ergo non imitando, a tanta nobilitate degenerat, non veraciter sed falso dicit: *Pater noster, qui es in cælis*. Et ideo non tantum crudelitate, sed & falsitate damnatur. Si non intrabimus in regnum cælorum, nisi abundaverit justitia nostra plusquam Scribarum & Pharisæorum: quanto magis nisi abundaverit plusquam publicanorum & ethnicorum?

Qui perfectionem remunerat, nihil corruptioni nisi damnationem reservat. Considera, o amator rerum periturarum, & neglector tui, quia alii in te peccanti potes dimittere, tibimet ipsi non potes. Et quia ad tam grave malum nullum majus remedium invenitur, quam ut dimittas quæ potes, ut dimittantur tibi quæ committere vales, delere non potes.

Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus; & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

Si ille qui patrem matremve plus amat quam Deum, non eo est dignus; quanto magis est indignus, si plus amaverit terram, vel porcum? Amplius enim hæc amare convincitur, qui pro talibus caritatem, quæ Deus est, offendere non veretur.

Amen dico vobis: Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.

Hujus præcepti negligentiam cruciatus inremediabilis & infinitus sequetur. Porta regni cælestis angusta est: quæ parvulos capit, sed enormes excludit. Qui ergo stat paratus ad cædem, dum non simplicitate parvulorum humilis, sed gigantea ostentatione vult videri terribilis, ab hujus ingressu omnino rejicitur.

Festina implere, dum manus & pedes solutos habes; quia venient dies de quibus dices: *Non mihi placent*; ubi ligatis pedibus & manibus mitteris in tenebras exteriores, id est, fugiendi operandique licentia subtrahetur.

Domine, quoties peccaverit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, usque Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Converte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Habete inter vos salem, & pacem habete inter vos.

Quoniam grave malum est peccanti fratri de corde non ignoscere. Quo fit ut olim per pœnitentiam dimissa peccata, revocentur ad vindictam.

Quanto melior est anima corpore, tanto pejor est gladius, quo anima in æternum perimitur, quam quo corpus ad tempus occiditur.

Sicut pulmentum quodlibet absque sale non est aptum & utile; sic omnis virtus, etiam ipsa fides, non valet ad salutem hominis sine pace.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? Et ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui vera locutus sum vobis, quæ audivi a Deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me.

Si Sacerdos & Levita, qui vulnerato a latronibus plagas non imposuerunt, sed quia non profuerunt, proximi non fuerunt; quanto magis illi qui plagas infligunt, proximi non sunt? Qui ergo non impertiendo misericordiam a proximitate se alienum facit, alienus est & a medicamento quod vulnerato jacenti cælestis Samaritanus clementer infudit.

Qui domesticum fidei occidere quærit, non est filius Abrahæ, quia hoc Abraham non fecit. Facit autem opera patris, id est, diaboli, qui ab initio homicida erat. Qui summe bonum pastorem sequuntur, oves sunt: qui autem in membris suis illum insequuntur, lupi sunt.

Si quis mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit.

Si qui ministrat, sequitur; qui adversatur, insequitur.

Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem; sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinvicem.

Non pro his autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint, ut mundus credat quia tu me misisti. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

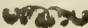
Si dilectione cognoscuntur discipuli Domini, rixis & contentionibus cognoscuntur discipuli diaboli.

Si unitas trahit mundum ad fidem, dissensio impellit mundum ad perfidiam.

Quod si zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus pravum.

Et Paullus apostolus ait: *Noli verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium*, de hac sapientia, quæ non est desursum, sed terrena, atque diabolica fit. Et illud beatus Paullus insinuat, dicens: *Profana autem & inania loqui devita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit.*

Si ergo contentio cordium mendaces ostendit adversus veritatem, & contentio verborum subver-

tit audientes; quanto magis contentio manuum & armorum?

Non unum opus pravum, aut pars operum, sed omne opus, sicut & Paullus ostendit: *His autem qui ex contentione, & qui non adquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum.*

Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ, & fructibus bonis, judicans sine simulatione. Fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem.

Perpende, o Judex, quia illa sapientia quæ judicat sine simulatione, dolo, & fraude, pacifica est, & plena misericordiæ.

Unde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis; non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulastis. Petitis, & non accipitis; eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia hujusmodi, inimica est Dei?

Unde sint bella & lites, aperte heic ostenditur.

Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis quæ advenient vobis.

Cum non dicat, *Quicumque est*, sed *Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus*, patenter ostendit, quia eodem modo quo Dominus adulterum esse pronuntiat in Evangelio, *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, etiamsi ad expletionem operis nefarii non pervenerit, quicumque vult amicus esse sæculi hujus, jam adulter est, etiamsi non pervenerit ad honores & divitias sæculi, sicut & apostolus Paullus non *Qui fiunt*, inquit, sed *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli*, ac per hoc efficiuntur inimici Dei.

Melius est enim bene facientes (si velit voluntas Dei) pati, quam male facientes.

Hæc sententia demonstrat & benefacientes mala hujus sæculi pati, non autem, ut plerique æstimant, solos mala facientes.

Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia, mutuam in vobismet ipsis caritatem continuam habentes: quia caritas operit multitudinem peccatorum. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem.

Non habet continuam caritatem qui adversus proximum consurgit ad congrediendum. Sed & hoc notandum, quia si caritas operit multitudinem peccatorum, rixæ & contentiones cumulant copiam flagitiorum.

Hæc enim omnia si vobiscum adsint & superent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitionem. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens, purgationem veterum suorum delictorum. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est de Deo; & qui non diligit fratrem suum: quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligamus alterutrum. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant; fratris autem ejus justa. Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte in vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus ponere.

Aperte heic ostendit Apostolus, quia cui hæ virtutes adsunt, non est infructuosus, & vacuus; cui vero non adsunt, cæcus est, & in tenebris ambulans.

Benedicite persequentibus vos; benedicite, & nolite maledicere. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Id ipsum invicem sentientes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes; providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam; ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

Non solum persequi persequentes non debemus, sed neque maledicere, sed e contrario, ex corde benedicere.

Væ mundo ab scandalis! Magna cæcitas & profunda miseria! Nondum cognovimus proximum nobis malum fecisse; & nostro malo conamur eum qui forte innocens est, malefactorem ostendere.

Non solum flentes facere non debemus; sed e contrario, quoscumque flentes viderimus, flere cum eis & ipsi debemus.

Debemus autem nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit; sed sicut scriptum est; Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, & consolationem scripturarum, spem habeamus.

Non vis ei in bonum placere, contra quem exserto brachio gladium vibrans, aut matarum tenens, stas paratus ad cædendum tam atrociter, ut omni virtute nudatus in terram prosternatur, & se reum fateatur, etiamsi non sit.

Deus autem patientiæ & solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi. Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

Ubi contraria sibi homines ore, id est, verbis, opponunt contentionibus, ibi unanimitas animorum esse non potest, ac per hoc a talibus non honorificatur Deus, sed semper inhonoratur.

Caritas patiens est, benigna est. Caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, caritas numquam excidit.

Si urgente caritate Christi congruentes & con-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

temperati esse debemus proximis, pensandum est qui surget ad rixas & dissensiones. *Servum certe Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt.*

Patiens est, & benigna: quia quos per patientiam tolerat, per benignitatem amat. Et si is qui tolerat, nec tamen diligit, non exercet opus caritatis; quanto magis qui nec tolerat? Si caritas non irritat, ad irascendum non concitatur, neque gaudet super iniquitate; pensandum omnino est, quam longe a caritate sint, qui se adversus invicem provocantes, pro terrena cupiditate confligunt. Caritas non excidit: quia semper est in profectu, numquam autem venit in defectu.

Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. Caritas enim Christi urget nos; æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt; & pro omnibus mortuus est; ut & qui vivant, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

Ii pro quibus Christus mortuus est, non sibi debent vivere, sed Christo. Qui autem Christo vivit, nullo modo vult lædere proximum. Quapropter quærendum est, ille qui paratur ad lædendum proximum, occidendo, aut cædibus prosternendo, cui vivit, sibi, an diabolo, cum certum sit eum Christo non vivere.

Fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete; & Deus dilectionis & pacis erit vobiscum. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus donavit nobis.

Perfectorum est idem, id est, unum, non diversa & adversa sapere, & idcirco pacem habere. Qui autem contraria agunt rixando & litigando, perpendant utrum Deus pacis cum illis sit. Et cum certum sit Deum non habentem, qui vita est animarum, mortuum esse; proculdubio colligitur mortuorum esse mortificare, proximum velle non vivere.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filii carissimi; & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Non est nobis conluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus.

Hæc sententia, regula est Christianorum, & tam aperta, ut quilibet in ea velut in speculo se valeat considerare.

Fratres, quæcumqut sunt vera, quæcumque pudica, quæcumquæ justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite; & Deus pacis erit vobiscum.

Quicumque vult Deum pacis secum habere, templum videlicet ejus esse, ista agat quæ hæc sententia docet, ut glorificet & portet Deum in corpore suo. Quia qui Deum non portat ad vitam suam, portabit inimicum velit nolit ad mortem suam.

Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes. Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hæc enim voluntas Dei est in Christo Jesu in omnibus vobis.

Et hæc sententia, regula est Christianitatis. Sed valde notandum quod jubet hominem patientem esse ad omnes, non ad amicos tantum. Patientia enim maxime ad inimicos est necessaria.

Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Usquequo Dominus sanctus & verus non judicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant super terram? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec impleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.

Hæc sententia docet tempus vindictæ fidelium non esse in præsenti. Nam si sancti pro fide passi quærunt vindictam de persecutoribus, de quibus utique vindicandi sunt, & non impetrant; quomodo isti, de quibus agimus, quotiescumque irascuntur proximis, & ad contentionem manuum prosiliunt, putant sibi Deum famulari, & amarissimis suis motibus deservire?

Væ, civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum!

Si una hora venturum est judicium Babylonis, quomodo cives ejus tam frequenter pro se Deum æstimant judicare? Hæc sententia demonstrat occulta esse judicia Dei, & impenetrabilia. Unde constat stultam & superbam esse præsumtionem eorum qui putant impenetrabilia judicia Dei bellis & cædibus liquido publicari.

Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri & fratris ejus requiram animam hominis. Quicumque effunderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo.

Hæc prima lex, a Deo data hominibus, prohibet attentissime humanum sanguinem fundere.

Non omnis qui hominem occiderit, corporaliter occidetur. Sed secundum illud accipiendum est quod Dominus in Evangelio dicit: *Omnis enim qui gladium acceperit, peribit.* Et Apostolus ait: *Quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem.* Quare autem hunc reatum tanta pœna sequatur, hæc caussa est, quoniam ad imaginem Dei factus est homo.

Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manu eorum. Quare ergo impii vivunt, sublimati sunt, confortatique divitiis? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, & non est virga Dei super eos. Bos eorum concepit, & non abortivit; vacca peperit, & non est privata fœtu suo. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exsultant lusibus. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

Hæc sententia indicat temporalem esse malorum felicitatem. Et idcirco errant qui putant singulis hic retribui quod merentur.

Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas? Circumda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus. Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo. Absconde eos in pulverem simul, & facies eorum demerge in foveam. Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua.

Qui conflictibus & congressionibus merita homi-

num se putant posse invenire, habeant brachium sicut Deus, & in voce simili tonent, circumdent sibi decorem, & in sublime erigantur, sintque gloriosi, & tunc poterunt sibi ipsi esse salvatores; impiorum autem & superborum dispersores, humiliatores, contritores, & in foveam demersores.

Non enim in arcu meo confidam, neque gladius meus salvabit me; quia salvasti nos de hostibus nostris, & eos qui oderunt nos confudisti. In Deo laudabimur tota die, & nomen tuum confitebitur in æternum. Verumtamen tu confudisti & projecisti nos, & non egredieris in exercitibus nostris. Vertisti terga nostra hosti, & qui oderunt nos diripuerunt sibi. Dedisti nos quasi gregem ad vorandum, & in gentibus dispersisti nos.

Ista sententia insinuat neminem salvum fieri, aut justum vel innocentem demonstrari per armaturam corpoream, ipsum autem Deum non semper in hac vita bonis retribuere merita justitiæ. Unde & Paullus, qui bonum certamen certavit, cursum consummavit, fidem servavit, repositam sibi dicit coronam justitiæ, non receptam. Nam in præsenti quinquies quadrageneas una minus accepit, ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium fecit, & omnia illa pericula quæ ipse enumerat, sustinuit.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in acervum lapidum. Dederunt cadavera servorum tuorum escam avium cælorum, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum quasi aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & derisio his qui in circuitu nostro sunt.

Hæc sententia eadem ipsa demonstrat quæ & superior.

Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus & mundo corde, qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam, loquitur veritatem in corde suo, qui non est facilis in lingua sua, neque fecit amico suo malum, & opprobrium non sustinuit super vicinum suum. Qui negligit damnum propter amicum suum, justus est; iter autem impiorum decipiet eos. Melior est patiens viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Arma, & gladii in via perversi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eo. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exsultet cor tuum; ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

Videat bellator fraternus, si sit innocens manibus, mundo corde, & faciat omnia quæ sequens sententia enumerat.

Non solum melior, sed nec bonus vult esse, qui per patientiam non dominatur animo suo. Qui cum proximo decertat propter animal brutum, nec modicum damnum vult negligere propter Deum.

Erues eos qui ducuntur ad mortem, & qui detrahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris. Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, redditque homini juxta opera sua. Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ iniquitatem. Et dixi in corde meo: Justum & impium judicabit Deus, & tempus rei omnis tunc erit. Verti me ad alia, & vidi calumnias quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & consolari eos neminem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos.

Non solum debes non ducere ad mortem, verum

A etiam eos qui ducuntur eruere, si non vis ut reddat tibi Dominus secundum opera tua.

Quando Dominus inter justum & impium discreverit, tempus omnis rei tunc erit, non modo. Quod tempus desiderans Ecclesia, rogat Dominum, dicens: *Judica me, Deus, & discerne caussam meam de gente non sancta*. Quam rem si homines saltem justificare valuissent, non essent mala quæ sequentes sententiæ enumerant.

Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso alius excelsior, & super hos quoque eminentiores sunt alii.

Excelsus quippe super excelsos hæc respicit Deus, B qui angelos suos super judices & reges terræ præposuit: qui possunt utique prohibere injustitiam, & magis in terra valere quam quævis hominum potestates. Sed quoniam servat in fine judicium & consummationem mundi, quando matura seges fuerit, & messores venerint, jussurus est ut separetur triticum & lolium tradatur incendio; ideo nunc exspectat, & differt sententiam, quamdiu ager mundi istius plenius excolatur.

Justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua.

Dei in occulto sapientia est & tribulare nunc sanctos ut recipiant mala in vita sua, & peccatores non visitare pro scelere & quasi ad vindictam C reservare; ut & illis possit æterna bona restituere, & his mala inferre perpetua.

Melius est secundum voluntatem Dei ut justus pereat in justitia sua, quam ut impium occidat propter malitiam illius. Et quia ita fit, ideo provenit quod sequens sententia dicit.

Sunt justi quibus multa proveniunt, quasi opera egerint impiorum; & sunt impii qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant.

Inter ceteras vanitates quæ in mundo vario feruntur eventu, etiam hoc deprehendi, quod justis ea frequenter eveniunt, quæ impiis evenire debuerant, & impii tam feliciter in hoc mundo degunt, ut eos putes esse justissimos.

D *Nescit homo utrum amore an odio dignus sit; sed omnia in futuro servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator; ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt.*

Si omnia futuro servantur incerta, mira fatuitas quorumdam, qui certaminibus exsecrandis putant se de incertis facere certa.

Verti me ad aliud; vidique sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientum panem, nec doctorum divitias, nec artificum E *gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Nescit homo finem suum. Sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.*

Hæc sententia non denegat providentiam, sed docet exitus rerum hominibus esse incertos. Epistola ad Romanos huic loco congruit: quia non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei sit. Quod autem ait: *Non est sapientibus panis*, multorum cotidie probatur exemplo, qui cum sapientissimi sint, necessariis indigent, & eruditum virum latere in obscuro, persecutiones pati, & non solum in populum gratiam non habere, sed inopia & egestate tabescere. Hæc autem fiunt, quia in-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

certo statu fluunt omnia, & non est in præsenti A meritorum retributio, sed in futuro.

Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis; positum stultum in dignitate sublimi, & divites cadere deorsum. Vidi servos in equis, & principes ambulantes quasi servos super terram.

Et hanc ergo iniquitatem se in sæculo perspexisse commemorat, quod videatur injustum Dei esse judicium, sive absque ejus fieri voluntate, ut vel in mundi potestatibus, vel in Ecclesiæ principatu, sæpe hi qui divites in sermone sunt atque sapientia, divites etiam in operibus bonis, ignobiles sedeant, & imprudens quisque in Ecclesia teneat principatum: hoc autem fieri B a vultu ejus qui in sæculo habet potestatem, dum potentes quosque & doctos premat, nec eos in populis apparere permittat; illos vero quos scit esse imprudentes, in Ecclesiis faciat esse majores, ut cæci a cæcis ducantur in foveam.

Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & injustitiam contra me? & factum est judicium & contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur judicium perversum.

Hæc loquuntur nescientes judicia Dei investigabilia, & profundum divitiarum sapientiæ & scientiæ ejus, quod non ita videat Deus, ut videt ho- C mo. Homo tantum præsentia respicit, Deus futura & æterna cognoscit. Communis ad Deum querela sanctorum est, quare contra eos injustum judicium fiat, & innoxium in persecutionibus sanguinem fundant; ac si quando ante tribunal steterint judicum sæcularium, judex acceptis muneribus condemnet insontem, & reum liberet: quod quidem non solum de judicibus sæculi, sed interdum de Ecclesiæ quoque principibus dici potest, quod propter munera lacerent legem, & non perducant usque ad finem judicium, & impius prævaleat adversus justum, & magis in judicio peccatum divitis quam pauperis veritas defendatur, unde querimonia est judicium exire perversum. Non debe- D mus super hac rerum inæquitate turbari, videntes & in principio mundi ab impio Cain interfectum Abel justum, & postea exsulante Jacob regnare in domo patris Esau. Ægyptii luto & latere affligunt filios Israel.

Quare non respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.

Dominus noster sciens clementiæ suæ pondera atque mensuras, interdum non exaudit clamantem, ut eum probet, & magis provocet ad rogandum, & quasi igne excoctum, justiorem & puriorem faciat. Quod intelligens Apostolus, *secundum id quod misericordiam consecutus a Domino*, ait, *non deficimus*; & benedicit Deum in omni tempore, & scit quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

De Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem, & judicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum, & conflabunt gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones, non sumet gens adversus gentem gladium, & non discent ultra belligerare. Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terræ. Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Heu, proh dolor! jam in multis gentibus factum est, ut bellandi studio cessante, agriculturæ operam dent, propter quam etiam arma in utensilia versa sunt; & adhuc Burgundionibus necesse est, propter assidua domestica bella, ut falces, ligones, ac vomeres conflentur in gladios.

Vacate & videte quoniam ego sum Deus. Mei autem pene vacillaverunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia æmulatus sum contra iniquos, pacem peccatorum videns, quod non recogitaverunt de morte sua, & firmata sint vestibula eorum. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Idcirco nutriti sunt ad superbiam, circumdederunt iniquitatem sibi, processerunt a pinguedine oculi eorum, transierunt cogitationes cordis, intulerunt, & locuti sunt in malitia, calumniam de excelso loquentes.

Quæ & ista sententia dicit, etiam corporaliter ex parte facta fuissent, si Burgundiones adquievissent.

SERMO EXHORTATORIUS AD PLEBEM, DE FIDEI VERITATE,

Et totius boni institutione.

I. Audite fratres nostri, familia Christi, grex E summi pastoris, populus pascuæ ejus, & oves manus ejus. Introite portas æterni regis in confessione, & atria ejus in hymnis, ut vobis dicatur: *Ecce nunc benedicite Domino omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Quærite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum prope est.* Et quam prope est? *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.* Est enim cunctis mentibus interior, cunctis corporibus interior, ipse intus replet, exterius circumdat, inferius portat, superius protegit. Ipse qui nunc sic prope est, veniet tempus quando inveniri non poterit. Et quare non invenietur qui ubique est, qui nusquam deest? Quia jam non erit tempus Dominum quærendi, sed pœnas luendi eos qui nunc eum non inveniunt. Agite quod Psalmus dicit: *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.* Benedicite cum ipsis, aut confitemini cum universis operibus Domino.

II. Non vobis necesse est transmigrare de locis ad loca, de regno ad populum alterum, ad quærendum Dominum. Ipse se vobis ultroneus offert, & dicit: *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam & aperuerit januam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Quid umquam tam dulce? quid tam jucundum? Adjun-

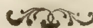
git etiam, & dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*. Ecce vult intrare ad te, ut cœnes cum illo, non te pigeat aperire. Non solum in mente tua vult cœnare tecum, verum etiam te vult levare in thronum suum, ut sedeas cum illo. Cui talia promittuntur, quid amplius desiderare debet? Promittit adhuc Dominus, & dicit: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Sint ergo lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus exspectantibus Dominum suum quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei. Beati servi illi, ad quos veniunt Pater & Filius, & mansionem apud eos faciunt. Væ autem illis qui talem hospitem a se repellunt; quoniam in malivolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Et ideo nolite cogitare inania, nolite desiderare peritura; ineptas autem & aniles fabulas devitate, exercete vos ipsos ad pietatem. Aperite Domino pulsanti, ut intret ad vos, & cœnet vobiscum, & mansionem apud vos faciat. Nec tacens pulsat, sed loquitur unicuique animæ pulsans: *Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea*. Vos autem curam omnem subinferentes ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam. Si enim meditando de fide vestra & spe, crescitis in scientia & cognitione Dei, non vacui nec sine fructu vivitis, & ita Dominum hospitem tenetis.

III. Fides est, qua credimus unum Deum omnipotentem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, veram Trinitatem, veram Unitatem. O quam vera Trinitas, ubi nullus nascitur ex se, nullus procedit a se, sed alter ex altero! Filius videlicet nascitur ex Patre, Spiritus sanctus procedit ex Patre & Filio. Proculdubio igitur apparet quod alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de utroque procedit. O quam vera Unitas, ubi non est alius Spiritus Patris, alius Filii, sed unus utriusque; nec prius procedit ex Patre in Filium, deinde ex Filio ad diffundendum in cordibus fidelium caritatis donum; sed simul ex utroque. Non est alia deitas Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, sed una trium deitas; & idcirco vere unus Deus. Nam si esset alia & alia, non esset unus. Una ergo deitas, una æternitas, una majestas, una potentia, una voluntas, una operatio, una pietas, una gloria. Et quia est omnino alius & alius, ideo Trinitas; & quia non est aliud & aliud, ideo Unitas; quia non est ipse Pater qui Filius, non ipse Filius qui Pater, aut Spiritus sanctus, ideo vera Trinitas. Quia vero hoc est Pater quod Filius, hoc Filius quod Pater & Spiritus, ideo vera Trinitas (*leg.* Unitas). Nativitatem Filii non præcessit potestas aut voluntas Patris. Sic processionem Spiritus sancti nihil fuit quod præcederet. Patrem confitemur genitorem Filii, factorem autem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium rerum. Filium confitemur ingenitum Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, ὁμοούσιον Patri, hoc est, ejusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt quæ in cælo, & quæ in terra, per quem majestatem Patris laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli & cælorum virtutes. Spiritum sanctum confitemur vivificantem, ex Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio adorandum & glorificandum, qui locutus est per prophetas. Donum dantes simul tres, Patrem Filium & Spiritum sanctum confitemur, sine confusione indivisos, sine tempore sempiternos, sine differentia æquales. Unus Dominus magnus & laudabilis nimis, cujus magnitudinis non est finis, & sapientiæ non est numerus. Magnus certe non mole, sed virtute: qui dum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest.

IV. Hanc veram Trinitatem, veramque Unitatem, unum Dominum, laudant de cælis, laudant in excelsis omnes angeli, omnes virtutes, sol, & luna, stellæ, & lumen, cæli cælorum, & aquæ quæ super cælos sunt. Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt. Laudant de terra dracones & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, montes & colles, ligna fructifera, & omnes cedri, bestiæ, & universa pecora, serpentes, & volucres pennatæ, reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes judices terræ, juvenes & virgines, senes cum junioribus, quia exaltatum est nomen ejus solius. Et confessio ejus super cælum & terram, & laus in Ecclesia sanctorum. Laudatur enim in sanctis suis, in firmamento virtutis suæ, in virtutibus suis, secundum multitudinem magnitudinis suæ, in sono tubæ, in psalterio & cithara, in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis benesonantibus, in cymbalis jubilationis.

V. Cum ergo ista omnia simul, rationabilia & inrationabilia, incessanter laudent Deum; quomodo homines, ad imaginem & similitudinem Dei conditi, & ad laudem gloriæ ejus vocati, debent esse pigri, aut tardi, aut ociosi? Et illa quidem laudant Dominum semper. Nos autem, etsi non possumus semper, laudemus saltem frequenter; quibus per Apostolum dicitur: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum*. Et per Prophetas: *Narrate omnia mirabilia ejus, annuntiate inter gentes studia ejus, notas facite in populis adinventiones ejus*. De quibus virtutibus & mirabilibus, qualia sint, sanctæ scripturæ verbis sic prædicatur: *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Qui fundavit terram super basim suam; non commovebitur in sæculum sæculi. Qui demisit lapidem angularem ejus, cum laudarent simul eum astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei. In fortitudine ejus, repente maria congregata sunt; & prudentia ejus percussit superbum. Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Qui aufert stillas pluviæ*, & sicut alia translatio dicit, *innumerabiles illi stillicidia. Qui mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderavit. Qui appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera. Cujus thronus flammæ ignis, & rotæ ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidusque egreditur a facie ejus. Millia millium ministrant ei, & decies millies centena millia sistunt ei*. Omnes namque exercitus cæli assistunt ei, non solum a dextris, sed etiam a sinistris: de quibus Propheta vidit egredi spiritum dicentem: *Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus*, id est, decepti & decipiendi regis, ut ascenderet ad locum ubi ei paratus erat interitus.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

VI. Istius sinistri exercitus aut princeps aut magnus, invidendo sancto viro Job, expetivit eum ut sibi concederetur a Domino, non ad probandum quod factum est per eum nolente illo, sed ad reprobandum quod multitudini malitiæ suæ desiderabat. Hujus sinistri exercitus princeps accessit ad primum hominem, bene & bonum a bono Deo conditum, igne invidentiæ succensus; & decepit, ac prævaricatorem fecit, atque omnimodæ corruptelæ subjecit, & de societate angelorum depositum, socium sibi fecit, atque de luce angelica abstractum, tenebris suis subjugavit, & æternæ morti obnoxium reddidit. Dominus autem summe bonus & pius, ut tam magnam ruinam repararet, tam magnum vulnus, misit filium suum Deum Verbum, ut caro fieret, id est, homo verus, & habitaret in nobis, id est, in humanitate perfecta, quam sumsit pro nobis [1] ex nobis, id est, ex sancta Virgine ad hoc præparata & custodita; habitaret autem corporaliter, non spiritaliter, ut in sanctis ceteris, id est, dono gratiæ, sicut scriptum est: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est*. Qui licet Domino adhæreant, & Deus in illis habitet; non tamen exinde efficitur ut dii sint naturaliter; sicut in Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, ut Deus sit substantialiter. Quæ humanitas, ex quo esse cœpit, non aliud esse potuit, quam Deus, & unicus filius, quia unigenitus caro factus est, ut sit verus Deus, verus homo, unus Deus. Et licet aliud sit caro, aliud divinitas; non tamen ipse alius est in carne, alius in divinitate; sed utroque unus Christus Deus homo, permanente utriusque naturæ veritate & integritate; id est, non mutata humanitate in divinitatem, neque conversa divinitate in humanitatem: qui ex utroque unus Christus Deus, ita adoratur cum Patre & Filio ab omni creatura, ut superius diximus, sicut adorabatur antequam Verbum caro fieret: quia inconvertibilis deitas, quæ inconvertibiliter infirmitatem nostram, in qua mori posset, suscepit incarnatione sua, nec minui potuit, nec augeri.

VII. Verus Deus ergo & verus homo, unus Dominus noster Jesus Christus, venit ad passionem, ut perferret omnia illa quæ de illo prænuntiata sunt per scripturas. Unde comprehensus, & ligatus, flagellatus, irrisus, & in cruce suspensus, cum veniret hora ut potestate propria poneret animam suam, potestate iterum eam sumturus, clamans voce magna, dixit: *Consummatum est*: & inclinato capite tradidit spiritum. Natus autem vera nativitate, veræ carnis sustinuit veram passionem, suscepit veram mortem, vera carnis resurrectione *præbuit se ipsum vivum discipulis in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis & loquens de regno Dei*, manducavit & bibit coram eis, non necessitate, sed potestate. *Et videntibus illis, elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri adstiterunt juxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicentes in cælum? Hic Jesus, qui assumtus est a vobis ad cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*. Sedet ergo in ea carne, quam assumsit pro nobis, ad dextram Patris, & venturus est in gloria judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui est testis fidelis; primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, agnus Dei qui tollit peccata mundi: qui ita laudatur cum Patre ab angelis: *Sedenti in throno &* A *agno benedictio & honor & gloria & potestas in sæcula sæculorum*. Et quando venerit in majestate sua & Patris, sic timebitur ab eis quos judicaturus est, ut dicant montibus & petris: *Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis supra thronum, & ab ira agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsius, & quis poterit stare?* Transacto, omnes electi ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, erunt stantes ante thronum in conspectu agni, & amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabunt voce magna dicentes: *Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno*. De quibus dicitur: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas* B *in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die & nocte in templo ejus; & qui sedet in throno, habitat super eos. Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus; quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet illos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ex oculis eorum. Et lætitia sempiterna super caput eorum, gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus*. Hæc civitas Dei, id est, universitas omnium sanctorum, *non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei inluminavit eam, & lucerna ejus est agnus*. Et dicetur ei: *Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in* C *terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & postes tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ inluminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia Dominus erit tibi in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hereditabunt terram. Et videbunt gentes justum tuum, & cuncti reges inclytum tuum; & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra derelicta, & terra tua non vocabitur amplius desolata; sed* D *vocaberis voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata; quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium*: nec fatuæ virgines, quæ non sumserunt oleum secum: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni, & regnabunt in sæcula sæculorum.

VIII. Hæc præclara testimonia sanctæ scripturæ ostendunt unitatem & æqualitatem sedentis super thronum & agni, Patris videlicet & Filii, cum & E unus dicitur dies magnus iræ ipsorum. Mansit enim æqualis Patri, etiam postquam factus est minor Patre. Unde & Patres sancti, Doctores videlicet Ecclesiæ, in brevissimo hymno quem Psalmis, Antiphonis, & Responsoriis subjungimus, cantandum tradiderunt: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto; sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum*. Et cum electi ex omnibus populis & linguis stare dicuntur ante thronum in conspectu agni, & una salus cantatur ei qui sedet super thronum & agno, & pariter inluminant civitatem suam; hoc ipsum ostenditur, ut sciamus unum esse Patrem & Filium, etiam postquam minor factus, obediens exstitit usque ad mortem, mortem

1. August. in Joan. tract. IV.

autem crucis. *Propter quod Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris*. Ostendit etiam caput exaltatum ad quantam sublimitatem elevat corpus suum, & unitatem capitis & corporis, sponsi videlicet & sponsæ. Unde dicitur: *Induit me vestimentis salutis, & indumento justitiæ circumdedit me quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis*. Se enim dixit sponsum, se sponsam. Hæc tanta unitas est illud inæstimabile & ineffabile bonum, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus se; cum agnus ille est sponsus gregis sui, pastor ovium suarum; & qui est agnus in passione, leo in resurrectione, aquila in ascensione, lapis quoque angularis, lapisque abscissus de monte sine manibus, & factus est mons magnus implens omnem terram. Hoc est regnum quod in æternum non dissipabitur, & populo alteri non tradetur, & ipsum stabit in æternum. De hac unitate & ineffabili sublimitate capitis & corporis per Danielem prophetam dicitur: *Aspiciebam in visione noctis; & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit; & in conspectu ejus obtulerunt eum; & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum; & omnes populi, tribus, & linguæ: ipsi servient potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur; & regnum ejus, quod non corrumpetur.*

IX. Hæc unitas & sublimitas capitis & corporis, quæ futura est in specie & re, omni intentione pietatis jam nunc tenenda est in fide & in spe. Hanc sublimiter commendat Apostolus, cum dicit: *Qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionem filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi; ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: cujus totum corpus compactum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate*. Et iterum: *Caput ex quo totum corpus, per nexus & conjunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum*. Et alio loco: *Sollicite servate unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus est & Pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis*. Item de unitate membrorum: *Sicut enim corpus unum est*, inquit, *& membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus. Nam corpus non est unum membrum, sed multa.*

X. Quod autem mediatio mediatoris Dei & hominum Domini nostri Jesu Christi conjungat Patri omnem electam creaturam, ita ut ista ineffabili unitate spiritus, nulla sit diversitas generis, conditionis, & sexus, sed tam ex angelis, quam ex hominibus, una domus & una civitas Dei fiat, atque hujus tantæ & tam mirabilis unitatis unum caput sit Christus, ita docet Apostolus: *Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ejus, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui creavit eum: ubi non est gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus*. Et iterum: *Quicumque in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu*. Et alibi: *Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, Deus*. Itemque: *Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*. Et alio loco: „ Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quia in ipso condita sunt omnia in cælis & in terra, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Omnia per ipsum & in ipso creata sunt; & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum; pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis. „ *Et iterum*: „ Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis. „

XI. Pro hac ineffabili unitate ipse mediator Dei & hominum, Deus homo, Christus Jesus, tempore passionis suæ rogavit Patrem, dicens: „ Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis, unum sint; ut mundus credat, quia tu me misisti. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis, & tu in me; ut sint consummati in unum; & cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, & illi sint mecum; ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi. „ Quando autem perficietur ista tanta & tam sublimis unitas, Apostolus diligentissime ostendit, dicens: „ Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur; unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus ejus. Novissima autem inimica destruetur mors. Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. „ *Et iterum*: „ Ecce mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba. Canet

SAECUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

„ enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & A nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc „ induere incorruptionem, & mortale hoc induere „ immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus „ est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est mors „ victoria tua? ubi est mors aculeus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus vero peccati, lex. Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.„ Ad hanc victoriam non pervenitur, nisi certando: quoniam non oportet coronari, nisi qui legitime certaverit.

XII. Hujus unitatis pars, quæ adhuc peregrina- B tur in terra, habet adversantes, contra quos incessanter confligat: quia omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur. Sunt in primis diabolus & angeli ejus hostes nostri, contra quos armari nos vult Apostolus, dicens: „ Induite vos armatura Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quia non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ, in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica ju- C stitiæ, & calceati pedes in præparationem Evangelii pacis; in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem, & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu.„ Sunt etiam homines publice persequentes, de quibus ipse Dominus loquitur: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos; & ad præsides & ad reges deducemini propter me, in testimonium illis & gentibus*. Sunt quoque D alii persecutores, qui persequuntur inimicitiis, odiis, detractionibus, accusationibus, damnis, rixis, & diversis asperitatibus: contra quos non armis pugnandum est, sed patientia & tolerantia; sicut Apostolus docet nos patientes esse debere ad omnes: & Dominus jubet non resistere malo. *Sed si quis te percusserit in dextera maxilla tua, præbe illi & alteram*. Et iterum: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est*. Et iterum: *Si dimiseritis enim hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet peccata vestra*. E Sunt etiam inimici fidei, & quibus Apostolus loquitur: *Quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, adtendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium*. Contra quos pugnandum est non armis corporalibus, sed spiritualibus, exemplis videlicet, scripturarum auctoritate, ratiociniis fidei & veritatis. Sunt etiam inimici cotidiani, quos nec loco nec tempore possumus declinare: quos Apostolus enumerat, dicens: „ Desideria carnis non perficiatis. Caro „ enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ „ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum „ servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, „ æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & „ his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: „ quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.„ Contra quos pugnandum est, non solum ratione, sed & labore, abstinentia, continentia, vigiliis; sicut Apostolus suo nos exemplo informat, dicens: *Castigo corpus meum & servituti subjicio; ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar*. Unde & discipulum instruens, & de se jam securus, juxta finem vitæ suæ, ita gloriatur, dicens: „ Tu vero vigila, in omnibus labora, opus „ fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Ego „ enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ „ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo, reposita est „ mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem „ mihi, sed & omnibus qui diligunt adventum „ ejus.„

XIII. Inter hæc omnia caveat fidelis, ne omnino vel in modico in propriis viribus præsumat, sed de Dei adjutorio, ut ad finem bonorum pervenire, vel in bono possit opere perdurare: quia Dominus ait: *Sine me nihil potestis facere*. Et Apostolus: *Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate*. Et iterum: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis*. Et iterum: *Non quod idonei simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Et Dominus: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo; nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo. Suam namque voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut divinæ serviant voluntati; quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est a quo & præparatur & jubetur quod volunt. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito. Sua bona Deus prævidet, præscit, adjuvat, & remunerat in nobis. Nemo bonus nisi solus Deus, qui non est alterius bono bonus. Homines autem, non proprio, sed Dei bono, sunt boni; qui est fons & origo bonitatis; immo qui est bonitas: a quo omne bonum, & sine quo nihil boni.

XIV. Hæc est fides & spes catholicæ Ecclesiæ, quæ est columna & firmamentum veritatis, in lege & prophetis, psalmis & hymnis prædicata, per apostolos evangelizata, per martyres testificata, per doctores exposita. Quicquid huic fidei contrarium invenitur, & quæque dissona & discrepantia, inepta sunt, & profana, atque inaniloquia, quæ multum proficiunt ad impietatem, ac per hoc doctrina dæmoniorum & antichristorum, de quibus Apostolus ait: *Filioli, novissima hora est; & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt*. De quibus alius Apostolus: *Hi sunt murmuratores querelosi, secundum desideria sua ambulantes, & os illorum loquitur superbiam, quorum omnium caput est Antichristus*. De quo Apostolus: „ Rogamus vos autem, fratres, per adventum Domini „ nostri Jesu Christi & nostræ congregationis in „ ipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, „ neque terreamini, neque per spiritum, neque „ per sermonem, neque per epistolam tamquam

per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat illo modo. Quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus. Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet inlustratione adventus sui eum; cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, eo quod caritatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, & judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. ,, De hoc tempore & Dominus in Evangelio ait: ,, Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo; neque fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit, Ecce heic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent eum pseudochristi & pseudoprophetæ; & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. ,, De Antichristo & Daniel propheta sic dicit: ,, Sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret, & putabit quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem. Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cælum, detur populo sanctorum Altissimi, cujus regnum sempiternum est. ,; *Et iterum*: ,, De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum; & factum est grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem; & magnificatum est usque ad fortitudinem cæli; & dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit juge sacrificium, & dejecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum est contra juge sacrificium propter peccata; & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur. ,, *Et iterum*: ,, Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones; & roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis; & supra quam credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum, secundum voluntatem suam: & dirigetur dolus in manu ejus, & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos, & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur. ,, *Et iterum*: ,, Et faciet juxta voluntatem suam rex, & elevabitur, & magnificabitur adversum omnem Deum; & adversum Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit, quia adversum universa consurget. ,, *In libro Apocalypsi*: ,, Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem cornua septem, & capita decem, & super cornu ejus decem diademata; & super capita ejus nomen blasphemiæ. Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus similes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam. Et adoraverunt draconem qui dedit potestatem bestiæ; & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna, & blasphemiam; & data est illi potestas facere menses quadraginta duos. Et aperuit os suum in blasphemias, ad Deum blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cælo habitant. Et datum est ei bellum facere cum sanctis, & vincere illos. ,, *Et iterum*: ,, Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra; & habebat cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus; & fecit terram & inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret cælo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes terram, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ. ,, *Et iterum*: ,, Ego tibi dicam sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem. Bestia quam vidisti fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit; & mirabuntur inhabitantes terram, (quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi) videntes quæ erat, & non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinque ceciderunt, unus est, alius nondum venit; & cum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et bestia quæ erat, & non est, ipsa octava est, & de septem est, & in interitum vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipiunt post bestiam. Hi consilium unum habent & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum est, & rex regum, & qui cum illo sunt vocati, electi, & fideles. ,, *Et iterum*: ,, Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, & cum ipso pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorant imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphuris, & ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius. ,, *Et iterum*: ,, Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes quæ sunt super angelos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super altitudinem terræ; & circumierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cælo, & devoravit illos; & diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sul-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

„ phuris, ubi bestia & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.„

XV. Tres heic dicuntur, diabolus videlicet, & bestia, quæ est Antichristus, & Pseudopropheta, quæ omnem potentiam Antichristi ostensura est in signis & prodigiis mendacibus. Et duæ bestiæ, operante diabolo, eminentiores sunt in universo corpore perditorum. Et diabolus quidem est inventor & caussa omnis mali, tamquam hominibus mortaliter viventibus invisibilis. Est & homicida est ab initio. Universa mala quæ operatus est, maxime per homines exercuit & exercet. Illum autem primum malum quod in deceptione primorum hominum perpetratus est, per serpentem fecit; quia nec erat homo, per quem primi homines deciperentur. Per serpentem loquutus Evæ, per Evam Adæ. Deinde per Cain occidit Abel. Et deinceps pullularunt omnia mala, & creverunt iniquitates, & crescunt adhuc, donec perveniant ad summum mali; quando Deo permittente & ordinante adsumturus est sibi diabolus vas aptissimum, hominem videlicet illum damnatum, & perditum, caputque perditorum; qui in tantam excrescet malitiam, ut homo omnium pessimus ostentare se possit, & audiat tamquam sit Deus, & contra universa consurgat, & extollat se ac jactet super omne quod dicitur Deus & quod colitur: ita ut de illo jam dictum sit a Domino: *Non est super terram potestas quæ comparetur ei qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt. Ipse est rex super universos filios superbiæ.* Ut sciamus de illo dictum esse, superius ostenditur, ubi dicitur: *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit, neque hasta, neque thorax.*

XVI. Quod autem unum corpus sit omnium perditorum, cujus isdem Antichristus caput sit, superius ostenditur, ubi dictum est: *Membra cohærentia sibi carnium ejus.* Et iterum: *Corpus illius quasi scuta fusilia; compactum squamis se prementibus. Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas: alteri una adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.* De quo corpore & capite ejus, id est, diabolo, vel Antichristo, & per Ezechielem Prophetam dicitur: *Ecce ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum. Et ponam frænum in maxillis tuis, & adglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis; & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt, & projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui.* De cujus potentia & „ in Psalmo, secundum Hebraicam tamen translationem, dicitur: „ Impius secundum altitudinem „ furoris sui non requiret, nec est Deus in omnibus cogitationibus ejus. Parturiunt viæ ejus in „ omni tempore. Longe sunt judicia tua a facie „ ejus. Omnes inimicos suos despicit. Loquitur in „ corde suo. Non movebor de generatione in generationem, ero sine malo. Maledictione os ejus „ plenum est, & dolis, & avaritia; sub lingua „ ejus dolus & iniquitas. Sed & insidiatur juxta „ vestibula in absconditis, ut interficiat innocentem. Oculi ejus robustos circumspiciunt; insidiatur in abscondito, quasi leo in cubili. Insidiatur ut rapiat pauperem, dum adtraxerit eum „ ad rete suum, & confractum subjicit, & irruet „ viribus suis valenter.„

XVII. Hoc corpus diaboli atque Antichristi, quale in præsenti sit, & quid illi in futuro maneat, demonstratur in alio Psalmo, ubi dicitur: *Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate?* & cetera. De hoc corpore perditorum loquitur & liber qui inscribitur Sapientiæ, qualiter in fine temporum oppressum æternis miseriis gerat feram & infructuosam pœnitentiam, dicens: *Tunc stabunt justi in magna constantia*, & cetera quæ subsequuntur. *Ergo erravimus a via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non ortus est nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis; & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens, & tamquam navis quæ pertransiit fluctuantem aquam.* Quod autem ex angelis & hominibus perditis unum corpus sit, uno cruciatui deputatum, Dominus ostendit in Evangelio, ubi ait se dicturum in judicio: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* De hoc cruciatu malignorum angelorum & hominum Esaia propheta in fine libri sui ait: *Egredientur* (haud dubium quin sancti) *& videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur, & erunt usque ad satietatem visionis omni carni.* Hæc pœna & locus pœnarum nominatur in Evangelio tenebræ exteriores, ubi jactatur servus ille qui non arguitur de fraude, sed de inutilitate, quia acceptum talentum negotiando multiplicare noluit; & alter, qui ad nuptias vestitus veste nuptiali non interfuit, ligatis manibus & pedibus projicitur. Ipse locus frequenter in Scripturis nominatur Infernus; sicut est illud in Parabolis: *Semita vitæ super eruditum, ut declines de inferno novissimo:* & Ezechias Rex justus Domino ait: *Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.* Et in Psalmo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Et iterum: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum.* Et beatus Job: *In profundissimum*, ait, *infernum descendunt omnia mea.* Nominatur & aliis nominibus, sicut isdem beatus Job iterum ait Domino: *Dimitte ergo me ut plangam paullulum antequam vadam, & non revertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine; terram miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Quid enim terræ tenebrosæ nomine nisi terra tartari clausa signatur? Nec immerito infernus terra dicitur: quia quicumque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Ergo qui a conspectu districti judicis expulsus tenetur, miseriæ & tenebrarum terra cohibetur: quia foris dolor cruciat quos divisos a vero lumine intus cæcitas obscurat: transactorum illa ultrix flamma vitiorum concremationem, & lumen non habet.

XVIII. Sciendum tamen quia sicut *in domo patris mansiones multæ sunt pro diversitate virtutis;* sic damnatos diverso supplicio, gehennæ ignibus subicit disparilitas criminis: quæ scilicet gehenna, quamvis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit: quæ tamen supplicia in se demersos & ultra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium exstinguentes servant; ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus vivat, quia & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors vivit, & finis semper incicipit, & deficere defectus nescit; quamvis illic

ignis & ad consolationem non lucet; & tamen ut magis torqueat ad aliquid lucet. Nam sequaces quoque suos secum in tormento reprobi flamma inlustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt: quatinus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amaverant, ipsorum quoque eos interitus in augmento suæ damnationis affligat. Hic locus suppliciorum dicitur & lacus, sed in quo non est aqua, sicut per Zachariam dicitur: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua*. Et per Ezechiam regem justum: *Non exspectabunt, qui descendunt in lacum, veritatem tuam*. Dicuntur novissima laci, & fundamenta laci, & novissima abyssi.

XIX. Vos ergo abluti aqua baptismatis, & honorati nomine Christiano, signoque salutis signati, pensate attente, & perpendite diligenter, si habemus quod merito timeamus, si est quod omni sollicitudine mentis cavere debeamus; & inde cogitare nullatenus negligamus, sicut & sacer psalmus docet, dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo*. Et iterum: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*: & non solum mentes nostras cogitando, sed & linguas nostras loquendo, ibi occupemus. Cetera pericula temporalia quanto minora sunt, tanto minus nos sollicitent. Ista autem quanto majora sunt, tanto magis nos conturbent & contristent, & profundis doloribus, suspiriis, atque gemitibus compungant; ut fiat nobis quod scriptum est: *Confige Domine timore tuo carnes meas: a judiciis enim tuis timui*. Pensate fideliter quod beatus Job de se fatetur, dicens: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui*. Si ille qui sic timebat, potuit umquam vanis cogitationibus occupare mentem, aut otiosis verbis linguam; circumferte oculos mentis vestræ per vicinas regiones, & considerate mortales nostris temporibus. Ad quid eos videtis vacare? quid cogitare, loqui, & facere? quanti sunt qui conentur agere quod Apostolus præcipit, dicens: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus est ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus*. Et iterum: *Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, canticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu, gratias agentes Deo & Patri per ipsum*. Et iterum: *Quid ergo est, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant*. Et iterum: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis, omnia in gloria Dei facite*. Vere omnino, sicut Dominus ait: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona*. Sicut ergo verissimum est quia qui thesaurum bonitatis habet in corde, non potest aliter nisi ut bona cogitet & loquatur; ita qui inania & inutilia loquitur, demonstrat se inanem & vacuum esse a gratia spiritali. Nam si non esset, curreret; & proculdubio se audientes ædificaret in fide & gratiarum actione ad gloriam Dei.

XX. [1]Ecce audistis nunc & bona, quæ ex toto corde amare & desiderare debeatis; audistis & mala, quæ ex tota virtute & omni conamine fugere debeatis. Propter quod pensate quem locum habere

A possit inter utrumque periturarum rerum amor, & transitorii damni & periculi timor. Sciendum omnino, quia sicut amare inlicita aut immoderata bona temporalia, peccatum est; ita timere inordinate, peccatum omnino est; & tam grande peccatum, ut inter cetera peccata annumeretur, & a regno cælorum excludat, & æternis pœnis addicat, sicut in Apocalypsi legitur: *Timidis autem, & incredulis, & exsecratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardente igne & sulphure, quod est mors secunda*. Beatus quoque Petrus Apostolus non solum docet non timendum persecutores, sed nec læsionem putare quicquid mali perse-

B cutores inferre possunt, duo conjungens testimonia Psalmi & prophetæ Esaiæ, dicens: *Oculi Dei sunt super justos, & aures ejus ad preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala*. Et, *Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?* Hoc ipsum & per Prophetam Dominus præcepit, dicens: *Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis; & sicut lanam, sic devorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit*. Similiter & per semetipsum in Evangelio jubet: *Nolite timere*, inquiens, *eos qui corpus occidunt, & post hæc non habent amplius quid faciant*.

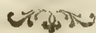
C XXI. Non timere autem corporis persecutores magnum Dei esse munus Dominus ostendit, cum loquitur ad Hieremiam, dicens: *Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides a facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum, super omnem terram*. Similiter & ad Ezechielem: *Ecce dedi*, ait, *faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, ut adamantem, & ut silicem, dedi faciem tuam. Ne timeas eos, neque metuas a facie eorum; quia domus exasperans est*. Et quia timere inimicum, qui solum corporale

D damnum inferre potest, grave crimen est; idcirco instruit nos psalmus ita orandum: *Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam*. Quasi dicat: A timore inimici libera me, & subde timori tuo. Tale est quod in alio psalmo dicitur: *Quoniam multi bellantes adversum me, ab altitudine diei timebo, ego vero in te sperabo*. Quod sic accipiendum est, quasi diceret: Multi quidem pugnant contra me. Ego autem auxilio gratiæ tuæ firmatus, sperans in te, non multitudinem eorum, sed tuum excelsum timebo lumen. Illi ergo qui bellantur adversum me, non possunt penetrare altitudinem diei, cujus Apostoli duodecim sunt ore [2] fulgentes.

E XXII. Qui autem veraciter in Domino confidunt, securi se dicunt in Deo: *Laudabo sermones meos, in Deo speravi. Non timebo quid faciat mihi caro*. Et iterum: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo*. Quis enim accusabit adversus electos Dei, ut ait Apostolus? Et iterum: *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? (sicut scriptum est: Quia pro te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis:) sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos*. Perfecte itaque Christiani non solum non timent tribulationes, verum etiam glo-

[2] Forte *hora*.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

riantur in tribulationibus; scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus eorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis; & omne gaudium existimant, cum in tentationes varias incidunt: absque ulla ambiguitate noverunt se tribulationibus & angustiis constari, examinari, & purgari, sicut aurum & argentum in fornace ignis, non sicut paleas, aut fœnum. Quia ad hoc illis ignem tribulationis adhibet Pater cœlestis, ut sordes abluat, non ut in cinerem convertat. Sanctorum itaque vox est in psalmo dicentium: *Quoniam probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hæc omnia patiuntur variis persecutionibus. Tolerant plerumque superiores, quasi super capita impositos, quos noverunt esse pejores. Tolerant autem, non solum tribulationes, sed & tentationes, quasi ignem & aquam, per adversa scilicet & prospera. Cavent omnino ne eos aut ignis exurat, aut aqua corrumpat. Transeuntes autem per ignem & aquam, hoc est, per prospera & adversa, educuntur in refrigerium; ubi jam nullum timent inimicum, nullam sustinent molestiam, quia perpetuum refrigerium & perpetua quies perseverat.

XXIII. Ut autem ad hoc perveniant, quid agendum est omnibus fidelibus inter tot mala & transitura & mansura, toleranda & fugienda, nisi quod Dominus & Redemtor noster, liberator, & moderator, cum de ultimis tribulationibus instrueret discipulos, præcepit, dicens: *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.* Similiter & cum de sua jam instanti passione eos moneret, dicit: *Orate ne intretis in tentationem.* Nam & antea interrogatus a Pharisæis quando venit regnum Dei, cum respondisset, subjunxit, dicens: *Quoniam oportet semper orare, & non deficere:* ostendens hoc per parabolam de judice duro, & vidua interpellante importune. Nam & in alio loco, cum per parabolam diceret quemdam importune rogantem impetrasse commodo dari sibi panes a quodam, subjecit, dicens: *Et ego vobis dico, Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit invenit, & pulsanti aperietur.* Et post paullulum: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?*

XXIV. De qua re, id est, assiduitate vel potius importunitate orationum, quam solliciti & intenti esse debeant fideles, plena est omnis sacra scriptura novi & veteris testamenti exemplis & præceptis, in quibus (quod incomprehensibile est hominibus) aliqua quæ omnipotens Deus promisit futura, sic distulit, ut orationibus obtinerentur. Unde & Petro apostolo detento ab Herode, & in carcere truso, oratio ab Ecclesia fiebat sine intermissione ad Deum. Et Paullus exhortatur auditores suos, dicens: *Orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione, pro omnibus sanctis, & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii, pro quo legatione fungor in catena ista, ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui.* Et in alio loco similiter: *Orationi instate*, ait, A *vigilantes in ea gratiarum actione; orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) ut manifestem illud, ita ut oportet me loqui.*

XXV. Quod autem non tantum pro se unusquisque, aut pro sanctis, debeat sollicitus esse in oratione, sed & pro omnibus hominibus, idem beatus Paullus sic ostendit, præcipiens: *Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate.* Quod vero non solum in omni B tempore, sed & in omni loco, hoc fieri debeat, ostendit, post pauca subjungens: *Volo ergo viros orare omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate.*

XXVI. Sciendum ante omnia, quia oratio sicut esse debet sine ira & disceptatione, ita & sine hæsitatione, cum tota fiducia & fide. Quod in multis quidem locis ostenditur; sed præcipue in illo, ubi Petrus Domino dicit: *Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. Et respondens Jesus, ait illis: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti. Tolle te & mitte te in ma-* C *re, & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petieritis, credite quia accipietis, & venient vobis.* Hoc modo orandum & beatus Jacobus apostolus admonet, dicens: *Si quis sapientiam postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, ei dabitur. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est tempestati maris, quæ a vento movetur, & circumfertur. Non ergo æstimet ille homo quod accipiat aliquid a Domino. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.* Tantam fidem & fiduciam præstat magna multitudo dulcedinis Dei, cui in alio psalmo dicitur: *Quia tu Domine* D *suavis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.* Et nobis per Prophetam dicitur: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet te; clamabis, & dicet: Ecce adsum.* In quibus versibus aperte demonstrat, quod qui pie audit Dominum, misericorditer auditur a Domino. Sed hos propheticos versus alia translatio sic inchoat: *Dissolve obligationes violentarum cau-* E *tionum, dimitte fractos in remissionem, & omnem scripturam iniquam conscinde, & in fine, adhuc loquente te, dicet, Ecce adsum.* Quod valde necesse est, ut prædicetur, audiatur, & impleatur.

XXVII. Hanc multitudinem dulcedinis suæ omnipotens & misericors Dominus per Ezechielem prophetam annuntiat clementer, & dicit: *Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et quare moriemini, domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus. Revertimini, & vivite.* Sic & per Esaiam ostenditur, cum dicit: *Derelinquat impius viam suam, & vir*

iniquus cogitationes suas , & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus , & ad Deum nostrum , quoniam multus est ad ignoscendum. Hanc suavitatem misericordiæ suæ Dominus nobis offert per eumdem Prophetam , dicens : *Memento horum Jacob & Israel , quoniam servus meus es tu . Formavi te , servus meus es tu , Israel , non oblivisceris mei : delevi ut nubem iniquitates tuas , & quasi nebulam peccata tua : revertere ad me , quoniam redemi te* . Et iterum : *Ego sum , ego sum ipse , qui deleo iniquitates tuas propter me , & peccatorum tuorum non recordabor* .

XXVIII. Qui autem has dulcissimas vocationes Dei neglexerint in præsenti tempore , dum inveniri potest , & dum prope est , & venerit tempus jam non operandi , sed recipiendi unumquemque secundum opera sua , audiens amaras improperationes : *Vocavi , & renuistis ; extendi manus meas , & non fuit qui aspiceret . Despexistis omne consilium meum , & increpationes meas neglexistis . Ego quoque in interitu vestro ridebo* . Tunc erit eis illa infructuosa conversio , de qua Dominus per prophetam loquitur omnibus dicens : „ Convertimini , & „ videbitis quid sit inter justum & impium , & „ inter servientem Deo & non servientem ei . Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus ; & „ erunt omnes superbi , & omnes facientes impietatem , stipula : & inflammabit eos dies veniens , „ dicit Dominus exercituum , quæ non relinquet „ eis radicem & germen . Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ , & sanitas in „ pennis ejus , & egrediemini , & salietis sicut vituli de armento , & calcabit impios , cum fuerint „ cinis sub planta pedum vestrorum in die qua ego „ facio , dicit Dominus exercituum . „

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

DE DIVISIONE IMPERII FRANCORUM

inter filios Ludovici Imperatoris,

AGOBARDI FLEBILIS EPISTOLA.

I. DOmino gloriosissimo Ludovico Imperatori Agobardus servulus. Cum unusquisque fidelis omni fideli fidei sinceritatem debeat , dubium non est quod præcipue fideli Prælato , cui res publica ad gubernandum commissa est , fides servanda sit ab omnibus , qui divinæ dispositioni fideliter subjecti sunt , sicut Apostolus docet : *Omnis* , inquiens , *anima potestatibus sublimioribus subdita sit* . Quamquam circa nullum infideliter agendum sit . Propter quod & alius Apostolus dicit : *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum* : & docemur orare pro omnibus hominibus , pro regibus , & his qui in sublimitate sunt , ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate . Et in alio loco dicitur : *Ideo necessitate subditi estote , non solum propter iram , sed etiam propter conscientiam* .

II. Cum autem hæc ita sint , & omnes vobis fideles esse debeant , quomodo quisquam fidelis vobis esse poterit , si videns aut intelligens vestrum periculum , non se ingerit , quantum potest , ut vobis indicet , & cognitum faciat ; si tamen locus aut facultas penitus illi non denegatur ? Testor omnipotentem Deum , qui scrutator est cordium & renum , quia nulla alia exstat caussa , pro qua hæc scribere præsumo , nisi quia doleo , quantum dicere non possum , de periculis quæ vobis imminere videntur , & maxime animæ . Nam quanto excellentior substantia est anima corpore , tanto excellentiori sollicitudine curam animæ gerere debemus , quam corporis ; ita Domino docente in Evangeliis , sicut ipsi optime nostis .

III. Anno itaque [1] præsenti , in attritione & commotione , agitatione & afflictione terræ & habitantium in ea quanta mala increbuerint , nemo hominum est qui enumerare possit , nulla exigente caussa , nulla compellente necessitate ut ita fieri oporteret certamina , quæ tenemus : quia si voluissetis , tranquillam & quietam vitam ageretis cum filiis vestris , non minus quam pater vester , & avus . Adsit omnipotens & misericors Deus , qui habitator est pectoris vestri , adsit etiam patientia vestra , qua ceteros homines præcellitis , ut hæc quæ suggero , tranquille audire & perpendere dignemini .

IV. In illo tempore , quando filium vestrum participem [2] nominis vestri facere curastis , ita in publicum vestrum interrogando hoc inchoastis , dicentes : Quod ad stabilimentum regni pertinet , & ad robur regiminis , debet homo differre , an non ? Cumque omnes respondissent quod utile & necessarium est , non esse differendum , sed potius accelerandum ; statim vos , quod cum paucissimis tractaveratis , omnibus aperuistis ; & dixistis vos velle propter fragillitatem vitæ , cui incerta est mors , ut dum valeretis , nomen Imperatoris uni ex tribus filiis vestris imponeretis , in quo voluntatem Dei quoquomodo cognoscere potuissetis . Propter quam cognoscendam injunxistis ut facerent omnes jejunium triduanum , offerrent sacerdotes sacrificia omnipotenti Deo , qui suavis & mitis & multæ misericordiæ est omnibus invocantibus se ; fieret quoque ab omnibus eleemosyna per illud triduum solito largior ; ut omnipotens Deus , qui summa benignitate regit corda in se sperantium , infunderet in corde vestro voluntatem suam , & non sineret super alium inclinari voluntatem vestram , nisi super eum qui sibi placuisset . Itaque perfecistis omnia quæ in tali re facienda erant , tali fide & spe , ut hoc a Deo vobis infusum & inspiratum nemo dubitaret . Ceteris filiis vestris designastis partes regni vestri ; sed ut unum regnum esset , non tria , prætulistis eum illis quem participem nominis vestri fecistis ; ac deinde gesta scribere mandastis , scripta signare , & roborare , & consortem nominis vestri factum , Romam misistis a Summo Pontifice gesta vestra probanda & firmanda ; ac deinde jurare omnes jussistis ut talem electionem & divisionem cuncti sequerentur , ac servarent . Quod juramentum nemini visum est spernendum , aut superfluum , sed potius opportunum , atque legitimum , eo quod ad pacem & concordiam perti-

1. Nempe 833. quo Ludovicus contra filios exercitum collegit.

2. Accidit anno 817. teste Eginhardo.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

nere videretur. In processu quoque temporis, quotienscumque aut quocumque Imperiales litteræ mitterentur, amborum Imperatorum nomina continebant. Postea vero mutata voluntate, convulsa sunt statuta, & de litteris nomen omissum est, & in omnibus contraria attentata sunt; cum neque per seipsum Deus, neque per angelum, neque per Prophetam vobis dixerit, *Pœnitet me ita constituisse*, sicut de Saule dixit Samueli: adhuc quoque nescitis qualiter in secretis Dei consiliis definitum sit. Et ecce, sine ulla ratione & consilio, quem cum Deo elegistis, sine Deo repudiatis, & cujus voluntatem in eligendo quæsistis, non exspectato exitu voluntatis ejus, rem probatam reprobatis. Non ignorat prudentia vestra, quod sequendus est Deus, non B præcedendus. Nam qui præcedere vult, tentat quod non est ex fide, dicente ipso Domino: *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

V. Oro, domine mi, adsit benignissima pietas vestra, ne aspernanter ista accipiatis; sed potius ingredimini sacrarium mentis vestræ cum Deo, & loquimini cum illo mediante fidei pietate; & invenietis vos dixisse Deo, non verbis, sed rebus: Domine, rogavimus & deprecati sumus faciem respectus tui suppliciter, ut tua inluminatione & gubernatione eligeremus participem Imperii: sed quia tecum bene non fecimus, sine te melius consilium invenimus. Absit, absit. Avertat Deus a vobis ut C inspirationem Dei repudietis, & voluntatem hominum carnalia tantum sapientium statuatis, ut in errorem inducamini, & deducamini. Obsecro clementiam vestram, ut secundum a Deo vobis conlatam prudentiam perpendatis quomodo beatus Jacobus Apostolus reprehendat eos qui propriis animorum motibus proponunt aliqua se facturos sine prospectu divinæ permissionis, dicens: *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras ibimus in illam civitatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit* A *in crastinum. Quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit, &, Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.* Et cavete ab hominibus qui sequuntur spiritum suum, quia non omnium est fides.

VI. Cognovit Dominus qui sunt ejus; & quicumque ejus sumus, quantulacumque veritatis luce fruimur, & veritate inluminante sinceriter vos amamus, fideliter vestram sempiternam felicitatem exoptamus; & idcirco tanta mala tanta scelera isto anno ex hac occasione perpetrata dolemus, & timemus valde ne in vos furor Dei concitetur. Recordamur namque ardentissimæ religionis vestræ, quam cognovimus semper in assiduitate orationum, in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus cantantem & psallentem Deo in corde puro, in contritione cordis, in compunctione placidæ mentis, in sollicitudine misericordiarum, & omnium bonorum strenuitate. Et ideo, ut dictum est, timendum nobis videtur, ne tepescat, ne frigescat, optandum vero ut fervescat & augeatur perseverando usque in finem, ut salus sempiterna sequatur.

VII. Et quia superius de legitimo & opportuno juramento mentio facta est, videtur mihi non celandum excellentiæ vestræ, quod multa murmuratio est nunc inter homines propter contraria & diversa juramenta, & non sola murmuratio, sed & tristitia, & detractio adversum vos: quod mihi usquequaque displicet: quorum murmuratio ad illud pertinere eis videtur quod beatus Hieronymus in expositione Hieremiæ dicit in illo loco ubi propheta ait: *Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate & in judicio & justitia.* Ait ergo prædictus Doctor: *Simulque animadvertendum, quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint; nequaquam erit juramentum, sed perjurium.*

DE COMPARATIONE

Utriusque regiminis Ecclesiastici & Politici, & in quibus Ecclesiæ dignitas præfulgeat Imperiorum majestati.

I. DOmno clementissimo & Christianissimo ac D per hoc omni laude dignissimo Imperatori Ludovico Agobardus. Jubet vestra prudentissima sollertia contra commotiones hujus [1] temporis paratum esse utrumque ordinem, militarem videlicet, & ecclesiasticum; id est, & eos qui seculari militiæ, & illos qui sacris ministeriis inserviunt; & illos quidem ad certandum ferro, istos autem ad disceptandum verbo; ut similes similibus obsistere valeant. In qua re summopere sciendum est, quod in congressione armorum plus exspectanda est justitia superni regiminis, quam robur brachiorum; in altercatione autem sermonum plus exspectanda est veritas, quam copia verborum. Propter quod orandum est ab omnibus tota intentione mentis, ut E ille de quo vos dicitis, *Dominus inluminatio mea & salus mea*, quia inluminatio vestra est, inlustret faciem suam super vos; & quia salus vestra est, salvum vos faciat in sua misericordia, ut huic orationi congruenter vos subjungatis: *Domine, non confundar, quoniam invocavi te.*

II. Ego igitur servulus vester, cum cognovissem ex vestro sacro Præcepto jussum mihi esse ad vestram præsentiam properare ita paratum, ut cum ceteris ecclesiasticis viris contra injustos reprehensores justæ reprehensionis oppositionem adhibere possem, visum mihi est ut in Dei & vestro servitio, de anteriorum patrum actibus & sensibus hæc verba, quæ subteradnexa sunt, gloriosissimæ excellentiæ vestræ mitterem; quatinus sancta religio vestra pie perpendere dignetur, cujus reverentiæ debitores estis ad vestrum cotidianum profectum erga Sedem Apostolicam. Denique beatus Pelagius papa, cum quosdam redargueret episcopos, eo quód nomen ejus reticerent in actione sacri mysterii, id est, in solemniis Missarum, (in principio scilicet, ubi dicere solemus, *in primis quas tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo Papa nostro*) ait ad eosdem Episcopos: " Divisionem vestram a generali Ecclesia, " quam tolerabiliter ferre non possum, vehemen-

[1] Anni nempe 833.

„ ter stupeo. Cum enim beatissimus Augustinus, A „ dominicæ sententiæ memor, quæ fundamentum „ Ecclesiæ in apostolicis sedibus conlocavit, in schis- „ mate esse dicat quicumque se a præsulum earum- „ dem sedium auctoritate vel communione suspen- „ derit, nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi „ quæ in pontificalibus apostolicarum sedium est „ solidata radicibus; quomodo vos ab universi or- „ bis communione separatos esse non creditis, si „ mei inter sacra mysteria secundum consuetudi- „ nem nominis memoriam reticetis, in quo, licet „ indigno, Apostolicæ Sedis per successionem epi- „ scopatus præsenti tempore videtis consistere firmi- „ tatem. „

III. Beatissimus quoque Leo Papa ad universos Viennensis provinciæ Episcopos de auctoritate & privilegio Apostolicæ Sedis ita scribit: " Divinæ „ cultum religionis, quem in omnes gentes, omnes- „ que nationes, Dei voluit gratia coruscare, ita „ Dominus noster Jesus Christus humani generis „ salvator instituit, ut veritas quæ antea Legis & „ Prophetarum præconio continebatur, per aposto- „ licam tubam in salutem universitatis exiret, si- „ cut scriptum est: *In omnem terram exivit sonus* „ *eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Sed „ hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omni- „ um Apostolorum officium pertinere voluit, ut „ in beatissimo Petro Apostolorum omnium sum- C „ mo principaliter conlocaret, ut ab ipso, quasi „ quodam capite, dona sua velut in corpus omne „ diffunderet, ut exsortem se mysterii intelligeret „ esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate „ recedere. Hunc enim in consortium individuæ „ unitatis assumtum, id quod ipse erat, voluit „ nominari, dicendo: *Tu es Petrus, & super hanc* „ *petram ædificabo Ecclesiam meam*; ut æterni tem- „ pli ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Pe- „ tri soliditate consisteret; hanc Ecclesiam suam „ firmitate corroborans, ut illam nec humana te- „ meritas posset appetere, nec portæ contra illam „ inferi prævalerent. Verum hanc petræ istius sa- „ cratissimam firmitatem Deo, ut diximus, ædifi- D „ cante constructam, nimis impia vult præsumtio- „ ne violare, quisquis ejus potestatem tentat in- „ fringere, favendo cupiditatibus suis, & id quod „ accepit a veteribus non sequendo. „ Hæc bea- tus Leo; sed & alii multi hujusmodi docentes, ut illius stabilis petræ sempiterna soliditas, super quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Eccle- siam, a solis ortu usque ad occasum primatus sui apicem successorum suorum auctoritate tam per se quam per vicarios suos firmiter obtineret. Ex qui- bus beatus Anastasius papa ad Imperatorem scri- bens, docet quod pro Christo fungatur legatione, qui pro pace precatur Ecclesiæ; & ipsum Impera- torem admonet, ut constitutis apostolicæ Sedis ob- temperet.

IV. Certe, clementissime domine, si nunc Gre- gorius papa inrationabiliter & ad pugnandum ve- nit, merito & pugnatus & repulsus recedet. Si au- tem pro quiete & pace populi & vestra laborare nititur, bene & rationabiliter obtemperandum est illi, non repugnandum. Si enim quod vestra vo- luntate & potestate cum consensu totius imperii ve- stri factum est, & postea in apostolica Sede robo- ratum, hoc vult in pristinum reducere statum, sa- tis rationabilis & opportunus est ejus adventus. Quia nullatenus quod ita est constitutum a vobis, debetis mutare. Nec enim sine gravi periculo & reatu animæ fieri potest.

V. In his sacratissimis diebus Paschalibus perla- B tæ sunt ad me litteræ istius apostolici, præcipien- tes ut jejunia & orationes cum abstinentia facere- mus, si forte omnipotens Dominus effectum cona- tui ejus præstare dignetur; quatinus apud vos ob- tineri possit, ut pax & concordia pristina domui & regno vestro restituatur. Quod ego audiens, compunctus, faciem cordis mei, quantum valui, ad Jesum Christum Dominum nostrum levavi, ve- hementer exoptans ut sine sanguinis effusione tam injustus tumultus per benignissimam omnipotentiam ejus sedaretur.

VI. Dignetur sublimis prudentia vestra pie per- pendere quod Apostolus dicit: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa*. Quæ pericula beatus papa Gregorius suo jam tempore, quando adhuc status idem multo & incomparabiliter melior erat quam nunc, ita deplorat, dicens: „ Tantis quip- „ pe in hoc loco hujus mundi fluctibus quatior, „ ut vetustam ac putrescentem navem, quam re- „ gendam occulta Dei dispensatione suscepi, ad por- „ tum dirigere nullatenus possim. Nunc ex adver- „ so fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli spu- „ mosi maris intumescunt, nunc a tergo tempestas „ insequitur; interque hæc omnia turbatus, cogor „ modo in ipsa clavum adversitate dirigere, modo „ curvato navis latere minas fluctuum ex obliquo „ declinare. Ingemisco, quia sentio quod negligen- „ te me crescit sentina vitiorum, & tempestate for- „ titer obviante, jam jamque putridæ naufragium „ tabulæ sonant. „ Heu, heu! Si tunc jam putre- scebat navis Ecclesiæ, & si ejus tabulæ jam putridæ erant, quid nunc est?

VII. Hæc verba, piissime domine, beatissimi Doctoris propterea ad memoriam vestram reducere præsumsi, ut quia nemo dubitat vos multo & inef- fabiliter plus esse amatorem regni cælestis quam terreni, permansuri quam transituri, & juxta ve- stram sanctam fidem, spem, & caritatem de nullo alio opere potestis tam care Deum placare, quam de sollicitudine & administratione pacis & unitatis Ecclesiæ, vestra sollertissima religio elaboret, ut omnis anima fidelis proficiat in fide & cognitione Dei: quæ res omnibus rebus Deo carior est. Hu- jus rei nisus merita vestra adpropinquare faciat apo- stolicis meritis.

EPISTOLA GREGORII IV. PAPÆ

Ad Episcopos regni Francorum.

„ Romano Pontifici scribentes, contrariis eum in Præfatione nominibus appellastis, Fratrem videlicet, & Papam; dum congruentius esset solam ei paternam reverentiam exhibere. Adventu quoque ejus comperto, lætari vos dicitis, credentes omnibus Principi scilicet subjectis profuturum, & optasse: occursum vestrum nobis non negandum, nisi sacra jussio imperialis præveniret. Quæ verba reprehensibilia sunt: uno quidem modo, quia jussio Apostolicæ Sedis non minus vobis sacra videri debuerat, quam illa quam dicitis imperialem: deinde, quia veritate caret, quod dicitis illam prævenisse: non enim illa prævenit, sed nostra, id est, Pontificalis. Neque ignorare debueratis, majus esse regimen animarum, quod est Pontificale, quam imperiale, quod est temporale. Beatus Gregorius [1] Nazianzenus non hoc timuit coram Imperatoribus in Ecclesia prædicare. Sic enim ipsis Imperatoribus loquitur, dicens: *Suscipitisne libertatem verbi, libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos nostræ subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdit? Dedit enim & nobis potestatem, dedit principatum, multo perfectiorem principatibus vestris. Aut numquid justum vobis videtur, si cedat spiritus carni, si a terrenis cælestia superentur, si divinis præferantur humana?* Quare igitur vos, sicut veri sacerdotes, divini videlicet cultus ministri, non humani, non respondetis Imperatori, cujus sacra vos dicitis jussione præventos, sicut idem beatus Gregorius alloquitur Imperatorem præsentem, dicens: *Patienter, quæso, accipe libertatem nostram. Scio te ovem esse gregis mei a Christo mihi summo pastore annumeratam, & a sancto Spiritu consignatam; scio te inter sacra altaria cum veneratione subjici manibus sacerdotis; scio te beatæ Trinitatis cultum fidemque non tua sed nostra prædicatione servare.* Et post aliqua: *Memento semper quod una tibi natura est eademque substantia cum omnibus qui tibi subjecti sunt. Tu tamen animo esto cum Deo, & non tam dominari te mundo, quam dominari tibi Christum, gloriare.* Quare etiam nunc commorantes cum Imperatore, intermittentes stultissimas adulationes, non ei prædicatis cum beato Augustino dicentes: [2] *Felices dicimus Imperatores, si juste imperant; si inter linguas sublimiter honorantium & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, & se homines esse meminerint; si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum majestati ejus famulam faciunt; si Deum timent, diligunt, colunt; si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes; si tardius vindicant, & ignoscunt; si eamdem vindictam, pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exserunt; si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent; si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant; si luxuria tanto eis castigatior, quanto posset esse liberior; si malunt cupiditatibus quam quibuslibet gentibus imperare. Et si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter caritatem felicitatis æternæ; si pro suis peccatis humilitatis & miserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt; tales Christianos Imperatores dicimus esse felices interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod exspectamus advenerit.* Vos autem e contrario, quia non vultis esse veri ædificatores, estis proculdubio veri deceptores, sicut scriptum est: *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Deinde, postquam dixistis vos lætatos esse de adventu nostro, iterum intulistis quorumdam relatione magno mœrore affectos: quod utique facit instabilitas mentis. Verum est omnino quoniam qui hæsitat, similis est fluctui maris qui a vento movetur. Sed inter has hæsitationes nimis stolide nos judicatis immemores esse pastoralis officii & districtissimæ moderationis. Deinde, sicut scriptum est: [a] *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnata;* adjungitis quod omni verecundia dignum est, dicentes nos venire propter quamdam præsumtuosam & omni ratione carentem excommunicationem faciendam; & admonetis nos nimis involutis & confusis sermonibus & sensibus, ut neque nostra voluntate neque alterius hortatu præsumtione prorumpamus; eo quod, ut dicitis, pertineat ad injuriam ac dehonestationem imperialis potestatis, & ad minorationem & reprehensionem nostræ auctoritatis. Dicite, quæso, quæ sunt ista portenta verborum? & quid potius pertinet ad dehonestationem imperialis potestatis, opera digna excommunicatione, an ipsa excommunicatio? Sed quia hæc verba vestra exaggerare laboriosum est, eo quod plena sint nauseæ; tantum illud flagito, ut dicatis quomodo potest fieri, ut manente apostolicæ sedis honore, mea tantum persona in caussa reprehensionis & vituperationis remaneat? Nullo modo enim fieri potest, ut si is qui locum beati Petri tenet, exhonoratur, sine crimine dumtaxat, cathedra ejus honorata permaneat. In tantum autem honoranda est Cathedra pontificalis, & propter Cathedram sedens in illa, ut etiam de Caipha crudelitate & incredulitate impio dicat Evangelista: *Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit quia Jesus moriturus erat pro gente.* Unde constat etiam impium Caipham propter Cathedram honoratum esse prophetia. Vos autem fidelem & cultorem pietatis pontificem dehonestandum prædicatis absque injuria Sedis: quod omnino falsum est. Bene autem subjungitis, memorem me esse debere jurisjurandi caussa fidei facti imperatori. Quod si feci, in hoc volo vitare per-

a Sap. XVII. 10.

1. Gregor. Nazianz. de Jerem. dictis.

2. Auguft. lib. V. de Civ. Dei cap. XXIV.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
810.

„ jurium, si annuntiavero ei omnia quæ contra A
„ unitatem & pacem Ecclesiæ & regni commit-
„ tit: quod si non fecero, perjurus ero, sicut &
„ vos: si tamen juravi. Vos tamen, quia procul-
„ dubio jurastis & rejurastis, promittentes ei erga
„ illum omnia fideliter vos agere, & nunc viden-
„ tes illum agere contra fidem, & præcipitari in
„ perniciem, non revocatis eum quantum ex vo-
„ bis est, perjuri estis: quia pro ejus salute se-
„ cundum fidem promissam non laboratis. Deinde
„ promittitis mihi venerabilem receptionem, si
„ tamen ita ad illum venero, ut ejus voluntas est.
„ Hæc non in libris divinis, sed in vestris con-
„ scientiis legitis, quia omnia facitis propter tem-
„ poralem retributionem, eo quod sitis arundines B
„ vento agitatæ, & omnes auræ vos flectant.
„ Pensate, pensate fratres, quam longe est mens
„ vestra ab illa petitione, qua in celebrationibus
„ Missarum soletis dicere Deo, non voluntate,
„ sed voce: *Da nobis pro amore tuo prospera mun-*
„ *di despicere, & nulla ejus adversa formidare*.
„ Nam si ex corde hæc peteretis, jam dedisset il-
„ le qui dicit: *Petite, & dabitur vobis*. Dein-
„ de dicitis illam primam divisionem regni, quam
„ inter filios suos fecerat Imperator, nunc juxta
„ rerum opportunitatem esse mutatam, quod o-
„ mnino dupliciter falsum est: uno quidem mo-
„ do; quia non est opportunitas, sed importuni-
„ tas, eo quod sit caussa & origo conturbationis C
„ & dissentionis, commotionis & deprædationis,
„ & omnium malorum quæ per singula dicere lon-
„ gum est, extra perjuria innumera, & fidei ac
„ pacis expulsiones: alio vero modo; quia nec-
„ dum scitis, utrum sit commutata, an per ve-
„ rum regem & Dominum maneat inlibata. Ista
„ enim commutatio, quam vos dicitis juxta re-
„ rum opportunitatem factam, inde cognoscitur
„ quia non fuerit per Deum, quia multorum pec-
„ catorum origo exsistit. Illud namque quod per
„ voluntatem Dei fit, plerumque caussa est pres-
„ suræ & persecutionis; sicut factum est adversum
„ sanctos Apostolos, & Martyres, qui non propter
„ aliud passi sunt, nisi propter defensionem & con- D
„ firmationem evangelicæ veritatis. Caussa autem
„ peccatorum & scelerum esse non potuit, sicut
„ vestra divisio est, quam dicitis fuisse opportu-
„ tunam. Deinde, quando grandi supercilio dici-
„ tis, quia si reverenter venerimus ad Imperato-
„ rem, per ipsum cognoscemus omnem rei verita-
„ tem, quare opportune & utiliter mutata sit di-
„ visio: hoc loqui cogit vos magnitudo superbiæ,
„ æstimantes solos vos posse rerum cognoscere caus-
„ sas. Vere dico vobis, quia non solum stultus,
„ sed & infelix est, qui non intelligit quantos &
„ quales fructus malorum protulit vestra commuta-
„ tio, & de cujus thesauro maligni cordis proces-
„ sit, & pro qua re vos laudatores & defensores E
„ estis hujus malignitatis. Deinde subjungitis, quia
„ nisi secundum voluntatem vestram venero, non
„ habeo Ecclesias vestras consentaneas, sed in tan-
„ tum contrarias ut nihil mihi in vestris parochiis
„ agere vel disponere liceat, nec quempiam excom-
„ municare vobis obsistentibus. Vere verum est quod
„ Veritas dicit: *Malus homo de malo thesauro cor-*
„ *dis sui profert mala*. Quare mihi contrarii cum
„ Ecclesiis vestris esse debetis in legatione pacis,
„ & unitatis, quod Christi donum & ministerium
„ est? An ignoratis angelorum cantu promissam
„ esse pacem in terra hominibus bonæ voluntatis;
„ per Apostolum autem tribulationem & angustiam
„ in omnem animam hominis operantis malum?
„ Heic apparet quod congruat vobis illud quod
„ Scriptura dicit: *Arma & gladii in via perversi*.
„ Vos conamini obsistere perversitatibus vestris no-
„ bis, qui legatione fungimur pacis. Nam quicum-
„ que inter vos membra Christi sunt, non eum
„ potestis abscindere a corpore capitis, quod est
„ Christus. Nam etsi vos datis operam separandi
„ a corpore vos ipsos, tamen sicut semper fuit,
„ est, & erit; ut unguentum illud, [1] Spiritus vi-
„ delicet sanctus, (qui descendit a capite Christi
„ in barbam, quæ est Apostolorum chorus; & de
„ hac barba in ora vestimenti, quæ est capitium
„ tunicæ, Ecclesiæ scilicet Christi, quod capit ca-
„ put, ut inhabitet Christus per fidem in corde
„ ejus:) in omnibus ubique fidelibus servet unita-
„ tem spiritus in vinculo pacis. Hæc idcirco dici-
„ mus, ut noveritis non vos posse dividere Eccle-
„ siam Gallicanam & Germanicam ab unitate tu-
„ nicæ quæ subjacet capitio, sublimioribus videli-
„ cet membris Ecclesiæ, qui proximiores sunt bar-
„ bæ, Apostolis scilicet, ac per hoc apostolicis se-
„ dibus; sicut barba non potest esse nisi in capite.
„ Deinde dicitis, rem ridiculam subinferentes, *&*
„ *quod potius tacere quam dicere maluimus: Si au-*
„ *tem non egeritis, assensum consilio nostro non præ-*
„ *bueritis, honoris vestri periculo subjacebitis*; si
„ potius maluistis, id est, magis voluistis tacere,
„ quam dicere, quare non tacuistis? Consuetudo
„ est in vobis ut id quod minus est, vincat quod
„ majus est. Major voluntas exstitit in vobis tace-
„ re, minor autem dicere; & tamen minor vicit
„ majorem. Credendum est omnino, quoniam in
„ discordiarum amatoribus victrix est cupiditas,
„ victa continentia. Illud vero quod minari vos
„ cognoscimus periculum gradus, quis explicare
„ poterit quantum sit absurdum, quantumque in-
„ conveniens & stultum; cum vestra comminatio
„ non sit propter crimen, homicidium scilicet, sa-
„ crilegium, aut furtum, vel aliquid hujusmodi;
„ sed nisi ita venerimus, sicut ipsi vultis: cui rei
„ in argumento adjungitis juramentum; & non re-
„ cordamini erubescentes, quia perjuri pejeratum
„ degradare non possunt, etiamsi essem. Denique
„ vos non me scitis esse pejeratum. De vobis au-
„ tem nemo qui dubitet hoc esse. In hac re me-
„ mor esse debuerat sollertia vestra, quia quicum-
„ que cloacam commovet, quanto amplius com-
„ moverit, tanto ampliorem fœtorem exhalari fa-
„ cit. Quod autem de sequentibus me fratribus &
„ coepiscopis similiter promittitis agendum, & ad-
„ ditis, *inretractabiliter*; miranda in hoc præsum-
„ tio vestra cognoscitur. Numquid quod in parte
„ agitur, retractari apud universitatem non pote-
„ rit? Numquid quod apud homines a rectitudine
„ deviantes agitur, apud meliores, recti videlicet
„ tenaces, retractari non debet? aut quod in præ-
„ senti malitiose judicatur, Dei judicio retractan-
„ dum non erit? Quod vestræ minæ continent,
„ numquam adhuc ab initio Ecclesiæ factum est.
„ Nam etiamsi ego fuissem perjurus; aptandum
„ vobis erat illud evangelicum: *Neque tu times*
„ *Deum, cum in eadem damnatione sis?*

1. August. contra lit. Petil. lib. II. cap. CIV.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

AGOBARDI
LIBER APOLOGETICUS

Pro filiis Ludovici Pii Imperatoris adversus patrem.

I. AUdite hæc omnes gentes, audiat terra & plenitudo ejus a solis ortu usque ad occasu, ab aquilone, & mari; & sciant & recogitent pariter domni & Imperatoris Ludovici filios juste fuisse & esse indignatos, & bene sentire & intendere ad expurgandum paternum Palatium a sordibus facinorum & iniquis factionibus, & regnum ab amarissimis & tumultuosis inquietudinibus; tantum ut inter eos germana fides & fraterna sinceritas Deo digna & omni fideli populo beneplacita persistat, & inviolabiliter perseveret.

II. Igitur cum prædictus domnus & Imperator quietus esset in domo, & florens in Palatio suo, cum adhuc juvenem [1] conjugem sub sui reverentia custodiret, & secundum Apostolum, uxorium debitum illi persolveret, in processu vero dierum cum cœpissent hæc primum tepescere, deinde frigescere, ac per hoc & mulier resolvi in lasciviam, cessantibus licitis conversa immo adversa ad inlicita, adscivit sibimet aptas personas ad perpetranda turpia, & primum latenter, deinde impudenter. Cognoverunt autem hoc initio pauci, deinde plures; ad postremum autem multitudo Palatii, & regni, ac finium terræ, quam rem inridebant minores, dolebant majores, omnes autem clari viri intolerandum judicantes. Concitati itaque sunt spiritus filiorum Imperatoris rationabili zelo, videntes maculatum stratum paternum, sordidatum Palatium, confusum regnum, & obscuratum nomen Francorum, quod hactenus clarum fuerat in toto orbe. Et surgentes singuli uno & pio consensu in emundatione scelerum, convenerunt simul; & aliis comprehensis, aliis effugatis, auctrice [2] vero malorum exclusa a Palatio, inclusa custodiæ, mutato habitu regali, induto habitu [3] sanctimoniali, reddiderunt patrem quieti & aliquantulæ honestati. Cumque per nimiam filiorum remissionem bene acta dissolverentur, per carnalium blandimenta & cupidorum scelestos favores, atque indecoras adulationes, iterum mulier, tamquam legitima domina, revocata est in [4] Palatium, & prælata Consiliis & Consiliariis; cujus instigationibus mutata est mens rectoris, & cœpit duris cornibus ventilare filios; & conturbare populos. Sicque factum est inauditum antea mortalibus, ut non tam persecuti injuste sustinerent persecutiones, quam persecutores inviti & coacti exercerent, & non solum exercerent, sed & sustinerent, dum violentissime in diversa & contraria juramenta compelluntur.

III. Adtendite, & videte si factum est umquam hujusmodi. Juratum est ergo Imperatori seniori, & eodem jubente iidem ipsi juraverunt Imperatori juniori; & iterum ipso faciente, aliqui ex ipsis juraverunt regi fratri, & ad postremum pene omnes compulsi sunt jurare puero. Et ne ibi quidem remansit. Sed quasi nihil horum fuisset, adhuc exorta sunt juramenta. *Numquid super his non visitabo, dicit Dominus?* & inulta remanebit despectio Dei, & pollutio nominis ejus? sicut scriptum est: *Non pejerabis, nec pollues nomen Domini Dei tui.* Ecce patefactis abyssis stultitiarum, ad quid perventum est? Cum enim deberent exercitus mitti adversus exteras gentes, & ipse Imperator adversus barbaras nationes dimicare, ut eas fidei subjugaret ad dilatandum terminum regni fidelium; (Sic namque orat universalis Ecclesia in solemnibus illis orationibus, diebus Passionis Dominicæ, pro Imperatoribus: *Ut Deus illis subjectas faciat barbaras nationes.*) Nunc e contrario omne regnum cum extremitatibus suis conglobatur in unum in medio sui, diversa tamen intentione, dum alii parantur ad intestina viscera disrumpenda, alii ad pacandam, si fieri potest, injustissimam discordiam: qui omnes pia mente perpendere debuerant quod dicitur in prædictis orationibus, ubi sacerdos admonet, dicens: *Oremus & pro Christianissimo Imperatore nostro, ut Deus & Dominus noster subditas illi faciat omnes barbaras nationes, ad nostram perpetuam pacem.* Domus ergo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis, orat ut Christianissimo Imperatori barbari subjiciantur, non ut subjecti conturbentur & barbarizentur. Neque enim Christianissimi Imperatoris est subjectos exturbare, & unitos dividere.

IV. O Domine Deus cæli ac terræ, cur permisisti fidelissimum & Christianissimum servum tuum Imperatorem nostrum in tantam devenire negligentiam, ut videre nolit quibus malis circumdatus sit? Diligit enim odientes se, & odit diligentes se. Quid si verum est quod plerique, qui subtilius intelligere videntur, affirmant; quod scilicet sint aliqui in latere eius, qui inhianter exspectant exterminium filiorum ejus? Quod si viderint, conlatum habent inter se ut in Imperatorem mittant manum, & dispertiant sibi regnum. Hoc utrum verum sit, ipsi norunt. Multi tamen sunt, qui non ambigunt illos, de quibus dicitur, ita incumbere regno, tamquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ. Unde constat, quia nisi Deus subvenerit, aut exteris dabitur regnum, aut in multos tyrannos dispertietur; quod in hoc assimilatur: quoniam Imperator, qui adversus barbarorum reges bella justa disponere debuerat, adversus dilectores sui filios injusta agere parat.

V. Dicunt etiam aliqui quod domina Palatii senioris, extra illa quæ de ejus occultis & non occultis dicuntur, ludat pueriliter, spectantibus etiam aliquibus de ordine sacerdotali, & plerisque conludentibus, qui (secundum formam quam Apostolus scribit de eligendis episcopis, dicens: *Domus suæ bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate; quia si quis domus suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?*) prædicare debuerant dominæ ludenti: Si qua regina semet ipsam regere non novit, quomodo de honestate Palatii curam habebit? aut quomodo gubernacu-

1. Judith matrem Caroli Calvi, quam Ludovius Pius duxit anno 819.
2. Judith Augusta.
3. Anno 830. Velum, at non tonsuram accepit, inclusa in monasterio S. Radegundis Pictaviensis.
4. Anno 831. ait auctor vitæ S. Ludovici.

la regni diligenter exercet? Reducere quoque ei ad A memoriam debuerant, quod supradictæ sententiæ congruenter aptari potest, quantum tamen ad exteriorem sensum pertinet, quod in alio loco sacra scriptura dicit: *Mulier diligens, corona est viro suo; & putredo in ossibus ejus quæ confusione res dignas gerit*. Et iterum: *Tecta perstillantia in die frigoris & litigiosa mulier comparantur. Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexteræ suæ evacuet*. Sed forte dicturus est aliquis: Hæc non est litigiosa, sed suavis, & blanda. Quibus verbis respondendum est, non est majus litigium, quam boni patris bonos filios irritare, exacerbare, exhonorare, & penitus a patre alienare velle: quæ quia propter solam pulcritudinem a viro inofficio- B se diligi fertur, inculcandum utrique fuerat quod iterum eadem scriptura dicit: *Fallax gratia, & vana est pulcritudo. Mulier timens Dominum, ipsa laudabitur*.

VI. Nunc igitur omnes timentes & amantes Deum, regem quoque & regnum, pacata societate, rebus mundi utentes, rebus divinis fruentes, omni conamine dare operam debent ut exprimatur vulnus iniquitatis, & obducatur cicatrix sanitatis, absque sanguinis effusione, absque strage interfectionis, absque amaritudine jurgiorum, absque turbulenta & fœtida commixtione spirituum immundorum. Ut vere dicatur de Ecclesia hujus regni: *Hæc* C *est domus Dei, & porta cæli. Portæ autem inferi non prævalebunt adversus eam*. Et iterum: *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit. Gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, & exsultabit super te in laude: Nugas, qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant; ut non ultra habeas super eis opprobrium: & dicat omnis populus, Amen, amen, & hymnum Deo*.

VII. Sicut veritas non est tantum in dictis, sed & in factis, (sic enim Apostolus demonstrat, dicens: *Veritatem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus*. Et alius Apostolus: *Filioli, non diligamus verbo, nec lin-* D *gua, sed opere, & veritate*. Et iterum: *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & non facimus veritatem*.) Ita quoque mendacium non est tantummodo verborum, sed & factorum; sicut in Apocalypsi loquitur Dominus, dicens: *Non intrabit in eam* (haud dubium quin civitatem cælestem) *aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium*. Et paullo post: *Omnis qui amat & facit mendacium*. Et Dominus in Evangelio de inventore omnium malorum ait: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit*. Si ergo illa veritas (de qua & in Psalmis cantamus: *Prope esto Domine, & omnes viæ tuæ veritas*.) Omnium hominum E mentes possiderent, etiam sine rectoribus & principus res mundi concordi societate pacatæ manerent. Nunc autem quia ille qui in veritate non stetit, contra veritatem agere numquam desistit, & dormientibus hominibus scandalorum zizania seminare non cessat, apta sibi corda satis inveniens, quæ foveant & nutriant semina ejus; redundat malum commotionis, quod quietem pacis & unitatis insano furore conturbet. Propter quod sollicite vigilandum est, & sagaciter agendum contra corruptores veritatis & pacis, lingua & manu; ut aut cohibeantur, aut comprimantur.

VIII. Commotio itaque hujus temporis & harum regionum, quæ mira omnipotentis Dei suavitate & dulcedine sine conflictu armorum sedata est, non segniter memoranda est; sed debet corda fidelium in laudibus Dei & gratiarum actione alacriter succendere, & ad sollertiam cautelæ sollicita reddere. Quæ commotio & conturbatio quale habuerit initium, vel originem, non est penitus reticendum. Igitur cum Christianissimus & piissimus Imperator domnus Ludovicus bonæ [1] conjugis fide & moribus sibi congruentis consortium amisisset, necesse fuit ut aliam sibi acciperet, quæ ei posset esse adjutrix in regimine & gubernatione Palatii & regni. Sed occulto Dei judicio talis assumta est, quæ licet in primis annis viri & domini sui virtute & potestate pressa, subdita fuerit, tamen in processu temporis talis inventa est, quæ magnorum fluctuum commotio, & conturbationis largus thesaurus esse posset; quæ non solum plebes, ac populos, sive principes, verum etiam elegantissimos filios Imperatoris, etiam conjugatos, & gubernacula regnorum possidentes, affligeret, contristaret, & conturbaret, & pene attereret & exterminaret. Cumque talibus incrementis viderent hi quibus curæ erat de statu & honore regni, ac tranquillitate pacis, & quiete populi, dehonestari Palatium, obscurari claritatem regni, & ad ignominiam deduci nomen regnantium, cœperunt queri, & murmurare, ac dolere, & deplorare. Inter hæc concitati sunt spiritus virorum honoratorum, & filiorum regis; & crescente conludio, accedente etiam consilio, convenerunt singuli de loco suo, & conjuncti ad Palatium, effugaverunt ministros sceleris; & reginam, quæ totius mali caussa erat, excluserunt de domo & honore regni, & constituerunt in retrusionem exsilii; ac deinceps quasi jam liberatum bonum patrem de laqueo ruinæ, gaudebant se impleſse quod inscriptum est: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque caussæ, & contumeliæ*. Hoc tam inreprehensibile factum & omni laude dignissimum cum complessent filii, redierunt ad sua, restituto patre honori & gloriæ suæ.

IX. His ita transactis, inimicus omnis boni, auctorque omnis mali, qui non reliquerat corda possessa, sategit instaurare & redintegrare malum suum; & regina (quæ mutato habitu regali putabatur perdurare in habitu sanctimoniali, sicut ordo poscebat, & rectitudo judicii docebat) reducta est in Palatium, & assumta in consortium quasi legitima conjux, quod esse jam nullatenus poterat. Conlocata itaque turpiter & indecenter in fastigio regali, prius malum auxit, & multiplicavit. Ad quod bonus filius quid agere debuit? Numquid dissimulare? Numquid silere? Numquid quiescere? Non ita placuit illi indormitabili oculo, qui custodit Israel suum; sed suscitavit spiritus filiorum, & convenerunt iterum ad succidendam recidivam malorum stirpem. Timebant enim ne patri eveniret illud quod de quodam rege scriptura sancta loquitur, dicens: *Igitur non fuit alter talis ut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini. Concitavit enim eum Jezabel uxor sua, & abominabilis factus est*.

X. Sed forte aliquis diversæ voluntatis homo amovere nitatur hæc verba scripturæ sanctæ, tamquam inconvenientia, eo quod sequatur, *in tantum, ut sequeretur idola Amorrhæorum*. Noverit

1. Irmingardis, quæ obiit anno 818. quinto Non. Octob.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
810.

quisquis ille est, non posse evacuari congruentiam in hoc loco. Quoniam tempore legis in veteri populo idola & simulacra significabant omnes errores in novo populo, tempore videlicet Gratiæ. Nam & ipse ordo horum verborum ita intelligendus est: Abominabilis factus est diversis cupiditatibus e inlecebris, ut etiam evidenter ad cultum rueret idolorum. Quisquis autem aliter heic sentire vult, penset qualiter contradicat Apostolo dicenti: *Et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus*; & videat quam veraciter dictum sit: *Radix omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide*. Si ergo cupiditas errare facit a fide, & avaritia simulacrorum est servitus; quod malum remanet, quod non de radice cupiditatis oriatur? Propter quod fideliter colligendum est, omnes appetitores divitiarum, gloriæ, & honoris sæcularis, atque primatus, quam non longe absint ab idolorum cultura.

XI. Hæc propterea dicimus, ut ostendamus mala & bona antiquorum, malis & bonis congruenter aptari, & his qui errant in novo populo. Et quamquam Achab concitante se uxore sua erraverit a fide; & ea auctrice perpetraverit facinus illud de morte Naboth Jezrahelitæ, correptus tamen ab Helia propheta, non correctus, compulsus est agere pœnitentiam: qua actione pœnitentiæ mala sibi imminentia distulit, non abstulit. Hoc si recte perpendatur, liquido demonstrat, quantum noceant uxores malæ viris suis. Jehu autem, quem Dominus suscitavit in regem ad puniendam domum Achab & ejus deceptricem uxorem, licet æternam vitam non promeruerit, eo quod a peccatis Hieroboam non recesserit, quia studiose exercuit ultiones Domini de Jezabel, & domus ejus quem illa concitaverat, concessum est ei ut filii ejus usque ad quartam generationem regnarent. Post eum beatus quoque Jojadas & sanctus Pontifex, qui Athaliam impiissimam interfici jussit, & Joas in solio patris collocavit, & Hierusalem a sordibus & immunditiis purgavit, tali eum laude exornat scriptura divina, dicens: *Senuit autem Jojada plenus dierum, & mortuus est cum centum triginta esset annorum; sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, & cum domo ejus*. Ecce iste pius sacerdos, & temporali & æterna retributione remuneratus est; Jehu autem tantum temporali.

XII. Videamus quoque quid Samson contigerit, quem Apostolus in catalogo virorum justorum enumerat. Amavit itaque mulierem non amantem se; quæ plus obtemperavit inimicis ejus, quam amico amanti se. Et quia ille vir justus credidit mulieri infideli, ideo & lumen oculorum amisit, & ducatum Israeliticæ gentis perdidit. Cui licet postea restituta sit virtus pristina, & ignominiosam vitam gloriosa morte finierit; æterna quidem vita non caruit, tamen ducatum pristinum non recuperavit. Sic ergo dignetur domnus dudum Imperator pie perpendere, ut cæleste & sempiternum regnum non perdat: qui deceptus a muliere, terrenum & temporale amisit. Cedat divinis judiciis, quia nihil in terra sine caussa. Voveat & reddat Domino Deo terribili, & ei quæ aufert spiritum principum. Bonorum enim regum est dicere: *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum*. Hæc dicit beatus Job: qui conanti se decipere uxori suæ non consensit, sed rigida invectione redarguit dicens: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es*. Qui & in alio loco de Deo dicit: *Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur*. Et: *Baltheum regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum*. Et iterum: *Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedant per invium*. Quod & ipsi beato Job contingeret, si suasionem uxoris suæ libenter audisset. Ideo ergo terribilis Dominus, non tantum populis terræ, sed & ipsis principibus populi: de quo quidam rex superbus & humiliatus confitetur coactus dicens: *Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei, Quare fecisti?* Et post pauca: *Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli: quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare*.

XIII. Neque ullo modo hæc idcirco dicimus, ut domnum quondam nostrum Imperatorem impiis & infidelibus regibus comparemus. Sed quia permisit se a muliere iniqua decipi, contigit illi quod scriptum est: *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos*. Per quam conturbationem, & ventorum possessionem, perpetrata sunt innumerabilia perjuria, & deprædationes immensæ, cum homicidiis, adulteriis, & incestis: pro quibus omnibus pœnitentiis necessarium est religiosissimo quondam Imperatori, ut redeat ad cor suum, agatque pœnitentiam, humiliatus sub potenti manu Dei, cui non est impossibile tribuere illi exaltationem æternæ vitæ: quia exaltatio temporalis vitæ jam non congruit illi, qui conturbata domo & mente, divina dispensatione & judicio cessit alteri, & locum dedit non cuilibet inimico aut extraneo, sed carissimo filio. Propter quod in omni jucunditate & exsultatione cordis sui summas gratiarum actiones summo omnipotenti Deo indesinenter persolvere debet; quia, sicut semper optavit, non successit illi in regnum inimicus expugnator, sed filius amator. Nunc ergo audiant omnes in commune tumultuosi & quieti Prophetam dicentem: *Sileat omnis terra a facie Domini*. Et Psalmistam: *Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt*, & cetera.

AGOBARDI CHARTULA

Porrecta Lothario Augusto in synodo Compendiensi anno DCCCXXXIII.

IN nomine Dei ac Domini nostri Jesu Christi. Anno incarnationis ejus octingentesimo tricesimo tertio, ego Agobardus Lugdunensis Ecclesiæ indignus Episcopus interfui venerabili conventui apud Palatium quod nuncupatur Compendium: qui utique conventus exstitit ex reverentissimis Episcopis, & magnificentissimis viris inlustribus, collegio quoque Abbatum, & Comitum, promiscuæque ætatis & dignitatis populo, præsidente serenissimo & gloriosissimo Lothario Imperatore, & Christi Domini amatore; quo protegente & adjuvante subteradnexa disposita sunt anno Imperii primo, mense [1] quarto. Quibus omnibus vehementer incumbebat vera necessitas, ut sollicite tractarent de periculo regni in præsenti, & statu in futuro: quod regnum, quia jamdiu nutabat, & impellebatur ad ruinam per negligentiam, & (ut verius dicam) per ignaviam domni Ludovici venerandi quondam Imperatoris, in quibus ille inretitus est per corruptas mentes & corrumpentes, & secundum apostolicum dictum, Quia erant ipsi errantes, & alios in errorem mittentes. A quo conventu quicquid utiliter & laudabiliter tractando & conferendo inventum est, & necessario statuendum, & judicantibus consensi & consentiens ipse judicavi. In primis videlicet quæ ad commoditatem & soliditatem regni & regis pertinere videbantur, deinde quæ ad ereptionem & purgationem animæ domni Ludovici, manifestissime noscebantur: quæ in prædicto conventu fideliter quæsita, & veraciter inventa, & ordinabiliter exsecuta sunt; in eo scilicet quod prædictus conventus deliberavit, ut per Legatos & Missos admoneretur domnus Ludovicus de suis erroribus, & exhortaretur ut secundum propheticum dictum rediret ad cor, & recognosceret acta sua, quæ adversus Deum currens per vias pravitatis & injustitiæ exegerat, ac deinceps susciperet consilium vitæ & saltuis suæ; quatenus apud omnipotentem Judicem & Dominum, qui clementissimus indultor est criminum, indulgentiam & remissionem iniquitatum impetrare posset; ut qui per multiplicatas negligentias regnum terrenum amiserat, per impensas supplices confessiones regnum cæleste adipisceretur per eum, apud quem est misericordia & copiosa redemtio. Propter quod & libellus editus est a viris diligentioribus, & ei oblatus, de manifestatione criminum suorum; in quo velut in speculo perspicue conspiceret fœditatem actuum suorum, & fieret in illo quod per pœnitentem perfectum dictum est: *Iniquitatem meam ego agnosco, peccatum meum coram me est semper*. Pro qua re accesserunt ad eum denuo omnes qui in prædicto conventu aderant episcopi, condolentes & compatientes infirmitatibus & miseriis ejus, exhortantes atque exorantes & postulantes ut omnipotens Deus manu pietatis suæ educeret eum de lacu miseriæ, & de luto cœni. Quod clementissimus Dominus non solum non abstulit, sed nec distulit. Sed mox resuscitata in mente ejus contritione humiliati cordis, prostratus coram eis, non semel, vel iterum, sed tertio, aut amplius, crimina cognoscit, veniam poscit, auxilium orationum precatur, consilium recipit, pœnitentiam postulat, injunctam sibi humilitatem libentissime impleturum promittit. Innotescitur ei lex & ordo publicæ pœnitentiæ: quam non renuit, sed ad omnia annuit; ac demum pervenit in Ecclesiam coram cœtu fidelium, ante altare & sepulcra sanctorum. Et prostratus super cilicium, bis terque quaterque confessus in omnibus clara voce cum abundanti effusione lacrymarum, depositis armis manu propria, & ad crepidinem altaris projectis, suscepit mente compuncta pœnitentiam publicam per manuum episcopalium impositionem, cum psalmis & orationibus. Sicque deposito habitu pristino, & assumto habitu pœnitentis, congratulans & confidens, postulat piissimi pastoris humeris reduci se ad inventæ & redemtæ ovis unitatem. His gestis ego Agobardus indignus episcopus interfui, & melioribus consonans & consentiens judicavi, & manu propria signans subscripsi.

1. Nempe Octobri.

AGOBARDI EPISTOLA

ad Ebbonem Episcopum Remensem,

DE SPE ET TIMORE.

MAgnificentissimo ac desideratissimo domno Patri & Fratri Ebboni Ecclesiæ Remorum episcopo Agobardus in Domino Deo æternam salutem. Cum quadam die valde diligenda, honoranda, atque laudanda devotio tua præcipue mihi (cui gratis, id est, absque merito, sola tua te benignitate instigante, piam amicitiam impendis) & manibus gestaret & ore proferret ea quæ ad ædificationem bonarum mentium pertinent, cognoverunt qui præsentes aderant sollertissimam intentionem tuam velle secum semper habere de scripturis divinis aliqua, in quibus non solum in equum ascendens, sed etiam de equo descendens, pro locis & temporibus congruæ quantitatis secundum beatum virum, *qui non abiit in consilio impiorum*, in lege Domini meditareris die ac nocte; quatinus vere esse possis tamquam lignum juxta fluenta Scripturarum plantatum, cujus omnia prosperantur quæ facit: & quæ facit? utique poma & folia, quæ intelliguntur facta & dicta; ut poma sint in actibus,

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

folia in verbis; cujus ligni folium non defluit: quia (secundum quod scriptum est de Samuele, *Non cadit de omnibus sermonibus ejus in terra*:) curat sollicite, ne quid frivolum vel inane proferat, quod oblivione potius quam memoria dignum sit. Sic enim Apostolus unanimem comitem instruit, dicens: *Ineptas autem & aniles fabulas devita*: & iterum præcipit denunciare quibusdam, *ne intendant fabulis & genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem quæ est in fide*. Et iterum: *Profana autem & inaniloquia devita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit*.

Igitur Deo devota & fidelis sanctitas tua cum mihi dignaretur talia pandere, suggestum est a me ut in primis juberes tibi scribere in eodem quod gestabas Enchiridion, de divinis libris arduas & difficiles sententias ad observandum, quæ præcipuæ sunt ad deprimendas per timorem mentes hominum, ne elevari possint in vanam præsumtionem; & his diu diligenterque perspectis, juberes demum talia quæ viderentur congrua, proprio inserere manuali. Cumque hæc ego suggessissem, dignatus es præcipere, ut ego inchoarem sicut mihi videbatur, & sanctitati tuæ dijudicanda transmitterem. *Omnis* itaque *Scriptura divinitus*, ut ait Apostolus, *inspirata, utilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. Quæ Scriptura, tantæ perpetuitatis est, ut auctor illius, sempiterna Veritas, Verbum & Sapientia Patris, Dominus & Redemtor noster testetur de illa, dicens: *Facilius est cælum & terram transire, quam de lege unum apicem cadere*. Et iterum: *Cælum & terra transibunt, verba vero mea non transient*. Cumque hæc perennia verba, plena sint regulis morum, ac disciplinarum, atque virtutum, operis, & fidei, inter cetera exstant duæ res penitus necessariæ moderationi mentium humanarum, id est, spes & timor, de quibus sacerdotibus & omnium plebium doctoribus Dominus mystice per legem præcipit dicens: *Non auferes loco pignoris superiorem & inferiorem molam*. Quæ molæ licet utrumque testamentum recte figurare possint, intelliguntur tamen utiliter spes & timor; ut inferior dicatur timor, superior spes. Cui autem una defuerit, farinam facere non potest: quia in mente sua nihil sanum pertractare potest, quem aut timor sine spe premit, aut spes sine timore levat. Unde Psalmista in utrumque conjungens dicit: *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus*. Judas denique proditor, post dominicam traditionem, quia sine spe timuit, dicens: *Peccavi tradens sanguinem justum*, ideo abiens laqueo se suspendit, & crepuit medius, atque effusa sunt viscera ejus. E contrario autem, quia

A sine timore sola spe elevabantur illi qui Domino respondebant *Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus umquam*, dedignati sunt credere in Salvatorem, quia præsumebant non se esse salvandos, sed salvatos: cujus rei exemplis tota est plena Scriptura divina. Semper autem necesse est ut hæ duæ molæ fidelium mentibus incessanter adsint; ut quia spes animum semper erigit, metus autem premit, & metus spem & spes temperet metum; ac ne spes in superbiam erigat, metus continuo adjacens mentem premat; rursum, ne immoderatus metus animum in desperationem obruat, hunc confestim spes erigat. Metus namque, si sine spe fuerit, desperatio rectius vocatur. Spes vero, si fuerit sine metu, vana præsumtio esse monstratur. Tali namque B temperamento, quasi quodam antidoto, vult nos cælestis medicus uti; utpote qui solus est scrutator & cognitor internarum infirmitatum, cui dicitur: *Tu solus nosti corda filiorum hominum*. Quique dicit: *Ego sum scrutans renes & corda*. Cujus sermo est vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & est discretor cogitationum & intentionum cordis; sciens mentem humanam his duabus virtutibus in meditullio stabiliter posse servari. Cum hæc ergo ita sint, visum mihi est ut primum de illis sententiis quæ ad inferiorem molam pertinent, id est, C ad ineffabilem terrorem mentium, quoniam sunt nimis arduæ, aliqua describam; ut quia præceptum nobis est ut cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur, & omnes fideles salutem desiderant, prius illa cum quibus salus operatur, id est, timor & tremor, in studiis nostris fundentur; ut superponenda, quia faciliora sunt, istarum impulsione necessario requirantur. Nam & naturale est animæ humanæ, ut timorem non sine quadam molestia tolerans, rursum sponte ad spem recurrere festinet, quæ lætior putatur; quamquam timor non sit minus necessarius & utilis. Quia igitur si de omnibus divinis libris hujusmodi sententias excerpimus, nimis prolixum opus efficitur, D illas nunc nobis assumere sufficiat quæ in promtu habentur, & magis in usu; maxime quia & vos tale fieri jussistis opus, quod paullisper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur. Hæc mihi igitur inchoanti obtulit se prima illa sententia septimi psalmi, quam cantamus, dicentes: *Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi malum, decidam merito ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus meus animam meam, & comprehendat & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat*.

Multa desunt.

AGOBARDI
LIBER
de divina psalmodia.

QUia nuper stultus [1] & improbus, ipsaque stultitia & improbitate sua omnibus notus calumniator erupit, qui sanctam Ecclesiam nostram, id est, Lugdunensem, non solum verbo, sed etiam scriptis lacerare non cessat, quasi non recte, nec more paterno sive usu, divinæ decantationis solemnia peragentem, necesse fuit omnem sacrorum officiorum seriem, quæ solito cantorum ministerio per totum anni circulum in ecclesiasticis conventibus exhibetur, sicut in eadem Ecclesia favente Dei gratia custoditur, diligentius & plenius in libello quem usitato vocabulo Antiphonarium nuncupant, colligere, atque digerere; præmissa scilicet præfatione pii & [2] orthodoxi patris, cujus probatissima fides atque doctrina in munere B Domini Dei nostri omnibus examinata ac declarata celebriter innotuit; ut omnes pacifici & prudentes Ecclesiæ filii, in quorum manus ejusdem libelli textus venerit, verissime & evidenter agnoscant præfatam Christi Ecclesiam, eodem Christo Domino gubernante ac protegente, nec a recto fidei tramite deviasse, & paternum morem, quem statura ecclesiastica declarant, fideliter custodire, ac per hoc ab antiquo Ecclesiæ Dei usu nullatenus discrepare, nec contemnere alicujus diversum morem, si constat esse probabilem; sed, juxta Apostolum, ea quæ utiliora & potiora sunt sequi. Ait namque: *Et hoc oro, ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientia & omni sensu, ut pro-* C *betis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi*. Et alio loco: *Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta*. Et alibi: *Æmulamini autem charismata meliora*. Et iterum: *Nolite pueri effici sensibus*. Sed & reverenda Concilia Patrum decernunt nequaquam plebejos psalmos in Ecclesia decantandos, & nihil poetice compositum in divinis laudibus usurpandum. Inter quos etiam beatus papa Gregorius docet quod non pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sint. Et fortius commendans nobis, quod sicut nequaquam pro locis, ita nec pro quibuslibet personis, sive consuetudinibus temporum, res sectari debeamus, non est veritus in ipsa Romana Ecclesia quædam D in sacris officiis & ministeriis reprehensibilia etiam sub anathematis damnatione resecare; sicut ejus decreta palam ostendunt [3]. Quod si prædictus calumniator humiliter & obedienter pensare studuisset, nequaquam ad tantam deveniret fatuitatem, ut verba quorumlibet hominum, quorum nec nomina, nec sensum, nec fidem novit, tamquam divinas scripturas defenderet, & per phantasticas ac ridiculosas allegorias explanare conaretur. Certe si quid sanum cogitare vellet, sufficeret ei ad omnem emendationem & silentium, quod sicut in diebus ad Missas non nisi divina generaliter eloquia decantantur, ita & in noctibus ad sacras Deo vigilias exhibendas eadem proculdubio lex debeat observari. E Unus nempe omnipotens Dominus utroque tempore laudatur, uni Domino tempus utrumque famulatur, cui dicitur: *Tuus est dies, Domine, & tua*

A *est nox*. *Tu fabricatus es auroram & solem*. Sed ejus stultus & irritus labor prudentibus & minime contentiosis ac Deum timentibus majorem incutit sollicitudinem, ut propter hujusmodi nævos & errores cavendos vivacius & attentius divinæ auctoritati & ecclesiasticis statutis inhæreant. Hæc namque fidei cautela, & sincerissima observantiæ disciplina, ut in templo Dei & coram divino altari divinorum tantummodo eloquiorum melodia celebretur, etiam veteris testamenti auctoritate & exemplis nobis firmissime commendatur: ubi in libro Paralipomenon legitur, quod beatus David rex & propheta Dei primus choros Levitarum laudantium Dominum in tabernaculo sive in templo constituerit, eisque psalmos & hymnos & cantica divinitus sibi & ceteris, qui cum eo prophetabant inspirata tradiderit, ac mane & vespere inter divina holocausta & sacrificia decantanda decreverit. Quem morem a sanctis Prophetis traditum, & a sequentibus patribus diligentissime custoditum, usque ad tempus novi testamenti, quo jam templum illud destrui oportebat, religiosa constat observatione perductum. Unde summopere necesse est, ut si vere absque offendiculo vel hæsitatione divinas laudes cupimus celebrare, totos nos divinis sermonibus, in quibus nullus est error, nulla ambiguitas, coaptemus; sicut de præfatis Levitis, antiquis divinæ laudis cantoribus, idem Paralipomenon liber replicat, dicens: *Levitæ vero ut stent mane ad confitendum & canendum Domino, similiterque ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis, & Calendis, & solemnitatibus ceteris*. Et iterum in dedicatione templi sub Salomone dicitur: *Et dedicavit domum Domini rex & universus populus. Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum, Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas*. Item in emendatione & purificatione ejusdem templi sub Ezechia scriptum est: *Præcepitque Ezechias & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis, qui laudaverunt eum magna lætitia*. Similiter etiam sub Josia in celebratione Phase. *Porro cantores*, inquit, *filii Asaph stabant in ordine suo juxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Idithim prophetarum regis*. Quod totum quam sancte & religiose fuerit institutum, quam dulciter ac reverenter sit imitandum inter cetera beati David magnifica, ita liber Ecclesiasticus in ejus laudibus prosequitur, dicens: [a] *In omni opere dedit confessionem sancto & excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiam; & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent sanctum nomen Domini, & amplificarent mane Dei sanctitatem*. Sed & in libro Samuelis hæc psallendi gratia spiritalis in eodem

a Eccli. XLVII. 9-12.

1. Sane Amalarium intelligit.
2. Leidradi, cujus vide epist. ad Carolum.
3. Vide mox in lib. de correct. Antiphon. cap. XV.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

rege ſanctiſſimo prædicatur, ubi legitur: *Dixit David filius Iſai: Dixit vir cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Jacob, egregius pſaltes Iſrael: Spiritus Dei loquutus eſt per me, & ſermo ejus per linguam meam*. Huic igitur tam ſanctæ auctoritati & tam perſpicuæ veritati non eſt dubium quod fidelis & diſciplinatus quiſque libenter adquieſcat. Si quis autem contentioſus & pertinax contradicere conatur, & de turbulento magis rivo, quam de puriſſimo fonte potare voluerit, viderit ne illo ægrotet languore nimis pernicioſo, quem quidam antiquorum patrum ſapienter & breviter cavendum admonuit, dicens: *Qui contemta veritate præſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres invidus eſt & malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus, cujus inſpiratione Eccleſia ejus inſtruitur.*

AGOBARDI

LIBER

de correctione Antiphonarii.

I. Dilectiſſimis in Chriſto fratribus & præcipue cantoribus Eccleſiæ Lugdunenſis Agobardus in eodem Chriſto Domino & Salvatore noſtro ſempiternam ſalutem. In divinis laudibus exſolvendis quanto ſtudio fugienda ſit levitas, gravitaſque ſectanda, frequenter dilectioni veſtræ in mutua conloquutione ſuggeſſimus; ſcilicet ut rationabili conſideratione, ſicut prudentes Eccleſiæ filii, & rationabili ejus lacte ab incunabilis enutriti, quod Deo diſplicet refugientes, concordi ſtudio id quod gratum acceptumque ei, verbis ſicuti & factis ſectaremini. Si enim apud graves & ſapientes viros, non ſolum morum, ſed etiam verborum levitas reprehenſibilis judicatur, quanto magis apud Deum totius ſanctæ gravitatis ac ſapientiæ auctorem, cui Pſalmiſta dicit: *In populo gravi laudabo te*, & cui nos Apoſtolus rationabile obſequium admonet exhibere? Neque vero paſſim, & abſque diligenti examinatione, quod cuique viſum fuerit in Dei laudibus uſurpandum eſt, cum dicat Apoſtolus: *Nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus. Sed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quia ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis*. Unde & Apoſtoli humanæ ignorationis conſcii, orandi formulam a Deo petiere, dicentes: *Domine, doce nos orare*. Certe manifeſtum eſt majus eſſe Deo quempiam digne laudes exſolvere, quam pro infirmitate propria exorare; præſertim cum hoc præſentis vitæ fine terminetur, illud vero heic inchoetur, in futuro autem perficiatur, juxta quod Pſalmiſta ait: *Beati qui habitant in domo tua, Domine! in ſæcula ſæculorum laudabunt te.*

II. Si ergo orantes doctrina ſancti Spiritus indigemus, multo magis cum Deo laudes offerimus? quia ſicut nemo niſi ipſo inſpirante ſecundum Deum poſtulat, ita nullus niſi eo erudiente Deum digne conlaudat. Non ergo cujuſcumque figmentis, ſed Spiritus ſancti eloquiis majeſtas divina laudanda eſt. Denique & filii Aaron ignem alienum Domino offerentes, non obſequii remunerationem, ſed damnationem præſumtionis experti ſunt. Unde hoc nos exemplum ſummopere vitantes, illud ſollicite attendamus quod vel in Proverbiis ſcriptum eſt: *Omnis ſermo Dei ignitus clypeus eſt ſperantibus in ſe. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, invenieriſque mendax*. Nihil itaque Dei verbis addentes, & timentes argui invenirique mendaces, verbo Dei ignito, qui clypeus ſpei eſt, tempore orationis & laudis inflammemur pariter & muniamur. Cumque Dominus dicat: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt*, omnia humana figmenta, quæ vanitate ſui mortua judicanda ſunt, reſpuentes, viventibus Chriſti eloquiis in ipſius obſequiis perſonemus; quatinus voces noſtræ, non quaſi alienæ ab eo reſpui, ſed ut propriæ cum ſupernis virtutibus, quæ majeſtate Dei trementes adorant atque conlaudant, mereantur admitti.

III. Hac de cauſſa & Antiphonarium pro viribus noſtris magna ex parte correximus, amputatis his quæ vel ſuperflua, vel levia, vel mendacia, aut blaſphema videbantur. Et vos frequenter admonuimus, & tenorem admonitionis noſtræ propter aliquorum præſentes ſeu futuras querimonias in fronte ejuſdem libelli ponere neceſſarium duximus: non generale aliquid ſtatuentes, ſed juxta mediocritatem ſenſus noſtri in domo Dei, cujus nobis cura commiſſa eſt, quod poſſumus offerentes: nec de ſenſu noſtro aliquid præſumentes; ſed ſcripturæ ſanctæ auctoritatem, & ſacrorum canonum ſanctionem, catholicorumque patrum inſtituta & exempla ſectantes. De quibus antequam aliquid proferamus, congruum videtur, exempli gratia, nonnullas ineptias quæ præfato continebantur libello, notare breviter, ac leviter redarguere; ut ex his perpauciſſimis evidentius agnoſcatur quam neceſſario quæ in ſequentibus dicturi ſumus, a patribus conſtituta ſint, quantoque timore ac ſollicitudine eorum ſcita nobis expediat obſervare.

IV. Ac primum, quale illud eſt, quod in vigilia Natalis Domini in choro fidelium & fidelium eruditorum cantabatur: *Dum ortus fuerit ſol de cælo, videbitis regem regum procedentem a Patre tamquam ſponſum de thalamo ſuo?* Certe fides catholica habet Verbum Dei, quod in principio erat apud Patrem, in thalamo uteri virginalis conjunxiſſe ſibi ſponſum; cujus naturam in unitate perſonæ ſuſcipiens, caro factum eſt ut habitaret in nobis. Naturæ enim noſtræ unitus, tamquam ſponſus de thalamo virginali, proceſſit ex utero; & non eam de cælis attulit, ſicut hæretici affirmare auſi ſunt. Ac per hoc non tamquam ſponſus de thalamo proceſſit ex Patre. Verbum quippe Dei, filius Dei, proceſſit a Patre, & venit in mundum. Nec aliud fuit venire in mundum, quam in utero Virginis naturæ humanæ veritatem aſſumere, in qua viſibilem ſe præberet mundo. Hanc igitur humanitatis noſtræ naturam, cui unitus ſponſus Eccleſiæ factus eſt, non de ſinu Patris traxit, ſed de carne virginis ſumſit.

V. Eſt præterea in prædicta antiphona notanda temeritas, evidenſque mendacium; dum & ſacræ

scripturæ verba sui sensus perversitati coaptat, & nativitatem Salvatoris, qua vel de Patre ante sæcula, vel de matre in plenitudine temporum natus est, tanta confusione permiscet, ut de qua loqui velit, intelligi omnino non possit. Quod summopere ubique cavendum est, ne divinorum verborum ordo mutetur, & de scriptura veritatis labyrinthus texatur erroris.

VI. Illud etiam Responsorium, quod in eisdem vigiliis cantabatur, quanta fidei severitate rejiciendum est; in quo ait vanus ille præsumtor: *De illa occulta habitatione sua egressus est filius Dei, descendit visitare & consolare omnes qui eum de toto corde desiderabant.* Quod cum sermonum imperitia, tum sensus quoque absurditate ac falsitate turpatur. Nam & occultam filii habitationem summa levitate dixit; & eum omnes desiderantes se visitasse, consolatumque esse mendaciter asseruit, cum potius eos quos visitare dignatus est, se agnoscentes ac desiderantes effecerit.

VII. Considerentur etiam verba alterius Responsorii, quod quasi de mysterio nativitatis Christi compositum, contra morem nocturni officii ab eminentiori loco pompatice concrepabat: *Descendit de cælis missus ab arce Patris, introivit per aurem Virginis in regionem nostram, indutus stola purpurea, & exivit per auream portam lux & decus universæ fabricæ mundi.* Ubi primum, qui descenderit non designat. Arcem vero Patris quid dixerit, ipse quoque penitus ignoravit. Numquid est aliquod ædificium cæleste, aut percæleste, quod factum sit ab eo, aut aliud aliquid quod non est ipsum quod Pater, aut est ipse Pater? Quod si est; quomodo sibi est arx? Nec per aurem Virginis Verbum Dei introiisse, catholicæ aures ferunt: quia cum sit incorporeum, & totum ubique præsens, nec localiter accedit, nec aditu corporeo indiget. Nisi forte nobis persuadere voluit angelicorum sono verborum sacram Virginem Dei filium concepisse. Quod quantum a fidei veritate discordet, ex verbis ipsius angeli perspicuum est; qui ipsi Virgini interroganti: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* Respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quomodo autem virginalis uterus regio nostra possit intelligi, cum & virgo illa unici filii mater sit, & nos omnes non ex virginea sed ex corrupta carne nascamur, prorsus inveniri non potest. Deinde quod eum stola indutum purpurea aurem dicit Virginis introiisse, sive humano more cultu regio indutum, sive humanam formam non ex Virgine suscepisse, sed de cælo Dei Verbum attulisse putaverit, eamque stolam purpuream appellarit, apertissimæ blasphemiæ est. Jam vero per auream portam eum exiisse, quanta vanitate proferre ausus est; cum nativitas Christi ex Virgine non supervacuis verbis adumbrari, sed confessione simplici debeat declarari; qui non, ut ille ait, universæ fabricæ mundi, sed juxta veritatem evangelicam rationalis tantummodo creaturæ lux est.

VIII. Aliud quoque Responsorium de verbis Evangelii, sed non ordine evangelico, quod jam utique correctum a vestra dilectione psallitur, nescio quis composuit, dicens: *Tenebræ factæ sunt dum crucifixissent Jesum Judæi; & circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna: Deus, Deus, ut quid me dereliquisti? Tunc unus ex militibus lancea latus ejus perforavit, & inclinato capite emi-*

A *sit spiritum.* Nempe omnibus fidelibus certum est, quod Salvator noster non aliqua doloris violentia coactus, sed spontanee pro nobis est mortuus; nec animam necessitate amisit, sed potestate posuit, sicut ipse ait: *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam a me ipso ut iterum sumam eam.* Sed iste evangelici ordinis & fidei veritatis ignarus, prius dixit lancea a militibus latus Domini perforatum, & tunc ab eo spiritum emissum: quod omnino paganum est, Christum non benignitate propriæ voluntatis, sed vi doloris mortuum opinari; cum e contrario in Evangelio referatur quod Dominus voce magna clamaverit: *Pater, in manus tua commendo spiritum meum; & hæc dicens,*
B *exspiravit.* Quam mortem Christi in tantum milites qui aderant admirati sunt, ut continuo Deum glorificasse, eumque Dei filium confessi esse referantur, ac postea Judæis petentibus latronum crura, qui cum eo fuerant crucifixi, Pilatus frangi concesserit, Jesu autem jam mortui non crura confracta, sed militis lancea latus narraretur apertum, non, ut iste imperite protulit, perforatum.

IX. Jam vero quanta illa sunt vaticinia, ut ita dictum sit, falsa in Responsoriis & Antiphonariis, quæ quasi ex voce Domini pronuntiantur, cum in nullis divinis scripturis reperiantur. Ut est: *Octa-*
C *va decima die decimi mensis jejunabitis, dicit Dominus, & mittam vobis Salvatorem & propugnatorem pro vobis, qui vos præcedat & introducat in terram quam juravi patribus vestris.* Et iterum: *Coronam gloriæ ponam super caput ejus, dicit Dominus, & induam illum stolam candidam, quia servavit mandata mea, & propter nomen meum effusus est sanguis ejus in terra.* Et iterum: *Sancti estis, dicit Dominus, multiplicabo numerum vestrum, ut oretis pro populo meo in loco isto.* Et multa hujusmodi ridiculosa & fantastica. Quorum inventoribus congruere mihi videntur illa, quæ Dominus per Ezechielem prophetam adversus falsos prophetas loquitur, dicens: *Væ prophetis insipientibus,*
D *qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Et post pauca: *Vident nova & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem loquuti estis? & dicitis, Ait Dominus, cum ego non sim loquutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia loquuti estis vana, & dixistis mendacium; ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec terram Israel ingredientur.*

E X. Sed hæc & similia, quorum in præfato libro infinita erat copia, quia indignum est scribere, & vestræ prudentiæ fastidiosum audire, facilius conloquendo & fideliter pertractando dijudicari possunt. Nunc superest ut sacrorum statuta canonum, catholicorumque patrum sententias, sicut superius promisimus, exsequamur; ut ex his perspicue declaretur qua cautela levissimorum hominum excogitationes vitandæ sint, quæ nulla veritate subnixæ, nulla ratione ornatæ, contemtui patent.

XI. In Concilio Africano talis constitutio promulgata est: *Ut preces & orationes, nisi probatæ fuerint in Concilio, non dicantur; nec aliqua ex ...*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

omnino cantentur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractata & comprobata in synodo fuerint; ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per studium, sit compositum. Ubi breviter considerandum, quod non solum ea quæ studio perfidiæ, sed etiam illa quæ simplicitate ignorantiæ contra fidei regulam composita fuerint, pari animadversione repudiantur.

XII. Beatus Hieronymus cum exponeret præceptum Apostoli, ubi ait: [1] *Implemini spiritu loquentes vobismet ipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino*, non tacuit quod in cantoribus Ecclesiæ reprehendendum videbat. „ Canere igitur, ait, „ & psallere & laudare Dominum magis animo „ quam voce debemus. Hoc est quippe quod dici„ tur: *Cantantes & psallentes in cordibus vestris* „ *Domino*. Audiant hæc adolescentuli, audiant hi „ quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo „ non voce, sed corde cantandum; nec in tragœ„ dorum modum guttur & fauces dulci medicami„ ne colliniendæ sunt, ut in Ecclesia theatrales „ moduli audiantur & cantica; sed in timore, in „ opere, in scientia scripturarum. Quamvis sit ali„ quis, ut solent illi appellare, Cacophonos, si „ bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantor „ est. Sic cantet servus Christi, ut non vox ca„ nentis, sed verba placeant quæ leguntur; ut spi„ ritus malus qui erat in Saule, ejiciatur ab his „ qui ab eo similiter possidentur, & non introdu„ catur in eos qui de domo Dei scenam fecere po„ pulorum. „ In quibus verbis magnopere pensandum est, quod eos qui in morem psallentis David cum timore & gravitate spiritali canunt, malignum spiritum etiam ab auditoribus suis excludere posse confirmat; eos vero qui theatralibus sonis & scenicis modulationibus, & quamvis in divinis verbis, vocis dulcedine intemperantius delectantur, eum non solum ab aliis non excludere, sed, quod est terribile, in seipsos introducere testatur. Unde & in alio loco [2] idem doctor cum sententiam Esaiæ exponeret, *Iniqui sunt cœtus vestri*, ait: „ Omnis „ conventus qui non offert hostias spiritales, nec „ audit illud quod in quinquagesimo psalmo cani„ tur, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor* „ *contritum, & humiliatum Deus non despicit*, abo„ minabilis Deo est. „ Mens ergo libera, id est, sensibus corporis non succumbens, ita resistere debet vanæ ac noxiæ delectationi aurium, sicut & delectationibus sensuum ceterorum, visus videlicet, & olfactus, gustus, & tactus; quorum perturbationibus anima prægavatur, & capitur. Quantum denique oblectationes aurium virtutem mentis enervent, testatur præfatus doctor, qui ait: *Auditus vario organorum cantu, & vocum inflexionibus delinitur, & in carmine poetarum & comœdiarum, mimorumque urbanitatibus, & strophis, & quicquid per aures introiens virilitatem mentis effeminat.*

XIII. Sed & beatus martyr Cyprianus [3] simili modo dicit, exponens illud Apostoli, *Adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret*. Ait ergo: „ Circuit ille nos „ singulos, & tamquam hostis clausos obsidens, „ muros explorat, & tentat an sit pars aliqua mem„ brorum minus stabilis & minus fida, cujus aditu „ ad interiora penetretur. Offert oculis formas il„ lices & faciles voluptates, ut visu destruat casti„ tatem. Aures per canoram musicam tentat, ut „ soni dulcioris auditu solvat & molliat Christia„ num vigorem. „

XIV. Quod & beatus Augustinus [4] ad tentationem diaboli intelligens pertinere, in libris Confessionum suarum Deo gratias refert quod ab hoc vitio liberatus sit. „ Voluptates, *inquit*, aurium te„ nacius me implicaverant, & subjugaverant; sed „ resolvisti & liberasti me. Nunc in sonis, quos „ animant eloquia tua, cum suavi & artificiosa voce „ cantantur, fateor aliquantulum adquiesco, dum „ ipsis sanctis dictis religiosius & ardentius sentio „ moveri animos nostros in flammam pietatis, „ cum ita cantantur, quam si non ita cantaren„ tur. „ Et rursus post aliqua de utilitate psallendi in Ecclesia discretam proferens sententiam, dicit: „ Tutius quidem mihi videtur quod de Ale„ xandrino episcopo Athanasio sæpe mihi dictum „ commemini, quia tam modico flexu vocis facie„ bat sonare lectorem psalmi, ut pronuntianti vi„ cinior esset quam canenti. Verumtamen cum re„ miniscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus „ Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, „ & nunc ipso commoveor, non cantu, sed rebus „ quæ cantantur, cum liquida voce & convenien„ tissima modulatione cantantur, magna instituti „ utilitatem rursus cognosco; magisque adducor, „ non quidem inretractabilem sententiam proferens, „ cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, „ ut per oblectamenta aurium infirmior animus in „ affectum, pietatis assurgat. Tamen cum mihi ac„ cidit ut me amplius cantus quam res quæ cani„ tur moveat, pœnaliter me peccare confiteor, & „ tunc mallem non audire cantantem. „ Ecce vir sanctissimus, atque doctissimus, & approbat institutum cantandi propter infirmos, quos in affectum pietatis facit assurgere; & tamen cum accidit ut plus moveat animum cantus, quam res quæ canitur, pœnale dicit esse peccatum, ita ut melius sit non audire cantantem, utique in cantu & sonis quos divina eloquia animant, ac vivificant; ut vita cantuum ac sonorum in sententiis sit divinorum eloquiorum. Ceterum, si in diebus suis audisset aliquos non de divinis eloquiis, sed de humanis adinventionibus cantantes, numquid non mortuum & sine vita talem cantum judicaret?

XV. Verum quia Gregorii præsulis nomen titulus præfati libelli prætendit, & hinc opinione sumta putant eum quidam a beato [5] Gregorio Romano pontifice & inlustrissimo doctore compositum; videamus quod sanctus ille vir de cantu ecclesiastico ordinaverit, vel quid ejus tempore Romana Ecclesia decantarit. Ait igitur in Decretis suis: „ In „ sancta hac Romana Ecclesia, cui divina dispen„ satio præesse me voluit, dudum consuetudo est „ valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri „ altaris ministerium cantores eligantur, & in dia„ conatus ordine constituti modulationi vocis inser„ viant; quos ad prædicationis officium eleemosy„ narumque studium vacare congruebat. Unde fit „ plerumque, ut ad sacrum ministerium, dum blan„ da vox quæritur, quæri congrua vita negligatur, „ & cantor minister Domini moribus stimulet, „ cum populum vocibus delectat. Qua de re præ„ senti decreto constituo, ut in sede hac sacri al-

1. Hieron. lib. III. Comment. ad cap. v. Epist. ad Ephes.
2. Hieron. in Isa. cap. 1.
3. Cyprian. in Serm. de zelo & livore.
4. August. confess. lib. X. cap. XXXIII.
5. Gregor. M. lib. IV. Indict. XIII. epist. XLIV.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 810.

„ taris ministri cantare non debeant, solumque evangelicæ lectionis officium inter Missarum solemnia exsolvant; psalmos vero ac reliquas lectiones censeo per subdiaconos, vel si necessitas exigit, per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire tentaverit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit.„ Ecce vir apostolicus reprehendit consuetudinem, qua diaconibus cantandi officium injungebatur, nec in eis blandam vocem, sed congruam vitam dicit esse requirendam; stimularique Deum talium ministrorum moribus asserit, etiamsi populum vocibus delectent. Damnata vero tali consuetudine, psalmos ac reliquas lectiones per subdiaconos vel per minores ordines censet exhiberi; solo videlicet evangelicæ lectionis officio diaconibus delegato. Ex quibus perspicue demonstratur psalmos tunc in Ecclesia decantari solitum, unde maximam partem divinorum officiorum etiam nunc constat esse compositam, & non figmenta quorumlibet hominum, quæ a tanto illo viro non esse composita, nemo nisi qui sincerissimæ ejus fidei & excellentissimæ eruditionis ignarus est, dubitat.

XVI. Igitur quia sanctorum patrum dictis satis ostensum est quantum humanæ levitates & mendacia devitanda, quantumque divinorum eloquiorum veritas ac sinceritas amplectenda sit, libet pauca ex verbis beati martyris [1] Cypriani subnectere; quibus ostendatur qua gravitate & modestia divina officia celebranda sint: „ Sit, *inquit*, orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est divinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere; ita congruit verecundo modestis precibus orare. Et quando in unum cum fratribus convenimus, & sacrificia divina cum Domini sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeste, Deo tumultuosa loquacitate jactare. Quia Deus non vocis sed cordis auditor est; nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt, probante Domino & dicente: Et scient omnes Ecclesiæ quia ego sum scrutans renes & corda. Sonet psalmus. Convivium sobrium sit nobis spiritualis auditio, prolectet aures religiosa mulcedo. „

XVII. His ergo & hujusmodi patrum monitis informati, & eorum sequentes vestigia quos ad Dominum præcessisse non ambigimus, cunctas adinventiones hominum quasi superfluas respuentes, verbis Domini, quæ ad omnia sufficiunt, in ejus laudibus personemus; ut cum beato David dicere valeamus: *Et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Quia, ut beatus Augustinus ait, *nibil Deo recte offertur, nisi quod ab eo accipitur*. Qui & alio loco præcepit suis: *Nolite cantare nisi quod legistis esse cantandum*. Quod quidam religiosi viri sequentes, subjectis sibi fratribus præceptum tale dederunt: Nullus præsumat Responsoria, aut Antiphonas, quæ solent aliqui composito sono pro suo libitu non ex canonica scriptura assumta canere, in congregatione ista vel meditari vel dicere. Oportet enim nos sanam & simplicem apostolicam & patrum nostrorum imitari doctrinam, & gratiam stabilire, cor moresque subdere disciplinæ. Ea igitur cantare debemus quæ, sicut beatus Augustinus dicit, ita scripta sunt ut cantantur. „ Quæ autem non ita scripta sunt, non cantemus; quia nec alio modo quam quo ipse Dominus jussit per Prophetas & Apostolos suos manifestari ea hominibus debent. A nobis obedientiæ quam victimarum sacrificium quærit; nec cantilenæ artificioso studio, sed observantia mandatorum & cordis munditia delectatur. „

XVIII. Hæc sincerissima patrum statuta, omni diligentia & veneratione observanda sunt. Quia per hoc & fidei puritas, ac religionis disciplina saluberrime custoditur, & duo mala nimis pietati contraria utiliter resecantur; videlicet, dum & vanissimorum hominum præsumtio, qui non solum inepta, & superflua, sed etiam profana & hæretica in Ecclesiis decantare audent, funditus excluditur; & adolescentulis, atque omnibus generaliter quibus cantandi officium injunctum est, magna occasio stultæ & noxiæ occupationis aufertur. Ex quibus quamplurimi ab ineunte pueritia usque ad senectutis canitiem omnes dies vitæ suæ in parando & confirmando cantu expendunt, & totum tempus utilium & spiritalium studiorum, legendi videlicet, & divina eloquia perscrutandi, in istiusmodi occupatione consumunt; quodque animabus eorum proculdubio valde est noxium, ignari fidei suæ, inscii Scripturarum sanctarum, & divinæ intelligentiæ inanes ac vacui, hoc solum sibi sufficere putant; & ob hoc, etiam ventosi & inflati incedunt, si sonum & vocem decantationis utcumque addiscant, & in numero cantorum deputari videantur. Quibus omnino (dum, sicut beatus Gregorius supra ait, *Deum moribus stimulant, cum populum vocibus oblectent*) metuendum est ne etiam ipsa illa Dei increpatione feriantur, qua dicit: *Populus hic labiis me honerat, cor autem eorum longe est a me*. Et iterum: *Aufer a me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam*. Nam & beatus Hieronymus, ut supra memoratum est, de hujusmodi hominibus manifeste dicit, quod de Ecclesia Dei scenam fecerint populorum. Hanc enim occupationem superfluam in eisdem sacris officiis devitantes antiqui, cum eis profecto suppeteret ex divinis libris & multiplex copia laudationis, & peritia modulationis, maluerunt tamen eadem sæpe repetere, quam infinitis & non necessariis psallentium animos occupare, vel gravare.

XIX. Quapropter, auxiliante Dei gratia, omni studio pietatis instandum atque observandum est, ut sicut ad celebranda Missarum solemnia habet Ecclesia librum mysteriorum fide purissima & concinna brevitate digestum, habet & librum lectionum ex divinis libris congrua ratione collectum, ita etiam & hunc tertium officialem libellum, id est, Antiphonarium, habeamus omnibus humanis figmentis & mendaciis expurgatum, & per totum anni circulum ex purissimis sanctæ Scripturæ verbis sufficientissime ordinatum; quatinus in sacris officiis peragendis, juxta probatissimam fidei regulam, & paternæ auctoritatis venerabilem disciplinam, una a nobis atque eadem custodiatur forma orationum, forma lectionum, & forma ecclesiasticarum modulationum; quæ a boni ingenii adolescentibus quamcelerrime imbibita, eos & divinis laudibus concinendis sufficienter & graviter idoneos

1. Cyprian. in Serm. de orat. dominica.

SAECUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

reddat, & a potioribus ac ſpiritalibus ſtudiis non A impediat. Quis enim ita contentioſus, immo inſanus, & ab omni veritatis ratione averſus eſt, ut non hoc rectius, & convenientius, ac ſalubrius fateatur in Dei laudibus decantari, quod ex divinis dictis & libris videat fideliter aſſumi? quatinus ſicut in Symbolo catholico fidem noſtram non noſtris ſed apoſtolicis verbis profitemur, & in dominica oratione non noſtris ſed ipſius Domini & Salvatoris noſtri ſermonibus ſupplicamus; ita etiam in divinæ laudis honore, non humanis, ſed divinis, & ſpiritalibus, juxta Apoſtolum, pſalmis, hymnis, & canticis peſonemus. Superfluo namque alia quæruntur, ubi iſta ſufficere & ſuperabundare noſcuntur.

INCIPIT LIBER
VENERABILIS AGOBARDI
ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS
Contra libros quatuor Amalarii abbatis.

I. Amalarius in libro ſuo primo capitulo tricesimo ſeptimo dicit ita: „ Romana conſuetudo unum diem, id eſt, VII. Kalendas Maii „ interponit, quem vocat in Letania majore, non „ in jejunio. Letania, ut prædiximus, deprecatio „ eſt apud nos. Poteſt enim ſerena mens, & aliena a voluntate mala, precari Deum, quamvis „ manducet ſobrie carnem meridie, & lætetur de „ reſurrectione Domini. Tamen majorum patrum, „ id eſt, apoſtolicorum uſus ſequendus eſt. Forſitan ex ipſo officio poterimus intelligere quid deprecandum ſit tali in tempore. Prima oratio ad „ Miſſam dicit: *Præſta quæſumus omnipotens Deus, ut qui in afflictione noſtra de tua pietate confidimus, contra adverſa omnia tua ſemper protectione muniamur.* Huic concordat Offertorium, „ dicens: *Adjuva me Domine Deus meus, ſalvum me fac propter miſericordiam tuam. Qui inſurgunt in me, confundantur.* Eo tempore, id eſt, „ VII. Kalendas Maii, poſſunt inimici commovere „ bella adverſus vicina regna. Ut reor, caute providit ſancta Eccleſia Deum rogare, ut qui deſtruxit olim conſilium Achitopel, nunc deſtruat „ conſilia eorum qui volunt irruere ſuper pacem „ ejus. Intendit & hoc, quod dicit Epiſtola: *Multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* Evangelium alteram petitionem ſonat, dicens: *Quis autem ex vobis patrem petit panem*, & iterum, *aut piſcem*, & iterum, *aut ſi petierit ovum*. In iſtis D „ tribus temporalia petenda poſſumus intelligere: „ per panem, omnia bona quæ de terra naſcuntur: per piſcem, quæ de agris: per ovum, animalia quæ coeunt ſimul. Hæc enim memorato „ tempore in aliquo profectu ſunt: germina meſſis „ pullulant, arborum fructus ex flore prodeunt, „ vineæ atque olei liquor ſuis arboribus ſe erumpit, pullorum animantia campos tundunt. Quoniam hæc neceſſaria ſunt noſtris uſibus, petenda „ ſunt a Domino ut conſerventur. „

II. In his verbis Amalarii facile quilibet poteſt deprehendere quæ ſint inutilia, & quæ noxia. Dicit namque poſſe fieri Letanias, id eſt, Rogatio- E nes, ſine jejunio & carnis abſtinentia: quod numquam dictum eſt neque a parum ſapientibus. Nempe Ninivitæ, quando converſi ſunt ad prædicationem Jonæ Prophetæ, non habebant doctores, qui eos docerent ſacrificium Deo eſſe ſpiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum. Et tamen ratione naturali intelligentes per hæc flectendam Dei pietatem, contra ſubverſionem ſibi imminentem ad quæ arma concurrerint, dicit ita eadem

B Scriptura: *Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius, & clamavit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. Et crediderunt viri Ninivitæ in Domino, & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis a majore uſque ad minorem.* Videlicet uſque ad lactentem, ſicut ſenſerunt qui de hac laudabili pœnitentia ſcribere voluerunt; ex quibus unus Prudentius vir doctus:

Nullus, inquit, *bibendi, nemo veſcendi memor.*
Jejuna menſas pubes omnes liquerat.
Quin & negato lacte, vagientium
Fletu madeſcunt parvulorum cunulæ.
Succum papillæ parca nutrix derogat.

C Sequitur in eadem Scriptura: „ Et pervenit verbum ad Regem Ninive, & ſurrexit de ſolio „ ſuo, & ejecit veſtimentum ſuum a ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & clamavit, „ & dixit in Ninive ex ore Regis & Principum „ ejus, dicens: Homines, & jumenta, & boves, „ & pecora non guſtent quicquam, nec paſcantur, „ & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & jumenta, & clament ad Deum in fortitudine: & convertatur vir a via ſua mala, & „ ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum. Quis „ ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus, & revertatur a furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et „ vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de „ via ſua mala: & miſertus eſt ſuper malitia quam „ locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit. „ Sed per Joel Prophetam ipſe Dominus demonſtrat quales rogationes velit ſibi exhiberi, dicens: „ Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu; & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra; & convertimini „ ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus & „ miſericors eſt, patiens, & multus miſericordia, „ & deprecabilis ſuper malitia. „ Illud etiam quod ſubjungit, propterea ſeptimo Kalendas Maii legendam lectionem Evangelii, in qua datur exemplum de pane, ovo, & piſce, quia eo tempore proficiunt, & pro illis eo tempore Dominus deprecandus ſit, ut noſtris uſibus conſerventur, quis non videat quanto riſu dignum ſit, eo quod numquam Dominus pro his orationes publicas fieri juſſerit; cum e contrario præceperit: *Nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in ſublime tolli. Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quoniam bis indigetis. Verumtamen quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.* Nam etſi pro frugibus terræ & pro ani-

mantibus quibusque orandus Deus; numquid & pro A piscibus rogationes faciendæ sunt, ut conserventur propter nos?

III. Dicit iterum Amalarius in libro primo capitulo vicesimo septimo: „ Eum quem superius „ precatus est Pontifex ut mitteret Spiritum sanctum, in sequentibus petit ut suscipientem dignetur consignare in vitam æternam; id est, „ eumdem Spiritum non amittat suscipiens, usque „ dum perducat hospitem suum ad vitam æternam „ *Et post pauca*: „ Sine isto signaculo „ non oportet nos præsentari ante Deum. De quo „ quasi de aliquo vestimento dicebat Paullus ad Corinthios: Etenim qui sumus in isto corpore, B „ ingemiscimus gravati; eo quod nolumus spoliari, „ sed supervestiri; ut absorbeatur mortale a vita. „ De quo vestimento dicat, in sequentibus monstrat: Qui autem perficit nos in hoc ipsum Deus, „ qui dedit nobis pignus Spiritus. „

IV. Hæc verba Amalarii qualia sint, omnis qui erga sinceritatem fidei sollicitus est, dijudicare potest. Tamen hoc quod subjungit dicens, *De quo signaculo quasi de aliquo vestimento dicebat Paullus ad Corinthios: Etenim qui sumus in isto corpore, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita*, talem sensum habere qualem ille intromittit si alicubi le- C git, illius forsitan error est qui scripsit. Si autem ex semetipso excogitavit, nimia præsumtio est. Quid namque ingemiscit gravatus? Certe eo quod non vult spoliari, sed supervestiri. Et si non vult spoliari vestimento Spiritus sancti, quid vult vestire super Spiritum Dei? Sed quoniam laboriosum est refutare sensum ejus, hoc nobis dixisse sufficiat, quod doctor catholicus beatus Augustinus hoc vestimentum mortalitatem carnis esse dicit, quam gestamus in hoc corpore viventes. Et propterea ingemiscimus gravati, quia timemus per mortem temporalem spoliari vestimento carnis: &, si fieri posset, vellemus supervestiri immortali vita; non deposita per mortem ipsa mortalitate, sed potius ab- D sorpta a vita.

V. Dicit iterum Amalarius in libro primo capitulo quadragesimo: „ Solet quæri inter vulgares „ quanto tempore debeant unctionem chrismatis „ observare in capite, ut non laventur qui accipiunt manus impositionem, absque tempore baptisterii. Quibus potest responderi, quanto tempore generaliter ab Ecclesia celebratur adventus „ Spiritus sancti super Apostolos, tanto tempore „ celebretur apud unumquemque qui eum accipit, „ hoc est, septem diebus. Et non immerito. Quoniam in septem mulieribus venit ad hospitem „ suum, fas est ut unicuique mulieri convivium E „ suum pararetur per singulos dies: de quibus mulieribus dicit Isaias: *Apprehendent septem mulieres virum unum*. Convivium illarum mulierum „ est, quando ipsæ de se satiant hospitem suum. „ Talia convivia exercebat Christus apud convivas „ suos, talia & Spiritus sanctus exercet. Hospes „ Spiritus sancti, mens est hominis. Mens tanto „ amplius satiatur a sagina Spiritus sancti, quanto minus fuerit dedita carnalibus delectationibus. „ Ita observet accipiens tempus adventus Spiritus „ sancti, ut solet carus amicus circa carum amicum observare. Quando aliquis carus ad amicum „ carum venit, in nullo vult ille qui suscipit, illum offendere, sed quicquid novit ei placitum „ esse, hoc ex corde benigno ei adhibet. Ita quic- A „ quid cognoverit suscipiens Spiritum sanctum, „ placitum ei esse, hoc illi exhibeat quamdiu cum „ illo est. Si hoc fecerit, forsitan citius poterit ei „ conciliari, quando aliqua offensa recesserit ab eo. „ Quando christus recordatur unctionem chrismatis sibi adesse, tunc potissimum recolit debere se „ esse sub disciplina Spiritus sancti. Unctio illa „ ideo fit, ut sciamus quod invisibiliter operetur „ Spiritus sanctus in nobis. Oleum solet fessorum „ membra fovere. Balsamus solet redolere. Fessa „ sunt membra animæ nostræ, quando pœnitet se „ egisse quod contra Dei voluntatem est: ad quam „ solet Spiritus sanctus venire, & ei monstrare dimissa peccata, sive dimittenda. Unde & ipse B „ Spiritus consolator dicitur. „

Hæc verba Amalarii confusa & inutilia unusquisque qui audit, videat quomodo corrigat, qualiter derideat: quia non ædificant fidem, sed destruunt; nec plantant virtutes in mentibus audientium, sed evellunt; maxime ubi in postremis dicit: *Quando christus recordatur unctionem chrismatis sibi adesse, tunc potissimum recolit debere se esse sub disciplina Spiritus sancti.*

VI. Item Amalarius in eodem capitulo: „ Non „ enim frustra Spiritus sanctus super Apostolos venit in die Pentecostes in vento & igneis linguis. „ Voluit futuræ Ecclesiæ demonstrare quid opera- C „ tus esset in Apostolis per adventum suum. Venit in vento vehementi, ut ostenderet se excussurum esse ab Apostolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam. Sicut enim ventus vehemens „ proicit pulverem a facie terræ, sic adventus Spiritus sancti a corde hominis eicit omnem terrenam cupiditatem. In igneis linguis apparuit, ut „ demonstraret quales facturus erat linguas Apostolorum; hoc est loquentes, & ignita verba infundentes in corda credentium. Hæc enim verba ignita consumunt peccata, & accendunt corda ad „ amorem æternæ patriæ. Ipsa est caritas quæ diffunditur in corda credentium, & facit ea unum „ cor esse ad imitationem suæ propriæ substantiæ; D „ hoc est, ut unum velint, sicut sancta Trinitas „ unum vult. „

VII. De his verbis Amalarii perpendant prudentes quid judicent. Manifestum tamen est, quod in eo quod dicit: *Venit in vento vehementi ut ostenderet se se excussurum esse ab Apostolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam*, obiciendum illi sit; Si eadem hora quando repleti sunt Spiritu sancto, adhuc discutiendæ erant ab Apostolorum cordibus omnes cupiditates terrenæ, quid operatus in eis est per tres annos mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus? & quare illis dicit: *Jam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis?* E Et iterum: *Et vos mundi estis, sed non omnes?* Numquid non erant jam utres novi, parati & capaces ad recipiendum vinum novum, id est, Spiritum sanctum, qui eos induceret in omnem veritatem? In eo autem quod subinfert, dicens: *In igneis linguis apparuit, ut demonstraret quales facturus erat linguas Apostolorum, hoc est, loquentes & ignita verba infundentes in corda credentium. Hæc enim verba ignita consumunt peccata*: Non satis attendit quomodo dicat. Nam Apostoli jamdudum fuerant loquentes, jam prædicaverant, jam multa & magna signa fecerant; ita ut dicerent Domino: *Etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.* Non autem, sicut iste dicit, verba consumunt peccata; sed fidem ministrant, fidem ædificant, quæ audientes aptat ad gratiam Baptismi, ex tunc & deinceps.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

Quod autem subjungit, dicens quod verba ignita A Apostolorum accendant corda ad amorem æternæ patriæ. *Ipsa est caritas quæ diffunditur in corda credentium, & facit ea unum cor esse ad imitationem suæ propriæ substantiæ; hoc est, ut unum velint, sicut sancta Trinitas unum vult*: si bene sentit, bonum bene non loquitur. Nam multum differt inter verba prædicantium, & unctionem Spiritus sancti. Si enim verba Apostolorum facere potuissent quod iste somniat in cordibus auditorum, verba Domini potius id fecissent in cordibus Judæorum. Sed quia non est hoc opus verborum, sed divini interni muneris, sic debet intimari qui docet in doctrina. Sed e contra Amalarius docens non in doctrina, sentire cognoscitur, quod sicut caritas, id est, Spiritus B sanctus, corda fidelium per gratiam facit unum esse, & unum velle, ita in sancta Trinitate gratia ejusdem Spiritus ipsam sanctam Trinitatem faciat unum esse, & unum velle, sicut Ariani dogmatizare solebant.

VIII. Item Amalarius in libro primo capitulo tertio decimo dicit: „ Dominus noster est agnus, „ qui incipiente quintadecima luna traditus est; & „ crucem ascendit Parasceve. Sequitur Responso- „ rius cum quatuor versibus. Nullique dubium quin „ Chistus homo ex quatuor elementis consisteret. „ Naturale est homini ut ex terra, & aqua, & „ aere, & igne consistat. Quando naturam homi- C „ nis assumsit, hæc quatuor elementa assumsit. Illa „ pendebant in cruce inter medios duos latrones. „ Unde unus versus: In medio duorum animalium „ cognosceris: quod ita Hieronymus in Habacuc. „

IX. In his verbis Amalarius quanta vagatione discurrat, qui erroribus insanæ mentis mederi per caritatem vult, prudenter perpendat. Homines qui cantum composuerunt ex verbis Scripturarum, arbitrio suo, prout illis congruum visum est, fecerunt. Et per diversas regiones diversis modis. Non Spiritu Dei acti, sicut beatus Petrus de Prophetis & Prophetia futurarum rerum loquitur, dicens: *Non enim voluntate humana allata est aliquando pro-* D *phetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Et ideo si homo uni responsorio quatuor versus adjungit, non est umbra alicujus ænigmatis, sicut iste putat, & mendacissime putari cogit. In hoc autem quod dicit, *Sequitur Responsorius cum quatuor versibus. Nullique dubium quin Christus homo ex quatuor elementis consisteret. Naturale est homini ut ex terra, & aqua, & aere, & igne consistat. Quando naturam hominis assumsit, hæc quatuor elementa assumsit*: opponenda est sententia Apostoli his stultissimis & blasphemis sermonibus, qua dicit: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non* E *secundum Christum*. Dicat Amalarius quomodo Christus homo ex quatuor elementis consistat. Nempe veri fideles, id est, Catholici, Chistum ita tenent, sicut eum beatus [1] Augustinus confitetur, dicens: *Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet, qua æqualis est Patri; humanam, qua major est pater. Utrumque autem simul, non duo, sed unus Christus; ne sit quaternitas non Trinitas Deus. Sicut enim unus est homo, anima rationalis, & caro; sic unus est Christus, Deus & homo. Ac per hoc, Christus est Deus, & anima rationalis, & caro*. Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Jesus, sed in forma servi. Item de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Jesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus, triduo jacuit in sepulcro? Christus Jesus, sed in carne sola. Subinfert etiam Amalarius, dicens: *Naturale est homini, ut ex terra, & aqua, & aere, & igne consistat*. Quod multum a puræ mentis intelligentia discrepat. Hoc enim commentum est philosophorum; quod licet ecclesiastici doctores ex toto non evacuent, non eis tamen ex omni parte consonant, nec dicunt hoc naturale esse in exordio originis. De qua re nunc longius aliquid dicere ineptum est: quoniam auctoritas Scripturæ aliter sentiendum demonstrat; illo videlicet loco, ubi omnipotens creator hominis, homini quem de limo terræ formaverat, (vel, sicut alia translatio habet, de pulvere) ait: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*: quod non possunt facere aqua, aer, ignis, sed nec anima quam creator inspiravit in faciem homini formato de pulvere: sed ita fit ut alio loco Scriptura loquitur, dicens: *Revertatur pulvis in terram suam unde erat: & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*. Si autem de homine quolibet nimis insulse dicitur quod ex elementis naturaliter subsistat, quanto magis de Christo Domino, cujus caro nullam habet originem, nisi operationem Patris & Filii & Spiritus sancti, & susceptionem solius Verbi? Verbum enim caro factum est ut habitaret in nobis. Sicut ergo dicit beatus Augustinus, Christus est Deus, & anima, & caro: sed Deus non est ex elementis, neque anima. Veritas autem carnis, de corpore sumta est Virginis, sine ullo opere humano vel angelico, sed opere, ut dictum est, tantum divino. Quod autem dicit Amalarius, *Quando Christus naturam hominis assumsit, hæc quatuor elementa assumsit*: respondendum est illi, quod non erant redimenda elementa a morte peccati, sicut homo qui per prævaricationem sub diabolo captivus tenebatur. Erraverat enim sicut ovis quæ periit: propter quem venit pastor bonus, ut quæreret & inveniret, & reduceret ad supernam patriam; ubi sine administratione elementorum corporalium vivat, fruendo Deo per eumdem Redemtorem, sicut scriptum est: *Et simus in vero filio ejus Jesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna*. Nam de elementis illud credendum est quod princeps Apostolorum beatus Petrus ait: *Adveniet autem dies Domini ut fur: in qua cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur*. Subjungit quoque Amalarius: *Illa*, id est, elementa, *pendebant in cruce inter medios duos latrones. Unde unus versus: In medio duorum animalium cognosceris*. Quid ridiculosius dicere potuit, quam ut aer & ignis de cruce penderent, quorum natura est, ut sursum versus ferantur? Et subjungit dicens, *quod ita Hieronymus in Habacuc*. Dic rogo, quid Hieronymus & Habacuc? Numquid dicit, in medium duorum animalium cognoscentur elementa pendere?

X. Item Amalarius in libro primo capitulo duodecimo: „ Si se exinanivit, juxta Apostolum, „ postquam formam servi accepit, quanto magis „ cum factus est Patri obediens usque ad mortem, „ mortem autem crucis? „

Dicendum est Amalario, non sic dicere Apostolum ut ille ait; id est, Postquam formam servi accepit, seipsum exinanivit; sed, *semet ipsum exi-*

1. August. Serm. VIII. de diversis.

nanivit, formam servi accipiens: id est, in ipsa acceptatione formæ servilis, & non postea factus est obediens usque ad mortem.

XI. Dicit item Amalarius in libro tertio capitulo vicesimo tertio: „ Nunc de *Te igitur* dicendum „ est. Ab initio orationis usque ad locum ubi di„ citur; Et in electorum tuorum jubeas grege nu„ merari, celebratur sacrificium electorum, qui non „ habent in carne quod eis repugnet, neque in „ conscientia quod conturbet. Sicut enim duo al„ taria erant in tabernaculo Moysi, sive in tem„ plo Salomonis; unum thymiamatis, alterum ho„ locausti; ita sunt duo sacrificia sanctæ Ecclesiæ. „

Et post pauca, iterum capitulo vicesimo quarto subinfert, dicens: „ Immolato priore sacrificio quod „ constat orationibus perfectorum, & est conjun„ ctum sacrificio angelorum, descenditur ad uni„ versale sacrificium, immolationem scilicet Chri„ sti, quod celebratur ante *Nobis quoque peccato„ ribus*. „ Et post paullum subjungit: „ Quoniam „ una hostia Christus oblata est pro justis & in„ justis. „

XII. Contra hæc verba Amalarii confusa & turbulentos sensus respondendum est, quod nec Pelagius nec Cælestius ausi sunt tam irreverenter suam hæresim prædicare. Nam illi possibilitatem tantum adstruebant, dicendo posse esse hominem sine peccato si velit: non tamen audebant dicere, se sine peccato esse. Amalarius autem multo pejus dicere audet, qui asserit plures esse qui nec in corpore habent quod repugnet, nec in conscientia quod conturbet. Et licet pejus iste quam illi, tamen in commune contradicunt Apostolo Joanni, dicenti: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos decipimus, & veritas in nobis non est*. Et Apostolo Paullo, qui ait: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis*: Ubi & turbatus subjungit, dicens: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Psalmista quoque ex voce perfectorum, qui dicere possunt, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus*, subjungens ait: *Ad meipsum anima mea conturbata est*. Et iterum: *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?*

XIII. Dicit adhuc idem Amalarius: *Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo Moysi, sive in templo Salomonis, unum thymiamatis, alterum holocausti: ita sunt duo sacrificia sanctæ Ecclesiæ*. Ad quæ respondendum est illi. Ecclesia catholica sicut non habet duas fides, aut duo baptismata; sic non habet duo altaria, aut duo sacrificia. Ita namque & beatus Hieronymus in expositione Isaiæ prophetæ, ubi dicitur: *In die illo erit altare Domini in terra Ægypti*, docet dicens: *Ita autem unum altare dicitur quomodo una fides, & unum baptisma, & una Ecclesia*. Et iterum: *Unum autem altare Ægypti, id est, mundi istius, dicitur; ut cuncta altaria, quæ contra Ecclesiæ eriguntur altare, sciamus non esse Domini*. Audiat etiam hoc Amalarius, quia sicut unum altare Ecclesiæ, ita unus panis corporis Christi, & unus calix sanguinis ejus. Sic enim Apostolus accepit a Domino, & tradidit Ecclesiæ. „ Quoniam Dominus noster Jesus „ Christus, in qua nocte tradebatur, accepit pa„ nem, & gratias agens, fregit, & dixit: Hoc „ est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

A „ Hoc facite in meam commemorationem. Simi„ liter & calicem, postquam cœnavit, dicens: „ Hic calix novum testamentum est in meo san„ guine. Hoc facite quotiescumque sumitis in „ meam commemorationem. „ Unde & Ecclesia ex traditione Apostolorum his verbis consecrans mysterium sacri corporis & sanguinis Domini, designanter dicit Dominum dixisse Apostolis: *Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum. Simili modo & postea quam cœnatum est, accipiens & hunc præclarum calicem*. Attendat fidelis quisque quid est quod dicit *hunc*. Videlicet quia calix quem sacerdos sacrificat, non est alius nisi ipse quem Dominus Apostolis tradidit.

B Sicut ergo de sanguine, sic quoque de corpore sentiendum est.

XIV. Deinde subjungit Amalarius, dicens: „ Im„ molato priore sacrificio, quod constat orationi„ bus sanctorum, & est conjunctum sacrificio an„ gelorum, descenditur ad universale sacrificium. „ Hæc verba Amalarii non consonant sinceritati catholicæ. Cum enim dicit *priore sacrificio*, ostendit se aliud sacrificium sapere, quod sit posterius. Cum vero subjungit, *quod constat orationibus perfectorum, & est conjunctum sacrificio angelorum*; mirum si vel ipse intelligit quid loquatur. Nam quomodo constat sacrificium orationibus perfecto-

C rum? Numquid aliud constat orationibus peccatorum? Et si sacrificium quod constat orationibus perfectorum, conjunctum est sacrificio angelorum; quod constat orationibus peccatorum, numquid conjungitur sacrificio dæmoniorum? Deinde infert dicens: *Descenditur ad universale sacrificium, immolationem scilicet Christi*. Quid est quod loquitur? Unde descenditur? & quo descenditur? Aperte dicit: *Descenditur ad universale sacrificium*. Si descenditur ad universale, id est, catholicum, (quod enim latine dicitur universale, hoc græce catholicum) descenditur ergo de non catholico ad catholicum, immolationem scilicet Christi. Si posterius sacrificium, ipsum est universale, & im-

D molatio Christi. Ergo prius sacrificium, nec universale est, nec immolatio Christi. Et quomodo constabit orationibus perfectorum, & erit conjunctum sacrificio angelorum, si non est universale & immolatio Christi? Dic, ergo, quale sacrificium est melius, utrum illud prius, constans orationibus perfectorum, quod tamen non est universale, nec immolatio Christi? an posterius, quod constat orationibus peccatorum, nec est conjunctum sacrificio angelorum, & tamen est universale & immolatio Christi? Quis audivit umquam tale? aut quæ umquam hæresis in tam irrationabilem se demersit confusionem?

E XV. Subjungit autem adhuc his verbis, dicens: *Quoniam una hostia Christus oblata est pro justis & injustis*. Non ita dicunt primi Apostoli, Petrus & Paullus: quorum prior: *Christus*, ait, *semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis*. Alter vero: *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est*. Et post pauca: *Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; multo igitur magis justificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius*. Et Dominus in Evangelio: *Non veni vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam*.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 810.

Nam etsi ante passionem Domini fuerunt multi justi; illa fide salvati sunt, qua crediderunt Christum moriturum pro injustis & impiis, & ipsa fides liberavit eos ab injustitia & impietate.

XVI. Dicit iterum Amalarius in quarto libro capitulo quarto: „ Est sacerdos in terra, cui cotidie necesse est pro se & pro populo Dei intercedere. Est sacerdos in cælo, cui non est necesse intercedere, sed tamen vult, & interpellat cotidie pro nobis. Sacerdos qui est in terra, non vult neque potest dicere quod absque peccato sit, dicente Joanne: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Qui tamen quamvis B sit peccator, non debet a conscientia sua morderi ut tantum sit peccator, quantum multos cognoscit esse in populo terræ. „

XVII. In his verbis Amalarii vagis & furibundis, & omni despectione dignis, illa pessima sunt quibus ait: *Qui tamen*, (id est, sacerdos) *quamvis sit peccator, non debet a conscientia sua morderi, ut tantum sit peccator, quantum multos cognoscit esse in populo terræ*. Hæc verba non tantum inutilia sunt; sed multum noxia, & veritati contraria. Catholica namque fides sic se habet, ut nullius credat acceptari a Deo sacrificium vel orationem, nisi ejus qui cognoverit iniquitatem suam; C sicut manifeste demonstrat David in oratione pœnitentiæ suæ, dicens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*. Ac si diceret. Ideo merear indulgentiam tuam, quia cognovi iniquitatem meam. Nam si ego non agnovero, tu non ignosces. Sic & Dominus per Moysen præcipit, dicens: *Si peccaverit princeps, & fecerit unum e pluribus per ignorantiam quod Domini lege probibetur, & postea intellexerit peccatum suum; offerat hostiam Domino*. Et post pauca: *Rogabit pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, ac dimittetur ei*. Et iterum: *Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex* A *his quæ Domini lege probibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offerat arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo quod nesciens fecerit; & dimittetur ei qui per errorem deliquit in Domino*. Salomon quoque in dedicatione templi orans dicit: *Si quis cogneverit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac, tu exaudies in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis*. Perpendat prudens fidelis, quam contrarium sit veritati divinæ consilium Amalarii, & quantum congruat suasioni diaboli.

XVIII. In libro quarto capitulo ultimo dicit Amalarius: „ Nuperrime monstratum est mihi, ut puto, ab eo qui quod aperit, nemo claudit, quid rationabiliter possit dici de corpore Domini posito in altari, & de calice ex latere ejus, salvo magisterio eorum qui alias & melius mihi volunt aperire, quomodo & quare aliter panis ponendus sit in altari, & calix juxta eum. Altare, crux Christi est, ab eo loco ubi scriptum est in Canone: *Unde & memores sumus*, usque dum involvitur calix de sudario diaconi, vice Joseph, qui involvit corpus Domini sindone, & sudario. „ *Et post pauca*: „ Panis extensus super altare, corpus Domini monstrat extensum in cruce, quod nos manducamus. Vinum & aqua in calice, monstrat sacramenta, quæ de latere Christi in cruce fluxerunt, id est, sanguinem & aquam, quibus nos potat Dominus noster. „

XIX. Ad hæc verba Amalarii respondendum est: Si putat ab eo sibi demonstratum qui aperit & nemo claudit, cui subjungit, dicens: *Salvo magisterio eorum qui alias & melius mibi volunt aperire*? Ubi iterum putat invenire qui melius illi possit aperire quam Dominus, qui aperit, & nemo claudit? Quare non est recordatus evangelicæ sententiæ, quæ dicit: *Ne vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus*?

EPITAPHIUM CAROLI MAGNI IMPERATORIS.

Aurea cælorum postquam de Virgine Christus A
Sumserat apta sibi mundi pro crimine membra,
Jam decimus quartus post centies octo volabat
Annus, fluctivagi meruit per fervida cæli
Ætherei Carolus, Francorum gloria gentis,
Æquora transire, & placidum comprendere portum.
Qui deciesque quater per sex feliciter annos
Sceptra tenens regni, & regno rex regna rejungens,
Febru migravit quinto arii ex orbe Kalendas,
Septuaginta senex vitæ qui terminat annos.
Quapropter flagito, precibus si flecteris ullis,
Quique hujus relegis versus epigrammata lector,
Astriferam Caroli teneat, dic, spiritus arcem.

DE TRANSLATIONE

reliquiarum sanctorum martyrum Cypriani, Sperati, & Pantaleonis ad urbem Lugdunensem.

Rector magnificus piusque princeps,
Augusto Carolus decore fultus,
Sceptrum nobile Francorum regebat,
Subjectos populos pie gubernans.
Lectos æquora jusserat secare,
Ac jam propitio sibi tonante,
Post multos nimiæ viæ labores,
Ingressu reduci salum petentes,
Intrarunt Libycos repente fines:
Qua Carthago gravi jacens ruina
Deflet præteritæ decus juventæ.
Heic dum basilicas Deo dicatas,
Et Christi subeunt veneranda templa,
Cernunt ut tua, Cypriane martyr,
Servaret loculus neglectus ossa.
Tum vero nimio dolore moti,
Et magno gemitu polum intuentes,
Poscunt auxilium Dei perennis,
Pro quo sancte tibi caput recisum est.
Et mox poplitibus precando flexis,
Pandunt sarcophagum, studentque sacros
Artus stringere linteis paratis,
Committuntque sacro corpus locello.
Sperati quoque martyris beati,
Necnon Pantaleonis ossa raptim
Tollunt cuncta simul, ligantque pannis.
Conscendunt celeres ratem paratam,
Nec sævi metuunt pericla ponti.
Egressis Arelas opima portu
Occurrit placido, sinuque læto
Fessos excipit, ac fovet benigne.
Hæc mox cum audiit optimus sacerdos,
Lucduni placidam tenens cathedram,
B Sanctorum eximio calore flagrans,
Intendensque sacris ubique rebus,
Ledradus specimen decusque cleri,
Orat, postulat, impetratque raptim,
Ut sanctissima martyrum piorum
Nostris mœnibus ossa conderentur,
Lucduni ad placidam Joannis aram,
Qui Christum vitrea rigavit unda.
Illic cum sociis honore claro
Florens, inclyte Cypriane dormis.
Sed quæso vigiles, vigilque nostris
Intendas precibus; fiasque nobis
Clemens & validus Dei patronus;
Solvas crimina, conferasque vota.
C Sic, quæso, memor illa lingua nostri,
Quæ confessa Dei perenne verbum,
Cervicem gladio dedit secandam;
Sed Christum cecinit, silere nescit.
Hanc Christus jugiter benignus audit,
De sacros populos stilo excitantem,
Hæresesve pravas, deosve falsos,
Verbi fulmine funditus cremantem.
Hanc & pro populo & patrono nostro
Semper quæsumus audiat rogantem;
Pastorem foveat, gregem propaget;
Det munus fidei, decus salutis.
O doctor sacer, o beate martyr,
Serva pontificem pius Agobardum,
D Qui nomen, meritum, tuumque festum
Dictis extulit, & honore comsit.
O triplex honor, o triforme culmen!
O tres magnifici piique testes!
Sit nobis triplici o! favens precatu
Pollens unica Trinitas per ævum.

ELENCHUS OPERUM AGOBARDI.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
817.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΟΛΙΤΟΥ,

Πάνυ ὠφέλιμος καὶ γλυκύτατος κατὰ πολλά, περὶ ὀπτασίας, ἣν τις Σαῤῥακηνός ποτε ἰδὼν, ἐπίστευσε, μαρτυρήσας διὰ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

SANCTI GREGORII

DECAPOLITÆ

SERMO HISTORICUS

utilissimus ac jucundissimus

De visione, quam cum habuisset Sarracenus quidam, credidit, & propter Jesum Christum Dominum nostrum martyrio affectus fuit.

Interprete ISIDORO *a S. Joseph.*

Εὐλόγησον πάτερ.

Ὁ Στρατηγὸς Νικόλαος, ὁ λεγόμενος Ἰουλᾶς διηγήσατό μοι, ὅτι ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἣν καλοῦσιν οἱ Σαῤῥακηνοὶ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἄμπελον, ἀπέσταλεν ὁ Ἀμερουμνῆς Συρίας τὸν ἴδιον ἀνεψιὸν, πρὸς τὸ διοικῆσαι δουλείας τινὰς εἰς τὸ εἰρημένον κάστρον.

Ἔστι δὲ ἐκεῖ ναὸς μέγας, καὶ ἀρχαῖος καὶ θαυμαστὸς τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου μάρτυρος Γεωργίου. καὶ ὅταν δὲ εἶδεν ὁ Σαῤῥακηνὸς τὸν ναὸν ἐκ μακρόθεν, ἐκέλευσε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους κομίσαι τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ἐν τῷ ναῷ, ἔπειτα καὶ τὰς καμήλους τὸν ἀριθμὸν δεκαδύο· ὅπως ἄνωθεν ἐσθιούσας βλέποι.

Οἱ δὲ ἱερεῖς τοῦ σεβασμίου ἐκείνου ναοῦ τοῦτον δεόμενοι λέγοντες. κύριε τοιαῦτα μὴ ποιήσῃς· ὅτι ναὸς Θεοῦ ὑπάρχει· καὶ μὴ καταφρονήσῃς αὐτὸν, οὔτε τὰς καμήλους βαλεῖν ἐν τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ὡς ἀπηνὴς καὶ ἄγνωμος οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι τὰς δεήσεις τῶν πρεσβυτέρων. ἀλλὰ εἶπε Ἀράβων φωνῇ τοῖς θεράπουσιν αὐτοῦ· οὐ ποιεῖτε τὸ κελευσθὲν ὑμῖν; καὶ παραυθὺς οἱ ἑαυτοῦ δοῦλοι ἐποίησαν ὡς αὐτὸς ἐκέλευσεν. καὶ ἄφνω ἰδοὺ, Θεοῦ προστάξει, αἱ κάμηλοι εἰσελθοῦσαι ἐν τῷ ναῷ πεσοῦσαι πᾶσαι διεφονήθησαν. ὡς δὲ ἰδὼν ὁ Σαῤῥακηνὸς τὸ παράδοξον θαῦμα, ἐξέστη, καὶ ἐκέλευσε τοὺς θεράποντας αὐτοῦ, ἵνα ἐκβάλωσι, καὶ ῥίπτειν μακρόθεν τοῦ ναοῦ πεφονευμένας καμήλους, καὶ οὕτως ἐποίησαν.

Καὶ ἐπεὶ ἑορτὴ ἦν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἐγγίσατα ἡ ὥρα τῆς θείας λειτουργίας. καὶ ὁ ἱερεὺς μέλλων ἄρξασθαι τῆς θείας προσκομιδῆς σφόδρα ἐφοβεῖτο τὸν Σαῤῥακηνὸν, πῶς ἅψῃ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. καὶ ἕτερός τις ἱερεὺς ὁ τούτου συγκοινωνὸς ἔφη τῷ μέλλοντι ἱερουργῆσαι. μὴ φοβοῦ· οὐκ οἶδας τὸ παράδοξον θαῦμα; τί δειλιᾷς; ὁ οὖν εἰρημένος ἱερεὺς ἀφόβως ἤρξατο τῆς ἁγίας προσκομιδῆς.

A BENEDIC PATER.

I. DUx exercitus Nicolaus cognomento Julas narravit mihi, quod in suam civitatem quam Sarraceni proprio idiomate vocant [1] Ampelon, destinavit [2] Amerumnes Syriæ suum ipsius nepotem ad quædam peragenda ac disponenda in jam dicto castello.

II. Visitur eo loci templum amplum vetustum atque admirandum sancti & gloriosissimi martyris Georgii, quod ut Sarracenus eminus est conspicatus, servis edixit sarcinas inferre templo, deinde & camelos inducere numero duodecim, ut eos ex

B alto pabulantes aspiceret.

III. At vero venerandi illius templi Sacerdotes, supplicabant Sarraceno dicebantque: Cave ne feceris domine, quia templum Dei est, quod noli vilipendere, nec camelos ad sacrum altare permittas accedere. Sed Sarracenus utpote temerarius ac crudelis, precibus presbyterorum aures præbere renuit, & Arabica lingua ministris inquit: Non adimpletis ea quæ vobis sunt injuncta? Confestimque perfecerunt servi quæ dominus imperaverat. Et ecce cameli templum ingressi divino nutu corruentes subito ad unum omnes interfecti sunt. Quod cum Sarracenus intuitus esset inopinum miraculum, consternatus animo jussit interemtos camelos procul eji-

C ci templo: quod imperium servi velocius compleverunt.

IV. Quoniam vero dies ille festivus erat, & appropinquabat hora sacri ministerii, sacerdos divinam oblationem incepturus vehementer formidabat in conspectu Sarraceni contingere incruentum sacrificium: sed alius sacerdos celebraturi collega sic eum allocutus est: Ne timeas. Nonne vidisti stupendum miraculum? Quid metuis? Sacerdos igitur excussa formidine sacram oblationem est aggressus.

1. *Alkarem* in Thebaide. Utrumque nomen *vineam* significat.

2. *Amir mumini* sive *Califus*. Illud nomen significat principem, hoc vicarium, nempe Muamedis.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 817.

Ὡς δὲ εἶδε ταῦτα ὁ Σαῤῥακηνὸς προσεδόκει ἰδεῖν τί μέλλων ποιῆσαι ὁ ἱερεὺς. ἀρξαμένου οὖν τοῦ ἱερέως τῆς θείας προσκομιδῆς, καὶ λαβόντος τὸν ἄρτον ποιῆσαι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. ὁ Σαῤῥακηνὸς δὲ εἶδε τὸν ἱερέα, ὅτι παιδίον ἔλαβε ταῖς χερσὶ, καὶ ἔσφαττεν αὐτὸ κιρνῶν τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κλῶν, θεὶς ἐν τῷ δίσκῳ. A

V. Interim operiebatur Sarracenus ut videret quid deinceps facturus esset. Cum ergo sacerdos inchoasset sacram oblationem, & panem accepisset ad peragendum incruentum sacrificium, vidit Sarracenus sacerdotem manibus accipientem puerulum, & mactantem ac sanguinem ipsius fundentem in calice, & corpus ejus frangentem ac ponentem in disco.

Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ταῦτα πάντα ἰδὼν ἐξέστη θυμοῦ πολλοῦ, καὶ ὀργῆς ἐπληροῦτο κατὰ ἱερέως, βουλόμενος ἀποκτεῖναι αὐτόν. ὡς δὲ ἤγγικεν ἡ ὥρα τῆς ἁγίας εἰσόδου, ὁ Σαῤῥακηνὸς εἶδεν αὖθις τρανωτέρως, τὸ παιδίον ἐν τῷ δίσκῳ μεμελισμένον εἰς τέσσαρα, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ πάλιν μετὰ ὀργῆς ἐξέστη. καὶ ὡς ἤγγικε τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, καί τινες τῶν χριστιανῶν ἐβούλοντο μεταλαβεῖν τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ εἰπόντος τοῦ ἱερέως τό· μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε· καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ ἔκλιναν τὰς κάρας πανευλαβῶς, καί τινες ἐξ αὐτῶν προσῆλθον μεταλαβεῖν τὰ θεῖα μυστήρια. καὶ πάλιν εἶδε ὁ Σαῤῥακηνὸς ἐκ τρίτου τὸν ἱερέα μεταδιδόναι ἐκ τοῦ σώματός τε, καὶ αἵματος τοῦ παιδίου μετὰ τῆς λαβίδος τοῖς μεταλαμβάνουσιν. ἐπεὶ δὲ οἱ μετανοοῦντες χριστιανοὶ μετέλαβον τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ ὁ Σαῤῥακηνὸς εἶδεν, ὅτι μετέλαβον ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ παιδίου, θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐπληροῦτο κατὰ πάντων.

VI. Quæ cum intueretur Sarracenus furore multo percitus, iraque in sacerdotem exæstuans, eum interficere meditabatur. Cumque advenisset hora sancti Introitus rursus manifestiusque vidit Sarracenus puerulum in disco membratim concisum in partes quatuor, ejusque sanguinem in calice & denuo B vehementer obstupuit. Cumque jam finis instaret divinæ liturgiæ & nonnulli Christianorum communicare cuperent divinis mysteriis, & sacerdos dixisset: *Cum timore Dei ac fide accedite*: omnes etiam Christiani capita sua reverenter admodum inclinassent: accesserunt quidam ex ipsis ad communionem divinorum mysteriorum. Jamque tertio vidit Sarracenus sacerdotem ex corpore & sanguine pueruli fulcimula partem impertiri communicantibus. Postquam vero pœnitentes Christiani participarunt divinis mysteriis, viditque Sarracenus eos de corpore & sanguine pueruli sumsisse; ira ac furore repletus est adversus omnes.

Μετὰ οὖν τὴν συμπλήρωσιν τῆς θείας λειτουργίας, C μετέδωκε τὸ ἀντίδωρον ὁ ἱερεὺς πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς. ἐξενεδύθη δὲ πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν στολὴν, καὶ ἐκ δὲ τῶν καλλιστευτῶν τοῦ ἄρτου δέδωκε καὶ τῷ Σαῤῥακηνῷ. ὁ δὲ ἔφη τῇ Ἀράβων φωνῇ· τί ἐστι τοῦτο; ὁ δὲ ἱερεὺς ἔφη· κύριε, ἐκ τοῦ ἄρτου ὃν ἐλειτουργήσαμεν. ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἔφη μετὰ ὀργῆς· ἐκ τούτων ἐλειτούργηκας, κύων, μιαρὲ, ἀκάθαρτε, καὶ φονεῦ; οὐκ εἶδόν σε, ἐγὼ, ὅτι παιδίον ἔλαβες καὶ ἔσφαξας, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκέρασας ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κόψας, μέλη καὶ μέλη ἔθηκας ἐν τῷ δίσκῳ; οὐκ εἶδον ταῦτα πάντα μιαρὲ καὶ φονεῦ; οὐκ εἶδόν σε ἐσθίοντα καὶ πίνοντα ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ παιδίου; καὶ μετέδως ἔτι καὶ τοῖς παρεστηκόσιν ἐξ ἐκείνου; καὶ νῦν ἔχουσι κρεῶν ἡμαγμένων ἐν τοῖς στόμασι αὐτῶν.

VII. Peracto denique divinæ Missæ sacrificio distribuit [1] antidorum sacerdos cunctis Christianis, & exutus est sacerdotalibus vestibus. Ipsi etiam Sarraceno elargitus est partem panis pulcherrimæ formæ. Ille vero lingua Arabica vociferans, quidnam est hoc? inquit. Cui sacerdos, ex pane quem sacrificavimus. Tum Sarracenus vehementer excandescens, ait: Ex his sacrificasti, canis, scelesle, contaminate, homicida? Nonne ego vidi quemadmodum puerulum accepisti, & mactasti, ac sanguinem ejus in poculo miscuisti, & cum corpus ejus concidisses membratim posuisti in disco? Numquid ego hæc omnia contuitus sum, scelesle, impure, & homicida? Nonne ego te vidi comedentem & bibentem D ex infantis corpore, & sanguine? Insuper præsentibus impertitus es, & adhuc cruentas carnes versant in ore suo.

Ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦτο ἀκούσας ἐξέστη λέγων· κύριε, ἐγὼ ἁμαρτωλὸς τυγχάνω, καὶ οὐ δύναμαι ἰδεῖν τοιοῦτο μυστήριον. ἐπεὶ δὲ ἡ σὴ κυριότης τοιοῦτο μυστήριον ἔβλεψε, πιστεύω τῷ Θεῷ, ὅτι μέγας ἄνθρωπος εἶ σύ.

VIII. His auditis sacerdos obstupuit dicens: domine, peccator ego sum, & non mereor videre tantum mysterium. Quia vero dominatio tua tale mysterium conspexit, credo Deo meo te magnum virum esse.

Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς φήσας, οὐκ ἔστι τοῦτο καθὼς ἐθεασάμην; καὶ ὁ ἱερεύς· ναὶ κύριέ μου, οὕτως ἔχει. ἀλλ᾽ ἐγὼ ἐπεὶ ἁμαρτωλὸς τυγχάνω, τοιοῦτο μυστήριον οὐ μὴ δύναμαι βλέπειν, εἰ μὴ ἄρτον καὶ οἶνον· καὶ τόνδε τὸν ἄρτον καὶ οἶνον πιστεύομεν, καὶ τηροῦμεν, καὶ θυσιάζομεν εἰς τύπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οἱ γὰρ μεγάλοι καὶ θαυμαστοὶ πατέρες, οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες, καὶ διδάσκαλοι, οἷος ἦν ὁ θεσπέσιος μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ ἀοίδιμος Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τοῦτο τὸ φοβερὸν καὶ φρικτὸν μυστήριον οὐκ ἔβλεπον· ἐγὼ δὲ πῶς δύναμαι βλέπειν;

IX. Sarracenus inquit: Non est hoc tale, quale oculis meis spectavi? Et sacerdos: Certe sic sese habet domine mi, sed ego quia peccator sum, mysterium hoc videre nequeo, sed solummodo panem, E & vinum, & hunc quidem panem, & vinum credimus, servamus, & sacrificamus in typum corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Etenim magni & admirandi patres, Ecclesiæ luminaria & doctores, qualis erat divinus magnus Basilius, & celebris Chrysostomus, & Gregorius Theologus, metuendum hoc ac tremendum mysterium non viderunt. Et ego qualiter id ipsum cernere merear?

Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἀκούσας τοῦτο, ἐξέστη, καὶ ἐκέλευσε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ ναῷ παρεστηκότας φυγεῖν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. καὶ ἔλαβε τὸν ἱερέα παρὰ τὴν χεῖρα, καὶ εἶπεν· ὡς θεωρῶ καὶ

X. Auditis his Sarracenus obstupuit, jussitque servos suos, & quotquot aderant excedere templo, & apprehensa sacerdotis manu: Ut video, inquit, ac certissime comperio, magna est fides Christianorum,

1. Reliquiæ panis, ex quo partem Sacerdos ad consecrandum accepit.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 817.

πληροφοροῦμαι, μεγάλη ἐστὶν ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν· ἀλλ' εἰ ἔστι σοι θέλημα, βάπτισόν με πάτερ. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τῷ Σαῤῥακηνῷ.

A & ſiquidem tibi placuerit baptiza me, o pater. Reſpondit ſacerdos Sarraceno.

Κύριε, ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐλθόντα εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

XI. Domine, nos credimus ac confitemur Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium Dei, qui propter noſtram ſalutem venit in mundum.

Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν τὴν ἁγίαν τριάδα, καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον, πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα τὴν μίαν θεότητα.

XII. Credimus ſanctam, conſubſtantialem & individuam Trinitatem Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum unam deitatem.

Πιστεύομεν δὲ Μαρίαν τὴν ἀειπαρθένον, τὴν μητέρα τοῦ φωτὸς, τὴν τέξασαν τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς, τὸν προειρημένον κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· τὴν πρὸ τόκου παρθένον, καὶ ἐν τόκῳ παρθένον, καὶ μετὰ τόκον παρθένον.

XIII. Credimus quoque Mariam ſemper virginem lucis matrem, quæ peperit nobis fructum vi- B tæ, jam antedictum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, virginem ante partum, virginem in partu, & poſt partum virginem.

Πιστεύομεν δὲ καὶ πάντας τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, καὶ προφήτας, μάρτυρας, ὁσίους καὶ δικαίους ὡς θεράποντας Θεοῦ. λοιπὸν κύριέ μου, οὐ γινώσκεις, ὅτι μείζων πάντων ἐστὶν ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν;

XIV. Credimus etiam omnes ſanctos apoſtolos, prophetas, martyres, ſanctos, & juſtos tamquam Dei miniſtros. Denique domine mi, non agnoſcis fidem orthodoxorum Chriſtianorum reliquas omnes antecellere?

Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς πάλιν ἔφη, δέομαί σου πάτερ, βάπτισόν με. ὁ δὲ ἱερεὺς λέγων· μὴ γένοιτο· ἐγὼ οὐ δύναμαι ποιῆσαι τοιοῦτον ἔργον, καὶ ἂν ἐγὼ τοῦτο ποιήσω, καὶ ὁ σὸς ἀνεψιὸς ὁ Ἀμερουμνῆς μάθῃ αὐτὸ τὸ ἔργον ἀποκτενεῖ ἐμὲ καὶ διαφθερεῖ καὶ τὸν ναόν. ἀλλ' εἰ ἔστι σοι θέλημα βαπτισθῆναι, πορεύου πρὸς τὸν ἐκεῖσε τόπον ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ· κἀκεῖ ἐστιν ὁ ἀρχιερεὺς, αὐτός σε βαπτίσει.

XV. Sarracenus denuo inſtabat: ſupplico tibi pater, baptiza me. At Sacerdos reſtitit dicens: nequaquam hoc fiat. Non enim poſſum ego tale fa- C cinus perpetrare. Et ſi ego id auderem, ac tuus patruelis Amerumnes factum reſcierit, interficiet ille me, & templum hoc deſtruet. Sed ſiquidem baptizari deſideras, proficiſcere ad illum locum in monte Sina [1], nam illic epiſcopus degit, ille te baptizabit.

Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἐποίησε μετάνοιαν τῷ πρεσβυτέρῳ. καὶ ἐπορεύθη ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. μετὰ δὲ ὥραν μίαν τῆς νυκτὸς, πάλιν ἦλθε πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἐξεδύθη τὰ τῆς βασιλείας χρύσεα ἱμάτια καὶ ἐνεδύθη τινὰ πενιχρὸν σάκκον τρίχινον, καὶ διὰ νυκτὸς φυγὼν καὶ ἄδηλος ἐγένετο, καὶ πορευόμενος ἐς τὸ τοῦ Σινᾶ ὄρος, κἀκεῖσε ἔλαβε τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐκ τοῦ ἀρχιερέως.

XVI. Facta ergo ſacerdoti reverentia, egreſſus eſt templo Sarracenus. Poſt primam deinde noctis horam venit ad ſacerdotem, & exutus aurea regni veſtimenta, indutuſque vili ſacco cilicino, fugit incognitus eadem nocte, profectuſque eſt in montem Sina, & ibidem ab Epiſcopo ſacrum baptiſma ſuſcepit.

D

Ἔμαθε δὲ καὶ τὸ ψαλτήριον, καὶ ἐστιχολόγει αὐτὸ καθ' ἑκάστην.

XVII. Didicit quoque pſalterium, & quotidie recitabat verſiculatim.

Μετὰ δὲ ἔτη τρία ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, εἶπε τῷ ἀρχιερεῖ· συγχώρησόν μοι δέσποτα, πῶς μέλλω ποιῆσαι ἰδεῖν τὸν Χριστόν; ὁ δὲ ἀρχιερεὺς εἶπε, προσεύχου μετὰ πίστεως ὀρθῆς, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μέλλεις θεάσασθαι τὸν Χριστὸν ὡς ποθεῖς. καὶ πάλιν ὁ ποτε Σαῤῥακηνὸς ἔφη· δέσποτα συγχώρησόν μοι, ὅπως πορευθῶ πρὸς τὸν ἱερέα τὸν διδάξαντά με, ὅταν οἶδα τὴν φρικτὴν ὀπτασίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ πανενδόξου μάρτυρος Γεωργίου. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἔφη· πορεύου εἰς εἰρήνην.

XVIII. Elapſis autem tribus annis in una dierum ait epiſcopo: Permitte mihi domine, ut videre valeam Chriſtum. Epiſcopus reſpondit: Ora cum recta fide, & in una dierum viſurus es Chriſtum quemadmodum deſideras. Et rurſus qui fuerat Sarracenus dixit: Permitte mihi ut proficiſcar ad ſacerdotem, qui me fidem edocuit, quando viſionem admirabilem vidi in templo glorioſiſſimi martyris Georgii. Reſpondit epiſcopus, vade in pace.

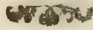
E

Καὶ οὕτως ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἐποίησεν αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ εἶπε τῷ ἱερεῖ· γινώσκεις πάτερ τίς εἰμι ἐγώ; ὁ δὲ ἱερεύς· ἄνθρωπον, ὃν οὐδέποτε εἶδον πῶς γινώσκω; ἀλλὰ πάλιν ὁ ποτε Σαῤῥακηνός· οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀμερουμνῆ, καὶ ὅταν τὰς καμήλους ἔβαλον ἐν τῷ ναῷ πᾶσαι διεφωνήθησαν, καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ τὴν φρικτὴν ὀπτασίαν θεασάμενος; ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦτον ἰδὼν ἐξέστη καὶ ἐδόξασε τὸν Θεὸν, ἰδὼν τόν ποτε Ἀραβικὸν λύκον τοῦ Χριστοῦ πρόβατον γεγενημένον πρᾳότατον καὶ προσεκύνησεν αὐτὸν μετὰ πόθου, καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ τοῦ ἐσθίειν ἄρτον.

XIX. Sicque ad ſacerdotem profectus proſtravit ſe adoravitque, & inquiebat ſacerdoti: Noſti pater quis ego ſim? Reſpondit ſacerdos. Hominem quem numquam viderim quomodo cognoſcam? Qui quondam fuerat Sarracenus ajebat: Nonne ego ſum patruelis Amerumnis, cujus cameli cum in templum adacti fuiſſent omnes interfecti ſunt, & in divina Miſſa tremendam ſpectavi viſionem? His auditis ſacerdos obſtupuit, & glorificavit Deum, videns eum qui quondam lupus Arabicus fuerat, factum ovem Chriſti manſuetiſſimam, & affectuoſe eum amplexatus eſt, invitavitque in cellam ſuam ad manducandum panem.

1. Ibi Juſtinianus firmum præſidium contra Saracenos poſuerat, Procopio teſte. Ad tuta igitur loca Amerumnem ablegat prudenti conſilio.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 817.

Καὶ ὅποτε Σαῤῥακηνὸς ἔφη· συγχάρηστόν μοι δέσποτα πάτερ· ἐγὼ γὰρ βούλομαι, καὶ ποθῶ ἰδεῖν τὸν Χριστὸν, πῶς γὰρ ποιήσω; ὁ δὲ ἱερεὺς λέγων, ἐὰν σὺ βούλει ἰδεῖν τὸν Χριστὸν, πορεύου πρὸς τὸν σὸν ἀνεψιὸν, καὶ κήρυξον τὸν Χριστόν· καὶ βλασφήμησον καὶ ἀναθεμάτισον τὴν πίστιν τῶν Σαῤῥακηνῶν, καὶ τὸν Μοαμὲθ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν, καὶ κήρυξον ὀρθῶς τὴν ἀληθινὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν ἄνευ φόβου, κἀκεῖ μέλλεις ἰδεῖν τὸν Χριστόν.

A XX. Tum qui quondam Sarracenus fuerat dixit: Permitte mihi, domine pater: nam inceffit voluntas, & fummopere cupio videre Chriftum, quid faciam? Sacerdos ait: fiquidem Chriftum Dominum videre defideras, ad tuum pergens patruelem ei prædica Chriftum, & maledic atque anathematiza fuperftitionem Sarracenorum, & Mahomet pfeudoprophetam ipforum, & conftanter annuntia rectam veramque Chriftianorum fidem, & ibidem vifurus es Chriftum.

Ο δέ ποτε Σαῤῥακηνὸς ἐπορεύθη μετὰ πόθου. καὶ διὰ νυκτὸς ἔκοπτε τὴν θύραν τοῦ Σαῤῥακηνοῦ σφοδρῶς.

XXI. Qui quondam Sarracenus fuerat, avide profectus nocturno tempore Sarraceni fores vehementer pulfavit.

B

Οἱ δὲ φύλακες τῆς πύλης καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Αμερουμνῆ ἔφησαν· τίς ἐστιν ὁ κράζων καὶ ὁ τύπτων τὴν θύραν; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Αμερουμνῆ ἄποτε φυγὼν καὶ ἄδηλος γενόμενος, νῦν βούλομαι θεάσαι τὸν ἐμὸν ἀνεψιὸν, καὶ εἰπεῖν τι αὐτῷ.

XXII. Cuftodes vero portarum ac domus Amerumnis; quis eft, inquiebant, ifte qui vociferatur, & verberat fores? Ille refpondit: Ego fum patruelis Amerumnis, qui quondam fugi, & incognitus latui, nunc meum patruelem invifere volo, & ei quidpiam indicare.

Οἱ δὲ φύλακες τῆς πύλης ἐκείνης εἶπον παρευθὺς τῷ Σαῤῥακηνῷ· κύριε, ὁ σὸς ἀνεψιὸς ὅποτε φυγὼν, καὶ ἄδηλος ἐγένετο. ὁ δὲ Αμερουμνῆς στενάξας λέγων, ποῦ ἐστιν; οἱ δὲ εἶπον, παρὰ τὴν θύραν τοῦ παλατίου. ὁ δὲ κελεύσας τοὺς δούλους αὐτοῦ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων ἀπαντῆσαι αὐτόν. καὶ πάντες ἐποίησαν κατὰ τὸ πρόσταγμα βασιλέως Αμερουμνῆ, καὶ ἔλαβον παρὰ τὴν χεῖρα τὸν μοναχὸν τόν ποτε Σαῤῥακηνὸν, καὶ προσέφερον αὐτὸν τῷ Αμερουμνῆ τῷ αὐτοῦ ἀνεψιῷ.

XXIII. Mox forium excubitores Sarraceno renunciarunt dicentes: Domine, petruelis tuus qui fugit olim, & incognitus latuit. Amerumnes fufpirans dixit: Ubi eft? Ad portam, inquiunt, palatii. Et confeftim juffit famulos cum facibus, & lampadi- C bus obviam ei procedere, qui omnes juffa regis Amerumnis peregerunt, & monachum qui prius fuerat Sarracenus manu apprehenfum deduxerunt ad Amerumnem ejus patruelem.

Ο δὲ Αμερουμνῆς τοῦτον ἰδὼν ηὐφράνθη λίαν, καὶ μετὰ δακρύων ἠσπάσατο αὐτὸν, καὶ λέγει· τί ἐστι τοῦτο; ποῦ κατῴκεις ἕως τοῦ νῦν; οὐκ εἶ σὺ ὁ ἐμὸς ἀνεψιός; ὁ δὲ μοναχὸς εἶπεν, οὐ γινώσκεις ἐμὲ τὸν σὸν ἀνεψιόν; νῦν γὰρ χριστιανὸς γέγονα καὶ μοναχὸς ὡς βλέπεις, χάριτι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ ἐπὶ ἐρήμων τόπων ἐκατῴκουν, ἵνα κληρονομήσω βασιλείαν οὐρανῶν, ὡς ἐλπίζω εἰς τὴν ἄφατον εὐσπλαγχνίαν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, μέλλω κληρονομῆσαι τὴν ἐκείνου βασιλείαν.

XXIV. Quem cum vidiffet Amerumnes fupra modum gavifus eft, & cum lacrymis amplexatus ait: Quid hoc rei eft? Ubinam ufque modo commoratus es? Nonne tu meus es patruelis? Ait monachus: Annon agnofcis me tuum confobrinum? Nunc enim Chriftianus effectus fum, & monachus ut vides gratia Dei altiffimi, & deferta incolui loca, ut heres fierem regni cælorum, quemadmodum fpero per ineffabilem mifericordiam omnipotentis Dei D me regnum illius hereditate confecuturum.

Τί δηλοῖς (forte δειλιᾷς) καὶ σὺ Αμερουμνῆς λάβε τὸ ἅγιον βάπτισμα τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσῃς ὡς κἀγὼ ἐλπίζω.

XXV. Quod indicium das mentis tuæ? Et tu Amerumnes fufcipe fanctum baptifma orthodoxorum Chriftianorum, ut vitam confequaris æternam, ut & ego fpero.

Ο δὲ Αμερουμνῆς γελάσας καὶ τὴν κάραν νεύσαξας ἔφη· τί φλυαρεῖς ταλαίπωρε; τί φλυαρεῖς; καὶ τί σοι γέγονεν; οὐαί σοι, ἐλεεινέ. πῶς ἐγκατέλιπες τὸν σὸν βίον, καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, καὶ ὡς εἷς τῶν πενήτων περιάγεις, ἐνδεδυμένος τὰ δυσώδη τρίχινα;

XXVI. Ad hæc Amerumnes in rifum verfus, & moto capite: Quid nugaris, o infelix inquit, quid nugaris? Quid, malum! tibi accidit? Væ tibi mifer, væ tibi! Quomodo priftinum vivendi morem deferuifti fceptrumque regni, & tamquam unus de mendicis circumvagaris amictus fœtenti cilicio?

Καὶ ὁ μοναχὸς ἀντέφη λέγων· Θεοῦ χάριτι, ὅσα δὲ εἶχον ὅτε ἤμην Σαῤῥακηνὸς, νόμος καὶ κλῆρος τοῦ διαβόλου ἐτύγχανε, τὰ δὲ θεωρεῖς ἐνδεδυμένον με, δόξα ἐστὶ καὶ καύχημα, καὶ ἀῤῥαβὼν τῆς μελλούσης καὶ αἰωνίου ζωῆς. ἐγὼ δὲ ἀναθεματίζω τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν, καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν.

E XXVII. Cui refponfum reddens monachus infit: Dei gratia: quæcumque dum Sarracenus effem poffidebam, lex erant & hereditas diaboli: fed quibus me cernis indutum, honor funt & gloria, & pignus futuræ vitæ æternæ. Ego enim anathematizo Sarracenorum fuperftitionem, & pfeudoprophetam ipforum.

Ο δὲ Αμερουμνῆς ἔφη· ἐκβάλετε αὐτὸν, ὅτι οὐκ οἶδε τί φλυαρεῖ. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔθηκαν ἔν τινι μέρει τοῦ παλατίου, καὶ ἔδοσαν αὐτῷ βρῶσιν καὶ πόσιν· καὶ ἐποίησεν ἡμέρας τρεῖς· αὐτὸς δὲ οὐκ ἔφαγεν οὔτε ἔπιεν, ἀλλ᾽ ὀρθῶς καὶ πιστῶς προσηύχετο τῷ Θεῷ, καὶ γόνυ κλίνας λέγει·

XXVIII. Amerumnes ait: Ejicite eum foras, nefcit enim quid garriat. Moxque ejectum conftituerunt in aliqua parte palatii dederuntque ei cibum, & potum. At ille dies tres exegit neque manducans, neque bibens, fed recte ac fideliter orabat ad Dominum, & flexis genibus dicebat:

Ἐπὶ σοὶ κύριε ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν

XXIX. *In te Domine fperavi, non confundar in*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 817.

αἰῶνα, μὴ δὲ καταγελατάτωσάν με οἱ ἐχθροί μου. A καὶ πάλιν λέγει· ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. καὶ πάλιν· φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, κύριε ὁ Θεὸς, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. μήποτε εἴπῃ ὁ ἐχθρός μου, ἴσχυσα πρὸς αὐτόν. στήριξον τὴν καρδίαν μου, κύριε, ἵνα πολεμήσω τὸν αἰσθητὸν πλάνον τὸν Σαῤῥακηνὸν; ἵνα μή με καταπατήσῃ ὁ πονηρὸς διάβολος, καὶ δειλιάσω τὸν θάνατον διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον.

æternum, *neque irrideant me inimici mei*: Et rursus: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam*. Et iterum: *Illumina oculos meos Domine Deus, ne quando dormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, prævalui adversus eum*. *Confirma cor meum Domine*, ut expugnem sensibilem seductorem hunc Sarracenum, ut non conculcet me nequam ille diabolus, neque timeam mortem propter nomen sanctum tuum.

Καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λέγων· κύριε φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; κύριε ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; B καὶ πάλιν φωνήσας κατὰ τοῦ Αμερουμνῆ λάβε τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἵνα κερδήσῃς τὴν ἄμετρον βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

XXX. Cumque se signasset signo crucis, dixit: *Dominus illuminatio mea, & salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?* Et rursus adversum Amerumnem vociferabatur: Accipe sanctum baptisma, ut lucreris immensum Dei regnum.

Καὶ πάλιν ὁ Αμερουμνῆς ἐκέλευσεν αὖθις ἐλθεῖν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἡτοίμασεν ἱμάτια πάνυ ὡραῖα ὑπὲρ τούτου. καὶ φήσας ὁ Αμερουμνῆς· εὐφραίνου ταλαίπωρε, εὐφραίνου, καὶ ἀγάλλου τῇ σῇ βασιλείᾳ, καὶ μὴ καταφρονήσῃς τὸν σὸν βίον, καὶ τὴν σὴν νεότητα τὴν πάνυ ὡραίαν, καὶ ὁδεύῃς ὡς πενιχρὸς, πένης, ἀφρόνως. οὐαί σοι ταλαίπωρε, τί νοεῖς;

XXXI. Et iterum Amerumnes imperavit eum adduci coram se, & præparatis pulcherrimis vestibus, in hunc modum affatus est: Lætare miser, lætare, & ob regnum quod te manet, exsulta, vitamque ac juventutem tuam speciosissimam noli contemnere, nec deinceps tamquam mendicus ac pauper insipienter incedas. Væ tibi infelix! quidnam animo volvis?

Ο δὲ μοναχὸς γελάσας ἔφη τῷ Αμερουμνῇ, μὴ C θρήνει τί νοῶ· νοῶ γὰρ πῶς μέλλω πληρῶσαι τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μου, καὶ τοῦ ἀποστείλαντός με πατρὸς τοῦ ἱερέως ἐκείνου τοῦ καὶ διδάξαντός με. τὰ δὲ ἱμάτια ἃ ἡτοίμασας περὶ ἐμοῦ, πώλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἐγκατάλειψον καὶ σὺ τὰ πρόσκαιρα σκῆπτρα τῆς βασιλείας, ἵνα λάβῃς σκῆπτρα τῆς αἰωνίου ζωῆς. καὶ μὴ ἔλπιζε ἐπὶ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἐπὶ τὰ μέλλοντα, καὶ μὴ πίστευε ἐπὶ τὸν ψευδοπροφήτην Μωαμὲθ τὸν μιαρὸν, τὸν ἐβδελυγμένον, τὸν υἱὸν τῆς κολάσεως· ἀλλὰ πίστευσον εἰς τὸν Ιησοῦν Χριστὸν τὸν Ναζωραῖον, τὸν ἐσταυρωμένον. πίστευσον τριάδα ὁμοούσιον τὴν μίαν θεότητα πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

XXXII. Monachus subridens Amerumni respondit: Ne deplores intentum meum. Nam quemadmodum a Deo, & a sacerdote patre ac magistro meo qui me misit, demandatum mihi facinus impleam mente perpendo. Vestes autem quas præparasti, vende & da pauperibus, & tu quoque temporalia regni sceptra dimitte, ut æternæ vitæ sceptra consequaris. Nec in iis quæ præsentia sunt fiduciam colloces, sed futura speres. Neque in pseudoprophetam Mahomet credas, scelestum illum, & abominabilem ac filium perditionis: sed crede in Jesum Christum Nazarenum crucifixum. Crede consubstantialem Trinitatem, unam divinitatem, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem D consubstantialem & inseparabilem.

Ο δὲ Αμερουμνῆς πάλιν γελάσας, ἔφη τοῖς μεγιστᾶσι τοῖς ἐν τῷ παλατίῳ συναθροισθεῖσιν. οὗτος ἄφρων ἐστὶ, τί ποιήσωμεν αὐτῷ; ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω, καὶ διώξατε αὐτόν.

XXXIII. Amerumnes risu dicta excipiens magnatibus in palatio congregatis inquit: Hic mentis impos est, quid ei faciamus? Ejicite eum foras, & quanto citius expellite.

Οἱ δὲ παρακαθεζόμενοι τῷ βασιλεῖ εἶπον. οὗτος ἠβουλήθη μιᾶναι καὶ διαφθεῖραι τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν. οὐκ ἀκούεις πῶς βλασφημεῖ καὶ ἀναθεματίζει τὸν μέγαν προφήτην ἡμῶν;

XXXIV. At vero qui assidebant dixerunt regi: Voluit hic polluere ac destruere Sarracenorum religionem. Non audis quemadmodum blasphemet, & anathematizet magnum prophetam nostrum?

Ο δὲ μοναχὸς καί ποτε Σαῤῥακηνὸς ἐκραύγαζε μεγάλως. ἄχθομαι περὶ σοῦ Αμερουμνῆ μᾶλλον, οὐ γὰρ βούλει σωθῆναι ταλαίπωρε· πίστευσον εἰς τὸν E κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐσταυρωμένον, καὶ ἀναθεμάτισον τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν, καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν ὡς κἀγώ.

XXXV. Monachus qui Sarracenus fuerat intenta voce clamabat: Plurimum super te doleo o Amerumnes, quia salvari non vis infelix. Crede in Dominum nostrum Jesum Christum, crucifixum, & anathematiza superstitionem Sarracenorum, & eorum pseudoprophetam Mahomet, sicut & ego facio.

Ο δὲ Σαῤῥακηνὸς Αμερουμνῆς ἔφη, ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω, ὡς ἐγὼ κελεύω, ὅτι ἄφρων ἐστὶ, καὶ οὐκ οἶδε τί λέγει.

XXXVI. Sarracenus Amerumnes dixit: Ejicite eum foras ut ego jubeo, quia mente captus est, nec quod loquitur intelligit.

Οἱ δὲ συγκαθεζόμενοι αὐτῷ εἶπον, λοιπὸν τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν ἀναθεματίσαντα, καὶ εἰς τὸν μέγαν προφήτην βλασφημοῦντα, καὶ λέγεις· οὐκ οἶδε τί φλυαρεῖ. ἐὰν δὲ οὐκ ἀποκτείνῃς αὐτὸν, πορευσόμεθα καὶ ἡμεῖς χριστιανοὶ γενέσθαι.

XXXVII. Qui vero considebant ipsi dixerunt: Ergo Sarracenorum religioni maledicentem, & in nostrum prophetam blasphemias jacientem, audis & dicis, ignorat quod effutit? At si non eum morti tradideris, eamus & nos, & efficiamur Christiani.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 817.

Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς λέγει· ἐγὼ οὐ δύναμαι ἀποκτεῖναι αὐτὸν, ὅτι ἐμὸς ἀνεψιός ἐστι, καὶ ἄχθομαι αὐτόν. ἀλλὰ λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ ποιήσατε ὡς βούλεσθε.

A XXXVIII. Quibus Amerumnes: Ego ipſum interficere non valeo, ipſique condoleo, quia meus patruelis eſt: ſed accipite eum vos, & quidquid libitum fuerit, facite.

Οἱ δὲ ἔλαβον τὸν μοναχὸν μετὰ πλείστης ὀργῆς, καὶ σύραντες αὐτὸν ἔξωθεν τοῦ παλατίου, καὶ πολλαῖς βασάνοις τοῦτον παρέδωκαν, ἵνα ἐπιστρέψαι πρὸς τὴν πρώτην θρησκείαν τῶν Σαῤῥακηνῶν. ὁ δὲ μὴ θέλων, ἐδίδασκε πάντας ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἵνα πιστεύωσι, καὶ σωθῆναι.

XXXI. Igitur acceptum monachum furore multo traxerunt extra palatium, & multis affecerunt tormentis, ut ad priſtinam Sarracenorum fidem reverteretur: ſed ille non conſentiens inſtruebat omnes in nomine Jeſu Chriſti Nazareni, ut crederent, & ſalvarentur.

Οἱ δὲ Σαῤῥακηνοὶ ἔσυραν αὐτὸν ἔξωθεν τοῦ ἄστεος, κἀκεῖ ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν τὸν ὁσιώτατον μοναχὸν, ὀνόματι Παχούμιον.

XL. Sarraceni vero traxerunt eum extra civitatem, & ibidem ſanctiſſimum hunc monachum, cui B nomen [1] Pachumius lapidibus obruerunt.

Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, ἀστὴρ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς ἔκειτο ἐπάνω τοῦ ὁσιωτάτου μάρτυρος. καὶ πάντες ἔβλεπον αὐτὸν ἐφ' ἡμέρας τεσσαράκοντα. καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν. [2] Τοῦ δὲ ὁσιωτάτου μάρτυρος πρεσβείαις, καὶ τῆς πανάγνου Θεομήτορος Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ἀμήν.

XLI. Atque eadem nocte ſtella cælo deſcendens, ſuper ſanctiſſimo martyre quievit, eamque per dies quadraginta cuncti conſpicati ſunt, ex quibus multi crediderunt, beatiſſimi martyris deprecationibus, & puriſſimæ Dei genitricis Mariæ ſemper Virginis, & omnium ſanctorum in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Amen.

1. Eccleſia S. Pachumii martyris exſtabat apud Cophtos in Ægypto.

2. Concluſio videtur lectionis conſueta apud Græcos monachos, nec ad narrationem pertinere.

HALITGARII

EPISCOPI CAMERACENSIS

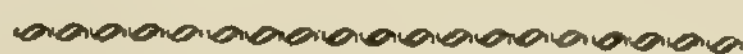
DE

VITIIS ET VIRTUTIBUS.

ET

DE ORDINE POENITENTIUM,

LIBRI V.

ACCEDUNT

AMULONIS Archiep. Lugdunensis *Epistolæ* & *Opuscula*. AUDRADI Epistola & Libellus *de Fonte vitæ*. SERVATI LUPI *de tribus quæstionibus* Liber, & Epistolæ *duæ*. *Ac* FLORI DIACONI Libellus *de Electionibus episcoporum*.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

HALITGARII
EPISCOPI CAMERACENSIS
DE
VITIIS ET VIRTUTIBUS
ET
ORDINE POENITENTIUM.
LIBRI V.

IN NOMINE DOMINI,

Reverendissimo in Christo fratri ac filio

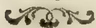
Halitgario episcopo, Ebo indignus episcopus salutem.

NOn dubito tuæ notum esse caritati, quanta nobis Ecclesiasticæ disciplinæ, quantisque nostrorum necessitatibus subditorum, & insuper mundalium oppressionibus, quibus quotidie agitamur, cura constringat. Idcirco, ut tecum contuli, ex Patrum dictis, Canonum quoque sententiis, ad opus consacerdotum nostrorum excerpere pœnitentialem minime valui: quia animus, dum dividitur per multa, fit minor ad singula. Et hoc est, quod hac in re, me valde sollicitat, quod ita confusa sunt judicia pœnitentium in presbyterorum nostrorum opusculis, atque ita diversa, & inter se discrepantia, & nullius auctoritate suffulta, ut vix propter dissonantiam possint discerni. Unde fit, ut concurrentes ad remedium pœnitentiæ, tam pro librorum confusione, quam etiam pro ingenii tarditate, nullatenus eis valeant subvenire. Quapropter, carissime frater, noli te ipsum nobis negare, qui semper in divinis ardenti animo disciplinis, ac solerti cura scripturarum meditationibus, perfectissimo otio floruisti. Arripe quæso sine excusationis verbo hujus sarcinæ pondus a me quidem tibi impositum, sed a Domino, *cujus onus leve est*, levigandum. Noli timere, neque formides hujus operis magnitudinem, sed fidenter accede; quia aderit tibi, qui dixit: *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*. Scis enim optime, parvis parva sufficere. Nec ad mensam magnatorum, pauperum turbam posse accedere. Noli tuæ devotionis nobis subtrahere scientiam. Noli accensam in te sub modio ponere lucernam, sed præcelso eam superponere candelabro, ut luceat omnibus, qui in domo Dei sunt fratribus tuis, & profer nobis veluti scriba doctus, quod accepisti a Domino. Aderit tibi hujus laboris itinere illius gratia, *qui duobus discipulis euntibus, tertium se socium addidit in via, & aperuit illis sensum, ut sanctas intelligerent scripturas*. Spiritus paraclitus, omni veritatis doctrina, & perfecta caritatis scientia tua resplendeat pectora carissime frater. Vale.

DOMINO & VENERABILI PATRI IN CHRISTO

Eboni archiepiscopo, Halitgarius minimus Christi famulus salutem.

POstquam venerande Pater, directas beatitudinis vestræ accepi litteras, quibus me hortari dignati estis, ne mentis acumen inerti torpentique otio submitterem; sed cognitioni ac meditationi quotidie sacræ Scripturæ me vigilanter traderem: & insuper, ex sanctorum Patrum, canonumque sententiis, pœnitentialem in uno volumine aggregarem. Durum quippe mihi & valde difficile, tremendumque hoc quoque fuit imperium, ut hanc susciperem sarcinam, quam a prudentibus cognosco relictam. Multumque renisus sum voluntati vestræ, non velut procaciter durus, sed propriæ infirmitatis admonitus. Hac etenim cura sollicitus necessarium duxi, ut aliquamdiu me a scribendi temeritate suspenderem. Sed quia sicut perpendi, injuncti operis difficultatem, ita & injungentis auctoritatem; nec volui, nec debui usquequaque resistere: certus, quia imbecillitatem meam multo amplius vestra adjuvaret præcipientis dignitas, quam aggravaret meæ ignorantiæ difficultas. Valete.

INCIPIT PRÆFATIO DE POENITENTIÆ UTILITATE.

Quamvis originalia in Baptismatis munere, gratia A mediatoris cuncta aboleri veraciter credantur peccata: quia sufficit illa sola spiritalis regeneratio. Attamen cum ventum fuerit ad ætatem, quæ præceptum jam capit, & subdi potest legis imperio, suscipiendum est bellum contra vitia, & gerendum acriter, ne iterum reducatur ad damnabilia peccata. Paucissimi autem sunt tantæ felicitatis, ut ab ipsa ineunte adolescentia, nulla damnabilia peccata committant, vel in flagitiis, vel in facinoribus, vel in homicidiis, vel in nefariæ cujusquam impietatis errore: sed magna spiritus largitate necessarium est opprimere quidquid in eis potest, aut potuit carnalis delectatio dominari. Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum B Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter, nisi per Mediatorem Dei, & hominum Jesum Christum, qui factus est particeps mortalitatis nostræ, ut nos participes faceret divinitatis suæ. Verumtamen in gravi jugo, quod positum est super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium, & jam hoc malum miserabiliter reperitur. Ideoque sobrii simus, atque intelligamus hanc vitam de peccato illo nimis nefario, quod in Paradiso perpetratum est, factam nobis esse pœnalem; totumque, quod nobiscum agitur, non pertinere, nisi ad novi seculi hereditatem novam: ut heic pignore accepto, illud, cujus hoc pignus est, C suo tempore consequamur. Sed quomodo filii Dei, quamdiu mortaliter vivunt, cum morte confligunt: & sic, spiritu Dei excitantur, & tamquam filii Dei proficiunt ad Dominum: ut etiam Spiritu Sancto, aggravante corpore corruptibili, tamquam filii hominum, in quibusdam humanis motibus deficiant ad seipsos, & ideo peccent. Interest quidem quantum, neque enim omne peccatum crimen est, sed omne crimen, peccatum est. Sanctorum itaque hominum vitam, qua in hac morte vivitur, sine crimine inveniri posse, sine peccato autem numquam, ut ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Unum tamen pro altero consuevit ponere D Scriptura. In actione autem pœnitentiæ, ubi tale commissum est crimen, ut is a Christi corpore, qui commisit, separetur, non tam consideranda est mensura temporis, *quam doloris, cor autem contritum, & humiliatum Deus non spernit*. Sane quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, recte constituuntur tempora pœnitentiæ ab his, qui præsunt Ecclesiis, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur peccata. Ergo, cum tanta est plaga peccati, ut medicamenta corporis, & sanguinis Domini sint differenda, auctoritate antistitis debet se quisque ab altario removere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari; hoc est enim corpus, & sanguinem Domini indigne accipere, si eo tempore accipiat, quo pœnitentiam debet agere. Nam ipsa pœnitentia, quando digna est caussa, ut secundum morem Ecclesiæ agatur, plerumque infirmitate non agitur: quia & pudor, timor est displicendi, dum plus delectat hominem existimatio, quam justitia, qua se quisque humiliat pœnitendo. *Meminerit ille, quicumque est, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Quid enim est perversius, quidve infelicius, quam de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura plus erubescere? Nemo arbitretur propterea se consilium salubre huius pœnitentiæ debere contemnere; quia advertit forte, novitque ad Altaris Sacramenta accedere, quorum non ignorat talia crimina apud se retinere. Corriguntur enim multi, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas. Multi nesciuntur, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordium.

Nos vero quemquam a communione prohibere non possumus, quamvis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis: nisi aut sponte confessus: aut in aliquo sive seculari, sive ecclesiastico judicio accusatum atque convictum. Plerique autem attendunt multos in ipsis honoribus ecclesiasticis, Præpositorum, & ministrorum non congruenter vivere sermonibus, & sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, [1] quibus intuendo Christum obliviscuntur: qui & tanto ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi videantur illi, qui quæ dicunt, non faciunt, & traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum ceteris misit. Aliquis forte desperatus dicat: Ego jam baptizatus in Christo, a quo omnia peccata præterita mihi dimissa sunt, vilis factus sum, nimis iterans vias meas, & canis horribilis oculis Dei conversus ad vomitum suum. *Quo abibo a spiritu ejus, & a facie ejus quo fugiam*? Quo frater? nisi ad ejus misericordiam pœnitendo, cujus potestatem peccando contemseras. Quidquid enim feceris, quæcumque peccaveris, adhuc in vita es; unde te omnino auferret, si sanare nollet.

Oportet igitur ad pœnitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide credere indubitanter, pœnitentia aboleri posse peccata, etiamsi in ultimo vitæ spiritu commissa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur: quia propositum Dei, quod decrevit salvare, quod perierat, stat immobile, & ideo, quia voluntas ejus non mutatur, sive emendatione vitæ, si tempus conceditur: sive supplici confessione, si continuo vita excuditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo, *qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur a perditione pœnitendo, & salvatus miseratione Dei vivat*. Certissimæ sunt & fidelissimæ claves Ecclesiæ, *quibus quodcumque in terra solvitur, etiam in cælo solutum promittitur*.

Hæc dicta sunt de publica satisfactione, qua quis-

1. Forte *qui hoc*, vel *qui alios*.

que humiliando se, non solum coram Ecclesia, A quæ habet clavem regni cælorum, in qua fit remissio peccatorum.

Secreta quoque satisfactione solvi mortalia crimina non negem: mutato prius seculari habitu, & indefesso religionis studio, per vitæ correctionem, & jugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo, ita dumtaxat, ut contraria, pro his, quæ pœnitet, agat. Quotidiana vero, leviaque peccata, sine quibus hæc vita non ducitur, Dominica Oratione purgantur, quorum est dicere: *Pater noster qui es in cælis*, & reliqua. Ubi dicitur; *Dimitte nobis debita nostra*: quia ipsa eleemosyna est, veniam homini petenti ignoscere. Unde Dominus ait; *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis*. B

Multa igitur genera sunt eleemosynarum, quæ cum facimus, adjuvamur, ut dimittantur nostra peccata, sed ea nihil est majus, quam (quando) ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccavit.

Sunt autem quædam peccata, quæ putantur levissima, nisi in scripturis demonstrarentur opinione graviora. *Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?* Aut quis æstimaret, quam magnum esse peccatum, dies observare, menses, & annos, & tempora, sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis, volunt, vel nolunt aliquid inchoare, nisi Apostolus diceret: *Timeo vos, ne sine caussa laboraverim in vobis*. C

Quam multa sunt alia peccata, sive in loquendo, de rebus, & negotiis alienis, quæ ad te non pertinet: sive in vano cachinno: sive in ipsis escis, quæ ad necessitatem hujus vitæ parantur, in quibus est avidior appetitus; sive in vendendis, & emendis rebus: caritatis, & utilitatis vota perversa.

Sunt & alia hujuscemodi peccata, quæ fiunt verborum offensionibus, & cogitationum, Jacobo dicente Apostolo: *In multis enim offendimus omnes*. Oportet quotidie, crebroque exoremus ad Dominum, atque dicamus: *Dimitte nobis debita nostra*: nec in eo, quod sequitur, mentiamur: *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: pro quibus etiam sa- D crificia eleemosynarum, & jejuniorum pro viribus offerre non cesset.

Pro illis ergo peccatis, quæ legis decalogus continet, & de quibus Apostolus ait, *quod neque avari, neque rapaces, neque adulteri, neque masculorum concubitores, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*. Illa actio pœnitentiæ subeunda est, in qua majorem in se quisque severitatem debeat exercere, *ut a seipso judicatus, non judicetur a Domino*: quæ actio pœnitentiæ tunc erit perfecta, & acceptabilis, si ascenderit homo adversum se tribunal mentis suæ, & constituerit se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat, sicut comminatur Deus peccatori, atque ita constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: deinde sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. Postremo in conscientia sua se indignum judicet participatione Corporis, & Sanguis Domini. Versetur ante oculos imago futuri judicii, ut, cum alii accedunt ad Altare Dei, quo ipse non accedit, cogitet, quam sit contremiscenda pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alii in mortem præcipitantur æternam.

Mensuram autem temporis in agenda pœnitentia, idcirco non satis attente præfigunt canones pro unoquoque crimine, sed magis in arbitrio antistitis relinquendum statuunt: quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris. Nec abstinentia tantum ciborum, sed mortificatio potius vitiorum.

Propter quod tempora pœnitentiæ, fide & conversatione pœnitentium adbrevianda præcipiunt, & negligentiæ protelanda. Exstant tamen pro quibusdam culpis modi pœnitentiæ in canonibus impositi, juxta quod ceteræ perpendendæ sunt culpæ; cum sit facile per eosdem modos vindictam & censuram canonum æstimare.

Hanc autem epistolam nemo quidem existimet meam: ne illi pro parvitate nominis mei vilescat. Sed sciat, a majoribus nostris ex sanctorum sententiis esse collectam: a me quidem excerptam, ne nimia prolixitate negligentibus lectoribus fastidium generaret.

Libellum de Vitiis octo principalibus, eorumque remediis: quem in libris Gregorii, Augustini, nec non Prosperi excerpsimus, in capite præponimus, post Præfationem hanc, quam excerpsimus.

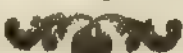
Secundus quidem libellus continet de vita activa, & contemplativa pauca capitula, nec non & principalium virtutum nomina. Ipsa quidem ex sanctorum Patrum dictis collecta. Quorum nomina cujus sunt sententiæ, [1] in marginibus posuimus, propter prolixitatem vitandam repetendorum nominum: & ne aliquis invidus nobis vocitaret compilatorem.

Tertius de ordine pœnitentium, cum nominibus, unde sumtus est, conciliorum.

Quartus vero de judiciis Laicorum.

Quintus de Ordinibus Clericorum; & de regulis, si deviaverint, ipsorum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

1. In Ms. sunt nomina auctorum posita, sed non citationes librorum vel capitum, quas alicubi adjunximus. CANIS.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

INCIPIUNT CAPITULA LIBELLI PRIMI.

INCIPIT LIBER PRIMUS FELICITER.

CAPUT I.

De octo principalibus vitiis, & unde oriuntur.

Paradisi gaudiis, postquam expulsum est genus humanum, [1] octo criminalia in filios Adæ originaliter dominantur vitia. Quæ nisi per gratiam Salvatoris, ac Baptismi renovationis minime abolenda credamus. Unde beatus [2] Gregorius in expositione Job loquitur. Vitia quippe tentantia, quæ invisibili contra nos prælio [3] repugnanti super se superbiæ militant: alia more ducum præeunt; alia more exercitus subsequuntur.

Ipsa namque vitiorum regina superbia, cum devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit: quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod melius ostendimus, si ipsos duces, atque exercitus, ut possumus, enumerando proferamus.

Radix quippe cuncti mali superbia est: de qua, Scriptura atteſtante, dicitur: *Initium omnis peccati superbia.* De hac quoque virulenta radice, VII. principalia vitia proferuntur: scilicet, Inanis gloria, Invidia, Tristitia, Avaritia, Ventris ingluvies, Luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco redemtor noster ad spiritualis liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum.

Nam de inani gloria hæc oriuntur: Inobedientia, Jactantia, Hypocrisis, Contentiones, Pertinaciæ, Discordiæ, & novitatum præsumtiones.

De Invidia nascitur: Odium, Susurratio, Detractatio, Exsultatio in adversis proximi: Afflictio autem in prosperis.

De Ira proferuntur: Rixæ, Tumor mentis, Contumeliæ, Clamor, Indignatio, Blasphemiæ.

De Tristitia nascitur: Malitia, Rancor, Pusillanimitas, Desperatio, Torpor circa præcepta, Vagatio mentis erga illicita.

De Avaritia oriuntur: Proditio, Fraus, Fallacia, Perjuria, Inquietudo. Et contra misericordiam Obdurationes cordis.

De ventris ingluvie propagatur: Inepta lætitia, Scurrilitas, Immunditia, Multiloquium, Hebetudo sensus circa intelligentiam.

De Luxuria generatur: Cæcitas mentis, Inconsideratio, Inconstatia, Præcipitatio, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, Horror autem, vel desperatio futuri.

Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt: cum ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus catervas trahunt. Ex quibus videlicet VII. quinque spiritualia, duoque carnalia sunt. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione jungitur, ut non nisi unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles inanis est gloria: quæ dum oppressam mentem corruperit, mox invidiam gignit. Quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat, tabescit.

Invidia quoque Iram generat. Quia quanto interno livoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur. Et quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut gravius pressa sentitur.

Ex Ira quoque Tristitia oritur: Quia turbata mens, quo in ordine se concutit, eo addicendo confundit. Et cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit.

Tristitia quoque ad Avaritiam dirigitur. Quia dum confusum cor bonum lætitiæ intus amiserit, unde consolari debeat, foris quærit. Et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinsecus recurrat.

Posthæc vero duo carnalia vitia, id est ventris ingluvies, & luxuria supersunt. Sed cunctis liquet,

1. Octo principalia Vitia numerant Theodulphus episcopus Aurelianensis Epist. ad clerum, Evagrius ad Anatolium lib. de octo Vitiosis cogitationibus, S. Nilus lib. de octo Vitiosis affectionibus & alii.

2. Greg. Magn. in cap. XXXIX. Job. lib. XXXI. Moral. cap. XVII.

3. S. Gregor. editio Rom. regnanti.

quod de ventris ingluvie luxuria nascitur, dum in A ipsa distributione membrorum ventri genitalia [1] subnixa videantur. Unde dum unum inordinate reficitur, aliud procul dubio ad contumelias excitatur.

Bene autem duces exhortari dicti sunt; exercitus ululare: quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se inferunt; sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc & omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt.

CAPUT II.

De vitio superbiæ.

CONsideremus ergo, quæ caussæ præcedant, quas B vitia subsequantur. [2] Ait enim Prosper: *Quod, ut credibilius videatur, Scriptura divina consulta respondeat.* Unde quæsita protulit, dicens: *Initium omnis peccati superbia.* Non alicujus, sed omnis peccati: [3] *quomodo non solum peccatum est ipsa; sed etiam nullum peccatum fieri potest, aut potuit, vel poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemtus est, quo ejus præcepta calcantur. Denique ipse diabolus inventor superbiæ, per ipsam de cælestibus corruit, quem Deus fecerat sine ullo peccato. Et hæc est omnium malorum caussa. Hinc est, quod idem primus homo, superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati* C *corruptionis, ac mortalitatis addixit. De quo dixit Apostolus: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransivit.* Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, & ex angelis dæmones fecit.

Quapropter audiant superbi: quia sunt omnia transitoria, quæ ambiuntur, & æterna, quæ perduntur. Et illud: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Et iterum: *Quid superbit terra, & cinis?* Et illud: *Ante ruinam, exaltabitur spiritus.* Et: *Deus alta a longe cognoscit.* De eorum quoque capite diabolo scriptum est: *Ipse est rex super omnes filios superbiæ.*

[4] *Jam nunc videamus, quibus indiciis possit su-* D *perbia deprehendi. Unde paullo post sequitur: Habitus quoque & incessus pedum superbos ostendunt: quorum erecta cervix, facies torva, truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam clamant; humana jura, divinaque confundunt: honoribus intumescunt, aliena rapiunt, & seipsos superbiæ corrupti morbo non capiunt. Est enim & occulta superbia, quæ proficientes aliquantulum occulte captivat: quos in profundum malorum fraudulenta dominatione præcipitat: & ne umquam possint exsurgere, jugiter calcat. Inde est, quid hi, quos superbæ mentis tabes purulenta corruperit, seniorum suorum non observant imperata, sed judicant. De suis negligentiis objurgati, aut rebellant, aut murmurant:* E *de loco superiori deceptant: præferri se melioribus affectant: suas sententias procaciter jactant: non servant in obsequio reverentiam. Hæc sunt superbiæ tumoris indicia: quibus Deus offenditur: & his malis diabolus pastus exsultat.*

CAPUT III.

De remedio superbiæ.

HUmilitas virtutum omnium mater, penitus conterit superbiam, quemadmodum scriptura testatur: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur.* Et: *Gloriam præcedit humilitas.* Et iterum: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & quietum, & trementem sermones meos?* Et: *Deus humilia respicit.* [5] Unde Gregorius inquit: Dicatur ergo humilibus, quia dum se dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Et; quid humilitate sublimius? quæ dum se in ima deprimit, auctori suo manenti super summa conjungitur. Est tamen aliud, quod in eis debeat caute pensari: quia sæpe quidem humilitatis decipiuntur specie. Quidam vero elationis suæ ignorantia falluntur: idcirco oportet omnes solicitos esse, ut maculæ superbiæ imbribus lacrymarum deleantur, & contritio cordis, & humilis spiritus, omnem fomitem vitiorum excludat: & qui proximis læsionem intulit, veniæ satisfactione reconciliet, rapinam pauperum misericordia largitatis diluat: eisque quibus injuste abstulit, si quid potest, misericorditer reddat: & insuper eleemosynarum fructus minime negligat: aliisque bonis operibus vitam suam corrigendo apud Domini misericordiam studiose perquirat: sicut scriptum est; Miserere animæ tuæ placens Deo. Idcirco temporis mensuram in agenda pœnitentia pro unoquoque crimine non præfigunt canones, sed magis in arbitrio antistitis relinquendum statuunt. Quia apud Dominum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum.

CAPUT IV.

De vitio inanis gloriæ.

[6] INanis namque gloria devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Debes majora appetere: ut qua potestate volueris multos excedere, eo etiam valeas & pluribus prodesse. Sed scriptura e contra signum vanitatis ostendit dicens:

[7] Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris avida simul & nescia, morbo excellentiæ inanis afflata, cava, morbida, turbulenta, animorum levium domina, male fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis invicta: simulatio quædam virtutum [8], appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis: cui serviunt tumidi: sub qua jacent elati: qui se de operibus, quorum sibi conscii non sunt, turpiter jactant, qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant. Qui sanctos viros sui [9] deprecatione depreciant. His, & similibus delinitos vanitas premit, nec eos morbum suum sentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid est, ad medicum venire, nisi infirmum suas infirmitates cognoscere? tantumque eos ardor humanæ laudis inflammat, ut laboriosa opera, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, & libenter exerceant. Inde est, quod jejunare, abstinere, vigilare, Ecclesiam frequentare, vel psalle-

1. S. Gregor. *subnexa*.
2. Prosper lib. III. de vita contemplativa cap. II.
3. Prosper: quoniam n. s. p. est ipsa, sed e.
4. Sequentia ex Prospero libri III. vitæ contemplat. cap VIII.
5. Simile quid S. Greg. lib. XXXII. Moral. Job c. XXVII.
6. Gregorius.
7. Hæc ex Prosp. lib. III. vitæ contempl. cap. x.
8. Prosp anima vitiorum, fomes carnalium delectationum, labes morum, appetitio d.
9. Prosp. *comparatione*.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

re, cum hæc omnia fine labore non faciant, etiam A cum delectatione faciunt, [1] ut ab hominibus, quibus placere, non Deo, desiderant, videantur. Unde Veritas ait: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

CAPUT V.

De remedio inanis gloriæ.

APostolica sententia in medio est proferenda, qua dicitur: *Quid enim habes, quod non accepisti: & si accepisti, ut quid gloriaris, quasi non acceperis?* Hujus enim morbi est medicina salutis, recordatio divinæ bonitatis, per quam omnia bo- B na nobis collata sunt, quæ habere videmur. Etiam & perpetua ipsius Dei caritas: in cujus laudem omnia agere debemus, quidquid boni in hoc sæculo operemur: & magis desiderare a Deo laudari in die retributionis æternæ, quam ab homine mortali quolibet, in hujus transitoriæ vitæ. Hoc quoque inanis gloriæ vitium, ut jam diximus, lacrymarum fletibus est abolendum, cum ceterorum actibus bonorum operum. Quia in cunctis, quæ agimus, necesse est, ut consideratio propriæ infirmitatis deprimat: ne hæc ante occulti arbitri oculos tumor vanæ laudis exstinguat.

CAPUT VI. C

De vitio invidiæ.

INvidia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: In quo illo, vel illo minor es? cur ergo eis vel æqualis, vel superior non es? quanta vales quæ illi non valent? *Non ergo tibi, aut superiores esse, aut etiam æquales debent.* [2] Apostolica adversus hoc clamat sententia: *Invidia siquidem diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

[3] Invidus certe, qui alienum bonum, suum facit invidendo supplicium: nulla videtur ad invidum concupiscentia provocari, sed tantum superbiæ D morbo vexari: quo sibi jugiter ingemiscit meliorem, cui invidet, anteferri. Ac per hoc sequitur divinum munus in homine: cum potius amari homo debeat pro sui meriti sanctitate. Tantos enim invidus habet justa pœna tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores. Nihil infelicius potest esse invidia: quæ alienis torquetur bonis. Unde igitur bonus proficit, inde invidus contabescit. Invidia sensum mordet, pectus urit, mentem affligit. Qui autem invidet, diabolo similis est: qui per invidiam hominem de Paradisi felicitate dejecit.

[4] Quantum eis bonum corrumpat invidia miserabiliter est intuendum: cum quidquid boni fieri, vel dici a sanctis audierint, vel omnino non cre- E dunt: aut res bene gestas in malum male interpretando convertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama jactaverit, statim tamquam si ipsi viderint, credunt.

[5] Et dum livorem a corde non projiciunt, ad apertas operum nequitias devolvuntur: quia a se incipit omnis tractatus malus, & priusquam noceat alteri, ipse sibi parat exitium. Namque ex hoc vitio oriuntur homicidia. Nisi enim Cain invidisset acceptam fratris hostiam, minime pervenisset ad exstinguendam vitam.

CAPUT VII.

De remedio invidiæ.

APostolus terribiliter comminatur, dicens: *Qui odit fratrem suum, homicida est, &, qui invidet fratri suo, in tenebris est, & in tenebris ambulat.* Unde si huic vitio valenter resistere cupimus, caritatem Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta; & facile peccato resistimus, si bonis omnibus abundamus: sæculi blandimenta contemnimus: &, omnia, quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum dilectione perficimus, si hæc præcepta dilectionis custodimus.

[6] Attamen ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt: qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt: aut corpora sua minus diligenda, diligunt: aut proximos non sicut se ipsos: aut Deum plus quam se ipsos forte non diligunt. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras, non propter sperata beneficia, vel præcepta: sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, ut bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo. Potest itaque homo, alterius bonum, suum facere, dum amat in alio, quod ipse non facit.

[7] Hinc ergo pensent invidi, caritas quantæ virtutis est; quæ alieni laboris opera, nostra sine labore facit. Dicendum itaque est invidis; quia dum se a livore minime custodiunt, in antiquam versuti hostis nequitiam demerguntur. Igitur summopere est vigilandum, ut hoc vitium radicitus a cordibus citius evellatur, ac bonis operibus, ut præscriptum est, cum consilio tamen sacerdotis emundetur, & quotidie pro illo exoret, quem oderat, eique officia caritatis exhibeat, ac necessitatibus, si valuerit, frequenter subveniat, cui, cum non amavit, minus diligendo exhibuit.

CAPUT VIII.

De vitio iræ.

[8] IRa etiam devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt: hæc immo patienter tolerare, peccatum est: quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur.

Apostolica contra hæc respondet sententia: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Unde, & Veritas dicit; *Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit in judicio.* Et: *si non dimiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec Pater vester cælestis dimittet vobis delicta vestra.* Nam si irasci fas non est, aut dicere racha, aut fatue: multo minus est licitum tenere aliquid animo, ut in odium indignatio convertatur. Est enim ira, mentis furor: quæ si in corde infigitur, omnem eximit providentiam ab eo, facti: nec judicium rectæ discretionis inquirere; nec honestæ contemplationis virtutem, nec consilii poterit habere maturitatem. Sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur. Ex qua nascitur homicidium.

1. *Hucusque ex* Prosp.
2. Citatur S. Greg. lib. V. Moral. Job cap. XXXI. de invidia pulcherrime differens.
3. Hæc ex Prosp. lib. III. vitæ contemplat. cap. V.
4. Prosper. 5. Gregorius. 6. Gregorius.
7. Gregorius. 8. Gregorius.

[1] Dicendum quippe est impatientibus: quia dum frenare spiritum negligunt, per multa etiam, quæ non appetunt, iniquitatum abrupta rapiuntur. Quia videlicet mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, & agit commota, velut nesciens, unde post doleat, sciens. Per hoc quoque impatientiæ vitium plerumque mentem arrogantiæ culpa transfigit: quia dum despici in mundo hoc quisque non patitur; bona, si qua bona sibi occulta sunt, ostendere conatur, ac per impatientiam, usque ad arrogantiam deducitur.

CAPUT IX.

De remedio iræ.

PAtientia namque furorem, omneque iræ vitium cum recordatione mandatorum Dei superare noscitur: cum virtutum omnium mater Caritas ad memoriam revocatur, quia impatientiæ vitium minime oritur, nisi virtutum mater Caritas amputetur. Scriptum quippe est, caritas, patiens est. Igitur cum minime est patiens, caritas in eo non est.

[2] Per hoc quoque iræ vitium, ipsa virtutum nutrix doctrina dissipatur. Unde scriptum est: *Doctrina viri per patientiam noscitur*. Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto minus convincitur patiens. Scriptum est enim; *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium*. Unde Veritas electis suis dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam, Dominus esse monstravit: qui in ipsa nos possidere nosmet ipsos docuit. Unde & alibi dicit: *Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*. Virtus itaque est coram hominibus, adversarios tolerare. Sed virtus coram Deo, diligere. Et Paullus Apostolus, possidere patientiam monuit, cum discipulis hoc præceptum monendo instituit: *Omnis*, inquit, *amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia*. Quia nimirum frustra indignatio, & clamor, & blasphemia ab exterioribus tollitur: si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Admonendi sunt igitur patientes, ut cor post victoriam muniant, ne hostis callidus eo in deceptione postmodum majori exsultatione gaudeat, quod illa dudum contra rigida colla victorum calcat: Quisquis hoc vitio iræ diu tabefactus deperiit, oportet ut ei rehumiliando satisfaciat, cui iratus exstitit, ne coram Deo reus judicetur: qui non aliter nostra delet facinora, si fratrum a cordibus nostris penitus non amputentur delicta.

CAPUT X.

De vitio tristitiæ.

[3] TRistitia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quo habes, unde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? perpende cum quo mœrore omnes intuendi sunt, qui in tanto, contra te, amaritudinis felle vertuntur. Apostolica adversus hæc dicit sententia: *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia?* & reliqua. Sunt quippe duo genera tristitiæ: Unum saluriferum: aliud vero pestiferum. Tristitia salutaris est, quando animus ex delictorum recordatione contristatur, ut confessionem, & pœnitentiam agere quærat, & converti ad Deum se, toto corde desiderat. *Alia igitur hujus mundi est tristitia, quæ mortem operatur animæ, nihilque in bono operis desiderio valet perficere*; quæ perturbat animum, & sæpe mittit in desperationem, ac futurorum spem abstrahit bonorum: cui etiam hoc patienti vitium vitæ præsens nulla est delectatio.

CAPUT XI.

De remedio tristitiæ.

SUperatur namque hoc nefas spiritali lætitia, & spe futurorum, & consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali jucunditate, colloquio: vel cum ad mentem reducitur, quam parva sint, quæ videntur: sicut scriptum est. *Quæ enim videntur temporalia sunt*. Unde Ecclesiastes dicit: *Cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum, quia de terra facta sunt, & in terram pariter revertentur: quæ autem non videntur, æterna sunt*.

[4] Hæc vero, & his similia loquentes, ac cogitantes, nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omne genus tristitiæ amputare. Ab his ergo tristibus malis ascendendum est ad illa sublimia, quibus proficientium mentes, in spem promerendæ beatitudinis assurgunt: abdicatisque terrenis, cælestia concupiscunt, ubi Deus videbitur in sæcula sæculorum. Sed quicumque hoc vitio carere desiderat, orationibus frequenter insistat: mortem animæ quotidie ante oculos ponat. Et quia omnis caro fœnum est, recognoscat misericordiam & bonitatem Dei erga omnes sperantes in se, cum magna consideratione, aut per se meditando, aut ab aliis audiendo, ex toto animo considerare non negligat. Pauperibus, & peregrinis, viduis, ac pupillis, nec non infirmis, & hospitibus, si quid valet, misericorditer tribuat, & in ceterorum bonorum operibus non deficiat.

CAPUT XII.

De vitio Avaritiæ.

[5] AVaritia quoque devictum animum, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Valde sine culpa est, quod quædam habenda concupiscis, quia multiplicare non appetis, sed egere pertimescis: & quod male alius retinet, ipse melius expendis.

Apostolica contra hæc clamat sententia: *Quod neque avari, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*. Unde & Salomon dicit: *Avarus non implebitur pecunia: &, qui amat divitias, fructus non capiet ex eis*. Et iterum: *Divitiæ conservatæ in malum domini sui. Pereunt enim in afflictione pessima*. Et paullo post dicit: *Avaro autem nihil est scelestius: nihilque iniquius, quam amare pecuniam*. Et iterum: *Cum enim moritur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes*. Unde & Dominus ait: *Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum*. Et iterum: *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram*. Et alibi: *Non potestis Deo servire & mammonæ*. Unde Apostolus discipulo de divitibus dicit: *Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere: neque sperare in in-*

1. Gregorius. 2. Gregorius. 3. Gregorius. 4. Prosper. 5. Gregorius.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

certo divitiarum. Est namque avaritia, nimia divitiarum adquirendi, habendi, vel tenendi cupiditas. Unde Gregorius dicit: Avaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis. Quæ pestis insaturabilis est, sicut morbus hydropici: quia in bibendo non sitim exstinguit, sed potando succrescit: sic avaritia, quanto magis habet, tanto plus desiderat. Et, dum modus non est in habendo, modus illi non erit in desiderando. Ex qua oriuntur invidia, furta, latrocinia, homicidium, & reliqua.

CAPUT XIII.

De remedio Avaritiæ.

Dominus enim cuidam quærenti, quid faceret, ut vitam possideret æternam, respondit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Et alibi: [1] Si vere divites esse cupitis, veras divitias amate. Discant igitur divites, quia divitias, quas conspiciunt, tenere nequaquam possunt. *Et ideo misericorditer tribuant, unde sibi superflue habere conspiciunt: quia hilarem datorem diligit Deus.* Admonendi sunt etiam, qui jam sua misericorditer tribuunt, ut sollicite custodire studeant, ne cum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne venalem Dei justitiam æstiment: si, cum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inulte peccare. Plus namque est anima, quam esca: & corpus, plus quam vestimentum. Qui ergo escam, atque vestimentum pauperibus largitur, sed tamen anima, vel corpus iniquitate polluitur: quod minus est justitiæ, obtulit, & quod majus est, culpæ: sua enim dedit Deo, & se diabolo.

Iterum admonendi sunt, qui aliena rapere intendunt. Audiant, quod scriptum est: *Væ ei, qui multiplicat non sua.* Profecto enim qui augere opes ambit, vitare periculum negligit. *Quoniam radix omnium malorum est cupiditas.*

[2] Unde quærendum est; si initium omnis peccati superbia dicitur, quare radix omnium malorum cupiditas affirmetur. Sane, quia cupiditas, atque superbia in tantum, unum est malum, ut nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit inveniri cupidus. Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi meæ delectationi consentiam; quod cupiditatis est proprium: & Dei præcepta contemnam; quod est superbiæ malum: *quomodo non ex cupiditate, quæ est radix omnium malorum*: & ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Vincitur quoque hoc vitium in largitione pauperum, in visitatione infirmorum, & integumento nudorum, nec non, & si quid injuste quis abstulit, reddendum est in quadruplum, juxta sententiam Domini. Et numquam a corde discedat timor Domini: & insuper fletu, ac lacrymis, cum contritione cordis purget indesinenter animam: ne, pro incerto divitiarum, amittat vitam æternam.

Hucusque de quinque spiritalibus vitiis ex SS. Patrum testimoniis dictum sufficiat. Restat quoque, ut de duobus carnalibus, videlicet gula, atque luxuria pertractemus.

A

CAPUT XIV.

De vitio ventris ingluviæ.

[3] Ventris quoque ingluvies devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Ad esum Deus omnia mundo condidit: &, qui satiari cibo respuit, quid aliud, quam muneri concesso contradicit?

[4] At contra videamus, qualiter illi homines primi commiserint tam grande peccatum, & quod ipsos de Paradiso projecit, in hoc vitæ pœnalis exsilium, & in eis originaliter totum damnavit genus humanum. Prohibitum siquidem a Domino fuerat, quod de ligno scientiæ boni, & mali, ne comederent: sed gulæ vitio decepti comederunt. Nisi enim comedissent, perpetuo immortales essent, si sub Deo suo viventes, præceptum, quod acceperunt, custodissent. Nec desererentur a Deo, nisi Deum prius ipsi desererent. Et idcirco in hanc ærumnosam hujus vitæ miseriam, gulæ delicti, atque morti traditi sunt dejecti. Ubi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem vivit, per dolorem moritur.

[5] Quapropter admonendi sunt gulæ dediti, ne in eo, quo escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: quanta sibi per esum loquacitas; quanta mentis levitas insidietur, adspiciant: ne dum ventri molliter serviunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Audiant Apostolum dicentem: *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruet*, Et rursum: *Non in commessationibus, & ebrietatibus*. Et iterum: *Esca nos non commendat Deo.* Et rursum: *quorum Deus venter est, & gloria in confusione*: quia gulam sequitur luxuria.

CAPUT XV.

De remedio gulæ vitii.

Quia primus homo, hoc vitio gulæ cum posteritate sua cecidit, necessarium est, ut per abstinentiam resurgamus: sed in ipsa abstinentia, est aliud quiddam, quod solerti cura pensare debemus.

[6] Quia plerumque dum plus quam necesse est, per abstinentiam caro atteritur, humilitas foris ostenditur: sed de hac ipsa humilitate graviter interius superbitur. Ideo admonendi sunt abstinentes, ut sollicite semper aspiciant, ne cum gulæ vitium fugiant, acriora his vitia, quasi ex virtute, generentur. Incassum ergo per abstinentiam corpus conteritur, si inordinatis demissa motibus, mens vitiis dissipatur.

[7] Qui autem non solum a qualitate, sed etiam a quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi, ut quantum stomacho reficiendo, ac fami eximendæ satis esse videtur, indulgeant: nec expleant suos appetitus aviditate percipiendi, sed comprimant: atque eis non saturitas edendi finem faciat, sed voluntas: qui tam a cupiditate preciosorum ciborum, quam a nimia perceptione vilium contineant: qui, cibis nec lautioribus volunt carne luxuriose dissolvi, nec distentione ventris vilibus onerari: quando abstinentes viri, nec delitiosi solent esse, nec avidi. De vino autem abstinendo quid dicam? unde Apostolus certam fixit regulam,

1. Gregorius.
2. Hæc ex Prosp. lib. V. vit. contempl. cap. XV.

3. Gregorius. 4. Prosper. 5. Gregorius.
6. Gregorius. 7. Prosper.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: A quasi diceret: luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, non natura: Et ideo, non vos uti vino, sed ne inebriamini, prohibeo. Unde Timotheo præcepit, dicens: *Noli aquam bibere; sed modico vino utere, propter frequentes tuas infirmitates*. Ac per hoc, nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt. Unum tamen est intuendum: quod nihil illis proficiat, qui se a cibis temperant, si vitiis serviant. Quia facilius res, quæ possidetur, abjicitur, quam voluntas.

[1] Admonendi sunt abstinentes, ut noverint, quia tunc placentem Deo abstinentiam offerunt, cum ea, quæ sibi de alimentis subtrahunt, indigentibus B largiuntur. Non enim Deo, sed sibi quisque jejunat, si ea, quæ ventri ad tempus subtrahit, non inopibus tribuit; sed ventri postmodum offerendo custodit. Rursumque admonendi sunt, ut abstinentiam suam, & semper sine imminutione custodiant, & numquam hanc, apud occultum judicem eximiæ virtutis credant: ne, si fortasse magni esse meriti creditur, cor in elatione sublevetur. Hinc Joel ait: *Sanctificate jejunium*. Jejunium sanctificare, est adjunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere: quia tunc nobis proderit, quod corpora nostra, aut cetera corporum incentiva, rigore districtioris abstinentiæ castigamus, si carnalibus C desideriis absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Unde, si per delectationem, & desiderium voluptatis a Paradisi gaudiis cecidimus, oportet, ut per jejunium, ac lamenta pœnitentiæ redeamus.

CAPUT XVI.

De vitio Luxuriæ.

[2] Luxuria quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum quid te sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes: quia, quam citius pertranseat, nescis. Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio, masculum, & feminam non fecisset. Non enim Deus, ut divina testatur auctoritas, ideo masculum & feminam creavit, ut carnali fruerentur desiderio, aut in delectatione carnis viverent, sed procreandorum cum benedictione filiorum, mutuo jungerentur. Et nisi tum transgressio mandatorum fuisset, nulla utique sentiretur delectatio in copula conjugatorum. Luxuria quippe est immunditia corporalis, quæ fieri solet, ex incontinentia libidinis, & mollitie animæ, quæ consentit suæ carni peccare. Quia tribus modis omne agitur peccatum: suggestione, delectatione, consensu.

[3] Qui concupiscentiæ carnis addictus est, numquid non videtur nihil habere superbiæ? cum præsertim passio ipsa eum videatur humiliare luxuriæ. Et tamen, nisi prius Deo rebellis exsisteret: cujus salubre præceptum de pudicitia conservanda, superbi spiritus præsumtione contemnit, nulla eum lasciva cupiditas provocaret. In animo ejus diu [4] deceptant, Dei contemtus, & metus. Sed aut contemtus Dei præponderat, & superbus animus recepta cupiditate, pudicitiam perdit; aut obtinet metus, & animus Deo subjectus, cupiditati simul, ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gula & abundantia vini, turpiter in luxuriam solvunt: alios, in injuriam pudicitiæ sordidæ congitationes incendunt. Nonnullos deposita castitate, occasiones oblatæ dejiciunt: quosdam sub impudicitiæ jugem exempla perdite viventium mittunt. Sunt alii, quorum vitam vita turpis inflammat, & turpem conscientiam manifestat: qui prius inverecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deinde paullatim morbo crescente, ab honestate deficiunt. Cogitatio quippe est, quæ mentem sicut turpis inquinat; ita, si fuerit honesta, purificat. Hinc est, quod ille corporis fluxus, qui fit in dormientibus, sine culpa, interdum vigilantibus contingat ex culpa. Aliud est, quod in dormiente fit: aliud, quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur. Hic turpiter concupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per fœda colloquia sordidum commoverit appetitum.

CAPUT XVII.

De remedio Luxuriæ.

Paullus Apostolus terribiliter admonet dicens: *Qui habent uxores, tamquam non habentes sint*, &c.

[5] Uxorem quippe quasi non habendo habet, qui sic per illam carnali consolatione utitur, ut tamen numquam ad prava opera a melioris intentionis rectitudine, ejus amore flectatur. Uxorem quippe quasi non habendo habet, qui transitoria cuncta conspiciens esse, curam carnis ex necessitate tolerat: sed æterna gaudia spiritus ex desiderio exspectat. Unde iterum dicit: *de quibus scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat: & unaquæque suum virum habeat. Hoc autem dico, secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgere perhibetur: sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non post hanc illicitum quid agatur, sed hoc, quod est licitum, moderamine non tenetur. D Quod bene Loth in semet ipso exprimit, qui ardentem Sodomam fugit; sed tamen Segor veniens, nequaquam mox montana conscendit. Ardentem quippe Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare. Altitudo vero est montium, munditia continentium. In monte stare, est carnaliter non adhærere.

At contra admonendi sunt, qui ligati conjugiis non sunt, ut præceptis cælestibus eo rectius serviant, quo eos ad curas mundi nequaquam jugum copulæ carnalis inclinat.

Admonendi sunt cælibes, ne sine damnatione misceri se feminis vacantibus putent. Cum enim Paul- E lus fornicationem vitium tot criminibus exsecrandis inseruit, cujus sit reatus, indicavit, dicens: *Neque fornicatores, neque idolis servientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt*. Et rursus: *Fornicatores, & adulteros judicabit Deus*. At contra admonendi sunt peccata carnis ignorantes, ut tanto solicitius præcipitem ruinam metuant, quanto altius stant. Quibus per Joannem dicitur: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Hi sequuntur Agnum, quocumque ierit*. Quapropter cum cœperit animus ad delectationem carnis inclinare, oportet timorem judicii ad mentem reducere, pœnasque infernalium, ubi nemo, nisi obnoxii retru-

1. Gregorius. 2. Gregorius. 3. Prosper. 4 Leg. *disceptant*. 5. Gregorius.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

duntur, follicite cogitare: quænam pœna injustis sit A reddenda æternis suppliciis. Unde scriptum est: *Mitte eos in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium:* ubi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non exstinguetur.

[1] Quid excusationis obtendere poterimus, quid faciamus sub tanti judicis majestate in illa die? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subventura est pœnitentia, quam in hac carne contemsimus? Hæc multa, & his similia cogitare nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare.

Sed quia de octo principalibus vitiis, eorumque remediis, prout largitor omnium bonorum dedit, ex sanctorum Patrum sententiis stilus nostræ descriptionis colligendo perstrinxit: libellus finem excipiat, ut in sequenti opere, de virtutibus, unde heic pauca tetigimus, donante Domino, plenius disputemus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

LIBER II.

Superiori libro rationem vitiorum principalium octo complexus, pro viribus, qua Dominus donare dignabitur, de actuali, & contemplativa vita, nec non & virtutibus, uti promisi, ex Patrum dictis colligere curavi.

CAPITULA LIBRI SECUNDI.

INCIPIT LIBER SECUNDUS FELICITER.

CAPUT I.

De vita activa.

[1] Actualis est vita conversatio religiosa, quæ edocet, quomodo præpositi sub se regant viventes, & diligant, hac non minus de eorum salute, quam de sua solliciti, quod eis expedire sciunt, paterna cura provideant: & qualiter Præposito suo subjecti, tamquam capiti membra deserviant, ac præcepta ejus, velut imperium Dei, summo amore custodiant. Ipsa namque actualis vita panem esurienti tribuit: verbo sapientiæ nescientem edocet: errantem corrigit: ad humilitatis viam superbientem proximum revocat: infirmantis curam C gerit: quæ singulis quibusque expediant, dispensat: & commissis, qualiter subsistere valeant, sollicite providet. Quæ cum & in præsenti fiunt, & cum corpore deficiunt, attamen merces hujus vitæ permanet in æternum.

B

CAPUT II.

De vita contemplativa.

Contemplativa vita a contemplando, id est, a videndo, nomen accepit: [3] in qua, Creatorem suum creatura intellectualis, ab omni peccato purgata, atque ex omni parte sanata, visura est. Sed etsi diligenter considerare velimus in hoc fragili tabernaculo, ubi quotidie ingemiscimus, contemplativæ vitæ quodammodo participes fieri possumus, nemo quis dubitet: quia [4] Ecclesiarum principes vitæ contemplativæ posse, & debere fieri sectatores: quia sive secundum quorumdam opinionem, nihil aliud sit vita contemplativa, quam rerum latentium, futurarumque notitia: sive vacatio ab omnibus occupationibus mundi: sive divinarum studium litterarum, non videtur quid impedimenti sanctis sacerdotibus possit afferri, quo minus ad virtutes nequeant pervenire: quorum cura est, ab occupationibus mundi aufugere, & divinarum studiis litterarum inhærere. Qui non torpent otio,

1. Prosper. 2. Prosper.
3. Ex Prosper. lib. I. de vita contempl. cap. 1.
4. Hæc ex Prosper. libri cap. XIII.

sed insistunt perfectionis suæ negotio : verbo Dei infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt : cælestia sapiunt : terrena despiciunt : obedientes instruunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiores, incumbunt . Quæ vita, per fidem, & spem, in præsenti incipit sæculo, sed in futuro permanet cum Domino.

CAPUT III.

De Fide.

Fides vero justitiæ est fundamentum : quam nulla opera bona præcedunt : ex [1] qua omnia procedunt. Ipsa, nos a peccatis omnibus purgat ; B mentes nostras illuminat: Deo reconciliat; cunctis participibus nostræ naturæ consociat : spem nobis futuræ remunerationis inspirat : auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum professione confirmat [2]. Ipsa quoque gradus ascensionis est, per quam gressus omnis transeuntis vitæ dirigitur : ut errores humanæ vitæ transfugiat, & ad cælestia securus perveniat : quam sacerdos nosse debet, ut doceat : & populus credere, ut ea, quæ docetur, intelligat : dicente Apostolo : *Nisi credideritis, non intelligetis*. Unde datur intelligi, quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus exsistat : ac per hoc, ut bene agat, quis intelligere studeat, & ut intelligat, credat, debet doctor Ecclesiæ prædi- C care, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus, scriptum est : *Quomodo audient sine prædicante ?* Verbum fidei prædicandum est, ut audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perseveranter exerceat: quoniam *nec opera sine fide, nec sine operibus fides sola justificat*. Et ideo, *si corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Qui autem non crediderit, non habendo fidem, nec justitiam cordis habere poterit, nec salutem.

Est autem fides, ut Apostolus ait, *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consequuti sunt senes. Fide intelligimus apparata esse sæcula Verbo Dei, ut ex* D *invisibilibus visibilia fierent. Fide, plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit. Fide, Enoch translatus est, ne videret mortem. Fide, Abraham obtulit Isaac, cum tentaretur*, & quia sicut idem ait Apostolus, *sine fide impossibile est placere Deo*. Et iterum : *Ex fide igitur justificati pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum : per quem & accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*.

CAPUT IV.

De Spe.

[3] Spes dicitur, cum aliquid, (quod) promittitur, cum non videtur, dicente Apostolo: *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*. Et ideo ambulemus in spe proficientes de die in diem, & spiritu facta carnis mortificemus. *Novit enim Dominus qui sunt ejus*. Et, A *quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei, sed gratia, non natura*. Unicus enim natura filius Dei propter nos misericordia factus est hominis filius, ut nos natura filii hominis, filii Dei per illum gratia fieremus. In actuali quippe vita, in qua, & per quam peregrinatur Ecclesia, fides, & spes sunt adipiscendæ cum caritatis laude. Unde Apostolus ait : *Nunc autem manet fides, spes, & caritas ; major autem harum est caritas*. Et ideo major ; quia non cum mundo transit periturо. Sed heic incipit, & permanet in futuro.

CAPUT V.

De Caritate.

[4] Jam porro caritas, quam duabus istis, id est fide, ac spe majorem dixit Apostolus : quanto in quocumque major est, tanto melior, in quo est. Cum enim quæritur, utrum quisque homo bonus sit : non quæritur quid credat, aut speret : sed quid amet. Nam, qui recte amat, procul dubio recte credit, & sperat. Qui vero non amat, inaniter credit, etiamsi sunt vera quæ credit ; inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat : nisi hoc credat, & speret, quod sibi petenti donari possit, ut amet. Per caritatem igitur bona omnia justificantur, quæ C creduntur, ac sperantur. [5] Quam excellentiorem viam Apostolus nuncupat : *Ad quam non pedum via, sed morum, est ascendendum*. Quia caritas est recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, juncta Deo inseparabiliter, & unita igni quodam sancti Spiritus, nullo vitio mutabilitatis obnoxia : supra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelsa, divinæ contemplationis avida: in omnibus semper invicta : mors criminum : vita virtutum. [6] Quam Fides concipit; ad quam spes currit: cui profectus omnium servit : sine qua nullus Deo placuit : cum qua, nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est caritas vera, germana, perfecta, & omnino via, quæ ducit per se ambu- D lantes ad patriam : quia sicut sine via nullus poterit pervenire quo tendit : ita sine caritate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare. [7] Unde Apostolus inquit ; *caritas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa ; non quærit quæ sua sunt*. Et iterum : „ Omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet : „ eos autem, in quibus fuerit, omnibus his bonis, quæ habet impertit. Et quid illis esse potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant, caritate in se regnante, virtutibus [8] ? Quapropter caritas heic quidem in præsenti necessaria est, quæ nos separat a diabolo, purificat a peccato, reconciliat Deo. Sed in futuro perfe- E cta erit, cum perfectos Deo, a quo est donata, conjunxerit.

CAPUT VI.

De Virtute.

Porro antequam de [9] principalium virtutibus quatuor dicatur aliquid : primo indagatione veritatis scire oportet, quid sit, aut quare virtus

1. Prosp. *ex quo*. Expliciat Prosp. lib. I. de vocat gent. cap. xxv. & resp. ad excerpta Genuensium resp. ad priora 3. dubia.
2. *Hucusque ex* Prosper lib. III. de vita contemplat. cap xxi.
3. Prosper.
4. Augustinus.
5. Prosp. lib. III. in fine cap. xiii. & init. xiv. vit. contemplat.
6. Ex Prosperi lib. III. vit. contempl. cap. xiii.
7. *Hucusque ex Prospero*.
8. *Hucusque ex* Prosper cap. xiv. ibid.
9. Forte *principalibus*, id est, *cardinalibus*.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

dicatur, quæ in tanto nominis præcellit honore, ut nulla, quamvis videantur recta, sine virtute, Deo fiant acceptabilia.

[1] Virtus namque omnis sancta res est, divina, incorporea prorsus, atque mundissima: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatos emaculat: cujus participatione [2] firmantur infirma, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur adversa. Hanc non habet, nisi Deus, & is, cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animam, corpusque sanctificat. Ad quam, nullus accedit invitus: quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. De qua rursum alias dicitur [3]: Virtus quoque animi, habitus est naturæ, decusque vitæ, ratio morum, pietatis cultus, divinitatis honor, & æternæ beatitudinis meritum. Cujus partes sunt, ut diximus, principales quatuor, Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia.

CAPUT VII.

De Prudentia.

PRudentia est rerum divinarum, humanarumque, prout homini datum est, scientia. In qua intelligendum est, quid carendum sit, quidque faciendum. Unde Psalmista loquitur: *Diverte a malo, & fac bonum*. Quia, nulla melior sapientia, quam ipsa, qua Deus, secundum humanæ mentis modulum intelligitur, & timetur, atque ejus futurum creditur judicium: ubi bona boni, mala vero mali pro meritorum qualitate recipiunt.

[4] Prudentiam igitur, & sapientiam plerique in indagatione veri, & inventione constituunt. Propterea quod nec sapiens dici recte possit, cui deest prudentia: nec prudens, cui deest sapientia. Quapropter si nihil aliud prudentiæ, ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio, & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter invenire potuerit, is prudens, is sapiens jure vocabitur. Et quidquid de prudentia fuerit disputatum, id totum de sapientia possit intelligi.

Qui ergo prudentiæ participatione prudentes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant; ex ea parte, qua sunt Dei dono prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem, quod necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut erit in illa vita, ubi perfecte viventibus ullus error omnino obrepere non poterit; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquiescunt, non voluntate depravati, sed humano errore, ut homines lapsi: nec adhuc tota prudentiæ, ac sapientiæ perfectione perfecti, sicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare jam possunt. Tales Dominus in Evangelio fieri præcepit dicens: *Estote prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ*: quia nec simplices circumvenire aliquos possunt: nec prudentes se circumveniri permittunt. Quandoquidem hæc virtus multum a vitio secularis, ac mundialis prudentiæ distat: quod illud, corrumpit sana: hæc vero sanat [5] vitia, accessione corrupta: ac sic omnibus, quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens: ut ejus meritis omnium, qui per eum Domino adquiruntur, fructus accrescat [6]: sed quoniam ordo disputationis deposcit, ut etiam de prudentia, quæ principalis est virtus, primo poneretur in loco, restat quoque, quid sit Justitia, aperire.

CAPUT VIII.

De Justitia.

JUstitia est animi nobilitas, unicuique rei propriam tribuens dignitatem. In hac, divinitatis cultus, & humanitatis jura, & justa judicia, & æquitas totius vitæ conservatur. Quid enim justius, quam Deum deligere, ejusque mandata custodire? per quem, dum non fueramus, creati sumus: dum perditi fuimus, recreati sumus, & a servitute diabolica liberati: qui nobis omnia bona, quæ habemus, concessit.

Ipsa quippe juste, ac rationabiliter dicitur justitia, qua fiunt justi, qui eam fuerint operati. [7] Ex qua manat æquitas, quæ nos facit, ut omnium necessitates hominum, nostras esse dicamus. Nec nobis tantum, sed etiam generi humano nos natos esse credamus.

[8] Quapropter si in hac vita justitiam conamur implere, cujus justitiæ opus proprium, sua cuique tribuere, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus, nec dominari nobis ea, quibus sumus naturaliter præpositi, permittamus. Dominetur vitiis ratio: subjiciatur corpus animo; animus Deo: & impleta est hominis justitia, totaque perfectio [9].

De justitiæ adhuc fonte procedunt, liberalitas, beneficentia, caritas, & cetera hujusmodi, quibus multipliciter juvari homines possunt. Liberalitas est, quæ etiam in eos, qui nihil indigere videntur, exuberat. In qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multæ sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur: & de terreno censu regni cælestis hereditas comparatur [10].

CAPUT IX.

De Fortitudine.

[11] FOrtitudo est magna animi patientia, & longanimitas, & perseverantia in bonis operibus, & victoria contra omnium vitiorum genera.

Animi igitur fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diversis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat: alioquin si impetus quidem malorum sequentium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat: si inter injuriam sæva, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias, & damna præsentia, atque multimodas persequutiones, infatigata persistat. Eos autem, quos ad tolerantiam passionum fortes Dei caritas reddit: nulla delectatio carnis, nulla voluptas male blanda corrumpit: quia animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem*: Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia invicta protectione corroborat, ut animum nostrum nec blanda dissolvant, nec adversa dejiciant; & tunc laus nostra Dominus fit: si non nos de muneribus Dei, sed divina in nobis cupiamus mu-

1. Ex Prosper, lib. III. vit. contempl. cap. XVI.
2. Prosper *formantur informia*.
3. *Hucusque ex* Prospero.
4. Ex Prosp. ibid. cap. XXIX.
5. Prosper: sanat vitii accessione corrupta.
6. *Hucusque ex* Prosp. cap. XXIX.
7. Ex Prosp. lib. III. de vita contempl. cap. XXII.
8. *Hucusque ex* Prosper. cap. XXII.
9. *Hucusque ex* Prosper. ibid. cap. XXVI.
10. *Hucusque ex* Prosper. ibid. cap. XXIV.
11. Prosper.

nera prædicari. Et utique animi fortitudo tam desperandi ignaviam debet excutere, quam jactantiæ contraire. [1] Et quid hac fortitudine melius est, quam diabolum vincere, omnesque ejus suggestiones superare, & adversa mundi pro Dei nomine fortiter tolerare?

CAPUT X.

De Temperantia.

Temperantia est totius vitæ modus, ne quid nimis homo vel amet, vel odio habeat, sed omnis vitæ hujus varietates considerata temperet diligentia. Unde quidam Philosophorum ait, apprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.

[2] Temperantia igitur temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa, ordinat: ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis exstinguit: omnemque intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso, & potu, ut contenti simus appositis.

Temperantiæ est, quod reverentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus: junioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus [3].

Itaque [4] difficile quidem est nomina virtutum, quæ ex istis quatuor principalibus oriuntur, ostendere. Verumtamen hoc nosse, & tenere debemus: quod istæ virtutes quatuor, vel omnes, quæ ex illis exsistant, dona sunt Dei. Et quod nullus eas habet, aut habuit, vel habebit, nisi cui Deus, qui est virtutum omnium proprietas & origo, contulerit.

[5] Principales ergo quatuor esse virtutes, non solum Philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt: quia, quaternarium numerum profectionis sacratum pene nullus ignorat. Siquidem totus orbis, oriente, occidente, aquilone & meridie, quatuor terminari partibus invenitur. Et ipse Adam, qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis exstructum, quaternarii numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona utimur, vel ad mala. *Quatuor etiam flumina, quæ de Paradisi fonte procedunt*, vel quatuor Evangelia. Et ideo virtutes istæ, quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicite considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano: & quam nihil profectionis [6] umquam fit, quod in istis virtutibus non fit. Nam si prudentia prudentem, justitia justum, temperantia temperantem facit: eo quod prudenter, & juste, & fortiter, ac temperanter agit, nihil est, quod possit esse perfectius [7]. Quapropter sicut ex elementorum numero quaternarii compago mundi, nec non & corpora humana perficiuntur, quibus insunt venæ, nervique, ac cætera [8] corporis utilia. Ita principalium numero virtutum omnia quæcumque recte vivendi sunt instituta, nemo quis dubitet esse connexa.

Hæ sunt enim a sacratissimis viris virtutes expositæ, quas sacerdotes Domini, qui jura tenent Ecclesiæ, nec non ligandi, atque solvendi habentes potestatem, intente debent intelligere, ac frequentius prædicare, ut populus careat vitiis, & opitulante superno adjutorio conetur pro viribus quisque inhærere virtutibus. Satis, ut opinor, ex tribus gradibus, cælestium scilicet, Fide, & Spe, & Caritate; nec non & virtutibus quatuor, quibus ad culmina virtutum ascenditur, est disputatum. Nunc jam qualiter unumquodque judicio sacerdotali purgandum sit vitium, breviter est insequentis operis libello inferendum.

EXPLICIT LIB. II. DE VIRTUTIBUS.

1. *Hucusque ex* Prosp. ibid. cap. XX.
2. Prosper.
3. *Hucusque ex* Prosp. lib. III. vitæ contempl. cap. XIX.
4. *Sequentia ex* Prosp. ibid. cap. XVIII.
5. *Sequentia ex* Prosp. ibid. cap. XVIII.
6. Prosp. *usquam fit*.
7. *Hucusque ex* Prosp. cap. XVIII.
8. Forte *corpori*.

CAPITULA LIBRI TERTII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

INCIPIT LIBER TERTIUS FELICITER.

CAPUT I.

Ut pœnitentiæ tempora juxta qualitatem peccati decernantur.

[1] PŒnitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

Item in eodem.

SAcerdos pœnitentiam imploranti absque personæ acceptione pœnitentiæ leges injungat.

CAPUT II.

Quod nulli sit ultima pœnitentia deneganda.

[2] VEra ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est æstimanda, quam tempore, Propheta hoc taliter afferente: cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. [3] Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum illi se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

CAPUT III.

De his, qui necessitate mortis urgente pœnitentiam simul & viaticum petunt; & de his, qui obmutescunt, antequam ad eos sacerdos daturus pœnitentiam accedat.

[4] ITa ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur: si eam etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus quærere comprobentur. Quod si ita aliqua ægritudine fuerint aggravati, ut quod paullo ante poscebant, sub præsentia significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt. Simul tamen, & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur.

CAPUT IV.

De his, qui pœnitentiam agere differunt.

[5] DIssimulatio potest non contemtu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde pœnitentia, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur: ut quo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

A

CAPUT V.

Quod oporteat eum qui ab illicitis veniam poscit, etiam a multis licitis abstinere.

[6] ALiud quidem est, debita justa reposcere: aliud, propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a licitis abstinere, dicente Apostolo: *Omnia licent, sed non omnia expediunt*. Unde, si pœnitentes habent caussam, quam negligere forte non debeant, melius expetit quis Ecclesiasticum, quam forense judicium.

B

CAPUT VI.

Quod pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat

[7] QUalitas negotiantem aut excusat, aut arguit, quia est honestus quæstus, & turpis. Verumtamen pœnitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negotiationis adstringi. [8] Quia difficile est inter ementis, vendentisque commercium non intervenire peccatum.

CAPUT VII.

C

Quod ad militiam sæcularem post pœnitentiam redire non debeant.

[9] COntrarium est omnino Ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem, cum Apostolus dicat: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*, Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se in militiam mundanam voluerit implicare.

CAPUT VIII.

De his, qui pœnitentiam minime servaverunt.

D [10] HI vero, qui acta pœnitentia, tamquam canes ac sues ad vomitus pristinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus: quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur; sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint. A Dominicæ autem mensæ convivio segregentur: ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent: & aliis exemplum tribuant: quatenus ab obscenis cupiditatibus retra-

1. Ex Concilio Africano.
2. Ex epist. Papæ Cæleſtini.
3. Vide notas Antonii Augustini in Rabani Pœnitent.
4. Ex epist. Papæ Leonis ad Theodorum episcopum.
5. In decreto Leon. papæ cap. XXI.
6. In decretali ejusdem.
7. In eodem cap. XXIII.
8. Hæc verba inseruntur capitulis lib. VII. cap. LXII. pag. 1040.
9. In eod. Conc. cap. XXIV.
10. In decretali Siricii papæ cap. V.

hantur. Quibus tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri. Quam formam, & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus. A

CAPUT IX.

De remedio pœnitentiæ, & quod absolutio pœnitentium per manuum impositionem Episcoporum supplicationibus fiat.

[1] HIs autem, qui in tempore necessitatis, & in periculis urgentis instantiæ, præsidium B pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant: nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuram possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conversio, dicente Dei Spiritu per Prophetam: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris*. Et alibi: *Dic iniquitates tuas prior, ut justificeris*. Item, *quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud Deum redemtio*. In dispensandis itaque Dei donis, non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymasque negligere, cum ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione contentam, dicente Apostolo: *Ne forte det illis Deus pœnitentiam, ut re-* C *sipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.*

CAPUT X.

De his, qui communionem tempore mortis exposcunt: aut, si desperatus, & consequutus communionem iterum convaluerit.

[2] DE his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur: ita, ut si quis egreditur corpore, ultimo, & necessario vatico minime privetur. Quod si desperatus, & consequutus communionem, oblationisque particeps D factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

CAPUT XI.

De pœnitentibus, ut a presbyteris non reconcilientur, nisi præcipiente Episcopo.

[3] UT pœnitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur: & ut presbyter inconsulto Epi- E scopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia Episcopi necessitate cogente. Cujuscumque autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidam manus ei imponatur.

CAPUT XII.

De eadem re.

[4] AUrelius Episcopus dixit: si quisquam in periculo fuerit constitutus: & se reconciliari divinis altaribus petierit: si Episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare: quam rem debemus salubri consilio roborare.

CAPUT XIII.

De tempore remissionis pœnitentiæ.

[5] DE pœnitentibus autem, qui, sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque lacrymas corrigentis, actum jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de hoc seculo absque communione discedat.

CAPUT XIV.

De communione privatis, & ita defunctis.

[6] HOrum caussa judicio reservanda est: in cujus manu fuit, ut talium obitus usque ad communionis remedium differatur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

CAPUT XV.

De his, qui pro diversis erratis pœnitudinem ferventius exegerunt.

[7] DE his, qui diversis facinoribus peccaverunt, & perseverantes in oratione, confessionis, & pœnitentiæ, conversionem a malis omnibus habuere perfectam pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum propter clementiam, & bonitatem Dei communio concedatur.

CAPUT XVI.

De Epistola S. Jacobi Apostoli, in qua pro infirmis orare præcipitur, & ungere oleo.

[8] JAcobus Apostolus scripsit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, & suscitabit illum Dominus. Et, si in peccatis fuerit, remittentur ei.* Quod non est indubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere. Qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed omnibus utique Christianis

1. In decretali Leonis papæ, ad Theodorum Forojuliensem episcopum.
2. Ex Concilio Niceno cap. XIII.
3. Ex Concilio Carthaginiensi cap. X.
4. In Concilio Carthaginiensi cap. VII.
5. Ex decretali papæ Innocentii cap. VII.
6. Ex epist. papæ Leonis cap. XX.
7. Ex Concilio Laodicensi cap. XI.
8. Innocentii papæ cap. VIII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

in sua, aut suorum necessitate ungendum. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si Episcopus potest, aut dignum ducit a se visitandum, & benedicere, & tangere Chrismate sine cunctatione potest; cujus est ipsum Chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

EXPLICIT LIBER DE ORDINE PŒNITENTIUM.

INCIPIT LIBER QUARTUS

DE

JUDICIO POENITENTIUM LAICORUM.

SAne quia de livore invidiæ, & de ira & de libidine, nec non de avaritia, ut superius digestum est, oriuntur homicidia: recte, ut arbitror, censuimus, de ipso vitio primum qualiter sacerdotali judicio canonice penitus sit corrigendum, ostendere. Ac deinde secundum ordinem vitiorum ita remedium subsequatur, quo facilius undecumque pœnitens purgari voluerit, sine dilatione in singulis inveniatur.

CAPITULA LIBRI QUARTI.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

INCIPIT LIBER QUARTUS FELICITER.

CAPUT I.

De homicidiis sponte commissis.

1 QUi voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant: perfectionem vero circa vitæ exitum consequantur.

CAPUT II.

De his, qui non sponte homicidium commiserunt.

2 DE homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcepit. Secunda vero quinquennii tempus explere.

CAPUT III.

De his, qui partus suos ex fornicatione diversis modis interimunt.

DE mulieribus, quæ partus suos necant, vel quæ agunt secum, ut utero conceptus excutiant. Antiqua quidem definitio, usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet. Humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

CAPUT IV.

De his, qui servos suos extra judicem necant.

3 SI quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicationem, vel pœnitentiam biennii, reatum sanguinis emundabit.

CAPUT V.

Si domina per zelum ancillam suam occiderit.

4 SI qua femina furore zeli accensa, flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut infra diem tertium animam cruciatu effundat. Et quod incertum sit, voluntate, an casu occiderit. Si voluntate, post septem annos: si casu, per quinquennii tempora, ac legitime pœnitentia a communione placuit abstineri. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

CAPUT VI.

De his, qui sibi quacumque negligentia mortem inferunt: & de his, qui pro suis sceleribus puniuntur.

5 PLacuit, ut hi, qui sibi ipsis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, vel quolibet modo violente inferunt mortem: nulla illis in oblatione commemoratio fiat: neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi etiam sibi per ignorantiam hoc usurparunt. Similiter & de his placuit, qui pro suis sceleribus puniuntur.

DE LUXURIA.

CAPUT VII.

De his qui fornicantur irrationabiliter, id est, qui miscentur pecoribus, aut cum masculis polluuntur.

6 DE his, qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur; quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem & vita eorum, qualis tempore pœnitudinis exstiterit: & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam polixius tempus insumant. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate, uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes in communione suscipiantur orationum. In qua, quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si & uxores habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ, communionis gratiam consequantur.

CAPUT VIII.

De his, qui in pecudes, vel in masculos, aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt.

7 EOs, qui irrationabiliter vixerunt, & lepra incesti criminis alios polluerunt, præcepit sancta synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

CAPUT IX.

De his, qui adulteras habent uxores, vel, si ipsi adulteri comprobantur.

8 SI cujus uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi, secundum pristinos gradus.

1. Ex Concilio Ancyrano cap. xxi.
2. In eodem Concilio cap xxi.
3. Ex Concilio Agathensi cap. xxxv.
4. Ex Concilio Eliberitano cap. v.
5. Ex Concilio Bracarensi cap. vi.
6. Ex Concilio Ancyrano cap. xv.
7. Ibid. cap. xvi.
8. Ibid. cap. xviii.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

A

CAPUT X.

De his, qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut maneant sic.

1 PLacuit, ut secundum Evangelicam, & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungatur. Sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contemserint, ad pœnitentiam redigantur.

CAPUT XI.

Quod his, qui intercedente repudio divortium pertulerunt, aliisque se junxerunt nuptiis, adulteri esse monstrentur.

B

2 QUi vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri: in tantum, ut etiam hæ personæ, quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ aduterium commisisse videantur: secundum quod legimus in Evangelio: „ Qui dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur. Similiter, & qui dimissam duxerit, mœchatur. „ Et ideo omnes a communione fidelium abstinendos. De parentibus autem aut propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi incentores illiciti consortii fuisse detegantur.

C

CAPUT XII.

Qui uxorem habet, & simul concubinam.

3 DE eo, qui uxorem habet, si concubinam habuerit, non communicet. Ceterum is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur. Tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Alias vero vivens abjiciatur, donec desinat, aut ad pœnitentiam revertatur.

D

CAPUT XIII.

Si cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienam irruerit.

4 SI cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienam irruerit, septem annos pœnitentiam agat.

CAPUT XIV.

De his, quæ duobus fratribus nupserint, vel qui duas sorores, uxores acceperint.

E

MUlier, si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitum, propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis, hujus conjunctionis vincla dissolvet, fructum pœnitentiæ consequatur. Quod si defecerit mulier, aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

CAPUT XV.

Quod non liceat alterius sponsam ad matrimonii jura sortiri.

5 DE conjugali autem velatione requisisti, si desponsatam alii puellam, alter in matrimonium possit accipere: hoc, ne fiat, modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

CAPUT XVI.

De raptoribus.

6 RAptores igitur viduarum, vel virginum, ob immanitatem tanti facinoris, detestamur, illos vehementius persequendo, qui sacras virgines, vel volentes, vel invitas in matrimonio suo sociare tentaverint: quos pro tam nefandissimi criminis atrocitate suspendi præcipimus.

CAPUT XVII.

De his, qui rapiunt puellas.

7 EOs, qui rapiunt mulieres, sub nomine simul habitandi cooperantes, aut conviventes raptoribus, decrevit sancta Synodus, ut si quidem clerici sint, decidant gradu proprio; si vero laici, anathematizentur.

CAPUT XVIII.

De desponsatis puellis, & ab aliis corruptis.

DEsponsatas puellas, & post ab aliis corruptas, placuit erui, & eis reddi, quibus antea fuerant desponsatæ, etiamsi eis a raptoribus vis illata constiterit.

CAPUT XIX.

De virginibus velatis, si deviaverint.

8 ITem, quæ Christo spiritaliter nubunt, & a sacerdote velantur, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se junxerat, de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut, quæcumque vivente viro, alteri nupserit, habeatur adultera: nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex eis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit?

CAPUT XX.

De virginibus non velatis, si deviaverint.

9 HÆ vero, quæ necdum sacro velaminæ tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fue-

1. Ex Concilio Africano cap. LXIX.
2. In decretali Innocent. pap. cap. XXVI.
3. Ex Concil. Toletano cap. LXXXI. Vid. Berardum in Can. IV. d. 34.
4. Ex Concilio Bracarensi.
5. Ex epistola papæ Siricii ad Himerium Tarraconensem episcopum cap. IV.
6. Ex epist. papæ Symmachi.
7. Ex Concilio Chalcedonensi cap. XXVII.
8. Innocentii papæ cap. XXIV.
9. In eodem Concilio cap. XX.

rint, si forte nupserint. His aliquanto tempore pœnitentia est; quia sponsio ejus a Domino tenebatur. A

CAPUT XXI.

De his, qui proximis se copulant, ut a communione Christi separentur.

[1] NAM & hæc salubriter præcavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo adfinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari. Quoniam scriptum est; *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Et iterum: *Anima, quæ fecerit quippiam ex istis, peribit de medio populi sui.* Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjungii libertatem. B

CAPUT XXII.

S. Gregorius de incestis.

SI quis monacham, quam Dei ancillam appellant, in conjugio duxerit, anatema sit.

Si quis commatrem spiritalem duxerit in conjugio, anatema sit.

Si quis fratris uxorem duxerit in conjugio, anathema sit. C

Si quis neptem duxerit in conjungio, anathema sit.

Si quis novercam, aut nurum suam duxerit in conjugio, anathema sit.

Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit in conjugio, anathema sit.

Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit.

Si quis virginem, nisi desponsaverit, furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, amathema sit.

Si quis ariolis, aruspicibus, vel incantatoribus observaverit, aut phylacteria usus fuerit, anathema sit. D

CAPUT XXIII.

De multinubis.

[2] DE his, qui in plurimas nuptias inciderunt, & tempus quidem præfinitum, manifestum est, sed conversatio eorum, & fides, & tempus adbreviat.

CAPUT XXIV.

De quæstionibus conjugiorum.

QUI in matrimonio sunt, tribus noctibus ac diebus abstineant se a conjunctione, antequam communicent.

Vir abstineat se ab uxore sua quadraginta diebus ante Pascha in octavas Paschæ. Inde ait Apostolus, *ut vacetis orationi.* Mulier tres menses debet se abstinere a viso suo, quando concepit, ante partum. Et post, tempore purgationis, hoc est, XL. diebus & noctibus, sive masculum, sive feminam genuerit.

DE SACRILEGIO.

CAPUT XXV.

De his, qui divinationes expetunt.

[3] QUI divinationes expetunt, aut more gentilium subsequuntur, aut domos suas hujuscemodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi caussa, sub regula quinquenii jaceat secundum gradus pœnitentiæ definitos.

CAPUT XXVI.

Quod non licet Christianis observationes diversas attendere.

[4] NON liceat Christianis traditiones gentilium observare, vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursum, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, vel ob segetes, vel arbores plantandas, vel conjugia socianda. Scriptum est enim: *Omnia quæcumque facitis, in verbo, aut opere, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo.*

In eodem.

Non liceat in collectione herbarum, quæ medicinales sunt, aliquas observationes, vel incantationes attendere: nisi tantum, cum Symbolo Divino, & Oratione Dominica, ut Deus, & Dominus honoretur.

Item.

Non liceat mulieres Christianas vanitatem in suis lanificiis observare: sed Dominum invocent adjutorem, qui eis sapientiam texendi donavit.

IN EODEM.

CAPUT XXVII.

De Auguriis.

AUguriis, vel incantationibus servientem a conventu Ecclesiæ separandum.

CAPUT XXVIII.

De Perjuriie.

E

QUicumque vero sciens perjurium perpetraverit, annos septem se pœnitentiæ subdat: & ita deinceps ad communionem revertatur.

CAPUT XXIX.

De furto.

QUI vero cupiditate captus furtum fecerit, quod abstulit, reddat; & annis quinque pœnitentiam agat.

1. In Concilio Toletano.
2. Ex Concilio Neocæsariensi cap. IV.
3. Ex Concilio Ancyrano cap. XXIII.
4. Ex Concilio Bracarensi.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

A

CAPUT XXX.

De falsis testibus.

FAlsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

CAPUT XXXI.

De discordibus.

[1] OBlationes diffidentium fratrum neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur. B

CAPUT XXXII.

De his, qui per odium ad pacem non vertuntur.

[2] PLacuit etiam, ut sicut plerumque fit, ut qui cum odio, aut longinqua inter se lite discesserint, & ad pacem revocari diuturna intentione nequiverint, de Ecclesiæ cœtu justissime excommunicatione pellantur.

CAPUT XXXIII.

De his, qui sacramento se obligant, ne ad pacem redeant.

[3] QUI sacramento se obligaverint, ut litigans in quolibet ad pacem nullo modo redeat: pro perjurio unum annum a communione Corporis & Sanguinis Domini segregetur. Reatum suum eleemosynis, & fletibus, quantis potuerit jejuniis absolvat: ad caritatem vero quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet.

CAPUT XXXIV.

Quod usuram Laici Christiani exigere non debeant.

[4] NE hoc quoque prætereundum duximus: quosdam lucri turpis cupiditate captos usurariam exercere pecuniam, & fœnore velle ditescere. Quod non dicam in eos, qui sunt in clericali officio constitutos, sed & in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos, qui fuerint computandi, decernimus: ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

Hucusque de criminibus laicorum: quemadmodum in canonibus continetur, collectum est. Nunc vero ad judicia clericorum est transeundum.

EXPLICIT LIBELLUS DE POENITENTIA LAICORUM FELICITER.

1. Ex Concilio Carthaginiensi.
2. Ex Concilio Agathensi.
3. Ex Concilio Ilerdensi. m. s. Ohelerdense.
4. Ex epist. Leonis papæ.

INCIPIUNT REGULÆ DE MINISTRIS ECCLESIÆ, Si deviaverint, canonice prolatæ.

CAPITULA LIBRI QUINTI.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

INCIPIT
LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

De Presbyteris, qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt.

1 PResbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.

CAPUT II.

De Diaconibus similiter.

2 SImili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

CAPUT III.

De his, qui ad Presbyterium promoventur, & ante ordinationem, peccatorum sibi sunt conscii.

3 PResbyter, si occupatus corporali peccato, & confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis, propter studium bonum. Quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiverit, potestati sui judicis relinquatur.

CAPUT IV.

De Canone Apostolorum.

4 PResbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto, aut homicidio captus est, deponatur. Non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: *Non judicabit Dominus bis in id ipsum.*

CAPUT V.

De diversis ordinibus ab uxoribus abstinendis.

4 SAcerdotes Dei, & Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant.

CAPUT VI.

Quod Sacerdotes & Levitæ cum mulieribus coire non debeant.

5 PRæterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omnimodo debet, ut Sacerdotes, & Lævitæ cum mulieribus non coeant: qui ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.*

A

CAPUT VII.

De incontinentia Sacerdotum, vel Levitarum.

6 DE Presbyteris, & Diaconibus divinarum legum est disciplina, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiastico priventur: nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri.

CAPUT VIII.

De subintroductis mulieribus.

B 7 INtercedit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem.

CAPUT IX.

De Clericis usuras accipientibus.

8 QUoniam multi sub regula constituti, avaritiam, & turpia lucra sectantur: oblitique divinæ Scripturæ dicentis; *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram:* mutuum dantes, centesimos exigunt: juste censuit sancta, & magna
C Synodus: ut, si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens, aut ex inventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens: aut hemiolia, id est, sescupla exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans, turpis lucri gratia, dejiciatur a clero, & alienus exsistat a regula.

CAPUT X.

Ut nullus Presbyter & Diaconus conductor exsistat, & Clerici abstineant se ab usuris.

9 PResbyteri & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi negotio,
D & inhonesto, victum quærant: quia respicere debent, scriptum esse: *Nullus militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Si quis commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem, eamdem speciem, quam dederat, accipiat.

CAPUT XI.

Ut Clerici, vel continentes, ad virgines, vel viduas non accedant.

10 CLerici, vel continentes, ad virgines vel viduas non accedant: nisi ex jussu, vel permissu Episcoporum, non accedant.

E

1. Ex Concilio Cæsar.
2. In eodem Concilio.
3. In eodem Concilio.
4. Ex Concil. Carthaginiensi cap. IV.
5. In decretali pap. Innocent. cap. XVI.
6. Innocentii papæ cap. XXI.
7. Ex Concilio Nicæno cap. III.
8. In eodem Concilio cap. XVI.
9. Ex Concilio Carthaginiensi cap. XXVI.
10. Ex Concilio Africano cap. V.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

A

CAPUT XII.

De Clericis vel Monachis non manentibus in suo proposito.

[1] QUI semel in Clero deputati sunt, aut Monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam: aut hoc tentantes, & non agentes pœnitentiam, quo minus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizantur.

CAPUT XIII.

De Monachis vel virginibus propositum non servantibus.

[2] VIrginem, quæ sese Domino consecravit, similiter & Monachum, non licere nuptialia jura contrahere: quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decrevimus, ut habeat auctoritatem ejusdem loci episcopus, misericordiam humanitatemque largiri.

CAPUT VIV.

Ut ad sacrarium mulieres non introeant.

[3] QUod non oporteat mulieres ingredi ad altare.

CAPUT XV.

Quod nefas sit feminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officiis deputata.

[4] NIhilominus impatienter audivimus, tantum divinarum rerum subesse despectum, ut feminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque non nisi virorum famulatui deputata, sexum, cui non competit, exhibere: nisi quod omnium delictorum, quæ sigillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis & crimen eos respicit Sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando, pravis excessibus se favere significant.

CAPUT XVI.

Quod nulli Sacerdoti Canones liceat ignorare.

[5] NUlli Sacerdotum suos liceat Canones ignorare, nec quidquam facere quod Patrum possit regulis obviare.

CAPUT XVII.

De pollutionibus interrogatio Augustini, & responsio Gregorii.

[6] SI post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel Corpus Domini quislibet accipere valeat, vel, si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare.

Responsio Gregorii.

ET quidem hunc Testamentum Veteris Legis, sicut in superiori capitulo jam diximus, pollutum dicit, nisi lotum aqua. Ei usque ad vesperum intrare Ecclesiam non conceditur: quod tamen aliter populus spiritualis intelligens, sub eodem intellectu accipiet, quo præfati sumus: quia, quasi per somnium illuditur, qui tentatus immunditia, veris imaginibus in cogitatione inquinatur: sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat. Et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperum cognoscat. Sed B est in eadem illusione necessaria valde discretio; quæ subtiliter pensari debeat, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate: aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem si ex naturæ superfluitate evenerit, omnino hæc illusio non est timenda: quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur; habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterii, vel missarum solemnia celebrandi, cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi C mysterium pro eo, quod Sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere [7] ministerium valeant, illusio per crapulam facta, a perceptione sacri mysterii prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet, si tamen dormientis mentem turpis imaginatio non concusserit. Nam sunt, quibus ita plerumque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somno corporis positus, turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re unum ibi ostenditur, quod ipsa mens rea non tunc sit, sed suo judicio libera, cum se ex dormienti corpore nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem ceD cidisse. Sin vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio utrum in suggestione, an in delectatione, vel quod majus, in peccati consensu ceciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum. Delectatio, per carnem. Consensus, per spiritum: quia & primam culpam serpens suggessit. Eva, velut caro delectata est. Adam vero velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio inter suggestionem, atque delectationem: inter deE lectationem, atque consensum, judicem sui præsidere animum. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est. Cum vero delectari caro cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici.

In suggestione igitur peccati semen est; in delectione, fit nutrimentum; in consensu perfectio. Et sæpe contingit, ut hoc, quod malignus spiritus se-

1. Ex Concilio Calchedonensi cap. VII.
2. In Concilio Calchedonensi cap. XV.
3. Ex Concil. Laodicensi cap. XLIV.
4. Ex epist. papæ Gelasii cap. XXVI.
5. Cælestini papæ cap. XX.
6. Interrogatio Augustini.
7. Vulg. edit. *mysterium*

minat in cogitatione, caro in delectatione trahat, A nec tamen anima eidem delectationi consentiat. Et cum caro delectari sine animo nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, ne consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Unde & ille cælestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Si autem captivus erat, [1] minime pugnabat: sed & pugnabat. Quapropter & captivus erat, & pugnabat. Igitur legi mentis, lex, quæ in membris est, repugnabat: si autem pugnabat, B captivus non erat. Ecce itaque est homo, captivus liber. Liber ex justitia, quam diligit: captivus ex delectatione, quam portat invitus. Amen.

CAPUT XVIII.

Quod nihil prosit Sacerdoti, etiamsi bene vivat, si male viventem tacendo non corrigit.

[2] QUod vero dicit Apostolus, *ut nos formam debeamus exhibere fidelibus*, quid valebit, *si is, cui vel hortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene vivendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat?* C Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sancte vivendum est Sacerdoti, nam dicta sua repugnantibus factis evacuet si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumserit, nihil apud eos, qui ejus vitam novere, proficiat. Quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo suæ conversationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros; quæ gloria obedientes, ostendat. Nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: *Ut lugeam multos ex his, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam.* Et D iterum: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Quapropter sciens, quod si quibuslibet divitibus, ac potentibus male viventibus parcat, aut foveat eos, perdat simul, & pereat. Et sancte debet vivere propter exemplum: & docere, propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua justitia suffragetur, de cujus manu anima pereuntis exigitur: quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sui sceleris dabit. Illi autem, cui dispensatio verbi commissa est, etiamsi sancte vivat, & tamen perdite viventes arguere aut erubescat, aut metuat: cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei pro- E derit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, nisi hoc Dominus per Ezechielem Prophetam, sub cujusdam terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: *Et tu, filii hominis, speculatorem dedi te domui Israel.* Nec hoc transeunter debemus audire, quod Sacerdotem speculatorem appellat. Ut, sicut speculatori est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari. Ita Sacerdos debet esse propositus sublimitate celsior cunctis, ac majoris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viventes instruere. Videamus jam, quid divinus sermo contineat. *Audies*, inquit, *ex ore meo sermonem, & annuntiabis eis ex me*: ut hoc dicat Sacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit; non, quod præsumtione humani sensus invenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me: ex me, non ex te. Mea verba loqueris: non est, quod ex eis, tamquam Deus inseris. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed jam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Quid potuit expressius? quid apertius potest dici? Si impio, inquit, loquutus non fueris, ut se ab impietate custodiat, & ille perierit, sanguinem ejus de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ut ab impietate sua convertatur, & vivat; & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacente peccavit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam saxei pectoris? quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus a fide, qui sententiæ isti non credat [3]?

CAPUT XIX.

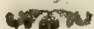
Luctuosa descriptio carnaliter viventium sacerdotum.

SED nos præsentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, & honores inquirimus, non ut meliores, sed ut ditiores; non ut sanctiores, sed ut honoratiores simus ceteris festinamus. Nec gregem Domini, qui nobis pascendus tuendusque commissus est; sed nostras voluntates, dominationem, divitias, & cetera blandimenta carnaliter cogitamus. Pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus. Officii nostri vitamus laborem: appetimus dignitatem; immundorum spirituum feras a grege dilacerando non pellimus; & quod eis remanserat, ipsi consumimus, quando peccantes, divites, vel potentes non solum non arguimus, sed etiam veneramur: ac nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducant; ac sic muneribus eorum, & obsequiis capti, imo per hæc illis addicti, loqui eis de peccato suo, aut de futuro judicio formidamus: & ideo minaciter superbiam nostram divinus sermo contundit: sed noster auditus nihil, unde proficiamus, admittit: quia præsentis vitæ capti dulcedine, quæ pœna negligentiam nostram maneat in æternum, noluimus cogitare. In Pastores ergo, ista dicuntur; de quorum nobis inani appellatione blandimur. *Hæc dicit Dominus Deus; Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos*, Nonne greges pascuntur a Pastoribus? lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non solidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractum, non alligastis: & quod abjectum, non reduxistis: quod perierat, non reduxistis, non quæsistis, sed cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia: & dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor. Et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum *agri*. Et paullo post: *Propterea Pastores, audite verbum Domini: Vivo ego dicit Dominus Deus. Pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestia-*

1. Vulg. *minime pugnabat, quapropter & captivus erat, & captivus non erat, sed pugnabat.* CANIS.

2. Est cap. xx. lib. I. de vita contempl. Prosperi.
3. *Hucusque ex* Prosp. cap. xxi. lib. I. ibid.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

rum agri, eo quod non esset Pastor. Neque enim quæsierunt Pastores gregem meum: sed pascebant Pastores semetipsos: & gregem meum non pascebant. Propterea Pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super Pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem: nec pascant amplius Pastores semetipsos. Quis ad hæc non intremiscat? Quis ista sine intollerabili metu futuræ examinationis accipiat? nisi qui, aut non intelligit, aut futura non credit: sed omnia, quæ Deus observare voluit, tam aperte posuit, & ita sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius, quod dictu quoque nefas est, contemnamus, quam non intelligere, vel non credere. Jam aperta, & divina fingamus, quando audimus, Hæc dicit Dominus. Quis futurum esse non credat, quod dicit Deus, nisi qui Deo non credit? Quod autem dicit: Væ Pastoribus, istud, væ, pro maledicto poni, & Pastorum nomine, nos significare, quis non intelgat, nisi qui futurum non cogitat? Greges Domini pascendos Pastores facti suscipimus, & nos ipsi pascimur: quando non gregum utilitati prospicimus, sed quid foveat, & augeat nostras voluptates attendimus. Lac, & lanas ovium Christi oblationibus quotidianis, ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam pascendorum gregum, ac reficiendorum, a quibus perverso ordine volumus pasci, deponimus. Non sanamus spiritali consilio peccatis infirmum. Non sacerdotali ope consolidamus, aut reficimus, diversis tribulationibus fractum. Non ad viam salutis revocamus erroneum. Non requirimus solicitudine pastorali veniæ desperatione jam perditum. Ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in subjectos dominationem tyrannicam vindicemus, non ut afflictos contra violentiam potentum, qui in eos ferarum more sæviunt, defendamus. Inde est, quod tam a potentibus hujus mundi, quam a nobis, quod pejus est, nonnulli graviter fatigati depereunt, quos se de manu nostra Dominus requisiturum terribiliter comminatur dicens: Requiram oves meas de manu pastorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant. Quod, quid est aliud, quam pastores, qui semetipsos, non greges meos pascunt, sublimitate suæ dignitatis exspoliam, & inter reprobos, quia honorem suum noluerunt custodire, projiciam? Horum, & his similium consideratione perteritus, timor, & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Et dixi: *quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam?* Et hoc est totum, quod imperitiæ meæ, ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina Episcopatus mei deposita elongare fugiens, & manere in solitudine, & ibi exspectare Deum, qui salvum me faceret, & a pusillanimitate mea, & ab ipsa intollerabilium mihi solicitudinum tempestate [1].

EXPLICIT LIBER QUINTUS FELICITER.

1. *Hucusque ex* Prospero.

PRÆFATIO HALITGARII.

Addidimus etiam huic operi excerptionis nostræ [1], Pœnitentialem Romanum alterum, quem de scrinio Romanæ Ecclesiæ adsumsimus, attamen a quo sit editus ignoramus: idcirco adnectendum præscriptis canonum sententiis decrevimus, ut si forte hæ prolatæ sententiæ alicui superfluæ sint visæ, aut penitus quæ desiderat, ibi de singulorum criminibus nequiverit invenire, in hac saltem brevitate novissima omnium scelera forsitan inveniet explicata.

INCIPIT LIBER POENITENTIALIS EX SCRINIO ROMANÆ ECCLESIÆ ASSUMTUS.

Quomodo pœnitentes sint suscipiendi, judicandi, sive reconciliandi.

Quotiescumque Christiani ad pœnitentiam [2] accedunt, jejunia damus: & nos communicare cum eis debemus jejunio, unam, aut duas septimanas: aut quantum possumus: ut non dicatur nobis, quod sacerdotibus Judæorum dictum est a Domino Salvatore nostro: *Væ vobis legisperitis, qui aggravatis homines, & imponitis super humeros eorum onera gravia, & importabilia; ipsi autem uno digito vestro non tangitis sarcinas ipsas.* Nemo enim potest sublevare cadentem sub pondere, nisi inclinaverit se, ut porrigat ei manum. Neque ullus medicorum vulnera infirmantium potest curare: nisi fœtoribus particeps fuerit. Ita quo-

1. In Cod. Stevvartii sextum Halitgarii librum conficiebat.
2. Illa leguntur totidem verbis apud Rubertum in Pœnitentiali quod Morinus edidit ad calcem Tract. de Pœnitentia pag. 13.

que nullus sacerdotum, vel pontifex, peccatorum vulnera potest curare, aut animabus peccata auferre, nisi præstante sollicitudine, & oratione lacrymarum. Necesse est ergo nobis, frater carissime, sollicitos esse, pro peccantibus: quia sumus alterutrum membra. Et, si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Ideoque & nos, si viderimus aliquem in peccatis jacentem, festinemus eum ad pœnitentiam, per nostram doctrinam, vocare. Et quotiescumque dederis consilium peccanti, da illi pœnitentiam statim: quantum debeat jejunare, & redimere peccata sua: ne forte obliviscaris, quantum eum oporteat pro suis peccatis jejunare: ita quod necesse sit, iterum ut exquiras ab eo peccata. Ille autem forsitan erubescet, iterum peccata sua confiteri, & iterum amplius judicari. Non enim [1] omnes clerici hanc scripturam usurpare, aut legere debent, qui inveniunt eam: nisi soli illi, quibus necesse est, id est, presbyteri. Sicut enim sacrificium offerre non debent, nisi episcopi & presbyteri, quibus claves regni cælestis traditæ sunt: sic nec judicia illa alii usurpare debent.

Si autem necessitas evenerit, & presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat pœnitentem ad [2] satisfactionem, vel sanctam communionem. Sicut ergo superius diximus: humiliare se debent episcopi, sive presbyteri, & cum tristitiæ gemitu, lacrymisque orare, non solum pro suis delictis, sed etiam pro Christianorum omnium, ut possint dicere: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Cum ergo venerit aliquis ad sacerdotem confiteri peccata sua, mandet ei sacerdos, ut exspectet modicum, donec intret in cubiculum suum ad orationem: si autem non habuerit cubiculum, tamen sacerdos dicat hanc in corde suo orationem.

Oremus.

Domine Deus [3] omnipotens, propitius esto mihi peccatori; ut condigne possim tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam misericordiam ministrum fecisti sacerdotalis officii: & me humilem, exiguumque peccatorem constituisti ad orandum, intercedendumque ad Dominum nostrum Jesum Christum, pro peccantibus, & ad pœnitentiam revertentibus: ideoque dominator Domine, qui omnes homines vis salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; qui non vis mortem peccatoris; sed ut convertatur, & vivat: suscipe orationem meam, quam fundo ante clementiam tuam pro famulis, atque famulabus tuis, qui ad pœnitentiam venerunt; per Dominum nostrum.

Videns autem ille, qui ad pœnitentiam venit, sacerdotem tristem, & lacrymantem, pro suis facinoribus; magis ipse in timore Dei perculsus, amplius tristatur, & exhorrescit peccata sua.

Et unumquemque hominem, accedentem ad pœnitentiam, si videris acriter, & assidue stare in pœnitentia: suscipe illum. Qui vero potest jejunare, quod impositum est illi, noli prohibere, sed permitte. Magis enim laudandi sunt, qui celeriter debitum pondus persolvere festinant; quia jejunium debitum est. Et sic date mandatum illis, qui pœnitentiam agunt: quia si jejunaverit, & compleverit, quod illi mandatum est a sacerdote, purificabitur a peccatis. Quod si iterum ad pristinam consuetudinem vel peccatum reversus fuerit: sic est, quomodo canis, qui revertitur ad vomitum suum. Omnis itaque pœnitens, non hoc solum debet jejunare, quod illi mandatum est a sacerdote: verum etiam postquam complevit ea, quæ illi jussa sunt, debet quantum ipsi visum fuerit, jejunare: sive in quarta feria tradas, sive parasceve: si egerit ea, quæ illi sacerdos præceperit, peccata ejus dimittentur: si vero postea ex sua voluntate jejunaverit, mercedem sibi acquirit, & regnum cælorum. Qui ergo tota septimana jejunat pro peccatis suis, Sabbato, & Dominico die manducet, & bibat, quidquid ei appositum fuerit. Custodiat tamen se a crapula, & ebrietate: quia luxuria, de ebrietate nascitur. Ideo beatus Paullus prohibuit dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: non quia in vino est luxuria, sed in ebrietate.

Si quis forte non potuerit jejunare, & [4] habuerit, unde dare possit ad redimendum: si dives fuerit, pro VII. hebdomadibus det solidos XX. si autem non habuerit tantum, unde dare possit, det solidos X. si autem multum pauper fuerit, det solidos III. Neminem vero conturbet: quia jussimus XX. solidos dare, aut minus: quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos XX. quam pauperi tres solidos. Sed unusquisque attendat, cui dare debet: sive pro redemtione captivorum; sive super sanctum altare: sive pauperibus Christianis erogandum. Et hoc scitote fratres, ut dum venerint ad vos servi, vel ancillæ, quærentes pœnitentiam, non eos gravetis; neque cogatis tantum jejunare, quantum divites: quia servi, & ancillæ non sunt in sua potestate, ideo medietatem pœnitentiæ illis imponite.

EXPLICIT PROLOGUS.

Incipiunt orationes ad dandam pœnitentiam.

In primis dicat sacerdos XXXVII. Psalmum: *Domine, ne in furore tuo arguas me.* Postea dicat, *Oremus*: & Psalmum CXI. *Benedicam*, usque, *renovabitur*. Et iterum dicat, *Oremus*, & Psalmum L. *Miserere*, usque, *omnes iniquitates meas dele*. Post hæc Psalmum: *Deus in nomine tuo*. Et dicat, *Oremus*. Deinde Psalmum: *Quid gloriaris in malitia?* usque; *videbunt justi*. Et dicat hanc orationem:

Oremus.

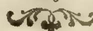
Deus, cujus indulgentia nemo non indiget, memento Domine famuli tui, N. & qui lubrici, terrenique corporis in fragilitate nudatur, quæsumus, ut des veniam confitenti, parce supplici, ut qui nostris meritis accusamur, tua miseratione salvemur. Per Dominum &c.

Aliter.

Deus, sub cujus oculis omne cor trepidat, omnes conscientiæ contremiscunt, propitiare omnium gemitibus, & omnium medere vulneribus, ut sicut nemo nostrum liber est a culpa, ita nemo sit alienus a venia. Per Dominum &c.

1. Similia videre possis in libro de officiis, qui tribuitur Alcuino.
2. Apud Egbertum hæc desunt; nec ille loquitur de satisfactione vel communione. Negatur autem a multis diaconum potuisse talia conficere.
3. Habetur hæc oratio integra in ordine Romano. Bibl. Pat. tom. X. pag. 27.
4. Habet eadem totidemque verbis Regino in antiqua collectione m. s. lib. II. cap. XLIV. Basn.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

Item aliter.

DEus infinitæ misericordiæ veritatisque immensæ, propitiare iniquitatibus nostris, & omnibus animarum nostrarum medere languoribus, ut miserationum tuarum remissione percepta, in tua semper benedictione lætemur. Per Dominum.

Aliter.

PRecor Domine, clementiæ & misericordiæ tuæ majestatem, ut famulo tuo peccata, & facinora confitenti, veniam relaxare digneris: & præteritorum criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ovem perditam reduxisti; qui publicani preces confessione placatus exaudisti: tu etiam huic famulo tuo placare Domine; tu ejus precibus benignus adspira: ut in confessione placabilis permaneat, ejus & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, sanctisque altaribus, & sacramentis restitutus, spei rursus æternæ vitæ, & cælestis gloriæ mancipetur. Per Dominum.

Manus impositio.

DOmine sancte Pater omnipotens, æterne Deus, qui per Jesum filium tuum Dominum nostrum, vulnera nostra curare dignatus es: te supplices rogamus, & petimus nos humiles tui sacerdotes, ut precibus nostris aurem tuæ pietatis inclinare digneris, remittesque omnia crimina & peccata universa condones, desque huic famulo tuo Domine, pro suppliciis veniam, pro mærore lætitiam, pro morte vitam, ut de tua misericordia confidens pervenire mereatur ad vitam æternam. Per Dominum.

Ex pœnitentiali Romano, qualiter judicandi sint singuli pœnitentes.

In primis de homicidio.

SI quis clericus homicidium fecerit, x. annos pœniteat. III. ex his in pane & aqua. Si laicus: III. annos pœniteat. I. ex his in pane & aqua. Subdiaconus VI. diaconus VII. presbyter X. episcopus XII. Si quis ad homicidium faciendum consenserit: VII. annos. III. in pane & aqua. Si quis laicus homicidium fecerit voluntarie, VII. annos pœniteat, III. in pane & aqua. Si quis infantem oppresserit, III. annos pœniteat. Primus ex his in pane & aqua. Ex clericus similiter observet.

De fornicatione; ex eodem pœnitentiali.

SI quis clericus fornicaverit, sicut Sodomitæ fecerunt, x. annos pœniteat. Tres ex his in pane & aqua. Si quis clericus adulterium commiserit, id est, cum uxore, vel sponsa alterius, si filium genuerit, VII. (ann.) pœniteat: si vero filium non genuerit, & in notitiam hominum non venerit, si clericus est, tres annos pœniteat: primum ex his in pane & aqua. Si diaconus & monachus VII. tres in pane & aqua. Episcopus XII. V. in pane & aqua. Si quis clericus, vel cujus superior gradus est, qui uxores habent; vel post conversionem, vel honorem iterum eam cognoverit, sciat se adulterium commisse; idcirco, ut superius statutum est, pœniteat. Si quis fornicaverit cum sanctimoniali, vel Deo dicata, cognoscat se adulterium commisisse: secundum priora statuta unus-

A quisque juxta ordinem suum pœniteat. Si quis per semet ipsum fornicaverit, aut cum jumento, aut cum quolibet quadrupede, III. annos pœniteat. Si post gradum, vel votum, VII. annis pœniteat. Si quis clericus concupiscens mulierem, & non potuit peccare, quia mulier eum non suscipit: dimidium annum pœniteat in pane & aqua, & toto se abstineat a vino & carne.

Si quis clericus, postquam se Deo voverit, ad habitum secularem redierit, sicut canis ad vomitum suum, vel uxorem duxerit, x. annis pœniteat, III. ex his in pane & aqua, & postea in conjugio non copuletur. Quod si voluerit sancta Synodus, vel apostolica sedes, separabit eos a communione catholicorum: B similiter & mulier, postquam se Deo voverit, si tale scelus commiserit, pari sententiæ subjacebit. Si quis laicus fornicaverit, sicut Sodomitæ fecerunt, VII. annis pœniteat. Si quis de alterius uxore filium genuerit, id est adulterium commiserit, ac torum proximi violaverit, III. annos pœniteat. Abstineat se a lautioribus cibis, & a propria uxore: dans insuper pretium pudicitiæ marito uxoris violatæ.

Si quis adulterare voluerit, & non potuerit, id est susceptus non est, XL. dies pœniteat. Si quis virgo virgini conjunctus fuerit, si voluerint parentes ejus, sit uxor. Tamen unum annum pœni- C teant, & sint conjugati. Si quis cum jumento fornicaverit, I. annum pœniteat. Si uxorem non habuerit, dimidium annum pœniteat. Si quis virginem, vel viduam rapuerit, III. annos pœniteat. Si quis sponsam habens, sorori ejus forsitan vitium intulerit, & cohæserit tamquam suæ: hanc autem uxorem duxerit, id est, desponsatam; illa vero, quæ vitium passa est, si forte necem sibi intulerit: omnes qui hujus facti consentanei fuerint, x. annis in pane & aqua redigantur, secundum statuta Canonum. Si quis de mulieribus, quæ fornicatæ sunt, interfecerit, quæ nascuntur; aut festinet abortivos facere, primum constitutum, usque ad exitum communionem vetat. Id est quidem verum definitum. D (Ut) humanius aliquid consequantur, constituamus eis decennii tempora, secundum gradus, quæ sunt constituta, pœniteant.

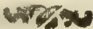
De perjurio.

SI quis clericus perjuravit, VII. annis pœniteat, III. in pane & aqua. Laicus VII. subdiaconus VI. diaconus VII. presbyter X. episcopus XII. Si quis coactus pro qualibet necessitate, aut nesciens pejeraverit, tres annos pœniteat. Unum in pane & aqua: & animam pro se reddat, id est, servum, vel ancillam de servitute absolvat, E & eleemosynas multas faciat. Si quis pejeraverit per cupiditatem, totas res suas vendat, & donet pauperibus; & tondeatur; & intret monasterium, & ibi deserviat usque ad mortem.

De furto.

SI quis furtum capitale, id est, quadrupedem, vel fregerit, aut quodlibet majus precium furaverit, VII. annos pœniteat. Laicus V. Subdiaconus VII. diaconus VIII. presbyter X. episcopus XII. annos pœniteat. Si quis de minoribus semel, aut bis furtum fecerit, reddat pro animo suo, & unum annum pœniteat in pane & aqua. Et si reddere non potest, III. annos pœniteat. Si quis sepulcrum violaverit, VII. pœniteat, III. ex his in pane & aqua. Si quis laicus furtum fecerit, reddat proximo suo quod furavit., III. quadragesimas in pane

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 825.

& aqua pœniteat. Det eleemosynas pauperibus de A labore, & sacerdotis judicio jungatur altari.

De maleficio.

SI quis maleficio suo aliquem perdiderit, VII. annos pœniteat, III. in pane & aqua. Si quis pro amore maleficus fit, & neminem perdiderit: si laicus est, dimidium annum pœniteat: si clericus est, unum in pane & aqua: si diaconus III. annos in pane & aqua: si sacerdos V. annos, II. in pane & aqua. Si autem per hoc partus mulieris, quis deceperit, VI. quadragesimas unusquisque insuper addat, ne homicidii reus sit. Si quis immissor tempestatum fuerit, VII. pœniteat, IV. in pane & aqua. B

De sacrilegio.

SI quis [1] sacrilegium fecerit, id est, quos aruspices vocant, qui auguria colunt semper auguraverint, aut quocumque malo ingenio, III. annos pœniteant in pane & aqua. Si quis ariolus fuerit, quos divinos vocant, & aliquas divinationes fecerit, quia dæmoniacum est, V. annos pœniteat, III. in pane & aqua. Si quis in Kalendis Januarii, quod multi faciunt, & in cervulo dicunt, aut in vehiculo vadit, III. annos pœniteat. Si quis fortes habuerit, quas [2] *Sanctorum*, contra rationem vocant: vel aliquas sortes habuerit, vel qualicumque malo C ingenio sortitus fuerit, vel divinaverit, III. annos pœniteat, primum pane & aqua: si quis ad arbores, vel ad fontes, vel ad cancellum, vel ubicumque, exceptum in Ecclesia, votum voverit, aut exsolverit, III. annos pœniteat in pane & aqua, quia hoc sacrilegium est, vel dæmoniacum. Qui vero ibidem ederit, aut biberit, I. annum in pane & aqua pœniteat. Si quis mathematicus, id est, per invocationem dæmonum hominis mentem tulerit; V. annis pœniteat, primum in pane & aqua. Si quis ligaturas fecerit, quod detestabile est, III. annos pœniteat in pane & aqua. Si quis simul vadunt ad festivitatem, in locis abominandis gentilium, & suam escam deferentes comederint, pla- D cuit eos per pœnitentiam biennii suscipi. Utrum vero cum oblatione, singuli episcoporum probantes vitam eorum, & singulos actus examinent. Si quis manducaverit; aut biberit juxta fanum per ignorantiam, promittat deinceps, (quod) numquam reiteret: & quadraginta diebus in pane & aqua (pœniteat). Si vero per contemtum hoc fecerit, id est, postquam sacerdos ei prædicavit, quod sacrilegium erat, mensæ dæmoniorum communicaverit; si gulæ hoc vitio tantummodo fecerit, III. quadragesimas in pane & aqua pœniteat: si vero pro cultu dæmonum, & honore simulacri hoc fecerit, III. annos pœniteat. Si quis secundo & tertio immolatus paruit, III. annos pœniteat, & duobus sine obla- E tione communicet. Si quis manducaverit sanguinem, aut morticinium, aut idolis immolatum, & non fuit ei necessitas, jejunet hebdomadas XII.

De diversis capitulis.

SI quis quodlibet membrum sibi voluntarie truncaverit, IV. annos pœniteat: primum in pane & aqua: si quis abortum voluntarie fecerit, III. annos pœniteat: primo in pane & aqua. Si quis per potestatem, aut quolibet ingenio, res alienas malo ordine invaserit, vel tulerit, superiore sententia similiter pœniteat, & eleemosynas multas faciat. Si quis servum, aut quemcumque hominem, quolibet ingenio in captivitatem reduxerit, vel transmiserit, sicut supra pœniteat. Si quis Ecclesiam combusserit, XV. annis pœniteat, & eam sedule restituat, & precium suum pauperibus distribuat. Si quis aream, aut domum cujuscumque voluntarie cremaverit, sicut supra pœniteat. Si quis per iram alium percusserit, & sanguinem fuderit, aut debilitaverit, solvat ei primum mercedem, & medicum quærat; si laicus est, XL. dies in pane & aqua jejunet: si clericus, V. XL. diaconus, VII. menses: presbyter unum annum. Si quis venationem exercuerit: clericus unum annum pœniteat: diaconus II. presbyter III. Si quis de ministerio sanctæ Ecclesiæ qualecumque opus fraudaverit, vel neglexerit, VII. annos pœniteat. III. pane & aqua. Si qui cum animalibus peccaverint, qui nondum XX. annorum fuerint, XV. annis exactis in pœnitentia, communionem orationum mereantur. Deinde V. annis in hac communione durantes, oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem & vita eorum, qualis tempore pœnitudinis exstiterit, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta XX. annorum ætate, & uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, XXV. annis pœnitudinem gerentes, in communione recipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tum demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui uxores habentes & transcendentes L. annis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

De ebrietate & fornicatione.

INebriatur quis a vino, sive cervisia, contra interdictum Salvatoris, & Apostolorum ejus. Quod si votum habuerit sanctitatis, XL. diebus in pane, & aqua culpam diluat: Laicus vero VII. diebus pœniteat. Episcopus faciens fornicationem, degradetur, & XII. annis pœniteat. Presbyter, aut diaconus, fornicationem faciens naturalem [3] prælato ante monachi votum tres annos pœniteat, veniam omni hora roget: superpositionem in unaquaque hebdomada faciat, exceptis quinquagesimæ diebus.

De minutis caussis.

SI quis casu negligens sacrificium perdit, relinquens foris, & ab aliquo devoratur, XL. diebus pœniteat, sin [4] vero; annum unum pœniteat. Si communicaverit ignorans excommunicatum, diebus XL. pœniteat. Si quis sponte communicaverit excommunicato, verbo, vel relatione, vel cibo, vel potu, XL. dies in pane & aqua, & sale pœniteat. Si sacrificium terratenus cadit [5] negligendo, superpositio fiat. Si ceciderit sacrificium de manu offerentis terratenus, & non invenitur aliquid: omne, quodcumque inventum fuerit, in loco, in quo ceciderit, comburetur: & cinis sub altario recondatur, & sacerdos dimidium annum pœniteat.

Pro bonis rebus offerre debemus; pro malis, ne-

1. Forte *sortilegium*.

2. *Sortes Sanctorum* erant divinationes ex verbis Scripturæ, de quibus S. Augustinus sub finem epist. LV. al. CXIX. Ceterum de his & similibus consule Berardum ad Can. XVI. cau. 26. qu. 7.

3. *Prælato ante monachi votum*. Deerant illa verba in codice Stevvartii.

4. Id est, *si non casu*.

5. Sic Gregorius in judiciis suis: Si quis Eucharistiam, id est, sacrificium caussa negligentiæ perdiderit, unum annum vel tres quadragesimas pœniteat; quod si in terram caussa negligentiæ ceciderit; L. Psalmos cantet.

quaquam. Presbyteri pro suis Episcopis non prohibentur offerre. Qui præbet dicatum barbaris, III. annos pœniteat. Qui monasteria exspoliant, falso dicentes se captivos redimere. III. annos pœniteant: & omnia, quæ abstraxerunt, pauperibus donent. Qui carnem animalium, quorum mortem nescit, manducat, tertiam partem anni pœniteat. Priorum statuta Patrum promamus. Pueri solum sermocinantes, & transgredientes instituta seniorum, tribus superpositionibus emendentur. Osculum simpliciter facientes, VII. superpositionibus. Cum inquinamento autem sine amplexu, XV. superpositionibus corrigantur.

De dispensationibus sacrificii.

QUi non bene custodierit sacrificium, & mus comederit, XL. diebus pœniteat. Qui autem perdiderit suum chrisma, [1] L. aut solum sacrificium, in regione qualibet, ut non inveniatur, III. quadragesimas vel annum unum pœniteat. Perfundens aliquis calicem super altare, quando auferuntur linteamina, VII. diebus pœniteat. Si ceciderit [2] in stramen, VII. dies pœniteat. [3] Vomens sacrificium gravatus saturitate ventris, XL. diebus: si in [4] ignem projecerit, XX. diebus pœniteat. Diaconus oblivifcens oblationem offerre sine linteamine, donec offeruntur, similiter pœniteat. Qui acceperit sacrificium post cibum, vel aliquam parvissimam refectionem, nisi pro viatico: pueri, tres: majores VII. Clerici XX. dies pœniteant.

Si in farina, vel in aliquo sicco cibo, sive in melle, vel in lacte, bestiolæ immundæ inveniuntur, quod circa corpora eorum est, projiciatur. [5] Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, ut sit a vermibus consumtum, & ad nihilum deveniat, III. quadragesimas pœniteat. Si integrum invenerit, & in eo fuerit vermis, comburatur, & sic cinis ejus sub altari abscondatur; & negligens XL. dies pœniteat. Et si inventum fuerit, ut supra, mundetur: si usque ad altare tantum fuerit lapsum, superponatur. Si de calice aliquid stillaverit, per negligentiam in terram, lingua lambatur: tabula radatur: igne comburatur; & L. diebus pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister, & linteamen, quod tetigit stilla, abluatur tribus vicibus, & tribus diebus pœniteat. Si titubaverit sacerdos super orationem Dominicam, quæ dicitur, periculose una vice, vel Psalmis, L. Psalmos; secunda vice, C. plagis (pœniteat.)

Item de homicidio.

SI quis in expeditione publica occidit hominem sine caussa, jejunet hebdomadas XXI. Si autem forsitan se defendendo, aut parentes suos, aut familiam suam, occidit aliquem, ille non erit reus. Si voluerit jejunare, in illius potestate est; quia coactus hoc fecit. Si homicidium in pace fecerit, & non fuerit turba per potestatem, aut inimicitiæ caussa, ut res ejus capiat, jejunet hebdomadas XXVIII. & res ejus, quem occidit, reddat uxori, vel filiis ejus.

De pœnitentibus ægris.

SI quis ad pœnitentiam venit, & ægritudo evenerit, & non potuerit adimplere, quod illi mandatum est a sacerdote, suscipiatur ad sanctam communionem. Et si voluerit eum Dominus salvare, jejunet postea. Si quis non pœnitet, & forsitan ciciderit in ægritudinem, & quæsierit communicare, non prohibeatur. Sed date ei sanctam communionem, & mandata illi, ut si placuerit misericordiæ Dei, & evaserit de ipsa ægritudine, postea omnia confessus sit, & sic pœniteat.

De excommunicatis mortuis.

SI quis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & non occurrit, sed occupavit eum mors, sive in via, sive in domo; si est aliquis ex parentibus ejus, pro eo aliquid offerat ad sanctum altare, aut ad redemtionem captivorum, aut ad commemorationem animæ ejus.

De incestis.

SI quis accepit filiam uxoris suæ, hunc non potestis judicare, nisi prius separentur. Postquam separati fuerint; unicuique eorum imponat hebdomadas XIV. & iterum numquam se jungant. Si autem voluerint nubere sive vir, sive mulier, potestatem habeat: sed non illa, quæ dimisit. Si quis acceperit cognatam, aut novercam, aut avunculi viduam: & hi, qui uxorem patris sui, vel sororem uxoris suæ, grande judicium est; canonice damnetur. Propter fornicationem autem multi nesciunt numerum mulierum, cum quibus fornicati sunt, illi jejunent hebdomadas L.

De idolothytis.

SI quis, dum infans est, per ignorantiam gustaverit de his, quæ fuerint idolis immolata, aut morticinum: aut aliquid abominabile: jejunet hebdomadis III. Si quis nesciens manducavit idolis immolatum, aut morticinum, dabitur illi venia, quoniam nesciens hoc fecit: tamen jejunet hebdomadis III.

De furto per necessitatem.

SI quis per necessitatem furavit cibaria, vel vestem, sive quadrupedem per famem, aut per nuditatem: venia illi datur. Jejunet hebdomadis IV. Si reddiderit, non cogatis jejunare. Si quis caballum, aut bovem, aut jumentum, vel vaccam furaverit, sive cibaria, vel quæ totam familiam nutriunt, jejunet ut supra.

De adulterio.

SI mulier deceperit matris suæ maritum: illa non potest judicari, donec relinquat eum. Cum separati fuerint, jejunet hebdomadis XIV. Si quis legitimam habens uxorem, dimiserit eam, & aliam duxerit. Illa quam duxit, non est illius. Non man-

1. Non legendum; quasi L. anni pœnitentiæ assignarentur; nec littera L. numerum denotat; legendum Chrismal. debet autem hic intelligi Palla corporalis.

2. Vel *si ceciderit sacrificium intra mensam*. Sic codex Menardi; melius tamen *in stramen*. In pœnitentiali ms. Bibl. Colbertinæ n. 1348. legitur ..... *de manu sacrificium ceciderit in stramen, VII. diebus pœniteat a quo ceciderit.*

3. Al. *Sumens*.

4. Hæc ommittuntur in aliis codicibus. Vide editionem Morini.

5. Eadem fere habet Gregor. III. in Judiciis cap. XXVIII. quæ vide Concil. tom. VI. pag. 1483. multa tamen hic circa Eucharistiam observare jubentur a Gregorio omissa.

ducet, neque bibat, neque omnino in sermone sit A cum illa: quia male accepit: neque cum parentibus illius. Ipsi tamen si consenserit, sint excommunicati. Si mulier suaserit alterius mulieris maritum, sit excommunicata a Christianis. Si quis Christianus Christianum viderit ambulantem, vel oberrantem parentem suum, eumque vendiderit, ille non est dignus inter Christianos requiem habere, donec redimat eum. Si autem non potuerit invenire locum, ubi sit, precium quod accepit, det pro illo, & alium redimat de servitute, & jejunet hebdomadis XXVIII.

De pœnitentia trigamorum.

SI cujuslibet hominis mortua fuerit uxor, habet potestatem accipere alteram: similiter & mulier. Si tertium acceperit, jejunet hebdomadas tres. Si quartum aut quintum acceperit hebdomadas XXI.

De eo, qui se ipsum laniaverit.

SI quis comas suas incidit, aut faciem suam laniaverit cum gladio, aut ungulis, post mortem parentum: jejunet hebdomadas III. Et postquam jejunaverit, sic communicet.

(*De veneficis.*)

HErbarius vir, aut mulier, interfectores infantium, in extremum vitæ cum venerit, si quæsierit pœnitentiam cum luctu, ac fletu lacrymarum, si cessaverit, suscipite eum; jejunet hebdomadis L.

De suffocatis.

SI canis, aut vulpes, sive accipiter aliquid mortificaverint: sive de fuste, sive de lapide, sive de sagitta, quæ ferrum non habet, mortuum fuerit: hæc omnia suffocata sunt: non manducentur. Et qui manducaverint, jejunet hebdomadis VII.

De laceratis.

SI quis sagitta percussit cervum, sive aliud animal: & post diem tertium inventum fuerit, & forsitan ex eo lupus, ursus, canis, aut vulpes gustaverit, nemo manducet. Et qui manducaverit, jejunet hebdomadis IV. Si gallina in puteo mortua fuerit, puteus evacuetur. Si sciens ex eo biberit, jejunet hebdomadis I. Si mus & gallina, aut aliquid ceciderit in vinum, de hoc nullus bibat. Si in oleum, aut mel ceciderit, oleum expendatur in lucernam, in medicinam, vel in aliam necessitatem. Si piscis mortuus fuerit in piscina, non manducetur. Et qui manducaverit, jejunet hebdomadas IV. Si porcus, vel gallina manducaverit de corpore hominis, non manducetur, neque servetur ad semen, sed occidatur, & canibus tradatur. Si lupus laceraverit animal, & mortuum fuerit, nemo manducet. Et si vixerit postea, cum homo occiderit, manducetur.

De pollutis animalibus.

SIve cum capra, sive cum pecore, aut cum alio animali si peccaverit homo, nemo manducet carnes ejus, neque cocus ejus, sed occidatur, & canibus tradatur. Si quis voluerit dare eleemosynam de his pecuniis, quæ fuerunt de præda: si jam pœnitentiam egit, potestatem habet.

De reconciliatione pœnitentium III. (&) V. feria ante pascha.

IN primis dicit Psalmum cum antiphona: *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis.*

Oratio.

DEus humani generis benignissime conditor, & misericordissime reformator: qui in reconciliatione lapsorum, etiam misericordia tua primus indigeo, servire effectibus gratiæ tuæ, per ministe-
B rium sacerdotale voluisti, ut cessante merito supplicis, mirabilior fieret clementia redemtoris.

Alia.

OMnipotens sempiterne Deus, confitenti tibi famulo tuo, pro tua pietate peccata relaxa, ut non ei plus noceat conscientiæ reatus ad pœnam, quam indulgentia tuæ pietatis prosit ad veniam.

Item, aliorum.

OMnipotens sempiterne Deus, qui peccatorum indulgentiam in confessione celeri posuisti, suc-
C curre lapsis, miserere confessis: ut quos delictorum catena constrigit, magnitudo tuæ pietatis absolvat.

Oratio super infirmo.

DEus, qui famulo tuo Ezechiæ terquinos annos ad vitam donasti: ita & hunc famulum tuum, a lecto ægritudinis eripias ad salutem. Per Dominum.

Qualiter ille annus observandus sit, qui in pane & aqua alicui imponitur in pœnitentia jejunandus.

D

Ex pœnitentiali Romano.

POEnitentia unius anni, qui in pane & aqua jejunandus est, talis esse debet: in unaquaque hebdomada tres dies, id est, secundam feriam, IV. & sextam in pane & aqua jejunet. Et tres dies, id est, tertiam feriam, V. & Sabbatum a vino, medone, mellita, cervisia, a carne, & sagimine, & caseo, & ovis, & abdomine, & pinguibus piscibus se abstineat. Manducet autem minutos pisciculos, si habere potest: sin autem; unius generis piscem, legumina, & olera, & poma comedat, & cervisiam bibat. Et in Dominicis diebus; & in
E Natali Domini, illos IV. dies; & in Epiphania Domini, I. diem: & in Pascha usque in octavum diem: & in Ascensione Domini, & in Pentecoste IV. dies, & in missa S. Joannis Baptistæ, & sanctæ Mariæ, & XII. Apostolorum, & Michaelis, & sancti Remigii, & omnium Sanctorum, & sancti Martini, & in festivitate illius sancti, qui in episcopatu celebris habetur: in his supradictis diebus faciat caritatem cum ceteris Christianis; id est, eodem cibo, & potu utatur, quo & illi. Sed tamen ebrietatem, & ventris distensionem semper in omnibus caveat.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

Ex eodem pœnitentiali.

ISte annus secundus est ab illo, qui in pane & aqua observandus est: post illum, jejunandus. Qui etiam dandus est his, qui viros ecclesiasticos sponte occidunt: & in consuetudine habent Sodomiticum scelus, & peccatum contra naturam: & in Ecclesiis homicidia sponte committunt: & qui alia hujusmodi perpetraverint. Pœnitentia illius anni talis esse debet: ut duos dies, id est, secundam & quartam feriam; VI. unaquaque hebdomada jejunet usque ad vesperam; & tunc reficiat se sicco cibo: id est, pane & leguminibus siccis, sed [1] coctis, aut pomis, aut oleribus crudis: unum eligat ex his tribus, & utatur: & cervisiam bibat, sed sobrie. Et VI. feriam in pane & aqua observet; & III. quadragesimas jejunet. Unam ante Natalem Domini: secundam, ante Pascha: tertiam, post Pentecosten. Et in his tribus quadragesimis jejunet duos dies ad nonam in hebdomade, & de sicco cibo comedat, ut supra notatum est. Et VI. feriam jejunet in pane & aqua. In festivis autem diebus, in superiori capite enumeratis, utatur cibo, & potu, quo & ceteri Christiani. Sed tamen ebrietatem, & ventris distensionem semper in omnibus caveat.

Quid illis agendum, qui statutum jejunium implere nequeunt.

QUi potest jejunare, & implere, quod in pœnitentiali scriptum est, bonum est, & Deo gratias referat. Qui autem non potest, per misericordiam Dei consilium damus tale: ut nec sibi, nec alicui necesse sit vel perire, vel desperare. Pro uno die, quem jejunare debet in pane & aqua, L. Psalmos cantet flexis genibus, si potest fieri, in Ecclesia, vel in alio loco convenienti, & unum pauperem pascat. Vel si tamdiu flexis genibus stare non potest, LXX. Psalmos erectus cantet, & pauperem pascat. Vel centies genibus flexis, centies veniam petat. Vel tres denarios in eleemosynam tribuat, vel tres pauperes pascat. Qui autem unum diem in pane & aqua jejunandum aliquo prædictorum V. modorum redemerit, eo die, excepto vino, carne, & sagimine, sumat quod placet.

De remedio unius hebdomadæ; ex eodem pœnitentiali.

PRo una hebdomada, quam in pane & aqua jejunare debet, CCC. Psalmos genibus flexis decantet. Vel sine genuum flexione III. Psalteria intente cantet. Et postquam psallerit, excepto vino, carne, & sagimine, sumat quod velit.

Remedium unius mensis.

PRimo uno mense, quem in pane & aqua jejunare debet, Psalmos mille ducentos genibus flexis: vel sine genuum flexione mille, D. C. LXXX. Psalmos decantet. Et omni die, si velit, & non potest abstinere, reficiatur ad sextam: nisi IV. feriam, & sextam: has jejunet ad nonam. Et a carne, & sagimine, & vino totum mensem se abstineat. Alium autem cibum post decantationem Psalmorum sumat. Isto ordine, totus ille annus redimendus est.

1. *Non* in ms. deest.

A

Ex eodem pœnitentiali.

(*De alia redemtione.*)

QUi vero Psalmos non novit, & jejunare non potest, pro uno anno, quem in pane & aqua jejunare debet, det eleemosynam pauperibus XXII. solidos. Et omnes sextas ferias in pane & aqua jejunet. Et in tribus quadragesimis illius anni, quantitatem, quod sibi præparatur in cibo, vel in potu, illud æstimet, quanti precii esse possit: & medietatem illius preciij distribuat in eleemosynam pauperibus, & assidue oret Deum.

B

De Presbyteris (quorum) prava exempla.

Ex Concilio magno sub Ludovico rege.

SI quis Presbyter vitæ suæ negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit: & populus ab Episcopo juramento, seu banno Christianitatis constrictus infamiam ejus patefecerit: & certi accusatores criminis ejus defuerint, admoneatur primo seorsim ab Episcopo: deinde sub duobus, vel tribus testibus, si non emendaverit, in conventu presbyterorum Episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se correxit, ab officio suspendatur, usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur. Si autem accusatores legitimi fuerint, qui ejus crimina manifestis indiciis probare contenderint: & ipse negaverit, tunc ipse cum sociis ejus ejusdem ordinis VI. si valet, a crimine, se expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, semetipsum cum tribus examinet.

C

Diversitas culparum diversitatem facit pœnitentiarum. Nam & corporum medici diversa medicamenta componunt: ut, aliter vulnera; aliter morbum: aliter tumores: aliter putredines: aliter caligines: aliter confractiones: aliter combustiones curent. Ita & spiritales medici, diversis curationum generibus, animarum vulnera curare debent. Sed quia hæc paucorum est ad purum cuncta cognoscere, & curare, & mederi, atque ad integrum salutis statum revocare; ideo solerter admonemus doctum quemque sacerdotem Christi, ut non ex suo sensu, sed secundum canonum statuta, & traditiones Patrum, universa disponat, & contradictionem utriusque sexus, ætatem, personas, paupertatem, caussam, statum cujusque pœnitentiam agentis, ipsumque cor pœnitentis inspiciat; & secundum hæc, ut visum sibi fuerit, ut sapiens medicus, singula quæque dijudicet.

D

E

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

Ex dictis beati Hieronymi presbyteri.

Cur Canones singulis criminibus modum non præscribant.

MEnsuram autem temporis in agenda pœnitentia, non satis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine: ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit: sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia apud Deum non tam valet mensura temporis quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, B quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ, fide, & conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt: & negligentia, protelanda existimant. Tamen pro quibusdam culpis, modi pœnitentiæ sunt impositi, juxta quos ceteræ perpendendæ sunt culpæ: cum sit facile per eosdem modos vindictam, & censuram Canonum existimare.

Sanctus Leo papa omnibus Episcopis cap. 11.

De Confessione pœnitentium non publicanda.

ILlam præsumtionem, quam nuper, contra apostolicam regulam agnovi, a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De pœnitentia scilicet, quæ a fidelibus postulatur, ne de singulorum genere peccatorum, libellis scripta professio publicetur conscientiarum: sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis: quæ propter Dei timorem, apud homines erubescere non vereatur: tamen, quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare: amoveatur improbabilis consuetudo: ne multis a pœnitentiæ reme- D diis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua referari; quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primum Domino offertur: tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium deprecator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt provocari; si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Ex decretis Evaristi papæ cap. 5.

UT Presbyteri de occultis peccatis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient: & sicut supra- E scripsimus, infirmantes absolvant, & communicent.

Ex dictis S. Augustini.

Ut Canonicum remedium occulte confessis primitus indicatur.

SI quis incestum occulte commiserit; & sacerdoti confessionem occulte egerit: indicetur ei remedium canonicum, quod subire debuisset, si ejus facinus publicatum fuisset. Verum quia latet commissum, detur ei a sacerdote consilium, ut saluti A animæ suæ pro occulta pœnitentia proficiat: hoc est, ut graviter se ex corde deliquisse confiteatur: per jejunia, & eleemosynas, vigiliasque, atque sacras orationes cum lacrymis se purgare contendat: & sic, se ad spem veniæ pro misericordia pervenire confidat.

Ex decretis Pii papæ cap. 10.

Ne pœnitentes ante consummationem pœnitentiæ communicent.

PŒnitentes non debent communicare ante consummationem pœnitentiæ. Quod pœnitentes a conviviis, & ornamentis, atque alba veste abstinere debeant: & discordes ab Ecclesia pellantur, donec ad pacem redeant.

Ex decretis Julii papæ

Quod sit simoniacus, quicumque reconciliationem pro munere, vel dignis negaverit, vel indignis concesserit.

UT nemo Presbyterorum xenium, vel quodcumque emolumentum temporale, immo detri- C mentum spiritale a quocumque publice peccante, vel incestuoso accipiat, ut Episcopo, vel ministris ejus, peccatum illius reticeat: nec pro respectu cujusque personæ, aut consanguinitatis, vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, hoc Episcopos innotescere detrectet: nec a quoquam pœnitente aut gratiam, aut favorem, aut munus suscipere præsumat: aut minus digne pœnitentem ad reconciliationem adducat, ei testimonium reconciliationis ferat: vel quocumque livore, alium quemlibet dignius pœnitentem a reconciliatione removeat: quia hoc simoniacum, & Deo, & hominibus contrarium est.

Ex decretis Lucii papæ cap. 5.

Ne quis pœnitentiam morienti neget.

SI quis Presbyter pœnitentiam abnegaverit morientibus, reus est animarum: quia Dominus dicit: *quacumque die conversus fuerit peccator, vita vivet, & non morietur*. Vera enim conversio in ultimo tempore esse potest: quia Dominus non solum temporis, sed cordis inspector est.

Ex Concilio Toletano.

EPiscopi in protegendis populis, ac defendendis, impositam sibi curam non ambigant. Ideoque, dum conspiciunt, potentes, ac judices, pauperum oppressores exsistere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant: & si contemserint emendari, eorum insolentiam regis auribus intiment: ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coerceat.

A

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 825.

De filiis non legitimis.

FIlii vero ex hujuſcemodi vituperali conjunctione ante conjugium minus laudabiles procreati ; ad eccleſiaſticam dignitatem nullo modo promoveantur. Nec de tali conjugio generati, eccleſiaſticis ordinibus applicentur : niſi forte eos aut maxima Eccleſiæ utilitas, & neceſſitas poſtulet ; aut evidens meritorum prærogativa commendet.

Ex decretis Hygini papæ cap. 4.

SI motum fuerit altare : denuo conſecretur Eccleſia. Si parietes mutantur, & non altare : ſalibus tantum exorcizetur.

Quæ conſuetudo in Eccleſia ſit concedenda.

EX regeſto S. Gregorii cap. LXV. nos quidem juxta ſeriem relationis veſtræ, conſuetudinem, qua tamen contra fidem catholicam nihil uſurpare dignoſcitur, immotam eſſe concedimus. Hoc etiam pro ædificatione omnium Eccleſiarum, & pro utilitate totius populi, nobis placuit, ut non ſolum in civitatibus, ſed etiam in omnibus parochiis, verbum faciendi daremus Presbyteris poteſtatem. Ita ut ſi Presbyter aliqua infirmitate per ſe ipſum non poterit prædicare; ſanctorum Patrum homiliæ, a Diaconibus recitentur. Si enim digni ſunt Diaconi, quos Chriſtus in Evangelio dignatus eſt legere : quare indigni judicentur, Sanctorum expoſitiones publice recitare ?

EPISTOLÆ AMULONIS ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS.

AD THEODBOLDUM EPISCOPUM LINGONENSEM.

EPISTOLA I.

I. Reverendissimo & puro dilectionis affectu excolendo [1] Theodboldo Ecclesiæ Lingonicæ Episcopo, Amolo humilis Ecclesiæ Lucdunensis Episcopus in Domino Jesu Christo sempiternam salutem. Mandastis nobis per dilectum fratrem [2] Chorepiscopum vestrum, nuper in castro Divionensi, apud Ecclesiam beati Benigni martyris, cœpisse quædam fieri in his qui orationis & venerationis caussa ex quibuscumque locis confluere videntur, & maxime, immo, ut nonnulli affirmant, tantummodo in feminis; unde animus vester quadam ambiguitate turbaretur, & necessarium judicaretis nostrum, id est, fraternum, expetendum esse consilium. Dixit enim quod anno transacto duo quidam, qui se monachos esse dicerent, detulerint usque ad præfactam sancti martyris Basilicam quædam velut cujusdam sancti ossa, quæ se vel ex urbe Roma, vel ex nescio quibus Italiæ partibus, sustulisse affirmabant: cujus tamen sancti nomen se oblitos esse mira impudentia dixerunt. Quasi aut eum in tantum diligere & venerari potuerint, si vere sanctum esse cognoverant, ut tanto terrarum spatio tam studiose deferre satagerent, nisi ejus nomen in locis illis, unde assumtus dicitur, usitatum esset atque vulgatum, & istis ita insinuatum & cognitum, ut desiderarent illum & exposcerent, vel etiam furto auferrent in suæ regionis finibus collocandum, ac venerationi fidelium commendandum. Aut certe quem tanta veneratione dignum agnovissent, quem tanto amore transferendum exoptassent, quem tam longo itinere ipsi assidue pertulissent, ejus nomen saltim una hora oblivisci potuerint: ut non illum, quem tantopere diligebant & venerabantur, continuo desiderio atque oratione ad præsidium salutis suæ, & ad propitiandam divinam clementiam pia & indesinenti memoria sibi adesse precarentur; aut omnino tantæ ignaviæ ac stoliditatis exstiterint, ut nomen ejus ad commonitionem sui nec litteris saltem signare studuissent.

II. Unde, sicut prædictus frater noster retulit, prudenter & religiose fecistis ut istiusmodi reliquias, quarum nulla exstaret auctoritas, & ipsum quoque vocabulum esset ignotum, nec ullo modo recipiendas judicaretis, nec penitus contemnendas; si tamen illi qui detulerant possent, sicut promittebant, hujus rei certitudinem ex eisdem partibus delatam sub diligenti examinatione evidenter ostendere. Dixit itaque nobis quod unus ex præfatis monachis, A qui apud Divionem remanserat, jam mortuus sit; alter vero, qui ad perquirendum & renuntiandum perrexerat, nequaquam ulterius sit reversus. Attamen dum illa ossa, a tam vilibus personis delata, & nulla veritatis assertione declarata, & tam insulsa relatione Ecclesiæ inlata, velut caussa honoris juxta sepulcrum præfati gloriosi martyris reverenter locata conservantur, cœpisse in eadem Basilica velut quædam miracula fieri, non sanitatum & curationum, quibus ulla indicia divinæ miserationis & propitiationis ostenderentur, sed percussionum & elisionum, quibus miseræ mulierculæ subito in ipsa orationis domo cadere, & conlidi, & quasi vexari viderentur; cum tamen in nulla par- B te corporis læsæ appareant, aut ulla plagæ alicujus vestigia monstrare videantur. Qua ex caussa tanta illuc velut admirantium turba concurrit, sicut non solum ab illo fratre nostro, quem misistis, sed etiam a nonnullis aliis didicimus, ut jam trecentæ sive quadringentæ aut eo amplius personæ esse referantur, quæ jam dicto modo corruentes atque elisæ & per paullulum velut recepto sensu sanatæ, nullatenus a loco discedere posse firmantur: quia videlicet si ad domos suas redire tentaverint, statim nova nescio qua plaga percussæ, ad Ecclesiam de qua exierant redire compellantur. In quibus esse dicuntur, non solum puellæ, sed etiam conjugatæ juveniores, & maturiores ætate, hone- C stiores, atque viliores.

III. Hæc autem non solum in Ecclesia sancti Benigni, sed etiam in altera Ecclesia intra ipsum castellum & in aliis nonnullis per parochias vestras similiter jam fieri cœpisse significastis. Nam & in Augustodunensi territorio quod Sedelocus vocatur, apud Ecclesiam in qua sancti martyres Andochius, Thyrsus, & Felix conditi sunt, similia fieri vel potius simulari certa relatione comperimus. Exspectavimus autem aliquot diebus ut sicut per præfatum Chorepiscopum vestrum rogavimus, diligentius & modum & ordinem hujus rei vestris nobis litteris intimaretis; ut quanto subtilius & eviden- D tius instructi, tanto adspirante Dei gratia ad respondendum inveniremur parati. Sed quia nihil postea rescripsistis, melius nobis visum est, ut juxta quod ex ejus relatione agnoscere vel perpendere potuimus, dilectioni vestræ debitum responsionis officium solvere non differamus. Igitur ut ad hæc omnia, prout Christus donare dignatur, breviter

1. Alias *Teotbaldus* vel *Teutboldus* dicitur, factus episcopus anno 844.

2. Ingelrannus erat is in castro Divionensi vices episcopi agens.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

respondeamus, & caussæ ambiguum cum vestra pariter dilectione recesemus; videtur nobis in primis A ut ossa illa, quæ nulla ratione, nulla auctoritate, nescio cujus sancti esse dicuntur, unde primum prurigo hujus curiositatis exorta esse videtur, omnino de sacris adytis & de loco celebri tollantur, & nequaquam intra Ecclesiam, sed foris in atrio, aut certe sub pariete, vel circa ipsam, vel quod utilius existimamus, circa aliam secreto in loco apto & mundo sub paucorum conscientia sepeliantur; ut quoniam & sancta esse dicuntur, aliquid eis reverentiæ referatur, & quia esse penitus nesciuntur, nequaquam rudibus populis occasio erroris & superstitionis exsistant. Nec metuere debemus ne forte ex hac diligentia aliquam offensionem incurramus. B Vult enim omnipotens Deus nos in rebus suis cautos esse atque discretos, juxta præceptum Apostoli dicentis: *Omnia autem probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos*. Et iterum: *Nam & ipse satanas transfigurat se in angelum lucis*. Unde & Dominus monet dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Habemus in hac re magnum & reverendum pietatis exemplum in gestis beati Martini, ut nequaquam temere adhibeamus incertis fidem. Qui beatus & [1] gloriosus Christi Confessor & Pontifex locum quemdam a præcessoribus suis sub altaris titulo consecratum, & concurrentis populi frequentia celebratum, quia nec nomen sepulti illic, ut C ferebatur, martyris, nec tempora passionis ejus reperit, omnino se ab illo loco abstinuit, nec auctoritatem suam vulgi opinioni accommodare ullatenus voluit, donec rei veritate divinitus sibi patefacta, etiam populum superstitionis illius absolvit errore.

IV. Invenimus etiam in decretis beati Papæ [2] Gelasii graviter notari Episcopos & pene alienos a Christianitatis affectu designari, qui in quocumque nomine defunctorum, & fortassis nec omnino fidelium, ædificatas sacris processionibus audacter instituere præsumunt Ecclesias. Sed & quorumdam venerabilium valde sanctorum corpora novimus, vel D inter agrorum sepulturas, vel in angulo Ecclesiæ annis plurimis jacuisse, donec se dignis revelationibus manifestarent. Quapropter juxta apostolicam atque evangelicam auctoritatem & venerabilia sanctorum Patrum exampla atque instituta, removeatur de medio, & congruenti modo habeatur unde tanta pullulavit occasio superstitionis, & nulla probatur exsistere utilitas salutis. Nam etsi unum aut multo duo vel tria istis ipsis temporibus, quibus talia geruntur, sanitatum vel curationum signa in eadem beati Benigni martyris Ecclesia veraciter & probabiliter celebrata sunt, hæc profecto cum omni gaudio & veneratione ac debita gratiarum actione ad Dei gloriam & beatissimi atque gloriosissimi E martyris merita referenda sunt. Nec tamen ob hoc cetera quæ sive in ejusdem martyris Ecclesia, sive in plerisque aliis fieri dicuntur, approbanda sunt. Quia quantum ipsius rei gestæ ordo ostendit, potuit fieri ut hæc primum ex vana opinione, tamquam nuper allati sancti corporis locum inveniret occasio, dum in diebus quadragesimalibus, confluentibus fortasse, ut in multis locis consuetudo est, ad orationem popularibus turbis ostenderetur, commendaretur, & venerationi habendus, qui penitus ignorabatur, supervacue inculcaretur; atque ex hoc jam superveniente solemnitate Paschali, quando talia inchoasse perhibentur, viles & nequam homunculi, accepta occasione, sive necessitate famis cogente, sive cupiditate lucri instigante, istiusmodi velut percussiones, & conlisiones & dementationes, ac rursum sanationes, fingere atque ostentare cœperint, sive sint viri, sive mulieres.

V. Quod cum populus, supervacua opinione delusus, in admiratione vel terrore habere cœpisset, tanta illuc conferre & quasi male habentibus velut ex misericordiæ compassione administrare cœperunt, ut omnino qui talia pati videbantur, non solum a loco recedere nollent, sed tamquam nova plaga ac debilitate percussi, nullatenus se recedere posse simularent. Quando enim umquam in Ecclesiis Dei, in memoriis beatissimorum martyrum, talia signa increbuerunt, quibus nequaquam ægri sanarentur, sed sani percuterentur & dementarentur? Quando istiusmodi sanitates sanctorum oratio apud Dominum obtinuit, quibus simplices & innocentes puellæ in sanctuario Dei incolumes reddantur, sed si de salute sua gaudium parentibus facere voluerint, continuo iterum percussæ ad domos eorumdem parentum suorum redire prohibeantur? Quando autem martyres sancti ita conjugatas quasque fideles in suis sanctuariis sanitati restituerunt, ut eas a maritis sejungerent, & ne ad virorum suorum domos reverti possent, repentinæ cladis animadversione percuterent? Quis hæc non videat vel fallaciis hominum nequissimorum, vel deceptionibus & ludibriis dæmonum concinnata, qui hebetes sensu, & inanes fide, & plenos curiositate, & attonitos vanitate, facile opprimunt, vel etiam invadunt; ut in eis Deo juste permittente, & propria nequitia sævientes, talia etiam veraciter exercere sinantur? Atque ita velut ex uno loco per astutiam hominum & nequitiam dæmonum pessimorum, qui humanæ saluti libenter inludunt, per alia atque alia loca se pestilentia ista superstitionis atque inlusionis diffudisse videtur, dum in sacris locis & sanctorum martyrum Basilicis sunt etiam quidam, qui turpis lucri gratia non solum ista non prohibent, nec errantem populum ad sinceram & puram religionis observantiam instituunt, sed etiam instigant, ad talia sectanda, eosque tamquam religiosos prædicant, ac suis adulationibus supplantant, tantum ut ex eorum votis atque donariis vel marsupia sua repleant, vel epulis & potationibus vacent. De quibus recte per Prophetam dicitur: *Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum*. Hæc de fictione talium inlusionum & insana quorumdam cupiditate nequaquam in hujus responsionis nostræ serie diceremus, nisi talia tempore pii patris & antecessoris nostri ita certissime in quibusdam homunculis, tam viris, quam feminis, intra parrœchiam nostram experti essemus, ut de his nullatenus dubitare permittamur.

VI. Vidimus namque aliquotiens coram illo qui se dæmoniacos advexaticios esse simularent; sed cum plurimis plagis atque verberibus distringerentur, confestim de miserrima simulatione confessi, & necessitates atque egestates suas, quibus supplendis talia ostentaverant, publice exponentes, ab omni invasione dæmoniaca, sicuti & erant, inlæsi apparuerunt. Scimus etiam civitatem quamdam haud longe a nostris finibus, quæ Ucetia nuncupatur, sita in provincia Narbonensi; ubi cum ejusdem piæ memoriæ prædecessoris nostri tempore ad sepulcrum sancti Firmini episcopi istiusmodi percussiones & elisiones fieri cœpissent, ita ut in membris caden-

1. Sulp. Severus in lib. de vita beati Martini cap. VIII.

2. Decreta Gelasii cap. XXV.

tium reperirentur quædam stigmata ustionis, tamquam illic sulphur arsisset, & ex hoc territi atque obstupefacti vulgares, cum votis ac donis plurimis gregatim Ecclesiam frequentarent, accepto ab eodem patre nostro consilio prædicavit eis atque præcepit Narbonensis qui nunc superest Bartholomæus episcopus, ut omnino locum illum, quem superstitiose frequentare cœperant, nequaquam amplius ita frequentarent, & quæcumque illuc conferre consueverant, magis in usus indigentium & misericordiæ opera erogarent. Quod cum factum fuisset, statim & ibi & in aliis locis in quibus jam similiter fieri incipiebat, tota illa deceptio cessavit, & populus fidelis optata incolumitate ac tranquillitate respiravit.

VII. Unde omnino videtur nobis, prout ratio ipsa dictat, & bonorum nos exempla informant, ut arripiatis pium studium & sacerdotalem sinceritatem ac severitatem; & ne domus Domini, quam oportet esse domum orationis, fiat domus negotiationis & spelunca latronum, eliminetis ex ea istiusmodi commentum & figmentum diabolicum, quo tanta infelicium hominum & maxime mulierum multitudo nimis dolende ac pudende, velut captiva & mente capta, obligata tenetur; annuntiando omnibus fideliter, atque obtestando, ut intermisso hujusmodi vano & perniciosio concursu, unde nulla animæ salus, nulla corporis incolumitas, nulla vitæ utilitas provenire cognoscitur, unaquæque plebs in parrœchiis & Ecclesiis, quibus attributa est, quieta consistat; ubi sacrum baptisma accipit, ubi corpus & sanguinem Domini percipit, ubi Missarum solemnia audire consuevit, ubi a sacerdote suo pœnitentiam de reatu, visitationem in infirmitate, sepulturam in morte consequitur, ubi etiam decimas & primitias suas offerre præcipitur, ubi filios suos baptismatis gratia initiari gratulatur, ubi verbum Dei assidue audit, & agenda ac non agenda cognoscit; illuc, inquam, vota & oblationes suas alacriter perferat, ibi orationes & supplicationes suas Domino effundat, ibi suffragia omnium sanctorum quærat, qui; ut scriptum est: *Sequuntur agnum quocumque vadit*, & idcirco fideliter invocantibus ubique præsto sunt, & per ipsos atque in ipsis omnipotens Deus, qui populo suo promittit dicens: *In omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi*. Ibi itaque unaquæque plebs pupillis & viduis, pauperibus & peregrinis, de facultatulis quas Deus tribuit eleemosynarum largitionem exhibeat, hospitalitatis officia impendat, & quodcumque comessationibus & ebrietatibus & quæstu hominum vanorum consumere solebat, in istiusmodi suis & proximi salubribus utilitatibus expendat. Hæc est enim legitima & ecclesiastica religionis forma; hæc antiqua fidelium consuetudo, per quam & novitatum vanitas amputatur, & vetusta ac recta evangelicæ atque apostolicæ institutionis semita custoditur. Si autem & languores aliqui ac debilitates accidunt, juxta evangelicum & apostolorum præceptum præsto habet unusquisque ut [a] *inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum.*

VIII. Cum hæc largiente vobis Domino fideliter atque instanter annuntiata fuerint & observata, confidimus in ipsius pietate, quoniam cessante inani ac supervacua largitione munerum ac votorum, cessabit etiam multitudo illa simulantium & simulatio

A percussionum ac dementationum, cum unusquisque non vana & falsa ostentare, sed ad corpusculi sustentationem necessaria quærere vel etiam mendicare cogetur; ita ut si forte aliqui obstinatiores in tali facto apparere voluerint, duris omnino verberibus coerciti, ad confessionem veritatis compellendi nobis esse videantur. Nam etsi illud verum esset, ut discedere a locis illis tentantes confestim novo morbi genere corriperentur, quanto esset manifestius hoc ex diaboli impugnatione fieri, tanto confidentius Domino miserante ac protegente erat discedendum, & contemtis fideliter inimici terroribus, in locis legitimis more ecclesiastico illius misericordiæ supplicandum. Neque enim inter sanctos B martyres & spiritus atque animas justorum cum Domino jam regnantium, illic invidia suspicanda est, sed plena caritatis unitas, & pietatis societas; & ideo simul sibi oblatos ægros, si vitandæ tentationis gratia fideliter ad aliorum sanctorum limina deducantur, nequaquam indignari, sed potius favere & congaudere atque congratulari credendi sunt. Quorum unus præcipue, magnus videlicet Apostolus Paullus, propter hanc unitatem spiritus ceteris sanctis dicit: *Si cui autem aliquid donatis, & ego. Nam & ego si quid donavi, propter vos in persona Christi*. Quod si votum & desiderium est pupulorum fidelium, diversorum martyrum & ceterorum sanctorum limina suppliciter frequentare, C sunt dies certi & legitimi, quibus id juxta antiquam Ecclesiæ observantiam devote exercere conveniat; tempore videlicet generalium rogationum, & pro diversis tribulationibus ac necessitatibus indictarum litaniarum, seu quadragesimalium jejuniorum, sive etiam in vigiliis & natalitiis martyrum.

IX. Quæ omnia & ex universalis Ecclesiæ lege descendunt, & sacerdotum prædicatione ac denuntiatione commendantur, & omnium fidelium obedientia & pietate attentius observanda sunt. Quamquam & ceteris diebus cum silentio & puritate devotionis, non in ostentatione & tumultu, sacra loca probabiliter visitentur. Nunc vero quanta ab- D surditas est hæc tam legitima, & tam assidue annuntiata ac justa, a plerisque popularibus aut negligenter omitti, aut vix & coacte observari, & ad illa esse promtissimos quæ nullo prædicante ac docente, immo etiam obsistente, tantum animi sui supervacuitate sequuntur; quibus sæpe beati Paulli Apostoli voce inculcandum est: *Fratres, nolite pueri effici sensibus; sed malitia parvuli estote, ut sensibus perfecti sitis*. Et illud beati Jacobi dicentis: *Religio munda & immaculata apud Dominum & patrem hæc est; Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo*. Quatinus hæc atque hujusmodi apostolica hortamenta attendentes tam Presbyteri, quam E populi, atque in locis suis devote, instanter, ac fideliter Domino servientes, sinceritati mentis & fructibus misericordiæ potius studeant, quam vanitati vel ostentationi. Nam etsi quidam illorum fallacium atque fallentium, vere energumeni & arreptitii essent, more ecclesiastico vel in locis suis a sacerdotibus suis, vel in quibusque martyrum sanctuariis a propinquis & amicis tranquille debuerant tractari, atque opitulante Dei gratia purgari, non populorum turbis ac tumultibus inaniter prosequi. Hæc, prout Dominus dedit, juxta auctoritatem divinam & institutionem paternam ad interrogationem vestram sedulo respondere curavi. Vos & ista libenter accipite; & si qua meliora

[a] Jacob. V. 14.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

Deus inspiravit, promta intentione & vigilanti cura peragite; quatinus grex dominicus vestræ gubernationi commissus, eodem Domino auxiliante & erroris effugiat offendiculum, & religionis ac sinceritatis consequatur augmentum. Misimus vobis etiam exemplar epistolæ præfati pii patris & nutritoris nostri ad jam dictum Narbonensem Episcopum; ut si quis de hujusmodi caussis subtilius & plenius nosse voluerit, illius lectione uberius ac profundius instruatur. Deus omnipotens reverendam dilectionem vestram ad ædificationem Ecclesiæ suæ jugiter protegere & custodire dignetur.

AD GOTHESCALCUM.

EPISTOLA II.

AMolo humilis Ecclesiæ Lugdunensis Episcopus dilectissimo fratri [1] Gothescalco salutem. Quod te in hujus sermonis exordio fratrem nomino, quem fraternæ unitati contrarium non ignoro, ea in quantum Deus largitur facio caritate, quam Scriptura nobis præcepit dicens: *Dicite his qui oderunt vos, fratres nostri estis*. Quia etsi ex illorum parte qui ejusmodi sunt fraternitas deperit, non idcirco etiam in nobis frigescere aut perire debet ipsius fraternitatis affectus. Quod autem non solum fratrem, sed etiam dilectissimum dico, Dominus novit quia te fideliter diligo, hoc tibi cupiens quod & mihi. Unde & salutem tibi veraciter opto, præsentem pariter & futuram, per eam divini cultus pietatem, quæ, sicut Apostolus testatur: *Ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ*. Audiens sane & agnoscens quæ in scriptis tuis misisti, & per quemdam fratrem nostrum mihi innotescenda vehementissime flagitasti, diu hæsitavi utrum tibi respondere deberem, homini de novis contra Ecclesiam præsumtionibus, & non parvis erroribus jamdudum accusato, & propter contumaciam, ut audio, episcopalis Concilii auctoritate damnato. Importunum namque & impudens videri posse existimabam, si de caussa, quæ prudentium & reverendorum fratrum nostrorum inquisitione, cognitione, & sententia definita est, aliquid ultro dicere vel respondere aggrederer: & rursum, tantam deprecationem & supplicationem tuam contemnere & præterire silentio, non videbatur Christianæ esse pietatis & caritatis, per quam præcipue lex Christi adimpletur in nobis, testante & commendante Apostolo: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Unde & cum de seipso dixisset: *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrarer: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Et post aliqua: *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. Continuo, ut nos ad exemplum sui, & per hoc ad exemplum Christi, instrueret & informaret, adjunxit: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Ipse est enim verus & pius ille Samaritanus, qui descendentem ab Hierusalem in Hiericho, & a latronibus in itinere spoliatum, & vulneratum, ac semivivum derelictum, clementer miseratus est, alligans vulnera ejus, & vini atque olei infusione curans: tantæque misericordiæ & pietatis suæ nos imitatores esse desiderans, in fine hujus parabolæ unicuique nostrum dicit: *Vade & tu fac similiter*. Manifeste ostendens, illum vere esse proximum fratri, illum vere imitatorem sui, qui fraternis necessitatibus atque infirmitatibus promta pietate & compassione succurreret. Istiusmodi igitur consideratione provocatus, & de venerabilium fratrum atque consacerdotum nostrorum sincerissima caritate confisus, (per quam in Domino unum sumus, & invicem commissi nobis ministerii onera & officia communicare debemus, quatenus & illorum bona per unanimitatis spiritum nostra, & nostra, si qua divina misericordia esse possunt, illorum sint) melius & salubrius existimavi aliquid tuæ fraternitati rescribere, quam inutili taciturnitate, & de illis viderer diffidere, & tibi tam angustiato, tam afflicto, tam anxio & conturbato, nihil consulere. Quapropter omnipotentis Domini & Salvatoris largissimam & indeficientem oro gratiam, ut nobis tribuere dignetur utilem & veracem tuam consolationem & instructionem, sermonem & animum tuum præparet ac tranquillet, ut quæ dicturi sumus, pia mansuetudine & humilitate suscipias, ac seposita animositate, & studio contentionis, libenter quæ vera sunt audias, & non nostra, sed Dei & sanctorum Patrum dicta obedienter suscipias, eisque animum tuum & sensum sincera pietate summittas: quia ut verax veraciter Scriptura dixit: *Sunt viæ quæ videntur homini rectæ, & novissimum earum ducit ad mortem*. Et: *Qui confidit cogitationibus suis impie agit*. Unde & alibi eadem Scriptura admonet, dicens: *Et ne innitaris prudentiæ tuæ*. Hoc namque malum quantum cavendum sit homini, etiam beatus Ephrem admirandæ sanctitatis & inlustrissimæ doctrinæ pater ostendit, cum in hora exitus sui, adstanti sibi uni ex discipulis, magni & acuti & nimis curiosi ingenii, sollicite admonens dixit: Cave, Paulline, ne umquam te summittas cogitationibus tuis. Quantum vero bonum sit obedientiæ, & quantum malum contentionis & contumaciæ, docet nos iterum sermo divinus, ubi per Samuelem prophetam dicit: *Melior est obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere*. Itaque & tu, si bonus, & utilis, & pacificus Ecclesiæ filius esse desideras, noli te sensui tuo committere, sed majorum judiciis atque sententiæ, immo divinis & ecclesiasticis auctoritatibus facile cede, libenter adquiesce, & obedienter subdere, ut possit in te Dei spiritus habitare, dicente Domino per Prophetam: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem verba mea?* Videmus certe tempora novissima & periculosissima, ab Apostolo olim prædicta, plena ignorantiæ & infirmitatis animorum, in quibus illud Domini terribile dictum semper est reminiscendum, atque tremendum: *Qui scandalizaverit unum de pusillis his qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in*

1. Monacho Orbacensi, docto quidem sed Ecclesiæ perturbatori, & in Synodo Carisiacensi, damnato jam Moguntiæ, ob contumaciam virgis cæso, anno 849.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

profundum maris. Et iterum: *Væ mundo ab scandalis! necesse est ut veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit!* Sed & aures & linguas prurientes cavere debemus, ne vel ad audiendas vel ad loquendas novitates promti & faciles simus. Quia & prurientes auribus, & profanas vocum novitates pariter Apostolus condemnat, & oppositiones falsi nominis scientiæ admonens devitandas, continuo de eadem falsi nominis scientia subjungit, dicens: *Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt*. Cum adhuc esses in partibus regni Germaniæ, audivimus in primis super nomine tuo famam dolendam: quod videlicet novitates sereres, & stultas ac sine disciplina quæstiones ventilares. Deinde perlata est etiam ad nos studio ecclesiasticorum virorum quædam scriptura tua, in qua apertissime, & prolixo sermone, atque ut tibi visum est, etiam testimoniis Scripturarum, sive sanctorum Patrum, quid sentires sive doceres multipliciter exsecutus es. Nunc quoque accepimus & alia scripta tua non parva, quæ ad Episcopos, vel contra Episcopos, qui in Concilio damnationis tuæ affuerunt, scripsisse vel protulisse videris. In quibus quanta potuisti intentione, de una tantum quæstione, id est, prædestinatione divina, quid teneas, diligenter explicare curasti. Ita factum est, ut ex utraque scriptura tua, sive quam per alios, sive quam te mittente accepimus, plenissime nobis cognoscere videamur, in quibus quæstionum periculis fluctuet, vel quod nimis dolendum est, naufragetur sensus tuus. Quapropter compendiose nobis & utiliter fieri posse videtur, ut ex illa tota serie scriptorum tuorum, ea quæ nobis fidei catholicæ maxime contraria esse videntur, brevibus & distinctis capitulis ordinemus, adjungentes, sive subjungentes per singula, quid e contrario Scriptura sancta doceat, & Ecclesia Dei firmissime teneat, & ubique fideliter ac salubriter doceat. Cujus doctrinæ & sensibus te, quasi devotum & pium filium, inrefragabiliter obtemperare oportet, si cupis in ejus corporis unitatem vivum & sanum membrum inveniri, & non cum putribus & emortuis justæ severitatis judicio abscisionem mereri. Hunc autem sermonis nostri tenorem, servato in omnibus legitimo ordine, ac ecclesiastica auctoritate, non tibi, qui infelici & miserabili lapsu excommunicationem ab Ecclesia excepisti, sed principaliter reverentissimo & carissimo nostro, Metropolitano antistiti direximus tuo, confidentes in Domini pietate, quia cum hæc legerit, & nostræ erga te compassionis affectum cognoverit, non indignatione aliqua adversum te, sed boni patris & pii pastoris visceribus commovebitur, ut his congruenter perlectis, & tranquille apud te tractatis, si divina gratia adspirante adquiescere volueris veritati, nequaquam diutius aberres a caulis, sed boni & summi pastoris humeris reportatus, unitati inventæ ac redemtæ ovis, cum gaudio cælestium & terrestrium, feliciter restituaris. Hæc sunt igitur quæ in scriptis tuis merito reprehendenda, & reprehensa, tamquam veræ fidei catholicæ inimica, notavimus, & qualiter ad regulam veritatis sint corrigenda perstrinximus.

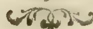
In primis displicet nobis valde, quod dicis & asseris, neminem perire posse Christi sanguine redemtum. Hoc enim dictum dupliciter fidei catholicæ adversatur. Si aut neminem ex numero Christianorum, postquam semel in Christo baptizatus, & particeps redemtionis Christi effectus est, perire posse confirmas, contra Apostolum apertissime prædicantem & contestantem: *Quoniam iniqui regnum Dei non possidebunt*. Et quoniam qui illa vel illa crimina admiserint, regnum Dei non consequentur,

A & non habent hereditatem in regno Christi Dei: inter quos etiam illi sunt negatores Christi, de quibus ipse terribiliter testatur: *Quicumque negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in cælis*. Et illi infructuosæ fidei, de quibus ait: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Sed & illæ fatuæ virgines, quæ non sumserunt oleum in vasis suis cum lampadibus, quibus clausa janua regni dicturus est: *Amen dico vobis, nescio vos*. Aut si non credis, omnes, qui vera fide & devotione per baptismi gratiam regenerantur, Christi esse sanguine redemtos, immo in Christi morte & sanguine baptizatos, licet postea plurimi ex eis, vel per B hæreses, vel per alia diversa crimina pereant, manifestissime contrarium est beato Paullo Apostolo dicenti: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*. Et beato Joanni similiter de eodem Domino contestanti: *Qui dilexit nos*, inquit, *& lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Et beato Petro etiam de pessimis hæreticis, qui post baptismum redemtionis Christi de Ecclesia recesserunt, ita dicenti: *Et eum qui emit eos Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem*. Et ipsi Domino de eisdem hæreticis per Prophetam dicenti: *Et ego redemi eos, & contra me locuti sunt mendacia*. Itaque juxta fidem catho-C licam & apostolicam, propheticam & evangelicam, omnes isti, fideliter ad baptismum Christi accedentes, non utique alio pretio, sed Christi sanguine redemti sunt. Sed cum plurimi ex eis eamdem gratiam in se irritam fecerint, & idcirco in æternum pereant; qua ratione verum est neminem perire posse sanguine Christi redemtum?

Secundo loco displicet nobis valde, quia verissima & sacratissima Ecclesiæ sacramenta, videlicet exorcismi, & baptismi, chrismatis, & Eucharistiæ, ac manus impositionis, perfunctorie & frustratorie omnibus, qui post perceptionem eorum pereant, dari confirmas, dum eos sanguine Christi, sine quo ipsa mysteria, sed quædam velut vacua & inania D ludibria sunt habenda, redemtos negas: cum e contrario Apostolus, & veritatem redemtionis Christi, & verum divinorum mysteriorum effectum, etiam in eis qui inreparabiliter pereunt doceat esse conlata, cum ait: *Impossibile enim est eos qui semel sunt inluminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, &c.* Et iterum: *Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo E sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Et alio loco: *Et peribit*, inquit, *infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est?* Ita veritas mysteriorum peragit virtutem suam, cum fideliter accipitur, etiam in illis qui non permanent in veritate eorumdem mysteriorum. Sed & in illa regula intelligendarum scripturarum de corpore Christi vero atque simulato, unde tu hunc errorem velut confirmare niteris, veraciter nosse debes, simulationem denotari vitæ & morum, non quod absit, divinorum mysteriorum & sacramentorum.

Tertio loco displicet nobis valde, quia & divinarum scripturarum testimoniis, & sincerissimis sanctorum Patrum dictis, tam perverse abuteris, ut hæc omnia quæ manifestissime adversus divinam veritatem & paternam fidem disputas, ex illis non recte intellectis multipliciter adfirmare contendas.

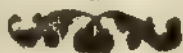
SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

In tantum ut illos qui ex numero fidelium pereunt, nec tunc, quando in primis ad percipienda mysteria regenerationis, & dominicæ oblationis, vel in parvula ætate ab aliis oblati sunt, vel ipsi in majori fideliter accesserunt, affirmes Christo & Ecclesiæ non incorporatos, nec membra illius quæsitæ & salvatæ ovis effectos, ac per hoc nec umquam fuisse Christianos. Nam quomodo est Christianus, qui non pertinet ad corpus Christi, qui non est membrum Christi? Cum e contrario Apostolus etiam illos, qui graviter peccare, & in eodem gravi peccato perire possunt, membra Christi & templum Spiritus sancti esse dicat, quamdiu fideliter & innocenter agunt. *Nescitis*, inquit, *quia corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi* B *faciam membra meretricis? absit.* Et iterum: *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, &c.*

Quarto loco displicet nobis valde, quia tam dure & indisciplinate & immaniter de divina prædestinatione sentis & loqueris in damnatione reproborum, ut omnes illos qui ad sinistram ponendi sunt in die judicii, & cum diabolo atque angelis ejus pro malis meritis suis æterno igne damnandi, ita sint divinitus ad interitum prædestinati, ut eorum prorsus nullus aliquando potuerit, nullus possit salvus esse. Quod sentire & dicere quid est aliud, quam in Deum graviter & horribiliter blasphemare, C si illis ejus prædestinatio hanc necessitatem irrevocabiliter imposuit, ut omnino quod ad salutem suam proficeret operari non possint? Sed absit a nobis hoc recipere, ne meritum damnationis illorum Dei culpa sit, qui eos tales esse constituit, non illorum, qui aliud esse non potuerunt. Huic errori, vel potius immanissimæ impietati, resistit Scriptura dicens de illo: *Nemini mandavit impie agere, & nemini dedit spatium peccandi.* Et ipse judex vivorum & mortuorum destruit istud insanum mendacium, qui se in illo die judicii ita illis qui ad sinistram stabunt dicturum esse prædixit: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* Ut cur a se inse- D parabiliter discedere sint digni, cur maledicti, cur diabolo & angelis ejus in æterna pœna sociati, videlicet non ex præjudicio prædestinationis suæ, sed ex merito iniquitatis eorum, statim clarissime subjungat & ostendat dicens: *Quia esurivi, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi bibere, &c.* Ubi evidenter ostenditur, quod non propterea damnantur, quia opera salutis suæ facere non potuerunt, sed quia facere noluerunt. Unde & Psalmista de eodem justo & æterno judice dicit: *Quia tu reddes unicuique secundum opera sua.* Non ait, secundum præjudicia sua, sicut ista insana & furibunda doctrina afferere conatur, ad nihil aliud, nisi ad subversionem audientium. Cum e contrario E fides catholica firmissime teneat, nec ipsum diabolum, & angelos ejus, ad hoc umquam prædestinatos ut tales essent: sed quia tales suo vitio esse voluerunt, idcirco eis æterni ignis supplicia præparata. Omnipotens enim Deus non est auctor malorum meritorum, nec malorum hominum, nec malorum angelorum: sed ipsi sibi sunt auctores mali, quod propria voluntate gesserunt, Deus autem justus ultor & judex in his quæ ejus æquitate passuri sunt. Præscivit ergo æternaliter futura mala merita ipsorum, sed præscientia ejus non eis intulit necessitatem, ut aliud esse non possent, sed tantum prævidit quod aliud esse nollent. Prædestinavit eisdem malignis angelis, & reprobis hominibus perpetuas pœnas: non quia malignos & reprobos ipse

A eos facit, sed quia malignos & reprobos suo vitio futuros illos prævidit: & quos tales proprio vitio futuros prævidit, quid mirum si eos justo judicio suo æternis pœnis & incendiis prædestinavit, ut qui volentes peccaverunt, nolentes puniantur? Non itaque in illis prædestinavit omnipotens Deus quæ sibi erant facturi iniqua voluntate sua, sed quæ ipse de eis erat ordinaturus æquissimo judicio suo. Nulla enim prædestinavit injusta, sed tantum justa: injusta vero præscivit ut Deus futura, prædestinavit ut judex justus damnanda. Nec præscientia tamen, nec prædestinatione sua, cuiquam malorum hominum, vel angelorum, necessitatem imposuit male agendi, sed tantummodo pro malis gestis æternas pœnas luendi. Unde verissime ad eum Scriptura dicit: *Deus æterne, qui occultorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant.* Et iterum de illo: *Domino enim Deo antequam crearentur omnia fuerunt cognita: similiter & post perfectum respicit omnia.* Et alio loco: *A sæculo enim*, inquit, *usque in sæculum respicit, & nihil est novum in conspectu ejus.* Sunt quidem in malis & damnandis aliqui reputati, qui aliud esse non potuerunt: sicut illi parvuli recens nati, sub reatu originalis peccati defuncti, quibus per baptismum Christi non potuit subveniri: sicut etiam illi ignorantes Deum, qui non potuerunt invocare in quem non crediderunt, nec audire sine prædicante, nec prædicatorem habere, quia nullum ad se mitti meruerunt. Sed & in his non est iniquitas apud Deum, quia & illos traxit ad mortem originale peccatum, & istos & originale pariter & actuale. Ipso tamen ubique justo judice, qui de tota humani generis massa, ob primæ prævaricationis meritum juste damnatos, alios facit vasa misericordiæ gratuita gratia, alios permisit esse vasa iræ justo judicio. Sin autem hoc quæritur, ubi in Scripturis prædestinatio in malam partem dicatur, ipsum quidem proprie verbum tali sensu positum forsitan non facile invenitur: sensus tamen verbi manifeste in pluribus locis apparet. Sicut in primis de angelis refugis beatus Judas Apostolus dicit: *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, carceribus caliginis damnatos tradidit in judicium cruciandos reservari.* Et de Antichristo Paullus Apostolus dicit: *Et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Et post pauca: *Quem Dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet inlustratione adventus sui.* De Juda quoque proditore ipse Dominus, cum pro Apostolis oraret: *Et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur.* De quo etiam Apostoli, orantes pro electione successoris ejus Mathiæ, ad Dominum dicunt: *Ostende quem ex his duobus elegeris accipere locum ministerii hujus, & apostolatum, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.* Tale est & illud, quod per Solomonem dicitur: *Universa propter semet ipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum.* Et quod in libro Job scriptum est: *Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducitur.* Et in libro Sapientiæ de Ægyptiis: *Ducebat enim eos ad hunc finem digna necessitas.* Et apud Hieremiam de quibusdam: *Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in diem occisionis.* Talibus etiam Amos propheta dicit: *Qui separati estis ad diem malum, & adpropinquatis solio iniquitatis.* Item de filiis Heli sceleſtis & sacrilegis dicitur: *Qui non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.* Et ad Amasiam prævaricatorem & impium regem Propheta loqui-

tur : *Scio*, inquit, *quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper quod non adquievisti consilio meo*. Sed hæc omnia ita fideliter pensanda sunt, ut in eis & malorum, sive angelorum, sive hominum, iniquitas, & Dei vindicantis incontaminabilis justitia cognoscatur. Prærordinavit atque tradidit angelos malignos in judicium cruciandos reservari : sed exigente eorum impietate, quia non servaverunt ordinem & honorem suum, quem sub Deo & cum Deo habere potuerunt. Et Judas præcognitus & prædictus est filius perditionis, sed merito impiæ proditionis abiit in locum suum, id est, sibi in pœnis destinatum & præparatum : sed quia prævaricatus est de loco ministerii & apostolatus. Ita non est mirum, si Antichristus, quia præscitus est homo peccati, præcognitus etiam & prædictus est filius perditionis. Et malus atque impius præparatus ad diem malum, servatur in diem perditionis & furoris : sed quia ipse sua sponte & malus & impius exsistet. Ducebat & Ægyptios divini judicii necessitas ad exitium & interitum præparatum : sed digna, quia pro impietatibus & contumacia eorum justa. Sic & illi, qui velut pecora æternæ morti devoti esse voluerunt, siquidem impii manibus & verbis accersierunt illam, congregantur quasi grex perditionis, & sanctificantur, id est, quodammodo separantur ad diem malum, & ad diem occisionis. Sed & impii filii Heli, & impius rex ille Amasias, indigni habiti sunt judicio Dei, qui consilium salutis suæ susciperent, & Deus illos occisioni & perditioni præparavit. Sed juste utique ob merita impietatum, quæ de illis prius Scriptura commemorat, & excæcari & interire meruerunt. Ait etiam Scriptura : *Et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus præparavit illum ad romphæam*. Paravit ergo & præordinavit istiusmodi transgressorem ad romphæam, id est, ad mortem & interitum : sed juste, quia ipse ultro transgressus est a justitia ad peccatum. Juxta hunc igitur divinæ auctoritatis sensum, omnipotens Deus justo judicio suo prædestinat pœnas malis, prædestinat malos pœnis, nullum tamen prædestinat ut fit malus : quia non malorum, sed bonorum auctor est bonus, & malorum gestorum ultor est justus, & si mala gerentes ad eum convertantur, indultor pius. Sciendum tamen, quod prædestinationis verbum in malam partem, sicut in Scripturis minus est usitatum, ita & a doctoribus rarius est usurpatum : & ob hoc nequaquam magnopere de eo certandum.

Quinto loco non minus detestamur, & horremus, quod ita exarsisti adversus eos qui æterno interitu sunt digni, ut dixeris eos tam irrevocabiliter & incommutabiliter perditioni esse prædestinatos, sicut Deus ipse incommutabilis & inconvertibilis est, & Episcopos, ad quos scribis, quasi misericorditer adhortaris, ut hoc prædicent populis, ut quia jam præfinitam damnationem evadere non possunt, saltim aliquantulum Deo supplicent & humilientur, ut statutum eis vel modicum mitiget & leviget pœnas. Obsecro, ubi hæc umquam in Scripturis sacris legisti? ubi in sanctis & catholicis Ecclesiæ doctoribus invenisti? Cur non similiter diabolum & angelos ejus exhortaris, ut quia statutam damnationem evadere non potuerunt, jam nunc interim orent & deprecentur Dominum, ut eis mitiores & tolerabiliores fiant æternæ pœnæ? aut quid amplius istis relinquis, quos similiter irrevocabili sententia damnatos asseris? Huic tam atroci impietati contradicit Ecclesiæ fides, quæ diabolum cum angelis suis credit inremediabiliter corruisse : hominibus vero, etiam impiis, si recognoscant peccata sua, si defleant, si confiteantur, si divinam misericordiam implorent, indubitanter januam indulgentiæ aperiri. Sic enim Propheta docet & exhortatur dicens : *Quærite Dominum, dum inveniri potest ; invocate eum, dum prope est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum*. Et iterum : *Quis ambulabit in tenebris, & non est lumen ei? speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum*. Et ipse Dominus per se : *Convertimini ad me, & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum*. Et alio loco : *Revertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras*. Et iterum : *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*. Ista est fides & pietas Ecclesiæ : quia diabolum novit in malis suis sine pœnitentia permansurum, nec ullam indulgentiam accepturum : & hominibus ad Deum conversis per ineffabilem ejus bonitatem, & pœnitentiæ remedium concedi, & salutis aditum non negari. Oro, quid tibi peccavit humanum genus? quid tibi peccavit Ecclesia? quid in ipsa Ecclesia tot proximi & fratres tui, ut eis tam magnam, tam patentem januam pietatis Dei obstruere & obserare coneris? Quis umquam fidelis ecclesiasticus vir ita prædicavit, ut hæc tam attente & obstinate inculcare & confirmare non erubescas? Vere non est Christiana, sed pagana, immo diabolica ista duritia : quam si bene cogitare & cognoscere posses, profecto signares cor tuum, & manum tuam poneres super os tuum. Legimus quidem in Evangelio, beatum Joannem Evangelistam de Judæis dixisse : *Propterea non poterant credere, quia dixit Esaias, Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum*. Sed sicut beatus Augustinus in quinquagesimo ejusdem Evangelistæ tractatu fideliter & catholice exponit, „ Sic dictum est, *non poterant*, ubi intelligendum est quod nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro, *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*. De omnipotente dictum est, *non potest*. Sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis divinæ : ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. „ Non quia mutari homines in melius non possunt, sed quamdiu superba sapiunt, non possunt credere. Hoc de Judæis, qui excæcati & indurati sunt, Deus præscivit, atque in ejus spiritu Propheta dixit. Non ergo poterant credere, juxta sensum fidelissimi doctoris, quia hanc eorum futuram impossibilitatem, id est, superbam impietatem, per quam Domini humilitatem contemserunt, & Deus vere prævidit, & per Dei spiritum Propheta vere prædixit. Claudamus itaque aures adversus hanc inauditam duritiam, & verba præcipitationis, & audiamus præfactum doctorem dulciter orantem, & dulciter disputantem adversus profanæ inaniloquia vanitatis. „ [1] Quosdam, *inquit*, „ nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, „ & quosdam nimiæ suæ voluntatis diffidentia dejecit in negligentiam. Illi dicunt, Ut quid rogamus Deum ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate? Isti dicunt, Ut quid conamur bene vivere, quod in Dei est potestate? O Domine! o pater qui es in cælis! ne nos inferas in quamlibet istarum tentationum, sed libera nos a malo. Audiamus Dominum dicentem : *Rogavi*

1. Tract. LIII. in Joan.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

„ *pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*: ne sic „ existimemus fidem nostram esse in libero arbi- „ trio, ut divino non egeat adjutorio. Audiamus „ & Evangelistam dicentem: *Dedit eis potesta-* „ *tem filios Dei fieri*: ne omnino existimemus in „ nostra potestate non esse quod credimus. Ve- „ rumtamen in utroque illius beneficia cognosca- „ mus. Nam & agendæ sunt gratiæ, quia data „ est potestas, & orandum, ne succumbat infir- „ mitas. „

Sexto loco similiter detestati sumus, quod Deum, & sanctos ejus, in perditione eorum, quos æternæ damnationi prædestinatos assidue repetis, dicis exsultaturos & gravisuros: cum e contrario apertissime Scriptura dicat: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum*. Et alio loco: *Vivo ego dicit Dominus Deus, quia nolo mortem impii, sed ut convertatur & vivat*. Et iterum: *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non magis ut convertatur a via sua mala, & vivat?* Quomodo ergo lætatur in morte & in damnatione impii, cum ipse jurat non esse voluntatis suæ? aut quomodo gaudet ad ruinam cujusquam, qui ut nullius bono, ita etiam nullius malo indiget, ut quasi potentior vel beatior fiat? Protulisti quidem, velut ad muniendum sensum tuum, testimonia de Scripturis, sed incongruenter, & non eo sensu quo ibi posita sunt. Velut est illud: *Ego quoque in interitu vestro videbo, in subsannabo*. Et illud, quod non de generali perditione impiorum, ut tu posuisti, sed proprie de miseria & calamitate infidelium Judæorum in Deuteronomio dicitur: *Et sicut lætatus est Dominus super vos, benefaciens vobis, vosque multiplicans; sic lætabitur disperdens vos, atque subvertens*. Sed grandi & pia consideratione indiget, ut qualitercumque cogitetur risus & subsannatio Dei in interitu perditorum, & lætitia sive exsultatio, non solum in profectu rectorum, sed etiam in subversione pravorum, qui, ut supra ostensum est, in nullius morte, in nullius perditione lætatur, nec aliquem perire velle se jurat: quia nullius interitum velut inimicus creaturæ suæ desiderat, sed in eis qui pereunt, tantummodo finem malitiæ, & ordinem ac retributionem justitiæ diligit. Sic itaque in interitu impiorum & iniquorum ridebit & subsannabit, cum eorum superbiam & contentum digna punitione humilians atque condemnans, omnem creaturæ vanitatem, & elationem adversus creatorem, irrisione & subsannatione dignam esse monstrabit. Unde & divina eadem verba posita sunt, ut non diceret, de interitu vestro: scilicet non pro illo, sed in illo; id est, non pro illis qui sua culpa perierunt, sed quia in eorum justa perditione, in contemplatione rationalis & beatæ creaturæ, laus accrescet & gloria creatoris, exsultante omni electa creatura, non in tormentis miserorum, sed in æquitate & veritate judiciorum divinorum. Quod etiam in præsenti sæculo animabus sanctorum conceditur, dicente Psalmista: *Exsultaverunt filiæ Judæ propter judicia tua Domine*. Non ergo propter perditionem cujusquam, sed propter divinæ æquitatis justitiam. Hoc sensu accipi potest & illud: *Lætabitur justus cum viderit vindictam*. Et illud in Salomone: *Et in perditione impiorum erit laudatio*. Lætatur autem omnipotens Deus, vel benefaciens justis, vel mala retribuens pravis. Non quod ipse diversa affectatione mutetur, atque varietur, cujus gaudere, sicut & esse, æternum atque incommutabile est, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Sed sicut spiritus patris dicitur loqui in eis quos loquentes facit, quos ad testificationem veritatis instruit & informat: qui etiam postulare pro sanctis, & gemere ac desiderare dicitur, quia eis quos repleverit affectum postulandi & gemendi & desiderandi inspirat. Ita & ipse lætatur in sanctis in quibus habitare dignatur, quia eos proculdubio lætantes facit, sive in donis gratiæ quæ largitur piis; sive in judiciis & æquitatibus, quibus impios punit. Pro quibus etsi humano affectu, sicut Apostolus dicit de se, tamquam homines contristantur: tamen divino spiritu regente atque inlustrante, justa Dei judicia laudare & glorificare non cessant. Cum igitur tam magna & ineffabiliter majori cautela, ut aliquatenus intelligi possint, divina verba indigeant, non facile a quoquam proferenda sunt velut pro se, ne forsitan bene tractata inveniantur contra se.

Septimo loco, duo prorsus gravia mala in tuis nobis moribus plurimum displicuerunt. Unum quod sacerdotes Dei, & rectores Ecclesiarum, tantis injuriis & conviciis & maledictis laceras, tanto dispectu & contumacia conculcas, utique spiritu erroris & superbiæ miserabiliter deceptus, ut omnino nihil Christianæ patientiæ, nihil Christianæ reverentiæ habere videaris. Nam inter cetera, omnes qui insaniæ sensuum tuorum zelo fidei resistunt, hæreticos appellare non metuis, eosque a bono & erudito viro atque catholico Episcopo Rhabanicos nuncupare præsumis. Nec times Deum, quod in tales & tantos diaboli laqueos, per vanam instabilitatem mentis & corporis, & vaniorem curiositatem atque arrogantiam incidisti. Nec erubescis, quod in tot erroribus & mendaciis ab omnibus ubique deprehenderis & confutaris. Nec doles, quod ecce tot annis a corpore Ecclesiæ justæ severitatis damnatione præcisus, atque omni bonorum contubernio ac solatio defraudatus, remansisti velut stirps inutilis, & palmes aridus igni destinatus. Sed adhuc insuper os tuum maledictione & amaritudine plenum est: & conversus in arcum pravum, non pro Domino, ut putas, sed Ecclesiam matrem tuam, ejusque Præsules patres tuos, sacrilega audacia contemnens, adversus Dominum jacularis. Alterum vero malum est in moribus tuis, quod in omnibus quæ dicis & sentis, sicut scriptura tua declarat, nullum omnino, hominum more bonorum, pie & humiliter deprecaris, nullius te sensui & auctoritati summittis, nec dicis, quod sæpe solet & debet pietas dicere, Obsecro bone vir, aut bone frater, si in his quæ dico aliquatenus erro, ferto infirmitatem meam, instruito ignorantiam meam, & probabis obedientiam meam; quia paratus ero libenter suscipere quicquid veritas dignabitur declarare. Sed ita te sensui tuo credis, & in ipsa veritate speculari & contemplari gloriaris, ut in scriptis tuis nec Deo ipsi supplices, ut tibi quod melius est revelet. Quapropter multum fraternitatem tuam exhortor & moneo; & paterna pietate ac fraterna caritate persuadeo, ut revertaris in temet ipsum, convertaris ad cor tuum, & excutias procul a te istum errorem vanum, & laborem infructuosum ac perniciosum, restituasque te sanctæ matri Ecclesiæ, restituas te obedientiæ Domini sacerdotum & patrum tuorum, restituas te fraternæ omnium caritati. Ut qui modo jaces tamquam vas perditum, cooperante Dei gratia, efficiaris in domo ejus vas utile, ad omne opus bonum paratum. Nec terrearis consideratione, vel erroris quem incurristi, vel injuriarum, quas in Dei sacerdotes intulisti, ne ex hoc velut implacabiles patiaris. Omnes deprecabimur pro te, & ipsi ultro propter amorem Christi obliviscentur se, eruntque apud omnes & præterita errata in oblivionem, & præsens

conversionis tuæ bonum in gaudium & exsultationem. Tantum ne dubites, nec remoreris, sed eruere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis, ne in tali damnatione repentina morte præventus, Ecclesiæ matri, cui nunc mærorem facis assiduum, luctum, quod absit, derelinquas perpetuum. Crede indubitanter, quia hæc ex vera & sincera erga te caritate & solo amore salutis tuæ loquor. Nec omnino æstimes, quod quædam superius, velut durius & austerius prosecutus sum, ad confusionem vel condemnationem tuam prolata. Sed scito certissime, quia ad hoc tantum dicta sunt, ut ea coram oculis ponerem tamquam in speculo veraciter dijudicanda, & adjuvante Dei gratia, quantocius & studiosius emendanda. Siquidem, ut bene ipse nosti, meliora sunt vulnera amici, quam fraudulenta oscula inimici. Ad extremum, breviter tuæ intimo caritati, gestum esse intra Gallias, temporibus pene beati papæ Leonis, A sive Agapiti, Concilium venerabile, & Ecclesiæ Dei valde utile, a pluribus Episcopis, quibus præfuit admirandæ sanctitatis, & virtutum ac miraculorum, beatus Cæsarius Arelatensis Episcopus: ubi diligenter de gratia Dei & libero hominis arbitrio, de præscientia & prædestinatione divina constat esse definitum, qualiter moderatissima ratione sentiendum, tenendum, & docendum sit. Unde heic ad commonitionem prudentiæ tuæ paucissima verba subnecto, quibus ajunt, „ Hoc etiam secundum „ fidem catholicam credimus, quod post acceptam „ baptismi gratiam, omnes baptizati, Christo au- „ xiliante & cooperante, quæ ad salutem animæ „ pertinent, possint & debeant, si fideliter labo- B „ rare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad ma- „ lum divina potestate prædestinatos non solum „ non credimus, sed etiam, si sint qui tantum „ mali credere velint, cum omni detestatione il- „ lis anathema dicimus. „

OPUSCULA DUO

EJUSDEM ARGUMENTI,

AMULONIS AD GOTHESCALCUM

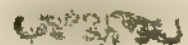
Epistolæ adjuncta in Codice Trevirensi.

OPUSCULUM I.

Responsio ad interrogationem cujusdam de Præscientia vel Prædestinatione divina, & de libero arbitrio.

OMnipotens Deus, quia verissime verus & solus Deus est, omnino in sua æterna & incommutabili scientia præscivit omnia antequam fierent, sicut Scriptura testatur, dicens: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant.* Præscivit ergo sine dubio, & bona quæ boni erant facturi, & mala quæ mali erant gesturi. Sed in bonis ipse fecit sua gratia ut boni essent: in malis vero, non ipse fecit ut essent mali, quod absit: sed tantum præscivit eos proprio vitio tales futuros. Neque enim præscientia Dei imposuit eis necessitatem, ut aliud esse non possent, sed tantum quod illi futuri erant ex propria voluntate, ille ut Deus prævidit ex sua omnipotenti majestate. Unde Scriptura incontaminabilem D justitiam ejus nobis insinuans, ait de illo: *Nemini mandavit impie agere, & nemini dedit spatium peccandi.* Quod ergo impie agunt impii & iniqui, & spatium temporis vitæ hujus, quod eis dedit Deus ab bene agendum, ipsi e contrario convertunt ad malum exercendum, non Dei sed ipsorum est culpa, & ideo recte damnantur ipsius justitia. Præscivit autem idem omnipotens Deus etiam æternam illorum damnationem, sed ex merito ipsorum, quos in propria malitia perseveraturos prævidit, non ex sua, quod absit, iniquitate, qui nihil injuste constituit, & qui reddit unicuique secundum opera sua, id est, & bene agentibus bona æterna, & male agentibus mala perpetua. Ergo bonos præscivit omnino, & per gratiam suam bonos futu- C ros, & per eamdem gratiam æterna præmia accepturos, id est, & in præsenti seculo bene victuros, & in futuro feliciter remunerandos. Utrumque tamen ex dono misericordiæ Dei. Unde Apostolus vasa misericordiæ eos appellat dicens: *Ut ostenderet divitias gratiæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* E contrario autem malos, & præscivit per propriam malitiam malos futuros, & præscivit per suam justitiam æterna ultione damnandos. Sicut præsciebat de Juda proditore quod eum esset traditurus, sicut Evangelium dicit: *Cum esset unus de duodecim.* Præsciebat etiam æternam ejus damnationem, cum diceret: *Væ homini illi per quem filius hominis tradetur! Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Sic & de impiis Judæis, præsciebat sine dubio eorum impietatem futuram, de qua prædixit in psalmo: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.* Præsciebat & subsequentem ipsorum damnationem, de qua in eodem psalmo subjunxit: *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.* Sed in his, & in omnibus iniquis, illud prius ex propria est pravitate, istud sequens ex divina æquitate. Hoc modo & de prædestinatione Dei omnino sentiendum est quia in bonis prædestinavit, & ipsam eorum bonitatem futuram ex dono gratiæ suæ, & pro eadem bonitate æternam ipsorum remunerationem, ut ipsius dono fierent boni, ipsius dono essent remunerati. Unde ait Apostolus: *Qui prædestinavit nos in adoptionem fi-*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

liorum per Jesum Christum in ipsum. Et alio loco : A *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*. Prædestinavit utique electos suos, ut & nunc assumerentur in adoptionem filiorum Dei per gratiam baptismi, & in futuro efficiantur conformes imaginis filii Dei, per eamdem Dei gratiam secundum imaginem ejus renovati & glorificati. Prædestinavit omnino, ut & hi essent boni, non ex se, sed ex illo, & illi beati, non per se, sed per illum. In utroque ergo bona sua in eis & de eis futura præscivit & prædestinavit. In malis vero & impiis, non prædestinavit omnipotens Deus malitiam & impietatem, id est, ut mali & impii essent, & aliud esse non possent: sed quos præscivit & prævidit malos atque impios futuros proprio B vitio, ipse eos prædestinavit ad æternam damnationem justo judicio. Non quia aliud esse non potuerunt, sed quia aliud esse noluerunt. Ipsi igitur sibimet ipsis exstiterunt caussa perditionis: Deus autem justus judex & ordinator justus ipsius damnationis. Non enim prædestinavit injusta, sed justa. Prædestinat tamen & coronas justis, & pœnas injustis, quia utrumque est justum. Quam justitiam ejus commendans nobis Apostolus, ait: *Numquid iniquus Deus, qui infert iram? absit*. Et quia modo omnibus prærogat patientiam, ut convertantur ad pœnitentiam, & qui pereunt, suo contemtu & duritia pereunt, quia tantam Dei patientiam contemserunt, iterum alio loco dicit: *An divitias bo-* C *nitatis & patientiæ & longanimitatis ejus contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Secundum duritiam autem suam, & cor impœnitens, thesaurizat sibi iram in die iræ & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Hinc etiam alia Scriptura testatur, dicens: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum: impii autem manibus & verbis accersierunt illam, & æstimantes amicam deflexerunt & sponsiones posuerunt ad illam, quoniam digni sunt qui sint ex parte illius*. Non ergo omnipotens Deus ulli hominum caussa mortis vel perditionis exsistit; sed ipsam mortem & perditionem manibus & verbis ipsi impii sibi accer- D sunt, dum nequiter operando, & nequius aliis suadendo, & sibi & illis damnationem adducunt; dum viam iniquitatis & perditionis amantes, a recto itinere deflectunt, & ad perpetuam damnationem, tamquam datis inter se dextris, pari consensu nequitiæ, quasi ex voto & sponsione festinant, fœderati mortis, & vitæ æternæ inimici: ipsi secundum duritiam suam, & cor impœnitens, thesaurizant sibi iram in die iræ. In qua die justi judicii Dei, quia unusquisque secundum opera sua recipit, nemo ex Dei præjudicio, sed ex merito propriæ iniquitatis, condemnatur. Non enim ille aliquem prædestinavit ut malus esset, sed vere omnem malum prædestinavit ut impunitus non esset. Quia E & unaquæque lex justa crimen non jubet, ne sit injusta, & tamen criminosum punit, ut vere sit justa. Qui ergo dicit, quod hi qui pereunt prædestinati sunt ad perditionem, & ideo aliter evenire non potest; similiter quoque & de justis, tamquam & ipsi ideo salventur, quia prædestinati ad salutem aliud esse non potuerunt. Qui ergo hæc tam confuse & insulse, & illis tollit meritum damnationis, & istis meritum salutis: ac per hoc quid aliud agit, nisi ut & pereuntibus secundum illum sit imposita necessitas perditionis, & his qui salvantur, sit imposita necessitas salutis? atque ideo nec illi juste damnentur, qui justi esse non potuerunt, nec isti juste remunerentur, qui aliud quam justi esse nequiverunt, ut in utraque parte & perditio & salus non sit ex judicio propriæ actionis, sed ex præjudicio divinæ prærordinationis? Et ubi erit illud: *Qui reddet unicuique secundum opera sua?* Et iterum: *Numquid iniquus Deus qui infert iram? absit*. Aperte namque caussa perditionis illorum qui pereunt in Deum refertur, si ipse eos ita ad interitum prædestinavit, ut aliud esse non possent. Quod sentire vel dicere horribilis blasphemia est. Sed Ecclesiæ catholicæ fides, cujus filii & sectatores esse debemus, ita nobis firmissime tenendum insinuat, ut superius juxta Scripturæ sanctæ auctoritatem breviter designavimus. Videlicet omnipotentem Deum, in malis ipsorum malitiam præscisse, quia ex ipsis est, non prædestinasse, quia ex illo non est: pœnam vero illorum & præscisse, quia Deus est, & prædestinasse quia justus est: ut & in illis sit meritum suæ damnationis, & in illo potestas & judicium justæ damnationis. Non enim prædestinat Deus, nisi quæ ipse facturus est: præscit vero multa quæ ipse facturus non est, sicut omnia mala, quæ utique mali faciunt, non ille. Ipsos quoque malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt: sed quia boni esse noluerunt, & suo vitio vasa iræ apta in interitum perseveraverunt, & in massa damnationis, vel originali, vel actuali merito permanserunt. In bonis autem, omnipotens Deus, sicut supra satis ostensum est, utrumque præscivit & prædestinavit, ut & in præsenti vita per suam gratiam exsisterent boni, & in futura etiam beati. Utriusque enim boni eorum, id est, præsentis & futuri, ipse est auctor, & idcirco sine dubio utriusque præcognitor & prædestinator. Quare & ipsi ex seipsis non solum aliud esse potuerunt, sed etiam aliud fuerunt antequam per eum, qui justificat impium, ex impiis justi efficerentur. Sive autem in illis qui salvantur, sive in illis qui pereunt, voluntas propria remuneratur, voluntas propria damnatur. Sed in illis, quia per gratiam Domini Salvatoris est sanata, ut ex mala & prava fieret bona & recta, est proculdubio dignissime coronata: in istis autem, quia non adquiescit per Salvatorem recipere sanitatem, justissime per eumdem judicem sentiet perpetuam damnationem. Et hoc est breviter totum, quod de libero arbitrio juxta veritatem catholicæ fidei est tenendum. Quod scilicet omnem hominem liberi arbitrii condiderit Deus. Sed quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt: ita istud liberum arbitrium, in universo genere humano, illius prævaricationis merito, vitiatum & corruptum, ita obcæcatum est & infirmatum, ut sufficiat homini ad male agendum, id est, ad ruinam iniquitatis, & ad hoc solum possit esse liberum: ad bene vero agendum, id est, ad exercitium virtutis, & fructum boni operis, nullo modo assurgat & convalescat, nisi per fidem unius mediatoris Dei & hominum hominis Christi Jesu, & donum Spiritus sancti instauretur, inluminetur, atque sanetur: sicut ipse Salvator in Evangelio promittit, dicens: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Et Apostolus ait: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*. Ut per hanc gratiam Christi, & spiritus Christi, humanum liberum arbitrium inluminatum, atque sanatum, dicat gratulans illud Psalmistæ: *Dominus inluminatio mea & salus mea, quem timebo?* Qui igitur hanc gratiam libertatis accipere desiderat, ut ad bene & pie vivendum veraciter liber fiat, non de suis viribus præsumat, sed illi se fideliter sanandum corroborandumque

committat, de quo idem Psalmista dicit: *Apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet:* illumque oret, atque supplicet dicens: *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non domi-* A *netur mei omnis injustitia.* Et iterum: *Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua:* & cetera similia.

OPUSCULUM II.

De gratia & præscientia Dei, deque prædestinatione & libero arbitrio, de spe item ac fiducia salutis, & de sententia sancti Augustini.

Opusculum hoc in veteri codice Amolonis Epistolam subsequitur, sine titulo, & ut apparet, sine principio.

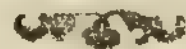
GRatiam itaque Dei credere debemus, qua humanum genus, nullis suis bonis meritis præcedentibus, sola Dei gratuita bonitate & misericordia salvatur per unum mediatorem Dei & hominum Jesum Christum. Quam gratiam commendat ipse Dominus in Evangelio dicens: *Venit enim filius hominis quærere & salvum facere quod perierat.* Hanc & Apostolus prædicat dicens: *Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Et alibi: *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo.* Hanc significat gratiam, ubi dicit fidelibus: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est.* Id est, utrumque, & quod salvi facti estis, & quod per fidem salvati: & salus vestra, & fides vestra. Per hanc gratiam, id est, gratuitum donum suum, trahit Deus pater quos vult ad filium suum. Trahit autem, non necessitate, sed delectabili voluntate & amore: sicut ipse filius dixit: *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum.* Trahit eosdem & ipse filius ad se, sicut ipse dicit: *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* Hanc accipiunt in baptismo regenerati parvuli & majores, & quotidie fideles in omni cogitatu, & opere, & sermone bono. Exhortatur videlicet, quod bonum est inspirando: confirmat vero, quod inspiraverit conservando. Nullum est enim hominis bonum, quod non sit Dei donum. Per hanc gratiam nobis etiam quotidiana peccata humiliter confitentibus & supplicantibus remittuntur, testante beato Joanne Apostolo, & dicente: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.*

Præscientiam quoque Dei credere debemus, qua omnia in æterna scientia sua præscivit, & præcognita ei sunt quæcumque futura sunt: non solum bona, quæ ipse facit & remunerat in suis, sed etiam mala quæ ipse non facit, sed tantum judicat & damnat in alienis. Unde & Scriptura dicit: *Qui nosti omnia antequam fiant.* Ita namque in illa æterna præscientia, ei æternaliter & incommutabiliter omnia præcognita sunt, sicut omnino futura sunt. Et quia verissime & certissime præscivit, omnino ita erunt, sicut ea præscivit. De qua præscientia ejus Apostolus dicit: *Nam quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui.* Præscivit credituros & non credituros: præscivit in fide perseveraturos, & non perseveraturos: præscivit in vita æterna futuros, & in igne æterno arsuros. Præscivit ergo & certum numerum sanctorum suorum. Unde mystice in psalmo canitur: *Qui* B *numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Et Apostolus: *Novit Dominus qui sunt ejus.*

Debemus etiam credere prædestinationem & electionem sanctorum: quia eos, quos præscivit sua gratia salvandos & liberandos, prædestinavit, id est, præordinavit, & elegit, id est, a massa perditionis & societate reproborum discrevit, ut ejus gratia fierent vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Non itaque idcirco eos prædestinavit & elegit, quia præscivit eos ex semet ipsis justos futuros: sed potius ad hoc eos præscivit & prædestinavit, ut eos gratis sua gratia justificaret. Quod totum ita Apostolus testatur dicens: *Nam quos præ-* C *scivit & prædestinavit*, &c. Hoc itaque eis præstitit præscientia & prædestinatio Dei, ut fierent quod non erant, id est, ut fierent conformes imaginis filii sui, & vocarentur vocatione non solius vocis exterius, sed & gratiæ inspirantis & adjuvantis interius. Hæc prædestinatio Dei appellatur nonnumquam propositum Dei, sicut ait Apostolus: *Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* De hoc proposito & gratia, ante mundi constitutionem, ante tempora æterna sanctis promissa & donata, iterum dicit: *In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora sæcularia, manifestavit autem temporibus* D *suis verbum suum.* Et alibi: *Secundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu, ante tempora secularia, manifestata est autem nunc, per inluminationem Salvatoris nostri Jesu Christi.* De qua vocatione dictum est: *Sine pœnitentia enim sunt*, id est, sine mutatione, *dona & vocatio Dei.* Oportet itaque ut credamus, ipsum bonum perseverantiæ sanctorum, non solum donum, sed etiam magnum & præcipue necessarium Dei donum. Quid enim prodest in his bonis esse cœpisse, & ea ante finem vitæ vel in finem perdidisse?

E Oportet etiam ut credamus, liberum & rectum voluntatis arbitrium, ab initio homini a Deo naturaliter insitum, ita primæ prævaricationis merito esse vitiatum, infirmatum & depravatum, ut ad amorem veritatis & justitiæ assurgere non possit, nisi per donum Christi fuerit excitatum, sanatum, ac vegetatum, & a suæ pravitatis vitio liberatum. Hinc enim Scriptura dicit: *Creavit Deus hominem rectum & ipse se infinitis miscuit quæstionibus.* Et post hunc humanæ depravationis lapsum quod subjectum sit, eadem Scriptura sic dicit: *Sensus enim*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 851.

& cogitatio humani cordis prona est ad malum. A Hunc itaque liberi arbitrii languorem, quo sensus hominis & cogitatio, ex vitio damnatæ originis, prona & intenta est ad malum, & ipsum liberum arbitrium tenetur captivum, solus ille sanat medicus, solus ille liberat, & reddit liberum liberator, qui de seipso ait: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* Et iterum: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Ipse liberum arbitrium reddit sua gratia liberatum: ut sicut erat pronum & promtum ad malum, multo attentius & delectabilius efficiatur pronum & promtum ad bonum. De qua libertate Apostolus ait: *Ubi autem spiritus Domini, ibi libertas.*

Hæc igitur gratia, & præscientia, & prædestinatio, & electio, & vocatio, sed & liberi arbitrii dejectio & instauratio, tam clare adnuntiata in Scripturis, fidelissime & firmissime debent teneri a nobis. Quæ non ad hoc adnuntiantur, ut hominem fidelem ab spe & fiducia salutis dejiciant, aut frangant: sed ut humiliata omni humana superbia, & omni de suis viribus præsumtione deposita, subjiciat se unusquisque & commendet fideliter Deo regendum, & ejus virtute protegendum, ejus bonitate juvandum, ejus gratia conservandum & perficiendum, quæ nulla est alia, nisi misericordia & benignitas redemtoris, cujus morte vivificamur, cujus sanguine redimimur, cujus justitia absolvimur, cujus cruce salvamur, ut fiat in nobis, non ad desperationem, sed ad salutem, quod Apostolus ait dicens: *Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui vivificat mortuos.* Et alio loco: *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est sapientia nobis a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemtio.* Quatenus totum ipse nobis sit, & nos toti ejus simus, non ex parte de nobis, & ex parte de illo fidentes, & unusquisque nostrum dicat ei fideliter cum Psalmista: *Tuus sum ego, salvum me fac.* Quid est enim, quod ita se quodammodo familiarius Deo commendandum putavit, ut diceret, *Tuus sum ego?* nisi intelligi volens, quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedientiæ primum & maximum malum. Ideo tamquam dicens, Meus esse volui, & perditum me feci, *Tuus sum*, inquit, *salvum me fac*. Constanter utique fidelis quisque Christo crede, eique te totum committe, quantum potest. Noli velle esse quasi proprius, & in tua potestate, sed ejus clementissimi & utilissimi domini te servum esse profitere. Ita enim te ad se sublevare non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi quod tibi profit, etiamsi nescias. Ipsa est namque Dei sapientia, quæ loquitur & admonet dicens: [a] *Ego mater pulcræ dilectionis & timoris, & agnitionis & sanctæ spei: in me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum. Qui audit me non confundetur, & qui operantur in me non peccabunt.* Pro hac vir sapiens orat dicens: *Mitte illam de sanctis cælis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid acceptum sit apud te.*

Neque contrarium putari debet, quod in dictis sancti Augustini, forsitan & aliorum catholicorum doctorum, aliquotiens inveniri solet, impios quoque ad æternam damnationem, sive ad æternum interitum prædestinatos. Quia omnipotens Deus, quos in peccato suo, sive originali, sive etiam actuali, atque in impietate prævidit esse perituros, non eos sua divina potestate, quasi præjudicando, prædestinavit ad malum, ut eos velut ipsa prædestinatione cogeret malos esse, atque ad æterna mala toleranda pervenire: sed quos vel ex juste in B Adam damnata origine, vel etiam propria impietate, perpetuæ damnationis reos futuros esse præscivit, justo eos judicio, tamquam omnium præscius, ad æternum interitum præordinavit, & præordinando utique prædestinavit. Sed jam audiamus beatum Augustinum, quomodo & ipse, post Apostolum præcipuus prædestinationis & gratiæ prædicator, hortetur fideles ad studia pietatis, & instantiam orationis, ut mereantur accipere præmium vocationis. [1] *O si cor esset*, inquit, *qualitercumque suspirans in illam ineffabilem gloriam! o si peregrinationem nostram in gemitu sentiremus, & sæculum non amaremus, & ad eum qui nos vocavit pia mente perpetuo pulsaremus! Desiderium sinus cordis est: ca-* C *piemus, si desiderium quantum possumus extendamus. Hoc nobiscum ait & scriptura divina, hoc congregatio populorum, hoc celebratio sacramentorum, hoc baptismus sanctus, hoc cantica laudis Dei, hoc ista nostra disputatio, ut hoc desiderium non solum seminetur & germinet, verum etiam in modum tantæ capacitatis augeatur, ut idoneum sit sumere, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed amate mecum. Non multum amat nummum, qui amat Deum. Et ego palpavi infirmitatem. Non sum ausus dicere, non amat nummum, sed non multum amat nummum: quasi amandus sit nummus, sed non multum. O si Deum digne amemus! nummos omnino non amabimus.* D *Erit tibi nummus instrumentum peregrinationis, non irritamentum cupiditatis: quo utaris ad necessitatem: non quo fruaris ad delectationem. Deum ama, si aliquid in te egit quod audis & laudas. Utere mundo, non te capiat mundus. Quod intrasti, iter agis. Exiturus venisti, non remansurus. Iter agis, stabulum est hæc vita. Utere nummo, quomodo viator in stabulo utitur mensa, calice, urceo, lectulo, dimissurus, non permansurus. Si tales fueritis, erigite cor qui potestis, & audite me. Si tales fueritis, ad ejus promissa venietis. Non enim multum est ad vos, quia magna est manus ejus qui vos vocavit. Vocavit, invocetur. Dicatur illi: Vocasti nos, invocamus te. Ecce audivimus vocantem: audi in-* E *vocantes. Perduc quo promisisti, perfice quod inchoasti. Noli deserere munera tua, noli deserere agrum tuum. Germina tua intrent in horreum. Abundant tentationes in mundo, sed major est qui fecit mundum. Abundant tentationes, sed non deficit, qui in illo spem ponit: in quo defectus nullus est.*

a Eccli. XXIV. 24. seqq.

1. Tract. XL. in Joan. in fine.

Sæcul. IX.
circa
Ann. Chr.
855.

EPISTOLA AUDRADI EPISCOPI AD HINCMARUM.

Nobilis ingenii linguam facunde poeta, A
Cælitus esse tibi dulci modulamine pandis,
Dum flagrans animo, virtutum pascua lustras,
Dum salientis aquæ perfundis lumina rore.
Ocius hinc lectæ Lauri succedis & umbræ
Pallentis hederæ, necnon & pinguis olivæ:
Dans miro nexam capiti de fonte coronam.
Denique quos dudum sitientes ire per agros
Cernebas miseros, studio florente monebas,
Ut (fontis vitæ) clarissima cernere templa
Irent, & votis peterent sibi dona salutis.
Me quoque jamdudum carum quem ducis amicum,
Talibus Audradum dictis Hincmare monebas:
Ut viva felix, monitis nunc utere nostris, B
Rumpe moras, cursu properans quo mœnia cernis.
Fons ibi de medio sedis diverberat auras,
Et mihi largitur vivos haurire sapores,
Atque tibi faciam præcedens, limina pandi.

Fictio poetica Audradi episcopi.

Credulus his equidem dictis festinus amici
Explorare locum, cernens sed culmina veni.
Sive fides horret dictu, seu fictio fratris
Fama mox facili sancto me clausit ab Imbri.
Vertex cum subito paret de margine bino
Sacrarum tereti fontem circumdare saxo,
Si foret emensus, septem bis redderet ulnas
Candida septeni species fulgebat in ulnis, C
Ac totidem mixtas nebulis obduxerat Eurus.
Illic dum frustra duodenis atteror horis,
Tuque domi placidis celares tempora ramis,
Incusare fidem cœpi fallacis amici;
Nec desunt lacrymæ, cur te præcedere sivi.
Occiduis quoque surgebant jam partibus umbræ,
Vesper & hesperias ornabat lampade terras.
Cum fletu victos oculos per mœnia volvo,
Vocibus his Dominum, votis iterumque reposcens.
O, quicumque loci custos rectorque videris,
O dignare sitim misero restinguere tantam!
Mox de sede sacra vox est allata per auras:
Sum rerum custos, sum vivi fontis origo, D
Sed sine vase suos mortalibus abnegat haustus:
Sit cui cognoscas talis compacta figura,
Scilicet ut calamis septenis surgat ab imo,
Erigat & summum distinguens ausa cacumen,
Ora quidem totidem colli de vertice flagrant.
O quam gratisonis celebrabat talia verbis!
Demum quid facerem, docuit sermone paterno.
Curre domum, manibusque refer quæ mando, miselle;
Aut si pauperies te illud non sinit habere,
Invida seu furtim rapuit de nocte noverca,
Aut si nulla domi mansit spes inveniendi.
Audi consilium, cur his exureris auris?
Huc quidam juvenis, te nocte dieque frequentat,
Et cipho nostris libamina fundit in aris:
Olli nos nostris dedimus viridantia pratis
Tecta, quibus maneat jussus, seu prosit amicis.
Cignea jamque sibi costinis atria gyrat,
Utitur & claris nostro moderamine limphis,
Jam seu dives amat pictis recubare tapetis.
Ocius accelerans, illi hæc mea dicta referto.
Hospitio sanctam requiem meruisse fideles
Sis memor! o juvenis, nunc & sine fine valeto.
Auribus hoc capiat, tectis te vimine textis
Temperet atque sitim, somnum sub nocte quiete
Sternat, & hærentes recreet per viscera fibras.
Et prima cum luce dies dejecerit umbras
Molliat argillam, primo vel sole tepescat,
Et nota tornet specie, quam novit abunde:
Obducat cera, ceramque recondat arena,
Innocuos ignes juxta mox collocet illud,
Æquet lance, metalla placet cum pondere libræ.
Quæ commissa sibi meminit, lucrique memor sit
Per quæ pollet ovans, nostris vernantibus aulis;
Ambabus manibus post omnia follibus efflet,
Et vacuet formam cera, repleatque metallo.
Post aliquod spatium, vas testis exuat assis,
Effigiemque novam ferro diffumiget unco,
Concilietque tuis manibus venerabile pignus.
Illud huc tecum veniens deferre memento,
Hoc libabis aquæ fontem salientis ad astra,
Insuper & caussam referet, quid vase figurem,
Et dubios verbis animos tibi firmet amicis.
Interea triplum solvat cum carmine nodum,
Quem poterit fusum referans ornare metallum
Hunc tibi mente locans. Olli, sic pangere mando.
In geminæ specie lunæ distinguitur orbis,
Scilicet obscura claraque fugante tenebras,
Luminis & faciem terras dum vertit ad imas,
Altera pars cælo, tenebris obducta tenetur.
Denique bis septem, lumen mirabile visu
Evomit in terris glomerata fronte diebus.
Nam mirum dictu! crescunt dum lumina Phœbæ,
Instituere Patres nimium solemnia Paschæ.
Sed sursum pallens, ut primum condere lumen
Cœperit, & terris nigra vilescere forma
Ter septem numerant, quos non excedere soles
Sit, sed in his licitum, sanctum solemne requiri.
Quid hic Pascha pium numerus, seu luna figurent
Explicet: & triplum poterit dissolvere nodum.
Hic memor esto, locum juvenis responsa capessant.

EXPLICIT EPISTOLA AUDRADI EPISCOPI.

INCIPIT LIBER
DE
FONTE VITÆ.

TUm præſens juvenis referens hæc ordine juſſo, A
Juſſa refers, agnoſco quidem mandata relatis,
Immortale decus Domino, regnumque perenne.
Qui mihi dignatur geminas mandare ſalutes,
Quique dedit vivo faciem perfundere rivo,
Vimineaſque domus frondenti tegmine ceſſit:
Excipit ac noſtri ſcipho libamina voti,
Illius haud dubium nobis præcepta tuliſti.
Da dilecte manum,mecumque hac nocte quieſce,
Florentemque domum jam nunc fidiſſimus intra,
Atque ſedens animum recreato ſalubribus undis,
Utere vel ſtratis ſomno, ſub nocte tapetis.
Cetera quæque refers, aurora teſte faceſſam.
Non meritis indigna tuis tibi gloria crevit. B
Tanta, bonus hoſpes ſacro de fonte bibiſti,
Namque vales doctis ægrum ſanare loquelis.
En quæſita manus, quo vis properemus amice?
Nec fraudabo torum membris, nec pocula labris:
Illius æternum maneat per ſæcula nomen
Hoſpitis electi, qui me direxit ad aulam.
Sed cum tanta tibi virtus, laudeſque manerent:
Miror cur tantis voluiſti ſubdere pœnis
Me, qui nil nocui, invenem ſed ſemper amavi.
Dicere ſi liceat, placitum culpabo magiſtri.
Nam quondam placidis caneres cum vocibus odas,
Me ceu dilectum, mulcebas carmine tali: C
Conſule feſtinus, propriæ dilecte ſaluti.
Te quoque paullatim præcedens limina pandam,
Intra quæ ſaliens fons vivus, verberat aſtra.
Ficta fides placiti rapuit veſtigia pacti,
Condictoque loco veniens incognitus horror:
Biſque quaterque vocans Hicmarum, vocibus addo.
Hauribam vacuas crebra de voce loquelas
Aure, tuque fidem velans, reſponſa negabas.
Altitonans donec me miſit partibus iſtis,
Cunctaque quæ retuli, docuit ſermone paterno.
Confortare precor, violet ne cura quietem;
Sit tibi nunc requies, ſpatio ſub noctis opacæ,
Et veniente die dictis reſponſa parabo. D
Pallida luciferum ſequitur jam filia ſolis,
O meus Audrade, ſoſpes ſis, ſomnia linquis
O venerande nimis, ſanum me ſomnia linquunt
Principio lucis, pacti vel temporis hora.
Perfice namque precor multum laudabilis hoſpes,
Pignus: & exponas miſſum cum carmine nodum.
Incipe nunc mecum cæleſtis gratia carmen
Æterni fontis, ciphri Paſchalis, & horæ.
Sit regi Domino virtus, laus, gloria ſemper,
Illius & faciem precibus poſcamus uterque,
Senſibus ut noſtris aſpiret juſſa fateri,
Qui tibi differri juſſit ſua pocula, donec
Æternum fatearis eum, credaſque colaſque. E

De creatione mundi & hominis, cui Deus infundit vitam.

Incipe nunc mecum cæleſtis gratia carmen
Æterni fontis, ciphri Paſchalis & horæ.
Vult etenim ſciri, mundi qui tempora ducit,
Pontum, telluremque, poloſque creavit, & illis
Ære ſubtili formam ſpeciemque reducit,
Aſtris qui cælos, variis animalibus arva,
E grege ſquammoſo fluvios, volucrumque perornat
Aera, poſt hominem fecit ratione repertum,
Talibus & dictis affatur conditor illum.

Præceptum a Deo homini primo impoſitum, ſub pœna amittendi fontis vitæ.

Quæque moventur in orbe novo, frondentque virentque;
Omnia trado tibi, mihimet tu ſubditus eſto:
Illa tuis vivant, noſtris tu condite juſſis.
Confero multa tibi, nobis tu pauca rependas,
Unius ut ligni tangas ne mala memento,
Nam te de limo feci, vitaque replevi
Ut ſemper vivas, ſi non neglexeris illud:
Et mecum regnes, ſenio non fractus in ævum.
Quod ſi de vetita guſtaveris arbore malum,
Continuo mortalis eris, captivus & ibis,
Fonſque tibi vitæ claudetur cum paradiſo.
Nam te qui terræ dominum concedo manere,
Carcere flammivomo, triſti nec torqueo fumo,
Horriſonique canis rabiem non cernere cogo,
Nec feci gelidum tenebris ſentire dolorem,
Alterius fugias domini ſuccumbere juſſis.
Cujus ſuggeſtu, miſero ſi viſeris actu,
Quas retuli ſupra, merito ſuccumbito pœnis.

Homo peccans amittit ſibi & poſteris fontem vitæ.

Eheu! qui primi recinam nunc facta parentis,
Qui ſprevit præcepta Dei, vitamque reliquit,
Et mortis domino conſenſit, & intulit orbi
Atque ſuis natis, omni ſobolique ſequenti
Quas meruit pœnas, domino mereatur iniquo.
Qui vetiti malum ligni porrexerat Evæ,
Eva viro, mortem cunctiſque ſequacibus ambo.
Sic homo cum voluit, vitam pro morte reliquit.
Incipe nunc mecum cæleſtis gratia Carmen
Æterni fontis, ciphri paſchalis, & horæ

Ad quem revocatur a Deo, per pœnitentiam.

Sed tamen omnipotens rerum cui ſumma poteſtas,
Quem fecit hominem doluit, miſeratus & illum,
Dulcibus alloquiis & celſa voce reclamat.
Quo fugis O factura mei? per devia vallis
Tendis ad ignotas & cæci carceris ædes.
Sulphureaſque domos, flammas ſine fine vomentes.
Illic mors inimica ſedens tua funera farcit,
Obvia mille tuo præmittens ſpicula cordi.
Flecte miſer curſum; quo ſol conſurgit eoo:
Eſt ubi noſtra domus, & vivi fontis origo.
Et ſeptem palmæ faciem ſalientis amictant
Fecundæ fructu, quarum non poma putreſcunt.
Temperies veris, flores & roſcida mella,
Et miranda ſuos emittunt gramina flores,
Pulcrius in toto verum nil cernitur orbe.
Huc plangens lacrymanſque redi, veniamque preceris.
Et votis expoſce tibi pia pocula fontis,
Et fructu palmæ peccati vincula ſolvi:
Namque tuæ mortis, tu conſcius eſſe videris.
Hæc celebrante Deo clementi carmine verba,

Infelix oculos, gressum nec flexit ad illum, A
Sed mortis dominum letali fonte secutus,
Excepit dignas tanto pro crimine pœnas.
Hostis ut agnovit revocari carmine vinctum,
Fraude dolos acuit, figitque cacumine culmi,
Mortiferum pomum nexit, calamoque draconem
Extulit, & virga signum pomo colubroque
Ante patrem prolem suam: non intulit illis
Vim, quod sponte sua cuncti periere sequentes.
Sic victor serpens, victorum signa levavit,
Et sibi per campos, urbesque domosque petivit
Et nemora, sculpi simulacra, Deumque precari
Se jussit, hominumque genus sibi subdidit omne.

Mittit Deus ad revocandum hominem prophetas, qui nihil possunt in hac re. B

Incipe nunc mecum cælestis gratia Carmen
Æterni fontis, ciphri paschalis, & horæ.
Sed Deus æternus hominem sevire metallo
Indoluit, elegitque viros, quos esse Prophetas
Jussit, & errantem docuit revocare parentem.
Hi Domini videre domum, fontemque biberunt:
Gustavit palmæ fructum sed nullus eorum.
Vincula nec potuit captivi solvere quisquam.

Christus fons vitæ æternus, hominem sua morte redimit.

Æqualis patri donec de virgine natus
Filius advenit, homines retinere labentes,
Et revocare sibi mortis de carcere lapsos. C
Ipse quidem præsens Dominus, hæc verba salutis,
Eloquio dulci saliens fons, intulit orbi.
Terrigenæ quicumque sitim restringuere rivo
Vultis, æternum cursim contendite fontem.
Unicus ecce Dei fons vitæ, jure perenni
Effluo nunc largos vobis sitientibus imbres.
Namque meas hominum quisquis gustaverit undas,
Ultra non sitiet, felix sed vivet in ævum.
Cernitis ecce quidem præsenti corpore natum,
Me Patris æterni genitum sine temporis hora.
De me, deque Patre procedit Spiritus almus,
Quem septem palmæ faciem quæ fontis amictant,
Multiplici dono distinctæ, mystice signant. D
Nam dederam mundo vitam, quam respuit Adam,
Humano generi gignens letale venenum,
Unde fuit totum, mortis tenebrisque pererrat,
Illum qui feci, jam præsens ipse requiro.

Merito exclusum e Paradiso.

Eligo namque hominem moriens absolvere leto,
Namque per excessum vitam pro morte reliquit,
Proque suis meritis paradisi perdidit aulam.
Cognitione Dei vacuus, simulacra deosque
Effigiare sibi studuit, dominosque precari.
Hunc ego decrevi, soli mihi subdere colla.
Quid facit? ab furis rapitur deceptus amore,
Utque Deum veneratur eum, cui claustra gehennæ E
Inferus & flammæ, tenebrisque obducta vorago
Atra manet, sedes spirantibus undique flammis.
O factura mei, tristi sub sorte laborans!
Quam feci manibus faciem, vitaque replevi,
Ad me deflectas. Nam qui voco corpore sumto
Te revocare volens, veni moriturus in orbem.
Signifer ille quidem leti, mortisque repertor
Talibus auditis, furiis accensus & ira,
Artibus insimulat fidis; Sat possumus, inquit.
Cum mater hominum nostro sine numine tantum
Ediderit terris, culpati nescia partus.
Conditor ille potens, cæli qui possidet arcem,
In terris hominem primum quem fecit, adivi,
Disjecique suis clausum quem sepserat aulis,
Et mihi subjeci, & natos, vulgusque nepotum,
Insuper & proprio complevi dogmate mundum.
Me sine nec prolem matres genuere maritis,
Ex quo nostra volens Adam præcepta secutus,
Seque suosque dedit nobis servire parentes:
Legibus his donec pacto quo nescia fractis,
Tantus in orbe puer, nullius criminis heres
Intrat, & antiquas præsumit frangere leges.
Dum mihi prostratum, quærit sibi surgere mundum,
Hunc ego ter tentans hominem cognoscere purum
Arte mea volui; heu pulsus dubiusque recessi!
Ergo decet majora virum sentire pericla.
Mors mihi te sociam solito cum fœdere jungam,
Qui nisi cognoscat semper quid possit amica,
Esse potest totum revocet per carmina mundum.

Quem mors alloquitur, regnaturum ubique terrarum.

Mors dedit e contra tales de pectore voces,
Fœdera si quæris, tecum sum semper ubique,
Perfice quod gaudes, totus quam suscipit orbis,
Æmulus ille tuus morsu degustet amaro.
Erige, nil tardes, virgam, pomum colubrumque;
Quo lato digne Dominus veneraris in orbe,
Lexque manet, priscos subdens tibi jure colonos,
Illius in faciem victricia signa levato.
Humano qui more nisi tua sceptra sequatur,
Sorte mea calidam divellam corpore mentem.
Tuque potens animam rapies, raptamque tenebis,
Corpus in optata claudetur morte sepultum,
Sic quoque cessabit nostros irrumpere fines.
Dixerat, & dæmon, concusso culmine signi,
Audet in æterno torquendus sulphuris igne
Infestare Dei faciem, pomo colubroque.

Fons vitæ restauratur per Christum resurgentem a mortis sepulcro.

Incipe nunc mecum cælestis gratia Carmen
Æterni fontis, ciphri paschalis, & horæ.
At patiens Dominus hominum cui cura perennis,
Signa levat contra lignum, pomumque Deumque;
Pro furto pomi sacrum dans in cruce pomum.
Hujus non speciem potuit mors fere nec hydrus,
Moxque fugam caperent, si non vis proxima Christi
Majestasque Dei Leviathan prenderet hamo,
Et natus hominis mortem moriendo necaret,
Qui ponens animam sancto commisit ab ore:
Protinus alma jubet, hostis sævissima colla
Divinis stringi vinclis; torvumque draconem

Portas mortis effringentem.

Jam tormenta premunt suspecta, trahuntque gementem
Ad portas erebi, Dominus quas obruit, atque
Tartara disrupit. Cæci tunc carceris ædes
Lux Deus irradians, evertit luce tenebras.

Et eripientem e faucibus draconis homines.

O nova captivis facies tunc visa tonantis,
Qui genus humanum rapuit de fauce draconis.
Vincula dissolvit, prædam patrique reduxit,
Armillæque terras percussit cuspide fauces,

Posse nec indulsit sanari vulnus apertum. A
Tunc mortis morsus prædictus voce Prophetæ [a]
Exstitit, & partem rapuit, partemque reliquit.
Primus & ad vitam devicta morte triumphans
Ter redeunte die post hæc surrexit ab umbris
Christus, & e tenebris lumen resplenduit orbi.
Ut sol post tenebras consurgit luce coruscus,
Condere quem densæ numquam potuere tenebræ.
Sic chaos exsuperans Christus, de morte migravit,
Atque pium celebri cum nomine Pascha sacravit.
Quo transivit enim lux est, & vita perennis,
Dans formam nobis tenebris exsurgere posse,
Si tamen illius celebremus dogmatis horam,
Lumine quam lunæ numero signavit & almo. B
Inferiora legas, si vis hæc carmina nosse.

Explicatio mystica Paschatis, & ejus dierum.

Perfice nunc mecum cælestis gratia carmen
Æterni fontis, ciphri Paschalis, & horæ.
Nunc audi frater quæ sit displosio nodi.
In gemina specie lunæ distinguitur orbis,
Scilicet obscura, claraque fugante tenebras.
Dicitur hac specie pars terræ, parsque polorum,

Luna hominis figura.

Effigies hominis, manibus plasmata creantis.
Hactenus & terris conversum lumen ad illum
Vertere luna monet, quæ dum sua lumina terris
Volvit & ad cælum, tenebris obducta tenetur.
Dat hominis formam, qui dum terrestria quærit, C
Ingenii lumen terras convertit ad imas:
Excipit & vulgi gaudens dum murmure laudes,
Dispectus cælo, tenebris obductus habetur.

Celebratio Paschæ prohibetur ante lunam XIV.

Interea minimum poterit solemnis haberi,
Bis etenim septem glomerata fronte diebus
Evomit in terris lumen mirabile luna,
In quibus est vetitum sanctum solemne requiri.
Qui duo, quæ Christum præcedunt tempora signant,
Ante datam legem primum, sub lege secundum.
Per quæ terrigenæ peccati pondere pressi
Ingenium vitæ sibimet conferre volentes,
Indigni cælo, tenebris mersere senectam,
Morte nec abjecta, meruerunt cernere Pascha.
Sed sursum pallens, ut primum condere lumen
Cœperit, & terris nigra vilescere forma:
Ter septem numerant, quos non excedere soles
Sit, sed in his licitum, sanctum solemne requiri.
Sic lacrymans, primum cælo cum vertere vitam
Cœperit, & terris vilis despectus & esse.
Jam cælo clarus, ter septem supputet illud,
Scilicet in mundo, Christi quo gratia fulget
Tempus: & ex toto conversus corde requirat
Pascha salutiferum, celebri ratione repertum.
Deque tenebrosa saliens caligine noctis,
Transeat ad lucem, Christus quam contulit orbi:
Ut tribuente Deo, felix per sæcula vivat.
Perfice nunc mecum cælestis gratia Carmen
Æterni fontis, ciphri Paschalis, & horæ.
Auxiliante Deo cujus mihi verba tulisti,
Arcanum fidei reserans, sub nomine Paschæ,
Explicui: triplum potuique resolvere nodum.
Marginis & geminas cecini jam forte figuras,
Clara septenis specie qui fulget in ulnis,
Ac totidem mixtis variatur cortice nigro.
Vos quoque jam fudi, venerabile pignus honoris,
Septenis calamis, horis totidemque ter ornans.
Hoc fine quisque sitit, frustra contendit ad umbas
Æterni fontis, hic est sapientia patris;
Non intrabit enim commercia pectoris atri,
Subdita peccatis nec mens amplectitur illam.
Spiritus ipse Dei, sed qua dignissimus hospes
Expurgans vitiis, septeno munere dotat,
Perpetuoque sibi mansuram dedicat aulam,
Hæc sitiens limphas poterit haurire salubres.
Hoc vas quisquis habet, fontis festinet ad undas.
Hauriat & sacris fundat libamen in aris.
Cursibus æthereis, sonitus fit maximus orbi,
Qui tegit hunc sonito, monuit me sensibus imis.
Hæc Audrade tibi modulari carmine dulci,
Pignora cara satis, recinas quæ sæpius oro.
Sic quoque felici tractabis gutture fontem
Quæsitum, longo certamine, dulcis amice.
Maxima dona tibi cælestis gratia confert.
Hæc memor esto mei, sacris confunderis aris
Obsecro mi frater, nunc felicissimus esto.

[a] Oseæ XIII. 14.

E X P L I C I T.

SERVATI LUPI PRESBYTERI DE TRIBUS QUÆSTIONIBUS LIBER.

Quæ nobis utilia judicamus, si communicamus cum aliis, Deum nullo renitente promeremur, cujus præcepto devoto respondemus obsequio: & si quod jam accepimus sincera benevolentia impertimur, quæ necdum accepimus ejus munere consequemur. Hæc mecum reputans, cum post devictas persecutiones & falsas opiniones jam inde ab initio incarnationis Domini exortas, octingentesimum quadragesimum nonum ab eadem incarnatione agente annum Ecclesia in pace quam ei reliquit Salvator, cum ea futurus juxta suæ pollicitationis fidem usque ad consummationem sæculi, comperissem primum in Italia, deinde in Gallia, si non concuti fidem, turbari certe quorumdam intentionem, quod *de libero arbitrio*, & *de prædestinatione bonorum & malorum*, ac *de sanguinis Domini* taxatione, vulgo quædam inaudita jactarentur, harum rerum qui per se non possent optavi ut per me fierent certiores. [1] Hic in auxilium invocato Deo, a quo non esse solum, sed etiam nosse percepimus, ad ejus primum auctoritates, quibus omnium consensus fidelium adquiescit, me contuli. Deinde quid earumdem clarissimi tractatores & defensores invictissimi super memoratis quæstionibus sensissent, anxie diuque scrutatus sum. Quorum sole clariora opera, divinis irradiata eloquiis, si omnes vel intelligerent vel haberent, jure deberem superfluitatis aut arrogantiæ argui, qui vel eadem verbis aliis ingessissem, vel quod ipsi non valuissent, me implere posse confiderem. Cum vero utrumque multis, alterutrum quibusdam, neutrum forte nonnullis obtigerit, alterum vel neutrum habentibus sic adesse contendam, ut utrumque possidentes, si tamen sua cognitione hæc mea, qualiacumque sunt, digna duxerint, non offendam. Itaque mihi nihil, Deo plurimum confidens, quod proposui hinc expedire conabor.

QUÆSTIO I.

De libero arbitrio.

I. Rerum omnium opifex Deus, loci temporisque ac per hoc totius mutabilitatis expers, (neque enim concluditur loco qui continet omnia, nec [2] vero accessu temporis augetur, qui nequaquam temporali primordio cohibetur,) omnis creaturæ rationes sempiterna apud se immutabilitate custodiens, spiritalem creaturam tantum tempori, corporalem autem non tempori modo, verum etiam loco fecit obnoxiam. Siquidem subjectam se tempori spiritalis natura ostendit, quæ bene utpote a bono Deo condita, partim suo se vitio depravans in veritate non stetit, atque ideo corruit, partim A conditori pia subjectione adhærens, & quod lapsus esset capax aperuit, & ne ultra laberetur compos tantæ felicitatis accepit. Namque redemtor, cum in resurrectione opinionem conjugalis commercii removisset, nequaquam nobis Angelorum spopondisset æqualitatem, si in eis peccandi [3] aut consequenter cadendi suspicio remansisset. Quei enim feliciore quam nunc sumus donaremur conditione, nisi emenso mortalis vitæ discrimine, in tanta beatitudinis collocaremur securitate, ut ultra nec peccare possemus, nec velle peccare? Porro corporalis natura, & cœpit ex tempore, & augmentis decrementisque, sive conversionis in alia facultate, mutabilitatis vices, quæ cuncta fiunt in tempore, B confitetur. Loco vero subjectam non dubitat, qui omne corpus longitudine, latitudine, atque altitudine constans, quod solidum appellatur, non nisi loco semper contineri considerat. Utriusque autem naturæ, hoc est & spiritalis & corporalis, proprietatibus Deus artifex observatis, hominem ex anima compegit & corpore, sicut eodem revelante qui fecit accepimus. Verum animam illi fecit ad imaginem suam. Quia tametsi cœpit ex tempore ut creatura, sempiterna tamen ut Deus pro suo modulo permanebit. Sed quia rationis ei & intellectus participium quemadmodum sanctis Angelis contulit: corpus autem non usquequaque ceteris C animalibus formavit dissimile, nisi quod illa in alvum prona, id autem erectum instituit, cujus fido servitio ad capessenda superiora auctoris sui nutibus obediens anima uteretur. Quantum vero præstet corpori anima etiam gentilis auctor conatur exprimere, cum de utroque loquens [4] *alterum nobis*, inquit, *cum diis, alterum cum beluis commune est.* Ita factum hominem primum Adam cum Eva conjuge, quam mirabile dictu! de costa illi dormienti subtracta Deus produxit, in paradiso voluptatis, ut sacræ litteræ testantur, constituit, eumque, suppetentibus omnibus ad usum necessariis, non molesto labore damnavit, sed otiandi tædium oblata ei facultate operandi removit.

D

II. Ne autem nesciret homo ei se debere subjectionis & obedientiæ vicem, a quo & esse acceperat, & bene esse nullis contra votum reluctantibus animæ corporisve motibus feliciter capiebat. Concessis ei Deus ad escam universis pomorum paradisi generibus, uno prohibuit ligno, quod scientiæ boni & mali nominavit. Et quoniam spes impunitatis magna est peccandi illecebra, præcepto interminationem pœnæ addidit, moriendum eis [5] confirmans qua die ex ligno quod vetuerat comedissent. Summa erat observandi jussum facilitas, quando ad id violandum nec ulla necessitas invitabat,

1. Aliqui mss. *Hinc*.
2. Virdun. ms. *vario*.
3. Victor. ms. *ac*.
4. Saluſt. in Catilin.
5. Virdun. ms. *affirmans*.

nec hostis qui solus diabolus erat, vim ullam inferendo impellere poterat. Jam ipse superbiendo ceciderat, jam quod ipse merito perdiderat, hominibus posse contingere invidebat. Quid faceret qui nec semel conceptam malitiam deponere, nec hominem nisi adquiescentem, nisi consentientem, nisi volentem posset dejicere? Auctor mali proprii, repertor alieni, serpente induitur, & cum divinae jussionis non caussa scrutanda sit, sed exsecutio maturanda, quod se quaerere simulat, rudes quaerere instigat, cur videlicet eis omnium pomorum Deus usum non permisisset promiscuum? Respondente muliere, quam faciliorem falli calidus explorator deprehenderat, ne forte morerentur, incautam a vera sententia deduxit, & in falsam quod non essent morituri protinus induxit; adjecto eo, scire Deum, quod si comedissent unde prohibiti essent, mox aperirentur oculi eorum, similesque diis existerent. Scilicet ut numerositate deorum saltem eorum fidem corrumperet, si ad inobedientiam tentati gulae vitio non cessissent. Capta mulier, cum hostis male dulcoratis alloquiis, tum etiam interdicti pomi immodica venustate, prior comedit, & viro ut comederet persuasit. Mox uterque non anima solum, sed & corpore occidit, quando inevitabilem moriendi necessitatem contraxit. Et quia peccati mortem, unde liberum ei fuerat abstinere, non exhorruit, ad persolvendam mortem corporis nolens quandoque pervenit. Mortuum sane hominem statim ut vetitum praesumsit non mirabitur, qui ferali vulnere saucium, vel inremediabiliter veneni contagio jam corruptum, non perperam dici mortuum recordetur, propterea quod tam certa mors impendeat sic affecto, ut nulla spes effugii valeat inveniri. Istius quoque sententiae Apostolus auctor est qui ait: [a] *Corpus mortuum est propter peccatum*. Habet scilicet moriendi necessitatem, quam non habuit ante peccatum. Ita quoque conditus fuerat Adam, ut posset non peccare si vellet, & posset non mori nisi peccaret. Verum ubi ei solum non suffecit bonum, nisi etiam mali caperet experimentum, & voluntatem ad peccandum convertit, posse non mori amisit, & non posse non mori incurrit. Ita sero scientiam boni obedientiae quam sponte deseruit sensit, & scientiam mali quam impia curiositate affectavit, invenit. Quod numquam enim veritus fuerat, ultricem comitemque peccati concupiscentiam sensit, membrorum scilicet genitalium appetitum: quem ita exhorruit, ut ad pudoris remedium velamen quaereret foliorum: ita adamavit, ut ad justum damnationis [1] judicium importunam ejus illecebram nec si vellet vitare sufficeret. Quod itaque peccare posset si vellet, peccando publicavit, quod vero posset etiam non peccare si vellet, conditor patefecit, qui comminatus poenam ne peccaret praemonuit.

III. Habuit ergo Adam liberum voluntatis arbitrium & ad bonum & ad malum: sed ad bonum divino munere adjuvandum, ad malum autem divino judicio deferendum. Quemadmodum enim non adjuvaretur in bono ab eo qui vita esset animae ejus, ut anima corporis ejus? Denique si *anima quae peccaverit ipsa morietur*, ut prophetica praescribit auctoritas, consequens est ut vivat quae bene gesserit vivificante [2] Deo vita ipsius. Liberum autem hominis arbitrium in malo idcirco fuerat divino judicio deferendum, quia cum illi aequa facul- A tas boni malique constaret, nulla indigentia, nulla violentia, voluntatem ad malum inflexit, dum praeceptum Dei sui observatu facillimum, a quo se tanta bona percepisse videbat, sacrilega impietate quasi suspectum contemsit, & hostis ignoti, cujus in nullo penitus indigebat, incitamentum, non solum ad examen Dei non retulit, verum audaci temeritate quasi profuturum excepit. Justissime igitur in illo haesit quod sponte elegit. Et quia ut Apostolus asserit, *in eo omnes peccaverunt*, in omnibus ejus vitiata est natura ex utroque sexu progenitis: ut ad male agendum, quatenus tamen progredi permittimur, sit nobis ut illi liberum arbitrium, ad bene autem operandum nequaquam sit B liberum, nisi fuerit Dei gratia liberatum. In primo parente nostro, qui utinam stetisset! omnes peccando cecidimus, & omnes communi merito atrocissima quidem sumus, sed justissima poena damnati. Non fuisset homo ingratus ei qui se fecerat! obtemperasset conditori, non seductori! noluisset esse nisi quod vellet, qui eum potentia fecerat, clementia gubernabat!

IV. Verba hostis, quae forinsecus per serpentem sonuerunt, sacra revelante scriptura cognovimus: quae vero intrinsecus menti humanae suggestionis molimina admoverit, tametsi indubitanter non valemus comprehendere, tamen probabili conjectura C possumus aestimare. Siquidem [b] *Diabolus misit in cor, ut traderet Dominum Judas*, non palam vocibus perstrependo, verum clandestinis avaritiae facibus miserum accendendo. Celsitudinem similitudinis Dei superbiendo diabolus concupierat, jamque alieni appetens, sui gradus dignitate deciderat. Dumque hanc nec vellet recuperare, nec posset, habituro invidit, & fortasse priusquam verba ederet, incautum qua perierat peste corrupit. Quomodo enim ad capiendum cibum exterius tam cito adquievisset, nisi ad obtinendam propriam libertatem tumuisset ante interius? Quomodocumque contigerit, auctor nostri generis suo ut palam est vitio cecidit. Et quoniam in eo omnes peccavimus, o- D mnes nos in lapsum ejus ruina proculdubio secum traxit. Atque cuilibet sicut possibile est cum voluerit in foveam se praecipitare, quae sit ampla nec scabra tamen crepidine, cum vero egredi voluerit non valebit, nisi extrariis nisibus adjuvetur. Ita primus homo sponte quidem cecidit, in quo ipsi originaliter lapsi sumus, sed coeno peccati nos etiam si volumus expedire non possumus ut resurgamus, nisi prostratos extrahat & erigat gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Voluntarii criminis tantum malum non hominem primum modo, sed universam etiam ejus sobolem, sexus utriusque copula manantem, merito damnationis obstrinxit: quam cum eadem caussa sit omnium, com- E muniter omnes paterentur, quippe qui non Deo, sed diabolo auscultavarint omnes. Nec hinc oriretur justa conquestio aequitate servata, praeterquam quod mererentur nullis recipientibus, nisi esset Deus, quemadmodum incomparabiliter justus, ita ineffabiliter pius, immo ut verbo nostrarum scripturarum utamur, quo colligimur, quo salvamur, misericors. Cum itaque suo merito pereundum esset omnibus, plures divina bonitate salvantur. In his agnoscamus & amplectamur misericordiam ejus: & ut his aggregari mereamur supplici observantia mandatorum ipsius, & precibus assiduis flectamus

a Rom. VIII. 10. b Joan. XIII. 2.

1. Duo mss. *indicium*.

2. Virdun. ms. *se Deo*.

indulgentiam ejus. Cum vero itidem plures damnantur, non reprehendamus, quia merito suo juste damnantur; sed pertimescamus judicium ejus, qui est *terribilis in consiliis super filios hominum*, nosque paria merentes miremur potuisse salvari: ut eorum consideratione ferventius accendamur ad amandam, laudandam, prædicandam misericordiam ejus.

V. His constitutis, & fideli assensu retentis, nemo sobrie sapientium erit nesciens, non esse Deum auctorem caussamque perditionis homini, quem & rectum condidit, & posse si vellet in suo statu manere, monendo monstravit. Namque necdum erat ejus vitiata natura, ut vel scienda nesciret, vel impediente difficultate cognita implere non posset. Nimirum sibimet ipsi homo, aut ex seipso, aut ex diabolo, malum concepit & peperit, dum a se divinam amoliendo reverentiam deceptori credidit, & cibum usurpando illicitum capitale crimen commisit. Istud, istud plane mortalium generi omnium caussa fuit malorum. Peccatum siquidem pœna consequitur, & quicquid non consumit remittendo præsens misericordia, rependit ulciscendo quandoque repræsentata justitia. Sed insurgat aliquis ex numero mordaciter querulorum, & dicat: Non fecisset Deus hominem, quem peccaturum sciebat! Quanto rectius diceret, Non fecisset homo quod summa facilitate vitare poterat peccatum, quo se, si verbis Dei fidem habebat, cognoverat moriturum, quamquam esset divinæ bonitati non congruens, hominem, quem bonum post lapsum, aut etiam ex quo bonum facere posset, non condere! Aut talem fecisset, subjiciat, qui peccare non posset! Quid ita non queratur, Cur homo, cum talis factus esset, ut posset non peccare si vellet, in hoc statu manere noluit, ut quandoque tantum de Deo mereretur obediendo, ne peccare vellet aut non posset? Verum cur homini negaretur illa voluntas, qua vel bene utens exspectaret præmium, vel male excedens præmonstratum pati cogeretur tormentum? Constanter dixerim, nullam Deum creaturam, quæ mala peccando futura esset, facturum fuisse, nisi aut eam iterum bonam, aut ex ea boni aliquid facere decrevisset. *Maluit enim ex malis bonos vel bona facere, quam mala nulla esse permittere.* Et hominum quidem plerosque, vel originali vel proprio vitio malos, reformat in bonos, nulla eis imputata iniquitate sua, quod firmissime tenendum est, gratuita bonitate: spirituum autem immundorum neminem hac dignatur gratia, quorum pertinaci superbiæ nullo veniæ subvenire decrevit remedio. Horum tamen, eorumque participum hominum perditorum, quamquam ipsis nolentibus, bene utitur famulatu: dum his vel aperte sævientibus, vel occulte insidiantibus, exercet Sanctorum patientiam sempiterno quondam præmio coronandam. Nec minus ex malis bonum agit, cum singulis eis meritum repensat supplicium. Bonum enim est malos non conversos puniri, ut comprimatur superborum elatio, crescat humilium devotio, augeatur ex utrisque divina laudatio.

VI. Invicta, ut opinor, superiorum ratione colligitur, hominem tam anima quam corpore fuisse damnatum, nec infortunium damnationis ejus alii quam ipsi & seductori ejus aliquatenus imputandum. Illud etiam claruit, potuisse suis viribus hominem peccando cadere: verum non posse umquam sua virtute resurgere. Proinde pius artifex, quod homo non posset ut ipse perficeret, Filium sibi coæternum, æqualitate voluntatis & potestatis consimilem, non ex mare & femina, sed ex Spiritu sancto & Maria Virgine, novo nascendi privilegio, hominem absque peccato instituit, ut per eum qui obumbrante Spiritu sancto non fuisset conceptus æstu libidinis, eorum qui in peccatis concepti essent aboleret omne peccatum. Hic virgine satus, virgine natus, ut absque delicto conceptus & ortus, sic absque ulla offensæ macula conversatus, postquam dispensationem nostræ salutis docendo sufficienter exercuit, Deus verus, homo verus, utrumque unus, hoc est in utroque & ex utroque unus, dignatione mirabili, mortem, quæ peccato debetur, totius expers contagii sponte pertulit, & nos peccatores æterna morte liberavit. Tum intra triduum resurgens, spem nostram in cælum sustulit, & paullatim pristini lapsus veritatem, & nostræ instaurationis integritatem exposuit, non suis verbis solum, verum etiam discipulorum & verbis & scriptis. Quamquam & sanctæ literæ, quæ dicuntur veteris testamenti alterum mira proprietate expresserunt, alterum mystica præfiguratione signarunt. Nam & primi parentis peccatum ipsæ prodiderunt, & futurum ut per dominum Jesum repararetur genus humanum, cum multis aliis locis, tum in illo summe atque clarissime, [a] *Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum.*

VII. Subtiliter igitur expendat fidelis examinator & pius, quanta fuerit hominis iniquitas, quam nec quisquam hominum, nec quilibet angelorum, nisi Dei solius sanguis valuit expiare: nec se mereri aliud quam supplicium credat homo, qui post purgationem baptismatis, qua etiam parvulis regni cælestis januæ aperiuntur, tametsi quædam digna venia suspicatur se gessisse magis quam novit, multa sunt tamen plura, super quibus divini judicii severitatem formidet. Quamquam etiam de bene gestis timendum est, cum tantus vir dicat, *omnes justitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ.* Justitia enim nostra, licet interdum coram hominibus splendeat opere & sermone, in conspectu Dei sordescit prava cogitatione. Habemus autem, ut supra relatum est, ex Adam liberum arbitrium, non ad bonum & malum, quale ipse a conditore accepit, sed quale ipse sponte in ima vergens elegit, & peccando commeruit: hoc est ad malum liberum, ad bonum autem, si tamen id nobis divino munere contigerit, ut supra jam diximus, Dei gratia liberandum. Mentior nisi hoc primus liber divinæ auctoritatis ostendit his verbis: [b] *Sensus & cogitatio humani cordis ad malum prona sunt ab adolescentia sua.* Secretorum etiam cælestium fidus interpres Paullus, jam baptizatus, jam forsitan ad tertium cælum evectus, *Condelector*, inquit, *legi Dei secundum interiorem hominem*; illi profecto quæ sanxit, Non concupisces; *video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Legem in membris concupiscentiam vocat, quam post peccatum in membris genitalibus primi senserunt parentes, quam sibi adversantem divino freti adjutorio etiam continentes quique repellunt, sed penitus numquam reversuram, dum heic mortaliter vivunt, excludere nequeunt. Dominus quoque Jesus, qui singulariter ut conditor sciebat quid esset in homine, imbecillitatis nostræ nos admonens: *Sine me*, inquit, *nihil potestis*

a Psalm. LXXI. 8. b Gen. VIII. 21.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

facere: nihil scilicet boni, nihil saluti conducibile. Nec indignetur salvatus, & salvandus, sine salvatore se nihil posse facere, qui pollicetur: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.*

VIII. Et cur, dicat aliquis, velut possibile præcipitur, quod postea impossibile demonstratur? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua*: &, *Diliges proximum tuum tamquam teipsum*: &, *Diligite inimicos vestros, bene facite his qui vos oderunt*: &, *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*: & alia multa, quæ nunc instruunt fidem, nunc vires informant. Profecto ut dum conatur quis, nec sufficit quæ jubentur implere, illuc fatigatione humiliatus recurrat, unde petendo, quærendo, pulsando, accipiat quod desiderat, & non in se, sed in Domino de omnibus ejus beneficiis glorietur. Nec sibi nervos fortitudinis detrahi opinetur subjecte Deo devotus, cum per se nihil boni posse facere tam evidentibus instruatur testimoniis. Nec vero meritum minui: quoniam solum hominem præstantius quam Deo cooperante posse aliquid agere, ne dicam opinari, vel somniare, non tam superbientis est hominis, quam amentis: & de cujus plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia, pro gratia quam impendit laboriosæ bonitatis gratiam rependit beatæ retributionis. Non habere hominem in bono liberum arbitrium etiam Hieremias propheta non dubitans: [a] *Scio*, inquit, *Domine quia non sit hominis via ejus: nec est ut ambulet & dirigat gressus suos.* Proinde mox adjutorium flagitat: *Corripe me Domine, verumtamen in judicio, & non in furore tuo.* Hoc est, quia non est meæ virtutis ut meam pravitatem corrigam, & justitiæ tuæ apprehendam & teneam rectitudinem, tu adhibe correctionem judicii, cujus terrore salubriter sanas infirmos, non correptionem furoris cujus severitate horribiliter damnas superbos: ut mutata & confirmata voluntate faciam, te cooperante, quod meis viribus implere valeo. Vates præterea clarissimus Isaias totum Deo nihil nobis penitus tribuendum confirmans; *Domine*, inquit, *pacem da nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Namque si nobis temere sanitatem liberi arbitrii arrogamus, frustra diu multa conati, sic impossibilitate, ut hoste acerrimo confundimur, molestoque bello laboramus, quousque defessi ad divinum recurramus auxilium. Quo impetrato, pacem de qua dicitur: *Pax multa diligentibus legem tuam* consequimur: dum per bonum affectum in Deo mens nostra velut in munitione tutissima requiescit, & jam salutaria præcepta fiducialiter operatur, quandoquidem ea ipse qui præcepit exercet.

IX. Miretur aliquis, ne parva quidem bona opera nobis a nobis, sed ipsa quoque a Deo esse, nisi cognoverit ipsas cogitationes bonas, & initium ac perfectionem fidei non a nobis procedere, sed a Deo inspirari habentibus atque firmari. Doctor hæc gentium, immo per eum Dei spiritus publicans: *Non quasi sufficientes simus*, inquit, *cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Hoc est, quod ad sanctitatem religionis pertineat; nos quidem nihil sufficimus cogitare: sed ut sufficiamus, ipsas a Deo cogitationes bonas accipimus. Item de initio fidei: *Sed misericor-*

A *diam consecutus sum*, ait, *ut fidelis essem.* Non enim ait, quia fidelis fui misericordiam consecutus sum, sed misericordiam consecutus sum ut fidelis essem. De perfectione autem fidei: *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est.* Itemque non de fide solum, sed de ipsa bona voluntate: *Deus est*, inquit, *qui operatur in vobis & velle & perficere.* Quod vero in bonis actibus perseverantia Dei donum, ac per hoc gratia Dei sit, facile illo satis idoneo testimonio comprobatur: *Confidimus in Domino Jesu, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu.* Hoc est Deus, qui cœpit in vobis agere quod præcepit, tamdiu operabitur, quo- B usque excedentibus vita singulis adveniens incipiat reddere quod promisit.

X. His omnibus erudimur, ne spem in nobis collocemus opinione gravius delinquentes, sed statum nostrum munientes, totius nostræ spei plenitudinem transferamus in illum, qui propterea nos ad se vocat ut fulciat, idcirco profutura nos petere invitat ut tribuat, ideo ne nobis confidamus terret, ne deserat. Namque *maledictus homo est qui spem ponit in homine*; qui autem eam in seipso ponit, in homine ponit: maleditus igitur est. Sane Dei bonitas præclare commendatur, cum benedictus esse vir asseritur qui confidit in Domino, & solus in- C terdum confidentis affectus præmium jam benedictionis assequitur. Amant autem immundi spiritus, decipiendi astu spem hominum in se transferre, quod in suis cultoribus effecerunt, vel ex quodam colludio falsas opiniones mentibus eorum inserere: quasi propter naturæ dignitatem atque præstantiam tutissimum sit eis in seipsis spem aliquatenus collocare. Quod est ex eorum scriptis ostendere, qui divinæ vacui notitia mundanæ sapientiæ claruerunt. Tullius facit non Lælium vel Scipionem, quæ posset esse dubia, sed M. Catonem senem certa, hoc est sua, dicere sententia. [1] Quibus nihil est in ipsis opis ad bene beateque vivendum, his omnis ætas gravis est: qui autem omnia bona a se ipsis pe- D tunt, his nihil malum potest videri, quod naturæ necessitas afferat. Omnia bona a vero Deo non a se ipsis petunt, Marce Tulli, dixisses, & nobis non tam splendore verborum, quam sententiæ veritate placuisses! Virgilius etiam, ut hominem decuit poetica figmenta tractantem, aliud agens tale quid significavit potius quam expressit: [2] *Spes sibi quisque.* O utinam dixisset, cuique Deus verus spes, & credidisset! nec de Mecenate adulando, sed de eodem vero & solo Deo probe summeque canendo protulisset: [3] *Te sine nil altum mens inchoat.*

XI. Nostri autem auctores, facile sapientia supe- E riores quia divina eloquentia pares, quam cum volunt exserunt, cum volunt abscondunt; Cyprianum loquor, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, & quosdam alios, & mentem divinorum eloquiorum penitus inspexerunt, & nobis salubriter expresserunt. Scilicet egere nos in bonum arbitrio liberando, & Dei gratiam non secundum merita nostra dari. Itaque gloriosissimus martyr Cyprianus, & doctor suavissimus, omnia nostris viribus adimens, Deo assignans, brevissime omnia genera meritorum complexus, ait [4] in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Ambrosius autem scri-

a Hier. X. 23. 24.

1. De Sen. num. 4.
2. Æneid. XI. ℣. 309.
3. Georg. lib. III. ℣. 42.
4. Lib. III. Testimon. ad Quirinum cap. IV.

bens, [1] non eft in noftra poteftate cor noftrum & noftræ cogitationes, etiam ipfa facta & dicta comprehendit, quæ profecto ex corde & cogitatione procedunt. Hieronymus divina & fæculari doctrina præcipuus, & velut quidam parens cum Augustino Ecclefiafticæ philofophiæ, quæ humanam nec multum appetit, nec in omnibus contemnit. Pelagianam hærefim recens exortam potenter debellans; [2] *Si*, inquit, *in eo tantum Dei gratia eft, quod propriæ nos condidit voluntatis, & libero arbitrio contenti fumus, nec ultra* [3] *ejus indigemus, ne fi indiguerimus, liberum frangatur arbitrium, ergo neque ultra orare debemus, nec illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus quotidie quod femel acceptum in noftra eft poteftate.* Item poft aliquanta: *Agamus femper gratias largitori, fciamufque nos nihil effe, nifi quod donavit in nobis ipfe fervaverit.* Item alibi in Deuteronomio: *Perfpicue demonftratur, non operibus noftris atque juftitia, fed Dei nos mifericordia confervari. Non juftitia tua Dominus Deus tuus dabit tibi terram optimam, ut poffideas eam, quia populus duræ cervicis es tu.* Item poft aliquanta: *Pro nihilo falvos facies eos, haud dubium quin juftos, quia non proprio merito, fed Dei falvantur clementia.* Item alibi in expofitione fententiæ: *Non glorietur fapiens in fapientia fua, & non glorietur fortis in fortitudine fua, & non glorietur dives in divitiis fuis, fed in hoc glorietur qui gloriatur, fcire & intelligere & noffe me, quia ego fum Dominus, qui facio mifericordiam & judicium, & juftitiam in terra. Ubi funt*, inquit, *qui dicunt proprio hominem regi arbitrio? fic datam liberi arbitrii poteftatem, ut Dei mifericordia tolleretur atque juftitia?* Ipfe autem Auguftinus, quem nefcias utrum rerum inventione magis an dicendi [4] felicitate mireris, de libero arbitrio & gratia Dei tanta differuit, ut poffint vix ab aliquo legi, omnia vero, ut mea fert opinio, quamquam fint clariffima & utiliffima, a nemine memoria contineri. Quid enim fentiendum fit de libero arbitrio & gratia Dei, ficut nemo tam laboriofa indagine veftigavit, nemo ut ille tamdiu verfavit; ita ut pace cunctorum dixerim, nullus utrumque tanta varietatis proprietate invenit, nullus tanta eloquentiæ ubertate afferuit, nullus inexpugnabilium argumentorum copia tanta defendit. Proinde, cum effent illius omnia optima, & pene innumera, hæfitaremque quid potiffimum effet eligendum, ftatui ftudiofum ad illorum invitare lectionem, quæ noftris præcognitis facilius poterit penetrare, quam paucis pofitis, fimilibus melioribufve fraudare.

XII. Hoc unum tamen occultare non paffus fum, quod inter alia de libero arbitrio acutiffime deprehendit. [5] *Liberum*, inquit, *arbitrium congenitum, & omnino inamiffibile fi quærimus, illud eft quo beati effe volunt etiam hi qui ea nolunt, quæ ad beatitudinem ducunt. Nec arbitretur aliquis, aut tantos viros, aut nos, bona quæ dono Dei confequimur, fic dona ejus afferere, ut non fint etiam noftra. Sunt profecto Dei ac principaliter, quia ab illo donantur: funt confequenter & bona noftra, quia nobis ab illo effe creduntur: & cum aliquid boni molimur vel agimus, eft in nobis liberum arbitrium, quia peccati affectu Dei gratia liberatum. Idemque opus & Dei eft, qui operatur in nobis; & noftrum eft, quia voluntate facimus quod præceptum eft nobis. Cogitationes bonæ Dei funt, quia nobis donantur ab illo, ut Apoftolico fuperius conftitit documento;* Non quod fufficientes fimus cogitare aliquid a nobis quafi ex nobis, fed fufficientia noftra ex Deo eft: *& eædem noftræ funt, quia Spiritus Dei admonet*, Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipfe te enutriet. *Converfio noftra Dei eft, cui fupplicatur*, Converte nos Deus falutaris nofter; *& eadem noftra eft, quia divinitus jubetur*, Convertimini ad me in toto corde veftro. *Inclinatio cordis noftri ad præcepta Dei, & ipfius Dei eft, quem placamus his ab eodem docti precibus*: Inclina cor meum in teftimonia tua; *& eadem inclinatio noftra eft, quia volentibus nobis eft. Unde non falfo gloriamur*: Inclinavi cor meum ad faciendas juftificationes tuas in æternum. *Poftremo omnia opera noftra bona, & Dei funt qui dicit*, Sine me nihil poteftis facere, *& eadem noftra funt, quia illi prophetice dicitur*, Domine pacem da nobis, omnia enim opera noftra operatus es nobis. *Noftrorum autem omnium bonorum Dei gratia auctor & cauffa eft. Nam poft peccatum Adæ, in quo omnes peccavimus, & jufte damnati fumus, (rectus eft enim Dominus Deus nofter, & non eft iniquitas in eo) quid mereatur totius generis humani feries* [6] *ufitata, & propter originale peccatum damnata, & propter propria addita, fi ad activam ætatem accefferit, damnanda, nifi fempiterna fupplicia?*

QUÆSTIO II.

De Prædeftinatione.

I. Hæc plane, ut fupra relatum eft, peccato vitiata tota ftirps hominum perpeti cogeretur, nifi ex eadem ftirpe eamdem cauffam damnationis habente, alii occulto judicio Dei quamquam rectiffimo per juftitiam ejus in damnatione debita relinquerentur, alii vero manifefta gratia per ejus mifericordiam falvarentur. Non eft unde inflentur liberati, quia quod non meruerant acceperunt: non eft unde querantur damnati, quia nihil nifi quod meruerant perferre coacti funt. Cur autem iftos non illos falvet Deus, aut cur non potius iftos, quam illos, jam hoc fupra hominem eft, nec fecreti Dei, præfertim tanti, cauffa exfpectari debet ab homine. *Quis cognovit fenfum Domini, aut quis confiliarius ejus fuit?* Igitur, ut idem ait, [a] *cujus vult miferetur, & quem vult indurat*: miferetur exuberante bonitate, indurat nulla intercedente iniquitate. Indurat autem, non ad peccatum impellendo, Deus enim intentator malorum eft, fed in peccato deferendo, quia ipfe quorum vult folum liberator eft. Et utique ut eft quorumdam, fi voluiffet, effe potuiffet & omnium: *omnia enim quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra.* Sed ita voluit exercere mifericordiam, ne in aliquo infirmaret juftitiam.

II. Nam quod venerabilis Paullus ait: [b] *Qui vult omnes homines falvos fieri*, non fic accipiendum eft, quafi cum Deus velit generaliter omnes fieri falvos, quibufdam impedientibus impotentiffimis, non valeat omnipotentiffimus implere quod velit: fed ita potius, quod illi five volentibus, five nolentibus, nam plures in infantili ætate bapti-

a Rom. IX. 18. b I. Tim. II. 4.

1. Lib. de fuga fæculi cap. VIII.
2. Hieron. tom. II: adv. Pelagium & Ctefiphontem.
3. In edit. *ejus inaigemus auxilio*.
4. Virdun. ms. *facilitate*.
5. Aug. lib. operis imperfecti contra Julianum cap. XI.
6. *Vitiata*

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
862.

zati, horum non habentes discrimen, mox vita excedentes transferuntur ad gloriam: salvantur omnes quoscumque ille salvare voluerit. Omnes ergo vult salvos fieri homines, sed non alios quam qui salvantur. Quo elocutionis genere usus est Evangelista Joannes his verbis: [a] *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: non quo fidei luce omnes in hunc mundum venientes illuminet, quod sentire perquam absurdum est; quandoquidem plures infidelitatis tenebris obscurentur: sed eos videlicet qui illuminantur, dum non ab alio nisi ab illo illuminantur. Omnes autem semper universitatem generaliter, verum aliquando exceptionem quamdam particulariter comprehendere, etiam ipse Apostolus, de cujus deliberatur sententia, idoneus auctor est ubi ait: *Sicut ego per omnia omnibus placeo*. Namque ut taceam de majore adhuc infidelium parte, quibus profecto placere non poterat, non placebat his a quibus cædebatur, non placebat his a quibus obruebatur lapidibus, non placebat his denique a quibus urbe velut mortuus pellebatur. Placebat autem solis fidelibus, qui tot erant ut merito dici possent omnes, quique in illo glorificabant Deum quod persecutionem prædicatione mutasset. Possumus etiam, *Qui vult omnes homines salvos fieri*, sic sano sensu intelligere, quod ex omni genere hominum colligat ad salutem, hoc est quosdam Judæorum atque gentilium, quosdam utriusque sexus, nonnullos magistratuum & privatorum, aliquos dominorum atque servorum, alios ingeniosorum atque hebetum, & quarumcumque differentiarum homines possunt a subtiliter contemplantibus deprehendi, qui omnium vocabulo non immerito censeantur. Siquidem eadem notione idem nomen in Evangelio Lucas posuit: *Væ vobis Pharisæi, qui decimatis mentam & rutam, & omne olus*. Neque enim omnium generum olus per omnem terræ amplitudinem Pharisæi decimabant: sed omne olus, omne genus olerum quod habebant, est absque scrupulo sentiendum. Nec ille sensus abhorret a vero, ut qui vult omnes homines salvos fieri, qui velle nos facit omnes homines salvos fieri significare voluerit: ut qui scimus multos vocatos, paucos autem electos nullo discrimine separare valeamus, omnes indifferenter velimus fieri salvos. Nam & in eumdem modum invenimus apud Apostolum: *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, hoc est postulare nos facit.

III. Hanc autem gratiam, qua nos omnes qui salvamur gratis eripimur, pluribus relictis in damnatione quam nos quoque meruimus, commendans vas electionis: *Sicut elegit nos*, inquit, *in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in caritate: qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum*. Ne adversus Deum ex ejus munere inflaremur, antequam oriretur superbiæ morbus, quam efficax est remedium procuratum! Elegit nos Deus ante mundi constitutionem, non quia eramus sancti & immaculati, aut quia futuri eramus sancti & immaculati, alioquin non tam suæ gratiæ donum largiretur, quam nostro merito vel præsenti vel futuro præmium velut ex debito referret. Sed elegit nos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati: hoc est eligendo præstitit ut essemus sancti & immaculati, qui nisi vellet, nec ulli quidem esse possemus. Ceterum ubicumque de electione vel præscientia sive prædesti-

A natione Apostoli loquuntur, quicumque Deum propterea elegisse, præscisse, aut prædestinasse quoslibet asserunt, quod præscierit eos devotos sibi futuros, & in eadem devotione mansuros, tametsi sint in aliis magnæ auctoritatis, in hac sententia non sunt penitus audiendi, ne evacuetur divinæ gratiæ donum, si secundum humanum quamquam futurum meritum dispensetur. Nec indignentur his præponi Apostolum quicumque non nesciunt in hoc loqui potius Christum, qui se, quemadmodum est, veritatem esse testatur. Hi sola gratia prædestinati sunt omnes, de quibus ait Salvator: *Omnis qui audivit a patre & didicit, veniet ad me*. Hæc autem salutis doctrina, qua venitur ad gratiam salvantis, valde
B remota est a sensibus corporis. Non auribus apprehenditur sonantibus verbis, sed mentibus creatoris instinctu, etiam in eis absque strepitu quod placuerit operantis, vel misericordiam ut vocati liberentur, vel judicium ut relicti damnentur. Operatur plane in mentibus piorum, adjuvando ut salutaria velint, & in eis proficiant: operatur in mentibus impiorum deserendo, ne nisi noxia velint, & in pejora labantur. Id Propheta intelligens orat: *Adjuva me & salvus ero*. De reprobis vero sponte peccantibus, & deserente judicio Dei ad deteriora ruentibus ait Apostolus: *Quia non probaverunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt*.
C Utrosque discernit voluntas, vel misericordia Dei adjuta, vel judicio non adjuta.

IV. Deum itaque, qui adjuvat ut bona sit voluntas, & voluntatis ipsius, & omnium quæ ex ea prodeunt bonorum, nec non & quæ hæc nullo dubitante consequuntur præmiorum, nemo est tam ingratus, qui non credat & confiteatur auctorem. Perditorum vero malæ voluntatis eum esse auctorem, nemo nisi insanus & perditus opinari audebit. Neque enim cujus voluntas summe bona est, malam esse facit alterius. Auctor itaque sicut non est malæ voluntatis impiorum, ita nec aliorum quorumlibet peccatorum quæ ex ea procedunt. Ve-
D rum qui non est auctor illius omnino reatus, est profecto censor & judex. Ut autem reus majestatis damnatus, non recte nisi sibi aut sociis criminis imputat quod punitur, ita judicio Dei damnatus, non recte potest in eum supplicii sui retorquere invidiam, cui nequaquam valet objicere peccati sponte a se commissi calumniam. Imputet igitur sibi homo, vel si placet, diabolo, cui temere credidit, & peccatum & vindictam peccati, hoc est & caussam damnationis, & ipsam damnationem: Deo vero & bonum opus, & ipsum boni operis præmium. Ad hoc bonum nemo malus nisi discessurus accessit: ad hoc bonum nemo bonus nisi tractus pervenit. Siquidem quam verum est, *ex nobis exierunt,*
E *sed non erant ex nobis*; tam verum, *nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum*. Ubi pravitas nostræ naturæ, quam tamen translato vocabulo, id est improprio utentes, naturam juxta Apostolum dicimus, qui ait: [b] *Eramus nos aliquando natura filii iræ, sicut & ceteri*, vocans naturam quæ habeat jam peccatum quod fit contra naturam, cum vere & proprie natura dicatur incorrupta, in qua conditus est Adam: pravitas, inquam, nostræ naturæ ostenditur, quæ ut alibi declaratur *sensu & cogitatione cordis ad malum prona ab adolescentia*, hoc est ex quo potest discretionis habere judicium, ad virtutem reluctans trahitur & invita.

a Joan. I, 8. *b* Ephes. II, 3.

V. Sed ut ad propositum revertamur, ad bonum, & ad boni præmium, nemo nisi ante mundi constitutionem gratia electus, gratia præscitus, gratia prædestinatus, intromissus est, sicut divino spiritu pandente comperimus. Electio non omnium, sed quorumdam confitetur salutem: præscientia futurorum, nobis dumtaxat, nam Deo simul præsto sunt omnia, prænotionem insinuat. Prædestinationem autem, in bono positam, didicimus ostendere in sanctis literis gratiæ præparationem. Gratiam vero ipsam exprimere donationem. Præscit Deus quæcumque aut facturus est, aut permissurus: utraque nulla necessitate, alterum communione injustitiæ nulla. Prædestinat quæcumque immutabiliter facere statuit, immo omnia quæ facturus erat tunc prædestinavit, quando cuncta quæ futura erant fecit. Proinde prædestinatio numquam est sine præscientia: nihil enim quod nesciat se facturum Deus prædestinat. Præscientia vero est & plerumque sine prædestinatione: quia crimina perversorum præscit Deus, quæ utique ut se facturum non prædestinavit, ita nec fecit. Verum enimvero præfixit numerum electorum, cui nullus possit augeri, nullusque subtrahi, ne videretur Deus, quod nefas est opinari, in veritate suæ prædestinationis errasse. Si quis vero hinc forte confirmari desiderat, instruetur Baptistæ Joannis quæ in Evangelio refertur illa sententia: *Facite fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere apud vos, patrem habemus Abraham: potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Qua satis ostendit, sic istos, nisi fructum fecerint, præcidendos, ut substituantur alii, vel carne vel tantum imitatione filii Abrahæ: ne nutante promissionis Dei fide possit aliquis certæ summæ deesse. Et adhuc apertius in Apocalypsi, ubi præcipitur: [a] *Tene quod tenes, ne alius accipiat coronam tuam.* Si enim alius non est accepturus, nisi iste perdendo locum vacuum fecerit successuro, certus est numerus electorum.

VI. Ut autem etiam perseveraturis perinde ista dicantur, velut eos perseveraturos habeatur incertum, hæc ratio est, quod metus est necessarius, quibus adhuc potest subripere superbiæ morbus: & tanta subest his adhuc infirmitas, quæ non securitate fovenda, sed alia sit infirmitate sedanda. Veniat nobis in mentem Apostolus, cui corporis incertum an mentis incommodo laboranti, & remedium flagitanti, cælestis medicus, qui sciret quam ipse melius, quid ei competeret, infirmitatis antidotum convenire monstravit hanc prædestinationem, quia Deus evolvens gratiam facit sanctos, non invenit, & post excursum instantis vitæ perficit & coronat. Hanc inquam prædestinationem, quæ illustribus divini eloquii testimoniis & inexpugnabilibus argumentis adstruitur, fideles quique passim suscipiunt, constanter defendunt, in hac ut par est suspensi spem suæ salutis pio consensu reponunt, nec immerito. Siquidem nulla via salutis humanæ potest inveniri, præter hanc, quam quæ præstitit divina gratia demonstravit. Hac exclusis nullus omnino patet reditus ad salutem. De his prædestinationem Dei dici horrent plerique atque refugiunt, in quibus & quædam præclara Præsulum lumina. Scilicet ne credatur Deus libidine puniendi aliquos condidisse, & injuste damnare eos qui non voluerint peccatum, ac per hoc nec supplicium declinare. Qui si adtenderent, sicut in Adam illo voluntate peccante omnes peccaverunt, ita prius illo absque vitio exsistente omnes absque vitio exstitisse: Deum autem non homini necessitatem casus intulisse, potestatem tamen permisisse, ipsum vero utpote qui fecit quæ futura sunt, & qui vocat quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt, & casum præscisse, & quid casum sequeretur constituisse, ut videlicet genus humanum sua sponte corruptum, nec totum propter misericordiam damnaretur, nec totum propter justitiam salvaretur, nullam patientur caliginem, Deum quos rectos origine condidit, voluntas propria vitiavit, quos non liberat clementia, sic punire judicio, ut non ipse, verum ipsi convincantur suæ damnationis auctores.

VII. Hic aliquis, unde placari debuit, forsan irritatior dicat: Et si mihi semel pereundum est, cur hujus vitæ perdo compendia? cur cum mihi alibi semper futurum est male, non sit heic aliquamdiu bene? quare non omnes voluptatis effundo habenas, totumque quod delectat perficio? Averterit Deus hanc ab omni Christiano insaniam, ut se aliquis de numero perditorum credat, se a malo reverti non posse conjiciat, se inæstimabili Dei clementia salvari posse diffidat. Hoc eorum est, qui *transeunt in affectum cordis*: hoc est, qui malum amore insatiabili diligunt, & in eo durare obstinatissima intentione decreverunt, & in desperationis barathrum inrevocabili se impietate merserunt. Qui vero se redemtum Christi sanguine tanto pretio meminit, initiatum baptismate tanto sacramento non nescit, pœnitentiæ aditum suæ salutis argumentum patere non dubitat; cur quæso potius tantis beneficiis nullo suo merito nisi malo, non indefessus implorat, ut etiam & bonum meritum a Deo, & quæ bonum meritum consequuntur accipiat? Cur se regressum habere dum heic vivit desperat, cum potius de bonitate Dei præsumere debeat, quod ideo vivat ut semet ipsum tandem aliquando corrigat? Quis integre umquam sperare in Domino potuit, nec potuit ad veniam pervenire? Immo suo quisque judicio damnatus fugiat a Deo ad Deum, ab irato dum peccat, ad placatum dum pœnitet. *Revelet Domino viam suam, & speret in eum, & ipse faciet*, scilicet ut mala plene deserat, & bona jam ardenter ac delectabiliter apprehendat. Ille non potest Dei misericordiam consequi, qui in illo sperare non potest. Nam *sperantem in Domino*, ut ipse aperit, *misericordia circumdabit*. O quam tutum est nobis in Dei pietate perfugium! Paratus est Deus, *parcere subjectis, & debellare superbos*. His qui relinquunt culpam, & lacrymabiliter postulant veniam, facilis est præstare indulgentiam. Quis non huc multum diligat, ut sibi dimitti peccata multa diligendo obtineat? Festinus ergo quisque ad pœnitentiæ portum confugiat, securus adprehendat & teneat. Proponat sibi quisque æmula pietate David regem, & Petrum apostolum: quorum unus de adulterio & homicidio increpatur, ut par fuit, insigni dolore, *peccavi Domino* dixit, & translatum mox peccatum, nec se moriturum audire meruit: alter vero respectus ab eo qui paullisper *averterat ab eo faciem suam*, & propterea *factus fuerat conturbatus*, respectus inquam, id est in affectum pœnitentiæ excitatus, negationis Dei maculam, tantum nefas, dicto citius amaris lacrymis diluit, abolevit. At si quis tantorum virorum contemplatione desperationem magis quam imitationem concipit, quod hi, quamquam maxima crimina, virtutum copia propulsaverint atque oppresserint, se autem solis scatere vitiis ingemiscat, saltem illum latronem adspiciat, qui supplicium cru-

[a] Apoc. III. 11.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 862.

cis haud dubie sceleratis actibus meruit, & per solam fidem, quæ subito confessionem peperit atque spem, in media morte vitam invenit. Postremo, si sciret se aliquis tam infeliciter addictum, ut absque ulla dubietate damnandus esset, cur non temperaret a vitiis? cur non etiam elaboraret sectari bona quæ posset, ut saltem eum levior pœna postea plecteret? Quis hujus vitæ pœnis torquendus, si facultas detur, non minores eligat, majores declinet? Minores autem pœnas minoribus, majores peccatis majoribus rependi divina scriptura consulta respondet: *Reddes*, inquit Propheta, *unicuique juxta opera sua*: pro qualitate scilicet bonorum, sive malorum, præmia quibusque digna restituet.

VIII. Sed si jam aliquid in persuadenda bona spe favore divino promovimus, sitne malorum prædestinatio sentienda, post ratiocinationem quam præmisimus, beati Augustini assertione pandamus. Hic auctor certissimus, quia divinarum scripturarum observantissimus, scribendo profecit. Unde culpat quosdam in libro de prædestinatione [1] Sanctorum, quod sicut studuissent ipsius libros legere, non etiam curassent cum ipso proficere: & proficienter scripsit, nec tamen suo judicio ad perfectionem pervenit. Tenebat enim, quod etiam in suo mirabili de Grammatica opere [2] Priscianus intelligit, nihil perfectum ex omni parte in humanis inventionibus inveniri posse. Immo quod noster ait Apostolus, *ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Hoc in exactissimo libro de bono perseverantiæ, quem post vel inter libros Retractationum edidit, dignatur ingenue confiteri. In libris autem Retractationum, quibus non erubuit publicare in quibuscumque se deprehendit errasse, & censoria severitate damnare, & adhibita ubicumque potuit norma divinæ auctoritatis, & acumine cautissimæ argumentationis corrigere, eo usque profecit, ut studiosus quisque singularem ejus doctrinam secutus haurire debeat, malitiosus non inveniat in eo quod juste reprehendat. Quis illo pressius vitia resecuit? quis ad virtutes potentius instigavit, immo ut verius eloquar, impulit? quis illo felicius quod voluit persuasit? Cumque sit, ut ait Tullius, minimum de arte loqui, multo maximum ex arte dicere, ex arte quotiens voluit perfecte loquens oratorem implevit: de arte autem præclara adjumenta, vim ejus aperiens, in quarto de doctrina Christiana libro capacibus præstitit. Quis hoc sit sanctior? quis cautior? quis acutior? Hic itaque tot divinis ornatus muneribus, non dubitando, non quærendo, non argumentando, sed plane velut professum docendo, malorum prædestinationem esse insinuat. Verba ejus posui ex libro quem Enchiridion dixit, cui in retractatione cum vellet supremam imponere, ut ajunt, manum, nihil quod adjiceret, nihil quod mutaret invenit. [3] *Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, & tam sapienter exquisita, ut cum angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eamdem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator noluit, impleret ipse quod voluit, bene utens & malis tamquam summe bonus, ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem, quos benigne* [4] *prædestinavit ad gloriam*. Et ne hoc illi excidisse arbitreris, ac non pro comperto & certissimo comprobatum, cum ex multis librorum ejus locis, tum ex illius cujus feci paullo ante mentionem, qui inscribitur, De bono perseverantiæ, quem ætate matura firmoque judicio exercitatissimus edidit, poterit confirmari. [5] *Quibus*, inquit, *non vult subvenire non subvenit, de quibus in sua prædestinatione, occulte quidem, sed juste, aliud judicavit. Non est enim iniquitas apud Deum.* Huic non dissimilia sanctus Gregorius Papa, Fulgentius, Isidorusque senserunt: quorum ego testimonia ponere supersedi, ne diu aliorum scriptis extentus esset noster labor ingratior. Cujus autem sit momenti Augustinus, [6] Cælestino Papa docente discamus. *Augustinum*, inquit, *sanctæ recordationis virum pro vita sua atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec umquam sinistræ suspicionis rumor aspersit. Quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter* [7] *magistros etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, ut pote qui ubique cunctis & amori fuerit & honori.*

IX. Verum ne, quod cavendum etiam sæcularibus literis dum imbueremur cognovimus, amore doctorum amplecti judicemur errores eorum, unde probe idem Augustinus dehortatur in memorato de bono perseverantiæ libro his verbis; [8] *Quamquam neminem velim sic amplecti omnia mea ut sequatur, nisi in his in quibus me non* [9] *errare perspexerit, ac non potius unde potissimum quærendum est vestigare veritatem*; procedat Paullus in medium, cui audeat resistere nemo, nisi qui in ipso loquenti contradixerit Christo, ut detegat hoc tandem suo sermone secretum: [a] *Volens*, inquit, *Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, ut notas faciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Ecce vasa iræ perfecta confirmat doctor gentium in perditionem. Et certe, quantum ad humanam spectat opinionem, pressius est dicere perfectum aliquid esse quam prædestinatum. Quantum enim ad humanorum casuum varietatem, perfectum infectum esse non potest, prædestinatum autem mutari aliquando potest: quantum autem ad Dei pertinet continentem omnia majestatem, idem illi & perfectum est, quia fecit quæ futura sunt, & prædestinatum, quia est immutabili veritate complendum. Iram vero illam appellat qua reprobi puniuntur, quæ talibus verbis in Evangelio terminatur: *Qui incredulus est filio non videbit vitam; sed ira Dei manet super eum.* Hanc ut evitaret orabat Propheta: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Sed forte nec ex hoc loco diversa sentientium sopiatur intentio, quia pleraque exemplaria, non vasa iræ perfecta in perditionem habent, sed *vasa iræ apta in interitum*. Quasi vero propterea non possint vasa iræ prædestinari in perditionem, quod apta sint in interitum. Accedat ergo Dominus Jesus, & nodum quæstionis ipse dissolvat. Denique ipse dicit in Evangelio: *Vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non est datum.* Vobis datum est, discipulis loquitur: illis autem non est datum; hoc est de undequaque confluentibus turbis. Si bene docen-

a Rom. IX. 22. 23.

1. Cap. XV. 2. In Præfat. lib. I.
3. Enchirid. cap. c.
4. In edit. *prædestinavit ad gratiam*.
5. Cap. XI.
6. Epist. VIII. ad Episcopos Galliarum.
7. In edit. Epist. Cælest. *magistros optimos*.
8. Cap. XXI.
9. In mss. *errasse*.

tem capio, eos quibus datum est misericordia colligit, quibus non est datum, judicio repellit, hoc est non adjuvando relinquit. Prædestinati autem sunt electi, quibus datum est, quorum certus est numerus. Neque enim Deus prædestinaret eos, quorum summa nesciret. Igitur cum ad eorum numerum adspirare non possint reprobi, quia ut salventur non est eis datum, quis possit ostendere, quis audeat affirmare, ut damnentur non esse prædestinatum? Item in Evangelio immutabili sententia præscribitur: *Qui non credit jam judicatus est.* Ad quid arbitraris, nisi ad puniendum? Cur quæso? nisi quia in Adam sua sponte peccante peccavit, nec hunc Dei gratia liberavit. An & inde cumulum sibi damnationis conscivit, quod in infidelitate permanere delegit? Ita vero est. Sed cur credere noluit? quia ut scriptum est, *non omnium est fides*. At cur non sit fides omnium, certus est limes, quem nisi impius excedere nullus audeat; quia illis non est datum. Si quidem cur eis non sit datum, illius est solius consilii, cujus quamquam sit subinde occultum, numquam tamen est injustum judicium. Hanc severitatem verisimile est illam quoque sonare sententiam; *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit*. Quod scilicet vas iræ aptum in interitum, vel perfectum in perditionem, malus obstinate in malo semper hæreat, & si videatur ad tempus correctionem simulare, sicut canis ad vomitum, sic ipse ad peccatum conscifcendo sibi mortem recurrat. In eadem sententia studiosi, qui cultu orationis plurimum delectantur, recognoscant licet, non eloquentiæ nitorem solum, sed etiam clausulam numerose cadentem.

X. Jam ergo, cum res in tuto sit, ponamus verborum controversias, ne puerili animositate contra invicem pro inani victoriæ jactantia litigantes corripiamur ab Apostolo dicente: *Noli verbis contendere, nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium*. Nam cum sit nobis unus magister cælestis, qui est verus & veritas, unde accipitur, & quo referenda est omnis veritas, cur pro nostris inventis dimicemus? ut idipsum dicamus omnes, quod nostrum non sit commentum, sed illius documentum, pacifice atque humiliter quid sit rectissimum requiramus. Si qui vero tantis moventur auctoritatibus, seque non nostra assertione, verum perspicua superatos intelligunt veritate, non dedignentur suam mutare sententiam, quia non tam erubescendum est homini errasse, quam cognitum errorem nolle vitare. Quod utiliter amplissimus orator Tullius suo proposito subtiliter monstrat exemplo. *Si temere*, inquit, *aliquid alicujus præteriisse, aut non satis eleganter secuti videbimur, docti ab aliquo facile & libenter sententiam commutabimus*. Non enim parum cognovisse, sed in parum cognito stulte & diu perseverasse turpe est: propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum singulari uniuscujusque vitio est attributum.

QUÆSTIO III.

De sanguinis Domini taxatione.

I. Quæstionibus duabus, hoc est *de libero arbitrio*, & *de prædestinatione*, non ut voluimus, sed ut valuimus, pertractatis, ad tertiam, scilicet *de redemtione quanta sit sanguinis Christi*, quæ est ultima, veniamus. Et unde melius considerandi capiemus exordium, quam ab ejus verbis, qui quod postea sicut homo implevit, antea sicut Deus prædixit? Sunt hinc ejus verba: [a] *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum?* In hac exaltatione, quam se humiliando ut nos exaltaremur perpessus est, sanguis ille *pro multis effusus est in remissionem peccatorum*. Sic enim idem Jesus, hoc est nostra lingua Salvator, *salvum fecit populum suum a peccatis eorum*. Denique non aliquam solam gentem elegit, quam singulari privilegio totam salvaret: sed ut non suo merito, verum forsitan commendandæ dignitatis pontificalis gratia, Caiphas prophetavit, mortuus est Jesus, non tantum pro Judæorum gente, unde genus ducebat, sed *ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum*. Non quod adhuc essent filii Dei, sed quia inter congregandum facti sunt filii Dei, cum unitati filii accesserunt. Non incongruenter igitur, sicut prædixit, ad se omnia traxit, qui ex omni genere hominum elegit quoscumque salvare decrevit. Qui multi dicti sunt, quia plures utique salvantur: omnes autem, quia ex omni genere hominum colliguntur.

II. Pro his fusum esse sanguinem Dei, quia *Verbum caro factum est*, hoc est Deus homo factus est, a parte totum significante scriptura (sicut alibi: *Et videbit omnis caro salutare Dei*, hoc est omnis homo) & quia Deus, dum integram naturam nostram assumsit, suam incorruptam certe retinuit, universalis confitetur Ecclesia per totum orbem terræ diffusa. Quæ necessitate constringitur in accepta sanctificatione manendi, sic Apostolo explanante: *Emti estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Itemque se annumerato de omnibus dicit idem Apostolus: *Proprio filio*, haud dubium quin Deus, *non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Item de his omnibus in epistola quæ præscribitur ad Hebræos: *Vidimus Jesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem*. Et aperiens qui sunt isti homines, mox intulit: [b] *Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare*. Decebat quippe Deum patrem, propter quem omnia, hoc est cujus bonitate sunt omnia, & per quem omnia, quia ab illo coæternus ei ortus est filius per quem facta sunt omnia, *Omnia enim in sapientia fecisti*, dicit sacer psalmus: qui, hoc est pater, multos filios in gloriam adduxerat; cum scilicet nemo venisset ad filium, nisi quem pater ipse traxisset; auctorem salutis eorum, hoc est auctorem salvatorum, per passionem consummare, ut de quo dicitur, quæ cœpit Jesus facere & docere, quod docendum in mundo ipse docuerat, primus impleret, hoc est, *majorem caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*,

a Joan. XII. 32. b Hebr. II. 10.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

& ita cum per passionem consummaret pater, id est consummatum perfectumque ostenderet: cum quod ipse bene docuisset, non solum implere quamquam arduum non recusasset, verum etiam suo exemplo ceteros excitasset. Intuendum quod quos dicit omnes in eo quod paullo ante posuit, qualiter gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem, eosdem paullo post nuncupat multos, inferens, qui multos filios in gloriam adduxerat. Hæc divinorum eloquiorum auctoritas intelligenter expensa, pro omnibus Dei filium gustasse mortem sic accipi posse insinuat, quemadmodum Deum velle omnes fieri salvus. Ut enim salvos fieri vult omnes quicumque salvantur, ita redimit omnes quicumque rediumuntur. Non autem salvantur omnes, B nec vero redimuntur. Non itaque vult salvari alios omnes aut redimi, nisi qui redimuntur atque salvantur.

III. In hoc sensu beatus Augustinus invenitur in libro, cujus jam supra meminimus, qui Enchiridion dicitur. Locus hic est: *Hæc* [1] *quæ in sanctis angelis & virtutibus dicitur Ecclesia, tunc nobis sicuti est innotescet, cum ei conjuncti fuerimus in finem ad simul habendam beatitudinem sempiternam. Ista vero, quæ ab illa peregrinatur in terris,* [2] *& nobis notior est,* [3] *quo in illa sumus, & quia hominum est, quod & nos sumus, hæc sanguine mediatoris nullum habentis peccatum ab* C *omni est redemta peccato. Ejus vox est, Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui filio proprio non pepercit, sed pro omnibus tradidit eum.* In Ecclesia enim, quæ sanguine mediatoris, nullum habentis peccatum, ab omni est redemta peccato, intelligit esse omnes, qui apostolico testimonio comprehenduntur, quod est, *pro nobis omnibus tradidit eum*. Curiosos tamen divinorum eloquiorum non fugiat, probabiliter dici posse mortuum pro omnibus Christum, qui ejus fidei sacramenta, sive servaturi, sive non servaturi suscipiunt. Pro servaturis quidem nulli potest esse ambiguum, pro non servaturis Apostolus idoneus auctor est illo testimonio, *Peribit in tua scientia frater, propter* D *quem Christus mortuus est?* Nec mirum, cum fides sine operibus otiosa sit, & multi vocati, pauci vero doceantur electi. Verum hoc quidam velut blasphemum vehementer exsecrantur & damnant, quod derogetur plurimum redemtori, nisi generaliter omnes homines redemerit. Nos autem A salva fide, hoc est quod suo sanguine Deus redemerit omnes quos voluerit, & nulli sint redemti, nisi quos ipse redemerit, ita caussam in medio relinquimus, ut si quilibet eumdem sanguinem redemtoris prodesse aliquid etiam perditis valeant demonstrare, non solum resistamus nihil, verum etiam libenter in eorum sententiam transeamus. Nam si sol cæcos, quamquam non illuminet, tamen fovet, cur non potentior sol, etsi non salvat suo merito excæcatos atque damnatos, tanti pretii merito minus puniat? Si tamen hoc admittat consilii ejus benevolentia, cui canitur: *Suavis Dominus universis, & miserationes ejus super omnia opera ejus.* Sed huic opinioni videtur Apostolus refragari, ubi ait: *Ego Paullus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Nam si nihil proderit Christus baptizatis, qui etiam Spiritum sanctum acceperint, sicut idem Apostolus declarat his verbis: *Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* si inquam nihil proderit Christus talibus baptizatis a fide resilientibus; quemadmodum proderit aliquid baptizatis, & relapsis in crimina nec correctis, & quibusque in infidelitate defunctis?

IV. Verum ne me irridendum & respuendum pronuntient, quibus placet omnes sive bonos sive malos indifferenter a Christo redemtos, ponam unum quod cum eis faciat testimonium, & eos omnes ut opinor in gratiam reduxero. Joannes [4] Constantinopolitanus, doctrina & sanctitate juxta insignis Episcopus, ut gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem, quod supra jam posui, sic exposuit, qualiter gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem, non pro fidelibus tantum, sed pro mundo universo. *Et ipse quidem pro omnibus mortuus est. Quid autem si non omnes credunt? Ille quod suum erat implevit.* Eligat sane superioribus acute consideratis unusquisque quod optimum ei Deus occulta inspiratione suggesserit, aut magistris ejus scriptura manifesta ratione protulerit. Hæc habui quæ de tribus non spernendis quæstionibus dicerem: atque utinam tam proficue, quam prolixe! Quæ si cognoscere non fastidierint studiosi, quamquam approbare non possint obtusam incultamque meam disputationem, tamen quando volentibus quod utile putavi benivole cognoscendum exposui, non improbabunt, credo, talem scilicet volentem prodesse devotionem.

1. Cap. LXI.
2. edit. August. ea.
3. *Quod.*
4. Homil. IV. in Epist. ad Hebr. cap. II. 9.

SERVATI LUPI
COLLECTANEUM
DE
TRIBUS QUÆSTIONIBUS.

Multis laudabiliter studiosis desiderantibus cognoscere ipsis auctorum verbis, quem exitum habeant quæstiones *de prædestinatione* ac *libero arbitrio*, nec non *de redemtione sanguinis Christi*, fideliter morem gessi, ut & pie quærentium eruditio largiente Dei gratia capiat incrementum, & diversa sentientium contradictio mitigetur. Nec aspernabitur benivolus & prudens Lector, si deferam per quos profeci & proficio doctores, vel si eorum assignatis obscurioribus sententiis aliquid lucis infundam, cum eorum honoris mecum habere debeat considerationem, & facillime possit advertere, non ostentationis vanitate, sed ostendendæ veritatis voto, me deprehensa monstrare. Jam itaque narratio propositum exsequatur.

I.

De prædestinatione.

I. Cælestinus Papa beatum Augustinum his verbis commendat. [1] *Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec umquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit. Quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros etiam a meis decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune censerunt, ut pote qui ubique cunctis & amori fuerit & honori.* Hic clarissimus doctor, sedis Apostolicæ tanto præconio laudatus, in libro ad Laurentium de fide, spe, & caritate, quem jam Episcopus & senex edidit, prædestinatos bonos & malos ita insinuat. [2] *Hæc sunt*, inquit, *magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, & tam sapienter exquisita, ut cum angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eamdem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator noluit, impleret ipse quod voluit, bene utens & malis, tamquam summe bonus, ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad* [3] *gloriam.*

II. Idem in ultimo de Civitate Dei libro, quem jam Episcopus composuit, expresserat. [4] *Hæc*, inquit, *omnia miserorum sunt damnatorumque solatia, non præmia beatorum. Quæ igitur illa sunt, si tot & talia ac tanta sunt ista? quid dabit eis, quos prædestinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædestinavit ad mortem?* In penultimo autem ejusdem tam elaborati & mirandi operis libro sic docuerat. ,, [5] Hæc caussa, qua fit ut nunc Ecclesia non oret pro malis Angelis, quos suos novit esse inimicos, eadem ipsa caussa est, qua fiet ut in illo tunc judicio, etiam pro hominibus æterno igni cruciandis, quamvis perfecta sit sanctitate, non oret. Nunc enim propterea pro eis orat, quos in genere humano habet inimicos, quia tempus est pœnitentiæ fructuosæ. Nam quid maxime pro eis orat, nisi ut det illis Deus, sicut dicit Apostolus, pœnitentiam & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur secundum ipsius voluntatem? Denique si de aliquibus ita Ecclesia certa esset, ut qui sunt illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est, orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro omnibus exauditur. Pro his enim solis exauditur, qui etsi adversantur Ecclesiæ, ita sunt tamen prædestinati, ut pro eis exaudiatur Ecclesia, & filii efficiantur Ecclesiæ. Si qui autem usque ad mortem habebunt cor impœnitens, nec ex inimicis convertentur in filios, numquid jam pro eis, id est pro talium defunctorum spiritibus orat Ecclesia? [6] Non. Cur ita? nisi quia in parte jam diaboli computatur, qui cum esset in corpore non est translatus ad Christum. Eadem itaque caussa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne puniendis, quæ caussa est ut neque nunc, neque tunc oretur pro Angelis malis: quæ itidem caussa est, ut quamvis pro hominibus nunc vivis oretur etiam malis, tamen jam nec nunc oretur pro infidelibus impiisque defunctis. Nam pro defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorumdam piorum exauditur oratio; sed pro his, quorum in Christo regeneratorum, nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia judicentur digni non esse, nec usque adeo bene, ut talem misericordiam reperiantur necessariam non habere. ,,

III. Item in secundo ad Marcellinum libro, malos prædestinatos jam Episcopus ita scribit. [7] *Ut innotescat*, inquit, *quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adjuvat voluntates, qua ut non ajuventur in ipsis itidem caussa est, non in Deo, sive damnandi* [8] *vel prædestinati sunt propter iniquitatem superbiæ, sive contra ipsam suam superbiam judicandi, ut eruditi filii sint misericordiæ.*

IV. Item malos prædestinatos in libro De bono perseverantiæ, quem inter vel post libros Retractationum edidit, sic sentit: [9] *Quibus non vult subvenire non subvenit, de quibus in sua prædestinatione, occulte quidem, sed juste, aliud judicavit: non est enim iniquitas apud Deum.* In eodem libro nomine præscientiæ significari prædestinationem Apostolico testimonio confirmavit. [10] *Non repulit*, in-

1. Epist. VIII. ad Episcopos Galliarum.
2. Enchiridii cap. C.
3. In edit. *ad gratiam*.
4. Lib. XXII. cap. XXIV. sub finem.
5. Lib. XXI. cap. XXIV. sub initium.
6. In edit. August. abest *non*.
7. Cap. XVII.
8. In edit. Aug. abest *vel*.
9. Cap. XI.
10. Cap. XVIII.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

quit, *Deus plebem suam quam præscivit. Hoc quod* A *ait præscivit, non recte intelligitur nisi prædestinavit*. Quid autem sit prædestinare, in superioribus ejusdem libri taliter definierat, quod fideli est memoria continendum. [1] *Sine pœnitentia*, inquit, *sunt dona & vocatio Dei. Namque in sua quæ falli mutarique non potest præscientia, opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est* [2] *quam prædestinare*. De utrorumque prædestinatione, hoc est bonorum & malorum, non dubitavit palam in populo prædicare. [3] *Quia dilexisti*, inquit, *me ante mundi constitutionem: in illo enim dilexit & nos ante constitutionem mundi, & jam prædestinavit quid in fine facturus est mundi. Pater*, inquit, *juste, mundus te non cognovit: quia justus es, ideo* B *te non cognovit. Mundus quippe ille damnationi prædestinatus merito non cognovit: mundus vero, quem per Christum reconciliavit sibi, non merito, sed gratia cognovit*.

V. In opere autem, quod ut [4] Prosper testis est, ultimum contra Juliani libros, inter impetum Wandalorum in ipso dierum suorum fine composuit, gloriose in defensione Christianæ gratiæ perseverans, sic loquitur. „ [5] *Quid te adjuvat quod* „ *eos mihi objecisti*, quos exspectat Dei patientia „ per pœnitentiam corrigendos, & ideo super il„los oriri solem suum facit & pluit, cum ego ti„bi hœdos sinistræ partis objecerim, quos usque C „ in finem, sine pœnitentia victuros in impietate „ & sceleribus suis, ac per hoc æterno supplicio „ puniendos ignorare non potest præscius omnium „ futurorum, nec ab eis abstinet bonum creationis „ suæ quibus nec nasci expediret, nec bonum nu„tritionis & vivificationis suæ, quantum ei pla„cuerit diuturnæ, quibus mori quantocius expe„diret? inter quos sunt certe plurimi, qui si ex „ hac vita abriperentur infantes; secundum falsam „ vestram hæresim, penitus ab omni, secundum „ autem catholicam fidem, a damnatione graviffi„ma tollerentur. Quid deinde illud est, quod in „ his sinistræ partis hœdis, in Dei præscientia, „ quæ falli non potest, igni perpetuo destinatis, D „ multi sunt qui lavacro regenerationis abluti, po„stea vel apostasia pereunt, vel tam facinorose „ flagitioseque vivunt, ut eidem sinistræ sine dubio „ deputentur, nec rapiuntur sicut quidam, ne ma„litia mutet intellectum eorum, nec ut hoc eis „ Deus tam magnum beneficium non conferat, fa„tali necessitate prohibetur, neque ut aliis con„ferat personarum acceptione mutatur? „

VI. Hæc de prædestinatione sanctus Augustinus. Sed ne forte quis audiens malos prædestinatos, arbitretur Deum auctorem perditionis eorum, sicut est auctor salutis eorum quos prædestinavit ad gloriam; consideret quod idem Deus Adam rectum E fecit, & in eo originaliter rectos nos omnes condidit. [6] *Fuit enim Adam*, ut ait beatus Ambrosius, *& in eo fuimus omnes: periit Adam, & in illo omnes perierunt*. Cum itaque omnes recti essemus in Adam, illo absque ulla necessitate peccante, sine dubio corrupti sumus peccato, & divino damnati judicio. Ex hac totius generis humani massa merito damnata, cum fiunt vasa in honorem, hoc est cum formantur electi, exuberat Dei misericordia, & sola ejus gratia corrupta salvatur natura. Ergo & quod creantur, & quod salvantur Dei est, quorum alterum opificio, alterum ejus beneficio deputatur. Cum vero ex eadem massa fiunt vasa in contumeliam, hoc est non salvandi producuntur, nihil mirum videri debet, quia spontanei peccati merito damnata est massa unde creantur. Quod ergo creantur, Dei est; quod damnantur, ipsorum. Et quis nesciat creationem cujuslibet rei, nedum hominis, bonam esse, sponte vero commissæ culpæ ultionem justam exsistere? Cum itaque bonos prædestinatos audimus, creantem Deum, & ex merito damnata massa, eos sua gratia liberantem intueamur: cum vero malos prædestinatos, item creantem eos Deum, & in merito damnata massa judicio relinquentem consideremus, & sic utrisque creationis bonum semper nobis constabit, & vel in assumtis misericordia, vel in relictis justitia eminebit. Neque enim Deus quos condidit in perditionem impellit, sed quos non liberat a perditione per gratiam, relinquit in perditione, quam vel nascendo, vel postea vivendo meruerunt, per occultam, nec tamen reprehendendam justitiam. Ita Deus, juxta beatum Apostolum, *cujus vult miseretur, & quem vult obdurat; qui omnia quæcumque voluit fecit in cælo & in terra. Rectus est autem Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo*. De his qui liberantur dictum est; *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum*: de his autem qui relinquuntur, *dimisit eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis*.

VII. Hunc sensum beatus Augustinus in memorato libro, quem ut ostendi ultimum fecit, his verbis satis aperuit. „ [7] Cum dicuntur, *inquit*, „ omnes ex uno in condemnationem, ipsa massa „ significatur, ex qua fiunt a figulo alia vasa in „ honorem, id est quæ assumuntur in gratiam, „ alia in contumeliam, id est quæ ad luendum „ debitum relinquuntur. Ut filii gratiæ id sibi do„nari sciant, quod si exigeretur non esset inju„stum, ac sic non in se ipsis, sed in Domino „ glorientur. *Et post paullulum, refutans id quod* „ *Julianus scripserat*; [8] Pietas explanavit & ratio, „ Deum meum neminem in contumeliam formare: „ Si Deus tuus, *inquit*, in contumeliam neminem „ format, non est ipse Paulli Apostoli Deus. Ille „ quippe de Deo vero dicebat; O homo, tu quis „ es qui respondeas Deo? numquid dicit figmen„tum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? an non „ habet potestatem figulus luti ex eadem massa „ aliud quidem vas facere in honorem, aliud in „ contumeliam? Sed tu videlicet artifex magnus „ profers ex officina Pelagiana meliorem Deum, „ qui nullus vas fecit in contumeliam. *Item post* „ *aliquanta*. [9] Non abstinet Deus bonum forma„tionis suæ etiam ab stirpe damnata. Sed si tibi „ displicet Deum creare quos damnet, contradic „ ei si potes, ne creet eos quos malos futuros, „ & in malignitate usque in finem perseveraturos, „ & ob hoc sine dubitatione damnandos esse præ„scivit. Aut ei suggere si videtur, ut tot millia „ parvulorum non baptizatorum, quos novit per„dite esse victuros, & in æternum ignem damnan„te ipso cum diabolo ituros, rapi vetet ex hac „ vita dum sunt innocentes & boni. *Et paucis* „ *interpositis*, Cum enim, *inquit*, te invidiose

1. Cap. XVII.
2. In edit. August. abest *quam*.
3. August. Tract. CXI. in Joan.
4. In Chron. ad ann. 433.
5. Oper. imperf. lib. V. cap. LXIII.
6. Lib. VII. in Luc. cap. XV. ℣. 24. & apud August. oper. imperf. lib. I. capp. XLVII, XLVIII.
7. Lib. I. cap. CXXVIII.
8. Ibid. cap. CXXIX.
9. Cap. CXXX.

„ dicere putaveris Deum creare quos damnet, cogita quanto invidiosius possit dicere alius similiter, vane Deum regenerare quos damnet, cum sit in ejus omnipotentiæ potestate, antequam damnabiles fiant, eos de tentationibus mortalis vitæ hujus auferre. Si autem non potes ista dicere; nec Deo contradicere, nec illi sapientiæ tuum præbere consilium, quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? desine nobis introducere alterum figulum, qui non facit vasa in contumeliam, & ab isto qui ea facit reprehendendo cohibe te, & agnosce te, quia ut te non implices hoc sacrilegio, ideo tibi dicit Apostolus, O homo, tu quis es ut respondeas Deo?" Recurramus posita contentione ad Apostolum Paullum, & obscurum locum ejus tanto auctore illustrante salubriter intelligamus. a *Quod si volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.*

VIII. Nam de his vasis iræ, & vasis misericordiæ, & sæpe alias, & in epistola ad Optatum Episcopum, quid sit sentiendum, idem auctor luculenter expressit. „ [1] Cur autem, *inquit*, creantur etiam illi quos creator novit ad damnationem, non ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiori brevitate, quanto majore auctoritate commemorat. Deum enim dicit, volentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam; attulisse in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quem superius dixerat, tamquam figulum luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam. Merito autem videretur injustum, quod fiunt inde vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa universa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiunt inde nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam: quod autem fiunt renascendo vasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram suam, non utique animi perturbationem, sicut est quæ ira hominis nuncupatur, sed justam fixamque vindictam, quod de stirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atque supplicii; & *homo natus ex muliere*, sicut in libro Job scriptum est, *brevis est vitæ, & plenus iracundiæ*: ejus enim rei vas est qua plenus est, unde vasa iræ dicuntur. Ostendit & potentiam suam, qua bene utitur etiam malis, multa in illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumque malitiam ad exercendos, & comparatione admonendos bonos accommodans: ut in eis discant agere gratias Deo, quod ab eis non suis meritis, quæ [2] in eadem paria fuerunt, sed illius miseratione discreti sunt. Quod maxime apparet in parvulis, de quibus cum per Christi gratiam renascuntur, & istam vitam in illa tenera ætate finientes in æternam transeunt & beatam, dici non potest quod libero discernuntur arbitrio ab aliis infantibus, qui sine gratia in ipsius massæ damnatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam qui essent per gratiam recreandi, & præter illos qui in Dei filios adoptantur, nulli alii homines nascerentur: lateret beneficium quod donaretur indignis, quia nullis ex eadem damnabili stirpe venientibus debitum supplicium redderetur. Cum vero attulit in multa patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem; non solum ostendit iram, & demonstravit potentiam suam, redhibendo vindictam, & bene utendo non bonis; sed etiam notas fecit divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Ita enim quid sibi præstetur discit gratis justificatus, dum non suo merito, sed gloria largissimæ Dei misericordiæ discernitur a damnato, cum quo eadem justitia fuerat & ipse damnandus. Tam moltos autem creando nasci voluit, quos ad suam gratiam non pertinere præscivit, ut multitudine incomparabili plures sint eis, quos in sui regni gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est; ut etiam ipsa rejectorum multitudine ostenderetur, quam nullius momenti sit apud Deum justum, quantalibet numerositas justissime damnatorum. Atque ut hinc quoque intelligant qui ex ipsa damnatione redimuntur; hoc fuisse debitum massæ illi universæ, quod tam magnæ parti ejus redditum cernerent, non solum in eis qui originali peccato multa addunt malæ voluntatis arbitrio, verum etiam in tam multis parvulis, qui tantummodo vinculo peccati originalis obstricti, sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe ista massa justæ damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret, non solum justus, sed etiam misericors figulus, alia vasa in honorem, secundum gratiam, non secundum debitum, dum & parvulis subvenit, quorum nulla merita dici possunt, & majores prævenit, ut habere aliqua merita possint."

IX. Prædestinatos malos in opere beati Augustini ad Marcellinum clarissimus auctor Hieronymus legit, & id opus non solum non reprehendit, verum etiam magnis laudibus extulit. Verba ejus hæc sunt. „ [3] Scripsit dudum vir sanctus & eloquens Episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub invidia tyrannidis Heraclianæ ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim vestram, per quam vultis asserere baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum. Tertium quoque ad eumdem Marcellinum, contra eos qui dicunt idem quod vos, posse hominem sine peccato esse, si velit, absque Dei gratia. Unde supersedendum huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatii

In silvam ne ligna feras —

Aut enim eadem dicemus ex superfluo, aut si nova voluerimus dicere, a clarissimo ingenio occupata sunt meliora. „

X. [4] Idem doctor alio verbo sensum prædestinationis expressit in explanatione primi Psalmi: *Qui autem non credit*, inquit, *jam judicatus est: jam enim præjudicatus ad pœnam est*. Et post pauca: *Non resurgunt*, inquit, *impii in judicio: non resurgunt ut judicentur, quia jam judicati sunt: qui enim non credit in me jam judicatus est.*

a Rom. IX. 22. 23.

1. Epist. CLVII. cap. III.
2. Aliq. edit. August. *in eadem massa*.
3. Adversus Pelagianos lib. III. in fine.
4. Hæc sententia in commentariis in Psalmos quæ aliqui post Servatum Lupum Hieronymo adscripserunt, ita legitur, *non dixit quia non resurgunt, sed quia in judicio non resurgunt: jam enim de his præjudicatum est*.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 862.

XI. *Item in Dialogo.* ,, [1] Aliud est cædere magistri & parentis affectu, aliud contra adversarios crudeli animo desævire. Quam ob caussam & in primo Psalmo canit, quoniam non resurgunt impii in judicium: jam enim in judicium præjudicati sunt. ,, *Idem in explanatione Esaiæ prophetæ:* ,, [2] Pro dissipata terra, LXX. corruptum orbem interpretati sunt: & pro afflicta facie illius, id est terræ, iidem transtulerunt, & revelabit faciem ejus, ut procedant mortui de sepulcris suis: sive nudabit eam, ut omnia opera ejus proferantur in publicum, & dispergantur habitatores in diversa loca, præmiis vel suppliciis destinati. ,,

XII. Non contemnendus auditor ejusdem Hieronymi Philippus, in expositione sententiæ beati Job: [a] *Antequam dies ejus impleantur peribit. Tunc dies,* inquit, *uniuscujusque impleri dicitur, cum bonorum hominum ac malorum retributio venerit. Hic ergo homo, sive diabolus, ante perspicuæ sententiæ diem, quam ei Dominus in futuro judicio daturus est, præscitus in prædestinatione peribit, sicut & de incredulis Propheta dicit*, non resurgent impii in judicio, *vel Dominus ait in Evangelio*, qui autem non credit jam judicatus est.

XIII. Sanctus Papa Gregorius prædestinatos malos pressiore adhuc verbo insinuat. ,, [3] Leviathan, *inquit*, ille qui cum membris suis æternis est cruciatibus deputatus, & dolus in manu ejus dirigitur, & in collo ejus fortitudo demoratur, hoc quod temporaliter perversa contra bonos voluntate desiderat, perversiore facultate consummat: ut tanto ei de adversitate in præsenti nihil obstet, quanto ei in posterum de prosperitate nihil remanet. ,, Eadem tamen prædestinatio vel deputatio, quemadmodum sit intelligenda exponens in moralibus: ,, [4] Non quasi, *inquit*, crudelis suscitabo eum, quis enim resistere potest vultui meo, & quis ante dedit mihi ut reddam ei? aperte insinuat. Non eum, *inquit*, quasi crudelis suscito, quia de ejus fortitudine, & electos meos potenter eripio, & rursum reprobos non injuste sed rationabiliter damno, id est, & eos quos benigne eligo eripere mirabiliter possum, & eos quos respuo non injuste derelinquo. ,, *Et post aliquanta:* ,, [5] Miro modo, *inquit*, æquus omnibus conditor, & quosdam prælegit, & quosdam in suis reprobis moribus juste dereliquit. ,, *Item in moralibus exponens:* Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. [6] Omnipotens, *inquit*, Deus humanum cor destruit cum relinquit, ædificat dum replet. Neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo, quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. ,, *Item post aliquanta:* ,, Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Quia sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obviat justitiæ relinquentis. Includere itaque Dei, est clausis non aperire. Unde & ad Moysem dicitur de Pharaone, *ego obdurabo cor ejus*. Obdurare quippe per justitiam dicitur, quando cor reprobum per gratiam non emollit. ,,

XIV. Idem in explanatione Evangelicæ sententiæ, *in viam gentium ne abieritis:* ,, [7] Subtili, *ait*, occultoque judicio a quorumdam auribus prædicatio sancta subtrahitur, quia suscitari per gratiam non merentur. Unde necesse est, fratres carissimi, ut in omni quod agimus, omnipotentis super nos Domini consilia occulta timeamus: ne dum mens nostra exterius fusa à sua se voluntate non revocat, intus contra eam judex terribiliter adversa disponat. Quod bene Psalmista intuens ait: *Venite & videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum*. Vidit namque, quod alius misericorditer vocatur, alius justitia exigente repellitur. Et quia alia parcendo Dominus, alia irascendo disponit, expavit quod penetrare non potuit, & quem non solum investigabilem in quibusdam suis sententiis, sed etiam inflexibilem vidit, terribilem in consiliis esse memoravit. ,,

XV. [8] Beda divinis literis impense doctus, bonos malosque prædestinatos, exponens illud Genesis, *Surgite, egredimini de loco isto: quia delebit Dominus civitatem hanc: Et visus est eis quasi ludens loqui*, indubitanter asseruit. ,, Quod ostium, *inquit*, Loth oncluserunt Angeli, ne vel ipsum, vel aliquem de domo ipsius possent ad perdendum rapere Sodomitæ, patenter insinuat, quia nullum de electis Dei perditura est impietas & persecutio reproborum, dicente Domino de ovibus suis: *Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea*. Quod item Loth, facultate ab Angelis data, nullum de civibus perfidis, ne de suis quidem cognatis, sive amicis, tamen etsi multum conatus, potuit ad salutem revocare, significat quod nullius labor hominis ad numerum prædestinatorum, qui ante constitutionem mundi electi sunt a Domino, vel unam possit animam adjicere. Novit enim Deus qui sunt ejus. Verum etsi nostram fragilitatem qui ad electorum sortem pertinent latet, non tamen ab agenda cura nostræ salutis cessandum, nec ab instruendis proximis lingua est continenda; sed ad exemplum beati Loth, & nobis caste vivendum, & errantium quoque correctioni officium pietatis impendendum. Constat enim, quod etsi prædestinatos ad interitum salvare nequimus, nostræ tamen benignitatis, quam erga illorum salutem impendimus, mercedem non perdimus. ,,

XVI. Sanctus Fulgentius, Ruspensis provinciæ Africanæ Episcopus; ut scribit Joannes Romanæ Ecclesiæ diaconus; in libro ad Petrum de regula veræ fidei, de prædestinatis hoc modo disseruit: ,, [9] Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnes quos vasa misericordiæ gratuita bonitate Deus facit, ante constitutionem mundi in adoptionem filiorum Dei prædestinatos a Deo: neque perire posse aliquem eorum quos Deus prædestinavit ad regnum, nec quemquam eorum quos Deus non prædestinavit ad vitam, ulla posse ratione salvari. Prædestinatio enim illa gratuitæ donationis est præparatio, qua nos Apostolus

a Job. xv. 32.

1. Lib. I. adversus Pelagianos post medium.
2. Cap. XXIV. I.
3. Lib. XXXIV. cap. II.
4. Lib. XXXIII. cap. XX.
5. Cap. eod.
6. Moral. lib. XI. cap. V.
7. Homil. IV. in Evang.
8. Hoc idem testimonium auctor libri de tribus epistolis cap. VII. recitat integrum, & attribuit sancto Ecclesiæ doctori Bedæ presbytero exponenti locum Genesis cap. XIX. de ereptione Loth ex interitu Sodomorum.
9. De fide ad Pet. cap. XXXV. edit. an. 1684.

„ ait prædestinatos in adoptionem filiorum Dei per „ Jesum Christum in ipsum. „

XVIII. Item Fulgentius in libro ad Monimum, sensum beati Augustini de prædestinatis ad interitum his verbis expressit. „ [1] Nihil aliud, *inquit*, „ accipiendum existimo, in illo sancti Augustini „ sermone, quo ad interitum quosdam prædestinatos firmat, nisi ad interitum supplicii, non delicti: neque ad malum quod injuste admittunt, „ sed ad cruciatum quem justissime patientur; nec „ ad peccatum, quo primæ resurrectionis beneficium, aut non accipiunt, aut amittunt, sed ad „ tormentum quod illis propria iniquitas male parit, & æquitas divina bene retribuit: nec ad B „ mortem animæ primam, in qua nascuntur parvuli, vel in quam, sicut beatus Jacobus dicit, „ concupiscentia sua abstracti & illecti recidunt „ criminosi, sed ad mortem secundam, quam necesse est patiantur, retribuente justissimo judice, „ seu qui ante perceptam gratiam baptismi discedunt de sæculo, sive qui in vacuum gratiam „ Dei recipientes, post acceptum baptismum, usque in finem præsentis vitæ, malunt servi esse peccati, nec volunt dum tempus est acceptabile, & dies salutis, converti a via sua mala „ ut vivant: & ignorantes quoniam benignitas Dei „ ad pœnitentiam eos adducit, ipsi secundum duritiam suam, & impœnitens cor, thesaurizant C „ sibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei. „

XVIII. [2] Item Joannes Ecclesiæ Romanæ diaconus, prædestinatos malos sermonibus beati Augustini expressit, volens ostendere, quid significat illud Genesis: *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum, & appareat arida.* „ [3] Quid est, „ *inquit*, arida? In Ecclesia arida vocatur omnis „ anima sitiens Dominum. Segregatæ sunt enim „ aquæ, & apparuit arida. Mare, hoc sæculum „ est, & aquæ quæ sunt amaræ segregatæ sunt, „ & congregatæ in congregatione una, id est prædestinatæ in unum finem, quo dirigit Deus omnipotens quos separat a sanctis. „ D

XIX. Isidorus Episcopus in libro sententiarum. [4] *Gemina est*, inquit, *prædestinatio, sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem.* Hunc tamen quidam reprehendendum putant, quod geminam, hoc est duplicem prædestinationem solus introduxerit, cum simplex Dei natura simplici, hoc est una, prædestinatione secundum eos bonos malosque complexa sit. Qui si intueantur, alios esse qui ad dexteram gratia statuuntur, alios qui ad sinistram justitia relinquuntur, tamen etsi sit ut volunt simplex prædestinatio, duplicem ejus non negabunt effectum: cum aliud sit debitam pœnam E luere, aliud gratuitam gloriam reportare: nec docto viro verbi calumniam ulterius nisi contentione impudentissima commovebunt. A qua tamen ut tandem aliquando conquiescant, & docturi prius ad doctores accedant, docendi non judicaturi, recenseant sententiam Dei ad beatum Job: *Numquid nosti*, inquit, *ordinem cæli, & pones rationem ejus in terra?* Et beatum Gregorium, & summe do- A ctum, & mire facundum, in ejus explanatione prædestinationes plurali numero posuisse invenient. [5] *Ordinem*, inquit, *cæli nosse, est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre; rationem vero ejus in terra ponere, est ante humana corda talium secretorum caussas aperire.*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

I I.

De libero arbitrio.

I. DE libero arbitrio, beatus Augustinus in libro ad Laurentium, quid sit sentiendum his verbis ostendit. „ [6] Libero arbitrio male utens „ homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut enim „ qui se occidit, utique vivendo se occidit, sed „ se occidendo non vivit, nec seipsum poterit resuscitare cum occiderit: ita cum libero [7] peccaret arbitrio, victore peccato amissum est & „ liberum arbitrium. *A quo enim quis devictus est, „ huic & servus addictus est.* Petri certe Apostoli „ est ista sententia, quæ cum vera sit, qualis quæso potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit qui sui domini voluntatem libenter facit, „ ac per hoc ad peccandum liber est qui peccati „ servus est. Unde ad juste faciendum liber non „ erit, nisi a peccato liberatus, esse justitiæ cœperit servus. Ipsa est vera libertas propter recti „ facti [8] licentiam, simul & pia servitus propter „ præcepti obedientiam. Sed ad bene faciendum „ ista libertas unde erit homini addicto & vendito, nisi eum redimat cujus illa vox est, *si vos „ filius liberaverit, tunc vere liberi eritis?* Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum est liber ad operandum bene? „ Nisi se vana superbia inflatus extollat, quam „ cohibet Apostolus dicens: *Gratia salvi facti estis per fidem.* [9] Et ne ipsam sibi saltem fidem sic arrogarent, ut non intelligerent divinitus esse donatam, sicut idem Apostolus alio loco se dicit „ ut fidelis esset misericordiam consequutum, heic „ quoque adjunxit atque ait: *Et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte „ quis extollatur.* Et ne putarentur fidelibus bona „ opera defutura, rursus adjecit: *Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus „ bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Tunc ergo efficimur vere liberi, cum Deus „ nos fingit, id est format & creat, non ut homines, quod jam fecit, sed ut boni homines „ simus, quod nunc gratia sua facit, ut simus in „ Christo Jesu nova creatura, secundum quod dictum est, *cor mundum crea in me Deus.* Neque „ enim cor ejus, quantum pertinet ad naturam „ cordis humani, non jam creaverat Deus. [10] Item „ ne quisquam, etsi non de operibus, de ipso glorietur libero voluntatis arbitrio, tamquam ab „ ipso incipiat meritum; cui tamquam debitum „ reddatur præmium bene operandi ipsa libertas, „ audiat eumdem gratiæ præconem dicentem: „ *Deus enim est qui operatur in vobis & velle & „ operari pro bona voluntate.* Et alio loco: *Igitur „ non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.*

1. Lib. I. cap. v.
2. Hinc satis videtur constare, uti notavit V. C. Baluzius, hujus Joannis esse expositionem in Heptateuchum nondum typis editam, de qua Sirmondus in præfatione ad Rufini librum *de fide*.
3. Cap. I. 9.
4. Lib. II. cap. 6.
5. Moral. lib. xxix. cap. [illegible].
6. In Enchiridio cap. [illegible].
7. Edit. August. [illegible].
8. Forte *libertatem*.
9. Cap. xxxi.
10. Cap. xxxii.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 862.

„ Cum procul dubio, si homo ejus ætatis est ut ratione jam utatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit, nec pervenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit: quomodo ergo *non volentis, neque currentis*, nisi quia & ipsa voluntas, sicut scriptum est, a Deo præparatur? „

II. Item in libro de correptione & gratia. „ [1] Liberum, *inquit*, arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum, confitendum est nos habere. Sed in malo faciendo liber est quisque justitiæ servusque peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit, *si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Nec ita ut cum quisque fuerit a peccati dominatione liberatus, jam non indigeat sui liberatoris auxilio: sed ita potius ut ab illo audiens, *Sine me nihil potestis facere*, dicat ei & ipse, *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*. *Item post multa*: Liberum, *inquit*, arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parvum est, nisi adjuvetur ab omnipotente bono. „

III. Item in libro de bono perseverantiæ. [2] *Qui non infertur in tentationem, non discedit a Deo. Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrii quales nunc sunt, peccato resistere,* [3] *quod tamen fuerat in homine antequam caderet*.

IV. Idem auctor in memorato opere contra Julianum. „ [4] Hominis, *inquit*, liberum arbitrium congenitum, & omnino inamissibile, illud est quo beati esse omnes volunt, etiam ii qui ea nolunt quæ ad beatitudinem ducunt. „ *Item post multa*. „ [5] Quid sic fugit natura ut miseriam? quid sic appetit ut beatitudinem? Denique liberum arbitrium quod de hac re habemus, ita nobis naturaliter insitum est, ut nulla miseria nobis possit auferri, quod miseri esse nolumus, & volumus esse beati: usque adeo ut etiam ipsi qui male vivendo sunt miseri, male vivere quidem velint, nolint tamen esse miseri, sed beati. Hoc est illud arbitrium in nostris mentibus immobiliter fixum, non quo bene agere volumus; nam id humana iniquitate potuimus amittere, & gratia possumus divina recipere; sed liberum arbitrium, quo beati esse volumus, & miseri nolumus, nec miseri possunt amittere, nec beati. „ *Item post pauca*; „ Hoc arbitrium liberum adjuvatur per Dei gratiam, ut quod naturaliter volumus, hoc est beate vivere, bene vivendo habere possimus. „ Quod reatus peccati regeneratione, hoc est baptismate solvatur, conflictus tamen ejus adhuc maneat, in eodem opere memoratus auctor expressit. „ [6] Quid litigas, *inquit*, de concupiscentia litigante, hoc est de lege in membris repugnante legi mentis? Lex peccati dicitur, quia suadet peccata, atque, ut ita dixerim, jubet, & si ei mente serviatur, sine excusatione peccatur. Peccatum dicitur ipsa concupiscentia, quia peccato facta est, appetitque peccare. Reatus ejus regeneratione solutus est, conflictus ejus ad agonem relictus est. Malum ejus clarum est: non viribus nostræ voluntatis, ut putas, huic obsistimus, nisi divinitus adjuvemur. Debellandum hoc malum est non negandum, vincendum est non defendum. „ *Item post rerum aliarum amplissimam disputationem*. „ [7] Tam, *inquit*, malignum est hoc sæculum, ut nisi exitum hinc fuerit, promissa requies nobis adesse non possit. Quamvis per prævaricationem primi hominis, labor posteris ejus advenerit, tamen etiam reatu prævaricationis illius quem traximus jam soluto, ut fidei exerceatur examen, labor remanet ad certamen. Oportet enim nos certare cum vitiis, & in ipso certamine laborare, donec donetur nobis adversarium non habere. Quapropter ut boni prœliatores perducantur ad præmia, supplicia vertuntur in prœlia. Parvulorum quoque soluto reatu originaliter, propterea labores manent, quamvis ex ipso reatu doceantur exorti, quia etiam sic Deo placuit fidem probare majorum. A quibus enim offeruntur ut regenerentur, qualis & quanta fides esset rerum invisibilium, si visibilis remuneratio continuo sequeretur, ac non potius, dilata requie quæ promittitur, ageretur fidei negotium cum corde, non cum oculis, ac sic futurum sæculum, ubi nulli labores erunt, quod nondum videtur, & crederetur sincerius & desiderabilius quæreretur? ac per hoc Deus labores nostros mirabili benignitate convertit. „ *Item in eodem opere*. „ [8] Quoniam post pristinam ruinam, *inquit*, tam gravem, ut in hujus mortalitatis miseriam caderemus, prius Deus nos certare voluit, donans nobis ut ejus agamur spiritu, & mortificemus opera carnis, atque ipso dante victoriam per dominum nostrum Jesum Christum in æterna cum illo postea pace regnemus: profecto nisi Deus adsit, nemo est idoneus certare cum vitiis, ne sine certamine pertrahatur ab eis, aut ne jam certans in ipsa eorum conflictatione vincatur. Ideo in hoc agone magis nos Deus voluit orationibus certare quam viribus, quia & ipsas vires, quantas heic habere nos competit, ipse subministrat certantibus quem rogamus. Si ergo ii, quorum contra carnem jam spiritus concupiscit, ad singulos actus indigent Dei gratia ne vincantur, qualem libertatem voluntatis habere possunt, qui nondum de potestate eruti tenebrarum, dominante iniquitate, nec certare cœperunt, aut, si certare voluerunt, nondum liberatæ voluntatis servitute vincuntur? „ *Item in libro Retractationum priore*: „ [9] Perfectio, *inquit*, boni est, ut nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine: cui quidem, quando bene vivitur, non consentit voluntas, verumtamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia cui repugnat voluntas. Cujus concupiscentiæ reatus in baptismate solvitur, sed infirmitas manet, cui, donec sanetur, omnis fidelis qui bene proficit studiosissime reluctatur. „

V. Alterum lumen tractatorum Hieronymus in Dialogo; „ [10] Non ideo, *inquit*, peccavit Adam, quia Deus hoc futurum noverat, sed præscivit Deus quasi Deus, quod ille erat propria voluntate facturus. „ *Item post aliquanta*: Dominus, inquit ad discipulos; *Ego sum vitis, vos rami: qui manet in me, & ego in eo, iste afferet fructum multum, quia sine me nihil potestis facere*. Sicut rami & folia vitium ilico contabescunt cum fuerint a matrice præcisa, ita omnis hominum fortitudo marcescit & deperit, si a Dei auxilio

1. Cap. I. 2. Cap. VII.
3. Iu edit. August. abest *quod tamen*.
4. Oper. imperf. lib. IV. cap. XI.
5. Lib. VI. cap. XXVI.
6. Lib. I. cap. LXXI.
7. Lib. VI. cap. XXIX. 8. Ibid. cap. XV.
9. Cap. III.
10. Lib. III. adversus Pelagianos ante med.

deferatur: *Nemo*, inquit, *poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit eum*. Quando dicit, nemo poteſt venire ad me, frangit ſuperbientem arbitrii libertatem, quod etiam ſi velit ad Chriſtum pergere, niſi fiat illud quod ſequitur, pater meus cæleſtis traxerit eum, nequicquam cupiat & fruſtra nitatur. Simul & hoc animadvertendum, quod qui trahitur non ſponte currit, ſed aut retractans, aut tardus, aut invitus adducitur. Qui non poteſt ſuis viribus & labore venire ad Jeſum, quomodo poteſt omnia ſimul peccata vitare, & vitare in perpetuum? „

VI. Cæleſtinus etiam Papa, magnis annumerandus doctoribus, de libero arbitrio, ut tantum Pontificem decuit, univerſos inſtituit. Ex ejus decretis verba hæc ſunt: „ [1] In prævaricatione, *inquit*, Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdidiſſe clarum eſt, [2] & neminem de profundo illius ruinæ poſſe conſurgere, niſi eum gratia miſerentis Dei erexerit. „ *Item*: „ [3] Neminem etiam, *inquit*, baptiſmatis gratia renovatum idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad vincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei perſeverantiam bonæ converſationis acceperit. „ *Item*, quod nemo niſi per Chriſtum libero bene utatur arbitrio. Hinc & Innocentium Papam adhibet teſtem poſita ejus ſententia. „ [4] Adverte tandem, o praviſſimarum mentium perverſa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipſa deceperit, ut dum indulgentius frænis ejus utitur, in prævaricationem præſumtione conciderit. Nec ex hac potuit erui, niſi ei providentia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti Domini reformaſſet adventus. „ *Item* Cæleſtinus, „ [5] quod omnia ſtudia, & omnia opera ac merita Sanctorum, ad Dei gloriam laudemque referenda ſunt, quia nemo ei aliunde placet, niſi ex eo quod ipſe donaverit. „ *Item*, „ [6] quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit; quia non niſi per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. „ *Item*; „ [7] Quiſquis dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere jubemur per liberum arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam; tamquam, etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſemus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, ſine me difficilius poteſtis, ſed ſine me nihil poteſtis facere. „

VII. Sanctus quoque Papa Gregorius, bonis omnibus, Latini ſermonis capacibus, ſuæque doctrinæ pie ſtudioſis, plurimum collaturus, humani arbitrii proprietatem ſubtiliter, ac ſuavitate ſolita, Homilia nona in Ezechielem expreſſit: [8] *Audivi*, inquit, *vocem loquentis, & dixit ad me, Filii hominis, ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum. Ubi adhuc ſubditur; Et ingreſſus eſt in me Spiritus poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſuper pedes meos.* „ Ecce divina vox jacenti Prophetæ juſſit ut ſurgeret. Sed ſurgere omnino non poſſet, niſi in hunc omnipotentis Dei ſpiritus intraſſet: quia ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera coronari quidem poſſumus, ſed hæc implere non poſſumus, ſi ipſe non adjuvat qui jubet. Sic Paullus cum diſcipulos admoneret dicens, *Cum metu & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini*, ilico quis in eis hæc ipſa bona operaretur adjunxit dicens, *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate*. Hinc eſt quod ipſa veritas diſcipulis dicit; *ſine me nihil poteſtis facere*. Sed in his conſiderandum eſt, quia ſi bona noſtra ſic omnipotentis Dei dona ſunt ut in eis aliquid noſtrum non ſit, cur nos quaſi pro meritis æternam retributionem quærimus? ſi autem ita noſtra ſunt, ut dona Dei omnipotentis non ſint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed ſciendum eſt, quod mala noſtra ſolummodo noſtra ſunt, bona autem noſtra, & omnipotentis Dei ſunt, & noſtra: quia ipſe adſpirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando ſubſequitur ne inaniter velimus, ſed poſſimus implere quæ volumus. Præveniente ergo gratia, & bona voluntate ſubſequente, hoc quod omnipotentis Dei donum eſt fit meritum noſtrum. Quod bene Paullus brevi ſententia explicat dicens: *Plus illis omnibus laboravi*: qui ne ſuæ videretur virtuti tribuiſſe quod fecerat, adjunxit, *non autem ego, ſed gratia Dei mecum*. Quia enim cæleſti dono præventus eſt, quaſi alienum ſe a bono ſuo opere agnovit dicens, *non autem ego*: ſed quia præveniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quo libero arbitrio eamdem gratiam eſt ſubſequutus in opere, adjunxit, *ſed gratia Dei mecum*: ac ſi diceret, in bono opere laboravi, non ego; ſed & ego. In eo enim quod ſolo Domini dono præventus ſum, non ego: in eo autem quod donum voluntate ſubſecutus ſum, & ego. „

III.

De Sanguine Chriſti.

I. PRo quibus effuſus ſit & quos redemerit ſanguis Domini, ſanctus Auguſtinus in libro ad Laurentium his verbis declarat. [9] *Hæc quæ in ſanctis angelis & virtutibus Dei eſt Eccleſia, tunc nobis ſicuti eſt innoteſcet, cum ei conjuncti fuerimus in finem, ad ſimul habendam beatitudinem ſempiternam. Iſta vero quæ ab illa peregrinatur in terris, eo nobis eſt notior, quod in illa ſumus, & quia hominum eſt, quod & nos ſumus. Hæc ſanguine mediatoris nullum habentis peccatum, ab omni eſt redemta peccato. Ejus vox eſt; Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum.* In Eccleſia enim quæ ſanguine mediatoris nullum habentis peccatum, ab omni eſt redemta peccato, intelligit eſſe omnes, qui Apoſtolico teſtimonio comprehenduntur, quod eſt pro nobis omnibus tradidit eum.

II. Item idem auctor in opere memorato contra Julianum. [10] *Redimuntur*, inquit, *quicumque redimuntur ab eo qui venit quærere quod perierat: qui & antequam veniret in carne, per ipſam fidem redemit, qua credebatur eſſe venturus. Redimuntur*

1. Poſt epiſt. Cæleſtini cap. 1.
2. Heic additur *clarum eſt*.
3. Cap. III.
4. Cap. v. Innocentius epiſt. ad Milevitanum Concilium.
5. Cap. vi. 6. Ibid.
7. Cap. vii. Carthaginienſis ſynodi decret. cap. III.
8. In principio.
9. In Enchiridio cap. lxi.
10. Lib. vi. cap. xi.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

autem in libertatem beatitudinis sempiternam, ubi A *peccato jam servire non possint*. Et manifestissime explanans populo sancti Evangelii locum secundum Joannem, *vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis*. [1] *Quomodo*, ait, *istis dixit, non estis ex ovibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos*.

III. Item ad Pollentium libro priore. „ [2] Sicut „ omnis, *inquit*, qui Christi sanguine redemtus „ est, homo est, non tamen omnis qui homo est „ etiam sanguine Christi redemtus est: ita omne „ quod non licet, non expedit, nec tamen omne „ quod non expedit, etiam non licet. „ Beatus B quoque Hieronymus commentario in Matthæum, se idem sentire manifestat his verbis: [a] *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*. „ Nota quod crebro diximus, eum qui ministrat filium appellari hominis, & dare animam suam „ redemtionem pro multis, quando formam servi „ accepit, ut pro mundo sanguinem funderet. Et „ non dixit dare animam suam redemtionem pro „ omnibus, sed pro multis, id est pro his qui credere voluerint. „ Quod cautissime doctor celeberrimus vidit de qualibuscumque fidelibus intelligendum, propter illud, *peribit in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est?* Propter illud etiam: *Quicumque baptizati sumus in Christo* C *Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*: Necnon & propter illud: *Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est?* Et quæcumque similia scrutatores pii valent in divinis eloquiis invenire. Sensum Hieronymi Beda in explanatione Marci verbis ipsius ponit, nam & *filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret*. „ [3] Nota, *inquit*, „ quod crebro diximus, eum qui ministraret filium „ appellari hominis, & dare animam suam redem„tionem pro multis, quando formam servi acce„pit, ut pro mundo sanguinem funderet. Et non „ dixit, dare animam suam redemtionem pro o- D „mnibus, sed pro multis, id est, pro his qui cre„dere voluerint. „ Item Hieronymus edisserens illud psalmi: [b] *Vendidisti populum tuum sine pretio*. „ Usque nunc, *inquit*, de se locuti sunt marty„res, nunc de Judæorum populo dicunt, quibus „ dictum est in peccatis vestris venditi estis: & „ ideo sine pretio, quia non est effusus agni san„guis pro eis. „

IV. Sanctus Gregorius Papa in Moralibus exponens locum illum, *non computetur in diebus anni*, eumdem sensum affert his verbis. „ [4] An„num prædicationem supernæ gratiæ non incon„venienter accipimus: quia sicut in anno conge„stis diebus tempus perficitur, ita in superna gra„tia virtutum multiplex vita completur. Potest „ per annum etiam multitudo intelligi redemto„rum: quia sicut ex dierum multitudine annus „ ducitur, ita ex collectione bonorum omnium „ illa electorum innumerabilis universitas exple„tur. „

V. Nec mirandum, duo clarissima lumina doctorum, beatum Augustinum & Hieronymum, & post illos Gregorium & Bedam, in hoc sensu inveniri, cum eorum doctrina ex Evangelica pendeat auctoritate. In qua quidem apud Matthæum sic invenitur: *Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Apud Marcum autem, *hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur*. Apud Lucam vero, *hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur*. Unde concordantes Lucæ cum rem divinam agimus, in prece, hic est calix sanguinis mei novi & æterni testamenti mysterium fidei qui pro vobis, concinentes autem Matthæo & Marco addimus, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Joannes tamen Constantinopolitanus Episcopus, explanans locum illum epistolæ ad Hebræos, qualiter gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem; [5] *Non pro fidelibus tantum*, inquit, *sed pro mundo universo. Et ipse quidem pro omnibus mortuus est: quid autem si non omnes credunt? ille quod suum erat implevit*. Verum hanc intelligentiam divinis non roboravit eloquiis. Faustus etiam quidam, ex Abbate Lerinensi Regensis Galliæ Episcopus, de his rebus, hoc est de Prædestinatione, & libero arbitrio, & sanguinis Christi redemtione, longe diversa superioribus præcellentissimis auctoribus scripsit. Sed intelligentius inspecta divinorum eloquiorum integritas errandi occasionem penitus abstulit, & reverentissimus Papa Gelasius cum LXX. Episcopis viris eruditissimis statuens qui scriptores essent vel non essent recipiendi, post approbationem Augustini, & amplissimas laudes Hieronymi, memoratum Faustum ab auctoritate his verbis removit, Opuscula Fausti Regensis Galli apocrypha. Nos igitur incorruptum sanctarum scripturarum sequentes intellectum, & apostolicæ sedis gravitatem suspicientes, quid aliud dicamus, nisi, taceat Faustus, & similiter sentientes, loquantur cum suis consortibus Hieronymus & Augustinus? Scilicet illius proverbii recordantes, conticescant ranæ dum cælum tonat. Atque ut hunc nostrum laborem fructuosum ceteris relinquamus, illud semper memoria tenendum de reprobis monemus, *Qui elongant se a te peribunt*: de electis vero, *in omni gente qui timet Deum, & facit voluntatem ejus, acceptus est illi*. Et ut ab illis Dei gratia separati, istis eadem Dei gratia sociemur, assiduis precibus communiter implorandum. Nam qui parvulis regeneratis, moxque vita excedentibus, ineffabili pietate beatitudinem largitur, etiam eorum saluti benigne prospexit, quibus perfecte in se sperare donavit.

a Matth. X. 28. b Psalm. XLIII. 13.

1. Tractatu XLVIII. in Joan.
2. De conjugiis adulterinis cap. XV.
3. Lib. IV. cap. X.
4. Lib. IV. cap. XI.
5. Homil. IV. in Hebr. II. 9.

SERVATI LUPI
AD
CAROLUM CALVUM REGEM
EPISTOLA.

Domino glorioso regi Carolo sincere fidelis Lupus.

DUdum in urbe Biturgium quæsistis de prædestinatione, & libero arbitrio, ac redemtione sanguinis Christi quid sentirem: & ego quæ in divinis litteris didiceram, & in maximis auctoribus inveneram, vestræ majestati strictim aperui. Et quoniam aliter videtur quibusdam, qui me putant de Deo non pie fideliterque sentire; ipso Deo, cui ab intelligibili ætate plurimum confisus sum, sensum & stilum meum regente, memoratas quæstiones, quas audacter multi ventilant, intelligenter pauci capiunt, breviter, veraciter, perspicueque dissolvam. Neque enim longa disputatione vos tenere debeo, aut in aliquo fallere, aut obscuritatibus retardare, cum vestras occupationes in disponenda republica non ignorem, vobisque post Deum fidem debeam singularem.

I. Deus Adam rectum condidit, ut sancta scriptura docet, & originaliter in eo nos omnes rectos creavit. Hic parens humani generis, rectitudinem deserens naturalem, nullo cogente peccavit tam granditer, ut & seipsum perderet, & in se omnes utroque sexu natos condemnaret. Deus ergo fecit excellenter bonam hominis naturam, sed eamdem ipse homo vitiavit miserabiliter per spontaneam culpam. Denique fuit Adam, ut ait beatus Ambrosius, & in eo fuimus omnes: periit Adam, & in illo omnes perierunt. Laudemus igitur Dei opificium, & cognoscamus culpæ nostræ nihil aliud deberi nisi supplicium. Sed Deus, cui præterita, præsentia, & futura, æque præsto sunt, (ipse est enim qui est, nec scientiæ illius accedit aliquid aut decedit,) cum sciret in Adam massam totius humani generis peccato corrumpendam, non abstinuit ab ea bonum suæ creationis, bene usurus etiam malis: & ante constitutionem mundi elegit ex ea quos a debita pœna per gratiam liberaret, ut ait Apostolus, *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*. Ceteros autem, quibus non hanc gratiam misericordia impendit, in damnatione quam ipsi peccando meruerant justo judicio dereliquit: & hoc modo, ut docet Apostolus, *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat*. Miseretur eorum quos assumit per gratiam; indurat illos quos per eamdem gratiam non emollit, sed quamvis occulto, justo tamen judicio derelinquit. Hi ergo quorum miseretur prædestinati sunt ad gloriam, secundum illud Apostoli, *quos præscivit & prædestinavit*, & appellantur vasa in honorem. Hi debent Deo totum quod sunt, & quod habent: si quidem ejus bonitate facti sunt cum non essent, ejus benignitate salvati sunt cum perditi essent. Illi vero quos indurat, hoc est non emollit, qui in damnatione relinquuntur, quam originaliter, vel actualiter meruerunt, dicuntur vasa in contumeliam, perfecta vel apta in interitum. Hi quod

A creantur, Dei donum est: quod puniuntur, malum ipsorum. Hos beatus Augustinus in multis libris, & in eo quem fecit ultimum, non dubitat dicere prædestinatos ad pœnam: non intelligens fatalem peritorum necessitatem, sed immutabilem relictorum desertionem. Legebat enim de Deo, *Si concluserit hominem, nullus est qui aperiat*: itemque, *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit*: illud etiam, *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis*. Et, ut opinor, dirigebat eum in hunc sensum, illud maxime testimonium de Deo, qui fecit quæ futura sunt. Cui & dicitur, *Reddes unicuique secundum opera sua*. Quod nimirum facturus

B est omnibus, nisi quos fecerit beatos remittendo iniquitates eorum, & tegendo peccata. Qui gratiam ipsius Dei summis efferentes præconiis dicere possunt, non secundum peccata nostra fecit nobis neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Consentiunt Augustino verbis aliis Hieronymus & Gregorius: eodem autem verbo Beda & Isidorus: quod ex ipsis auctoribus, si vestræ placuerit celsitudini, facile potero demonstrare.

II. Liberum sane arbitrium in bono quod contemsit, primus homo peccans perdidit, in malo autem quod elegit retinuit. Quemadmodum vero si

C velit quis, vel subtrahendo sibi cibum, se potest perimere, peremtum autem non potest vivificare: ita potuit homo voluntate delinquens usum in bono liberi arbitrii perdere, sed id etiamsi velit non potest suis viribus resumere. Non erit igitur in bono liberum illi arbitrium, nisi fuerit divina gratia liberatum. Dominus Jesus qui *sciebat*, ut scriptum est, *quid esset in homine*, id salubriter aperiens, *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere*: nihil scilicet boni. Nam ipse mali auctor cooperator esse non potest, qui, ut Joannes ait Baptista, *Agnus Dei est, qui tollit peccata mundi*, & quæ scilicet facta sunt, & ne fiant. Item alibi Dominus, *si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Sanc-

D ctus Cyprianus, martyr gloriosissimus, & doctor suavissimus, bene expendens verba Apostoli, *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* statuit in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Unde bona quoque voluntas præparatur a Domino, ut memoratus Apostolus docet. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere opus bonæ voluntatis: propter quod subjungit, *& perficere pro bona voluntate*. Ipsam etiam bonam cogitationem a Deo nobis esse doctor gentium manifestat: *Non quasi sufficientes simus*, inquit, *cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Dei gratia nos prævenit, propter quod scriptum est: *Deus meus, misericordia ejus præveniet me*,

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

ut bona velimus & inchoemus. Dei gratia nos A subsequitur, ut scriptum est, *& misericordia tua subsequetur me*, ne frustra velimus & cœperimus. Hæc principaliter Dei sunt, ut præmissis testimoniis claruit, & consequenter nostra, quia voluntate a nobis fiunt. Et scriptum est, *Domine pacem da nobis, omnia enim opera nostra operatus es nobis*. Reatus quidem peccati in baptismate solvitur, sed conflictus ejus propter exercendam fidem servatur: ita ut adjutorio Dei semper, & comprimendis vitiis, & obtinendis virtutibus egeamus. Hoc & unusquisque Deo pie militans in semetipso sentit, & Apostolus, jam Christi sacramentum consecutus, sic humiliter confitetur: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis*. De libero arbitrio concorditer ita senserunt quicumque mentem divinorum eloquiorum probabiliter perceperunt.

III. Postremo quos redemerit Dominus sanguine suo, Evangelica lectione colligitur apud Matthæum. *Bibite*, inquit Dominus, *ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Apud Marcum: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur*. Apud Lucam vero: *Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis* C *fundetur*. Duo ergo Evangelistæ ponunt pro multis, unus pro vobis, quia & discipuli multis annumerantur, nullus pro omnibus. Et ne id ego temere scrutatus existimer, sanctus Hieronymus explanans locum Evangelii, *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemtionem pro multis*, quando, inquit, formam servi accepit, ut pro mundo sanguinem funderet: & non dixit dare animam suam redemtionem pro omnibus, sed pro multis, id est pro his qui credere voluerint. Qua expositione, juxta fidem catholicam, docuit solos fideles esse intelligendos, sive in gratia permansuros, sive ab ea suo vitio recessuros. Item beatus Augustinus, aperiens populo sententiam Evangelii, *Vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis, Quomodo ait istis dixit, non estis ex ovibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos*. His tam claris luminibus doctrinam suam Evangelico sensu roborantibus qui audeant contradicere, nisi qui erubescunt sine luminibus apparere? Ut pace tamen & reverentia tanti viri dictum sit, hunc intellectum Evangelico fonte manantem, non videns Joannes Constantinopolitanus Episcopus, cum exponeret illud Apostoli, qualiter gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem, *Non pro fidelibus tantum*, inquit, *sed pro mundo universo, & ipse quidem pro omnibus mortuus est: quid autem si non omnes credunt? ille quod suum erat implevit*. Verum cur hoc senserit nullo divino testimonio com- B probavit. Quod si quis excellentiæ culminis vestri ostendit aut ostenderit Faustum quemdam de his longe diversa scribentem, ne adquieveritis erranti, quoniam doctus Papa Gelasius cum LXX. Episcopis viris eruditissimis, qui scriptores essent, vel non essent recipiendi, statuens primo commendationem Augustini, & singulares laudes Hieronymi, memorati Fausti scripta his verbis exauctoravit. Opuscula Fausti Regensis Galli apocrypha. Hanc fidem, quam expressi in supradictis quæstionibus, tenuerunt Ecclesiæ catholicæ invictissimi defensores; hanc ego minimus omnium custodio, hanc volentibus absque invidia ostendo: nolentibus meæ mediocritatis conscius non ingero. Nec, ut quidam suspicari se simulant, inaniter, hoc est vanæ gloriæ studio, cupio innotescere, cum terreat me plurimum illa de Scribis & Pharisæis Domini sententia: *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus*: & de hypocritis: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. Sed afferendæ veritatis intuitu, quod in divinis auctoritatibus, earumque sensum sequentibus præcellentissimis auctoribus, Deo inspirante deprehendi, quærentibus absque contentione manifesto. Vestræ igitur opinatissimæ prudentiæ si jam satisfactum est, gaudeo. Sin autem, vel nunc, vel cum Deus noster optatam vobis quietem contulerit, propter alia etiam negotia Ecclesiastica, evocatis ad conventum doctoribus quibusque, rectene perperamve sentiam, subtilior plurium tractatus poterit invenire. Sic Deus vos opto & oro diu feliciterque faciat regnare, ut secum vos in æternum regnare concedat.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 862.

SERVATI LUPI AD HINCMARUM REMENSEM EPISTOLA.

Reverentissimo Præsuli Hincmaro, Lupus perpetuam in Domino salutem.

SCrutanti mihi diu multumque de prædestinatione, de qua in pace, in quâ vocati sumus a Deo, quærimus & deliberamus, quid probabiliter esset sentiendum, ne illud Apostoli, *quos præscivit & prædestinavit* pateat [1], illud vero, *vasa iræ perfecta, sive parata, sive apta in interitum*, & illud quod divinitus alibi scribitur, *nescit homo utrum amore an odio dignus sit*; itemque, *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit*, & similia sparsim in divinis reperta eloquiis, dignum non habeant exitum: hæc verissima videtur sententia, ut prædestinatio sit in bonis, juxta intellectum doctissimi Augustini, gratiæ præparatio: prædestinatio autem in malis, secundum nostram capacitatem, gratiæ subtractio. De quibus idem certissimus auctor ita scribit: [2] *Quibus non vult subvenire non subvenit, de quibus in sua prædestinatione aliud judicavit*. Ita tamen, ut in utrisque creator æquissimus inveniatur, dum & illis gratiam misericordia impertitur, & istis eamdem gratiam, quamquam occulto, justo tamen judicio non largitur. Dumque in Adam omnes recti creati sumus, & libertatem arbitrii absque ullius difficultatis impedimento & interpellatione accepimus, sponte autem peccante Adam, *in quo*, ut Apostolus testis est, *omnes peccaverunt*, omnes, ex eo dumtaxat utroque sexu progeniti, conditionis dignitatem amisimus, & pœnam peccati, hoc est concupiscentiam, & mortem, non animæ solum, verum etiam corporis, merito nostro incurrimus: hinc est quod qualis Adam a Deo creatus est non nascimur, sed originaliter peccatores, damnatique pœna peccati, quorum alterum fecit spontanea culpa nostri primi parentis, alterum culpam puniens tremenda severitas justissimi judicis. Cum ergo communiter omnes damnati simus, cujus nostrum vult Deus miseretur, & quem vult indurat, hoc est in propria duritia derelinquit: miseretur magna bonitate, indurat nulla iniquitate. Sic itaque hos quos indurat prædestinat, non ad supplium impellendo, sed a peccato quod meretur supplicium non retrahendo: quemadmodum induravit cor Pharaonis, non ad A culpam urgendo, sed gratia emollitum a culpa non revocando. Sic recte possumus dicere, induci a Deo in tentationem qui non exaudiuntur orantes, *Et ne nos inducas in tentationem*: non quod ipse inducat in malorum tentationem, quod utique, ut alibi docetur, *intentator malorum est*. Sed quodam locutionis genere inducere dicitur, cum judicio desertos patitur in tentationem induci, quos a tentatione gratia non educit. Nemo tamen opinetur, aut justis, aut injustis reprobis, prædestinationis veritate fatalem necessitatem induci, cum in utriusque suspicionem necessitatis libertas excludat voluntatis. Siquidem electi, accipientes a Deo & velle & perficere, libenter agunt unde sempiternum præ- B mium consequantur, perversi autem, deserti ab eodem Deo, non inviti, sed & libenter agunt, unde in æternum merito puniantur. Quis vero, nisi ut mitius loquar tardus sit, ibi afferat necessitatem, ubi videat regnare voluntatem, vel adjutam misericordia, vel desertam divino judicio? Bonorum ergo voluntatem sic divina commendant eloquia: *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis*. Porro malorum voluntatem talem insinuant: *Noluit intelligere ut bene ageret: iniquitatem meditatus est in corde suo: adstitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit*. Permissus est ergo injustus agere quod elegit, ut de malo bene operante Deo clarescere quid esset inter servientem C ei & non servientem, & salvati quantas habere & agere deberent ipsi Deo gratias agnoscerent, dum eamdem habentes damnationis caussam, in isto aspicerent quod liberatoris gratia evasissent. Hæc assertio voluntatis ne in recens quidem natis nutat infantibus. Nam aut percepta baptismatis gratia si decedunt, voluntate Dei salvantur: aut eadem gratia ejusdem Dei judicio fraudati, hereditarii peccati merito paterna commissi voluntate damnantur. Ego quod sentio simpliciter vobis aperui: vos vicissim, si in aliquo diversi estis, ne gravemini reserare. Simile Pardulo nostro direxi. Cupio vos valere feliter.

1. Forte, *pereat*.

2. Lib. de Dono persev. cap. II.

TESTIMONIA
PATRUM GRÆCORUM

Quod Christus pro omnibus passus sit.

Athanasius in Oratione de passione & cruce Domini.

Πάσχων γὰρ αὐτὸς ἐβλάπτετο μὲν οὐδ' ὅλως, ἐχαρίζετο δὲ μᾶλλον. καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἔμενε νεκρὸς, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς νεκροὺς ἐζωοποίει. καὶ σφαγιαζόμενος δὲ οὐκ ἀπώλετο, ἀλλὰ τῷ αἵματι τῆς σφαγῆς πάντας ἁπλῶς ἐλυτροῦτο, καὶ αὐτὸς ἔμενεν ἀπαθής.

Ipse autem cum pateretur nihil detrimenti sentiebat, sed potius dona largiebatur: nec moriens mortuus remansit, sed potius mortuos vivificabat: nec immolatus periit, sed immolationis suæ sanguine omnes prorsus liberavit, ipseque remansit impatibilis.

Basilius in Psalmum LIX.

Ἔστι δὲ ἀπαξαπλῶς περὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων νοῆσαι, ὁ Θεὸς ᾠκτείρησας ἡμᾶς, ὅτε τὸν μονογενῆ σου προέθου ἱλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ τὴν ἀπολύτρωσιν εὕρωμεν. Μωϋσῆς μὲν τὰς φλιὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν τῷ αἵματι τοῦ προβάτου κατεσημήνατο· σὺ δὲ ἔδωκας ἡμῖν σημείωσιν, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

Psalmum autem universe de toto genere humano interpretari licet, Deus misertus es nostri, quando unigenitum tuum pro peccatis nostris propitiationem proposuisti, ut in ejus sanguine redemtionem inveniamus. Moyses enim Israelitarum postes ovis sanguine obsignarat: tu vero signum dedisti nobis sanguinem ipsum agni, qui pro mundi peccato immolatus est.

Gregorius Nazianzenus Oratione II. *in Pascha.*

Ἀλλὰ τὸ μέγα καὶ ἄθυτον ἱερεῖον, ἵν' οὕτως εἴπω, ὅσον ἐπὶ τῇ πρώτῃ φύσει, ταῖς νομικαῖς θυσίαις ἐγκαταμέμικται· καὶ οὐ μικροῦ μέρους τῆς οἰκουμένης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ διαιωνίζον καθάρσιον.

Verum magna illa, & quantum ad primam naturam immactabilis, ut ita loquar, victima legalibus sacrificiis immixta est: illa inquam non exiguæ cujusdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, sed totius mundi numquam intermoritura expiatio.

Joannes Chrysostomus Oratione IV. *in Epistolam ad Hebræos.*

Καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ φησι· πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε· ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου. οὐχὶ τῶν πιστῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. αὐτὸς μὲν γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε. τί δὲ εἰ μὴ πάντες ἐπίστευσαν; αὐτὸς τὸ ἑαυτοῦ πεπλήρωκε.

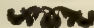
Et iterum in Epistola ad Romanos dicit: *Multo magis gratia Dei & donum unius hominis Jesu Christi in multos abundavit*, qualiter gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem: non pro fidelibus tantum, sed pro mundo universo. Et ipse quidem pro omnibus mortuus est. Quid autem si non omnes credunt? Ille quod suum erat implevit.

Theodoretus in epistolam I. *ad Timotheum.*

Δείκνυσι δὲ καὶ τὸ δεσποτικὸν πάθος ὑπὲρ ἁπάντων γεγενημένον. ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων. πάντων γὰρ ὑπὸ τὴν τοῦ θανάτου δυναστείαν γεγενημένων, αὐτὸς, οὔτε ὡς Θεὸς ὑποκείμενος θανάτῳ· ἀθάνατον γὰρ ἔχει τὴν φύσιν· οὔτε μὴν ὡς ἄνθρωπος· ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησε τοῦ θανάτου τὴν πρόξενον· οἷόν τι λύτρον ἑαυτὸν δέδωκε, καὶ τῆς ἐκείνου δουλείας ἅπαντας ἠλευθέρωσε.

Ostendit autem Domini quoque passionem fuisse pro omnibus susceptam: *Qui dedit semetipsum redemtionem pro omnibus*. Cum enim omnes redacti essent sub mortis potestatem, ipse, qui nec ut Deus fuit morti obnoxius, habet enim naturam immortalem; sed nec ut homo, peccatum enim non fecit quod mortem affert, dedit seipsum veluti quoddam redemtionis pretium, & omnes ab ejus servitute liberavit.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 880.

FLORI DIACONI LUGDUNENSIS LIBER DE ELECTIONIBUS EPISCOPORUM.

COLLECTA A DOMINO FLORO ex sententiis antiquorum Patrum.

I. MAnifestum est omnibus qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant, quæ sunt illa quæ in ordinatione episcopali, & sacrorum canonum auctoritas, & consuetudo ecclesiastica, juxta dispositionem divinæ legis & traditionem apostolicam jubeat observari. Videlicet ut pastore defuncto, & sede vacante, unus de clero Ecclesiæ, quem communis & concors ejusdem cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solemniter designaverit, legitimo Episcoporum numero consecratus, locum decedentis antistitis rite valeat obtinere; nec dubitetur divino judicio & dispositione firmatum, quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observatione fuerit celebratum.

II. Hæc sunt quæ & in Conciliis Patrum, & in decretis apostolicæ sedis Pontificum statuta reperiuntur, & ab Ecclesia Christi & initio comprobata reperiuntur, & comprobantur. Unde & beatus martyr Cyprianus de sancto Cornelio urbis Romæ pontifice, cum episcopatum ejus adversus quosdam superbos & invidos calumniatores defenderet, hæc ipsa in testimonium sanctæ & legitimæ ordinationis ejus prosecutus est dicens: [1] *Factus est Cornelius Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de clericorum omnium testimonio, de plebejo suffragio, de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum consensu; cum nemo Episcopus inibi factus esset, cum gradus cathedræ sacerdotalis vacaret. Quo occupato, & omnium nostrorum consensione firmato, quisquam jam Episcopus fieri voluerit, omnimodis necesse est ut ecclesiasticam non habeat ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet per consensum unitatem. Post primum secundus esse non potest. Quisquis enim post unum, qui per electionem consecratus est, esse voluerit, jam non secundus ille, sed nullus est.*

III. Juxta hæc verba beati Cypriani, ordinatos fuisse constat, & legitime præfuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites, D absque ullo consultu mundanæ potestatis, a temporibus apostolorum, & postea per annos fere quadringentos. Ex quo autem Christiani principes esse cœperunt, eamdem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse, manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, cum unus Imperator orbis terræ mo- A narchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi partibus, Asiæ videlicet, Europæ, & Africæ, omnes qui ordinandi erant Episcopi ad ejus cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio, quam sancta Ecclesia juxta traditionem apostolicam & religiosæ observationis formam celebravit.

IV. Quod vero in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit, ut consultu principis ordinatio fieret episcopalis, valet utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanæ potestatis; non tamen ad complendam veritatem B vel auctoritatem sacræ ordinationis, quæ nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu, & Ecclesiæ fidelium consensu, cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed sancti Spiritus donum, sicut ostendit Apostolus, ubi ad Episcopos loquitur, dicens: [a] *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Unde & in epistola ad Hebræos ait: [b] *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, sicut Aaron. Sic & Christus non semetipsum glorificavit ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et iterum: *Tu es sacerdos in* C *æternum secundum ordinem Melchisedech.* In quibus Apostoli verbis evidentissime demonstratur, ad hoc munus adipiscendum atque sumendum sufficere unicuique gratiam Dei, cooperante fide & devotione gratiæ ejus, absque his autem humano arbitrio nemini posse concedi. Unde graviter quilibet princeps delinquit, si hoc suo beneficio largiri posse existimat, quod sola divina gratia dispensat; cum ministerium suæ potestatis in hujusmodi negotium peragendo adjungere debeat, non præferre.

V. Denique ut istius rei nonnulla proferantur exempla, puto quod de ordinatione beati Martini, quando ex monasterio sub alia occasione eductus, & a populo comprehensus, atque ad Ecclesiam perductus est, & continuo ab Episcopis, qui ad hoc invitati fuerant, consecratus, nemo principum hujus sæculi fuerit interrogatus. In Ecclesia quoque Lugdunensi sic religiosa olim & venerabilis consuetudo fuit, sicut antiqua narrat historia. Scilicet ut defuncto Pontifice, omnis in unum conveniret Ec-

a Act. xx. 28. b Heb. V. 4. 5. 6.

1. Cyprian. Epist. 211.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 880.

clesia, & triduano jejunio communi voto ac supplicatione celebrato, quemcumque eis Dominus per revelationem sive ex eorum clero seu aliunde ostenderet, ipsum sine dubio antistitem constituerent. Quod de beato Eucherio præfatæ urbis Episcopo, & doctore egregio, sanctissimæ vitæ ejus liber manifeste testatur impletum. Qui cum esset ex nobilissimo senatorum genere oriundus, & huic sæculo abrenuntians, omnique facultate sua in pauperes ob amorem Christi distributa, partibus Provinciæ in quodam specu retrusus, atque ibi soli Deo jejunus, & orationibus vacans latitaret, tali revelatione ostensus, atque inventus, in pontificali regimine locatus est. Ex quo certissime constat, quod omni illo tempore quo tantam bonitatem sive gratiam omnipotens Deus in illa voluit Ecclesia demonstrare, valebat ac sufficiebat ad consecrationem rectorum sola ejus gratia, & fides Ecclesiæ devota.

VI. Sed & in Romana Ecclesia usque in præsentem diem cernimus absque interrogatione principis, solo dispositionis judicio, & fidelium suffragio, legitime Pontifices consecrari: qui etiam omnium regionum & civitatum quæ illi subjectæ sunt, juxta antiquum morem, eadem libertate ordinant atque constituunt sacerdotes; nec adeo quisquam absurdus est, ut putet minorem illic sanctificationis divinæ esse gratiam, eo quod nulla mundanæ potestatis comitetur auctoritas.

VII. Quæ omnia non ideo dicimus, quasi potestatem principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuadeamus; sed ut clarissime demonstretur, in re hujusmodi divinam gratiam sufficere, humanam vero potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus Patrum, ubi plurimæ caussæ commemorantur sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum.

F I N I S.

P H O T I I

EXPATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

O R A T I O

In diem natalem ſanctæ Dei Genitricis.

ACCEDUNT

ADVERSUS RECENTIORES

M A N I C H Æ O S

L I B R I IV.

I T E M

EX EJUSDEM

A M P H I L O C H I A N I S

QUÆSTIONES XLVI.

ΦΩΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ

εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. [1]

PHOTII

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

ORATIO

in ſanctiſſimæ Dei Genitricis natalem diem.

ΠΑσα μὲν ἑορτὴ, καὶ πᾶσα πανήγυρις, καθ' ἣν ὁ τῶν εὐσεβούντων φαιδρύνεται σύλλογος, λύει μὲν τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς, καὶ τὰς ἔριδας, συνάγει δὲ τοὺς ἀπ' ἀλλήλων γνώμῃ διεστῶτας, καὶ τὸν δεσμὸν τοῦ φίλτρου στάσει λύσαντας, τὴν τῶν ᾀσμάτων συμφωνίαν, παράκλησιν ἔργῳ καταβαλλομένη πρὸς τὴν τῆς ὁμοφροσύνης ἐπανάκλησιν· δείκνυσι δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ δεσπότου καὶ δημιουργοῦ τοὺς συναγηγερμένους πλάσματά τε καὶ ποιήματα· καὶ τῇ ἑνότητι τοῦ σεβάσματος, τὴν ὁμοτιμίαν τῆς πλάσεως ὑποφαίνουσα, τοὺς κατ' ἀλλήλων πικρῶς ἐπαιρομένους πραΰνει καὶ κατασπᾷ, μέτρια φρονεῖν καὶ ἀνθρώπινα πείθουσα, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν τοῦ πλάστου παλάμην ὁρᾷν, καὶ τὸν αὐτὸν ἀναλογίζεσθαι τῆς πλάσεως πηλὸν ἐκδιδάσκουσα. εἰς τοῦτο γάρ ἔμοι γε τὰς πανηγύρεις πλεῖν ὁ πρέπων χριστιανοῖς θεσμὸς ὑποτίθεται· καὶ ἡ μὲν Χριστὸν ἐμφανίζει τικτόμενον· ἡ δὲ μαρτύρεται βαπτιζόμενον· ἄλλη φέρει μεταμορφούμενον· ἑτέρα δὲ, τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενον· δαιμονῶντας θεραπεύοντα· πηροὺς ὀμματοῦντα· πηγὰς αἱμάτων ξηραίνοντα· χωλοὺς καὶ παρειμένους συσφίγγοντα· νεκροὺς ἀνιστῶντα· τέλος ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενον ἄλλη παραδειγματίζει· καὶ ἄλλη πάλιν ἀνιστάμενον, καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν ἔργοις ὁρωμένοις ἐγκαινίζοντα.

Ἀλλ' οὕτω πάσης θεοπρεποῦς πανηγύρεως, καὶ τῶν ἐπικοίνων χαρισμάτων παρεχούσης τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἰδίαν τινὰ συνεπαυγαζούσης τῆς χάριτος ἔλλαμψιν, παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἡ παροῦσα πανήγυρις, τῆς παρθένου καὶ Θεοῦ μητρὸς φιλοτιμουμένη τὴν γέννησιν, λαμπρὰ κατὰ πάσης τὰ πρεσβεῖα ἀποφέρεται. ὥσπερ γὰρ τὴν ῥίζαν κλάδων καὶ στελέχους καὶ καρποῦ καὶ ἄνθους αἰτίαν γινώσκομεν, εἰ καὶ τοῦ καρποῦ χάριν ἡ περὶ τὰ ἄλλα σπουδὴ, καὶ ὁ πόνος καταβάλλεται· καὶ οὐδὲν τῶν ἄλλων χωρὶς τῆς ῥίζης ἐκφύεται· οὕτως ἄνευ τῆς παρθενικῆς πανηγύρεως, οὐδεμία τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναβλαστησάντων ἐπιφαίνεται. ἀνάστασις γὰρ, ὅτι θάνατος· θάνατος δὲ, ὅτι σταύρωσις· σταύρωσις δὲ, ὅτι Λάζαρος τεταρταῖος ᾅδου πυλῶν ἀνελήλυθε· καὶ τυφλοὶ βλέπουσι· καὶ κλίνην ἐφ' ἧς ἔκειτο, φέρει τρέχων ὁ παράλυτος. καὶ τῶν παραδοξουμένων ἔργων (οὐ γὰρ ἐπίκαιρον πάντα καταλέγειν) τὰ ἐπίλοιπα, ἃ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος δέον δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν, εἰς φθόνον ἐξέκαυσεν· ἀφ' οὗ τὸν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπ' ὀλέθρῳ σφῶν [2] φθόνον ἐπαλαμήσαντο. ταῦτα δὲ, ὅτι Χριστὸς βαπτισάμενος, καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πλάνης ἀπολυ-

A Omnis quidem feſtivitas, celebriſque omnis conventus, quo piorum cœtus exhilaratur, tum diſſidia mutuaſque lites diſſolvit; tum animis ſtudiiſque diviſos, ac eos, qui amoris vinculum ſeditione diruperunt, canticorum conſonas voces, quibus ipſa re conſoletur, ad concordiæ inſtaurationem exhibens, mire colligit, unitque: atque unius ejuſdemque Domini ac creatoris, figmenta ac creaturas, eos qui collecti ſunt, oſtendit: exque unitate cultus, figmenti parem dignitatem ſubindicans, eorum qui in ſe invicem acerbis odiis efferuntur, lenit, ac deprimit animos, ſuadens modeſte ſapere, ac pro humana ratione; decenſque ad eamdem fictoris manum reſpicere, atque idem fictionis lutum reputa- B re. Ad hoc enim ſolemnes conferre conventus, congrua Chriſtianis conſuetudo documento eſt; ac alius quidem, Chriſtum natum oſtendit; alius teſtatur baptizatum; profert alius transfiguratum: alius exhibet divina patrantem ſigna; dæmoniacos curantem; cæcis viſum reſtituentem; ſanguinum ſiccantem fontes; claudis ac paralyticis membra adſtringentem; mortuos ſuſcitantem: ac demum alius pendentem in cruce traducit; alius vero iterum reſurgentem, meamque viſibilibus factis geſtiſque reſurrectionem initiantem.

Cum ſic autem divinæ congrue religioni inſtitutus omnis ejuſmodi conventus, tum communia do- C na fruenda præbeat, tum propriam pariter emicantem gratiæ illuſtrationem prætendat; longe præ aliis, ſolemnis hic dies virginis ac Dei matris natalitio inclytus, præclara honoris inſignia refert. Quemadmodum enim radicem, ramorum, truncique, ac fructus, floriſque agnoſcimus cauſſam, tametſi fructus gratia omne aliis ſtudium laborque impenditur; citraque radicem, aliorum nihil enaſcitur: ſic virginis demta feſtivitate, aliarum ab ipſa germinantium nulla illuceſcet. Ideo namque reſurrectio eſt, quia mors: mors autem, quia crucifixio: crucifixio, quia Lazarus quatriduanus ab inferni portis reverſus eſt; ac quia cæci vident, D paralyticuſque lectum in quo jacebat portat currens: ac demum quia admiranda alia patrata opera (nec enim per tempus licet percenſere omnia) quibus Judæorum populus, cum ad laudem ac cantica provocari debuiſſet, invidia exarſit; qua permovente, in ſuum ipſi interitum ſalvatoris necem moliti ſunt. Hæc autem eo fuere, quod Chriſtus baptizans, atque ab infidelitatis errore homines liberans,

1. Ex Eminentiſſimi Cardinalis Mazarini Codice, interprete Combef. 2. Lego [illegible].

σάμενος, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν θεογνωσίαν ἐδίδασκεν· βάπτισις δὲ, ὅτι γέννησις· Χριστοῦ δὲ γέννησις, συντόμως καὶ καλῶς εἰπεῖν, ὅτι παρθένου γέννησις· ἐν ᾗ καινιζόμεθα, καὶ ἣν ἑορτάζειν ἠξιώμεθα. οὕτω ῥίζης, ἢ πηγῆς, ἢ θεμελίων λόγον, ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ οἰκειότερον εἴπω, ἡ παρθενικὴ πληροῦσα πανήγυρις, ἐκείναις τε πάσαις εἰκότως ἀγλαΐζεται, καὶ πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐνδιαπρέπει χαρίσμασι, καὶ παγκοσμίου σωτηρίας ἡμέρα γνωρίζεται.

Σήμερον γὰρ ἡ παρθένος μήτηρ, ἐκ στείρας μητρὸς ἀποτίκτεται, καὶ τῆς δεσποτικῆς ἐπιδημίας τὸ παλάτιον εὐτρεπίζεται. σήμερον δεσμὰ στειρώσεως λύεται, καὶ τῆς παρθενίας τὰ κλεῖθρα σφραγίζεται. οἷς γὰρ νηδὺς ἄγονος, καὶ λόγους νεκρωθεῖσα τεκνώσεως, καρπὸν παρ' ἐλπίδας ὡραῖον προήνεγκεν· τούτοις καὶ τὸ τῆς παρθενίας μνηστεύεται ἀδιάφθορον, καὶ τὸ θαῦμα τῆς κυοφορίας ἐπιδήλοις ἔργοις προαγγέλλεται. ὑπερφυὲς μὲν τόκος ἄνανδρος, καὶ παρθενίας φυλακὴ μετὰ γέννησιν· νικᾷ δὲ θεσμοὺς φύσεως καὶ στεῖρα μετὰ γῆρας γεωργουμένη καὶ τίκτουσα, καὶ τῆς παρθένου τὸν τόκον, δι' ὧν τερατουργεῖται, προοιμιάζεται. σήμερον τὸν ὀνειδισμὸν τῆς ἀτεκνίας ἡ Αννα θερίζεται, καὶ τῆς χαρᾶς τοὺς στάχυς ἡ οἰκουμένη καρπίζεται. πατὴρ παιδὸς ὁ Ιωακεὶμ ὀνομάζεται, καὶ τῆς υἱοθεσίας ἡμεῖς ἀρραβωνιζόμεθα τὸ ἀξίωμα. σήμερον ἡ παρθένος ἐξ ἀγόνων λαγόνων προέρχεται, καὶ τὰς γονὰς τῆς ἁμαρτίας ἡ στείρωσις διαδέχεται· καὶ τῆς συναγωγῆς τῶν Ιουδαίων χηρεύει τὸ πλήρωμα, καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας κόλπων τὰ τέκνα προκόπτουσι, Χριστῷ τῷ νυμφίῳ θεοπρεπῶς αὐξανόμενά τε καὶ πληθυνόμενα. ἐξ ἀγόνων λαγόνων ἡ παρθένος προέρχεται, ὅτε καὶ γονίμων ὄντων ὁ τόκος παράδοξος. ὢ τοῦ θαύματος· ὅτε τῆς σπορᾶς ὁ χρόνος ἐξέλιπε, τότε τοῦ καρποῦ τῆς φορᾶς ὁ καιρὸς ἐπεδήμησεν· ὅτε τὸ πῦρ ἐσβέσθη τῆς ἐπιθυμίας, τότε ἡ λαμπὰς ἀνήφθη τῆς παιδοποιΐας. νεότης ἄνθος οὐκ ἤνεγκε, καὶ βλαστὸν τὸ γῆρας προβάλλεται· γαστρὸς ὄγκος ἀκμαζούσης οὐκ ἐγνώσθη φύσεως, καὶ ὑπεράκμου νηδύος ἀειπάρθενον βρέφος γνωρίζεται κύημα.

Αλλ' ἀπορεῖς ἄνθρωπε, εἰ ἡ στεῖρα τέτοκεν; μᾶλλον δὲ ζητεῖς, οἷς καὶ σὲ θαυμάζειν ἐχρῆν δι' ὧν θαυμάζομεν, παρὰ φαῦλον θέσθαι τὸ θαυμαζόμενον, καὶ πῶς στεῖρα τέκοι λογομαχεῖς; εἰ γὰρ στεῖρα οὐ τίκτει· τίκτουσα δὲ οὐ στεῖρα· πῶς δὲ μαζοὶ ξηρανθέντες εἰς πηγὰς ἀναστομοῦνται γάλακτος; εἰ γὰρ θησαυρίζειν αἷμα τὸ γῆρας οὐκ οἶδε, πῶς ὅπερ οὐκ ἔλαβον αἱ θηλαὶ, λευκαίνουσιν εἰς γάλα; πῶς δὲ μήτρα νεκρωθεῖσα τελεσιουργεῖ καὶ ζωοποιεῖ, καὶ συνέχει καὶ τρέφει τὸ ἔμβρυον; ταῦτα σὺ κατὰ σεαυτοῦ, καὶ τῆς σῆς μηχανορραφεῖς σωτηρίας· τίς ὤν; τῶν πιστῶν γὰρ καὶ ἀξίων τοῦ θαύματος, οὐκ ἂν εἴης· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς, δι' ὧν ἡ πίστις, ἀπιστεῖν ὅμεν οὖν ὁ πιστὸς παραστήσεται, ἀλλὰ Ιουδαῖος. ἡ Σάρρα δὲ, πῶς, ἢ ποῦ σοι διαπέπτωκεν; ἆρα γὰρ οὐ γήρως καὶ στειρώσεως εἶδε παῖδα τὸν Ισαάκ; ἂν ἡ Αννα σοι συγχεῖ καὶ ταράσσει τοὺς λογισμοὺς, ἡ Σάρρα μᾶλλον, ὅτι καὶ πρῶτον. ἂν τοῦτο ποιῇ τὴν ἀμφιβολίαν, ἐκεῖνος σὺ, καὶ τῆς σῆς οὐκ αἰσθάνῃ παραγράφων συγγενείας, καὶ τέμνων τὰς ῥίζας, ἐξ ὧν σοι τὸ εἶναι κλάδῳ, καὶ τῶν Ιουδαϊκῶν θεσμῶν ἐξελέγχῃ κατενηνεγμένος.

Εγὼ δὲ, εἰ μὲν εἱρμῷ φύσεως πεπρᾶχθαι λέγων τὸν τόκον, ἔπειτά σε ὁμονοεῖν παρεκάλουν, καλῶς ἡ στεῖρα τὸ γῆρας, ἡ φύσις τῶν συλλογισμῶν ἐγέννα τὸν πόνον· εἰ δὲ χάριτος θείας πρεσβεύω τὴν πρᾶξιν, τί τὴν χάριν ἐκβιάζῃ δουλεύειν τῇ φύσει, ἧς ἀεὶ αὕτη πέφυκε κυρία; δέχῃ τὸν Αδὰμ πηλῷ πλασθέν-

A opere pariter atque ſermone, Dei ſcientiam ac fidem doceret: baptiſmus autem, quia nativitas: Chriſti autem nativitas, ut ſumma ac præclare dicam, quia virginis nativitas: in qua initiamur, quamque meruimus celebrare. Quamobrem, radicis, fontiſve, aut fundamenti, vel neſcio quid germanius ac magis proprium dicam, rationem virginalis feſtivitas implens, illis pariter univerſis honeſtatur, ac ſplendet, multiſque ac magnis præpollet donis, ac mundi univerſi ſalutis dies noſcitur.

Hodie enim virgo mater, ex matre ſterili naſcitur, Dominicique adventus palatium præparatur. Hodie ſolvuntur ſterilitatis vincula, ac virginitatis clauſtra obſignantur. Quibus enim infecundus uterus, B ac cujus prolificæ rationes emortuæ eſſent, præclarum fructum protulit, cùm ſpes omnis abeſſet; iis quoque virginalis incorruptio promittitur, partuſque miraculum perſpicuis rebus prænuntiatur. Equidem eximia res, ac tota quid majus natura, partus ſine viro, ac ſervata virginitas ab edita prole; verum naturæ quoque jura ſuperat, ut ſterilis a ſenio fecunditate augeatur, pariatque; ac rei prodigium, virginali partui exordio præit. Hodie Anna ſterilitatis opprobrium amputat; gaudiique ſegetes terrarum orbis metit. Joacim puellæ appellatur pater, noſque adoptionis arrhabonem honoris cumulo accipimus. Hodie virgo ex infecundis lumbis procedit, peccatique fecundos partus ſterilitas C excipit; ſynagogæ Judæorum cœtus viduus manet, exque Eccleſiæ ſinu filii prodeunt, qui Chriſto ſponſo divine creſcant, ac pleno numero augeantur. Procedit virgo abs ſterilibus lumbis, tum, cum etiam iis fecundis partus mirabilis ac inſolitus foret. O rem mirabilem! cum defeciſſet ſementis tempus, tunc editionis fructûs opportunitas advenit: ubi cupiditatis ignis exſtinctus eſſet, tunc fecunditatis fax accenſa eſt. Juventus non protulit florem, germenque ſenectus edit: vegeti uteri tumor ignotus fuit, effœtique ventris virgo perpetua infans noſcitur partus.

Enimvero, dubitas homo, num ſterilis pepererit? Quinimmo quæris, quibus te quoque mirari D oportebat, quibus admiramur ipſi, ut dignam rem miraculo ridiculam facias, ſpernaſque, ac num ſterilis pariat, verbis contendis? Si enim non parit ſterilis, nec quæ parit ſterilis eſt; quomodo arentia ubera in lactis fontes acuuntur? Siquidem enim ſenectus ſanguinis theſauros neſcit recondere, quomodo quod mammæ non acceperunt, in lactis dealbant ſpeciem? Quei vero etiam vulva emortua, maturam vivamque prolem edit, eamque ipſa continet, & alit? Hæc tu adverſus teipſum, tuamque ſubtiliter conſuis ſalutem: quis nempe exſiſtens? Nec enim unus quis fidelium exſiſtas, ac eorum, qui miraculo digni ſint. Nam neque fidelis producatur, qui iis abroget fidem, per quæ fides adſtrui- E tur: ſed Judæus. At quomodo, ac ubi tibi excidit Sara? Nonne enim illa, ſenectutis ac ſterilitatis diſpendiis editam prolem, Iſaac vidit? Siquidem Anna animum tibi confundit, ac turbat; potiori jure Sara, quando etiam prior. Quod ſi hoc dubitationem facit, ille tu, neque perſentis, tuam te præſcribere ac ſubmovere cognationem, radiceſque ex quibus tibi ramo eſſe acceſſit, amputare, atque a Judaicis juribus revinceris excidiſſe?

Ut quidem ego naturæ ſerie partum factum dicens, poſtea rogarem in meam pedibus manibuſque ires ſententiam; merito ſterilitas ſenectutem; natura, rationum laborem progigneret: cum autem divinæ gratiæ opus doceam, quid gratiam cogis ſervire naturæ, cujus illa ſemper dominari comparata eſt? Num Adamum admittis e luto forma-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τα, καὶ χωρὶς παραχθέντα γεννήσεως; δέχῃ τὴν Εὔαν ἄνευ συναφείας, καὶ πλευρᾶς ὑπάρχουσαν γέννημα; λόγον ταῦτα φύσεως οὐκ ἂν εἰπεῖν ἔχων. ἡ γὰρ κατὰ διαδοχὴν τῶν ἀνθρώπων αὔξησίς τε καὶ γέννησις, ἄλλην τάξιν τῆς προόδου διασώζουσα, οὐκ ἐᾷ τὴν προβολὴν ἐκείνων φύσεως δοξάζειν ἔργον. ἀλλ' οὐδέ γε παρὰ φύσιν πάλιν· ἀρχὴ γὰρ τῆς κατὰ φύσιν τῶν ἀνθρώπων συστάσεως. θείας ἄρα βουλῆς, καὶ ἰσχύος. τί δέ; τότε μὲν ἰσχύειν κἂν τοῖς παραδοξοτέροις δίδως τὸ θεῖον, καὶ τὴν τάξιν τῆς φύσεως κατὰ τοῦ ταύτης οὐχ ὁπλίζεις πλάστου· νῦν δὲ ὥσπερ γῆρας βαθὺ κατεγνωκὼς τῆς πανσθενεστάτης καὶ ἀκηράτου δυνάμεως, ἀσθενεστέραν τούτοις ἀποφαίνεις; ἐφ' ὧν τοῖς ἔμπροσθεν ἐγγεγυμνασμένος, δίκαιος ἂν ἦσθα μᾶλλον καὶ τοῖς ἄλλοις ὀφθῆναι τὴν περὶ τούτων πίστιν ἀδίστακτον παρεσχημένος. οὐκοῦν οὐδὲ Ἰουδαῖος ὁ ἀμφισβητήσων εἴη, ἄνπερ Ἰουδαῖος εἴη· ἀλλά τις τῶν Ἑλλήνων νοῦν καὶ γνώμην κεκτημένων.

Ἀπιστεῖς δὲ ἄρα σὺ, καὶ φαυλίζεις ἐκ στείρας παῖδα προεληλυθέναι, ὁ σήψεως τέκνα πλάττων τοὺς ἀνθρώπους; ὁ δρακοντείους ὀδόντας μήτρας αὐτουργήτας τοῖς σοῖς γε προγόνοις; ὡς εἴθε τάφους ταῦτα λέγοντί σοι τούτους ἐδείκνυς, ὁ λίθους ἀνθρωπίζεσθαι προστάττων, καὶ τῶν σῶν προπατόρων τὸ γένος ἀξίως γε σεαυτοῦ γενεαλογῶν, εἰς τὸ τῶν μυρμήκων ἀναφέρων αἷμα. σὺ ταῦτα φρονῶν, κἂν μακρὸς ὑπάρχει λῆρος· καὶ οὐδαμῆ, οὐδέν· οὐ χάριν· οὐ νοῦν· οὐ φύσιν· οὐκ αἴσθησιν· οὐκ ἀλλοτρίαν δόξαν· οὐ τὴν σεαυτοῦ· οὐκ ἄλλο οὐδὲν συνήγορον ἔχων, πλὴν τῆς σῆς ἀναισχυντίας ἢ ἀναισθησίας· ὅμως, περιέπεις καὶ πρεσβεύεις· ἃ δὲ καὶ δόξαι κυροῦσι μαχόμεναι ταῦτα περὶ τούτων ὑπὸ τῆς ἀληθείας συμφθέγγεσθαι· καὶ ὧν πρώτη μάρτυς ἡ αὐτοψία καὶ αἴσθησις, καὶ οἷς πολλὰ τῶν ὁμοιοτρόπως πάλαι γεγονότων, καὶ χωρὶς τῶν εἰρημένων τὴν πίστιν παρέχεται· ταῦτα χλευάζειν ἐπιχειρεῖς, καὶ ἐν φαύλῳ τίθεσθαι; καὶ οὐ τοῦτο φαίην ἂν ἔγωγε, ὡς οἷς ἐκεῖνοι τὰ ἀτοπώτατα πεπρεσβεύκασι, τούτοις ἡμᾶς δεήσει σεμνολογεῖν τὰ ἡμέτερα· οὐδὲ πολλοῦ δεῖ, τὸ φῶς τῷ σκότει λαμπρύνεσθαι, ἢ τῷ ψεύδει συνίστασθαι τὴν ἀλήθειαν· ἢ τῇ πλάνῃ τὴν πίστιν στηρίζεσθαι· ἀλλ' ὡς ὅλως οὐκ ἐξὸν ἐκείνοις κάτω παντελῶς κατενεχθεῖσι, καὶ ὅσον ἡμεῖς ἄνω τῆς φύσεως, τὰ μὲν παρὰ φύσιν, καὶ ἃ μηδ' ὅστις οὖν τρόπος συγκροτήσειεν, ταῦτα τιμᾶν, καὶ θαυμάζειν· ἃ δὲ πολλῷ κρείσσω καὶ λόγου καὶ φύσεως, καὶ [1] ἀνέσεως· καὶ εἰσέτι μαρτύρων τάφοι, ἔστιν οὗ τῆς χρείας καλούσης, καὶ τῆς προνοίας οἰκονομούσης τερατουργοῦντες ἐπιμαρτύρονται, ταῦτα δὲ λόγῳ καὶ πλάνῃ πειρᾶσθαι παρασαλεύειν.

Ὅρα δὲ κἀκεῖνο. οὐ πάθος κρατεῖ φύσεως; οὐ νόσος; οὐ γῆρας; οὐκ αὐτὴ δὲ νεότης οὕτω ἡβάσκουσα εἰ καί τι ἄλλο, ἀσθένεια καθεστῶσα τῆς τεκνώσεως; καὶ τὸ παράδοξον, εἰ μὴ τῷ συνήθει τὴν ἔκπληξιν διεκλέπτετο, ὅτι δι' ἧς ἔρχεταί τις εἶναι πατὴρ, αὐτὴ τέως οὐκ ἐᾷ γενέσθαι πατέρα. τί οὖν· τὰ πάθη νικᾷ τὴν φύσιν, εἰ μή τι ἄλλο πάθος καὶ περίττωμα ταύτης ὄν· ἡ δὲ χάρις ἣν ἔπλασεν οὐ βελτιοῖ φύσιν; τὸ γῆρας ψῦχον, τῆς γονῆς ἀναξηραίνει τὰς πηγὰς, καὶ ὁ πλάστης θάλπων οὐκ ἀρδεύει τὸ γεγηρακός; ἐκεῖνα πρὸς ἃ μήπω κατηνέχθη, καὶ τοῦ καιροῦ μήπω παραστάντος, καὶ χειρόνων ὄντων πρὸς ἃ καθέλκεται, φέρει ὅμως ἀμυδρῶς· ὁ δὲ πλάστης,

1. Leg. αἰνέσεως.

A tum, ac absque nativitate productum esse? Num admittis & Evam absque copula editam, ac lateris, costæque germen esse? ut plane non hæc dicas rationem naturæ. Quæ enim humana successione accretio ac procreatio est, modum alium processionis servans, non sinit ut illorum processionem naturæ opus existimes: at neque rursum ut contra naturam: siquidem illa naturalis hominum constitutionis principium est. Divini ergo consilii sit, atque potentiæ. Quid vero? Tum quidem potuisse concedis, in iis quoque quæ majorem admirationem habebant, divinum numen, nec naturæ ordinem adversus ejus fictorem instruis; nunc autem, tamquam potentissimam ac immortalem virtutem B gravi senio defectam existimares, istis imbecilliorem pronuncias, cum prioribus exercitatus, par esset ut aliis quoque potius videreris indubitatam in ejusmodi præbere fidem? Quocirca ne Judæus quidem dubitaverit, si quidem Judæus sit; sed eorum aliquis, qui animum ac mentem habent gentilitio errore tentam.

Non credis ergo tu, subsannasque, ut puella abs sterili prodierit, qui homines putredine ortos confingis? qui draconis dentes majoribus tuis vulvas, quibus sint suscepti, efficis: adeoque utinam tibi ipse dicenti, eos sepulcra ostendisses, qui lapides jubes concrescere in homines, tuorumque majorum genus digna te serie recenses in formicarum sanguinem referens. C Tu hæc sapiens, quamquam sunt maximum delirium; nec usquam aliquid, non gratiam, non mentem, non naturam, non sensum, non alienam opinionem, non tuam ipsius, non aliud quidquam habens quod suffragetur, excepta dumtaxat impudentia tua, sive insensibilitate, veneraris tamen, ac honori habes: ea vero quæ & pugnantes confirmant opiniones, cogente veritate ut de his eadem consentienter pronuncient: ac quorum primus testis est ipse adspectus, sensusque; quibus denique, plura olim simili ratione facta, exceptis etiam iis, quæ sunt dicta, fidem conciliant, subsannare contendis, ac flocci pendere? Nec sane ego id dixerim, ut quibus illi res absurdissimas honorarunt, iis nos oporteat D honestare nostras; neque, quod longe abest, tenebris lumen illustrare; aut veritatem mendacio adstruere: vel fidem, infidelitatis errore confirmare: sed plane nefas eos præsumere, omnino sensu ad ima depressos, quanto nos naturæ superiores sumus, ut quæ sunt contra naturam, quæque nulli comprobaverint mores, ea illi honori habeant, ac admirentur: quæ autem majori & oratione & natura, ac laude, præconio hactenus quoque martyrum sepulcra, quandoque usu vocante, ac disponente providentia, prodigiis editis clare attestantur, ea sermone atque errore convellere nitantur.

E

Illud quoque vide. Nonne affectio superat naturam? nonne morbus? nonne senium? nonne juventus ipsa, ita vigens, ac aliud quodvis, generandæ prolis impotentia existens? quodque miraculum haberet, nisi sensim consuetudine, admirationis ac stuporis sensum auferret, qua quis provehit ut sit pater, ipsa hactenus patrem fieri prohibet. Quid ergo? Affectiones naturam vincunt, nisi quid aliud adsit, quod ejus sit affectio ac recrementum; nec gratia, quam finxit, ac condidit naturam, in meliorem augebit? Senectus infrigidans genitales fontes exsiccat; nec fictor, conditorque fovens, irriguum faciet quod consenuit? Illa, ad quæ hæc necdum devoluta est, ac cum adhuc non adsit tempus, cumque ea ad quæ pertrahunt sint

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἐν οἷς ἐξ ἀρχῆς ὅροις ἔστησε; οὐκ ἐπανάγει θέλων ἀχερῶς; ἀπιστεῖς τοῖς εἰρημένοις; καλῶς γε ποιῶν· οὐ γὰρ ἔμοιγε, οὗ πολλοῦ δεῖ τῶν σεμνῶν σου ταῦτα μεταπλάσεων, ἃς ἐγώ σοι ἀριθμήσομαι· μᾶλλον δὲ, σόν ἐστι καταλέγειν ταῦτα, ἵν' ἔχῃς πλέον ἐν τοῖς σοι βιωφελεστάτοις ἀφηγήμασιν ἡμῶν κατεπαίρεσθαι.

Λέγε τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἀγείρους· ὧν ἀποῤῥεῖ τῶν ὀμμάτων ἡ τοῦ μύθου ἤλεκτρος, ἀφ' οὗ σὺ πλουτεῖς τὴν λήθειαν. ἀρίθμει καὶ τὰς δάφνας, καὶ τοὺς φοίνικας· τὰς ἀηδόνας, καὶ τὰς χελιδόνας· τοὺς ᾠδικούς σου κύκνους, καὶ τὰς ἀλκυόνας, καὶ τοὺς φιλανθρώπους σου δελφῖνας. ὕμνει σου τοὺς ἀνδρογύνους Τειρεσίας, ἵνα θεῶν ἔριν, ἀξίαν τῆς ἐκείνων ἀσελγείας διαλύσωσιν· οἱ πλέον τὴν ἡδονὴν ἐπιμετρησάμενοι τῇ θεῷ, εἰς κακὸν τῆς παῤῥησίας ἀπώναντο. βούλει σοι προσαναμνήσω τοὺς ποντοπόρους ταύρους, κόρης δυστυχοῦς οἰακιζομένους ἔρωτι· καὶ τὰς μακρὰς ἀποδημίας· καὶ τὰς πολλὰς περιόδους· καὶ τὰς ποῤῥωτάτω τοῦ Ὀλύμπου διατριβάς; σιγῶ τ' ἄλλα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ προσεῖχε μύρῳ πίστεως πλάνης συνανακιρνᾶσθαι βόρβορον· ἢ τὰς τῆς εὐσεβείας αὐγὰς, τῷ βάθει τῆς ἀσεβείας ζόφῳ καθυβρίζεσθαι. διὸ τοῖς μακροῖς ὕθλοις καὶ μύθοις μακρὰ χαίρειν εἰπόντες, καὶ τοὺς ἐπτοημένους περὶ ταῦτα τῆς παρανοίας ἐλεοῦντες, καὶ μισοῦντες τῆς ἀλαζονείας, ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου δρόμον καὶ δὴ ἰθυνώμεθα.

Πάλαι τοιγαροῦν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τῶν προγονικῶν ἁμαρτημάτων τῷ κράτει δεδουλωμένης, ὁ τῆς ἀπογόνου τόκος τὸν καθαιρέτην τούτων ὑποσαλπίζων, ἀνενεγκεῖν τῆς τυραννίδος καὶ ἀπαλλαγῆναι τῆς δουλείας λαμπρὰ παρείχετο τὰ συνθήματα. διὸ καὶ Ἀδὰμ σὺν τῇ Εὔᾳ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους τῆς παραβάσεως ἀποκαθηράμενοι μολυσμοὺς, καὶ τὸ τῆς κατηφείας ἀποσκεδασάμενοι σκυθρωπὸν, ἐλευθέρᾳ καὶ φωνῇ καὶ ὄψει, τὴν παρθενικὴν χοροστατοῦσι πανήγυριν χαίροντες· μᾶλλον δὲ, κορυφαῖοι ταύτης καθεστηκότες. δι' ὧν γὰρ ἡ τῆς ἁμαρτίας σπορὰ ὅλῳ παραφυεῖσα τῷ γένει, καὶ τοῦτο νοθεύσασα· οὗτοι μᾶλλον, ταύτης ἀποῤῥιζουμένης, κατάρχειν τῆς χαρᾶς, καὶ τῆς χοροστασίας, καὶ μετέρχεσθαι, καὶ συγκαλεῖν τοὺς ἐξ αὐτῶν πεφυκότας, τυγχάνουσι δίκαιοι. καὶ γὰρ διὰ πάντων μὲν ἀπὸ τῶν πρώτως παραβεβηκότων, τοῦ τῆς παραπτώσεως ἀῤῥωστήματος μεταῤῥυέντος· πάντων δὲ τῆς ὁμοίας θεραπείας ἐπιδεομένων· τῆς δὲ παγκοσμίου σωτηρίας σήμερον τῷ τῆς παρθένου τόκῳ θεμελιουμένης, κοινὴν μὲν καὶ παγγενῆ προσῆκε συστήσασθαι τὴν πανήγυριν· δημοτελεῖς δὲ καὶ ὑπερκοσμίους τὰς εὐχαριστηρίους ᾠδὰς ἀνακρούσασθαι. ὑπερκόσμιον γὰρ ἀπαιτεῖ τὴν εὐχαριστίαν, τὸ τῆς σωτηρίας παγκόσμιον.

Ἀναπέμψωμεν εὐχαριστηρίους ᾠδὰς, ὅτι Ἀδὰμ ἀναπλάττεται, καὶ ἡ Εὔα ἀνακαινίζεται, καὶ ἡ ἀρὰ διαλύεται· καὶ ἡ φύσις ἡμῶν τὸ νεκρὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ δερμάτινον ἀποδυσαμένη πρόσωπον, ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς δεσποτικῆς εἰκόνος ἀναμορφοῦται ἀξίωμα. ἀναπέμψωμεν εὐχαριστηρίους ᾠδὰς, καὶ χοροὺς πανδήμους συστησώμεθα, ὅτι κόλπων ἀγόνων παρθένος προκύπτουσα, τὴν ἄγονον μήτραν ἁγιάζει τῆς φύσεως, εἰς ἀρετῶν εὐκαρπίαν τὸ ταύτης ἄκαρπον ἐγκεντρίζουσα. δι' ὧν γὰρ τῷ δεσπότῃ πάντων καὶ γεωργῷ, τὰ τῶν ἀχράντων αὐτῆς αἱμάτων ῥεῖθρα εἰς ἀρδείαν ὅλου καταξηρανθέντος ἔχρυσε τοῦ φυράματος, τούτοις εἰκότως καὶ τῆς καρποφορίας εὐλογίαν ἀναδέχεται. ἡ κλίμαξ ἡ πρὸς οὐρανοὺς ἀναφέρουσα καταρτίζεται, καὶ ἡ γηΐνη φύσις τῶν οἰκείων ὅρων ὑπεραλλομένη, πρὸς τὰς οὐρανίους μονὰς ἐνοικίζεται. ὁ δεσποτικὸς θρόνος ἐπὶ γῆς ἑτοιμάζεται, καὶ τὰ ἐπίγεια ἁγιάζεται· καὶ τὰ τῶν οὐρανῶν ἡμῖν συναγε-

A deteriora, facile tamen ferent; fictor autem, ac conditor, in quibus ab initio constituit modis, ut velit non reducet? Non habes dictis fidem? præclare quidem agens; at non mihi, cui hæc longe sint ab honestis tuis transformationibus, quas tibi sum enumeraturus. Quinimmo tuum erit percensere, quo magis, humanam vitam juvantibus narrationibus tuis, adversum nos gloriari possis.

Dic factas ex hominibus populos, e quarum oculis fabulosum illud electrum defluit, ex quo tu stultitiæ divitias colligis. Daphnas quoque numera, ac Phœnices: luscinias, ac hirundines: canoros cygnos, ac alcyones, hominumque amantes delphinos. Celebra ac lauda tuos illos ambigui sexus Ti- B resias, quo deorum litem, eorum digna luxuria dissolvant: qui nimirum, quod ampliorem voluptatem deæ tribuissent, mala libertatis præmia retulerunt. Vis abunde in memoriam reducam tauros mare trajicientes, misellæ puellæ amore gubernante; longasque profectiones; ac viarum multos circuitus, morasque quam procul Olympo? Taceo alia. Nec enimvero par est ut fidei unguento erroris cœnum commisceamus; vel ut pietatis elucentes radios, profunda impietatis caligine probro afficiamus. Quapropter amplis illis nugis ac fabulis procul valere jussis, eorumque, qui ea admirantur cum amentiam miserantes, tum odio habentes superbiam, ad priorem orationis cursum diri- C gamur.

Olim itaque humano genere, peccatorum, quibus se primi parentes obstrinxissent, victoria, fervituti addicto, neptis proles eorum futurum destructorem subtonans, ac obscuro velut clangore indicans, fore ut illud emergeret a tyrannide, ac a servitute liberaretur, claro signo monstrabat. Quapropter etiam Adam una cum Eva, antiquas illas prævaricationis depurgantes sordes, tristemque a mœstitia vultum deponentes, libera tum voce, tum facie, lætis choreis virginale coronant festivitatem: quin ejus potius exsistunt auspices. Cum enim peccati semen toti adnatum generi, illud vitiasset, eo radicitus exstirpato, merito potius gau- D dium ac choros auspicentur, accersantque, ac socios convocent, universos ab eis procreatos. Ex quo namque prolapsionis infirmitas, ab iis, qui primi prævaricati essent in omnes transfusa difluxerat, universique similem curationem necessariam habebant; ac mundi totius salutis, hodie virginis partu ponuntur fundamenta, operæpretium erat ut communis, ac generis totius constitueretur celebritas; utque populi totius, ac mundanis majora, gratiarum actionis monumento, cantica pangerentur. Mundi enim totius salus, mundanis majores exigit, ac vendicat gratiarum actiones.

Gratiarum actionis cantica submittamus; quod Adam reformetur, ac instauretur Eva, diræque dis- E solvantur, ac humanum genus, mortuam peccati, ac pelliceam exuens personam, in pristinam ac antiquam dominicæ imaginis restauretur dignitatem. Gratiarum actionis submittamus cantica, ac populi universi choros constituamus, quod virgo, ab infecundo sinu prodiens, naturæ vulvam infecundam sanctificet, ejusque sterilitatem, ad virtutum uberes fructus exstimulet. Quibus enim universorum Domino ac agricolæ, purissimorum sanguinum rivulos ad massæ totius aridæ irrigationem commodavit; iis merito feracitatis benedictionem recipit. Scala in cælum subvehens coaptatur, terrenaque natura suos ipsa terminos prosiliens, in cælestes mansiones transfertur. Dominica sedes in terra paratur, terrenaque sanctificantur, ac cælestium or-

λάζεται πράγματι· καὶ ὁ πονηρὸς, καὶ πρώτως ἡμᾶς A ἀπατήσας, καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλῆς ἀρχιτέκτων γενόμενος, τῶν δόλων αὐτοῦ καὶ τῶν μηχανημάτων ὑποσαθρουμένων, τὴν ἰσχὺν περιθραύεται.

Τίς ἰσχύσει Θεοῦ θαυμάσια διηγήσασθαι; ποῖος δὲ λόγος ἐκφράσει τὰ ὑπὲρ λόγων τὴν δύναμιν; πῶς δὲ νοῦς ἅπας οὐ ναρκήσει, τῷ μεγέθει τῶν ἔργων συμπαρατεινόμενος τὴν κατάληψιν; ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς, ἀφάτῳ φιλανθρωπίας πλούτῳ κινούμενος, χειρὸς οἰκείας πλάσμα, καὶ εἰκόνα φέρειν χαρισάμενος τοῦ πλάσαντος· ὧν τὸ μὲν τῆς σαρκὸς, τὸ δὲ τοῦ πνεύματος ἐδίδου δηλοῦν τὴν εὐγένειαν· παράδεισος δὲ χρῆμα τερπνὸν καὶ ἐπέραστον, κατὰ ἀνατολὰς πεφύτευτο, λειμώνων μὲν ἀμαράντοις καταπνεόμενος ἄνθεσι, φυτῶν δὲ καρποῖς ὡραίοις καὶ παν- B τοδαποῖς ἐνευθηνούμενος· καὶ ποταμοὶ μέσοι ῥέοντες, καὶ καθαρῷ τῷ ῥείθρῳ τὸ πρόσωπον τοῦ πεδίου καταρδεύοντες, ἀμήχανόν τινα τοῦ χωρίου τὴν ὡραιότητα κατεσκεύαζον. ἐν τούτῳ τῆς δεσποτικῆς παλάμης ὁ πλάστης ἐγκατοικίζει τὸ φιλοτέχνημα, πάντων μὲν δεσπότην καταστησάμενος, πᾶσι δὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀφθόνως δείξας περιῤῥεόμενον. ἔπειτα δὲ σύνοικον ἐκ πλευρᾶς ἀφράστου τόκου μαιευσάμενος ὑπεστήσατο, ἵνα ἐξ οὗπερ ἐλήφθη, κεφαλὴν γινώσκῃ τὸν δανείσαντα, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀφορῶσα εἴη, συλλογιζομένη τὸ ὑπόχρεων, καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς φύσεως, ὁ τῆς ὁμονοίας αὐτοῖς ἐμπολιτεύοιτο σύνδεσμος.

Ἀλλά γε πάντων τῶν ἐν παραδείσῳ τὴν ἀπόλαυ- C σιν καὶ δεσποτείαν χαρισάμενος, ἐπείπερ ἔδει καὶ ἐντολῇ τινι παιδαγωγηθῆναι, καὶ ἐγγυμνασθῆναι, τὸν τηλικαύτης καὶ τοσαύτης ἐξουσίας καταπιστευθέντα τὸ μέγεθος, εἰσφέρει νόμον αὐτῷ, καθ' ὃν οὔτε χαλεπὸν ἐμπολιτεύσασθαι, οὔτε ῥᾷστον διόλου φυλάξασθαι· δι' ὧν τό γε ἔμμισθον, ἢ τὸ ὑπόδικον ἐβραβεύετο. φυτὸν γάρ τι τῶν ἀνθούντων ὡραιότητι τῷ λόγῳ τῶν ἄλλων ἀφορισάμενος, τούτου μὴ φαγεῖν μόνου τὴν ἐντολὴν παρεῖχεν ἀποθεσπίζουσαν. θηρίον δὲ πονηρὸν καὶ ἀρχέκακον, ὃν ἡ πρᾶξις διάβολον ἐπωνόμασεν, ἐξ αὐτῆς πλάσεως ἐποφθαλμίσας τὸν ἄνθρωπον, ἄλλῳ θηρίῳ τῶν ἑρπόντων ὀργάνῳ χρησάμενος, καὶ τῇ γυναικὶ προσομιλήσας ἐπαγωγὰ καὶ θελκτήρια, καὶ πολὺ τοῦ D νομοθέτου κατασκεδάσας τὸ βλάσφημον, πείθει τὴν γυναῖκα, καὶ δι' αὐτῆς τὸν ὁμόζυγα, τῆς μὲν ἐντολῆς κατολιγωρῆσαι, φαγεῖν δὲ οὗ μὴ φαγεῖν ἐπιτέθεσπιστο. οἱ δὲ, ἅμα τε τὸ προσταχθὲν ὑπερέβαινον, καὶ πάντων τῶν χαρισμάτων διεξέπιπτον, ὅπερ ἦν τῷ ἐπιβουλεύοντι σπούδασμα· εἰς τοῦτο γὰρ αὐτῷ σύμπαν κατεσκεύαστο τὸ μηχάνημα· κἀντεῦθεν ἀπὸ τῶν προγόνων εἰς τοὺς ἀπογόνους κατασπειρομένου τοῦ παραπτώματος, ὅλον ἡμῶν τὸ γένος ὁ ἐπιβουλεύσας ὑπὸ χεῖρα εἶχε δουλωσάμενος.

Τί δ' οὖν ὁ πλάστης καὶ κηδεμών; ἆρα παρεῖδεν εἰς τέλος τὸ πλάσμα ταλαιπωρούμενον, καὶ τοσαύτῃ πλάνῃ βυθιζόμενον, καὶ καθεκάστην τοῖς πά- E θεσιν ἀνδραποδιζόμενον; οὐ μὲν οὖν. πῶς γὰρ ὅπερ φιλοτιμούμενος ἔπλασεν, ἠνέσχετ' ἂν ἡδέως ὁρᾷν συλαγωγούμενον καὶ πλανώμενον; διὸ πρὸς ἑαυτὴν μὲν ἡ τῆς τριάδος ἑνότης, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἐκκλησιάσασα· θέμις δὲ τοῦτο λέγειν ἐπὶ τῆς ἀναπλάσεως, ὅτι καὶ τὸ· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν, ἐπὶ τῆς πλάσεως εἴρηται· τῷ ἑνιαίῳ τῆς γνώμης βουλήματι, τὴν ἀνάπλασιν τοῦ συντριβέντος διετίθετο πλάσματος. ἡ δὲ, χαλεπῶς γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἐξηγρίωτο καὶ ἐξηρήμωτο, οὔτε ἀπειλαῖς, οὔτε ποιναῖς, οὔτε νόμοις, οὔτε προφήταις ἐπαναγόμενον· ἄνθρωπον ἐζήτει τῆς αὐ-

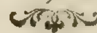
A dines nobiscum congregantur; illiusque nequam, ac qui nos primum decepit, fuitque auctor insidiarum humano positarum generi, dolis ejus ac molitionibus evanescentibus, potentia colliditur.

Quis Dei mirabilia enarrare poterit? Quis autem sermo ea explicet, quæ vim totam sermonum excedunt? Quei vero animus non obtorpeat, ad rerum magnitudinem, comprehensionem contendens? Deus a principio formavit hominem, ineffabilibus impensioris in humanum genus amoris divitiis permotus, suæmet figmentum manus, ac fictoris largiens ferre imaginem; quorum alterum, carnis, alterum spiritus manifestare dabat ingenuitatem. Porro paradisus, res delectabilis ac amoris plena, B ad Orientem plantatus erat; quem pratorum immarcessibiles flores perflarent; pulcrique, ac omnigeni arborum fructus copia ditarent; ac flumina medium decurrentia, limpidisque aquis soli faciem irrigantia, immenso quodam decore augerent. In eo fictor, Dominicæ manus arte compositum collocat opus, universorum quidem constituens dominum, bonorumque omnium affatim affluentiam tribuens. Tum vero conjugem, ineffabili partu lateris obstetricatus produxit, ut eum, qui id commodasset, ex quo fuisset sumta, caput sciret, ac debitum reputans in illum aspiceret; naturæque vinculo, concordiæ ipsis, individua vitæ societate, vinculum constaret.

C Ceterum, cum omnibus in paradiso positis concessisset frui, ac universorum dominio potiri; quia etiam præcepto erudiri oportebat, ac exerceri eum, cui talis ac tantæ potestatis magnitudo concredita esset, fert ei legem, e cujus ratione, nec difficile admodum vitæ rationes componere, nec omnino facile servare; quibus tum præmium, tum pœnam mercede proponeret. Arborem namque pulcra venustate florentem sermone ab aliis segregans, præceptum ponit, quo una hac vesci prohibeatur. Mala autem bestia, ac mali auctrix: diaboli cognomen actio tribuit; ab ipsa conditione lividis oculis aspiciens hominem, aliaque de repetilium genere bestia organo utens, blandaque ac mulcentia cum D muliere collocuta, inque legislatorem multam spargens blasphemiam, mulieri suadet, ac per eam conjugi, ut spernant quidem præceptum, edant vero de arbore, de qua ne comederent sancitum erat. Porro illi, mox ut præceptum transgressi essent, dona quoque omnia amisere; quod utique ponentis insidias consilium erat. In eum namque finem tota molitio comparata erat: indeque a majoribus in nepotes disseminata prævaricatione, universum humanum genus subjectum, captivumque insidiator tenebat.

Quid ergo fictor, curatorque? Num in finem, in miseriam prolapsum sprevit figmentum, inque E tanti erroris profundo demersum, ac quotidie passionibus malisque mancipatum? Minime gentium. Quomodo enim quod magnifice condidisset, lubens spoliari atque errare videns sustinuisset? Quamobrem apud seipsam quidem sacræ Triadis unitas, ut fas sit ita loqui, conventum agens: porro nihil nefas dicere in recreatione, quando etiam in creatione illud dictum est: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram:* eodem, ac singulari voluntatis consilio, reformare quod contritum erat, figmentum constituit. Illa autem; valde quippe efferatum ac desolatum erat humanum genus, quod minis, neque pœnis, neque legibus, nec monitis Prophetarum reduci potuisset; hominem quærebat

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τῆς ἡμῖν λαχόντα φύσεως, ἐν ᾧ τῆς νομοθεσίας ἐνῆν ἰδεῖν ἀπαράβατον τὴν συντήρησιν· ὡς ἂν ἔχοι τι τὸ ἀνθρώπινον, οἷς ὁρᾷ τὸ ὁμογενὲς πολιτευόμενον, ἐκμιμεῖσθαι τὸ ὁμόφυλον· καὶ ἵνα δι' οὗ τὸ καθ' ἡμῶν κράτος, ὁ τὰς μηχανὰς ῥαψάμενος ἀνεδήσατο, διὰ τούτου καθαιρεθείη τῆς κυρείας, ἐννόμῳ νίκῃ καὶ ἀγωνίσματι.

Οὐκοῦν ἔδει τινὰ τὸν τῆς τριάδος εἰς ἀνθρώπους τελέσαι, ἵν' ὥσπερ ἦν τὸ πλαστούργημα, ταύτης ὑπάρχον ὀφθείη καὶ τὸ ἀνάπλασμα. ἐκεῖνον δὲ πάντως υἱὸν ἔδει κάτω χρηματίσαι, καὶ μὴ καθυβρίσαι τὸ ἄνω ἀξίωμα, τὸν ἐξ ἀϊδίου τοῦτο καὶ ὄντα καὶ δοξαζόμενον. τελεῖν δὲ εἰς ἀνθρώπων υἱοὺς, οὐκ ἂν ἐγχωροῦν εἴη χωρὶς γε σαρκώσεως. σάρκωσις γὰρ, ὁδὸς ἐπὶ γέννησιν· γέννησις δὲ, κυοφορίας ὑπάρχει συμπέρασμα. ἡ δὲ, μήτραν συμπεριγράφουσα, τὴν ἑτοιμασίαν ταύτης εἰκότως ἀπαιτεῖ προκαταβάλλεσθαι. μητέρα ἔδει κάτω διαπρεπισθῆναι τοῦ πλάττου εἰς τὸ, τὸ συντριβὲν ἀναπλάσασθαι· καὶ ταύτην παρθένον, ἵν' ὥσπερ ἐκ παρθένου γῆς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος διεπέπλαστο, οὕτω διὰ παρθένου μήτρας, πραγματευθῇ ἡ ἀνάπλασις· καὶ ἵνα μηδεμία μηδ' ἐννόμου πάροδος ἡδονῆς, μηδ' ἐπινοηθείη τῷ τόκῳ τοῦ κτίσαντος· ἡδονῆς γὰρ ἦν αἰχμάλωτος, ὃν ὁ δεσπότης ἐλευθερῶσαι τὴν γέννησιν καταδέξατο. ἀλλὰ τίς ἀξία χρηματίσαι τοῦ μυστηρίου διάκονος; τίς ἀξία μήτηρ γενέσθαι Θεοῦ, καὶ σάρκα δανεῖσαι τῷ πλουτοῦντι τὰ σύμπαντα; τίς οὖν ἀξία; ἢ δῆλον ὅτι αὕτη, ἡ ἐξ Ιωακεὶμ καὶ Αννα τῆς ἀκάρπου ῥίζης παραδόξως βλαστήσασα σήμερον· ἧς ἡμεῖς λαμπρῶς ἑορτάζομεν τὰ γενέθλια, καὶ ἧς ὁ τόκος, τοῦ μεγίστου μυστηρίου, τῆς ἐν σαρκί φημι τοῦ Λόγου γεννήσεως, τὸ θαῦμα προοιμιάζεται· καὶ δι' ἣν ἡ πάνδημος αὕτη καὶ θεία πανήγυρις συγκεκρότηται.

Εδει γὰρ, ἔδει, τὴν αὐτῶν σπαργάνων, ἁγνὸν μὲν τὸ σῶμα, ἁγνὴν δὲ τὴν ψυχὴν, ἁγνοὺς δὲ τοὺς λογισμοὺς, κρεῖττον ἢ λόγῳ συντηρήσασαν, μητέρα ταύτην προορισθῆναι τοῦ πλάσαντος. ἔδει τὴν ἐκ βρέφους ναῷ προσαχθεῖσαν, καὶ τοῖς ἀβάτοις τόποις ἐμβατεύσασαν, ἔμψυχον ναὸν ὀφθῆναι τοῦ ταύτην ψυχώσαντος. ἔδει τὴν ἐξ ἀγόνων λαγόνων παραδόξῳ λόγῳ τεχθεῖσαν, καὶ τὸ τῶν τεκόντων περιελομένην ὄνειδος, καὶ τῶν προπατόρων ἀνακαλέσασθαι τὸ ἐλάττωμα. ἀναστῶσασθαι γὰρ ἔσχε τὸ προγονικὸν ἡ ἀπόγονος ἥττημα, τὸν σωτῆρα τοῦ γένους ἀνάνδρῳ τόκῳ γεννησαμένη, καὶ τοῦτον σωματουργήσασα. ἔδει τὴν τῷ κάλλει τῆς ψυχῆς ἑαυτὴν ὡραίως ἐμμορφώσασαν, λογάδα νύμφην ἐμφανισθῆναι τῷ οὐρανίῳ νυμφίῳ ἐμπρέπουσαν. ἔδει τὴν τῶν ἀρετῶν τοῖς τρόποις ὡς ἄστροις ἑαυτὴν οὐρανώσασαν, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀνίσχουσαν ἥλιον, πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἐπιγνωσθῆναι. ἔδει τὴν καθάπαξ ἑαυτὴν τῶν παρθενικῶν αἱμάτων τῇ βαφῇ πορφυρώσασαν, εἰς ἁλουργίδα χρηματίσαι τοῦ παμβασιλέως. ὢ τοῦ θαύματος. ὃν ἡ σύμπασα κτίσις οὐ χωρεῖ, ἡ παρθενικὴ γαστὴρ ἀστενοχωρήτως κυοφορεῖ. ὃν τὰ Χερουβὶμ ἀτενίζειν οὐ τολμᾷ, πηλίναις χερσὶν ἡ παρθένος ἀγκαλοφορεῖ. τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, ἐκ τῆς ἐρήμου καὶ ἀγόνου μήτρας προέρχεται, ἐξ οὗ τμηθεὶς ἄνευ χειρῶν λίθος ἔντιμος ἀκρογωνιαῖος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὰ τῶν δαιμόνων τεμένη, καὶ τὰ τοῦ ᾅδου βασίλεια, αὐτῇ τυραννίδι συνέτριψεν. ὁ ἔμψυχος καὶ οὐράνιος ἐπὶ γῆς χαλκεύεται κλίβανος, ἐν ᾧ ὁ πλάστης τοῦ ἐμοῦ φυράματος τῷ θεϊκῷ πυρὶ τὴν ἀπαρχὴν ὀπτησάμενος, καὶ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισπορὰν συμφλεξάμενος, ὅλον ἑαυτῷ καθαρὸν ἀρτοποιεῖται τὸ φύραμα.

ejusdem nobiscum consortem naturæ, in quo legis latæ observantiam nulla prævaricatione liceret perspicere; quo humanum idem genus, quibus sui generis hominem vitam instituentem videret, eumdem ipsum imitaretur; utque ipso eo, cui machinarum instructor adversus nos victoriam acceptam referebat, legitima victoria ac certamine profligatus, dominio caderet.

Ergo unum aliquem, e Trinitate oportebat fieri hominem, ut cujus erat formatio ac opus, ejusdem videretur esse reformatio ac instauratio operis. Illum porro omnino oportebat in terra filium appellari, nec supernam tamen violare dignitatem, qui ab æterno hoc pariter esset, ac laudaretur. Censeri autem inter filios hominum impossibile erat absque incarnatione. Incarnatio enim, via est ad generationem: generatio vero, conceptionis, ac gestati uteri terminus est: cumque illa complectatur matrem, ejus merito præparationem velut fundamento præire petit. Erat itaque fictoris præparanda mater, quo sic refingeretur, quod confractum erat; eamque virginem esse oportebat, ut sicut primus homo e terra virgine fictus fuerat, sic ex vulva virgine nova iterum fictio ederetur; atque ut nulla prorsus voluptatis insinuatio, vel si ea legitima foret, in creatoris partu intelligeretur. Quippe erat voluptatis captivus, quem Dominus ut liberaret, nasci voluerat. Enimvero quænam mysterii digna sit esse ministra? Quænam digna effici Dei mater, ac ei commodare carnem, in cujus universa censentur divitiis? Quænam ergo digna? nisi utique hæc, quæ miraculo hodie, ex Joacim ac Annæ germinat infecunda radice? cujus lætis gaudiis diem celebramus natalem; ac cujus partus, mysterii maximi, Verbi inquam in carne nativitatis, miraculum inchoat: cujus denique gratia, celebris hic totius populi concursu, sacerque indictus est, ac coactus conventus.

Oportebat enim, plane oportebat, ut ea, quæ ab ipsis cunabulis, castum corpus, castam animam, castas denique cogitationes, supra quam sermonis vi exprimi queat, conservasset, fictoris mater prædestinaretur. Oportebat, ut quæ a puero in templo oblata esset, locaque inaccessa penetrasset, animatum ejus templum qui indiderat animam, conspiceretur. Oportebat, ut quæ nova ac insolita ratione, ab infecundis lumbis nata prodiisset, parentumque probrum abstulisset, avorum quoque ruinam instauraret. Neptis enim majorum habuit reparare casum, generis Salvatorem partu viri nescio edens, ac eum corpus induens. Oportebat, ut quæ se animi decore pulcre perornasset, sponsa eximia cælesti congrue sponso proderetur. Oportebat, ut quæ se virtutum modis velut stellis cælum effecisset, justitiæ solem prætendens fidelibus universis agnosceretur. Oportebat, ut quæ virginalium se sanguinum murice omnino imbuisset, in universorum regis trabeam cederet. O miraculum! Quem universa creata non capiunt, eum virginalis uterus nihil angustatum eo fœtu gestat. In quem Cherubim oculorum aciem figere non audent, eum Virgo luteis manibus in ulnis amplexatur. Mons sanctus e deserta sterilique vulva progreditur, ex quo pretiosus ille summangularis lapis Christus Deus noster nulla manuum opera abscissus, dæmonum delubra, ac inferni regiam, una cum tyrannide contrivit. Animatus ac cælestis in terra fabricatur clibanus, in quo plastes ille, ac conditor, meæ massæ primitias divino excoquens igne, ac zizania superseminata comburens, totam sibi mundam massam in panes efformat.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

A Ἀλλὰ τί ἄν τις εἴποι; τί δ᾽ οὐκ ἄν τις πάθοι, τῶν τῆς παρθένου χαρισμάτων καὶ κατορθωμάτων διαπλέων τὸ πέλαγος; δειλιᾷ καὶ χαίρει· καὶ ἠρεμεῖ καὶ ἐξάλλεται· καὶ πάλιν σιγᾷ καὶ ἀναφθέγγεται· καὶ συστέλλεται καὶ πλατύνεται, τὰ μὲν τῷ φόβῳ, τὰ δὲ τῷ πόθῳ συμμεθελκόμενος. ἐγὼ δ᾽ ἐμαυτὸν τῷ πόθῳ μᾶλλον, ἢ τῷ φόβῳ νυνὶ χαρισάμενος, ἡδέως ἄν, ὦ ἴστε, καὶ πολλῷ ῥέων ἡμῖν ἐπέστην, εἰ καὶ ἀχρήστῳ τοῦ λόγου τῷ ῥεύματι, τῶν παρθενικῶν θαυμάτων ἐλλιμνάζειν ἐμοὶ καὶ πλημμύρειν παρεχομένων· μάλιστά γε καὶ ὑμᾶς ὁρῶν, προθύμως μὲν τὰς ἀκοὰς ἀναπεταννύντας, ὅλον δὲ τὸν νοῦν πρὸς τὴν εὐφημίαν τῆς ἀειπαρθένου ἀναψαμένους· καὶ ἅμα ἀφοσιούμενος, εἴ τι B ἐγὼ τετελεσμένος τοῖς παρθενικοῖς ὀργίοις καθέστηκα. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ καιρὸς ἐπ᾽ ἄλλα παρακαλεῖ· ἐπ᾽ ἄλλην τιμὴν τῆς παρθένου· τῆς μυστικῆς φημι καὶ ἀναιμάκτου θυσίας ἀπάρξασθαι. τιμὴ γὰρ μητρὸς, ἡ τῶν ἑκουσίων τοῦ υἱοῦ παθημάτων ἀνάμνησις· ἐφ᾽ ἣν μεθελκόμεθα, καὶ ἣν ἐπικαιρότατον ἱεράσασθαι.

Ἀλλὰ σὺ ὦ παρθένε καὶ μήτηρ τοῦ Λόγου, τὸ ἐμὸν ἱλαστήριον καὶ προσφύγιον· ἡ παραδόξως μὲν ἐκ στείρας γεωργηθεῖσα· παραδοξότερον δὲ τὸν στάχυν τῆς ζωῆς ἡμῖν καρποφορήσασα, πρὸς τὸν σὸν υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν διαπρεσβευομένη καὶ μεσιτεύουσα, τοὺς σοὺς ὑμνητὰς παντὸς ῥύπου καὶ παντὸς ἀποσμηξαμένους μολύσματος, τοῦ οὐρανίου νυμφῶνος ἀξίους C ἀνάδειξον, εἰς ἀΐδιον λῆξιν τῷ τῆς ὑπερουσίου τριάδος τρισσῷ φωτὶ καταυγαζομένους· καὶ ταῖς ταύτης ἐντρυφῶντας ὑπερφυέσι καὶ ἀφθέγκτοις θεάμασιν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

A Verum quid quis dicat; quidve non patiatur, virginis donorum meritorumque pelagus pernavigans? Metuit ac gaudet, quiescit ac exsilit; rursumque tacet ac loquitur; contrahiturque ac dilatatur, qua timore, qua desiderio secum trahentibus. Porro ego in præsentiarum desiderio, quam timori amplius indulgens, lubens, (probe nostis) longe vobis uberius congressus essem, quamquam inutili orationis fluxu, præstantibus miraculis virginis velut stagnantes ac exundantes aquas: ac maxime, quod & vos tota alacritate videam adaperientes aures, totoque animo in perpetuæ virginis accensos laudem; simulque persolvam ipse, siquid virginalibus origiis ac sacris exsisto reus: verum tempus ad alia pro- B vocat; ad virginis aliam laudem: ad mystici, inquam, ac incruenti sacrificii inchoationem, (earum enim passionum quæ filius ultro suscepit, commemoratio, honor est matris:) ad quod utique trahimur, ac cujus faciendi adest opportunissimum tempus.

Sed tu, o virgo ac Verbi parens, propitiatio mea ac refugium; quæ mirabili ratione ab sterili edita es; mirabiliorique, spicam nobis vitæ edidisti; apud filium tuum ac Deum nostrum intercedens, ac mediatrix accedens, laudatores tuos ab omni sorde, omnique macula depurgatos, cælesti thala- C mo dignos effice, ut in requie perpetua, trino substantia omni majori, Trinitatis lumine illustrentur, ejusque mirabili ac ineffabili spectaculo delectentur; in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria ac potestas in sæcula sæculorum: Amen.

Sæcul. IX.
circa
Ann. Chr.
890.

ΦΩΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

περὶ τῶν νεοφάντων Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως.

ΛΟΓΟΣ α΄.

PHOTII

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

ENARRATIO

de recentiorum Manichæorum repullulatione.

LIBER I.

A Πολλοῖς ὁρῶντες ἀγνοούμενον, ὅθεν δὴ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ βδελυκτὸν τοῦτο καὶ νεοφανὲς τῶν Παυλικιανῶν ἐκληρώσατο σύστημα, καὶ πολλὴν ἐσκεδασμένην ἀνακόλουθόν τε καὶ διάφορον τὴν περὶ τούτο συρομένην εἰς πάντας ὑπόνοιαν· οὐκ ἄκαιρον ἡγησάμην βραχέα τινὰ, καὶ ἅπερ ἀνεπυθόμην παρὰ τῶν βδελυξαμένων καὶ μετανοίας δάκρυσι τὸ τῆς ἀποστασίας ἀποπλυναμένων ἄγος, καθωμιλημένῳ καὶ συντόμῳ λόγῳ περὶ ταύτης διαλαβεῖν τῆς προθέσεως, καὶ εἴ τι ἄλλο παρὰ τὰ πάλαι δόξαντα τοῖς ἀπὸ Μάνεντος ἐνεωχμώθη τε καὶ συγκατεσκευάσθη τοῖς ὕστερον.

B Σαμώσατα πόλις ἐστὶ τῆς Συρίας, ἐν ᾗ πάλαι τὸ Μανιχαίων θεοστυγὲς ἐπεκόμασε [2] φρόνημα. ἐν ταύτῃ γυνή τις ὀνόματι Καλλινίκη τῆς τοιαύτης αἱρέσεως ὅλον ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα τὸν βόρβορον, δύο τίκτει παῖδας, ὡς εἴθε μὴ ὤφειλεν, ὧν ὁ μὲν Παῦλος, τὸν δὲ Ἰωάννην ὠνόμαζον. οὗτοι παῖδες οὐδὲν ἧττον τῆς γαστρὸς ἢ τῆς αἱρέσεως (ἐκείνης [4]) γενόμενοι τῆς κακοδαίμονος, ἄκρατον τὸν ἰὸν τῆς ἀποστασίας εἰσεδέξαντο, καί γε τῶν ἄλλων ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ διαφέροντας καὶ δραστηρίους τὸ κακοποιῆσαι, κήρυκας τῆς ἀνομίας τοῦ τοιούτου μύσους μύσται καὶ μυσταγωγοὶ εἰς τὴν τῶν Αρμενιακῶν, οὕτω νυνὶ καλουμένων, χώραν ἐξέπεμψαν. Φανάρεια δὲ αὐτοὺς ἐπιC χωρίῳ γλώσσῃ τὴν κλῆσιν ἡ κώμη λαβοῦσα, πρὸ τῶν ἄλλων ὑπεδέξατο, καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ἐνεκυμόνησε σπέρματα, ἐξ οὗ καὶ τὴν προσωνυμίαν ἔν τι τῶν περιεχομένων αὐτῇ χωρίων Ἐπίσπαρις [5] ἐκληρώσατο. ἐκ θατέρου τοίνυν τῶν εἰρημένων, ὅτῳ Παῦλος ἦν ὄνομα, ἀντὶ τοῦ γιγνώσκεσθαι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρωνυμίας, τὴν τῶν Παυλικιάνων [6] κλῆσιν οἱ τῆς ἀποστασίας ἐρασταὶ μετηλλάξαντο. οἱ δὲ οὐκ ἐκ θατέρου φασὶν, ἀλλ' ἐξ ἑκατέρου συναφθέντων ἀλλήλοις [7] τῶν ὀνομάτων εἰς ἐκβαρβαρωθεῖσαν ἐπίκλησιν σύνθετον, καὶ ἀντὶ τοῦ Παυλοϊωάννας καλεῖσθαι αὐτοὺς ὅπερ νῦν ὀνομάζονται.

D Χρόνου δὲ διαῤῥυέντος, ἕτερον αὐτοῖς τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον χειροτονοῦσι διδάσκαλον, ὃς ἐκ τῶν

1. Hunc titulum nos apposuimus. Codd. Wolfii & Coislinianus verbis aliquanto aliter.
2. Al. ἐπικώμασε.
3. De ea vide Cedrenum Annal. pag. 353.
4. Ex ms. Hamb.

I. Cum videam multos ignorare, undenam appellationem suam fortitus fuerit abominabilis iste ac recens Paullicianorum cœtus; plurimas quinimmo sparsim minusque plausibiles, atque contrarias hac de re circumferri in vulgus opiniones; nequaquam importunum existimavi succincta quædam, & quæ potissimum didici ab iis qui detestati sunt ac pœnitentiæ lacrymis apostasiæ hujus scelus laverunt, familiari simulque brevi oratione de hujusmodi pertractare argumento, ac si quid insuper, præter ea quæ olim Manichæis visa sunt, innovatum, vel etiam a recentioribus haud ita multum abludens effictum est.

II. Samosata civitas est Syriæ, in qua olim Manichæorum abominanda lasciviebat sententia. In ea civitate mulier, nescio quam, Callinice [3] vocata, quæ hujus hæresis universum in semet cœnum concipiebat, duos parit filios, atque utinam non! quorum alium quidem Paullum, alium vero Joannem dixere. Pueri isti ejusdem non minus uteri quam infelicissimæ hæreseos cum essent, hujus apostasiæ venenum universum funditus hauserunt. Hos, quippe ceteris in impietate excellentiores atque ad male agendum valentiores, iniquitatis præcones in regionem Armeniacorum, ut nunc vocantur, miserunt discipuli æque ac magistri odibilis istius sectæ. Quum Phanarea castellum, quomodo vernacula lingua appellabatur, eos suscepisset, præ ceteris amplexatum est, atque impietatis semina quasi utero suo fovit, unde etiam cognomen quidam vicinorum locorum ejus territorii obtinuit, ut Epispáris diceretur. Ex altero igitur eorum quos antea diximus, cui Paullus nomen erat, pro eo ut internoscerentur ex Christiana appellatione, Paullicianistarum nomenclaturam hujus apostasiæ amatores adoptarunt. Sunt tamen nonnulli, qui autumant non ex altero, sed ex utroque, compositis simul nominibus in barbaram quamdam nomenclaturam, pro Paullojoannis eos sic vocatos fuisse, ut hodie nuncupantur.

III. Procedente tempore alium sibimet hujus apostasiæ Concilium magistrum præficiunt, qui quum a

5. Ab ἐπισπείρω, dissemino.
6. Cod. Coislin. Παυλικιανῶν.
7. *Joanne* nempe & *Paullo*. Vide sis Zonaram & Dufresnium ad Alexiam pag. 412.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

γεννησαμένων Κωνσταντῖνος ἕλκων τὴν κλῆσιν, εἰς Σιλουανὸν ἑαυτὸν μετωνόμαστε· καίγε τοῦτον πολλῷ τῶν Καλλινίκης παίδων οἱ τῆς ἀποστασίας ὑπασπισταὶ ἐπίπροσθεν ἄγουσιν. οὗτος δὴ οὗτος ὁ δεινότατος κακουργῆσαι τὰ ἀτόλμητα, τὰ μὲν αἱρετικὰ φρονήματα γραφῇ παραδοῦναι οὐκ ἐθάῤῥησεν, ἔθει δὲ καὶ συνεχεῖ διδασκαλίᾳ κατασφαλισάμενος, τοῖς μυσταγωγηθεῖσι κατέχειν ἀπαράτρωτα τὰ τῆς ἀσεβείας παρακατατίθησιν ὄργια. τὸ μέντοι Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Απόστολον, [1] ἃ καὶ τὸ θεῖον τῶν χριστιανῶν περιπτύσσεται καὶ τιμᾷ σύνταγμα, ἐγγράφως τούτοις παρέθετο· τοῖς ῥήμασι μὲν καὶ ὀνόμασιν οὐδὲν μέγα παραλλάτων, οὐδὲ κατακιβδηλεύων τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, καθάπερ Οὐαλεντῖνος καὶ ἕτεροι, ὅλον δὲ τὸν νοῦν τῆς εὐσεβείας διαστρέφων καὶ καταθραύων, B καὶ πάντα ποιῶν καὶ περιέλκων πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ φρόνημα. καὶ τὰ μὲν ῥητὰ, ὡς εἴρηται, δίδωσι κατέχειν τοῦτε [3] Εὐαγγελίου, μήτε παρενθήκαις μήτε προσθήκαις ἀνέδην [4] λυμαινόμενος· ἀνάπτει δὲ τούτοις καὶ ὑποβάλλει νοήματα, οἷς ἁρμόζει μὲν οὐδὲν τῶν ἱερῶν ῥημάτων, οὐδεμία δὲ τούτοις ἀκολουθία ἐνορᾶται, μάχεται δὲ πρὸς ἄλληλα, καὶ ὑπὸ πάντων μᾶλλον δηλοῦται ἢ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ εὐαγγελικῶν λογίων· ταῦτα δὲ οὖν παρακαταθέμενος, μηδὲν ἕτερον αὐτοῖς ἀναγινώσκειν, παρὰ [5] τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Απόστολον, δόγμα τίθησιν. ἀλλ' ὁ μὲν μετὰ χρόνον ἀπεφθάρη τὴν ψυχὴν πλέον τοῦ σώματος.

A parentibus Conſtantini nomen accepiſſet, Silvanum ſe ipſe nuncupavit: attamen hunc multo pluris faciunt, quam filios Callinices, hujus ſectæ propugnatores. Hic igitur hic ad nec audenda mala perpetranda capaciſſimus, hæretica quidem placita literis commendare nequaquam tulit, moribus vero ac jugi doctrina corroborans, initiatis ſuis impietatis myſteria ſic cuſtodienda commendat, ut ab omni vulnere immunia tueantur. Evangelium nihilominus & Apoſtoli ſcripta, quæ etiam divinus Chriſtianorum amplectitur ac ſuſpicit cœtus, illis deſcripta commendavit: in verbis quidem ac nominibus nullam notabiliorem mutationem inducens, nec etiam adulterans orationis formam, quod Valentinus [2] aliique fecerunt; at ſenſum univerſum pietatis invertens & corrumpens, atque omnia redigens ac trahens ad ſuæ placita apoſtaſiæ. Et verba quidem, ut diximus, tradit retinenda Evangelii, nullis interſertis, nullis temere additis vitiata: aptat vero illis ac ſubjicit ſenſa, quibus nullum congruit ſacrorum verborum, ac in quibus nulla conſpicitur conſequentia, immo vero inter ſeſe pugnant, atque ab omnibus illis potius quæ ſit revera apoſtolicorum evangelicorumque teſtimoniorum ſententia pateſcit. Hæc igitur in manus tradens, nihil aliud ab illis legendum præter Evangelium & Apoſtoli ſcripta, decernit. At ille poſt annum mortuus eſt anima potius quam corpore.

C

Μετὰ δὲ τὸν Σιλουανὸν, Συμεὼν αὐτῶν τοῦ δυσσεβοῦς διδασκαλείου προΐσταται, Τίτον καὶ αὐτὸς [6] ἑαυτὸν μετονομασάμενος. ἑξῆς δὲ Αρμένιος γένος [7] Γεναίσιος ὄνομα, μετακληθεὶς εἰς Τιμόθεον. καὶ τέταρτος Ιωσὴφ, ὁ εἰς Επαφρόδιτον μεταβεβλημένος τὸ κύριον. εἶτα Ζαχαρίας, ὃν οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα αἱρέσεως μισθωτόν τε ἡγεῖται, καὶ τῆς διδασκαλικῆς αὐτῶν προεδρείας ἀνάξιον. ἕκτος αὐτοῖς ἐπιγίγνεται Βαάνης ὁ ῥυπαρὸς, ἐφ' οἷς ἕβδομον καὶ τελευταῖον κακὸν Σέργιος ἀναφύεται, εἰς Τυχικὸν δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν μετεκάλεσεν. ἀλλ' οἱ μὲν τῆς ἀποστασίας αὐτῶν διδάσκαλοι, ἀφ' οὗ τῆς Παύλου μετωνυμίας ἔλαχεν τὸ ἀποστατικὸν τοῦτο καὶ μισόχριστον σύνταγμα, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἥκοντος χρόνου, ἐπὶ τοσοῦτον D προηχθησαν. ἐκεῖνο δὲ δεῖ καλῶς ἐπιστῆσαι καὶ εἰδέναι, ὡς οἱ νῦν τῆς ἀποστάσεως ταύτης παῖδες, ἐπειδὰν αὐτοὺς τις ἀπαιτοίη τοὺς ἐξάρχους τῆς τοιαύτης ἀποπέμπεσθαι βδελυρίας, Μάνεντα μὲν καὶ Παῦλον καὶ Ιωάννην, καὶ τοὺς ἄλλους προθύμως ἀναθεματίζουσι, Κωνσταντῖνον δὲ ὃν καὶ Σιλουανὸν καλοῦσι, καὶ Συμεῶνα τὸν Τίτον, καὶ Γεναίσιον τὸν Τιμόθεον, καὶ τὸν Ιωσὴφ Επαφρόδιτον, καὶ τὸν ῥυπαρὸν Βαάνην, καὶ Σέργιον τὸν Τυχικὸν οὐδαμῶς ἀναθεματίσαι καταδέχονται· ἀλλ' οἷα δὴ Χριστοῦ ἀποστόλους, καὶ τῆς εὐσεβείας διδασκάλους περιπτύσσονταί τε καὶ ἀποδέχονται· οὐ πάντες δὲ, οὐδὲ τοὺς εἰρημένους πάντας ὁμοίως περιέπουσιν· ἀλλὰ τοὺς μὲν μέχρι Βαάνους καὶ Σεργίου καταγομένους ἐξίσου θειάζουσιν, E ἐκεῖθεν δὲ ῥαγέντες εἰς ἀντιπάλους δύο μερίδας, οἱ μὲν τὸν Βαάνην, οἱ δὲ θεοποιοῦσι τὸν Σέργιον· ἐπὶ τοσοῦτον [8] τῶν κατ' ἀλλήλων ἔριν καὶ στάσιν κρατύνοντες, ὡς καὶ μέχρι σφαγῆς αὐτοῖς προχωρεῖν τὸ φιλόνεικον.

IV. Poſt Silvanum Simeon impiæ illorum ſcholæ præeſt, qui Titum & ipſe ſemet nuncupavit. Poſt hunc Armenius quidam genere Gegnæſius dictus, qui nomen ſibi Timotheum fecerat. Quartus Joſeph, cujus proprium nomen in Epaphroditum immutatum eſt. Deinde Zacharias, quem haud exigua pars hæreſeos mercenarium arbitratur, atque indignum qui inter eos principem docendi ſedem obtineat. Sextus ipſis ſupervenit Baanes, ſordidus ille vir; poſt quos ſeptima ac ſuprema labes exoritur Sergius, qui mutata appellatione ſe ipſum Tychicum dixit. At enim eorum apoſtaſiæ magiſtri, ex quo a Paullo denominationem ſuam derivavit rebellis iſte Chriſtoque abominabilis cœtus, ad illud uſque quod ad nos excurrit tempus, continenti ſerie promoti ſunt. Illud vero probe ſciendum cognoſcendumque eſt, quod hodierni hujus defectionis profeſſores, ubi quis eos roget ut auctores primos iſtius abominationis ſalvere jubeant, Manetem quidem & Paullum ac Joannem & alios libenter devovent, Conſtantinum vero quem & Silvanum nominant, Simeonemque Titum, ac Gegnæſium Timotheum, Joſephum quoque Epaphroditum, ac impurum Baanem, necnon Sergium Tychicum nullo modo devovere patiuntur. Sed enim quaſi Chriſti apoſtolos ac pietatis magiſtros amplectuntur atque ſuſcipiunt: non univerſi quidem, nec univerſos quos diximus ex æquo excolunt; ſed eos quidem qui ad Baanem uſque & Sergium derivantur, divinis haud diſſimiliter honoribus cumulant: inde vero diſciſſi in contrarias duas partes, alii Baanem, Sergium alii pro numine habent: in tantum mutuam contentionem ac ſeditionem provehentes, ut ad jugulationem uſque eorum æmulatio perveniat.

Ἑξ δὲ αὐτῶν ἀνομολογοῦσιν ἐκκλησίας· ὧν τὴν μὲν Μακεδονίαν καλοῦσιν, Αχαΐαν δὲ τὴν δευτέραν, καὶ τρίτην τῶν Φιλιππησίων, ἐφ' οἷς τὴν

Sex profitentur eſſe ſuas ipſorum Eccleſias: quarum unam Macedoniam vocant, alteram Achajam, tertiam Philippenſium, poſtea Laodicenſium, quin-

1. Al. ἃ καί.
2. Conſule Philaſtrium.
3. Forte τοῦ.
4. Al. ἀναιδῶς.
5. Al. παρά τι.
6. Ms. Coisl. οὗτος.
7. Ms. Colb. & Euthymius non habent γένος.
8. Forte τήν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

[redacted]

Λαοδικέων, καὶ πέμπτην τῶν Εφεσίων, πλάτειαν δὲ τὴν τῶν Κολοσσαέων· ἀλλὰ τὰ μὲν ὀνόματά ἐστι πόλεων, ὧν καὶ ἡ παλαιὰ τὴν γνῶσιν εἶχεν ἱστορία, καὶ ὁ θεῖος ἐμνημόνευσε Παῦλος· οἱ δὲ μηδὲν ἄδολον, μηδ' ἀκαπήλευτον φιλονεικοῦντες καταλιπεῖν, μηδ' ὅσα ὄψει διελέγχεται, μηδὲ ταῦτα δυσωπούμενοι, Μακεδονίαν μὲν ὀνομάζουσι πολίχνιόν τι Κολωνείας καλούμενον Κίβωσσα[1], ἐν ᾗ Κωνσταντῖνος ὁ Σιλβανὸς τὴν ἀποστασίαν ἐδίδαξε[2]· κώμη δὲ Σαμοσάτων ἐστὶν ἡ Μανάναλις, ἥτις τῆς Γεγναισίου τοῦ καὶ Τιμοθέου διδασκαλίας ἐχρημάτισε. ταύτην δὲ τὴν Αχαΐαν ἐπιφημίζουσιν. ὅσοι δὲ τοῦ ἐξ Ιωσὴφ Επαφροδίτου καὶ Ζαχαρίου τοῦ μισθωτοῦ ποιμένος μαθηταὶ ἐχρημάτισαν, τούτους δὲ τὴν τῶν Φιλιππησίων ἐπιγράφουσι· τοῖς δὲ ἐν Αργαοῦ τῇ πολίχνῃ, τῶν Λαοδικέων ἐπιφημίζουσι. καὶ τοὺς ἐν Μοψουεστίᾳ, εἰς τὴν Εφεσίων μεταπλάττουσιν, ὥσπερ καὶ τοὺς λεγομένους Κυνοχωρίτας, εἰς τὴν τῶν Κολοσσαέων ἀναφέρουσιν. τούτων δὲ τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὸ σύστημα καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς Σέργιον, τὸν καὶ Τυχικὸν, ἀνάπτουσί τε καὶ ἀνατιθέασιν. ἀλλ' οἱ μὲν διδάσκαλοι, καὶ αἱ λεγόμεναι αὐτῶν ἐκκλησίαι ἐν τούτοις· οὐκ ἐκ μιᾶς δέ τινος πλάνης, ἀλλ' ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων τὸ πολύπλοκον τοῦτο τῆς ἀποστασίας συνέστηκε φρόνημα.

A tam Ephesiorum, Colossensium vero postremam. At enim hæc quidem nomina sunt civitatum quas & vetus historia agnoscit, & divus Paullus commemorat. At isti qui nihil sincerum, nihil integrum relinquere student, nec ea quidem quæ visu comprobantur reveriti, Macedoniæ nomine vocant civitatulam quamdam Coloniæ Cibossa dictam, ubi Constantinus Silvanus apostasiam docuit. Vicus est autem Samosatensium Mananalis, qui Gegnæsii sive Timothei doctrinæ oracula audivit: hunc vicum Achajam nuncupant. Quotquot porro Josephi Epaphroditi, & Zachariæ mercenarii pastoris discipuli dicuntur, hos Philippensium appellatione donarunt. Eos qui sunt in Argai civitatula, Laodicenses nun-
B cupant, Mopsuestenos vero in Ephesios transnominarunt, ut & eos qui Cynochoritæ dicuntur, pro Colossensibus habent. Horum porro trium Ecclesiarum & fundationem & eruditionem Sergio Tychico acceptam ferunt tribuuntque. Verumtamen doctores ac quæ dicuntur eorum ecclesiæ, in his consistunt: haud vero ex singulari aliquo errore, quinimmo ex variis ac diversis multimoda hæc apostasiæ sententia coaluit.

Δύο μὲν ἀρχὰς ὁμολογοῦσιν, ὡς οἱ Μανιχαῖοι· φασὶ δὲ ἕτερον μὲν εἶναι Θεὸν τὸν ἐπουράνιον πατέρα, ὃν καὶ τῆς τοῦδε τοῦ παντὸς ἐξουσίας ὑπεροείζουσι, τοῦ μέλλοντος μόνον τὸ κράτος αὐτῷ ἐγχειρίζοντες. ἕτερον δὲ τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ᾧ καὶ τὸ κῦρος τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρίζονται. καὶ τοὺς μὲν ἀληθῶς ὄντας χριστιανοὺς, Ρωμαίους οἱ τρισαλιτήριοι ὀνομάζουσιν, ἑαυτοῖς δὲ τὴν κλῆσιν, ἧς ἀλλότριοι παντελῶς καθεστήκασι, τῶν χριστιανῶν περιάπτουσιν. λέγουσι δὲ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, λέξεις μὲν εὐσεβεῖς, ὑποβάλλοντες δὲ ταύταις τὴν ἐσχάτην ἀσέβειαν. οὐ γὰρ ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, οὕτω καὶ οὗτοι φρονοῦντες λέγουσιν· ἀλλὰ τὰς λέξεις ἐκεῖθεν ἀποσπαράξαντες, δυσσεβεστάταις ἐννοίαις ταύτας ἐπιφημίζουσι· καί φασι προθύμως, ὡς ἀνάθεμα εἴησαν ὅσοι μὴ πιστεύουσιν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα· πατέρα εὐθέως, οὐ τὸν παντοκράτορα καὶ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἀνακηρύττοντες· ἀλλὰ πατέρα φάμενοι τὸν ἐπουράνιον ἐπισυνάπτουσιν, ᾧ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἐπιτρέπουσι. τινὲς δὲ τοῦ μὲν οὐρανοῦ τὴν ἐπιστασίαν αὐτῷ ἐγχειρίζουσι, τῶν δὲ ἐμπεριεχομένων οὐκ ἔτι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας τοιοῦτον.

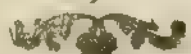
VI. Duo quidem principia confitentur, ut Ma-
C nichæi: ajunt vero alterum esse Deum patrem cælestem, quem pariter ab hujus mundi potestate extorrem faciunt, futuri tantum ei imperium tribuentes: alterum vero opificem mundi, cui & dominatum sæculi hujus largiuntur. Eos porro qui sunt vere Christiani, Romanos[3] consceleratissimi isti appellitant, sibimet autem ipsis nomenclaturam, a qua omnino alieni sunt, Christianorum vindicant. Dicunt sane Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, vocabula profecto pia ac religiosa, at his subjiciunt impietatem extremam. Nec enim quemadmodum Dei catholica & apostolica Ecclesia, sic isti cogitantes loquuntur: sed vocabula inde avulsa impiissimis sensibus obnoxia efficiunt: atque libenter
D ajunt, Anathema fuerint quotquot non credunt in Patrem ac Filium & Spiritum Sanctum: sed Patrem statim, non omnipotentem ac factorem cæli & terræ visibiliumque omnium & invisibilium prædicantes; sed patrem dicentes, cælestem illum subinferunt, cui & potestatem cæli atque eorum quæ in illo sunt nullatenus nullam permittunt. Quidam vero cælorum ei præfecturam indulgent, non vero eorum quæ cælis continentur. Atque hoc primum est quod eorum docet impietas.

Βλασφημοῦντες δὲ τὴν ὑπεραγίαν δέσποιναν ἡμῶν Θεοτόκον, ἃ μήτε γραφῇ μήτε ἀκοῇ θεμιτὸν παραδοῦναι, οὐ πεφρίκασιν οἱ τρὶς οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιοι, λέγοντες· πιστεύομεν εἰς τὴν παναγίαν Θεοτόκον, ἐν ᾗ εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν ὁ κύριος· καὶ τοῖς ῥήμασι τούτοις τὴν ἄνω ὑποβάλλουσιν Ιερουσαλὴμ, καί φασιν ἐν αὐτῇ πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθεῖν τὸν Χριστὸν, ὡς καὶ ὁ θεῖος Απόστολος ἔφη. ἔσθ' ὅτε δὲ συνελαυνόμενοι διομολογεῖν ἐκ τῆς παρθένου προελθεῖν τὸν Χριστὸν, ἐπειδὰν ὅλως συναναγκασθῶσιν, ἄνωθεν μὲν τὸ σῶμα συγκατενεγκεῖν αὐτὰ[4] τερατολογοῦσιν, δι' αὐ-

VII. Blasphemantes autem in sanctissimam dominam nostram Deiparam ea, quæ nec literis nec
E auribus commendare fas sit, non horrent isti, quos ter non semel disperire æquum est, dicere: *Credimus in sanctissimam Deiparam, in quam ingressus & egressus est Dominus.* His porro verbis intelligendam volunt supernam Jerusalem, ajuntque in eam præcursorem pro nobis ingressum fuisse Christum, ut & divus Apostolus inquit. Identidem vero compulsi palam fateri ex Virgine processisse Christum, ubi prorsus ad id coacti fuerint, desuper quidem corpus secum detulisse ipsum portentose afferunt,

1. Euthymius Κίβοσα.
2. Octo hæ voces non erant in Cod. Wolfii, quæ tamen genuinæ probantur ex Euthymio.
3. Fateamur sincere, liquido hinc ostendi, non alios olim reputatos veros Christianos, nisi qui cum Romana Ecclesia sentirent: non quod esset civitas princeps imperii; sed quia, ut habet Sozomenus H. E. lib. III. cap. VIII. heic in nota a Wolfio relatus, ea civitas fuerat *Apostolorum cura, & pietatis metropolis ab initio*,
4. Recte Euthymius habet αὐτὸν.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

τῆς δὲ, ὡς διὰ σωλῆνος [1] διεληλυθέναι· καὶ ταύτην τὴν ἄσπιλον καὶ καθαρὰν παρθένον μετὰ τὸν σωτήριον τόκον ἑτέρους υἱοὺς ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ παιδοποιῆσαι [2]· ὡσαύτως δὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μυρίαις ὕβρεσι πλύνοντες, ἀποδέχεσθαί φασι σῶμα καὶ αἷμα, τερατολογοῦντες τὰ δεσποτικὰ ῥήματα, ἅ καί φασι μεταδιδόντα τοῖς ἀποστόλοις εἰπεῖν· λάβετε, φάγετε καὶ πίετε· ἀλλ᾽ οὐκ ἄρτον ποθὲν ἢ οἶνον προσφέροντα· καὶ τὸν ζωοποιὸν δὲ σταυρὸν δυσφημοῦντές φασιν αὐτὸν προσκυνεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι· σταυρὸν οἱ πλάνοι καὶ γόητες αὐτὸν ἀναπλάττοντες τὸν Χριστόν. καὶ γὰρ αὐτός φασιν εἰς σταυροῦ σχῆμα τὰς χεῖρας ἐξήπλωσε. τὸν ἀληθῶς δὲ σταυρὸν, ἅτε δὴ ξύλον, φασὶ, καὶ κακούργων ὄργανον, καὶ ὑπὸ ἀρὰν κείμενον, οὐ δεῖ προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι.

A per illam vero tamquam per canalem transiisse. Hanc autem immaculatam puramque virginem post Salutaris partum, alios insuper filios ex Josepho peperisse. Haud aliter etiam communionem pretiosi corporis ac sanguinis Christi Dei nostri infinitis obruentes contumeliis, accipi dicunt corpus & sanguinem, monstrose subintelligentes Dominica verba; quæ etiam inquiunt dum ille Apostolis commendaret, dixisse: *Accipite comedite ac bibite*, non utique panem uspiam aut vinum porrigendo. Vivificam quoque crucem maledictis poscindentes, ajunt sese illam venerari atque amplecti; at crucem errones isti atque impostores ipsummet sibi Christum effingunt. Ipse enim dicunt in crucis modum manus explicavit. B Veram autem crucem, quippe quæ lignea sit ajunt, atque maleficorum patibulum, immo sub maledictionem constituta, nequaquam fas est venerari aut amplecti.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἱεροὺς προφήτας, καὶ πᾶσαν τὴν παλαιὰν γραφὴν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστρέφονται ἁγίους, λῃστὰς αὐτοὺς καὶ κλέπτας ἀποκαλοῦντες, μάλιστα δὲ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων Πέτρον δυσφημοῦσιν, ὅτι γέγονεν ἔξαρνός φασι τῆς εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ Χριστὸν πίστεως. καί τοιγε τοῦ διδασκάλου αὐτῶν Μάνεντος διαπρυσίως αὐτοῖς ἐμβοῶντος καὶ λέγοντος· ὡς οὐκ εἰμὶ ἄσπλαγχνος, ὡς ὁ Χριστὸς, ὁ εἰπών· ὅστις με ἀρνήσεται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγώ. ἀλλ᾽ ἐγὼ λέγω· τὸν ἀρνησάμενόν με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῷ ψεύδει τὴν οἰκείαν σωτηρίαν πορισάμενον, ὡς μὴ ἀρνησάμενόν με μετὰ χαρᾶς προσδέξομαι, καὶ τὴν ἀνάκλασιν αὐτοῦ καὶ τὸ ψεῦδος, ὡς φυλακὴν καὶ συντήρησιν τῆς ἐμῆς ὁμολογίας ἡγήσομαι. ἀλλ᾽ οὖν οὕτως ἔχοντες, καὶ τὴν τοῦ οἰκείου δόγματος ὁμολογίαν, ἐπειδὰν φοβηθῶσιν, εὐχερῶς ἐξαρνούμενοι, καὶ μηδεμιᾶς αἰτίας ὑπαιθίους φάσκοντες ἑαυτοὺς, κἂν μυριάκις ἔξαρνοι γένωνται· αὐτοὶ τὸν πρὸς βραχύ τι, τοσούτων [3] φοίβων περιεστηκότων ἀνθρώπινόν τι παθόντα καὶ πρὸς ἄρνησιν ὑπολισθήσαντα, ἀπόβλητον παντελῶς καὶ ἀποτρόπαιον τίθενται, οὐδὲ ὃ [4] προσφασίζονται, ἀλλ᾽ ὃ σιγῶσι καὶ ἀποκρύπτονται. διότι περὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν προανεκήρυξε λέγων· σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμοι αὐτῷ εὑρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ. καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν Παῦλος κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. τὰ γὰρ τοῦ κορυφαίου ταῦτα λόγια ἄντικρυς τὴν αὐτῶν προανακηρύττει τόλμαν τε καὶ δυσσέβειαν, οἳ αὐτά τε τὰ κυριακὰ λόγια καὶ τὰ ἀποστολικὰ καὶ τὰς ἄλλας γραφὰς, φημὶ δὴ τάς τε πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ τὰς καθολικὰς λεγομένας [5], πλὴν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν κορυφαῖον· ἐκείνας γὰρ οὐδὲ τοῖς ῥήμασι παραδέχονται. οὗτοί εἰσιν οἱ ὡς ἀληθῶς στρεβλοῦντές τε καὶ διαστρέφοντες πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν. καὶ τὰς πράξεις δὲ τῶν ἀποστόλων, καὶ τὰς καθολικὰς οὐ πάντες αὐτῶν συναριθμοῦσι [6] τοῖς ἄλλοις, εἰσὶ δὲ οἳ καὶ συνάπτουσιν. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν προφητῶν, καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὴν λοιπῶν ἁγίων διαλαμψάντων, καὶ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, οὕτω μεμήνασιν.

VIII. Immo vero etiam sacros prophetas, & universam veterem Scripturam aliosque aversati Sanctos, quos fures & latrones vocant, præsertim vero principem Apostolorum Petrum maledictis lacerant, eo quod fuerit inquiunt inficiator fidei in magistrum & Christum: tametsi præceptor eorum Manes clara voce ipsis intonet dicatque: *Non sum crudelis ut Christus qui ait; quicumque abnegaverit me coram* C *hominibus, negabo ipsum & ego. At ego dico: Eum qui negaverit me coram hominibus, ac mendacio suam salutem sibi comparaverit, tamquam qui me nequaquam inficiatus sit, ego gratanter excipiam, ejusque subterfugium & mendacium, quasi custodiam & conservationem meæ confessionis arbitrabor.* Nihilominus ita se habentes, ac proprii sui dogmatis confessionem compellente metu facile abnegantes, nec sese ullius culpæ reos dictitantes quamvis millies inficias ierint; ipsi hominem qui ad breve aliquod tempus, tot metibus circumpulsantibus humanum quid passus est atque in negationem lapsus, repudiandum omnino & aversione prosequendum volunt, non sane propter id quod verbis caussantur, D sed propter id, quod silent & animo celant: quia scilicet de eorum defectione prænunciavit inquiens: [a] *Curate ut immaculati ab ipso inveniamini in pace. Domini etiam nostri longanimitatem salutem arbitramini, quemadmodum etiam dilectus noster Paullus, secundum datam ei sapientiam scripsit ad vos, quinimmo & in omnibus epistolis suis, dum in illis de hisce loquitur in quibus sunt difficilia quædam intellectu, quæ indocti & inconstantes depravant, ut & reliquas scripturas, ad propriam ipsorum perditionem.* Hæc enim principis apostolorum oracula aperte illorum proclamant audaciam una & impietatem: qui & dominica ipsa verba atque apostolica, E ac ceteras scripturas, Actus inquam apostolorum & quæ catholicæ audiunt epistolæ, præter eas quæ hujus sunt coryphæi, illas namque ne verbo quidem tenus admittunt; hi sunt qui verissime pervertunt ac subvertunt ad propriam ipsorum perditionem. Et Actus quidem Apostolorum atque epistolas Catholicas non cuncti ipsorum connumerant cum reliquis, sunt tamen & qui adjungunt: at circa Prophetas, & vetus testamentum, reliquos item sanctos qui sub illo emicuerunt, & circa principem Apostolorum, quo modo dictum est insaniunt.

[a] II. Petr. III. 14. 15. 16.

1. Confer Theodoret. epist. ad Monachos CPtanos, & lib. V. cap. 11. hæret. fabul. & Lemoynium V. S. pag. 415.
2. Confer Petavium Th. Dog. tom. IV. lib. XIV. cap. 3.
3. Φόβων, ut & Wolfii interpretatio ostendit.
4. Melius Euthymius οὐ δι᾽ ὅ.
5. Deest ἐπιστολὰς forte vitio typogr.
6. Coisl. & Euthym. συναριθμοῦσι.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
890.

A Καθολικὴν δὲ ἐκκλησίαν τὰ ἑαυτῶν καλοῦσι συνέδρια, ἡνίκα μάλιστα πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς λόγους [2] καὶ συζητήσεις κινοῦσι. καθ' ἑαυτοὺς γὰρ προσευχὰς καλοῦσιν αὐτῶν τὰ συνέδρια· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σωτήριον διαπτύοντες βάπτισμα, ὑποπλάττονται παραδέχεσθαι αὐτὸ, τὰ τοῦ εὐαγγελίου ῥήματα τῇ τοῦ βαπτίσματος φωνῇ ὑποβάλλοντες. καὶ γάρ φασιν, ὁ κύριος ἔφη· ἐγώ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν· πλὴν ἐπειδὰν σφοδροτέρῳ τινὶ σωματικῷ νοσήματι περιπέσωσιν, καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, τὸν ἐκ ξύλου πεποιημένον ἑαυτοῖς ἐπιτιθέασιν. ἔπειτα τυγχάνοντες τῆς ἰάσεως, διαθλῶσιν τοῦτον ἢ συμπατοῦσι καὶ ἀπορρίπτουσιν. ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν, ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας πρεσβυτέρων αἰχμαλωσίας λόγῳ πολλάκις παρ' αὐτοῖς κατεχομένων, τῷ σωτηρίῳ B ἀξιοῦσι φωτισθῆναι βαπτίσματι, λυσιτελεῖν τῷ σώματι τόν τε σταυρὸν καὶ τὸ βάπτισμα οἱ πάσης ὠφελείας λογοποιοῦντες ἀνάξιοι, μὴ μέντοιγε διαβαίνειν τὴν τούτων ἐνέργειαν εἰς ψυχῆς κάθαρσιν, ἤ τινα ἄλλην ταύτης ὠφέλειαν. καὶ δὴ καὶ τῆς κοινωνίας εἰσὶν αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ἀλλὰ τοῦτο πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων μεταλαμβάνουσι. ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ τοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πρεσβυτέρους, οὐδὲ τοὺς λοιποὺς ἱερεῖς ἀποδέχονται. διότι, φασὶ, τὸ κατὰ Χριστοῦ συνέδριον, οἱ ἱερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ συνεστήσαντο. τοὺς μέντοι παρ' αὐτοῖς ἱερέων τάξιν ἐπέχοντας, οὐχ ἱερεῖς, ἀλλὰ συνεκδήμους καὶ νοταρίους ἐπονομάζουσιν. οὔτοι C δὲ οὔτε σχήματι, οὔτε διαίτῃ, οὔτε τινὶ ἄλλῳ τρόπῳ βίου σεμνότερον ἐπιτελοῦντι [3], τὸ διάφορον αὐτῶν πρὸς τὸ πλῆθος ἐπιδείκνυνται.

IX. Catholicam [1] porro Ecclesiam sua ipsorum concilia vocant, quum præsertim ad religiosos sermones ac quæstiones deveniunt; inter se enim Proseuchas vocant suos ipsorum consessus. Præterea & salutarem repudiantes baptismum, simulant tamen illum suscipere, Evangelii verba baptismi vocabulo significantes. Ajunt enim dixisse Dominum: *Ego sum aqua viva*. Verum ubi in graviorem quamdam corporis infirmitatem incidunt, etiam venerandam vivificamque crucem ex ligno confectam sibi imponunt. Deinde postquam convaluerunt, eam confringunt vel conculcant atque projiciunt. Quin etiam filios suos, qui ab Ecclesiæ presbyteris captivitatis titulo sæpe apud illos retinentur, salutari volunt baptismate illuminari, prodesse corpori tam crucem quam baptisma verbo tenus reputantes isti omni utilitate indigni homines, non vero pertingere horum virtutem ad animæ purificationem, vel ullum aliud ejus emolumentum. Enimvero sunt etiam quidam ex illis pauci, qui communicant pretioso corpori & sanguini Christi Dei nostri. At hoc accipiunt ad decipiendos simpliciores. Præterea neque catholicæ ecclesiæ presbyteros, neque ceteros sacerdotes recipiunt, propterea quod, ajunt, concilium adversus Christum coactum sacerdotes & seniores populi constituerunt. Eos vero qui apud ipsos sacerdotum locum tenent, non sacerdotes, sed Compopulares ac Notarios nominant. Hi autem neque habitu, neque ratione vivendi, neque alio ullo modo vitam venerabiliorem efficiente, distinctionem suam a reliqua multitudine præ se ferunt.

Τὸ δὲ παρ' ἡμῖν εὐαγγέλιον οὐκ ἐπιδιστάζουσι προσκυνεῖν· οὐ μὲν ἔνθα τοῦ τιμίου σταυροῦ ὁ τύπος διακεχάρακται, ἀλλ' ἐν τῷ λοιπῷ τοῦ βιβλίου μέρει, ἐν ᾧ τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ σταυροῦ μὴ διασημαίνεται. φασὶ δὲ τὸ βιβλίον προσκυνεῖν, ὡς τοὺς δεσποτικοὺς περιέχον λόγους. ἀλλ' ὅσα μὲν εἰς δογμάτων ἀνήκει λόγον, οὕτως εἰσὶ δυσσεβεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν D καὶ πρὸς ἑαυτοὺς παντελῶς ἀσύμφωνοι. ἡ δὲ πολιτεία τούτων, γέμει μὲν ἀκολασίας, γέμει δὲ καὶ μιασμάτων ἀρρήτων καὶ ῥυπασμάτων ἀνεπινοήτων. χρῶνται μὲν γὰρ μίξεσιν ἑκατέρας φύσεως, πρὸς ἅπασαν ἀρρητουργίαν ἀνερυθριάστως ἔχοντες. πλὴν ἐνίους τινὰς αὐτῶν φασι τὴν πρὸς τὰς γεννησαμένας ἀποκλίνειν συνάφειαν. μέθῃ δὲ καὶ ἀσωτίᾳ τὸν βίον ὅλον ἔκδοτον ἔχουσι, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἠθῶν διαφθορὰν περιέπουσι. καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνο φάναι, οὐδὲν τὸν βίον ἀπᾴδοντα τοῖς δόγμασι περιφέρουσι;

X. Quod porro apud nos exstat Evangelium venerari haud dubitant: non quidem eo loci ubi pretiosæ crucis figura impressa est, sed in reliqua libri parte, in qua crucis figura signari non solet. Dicunt autem se librum venerari, quippe qui dominica complectatur verba. Quod igitur ad doctrinæ rationem pertinet, sic ut dictum est impii sunt, pugnantesque omnino & contra veritatem & contra se ipsos. Eorum porro vitæ institutum plenum est libidinis, plenum etiam impuritatum indicibilium atque inexcogitabilium. Coitus enim usurpant utriusque sexus, ad omne nefandum facinus invereeunde proclives. Quinimmo nonnulli ex iis cum genitricibus suis comcumbere conjungique dicuntur. Ebrietati quoque & commessationibus totam vitam prostituunt, omnemque aliam morum corruptelam complectuntur. Et quid oportet reliqua singillatim, nec vero illud dicere, Nullatenus vitam a dogmatibus abludentem vivunt?

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον· εἰ δέ τισι φίλον καὶ E ἄνωθέν ποθεν ἰδεῖν αὐτῶν τὴν δυσσέβειαν, καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα ὅθεν κατεβλήθη· Κύριλλός τε [4] αὐτοῖς, ὁ τὰ τῆς ἱερᾶς πόλεως ἐγκεχειρισμένος πηδάλια, τῆς ἱστορίας καθηγήσεται, καὶ ὁ πολὺς ἐν θαύμασιν Ἐπιφάνιος [5], καὶ δὴ τῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας ἀναταξαμένων οὐκ ὀλίγοι [6], Τίτος τε ὁ Βοστρηνῶν ἐπίσκοπος, καὶ Σαραπίων [7] ὁ τῆς Θμουέως, ὅ, τε τῆς πόλεως Λύκων Ἀλέξανδρος [8] τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἐγκεχειρισμένος νόμους. ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ ὁ τούτων πάντων κατὰ κράτος μάλιστα θριαμβεύσας τε καὶ διελέγξας τὴν προκειμένην ἀσέβειαν, Ἡρακλειανὸς ὁ Καλχηδόνος ἐπισκο-

XI. Et hæc quidem satis. Quod si sunt, quibus arrideat etiam a remotiori principio cognoscere illorum impietatem, & prima semina a quibus jacta fuerint, Cyrillus qui sanctæ civitatis clavum tenuit, ipsis in historia dux erit: magnus item miraculis Epiphanius, necnon ex iis qui ecclesiasticas historias composuerunt haud pauci, ut puta, Titus Bostrensis Episcopus, & Sarapion Thmuensis, & qui Lycorum civitatis archiepiscopalia munia exercuit Alexander. Præter commemoratos autem est, qui etiam adversus hos omnes strenuissime præ ceteris triumphavit, & impietatem qua de agimus confutavit, Heraclianus [9] Calchedonensis episcopus,

1. Etsi aliquando hanc appellationem veteres tribuerint particularibus etiam ecclesiis, immo & personis: heic tamen titulus est, nota & character veræ Christi Ecclesiæ, quo modo in symbolo dicitur una, sancta, catholica.
2. Coisl. λέγουσι.
3. Euthymius χαρακτηρίζοντι.
4. Catech. VI. §. XII.
5. Hæresi LXVI.
6. Eusebius VII. 31. Socrates I. 22. Theodoret, hæres. fab. I. 26. & V. 9.
7. Vulgo *Serapion*.
8. Combef. Auct. nov. tom. II.
9. Sive *Hersulanus*.

πος, ἐν εἴκοσι βιβλίοις τοὺς κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀγῶνας καταβαλλόμενος, καὶ πλεῖστοι ἕτεροι [1]. πλὴν καὶ νῦν ὁ λόγος, οὐκ ἀσύμφορον τοῦτο λογιζόμενος, κατ᾽ ἐπιδρομήν τινα τῶν εἰς γνῶσιν ἐχόντων τὸ ἀπαραίτητον διελεύσεται.

Σκυθιανός τις [2] τὴν πατρίδα αἰγύπτιος, τὸ δὲ ἐξ ἀνθρώπων γένος Σαρακηνός, τὴν Αλεξανδρείων ᾤκει, οὔτε χριστιανοῖς συμφερόμενος, καὶ τὰ Ιουδαίων οὐ προσιέμενος. οὗτος ἐκ τῶν Αριστοτελικῶν παραγγελμάτων ἐντριβὴς τὴν γλῶσσαν γεγονὼς, τέσσαρας συντάττει βίβλους, ὧν τὴν μὲν Εὐαγγέλιον ἐπωνόμασεν, ἐν ᾗ πράξεις Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν φθοροποιοί τινες καὶ ἀποτρόπαιοι θεομάχῳ γνώμῃ διαπλάττονται. τῇ δευτέρᾳ δὲ κεφάλαιον τὴν κλῆσιν ἐπέθετο. καὶ τὴν τρίτην τῷ τῶν μυστηρίων ἐσέμνυνεν ὀνόματι, ἐν ᾗ, ὡς ἔδοξεν αὐτῷ, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν διασκευαί τινες καὶ διαβολαὶ πραγματεύονται· ἡ δὲ τετάρτη ψυχικοῦ θανάτου πρόξενος οὖσα, Θησαυρὸς ζωῆς ἐπιγέγραπται. τούτῳ δὴ τῷ Σκυθιανῷ μαθητεύει Τερέβινθος ὄνομα, καὶ πικρῷ θανάτῳ τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν Ιουδαίαν, (ἐκεῖσε γὰρ παραγεγόνει) τῶν ἀνθρώπων ἀποφθαρέντος, ὁ τῆς κακίας μαθητὴς τῶν τε χρημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν βιβλίων τὸν κλῆρον ὑπέρχεται· ἐν Παλαιστίνῃ δὲ καὶ ἐν Ιουδαίᾳ διατρίβων, καὶ παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἁπάντων καταγινωσκόμενος, καὶ μὴ φέρων τὸν ὄνειδον, ἀπαίρει πρὸς τὴν Περσίδα, Βούδαν [3] ἑαυτὸν μετονομάσας. ἤδη γὰρ καὶ ἡ κλῆσις αὐτοῦ θρυλλουμένη μισητὸν ἐποίει τὸν ἀσεβῆ καὶ πρὸ τῆς ἐντεύξεως. πλὴν οὐδὲ τῆς μετωνυμίας ἀπώνατο· ἐκ γὰρ τῶν ἔργων καὶ τῶν δογμάτων κατάφωρος τοῖς πρὶν ἀγνοοῦσι γινόμενος, ὑπὸ τῶν παρὰ Πέρσαις λογίων, (οὐδ᾽ αὐτῶν μὲν εὐσεβούντων, ἄμεινον δ᾽ ἐκείνου περὶ πάντα διακειμένων,) ἠλέγχετό τε καὶ ἀπηλαύνετο. ἐξ οὗ φυγὰς γεγονὼς, γυναικί τινι ἀνδρὸς κεχηρωμένῃ ξενίας λόγῳ παρεισφθείρεται. εἶτα ἐπί τινος δώματος ἀνελθὼν, καὶ τοὺς ἐξ ἔθους αὐτῷ καλουμένους δαίμονας ἐπιβοώμενος, οὓς καὶ μέχρι νῦν οἱ τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποστασίας ἐρασταὶ, ἐπειδὰν αὐτῶν τὴν μυσαρὰν ἰσχάδα τελοῦσιν, ἐπικαλοῦνται. ταύτην δὴ οὗτος [4] τὴν ἐξάγιστον διαπραττόμενος τελετὴν, θείας καὶ δικαίας ὡς ἀληθῶς ἀπειλῆς ἔργον γίνεται. ἐκδισκευθεὶς γὰρ τοῦ δώματος αὐτῇ δυσσεβείᾳ καὶ βδελυραῖς τελεταῖς, ὅλος τε [6] τὸ σῶμα διεθρύβη, καὶ τὸν βίον κατέστρεψατο. ἀλλ᾽ οὕτω μὲν καὶ τὸ δεύτερον τῆς δυσσεβείας ἐξεκόπη θηρίον· οὐκ εἰς καλὸν δὲ ἄρα ἡ χήρα τῆς δυσσεβοῦς ξενίας ἀπώνατο. ὁρῶσα γὰρ ἑαυτὴν ἀνδρός τε καὶ παίδων καὶ τοῦ λοιποῦ γένους ἔρημον, χρημάτων τε κλῆρον αὐτῇ περιγενόμενον, καὶ τῶν μυσαρῶν ἐκείνων [7], παραμυθίαν τῆς ἐρημίας παῖδα, Κούβρικον [8] ὄνομα, ἀργυρείου τιμῆς ὠνεῖται· ὃν υἱὸν θεμένη, τοῖς Περσῶν μὲν τέως μαθήμασιν ἐστοιχείου, πικρὸν δὲ ἄρα βέλος κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης παρώξυνε φύσεως. ἀποφθαρείσης γὰρ τῆς χήρας, κληρονόμος μὲν καὶ τῶν χρημάτων γίνεται, καὶ τῶν δυσσεβῶν βιβλίων. τὸ δὲ τῆς οἰκετικῆς ὄνομα τύχης, ἵνα μὴ αὐτῷ μῶμον ἡ δουλία προστρίβοιτο, εἰς Μάνην μεταβάλλει. δηλοῖ δὲ τοῦτο Περσίδι γλώσσῃ [9] τὸν οἷον ὁμιλητικὸν καὶ πρὸς διάλεξιν δραστήριον· καὶ τοιοῦτος γὰρ

qui viginti libris certamina adversus hanc apostasiam instituit, aliique plurimi. Nihilominus vel nunc nostra hæc oratio, quippe quæ haud inutile istud reputavit, cursim nonnulla quæ ad rei cognitionem apprime facere possunt, perstringet.

XII. Scythianus quidam patria Ægyptius, genere autem Saracenus, Alexandriæ habitabat, nec cum Christianis sentiens, & quæ Judæorum sunt repudians. Is ex Aristotelicis disciplinis cum sibi linguam comparasset, quatuor componit libros, quorum unum Evangelium nuncupavit, in quo gesta Christi Dei nostri quædam perniciosa & abominanda Deo adversis sententiis comminiscitur. Secundum appellavit Capitulum, tertium vero Mysteriorum nomine honestavit: in quo, ut ei visum est, Legis & Prophetarum confutationes & calumniæ pertractantur. Quartus liber qui spiritalem mortem propinat, Thesaurus vitæ inscribitur. Huic Scythiano sese discipulum adjunxit quidam Terebinthus nomine; ac tristissima morte in Judæa (eo enim advenerat) ex hominibus sublato magistro, nequissimus discipulus tum facultatum illius tum etiam librorum hereditatem adit. Quum vero in Palæstina ac Judæa degens, atque ab universis piis hominibus damnatus, contumeliam hanc ferre non posset, iter in Persidem arripit, sibique Budem nomen fecit. Jam enim & pervulgatum proprium ejus vocabulum, odibilem efficiebat hunc impium vel antequam cuiquam occurreret. At enim neque a nominis mutatione ullum reportavit emolumentum. Ex operibus enim & doctrinis manifestus effectus iis quibus antea ignotus erat, a Persarum disertis hominibus (qui tamen vel ipsi haud quidem religiosi erant, sanius nihilominus quam ille circa hæc omnia sentiebant,) confutabatur & exagitabatur. Quare extorris factus, mulieri cuidam marito viduatæ hospitalitatis titulo perniciose obrepit. Deinde super quoddam tectum scandit, atque invocatos a se de more dæmonas ore tonat, quos & hactenus Manichææ defectionis amatores, quando detestabilem suam pernoctationem [5] agitant, invocare consueverunt. Is dum adeo detestabilem insequeretur ceremoniam, divinæ justissimæque revera comminationis opus contingit. Detrusus enim de tecto in ipsa impietate ac detestabilibus ceremoniis, toto corpore confractus est, & vitam amisit. Atque hoc quidem modo etiam secunda impietatis hujus bestia excisa est. Non tamen in bonum vidua illa impiæ hospitalitatis emolumentum percepit. Cum enim videret semet viro ac filiis necnon reliquo genere viduatam, facultatum vero hereditatem sibi cessisse atque detestabilium librorum illorum, in consolationem orbitatis puerum nescio quem Cubricum nomine pecunia emit: quem sibi filium adoptans, Persarum quidem disciplinis primo imbuendum curabat, funestum tamen aliquando futurum telum in humanum genus exacuit. Mortua enim vidua, fit heres & opum & impiorum librorum: nomen vero quod sibi in servili fortuna proprium erat, ne sibi servitus vitio verteretur, in Manem commutat. Significat autem illud nomen Persica lingua hominem apprime diser-

1. Vide Fabric. Bibl. gr. lib. V. pag. 289. *Petrum Siculum cum hic Photius non nominet, jure putat Wolfius hunc ante illum scripsisse.*
2. Cyrill. Catech. VI. §. 23.
3. Al. Βουδᾶν, Βουδδᾶν, & Βουδιδᾶν. *An potius* Bodan, *sive* Bethdan? *Prius* in eo judicium, *alterum* sedem judicii *significat*.
4. Al. οὕτως.
5. Ισχάδα puto esse vocem non græcam sed Syriacam, a *Sacad*, quod est vigilare. Wolfius ex conjectura putat esse *Conventum*.
6. Al. ὅλως.
7. Deest βιβλίων, vitio certe typogr.
8. Al. Κούβρικον, Corbicium, & Urbicum.
9. Est proprie *Mane*, *Vas sive instrumentum*. Hoc tamen ad eloquentiam, & persuadendi vim refer.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, ὁ μᾶλλον Ἑλλήνων γλώσσῃ, ἢ τῇ Περσίδι Μάνης ἐπάξιος ὀνομάζεσθαι [1]. ἔργῳ γὰρ ὡς ἀληθῶς τῆς μανίας δοχεῖον, εἴπερ τις ἄλλος, ἐχρημάτισεν, ὅλον τὸ τῆς πλάνης πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ χωρήσας, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργούμενος [2], ὃς καὶ Παράκλητον ἑαυτὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον ἐξεμάνη ὀνομάσαι, τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς μιμήσεως ἐκ τῶν καθηγησαμένων αὐτοῦ διαδεξάμενος. καὶ γὰρ δὴ τούτων, ὁ μὲν Σκυθιανὸς πατέρα ἑαυτὸν, ὁ δὲ Τερέβινθος υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ παρθένου τε γεννηθῆναι (ὢ τὴν ὑπερβολὴν οὐκ ἐχούσης ἀθεότητος·) ὀνομάζειν ἀπετόλμησεν. ἐξ οὗ καὶ μαθητὰς συνηθροίσατο δύο καὶ δέκα, οὓς καὶ τῆς πλάνης διέπεμπε κήρυκας. ἀλλ' ὁ μὲν ἐμβρόντητος Μάνης τῷ κακῷ γεγονὼς περιβόητος, ἥκει ταῖς φήμαις μέχρι καὶ τῶν ὤτων τοῦ Περσῶν βασιλέως [3]. ὁ δὲ, καὶ γὰρ αὐτοῦ ὁ παῖς νοσήματι ἑαλώκει, ἐπεὶ τὸν Μάνην ἐπαγγελλόμενον ἤκουεν εὐχῇ τὸν παῖδα ῥύσασθαι [4] τῆς νόσου, δέχεται τὸν ἀλαζόνα τοῦ παιδὸς ἐπὶ θεραπείᾳ. καὶ δὴ οὗτος τοὺς παρόντας ἰατροὺς καίτοι ῥᾳδίαν ἐπαγγελλομένους παιδὸς τὴν ἴασιν, ἀποπεμψάμενος, ἅμα τε εὐχὴν ἐτέλει, καὶ τῆς ζωῆς ἐξήλαυνε τὸν οὐκ ἂν τοῦτο παθόντα, εἰ μὴ αὐτὸς τὴν θεραπείαν ὑπέσχετο· οὕτω γοῦν θᾶττόν τε καὶ περιφανῶς τῆς ἀσεβείας τε καὶ ἀλαζονείας τοῦ κακοδαίμονος στηλιτευθείσης, εἱρκτὴν κακούργων οἰκεῖν ὁ πλάνος καταδικάζεται. ἀλλ' ὅ γε δοῦλος ὢν καὶ δουλικῆς τέχνης ἔμπειρος, εἰδώς τε ἀκριβῶς, ὡς φόνου δίκας ὑποσχεῖν οὐκ εἰς μακρὰν ἐστιν ἄξιος, ἅτε δὴ τῇ καθ' ἑαυτὸν ἀποστασίᾳ τὸν βασίλειον ἀνελὼν παῖδα, διαφεύγει τοῦ οἰκήματος, καὶ γίνεται τῶν δεσμοφυλάκων θανάτου παραίτιος· καὶ γὰρ ὅτι μὴ ἀσφαλῶς ἐτήρουν τὸν ἀλιτήριον, τῆς κεφαλῆς ἐζημιώθησαν ἅπαντες.

A tum, atque ad disputationes satis idoneum. Atque tale quidem fuit de illo multorum judicium: qui potius græce quam persice Manes appellari merebatur. Reipsa enim verissime insaniæ receptaculum, si quis alius umquam, fuit, totum erroris spiritum in seipso capiens, atque ab illo actus: qui etiam semet Paracletum, & Spiritum-sanctum insane nuncupavit, hujusmodi imitationis modum ab institutoribus suis quasi hereditario jure assequutus. Ex his scilicet Scythianus quidem Patrem sese, Therebinthus vero Filium Dei, atque ex virgine natum, (oh impietatem qua majorem nullam aliam invenire liceat!) ausus est nominare. Unde etiam discipulos congregavit duodecim, quos & erroris B sui præcones mittebat. Interea vesanus ille Manes cum scelere famigeratus evasisset, rumoribus pervenit ad aures usque imperatoris Persarum. Is, filius namque ejus morbo ægrotabat, ubi Manem profitentem audivit, precibus suis puerum a morbo liberatum iri, admittit jactabundum hominem ad filii curationem. Ille porro, qui aderant, medicos, tametsi facilem promittentes pueri curationem, facessere jubens, simulque preces aggressus est, & vitam arripuit puero, qui utique non id passus fuisset, nisi ille remedium spopondisset. Hoc igitur pacto citissime ac insigniter prodita impietate atque jactantia hujus fanatici, ad vincula maleficorum erro iste damnatur. At cum servus esset & servi-C lis astutiæ peritus, videretque optime sese promeritum, ut haud ita multo post homicidii pœnas lueret, quippe qui suo scelere regium adolescentulum sustulisset, e carcere aufugit, fitque caussa mortis custodum carceris ipsius: quia enim minus caute nequam illum custodierant, omnes capite damnati sunt.

Ἀλλ' οὗτος ὁ δοῦλος καὶ πλάνος, καὶ φονεὺς καὶ δέσμιος φυγὰς καταλαμβάνει τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ σπείρειν πάλιν ἀπάρχεται τὰ τῆς ἀποστασίας ζιζάνια. ὁ δὲ τῶν Καρχάρων ἐπίσκοπος [5], Ἀρχέλαος αὐτῷ ὄνομα, ἀνὴρ ἱερὸς, καὶ περὶ λόγους τούς τε θείους καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους περιδέξιος, Ἑλληνικὸν ἀθροισάμενος ἀκροατήριον· ἵνα μὴ δόξῃ χριστιανῶν κρινόντων φιλοτιμίᾳ λαμβάνειν τὰ νικητήρια ἡ ἀλήθεια, πρὸς τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον τῆς ἀσεβείας ἀνακινήσας λόγον, οὕτω κατήσχυνεν καὶ διήλεγξε τὸν τρισαλιτήριον, ὡς αὐτίκα φυγεῖν ἐκεῖθεν, καὶ μηδὲ φυὴν λαβεῖν τὰ τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ σπέρματα. ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀποδρὰς καταλαμβάνει κώμην τινὰ τῶν ἀτελεστάτων· κἀκεῖ πάλιν ὑποθάλπειν ἐμηχανᾶτο καὶ παραδεικνύειν τὸ οἰκεῖον δυσσέβημα. ἀλλὰ θερμὸς τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος, καὶ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν Ἀρχέλαος, οὐ τὴν τυχοῦσαν τῶν προβάτων ποιούμενος πρόνοιαν, οὐκ ἐνερρᾳθύμει διώκειν τὸν πικρότερον λύκου [6] τὸ ποίμνιον διασπαράσσειν ἐπανιστάμενον· διὸ πάλιν ἐκεῖθεν ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, οὐδ' αὐτὴν τὴν παρουσίαν ἄνευ μεγάλης ἀγωνίας ὑποστὰς, ἀποδιδράσκει, καὶ τόπον ἐκ τόπου διήμειβεν· ἐν οἷς πλανώμενον οἱ τῶν Περσῶν βασιλέως δορυφόροι, ἅτε πανταχοῦ τὸν ἀλιτήριον διερευνώμενοι, εὑρόντες ἄγουσι πρὸς τὸν ἀποστείλαντα δέσμιον. καὶ ὃς τοῦτε ψεύδους καὶ τῆς φυγῆς πολλὰ χλευάσας καὶ κατονειδίσας, δίκην ἔλαβεν ἀντὶ πάντων μίαν, τὸν τοῦ ἀπατεῶνος κἀκείνῳ μόνῳ πρέποντα θάνατον. εἰ γὰρ καὶ μηδαμῆ μηδαμῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν μήτε παθεῖν μήτε δρᾶσαι ἄξιος, ἀλλά γε τῶν Μάνεντος ἀνυπερβλήτων δυσσεβημάτων οὐκ ἀνάξιος. ἔτι γὰρ ἐν ζῶσιν ὄντος τοῦ

XIII. Iste porro servus & erro, & homicida & captivus fugax in Mesopotamiam se proripuit, rursumque disseminare aggreditur suæ defectionis zizania. Carcharum vero Episcopus Archelaus nomine, pius atque in literis tam divinis quam humanis apprime valens, gentile cogens auditorium, ne veritas existimaretur, si Christiani judices essent, ambitu D palmam obtinere, adversus hunc maniæ cognominem piam orationem aggressus, illum tantopere pudore suffudit coarguitque impiissimum virum, ut statim inde aufugeret, nec ejus apostasiæ semina oriri ullo modo potuerint. Inde igitur fugiens in tenuissimum quemdam viculum se recepit, ibique rursum fovere nititur & in vulgus emittere impietatem suam. At fervidus ille pietatis propugnator, vereque pastor Archelaus, non vulgarem ovium suarum curam gerens, haud ignave se habebat in persequendo eo, qui crudelius lupo gregem dilacerare incœperat: ideoque iterum inde homo a furore appellatus, ne præsentiam quidem ejus sine magno animi angore sustinens, aufugit, atque de lo-E co in locum emigrabat. In his errabundum invenientes eum milites regis Persarum, quippe qui ubique sceleratum hunc perquirebant, vinctum deducunt ad eum qui eos miserat. Is porro postquam multa irrisorie & contumeliose dixit contra mendacium & fugam illius, pœnam inflixit pro omnibus unam, mortem inquam deceptoris quæque illum solum deceret. Etsi enim nullo uspiam loco ubi exstat humana natura, ejusmodi mors digna sit quam quis vel patiatur vel irroget, attamen incredibilibus Manetis impietatibus indigna non fuit.

1. Μανία, insania, furor.
2. Al. ἐνθουσιώμενος,
3. Hunc ubique *Saporem* appellant recutiti, qui de Manete multa passim habent.
4. ῥύσεσθαι.
5. Archelaus Carrarum episc. cujus cum Manete disputationem edidit Zacagnius in Collectan. monumentor. vet.
6. Coisl. λύκον.

κακοδαίμονος, εἰς ἀσκὸν τὸ σῶμα ἀποδείραντες, ἔτι τῆς ζωῆς διασπῶσι καὶ διαῤῥηγνύουσι· τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος βορὰν θηρίοις προτεθείψαντες, αὐτὸ δὲ τὸ δέρμα θυλάκου τρόπον πληρώσαντες πνεύματος, πρὸ τῶν πυλῶν ἀνηρτήσαντο. ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ βίου καταστροφὴν ὁ ἀποστάτης οὗτος καὶ τελεσταλιτήριος τοιαύτην ἀπείληφεν.

A Itaque spirante adhuc misero homine, corpus quasi ad utrem conficiendum excoriantes, eo modo e vivis evellunt aque discerpunt. Reliquum cadaveris quod erat feris escam projicientes, ipsam pellem ad instar culei vento inflantes, præ foribus suspenderunt. Vitæ igitur exitum hujusmodi habuit hic apostata & sceleratus.

Ετερος δὲ τῷ χρόνῳ βραχύ τι τούτου προγενέστερος, ὁμότιμος δὲ τὴν δυσσέβειαν, Σαράνης ὄνομα [1], καὶ αὐτὸς οὐκ ὀλίγα ταῖς δυσσεβείαις τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐπελυμήνατο. μαθηταὶ μέντοι τοῦ δυσωνύμου Μάνεντος γεγόνασι δώδεκα· Συσίννιος, ὁ καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ δυσσεβοῦς διδασκαλίας ἀναδεξάμενος· καὶ Θωμᾶς [2], ὁ τὸ κατ' αὐτὸν ὀνομαζόμενον συνταξάμενος εὐαγγέλιον· Βούδας τε καὶ Ερμᾶς, Αδάμαντος καὶ Αδείμαντος, ὃν καὶ διαφόροις διέπεμψε [3] κλίμασι τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν κήρυκα. ἐξηγηταὶ δὲ αὐτοῦ, καὶ οἷον ὑπομνηματισταὶ γεγόνασιν Ιέραξ τε καὶ Ηρακλείδης καὶ Αφθόνιος. ἠριθμοῦντο δὲ τῷ χορῷ τῶν μαθητευθέντων αὐτῷ, καὶ Αγάπιος ὁ τὴν Επτάλογον καλουμένην συντάξας, καὶ Ζαρούας καὶ Γαυριάβιος. καὶ ὁ μὲν τῶν τότε συνακμησάντων τῆς ἀσεβείας χορὸς ἐν τοσούτοις παρετείνετο. ὧν πῶς ἄν τις εἴποι τὰς πράξεις, πῶς δὲ διέλθοι τὰ δόγματα; ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἤλασαν πάσης μὲν ἀφθαρσίας, πάσης δὲ ῥυπαρίας καὶ πάσης ἀθεωτάτου δόξης, καὶ τοσούτων [4] αὐτῶν γέμει τὰ βιβλία ῥυπασμάτων τε καὶ ἀτοπισμάτων, ὡς μηδὲ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐκείνων προεληλυθότας, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς αὐτῶν δυσσεβείας παρακατασχόντας, ἀνέχεσθαι τοῦ λοιποῦ στέργειν ἐκεῖνα καὶ ἀποδέχεσθαι. τοῦτο μὲν τὸ ἀνυπέρβλητον τῆς βδελυρίας οὐ στέγοντας [5], τοῦτο δὲ τῶν προσταγμάτων τὸ ἀλόγιστον λογισμοῖς ὑποβάλλειν οὐκ ἔχοντας, τοῦτο δὲ τὸν παρὰ πᾶσιν ὄνειδον, καὶ τὴν χλεύην, καὶ τὴν κατάγελων, καὶ τὸ μῖσος ὥσπερ διευλαβουμένους καὶ ἀποκλίνοντας. διὰ τοῦτο αὕτη ἡ νεοφανὴς τῶν παλαιῶν ἐκείνων τῆς βδελυρίας σπερμάτων παραφυὰς, ὥσπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν, τὰ παρ' ἐκείνων τῶν διδασκάλων ἐγγράφως αὐτοῖς συντεταγμένα οὐ μὲν οὖν οὐκ ἀγαπῶσιν, οὐδὲ περιέπουσιν. ἀλλ' ἐκείνοις μόνοις κακούργως καὶ πονηρῶς προσανέχειν ὑποπλάττονται, ἐν οἷς τά τε κυριακὰ ἀναγέγραπται λόγια, καὶ τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου αἱ ἐπιστολαὶ, καὶ παρ' ἐνίοις τῶν ἀποστόλων αἱ πράξεις, καὶ τῶν καθολικῶν ὅσαι παρὰ τὰς τοῦ κορυφαίου τυγχάνουσιν. τούτων δὲ τῶν ἱερῶν ἀντιποιεῖσθαι σχηματίζονται λογίων, ὡς ἂν ἔχοιεν ῥαδίως ἐξαπατᾷν τοὺς νωθεστέρους τε πρὸς εὐσέβειαν καὶ ἀμαθεστέρους, ὡς παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ εἶησαν παρειληφότες, καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἃ τῆς ἀποστασίας αὐτοῖς ἀπέτεκεν ἡ ἀπόνοια.

XIV. Alius autem tempore paullo isto antiquior, par tamen impietate, Saranes dictus, & ipse haud mediocria suis impietatibus humano generi intulit damna. Ac discipuli quidem funestissimi Manetis fuere duodecim: Sisinnius, qui & illum in docendi munere excepit. Thomas, qui de suo nomine dictum Evangelium composuit. B Budas quoque, & Hermas, Adamantus, & Adimantus, quem in varias misit regiones erroris & apostasiæ eorum præconem. Interpretes vero ejus & quodammodo commentatores fuere Hieras, Heraclides & Aphthonius. Adnumerabantur præterea choro discipulorum ejus, tum Agapius qui composuit Heptalogum, ut vocant, & Zaruas, & Gauriabius. In his igitur consistebat chorus eorum qui eo tempore impietate maxime vigebant; quorum quonam modo posset quis gesta narrare, aut quomodo dogmata percensere? In tantum enim devenerant omnimodæ corruptelæ, omnimodæ spurciciæ, omnimodæ etiam impiæ sententiæ, atque tot tantisque scatent eorum libri sor- C dibus & absurditatibus, ut ne illi quidem qui ipsismet successerunt, ac maximam partem illorum impietatis sequestres sunt, passi sint postea illas retinere ac sectari: sive id factum sit, quia extremam illam abominationem sustinere non valerent, sive quia hujusmodi præceptorum irrationalitatem rationi subjicere nequeant, sive etiam quia commune omnium opprobrium, cachinnos & risum, atque odium revereantur ac declinent. Propterea etiam recens hæc veterum illorum abominationis seminum propago, ut & antea loquuti sumus, ea quæ ab iis magistris scripto sibi constituta sunt, nullatenus sectantur aut complectuntur: sed illis dumtaxat malitiose & nequiter adhærere se simu- D lant, in quibus & dominica descripta sunt verba, ac magni apostoli Paulli epistolæ, &, apud nonnullos, Apostolorum Actus, & ex Catholicis epistolis quæcumque Petri non sunt. Hæc autem sacra eloquia ideo tueri se simulant, quo possint facilius decipere eos qui ad pietatem sunt tardiores & hebetiores, perinde ac si ab ipso Christo acceperint atque a discipulis ejus ea, quæ suæ apostasiæ amentia peperit.

Ο μὲν οὖν Μάνης οὗτος, ὁ τῆς τηλικαύτης ἀποστασίας ἐξάρχων, ἔτει τῆς βασιλείας ἐννάτῳ Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιήνου, οἳ Ρώμης εἶχον τὸ βασίλειον κράτος, τὴν ἐν Πέρσαις φυλακὴν διαφυγὼν (οὐδὲν γὰρ κωλύει διελθεῖν ἃ τῆς ἱστορίας ὁ δρόμος παρῆλθεν ἄνωθεν,) καὶ κατὰ Μεσοποταμίαν γεγονὼς, ὑπὸ τοῦ θεσπεσίου Αρχελάου, Καρχάρων δὲ τῆς αὐτῆς χώρας οὗτος ὁ ἱερεὺς ἀνὴρ ἔφορος ἦν, πολλοὺς μὲν καὶ μεγάλους ἐλέγχους τῆς δυσσεβείας ἀπητήθη· ἐκεῖθεν δὲ διὰ τὴν ἀδόκητον αἰσχύνην ἀποδρὰς εἰς Διωρίδα [7] Καρχάρων κώμην ὑποδύεται. ἐν ταύτῃ δὲ Τρύφωνί τινι [8] σπουδαίῳ, ἱερῷ μὲν ἀνδρὶ,

XV. Itaque Manès iste, qui auctor fuit tantæ apostasiæ, anno nono imperii [6] Valeriani & Galieni qui Romanum obtinebant imperium, e carceribus quibus apud Persas detinebatur fugiens; (ni- E hil enim vetat percensere historiam, quam supra excursus præteriit:) & Mesopotamiam ingressus, a divino Archelao, qui Carcharum ejusdem regionis sacer vir episcopus erat, multis magnisque argumentis impietatis convictus est. Inde autem propter insperatam confusionem digrediens, in Dioridem Carcharum vicum surrepit. Ibi vero Trophonium quemdam strenuum, sacrum quidem hominem, & qui

1. Al Ζαράμης. Confer sis de eo Pearsonium in notis ad Symb. Apost. pag. 116.
2. Vide Fabr. Bibl. gr. lib. V. pag. 287.
3. Confer Acta Archelai cum Manete p. 22. & Cyrill.
4. Al. τοσοῦτον.
5. Al. στέργοντας.

6. Christi 262.
7. Al. Δωρίδα & Διοδορίδα. At melius Zacagnus Διοδωρίδα. Acta enim Archelai habent: *Manes autem fugiens advenit ad quemdam vicum longe ab orbe positum, qui appellabatur Diodori.*
8. Acta Archel. *Diodorum* vocant.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

A τὸν δὲ τοῦ πρεσβυτέρου διέποντι βαθμὸν ἐντυχὼν, τὰ ἴσα ὑπέστη. πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτός γε ὁ Ἀρχέλαος τὴν ἐκεῖσε παρείσδυσιν τοῦ πλάνου μαθὼν, (ὀξὺς γὰρ ἦν καὶ θερμὸς τὸν εὐσεβῆ ζῆλον,) καταλαμβάνει τὸ χωρίον, καὶ πολλῆς ἐμπλήσας τὸν πλάνον ἀμηχανίας, καὶ ἣν ἔφλεγεν αἰσχύνης, οἷς αὐτοῦ τὰ μυσαρὰ τῶν δογμάτων ἀνέτρεπέ τε καὶ ἀνεσκεύαζε, καὶ προὐτίθει πᾶσι γέλωτά τε καὶ βδέλυγμα· παρασκευάζει πάλιν φυγάδα γενέσθαι, καθ᾽ ἣν, ὡς καὶ προέφημεν, πλάνην ὑπὸ τῶν ἀνερευνώντων αὐτὸν καὶ ζητούντων ἁλοὺς, τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν ἀπέτισε τὴν πικρὰν ἐκείνην δίκην.

presbyteri gradum obtinebat, nactus, similem sortem tulit. At enim ipsemet Archelaus eo loci obrepsisse erronem audiens, acer quippe erat & fervens pietatis zelo; in eam contendit regionem, ac seductorem cum ad extremas incitas redegisset, & quem maxime horrebat, pudore replevisset per ea, quibus abominanda ejus dogmata evertit ac confecit, præterea ridendum omnibus atque detestandum proposuisset; efficit ut iterum fugam arripiat, in quo errore, ut jam prædiximus, a perquirentibus & indagantibus eum captus, regi Persarum acerbissimam illam pœnam persolvit.

Ἐκείνου δὲ τὸν βίον οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀθλίως καταστρεψαμένου· χρόνῳ ὕστερόν τινες τῶν αὐτοῦ τῆς B δυσσεβείας μαθητῶν, μέχρι Σαμοσάτων τῆς Ἀρμενίας τὰ τοῦ πονηροῦ ζιζάνια ἐγκατέσπειραν. καὶ οὐ πολὺ τὸ μέσον [1], καὶ τὸ φθοροποιὸν ἐκεῖνο γεώργιον μέχρι Φαρανείας ὤφθη νομὴν λαβὸν καὶ φυόμενον. ἐξ οὗ καὶ ἡ κακὴ Καλλινίκη τοῦ βορβόρου πλησθεῖσα, ὥς μοι προείρηται, Παῦλον καὶ Ἰωάννην γεννήματα ἐχιδνῶν ἐπ᾽ ὀλέθρῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπέτεκε. κἀκεῖθεν διὰ τῶν ἐφεξῆς διαδόχων τῆς ἀσεβείας, μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, (ἀπόγονος δὲ ἦν οὗτος Ἡρακλείου,) τῆς θεομαχίας ἀκαινοτομήτου παρατειρομένης. καὶ πολλῶν μὲν παραινέσεων καὶ διδασκαλιῶν (εἰ καὶ πρὸς ἀνόνητον ἀπεκελίθησαν πέρας,) καταβληθέντων [2], πολλῶν δὲ εὐσεβῶν βασιλέων ξίφει τὴν δίκην τοὺς ἀποστάτας C εἰσπραττομένων, καὶ μηδ᾽ οὕτως τῆς ἀσεβοῦς φορᾶς ἱσταμένης, ἐπιγίνεταί τις τοῖς ἀποστάταις Ἀρμένιος, ὀνόματι Κωνσταντῖνος, (Μανάναλις [3] κώμη Σαμοσάτων πατρὶς αὐτῷ ἐπιγράφεται. ἥτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν Μανιχαίων τροφὸς ὑπάρχει καὶ ἐνδιαίτημα.) ἀλλὰ γὰρ οὗτος Κωνσταντῖνος, τῶν τῆς ἐκκλησίας τινὰ διάκονον ἀπὸ τῆς κατὰ Συρίαν αἰχμαλωσίας πρὸς τὴν οἰκείαν ὑποστρέφοντα πατρίδα, ἐπὶ ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἐξένισε· βίβλους δὲ ἀπὸ Συρίας ὁ αἰχμάλωτος συνεπεφέρετο αὐτῷ δύο, μίαν μὲν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου, ἑτέραν δὲ τοῦ μεγάλου [4] ἀποστόλου Παύλου [5], ἃς, ὥσπερ ἀμειβόμενος τῆς ξενίας ὁ ξενισθεὶς, καὶ ἀγνοῶν τοῦ ξενίσαντος τὰ δυσσεβὲς τῆς θρησκείας, τὰς ἱερὰς ἀντεδωρεῖτο βίβλους. Κατιδὼν D δὲ [6] ὁ Ἀρμένιος Κωνσταντῖνος βδελυκτὴν καὶ πᾶσι φρικτὴν καὶ ἀποτρόπαιον τὴν αὐτοῦ δυσφημίαν καὶ ἀποστασίαν, τῇ τοῦ διαβόλου συμβουλῇ μηχανᾶται τοιόνδε. πάσας μὲν ὅσας αὐτοῦ ἡ θρησκεία ἠγάπα τε καὶ περιεπτύσσετο βίβλους, ἀποβάλλεται καὶ ἀποσκορακίζει, γυμνὰ δὲ τὰ δόγματα τῶν γραμμάτων παρακατασχὼν, πειρᾶται τὰς τοῦ εὐαγγελίου λέξεις καὶ τοῦ Ἀποστόλου τούτοις ἐναρμόζειν τε καὶ περιάπτειν. διὸ πάσης αὐτοῦ τῶν δυσσεβημάτων καταψηφισάμενος βίβλου, μόνῳ προσανέχειν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ πρόσταγμά τε καὶ σπούδασμα ποιεῖται, ὡς ἂν δυνηθείη διὰ τῆς τοιαύτης κακοτεχνίας ἐπικαλυψάμενος αὐτοῦ τὸν βόρβορον τῆς ἀποστασίας, πολλοῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν τῶν δηλητηρίων E αὐτοῦ δοξασμάτων ἐγκεράσαι. ἀλλ᾽ ἀποπέμπεται μὲν, ὥσπερ εἴρηται, σχήματι μόνῳ καὶ πλάσματι τὰς τῶν Μανιχαίων βίβλους, ἅτε δὴ καὶ ὁρῶν τοὺς τῶν χριστιανῶν νόμους τοὺς, ὅσοι κέχρηνται ταῖς τῆς ἀποστασίας βίβλοις τῷ ξίφει παραδιδόντας [7], καὶ αὐτὰς ἐκείνας πυρὸς δαπάνην ποιουμένους· τὰ μέντοι τῶν δοξασμάτων ἐπικαιρότατα καὶ τέλεια πρὸς ἀσέβειαν περιθάλπων τε καὶ περιπτυσσόμενος, τοῖς δεσποτικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς ὑποβάλλειν τε καὶ ὑποτιθέναι ῥήμασιν μηχανὴν πᾶσαν καὶ ἀγῶνα ἐτίθετο. τὰς δέ γε

XVI. Illo tam misere & infeliciter vita functo, pone sequuto tempore quidam ex discipulis impietatis ejus, ad Samosata usque Armeniæ civitatem mali zizania disseminarunt. Intervallo autem haud multo post pestifera illa agricolatio ad Pharaniam usque visa est pabulum incrementumque accepisse. Quamobrem & pessima Callinice cœno repleta, ut a me antea dictum est, Paullum & Joannem genimina viperarum ad interitum humani generis peperit, indeque per sequentes impietatis heredes, usque ad Constantini imperatoris tempora (nepos hic erat Heraclii) hujusmodi contra Deum pugna absque ulla innovatione perennavit. Ac multas quidem post admonitiones & documenta (etsi inutili eventu cesserint omnia) proposita; postquam etiam plures religiosi imperatores gladiis pœnas a refractariis sumsere, ac neque sic impietatis impetus cohiberi potuit; supervenit quidam apostatis istis Armenius, Constantinus nomine, cujus patria fuisse fertur Mananalis Samosatensium vicus, quæ in hodiernam usque diem Manichæorum altrix est atque domicilium. Hic igitur Constantinus diaconum quemdam Ecclesiæ a captivitate apud Syros in suam revertentem patriam per haud paucos dies hospitio excepit. Libros e Syria captivus ille secum afferebat duos, alterum sancti Evangelii, alterum vero magni apostoli Paulli, quos sacros libros vicem reddens hospitalitatis hospes, ignoransque impiam religionem ejus qui se hospitio exceperat, ei dono dedit. Perspiciens vero Armenius ille Constantinus abominabilem omnibusque invisam ac detestabilem suam blasphemiam & apostasiam, diabolo suggerente consilium, rem hujusmodi machinatur. Omnes quidem quos ejus religio admittebat ac suscipebat libros, rejicit atque repudiat, dogmata vero nudata literis retinens, nititur Evangelii verba & Apostoli ipsis accommodare & componere. Quamobrem damnans omnem librum suarum impietatum, uni vacandi Evangelio atque Apostolo sibi legem & curam imponit, quo posset per hujusmodi artificium, occultata suæ apostasiæ fece, multis letale venenum venenatarum suarum sententiarum propinare. At enim repudiat quidem, quemadmodum dictum est, specie sola & fictione Manichæorum libros, quippe qui videbat Christianorum quoque leges quotquot libris istius sectæ uterentur gladio interficere, ipsosmet vero libros igni tradere absumendos. At quæ potissima sunt eorum dogmata, & ad impietatem magis idonea, fovens atque amplectens, omnem lapidem movebat, intendebat omnem nervum, quo ea subjiceret dominicis & apostolicis verbis. Valentini porro portenta de tri-

Οὐαλεντίνου τερατολογίας τῶν τριάκοντα αἰώνων καὶ

1. Al. τὸ ἐν μέσῳ, eodem sensu.
2. Forte καταβληθεισῶν.
3. Al. Μανάλις heic est infra.
4. Al. ἁγίου.
5. Al. deest Παύλου.
6. Al. deest δέ.
7. Confer quæ de Arii libris habet Socrates I. 9. Item Sixtum Senens. Bib. sanc. II. 63.

θεῶν, καὶ τὴν τοῦ Κυβρίκου περὶ τοῦ ὑετοῦ [1] βδελυκτὴν μυθοποιΐαν, Βασιλείδου τε τὰ μιάσματα καὶ τὰς ἀσελγείας, καὶ τῶν παραπλησίων τὸν δυσώδη βόρβορον, οὔτε σὺν παῤῥησίᾳ ἠσπάζετο, οὔτε κατὰ γνώμην καὶ μυσταγωγίαν ἀπεστρέφετο· ἀλλ' οἷά τις πρόσφατος καὶ καινὸς νομοθέτης ἐκ πόρνης τε καὶ πολυπλόκου δυσσεβείας δόγματα τεκὼν, ἀποστασίας ὁδηγὸς καὶ προστάτης τοῖς πειθομένοις ἐσχάτης ἀπωλείας ἀναδείκνυται· ὅθεν οἱ νῦν τῶν Μανιχαίων παῖδες, ὡς καὶ πρὶν ἔφθην εἰπὼν, Σκυθιανὸν μὲν καὶ Βούδην καὶ Μάνεντα προθύμως τῷ ἀναθέματι πέμπουσι· Κωνσταντῖνον δὲ εἰς τὰ μάλιστα θειάζουσί τε καὶ περιέπουσι. καὶ δὴ καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἀναδειχθέντας διαδόχους ἴσα καὶ Χριστοῦ γεραίρουσιν, ἵνα μὴ πλέον εἴπω, ἀποστόλοις.

ginta æonibus ac diis, Cubrici etiam de pluvia detestabile commentum, Basilidis item contaminationes & libidines, ac similium putidum cœnum, neque palam amplectebatur, neque secundum animi sententiam doctrinæque principia aversabatur. Sedenim veluti quidam recens ac novus legumlator ex meretricia & multimoda impietate dogmata pariens, apostasiæ dux ac præfectus extremæ pernicei obtemperantibus constituitur. Quare hodierni Manichæorum sectatores, quemadmodum & antea commemoravi, Scythianum quidem ac Budem & Manem facile anathemate devovent: at Constantinum divinis maxime honoribus extollunt ac tuentur. Quinimmo eos qui post illum constituti sunt ipsius successores, haud minus quam Christi colunt discipulos, ne quid amplius dicam.

Ἀλλ' οὗτος ὁ ἐκ Κωνσταντίνου Σιλουανὸς, εἰς Κίβωσσαν ἀπὸ Μανάλεως [2] μετελθὼν· (ὢ ψυχῆς ἀθέου, καὶ γνώμης πᾶσαν ἀναισχυντίαν καὶ ψεῦδος μηδὲν ἡγουμένης·) ἑαυτὸν ἔλεγεν εἶναι, ὃν αἱ τοῦ θεσπεσίου Παύλου ἐπιστολαὶ ἐπὶ μνήμης φέρουσι Σιλουανόν. καὶ τί ἄν τις εἴποι πρὸς τοσαύτην ἐμβροντησίαν; εἰς ποῖον δὲ ἄτοπον ἀπενεχθέντα τις ἐπιδειξάμενος, αἰσχυνθῆναι παρασκευάσει τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς οὕτω διὰ καταφώρου κλοπῆς καὶ φρενοβλαβείας οὐκ ἐρυθριάσαντα προελθεῖν; πλὴν ἀλλ' οὕτω περιφανῶς τερατευόμενος καὶ ψευδολογῶν, εὗρεν οὓς εἵλκυσε πείθεσθαι αὐτῷ. καὶ Μακεδόνας μὲν ἐκάλει τοὺς τῆς ἀπάτης μαθητὰς, ἑαυτὸν δὲ, ὡς προείρηται, Σιλουανόν· ἀπεστάλθαι τε παρὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου πρὸς αὐτοὺς, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἄλλα διεῤῥαψῴδει τε καὶ συνέπλαττεν. ἀλλ' εἴκοσι μὲν καὶ ἑπτὰ διατρίψας ἔτη ὅλα ἐν οἷς εἴρηται τόποις, τὸ λαοπλανὲς ἐκεῖνο καὶ κακομήχανον τέρας, πολλούς τε τῶν ἐγχωρίων τῆς αὐτῆς μετασχεῖν παρασκευάσας λύμης, καὶ κατάφωρος ἐφ' οἷς ἐθεομάχει γεγονὼς, καὶ λίθων βολαῖς τὴν δίκην ὑποσχὼν, ἔδυ εἰς Ἅδου. Κωνσταντῖνος γὰρ ὁ βασιλεὺς τὰ κατ' αὐτὸν ἀναπεπυσμένος, στέλλει τινὰ τοὔνομα Συμεῶνα, τὸν μὲν λαοπλάνον ὑπαγαγεῖν τῇ δίκῃ, ὅσοι δὲ τῆς ἐκείνου πλάνης μετέσχον εἶτα ταύτης ἀφίστανται, καὶ τὴν τῶν μετανοούντων χώραν ὁλοψύχως ἀναπληροῦσιν, τούτους ἄρα πρὸς μάθησιν τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ κατάγνωσιν ἐπιπλέον τῆς ἀποστασίας, ταῖς τοῦ Θεοῦ προσκαρτερεῖν παραδοῦναι ἐκκλησίαις. καταλαβὼν δὲ ὁ ἀπεσταλμένος τὴν χώραν, ἐν ᾗ τὸ τῆς πλάνης ἀνέῳκτο ἐργαστήριον, καὶ συμπαραλαβών τινα τῶν ἐκεῖσε ὑπαρχόντων, Τρύφων ἦν τῷ ἀνδρὶ ὄνομα, συλλαμβάνει μὲν τοὺς ἠπατημένους, συλλαμβάνει δὲ καὶ τὸν τῆς ἀπωλείας διδάσκαλον· καὶ τοὺς μὲν πρὸς μετάνοιαν ὁλοψύχως ὁρῶντας ἢ δοκοῦντας ὁρᾷν, τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν τοῖς ἐφόροις ἐνεχείριζε· τοὺς δ' ἔτι πνέοντας τὴν ἀποστασίαν ὑφ' ἓν ποιησάμενος, καὶ εἰπὼν ἃ τοῖς τοιούτοις ἀκούειν ἥρμοζε, σκοπὸν μὲν αὐτοῖς προστίθησι [3] τὸν καθηγεμόνα τῆς πλάνης, αὐτοὺς δὲ βάλλειν προστάσσει τοῖς λίθοις. ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ὀκνηρότερόν πως ἥπτοντο τοῦ ἔργου· Ἰοῦστος δέ τις ὄνομα, υἱὸς κατὰ θέσιν πεποιημένος τῷ Κωνσταντίνῳ, παρ' ᾧ καὶ τὴν Μανιχαϊκὴν αἵρεσιν ἐμαθητεύθη· ὃς ἐπιγνοὺς, ὡς ἔοικεν, εἰς οἷον αὐτὸν βάραθρον ὁ διδάσκαλος ἐμβεβλήκει, χειροπληθῆ λίθον λαβὼν, καὶ πληγὴν καιρίαν τῷ κακῷ διδασκάλῳ ἐντεινάμενος, τοῦ ζῆν τὸν ἄθλιον ἀθλίως ἀπήλασεν. μεθ' ὃν καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος συνεπιθέμενοι τῷ ἔργῳ, σωρὸν λίθων τὸ πτῶμα εἰργάσαντο. ὡς καὶ μέχρι νῦν ἐκεῖθεν Σωρὸν ἐπίκλησιν τὸν χῶρον λαχεῖν.

XVI. Iste porro qui ex Constantino Silvanus evasit, in Cibossam ex Mananali postquam commigravit, (oh animam impiam, animumque impudentiam omnem ac mendacium nihili facientem!) seipsum ajebat esse, quem divi Paulli epistolæ Silvanum commemorant. At quidnam potest quis dicere contra tantam stoliditatem? In qualem vero absurditatem delapsum quis ostendens, pudorem eliciet ab eo, quem ab ipso statim initio per evidentissimam fraudem atque amentiam ad tantam insolentiam pervenisse non pudet? Nihilominus quamvis adeo manifesta portenta atque mendacia effutiret, invenit tamen quos ad sibi obtemperandum attraheret. Ac Macedonas quidem appellabat deceptionis discipulos, seipsum vero, ut antea dictum est, Silvanum: quinimmo missum se a divo Paullo ad illos, aliaque hujusmodi multa consarcinabat atque effingebat. Cum igitur septem & viginti annos integros in supradictis locis deceptor ille populi & malarum artium monstrum degisset, aliquammultos etiam incolarum ejusdem participes effecisset contagionis, manifeste vero fuisset deprehensus contra divinitatem pugnare, lapidibus obrutus pœnas luens ad inferna descendit. Constantinus enim imperator de homine edoctus, mittit quemdam nomine Symeonem, qui seductorem quidem supplicio mulctaret, quotquot vero illius erroris consortes fuissent, postea autem ab eo recederent, atque pœnitentium locum toto animo subirent; hosce scilicet ad addiscenda orthodoxa dogmata magisque condemnandam apostasiam, traderet ut in Dei Ecclesiis essent assidui. Cum igitur qui missus fuerat in eam regionem venisset, in qua erroris aperta fuerat officina, assumto secum quodam ex præfectis provinciæ, Tryphon erat homini nomen, comprehendit & ex deceptis multos, & ipsum perditionis magistrum. Ex his porro eos qui ad pœnitentiam respiciebant toto animo, aut respicere videbantur, præpositis Ecclesiarum Dei commendavit. Eos vero qui spirabant adhuc apostasiam in unum cogens, cum ea dixisset quæ homines hujusmodi audire par erat, in exemplar prius illis duce erroris proposito, deinde eos obruendos lapidibus edicit. Ac alii quidem negligentius quodammodo opus aggressi sunt; at Justus quidam nomine erat, filius Constantino adoptivus, apud quem & Manichæam hæresim didicerat. Is agnoscens, ut videtur, in quantum præcipitium eum magister injecerat, lapidem arripiens quam magnum manibus capere potuit, & opportuno ictu in pessimum magistrum jaciens, miserum misere de vita deturbavit. Post illum & cetera multitudo opus aggressi, acervum lapidum in cadaver conjecerunt. Quare etiam adhanc usque diem exinde Acervi nomen locus consequutus est.

1. Vide sis Petrum Siculum pag. 42. 2. Melius Μαναναλέως. 3. Melius Cod. [illegible]

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

A Οἱ μέντοι ταῖς τοῦ Θεοῦ παρατεθέντες ἐκκλησίαι, τόγε πλεῖστον αὐτῶν ἀντὶ τῆς ἐπιστροφῆς τὸ ἀδιόρθωτον ἐπεδείξαντο· καὶ ὅγε ταλαίπωρος Συμεὼν, ἀμαθής τε ὢν σωτηρίου διδάγματος, καὶ ἄλλως τὰς φρένας κοῦφος καὶ ἀπαράγωγος, λογοθετῶν καὶ ἀναπυνθανόμενος τὰ κατὰ τοὺς ἀποστάτας, ἀντὶ τοῦ μετακαλεῖν [1] τινας πρὸς τὸ τῆς εὐσεβείας φρόνημα, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκείνων ὀλέθριον θρησκείαν μετέβαλεν. πράξας δ' οὖν ὅπερ εἴρηται, καὶ ἀναδραμὼν πρὸς τὸν ἀπεσταλκότα βασιλέα, καὶ κρύπτων ἔνδον καὶ περιθάλπων τὸ θηρίον ἐπὶ ἔτη τρία, ἐπείπερ αὐτοῦ καταναιμηθέντα [2] ἔνδον πάντα ῥαγῆναι ἤδη καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἐβιάζετο, ἀπαίρει λάθρα τῆς βασιλίδος, καὶ εἰς τὴν προειρημένην Κίβωσσαν παραγεγονὼς, ἀθροίζει μὲν τοὺς ὁμιλητὰς Κωνσταντίνου, ὃν αὐτὸς ἐκ προστάγματος ἀνεῖλεν, διδάσκαλον δὲ καὶ διάδοχον αὐτὸν τῆς ἀποστασίας ἐξάρχων, καὶ τὴν κλῆσιν εἰς Τίτον μετέθετο. τρεῖς δὲ ἐνιαυτοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ διατελέσας πλάνῃ, καὶ πολλοὺς ἀπὸ τῆς εὐσεβείας συλλαγωγήσας, ἔπειτα [3] τοιαῦτα πράττων ἑάλω, καὶ τὸν διὰ πυρὸς ἀπέτισεν ὄλεθρον, αὐτός τε καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ μυσταγωγηθέντων, ὅσους ἀνεῖλεν τὸ ἀμεταμέλητον. ὁ γάρτοι προειρημένος Ἰοῦστος, οὗ χειρὸς ἔργον ὁ τοῦ ἀποστάτου κατέστη θάνατος, μετὰ πολλὰς ἄλλας, οἷα εἰκὸς, ὁμιλίας τε καὶ συζητήσεις, τὸ ἀποστολικὸν προβαλόμενος λόγιον, τὸ φάσκον· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη, καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. τοῦτο δὴ προβεβλημένος τὸ ῥητὸν ἀντανίστατο, τῷ Συμεῶνι φάσκων· ὡς ἄρα μήποτε αὐτοί τε ἠπατημένοι εἶεν, καὶ τοὺς ἑπομένους συναπατῶσιν, οὐ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς Θεὸν ἀληθῶς καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ ἐπιγράφοντες, ἀλλὰ παρὰ τοῦτον ἕτερόν τινα, ὃν τὰ ἀποστολικὰ οὐκ ἐπίσταται λόγια. ἐκ ταύτης δὲ τῆς κινήσεως, ἔριδος αὐτοῖς καὶ μάχης ἀσπόνδου συστάσης, πρόσεισιν ὁ Ἰοῦστος τῷ Κωλωνείας ἐπισκόπῳ, ὡς ἂν τὴν διάνοιαν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ καταλάβοι σαφέστερον, καὶ ἀνακαλύπτει πάντα, ὅσα αὐτῷ τε καὶ τοῖς συνοῦσιν διεπράττετο· ὁ δὲ ἀναφέρει ταῦτα τῷ βασιλεῖ, Ἰουστινιανὸς δὲ ἦν ὁ μετὰ Ἡράκλειον τὴν βασιλείαν διαδεξάμενος, καὶ ὃς ἐρευνεῖ καὶ κρίσει δικαίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ὑποβληθῆναι κελεύσας, τούς τε ἀμεταμελήτως ἔχοντας, καὶ τοὺς μετάνοιαν πάλαι μὲν ἐπαγγειλαμένους, ὁμοίως δὲ καὶ [4] τὴν ἑαυτῶν ἀποστασίαν περιέποντας, τὸν διὰ πυρὸς ὑποστῆναι προσέταξε θάνατον. καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἅμα Συμεῶνι, τῷ καὶ Τίτῳ, οὕτως τοῦ ζῆν πικρῶς ἀπεστερήθησαν.

Παῦλος δέ τις, γένος Ἀρμένιος, δύο παίδων πατὴρ, ὧν τῷ μὲν ἦν Γεγναίσιος, τῷ δὲ Θεόδωρος ὄνομα, τοῦ θανάτου διαδιδράσκει, ὃς κατὰ πάσης τῆς ἀποστάτιδος μοίρας ἐψήφιστο· καὶ παραγίνεται μὲν εἰς τὴν ἄνωθεν ἡμῖν ὀνομασθεῖσαν Ἐπίσπαριν, καὶ σπείρειν ἐσπούδαζε τὴν ἀσέβειαν. ἐκ τούτου δὴ τοῦ Παύλου, μερὶς οὐκ ἐλαχίστη τῆς ἀποστασίας καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἕλκειν μᾶλλον, ἢ ἐκ τῶν τῆς Καλλινίκης [5] παίδων τὸ μυσαρὸν τῶν Μανιχαίων ἔθνος [6] νομίζουσιν. οὗτος τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Γεγναίσιον εἰς τὸ τῆς ἀθεότητος προκαθίζει διδασκαλεῖον, μετονομάσας Τιμόθεον. ἐξ οὗ δὴ φθόνος μὲν ἐμφύεται τῷ ἀδελφῷ, καὶ ὁ φθόνος τὴν στάσιν ἀπέτικτεν. καὶ ἑαυτὴν διαιρεθεῖσα κατενέμετο ἡ ἀσέβεια τῶν ἀδελφῶν καὶ τὴν μήτραν καὶ τὴν ἀσέβειαν. τοῦ μὲν λέγοντος, τὴν τοῦ πατρὸς ἄνωθεν ἀπεσταλμένην χάριν, ἑαυτόν τε παρὰ

XVII. Qui vero Dei ecclesiis commendati fuerant, pro majori eorum parte obstinationem potius quam conversionem ostenderunt. Quin etiam infelix Symeon, cum salutarem doctrinam minus caleret, alioqui vero mente esset levis ac facile versatilis, animo versans ac percotatus apostatarum placita, pro eo ut nonnullos revocaret ad pietatis sensum, ipsemet in eorum perniciosam religionem lapsus est. Cum igitur ea quæ diximus fecisset, reversusque esset cito ad Imperatorem, qui illum miserat, occultans intus ac fovens belluam per annos tres, postquam corrosis intus omnibus visceribus ejus, jamjam foras erumpere enitebatur, clam ab imperiali civitate sese subduxit, atque in entea commemoratam B Cibossam veniens, colligit Constantini familiares, quem ille principis jussu e medio sustulerat, seseque magistrum ac successorem apostasiæ suo arbitrio constituens, etiam Titi appellationem assumsit. Cum igitur tres annos in hoc errore permansisset, multosque de vera religione abripuisset; ubi hæc facere deprehensus est, igne interitus pœnas dedit tum ipse, tum quotquot ex discipulis ejus impœnitentia perdidit. Prædictus enim Justus, cujus manus opus fuerat apostatæ mors, post multas alias, ut credere fas est, familiaria colloquia & quæsita, apostolicum objecit testimonium, quod dicit: *Quoniam in ipso creata sunt omnia, quæ in cælo & quæ super terra, C visibilia & invisibilia, sive principatus sive potestates: omnia per ipsum & in ipsum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constiterunt.* Hoc cum objecisset dictum, surgens opponit Symeoni inquiens: Viderent ne fortean & ipsi decepti essent, & sequaces simul in fraudem impellerent, quippe qui factorem cæli & terræ profiterentur non eum, qui vere Deus est ac pater Domini nostri Jesu Christi, sed præter hunc alium quempiam, quæ apostolica ignorant oracula. Ex hac contentione, cum lis inter ipsos & pugna irreconciliabilis fuisset instituta, confert se Justus ad Coloniæ episcopum, quo scilicet sensum apostolici dicti manifestius comprehenderet, revelatque omnia, quæ ab ipso & iis qui D secum erant, facta fuerant. Is hæc ad Imperatorem refert, Justinianus porro tunc imperabat post Eraclium, qui etiam ea quæ homines illos respiciebant examini justoque judicio subjicienda decrevit. Ac si quis porro pœnitentia duci nolint, immo vero illos etiam qui olim quidem pœnitentiam spoponderant, nihilominus tamen suam adhuc fovebant apostasiam, per ignem neci dari mandavit. Multi igitur alii una cum Symeone Tito, hoc modo vitam miserabiliter perdiderunt.

XVIII. Paullus autem quidam gente Armenius duum filiorum pater, quorum alter Gegnæsius, Theodorus alter audiebat, mortem evadit fuga, quæ E contra universam apostatarum multitudinem decreta fuerat. Ac venit ille quidem Episparim superius a nobis commemoratam, ibique impietatem disseminare studebat. Ex hoc porro Paullo, pars non minima apostatarum denominationem suam trahere potius, quam ex filiis Callinices detestabilem Manichærum gentem fuisse dictam, arbitratur. Hic filium suum Gegnæsium principem scholæ impietatis constituit, Timotheum denominans. Ex qua re scilicet invidia quidem fratri innascitur, invidia vero seditionem peperit. Divisa itaque impietas horum qui & utero & impietate germani erant, se ipsa dilacerabat. Alius namque dicebat, patris superne mis-

1. Al. μεταβαλεῖν.
2. Puto debere esse καταναιμηθέντα;
3. Al. ἐπεὶ σκ.
4. Al. deest καί.
5. Vide supra §. II.
6. Recentiores nempe, qui & Paulliciani.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
890.

τοῦ λαβόντος εἰσδέξασθαι, καὶ τῷ προνομίῳ τῆς ἀσεβείας τῷ δευτέρῳ μὴ ἐξίστασθαι· τοῦ δὲ Θεοδώρου ταύτην ἀντιποιοῦντος ἐφ' ἑαυτόν, καὶ μὴ πατρόθεν ἐκ τοῦ λαβόντος δευτέρᾳ δόσει μετασχεῖν, ἀλλ' ἐκ τῆς πρώτης δωρεᾶς, καὶ ὅθεν ὁ πατὴρ ταύτην εἵλκυσεν. ἔμεινεν οὖν ἡ τοιαύτη στάσις καὶ φιλονεικία μέχρι τοῦ ἐβδελυγμένου τέλους τῆς αὐτῶν δυσσεβεστάτης ζωῆς. ὁ δὲ ἐκ Γερμανικείας τῆς κατὰ Συρίαν Λέων [1] τηνικαῦτα τὰ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς [2] ἐνεχειρίζετο· ὃς τὰ περὶ τῶν ἀσεβεστάτων τούτων ἀναμαθὼν, μετάπεμπτον μὲν ποιεῖται τὸν Γενναίσιον· οὐκ ἔχων δὲ κρίσιν τὰ τοιαῦτα διερευνᾶν, καὶ τοῦτο καλῶς συνειδὼς, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐξετάζει τὸν αἰτιαθέντα, τῷ δὲ κατὰ καιροὺς τῶν Ἱερατικῶν θρόνων τὴν προεδρίαν λαχόντι ἐξετασθησόμενον ὑπὲρ τῆς θρησκείας διαπέμπει. λόγων οὖν πολλῶν πρὸς τὸν ἀποστάτην προεληλυθότων, καὶ τὰ μὲν τῶν ἀσεβημάτων, ὡς ἔθος αὐτοῖς, διὰ τῆς ἀρνήσεως ἀποδυομένου, τὰ δὲ ῥήμασιν ὀρθοδόξοις ἐπιχρωννύντος, καὶ τῷ πολυπλόκῳ τῶν μεταβολῶν, ἧς ἔνοχος ἦν ἀποστασίας διεισδύνοντός τε καὶ διολισθαίνοντος, ἡ τῶν ἀκροατῶν ψῆφος ἀφεώρα πρὸς ἀθώωσιν, καὶ ὁ πάσης ἀσεβείας πλήρης, ἀνεύθυνος εἶναι τῶν ἐπικλημάτων ἐνομίζετο. οἱ δὲ λόγοι, ὡς ἂν ἡ μίμησις εἴποι, τοιούτῳ διετυποῦντο σχήματι. διὰ τί φησιν ὁ πατριάρχης, ὦ οὗτος, τὴν ὀρθόδοξον ἀπηρνήσω πίστιν; ὁ δὲ ἀποστάτης τὸν ἀρνησάμενον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀνάθεμα εἶναι [3] ὑπεκρίνατο, ὀρθόδοξον καλῶν τὸ οἰκεῖον ἀσέβημα· ἐπεὶ δὲ καὶ δευτέρα προῆλθεν ἐρώτησις· διὰ τί οὐ προσκυνεῖς καὶ περιπτύσσεις τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ; ὁ ἀποστάτης πάλιν τῇ ὁμοίᾳ ἀρᾷ τὸν μὴ προσκυνοῦντα τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν περιεπέμπετο, σταυρὸν ὁ πάσης ἀρᾶς ἔνοχος, καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιῶν, αὐτὸν ἀποκαλῶν τὸν Χριστόν [4]. τῇ γὰρ τῶν χειρῶν ἐκτάσει αὐτός, φησι, διέγραψε τὸν σταυρόν. καὶ τὰ μὲν ῥήματα ἦσαν τοῦ θεάτρου καὶ κοινά, τὰ δὲ διὰ τῶν ῥημάτων δηλούμενα, τῆς ἀποστασίας καὶ μυστικά. ἐπὶ τούτοις ἐρωτᾶτο: τί δήποτε τὴν παναγίαν Θεοτόκον τῆς ὀφειλομένης τιμῆς καὶ προσκυνήσεως οὐκ ἀξιοῖς; ὁ δὲ τὸ συνῆθες αὐτοῦ, καὶ οὗ μήποτε διέστη, ἀνάθεμα κατὰ τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἀπέρριπτε, προστιθεὶς ἀσπάζεσθαι καὶ σεβάζεσθαι αὐτὴν, ἐν ᾗ εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὴν μητέρα πάντων ἡμῶν. ταῦτα δὲ ὁ δόλιος τῇ γλώττῃ λέγων, κατὰ τὴν μυσαρὰν αὐτοῦ τελετὴν καὶ διάνοιαν, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐσκηνοποίει καὶ ἀνέπλαττεν Θεοτόκον· ἐν ᾗ καὶ πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθεῖν τὸν Χριστὸν τὰ τοῦ ἀποστόλου κηρύττει διδάγματα. τέταρτον εἰς ἐρώτησιν αὐτῷ [5] προὔκειτο· τί δήποτε ἄχραντον καὶ φρικτὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑβρίζει τε καὶ διαπτύει, καὶ μετασχεῖν αὐτῶν οὐκ ἀνέχεται; ὁ δὲ τρισαλιτήριος πάλιν τόν τε ἀτιμίαις ὑπάγοντα τὸ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸν τῆς μετοχῆς αὐτῶν ἔξω διαμένοντα τῷ ἀναθέματι παρετίθετο· σῶμα πάλιν καὶ αἷμα ὁ κατάρατος ἐννοῶν, οὐχ ἅπερ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ κοινὸς δεσπότης σῶμα καὶ αἷμα καλεῖν, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων τὰ κυριακὰ λόγια. τὰ ἴσα δὲ καὶ ὅμοια περὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπαιτηθεὶς καὶ ἀποφηνάμενος, τὰ συνέδρια τῶν Μανιχαίων καθολικὴν ἐκκλησίαν ἐνενόει τε καὶ ἀπεσέμνυνεν. ἡ δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἕκτη ἐρώτησις περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτὸν ἀνεπυνθάνετο, εἰ μὴ καθάρσιον ἡγεῖται τοῦτο τῶν ψυχῶν καὶ ψυχικῶν μολυσμάτων [6], καὶ λουτρὸν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως; ὁ δὲ πά-

A ſam gratiam & ſe ab accipiente ſuſcepiſſe, & privilegio impietatis in gratiam ſecundi non renunciaturum. At contra Theodorus qui hanc ad ſe trahebat, profitebatur, ſe neque a patre per accipientem ſecundo munere participaſſe, ſed ex primo dono, & unde pater hanc hauſerat. Manſit igitur hujuſmodi ſeditio & contentio uſque ad abominandum finem impiiſſimæ eorum vitæ. Leo autem oriundus ex Germanicia Syriæ tunc ſceptra Romani acceperat imperii. Is cum certior factus eſſet de rebus ad hos ſceleratiſſimos pertinentibus, Genæſium acceſitum mittit. Cum autem ad hæc inquirenda judicio non valeret, deque hoc ſibi probe conſcius eſſet, per ſe quidem non diſcutit eum
B qui in crimen vocabatur, ſed mittit de religione diſcutiendum ad eum, qui per id temporis ſacerdotalium ſedium principem thronum obtinebat. Colloquiis igitur multis cum apoſtata procedentibus, dum nonnulla ſuæ impietatis, ut ſolent, negando a ſe deprecaretur, nonnulla vero vocabulis orthodoxis coloraret, multiplicique translatione cujus reus eſſet apoſtaſiæ occultaret atque ne proderet elaberetur, auditorum calculus ad innocentem declarandum ſpectabat, & qui omnis impietatis plenus erat, nequaquam impactis criminibus obnoxius eſſe putabatur. Colloquia, ut imitando aliquid dicamus, hoc modo efformabantur. *Ut quid*, ajebat Pontifex *tu orthodoxam abnegaſti fidem?* Apoſtata, *Eum qui*
C *orthodoxam abnegaſſet fidem anathema eſſe* respondebat: orthodoxam intelligens ſuam ipſius impietatem. Ubi vero & ſecunda proceſſiſſet interrogatio: *Ut quid non veneraris & amplecteris crucem Chriſti?* Apoſtata iterum ſimili deteſtatione, *Eum qui non veneraretur vivificam crucem* devovebat: crucem homo omni deteſtatione digniſſimus, & qui omnia confundebat, ipſummet Chriſtum appellans: *expanſione enim manuum ipſe*, ajebat, *crucem efformavit*. Ac verba quidem erant & auditoribus ipſis communia, quæ autem verbis ſignificabantur, apoſtaſiæ erant & ſecretiora. Ad hæc, interrogabatur: *Curnam ſanctiſſimam Deiparam debito ſibi honore & veneratione non dignaris?* At ille conſueto ſibi more, a quo
D numquam diſceſſit; *Anathema adverſus eos qui non venerantur ſanctam Deiparam* pronunciabat, adjiciens amplecti ſeſe ac venerari illam, in quam ingreſſus eſt & exiit Dominus noſter Jeſus Chriſtus, quæ mater eſt omnium noſtrum. Hæc porro vafer ille lingua pronuncians juxta deteſtandam ſuam initiationem & mentem, ſupernam Jeruſalem in ſcenam producebat fingebatque Deiparam: in quam ſcilicet præcurſorem pro nobis ingreſſum eſſe Chriſtum apoſtolica proclamant documenta. Quarto loco illi facta eſt interrogatio: *Quare immaculatum & tremendum corpus & ſanguinem Chriſti Dei noſtri convitietur & reſpuat, nec illis communicare patiatur?* At ſceleratiſſimus iterum, tum eum qui in-
E juriis afficiat corpus & ſanguinem Chriſti Dei noſtri, tum etiam illum qui ab eorum participatione ſeſe removeat, anathemate percellebat. Corpus iterum & ſanguinem maledictus homo intelligens animo, non ea quæ docuit nos communis Dominus corpus & ſanguinem vocare, at eorum vice dominica verba. Æqualia ac ſimilia de catholica eccleſia interrogatus atque reſpondens, confeſſus Manichæorum catholicam eccleſiam mente cogitabat atque eo vocabulo honeſtabat. Sexta præter dicta interrogatio de baptiſmate ab illo ſciſcitata eſt: *Numnam purificativum illud non arbitratur ſpirituum ſpiritualiumque inquinamentorum, & lavacrum remiſſionis peccatorum?* At ille rurſus eadem machina ac

1 Iſaurus nempe.
2. Al. deeſt ἀρχῆς.
3 Forte ἀπεκρίνατο.
4. Vide §. VIII.
5. Al. αὐτοῦ.
6. Al. deeſt τῶν ψυχῶν καί.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

λιν διὰ τῆς ὁμοίας μηχανῆς, καὶ προθύμως ἀπεδίδου τιμῶσαν τὸ βάπτισμα καὶ ἀποδεχομένην ἀπόκρισιν, τῇ τοῦ βαπτίσματος φωνῇ ὁ πάντα φύρων καὶ συγχέων, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑποβάλλων· γεγράφθαι [1] γάρ, αὐτὸν εἶναι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν. οὕτως δὴ οὕτως τὸ δόλιον ἐκεῖνο καὶ κακομήχανον τέρας· μηδὲν μὲν τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τὸ παράπαν φρονοῦν, μᾶλλον δὲ τἀναντία πάντα περιθάλπον τε καὶ περιέπον καὶ τιμῶν, ἐπεὶ πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐνομίσθη τοῖς παροῦσιν οὐκ ἀπομάχεσθαι λέξεις, ὑφ᾽ ἃς ἐκεῖνος τὸν θανατηφόρον τῆς ἀποστασίας ἔκρυπτεν ἰὸν, ἔδοξεν, ὥσπερ ἔφημεν ἀπ᾽ ἀρχῆς, ὁ τρισαλιτήριος ἐκεῖνος οὐκ ἔνοχος ἀσεβείας εἶναι, ἀλλὰ τοῦ φρονήματος ὑπάρχειν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ. ἀπολύεται δὲ διὰ τοῦτο τῆς ἐτάσεως ἠθωωμένος, ὁ διπλῆν ἄξιος ὑποσχεῖν τιμωρίαν, τῆς τε πατρῴας ἀσεβείας καὶ τῆς ἀπάτης, δι᾽ ἧς τῶν τε κρινόντων τὴν ὀρθὴν κρίσιν διέστρεψε, καὶ δόξαν ἑαυτῷ δυσσεβέστατος ὢν τῆς ἡμῶν εὐσεβείας περιέφερεν. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπεί γε τοιαύταις μηχαναῖς τοῦ κριτηρίου ἀπολυθεὶς, αἰτεῖ τε [2] καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ βασιλέως τύπον ἔγγραφον, πᾶσαν αὐτῷ διδόντα τὴν ἄδειαν οἴκοι τε διατρίβειν, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀνεπηρεάστως πράττειν, καὶ μηδὲν ἔτι τῶν συκοφαντῶν δεδιέναι τὰς γλώσσας· ἀπάρας οὖν τῆς βασιλίδος, καὶ καταλαβὼν τὴν Ἐπίσπαριν, συναθροίζει μὲν τοὺς τῆς ἀποστασίας μαθητὰς, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὴν Μανάναλιν, ἐξ ἧς ὁ προειρημένος ὡρμᾶτο Κωνσταντῖνος, φυγὰς σὺν τοῖς ἑπομένοις παραγίνεται. χρόνους δὲ ἱκανοὺς ἐν αὐτῇ κατατρίψας, καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀνθρώπων ὁ δείλαιος διαφθείρας, λοιμικῷ [3] θανάτῳ· ἐπενέμετο [4] γὰρ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἀφειδῶς τὸ ἀνθρώπινον· καὶ αὐτὸς ἁλοὺς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἐπὶ ἔτη που τριάκοντα προστάτης τῆς ἀσεβείας γενόμενος. οὗτος οὖν ὁ τρισαλιτήριος υἱὸν ἐκ σκοτίας μίξεως τὸν Ζαχαρίαν [5] τίκτει, ὃν ὡς ἔφημεν, ἔνιοι τῶν τὰ Μανιχαίων τιμώντων, μισθωτὸν ἡγοῦνται, καὶ τοῦ ποιμένος ἀνάξιον, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ χοροῦ ὑπερόριον.

promte reddidit honorantem & suscipientem Baptisma responsionem, baptismatis vocabulo homo universa miscens & confundens, Domini nostri Jesu Christi significationem subjiciens. Scriptum namque est: *ipsum esse aquam vivam*. Hoc igitur, hoc inquam modo dolosum illud & malarum artium monstrum, cum nihil omnino juxta apostolicam & catholicam ecclesiam sentiret, quin potius contraria omnia foveret ac tueretur, immo & in honore haberet; ubi judicatus est ab iis qui aderant nequaquam adversus ecclesiasticas voces pugnare per eas, quibus ille letiferum apostasiæ toxicum celabat: visus est, quemadmodum ab initio diximus, consceleratissimus ille haudquaquam obnoxius esse impietati, immo eadem cum ecclesia sentire. Dimittitur ergo propterea ab inquisitione innocens declaratus, qui dignus erat duplices pœnas luere, qua paternæ impietatis, qua etiam deceptionis, per quam judicum rectum subverterat judicium, & opinionem sibi, impiissimus cum esset, nostræ pietatis comparavit. At enim postquam hujusmodi artibus judicio absolutus est, postulat & obtinet ab imperatore literas, quæ omnem illi facultatem dabant tum domi manendi, tum sua negotia libere agendi, nec amplius quidquam timendi sycophantarum linguas. Relicta igitur imperiali civitate, & Episparim veniens, coadunat defectionis discipulos, indeque Mananalin, ex qua prædictus Constantinus prodierat, extorris cum sequacibus venit. Cum ibi multos dies fecisset, plurimasque hominum animas miser homo corrupisset, pestilentiali morbo (grassabatur enim per ea tempora immaniter in hominum genus) ipse quoque correptus vitam cum morte commutavit, postquam annos circiter triginta impiæ huic sectæ præfuisset. Hic itaque sceleratus filium ex clandestina commixtione Zachariam genuit, quem ut diximus, nonnulli ex iis qui Manichæam hæresin in pretio habent, mercenarium reputant, indignumque qui Pastor audiat, & a magistrorum choro alienum.

Πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ Γεγναισίου ἀποφθαρέντος, τὸ τῶν μαθητῶν εἰς δύο σχίζεται πλῆθος. καὶ οἱ μὲν τὸν Ζαχαρίαν ἑταιρίζονται, οἱ δὲ τὸν Ἰωσὴφ, ὃν καὶ νόθον τινὲς ἐπεφήμιζον. καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν, τοῦ μὲν ὅλην οἰκεῖν ἐν ἑαυτῷ διαπληκτιζομένου, θατέρου δὲ ἀντισπῶντος ταύτην εἰς ἑαυτὸν [6], καὶ κενὸν λείπειν τὸν ἀντιστασιώτην διατεινομένου. ποῖον δ᾽ ἂν εἴη πνεῦμα ὃ τούτοις ἂν ἐπιφοιτήσοιεν, εἰ μὴ τὸ πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον καὶ τοιούτων δοχείων ἐπάξιον [7]; πλὴν τῆς ἔριδος δι᾽ ἅπερ εἴρηται κατισχυσάσης, καὶ χερσὶν ἤδη καὶ πληγαῖς κρινομένης, ὑπεραλγήσας ὁ Ζαχαρίας, οἷα δὴ τῆς πατρῴας ἐλαυνόμενος κληρουχίας, παίει τὸν Ἰωσὴφ, ὡς ἐγγὺς θανάτου τὴν πληγὴν ἐλάσαι. θατέρου δὲ τῶν στρατηγῶν τῆς ἀποστασίας ἐπὶ γόνυ κλιθέντος, ἔμενεν μὲν ἑκατέρα μερὶς σφοδρότερον κατὰ τῆς ἑτέρας ἐπανισταμένη. ἐκαιροφυλάκει δὲ τὴν συμπλοκὴν, τὸ τέλος ἀμφίβολον ἐννοουμένη τῆς μάχης. ἔκριθη δὲ [9] μᾶλλον μετ᾽ ὀλίγον χρόνον θατέραν ἀπὸ θατέρας διαστῆναι, καὶ μὴ τῷ ἀδήλῳ τῆς μάχης καταπιστεύσαντας ἑαυτοὺς πανωλεθρίᾳ διαφθαρῆναι. ἑκατέρου δὲ τμήματος μετὰ τὴν περιφανεστάτην διάστασιν οὐχ ὑπ᾽ ἀλλήλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πέριξ ἐξονειδιζομένου τε καὶ διασυρομένου, καὶ εἰς ᾠδὰς καὶ γέλωτα πᾶσι προκειμένου, μελέτη γίνεται παρ᾽ ἑκατέρᾳ μοίρᾳ, πάσης ἐκείνης

XIX. Sed cum & Gegnæsius mortuus esset, discipulorum multitudo bifariam scinditur. Et alii quidem sese Zachariæ sociant, alii contra Josepho, quem & nothum nonnulli nominabant: Spiritus porro virtutem, altero in sese totam habitare contendente, altero vero vicissim eam ad se trahente, & vacuum relinquere æmulum suum profitente. At enim qualisnam esse possit Spiritus qui talibus supervenïat, nisi malignus ille & impurus ac hujusmodi receptaculis dignissimus? Verumtamen contentione per ea quæ diximus prævalente sic, ut jam manibus ac ictibus decerneretur, vehementer dolens Zacharias, quippe qui scilicet a paterna hereditate deturbabatur, tali vulnere Josephum icit, ut prope mortalis plaga fieret. Altero autem ex ducibus apostasiæ in genu procumbente [8], utraque pars mansit vehementius adversus alteram succensa. Opportunissimam igitur congrediendi occasionem captabat, rata pugnæ finem fortunæ committendum. Sed haud ita multo post magis e re fore judicatum est, si altera pars ab altera disjungeretur, nec incerto pugnæ eventui sese committentes internecione delerentur. Cum autem utraque pars post manifestissimum dissidium non invicem modo, sed a vicinis etiam opprobriis peteretur ac dilaceraretur, immo ad cantiones & risus omnibus proposita esset, utra-

1. In mss. γέγραπται.
2. Al. αἰτεῖται.
3. Al. λυμικῷ.
4. Al. ἐπεμαίνετο: præstaret ἐπενέμετο.
5. Lege sis Petrum Siculum pag. 50.

6. Vide §. XVIII.
7. Al. deest ἐπάξιον.
8. Victi ac prostrati, non tamen exstincti gladiatorios innuitur.
9. Al. δέ.

τῆς περιχώρου δρασμῷ λαθραίῳ ἐξοικισθῆναι. ἐν τούτῳ δὲ Σαρακηνῶν τὰ Ρωμαίων ὅρια κατατρεχόντων, καὶ πολέμου νόμῳ τὴν ἔξοδον ποιουμένων, τὴν ἔφοδον πόῤῥωθεν ὁ Ζαχαρίας ἰδὼν, φεύγει μὲν αὐτὸς ἀνὰ κράτος· λιπὼν [1] δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ τοῖς ξίφεσι τοὺς μαθητὰς, μόνος τὸν κοινὸν ἀποδιδράσκει φόνον. τὸ γὰρ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἅπαν τοῦ ζῆν τοῖς ξίφεσιν ἀπηλάσθησαν [2]. ἥτις αὐτῷ πρᾶξις καὶ τὸ μισθωτὸν ἀντὶ ποιμένος ἐπώνυμον τοῖς πολλοῖς περιεποιήσατο. Ιωσὴφ δὲ ἄρα τοῖς ποσὶ μὲν ὥσπερ ὁ Ζαχαρίας οὐ πιστεύων, πανουργίαν δὲ καὶ μηχανὴν ῥάψαι ταχύτερος ὢν, καὶ πίστεως διαφορὰν οὐ θέλων εἰδέναι, ἐτύγχανε γὰρ ἀποδιδράσκων κατ' αὐτὴν τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον· οὗτος δὴ τοῖς εἰρημένοις θαρσήσας, καὶ μακρόθεν τὸ πολέμιον ἐπιφερόμενον θεασάμενος, ἀναστρέφει μὲν τῆς φυγῆς αὐτὸς, ἀναστρέψαι δὲ τά τε ὑποζύγια καὶ τὰς ἁμάξας τοῖς ἑπομένοις προστάττει, καὶ δὴ κατασχηματίσας ἑαυτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πρὸς τὸ τῶν αὐτομόλων σχῆμα, τὴν ἀντιπρόσωπον ἤλαυνε τοῖς πολεμίοις, ὡς δῆθεν αὐτοῖς ἐπιοῦσιν προσχωρῶν ἅμα τοῖς συνεπομένοις· καὶ δόξας τῷ πλάσματι πιθανὸς, καὶ τὰ ἐκείνων στέργειν ἐπομοσάμενος [3], ἀφείθη τε σὺν τοῖς ἑπομένοις τοῦ θανάτου [4], καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς τὴν ζημίαν ὑπέστη. καιροφυλακῶν δὲ τὸν δρασμὸν, ἐπείπερ αὐτῷ τὸν μελετώμενον καιρὸν ἐπιτήδειον εὗρεν, φεύγει μετὰ τῶν ἑπομένων, εἰς δὲ τὴν πολλάκις ὀνομασθεῖσαν κώμην Επίσπαριν παραγίνεται. καὶ λαμπρᾶς παρὰ τῶν ἐνοικούντων τῆς ὑποδοχῆς τυχὼν (καὶ γὰρ ἦν τῶν τῆς ἀποστασίας ἐραστῶν τὸ χωρίον ἐργαστήριον) ὥστε καὶ λαμπάδας αὐτῷ κατὰ τὴν εἴσοδον παρ' αὐτῷ [5] προσανάπτεσθαι, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν θεραπείαν καὶ τιμὴν, ὅση Χριστοῦ μαθηταῖς ἐποφείλεται. οὗτος δὴ οὕτω δεξιωθεὶς, χρόνον τινὰ διετέλει πλανῶν τε καὶ πλανώμενος, καὶ τοὺς πειθομένους εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας κατασύρων βάραθρον. Ανὴρ δέ τις Κρικοράχης ἔχων ἐπώνυμον, τοῖς δὲ τέλεσι τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων ἐξεταζόμενος, θεοσεβὴς μὲν τὸ δόγμα, ἀστασθὴς δὲ τὸ ἦθος, τόν τε ζῆλον ἀξιάγαστος, καὶ τοὺς θεοστυγεῖς μυσαττόμενος, μαθὼν τὸν πλάνον ἐπιχωριάσαντα, καὶ τὴν ἀποστασίαν ἔτι μᾶλλον εἰς ἐπίδοσιν χωροῦσαν, χεῖρα λαβὼν στρατιωτικὴν καταλαμβάνει τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἀποστασίας ἐτελεῖτο μυστήρια· καὶ κυκλωσάμενος τὴν οἰκίαν, αὐτὸν μὲν τὸν τῆς δυσσεβείας ἔξαρχον, οἷα δὴ συμβαίνει, ἄλλων πρὸς ἄλλα τρεπομένων ἐν ταῖς αἰφνιδίοις ἐπιδρομαῖς τε καὶ ἐφόδοις, οὐχ εἷλεν, ἔλαθε [6] γὰρ διαφυγὼν, τοὺς δὲ μαθητὰς συνέσχε τοῦ πλάνου, καὶ τὴν νομὴν τέως τοῦ τηλικούτου κακοῦ φερομένην ἐπέσχε καὶ ἀνεχαίτισεν. ὁ δὲ τῆς ἀποστασίας οὗτος θερμὸς διδάσκαλος Ιωσὴφ, ἦν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Επαφρόδιτος ὄνομα, κραταιῶς ἐλασθεὶς [7] ὅθεν εἴρηται, καὶ τὴν φυγὴν ἐπὶ Φρυγίαν ποιούμενος, χρόνῳ ὕστερον βραχεῖ καταλαμβάνει ἐν Πισιδίᾳ Αντιόχειαν, ἐν ᾗ παροικήσας, καὶ ἀδείας τῶν δακνόντων λαβόμενος, ἅτε δὴ τούτων ὡς ποῤῥωτέρω διαστὰς, πολλοὺς μὲν τῶν ἐπιχωρίων τῆς αὐτοῦ λύμης ἔργον ἀπέδειξεν, πολλῆς δὲ τῆς παρ' ἐκείνων ἠξίωται δεξιώσεως· καὶ τὴν ἀσέβειαν ἔτεσιν ὅλοις τριάκοντα κηρύξας, μόλις ποτὲ τὸν ἐξάγιστον καὶ ἐβδελυγμένον καταλύπει βίον ἐν προαστείῳ τῆς εἰρημένης πόλεως, οὐ πόῤῥω διακειμένῳ, καὶ τὴν ὀνομασίαν Χορτοκοπίον ἔχοντι.

A que factio meditatur clandeſtina fuga ab univerſa illa regione ſe proripere. Interea Saracenis Romanorum fines populantibus, ac bellorum modo proficiſcentibus, longe eorum invaſionem proſpiciens Zacharias, fugit ipſe quantum vires ſuppetebant, & relinquens hoſtibus ac gladiis diſcipulos, ſolus communem cædem evaſit. Univerſa enim multitudo quæ cum eo erat gladiis trucidata eſt. Quod ejus facinus etiam pro paſtore mercenarii nomen vulgo illi conciliavit. Joſephus vero pedibus haud ita ut Zacharias fidens, ſed ad vafriciem & artes nectendas promtiſſimus, quique fidei diſcrimen videre nolebat, fuga enim ſeſe ſubtraxerat circa ipſam hoſtium invaſionem: hic inquam dictis jam rebus fi-
B dens, & procul hoſtium copias adventantes conſpicatus, convertit ſeſe a fuga, convertereque jumenta & currus ſequentibus ſe præcipit, atque ipſe cum ſuis transfugarum ſpecie aſſumta, iter capeſſit quod ad adverſarios recta deduceret: quaſi qui ſcilicet ad eos advenientes contenderet una cum ſuo comitatu. Quamobrem cum ejus fictioni fides adhibita fuiſſet, juraſſetque ſeſe ab illis ſtare, liberatus eſt cum ſociis a morte, ac nullius alterius rei damnum ſuſtinuit. Venatus autem opportunam ad fugiendum occaſionem, ubi quod meditabatur tempus aptiſſimum invenit, fugit cum ſequacibus, & in ſæpe dictum vicum Epiſparim venit. Ibi ab incolis ſplendide exceptus eſt; (erat enim locus ille of-
C ficina depereuntium apoſtaſiam;) ſic etiam ut in ingreſſu illius ab ipſis faces accenſæ ſint, ceteroſque omnes honores & obſequia adhiberent, quanta debentur Chriſti diſcipulis. Hic igitur adeo benigne acceptus, diu aliquantum perſeveravit & errans & & in errorem inducens, ſuoſque aſſeclas in barathrum interitus abripiens. Vir autem quidam Cricoraches nomine dictus, in officiis autem indigenarum magiſtratuum enumeratus, religioſus doctrina, probus moribus, zelo admirabilis, atque hoſce impios abominatus, cum certior factus fuiſſet hunc erronem in ſua ditione degere, apaſtaſiam etiam magis magiſque incrementum facere, aſſumta manu militari locum occupat, ubi defectionis myſteria celebraban-
D tur. Obſeſſa igitur domo, ipſum quidem impietatis auſpicem, ut fieri ſolet, aliis alio fugientibus in improviſis incurſionibus & invaſionibus, nequaquam cepit, latenter enim fuga ſe ſubtraxit: at diſcipulos comprehendit erronis, atque interea gangrænam tanti hujus mali coercuit atque compeſcuit. At defectionis ille fervidus magiſter Joſephus, qui & Epaphroditus dicebatur, quam maximis viribus potuit inde ſe proripiens unde dictum eſt, & fuga in Phrygiam contendens, paullo poſt in Antiochiam Piſidiæ ſe contulit, ubi domicilium figens, atque ſecuritatem adverſus mordaces nactus, ut qui ab illis longiſſime diſtabat, plurimos incolarum peſtiferæ doctrinæ ſuæ tirones fecit, valdeque comiter
E ab illis hominibus tractatus eſt. Impietatem igitur totis triginta annis cum prædicaſſet, vix tandem exſecrabilem & abominandam vitam deſeruit in ſuburbio dictæ civitatis, quod non multum aberat, & Chortocopium dicebatur.

Ετι δὲ τοῦ τρισαλιτηρίου τῷ βίῳ παρόντος καὶ ἀκμάζοντος τὴν ἀσέβειαν, μία τις τῶν συνήθων αὐτῷ, ἀνδρὶ διὰ γάμου ἡρμοσμένη, ἐξυβρίζει μὲν τὴν ἀνύβριστον κοίτην, ἔκδοτος δὲ γίνεται μοιχείᾳ. τὸν

XX. Dum adhuc ſceleratus homo in vivis eſſet vigeretque impietate, quædam mulier earum quibuſcum conſuetudinem habebat, quæ jam erat juncta marito per matrimonium, contumelia afficiens

1. Al. λιπών.
2. Al. ἀπηλάσθη, al. ἀπηλάθησαν. Mox malem αὐτοῦ.
3. Coisl. ὑπομοσάμενος ἀφείθη.
4. Al. τὸν θάνατον.
5. Forte παρ' αὐτῶν.
6. Al. ἔλαθε.
7. Al. ἐρασθείς.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

δὲ διαῤῥήξαντα [1] τοὺς ἀλλοτρίους γάμους, ἕνα μὲν εἶναι τῶν μαθητῶν φασὶ τοῦ πλάνου, ἐξ Ἑβραίων δὲ πρὸς τὴν ἄθεον θρησκείαν μεταβληθῆναι. πλὴν ἐκ τοιαύτης ἀδίκου καὶ ἐβδελυγμένης μίξεως τίκτεται τῇ μοιχαλίδι τὸ ἐπ' αἰσχρότητι καὶ βδελυρίᾳ περιβόητον ἄγος, ὁ ῥυπαρὸς καὶ ἀκάθαρτος Βαάνης. οὗτος οὖν τὴν κορυφὴν τῶν κακῶν ὁ χείριστος διαδέχεται τὸν εἰρημένον Ἐπαφρόδιτον ὁ Βαάνης, ὃς πάντα μὲν τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οἷς συνεκροτεῖτο ἡ ἀσέβεια, στέργων, ἀκαθαρσίᾳ δὲ βίου καὶ σωμάτων μίξεσιν ἀῤῥήτοις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἀθεμιτουργίαις τοὺς ἔμπροσθεν φιλονεικῶν ἀποκρύψασθαι, διετέλει διδάσκων τοὺς πειθομένους τὴν ὀλέθριον μάθησιν. ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συνανα φύεται τῷ πολυμόρφῳ τούτῳ καὶ βδελυρῷ θηρίῳ ἕτερόν τι παραπλήσιον δρακοντίου γέμον ἰοῦ. κώμη δὲ ἦν αὐτῷ πατρὶς ἡ Ανιὰ [2] τῇ Ταβίᾳ πλησιάζουσα πόλει, καὶ Δρύϊνος ἦν τῷ δειλαίῳ τὸ ὄνομα, τῆς κλήσεως θριαμβευούσης τὸν ἰοβόλον καὶ φθοροποιὸν ὄφιν κρυπτόμενον ἐν ἀνθρωπίνῳ [3] σκηνώματι. τούτῳ τῷ θηρίῳ τίκτεται παῖς ἐξ αὐτῶν οἶμαι τῶν ἰοβόλων μᾶλλον σπερμάτων τοῦ ἀρχεκάκου [4] ὄφεως, ἢ ἐκ τοῦ προσεχῶς φύντος ἕλκων τὰς ἀπαρχὰς τῆς γενέσεως. τίθεται δ' οὖν ὁ πατὴρ τῷ γεννηθέντι κλῆσιν τὴν Σέργιον, σκεῦος ὕστερον ἀναδειχθέντα πᾶσαν τοῦ διαβόλου τὴν κακίαν χωρῆσαι δυνάμενον· πιθανὸν μὲν κηρύξαι τὴν ἀσέβειαν, δραστήριον δὲ, καιροῦ κελεύοντος, κρύψαι τὸ φρόνημα· καὶ δεινὸν μὲν τὴν ἀρετὴν σχηματίσασθαι, ὀξὺν δὲ δόλους ῥάψαι καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων συνελκύσαι πρὸς ἀπώλειαν· καὶ συντόμως φάναι, τῶν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ πώποτε γεγονότων πρὸς πᾶσαν δραματουργίαν δεινότατόν τε καὶ πιθανώτατον. οὗτος ὁ ἐπάρατος ἄλλα τε καὶ ἔκθεσμα τοὺς ἠπατημένους μυσταγωγῶν, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἐξῃρημένον τούτοις παρατιθεὶς καὶ καταπιστεύων [5], οὐδὲ παράκλητον, οὐδὲ πνεῦμα ἅγιον, (ὢ γλώσσης καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ στομάτων θεομάχων·) καλεῖν ἑαυτὸν, κἀκείνους ὀνομάζειν τε καὶ νομίζειν, οὐ μὲν οὖν φρικτὸν ἡγεῖτο οὔτε ἀθεότατον. παρεδίδου δὲ ταῦτα μυστικῶς καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν πρὸς ἀλλήλους, τοὺς ἔξωθεν ἀκροατὰς ἀναξίους εἶναι τελετῆς τοιαύτης καὶ μυστηρίων ὁ θεομάχος διατιθέμενος. καὶ οἵγε τρισάθλιοι καὶ τῆς αὐτοῦ [6] μυσταγωγίας ὡς ἀληθῶς ἄξιοι, τὴν τοιαύτην [7] τοῦ ἄγους ὑπερβολὴν οὔτε διέπτυον οὔτε ἐμυσάττοντο, ἀλλ' ἀπεδέχοντό τε τὴν μηδεμιᾷ ἀθεότητι ὑπερβολὴν λιποῦσαν ἀσέβειαν, καὶ τοῖς παρ' ἑαυτῶν ἐπεκύρουν ψηφίσμασιν. οὕτω τὸ ἄθλιον, οἴμοι, ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὰν ἀποστῇ τοῦ πλάστου καὶ τῆς ἐκεῖθεν αὐτὸν προνοίας ἀποτέμῃ [8], ὅλως γίνεται θήραμα τοῦ πονηροῦ, καὶ πρὸς πᾶσαν κακίαν ὑποβρύχιος φέρεται. ἔλεγεν οὖν ἑαυτὸν ὁ ἐξάγιστος ἐκεῖνος, καὶ λυχνοφανῆ ἀστέρα, τὰ πολλὰ ἄλλα σιγᾶσθαι μᾶλλον ἢ θριαμβεύεσθαι ἄξια [9]. ἀλλὰ γὰρ οὗτος ὁ θεοβλαβὴς Σέργιος, πατρὸς γεγονὼς δυσσεβεστάτου, ὥς μοι εἴρηται, οὐκ ἐκ τοῦ φύντος τὰ τῆς ἀποστασίας τελεῖται μυστήρια· ἔτι δὲ τὴν ἡλικίαν νέαν ἄγων προσφθείρεται γυναικί τινι πρεσβευούσῃ τε καὶ κηρυττούσῃ τὰ Μανιχαίων ὀλέθρια δόγματα, καὶ συχνὸν χρόνον τελεσθεὶς ὑπ' αὐτῆς καὶ συντελεσθεὶς τὴν ἀσέβειαν, γίνεται τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομος. ἔδει γὰρ ἔδει τοὺς τῆς βδελυρᾶς ταύτης καὶ θεομάχου ἀποστασίας διδασκάλους καὶ κήρυκας, τοὺς μὲν Αγαρηνῶν εἶναι γεννήματα, τοὺς δὲ ταῖς τῆς δουλείας κατεστιγμένους ὁρᾶσθαι καὶ ὕβρεσι καὶ παθήμασιν, ἄλλους μοιχείας προελθεῖν βλαστήματα, ἑτέρους δὲ πα-

A inviolabilem thorum, mœchiæ se prostituit. Eum porro, qui alienum thalamum violaverit, quemdam fuisse ajunt ex seductoris istius discipulis, qui Hebræus cum esset antea, ad impiæ religionis castra descriverat. Verumtamen ex hujusmodi iniqua & detestabili commixtione parit adultera scelus illum turpitudine & abominatione percelebrem, turpem ac impurum Baanem. Hic igitur Baanes pessimus malorum coryphæus excepit jam memoratum Epaphroditum. Is universa quidem quibus prædecessorum suorum impietas constabat, amplectitur, impuritate vero vitæ ac corporum nefandis commixtionibus aliisque illicitis operibus antecessores obscurare nitens, jugiter tirones suos imbuebat perniciosa doctrina. Sub ea tempora cooritur huic multiformi ac detestabili belluæ alia quædam similis plena dracontei veneni. Patriam habuit vicum Aniam, vicinum Tabiæ civitati, Dryinus vero misero homini nomen erat, ipso nomine præseferente venenatum ac pestiferum serpentem latere in humano corpusculo *. Nascitur huic belluæ filius, ex ipsis credo venenatis potius seminibus serpentis qui omnium malorum author fuit, quam ex proximo parente principia generationis trahens. Nato filio pater Sergium nomen fecit, qui postea visus est vas esse universæ diaboli malitiæ continendæ capax. Erat ille probabilis ad prædicandam impietatem, dexter pro temporum conditione ad celandam C animi sententiam: acer ad virtutem simulandam, acutus ad nectendos dolos, animasque hominum trahendas in interitum: atque ut paucis dicam, omnium quotquot umquam in hac apostasia fuerunt, ad scenam universam repræsentandam aptissimus simul atque commendatissimus. Iste igitur maledictus, non modo alia atque iniquissima suis quos deceperat, insinuabat; verum etiam de se opinionem paullatim in sublime evehens, illis commendans atque concredens, neque Paraclitum sese, neque Spiritum sanctum, (o lingua, & anima, & mens, & os Deo inimica!) nuncupare, & ut illi nuncuparent atque putarent, rem horribilem ac impiissimam existimavit. Tradebat hæc secrete tenenD da atque inter se dicenda, quia externos auditores indignos hujusmodi initiatione ac mysteriis Dei hostis habendos esse volebat. Homines vero illi infelicissimi ejusque disciplinæ in veritate digni, hujusmodi scelerati excessum neque respuebant neque detestabantur, quinimmo suscipiebant impietatem quæ nulli sacrilegio exsuperantiam relinqueret, suisque calculis confirmabant. Tantopere hei mihi! miserum animal homo, ubi a factore suo recedat, seseque ab illius providentia eximat, omnimodo præda fit maligni, atque in omnem malitiam demergendus abripitur. Dicebat ergo seipsum iste exsecrandus & stellam instar lucernæ splendidam, & alia multa, quæ sileri magis amant, quam publicaE ri. At enim iste temerarius Sergius, qui patre natus erat impiissimo, ut per me dictum est, nequaquam per genitorem apostasiæ mysteriis initiatus est. Cum enim adhuc inter juniores ageret suo malo mulierem quamdam frequentavit, quæ profitebatur evulgabatque Manichæorum perniciosa dogmata, atque diu initiatus ab illa & in impietate consummatus, fit præcursor Antichristi. Oportebat enim, oportebat ut abominandæ hujus atque Deo inimicæ defectionis magistri & præcones essent alii Agarenorum genimina, alii conspicerentur servitutis compuncti contumeliis & affectionibus, alii adulterii

1. Al. διορύξαντα.
2. Al. Ανία & Αννία.
3. Al. ἀνθρωπείῳ.
4. Coisl. ἀρχαϊκάκου.
5. Al. πιςεύων.
6. Al. ἐκείνου.
7. Al. τοσαύτην.
8. Al. διατέμῃ.
9. Al. ἄξιον.

* De Dryino serpente vide sis Dioscoridem lib. VII. cap. XII.

ραφροσύνης γυναικείας καὶ ἐμμανοῦς γνώμης μαθητὰς ἐπιγινώσκεσθαι. πλὴν ἀλλ' ὅγε Σέργιος, ὡς διὰ βραχέων φάναι, ὧδέπη τὴν τῆς ἀποστασίας κατήχησιν ἄρχεται παραδέχεσθαι. ἡ προειρημένη μανιχαία γυνὴ ἡνίκα τὸ πρῶτον εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ κατέστη· ἵνα τί φησιν, εἰπέ μοι, τὰ θεῖα οὐκ ἀναγινώσκεις εὐαγγέλια; ὁ δὲ, οὔπω γὰρ ἦν αὐτῷ δι' ἐγκάτων βαθύνας ὁ τῆς ἀποστασίας ἰὸς, μὴ ἐξεῖναι φήσας τὴν τῶν λαϊκῶν πληροῦντι τάξιν ἀνέδην οὕτως τὴν τῶν φρικτῶν λογίων ποιεῖσθαι ἀνάγνωσιν· ἀνεῖσθαι γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν τὸ ἔργον· ἀκούει παρὰ τῆς μαινάδος, ὡς μάτην αὐτῷ ἡ τοσαύτη [1] περὶ ταῦτα τιμᾶται εὐλάβεια. μὴ γὰρ εἶναι προσωποληψίαν παρὰ τῷ Θεῷ· πάντας γὰρ βούλεσθαι [2] αὐτὸν σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. ἀλλά τογε διακεῖσθαι εὐλαβῶς ὑμᾶς περὶ τὰ κυριακὰ λόγια, οὐ τιμῆς ἐκείνων ἐστὶ πρόνοια, μηχανὴ δὲ καὶ σόφισμα τῶν λεγομένων ὑμῶν ἱερέων· οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καπηλεύειν ἐθέλοντες, καὶ τῶν ἐν εὐαγγελίοις μυστηρίων ἀμετόχους εἶναι σπουδάζοντες, διὰ τοῦτο μὴ παραπλησίως [3] ὑμᾶς ἐκείνοις ἀναγινώσκειν ταῦτα ἀπείργουσιν· ἐπεὶ καὶ ὅσα ὑμῖν εἰς ἐπήκοον [4] ἀναγινώσκουσι, περικόπτοντες τοῦ ὅλου σώματος καὶ ἀποσπαράσσοντες, οὕτως ὑμᾶς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων παραλαμβάνουσιν. οὕτως μὲν τὴν πρώτην πεῖραν ἡ μαχλὰς καὶ μαινὰς τῷ πεσεῖν ἑτοίμῳ προσῆκεν· ὑπορύττουσά τε τὸν νοῦν τοῦ ἀθλίου καὶ διαμοχλεύουσα. τί δὲ βούλεται δηλοῦν τὸ κυριακὸν λόγιον ἐκεῖνο τὸ λέγον· πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν τῇ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ λέγοντες· κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. τίνες οὖν [5] εἰσιν οὗτοι, πρὸς οὓς ὁ κύριος λέγει, οὐκ οἶδα ὑμᾶς; ἀλλ' ἡ μὲν ταῦτα διηρώτα· ὁ δὲ τῶν ἀγελαίων εἷς ὢν ἔτι καὶ ἀγροίκων, καὶ τῶν θείων λογίων παντελῶς ἀμαθὴς, ἐξαπορούμενος μὲν ἐσιώπα· ἐζήτει δὴ παρ' αὐτῆς τῆς διαπυνθανομένης τὸν νοῦν τῶν ἐπηρωτημένων ἀναμαθεῖν· ἡ δὲ τοῦτο μὲν εὐθὺς οὐκ ἐποίει. δεινὸν γὰρ γυνὴ θηρεύσαι δι' ἀναβολῆς τὸν [6] σπουδαζόμενον, εἰς ἐπιθυμίαν δὲ μᾶλλον τὸν ἠπατημένον τῶν ζητουμένων ἐκκαίουσα καὶ προσαναφλέγουσα, οὗ μὲν ἐγλίχετο τυχεῖν οὐκ ἐδίδου, προὔτεινε δὲ αὐτῷ ῥητὸν εὐαγγελικὸν ἕτερον, περὶ τίνων εἰπεῖν νομίζει τὸν κύριον· ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. τίνας δὴ τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας ὑπονοεῖς [7], καὶ πῶς ταύτης ἀπορριπτούμενοι, τῷ ἐξωτέρῳ σκότει παραπέμπονται; ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἕτερα τὸ γυναιόμορφον ἐκεῖνο τῆς ἀπάτης ὄργανον τῷ τρισαθλίῳ προτείνουσα, καὶ κατὰ μικρὸν ὑπογοητεύουσα, ἐπείπερ ὅλον αὐτῇ προσηλιθέντα εἶχε, καὶ καθάπερ διδασκάλῳ προσέχοντα ἴδεν, ὑπολαβοῦσα δὲ [8], τῆς βασιλείας, ἔφησεν, υἱοὶ, οἱ ταύτης μὲν ἐκβαλλόμενοι, τῷ σκότει δὲ τῷ ἐξωτέρῳ καταδικαζόμενοι, οὗτοί εἰσιν οὓς σύ τε καὶ οἱ κατὰ σὲ ἁγίους καλοῦσι καὶ νομίζουσιν, οἳ καὶ δαίμονας φυγαδεύουσιν, καὶ πάθη θεραπεύουσιν [9], οἷς καὶ προσάγειν διεγνώκατε σέβας, τὸν μόνον ζῶντα καὶ ἀθάνατον καταλιπόντες [10] Θεόν. οὗτοι γὰρ οὗτοι καὶ παρὰ τοῦ δικαίου ἐκεῖθεν ἀκούσουσι κριτοῦ·

A germina prodirent, alii agnoscerentur amentiæ muliebris furentisque animi discipuli. Ceterum Sergius, ut paucis dicam, ad hunc fere modum in apostasia institui cœpit. Prædicta Manichæa mulier, ubi primum cum illo familiaritatis sermonem habuit: *Ut quid*, ait, *cedo mihi, divina non legis evangelia?* At ille; necdum enim illius in præcordia alte sese insinuaverat apostasiæ venenum; cum respondisset, non licere sibi qui inter laicos constitutus esset tantum audere, ut venerabilium eloquiorum lectionem attingeret; id enim sacerdotibus cessisse proprium; audit a bacchante muliere, incassum circa illa tanti eum æstimare reverentiam. Neque enim esse personarum acceptionem apud B Deum. Illum velle omnes salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. At enim quod vos tantopere revereamini dominica oracula, nequaquam ab illorum honoris cura proficiscitur, sed artificium est & techna eorum qui vestri dicuntur sacerdotes: qui Dei verbum adulterari volentes, vosque mysteriorum quæ in evangeliis occurrunt nequaquam participes esse nitentes, propterea ne promiscue cum illis ea legatis vos arcent. Præterea etiam quæcumque vobis in audientiam recitant, rescindentes a toto corpore atque avellentes, tunc demum eorum quæ leguntur auditores vos adhibent. Et hoc quidem pacto primum tentamen impurissima illa & Bacchica mulier homini jam ad lapsum prono ad- C movit. Ubi vero sic quasi cuniculos in animum illius miseri egisset, illumque quasi vectibus emovisset, deinceps interrogat: Quid vero sibi vult dominicum illud oraculum quod ait: *Multi dicent mihi in illa die inquientes; Domine, Domine, nonne tuo nomine prophetavimus, & tuo nomine dæmonia ejecimus, & tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quod numquam novi vos. Recedite a me qui operamini iniquitatem.* Quinam sunt ergo isti, ad quos Dominus dicit: [a] *Non novi vos?* Et hæc quidem illa interrogabat: D ipse vero cum unus e gregalibus esset, quin & agrestis, atque divinorum eloquiorum omnino rudis, dubitabundus tacebat. Postulabat vero ab ipsamet sciscitante sensum interrogatorum addiscere. Sed illa istuc statim non faciebat. (Vaferrimum enim est mulierum genus ad obtinendum procrastinatione quod maxime expetit.) Quin potius ad desiderium quæsitorum inflammans dolo circumventum hominem vehementiusque incendens, responsum quidem quod ille obtinere gliscebat, non dabat, sed proponebat ei aliud dictum evangelicum, de quibusnam dicere Dominum putaret, quia *Multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno cælorum, sed* [b] *filii regni eji-* E *cientur in tenebras exteriores?* Quosnam *filios regni* reputas? aut quomodo inde ejecti, *in tenebras exteriores* mittuntur? Hæc atque hujusmodi alia muliebriforme illud deceptionis organum homini miserrimo proponens, atque paullatim fascinans, ubi totum ad se inclinatum habuit, & tamquam præceptori auscultare vidit, respondens, *Regni* inquit *filii*, qui ab eo ejiciuntur, & ad tenebras damnantur exteriores, sunt ii quos tu & qui tecum sentiunt sanctos appellant & reputant, qui etiam dæmones fugant & morbos sanant, quibus & honorem adhibere decrevistis, solum vivum & immortalem Deum relinquentes. Isti scilicet isti etiam a justo judice

[a] Matth. VII. 23.

[b] Matth. VIII. 12.

1. Coisl. τοιαύτη.
2. Al. βουλεύεσθαι.
3. Al. παραπλησίως.
4. Al. ὑπήκοον.
5. Al. deest οὖν.
6. Potius τό.
7. Al. ὑπονοεῖ.
8. Al. δὲ abest, melius.
9. Coisl. οἳ καὶ πάθη δαίμονας θεραπεύουσι, καὶ δαίμονας πάθη φυγαδεύουσι. Amburg. οἳ καὶ δαίμονας θεραπεύουσι, καὶ πάθη φυγαδεύουσι.
10. Al. καταλιπόντες.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς πονηρᾶς καὶ [1] ὀλεθρίας σπορᾶς τὸν ἕτοιμον εἰς γεωργίαν τῶν ζιζανίων ἑαυτῆς ποιησαμένη, τὴν λοιπὴν τῶν ἀσεβημάτων βλάστην ἀοκνηρῶς εἶχεν αὐτόματον ἀναφυομένην, καὶ οὕτω πάσης λύμης καὶ διαφθορᾶς τὴν ἐκείνου ψυχὴν καρποφόρον χωρίον [2] ἀνέδειξεν, ὡς καὶ τοὺς ἔμπροσθεν πάντας ἐπ' ἀσεβείᾳ βεβοημένους καὶ μάλιστα ταύτῃ, παῖδας νομισθῆναι τῇ ἐκείνου παραμετρουμένους ῥᾳδιουργίᾳ τε, καὶ τοῖς ἐπικλόποις ἤθεσι, καὶ τῇ ἄλλῃ τῆς ἀπάτης μηχανουργίᾳ τε καὶ περινοίᾳ. οἱ μὲν γὰρ πρὸ αὐτοῦ εἰ καὶ τῷ βορβόρῳ τῆς ἀκολασίας, καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἔργων ἀῤῥητουργίᾳ, καὶ ταῖς εἰς Θεὸν ἀνυπερβλήτοις βλασφημίαις τὸ πρωτεῖον εἶχον, ἀλλ' οὖν βδελυκτοί τε καὶ ἀποτρόπαιοι μικροῦ [3] πᾶσιν ἐνομίζοντο τοῖς ἀνθρώποις, τῷ προδήλῳ τοῦ μύσους, ὧν ἐτόλμων πάντας ἔχοντες μισοῦντας. καὶ ὀλίγους ἦν ὁρᾷν πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπάτην μεταχωροῦντας, ἀπερικαλύπτων καὶ χωρὶς τεχνασμάτων τῶν ἀσέμνων ἔργων προκειμένων, καὶ τῆς ἀναιδοῦς ἀποστασίας εἰς προφυλακὴν ἀρκούσης τοῦ μὴ θᾶττον πρὸς αὐτὴν ὑπολισθαίνειν, καὶ ἀθρόον θήραμα τοῦ πονηροῦ τ' ἀνθρώπινα γίνεσθαι.

A inde audiunt: *Recedite a me, quia numquam novi vos*. Ex hoc igitur malo & pernicioso semine, promtum jam ad suorum zizaniorum agricolationem cum sibi obnoxium fecisset, reliquum impietatum germen facile habuit sponte succrescens, atque sic omnis exitii & corruptelæ illius animam fructiferum veluti campum effecit: itaut quotquot antea in impietate, præsertim vero hac, celebres fuere, ceu pueri haberi possint, si eos metiri velimus cum magnitudine calliditatis istius, cum vaferrimis moribus ceterisque deceptionis machinis & commentis. Qui enim illum præcesserunt, etsi sordibus luxuriæ aliisque operum nefanditatibus, maximis etiam in Deum blasphemiis primas partes obtinebant, tamen detestabiles B & abominandi omnibus propemodum hominibus videbantur, ob manifesta scelera quæ perpetrare audebant universorum sibi odia conciliantes. Et paucos erat videre, qui ad illorum errores se conferrent, dum manifesta opera essent & sine technis scelera proponerentur; ipsaque apostasiæ impudentia ad præcavendum satis erat, ne quis cito nimis ad illam dilaberetur, nec homines catervatim ipsius maligni præda fierent.

Οὗτος δὲ τὰ τῶν μιασμάτων πρόδηλα περικόπτων, καὶ ἃ κατέλιπε τῆς ἀκολασίας ἐπικαλύπτων, τὰ τε μηδ' ἀκοῇ φορητὰ τῶν ἀσεβημάτων ἢ συστέλλων, ἢ καταμιγνὺς τοῖς ἀνεκτοτέροις, καὶ σύμπαν εἰπεῖν, κωδίῳ προβάτου τὸν λύκον ἐναποκρύπτων, πολλοῖς μὲν ἔδοξε διδάσκαλος εὐσεβείας καὶ ὁδηγὸς σωτηρίας· πολλοὺς δ' ἀπροόπτως αὐτῷ καταποθέντας τῷ βαράθρῳ τῆς ἐσχάτης ἀπωλείας κατεκρήμνισε. καὶ γὰρ οὐδὲ τοῖς πρότερον ἀμελούμενον, ὅμως καὶ τοῦτο αὐτῷ σπουδαιότερον μεμηχάνηται, ὥστε μὴ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς τοῖς αὐτῷ μυεῖσθαι προσερχομένοις πλειότερα [4] τῶν ἀσεβημάτων θαῤῥεῖν, μηδὲ τῶν μυστηρίων προτιθέναι τὰ ἐξάγιστα· ὧν ἐστι τὸ κεφάλαιον ἀπάρνησις παντελὴς Θεοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου δόξα καὶ κράτος, καὶ δημιουργίας ἰσχὺς, καὶ τιμὴ, καὶ οἰκείωσις. οὐδὲν οὖν ἐκεῖνος τοιοῦτον κατεπίστευε τοῖς ἄρτι μυουμένοις. ἀλλὰ πρῶτα μὲν τοῖς εὐαγγελικοῖς ἐπειρᾶτο καταῤῥυθμίζειν ῥήμασιν αὐτῶν τὰ ἤθη, καὶ ἃ μηδὲν ἐκέλευσε περὶ δόγματος. καὶ τούτοις πως κατακηλεῖν τε καὶ καταγοητεῦσαι ἐπεχείρει, καὶ χειροήθεις ἀπεργάζεσθαι τοὺς μυσταγωγουμένους. ἐπειδὰν δ' εὔνους εἶχεν, καὶ ὡς διδασκάλῳ καὶ σωτηρίας ἑώρα προσανέχοντας ὁδηγῷ, τότε καὶ τὸν ὅλον τῆς ἀποστασίας ἰὸν χανδὸν αὐτοῖς παρεῖχεν ἐκροφεῖν, καὶ τετελεσμένους ὁμοίως ἐκείνῳ ἀνηγόρευέν τε καὶ ἀνεκήρυττεν τὴν ἀσέβειαν. Τυχικὸν δ' αὐτὸν καὶ οὗτος ὁ τρισαλιτήριος ἐπωνόμαζεν, οὐ τὴν κλῆσιν ἐκκλέπτων μόνον τοῦ μακαρίου Παύλου μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν καὶ ὑπόστασιν εἰς ἑαυτὸν μεταπλάσσων καὶ παραχαράσσων καὶ ὑποβαλλόμενος· οὐ γὰρ ἄλλον τινὰ, (ὢ μωρᾶς γλώσσης, μωροτέρας δ' ἀκοῆς τῶν παραδεχομένων·) ἀλλ' ἐκεῖνον εἶναι τὸν Τυχικὸν ἑαυτὸν ἐτερατολόγει, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ ἀποστόλου φερόμενόν τε καὶ πολλαχοῦ μνήμης ἐπαινούμενον. τοῦτο δὲ τὸ κακόπλαστόν τε καὶ ἀναιδὲς καὶ ἠλίθιον καὶ ἄθεον, καὶ οὐ μή ἐστι παρ' οὐδεμιᾷ τῶν πώποτε γεγενημένων αἱρέσεων παραπλήσιον. τοῦτο δὴ [5] καταβαλὼν καὶ προθεμελιώσας ταῖς τῶν ἠπατημένων ψυχαῖς, ἐκεῖθεν ἐπῳκοδόμει τὰ ἄλλα. κήρυκά τε γὰρ ἀπεστάλθαι πρὸς αὐτοὺς παρ' αὐτοῦ, καὶ ἃ διαγγέλλει καὶ λέγει, μὴ τῆς αὐτοῦ σοφίας εἶναι, τοῦ δὲ διδάξαντος καὶ ἀπεσταλκότος Παύλου παραγγέλματα. καὶ ὁ πολλάκις τοῖς ἔτι [6] μᾶλλον μυστικωτέροις τὴν ἀσέβειαν πνεῦμα καὶ παράκλητον ὑ-

XXI. At iste manifesta inquinamenta resecans, & quæ intemperantia reliquit obvelvens, & quæ scelera ne auditu quidem ferri poterant, vel contrahens vel tolerabilioribus miscens, & ut compendio C dicam, sub ovina pelle lupum occultans, a multis reputatus est pietatis magister & dux salutis, ac multos incircumspecte absortos ipso barathro extremæ perditionis præcipites egit. Quod enim ne ab antecessoribus quidem ejus neglectum fuerat, hoc tamen sibi diligentius etiam atque etiam dolose attentandum existimavit, ut ne videlicet statim ab initio eis, qui ut initiarentur ad se veniebant, majores impietates temere committeret, nec mysteria impuriora concrederet: quorum caput est omninoda Dei abnegatio, & diaboli auctoritas atque imperium, creandi etiam virtus, & honor & famulatus. Ille igitur istorum nihil concredebat nuper initiatis. At primo quidem evangelicis nitebatur adaptare verbis illorum mores, sed iis quæ nihil D de dogmate decernunt; atque his rebus interea demulcere atque fascinare nitebatur, simulque cicures efficere quos instituendos suscipiebat. Ubi vero sibi satis conciliatos habebat, atque tamquam magistro & salutis duci obaudientes videbat; tunc etiam universum apostasiæ venenum hiantibus faucibus deglutientum illis propinabat, quos etiam perfectos perinde atque se in impietate nominabat atque proclamabat. Tychicum porro semet & iste sceleftus nominabat, non modo appellationem suffuratus Discipulorum beati Paulli, sed & essentiam ipsam atque personam in se transformans, adulterans atque supponens. Nec enim alium aliquem, (o insana lingua, at insanior auditus eorum qui hæc adoptabant!) sed se esse Tychicum illum portentose diE cebat, qui in epistolis Paulli occurrit, & cujus sæpe cum laude mentio fit. Rem hujusmodi malitiose confictam, impudentem, insanam, impiam, & cujus nulla occurrit apud eas quæ umquam fuerunt hæreses, similis; rem inquam hujusmodi cum veluti basim ac fundamentum præstravisset in deceptorum animis, inde cetera superædificabat. Ajebat enim præconem se missum fuisse ab illo ad eos, & quæ prædicat vel dicit, non suæ esse sapientiæ, sed Paulli præcepta, qui se docuerat & miserat. Et qui sæpenumero inter eos quibus secretiora impietatis cre-

1. Al. *deficit* καὶ. 2. Al. *deest* χωρίον. 3. *Videtur deesse* δεῖν. 4. Al. τελεώτερα. 5. Al. καταβαλών. 6. Al. ἐπί.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
890.

μνῶν ἑαυτὸν, εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν τῦ θεσπεσίυ Παύλυ πρὸς τὸ ἄλλο πλῆθ☉ κατέλεγεν ἑαυτὸν, ἑπτακοσίων ἐτῶν ἐγγὺς μεταγενέστερος καὶ Παύλυ ϗ Τυχικοῦ γεγονώς. καὶ γὰρ ὁ κατάρατ☉ ὗτος ϗ τερατίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐγνωρίζετο χρόνοις κήρυξ τῆς ἀσεβείας, ὡς [1] ὔπω τις διάπυρ☉ ἕτερ☉. πολλὰς γὰρ ὁ πλάνος πόλεις περιῆλθεν ϗ χώρας, θηρῶν, ἀπατῶν ϗ [2] παγιδεύων τὰς τῶν ἁπλυστέρων, οἴμοι, ψυχὰς, ὡς ϗ αὐτὸς ὁ τῦ ψεύδυς ὡς ἀληθῶς υἱὸς ἐν μιᾷ τῶν αὐτοῦ φησιν ἐπιστολῶν· ἀπὸ ἀνατολῶν ϗ δυσμῶν, ϗ βορρᾶ ϗ νότυ ἔδραμον κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον Χριστοῦ τοῖς ἐμοῖς γόνασιν [3]. εἰ γὰρ, ὡς ἐν πᾶσιν, ὕτω κᾀνταῦθα ἠλαζονεύετο, ἀλλ' οὖν ὐκ ὀλίγον δρόμον ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ϗ τῶν πειθομένων ἀπωλείας κατέβαλε [4]. ἐγγὺς δὲ ϗ ὗτος τριάκοντα ἔτη ἐπὶ τοῖς τέσσαρσι τῆς ἀσεβείας προέστη, ϗ τὸν ἀγῶνα τῆς πλάνης διήνυσεν. Εἰρήνη δὲ τηνικαῦτα, τὸ φιλόθεον ἐκεῖνο ϗ θεομακάριον γύναιον, τῆς βασιλείυ ἀρχῆς ἐπεστάτει, ἡνίκα τῷ φρονήματι τῆς ἀποστασίας ὁ θεομάχος ὗτος ϗ θεοβλαβὴς ἤκμαζεν, ἐξ ὗ χρόνυ μέχρι τῦ παρόντος ἡ νῦν [5] ἐπιχωριάζυσα ἀσέβεια, τῆς ἐκείνυ μὲν ἤρτηται διδασκαλίας, παρευδοκιμεῖ [6] δὲ τὰς ἀντιτέχνυς, κᾂν πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτή τε ϗ αἱ παρασπίζυσαι ταύτῃ φέρωσιν [7] ὄλεθρον. ἐπὶ τοσῦτον δ' αὐτὸν οἱ τάλανες τῶν μαθητευθέντων θειάζυσιν, ὥστε ἄλλα τε ἄτοπα περὶ αὐτῦ ϗ ἀκοῇ ἀνυπόστατα φθέγγονται, ϗ δὴ ϗ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτῦ τὰς ἰδίας προσευχὰς, μᾶλλον δὲ ὑλακὰς ἐπισφραγίζυσιν· ἡ εὐχὴ, λέγοντες, τῦ ἁγίυ πνεύματος ἐλεήσει ἡμᾶς. ἐκάλει δ' ὗτος ὁ σκόλιος ὄφις ἑαυτὸν ϗ θυσαυρὸν, ϗ ποιμένα ϗ ὁδηγόν. γράφει γὰρ τοῖς ἐν Κωλωνείᾳ· τὸ δόκιμον ὑμῶν τῆς πίστεως προεγνωκότας, ὑπόμνησιν πρὸς ὑμᾶς ποιύμεθα, ὅτι ὥσπερ αἱ παρελθῦσαι ἐκκλησίαι ποιμένας ϗ διδασκάλυς ἐδέξαντο [λέγει δὲ Κωνσταντῖνον ϗ τὺς ἄλλυς, ὓς ὁ λόγος ἀνωτέρω ἠριθμήσατο·] ὕτως ϗ ὑμεῖς λαμπάδα φαεινὴ, ϗ λύχνον φαίνοντα ϗ ὁδηγὸν σωτηρίας ἐδέξασθε, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά συ φωτεινὸν ἔσαι. καὶ μετ' ὀλίγα· μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον. ταύτας δὲ τὰς ἐπαγγελίας ἔχοντες παρὰ Θεῦ, θαρσεῖτε. ἡμεῖς γὰρ πεπεισμένοι ὄντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἐγράψαμεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θυρωρὸς καὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ϗ ὁδηγὸς τῦ σώματος τῦ Χριστῦ, ϗ ὁ λύχνος τῦ οἴκυ τῦ Θεῦ ἐγώ εἰμι, ϗ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τῦ αἰῶνος. ὗτος ὖν [ὢ τί ἄντις αὐτὸν εἰπὼν ἀξίως εἴποι;] ἀλλ' ὖν ὁ κάκιστ☉, ϗ ἀθεότατος ἀνθρώπων ὑπεράνω φέρων ἑαυτὸν ϗ ὑψῶν, ἀξίαν μὲν, ὡς ὕστερον δηλωθήσεται, πτῶσιν κατηνέχθη· γράφει δ' ὖν ϗ πρὸς Λέοντά τινα Μοντανόν· σὺ δὲ τήρησον σεαυτὸν ἔνδ☉ [8] τὸ τέμνειν τὴν ἀκλινῆ πίστιν. τίνα [9] γὰρ κατηγορίαν ἔχεις καθ' ἡμῶν; μή τινα ἐπλεονέκτησα, ἢ ὑψηλοφρόνησα; ὐ δύνασαι εἰπεῖν. εἰ δὲ ϗ εἴπῃς, ἡ μαρτυρία συ ὐκ ἔστιν ἀληθής. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο μισῆσαί σε, ἀλλὰ παρακαλέσαι ὡς ἐδέξω ἀποστόλυς ϗ προφήτας, οἵτινές εἰσι τέσσαρες, δέξαι καὶ ποιμένας ϗ διδασκάλυς, ἵνα μὴ θηριάλωτος γένῃ· ὕτως μυριάκις ἑαυτὸν μετέπλαττεν μορφαῖς πρὸς τὰ διάφορα τῶν ἠπατωμένων ἁρμοζόμενος ἤθη. καὶ νῦν μὲν γίγας, νῦν δὲ πίθηκος, νῦν δὲ λέων, νῦν δ' ἀλώπηξ, νῦν δ' ἄλλο τι ϗ ἄλλο τι ϗ ἄλλο τυπύμενός τε ϗ διαπλαττόμενος. ἀλλαχῦ δὲ πάλιν λέγει· ἡ πρώτη πορνεία, ἣν ἐκ τῦ Αδὰμ περιεκείμεθα, εὐεργεσία ἐστὶν, ἡ δὲ δευτέρα μείζων ἐστί, περὶ ἧς λέγει ϗ ὁ ἀπόστολ☉· ὁ πορνεύσας, εἰς τὸ

A diderat, Spiritum ſeſe & Paracletum jactabundus appellabat; jam in choro diſcipulorum divi Paulli apud reliquam multitudinem ſeipſum cenſebat, cum eſſet ſeptingentis propemodum annis recentior & Paullo & Tychico. Jam exſecrabilis iſte & monſtroſus homo circa noſtra tempora cognoſcebatur impietatis præco, fervidus ut numquam alius. Multas enim erro civitates circumcurſavit & vicos venans, decipiens, & illaqueans ſimpliciorum hei mihi! animas, ut & ipſemet mendacii revera filius in quadam ſuarum epiſtolarum dicit: *Ab oriente & occaſu & ſeptentrione & meridie excurri prædicans evangelium Chriſti genibus meis*. Etſi enim, quemadmodum in ceteris omnibus, ita & heic jactabatur, nihilo tamen ſectius haud mediocrem curſum B pro ſua & ſibi obaudientium pernicie ſeſe impendiſſe oſtendit. Circiter autem triginta & quatuor annos etiam iſte impietati præfuit, atque ſeductionis curriculum emenſus eſt. Irene porro tunc temporis, a Deo dilecta illa ac divinitus felicitata mulier, imperium moderabatur, quando ſenſu apoſtaſiæ, hic Dei hoſtis Deoque infenſus homo vel maxime vigebat; ex quo tempore uſque ad præſens quæ in noſtris regionibus obtinet impietas, ab ejus pendet documentis, quæ etiam æmulas omnes hæreſes obſcuravit, tametſi in eumdem tum hæc, tum quæ huic ſuccenturiantur interitum ferant. In tantum autem illum miſeri diſcipuli pro numine aliquo habent, ut & alia quædam abſurda de illo atque auditu intolerabilia, jactitent, immo vero e-C tiam ejus nomine ſuas preces atque adeo ſuos latratus concludant, *Oratio*, ajentes, *ſancti ſpiritus miſerebitur noſtri*. Porro vocabat ſemet tortuoſus iſte ſerpens & janitorem & paſtorem & ducem. Scribit enim ad Colonienſes: *Commendabilem fidem veſtram præcognoſcentes, vos commonefacimus, quod quemadmodum ſuperiores eccleſiæ paſtores ac doctores ſuſceperunt* (dicit vero Conſtantinum ac reliquos, quos ſupra oratio commemoravit;) *ſic & vos, lampadem lucidam & lucernam conſpicuam & ducem ſalutis ſuſcepiſtis, ſecundum quod ſcriptum eſt; ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum luminoſum erit*. Et paucis interjectis: *Nemo vos decipiat ullo modo. Has vero promiſſiones habentes a Deo, confidite. Nos enim cum in cordibus noſtris* D *perſuaſi eſſemus, ſcripſimus ad vos, quoniam janitor & paſtor bonus, & dux corporis Chriſti, & lucerna domus Dei ego ſum, & vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Iſte igitur (oh quidnam poſſet quis imaginare, quo poſſet illum digne nuncupare?) iſte inquam peſſimus, atque ſupra humanam impietatem ſe ipſum efferens atque exaltans, juſto ut ſubinde declarabitur lapſu præcipitatus eſt. At enim etiam ad Leonem quemdam Montanum ſcribit: *Tu vero cuſtodi teipſum citra diviſionem indeclinabilis fidei. Quam enim accuſationem habes adverſus nos? Numquid alio aliquid amplius habere contendi, aut alte ſapui? Hoc dicere non potes. Quod ſi etiam dixeris, teſtimonium tuum verum non eſt. Abſit autem ut ego odio te* E *proſequar: ſed hortor, ut quemadmodum ſuſcepiſti apoſtolos, qui ſunt quatuor, ſuſcipias & paſtores & magiſtros, ut ne prædæ facile obnoxius fias*. Ita infinitis ſeipſum refingebat formis, diverſis ſeſe deceptorum moribus coaptas. Et nunc quidem gigas, nunc vero ſimia, mox leo, ſubinde vulpes erat, ſtatim in aliud atque aliud transformabatur & refingebatur. Alibi etiam rurſus dicit: *Prima fornicatio, quam ex Adamo induimur, beneficentia eſt; ſecunda vero major eſt, de qua dicit & Apoſtolus: Qui*

1. ὡς al. deeſt. 2. Al. deficit καὶ.
3. Al. ἡμῶν.
4. Al. παρευδοκιμᾶται.
5. Forte γόνασιν, filiis. 6. Forte κατεβάλετο.
7. Al. φέρεσιν. 8. Sic Wolf. editio.
9. Al. τίνι.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. πορνείαν δὲ ταύτῃ λέγων ὁ ἐξάγιστος, τὴν ἐκ τῶν αὐτοῦ βδελυρῶν δογμάτων ἀναχώρησιν, ἐκάλει δὲ σῶμα Χριστοῦ ἑαυτόν. διὸ ἀποφοιτῶντας αὐτοῦ τε καὶ τῶν θεοστυγῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, τῷ τῆς πορνείας ἁλῶναι διελοιδορεῖτο πάθει. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς αὐτῆς ἐχόμενα θεοβλαβείας καὶ τερατολογίας, ἐν πολλοῖς αὐτοῦ τῶν μιαρῶν γραμμάτων ἐστὶν ἐνιδεῖν, ἃ δευτέρου ἂν εἴη λόγου καὶ ἰδιάζοντος καθεξῆς διελθεῖν καὶ στηλιτεῦσαι, καὶ εἴ τι ἄλλο τούτοις συνήρτηταί τε καὶ συνδιαπλέκεται. καὶ γὰρ καὶ ἅπερ εἴρηται πρὸς ἔνδειξιν μόνον ἐῤῥέθη τῆς πολυπλόκου ταύτης καὶ πολυμηχάνου θεομαχίας.

fornicatur, in proprium corpus peccat. Fornicationem porro heic dicit vir deteſtandus, receſſum ab ejus abominabilibus dogmatibus, vocabat vero ſeipſum corpus Chriſti. Quamobrem eos qui recedebant ab ipſo ac Deo inviſis ejus mandatis, fornicationis vitio detineri contumelioſe dicebat. Alia quoque multa quæ ab iſtiuſmodi irreligioſitate propius aberant & falſiloquio, in pluribus ejus fœdiſſimis epiſtolis videre licet, quæ ad alium pertinere videantur atque ſpecialem ſermonem, ut ordine proponantur & confutentur, & ſi quid aliud cum illis connexum atque conjunctum eſt. Etenim quæ dicta ſunt, ad ſpecimen dumtaxat relata ſunt tam multimodæ & fraudolentiſſimæ impietatis.

Μηδεὶς δὲ οἰέσθω ῥίζης ἑτέρας βλάστημα εἶναι, παρ' ἣν ἐῤῥίζωσεν ὁ θεομάχος Μάνης, τὴν παραφυάδα ταύτην τῶν δυσσεβῶν Σεργίου δογμάτων. μία μὲν γάρ ἐστι καὶ ἡ αὐτή, καὶ τὸν αὐτὸν ψυχόλεθρον καρπὸν φέρει. ἡνίκα δὲ Σέργιος τοῦ διδασκαλικοῦ τῆς ἀποστασίας ἐπέβη θρόνου, θέλων πολλοὺς ἀποπλανῆσαι [1] τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, σχίζεται μὲν περιφανῶς, μέχρι τότε καιροῦ συναγελαζομένων ἀλλήλοις, τοῦ ῥυπαροῦ Βαάνους· ἀναδέχεται δὲ κατ' ἐνώπιον τῶν μαθητῶν καὶ τὴν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ φιλονεικίαν καὶ μάχην. καὶ ἡ στάσις αὐτοῦ δραματουργεῖται δημοσίῳ θεάτρῳ, δι' ἧς ἐτέχναζεν δελεάζειν, καὶ τῆς οἰκείας πλάνης ἕλκειν ὀπίσω ἄλλους τε ὅσους ἐδύνατο, καὶ οἵ τινες ἡταιρίζοντο τὸν Βαάνην. ἦν δὲ αὐτῷ καὶ σκηνὴ ἀρετῶν προβεβλημένη, μέγα δέλεαρ τῶν προσιόντων, καὶ ταπεινὸν [2] ἦθος, καὶ δεξιότητος κατεσχηματισμένος τρόπος, καὶ ἡμερότης οὐ τοὺς οἰκείους ὑποσυναίνουσα [3] μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τραχύτερον διακειμένους ὑπαλλαίνουσά τε καὶ συλαγωγοῦσα. ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν ῥυπαρὸν τῶν μιαρῶν πράξεων τοῦ ἀντιστασιώτου Βαάνους στηλιτεύειν τε καὶ ἀποπέμπεσθαι, μάλιστά γε [4] κατὰ τὸ ἐμφανὲς μελέτην εἶχε· πρὸς δὲ τὰ δυσσεβῆ τῶν δογμάτων κατ' οὐδὲν ἀντιπίπτων, οὐδὲ διαφερόμενος ὤφθη. ὁ μὲν οὖν Βαάνης ἀσυνηγόρητον ἔχων τὴν τῶν ἐκθέσμων ἔργων ἐπίδειξιν, ἐπὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ μόνον κατέφυγεν, καὶ διὰ τῆς τῶν προσώπων ποιότητος, ὡς ἐνόμιζε, τὸ κίβδηλον αὐτοῦ καὶ κατεστυγημένον τοῦ φρονήματος συνεκρότει τε καὶ ἀπεσέμνυνε, μαθητὴν ἑαυτὸν τοῦ Ἐπαφροδίτου εἶναι μεγαλαυχῶν, καὶ τὴν ἐκείνου τιμῶντα παράδοσιν, πρὸς τὰς ἀποτροπαίους τῶν πράξεων καὶ βδελυρὰς οὐδένα δισταγμὸν ἢ ἐρύθρημα φέρειν, ὡς οὐ χρὴ πράττεσθαι. νεοφανῆ δὲ Σέργιον ἐλοιδορεῖτο, καὶ μηδένα τῶν ἐπιστήμων διδασκάλων μήτε ἰδεῖν, μήτε ἀκροατὴν χρηματίσαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ἐκεῖθεν σπάσαντα φωτὸς, ἐν πλάνῃ καὶ ἀπάτῃ διαπορεύεσθαι. ὁ μὲν οὖν ἐξάγιστος Βαάνης τούτοις τε τὸν ὁμότεχνον καὶ ἀντιστασιώτην ἔβαλεν, καὶ ἑαυτὸν ἐμεγάλυνεν. τὸ δὲ ποικίλον θηρίον, ὁ Σέργιος, τὸ [5] μὴ βεβυθίσθαι περιφανῶς οὕτως τῶν πράξεων τῷ βορβόρῳ, μηδ' οὕτως ἀπόζειν ὥσπερ ὁ Βαάνης τὴν ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ πολλοῖς ταύτην καὶ ῥημάτων καὶ φασμάτων παρακαλύμμασι περιστέλλειν, ἔλαβεν ἰσχὺν εἰς δύο τὴν ἀποστασίαν σχίσαι· καὶ τοὺς μὲν, ὅσοι τῆς μερίδος ὤφθησαν τοῦ Βαάνους, αὐτὸς διαπτύων Βααννίτας ἐκάλει· ἐκεῖνος δ' ἀμειβόμενος τὴν ὕβριν, ἀποτροπαίους τε οὓς ἡ μοῖρα εἶχε τοῦ Σεργίου ἐποιεῖτο, καὶ Σεργιώτας ὠνόμαζεν ὁμοίως. καὶ ἦν μὲν αὐτοῖς ἡ ἔρις καὶ στάσις καθ' ἡμέραν αὐξομένη τε καὶ κρατουμένη, καὶ τὰς μιαρὰς μερίδας εἰς ἄσπονδον ἔχθραν καθεστῶσα.

XXII. Nemo vero exiſtimet radicis alterius germen eſſe, quam ejus quæ jacta eſt ab iniquo Manete, propaginem hanc deteſtabilium Sergii doctrinarum. Una enim eademque eſt, atque eumdem animis pernicioſum fructum fert. Ubi vero Sergius magiſtralem apoſtaſiæ cathedram conſcendit, cum vellet aliquammultos in errorem inducere ex catholica Chriſti Eccleſia, ſchiſma quidem manifeſtum fecit ab impuro Baane, qui ad id uſque temporis invicem conjuncti erant; ſuſcipit vero in oculis diſcipulorum adverſus eum perſonalem contentionem & pugnam. Et ejus diſſidium exhibetur in publico theatro, per quod artificioſe volebat ineſcare, & ad ſequelam ſui erroris attrahere tum ceteros quos poterat omnes, & eos maxime qui de partibus erant Baanis. Habebat etiam propoſitam virtutum ſcenam, magnum illum accedentium fomitem, & modeſtos mores, ac benignitatis effictum modum: manſuetudinem item, quæ non modo ablandiebatur ſuis, ſed etiam animos aſperiores leniret & attraheret. At enim quæ fœda erant in actionibus adverſarii ſui Baannis ex inſtituto ſtudebat confutare atque a ſuis removere, ſi qua præſertim publica erant. At adverſus irreligioſa dogmata nullatenus ſe opponere aut pugnare viſus eſt. Baanes igitur, cujus manifeſtis ſceleribus nihil patrocinabatur, ad anteceſſores ſuos confugiebat, atque ex perſonarum qualitate, ut putabat, corruptelam & infamiam ſuæ ſententiæ tuebatur atque efferebat; diſcipulum ſeſe Epaphroditi eſſe jactitans, quique ejus veneraretur traditionem; ad deteſtabiles abominandaſve actiones nullam ſuſpicionem vel ruborem afferre, quaſi quæ faciendæ non eſſent. Ut recentem vero Sergium traducebat, & qui nullum præſtantiſſimorum magiſtrorum aut vidiſſet, aut ejus auditor fuiſſet: ideoque in errore ac deceptione obambulare, cum inde lucem non attraxerit. Impius itaque Baanes his ejuſdem ſocium artificii & æmulum appetebat, ac ſeipſum magnificabat. At verſipellis bellua Sergius, propterea quod palam non immergebat ſe ſimili modo in lutulentas actiones, neque tantopere graveolebat impuritate ut Baanes; quinimmo hanc multis noverat tum verbis tum ſpecierum involucris obvelare, prævaluit ut in duas partes apoſtaſiam ſcinderet. Ac quotquot de factione cunſpiciebantur Baanis, reſpuens ipſe Baanitas vocabat. Qui par pari contumeliæ reddens abominabatur eos qui de Sergii ſocietate erant, & Sergiotas itidem appellabat. Illorum porro diſſidium incrementa quotidie ac robur accipiebat & contentio, ſic ut deteſtandas partes in odium irreconciliabile conjecerit.

1. Al. ἀποπλανᾶσθαι.
2. Al. ταπεινῶν.
3. Lege ὑποσαίνουσα.
4. Al. μάλιστα δέ γε. Mox πρὸς οὐδὲν.
5. Forte melius τῷ.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
890.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον θανάτῳ τὸν βίον καταστρέψαντος Σεργίου, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ τούτου μαθηταὶ εἰς τὴν πρὸς τοὺς Βαανίτας ἀνεῤῥάγησαν μάχην, ὡς οὐκ ἔτι λόγοις καὶ λοιδορίαις, ἀλλὰ καὶ χερσὶ καὶ ξίφεσι κρίνεσθαι τὴν ἔριν, καὶ πολὺν φόνον τῶν Βαανιτῶν ῥυῆναι. ἐπεκράτει γὰρ ἡ μερὶς Σεργίου τῷ τε πλήθει, καὶ ὅτι τῆς ἐν αὐτοῖς ὁπλιτικῆς δυνάμεως ὁ ἄρχων τῇ δόξῃ προσαπέκλινε Σεργίου· καὶ ἂν εἰς τέλος, ὥσπερ ἦν ἄξιον, οἱ Βαανῖται ὑπὸ τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοφύλων χειρῶν ὠλοθρεύθησαν, εἰ μή τις, Θεόδοτος ὄνομα, δυσσεβὴς εἰ καί τις ἄλλος τὴν θρησκείαν, συνέκδημος Σεργίου λεγόμενος, τὸν φόνον ὀξέως ῥέοντα ἀνέσχε τε καὶ ἀνέκοψεν, ἄλλοις τε αἱμυλίοις λόγοις, καὶ τὸ κοινῇ συνοῖσον εἰσηγούμενος, φάμενός τε καὶ διατεινόμενος καὶ πολλοῖς κατασκευάζων ἔργοις τὸ προτεινόμενον, ὡς ἑκατέρα μερὶς τῆς αὐτῆς εἰσι βλαστήματα σπορᾶς, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἔθεσι συνηυξήθησαν, καὶ κοινὴν[1] τὴν δίαιταν εἶχον, καὶ ὁμονοίᾳ περιετειχίζοντο, οὐδὲν μέγα περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων στασιάζοντες. καὶ τοῦτο ἐκράτει χρόνοις πολλοῖς, μέχρι τῆς τοῦ διδασκάλου Σεργίου ἀναδείξεως, καὶ ὡς οὐ χρὴ οὐ μὲν οὖν τὴν ἐν τοσούτοις χρόνοις σύμπνοιάν τε καὶ συνάφειαν εἰς αἵματα καὶ σφαγὰς διαλῦσαι, οὐδὲ τοὺς εἰς αὐτὰ τὰ καίρια καὶ νῦν συνημμένους[2] τε καὶ ὁμοφρονοῦντας, διά τινας προσφάτως ἀναῤῥιπισθείσας διαφορὰς, ὡς ἑτεροπίστους παντελῶς καὶ ἀθέους εἰς τὸν διὰ ξίφους ὄλεθρον[3] ἀφειδῶς παραπέμπειν· ἀλλ' ὁ μὲν τοιούτοις τισὶ ῥήμασι τὸν κατ' ἀλλήλων, [ὡς εἴθε μὴ ὤφελον· οὐ γὰρ ἂν ὁ ψυχόλεθρος πλείους ἐπενεμήθη ψυχὰς] ἔστησε φόνον.

XXIII. Poſt annum Sergio vita functo, in tantum hujus diſcipuli adverſus Baanitas in pugnam eruperunt, ut non amplius verbis aut conviciis, ſed manibus gladiiſque lis decerneretur, & multus cæſorum Baanitarum ſanguis difflueret. Prævalebat enim Sergiana factio qua multitudine, qua etiam quia dux armatæ militiæ inter eos in ſententiam Sergii inclinaverat. Atque jam funditus, ut par erat, Baanitæ a ſociorum & conſortium manibus interiiſſent, niſi quis Theodotus nomine, impius religione ſi quiſquam alius, ſocius Sergio itineris dictus, cædem acriter graſſantem non compeſcuiſſet atque ſedaſſet tam aliis blandis verbis, quam communem utilitatem allegans, dicens atque evincens, ac actibus multis quod evincebat confirmans, utramque ſcilicet partem ejuſdem eſſe germina ſeminis, iiſdemque moribus ſuccreviſſe, promiſcuamque habere vivendi normam, & quod concordia circumvallarentur, ne quid nimis de rebus in contentione poſitis diffidendo. Atque iſtud equidem obtinuiſſe multis annis, donec Sergius magiſter conſtitutus eſt: nec oportere ullatenus tot annorum conſpirationem & concordiam reſolvi in ſanguines & jugulationes; nec homines in potiſſimis dogmatibus vel nunc unitos & concordes, propter quaſdam recens excitatas diſcordias, tamquam contrariæ fidei profeſſores ac omnino impios paſſim gladiorum interitui mancipare. Ille igitur talibus quibuſdam verbis, mutuam cædem (quod utinam non contigiſſet! nec enim animorum peſtis plures animas abſumſiſſet) compeſcuit.

Μιχαὴλ[4] μέντοιγε τοῦ βασιλέως τὰ ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα διέποντος, ὃς ἐκ τῆς βασιλείου στολῆς εἰς τὸ τῶν μονάχων ἠμείφθη σχῆμα, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος Λέοντος, οὐκ ἐν τῷ ῥᾳθύμῳ τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἔρευναν τῆς ἀποστασίας τιθεμένων, ἀλλὰ καὶ σπουδὴν τὴν πρέπουσαν ἀναδεξαμένων, στέλλονταί τινες τῶν οὐκ ἀσήμων ἀνὰ πᾶσαν τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν, τοὺς, εἴτινες ἂν φωραθεῖεν τῆς τοιαύτης κάτοχοι θεομαχίας, ἐπείπερ πολλάκις αὐτοὺς αἱ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων νουθεσίαι καὶ παραινέσεις οὐδὲν οὔτε ὤνησαν, οὔτε μεταβάλλειν ἔπεισαν τὴν ἀσέβειαν· τούτους οὕτως ἀμεταθέτως ἔχοντας, ὡς κοινὴν λύμην καὶ φθορὰν τοῦ γένους πρὸς τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑπάγειν. ἧκεν οὖν τὰ προστάγματα καὶ εἰς τὴν καλουμένην χώραν τῶν Αρμενιακῶν· Θωμᾶς δὲ ἦν τηνικαῦτα Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος, καί τις ἕτερος Παρακονδάκης ἐπώνυμος, ἔξαρχος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ὅσοι τῆς κατὰ τὸν βίον σεμνότητος εἴχοντο, καὶ τῆς ὑψηλοτέρας πολιτείας ἐποιοῦντο ἐπάγγελμα συντηρεῖν τὰ δέσμα: τούτων τοίνυν τῶν ἀνδρῶν ἑκάτεροι ἅμα συνεδριάζειν μετὰ καὶ ἑτέρων τινῶν λογίων βασιλικὸν δεξάμενοι θέσπισμα, οὓς ἂν τῶν ἀποστατῶν ἡ πολιτικὴ χεὶρ ἀνεύρισκέν τε καὶ συνελάμβανεν, καὶ πρὸς αὐτοὺς διεπέμπετο, ἐξήταζόν τε καὶ ἐλογοθέτουν λεπτομερέστερον, καὶ τοὺς ὑπαιτίους τῶν ἀναιτίων φυλοκρινοῦντες, τοὺς μὲν ἀπέλυον, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐπιτιμίοις ἐκκλησιαστικοῖς καθυπέβαλλον· τοὺς δὲ παντελῶς ἀνιάτους οἱ πολιτικοὶ νόμοι καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχόντων παρελάμβανεν τὸ δικαστήριον. οὕτω δὴ τῆς ἐρεύνης τε καὶ κρίσεως, καὶ τοῦ λογοθεσίου καὶ τῆς πράξεως προϊούσης, μερίζονται τῶν εἰρημένων κριτῶν τὴν σφαγὴν οἵ τε λεγόμενοι Κυνοχωρῖται[5], καὶ οὓς ἐπωνόμαζον ἀστάτους. ἦσαν δὲ οὗτοι τῶν τοῦ Σεργίου μαθητῶν οἱ λογάδες. οἱ μὲν οὖν ἄστατοι μηδενὸς ἑτέρου δεηθέντες, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς δόλῳ καὶ προδοσίᾳ κατασφάζουσιν τὸν εἰρημένον ἔξαρχον. τοῖς δὲ Κυνοχωρίταις, ἐπείπερ

XXIV. Michaele vero Imperatore Romanum ſceptrum obtinente, qui principale ornamentum in monachorum mutavit habitum; itemque Leone qui eum in imperio excepit, nequaquam perquiſitionem inveſtigationemque hujus impietatis negligentibus, quinimmo curam quæ par erat ſuſcipientibus, mittuntur quidam non obſcuro loco nati homines per univerſam Romanam ditionem, qui ſi quos fortaſſe deprehendiſſent huic obnoxios impietati; quandoquidem eos multoties epiſcoporum atque ſacerdotum nec monita nec adhortationes quidquam aut juverunt, aut abjicere ſuaſerunt ſuam impietatem; hos tantopere obſtinatos, tamquam communem peſtem ac noxam humani generis ſecuri percuterent. Pervenere igitur juſſa & in regionem Armeniacorum dictam. Thomas erat tunc Neocæſareæ epiſcopus, & alius quidam Paracondaces nomine, qui præerat per id temporis univerſis, quotquot vitam religioſiorem ſectabantur, atque ſublimioris converſationis profitebantur vincula cuſtodire. Horum igitur uterque ubi una conveniendi cum aliis diſertis hominibus imperiale decretum ſuſcepere, quoſcumque apoſtatas militaris manus inveniebat comprehendebatque, atque ad ipſos mittebat, interrogabant ac ſubtiliſſime diſcutiebant: atque fontes ab inſontibus in claſſes diſtinguentes, hos quidem dimittebant, præter nonnullos quos pœnis eccleſiaſticis ſubjecerunt; illos vero quippe prorſus inemendabiles, politicis legibus eorumque magiſtratuum tribunalibus addicebantque. Cum hoc modo inquiſitio & judicium, proceſſus item & acta procederent, inter ſeſe partiuntur capitalis ſententiæ exſecutionem prædictorum judicum & illi qui Cynochoritæ dicebantur, & quos Haſtatos appellabant. Erant porro hi inter Sergii diſcipulos ſelectiſſimi. Haſtati igitur nullo alio adhortatore egentes, ipſi per ſe dolo & proditione jugulant prædictum præfectum. At Cynochoritis,

1. Coisl. κοινῇ. 2. Al. συνηγμένους, Mox προσφάτως.
3. Al. θάνατον.

4. Nempe *Curopalatæ*, cognomine *Rhangabe*.
5. Vide Cedrenum pag. 433.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἐνέδει στρατηγὸς τοῦ μιάσματος, εἷς τῶν εἰρημένων ἀστάτων ἐφίσταται, καὶ κατασφάζουσι καὶ οὗτοι τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ Θωμᾶν. ἀναίδην δὲ τούτων οὕτω παρανομηθέντων, ὡς ἔφην, ἑκατέρας μιαιφονίας ἀρχιτέκτονες, φεύγουσι μὲν σὺν τοῖς ἑπομένοις ἀσυδὴ ἀπὸ πάσης γῆς, ἣν ὁ χριστιανῶν ἐκόσμει θεσμὸς, παραγίνονται δὲ ἐν Μελιτηνῇ πόλει τῆς δευτέρας Ἀρμενίας, πολιτείαν οὔσαν τότε τῶν μισοχρίστων Σαρακηνῶν, ἧς καὶ Ἀμηρᾶς ἦρχεν, ὃν ἐπεκάλουν Μονοχεράρην [1]. καὶ οὗτος ὁ μισόχριστος τοὺς μισοχρίστους φυγάδας τά τε ἄλλα φιλοφρονησάμενος δεξιῶς, καὶ παντὸς ἐλευθερώσας ἀνθρωπίνου δέους, τὸ Ἀργαοὺν [2] πολίχνιον οὕτω καλούμενον ἐπιχωρίῳ γλώττῃ οἰκεῖν ἐπιτρέπει. ἀθροίσματος δὲ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ τῶν τὴν ἀποστασίαν φρονούντων συνερρυηκότος, ὡς καὶ εἰς λῃστρικὴν ἐξαρκεῖν ἐπιδρομήν τε καὶ χεῖρα, πολλὴ καὶ πολλάκις τῶν πλησιοχώρων χριστιανῶν αἰχμαλωσία τοῖς ἀθέοις ἐπετηδεύετο. κἀκεῖθεν κραταιούμενον τὸ κακὸν, οὐ μόνον τοὺς ἀπ' ἀρχῆς θεραπευταῖς ἀδεῶς ἐδίδου τὴν ἀσέβειαν θρησκεύειν, ἀλλὰ καί τινας τῶν αἰχμαλωτιζομένων πολλὴν παρεῖχεν τὴν ἐξουσίαν συναναγκάζειν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῖς καταπίπτειν ἀθεότητα. γίνεται δὴ καὶ Σέργιος, οὗ πολλάκις ἔσχε μνήμην ὁ λόγος, ἐκεῖσε· καὶ χρόνον τινὰ τοῖς φυγάσι διατρίψας, καὶ βαθυτέρας αὐτοῖς ἐπὶ πλέον τῆς ἀσεβείας τὰ δόγματα, τὴν ἄνωθεν ὅμως δίκην οὐ διδράσκει [3]. ξυλουργίας ἦν ὁ καιρὸς, καὶ τεκτονικῆς ὁ Σέργιος οὐκ ἀμελέτητος ἦν, καὶ δὴ καὶ συνήθης ἦν κεχρῆσθαι τῇ τέχνῃ, καὶ εἰς σανίδας ἀποξέειν τῶν πρέμνων τὰ ἐπιτήδεια· οὗτος κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος τοῦ Ἀργαοῦ παραγεγονὼς, ἔπραττε τὰ αὐτοῦ, καὶ εἰς σανίδας τὰ ξύλα ἀπέξεεν. πρὸς ταύτῃ δὲ ὄντα τῇ ἐργασίᾳ, Τζανίων [4] ὄνομα, γένος ἐκ Νικοπόλεως, εὐσεβὴς τὴν θρησκείαν, τὴν γνώμην ἀνδρεῖος, καὶ τὰς χεῖρας παραπλήσιος, ὡς εἶδεν οὕτω τὸν θεομάχον ταῖς μαγγανείαις αὐτοῦ τεθαῤῥηκότα, καὶ ταῖς γοητείαις τὴν ζωὴν πεπιστευκότα, καὶ καταμόνας ξυλουργεῖν ἐπηρμένον, μέγα τι καὶ διάτορον κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος ἐμβοήσας, καὶ τῇ φωνῇ φόβου τε καὶ ἐκπλήξεως πληρώσας, ἀφαιρεῖται μὲν αὐτὸς ἄνοπλος ὢν τὴν ἀξίνην τῶν χειρῶν, παίει δὲ τὸν πλάνον καιρίαν, καὶ αὐταῖς ταῖς πληγαῖς ὁ πικρὸς ἐκπολεμηθῆσε τῷ ἀλιτηρίῳ θάνατος. οὕτω μὲν δὴ οὗτος τὸ τῆς ἀπάτης ὡς ἀληθῶς πνεῦμα, ὁ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ὀλετὴρ, ἡ πικρὰ καὶ βαθεῖα τῆς ἀποστασίας ῥίζα, τὸ ἔσχατον καὶ χεῖρον τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντων κακῶν, τῆς οἰκείας αὐτοῦ χειρὸς καὶ τέχνης τῷ ὅπλῳ κατακοπείς, τῶν τε θεομάχων καὶ ὑπερηφάνων λόγων, καὶ βδελυκτῶν καὶ ἀνοσίων ἔργων, καὶ τῶν ἀμηχάνων ὑποσχέσεων καὶ ἐλπίδων, καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἐξεκόπη, καὶ εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ αἰώνιον αὐτῷ τῷ θεομάχῳ φρονήματι παρεπέμφθη.

Τρίτον καὶ τεσσαρακοστὸν καὶ τριακοσιοστὸν πρὸς τοῖς ς'. ἀπ' ἀρχῆς τῆς κοσμογενείας ἠνύετο ἔτος, ὅτε τὸν βίαιον ὁ θεομάχος ἀπέτισε θάνατον. λείπει δὲ μαθητὰς τῆς αὐτοῦ μυσαρότητος καὶ ἀποστασίας, οἳ τὸ πρωτεῖον ἐν ταῖς μυστικαῖς μαγγανείαις τε καὶ γοητείαις ἔφερον, τρεῖς· ὧν ὁ μὲν Μιχαὴλ, ὁ δὲ Κανακάρης, ὁ δὲ τρίτος Ἰωάννης ὠνομάζετο, οἷς καὶ ὁ μνημονευθεὶς ἄνωθεν Θεόδοτος συνετάζετο. οἱ δὲ μετ' ἐκείνους Βασίλειός τε καὶ Ζώσιμος, καὶ ἕτεροι πλείους ἦσαν. ἀλλ' οὗτοί γε οἱ τοῦ τρισαλιτηρίου ἐκείνου τρισκατάρατοι μαθηταὶ, οὓς καὶ συνεκδήμους τὸ ἠπατημένον πλῆθος ἐπονομάζουσιν, τὸν ἀθροισθέντα λαὸν ἐν τῷ Ἀργαοῦ, καίτοι τὸν πικρὸν καὶ θεήλατον τοῦ διδασκάλου θάνατον ὄψει λαβόντες,

A quoniam sceleris duce indigebant, quidam dictorum Hastatorum fit dux, jugulantque & ipsi episcopum Dei Thomam. Cum igitur audacter hæc scelera fuissent perpetrata, ut dixi, utriusque cædis auctores fugiunt cum sequacibus festinato ab universa terra, quam Christianorum lex condecorabat, veniuntque Metilinem Armeniæ secundæ civitatem, quæ ditioni suberat Christo inimicorum Saracenorum, cui Amiras imperitabat, quem denominabant Monocherarem. Hic igitur Christi adversarius Christi hostes extorres, quos & omni benignitate excepit & ab omni humano timore liberos asseruit, Argaum civitatulam sic appellatam vernaculo idiomate incolere permittit. Brevi multitudine eorum B qui defectionis placita fovebant confluente, itaut etiam sufficeret & ad conficiendam latrocinantium excursionem ac turbam, multa multoties vicinorum Christianorum captivitas ab impiis contingebat. Inde vero roboratum malum, non modo veteranos confestim inverecunde sinebat impietatem profiteri, verum etiam multam facultatem tribuebat cogendi quosdam ex captivis ut in eamdem secum impietatem sese præcipites darent. Eo etiam Sergius, de quo sæpe mentionem oratio nostra fecit, se contulit, atque per aliquod tempus inter fugitivos moratus est: eisque profundius irreligiositatis dogmata insinuavit; supernam tamen ultionem nequaquam evasit. Cædendarum arborum tempus erat, Sergius C artis fabrilis non erat inexpertus; quinimmo hac arte uti consueverat, & in tabulas secare arborum truncos opportuniores. Is ergo de more in vicinum Argai montem cum venisset, suam artem exercebat, & in asseres ligna secabat. Dum in hoc opere exercebatur, Tzanion quidam nomine, genere Nicopolitanus, religione pius, animo fortis nec minus manibus, ut vidit Dei hostem tantopere suis præstigiis fidentem, atque fascinationibus vitam suam commendantem, solum etiam in arboribus cædendis occupari audentem, magnum quid & sonorum adversus seductorem voce tonans, atque clamore implens metu & stupore, arripuit ipse, quippe qui inermis erat, asciam e manibus ejus, ictu vero sic op- D portune seductorem ferit, ut statim vulnera mors dira sceleratissimi hominis exciperet. Sic igitur sic erroris revera spiritus, pestis humanarum animarum, amara ac profunda defectionis radix, extremum & pessimum omnium ante se malorum, suæ ipsius manus & artis armis percussus, ex impiorum ac superborum sermonum, operum item abominandarum & exsecrabilium, impossibiliumque promissionum ac fiduciarum, quin & ipsius vitæ curriculo excisus est, atque in ignem inexstinguibilem & æternum cum sententia illa sua Deo inimica projectus est.

E

XXV. Tertius & quadragesimus ac tercentesimus supra sexcies millesimum ab orbe condito claudebatur annus, quando Dei adversarius violentam mortem oppetiit. Reliquit vero discipulos suæ abominationis & apostasiæ, qui in occultioribus præstigiis, & fascinamentis palmam reliquis præripiebant, tres. Horum unus Michael, secundus Canacares, tertius Joannes dicebatur, quibuscum & memoratus superius Theodotus accensebatur. Hos sequebantur Basilius & Zosimus, aliique plures. Sed isti sceleratissimi illius detestabiles discipuli, quos & comperegrinos decepta multitudo cognominat, coactum Argai populum, tametsi funestam & divinitus immissam magistri mortem oculis hausissent, viderentque nihil

1. Coisl. Μονοχεράρης.
2. Al. Ἀργοῦν.
3. Al. διαδιδράσκει.
4. Confer Petrum Siculum pag. 70.

καὶ οὐδέν, ὧν ἐθεομάχει καὶ ἐστρατεύετο, προελθὸν, ὅμως τοῖς ὁμοίοις κακοῖς διεφθείροντό τε καὶ κατελυμαίνοντο, οὐκ ἔτι μὲν εἰς ἕνα τινὰ, ἢ εἰς δύο τὸ διδασκαλικὸν τῆς θεομαχίας ἀναφέροντες ἀξίωμα, ὁμοτίμως δὲ ἀλλήλοις αὐτοὶ κατὰ πλῆθος τῆς πλάνης τῷ πλήθει καθηγούμενοι. ὅμως δὲ καὶ ὑποβεβηκότας αὐτῶν τινας ἑτέρους ἔταττον, οὓς καὶ νοταρίους ὠνόμαζον, καὶ τινα τῶν ἀποῤῥήτων καὶ βδελυκτῶν ὀργίων εἰς ἐποψίαν καὶ τελεστικὴν ἀφώριζον ἐπιμέλειαν.

A eorum, quæ impie dictitabat ac portentose profitebatur, usuvenisse; nihilominus paribus malis vitiare atque corrumpere pergebant: non amplius uni cuipiam aut duobus impietatem docendi munus deferentes, verum ex æquo inter sese ipsi per multitudinem errorum in multitudine magistros profitebantur. Nihilominus tamen quosdam e suis inferioris gradus creabant, quos etiam notarios appellabant, quibus quædam ex secretioribus & detestabilibus orgiis ad curam solicitudinemque initiandorum destinabant.

Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς ἀναφαίνεται καιροὺς καὶ ὁ τρισαλιτήριος Κερβέας [1], ἀνὴρ δεινὸς μὲν ὑπελθεῖν ὄχλον, στεγανὸς δὲ κρύπτειν τὸ ἀνέκφορον, καὶ τοῖς χείλεσιν ἄλλα προφέρειν παρὰ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ μελέτην πιθανώτατος, καὶ πίστιν μὲν οὐδ' ἥν τινα στέργων, ἐπεὶ καὶ τὰ τῶν Ἀράβων θειάζειν ἐσχηματίσατο· πλὴν τῆς ἀποστασίας ἐραστὴς καὶ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι κλέος ποιούμενος, οὐδὲ τῆς κατὰ πόλεμον ἐμπειρίας ἀγύμναστος. διὸ καὶ τῆς ἀποστατικῆς ἐκείνης πληθύος ἤδη πρὸς χεῖρα πολεμικήν τε καὶ βαρεῖαν ἁδρυνομένης, ἄρχειν ὑπὸ τοῦ πλήθους ᾑρέθη. ὃς ἐπὶ μᾶλλον αὔξων τε καὶ κρατύνων τὸ θεομάχον ἄθροισμα, ἐπεὶ τῇ βαρύτητι [2] τοῦ πολυχνίου στενοχωρούμενος [3] εἶδε τοὺς ὑπὸ χεῖρα, πόλιν ἄλλην εὐρυχωροτέραν ἐγείρει, ἣν ἐπωνόμαζε Τεφρικὴν [4], καὶ ταύτην τοῖς ἑπομένοις πολίζει, ὁμοῦ μὲν καὶ τὴν ἐπιφερομένην τῶν Μελιτηνιτῶν ἀποκλίνων τυραννίδα· καὶ γὰρ εἰ κατ' ἀρχὰς φιλοφρόνως ὑπεδέξαντο, ἀλλ' οὖν πλουτοῦντας ὁρῶντες, καὶ πλέον ὧν ἤλπιζον, καὶ καθ' ἡμέραν λῃστρικαῖς ἐφόδοις εἰς εὐπορίαν ἐπιδιδόντας, οὐκ ἔτι τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῖς ἐπιβάλλειν φθόνου χωρὶς καὶ πλεονεξίας ἠδύναντο. διὸ λαφυραγωγοῦντες αὐτοὺς τέχναις πολλαῖς καὶ μεθόδοις οὐκ ἐνέλιπον. μία τοίνυν καὶ αὕτη αἰτία, δι' ἣν ὡς ἀπωτέρω τῆς προτέρας οἰκήσεως πολίζειν ἔγνω τὸ ὑπήκοον. ἔτι δὲ καὶ τῷ ἀνεπιμίκτῳ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἰς τὰς δαιμονιώδεις καὶ ἀτόπους τῶν πράξεων, ἅτε δὴ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας, ἀδείας χωρεῖν καὶ σὺν παῤῥησίᾳ προνοούμενος. ἐκ γειτόνων γὰρ ἔχοντες πρότερον τοὺς Σαρακηνοὺς, ἐσέβοντο [5] μὲν τὰ αὐτῶν, ἐσέβοντο δὲ καὶ τὰ ἐκείνων· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνων θεατρίζοντες, τὰ δὲ οἰκεῖα μυστηριαζόμενοι.

XXVI. Sub hæc tempora prodiit etiam sceleratissimus Cerbeas, vir quidam acerrimus ad insi- B nuandum se plebi, impenetrabilis in occultatione eorum quæ in vulgus efferenda non erant, perquam idoneus alia loqui ore, quam quæ in animo meditaretur, & qui fidem nullam sequeretur, quoniam & Arabum religionem pro divina habere simulabat: verumtamen gloriæ ducens apostasiæ amator & dici & haberi, qui & in rebus bellicis satis erat exercitatus. Quamobrem etiam apostaticæ illius multitudinis quæ jam in manum bellicam & quidem molestam excreverat, ducatus ei a multitudine collatus est. Is magis magisque augens ac sceleratas copias roborans, ubi propter angustiam oppiduli in arcto esse sensit suos, civitatem aliam ampliorem excitat, quam Tephricen nominavit, & hanc suis asseclis frequentat, simulque eo pacto ingruentem C Melitinorum tyrannidem declinavit. Quamvis enim statim ab initio eos humaniter excepissent, attamen divites effectos videntes, & quidem magis quam sperabant, quotidieque latrocinantibus excursionibus facultates amplificare, eos non amplius sine invidia aspicere aut livore poterant. Quamobrem variis artibus & imposturis eos sua præda spoliare non cessabant. Itaque & hoc in caussa fuit, cur quam longissime a prima habitatione statuerit subjectos suos in civitatem cogere. Ad hæc solerter studuit, ut, nequaquam cum ceteris hominibus commixti, in dæmoniaca & abominabilia facinora, quippe solitarii degentes, libere & cum licentia ire possent. Cum enim antea vicinos haberent Saracenos, & D illorum & suos ritus colebant: at illorum quidem ad speciem externam, suos vero clanculum exercentes.

Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἐπίκαιρος ἐδόκει πρὸς τὰς καταδρομὰς τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἣν ἀνέστη πόλιν. μᾶλλον δὲ γὰρ ἐπλησίαζε τοῖς αὐτῆς ὁρίοις· ἀλλὰ καὶ εἴ τις αὐτομολεῖν ἐκεῖθεν ἐβούλετο τῶν τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν ἐγκόλπιον φερόντων, ἑτοιμοτέραν εὕρισκε διὰ τὸ γειτόνημα τὴν πρὸς αὐτὸν καταφυγήν τε καὶ ἀναχώρησιν. ὡς μὲν οὖν ἐκεῖνος διήνεγκεν οὐκ ἔτι λῃστρικῶς, ἀλλ' ἐκ παρατάξεώς τε καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς συντασσόμενος, ὅποις τε τὸ πλέον ἔσχε, καὶ ἐν οἷς ἀπηνέγκατο τὸ ἧττον, ἄλλης τέ ἐστιν ὑποθέσεως καὶ ἰδιάζοντος χρόνου. ὅτι δὲ παντοδαπῶν ἐπλήρωσε συμφορῶν τὰς τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς πλησιαζούσας αὐτῷ χώρας, τὸ μέγεθος ἐξαρκεῖ τοῦ πάθους ἀντὶ λόγου, τοῖς μεθ' ἡμᾶς παρασχεῖν ἀνεπίληστον [6] γνῶσιν.

XXVII. Præterea opportunissima videbatur ad faciendas in Romanum imperium excursiones quam ædificaverat civitas: propius enim ab ejus finibus aberat, ac si quis præterea transfugere inde voluisset eorum qui eamdem impietatem animo fovebant, paratiorem inveniebat propter vicinitatem fugam ad illum & secessionem. Quasnam igitur copias in alia atque alia loca advexerit non amplius prædatorias, sed ex acie atque adversus Saracenos prælia commitens, in quibusnam etiam superior fuerit vel cladem acceperit, alius est argumenti ac proprii temporis. Quod vero calamitatum omne ge- E nus repleverit vicinas sibi Romani imperii regiones, magnitudo ipsa mali loco sermonis sufficit id posteris nostris ad æternam rei commendare notitiam.

Πλὴν ἀλλ' ὅγε ταλαίπωρος ἐκεῖνος χρόνοις μακροῖς τὰ ἀνήκεστα δράσας, ὀψὲ καὶ μόλις νόσῳ τὸν βίον κατέστρεψε. καὶ τῆς ἐκείνου τυραννίδος, καὶ τῆς ἀσεβείας διάδοχος ἀναδείκνυται ἐπὶ παιδὶ μὲν γαμβρὸς, ὑπὲρ τοῦ γένους δὲ τὸ ἀνεψιὸν ἕλκων, καὶ τὸ ἐπώνυμον Χρυσοχέρης [7]. καθ' οὓς καιροὺς τήνδε τὴν

XXVIII. Verumtamen cum labes illa ac pestis multos per annos nefanda perpetrasset, sero tandem ac vix morbo decessit. At illius tyrannidis & impietatis successor declaratur, ex filia quidem gener at ex consanguinitate consobrinus, nomine Chrysocheres. Cum vero hominis istius temporibus

1. Al. Κερβαίας.
2. Sensus & Wolfiana versio postulant βραχύτητι.
3. Forte στενοχωρουμένους.
4. Cod. Coisl. Τεφρικὸν, Petrus Sicul. Τιβρικὴν.
5. Al. ἔσεβον, heic & mox.
6. Coisl. ἀνεπίληστον.
7. Al. Χρυσοχάρης, al. Χρυσόχειρ. Vide Cedrenum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

συγγραφὴν ὁ λόγος ἀναταξάμενος, τοῦ πρόσω χωρεῖν, ἅτε δὴ τῶν μελλόντων τὴν γνῶσιν οὔτε ἔχων οὔτε ἐπαγγειλάμενος, ἀπέστη. εἰ δὲ καὶ τὰς ἐλπίδας δοίη τις, ὅσαι γε μάλιστα εἰς τὴν θείαν εἰσὶν εὐμένειαν ἠρτημέναι, καὶ τοῖς τοῦ γένους ἐρῶσι σωτηρίας μὴ σφαλερὰς μηδὲ πλάνους εἶναι, τάχα ἂν οὐ νεανιεύσαιτο ἡ γραφὴ, οὐκ εἰς μακροὺς προαγορεύουσα χρόνους, ῥυῆναί τε καὶ διαφθαρῆναι τοῦ ἀποστατικοῦ τούτου καὶ ἀθέου πληρώματος καὶ τὸ φρύαγμα, καὶ τὰ δόγματα, καὶ τὴν ἰσχύν. ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν παρὼν λόγος ὅθεν τε τὰς πρώτας ἀρχὰς εἶχεν ἡ πλάνη, καὶ ὅπως δευτέρας ἐπισπορᾶς αὕτη τῆς πικρίας ῥίζα βλαστοὺς ἀνέδωκε τῆς θεομαχίας, καὶ ὡς καὶ μέχρι τρίτης προῆλθε προβολῆς ζιζανίων. τίνες δὲ τῆς ἀποστασίας αἱ καλούμεναι ἐκκλησίαι, καὶ πόσαι, καὶ τίνας ἔσχε διδασκάλους, ὅπως τε τὰς ἱερὰς καταπιβδηλεύουσι φωνὰς, καὶ οἷς αὐτῶν τὸ δυσσεβὲς ἐπισκιάζουσι φρόνημα, καὶ ὅσα ἄλλα κατ' ἐπιδρομὴν ἡ ἱστορία διεπεράνατο· τοῦτο διελθὼν εἰς τὸν δεύτερον ἀνατίθεται λόγον τάς τε κατ' ἔπος τῶν δυσσεβῶν δογμάτων ἀνασκευὰς, ὅσα μάλιστα μὴ μέχρι νῦν τὸν ἔλεγχον ὑπέσχε, καὶ εἴ τι ἄλλο ῥηθῆναι δέον παρῆκεν, ἂν ἄρα τὸν γράφοντα τῆς πολλῆς συνοχῆς ἀνοχὴν ἡ φιλάνθρωπος ἰδεῖν παρασκευάσει καὶ θεία εὐμένεια.

A nostra hæc oratio commentatiunculam istam describat, quin ulterius progrediatur, quippe quæ futurorum nec notitiam habeat nec spoponderit, subsistere debuit. Quod si quis spem etiam significare velit, quæ præsertim ex divina benignitate pendet, atque in humani generis salutem amantibus oportet nec dubiam nec incertam esse; mei non facile verba temeritatis essent insimulanda, si dicam, intra brevis temporis spatium dilapsura esse totius istius apostaticæ & impiæ multitudinis audaciam, dogmata & robur. At enim præsens hic liber, undenam primum cœperit hic error; item quomodo secundæ agricolationis hæc amarulenta radix germina produxerit impietatis; præterea quomodo etiam ad tertiam zizaniorum productionem venerit; quæ B rursus dicantur istius defectionis Ecclesiæ, & quot sint; quosve habuerit doctores, & quei sacras adulterant voces; præterea quibusnam verbis suam ipsorum impiam sententiam obumbrent; & quæ insuper alia cursim historia commemoravit: hæc inquam hic liber postquam exposuit, in secundum librum conjicit tum impiorum dogmatum quomodo a suis efferuntur, dissolutiones, eorum præsertim quæ necdum confutata fuerunt; tum si quid aliud quod dicendum esset omisit, dummodo scribentem me multarum sollicitudinum inducias benigna ac divina largitas videre concedat.

ΛΟΓΟΣ β'. C

Ἀπορίαι καὶ λύσεις τῶν Μανιχαίων.

ΕΙ ὁ ἀγαθὸς μὲν τὴν ψυχὴν δημιουργεῖ, ὁ δὲ πονηρὸς τὸ σῶμα, πῶς ἠνέσχετο ὁ ἀγαθὸς ἑνωθῆναι τὸ πλάσμα αὐτοῦ τῷ πονηρῷ; πῶς δὲ καὶ ὑπέμεινε τὴν ἕνωσιν ὁ πονηρός; ἢ γὰρ ἕνωσις ἢ ἀγαθοποιήσει τὸ σῶμα, ὅπερ οὐ χρὴ, τὸν ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ τὸ ἔργον ἀγαθοποιεῖν· ἢ κακοποιήσει τὴν ψυχὴν, ὅπερ πολὺ ἀτοπώτερον, ἡττᾶσθαι τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ πονηροῦ. διατί δὲ καὶ ἠνέσχετο ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἑνωθῆναι τῷ ἔργῳ τοῦ πονηροῦ, καὶ κακωθῆναι ὑπ' αὐτοῦ; ὁ πονηρὸς δὲ πάλιν πῶς ὑπέστη ἀγαθύνεσθαι τὸ ἔργον αὐτοῦ; χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων· τίς D ἀπήρξατο τῆς ἑνώσεως; εἰ μὲν γὰρ ὁ ἀγαθὸς, πῶς οὐκ ἐκακώθη κατὰ τοῦτο τὸ πονηρὸν ἔργον προσλαβόμενος; εἰ δὲ ὁ πονηρὸς, δῆλον ὡς καὶ αὐτὸς ἠγαθύνθη κατὰ τοῦτο, ἔρωτα λαβὼν ἀγαθοῦ δημιουργήματος, τό, τε ἀγαθὸν γέγονεν ἅμα πονηρόν τε καὶ ἀγαθόν. ἡ γὰρ ἕνωσις τὴν ἑκατέρου φύσιν τῇ κοινωνίᾳ συγχέασα, τό, τε οἰκεῖον ἐλωβήσατο, καὶ τὸ ἀλλότριον ᾠκειώσατο· ὥστε καὶ ὁ ἀγαθὸς πονηρόν τε ἅμα καὶ ἀγαθὸν ἐποίει τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ὁ πονηρὸς πονηρόν τε ἅμα καὶ ἀγαθόν. ὃ τί ἂν εἴη ἀνεκτότερον ἢ ἀτοπώτερον; οὕτω μὲν οὖν, εἰ συμπροῆλθε τῇ τῶν ἔργων δημιουργίᾳ καὶ ἡ ἕνωσις. εἰ δ' ἦν ἀλλήλων ποτὲ κεχωρισμένα ταῦτα, καὶ ὑφ' ἑκατέρου πλάστου προνοίας τε καὶ ἐπιμελείας τὸ οἰκεῖον πλάσμα ἠξιοῦτο, ἀμιγὲς συντηρούμενον τοῦ ἀντικειμένου· E τίς ἦν αὐτοῖς ὁ τότε τῆς διακρίσεως λογισμός; καὶ πόθεν ὕστερον εἰς τὴν τῆς ἑνώσεως ἠλλοιώθησαν; ἢ γὰρ πρότερον πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλάσματος συνετήρει ἑκάτερος ἀνεπίμικτον, ἢ ἀσύμφορον εὑρόντες, ἐκεῖθεν ἐσωφρονίσθησαν πρὸς τὴν ἕνωσιν. καὶ πόσας ἄλλας δυσσεβείας τε καὶ ἀνοίας βρύει ἡ πρώτη τῆς πλάνης ὑπόθεσις; οὕτω θεομάχον τε καὶ ἐμμανὲς καὶ ἀνόητον, τὸ ἄλλον μὲν τῆς ψυχῆς, ἕτερον δὲ τοῦ σώματος δημιουργὸν πραγματεύεσθαι.

LIBER II.

Objectiones Manichæorum solvuntur.

I. SI Bonus animam quidem creat, Malignus vero corpus; quomodo passus est Bonus, ut creatura sua uniretur creaturæ Maligni? quomodo item unitionem tolleravit Malignus? Unitio enim vel bonum efficiet corpus; at non oportet ut Bonus Maligni opus bonum efficiat: vel animam efficiet malam; quod est longe absurdius, ut vincatur scilicet creatura Dei a figmento Maligni. Ut quid etiam permisit bonus Deus opus suum uniri operi Maligni, & ab ipso malum fieri? Malignus vero rursus quomodo sustinuit, ut proprium opus D bonum efficeretur? Et præter hæc quæ diximus: Quis auctor unitionis fuit? Si enim Bonus, quomodo malus non evasit per hoc ipsum, assumto videlicet opere malo? sin vero Malignus, liquet quod & ipse per hoc ipsum bonus evaserit, concepto nempe bonæ amore creaturæ: quodque bonum erat, factum est malum simul & bonum. Unitio namque utriusque naturam communione commiscens, quod proprium erat, vitiavit, quod vero alienum sibi proprium effecit: adeo ut & Bonus malum simul ac bonum effecerit opus suum, Malignus vero malum una ac bonum. Quo quid stolidius esse possit aut absurdius? Et hæc quidem sic, siquidem unitio cum ipsa operum creatione processit. At si fuere hæc aliquando invicem disjuncta, atque utriusE que factoris proprium figmentum fruebatur providentia propria & cura, ab alterius nempe oppositi commixtione servatum immune; quænam fuit tunc discretionis ratio, & unde postea in eam quæ unitionem respicit mutata sunt? Vel enim prius in propriam utilitatem & suimet ipsius & figmenti uterque simplicitatem conservabat, vel eam minus utilem invenientes, inde ad unitionem procurandam prudentiori consilio devenerunt. At enim quot aliis impietatis ac stultitiæ noxis scatet prima hujus erroris hypothesis? Adeo Deo inimicum, & furiosum & stolidum est, alium animæ [& alium corporis creatorem somniare.

Τὸ δὲ φάσκειν τοὺς ἐν τῇ πλάνῃ κατεχομένους, ὡς ἐνοχλεῖ ἡμᾶς πρὸς κακίαν ὁ πονηρὸς, τῆς ἀληθείας ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τῆς πλάνης ὁδός. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὸ παρατραπῆναι μερίζειν ἡμᾶς τὴν ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Θεοῦ ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν εἰς δύο, τῆς πολυμηχάνου καὶ σφοδρᾶς ὀχλήσεώς ἐστι τοῦ πονηροῦ. πλὴν ἐκεῖνος μὲν δυνατός ἐστιν ὀχλεῖν, οὐδὲ ἡμεῖς δὲ ἀδυνατοῦμεν διακρούσασθαι τὴν ὄχλησιν αὐτοῦ. διακρουόμεθα δὲ διά τε σώματος καὶ ψυχῆς. ὥστε εἰ τὸ σῶμα ἡμῶν δύναται διακρούσασθαι τὴν ὄχλησιν τοῦ πονηροῦ, καὶ οὐ διακρούσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ καταβαλεῖν αὐτοῦ πᾶσαν μηχανὴν, πῶς ἐστιν ἐκεῖνος πλάστης αὐτοῦ; τὸ μὲν γὰρ ποίημα τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς ὀλιγωρῆσαι δεσποτικῆς, καὶ τῆς ἀπάτης γενέσθαι τοῦ ἐχθροῦ, γνώμης ἐστὶ τῆς ἐπ' ἄμφω ῥέπειν, ἐν τῇ πλάσει δεδομένης ἡμῖν. αὐτεξούσιον γὰρ ἡ ψυχή. καὶ ἰδοὺ τέθεικα πρὸ προσώπου σου τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωήν. τὸ δὲ ἤδη τὴν ὁλοκληρίαν ἔχον τοῦ κακοῦ, πῶς οἷόν τέ ἐστιν καταστρατηγῆσαι τῆς ἀρχῆς; πόθεν γὰρ κλίσιν οὐκ ἔχον ἐξέστη τοῦ χείρονος; πῶς δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον ἔκλινε, καὶ τῆς προαγούσης ἰσχύος ἐκράτησεν; ὥστε ἀδύνατον εἰς ἀντικειμένας ἀναφέρεσθαι ἀρχὰς τοῦ σώματος τὴν δημιουργίαν καὶ τῆς ψυχῆς.

A II. Quod vero dicunt ii qui hoc errore detinentur, Malignus scilicet nos ad vitium lacessit: id veritatis est, non erroris semita. Hoc ipsum namque, quod errore decipimur ut partiamur indivisibile inseparabileque Dei imperium & potestatem in duo, ex multiplici ac vehementi procedit Maligni suggestione. At ille quidem potis est nobis turbas injicere, at nec minus nos possumus turbas propulsare. Propulsamus autem per corpus & animam. Jam vero si corpus nostrum valet propulsare turbas Maligni, nec propulsare modo, verum etiam omnes illius dejicere machinas, quomodo ipse est opifex illius? Dei enim facturam præcepti dominici nullam habere rationem, & inimici errore B circumveniri, hoc satis arbitrium indicat in utramque partem versatile quando creati sumus nobis fuisse inditum. Libera enim facultas est anima: *Et ecce posui ante faciem tuam mortem & vitam*. Quod vero ex toto jam malum est, quei fieri potest ut militet contra suum principium? Unde enim judicio destitutum a malo recessit? Quomodo autem ad bonum inclinavit, & primam vim superavit? Quare fieri nequit, ut ad contraria principia referatur corporis animæque creatio.

Αλλὰ γὰρ ἔτι φασὶ καλῶς γε φάσκοντες· οὐδὲ γὰρ οὐδ' οὕτω κατεκράτησεν οὐδὲ τῶν ἑκόντων προδεδωκότων ἑαυτοὺς τῆς ψυχῆς ὁ ἐχθρὸς, ὡς μηδαμῆ πρὸς μηδεμίαν ὅλως τῆς ἀληθείας αἴγλην τοὺς ἐσκοτισμένους ἐπιστρέφεσθαι. διό φασιν ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἦν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, καὶ ὅτι ἀόρατος καὶ ἀκατάληπτος. ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐγὴ τῆς ἀκτῖνός ἐστι τῆς ἀληθείας· τῷ χρόνῳ δὲ τὸ σκότος δύναμιν πολλὴν λαβὼν [1], αὐτίκα καταχεόμενον αὐτῶν τῆς διανοίας, τυφλοῖ τοὺς λογισμοὺς καὶ παρανοεῖν καὶ λέγειν, ὡς ὁ πονηρὸς γέγονεν ἐκ τοῦ σκότους τε καὶ τοῦ πυρὸς, ὃ πολλοῦ γέλωτός ἐστιν ἄξιον, μᾶλλον δὲ δακρύων ἀεννάων, καὶ ἀδιανόητον γέννημα ψυχῆς. τὸ γὰρ σκότος καὶ τὸ πῦρ, εἰ μὲν αἰσθητὸν λέγουσιν, πάντως καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν προελθὸν, αἰσθητόν· ὥστε ὁ πονηρὸς αἰσθητός ἐστιν. εἰ δὲ νοητόν ἐστι τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, μᾶλλόν ἐστιν ὁ πονηρὸς καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν προελθόν. καὶ τοῦτο δὲ τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ ἄρα συναΐδιά ἐστι τῷ Θεῷ, ἢ ὕστερον γέγονε. καὶ ποῦ ἦν τότε ὁ πονηρὸς, ὅτε ταῦτα ἦν; εἰ δὲ ὕστερον γέγονε, τίς ὁ προαγαγὼν αὐτά; τὸ γὰρ νοητὸν σκότος, ἀπ' ἀρχῆς ὑπάρχον σκότος, οὐδὲ τὸν προαγαγόντα αὐτὸν ἀθῶον ἀφίησιν· ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ πῦρ, εἴπερ νοητὸν ὂν, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κακίας γέγονε προβολεύς. καὶ πῶς ἀρχηγὸς ὁ ἐξ ἑτέρου τὴν ὕπαρξιν λαβόν; καὶ πόσα ἄν τις εἴποι τὴν ἄλογον ταύτην συζυγίαν λογοθετῶν;

III. At enim dicunt præterea, & quidem bene: Verumtamen non adeo prævaluit adversarius ne in animam quidem eorum qui sese illi ultro dediderunt, C ut nullatenus ad ullum prorsus veritatis fulgorem cæcati converti nequeant. Ajunt propterea bonum Deum exstitisse semper, esse, atque futurum esse, eumdemque invisibilem esse atque incomprehensum. Et hic quidem redius est veritatis: at labentibus annis cum tenebræ vires multas acquisivissent, statim eorum mentes comprehendentes, cogitationes excæcant ut delirent & dicant, ex tenebris Malignum exstitisse & igne, quod cachinno excipiendum est, vel potius perennibus lacrymis, estque animæ inexcogitabile figmentum. Tenebræ enim & D ignis, si quidem sensibilem dicunt, omnino quod ex illis profluit, sensibile est; ideoque Malignus sensibilis est. At si intellectuales sunt tenebræ & ignis ille; multo magis ejusmodi erit Malignus ipse, & quod ex illis progerminat. Prætereaque, hæ ipsæ tenebræ & ignis coæterna sunt ipsi Deo, vel postea exstiterunt. At ubinam tunc erat Malignus, quando hæc erant? Quod si postea exstiterunt, quis ea produxit? Intellectuales enim tenebræ, quippe quæ tenebræ erant ab initio, ne eum quidem qui eas produxit insontem abire sinunt. Similiter nec ignis, siquidem intellectualis, productor fuit auctoris malitiæ. Et quomodonam auctoris, qui ab aliis exstantiam accepit? Quanta quis posset dicere E si ad rationis trutinam irrationabilem hanc conjunctionem velet examinare?

Πῶς οὐκ ἤρκεσε τὸ σκότος μόνον προαγαγεῖν; πῶς οὐχὶ τὸ πῦρ; τίς ὁ συναγαγὼν ταῦτα μᾶλλον; καὶ τί γέγονε; τί δὲ ποιεῖ, τοῦ ἐξ αὐτοῦ προεληλυθότος ἁρπάσαντος τὴν ἀρχήν; ἄλλως τε δέ· εἰ ἐγένετο ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς, πῶς πάλιν τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς ποιητὴν λέγουσι τὸν πονηρόν; εἰ δὲ οὐκ ἔστι τοῦ πυρὸς ὁ πονηρὸς ποιητὴς, ἔστι δὲ τὸ πῦρ αἰσθητὸν, πῶς λέγουσιν, ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς οὐδὲν ἐποίησεν αἰσθητόν; εἰ γὰρ αἰσχυνθείη τὸ ἀναίσχυντον αὐτῶν τῆς πλάνης, δοῦναι τῷ πονηρῷ τὴν γένεσιν τοῦ πυρὸς, ἵνα μὲν νῦν μὲν πλάστην, νῦν δὲ πλάσμα τὸ αὐτὸ διελέγχοιτο ληροῦσα, εἰς οὐδὲν ἐλάττονα γινωσκέτω καταστρέψασα αἰσχύ-

IV. Quomodo solæ tenebræ sufficientes ad producendum non fuere? Quomodo non ignis? Quis potius hæc in unum coegit? & quid factum est? Quid vero efficit, eo qui a se processit, principium usurpante? Ad hæc: Si Malignus ex tenebris & igne exstitit; quei rursus tenebrarum & ignis factorem esse dicunt Malignum ipsum? Quod si Malignus ignis factor non est, ignis vero sensibilis est, quomodo dicunt, bonum Deum nihil quod sensibus subjiciatur, effecisse? Si enim puderet impudentem horum errorem tribuere Maligno ignis genituram, ita ut modo quidem creatorem, modo vero creaturam idipsum delirare convinceretur, nihilominus in turpem errorem versari agnoscatur. Confitetur

1. Forte λαβεῖν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

νην. ὁμολογήσει γὰρ καὶ ἄκουσα καὶ σιγῶσα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι Θεοῦ δημιούργημα, ὅπερ αὐτοῦ πάσῃ σπουδῇ καὶ μηχαναῖς ἀφῃρεῖτο πάσαις. πάντα γὰρ τὸ αἰσθητὸν πῦρ, ὅσον ἂν ἐσκοτίσθησαν, οὔτε ἄναρχον οὔτε ἀΐδιον ἐροῦσιν.

Εἶτα τοῦ σκότους πάλιν, εἰ καὶ μὴ πάντες αὐτῶν, ἔνιοι δὲ ὅμως ἀναδύντες λέγουσι· τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἔχειν μὲν τὰ ἐπουράνια, καὶ δημιουργὸν εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ χορηγὸν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις πράξεων [1]· οὐ μέχρι πολλοῦ δὲ τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδασάμενοι πάλιν δυσφημοῦσιν, οὔτε τῆς γῆς δημιουργίαν, οὔτε τῶν ἐν μέσῳ αὐτῷ συναρμόττοντες, ἕτερον δὲ δημιουργὸν ἐπεισάγοντες. τινὲς δὲ αὐτῶν, [πολυσχιδὴς γὰρ ἡ πλάνη·] καὶ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν καὶ τὰ ἐν μέσῳ πάντα τετολμήκασι λέγειν ποιήματα τοῦ ἐχθροῦ. ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν ὁ οὐρανὸς, κατὰ τὴν ἐκείνων ἐμβροντησίαν, ἔργον τοῦ πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἀναπαύεται; καὶ εἰ ὁ οὐρανὸς περιέχει τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, [καὶ γὰρ καὶ τὰ καταχθόνια περιέχεται ἐν αὐτῷ·] πῶς ὁ οὐρανὸς τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ οἶκος ὢν, τὰ τοῦ πονηροῦ ἔργα, τουτέστι γῆν καὶ πῦρ καὶ ἀέρα περιέχει, καὶ οὐ περιέχει μόνον, ἀλλὰ καὶ διακυβερνᾷ; ἐκ γὰρ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς δύσεως, καὶ τῶν ἄστρων ἅ εἰσι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ καὶ πῦρ, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ καὶ τῆς εὐκρασίας ἀπολαύουσι, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα μεταβολὴν ἐπὶ κοινῷ καρποῦνται συμφέροντι, καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις πρὸς τὴν παροῦσαν χρείαν ἁρμόζονται. ἀλλ' εἰ τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς ὁ οὐρανὸς, πῶς ὁ σωτὴρ ἡμῶν εὔχεσθαι τὴν θαυμασίαν καὶ φρικτὴν ἐκδιδάσκων καὶ παραδιδοὺς [2]· πάτερ ἡμῶν, φησὶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς; πῶς οὖν ἐν ἀλλοτρίῳ κτίσματι ὁ πάσης δημιουργὸς κτίσεως ἐνοικεῖ, καὶ τῷ γε πονηρῷ καὶ ἔργον ὑπάρχοντι πονηροῦ; ἀλλαχοῦ δὲ συμπαθεῖς εἶναι πρὸς ἀλλήλους νομοθετῶν ὁ σωτὴρ, ἐὰν ἀφῆτέ φησι τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. καὶ πάλιν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ κατακολουθεῖν παραινῶν, ἐπεὶ αὐτὸς πρῶτον ὑπερφυῶς ἐτελείωσε τὸ θέλημα αὐτοῦ· ὅστις ἂν φησὶ ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί. φιλανθρώποις δωρούμενος σπλάγχνοις ὅπερ αὐτὸς εἶχε κατὰ φύσιν. αὐτὸς μὲν γὰρ υἱὸς τοῦ πατρὸς οὐ κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν· πληρῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τὸ θέλημα αὐτῶν [3], τοὺς κατὰ μίμησιν πληρωτὰς εἰς υἱοθεσίαν ἄγει, καὶ τὸ τῶν ἀδελφῶν χαρίζεται ὄνομα. ἢ τί ἄν τις ἀναλέγοι, δι' ὧν οὐράνιον καὶ ἐν οὐρανοῖς ὁ σωτὴρ τὸν πατέρα ἀνυμνεῖ; τί δὲ τ' ἄλλα λέγω; πῶς τῶν παλαμναίων οὐ καταδύεται τὸ ἀναίσχυντον, τῆς δεσποτικῆς ἐχούσης φωνῆς· ἐξομολογοῦμαί σε, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς; οὐ γὰρ μόνον ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ κύριον, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς τρανολογεῖ· καὶ τί ταύτης τῆς μαρτυρίας σαφέστερον; τί δὲ δυνατώτερον, καὶ τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δημιουργὸν καὶ κύριον παραστῆσαι τοῦ παντὸς, καὶ τὸ θεομάχον τῆς ἀποστασίας θριαμβεῦσαι;

Θεολογήσαντι δὲ πάλιν τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ τὸν κοινὸν ἡμῶν διδάσκαλον καὶ Θεὸν, ὥσπερ τῆς θεολογίας αὐτὸς ἀνταποδιδοὺς μισθὸν, μακαρίζει μὲν τὸν θεολόγον θεοπρεπῶς, τὴν ἀποκάλυψιν δὲ ταύτην τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἐκδιδάσκει παρασχεῖν αὐτῷ. μακάριος εἶ, φησὶ, Σίμων βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· κἀγὼ δέ σοι λέγω·

A enim vel invita & tacens boni Dei esse opificium, quod ab illo vellet omni studio & machinis omnibus auferre. Omnino enim sensibilem ignem, quamtumvis obtenebrati sint, neque principio carentem, neque æternum profitebuntur.

V. Deinde rursus, si non universi, at quidam ex ipsis e tenebris emergentes dicunt: Bonum Deum cælestia obtinere, & cæli opificem esse, suppeditareque hominibus opera bona. Neque tamen satis caliginem suam discutientes, iterum blasphemant, dum neque terræ creationem, neque eorum quæ inter cælum terramque intercipiuntur, illi acceptam ferunt, sed horum alium creatorem inducunt. Non- B nulli vero ex illis (multimoda enim est hæc secta) & cælum ipsum & intermedia omnia audent dicere opera inimici. At enim si cælum est, juxta stolida eorum placita, opus Maligni, quomodo bonus Deus in cælestibus conquiescit? & si cælum circumplectitur aerem, terram & aquam (nam & quæ infra terram sunt in illo continentur;) quomodo cælum, quod cælestis Dei domus est, Maligni opera comprehendit, terram inquam & ignem & aerem, nec comprehendit dumtaxat, sed & moderatur? Ex ortu enim solis ejusque occasu, astrorum item quæ cæli sunt, terra, aqua, aer & ignis Dei providentia etiam temperie fruuntur, gaudentque mutua permutatione in communem utili- C tatem, congruuntque humano generi ac cæteris animantibus ad præsentem necessitatem. At si ex maligno principio est cælum, quomodo sospitator noster orandi formulam illam admirabilem venerandamque docens atque commendans, *Pater noster*, inquit, *qui es in cælis?* &, *Sanctificetur nomen tuum sicut in cælo & super terra?* Quomodo autem in aliena creatura is qui totius creaturæ auctor est, inhabitat, & quidem mala, & quæ Maligni est opus? Alicubi vero ut affectuosi simus invicem edicens Salvator, *Si dimiseritis* inquit, *hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis.* Ac rursus adhortans ut Dei voluntati obsequamur, quoniam ipse primum eminentissime voluntatem ejus D perfecit, *Quicumque*, ait, *fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, is meus frater & soror & mater est*, benignissima miseratione largiendo quod ipsemet ex natura habet. Ipse enim filius est patris, non ex gratia, sed ex natura. Adimplens vero secundum humanitatem illius voluntatem, eos etiam qui ad sui imitationem Dei voluntatem adimplent, in adoptionem agit, & fratrum appellatione donat. Et quæ non posset quis colligere, ex eo quod cælestem, & in cælis degentem patrem Salvator commendet? Et quid cætera dico? Quomodo male feriatorum hominum impudentia non obruitur, cum dominica vox habeat: *Confiteor te Pater, domine cæli & terræ?* Non enim heic modo cæli domi- E num, sed & terræ manifeste appellat. Et quid hoc testimonio evidentius? quid vero efficacius ad probandum etiam, patrem domini nostri Jesu Christi creatorem esse ac dominum universorum, & ad triumphandum de hac Deo inimica apostasia?

VI. Deum autem rursus profitente principe apostolorum Petro communem nostrum magistrum ac Deum, ipse quasi divinæ hujus appellationis mercedem vicissim reddens, beatum prædicat ut Deus ipse debebat hunc divinitatis suæ assertorem, revelationem vero cælestem patrem docet eidem præbuisse: *Beatus es*, inquit, *Simon bar Jona, quoniam caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater*

1. Deest ἀγαθῶν, quod & Wolfiana versio postulat.

2. Forte deest ἀρχήν.

3. Lege αὐτοῦ.

σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς· καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ μυρία ἄν τις εἰς ἔλεγχον τῆς ἀσεβοῦς διανοίας ἐκ τῶν ἱερῶν συναγάγοι λογίων. ὅρα δὲ καὶ τοῦτο. βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἄνεισιν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος: ὦ γλώσσης μελετώσης δυσσέβειαν· ἐν τῷ πλάσματι τοῦ πονηροῦ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸς υἱὸς βαπτισθεὶς ἐκεῖθεν ἄνεισι; καὶ ἰδοὺ ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί. ἄλλο πλάσμα πάλιν πονηρᾶς χειρός. διατί δὲ ἀνεῴχθησαν, καὶ τίνος χάριν; εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ φησι καταβαῖνον ὡσεὶ περιστεράν. τρίτος οὗτος τῆς ἀσεβείας ἐν ὀλίγοις ῥήμασιν θρίαμβος. πῶς γὰρ ἐν τῷ σχήματι τοῦ πλάσματος τοῦ πονηροῦ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα τυποῦται καὶ κάτεισιν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἐχθροῦ, κἀκεῖθεν κατιὼν [1] ἔρχεται ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν; καὶ τετάρτη στήλη τῆς ἀσεβείας. φωνὴ δίδοται ἐκ τῶν οὐρανῶν· οὗτός ἐστίν φησιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. ἐπισκόπει μοι ἀγαπητὲ, καθεκάστην λέξιν, ὅπως αὐταῖς συμπρόεισιν ὁ κατὰ τῆς ἀσεβείας ἄφυκτος ἔλεγχος. οὗτός ἐστί φησιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. τίς οὗτος; ὁ ἐν ὕδατι βαπτιζόμενος; ᾧ ἀνεῴχθησαν οἱ οὐρανοὶ, ἐφ᾽ ὃν τὸ πνεῦμα τὸ ἐμὸν ἐν μορφῇ περιστερᾶς καταβαῖνον ἐκ τῶν οὐρανῶν συνεπιμαρτυρεῖται τοῦ βαπτιζομένου τὴν υἱότητα. πάντα ἐμὰ διὰ τῶν ἐμῶν κτισμάτων, ὁ ἐμὸς υἱὸς τὸ θέλημα πληρῶν τὸ ἐμὸν, τὴν σωτηρίαν κατεπράττει τοῦ κόσμου. μόνης δὲ τοῦ πνεύματος ἐξουσίας τῷ ὁμοφυεῖ συμπαρούσης, καὶ ἀνακηρυττούσης τῷ πράγματι τὸ γνήσιον τῆς υἱότητος· ἑτέρωθεν δὲ πάλιν τοῖς πάντα πράττουσι πρὸς τὸ ἀρέσκειν ἀνθρώποις ἐπιτιμῶν· μισθόν φησιν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; καὶ, εἷς ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τί δὲ καὶ ἀνέβλεπεν ὁ ἀγαθὸς υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἀλλότριον ποίημα τὸν οὐρανόν; καὶ τοὺς δακτύλους εἰς τὰ ὦτα ἐμβαλὼν τοῦ κωφοῦ, ἥπτετο τῆς γλώσσης πτύσας, καὶ τῆς κωφώσεως ἀπέλυε τὸν κωφόν; ἄλλο πάλιν πλάσμα πονηρὸν, ὡς οἱ θεομαχοῦντές φασιν. τί δὲ λέγοντος αὐτοῦ· πάτερ δόξασόν σου τὸν υἱόν· ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἧκεν ἡ φωνὴ λέγουσα· καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω; ᾔδει μὲν γὰρ αὐτὸς, ὅτι καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει, καὶ οὐ διὰ τοῦτο ᾔτει τὸν πατέρα· αὐτὸς γὰρ ἔχων πάντα τοῦ πατρὸς, καὶ μόνος εἰδὼς τὸν πατέρα, οὐδὲ τοῦτο ἠγνόει· ἀλλ᾽ ἵνα καὶ τὸ παρὸν τῶν ἀκροωμένων πλῆθος σαφῶς ἐπιγνῷ καὶ μάθῃ, ὅτι καὶ παραιτεῖται τὸ πάθος ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐπιζητεῖ τοῦτο, πάντας διδάσκων, ὡς ἑκὼν αὐτὸ ὑπέρχεται. διὸ καὶ ἔλεγεν· οὐ δι᾽ ἐμὲ γέγονεν ἡ φωνὴ, ἀλλὰ δι᾽ ὑμᾶς· ἐγὼ μὲν γὰρ ᾔδειν τὰ τοῦ πατρὸς πάντα, καὶ οὐδὲν ἠγνόουν· οὐδὲ δι᾽ ἐμὲ τὴν φωνὴν πρὸς αὐτὸν ἀφῆκα, οὐδὲ δι᾽ ἐμὲ ταύτην αὐτὸς ἐβεβαίωσεν, ἀλλὰ δι᾽ ὑμᾶς. ἵνα γνῶτε, ὅτι συντρέχει τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν τῷ θελήματι τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πάθος δόξαν ὀνομάζω, ὑπὲρ γὰρ ὑμῶν ἁπάντων ἀνακαταδέχομαι τοῦτο. διὰ τοῦτο καὶ ἡ αἴτησις προσήχθη, καὶ ἡ ἐξ οὐρανῶν πατρικὴ φωνὴ ἐβεβαίωσε τὰ αἰτηθέντα. ἀλλὰ τέως μὲν τοσαῦτα περὶ τούτων.

Εἰ δέ γε τὸ πῦρ ποίημα τοῦ πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, ὁ τοῦ ἀγαθοῦ υἱὸς, τοὺς μυσταγωγουμένους αὐτῷ ἐν πνεύματι ἁγίῳ βαπτίζει καὶ πυρὶ, τὸ πλάσμα συνάπτων τοῦ ἐχθροῦ τῷ ἁγίῳ πνεύματι [illegible]

[1] Lege κατιόν.

A *meus qui est in cælis. Et ego tibi dico: Tu es Petrus, & super hanc petra ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et dabo tibi claves regni cælorum. Et quidquid ligaveris super terra, erit ligatum in cælis; & quidquid solveris super terra, erit solutum in cælis.* Atque infinita posset quis ad confutandam hanc impiam sententiam ex sacris colligere scripturis. Considera tute & istud. Baptizatus Jesus ascendit statim de aqua. Oh linguam meditantem impietatem! In creatura Maligni boni patris bonus filius baptizatus inde ascendit, *& ecce aperti sunt ei cæli*, aliud rursus opus malignæ manus. Ut quid vero aperti sunt, & in cujus gratiam? *Vidit Spiritum* B *Dei*, inquit *descendentem ut columbam*. Tertius hic de impietate intra pauca verba triumphus. Quanam enim ratione in figura operis Maligni Dei Spiritus efformatur & descendit de operibus adversarii, indeque descendens venit super Jesum? En quarta impietatis confutatio. Vox cælitus redditur: *Hic est filius meus dilectus, in quo delector*. Considera tu mihi, o carissime, singula verba, quomodo cum illis profluat inevitabilis hujus impietatis confutatio. *Hic est filius meus dilectus, in quo delector*, ait. Quis porro est iste? Is qui in aqua baptizatur, is cui aperti sunt cæli, is super quem Spiritus meus in figura columbæ cælitus descendens mecum perhibet de baptizati filiatione testimonium. C Omnia mea sunt, propterea quod meæ sint creaturæ: filius meus voluntatem meam adimplens, salutem mundi operatur: sola autem Spiritus potestate ei qui unius mecum est naturæ adstante, ac ipso opere palam faciente genuinam filiationem. Aliunde rursus objurgans eos qui omnia faciunt ut hominibus placeant, *Mercedem*, inquit, *non habetis a patre vestro, qui in cælis est*. Et, *quanto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Et, *unus est pater vester, qui in cælis est*. Ut quid etiam aspiciebat bonus filius boni patris alienum opus cælum? atque digitos in aures injiciens hominis muti, spuens linguam tetigit, atque a linguæ stupore hominem liberavit, aliam rursus creaturam D malam, ut quidem Dei hostes loquuntur? Quid vero dicente eo: *Pater glorifica filium tuum*, de cælo venit vox dicens, *Et glorificavi, & iterum glorificabo*? Noverat enim ipse, quod & glorificavit & erat glorificaturus, ac non propterea rogabat patrem. Cum enim ipse haberet omnia quæ sunt patris, solusque patrem noverit, neque istud ignorabat. Sed ut & præsens audientium multitudo manifeste cognosceret disceretque, quoniam deprecabatur passionem ut homo, idque rogat, universos edocens, quod sponte illam subiret. Quapropter dicebat: *Non propter me fuit vox, sed propter vos*. Ego enim noveram patris omnia, & nihil ignorabam. Neque propter me vocem ad illum emisi, E neque propter me hanc ipse confirmavit, sed propter vos: ut noveritis concurrere meam voluntatem cum voluntate patris, & passionem gloriam appello. Propter vos enim omnes eam in me suscipicio. Propter hoc & postulatio perlata est, & cælitus paterna vox postulata confirmavit. Sed hactenus hæc de his sufficiant.

VII. Si porro ignis opus Maligni est, quanam ratione bonus Deus boni filius initiatos suos in Spiritu sancto baptizat & igne, figmentum copulans inimici cum sancto Spiritu, & per inimicas res ba-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τι, καὶ δι' ἀντικειμένων ἁγιάζων τὸν βαπτιζόμενον; ποῖος γὰρ ἂν τις τοῦτο παραδέξηται νοῦς; ποῖος οἴσει τὸ δύσφημον λογισμός; τίς δὲ οὐ καταγνοίη τῆς δυσσεβείας τὸ μέγεθος; πῶς δὲ πάλιν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ποιεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, τοῖς ἀλλοτρίοις ἔργοις ποιητὴν ἐπιγράφων ἑαυτόν; τὴν γὰρ προφητικὴν ταύτην φωνὴν ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ θείαν ὁ Παῦλος καὶ τῆς ἀληθείας ἐπισφραγίζεται κήρυγμα. καὶ τὸ ἄχυρον δὲ, ὃ τῶν ἁμαρτωλῶν μηνύει τὸ ἄχρηστον, πῶς πάλιν τῷ πλάσματι παραδίδωσιν εἰς κόλασιν τοῦ ἐχθροῦ, πυρὶ γὰρ ἀσβέστῳ φησὶ κατακαίεσθαι; καὶ πῶς ἦλθε πῦρ βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν ὁ καθαιρέτης τοῦ ἐχθροῦ, τὸ ἔργον πλατύνων, καὶ αὔξων τοῦ ἐχθροῦ; πῶς δὲ καὶ ἡτοίμασται τῷ διαβόλῳ τὸ πῦρ, εἰ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ τούτου δημιουργός; οὐ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ τὴν τιμωρὸν ὑφίστησιν δίκην· ἄλλως δὲ, εἰ μὴ τὸ πῦρ, ὡς ἔοικεν, ὑπέστησεν ὁ ἐχθρὸς, οὔτε δι' οὗ τοὺς ἀνεπιστρόφως ἁμαρτάνοντας κολάσει, οὔτε αὐτὸν σπορέα τῶν ζιζανίων, δι' οὗ τὴν δικαίαν εἰσπράξεται δίκην. καὶ πόσα ἄν τις ἀπαριθμήσαιτο τοιαῦτα;

prizatum ſanctificans? Quæ mens comprehendere iſtud queat? quæ ratio blaſphemiam patiatur? quis non damnet impietatis magnitudinem? Quomodo vero rurſum bonus Deus *facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis*? alienis ſcilicet operibus ſeſe authorem inſcribens. Hanc etenim propheticam vocem tamquam ex Deo ac divinam Paullus obſignat, & tamquam veritatis præconium. Stipulam rurſus, quæ inanitatem deſignat peccantium, quomodo operi inimici deputat in ſupplicium, ait enim comburendam *igne inexſtinguibili*? Et quomodo *ignem venit mittere in terram* deſtructor inimici, opus ſic augens cumulanſque inimici? Quei etiam *præparatus eſt diabolo ignis*, ſi quidem ipſe eſt ejus creator? neque enim ipſe ſibi ultricem pœnam conſtituit. Ad hæc; ſi ignem, ut videtur, inimicus non creavit; neque id etiam per quod in peccatis obſtinatos puniat, neque ipſum zizaniorum ſatorem, per quem juſtam ſumat ultionem. At quanta quis poſſet hujuſmodi enumerare?

Ἀλλ' εἴπερ, ὡς ἡ βλάσφημος καὶ δυσσεβὴς θρασύνεται γλῶσσα, τὰ ἐπίγεια τοῦ πονηροῦ, πῶς λέγει αὐτὰ ἴδια ὁ κοινὸς ἡμῶν δεσπότης καὶ σωτήρ; εἰς τὰ ἴδια γὰρ ἦλθέ φησι, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. εἰ δὲ λέγοιεν οἱ ἀποστάται, ἴδια μὲν εἶναι τοὺς προφητικοὺς λόγους, ἐλθεῖν δὲ εἰς αὐτοὺς τὸν Χριστὸν, ἐκείνους δὲ τοῦτον μὴ παραδέξασθαι· ὅρα τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἄνοιαν καὶ ἀναισχυντίαν. πρῶτον μὲν, πῶς λέγουσι τοὺς προφητικοὺς λόγους ἰδίους εἶναι τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὺς τοὺς προφήτας λέγοντες πλάσμα τε εἶναι καὶ ἐπίπνοιαν δέχεσθαι τοῦ πονηροῦ; δεύτερον δὲ, πῶς εἰς τοὺς προφητικοὺς λόγους ἦλθεν ὁ Χριστός; πρῶτον μὲν γὰρ εἰς ἀλλοτρίους ἦλθεν κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον. ἀλλότριοι γὰρ οἱ προφητικοὶ λόγοι, ὡς ἐξ ἀλλοτρίου ἐμπνεόμενοι, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. ἔπειτα δὲ, πῶς δύνανται ὅλως ἴδιοι εἶναι οἱ προφητικοὶ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν; λέγει γάρ· εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ἔτι δὲ, τίνας ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι; ἆρα τοὺς προφητικοὺς λόγους; καὶ πῶς οὐ μακρὸς λῆρος τοῦτο; οἱ λόγοι γὰρ, εἰ μὲν ἐκ Θεοῦ εἰσιν, αὐτόθεν ἔχουσι τὸ εἶναι οἰκεῖον Θεοῦ· εἰ δὲ πονηροὶ, πῶς ἂν τεκνωθεῖεν Θεῷ; ἔτι δέ. ποῖος μὲν λόγος προφητικὸς ἐξ αἱμάτων καὶ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, καὶ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἐγεννήθη; ἐπάγει γάρ· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. τίνες οὖν οἱ ἐξ αἱμάτων γεγεννημένοι λόγοι, καὶ τίνες οἱ μή; οὐδεὶς γὰρ λόγος οὔτε ἀγαθὸς οὔτε πονηρὸς, ἀλλ' οὔτε ἀληθὴς οὔτε ψευδὴς, κἂν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ πρόεισιν, κἂν ἐκ τοῦ πονηροῦ, οὐ μενοῦν ἐξ αἱμάτων, εἰ καὶ πλέον μαίνωσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, οὐ γεγέννηται· ὥστε χώραν ἐν τούτοις τοῖς δεσποτικοῖς ῥήμασιν οὐδεμίαν οἱ προφητικοὶ λόγοι λαμβάνουσιν. ἀλλ' ἴδια μὲν καλεῖ τὸν κόσμον, ὥς που καὶ ἀλλαχοῦ φησι πρὸς τοὺς μαθητάς· ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε, ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. ποῖα οὖν ἴδια λέγει ἐνταῦθα; ἆρα τοὺς προφητικοὺς λόγους; ἢ δηλονότι τὸ κτῆμα καὶ τὴν κατοικίαν ἑκάστου; ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα ἴδια οὐχὶ, κατὰ τὸν μεμηνότα λῆρον, τοὺς προφητικοὺς λόγους λέγει, ἀλλὰ τὸ ἑκάστου κτῆμα καὶ τὴν ἰδίαν οἰκείαν· οὕτω καὶ ἐπειδὰν λέγει, εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· ἴδια μὲν τὸν αἰσθητὸν κόσμον λέγει, κτῆμα γὰρ αὐτοῦ καὶ ποίημα οὗτος· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐν αὐτῷ· ὧν οἱ μὲν παρέλαβον

VIII. Sed ſi terrena hæc maligni ſunt, quo modo dicere audet blaſphema & impiiſſima lingua; quomodo ea propria appellat communis Dominus & Salvator? Ait enim, [a] *In propria venit, & proprii eum non ſuſceperunt*. Quod ſi dicant apoſtatæ, propria intelligi propheticos ſermones, veniſſe vero in hos Chriſtum, ſed illos eum nequaquam ſuſcepiſſe; conſidera exuberantem eorum amentiam & inverecundiam. Ac primo quidem, quomodo dicunt propheticos ſermones proprios eſſe Chriſti, cum prophetas ipſos dicant opus eſſe Maligni, ab eoque inſpirationem accipere? Deinde vero, quonam pacto in propheticos ſermones venit Chriſtus? Primo enim in alienos, venit juxta quod ipſi dicunt: alieni enim ſunt prophetici ſermones, quippe ab alieno inſpirati, & non a bono Deo. Dein quomodo poſſunt omnino eſſe proprii Chriſti prophetici ſermones, qui *eum non receperunt*? Ait enim: *in propria venit, & proprii eum non ſuſceperunt*. Ad hæc vero; quoſnam dedit Chriſtus facultatem *filios Dei fieri*? Numquidam propheticos ſermones? At quomodo non hæc ſunt prolixæ nugæ? Sermones enim, ſi quidem a Deo ſunt, inde habent exſtantiam propriam Dei; at ſi ſint mali, quomodo filii Dei fierent? Deinde, qualiſnam ſermo propheticus ex ſanguinibus, & ex voluntate viri, atque ex voluntate carnis natus eſt? Subinfert enim: [b] *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt*. Quinam ſunt ergo ex ſanguinibus nati ſermones, & quinam non? Nullus namque ſermo neque bonus neque malus, ſed neque verax neque mendax, ſive ex bono Deo proveniat ſive ex maligno, nequaquam ex ſanguinibus naſcitur, quantumvis furant qui hæc dicunt. Itaque locum nullo modo habent in iſtis dominicis verbis prophetici ſermones. Itaque Propria mundum appellat, quomodo & alicubi alibi dicit ad diſcipulos: *Ecce venit hora, & jam nunc venit, ut diſpergamini quiſque in propria*. Quænam ſane heic Propria dicit? Numnam propheticos ſermones? Sed enim prædium aut domum cujuſque. Quemadmodum ergo heic Propria non, juxta has inſanorum nugas, propheticos ſermones vocat, ſed cujuſque prædium aut privatam domum; ſic etiam cum ait, *In propria venit, & proprii eum non ſuſceperunt*; Propria profecto vocat ſenſibilem hunc mundum: eſt enim poſſeſſio & opus illius. Sic & qui in mundo ſunt. Ex

a Joan. I. 11. b Ibid. V. 13.

A αὐτοῦ τὴν μυσταγωγίαν, οἱ δὲ οὔ, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἰδίαν περιτρέχων πατρίδα, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς περιδρομῆς ἀποδιδοὺς, ἐμαρτύρησε λέγων· ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. φανερᾶς τοίνυν γεγενημένης τῆς φωνῆς ἐξ αὐτῶν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, τῆς σημαινούσης τὰ ἴδια, ὅτι τὸν κόσμον καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ πατρίδα, ἢ τὸ κτῆμα δηλοῖ, πῶς οὐ μεμήνασιν φανερώτερον οἱ πρὸς μύθους καὶ λήρους τὰ οὕτω περιφανῆ καταστρέφοντες; τῶν γοῦν δεσποτικῶν λογίων ἴδια μὲν τοῦ κυρίου τὸν κόσμον λεγόντων, ἰδίους δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ, κἄντε ἔλαβον αὐτὸν, κἄντε μή· οἱ μὲν γὰρ λαβόντες, μετὰ τοῦ εἶναι ἴδιοι ὡς ποιήματα αὐτοῦ, καὶ ἐτεκνώθησαν αὐτῷ, δεξάμενοι τὸν ἐπὶ τῇ σφῶν αὐτῶν σωτηρίᾳ παρα- B γεγονότα· οἱ δὲ μὴ παραλαβόντες αὐτὸν, κἂν ἴδιοι ὦσιν ὡς πλάσμα αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν οὐ παραδεξάμενοι αὐτὸν, τῆς δευτέρας καὶ πνευματικῆς υἱοθεσίας ἀπεξένωσαν ἑαυτούς· οὕτω γοῦν τῶν λογίων τὰ ἴδια καὶ τοὺς ἰδίους ἑρμηνευόντων, πῶς οὐ βδελυκτὸν τῆς πλάνης ἔργον τι τοῖς ῥήμασιν ὑποβαλλόμενοι [1]; ὅτι δὲ ἴδια τὸν κόσμον φησὶ, καὶ ἐκ τούτων ἔστι σαφῶς συνορᾷν. ἦν γάρ φησι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ποῖον κόσμον; δηλονότι τὸν αἰσθητόν. καὶ πότε ἐφώτισεν; ὅτε παραγέγονεν ἐν αὐτῷ· πότε δὲ παραγέγονε; τὸ εὐαγγέλιον βοᾷ, ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν φησι· πάντως γὰρ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ὢν, τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἐφώτιζεν. C εἶτα τίνος ἦν ὁ κόσμος ποίημα, ἐν ᾧ τε αὐτὸς ἦν, καὶ τὸν ἐρχόμενον εἰς αὐτὸν ἐφώτιζεν; οὐκ ἄλλοθέν ἐστι μαθεῖν, ἀλλ' ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων. ὁ κόσμος γάρ φησι δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. ὃ ἴσον ἐστὶ τῷ· εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὁρᾷς πῶς πανταχόθεν αὐτὸ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια; καὶ τὸ φῶς μᾶλλον ἀνακλάμπει τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτόν. τῶν οὖν ἱερῶν ῥημάτων καὶ ἴδια τοῦ σωτῆρος τουτονὶ τὸν ὁρώμενον κόσμον καλούντων, καὶ δι' αὐτοῦ κηρυττόντων αὐτὸν γενέσθαι, καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸν κόσμον οὐκ ἄλλον, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι τὸν φωτίζοντα· πῶς οὐ πεφρίκασι τὰ τῆς ἀποστασίας ὡς ἀληθῶς πλάσματα καὶ τοῦ πονη- D ροῦ τέκνα, ἄλλον μὲν εἰσάγοντες δημιουργὸν τοῦ ὁρωμένου κόσμου, ἕτερον δὲ τὸν φωτίζοντα τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, κόσμον [2], ὃν τῆς νοητῆς μόνον δημιουργὸν καταλείπουσιν ὑποστάσεως;

A quibus alii susceperunt ejus institutionem, alii vero non. Atque alibi rursus ipse Jesus Salvator noster propriam circumiens patriam, caussamque circircuitionis reddens testificatus est inquiens: quod *propheta in propria patria honorem non habet*. Cum igitur quid vox *Propria* significet manifestum factum fuerit ex ipsis evangelicis verbis, quod videlicet mundum, & quæ in mundo est, patriam vel possessionem significet, quomodo non furunt manifestissime qui ad fabulas & nugas res adeo perspicuas detorquent? Cum itaque dominica oracula *Propria* Domini mundum dicant, *Proprios* vero eos qui in ipso sunt, sive eum acceperint, sive etiam non; qui enim acceperunt, præterquamquod B proprii ejus sunt tamquam opera illius, etiam ei in filios evaserunt, quippe qui susceperunt eum qui pro ipsorum salute advenit; at qui non receperunt eum, tametsi Proprii censeantur, utpote opus ejus, nihilominus cum eum non susceperint, seipsos a secunda ac spirituali adoptione excluserunt: hoc inquam pacto cum oracula *Propria* & *Proprios* interpretentur, quomodo non fuerint abominandi erroris rei, quotquot his vocibus aliam sententiam subjiciunt? Quod vero Propria mundum dicat, vel ex hoc manifeste licet conspicere. [a] *Erat enim*, inquit, *lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum*. Quem mundum? utique sensibilem. Et quando illuminavit? quando venit in C eum. Quando vero venit? Id Evangelium clamat: [b] *In mundo enim erat*, inquit. Omnino enim in mundo sensibili degens, venientem in sensibilem mundum illuminabat. Jam vero cujus erat opus mundus, in quo & ipse degebat, & in eum venientem illuminabat? Non aliunde licet id addiscere, nisi ex ipsis evangelicis verbis: [c] *Mundus enim inquit per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit*: quod tantumdem valet ac illud, *In propria venit, & proprii eum non susceperunt*. Videsne quomodo undecumque ipsa sibi veritas testimonium perhibeat? At lumen ejus magis fulget requirentibus ipsum. Igitur cum sacra verba & Propria Salvatoris vocent hunc ipsum conspicabilem mundum, ac per D ipsum clament illum exstitisse, eosque qui in mundum veniunt non alium esse, quam ipsum, qui illuminet; quomodo non horrent apostasiæ hujus revera figmenta & Maligni filii alium introducere creatorem visibilis mundi, & alium qui illuminet venientem in mundum, quem intellectualis tantum creatorem substantiæ relinquunt?

Καὶ ἀλλαχόθεν ἄν τις τὸ ἄτοπον ἐπιδείξοι ἀνακαλυπτόμενον, εἰ γὰρ τὰ ἐπίγεια ἐστὶ τοῦ πονηροῦ, πῶς ἠνέσχετο διὰ τῶν καρπῶν, οὓς ἔφυσε τὸ ποίημα τοῦ πονηροῦ, τοῦτο μὲν καὶ ἐκ πέντε ἄρτων, τοῦτο δὲ ἐξ ἑπτὰ πολλὰς μυριάδας χορτάσαι; πόσῳ γὰρ ἦν ἄμεινον καὶ θεοπρεπέστερον, μὴ ἐξ ἀλλοτρίων καρπῶν, ἀλλ' ἐξ οἰκείων δημιουργη- E μάτων τρέφειν τοὺς μυσταγωγουμένους αὐτῷ; μᾶλλον δὲ, πῶς ὅλως τροφὴν ἢ ποτὸν αὐτὸς προσηνέγκατο, ἃ καρπὸς ἦν τῶν ἔργων τοῦ πονηροῦ; πῶς δὲ πάλιν ὀφθαλμοὺς δημιουργῶν τῷ τυφλῷ, οὐκ ἐξ ἄλλης ὕλης, ἀλλ' ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἅπερ ἦν τοῦ πονηροῦ, τὴν ὄψιν ἐκαινοποίει, μονονουχὶ συμμερίζόμενος τῷ ἐχθρῷ, καὶ τῷ μὲν ἀφεὶς τὸ πλέον ποιεῖν, αὐτὸς δὲ τὸ μέρος ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης, ὥσπερ ἀπορῶν ἰδίας, τοῦ ἀλλοτρίου πλάσματος ἀναπληρῶν; καί τοι εἰ μή τι ἄλλο, ἀλλ' αὐτό γε τοῦ-

IX. Verum & aliunde quis ostendere poterit manifestam absurditatem: Si enim terrena Maligni sunt, quei passus est ex fructibus quos produxit Maligni opus, sive ex quinque panibus sive ex septem multas satiare hominum frequentias? Quanto enim præstantius erat Deoque magis dignum, non ex E alienis fructibus, sed ex propriis creaturis nutrire alumnos suos? Quinimmo, quomodo cibum omnino vel potum ipse accepit, quæ fructus erant operum Maligni? Rursum quomodonam oculos cæco elaborans, non ex alia materia, sed ex terra & aqua, quæ scilicet Maligni erant, obtutum innovavit, tantum non opus inter sese & adversarium partiens, immo illi relinquens quod majus erat facere, ipse vero partem ex aliena materia (quasi qui propria careret) alieni operis perficiens? At enim si quid non aliud, at istud certo miseros opor-

[a] Joan. I. 9. [b] Ibid. ℣. 10. [c] Ibid.

1. Sensus manifestus, licet verba ut in edito Wolfia no leguntur, durinscula videantur.

2. Heic κόσμον redundare videtur errore typographico.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

το τοὺς ἀθλίους ἔδει δυσωπηθῆναι καὶ κατανοῆσαι, ὅτι ὄντως ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ πηλοῦ, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ κατ᾽ ἀρχὰς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἐκ πηλοῦ. οἵας γὰρ ὕλης ἐστὶ τὸ μέρος, τῆς αὐτῆς καὶ τὸ ὅλον· καὶ ὃν ἔσχε τὸ ὅλον δημιουργόν, τὸν αὐτὸν καὶ τὸ μέρος. ἄλλως τε δέ. εἰ τὸ σῶμά ἐστιν ἐκ τοῦ πονηροῦ, πῶς ἔκλαιε διαφθειρομένου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου; καὶ πῶς ὑπέμεινε διαλυόμενον τὸ ἔργον τοῦ πονηροῦ αὐτὸς πάλιν συσφίγξαι καὶ ζωοποιῆσαι, καὶ τὸν Λάζαρον ἀναστῆσαι, καὶ τότε τὸν ἴδιον ἐπικαλούμενος πατέρα, ἵνα τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ καλῶς διαφθειρόμενον αὐτὸς πάλιν ἀνασώσῃ καὶ ζωώσῃ; καὶ εἰ τὸ σῶμά ἐστι τοῦ πονηροῦ, πῶς τὸν τῆς χήρας υἱὸν τεθνεῶτα ἀνέστησε; πῶς τὰς ἄλλας μυρίας θεοσημείας, ὅσαις τὰ τῶν ἀνθρώπων εὐεργέτησε σώματα, διεπράξατο; ὁ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς, ἡ δὲ τοῦ Πέτρου πενθερά, ἡ συγκύπτουσα τῷ πάθει γυνή, ἡ τῷ πολυχρονίῳ ῥεύματι κατασυρομένη τοῦ αἵματος, καὶ πᾶσαν ἀφῃρημένη σωτηρίας ἐλπίδα, οἱ λεπροί, οἱ παράλυτοι, [1] οἱ κωφοί, καὶ τὰ μυρία τῶν παθῶν καὶ τῶν νοσημάτων γένη, ὧν ἁπάντων καθαρὸν ἀπέλυε τὸ σῶμα· ταῦτα πάντα οὐχ ἱκανὰ καταισχῦναι τοὺς λέγοντας, τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα πλάσματα τοῦ πονηροῦ; πῶς γὰρ τὸ πλάσμα τοῦ ἐχθροῦ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διαφθειρόμενον ἀνεκαίνιζε; καὶ οὐ προσιόντων μόνον τὰ πάθη ἀπήλαυνεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκείνοις ἐπιφοιτῶν καὶ παραγινόμενος. περιῆγε γὰρ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας, καὶ τὰς κώμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. καὶ οὐκ ἐθεράπευε μὲν τούτους, ἔστεγε δὲ τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ προσέταττε διαγγέλλεσθαι· πορευθέντες γάρ φησιν, ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται. καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ σημεῖον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἰσχύος καὶ χάριτος, τὸ ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθεῖναι καὶ ἰᾶσθαι δίδωσιν. οὕτως ὡς οἰκείου πλάσματος ἐποιεῖτο τὴν πρόνοιαν, ὁ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα παραγεγονὼς σῶσαι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ μέχρις αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν αὐτοῦ περιγράφων, ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθηταῖς τὰ ἴσα ποιεῖν διδοὺς τὴν ἐξουσίαν. εἰ δέ, ὡς τὰ τοῦ πονηροῦ στόματα θεομαχεῖ, τὸ σῶμά ἐστι τοῦ πονηροῦ, πῶς δι᾽ αὐτοῦ τὰ μέγιστα τῶν κατορθωμάτων πράττομεν, σωφροσύνην, ἐγκράτειαν, ἀγρυπνίαν, στάσιν, πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίαν, μαρτυρίου πόνους, ἃ πάντα σώματος μᾶλλον ἢ ψυχῆς ὄντα, εἰς δόξαν ἀναφέρεται τοῦ πλάστου καὶ δημιουργοῦ; καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ καθ᾽ ἑαυτὴν οὔτε πράξει ταῦτα πρὸς ἀγῶνας ἐλθοῦσα, οὔτε λόγον, ὅτι μὴ ἔπραξεν, εἰσπραχθήσεται πλημμελείας. πῶς οὖν τὸ κτῆμα τοῦ πονηροῦ πράττει τὰ ἀγαθά, καὶ συνεργεῖ τῇ ψυχῇ κατορθῶσαι, ὧν μὴ παρόντος οὐ μένουσιν οὐ κρίνεται κατορθώματα; σὺ δὲ λογίζου καὶ τοῦτο. εἰ τὸ σῶμα ἦν τοῦ πονηροῦ, πῶς ὁ Παῦλος ἐλυπεῖτο τοῦ Ἐπαφροδίτου, καὶ ἔλεγεν· ὅτι ἠλέησεν αὐτὸν ὁ Θεός, οὐκ ἐκεῖνον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ; τί γὰρ ἔδει λυπεῖσθαι τὸν Παῦλον ὁρῶντα λυόμενον τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ; καὶ εἰ τὸ πλάσμα ἦν τοῦ πονηροῦ, πῶς ἐπέστελλε Τιμοθέῳ ὁ αὐτὸς μετάρσιος ἄνθρωπος· οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας; ἔδει γὰρ τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον διδάσκαλον, εἴπερ ἐφρόντιζε Τιμοθέου, ἐπεί, καθ᾽ ὑμᾶς πλάσμα ἦν τὸ σῶμα τοῦ πονηροῦ, γράφειν αὐτῷ· μηδόλως κέχρησο οἴνῳ, ἵνα θᾶττον ῥαγῇ τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ, καὶ ἐλευθερωθῇς τοῦ βάρους αὐτοῦ. καὶ εἰ τὰ σώματά εἰσι τοῦ πονηροῦ, πῶς λέγει ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· οὐχὶ δύο στρου-

A tebat suspicere & considerare; quod revera qui oculum ex luto efformaverat, idem ipse est qui a rerum origine hominem efformavit de limo. Cujus enim materiæ est pars, ejusdem est & totum: & quem habuit opificem totum, eumdem & pars. Accedit huc, quod si corpus ex Maligno est, quomodo flevit mortuo eodem in Lazaro? Et quomodo sustinuit dissolutum opus Maligni, ipse iterum compingere & vivificare, & Lazarum resuscitare; atque tunc quidem patrem suum invocare, ut figmentum Maligni quod bene dissolutum fuerat, ipse rursus incolumitati restitueret ac vitæ? Ac si corpus Maligni est, quonam pacto viduæ filium vita functum excitavit? quonam item infinita alia divina prodigia B operatus est, quantis scilicet hominum corpora beneficiis affecit? Puer inquam centurionis; Petri socrus; curvata morbo mulier; ea quæ diutino sanguinis fluxu sese languens trahebat, omnique salutis spe privabatur; leprosi; claudi; paralytici; surdi; & sexcenta affectionum ac morborum genera, a quibus omnibus immune fecit corpus; hæc inquam omnia non sunt pudefaciendis iis qui dicunt, hominum corpora figmenta esse Maligni? Quanam etenim ratione figmentum adversarii renovabat jam corruptum bonus Deus? Ast neque accedentium ad se dumtaxat morbos fugabat, sed & ipse ad eos veniens atque accedens. *Circuibat enim Jesus civitates omnes & vicos docens in Synagogis eorum,* C *& curans omnem morbum & omnem malam affectionem.* Immo non eos quidem curabat, tacebat vero curationem, sed divulgandam præcipiebat. *Euntes* enim inquit *renunciate Joanni: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, & mortui resuscitantur.* Discipulis etiam signum dat suæ virtutis, potestatis & gratiæ, manuum super ægris impositionem & curationem. Hoc modo tamquam operis proprii sollicitudinem gerebat, qui & animam & corpus salvum facere advenerat Christus Deus noster, nec intra suos dumtaxat cancellos sua coercuit beneficia, verum etiam discipulis eadem faciendi potestatem dedit. Quod si, ut Maligni ora contra Deum contendunt, corpus Mali- D gni est, quomodo per illud maximas exercemus virtutes, sobrietatem, continentiam, vigilantiam, constantiam, adversus molesta patientiam; martyrii labores; quæ omnia cum corporis potius sint quam animæ, in gloriam cedunt opificis & creatoris? Anima namque per se ipsa non veniret ad hæc in agonibus præstanda, neque rationem reatus ullam reddet, quod non fecerit. Quonam igitur modo opus Maligni bona agit, & animæ cooperatur ad exercitium virtutum, quæ si corpus absit, nullo modo virtutes reputantur? Tu vero perpende animo & istud. Si corpus Maligni esset, quei Paullus ægre ferebat Epaphroditi infirmitatem, dicebatque: *Misertus ejus Deum; nec ejus modo, sed* E *& mei, ne dolorem supra dolorem haberem?* Cur enim dolere oportebat Paullum videntem dissolvi figmentum Maligni? Et si figmentum Maligni erat, quomodo ad Timotheum scribebat idem sublimis homo: *Vino modico utere propter stomachum tuum & assiduas tuas infirmitates?* Par enim erat, ut cælestis ille doctor, si quidem de Timotheo sollicitus erat, quando quidem juxta vos figmentum Maligni erat corpus, ad eum scriberet: *Nullatenus utere vino, ut celerius dissolvatur figmentum Maligni, & ab ejus onere liber fias.* Rursum, si corpora Maligni sunt, quomodo ait Dominus noster Jesus Christus: *Nonne duo passeres assario veneunt,*

1. Wolfiana versio heic interserit *claudi*, ex qua proin deesset οἱ χωλοί.

θία ἀστασίᾳ πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς; τί γὰρ μέλει τῷ ἀγαθῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν πλασμάτων τοῦ πονηροῦ, οἷς οὔτε πρόκειται ἆθλα, οὔτε ζωὴ αἰώνιος, οὔτε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; ἀλλ' ὅτι κτίστης αὐτῶν καὶ κύριος, καὶ ἐξουσιαστὴς, διὰ τοῦτο οὐδὲ ταῦτα χωρὶς αὐτοῦ στερίσκεται ζωῆς. πῶς δὲ καὶ μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ τοῦ Παύλου σώματι, εἴπερ τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ πονηροῦ; καὶ πάλιν· αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ὑποφήτης, εἴπερ οὐκ ἦν τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, πῶς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν ὁλόκληρον ἐπεύχεται διατηρηθῆναι, καὶ τότε [1] ἐν τῇ τοῦ κυρίου παρουσίᾳ; λέγει γάρ· αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατηρηθείη· χωρὶς δὲ τούτων· εἰ ἄλλης μὲν ἦν ἀρχῆς ἔργον ἡ ψυχή, ἑτέρας δὲ τὸ σῶμα, πῶς ὁ ἀληθὴς ἡμῶν πλάστης καὶ Θεὸς ἀπερισπάστους εἶναι βουλόμενος, τοὺς αὐτοῦ νουθετῶν λατρευτὰς παραινεῖ περὶ ἑκατέρου λέγων· μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε ἢ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε; εἶτα καὶ πλέον ἡμᾶς τῷ παραδείγματι πρὸς τὴν νουθεσίαν ἕλκων· ἐμβλέψατέ φησιν εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας. καὶ πόθεν αὐτοῖς ἡ ζωή; ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. εἰ οὖν πατέρα ἡμῶν οὐράνιον τὸν τρέφοντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἶδε καὶ λέγει τῆς ἀληθείας ἡ πηγή· λέγει δὲ καὶ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, τὸν εἰς τὸν κλίβανον βαλλόμενον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ κάλλος ἀμφιέννυσθαι, οἷον οὐδὲ Σολομὼν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ περιεβάλετο τῇ δόξῃ· πῶς τὰ ἀπύλωτα τῆς ἀσεβείας στόματα, ἄλλον μὲν τοῦ χόρτου καὶ τῶν πετεινῶν καὶ τοῦ σώματος, καὶ τῶν αἰσθητῶν ἁπάντων χειροτονοῦσι δημιουργὸν, ἑτέρῳ δὲ τὴν ἡμίτομον χαρίζονται ἀρχήν;

& unus ex illis non cadet sine patre meo, qui in cælis est? Quid enim curat bonus figmenta Maligni, quibus neque proposita sunt præmia, neque vita æterna, neque regnum cælorum? Sed quippe creator ipsorum & dominus & arbiter, propterea ne illa quidem sine ipso vita excidunt. Quomodo vero etiam magnificabitur Christus in corpore Pauli, si corpus opus est Maligni? Rursus vero: idem mysteriorum Dei revelator, si non esset corpus ejus opus, qui est super omnia, Dei; quomodo corpus & spiritum & animam totam optat conservari, idque in adventum Domini? Ait enim: *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos integros; totusque spiritus vester & anima & corpus inculpate in adventum Domini nostri Jesu Christi conservetur.* Atque sine his etiam; Si alterius erat principii opus anima, & alterius corpus, quomodo verus opifex noster & Deus, dum sine ulla distractione esse vellet, quos informabat cultores suos admonet de utroque dicens: *Nolite solliciti esse pro anima vestra quid manducetis aut bibatis, neque pro corpore vestro quid induamini?* Deinde magis magisque nos exemplo in admonitionem trahens: [a] *Intuemini*, inquit, *volucres cæli, quoniam non seminant neque metunt, neque congregant in horrea.* Et unde illis vita suppetit? *Pater vester cælestis nutrit eas.* Si igitur patrem nostrum cælestem eum qui nutrit volucres cæli, & novit & asserit veritatis fons; asserit etiam fœnum agri, quod in clibanum mittitur, ab eodem Deo pulcritudine circumvestri, quanta ne Salomon quidem in tota gloria sua circumvestitus est, quomodo effrenata impietatis ora alium quidem fœni & volucrum & corporis, & sensibilium omnium rerum opificem renunciant, alteri vero dimidiatum concedunt principatum?

Ὅτι δὲ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ καὶ ταῦτα τὰ πρόσκαιρα διδοὺς, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, λεπτομερέστερον βεβαιῶν τὸ δόγμα· οἶδε γάρ φησιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων. ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τίνος ἐστὶν, ἄθλιε, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τίνος ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ προστιθεὶς καὶ τὰ εἰς τὴν χρείαν τοῦ σώματος διαρκῆ; οὐχ ὁ αὐτὸς Θεὸς, ὁ εἷς καὶ μόνος; οὐχ ὁ κοινὸς πλάστης; οὐχ ὁ πάντων δημιουργός; εἰ δὲ ὁ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὁ αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ διὰ τὴν τελείωσιν τῶν ἀρετῶν υἱοθετούμενος ἡμᾶς, οὗτος δέ ἐστιν ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πῶς οὐχὶ σφόδρα βδελυκτὸν ἡ ἀσέβεια τῶν ἀποστατῶν; ἐγὼ γάρ φησιν ὁ σωτὴρ, ὑμῖν λέγω· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. εἶτα, καὶ τίς ὁ τοῖς πειθομένοις μισθός; ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἀλλὰ τίς ὁ ἐν οὐρανοῖς πατήρ; ὁ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς, τέλειός ἐστιν. ὁ γοῦν τέλειος πατὴρ, ὃν ἡμᾶς μιμεῖσθαι ὁ φύσει παραινεῖ υἱὸς, αὐτὸς οὗτός ἐστιν, οὐκ ἄλλος, ὁ τὸν ὁρώμενον ἀνατέλλων ἥλιον, καὶ τὸ φῶς ἡμῖν τοῖς αἰσθητοῖς τὸ αἰσθητὸν χορηγῶν, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἐπὶ καρποφορίᾳ καὶ γεωργίᾳ τῆς γῆς, καὶ ὡς ἂν, εἴ τι πρὸς ἀκρασίαν ἀπέκλινε διὰ ξηρότητα, ᾧ χρώμεθα πρὸς ἀναπνοὴν, ὁ ἀὴρ, διὰ τῆς ἀπὸ τῶν

X. Quod vero unus idemque sit qui largitur hæc transitoria & regnum cælorum, subtilius dogma confirmans, *Novit* enim inquit *pater vester cælestis, quod his omnibus indigetis: quærite autem primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Cujus est, o miser, regnum Dei, & cujus justitia ejus? & quis est, qui adjicit etiam ea, quæ ad necessitatem corporis sufficiunt? Nonne idem Deus, qui unicus est & solus? nonne communis opifex? nonne omnium auctor? Si vero is, *qui solem suum oriri facit super malos & bonos, & pluit super justos & injustos*, idem ipse est, qui & per exercitia virtutum nos adoptat in filios, is vero est pater noster cælestis; quomodo non vehementer abominabilis habeatur apostatarum impietas? *Ego* enim inquit salvator *vobis dico, diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos.* Sed enim vero quænam manet obedientes merces? *ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est.* At quis in cælis pater? *qui solem suum oriri facit super malos & bonos, & pluit super justos & injustos. Estote ego vos perfecti, ut pater vester cælestis perfectus est.* Igitur perfectus pater, quem imitari nos hortatur qui est ex natura filius, idem ipse est, nec alius, qui visibilem hunc solem oriri facit, quique lumen sensibile sensibilibus nobis suppeditat, pluit etiam super justos & injustos ad fecunditatem & culturam terræ, atque ut possit, si forte aliquatenus ad intemperiem inclinavit propter ariditatem aer, quo ad respirationem utimur, per pluviarum

a Matth. VI. 25. 26.

1. Lege ταῦτα fortasse.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ὑετῶν νοτίδος πρὸς εὐκρασίαν ἐπαναχθῇ. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τῆς ἀμερίστου τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἔκθεσμοι μερισταὶ, οἱ τῆς γῆς μὲν καὶ τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑετῶν, καὶ τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν ὁμοστοίχων ἕτερον ἀναπλάττοντες δημιουργὸν, ἄλλον δὲ τῶν ἔτι [1] παρὰ ταῦτα τὴν τῶν νοητῶν ἐπέχει τάξιν;

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τοῦτο. εἰ θρόνον τοῦ Θεοῦ τὸν οὐρανὸν καλεῖ ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸν πατέρα, καὶ τὰ τοῦ πατρὸς εἰδὼς, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν, καὶ πόλιν αὐτοῦ τὰ Ἱεροσόλυμα· πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀσεβείας, ὧν μάρτυς ὁ υἱὸς, ταῦτά τινας περικόπτειν αὐτοῦ, καὶ ἕτερον τῶν περικοπέντων ποιεῖν ποιητήν; ὁ γὰρ πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ πράττων καὶ παραινῶν Χριστὸς ὁ Θεὸς, τὸν ὅρκον ὡς ἄντα τῆς ἐπιορκίας πύλην τῆς ἀνθρωπίνης ἀποκλείων πολιτείας, φησί· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐστι, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. ἀλλὰ μηδὲ ἐν τῇ κεφαλῇ σου φησιν, ὅτι οὐ δύνασαι ποιῆσαι ἐξ αὐτῆς λευκὴν τρίχα ἢ μέλαιναν. κεφαλὴν καὶ Ἱεροσόλυμα καὶ γῆν καὶ οὐρανὸν τὰ αἰσθητὰ, τὰ ὄψει κρινόμενα, λέγων, ἃ τοῖς Ἰουδαίοις ἔθος ἦν ὅρκον ποιῆσθαι. μηδὲ πάλιν εἰς μύθους καὶ λήρους τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν ἡ μανία παρατρέποι. τὸν γὰρ ὁρώμενον οὐρανὸν, καὶ τὴν αἰσθητὴν γῆν, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἃ πάλαι μὲν ᾠκοδόμητο, γενεαῖς δὲ ὕστερον ὁ Δαβὶδ ἀνοικοδομεῖ καὶ πολίζει. ταῦτα τὸν μὲν θρόνον καλεῖ, τὴν δὲ ὑποπόδιον, τὰ δὲ πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως. ποίου βασιλέως; αὐτὸς ἑτέρωθι σαφέστερον ἐκδιδάσκει· μὴ ποιεῖτε λέγων τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου· τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τοῦ πατρὸς οἶκον ἀποσεμνύνων, δι᾽ ὃν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦ βασιλέως πόλιν καλεῖ. ὃν γὰρ ἐν τῇ τῶν ὅρκων ἀπαγορεύσει μέγαν ἀνεῖπε βασιλέα, ἐνταῦθα πατέρα ἴδιον ἐθεολόγει. διὸ καὶ τοὺς πωλοῦντας τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστερὰς, τὴν πατρικὴν οἰκίαν τῆς ἐμπορικῆς καθαίρων παροινίας ἀπελαύνει, καὶ τὴν δικαίαν αὐτοῖς ὀργὴν ἀπειλεῖ· οἷα δὴ καταφρονητὰς εὑρὼν καὶ τοῦ πατρικοῦ οἴκου, καὶ τῆς πατρικῆς ἐντολῆς. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων. εἰ πρότερον μὲν ὑπὸ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐμπνεόμενος ὁ Δαβὶδ, ὕστερον δὲ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λαμπρᾷ διακέκραγε τῇ φωνῇ, ὡς ὁ κηρυττόμενος ὑπὸ Μωσέως Θεὸς, πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγει· [τῷ σωτῆρι γὰρ ἡμῶν ὁ Παῦλος πρὸς Ἰουδαίους γράφων, τὴν πατρικὴν ἁρμόζει φωνὴν, τὴν διὰ τοῦ Δαβὶδ προφητευθεῖσαν·] υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν. καὶ πάλιν· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· καὶ ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. εἶτα ἀκούσατε οἱ κωφοὶ, καὶ οἱ τυφλοὶ ἀναβλέψατε· ἐπάγει γάρ· καὶ σὺ κατ᾽ ἀρχὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται. σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν· εἰ ταῦτα προεῖπε μὲν ἐν πνεύματι ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ, ἐπεσφράγισε δὲ ὁ τῶν ἀρρήτων μύστης καὶ μυσταγωγὸς, ὡς ὁ τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας Θεὸς, αὐτὸς μέν ἐστιν ὁ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πατὴρ, αὐτὸς δέ ἐστιν ὁ καὶ τὸν θρόνον τοῦ φύσει παιδὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ἑδρασάμενος· καὶ τῶν ἀγγέλων πάντων τὰ τάγματα προσκυνητὰ

A irrorationem ad temperiem revocari. Ubi sunt ergo individui regni Dei divisores iniqui, qui terræ & aeris & pluviarum & solis, & eorum quæ similibus constant elementis, alium effingunt creatorem, alium vero rerum quæ præter hæc intelligibilium locum obtinent?

XI. Tu vero mihi ad hoc quoque animum intende. Si thronum Dei cælum vocat is, qui præ ceteris patrem & quæ patris sunt novit; terram autem scabellum dicit, & Jerusalem civitatem ejus: quomodo non extremæ impietatis fuerit, ut quorum testis est filius, ea quidam ipsi abjudicent, & alium efficiant eorum quæ abjudicaverint auctorem? Qui B enim omnia propter nostram salutem & fecit & admonuit Christus Deus, juramentum tamquam perjurii ostium ab hominum conversatione excludens, ait: [a] *Ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cælum, quoniam thronus Dei est; neque per terram, quoniam scabellum pedum ejus est; neque per Jerusalem, quoniam civitas est regis magni. Immo vero neque per caput tuum*, ait, *quoniam non potes facere ex eo capillum album, vel nigrum*: caput, & Jerusalem, & terram & cælum sensibilia, quæque visu dicernuntur, nominans, quæ Judæi consueverunt jurando usurpare. Neque vero in fabulas rursum & nugas caput & Jerusalem, & terram, & cælum furiæ istæ convertant. Visibile e- C nim cælum, & sensibilem terram, & Jerusalem quæ antiquitus quidem exstructa fuerat, pone vero sequutis generationibus David reædificavit civibusque frequentandam dedit; hæc inquam & thronum dicit, & scabellum, & civitatem magni regis. Cujus regis? Ipsemet alibi manifestius docet: *Nolite facere* inquiens *domum patris mei domum negotiationis*, Templum Hierosolymitanum nomine domus patris decorans, ob quod etiam Jerusalem ipsam regis civitatem appellat. Quem enim dum juramentum interdiceret, magnum vocaverat regem; heic patrem suum divina pertractando nuncupavit. Quamobrem etiam vendentes boves & oves & columbas, paternam domum a mercimoniorum injuria D expurgans, expellit, justamque illis iram minitatur. Scilicet quia eos contemtores omnino invenit & paternæ domus, & paterni mandati. Ad hæc; Si prius a sanctissimo Spiritu afflatus David, subinde vero etiam divus Paullus perspicua voce clamavit, quod prædicatus a Moyse Deus Domino nostro Jesu Christo dicit, (Salvatori enim nostro Paullus ad Hebræos scribens paternam accommodat vocem, quam David vaticinatus fuerat,) [b] *Filius meus es tu: ego hodie genui te*. Ac iterum, *Ego ero ipsi in patrem, & ipse erit mihi in filium*. Et rursus, *Et adorent eum omnes angeli Dei*. Et, *Thronus tuus*, E *Deus, in sæculum sæculi: virga regni tui*. Postea, (audite surdi, & videte cæci, subinfert enim:) *Et tu ab initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, at tu permanes; & omnes velut vestimentum veterascent, & tamquam amictum circumvolves eos & mutabuntur: tu vero idem ipse es, & anni tui non deficient*. Si hæc prædixit in spiritu Dei progenitor David, obsignavit vero arcanorum peritus & doctor, quod nempe veteris testamenti Deus idem est, qui est pater Domini nostri Jesu Christi, quique thronum ejus quem habet ex natura filium, in sæculum sæculi stabilivit, atque angelorum omnium ordines adoratores ac servos fecit filii sui; qui item, &

[a] Matth. V. 34. 35. 36. [b] Ad Hebr. I. 5. seqq.

1. Mallem ἅ τι.

καὶ δῶλα πεποιηκὼς τοῦ γεννήματος· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ οὐκ ἄλλος τήν τε γῆν ἐθεμελίωσε, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοί· πῶς οὐ πᾶσαν ἀσέβειαν ἀποκρύπτουσιν, οἱ ἄλλον μὲν τὸν πατέρα λέγοντες τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄλλον δὲ τὸν δημιουργήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀφαιροῦντες μὲν τοῦ κτίστου τὰ κτίσματα, νέμοντες δὲ ταῦτα τῷ σπορεῖ τῶν ζιζανίων, ἐφ' ᾧ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῖς ἀνταμείψεται, καὶ τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ τιμωρίαν συμμετάγονται; τὰ ἴσα δὲ τοῖς εἰρημένοις κἂν ταῖς Πράξεσιν ὁ θεῖος Λουκᾶς, εἰ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀποστασίας αὐτῶν τὰς ἐκείνου φωνὰς οὐ προσίεται. ὅμως ἐκεῖνος τῇ Ἡσαΐου φωνῇ, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ Στεφάνου κεχρημένος γλώσσῃ, λαμπρῶς αὐτῶν διὰ μέσου τῶν Ἰουδαίων ἐμφράττει τὰ στόματα· οὗτος γὰρ ὁ τὸν ἀθλοφορικὸν πρῶτος ἀναδησάμενος στέφανον, ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐλέγχῳ, ἄλλοις τε ἐπιχειρήμασι τὸ ἀναίσχυντον αὐτῶν καταισχύνων, εἰσάγει καὶ τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακεκραγότα καὶ λέγοντα· ὁ οὐρανοί μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει κύριος; καὶ ἅπερ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ σωτὴρ ἔφη περὶ τοῦ πατρός, θρόνον μὲν καλῶν τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν, καὶ πόλιν αὐτοῦ τὰ Ἱεροσόλυμα· ταῦτα συμμαρτυρῶν ὁ πρωτομάρτυς τῷ δεσπότῃ, διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς τὸν πατέρα παράγει λέγοντα τὰ αὐτά. ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ὁ σωτὴρ τὴν τῶν ὀμνυόντων στηλιτεύων καὶ ἐπιστομίζων ματαιολογίαν, τὴν αὐτὴν κρατύνει διδασκαλίαν· μωροὶ γάρ φησι, καὶ τυφλοί, τίς μείζων ἐστίν; ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν; οὐκοῦν ὁ τῆς παλαιᾶς ναὸς οὐ μόνον ἅγιος ἦν, ἀλλὰ καὶ ἁγιάζειν εἶχεν ἰσχύν. καὶ πάλιν· τί μεῖζον; τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; σαφῶς κἀνταῦθα δεικνύς, ὅτι τὸ θυσιαστήριον ἅγιόν τε ἦν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀναθέματα ἅγια ἐποίει. καὶ μετὰ βραχέα· καὶ ὁ ὀμόσας φησὶν ἐν τῷ οὐρανῷ· διάνοιξον ἄνθρωπε τὸ οὖς· ὅπερ ἔπλασε μὲν ὁ Θεὸς ἀκούειν, μετέπλασε δὲ ὡς ἀληθῶς ὁ πονηρὸς εἰς κωφόν. πλὴν ἄκουσον. ὁ ὀμόσας, φησίν, ἐν τῷ οὐρανῷ, ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ. ὥστε ἅγιος μὲν ὁ ναός, ἅγιον δὲ τὸ θυσιαστήριον, καὶ χάριν ἔχον θείαν ἁγιοποιεῖν. καὶ θρόνος ἐστὶν ὁ οὐρανὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ καὶ ἡ κτίσις σύμπασα ποίημα καὶ ἔργον. εἰ δὲ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακεκραγότι ταῦτα ἀντιφθέγγονται, Χριστῷ δὲ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν συμφθεγγομένῳ τῷ γεγεννηκότι οὐ πείθονται. Παῦλον δὲ μαρτυροῦντα, οὗ ψευδεπώνυμοι παραγράφονται, καὶ τὸν Δαβὶδ μὲν ὑπερορῶσι προφητεύοντι. Λουκᾷ δὲ τῷ μαθητῇ καὶ εὐαγγελιστῇ τοῦ σωτηρίου λόγου οὐ προσέχουσι. Στέφανον δὲ τὸν ἐν μάρτυσι πρῶτον καὶ τὸν προφήτην συνεπαγόμενον μυκτηρίζουσιν, ἀκόλουθόν ἐστιν αὐτοῖς, ὃ καὶ πράττουσι, τῷ πονηρῷ μόνῳ πειθαρχεῖν, ᾧ καὶ τὰς ψυχὰς ἐνεχείρισαν καὶ τὰ σώματα, τὰς μὲν τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ φρονήματος, τὰ δὲ διὰ τοῦ βορβόρου τῶν πράξεων. ἁρμόσειε δ' ἂν αὐτοῖς εὖ μάλα καὶ ὁ κατὰ τῶν ἀχαρίστων Ἰουδαίων δεσποτικὸς ὀνειδισμός, ὅτι τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἀπεκάλεσαν. ὄντως γὰρ ἡ ἀποστασία τὸν τοῦ παντὸς οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ὀνομάζουσι· μᾶλλον δὲ ἑκατέραν ὕβριν δι' ἑκατέρας εἰσάγουσιν· οὕτω πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πᾶσαν τόλμαν ἡ προκειμένη θεομαχία κουφοτέραν ἀπεργάζεται.

A non alius terram fundavit, & cujus manuum opera sunt cæli: quomodo non omnem impietatem fovent, qui alium quidem dicunt patrem Domini nostri Jesu Christi, alium vero fecisse cælum & terram, auferentes creatori creaturas, easque acceptas ferentes satori zizaniorum, pro quo interitum ipsis retribuet, atque cum ipso in paratam illi ultionem abripientur? Paria his quæ dicta sunt etiam in Actibus divus Lucas habet, tametsi maxima eorum apostasiæ pars illius voces non admittat. Nihilominus ipse utens Esaiæ voce, atque adeo Stephani lingua, perspicue eorum oppillat ora per Judæos. Is enim qui victoriæ primus corona est redimitus, inter coarguendum Judæos, tum aliis im- B pudentiam eorum confundit argumentis, tum vero etiam inducit patrem Domini nostri Jesu Christi clamantem atque dicentem: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus?* Et quæ in Evangeliis sospitator inquit de patre, thronum vocans cælum, & terram scabellum, & civitatem ejus Hierosolymam; hæc ipsa cum Domino testimonium perhibens protomartyr, per Esaiæ vocem adducit patrem eadem dicentem. Alibi autem rursum Salvator jurantium confutans atque comprimens temeritatem, eamdem confirmat doctrinam. *Stulti* enim inquit *& cæci, quis major est? aurumne an templum quod sanctificat aurum?* Ergo veteris œcono- C miæ templum nedum sanctum erat, sed & sanctificandi virtute pollebat. Ac rursus: *Quid majus est? donumne, an altare quod sanctificat donum?* Liquido & heic ostendens & altare sanctum fuisse, & quæ in eo erant donaria sancta effecisse. Et post pauca: *Et qui jurat*, inquit, *per cælum*. Aperi heus tu! aurem, quam formavit quidem Deus ut audiret, sed deformavit sane Malignus, ut obsurdesceret. Audi vero. *Qui jurat*, inquit, *per cælum, jurat per thronum Dei, & per eum qui super illo sedet*. Itaque sanctum est templum, sanctum item altare, & gratiam habet divinam ad sanctificandum: & thronus est cælum veri Dei & patris domini nostri Jesu Christi, cujus quoque omnis creatura opus D est & figmentum. Quod si Deo ac patri Domini nostri Jesu Christi clamanti hæc adversantur; & Christo vero Deo nostro una cum patre asserenti fidem non adhibent; si Paullum testimonium perhibentem, de cujus nomine mendaciter vocantur, aut Davidem despiciunt vaticinantem; si Lucæ discipulo & evangelistæ salutaris Verbi non auscultant; si Stephanum inter martyres primum qui & prophetam ad testimonium adhibet, subsannant; consequens est illis, quod & faciunt, ut soli Maligno obtemperent, in cujus etiam manus suas animas tradiderunt & corpora, illas quidem impietate sententiarum, hæc vero actionum cœno. Congruet sane ipsis optime etiam dominicum improperium, quod E adversus ingratos Judæos ille jecit, quoniam *patremfamilias Beelzebub vocaverunt*. Revera enim isti apostatæ totius mundi patremfamilias Beelzebub nominant, atque adeo aliam super aliam contumeliam coacervant. Adeo omnem impietatem, & omne audax facinus proposita hæc contra Deum pugna gravitate post se relinquit.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

Ἐντολὰς δὲ πάλιν ὁ σωτὴρ τὰ Μωσαϊκὰ διατάγματα καλῶν, καὶ πανταχοῦ τιμῶν τὴν νομοθεσίαν τὴν πατρικήν, ὁ Θεὸς φησὶν ἐνετείλατο· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καί· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς

XII. Rursus salvator vocans Mosaicas institutiones Præcepta, & ubique honorans legislationem paternam, *Deus* inquit *præcepit; Honora patrem tuum & matrem tuam*. Et, *qui maledicit patrem vel matrem, morte moriatur. Vos obliterastis præceptum*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. καὶ ταῦτα εἰπὼν, μάρτυρα τὸν Ἡσαΐαν ἐπάγεται· καλῶς, λέγων, προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας· ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει ἀπ᾽ ἐμοῦ. καὶ πρόσεχε λοιπόν. μάτην δὲ σέβονταί με, διὰ τί; διότι διδάσκουσι διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. ὥστε ἅπερ μὲν ἦν ἐντάλματα ἀνθρώπων, οὐκ ἤρεσκε ταῦτα τῷ νομοθέτῃ Θεῷ· ἀλλὰ καὶ δίκης ἐνόχους τοὺς εἰσηγητὰς αὐτῶν ἐποίει. εἰσῆγον δὲ ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, σέβειν μὲν τοῖς χείλεσι λέγοντες τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, τῇ δὲ καρδίᾳ πόῤῥω διεστηκότες αὐτοῦ. ὁ οὖν ἀληθινὸς παῖς καὶ υἱὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, οὗ τῆς νομοθεσίας τὰς οἰκείας προέκρινον διδασκαλίας οἱ ἀγνώμονες ἐν Ἰσραὴλ. οὗτος ὁ σωτὴρ ἡμῶν τήν τε ματαίαν κατὰ τῶν μαθητῶν μέμψιν τῶν ἀχαρίστων Ἰουδαίων ἐπιστομίζων, καὶ τὰ βρώματα, ὡς τοῦ πατρὸς ποιήματα πάσης πονηρᾶς ὑπολήψεως καθαρίζων, καθὰ δὴ συνεπιμαρτύρεται καὶ ὁ εὐαγγελιστής· οὐ τὸ εἰσερχόμενόν φησιν εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν βραχέσι ῥήμασι τὴν ἐν ἀνθρώποις εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην κρατύνων, καὶ νομοθετῶν δι᾽ ὧν ἔλεγε· πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. ταύτης αὐτοῦ τῆς παραινέσεως καὶ νομοθεσίας τὸ ἀνεπίληπτον καὶ λυσιτελοῦν παριστῶν, τῷ ἀξιώματι τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐπισφραγίζει. οὕτω γάρ ἐστί φησιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται; καὶ δὴ καὶ ἡ παραβολὴ, καθ᾽ ἣν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἀπεικάζει ὁ σωτὴρ ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, οὐκ ἔλαττον καταισχύνει τὴν ἀσέβειαν. πῶς γὰρ οὐκ ἔστιν ὁ παρὼν κόσμος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ, ὁπότε αὐτοῦ μὲν τὸν ἀγρὸν αὐταῖς λέγει φωναῖς οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς, εἶναι δὲ τὸν ἀγρὸν τὸν κόσμον, τὸν δὲ κόσμον ὥσπερ ἀγρὸν αὐτοῦ, οὕτω καὶ βασιλείαν αὐτοῦ; ἀναπτύσσων γὰρ τὴν παραβολήν· ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα φησὶν, ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρὸς, ἐστιν ὁ κόσμος. τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας. τὰ δὲ ζιζάνιά εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρων αὐτὰ, ἐστιν ὁ διάβολος. ἀκούεις, πῶς τὸν κόσμον μὲν αὐτοῦ λέγει, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὓς καὶ υἱοὺς τῆς βασιλείας λέγει, μόνην δὲ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισπορὰν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀποπέμπει; ἀλλ᾽ ἐπίστησον τοῖς λογισμοῖς, εἴ τι λείψανον τῆς τοῦ πλάστου χειρὸς ἐν ἑαυτῷ περιφέρεις. ἐν γὰρ τοῖς ἑπομένοις περιφανῶς αὐτοῦ βασιλείαν ἀνακηρύττει τὸν κόσμον. πῶς; ἐν τῇ συντελείᾳ φησὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλ᾽ οὐχὶ τοῦ μέλλοντος, ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ παρόντος κόσμου, τὰ σκάνδαλα. οὐ γὰρ ἐν τῇ μελλούσῃ καὶ ἀτελευτήτῳ, ἤμεσον οὔτε ζιζάνια φύεται, οὔτε ταῦτα σπείρει ὁ πονηρὸς, οὔτε συνίσταται σκάνδαλα, ἵνα ἐκ ταύτης οἱ ἄγγελοι τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου συλλέξωσιν αὐτά. ἐπεὶ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῶν ἐνταῦθα συλλογὴν, ταῦτα μὲν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς βάλλονται, τότε δὲ καὶ οἱ δίκαιοι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος. τί τούτων τῶν κυριακῶν φωνῶν λαμπρότερον ἢ δυνατώτερον, καθελεῖν μὲν τὴν ἀποστασίαν, ὑψῶσαι δὲ καὶ κρατῦναι τὴν εὐσέβειαν; δι᾽ ὧν τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἀνακηρύττουσι· δεσπότην δὲ καὶ βασιλέα τοῦ παντὸς ὥσπερ τῆς μελλούσης, οὕτω καὶ τῆς παρούσης ἀναγορεύουσι βασιλείας. τί δὲ φιλονεικοῦσι τῶν ἀψύχων γενέσθαι ἀναισθητότεροι; ὁπόταν ἥλιος μὲν καὶ γῆ καὶ πέτρας, δι᾽ ὧν τῷ δεσποτικῷ συνέπασχον πάθει, τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν κηρύττουσιν, οὗτοι δὲ, κἀκείνων τὴν ἄνοιαν αὐτῶν ἐλεγχόντων, οὐκ αἰσχύνονται. ἀπὸ γὰρ τῆς ἕκτης φησὶν ὥρας ἕως

A *Dei per traditionem vestram*. Atque hæc dicens, testem adducit Esaiam: *Bene*, inquiens, *prophetavit de vobis Esaias; Appropinquat mihi populus iste ore suo, & labiis me honorat, at cor eorum longe abest a me*. Attende porro: *In cassum autem colunt me*. Quid ita? *quia docent doctrinas, præcepta hominum*. Quæ igitur erant præcepta hominum, hæc non placebant legislatori Deo, quinimmo vindictæ obnoxios suos inductores faciebant. Inducebant porro ea seniores Scribarum & Pharisæorum, oretenus quidem se verum Deum colere profitentes, at corde longe distantes ab eo. Igitur verus servus & filius veri Dei & patris, cujus legislationi suas anteferebant doctrinas stolidi illi Israelitæ; iste B inquam salvator noster stultam adversus discipulos querelam ingratorum Judæorum compescens, ac cibos, quippe patris opera, ab omni mala suspicione immunes declarans, quemadmodum etiam contestatur Evangelista, *Non quod ingreditur*, ait, *in os coinquinat hominem, sed quod egreditur ex ore illud est quod coinquinat hominem*. In aliis vero brevibus verbis pacem & justitiam inter homines confirmans, atque legem ferens per ea quæ dicebat, *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*; hujus suæ admonitionis & præcepti irreprehensibilitatem & utilitatem ostendens, auctoritate Legis ac prophetarum obsignat, *Sic enim est*, inquit, *Lex & prophetæ*. Profecto etiam parabola C illa, per quam cælorum regnum simile esse ait Salvator homini seminanti bonum semen in agro suo, non minori hanc impietatem pudore suffundit. Quonam etenim modo non est hic mundus regni Dei cum iis qui in eo sunt, quandoquidem ejus quidem esse agrum conceptis terminis dicit non semel sed & bis, mundum vero esse agrum, & mundum ut agrum illius, sic & illius regnum? Edisserens enim parabolam: [a] *Qui seminat bonum semen*, ait, *est filius hominis: ager vero, est mundus. Bonum porro semen, sunt filii regni: zizania sunt filii Maligni; & inimicus qui ea seminat, est diabolus*. Audis quomodo mundum ipsius esse dicat, & semen ejus illi qui in eo sunt, quos & filios regni appellat, so- D lamque sationem zizaniorum in adversarium rejicit? At considera cogitatione, si quas reliquias manus creatoris in te ipse circumfers. In sequentibus enim liquido regnum ipsius esse mundum prædicat. Quomodo? *In consummatione*, ait, *sæculi hujus*, non sane futuri, *mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus*, de hoc scilicet mundo, *scandala*. Neque enim in futuro æternoque, ulla zizania nascuntur, aut hæc seminat Malignus, aut scandala consistunt, quamobrem ex eo angeli filii hominis ista colligant: siquidem etiam post eorum quæ heic sunt collectionem, ea in caminum ignis mittuntur, & tunc etiam justi in regno patris sui fulgent ut sol. Quid his dominicis vocibus eviden- E tius aut efficacius ad dejiciendam apostasiam, erigendam vero statuminandamque pietatem? dum mundum & quæ in eo sunt, proclamant esse Christi & salvatoris nostri, eumque dominum ac regem universorum, sicut futuri ita & præsentis regni deprædicant. Quid vero satagunt brutis esse insensibiliores? Quandoquidem sol & terra & petræ dum compatiuntur dominicæ passioni, ejus dominatum prædicant, isti vero, vel illis horum amentiam coarguentibus, non erubescunt. *A sexta* enim in-

a Matth. XIII. 3. seqq.

ἐννάτης σκότος ἐγένετο, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν. τίς γὰρ κοινωνία ἢ συμπάθεια πονηροῦ πλάσματος καὶ δεσποτικοῦ πάθους; ἐχρῆν γὰρ μᾶλλον, ὅσον ἐπὶ τῷ τῶν ἀσεβῶν δόγματι, λαμπρύνεσθαί τε καὶ κόσμον περιβάλλεσθαι μείζονά τε καὶ περιφανέστερον, ἐφ' ᾧ τὸν καθελεῖν παραγεγονότα τὸν πλάστην αὐτῶν, τηλικοῦτον πάθος ἔβλεπον ὑφιστάμενον. πῶς δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν μέν, οὔπω δὲ πρὸς τοὺς πατρικοὺς ὁ μηδέποτε τούτους λιπὼν ἀνελθὼν κόλπους, παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν ἐξουσίαν λαμβάνει τοῦ τε οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἦν κύριος ὁ διδούς; οὕτω γὰρ ἡ θεομάχος γλῶσσα δυσφημεῖ. ἐπὶ τούτοις δέ· εἰ ἀγροὶ καὶ οἰκίαι τῆς χειρός εἰσι τοῦ πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῖς προθύμως ἠκολουθηκόσιν αὐτῷ, μετὰ τῶν αἰωνίων ἀγροὺς καὶ οἰκίας ἐπαγγέλλεται παρασχεῖν, ἃ φαῦλά τέ ἐστι καὶ φαύλου ποιητοῦ, καὶ ὧν οὔτε κύριος αὐτὸς ἔχειν, οὔτε ἄλλοις παρασχεῖν; τί δὲ καὶ εἰς μισθὸν ἔδει φέρειν τὰ ἐχθροῦ τοῖς πάντα λιποῦσιν καὶ ἀκολουθήσασιν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαμβάνειν αὐτοῖς ἐν τῷ δώρῳ καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν, ἀγαθοῖς συνάπτειν φαῦλα, καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χείρονος ἐνυβρίζειν καὶ ὅ, ἂν ἦν χωρὶς τῆς προσθήκης, κάλλιστον τῶν δώρων; πῶς δὲ πάλιν ἐρωτησάμενος ὁ σωτὴρ περὶ τῶν νομικῶν ἐντολῶν, πρώτην μὲν εἶναί φησιν· ἄκουε Ἰσραήλ, κύριος ὁ Θεός σου, κύριος εἷς ἐστι. καί, ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· δευτέραν δέ, ἣν οὐδὲ ἡ ἐρώτησις ἀπῄτει, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. καὶ οὐ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπερωτῶντα σύμψηφον εὑρών, οὐ μακρὰν ἀνεῖπεν εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. πῶς γὰρ αἱ Μωσαϊκαὶ νομοθεσίαι, εἴπερ ἦσαν τοῦ ἐχθροῦ, πρῶτον μὲν ἕνα Θεὸν καὶ κύριον νομοθετοῦσιν εἰδέναι καὶ νοεῖν, εἶτα τοῦτον μόνον ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; εἰ οὖν ἕνα Θεὸν καὶ κύριον ἀνακηρύττει Μωσῆς, καὶ παρὰ τοῦτον ἄλλον μήτε λατρεύειν μήτε προσκυνεῖν, μετὰ δὲ ταύτην τὴν πρώτην ὡς ἀληθῶς ἐντολήν, καὶ τὸ φιλάλληλον καὶ φιλάνθρωπον κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τοῦ σωτηρίου προστάγματος νομοθετεῖ, ποῦ ἡ πονηρὰ τῆς ἀποστασίας ἀρχή; ἀλλ' ὁ μὲν γραμματεὺς συνῆκε τοῦ δεσπότου, τὴν Μωσαϊκὴν κυροῦντος φωνήν, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· οἱ δὲ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων πλέον ἔχειν προσταχθέντες, οὐδὲ τὴν ἐσχάτην μοῖραν τῆς εὐσεβείας σώζουσιν ἐν ἑαυτοῖς. Λουκᾶς δὲ ὁ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων συγγραφεύς, πῶς τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ ἐν τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ βιοῦντας, δικαίους, καὶ τότε ἐνώπιον μαρτυρεῖ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον ἀνθρώπων, καὶ πορευομένους ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιώμασιν ἀμέμπτως, εἶτα καὶ τὴν ἱερατείαν τὸν Ζαχαρίαν τελεῖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸν νομικὸν ναόν, ἐν ᾧ εἰσῄει, ναὸν προσαγορεύει τοῦ Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τε τὸν ἄγγελον ὀφθῆναι κυρίου, καὶ τίνα; τὸν ἀρχιστράτηγον Γαβριήλ, ὃς καὶ τὴν ἐκ παρθένου τοῦ δεσπότου γέννησιν αὐτῇ τε τῇ ἀκηράτῳ κόρῃ, καὶ δι' αὐτῆς τῷ κόσμῳ εὐηγγελίσατο. καὶ τήν τε προσευχὴν τοῦ ἱερέως εἰσηκοῦσθαι διὰ τῶν εὐαγγελίων ἐβεβαίωσε, καὶ τὸν ἐκ τῶν εὐαγγελίων παῖδα μέγαν ἐνώπιον ἔσεσθαι κυρίου, καὶ πεπληρωμένον πνεύματος ἁγίου, καὶ πολλῆς πολλοῖς ἀγαλλιάσεως πρόξενον, καὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐκ ὀλίγοις ἐπιστροφῆς αἴτιον γενέσθαι τῆς ἐπὶ τὸν Θεόν, τῷ πνεύματι καὶ τῇ δυνάμει κεχρημένον τοῦ Ἠλίου; ὥστε ὁ εὐαγγελιστής, μᾶλλον δὲ ὁ ταῦτα διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου λέγων Θεός, οὗτος οὐχὶ τὸν Ἰωάννην μόνον,

A quit *hora usque ad nonam tenebræ fuerunt, & terra mota est, & petræ scissæ sunt.* Quæ enim communio aut mutua affectio malignæ creaturæ & dominicæ passionis? Oportebat enim juxta impiorum istorum dogma, ut illustrarentur potius & decorem induerent majorem ac fulgentiorem, quia eum qui advenerat ad perdendum opificem suum, tantam videbant subiisse passionem. Quomodo vero post resurrectionem, quum nondum ad paternum, qui ceteroquin hunc numquam reliquerat, sinum ascendisset, a patre potestatem accipit cæli & terræ, quorum dator dominus non erat? sic enim contra Deum pugnaces linguæ blasphemant. Ad hæc; Si agri & domus ex manu sunt Maligni; quomodo bonus B Deus, salvator noster, iis qui se ex animo sequuti fuerint, præter æterna, agros & domos se daturum pollicetur, quæ & mala sunt & a malo factore, & quorum nec dominus est, quo habeat ut aliis largiatur? Quid etiam par erat in mercedem conferre res adversarii illis, qui omnia reliquissent, & sequuti eum fuissent, atque cum his complecti etiam in munere vitam æternam, bonis mala connectendo, & per sequioris additamentum vitio afficere etiam id, quod si ea mantissa caruisset, omnium donorum pulcherrimum erat? Quonam etiam modo Salvator interrogationi respondens de legalibus præceptis, Primum quidem esse dicit: [a] *Audi Israel Dominus* C *Deus tuus, Dominus unus est: & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota potentia tua, & ex tota mente tua.* Secundum vero, quod nec interrogatio postulabat, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum?* Neque heic substitit, sed cum interrogantem in suam sententiam ire reperisset, haud longe abesse ait regnum Dei. Quomodo vero Mosaica statuta, si quidem fuissent Adversarii, primo unum Deum ac Dominum decernunt scire & cogitare, deinde hunc solum diligere ex toto corde, & proximum ut seipsum? Si ergo unum Deum & Dominum prædicat Moyses, & præter hunc alium nullum neque collendum neque adorandum, ac post primum hoc verissime præceptum, etiam mutuum D amorem & benignitatem perinde atque salutare illud mandatum, lege sancit; ubi est malignum ab apostasia effictum principium? Ac scriba quidem ille intelligebat Dominum Mosaicam vocem confirmantem, quod scilicet *unus est Deus & non est alius præter ipsum*; sed qui aliquid plusquam Scribas & Pharisæos habere jubentur, ne extremam quidem pietatis particulam servant in seipsis. At enim Lucas dominicorum verborum scriptor, quomodo Zachariam & Elisabet in veteri Testamento viventes, justos, & quidem coram Deo testatur, non vero coram hominibus, atque incedentes in omnibus præceptis Dei & justificationibus inculpate: E itemque sacerdotio Zachariam fuisse functum coram Deo, & legale templum quod ingrediebatur, templum appellat Dei, in eoque angelum apparuisse Domini, & quem vero? archiducem Gabrielem, qui etiam nativitatem Domini ex Virgine tum ipsi intemeratæ puellæ, tum per ipsam mundo evangelizavit: præterea, orationem sacerdotis exauditam fuisse per ea quæ illi fausta nunciavit angelus, confirmavit, atque puerum de quo bonum ille nuncium acceperat, magnum futurum coram Domino repletumque Spiritu sancto, caussamque multis multæ exsultationis, atque haud paucis filiorum Israel conversionis auctorem futurum ad Deum, spiritu & virtute præditum Heliæ? Adeo ut Evangelista, atque adeo Deus qui hæc per archangelum loquitur, is non Joannem modo qui gratiam vidit exorientem, sed &

a Matth. xxii 37. seqq.

ὃς τὴν χάριν εἶδε βλαστάνουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἠλίαν, ὃς πολλῷ προϋπῆρχε τῆς χάριτος, τὰς πλανωμένας ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ὀπίσω τῶν δαιμονίων ἐκπορνευούσας, ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν ἐπιστρέψαι Θεὸν ἀπαράγραπτον τὴν μαρτυρίαν παρέχεται. πάλιν δὲ ὁ Ζαχαρίας πνεύματος ἁγίου γίνεται πλήρης, καὶ τοὺς ἀπ' αἰώνων προφήτας χορὸν ἁγίων κηρύσσει. ἤγειρε γάρ φησι προφητεύων καὶ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου φθεγγόμενος, κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαβὶδ, τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. καὶ πόθεν ἡ ἀπόδειξις; καθὼς ἐλάλησέ φησι, διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἐχθροῦ. καὶ τί προεφήτευσαν; μνησθῆναι τὸν Θεὸν διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ, τρισάθλιε, τοῦ ἐχθροῦ. ἔτι δὲ μᾶλλον τῶν ἀσεβῶν χαλινῶν τὰ στόματα, ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν ἐπάγει, τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. συλλογίζου τὰ εἰρημένα· πνεῦμα ἅγιον πληροῖ τὸν Ζαχαρίαν, καὶ πληρωθεὶς ἐκεῖθεν ἁγίους τοὺς ἀπ' αἰῶνος προφήτας καὶ Θεοῦ συμπόλους ἀναγορεύει, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν προφητεύει, καὶ τὸν ὀμόσαντα πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, ἐκεῖνον τῆς ἐλευθερίας εἶναι δοτῆρα κηρύσσει· καὶ τοὺς προσάγοντας αὐτῷ τὴν λατρείαν, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ λατρεύειν. εἰ ταῦτα πλησθεὶς ὁ Ζαχαρίας πνεύματος ἁγίου διῆλθε, πῶς οὐχὶ τοῦ πονηροῦ πλησθέντες πνεύματος οἱ τἀναντία τούτοις ἀπελέγχονται φωνοῦντες; τί δ' ἂν φαῖεν οἱ πικροὶ τῆς Μωσαϊκῆς κατήγοροι διαθήκης, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας μερισταὶ, ὅταν ὁρῶσι διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἀναγόμενον μὲν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Ἰησοῦν, πληροῦντα δὲ τὰ Μωσαϊκὰ, καὶ φέροντα θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου, ἀγκάλαις δὲ δωροφορούμενον τοῦ δικαίου Συμεὼν, ὃς μετὰ τῆς ἄλλης εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, περὶ [1] τοῦ ἁγίου πνεύματος χρηματισμὸν λαβὼν, ἅμα τε ἐνηγκαλίζετο τὸν κοινὸν λυτρωτὴν, ηὐλόγει τε αὐτὸν, καὶ θεολογῶν προεφήτευε σωτηρίαν παραγενέσθαι κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, καὶ φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν τῶν μετὰ ταῦτα πεπιστευκότων εἰς αὐτόν; ὁ δὲ θεῖος εὐαγγελιστὴς οὐκ ἠρκέσθη τὸ τότε μόνον γεγενημένον κατὰ τῶν ἀσεβῶν εἰπεῖν, ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ ἀναίσχυντον αὐτῶν προειδὼς, καὶ τὴν Ἄνναν, ἧς ἡ φυλὴ τὸν Ἀσὴρ ἀρχηγὸν εἶχε, συμπαροῦσάν τε τῷ πρεσβύτῃ, καὶ ἀνθομολογοῦσαν τῷ κυρίῳ, καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ δεσπότου τὰ ἴσα καὶ ὅμοια προφητεύουσαν παραδίδωσι διὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. καὶ τὸ μετὰ ταῦτα δὲ γεγονὸς ὕστερον, πολλὴν ἔχει τὴν ῥώμην ἐκκόψαι καὶ ταπεινῶσαι τῶν [2] τὴν ὀφρὺν κατὰ τῆς θείας δόξης ἐπαρόντων. συνανιόντος γὰρ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τῇ κατὰ σάρκα παρθένῳ μητρὶ, καὶ τῷ νομιζομένῳ πατρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τελεσθέντων ὅσα τὰ ἱερὰ λόγια λέγει, εἶτα καὶ ἐν τῷ ἀνακομίζεσθαι οἴκαδε τοῦ παιδὸς τοῦ [3] παρόντος, καὶ διὰ τοῦτο τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς καὶ τοῦ νομιζομένου πατρὸς, ἀπορούντων τε καὶ τὸν ποθούμενον ζητούντων, ὁ πάντων μὲν ποιητὴς, διὰ δὲ φιλανθρωπίαν παρθένου παῖς· τί, ὅτι φησὶν ἐζητεῖτέ με; ὁ [4] οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν τοῦ πατρὸς εἶναι καλῶν, ὃ τὸ τῆς ἀπωλείας στόμα τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς θυσιαστήριον δυσφημεῖ. ἀλλὰ πῶς ἡ αἱρετικὴ μέθη οὐρανοῦ καὶ γῆς ἄλλον παροινοῦσα λέγει δημιουργὸν, αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν ἀγαλλιάσει τε πνεύματος καὶ τῷ ἀρρήτῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ τῆς ἐξομολογήσεως ἀνακράζοντος· ἐξομολογοῦμαί σε πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νη-

A Heliam, qui tanto ante gratiam exstitit, aberrantes a vero Deo animas, atque dæmonia pone sequentes, ad verum Deum convertisse, testimonium omni exceptione majus perhibeat. Rursus Zacharias Spiritu sancto repletur, & prophetas qui a sæculis fuerunt, chorum Sanctorum esse prædicat: *Erexit* enim inquit vaticinans & per Spiritum sanctum loquens, *cornu salutis nobis in domo David pueri sui*. Et unde rei demonstratio? *Sicut locutus est*, ait, *per os sanctorum, qui a sæculo fuerunt, prophetarum ejus*, non vero Inimici. Et quid prophetaverunt? *Recordatum fuisse Deum testamenti sui sancti*, non vero, o infelicissime hominum, Inimici. Adhuc vero magis impiorum ora frenans, B *jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum* in medium profert, *concessurum sese nobis sine timore de manu inimicorum nostrorum liberatis servire illi in sanctitate & justitia*. Perpende ratione ea quæ dicta sunt. Spiritus sanctus replet Zachariam, & repletus inde sanctos qui ab origine rerum exstiterunt, prophetas Deique conciliatores appellat, nostramque vaticinatur libertatem, & eum qui Abrahamo juravit, eum ipsum prædicat esse libertatis hujus datorem: eos item qui exhibent ei servitutem, servire in sanctitate & justitia. Si hæc repletus Zacharias Spiritu sancto edisseruit, quomodo non maligno repleti spiritu probantur ii, qui hisce contraria loquuntur? Et quid dicere possent amarulenti C Mosaici Testamenti insimulatores, aut potius regni Dei scissores, cum videant ex Evangelio perductum Jesum Jerosolymam, observantemque Mosaica, & offerentem sacrificium *secundum quod scriptum est in lege Domini*, ulnis bajulatum justi Simeonis, qui cum ceteris pietatis ac justitiæ donis a Spiritu sancto vaticinium accipiens, uno eodemque tempore & gestabat ulnis communem redemtorem, & benedicebat ei, & attingens divina prophetabat salutem advenisse ante faciem omnium populorum, & lumen ad revelationem gentium, quæ postea credidissent in illum? Divinus autem evangelista non satis habuit id tantum quod tunc factum est adversus impios dicere; sed, ut videtur, D impudentiam eorum prævidens, Annam quoque, cujus tribus Aser auctorem habebat, adstantem seni agentemque gratias atque de communi Domino paria similiaque vaticinantem exhibet in sacra historia. Quod vero postea sequutum est, magnam vim habet ad succidendum atque deprimendum supercilium eorum, qui illud adversus divinam gloriam sustulerunt. Ascendente enim Hierosolymam Jesu una cum virgine matre secundum carnem ac putato ejus patre, completisque omnibus quæ divina oracula injungunt, deinde cum reverterentur domum, puero non præsente, ideoque ejus secundum carnem genitrice ac reputato parente dubitantibus, & quem desiderabant quærentibus, is qui verum omnium opifex est, & propter benignitatem in homines E virginis filius, [a] *Quid est*, inquit, *quod me quærebatis? An nesciebatis, quod in iis quæ patris mei sunt, oportet me esse*? illud templum patris esse dicens, quod perditum os maligni principii altare esse contumeliose contendit. Sedenim quomodo hæretica temulentia cæli terræque alium eructans dicit esse opificem, dum salvator noster in exsultatione spiritus atque inenarrabili & inexcogitabili confessione clamat: *Confiteor te pater, domine cæli & terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, ac revelasti ea parvulis*? Pater, Do-

a Lucæ II. 49.

1. Lege παρά.
2. Potius τὴν ὀφ. τῶν.
3. Errorem puto typogr. pro οὐ.
4. Redundat ὁ errore typographi, vel ἢ esse debet.

τίοις. πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ γνήσιος υἱὸς βοᾷ, καὶ τὸ πᾶσαν ἀσέβειαν ἀποκρύπτον μῦσος ἀντιφθέγγεται τῷ σωτῆρι, καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς κύριον τὸν Βεελζεβοὺλ ὀνομάζει. εἰ δὲ ὁ νόμος ἦν τοῦ πονηροῦ, πῶς πάλιν ὁ νομοθέτης τῆς χάριτος τὸν ἐκπειράζοντα νομικὸν, καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ὑποκρινόμενον ζητεῖν, ὡς εἰς μέγα ἴαμα τὸν νόμον παραπέμπει, κἀκεῖθεν εὑρεῖν τὸ ζητούμενον ὑποβάλλει, τοῦ νομικοῦ δὲ τὰς δύο πρώτας αὐτοῖς ῥήμασι διελθόντος ἐντολὰς, καλῶς τε αὐτὸν ἀποκριθῆναι ἀλήθεια [1] ἔφη, καὶ εἰ κατὰ ταύτας πολιτεύοιτο, τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομεῖν;

A mine cæli & terræ genuinus filius clamat, & sceleratissimi homines omnem impietatem in se recondentes adversantur Salvatori, & cæli terræque Dominum Beelzebub appellant. Si vero lex Maligni erat, quomodo item legislator gratiæ tentantem legisperitum, simulantemque vitam æternam quærere, tamquam ad maximum remedium, ad legem amandat, indeque inventurum quod quærebat, certiorem facit; cumque legisperitus duo priora præcepta totidem verbis recitasset, & bene illum respondisse Veritas ait, & si secundum illa mores componeret, æternam vitam consequuturum esse?

Ορα δὲ καὶ ἐξ ἄλλων τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος, ἵνα γνῷς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης νομοθέτης. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. τοῦτο τῆς χάριτος. ὅρα δὲ καὶ τοῦ νόμου. εὐκοπώτερόν ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ μίαν κεραίαν τοῦ νόμου διαπεσεῖν. εἶδες πῶς ὁ σωτὴρ ἡμῶν τῆς ἀποστασίας τὸ θράσος προειδὼς, τὰ ἴσα νέμει γέρα καὶ τὸ κλέος τῇ τε παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ διαθήκῃ, καίτοιγε ἐν πολλοῖς πολλῷ προέχει τὰ τῆς χάριτος; παιδαγωγὸς γὰρ ἦν ἐκεῖνος τῶν ἐν τῇ χάριτι. ἀλλ᾽ ἵνα δείξῃ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνά τε καὶ τὰ παρόντα κατὰ διάφορον καὶ ἀπόῤῥητον οἰκονομίας νομοθετῆσαι τρόπον, ταῖς αὐταῖς καὶ ἴσαις φωναῖς περὶ ἑκατέρας νομοθεσίας ἐχρήσατο. ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἀπειθούντων αὐτοῦ τοῖς σωτηρίοις διδάγμασιν οὐκ ἄλλον κατήγορον καὶ θρίαμβον, ἀλλὰ τὸν Μωσῆν εἰσάγει· μὴ γὰρ δοκεῖτέ φησιν, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· οὐχί. ἀλλὰ τίς ἐστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν; Μωσῆς δηλονότι, πρὸς τὸν πατέρα· ὁ τοὺς νόμους αὐτὸς πιστευθεὶς, καὶ τὴν περὶ Χριστοῦ προφητείαν, ἀξιόπιστος ἂν κατήγορος εἴη, καὶ ἀπαράγραπτος μάρτυς τῶν μεγαλαυχούντων μὲν αὐτοῦ τοὺς νόμους καὶ τιμᾶν καὶ στέργειν, μηδὲν δὲ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ περὶ τοῦ κοινοῦ δεσπότου καὶ σωτῆρος ἡμῶν θεσπισθέντων προσιεμένων· ὃ κεφάλαιον ἦν καὶ κρηπὶς καὶ προοίμιον τῆς ὅλης αὐτοῦ νομοθεσίας, ἀλλὰ μηδὲ συναίσθησιν ἀναστολῆς λαβόντων τῆς εἰς τὸν προφητευθέντα παροινίας τε καὶ θεομαχίας. διὰ πολλῶν τοίνυν δεσποτικῶν φωνῶν, καὶ οὐ φωνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ πράξεων, καὶ δὴ καὶ διὰ τῶν ἀποστολικῶν ἔργων τε καὶ ῥημάτων τῆς πλάνης ἠλεγγμένης, ἢ τὸ κράτος τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας εἰς ἀρχὰς ἀντικειμένας σχίζει· τίνα λοιπὸν συγγνώμην ἔχουσιν οἱ μετὰ τοσούτους τῆς ἀσεβείας ἐλέγχους ἔτι τῷ τοῦ πονηροῦ, δι᾽ ὧν τε φρονοῦσι καὶ δι᾽ ὧν βιοῦσι, καθυπηρετοῦντες θελήματι; καὶ τὸν μὲν οἰκοδεσπότην τοῦ παντὸς Βεελζεβοὺλ καλοῦντες, τὸν δὲ Βεελζεβοὺλ θεὸν κρύφιον καὶ ἄῤῥητον καὶ ἀγαθὸν καὶ πατέρα, ἀλλ᾽ οὐκ ἂν εἴποιμι τὸ ἀθεώτερον, ἀποφαίνοντες; καὶ μηδὲ τὸν πρὸς τοὺς δυσφημοῦντας τῶν Ιουδαίων δεσποτικὸν ἐκπεθηπότες καὶ καταπτήσσοντες θρίαμβον, ὃν δι᾽ ἐκείνων οὐδὲν ἔλαττον, εἰ καὶ μὴ μᾶλλον κατὰ τῆς νῦν ἀποστασίας· κοινὸν γὰρ αὐτοῖς τὸ θεομαχεῖν, εἰ καὶ νεανικώτερον ὁ ἀποστάτης θρασύνεται, προτείνων ἔλεγε· πᾶσα βασιλεία ἐφ᾽ ἑαυτὴν μεριζομένη, οὐ σταθήσεται. ἐπεὶ γὰρ οἱ τῶν Ιουδαίων ἀγνώμονες τὸν πλάστην ὁρῶντες ἀπελαύνοντα καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων τὰ πάθη, τὸν Βεελζεβοὺλ ταῖς θεοσημείαις ἐπεφήμιζον· καὶ οἱ τῆς ἀποστασίας ὑπέρμαχοι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρουσιν· διὰ τοῦτο δικαίως τῇ αὐτῇ δεσποτικῇ φωνῇ καὶ τὸ θεομάχον ἀμφοῖν στηλιτεύοιτ᾽ ἄν. καὶ γὰρ, εἴπερ ἡ μία τοῦ παντοκράτορος ἀρχὴ διατέτμηται, οὐκ ἂν σταίη τμηθεῖσα. ἀλλ᾽ ἡ πρώτη τομὴ ὁδὸς

XIII. Animadverte ex aliis etiam, Legis & Gratiæ B æqualem dignitatem, quo scias, eumdem esse veteris novique Testamenti legislatorem. *Amen, amen dico vobis; Cælum & terra transibit, sermones vero mei non transibunt*. Istud Gratiæ est. Vide & quæ sunt Legis. [a] *Facilius est cælum & terram transire, quam unum apicem Legis excidere*. Vidistin' quomodo salvator noster hujus apostasiæ temeritatem prævidens, iisdem decorat honoribus & gloria vetus novumque Testamentum, tametsi in multis multo præstet Gratia? Pædagogus enim erat Lex eorum quæ sunt Gratiæ. Sed ut ostendat eumdem tam vetera quam præsentia, licet diversa atque ineffabili œconomiæ ratione, constituisse, iisdem & paribus vocibus de utraque legislatione C usus est. At enim eos etiam qui non obtemperant salutaribus illius præceptis, non alium qui reos agat & peragat inducit, nisi Moysen: Neque enim putaveritis, inquit, quod ego accusaturus sim vos apud patrem. Nequaquam. Sed quis est accusator vester? *Moses* nimirum, *apud patrem*. Cui cum leges ejus concreditæ fuerint, & de Christo vaticinia, dignus utique accusator cui fides adhibeatur est, & testis omni exceptione major adversus eos, qui gloriantur quidem se ejus leges plurimi facere & amplecti, nihil tamen eorum quæ de communi Domino & Salvatore nostro ipse vaticinatus est, D admittunt; quod & caput erat & basis & prolusio totius ejus legislationis; sed neque sensum habent quo experiantur eorum coerceri petulantiam & impietatem in eum de quo edita sunt vaticinia. Cum igitur per multas dominicas voces, nec voces dumtaxat, sed etiam facta, immo vero & per apostolica opera & verba error iste refutatus fuerit, qui imperium regni Dei in contraria principia dividit; quamnam quæso veniam habent ii, qui post tot impietatis confutationes, adhuc Maligni serviunt voluntati, ita cogitantes & ita viventes; & patremfamilias quidem universorum Beelzebub vocare pergunt, Beelzebub vero Deum absconditum, & ineffabilem, & bonum, & patrem, ne quid impius E dicam, esse definiunt? & nihil dominicum triumphum quem adversus maledicentissimos Judæos retulit, suspiciunt aut verentur, tametsi per illos non minus, nisi etiam magis, contra præsentem apostasiam (utrique enim Deo bellum movent, etsi petulantius audet apostata) objiciens dixerit: [b] *Omne regnum in se ipsum divisum, non consistet*. Quoniam enim ingrati Judæi videntes creatorem exigere morbos animarum & corporum, Dei miracula Beelzebub accepta ferebant; & hujus apostasiæ propugnatores opera manuum ejus eidem attribuunt: iccirco jure eadem dominica voce simultatis in Deum utrisque nota inuretur. Etenim, si quidem singulare omnia moderantis principium dividatur, divisum non utique consisteret: sed prima sectio ut via

[1]. Forte οὐκ ἀλ.

[a] Lucæ XVI. 17. [b] Matth. XII, 25.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

καθέϛαται τοῦ καὶ εἰς μυρία διαιρεθῆναι, καὶ μηδεμίαν ἕδραν καὶ ϛάσιν μηκέτι δύνασθαι λαβεῖν. ὥσπερ οὖν ἑκάτερος ἁλίσκεται θεομαχῶν καὶ ὁ Ἰουδαῖος καὶ ὁ ἀποστάτης, ὁ μὲν τὰς θεοσημείας, ὁ δὲ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ διδοὺς τῷ ἐχθρῷ· οὕτω κατ' ἀμφοῖν κοινὴ καὶ ἄφυκτος ἡ ἀπόφασις ἡ δεσποτική.

Ἀλλ' ὦ ποῖ φέρεσθαι ἄνθρωποι· τί τὸν δεσπότην ἀφέντες, τὸν ὁμόδουλον, μᾶλλον δὲ δοῦλον καὶ ἀποστάτην, καὶ τῆς ὅλης ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐπίβουλον φύσεως, δημιουργὸν ἑαυτοῖς ἐπιγράφετε; τί τὸν πλάστην ἀθετοῦντες, τῷ τὴν φθορὰν ὑμῶν ζητοῦντι καὶ σπουδάζοντι, οὐ τὴν τῆς ψυχῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος, ἑαυτοὺς ἐγχειρίζετε; τί πρὸς τὸ φῶς ἐτυφλώθητε; τί δὲ τὸ σκότος, τοῦ φωτὸς ἠλλάξατε; ἐκνήψατε τῆς μέθης. ἀνάστητε τοῦ ψυχοφθόρου κάρου. ἀναλάβετε τῆς ἀπωλείας ἑαυτούς. καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο; εἰ τῶν πράξεων, ἐν αἷς ἔχει τὸ κράτος ὁ ἐχθρὸς, ἀποστροφὴν μελετήσοιτε· πρότερον πορνείαν δι' ἧς φθείρεται μὲν τὸ σῶμα, φθείρεται δὲ τὴν χαλεπωτέραν φθορὰν ἡ ψυχὴ, τὸ αὐτοδέσποτον διδοῦσα δουλεύειν τοῖς πάθεσιν· ἀδικίαν, ἧς ἐπικρατούσης οὔτε οἰκία, οὔτε πόλις, οὔτε βίος ὅλος ἀνθρώπινος διασώζεται. ἐπιορκίαν, τὴν βυθίζουσαν τὴν ψυχὴν εἰς καταφρόνησιν τοῦ Θεοῦ. μισαδελφίαν, δι' ἧς ὁ κοινὸς ὑβρίζεται πλάστης. ὁ γὰρ τὸ πλάσμα μισῶν δωρεὰν, τὴν εἰς τὸν πλάστην διαβιβάζει παροινίαν. μισήσατε ψευδολογίαν, συνιέντες ὡς ὁ τοῦ ψεύδους πατὴρ ὁ διάβολός ἐστι. μυσάχθητε συκοφαντίαν, ἥτις τῶν ἀνελπίστων κακῶν πολλὰ καὶ ὁρᾶσθαι κατεπράξατο. φύγετε τὴν μιαιφονίαν, ἀπ' ἀρχῆς γὰρ ὁ ἐχθρὸς ἀνθρωποκτόνος ἦν· τὴν φιλαργυρίαν, εἰ μή τι ἄλλο, τὸν Ἰούδαν ἐννοοῦντες. βδελύξασθε κλοπὴν καὶ δόλους κατὰ τοῦ πλησίον, καὶ γάμων ἀλλοτρίων διαφθορὰς, καὶ τρυφὴν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ μέθην τῆς πολιτείας ὑμῶν ἐκκαθάρατε· τούτοις γὰρ συνεισέρχεται, τούτοις ἥδεται ὁ ἐχθρὸς, ἐν τούτοις λαμβάνει τὴν ἰσχὺν καταδουλῶσαι μὲν τὸ φρόνημα ὑμῶν καὶ διαστῆσαι τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ, πεῖσαι δὲ πλάσματα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι αὐτοῦ. ἂν τῶν ἔργων αὐτοῦ, τῶν τε εἰρημένων καὶ τῶν παραπλησίων ἀποστῆτε, καὶ αὐτὸς ἀφίσταται ἀφ' ὑμῶν, οὐκ ἔχων οἷς ἑδρασθῇ καὶ οἷς ἐπαναπαύσηται ἐν ὑμῖν. καὶ τότε ὑμῖν ἡ θεία χάρις ἐπιλάμψασα, ἐναυγάσει πλάστην ἐπιγιγνώσκειν καὶ δημιουργὸν, οὐ τὸν ἐπίβουλον ἐχθρὸν, ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον Θεὸν, ἐν ᾧ ἐκτίσθη τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀρχαὶ καὶ θρόνοι καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις, καὶ ὁ παρὼν σύμπας καὶ ὁρώμενος κόσμος. καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ πάντα γέγονε, κἂν ἡ ἀποστασία προκαταλαβοῦσα τῆς ψυχῆς τὰ ὄμματα, τὸν δημιουργὸν βλέπειν οὐ δίδωσιν· ἕως δ' ἂν τοῖς τοῦ πονηροῦ καθυπηρετῆτε θελήμασιν, καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν αἰσχρῶν ἡδονῶν συναφέρησθε, καὶ ἀντὶ τῶν σωτηρίων πόνων τῇ ψυχοφθόρῳ ῥαστώνῃ συναναστρέφησθε, οὔμενουν οὐκ ἂν ὑμῖν ἡ θεία καὶ οὐράνιος ἀναστράψῃ αἴγλη, οὐδὲ ἐκστήσηται τοῦ κράτους τῶν ψυχῶν ὑμῶν καὶ τῶν λογισμῶν ὁ ἐχθρὸς, τοὺς ἔργοις ἔχων δεδουλωμένους. πλὴν ἔτι ταῖς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος μαρτυρίαις ὁδηγεῖν ὑμᾶς πρὸς τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀποστασίαν ἐλέγχειν, οὔμενουν οὐκ ἂν τὸν ὄκνον τῆς ἐπιμελείας προελοίμεθα.

A sternitur ad infinitas etiam sectiones, adeo ut nusquam liceat amplius subsistere aut sedem figere. Quemadmodum igitur uterque adversus Deum pugnare deprenditur, Judæus inquam & apostata, dum ille divina miracula, iste opera Dei inimico affignat; sic contra utrumque communis est & inevitabilis dominica sententia.

XIV. At enim quo abripimini heus vos! Ut quid Dominum relinquentes, conservum, atque adeo mancipium & apostatam, & totius vestræ ab initio insidiatorem naturæ, creatoris vestri titulo decoratis? Quianam creatorem repudiantes, vosmet in manus traditis illius, qui interitum vestrum B quærit & affectat, non animæ dumtaxat, sed & corporis? Cur ad lucem cæcutitis? Cur tenebras pro luce permutastis? Expergiscimini ab ebrietate: surgite a veterno animabus letali: eripite vosmet ab interitu. At enim quei fieret istud? si opera in quibus imperium habet inimicus, aversari animum ceperitis; primo fornicationem, qua corrumpitur corpus, sed graviori corruptela vitiatur anima, dum libertatem suam dedit passionibus servire: injustitiam, qua obtinente, neque domus, neque vita hominum universa servari potest: perjurium, quod demergit animam in contemtum Dei: fraternum odium, per quod communis creator injuria afficitur. Qui enim creaturam odit sine caus- C sa, contumeliam in creatorem refundit. Odite falsiloquentiam, scientes mendacii patrem esse diabolum. Abominamini calumniam, quæ in caussa fuit ut etiam multa inexspectata mala viderentur. Fugite homicidium, *ab initio* enim inimicus *homicida erat;* avaritiam, sin minus aliud, at Judam cogitantes. Aversamini furtum & fraudes adversus proximum, & alieni thalami corruptelam, & luxum, & intemperantiam, & ebrietatem a moribus vestris arcete: cum his enim ingreditur, istis gaudet inimicus, in his vires acquirit ad captivandum intellectum vestrum, vosque avertendum a conditore Deo, atque ad persuadendum, quod figmenta sua ipsius sitis & nominemini. Si ab operibus ejus tam D quæ diximus, quam similibus abstiteritis, & ipse abstistet a vobis, non habens ubi sedem figat, & ubi conquiescat in vobis. Tunc vero divina gratia vobis affulgens, illustrabit vos ut factorem & opificem agnoscatis, non quidem insidiantem hostem, sed bonum ac benignissimum Deum, in quo creata sunt visibilia & invisibilia, principatus & throni, & potestates, & virtutes, atque præsens universus & visibilis mundus. Etenim *omnia per ipsum facta sunt*, tametsi apostasia præoccupans animæ oculos conditorem videre non sinat. At quamdiu Maligni servieritis voluntatibus, atque cœno turpissimarum voluptatum abripiamini, atque pro salutaribus laboribus socordiæ quæ animam corrumpit vacave- E ritis, haudquaquam umquam divinus vobis ac cælestis splendebit fulgor, neque abdicabit imperium animarum & cogitationum vestrarum adversarius, qui vos operibus captivos tenet. Verumtamen adhuc per testimonia Spiritus sancti deducere vos ad lumen pietatis, & apostasiam confutare, nequaquam curæ pigritiam anteferentes, constituimus.

ΤΟΥ ΦΩΤΙΟΥ
ΛΟΓΟΣ γ'.

Καί μοι τὰς ἀκοὰς ἀδεκάστους, καὶ μηδὲν λῆμμα τοῦ πονηροῦ φερούσας ἀναπετάσατε, καὶ συνδιασκοπεῖτέ μοι τῶν τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν ἐνυβριζόντων τὸ ἀντίθεον. εἰ γάρ ἐστιν αὕτη τοῦ πονηροῦ, πῶς ἠνέσχετο λαβεῖν τὸ βιβλίον ταύτης ὁ τὸν πονηρὸν καθελεῖν παραγεγονώς; καὶ εἰς πολλῶν ἀναγνῶναι ἀκοὰς, δι' ὧν προεκηρύττετο τὰ περὶ ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἀναγνῶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι ταῦτα νῦν πεπλήρωται ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν, ὅς ἐστι περίοδος χρόνων, ὁ δὲ χρόνος μέτρον κινήσεως αἰσθητῆς, τοῦτον ἀνακηρύξαι δεκτὸν κυρίῳ; πῶς δὲ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου παραβολῇ ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν δεσπότης Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας τῆς σωτηρίου ἐπιστροφῆς καὶ μεταμελείας διδασκάλους ἀποκαλεῖ; ἔχουσι γάρ φησι, Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. ἆρα γὰρ ὁ ἐπὶ κοινῇ τοῦ γένους σωτηρίᾳ τὴν ἡμῶν φύσιν ἀναλαβὼν, τοὺς μυσταγωγουμένους παρ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πλάνης ἀπαλλαττομένους, εἰς τοὺς θεράποντας καὶ ὑπηρέτας ἀνέπεμπε τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τότε σωτηρίας τυχεῖν; καὶ τίς ἂν ἀνάσχοιτο, πλάσμα Θεοῦ ὑπάρχων ἀληθῶς, τῆς τοσαύτης ἀπονοίας τὴν ὑπερβολήν; πάλιν δὲ, εἰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης νομοθέτης ὁ πονηρὸς, πῶς λέγει τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγή, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ἐν αὐταῖς εὑρήσετε ζωὴν αἰώνιον; ποῦ γὰρ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐν οἷς τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας πολιτεύεται; ποῦ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐν οἷς ὁ ἀνθρωποκτόνος νομοθετεῖ καὶ παρακελεύεται; τοῦτο γὰρ ἡ θεομάχος γλῶσσα θρασύνεται. χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ ἡ παλαιὰ τοῦ πονηροῦ, πῶς ἀλήθεια λέγει· εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. οὐκ εἶπεν· εἰ ἔν τισιν ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἀλλ' ἁπλῶς αὐτοῦ τὸ ἀξιόπιστον ἀνεκήρυξε. πῶς δὲ πάλιν πρὸς τοὺς κεχηνότας περὶ τὴν διάλυσιν τῶν γάμων, καὶ τὸν Μωσῆν εἰς συνηγορίαν τοῦ πάθους προβαλλομένους, λαμπρῶς ὑπερμαχῶν τοῦ νομοθέτου φησίν· ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως; καὶ πόθεν τὴν ἀπόδειξιν προάγει; ὁ γὰρ ποιήσας αὐτοὺς φησὶν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ὥστε ἅπερ ἐνομοθέτει ὁ σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τῆς συζυγίας, ἐκ τοῦ θεμένου ἐν τοῖς αὐτοῦ πλάσμασι καὶ ποιήμασι τοὺς φύσει νόμους προελθεῖν ἐδήλου, καὶ τὸν Μωσῆν οὐ καταφρονητὴν τῶν διὰ τῆς πλάσεως δεδομένων νόμων, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως τὸ ἐκείνων ἠρεμεῖν ὑποδιδόντα δικαίωμα· τῷ γὰρ νόμῳ τῆς ἀπ' ἀρχῆς διαπλάσεως, φησὶν, ὁ ἐμὸς συμφθέγγεται νόμος. τὸ δὲ διέσιον [1] τῆς συζυγίας, συγκαταβάσεώς ἐστι καὶ οἰκονομίας Μωσαϊκῆς. πρὸς γὰρ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, φησὶν, ἔγραψε Μωσῆς. τῆς δὲ συναφείας τὸ ἀδιάλυτον, ὅπερ ἐγὼ νομοθετῶ, καὶ ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαφόρου διαπλάσεως, τὰ αὐτά μοι τοῖς ἔργοις προεῖπε καὶ προδιωρίσατο. διὸ ἐπάγει· ἐν τούτῳ καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, [2] καὶ προσκολληθήσεται τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ἵνα δὲ σαφέστερον μάθῃς, τίς ὁ διαπλάσας οὕτω τὰ σώματα, αὐτὸς εἰσάγων τὸν ζεύξαντα συνεισάγει καὶ τὸν πλάστην. φησὶ γάρ· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· μαρτυρῶν ὁ σωτὴρ, ὅτι καὶ ἡ κατὰ σχῆμα διαφορὰ τοῦ

A PHOTII
LIBER III.

I. Jam mihi aures sinceras, nec ullo Maligni præjudicio graves aperite, & mecum considerate eorum qui vetus testamentum contumelia afficiunt impiissimum scelus. Si enim illud Maligni est, quomodo pertulit accipere volumen illius is, qui ad conficiendum Malignum advenerat? item legere multis audientibus locum, ubi prædicebantur ea quæ de illo erant; & non legere tantum, sed & testificari, *ea nunc impleri in auribus vestris*: pariter-
B que *annum*, qui est ambitus temporum, tempus vero mensura motus sensibilis, hunc *prædicare* [a] *acceptum Domino*? Quomodo vero rursum in Lazari ac divitis parabola amantissimus ac bonus Dominus noster Moysem & Prophetas salutaris conversionis ac resipiscentiæ magistros vocat? [b] *Habent* enim inquit *Moysem & Prophetas, ipsos audiunto*. Numnam qui ad communem generis salutem nostram assumsit naturam, edoctos a se, atque ab errore liberatos, ad servos & ministros misisset inimici, & quidem ut salutem consequerentur? Et quis umquam pateretur revera opus Dei existens tantæ excessum dementiæ? Quid plura? si veteris testamenti legislator est Malignus, quomodo dicit bonitatis fons,
C *Scrutamini scripturas, quoniam in ipsis invenietis vitam æternam?* Ubinam æterna vita, in quibus stimulus peccati quasi contrariam tuetur factionem? Ubinam vita æterna, in quibus homicida leges fert & contraria imperat? istud enim pugnax contra Deum lingua dicere audet. Adde jam dictis: Si vetus testamentum Maligni est, quomodo Veritas dicit: *Si crederetis Moysi, crederetis utique mihi; de me enim ille scripsit*. Non ait; Si in quibusdam crederetis Moysi: sed simpliciter ejus authoritatem deprædicat. Quo pacto etiam iterum ad inhiantes dissolutioni matrimonii, Moysemque in patrocinium suæ affectionis producentes testem, liquido propugnatorem hujus legislatoris agens respondit: [c] *Quo-*
D *niam Moyses propter duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores, ab initio autem non fuit sic?* Et undenam demonstrationem adducit? *Qui enim fecit ipsos* inquit, *masculum & feminam fecit eos*. Itaque quod præcipiebat sua lege salvator in evangeliis de matrimonio, ab eo qui indiderat figmentis & operibus suis naturæ leges procedere ostendebat, Moysen vero nequaquam contemtorem fuisse legum per creationem inditarum, sed propter ingruentes circumstantias juris illorum rigorem temperasse. Legi enim primigeniæ creationis, ait, mea consonat lex: at dissolutio matrimonii, ex indulgentia est & dispensatione Mosaica: *Ad duritiam* enim, inquit, *cordi vestri scripsit Moyses*. At conjugii in-
E dissolubilitatem, quam ego lege caveo, vel ille qui ab initio hominem plasmavit, per corporis diversi sexus formationem, itidem mecum opere ipso prædixit ac præstabilivit. Quamobrem subinfert: *In hoc derelinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur propriæ uxori, & erunt hi duo in carnem unam*. Quo vero manifestius discas, quis ita corpora formaverit, ipse dum conjungentem introducit, simul etiam formatorem introducit. Ait namque: *Quod igitur Deus conjunxit, homo ne separet*: atque ita testificatur salvator, quod etiam sexuum

[a] Lucæ IV. 19. [b] Lucæ XVI. 29. [c] Matth. XIX. 8. seqq.

1. Forte διαίσιον, h. e. αἰσία.
2. Deest καὶ τὴν μητέρα, quod tamen Wolfii versio exhibet.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

πλάσματος ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς, Θεοῦ τε καὶ τοῦ ἐπὶ πάντων ἐστὶ δημιούργημα, καὶ ὅτι σωτηρεῖν ὀφείλει τὸ ἀδιάλυτον εἰς συνάφειαν. καὶ ὅτι ἡ Μωσαϊκὴ εἰσήγησις, τὴν σκληροκαρδίαν τῶν νομοθετουμένων περίστασιν εἶχε, καθέλκουσαν εἰς ἐλάττωσιν τοῦ κατὰ τὴν πλάσιν σεσιγημένου νόμου τὸ ἀξίωμα.

A diversitas in viri feminæque formatione, Dei opus est ac illius qui est super omnia, quodque oporteat indissolubilitatem conservare in conjugio: ac præterea, quod a Moyse inducta constitutio, a circumstantiis profecta est duritiei cordis eorum qui legem accipiebant, quæ trahebant vi ad restringendum imperium legis, quæ tacite in creatione ipsa prætérita fuerat.

Ἑτέρῳ δὲ λόγῳ. εἰ πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ παλαιὰ, πῶς ὁ τὴν χάριν συνάπτων τῷ νόμῳ, Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, λέγει· πολλοὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον; πῶς γὰρ ἠθέλησαν ἰδεῖν οἱ τοῦ πονηροῦ τὰ τοῦ ἀγαθοῦ; ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ ὁρμῆς ἀγαθῆς βλάστημά ἐστι. καὶ πάλιν, πῶς λέγει· Ἀβραὰμ εἶδε τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ ἠγαλλιάσατο; ποῦ γὰρ ἀκόλουθον, ποῦ δὲ δυνατὸν, τὸν τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἄνθρωπον εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναχθῆναι θεωρίας καὶ δυνάμεως, ὥστε ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιδημίας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαλλιάσασθαι; μάλιστά γε τοῦ θεσπεσίου Παύλου διαμαρτυραμένου καὶ λέγοντος, ὅτι τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, καὶ ἡ παρουσία τοῦ σωτῆρος ἔλαθε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου, καὶ τὸν κοσμοκράτορα. εἰ οὖν καὶ αὐτὸν τὸν κοσμοκράτορα τὸ μυστήριον ἔλαθε, πόθεν αὐτοῦ οἱ θεράποντες τοῦτο προεῖπον καὶ προεθεάσαντο; σὺ δέ μοι καὶ τὸ περιφανέστερον ἔτι τὴν ἀσέβειαν ἐλέγχον ἄκουε· ἡνίκα γὰρ τὸ Σαδδουκαίων ἄπιστόν τε καὶ περίεργον, ἑπτὰ μὲν ἔπλαττεν ἀδελφοὺς, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν παρὰ μέρος ἥρμοζον αὐτοῖς γυναῖκα, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀναιρεῖν τῷ πλάσματι διεμηχανῶντο· ὁ σωτὴρ διαπυνθανομένοις αὐτοῖς τὸ διὰ τοῦ πλάσματος, ὡς ἐνόμιζον, ἄπορον, καὶ τίνος ἔσται τῶν ἑπτὰ γυνὴ ἀπαιτοῦσιν, πρῶτον μὲν ἐπετίμησεν αὐτοῖς τῆς πλάνης, ὡς τὰς γραφὰς οὐκ εἰδόσι· καίτοι τίς ἐπιτίμησις τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ τοῦ πονηροῦ; [1] ὃ δὲ προστίθεσιν ἐκ τοῖς ἀγνοίας τῶν γραφῶν ἕτερον αὐτοῖς ὀνειδισμὸν χαλεπώτερον, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτοὺς εἰδέναι τοῦ Θεοῦ. εἶτα τρανώτερον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἀναπτύσσων μυστήριον· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει φησὶν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. ἔτι δὲ σφοδρότερόν τε καὶ ἰσχυρότερον διελέγχων τὴν ἄνοιαν, καὶ ἅμα μὲν τῆς χάριτος καὶ τοῦ νόμου τὴν συμφωνίαν [2] ἀλληλουχίαν τρανολογῶν, ἅμα δὲ καὶ πληγὴν αὐτοῖς διὰ τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας καθιεὶς, καὶ δι' ἐκείνων τοῖς νῦν ἀποστάταις, οὐκ ἀνέγνωτέ φησιν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; δεικνύς τε ἐναργῶς διὰ τούτων, ὅτι Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τῆς αἰωνίου ζωῆς κληρονόμοι, καὶ ὅτι Θεὸς αἰώνιος, καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰσηγητὴς, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσεως δοτὴρ ὁ τούτων Θεός. συνάπτει δὲ καὶ κατὰ συνέχειαν, οὐκ ἔστιν οὖν ὁ Θεὸς, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζόντων. καὶ ταῦτα εἶπεν, ἵνα πᾶσαν τῶν δυσσεβῶν περικόψῃ πρόφασιν. οὐδὲ ἔνθα γέγραπται παραλέλοιπεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνακράζει Μάρκου· ὡς ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως ὁ Θεὸς ταῦτα εἴρηκεν πρὸς αὐτόν. εἰ οὖν ὁ Θεὸς, Θεὸς μὲν νεκρῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ζῇ μὲν παρ' αὐτῷ Ἀβραὰμ, ζῇ δὲ Ἰσαὰκ, ζῇ δὲ Ἰακὼβ, καὶ πάντες ὅσοι τὴν αὐτῶν ἐζήλωσαν πολιτείαν, καί εἰσιν ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ, πῶς πονηρᾶς ἀρχῆς, ὡς ἡ πονηρία φησὶν, οἱ κατὰ τὴν παλαιὰν βεβιωκότες πολιτείαν;

II. Alia item ratione. Si a malo principio erat Vetus testamentum, quomodo Christus salvator noster qui legi gratiam conjungit, dixit: [a] *Multi justi desideraverunt conspicere quæ videtis, & non conspexerunt?* Quomodo namque desideraverunt conspicere ii qui ex Maligno erant, ea quæ Boni sunt? B Desiderium quippe boni, germen est boni appetitus. Et rursum: quei dicit; [b] *Abraham vidit diem meum, & exsultavit?* Quei enim consequens est, & quei fieri potest, hominem veteris testamenti in tantam sublimitatem elatum fuisse contemplationis atque aciei, ut videret diem adventus boni Dei, & exsultaret? præsertim divo Paullo attestante atque dicente, quod Mysterium Christi & adventus Salvatoris latuerunt principatus & potestates mundi, & ipsum mundi principem. Si ergo & ipsum principem mundi mysterium latuit, undenam ministri illius illud prædixerunt & præviderunt? Tu vero C mihi & istud quod luculentius adhuc hanc arguit impietatem, ausculta. Quando enim infideles ac curiosi Sadducæi commento usi sunt septem fratrum & unius uxoris, quam successive ipsis tribuerunt, quo commento corporum resurrectionem refutare annitebantur: Salvator sciscitantibus illis per indissolubilem ut putabant difficultatem, quam commenti erant, atque petentibus cujus ex septem futura esset mulier; primum quidem exprobavit eorum errorem, tamquam qui Scripturas nescirent. At enim quæ exprobratio esse possit contra eos, qui nesciunt quæ Maligni sunt? Sed ille ex ignoratione Scripturarum aliud ipsis & quidem gravius convicium impingit, *Neque virtutem ipsos scire Dei.* D Deinde evidentius resurrectionis explicans arcanum, [c] *In resurrectione enim* inquit, *neque nubent neque nubentur, sed tamquam angeli Dei in cælo sunt.* Adhuc porro vehementius & robustius arguens eorum stultitiam, simulque Gratiæ ac Legis concordem conspirationem manifestissime ostendens, atque etiam vulnus illis per Mosaicam legislationem infligens, necnon per illos nostris quoque apostatis, *Non legistis*, ait, *quod a Deo dictum est*; *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?* Ostendens vero evidenter per hæc, Abraham & Isaac & Jacob æternæ vitæ heredes esse, & Deum esse æternum; ac resurrectionis auctorem datoremque E fruitionis inde provenientis esse istorum Deum; subinfert etiam continenter, *Non est ergo Deus, Deus mortuorum sed viventium.* Atque hæc dixit, ut omnem impiorum tolleret prætextum. Neque ubi scriptum sit præteriit, sed per sanctum Marcum clamat, *In libro Moysis Deum illi hæc dixisse.* Si ergo Deus, Deus quidem mortuorum non est, sed vivit apud illum Abraham, vivit Isaac, vivit Jacob, & quotquot eorum imitati sunt mores, & sunt velut angeli Dei in cælo; quomodo maligni principii erant, quod malitia ait, qui secundum veterem prolitiam vixerunt?

Ἔτι δὲ μᾶλλον διελέγχοιτο ἂν τῆς ἀποστασίας τὸ

III. Adhuc vero magis refelli potest apostasiæ

[a] Matth. XIII. 17. [b] Joan. VIII. 56. [c] Matth. XXII. 30. seqq.

1. Typogr. error videtur, pro ὁ δὲ προστίθησιν.

2. Forte σύμφωνον, vel deest καὶ.

φρόνημα, ἐπειδὰν τοὺς βουλομένους τυχεῖν τῆς εἰσόδου τῶν οὐρανῶν, παρακελευόμενος ὁ σωτὴρ διὰ τῆς στενῆς πύλης ἀγωνίζεσθαι εἰσελθεῖν, τοὺς μὲν ἐῤῥαθυμηκότας περὶ τὴν ἐντολὴν, ὡς τῆς ἀκηδίας [1] ἐργάτας, ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων ἀποπέμπει. εἰσάγει δὲ, πανταχόθεν συνάγων, τοὺς σπουδάσαντας περὶ τὴν ἐντολὴν, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ τούτους ἀνακλίνων ἐν αὐτῇ, [ἐπίστησον ἄνθρωπε τὸν νοῦν] τὸν Αβραὰμ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ καὶ τοὺς προφήτας προανακλίνει. λέγει γὰρ, κἂν μὴ βούλησθε ἀκούειν· ὅταν ὄψησθε Αβραὰμ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω· καὶ τίνες οἱ ἐκβαλλόμενοι ἔξω; ἢ δηλονότι ὅσοι κατὰ μίμησιν τοῦ Αβραὰμ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἐπολιτεύσαντο; εἰ δὲ ὅσοι τὸν βίον αὐτῶν καὶ τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἐζήλωσαν, τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὸν κλαυθμὸν καὶ βρυγμὸν τῶν ὀδόντων ἀποῤῥίπτονται, τίς ἂν ἀντάξιος εὑρεθείη τιμωρία τοῖς ἐπὶ τοσοῦτον ἐξοιστρήσασι μανίας; ὢ στομάτων ἀπυλώτων, καὶ τῷ πατρὶ τοῦ ψεύδους ἑτοίμως ὑπηρετουμένων, ὡς καὶ λῃστὰς καὶ κλέπτας καὶ τοῦ πονηροῦ πλάσματα καὶ ὑπηρέτας τολμᾶν ἐνυβρίζειν. οἱ δὲ μηδὲ μέχρι τούτου τὴν λύσσαν ἱστῶντες, ἀλλὰ καὶ τὸν χαριζόμενον ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅς ἐστι Θεὸς Αβραὰμ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ, Θεὸς ζώντων καὶ οὐ νεκρῶν, πονηρὰν ἀρχὴν καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργὸν δυσφημοῦντες, τὰ ὡς ἀληθῶς τοῦ πονηροῦ πλάσματα, ἆρ' οὐχὶ τὴν διὰ πυρὸς καὶ τοῦ σκότους ἡτοιμασμένην τῷ διαβόλῳ ποινὴν διαπαντὸς εἰσπραττόμενοι, οὐκ ἐλάττονα τῆς τόλμης τίσουσι δίκην; οὐδὲ τὸ χάσμα δὲ, τὸ μεταξὺ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου πεφρίκασιν, ὃ ἀποτειχίζει μὲν τοὺς μετὰ τοῦ Αβραὰμ εὐφραινομένους, ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς βασάνοις κολαζομένων; ἀλλ' οἴμοι· κἂν μὴ [2] νῦν τὴν αἴσθησιν τῆς τιμωρίας οὐκ ἔχοντες, τὴν ἀπειλὴν τοῦ σωτῆρος οὐ τεθήπασι, τότε δὴ τότε πείρᾳ τὸ πικρὸν τῆς βασάνου μαθόντες, κἂν οὐδὲν κέρδος εὑρήσουσι, πολλὴν καὶ μακρὰν καὶ ἀτελεύτητον ἑαυτῶν ποιήσονται τὴν κατάγνωσιν. μάλιστα γὰρ ἐπειδὰν τὸν Αβραὰμ, κατὰ τὴν τοῦ πλουσίου παραβολὴν, εἰς ἐπικουρίαν καλοῦντες ὃν ἐχλεύαζον, ἐλεοῦντα οὐχ εὑρήσουσιν. εἰ γὰρ ὁ εἰς τὸν Λάζαρον παροινήσας τῶν Αβραμιαίων κόλπων φοβερῷ χάσματι ὑπεσορίζεται, καὶ τῷ ἀκοιμήτῳ πυρὶ τὴν δίκην τῆς ἀφιλανθρώπου γνώμης ἀπαιτεῖται, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης εὐφροσύνης καὶ ἀναπαύσεως γλίχεται μὲν, ἀπείργεται δὲ, καὶ φλέγεται μὲν τὴν γλῶσσαν, ὀδυνᾶται δὲ πικρὰς ὀδύνας, καὶ τότε τῆς παροινίας οὔσης, ὅτι μὴ μετέδωκε τῷ ὁμοφυεῖ συμπαθείας, ἀλλ' οὐχ ὅτι χλεύην ἐπήνεγκεν, ἢ δυσφημῶν ὤφθη· πῶς οὐκ ἂν πολλαπλασίως καταφλεχθείη καὶ τὸ στόμα, καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ τὰ σπλάγχνα πάντα τῶν τοιαύτην καταχεόντων παροινίαν τοῦ Αβραὰμ, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν τὴν θεομαχίαν παραπεμπόντων; σὺ δέ μοι συνέπου τοῖς ἐφεξῆς, καὶ συνεπισκόπει.

Ο σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τὸ μεγαλαυχοῦν τῶν Ιουδαίων καὶ μιαιφόνον καὶ ἄπιστον στηλιτεύων, καὶ ἀναξίους κἀκείνων γονῆς τῆς Αβραὰμ, κἂν ἐκεῖθεν αὐτοῖς κατῆρε τὸ φῦναι· εἰ τέκνα ἦτέ φησι τοῦ Αβραὰμ, ἐποιεῖτε ἂν τὰ ἔργα τοῦ Αβραάμ. καὶ ὁ θρίαμβος οὐ μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον αὐτῶν καθαπτόμενος ἐπάγει λέγων· οὐκ ἐστε τέκνα τοῦ Αβραὰμ, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου ἐστέ. πολὺ γὰρ ἡ γνώμη κραταιόν [3], ἐκείνου τὴν κλῆσιν καὶ τὸ γένος ὑπελθεῖν,

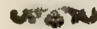
A mens, siquidem eos qui volunt consequi introitum cælorum, postquam præcepit salvator ut enitantur ingredi per angustam portam, eos quidem qui negligentes circa præceptum fuerunt, tamquam incuriosos operatores eo trudit, ubi est fletus & stridor dentium; introducit vero, undique congregans, quotquot solliciti circa mandatum fuerunt, in regnum suum: eosque recumbere faciens in illo, (adverte animum o homo) ante illos recumbere facit Abraham, & Isaac, & Jacob, & prophetas. Ait enim, quamtumvis audire nolitis: [a] *Quando videritis Abraham & Isaac & Jacob & omnes prophetas in regno Dei, vos autem exactos foras.* Et quinam sunt qui exiguntur foras? An non manifeste B quotquot ad imitationem Abraham, Isaac, & Jacob suam vivendi rationem non composuerunt? Si vero quicumque eorum vitam & pietatem non sunt æmulati, a regno Dei exiguntur, & in fletum ac stridorem dentium abjiciuntur; quænam par pœna inveniri queat pro iis, qui ad tantum stultitiæ œstrum devenerunt? O effrenata ora, ac patri mendacii adeo propense inservientia, ut & fures & latrones, & Maligni figmenta & administros per contumeliam vocare audacter possimus! Qui vero neque intra hos limites rabiem coercent, sed & eum qui æternam vitam gratiose nobis largitur regnumque cælorum, Deum nempe Abraham & Isaac & Jacob, Deum vivorum & non mortuorum, malum C principium, & malorum operum auctorem blasphemant, sunt autem revera isti Maligni figmenta; nonne per ignem & tenebras præparatam diabolo ultionem æternum subire coacti, non minorem sua audacia pœnam solvent? Neque intercapedinem quæ est inter divitem & Lazarum horrent, quæ separat eos qui cum Abrahamo gaudent, ab iis qui in tormentis puniuntur. Sed hei mihi! tametsi nunc sensum supplicii non habentes, minas salvatoris non verentur; tunc profecto tunc experientia acerbitatem tormentorum addiscentes, quamvis nullum invenient emolumentum, seipsos vehementer, & prolixe atque adeo æternum condemnabunt. Potissimum vero ubi Abrahamum, juxta divitis parabolam, in D auxilium vocantes, quem subsannaverunt, miserentem non invenient. Si enim qui Lazaro insultavit, a sinu Abrahæ terribili hiatu separatur, solvitque igne numquam obdormiscente animi crudelis pœnas, atque appetit quidem beatam illam lætitiam & fruitionem, ab ea tamen arcetur, & ardet linguam, acerbissimosque dolet dolores, & quidem in eo posito ejus insultu, quod similem natura non est misertus, non quod subsannationem intulerit, aut illum contumeliis lacessere visus sit: quomodo non multo magis ardebit & os & lingua, & viscera omnia eorum, qui tantos effundunt insultus contra Abraham, & per illum adversus communem Dominum atque conditorem bellum movent, quod E divinitatem oppugnat? Tu vero sequere me deinceps, simulque considera mecum.

IV. Salvator in evangeliis petulantiam Judæorum, simulque in cædes ac perfidiam propensionem traducens, eosque indignos judicans stirpe Abrahami, tametsi inde illi ortum haberent; [b] *Si filii essetis*, inquit, *Abrahami, faceretis utique Abrahami opera.* Neque triumphus heic hæret; sed etiam vehementius in illos invectus subinfert dicens: *Non estis Abrahæ filii, sed diaboli estis.* Hæc enim sententia magnam infert præsumtionem, quempiam ab

a Lucæ XIII. 28. b Joan. VIII. 39.

1. Forte ἀδικίας. 2. Wolfius perperam mallet μέν. 3. Wolfius mallet κρατεῖν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

οὐ τὸ γνήσιον ἐν τῇ μιμήσει φέρει τῆς ζωῆς. εἰ δ' ἦν ἡ παλαιὰ, κατὰ τὰς ἀθέτους φωνὰς, τοῦ πονηροῦ, ταύτης δὲ ὁ Ἀβραὰμ, ἴσον ἦν εἰπεῖν, τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τέκνα τοῦ διαβόλου· δι' ἑκατέρου γὰρ ἃ μισεῖ μὲν ὁ Θεὸς, στέργει δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἐλέγχονται τιμῶντες ὁμοίως οἱ Ἰουδαῖοι. πῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ σωτὴρ τοῖς περὶ Ἀβραὰμ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰς κλῆρον ἀφορίζει, καὶ συντάττει τούτοις τοὺς ὁλοψύχῳ γνώμῃ τῶν τε προσταγμάτων φύλακας ἀπροφασίστους δεδειγμένους, καὶ καθαροὺς αὐτῷ τὴν λατρείαν προσενηνοχότας, καὶ ὥσπερ τι μέγα καὶ θαυμάσιον ἔπαθλον διδοὺς, τὴν μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ ἐπαγγέλλεται συναυλίαν; λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ἆρα γὰρ τοῦτο ἔπαθλον τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν; ἆρα τοῦτο δῶρον τοῖς, ὅσοι τὰς σφαγὰς ὑπέσχον ὑπὲρ αὐτοῦ; τοῦτο φιλοτιμία; τοῦτο ἔπαθλον, τὸ μετὰ τῶν θεραπευόντων τοῦ πονηροῦ καὶ συνεῖναι καὶ συναριθμεῖσθαι καὶ συναγελάζεσθαι; καὶ ποία ἂν ταῦτα ἀνέξεται ἀκοὴ, ῥημάτων ὅλως ἔχουσα ἀκοὴν θείων;

Καὶ εἰ ἡ παλαιὰ τοῦ διαβόλου ἦν, πῶς ὁ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς τὴν τοῦ σωτῆρος ἀναπτύσσοντες γενεαλογίαν, προγόνους αὐτοῦ καὶ πατέρας τοὺς, οὓς ἡ παλαιὰ κλέος εἶχεν, ἀναγράφουσι; πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἢ ἐν σχήματι καὶ ὑποκρίσει; ἔστι γὰρ ἔστι τις τῆς ἀποστασίας ταύτης οὐκ ὀλίγη μοῖρα, καὶ ταύτην τὴν λύσσαν κατὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ λόγου παρουσίας προφέρουσα. ἀλλὰ πῶς ὁ ἀγαθὸς ἢ κατὰ σχηματισμὸν καὶ ὑπόκρισιν, ἢ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ὑπάρξει, τοὺς ἐν τῇ πονηρᾷ διαπρέψαντας διαθήκῃ, πατέρας καὶ προγόνους ἑαυτοῦ γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τοιούτου σπέρματος ἐπιλαβέσθαι, οὗ πλάστην οὐκ ἠγνόει τὸν πολέμιον; καὶ πῶς μὴ ἐξ ἄλλου ἔθνος προῆλθεν αὐτὸς, ὃ μὴ δευτέραν εἶχεν ἐνέργειαν τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου πρόεισιν, ὃ τῆς παλαιᾶς οἱ νόμοι διεμόρφουν τε καὶ διετίθεντο, καὶ μετὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς πονηρὰν πλάσιν πονηροτέροις ἄλλοις ἔργοις καὶ ἔθεσιν ἐπαιδαγώγουν τε καὶ διέπλαττον; καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ παλαιὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς τοὺς ἀθετήσαντας τοὺς ἐν τῇ φύσει νόμους τοῦ πλάστου, καὶ εἰς ἀσέλγειαν μὲν ἐξοκείλαντας, τῷ θελήματι δὲ παντελῶς καταδουλωθέντας τοῦ ἐχθροῦ, πυρὶ κολάζει, καὶ τὴν τῶν τετολμημένων δίκην ἀπαιτεῖ; τὸν πονηρὸν γὰρ δίκην ἀπαιτεῖν τῆς αὐτὸν τερπούσης καὶ ἐξ αὐτοῦ προϊούσης πονηρᾶς ἐργασίας, πῶς οὐκ ἂν εἴη ὅλως ἢ ἐννοηθῆναι οὐ μανικόν; ὁ δὲ ἀποστάτης, τῶν πονηρῶν ἔργων τοὺς πονηροὺς πονηρῷ πλάσματι ἄλλῳ, τῷ πυρὶ, τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεσθαι λέγει, τὸν ἐχθρὸν ἐτῶν [1] τοῖς σαρκὸς πάθεσι κατασυρέντας κατακλυσμῷ κολάζει [2]· μισοπονήρου γάρ ἐστι καὶ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου τὸ, τι κακὸν ἀναστέλλειν, καὶ τοὺς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀναιδευσαμένους τὴν ἴσην εἰσπράττεσθαι τιμωρίαν, ἀλλ' οὐχὶ πονηροῦ ποθεν, οὐδὲ φιλοῦντος καὶ νομοθετοῦντος τὴν ἁμαρτίαν.

Ἵνα δὲ μάθῃς ἀκριβέστερον, ὡς αὐτός ἐστιν ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς, ὅ, τε τοῦ δικαίου ἔκδικος ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ὁ ἐν τῇ χάριτι, ξηραίνει μὲν τὴν συκῆν καρπὸν αὐτῷ μὴ προσενεγκοῦσαν, μυρίαις δὲ ἀπειλαῖς ὑποβάλλει τοὺς αὐτῷ μὴ πειθομένους, καὶ τὸ σφοδρότερόν τι καὶ ἀμίμητον τῆς κολάσεως εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, τοὺς παραβεβηκότες [3] αὐτοῦ τοὺς νόμους καταδικάζει. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν

A illo & appellationem & genus trahere, cujus vitam veriffime imitetur. Si itaque vetus teftamentum, fecundum reprobas voces, Maligni erat, ad illudque Abraham pertinebat, perinde erat dicere *Filii Abraham*, & *Filii diaboli*: per utrumque enim evincitur pari modo, Judæos in pretio habuiffe ea, quæ Deus quidem averfatur, amat vero inimicus. Quomodo autem alibi quoque falvator illis, qui Abrahamo fociantur, regnum cælorum in hereditatem affignat, hifque copulat eos, qui ex toto animi fenfu præcepta cuftodiviffe fine detrectatione probantur, purumque illi cultum adhibuerunt; ac veluti magnum quoddam & admirabile præmium dans, converfationem promittit cum hominibus illis B in regno cælorum? *Dico enim vobis, quoniam multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Ifaac & Jacob in regno cælorum.* Hoccine eft præmium iis qui agnoverunt illum? Hoccine donum iis omnibus, qui pro illo jugulum præbuerunt? Hoccine liberalitas? Hoccine bravium? cum miniftris fcilicet Maligni degere, connumerari, congregari? Quæ auris ifthæc audire patiatur, fi modo divina ei verba umquam infonuerunt?

V. Ac fi vetus teftamentum Diaboli erat, quo pacto Matthæus & Lucas falvatoris genealogiam ediffcrentes, progenitores ejus ac patres defcribunt eos, qui veteris teftamenti decus efficiunt? Quomo- C modo enim bonus Deus fuerit in fpecie & hypocrifi? Eft namque eft hujus apoftafiæ pars haud exigua, quæ & rabiem hujufmodi adverfus Verbi in carne adventum evomit. Sedenim quomodo bonus Deus vel fecundum externam fpeciem & fimulationem, vel in veritate ac reipfa eos, qui in Maligno teftamento excelluerunt, patres ac progenitores fuos fuiffe tulit, atque ejufmodi femen apprehendere, cujus auctorem non ignorabat effe adverfarium ipfum? Et quomodo non ex alia gente proceffit ipfe, quæ haud inferiorem haberet potentiam Maligno; fed ex ea prodiit, quam veteris teftamenti leges informabant atque ordinabant, & poft malam ab initio creationem, pejoribus aliis D operibus moribufque erudiebant & imbuebant? Quod fi Dei non erat vetus Teftamentum, quomodo eos qui tranfgrediebantur creatoris leges naturæ infitas, in lafciviamque illidentes, atque funditus voluntati adverfarii obnoxii erant, igne punit, atque ab iis patratorum fcelerum pœnas exigit? Quod enim Malignus pœnas repetat mali operis quod & fibi arridet & ex fe prodit, quei non fit omnino vel cogitare dumtaxat furiofum? At Apoftata, *malorum operum a malis mala alia creatura, igne videlicet, pœnas fumere dicit adverfarium eorum: eofque qui carnis voluptatibus tranverfi aguntur, diluvio punit.* Sedenim proprium eft ejus qui malum odit & bonus ac juftus eft, non modo malum compefcere E fed & eos qui inverecunde peccata perpetrant digna profequi vindicta; non vero id proprium eft ejus qui malus fit, ametque aut præcipiat legibus peccatum.

VI. Ut vero planius pleniufque intelligas, quod bonus atque benignus Deus idem ipfe eft, qui tam in veteri quam in novo teftamento jufti vindicem agit, arrefacit ille ficulneam quæ fructum ei non produxerat, infinitifque minis fubjectos effecit eos qui fibi morem non gerunt, damnatque ad acerbiffimam atque inimitabilem pœnam in ignem exteriorem præparatum diabolo atque angelis ejus quotquot leges illius tranfgreffi funt. Atque vetuftis

1. Wolfius legit καὶ τοὺς: forte αὐτῶν. 2. Idem κολάζων. 3. Lege παραβεβηκότας.

προσκαίρῳ πυρὶ καὶ ὕδατι τιμωρεῖται, ἐπὶ τέλει δὲ διαιωνίζοντι καὶ ἀπελάτήτῳ· ὁρᾷς πῶς τὸ μισοπόνηρον πανταχοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ φιλάνθρωπον γνώρισμά ἐστι καὶ μαρτύριον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; καὶ οὐκ αὐτὸς μὲν ταῦτα πράττει, τοὺς μαθητὰς δὲ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀναστέλλει· ἀλλὰ Πέτρος μὲν, ὁ ἐν τῇ χάριτι λαμπρὸς, τὸν Ανανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν ψευδολογίας θάνατον ἔλαβε τὴν δίκην, Παῦλος δὲ ὁ θερμὸς τῆς χάριτος κήρυξ καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένοις, τυφλὸν μὲν εὐθὺς ποιεῖ τὸν Ελύμαν, αὐτὸς μαθὼν ἐξ ὧν πέπονθε, ὅσον ἡ ποινὴ κέρδος φέρει· τὸν δὲ πεπορνευκότα Κορίνθιον παραδίδωσι τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός. Αλέξανδρον δὲ εἰς τὴν ἐκεῖθεν παραπέμπει βάσανον καὶ κρίσιν. καὶ εἰ, ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν [1], σφόδρα διαμαρτύρεται ὁ Παῦλος, ὥσπερ δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, πῶς προσωποληψία οὐκ ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ; πῶς οἱ κατακριθέντες ἐν τῇ παλαιᾷ, οὐχ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατεκρίθησαν ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ τὴν χάριν νομοθετεῖ, καὶ τὸ ἀπροσωπόληπτον αὐτοῦ οἷς ὑπέστησαν ἐβεβαίωσε; καὶ πόσοις αὖθις ἐπιδείξαιτο τὴν μισοπόνηρον δίκην ἐν τοῖς τῆς χάριτος νόμοις τὸ κράτος ἔχουσαν ἄμαχον;

A quidem temporibus transitorio igne & aqua punivit, in fine vero, æterno atque inexstinguibili. Vides quomodo odium mali ubique, quemadmodum & benignitas, character sit & testimonium bonitatis Dei. Ac non ille quidem hæc facit, discipulos vero suos ab hoc exercitio removet: sed Petrus qui in œconomia gratiæ præ ceteris fulget, Ananiam & Sapphiram propter mendacium morte multavit, & Paullus fervidus ille Gratiæ præco atque orbis magister, cæcum statim efficit Elymam, qui didicit ex iis quæ passus est, quantum pœna emolumentum afferat: Corinthium vero qui fornicatus fuerat, tradit Satanæ in interitum carnis, itemque Alexandrum in idem conjicit tormentum ac judicium. B Quod si *Ira, & angustia & afflictio in omnem animam hominis operantis malum* vehementer protestatur Paullus; quemadmodum contra *Gloria, & honor & pax omni operanti bonum*: quomodo personarum acceptio non est apud Deum? quomodo qui damnati sunt in veteri testamento, non ab eodem damnati sunt bono Deo, qui & Gratiam promulgat, & quod ipse personarum acceptor non sit per ea quæ sustinuit, demonstravit? Et quotnam modis ostendere quis posset justitiam mali vindicem in lege Gratiæ imperium invincibile habere?

Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων· εἰ πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ παλαιὰ, πῶς ὁ μετάρσιος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος Παῦλος, εὐθὺς ἀρχόμενος τῶν ἐπιστολῶν, διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις τὸν Θεὸν προεπαγγέλλεσθαι λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα; εἰ γὰρ Θεοῦ προφῆται καὶ γραφαὶ ἅγιαι, δι᾽ ὧν ὁ Θεὸς προεπηγγείλατο περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ποῦ ὁ πονηρὸς εὑρήσει τὴν ἀρχήν; καὶ εἰ τὰ ἀόρατα αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἐν τίσιν ὁραθείη δημιουργὸς ὁ ἐχθρός; τὰ ἀόρατα καὶ νοούμενα τοῦ Θεοῦ ἐστι· ταῦτα δὲ καθορᾶται ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς καὶ ὁρατῆς [2]· εἰ γὰρ μὴ διὰ τῆς ὁρατῆς κτίσεως τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ καθορᾶται, οὐκ ἂν μὲν διέστειλε τὰ ἀόρατα ἐξ αὐτῆς, οὐκ ἂν δὲ διὰ ταύτης ἐδίδαξεν ἐκεῖνα καθορᾶσθαι. πῶς οὖν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῖς αἰσθητοῖς καθορᾶται τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε ἡ ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης, ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ πονηροῦ; τοὐναντίον γὰρ, ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ ἐχθροῦ, εἴπερ ἦν ὅλως τινὰ, ἡ πονηρία καὶ αἰσχρότης αὐτοῦ καθωρᾶτο ἄν. ὅτι δὲ ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, κἀντεῦθεν ἄν τις ἐπιδείξοιτο ῥᾷον. λέγει γὰρ ὁ Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ᾽ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. καὶ πῶς οὐκ ἔστιν ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὃς ἀντὶ τοῦ κολάζειν, δικαίους ἀποφαίνει τοὺς ποιοῦντας αὐτόν; καὶ εἰ ὁ παραβάτης τοῦ νόμου, κἂν περιτετμημένος ᾖ τὴν σάρκα, ὡς ἀκρόβυστος λογίζεται, καὶ ἀνάξιος κρίνεται τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ ἀκρόβυστος τὰ δικαιώματα φυλάσσων τοῦ νόμου, τὴν περιτομὴν τοῦ παναγίου πνεύματος φέρει ἐν τῇ ψυχῇ· πῶς οὐχὶ ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ; εἰ δὲ καθὰ διακέκραγεν ὁ Παῦλος, Χριστὸς Ἰησοῦς διάκονος γέγονε περιτομῆς, διὰ τί; ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων, καὶ ταύτας ἐβεβαίωσεν ὁ Χριστὸς, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πατράσι διέθετο τὰς ἐπαγγελίας, ὁ καὶ τὸν αἰσθητὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δημιουργήσας Θεὸς, ὃν καὶ Μωσῆς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ θεολογεῖ· δείκνυται δὲ δι᾽ ὧν ὁ Παῦλος ἐνταῦθα καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις λέγει, τοῦ

VII. Accedit huc; Si a maligno principio erat vetus testamentum, quomodo sublimis & cælestis C homo Paullus, ab ipso statim epistolarum initio, *Per prophetas suos in scripturis sanctis Deum prædixisse* ait *de filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem*? Si enim Dei sunt prophetæ, & scripturæ sanctæ, quibus Deus promisit de filio suo, ubi Malignus principium inveniet? Quod si [a] *Invisibilia ejus*, Dei nempe ac patris Domini nostri Jesu Christi, *a creatura mundi, in iis quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur*, in quibus aliis conspici possit creator Malignus? Quæ invisibilia sunt & mente percipiuntur, Dei sunt; hæc vero conspiciuntur a creatura sensibili & visibili: nisi enim per visibilem creaturam invisibilia Dei conspicerentur, non utique distinxisset invisibilia D ab hacce, neque per hancce docuisset conspici illa. Quomodo ergo in operibus sensibilibus *conspiciuntur invisibilia Dei*, & quidem *æterna ejus virtus atque divinitas*, in operibus inquam Maligni? Contra potius, in operibus Inimici, si qua omnino essent, malitia ac turpitudo ejus conspici utique deberent. Quod vero Lex a bono Deo sit, vel hinc facilius possit quis demonstrare. Ait enim Paullus os Christi: [b] *Non auditores legis justi sunt apud Deum; sed factores Legis justificabuntur.* At quomodo non est Lex a bono Deo, qui pro eo ut puniat, justos potius declarat factores ejus? Et si transgressor legis, tametsi circumcisus sit carne, ut præputiatus tamen reputatur, ac indignus Deo ju- E dicatur; præputiatus vero qui justificationes Legis custodit, circumcisionem sanctissimi Spiritus fert in anima, quomodo Lex a bono Deo non fuerit? Sin autem, quemadmodum clamabat Paullus, *Christus Jesus minister fuit circumcisionis*, & quidem cur? *pro veritate Dei, ad confirmandas Patrum promissiones*; & has confirmavit Christus quidem, ille vero Patribus testamento suo disposuit promissiones, qui & sensibile cælum terramque fabricatus est Deus, quem item Moyses in mundi productione divinis nominibus appellat: si insuper per ea quæ Paullus heic & alibi pluries dicit, ostenditur, quod

[a] Rom. I. 20. [b] Rom. II. 13.

1. Nihil videtur deesse, quamvis Wolfius putet excidisse ὡς. 2. Videtur deesse κτίσεως.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

σωτῆρος ἡμῶν οὗτος πατήρ, οὗ τὰς ἐπαγγελίας ὡς γνήσιος υἱὸς ἀπαραβάτους τε καὶ ἀψευδεῖς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καὶ οὐ δι' ἄλλου ἐπεδείξατο, πῶς τῆς ἀποστασίας οὐ καταδύεται τὸ ἀναίσχυντον; ἀλλὰ τί μοι λέγειν Παῦλον, καίτοι τηλικοῦτον ὄντα τῇ τε γνώσει τῆς παλαιᾶς, καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς χάριτος αὐτοῦ; πάλιν ἔστιν [1] τοῦ κοινοῦ δεσπότου διακούειν διατεινομένου καὶ λέγοντος· μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. καί· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἢ ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία, ἕως ἂν ταῦτα πάντα γίνεται. ἐγὼ πληρωτὴς ἦλθον τοῦ νόμου. στομάτων ἐστὶ πονηρῶν τὸ λέγειν, ἐμὲ παραγενέσθαι τοὺς πατρικοὺς παραλῦσαι νόμους. οὐδὲν αὐτοῦ ἀτελείωτον ἐάσω, οὐδὲν ἐπινοίας ἐν αὐτῷ πονηρᾶς, οὐδὲν εἰς ψεῦδος λήξει· πάντα μεστὰ τῆς ἀληθείας. ἐγὼ τῶν προφητικῶν φωνῶν ἡ βεβαίωσις. ἐμοὶ γὰρ ὄντες καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ὑπηρέται καὶ διάκονοι, τήν τε παρουσίαν τὴν ἐμὴν, καὶ πάντα τὰ τῆς παρουσίας σαφῶς προεῖδόν τε καὶ προήγγειλαν. διὸ ἐξ ὧν τε ἐκεῖνοι προεῖπον, καὶ ὁ νόμος περιέχει, οὐ μικρὸν οὐ μέγα παρελεύσεται, ὃ μὴ τῆς ἀληθείας τῷ πέρατι σφραγισθῇ. εἰ γὰρ ἐγὼ διάκονος περιτομῆς εἰς τὸ βεβαιωθῆναι τὰς ἐπαγγελίας, ἃς ὁ πατὴρ διέθετο τοῖς πατράσι· πῶς ἰῶτα ἓν, τουτέστι, τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις ῥηθέντων, δύναιτ' ἂν ὅλως παρελθεῖν, ἢ μὴ γενέσθαι;

Ἀλλ' ἐφ' ἕτερόν μοι τὴν θεωρίαν συμμετακίνει. εἰ λόγια Θεοῦ τὰ ἐν τῷ νόμῳ· λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; εἶτα· πολλὴ κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργεῖ; μὴ γένοιτο. γενέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης. καὶ οὐκ ἀνέχεται μὲν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργηθῆναι, πάντα δὲ ἄνθρωπον ψεύστην αἱρεῖται ἐλεγχθῆναι, ἵνα ὁ Θεὸς, ὁ τὴν περιτομὴν δοὺς, ἐπιγινώσκοιτο ἀληθής; εἰ οὖν καὶ λόγια Θεοῦ εἰσιν ἃ ἐπιστεύθη Ἰσραὴλ, καὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν τοῦ Θεοῦ πίστιν οὐ καταργεῖ· καὶ δεῖ μᾶλλον ψεύστας νομίζειν τοὺς ἀπιστοῦντας Θεῷ, πανἀληθέστατον δὲ τὸν δεδωκότα τοὺς νόμους τῷ Ἰσραήλ· πῶς οὐχὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐστι νομοθεσία ἡ παλαιά; μὴ γὰρ τὸν πονηρὸν, ὃς ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκε, τοῦτον μὲν ἀληθείας λέγει ὁ Παῦλος πηγήν· προκρίνει δὲ πάντας ἀνθρώπους εἰς ψεῦδος ἀπενεχθῆναι, ἵνα ὁ τοῦ ψεύδους ἀρχιτέκτων καὶ δημιουργὸς ἀληθείας κηρυχθῇ; καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, πῶς οὐχὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, οὐχὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐπιπνοίας καὶ ἀληθείας πεπληρωμένοι νομίζοιντο ἄν; ἀλλ' ὅρα τὸ φρικτὸν τῆς θεομαχίας ἐπὶ πλέον καὶ καταπτυστον· εἰ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐλυτρώσατο τὸν κόσμον ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δὲ αἷμα καὶ ἡ σὰρξ, [ἀλλὰ φρίττω καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν γλῶσσαν τοῖς θεομάχοις λέγειν ἀφίημι τὰ ἑαυτῶν,] πῶς διὰ τοιούτου πλάσματος τὸ γένος ἡμῶν ἥρπασεν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ; πολλῆς μὲν γὰρ ἂν ἄρα χάριτος καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ἦν ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν, εἰ παρέσχεν ὕλην αὐτὸς δι' ἧς ἂν ἀπαλλαγείημεν τῆς τυραννίδος αὐτοῦ· πολλῆς δὲ ἀνοίας ἅμα καὶ γέλωτος ἔνοχος, εἰ πλάττειν ἐπήρθη, δι' ὧν ἀφῃρημένος ἔσται τὸ κράτος καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν καὶ τῶν ψυχῶν. τί δὲ ἄλλο φύεται τῆς ἀποστασίας; οὐδὲν μέγα, οὐδὲ τὸ ὅλον κατορθω-

A ipsissimus sit salvatoris pater, cujus promissiones tamquam naturalis filius integras sincerasque idemmet per se, & non per alium demonstravit; quomodo non concidit apostasiæ audacissima frons? At enim quid Paullum commemoro, etsi tantum hominem cognitione veteris testamenti, ac sapientia Gratiæ ipsius? Licet rursus communem Dominum audire intente dicentem: *Nolite putare, quoniam veni solvere legem, sed adimplere.* Atque, *Amen, amen dico vobis, non transibit cælum & terra, aut jota unum vel unus apex, donec hæc omnia fiant,* Ego impletor Legis adveni. Oris est maligni dicere, me advenisse paternas solvere leges. Nihil inde incompletum relinquam; nihil ibi est malignæ ex- B cogitationis, nihil in mendacium desinit: omnia plena sunt veritatis. Egomet sum propheticorum dictorum confirmatio. Cum enim essent mei ac mei patris servi ac ministri, adventum meum, & quæ adventum ipsum concernunt omnia præviderunt simul atque prænunciaverunt. Quamobrem ex iis quæ vel ipsi vaticinati sunt, vel Lex continet, nec parvum nec magnum quid præteribit, quod veritatis termino non obsignetur. Si namque ego minister sum circumcisionis ad confirmandas promissiones, quas pater progenitoribus testamento disposuit; quomodo unum Jota, hoc est, minimum eorum quæ in Lege ac prophetis dicta sunt, possit omnino præterire, vel nequaquam fieri?

C

VIII. At enim ad aliud mecum animum intende. Si Dei oracula sint, quæ in Lege exstant; ait namque Paullus: [a] *Quæ utilitas circumcisionis?* Deinde, *Multa per omnem modum. Primo quidem enim, quoniam eis credita sunt eloquia Dei. Quid enim si nonnulli haud crediderunt? Numquid infidelitas eorum fidem Dei antiquat? Absit! Esto jam Deus verax, omnis autem homo mendax.* An non haudquaquam patitur fidem Dei antiquari, quin potius vero mavult omnem hominem mendacem evinci, ut Deus qui circumcisionem dedit, verax agnosci queat? Si ergo & oracula Dei sunt quæ Israeli credita fuerunt, & infidelitas eorum Dei fidem non antiquat; D quin potius si oportet mendaces arbitrari eos, qui Deo non crediderunt, & contra veracissimum omnino illum qui Israeli leges dedit; quomodo non boni Dei legislatio est vetus testamentum? Numquidnam Malignum, *qui ab initio mendax est, & in veritate non stetit*, hunc veritatis fontem Paullus appellat, mavultque omnes homines in mendacium abripi, ut mendacii architectus & auctor præconio veritatis decoretur? Et si justitia Dei manifestata est, testimonium accipiendo a Lege & prophetis, quomodo non Lex ipsa & Prophetæ, ea quæ a bono Deo est inspiratione & veritate pleni existimari E debeant? At enim considera magis adhuc istius contra Deum pugnæ horrorem atque detestationem. Si Deus per sanguinem suum redemit mundum ex servitute inimici, sanguis vero & caro (sed horrens & animo & lingua, Dei hostibus quæ sua sunt dicere relinquo;) quomodo per hujusmodi figmentum genus nostrum eripuit a servitute inimici? Multa enim vero gratia simul, gloria & honore dignus esset inimicus noster, si præbuisset ipse materiam, per quam liberari potuissemus a tyrannide illius: multa rursus contra stultitia atque risu excipiendus, si plasmare statuisset ea, per quæ spoliandus esset imperio corporum nostrorum & animarum. Attamen quid aliud ex apostasia hac nascitur? Nullum scilicet magnum, egregium nullum

a Rom. III. 1. seqq.

1. In edit. Wolf. ἐν ᾧ.

μα τῆς σωτηρίας ἡμῶν οἴκοθεν κατώρθωσεν ὁ σωτὴρ, ἀλλὰ τὸ πλέον δοὺς ἔχειν τῷ ἐχθρῷ· ὢ φρενὸς ὑποχειρίου [1] τῷ σατανᾷ· λαβὼν δὲ παρ᾽ αὐτοῦ, οὗ μὴ πλάστης ἦν αὐτὸς, αὐτός τε παθὼν [2] ἀπαλλάττει, ὅπερ οὐκ ἐχρῆν, [ἔργον γὰρ αὐτὸ ποιεῖ ἡ ἀποστασία τοῦ πονηροῦ·] καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταποιεῖν καὶ τὸ κακὸν μένειν ἀθάνατον διαπράττεται.

A omnino opus salutis nostræ de suo perfecit Salvator, sed tale ut principes partes habere hosti concesserit; (O mens subjecta satanæ!) accipiens nempe ab eo id, cujus ipse opifex non erat, illudque patiendo liberat; quod sane par non erat (nam illud apostasia opus Maligni facit); atque efficit ut ad incorruptionem transferatur, & ut malum immortale maneat.

Καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸς, ὁ τοσαύτην συνεισφορὰν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν σωτηρίαν διὰ τοῦ οἰκείου [3] δημιουργήματος συνεισενεγκών; καὶ πῶς ὅλως ἔπραξε πονηρὸν πλάσας τὸ σῶμα, ὃ μὴ μόνον σώζει καὶ ἄφθαρτον ὕστερον ποιεῖ, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοῦ καὶ τὰς ἑπομένας ψυχὰς εὐεργετεῖ, εἰς τὴν ὁμοίαν ἀθανασίαν τὰ ἑνωθέντα αὐταῖς σώματα καθιστῶν; οὕτως ἐστὶ σκότος καὶ χάος καὶ τύφλωσις λογισμῶν, καὶ μανία καὶ μέθη βαθεῖα, ἡ σπουδὴ τῶν εἰς δύο ἀρχὰς τὴν μίαν σχιζόντων ἀρχὴν, καὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δημιουργὸν ἁπάντων, εἰς δύο κατατεμνόντων ἀρχάς· καὶ τὴν μὲν τοῖς νοητοῖς ἐφιστάντων, τὴν δὲ τοῖς ὁρωμένοις. ἀλλὰ πῶς πρὸς τὸν Βυθὸν, καὶ τὴν Σιγὴν [4], τοῦ πλάσου αὐτῶν τὰς ὠδῖνας [5] οὐ καταδύονται οἱ τὸ σῶμα ἡμῶν λέγοντες εἶναι τοῦ πονηροῦ; τρανῶς γὰρ ἐκείνοις ἀπ᾽ ἐναντίας ὁ Παῦλος βοᾷ· τὸ μὲν σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἥ τις ἐστὶν ἔργον τοῦ πονηροῦ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. πῶς γὰρ τοῦ ἐχθροῦ τὸ πλάσμα δύναται ὅλως τοῦ κυρίου εἶναι; τί δὲ δεῖ λέγειν; μὴ ἀνατιθέναι τοῦτο τῇ πορνείᾳ, αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ πονηρὸν ὂν καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς δημιούργημα, καὶ παντελῶς ἀλλότριον καὶ τοῦ θελήματος καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Θεοῦ; πλάσει γὰρ καὶ νόμοις τὸ σῶμα, ὡς ἡ ἀποστασία βούλεται, πονηρὸν ὑπάρχον, οὐκ ἂν μέν ποτε γένοιτο τοῦ κυρίου. πορνείας δὲ γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι οὐδὲν διοίσει. εἴτε γὰρ ἐξεπόρνευσεν, εἴτε [6] μὴ, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀφίσταται τοῦ πονηρὸν εἶναι καὶ πονηρᾶς δημιούργημα ἀρχῆς. ἐπισκόπει δὲ ὧδε· εἰ τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ πονηροῦ, πῶς τὸ [7] τοῦ πονηροῦ λαμπρῶς καταστρατηγῶν, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῶν ἅγιον αὐτὸ καλεῖ; ἡ ἄγαμος γάρ φησι, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι. εἰ δὲ ἅγιον τὸ σῶμα, πόθεν πονηρόν; καὶ πόθεν ἔργον δημιουργίας πονηρᾶς; πράξεις μὲν γὰρ πονηραὶ κιβδηλεύουσαι τὸ πλάσμα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, οἰκειοῦσιν αὐτὸ καὶ ὑποτάττουσι τῷ πονηρῷ· ἐν δὲ τοῖς νόμοις τοῦ πλάσου διατηρούμενον, ἰσχὺν ἔχει μᾶλλον διώκειν τὸν πονηρὸν, ἀλλ᾽ οὐκ αὐτὸς ἐκεῖνο δουλαγωγεῖν.

IX. At quomodo esse possit nostri generis inimicus, qui tantam symbolam in communem nostram salutem per suum opus contulit? & quomodo omnino malum egit formans corpus, quod non modo salvat ac incorruptibilem deinceps reddit, sed B etiam per se ipsum, quæ illud sequuntur, animas beneficio afficit, in similem immortalitatem unita illis corpora perducens? Adeo sunt tenebræ & chaos & cæcitas cogitationum, immo vero furor ac temulentia profundissima studium eorum, qui in duo principia scindunt singulare principium, unumque Dominum Jesum Christum, qui est universorum conditor, in duo discerpunt principia, quorum alterum intellectualibus præficiunt, alterum visibilibus. Sed enim quomodo ad Bythum & Sigen creatoris sui parturitionem referre non eos pudet, qui corpus nostrum a Maligno esse dictitant? Manifeste namque illis ex adverso Paullus clamat: *Corpus non fornicationi*, quæ est Maligni opus, *sed Domino*, C *Dominus autem corpori*. Quanam etenim ratione inimici figmentum, omnino Domini esse potest? Quid vero oportet dicere, non esse illud fornicationi mancipandum, quod per se malum est & mali principii creatura, atque prorsus alienum a voluntate & formatione Dei? Cum enim corpus formatione & nomis, ut apostatæ contendunt, malum sit, numquam sane Domini esse poterit: fornicationis vero esse vel non esse, nihil differt. Sive enim fornicatum fuerit, sive non, nihilo minus a malitia sua non recedit, neque ab eo quod mali D principii opificium sit. Considera tu vero hoc modo. Si corpus figmentum est Maligni, quomodo illud quod adversus Malignum strenue militat & pro veritate vehementer dimicat, sanctum appellat? [a] *Quæ* enim inquit *est innupta, curat quæ Domini sunt, ut sit sancta & corpore & spiritu.* Si jam sanctum corpus, unde malum? & unde opus creationis malæ? Equidem actiones malæ adulterant figmentum boni Dei, atque conciliant illud subjiciuntque Maligno: at si in conditoris legibus perseveret, vim habet potius fugandi Malignum, non hic illud in servitutem redigendi.

Ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὐχ οἷόν τι ἐστὶν οὔτε λέγειν οὔτε φρονεῖν δύο καὶ ταύτας ἀντικειμένας ἀρχὰς, οἷς τὸ αὐτεξούσιον ἀδούλωτον μένει τοῖς πάθεσι τοῦ ἐχθροῦ, ἀποχρώντως οἶμαι τὸν λόγον διεξελθεῖν. ἐπισκεψώμεθα δὲ καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἀποστασίας μέρος, ὃ δέδωκε μὲν καὶ αὐτὸ διὰ τῶν προειρημένων οὐ μεμπτὰς οἶμαι οὐδὲ βραχείας τὰς εὐθύνας. πλὴν καὶ νῦν διὰ τῆς αὐτῆς ἱερολογίας ἀπαιτείσθω καὶ τὰς λειπομένας. Παῦλος ὁ καθ᾽ ἑκάστην ἑαυτὸν ἱερουργῶν τῷ Θεῷ, διαπρυσίᾳ βοᾷ τῇ φωνῇ· μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; ὅ ἴσον ἐστι· μὴ λογισμοῖς ἀνθρώπων ἀσφαλιζόμενος τὸ ῥη-

X. At enim non esse possibile dicere vel cogitare duo principia & quidem opposita, E apud eos qui libertatem sui arbitrii incolumem servant ab effectionibus inimici, abunde ac plusquam opus sit nostra, ut arbitror, demonstravit oratio. Perpendamus jam & alteram Apostasiæ partem, quæ tamen & ipsa, per ea quæ antea dicta sunt, non leve sane ut puto, aut perfunctorium judicium subiit. Verumtamen & nunc per eamdem sacram Scripturam jam quod reliquum esse videtur, subeat. Paullus qui quotidie seipsum Deo sacrificabat, manifestissima voce clamat: [b] *Numquid secundum hominem hæc loquor? Nonne & Lex isthæc dicit?* Perinde atque diceret; Num ratiociniis hominum con-

a I. Cor. VII. 34. b Ibid. IX. 8. seqq.

1. Ms. τοῦ.
2. Wolf. mavult παθὸν nempe corpus.
3. Ms. οἰκείου.
4. De his æonibus Valentini consule sis Irenæum lib. I. capp. 1. & 5. & Cotelerium in notis ad tom. I. Monum. Eccl. Græcæ pag. 767. Nourry appar. tom. II. Differt. I. pag. II.
5. Deesse videtur ἀναφέροντες vel quid simile, etsi Wolfius id non notet.
6. Wolf. εἴτε, ab re.
7. Sic ms. Wolf. ὁ, forte tamen legendum καταστρατηγῶν ... ὑπερμαχῶν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

θεῖν; ἢ οὐχὶ καὶ θείας ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον νομοθεσίας τὸ προτεινόμενον; καὶ τίς ταῦτα τεθεώρηκεν, αὐτὸς σαφηνίζει. ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπταί φησιν· οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπιφέρει· μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; τίνων δὲ μᾶλλον μέλει δεικνὺς ἐπάγει· δι' ἡμᾶς γὰρ πάντως λέγει, καὶ δι' ἡμᾶς ἐγράφη. ὥστε κοινὸν τὸ δόγμα, τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ διαβαῖνον καὶ πολιτευόμενον, καὶ ἐν τῇ χάριτι. εἶτα τὴν φυσικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἀπαράλλακτον ὑποδηλῶν ἐκ τῆς τῶν νομοθετηθέντων ὁμοιότητος· ὥσπερ φησὶ, προσετάγη, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζεσθαι, οὕτω καὶ ὁ κύριος προσέταξεν τοὺς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλοντας, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν. τοσοῦτον ἐπάρας τὸν νόμον, ἅτε δὴ τοῦ πατρὸς ὄντα, ὡς καὶ τὸν υἱὸν κατὰ μίμησιν ἐκείνου τὰ προστάγματα προάγειν. τὴν συνάφειαν δὲ πάλιν, καὶ συγγένειαν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος ἐπὶ πλέον τρανολογῶν· οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν φησιν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν, καὶ ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον. δός μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ οὐκ ἐλεύθερον τῆς βακχείας τοῦ ἐχθροῦ. ἔπινον γάρ φησιν ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. ἀκούεις ὅπως ὁ Χριστὸς τὸν πατρικὸν ἐπότιζε λαὸν, καὶ πῶς ὁ πατὴρ ὡδήγει τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ λατρείαν καὶ ἐπιστροφήν; διὰ τίνων; ἢ δῆλον ὅτι διὰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν; ποῦ οὖν ἐνταῦθα ὁ πονηρός; ποῦ τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς τὸ ἔργον; ποῦ οἱ νόμοι τῆς ἀντικειμένης μοίρας, τοῦ Μωσαϊκοῦ λαοῦ, καὶ πνευματικῷ βρώματι τρεφομένου, καὶ πνευματικοῦ πόματος πινόντων, ἐκ τῆς συνούσης τε καὶ ἑπομένης πέτρας, ἥ τις ἦν ὁ Χριστός; εἶτα πάλιν ὁ νομομαθὴς οὗτος ἀνὴρ καὶ τὰ κέρδη πάντα οἷς ἐσεμνύνετο πρότερον, σκύβαλα ἡγημένος διὰ τὸν Χριστὸν, μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστὸν φησὶ, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐπείρασαν. τίνες; ἢ δῆλον ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός; καὶ τίνα τὰ ἐπίχειρα; ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο· ὥστε ἐκπειράζοντες τὸν ἐν τῷ νόμῳ Θεὸν, διὰ τοῦ πατρὸς ἐπείραζον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. ἐπείραζε μὲν γὰρ ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς τὸν νομοθέτην αὐτοῦ. ἄτμητον δὲ τὴν βασιλείαν καὶ ἄρρηκτον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ὁ μύστης καὶ μυσταγωγὸς τῶν ἀπορρήτων εἰδὼς, ἐν τῷ πειράζεσθαι τὸν τοῦ ἀγαθοῦ παιδὸς πατέρα Θεὸν, καὶ τὸν Χριστὸν πειράζεσθαι διατείνεται. ὡς ἐν πορίσματος δὲ μοίρᾳ ἐπισκόπει, ὅτι καὶ πληγὴν εὐθὺς ἀφῆκεν ὁ Χριστὸς κατὰ τῶν ἐκπειρασάντων αὐτὸν, τὸν διὰ τῶν ὄφεων ὄλεθρον: καὶ ταύτην ἐπάγων οὐκ ἀφῄρηται τὸ φιλάνθρωπον. ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ καὶ εἰπεῖν τοὺς προφήτας διαμαρτύρεται, καὶ ἀψευδῶς προκηρύξαι τὸ πρὸ αἰώνων μυστήριον, ὃ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου καὶ αὐτὸν διέλαθε τὸν κοσμοκράτορα. καὶ πῶς ἂν εἴησαν οἱ προφῆται ἢ ὁ νόμος ἐπιπνοίας πονηρᾶς, ὁπόταν οὗτοι μὲν προεκήρυττον τὸ μυστήριον, τῆς δὲ πονηρίας πάσης τὴν μηχανουργίαν διελάνθανε; πάλιν δὲ καὶ ἐν ἄλλοις αὐτὸν Θεὸν, καὶ οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις διαμαρτύρεται λαλῆσαι, ὕστερον δὲ ἐν τῷ υἱῷ. πολυμερῶς γάρ φησι, καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. ὁ αὐτὸς ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος. ὁ οὖν τὴν καινὴν διαθήκην ἐν τῷ υἱῷ χαρισάμενος τῷ κόσμῳ, ὁ αὐτὸς κατὰ τὸν τὰ θεῖα εἴπερ τις ἄλλος σοφὸν, καὶ ἐν τοῖς προφήταις διέθετο τὴν παλαιάν. καὶ πῶς ἡ πλά-

A firmamus quod dictum est? Nonne divinæ legis est, & supra hominem quod contendimus? Quis vero ista speculatus fuerit, ipsemet declarat. *In lege namque Moysis scriptum est* ait; *Non alligabis os bovi trituranti.* Atque cum hæc dixisset, subjungit: *Numquid boum cura est Deo?* Quorum potius ille curam habeat ostendens, adjungit: *Propter nos enim omnino dicit, & propter nos scriptum est.* Itaque commune est dogma, quod & in veteri œconomia procedebat obtinebatque, & in Gratia. Subinde naturalem similitudinem filii cum patre atque immutabilitatem subindicans ex similitudine latarum legum; Quemadmodum inquit præceptum est, *ut qui altari assistunt, altario etiam participent*, sic & Dominus B præcepit, *ut qui evangelium propagant, ex evangelio vivant*; tantopere extollens Legem, quippe quæ patris sit, ut & filius ad imitationem illius sua depromat præcepta. Cohærentiam vero iterum & cognationem Legis & Gratiæ amplius ob oculos ponens, *ᵃ Nolo vos ignorare* ait, *fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moysen baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritualem biberunt.* Cedo jam heic mihi, quod immune non sit ab insania inimici? *Bibebant* inquit enim *ex spirituali consequente petra, petra autem erat Christus.* Audin' quomodo C Christus paternum potabat populum, & quomodo pater ducebat Israel ad filii cultum & conversionem? Per quos? Nonne sane per Moysen & prophetas? Ubi erat heic Malignus? ubi mali principii opus? ubi leges oppositæ partis, Mosaico populo & spirituali esca nutrito, & spirituali potu potato ex ea quæ simul aderat atque consequebatur petra, quæ Christus erat? Deinde rursus legislator iste homo, & qui emolumenta omnia quibus antea gloriabatur, reputabat propter Christum stercora, *Neque tentemus* ait *Christum, quemadmodum & quidam illorum tentaverunt.* Quinam? An non manifeste Israeliticus populus? At quæ fuit merces? *a serpentibus interierunt.* Quapropter D dum tentarent Deum sub Lege, per patrem tentabant & filium ejus Dominum nostrum Jesum Christum. Tentabat enim Israeliticus populus legislatorem suum; at cum indivisum atque inseparabile sciret regnum patris & filii iste arcanorum scius ac doctor, dum tentatur boni filii pater Deus, etiam Christum tentari contendit. Ac in porismatis modum considera, quod etiam plagam statim immisit Christus in eos qui se tentaverant, exterminium nempe per serpentes: hanc nihilominus, immittens non exuit funditus benignitatem. Alibi quoque rursus ex præcepto æterni Dei etiam loquutos fuisse prophetas testatur, atque verissime vaticinatos mysterium quod sæcula præcessit, quod-E que potestates mundi, ipsumque mundi principem latebat. At quomodo esse possent prophetæ & Lex ex maligna inspiratione, quando illi vaticinati sunt mysterium, hoc vero omnes dolosas maligni artes prorsus latebat? Rursus alibi eadem Deum, & non diversum, olim quidem *in prophetis* testatur fuisse loquutum, novissime vero in filio. ᵇ *Multifariam* enim inquit, *multisque modis olim loquens patribus in prophetis, in extremo dierum istorum loquutus est nobis in filio*: idem scilicet, & non alius atque alius. Qui igitur novum testamentum in filio largitus est mundo, idem est, secundum hunc divina si quis alius calentem, ac qui in prophetis vetus testamentum disposuit. At quomodo error

a I. Cor. X. 1. seqq.

b Hebr. I. 1. seqq.

νη ἄλλον μὲν ἐκείνης, ἕτερον δὲ τῆς καινῆς ἀναπλάττει νομοθέτην καὶ Θεόν; εἰ δὲ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν γῆν ὁ κύριος ἐθεμελίωσεν, ὡς ὁ αὐτὸς μύστης τῶν ἀπορρήτων καὶ μυσταγωγὸς ταύτην τὴν ἱερὰν ἐπισφραγίζεται γραφήν, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοί· καὶ γὰρ τὴν τοῦ θεοπάτορος μελῳδίαν λαβὼν, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐνυφαίνων νοήμασι, τὸ θεόπνευστον ἐκείνης βεβαιοῖ· πῶς οὐκ αἰσχύνονται τῆς ἀποστασίας τὸ σύνταγμα, καίτοι ψευδῶς μὲν, διδάσκαλον δὲ ὅμως τὸν ταῦτα κηρύσσοντα ὑποκρινόμενοι καλεῖν; καὶ γὰρ ἐπιγράφονται τοῦτον, πράττοντες μὲν καὶ οὕτω παρὰ τὸν νόμον αὐτοῦ· μὴ γὰρ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθημεν; καὶ ἐγὼ μὲν εἰμὶ Παύλου, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ. μεμέρισθαι ὁ Χριστός; πλὴν ἀλλὰ καὶ B ἐν ᾧ σεμνολογοῦνται, διὰ τῆς παραβάσεως αὐτῶν ὑβρίζοντες τὸ σεμνολόγημα, καταφεύγουσι πρὸς τὴν κλῆσιν, ἵνα φύγωσι τὴν αἰσχύνην, εἰς ἣν αὐτοὺς ἐμβάλλει καὶ μόνον ῥηθεὶς ὁ τῆς ἀποστασίας διδάσκαλος. ἀλλὰ γὰρ πῶς οὐ καταδύονται, τοῦ μὲν Παύλου διὰ τῆς Δαυϊδικῆς φωνῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐκδιδάσκοντος, αὐτοὶ λέγοντες ἄλλον μὲν εἶναι τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν, δημιουργὸν δὲ τῆς γῆς ἕτερον; οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀναβοῶντος ἤκουσαν, ὅτι ἔπρεπεν αὐτῷ, τουτέστι τῷ πατρὶ, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, ὅπως οὐ, τινῶν μὲν τινῶν δὲ οὔ, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως δημιουργὸν καταγγέλλῃ. καὶ πόθεν δῆλον ὅτι περὶ τοῦ πατρὸς τοῦτό φησιν; ἡ τῶν ῥημάτων συνέχεια παρίστησι· πολλοὺς C υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι· τίς γὰρ παρὰ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ πολλοὺς εἰσήγαγεν υἱοὺς, ἢ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν ἐτελείωσε διὰ παθημάτων; ὁ αὐτὸς δὲ μετάρσιος καὶ ἱερὸς ἄνθρωπος, καὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀδιαίρετον εἰδὼς ἔχοντα τὸ κράτος, καὶ τὴν βασιλείαν πρὸς τὸν πατέρα, ἐν ἑτέροις περὶ αὐτοῦ λέγει· ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. τὰ πάντα φησὶν, οὐχὶ τὰ νοητὰ μόνον, ὡς οἱ μεμηνότες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα πάντα τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ παλάμης ἔργον εἰσί. καὶ ἡ τούτων πάντων βασιλεία, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ D πρόνοια, τοῦ πατρός ἐστι καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. σὺ δέ μοι τὴν θεωρίαν παράπεμπε καὶ ἐφ' ἑτέρας ἀποστολικὰς φωνὰς, αἳ τοὺς πεπιστευκότας ἀδελφούς τε ὀνομάζουσιν, ἁγίους καὶ μετόχους τῆς οὐρανίου κλήσεως, ὅπως παραπηθέχσι Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν τῷ θεράποντι σου [1] τῷ Μωσεῖ. πιστὸν μὲν γὰρ ἑκάτερον εἰσάγουσιν τῷ Θεῷ καὶ πατρί. λέγει γὰρ ὁ Παῦλος αὐτοῖς ῥήμασι· [a] κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ὑμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, δηλονότι ἀρχιερέα. εἶτα πῶς ἦν πιστὸς ἐξηγούμενος, διὰ τοῦ Μωσέως δεικνύει· ὡς καὶ Μωσῆς φησιν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. τίνος οἴκῳ; ἢ δηλονότι τοῦ ποιήσαντος ἀρχιερέα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι- E στόν; εἶτα καὶ τὴν ἀσύγκριτον διαφορὰν τοῦ δεσπότου πρὸς τὸν δοῦλον διδάσκων, τὸν μὲν θεράποντα καλεῖ καὶ πιστὸν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ κατασκευάσαι [2] τὸν οἶκον, διότι ὁ πάντα κατασκευάζων Θεὸς, ἐκεῖνος καὶ τὴν κατασκευὴν διετάξατο τοῦ ἐπιγείου αὐτοῦ οἴκου. ὁ γὰρ τὰ πάντα φησὶ κατασκευάσας Θεὸς, οὐ γνήσιος ὢν υἱὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦτο καὶ κύριος τοῦ οἴκου, ἀλλ' οὐχὶ θεράπων, ὥσπερ ὁ Μωσῆς. μετ' ὀλίγον δὲ, τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος καὶ τὴν παρρησίαν μέχρι τέλους [3], ἐὰν βεβαίαν οἱ πεπιστευκότες κατάσχωμεν,

A istorum alium quidem illius, alium vero novi comminiscitur legislatorem & Deum? Quod si etiam *ab initio Dominus terram fundavit*, quemadmodum idem arcanorum doctor & magister sacram hanc obsignat scripturam, *& opera manuum ejus sunt cæli*: Progenitoris enim Dei canticum accipiens, suisque intexens cogitatibus, divinæ in eo inspirationis rationem confirmat: Quomodo apostatarum cœtum universum non pudet, quamvis mendaciter, magistrum nihilominus ficte appellare eum, qui hæc prædicat? Etenim hoc sibi nomen imponunt, id ipsum contra statuta illius facientes; *Numquid enim Paullus crucifixus est pro nobis, aut in nomine Paulli baptizati sumus?* Et, *Ego quidem sum* B *Paulli, ego vero Cephæ. Divisus est Christus?* Verumtamen & in eo quo jactabundi gloriantur, propter suam transgressionem dehonestantes gloriationem, ad nomenclaturam confugiunt, ut vituperationem effugiant, in quam eos injicit vel dumtaxat commemoratus apostasiæ magister. At enim quomodo non erubescunt, dum Paullus per Davidicam vocem cæli terræque conditorem verum ac bonum Deum edocet, ipsi vero dicunt alium quidem esse cæli factorem, alium vero opificem terræ? At neque illud clamantem audiunt, quod scilicet conveniebat illi, id est patri, *Per quem omnia & propter quem omnia*; ut non quorumdam quidem creatorem, quorumdam vero non, sed omnium si- C militer prædicet. Et undenam manifestum fit, quod de patre istud dicat? Verborum series exhibet, *Multos filios in gloriam ducentem, auctorem salutis eorum per passiones consummasse*. Quis porro præter verum Deum & patrem Domini nostri Jesu Christi, vel multos introduxit filios, vel auctorem eorum consummavit per passiones? Idem autem sublimis & sacer homo, etiam Dominum nostrum Jesum Christum sciens indivisum habere imperium ac regnum cum patre, alibi de illo dicit: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso omnia: cui gloria in sæcula, Amen.* Omnia inquit, non intelligibilia dumtaxat, ut furiosi isti dicunt, sed & cuncta invisibilia creatricis ejus dexteræ opus D sunt: ac horum omnium regnum, & potestas, & imperium, & providentia, patris est ac filii & Spiritus sancti. Tu vero mihi animum intende ad alias quoque apostolicas voces, quæ credentes fratres nominant, & sanctos, participesque cælestis vocationis, quo componant Christum verum nostrum Deum cum ministro ejus Moyse. Utrumque enim fidelem introducunt Deo & patri. Ait namque Paullus totidem verbis: [a] *Recogitate apostolum & pontificem initi pacti nostri Jesum Christum, qui est fidelis ei qui fecit illum*, videlicet pontificem. Deinde quei esset fidelis exponens, per Moysen declarat: *Quemadmodum & Moyses* inquit, *in tota domo illius*. Cujus domo? Nonne palam ejus E qui fecit pontificem Dominum nostrum Jesum Christum? Deinceps quoque incomparabilem differentiam heri & servi docens, illum quidem ministrum appellat ac fidelem in tota domo Dei, hunc vero ædificasse domum illam, propterea quod Deus qui universa ædificat, ipse ædificationem quoque ordinavit terrestris domus ipsius: *qui enim omnia*, inquit, *ædificavit Deus*; cujus genuinus filius cum sit Jesus Christus, propterea etiam dominus est domus, & non famulus, quemadmodum Moyses. Paullo post vero, *Gloriam spei ac fiduciam usque in finem si firmam nos qui credidimus retineamus*,

a Hebr. III. 1. seqq.

1. Wolfius mallet Θεῷ, ego αὐτῷ. 2. Ms. κατασκευάσασθαι. 3. Ms. πῖον.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

οἶκον ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος χρηματίσαι τοῦ Θεοῦ, τὰς Δαυϊδικὰς φωνὰς εἰς πίστιν τῶν εἰρημένων προβάλλεται, ἐν αἷς πρῶτον μὲν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαλῆσαι βοᾷ δι' αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ τὴν ἴσην ἀπαιτεῖσθαι δίκην τούς τε νῦν ἀνήκοον ὑπέχοντας ταῖς δεσποτικαῖς ἐντολαῖς τὸ οὖς, καὶ τοὺς ἐν τῷ παραπικρασμῷ πάλαι σκληρύναντας τὴν καρδίαν αὐτῶν. ὧν δὲ ἡ τιμωρία ἴση, οὐδὲ τὸ ἁμάρτημα διαφέρει· ὧν δὲ παραπλήσιον τὸ ἁμάρτημα, τούτων ἑκατέρα μερὶς εἰς τὸν αὐτὸν Θεὸν ἐξελέγχεται διαμαρτοῦσα. ὁ δὲ θερμὸς ἐκεῖνος καὶ διάπυρος τῆς ἀληθείας ἐραστής, οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ συνάψαι τὸν νόμον τῇ χάριτι, καὶ δεῖξαι ταῦτα κοινὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐκ ἄλλον πειράσαι τοὺς παραπικράναντας Μωσέα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐκεῖνον ὃν καταγγέλλει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. κατὰ τὴν ἡμέραν γάρ φησι τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ἡμῶν· ἐμέ, καὶ οὐκ ἄλλον· καὶ ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου. διὰ τοῦτο καὶ πλανηθέντες, ἐπεὶ μὴ γνῶναι τὰς ὁδούς μου ᾑρετίσαντο, οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. εἶτα, μὴ οὖν, καθὼς ἐκεῖνοι παρεπίκραναν τὸν Θεόν, καὶ ἠπίστησαν καὶ ἀπέστησαν αὐτοῦ, μὴ καὶ ὑμεῖς τοῦ ζῶντος ἀποστῆτε Θεοῦ, μηδὲ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐκεῖνοι, μηδὲ ζηλοῦτε οἷς προσώχθισεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὧν καὶ τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν αὐτῇ. καὶ γὰρ δι' ἀπιστίαν ἐκεῖνοι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Θεοῦ. φοβηθῶμεν οὖν ἐν μηδενὶ τῶν προστεταγμένων ὑστερῆσαι, ἢ ἀπιστίαν νοσῆσαι. οἱ μὲν γὰρ πιστεύσαντες ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· καὶ τίς ὁ ψηφισάμενος τοῦτο, ἐπισφίγγων πλέον τὰ εἰρημένα, καὶ δεικνὺς τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ χάριτι καὶ δημιουργεῖν καὶ σώζειν, καὶ κολάζειν καὶ πληροῦν τὰ ἐπηγγελμένα, μετὰ λαμπρᾶς ἐπιφέρει τῆς παρρησίας· ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. ὁ αὐτὸς οὖν, ὃς τότε μὲν ἐκείνους ἀπιστήσαντας οὐκ εἰσήνεγκε, καὶ νῦν ὁμοίως τοὺς ἀπιστοῦντας ὑπερορίζει τῆς καταπαύσεως. καὶ μυρία ἄλλα ἐν ταῖς προκειμέναις ταύταις ἱεραῖς φωναῖς ὁ διασκοπῶν ἐπιθεωρήσει· τὸν [1] αὐτὸν Θεὸν εὑρήσει καὶ διὰ Μωσέως τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν διακυβερνῶντα, καὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς χάριτος. ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος τοὺς μὲν εἰσάγει καὶ πάλαι καὶ νῦν εἰς τὸν τῆς καταπαύσεως τόπον, τοὺς δὲ ἀποκηρύττει. τοῦ αὐτοῦ θεωρεῖ ὁ φιλοθεάμων καὶ τὴν παλαιὰν κατάπαυσιν εἶναι, ἥ τις ἦν ἡ ἐπηγγελμένη γῆ, καὶ τὴν ὕστερον κατάπαυσιν, ἥτις ἐστὶν ἡ οὐράνιος βασιλεία· τὸν αὐτὸν καὶ τὴν τιμωρὸν ἐπάγειν δίκην, καὶ τὴν σωτηρίαν βραβεύειν, καὶ πολλὰ ἄλλα [2]. εἰ δὲ ἦν, ὡς ὁ ἀποστάτης βούλεται λογισμός, τὰ παλαιὰ τοῦ πονηροῦ, ἔδει τοὺς μὲν προσκεκρουκότας αὐτῷ καὶ γερῶν καὶ στεφάνων ἀξιωθῆναι, καὶ εἰς τὴν κατάπαυσιν εἰσελθεῖν. καὶ μήτε τὰ κῶλα λιπεῖν ἐν ἐρήμῳ, μήτε δοῦναι δίκας τοιαύτας, οἷαι τοῖς ἁμαρτάνουσιν εἰς τὸν ἀληθινὸν ἀπόκεινται Θεόν.

A domum Dei nos vocari annuncians, Davidicas voces in confirmationem dictorum profert, in quibus primo quidem Spiritum sanctum loquutum fuisse clamat per illum, deinde vero pari pœna puniendos quotquot nunc immorigeram aurem præbent dominicis præceptis, & eos qui in exacerbatione quondam corda sua obduraverunt. At enim quorum par pœna, neque peccatum differt: & quorum similia sunt peccata, horum utraque pars in eumdem Deum evincitur peccare. Ille vero fervidus & inflammatus veritatis amator, non contentus dictis pro connexione Legis & Gratiæ, atque ad evincendum hæc communia esse patris ac filii; non alium tentavisse eos qui exacerbaverunt B Moysem, & per Moysem Deum, nisi eum quo de loquitur Spiritus sanctus, *secundum diem* enim inquit *tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri*; me, & non alium: *& probaverunt me, & viderunt opera mea*. Propter hoc etiam errabundi, quia *maluerunt non cognoscere vias meas, haudquaquam sunt ingressi in requiem meam*. Et mox, *Non ergo, quemadmodum illi exacerbaverunt Deum, nec crediderunt & ab eo recesserunt, non inquam & vos recedatis a Deo vivo, & nolite obdurare corda vestra quemadmodum illi, neque æmulemini quos abominatus est Deus per quadraginta annos in eremo, quorum etiam membra ibi ceciderunt. Etenim propter infidelitatem illi non potuerunt ingredi in* C *requiem Dei. Timeamus ergo, ne in ullo præceptorum deffcientes inveniamur, aut infidelitate laboremus. Qui enim ex nobis ipsis crediderunt, ingredientur in requiem ejus*. Quis porro sit qui ita decreverit, magis adhuc dicta perstringens, ostendensque eumdem Deum tam in veteri testamento quam sub Gratia operari & salvare, punire & adimplere, promissa, insigni libertate dicendi subjungit: *Quemadmodum juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*. Idem ergo qui quondam eos haud credentes non introduxit, etiam impræsentiarum pariter haud credentes eliminat a requie. Innumera quoque alia in propositis hisce sacræ scripturæ verbis qui altius contemplari voluerit intuebitur: eumdem Deum D inveniet etiam per Moysem Israeliticum populum gubernantem, & per Jesum Christum populum Gratiæ: ipsissimus introducit & olim & nunc in locum requietis, dum alios eliminat: ejusdem contemplari potest studiosus speculandi & fuisse veterem requiem, terram nempe promissam, & posteriorem requiem, regnum nempe cælorum: eumdem & vindicem inferre pœnam, & salutem pro victoria remunerari, atque id genus multa. At si vetus testamentum, ut apostatarum sententia fert, Maligni erat, oportebat ut qui apud illum offendissent, donis atque coronis digni haberentur, atque in requiem introirent: nec vero membra in deserto relinquerent, nec pœnas hujusmodi luerent, E quales manent eos qui in verum Deum peccant.

Ἀλλὰ πῶς πάλιν τὸν Ἀαρὼν ὁ αὐτὸς τῆς οἰκουμένης λέγει διδάσκαλος, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κληθῆναι ἀρχιερέα, ὥσπερ καὶ τὸν Χριστόν; οὐχ ἑαυτῷ γάρ φησί, τις λαμβάνει τὴν τιμήν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀαρών· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. εἰ δὲ ὁ τὸν Χριστὸν καλέσας ἀρχιερέα, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν Ἀαρὼν διὰ Μωσέως χει-

XII. At quomodo rursus idem orbis doctor dicit, Aaronem divinitus vocatum fuisse pontificem, quo modo & Christum? [a] *Neque enim ait sibi quisquam sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, quemadmodum & Aaron. Sic & Christus non semet ipsum glorificavit ut fieret pontifex, at qui loquutus est ad eum; Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Sed si qui Christum vocavit pontificem, idem ipse est qui & Aaron per Moysem unxit, &

a Hebr. V. 4. seqq.

1. Wolfius putat heic deesse καὶ, vel supra legendum εἰ τοῖς. Neutrum tamen necessarium.

2. Heic erat spatiolum in Ms.

σας ; καὶ οὐδέτερος ἑαυτὸν ἐδόξασεν ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ καλέσας αὐτούς· πῶς οὐχὶ καὶ τὰ τῆς νέας καὶ τὰ τῆς παλαιᾶς τοῦ αὐτοῦ εἰσιν ἀγαθοῦ Θεοῦ ἔργα καὶ νόμοι; ἆρα δὲ ἡ ἀποστασία ἐπὶ πλέον ἀναισχυντοῦσα, καὶ τὴν ἀλήθειαν τὸν Χριστὸν ψευδολογίας γράφοιτο γραφήν; ὁ μὲν γὰρ λέγει· ἐλεύσεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρήσει οὐδέν· ἡ δὲ λέγουσα, τὸ σῶμα ὃ ἐφόρει, πλάσμα εἶναι τοῦ πονηροῦ, τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος καταχέει πικρῶς. καὶ ὁ μὲν ὡς δεσπότης πάντων καὶ κύριος καὶ δημιουργὸς, ὅτε πρὸς ἑκούσιον καὶ σωτήριον τοῦ κόσμου πάθος παρεγένετο, κύριον ἑαυτὸν καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου ἀπέφηνε πρὸς τοὺς μαθητάς· καὶ γὰρ δημιουργήματα καὶ τῆς ἑαυτοῦ κυριότητος καὶ δεσποτείας, ὥσπερ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ ταῦτα. B διό φησιν· ἐάν τις εἴπῃ ὑμῶν τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει, εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ [1] αὐτά. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς κύριον ἑαυτὸν, ὡς κτίστης, τῆς τε ὄνου καὶ τοῦ πώλου λέγει· ἡ δὲ ἀποστασία οὐκ ἀνέχεται τοῦτο, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ἁρπάζουσα, ὑπὸ τὴν δημιουργίαν τάττει τοῦ ἐχθροῦ. ἔδει δὲ, εἰ μήτι ἄλλο, δυσωπηθῆναι τοὺς ἀδυσωπήτους καὶ τὰς ἄλλας τοῦ θεσπεσίου Παύλου φωνάς. λέγουσι γὰρ αὗται, μείζονα μὲν τοῦ ὀμωμοκότος τῷ Ἀβραὰμ μὴ εἶναι ἕτερον Θεὸν, καὶ ἀμετάθετον ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ ἀδύνατον αὐτὸν ψεύσασθαι [οὕτως αὐτῷ τὸ τῆς ἀληθείας ἀξίωμα συνουσίωται] καὶ τῆς ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐλπίδος παροχέα. καὶ γάρ φησι· τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεὸς, C ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων. καὶ ὡς μακροθυμήσας ὁ Ἀβραὰμ ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας· καὶ ὅτι βουλόμενος ὁ αὐτὸς Θεὸς περισσότερον δεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας, οἵτινές ἐσμεν ἡμεῖς, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ· ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν. τίνες; ἡμεῖς οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. προτέσχες ὅπως μείζονα Θεὸν οὐδένα λέγει ἕτερον τοῦ παρασχόντος τὸν ὅρκον τῷ Ἀβραάμ; πῶς δὲ πάσης αὐτὸν ἀληθείας ἀνακηρύττει πηγήν; ὅπως δὲ ἡμεῖς οἱ πεπιστευκότες εἰς Χριστὸν, ἐκεῖθεν ἔχομεν παράκλησιν καὶ ἰσχὺν τῆς προκειμένης ἐλπίδος κρατῆ- D σαι; ποῦ τοίνυν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ πονηρός; καὶ ἡ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας κατατομή; τίς δὲ πάλιν ἐστὶν ὁ τὴν καινὴν διαθήκην συντελέσας καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα; εἰ μὴ βούλει λέγειν αὐτὸς, ἄκουσον τοῦ μυσταγωγοῦ λέγοντος Παύλου. λέγει γὰρ τὰς προφητικὰς οἰκειούμενος προαγορεύσεις· ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν· ἐπίστρεψον ἄνθρωπε τὸν νοῦν· οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου· ἣν ἐποίησά φησιν, ἀλλ' οὐχὶ ὡς σὺ λέγεις, ὁ πονηρός· ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν. εἶτα αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέληκα E αὐτῶν. τίς ὁ λέγων; ὁ κύριος, φησίν. ἀλλ' οὐχ ὁ πονηρός. ἐπάγει γάρ· αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος. διαθήσομαι ἐγὼ, οὐκ ἄλλος. διαθήσομαι ἐγὼ τὴν καινὴν, ὡς διεθέμην καὶ τὴν παλαιάν. ὁρᾷς πῶς ἄνω καὶ κάτω τὸν αὐτὸν καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης νομοθέτην ὁ Παῦλος ἀνυμνεῖ; πῶς δ' ἂν ἅγια καὶ ἁγίων ἅγια τὰ τῆς προτέρας διαθήκης, εἰ πονηρᾶς νομοθεσίας ἦν; λέγει γάρ· εἶχε ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας, τό, τε ἅγιον κοσμικόν, καὶ σκηνὴ κατεσκευάσθη ἡ

A neuter seipsum glorificavit ut pontifex fieret, sed qui eos vocavit; quomodo opera & leges tam novi quam veteris testamenti ejusdem non sunt boni Dei? Numquidnam apostasia adhuc amplius perfricte agens veritati Christo mendacii dicam impinget? Inquit enim ipse: *Veniet princeps mundi, & in me nihil reperiet*. At illa dicens, corpus quod ferebat figmentum esse Maligni, virulente adversus Veritatem mendacium inspergit. Ac ipse quidem ut arbiter omnium & Dominus & opifex, quando venit ad voluntariam & salutarem mundo passionem, dominum se & asinæ & pulli dixit apud discipulos. Erant namque opera suæ dominationis & imperii, ut mundus & quæ in B illo continentur, ita & hæc. Propterea dicit: *Si quis dixerit vobis quidpiam, dicite quod Dominus opus habet illis, statim autem dimittet ea*. Christus ergo Dominum seipsum, tamquam qui creator erat, & asinæ & pulli vocat: at apostasia non patitur hoc, sed ab illius potestate rapiens, creationi subjicit inimici. Oportebat autem, sin minus aliud, vereri inverecundos hos homines alias quoque divini Paulli voces. Illæ enim ajunt, Majorem eo qui juravit Abrahæ, non esse ullum alium Deum, immutabilemque in promissionibus, atque fieri non posse ut ille mentiatur, (adeo eum illius essentia convenit veritatis prærogativa) qui sit etiam nostræ Christianorum spei exhibitor. Asserit namque: C *Abrahæ vero promittens Deus; quandoquidem per nullum majorem jurare poterat, juravit per semet ipsum, dicens*; & per patientiam Abrahamum promissionis fuisse compotem factum; & quod *volens ipse Deus abundantius ostendere heredibus promissionis*, qui sumus nos, *immutabilitatem voluntatis suæ, medio juramento usus est. Ut per duas res firmissimas, in quibus impossibile est fallere Deum, fortem adhortationem habeamus*. Qui? Nos; qui confugimus ad tenendam propositam spem. Animadvertis quomodo majorem Deum neminem dicat alium eo, qui jusjurandum Abrahamo exhibuit? quomodo item totius ipsum veritatis prædicet fontem? quomodo etiam nos qui credidimus in Chri- D stum, inde habeamus adhortationem & vires ad tenendam propositam spem? Ubi est ergo Bonus & Malignus? ubi scissio veteris novique testamenti? Quis est porro qui novum testamentum complevit etiam super domum Juda? Si non vis tu ipse dicere, audi Paullum doctorem dicentem, loquitur enim propheticas vaticinationes usurpans: *Ecce dies veniunt*, dicit Dominus, *& complebo super domum Israel & super domum Juda testamentum novum*: O homo animum adverte! *non secundum testamentum quod ego feci patribus eorum, quo die apprehendi ego manum eorum, ut educerem ex Ægypto*. Dixit, *Quod ego feci*; at non ut tu ais, Malignus; *quod ego feci patribus eorum*. Pergit vero: *At illi non per-* E *manserunt in testamento meo, & ego non curavi eos*. Quis est, qui dicit? *Dominus*, inquit; non vero Malignus. Subjicit namque: [a] *Hoc est testamentum, quod disponam domui Israel per dies illos, dicit Dominus*: disponam ego, non alius. Disponam ego testamentum novum, quemadmodum disposui & vetus. Viden' quomodo a capite ad calces eumdem tam veteris quam novi testamenti legislatorem Paullus laudet? Quomodo etiam *Sancta*, & *Sancta sanctorum* fuissent sub priori testamento, siquidem illud erat malignæ legislationis? Ait namque: [b] *Habebat prius tabernaculum justificationes cultus, Sanctum nempe sæculare; & tabernaculum*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

1. Al. ἀποστελεῖ.

a Hebr. VIII. 10. b Hebr. IX. 2. seqq.

πρώτη, ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία· καὶ ἡ μετὰ τὴν πρώτην σκηνὴν ἁγία· [1], ἁγίων ἅγια, ἐν ᾗ στάμνος μὲν εἶχε τὸ μάννα χρυσῆ, καὶ ῥάβδος δὲ ἀπέκειτο τοῦ Ἀαρὼν, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· καὶ πῶς Χερουβὶμ δόξης κατεσκίαζεν αὐτὰ, εἰ τῆς ἐπιβούλου καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς ταῦτα προστάγματα ἦν; πῶς δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τῆς χάριτος κῆρυξ βοᾷ, ῥήματι μὲν Θεοῦ κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ Θεοῦ ἐκ μὴ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γενέσθαι; εἰ γὰρ τὰ βλεπόμενα ῥήματι πεποίηκεν ὁ Θεὸς ὥσπερ καὶ τοὺς αἰῶνας, [2] ἕτερον μὲν πλάττει τῶν βλεπομένων ἡ ἀποστασία δημιουργὸν, ἕτερον δὲ τῶν νοουμένων; πόσα ἄν τις εἴπῃ καὶ διὰ πόσων τῆς ἀποστασίας τὸ θεομάχον καὶ ἀσύστατον διελέγχῃ; πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δίκαιον μαρτυρεῖ τὸν Ἀβὲλ, εἰ πονηρᾶς πλάσεως ἦν, καὶ τὴν αὐτοῦ θυσίαν προσεδέξατο, καὶ τὸ δῶρον αὐτοῦ Παῦλος πίστει κηρύσσει; πίστει γάρ φησιν, Ἀβὲλ θυσίαν παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη δίκαιος εἶναι, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. πῶς δὲ πίστεως καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ Ἐνὼχ, καὶ πῶς εὐηρέστησε τῷ Θεῷ; καὶ πῶς δεῖ πιστεῦσαι τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, τῷ ταῦτα ἐνεργηκότι, πρῶτον μὲν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κυρίως ὢν, καὶ ὅτι μισθαποδότης γίνεται, εἰ πονηρὸς ἦν καὶ πονηρῶν ἔργων αὐτουργός; καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ διαπρεψάντων, ὧν ἁπάντων πίστιν ἐπιμαρτύρεται τὴν εἰς τὸν Θεὸν, τοῦ τε Νῶε φημὶ, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, καὶ οὐ μόνον πιστοὺς ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πίστιν αὐτοὺς ἀπολιπεῖν τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ξένους ἑαυτοὺς καὶ παροίκους τῆς ἐπικήρου νομίζειν πολιτείας, καὶ μὴ ἐπαισχύνεσθαι τὸν Θεὸν οἰκείους τε αὐτοῦ νομίζειν, καὶ Θεὸν αὐτὸν [3] ἐπικαλεῖσθαι· ποῖον; τὸν ἡτοιμακότα τὴν ἐπουράνιον πόλιν αὐτοῖς. πῶς γὰρ αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἡτοιμάσατο βασιλείαν, εἰ μὴ τούτου καὶ θεράποντες, καὶ τῶν προσταγμάτων φύλακες ἐγνωρίζοντο διὰ βίου, καὶ τὴν πίστιν αὐτῷ διεσώσαντο, οἷς ἔπαθλον ἡ οὐράνιος πόλις, καθαράν τε καὶ ἄμικτον ἀμφιβολίαν [4];

Σὺ δὲ μηδὲ τὴν ἄθυτον καὶ θαυμασίαν Ἀβραὰμ θυσίαν παραδράμῃς, Θεοῦ μὲν ἐκζητήσαντος ταύτην, καὶ τὴν γνώμην ἀποδεξαμένου, τοῦ δὲ προθύμως πεισθέντος, καὶ οὐ πεισθέντος μόνον, ἀλλὰ καὶ πιστεύσαντος, ὅτι δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ νεκροὺς ἐγεῖραι. διὰ τοῦτο λογίζεται μὲν αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, τὸ πατρικὸν δὲ ἀξίωμα οὐ κατὰ τῆς τότε μόνον γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα λαμβάνει, καθὼς γέγραπται· ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, κατέναντι οὗ ἐπίστευσε Θεοῦ. καὶ πρόσχες ἀκριβῶς τίνος λέγει Θεοῦ· ἐπάγει γὰρ διδάσκων ὁ Παῦλος, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. καὶ πάλιν· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ. ὁρᾷς τίς ἦν ὁ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις λαλήσας, ὅτι οὐκ ἄλλος παρὰ τὸν χαρισάμενον ἡμῖν τὴν χάριν, ἀλλ' αὐτός; ἐπάγει γάρ· οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν. οὐκοῦν ὁ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν θέμενος τὸν Ἀβραὰμ, ὅρκον ὑποσχὼν αὐτῷ, ὁ ἐν ταῖς

A *constructum est primum, ubi erat candelabrum & mensa & propositio panum, quod vocatur Sanctum. Tabernaculum item quod primum excipiebat, Sancta Sanctorum sancta, ubi urna aurea habebat manna, repositaque erat virga Aaron, & tabulæ testamenti.* Et quomodo Cherubim gloriæ obumbrassent ea, si hæc statuta erant insidiantis ac maligni principii? Quomodo rursus idem Gratiæ præco clamat, [a] *Verbo quidem Dei aptata fuisse sæcula, ab eodem vero Deo ex non apparentibus quæ sunt visibilia facta fuisse?* Si enim visibilia verbo fecit Deus, quem ad modum & sæcula; quonam pacto alium quidem comminiscitur apostasia visibilium opificem, alium autem rerum intelligibilium? Quanta quis B dicere posset, & quam multis refutare hujus apostasiæ impietatem atque vanitatem? Qua enim ratione bonus Deus justum testatur esse Abel, si ex maligno conditu erat, ejusque sacrificium acceptum habuit, ac illius donum Paullus fide commendat? *Fide enim* inquit, *Abel hostiam præ Caino obtulit Deo, ob quam testimonium accepit quod esset justus, testimonium perhibente pro ejus muneribus Deo.* Quomodo etiam fidei fuit translatio Enochi, & quomodo placuit Deo? Quei etiam oportet credere accedentem ad Deum qui hæc beneficia præstitit, primo quidem quod ipse sit qui proprie est, & quod remunerator sit, si malignus esset auctorque malignorum operum? Et quid necesse est singillaC tim dicere de iis qui in veteri testamento eminentiores fuerunt, quorum omnium fidei in Deum testimonium perhibet, Noe inquam & Abraham & Isaac, ac non modo fideles fuisse per totam vitam, sed & secundum suam fidem reliquisse præsentem vitam, hospitesque seipsos & advenas non manentis reputasse civitatis, nec puduisse Deum domesticos suos illos arbitrari, Deumque illorum nuncupari? Quem vero Deum? illum ipsum qui cælestem civitatem eisdem præparavit. Quomodo vero ipsis cæleste præparasset regnum, si non illius & famuli & mandatorum observatores agniti fuissent per totam vitam, fidemque ei non servassent, puramque ac sinceram complexionem eorum, qui-D bus merces rependitur civitas cælestis?

XIII. Tu vero neque prætereas non mactatum illud admirabileque Abrahæ sacrificium, quod Deus quidem requisivit, ac propositum voluntatis acceptavit, ille vero promte obedivit, & non obedivit modo, sed & credidit posse Deum etiam mortuos suscitare. Propterea reputatur ei ad justitiam, patriamve prærogativam non in illa tantum generatione, sed & pone sequutis ætatibus accepit, quemadmodum scriptum est: [b] *Patrem namque multarum gentium posui te, propterea quod credidit Deo.* Attende jam diligenter cujus Dei dicat. Subjungit namque docens Paullus, *Ejus qui vivificat* E *mortuos, & vocat non exstantia, tamquam exstantia.* Ac rursus: *In promissione vero Dei non fuit anceps infidelitate; sed corroboratus est fide, dans gloriam Deo.* Viden' quis esset, qui in Lege & prophetis loquebatur, non alius nempe ab eo qui gratificatus est nobis gratiam, sed ipsissimus ille? Subjungit quippe: Non fuit scriptum propter illum dumtaxat, sed & propter nos, quibus futurum est ut credentibus in eum, qui resuscitavit dominum nostrum Jesum Christum ex mortuis, reputetur. Igitur qui patrem multarum gentium posuit Abraham addito illi jurejurando; qui in promissis fidelissimus

a Hebr. XI. 3. seqq. b Rom. IV. 17. seqq.

1. In loco ad *Hebr.* IX. 2. 3. aliter legitur, nempe ut habet Euthymius in Panoplia, qui Photium contraxit.

2. Forte deest πῶς.

3. Puto ἑαυτῶν αὐτῶν.

4. Wolf. putat legendum ὁμολογίαν.

ἐπαγγελίαις ἀδιάψευστος, ὁ τὰ μὴ ὄντα καλῶν ὡς ὄντα, ὁ ζωοποιῶν τοὺς νεκροὺς, αὐτός ἐστιν ὁ ἐγείρας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, κἂν τὸ τῆς ἀποστασίας ὀλέθριον φρόνημα εἰς δύο δεσποτείας καὶ Θεοὺς καταμερίζῃ αὐτοὺς, σὺ δέ μοι καὶ τοὺς λοιποὺς, οἳ περιφανῶς ἐδείχθησαν ἐν τῇ παλαιᾷ βεβιωκότες, ἐπιλογίζου, τὸν Ἀβραὰμ, τὸν Ἰακὼβ, τὸν Ἰωσὴφ, αὐτὸν τὸν Μωσέα, ὃς ἐν ἐπαίνῳ δικαίῳ ποιούμενος ὁ Παῦλος, καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐξυμνῶν, περὶ τοῦ Μωσέως προστίθησιν, ὅτι καὶ τὸν ὀνειδισμὸν ὑπέστη τοῦ Χριστοῦ. λέγει γὰρ ῥήμασιν αὐτοῖς· μείζονα τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν ἡγησάμενος τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν, ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν, ἣν δηλονότι δυνατὸς ἦν παρασχεῖν αὐτῷ ὁ Θεός. καὶ τί δεῖ καταριθμεῖν τοὺς ἄνδρας; προλαβὼν γὰρ ἡμᾶς ὁ μετάρσιος ἄνθρωπός φησιν· ἐπιλείψει με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεὼν, Βαρὰκ τε καὶ Σαμψὼν καὶ Ἰεφθάε, Δαυΐδ τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν, οἳ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἀπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, εἶτα καὶ τὰ ἱερὰ τούτων καὶ θαυμάσια ἔργα καὶ πάθη διεξιὼν, καὶ τὴν ἐν ἐρημίᾳ διατριβὴν, καὶ καρτερίαν, ἐπάγει· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διεγείρων ἡμᾶς μίμησιν, καὶ ὥσπερ παράκλησιν εἰς ἀρετῆς ἀντίληψιν ἐκείνους προθεὶς, ἐπιφέρει· τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν εἰς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· ὅς ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. ὥστε καὶ τῇ [1] ἐν ᾗ πίστει γενναῖοι καὶ βέβαιοι μεμενήκασιν οἱ πατέρες ἡμῶν, γέγονεν ἀρχηγὸς, καὶ τῆς ἡμῶν τε κἀκείνων σωτηρίας τελειωτής. εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἕτερον τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀποστρέψαι, καὶ μεθελκύσαι τὴν εὐσέβειαν βιαζόμενον, ἀλλ' οὖν προσῆκον ἦν αὐτοῖς διὰ τῶν ῥηθησομένων θᾶττον μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. καὶ πάλιν· οἶδα γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, καὶ συνήδομαι τῷ νόμῳ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. καὶ πάλιν· ἄρα μὲν αὐτὸς ἐγὼ, τῷ μὲν νοῒ δουλεύσω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας· καὶ γὰρ ἡ μὲν σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα, τῆς σαρκός· τουτέστιν, ἡ μὲν ψυχὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένη, καὶ τῷ διαπλασθέντι παρὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς σώματι συναφθεῖσα, πρὸς τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἔχει ἀναφέρεσθαι· ἡ δὲ σὰρξ, ὅπερ ἐστὶν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι· [οὕτω γάρ ἐστι καὶ τῇ πρὶν καὶ τῇ μετ' αὐτὴν χάριτι, καὶ γὰρ ἀντὶ χάριτος χάρις ἡμῖν ἐδόθη, τὰ τοιαῦτα κατονομάζεσθαι πάθη·] αὗται οὖν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι οὐ ῥᾳδίως συνέπονται τῷ θελήματι τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἐπὶ πολλοῖς καὶ σφόδρα διαμάχονται, τὸν πονηρὸν ἔχουσαι συναγωνιστὴν, εἰ μή τις νήφων μὲν ἐπιμελῶς, ἕλκων δὲ διὰ προσευχῆς καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν, στήσει τρόπαιον κατ' αὐτῶν [2].

A est; qui vocat non exstantia tamquam exstantia; qui vivificat mortuos; idem ipse est qui resuscitavit Dominum nostrum Jesum Christum ex mortuis, quamtumvis perniciosa apostasiæ sententia in duos dominatus ac Deos illos dipescat. Tu vero mihi reliquos etiam, qui insigniter ostensi sunt vixisse sub veteri testamento, cogitationibus complectere, Abrahamum, Jacobum, Josephum, ac ipsummet Moysem: quos justa laude prosequutus Paullus, eorumque fidem laudibus efferens, de Moyse addit, illum & [a] *contumeliam sustinuisse Christi*. Ait enim expressis verbis: *Majus Ægypti thesauris reputans improperium Christi*; additque caussam, *Respiciebat enim in remunerationem, quam nempe potens erat* B *Deus illi conferre*. Et quid oportet homines singillatim enumerare? Præveniens namque nos vir iste sublimis, inquit: *Defficiet mihi tempus narranti de Gedeon, Barac, & Sampson, & Jephthe, David & Samuel, ac prophetis, qui per fidem debellaverunt regna, operati sunt justitiam, compotes facti sunt promissionum, exstinxerunt vim ignis, fugierunt acies gladii, convaluerunt de infirmitate*. Deinceps etiam sancta istorum ac stupenda opera passionesque percensens, incolatum item in desertis locis, atque patientiam, subjungit: *Quibus non erat dignus mundus*. Neque hoc dumtaxat, sed excitans nos ad eorum immitationem, quasique pro adhortatione ad virtutes capessendas illos nobis proponens, subinfert; C *Tantam habentes circa nos positam testium nubem, fastum omnem deponentes, & peccatum quod facile nos obsidet, per patientiam curramus in proposito nobis agone, respicientes in fidei largitorem & consummatorem Jesum, qui est Dominus noster Jesus Christus*. Itaque & ejus fidei, in qua generosi atque constantes permanserunt patres nostri, largitor fuit, & nostræ illorumque salutis consummator. Quod si nihil esset aliud, quod cogere debeat eos ad aversandum errorem, & propendendum ad pietatem; at saltem par erit, ut illi per ea quæ dicenda sunt citius veritatem addiscant. Loquitur enim Paullus: [b] *Quid ergo dicemus? Lex peccatum? absit*. Et rursum: *Novi enim quod lex spiri*-D*tualis est, at ego carnalis sum, & congaudeo legi secundum interiorem hominem*. Itemque: *Igitur ego mente quidem serviam legi Dei, carne autem legi peccati. Etenim caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*: hoc est, Anima quidem secundum imaginem Dei facta formatoque ab eadem manu corpori conjuncta, ad primum exemplar appetit revocari; at caro, (carnales nempe appetitus; sic enim nominare licet has passiones & pro antecedenti & pro subsequuta Gratia: etenim *Gratia pro Gratia data est nobis*:) isti igitur carnales appetitus non facile obsequuntur voluntati animæ: sed in multis etiam vehementer contra pugnant, Malignum habentes commilitonem; nisi quis E vigilans caute, trahensque per preces supernum etiam momentum, adversus illos tropæum excitet.

Ἀλλ' ὅθεν ὁ λόγος μικρὸν παρεξῆλθεν, πάλιν ἐπανίτω. τοῖς γὰρ προειρημένοις συνάπτει λέγων· ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. καὶ δῆλον, ὡς οὐκ ἄλλη μὲν ἁγία, ἄλλη δὲ δικαία, ἄλλη δὲ ἀγαθή· ἀλλ' ἡ αὐτὴ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ δικαίου καὶ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ. ἐξ οὗ γὰρ βρύει τὸ ἅγιον καὶ

XIV. At unde parumper digressa est oratio, revertatur. Antea enim dictis subjungit inquiens: [c] *Igitur lex quidem sancta, & præceptum sanctum ac justum & bonum*. Sed liquet non aliud quidem esse sanctum, aliud vero justum aut bonum; nisi ejusdem legis præceptum, ac ejusdem Dei & justi & sancti & boni. Ex quo enim scaturit quod san-

[a] Hebr. xi. 26. seqq. [b] Rom. vii. 7. seqq. [c] Ibid. ✝. 12.

1. Forte ἧς.

2. Ms. αὐτῆς.

δίκαιον καὶ ἀγαθὸν, χορηγὸς μέν ἐστι τούτων αὐτὸς καὶ δοτήρ· κατὰ τὸ αἴτιον δὲ, πρὸ πάντων, ὧν ἄλλοις μετασχεῖν παρέσχεν, αὐτὸς ὑπάρχει ταῦτα, οὐ μετασχών. οὗ δι᾽ ὑπερβλύζουσαν ἀγαθότητα μετέχει καὶ ἃ μετέσχε μετουσίας ἀγαθοειδοῦς [1]. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας κήρυξ βοᾷ, τὸ δικαίωμα πληροῦσθαι τοῦ νόμου ἐν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· τουτέστιν, ἐν οἷς αἱ πονηραὶ πράξεις καὶ ὑποσποραὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἰσχὺν οὐκ ἔχει, ἀλλ᾽ ὁ κατὰ πνεῦμα, τουτέστιν ἡ κατ᾽ ἀρετὴν καὶ θείαν συνέργειαν κατορθοῦται πολιτεία. εἰ δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου οὐκ ἐν τοῖς ἐμπαθέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς πληροῦται, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοσυνεργήτοις, πῶς οὐ φρίττουσι λέγειν αὐτὸ πονηρᾶς νομοθεσίας; πάλιν δὲ ἐν ἄλλοις τὸ διάπυρον τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ τοῦ πάντας σπεύδειν σωθῆναι, καὶ εἰς ὅπερ αὐτὸν ὁ σφοδρὸς ἔρως ἐκίνει, κατέχειν οὐκ ἔχων, τουτέστιν εἰς τὸ πάντας τῷ Χριστῷ προσαγαγεῖν· ηὐχόμην ἐγὼ αὐτὸς ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, μεγάλῃ κράζει τῇ φωνῇ, ὧν αἱ διαθῆκαι, καὶ αἱ νομοθεσίαι, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ αἱ λατρεῖαι. καὶ περιφανέστατα δεικνὺς πόθεν ταῦτα, καὶ τίνος ἤρτηται προνοίας [2]: ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. ὥστε τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ καὶ αἱ νομοθεσίαι, καὶ αἱ λατρεῖαι, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ἐν αἷς οἱ πατέρες εὐηρέστησαν Θεῷ, καὶ ἐξ ὧν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀνεβλάστησεν ὁ Χριστός. καὶ ἐν ἄλλοις δὲ λόγον μὲν ἀδιάπτωτον τοῦ Θεοῦ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὑμνεῖ· οὐ γὰρ ἐκπέπτωκέ φησιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. περὶ δέ γε τοῦ Ἰακὼβ καὶ τοῦ Ἡσαῦ διαλαμβάνων, ὡς ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι, μονονουχὶ καὶ τοὺς πάλαι τῆς πλάνης ὑπηρέτας ἐπιστομίζει. φησὶ γάρ. μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο. τῷ γὰρ Μωσεῖ λέγει· ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. καὶ ἵνα μὴ δόξῃ τις ἐξ οἰκείων πόνων καὶ ἱδρώτων χωρὶς τῆς ἄνωθεν συνεργείας τὸ πᾶν ἐκπλεῖν τῶν κατορθωμάτων, συνείρει· ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν θέλει σκληρύνει. τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ τοῦ ἐλέους τοῖς πρὸς αὐτὸν ὁρῶσιν ὑπάρχοντα πηγὴν, καὶ τῶν εἰς ὀφρὺν ἐπηρμένων διελέγχοντα, καὶ καταβάλλοντα τὸ ἀλαζονικὸν καὶ σκληρόν· τὸν αὐτὸν δὲ Θεὸν, ὅς ἐστι πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλάνθρωπον καὶ ἀγαθὸν ἀνυμνῶν, καὶ πειθαρχεῖν μὲν αὐτῷ πάντας [3], μηδένα δὲ κατεξανίστασθαι διὰ τῶν οἴκοθεν λογισμῶν τῆς ἀπορρήτου κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἐπιφέρει· μενοῦνγε ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; εἶτα τοῦτον πλάστην λαμπρῶς ἀνακράζων, καὶ οὐ πλάστην μόνον, ἀλλὰ καὶ κριτὴν αὐτεξούσιον, καὶ τοῦ διανέμειν ἑκάστῳ ἂν [4] ἡ κρίσις ἤνεγκε, δεσπότην, τὴν μὲν ὀργὴν φέρειν ἐκδιδάσκει ἐπὶ τὰ σκεύη τὰ κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν· τὸν δὲ πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ τοῖς τοῦ ἐλέους ἐπιδαψιλεύεσθαι ἀξίοις, οὗ καὶ ἡμᾶς μετόχους εὐαγγελίζεται εἶναι, ἅτε δὴ προητοιμασμένους καὶ προκεκλημένους εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς πεπιστευκότας εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ἀμεταμέλητον χάριν ἀναγράφων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἐκείνου ἦν ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ τὰ προστάγματα· καὶ ὅτι μὴ πάντες διὰ τὴν ἐνίων παράβασιν τῆς υἱοθεσίας ἐξεκήρυξε, φησίν· μὴ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω; καὶ δεικνὺς ἐναργῶς τίνα

A ctum & justum & bonum est, idem largitor est horum atque dator: ratione vero caussæ, præ omnibus ipse est ea ipsa, quorum aliis participationem indulsit, non per communicationem habens: cujus potius ex superredundanti bonitate participant quotquot participaverunt boniformis hujus largitatis. Alibi etiam itidem ipse veritatis præco clamat: [a] *Justificationem legis impleri in iis qui non ambulant secundum carnem, sed secundum spiritum*: hoc est, in quibus malæ actiones, & clandestina semina inimici ac peccata vim non obtinent, sed vivendi ratio secundum spiritum, nempe secundum virtutem & divinam cooperationem egregie transigitur. Sin porro justificatio legis perficitur non in iis qui sunt affectionibus & peccatis obnoxii, sed

B in spiritalibus, & qui sunt Dei cooperatores, quomodo non horrent dicere, hoc esse malignæ legislationis? Iterum alibi cum cohibere nequiret ardens fidei suæ studium, ac desiderium ut cito omnes salvi fierent, & adducendi universos ad id, ad quod vehemens ejus amor illum movebat, hoc est ad Christum; [b] *Optabam ego ipse esse anathema a Christo propter fratres meos, cognatos meos secundum carnem*, magna clamat voce, *quorum sunt testamenta, & legumlationes, & promissiones, & ceremoniæ*. Atque manifestius ostendens unde nam hæc sint, & a cujus pendeant providentia, subjungit: *Qui est in omnibus Deus benedictus in sæcula, amen*. Ergo Dei qui est in omnibus, sunt legumlationes, & ceremoniæ, & promissiones, in qui-

C bus patres placuerunt Deo, & ex quibus secundum humanam naturam germinavit Christus. Alibi autem verbum Dei excidere nescium Mosaicam legem deprædicat: *Nec enim* inquit *excidit verbum Dei*. At de Jacob & Esau disserere instituens, quod *Major serviet minori*, tantum non obstruit ora etiam veterum hujus erroris professorum. Inquit enim: [c] *Numquid injustitia apud Deum? absit. Moysi namque dicit; Miserebor cujuscumque miserebor, & gratificabor cuicumque gratificabor*. At ne quis existimet, quod ex propriis laboribus & sudoribus sine superna cooperatione quidquid virtutum est perficere possit, subinfert: *Ergo cujus vult miseretur, quem vult indurat*. Eumdem Deum, qui & fons est misericordiæ iis qui in eum respiciunt, & eos qui

D superbo supercilio extolluntur redarguit, eorumque pessumdat fastum ac duritiem; eumdem inquam Deum, qui est pater Domini nostri Jesu Christi, ceu clementem ac bonum celebrans, adhortansque ut omnes quidem ipsi obtemperent, & nullus insurgat propter internas cogitationes contra arcanum illius regimen, subjungit: *Enimvero o homo, tu quis es qui in contrarium respondeas Deo?* Postea hunc creatorem esse perspicue clamans, nec creatorem modo, sed & judicem liberum, arbitrumque conferendi cuique quidquid judicium tulerit; docet eum iram inferre contra vasa aptata in interitum, divitias vero gloriæ suæ largiri abunde iis, qui digni habiti

E sunt misericordia, cujus & nos participes esse gratanter annunciat, quippe præparatos & prævocatos ad fruitionem bonorum, qui credidimus in Dominum nostrum Jesum Christum. Alibi rursus referens non posse pœnitere verum Deum gratiæ suæ, & ad illum pertinuisse Israeliticum populum, & legem & præcepta, nec universos propter aliquorum transgressionem, quin adoptionis filii essent, eliminavisse, dicit: [d] *Numquid repudiavit Deus populum suum quem præscivit?* Ac demonstrans mani-

a Rom. VIII. 4. *b* Rom. IX. 3. *c* Ibid. ℣. 15. seqq. *d* Rom. XI. 1. seqq.

1. Ms. ἀγαθοειδῶς.
2. Deest ἐπιφέρει, vel quid simile vitio typographi.
3. Deest πείθων, παρακαλῶν, vel quid simile.
4. Lege ὃ ἄν.

Θεὸν λέγει, καὶ πόθεν ἡ πίστις ὅτι τὸν λαὸν αὐτοῦ μὴ ἀπώσατο· καὶ γὰρ ἐγώ φησιν Ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ, φυλῆς Βενιαμίν, ὥστε ὁ μὴ ἀπωσάμενος Παῦλον, ἀλλὰ καλέσας αὐτὸν εἰς ἐκλογὴν, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν Ἰσραὴλ λαὸν αὐτοῦ θέμενος, καὶ μὴ ἀποσάμενος τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν τελειώσας αὐτούς.

A festissime de quo Deo loquatur, & unde sit ea probatio, quod ille populum suum non repudiaverit; *Ego enim* inquit, *Israelita sum ex semine Abrahæ, de tribu Benjamin*. Adeout is qui Paullum non repudiavit, quinimmo vocavit eum ad electionem, ipse est qui Israelem quoque constituit populum suum, & hunc non repudiavit, sed consummat per fidem in Jesum Christum.

Πάλιν δὲ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τήν τε παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν ἀνακηρύττων, καὶ ὡς ἐκ ῥίζης ἐκείνης ταύτην προελθεῖν, καὶ ἁγιότητος ἑκατέραν μετασχεῖν, οὕτω φησίν· εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι [1]. καί· οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σε. καί· εἰ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο· [ἔπεσε γὰρ τῶν ἐκπειρασάντων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πολλὰ ἄλλα μετῆλθε πάθη τοὺς ὑπαιτίους] μή πως ὁ αὐτὸς οὐδέ σου φείσηται· οὐκ ἄλλος μὲν ἐκείνων, ἄλλος δέ σου, ἀλλ' ὁ αὐτός. καὶ πάλιν· ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν· τίνος; Χριστοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δέ σε χρηστότητα. τί δ' ἂν βούλοιτο ἡ ἀπαρχὴ καὶ τὸ φύραμα, καὶ ἡ ῥίζα καὶ οἱ κλάδοι, καὶ οἱ αὐτοφυεῖς καὶ οἱ ἐγκεντρίσεως, εἰ μὴ τὴν ἀλληλουχίαν καὶ συγγένειαν, καὶ ὅτι τοῦ αὐτοῦ νομοθέτου, φωναῖς δηλοῦσιν ἐναργεστάταις; φησὶ δὲ πάλιν περὶ τῶν οὔπω τῇ πίστει Χριστοῦ προσδεδραμηκότων Ἰσραηλιτῶν· κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ἡμᾶς, κατὰ δὲ ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας. ὅθεν δηλῶν ὅτι ἀγαπητοὶ, τὸ ἀμεταμέλητον τῶν χαρισμάτων, καὶ τὴν κλῆσιν παράγει τοῦ Θεοῦ. ἀμεταμέλητα γάρ φησι τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ. καί, ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη. διὰ τί; ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, ἅ ἐστιν ἡ παλαιὰ, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. εἶτα τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως Θεὸν ἀνακηρύττων τὸν ἀληθινὸν Θεόν. [οὐ γὰρ ἂν εἴη Θεὸς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς, οὐδ' ἂν πλέον ἐκμαινοῖεν οἱ τοῦ πονηροῦ θεράποντες, ὁ ἐχθρός.] ὁ δὲ Θεός φησι τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζητε τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλὰ τὸν προκαταγγείλαντα μὲν τὴν ἔλευσιν τοῦ υἱοῦ, παρασχόντα δὲ τὰς γραφὰς, καλέσαντα δὲ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πίστιν, τὸν τῆς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς Θεὸν, τὸν τῆς ὁμοφροσύνης δοτῆρα, οὗ εἰς δόξαν παρέλαβεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς διάκονος γεγενημένος τῆς περιτομῆς. ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν φησίν. περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω. ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστιν, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν. εἶτα πρόσχες· ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ· οὐ Θεῶν. τῶν δὲ ἐντολῶν ἡ μὲν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι, ἡ δὲ μή. ὧν ἑκατέρω [2] ἀνέθετο τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐχὶ Θεῶν. ὥστε εἷς Θεὸς ὁ ἀληθινὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ τὴν περιτομὴν διὰ τοῦ Ἀβραὰμ εἰς μυστηρίου τελείωσιν χρόνοις ὡρισμένοις δοὺς, καὶ τοὺς ἐν ἀκροβυστίᾳ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ προσειληφώς.

XV. Rursus vero unius Dei tam vetus quam novum testamentum esse deprædicans, istudve tamquam ab ejus radice progerminare, ac utrumque sanctitatis esse particeps, ita loquitur: [a] *Sin autem primitiæ sanctæ, jam & massa; & si radix* B *sancta, jam & rami*. Atque; *Non tu radicem portas, sed radix te*. Et; *Si Deus naturalibus ramis non pepercit*, (ceciderunt namque membra tentantium in deserto, atque multa alia incommoda subiere sontes:) *ne forte ipse nec tibi parcat*: non alius quidem non illis, alius vero non tibi, sed idem ipse. Atque rursus: *Vide ergo bonitatem & rigorem*; cujus? Christi: *in eos quidem qui ceciderunt, rigorem; in te vero, bonitatem*. Quid sibi volunt primitiæ & massa, radix & rami, naturales & insititii, nisi complexionem & affinitatem, & quod ab eodem sint legislatore? Hoc manifestissimis vocibus declarant. Dicit vero iterum de Israelitis, qui necdum ad Christi fidem concurrerant: C *Secundum evangelium, inimici propter nos; at secundum electionem, dilecti propter patres*. Quamobrem dum dilectos declarat, immutabilitatem beneficiorum & vocationem Dei pro testibus profert: *Sine pœnitentia enim* inquit *sunt dona & vocatio Dei*. Et; *quæcumque olim scripta sunt, ad nostram doctrinam tunc scripta sunt*. Ut quid? [b] *ut per patientiam & consolationem scripturarum*, quod est vetus testamentum, *spem habeamus*. Deinde patientiæ atque consolationis Deum prædicans esse verum Deum (nec enim esse posset Deus consolationis & patientiæ Inimicus, quamtumvis furore abripiantur Maligni ministri;) *Deus* inquit *patientiæ & consolationis det vobis idipsum sapere invicem secun*-D*dum Jesum Christum, ut concorditer & uno ore glorificetis patrem Domini nostri Jesu Christi*; non alium atque alium, sed eumdem illum qui prænunciavit adventum filii, & commendavit scripturas, & vocavit in fidem filii sui, qui est consolationis ac patientiæ Deus, dator concordiæ, ad cujus gloriam apprehendit nos Christus factus minister circumcisionis. Alibi quoque iterum dicit: [c] *Circumcisus quis vocatus est? ne præputium attrabat. In præputio quis vocatus est? ne circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est*. Quæ sequuntur attende; *sed observatio præceptorum Dei*, non E Deorum. Ex præceptis aliud jussit circumcisionem, aliud vero non: utrique quorum attribuit esse ipsius Dei, non vero Deorum. Itaque unus est Deus verus & pater Domini nostri Jesu Christi, qui dedit circumcisionem per Abraham ad consummationem mysterii pro definitis temporibus, & qui exstantes in præputio assumsit per filium suum.

Ἐπειθεῖ δὲ λέγει· δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο· ποῖον; ἢ τὸ ἡμέτερον σῶμα; ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, φησί, καὶ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. καὶ πῶς ἐστιν ἀγαθοῦ Θεοῦ, εἰ πλάσμα ἦν τὸ σῶμα

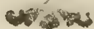
XVI. Alio in loco dicit: *Oportet corruptibile hoc* Ecquodnam? nonne corpus nostrum? *induere incorrupsibilitatem: & mortale hoc induere immortalitatem*. At quomodo est boni Dei, si corpus fig-

a Rom. xi. 16. seqq. b Rom. xv. 4. seqq. c I. Cor. VII. 18. seqq.

1. Sensus & versio Wolfiana ostendunt typographi errore truncatum esse locum, qui sic legendus erit ex Rom. xi. 16. εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

2. Ea vox Ms. bene habet dualis numeri, nec ἑκάτερον cum Wolfio substituendum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τοῦ πονηροῦ ; ἐκ φθαρτοῦ μὲν ἄφθαρτον, ἐκ δὲ θνητοῦ ἀθάνατον αὐτὸ μετασκευάσαι ; ὅτε γὰρ τὸ πονηρὸν σῶμα καὶ πλάσμα τοῦ πονηροῦ, ἐκ θνητοῦ εἰς ἀθανασίαν, εἰς ἀφθαρσίαν δὲ ἐκ φθαρτοῦ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ μεταποιηθῇ Θεοῦ ; οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύσει ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, ὅτι κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος, καὶ ὅτι, ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων, πάντων ἐκπεσεῖται καὶ ὧν ὅπως δήποτε ἦρχεν ὁ ἐχθρὸς, οἷα προσκειμένων αὐτοῦ τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάπαλιν, τηνικαῦτα τὸ κράτος ἀναμφήριστόν τε καὶ ἀδιάδοχον σχήσει, τοῦ θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ πλάσματος αὐτοῦ εἰς ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν ἀνηγμένου. ὅρα δέ μοι κἀντεῦθεν τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας Παύλου, ἣν ὡς ἔοικεν, ἀρθεὶς τὸν τρίτον οὐρανοῦ [1] ἐμυήθη, ὅπως διαφορὰν μὲν τῆς καινῆς καὶ τῆς παλαιᾶς εἰσάγει. προβλέπων δὲ τὴν ἀποστασίαν, καὶ πᾶσαν αὐτῆς ἐκκόπτων ματαιολογίαν, εὐθὺς πάλιν ταῦτα συνεπιφέρει. λέγει μὲν γὰρ, ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. ἀλλ' ὅρα τὸ δραστήριον καὶ σοφὸν καὶ περιδέξιον τοῦ ἀνδρός. τὰ δὲ πάντα, φησὶ, καὶ ἡ νέα δηλονότι καὶ ἡ παλαιὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐκοῦν καὶ τῶν παρελθόντων καὶ τῶν παρόντων ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀγαθὸς πατὴρ, αὐτὸς ἦν καὶ δοτὴρ καὶ προνοητὴς καὶ δημιουργός. πῶς δ' ἂν εἴη πλάσμα τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ αὐτοῦ πνευματοφόρου ῥήτορος τὴν Ἡσαΐου προφητείαν οἰκειουμένου καὶ λέγοντος· ὑμεῖς ναὸς γὰρ Θεοῦ ἐστε ζῶντος· καθὼς εἶπεν ὁ Θεός· ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός ; εἰ οὖν Χριστοῦ μὲν ἡμεῖς ναὸς, ὡς Παῦλος βοᾷ μάρτυρα τὸν Ἡσαΐαν προϊστὰς, καὶ οὐκ ἄλλος ἦν Θεὸς ὁ ἐν Ἡσαΐᾳ λαλήσας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, οὗ ναὸν ἡμᾶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος εἶδε καὶ ἀποκαλεῖ, ποῦ τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ ; ποῦ δὲ ἡ διπλῆ καὶ ἀντικειμένη ἀρχή ;

A mentum sit Maligni, ex corruptibili incorruptibile, atque ex mortali immortale illud refingere? Quando enim malum corpus & figmentum Maligni, ex mortali ad immortalitatem, atque ad incorruptionem ex corruptibili a bono Deo transferatur; non modo sua nequaquam veritas constabit sermoni qui scriptus est, quia *Absorpta est mors in victoriam*, & quia In fine sæculorum ab omnibus excidet inimicus, quibus quomodocumque imperitabat, quippe addictis ejus operibus malignis; immo vero contra, tunc imperium tranquillum perpetuumque habebit, plasmate suo mortali atque corruptibili ad immortalitatem incorruptionemque translato. Tu vero mihi vel hinc considera divitias sa- B pientiæ Paullinæ, qua ut videtur, raptus ad tertium cælum imbutus fuit, quomodo discrimen inter novum vetusque testamentum inducat; prævidens vero hodiernam apostasiam, universumque ejus radicitus exscindens stultiloquium, statim iterum hæc subinfert. Ait naque; [a] *Quamobrem, si quis in Christo nova creatura, renovamini: vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova*. Animadverte vero vim & sapientiam atque dexteritatem hominis. *Omnia* inquit, & novum scilicet testamentum & vetus *ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Dominum nostrum Jesum Christum*. Ergo & præteritarum rerum & præsentium salvatoris nostri Jesu Christi bonus pater, ipsissimus erat & dator & pro- C visor & opifex. Sane quomodonam possit esse corpus figmentum inimici, siquidem idem rhetor a Spiritu actus Isaiæ prophetiam suam facit & dicit: *Vos enim estis templum Dei vivi, quemadmodum dixit Deus: Inhabitabo in ipsis & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus*? Si ergo Christi quidem nos templum sumus, uti Paullus palam dicit testem proferens Isaiam, & non alius erat Deus qui in Isaia loquutus est, sed ipsemet Dei filius, cujus nos templum divinus Paullus agnoscit & vocat, ubi est figmentum Maligni? ubi duplex & contrarium principium?

Ἔτι δὲ ἀνακαλύπτων τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος, καὶ καθαροὺς ἡμᾶς καὶ ἀφωρισμένους παραγγέλλων εἶναι τῶν ἀκαθάρτων, ὡς ἂν εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας [2], ἐπάγει, καὶ τὸν ἐπαγγειλάμενον ταῦτα, ὅτι κύριός ἐστιν παντοκράτωρ, συνδιαπλέκει δὲ καὶ πρὸς τίνας αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτι διὰ τῶν πατέρων πρὸς ἡμᾶς· ἐπιφέρει γάρ· ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. ὥστε ἡμεῖς μὲν ἐπηγγέλμεθα ταῦτα, ἀρξαμένης τῆς ἐπαγγελίας ἀπὸ τῶν πατέρων. καὶ οὗπερ ἐκεῖνος ὁ λαὸς Θεοῦ, τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς. καὶ ὡς τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ οἱ καθαροὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῇ νέᾳ καθαροὶ, ναὸς τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ. κτίστην δὲ πάντων πάλιν πολλάκις ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαγγέλλων κῆρυξ, τόν τε πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν αὐτοῦ υἱὸν οὐδὲν ἧττον καταγγέλλει, καὶ ἐν οἷς ὑμνεῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τοῦ καταπιστευθέντος μυστηρίου τὴν δύναμιν. εἰπὼν γὰρ, ὡς ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου, τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, αὐτίκα συνάπτει· τῷ τὰ πάντα κτίσαν-

XVII. Ad hæc: revelans lumen veritatis, nos- D que puros ac segregatos esse præcipiens ab impuris, quo in filios ac filias adducamur, etiam eum commemorat qui hæc promisit, quod sit Dominus omnipotens: complectitur etiam ad quosnam pertineant pollicitationes, ad nos videlicet per patres. Subjungit enim: [b] *Has igitur promissiones habentes, o dilecti, expurgemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*. Igitur hasce nos promissiones accepimus, pollicitatione a patribus incipiente: & cujus Dei ille erat populus, ejusdem & nos sumus: ac quemadmodum qui mundi erant sub veteri testamento, templum erant Dei; sic & qui in novo mundi sunt, ejusdem Dei templum sunt. Atque cum crea- E torem universorum itidem sæpe ipsemet veritatis præco annunciet, tam patrem Domini nostri Jesu Christi, quam ipsum verum filium ejus nihilominus deprædicat, vel ubi commendat datam sibi gratiam, & concrediti mysterii potentiam. Cum enim dixisset, *Mihi minimo omnium data est gratia ista in gentibus, ut evangelizem ininvestigabiles divitias Christi, & illuminem omnes, quæ sit dispensatio mysterii occultati a sæculis in Deo*, actutum subjungit: *qui omnia creavit per Jesum Chri-*

a II. Cor. V. 17. seqq.   b II. Cor. VII. 1.

1. Lege εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν.
2. Deest ἀναφερώμεθα vel quid simile, forte vitio typogr. ut liquet ex versione Wolfii.

τι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὥστε πάντων μὲν κτίστης ὁ πατὴρ, πάντων δὲ κτίστης ὁ υἱός. κοινὸν γὰρ καὶ ἀδιάφορον ὥσπερ ἡ φύσις, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δημιουργία τῶν ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ ἡ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι προαγωγὴ καὶ οὐσίωσις. καὶ μετ' ὀλίγον· τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. πᾶσα πατριά φησιν· οὐχὶ, τὶς μὲν, τὶς δ' οὔ. οὐδὲ, πᾶσα ἡ οὐράνιος μόνη. ἀλλὰ κἂν οὐράνιον εἴπῃς κἂν ἐπίγειον, [1] κἂν μέρος, τούτων ἁπάντων ἐστὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὡς ἀνακηρύττει λαμπρῶς ὁ τῶν ἀπορρήτων καὶ θεατὴς καὶ διδάσκαλος, ὀνομάζεται. καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τὰ αὐτὰ θεολογῶν· εἷς κύριός φησι, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν. ἀδιάστατον δὲ καὶ ἀμέριστον ὥσπερ τὴν φύσιν καὶ τὸ θέλημα, οὕτω καὶ τὴν δημιουργίαν, καὶ τὸ κράτος εἰδὼς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ σωτῆρος πεπαρρησιασμένῃ κράζει φωνῇ. ἐν αὐτῷ γάρ φησιν ἐκτίσθη τὰ πάντα. πρόσεχε· τὰ πάντα. τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἵνα μὴ ἡ μανία λήρους ἄλλους ταῖς ἱεραῖς φωναῖς ὑποβάλῃ, ἔτι κατὰ συνέχειαν ἐπεξηγεῖται, τίνα εἰσὶν τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ὅτι τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. καὶ ταῦτα πάντα ἐν αὐτῷ φησιν ἐκτίσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν. πῶς οὖν ἡ ἀποστατικὴ λύσσα, τῶν μὲν ὁρατῶν ἄλλον πράττει ποιητὴν, ἄλλον δὲ τῶν ἀοράτων; εἰ γὰρ πάντα διὰ Χριστοῦ καὶ εἰς Χριστὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, ποῦ ἡ δημιουργία τοῦ ἐχθροῦ; καὶ αὐτὸς μὲν ὁ ἀγαθὸς προάγει, προάγων δὲ συνέχει, συνέχων δὲ καὶ τῆς διαμονῆς προνοεῖται· ἐκ ποίας [2] ἄλλης ἐνεργείας δώσουσι τῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων τὴν ἐξουσίαν τῷ ἐχθρῷ, εἰ μὴ ἄρα δι' αὐτῶν, ἐν ᾧ τε πληρωταὶ τῶν θελημάτων εἰσὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐν ᾧ μὴ πεφρίκασι θεομαχεῖν; οὗτοι γὰρ κατὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου καὶ πλάστου στόμα πλατύναντες δύσφημον, καὶ κατὰ τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἐπανιστάμενοι κυριότητος, καὶ τοῖς ἐκτόποις πάθεσιν ὑποκατακλίναντες ἑαυτοὺς, ἐξ ὧν τε θεομαχοῦσι, καὶ ἐξ ὧν δρῶσι τὰ ἄθεσμα, ἑαυτοὺς ὑπέφηναν ὡς ἀληθῶς δημιουργήματα καὶ δούλους τοῦ ἐχθροῦ, ᾧ γάρ τις ἥττηται, καὶ δεδούλωται. ἀλλ' ὥσπερ ἑκόντες πρὸς τὰ πάθη κατασυρόμενοι [3], καὶ κατὰ τοῦτο τῆς δημιουργικῆς προνοίας καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀληθινὸν πλάστην οἰκειώσεως διαπίπτομεν, τὸν πονηρὸν δὲ δεσπότην ἑαυτοῖς ἐπεισάγομεν, καὶ τὴν γλῶσσαν ὀξύνειν κατὰ τοῦ εὐεργέτου καὶ πλάστου ὑπὸ τοῦ πολεμίου ἀναπειθόμεθα· οὕτως ἂν τῶν παθῶν τὸ σκότος ἐκφύγωμεν, καὶ τήν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα Θεοῦ δημιουργήματα ἐπιγνῶναι θελήσωμεν· αὐτίκα μὲν ἐλαύνομεν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος τὸν ἐχθρὸν, καὶ ὀφθαλμοῖς ὁρῶμεν κεκαθαρμένοις μηδεμίαν ἔχοντα καθ' ἡμῶν μήτε ἰσχὺν μήτε κυριότητα, ἀλλὰ συμπατούμενον καὶ διαγελώμενον ὑφ' ἡμῶν αὐτόν τε καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ἐπὶ ἀσπίδα γάρ φησι, καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ἕως δ' ἂν ταῖς ψυχοφθόροις ἡδοναῖς ἰλυσπώμεθα, καὶ ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν, πρὸς ἃς ἡμᾶς ὁ ἐχθρὸς συνωθεῖ, τορδώμεθα, καὶ τέμνομεν τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ βίῳ, καὶ διχάζομεν εἰς μαχομένας μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἑνὸς Θεοῦ ἡμῶν

A ſtum. Quapropter univerſorum quidem creator eſt pater, univerſorum vero creator & filius. Communis eſt enim ac ſine ulla differentia quemadmodum natura in illis, ita & poteſtas & regnum, & conditus viſibilium rerum omnium atque inviſibilium, itemque non exſtantium ad exſtantiam productio & eſſentiæ collatio. Paullo vero poſt: [a] *Hujus rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo & ſuper terra nominatur*. Ait *omnis paternitas*, non una quidem, alia non item; neque Omnis cæleſtis ſola, ſed ſive cæleſtem dixeris ſive terreſtrem, ſive totum ſive partem, horum univerſorum eſt opifex Deus & pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, B *ex eo* namque *omnis paternitas in cælo & ſuper terra*, quemadmodum proclamat manifeſte qui arcanorum & inſpector eſt & magiſter, *nominatur*. Alibi quoque eadem de Deo loquens, *Unus Dominus*, inquit, *una fides*, *unum baptiſma*, *unus Deus & pater omnium*, *qui eſt ſuper omnia*, *& per omnia*, *& in omnibus nobis*. Indivulſam porro atque individuam, quemadmodum naturam & voluntatem, ita etiam operationem & imperium ſciens patris ac filii, eadem & de ſalvatore libera prædicat voce: *In ipſo* enim ait, *creata ſunt omnia*. Attende, *Omnia*; quæ in cælis & quæ ſuper terra. Ac ne amentia alias nugas ſacris vocibus ſubeſſe contendat; adhuc continenter amplius exponit, quæ C intelligantur in cælis & ſuper terra, *viſibilia* nempe *atque inviſibilia*. Atque hæc *omnia in ipſo* ait *fuiſſe creata*, *& per ipſum & in ipſum*. Quomodo ergo apoſtatica rabies alium viſibilium comminiſcitur factorem, alium inviſibilium? Si enim omnia per Chriſtum & in Chriſtum condita fuerunt, & ipſe eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſtitere, ubi eſt conditus Inimici? Et ſi ipſiſſimus Bonus producit, producens conſervat, & conſervans etiam durationis curam habet; ex quanam alia virtute dabunt inimico poteſtatem creaturarum Dei, niſi forte ex ſeipſis, quatenus ſunt exſequutores voluntatum inimici, & quatenus non horreſcunt adverſus Deum belligerare? Iſti enim contra communem D Dominum & conditorem os maledicum dilatantes, atque inſurgentes in creatricem ejus dominationem, & turpiſſimis paſſionibus ſuccumbentes, per ea quæ in Deum belligerant, & per ſcelera quæ perpetrant, ſemetipſos oſtenderunt revera figmenta ac ſervos Inimici. A quo enim quis vincitur, huic & captivatur. Sed quemadmodum ſponte in paſſiones abrepti, hoc ipſo etiam a creatrice providentia, atque a familiaritate cum vero conditore excidimus, inducimuſque ſuper nos malignum herum, & irritamur ad exacuendam linguam contra benefactorem & creatorem ab adverſario; ſic ſi paſſionum tenebras effugiamus, animamque & corpus Dei opera recognoſcere velimus, ſtatim exigimus hoſtem a tyrannide in nos, oculiſque videmus purificatis nulE lam ipſum habere contra nos neque vim neque dominatum, immo conculcari ac deridiculo haberi a nobis tam ipſum, quam univerſam ejus poteſtatem: *Super aſpidem* enim inquit *& baſiliſcum aſcendes, & conculcabis leonem & draconem*. At quamdiu voluptatibus animæ peſtiferis volutamur, ac poſt concupiſcentias, ad quas nos hoſtis contrudit, currimus, conſcindimuſque verbis & operibus ac partimur in contrarias factiones unius ac boni Dei no-

a Epheſ. III. 1. ſeqq.

1. Deeſt καὶ πᾶν, vel quid ſimile, ut Wolfiana verſio oſtendit.

2. Forte deeſt ἐκ, vel quid ſimile.

3. Ms. κατασυρόμενα.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τὴν φύσιν καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς δημιουργίας A ἀξίωμα, ἄμεινον οὐκ ἂν ἡμῶν οὐδενὶ γένοιτο τῆς ὑπεξουσιότητος καὶ τυραννίδος ἐλευθερωθῆναι τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν καὶ πλάστην, καὶ τὸ φῶς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἐναυγασθῆναι. διὰ γὰρ τοῦ σχίσαι τὴν μίαν ἀρχὴν, καὶ ταύτης ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπορρῆξαι, καὶ τὸν μὲν ἀληθινὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην ἀθετῆσαι, μεγάλην καθ' ἡμῶν λαμβάνων τὴν ἀρχὴν ὁ ἐχθρὸς, πείθει τότε μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας οὓς ἤδη ἔλαβεν ὑποκύψαντας αὐτοῦ ταῖς ὁρμαῖς, καὶ ποιητὴν καὶ δεσπότην αὐτὸν ἀνομολογεῖν. καὶ τί ἂν εἴη τούτου ἀθλιώτερον; καταλιπόντες τὸν δημιουργὸν προέλθωμεν [1] τῷ ἐχθρῷ, καὶ τὸν σωτῆρα φυγόντας τῷ φθοροποιῷ προσδραμεῖν· καὶ τὸν παρέχοντα μὲν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑπεριδεῖν, τῷ δὲ πρὸς τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ κόλασιν ἕλκοντι σπουδαίως κατακολουθεῖν, καὶ εἰς τὴν γέενναν τοῦ ἀτελευτήτου πυρὸς τῷ ἀπατεῶνι τοὺς ἀπατηθέντας συγκαταδικάζεσθαι.

A ſtri naturam & regnum atque creationis prærogativam, nequaquam certe nemini noſtrum continget a mancipio & tyrannide Inimici liberari, atque ſecundum verum Deum noſtrum & conditorem, necnon lumen pietatis erga illum illuſtrari. Eo namque ipſo quod ſcindamus ſingulare imperium, noſque ipſos ab eo abrumpamus, verumque creatorem ac Dominum ſalvere jubeamus, magnum contra nos imperium uſurpat Inimicus, inducitque tunc magna cum poteſtate quos jam obnoxios accepit ſtudiis ſuis, ut ſe creatorem ac dominum confiteantur. Quo quid miſerabilius eſſe poteſt? relicto ſcilicet creatore dedere ſe inimico, & ſalvatore evitato transfugere ad perditorem; neglecto item datore B regni cælorum, ſtudioſe ſequi illum, qui trahit nos in præparatum ſibi ſupplicium, & in geennam inexſtinguibilis ignis, ut cum deceptore decepti puniamur.

Ἀλλ' ὦ κοινωνοὶ τῆς ἡμῶν φύσεως καὶ δημιουργίας, κἂν ἐξίστητε τῆς δωρεᾶς· ὀψὲ γοῦν ἀνανήψαντες, ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν, πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ προνοητὴν, πρὸς τὸν διαπλάσαντα τὸ σῶμα καὶ ἐμπνεύσαντα τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, καὶ τὴν ἀνάστασιν διὰ τοῦ οἰκείου σώματος ἐγκαινίσαντα. ἐπίγνωτε τὸν ἀγαθὸν πατέρα αὐτοῦ, ὃς διὰ τοῦ υἱοῦ C καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοῦ πάντα ὑπέστησεν ἐκ μὴ ὄντων, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, τὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν, οὐ πονηρίας μεταδοὺς [μήτι γένηται· πόθεν γὰρ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἡ μετάδοσις τοῦ κακοῦ;] ἀλλ' ἀγαθότητος ἀπόλαυσιν παρασχὼν, ἣν ἐκεῖνος μετέβαλεν εἰς κακίαν, ὥσπερ καὶ οἱ νῦν πειθαρχοῦντες αὐτῷ. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι λαβόντες μέγα ἀγαθὸν, τὸ αὐτοδέσποτον τῶν λογισμῶν, δι' οὗ καὶ ὁ πλάστης εἰκονίζεται, μετέστρεψαν τοῦτο, τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διαφθείραντες, πρὸς ἔσχατον κακόν. δι' οὗ γὰρ ὑμνεῖν ἔλαβον τὸν δημιουργὸν, τούτῳ πρὸς ὕμνους ἐχρήσαντο τοῦ ἐχθροῦ. καὶ ὅτι ᾧ χρωμένους ἐνῆν τῆς τῶν D οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους γενέσθαι, τούτῳ παραχρώμενοι σπουδάζουσι τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, ὃ ἡτοίμασται τῷ διαβόλῳ, ὑπελθεῖν. ἀλλ' ἀνανήψατε, γρηγορήσατε, ὥστε τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐξουσίαν ἀποσκεδασθῆναι ἀφ' ὑμῶν, μηδὲ ἐφ' ὑμᾶς παραστήσατε τὰς ἀποστολικὰς προφητείας, μᾶλλον δὲ τὰς τοῦ πνεύματος, πληρουμένας. καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει· ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων, ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν. ἃ φησιν ὁ Θεὸς, οὐχ ὁ ἐχθρὸς, ἔκτισε. καὶ τίσιν; ἵνα μηδεμία σοι πλάνης πρόφασις ὑπολειφθῇ, τοῖς πιστοῖς εὐθὺς συναρμόττει, καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν E ἀλήθειαν. ὥστε πᾶς μὲν ὁ πιστὸς καὶ ἐπεγνωκὼς τὴν ἀλήθειαν, οἶδε πάντα καὶ μετὰ πάντων, καὶ τὰ βρώματα κτίσματα εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ εἰς ἕτερον ἀναφέρων ἐξ αὐτῶν τινα, οὗτός ἐστι περὶ οὗ τὸ ἅγιον εἶπε πνεῦμα· ἔστιν ὁ προσεσχηκὼς πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστεως ἀποστάτης. περὶ ὧν καὶ ἑτέρωθι ὁ τοῦ πνεύματος ὑποφήτης προφητεύει· ἐν ἐσχάταις ἡμέραις λέγων, ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί· ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς. καὶ τὰ ἄλλα ἀκόλουθα καταλέγων πάθη τῆς προφητείας πέρας ποιεῖται· μόρφωσιν ἔχοντες εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. καὶ ὃν τρό-

XVIII. At heus vos qui participes eſtis noſtræ naturæ & creationis, quamvis dono excideritis ſero ſaltem ſobriam mentem induentes, convertite corda veſtra ad communem Dominum & creatorem, ad benefactorem & proviſorem, ad eum qui corpus plaſmavit & inſpiravit animam, ad eum qui pro nobis carnem aſſumſit & homo factus eſt & crucifixus, reſurrectionemque per proprium corpus encæniavit. Recognoſcite bonum patrem ejus, qui per filium & per Spiritum ſanctum ſuum omnia exſtare fecit ex non exſtantibus, viſibilia & inviſibilia, virtutes, poteſtates, hoſtem ipſum, non largiendo malitiam; abſit! (undenam enim in bono largitio mali?) ſed bonitatis fruitionem indulgendo, quam ille mutavit in vitium, quomodo & qui nunc illi obtemperant. Nam & iſti accepto magno bono, arbitrio ſcilicet rationis, quo & creator imagine exhibetur, converterunt illud, uſum illius corrumpentes, in malum extremum. Per quod enim acceperunt ut laudare poſſent creatorem, eo ad laudes Adverſarii uſi ſunt: & quo bene utentes licebat illos regni cælorum heredes fieri, eo abuſi affectant gehennam ignis ſubire, qui paratus eſt diabolo. Sed expergiſcimini, exſurgite, vigilate, ut inimici poteſtas deſtruatur a vobis, neque adverſus vos confirmatas oſtendite apoſtolicas prophetias, atque adeo Spiritus ſancti. Spiritus enim expreſſe ait: *In noviſſimis temporibus apoſtaſiam quidam committent a fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, hypocriſi falſiloquorum cauteriatam habentium propriam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere a cibis quos Deus creavit in uſum. Quos Deus*, inquit, non inimicus, *creavit*. Et quibus? ne qua tibi errandi occaſio reliqua eſſet, *fidelibus* ſtatim ſubjungit, *& iis qui veritatem agnoverunt*. Itaque fidelis quiſque, & qui veritatem agnovit, ſcit omnia & cum omnibus, etiam cibos, craturas eſſe boni Dei. At qui ex his nonnulla refert ad alium, ipſe eſt de quo Spiritus ſanctus dixit: Eſt qui attendit ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, & veræ noſtræ Chriſtianorum fidei deſertor. De quibus & alio loco Spiritus interpres vaticinatur: *In noviſſimis diebus* dicens *inſtabunt tempora difficilia. Erunt enim homines amatores ſui, avari, arrogantes, blaſphemi, parentibus inobedientes*. Atque cetera conſequentia mala colligens prophetiæ finem imponit; *ſpeciem habentes pietatis, at vim ejus negantes. Et quemadmodum Jan-*

1. Forte προελθεῖν μέν.

τὸν Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστηκεν Μωσεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ. καὶ γὰρ συντάττει τὴν μὲν ἀλήθειαν τῷ Μωϋσῇ, τοὺς δὲ ἀνθεστηκότας τῇ ἀληθείᾳ τῷ Ἰαννῇ καὶ τῷ Ἰαμβρῇ· εἰ δὲ Μωϋσῆς μὲν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, Ἰαννῆς δὲ καὶ Ἰαμβρῆς σύστοιχοι τοῖς ἀνθισταμένοις τῇ ἀληθείᾳ, πῶς οὐ κατ' αὐτῶν ἡ προφητεία ταῦτα προεῖπεν; οἱ γὰρ κατὰ Μωσέως λυττῶντες, ἀνθίστανται μὲν τῇ ἀληθείᾳ, συνίστανται δὲ καὶ συνδυσφημοῦσι τῷ Ἰαννῇ καὶ τῷ Ἰαμβρῇ. καὶ ἐξ οὗ ψεύδους ἐπήρθησαν οἱ παλαιοὶ ἀποστάται στάσιν κατὰ Μωσέως ἀναστῆσαι, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ οἱ νέοι ἠλαζονεύσαντο κατά τε τῶν Μωσαϊκῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ ταῦτα νομοθετήσαντος τυραννίδα κινεῖν. πλὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον τούτοις ἡ διαφορά. τοῖς μὲν γὰρ ἐν μελέτῃ τὸ κακὸν ἔστη, τῆς πληγῆς πρὸ τῆς πράξεως τοὺς πράξαντας ἂν εἰ μὴ μετῆλθε, τῆς ἐγχειρήσεως ἀπαγούσης· οἱ δὲ μεμελετήκασι δυσσεβῶς, τῆς φιλανθρωπίας ἀντὶ τοῦ τιμωρίαν λαβεῖν, τὴν μετάνοιαν ἀναμενούσης, οἷα δὴ καταφρονηταὶ καὶ δευτέρῳ κακῷ τὸ προλαβὸν χεῖρον ποιοῦντες, καὶ τὴν γλῶσσαν ὁπλίζειν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων οὐ διαλιμπάνουσι, διὰ μὲν τῶν ὕβρεων, ἃς καταχέουσι τοῦ θείου θεράποντος, συνεξυβρίζοντες καὶ ἃς ἐδέξαντο νομοθεσίας δεσποτικάς, διὰ δὲ τῶν εἰς τὰς νομοθεσίας παροινιῶν, κατ' αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου καὶ πάντων δημιουργοῦ τὰς ἀσελγεῖς ἐκείνας καὶ ἀθέτους ἀποῤῥίπτοντες φωνάς. τοιαύτη τῆς ἀποστασίας ἡ νέα καὶ πρόσφατος κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων τυραννίς, μᾶλλον δὲ τὸ διὰ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης, ὥσπερ ἐξ ἐχίδνης πολύμορφόν τι καὶ ἀλλόκοτον ἀποτεχθὲν θηρίον, καταφαγὸν μὲν τὴν γαστέρα τῆς τεκούσης, πλέον δὲ τὸν ἰὸν τῆς βλασφημίας[1] ἀποπτύον κατὰ τοῦ δημιουργοῦ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον.

Ἐπεὶ δὲ τὰς ἱερολογίας ὁ λόγος ὡς ἐν ἐπιδρομῇ διῆλθεν, αἳ τὸν ἀγαθὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἠγαπημένον υἱὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς καὶ κτίστην, ὅσα τε ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ὅσα ἐν τοῖς νοητοῖς ἐξετάζεται, περιφανῶς ἀνεῖπόν τε καὶ ἀνεκήρυξαν· ἔτι μοι δοκεῖ διελθεῖν, καὶ ἐμφανέστερον ἐπιδεῖξαι, τίς τέ ἐστιν ὁ πρῶτος, γνώμῃ μὲν τολμηρᾷ, ῥήμασι δὲ αὐτοῖς τῆς θεομαχίας διδάσκαλος· ταύτης ῥητῶς τὴν δίκην τίσουσιν οἱ τὸν τοῦ παντὸς βασιλέα μὴ θελήσαντες βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν καὶ τὰ σώματα αὐτῶν τοῦ πλάστου μὲν διασπῶντες, συνάπτοντες δὲ τῷ ἐχθρῷ· οὐκ ἄλλοθεν δὲ οὐδ' ἡ περὶ τούτων πρόεισιν ἀπόδειξις, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν θεοπνεύστων καὶ ἱερῶν λογίων· ἄκουε τοίνυν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτοῦ ἀκούειν. τὴν πεῖραν οὗτος, δι' ἧς ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἡμῶν πτερνιστὴς ἐπεχείρισεν, ἐν ἡμετέρᾳ μορφῇ κατιδὼν, καὶ τὸν κοινὸν πειράσαι πλάστην, ταύτην διὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας παραδιδοὺς[3], καὶ μετὰ τὴν πρώτην τὴν δευτέραν ἐπεξιών· καὶ ἀναγαγὼν αὐτόν φησιν, ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· πρόσεχε τὸν νοῦν ἄνθρωπε, πόθεν πρῶτον ἐξῆλθεν ἡ θεομάχος αὕτη φωνή, τίς[2] ἡ μυσαρὰ τῆς ἀποστασίας ἀπαρχή; τίς ἐτόλμησε πρῶτος τὰ περίγεια, ἔργον καὶ βασιλείαν εἰπεῖν τοῦ ἐχθροῦ; ὅτι τῶν ζιζανίων[3] ὁ ἀνθρωποκτόνος γεγονὼς ἀπ' ἀρχῆς, ὁ πρῶτον τραχηλιάσας κατὰ Θεοῦ· ὁ διὰ τὸ μεγάλαυχον καὶ τὸν ἀλαζόνα νοῦν δίκην ἀστραπῆς πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην. ὅρα τίνα διδάσκα-

A *nes & Jambres restitit Moysi, sic & isti resistunt veritati*. Comparat namque veritatem cum Moyse, & eos qui veritati resistunt cum Janne & Jambre. Quod si eodem ordine sunt Moyses & veritas, Jannes autem & Jambres aciem ducunt cum iis qui adversantur veritati; quomodo non adversus illos oraculum hæc prædixit? Qui enim rabie in Moysem moventur, adversantur veritati, sociantur vero cum Janne & Jambre, atque cum illis maledictionum jacula intorquent. Et quo mendacio ausi sunt prisci apostatæ seditionem contra Moysem excitare, per illud ipsum etiam moderni arrogantes tyrannidem movent contra Mosaica scripta, & qui eas leges tulit. At horum differentia in pejus vertit. Iis B namque in cogitationibus malum substitit; plaga ante factum eos, qui facturi erant si minus removisset, a conatu suo removente. At isti qui meditati sunt impietatem, dum Dei benignitas, quia pœnas reposcat, eos ad pœnitentiam exspectat, quippe scilicet contemtores, præcedens malum insequenti cumulantes, linguam armare adversus universorum conditorem non cessant; per contumelias quibus obruunt Dei famulum simul conviciantes etiam quas acceperunt dominicas leges, & per insultus contra leges in ipsummet legislatorem & omnium conditorem projicientes suas illas impudicas & conscceleratas voces. Hujusmodi est hæc nova & recens apostasiæ tyrannis contra rerum omnium C conditorem, atque adeo multiformis illa & monstrosa bellua, quæ per veterem illam apostasiam, quasi ex vipera quadam nata, ac corrosa genitricis alvo, majus adhuc venenum blasphemiæ in creatorem spuit. At de his quoque in consequentibus.

XIX. Quoniam vero oracula sacra tamquam in transcursu sermo noster attigit, quæ bonum patrem Domini nostri Jesu Christi, ipsumque dilectum filium opificem universorum & creatorem, quæcumque scilicet in sensibilibus aut intellectualibus ponuntur, manifeste pronunciant & deprædicant: videtur D mihi adhuc attingendum evidentiusque demonstrandum, quis primus fuerit, audaci animo & totidem verbis qui hanc in Deum petulantiam docuerit. Palam pœnas ejus dabunt, qui universi regem noluerunt super se regnare, sed cum ceteris sensibilibus etiam corpora sua a creatore subtrahentes, inimico accepta ferunt. Non aliunde vero ne istorum quidem demonstratio procedit, sed per eadem fiet divinitus inspirata & sacra oracula. Ausculta igitur evangelistæ Lucæ, nihil enim adeo præstat, quam ipsum audire. Ille tentationem, qua ab initio supplantator noster aggressus est, dum conspicit in forma nostra, etiam communem tentare conditorem, in sacra historia referens, ac E post primam etiam secundam enarrans: [a] *Et adducens ipsum ait, diabolus in montem excelsum, ostendit illi omnia regna mundi, & dixit ei diabolus*. Adverte animum, o homo, unde primum egressa sit hæc in Deum pugnax vox, & quod sit detestabile apostasiæ principium. Quis ausus est primus terrestria, opus & regnum dicere inimici? Zizaniorum seminator; is qui homicida fuit ab initio; is qui primus cervicem extulit contra Deum; is qui propter superbum & arrogantem animum, ut fulgur de cælo cecidit. *Et dixit illi diabolus: Tibi dabo potestatem hanc*. Contemplare quem magistrum in

[a] Lucæ IV. 5. seqq. Matth. IV. 8. seqq.

1. Ms. περιδ. 2. Forte καὶ τίς. 3. Deest ὁ σπορεὺς, vitio certe typogr.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

λον τὸ τῆς πονηρίας καθίζει συνέδριον, τίνα μυσταγωγὸν καὶ εἰσηγητήν. ὦ ταλαιπώρης τῆς ἐμῆς φύσεως· ἣν παρέσχον ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ τῷ ἐχθρῷ; οὕτως λαμπρῶς τῶν εὐαγγελίων, ὅθεν ἐῤῥάγη καὶ προῆλθε κηρυττόντων τὸ τηλικοῦτον τῆς ἀποστασίας κακὸν, καὶ τίς ὁ ἀρξάμενος, ὥσπερ βύσαντες οἱ πλανηθέντες τὰ ὦτα, ἢ παντελῶς αὐτῶν ἀφῃρημένοι τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐθέλουσι συνιδεῖν, τίνος ἑαυτοὺς ποιοῦσι μαθητὰς, καὶ τίνος οἰκειοῦνται καὶ ὑποβάλλονται φωνάς. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν. καταπλήττει σε τὸ θράσος τοῦ ψεύδους, ὦ φιλόθεον θέατρον, καὶ εἰς θάμβος ἐξαίσιον ἀπάγει τῆς ἀλαζονείας τὸ μέγεθος. ἐμὲ δὲ μᾶλλον τοῦ κακοῦ διδασκάλου τῶν κακῶν μαθητῶν ἡ σπουδὴ, καὶ οἷς τὸν διδάσκαλον ἐφιλονείκησαν ὑπερβάλλεσθαι. ὁ μὲν γὰρ καίτοι πάντα τολμηρὸς, καὶ ἀναίσχυντος καὶ ψεύστης καὶ θρασὺς ὢν, ὅμως ἄλλου δόντος λαβεῖν τὴν βασιλείαν τὴν ἐπὶ γῆς τερατεύεται· ἐμοὶ γάρ φησι παραδέδοται, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ταῦτα ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστησα. οἱ δὲ γενναῖοι καὶ δυσσεβέστεροι τοῦ διδασκάλου μαθηταὶ, τὸν [1] φρυαξάμενον εἰπεῖν, ἐκ τοῦ παραλαβεῖν, ἔχειν τὴν βασιλείαν τῶν ἐπὶ γῆς, τῆς διδασκαλίας, ὡς ἔοικεν, οἱ πλέον ἀσεβοῦσιν, ἀμειβόμενοι, δημιουργὸν καὶ πλάστην τῶν ἐπιγείων καταγγέλλουσιν. καὶ ταῦτα φρονεῖν καὶ λέγειν τολμῶντες, οὔτε πεφρίκασιν, οὔτε συνορᾷν ἐβουλήθησαν, εἰς οἷον ἀπωλείας βυθὸν καταδύουσι. σὺ δὲ μηδὲ τὸ ἑξῆς παραδράμῃς. λέγει γάρ· σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πᾶσα. ὥστε ὁ πιστεύων τοῦ διαβόλου εἶναι τὰ ἐπίγεια, καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν νομίζων τὰ ἐν αὐτοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν διάβολον προσκυνῶν. οὐ γὰρ ἂν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν ὁμολογῶν, ἃ τῆς προσκυνήσεως ἦν ὁ μισθὸς, δύναιτ' ἂν τὴν προσκύνησιν ἀπαρνεῖσθαι. τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι; ἢ οἱ παρ' αὐτοῦ μὲν ἔχειν ὁμολογοῦντες τὸ σῶμα, τῆς αὐτοῦ δὲ δημιουργίας καὶ βασιλείας ἔργον εἶναι τοῦτο, καὶ οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον, καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὅσων τὸ ἀνθρώπινον διακρατεῖται καὶ συνέχεται σύγκριμα, καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον διαπορεύονται βίον. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡ αἰσθητὴ κτίσις τὰ μὲν προχέει, τὰ δὲ γεωργεῖ. ὥστε οἱ δημιουργήματα μὲν τοῦ διαβόλου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὰ αἰσθητὰ, ἐξ ὧν ἔμαθον παρ' αὐτοῦ δόγμα [2], ποιοῦντες, ταῦτα δὲ ἔχειν παρ' αὐτοῦ, καὶ τούτοις διαζῆν τοῖς ἔργοις ἐπιδεικνύντες, οὗτοι φανερῶς καὶ ἀναμφιβόλως εἰσὶ, κἂν τὴν τῶν ὁρώντων ὄψιν καὶ ἀκοὴν κλέπτειν διαμηχανῶνται, τὴν προσκύνησιν αὐτῷ προσενηνοχότες. εὑρήσει δ' ἄν τις τούτων καὶ ἑτέραν ἀπόνοιαν, τὴν τοῦ διδασκάλου νικῶσαν. ὁ μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ τε χρόνῳ καὶ τρισὶ προσβαλὼν τῷ δεσπότῃ πείρας, καὶ τοσαυτάκις ἐπιτιμηθεὶς, ἀπέστη τοῦ τε πειράζειν τοιαῦτα, καὶ τῆς ἀλαζόνος ἐκείνης καὶ ἀθέου μεγαλαυχίας. οἱ δὲ οὐ τρὶς μόνον διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτιμηθέντες δεσποτικῶν φωνῶν· οἷς γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμηθεὶς ἐσίγησε, διὰ τῶν αὐτῶν οἱ μαθηταὶ καταδικάσθησαν τὴν σιγήν· ἀλλὰ μυριάκις, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἀριθμὸν, καὶ τοσούτοις ἔτεσιν, ἐξ οὗ διαπέπτωκεν αὐτοῖς ἡ τοῦ διδασκάλου ἀλαζών τε καὶ θεομάχος μηχανὴ, ἐπιτιμώμενοι ταῖς θεϊκαῖς φωναῖς, ἔτι προσαναισχυντοῦσι καὶ καταυθαδίζονται τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ βίῳ καὶ λόγῳ διχάζοντες ἐγχειρίζουσι τῷ ἐχθρῷ, μὴ θέλοντες ὡς ἀληθῶς, τὸν κοινὸν δεσπότην βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν.

Ἀλλ' ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τίς αὐτοῖς ἡ ἀνταπόδοσις τῆς συνηγορίας καὶ προσκυνήσεως, καὶ εἰς βα-

A cathedra collocet malitiæ synedrium, quem institutorem & doctorem. Oh miseram meam naturam! quam contulerunt inimicò contra me potestatem! Cum adeo manifeste evangelia clament unde eruperit ac processerit tantum apostasiæ malum, & quis auctor fuerit illius, seducti isti quasi aures obturantes, vel potius privati omnino earum usu, nolunt in conscientia videre, cujusnam seipsos discipulos efficiant, & cujus adoptent & usurpent voces. *Et dixit illi diabolus: Tibi dabo potestatem hanc omnem, & gloriam eorum, tradita quippe est mihi, & cuicumque voluero, do eam.* Percellit vos audacia mendacii, o Deo dilecti auditores, & in stuporem immanem impellit arrogantiæ magnitudo: B at me potius malorum discipulorum studium, quam malus magister, & nisus quo magistrum ipsum superare conantur. Ille enim quamvis hæc ausus, & impudens ac mendax & temerarius sit, nihilominus tradente alio accepisse se regnum super terra monstrose jactatur: *Mihi enim* ait *traditum est*; at non, *Ego ista ex non exstantibus subsistere feci*. Sed generosi isti & sceleratiores magistro discipuli, eum qui superbe dixit, se ex concessione habere regnum rerum terrestrium, pro documento, ut videtur, qui præ ceteris impii sunt, vicem reddentes, opificem & creatorem terrenarum rerum deprædicant. Atque cum hæc sentire & dicere audeant, neque exhorrent, neque intelligere volunt, in quantam C perditionis voraginem sese immergant. Tu vero neque quod sequitur prætereas. Ait enim: *Tu ergo, si adoraveris coram me, erit tua tota*. Ergo qui credit diaboli esse res terrenas, & ab eo putat accipere se quæ in illis sunt; hic est qui diabolum adorat. Neque enim, si se ab eo accipere confiteatur ea quæ adorationis merces sunt, adorationem ipsam negare queat. At quinam sunt hi? nonne qui ab ipso confitentur se habere corpus, & hoc ipsum esse opus illius creationis & regni; nec corpus dumtaxat, sed & panem, & vinum, & aquam, & cetera omnia, quibus humanum conservatur & consistit concretum, atque sensibilis hæc transigitur vita? Ex his namque sensibilis creatura quædam D ex semet, quædam ex terra producit. Quamobrem qui faciunt res sensibiles opera diaboli, & regni ejus, secundum doctrinas quas ab eo didicerunt, atque has se ab illo habere, hisque vitam transigere, actionibus demonstrant; isti manifeste & citra ullam dubitationem sunt, quantumvis videntium aspectum & auditum suffurari dolosis artibus enitantui, qui illi adorationem adhibuerunt. Inveniet etiam quis facile vel aliam istorum stultiam vincentem eam quæ magistri fuit. Ille enim brevi tempore tribusque aggressus Dominum tentationibus, atque toties redargutus, destitit ab hujusmodi tentationibus, atque arroganti illa & impia jactantia. At isti non ter modo per eadem redarguti domini- E ca verba: (quibus enim magister redargutus, siluit, per eadem discipuli ad silentium damnati sunt:) sed sexcenties, atque adeo infinities, & per tot annorum curriculum, ex quo scilicet corruit ipsis magistri superba & ad Deum impugnandum adhibita machina, redarguti divinis vocibus, adhuc amplius temerarie agunt, audentque contra creatorem: atque regnum illius moribus & verbis dispescentes, in manum adversarii tradunt, nolentes revera, ut communis Dominus regnet super se.

XX. Sed videamus, si lubet, quam habituri sint retributionem patrocinationis & adorationis atque

1. In Wolf. τὸ, male.

2. Forte δογμάτων, errore typogr.

πλέα ἀναῤῥήσεως τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τί τὸ ἔπαθλον, οἷς οὐκ ἠθέλησαν βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν τὸν βασιλέα τοῦ παντός. ἀπεικάζουσι μὲν οὖν αἱ ἱεραὶ παραβολαὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνθρώπῳ εὐγενεῖ. τί γὰρ θεότητος εὐγενέστερον; τὸ δὲ ἀνθρώπινον σύστημα, ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω, τοῖς πολίταις αὐτοῦ, ἅτε πλάσματα αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς αὐτοῦ [1] ἐπόλισεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ὅτι σάρκα τὴν ἡμετέραν λαβὼν, καὶ σύνοικος ἡμῶν καὶ συμπολίτης ἠξίωσε γενέσθαι καὶ κληθῆναι. πλὴν ἀλλ' ὁ τῆς θεότητος τὴν εὐγένειαν φέρων ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὴν βασιλείαν λαβὼν ἴσην καὶ ἀναφαίρετον παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐπείπερ ἅπαντα εἰδὼς, οὐδὲ τὴν ἐπανάστασιν ἠγνόησεν, ἣν τινες τῶν πολιτῶν ἐμελέτησαν κατ' αὐτοῦ. καὶ [2] ἠρνήσαντο μὲν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, οὐκ ἠθέλησαν δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῶν. οὗτος ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἀγαθὸς πατρὸς παῖς, ἡ πηγὴ τῆς συμπαθείας, ὁ τοῦ ἐλέους Θεὸς, τὰ τῶν οἰκτιρμῶν μὴ κενούμενα σπλάγχνα, οὐκ ἠνέσχετο τὴν τοσαύτην παροινίαν τῶν ἀχαρίστων αὐτοῦ πολιτῶν. οὐ δὲ γὰρ ἕν τι τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων ἦν τολμηθὲν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ πλάστου, κατὰ τοῦ δημιουργοῦ, κατὰ τοῦ εὐεργέτου, κατὰ τοῦ προνοητοῦ ἡ ἀπόνοια· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ, ὑπὲρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου, ὑπὲρ τοῦ ἀντικειμένου ἡ σπουδή. ἵνα τοῦ μὲν ἀφέλωνται τὴν βασιλείαν, τῷ δὲ χαρίσωνται. διὸ τί ποιεῖ; καὶ τίνα δίκην τοὺς ἀποστάτας δίκαιος ἀπαιτεῖ κριτής; ἀλλὰ γὰρ ἄμεινον αὐτῆς ἐκείνης ἀκούειν τῆς ψήφου· τοὺς ἐχθρούς μου φησὶ, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν, ἀγάγετε καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου. ἐπεὶ δὲ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν παρεῖδον μὲν τὸν ποιητὴν, ἀπέβλεψαν δὲ πρὸς τὸν πτερνιστὴν, διὰ τοῦτο ἐνώπιον τοῦ πανεφόρου καὶ πανεπισκόπου τῆς δίκης ὀφθαλμοῦ τὴν ἀξίαν ἀπαιτοῦνται ποινήν. καὶ κατασφάξατε αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου, ἵνα ὃν οὐκ ἠθέλησαν ἐπιγνῶναι βασιλέα, ἐπιγνῶσι καὶ ἄκοντες, οἷς ἀπαιτοῦνται τὰς εὐθύνας, βασιλέα καὶ δίκαιον. καὶ ἐπεὶ τὸ παρ' ἐμοῦ σῶμα πλασθὲν αὐτοῖς, ἀλλοτρίας χειρὸς ἔργον ἔθεντο, κατασφάξατε αὐτοὺς, ὡς ἂν δι' οὗ παρῴνησαν εἰς ἐμὲ, καὶ τῆς ἐμῆς διελόντες αὐτοβασιλείας [3] προσεῤῥίψαν τῷ ἐχθρῷ, τούτου διχασθέντες, τὴν ὀφειλομένην ὦσι δίκην τῆς ἀποστασίας ἐκτετικότες. κατασφάξατε αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου. ἐννοήσατε τῆς τιμωρίας τὸ ἄφυκτον [4] καὶ πικρόν. τίς ὁ δοὺς τὴν ψῆφον; τίνος ἡ ἀπόφασις; σφαγῆναι μὲν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, κἂν φέρῃ τι λυπηρὸν, ἀλλ' οὖν πολλὴν παρέχει παραμυθίας ἀφορμήν. ὑπολείπει γὰρ τὸν δεσπότην ἐκδικητὴν, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ χαρᾶς ἡ ἐλπὶς προοίμιον αὐτῷ τῆς εὐφροσύνης ἔννοιαν ὑποτίθησι τὴν σφαγήν. ὅταν δὲ ὁ δεσπότης αὐτὸς προστάσσῃ κατασφαγῆναι, παρ' οὗ ἡ ἐκδίκησις, παρ' οὗ τὸ ἔλεος, παρ' οὗ ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη, παρ' οὗ ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία· τίς ἂν παραστήσῃ λόγος τὸ πικρὸν καὶ ἀφόρητον τῆς πληγῆς; τὸ ἀπαράκλητον καὶ ὀξὺ τῶν ἀλγεινῶν; πρὸς τίνα ἔσται ἡ καταφυγή; τίς ἀνάψυξις τοῦ πάθους οὐ δεχομένου τέλος, ἀπελπιστήτου τῆς τιμωρίας διαμενούσης; ἀλλ' ἐννοήσατε ταῦτα, καὶ ἐννοήσαντες φοβήθητε τὴν πληγὴν, ὁρῶντες ἐν ἑτέροις, πρὸ τοῦ ἐμπεσεῖν εἰς πεῖραν, τὸ φρικτὸν τῆς ὀδύνης καὶ φοβερὸν, καὶ ἀπόστητε τῆς ἴσης ἀπονοίας πρὸ τῆς ἴσης τιμωρίας. ὁ γὰρ ἐν τῷ πάθει φόβος, καὶ ἡ μεταμέλεια οὐδὲν οἶδασι κέρδος φέρειν. ἕως καιρὸς μετανοίας, τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα· ἕως ἡ τῆς συγγνώμης ἀνέῳκται θύρα, εἰσελθεῖν δι' αὐτῆς μὴ βραδύνωμεν· ἕως αἱ ἀπειλαὶ μετέωροι, τὴν ἐπιστρο-

A præconii, quo hostem sibi regem constituunt; cujusmodi item erit præmium, propterea quod noluerint regnare super se regem universi. Assimilant enim vero sacræ parabolæ Dominum nostrum Jesum Christum, atque adeo ipse semet homini nobili; quid enim divinitate nobilius? humanam vero societatem, ut cetera omittam, civibus ejus, utpote figmenta illius: ajuntque ipsum heic civitatem sibi in terra constituisse, & quod carnem nostram assumens, cohabitator & concivis noster dignatus est esse & vocari. Verumtamen is qui divinitatis nobilitatem in seipso fert, regnumque accepit æquale & inamissibile a patre, quandoquidem omnia sciebat, ne hoc quidem ignoravit, quod ex civibus B nonnulli contra se insurrexerint; quod item non negarint quidem ejus regnum, at noluerint eum supra se regnare. Iste ergo benignus ac bonus patris filius, fons affectionis, Deus misericordiæ, viscera miserationum numquam vacantia, non tulit tantam insolentiam ingratorum civium suorum. Neque enim unum aliquod humanorum peccatorum ausum fuerat, sed contra creatorem, contra opificem, contra benefactorem, contra provisorem insultus erat, & quidem pro primigenio hoste, pro homicida ab initio, pro adversario partium studium erat, ut alterius quidem regnum tollerent, alteri vero largirentur. Quamobrem quid facit, & quam ab apostatis exigit pœnam justus judex? At præstat C ipsam illam audire sententiam: [a] *Inimicos meos*, ait, *qui noluerunt me regnare super se, adducite & jugulate coram me.* Quoniam enim suismet oculis creatorem despexerunt, & respexerunt supplantatorem, idcirco coram omnia intuenti omniaque respicienti justitiæ oculo justas postulantur pœnas. *Et jugulate eos coram me*: ut quem non voluerunt recognoscere regem, recognoscant vel inviti, dum ultio de illis sumitur, & regem & justum. Et quoniam corpus eorum per me formatum, alienæ manus opus esse statuerunt, *jugulate eos*, ut per quod conviciati sunt me, quodque a meo regno divellentes inimico projecerunt, ab eo dissecti debitas apostasiæ pœnas persolvant. *Jugulate illos coram* D *me*. Considerate inevitabilem & acerbam ultionem! Quis suffragium fert? Cujus est sententia? Ab hoste jugulari, etsi triste quid sit, at saltem multam consolationis caussam exhibet. Relinquit enim Dominum vindicem: ac resurrectionis & gaudii illius spes, ceu initium quoddam considerare facit lætitiæ ipsammet jugulationem. At quando Dominus ipse jugulari mandat, a quo ultio, a quo misericordia, a quo post resurrectionem exsultatio & lætitia, a quo vita est & salus: quænam oratio exhibere possit acerbitatem magnitudinemque plagæ? quæ desperationem acroremque dolorum? ad quem confugere licebit? quod refrigerium erit passionis non admittentis finem, interminabile permanen- E te ultione? Sed recogitate isthæc vos, atque recogitantes expavescite plagam, dum in aliis eam conspicitis, antequam ipsi experiamini horribilem illum ac tremendum dolorem, & recedite a simili stultitia ante similem pœnam. Timor enim & pœnitentia quæ in ipsomet cruciatu habentur, nullam sciunt afferre utilitatem. Dum tempus resipiscendi est, resipiscentiam amplectamur: quamdiu veniæ aperta est janua, intrare per illa ne cunctemur: dum adhuc minæ impendent, conversionem

[a] Lucæ XIX, 27.

1. Wolfius in sua versione videtur legisse αὐτοῖς.
2. Deest καὶ.
3. Error videtur typogr. pro αὐτῷ βασιλείας.
4. Ms. ἄφυκτον.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

φὴν ἐπιδείξωμεν. δοθέντος γὰρ τοῦ συνθήματος, καὶ τοῦ βίου λυθέντος, οὐδεὶς οὐκέτι τρόπος σωτηρίας, οὐδὲ τοῦ μὴ παθεῖν ἐλπὶς, ἃ παθεῖν ἠπειλήθη, καταλείπεται. ἀλλὰ γὰρ τοῦ διδασκάλου τῆς ἀποστασίας τρανῶς τε καὶ χωρὶς τινος περινοίας παρὰ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν στηλιτευθέντος, καὶ οἵαν ὁ δίκαιος κριτὴς τοὺς ἐκείνου μαθητὰς, καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλεῦσαι, τὴν ποινὴν εἰσπράττεται κατάδηλόν τε καὶ περιφανεστάτην ἐπιδειξαμένων, τίνα λοιπὸν οἱ μετὰ ταῦτα πάντα τὴν ἀποστασίαν ἔτι στέργοντες εὑρήσουσιν ἀπολογίαν; ποῖον λείψανον ἑαυτοῖς ὑπελείποντο συγγνώμης; τίς αὐτοῖς ὀφθαλμὸς ἐπιστάξει δάκρυον ἐλέους; τὸν διδάσκαλον αὐτῶν, ὅτι περ ὁ διάβολός ἐστιν, ἔμαθον παρὰ τῶν εὐαγγελίων· τοὺς πρὸ αὐτῶν μαθητὰς, ὅτι κατεσφάγησαν ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότου, μὴ θελήσαντες αὐτὸν βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν. καὶ τοῦτο τὰ σεπτὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγέλια διδάσκουσι διαπρυσίως, ὅτι προσκυνηταὶ τοῦ διαβόλου, καὶ ὅτι τοῦ δημιουργοῦ ὑβρισταὶ οἱ σχίζοντες τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, καὶ τοῦτο τὰ αὐτὰ διακεκράγασιν ἱερὰ λόγια. οὐκοῦν, εἰ μηδὲν τούτων αὐτοὺς ἀποστρέψει [1] τῆς ἀποστασίας, ὑπόλοιπόν ἐστι τὸ ἀτελεύτητον πῦρ, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὃ ἡτοίμασθαι αὐτῶν τῷ διδασκάλῳ. ἐκεῖνο καὶ ἄκοντας αὐτοὺς, καὶ χωρὶς τινος ὠφελείας ἀποστήσει [2] τῆς θεομαχίας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τῷ προχείρῳ τῆς διαλέξεως καὶ τῆς ὁμιλίας.

A ostendamus. Dato enim profectionis ſigno ſolutaque vita, nullus amplius erit ſalutis modus, nec ulla non patiendi ſpes ea quæ minæ intentant, relinquitur. At enim, magiſtro apoſtaſiæ hujus liquido & ſine ullo commento per evangelica dicta refutato, quæ cujuſmodi pœna juſtus judex illius diſcipulos, & quotquot noluerunt ipſum regnare ſuper ſe puniat, clare manifeſtiſſimeque demonſtrant; quamnam quæſo qui poſt hæc omnia adhuc apoſtaſiam tuentur, purgandi ſe rationem invenient? Quas reliquias ſibi veniæ reliquas fecerunt. Quis oculus pro illis lacrymas miſericordiæ ſtillabit? Magiſtrum ſuum diabolum eſſe ab Evangeliis didicerunt; B diſcipuloſque qui ante ſe fuerunt, jugulatos fuiſſe ſub oculis Domini, propterea quod noluerunt ipſum ſuper ſe regnare: iſtud præterea veneranda ſalvatoris noſtri Evangelia docent manifeſte, quod nempe adoratores diaboli ſunt, & in creatorem contumelioſi, quotquot regnum Dei partiuntur; id inquam eadem clamant divina eloquia. Si nihil ergo horum eos ab apoſtaſia ſua longe removeat, reliquus profecto eſt ignis immortalis, & tenebræ exteriores, quæ præparatæ fuerunt eorum magiſtro. Illæ eos vel invitos ac ſine ullo emolumento removebunt a pugna hujuſmodi contra Deum. Et hæc quidem dicta ſufficiant pro ratione haud ita elaboratæ commentationis, & familiaris orationis.

1. Ms. ἐπιστρ.

C

2. Ms. ἀποστῆσαι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

τῆς τῶν Μανιχαίων ἀρτιφυοῦς πλάνης.

ΑΡΣΕΝΙΩ,

τῷ ὁσιωτάτῳ μοναχῷ, πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ τῶν ἱερῶν.

ΛΟΓΟΣ δʹ.

D

ΕΠειδήπερ, ἱερῶν ἀνδρῶν ἐρασμιώτατε, τὰς διαλέξεις ἔχειν ἠξίωσας, αἳ [1] τοῦ Μάνεντος μὲν παραφυάδες τὸ φρόνημα καταισχύνουσι. πάλαι δὴ Νικηφόρῳ προσωμιλήθησαν, οὔπω μὲν ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύτης γινωσκομένῳ· καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν πίστιν ἠσπάζετο, ἥτις τὸν κόσμον ἐνίκησεν· ἔτι δὲ τοῖς τῆς ἀποστασίας λειψάνοις ἐγκαλινδούμενος, καὶ τὴν ἐκεῖθεν εἷλκε προσηγορίαν, Βέρζελις γὰρ ὠνομάζετο. ἐπεὶ οὖν τοὺς λόγους ἐκείνους, εἰς γραφὴν ἀναληφθέντας ἐπεζήτησας, ἡ δ' ἁρπαγὴ τῶν βιβλίων κἀκείνοις ὑπερόριον ζημίαν ἐπέβαλε, καὶ οὐ πάρεστι τὸ συνταγμάτιον· τῶν δὲ ἐν αὐτῷ κατατεταγμένων προηγουμένη σε χρεία κατέχει, ὅσα διὰ τῶν εὐαγγελικῶν E καὶ ἀποστολικῶν ῥημάτων τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποστάδος πρόρριζον τὴν βλάστην ἐκτέμνει. [καὶ γὰρ καὶ ταῦτα κατ' αὐτῶν ἐστι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἄφυκτον τὸ τῆς ἐκτομῆς ἐπαφιέντα δρέπανον·] τάδε ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι, ἐπιδείκνυσιν, ὡς ἡ χάρις τῇ Μωσαϊκῇ κοσμογενείᾳ συμφθέγγεται, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἄρτι πολιτείᾳ Θεὸν γινώσκειν καθισταμένη παιδαγωγεῖται καὶ κατευθύνεται· ναὶ δὴ καὶ ὅτι τὴν σωματικὴν καὶ ὁρατὴν κτίσιν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκ μὴ ὄντων λόγῳ ὑποστησάμενος, ὃς καὶ τὴν νοερὰν τε καὶ ἀόρατον παραπλησίῳ σοφίας πλούτῳ παρήγαγεν. ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τῆς αὐτῆς ἐστι φιλανθρώπου καὶ

1. Edit. Wolf. ἠξίωσαν αἳ: quod non videtur.

EJUSDEM,

adverſus Manichæorum nuper gliſcentem errorem.

ARSENIO

ſanctiſſimo monacho, presbytero & abbati.

LIBER IV.

I. QUoniam, ſacerdotum dilectiſſime, diſputationes (meas) habere voluiſti, Manichæi equidem propagines animi cogitata pudore deprimunt. Dudum ſcilicet cum Nicephoro familiariter habitæ ſunt, nondum ſane ex hac appellatione cognito; neque enim fidem amplectebatur, quæ vicit mundum: ſed dum adhuc apoſtaſiæ reliquiis involutus eſſet, inde etiam appellationem trahebat, dicebaturque Berzelis. Quoniam igitur diſputationes illas in ſcriptum redactas requiſiſti, ſed rapina librorum illis quoque exſilii multam intulit, nec libellus ad manus eſt; tu vero inter multa quæ in eo offerantur, potiſſimum opus habes iis omnibus, quæ per evangelica & apoſtolica dicta Manichææ rebellionis radicitus germina ſuccidunt: (ea namque ſunt quæ præ ceteris contra illos inevitabilem excidii falcem immittunt:) ea, ut compendio dicam, oſtendunt; Quod Evangelium Moſaicæ de rerum origine narrationi conſonat, & reliquis omnibus, quibus nove ſtabilita politia cognoſcendi Deum, eruditur & dirrigitur: immo quod corpoream & viſibilem creaturam ille eſt qui verbo ex non exſtantibus ſubſiſtere fecit, qui etiam intellectualem & inviſibilem ſimilibus ſapientiæ divitiis produxit. Præterea etiam, quod humanum corpus ejuſdem eſt benignæ ac beneficæ providentiæ, perinde

ἀγαθουργοῦ προνοίας, ὥσπερ καὶ ἡ ψυχὴ, φιλοτίχνημα, καὶ ὡς οἱ τῇ νομικῇ πολιτείᾳ διαπρέψαντες, Θεόν τε τὸν ἀληθῆ καὶ ἀγαθὸν ἐθεράπευον, καὶ κατὰ τῆς πονηρίας παρετάττοντο. ταῦτα δὴ ταῦτα, καθόσον οἷόν τέ ἐστιν ἡμῖν, καὶ ἡ τοῦ καιροῦ συγχωρεῖ βαρύτης, καθυποβάλλοντες ἐκδόσει· [ἐν τούτοις γὰρ οἶμαι περιγράφεταί σου καὶ τὸ αἴτημα·] τῇ σῇ διεπεμψάμεθα ὁσιότητι. καὶ εἰ μὲν ἄποις, ὡς ἤλπισας· τῆς σῆς ἂν εὐχῆς εἴη, καὶ τῆς κατὰ τὴν πίστιν αἰτήσεως ἡ ἐνέργεια. εἰ δὲ τὰς ἐλπίδας ἐκνικήσει τὸ ἀδόκητον· τοῦτο δὴ ταῖς τε συνεχέσιν ἀῤῥωστίαις, αἷς οὐ λήγει παρενοχλοῦν ἡμῶν τὸ σωμάτιον, καὶ τῇ τοῦ καιροῦ λογίζου χαλεπότητι. ἄν δή ποτε τῆς θείας ἐπισκοπῆς παρορώσης μὲν οἷς ἁμαρτάνομεν, εὐμενέστερον δὲ διατιθεμένης τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἀναίτιον ὀργὴν διαλυούσης εἰς πρᾳότητα, τὸ κατ᾽ ἀρχὰς αἰτηθὲν ταῖς σαῖς χερσὶ περιενεχθείη, μηδὲν θαυμάσῃς ἀναλεγόμενος, εἰ [1] τὰ πλείω τῶν ἐν αὐτῷ κἀνταῦθα συμπεριείληπται, ἀλλὰ τοὐναντίον, εἰ μὴ παρεῖται. λήθη γὰρ πολλάκις καὶ τῶν ἄμεινον εἰδέναι καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπεκράτησε, μάλιστά γε συμμαχίαν τὴν ἐκ τῶν παρόντων εἰ συνεπάγοιτο. ἅμα δὲ μηδὲ ἐκεῖνο δίδου παρορᾷν, ὅτι μὴ προάγειν ἄλλην πραγματείαν, ἀλλ᾽ ὡς ἐν ἀπόροις, τῆς ἐστερημένης παραμύθιον καὶ λήθης φάρμακον ἑαυτοῖς καὶ φίλοις ἀντεισάγοντες.

atque anima, solertissimum opus. Ad hæc, quod universi qui sub legali politia eminuerunt, Deum verum & bonum coluerunt, & adversus malitiam in acie steterunt. Hæc eadem, quantum per nos fieri potest & præsentis temporis difficultas permittit, pro argumento nobis tractandorum proponentes, (in his enim ut puto consistit & postulatio tua) ad tuam transmisimus sanctitatem. Ac si talia quidem inveneris, quemadmodum sperasti, virtute utique fuerit orationum tuarum, & petitionis tuæ secundum fidem. Quod si spem vincat quod non exspectabas; hoc sane & continuis infirmitatibus, quibus vexat nos jugiter nostrum corpusculum, & temporum difficultatibus tribuendum existima. Quod si umquam, (divina providentia dissimulante peccata nostra, de rebus nostris benignius aliquid disponat, resolvatque humanam & immeritam iracundiam in benignitatem,) quod ab initio petisti ad tuas manus pervenerit, legens nihil admiraberis, si plurima eorum quæ ibi sunt, heic quoque comprehenduntur, immo vero contra, si non compareant. Oblivio enim sæpe obtinet & in iis, quæ melius est scire aut necessaria sunt, protissimum si ex præsentibus una secum conflictum ducat. Simul vero nec illud non attendendum putes, quod haud aliam commentationem procudere decrevimus, sed veluti in rebus perplexis, aliud quid ad consolationem deperditæ, & pro oblivionis remedio tam nobis quam amicis subrogare voluimus.

Ἀρχὴ δὲ ἡμῖν τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παρατάξεως αὐτὰ τὰ δεσποτικὰ ἔργα καὶ ῥήματα. οὔτε γὰρ ἡμῖν ἀλλαχόθεν στρατηγεῖσθαι βέλτιον, οὔτε τοῖς πολεμίοις βάλλειν εὐστοχώτερον, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐκείνους πίπτειν φοβερώτερον ἢ ἀθλιώτερον. ὅρα γοῦν πῶς ἐξ αὐτῆς συμβολῆς ὁ βασιλεὺς τῶν ὅλων, καὶ σωτὴρ ἡμῶν καὶ στρατηγὸς τὸν χάρακα τῶν ἐχθρῶν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνασπᾷ καὶ καταστρέφει, καὶ συγχεῖ τὸ φρόνημα, καὶ διασκεδάζει τὸ θράσος τῶν ἀποστατῶν. τί βουλεύων καὶ τίνα τέχνην κινῶν, οὐδὲν μεμηχανημένον, οὐδὲ δι᾽ ἀγώνων καὶ καμάτων προϊὸν, ἀλλ᾽ ἅμα τε φωνὴν ἀφίησι μόνον, καὶ πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἠφάνισται. πᾶσα γάρ φησι, βασιλεία μερισθεῖσα καθ᾽ ἑαυτῆς ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ᾽ ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. ὁρᾷς ὅπως ὁ φθόγγος ἠχήσας μόνον τῆς σάλπιγγος τῆς βασιλικῆς, τὸ χαράκωμα τῶν ἐχθρῶν διέφθειρέ τε καὶ ἐξερήμωσε; καὶ τί λέγω χαράκωμα; ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν, καὶ αὐτὸ τῆς ἀποστασίας, ὅπερ ταῖς αὐτῶν δυσσεβεστάταις καὶ πεπλασμέναις ἐπινοίαις ἀνεπλάσαντό τε καὶ ὠχύρουν, βασίλειον. εἰ γὰρ βασιλεία μεριζομένη ἐφ᾽ ἑαυτῆς οὐχ ὑφίσταται, ἀλλ᾽ αὐτὴ περὶ αὐτὴν θᾶττόν τε καταῤῥεῖ καὶ ἀφανίζεται, ἡ δὲ δημιουργὸς τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ βασιλεία δι᾽ αἰῶνος μένει, ὡς ἂν οὐδ᾽ αὐτὸ τὸ τῆς ἀποστασίας ἀποθρασυνθείη ἐξαρνήσασθαι· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι νῦν ὁ πάντα νεωτερίζων χρόνος οὐδένα παρέδειξεν εἰς τοιαύτην λύσσαν ἐκλυσσήσαντα. εἰ οὖν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχὴ, ὡς πᾶσιν ἐπίδηλον, κρείττων πάσης διαλύσεως, πῶς οὐ μᾶλλον ἐπιδηλότερον, ὡς αἷς αὐτοὶ τὸ ὁλόκληρον ταύτης ταῖς τόλμαις διασπαράσσοντες πονηρὰν ἀρχὴν σκηνοποιοῦσιν καὶ παρασηγνύουσι, τὴν μὲν τοῦ κοινοῦ καὶ ἀγαθοῦ δεσπότου βασιλείαν προπηλακίζειν μανίαν εἵλοντο, ἣν δὲ ἀντανιστῶσιν, ἅμα τε πλάττουσι καὶ ἅμα λύουσιν. ἀμερίστου γὰρ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ βασιλείας συντηρουμένης, ὁδὸς γὰρ ὁ μερισμὸς εἰς διάλυσιν, ὅτι τε τὸ [2] ἄλυτον τὸν μερισμὸν ἀποπέμπεται, καὶ πρό γε τῆς ἐπιβολῆς ταύτης ὁ δεσπότης εἰπεῖν, τὸ μεριζόμενον διαλύεσθαι.

II. Initium jam nobis instruendæ contra adversarios aciei ab ipsis fiat dominicis actis & verbis. Neque enim aliunde melius est ut bellum ordiamur, neque in adversarios scite magis licet jacula conjicere, aut illi possunt terribilius infeliciusque cadere. Contemplare ergo, quomodo primo statim congressu rex universorum idemque salvator & imperator noster, adversariorum vallum ab ipsis fundamentis convellat evertatque, & confundat cogitata, dissipetque audaciam apostatarum: quid item sibi volens & quam artem movens, nullis machinamentis, nullo præliorum laborumve processu, sed simul atque vocem tantum emittit, omnia adversariorum evanescant. [a] *Omne enim inquit regnum divisum contra se, desolatur; & omnis civitas vel domus divisa contra se, non stabit.* Viden' quomodo tonus vocis insonans dumtaxat regalis tubæ, vallum adversariorum dissipavit desertumque effecit? Et quid dico vallum? immo vero etiam civitatem, & ipsammet apostasiæ regiam, quam suis impiissimis & commentitiis excogitationibus effinxerant ac munierant. Si enim regnum divisum contra seipsum, non subsistit, at ipsum suo in loco citius dilabitur & evanescit, creatrix vero omnium Imperium atque regnum jam tota manet æternitate, ut ne ipsa quidem apostasia inficias ire auderet: (neque enim hactenus quod universa innovat tempus, ullum ostendit qui in tantam rabiem exarserit:) si ergo Boni imperium, ut omnibus liquet, majus est omni dissolutione; quomodo non amplius liquere debet, quod quibus ausibus isti, ejus integritatem dilacerando, malignum imperium in scena repræsentant & consarcinant, regnum quidem communis ac boni Domini contumeliis lacessendi vesanam mentem induerunt; quod vero vicissim stabilire enituntur, uno eodemque tempore compingunt & dissolvunt? Indiviso namque boni Dei regno conservato, (divisio enim via est ad dissolutionem) quod indissolubile divisionem respuat, etiam ante hujusmodi novitatem Dominus, ait dissolutum iri quod dividitur. Ipsa quoque crea-

a Matth. xii. 25. seqq.

1. Ms. εἰς.

2. Ms. τὸν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

λύεσθαι· καὶ ἡ κτίσις τοσούτοις αἰῶσιν ἐξ αὐτῆς παραγωγῆς κατά γε τὴν ὁλοκληρίαν κρατεῖν τῆς λύσεως ἐκληρώσατο. ὁρᾶται δὲ περιφανῶς καὶ τοῖς οὐρανίοις ἀλληλουχούμενά τε καὶ συνεχόμενα τὰ ἐπίγεια, τά τε νοερὰ καὶ νοητὰ τῶν σωματικῶν καὶ ταῖς αἰσθήσεσι κρινομένων διὰ τῆς ἀδιαδόχου προνοίας οὐ διϊστάμενα, ἀλλὰ καὶ περιφανεστάτην φέροντα τὴν συνάφειαν. οὐ μὲν [1] ἀλλά γε καὶ αὐτὸ τὸ λογικὸν ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, ἐξ ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων μερῶν ἡρμοσμένος συνέστηκεν. εἰ οὖν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ δημιουργία τε καὶ βασιλεία τομὴν καὶ μερισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται· ἣν δὲ αὐτοὶ ἀναπλάττουσι, μερίδα τινὰ τῆς ὅλης δημιουργίας τῇ γλώσσῃ ἀποσπαράξαντες, τοῖς τῆς ἀποστασίας προάγουσι ῥήμασι, καὶ ἐχθρὸν ἐν αὐτῇ βασιλεύειν καθιδρύουσι· πῶς αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν δέξοιτο στάσιν αὐτῇ; πῶς δ᾽ ἂν ὑποσταίη, αὐτὴν τὴν γένεσιν ἐκ μερισμοῦ καὶ λύσεως λαβοῦσα καὶ τομῆς καὶ διαιρέσεως, ἃ καὶ τὸ ὁλόκληρον εἰς φθορὰν καταστρέφει, προελθοῦσα καὶ ἀποῤῥυεῖσα, εἰ καὶ μὴ δυσφημούσης γλώσσης ὑπῆρχεν ἀνάπλασμα; πῶς δ᾽ οὐχ ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχὴ τῷ ἀδιαλύτῳ συνέχεται, καὶ προϊοῦσα μᾶλλόν τε διαμένει καὶ μεταβάλλει προκόπτουσα πρὸς τὸ ἄμεινον· οὕτως καὶ ἣν καινίζει τῶν θεοβλαβῶν ἡ ἀπόνοια, οὐχὶ τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτοῖς μόνοις τοῖς βλασφήμοις ὀνειροπολήσασα χείλεσι, θᾶττόν τε προῆλθεν, εἰς ἀφανισμὸν καταδύσεται, καὶ γέλωτα καὶ χλεύην τοὺς ἐραστὰς καταλιποῦσα οἰχήσεται, δίκην ὥσπερ ταύτην αὐτοὺς ἀντεισπράττουσα τῆς συμπεπλασμένης καὶ ἀνυποστάτου ἀναῤῥήσεως, δι᾽ ἧς μάτην αὐτῇ, μᾶλλον δὲ δυσσεβῶς καὶ ἀθέως τὸ τῆς βασιλείας [2] ὄνομα, οὐδὲ θεραπαινίδος ἐχούσῃ χώραν, περιέθεντο; οὕτω καταστρέφειν στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἡ παντοκρατορικὴ καὶ στρατηγὸς οἶδε, καὶ τῶν ἄλλων κατεξουσιάζουσα ἀρχή. οὕτως σκυλεύειν τοὺς ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους, καὶ ὧν ἐκείνη ἀγώνισμα, στηλιτεύειν τε καὶ παραδειγματίζειν, καὶ ταῦτα διὰ μιᾶς φωνῆς τὸ κράτος ἄμαχον ἐπιδείκνυσιν. ἔδει μὲν οὖν τοὺς ἀποστάτας αὐτοβοεὶ καθορῶντας τὰ αὐτῶν ἀνατραπέντα, καὶ μηδὲ πρὸς τὸν ἦχον ἀντισχόντα τῆς σάλπιγγος τῆς βασιλικῆς, μήτε αὐτὰ μήτε τὴν βασιλείαν, ἣν πρὸς νεωτερισμὸν ἰδόντες, ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, ἀλλὰ πάντων αὐτοῖς εἰς ἐρήμωσιν περιεστηκότων, μηκέτι προσφιλονεικεῖν, μηδὲ τῆς τυραννίδος ἀφανισθείσης πρὸς τὸν τύραννον ἐπιστρέφεσθαι, ἀλλὰ τὸν κοινὸν δεσπότην ἐπιγνόντας προσδραμεῖν αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ, καὶ δι᾽ ἐπιστροφῆς γνησίας καὶ θερμῆς μετανοίας ἀνομολογῆσαι μὲν ἑαυτοὺς τῆς αὐτοῦ χειρὸς εἶναι καὶ πλάσμα καὶ δημιούργημα, διακυβερνᾶσθαι δὲ καὶ διεξάγεσθαι τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ, μισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι τέλεον τὸν ἐχθρὸν, ὡς μηδὲν οἷς πράττουσι κατὰ τὸν βίον μηδεμίαν αὐτῷ καταλιπεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μηδὲ πάροδον.

Εἰ δ᾽ ὁ βαθὺς αὐτῶν ἐπικρατήσας τῆς ἀποστασίας σκότος, οὕτως αὐτῶν ἠμαύρωσε τὰ νοήματα, ὡς καὶ τῆς τυραννίδος ἤδη λελυμένης τε καὶ ἠφανισμένης, μηδ᾽ οὕτως αὐτὴν ἀνανήφουσιν ἐξομόσασθαι, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἐκείνην μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ βασιλείαν νεανιεύονται τάττεσθαι· φέρε, δείξωμεν τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὅπως ἀρνουμένους αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, οὐ μέχρι τοῦ καταστρέψαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ ἐξαφανίσαι καὶ σκυλεῦσαι τούτους τὴν δίκην ἵστησιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν ἀνιάτως ἔχουσι τὴν σφαγὴν ἐπαφίησιν. Ἴσως κἂν γοῦν ταύτην αὐτοῖς ὁρῶντες ἐπιφερομένην, συναίσθησίν τινα τοῦ τολμήματος λάβωσι, καὶ μηκέτι

A tura per tot sæcula inde ab ipsa productione integre perfecteque dissolutione superiorem esse sortita est. Conspiciuntur vero etiam evidenter cælis respondere & contineri terrestria; & quæ mente cogitationeque percipiantur a corporeis, & iis quæ sensibus dijudicantur propter perpetuam providentiam non diffidere, quinimmo manifestissimam connexionem exhibere. Quin etiam ipsummet rationale animal homo, ex visibilibus ac invisibilibus partibus aptatus consistit. Si ergo boni Dei opificium & regnum sectionem & divisionem non admittit; illud vero quod ipsi comminiscuntur, de toto opificio portionem aliquam lingua dilacerantes, apostasiæ verbis producunt, atque hostem in illo
B regnare constituunt; quomodo ipsum per se sibi stabilitatem comparare queat? quomodo subsistet, cum productionem suam ex ipsa divisione & dissolutione accipiat, a sectione item ac divulsione, quæ & quod integrum totumque est in corruptionem vertunt, procedat & dimanet, quantumvis non esset blasphemantis linguæ figmentum? quomodo non etiam, sicut boni Dei imperium sua indissolubilitate conservatur, processuque multo magis durat ac proficiens ad ampliorem pervenit perfectionem; ita quoque illud quod novum impiorum stultitia fingit, nonne exstantiam suam in solis blasphemis labiis ipsorum per somnium accipiens, citius quam prodiit, in nihilum redigendum erit,
C risumque & cachinnum suis amatoribus relinquens evanescet, hanc quodammodo pœnam ab illis vicissim repetens fictitiæ & insubsistentis prærogativæ, per quam incassum ei, atque adeo impie & scelerate reginæ nomen imposuerunt, cum ne mancipii quidem locum teneat? Adeo avertere hostium castra novit imperatorius ac ducalis, & qui in ceteris potestatem habet, dominatus: adeo spoliare scutiferos & hastatos, eosque qui pro illo regno pugnant, debellare & in triumphum palam traducere; & quidem unica voce, imperium se habere invictissimum demonstrat. Oportebat igitur apostatas primo statim clamore videntes subverti sua, ac ne posse quidem sustinere sonum regalis tubæ
D nec ipsa nec regnum, quod novitati morem gerentes sibi ipsi imaginaverant; quin etiam omnibus suis in desolationem redactis, non amplius ambitiose contendere, neque sublata jam e medio tyrannide in tyrannum oculos intendere: sed communem Dominum recognoscentes ad illius regnum confugere, & per sinceram conversionem fervidamque pœnitentiam confiteri, se quidem illius manus esse & figmentum & opus, gubernari vero se suaque omnia administrari ipsius providentia & benignitate: præterea odisse atque abominari hostem quantus quantus est adeo, ut in omnibus vitæ suæ actibus nullam relinquerent ei potestatem ac ne obrependi quidem locum.

E III. Quod si tenebræ profundissimæ eorum apostasiæ præpollentes, adeo cogitationes illorum obduxerunt, ut tyrannide etiam jam dissipata & evanescente, ne sic quidem resipiscant, ut eam ejurare velint; sed illi potius, quam regno boni Dei subesse ferociant: age dum ostendamus, rex universorum qualiter abnegantibus ipsis illius regnum, non in eo vindictam sistat, ut Principium illorum subvertat extermineque, ac eos spoliet, verum etiam post diuturnam patientiam, dum curari nolunt, jugulationi subjiciat. Fortasse saltem dum sic sese mactari vident, conscientiam aliquam audaciæ suæ induent, nec amplius sive cogitare sive dicere

1. Lege μὲν.

2. Wolf. putat βασιλίδος.

μή τι διανοηθείης μή τι λέγοιες μὴ θέλειν ἐπ' αὐτοὺς βασιλεύειν, μηδ' ἄρχειν αὐτῶν τῶν σωμάτων, μηδὲ τῆς ἄλλης ὁρατῆς κτίσεως τὸν δημιουργὸν καὶ βασιλέα τοῦ παντός. ὅρα γὰρ μεθ' ὅσης τῆς ἀποτομίας καὶ σφοδρότητος τὴν τιμωρὸν ἐπάγει ψῆφον κατ' αὐτῶν ὁ φύσει φιλάνθρωπος. τοὺς ἐχθρούς μου φησὶν ἐκεῖνος, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου. τί λέγεις; φρίττεις τὴν ψῆφον, καὶ φεύγεις τὴν σφαγήν; καὶ τοῦ διχάζειν ἀφίστασαι τὴν βασιλείαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ; καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρᾷς, ἐφ' ᾧ τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν ὁλόκληρον μὲν ὁμολογεῖν, καὶ τῶν σωμάτων δὲ καὶ τῆς ψυχῆς ἀναφέρεσθαι τὴν κυριότητα εἰς αὐτήν; ἢ μέχρι τοῦ παθεῖν ἃ παθεῖν ἀθλιώτατον, καὶ ἃ μή ἐστι μηδὲ ῥήματι δηλῶσαι χαλεπώτερον, φιλονεικεῖς; καὶ γὰρ οὐδ' ἀποκτείνει μόνον, οὐδὲ τῆς παρούσης ἀπάγει ζωῆς, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀποκτεινῦναι ἐν ἀτελευτήτῳ καὶ ἀδιαδόχῳ γεέννῃ πυρὸς, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τιμωρεῖσθαι παραπέμπει. ἀλλὰ γὰρ ἐγώ σοι καὶ ἕτερα πλείονα εἴτε βέλη βούλει τιτρώσκοντα καὶ ἐξαφανίζοντα πολυτρόπως τε καὶ πολυμερῶς ἔτι τόσον ἀσεβὲς φρόνημα, εἴτε σωτήρια φάρμακα τῆς νόσου καὶ ἰάματα ἐκ τῆς αὐτῆς φιλανθρώπου καὶ παντοκρατορικῆς γλώσσης λαβὼν, ἂν ἄρα σοι τῆς ὑγείας ἔρως, ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι τετραυματισμένῳ, περιγέγονε, προοίσω, καὶ πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν συναγωνίσομαι τοῦ νοσήματος.

A audeant, quod nolint super se regnare, aut imperare corporibus suis alterive visibili creaturæ conditorem & regem universi. Conspice namque quanto rigore & severitate sententiam fert adversus illos, benignus ceteroqui natura. *Inimicos meos*, ait ipse, *qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & jugulate coram me.* Quid dicis? Horres sententiam, & jugulationem fugitas, definisque in duo partiri regnum boni Dei, & ad conversionem respicis, itaut Domini imperium plenarium confitearis, & corporum æque atque animarum dominium ad illud referas? vel contra niteris, usquedum patiaris ea, quæ pati miserrimum est, & quo tristius ne verbis quidem exponere quidquam licet? B Neque enim occidit dumtaxat, aut a præsenti hac vita abducit; sed etiam postquam occidit, in æternam perpetuamque gehennam ignis & animam & corpus ad puniendum mittit. Ego vero tibi alia multa, sive mala mavis vulnerantia & exterminantia multifariam multisque modis adhuc cogitationem adeo impiam; sive salutaria pharmaca & medicamina morbi istius, ex eadem benigna & omnipotenti lingua accipiens, si forte tibi amor salutis superfit, potius quam prosterni vulneratum velis, proferam, nitarque ut ab infirmitate convalescere queas.

C

Ἐκήρυσσε τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης μήπω τῆς χάριτος μετασχὼν, ἀλλ' ἔτι τῷ νόμῳ παιδαγωγούμενος. ἐκήρυσσε δὲ θεολογῶν μὲν αὐτὸν οἷς τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν αἴρειν ἅπασι διεμαρτύρατο, καὶ οἷς αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ καὶ ἐν πυρὶ καὶ ἐν ἁγίῳ βαπτίζοντα πνεύματι, τουτέστι τῇ ἐμπύρῳ καὶ πρηστηρίῳ τοῦ πνεύματος δυνάμει, τὴν καταπεσοῦσαν ἡμῶν φύσιν ἀναχωνεύοντά τε καὶ ἀνακαινίζοντα ἐλευθέρᾳ φωνῇ ἀνεδίδασκεν. ἐκήρυσσε δὲ καὶ τὸν πατέρα, θεολογῶν τε αὐτὸν, καὶ ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραὰμ τὴν ἰσχὺν ἀκώλυτον ἔχοντα. καὶ τὸ πνεῦμα δὲ, οἷς τε ἐξ οὐρανοῦ προελθεῖν ἐθεάσατο, καὶ οἷς ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ ἐπεφοίτησέ τε καὶ ὡς ὁμοουσίῳ προσέμενε· καὶ, τό γε θεολογικώτερον, οἷς κοινωνὸν αὐτὸ τῆς ἐργασίας ἀνομολογεῖ [1], δι' ἧς ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐπαρρησιάζετο. καὶ γὰρ κοινὴν αὐτοῖς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀνατιθησιν. εἴπερ ὁ μὲν αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, αὕτη δὲ τῷ παναγίῳ πνεύματι καθαίρεταί τε καὶ ἀποσμήχεται. καὶ γὰρ λαμπρῶς ἀνακέκραγεν· ὡς ὁ κόσμος τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐλευθερίαν δεχόμενος, καὶ τῆς σωτηρίας ἀξιούμενος, τῷ παναγίῳ πνεύματι εἶτα καὶ πυρὶ βαπτιζόμενος, δι' οὗ τὴν πυρφόρον καὶ δραστικὴν καὶ καθάρσιον τοῦ πνεύματος ἰσχύν ἐστιν ἐκμανθάνειν, τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύουσιν. ὧν δὲ τὸ ἔργον κοινὸν καὶ ἀμέριστον, καὶ τότε κόσμου ἀνακαινισμὸς καὶ ἀνάπλασις, πῶς οὐχ ἡ αὐτὴ μὲν τούτοις φύσις, αὐτὴ δὲ ἡ ἰσχὺς, ἡ αὐτὴ δὲ φιλανθρωπία καὶ πρόνοια; οὕτω γοῦν ἐξ αὐτῆς ἑστίας θεολογῶν τὴν τριάδα, καὶ τὸ τῆς θεολογίας φρικτὸν καὶ σεπτὸν μάθημα ἐν προθύροις τοῦ κηρύγματος ἀπαγγέλλων, ὃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ τηλαυγέστερον παρεδίδου, ἆρά σοι ἄλλοθεν ἐπιπνεῖσθαι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ κηρύσσειν δόξειεν, ἢ ὡς ὁ νόμος ἀσύμφωνος ὑπάρχει τῇ χάριτι, ἢ ὡς ὁ ἐκ λίθων ἐγείρων τέκνα τῷ Ἀβραὰμ Θεὸς, οὐχ ὁ αὐτὸς υἱὸν ἑαυτοῦ εἶναι καὶ ἀγαπητὸν τὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου πᾶσιν ἐτράνωσεν; εἰ δὲ οἱ ἐν τῷ νόμῳ τῆς χάριτος κήρυκες, καὶ ὁ νομοθέτης Θεὸς, ὁ πᾶσαν τὴν παλαιὰν διαθέμενος, τὸν ἀγα-

IV. Prædicabat Christum Joannes necdum gratiæ participes effectus, sed adhuc sub legis degens pædagogo: prædicabat vero Deum ipsum esse ostendens, quatenus attestabatur omnibus quod ille tolleret peccatum mundi, & quatenus eum Dei filium ac in Spiritu sancto & igne baptizantem, (id est ignea & ferventi Spiritus virtute,) projectam naturam nostram refundere quodammodo ac renovare libera edocebat voce. Prædicabat porro etiam patrem, Deum illum esse affirmans, facultatemque habere liberam ex lapidibus filios Abrahamo excitandi: Spiritum item, quatenus illum cælitus D descendentem viderat, venientemque super filium Dei unigenitum, & in eo quippe consubstantiali manentem, immo, quod ad rationem divinitatis comprobandam opportunius se habet, quatenus socium illum operis fatetur, per quod salus mundi efficaciter agebatur. Ex æquo enim ipsis humanam salutem acceptam fert: siquidem alter quidem tollit peccatum mundi, istud vero sancto Spiritu purgatur & deletur. Clamabat namque perspicue, quod mundus accipiens liberationem a peccato, & dignus habitus salute, sancto Spiritu tum & igne baptizatus, (per quod igneam vim & efficacem ac purgatricem sancti Spiritus licet intelligere,) tanto E hoc fruitur beneficio. At quorum opus commune est & indivisum, & quidem mundi renovatio & reformatio, quomodo non eadem sit iisdem natura, eadem virtus, eadem benignitas & providentia? Hoc igitur modo ipso statim in limine de Deo Trinitate loquens, atque istud Theologiæ terribile ac venerabile documentum in ipso prædicationis vestibulo annuncians, quod post resurrectionem discipulis Salvator luculentius commendavit; numquidnam tibi aliunde hæc illi fuisse inspirata, isque ea dicere aut prædicare videri possit? quod lex cum Gratia non concordet? vel quod Deus ipse qui ex lapidibus filios Abrahamo excitat, non manifeste docuerit filium suum esse, & quidem dilectum mundi Salvatorem? Quod si gratiæ præcones qui sub Lege erant, atque legislator ipse Deus qui totum disposuit vetus testamentum, bonum Deum ac

1. Ms. ἀνομολογῶν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

θὸν Θεὸν καὶ λυτρωτὴν τοῦ κόσμου τὸν ἴδιον ἀνεκήρυξε, καὶ τότε βαπτιζόμενον ἐν τῷ ὕδατι, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ ἐν τῷ νόμῳ πάντα, καὶ τὰ ἐν τῇ χάριτι, τῆς αὐτῆς εἰσι προνοίας καὶ δημιουργίας καὶ ἀγαθότητος ἔργα καὶ διατάγματα;

Συνεπισκόπει δὲ καὶ ὅσοις τὸν Ἰωάννην ἐγκωμίοις ὁ σωτὴρ στέφει, κρείττω μὲν ἐπιψηφιζόμενος χρημάτων, πάσης δὲ περιγείου δόξης ὑπεριδρύμενον, στεῤῥὸν δὲ τὴν ἐπὶ τῇ πίστει κρίσιν, καὶ ἁπλῶς τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς πᾶσι γνώμην ἀκλόνητον. τούτοις δὲ αὐτὸν ἀνακηρύξας, ὅρα πῶς ἐπὶ μείζω τὸν ἄνδρα ἐπαίρει, καὶ τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδένα τίθησιν ἐξισούμενον, ἀλλὰ κατὰ πάντων τὸ πρεσβεῖον φέροντα. εἶτα πρὸς ἀρετὴν αὐτὸν οὕτως ἀνυψώσας, καὶ προφήτην ἀποκαλεῖ καὶ προφήτου περισσότερον. προφήτην μὲν, ἵνα δείξῃ τὸ τῶν προφητῶν ὄνομα καὶ τὴν χρείαν τοιούτοις ἔργοις καὶ ἀξιώμασιν, ἃ τῆς ἀγαθότητός ἐστι δῶρα, προσαρμοζόμενον. προφήτου δὲ περισσότερον, ὅτι τὴν ἴσην ἐκείνοις χάριν λαβὼν τοῦ προορᾷν τὰ ἐσόμενα, πλέον εἵλκυσε τὸ καὶ τὸν προφητευόμενον ἰδεῖν, καὶ τὸ καταξιωθῆναι ὕδατι βαπτίσαι τὸν πυρὶ καὶ πνεύματι ἁγίῳ τὸν κόσμον βαπτίζοντα, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων καθαίροντα. ἆρα οὖν ἡ χάρις τῷ νόμῳ διαμάχεται; ἢ οὐ πολλή τις ἐστιν ἐν αὐτοῖς συμφωνία καὶ συνάφεια; πῶς δ' εἴπερ ἦν ὁ Ἰωάννης ἄλλης ἀρχῆς, ὁ τῆς χάριτος νομοθέτης ταῦτα προσεμαρτύρησεν αὐτῷ, ἃ [1] ὀλίγοις ἐστὶν εὑρεῖν, καί ταῦτα τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἐν τῇ χάριτι κατορθούμενα; πῶς δ' ἂν ἠνέσχετο παῖς ὢν ἀγαθὸς ἀγαθοῦ πατρὸς καὶ πηγὴ ἀγαθότητος, τῇ νομικῇ καὶ χειρὶ καὶ φωνῇ, ὃ οἱ ἀποστάται τῆς ἀντικειμένης ἔργον τολμῶσι λέγειν καὶ πρόσταγμα, τὴν ἄχραντον αὐτοῦ κεφαλὴν ὑποκλῖναι, καὶ τὸ ἐξ ὕδατος ὑποστῆναι βάπτισμα· ὢ γλώσσης ἰὸν ἀσπίδος προχεούσης· οὐκ ὄντος τοῦ ὕδατος τῆς τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργίας;

Ἀλλὰ γὰρ, τί τὸ μεῖζον οὐ λέγω; ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ τῷ τε λέγοντι χωρὶς φρίκης εἰπεῖν ἀπορώτατον, καὶ καθ' ὧν ἡ πλάνη χορεύει, σφοδρότατόν τε καὶ τμητικώτατον, καὶ ὅσον ῥηθῆναι χρειωδέστατόν τε καὶ σεβασμιώτερον. γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸς υἱὸς ἐκ παρθενικῶν λαγόνων διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν, καὶ σάρκα τὴν ἡμετέραν ἐκ τῶν ἀχράντων ἑαυτῷ διαπλάσας αἱμάτων, ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος. καὶ τοῦτο τοῖς μὲν πάλαι τῶν ἀσεβῶν παρεγράφετο, τοῖς δὲ ἐκεῖθεν φυεῖσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἔργῳ τὴν ἄρνησιν ἀγαπῶσι, τῆς ἐν λόγοις τιμῆς οὐκ ἐκβάλλεται. καὶ γὰρ σεμνολογουμένους ἔνεστιν αὐτοὺς ὁρᾷν, οἷς τε τὰς εὐαγγελικὰς γραφὰς τιμᾷν ἰσχυρίζονται, καὶ οἷς τὸν ἀπόστολον καὶ θεοφόρον Παῦλον τοῦ οἰκείου φρονήματος δογματιστὴν καὶ διδάσκαλον καταψεύδονται. σάρκα τοίνυν προσλαβόντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ γὰρ ὁ τῆς βροντῆς ἀνακέκραγεν υἱός· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν γένεσιν ἄλλος πάλιν τῶν εὐαγγελιστῶν ἀναγράφει ἐκ πνεύματος ἁγίου γεγονέναι, καὶ τεκεῖν τὴν παρθένον τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ καλέσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. ὁ δὲ τούτοις ὢν ὁμόχορος καὶ συνθιασώτης, οὐ τὸν ἄληπτον τόκον μόνον ἀπαγγέλλει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόῤῥητον καὶ προηγησάμενον ἐπὶ μέρους τρόπον, καθ' ὃν ἐκυοφορήθη, καὶ ὡς τεχθέντα τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ἐσπαργάνωσεν ἡ παρθένος, καὶ ἐν τῇ φάτνῃ ἀνέκλινε, καὶ ὡς σωτὴρ ἐτέχθη τῷ κόσμῳ Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαβὶδ, τῶν ἀγγέλων

A redemtorem mundi, filium suum esse manifestavit, & quidem in aqua baptizatum; quomodo non etiam universa quæ in Lege erant, & quæ sunt in Gratia, ejusdem sunt providentiæ conditus ac bonitatis opera & documenta?

V. Simul adverte etiam quot laudibus Joannem Salvator coronet, dum illum superiorem divitiis declarat, ultraque omnem mundanam gloriam collocatum, firmum in fidei sententia, ac simpliciter mentem in omnibus bonis stabilem præseferentem. Ubi tantis illum cumulavit præconiis, adverte quomodo magis adhuc hominem extollat, atque inter natos mulierum neminem illi æqualem asserat, sed B eum supra universos primas ferre. Deinde postquam illum ob virtutem tantopere exaltavit, etiam prophetam vocat, & plusquam prophetam. Prophetam quidem, ut ostendat prophetarum nomen & usum hujusmodi operibus ac prærogativis, quæ sunt bonitatis dona, convenire: plusquam prophetam vero, quia cum æquale illis gratiam accepisset prævidendi futura, illud insuper habuit ut eum de quo prophetabat videret, dignusque haberetur qui aqua baptizaret eum, qui mundum igne & Spiritu sancto baptizat, & emundat peccata. Numnam igitur Gratia cum Lege pugnat? an vero potius plurima in ipsis non est concordia & connexio? Quomodo autem si ex alio principio erat C Joannes, Gratiæ legislator tanta suo testimonio de illo perhibuisset, quæ a paucis invenire licet, & quidem electis in Gratia, adeo laudabiliter perpetrata? Quomodo etiam tulisset, cum filius esset bonus boni patris, & fons veritatis, legali & manui & voci, quæ apostatæ contrarii principii opus dicere audent & mandatum, intemeratum caput suum inclinare, & baptismum ex aqua recipere, (O linguam venenum aspidis evomentem!) siquidem aqua ex Boni creatura non sit?

VI. At enim, quid quod majus est prætereo? Est vero id ejusmodi, ut qui dicit sine horrore maximo dicere nequeat; & in quibus error tripu- D diat, contra ea vehementissimum juxta atque acutissimum sit, quodque si dicatur maximo usui futurum est, maximeque venerabile. Natus namque est boni patris bonus filius ex virginali utero propter mundi salutem, carnemque nostram ex intemeratis sibi compingens sanguinibus, homo audiit. Et hoc a priscis quidem impiis repudiabatur; ab iis vero qui inde germinarunt, nescio quomodo re ipsa istud negare dum avent, verborum tamen honore nequaquam privatur. Licet de hoc enim videre eos serio gloriantes, tum quia evangelicas sese scripturas venerari contendunt, tum etiam quia apostolum ac deiferum Paullum suæ sententiæ doctorem ac magistrum esse portentose mentiuntur. E Cum igitur carnem assumserit Dominus noster Jesus Christus, (tonitrui namque filius clamavit, *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*:) & Jesu Christi generationem alius rursus evangelistarum describit, ex Spiritu sancto natum fuisse ait, & virginem peperisse *filium suum primogenitum, & vocasse nomen ejus Jesum*: alius vero ejusdem chori & concionis, non modo incomprehensibilem partum refert, verum etiam ineffabilem & præcedentem ex parte modum, quo conceptus est; quomodo item natum filium suum primogenitum fasciis involverit virgo & in præsepio reclinaverit; qualiter etiam *Salvator natus est mundo, qui est Christus Dominus in civitate David*, ange-

1. Forte deest ἐν.

ὁ δῆμος ἀνύμνωσε. καὶ πρός γε τούτοις, ὃ τοὺς φαντασιαστὰς τοῦ μυστηρίου τὴν χάριν εἰς λῆρον ἀπάγοντας ἔτι μᾶλλον ἐπιστομίζει καὶ καταισχύνει, μεθ' οὓς καὶ τὴν ἐκείνων ἀποσπάδα, καθ' ἧς ὁ λόγος κεκίνηται· τούτους οὖν ὑφὲν ἀποῤῥαπίζων καὶ καταστρεφόμενος, καὶ τὴν κατὰ τὸν νόμον περιτομὴν τῆς σαρκὸς ὑποστῆναι τὸν τεχθέντα σωτῆρα ἡμῶν ἐκδιδάσκει, ἡνίκα καὶ τὴν Ἰησοῦ προσηγορίαν κἂν τῷ παρόντι μέρει τὰς Μωσαϊκὰς ἐντολὰς πληροῦντα συμπαραδίδωσι δέξασθαι. τῆς δὲ τοῦ λόγου ἐνσωματώσεως ἢ σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως οὕτω περιφανεστάτης οὔσης, [ἀλλὰ μέχρι τούτων κατὰ ῥοῦν τε ὁ λόγος ἡμῖν, καὶ δι' ἡδονῆς καὶ χαρίτων ἐφέρετο, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἴλιγγός τε καὶ δέος προσίσταται. πλὴν εἰπεῖν ἀνάγκη καὶ ἀγωνίας πληρούμενον, ἃ παρελθεῖν ὁ τῆς πλάνης ἔλεγχος οὐκ ἐᾷ [1].] πρότερον, ὦ τολμῶν σὺ τὰ ἀτόλμητα, τοῦτο δὲ τὸ κυριακὸν σῶμα τῆς φαύλης ἂν θείης ἀρχῆς, ἢ τὸν ὄγκον εὐλαβηθήσῃ τοῦ δυσσεβήματος; εἰ μὲν γὰρ καί σε τρόμος ἔχει καὶ φόβος κατέλαβε, ἀφαιρήσεις αὐτὸ πάντως τῆς πονηρᾶς καὶ πλάσεως καὶ ἀρχῆς, μᾶλλον δὲ τῆς σῆς βλασφημίας, καὶ σαυτοῦ τὴν τόλμαν ταύτην συναποσκεδάσασθαι πολλὴν ἀποδείξεις τὴν σπουδήν. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν θείαν ὀργὴν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν κρίσιν καὶ κατάγνωσιν, καὶ τὴν εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ, τὴν σὴν ἀντανασχεῖν ἐπωρώθης γνώμην· πῶς, εἰπὲ, τὸ πονηρὸν συνήφθη τῷ ἀγαθῷ, καὶ πῶς ὑπέστη ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διὰ τοῦ πονηροῦ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν κατaπράξασθαι, καὶ τὸ θαυμασιώτερόν τε καὶ φρικωδέστερον, τῷ θρόνῳ συνεδριάζει τῷ πατρικῷ; τοῦτο γὰρ ὁ τῶν ἀποῤῥήτων μύστης καὶ μυσταγωγὸς ἐδιδάξατο. ἢ γοῦν τούτων ἁπάντων οἰκειώσῃ τὴν ἐξάρνησιν, ὡς ὁ λόγος οὐ σεσάρκωται, οὐ προῆλθε τῷ κόσμῳ διὰ γεννήσεως ἐν τῷ τόκῳ, οὐ [2] γένος διέσωσεν, οὐ τὸ προσληφθὲν σῶμα τῷ πατρικῷ θρόνῳ συγκαθιδρύσατο, ἢ ταῦτα λείπεται μὴ ἐξαρνούμενον, ἀρνεῖσθαί τε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, εἰς κακίαν τῇ συναφῇ καθυβρίζοντα, καὶ δὴ κἀκείνην, ὅτε μηδὲ τὸ σὸν ἔχειν σοι καταλείπεται, εἰς ἀγαθότητα μεταβάλλουσαν. καὶ ἦν ἂν σοι θεομαχεῖν πάντως ᾑρημένῳ, κουφοτέρα μᾶλλον τῶν προτέρων ἢ τῶν δευτέρων δυσσεβημάτων ἡ αἵρεσις. καὶ γὰρ ἦν ποτε τοῖς μὲν οὐκ εἰδόσι τὰ πρότερα, οὐδὲ διὰ τὸ μήπω παρεῖναι τιμῶσιν, οὐδὲ μιᾶς ἐπαφιεμένη δυσσεβείας εἴσπραξις. ἀπάγειν δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς κακίαν, ἢ ταύτην σεμνύνειν τῇ μετουσίᾳ τῆς ἀγαθότητος, οὐδεὶς οὐκ ἔστιν αἰὼν, ὃς μὴ τὴν τιμωρίαν ἀπαραίτητον τοὺς ἑλομένους οὐκ εἰσπράττεται.

Τηλικούτοις δὲ κακοῖς τῆς τόλμης καὶ τῆς ἀσεβείας πανταχόθεν τοὺς ἐραστὰς περιστοιχιζούσης, οἱ δὲ πρὸς τῷ μὴ τῆς πλάνης ἀναφέρειν, ἀλλά γε καὶ κόρον ὥσπερ τοῦ θεομαχεῖν λαβεῖν τινα δεδιότες, καὶ δευτέρᾳ βεβηλώσει τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καθυποβάλλουσι φύσιν. τῆς γὰρ αὐτοῦ διαθήκης τὴν ἀρχαιοτέραν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαπρεπῶς πολιτευσαμένους εἰς τὴν τῆς πονηρᾶς ἀναρτῶντες ἐξουσίαν τε καὶ θεραπείαν, ἐπείπερ καὶ Δαβὶδ καὶ Ἀβραὰμ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὰ κατὰ σάρκα, τῆς αὐτῆς χοροστασίας ὑπῆρχον, δῆλον ὡς διπλᾶ βεβηλώσει τὸν τῶν ὅλων καταστίζουσι δεσπότην. μιᾷ μὲν ὅτι πονηρᾶς ἀποφαίνουσιν ὃ προσέληφε σῶμα δημιουργίας, δευτέρᾳ δὲ ὅτι μὴ ἐξ ἄλλου γένους, ἀλλ' οἷς ὁ βίος ἡ παρ' αὐτῶν προπηλακιζομένη κατὰ νόμον λατρεία. καί τοιγε εἰ κακίας ἔργον τῷ ἀγαθῷ, πῶς ἂν εἴη τοῦτο ἀπαραίτ-

A lorum multitudo laudando dixerit. Ad hæc, quod Phantasiastas mysterii hujus gratiam in nugas vertentes adhuc magis obmutescere facit, deinde etiam illorum traducem, adversus quem nostra contendit oratio; hos igitur una simul vapulare faciens evertensque, etiam circumcisionem legalem carnis sustinuisse natum Salvatorem nostrum edocet, quando quoque Jesu nomen, vel in hac parte Mosaica præcepta adimplentem, tradit accepisse. Cum igitur assumtio corporis, carnis, vel humanitatis Verbi adeo insigniter constet; (at vero hactenus prono alveo oratio nostra processit, atque cum voluptate & gratiis. Quod vero sequitur, vertiginis plenum est & mortalis angoris, horroremque incutit. B Attamen necessario dicendum est quæ præteriri non sinit hujus erroris confutatio.) Primo igitur heus tu qui audes non audenda; hoc ipsum dominicum corpus maline principii esse dixeris, aut tam inanem impietatem revereris? Si namque & te tremor habet metusque comprehendit, eximes illud profecto a maligna creatione & principatu, vel potius a tua blasphemia, ostendesque, quo audaciam hanc tuam e medio tollas, plurimum solertiæ. Quod si vero etiam contra divinam iracundiam, rationumve judicium & sententiam, & eam quæ hominibus debetur, reverentiam, opinionem tuam tueri cæce contendas; cedo jam quomodo malum bono coaptatum fuerit; & quomodo tulerit bonus Deus per rem malignam mundi salutem C operari, & quod admirabilius terribiliusque est, eam paterno in throno considere facere? istuc enim oraculorum scius & institutor edocuit. Vel ergo horum omnium abnegationem adoptabis, quod scilicet Verbum caro factum non sit, in mundum non venerit per nativitatem & partum, humanum non salvaverit genus, assumtum corpus in paterno secum throno non collocaverit: aut si hæc non abnegas, restat ut Dei bonitatem abneges, eam propter hanc unitionem malignam contumeliose appellando, immo & unitionem ipsam, dum ne quod tuum quidem est habere tibi superest, quippe quæ in bonitatem convertat. Tibi porro contra Deum pugnare prorsus volenti, indulgentius aliquanto fuisset pri- D mam, quam secundam impietatem eligere. Aliquando enim ab iis qui priora illa comperta non habebant, nec venerabantur propterea quod necdum patrata fuerant, nulla exigebatur impietatis mulcta: at Dei bonitatem convertere in malitiam, aut hanc decorare participatione bonitatis; nullum profecto sæculum erit, quod ab iis qui tantum nefas perpetrant, inevitabiles non postulet pœnas.

VII. Cum tantis igitur malis undique audacia & impietas suos amatores obsideat; illi, præter quam quod ab errore non recedunt, immo veriti ne quam satietatem concipiant impugnandæ divinitatis, novæ adhuc profanationi boni Dei naturam E subjiciunt. Cum enim ex ejus Testamentis quod vetustius est, eos item qui sub illo insigniter vixerunt, ad mali principii referant potestatem atque cultum; quoniam & David & Abraham, ex quibus est Christus secundum carnem, ejusdem chori fuere, consequitur manifesto quod duplicem contumeliæ notam Domino universorum inurant. Unam quidem, quia malæ esse autumant creationis corpus quod assumsit; alteram vero, quia non ex alio genere, quam eorum quibus ratio vivendi is cultus fuit, qui in odium legis ab eis contumelia lacessitur. At enim, si maligni principii opus inest Bono

1. Hæc forte vitio typographico perturbata sint, sicque legenda videantur: τὸ δὲ ἐντ[illegible] ἴλιγγός τε καὶ ἀγωνίας πληρούμενον, καὶ δέος προσίσταται. πλὴν εἰπεῖν ἀνάγκη, ἃ παρελθεῖν ὁ τῆς πλάνης ἔλεγχος οὐκ ἐᾷ.
2. οὐ abest a Ms.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τον προσλαβεῖν; τίς ἀτοπίας καταλείπεται ὑπερβολὴ τῷ καὶ διπλαῖς ἐνεχομένῳ αἰτίαις; τὸ μὲν γὰρ τὸ οἰκεῖον πλάσμα πρὸς ἁμαρτίαν ἀποῤῥυὲν,[1] διὰ τῆς προσλήψεως ἀνασώσασθαι, τῆς ἄκρας ἦν προνοίας καὶ ἀγαθότητος. τὸ δὲ τὸ ἀλλότριον ὑπελθεῖν, καὶ ταῦτα φύσει καὶ διχόθεν ἀνταινισάμενον πρὸς ἀλλοτριότητα· πῶς οὐχὶ καὶ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγαθότητος οὐκ εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπει τὸ ἀξίωμα; οὕτως οὐκ ἔστιν ὅλως, οὐκ ἔστιν οὔτε τῶν τὸ σῶμα λεγόντων, οὔτε τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν τοῦ πονηροῦ οὔτ' ἐμμανέστερον οὐδὲν, ἀλλ' οὔτε μιαρώτερον οὔτ' ἀθεώτερον. ἄλλως τε δὲ, εἰ τὰ σώματα πλάσεως ἐστιν ἐναντίας, ἀλλ' οὐχὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ ἐξουσίας· πῶς τῶν ἀλλοτρίων καὶ φαύλων σωμάτων, ὅτι φαύλου ποιήματα, τὰς νόσους ἐλαύνων ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, τὰς παραδόξους ἀντεισῆγε θεραπείας; οὐδὲν γὰρ τοῦτο, ἀλλ' ἢ συγκροτεῖν τὸ ἔργον, οὗ[1] καθελεῖν παρεγένετο τὴν τυραννίδα, καὶ αὔξειν τὸ κράτος τοῦ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀποστασίας ἐπανῃρημένου. οὐ μὲν[2] ἀλλὰ, καὶ εἰ τὰ βλαστήματα τῆς γῆς οὐ τῆς ἀγαθότητος ἀρχῆς; πῶς τοὺς ἄρτους, οἳ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων σπερμάτων ἐζυμώθη, αὐτός τε, ὢ βαθείας μέθης· προσεφέρετο, δυνάμενος μάλιστα ἐκ μὴ ὄντων ἑαυτῷ τροφὴν παρασκευάσαι; ὁ δὲ καὶ τούτους πληθύνων ἔτρεφε χιλιάδας, ὕλην τῆς θαυματουργίας τὴν τοῦ πονηροῦ παραλαμβάνων κτίσιν, καὶ κοινωνὸν ποιῶν τῆς ὑπερφυοῦς εὐεργεσίας τὸν ἀντικείμενον, ὥσπερ οὐκ ἐξὸν αὐτῷ ἐξ ἑτέρας ἐνεργουμένης τρέφειν ὕλης ἑαυτόν τε, καὶ τοὺς, ὅσοι τοῖς αὐτοῦ προσανεῖχον καὶ κατηρτίζοντο ῥήμασιν. καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ δὲ βεβιωκότων οἱ φύλακες, εἰ μὴ τῆς ἀγαθουργοῦ θεότητος ὑπῆρχον θεράποντες, πῶς τοὺς μαθητὰς μάτην ἐγκαλουμένους ὑπὸ τῶν διϋλιζόντων μὲν Φαρισαίων τοὺς κώνωπας, καταπινόντων δὲ τὰς καμήλους, ὅτι πεινῶντες τοὺς στάχυς ἐν τῷ σαββάτῳ ἔτιλλόν τε καὶ ἤσθιον, τὴν τοῦ σώματος παραμυθούμενοι ἔνδειαν δι' ἐκείνων, κρείττους τε τῆς αἰτίας ἀπέφαινε, καὶ ἀπέλυε τοῦ ἐγκλήματος, τὸν Δαβὶδ εἰς συνηγορίαν καὶ βοήθειαν προτείνων, καὶ τοὺς ἱερεῖς τοὺς κρεανομοῦντάς τε καὶ ξυλοκοποῦντας ἐν τῷ σαββάτῳ; καὶ τότε διὰ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας, ἐφ' ἣ μᾶλλον ἔδει σώζεσθαι τὸν νόμον, τῆς ἐργασίας προϊούσης;

Τίς δ' ἂν σαφέστερος ἔλεγχος ἢ δυνατώτερος, ὅτι μηδενὸς τῶν ἐπιγείων ὁ πονηρὸς δεσπόζει, τῶν αὐτοῦ ῥημάτων, δι' ὧν αὐτῷ τὴν κτίσιν ὑποβαλλόμενος, ὅτε κρυπτομένῳ καὶ λανθάνοντι τῷ δημιουργῷ τῶν ὅλων καὶ δεσπότῃ ἐπιπειρᾶσαι προσιὼν, καὶ τὰς ἐπιγείους βασιλείας πάσας καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ἐπιδεικνὺς ἔλεγε· ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσεις μοι; εἰ γάρ ἐστι ψεύστης, καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἕστηκε· τοῦτο γὰρ ἡ ἐνυπόστατος ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἀλήθεια, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὅλως τῶν ὁμολογούντων Χριστὸν, ὃς ἂν τολμήσειε τὴν τοιαύτην φωνὴν παραγράψασθαι· πῶς οὐ πάντων ἐστὶ φανερώτερον, ὡς οὐδενὸς τῶν ἐπιγείων κτισμάτων ὁ τοῦ ψεύδους δημιουργὸς ἄρχει, οὐδ' ἐστὶν αὐτῶν ποιητὴς, πλήν γε τῶν θελημάτων ἐκείνων καὶ πράξεων, ὧν αὐτός ἐστιν ὑποσπορεὺς, καὶ ὧν τοὺς λογισμοὺς μετεπλάσατο αὐτὸν ἐπιγράφειν κτίστην καὶ δημιουργὸν, οὐχ ὅτι αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἐκ μὴ ὄντων, ἢ τὸ σῶμα παρήγαγεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸν ἑαυτοῖς οὗτοι παρηνέχθησαν κύριον ἐπιγράψασθαι. ὥστε ὅπερ τινες τῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς παράστασιν τοῦ οἰκείου προβάλλονται δυσσεβήματος, ὅτιπερ ἄρχει τῶν

A Deo, quomodonam illud assumere inevitabile fuerit? Quinam absurditatis excessus adhuc reliquus esse possit ei qui vel duplici sit obnoxius crimine? Proprium namque figmentum quod in peccatum dilapsum fuerat, per assumtionem salvum facere, supremæ equidem fuit providentiæ & bonitatis: at vero quod alienum malitiose subeat, & quidem natura ac dupliciter pugnans pro dissociatione; quomodo non etiam providentiæ ac bonitatis in contrarium prærogativam convertat? Quamobrem non est omnino non est quidquam vel furiosius, vel impurius vel sceleratius iis qui dicunt, corpus aut Mosaicam legislationem a Maligno esse. Accedit huc, quod si corpora figmenti sunt contrarii, & non patris ac filii, & Spiritus sancti, Deitatis potestatisque unius; quomodo alienorum ac malorum B corporum, quippe scilicet Mali opera, morbos expellens bonus Deus, prodigiosas illas intulit sanitates? Nihil est aliud hoc, quam incrementa addere operi, ad cujus tyrannidem destruendam venerat, & augere imperium ejus qui apostasiam exercuit ab initio. Verum etiam, si germina terræ non sunt a bonitatis principio; quomodo panes, res nempe ex alienis seminibus fermentatas, ipsemet (o profundam temulentiam!) comedebat, præsertim cum posset ex non exstantibus sibi cibum comparare? At ille hos etiam multiplicans millenos C homines enutrivit, pro materia miraculi ipsam Maligni creaturam assumens, participemque efficiens supernaturalis beneficii adversarium, quasi non liceret ei ex alia elaborata materia nutrire seipsum, & quotquot verbis illius intenti erant atque imbuebantur. Custodes etiam eorum qui sub Lege vixerunt, si non erant ministri beneficæ divinitatis; quomodo discipulos suos temere in crimen vocatos a Pharisæis, qui percolabant quidem culices, sed camelos deglutiebant, propterea quod esurientes spicas in Sabbato evellebant, & comedebant, per eas indigentiæ corporis obviantes; non modo innoxios esse dicebat, sed & ab impacto crimine liberabat, adducto Davide in patrocinium & defensionem, & sacerdotes carnes D lignaque in sabbato concidentes; & quidem dum propter sacrum ministerium, ob quod vel maxime oportebat legem observari, opus exercebatur?

VIII. Quænam vero evidentior validiorque esse possit demonstratio, quod nullius terrenæ rei dominatu Malignus fruatur, quam ipsa ejus verba, per quæ sibi creaturam subjiciens quando accessit ad tentandum ignotum sibi ac occultum opificem & dominum universorum, ostendensque terrena regna universa & gloriam eorum, dicebat: [a] *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me?* Si enim mendax est, nec umquam *in veritate stetit*; hoc enim substantialis ipsa Veritas nos docuit, nec est E quisquam omnino eorum qui confitentur Christum, qui audeat hujusmodi vocem impugnare; quomodo non est omnibus rebus manifestius, quod nullius terrenæ creaturæ auctor mendacii dominetur, nec sit eorum opifex, si modo excipias voluntates illas & actiones, quorum ipse est clandestinus seminator, & quorum mentes invertit, ut se faceret creatorem & opificem; non quod e nihilo produxerit eorum animam vel corpus, sed quia isti eo furoris abrepti sunt, ut eum sibi dominum constituerent? Itaque quod nonnulli ex ista seductione in commendationem propriæ impietatis prætendunt, quod nempe dominetur terrestrium Malignus; il-

a Matth. iv. 9.

1. Forte οὐ vitio typogr.

2. Forte μήν.

ἐπιγείων ὁ πονηρὸς, τοῦτο αὐτοῖς εἰς τὸ μηδενὸς αὐτῶν περιέστραπται μετέχειν τῆς ἀρχῆς. ψεύστης γὰρ ὢν καὶ ψεύδους ἀρχηγὸς αὐτὸς ἀνεῖπεν ἑαυτῷ τῶν ἐπιγείων ἔχειν τὴν ἀρχήν. ἀλλὰ γὰρ εἰ τὰ σώματά ἐστι τοῦ πονηροῦ, πῶς οἱ μαθηταὶ τὸ ἅλας ἔσονται τῆς γῆς; πῶς δὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου; ἐξ ἡμισείας γὰρ καὶ ἁλίσουσι καὶ φωτίσουσι, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐξ ἡμισείας. καὶ γὰρ καὶ τὰ ἡμίση πάλιν τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος, ἀλλ' οὐχ ὅλον ποθὲν τὸν ἄνθρωπον. ἀνεπίδεκτον γάρ ἐστι τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ ἁλισθῆναι, ὥστε μὴ πρὸς σαπρίαν τινὰ κακίαν ἀποκλῖναι, ὅλον αὐτὸ τοιαύτῃ πεφυκὸς σαπρία[1]: καὶ μὲν καὶ ἀνεπιτήδειον ὑποδέξασθαι τὰς τοῦ φωτὸς μαρμαρυγὰς, μάλιστά γε τῆς πλάνης συνυποβαλλούσης, καὶ τοὺς ταῦτα καταπράττεσθαι κεχειροτονημένους τὴν ἰσχὺν οὐκ ἔχειν, ἅτε δὴ τοῖς ἴσοις αἰτιάμασιν ἀνεχομένους. ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ λαμπρῶς ἀνακράζει· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι· πῶς οὐ δέδοικε τὸ ἀναίσχυντον τῶν ἀσεβῶν φρόνημα, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας πονηρᾶς λέγειν προελθεῖν ἀρχῆς, καὶ ταύτην διὰ βίου τεθεραπευκέναι; εἰ γὰρ πληρωτής ἐστιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, εἴη δὲ αὐτοῖς τὸ ἑπόμενον βλάσφημον περιτρεπόμενον εἰς τὰς κεφαλὰς δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν πονηρὰν μεταπλάττουσιν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, μένουσαν ἐν τῇ ἰδίᾳ τῆς κακίας περιγραφῇ, ἑκούσιον ὑπηρέτην ταύτης γενέσθαι καταδικάζουσι τὸν διὰ πολλὴν ἀγαθότητα, καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις τῶν παθῶν τυραννίδος παραγεγονότα καθελεῖν αὐτήν. τὸ δὲ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται, τίνα μὲν βεβαιώσεως ὑπερβολὴν ἀπολείπει τινί; πῶς δ' οὐ τὴν τῆς πλάνης σαλπίζει καταστροφὴν, ἢ τὰ τῶν ἀσεβῶν οὐκ ἐμφράττει ἀπύλωτα στόματα, κἂν ὑπ' ὀδόντα φιλονεικοῦσιν ἔτι παραφθέγγεσθαι, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας εἶναι τοῦ πονηροῦ;

Ὅταν δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν ἀκούσῃς, τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἄφραστον ἐπιδημίαν, καὶ τὰς ὑπὲρ λόγον πράξεις ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς προφήτας ἀναφέροντα, πῶς οὐκ αἰδώς σε λαμβάνει καὶ μετάνοια, ἀνθ' ὧν ἐνυβρίσαι παρηνέχθης οὓς ἀναγράφει τὰ ἱερὰ λόγια τηλικούτου φιλανθρώπου μυστηρίου κήρυκάς τε καὶ ἐκφάντορας, καὶ ὧν αἱ προφητεῖαι τοῦ εὐαγγελίου θεμέλιος; ἀρχὴ γάρ φησι τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. τίς δ' ἀπέστελλε κατασκευάζειν τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγαθοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ὁ ἀγαθὸς πατὴρ, ὃς διὰ τῶν ἐν νόμῳ θεραπόντων αὐτοῦ τὴν μέχρι σαρκὸς καὶ αἵματος τοῦ υἱοῦ κένωσιν ἔσεσθαι πολλοῖς χρόνοις προεθέσπιζεν; ἐπὶ τέλει δὲ τῶν αἰώνων καὶ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἀπέστελλε λέγοντα· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ; τοῦ δὲ ὕδατος, ἐν ᾧ καταδεδυκὼς ὁ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπλήρωσε, πῶς ὅλως ψαῦσαι, μὴ ὅτι γε καθόλου ἐν αὐτῷ βαπτισθῆναι ἠνέσχετο, καὶ καθαρσίου δυνάμεως καὶ ἁγιαστικῆς μεταδοῦναι χάριτος, εἰ μὴ τῆς αὐτοῦ δημιουργίας, ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης ἐτύγχανε δημιούργημα; καὶ ταύτην τὴν χάριν οὐ παρὼν μόνον τῷ σώματι πηγάζειν ἐδωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς ἅπαντας αἰῶνας δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάπλασιν καὶ ἀναγέννησιν εὑρίσκειν τοὺς σωζομένους

lud ipsum adversus eos convertitur, quod rerum earum videlicet imperium nullatenus participet. Cum enim mendax sit & mendacii architectus, ipse dixit sibi habere terrestrium imperium. At enim si corpora Maligni sunt, quomodo discipuli erunt sal terræ? quomodo etiam lux mundi? ex dimidia enim parte & salient & illuminabunt, atque adeo ne ex dimidia quidem: etenim in dimidiam partem itidem agent humani compositi, non vero in totum umquam hominem. Figmentum enim Maligni saliri non admittit, quo malignitas ad quamdam putredinem non declinet, cum totum ipsum per se sit hujusmodi putredo. Idem vero ineptum est suscipiendis lucis fulgoribus, adstipulante præsertim ipso horum errore, quod ii qui ad hæc agenda destinati sunt, facultatem non habent, quippe iisdem impliciti criminibus. Quando vero idem Salvator diserte clamat: *Non veni solvere legem, aut prophetas, sed implere*, quomodo non expavit effrons impiorum mens dicere, Legem ac prophetas ex Maligno procedere principio, illudque per vitam suam coluisse? Si enim impletor est salvator noster Legis & prophetarum, quod consequitur blasphemum ex iis quæ dicunt, ex duobus unum in caput eorum retorquetur, vel dum malignam naturam in boni naturam transformant; vel rursus dum manente illa in propria malignitatis definitione, spontaneum ministrum hujus fieri per nefas contendunt eum, qui propter nimiam bonitatem, etiam ut illam deturbaret a tyrannide passionum, quam in homines exercebat, advenit. Illud porro: *Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, jota unum, vel unus apex non præteribit a Lege, donec omnia fiant*, quamnam ulli reliquam facit confirmandæ veritatis rationem majorem? Quomodo vero istius erroris subversionem non conclamat, aut impiorum non obducit hiantia ora, quantumvis mordicus enitantur adhuc blatterare, Legem & prophetas esse ex maligno principio?

IX. Quoties vero Evangelistam audieris ineffabilem Jesu Christi filii Dei adventum, ejusque inenarrabilia gesta statim ab initio ad prophetas referentem, quomodo pudor non te capiat & pœnitentia, propterea quod abreptus fueris in convicia eorum, quos divina oracula describunt tam misericordis mysterii præcones atque enarratores, & quorum vaticinia sunt evangelii ipsius fundamenta? [a] *Initium* enim inquit *evangelii Jesu Christi filii Dei, ut scriptum est in prophetis: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Quis porro mittebat ad præparandam viam boni filii & Dei, nisi bonus pater; qui per famulos suos sub Lege Filii exinanitionem usque ad carnem & sanguinem futuram fore multis ante temporibus prænunciabat; in fine vero sæculorum, etiam angelum suum Joannem mittebat dicentem: *Præparate viam Domini: rectas facite semitas ejus?* Aquam porro in quam descendens pientissimus Jesus omnem justitiam implevit, quomodo prorsus contingere tulisset, nedum totus in ipsa baptizari, eamque participem facere virtutis purificantis, & sanctificantis gratiæ, si non suæ creationis, sed oppositæ fuisset creatura? Hujusmodi vero gratiam ut scaturiret non modo præsens corpore largitus est; sed in consequentia deinceps omnia sæcula per eam reformationem & regenerationem invenire eos

a Marc. I, 1, seqq.

1. Ms. τοιαύτη ... σαπρία.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

ἐνεργείᾳ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐχαρίτωσεν, ὡς ἀθάνατον αὐτῷ παρακολουθεῖν τὴν δωρεὰν τοῦ χαρίσματος. ἄξιος δὲ πάλιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γεγονὼς ὁ Ἰωάννης καὶ προφήτου περισσότερος, καὶ μείζων τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγορευθεὶς, πῶς ὑπέστη νομικῆς ἐντολῆς ὑπερμαχεῖν, καὶ τότε πρόδρομος τῆς χάριτος ἀποσταλείς; ὁ δὲ οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἤδη παυομένης [οὕτως ᾔδει ταύτην[1] Θεοῦ δῶρον] τὸν ἀγῶνα προθύμως μετήρχετο, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοσούτου, ὥστε καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν δευτέραν ἄγειν τῆς περὶ αὐτὴν φυλακῆς· τὸ γὰρ ἐλέγχειν τὸν Ἡρώδην, ὡς οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου, πόθεν λαβὼν ἐπετίμα; ἢ τίνος ὑπερασπίζων νομοθεσίας, τὸν ἔλεγχον προσῆγε τῷ βασιλεῖ; οὐχ ὁρᾷς, πόσον ἀπεῖχεν ὑβρίζειν τὰς νομικὰς ἐντολὰς ὁ τῆς χάριτος πρόδρομος, καὶ τὸν τῆς χάριτος νομοθέτην βαπτίσαι καταξιωθείς; εἰ δὲ μὴ τῆς αὐτῆς ἦσαν θείας καὶ ἀγαθουργοῦ ἐπιπνοίας τὰ Μωσαϊκὰ παραγγέλματα, πῶς ὁ αὐτὸς τῆς χάριτος ὑπηρέτης οὐδ' ἐκείνων τὴν ὀλιγωρίαν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἦν αὐτῶν σφοδρὸς ζηλωτὴς καὶ διάπυρος ἐκδικητής; μάλιστά γε τοῦ σωτῆρος διακεκραγότος· οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. καὶ μὴν, εἰ δύο κυρίων ἀντικειμένων ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις, ἀλλὰ μὴ τῆς μιᾶς ἀγαθότητός τε καὶ μοναρχίας, πῶς ὁ μηδεὶς ἐν ἀνθρώποις μείζων δυσὶ δουλεύων ὤφθη κυρίοις κατὰ τὴν ἄθεον γλωσσαλγίαν; ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν ἡ ὁμήγυρις; τὸ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τὸ πατρικὸν ἐπλήρου ἐνανθρωπήσας θέλημα, καὶ ὡς οὐκ ἦλθε καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι, διὰ τὴν τῆς ἀθεότητος ὑπερβολὴν, οὐκ ἂν ὑποσταίην σαφέστερον ἀναπτύξασθαι.

A qui ſalvantur virtute Spiritus ſancti gratioſe contulit, adeout eam perpetuo comitetur hujus chariſmatis donum. Dignus vero iterum habitus præſentia boni Dei Joannes, vir qui & pluſquam propheta, & major inter natos mulierum ab ipſamet veritate appellatus eſt; quomodo ſuſtinuit legalis præcepti propugnatorem agere, & maxime quidem cum præcurſor Gratiæ miſſus fuiſſet? Ille vero non modo pro lege quæ jam deſierat (adeo ſciebat eam Dei donum) pugnam libenter capeſſivit, verum etiam uſque eo, ut vitam ſuam minoris faceret, quam ejus obſervationem. Quod enim Herodem arguebat dicens, *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, undenam iſtuc ad increpandum acceperat? B aut quam propugnans legiſlationem, regi intulit reprehenſionem? Nonne vides quantum aberat a conviciandis legalibus præceptis ipſius Gratiæ præcurſor, qui & dignus habitus eſt, ut Gratiæ legiſlatorem baptiſmo tingeret? Quod ſi non ejuſdem fuiſſent divinæ & beneficæ inſpirationis Moſaica ſtatuta, quomodo idem Gratiæ famulus nedum eorum contemtum non tulit, verum etiam eadem vehementer zelabat fervideque tuebatur; cum præſertim ſalvator palam clamaverit, *Nemo poteſt duobus dominis ſervire; vel enim unum odio habebit & alterum diliget, vel unum patietur, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ.* Profecto ſi duorum dominorum ſibi mutuo adverC ſantium ſunt Lex & Gratia, non autem unius ejuſdemque bonitatis & ſingularis dominii; quomodo is, quo nullus fuit major inter natos mulierum, duobus viſus eſt dominis ſervire, ſecundum impiam iſtorum blaſphemiam? item etiam prophetarum qui eum anteceſſerant, cœtus univerſus? Quod enim ipſe quoque Salvator paternam impleverit voluntatem factus homo, quod itidem non venerit ſolvere legem aut prophetas, ſed adimplere, propter extremam impietatem pati nequeo, ut dilucidius prolixiuſque exponam.

Πλὴν τό γε ἄρρητον, ὡς οἷόν τέ ἐστι, καὶ ἐφ' ὅσον μὴ παντελῶς χαρίσασθαι τοῖς ἐχθροῖς, ἐκφυγὼν, τὸ μετ' ἐκεῖνο δεύτερον ἐρῶ, ὡς ὁ Ἰωάννης τῇ τε τοῦ νόμου διαγνώσει καὶ τῆς χάριτος ὑπηρετούμενος, καὶ δὴ καὶ τὸ σύνταγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν, ἀφύκτοις ἐλέγχοις τοὺς ἀσεβεῖς στηλιτεύουσι τὴν ἐνυπόστατον ἀλήθειαν εἰς ψεῦδος διασύρειν, καὶ μαχομένοις νομοθέταις τὰς ἐντολὰς διασχίζοντας τῇ τῶν προτέρων διαβολῇ, κἂν οὔπω γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τεθαρρήκασιν, οὐδὲν ἔλαττον ἑαλωκότας, [τί γὰρ ἂν ἐκ ψεύδους οὐ φαῦλον προέλθοι;] συνεξορχεῖσθαι καὶ τὰ τῆς χάριτος. εἰ γὰρ τῆς χάριτος μὲν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης νομοθέτης, ἓν δὲ αὐτοῦ τῶν δογμάτων καὶ τὸ μηδένα δύνασθαι δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἐν ἑκατέρᾳ δὲ μερίδι δεδουλεύκασιν οἱ προειρημένοι, ἄλλον δὲ κύριον τοῖς Μωσαϊκοῖς ἐπίστησιν ἡ ἀποστασία, πῶς οὐκ ἐν τῷ προπηλακισμῷ τοῦ νόμου, εἰ καὶ διὰ μέσων παραπετασμάτων, οὐ συμπροπηλακίζουσι καὶ τὴν χάριν; οὕτω γὰρ, καίπερ οὐ φορητὸν οὐδ' ἐπ' ἐλέγχῳ λέγειν τῆς ἀσεβείας, ὅμως ἀνεκτότερον, ψεύδους αὐτὴν διαθήκην ἀποφαίνοντες εἶεν. ἀλλὰ τί κἂν τις ὑπέκρουσεν· εἴπερ ἀγαθὸς, μὴ κατὰ νόμον νῦν οἱ τῆς χάριτος βιοῦμεν; ἀλλὰ σοῦ μὲν χάριν οὐδὲν ἀπαιτεῖ προσειπεῖν. τί γὰρ ἔτι σοι δυσσεβοῦντι διηπόρηται, ἐγὼ δὲ μὴ λύειν εἱλόμην; ἆρα κουφότερον ἀσεβήσεις, ἢ

X. Verum enim vero quod quidem nefandum eſt, D quantum fieri licet, & uſque eo ut prorſus gratificari hoſtibus non videar, intactum relinquens, quod ab illo alterum eſt dicam; quod ſcilicet Joannes dum Legem recognoſcit Gratiæque ſubſervit, immo etiam cœtus antecedentium eum prophetarum, indeclinabilibus argumentis evincunt, impios ſubſtantialem ipſam veritatem in mendacium trahere, & dum inter contrarios legiſlatores mandata partiuntur, per priorum calumniam, tametſi necdum aperto id capite audeant, nihilominus tamen deprehenduntur (& quid non malum a mendacio procedat?) etiam ea quæ Gratiæ ſunt, extra chorum exigere. Si enim Gratiæ quidem legiſlator eſt bonus Dominus, unum vero ex dogmatibus ejus E eſt etiam, neminem poſſe duobus dominis ſervire, in utraque vero parte, quos prædiximus, ſervierunt, alium autem Dominum ſtatuunt Moſaicæ legiſlationis iſti apoſtatæ; quomodo non in contumelia Legis, etſi per prætextus, non conviciantur ſimul & Gratiam? Hac profecto ratione, (tametſi hoc dici tollerabile non ſit ne ad impietatis quidem hujus confutationem, attamen indulgentius fuerit) ipſummet teſtamentum falſitatis inſimulare videri debeant. Sed quid, ſi quis ita nos pulſet: Tametſi bona erat, numquid ſecundum Legem vivimus nos qui nunc ſumus ſub Gratia? At propter te nihil neceſſe eſt amplius adjicere. Quid enim impio tibi adhuc dubitatum eſt, ego vero ſolvere non ſim aggreſſus? Numquid leviore uteris impie-

1. Edit. Wolf. τὴν.

τὴν ἀνύβριστον ἀγαθότητα καθυβρίζων κερδανεῖς τὴν ὕβριν, ἢ μετριώτερον ἀπαλλάξεις; καίτοιγε αὐτὸ τῆς ἀπορίας τὸ πρόβλημα οὐδὲν ἔλαττον τὴν ἀποστασίαν διελέγχει. οὕτω πανταχόθεν καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τῆς ἀληθείας ἀστράπτει τὸ κράτος. εἰ γὰρ ὅτι μὴ τοῖς ὑπὸ τὴν χάριν πράττεται, εἰς ὑπόνοιαν ὁ νόμος ὅτι μὴ συμφωνεῖ τῇ ἀγαθότητι περιάγεται· πόσης ἀγαθότητος οὐκ ἀνακηρύττεται μέτοχος τῷ τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἐλθεῖν οὐ καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι; καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀποστάτας οὐδὲν ἐνεγκεῖν δεῖ πλέον. τῶν δὲ εὐσεβῶν ἕνεκα, καὶ μυεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖν τὰ τῆς χάριτος οὐκ ἀναξίων, ῥᾷον καὶ σαφὲς εἰπεῖν, ὅτι διὰ τοῦτο μὴ κατὰ τοὺς πάλαι νόμους πολιτευόμεθα, διότι παραγεγονὼς πάντα πεπλήρωκεν ὁ Χριστὸς, χάριν μὲν ἀντὶ τῆς διὰ Μωσέως χάριτος παρασχὼν, ἀντὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀντιτύπων ἁγίων, αὐτὰ τὰ προδιατυπούμενα ἁγίων ἅγια. ὧν τὸ μὲν Παῦλος, τὸ δὲ Ἰωάννης θεολογῶν ἑκάτερος ἀνακέκραγεν. ὥστε μᾶλλον νῦν εἴτις ἐβίου κατ᾽ ἐκείνους, ἠλέγχετ᾽ ἂν ἀπαρνεῖσθαι τολμῶν, μὴ πάντα πεπληρωκέναι τὸν πληρωτὴν τοῦ νόμου Χριστόν. ἀλλὰ γὰρ ἐπανιτέον ὅθεν ἡ τοῦ λόγου φορὰ πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἁρμοζομένη παρήνεγκε φέρουσα. εὐλαβεῖσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς τρίχας ὁ τῆς χάριτος παρακελεύεται νομοθέτης, καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδ᾽ ὅρκῳ ταῦτα καθυποβάλλειν, καὶ τὸν μὲν οὐρανὸν θρόνον ἀνακηρύττει τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν. πάλιν δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλου βασιλέως. εἰ οὖν τῆς κτίσεώς ἐστι ταῦτα τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς, ὡς ὁ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς εἰδὼς υἱὸς ἐβεβαίωσε, πῶς οὐχὶ πρὸ τῆς κατὰ τῶν κτισμάτων ὕβρεως κατ᾽ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ πονηρᾶς ἀρχῆς οἱ ἀποστάται τὴν αὐτῶν κτίσιν ἀναρτῶσι, μεμηνότες οὐχ ἁλίσκονται;

A tate, aut sanctissimam bonitatem contumeliis afficiens contumeliæ caussam non dices, vel mitius multatus abibis? Verumtamen hoc ipsum oppositionis argumentum haud minus apostasiam convincit; adeo undique etiam per contraria veritatis fulget imperium. Si enim propterea quod ab iis qui sunt sub Gratia non observatur, ideo in suspicionem venit Lex, quod non concordet cum bonitate; quantæ contra bonitatis particeps non afferitur eo ipso, quod bonus Deus venit non solvere Legem aut prophetas, sed adimplere? At contra apostatas nihil est quamobrem plura proferamus; sed in gratiam piorum hominum qui indigni non sunt ut instruantur & imbuantur in iis, quæ ad Gratiam B pertinent, pronum ac manifestum est dicere, Quod iccirco secundum veteres leges non vivimus, quia cum advenit universa Christus implevit, exhibens gratiam pro gratia quæ per Moysem data fuerat, & pro figuris sanctarum rerum quæ erant in Sanctis, ipsamet præfigurata Sancta sanctorum: ex quibus alterum Paullus, Joannes alterum, uterque divina attingens, proclamavit. Itaque si quis nunc secundum illas leges viveret, potius convinceretur audere inficiari, quod omnia non impleverit impletor Legis Christus. At enim eodem revertendum, unde orationis impetus ad consequentia accommodatus, abripiendo detulerat. Revereri cælum & terram & Jerusalem, verumetiam capillos ipsos C jubet idemmet Gratiæ legislator in tantum etiam, ut ne juramento quidem hæc subjiciantur: & cælum thronum Dei asserit, scabellum vero terram, ac rursus Jerosolymam esse dicit civitatem ipsius Dei & magni regis. Si ergo hæc sunt de creatione boni patris, ut asseveravit filius, qui noscit omnia paterna, quomodo præ contumelia creaturarum, contra Dominum nostrum Jesum Christum, & contra patrem ejus, dum a malo principio isti apostatæ earum creationem pendere faciunt, furere & insanire non evincuntur?

Σὺ δὲ καὶ βαθύτερον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας ὅρα τὴν τόλμαν καὶ τὴν ἀπόνοιαν. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, τὴν μυστικὴν τελῶν ἡμῖν καὶ παραδιδοὺς ὁ σωτὴρ, αὐτὸς μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προσέταξε ταύτην [1] αἰτεῖν. οἱ δὲ τὸν ἄρτον εἰς τὴν ὀλέθριον, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς, μετάγουσιν ἀρχὴν, καὶ τρέφειν τὰ ἐξ αὐτῆς τερατολογοῦσι προαχθέντα σώματα. οὕτω κατ᾽ αὐτῆς ἀναιδῶς τῆς δεσποτικῆς ἐπανίστανται ἐντολῆς, φαῦλά τε λέγοντες τὰ σώματα καὶ φαῦλον τὴν τροφὴν, καίτοι διαῤῥήδην τοῦ δεσπότου διατάττοντος, ταύτην ἡμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς αἰτεῖσθαι τοῦ ἀγαθοῦ. καὶ πῶς ἂν εἴη τούτοις, μὴ ὅτιγε τῆς ἀληθοῦς ἐντολὴν [2] ὁμολογεῖν, ἀλλὰ κἂν γοῦν σχήματι μύθου ταῦτα δυνατὸν ὑποβαλεῖν; ἴσον γάρ ἐστι ῥυσθῆναί τι τοῦ πονηροῦ δυσωπεῖν, καὶ ἔνοικον αὐτὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιζητεῖν, εἴπερ τοῦ πονηροῦ γεώργιον ἡ τροφή. καὶ μὲν ἐπὶ τέλει τῆς εὐχῆς ὥσπερ αὐτὸ τοῦτο προαναιρῶν, τὴν ἀσέβειαν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους παραγεγονὼς, εἰς ὃν τὴν αἴτησιν ἀναφέρειν τῆς τροφῆς, εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρειν καὶ τὴν ἱκεσίαν ἐθέσπισε, δι᾽ ἧς ῥυσθείημεν ἂν τοῦ πονηροῦ, δηλῶν ὡς ὁ ῥυόμενος ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ, αὐτός ἐστιν ὁ παρέχων ἡμῖν καὶ τὴν σωματικὴν τροφὴν, ἐφ᾽ οἷς καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι καὶ διαμένειν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ ταῦτα χαριζομένου πατρὸς ἐνεδίδαξεν. ὁρᾷς εἰς οἷον βάθος ἡ ἀποστασία καταδύεται; καὶ ὡς ὁ κατ᾽ αὐ-

XI. Tu autem & profundiorem ipsorum impietatis animadverte audaciam simul & amentiam. D Panem nostrum substantialem salvator, dum componebat commendabatque nobis orationem qua nos instituerer, ipsemet a patre suo præcepit ut peteremus; isti vero panem pernicioso principio, sicut & cetera omnia terrena, acceptum ferunt, ajuntque portentose, nutrire corpora quæ ab eo principio profecta sunt. Hoc modo impudenter contra ipsum dominicum præceptum insurgunt, mala dicentes corpora, & malum cibum, quamvis rotundis verbis Dominus præcipiat, ut istum a patre suo bono postulemus. Ac quomodonam possint isti, non dicam verum id præceptum esse confiteri, sed saltem in speciem fabulæ referre? Tantumdem enim valet, atque orare ut liberemur a Maligno, simulque po- E stulare a Bono ut in nobis habitantem illum accipiamus, si quidem Maligni agricolatio est cibus. Attamen sub finem orationis ex professo impietatem tollens is qui pro mundi salute advenit, ad eumdem postulationem referre cibi nos jussit, ad quem ipsammet voluit referre supplicationem, per quam a maligno liberemur; quo ostenderet, eum qui nos a Maligno liberat, ipsissimum esse atque qui nobis cibum suppeditat corporalem: quamobrem etiam regnum & potentiam & gloriam in sæcula manere ac perseverare docuit patris ista largientis unigenitus filius. Viden' in quodnam barathrum apostasia se ipsa demergat? & quomodo adversus

1. Forte σῖτον, vel refer ad synonym. τροφὴν: quæ forte etiam excidit post μυστικὴν.

2. Forte ἐντολῆς.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τῆς τῆς ἀληθείας λόγος ἐνεργὴς ὢν, καὶ διςόμου μα- A χαίρας ἁπάσης τομώτερος ἐπαφίεται; εἰ δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον οὐχ ἁπλῶς ἐρεῖ τις τὸν εἰς τροφὴν τῷ σώματι χορηγούμενον, ἀλλ' ὃς εἰς σῶμα Χριστοῦ μεταβάλλει [1], καὶ τὴν ψυχὴν συναγιάζει τῷ σώματι, οὐδὲν ἔλαττον διὰ τῆς τοιαύτης θεωρίας, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἡ ἀσέβεια στηλιτεύεται, καὶ τὴν ἐκτομὴν ὁ λόγος κατ' αὐτοῦ [2] ἐπιφέρει ἀδυσώπητον.

illam efficax ſermo ſit veritatis, & omni gladio ancipiti penetrantior intorqueatur? Quod ſi ſubſtantialem panem haud vulgo accipiat quis pro cibo quod corpori ſubminiſtratur, ſed qui in corpus Chriſti mutatur, animamque una cum corpore ſanctificat; nihil minus juxta hanc acceptionem, niſi forte etiam magis, impietas jugulatur, excidiumque illi ſermo infert indeprecabile.

Εἰ δὲ καὶ δυσὶ κυρίοις οὐκ ἔστι δουλεύειν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος ἡμῶν, ἅτε δὴ κτίσμα ὑπάρχον, ὡς ἡ ἀσέβεια βούλεται, τοῦ πονηροῦ, ὑπόκειται αὐτῷ καὶ ἄκουσα [3], καὶ δουλεύει ὡς πλάσμα τῷ πλάσαντι, οὐδεὶς ἄρα δουλεύσει καθαρῶς [4] καὶ ὁλοκλήρως Θεῷ. καὶ εἰς λῆρον αὐτοῖς τὰ θεῖα κα- B ταστρέφει κηρύγματα· καὶ [ὢ τῆς ἀτόπου φρενός·] ἡ φρικτὴ παρουσία καὶ ἐνανθρώπησις, καὶ πάντα ὅσα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ δεσπότης ἑκὼν ὑπέστη καὶ καταδέξατο. ἀλλὰ σὺ μὲν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὴν τροφὴν πονηρὸς καὶ ἀχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην γεγονὼς, πονηρίας δογματίζεις γεώργιον· ὁ δὲ σωτὴρ τῶν ὅλων καὶ δημιουργὸς, οὐ τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς μόνον τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα καὶ Θεὸν, τοῦ [5] τὴν βασιλείαν ἐγκελεύεται πρὸ τῶν σωματικῶν ἁπάντων ἡμᾶς ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν τὰ πετεινὰ τρέφεται, αὐτὸν ἀποφαίνει χορηγόν τε καὶ προνοητήν. καὶ πῶς οὐκ ἂν τῆς ἐσχάτης μανίας δίκην ἀποκτιννύναι ἅπας ὀρθὸς ἐπιψηφιεῖται λόγος, τοὺς τὰς ἰδίας ὑλακὰς τῶν δεσποτικῶν καὶ σω- C τηρίων ἀνταλλαττομένους χρησμῶν; ὃν [6] διαρρήδην εἰδέναι τι τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἡμῶν ὧν χρείαν ἔχομεν· πρὸς ὃν καὶ τὴν εὐχὴν ἀνατείνειν ἐδιδάχθημεν, πάτερ ἡμῶν ἀνακράζοντες ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ἐν τῷ ζητεῖν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, οὐ τὴν τροφὴν παρέχοντα μόνον διαγγέλουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν ἡ θεραπεία τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ὅσα μόνον τῇ ἀνθρωπίνῃ χρείᾳ ἐξ ἀναγκαίου συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅσα δευτέραν, ἢ καὶ τελευταίαν ἐπέχει τάξιν, αὐτὸν αἴτιον εἶναι καὶ τῆς τούτων φυσικῆς περιβολῆς καὶ αὐξήσεως; καταμάθετε γάρ φησι τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει, οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ ἁπλῶς τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλ- D λόμενον. λέγει γάρ· εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; καὶ τῶν φυσικῶν ἀμφιασμάτων τούτων, οἷς ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἠμφίασατο τὸν χόρτον, τίς ἡ λαμπρότης καὶ πόση; εἰς δευτέραν αὕτη τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης περινοίας τὰ πρῶτα λαχοῦσαν βασιλικὴν στολὴν, καὶ τῇ πορφυρίδι ἐναστράπτουσαν, παραπέμπει. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο, ὡς ἓν τούτων. τί οὖν; τὴν μὲν τοῦ χόρτου περιβολὴν ὁ ἀγαθὸς περιβάλλει Θεὸς, τῆς δὲ περιβολῆς, ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ περιβάλλεται, τὸ σῶμα λέγω, ἄλλον καὶ οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐπιζητήσεις δημιουργόν; καὶ πῶς E οὐχὶ τοῦ εἰς κλίβανον ἐμβαλλομένου χόρτου πολὺ χαλεπωτέρας σεαυτὸν τιμωρίας ὑπεύθυνον ἀποφαίνεις; καὶ ὁ μὲν σωτὴρ τοῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν δι' ἔργων ἐπιζητοῦσιν, αὐτὸν ἡμῖν, οὗ ἡ βασιλεία, καὶ τὴν τροφὴν καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ οἷς ἄλλοις τὸ σῶμα συνέχεται, χορηγήσειν ἐπαγγέλλεται· σὺ δὲ ταῦτα τῆς δωρεᾶς καὶ χρηστότητος εἰς ἀλλοτρίωσιν ὑποβάλλεις. καὶ πῶς ὧν περ αὐτὸς οὐκ ἔστι προαγωγὸς, ἀλλ' ἑτέρας ἀρχῆς πεφύκασιν ἔργα, αὐτὸν ἀναγράφει παροχέα; καὶ τὸ ἔτι ἀτοπώτερον, τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγωνισταῖς, καὶ τὴν βα-

XII. Quod ſi etiam non licet duobus dominis ſervire, humani vero concreti noſtri pars altera, quippe quæ creatura ſit Maligni, ut vult impietas, eidem vel invita ſubeſt, ſervitque tamquam figmentum fictori; nullus ergo ſervierit Deo pure integreque, ac pro illis in nugas abeunt divina præconia, atque (o mens abſurda!) reverendus adventus & incarnatio, & quæcumque propter noſtram ſalutem ſponte Dominus ſuſtinuit, atque ſuſcepit. Sed tu quidem humanorum corporum cibum, malus cum ſis & adverſus benefactorem ingratus, malignitatis eſſe agricolationem doces: at vero univerſorum ſalvator & opifex, non humani cibi dumtaxat cæleſtem patrem ſuum atque Deum, cujus regnum jubet ante corporalia omnia nos quærere, verum etiam eorum quibus volucres nutriuntur ſuppeditatorem autumat & proviſorem. Et quomodo non extremæ amentiæ pœnas ſolutum ire omnis recta ratio decernet, quotquot ſuos latratus ſalutaribus oraculis ſufficiunt, & Domini dictis, quæ liquido ſcire patrem noſtrum cæleſtem quibus opus habeamus; ad quem etiam orationem dirigere edocti ſumus, clamantes *Pater noſter qui in cælis*; quem dum quærimus regnum ejus & juſtitiam illius, non cibum ſuppeditare tantum enunciant, ſed & reliqua omnia, quibus cura corporis conſtat; nec illa dumtaxat quæ humano uſui ex neceſſitate conferunt, ſed & quæcumque inferiorem aut etiam poſtremum locum obtinent; eumdem cauſſam eſſe horum & naturalis productionis & incrementi? *Conſiderate* enim inquit *lilia agri quomodo creſcunt: non laborant neque nent*. Et non iſthæc tantum, verum etiam ſimpliciter fœnum agri quod hodie exſtat, & cras in clibanum mittitur: ait enim; *Si autem fœnum agri quod hodie exſtat, & cras in clibanum mittitur Deus circumveſtit; quanto magis vos, o homines modicæ fidei?* At enim horum naturalium veſtimentorum, quibus bonus Deus fœnum circumveſtivit, qualis quantuſque eſt fulgor? Is profecto ad ſequiorem gradum detrudit regale indumentum purpuraque fulgens, quod ab humanis ſtudiis principem gradum ſortitum eſt: *Dico enim vobis, quod nec Salomon in tota gloria ſua circumveſtitus eſt ut unum horum*. Quid ergo? Fœno quidem indumentum bonus Deus circumponit; indumenti vero, quod humanæ animæ circumponitur, corporis inquam, alium non autem eumdem emendicabis opificem? Et quomodo non oſtendis te ipſe graviori multo obnoxium ſorti, quam fœnum quod in clibanum mittitur? Ac ſalvator quidem juſtitiam Dei & regnum per operationes quærentibus nobis ſeipſum daturum pollicetur, cujus eſt regnum, cibum item & indumenta, ac cetera præterea quibus corpus conſervatur; & tu iſta quæ ex munere ſunt & bonitate aliorſum detorques. Et quomodo quorum ipſe non eſt conditor, ſed alieni principii opera ſunt, ſeipſum datorem profitetur? ac quod portentoſius eſt, iis qui pro virtute militant, &

1. Ipſe Wolfius paſſive accipit hoc verbum in ſua verſione, dum ait: *qui in corpus Chriſti mutatur*.
2. Forte αὐτῆς.
3. Niſi vocem in mendo cubare malis, refer ſenſu ad θατέρα μερὶς, vel quid ſimile.
4. Ms. καθαρός.
5. Forte οὗ.
6. Lege εἰ.

σιλείαν αὐτοῦ ποθοῦσιν, οἷα δὴ μισθὸν καὶ τῆς φιλοθέου προθυμίας καὶ τῶν ἀορίστων ἀγωνισμάτων τὰ τοῦ πονηροῦ δημιουργήματα παρέχοντά τε καὶ ἀνταποδιδόντα;

A regnum ejus desiderant, tamquam scilicet mercedem & propensioris in Deum caritatis, & perpetuorum laborum, ipsa Maligni opera largientem ac retribuentem?

Ὅτι μέντοι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι, ἑκάτερον δι' ἑκατέρου δέχεται τὴν βεβαίωσιν. ἡ μὲν ὡς ὑπ' αὐτοῦ προδιατυπουμένη τε καὶ προκαταγγελλομένη, καὶ οἷον προχαραττομένη καὶ ἐμφαινομένη τε καὶ ἐνδεικνυμένη τοῖς σκιάσμασιν· ὁ δὲ ἅτε τῶν προῤῥήσεων καὶ προχαραγμάτων ἐπ' ἔργοις ἐκβεβηκότων διὰ τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασι κρυπτομένην ἀνακαλυπτούσης τε καὶ ἀνακηρυττούσης ἀλήθειαν. εἰ δὲ μὴ, τὸ σύμφωνον συνδιέσωζον ἀλλήλοις ἡ χάρις καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος, B πῶς ἂν ἃ παρὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐχρησμῳδήθη, ταῦτα πανδήμοις ὄμμασιν ὡρᾶτο τελούμενα; πῶς δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοὺς λεπροὺς ῥήματι καθαίρων, πρὸς τοὺς ἐν νόμῳ ἱερεῖς τούτους ἀπέστελλε, προστάττων ἀπιέναι καὶ ἐπιδεικνύναι τούτοις ἑαυτοὺς, ὡς ὁ νόμος ἐκέλευε; καὶ τὸ ἰσχυρότερον, προσενεγκεῖν τὸ δῶρον, ὡς ὁ Μωσῆς διετάξατο; καὶ εἰ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις διαμάχεται, πῶς τοὺς πληρωτὰς [1] τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν, καὶ πολιτευσαμένους ἐν τῇ χάριτι, ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν συνάγων ὁ σωτὴρ αὐτοὺς, μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ τοῦ Ἰακὼβ, τοὺς κατὰ νόμον εὐηρεστηκότας Θεῷ, ἐν τῇ βασιλείᾳ συνεισάγει τε καὶ συντάττει τῶν οὐρανῶν; ἴσον δέ ἐστιν εἰπεῖν, τῆς αὐτοῦ συγκληρονόμους τε καθίστησι τοὺς C ἐξ ἑκατέρας διαθήκης, καὶ συναπολαύοντας τῶν ἐπηγγελμένων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν.

XIII. Quod autem Lex Gratiæ consonet, altera ab altera confirmationem accipit: Gratia quidem tamquam ab ipsa in antecessum deformata & prænunciata, ac quodammodo expressa, indicata, atque demonstrata adumbrationibus; Lex vero, quippe quæ prædictionum & figurarum quæ per gratiam in opus exituræ erant, veritatem quæ in ipsa sub velaminibus latebat, subindicabat atque proclamabat. Quod si consonantiam inter se non conservabant Gratia & quæ Gratiam antecessere, quomodonam quæ per Legem & prophetas prædicta sunt, ea totius populi oculis impleta cernebantur? quomodo etiam salvator noster leprosos verbo mundans, eos ad sacerdotes qui in Lege erant, amandat, præcipiens ut abeant & sese illis ostendant, quemadmodum Lex jubebat? & quod magis adhuc urget, offerant munus, quod Moyses ordinavit? Et si prisca cum novis pugnant, quomodo observantes dominica mandata, atque in Gratia viventes, ab oriente & occidente congregans salvator ipse cum Abraham & Isaac & Jacob, qui sub Lege placuerunt Deo, in regnum una simul introducit distribuitque cælorum? quod tantumdem valet ac si dicamus, sui regni coheredes constituit qui ex utroque sunt testamento, eosque junctim perfrui facit promissionum & æternorum bonorum.

Ἆρ' οὖν ἔστιν εὑρεῖν τι τῆς λεγούσης φωνῆς μανικώτερον, ἢ τῆς διανοίας ἀθεώτερον, τῶν ἐννοουμένων ὅλως εἰς ἀντιπάλους διασχίζειν μοίρας τὴν χάριν καὶ τὸν νόμον, καὶ τοὺς ἐν ἑκατέρᾳ διαπρέψαντας πολιτείᾳ μὴ τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν θεραπεῦσαι λέγειν Θεὸν, ἀλλ' ἀντικειμέναις συνδιασπασθέντας ἀρχαῖς, διὰ μαχομένης λατρείας ἀλλήλοις προελθεῖν!; καὶ Μωσέως δὲ πάλιν τὰς ἐντολὰς ὁ τῆς χάριτος παράγων εἰσηγητὴς, ὧν ἐστι μία καὶ ἡ τίμα τὸν πατέρα σου νομοθετοῦσα, καὶ τὴν μητέρα σου· μᾶλλον δὲ πράττων αὐτῶν τὴν ἐκδίκησιν, ἐντολὰς μὲν D ταύτας ἀποφαίνει Θεοῦ, διὰ δέ γε τῆς εἰρημένης καὶ τὸν ἐγκεκρυμμένον τῆς καρδίας δόλον, καὶ τὴν ὑπόκρισιν τῶν Ἰουδαίων ἀπογυμνῶν, καὶ διελέγχων, ὅτι τῶν θείων προσταγμάτων ταύτης οὔσης, αὐτοὶ τὰς οἰκείας ἐντολὰς ἔμπροσθεν τῆς ἐκ Θεοῦ δεδομένης ἦγον. καίτοι πόσον ἦν κουφότερον ἀνθρωπίναις προσανέχειν ὑποθήκαις, ἤπερ ἃς ὁ ἀρχέκακος ἀνετείλατο; ἀλλ' οὖν γε δι' αὐτῆς κατὰ τῶν τότε τοῖς μαθηταῖς οὐκ εὐλόγως προσκεκρουκότων σφοδρὰν τὴν ἐπιτίμησιν ἐπαφίησιν, οὐδὲν τῶν εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ἡκόντων, ὅτι περ οὔτε κοινοῖ, οὔτε βεβηλοῖ τὸν ἄνθρωπον ἀποφαινόμενος. καὶ ὅρα ὡς οὐ κατ' ἐκείνων μόνον, ἀλλ' οὐδὲν ἔλαττον καθ' ὑμῶν [2] αὐτῶν ἡ θεία ψῆφος ἐκφέρεται. ἐκείνοις μὲν ἃ μηδεμίαν φέρει βλάβην οἴκοθεν τὰ βρώματα καθυβρίζουσα, ὑμῶν δὲ E τὴν βλασφημίαν προαναιροῦσα καὶ προεκτέμνουσα, δι' ἧς πονηρίας εἶναι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ νομίζειν παρηνέχθητε. εἰ γὰρ τῆς ἀρχεκάκου δημιουργίας τὰ ἀπὸ γῆς φυόμενα σπέρματα καὶ βλαστήματα, καὶ ὅσα τὴν ἄλογον ἐκληρώσατο φύσιν, ἔτι [3] τοὺς μετέχοντας αὐτῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν τρεφομένους οὐ βεβηλοῖ ταῦτα καὶ κοινοῖ· καὶ διπλῆς, μᾶλλον δὲ πολλαπλῆς καὶ διηνεκοῦς ἐμπίμπλησι πονηρίας, τοῦτο μὲν αὔξοντα τὴν ἐμφυλεύουσαν ἀπὸ γενέσεως τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασι πονηρίαν, διακρατοῦντά τι καὶ συνέχοντα· τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἔμφυτον κα-

XIV. Numnam ergo licet aliquid reperire hujusmodi voce amentius, aut hujusmodi horum sententia sceleratius, qui animo decernunt in contrarias omnino partes discindere Gratiam & Legem, eosque qui sub utroque regimine illustres fuerunt, dicere nequaquam eumdem coluisse Deum, sed oppositis dispertitos præfecturis, per pugnantem cultum in se invicem irruisse? Ac Mosis rursus præcepta allegans Gratiæ magister, quorum unum est & illud quod jubet *Honora patrem tuum & matrem tuam*; atque adeo vindicias agens illorum, hæc quidem præcepta Dei esse asseverat, per illud vero quod commemoravimus, occultum etiam cordis dolum & hypocrisin Judæorum detegit, arguitque, quod cum illud ex divinis mandatis sit, ipsi propria sua præcepta ei quod divinitus datum sit, prætulerunt. Attamen quanto erat levius humana attendere statuta, quam illa, quæ mali auctor præceperat? Nihilominus per illud adversus eos, qui tunc in suos discipulos haud rationabiliter invehebantur, vehementem ingerit increpationem, asseverans nihil eorum quæ in cibum & potum cedunt, nec contaminare nec profanare hominem. At vero animadverte quomodo non contra illos modo, verum nihilo minus contra vos ipsos divina feratur sententia. In illos quidem dum castigando ingerit, nullam noxam per se inferre cibos; in vos autem dum vestram blasphemiam præoccupat e medio tollere atque succidere, per quam ex Maligno esse eos dicere & arbitrari ausi estis. Si namque opera sunt auctoris mali quæ nascuntur semina ex tellure sive germina, & quæcumque irrationalem naturam sortita sunt; ea multo magis qui participant eorum, & ab ipsis nutriuntur nonne profanabunt & coinquinabunt, atque duplici, immo potius multiplici perpetuaque implebunt malitia, sive augendo innatam ab ortu humanis corporibus malitiam, roborandoque & conservando;

1. Ms. πληρωθέντας. 2. Ms heic & mox, ἡμῶν. 3. Forte deest πλέον, vel quid simile vitio typogr.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890

κίαν ὑποφυόμενά τε καὶ συνεπάγοντα; ἀλλ' εἰ μὴ A τῆς ἀγαθουργοῦ προνοίας ἦσαν αἱ Μωσαϊκαὶ νομοθεσίαι, πῶς ὁ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κύριος τὸν συγκαταθέμενον ταύταις γραμματέα καὶ ἀποδεξάμενον τήν τε πρώτην ἐν τῷ νόμῳ καὶ τὴν δευτέραν ἐντολὴν, ἠγάπησε, καὶ δι' ἐπαίνων ἐδεξιώσατο, ὅτι τε νουνεχῶς αὐταῖς τὰ πρεσβεῖα ἐπεψηφίσατο, καὶ ὅτι τιμῶν καὶ ἀσπαζόμενος ταύτας ὤφθη; καὶ τὸ μεῖζον εἰς ἐγκώμιον, καὶ ὅτι τῆς ἀγαθότητος προῆλθον αἱ διὰ Μωσέως ἐντολαὶ, οὐ μακρὰν εἶναι ἀπεφήνατο τὸν ἐν ταύταις βεβιωκότα, καὶ τιμὴν αὐταῖς εἰδότα, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ἀλλὰ γὰρ ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Ελισάβετ νόμῳ τὸν βίον ἰθύνοντες, ὁρᾷν ἔνεστιν, ὅπως ὑπὸ ἱερολογίας δίκαιοί τε ἀνακηρύττονται, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν δι- B καιοσύνην αὐτῶν ἔχουσι παῤῥησιαζομένην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; ὅπερ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης δόξης τὸ δίκαιον διδάσκει λαβεῖν, ἀλλὰ θείας κρίσεως κόσμον ἑαυτοῖς τὴν δικαιοσύνην περιβαλεῖν. καὶ τί δεῖ πράττοντες ταύτην εἶχον τὴν χάριν κοσμοῦσαν αὐτούς; ἐν πάσαις φησὶ ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου πορευόμενοι ἄμεμπτοι. ὅταν οὖν τὰ ἱερὰ λόγια δικαίους καὶ ἀμέμπτους θείᾳ κρίσει τοὺς ἐνασκημένους ταῖς Μωσαϊκαῖς ἀναγράφει ἐντολαῖς, σὺ δὲ πονηρίας ὑπηρέτας τούτους ὑβρίζειν τολμᾷς, πῶς οὐ καταψεύδῃ μὲν μετὰ τῶν ἄλλων σαυτοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν Χριστοῦ; πῶς δὲ οὐδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον κατ' αὐτῆς τῆς χάριτος ἤπερ τοῦ νόμου κατεξανίστασαι, καὶ τὰ βλάσφημα χείλη κινεῖς, C καὶ ταῦτα τῇ γλώσσῃ προσποιούμενος προσκυνεῖν, καὶ διὰ σεβάσματος ἄγειν αὐτήν; ἡ δὲ τοῦ Γαβριὴλ θεόθεν ἀποστολὴ, καὶ ὁ τῆς ἀσπόρου καὶ παρθενικῆς γαστρὸς ἁγιασμὸς, καὶ τὸ ἀναῤῥηθῆναι πατέρα τὸν Δαβὶδ τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνου βασιλικὸν θρόνον δι' αἰῶνος ἐγχειρίζεσθαι τὸν τῶν ὅλων βασιλέα· καὶ ἁπλῶς τὸ σάρκα λαβεῖν, καὶ ἄνθρωπον χρηματίσαι τὸν ἀγαθὸν υἱὸν τοῦ ἀγαθοῦ πατρός. [δεῖ γὰρ ἐν ἀποσιωπήσεως νόμῳ κἀνταῦθα διελθεῖν· ὁ γὰρ διὰ τῆς ἀκριβείας ἔλεγχος καὶ αὐταῖς ἀκοαῖς τὸ βλάσφημον ἀφόρητον συνεφέλκεται·] πῶς ἅπασαν τῶν ἀποστατῶν οὐ καταβάλλει τόλμαν καὶ μανίαν τῆς χείρονος μοίρας; τί γὰρ δεῖ τὸ φρικτότερον ἐπάγειν, τῆς D ἀκολούθου καὶ σιωπώμενον, αὐτὸ μάλιστα νοεῖν παρεχούσης, ἄλλως τε καὶ προειρημένον; τοὺς δ' οὖν τῇ νομικῇ λατρείᾳ προσανακειμένους διασύρειν τε καὶ καταδικάζειν πρὸς τοσαύτην μέθην καὶ διανοίας πώρωσιν ἀπεσχοινισμένων, ἤρκει μὲν εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο κατὰ τῆς ἀσεβείας προὐβάλετο ἡ εὐσέβεια, ἀλλ' αὐτό γε τὸ φρικτὸν, τὴν ἐνανθρώπησιν λέγω τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ σάρκα λαβεῖν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ τὸ διὰ παρθενικῶν αἱμάτων ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου πνεύματος συμπαγέντων, εἰς σάρκα προελθεῖν, καὶ ὅλως ἄνθρωπον γενέσθαι· εἰ βούλει δὲ καὶ ὡς πατρῷον κλῆρον κλῆρον [1] ἐπιβάλλειν τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων τὴν τῆς Δαυϊδικῆς βασιλείας διαδοχὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τῷ μυστηρίῳ συμπεριέχεται· ἤρκει δὲ ταῦτα καὶ χωρίς τινος ἄλλης E ἐπιφορᾶς καὶ προσθήκης, τοῖς τε μὴ παντάπασι τὴν τοῦ νοῦ προδεδωκόσι χάριν, ἣν πλαστουργὸς αὐτῇ διαπλάσει ἐχαρίσατο, ἐπιστροφήν τινα καὶ ἀνάνηψιν τῆς θεομάχου γνώμης ἀπεργάσασθαι, καὶ τῶν ταύτην καθάπαξ, δι' ὧν θεομαχοῦσιν, ἀπεσβηκότων καὶ τῷ ἐχθρῷ προδεδωκότων, ἀνακόψαι τε τὸ θράσος, καὶ πρὸς σιωπὴν ἐξ ἀπορίας, εἰ καὶ μὴ ἑκόντων, συνελάσαι. τί γὰρ τούτου λαμπρότερον εἰς ἔλεγχον τῆς τοιαύτης ἀσεβείας; τί δὲ δυνατώτερον κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι, καὶ τῶν μαστίγων τὸ πλῆθος ἐπιδεῖξαι, ὧν πόῤῥω τῆς

A sive insitam illis malitiam propagando atque dilatando? At si non essent ex benefica providentia Mosaicæ leges, quomodo regni cælorum Dominus morem his gerentem scribam, suscipientemque primum & secundum in lege mandatum, dilexit laudibusque est prosequutus, quia prudenter illis primas detulit, & quia videbatur ea honorare atque amplecti? atque quod maxime ad encomium facit, etiam quia a bonitate processerunt lata per Moysem præcepta, propius abesse a regno cælorum docuit eum qui in illis vixerat, eaque honore affecerat? At enim Zacharias & Elisabet qui secundum Legem vitam suam recte composuerunt, videre licet quomodo a sacra scriptura justi prædi- B cantur, nec istud quidem simpliciter, verum etiam justitiam suam habent manifestam coram Deo: quod docet non ab humana gloria justitiam accepisse, sed divini judicii decorem justitiam sibi circumdedisse. At quid facientes hanc habuere gratiam quæ sic illos ornavit? *In omnibus* inquit *præceptis & justificationibus Domini incedentes sine querela.* Quum igitur sacra oracula justos atque inculpatos divina sententia eos autumet qui sese exercuerunt in præceptis Mosaicis, & tu hos malitiæ ministros per contumeliam vocare audeas; quomodo non mentiris cum aliis contra te ipse & ipsammet Christiani nomenclaturam? quomodo nihilo minus, nisi etiam magis, contra gratiam ipsam, C quam contra Legem insurgis, & maledicentissima labia moves, maxime cum verbo tenus eam venerari simules utque colere? Gabrielis porro divinitus facta missio, & purissimæ ac virginalis alvi sanctificatio, & quod præconio vocatus fuerit David pater boni creatoris universorum Dei; immo quod & illius regium thronum in æternum accipiat cunctorum rex; atque universim quod caro acceperit, quod homo audierit bonus filius boni patris (oportet enim in præteritionis modum & ista perstringere: exactior namque argumentatio auditui etiam ipsi intollerabilem blasphemiam simul ingereret,) quomodo non universos apostatarum pessumdant conatus, atque adeo furorem sequioris D principii? quid namque opus est attingere quod consequitur, horribile tametsi silentio prætereatur, præsertim cum sequela ipsa id cogitare satis faciat, & id jam alias pertractatum fuerit? Cum igitur eo temulentiæ & animi cæcitatis devenerint, ut legali cultui addictos dilacerent atque condemnent, sufficiebat, quamvis pietas nihil aliud contra impietatem opposuisset, hoc ipsum utique terribile, incarnatio videlicet Domini nostri Jesu Christi, & quod carnem sumserit ex semine David, & quod carne indutus processerit ex virgineis sanguinibus per adventum Sancti spiritus concretis, atque omnino quod homo factus sit; ac si vis etiam, quod ceu paternam hereditatem attulerit regi universorum successio in Davidicum regum, & E cetera omnia quæ hocce mysterio comprehenduntur. Sufficiebant porro hæc etiam sine alia accessione vel additamento iis, qui non omnino rationis prodiderunt gratiam, quam creatrix dextera in ipsa formatione largita est, ut mutationem aliquam & resipiscentiam a belligeranti in Deum sententia operaretur, & eorum qui rationem semel per ea quæ contra Deum tuentur, exstinxerunt & hosti prodiderunt, succiderent audaciam, atque ad silentium cogerent sin minus sponte, faltem propter respondendi impossibilitatem. Quid namque hoc luculentius ad tantæ impietatis confutationem? quid etiam efficacius ad constringendas camo & freno eorum maxillas, & ad flagellorum vim demon-

1. Redundat alterum errore typogr.

ἀληθείας γεγονότες, καὶ μηκέτι Θεῷ προσεγγίζειν ἀνεχόμενοι, ὑπευθύνους ἑαυτοὺς παρεσκευάσαντο; πλὴν εἰ καὶ πάντα παράγειν οὐ ῥᾴδιον, ὅσα στηλιτεύει τὴν ἀπόνοιαν, ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἐπικαίρων ἔτι προϊέναι, οὐ περιττὸν ἴσως οὐδὲ ἄχρηστον. σεμνυνεῖται γὰρ εἰ μή τινι ἄλλῳ, ἀλλ' οὖν γε τῷ πλούτῳ καὶ τῇ περιουσίᾳ τῶν κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀποδείξεων τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα.

A strandam, quibus longe a veritate positi, atque nullatenus ad Deum accedere volentes, obnoxios seipsos effecerunt? Attamen quamvis universa in medium proferre haud facile est, quæ dementiam istorum conficiant, opportuniora nihilominus attingere, nec superfluum fortasse nec inutile fuerit. Glorietur enim, si nulla alia re, at saltem divitiis & copia demonstrationum adversus istam apostasiam universalis Dei ecclesia.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

Ὁ μὲν οὖν τῶν ἀγγέλων ὕμνος ἐπὶ τῷ τόκῳ, οἷς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μίαν ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν συνῆπτεν, εἰς ἕνα ποιητὴν κτίσιν ἅπασαν ἀνῆγε, διὰ τῶν ἄκρων αὐτῆς καὶ τὰ ἐν μέσῳ συναναφέρων. καὶ χαρᾶς ἀρχὴν ἀενάου τὴν πόλιν εὑρεῖν τοῦ Δαβὶδ εὐηγγελίζετο, ἅτε δὴ τῆς ἀνεκλαλήτου εἰρήνης τε καὶ θείας εὐδοκίας διὰ πάσης γῆς ἐμπολιτεύεσθαι παῤῥησίαν λαμβανούσης. οἷς δ' ἡ θεόθεν εἰρήνη καὶ ἡ εὐδοκία, δι' ὧν αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀτοπίας ἐπλήρωσαν, ἀπελήλαται, τούτοις εἰκότως οὐδὲ τὸν αὐτῶν ποιητὴν, ὃς καὶ τοὺς ἀγγέλους ὑμνολογεῖν ἐξαπέστειλε, καὶ τὸν ὕμνον προσεδέξατο, ὥμεσουν οὐχ ὁμολογεῖν τὸν αὐτὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητὴν συνησέβηται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἔξω τῶν πρώτων τοῦ μυστηρίου συμβόλων, οἶμαι, πίπτουσιν. ἃ δὲ τὴν μετ' ἐκεῖνα τάξιν ἐπέχει, ὁ ὑπὸ τὸν νόμον Συμεὼν, καὶ τὸ ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα ἅγιον, καὶ ὁ δι' αὐτοῦ χρηματισμὸς, καὶ ἡ ἐν τῷ νομικῷ ναῷ τοῦ πρεσβύτου παρουσία, οὐδ' αὐτὴ χωρὶς τοῦ παναγίου πνεύματος τελουμένη, καὶ τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγὴ ὑποκύπτων ὁ σωτὴρ ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ οὐχ ὑποκύπτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγκάλαις, αἳ τὴν νομικὴν ἔστεργον λατρείαν, δορυφορούμενος, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ἱερὸν, καὶ πάλιν ὁ Συμεὼν, ἐπεὶ τῶν ἐλπίδων εἶχε τὸ πέρας, καὶ τοῦ χρηματισμοῦ τὸ μεῖζον εἶδε, καὶ τὸ λεῖπον αὐτῶν, καὶ τυγχάνων εὐλογῶν τε τὸν Θεὸν, ὃς ἰδεῖν τε αὐτῷ ἐχρημάτισε τὸ ἀπόῤῥητον, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἔψευσεν, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἠξίωσε θεάσασθαι τὸ σωτήριον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, ἥτις ἐστὶν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. καὶ μὴ παρέργως ταῦτα τοῖς ὠσὶ δέχου. πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ πρεσβύτῃ, ἀλλ' οὐχ ὁ πονηρὸς, ἄνθρωπε, δι' οὗ καὶ ὁ χρηματισμὸς ἀνδρὶ διὰ νόμου βιοῦντι, καὶ κατὰ νόμον ὁ σωτὴρ ἀνάγεται εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀγκαλοφορεῖται. καὶ οὐχ ὁ θεοβλαβὴς ἢ ἀνειμένος τῷ χείρονι, ἀλλ' ὁ θεοφορούμενος ἀμφοτέρωθεν, ὅτι τε πνεῦμα ἅγιον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅτι χερσὶν ἔφερε τὸν Χριστὸν, σωτηρίαν μὲν πάντων τῶν ἐθνῶν ἀναφωνεῖ, ἀλλὰ καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μεσίτην καὶ δημιουργόν. καὶ τὰ τοῦ πατρὸς γὰρ αὐτοῦ ἐστιν ἅπαντα τῆς παλαιᾶς, καὶ τῆς χάριτος. ταῦτα εἰ καὶ δευτερεύει τῶν προλαβόντων, ἀλλ' οὖν οὐ τὴν δευτέραν χώραν, ὅσα γε τοῖς ἐλέγχοις βάλλειν τοὺς θεομάχους, ἔχει. ποῦ γάρ τινα βλασφημίαν κατὰ τοῦ νόμου ἢ τῶν ἐν τῷ νόμῳ, ἢ τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ, πάροδον εὑρεῖν ὅλως ἐνδιδόασιν; ἀλλὰ τί εἶπον βλασφημίαν; πόσης τιμῆς καὶ δόξης οὐ μεταδιδόασιν, ὅσοις ἔνεστι μετασχεῖν τοῖς κοινωνοῦσι καὶ συνδιαπλεκομένοις καὶ συμφωνοῦσι τῇ χάριτι; ἡ δὲ προφῆτις Ἄννα, ἧς βίος ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ σχολὴ, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἡ νομικὴ λατρεία, εἰ μὴ τῆς ἀγαθουργοῦ καὶ χειρὸς καὶ προνοίας ἦν καὶ αὐτὴ καὶ οἷς ἐβίου καὶ ἐσεμνύνετο, εἰ μὴ τὴν ἐπίπνοιαν εἶκεν [1] ἐκεῖθεν, πῶς ἀνθωμολογεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐλάλει Θεοῦ, ὡς λύτρωσις οὗτος εἴη τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ προσδεχομένοις αὐτόν;

XV. Angelorum igitur hymnus partus tempore, dum cælum & terram in unum concentum & consonantiam congredi fecit, quæ media sunt per extrema connectens, ad unum conditorem creaturam B universam revocavit. Gaudium quoque perpetuum civitatem David invenisse evangelizavit, quippe quia ineffabilis pax & divinum beneplacitum per universum orbem versandi liberam acceperat facultatem. Quibus vero divinitus pax & beneplacitum contigit, sed per ea quibus suas animas absurditatis implevere, amiserunt; his merito tanta accidit impietas, ut ne quidem creatorem suum, qui etiam angelos ad canendum hymnum misit, & eorum hymnum acceptum habuit, eumdem esse factorem cæli & terræ ullatenus fateri velint. Verumtamen ista, ut puto, non extra prima mysterii lineamenta cadunt. Quæ vero illa ordine excipiunt, Symeon videlicet qui sub Lege erat; & Spiritus san- C ctus qui in eum venit, & per illum vaticinatio; adventus item senis in templum legale, qui ne ipse quidem sine Spiritus sancti afflatu contigit; bonitatis quoque scaturigo Salvator noster sese Legi subjiciens, nec subjiciens modo, verum etiam gestatus ulnis, quæ legalem cultum diligebant; ipsum item templum; atque rursus Symeon, postquam suæ spei terminum est assequutus, oraculique quod maximum erat vidit & quod minus eorum, Deumque erat benedicens, qui sibi spoponderat visurum se hujusmodi arcanum, nec spem fefellerat, sed dignum effecit qui oculis cerneret salutare omnium gentium & gloriam Israel, quæ est ipsemet salvator noster Jesus Christus. Hæc inquam tu mi- D nime perfunctorie auribus excipias. Spiritus sanctus erat in sene, sed non Malignus, heus tu! per quem etiam oraculum homini sub Lege viventi fit: & secundum Legem salvator ducitur in templum, & secundum Legem in ulnis bajulatur: & non infrunitus quidam aut dissolutus pravitate, sed bifariam a Deo actus, tum quia Spiritus sanctus erat in eo, tum quia in manibus gestabat Christum, salutem esse omnium gentium exclamat, sed & gloriam Israel; non alium atque alium, sed ipsissimum Dominum nostrum Jesum Christum, mediatorem & creatorem. Etenim paterna, ejus sunt omnia, tam veteris testamenti quam Gratiæ. Hæc quamvis superioribus inferiorem locum obtineant, E non tamen inferiorem locum habent, quod attinet ad revincendos Dei hostes. Ubi enim ullam blasphemiam adversus Legem, aut legalia, aut legale templum vel per transennam omnino invenire sinunt? Sed quid dixi blasphemiam? Immo vero quanti honoris & gloriæ participes non declarant? omnium sane, quibus fas est participes esse res quæ communes sunt & complexæ & consonantes Gratiæ. Anna autem prophetissa, cujus vita erat oratio & perseverantia in templo, atque ut uno verbo dicam, legalis cultus; si non beneficæ manus ac providentiæ & ipsa fuisset & ea quam vivebat vita, & qua gloria..tur; si non inspirationem inde hausisset, quomodo confiteretur Domino, & loqueretur de bono Deo, q..l ille si redemtio iis qui in Jerusalem suscepturi sunt eum? Ergone qui

1. Forte ἔλαχεν ut §. xvi. infra.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ἆρα δὲ, οἱ προσεδόκων εἰς σωτηρίαν αὐτοῖς ἥκειν τὸν Χριστὸν, ἤτοι τὴν φαύλην θεραπεύσαντες ἀρχὴν, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀνέφερον τὰς ἐλπίδας; καὶ τίς ἂν λογισμοῦ κύριος οὐ βδελύξηται, καὶ πλάνης ἐσχάτης ἐπιψηφιεῖται τὸ διαλογίζεσθαι ταῦτα;

Ἴθι δέ μοι καὶ προσωτέρω. ἄνεισιν ὁ σωτὴρ εἰς τὸ ἱερὸν ἅμα τῆς ὡς ἀληθῶς μητρὸς καὶ παρθένου· συνανῄει δὲ καὶ ὁ τῇ δόξῃ τῆς μνηστείας πατήρ· κἀνταῦθα πάλιν τὸν νόμον πληρῶν ὁ σωτὴρ καὶ ἄνεισιν οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ὥσπερ ἐξ ἐπιτηδες οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπιστομίζειν καὶ καταβάλλειν σπουδάζων τοὺς τῶν νομικῶν ὑβριστὰς ἐντολῶν. ἀνελθὼν δ' οὖν ποτε κατὰ τὸ εἰθισμένον, ἐπεὶ τὰ νενομισμένα αὐτοῖς ἐπλέσθη, καὶ τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνοδον ἐπέβαλλεν ὁ καιρὸς, ἡ μὲν πανάγιος μήτηρ ἅμα τε ἄλλοις καὶ τῷ Ἰωσὴφ οἴκαδε ἀπῄει· ὁ δὲ δι' ἡμᾶς παῖς ἐφ' ὅλας ἡμέρας τρεῖς ἐνεφιλοχώρει τε τῷ ἱερῷ, καὶ τῶν διδασκάλων, ἡνίκα δέοι, καθεζόμενος ἐν μέσῳ, τῇ τε συνέσει τῶν ἐρωτήσεων, καὶ τῇ εὐθύτητι καὶ ἀκριβείᾳ τῶν ἀποκρίσεων οὕτως εἷλε τοὺς προσομιλοῦντας, ὡς ἔκστασίν τε καὶ θάμβος αὐτοῖς φιλόθεον ἐμβάλλειν. καὶ οὐ τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ἀκούειν παρῆν τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διαλέξεων. εἶτα ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν τούτοις τῷ ἱερῷ προσεδρεύων ὁ Ἰησοῦς, ἡ πανάγιος μήτηρ αὐτοῦ καὶ ὁ Ἰωσὴφ κατὰ τὴν ὁδὸν οὐχ ὁρῶντες συνόντα αὐτοῖς τὸν παῖδα, συνεῖναι δὲ νομίζοντές τισι τῶν συγγενῶν, ἐπεὶ ἀνεδίδαξεν αὐτοὺς ἡ ζήτησις τούτοις μὴ παρεῖναι, ἀναστρέφουσι μὲν θᾶττον κατὰ τὴν αὐτὴν ζήτησιν εἰς τὸ ἱερὸν, εὑρίσκουσι δὲ πράττοντα ἅπερ τε ἦν πλάττειν εἰκὸς [1] τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ λόγος προαπήγγειλεν. εἶτα λέγει αὐτῷ ἡ μήτηρ· τέκνον τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. καὶ πρόσεχε, μᾶλλον δὲ οὐδὲν δεῖ συναγαγεῖν ἑαυτόν· οὕτω σαφῆ πάντα καὶ ἐνώπια. ἀποκρίνεται γὰρ αὐτοῖς ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγαθότητος· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; τί τούτου σαφέστερον, ἢ τῶν ἀσεβῶν ἐμφράττειν τὰ στόματα δυνατώτερον; πατὴρ ἐμὸς ἀληθῶς, ᾧπερ ἀνιέρωται τὸ ἱερόν. τὰ δὲ τοῦ πατρὸς, πάντα ἐστὶν ἐμά. οὐκοῦν οὐκ ἔδει ζητεῖν ἀλλαχοῦ, ἐξὸν εὑρίσκειν ἐν τοῖς τοῦ πατρός. ἀλλ' ἡ μὲν ἀλήθεια τὸ νομικὸν ἱερὸν καὶ τὰ τοῦ νόμου δόγματα, ὧν καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ διάλεξις ἐπράττετο, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶναι λαμπρᾷ τῇ φωνῇ διαμαρτύρεται· οἱ δὲ τοῦ ψεύδους ὑπηρέται ἀντιλέγειν οὐ φρίττουσιν, ἀλλ' ἅμα δύο ταῦτα τολμῶσι τὰ ἔσχατα, τόν τε πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς αὐτῶν ἀπωθούμενοι νομοθεσίας καὶ κυριότητος, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ μαρτυρίαν, ὃν εἰ καὶ χείλεσιν ἄκροις ὅμως καὶ αὐτοὶ σωτῆρα καλεῖν καὶ ἀλήθειαν οὐ παραιτοῦνται, παραγράφεσθαι τόλμαν οἱ τρισαλιτήριοι προσλαμβάνουσιν· οὕτως ὁ κατὰ τοῦ νόμου προπηλακισμὸς συμπροπηλακίζει μὲν καὶ αὐτὸν τὸν νομοθέτην τῆς χάριτος. μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῶν τῶν [2] ἑκατέραν διαθήκην διαθεμένων τὸ βλάσφημον ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἀποστάται ὠδινήσαντες, εἶτα πρὸς τὸν ὀλέθριον τόκον οἱ πάντα θρασεῖς ἀθρόον ἐλθεῖν τῷ δέει τῶν ἀκροατῶν ἀποδειλιάσαντες, ἀντὶ τοῦ δουναι φθορᾷ, ἣν ἐνεκυμόνησαν τοῦ δράκοντος σποράν, οἱ δὲ βραχεῖ μόνῳ χρόνῳ τὸν τόκον συστέλλουσι, κύκλῳ δὲ καὶ διὰ μηχανῆς τὸν συλληφθέντα ἰὸν διὰ τῆς γλώττης ὁμοίως ἀποτίκτουσι. καὶ γὰρ ἐκχέουσι μὲν τὸν ἰὸν κατὰ τῆς νομοθεσίας, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τῶν νομοθεσιῶν παροινίας, κατ' αὐτῶν πάλιν τῶν θε-

A præstolabantur venire Christum in salutem sibi, isti malum colentes principium, in bonum spem referebant? Ecquis rationis compos non abominetur decernatque extremæ esse deceptionis ista cogitare?

XVI. Perge mecum porro. Ascendit salvator in templum una cum vere matre & virgine. Simul ascendit etiam opinione desponsationis pater. Heic rursum legem implens sospitator ascendit, non semel sed & pluries, quasi consulto haud semel sed & pluries ad silentium inducere & prosternere satagens conviciatores legalium præceptorum. Ascendens igitur aliquando de more, postquam ab illis absoluta sunt quæ lege mandabantur, & tempus
B reditionem domum suadebat, sanctissima quidem mater una cum aliis & Joseph redibat domum; at qui propter nos puer factus erat, per totos tres dies versabatur in templo, ac doctorum, ubi opus erat, sedens in medio, tam prudentia interrogationum, quam aptitudine & solertia responsionum adeo rapuit secum colloquentes, ut ecstasin illis & stuporem Deo carum injiceret. Neque illis dumtaxat, sed quotquot etiam contigerat doctrinam ejus audire & disputationes. Interea dum his immoratur assidens templo Jesus, sanctissima ejus mater & Joseph ex itinere non videntes secum esse puerum, putantes vero esse cum cognatis quibusdam; ubi inquisitio certiores eos fecit ne cum illis quidem esse, revertuntur cito pro eadem inquisitione in
C templum, & inveniunt facientem ea quæ ut faceret par erat, quæque vaticinia prænunciaverant, salutem videlicet mundi & gloriam Israel. Deinde ait illi mater: *Fili, quid fecisti nobis sic? Pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Attende porro: immo vero nihil oportet colligere seipsum; usqueadeo manifesta sunt omnia & ob oculos posita. Respondet enim illis fons veritatis ac bonitatis: [a] *Quid, quod quærebatis me? Non sciebatis, quod in iis quæ sunt patris mei oportet esse me?* Quid hoc manifestius, aut efficacius ad obstruenda impiorum ora? Vere pater meus est, cui dedicatum est templum: paterna vero omnia, mea sunt. Ergo non oportebat alibi quærere, cum liceret invenire in iis quæ patris sunt. At Veritas quidem le-
D gale templum & Legis decreta, de quibus & doctrina & disputatio habebatur, patris sui esse manifesta voce testatur: at falsitatis ministri contradicere non horrent, sed simul duo hæc audent extrema; & patrem nempe Domini nostri Jesu Christi excludunt ab horum mandatorum legislatione & dominio, ac filii testimonium, quem tametsi summis labiis, nihilominus & ipsi salvatorem vocare & Veritatem non renuunt, temeritatis insimulare sceleratissimi isti præsumunt. Usqueadeo latæ contumeliæ in Legem, feruntur simul etiam in ipsum Gratiæ legislatorem. Atque adeo contra ipsos utriusque testamenti auctores ab initio blas-
E phemiam parturientes apostatæ, deinceps ad perniciosum partum isti indiscriminatim omnia audentes venire metu auditorum ignave deterriti, pro eo ut abortirent quod conceperant draconis semen, illi contra pauculo tantum tempore partum comperendinant, per ambitus vero & malas artes conceptum venenum per linguam similiter pariunt. Effundunt namque venenum adversus Legem, & a conviciis contra Leges, contra eos vicissim qui

[a] Lucæ II, 48. 49.

1. Hæc videntur a typogr. inversa, & sic legenda: εἰκὸς, καὶ ὁ λόγος προαπήγγειλεν, τὴν σωτηρίαν &c.

2. Ms. ἑκατέρων.

μένων τοὺς νόμους οὐδὲν ἔλαττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἐπαναδραμόντες ἐνασελγαίνουσι. καὶ δι' ὧν μὲν δεδοικότες τὴν ἀθρόαν προσβολὴν ἐπέχουσιν, οὐκ ἀγνοεῖν τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος ἐξελέγχονται· δι' ὧν δὲ ἐπιγνόντες οὐκ ἀφίστανται, ἀσύγγνωστον αὐτοῖς παντελῶς κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα.

Ἔστι δὲ τοὺς τῆς ἀληθείας μαθητὰς ἰδεῖν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐχ ὡς ἔτυχεν οὐδ' ἅπαξ, ἀλλ' ἄνω καὶ κάτω περιφέροντας τὴν Ναζαρὲτ, καὶ πατρίδα καλοῦντας αὐτοῦ, καὶ οὔτ' ἐκείνους οὐδὲν εὐλαβουμένους, οὔτε αὐτὴν τὴν ἐπίγειον κτίσιν. καίτοι πόσον ἐπήτει ἀρχὴν αὐτοῦ τῆς γεννήσεως ἀνομολογεῖν; εἰ δὲ τῆς ὀλεθρίας ἦν ἔργον αὕτη χειρὸς, ἆρα ἂν ἠνέσχετο ἀγαθὸς ὢν ἀγαθοῦ παῖς, πατρίδα ταύτην ἐπιγράφειν; ἢ καὶ τοὺς μαθητὰς εἴα τολμᾶν, ἃ κἄν τις ἄλλος λέγειν ἀπεθρασύνετο, δίκαιόν τι δίκην ἐπιβάλλειν αὐτῷ, καὶ τοῦ τολμήματος κατὰ [1] πολλῆς ἀπάγειν τῆς ἀγανακτήσεως; ἀλλ' οὕτω μὲν διὰ τῆς τοῦ κυρίου πατρίδος ἡ κατὰ τῆς κοινῆς πατρίδος, μᾶλλον δὲ ἡ κατὰ [2] τῆς κτίσεως ὅλης ἐπανάστασις καθαιρεῖται καὶ καταστρέφεται; εἰ δέ ἐστι μὲν ἄνθρωπος ἀγαθὸς, ἔστι δέ τις καὶ πονηρός· ὧν ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθὸν, ὁ δὲ τὸ πονηρὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ· τίς οὐκ ἂν συνομολογήσειεν, ὡς οὐχ ἡ ἀπ' ἀρχῆς πλάσις τοῦ σώματος, ὥσπερ οὐδ' ἡ δοθεῖσα συνάπτεσθαι ψυχὴ καὶ διακυβερνᾶν αὐτὸ, οὐκ εἰς ἀντίπαλον ἀνάγεται ἀρχὴν, ἀλλά γε τὸ αὐτεξούσιον, πρὸς ἃ δὲ μὴ ἔδει ῥοπὴν προσλαβεῖν, αὐτὸ διὰ τῆς ῥοπῆς τὴν ἀγαθότητα μεταβάλλει εἰς πονηρόν; ἐπεὶ τίνα ἂν ἔχοι λόγον ἄλλον, τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀγαθοὺς, τοὺς δὲ καθορᾶν νενευκότας εἰς τὸ πονηρὸν, ὥσπερ εἴθε οὐδὲ μὴ ὤφελε καὶ ὑμᾶς; ἡ γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι καὶ δόγμασιν ὑμῶν ἀπὸ γνώμης πονηρία, διέσχισεν ὑμᾶς τῆς ἀγέλης τῶν ἀγαθῶν, προδιασχίσασα τῆς προαιρέσεως τῆς ἀγαθοειδοῦς. διὸ καὶ οἱ μὲν κήρυκές εἰσι τῆς ἀγαθότητος τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τὸν ἑαυτῶν ἐπίστανται καὶ δοξάζουσι πλάστην, οἱ δὲ πρὸς διαβολὴν αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τῇ γλώττῃ κατασύραντες, ἐξιστῶσι μὲν αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος καὶ πλάσεως καὶ κυριότητος ἑαυτοὺς, ὑπεξουσίους δέ· [ὢ πῶς ἂν εἴποι τις, τῆς ἀναλγησίας, ἢ τῆς ἐμπληξίας;] παρασκευάζουσι σφᾶς αὐτοὺς τῆς ἀντιπάλου καὶ πολεμίας χειρός. ἐπεὶ εἴ τίς γε βούλοιτο συνιέναι, ὁ ἐκ ψυχῆς προφέρων τὰ ἀγαθὰ, τοῦτο γὰρ νῦν ἡ καρδία δηλοῖ, πῶς ἂν ἤ τις εἴη ἀγαθὸς, εἰ μὴ ὅλον γένοιτο τὸ σύγκριμα ἀγαθόν; ὥσπερ πάλιν, ὅλον πονηρὸν ἐκεῖνο τὸ σύγκριμα, ὃ ἐκ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὸ τεθησαυρισμένον προφέρει πονηρόν; οὐχ ὁρῶ δὲ τίνα συγγνώμην αὐτοῖς ὑπολείπονται, μᾶλλον δὲ πῶς ἀπαραίτητον αὐτοῖς, δι' ὧν τοὺς προφήτας καὶ τὸν νόμον ὑβρίζουσιν, οὐ κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα. αὐτὸς γὰρ ἀνακέκραγεν ὁ σωτήρ· πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι. δῆλον δὲ, ὡς οἱ ἐν τῷ νόμῳ· ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε. τοῖς μαθηταῖς ἅμα τι τὸν λόγον προτείνων καὶ τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς δόξης εἰς ὅσον ἥκουσιν ἐπιδεικνύς· ἅμα δὲ τὴν ἀποστασίαν καταστρέφων, ἐν ᾧ τὴν χάριν μὲν καὶ τοὺς ταύτης κήρυκας τὸ μεῖζον ἔχειν, οὐ μήν γε ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς κατὰ νόμον πολιτευσαμένους, ἐραστάς τι τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ προσεμαρτύρησεν ἀγαθότητος. οἱ δὲ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων ἐρασταὶ, πῶς ἂν εἶησαν ἀντιπάλου μοίρας θεραπευταί; πῶς δὲ τὴν ἐπίπνοιαν ἐκ πονηρᾶς εἵλκον ἐνεργείας; μὴ συμβαίνοντος ὅλως τῇ φύσει ἅμα τι τοὺς αὐτοὺς πονηρίᾳ πλεῖσθαι, ἵνα μὴ

A Leges tulerunt nihilo minus, nisi etiam si amplius irruentes petulanter agunt. Et dum timent omnibus copiis oppugnationem capessere, eo ipso convincuntur tentaminis magnitudinem non ignorare: at dum id scientes, minime desistunt cœptis, nullatenus veniabilem sibimet prorsus præparant pœnam.

XVII. Licet porro videre veritatis discipulos, ac ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, non perfunctorie nec semel, sed a vertice ad calces ubique sonantes Nazaret, eamque patriam ejus vocantes, nec homines illos vereri, nec ipsam terrenam ejus originem. Attamen quantæ mendicitatis erat principium nativitatis ejus in confesso ponere! Si ergo B perniciosæ manus opus erat civitas illa, numquidnam pertulisset qui bonus erat boni patris filius eam sibi patriam asserere? aut permisisset discipulos tantum audere? Quod si quis alius dicere usurpasset, justum erat pœnas ab eo sumere, & a tanta temeritate cum magna indignatione revocare. Atque sic quidem per ipsam Domini patriam, quæ contra communem patriam, atque adeo contra omnem creaturam aggressio instituitur, deturbatur & avertitur. Si est porro homo bonus, est & quidam alius malus, ex quibus prior ille ex bono thesauro cordis sui profert bonum, posterior ex malo malum; quis jam non concedet, quod non corporis formatio primigenia, sicut nec anima quæ in- C dita est ut conservaret gubernaretque illud, ad contrarium referatur principium; sedenim liberum arbitrium, atque ad ea, quæ minus fas erat, propensionem accepisse, id ob hujusmodi propensionem bonitatem in malitiam convertit? Sane quanam alia ratione contingere posset, ut nonnulli homines probi sint, dum interim alii quidem proni sunt ad respiciendum malum, ut & vos, quod utinam non usuveniret? Malitia enim deliberata quæ vestris inest operibus & sententiis, sequestravit vos a grege proborum, quæ jam antea vosmet a recta voluntate sequestraverat. Quapropter ex hominibus alii præcones sunt bonitatis creatoris, suumque noverunt & glorificant conditorem; alii in calumniam illius tam D institutis quam lingua abrepti, ab ejus bonitate, conditu & dominatu seipsos subtrahunt, obnoxiosque semet (o quo quis nomine istud appellet, indolentiamne an stoliditatem?) efficiunt contrariæ & inimicæ potestatis. Et sane (si quis intelligere vellit;) qui ex anima profert bona (istud enim hoc loco cordis nomine significatur:) quomodo posset, vel esse bonus, nisi totum concretum bonum esset; vel rursus, totum illud concretum esse malum, quod ex sola anima profert tamquam in thesauro reconditum malum? Equidem non video quam veniam sibimet reliquam faciant, atque adeo quonam pacto nequaquam veniabilem sibi, ex eo quod in prophetas & Legem sunt contumeliosi, sceleris E sui pœnam non efficiant. Ipse namque salvator clamavit: *Multi prophetæ & justi*, scilicet sub Lege, *concupiverunt videre & audire, quæ videtis & auditis*: sicque discipulis ob oculos ponit rationem suæ prærogativæ, & in quantam gloriam venerint, ostendit, simulque apostasiam istam evertit, dum testatus est, quod Gratia quidem ejusque prædicatores nobiliori loco sint, attamen & prophetæ & ii qui sub Lege vixerunt, amatores fuerint veritatis, & suæ bonitatis. At enim salvatoris ejusque doctrinarum amatores, quei fieri posset, ut essent adversæ partis cultores? quei etiam inspirationem ex maligna attraxerint virtute? præsertim cum natura minime comparatum sit, ut iidem & malitiæ

1. Forte μετά.

2. Wolf. mallet μετά : ab re.

λέγω συγκαττυκλάσθαι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἔχειν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἀγαθόν. τοῦτο γὰρ ἀντικρὺς εἰς τὸ ἐναντίον ἐστὶ τὸν λόγον περιτρέπειν τὸν δεσποτικόν. ἐκ γὰρ πονηρᾶς καρδίας ἀγαθὸν ἐπιδεῖξαι φιλονεικεῖ προερχόμενον [1]. πάλιν δὲ συνάπτων ὁ σωτὴρ τὰ καινὰ τοῖς παλαιοῖς, καὶ παριστῶν, ὡς εἰς μίαν ἄγουσι σωτηρίας ὁδὸν, τὰ μὲν οἷον ὄντα προτέλεια, τὰ δὲ αὐτὴν χαριζόμενα τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτό φησι· πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. δι' ὧν τε γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ θησαυρῷ, καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὴν καινὴν προέρχεσθαι καὶ τὴν παλαιὰν ἐκδιδάσκει, τὸ συνεῖναι καὶ συμφωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ μὴ διαμάχεσθαι βεβαιοῖ· δι' ὧν τε ἑκατέρας τὴν διδασκαλίαν εἰς τὴν βασιλείαν ἐπάγει τῶν οὐρανῶν, ἔτι περιφανέστερον τὸ λίαν αὐτῶν σύμφωνον καὶ ἀδιαίρετον ἐπεψηφίσατο. εἰ οὖν ἑκατέρα μὲν ἐν τῇ αὐτῇ θησαυρίζεται διαθήκη, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ πάλιν πρόεισιν, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τοὺς, οἳ ταύτας ἐθησαύρισαν, τῶν οὐρανῶν ἀπάγει βασιλείαν, πῶς αὐτὰς ἀντίπαλοι διασχίσουσι μερίδες; ἀλλ' οὐχὶ τοὺς φρυαξαμένους εἰπεῖν ταῦτα ὁ διαθήκης ἑκατέρας νομοθέτης οὐκ ἐγγελάσεται μὲν καὶ ἐκμυκτηριεῖ; ὡς σκεύη δὲ συντρίψει κεραμέως, ἅτε δὴ παντάπασιν ὁδοῦ δικαίας ἑαυτοὺς διασχίσαντάς τε καὶ ἀπολωλεκότας; προανακηρύττει δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ἃ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ὤφθη πληρούμενα· αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, καὶ τῷ μώλωπι αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἰάθημεν. καὶ ἃ τοῦ σκότους τὸν ἄρχοντα, καὶ τὰς ἐξουσίας διέλαθε, ταῦτα προειδέναι, ἡ προφητικὴ χάρις καὶ ἡ κατὰ νόμον πολιτεία τῷ προφήτῃ ἐχαρίζετο. καὶ πῶς ἡ τὸν ληστὴν λανθάνουσα προφητεία ἐκ τῆς αὐτοῦ προῆγετο ἐπιπνοίας; πῶς δὲ ὁ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὕτω μὲν θεολογῶν, οὕτω δὲ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν προκαταγγέλλων διαπράττεσθαι, οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπνεόμενος [2] τὰ μέλλοντα ἐχρησμῴδει, ἐξ οὗ τῆς ἀληθείας ἡ πηγὴ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν προῆλθεν, ἀλλά τινος ἄλλης πονηρίας ἐνεργούσης ἀρχεκάκου;

Ἆρ' οὐ παύεσθε θεομαχοῦντες, οὐδέ τις ὑμᾶς μεταμέλος τῆς μακρᾶς ἀναφέρει πλάνης; ὁ μέντοιγε σωτὴρ ἡμῶν τῷ προσελθόντι αὐτῷ καὶ ζωὴν αἰώνιον ἐπιζητοῦντι, ταύτης τυχεῖν ἐπαγγέλλεται, οὐκ ἐὰν τὸν νόμον βλασφημήσῃ, οὐδὲ τοὺς προφήτας ἐκμυκτηρίσῃ, ἀλλ' εἴγε τὰς ἐντολὰς πληρώσῃ. πυνθανομένου γὰρ τοῦ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον αἰτοῦντος, ποίας; [ὦ τῆς πολλῆς τοῦ νόμου σεβασμιότητος·] οὐ τὰς ἀπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ, ἀλλὰ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου προβάλλεται. οὐ φονεύσεις, λέγων, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. καὶ ὅρα τοῦ νεανίσκου τὸ ἀγαθὸν ὁποῖόν τί ἐστιν, οὗ ἡ πρᾶξις τὴν αἰώνιον ζωὴν προξενεῖ. διερωτῶντος, ὁ σωτὴρ οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνον διδάσκων, ἢ κατὰ τῆς ἀποστασίας ἱστάμενος, τὰς νομικὰς προέτεινεν ἐντολὰς, μετὰ πολλῆς τῆς βεβαιώσεως ἀγαθὰς εἶναι ταύτας καὶ πρὸς ζωὴν ἀπάγειν τὴν αἰώνιον ἐπιμαρτυρῶν. καίτοι εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἦσαν, καὶ τῷ αὐτοῦ κηρύγματι σύμφωνοι, ἀλλ' ἡ τυραννὶς αὐτοῖς ἐπεφύετο, πῶς μὲν αὐτὰς ἡ ἀλήθεια ὡς μετόχους προῆγε τῆς ἀγαθότητος; πῶς δὲ τῷ ζητοῦντι τὴν αἰώνιον ζωὴν, δι' αὐτῶν εὑρεῖν ἐπετίθετο; πῶς δὲ [ὦ βαθείας μέθης·] εἴτις καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐθέλοι ταῦτα σκοπεῖν, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου νόμος τό· οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύ-

A litent, ne dicam ab ea conditos fuisse, & propensionem animi habeant, quæ ad bonum refertur. Hoc profecto evidenter esset in contrarium torquere dominicum dictum; ex maligno enim corde contendit ostendere quod bonum procedat. Rursus vero conjungens salvator nova cum veteribus, ostendensque in unam ducere salutis viam, hæc quidem veluti præexercitamenta, illa vero ut ipsam perfectionem largientia, propterea dicit: [a] *Omnis qui est edoctus in regnum cælorum, similis est homini patrifamilias, qui producit de thesauro suo nova & vetera.* Quatenus enim in eodem thesauro esse, atque ab eodem homine novum procedere vetusque docet testamentum, confirmat quod alterum alteri B insit mutuoque concordent, nec invicem pugnent: quatenus vero utriusque doctrinam pro regno cælorum adducit, manifestius adhuc illorum eximiam consonantiam atque inseparabilitatem autumat. Si igitur utrumque in unum idemque thesaurizatur testamentum, ex eodemque rursus procedit, atque in idem regnum cælorum adducit quotquot ea thesaurizarunt, quomodo adversæ partes illa discindent? An non eos qui petulanter hæc dicunt utriusque testamenti legislator irridebit & subsannabit? annon ut vasa figuli confringet eos, quippe qui de via justa seipsos dimoverint & perierint? Vaticinatur quoque Esaias propheta ea quæ opere ipso sub salvatore fieri visa sunt: *Ipse infirmitates nostras tulit,* C *& ægrotationes nostras portavit, & vibice ejus omnes non sanati sumus.* Immo quæ tenebrarum principem & potestates latebant, ea ipsa præscire prophetica gratia & legale regimen eidem prophetæ indulsit. Et quomodo quam latro ignorabat prophetia ex ipsius processit inspiratione? quomodo etiam nunc de salvatore nostro Jesu Christo ut Deo loquens, nunc vero salutem nostram perficere enuncians, non ex bono Deo & patre inspiratus oracula futurorum edidit, a quo patre veritatis fons ipse salvator noster processit, sed ex alia aliqua primigenia malignitate in illo operante?

D XVIII. Sed enim non desinitis contra Deum pugnare, nec ulla vos resipiscentia a tam longo revocat errore? Salvator noster accedenti ad se vitamque æternam requirenti, hujus se compotem factum iri pollicetur, non quidem si contumeliosus in Legem sit, neque si prophetas subsannet, sed si Legis scita adimpleat. Sciscitante enim eo qui vitam æternam postulabat, quænam scita? (o eximiam Legis ipsius majestatem!) non ea quæ sunt ex Gratia illi proponit, sed quæ sunt ex Lege: *Non occides*, inquiens, *non mœchaberis*, *non furaberis*, *non falsum testimonium dices*, *honora patrem & matrem*, *& diliges proximum tuum sicut teipsum.* Ac vide adolescentis probitatem cujusmodi sit, cu- E jus actiones ei æternam vitam conciliant. Interrogante eo, salvator nihilo magis illum edocens, quam contra apostasiam insurgens, legalia proposuit mandata, cum magna asseverantia bona illa esse & ad vitam æternam perducere contestatus. At si non ex bono patre essent ejusque præconio conformia, sed tyrannis illis inhæresceret; quomodo illa ceu participia bonitatis Veritas protulisset? quomodo quærenti vitam æternam, per ea se illam inventurum imposuisset? quomodo etiam (o profundam ebrietatem!) si quis quoque velit per se ipsa hæc considerare, lex esse possit ejus qui ab initio homicida fuit, illud, *Non occides*, *non mœchaberis*,

[a] Matth. XIII. 52.

1. Ms. προσερχ.

2 Mallem ἐμπνεόμ.

σεις, καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐκ διαμέτρου ἡ κακία, καὶ ὁ ταύτης σπορεὺς μὴ ὅτι θεραπεύεται, ἀλλάγε δὴ καὶ ὡς πορρωτάτω μαστιγουμένων δίκην ἀπελαύνεται; ὁ γὰρ φόνων καὶ κλοπῆς, καὶ μοιχείας καὶ ψευδομαρτυρίας κρείττων γεγονὼς, καὶ τὸν πλησίον ἀγαπήσας ὡς ἑαυτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ καταπατῶν τοὺς ἀντικειμένους τῇ ἀγαθότητι θεσμοὺς, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἀρχέκακον καταισχύνων ἐχθρὸν, καὶ τῶν αὐτοῦ πράξεων μακρὰν ἀποδιώκειν χάριν λαβὼν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν· οὕτως καὶ καθ' ἑαυτὰ [1] τῶν νομικῶν ἐντολῶν αἱ πράξεις τὴν ἀγαθότητα φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς, καὶ τοῦ πονηροῦ τὸ κράτος σαθρὸν ἐλέγχουσι δι' ἑαυτῶν. εἰ δὲ καὶ τέλειον τὸν νεανίσκον ἀνεῖπεν ἔσεσθαι προσλαμβάνοντα καὶ τὰς ἰδίας, αἳ τὴν χάριν ποιοῦσιν, ἐντολὰς, οὐδὲ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις οὐδὲν ὑπεναντίον μετακινεῖ. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ ἑκάστη τῶν ἐν τῇ χάριτι καθ' ἑαυτὴν τὸ τέλειον προξενεῖ, ἐπεὶ ἐξήρκει ἂν ἡ μία, καὶ τῶν ἄλλων ἦν ἡ πρᾶξις περιττή. οὐ γὰρ τοῦτο νομοθεσίας ἀγαθῆς, τὸ καθ' ἑαυτὴν παρέχειν τὸ ἐντελὲς, ἀλλὰ τὸ μηδὲν καθυφεῖναι, τόγε ἐπ' αὐτῇ, πρὸς τὸ μὴ συνάπτειν μὲν τὸν μετιόντα ταύτην τῷ ἀγαθῷ, ἀπάγειν δὲ τῆς ἐργασίας τοῦ πονηροῦ. δεύτερον δὲ καὶ δι' αὐτῆς ἐστι τῆς ἀποφάσεως οὐδὲν ἔλαττον συνιδεῖν, ἢ διὰ τῶν προτέρων, τὰς νομικὰς τιμωμένας ἐντολάς. τὸ γὰρ ἐκείνας μὲν τὸν σωτῆρα μὴ ἐκβαλεῖν, ἐπὶ δὲ ταύταις καὶ τὰς ἰδίας ἐπαγαγεῖν, εἶτα τὸν [2] τέλειον δι' ἀμφοῖν ἀποτελεῖσθαι, δῆλον ἂν εἴη, ὡς κἀκείναις τῇ συνδρομῇ τε καὶ συνοικειώσει τῶν ἐν τῇ χάριτι τῆς τελειότητος ἀνακηρύττει μετασχεῖν. οὐ γὰρ ἄν τις σώζων ὅλως τοῦ λογισμοῦ τὸ ἀξίωμα, ἃς ἀγαθάς τε ἀνεῖπεν ἡ ἀλήθεια, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν χειραγωγοὺς πάντας [3] ἀποψηφιεῖται, εἰ καὶ προσέχουσιν αἱ τῆς χάριτος, μηδὲν πρὸς τὴν τελειότητα συντελεῖν.

Εμοὶ μὲν οὖν ταῦτα λογιζομένῳ, καὶ ὅσον ἴσχυσε κατὰ τοῦ γένους ὁ ἐχθρὸς, εἰς οἷόν τε κατηνέχθη πτῶσιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πρὸς ὅσην ἀλλοτρίωσιν ἡ φύσις ἀπηνέχθη τοῦ πλάσαντος, ἀνθελομένη τοῦ κτίστου τὸν πολέμιον ἐπιγράφεσθαι δεσπότην, ἀναστρέφεται μὲν τὰ ἐντὸς, ταράσσεται δὲ τὰ σπλάγχνα, καὶ προπίπτει δάκρυα, καὶ τοὺς ἐλέγχους οἱ θρῆνοι παρέρχονται. ἀλλὰ τίς ἂν θρῆνος ἐξαρκέσει τῷ πάθει; οἶμαι γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν Ἱερεμίαν, θρήνους εἴ τις ἄλλος εἰδότα συμπαρατείνειν παραπτώμασι, τὸ ἔλαττον ἐνταῦθα λαβόντα, καὶ τὴν συμπάθειαν ἄλην κενώσαντα ἀπελθεῖν. τηλικοῦτον πρόκειται πτῶμα, καὶ τηλικαύτη κατέσχε τὸ ἀνθρώπινον πληγή· ὅρα γὰρ, οἴμοι, νῦν μὲν ὅπως συνηγόρους ἑαυτοὺς προχειρίζονται τοῦ ἐχθροῦ, νῦν δὲ οὐ συνηγόρους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ κακίᾳ ὑπερέχοντας καὶ παραδοκιμοῦντας τὸν ἀρχέκακον καὶ ὑποσπορέα τοῖς τοιούτοις. καὶ παρελαύνοντες τοῖς ἀτόποις τὸν εἰσηγητὴν, αἴσθησιν οὐκ ἐθέλουσι λαβεῖν. τοῦ γὰρ σωτῆρος ἡμῶν ἤδη τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ ἰσχὺν παραδεικνύντος τοῖς θαύμασιν, ἐπεὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων ἀπαλλάττων τὸ οἰκεῖον πλάσμα, οὐδὲ τὸ τῶν δαιμόνων στίφος εἴα διενοχλεῖν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ἀπήλαυνεν, οὐκ ἐτόλμησεν, ὅπερ πρότερον, ἀλαζονεύσασθαι ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἑαυτοῦ εἶναι ἐξ οὗ ἐδιώκετο ἀντειπεῖν. ἀλλὰ ἅμα τε ὁ κτίστης εὐσπλάγχνῳ τῷ κτίσματι προσέβλεψεν ὄμματι, καὶ ὁ λεγεὼν ἐδραπέτευε, καὶ οὐκ ἐξ ὧν φεύγει μόνον τοῦ ἀλλοτρίου διώκεσθαι καὶ ἄκων ἔργοις ἐπιμαρτύρεται, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τῶν χοίρων φύσις ὑπὸ τὴν πονηρὰν ἐστὶ πλάσιν καὶ ἀρχὴν λαμπρότερον ἀνομολογεῖ. αἰτοῦσι γὰρ οἱ τῆς πονηρίας τὸν

A & cetera, quibus ex diametro malitia ejusque seminator non utique colitur, sed revera etiam quam longissime effugatur instar eorum qui fustuario vapulant? Qui enim cædibus, furto, fornicatione, falsoque testimonio major est, & proximum diligit sicut seipsum, is est qui proculcat leges bonitati contrarias, ipsumque pudefacit adversarium mali auctorem, gratiamque consequutus est ut ab operibus ejus quam longissime recedat, dum Mosaica exsequitur mandata. Usqueadeo per se etiam exercitia legalium mandatorum bonitatem præ se ferunt, & per se Maligni potestatem putidam esse evincunt. Quod si etiam perfectum dixit evasurum adolescentem, siquidem adoptasset etiam sua mandata, quæ B gratiam operantur; ne istud quidem dictis aliquid contrarium infert. Primo enim neque singulare aliquod mandatum Gratiæ omnimodam perfectionem conciliat, alioqui unum sat fuisset, essetque ceterorum superfluum exercitium. Neque enim hoc proprium est bonæ legislationis, ut se sola perfectionem afferat, sed ut nihil reliqui faciat, quamtum in se est, quominus aptet bono eam profitentem, & a malis revocet operibus. Deinde ex ipsamet hac assertione æque bene ac ex antecedentibus conspicere licet, in pretio debere esse legalia mandata. Quod enim illa nequaquam Salvator exclusferit, sed illis sua etiam adjecerit, ac tum demum perfectio consequatur; hinc sane manifestum esse de- C bet, illis etiam, ob concursum & connexionem, participium perfectionis Gratiæ inesse salvatorem prædicavisse. Nec enim quisquam qui omnino rationem suam incolumem servet, præcepta quæ Veritas bona esse dixit, atque universa quasi manu ducentia ad regnum ipsum cælorum, asseverarit, tametsi quæ Gratiæ sunt accedant, nihil ad perfectionem conferre.

XIX. Hæc dum animo verso, quantumque prævaluerit contra genus nostrum adversarius, in quodve delatus sit præcipitium homo, quamque aliena facta sit a conditore suo natura, dum maluit hostem pro creatore sibi imponere dominum; torquen- D tur viscera mea, interiora turbantur, cadunt lacrymæ, & argumenta questus supergrediuntur. At quinam questus sufficiens erit tanto huic malo? Puto enim vel Hieremiam ipsum, questus, si quispiam alius, criminibus commensurare eruditum, heic tamen deficientem, compassionemque omnem exhaustum, arbiturum sibi. Usque adeo magnus proponitur lapsus, usque adeo magna plaga humanum genus depascitur. Aspice enim, heu me! nunc quidem quomodo advocatos seipsos adversarii in promtu exhibeant, nunc vero non advocatos modo, sed ipsa malitia superantes obscurantesque ipsum mali auctorem & seminatorem inter illos. Quinetiam absurditatibus magistrum supergressi, sensum mali E nullum capere volunt. Cum enim salvator noster jam suam divinitatem & potentiam miraculis evidentem fecerit; a ceteris namque infirmitatibus proprium suum liberans figmentum, neque a dæmonum cuneis perturbari sinebat, sed magna eos auctoritate pellebat; non est ausus, quemadmodum antea, jactare se inimicus, & suum esse locum, unde expellebatur, contendere. Verum simul atque creator misericordi creaturam respexit oculo, legio fugam arripuit, nec ipsa fuga dumtaxat detrudi sese de re aliena vel invita reipsa testatur, sed etiam quod ne porcorum quidem natura malæ subsit creationi & principio, luculentissime confitetur. Postulant enim maligni illi a communi crea-

1. Forte ἑαυτάς. 2. Forte τι. 3. Lege πάσας.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

κοινὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν ἄδειαν αὐτοῖς παρασχεῖν, κἂν γοῦν ἐν ἐκείνοις εἰσελθεῖν. ὁ δὲ ἄρα πάντα ἐν σοφίᾳ ποιῶν, οὐκ ἐκείνοις ὡς ἔοικε χαριζόμενος, ἀλλ' ἣν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἔχθραν ἔχουσι καὶ μιαιφονίαν ἐνδείξασθαι παραχωρῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ἀτόπου ταύτης νόσου, οἷόν τινα θεραπείαν προκατασκευαζόμενος, τήν τε αἴτησιν αὐτῶν ἀφῆκε προελθεῖν, καὶ τὴν αὐτῶν ὁρμὴν καὶ γνώμην εἰς θρίαμβον ἐξελθεῖν. ὁρᾷς πῶς ὁ τῶν δαιμόνων λεγεὼν οὐ λόγοις, ἀλλ' ἀνάγκῃ πιεζόμενος, τοὺς χοίρους ἀνομολογεῖ ἔργα εἶναι τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτομένου ἀληθινοῦ Θεοῦ; εἶτα ὁ ἐχθρὸς πρότερον καταψευδόμενος καὶ λέγων· ταῦτα πάντα ἐμά ἐστι, καὶ ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι, δώσω σοι αὐτά· οὗτος τότε ἀγνοῶν μὲν ὅτι Θεὸς ἦν ᾧ τὴν πεῖραν προσῆγε, καταλαζονευόμενος δὲ ὡς τὰ ἐπίγειά ἐστιν αὐτοῦ, τῆς θεϊκῆς ἤδη δόξης διὰ τῶν θαυμάτων ἀπαστραπτούσης, ἔδεισέ τε ὁ ἀναιδὴς, καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀπέστη, καὶ ὁμολογεῖ δι' ἔργων, μηδὲ τὴν ἐπὶ τοῖς χοίροις ἔχειν ἐξουσίαν, μὴ ὅτι γε πλάσιν.

Καὶ σὺ, ἄνθρωπε, ἀνάνηψον. οὔπω θέλεις ἐπιγνῶναι τὸν σεαυτοῦ δεσπότην, ἀλλ' ἔτι τὸ σὸν σῶμα πλάσμα λέγεις τοῦ πονηροῦ; ὁ συνηγορούμενος, φόβῳ συσχεθεὶς τὸ ψεῦδος ἀπέθετο, καὶ σὺ τὴν συνηγορίαν ἔτι συγκροτεῖς; ἐκεῖνος τοῖς ἔργοις ἀναβοᾷ, ὡς οὐδὲ τῶν χοίρων κύριός ἐστι, καὶ σὺ σεαυτοῦ κύριον ποιεῖς; ἐκεῖνος οὔπω τελείως τὸν δεσπότην ἐπιγνούς· οὔπω γὰρ ἦν ὁ σταυρὸς πηγεὶς, οὐδ' ὁ ἥλιος σκότῳ καλυψάμενος τὸ φῶς, οὐδὲ τὴν γῆν ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν ἠρεμίας ὁ παράδοξος εἶχε τρόμος, οὐδὲ τὰ τοῦ ᾅδου ἐκεκένωτο ταμεῖα, οὐδ' ἡ ἀνάστασις ἐγινώσκετο· ἀλλ' οὖν μηδενὸς ἔτι τούτων παρόντος, ὁ λῃστὴς τὴν ἐνυπόστατον δεδιὼς ἀλήθειαν, ἣν αὐτῷ προανεπλάσατο ἐξουσίαν, ταύτης ἑαυτὸν καὶ ἄκων ἀπάγει· ἐβιάζετο γὰρ ἡ ἀλήθεια τὸν ψεύστην· καὶ μηδὲ τῶν χοίρων, μὴ ὅτι τινὸς ἄλλου, ὁ τὰς βασιλείας πάσας ἑαυτοῦ τερατευόμενος εἶναι, μηδ' αὐτῶν ἔχειν τὴν κυριότητα τοῖς πράγμασιν ἀνακράζει. καὶ σὺ μετὰ τὸν σταυρὸν, μετὰ τὸ σκυλευθῆναι τὸν ᾅδην, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ παραδειγματισθῆναι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους, μετὰ τὸ λαβεῖν σε τὴν ἐξουσίαν, ἂν ἄρα βούλει, κατὰ πάσης τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ, ἔτι σεαυτὸν ἀνέχῃ, εἴ τίς σε ἄλλος ὑπεξούσιον καὶ πλάσμα λέγει τοῦ πονηροῦ, μὴ ὅτι γε σὺ σεαυτόν; τίς δ' οὐδὲ κἀντεῦθεν ῥᾷστα συνίδοι, ὡς οἱ διὰ τοῦ νόμου προφῆται καὶ ἀπεσταλμένοι, οὓς ἡ Ἱερουσαλὴμ, ὃ νῦν δηλοῖ τῶν ἀγνωμονεστέρων Ἰουδαίων τὸ σύστημα, λιθοβολοῦσά τε καὶ ἀποκτιννύσα οὐκ ἀνίει, οὗτοι δὴ τῆς ἀγαθῆς ὑπῆρχον ἐπιπνοίας τε καὶ ἀποστολῆς, καὶ δὴ καὶ τὴν δημιουργίαν ἕλκοντες ἐκεῖθεν; πόθεν; καὶ τίς ἡ παράστασις; αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ τῆς ἀληθείας πηγή. ταλανίζων γὰρ τὴν Ἱερουσαλὴμ, οἷς ἐν τούτοις ὑπηνέχθη· οὐκ ἂν δὲ ταλανίσειεν ἡ ἀγαθότης τὴν λιθοβολοῦσαν καὶ ἀποκτενοῦσαν τοὺς ἐραστὰς τῆς πονηρίας, ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἀπεσταλμένους· Ἱερουσαλὴμ γάρ φησιν, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνασα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν. εἶτα· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἀντὶ τοῦ· ποσάκις ἠθέλησα διὰ συγγνώμης ἀνακαλεῖν ὑμᾶς, καὶ τῆς δίκης ἐξαρπάσαι, ἥτις ἀντὶ τῶν προφητικῶν αἱμάτων, καὶ οἷς τῶν δεδομένων ὑμῖν κατορχεῖσθε νόμων, ἀπέκειτο, εὐδαιμονίας τε συνόντας ἀλλήλοις τῆς κατὰ τὸν βίον ἀπολαύειν χάριν παρασχεῖν; ἀλλ' ἦν αὐτοίγε καθ' ἑαυτῶν τῆς ἀπο-

A tore & opifice, ut sibi facultatem faciat saltem in illos introeundi. Qui igitur omnia in sapientia facit, non quidem, ut videtur, illis gratificans, sed permittens ut manifestarent quam adversus homines inimicitiam foveant & cruentum livorem; quin etiam ut nequissimæ hujus affectionis quasi quoddam remedium præpararet, indulsit ut eorum petitio effectum obtineret, eorumque impetus & animi sententia triumpharet. Viden' quomodo dæmoniorum legio, non verbo tenus, sed verissima necessitate coacta, porcos confitetur opera esse ejus, qui in carne latebat, veri Dei? Præterea hostis qui prius mentitus fuerat & dixerat: *Hæc omnia mea sunt, & si procidens adoraveris me, ea tibi dabo*; B is tunc agnoscens Deum esse quem tentare aggressus fuerat, gloriatus tamen quod terrena sua essent, divina jam gloria per miracula refulgente, timuit impudens, & jactantiam deposuit, ac fatetur opere ipso, suam non esse in porcos introeundi potestatem, nedum illos creandi virtutem.

XX. At tu, o homo, sobriam indue mentem. Necdum vis recognoscere Dominum tuum, sed adhuc tuum corpus Maligni figmentum profiteris? Ille cujus advocatum agebas, metu coercitus mendacium deposuit; & tu advocationem adhuc meditaris? Ille ipso opere clamat, se ne porcorum quidem dominum esse; & tu tui dominum facis? Ille C nondum perfecte Dominum agnoscens; necdum enim erecta crux fuerat, nec sol tenebris lumen occultaverat, nec terram loco naturalis quietis tremor stupendus invaserat, nec evacuata fuerant inferorum promtuaria, nec resurrectio agnoscebatur: cum nihilominus nullum horum adesset, ille latro essentialem reveritus Veritatem, quam sibi commentus fuerat potestatem vel invitus abdicavit. Cogebat namque mendacem veritas; & ne porcorum quidem, nedum rei ullius alterius, qui omnia regna sua esse portentose mentiebatur, dominium se habere operibus ipsis proclamabat. Et tu post crucem, postquam expoliati sunt inferi, post resurrectionem, postquam in exemplum traducti sunt principatus & D potestates tenebrarum, postquam accepisti potestatem, si quidem velis, contra omnem virtutem inimici; adhuc teipsum pateris, si quis te alius subditum ac figmentum dicit Maligni, nedum tute temet? Quis porro vel hinc haud facile cernat, quod vigente adhuc lege qui prophetabant aut mittebantur, quos Jerusalem, (idque nunc ostendit stupidissima Judæorum natio;) lapidans & occidens, quietos consistere non patiebatur; isti inquam a bono Deo afflabantur & mittebantur, atque inde etiam conditum trahebant? Unde vero? & quænam rei est probatio per legitimos testes? Est ipsemet Dominus noster Jesus Christus, fons veritatis. Cum enim vicem doleret Jerusalem ob E quæ eo miseriarum delata fuerat; non utique Bonitas vicem doleret civitatis lapidentis ac occidentis Malignitatis amatores, aut eos qui ab ipsa missi essent; [a] *Jerusalem enim inquit, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad eam.* Deinde; *quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos, & noluistis?* Quasi diceret: Quoties volui propter indulgentiam revocare vos, atque a vindicta eripere, quæ vos manebat propter sanguinem prophetarum effusum, & quia datas vobis leges contumeliose conculcastis, gratiamque vobis conferre, quo inter vos conversantes præsentis vitæ felicitate frueremini? At quam vosmet contra vos ipsos amentiæ tyrannidem con-

[a] Matth. XXIII. 37.

νοίας τυραννίδα προεστήσασθε, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς ἐπιστροφὴν ἀφορμὴν ὑμᾶς παρεσκεύασε, καίτοι τοσαύτης καὶ τηλικαύτης ἀμεσθείας ταύτην ὑμῖν προτεινούσης, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφεσθαι παρακαλούσης, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην παραθρασυνεῖ προστιθέναι τὰ ὅμοια. καὶ τί λέγω τὰ ὅμοια; ἀλλὰ μὴ τὰ πολὺ χαλεπώτερα, δι' ὧν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν πρόνοιαν καὶ φιλανθρωπίαν ἑαυτῶν ἀπεσκευάσασθε; διὸ καὶ ὁ καιρὸς ὑμῖν ἀπαιτεῖσθαι παρέστηκε τὰ ἐπίχειρα, τήν τε ἀπ' ἀλλήλων καταδικάζων διασποράν, καὶ οὐ τὴν διασπορὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν αὐτοῖς θεμελίοις καταστρέφων, καὶ ἐρημίᾳ παραδιδούς. εἰ οὖν κατὰ τῶν προφητικῶν αἱμάτων ἡ τόλμα, καὶ τῶν ἀπεσταλμένων ὁ φόνος εἰς ταλανισμὸν μὲν ἀπάγει τοὺς Ἰουδαίους, προοίμιον δὲ γίνεται τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀπωλείας, πῶς οὐχὶ τὴν ἴσην δίκην, ἵνα μὴ λέγω τὴν μείζονα, οἱ θερμοὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων μιμηταί, καὶ ὑπερβαλέσθαι δὲ φιλονεικήσαντες αὐτούς, οὐκ αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἐπάγουσί τε καὶ ἄφυκτον ταύτην κατασκευάζουσι περιφανῶς; οἱ γὰρ πονηρᾶς δημιουργίας, ὧν ἔκδικος ἡμῖν ὁ σωτήρ, τούτους δυσφημοῦντες προελθεῖν, πολλῷ χαλεπώτερον τολμῶσι τῶν ἀνελόντων αὐτούς. οἱ μὲν γὰρ κατὰ σωμάτων ἅπαξ ἀφῆκαν τὴν πληγήν, οἱ δὲ τὴν πονηρίαν αὐτοῖς φύσει συγκατασκευάζοντες, ἀΐδιον ἐναφιεῖσι τὴν ἀνίατον καὶ ἀνυπόστατον πληγήν, μετὰ τὸ καὶ τοὺς ἀνελόντας αὐτοὺς ἀντὶ τῆς τιμωρίας ἐπάθλοις κοσμεῖν, δι' ὧν μὲν τῆς σωματικῆς ἐκείνης σφαγῆς ἀρχηγοὺς τῇ γνώμῃ παρεκτιθῶσιν ἑαυτούς· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, καίτοι τηλικαῦτα ὄντα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν σωμάτων ἀσελγείας ἐπὶ τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν ἀναφέρειν οὐ φρίττουσι τὴν ἀσέλγειαν. οἷς γὰρ ὢν ἐστιν ἔκδικος, κακίας λέγουσιν ἔργα καὶ θεράποντας, τούτοις τὴν ὕβριν, ἀλλ' οὐκ ἂν ὀνομάσαιμι, συνεξυβρίζουσι καὶ τὸν ἐκδικητήν.

Ὅτι δὲ τῶν προφητῶν ὁ χορός, καὶ αἷς ἱερολογίαις Μωσῆς ὑπηρετήσατο, αὐτοί τε Θεοῦ πεφήνασι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πλάσμα καὶ λατρευταί, καὶ ὧν ὑποφῆται χρηματίσαι χάριν ἔλαβον, ἐπιπνοίας ἦν ταῦτα καὶ προνοίας ἀγαθουργοῦ, καὶ οὐδὲν ἦν πρός γε τὴν τότε τῶν ἀνθρώπων ἀκοήν, οὔτε σοφώτερον οὔτε ἀσφαλέστερον, ἀλλ' οὔτε σωτηρίαν παρασχεῖν ἑτοιμότερον, οὐδὲ χειραγωγῆσαι βέλτιον, αὐτὸς πάλιν ἡμῖν ὁ καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης δεσπότης, παρέχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν. τοιαύτην γὰρ τοῖς προφήταις αὐτοῦ παρέσχεν ἔργοις τὴν τῆς ἀληθείας ἀσφάλειαν, καὶ εἰς τοσαύτην τούτους δόξαν καὶ περιφάνειαν ὕψωσεν, ὥστε οὐ τὰ παράδοξα τῶν ἔργων μόνον τούτους ἐπιδείκνυσι προκαταγγεῖλαι καὶ ἀνειπεῖν, οὐδ' ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον, οἷς ὑποστήσεται [1] σώσει τὸ γένος ἡμῶν· οὐδὲ χολὴν καὶ ὄξος, ὡς [2] ποτισθήσεται· οὐδ' ὅτι τὸ πάθος ὁ ἥλιος οὐ φέρων σκοτισθήσεται, οὐδ' ὅσα ἄλλα μετὰ τοῦ ὑπερφυοῦς καθέκαστον ἔσχε τὴν ἔκβασιν ἀπαράτρεπτον· ἀλλ' οὐδ' ὅτι ἐπὶ πῶλον ὄνου καθεδεῖται, καὶ τῶν δυσανασχετούντων τοὺς παῖδας ὑμνολόγους ἕξει· οὐ μέσον οὐδὲν τούτων ἀφῆκε, μὴ κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους καὶ τὰς προφητείας προελθεῖν, καὶ ἑαυτὸν ἐπιδεῖξαι διαπραττόμενον. καίγε τί προσῆκον ἦν, τὸν ἀναιρέτην τῆς κακίας, καὶ οὗ τῆς ἐπιδημίας τὸ μέγιστον ἡ τῆς τυραννίδος κατάλυσις, εἰδότα καὶ τὰ προφητευθέντα, καὶ οἳ ταῦτα προεφήτευσαν, πότερον ἀπεναντίας ἐκείνων ἅπαντα πράττειν, εἴπερ ἦσαν ἐξ ἀντικειμένης ἀρχῆς, ἢ ζητεῖν πάντα πληρῶσαι, καὶ μηδὲν ἐᾶσαι διαπεσεῖν, ὧν ἐκείνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν; ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ὤφθη μηδὲν τῶν ἐκεί-

A ftituiftis, non modo nihil quod ad converfionem conferret, refpicere finebat, quamvis eam talis tantaque benignitas proponeret, ad eamque ut flecteremini adhortaretur; verum quotidie magis audaces reddit, ut malis mala cumuletis. Et quid malis dico? an non potius longe gravioribus criminibus, per quæ vos meum patrocinium & benignitatem a vobis ipfis removiftis? Quamobrem jam tempus advenit, ut a vobis pœna exigatur, vofque ad difperfionem qua invicem divellamini damnat, nec ad difperfionem modo, verum civitatem etiam funditus evertit & in defertum redigit. Si ergo aufus contra prophetarum fanguinem, & eorum qui mittebantur occifio in deplorabilem miferiam Judæos B inducit, fitque præludium quoddam omnimodæ eorum perditionis; quonam pacto non parem vindictam, ne dicam majorem, fervidi ifti Judæorum imitatores, atque adeo illos fuperare annitentes homines, ipfi contra fe provocant, atque indeclinabilem manifeftiffime elaborant? Qui enim a maligno creatore eos, quorum vindex eft nobis falvator, procedere per fummam injuriam affirmant, multo graviora audent, quam qui eos occiderunt. Illi namque femel corporibus plagam inflixerunt; at ifti malitiam eis natura congerentes, æternum inferunt & immedicabile atque intolerabile vulnus: poftquam enim occifores eorum, fuppliciorum vice, laudum adoreis honeftaverunt, quo corporalis C illius occifionis auctores fe voluntate produnt; non hoc contenti, quamvis res adeo immanis fit, a contumeliis etiam in corpora, ad communem Dominum & creatorem transferre contumeliam non verentur. Eo enim ipfo quod, quorum vindex eft, opus & fervos improbitatis dicunt; convicio, (at quo dicere non audeo) conviciantur & vindicem.

XXI. Quod vero prophetarum chorus, & quibus defcribendis oraculis Moyfes operam fuam contulit, tam ipfi vifi fuerint effe boni Dei & opus & cultores, quam illa etiam, quorum vates ut effent gratiofe collatum eft eis, divinæ infpirationis ac beneficæ providentiæ fuerint; quodve ad homi- D num, qui per ea tempora vivebant, auditum, nihil effet vel fapientius vel tutius, immo vero etiam ad conciliandam falutem nihil paratius, aut ad populum manuducendum opportunius; idemmet rurfus nobis cum veteris tum novi teftamenti Dominus, etiam hujus rei demonftrationem fuppeditat. Tantam namque prophetis fuis reipfa contulit ipfius veritatis fecuritatem, eoque illos gloriæ atque fplendoris evexit, ut non ftupenda tantum opera ipfos prædixiffe oftendat atque fuiffe vaticinatos; non crucem modo & mortem, per quæ patiendo falvaturus erat genus noftrum; non fel & acetum, quibus potandus erat; non paffionem, quam non fuftinens fol obfcurandus erat; non cetera omnia, E quæ præterquam quod vires fupergrediebantur naturæ, fingula etiam confequuta funt eventum certiffimum: fed etiam quod pullum afinæ infeffurus erat, habiturufque fui laudatores ipfos moroforum hominum pueros. Nihil horum inquam prætermifit, quin fecundum illorum vaticinia & oracula eveniret, fefeque ifta complentem oftenderet. Verumtamen quid par erat, num ut improbitatis deftructor, & is cujus adventus opus potiffimum erat tyrannidis diffolutio, quique noverat & quæ prædicta fuerant, & qui ifta prædixerant, faceret omnia illis oppofita, fiquidem erant ex contrario principio; an vero quæreret adimplere omnia nihilque fineret in caffum recidere ex iis, quæ illis vaticinari in mentem venerat? Sed in tantum vi-

1. Wolf. putat deeffe καί.

2. Idem mavult οἷς.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

νοις πεθειασμένων ὑπεριδών, ὡς καὶ πολλάκις ἐν τῷ πράττειν ἐπισημαίνεσθαι, καθὼς προεῖδον ἐκεῖνοι καὶ προαπήγγειλαν οὕτω ποιεῖν, καὶ κατὰ μηδὲν τῶν ἐκείνοις κεχρησμῳδημένων ἀπαλλοτριοῦσθαι τὰ ἔργα αὐτοῦ. οὕτω πρὸ ἔργου τὸ ἀληθεύειν ἐκείνους ἐτίθετο, καὶ ὡς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς παναληθεῖς ὑπῆρχον ὑποφῆται καὶ διάκονοι, πολλὴν τὴν πρόνοιαν ἐπεδείκνυτο. καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, πηγάζειν τοὺς προφήτας παρασκευάζειν τὴν ἀλήθειαν, ἢ τῶν κεχρησμῳδημένων αὐτοῖς παραδόξων ὄντων, πέρας τὰ ἔργα παρέχειν, καὶ τῆς ἐκείνων ἀληθείας τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διὰ τῶν ὀμμάτων ποιεῖν μάρτυρας; ὃ ταὐτόν ἐστι, τῆς μισούσης ἀρχῆς τὴν ἀλήθειαν ἐπιτήδευμα διδάσκειν εἶναι τὸ χορηγεῖν τὴν ἀλήθειαν. ὅρα δὲ, καὶ ἄλλα μὲν αἰνιττόμενος ὁ σωτὴρ τῷ πώλῳ ἔποχος ἦν, τὸ δὲ μάλιστα ἐμφανὲς τὴν προφητείαν ἐστὶ λαβεῖν ὅτι βεβαιῶν. λέγει γὰρ τὰ λόγια τὰ σεπτά· τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πρᾳῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. ὁρᾷς πῶς ἐπ᾽ ἐκβάσει τε καὶ βεβαιώσει τῆς προφητείας ὁ τοῦ κόσμου σωτὴρ ἐπὶ τὸν πῶλον καθέζεται; ἐπεὶ καὶ χωρὶς τῆς τοιαύτης μαρτυρίας, κατά γε τὸ φαινόμενον, τίς ἑτέρα χρεία παρῆν κατεπείγουσα, συντόμου προκειμένης οὕτω τῆς ὁδοῦ, ἐποχεῖσθαι πώλῳ τὸν Ἰησοῦν, ὅσγε πολλάκις καὶ πολυπλασίους ποσὶ τοῖς αὐτοῦ διῆλθεν ὁδούς; ἢ ποίαν δόξαν ἀνῆπτε φέρων ὁ πῶλος τῷ σύμπαντα φέροντι τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ; τίνα δὲ καὶ βασιλείαν ἐκήρυττεν ὑποζύγιον ἀνέχον ὀχούμενον τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ; τὸ γὰρ ταπεινὸν καὶ πρᾷον, ἵνα μὴ λέγω μᾶλλον, εἰ τὴν ὁδοιπορίαν ποσὶ βαδίζων διήνυεν, ἀλλ᾽ οὖν οὐκ ἔλαττον παρεῖχεν ἐννοεῖν. οὕτω τὰ τῆς παλαιᾶς τοῖς τῆς χάριτος συνεβίβαζε, καὶ οὕτω διὰ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος καινὰ καὶ ταῦτα προελθεῖν, εἰ καὶ τὸ μεῖζον ἡ χάρις εἶχε, μετὰ τῶν ἄλλων σωτηρίων δογμάτων καὶ τοῦτο, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἐκπαιδεύων οὐκ ἀφίστατο.

A sus non est nihil eorum quæ ab ipsis prædicta fuerant prætermisisse, ut etiam sæpe dum illa faciebat significaret, se ita agere quemadmodum illi & præviderant & prædixerant, nec quicquam omnino diversa esse a vaticiniis eorum opera sua. Usqueadeo curæ illi fuit ut veraces ipsos ostenderet, maximamque sollicitudinem gessit ut demonstraret, eos veri Dei & patris verissimos esse prophetas & ministros. Sane quomodonam rationi fuerit consentaneum, ceu fontem constituere prophetas ad confirmandam veritatem, aut ea quæ admirandum in modum sunt vaticinati, actu eventum sortiri, atque ipsorum veritatis mundum * universum quasi testes efficere oculatos? Hoc perinde est, atque do- B cere, principii odio habentis veritatem studium esse suggere veritatem. Adverte porro. Et alia quædam subindicans salvator pullo inequitat; at quod evidens maxime est ad intelligendum, volens prophetiam confirmare. Dicit enim veneranda illa verba: [a] *Hoc autem totum usuvenit, ut impleatur quod dictum est per prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion; Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, & ascendens super asinam & pullum filium jumenti.* Viden' quomodo in eventum confirmationemque prophetiæ salvator mundi pullo insideat? Etenim quoque præter hoc testimonium, quantum quidem videre licet, quænam alia necessitas urgebat, tam brevi proposito itinere, invehi pullo Jesum, qui C sæpenumero multo etiam majora itinera pedes confecit? Aut quam gloriam cumulabat ferens pullus ei, qui fert omnia verbo virtutis suæ? quale etiam regnum indicabat jumentum habens inequitantem regem Israel? humilitatem namque & mansuetudinem, ne quid amplius dicam, si iter pedibus incedens perfecisset, non ne haud minus recogitandam exhibuisset? Adeo res veteris testamenti cum rebus Gratiæ componebat; & adeo ab eadem bonitate etiam isthæc nova procedere, (quamvis potiores partes Gratia obtineat). cum ceteris salutaribus documentis istud etiam tam verbo quam opere numquam edocere omittebat.

Τιμ...... [1], ἱερῷ προσελθὼν, ἆρα ἀλλότριον ἀπέφηνεν αὐτὸ, ὃν τρόπον ἡ ἀποστασία βούλεται; ἢ βεβηλοῦσθαι παρῆκεν, ὡς τῆς μελλούσης ὑπ᾽ αὐτοῦ καθαιρεῖσθαι τυραννίδος ἀνάκτορον καὶ κατοικητήριον ὄν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· καίτοιγε ἐχρῆν [ἀλλ᾽ ἵλεως εἴη Θεὸς,] ἀφ᾽ οὗ μάλιστα τὴν θεραπείαν ἤδη [2] προσφερομένην τῷ ἐχθρῷ, αὐτόθεν αὐτοῦ τι τῆς καταλύσεως ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ τοὐναντίον ἅπαν ἐκτελεῖ, δι᾽ ἔργων αὐτῶν ἐλέγχων τοὺς ἀσεβεῖς. οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν οὐκ ἀφῆκεν ὑβριστικὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ λίαν τετιμηκότας, ἐκβάλλει τε καὶ ἀπελαύνει σὺν ἀπειλῇ· καὶ τῆς ὀργῆς, ὅσης ἦσαν ἄξιοι βεβηλοῦντες τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν παριστῶν, φραγέλλιόν τε σχοινίων διαπλέκει, καὶ τοῦτο τούτοις ἐπανατείνεται. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, [αὗται δ᾽ ἂν εἶεν αἳ τὸ τῆς ἀλλαγῆς ἀργύριον καὶ τὰ κέρματα ἔφερον,] ἐφ᾽ οἷς καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς ἢ τοὺς βοῦς, εἰ βούλει δὲ καὶ τὰ πρόβατα, καταστρέφει· καὶ οὐκ ἔπραξε μὲν ταῦτα, ἐσίγησε δέ. ἢ οὐκ ἐσίγησε μὲν, διὰ παραβολῆς δὲ ἐφθέγξατο· ἢ οὐ τοῦτο μὲν, οὐ σὺν παῤῥησίᾳ δέ. καὶ τίς ἂν ἄλλος εἴη σαφέστερος λόγος, ἢ τῇ παῤῥησίᾳ κρατῶν, ἵνα μή τις καὶ τῶν κακουργεῖν σοφίαν ποιουμένων, ἀφορμὴν ἄλλην ἑαυτῷ διαπλαττόμενος εἰς ἐκείνην τῶν

D XXII. Æstima porro. Templum frequentans, numquid alieni juris illud ostendit, quo modo apostatæ contendunt? aut profanari permisit, quasi esset a se mox destruendæ tyrannidis regia vel domicilium? Nihil profecto minus. Attamen oportebat (at propitius esto Deus!) ubi maxime noverat exhiberi cultum inimici, inde & ibi dissolutionis facere initium. Ille vero contraria omnia præstat, operibus ipsis impios confutans. Nec enim dumtaxat nihil protulit contumeliosum, quinimmo eos qui non satis honoraverant, minitando ejicit & fugat; & quanta ira digni essent, quippe profanatores domus patris eorum ostensurus, flagellum de funibus plectit, illudque in ipsos congeminat. E Neque hoc solum, sed & mensas nummulariorum evertit; quæ fortasse permutabilem monetam ac minores nummos habebant; ac præterea cathedras vendentium columbas, aut boves, vel si etiam mavis, oves. Neque hæc faciens, silentio tamen usus est; aut silentio non usus, per parabolam loquutus est; aut hoc quidem non effecit, sine tamen magna dicendi libertate. At quis posset esse luculentior sermo, vel dicendi libertate vehementior, ut nequis etiam eorum qui malitiose agere pro sapientia habent, prætextum alium sibi comminiscens,

a Matth. xxi. 4. seqq.

1. Lacuna in Ms. Wolf. putat ὁ μὲν. Ego vel τίμα δὲ, vel μήπω. Mox etiam mallem βούλεται.

2. Sphalma videtur vel Ms. vel Typogr. pro ἤδει.

* Supple qui a malo principio sit.

πεπραγμένων ἀνάπτῃ τὴν αἰτίαν; ἀλλ᾽ ἅμα τε εἰργάζετο ταῦτα τὸ πατρικὸν ἱερὸν τῆς τῶν Ἰουδαίων ὀλιγωρίας ἀποκαθαίρων καὶ ἀφοριζόμενος, καὶ χρησμὸν ἐπέφερε, λαμπρῶς καὶ σὺν παρρησίᾳ διδάσκων καὶ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν τῆς ἐμπορίας τραπεζῶν καὶ καθεδρῶν τὴν αἰτίαν. ὁ οἶκός μου γάρ φησιν, εἴρηται οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν. οἶκον προσευχῆς, καὶ Θεοῦ οἶκον τὸν νομικὸν καὶ εἰδὼς καὶ ὀνομάζων ναὸν, καὶ ἐκδικῶν αὐτὸν βεβηλούμενον, διότι τε τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἦν, καὶ διότι καὶ αὐτοῦ, εἴπερ ἅπαντα τοῦ πατρός ἐστι καὶ αὐτοῦ· καίτοι πόση τις ἡ βεβήλωσις ἦν, ἀργυρείου ξύλον καὶ κερμάτων πίναξ, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἄλλων ζώων ἀντάλλαγμα κατεβάλλετο; ἀλλ᾽ οὕτως ᾔδει τότε τοσαύτης ὄντα τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἄξιον τὸν ναὸν, ὡς μηδὲ τὸ βραχύτατον ἀνέχεσθαι τῶν ἔξω πιπτόντων τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς παραχωρεῖν τινα τολμᾷν εἰς αὐτόν. τί λέγεις; τὸν οὕτω τιμηθέντα ναὸν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας τρόπον τινὰ βεβηλοῦν τηλικαύτης ἀποφήναντα ὀργῆς, ἆρα εἴη τοὺς οὐκ ἐπ᾽ ἐργασίᾳ μόνῃ κοινῇ βεβηλοῦν ἐπαρθέντας αὐτὸν, ἀλλ᾽ ὅλον δι᾽ ὅλου μύσους ἀῤῥήτου καὶ βδελυρίας ἀνυπερβλήτου πληρώσαντας αὐτὸν, οὕτως ἀνέδην ἀφήσειν αὐτούς; καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦτο λογισμοῖς νηφόντων λαβεῖν δυνατόν; ἐντεῦθεν δὲ ἂν ἴδοις οὐκ ἔλαττον ἢ διὰ προειρημένων, ὅσης τότε δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ὁ Μωσῆς, καὶ τὸ τῶν προφητῶν μακάριον σύνταγμα, καὶ ὅτι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι.

A ad illum factorum caussam referret? Sed uno eodemque tempore hæc faciebat paternum templum ab Judæorum contemtu purgans atque emundans, oraculumque proferebat, liquido magna dicendi libertate docens & minarum, & aversionis nundinalium mensarum & cathedrarum caussam. *Domus mea* enim ait, *dictum est domus orationis vocabitur; vos autem illam fecistis speluncam latronum*. Domum orationis, & Dei domum legale templum nominans & esse sciens, illudque profanatum vindicans, tum quia boni patris erat, tum quia etiam suum, quandoquidem paterna omnia etiam illius sunt. At enim quota erat profanatio illa, argenti mensa, & nummulorum tabula, in qua aliorum animalium pre- B tium deponebatur? At usqueadeo sciebat tunc tanto dignum honore ac reverentia templum esse, ut ne minimam quidem vellet permittere contra illud a quoquam auderi earum rerum, quæ extra debitum illi honorem cadunt. Quid ais? Templum adeo honoratum a salvatore nostro Jesu Christo, quodque utcumque se profanare aggredientes tantæ efficiebat obnoxios iræ; fierine potest, ut eos qui non sola communi operatione profanare illud ausi sunt, sed usquequaque scelere nefando atque extrema abominatione repleverunt, ita impunes dimittat? Quomodo id queat a sobria concipi ratione? Hinc porro cernere potes non minus quam ex ante dictis, quan- C ta tunc esset gloria & honore dignus Mayses ac beatus prophetarum cuneus, & quam bene Lex cum Gratia concordet.

Πληρώσας γὰρ τὴν οἰκονομίαν ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν καὶ ἀγαθὸς Θεὸς, καὶ τὴν νίκην ἤδη φέρων κατά γε τοῦ θανάτου, καὶ αὐτοῦ τοῦ προξενήσαντος τῷ γένει τὸν θάνατον λαμπράν, [1] ἐπειδὴ τὸν θάνατον σκυλεύσας ἀνέστη, καὶ τὸ σῶμα ὅπερ τῆς ψυχῆς διέστη πάλιν προσείληφε, καὶ τοῖς μὲν περὶ Κλεόφαν ὁδοιποροῦσι συνεπορεύετο, οἱ δὲ τὸν δεσπότην οὐκ ἐγίνωσκον· ἐπιτιμᾷ μὲν αὐτοὺς τῆς ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνοίας, καὶ τῆς περὶ τὴν πίστιν βραδυτῆτος, οὐκ ἄλλοθεν δὲ ἐπιτίμησιν, ἢ ἐπὶ γνῶσιν [2] φέρει; καίτοι ῥᾷον ὂν χεῖράς τε δεῖξαι καὶ πόδας, ἃ τῶν ἥλων καὶ τῆς λόγχης ἔφερε τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τῷ πάθει σαφῶς ἀνεδίδασκε τὸν πεπονθότα, ὥσπερ ὕστερον τοῖς τῶν μαθητῶν ἀμφιβάλλουσι δι᾽ αὐτῶν τὴν ἀπιστίαν διέλυσεν· οὐ μὲν οὐδ᾽ ἀνέμνησεν, ὅτι πρὸ τοῦ πάθους συνὼν αὐτοῖς ταῦτα προεῖπεν, οὐδ᾽ οἷς θαυματουργῶν τῶν λόγων αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν συνεῖχε, καίτοι καὶ τοῦτο προσανέμνησεν οἷς ὤφθη μετὰ ταῦτα· ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων αὐτοῖς προθεὶς, οὐδ᾽ ἀφ᾽ ἑνὸς τῶν σωτηρίων παθῶν, οὔτε ἐπιπλήξας οὔτε διδάξας, ἀλλ᾽ ὥσπερ μονονουχὶ δεικνὺς ἐφαμίλους εἶναι πρὸς ἀληθείας παράστασιν, καὶ φωτίζειν ἀνθρώπων διάνοιαν, τούς τε οἰκείους λόγους καὶ τὰ πάθη, καὶ δὴ καὶ τὰς Μωσαϊκὰς καὶ προφητικὰς φωνάς· τοῖς μὲν δι᾽ ὧν ἔδειξέ τι τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν παθῶν ἴχνη, καὶ αὐτὸς προεθέσπιζεν, ἐβεβαίου τὴν ἀνάστασιν. τοὺς δὲ προλαβόντας εἰς θέαν αὐτοῦ καταστῆναι, ἀπ᾽ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων ἑαυτὸν ἀνακαλύπτων, οὐδ᾽ ὑποβάλλων εἰς ἐπιτίμησιν, ἀπό γε τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Μωσέως τό, τε ἔγκλημα τούτοις ὑφαίνει, καὶ τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ τῶν ὀμμάτων ἀποσκεδάζεται. καὶ τόγε ἐξαίρετον εἰς ἰσχὺν καὶ ἀξίωμα, ἐν οἷς μὲν ἐχρήσατο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἔλεγχον, τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ παθήμασι καὶ τὴν Μωσαϊκὴν καὶ προφητικὴν μαρτυρίαν συνεφήρμοσεν· ἐν οἷς δὲ

XXIII. Cum enim dispensationis suæ officio functus esset misericors noster ac benignus Deus, victoriamque retulisset de morte, atque de eo qui generi nostro mortem intulerat, insignem; ubi expoliata morte resurrexit, & corpus quod ab anima fuerat derelictum, iterum assumsit, atque cum Cleopha ac sociis itinerantibus in via pergebat, & illi Dominum non cognoscebant; castigat quidem ignorationem eorum, atque adeo amentiam illorum & tardam fidem, non aliunde tamen objurgatio- D nem aut agnitionem haurit: tametsi facilius erat manus pedesque ostendere, quæ membra clavorum aut lanceæ vestigia & indicia præseferebant, atque illa ipsa perpessione perpessum edocebant, uti postea dubitantibus discipulis per eadem infidelitatem disjecit: neque etiam commemoravit, quod antequam pateretur cum illis degens hæc eadem fuerat proloquutus, neque quibus rebus prodigia perpetrans dictorum suorum veritatem comprobaverit, quamvis & hoc etiam commemoraverit iis quibus postea apparuit. Sed nihil horum inquam illis proponens, ac ne unam quidem ex salutaribus perpessionibus suis afferens, quo illos vel castigaret vel edoceret; sed quasi tantum non ostendens ex æquo E concurrere ad commendandam veritatem, illuminandasque hominum mentes, tam suos sermones & passiones, quam etiam Mosaicas & propheticas voces; apud eos quidem dum ostendit in corpore vestigia passionum, quæ ille fuerat vaticinatus, resurrectionem confirmabat; apud alios vero qui jam præoccupaverant illum intueri, ex nullo dictorum sese revelans aut increpationem illorum derivans; ex prophetis Moyseque accusationem contra illos contexuit, & ignorantiam tam ab animo quam ab oculis suorum tollit. Et quod maxime valet ad vim & prærogativam, in iis quibus usus est ad doctrinam & reprehensionem, verba sua & perpessiones cum Mosaicis & propheticis testimonis convenire ostendit; in quibus vero per pro-

1. Ms. λαμπρόν

2. Legge ἐπίγνωσιν: error typogr. videtur.

διὰ τῶν προφητικῶν καὶ Μωσαϊκῶν ῥημάτων τὰ πάθη καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπεκάλυπτεν, ἠρκέσθη τούτοις, οὐδὲν ἐπιδεηθεὶς τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων βεβαιώσεως. τοσοῦτον ᾔδει τῶν προφητικῶν λογίων καὶ Μωσαϊκῶν τὸ τῆς ἀληθείας κράτος, καὶ τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος, οὐχ ὅτι ταῦτα ἐκείνων προῆγεν, ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοσοῦτον ἐμεθόδευε τοὺς ἐν τῷ νόμῳ χρησμοὺς συναπολαύειν τῆς τῶν ἐκβεβηκότων σεβασμιότητός τε καὶ δυνάμεως. τοῖς μὲν γὰρ ἤρκει χάρις ἡ οἴκοθεν, τοῖς δὲ προσέδει κόσμον ἀνάγειν εἰς τὴν ἐκείνων εὐγένειαν. ἀλλ' οὐδέν ἐστιν οἷον αὐτῶν τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ἀκούειν[a]. λέγει γάρ· ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ, τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται. ἀκούεις, πῶς τὴν ἐπιτίμησιν διὰ τῶν προφητῶν ἐπάγει; εἶτα· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; τὴν δόξαν οἱ προφῆται τοῦ σωτῆρος κηρύττουσι, καὶ σὺ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτοὺς, μᾶλλον δὲ κἀκείνων [1], ἀπελαύνεις ἀτιμίαν; καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως καὶ πάντων τῶν προφητῶν, διερμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ. ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν ἑρμηνευτὰς τῶν ἔργων, δι' ὧν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος, τοὺς προφήτας ἀνομολογεῖ· καὶ σὺ τῆς τυραννίδος ὑπηρέτας οὐ φρίττεις ποιεῖν; ἢ σύγε σεαυτὸν οὐ ταύτῃ μόνον, ἀλλ' ἅμα καὶ τρόπον ἄλλον τοσαύτης ἀνοίας καὶ παραπληξίας ἐνέπλησας, ὥστε μηδ' αἴσθησιν ἔχειν, μηδ' ἐν ᾧ τὰ ἐναντιώτατα καὶ φρονῶν καὶ λέγων ἁλίσκῃ; νῦν μὲν γὰρ τὸν νοῦν τὸν μέγαν τὸν Ἀσσύριον, αὐτοκράτορα, καὶ κύριον τοῦ παντὸς θεομαχῶν προκαθίζεις· νῦν δὲ λανθάνεις, αὐτὸν οὐδὲ ἑαυτοῦ καπεξουσιάζοντά ποθεν, οὐδὲ τῶν λογισμῶν κυριεύειν, ἀλλ' εἰς λῆρον μακρὸν καὶ παραφροσύνην ἀνυπέρβλητον ἐκπέμπεις. τὸ γὰρ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας καὶ λατρευτὰς, [εὐμενεῖς δὲ ἡμῖν εἴησαν οἱ προφῆται· ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἡ κατ' αὐτῶν [2] μνημονεύεται ὕβρις.] τὸ γοῦν τούτους ἐπιπνεῖν τε καὶ χειροτονεῖν, ὥστε τῆς τυραννίδος αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν ὑποτίθεσθαι καὶ προανακηρύττειν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλύσεως οὕτω λεπτομερῶς τε καὶ περιφανῶς ἀποσαλπίζειν· καὶ οὐκ ἀποσαλπίζειν μόνον, ὧν οὐδὲν οὐδ' ὁ λῃστὴς αὐτὸς ἐγνώκει, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς μηχανᾶσθαί τε καὶ κατασκευάζειν, πόσης οὐκ ἂν εἴη ταῦτα παρανοίας; τίνος δὲ διανοίας τὴν ἔμφυτον κίνησιν κἂν γοῦν ἐπ' ἐσχάτοις ἴχνεσιν διασωζούσης; μᾶλλον δὲ, εἰ βούλει, οἷς μὲν αὐτὸν τὰ ἀπόῤῥητα καὶ ὑπερφυῆ προειδέναι λέγεις, καὶ ἃ μόνῳ ἦν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἐγνωσμένα τε καὶ προωρισμένα, φεῦ τῆς ἀτοπίας· σοφίαν αὐτῷ τὴν ἀνυπέρβλητον καὶ σύνεσιν ἄφατον χαρίζῃ· οἷς δὲ τὴν αὐτοῦ κατάλυσιν συνεργάζεσθαι καὶ θριαμβεύειν, οὐδὲ τῶν παραπαιόντων καὶ ἐξεστηκότων, ὃν τοῖς χείλεσιν ἔθου Θεὸν, κατ' οὐδὲν ἐᾷς παραλλάττειν.

Τοιοῦτοι τῶν σῶν δογμάτων οἱ καρποὶ, τοιαῦτα τῶν ὑπὲρ τῆς πονηρίας σπουδασμάτων τὰ ἐπίχειρα, μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν αὐτόθεν ὄγκον τῆς σῆς βλασφημίας, καὶ τῆς ἀπαρχῆς τῶν σῶν ζιζανίων σπορᾶς. καὶ ταῦτα μικρά. ἐκεῖνο δὲ τῶν Σαδδουκαίων οἱ ἀναισθητότεροι, [οὐ γὰρ ἂν φαίην ἀσεβέστεροι· μείζων γὰρ αὐτῶν ἐστιν ἡ ἀποστασία, τῆς πρὸς τὰ χείρω συγκρίσεως·] ἀλλ' οὖν ἐκεῖνο πῶς οὐ δυσωποῦνται οἱ πρὸς πᾶσαν θείαν καὶ ἀπειλὴν καὶ ὀργὴν, καὶ χάριν καὶ εὐεργεσίας ἀπόλαυσιν ἀδυσώπητοι, ὃ τοῖς νενοσηκόσι Σαδδουκαίοις νεκρῶν μὴ εἶναι ἀνάστασιν, πειράζειν ἐπιχειρήσασι τὸν ἀπείραστον, αὐτὸς ἀνεφθέγξατο· περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν,

A phetica atque Mosaica verba passionem & gloriam suam atque resurrectionem revelabat, illis contentus, opus insuper non habuit aliunde rem confirmare. Tantam esse sciebat propheticorum Mosaicorumque oraculorum vim veritatis, & utilitatis magnitudinem: non quod hæc illis antetulerit, sed quia usque adeo satagebat, ut Legis vaticinia eadem fruerentur, cum iis quæ evenerant, veneratione & virtute: istis namque propria sufficiebat nobilitas, illis opus insuper erat ornatum adjicere ad eorum excellentiam. At nihil præstat magis, quam ipsis auscultare deminicis verbis. Inquit enim: [a] *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ loquuti sunt prophetæ!* Audin', quomodo in-

B crepationem ex prophetis adhibeat? Sequitur: *Nonne hæc oportebat pati Christum, & ingredi in gloriam suam?* Gloriam salvatoris prophetæ enuntiant, & tu ad extremam ipsos, atque adeo & illum ignobilitatem detrudis? *Et incipiens a Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis ea quæ de ipso erant.* Redemtor noster interpretes operum, per quæ nos a tyrannide liberavit, prophetas palam confitetur, & tu eos tyrannidis ministros non horres efficere? An tu teipsum non hoc dumtaxat modo, sed simul alia etiam ratione tanta amentia & stoliditate replevisti, ut ne sentias quidem ubi contraria omnino & cogitare & dicere deprehendaris? Modo namque [b] superbam illam

C mentem Assyriam, principem & dominum universi Dei inimicus in throno collocas; modo vero non attendis, eum ne sui quidem potestatem umquam habentem ut suarum cogitationum dominetur, sed ad prolixas nugas extremamque ablegas dementiam. Quod enim ministri & cultores sui (at clementes nobis sint prophetæ; pro illis enim commemoratur contumelia quæ contra ipsos est:) quod illi inquam, inspirentur & eligantur, ut tyrannidis suæ dissolutionem oraculorum argumentum faciant & vaticinentur; immo & modum illam e medio tollendi adeo præcise & manifeste clarigent; nec clarigent modo ea quorum nihil ille latro agnoscebat, verum etiam omni studio & promoveant &

D astruant; quantæ isthæc amentiæ non essent? cujus animi innatum motum saltem in extremis vestigiis servantis? Quin etiam, ut & hoc modo dicatur; quatenus ipsum occulta atque naturam excedentia præscisse autumas, & quæ soli erant vero Deo cognita & prædestinata, (o absurditatem!) sapientiam illi qua nulla major dari possit, ineffabilemque intelligentiam indulges: quatenus vero suam ipsius destructionem cooperari, contraque se triumphum agere dicis; quem verbo tenus ponebas Deum, a stolidissimis quibusque ac stupidissimis nullatenus differre concedis.

XXIV. Hujusmodi sunt dogmatum tuorum fru-

E ctus; hujusmodi præmia studiorum pro malitia, atque adeo inde succrescentis blasphemiæ tuæ, & primitiarum seminis zizaniorum tuorum. Et hæc quidem parva. Illud vero isti Sadducæis stolidiores, (neque enim sceleratiores dicere ausim: gravior enim est illorum apostasia quam cum pessimis comparari queat:) illud inquam, quomodo non verecundentur isti ad omnem divinam & minitationem & iram, gratiam item & beneficiorum collationem inverecundi, quod Sadducæis eo morbo laborantibus, quod nulla sit mortuorum resurrectio, dum aggressi sunt tentare eum qui intentabilis est, ille

a Lucæ xxiv. 25. seqq. b Ex Isa. xiv. 4.

1. Error videtur typogr. pro κἀκείνων. 2. Ms. αὐτόν.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ κυρίου λέγοντος· A ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Αβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ισαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ιακὼβ; οὐκ ἔστιν οὖν ὁ Θεὸς, νεκρῶν Θεὸς, ἀλλὰ ζώντων. τί γὰρ ἄν τις εὕροι ταύτης τῆς χρήσεως βεβαιότερον, ἢ καθελεῖν τὴν τῶν θεομάχων τόλμαν κραταιότερον; ὁ τοῦ Αβραὰμ καὶ ὁ τοῦ Ισαὰκ καὶ ὁ τοῦ Ιακὼβ Θεὸς, αὐτός ἐστιν ὁ τῶν ζώντων Θεός. καὶ δῆλον, ὡς ὧν ἐστι Θεὸς, οὗτοι ζῶσι καὶ νῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν αὐτῷ· τὴν δὲ ἀνάστασιν ἐνήργησεν ὁ Θεός· ὥστε οὓς ἀνίστησιν ὁ υἱὸς [ἀνιστᾷ δὲ σύμπαν τὸ ποίημα, ἐν οἷς καὶ οἱ πρόγονοι τῶν πατριαρχῶν·] τούτων ἄρα βασιλεύει καὶ νῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Θεὸς, ὅτε καὶ τοῦ σοῦ πλάσματος ὁ πεπλασμένος ποιητὴς τῷ ἀτελευτήτῳ πυρὶ καὶ τῷ σκώληκι παραδέδοται, αὐτός τε καὶ οἷς ὑπακούειν καὶ ὑπηρετεῖν αὐτοῦ γνώμη γέγονε τῷ θε- B λήματι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν σὺν ἐκείνῳ τὴν δίκην ὑπέχουσιν, Αβραὰμ δὲ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ, καὶ πάντες οἷς ἡ διὰ νόμου Θεοῦ εὐαρέστησις, τῆς ἀτελευτήτου καὶ ἀνεκλαλήτου τρυφῆς ἀπολαύουσι. τί λέγεις ἄθλιε; ὁ σὸς τῇ γλώττῃ δημιουργὸς, πυρὸς γίνεται τροφὴ, οἱ δὲ περὶ τὸν Αβραὰμ παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰς οὐρανίους κληροῦνται σκηνάς. καὶ σὺ λέγεις ἄρχειν αὐτῶν, ὃν τὸ ἐξώτερον συνέχει σκότος; ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Θεὸν λέγει τοῦ Αβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν· σὺ μὲν τοῦτον ἐκβάλλεις τῆς ἀρχῆς, ἀντεισάγεις δὲ τὸν κατατηκόμενον τῷ πυρὶ, καί σε, ἐὰν μὴ θᾶττον ἀνανήψας φύγῃς τὴν πλάνην, ταῖς αὐταῖς συναπάγοντα [1] ποιναῖς; καὶ οἱ μὲν Ιουδαῖοι ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος ἐξεπλήττοντο, καὶ δὴ καὶ τὸ τῶν Σαδδουκαίων C ἀναιδὲς ἐπεφίμωτο, σὺ δ' οὐδ' οὕτω χαλινοῖς τὴν γλῶτταν, οὐδὲ τῶν λογισμῶν ἀποῤῥίπτεις τὸ δυσσέβημα. καὶ πῶς ἂν ἄλλως ἢ πόθεν συγγνώμης σοι σταγὼν, ἢ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐπισταχθήσεται;

Οὐδ' ἐκεῖνο δὲ δεήσει παραδραμεῖν. τῶν Φαρισαίων τις δοκῶν τῶν ἄλλων τῇ τοῦ νόμου γνώσει προέχειν, εἰς πεῖραν αὐτὸν καθίστησι τοῦ Ιησοῦ, καὶ ἐπερωτᾷ· διδάσκαλε, λέγων, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; καὶ ὅρα δι' ὧν ἀμείβεται ὁ Ιησοῦς, ὅπως ταῖς Μωσαϊκαῖς ἐντολαῖς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐπιμαρτύρηται καὶ τὸ θεοφιλές. ἀγαπήσεις γάρ φησι κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. καὶ τοῦτο μὲν ἡ τοῦ νόμου φωνή. πρόσχες δὲ καὶ ἐπι- D κρίσει τῇ δεσποτικῇ· ἐπιφέρει γάρ· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. μεγάλην ἐντολὴν καὶ πρώτην τὴν κατὰ νόμον θεοσέβειαν καλῶν. καίτοι τίς ἐπέκειτο χρεία εἰς τὴν ψῆφον ταύτην ἐλθεῖν, καὶ τὸ μεγαλεῖον δοῦναι τῇ θεοσεβείᾳ τῇ Μωσαϊκῇ, εἰ μὴ πατρῴας ταύτην ἐπεγίνωσκε νομοθεσίας; πλὴν καὶ αὐτάγε καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐντολὴ, εἴτις ἐθέλοι θεωρεῖν, πῶς οὐ μεστὴ μὲν ἀγαθοειδοῦς καὶ θείας ἐπινοίας, μεστὴ δὲ τῆς πρώτης φιλοσοφίας, Θεὸν εἰδέναι τὸν πλάστην καὶ εὐεργέτην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀγαπᾶν; τίνα γὰρ ἄλλον ἐχρῆν πρὸ τοῦ κηδεμόνος καὶ ἐκ μὴ ὄντων ὑποστήσαντος; πῶς δὲ οὐχ ὅλῃ μὲν ψυχῇ, οὐχ ὅλῃ δὲ καρδίᾳ, οὐχ E ὅλῃ δὲ διανοίᾳ, μετά τινος δὲ δισταγμοῦ καὶ διαμερισμοῦ λογισμῶν, καὶ οἷον ἀφοσιούμενον τὸ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφροὺς προσῆκε φέρειν τὴν τῆς ἀγάπης ὀφειλὴν, ἀνθ' ὧν ὑπέστησεν, ἀνθ' ὧν τρέφει καὶ συνέχει, ἀνθ' ὧν ἡμαρτηκότα μὴ ἀπώσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον υἱὸν, τῶν αὐτοῦ μὴ διιστάντα κόλπων, ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνορθώσει τοῦ πεπλανημένου σαρκὶ κατέπεμψε τοῖς ἀνθρώποις ἐμπολιτεύσασθαι; ὃς ἐπὶ τοσοῦτον τὸ πατρικὸν ἠσπάσατο βού-

A vicissim respondit: [a] *De resurrectione autem mortuorum, non legistis quod dictum vobis est a Domino, dicente: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac & Deus Jacob? Non est igitur Deus, mortuorum Deus, sed viventium.* Quid enim possit quis hoc testimonio invenire validius, sive ad destruendam inimicorum Dei audaciam efficacius? Deus Abraham, & Isaac & Jacob, ipsissimus est vivorum Deus. Et liquet, quod quorum est Deus, isti vivunt & nunc & post resurrectionem in ipso. Resurrectionem vero operatus est Deus. Itaque quos resuscitat filius, resuscitat vero omnem facturam suam, & in his etiam patriarcharum progenitores: horum ergo regnat & nunc & post resurrectionem Deus, quando & tui figmenti fictitius factor æter- B no igni & vermi tradendus est, tam ipse scilicet, quam quibus sententia stetit obtemperare & servire ejus voluntati. At illi quidem cum eo pœnas luent, Abraham autem & Isaac & Jacob, & quotquot per legem Deo accepti fuerunt, interminabili ineffabilique gaudio fruentur. Quid ais miser? Conditor tuus, ut blateras, fit ignis fomes, Abraham vero cælestes veri Dei cum suis mansiones implet. Et tu dicis dominari illorum eum, quem exteriores comprehendunt tenebræ? Salvator mundi patrem suum appellat Deum Abraham ceterorumque patriarcharum; tu hunc de imperio detrudis, ac vicissim introducis colliquescentem igne, teque ni cito ad mentem rediens errorem fugias, una secum in iisdem pœnis detrahentem? Judæi hæc dicente C salvatore percellebantur metu, & os impudens Sadducæorum obmutescebat; tu autem ne sic quidem linguam fræno coerces, nec cogitationum deponis impietatem? Et quomodo nam aliter vel unde indulgentiæ tibi gutta, aut quo tempore instillabitur?

XXV. Nec illud præterire oportebit. Pharisæorum quidam qui videbatur cæteris legis peritia antestare, nititur coram tentare Jesum, atque interrogat: [b] *Magister*, inquiens, *quodnam præceptum maximum est in Lege?* Observa porro per quænam Jesus interrogantem excipiat, ut Mosaicis præceptis inesse testetur & primatum & indolem Deo caram. *Diliges* enim, inquit *Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in* D *tota mente tua.* Et hæc quidem ipsissima Legis verba sunt. Attende porro & sententiæ Dominicæ, subinfert enim: *Hoc est primum & maximum mandatum.* Maximum mandatum & primum appellans Dei cultum secundum Legem. At enim quænam urgebat necessitas, ut de eo calculus ferretur, primæque partes deferrentur Mosaico Dei cultui, si non illum ex paterna agnovisset legislatione defendere? Verumtamen ipsum per se præceptum, si quis speculari velit, quomodo plenum non est sensu & bono & divino? plenum item potiori philosophia, Deum agnoscere creatorem & beneficum, eumque præ ceteris omnibus diligere? E Quem sane alium oporteret, præ eo qui providentiam habet, & rebus exstantiam contulit? Quomodo vero non tota anima, non toto corde, non tota mente, sed cum aliqua hæsitantia atque diffidio cogitationum, ac veluti aliquid religionem integrans, ei qui scrutatur corda & renes fas erat persolvere dilectionis debitum, eo quod creavit, eo quod alit & conservat, eo quod peccantem non repulit, sed proprium filium suum, qui a sinu ejus nequaquam recedit, pro salute & restitutione ejus qui erraverat, misit, ut carne cum hominibus versaretur? qui usqueadeo paternam amplexatus est vo-

[a] Matth. xxii. 32. seqq. [b] Ibid. ℣. 36. seqq.

1. Ms. συνάγοντα.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

λημα, ὡς μὴ μόνον ἡμῖν παραπλησίως κοινωνῆσαι σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας χρηματίσαι, ἀλλὰ καὶ σαυρὸν καὶ θάνατον ἐνεγκεῖν, δι' ὧν ὁ πεσὼν ἀνέστη, καὶ μείζονος ἢ τῆς προτέρας δόξης ἠξίωται; ἀντὶ γοῦν τούτων, ἆρ' οὐκ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ καὶ διανοίᾳ τὸν ταῦτα χαρισάμενον οὐκ ἀγαπᾶν δεῖ; ταύτην τὴν ἐντολὴν ὁ μὴ σωτήριόν τι, καὶ τῆς Ἰησοῦ νομοθεσίας ἀταξίαν καὶ φρονῶν καὶ λέγων, ἀνάξιον ἑαυτὸν ὡς ἀληθῶς ἐπιγινώσκειν ἀποφαίνει τὸν ἀληθινὸν Θεόν. σὺ δὲ ὅρα καὶ τὴν ἐφεξῆς. ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. καὶ τί ταύτης ἂν εἴη λυσιτελέστερον ἢ ἀγαθοειδέστερον, ἢ τὸν βίον συνέχειν ἐπιτηδειότερον, ἢ τὸ κοινωνικὸν καὶ ἥμερον συγκροτεῖν τῆς φύσεως, ὡς τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; καὶ ἔργον μὲν τῆς αὐτῆς εἰδέναι χειρὸς, φύσεως δὲ μιᾶς, διὰ τῆς αὐτῆς δὲ γενέσεως εἰς φῶς προελθόντα, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τὸν βίον ἀπολιμπάνοντα, καὶ τὴν [1] μὲν περιμένειν τὸν αὐτὸν καὶ τῶν βεβιωμένων ἐξετασὴν; καὶ πρόγε τούτων μηδὲν ἀνέχεσθαι πλημμελεῖν εἰς τὸν πέλας, ὧν οὐδεὶς [2] ἑαυτὸν πλημμελῶν ἂν ὀφθείη, τὰ κάλλιστα δὲ καὶ σωτήρια καὶ συνεύχεσθαι, καὶ ᾧ παροικεῖς [3] συγκαταπράττεσθαι· τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ τῆς ἀγάπης λόγος. ἆρα οὐ δοκεῖ σοι τὰ μέγιστα καὶ καιριώτατα τῶν ἐν ἀνθρώποις, προστιθήσθω δὲ καὶ ὅσα ἐστὶ θεῖα καὶ θεοφιλῆ, διὰ ταύτης κατευθύνεσθαι τῆς ἐντολῆς; οὐχ ἵσαται δὲ οὐδὲ μέχρι τούτων ὁ σωτὴρ, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τῶν ἀσεβῶν διακόψῃ πρόφασιν, μηδὲ πρός τινα κακουργίαν ἀποβλέψωσιν, ὡς αὕτη μόνη τῶν ἄλλων ἄρα ἡ δυὰς τῆς τιμώσης αὐτὴν δεσποτικῆς ἠξιώθη ψήφου, τῶν δ' ἄλλων λόγος ἐστὶν οὐδείς. ἵνα τοίνυν αὐτοῖς πανταχόθεν ἀποκλείσῃ τὴν τῆς πονηρίας μηχανὴν, ὅρα πῶς ἐπάγει· ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. μονονουχὶ λέγων, ὡς οἷς αὗται τῆς ἐμῆς μετέσχον δικαίας ἀποδοχῆς, καὶ καθ' ἑαυτὰς τὴν φύσιν εἰσὶ σωτήριοι καὶ θεοφιλεῖς, διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ νόμος ὅλος καὶ οἱ προφῆται τῶν αὐτῶν εἰσιν ἐπάξιοι γερῶν. συνήρτηται γὰρ ἀλλήλοις ταῦτα καὶ συνέχεται, καὶ τῆς αὐτῆς νομοθεσίας ἐξῆπται, καὶ αὐτὸς ὁμότιμός ἐστιν ὁ τούτων ἁπάντων καὶ νομοθέτης καὶ εἰσηγητής. ἀμέλει καὶ τὸν Δαυΐδ πάλιν εἰσάγει μάρτυρα, κύριον αὐτὸν καὶ νικητὴν προανακηρύττοντα, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ παρὰ κυρίου τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν κύριον καὶ αὐτὸν ὄντα λαμβάνοντα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ τιθεμένους καὶ καταπίπτοντας. καὶ ποῦ ταῦτα προαγορεύειν ἐκεῖνον καὶ θεολογεῖν παρῆν, εἰ τῆς ἐναντίας εἷλκε μερίδος τὴν ἐπίπνοιαν, μάλιστά γε θεολογεῖν οὕτω σαφῶς καὶ ἀπερικαλύπτως τὸν Ἰησοῦν, κύριόν τι ἴδιον αὐτὸν ὁμολογεῖν, καὶ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα διὰ τῆς κυριότητος διαμαρτυρεῖν, καὶ ὡς λαμπρῶς καὶ ἀναφαίρετον τὸ κράτος ἀναδήσεται τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν; ἃ τίνος ἦν ἄλλου καὶ προθεσπίζειν, καὶ εἰς πέρας ἄγειν, εἰ μὴ τῆς ἀγαθοδότιδος [4] Θεοῦ σοφίας, δι' ἧς τό, τι σύμπαν ὑπέστη, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπὸ καταβολῆς προωρίσθη κόσμου, καὶ πέρας ἔλαβε τοῦ προορίσαντος οὐκ ἀνάξιον;

luntatem, ut non modo nobiſcum eadem ratione communicaret carni & ſanguini, atque ut nos homo fieret excepto peccato; ſed & crucem & mortem perferret, per quæ qui ceciderat arrectus eſt, majoreque quam antea dignus habitus eſt gloria. Pro hiſce rebus ergo nonne in toto corde & animo & mente, qui hæc largitus eſt, diligere non oportet? Hoc præceptum qui non ſalutare, aut Jeſu Leges minus bene ordinatas ſive cogitat ſive dicit, profectò indignum ſeſe qui recognoſcat verum Deum, oſtendit. Tu porro attende & quod ſequitur. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Et quid iſto præcepto eſſe poſſit ſive utilius, ſive bonitatis ſpeciem præſeferens magis, vel ad moderandam vitam opportunius, ſive ad communionem & manſuetudinem naturæ conſtituendam, quam diligere proximum ſicut ſeipſum, & opus illum ejuſdem manus recognoſcere, eadem conſtantem natura, per eumdem nativitatis modum in lucem prodeuntem, eademque via vitam relinquentem, poſtquam debeat eumdem manere vitæ anteactæ cenſorem? præ ceteris vero, nemini permittere ut injuriam proximo inferat earum rerum, quibus in ſe injurius non utique quis videatur; quin potius ei optima & ſalutaria ut impreceris, & penes quem accolis, eidem opem feras? Hæc eſt enim dilectionis ratio. Num ergo non tibi videtur, ea quæ maxima ac potiora ſunt in rebus humanis; addo quæcumque ſunt divina Deoque placentia, per hoc dirigi præceptum? Neque vero hactenus ſubſiſtit Salvator: ſed ut omnem ſuccidat impiorum prætextum, nec quam ſibi fraudem ob oculos ponant, quod hæc ſola ſcilicet inter cetera dualitas digna habita fuerit calculo dominico illam honorante, reliquorum vero nulla ſit ratio; ut igitur, inquam, illis undique præcluderet malignitatis machinamenta, conſidera quomodo ſubinfert: *In his duobus præceptis univerſa Lex & prophetæ pendent*. Tantum non dicens, quod quemadmodum hæc a me juſte approbata fuerunt, & per ſe ſunt natura ſalutaria & Deo grata; ſic etiam Lex univerſa & prophetæ iiſdem honoribus digni habendi ſunt. Hæc enim a ſe mutuo pendent & alterum alteri ineſt, atque ab eadem legiſlatione ſunt profecta, atque idem eſt parique honore dignus horum omnium & legiſlator & doctor. Sane etiam David rurſum teſtem inducit, Dominum ſeſe atque victorem vaticinantem, nec ſimpliciter, ſed in Spiritu ſancto; atque a Domino ſeſſionem a dextris accipientem ſe, qui & ipſe ſit Dominus, inimicoſque pedum ſuorum ſcabellum poſitos atque effectos. At enim unde licebat prædicere eum iſthæc, aut de divinitate ſermocinari, ſi ab adverſa parte inſpirationem traxiſſet, præſertim vero de divinitate ſermocinari adeo manifeſte ipſiuſmet juſſu, & ſine ullis involucris, atque eum proprium ſuum Dominum confiteri, & paternam prærogativam per dominationem teſtatam facere, quodque fulgentiſſimum atque inamiſſibile imperii diadema eſſet conſequuturus contra inimicos? Hæc cujus erat alterius aut vaticinari, aut ad effectum redigere, ſi non beneficentiſſimæ Dei ſapientiæ, per quam & univerſitas ipſa rerum exſtantiam accepit, & ſalutis noſtræ myſteria a conſtitutione mundi prædeſtinata ſunt, effectumque ſunt conſequuta prædeſtinante ipſo non utique indignum?

Σκοπῶμεν δὲ κἀντεῦθεν, εἰ μὴ Μωσῆς καὶ Ἠλίας νόμῳ βεβιωκότες θεράποντες ἦσαν, καὶ πρὸς ἀρέσκειαν πράττοντες τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. πῶς ἐν τῷ ὄρει, ἐν ᾧ μετεμορφώθη ὁ σωτὴρ, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος παρεγύμνωσε, καὶ

XXVI. Videamus & ex hoc capite, numquid non Moyſes & Elias Lege viventes, ſervi fuerint & quidem ad libitum operantes boni & veri Dei. Quomodo in monte ubi transfiguratus eſt Salvator, manifeſtamque oſtendit ſuæ divinitatis gloriam, il-

1. Forte μεθ' ἣν.
2. Wolf. mallet οὐδὲν εἰς ἑαυτ. Ego οὐδ' εἰς.
3. Ms. ὡς παροίκοις.
4. Ms. ἀγαθότιδος.

ἐνήστραψε τοῖς προκειμένοις τῶν μαθητῶν, συμπαρῆσαν οὗτοι καὶ συναπήλαυον τῆς θείας ἀστραπῆς, μὴ τῆς αὐτοῦ λατρείας μηδὲ θεραπείας ὄντες; καὶ οὐ συμπαρῆσαν μόνον οἷα δὴ τυχόντες θεαταὶ, ἀλλὰ μαθητῶν μὲν τῶν πλειόνων οἰκειώσεώς τε προνομίοις καὶ θεοπτίαις ἐξαιρούμενοι· καὶ οἷς δὲ συνετάττοντο κἀκείνων τι πλέον ἔχειν παρὰ τῆς ἀγαθότητος δῶρον φέροντες. καὶ γὰρ δόξῃ περιαυγαζόμενοι συνελάλουν τῷ Ἰησοῦ, καὶ τῶν λόγων ἦν τὸ κεφάλαιον ὁ σταυρὸς, καὶ ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη, καὶ τὸ τρόπαιον. ὥστε ὅπερ ἦσαν τοῖς ἄλλοις Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τοῦτο Μωσῆ καὶ Ἠλίαν τούτοις εἶναι διεκόσμει κατάγε τοῦτο καὶ ἐμεγάλυνεν ὁ σωτήρ. ὅτι δὲ συνωμίλουν αὐτῷ καὶ τὴν πρώτην τάξιν ἐπλήρουν, ὧδε τὸ τῆς ἱερολογίας φησί· [a] καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων. καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵ τινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἠλίας. ἀκούεις; Μωσῆς φησιν ἦσαν καὶ Ἠλίας, οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλεν πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. ἢ εἰ βούλει τὴν δόξαν, ὥσπερ ἄλλη διδάσκει γραφή· Μωσῆν καὶ Ἠλίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος, ὡς ἐστὶν ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἰδεῖν, παρίστησε θεατὰς μορφωθεὶς ὁ σωτὴρ, καὶ τοῖς μαθηταῖς συντάττει, μᾶλλον δὲ ὡς δέδεικται, προάγει. οὐχ ὅτι διόλου τὸ ἔλαττον ἔξουσιν, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν τῷ νῷ διαπλεῖν ἔτι τὸν βίον, καὶ ταῖς τρικυμίαις, οἷα δὴ τὰ ἀνθρώπινα, ὑπελείπετο κλυδωνίζεσθαι, οἱ δὲ τὸν ὅρμον εἶχον ἀκύμαντον. ὁ δὲ τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ λιμένος μήπω τυχὼν, τοῦ καταλαβόντος ἤδη, καὶ [1] πολὺ τιμιώτερον τὸ φορτίον φέρῃ τῇ ἀδηλίᾳ τῆς σωτηρίας, τοῦ βεβαίαν ταύτην ὁρμομένου πολλῷ λείπεται. πλὴν ἀλλ' οὓς τηλικαύτης δόξης ἀξιοῖ Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, ὡς καὶ συλλαλεῖν αὐτοὺς αὐτῷ, καὶ ὑμνεῖν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἔξοδον, ἆρα τούτοις οὐ φρίττεις κωμῳδεῖν, ἀλλ' εἰς πονηρὰν ἐλαύνεις ἀρχήν; τίς δ' αὐτὸν ἐκάλει καὶ χρείᾳ ἀγαθὸν ὄντα καὶ ἀγαθότητος πηγὴν, τοὺς οὐκ ὄντας μὲν αὐτοῦ, κακίᾳ δὲ συμφυεῖς, τοῖς τε ἄλλοις ἃ προείρηται τιμᾷν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετακλήτους ποιεῖν; οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι γνώμῃ παρῆσάν ποθεν, οὐδὲ γὰρ ἴσχυον, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐτὸς ἐξ ᾅδου ἀναστῶν, τὸν δὲ ἐκ μεταρσίων τε καὶ φθορᾶς ἐλευθέρων μετάγων σκηνωμάτων, ἐξῳκειοῦτό τε καὶ συνῆπτεν αὐτοὺς ἑαυτῷ. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλά γε καὶ ὁ πατὴρ ἄνωθεν, παρόντων τῶν ἀλλοτρίων, ὡς οἱ τοῦ ἀλλοτρίου φασὶ, νεφέλην φωτὸς διετάννυεν ἐπισκιάζουσαν αὐτούς. καὶ φωνὴν ἐκ τῆς νεφέλης ἀφίει λέγουσαν· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. τοὺς οὖν τηλικούτου θεάματος ἐπόπτας καὶ μύστας καὶ μυσταγωγοὺς, ἆρα οὐ διὰ πάσης προσῆκεν ἄγειν τιμῆς, οἷς λόγος ἐστὶν ὁπωσοῦν καὶ πράξεων καὶ κρίσεων τῶν δεσποτικῶν; ἀλλὰ γὰρ ὁ σωτὴρ καὶ πάντα σοφίας πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίας καὶ πράττων καὶ προσδεχόμενος τῶν παίδων τοῖς ὕμνοις, οὓς τὰ παράδοξα τῶν ἔργων εἰς εὐφημίαν ἐκίνει δορυφορούμενος, ἐπεὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ πώρωσις καὶ σκληροκαρδία εἰς διαγογγυσμοὺς ἐξεῤῥιπίζετο, οὐκ ἀλλαχόθεν αὐτοὺς ἐπιπλήττων στηλιτεύει. πάλιν δὲ τὸν Δαυϊτικὸν χρησμὸν ἄφυκτον ἔλεγχον [2] ἀνατείνει· καὶ δι' ἐκείνου τοὺς μὲν καταισχύνει, ἑαυτῷ δὲ τοὺς ὕμνους ἐπιβάλλειν διδάσκει· καὶ πόθεν τοῦτο καλόν; πόθεν δὲ ἀκόλουθον; δίκαιον δὲ πῶς ἂν εἴη τὸν παραγεγονότα καταλῦσαι τὸ τοῦ διαβόλου

luxitque selectissimis discipulorum, aderant simul isti, unaque fruebantur divino illo fulgore, si non sui cultus & famulatus erant? Nec aderant modo, quasi obvii quidam ac fortuiti spectatores; sed a majori quidem discipulorum famulitio privilegiis atque divinitatis obtutibus distincti, præ illis vero quibuscum degebant amplius aliquid favoris habere ab ipsa divinitate munus consequuti. Circumillustrati enim gloria colloquebantur cum Jesu, colloquiorum vero summa erat crux & de morte victoria atque tropæum. Itaque quod erant reliquis Petrus & Jacobus & Joannes, id Moysen & Eliam istis esse per hoc ipsum salvator gloriose & magnifice contulit. Quod vero colloquerentur cum illo, principemque locum obtinerent, hoc modo facer textus enarrat. [a] *Et factum est dum ille oraret, aspectus faciei ejus alius apparuit, & vestimentum ejus album refulgens. Et ecce viri duo colloquebantur cum illo, qui erant Moyses & Elias.* Audin'? *Moyses* inquit *erant & Elias, qui* apparentes in gloria *loquebantur exitum ejus, quem completurus erat in Jerusalem*: aut si mavis, gloriam, quemadmodum alia docet Scriptura. Moysem & Eliam suæ divinitatis, quantum fas est homini videre, spectatores effecit transfiguratus Salvator, atque cum discipulis conjunxit, atque adeo, ut ostendit, illis prætulit: non quod prorsus inferiores essent futuri; sed quia istis animo adhuc transnavigare vitam istam, & fluctibus, ut sunt scilicet humana, obrui restabat, dum illi portum tranquillum tenebant. Qui porro necdum securitatem aut stationem est assequutus, eo qui jam sit assequutus; & qui multo ponderosius onus gestat propter salutis incertitudinem, eo qui hanc tutam stabilemque invenit, longe est inferior. Verumtamen quos tanta gloria dignatur Veritas Christus, ut & secum colloquantur, & laudent ejus gloriam atque exitum; numquid non horres contumeliose insultare istis, sed ad malignum amandas Principium? Ecquis porro rogabat eum qui & usu ipso bonus erat, & fons bonitatis, ut eos qui sui non erant, sed erant mali natura ipsa, tum ceteris rebus quæ jam prædicta sunt, honestaret, tum ad se accerseret? Neque enim illi sponte adfuerunt uspiam, cum istud non possent; sed unum ipsemet ex inferis reduxit, alium a supernis & a corruptione immunibus deduxit habitaculis, eosque sibi socios adjunxit & copulavit. Neque hoc modo, verum etiam pater superne, præsentibus alienis illis, ut loquuntur qui nimirum ex alieno sunt, nubem luminis expandit quæ illos circumdaret, vocemque e nube illa emittit dicentem: *Hic est filius meus dilectus, in quo beneplacitum habeo, ipsi auscultate.* Hos igitur tanti spectaculi inspectores, callentes & doctores, nonne oportebat omne genus honoribus exciperent illi, apud quos qualiscumque sit ratio & operum & judiciorum Domini? Sedenim salvator, qui omnia secundum divitias sapientiæ & benignitatis facit, exceptusque est puerorum hymnis; dum eos quos opera stupenda ad acclamationem movebant, tutari vellet (Judæorum namque cæcitas & duritia cordis ad murmura irritabantur), non aliunde eos increpans confutat, sed rursus Davidicum vaticinium ceu ineluctabilem confutationem intorquet; atque per illud eos quidem pudefacit, ad se vero hymnos illos pertinere demonstrat. Et unde hoc bonum? unde consequitur? Justum vero quei sit, ut qui advenit dissolvere imperium diaboli, per

a Matth. xvii. 1. seqq.

1. Videtur deesse ὁ: ac nisi malis ὁ ὢν, mox legendum putem φέρει.

2. Wolfius putat legendum ἐλέγχει, sed minus necessario, ut videtur.

κράτος ; δι' ἐκείνου τὸ τῆς δόξης πρέπον , καὶ τὴν σύστασιν ἑαυτῷ ποιρίζειν [1] ; τοῦτο γὰρ τῆς ἀποστατικῆς σπορᾶς ὁ καρπός · καὶ ἅμα μὲν ἐπιδημῆται πάσης πίστεως ἄπορον τὸν ἐχθρὸν ποιεῖν , ἅμα δὲ τὰς μεγίστας αὐτῷ προξενεῖν καὶ λανθάνειν ἑαυτὸν ἀντισυνιστῶντα καὶ κρατύνοντα , οὗ τὸ κράτος ἥκεν ἀφελεῖν ; οἷς γὰρ ἄν τις διὰ τῶν τοῦ ψεύδους ῥημάτων τὴν ἀλήθειαν σπουδάζει δεῖξαι παροῦσαν ἑαυτῷ , καὶ τὸ ὁρισθὲν προελθεῖν , οὗτος ὃν τὸ ψεῦδος ἔσχεν ἀρχηγὸν , ἀληθείας δεικνὺς χορηγὸν τῆς ἐνούσης αἰτίας ἀπολύει . καὶ οὐδὲν μᾶλλον , [ἀλλ' ἵλεως εἴη Θεός ·] ἀνεύθυνον ἐπιδείκνυσιν ἑαυτὸν τῶν αἰτιαμάτων τῶν Ἰουδαϊκῶν , ἢ τὸν δι' οὗ ταῦτα ἀποσκευάζεται , τῆς τοῦ ψεύδους οὗ χορηγός ἐστιν ἐνοχῆς . ἆρ' οὐκ εἰς καλὸν ὑμῖν ὁ τῆς ἀποστασίας ἔρως τελευτᾷ , ἀληθείας μὲν κηρύττειν τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους δημιουργὸν ; ἐξ αὐτοῦ δὲ κατασκευάζειν τὴν ἐνυπόστατον ἀλήθειαν δανείζεσθαι τὸ ἀληθὲς , καὶ οἷς δανείζεται , ἵνα μὴ λέγω μείζοσι , ταῖς ἴσαις ὀφλεῖν ἀντιδεξιοῦσθαι τιμαῖς.

A illum ipsum gloriæ decorem & commendationem sibi comparet ? (talis namque est apostasiæ sationis fructus :) ad hæc , ut hostem quidem reddat omni auctoritate vacuum inter homines , simulque illi primas partes conciliet , ignarus nec sibi conscius , quod sic potius stabiliat communiatque eum , ad cujus imperium destruendum venit ? Dum enim quis per mendacis verba veritatem sibi inesse demonstrare satagit , ac quod definitum erat , usuvenisse , is eum , quem falsitas habuit ducem , dum veritatis suppeditatorem ostendit , ab insita illi culpa absolvit : nihiloque amplius (at propitius sit Deus !) liberum se demonstrat a reatibus Judæorum , quam illum per quem istos destruit , a falsitatis cri- B mine , cujus est suppeditator. Ergone feliciter fortunateque vobis cedit amor apostasiæ , ut veritatis patrem publicetis esse qui auctor est mendacii , ex ipsoque essentialem Veritatem contendatis veritatem fuisse mutuatam , & quia mutuata est , paribus , ne dicam majoribus , debere excipi honoribus?

Φέρε δὴ καὶ διὰ τῶν παραβολῶν οὐκ ἐν παραβολαῖς , ἀλλ' ἐμφανῶς ἴδωμεν τὸ δόγμα καταλυόμενον τῶν ἀσεβῶν . ὅτι μὲν γὰρ καταγέγονεν ὁ σωτὴρ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς , οὐδενὶ μέχρι νῦν εἰς δισταγμὸν περιέστηκεν . εἰ δὲ τὸ ὡς ἀληθῶς ἀπολωλὸς πρόβατον τῆς ἀπωλείας ἠθέλησεν ἀνασώσασθαι , καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέψαι , καὶ πρὸς σωτηρίαν ἀνακαλέσασθαι , οὐδὲν ἐργῶδες συνιδεῖν , ὡς ἀρχῆς [2] τὸ ἀνθρώπινον σύγκριμα τῆς ἀγαθουργοῦ παλάμης ἔργον διδάσκει ἡ παραβολή . πάντως γὰρ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον τῆς μάνδρας πρότερον τῶν σεσωσμένων γεγονὸς , ὕστερον δὲ τῆς ἀγέλης ἀποσκιρτῆσαν εἰς τὴν τῆς ἀπωλείας ἀπεπλανήθη ὁδόν . τὸ μὲν γὰρ ἀπ' ἀρχῆς δι' ἀπωλείας φυὲν οὐδ' ἔχει φύσιν πρὸς τὴν σωτηρίαν ἐπανελθεῖν , μᾶλλον δὲ οὐδ' ὅλως ἐστὶν αὐτῷ τὸ ἐπανελθεῖν , οὐδὲ τὸ ἀνασωθῆναι . ἀλλ' οὐδ' ἐπῆλθεν αὐτῷ τὸ ἀπολωλέναι , εἴπερ ἐκ χείρονος μὲν ἅμα τῷ φῦναι προῆλθεν ἀρχῆς , οὐδέποτε δὲ τῆς ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας ὤφθη μετασχών [3] . οὐ γάρ τις γέγονεν οὐδαμῶς , ἢ πῶς ἂν ἐκεῖθεν ῥηθείη καταπεσών ; καὶ ὁ σωτηρίας ἀμέτοχος προελθὼν , πῶς ἂν εἰς ἀπώλειαν κατενεχθείη , ἢ γένοιτ' ἂν ἀπολωλώς ; ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης , ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος καὶ χορηγὸς , τοῦ ἀπολωλότος μνήμην ποιούμενος πολλαχοῦ , οὐδαμοῦ συγκατεσκευασμένην αὐτῷ τὴν κακίαν , ἢ τὴν ἀπώλειαν οὖσαν οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἐπινοίας παραδηλοῖ · ἀεὶ δὲ ὡς ὕστερον τῆς τάξεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων συναφείας τε καὶ συνδιατριβῆς ἀποῤῥαγὲν , οὕτως ἀπενεχθῆναι πρὸς τὴν ἀπώλειαν παρέχει νοεῖν · καὶ γάρ φησι · τί ὑμῖν δοκεῖ ; ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα . ἰδοὺ τὰ ἑκατὸν πρόβατα πᾶσα ἡ ἀγέλη ἀπλανής , οὐδὲν αὐτῶν τέως οὔτε πεπλανημένον , οὔτε ἀπολωλός . εἶτα κἂν πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν , τῆς ἀγέλης τῶν σωζομένων διέστη , τῶν μὴ πεπλανημένων ἀπεπλανήθη , τῆς μάνδρας ἐξέβη . διὸ καὶ θᾶττον αὐτὸ [4] ὁ φιλάνθρωπος ἐπιζητεῖ , καὶ τοῖς μὴ πεπλανημένοις ἀνευρὼν συγκαταλέγει , καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ εὑρέσει , καὶ τὰς φίλας δυνάμεις συγχαίρειν παρασκευάζει , ὅτι τὸ ἀποπλανηθὲν τῆς τάξεως καὶ δόξης αὐτῶν , πάλιν εἰς τὴν αὐτῶν ἐθεάσατο ἐπαναδραμὸν εὔκλειαν τε καὶ σωτηρίαν . καὶ τῶν δέκα δὲ δραχμῶν ἡ παραβολὴ , ἐξ ὧν ἡ μία ἀπώλετο , τὴν αὐτὴν ἀναμφιβόλως παρίστησιν ἔννοιαν . τό, τε γὰρ τὰς δέκα δραχμὰς τὸν αὐτὸν ἐντετυπωμένον φέρειν χαρακτῆρα , καὶ τὴν

XXVII. Agedum etiam per parabolas , haud vero parabolice , sed manifeste videamus dissolutam impiorum istorum doctrinam . Quod enim descenderit Salvator *ut quæreret & salvum faceret quod perierat* , nulli hactenus fuit ambigendi locus . At si quæ revera perierat ovis ab interitu salvari voluisset , & ad mentem suam reverti , & ad salu- C tem revocari , facile profecto esset illi in conscientia intelligere , quod parabola edoceat a rerum origine concretum humanum opus fuisse manus beneficæ. Omnino enim ovis quæ perierat , cum antea de grege salvatorum esset , subinde a grege exsiliens in viam perditionis aberravit . Quod enim ab initio ad interitum natum est , impossibile est ut ad salutem revertatur , atque adeo prorsus nec reverti nec salvari potest. Sed nec illi in mentem venisset perire , siquidem cum nascebatur ex sequiori prodibat principio , nec umquam participasse visum est bonitatis & salutis . Ubi enim numquam quis fuit , quomodo inde cecidisse dici posset ? sic qui salutis nullo modo particeps in orbem D prodiit , quomodo posset in perditionem deferri , aut omnino interiisse ? Sedenim & benignus Dominus noster , veritatis magister & largitor , alicubi sæpe memoriam faciens de ove quæ perierat , nequaquam cognatam illi malitiam vel interitum ullo modo , ne per levem quidem suspicionem , subindicat ; semper vero , quod postea , deserto ordine atque conjunctione & convictu ceterarum , tum demum in perditionem abrepta fuerit , intelligendum exhibet . Ait enim : [a] *Quid vobis videtur ? si quis homo habeat centum oves*. Ecce centum oves sunt totus grex inerrans . Nulla earum hactenus aut aberravit aut interiit . Deinde vero si qua ex illis aberret , a salvatarum grege longe discessit , a non errantibus aberravit , caula egressa est. E Quamobrem cito illam benignus requirit , inventamque cum non errantibus ponit , gaudetque de inventione , amicasque virtutes congaudere invitat , quia quæ aberraverat ab earum ordine & gloria , iterum in earum videt reverti felicitatem atque salutem . Immo & decem drachmarum parabola , ex quibus una amissa fuerat , eamdem citra dubitationem sententiam exhibet . Quod enim decem drachmæ eamdem impressam ferant notam , tantumdem

[a] Matth. XVIII. 12. seqq.

1. Ms. ποείζει .
2. Forte ἀπ' deest vitio typogr.

3. Forte μετισχόν . Mox videtur deesse ὁ post τις .
4. Ms. αὐτῷ , nisi malis αὐτῷ .

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

ἴσην ῥοπὴν ἕλκειν, εἰ βούλει δὲ καὶ τὴν ὕλην μίαν πᾶσιν ὑποκεῖσθαι, τῆς ἐμφύτου ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας τὸ ἀπαράλλακτον πάντοθεν ἐκδιδάσκει. καὶ εἰ μηδὲν τούτων παρείληπτο, ἀλλά τόγε ὑπὸ τὴν αὐτὴν κυριότητα πάσαν [1] τελεῖν, τὸ τῆς ἐξουσίας ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον ἀνακηρύττει. καὶ ἐξ ὧν ἐσώζοντο πᾶσαι, ὅτι τῆς ἀγαθουργοῦ μὲν δυνάμεως ἐτύγχανεν ἔργα, τῷ δὲ τῆς αὐτεξουσιότητος ἀξιώματι οἱ μὲν ἐφ' ἧτε προήχθησαν ἀγαθότητι καὶ σωτηρίᾳ διέμειναν, ὁ δὲ παρακινηθεὶς ἐκεῖθεν ἐξετράπη πρὸς ἀπώλειαν. καὶ γέγονε τὸ τῆς γνώμης αὐτοδέσποτον, ὥσπερ τοῖς καθ' ὃν ἔδει τρόπον χρησαμένοις αὐτῷ, τῆς τε ἐνούσης σωτηρίας καὶ ἀγαθότητος φυλακτήριον, καὶ προσθήκη μείζονος πλειότητος· [τὸ γὰρ χωρὶς τῶν πράξεων θαυμαζόμενον, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν προσλαβὸν, πολὺ θαυμασιώτερόν τε καὶ τιμιώτερον·] οὕτω τοῖς παραχρησαμένοις τῷ χαρίσματι, εἰς ἀπώλειάν τε καταπεσεῖν τῆς ὁμοφυοῦς καλονῆς προελήλυθε, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χείρω λαβεῖν ἀλλοίωσιν τῶν κρειττόνων ἀλλαξάμενοι, εἰ μή τις τῆς ἐπὶ φθόρον ἀγούσης μεταβολῆς μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἀνασώσειε, προδεδώκασι τὴν φύσιν καταπεπῶσθαι τῷ παραπτώματι.

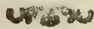
A etiam habeant ponderis, ac si libet, eadem quoque materia constent omnes, undique demonstrat innatæ bonitatis ac salutis immutabilitatem. Immo quamvis nihil horum accipiamus, vel hoc solum, quod omnes in ejusdem fuerint dominio, indivisum inseparabileque esse proclamat. Et quatenus servatæ sunt omnes indicat, beneficæ eas virtutis opus fuisse, quodque arbitrii prærogativa alii manserint in ea bonitate & salute ad quam provecti fuerunt, dum qui inde dimotus est, in perditionem vergit. Unde etiam accidit, ut sicut rationis arbitrium iis qui bene eo usi sunt ut oportebat, insitæ salutis ac bonitatis custodia fuit; immo majoris perfectionis additamentum; (quod enim sine operibus admira- B bile est, si insuper gloriam quæ provenit ex operibus acquirat, longe admirabilius pretiosiusque evadit;) sic iis qui hoc dono abusi sunt, caussa fuit ut a cognata pulcritudine in perditionem ruerent; atque cum potiora illa commutaverint ut acciperent defectum in pejus labendi, nisi quis eos a mutatione ducente in corruptionem magna sollicitudine salvaret, naturam prodidissent ut a vitio absorberetur.

Ἐπιστράφηθι δὴ καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς δύο πεφυκότας παῖδας, ὧν ὁ νεώτερος τὸν πατρικὸν οὐκ ἐλάττω τοῦ πρεσβυτέρου λαβὼν κλῆρον, εἰς χώραν μὲν ἄπεισι μακρὰν, καὶ τὴν τοσαύτην οὐσίαν κατασπαθήσας [2] τε καὶ κατασπαθήσας τῇ ἀποδημίᾳ, ὑπ' ἐνδείᾳ τῇ ἀνυπερβλήτῳ χοίρων τροφὴν προσεφέρετο τὰ κεράτια. τίς οὐ τῇ πλάνῃ τῇ τοσαύτῃ σταλάξειε δάκρυον; ὁ τηλικαύτης κύριος περιουσίας, μισθαρνίας ἔκδοτος, καὶ χοίρων τροφῇ τὴν ἀνάγκην κλέπτων τῆς φύσεως, εἶτα τοῖς πάθεσι καὶ τῷ λιμῷ μεταδιδαχθεὶς τὸ ὀλίσθημα, ἐπανέρχεται πρὸς τὸν πατέρα, καὶ συντετριμμένῳ καρδίας τὴν μετάνοιαν προχεάμενος, [ὢ τῆς περὶ ἐμὲ πολλῆς τοῦ πατρὸς καὶ δεσπότου φιλανθρωπίας·] πλείονος ἢ κατὰ συγγνώμην ἀξιοῦται δεξιώσεως. ὁ γὰρ πατὴρ τὸν νεωτερισμὸν οὐκ ὀνειδίζει, οὐδὲ τὴν πλάνην αἰσχύνῃ προάγει, οὐδ' ὅτι τῆς λιμοῦ μᾶλλον, ἢ τῆς γνώμης ἐστὶν ἡ ἐπιστροφή. οὐδὲν τούτων εἰς τὸν ἐξημαρτηκότα ἀπορρίπτει. ᾔδει γὰρ αὐτοῦ γέννημα εἶναι τὸν προσελθόντα, κἂν ἀλλοτρίαις ἐπισποραῖς ἐνοθεύετο, καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρώπου παραγωγῆς, ἀλλ' οὐχ ἑτέρας ποθὲν νεωτεριζούσης καταβολῆς. μηδενὶ [3] δὲ τῶν λυπούντων προδιαθέμενος, μηδ' ἐπιβαλὼν ἄλγημα τοῖς πολυχρονίοις τοῦ παιδὸς ἀλγήμασιν. αἴθ' ὥσπερ σου τῆς πλάνης, οὕτω καὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς ἀποδοχῆς κοινωνήσαιμι. ἀλλ' οὖν ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς πατὴρ, ἔτι πόῤῥω καὶ διὰ μόνης τῆς μετανοίας ὁρῶν προσερχόμενον, καρπὸν δὲ οὐδ' ὁντιναοῦν προβαλλόμενον, οὐκ ἀνέμεινε καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ πόνους, ἀλλ' ἰδὼν αὐτὸν οὕτω κατηφῆ, καὶ τῇ μετανοίᾳ μόνῃ ἀποβλέποντα, ἐσπλαγχνίσθη. καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. τί δὲ ὁ υἱός; τίς ἂν ἃ τότε διεμέριζεν αὐτὸν ἀναριθμήσαι πάθη; αἰσχύνη, λύπη, φόβος, δειλία, κατήφεια, ἐλπίδες μόνῳ τῷ θέλειν σαλεύουσαι, ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων, μνήμη τῶν ὑπερορίων, λογισμὸς τῶν μελλόντων. ὁ δὲ κρατεῖ τῇ μετανοίᾳ πάντων, καὶ φησί· πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· καὶ ἡ τῶν ῥημάτων ἐξομολόγησις τῆς ψυχῆς οὐ ψευδομένη τὴν διάθεσιν. παραυτίκα μὲν αὐτὸν τὴν στολὴν ἐνδύει τὴν πρώτην, καὶ δακτυλίῳ τῆς χειρὸς τὰς πράξεις σφραγίζει, καὶ ὑποδήμασι τοὺς πόδας, μηκέτι δα-

XXVIII. Converte jam te ad duos illos ex eodem patre natos liberos, quorum junior paternam haud minorem quam major natu cum accepisset hereditatem, in regionem abiit longinquam, distractaque C tanta substantia atque abligurita in ea peregrinatione, propter extremam indigentiam, porcorum cibo siliquis nempe nutriebatur. Quis tanto errori non illacrymetur? Homo tantæ dominus substantiæ, mercedis factum mancipium, & porcorum cibo necessitatem fallens naturæ, tandem a calamitatibus & esurie edoctus lapsum suum, revertitur ad parentem, & contritione cordis pœnitentiam profundens (o multam erga me patris & Domini benignitatem!) majore, quam qui per indulgentiam contingere solet, dignatur affectu. Pater namque juvenilem impudentiam non exprobrat, non errorem turpare instituit, nec quod ex fame potius, quam ex animi consulto reditus contingat. D Nihil horum in peccantem intorquet. Noverat enim genimen suum esse qui advenerat, (tametsi alienis commixtionibus ingenuitatem vitiaverat) atque suæ benignæ productionis, non vero alterius cujusquam, quæ nova tandem emerserit, procreationis. Nulla igitur eum re quæ dolorem afferre posset primo afficit, nec diuturnis filii afflictionibus afflictionem addit, (utinam quemadmodum te errantem, sic & revertentem sequerer, eodemque susciperer modo!) sed enim humanissimus ac benignus pater, adhuc longe positum & per solam pœnitentiam revertentem contuitus, at nullum ejus qualemcumque adhuc fructum afferentem, non exspectavit insuper pœnitentiæ labores; sed videns ipsum adeo squalidum, & solam pœnitentiam respicientem, misericordia motus est. Itaque currens E irruit super collum ejus, eumque deosculatus est. Quid vero filius? quis facile numeraverit affectus qui tunc illum distrahebant? pudor, dolor, metus, miseria, tristitia, spes solo desiderio exæstuans, priorum recordatio, exsilii memoria, futurorum cogitatio. At ille cuncta vincit pœnitentia, & ait: *Pater, peccavi in cælum & coram te, nec amplius sum dignus vocari filius tuus:* verborumque confessio animi affectionem non mentiebatur. Statim itaque induit eum stolam primam & annulo manus actiones obsignat, & calceamentis pedes ejus, ne amplius serpens calcaneum ejus

1. Forte πάσας. 2. Ms. κατασπαθήσας. 3. Wolf. mallet μηδὲν, at non videtur necessarium.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

κνεῖν τὸν ὄφιν τὴν πτέρναν, ἀσφαλίζεται. εἶτα ϗ τὸν μόσχον θύει τὸν σιτευτὸν, καὶ εὐφραίνεται λαμπρῶς τε καὶ πολυτελῶς ὁ πατὴρ μετὰ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναλύσαντος υἱοῦ, ϗ ἀναιρεθέντος μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ἀπώλειαν. ὁρᾷς ὅπως αἰνιγμάτων πάντων ἀκριβέστερόν τε [1] ϗ σαφέστερον ἡ παραβολὴ παραδίδωσιν; ἀγαθοῦ μὲν ϗ πλάστου ϗ πλάσματος προελθεῖν τε ϗ φῦναι τόν τε ἄσωτον υἱὸν, ϗ τὸν ὁμοφυῆ καὶ πρεσβύτερον αὐτοῦ ϗ χρόνῳ ϗ κατορθώμασιν, ὃς καὶ τῇ τοῦ πατρικοῦ οἰδιαίτῃ [2] διαμεμένηκέ τε καὶ τὴν προτέραν δόξαν, ϗ οὐσίαν μετὰ τοῦ πρεσβείου συνετήρησε. καὶ οὐχὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον ἐξ ἄλλης, τὸν δὲ νεώτερον ἐξ ἀντικειμένης σπορᾶς ἢ γενέσεως προάγει, ἀλλ' ἄμφω καταβολῆς τε τῆς αὐτῆς, ϗ φύσεως ϗ προαγωγῆς ϗ διαίτης ἀναφαίρει. B καὶ ἐπιθεωρεῖν προσήκει, ὡς εἴ τις τοὺς τῆς παραβολῆς υἱοὺς τὴν ἀνθρωπίνην δηλοῦν φύσιν ὑπολάβοι, καὶ διὰ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου τοὺς, οἳ τὴν ἀπ' ἀρχῆς διεσώσαντο χάριν, ϗ τὸ δῶρον οὐχ ὕβρισαν ἀσωτίᾳ· διὰ δὲ τοῦ νεωτέρου τοὺς ἀνθελομένους τὰ φαῦλα πρὸ τῶν ἀμεινόνων, ϗ τὴν οὐσίαν εἰς ἀσωτίαν ἀμειψαμένους· εἴτε τὸν μὲν τὴν ἀγγελικὴν, τὸν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην παραδειγματίζειν κατάστασιν ϗ λῆξιν· εἰ βούλει δὲ [πῶς δ' ἂν σὺ βουληθῇς], τοὺς ὑπὸ τὸν νόμον τε ϗ ὑπὸ τὴν χάριν· οὐδὲν ἔλαττον δι' ἑκατέρας θεωρίας λαμπρῶς τε καὶ ἀναμφιβόλως ἀποδείκνυται, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ἐστιν πατριᾶς ϗ ἀγαθότητος ϗ οὐσιώσεως τό, τε τῶν ἀγγέλων, ϗ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅ, τε νόμος ϗ ἡ χάρις, C ϗ ἡ τῶν [3] ἀνθρώπων φύσις, κἂν ἡ μὲν τὸ ἔμφυτον συνδιεσώσατο χάρισμα, ἡ δὲ τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπώλειαν ἀντεσπάσατο. ϗ τόγε τῆς παραβολῆς χρησιμώτατόν τε ϗ θαυμασιώτατον, ὡς μιᾶς τινος τῶν τριῶν μοίρας κρατούσης, οὐδὲν ἔλαττον ἢ εἴπερ αἱ τρεῖς τὴν ἴσην ἐκληροῦντο νίκην, τῆς ἀποστασίας τὸ φρόνημα καταβάλλεται.

Καταβάλλοιτο δ' ἂν ὁμοίως, καὶ οἷς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τῶν Ἰουδαίων ἐταλάνιζεν ὁ Χριστὸς, ὅτι τῶν μὲν δεδομένων αὐτοῖς ἠμέλουν νόμων, τὰς δὲ ἰδίας ἔμπροσθεν ἦγον. οὐαὶ γάρ φησιν ὑμῖν ὁδηγοὶ καὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες· ὃς ἐὰν D ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει· τουτέστιν, ὑπόδικός ἐστι δίκης, ὡς παραβάτης ὅρκου. εἶτα ὁρᾶτε τὸ μέγεθος ὑμῶν τῆς πλάνης κἂν νῦν, εἰ μὴ πρότερον. ἐπάγει γὰρ ταῖς προλαβούσαις ἐπιτιμήσεσι ϗ ταῦτα· μωροὶ ϗ τυφλοὶ, τίς μείζων ἐστίν; ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ἁγιάζων τὸν χρυσόν; οὐχ ἅγιον μόνον τὸν νομικὸν ναὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν [4] ἁγιότητος ϗ γινώσκων ϗ ἀποκαλῶν. ἀλλ' ὁ μὲν σωτὴρ τοιαύτην ἀφῆκε ψῆφον περὶ τοῦ ναοῦ· ὑμεῖς δ' αὐτὸν οὐ φρίττετε καθυβρίζειν τὴν ἐσχάτην ὕβριν πολεμίᾳ προσαναπαθέντες χειρί. καὶ τίσιν ἂν μᾶλλον τὸ, μωροὶ ϗ τυφλοὶ ἐφαρμόσειε; τοῖς τετιμηκόσι μὲν ὡς ἁγίους ἄμφω, προτετιμηκόσι δὲ τὸν χρυσὸν, E ἢ τοῖς καὶ τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τῇ βλασφήμῳ διασπῶσι γλώττῃ, ϗ μὴ πεφρικόσιν ἀρρήτοις ὕβρεσι καταπλύνειν, καὶ διωθουμένοις τῆς ἀγαθουργοῦ προνοίας εἰς τὴν ἀνυπόστατον τῆς τυραννίδος ἐπίνοιαν; εἶτα ϗ ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω τοῦ θυσιαστηρίου, ὀφείλει, ϗ ταῖς ἴσαις παροινίαις ἴση πάλιν ϗ ἡ παρατίμησις. μωροὶ ϗ τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον; τὸ δῶρον, ἢ τὸ

A mordeat, tutatur. Deinceps etiam vitulum mactat pinguem, lætaturque insigniter & opipare pater cum filio a mortuis soluto repertoque post prolixum illum interitum. Videsne quomodo ænigmatibus omnibus accuratius quippiam & manifestius parabola tradat? a bono nempe & plaste & plasmate procedere & natum esse prodigum illum filium, æque ac cognatum atque superiorem illi tempore & virtutibus, qui in paternæ domus vivendi ratione permansit, & primam gloriam atque substantiam una cum ætatis prærogativa conservavit. Neque majorem natu ex uno, adolescentiorem vero ex contrario semine aut nativitate intelligendum insinuat; sed utrumque B demonstrat ejusdem originis, & naturæ & productionis & instituti. Par etiam est insuper animadvertere, quod si quis opinetur, filios in parabola commemoratos humanam innuere naturam; & per seniorem eos, qui gratiam primam conservaverunt, nec munus illud luxuria dehonestavere; per juniorem vero eos, qui mala melioribus antetulerunt, & substantiam in luxuriem immutarunt: sive etiam alterum angelicam, & alterum humanam significare constitutionem & exitum: aut si malis etiam (at tu quomodo malueris?) homines sub lege, & sub gratia constitutos; nihilo minus per utramque que considerationem clare certissimeque ostenditur, ex una eademque esse paternitate, bonitate C & essentia tam angelicum quam humanus genus, Legem item & Gratiam, atque angelorum hominumque naturam, quamvis illa insitum conservaverit munus, hæc vero muneris donique amissionem subierit. Quod vero in parabola utilissimum simul & longe mirabilius est, quæcumque ex tribus interpretationibus prævaleat, nihilo minus quam si tres illæ simul ex æquo obtinerent, apostasiæ sententia pessumdatur.

XXIX. Æque etiam pessumdari possit vel ex eo, quia Scribas & Pharisæos Judæorum miseros pronuntiabat Christus, propterea quod traditas sibi leges negligebant, & suas proprias illis anteferebant. D [a] *Væ!* ait enim *vobis, duces & cæci, qui dicitis; Quicumque juraverit per templum, nihil est: at quicumque juraverit per aurum templi, tenetur*: id est, culpæ reus est, quippe juramenti prævaricator. Deinde advertite magnitudinem erroris vestri saltem nunc, sin minus antea. Subnectit enim antecedentibus increpationibus ista quoque: *Stulti & cæci! quid majus est? aurumne, an templum quod aurum sanctificat?* Non sanctum modo legale templum, sed & terram sanctitatis plenam sic agnoscit & appellat. Atque hæc quidem fuit salvatoris de templo sententia. At vos non horretis per summam contumeliam illum hostili manui acceptum ferre. At enim in quosnam melius E congrueret illud, *cæci & stulti*? Num in eos qui honorabant quidem ambo ut sancta, præferebant tamen aurum; an in eos qui & templum ipsum, & quæcumque in ipso erant blasphema dilacerant lingua, nec horrent nefandis conviciis perluere, atque a benefica bonitate subtractum, ad commentitiam tyrannidis curam amandare? Sequitur; *Et quicumque juraverit per altare, nihil est: quicumque vero juraverit per donum altari impositum tenetur*. Contra quoque pares insultus, par iterum adhibetur confutatio. *Stulti & cæci! Quid enim*

[a] Matth. XXIII, 16, seqq.

1. Mallim τι.
2. Sic ms. legendum οἴκου διαίτῃ.
3. Sensus videtur postulare ἀγγέλων καὶ τῶν, etsi id Wolfius non notet.
4. Sensus & Wolfiana versio ostendunt excidisse heic μεστὴν, aut quid simile errore typogr.

θυσιαστηρίου τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; οὐ τὸν ναὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον ἁγιάζειν λέγων ὁ σωτὴρ τῆς ἁγιότητος. καὶ ἅγια μὲν ἅπαντα τὰ τοῦ ἱεροῦ, μετοχῇ δὲ καὶ μεταδόσει τὰ μὲν τῶν ἁγίων τὴν πρώτην εἰς τιμὴν ἐκληρώσατο τάξιν, τὰ δὲ δευτερεύει. καὶ τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὅτι πεπαρῳνήκασιν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ὅτι τὴν τάξιν τετολμήκασιν ἀμεῖψαι, τὸ τοῦ κόσμου φῶς, ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ σοφία τυφλοὺς καὶ μωροὺς καταδικάζει. καὶ ὁ μὲν τὸν πατέρα καλῶς εἰδὼς [οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ·] οὗτος τὴν χάριν ἡμῖν τῷ πατρικῷ ναῷ καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ παραγυμνῶν, αὐτὰ καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμῶν ἐκδιδάσκει. σὺ δέ· [ὢ τί σε ἄν τις εἰπὼν ἀξίως προσείποι; τὸ γὰρ ἀνυπέρβλητον τῆς τόλμης πορρωτέρω σε καὶ μωροῦ καὶ τυφλοῦ παραπέμπει·] οὐ φρίττεις τῷ ἀρχεκάκῳ βδελύγματι τὰ ἅγια ἀναφέρειν; καὶ ὁ μὲν τοσαύτῃ τιμῇ καὶ δόξῃ περιτειχίζει τὰ νομικὰ ἱερὰ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι τιμῶντες μὴ κατὰ τὸ προσῆκον ἐτίμων, τηλικαύτης ἀρᾶς καὶ δίκης ἐνόχους ποιεῖ, οὐ κατ᾽ ἐκείνων μᾶλλον, ἢ κατὰ σοῦ ταῦτα ἀφιείς· σὺ δὲ τοῦ μεγέθους τῆς σῆς βλασφημίας οὐδ᾽ οὕτως αἴσθησιν βούλει λαβεῖν; καὶ ἡ μὲν ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ σοφία τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἔτι καθυποβάλλει τῷ οὐαὶ, ὅτι μὴ διὰ πάντων τῷ νόμῳ τὸ σεβάσμιον ἔνεμον, ἀλλ᾽ ἐν μὲν τοῖς μικροτέροις ἐνομοφυλάκουν, ἐν δὲ τοῖς μείζοσι παρηνόμουν. σὺ δὲ κατὰ πάντων τὴν γλῶσσαν ὀξύνων καὶ νόμων καὶ ἱερῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅσοι ποτὲ κατὰ τὸν νόμον ἐπολιτεύοντο εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν ἕλκων, οὐκ οἴει πολυπλασίους τὰς ποινὰς ὑφέξειν; καὶ γὰρ ὁ σωτὴρ, οὐαὶ ὑμῖν ἐπιφέρει γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν. καίτοιγε κατὰ τὸν τῆς ἀποστασίας λόγον, οὐκ ἐφ᾽ οἷς παρεώρουν τὰ τοῦ νόμου, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἔστεργον, τὰς εἰσπράξεις ἔδει τούτους ἀπαιτεῖσθαι. ἃ γὰρ οὐκ ἔστι τῷ ἀγαθῷ ἀρεστὰ, τούτων ὥσπερ ἡ πρᾶξις ἐν εὐθύναις τοὺς ἑλομένους ἀγάγει[1], οὕτως ἡ φυγὴ πάσης ἀνωτέρω τίθησιν αἰτίας. ἀλλ᾽ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ τῆς παλαιᾶς ὥσπερ καὶ τῆς καινῆς κύριος ὑπάρχων καὶ δεσπότης, κατὰ τῆς νεωτεριζούσης ἀσεβείας μᾶλλον ἢ τῆς Ἰουδαϊκῆς ὀλιγωρίας τὴν ψῆφον ἐκφέρει· ταῦτα γὰρ ἔδει φησὶ ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι, νόμῳ τὸν νόμον τὸν παλαιὸν τῷ νέῳ σφόδρα καὶ μετὰ πολλῆς ἀσφαλισάμενος τῆς κυριότητος. εἰ οὖν παρ᾽ ἐκείνων, ὅτι τὰ ἡμίση παρεώρων τῶν νομίμων, τηλικαύτην δίκην ὁ δίκαιος κριτὴς λαμβάνει, ὑμῖν τίς ἂν ἐξαρκέσῃ δοῦναι, καὶ ταῦτα οὕτως ἀνέδην οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ᾽ ἐξ ἀπεχθείας, θεομάχον τηλικαύτην ὕβριν κατὰ πάντων ἀπορρίπτουσιν; καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς τῶν προφητῶν οἰκοδομοῦντας τάφους, καὶ τὰ τῶν δικαίων μνημεῖα κοσμοῦντας, καὶ μέρει τινὶ τὸ τῆς εὐλαβείας σχῆμα περιβαλλομένους, τῆς προφητοκτόνου φορᾶς ἀνευθύνους οὐκ ἀφίησιν, ἀλλ᾽ ὅτι τὰς γνώμας πρὸς τὴν πατρῴαν μιαιφονίαν οὐδὲν ἐχούσας εὐλαβέστερον ἔφερον, καὶ τιμωρίαις ἀπαραιτήτοις ὑποβάλλει· ὑμᾶς κατὰ τῶν προφητῶν πολὺ πλέον ἐκείνων μιαιφονοῦντας, καὶ οὐ μόνον πρὸς οἰκοδομὴν τάφων καὶ μνημείων ἐπιστροφήν τινα[2] δεχομένους, ἀλλ᾽ ἄσπονδον τὴν κατ᾽ αὐτῶν ἔχθραν καὶ μετὰ θάνατον, καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον κρατύνοντας ὕβριν, τίς ἂν τιμωρία τὴν δίκην εὑρεθείη μὴ πολὺ ἐλάττω τοῦ τολμήματος ἀπαιτοῦσα; καίτοι εἰ τῆς κακουργίτιδος ἦσαν οἱ θεοφόροι προφῆται θεραπευταὶ, οὐ μόνον

A *majus? Donumne, vel altare quod donum sanctificat?* Non templum dumtaxat, sed & altare manare sanctitate salvator dicit. Ac sancta quidem omnia quæ ad templum pertinent, participatione tamen & communicatione ex rebus sanctis principem honoris ordinem aliæ fuere sortitæ, aliæ vero secundum obtinuere locum: Judæos porro, non quia contumeliosi fuerint in eas, sed quia ordinem ausi sunt immutare, ipsum mundi lumen, subsistens Dei sapientia, cæcitatis atque stultitiæ damnat. Et is qui patrem probe noverat; *Nemo enim novit patrem, nisi filius, & cuicumque filius revelaverit:* is inquam nobis gratiam per templum & altare manifestans, eadem sanctificationum participum habere B docet. At tu (vah! quonam te quis nomine vocans, digne compellaret! extrema namque audacia tua plusquam stultum te atque cæcum esse facit:) tu nihil horres abominando mali auctori sanctas res attribuere? Ille tanto honore & gloria circummunit legalia sacra, Judæosque quia honorando non ut par erat honorabant, tantæ exsecrationi & vindictæ obnoxios facit, non adversus illos magis, quam contra te illas intorquens; & tu ne sic quidem magnitudinis blasphæmiæ tuæ sensum capere vis? Substantiva Dei sapientia scribas & Pharisæos adhuc minitationi subjicit, propterea quod non in omnibus legi reverentiam impenderunt, sed in minimis quidem legem observabant, in maximis autem trans- C grediebantur; & tu in omnia linguam acuens tam leges quam sacra; immo & universos quotquot umquam ad Legis normam vitam composuerunt in extremam impietatem abripiens, haud putas te multiplices pœnas haudquaquam persoluturum? Salvator enim, *Væ vobis* intimat, *scribæ & Pharisæi hypocritæ! quoniam decimatis mentam & anethum & cyminum; & neglexistis graviora Legis, judicium & misericordiam & fidem.* At enim, secundum apostatarum placita, non quia negligebant quæ Legis erant, sed potius quia in ceteris rebus observantiam ejus exigebant, oportebat homines istos multari. Quæ etenim Bono non placent, horum sicut exercitium rationi reddendæ obnoxios ef- D ficit qui illa sectantur, sic evitatio illorum citra omnem culpam constituit. At salvator noster, qui veteris æque atque novi testamenti Dominus est & arbiter, adversus recentiorem hanc impietatem potius, quam contra Judaicum contemtum sententiam tulit. *Hæc* enim inquit, *oportebat facere, & illa non omittere:* nova lege Legem veterem vehementer & cum magna auctoritate in tuto ponens. Si ergo ab illis, quia dimidiam partem legalium susdeque faciebant, tantam ultionem capit justus judex; vobis quisnam possit satis congruam infligere pœnam, præsertim cum adeo impudenter non ex minori æstimatione, sed ex simultate contumeliam tantopere Deo contrariam adversus omnia projicia- E tis? Et si illos qui prophetarum ædificabant sepulcra, & justorum monumenta exornabant, ac ex parte aliqua speciem pietatis præseferebant, immunes abire non sinit a crimine hominum prophetas occidentium; sed quia animos gerebant nihil minus alienos a paternis homicidiis, inexorabilibus pœnis subjectos declarat; in vos multo magis quam illi adversus prophetas sanguinis reos, qui non modo ad ædificanda eorum sepulcra & monumenta nulla ratione animum intenditis, sed irreconciliabilem adversus illos inimicitiam etiam post mortem, extremamque intenditis contumeliam, quænam animadversio inveniri possit, quæ pœnas non longe scelere isto minores exigat? Ceterum, si malefici principii fuissent cultores divini prophetæ, non solum

1. Ms. ἐπάγει.

2. Videtur deesse οὐ.

οὐκ ἐχρῆν ἀραῖς ὑποβάλλεσθαι οὔτε τοὺς ἀνελόντας αὐτοὺς, οὔτε μὲν τοὺς ἐκ τῶν προφητοκτόνων φύντας, οὐδ' εἰς ποινὰς ἄγειν, ἀλλὰ ταῖς πρώταις δεξιοῦσθαι τιμαῖς. ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ἡμῶν σωτὴρ, καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἐκδικητὴς, οὐκ εἰς τοὺς αὐτουργοὺς μόνον τῶν μιαιφόνων καὶ τὰς τῆς μιαιφονίας ἀθῳώας περιγράφει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκείνων παῖδας ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν ἀποφαίνων, ἄφυκτον αὐτοῖς ἀναμένειν τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς προαγγέλλει. συνέχων δ' ἔτι μᾶλλον τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς, καὶ τὰ παλαιὰ συνάπτων τοῖς νέοις, καὶ τὸ ἐν ἀμφοῖν πλημμέλημα δι' ἴσου δεικνὺς εἰς καταδίκην ἄγον, δι' ἧς καὶ τὰ τῆς τιμῆς αὐτοῖς συνεισάγεται τῆς ἴσης καὶ ὁμοίας κληρουχίας μετεσχηκότα. διὰ τοῦτο ἐγώ φησιν ἀποστελῶ πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. πρόσχες· ὅπως ἂν ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβὴλ τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. ὁρᾷς, ὅπως τοὺς αὐτῆς ἐνόχους καὶ μιαιφονίας καὶ τιμωρίας ἀποφαίνει, ὅσοι τε τὰς παλαμναίους χεῖρας κατὰ τῶν πρὸ τῆς χάριτος Θεῷ εὐαρεστησάντων ἐπανετείναντο, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνων, ὧν ἡ χάρις τὸ πολίτευμα, καὶ οὓς αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγὰς καὶ πόλεις τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κηρύσσειν ἀπέστειλε, τὴν αἱμοβόρον λύσσαν ἐναπεχέαντο; οὕτως τὴν χάριν καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος τιμῶν τε καὶ ἀποδεχόμενος ὁ ἑκατέρας καὶ δημιουργὸς καὶ νομοθέτης, καὶ διὰ πάντων τὴν αὐτῶν παριστῶν συμφωνίαν, μετέχειν τε δεικνὺς ὁμοτίμου σεβασμιότητος, πανταχόθεν τῆς ἀσεβείας ἅπασαν πρόφασιν προεκτέμνει.

non oportebat maledictis lacessere eos qui ipsos occidissent, aut qui a prophetarum occisoribus nati fuissent, vel pœnis obnoxios facere, sed potius præstantissimis eos honoribus cumulare. Verum enim vero bonus ac benignus salvator noster, ac servorum suorum vindex, non in auctores modo cædium etiam cædis pœnas infert, sed eorum quoque filios serpentes & genimina viperarum dum nominat, indeclinabilem eos manere gehennam ignis prænunciat. Connectens vero magis adhuc nova cum veteribus, & vetera novis accommodans, atque ostendens contumeliam in utraque ex æquo in damnationem ducere, per quam simul infertur participare illa & ejusdem honoris, & parilis conditionis, [a] *Propterea ego*, dicit, *mittam ad vos prophetas & sapientes & scribas, & ex ipsis flagellabitis in cœtibus vestris, & persequemini de civitate in civitatem*: attende; *ut veniat super vos omnis sanguis justus effusus super terra; a sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare*. Viden' quomodo ejusdem reos & homicidii & pœnæ autumet, quotquot infestas manus intulerunt contra eos, qui ante Gratiam Deo placuere? & quotquot etiam contra eos, qui sub Gratia erant, quosque ipsemet in Judæorum cœtus & civitates misit ad prædicandum regnum suum, sanguinolentam rabiem evomuerunt? Usqueadeo Gratiam & quæ Gratiam antecesserunt, honorans & suscipiens utriusque auctor & legislator, atque per omnia ipsorum commendans consonantiam, simulque demonstrans æqualem obtinere majestatem, undique impietatis omnem succidit prætextum.

Ἔδει δ' οὖν τοὺς ἀποστάτας, εἰ καὶ μὴ τὴν μίαν ἀρχὴν εἰς δύο διχάζοντας, μηδ' ἐπειδὰν τὰ τοῦ νόμου διαγελῶσι μυστήρια, [καίτοι πῶς ἀνειμένως εἶπον;] μηδ' ἡνίκα τὴν κτίσιν συλᾶν ἐπιχειροῦντες τοῦ κτίστου, κακοὶ κακὸν κακίστῳ δῶρον προσφέρουσιν· ἔδει γοῦν αὐτοὺς εἰ καὶ μὴ ἐπ' οὐδενὶ τούτων, μηδ' ἐφ' ᾧ τὸν προφήτην ὑβρίζουσι, καίτοι τηλικούτων τὴν ἀτοπίαν ὄντων, ἀλλ' οὖν ἐπειδάν γε τὸ ἑαυτῶν σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς πλάσεως λέγωσιν, αὐτίκα καταδύεσθαι· ἀλλὰ ποῦ γῆς; ζητεῖν δὲ καὶ τῶν ὑποχθονίων εἴ τι βαθύτερον, οὐχ ὅτι ἐκείνων πρὸς ἀθεότητα τοῦτο βαρύτερον, ἀλλ' ὅτι καὶ δι' οὗ τὴν βλάσφημον φωνὴν ἀφιεῖσιν, ἐξ ἀθέου πλάσματος ὁμολογοῦντες λαμβάνειν τὸ ὄργανον, οὐκ αὐτίκα ῥίπτουσι πάντα καὶ φεύγουσι τὴν ἀσέβειαν, ὀργάνῳ πονηρίας βοῶντες, ὡς ἐν οἷς ταῦτα φθέγγονται, κέχρηνται. ἀλλ' ἔτι τολμῶσι πρὸς τὰ τῶν ἀνθρώπων βλέπειν πρόσωπα. ἄνθρωπε τί λέγεις; δύο ἀρχαί; ἀλλὰ διὰ τοῦ πονηροῦ ταῦτα φθέγγῃ στόματος. ὁ νόμος πολεμίας ἀρχῆς καὶ μαχομένης τῇ χάριτι; ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ τῆς πονηρίας ἀπήχησεν ὄργανον. οἱ προφῆται μοίρας χείρονος; ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς κακίας σκεύους καὶ τοῦτο προχεῖται. τὸ σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς δημιουργίας; καὶ τί μὴ σιγᾷς τὴν ἐσχάτην σιγήν; ἀλλ' ἔτι φθέγγῃ καὶ χαρίζῃ τῷ οὕτω σε πονηρῶς καὶ ἐβδελυγμένως ὑποστήσαντι, ὥστε μηδὲ φθέγγεσθαι δύνασθαι μηδὲν ὅλως σωτήριον, μηδὲ τῆς βαθείας μέθης καὶ ψευδολογίας ἐλεύθερον; ὁ γὰρ πονηρίας θησαυρὸς οὐκ οἶδεν ἀλλ' ἢ τὰ τῆς πονηρίας καὶ πλάνης ὥσπερ θησαυρίζειν, οὕτω δὴ καὶ προβάλλεσθαι· ἡ τοῦ ψεύστου γλῶσσα πῶς ἂν ἀλήθειαν εἴποι; ἡ πονηρία πῶς ἐννοήσοι τὴν ἀγαθότητα; τὸ ψεῦδος λέγειν φεύγει τὴν ἀλήθειαν. καὶ πῶς σὺ σαυτῷ πιστεύεις λέγοντι, τοῦ ψεύδους ὑπάρχων ἐργαστήριον; ἐγὼ δέ σε φρονεῖν τἀναντία ὧν λέγεις ἀξιῶν καὶ νο-

XXX. Oportebat igitur ut apostatæ isti, tametsi, non dividerent in duo singulare principium, nec, propterea quod derident Legis mysteria; (sed quomodo remissius loquutus sum?) nec, quia creaturam a creatore subripere conantes, eas vitiosi vitiosum vitiosissimo donum offerunt: oportebat inquam ut ii, etsi non pro nullo horum, nec propterea quod prophetam injuriis lacerant, quamvis adeo hæc turpia sint; at saltem quia corpus suum malum esse & malæ creationis dicunt, statim pudore obruerentur; (at ubi nam gentium?) quærerentque etiam siquid est inferis profundius: non quod istud illis ob impietatem sit gravius; sed quia insuper organum illud, per quod blasphemam vocem emittunt, cum confiteantur sese ex impio plasmate accepisse, non statim abjiciunt omnia, evitantque impietatem, organo nequitiæ clamantes uti sese, dum illa loquuntur. Sed enim audent adhuc facies hominum respicere. Heus tu, quid ais? Duo principia? at hæc dicis per os Maligni. Lex a contrario est principio, & cum Gratia pugnante? at & istud nequitiæ organum insonuit. Prophetæ ad partem pertinent sequiorem? ex eodem malitiæ instrumento & ista effunduntur. Corpus malum est, & mali figmenti? eccur non siles extremum silentium? sed adhuc blateras, & gratificaris ei, qui adeo tibi perperam & abominabiliter exstantiam contulit, ut ne pronunciare quidem valeas quidquam omnino salutare, aut a profundissima temulentia & mendacio immune? Nequitiæ namque thesaurus non novit nisi quæ ad nequitiam & errorem pertinent quemadmodum thesaurizare, ita & proferre. Mendacis lingua, quonam pacto veritatem loqueretur? Malitia quonam pacto bonitatem cogitaret? Mendacium loqui veritatem abhorret. Et quomodo tute tibi credis dicenti, cum mendacii exsistas officina? Ego vero sapere te contraria his quæ loqueris si

a Matth. XXIII. 34.

μείζων; πολὺ σωφρονέστερον ἂν καὶ συνετώτερον εἰσάγω, ἢ εἴ τις σε στέργειν ἃ λέγεις τίθησιν. εἰ γὰρ ἐκ πονηρῶν ὀργάνων ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο πονηρὰ ἢ ψευδῆ, πῶς ὡς ἐν κακοῖς οὐ πολλῷ κουφότερον, τὰ ἐναντιώτατα τῶν ῥημάτων πρεσβεύειν, ἢ τῇ γλώττῃ καὶ τὸν νοῦν διαφθείρεσθαι; διὸ [1] λέγει ἀρχάς; μίαν προσῆκε φρονεῖν. πολέμιος ὁ νόμος τῇ χάριτι; τὴν συμφωνίαν κηρύττειν αὐτῶν. τῶν προφητῶν φαῦλος ὁ χορός; καὶ πόθεν ἄν τις γνοίη μᾶλλον, ὅτι χρηστάς; τὸ σῶμα πλάττει τοῦ πονηροῦ; ἀρκεῖ πρὸς πλατεῖαν ἀπόδειξιν, ὅτι παλάμης ἐστὶ τῆς ἀγαθουργοῦ. ὁρᾶτε τὸ τῆς ἀνοίας βάθος, τὸ μέγεθος τῆς ἀθεότητος, τῶν μὴ δυναμένων ἔχειν λογισμῶν οὐδ᾽ ἐπὶ φαντασίας πλαττομένας ὑπόστασιν. οὐκοῦν οὐδ᾽ ἐπᾴδειν ὅλως δεῖ ταῖς ἀκοαῖς, ὅτι τὸ αὐτὸ τῆς αἰτίας ἀνίατον εἴποι τις ἂν ταύτας ἐπινέμεται, φαίην ἂν ἔγωγε. εἰ μὲν γάρ τις τῶν σωτηρίων παραδέξοιτο, ἀρχὴν λαμβάνει πρὸς τὴν προτέραν ἐπαναδραμεῖν εὐγένειαν. εἰ δὲ μὴ καθ᾽ ἑαυτοῦγε κἀντεῦθεν τὴν ψῆφον αὐτὸς ἀφίησιν ἄφυκτον, πονηρὰν μετάπλασιν τῆς ἀγαθῆς πλάσεως καθόλου ἑαυτὸν ἀνθελόμενος, καὶ τὴν πρὸς τὰ χείρω μεταβολὴν, δέον τὸ ἀγαθὸν συντηρήσας [2] ἀμετάβλητον. οὐκοῦν οὐ τὸν ἐπᾴδοντα σιγᾶν, ἀλλὰ σιγῆς ἑαυτὸν πάσαις [3] στηλιτεύει, καὶ διὰ πάντων ὑπεύθυνον, ὃς τὴν οἰκείαν ἐξ ἀπονοίας πώρωσιν σιγῆς ἡμῖν αἰτίαν ἐπέσειεν. διὸ δὴ συνάψαι [4] καὶ τὰ λείποντα.

A existimare inducar, longe prudentiorem te atque intelligentiorem affirmaverim, quam si quis te amplecti contendat, quæ loqueris. Si enim ex malis organis hæc procedunt, ideoque mala sunt vel falsa; quomodo, tamquam in malis hominibus, non multo tollerabilius sit contraria prorsus verbis approbare, quam una cum lingua mentem quoque corrumpi? Duo dicit principia? unum dicendum erat. Inimica Lex Gratiæ? concordia eorum prædicanda erat. Prophetarum nequam chorus? At unde nam possit quis potius agnoscere, eum esse bonum? Corpus comminiscitur ex Maligno esse? satis est ad supremam demonstrationem, quod a benefica sit manu. Videte stultitiæ barathrum, magnitudinemque impietatis horum, qui nequeunt soliditatem ra- B tionum ne in commentitiis quidem suis imaginationibus habere! Nequaquam, non licet omnino accinere auribus, quandoquidem asserere nullus dubito, eas eadem irremediabili culpæ gangræna, ut sic loquar, depasci. Si quis enim salutaria carmina libenter exaudiat, incipit ad priorem reverti nobilitatem: sin minus, contra se ipse vel hinc indeclinabilem sententiam fert, dum esse mavult deformationem malam omnino bonæ formationis, atque ad mutationem in pejus vergere, cum debuisset potius bonum immutabile conservare. Quamobrem non reum silentii evincit eum qui accinit, sed potius seipsum omnimodi silentii facit reum, quicumque propriam ex amentia cæcitatem silentii nobis caus- C sam ingereret. Quare & reliqua subnectere oportet.

Ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν σωτὴρ καὶ ὑπεράγαθος, ὁ τὰς ἁμαρτίας ἐπιδημήσας ἆραι τοῦ κόσμου, τῶν ἄλλων νοσημάτων καὶ παθῶν τὸ γένος ἐλευθερῶν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων πολλοῖς ἄφεσιν ἐχαρίζετο, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀφέσεως ἀπὸ τοῦ σώματος θεραπείας ἐλάμβανέ τε καὶ παρείχετο. καίπερ εἰ πονηρᾶς ἦν τὸ σῶμα διαπλάσεως, ὡς βλασφημία θρασύνεται, οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν τὸ μόνης τῆς ἀγαθῆς θεότητος ἀγαθούργημα, τὴν τῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν, τὸ πιστὸν καὶ βέβαιον διὰ τῆς κακίας ἐπιδέχεσθαι. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἄλλο λέγειν, ἢ τὴν τῆς κακίας σύστασιν πηγάζειν τῆς ἀγαθότητος τὴν ἐνέργειαν, εἴπερ ἡ μὲν ἄφεσις τῶν ἁμαρτημάτων ἐκ τῆς τῶν σωμάτων θεραπείας προείη, τὰ δὲ τῆς κακίας ὑπάρχει γεννήματα. ἀλλ᾽ ὁ σωτὴρ οὐ μόνον λόγῳ τὰς τῶν σωμάτων θεραπείας ἐβράβευεν, ἀλλὰ καὶ χειρί. πάλιν ἀλλαχοῦ κρατεῖ χειρὸς, ἧς μὴ πλάστης ἦν, καὶ τὸ κοράσιον ἐγείρει, καὶ τὸν υἱὸν ἀνίστα [5] τῆς χήρας, καὶ καλῶς ἀποσκεδασθὲν τῆς ψυχῆς σῶμα, πάλιν ἐπαναστρέφει καὶ συνάπτει ταύτῃ, ὃ καλὸν μὲν ἦν κατὰ τὴν θεομάχον γλῶτταν, μηδ᾽ ὅλως λαβεῖν, δεύτερον δὲ λαβοῦσαν θᾶττον ἀποθέσθαι, χείριστον δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν συναφθῆναι πάλιν· καὶ ὁ τὸ κράτος ἐλθὼν καταλῦσαι τοῦ ἐχθροῦ, πάσῃ δυνάμει κρατύνειν αὐτοῦ τὰ ἔργα φιλονεικεῖ. καὶ τί λέγω κρατύνειν; μενοῦνγε τὴν τυραννίδα πολλάκις λυομένην, τοῦτο μὲν οἷς ὑπέκειτο τὰ ταύτης ἔργα παντοδαποῖς νοσήμασι δαπανώμενα, τοῦτο δὲ οἷς διεπράττετο τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ παρεδίδοτο, αὐτὸς ὁ τῆς τυραννίδος καθαιρέτης παρ᾽ ὅλον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τὸν καιρὸν, ἀνακαινίζων ταύτην ὤφθη τῆς φθορᾶς ἀνιστῶν, καὶ τοσαυτάκις, ὁσάκις νεκρούς τε εἰς ἀναβίωσιν ἦγε, καὶ τῶν σωμάτων τὰς νόσους ἀπήλαυνε.

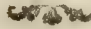
XXXI. Pientissimus salvator noster atque benignissimus, qui venit tollere peccata mundi, dum a reliquis infirmitatibus & affectionibus genus nostrum liberabat, etiam peccatorum remissionem multis largiebatur, atque argumentum ejus remissionis a corporis curatione sumebat & proferebat. At si malæ creationis corpus erat, ut blasphemi isti perhibent, non utique fieri poterat, ut beneficium solius bonæ divinitatis proprium, veniam dico peccatorum, suaderetur & confirmaretur per nequitiam. Nihil enim est aliud hoc asserere, quam quod operatio bonitatis ceu fons ipsissimam malitiam profundat, si quidem remissio peccatorum ex corporum curatione procederet, illa vero sint ge- D nimina nequitiæ. Porro salvator non tantum verbo corporum curationes miraculose operabatur, sed & manu. Rursus alicubi manum apprendit cujus non erat creator, & puellam excitat, & filium resuscitat viduæ, atque bene destructum animæ corpus, iterum redintegrat & conjungit eidem, quod optimum erat, juxta Deo inimicam linguam, si non omnino assumsisset, & ubi assumsisset, si actutum deposuisset; pessimum vero, si postquam semel deposuerat, iterum eidem conjungeretur. At qui venerat ad dissolvendum imperium inimici, quantum maxime potest conservare nititur opera illius. At enim quid dico conservare? quin etiam tyrannidem E sæpe jam dissolutam, sive morbis omne genus quibus subjecta opera illius absumebantur, sive divulsa morte & corruptioni tradita; ipsemet tyrannidis hujus destructor per totum vitæ suæ mortalis tempus visus est hanc innovare, a corruptione eam revocando, & quidem toties, quoties mortuos ad vitam revocavit, & corporum morbos effugavit.

Καὶ τὸ ἔτι μάλιστα δυσανασχετούμενον, ὅτι περ

XXXII. Et quod adhuc indignissime ferri de-

1. Forte δύο. Wolf.
2. Forte συντηρῆσαι.
3. Forte πάσης.

4. Vel δεῖ συνάψαι, vel δὴ συνάψαι legendum est: Illud prius mallem.
5. Malim ἀνιστᾷ.

A ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν διά τε τῶν αὐτοῦ θεοφόρων μαθητῶν, καὶ οἳ [1] τὴν ἐκείνων μετῆλθον διαδοχὴν, οὐ λήγει ταύτην διὰ τῶν ὁμοίων πράξεων συγκαταπράττων καὶ συγκατασκευαζόμενος. ἆρά ἐστί τι τῆς τοιαύτης ἐμπληξίας, ἢ παρ' Ἕλλησιν ἢ παρὰ βαρβάροις ἐμπληκτότερον ἢ ἀθεώτερόν τι λαβεῖν; ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ, οἶμαι δὲ οὐδ' ἄλλως ὁρᾷν οὐκ ἀνάξιος. πυνθανομένοις μέντοι τοῖς Φαρισαίοις, εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὅρα πῶς οὐκ ἀλλαχόθεν, οὐδ' ἐκ τῆς ἰδίας ἐξουσίας καὶ τῶν τῆς χάριτος δογμάτων ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἀρχαιογονίας καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν τῆς ἀπορίας, καὶ τὴν ἐπιτίμησιν ἐπάγει. οὐκ ἀνέγνωτε γάρ φησιν, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτοὺς ἀπ' ἀρχῆς, ἄρ- B σεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; διδάσκων μὴ δεῖν ῥᾳδίως διαλύεσθαι τὰ συνοικέσια, μηδ' οὕτω προπετῶς πρὸς ἃ συνωθεῖ τὸ τῆς ὁρμῆς ἀκόλαστον καταφέρεσθαι. καὶ ὅτι τὴν δημιουργίαν αὐτὴν διδάσκαλον ἔχοντες τοῦ μήτε πλείοσι μιᾶς γυναιξὶ συνάπτεσθαι, μήτε διασπᾷν τὴν συνάφειαν, οὐκ ἠθέλησαν οὔτε τὴν ἐντολὴν ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ διδασκαλείου μαθεῖν, οὔτε τὸ ἄπορον [2] ἐπιλυόμενον συνιδεῖν, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖθεν πρὸς ἑκάτερον παραταξάμενος μόνον λοιπὸν ἴδιον τὸν παλαιὸν ποιεῖται, καὶ δι' ἐκείνου πλέκει τὸν τῆς χάριτος. ὁ γὰρ ἐκ μὴ ὄντων ἅπαντα παραγαγὼν, δι' ὧν εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μορφώσας διήρθρωσε, καὶ εἰς ἓν ἀλλήλοις συνήρμοσεν, ἐκεῖνός ἐστί φησιν, C ὁ καὶ τὰ σπέρματα τοῦ νόμου καταβαλὼν, ὅς μὴ δεῖν μοχθηρίᾳ γνώμης ἀπ' ἀλλήλων τοὺς συναφθέντας κελεύει διΐστασθαι, μηδ' ὑπερορίους ἡδονὰς, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν ὑβρίζειν πολυγαμίας μιασμῷ [3]. ὁρᾷς ὅπως ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς κοσμογενείας τὸν ἑαυτοῦ διαπλέκει νόμον, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖθεν ἐπιδείκνυσι τῆς θέσεως; εἶτα οὐ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐπιστομίζων διὰ τοῦ πλάστου καὶ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ πάντας ὅσοι δυσφημεῖν τὸν ἄνθρωπον παρηνέχθησαν, καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων προπηλακίζουσι γέννησιν, μετ' ὀλίγον ἐπάγει· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. οὐ δεῖ φησιν, οὓς ὁ Θεὸς ἔπηξε νόμους ἀνθρωπίνοις παρακινεῖσθαι σπουδάσμασιν, οὐδ' ἀντινομοθετεῖν τὸ πλάσμα τῷ πλά- D σαντι. καὶ οὐ μέχρι τοσαύτης τιμῆς τὴν Μωσαϊκὴν φυσιολογίαν ἀνάγει, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ συστάσει τῆς ἰδίας γνώμης τε καὶ δόξης ἀντιπροβαλλομένων τε καὶ ἀνθυποφερόντων τὸν Μωσέα, ὡς αὐτὸς αὐτοῖς ἐπέτρεψεν ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, οὐδὲν εἰς αὐτὸν οὐδαμῶς ἀπέρριψε μέμψεως, οὐδ' ὑπαίτιον ἐποιήσατο· ἀλλὰ καίτοι ἔχων καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τῆς δημιουργίας ἀφορμὴν παροξύνουσαν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀπορίαν εἰς τὸν νομοθέτην τὴν αἰτίαν ἐνεγκεῖν, τοσοῦτον ἀπέσχετο τὸ ὑπεύθυνον ἀποφῆναι τὸν Μωσῆν, ὥστε καὶ τῇ τοῦ οἰκονομοῦντος ἐπεκόσμησε σοφίᾳ. Μωσῆς γὰρ, φησὶ, πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας. τουτέστιν, οὐκ αὐτὸς ἐκ μεταμελείας τὸν ἀρχαῖον, καὶ ὃν ἔγραψεν ὑπεριδὼν νόμον, πρὸς δευτέραν ἀπόφασιν ἐπεστράφη, οὐδ' ἣν χάριν ἔλαβε μανθάνουσαν καταγγεῖλαι θείαν δη- E μιουργίαν λογισμῶν ὀπίσω θέμενος· οὐδεὶς αὐτὸν ὁρᾷ τοῦ διεστίου τὸ ὑπαίτιον· ἀλλὰ τὸ ὑμέτερον σκληροκάρδιον εἰς ὑμᾶς πᾶσαν ἀναρτᾷ τὴν αἰτίαν. μὴ βουλόμενον γὰρ παραδέχεσθαι τὴν τελειότητα τῆς νομοθεσίας, καὶ τοῦ προτέρου νόμου τὴν μεταβολὴν ὑμῖν κατεπράξατο, καὶ ταῖς ὁρμαῖς καθυφεῖναι τὸν τῆς ἀταξίας χαλινὸν ἐβιάσατο. οὐ γὰρ ὑπερορῶν πόθεν ὁ θεόπτης τὸ τῆς δημιουργίας πρόσ-

A bet, ab eo tempore usque nunc tam per divinos discipulos suos, quam per eos qui successores eorum sunt, non cessat eam per similia opera constabilire & communire. Numquid tanta stoliditate licet vel apud gentiles, vel apud barbaros vel stolidius quid vel sceleratius invenire? Ego id profecto non video, arbitror vero, quamvis ceteroqui id videre indignus non sim. Sciscitantibus quidem Pharisæis, utrum liceat homini propter omnem caussam dimittere uxorem suam, attende quomodo non aliunde, nec ex sua auctoritate, aut ex Gratiæ dogmatibus benignus Dominus noster, sed ex ipsa rerum origine, & solutionem difficultatis eorum, & objurgationem adducat. *Non legistis* enim inquit, *quod* B *qui fecit eos ab initio, masculum & feminam fecit eos?* docens per hoc neque facile solvenda esse connubia, nec ita præcipitanter deveniendum ad ea, quæ intemperans ira suggerit. Et quia cum creationis opus ipsum docens haberent, quod nec cum pluribus una uxoribus conjungi liceat, neque conjunctionem divellere, noluerant aut præceptum ex Mosaica addiscere schola, aut dubii solutionem intelligere; ille igitur inde ad pugnandum pro utraque re in aciem descendens, solam ceteroqui propriam veterem Legem facit, & per illam innectit etiam quæ Gratiæ est. Qui etenim ex nihilo produxit universa, dum in masculum & feminam humanam naturam formans distinxit, & in unum invi- C cem conjunxit, ille ipse est, inquit, qui & semina Legis jecit, quæ jubet non oportere ex malitia animi conjunctos a se invicem dissociare, neque captare extraneas voluptates, aut hominum generationem polygamiæ sordibus dehonestare. Vides quomodo a Mosaica mundi productione suam contexit Legem, atque inde suæ lationis initium habuisse demonstret? Deinde non Judæis potius os obstruens per creatorem & creaturam, sed & omnibus quotquot blasphemare hominem delirarunt, & alterius ex altero generationem contumeliis lacessunt, haud ita multo post subjungit: [a] *Quod igitur Deus conjunxit, homo non separet.* Non licet, inquit, quas Deus statuit hominibus leges affecta- D tis studiis abrogare, nec creaturam jura ferre creatori contraria. Nec huc usque dignitatis Mosaicam de naturæ productione historiam evehit, sed jam cum Judæi ad stabiliendam propriam sententiam & opinionem vicissim Moysem proferrent & objicerent, quod scilicet ille ipsis permiserit dimittere uxores; nulla adversus eum usus est querimonia, neque reum culpæ asserit: sed quamvis haberet & rationem urgentem ab initio ipso creationis derivatam, & Judæorum dubitationem, quo posset in legislatorem culpam refundere, tantum absuit, ut culpa teneri Moysem assereret, ut illum potius sapientis œconomi nomine honestaverit. *Moyses enim,* inquit, *ob duritiam cordis vestri permisit ut uxores dimitteretis:* hoc est, non propterea quod sententiam mutaverit, primam, & quam ipsemet scripsit legem subinde negligens, ad alteram illam jussio- E nem devenit; nec quam gratiam intimam accepit ad exponendam divinam creationem rationi postponens. Nemo illum hujus mutationis caussam esse contendit: sed vestri cordis duritia culpam universam in vos conjicit. Cum enim ea nolit pati Legis perfectionem, tum primæ illius legis mutationem vobis operata est, tum appetitibus habenam boni ordinis relaxare coegit. Nec enim umquam despiciens Dei ille contemplator creationis præce-

[a] Matth. xix. 6. seqq.

1. οἳ lege. Error videtur typogr.

2. Ms. ἄπορον.

3. Ms. μίασμα f. pro μιάσματι.

πρᾶγμα πρὸς ἕτερον ηὐτομόληκεν, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν ἀπαράδεκτον οἰκονομίᾳ λῦσαι τὴν ἀκρίβειαν συμβεβούλευσεν, ὡς ἂν μὴ τῆς συναφείας ἐχούσης τὸ ἀδιάλυτον, τὸ σκληρὸν τῆς γνώμης καὶ τὸ ἀνήμερον τὰ πολλῷ κατεργάσοιτο χείρονα, φόνῳ τὴν λύσιν, ὅτι μὴ ἔξεστι δόγματι, ἐπιμηχανώμενον. τοιούτοις λογισμοῖς ὁ σωτὴρ καὶ ἐνθυμήμασιν ἀπορραπίζει μὲν τῶν Ἰουδαίων τὸ κακούργημα, λύει δὲ τὸ σεσοφισμένον τῆς ἐρωτήσεως. καὶ παιδεύει πάντας ἐκεῖνον ἡμῶν εἰδέναι δημιουργὸν, οὗ καὶ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς νόμος ἐστὶ μὴ διΐστασθαι, καταρχὰς μὲν τῇ διαπλάσει καὶ συναφείᾳ οἱονεὶ τυπούμενος προβουλεύματι, ὕστερον δὲ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐμφανιζόμενός τε καὶ διαῤῥήδην κηρυττόμενος. καὶ γὰρ κοινόν ἐστι καὶ ἀμέριστον τῆς ὑπερουσίου καὶ παντοκρατορικῆς τριάδος ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, οὕτω καὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς νομοθεσίας τὸ ἀξίωμα. διὸ καὶ τοῦ παρόντος νόμου [1] κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιογονίαν ὁ τοῦ πατρὸς υἱὸς ὁμοούσιος τὰ σπέρματα καταβάλλεται, σάρκα δὲ λαβὼν τὴν ἐμὴν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ἐμπολιτευσάμενος, καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἀπαρτίζει τοῦτον καὶ ἐκτίθησι. καὶ πῶς οὐκ ἄν τις φρίξειε τῆς ἐναντίας μοίρας, ἢ τὴν πλάσιν ἡμῶν, ἢ τὸν Μωσέα, ἢ τὴν κοσμογένειαν μὴ ὅτι φθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ λογισμοῖς τῆς τοιαύτης βλασφημίας, τοῦ πονηροῦ προβάλλοντος, κἂν ἐπὶ βραχὺ δοῦναι τῇ δυσσεβείᾳ κυμαίνεσθαι τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ μὴ θᾶττον καὶ αὐτὴν ἀποσοβεῖν τὴν πεῖραν, καὶ μετὰ σφοδρότητος ἀποτρέπεσθαι;

A ptum, ad aliud transfugiit: sed inflexibilitas vestra per quamdam œconomiam suasit rigorem juris temperare, ne forte, si vinculum suam conservaret indissolubilitatem, animi durities & immansuetudo longe graviora operaretur, per cædem dissolutione tentata, quia per legem non licebat. Hujusmodi rationibus & argumentis salvator castigat Judæorum malitiam, & diluit astutæ interrogationis difficultatem, eruditque omnes, ut eum agnoscamus nostri conditorem, cujus etiam lex est ut ne maritus ab uxore divellatur: quæ quidem ab initio conditu & conjunctione ipsa quasi deformata est consultivo veluti decreto, deinde vero verbis ipsis manifestata & publice promulgata. Commune
B est enim & indivisum supersubstantialis & omnipotentis trinitatis sicut & bonum & regnum & virtus, sic & creationis & legislationis prærogativa. Quamobrem etiam hujus legis si veterem originem attendamus, patris consubstantialis filius semina jacit: ubi vero carnem meam induit, & inter homines ut homo habitavit, etiam verbis ipsis illam perficit ac declarat. At quomodo quis non horreat, ex contraria factione vel creationem nostram, vel Moysem ipsum, vel mundi productionem non dico asseverare verbis, sed etiam tantæ blasphemiæ cogitatibus, obstetricante Maligno, vel ad momentum concedere ut impietate mens exæstuet, nec citius
C tentationem ipsam expellat atque vehementissime adversetur?

Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων· ὁ δεσπότης ἰδὼν αὐτοῦ τὸν κόσμον, καὶ γινώσκει καὶ πολλάκις ἐπιδείκνυται: καὶ πῶς οἱ ἀλλοτριοῦντες αὐτὸν τῆς ἐκείνου κραταιᾶς χειρὸς, οὐκ ἀλλότριοι περιφανῶς καὶ αὐτῆς τῆς τῶν χριστιανῶν ἐξελέγχονται κλήσεως; καὶ γὰρ τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος τὸ καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισποράν, ἣν καθεύδουσιν ἐπιθέμενος ἔσπειρεν ὁ ἐχθρὸς, ταύτην δὴ τοῖς μαθηταῖς ἀναπτύσσων αἰτοῦσι μαθεῖν· ὁ σπείρων φησὶ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ὁ δὲ ἀγρὸς, ἐστὶν ὁ κόσμος. ὃν ἐν τῇ ἀποτυπώσει παραβολῆς ἀγρὸν αὐτοῦ εἶπε, τοῦτον ἐν τῇ ἀναπτύξει κόσμον ὀνομάζων καὶ δηλῶν, οὐκ ἄλλου τινὸς, ἀλλ' αὐτοῦ εἶναι τὸν περίγειον κόσμον, ἐν ᾧ καὶ σωματικῶς παρὼν τὸν τῆς σωτηρίας διέσπειρε λόγον. ὅταν οὖν ἡ ἀλήθεια τὸν κόσμον αὐτοῦ λέγῃ εἶναι, ἔλεγε δὲ καὶ ὁ πονηρὸς ἡνίκα τὰς βασιλείας πάσας κατηλαζονεύετο ὑποχειρίους ἔχειν· οἱ δὲ τῇ τόλμῃ τῆς γλώττης ἀφαιροῦσι μὲν αὐτὸν τοῦ κοινοῦ κτίστου καὶ δημιουργοῦ, ὑποβάλλονται δὲ τῷ διαβόλῳ, ἆρα οὐκ εἰς ψεῦδος μὲν ἀποῤῥίπτουσι τὴν ἀλήθειαν, τὸν δ' ἀρχηγὸν τοῦ ψεύδους ἀληθείᾳ μετὰ τῆς ἄλλης δόξης καλλωπίζουσι, καὶ τοῦ μὲν δεσπότου συλοῦσι τὸ κτῆμα, μετὰ τοῦ λῃστοῦ δὲ γίνονται, καὶ τὸν ἀποστάτην καὶ μαστιγίαν καὶ ἀγνώμονα τῶν ὁμοδούλων ἀναγορεύουσι κύριον; καὶ πῶς ἂν οὗτοι τὸν ἀληθῆ καὶ φιλάνθρωπον ὄψονται κύριον, τῆς τυραννίδος συνεργοὺς καὶ ὑπηρέτας, μᾶλλον δὲ ἀρχηγοὺς ἑαυτοὺς ἀπογραψάμενοι; ἄλλως τε δὲ, εἴπερ μὴ ἦσαν οἱ ἀγροὶ καὶ ὁ κόσμος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλ' ἡ φαυλότης αὐτῶν διεκληροῦτο τὴν κυριότητα, πῶς τοῖς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καταλιποῦσιν οἰκίας καὶ ἀγροὺς, καὶ τῆς σωματικῆς συγγενείας τὰ τιμιώτατα, κατὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μισθαποδοσίαν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοὺς ἀγροὺς, ἔτι ἄλλα ὅσα τῆς αἰσθητῆς ἐστι κτίσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῷ ἑκατονταπλασίονι περιλαμβάνει δώρῳ, καὶ ἀντιδίδωσιν, οἷς κληρονομία ἡ αἰώνιος

XXXIII. Præterea vero. Dominus sciens suum esse mundum, & recognoscit, & sæpe demonstrat. At quomodo qui illum alienum dicunt ab ejus omnipotenti manu, non & ipsi alieni prorsus esse comprobantur a Christianorum appellatione? Etenim parabolam seminantis bonum semen in agro suo, & superseminatorum zizaniorum, quæ dormientibus superveniens seminavit inimicus; hanc inquam parabolam discipulis explicans qui sensum ejus intelligere volebant, [a] *Qui seminat*, inquit, *bonum semen, est filius hominis. Ager vero, est mundus.*
D Quem in expressione parabolæ agrum suum dixit, hunc in explicatione illius mundum esse dum nominat & declarat, non alius alterius, sed suum esse terrenum mundum ostendit, in quo etiam corpore præsens salutis verbum disseminabat. Cum igitur Veritas suum esse mundum dicat; dixit porro & Malignus, quando omnia regna gloriabatur sibi esse subjecta: & cum isti audacissima lingua auferant eum a communi creatore & opifice, & subjiciant diabolo; an non in mendacium conjiciunt Veritatem, ipsum vero mendacii auctorem inter cetera honestamenta veritate etiam exornant; atque creaturis suis dominum spoliant, cum latrone vero sociantur, atque apostatam & verberonem atque con-
E servorum ingratissimum, dominum salutant? At quomodo isti verum & benignum videbunt Dominum, qui se tyrannidis cooperatores & ministros, atque adeo auctores profitentur? Ceterum, si non essent agri & mundus boni & benigni salvatoris nostri, sed nequitia sortita fuisset imperium eorum, quomodo illis qui propter nomen ejus relinquunt domos & agros, & præstantissima quæque corporalis cognationis, propter mercedem in præsenti hac vita, non aufert agros, nec quæcumque alia ad sensibilem creaturam spectantia; immo vero etiam illa centuplicato complectitur munere, & retribuit illis quorum hereditas est æterna vita, atque hisce re-

a Matth. XIII, 37.

1. Ms. superscribit λόγυ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ζωὴ, καὶ φιλοτιμεῖται τούτοις τοὺς θερμοὺς ἐραστὰς, ὧν ἡ κτίσις, εἰ μέν [1] ἦσαν φαῦλα, καὶ αὐτὸν ἂν ἀπεσβέννυ τὸν ἔρωτα, καὶ μεροποιεῖται τῆς ἀμοιβῆς, ἃ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἔδει κεκτῆσθαι. μᾶλλον μὲν οὖν, δι' ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ μισθὸς, οὐχ οἷς δοθείη, ἄλλοις ἀφαιρεθείη, φέρει τὸ δίκαιον. πῶς δὲ χώραν ἔχει συντάττειν τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν σοφίαν ταῖς ἀγαθοποιοῖς αὐτῆς δωρεαῖς, ἃ τῆς πονηρίας ἐστὶν, εἴπερ ἦσαν οἱ ἀγροὶ, καὶ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς δημιουργήματα. [2]

A bus provocat fervidos amatores, quarum creatio; si quidem essent malæ, vel ipsum exstinxisset amorem, & in illis partem constituit retributionis, quæ ne primo quidem erant possidendæ? Omnino enim justitia postulat, ut ea quæ aliis danda non sunt in mercedem, ea ab aliis auferantur. At quomodo locum habet, ut componat sapientia quæ omnem supergreditur mentem, cum beneficis ejus muneribus ea quæ malitiæ sunt, si agri & quæ in illis reperiuntur, opera essent.

Desunt reliqua.

1. Ms. εἶπεν. 2. Desunt aliqua.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ΕΚ

ΤΩΝ ΦΩΤΙΟΥ

ΑΜΦΙΛΟΧΙΩΝ.

ΕΧ

PHOTII

AMPHILOCHIANIS.

α'. Ἐρώτησις οδ'.

Τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν εἰπόντος· πίστευσόν μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν, ὃ οἴδαμεν. ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἑξῆς. τούτων δὴ τῶν σεβασμίων λόγων τὴν δύναμιν διὰ ποίας ἐπιβολῆς καταληψόμεθα;

A I. INTERROGATIO LXXIV.

Cum Dominus noster ad Samaritanam dicat: [a] *Crede mihi, mulier, quod venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus, quod scimus: quoniam salus ex Judæis, & cet. Horum igitur venerabilium verborum quo studio vim comprehendemus?*

Ἡ μὲν Σαμαρεῖτις τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν καὶ δογμάτων τὰ τῆς Σαμαρείτιδος δόξας ἐξαίρειν καὶ ὑπερτιθέναι τὴν ὅτι μάλιστα σπουδὴν κατεβάλλετο. διὰ καὶ τό· μὴ μείζων εἶ σὺ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ; ὕδωρ ζῶν ὑποσχομένου τοῦ σωτῆρος παρασχεῖν ἀντεφθέγξατο. ὁ δὲ σωτὴρ, οἰκονομεῖν ἅπαντα σοφῶς εἰδὼς, τὸ μὲν ἐξᾶραι τὰ Ἰουδαίων, καὶ τὸ μεῖζον εἰπεῖν, αὐτόθεν πλῆξαι πρόχειρον ἐπιστάμενος, καὶ τότε γυναικὸς διάνοιαν προλήψει τῶν ἐναντίων προκατασχεθεῖσαν, καὶ οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν ὑψηλότερον πως φανταζομένης· τοῦτο μὲν ἀποθησαυρίζει τῇ σιωπῇ, ἄλλως τε καὶ μικρολογίας εἶναι καὶ ἀνάξιον εἶναι τῆς Ἰησοῦ μεγαλειότητος, καὶ τὸ μείζω εἶναι τὸν δοῦλον τοῦ δεσπότου ἀποφαίνεσθαι. ἡ γὰρ ἐν συγκρίσει δεσπότου πρὸς δοῦλον διαφορὰ, τοῖς δευτέροις μᾶλλον σεμνύνει τὸν δοῦλον, καὶ διὰ τῶν πρωτείων μεγαλύνει τὸν δεσπόζοντα. διὸ ταῦτα μὲν ἔχειν ἀφίησι τὴν σιωπὴν, διὰ δὲ ῥημάτων ἑτέρων, οὐδὲν μὲν ἧττον τοῦτο κατασκευάζειν δυναμένων, καὶ φευγόντων δὲ ἅμα τὴν μικρολογίαν, λεαίνειν τε τὴν ἀκοὴν ἐπιτηδειοτέρων, τὴν γνώμην [1] παρίστησιν. οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τὴν σύγκρισιν καὶ τὴν ἐν δόξῃ διαφορὰν αὐτὸς ἐπάγει, ἀλλὰ παραπέμπει τὸ γύναιον ἐκ τῶν ῥηθησομένων τῆς ὑπεροχῆς τὴν ὑπερβολὴν συλλογίσασθαι. καὶ γὰρ, ἐκ τούτου φησὶ τοῦ ὕδατος ὁ πίνων διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

I. Samaritana quam maxime enitebatur ut Samaritanorum placita ab Judaicis moribus & documentis secerneret, illisque anteferret. Quamobrem & illud: *Numquid major es tu patre nostro* B *Jacob?* quum aquam vivam salvator se daturum spopondisset, objecit. At salvator, qui omnia noverat sapienter ordinare, cum sciret, quod Judaica extollere, & excellentiora dicere, actutum percellere mulierem potuisset, & quidem animum contrariis opinionibus occupatum habentem, quæque interim nihil rebus sensibilibus sublimius cogitare valebat: id quidem silentio recondit; præsertim cum & pusilli esset animi, nec dignum majestate Jesu, dicere servum majorem esse domino. Discrimen enim in comparatione domini cum servo, secundis partibus potius servum honestat, & primis magnificat dominantem. Propterea hæc silentio præterit, at per alia verba, quæ nihilo minus idipsum C adstruere valeant, sed evitent interim futilitatem, & blandiendo auditui aptius comparata sint, sententiam suam prodit. Neque enim sane comparationem, & quæ in opinione posita est, differentiam ipse adducit, sed mulierculam eo deducit, ut ex iis quæ dicenda sunt excellentiæ excessum colligere debeat. Etenim *ex hac* inquit *aqua, qui biberit, sitiet iterum: at quicumque biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.*

Καὶ ὅρα τὸ σοφὸν τῶν λόγων καὶ τὴν δύναμιν. τὸ μὲν ὅτι διψήσει πάλιν εἶπεν, οὐ δεόμενον κατασκευῆς ἀλλαχόθεν· αὐτόκλητον γὰρ εἶχε τὴν γυναῖκα μάρτυρα. τὸ δὲ οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα, τῷ μεγέθει τῆς ἀπαγγελίας [2], εἰς ἔφεσιν αὐτὴν τῆς ὑποσχέσεως διανιστῶν, δι' ἀμφοῖν δὲ πρὸς ἐπίστασιν ἄγων θειοτέρας ὑπολήψεως· μονονουχὶ λέγων· εἰ τὸν Ἰακὼβ ἄγεις ἐν μείζονι τιμῇ καὶ θαυμασίῳ κατορθώματι, ἐπεὶ παρέσχεν ὑμῖν ὕδωρ, ἐξ οὗ πάλιν ὁ πίνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαναστρέφει δίψαν· τίνα ἄν σε λογίσασθαι χρὴ, ὃς ὕδωρ παρασχεῖν ἐστι δυνατὸς, οὐ σωματικὴν δίψαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πραΰνον, ἀλλὰ δυνάμενον τῷ πιόντι πηγὴν χρηματίσαι ὕδατος ἀενάου, καὶ παρέχειν] ῥεῖθρα

II. Vide porro quam sint sapientia & efficacia hæc verba. *Sitiet iterum* inquit, quod aliunde non indiget probatione: spontaneum enim testem habebat ipsam mulierem. At *non sitiet in æternum* con- D firmat ipsa promissionis magnitudine ad appetitum illam excitans promissionis; & per utrumque ad seriam curam deducens aliquid sublimius intelligendi. Sic quodammodo dicens: Si Jacobum majoris existimas, ejusque admiraris beneficium, propterea quod dedit vobis aquam, ex qua qui biberit rursum in eamdem sitim relabitur: quemnam oportet te reputare illum, qui aquam suppeditare potest, non quæ corporalem sitim ad breve aliquod tempus mitiget; sed quæ valeat bibenti in fontem

a Joan. IV, 21. 22.

1. Col. interserit καὶ.

2. Forte ἐπαγ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

[redacted]

σωτηρίας, ἃ τοῖς ἀρυσαμένοις καταρδεύει καὶ προξενεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον; καὶ γὰρ τὸ ὕδωρ φησὶν, ὃ ἐγὼ δώσω, γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. ὥσπερ δὲ τὸ ὕδωρ θεραπεύει μὲν τὴν δίψαν, καθαίρει δὲ τὸν ἔξωθεν τοῦ σώματος μολυσμὸν, οὕτω καὶ τὰ νοερὰ καὶ ἀνθρώπινα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ιησοῦ νάματα, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ θειοτέρα ὑπόληψις, ἰᾶται μὲν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν, ὅλην ἐκδαπανῶσαν τῆς νοερᾶς ἐνεργείας τὴν ζωτικήν τε καὶ συνεκτικὴν ἰκμάδα, καθαίρει δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ῥυπασμάτων, ἣν ἁμαρτημάτων κατερρύπωσε μολυσμὸς, καὶ λογισμὸς ζοφώδης δυσσεβούντων δοξασμάτων. ἀλλ' ὁ μὲν σωτὴρ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐρωτήσεως, δι' ἧς καὶ Ιακὼβ τὸ πρωτεῖον ἔχειν ἐδόκει καὶ μεγαλύνεσθαι, οὕτως ὑπερφυῶς ἐμεθόδευσεν.

A fieri aquæ perennis, & exhibere fluenta salutis, quæ haurientibus irrigant conciliantque vitam æternam? *Aqua* enim inquit, *quam ego dabo, fiet ei fons aquæ salientis in vitam æternam.* Quemadmodum vero aqua siti medetur, purgatque externas corporis sordes; sic intellectualia & humana doctrinæ Jesu fluenta, & sublimior de illo sententia, sanat infidelitatis sitim, quæ universum consummit spiritalis operationis vitalem conservantemque humorem, purgat ab inquinamentis animam, quam peccatorum infecit sordes, & tenebricosa ratio impiorum placitorum. Salvator ego responsum ad interrogationem, per quam & Jacob primas partes obtinere videbatur atque commendari, usqueadeo di- B vine mirabili dexteritate instruxit.

Καὶ ὅρα παραυτίκα τὴν ταύτης ἐνέργειαν ἀπαστράπτουσαν. κατεφώτισεν εὐθὺς τῆς γυναικὸς τὴν διάνοιαν, καὶ εἵλετο ἐλθεῖν, καίτοι παράδοξον οὖσαν, εἰς πίστιν τῆς ὑποσχέσεως, καὶ γνῶσιν ἀναλαβεῖν, κατὰ πολὺ τῶν προγόνων μείζονα εἶναι τὸν κύριον· καταλιποῦσα γὰρ τῇ γνώμῃ τὸ ὕδωρ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ιακὼβ, πρὸς τοῦτο τὸ ὕδωρ ἐπείγεται, καί φησιν· δός μοι κύριε τὸ ὕδωρ τοῦτο. καὶ διὰ τί τὸ προγονικὸν ὕδωρ ὑπερορᾷς; ὅτι ἐν βραχεῖ παῦον τὴν δίψαν, οὐδὲν ἔλαττον διψᾷν ἀφίησι πάλιν, καὶ κόπων ἐστί μοι πρόξενον. καὶ γάρ φησιν· ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχομαι ἐνταῦθα [1] δὲ ἀντλεῖν, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπολαύουσα πηγῆς, οὐκέτι τοῦ προγονικοῦ δεήσομαι φρέατος.

III. Ac vide confestim resplendescentem ejus vim. Illuminavit statim mulieris mentem, præoptavitque pervenire ad fidem promissionis, tametsi supra humanam esset existimationem, cognitionemque haurire quod longe progenitorum maximus esset Dominus. Relinquens etenim animo aquam patris sui Jacob, ad hanc aquam festinat, & ait: *Da mihi, Domine, aquam istam.* At enim cur originalem negligis aquam? quia parumper compescens sitim, nihilo minus sinit iterum sitire, atque laborum mihi caussa est. Ait enim: *Ut non sitiam, nec veniam huc haurire*: sed tua fonte gaudens, non am- C plius avito puteo indigebo.

Οὕτως δὲ καταυγασθεῖσα τὴν διάνοιαν, ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν εἶπεν αὐτῇ, ὧν λαθραίοις καὶ μυστικωτέραις ὁμιλίαις τὴν κοινωνίαν ἠσπάζετο [2], εὐθέως μὲν προφήτην αὐτὸν ἀνακηρύττει, οὐδὲν δὲ τῶν βιωτικῶν αὐτῷ προτείνει, οὐδ' ὅσα σῶμα συνέχει· οὐδὲν τούτων οὔτε μαθεῖν, οὔτε λαβεῖν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ παλαιὸν ἀνακινεῖ ζήτημα, καὶ ἐν ἐρωτήσει γνῶναι τὴν λύσιν αὐτοῦ διανίσταται. οἱ πατέρες ἡμῶν φησιν, ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν. πατέρας μὲν τοὺς περὶ τὸν Αβραὰμ ὀνομάζουσα. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει λόγος ἀρχαῖος, τὸν Αβραὰμ ἀνενεγκεῖν αὐτοῦ τὸν υἱὸν ἱστορεῖ. εἶτα, καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ιεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ἔνθα χρὴ D προσκυνεῖν. δύο, φησὶ, προσκυνήσεις, δύο χωρία τῆς προσκυνήσεως, ἑκάτερον βωμὸς καὶ τέμενος λατρείας Θεοῦ. τίς οὖν τὸ ἄμεινον διαπράττεται; ὁ Σαμαρείτης, ἢ ὁ Ιουδαῖος; ὁ δὲ φιλάνθρωπος σωτὴρ κἀνταῦθα ταπεινοτέρου ζητήματος λύσιν ἐπιζητούσῃ τῇ γυναικὶ πολὺ μείζω παρέχεται χάριν, καὶ θειότερον ἐκδιδάσκει δόγμα, ἀντὶ τῆς φιλολόγου προαιρέσεως πρὸς θεωρίαν ἀνάγων φιλόσοφον. φησὶ γὰρ πίστευσόν μοι γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. ἀντὶ τοῦ· σύ, φησι, ζητεῖς, πότερον ἡ Ιουδαία δόξα ἢ τῆς Σαμαρείτιδος γνώμης τὸ τιμιώτερον καὶ θειότερον ἀποφέρεται, ἐγὼ δέ σοι μυστήριον ἀποκεκρυμμένον ἀνακαλύπτω, E ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ιεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. ἡ μὲν γὰρ γυνὴ πρὸς φιλοσοφίαν, θᾶττον γυναικὸς, τοῖς τοῦ σωτῆρος ῥήμασι μετελθοῦσα, οὐκ ἔτι τὰ ἑαυτῆς ἴσως προτιμώμενα δεῖξαι τῶν Ισραηλιτῶν, ὥσπερ κατ' ἀρχὰς, ἐσπούδαζεν, ἀλλ' ἐνδιδοῦσα καὶ βελτιουμένη τῇ σωτηριώδει διδασκαλίᾳ, μαθεῖν ἐζήτει τὸ ἄμεινον. διὸ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, φησιν, προσεκύνησαν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ μάλιστα τῶν Σαμαρειτῶν ἀνυψοῦν καὶ ἐξαῖρον [3] τὴν ὑπόληψιν· οἷα γὰρ παρόντος προφήτου καὶ ἐμπνεομένου τῷ πνεύματι τῶν ἄλλοις ἀδήλων τὴν διάγνω-

IV. Hoc modo mentem illustrata, quoniam & de maritis loquutus fuerat ad eam, quorum furtivis & secretioribus consuetudinibus societatem amplectebatur; statim illum prophetam profitetur, nihilque ei proponit eorum, quæ hanc vitam attingunt, nec quibus corpus conservatur. Nihil horum inquam nec addiscere, nec accipere postulat: sed priscum movet quæsitum, ac in interrogatione cognoscere ejus solutionem contendit. *Patres nostri*, ait, *in monte hoc adoraverunt*. Patres quidem appellans Abrahamum cum suis. In illo etenim monte ex veteri fama narratur, Abrahamum filium suum obtulisse. Deinde, *& vos dicitis, quoniam in Jerosolymis est locus, ubi oportet adorare*. Duæ, ait adorationes, duo loca adorationis; uterque altare & templum cultus Dei. Quis igitur melius agit? Samaritanus, an Judæus? At benignus salvator etiam heic sequioris quæstiunculæ solutionem quærenti mulieri, longe majorem suppeditat gratiam, & sublimiori instruit doctrina, dum pro erudita consultatione ad sapientem revocat cognitionem. Ait enim: *Crede mihi mulier, quoniam venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Quasi vero dicat; Tu quæris utrum Judaica sententia Samaritana opinione præstantior sit & sublimior: ego vero tibi mysterium occultum revelo, quod *venit hora, & nunc est, quando neque in hoc monte, neque in Jerosolymis adorabitis patrem.* Mulier enim ad sapientiam, citius quam pro milieris ingenio, salvatoris verbis progressa, non amplius sua fortasse Judaicis præstantiora esse, quemadmodum a principio, ostendere satagebat; sed obsecundata & meliorata salutari doctrina, quod melius erat addiscere studebat. Quare etiam *Patres nostri*, inquit, *adoraverunt in monte hoc*. Hoc namque illud erat, quod maxime Samaritanorum opinionem extollebat & distinguebat. Ceu enim præsente propheta, afflataque a spiritu rerum aliis ignotarum cognitionem,

1. Colbert. melius ἐνθάδε: aliter δὲ redundat.
2. Colb. ἐσπράττετο.
3. Colb. ἐξαιροῦ.

σιν, παρ' ἐκείνοις [1] τὴν ἀληθεστέραν δόξαν καὶ πλειοτέραν ἐπεζήτει μαθεῖν.

Διά τοι τοῦτο καὶ ἀρχομένη τῆς ὑποθέσεως ἔλεγεν· κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ. ὁ δὲ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς πρότερον μὲν τὸ τέλος ἑκατέρας προαγγέλλει, ἵνα μὴ λυπήσῃ ταύτην ἐν τῷ προκρίνειν τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν. τί γὰρ ἂν καὶ ἀνιάτη τῆς ἰδίας δόξης προκρινόμενον σέβας, ὃ μεθ' ὀλίγον ἔμελλεν εἰς τὸ αὐτὸ συγκαταλήγειν τέλος; ἔπειτα τὴν διαφορὰν αὐτῶν ἀπαγγέλλει. ὑμεῖς γάρ φησι προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. πῶς δὲ οὐκ ᾔδεισαν οἱ Σαμαρεῖται ὃ προσεκύνουν; ὅτι τοῦτο μὲν τῶν ἐνοικούντων οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἦσαν τῶν Βαβυλωνίων ἀνακληθέντες, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ἔθεσι διαβιοῦντες καὶ τὴν Ἰσραηλιτικὴν θεοσέβειαν διεφθαρμένοι. τοῦτο δὲ, τὸ πλῆθος αὐτῶν Βαβυλωνίας καὶ Μήδων γενεᾶς καὶ λατρείας ὄντες, εἰς τὴν Σαμάρειαν μετῳκίσθησαν, καὶ τὸν παρὰ Ἰουδαίοις Θεὸν, ὥσπερ πάλαι τοὺς πατρῴους, ἐπιχώριον Θεὸν, καὶ μόνου τοῦ ἔθνους τὴν ἐπιστασίαν ἔχειν καὶ δεσποτείαν ἐνόμιζον. ταύτῃ τοι καὶ τὴν λατρείαν ἐκείνῳ προσφέροντες, οὐδὲ τοὺς δαίμονας θεραπεύειν ἀφίσταντο, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος, εἰ καὶ μὴ σύμπαν, ἀλλ' οἵγε τῶν Μωσαϊκῶν νόμων τὴν μνήμην ἀντὶ τῆς λήθης προτιμήσαντες, ταύτης παντελῶς ἀπηλλαγμένοι τῆς ἐναγοῦς ἦσαν ὑπολήψεως, καὶ ὥσπερ δημιουργὸν συμπάσης κτίσεως, οὕτω καὶ ἔφορον καὶ προνοητὴν τὸν λατρευόμενον Θεὸν ἐπεγίνωσκον. διὰ τοῦτο μέν φησιν, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε. προσκυνοῦμεν δέ φησι, συγκαταλέγων ἑαυτὸν τοῖς Ἰουδαίοις, οὔπω γὰρ ἐναστράπτειν πάσας ὑφίει τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος τὰς ἀκτῖνας. διὸ καὶ ὕδωρ πιεῖν ἐπεζήτει, καὶ κόπον βαδίζων ὑφίστατο, καὶ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας αὐτοσχεδίῳ θρόνῳ τῷ ἐδάφει, διελύετο. ἄλλωστε καὶ πρὸς γυναῖκα διελέγετο, σεβασμίαν μὲν λαβοῦσαν ὑπόληψιν περὶ αὐτοῦ, ὡς ἕνα μέντοι γε τῶν προφητῶν ὅμως αὐτὸν ἡγουμένην, καὶ ὡς Ἰουδαῖον, καὶ θεοφιλέστερόν τε τῶν ἄλλων καὶ ἁγιοπρεπέστερον διακείμενον. διὰ τοῦτο οὖν τὸ, προσκυνοῦμεν εἴρηται.

Ἀλλ' εἴρηται μὲν ἡ μία διαφορὰ, καθ' ἣν τὸ Ἰουδαῖον σέβας τῆς τῶν Σαμαρειτῶν θρησκείας ὑπερεῖχεν. ἡ δὲ ἑτέρα, τίς· ἡ σωτηρία φησὶν ἐκ τῶν Ἰουδαίων. πῶς δέ ἐστιν ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων; ἢ διότι πανταχοῦ τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης τὸ γένος ἐπινεμομένης, ἐκεῖθεν ἤυγασε τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἡ θεογνωσία, καὶ διότι αὐτὸ τὸ ὅλως προσκυνεῖν τοὺς Σαμαρείτας τὸν Θεὸν, ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀρχὴν ἔσχεν; μᾶλλον δὲ σωτηρίαν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων προελθοῦσαν, ἔστιν ἐννοεῖν τὴν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ γεγενημένην τοῦ γένους ἀνάκλησίν τε τοῦ παλαιοῦ πτώματος, καὶ τὴν μηκέτι κλεπτομένην καὶ παραφθειρομένην ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς καὶ βασκανίαις ἀποκατάστασιν. τὸ δὲ, ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, τὸ πάντως καὶ διὰ ταχέων ἐσόμενον μηνύει· οὐ γὰρ, ὥσπερ αἱ προφητικοὶ χρησμοὶ χρόνῳ ὕστερον ἔλαβον τὸ πέρας, ἀλλ' ὁ περὶ ἐμοῦ ῥηθεὶς λόγος ἤδη πάρεστιν, ἤδη ἐνέστηκεν, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπαγόμενος μαρτυρίαν.

1. Lege ἐκείνου: & mox διά τοι τοῦτο.

A ab illo veriorem sententiam & perfectiorem addiscere quærit.

V. Propterea quoque argumentum adgressa dixit: *Domine, video quod propheta es tu.* Benignus vero Jesus, prius quidem finem utriusque prænunciat, ne hanc tristitia afficeret præferendo cultum Judaicum. Cur enim par etiam fuisset, ut tristitiam afferret propriæ opinioni prælatus cultus, si jam haud ita multo post ipse quoque eumdem subiturus erat finem? Postea discrimen eorum exponit: *Vos* enim inquit *adoratis quod nescitis; nos autem adoramus quod scimus.* At quomodo nesciebant Samaritæ quod adorabant? Tum quia ex incolis non pauB ci, ex iis erant qui a Babylonica captivitate revocati fuerant, atque inde derivatis moribus viventes Israeliticam religionem corrumpebant: tum etiam quia, cum plerique eorum genere essent Babylonio & Medo, eidemque cultui adhærerent, in Samariam translati fuerant, putabantque Judæorum Deum, haud aliter atque deos suos patrios, esse Deum indigenam, soliusque ejus gentis curam & dominium exercere. Iccirco etiam cultum illi adhibentes, nec tamen a colendis dæmonibus temperabant. At Judæorum gens, sin minus universa, illi certe qui Mosaicarum legum memoriam potius quam oblivionem in pretio habebant, ab hac prorsus immunes erant impia sententia, & quemadmoC dum conditorem totius creaturæ, sic etiam inspectorem & provisiorem agnoscebant eum, quem Deum colebant. Propterea dicit: *Nos adoramus quod scimus, vos adoratis quod non scitis. Adoramus* porro dum dicit, seipsum cum Judæis censet: usque enim adhuc fulgere universos non sinebat suæ divinitatis radios. Hac de caussa quoque aquam bibere quærebat, & ambulans laborem sustinebat, huncque itineris laborem præsentanea sede, pavimento scilicet, reficiebat. Adhæc, cum muliere loquebatur, quæ venerandam equidem de illo induerat opinionem, ut unum tamen ex prophetis nihilominus eum reputabat, & ut Judæum, diviniori licet & sanctiori, quam ceteri, virtute comparatum. ProD pterea ergo dictum est illud, *Adoramus.*

VI. At enim exposita quidem est una differentia, secundum quam Judaicus cultus Samaritanam antegrediebatur religionem. Secunda vero quænam est? *Salus* inquit *ex Judæis.* At quomodo *Salus ex Judæis est?* Vel quia, cum ubique idololatricus error genus humanum depasceret, inde fulsit ceteris hominibus Dei cognitio, & quia omnino hoc ipsum, quod scilicet Samaritæ Deum colerent, ab ipsis Judæis exordium sumserat. Vel potius salutem ex Judæis processisse, intelligere possumus ipsiusmet Christi adventum, & per eum factam nostri generis revocationem a veteri lapsu, & non amplius E intercipiendam vitiandamque per hostium insidias & invidiam, in pristinum statum restitutionem. Illud porro, *Venit hora, & nunc est,* quod res omnino & cito eventura sit manifestat. Nec enim quemadmodum prophetica vaticinia pone sequutis temporibus eventum sortita sunt; sed a me dictus sermo jam adest, jam instat, secum testimonium ab operibus afferens.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

β'. Ἐρώτησις ος'.

Τί δηλοῖ τὸ παρὰ τοῦ κυρίου τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσι;

ΤΟ ῥητὸν οὗ μαθεῖν τὴν διάνοιαν ᾔτησας, τοῖς τέτταρσι μὲν τῶν εὐαγγελιστῶν ἀναγέγραπται [1]. ἔστι [2] δὲ προειρημένον Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ. ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς παραφράσεως νόμῳ [3] συνυφαίνουσι τὸ ῥητὸν λόγοις ἰδίοις· ὁ δέ γε θεσπέσιος Ματθαῖος κατὰ παράθεσιν αὐτὸ καὶ μαρτυρίας τύπῳ εἰσάγει [4]. Ἡσαΐας γὰρ ἡνίκα τῆς δόξης κυρίου θεατὴς ἠξιώθη γενέσθαι, καὶ τῷ ἄνθρακι δι' ἑνὸς τῶν Σεραφεὶμ ἐκαθάρθη τὰ χείλη, τηνικαῦτα καὶ τῆς θείας ἐκείνης ἤκουσεν φωνῆς, πορεύθητι λεγούσης καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσαν, μήποτ' ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ προφητικὰ ῥήματα, ὧν ἡ χρῆσις τοῖς εὐαγγελίοις περιείληπται, δειλοῦσι δὲ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν κατ' ἐκεῖνα [5] καιροῦ Ἰουδαίων, οὐδὲν δὲ ἧττον προλέγουσι καὶ τῶν ὕστερον αὐτῶν τὴν μίμησιν ἐναπομαξαμένων, καὶ τῇ τοῦ σωτῆρος διδασκαλίᾳ μὴ πεισθέντων· οὓς ἔργοις τε παραδόξοις καὶ λόγοις ὑπερφυέσι τήν τε ἀκοὴν αὐτῶν καὶ τὴν ὄψιν διήλεγξεν, τὴν μὲν κωφεύουσαν ἑκουσίως, τὴν δὲ τυφλώττουσαν τῇ λήμῃ τῆς ἀπιστίας. καὶ οὔτε πρὸς τοσαύτην ῥημάτων [6] ὠφέλειαν τὴν ἀκοὴν ἀνοῖξαι ἐθέλοντας, οὔτε πρὸς οὕτω θεοπρεπεῖς θαυμάτων λαμπηδόνας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι βουληθέντας. διὸ καὶ ὁ προφήτης τὸ κωφὸν αὐτοῖς καὶ τυφλὸν οὐκ ἀλλαχόθεν, ἐκ δὲ τῆς ἰδίας μοχθηρίας περιεῖναι διαμαρτυρόμενος, ἐπαχύνθη φησὶν ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου. καὶ ἐπεὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐπάχυναν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν.

Εἶτα μηδ' ἀνανῆψαι τούτους ἐθέλειν δηλῶν τῆς ἑκουσίας πηρώσεως, ἐπάγει· μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψουσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. ἐπαχύνθησαν τοιγαροῦν τὴν καρδίαν, διὰ τοῦτο βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν. ἐκάμμυσαν δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ ὦτα ἐβάρυναν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν. καὶ τούτων δὲ τὴν πήρωσιν ἑκόντες ὑπῆλθον, ἵνα μὴ ἐπιστραφέντες τῶν τηλικούτων παθῶν, τῆς ἰάσεως τύχωσιν. οὕτω μὲν οὖν σαφῶς ὁ προφήτης τοῦ τυφλώττειν καὶ κωφεύειν τὴν αἰτίαν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀνάπτει γνώμης καὶ προαιρέσεως, ἀλλ' οὐχὶ Θεοῦ ψῆφον ὑμενουν οὐκ εἰσάγει ταῦτα τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιφέρουσαν. ὥσπερ δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἀγνώμονας ὁ προφήτης στηλιτεύων, ἔλεγεν, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐθελῆσαι διανοῖξαι, μήτε πρὸς ἀκοὴν παρασχεῖν τὰ ὦτα πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ θεοπρεπῆ διδασκαλίαν, ἐκ δὲ τῶν συνήθως [7] αὐτοῖς ἁμαρτανομένων, μάλιστα δὲ τοῦ τύφου καὶ τῆς ἀλαζονείας, καὶ τοῦ πρὸς τὴν πλάνην μᾶλλον ἢ τὴν εὐσέβειαν ῥέπειν, ἔμυόν τε τὰ ὄμματα, καὶ τὴν ἀκοὴν συνεῖχον, αὐτοὶ ἑαυτοὺς τυφλοὺς καὶ κωφοὺς ἀπεργαζόμενοι, καὶ τὸ χαλεπότε-

II. Interrogatio LXXVI.

Quid innuit, quod a Domino discipulis in evangelio dictum est: [a] *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, ceteris vero in parabolis; ut videntes non videant, & audientes non intelligant?*

I. DIctum, cujus sensum intelligere postulasti, a quatuor Evangelistis descriptum est. Antea vero prædictum fuerat ab Isaia propheta. Sed tres amplificationis modo dictum illud suæ orationi intexunt, sanctus autem Matthæus appositionis instar, ac in modum testimonii adducit. Isaias enim quando dignus factus est ut videret gloriam Domini, & carbone per unum ex Seraphim ejus labia mundata sunt, tunc eam quoque audivit divinam vocem *Abi* dicentem, *& dic populo huic; auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non percipietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos conniverunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur & sanem eos.* Et hæc quidem prophetica verba: quorum testimonium in evangeliis comprehenditur, & declarant insensibilitatem illius temporis Judæorum, & similiter etiam proloquuntur de illis qui postea eorumdem imbiberunt imitationem, nec doctrinæ salvatoris obtemperant. Usque adeo stupendis operibus & verbis supra naturam positis auditum illorum atque obtutum redarguit; alterum ceu sponte obsurdescentem, alterum ceu cæcutientem vitio infidelitatis: & quod neque ad tantam verborum utilitatem auditum aperire voluerint, neque ad ita divinas miraculorum faces oculos aperire passi sint. Quocirca etiam propheta surditatem & cæcitatem illorum non aliunde, nisi ex propria pravitate inesse illis testatus: *Incrassatum est* inquit *cor populi hujus.* Et quia cor suum incrassarunt, ideo etiam *auribus graviter audierunt, & oculos suos conniverunt.*

II. Deinde nec colligere se velle istos a spontanea cæcitate demonstrans, subjicit: *Ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur & sanem eos.* Incrassati igitur corde erant, propterea que graviter audierunt, & oculos suos conniverunt. Conniverunt porro oculos, & aures aggravarunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant. Hujusmodi autem obtusionem sponte subierunt, ut ne conversi a tantis affectionibus, remedium consequerentur. Itaque manifeste adeo propheta cæcitatis & surditatis caussam in Judaicam refundit voluntatem & arbitrium; non vero Dei placitum ullatenus proponit tamquam quod ista Judæis irrogaverit. Quemadmodum autem per ea tempora ingratos Judæos propheta coarguens dicebat, nec oculos eos voluisse aperire, nec ad auditum aures præbere pro salute sua & Deo digna eruditione; immo vero ex consuetis peccatis suis, superbia præsertim & jactantia, ac propensione ad errorem potius quam ad pietatem, conniverunt oculos & auditum clauserunt, se ipsi cæcos ac surdos efficientes; & quod

[a] Lucæ VIII. 10. seqq.

1. Sic Colb. al. ἐγγέγραπται.
2. Al. τι.
3. Sic Colb. al. ἄλλοι μὲν λέγεις παραδράσεως.
4. Colb. προάγει.
5. Al. ἐκείνου, heic & alibi.
6. ῥημάτων ex Colbert. est, & mox, ἐθέλοντας, & θαυμάτων.
7. Al. συνήθων.

ρον, οὔπω παθόντες [1], ἑαυτοὺς βλέπειν τῶν ἄλλων μᾶλλον ἐνόμιζον, καὶ τῷ τῆς οἰήσεως ἐφλέγμαινον πάθει· διό τι νομομαθεῖς τε ἐδόκουν, καὶ τῶν προφητῶν τὰς φωνάς, ὃ πλέον αὐτῶν τὴν κατηγορίαν ἐπέτεινεν, τοῖς χείλεσιν περιέφερον, διὸ καὶ ἀνίατον αὐτοῖς τὴν νόσον κατεσκεύαζον. ἐντεῦθεν ὁ μὲν σωτὴρ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν δεικνὺς ὁρῶντα, τῶν δὲ τὴν θεομάχον γλῶτταν ἀντὶ τοῦ θαυμάζειν εἰς ὕβριν κινούντων, εἰς κρίμα φησὶν ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. καὶ δὴ καὶ τῶν Φαρισαίων ἐπιφθεγγομένων, μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν; εἰ τυφλοὶ ἦτε, φησίν, οὐκ εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι βλέπομεν, διὰ τοῦτο ἡ ἁμαρτία ὑμῶν μένει. ὁ μὲν γὰρ εἰδὼς ἑαυτὸν ἐξ ἀγνοίας τυφλόν, συνῆκέν τε τὸ πάθος, καὶ θᾶττον χωρεῖ πρὸς τὸν ἰατρόν. καὶ τοῦ φωτὸς ἐπιζητεῖ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ πρὸς ἐκεῖνο σπεύδει, καὶ τῆς φιλανθρώπου διὰ τοῦτο προνοίας καταξιοῦται, ταῖς σελασφόροις αὐτῆς ἀκτῖσι τὸν νοῦν φωτιζόμενος, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀναγόμενος. ὁ δὲ τῇ πωρώσει μὲν ἐσκοτισμένος, βλέπειν δὲ οἰόμενος [2], διπλῆν ἑαυτῷ τὴν τύφλωσιν κατεσκεύασεν, ὅτι τε μὴ βλέπει, καὶ ὅτι μὴ βλέπων, ὀξύτερον δοκεῖ τῶν ἄλλων ὁρᾶν. ἡ γὰρ οἴησις [3] σκότος οὖσα ψυχικῶν ὀμμάτων βαθύ, τῆς προκατασχούσης ἀμαυρώσεως ἐπιτείνει μᾶλλον τὸ νόσημα [4].

Ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν τῶν προφητικῶν ῥημάτων τεθεωρημένων, οὕτω δὲ τῶν σεπτῶν λογίων διευκρινημένων, καὶ εἴ τι μέρος αὐτῶν ὑπάρχον τῇ διηγήσει μὴ συμπεριείληπται, οὐκέτι τοῖς ἀκροαταῖς ὁμοίως οἶμαι οὐδὲ τοσαύτην πρόφασιν ζητήματος παρέξει. δῆλον μὲν γάρ, ὡς τοῖς μαθηταῖς δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ μήτε τὴν καρδίαν ἐπαχύνθησαν [5], μήτε βαρέως ἤκουον, μήτε τὰ ὄμματα ἔμυον. τοῖς δὲ λοιποῖς, οὓς καὶ ἔξω καλεῖ, ἔξω γὰρ τῆς σωτηρίας σφᾶς αὐτοὺς περιέστησαν, οὐκέτι δέδοται. τοῖς γὰρ εἰρημένοις πάθεσι πᾶσαν ἑαυτοῖς ἀποτειχίσαντες σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν, εἰκότως οὐ δέδοται, ὅτι μηδὲ λαβεῖν αὐτοὺς ἐπιτηδείους παρεσκεύασαν. διὸ καὶ παραβολαῖς προσῆκε μᾶλλον λαλεῖν, ἢ γυμνὰ προτιθέναι τῆς χάριτος τὰ μυστήρια· οὔτε γὰρ συμφέρον, οὔτε κρίσεως ἀδεκάστου, εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας καὶ σωτηρίας τιθέναι τὸν ἄξιόν τε καὶ τὸν ἀνάξιον· ὥσπερ οὐδὲ τοῖς χοίροις τοὺς μαργαρίτας προβάλλειν, οὐδὲ τοῖς κυσὶ ῥίπτειν τὰ ἅγια.

Ἐξ οὖν τῶν [6] εἰρημένων καὶ τό, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν, ὁδὸν εὑρίσκει τῆς διαγνώσεως. τὸ γὰρ Ἵνα νῦν συγγενές ἐστι τοῦ Διότι, καὶ μεταλαμβάνεσθαι πέφυκεν θάτερον πρὸς τὸ ἕτερον. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Μή, οὐκ ἀπαγορεύσεως, ἀρνήσεως δὲ χώραν νῦν ἐπέχει. καὶ ὅτι τὸ λαμβάνειν τὰς λέξεις οὕτως ἐνταῦθα μεῖζον τοῦ εἰκάζειν καθίσταται, τῶν τε προφητικῶν ῥημάτων ἡ διάνοια, δι' ὧν προῆλθε καὶ τὰ κυριακὰ λόγια, μάρτυς ἐστὶν ἀπαράγραπτος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Ματθαῖος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἀντὶ τοῦ Ἵνα χρησάμενος τῷ Ὅτι, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀπαγορεύειν, ἀρνητικῶς ἀπαγγείλας τὸ χωρίον. καὶ γὰρ εἰσάγει τὸν κύριον λέγοντα· διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι. καὶ δῆλον, ὅτι σαφὲς καθίστη καὶ τὸ Ἵνα τοῖς ἄλλοις εὐαγγε-

gravius est., cum sic affecti essent, se magis ceteris videre existimabant, ardebantque præsumtionis vitio; quare legisdoctores sibi videbantur, & prophetarum voces (quod eorum accusationem gravabat magis) ore circumferebant, unde etiam irremediabile sibi malum conciliarunt: hinc salvator dum cæco a nativitate lumen restituit, ostendens impiam eorum linguam pro eo ut rem hujusmodi Deo acceptam ferrent, potius in calumnias moveri, [a] *In judicium*, inquit, *ego in mundum veni, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant*. Pharisæis vero regerentibus, *Num & nos cæci sumus? Si cæci essetis*, inquit, *non haberetis peccatum. Nunc autem dicitis, Videmus: propterea peccatum vestrum manet*. Qui enim sese ex ignorantia cæcum considerat, tum morbum suum agnoscit, tum etiam citius ad medicum contendit: lucis quoque usuram postulat, ad illamque festinat, & propterea benigna dignatur providentia, ac fulgentibus illius radiis mente illustratus, ad salutem revocatur. At qui cæcitate obtenebratus, putat nihilominus se videre, duplicem sibi cæcitatem conciliat; tum quia reipsa non videt, tum etiam quia non videns, acutiori se præditum acie, quam ceteri, arbitratur. Præsumtio enim cum sit velut profundissimæ oculorum mentis tenebræ, præcedentis obscuritatis morbum magis intendit.

III. Hoc igitur modo consideratis propheticis verbis, atque sic dilucidatis venerabilibus oraculis, etsi qua pars eorum expositione non sit comprehensa, haud tamen arbitror auditoribus similem nec tantam quæstionis amplius exhibituram esse occasionem. Liquet enim, Discipulis datum fuisse cognoscere mysteria regni Dei, siquidem nec cor incrassatum habebant, nec graviter audiebant, nec oculos conniverunt. Ceteris vero, quos & extra positos nuncupat, extra enim salutem sese posuerunt; non utique datum est. Prædictis enim affectionibus universam sibi obstruentes salutem & auxilium, jure datum illis non est, quandoquidem nec aptos se ad recipiendum præparaverant. Quamobrem parabolis potius cum illis utendum erat, quam nuda proponenda gratiæ mysteria. Nec enim utile fuisset, aut sinceri judicii in eamdem doctrinæ & salutis classem revocare dignum æque, atque indignum: quemadmodum nec porcis margaritas projicere, nec canibus dare sancta.

IV. Ex his igitur quæ dicta sunt, illud quoque, *Ut videntes non videant, & audientes non intelligant*, reperit facilem suæ expositionis modum. Particula enim *Ut* tantumdem valet atque *Ideo*, & altera pro altera usurpari potest. Itidem & particula *Non*, hoc loco non prohibendi, sed negandi dumtaxat vim obtinet. Quod vero heic isto modo voces accipere aliquid revera amplius, quam sola suspicio sit, non modo propheticorum verborum sensus, ex quibus emanarunt dominica etiam oracula, testimonio est omni exceptione majori; verum etiam & sanctus Matthæus, qui in eamdem sententiam pro *Ut*, usus est vocula *quoniam*, & pro verbo prohibendi, negativo sensu locum retulit. Inducit enim Dominum dicentem: *Propterea in parabolis loquor, quoniam videntes non vident*. Liquet porro, quod manifeste vocula *Ut*

[a] Joan, IX. 39. seqq.

1. Colb. διαθέντες.
2. δι' οἰόμενος est ex Colbert.
3. Al. ὄκνησις.
4. Al. νόημα.
5. Sic Colb. al. ἐπαχύνθησαν.
6. Al. καὶ τὸν. Mox ἵνα est ex Colbert.

SÆCUL. IX CIRCA ANN. CHR. 890.

λισταῖς ἀντὶ τοῦ ὅτι παρειλημμένον, καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸν μόριον τὴν τοῦ ἀρνητικοῦ δύναμιν ἀναδεδεγμένον.

Ἀλλ' οὕτω μὲν τὴν προγονικὴν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπόνοιαν καὶ ἀγνωμοσύνην οἰκειούμενοι, τῆς δεσποτικῆς διδασκαλίας καὶ ὠφελείας ἀποστερεῖν ἑαυτοὺς κέρδος ἐτίθεντο. καὶ γὰρ οὐ τοσοῦτον τὰς πηγὰς τῆς σωματικῆς γενέσεως εἰς ἐκείνους ἀνέφερον, ὅσον τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀχάριστον. θαλάσσης ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ ὑγρὰ κύματα πεζοπορούντες διέβαινον, στύλος πυρὸς καὶ νεφέλης τὴν ὁδὸν αὐτοῖς παρεσκεύαζεν ἄλυπον. ὁ μὲν ἐν νυκτὶ πυρσὸν ἀνάπτων, ἅμα καὶ χειραγωγῶν τὸν ἀχάριστον, ἡ δὲ τὴν λυποῦσαν τοῦ ἡλίου φλόγα, ἀντὶ τῆς κατ' οἶκον ὀροφῆς, ἀποστέγουσα, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ὁδοιπορίας εὐφροσύνης ἡμέραν ἀποφαίνουσα. καὶ ἐν κεφαλαίῳ φάναι, τῶν ὑπὲρ λόγον εὐεργεσιῶν ἀπολαύσαντες, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀγαθοῖς περιρρεόμενοί τε καὶ πιαινόμενοι, ἀπελάκτιζον μᾶλλον, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ὕβριν ἐξεμαίνοντο, τῶν εἰδωλικῶν μιασμάτων [1] τὸ σέβας τῆς εἰς τὸν δημιουργὸν ἀνταλλαττόμενοι πίστεως. καὶ οἱ τῆς ἐκείνης δὲ γνώμης οὐκ ἔλαττον ἢ τῆς γονῆς φύντες, διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας παραπλησίων καὶ ὑπερφυῶν θαυμάτων τελουμένων θεαταὶ γινόμενοι, νῦν μὲν παθῶν σωματικῶν ἀνιάτων ἐλαυνομένων λόγῳ, νῦν δὲ βλάβης δαμονίας καὶ ἐπιβουλῆς τοῦ πλάσματος ἀπαλλαττομένου, καὶ ψυχικῶν δὲ τραυμάτων τῇ διδασκαλίᾳ θεραπευομένων, νεκρουμένην δ' ἤδη θανάτου τὴν ἰσχὺν εὐαγγελιζομένων· καὶ πολλῶν ἄλλων δωρεῶν τε καὶ εὐεργεσιῶν ἀξιούμενοι, οὐδὲν μὲν τούτων καθορᾶν γνώμην εἶχον, οὐδ' ἀμείψασθαι [2] τὸν εὐεργέτην· πρὸς μόνην δὲ τὴν θεομάχον ἐξωτρύνοντο γλῶσσαν, καὶ τῶν βλεπόντων καὶ ἀκουόντων ἁρπάζοντες τὸ ἀξίωμα, καὶ σφίσιν αὐτοῖς περιτιθέντες, ὅτι ἀκούειν ἤθελον τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων, σάλπιγγος γεγωνοτέρως αὐτοὺς πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀνακαλουμένων, καὶ πολλοὺς τῶν ἐθνῶν πρὸς αὐτὴν συναγόντων, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἀναδιδασκόντων. οὔτε τὰ ὑπ' ὄψιν τελούμενα τῶν θαυμάτων βλέπειν ἐβούλοντο, πρὸς μόνας δὲ τὰς δυσφημίας, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ τὴν γλῶτταν ἐξώπλιζον. διόπερ εἰκότως αὐτοῖς τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας οὐκ ἐπιστεύετο, χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων, καὶ διότι μεῖζον αὐτοῖς κρίμα περιῆπτε πιστευόμενον [3]. οὕτω γὰρ ἄν τις μειζόνων ἀξιοῦται, ὁ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἀντὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ἀπονεύει, οὗτος [4] διπλῆς ἔνοχος κατακρίσεως, τῆς τε προλαβούσης κακίας, καὶ τῆς ἐπ' αὔξησιν μοχθηρίας τὴν εὐεργεσίαν ποιησαμένης προαιρέσεως.

posita est & ab aliis evangelistis in sensum particulæ *quoniam* usurpata, quodque prohibitiva particula vim præsefert negativæ.

V. Sic porro paternam amentiam & improbitatem adoptando gens Judæorum, dominicis sese documentis & auxiliis privare in lucro ponebant. Etenim non solum fontes corporeæ generationis ad illos referebant, verum etiam magis cæcitatem cordis, & animi ingratitudinem. Maris vetus Israel humidos fluctus pedestri itinere transmiserat; columna ignis & nubis semitam illis sine molestia præparabat; ille quidem noctu ardentem tædam incendens, simulque ingratum populum veluti manu ducens; ista vero molestum solis jubar, ceu domorum tectum, propulsans, diemque profectionis diem efficiens lætitiæ: atque ut compendio dicam, cum beneficiis quæ omne mentis captum superant fruerentur, omnibusque vitæ bonis diffluerent ac pinguescerent; recalcitrabant tamen potius, & in Dei contumeliam furiose erumpebant, idololatricarum abominationum cultum pro fide in creatorem usurpantes. At qui ejusdem sententiæ non minus quam generis nati sunt filii, per salvatoris nostri adventum similium, atque adeo longe sublimiorum miraculorum quæ perpetrabat spectatores facti; dum modo morbi corporum irremediabiles verbo fugabat, modo a dæmoniacis noxis & insidiis creatura liberabatur; dum spiritualia vulnera documentis sanabantur, quæ mortificatam jam mortis potestatem feliciter annunciabant: dum multis aliis donis & beneficiis digni habiti sunt, ad nullum horum animum intendere voluerunt, nec benefactori vices reddere. Quinimmo pugnacem dumtaxat in Deum linguam exacuebant, arripientesque prærogativam videntium & audientium hominum, sibique illam tribuentes, nec audire voluerunt dominica verba, quæ sonantius multo quam tuba illos ad salutem vocabant, multosque ex gentilibus ad eam congregabant, & veritatis cognitione imbuebant: nec quæ ob oculos illorum fiebant prodigia intueri voluerunt, sed ad sola contumeliosa verba mentem linguamque suam armabant. Propterea jure illis mysteria regni non credebantur: præter cetera enim, iccirco etiam quia majorem illis peperissent damnationem si credita fuissent. Quanto enim quis majoribus dignatur, & is ad pejus propendet potius, quam in melius mutatur; homo hujusmodi duplicis est reus damnationis, sive propter antecedentem malitiam, sive propter voluntatem, quæ beneficio abutitur ad incrementum pravitatis.

Ὅτι δὲ μὴ ἀποκληρωτικόν ἐστι τὸ δεδόσθαι μὲν τοῖς μαθηταῖς ἐπιγνῶναι τὰ μυστήρια, τοῖς δὲ μή, καὶ πρότερον μὲν ἀποδέδεικται· οὐδὲν δὲ ἧττον παρίστησι καὶ ὁ σωτήρ, μακαρίζων τοὺς μαθητάς, ὅτι βλέποντες βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες ἀκούουσιν. ὁ μακαρισμὸς γὰρ παρά γε τοῖς λογίοις, καὶ μάλιστα τοῖς κυριακοῖς, οὐκ ἀνάγκης ἐστὶν εἰσαγούσης τὸ ἀπαραίτητον, προαιρέσεως δὲ γινομένης τοῦ βελτίονος. μακάριος γὰρ ἀνήρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. καί, μακάριος ἀνήρ, ὃς οἰκτείρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κατὰ συνέχειαν πολλοὺς μακαρισμοὺς συνάπτων, οὐδένα τούτων, ἐφ' ὧν ἀποκλήρωσις ἔχει τὴν ἰσχύν, ἀπονέμει, εἰς ἐκείνους δὲ συνάγει πάντας, ὧν ἀρετὴ καρπὸς ὑπάρ-

VI. Quod vero ex hereditario quodam jure non proveniebat, ut daretur discipulis cognoscere mysteria, ceteris vero non item, satis in antecedentibus demonstratum est. Nihilominus & sospitator noster id ostendit, dum beatos prædicat discipulos, quia vident, & audientes audiunt. Beatitudo enim in scripturis, ac præsertim in Evangeliis, non refertur ad necessitatem quæ irrecusabilem rem inducat, sed ad arbitrium quod rem eligit meliorem. Etenim *Beatus vir, qui non incessit in concilio impiorum*: &, [a] *Beatus vir, quem miseret animarum jumentorum suorum.* Salvator vero etiam multas continenter subjungens beatitudines, nullam illorum tribuit illis rebus, in quibus fortuna dominatur; sed universas confert in eos, quorum fructus est virtus,

[a] Prov. XII. 10.

1. Al. βιασμάτων.
2. Ms. ἀμύνασθαι.
3. Error typogr. pro πιστευόμενα, ut videtur.
4. Al. οὕτως.

χει, καὶ γεώργιον τῆς προαιρέσεως. οὐκοῦν οὔτε τοῖς μαθηταῖς κατ' ἀποκλήρωσιν ἐδέδοτο τὰ μυστήρια γνῶναι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, οὔτε τοῖς ἀγνώμοσι τῶν Ιουδαίων τούτων ἡ ἄγνοια. ἀλλ' ὅτι τυφλούς τε καὶ κωφοὺς ἑκόντες ἀπέφηναν ἑαυτούς· τούτων ἀναξίους ἡ θεία καὶ ἀδέκαστος κρίσις διήλεγξεν. πῶς οὖν τῶν μαθητῶν ὁ ἠγαπημένος τὸ τῆς θεολογίας ὄργανον, λέγει· τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὐδὲν ἔργον ἐκ τῶν εἰρημένων ἤδη συνιέναι. εἰ μὲν γὰρ μὴ ἐκάλει τοῦ λόγου τὸν Ησαΐαν μάρτυρα, ἢ [1] ἐφ' ἑτέρου θεωρήματος προῆγε τὰς αὐτὰς φωνάς, ἀπορίας ἄϋπνος ὑπῆρχεν ἀφορμή, καὶ ζήτησις παρὰ τὰς εἰρημένας ἄλλης ἐπιλύσεως. ἐπεὶ δὲ διὰ τῶν προφητικῶν καὶ ταῦτα προάγεται λόγων, ἐξ ὧν σαφεστάτη καὶ οὐδὲν ἄπορον ἐπιφέρουσα ἐξέλαμψεν ἡ διάνοια, καὶ μὲν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν, ὅσον ἦν ἀμφισβητούμενον, διεκρίθη· δῆλον ὅτι προδιαλέλυται καὶ ἅπερ ἔμελλεν ἐπὶ τῶν ῥημάτων τούτων διαπορεῖσθαι. ἴσον γὰρ ὁ πρῶτος ἀναγραψάμενος τὰς δεσποτικὰς πράξεις ἐκδιδάσκειν δύναται [2] τό, τετύφλωκεν καὶ πεπώρωκεν, καὶ τό, διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν.

Εἰ δέ τις τό, τετύφλωκεν καὶ πεπώρωκεν, οὐ προηγούμενα πάθη, ἀλλ' ἐκείνοις ἑπόμενα μᾶλλον θείη, οἷόν τινα ἀντιμισθίαν τῶν φθασάντων ὄντα· οὐδ' οὕτως ἂν εἴη σκοποῦ διαμαρτάνων, δι' οὗ φέροιτ' ἂν οὐ πόῤῥω τῆς ἀληθείας. ἐπεὶ γὰρ ἑκόντες ἔμυσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα συνέσχον, τούτων προηγησαμένων τῶν παθῶν ποινὴ γέγονεν αὐτοῖς ἐπακολουθήσασα τῇ ἑκουσιότητι τῆς μοχθηρᾶς γνώμης ἡ τύφλωσις καὶ ἡ πώρωσις, ὧν ἓν εἴη καὶ τὸ μὴ δεδόσθαι αὐτοῖς τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας γνῶναι. ἔστι δὲ καὶ πρὸ βραχέως ἀκοῦσαι λέγοντα τὸν Ιησοῦν, ὡς αὐτὸς ὁ τῆς βροντῆς ἔγραψεν υἱός· ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ τὸ σκότος ὑμᾶς καταλάβῃ. καί, ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει. ἔλαμψεν μὲν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν παραγεγονὼς ὁ τοῦ κόσμου σωτήρ. οἱ δὲ οὐκ ἠθέλησαν ἐνατενίσαι πρὸς αὐτό, οὐδ' ἐν τῇ σελασφόρῳ αἴγλῃ τῶν δογμάτων αὐτοῦ περιπατεῖν. διὸ ἀκολούθως αὐτοὺς κατέλαβεν ἡ σκοτία δίκην ἀπαιτοῦσα τῆς προκατασχούσης αὐτοὺς μοχθηρίας. καὶ τοῦτο λέγοιτ' ἂν τετυφλῶσθαι καὶ πεπωρῶσθαι εἰκότως. καὶ ὥσπερ τῷ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ ἕπεται καὶ τὸ εἰδέναι ποῦ ὑπάγει, οὕτως τῷ μὴ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ [3] συνακολουθεῖ τό, βαδίζοντα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶναι, καὶ τυφλῶν καὶ πεπωρωμένων ὁδὸν ἀθλίως ἐξανύειν. προείρηται δὲ καί, ὡς τῆς δεσποτικῆς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας ἡ ἀστραπὴ τυφλοὺς καὶ πεπωρωμένους ἐστηλίτευσεν τοὺς Ιουδαίους, καὶ τὴν πρὶν ἐνοῦσαν τοῖς ψυχικοῖς αὐτῶν ὄμμασι λήμην [4] καὶ ἀβλεψίαν ἐμφανεστέραν δὲ καὶ κατάδηλον ἐποίησε μᾶλλον· ὥσπερ γὰρ ὁ αἰσθητὸς οὗτος καὶ περικαλλὴς ἥλιος λαμπρὰς τοῦ δίσκου τὰς ἀκτῖνας ἐναφιείς, ἐλέγχει τοὺς νοσοῦντας τὰ ὄμματα· οὕτω καὶ ὁ νοητὸς ἥλιος, τὸ φῶς τὸ ἄδυτον καὶ ἀνέσπερον, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ, καὶ διὰ τῶν θεοπρεπῶν τε καὶ ὑπὲρ λόγον θαυμάτων ἐναστράψας αὐτοῦ τῆς θεότητος τὴν αἴγλην, ἐπὶ πλέον διήλεγξεν τῶν ἀγνωμόνων Ιουδαίων τὸ προκατασχὸν αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα σκότος, καὶ τὴν ἀβλεψίαν. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐγκόσμιος ἥλιος οὐκ ἔστιν αἴτιος τῆς τυφλό-

A atque proventus quidam arbitrii. Itaque nec discipulis forte fortuna datum est nosse mysteria regni Dei, neque impiis Judæis horum esse ignaros. Sed quoniam cæcos surdosque sponte seipsos effecerunt, his indignos divinum illibatumque judicium eos arguit. Quomodo ergo dilectus discipulus, organum illud theologiæ, dixerit: [a] *Excæcavit eorum oculos, & quasi callum obduxit cordi eorum*, facili ex dictis negotio jam licet intelligere. Si enim non adduxisset orationis suæ testem Isaiam, vel in alio proposito adduxisset easdem voces, esse fortasse posset quædam ambigendi occasio, & quæstio quæ aliam præter dictas solutionem postularet. At quia ista quoque per prophetica proferuntur verba, ex quibus manifestissima nullamque inferens dubitationem B effulsit sententia; immo vero etiam in aliis evangelicis verbis quidquid dubii inerat, declaratum est: propterea liquet jam in antecedentibus dissolutum fuisse quicquid in verbis istis difficultatis moveri potuisset. Ex æquo enim primus qui dominica gesta descripsit, docet accipiendum tum illud *Excæcavit & obduravit*; tum illud, *Propterea in parabolis loquor, quia videntes non vident, & audientes non audiunt*.

VII. Quod si quis illud *Excæcavit & callum obduxit*, non pro antecedentibus affectionibus, sed potius pro inde consequutis accipiat, tamquam quæ retributio quædam fuerint & merces præcedentium: C ne hoc quidem pacto a scopo aberraret, cum haud longe a veritate vel sic abriperetur. Quandoquidem enim ultro oculos clauserunt & aures obturarunt, harum præcedentium affectionum consequens pœna fuit excæcatio & obduratio, quæ illis contigit ob voluntariam pravitatem animi, ex quibus pœnis una etiam illa fuerit, quod datum ipsis non sit nosse mysteria regni. Licet vero audire Jesum paullo ante dicentem, sicut ipsemet tonitrui filius scripsit: *Adhuc modicum tempus lumen vobiscum est. Ambulate donec lumen habetis, ut ne tenebræ vos comprehendant*. Et, *Qui ambulat in tenebris, non videt quo vadit*. Affulsit quidem lux vera salvator mundi qui venit; at illi noluerunt oculos in illum intendere, neque in fulgentissimo splendore doctrinarum ejus ambulare. Icd circo consequenter eos tenebræ comprahenderunt, D quæ pœnas exigerent iniquitatis quæ illos jam præoccupaverat. Id porro dici potest merito excæcari & obdurari. Ac quemadmodum volenti ambulare in luce usu venit & videre quo pergat; sic non volenti ambulare in luce contingit, ut in tenebris incedat, atque cæcorum hebetatorumque viam miserabiliter absolvat. Antea vero etiam dictum est, quod dominicæ & salutaris doctrinæ fulgor cæcos obduratosque coarguit Judæos, quodque vitium illud quod jam inerat in spiritualibus eorum oculis hebetatamque aciem mentis longe manifestiorem longeque evidentiorem effecit. Quemadmodum enim sensibilis iste & pulcherrimus sol fulgentes sui disci E radios emittens, quinam oculis laborent ostendit; sic etiam intellectualis sol, lumen inquam illud occasus & vesperi nescium, Chistus Deus noster, in mundum veniens, atque per divina & super hominum mentem posita prodigia, fulgente suæ divinitatis splendore, multo magis ostendit consceleratissimorum Judæorum quænam tenebræ oculos animæ præoccupassent, & quanta cernendi hebetudo. At quemadmodum mundanus sol non est cæcitatis caus-

[a] Prov. xII. 40.

1. Sic Colbert. al. εἰς.
2. Ms. δυνασθαι, nec punctum habet post γάρ. Sed in Ms. omnia constabunt si legas διδάσκει.

3. ἕπεται ..... ἐν τῷ φωτὶ, sunt ex Colb.
4. Al. λίμην.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τητος, ἐλέγχων τὴν ἀβλεψίαν τῶν ἐνεχομένων τῇ νόσῳ, οὕτω καὶ ὁ ὑπερκόσμιος καὶ νοητὸς ἥλιος, τὸ ἀπαράλλακτον καὶ ἀληθινὸν ἀπαύγασμα τοῦ πατρὸς, τὴν προκατασχοῦσαν τύφλωσιν τῶν ἑαλωκότων τῷ πάθει στηλιτεύων, οὐδαμῶς οὐκ ἂν αἴτιος νομισθείη, εἰ καὶ τετυφλωκέναι λέγοιτ' ἂν, διότι μηδὲ πρὶν λανθάνουσαν τὴν πώρωσιν αὐτῶν τὸ ἐσκοτισμένον τῶν λογισμῶν μᾶλλον ἐθριάμβευσεν. εἰ γὰρ μὴ τοσαύτη τοῦ θείου φωτὸς ἐνήστραπτεν ἡ λαμπρότης, ὥστε καὶ τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένων ἐθνῶν καταυγασθῆναι τὰς διανοίας, καὶ πρὸς τὴν θεογνωσίαν ἀναβλέψαι, οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον τυφλὸν τὸ Ἰουδαίων ἐδείκνυτο γένος. ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ἔργων προϊοῦσα τῆς αἴγλης ὑπερβολὴ, καὶ τῆς φωτιστικῆς δυνάμεως ἡ ἐνέργεια, καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ ἀνάβλεψις, ἔλεγχος σαφὴς καθίστη τῶν μὴ προσδραμόντων τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας, καὶ καταυγασθέντων τὴν εὐσέβειαν, ὅπερ ἑκούσιον ἑαυτοῖς κατεσκεύασαν τὴν τύφλωσιν, καὶ τῆς παγκοσμίου σωτηρίας ἑαυτοὺς ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀπονοίας ἀπεστέρησαν.

A sa dum ostendit habetudinem eorum qui eo morbo detinentur; sic & supernus ac spiritualis sol, immutabilis ille & verus splendor patris, coarguens cæcitatem antecedentem eorum qui eo malo capti essent, nullo prorsus modo caussa reputari debet, quantumvis excæcasse diceretur, propterea quod potius de non latente eorum cæcitate, obtenebrata scilicet ratione triumphum egit. Si enim tanta divini luminis non affulsisset illustratio, ut vel gentium quæ sedebant in tenebris & umbra mentes illustratæ fuerint respexerintque ad Dei cognitionem, non utique usque adeo cæcum demonstraretur Judæorum genus. At splendoris magnitudo quæ ex operibus procedebat, illuminantisque virtutis efficacia, B necnon & gentium contuitus, argumentum est manifestum eorum qui non accurrunt ad lumen veritatis, nec pietate illustrantur; quod nempe voluntariam sibimet cæcitatem ingesserunt, atque communi omnium salute per extremam amentiam seipsos privarunt.

γʹ. Ερώτησις παʹ.

Τί ἐστι; ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύωμεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· καταλλάγητε τῷ πατρί.

III. INTERROGATIO LXXXI.

Quid sibi vult? [a] *Pro Christo igitur legatione fungimur, tamquam Deo per nos adhortante: conciliamini Patri.*

Εἴρηται τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀντὶ, τοῦ Χριστοῦ· ὡς τῶν μαθητῶν ἀντὶ τοῦ διδασκάλου τὴν διακονίαν παρειληφότων. νοήσαις δ' ἂν, ὡς καὶ ἡμεῖς πολλάκις ὑπέρ τινων σπουδαίων πρεσβείαν ποιούμενοι, καὶ τοῦ προσώπου [1] προσεπιβαλλόμενοι [2] μνήμην, αἰδεσιμωτέραν τὴν πρεσβείαν ποιοῦμεν. τοῦτο καὶ Παῦλος πράττει, ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πρεσβεύομεν λέγων, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ πρόσωπον μεγέθους εὐλάβειαν [3] καθιστῶν τοὺς, οἷς προσάγεται ἡ πρέσβεια. ὑπὲρ ἐκείνου τοίνυν παρακαλοῦμέν φησι, τοῦ τὸν κόσμον ἐν θανάτῳ καταλλάξαντος. ὥστε χρὴ καὶ ἡμᾶς πειθηνίους εἶναι, ἐπεὶ τό γε ἐφ' ἡμῖν, ἡ πολλὴ καὶ ἄφατος ἐκείνη περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπία τὸ ἄπρακτον ἕξει καὶ ἐφύβριστον. εἶτα τὸ πρόσωπον ἐπὶ πλέον ἐπαίρων, φησίν· ὅτι ὁ Θεὸς ἁμαρτίαν μὴ γνόντα αὐτὸν ἁμαρτίαν ἐποίησεν. καὶ πάλιν ἑτέρας αὐξήσεως προσθήκη ἐκ τῆς εὐεργεσίας λαβοῦσα τὸ ὕψωμα, ἵνα ἡμεῖς Θεοῦ φησιν δικαιοσύνη γενώμεθα ἐν αὐτῷ. συνεργοῦντες δέ φησι καὶ παρακαλοῦμεν, μὴ εἰς κενὸν τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν δέξασθαι ὑμᾶς· οὕτως ἑαυτὸν ὁ Παῦλος διασαφεῖ οἷον ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβευόμενος. ἵνα τί γένηται; ἵνα τὴν ἐκείνου χάριν τοσαύτην οὖσαν μὴ κενὴν, τό γε ὑμέτερον μέρος, ἀπελέγξῃ [4]. οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον τὴν πρεσβείαν ὑμῖν προσάγομεν, ἀλλ' ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς μεθ' ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ παρακαλοῦντος. ἐντράπητε τοὺς πρεσβευτὰς, δυσωπήθητε τοὺς παρακαλοῦντας, εὐλαβήθητε τὸν [5] ὑπὲρ οὗ ἡ παράκλησις. τούτου δὲ τοῦ ῥητοῦ [6] ἐκλαμβανομένου, καὶ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐκ ἀντὶ, Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς εἴρηται, κατ' ἀλήθειαν παραληφθήσεται.

C I. Dictum est *pro Christo*, tamquam, *Christi*: quasi discipulis loco magistri ministerium consequutis. Cogites porro, quod & nos crebro de gravibus quibusdam legatione fungentes, ac personæ memoriam facientes, venerabiliorem reddimus, legationem. Hoc & Paullus agit, *Pro Christo legatione fungimur* inquiens: ex personæ magnitudine in reverentiam conjiciens eos, apud quos fit legatio. Pro illo igitur hortamur inquit, qui mundum morte sua reconciliavit. Quare oportet ut & nos obedientes simus, alioqui ex parte nostra, magna & ineffabilis illa erga nos benignitas inutilis evadet & contumeliis affecta. Deinde personam adhuc amplius extollens, inquit: *Quia Deus peccatum ne-* D *scientem illum, peccatum fecit*. Et rursus alterius amplificationis accessio, quæ ex beneficio sublimitatem acquirit: *Ut nos Dei* inquit *justitia fiamus in illo*. Inquit autem: *Cooperantes etiam adhortamur, ne in vacuum Dei gratiam accipiatis vos*. Sic seipsum Paullus declarat, quomodo pro Christo legatione fungatur. Quo nempe fine? Ne illius gratiam, quæ tanta est, vacuam ex parte vestra reddatis. Non modo vero nos apud vos legatione fungimur; sed ipso quodammodo Deo & patre nobiscum pro filio supplicante: Reveremini legatos, auscultate adhortantibus, rationem habete ejus, pro quo fit rogatio. Hoc igitur vocabulo sic accepto, E etiam illud *Pro Christo*, non tamquam *Christi*, sed sicut dictum est, obvio sensu accipietur.

δʹ. Ερώτησις πϛʹ.

Διὰ τί προσκυνεῖ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου;

IV. INTERROGATIO LXXXVI.

Ut quid [b] *adorat summitatem virgæ?*

Προσκυνεῖ μέντοι τὴν ῥάβδον τοῦ παιδὸς ὁ νοῦς ὁ ὁρῶν Θεόν· τοῦτο γὰρ ὁ Ἰσραήλ· ὅτι ἐκ τῆς ῥάβδου ἄνθος προεμήνυε προσκυνηθήσεσθαι

I. Adorat quidem virgam filii *mens videns Deum* *: Hoc enim significat *Israel*: quoniam ex virga florem præsignificabat adorandum

a II. Cor. V. 20. *b* Hebr. XI. 21.

1. Ms. τὸ πρόσωπον. 2. Colb. προσυποβαλ. 3. Sic Colb. at Ms. εὐσέβειαν. Forte tamen præcedere debet εἰς hanc vocem.

4. Error videtur typogr. pro ἀπελέγξητε. 5. Al. τοῖς. 6. Videtur deesse οὕτως.

* Etymon nominis *Israel*, ut etiam Philo censebat.

οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ νέου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ γεγηρακότος Ἰσραήλ. ἀλλὰ καὶ τὰς εὐλογίας τοῖς παισὶν [1] οὐκ ἐπίσης μερίζει. ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐλογίαις ὑποβάλλει, τοὺς δὲ υἱοὺς ἀρᾶς ἀπελέγχει. διότι ὥσπερ οὗτος τὸν παλαιὸν ἀπέτεκεν λαόν, οὕτω καὶ ὁ κύριος ταῖς πνευματικαῖς ὠδῖσι τὸν νέον ἀπογεννᾷ λαόν, καὶ τῆς εὐλογίας μεταδίδωσιν, οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς παρεσκευακόσιν ἀξίους ἑαυτούς. οὐ φιλοτιμίᾳ τοίνυν διανέμει τὴν εὐλογίαν τοῖς τέκνοις ὁ Ἰακὼβ, ἀλλὰ τὰς πράξεις τούτων κριτὴν ποιεῖται τῆς διανομῆς.

A non modo ab juniore, verum etiam a seniore Israel. Quin etiam benedictiones filiis non ex æquo omnibus impertit: sed quosdam benedictionibus onerat, filios vero nonnullos maledictioni obnoxios evincit. Quapropter quemadmodum iste veterem genuit populum; sic etiam Dominus spiritualibus quibusdam doloribus novum generat populum, quem benedictionis participem facit, non quidem universum, sed eos qui seipsos dignos reddiderunt *. Non ergo ambitioso quodam studio partium distribuit benedictionem filiis suis Jacob, sed actiones eorum arbitrum distributionis constituit.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

ε. Ἐρώτησις πζ.

Τί ἐστιν· οἶδα, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν.

TOῦτο οὐκ εἰς ἑαυτὸν ὁ Παῦλος εἴρηκεν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπίνης οἰκειούμενος φύσεως. τότε δὲ οὐκ οἰκεῖ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ σαρκὶ ἡμῶν, ἡνίκα ἔθει καὶ χρόνῳ καταδουλωθέντες τῇ ἁμαρτίᾳ ἔμμονόν τε καὶ δυσεξάλειπτον ἐν ἑαυτοῖς φέρομεν τὸ κακόν. ὁ γὰρ δουλωθεὶς τῇ χρονίᾳ τούτων διατριβῇ, κἂν βουληθῇ πάλιν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐπαναδραμεῖν, δύσεργόν τι καὶ δυσήνυστον εὑρίσκει τὴν βουλήν. διό φησιν· οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, τουτέστιν, οὐκ ἐμοῦ οἶδα τὸ ἔργον. πῶς γὰρ ὅγε στενοχωρούμενος ὑπ᾽ αὐτοῦ; ἀλλὰ τῆς οἰκούσης ἐν ἐμοὶ ἁμαρτίας, ἑδραίαν καὶ ἀμετακίνητον τὴν οἴκησιν κεκτημένης [2]. διὸ καὶ ἀποδύρομαι, τὴν ἐλευθερίαν ζητῶν, καὶ ἀνακράζων· ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, καὶ ἑξῆς.

B

V. INTERROGATIO LXXXVII.

Quid est illud: [a] *Scio, quod non habitat in me, id est in carne mea bonum?*

I. HOC non de seipso Paullus dixit, sed adoptando humanæ naturæ personam. Tunc porro non habitat bonum in carne nostra, quando moribus & tempore facti mancipia peccati, immanentem in nobis, & quæ difficile deleri possit, malitiam gestamus. Qui enim captivus evasit diuturna hujusmodi mora, tametsi velit rursus ad virtutem recurrere, invenit consilium suum difficile admodum posse exsecutioni & operi mandari. Propterea dicit: *Non amplius ego operor illud*. Idest, C non meum novi opus: quei enim, cum ab illo constringar? sed inhabitantis in me peccati, quod firmum immotumque domicilium obtinet. Quare etiam ingemisco, libertatem quærens, & clamans: *Infelix ego homo! &c.*

ς'. Ἐρώτησις πη.

Τί ἐστιν τό· ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· καὶ τίς ἐστιν ὁ τοῦ διαβόλου πατήρ;

ΠΡῶτον μὲν ἀντιφθέγγεται, τὸ μηδαμοῦ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν γραφῆς, μήτε κατὰ τὰ παλαιότερα, μήτε ἐν αὐτῇ τῇ χάριτι, πατέρα τοῦ διαβόλου λαβεῖν τὸ ῥῆμα τὸ εἰρημένον, καίτοιγε πολλοὶ πολλάκις περὶ τῆς πονηρᾶς ἐκείνης δυνάμεως καταβέβληνται λόγοι. ἀλλὰ σατὰν μὲν καὶ διάβολον καὶ ἀποστάτην, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν ἀρχέκακον τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸν εὑρίσκεται τὰ λόγια ὀνομάζοντα, καὶ υἱὸν ἔσθ᾽ ὅτι διαβόλου τὰς πονηρὰς αὐτοῦ γονὰς ἐν ἑαυτῷ δεικνύντα, καὶ τῷ χαρακτῆρι τῆς πλάνης διαμορφούμενον. ὡς τὸ πρὸς τὸν Ἐλύμαν εἰρημένον τῷ μακαρίῳ Παύλῳ, υἱὲ διαβόλου. ἀλλ᾽ ἓν μὲν τοῦτο, τὸ μηδαμοῦ κατονομάζεσθαι πατέρα διαβόλου τῷ ἰδιώματι τῆς γραφῆς.

VI. INTERROGATIO LXXXVIII.

Quid est illud: [b] *Vos e patre diaboli estis? Et quis est diaboli pater?*

I. PRimo quidem obstat, quod nusquam in sacra scriptura, neque in veteri testamento, neque in ipsa Gratia, *patrem Diaboli* significet D dictum vocabulum; tametsi multoties de maligna illa potestate sermo fiat. Verum *Satan*, aut *Diabolum*, aut *Apostatam*, & his similia, invenimus a sacris eloquiis nominari mali auctorem, & generis nostri hostem: *filium* etiam *Diaboli* aliquando dici eum, qui malignas ejus soboles in seipso ostendit, & characterem erroris portat. Sic est illud ad Elymam dictum a beato Paullo, *Fili Diaboli*. Hoc unum est, nusquam *pater diaboli* nominatur ex proprietate sacræ scripturæ.

Δεύτερον δὲ, οὐ περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου, τίς ὅλως [3] ἦν, τῷ σωτῆρι πρόκειται σκοπὸς, ἀλλὰ τίνος πατρὸς παῖδας ἑαυτοὺς ὁ τῶν Ἰουδαίων ἀγνώμων λαὸς παρεσκεύασαν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι. καὶ γὰρ νῦν μὲν ἔλεγον πατέρα ἔχειν τὸν Ἀβραὰμ, νῦν δὲ, ἡμεῖς πατέρα ἕνα ἔχομεν τὸν Θεόν. οὐχὶ δὲ, πατέρα ἔχομεν τὸν πατέρα τοῦ Θεοῦ. καὶ ὁ σωτὴρ ἀπάγων τῆς πατρικῆς ἐν τῇ κλήσει σχέσεως, ἐπείπερ αὐτοὶ ἑαυτοὺς διεσχίσαντο καὶ διετέμοντο τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος, τολμᾶτέ φησι λέγειν ἑαυτοὺς υἱοὺς εἶναι τοῦ πατρός; ὑμεῖς τοῦ διαβόλου ἐστέ. εἶτα καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ θέλετε ποιεῖν. οὐχὶ τοῦ πατρὸς δηλονότι τοῦ δια-

II. Deinde vero, non de patre diaboli, quis omnino esset, loqui propositum erat salvatori; sed cujusnam patris filios seipsos sceleratus Judæorum E populus & esse & vocari effecissent. Aliquando enim dicebant, se patrem habere Abraham, aliquando vero, *Nos patrem unum habemus Deum*; non vero, *Patrem habemus Patrem Dei*. At salvator mulctans eos ratione etiam paternitatis quæ in nomenclatura posita est, propterea quod se ipsi separaverant ac divellerant ab ejus similitudine; Audetis, inquit, dicere vosmet filios esse patris? *Vos Diaboli estis*. Deinde, *Et præcepta ejus vultis facere*. Non utique patris diaboli. Ubinam enim tra-

a Rom. VII. 18. *b* Joan. VIII. 44.

1. Forte πᾶσι. 2. Coisl. κεκτημένη, Colbert, κτησάμενος. 3. Sic Colb. al. ὁ λόγος.

* Hæc ad perseverantiam, & bonum gratiæ usum referenda.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

βόλε. πῦ γὰρ παραδέδωκεν ἐκεῖνος ἐντολὰς, ὃς ὅλως οὐδὲ γνωρίζεται τῇ γραφῇ; ἀλλὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ διαβόλε, ὅς ἐςιν ὑμέτερος πατήρ. αἵ τινές εἰσι, πορνεία, μοιχεία, κλοπὴ, φόνος, ψεῦδος, κ὏ ὅσων ἄλλων ἐκεῖνος κακῶν σπορεὺς τῇ γνώμῃ γέγονεν, καὶ ἀρχηγὸς τολμᾶσθαι τὰ ἀτόλμητα καὶ κατεπράττεσθαι. κ὏ τὸ, ἐκεῖνος ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐςὶν, εἰς τίνα ἂν οἰκειότερον ἀνενεχθείη, ἢ εἰς αὐτόνγε τὸν διάβολον, ὃς τῇ γλώσσῃ τὸν Αδὰμ τοῦ παραδείσε ἐξέβαλεν, κ὏ πρόξενος αὐτῷ θανάτε κ὏ φθορᾶς γεγένηται; Θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων [1]. τίς δὲ ἕτερ☉ τὸν θάνατον διὰ τῦ ψεύδες ἐχαλκεύσατο, κ὏ κατὰ τῶν σπλάγχνων τοῦ Αδὰμ τὴν φθορὰν, εἰ μὴ ὁ παραδὺς μὲν τὸν ὄφιν, δι' αὐτῦ δὲ τὸν θανατηφόρον ἰὸν τῆς εἰς Θεὸν βλασφημίας τῇ γυναικὶ, καὶ διὰ ταύτης τῷ Αδὰμ κερασάμενος;

Εκ τύτων οὖν ἁπάντων κ὏ ἑτέρων τοιύτων δείκνυται, περὶ τῦ διαβόλε τὸν σωτήριον διαλαμβάνειν λόγον, κ὏ τῦτον πατέρα κατονομάζειν τῶν ἀγνωμόνων Ιυδαίων. κ὏ γὰρ κἀκεῖνοι τὸν Θεὸν ἐφιλοτιμοῦντο πατέρα καλεῖν, κ὏ εἰς υἱὺς αὐτῦ καταλέγεσθαι. εἰς δύο δὲ μοίρας μερίζων ὁ σωτὴρ τὸν παρόντα λόγον, συμπλέκει μὲν πάλιν ἑκατέρῳ ἑκάτερον· νῦν μὲν προτάττων τὸν διάβολον, κ὏ ὑποτάττων τὺς Ιυδαίυς, νῦν δὲ προκαταλέγων τὺς Ιυδαίυς [2], εἶτα ἐπάγων τὸν διάβολον. διὸ περὶ τῦ διαβόλε προδιαλαβὼν, κ὏ ἐκ τῆς τῶν ἔργων συγγενείας καὶ ὁμοιότητος δείξας τὺς Ιυδαίυς πατέρα ἔχειν αὐτὸν, μεταβαίνει πάλιν ἐπ' αὐτὺς τὺς Ιυδαίυς, δι' ὧν κ὏ ἡ ὅλη τῦ λόγου γέγονεν εἰσβολὴ, καί φησιν· ὅταν ὁ Ιουδαῖ☉ τὸ ψεῦδος λαλῇ, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς νυνὶ λέγοντες, πατέρα ἔχομεν τὸν Θεὸν, καὶ, πατέρα ἔχομεν τὸν Αβραὰμ, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. τουτέστιν ἀπὸ κοιλίας φωνεῖ, κ὏ οὐκ ἐκ τῶν κελμάτων τῦ πνεύματος. ὅτι δὲ ψεύστης ἐστὶ, κ὏ ἐξ ὧν αὐτὸς ἀλαζονεύεται, δείκνυται, καὶ ἐξ ὧν ἔθετο ἑαυτῷ πατέρα διὰ τῆς τῶν πράξεων ὁμοιότητος, περιφανῶς ἀναδείκνυται. διὸ καί φησιν· ὅταν ὁ Ιυδαῖος τὸ ψεῦδος λαλῇ, ὅτι ψεύςης ἐςὶ κ὏ αὐτὸς, κ὏ ὁ πατὴρ αὐτῦ. ὃν ὁ σωτὴρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὸν διάβολον, κ὏ ὐκ ἄλλον εἶναι ἀπεφήνατο κ὏ κατωνόμασεν.

didit ille mandata, qui omnino nec comparet in Scriptura? sed præcepta diaboli, qui est pater vester. Hæc præcepta sunt, Fornicatio, mœchia, furtum, homicidium, mendacium, & quorumcumque aliorum malorum ipse sua voluntate seminator fuit, & auctor, ut homines non audenda auderent & perpetrarent. Et illud, *Ipse ab initio homicida est*, in quemnam congruentius referri posset, quam in ipsum diabolum, qui lingua Adamum de paradiso expulit, eique mortis & corruptionis conciliator fuit? *Deus enim mortem non fecit, nec delectatur in interitu viventium.* Quis porro alius mortem per mendacium elaboravit, & in visceribus Adæ corruptionem, nisi is qui serpentem subiens per illum letale venenum blasphemiæ in Deum mulieri, & per illam Adæ propinavit?

III. Ex his itaque omnibus aliisque similibus liquet, de diabolo dominicum tractare eloquium, huncque patrem nominare nequam Judæorum. Nam & ipsi gloriabantur vocare Deum patrem, & in filios ejus censeri. Salvator porro in duas partes dividens hunc sermonem, connectit tamen alterum alteri, modo præponens diabolum, & subjiciens Judæos, modo vero prius Judæos percensens, deinde diabolum subinferens. Quare de diabolo antea loquutus, atque ex operum affinitate & similitudine demonstrans Judæos habere illum patrem, transit iterum ad Judæos ipsos, propter quos tota orationis ratio instituta fuerat, & ait: Quoties Judæus falsitatem loquitur, quemadmodum & vos nunc dicentes, *Patrem habemus Deum, & Patrem habemus Abraham*, de suo loquitur; hoc est ex ventre vocem emittit, non ex sententiis Spiritus. Quod vero sit mendax, tam ex iis unde ille gloriatur, ostenditur, quam ex iis, unde sibi patrem accersivit propter operum similitudinem, insigniter demonstratur. Quamobrem etiam ait: Quoties Judæus falsitatem loquitur, mendax est & ipse & pater ejus. Quem salvator, ut sæpe dictum est, diabolum, & non alium esse, asseruit & nominavit.

ζ. Ερώτησις ζ΄.

Εξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτῦ γεννώμενον δεῖ λέγειν, ἢ γενόμενον, δι' ἑνὸς ν;

VII. INTERROGATIO XC.

[a] *Misit Deus filium suum, natum dicere oportet, an factum,* (id est γεννώμενον an γενόμενον) *per unicum N?*

ΓΕνόμενον δεῖ λέγειν ἐκ γυναικὸς, ὥσπερ κ὏ γενόμενον ὑπὸ νόμον διὰ τῦ ἑνὸς [ν] ἀμεταβόλου. πρῶτον μὲν ἐκ τῆς συνεχῦς παραθέσεως τῶν νοημάτων τε καὶ τῶν ῥημάτων. δεύτερον δὲ, ὅτι γεγέννηται μὲν ὁ Χριςὸς ἐκ παρθένε, τῶν δύο γραφομένων κατὰ τὴν δατέραν συλλαβὴν ἀμεταβόλων. ὐ μὴν δὲ γεννᾶται· ἅπαξ γὰρ ἐκ παρθένε γεγέννηται. μηδενὶ δὲ ἡ τῦ Θεολόγε Γρηγορίε φωνὴ πλάνης αἴτιον γενέσθω· ἐκεῖνος γὰρ ἔφησεν, Χριστὸς γεννᾶται [3], ὐχ ὅτι διὰ παντὸς ἐκ παρθένε γεννᾶται, ἀλλ' ὅτι γε ἡ παρῦσα τότε πανήγυρις τῆς τοῦ δεσπότου γεννήσεως ἐτύγχανεν ἡμέρα. διὸ παντὶ τρόπῳ φυλακτέον τοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, διὰ τῶν δύο ν. μήτε τὴν γραφὴν, μήτε τὴν ἐκφώνησιν ποιεῖσθαι.

I. FActum oportet dicere *ex muliere*, quemadmodum etiam *factum sub lege*, per unicum N. quæ est una ex literis immutabilibus *. Id primo evincitur ex continenti serie sententiarum & verborum. Deinde etiam, quia *natus* quidem est Christus ex virgine, scribendo nempe duas immutabiles post secundum syllabam, γεγέννηται: non tamen nascitur adhuc. Semel enim ex virgine natus est. Nulli vero Gregorii Theologi vox erroris caussa esto. Ait enim ille: *Christus nascitur*: non propterea quod semper ex virgine nascatur; sed quia quæ tunc aderat solemnitas, natalis Domini dies erat. Quare omni modo cavendum ne dictum illud γενόμενον ἐκ γυναικὸς, per duplicem N. sive scribamus, sive pronunciemus.

a Gal. IV. 4.

1. Al. ἐπιπωλιάζονται. 2. νῦν δὲ . . . Ιυδαίυς, ex Colb. 3. Vide Opp. tom. I. pag. 613. εἰς τὰ θεοφάνια.

* Sic grammatici vocant literas quæ in analogia linguæ mutari non solent. Talis est litera N. apud Græcos.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

A

η. Ερώτησις ϛβ.

Τίνα νοῦν ἀναπτύσσει τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητόν· ἐκάθισεν ἡμᾶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός;

ΟΤι [1] κρείττους ἀγγέλων γεννῆσθαι διὰ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ λόγου παρουσίας ἡμᾶς, ἡ θεία γραφὴ διακέκραγεν, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει ἰσαγγέλους ἔσεσθαι. ἐκάθισεν γὰρ ἡμᾶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὡς ὁ θεῖος Παῦλος βοᾷ, καὶ ἑξῆς. καὶ οὐ μάχεται ταῦτα. τῷ μὲν γὰρ συνεδριάσαι τῷ θρόνῳ τῷ πατρικῷ τὸ ἐξ ἡμῶν πρόσλημμα, τῆς ἀγγελικῆς καὶ δόξης δῆλον ὅτι καὶ τιμῆς ὑπερανεστήκαμεν· τῷ δὲ μηκέτι μηδενὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐν τῇ ἀναστάσει μήτε καθέλκεσθαι, μηδὲ παρασύρεσθαι, μηδ᾽ ὅλως ἐν χρείᾳ καθίστασθαι τῶν, ὅσα σαρκὸς φύσις [2] ἐδούλευεν, τῆς τῶν ἀσωμάτων λήξεως χαρίζεται τὴν συγγένειαν· ὥστε εἰκότως [3] καὶ ἰσάγγελοι, καὶ κρείττους ἐκείνων ἐσόμεθα. τῷ μὲν τὴν φύσιν ἡμῶν ἐν τῷ προσλαβόντι συνεδριάσαι τῷ πατρὶ, κρείττους· τῇ δὲ καθέκαστον ἡμῶν ἀπαθείᾳ καὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ σωματικῶν πάντων καὶ παθῶν καὶ σκιρτημάτων, καὶ παχύτητος [4] ἀπηλλάχθαι προσύλου, τὴν πρὸς τοὺς ἀσωμάτους νόας ἰσότητας ἀναδεδεγμένοι [5].

C

Επισκεπτέον δὲ τό· ἔσονται ὡς ἄγγελοι Θεοῦ. οὐ τὴν ἰσοτιμίαν κηρύττει τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ μηδὲν πάσχειν, ὧν ἔπασχον πρότερον σαρκικῶν, παραπλησίως δὲ τῆς ἀγγελικῆς ἀπαθείας καὶ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν σαρκικῶν ἀπηλλαγμένους πολιτεύεσθαι, κρείττους δὲ καὶ ἄλλως ἀγγέλων. ὅτι ἡμῶν μὲν ὀλισθησάντων τὴν φύσιν ἀνέλαβεν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, καὶ ἀνεσώσατο, ἐκείνων δὲ οὐκέτι. καὶ ζητεῖν δεῖ τὴν αἰτίαν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπλάνησαν, ἡμεῖς δὲ τῶν πλανηθέντων. καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν πολλὰς ἀφορμὰς εἶχον τοῦ μὴ ἐξαμαρτῆσαι, τὸ δυσπαθές τε καὶ τὸ πλησιάζειν μᾶλλον Θεῷ, καὶ τὸ ἀσώματον. τοῖς δὲ ῥοπὴν ἐλέου παρέχει καὶ τὸ εὐπαθέστερον, καὶ τῷ σώματι καθέλκεσθαί τε, καὶ συνδεδέσθαι, καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι οὐκ ἐπιγεγέννηνται ἐκ τῶν πεσόντων ἕτεροι, δι᾽ οὓς ἂν τὸν φιλάνθρωπον εἵλκεν τὸ πτῶμα πρὸς ἔλεον. ἀλλ᾽ αὐτοί γε οἱ παραβάντες τὴν παράβασιν διαπαντὸς μένουσι στέργοντες. ἔτι οὐδ᾽ ὅμοιον, οὐδ᾽ ἐγγὺς ἀγγέλων τε φύσεως καὶ ἀνθρώπων ἐπιλαβέσθαι. τί γὰρ καὶ ὤνησεν τοὺς οὐ πεσόντας; εἰ δὲ διὰ τοὺς πεσόντας, πῶς οὐ χείρους οἱ μὴ πεπτωκότες τῶν πεπτωκότων ἢ [6] τοῦτο ἐπεργαστέον; ἔτι σαρκωθεὶς ὁ λόγος τά τε τῆς ἀρετῆς ἐξεπαίδευσεν, δι᾽ ὧν ἡμῖν γέγονεν, τῇ παρ᾽ αὐτοῦ χάριτι κατορθοῦντας ἃ ὑπέθετο, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀδιάδοχος κληρονομία. ἡ δὲ ἀγγελικὴ φύσις, καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐσεβείας εἶχεν τὴν γνῶσιν. τῆς μὲν ἀρετῆς, ἐξ ὧν τοὺς ὑπ᾽ αὐτῆς [7] ὑποσκελιζομένους πρὸς τἀναντία μεθεῖλκέν τε καὶ ὑπεδελέαζεν. καὶ τῆς εὐσεβείας δ᾽ ὁμοίως, καὶ ἐξ ὧν ἐβόα· οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ. καὶ, ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς, καὶ μυρία ἄλλα. ὥστε εἰς μάτην αὐτὴν τῶν ἀγγέλων ὑπήρχετο φύσιν. ἔτι· σαρκοῦται ὁ λόγος, ὁδὸν ἡμῖν δι᾽ ὧν ἔπραττεν ὑποδεικνὺς,

VIII. Interrogatio XCII.

Quem sensum præ se fert illud Apostoli dictum : [a] *Consedere fecit nos in dextera Dei & patris?*

I. PRæstantiores angelis natos esse nos propter adventum Verbi in carne, divina clamat scriptura, atque angelis in resurrectione nos æquales futuros. *Consedere enim fecit nos in dextera Dei & patris*, ut divus Paullus clamat & cet. Neque hæc contraria sunt. Quatenus enim in throno paterno quod ex nobis assumsit consedere fecit, liquet iccirco nos angelicam supergressos & gloriam & dignitatem: quatenus vero nulla carnali affectione post resurrectionem trahemur aut abripiemur, nec omnino opus habebimus ullius ex illis rebus, quibus carnis natura serviebat; per hoc largitur nobis affinitatem quamdam cum classe incorporeorum. Quamobrem jure & æquales angelis, & meliores illis futuri sumus. Quia nempe nostra natura una cum assumente patri assidet, meliores erimus: propter singulorum vero ab affectionibus immunitatem & incorruptibilitatem, & quia a corporeis omnibus passionibus & motibus, immo & ejus materiali crassitie liberabimur, æqualitatem cum incorporeis mentibus accipiemus.

II. Illud porro considerandum: [b] *Erunt ut Angeli Dei*, non æqualitatem sonat naturæ, sed quod nihil eorum patiantur, quæ carnalia prius patiebantur: quodque ad angelorum instar impassibilitatis, ipsi quoque in resurrectione a carnalibus liberati victuri sint, meliores ceteroquin angelis ipsis. Siquidem naturam nostram qui lapsi fueramus assumsit Dei filius, nosque salvavit, illorum vero non item. Quærere porro decet caussam. Quia nempe ipsi seduxerant, nos vero seducti fueramus: ipsi multas rationes non peccandi habebant; tum quia immunes ab affectionibus erant, tum quia proximi magis erant Deo, tum etiam quia corpore carebant. At hominibus momentum ad misericordiam conciliat quod facile affectionibus essent obnoxii, quodque corpore gravarentur & vincirentur: ac quod majus est, quia non fuissent generati alii ex iis qui ceciderunt, per quos misericordem Deum lapsus traxisset ad veniam. Porro ipsi qui transgressi sunt transgressionem jugiter amant. Præterea nec simile nec affine est Angelorum hominumve naturam apprehendere. Quid enim juvisset eos, qui non ceciderunt? & si propter eos qui ciciderant; quomodo non pejoris fuissent conditionis qui non ceciderant, quam qui ceciderant, si istud faciendum erat? Ad hæc: Incarnatum Verbum virtutes edocuit, per quas contigit nobis, illius gratia bene agentibus quæ præcepit, cælestis regni inamissibilis hereditas. At angelica natura tam virtutis quam pietatis notitia prædita erat: virtutis quidem, quatenus a se supplantatos in contraria abripuit & inescavit; pietatis vero etiam, propterea quod clamabat, *Novi te quis sis, Sanctus Dei*: &, *Venisti ante tempus torquere nos*, atque infinita alia. Quamobrem frustra ipsam angelorum assumsisset naturam. Præterea, incarnatur Verbum, per ea quæ

a Huc referas Ephes. II. 1. b Matth. xxii. 30.

1. Ὅτι redundat & deest in Colb. Mox γεννῆσθαι error videtur typogr. pro γεγεννῆσθαι.
2. Colb. φύσιν. Lege φύσει.
3. ὅτι εἰκότως ex Colb. al. προστέθεικοτω.
4. Malim παχύτητος.
5. Ms. ἀναδεδεγμένοι.
6. Forte εἰ.
7. Al. αὐτοῖς. Illud ex Colbert.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

δι' ἧς ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄνοδος πορισθήσεται, τοῖς δὲ δαίμοσι πρόκειται τὰ ὁμογενῆ τάγματα τῆς ἀρχαίας λήξεως, δι' ὧν πράττουσι τὴν μακαριότητα προδεικνύοντα. ἀλλ' ἐκεῖνοι γνώμης ἀπονοίᾳ οὔτε ἕπονται, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἐπιστρέφονται. ὥστε περίεργόν ἐστιν ἀγγέλων τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὑπελθεῖν. μᾶλλον δὲ εἰς μείζω καὶ βαρυτέραν, εἴπερ οἷόν τέ ἐστι, τῆς ἀποκειμένης αὐτοῖς κολάσεως. ἔτι· ἀγγέλων εἴπερ ἔμελλεν ὁ λόγος φύσιν ὑπέρχεσθαι [1], πῶς ἂν ὑπῆλθεν, τόκου μὴ μεσιτεύοντος; εἰ δ' ἁπλῶς κατ' οἰκείωσιν καὶ σχετικὴν σύνοδον τοῦτο προσῆν τοῖς δαίμοσιν, ἀλλ' ἐκεῖθεν διερράγησαν [2], ἐπὶ τίνας [3] τῶν πεπτωκότων ἐποιεῖτο τὴν κατὰ τὸ ἄκρον οἰκείωσιν; εἰ μὲν τῶν ἑστώτων, καὶ τί ἂν τὸ πεπτωκὸς ὤνητο; ἐκείνων γὰρ καὶ πρὶν μενόντων [4] ἐν τοῖς ἀμείνοσι, τὸ δαιμόνιον ταλανίζεται. εἰ δὲ τῶν πεπτωκότων· ποῦ τὸ δίκαιον; πῶς δ' ἂν οὐκ ἔσχεν χώραν ἐκλέγεσθαι τὸ κατεγνωσμένον Παύλῳ· ποιήσωμεν τὰ κακά; Ἔτι δέ, τόκου ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσι μὴ μεσιτεύοντος, οὐδὲ φύσιν ἦν δυνατὸν αὐτῶν ἀναλαβεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τινα τὸν [5] καθ' ἕκαστον. ὃν δ' ἂν ἔλαβεν, μόνον ἐκεῖνον ἂν καὶ ἔσωζεν. ὥστε συνέβαινεν ἂν αὐτὸν μυριάκις ἀγγέλων ἄτομα [6] ὑποδύεσθαι, μᾶλλον δὲ ἀνίλεως εἴη [7] δαιμόνων, οἳ πάσης κακίας ἑαυτοὺς ἀπέδειξαν ὄργανα.

gessit viam nobis ostendens, qua nobis ad paradisum reditus comparabitur. Dæmoniis vero propositi sunt similes Ordines veteris status, per ea quæ agunt beatitatem demonstrantes. At illi mentis aversione nec sequuntur, nec ad illos convertuntur. Quare ab re est ut angelica natura divinæ copuletur: quin potius fuisset id ad majorem graviotemque, si quidem fieri potest, pœnam, quam sit ea quæ illos jam manet. Addo: si Verbum subiturum erat angelorum naturam, quomodo illam subiisset, partu non intercedente? Quod si utcumque per adoptionem & relativum concursum id dæmonibus accidisset, at inde divulsi fuissent. Præterea, quemnam ex lapsis vel maxime adoptasset? Vel enim aliquem ex iis qui steterunt apprehendisset, & quid lapsos juvisset? cum enim illi & antea in melioribus steterint, dæmon miserum sese deplorat. Vel aliquem ex lapsis. At ubi tunc justitia? quomodo non licuisset tunc eligere quod Paullum damnat, *Faciamus mala*? Ad hæc quoque: cum partus locum non habeat in angelicis virtutibus; fieri non poterat ut illorum assumeretur natura a Verbo Dei, sed ex singularibus quidam. At quem assumsisset, illum solum & salvare potuisset. Quare contigisset ut ille infinitis vicibus angelica individua subiret. Atque adeo præstaret ut eum dæmonum non misereret, qui sese omnis nequitiæ organa præbuerunt.

θ'. Ἐρώτησις ϟγ'.

Διὰ τί ἐπετίμησεν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ τὸν θάνατον δυσανασχετοῦντι;

ΟΤι περ εἰ καὶ φίλτρῳ ζέοντι καὶ στοργῇ ἐμπύρῳ ἐδόκει προαγαγεῖν τὸ ῥῆμα, ἀλλ' οὖν ἡδονὴν ἔφερεν τῷ διαβόλῳ. τοῦ γὰρ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν, κέρδος ἦν μέγιστον τῷ σατανᾷ, ἅτε δὴ τῆς τῶν ἀνθρώπων τυραννίδος οὐκ ἐξισταμένῳ. διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἡ ἐπιτίμησις λέγει· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, διότι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ.

IX. INTERROGATIO XCIII.

Ut quid increpavit Jesus Petrum de morte dolentem?

I. QUia tametsi ex ferventi amore & ignita dilectione videbatur loqui, nihilominus voluptatem diabolo afferebat. Quod enim Christus non pateretur, maxima erat satanæ utilitas, quippe qui ab hominum tyrannide depulsus non fuisset. Propterea igitur ipsamet increpatio dicit: [a] *Abi pone me, Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt.*

ι. [8] Ἐρώτησις ϟε.

Πῶς ἐντελλόμενος ὁ σωτὴρ πάντας ἀγαπᾶν, ἐπιτάττει πέμπων τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, μηδένα ἀσπάζεσθαι κατὰ τὴν ὁδόν;

ΗΔει, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐναντία ταῦτα ἀλλήλων. ἀπασχολεῖσθαι γὰρ περὶ τοὺς ἀσπασμοὺς καὶ τὰς δεξιώσεις, ταῦτα προκρίναντος [9] τοῦ κηρύγματος, οὐκ ἐᾷ. οὐ μέν γε κωλύει τὴν ἀγάπην, ἐπιτείνει δὲ μᾶλλον, εἴπερ τὸ κήρυγμα τῶν μαθητῶν τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἐλευθερίαν ἐχαρίζετο τῶν παθῶν, καὶ τὴν εὐμένειαν, καὶ τὴν σωτηρίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

X. INTERROGATIO XCV.

Quomodo, cum mandet salvator omnes diligere, jubeat mittens discipulos ad prædicandum, ut neminem ex itinere salutent.

I. SCiebat, hæc sibi invicem non esse contraria. Occupari enim circa salutationes & amplexus, hæc potiori loco habentes quam prædicationem, non sinit. Nec tamen dilectionem prohibet, quin potius auget magis: siquidem prædicatio discipulorum libertatem a passionibus hominibus largiebatur, benevolentiam, & salutem a Deo.

a Matth. XVI. 23.

1. Al. ὑπέρχεται.
2. Al. καὶ ἐῤῥάγησαν.
3. Ms. τινός.
4. Al. μὲν ὄντων. Illud ex Colb.
5. Malim τῶν.
6. Sic Colb. al. ἄτοπα.
7. Colb. ἀνίλεως εἴη. Al. ἤδη.
8. Hæc quæstio in Colbert. deest.
9. Forte προκρίναντας.

ιά. Ερώτησις ϟθ'.

Πῶς συμβιβασθήσεται τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν, τὸ φάσκον· τὰ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις, τοῖς δεσποτικοῖς λόγοις, τοῖς λέγουσιν· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ, οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι σημεῖα διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν· καὶ ὅσα ἄλλα τὴν αὐτὴν ὑποβάλλει διάνοιαν;

Τῷ διερευνῶντι φιλομαθῶς οὐκ ἐργώδης τῶν εἰρημένων ἡ κατανόησις. τοῖς τε γὰρ ἤδη χρόνῳ πεπιστευκόσι, καὶ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου παραδεχομένοις· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς τελείως τῇ ἀπιστίᾳ κεκρατημένοις, καὶ μὴ θέλουσι διὰ τῶν σημείων πρὸς τὴν εὐσέβειαν χειραγωγηθῆναι, κενὸν καὶ μάταιον ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις· τοῖς δέ γε ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μὲν τεθραμμένοις, εἶτα ἠρέμα πως τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐνδιδόναι διανισταμένοις, τούτοις οἰκεία καὶ πρόσφορος τῶν παραδόξων ἔργων ἡ φανέρωσις. διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος, οὔτε παρὰ τῶν παντελῶς ἀπίστων πίστιν ἐπιζητεῖ. ᾔδει γὰρ οὐχ εὑρήσκων ἐν αὐτοῖς· οὔτε παρὰ τῶν εἰλικρινῶς πεπιστευκότων. προειλήφει γὰρ καὶ ταύτην προεισενεγκόντων αὐτῶν. ζητεῖ δὲ παρ' ἐκείνων, οἳ ἐξ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν μεταβαλλόμενοι ἤδη [1] τὴν πίστιν ὠδίνουσιν ἐν ἑαυτοῖς. τοῖς τοίνυν πιστοῖς οὐ δίδοται τὰ σημεῖα, περιττὸν γάρ. οὐδὲ τοῖς ἀμεταβλήτως ἔχουσιν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας· εἰς κενὸν γάρ. ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβαλλομένοις. ὧν καὶ ἡ πίστις ἐπιζητεῖται πληροφορηθῆναι, καὶ πληροφορουμένη πρόξενος γίνεται τῆς ἀπολαύσεως τῶν θεοσημείων. οὐδὲν οὖν διαμάχεται τοῦ θεσπεσίου Παύλου, ἡ φωνὴ τοῖς εὐαγγελικοῖς ῥήμασι. πρὸς [2] μὲν γὰρ τοὺς πεπωρωμένους τὴν καρδίαν οὐκ ἠξίου παραδοξοποιεῖν ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων πάντα πράττων Θεός. οἱ δὲ εἰλικρινῶς πεπιστευκότες, οὐκ ἐδέοντο τούτων εἰς τὸ πιστεῦσαι. ὑπόλοιπον, πρὸς ἐκείνους τὰς θαυματουργίας τὸν τοῦ γένους ἡμῶν σωτῆρα ἐπιτελεῖν, οἳ οὔπω μὲν πεπιστευκότες ἦσαν, τὴν δὲ τῶν ἀπίστων ἔτι χώραν ἀνεπλήρουν, ὅμως ἐζήτουν, δι' ὧν πιστεύσουσι, καὶ χειραγωγὸν λαμβάνοντες τὰ σημεῖα, εἰς τὴν τῶν πιστῶν μετηλλάττοντο μοῖραν.

XI. Interrogatio XCIX.

Quomodo conciliabitur apostolicum effatum, quod dicit: [a] Signa non credentibus, sed infidelibus, cum dominicis verbis quæ dicunt: [b] Fides tua salvavit te: &, [c] Non poterat facere signa propter incredulitatem ipsorum, & cum ceteris ejusdem sententiæ locis.

I. Inquirenti studiose nequaquam difficilis fuerit dictorum intelligentia. Pro iis enim qui jam dudum crediderunt, nullamque dubitationem circa mysterium nostrum admittunt; item pro iis qui omnimoda detinentur infidelitate, nec volunt per signa ad pietatem quasi manu duci, inutilis & supervacanea est signorum ostentatio. At pro iis, qui in infidelitate quidem educati sunt, deinde sensim quodammodo excitantur, ut cogitationes suas ad pietatem inclinent, istis inquam congrua est & accommodata prodigiosorum operum demonstratio. Propterea etiam Dominus neque a prorsus infidelibus fidem exigit; noverat enim in illis se nequaquam repertarum: neque ab iis qui sincere omnino crediderunt; præacceperat jam enim hanc fidem, illis antea eam præ se ferentibus. Exigit ergo ab illis, qui de impietate ad pietatem transferuntur, qui fidem jam in se ipsis concipere & quasi parere cœperunt. Fidelibus igitur non sunt data signa; superflua enim essent: neque iis qui immutabiliter infidelitati inhærent; frustranea enim essent: sed iis qui de infidelitate ad fidem transferuntur. Quorum etiam fides exigitur, quasi cujusdam tributi pensitatio, quæ ubi pensitata est fruitionem comparat divinorum prodigiorum. Nullatenus itaque pugnat divini Paulli vox cum verbis evangelicis. Apud eos enim qui obduratum cor habebant, nolebat prodigia facere qui omnia pro hominum salute agit Deus: at qui sincere crediderant, illis non opus habebant ad credendum. Reliquum ergo est ut apud illos prodigia faciat nostri generis salvator, qui necdum quidem crediderant, sed inter infideles adhuc censebantur, quærebant nihilominus per quæ crederent, & ceu manuductorem accipientes signa illa, in fidelium censum transferebantur.

ιβ'. Ερώτησις ρβ'.

[3] Διὰ τί ἀγγέλων γνώμην οὐκ ἔσχεν ἐν τῇ κοσμογενείᾳ Μωσῆς; καὶ τί σημαίνει τό· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ;

Ἄμφω μὲν τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ ἐν ἑτέροις ἡμῶν γράμμασιν, οἶμαι, τὴν λύσιν εὑρεῖν, τῆς μὲν ἀκριβείας οὐκ ἂν εἴποιμι μηδὲν ἀποδέουσαν, τῆς δὲ δυνάμεως οὐδὲν ἔχουσαν ἐνδεέστερον. ἐπεὶ δέ σοι φίλον, καὶ ἰδιαίτερον ἔχειν τὴν περὶ αὐτῶν θεωρίαν καὶ ἀνάμνησιν, καίτοιγε κεχαριτωμένος ὢν καὶ αὐτὸς, οὐ μόνον εἰδέναι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις μαθεῖν παρέχειν, τῆς σῆς συνέσεως τὴν αἴτησιν οὐ παρῃτησάμεθα. διό φαμεν, ἐξ ὧν τῆς μνήμης καὶ τῶν λογισμῶν ὁ πολὺς ὄχλος, καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων οὐκ ἀφείλαντο, ἀλλ' ἔτι μένειν τινὰ τῶν λειψά-

XII. Interrogatio CII.

Ut quid angelorum mentionem non fecit Moyses in historia productionis mundi? Et quid significat illud: [d] Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus?

I. Utrumque hoc quæsitum etiam in aliis literis nostris [4], ut puto, solutionem invenit; non equidem dixerim talem, quo diligentior nulla esse possit; at saltem ejusmodi, qualem præstantissimam facultas ingenii nostri valuit exhibere. At quia placet tibi propriorem quamdam animadversionem & commentum de illis habere, quamvis & tibi collata sit gratia ut queas & ipse non modo ista intelligere, verum etiam aliis addiscenda præbere; tuæ prudentiæ postulationem recusandam non duximus. Itaque dicimus, propterea quod memoriam cogitationesque promiscuum vulgus tentationum & afflictionum necdum exuerat, sed adhuc remanere

a 1. Cor. xiv. 22. b Matth. ix. 22. c Matth. xiii. 58. d Rom. xii. 20.

1. ἤδη ex Colbert.
2. πρὸς est ex Colb.
3. In Colb. Διὰ τί Μωϋσῆς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ οὔτε ἀγγέλων οὐσίας, οὔτε γενέσεως ἐμνημόνευσεν; Cur Moses in historia creationis nec angelorum essentiam, nec genesin commemoravit?
4. Sed ubi non constat.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

νων ὑπελείποντο, ὡς καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, A Μωσῆς τῆς κοσμογενείας εἰς ἐμφανῆ διήγησιν καθιστάμενος, ἀγγέλων οὔτε οὐσίας οὔτε γενέσεως ἐπεμνήσθη. κεχωρισμένα τε γὰρ αὐτὰ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως· καὶ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἄρτι πρὸς θεοτέραν θεωρίαν ἀναγομένοις ἀπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς μάλιστα δεισιδαιμονίας, ἐν ᾗ πολὺν χρόνον, εἰ καὶ μὴ τῇ πλάνῃ κάτοχοι, ἀλλ' ἔν γε [1] τοῖς κατεχομένοις τὸν βίον διέτριβον, οὐκ ἦν εὐχερὲς οὐδὲ ῥᾴδιον φέρειν πρὸς τὴν τῶν ἀσωμάτων καὶ θεοειδῶν νόων ἐπανάγεσθαι μάθησιν. οὐδὲν δὲ ἧττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τῶν εἰρημένων, ὅτι μηδ' ἀγγέλοις τοὺς νόμους [2] εἰσφέρειν ἔμελλεν, ἀλλ' ἀνθρώποις, οἷς ἦν καὶ ἡ γένεσις, καὶ ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος. καὶ B ὁ γενεσιουργὸς ἀναγκαῖα μαθήματα καὶ τὸ χρήσιμον παρεχόμενα, οὐρανοῦ μέντοι καὶ γῆς καὶ τῶν ἄλλων εἰσάγει γένεσιν, ὅτι ταῦτά τε πρὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου [3] οὐσίας ὑπέστη. καὶ ὅτι ἐν αὐτοῖς τὴν δίαιταν ὁ ἄνθρωπος ἔμελλεν ἔχειν, καὶ διότι τὰς κατὰ τὴν αἴσθησιν ἄλλας ἀναγκαίας χρείας τοῖς νομοθετουμένοις ἔμελλε παρέχειν. Θεοῦ μὲν γὰρ ὁποίαν δήποτε ταῖς ψυχαῖς, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν ἀνηγμένην, ὅμως ἔννοιάν τινα καὶ φαντασίαν εἶχον, ἀγγέλων δὲ οὐδαμῶς· ὅπουγε καὶ τὸ Σαδδουκαίων μετὰ πολλὰς γενεὰς ἔθνος, Θεὸν μὲν ὁμολογεῖν ἐφρόνει, ἀγγέλους δὲ καὶ πνεύματα οὐδὲ ἀκοῇ παραδέχεσθαι ἀνεκτὸν ἡγοῦντο. ὅτι δὲ δι' ἀσθέ- C νειαν τῶν δεχομένων ἡ τῶν ἀσωμάτων νόων διήγησις τῷ θεόπτῃ κατ' ἀρχὰς παραλέλειπται Μωσεῖ, δῆλον ἐξ ὧν ἐπὶ τέλει τῆς ἄλλης ἱστορίας, καὶ τῶν πολλῶν λόγων εἰς μνήμην αὐτῶν περιῆλθεν, εἰ καὶ μηδὲ τότε γένεσιν εἰσάγων, ἀλλ' εὐφροσύνην μὲν οὐρανῶν, προσκύνησιν δὲ ἀγγέλων. εὐφράνθητε, λέγων, οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ· καὶ, προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. ὁ μέντοιγε θεοπάτωρ Δαβὶδ πυρός τε αὐτῶν ἀνεῖπεν τὴν οὐσίαν, καὶ δημιουργὸν ὑπάρχειν, ὃς καὶ τῆς ἄλλης ἐστὶ κτίσεως ἁπάσης καὶ ἐπιγινώσκεται δημιουργός. ὁ μὲν οὖν καιρὸς περὶ τῶν ἀγγέλων τοιαῦτα παρέσχεν εἰπεῖν. D

earum quaſdam reliquias uſuveniebat, ut & aliis etiam de cauſſis, Moyſes narrationem exponens manifeſtam productionis iſtius mundi, angelorum tamen neque eſſentias neque geneſin commemoravit. Remota enim erant hæc a ſenſibili creatura, Iſraelitis vero nuper ad ſublimiorem cognitionem evectis ab Ægyptiaca præſertim ſuperſtitione, in qua per multum temporis, ſin minus errore ipſo infecti, at certe cum illo infectis vitam tranſegerunt, nec pronum nec facile fuiſſet pati, ut ad incorporearum & Deo ſimilium mentium notitiam perducerentur. Nihilo minus tamen, niſi etiam fortaſſe potiori de cauſſa, id factum ſit, quia nequaquam angelis leges laturus erat, ſed hominibus, ad quos etiam geneſis pertinebat, & ex non exſtantia ad exſtantiam productio. Mundi porro conditor neceſſaria documenta & quæ utilitatem eſſent allatura, cæli nempe terræque & ceterarum rerum productionem proponit: ſiquidem hæc ante hominis ſubſtantiam extiterunt, & in his homo vitam ſuam ducturus erat, æque iis qui legem accipiebant, neceſſarias res ad alios ſenſibiles uſus erant ſuppeditatura. Dei quidem ergo qualemcumque in animis, & ſi non exactam ſatis, attamen ideam aliqualem & conceptum habebant, angelorum vero nullo modo. Quandoquidem etiam Sadducæorum gens poſt multas generationes Deum quidem confiteri animo concipiebat, angelos vero & ſpiritus ne auditu quidem percipere tollerandum exiſtimabat. Quod autem propter infirmitatem auditorum incorporearum mentium enarratio a Moyſe qui Deum viderat, ab initio omiſſa fuerit, liquet ex eo, quod ſub finem alius hiſtoriæ & multarum narrationum, tranſiit ad commemorandos eos, tametſi nullatenus tunc rerum productionem ille inſinuaret, ſed lætitiam cælorum angelorumque adorationem: *Lætamini*, inquiens, *cæli cum ipſo: & Adorent eum omnes angeli Dei*. Equidem Dei progenitor David igneam eos habere ſubſtantiam dixit, eorumque conditorem eſſe eumdem, qui & totius eſt reliquæ creaturæ & agnoſcitur conditor. Occaſio itaque hæc de angelis loqui ſuggeſſit.

Τὸ δέ, τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ· ἐπισυνάξεις τοὺς κατανεμομένους αὐτοῦ καὶ διαφθείροντας τὴν κεφαλὴν ἄνθρακας. καὶ γὰρ θᾶττον ἂν αὐτὴν διεργάσαιντο, εἰ μὴ θᾶττον αὐτοὺς σὺ ταύτης ἀποσωρεύσῃς καὶ ἀπαλλάξῃς τοῦ ἕρποντος καὶ κατεσθίοντος αὐτὴν πάθους. πῶς δ' οὐκ ἂν ὀφθείης ἄριστος οὕτω πράττων τοῦ πλησίον ἰατρός; τραπέζῃ γὰρ καὶ φιλοτησίᾳ παρὰ σοῦ δεξιούμενος ὁ ἐχθρός, εἰ καὶ μὴ διότι φιλόκαλος, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐραστής, ἀλλ' οὖνγε διὰ τὴν ἀπάθειαν, ἧς παρὰ σοῦ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει, πῶς οὐκ ἂν ἐκστῆναι μὲν τῆς ἔχθρας λογισμὸν ἀναλάβοι, ἐκστῆναι δὲ E διαναστάιη τῆς ἐπιβουλῆς; καὶ ἀνανήψας τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς πώρωσίν τε καὶ φλεγμονήν, ἣν ἀνέφλεγεν ἡ ἔχθρα πρὸς τὸ μαραίνεσθαι καὶ πραΰνεσθαι μεταβαλὼν, κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ εἰδέναι καὶ στέργειν τὸν εὐεργέτην χειραγωγηθείη διὰ τῆς εὐεργέτιδος καὶ φιλοφρονούσης δεξιᾶς πᾶσαν τὴν τοῦ μίσους διαγλυκάνας πικρίαν, καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν κατὰ τοῦ εὐεργέτου δυσμένειαν εἰς αἰδῶ διαλυσόμενος καὶ στοργήν; εἰ δέγε μετὰ τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν, δι' ἧς τὸ τῆς ἀγαθότητος ἐξεικονίζεται κάλλος, οὐδὲν πρὸς τὸ βέλτιον, ὁ τῷ φθόνῳ τοῦ πλησίον καὶ τῷ μίσει κάτοχος, οὐδὲ πρὸς μεταβολὴν καὶ διόρθωσιν ἐπιβλέψαι

II. Illud porro, *Hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus*, perinde valet atque, Coacervabis depaſcentes corrumpenteſque ejus caput carbones. Etenim citius illud conficerent, ni citius eos tu ab illo removeris, liberaveriſque a ſerpente & arrodente illud noxa. Quei porro optimus non videare ſic agens proximi tui medicus? Menſa enim & propinatione a te exceptus inimicus, tametſi non quia honeſti amator eſt, aut virtutis ſtudioſus, ſaltem propter indolentiam, cujus apud te uſura fruitur, quomodo non mentem induat abſiſtendi ab inimicitia, exciteturque ad deferendas inſidias: quo ſobrias aſſumens cogitationes, duritiemque earum & æſtum, quem ſimultas ſuccenderat, ut molleſcat deferveſcatque ſinens, paullatim quaſi manu non ducatur ad recognoſcendum ac diligendum benefactorem, propter beneficam & amicam manum univerſum odii amarorem dulcorans, animam, corpus & caput pro modulo ſuæ in benefactorem inimicitiæ, in reverentiam reſolvens & dilectionem? Quod ſi poſt tantum beneficium, quo bonitatis pulcritudo ad vivum exprimitur, neque ad melius reſpicere velit is, qui invidia contra proximum & odio laborat, nec ad mutationem inclinari aut emedationem; fera utique is fuerit, & non homo, rarum-

1. Ms. ἔν γε. 2. Sic Colbert. al. τοῖς νόμοις. 3. Sic Colb. alias ποιητὴς οὐρανοῦ.

βούλοιτο, θηρίον μὲν ἂν ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος εἴη, καὶ σπάνιον ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοιοῦτον κακόν. σὺ δὲ οὐδὲν μὲν ἧττον οὐδὲ [1] μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόνοιαν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τοὺς κατανεμομένους αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἄνθρακας τῇ γε σῇ προνοίᾳ σωρεύων, τὴν δεσποτικὴν ἂν εἴης μίμησιν ταῖς εὐεργεσίαις ἀναπληρῶν, ἐκεῖνος δ' αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα πάσης [2] ἀθλίως ἐπὶ πλέον ὥσπερ εὐεργεσίας, οὕτω καὶ συγγνώμης ἔδειξε δυνατώτερον. εἰ δέ τις τό, ἄνθρακας πυρὸς ἐπισωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκδοχὴν, καὶ τοὺς πολλοὺς παρακαλοῦσαν εἰς τὸ μὴ τὴν ἔχθραν ἔχθρᾳ καὶ ἀμύνῃ χαλεπωτέραν ποιεῖν, θελήσει νοεῖν, οὐδὲ τοῦτο ἂν εἴη στοχασμοῦ διαπεσεῖν, ὑφ' οὗ παρασκευάζεται. καὶ πρὸς συγκατάθεσιν ἕλκειν μᾶλλον δύναται ἢ τοῦ μὴ ἀμύνασθαι παραινοῦσα τοὺς πολλοὺς πειθώ. [3] οὐ παύεται βέλη κινῶν ὁ μάτην κατὰ σοῦ τὴν ἔχθραν ὑπελθών; ἄμεινον μὲν ἂν εἴη τὸν κοινὸν πλάστην καὶ τὴν πλάσασαν δεξιὰν, καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν ἐννοοῦντα νικῆσαι γνώμης χρηστότητι τὸν μισούμενον. διότι παράγει [4] δι' ἔχθρας τὸ ὁμοφυές. εἰ δὲ μὴ, βούλει δὲ τοῦτον ἀμύνασθαι καὶ λυπῆσαι, καὶ μηδὲν ἐν τούτοις διαμαρτεῖν, ψώμιζε, πότιζε αὐτόν. πῶς, καὶ διὰ τί; τὸν κοινὸν δεσπότην διὰ τούτων σαυτοῦ παρασκευάζεις ἐκδικητὴν, ἐκεῖνον δὲ διὰ τῶν εὐεργεσιῶν εἰς ἐκδίκησιν κινήσεις· θᾶττον ἂν ἴδοις τὸν ἐχθρὸν οἷα πυρὶ τῇ ἐκείνου δίκῃ καὶ κρίσει φλεγόμενόν τε καὶ καταπιμπράμενον, καὶ αὐτῇ συναπολλύμενον ἔχθρᾳ καὶ C ἐπιβουλῇ.

A que occurrit in humana natura malum hujusmodi. Tu vero nihilo minus, ne post quidem tantam insaniam, quin potius etiam magis, depascentes ejus caput carbones tua sollicitudine congerens, dominicum exemplum beneficiis adimple: ille vero peccatum suum longe miserabiliter ostendit efficacius omni quemadmodum beneficio, sic etiam venia. Quod si quis illud, *Carbones ignis congeres super caput ejus*, etiam in sensu obvio, & qui multos provocat ne simultatem simultate & ultione graviorem faciant, accipere voluerit: ne istud quidem fuerit a scopo aberrare, in quem collineat. Sane ad concordiam magis inclinare multos potest suasio, quæ ne ulciscamur adhortatur. A promovendis contra te B armis non temperat qui temere adversum te inimicitiam subiit? præstabit sane ut communem creatorem creatricemque dexteram & ipsam naturam animo versans, vincas mentis probitate eum, qui te odio prosequitur. Per simultatem enim contra naturam agunt qui ejusdem sunt naturæ. Sin minus vero, sed vis potius hanc ulcisci & livore afficere, nec tamen in his peccare; ciba, pota illum. Quomodo, & propter quid? Communem Dominum per hæc tibi comparas vindicem, quem per beneficia ad ulciscendum te commovebis: cito autem videbis inimicum quasi igne, illius justitia & judicio, conflagrantem ardentemque, & cum sua pereuntem simultate & insidiis.

ιγ'. Ἐρώτησις ρια'.

Πόθεν ἐστὶ τῆς γραφῆς λαβεῖν, ὑπὸ τοῦ διαβόλου τὸν Ἀδὰμ ἀπατηθῆναι;

XIII. INTERROGATIO CXI.

Unde ex scriptura constet, a diabolo Adam fuisse deceptum?

Ὃ δὲ ἐπηρώτησας, ὡς πόθεν ἐστὶ τῆς γραφῆς λαβεῖν, ὑπὸ τοῦ διαβόλου τὸν Ἀδὰμ ἀπατηθῆναι; πᾶσι μὲν εὐσεβέσι νομίζεται τοῦτο, ἀλλ' ἡ γραφὴ διὰ τοῦ ὄφεως μόνον ἀπατηθῆναι [5] τὴν Εὔαν, δι' αὐτῆς δὲ τὸν Ἀδὰμ εἰσάγει, περιφανεστέραν τοῦ ζητήματος τὴν λύσιν ἔχει. αὐτὸς γὰρ ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰπών· ἐκεῖνος ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐστίν. καὶ γὰρ οὐχ ὡς D ἐνίοις ἔδοξε, τὸν Κάϊν μηνύει, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν σατανᾶν τὴν κατηγορίαν ἀναφέρει. ὁ γὰρ ὄφις, ὄργανον μὲν τοῦ διαβόλου χρηματίζων, οὐδεμίαν παρέχεται ἀπορίαν, αὐτουργὸς δὲ καὶ πρωταίτιος τῆς ἀπάτης οὐδαμῶς ἂν ἔχῃ χώραν νομισθῆναι. διὰ τοῦτο δὲ, καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου ζώου, προσάγει ὁ πονηρὸς τὴν ἀπάτην τῇ Εὔᾳ, ὅτι κεχαρισμένον ἦν τοῦτο τὸ ζῶον τῇ γυναικὶ, διὰ τοῦ τὴν ἄλλην εὐφυΐαν καὶ πρὸς τὸ μιμήσασθαι δυνατὸν ἦν. ἄλλως τε δὲ καί τινος ἐμφύτου μετέχον τοῦτο τὸ ζῶον ὁρῶν φρονήσεως ὁ διάβολος, ἐπιτήδειον ἐνόμισε πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῷ τῆς ἀπάτης χρηματίσαι ὄργανον, ἅτε δὴ μάλιστα καὶ γλῶσσαν ῥήμασιν ὑπηρετήσασθαι λαχόντα τότε τὸν ὄφιν. ἀφράστου δὲ προνοίας ἔργον ἦν E καὶ τὸ, τὸν ὄφιν φωνὰς ἐνάρθρους ἀφιέναι. ἐνορῶν γὰρ ὁ πλάνης [6] τὰς τοῦ πονηροῦ ἐννοίας, καὶ ὡς εἰ μὴ τὸν ὄφιν ὄργανον τῆς ἀπάτης λάβοι, αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπάτην συλαγωγήσει, συγχωρεῖ τὸν ὄφιν ἀνθρωπίνους φωνὰς προϊέναι, ἵνα μὴ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἡ τῶν ἀνθρώπων λύμη ἐκβλαστήσῃ, καὶ ἡ τοῦ κακοῦ ἀρχὴ ἐκεῖθεν τὴν πρόοδον λάβοι. εἰ γὰρ αὐτοὶ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ἁμαρτήματος καθεστηκότες ὤφθησαν ἀρχηγοὶ, ὅπερ ἂν ἐπὶ τοῦ ὄφεως ἐπράχθη, καὶ ἐπ' ἐκείνων ἂν διεφυλάχθη. καὶ οὐδ' ἀνακείσεως

I. Quod vero interrogasti, unde scilicet illius scripturæ sensum assequi liceat, dicentis a diabolo Adam fuisse deceptum; omnibus quidem piis id persuasum est: sed scriptura per serpentem dumtaxat Evam fuisse deceptam, & per illam Adamum insinuat: & hoc quæsiti manifestam solutionem habet. Ipse enim Dominus in evangeliis docuit nos D inquiens: *Ille ab initio homicida est*. Non enim ut quibusdam visum est, Cainum innuit, sed in ipsummet Satanam accusationem refert. Serpens namque, quod diaboli organum fuit, nullum relinquit ambigendi locum: at deceptionis auctor & caussa princeps nullo modo fieri potest ut reputetur. Per hoc enim, nec per aliud animal malignus Evæ deceptionem adhibuit, quippe quia gratiosum erat hoc animal apud mulierem, propterea quod alienum etiam ingenium imitari valebat. Ceterum cum diabolus vidisset etiam huic animanti innatam quamdam adesse vafritiem, aptum reputavit, ut sibi ad deceptionem velut instrumentum inserviret, præsertim quia serpens tunc lingua fruebatur, quæ E exprimendis humanis verbis servire posset. Erat porro ineffabilis providentiæ opus quoque, ut serpens articulatas voces emitteret. Cum enim animadvertisset creator maligni cogitata, quodque, nisi serpentem ceu organum deceptionis assumeret, illos ipsos homines in suam ipsorum fraudem abrepturus erat; permittit ut serpens humanas emittat voces, ut ne ab ipsis hominibus hominum pernicies germinaret, indeque mali principium originem duceret. Si enim ipsi introducendi peccati auctores exstitisse visi fuissent; quid quid in serpente actum est, in illis quoque fuisset observatum. Proindeque, nulla proposita

1. Al. οὐδὲν. Mox τὴν ex Colbert.
2. Al. πᾶσι.
3 Forte, εἰ δ' ὁ. Wolf.
4. Colb. διέσπειρ ἄγει.
5. Coisl. ἀπατηθῆναι, Colb. ἀπατηθῆναι.
6. Error videtur typogr. pro πλάστης.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τυχόντες ἂν, ὥσπερ οὐδ' ὁ ὄφις, τὴν καταδικάζουσαν ἐδέξαντο ψῆφον. ἀλλὰ παραχωρεῖται τῷ ὄφει τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος, ἵνα μὴ ὁ ἄνθρωπος ἀρχηγὸς ὀφθῇ γεγενημένος τῆς κακίας. τοιοῦτον γὰρ τὸ θεῖον· ἐξ ὧν ὁ ἀντικείμενος τὴν κακοτεχνίαν ἐπινοεῖται, διὰ τούτων αὐτοῦ τὰ μηχανήματα περιτρέπει τε καὶ καταλύει.

A interrogatione, quod & in ſerpente uſuvenit, damnati fuiſſent. Itaque conceditur ſerpenti humana loquela, ne homo auctor fuiſſe videretur malitiæ. Hujuſmodi eſt enim divina agendi ratio: per quæ adverſarius malas artes ſuas excogitat, per eadem illius machinas evertit diſſolvitque.

ιδ'. Ερώτησις ριθ'.

Διὰ τί μάγοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ Περσῶν, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας χώρας ἢ ἔθνους τῷ δεσποτικῷ τόκῳ παραγεγόνασι πρῶτοι;

XIV. INTERROGATIO CXIX.

Ut quid Magi ab oriente & Perſide, & non ab alia regione vel gente primi dominico partui adfuerint?

B ΔΙὰ πολλὰς οἶμαι αἰτίας. πρῶτον μὲν προφητείαν τινὰ ἐξεπλήρουν, τὴν λέγουσαν· βασιλεῖς Αράβων καὶ Σαβᾶ δῶρα προσάξουσιν. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι τηνικαῦτα τῶν χωρῶν ἐκείνων τὸ κράτος εἶχον· φέρει δὲ ἡ ἐκείνων γῆ ἐπίσημόν τε χρυσὸν, καὶ σμύρναν, καὶ λίβανον. ἄλλως τε δὲ καὶ τῆς μὲν Αἰγυπτίων βασιλείας εἰς Ασσυρίους διαλελυμένης, τῶν Ασσυρίων δὲ εἰς Πέρσας μεταῤῥυείσης, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς τότε βασιλέων Περσῶν τὰ πρεσβεῖα ἐχόντων, ἔδει τοῖς τὸ πρωτεῖον, ἐν τοῖς τότε καιροῖς λαχοῦσι, τῷ πρώτῳ καὶ μόνῳ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐπὶ γῆς ὀφθέντι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, παραγεγονότας τε προσκυνῆσαι, καὶ δῶρα κομίσαι, δι' ὧν ἔπραττον ἀνομολογοῦντας, ὅτι ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς καὶ αὐτῶν, τῶν μικροῦ [1] τῆς γῆς ἁπάσης κρατούντων, καὶ κατὰ C πάντων τὸ πρωτεῖον ἐχόντων, δεσπότης καὶ κύριος καὶ βασιλεὺς χρηματίζει, προσκυνούμενός τε ὑπ' αὐτῶν καὶ δορυφορούμενος. εἰ δ' ὅτι ἐκεῖθεν ἐτύγχανεν καὶ Αβραὰμ ὁ πατριάρχης· ἐκ Χαλδαίων γὰρ γῆς πρῶτος ἀπάρας, θεογνωσίαν ἐκήρυξεν· διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι εἰς προσκύνησιν τοῦ σωτῆρος πρῶτοι τῶν ἄλλων ἐκεῖθεν ἐκινήθησαν παραγενέσθαι, τρανῶς διασαλπιζούσης τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τότε καὶ νῦν ἐνεργῶν, τότε μὲν τυπικῶς, νῦν δὲ αὐτοῖς πράγμασι καὶ ἀληθείᾳ· οὐδὲ τοῦτο ἂν εἴη τῆς ὀρθῆς ἄπωθεν διανοίας· νόει δέ μοι κἀκεῖνο. οἱ Ασσυρίων βασιλεῖς τήν τε Ιερουσαλὴμ πολλάκις ἐπόρθησαν, καὶ τὰ ἐν τῷ θείῳ ναῷ κειμήλια ἀπεσύλησαν, καὶ αὐτὸν ἔσθ' ὅτε τὸν ναὸν πυρὸς ἔργον ἀποD φήναντες, καὶ ὅσα ἄλλα ἡ περὶ ταῦτα ἱστορία διέξεισεν. ἡ δὲ τῶν Ασσυρίων ἀρχὴ εἰς Πέρσας μετέπεσε, καὶ τὸν ἐκείνοις πλοῦτον ἅπαντα, ὅσος [2] τε ἐν λαφύροις, καὶ ὅσος ἐν ὑπηκόων φόροις, εἰς ἐκείνους συμμετέστησεν. ἄγει τοίνυν ὁ Θεὸς τοὺς Πέρσας εἰς προσκύνησιν τοῦ βασιλέως τοῦ Ισραὴλ, ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾧ τινι καὶ ἀνεῖτο μὲν ἐν Ιεροσολύμοις νεὼς, ἀνεφέροντο δὲ καὶ αἱ θυσίαι. καὶ τρέχουσι δρομέως, καὶ προσφέρουσιν, ἀντὶ μὲν τῆς παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν γεγενημένης εἰς τὰ ἱερὰ τοῦ Θεοῦ ἀτιμίας τιμὴν, ἀντὶ δὲ τῶν δυσφημιῶν θεολογίαν, καὶ προσκύνησιν ἀντὶ τῆς ἄλλης παροινίας, ἀντὶ δὲ τῶν συλαγωγηθέντων δῶρα, τῆς προγονικῆς ὥσπερ ὑπεραπολογούμενοι τόλμης, καὶ τὴν συγγνώμην ἐκείνοις E διὰ τῆς οἰκείας ἐκκαλούμενοι πράξεως. καὶ προσφέρουσι μὲν χρυσὸν, ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν ἱερῶν κειμηλίων, ὧν ἐσύλησαν, λίβανον δὲ ἀντὶ θυσιῶν ἃς ἐκώλυσαν· καὶ σμύρναν ἐπὶ τοὺς ἅπαξ ὑπ' αὐτῶν ἀνῃρημένους [3] πάλαι κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐνῆν αὐτοῖς ἀναστῆσαι, καὶ παραστῆσαι, ὥσπερ τιμὴν ἐκείνοις [4] τὴν σμύρναν κομίζοντες, τάχα δὲ καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐνδεικνύμενοι, ὡς τό γε ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸν κατασκαφέντα ναὸν, καὶ τὴν πόλιν Ιερουσαλὴμ αἱρετὸν [5] ἦν ἀνανεῶσαι. καὶ γὰρ ἡ σμύρνα συσφίγγειν εἴωθεν τὰ διεστῶτα καὶ διεσπασμένα. καὶ γὰρ εἰ

B I. PRopter varias puto cauſſas. Primo quidem prophetiam quamdam adimpleverunt, quæ dicit: ᵃ *Reges Arabum & Saba dona adducent*. Perſæ enim tunc regionum illarum tenebant imperium. Producit porro illorum terra inſigne aurum, & myrrham & tus. Præterea vero, Ægyptiorum imperio in Aſſyrios devoluto, Aſſyriorum item in Perſas tranſlato, obtinentibuſque inter mundi reges tunc Perſis principem locum, oportebat, ut qui tunc temporis primas obtinebant, primo ſolique regi ſæculorum in terris viſo, Chriſto nempe Deo noſtro adſtantes, illum adorarent, & munera ferrent: ac per hos actus ſuos confiterentur, quod natus rex, ipſorum quoque qui in univerſum proC pemodum orbem imperium obtinebant, ceteriſque omnibus anteſtabant, arbiter & dominus & rex erat, adoratus & ſtipatus ab illis. Quod ſi putes id factum, quia inde erat etiam Abraham patriarcha (ex Chaldæorum enim terra primus profectus Dei notitiam evulgavit) propterea & iſti ad adorandum ſalvatorem ante alios primi inde proficiſcentes advenerint: manifeſtiſſime proclamante hujuſmodi diſpoſitione divina, quod idem eſt qui & tunc & modo operatur; tunc quidem per typos, nunc vero rebus ipſis & veritate: ne iſtud quidem a recta intelligentia aberrabit. Cogita tamen mihi & illud. Aſſyriorum reges ſæpe Hieroſolymam everterunt, & quæ in Dei templo erant cimelia præda D abripuerunt, ipſumque templum aliquando igni ſuccenderunt, & cetera quæ de his narrat hiſtoria. Aſſyriorum porro imperium ad Perſas tranſiit, ſicque eorum omnes divitias, ſive quæ ex ſpoliis collectæ fuerant, ſive quæ ex ſubditorum tributis provenerant, ad illos una demigraverunt. Ducit ergo Deus Perſas ad adorandum regem Iſrael, qui eſt Chriſtus Deus noſter, cui excitatum fuerat etiam Hieroſolymis templum, & ſacrificia offerebantur. Currunt feſtine & offerunt, pro inhonoratione quidem qua patres eorum contra Dei templum uſi fuerant, honorem; pro contumelioſis dictis, divinitatis confeſſionem; adorationem vero pro aliis conviciis, & dona pro opibus præda abreptis, purganE tes quodammodo patrum ſuorum audaciam, & per actus ſuos veniam illis apprecantes. Offerunt aurum, pro auro & ſacris ſuppellectilibus, quæ præda abſtulerant: tus, pro ſacrificiis quæ prohibuerant: & myrrham pro iis qui ſemel ab ipſis interfecti fuerant, quos olim, dum eos obſidebant, licebat illis conſervare & non perdere: quaſi honorem illis myrrham afferentes, facile etiam ſententiam animi ſui oſtendentes; quod ſcilicet, quantum in ipſis erat, & everſum jam templum, & civitatem Jeruſalem iterum excitare volebant. Myrrha enim ſolet conſtringere quæ ſeparata & divulſa ſunt.

ᵃ Pſalm. LXXI. 10.

1. Forte deeſt δεῖν.
2. Al. ὅσα. Illud ex Colbert.
3. Wolf. putat deeſſe ὡς.
4. Ms. ἐκείνους.
5. Sic Colbert. al. ἀρετῶν.

καὶ ἐπὶ Ἐσδρᾶ [1] τε καὶ Ζοροβάβελ ἀνηνέχθη τινὰ A τῶν λαφυραγωγηθέντων ἱερῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνδεῶς ἐπράττετο ταῦτα, μήτε τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν παραγεγονότος, μήτε αὐτῶν τῶν συλαγωγησάντων αὐτοπρόσωπον τὴν προσφορὰν τῶν σεσυλημένων, ἀλλὰ δι' ἑτέρων ποιουμένων. προμήνυμα δ' ἂν εἴη καὶ ἡ Περσῶν πρώτη ἄφιξις, ὅτι πρῶτον οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἤπερ [2] ὁ Ἰσραὴλ, τὸν οἰκεῖον ἐπιγνώσονται δεσπότην. εἰ δέ τις ἐθέλοι καὶ τὰ προσκομισθέντα δῶρα, τὸν μὲν χρυσὸν ὡς βασιλεῖ προσενεχθῆναι τῶν ὅλων, οἱονεὶ φόρον τινὰ καὶ ὑπακοῆς σημεῖον, ὡς Θεῷ δὲ τὸν λίβανον, καὶ σμύρναν ὡς δι' ἡμᾶς γενησομένῳ νεκρῷ· καὶ τοῦτο οὐκ ἂν ἀναρμόστως τῷ προτεθέντι πεπλαχθείη.

Quamvis enim sub Esdra & Zorobabel reportata fuerint nonnulla sacra, quæ spoliis fuerant abducta; ea nihilominus minus quam par erat fiebant, nec redemtore nec sospitatore præsente, nec ipsis qui spoliaverant, per se restitutionem rerum oblatarum, sed per alios procurantibus. Præsagium quoque esse potuerit Persarum primus adventus, quod prius Gentiles quam Israelitæ suum agnituri essent dominatorem. Quod si quis velit etiam allata dona, aurum nempe ut regi fuisse delatum universorum, quasi tributum quoppiam & obedientiæ indicium; tus vero ut Deo, & myrrham ut ei qui pro nobis futurus erat mortuus: istud quoque haud ab re jam dictis subnecti potest.

ιέ. Ἐρώτησις ρκ'.

B

XV. INTERROGATIO CXX.

Διὰ τί ἐπικελεύεται ὁ Ἡρώδης τοῖς εἰς προσκύνησιν ἥκουσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ μάγοις· ἀκριβῶς ἐξετάσατε, λέγων, περὶ τοῦ παιδίου. ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ἵνα κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.

Qua de caussa præcipit Herodes Magis qui venerant ad adorandum salvatorem nostrum Christum: [a] *Diligenter inquirite, inquiens, de puero. Ubi vero inveneritis, annunciate mihi, ut ego quoque veniens adorem eum?*

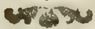
Ὅσον μὲν ἀπὸ τοῦ γράμματος διὰ τοῦτο, ὅτι βασιλεὺς ἦν τῆς Ἰουδαίας, καὶ βασιλέως τόκον ἀκούσας, ἐταράχθη τε καὶ ἐζήτει ἀνελεῖν τὸν ἐλπιζόμενον παραλῦσαι τῆς βασιλείας αὐτόν. καὶ ἐπείπερ οὐκ ἦν ῥᾷον αὐτὸν ἀνευρεῖν, δόλον προβάλλεται καὶ ἀπάτην. καὶ διὰ τοῦτό φησιν· ἵνα κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ ἐπὶ τῷ γράμματι κατανόησις. τάχα δὲ καὶ ἄκων C προφητεύει τὸ μέλλον, ὅτι μὴ μόνον τὰ ἔθνη διὰ τῶν Περσῶν προσκυνήσει τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκείνων προσκύνησιν, καὶ Ἰουδαία πᾶσα προσκυνήσει αὐτῷ. εἰ βούλει δὲ, καὶ αὐτόθεν ἔχει ὁ τύπος τὸ ἀποδείκνυσθαι. τῶν γὰρ δύο λαῶν φέροι ἂν ὁ Ἡρώδης ἐκτύπωμα. ἐξ ἐθνῶν γὰρ ὢν, Ἰουδαίων ἐβασίλευε. καὶ εἴη ἂν ἄκων καὶ μὴ εἰδὼς ὃ λέγει, ὅμως προφητεύων, καὶ ὡς ἐκ προσώπου παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οἷον ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων τὴν προσκύνησιν ἀνομολογήσας τῷ ἐπιδημήσαντι πρὸς ἀνθρώπους Θεῷ. οὐδὲν δὲ κωλύει προφητεύειν αὐτόν. καὶ γὰρ καὶ ὁ Καϊάφας οὐκ ᾔδει μὲν ὃ λέγει, ἀλλὰ τὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ μανιῶδες πρὸς μιαιφονίαν ἀνηρέθιστο, D τὰ χείλη δὲ προφητείαν ἐξέφερον ἐν τῷ λέγειν· συμφέρει ἵνα εἷς ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. καὶ γὰρ εἰ μὴ Χριστὸς ἀπέθανεν ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐκ ἂν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐσώζετο. εἰ γὰρ καὶ ἀνάξιος ἑκάτερος αὐτῶν προφητικοῦ χαρίσματος ἐτύγχανεν, ἀλλ' οὔπω τό γε τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, καὶ τὸ τῆς βασιλείας, ἔτι τινὸς χαρίσματος παραπήλαυεν, οὔπω τῆς κατὰ τοῦ δεσπότου μιαιφονίας τούτοις τετολμημένης. ἴδοις δ' ἂν παραπλησίως τούτοις καὶ ἕτερά τινα κακούργῳ μὲν γνώμῃ καὶ ὁρμῇ μιαιφόνῳ προειρημένα, πέρας δὲ προφητικὸν εἰληφότα. ὡς, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. καὶ γὰρ ἐπέπεσεν αὐτοῖς ἔσχατον ἡ τῶν αἱμάτων ἔκ- E χυσις, καὶ ὁ διὰ ξίφους φόνος. καὶ, ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν ζῆν, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν. καὶ γὰρ ἀφῆκαν καὶ ἄκοντες ζῆν· οὐ γὰρ ἠδύναντο κύριοι καταστῆναι τοῦ τῆς ζωῆς ταμείου, καὶ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα. διὸ τὴν μὲν πονηρὰν καὶ μιαιφόνον ἐνέφηναν γνώμην, τοῦ δὲ σκοποῦ μὴ τυχόντες, ἀπώλοντο καὶ αὐτοὶ, καὶ τὸ γένος, καὶ ὁ ναὸς καὶ ἡ πόλις. ὃν δὲ ἔδοξεν ἀνε-

I. Quantum quidem ad literam pertinet, ideo quia rex erat Judææ, & regis partum audiens, turbatus est, quærebatque e medio tollere eum, quem suspicabatur sibi regnum ablaturum. Et quoniam facile non erat illum invenire, dolo utitur & fraude. Proptereaque ait: *Ut ego quoque veniens adorem eum.* Hæc est sensus literalis intelligentia. Fortasse vero etiam nolens prophetizat potius, quod non solum gentes per Persas adorabunt Christum, verum etiam postquam illi adoraverint, Judæa ipsa omnis sit illum adoratura. Aut potius hinc quoque possit typus recte proponi. Duorum enim populorum Herodes figuram facile præ se ferat. Cum enim ex gentibus esset, apud Judæos regnabat: fierique possit ut vel invitus ac nesciens quod dicebat, nihilominus prophetans, ac ceu ex persona totius humani generis, quodammodo gentiumque ac Judæorum adorationem confessus fuerit, quam venienti inter homines Deo adhibituri erant. Nihil porro obstat, quod ille prophetaverit. Namque & Caiphas ignorabat quidem quod dicebat, quin etiam furor cordis illius in homicidium irritatus fuerat; at nihilominus labia prophetiam enunciabant, quando dicebat: *Expedit ut unus moriatur, & non tota gens pereat.* Si enim Christus Deus noster mortuus non fuisset, humanum genus non utique salvatum fuisset. Etsi enim uterque indignus erat dono prophetiæ; at quod ad dignitatem sacerdotalem pertinet & regalem, adhuc aliqua? charismate perfruebantur, necdum perpetrata ab illis Domini nece. Poteris quoque his similia cernere & alia nonnulla, improba quidem mente & impetu sanguinolento pronunciata, at quæ nihilominus propheticum eventum sortita sunt. Ut est illud, [b] *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Etenim irruit in eos postremo tandem sanguinis effusio & per gladium mors. Item illud: [c] *Si sinamus eum vivere, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostram gentem & civitatem.* Sinebant enim vel inviti ut viveret: nec enim poterant arbitri esse promtuarii vitæ, & ejus qui omnia vivificat. Quare malitiosam & sanguinolentam intentionem ostenderunt, at a scopo sibi proposito aberrantes, perierunt & ipsi & genus universum, & templum, & civitas. Et quem statuerant e medio

a Matth. II. 8. b Matth. XXVII. 25. c Joan. XI. 48.

1. Sic Colbert. al. Ἐσδρα. 2. Ms. ἤπερ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

λεῖν, τοῦτον ζωῆς χορηγὸν, καὶ ζωοποιοῦντα τοὺς νεκροὺς τὰ ἔθνη δεξάμενοι, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ προσκυνοῦντες ἀνάστασιν, Θεὸν ἴσασιν ἀληθινὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους ἐνανθρωπήσαντα, καί γε δὴ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπιστάντες αὐτοῖς πολέμῳ, τήν τε πόλιν κατεστρέψαντο, καὶ τὸν ναὸν κατηρήμωσαν [1], καὶ τῷ διὰ ξίφους θανάτῳ τὸ ἔθνος ὑπήγαγον. εὑρήσεις δὲ καὶ ὄνον ἐν τοῖς γράμμασι τοῖς παλαιοῖς προμανθάνουσάν τε καὶ προδιδάσκουσαν τὰ ἐσόμενα. ἐξ ὧν ἁπάντων οὐδὲν κωλύον θεωρήσεις καὶ τὸν Ἡρώδην εἰπεῖν κατὰ προφητικὸν τύπον τὰ πρὸς τοὺς μάγους εἰρημένα.

A tollere, hunc vitæ auctorem vivificantemque mortuos ethnici suscipientes, atque illius ex mortuis resurrectionem religiose venerantes, Deum agnoverunt verum, pro nostri generis salute hominem factum, eumque sincere colunt & Deum confitentur. Quin etiam Romani illos aggressi bello, civitatem funditus everterunt, & templum desolaverunt, & illata per gladium nece gentem perdiderunt. Invenies quoque asinam in veteri testamento vaticinatam fuisse & prædocuisse quæ futura erant. Ex quibus omnibus vides nihil obstare, quominus dicatur & Herodes per propheticum typum pronuntiasse, quæ apud Magos loquutus est.

ιϛ'. Ἐρώτησις ρκα'.

Διὰ τί ὁ πρόδρομος ἐλέγχει τὸν Ἡρώδην;

Ὁ δὲ πρόδρομος καὶ βαπτιστὴς Ἰωάννης ἐλέγχει τὸν Ἡρώδην δικαίως εἰς παρανομίαν ἀποκλίναντα. καὶ γὰρ εἰ ἐξ ἀλλοφύλων κατήγετο, ἀπόγονος ὢν τοῦ παλαιοῦ Ἡρώδου, ἀλλ' οὖν Ἰουδαίων τε ἐβασίλευε, καὶ τοῖς Ἰουδαίων ἐπολιτεύετο νόμοις καὶ ἔθεσιν, καὶ οὐκ ἐξῆν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ ἀδελφοῦ παῖδα ἐχουσαν τὴν Ἡρωδιάδα εἰς γάμον ἀναλαβεῖν. ὁ γὰρ νόμος, ἄπαιδος μὲν τοῦ ἀδελφοῦ τελευτήσαντος, ἐπιτρέπει τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα τούτου συνάφειαν, ἵνα, φησὶν, ἐγείρῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. καταλελειμμένου δὲ σπέρματος καὶ γονῆς, ἀποτρόπαιον ἦν ἡ [2] πρὸς τὴν νύμφην ὁμιλία. καὶ τὸν ἔλεγχον ὁ πρόδρομος ποιεῖται, οὐ τοσοῦτον κηδόμενος ἐκείνου, ὅσον τὸ πλῆθος διορθοῦσθαι πρόνοιαν ποιῶν. καὶ γὰρ τῶν τοῖς ἄρχουσι καὶ βασιλεῦσι πλημμελουμένων ἀνεπιτιμήτων μενόντων, ἑτοίμως τὸ πλῆθος πρὸς τὴν μίμησιν παρακαλεῖται. ἐκείνων δὲ τῆς πράξεως ἀναχαιτιζομένων, ἀναγκάζεται καὶ τὸ ὑπήκοον εὐλαβέστερον πρὸς τὰς παρανομίας διακεῖσθαι. περιέστη δέ μοι καὶ εἰς μνήμην νυνὶ παλαιᾶς ἱστορίας ἀνάγνωσις, ὡς καὶ τῷ ἀδελφῷ ὡσὰν ὁ πρὸς τὴν ἐκείνου γυναῖκα ἔρως μὴ [3] ἀνακόπτοιτο. καὶ δι' ἄμφω ταῦτα σταθερώτερόν τε καὶ παρρησιαστικώτερον ὁ πρόδρομος εἴη τῷ Ἡρώδῃ προσφερόμενος τὸν ἔλεγχον.

B XVI. INTERROGATIO CXXI.

Cur præcursor redarguit Herodem?

I. PRæcursor porro & baptista Joannes redarguit jure Herodem, qui ad legis transgressionem declinaverat. Quamvis enim ex alienigenis genus duceret, quippe qui filius erat veteris Herodis, attamen inter Judæos regnabat, vivebatque legibus & moribus Judæorum, nec fas illi erat secundum Legem uxorem ducere Herodiadem, quæ ex fratre prolem habebat. Lex enim, si frater sine liberis mortuus esset, permittit conjugium cum illius uxore, *Ut* inquit *excitet* [a] *semen fratri*: ac relicto semine C & prole, abominabilis erat hujusmodi cum glore commercium. Redarguit vero præcursor illum, non sic illius rationem habens, ut de plebis emendatione curam gerens. Si quæ enim magistratus & reges inconcinne peccant inemendata prætermittantur, facile multitudo ad imitationem provocatur. At dum illi ab actionibus hujusmodi compescuntur, cogitur & subjectum vulgus non adeo temere in legum transgressiones abripi. Venit porro mihi in mentem nunc lectionis [a] cujusdam veteris historiæ, quo modo nempe etiam fratri amor in uxorem illius interdicatur. Atque propter hæc ambo constantius liberiusque præcursor potuit Herodem redarguere.

ιζ'. Ἐρώτησις ρκβ'.

Πῶς νοητέον τό· ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐκ ἐγήγερται;

Περὶ τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μὴ ἐγηγέρθαι μείζονα Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, καὶ ὅπως ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν, εἴρηται μέν μοι ἀλλαχοῦ [4]. οὐδὲν δὲ κωλύει, τῆς ὑμῶν αἰτήσεως χάριν, ἐκεῖνο διαλαβεῖν, ὡς ἡ διάνοια τοῦ ῥητοῦ, μὴ ἐγήγερται ἐν τῷ νόμῳ παρίστησι μείζονα προφήτην αὐτοῦ. καὶ γὰρ πλησιαίτατός [5] τε κατὰ τοὺς χρόνους γέγονε τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωνὴ βοῶντος ἀναγέγραπται, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου, διασαλπίζουσα. φησὶ δ' οὖν καὶ τὸ γράμμα, ὡς αὐτοῦ μὲν μείζων ἄλλος οὐκ ἐγήγερται. οὐ συναναγκάζει δὲ νοεῖν, ὡς οὗτος τῶν ἁπάντων εἰς βαθμὸν ἀνέδραμε μείζονα. τὸ δὲ μὴ [6] μείζονα τὸν πρόδρομον τῶν ἄλλων εἶναι, τοῦτο οὐδὲν κωλύει, πολλοὺς συνδραμεῖν αὐτῷ πρὸς ἰσότητα.

Τό μέντοι· ὁ δὲ μικρότερος αὐτοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστιν, οἱ μὲν ἐξειλήφασιν περὶ τοῦ Χριστοῦ, χρόνῳ τε καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀναδρομῇ, καὶ τῇ τῶν πολλῶν

D XVII. INTERROGATIO CXXII.

Quomodo intelligendum illud: [b] *In natis mulierum major Joanne baptista non surrexit.*

I. DE eo, quod in natis mulierum non surrexerit major Joanne baptista, & quo sensu minimus in regno cælorum major sit illo, dictum est mihi etiam alibi. Nihil tamen prohibet, petitionis vestræ gratia, illud commentari, quod videlicet sensus istius dicti est, non surrexisse in Lege prophetam illo majorem. Etenim quod ad tempora attinet, vicinissimus erat Christo, & vox clamantis descriptus est, quæ intonuit *parate viam* E *Domini*. Dicit igitur etiam litera, majorem illo alium surrexisse neminem. Nec tamen per hoc cogit intelligere, quod iste ad gradum omnium maximum pervenerit. Sane majorem esse aliis præcursorem, nihil prohibet, quominus & multi cum illo in æqualitatem concurrant.

II. Illud porro: *Qui vero minimus est ibi, major est illo*; alii accipiunt de Christo, quod ratione ætatis, & statura corporis, & vulgi opinione per

a Levit. XVIII. 16.

b Matth. XI. 11.

1. Ms. κατηρήπωσαν. Ego mallem κατηρείπωσαν.
2. ἡ ex Colbert. al. καί.
3. μὴ alienum est.
4. Epist. 135.
5. Forte πλησιέστατος vel πλησιώτατος.
6. Redundat μὴ, vel pro δὴ ponitur.

ὑπολήψει κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸ μικρότερον ἀποφέροντος τοῦ δεσπότου, ἐμοὶ δὲ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ τῆς πρεπούσης διαίτης ἠξίωται· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἔχει τι ἀντιπίπτον τῇ προειρημένῃ ἀναπτύξει. οὐ γὰρ ἐκ γυναικὸς ἁπλῶς γεγέννηται ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἐκ παρθένου. ἡ δὲ παρθένος οὐκ ἂν κυρίως κληθείη γυνὴ, εἰ μή τις ἐθέλοι τῷ ῥήματι καταχρήσασθαι, ὥς που καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλός φησι· γενόμενος ἐκ γυναικός. ἐκ παρθένου οὖν ὁ Χριστὸς προελθὼν, ἀλλ' οὐ κυρίως ἐκ γυναικὸς, ἑαυτὸν ἂν [1] ἔξω τάττει τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην συγκρίσεως.

Ἕτεροι δέ φασι μικρότερον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα εἰρῆσθαι τὸν ἀξιωθέντα τῆς χάριτος, ἵνα εἴη τοιοῦτος ὁ νοῦς· τῶν μὲν κατὰ νόμους γεγονότων ἀνθρώπων οὐδεὶς ἂν εἴη τοῦ Ἰωάννου μείζων· τῶν δὲ μετὰ τὴν χάριν ἀναφανέντων, ὅσον ἐπὶ τῷ ἀξιωθῆναι ὧν ἐκεῖνος οὐκ ἔφθασε τυχεῖν, κατὰ τοῦτο τὸ κατ' αὐτοῦ μεῖζον ὁ μικρότερος ἀπενέγκοιτο ἄν. καὶ γὰρ ὁποῖος ἄν τις ὢν ἐν τοῖς τύποις καὶ τοῖς προχαράγμασιν κατὰ μέγεθος καὶ δόξαν προκριθῇ, οὗτος τῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ αὐτοῖς τοῖς πράγμασι συντεταγμένων τε καὶ ἀναφανέντων, οὐδὲ τὴν τοῦ ἐσχάτου δοκοῦντος τάξιν ἐπέχειν εἰς ἰσότητα λόγον εὑρήσει. εἰ γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης αὐτόπτης γέγονε τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῷ τοῦ βαπτίσματος μυστηρίῳ ὑπηρετήσατο, καὶ μάρτυς διαπρύσιος τοῦ ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, κατέστη, ἀλλ' οὐκ [2] ἔτι τοῦ νόμου καὶ τῆς σκιᾶς ἐν τοῖς λειψάνοις σωζομένης, καὶ μήπω καθαρῶς καὶ τελείως τῆς χάριτος ἀναλαμψάσης, αὐτὸς μετέστη τοῦ βίου. ἐπεὶ γὰρ τό, τε οἴκημα ᾤκησε, καὶ τὴν ἐπ' ἐλέγχῳ τῆς τῶν Μωσαϊκῶν νόμων παραβάσεως ἄδικον ὑπέστη σφαγὴν, μετὰ ταῦτα ἤρξατο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κηρύττειν τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. καὶ διὰ τοῦτο, ὅσοι τοῦ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀνεγεννήθησαν, καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως καὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ παρακλήτου ἠξιώθησαν, τούτων οὐκ ἄν τις τὰ δευτερεῖα σχοίη τοῦ Ἰωάννου. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ τὴν τελευταίαν τάξιν λαχὼν, τὸ κατ' αὐτοῦ μεῖζον ἀπενέγκοι. καὶ εἰ μή τις ἐκλάβοι τῶν πρὸ τῆς χάριτος [3] μηδένα εἶναι μείζονα τοῦ Ἰωάννου ἀνειπεῖν [4] τὸν Χριστὸν, ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ πάντων ἐξενηνέχθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν δεσποτικὴν, ὅρα [5] σοι καὶ τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τοῦτον ἐπίπροσθεν ἄγειν, καὶ τῶν κορυφαίων ἀποστόλων, ὃ οὐκ ἄντις ἐπιτρέψειε λογισμός. πλὴν καὶ ὁ περὶ τούτου λόγος τῇ προσηκούσῃ μοι πάλαι διαίτῃ ὑποβληθεὶς, τὴν νῦν ἀκριβολογίαν δυσχεραίνει.

ιή. Ἐρώτησις ρκγ'.

Διὰ τί κατὰ τὸ σωτήριον πάθος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λόγχῃ νύττεται;

Λόγχῃ νύττεται τὴν πλευρὰν κατὰ τὸ σωτήριον πάθος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. τοῦτο μὲν ἡμῖν δύο βαπτίσματα καινουργούμενός τε καὶ προτυπῶν, ἓν μὲν τὸ δι' ὕδατος, ἕτερον δὲ τὸ δι' αἵματος. καὶ γὰρ οὐδ' εἱρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ τῆς φύσεως ἀπερρυήκει ταῦτα τῆς σωτηρίου πλευρᾶς. μετὰ γὰρ τὸν θάνατον γέγονεν ἡ πληγὴ, καὶ μετὰ πληγὴν βλύζει τὰ νάματα ἡ πλευρά. ἐν τῇ πλευρᾷ δὲ [6], καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ μέρει δέχεται τὴν πληγὴν, διότι ἐκ πλευρᾶς μὲν τοῦ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἡ γυνὴ, δι' αὐτῆς δ' ἁμαρτία ἐπράχθη τῷ Ἀδάμ. πλήττεται οὖν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν,

illud tempus minor esset Dominus. Mihi vero istud etiam alibi quantum par fuit discussum est. Quinimmo etiam voces *in natis mulierum* habent aliquid contrarium prædictæ expositioni. Neque enim ex muliere simpliciter natus est Christus, sed ex virgine. Virgo porro nequaquam proprie mulier vocari potest, nisi si quis velit vocabulo abuti, ut alicubi etiam divus Paullus inquit: *Factus ex muliere.* Ex virgine ergo Christus procedens, at non proprie ex muliere, seipsum ponit extra comparationem cum Joanne.

III. Alii dicunt, minorem in regno cælorum hoc loco dictum fuisse eum, qui dignus factus est gratia, ut talis sit sensus: Eorum qui sub Lege fuerunt hominum nullus sit utique Joanne major; at eorum qui post gratiam nati sunt, quatenus dignati sunt iis rebus, ad quas obtinendas ille non pervenit, hoc quidem sensu qui minimus est, major illo haberi debeat. Etenim quantuscumque quis fuerit in typis & adumbrationibus reputatus magnitudine & gloria, is, eorum qui in veritate & ipsis rebus positi sunt & esse conspiciuntur, ne assequetur quidem rationem ejus qui extremum locum obtinere videtur ad æqualitatem. Etsi enim Joannes suismet oculis Christum vidit, & baptismatis ministravit mysterio, constitutusque est testis sonorus agni qui tollit peccatum mundi: tamen Lege adhuc & umbra in reliquiis superstite, & necdum pure perfecteque refulgente gratia, ipse diem obiit supremam. Postquam enim carcerem inhabitavit, injusteque interfectus est propter redargutionem transgressionis Mosaicarum legum; post hæc inquam cœpit Dominus noster Jesus Christus prædicare regnum Dei. Et propterea etiam quotquot per aquam & spiritum renati sunt, & adventu atque donis Paracleti digni habiti sunt, ex his nullus secundum ab Joanne locum obtinere censendus est. Sedenim & qui ultimam classem sortitus sit, major quam ille haberi debet. Ac nisi quis intelligat, neminem eorum qui ante Gratiam exstiterunt, majorem esse Joanne a Christo fuisse dictum, sed simpliciter de omnibus prolatam fuisse dominicam sententiam; advertito qui sic sentiat, etiam gloriosissimæ dominæ nostræ Deiparæ huncce præferre, & principibus apostolorum, quam certe rem nulla ratio pati poterit. Verumtamen sermo de hac re in propria olim disputatione a me propositus, ut nunc exquisitius in hoc immoremur non sinit.

XVIII. INTERROGATIO CXXIII.

Cur in salutari passione Dominus noster Jesus Christus lancea compungitur?

I. Lancea confoditur in latere in salutari passione Christus Deus noster; sive * duo nobis baptismata innovans & præfigurans, alterum per aquam, alterum per sanguinem. Etenim nec ordine & consequentia naturæ effluxerant hæc de salvatoris latere: post mortem enim ictus contigit, & post ictum hæc fluenta emisit latus. In latere vero, & non in alia parte ictum accepit, quia ex latere Adæ formata est mulier, & per illam peccatum Adam perpetravit. Percutitur ergo Christus Deus noster, novus Adam, in latere, quasi

1. ἂν ex Colbert.
2. Forte ἦν. Wolf.
3. τῆς πρώτης. Illud ex Colb.
4. Idem. Al. ἂν εἰπεῖν.
5. Wolf. in textu maluit ὥρα.
6. δὲ ex Colb.

* ἐναντιοπόδων Græcis familiare.

ὁ νέος Ἀδὰμ, τὴν πλευρὰν, ὥσπερ διὰ τῆς πληγῆς ἀναιρῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀπαλλάττων τοῦ διὰ τῆς πλευρᾶς αὐτῷ περιγεγονότος ὀλισθήματος, ὡς ἂν κἀνταῦθα πληρούμενον εἴη τὸ, ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, τουτέστιν ἐν τῇ Εὔᾳ, ἥτις γέγονεν ἐκ πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ, ἐκεῖ ἐπερίσσευσεν ἡ χάρις, οἷον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ πλευρᾷ. περισσεύει μὲν γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ πλευρᾷ ἡ ἁμαρτία, ὅτι ἐκεῖθεν ἔφυ τὸ κακόν. περισσεύει δὲ πάλιν ἐν τῇ δεσποτικῇ πλευρᾷ ἡ χάρις, ὅτι οὐ μόνον ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐν ταύτῃ γέγονεν ἀναίρεσις καὶ πληγὴ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ τῆς σωτηρίας πηγὴ καὶ κάθαρσις ἐξ αὐτῆς ἀνέβλυσεν καὶ μένει, μὴ κενουμένη διὰ παντός. ἴασις οὖν γίνεται λοιπὸν ἡ πλευρὰ τῆς πλευρᾶς, ἡ πληγεῖσα λόγχῃ τῆς πληγείσης ἁμαρτίᾳ.

per latus auferens peccatum, & Adam liberans ab interitu, qui illi contigerat propter latus: ut vel hinc adimpleretur illud: Ubi abundavit peccatum, hoc est in Eva quæ fuit ex latere Adam, ibi abundavit & gratia, nimirum in Christi latere. Abundat enim in illo latere peccatum, quia inde malum originem duxit: abundat rursus in dominico latere gratia, quia non solum in eo sublatum confossumque est peccatum, sed etiam quia salutis fons & purificatio ex illo emanavit & perseverat, numquam evacuata. Sanatio igitur fit ceteroquin lateris latus; quod hasta percussum est, ejus quod percussum est peccato.

ιθ'. Ἐρώτησις ρκδ'.

Τί ἐστι· κύριε μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, καὶ, εἰ ἔλαβεν πέρας ἡ εὐχή; [1]

XIX. INTERROGATIO CXXIV.

Quid est; [a] Domine, ne statuas illis hoc peccatum? Et utrum oratio effectum fuerit consequuta.

ΤΟ δὲ, κύριε μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἑξῆς, οὐχ ὡς ἄν τις ἁπλῶς οἰηθείη οὐκ [2] ἐκβέβηκεν εἰς πέρας, οὐδὲ τὸ τέλος ἀπείληφεν ἡ εὐχή. εὔχεται μὲν γὰρ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης καὶ τοῦ γένους σωτὴρ, μὴ στῆναι τοῖς σταυρώσασιν τὴν ἁμαρτίαν, τοῦτο μὲν ὑπογράφων ἡμῖν φιλανθρωπίας τύπους, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εὐνοίας, ἵνα μηδὲ κατ' αὐτῶν τῶν δοκούντων φονᾶν καθ' ἡμῶν εἰς θυμοὺς ἐφερόμεθα [3] καὶ ὀργὰς, καὶ ἀράς. ἔπειτα δὲ μὴ στῆναι μὲν αὐτοῖς ἐπεύχεται τὴν ἁμαρτίαν ἱσταμένοις τοῦ κακοῦ, καὶ μὴ πορρωτέρω φερομένοις ἐπὶ τὸν αὐτὸν τῆς ἀσελγείας τε καὶ παρανομίας κρημνόν. καὶ ὅσοι γε ἔστησαν τοῦ κακοῦ, οὐκ ἐπέστη αὐτοῖς οὐδ' ἡ τῶν ἁμαρτηθέντων δίκη. πολλοὶ γὰρ ἐκ τῶν Ἰουδαίων οὐ μόνον τῆς συγγνώμης ἀπήλαυσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν μεταμαθόντες, προσδεδραμηκότες τῇ εὐσεβείᾳ, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπεδείχθησαν. ὅσοι δὲ τῆς πρόσω τῶν κακῶν οὐκ ἔστησαν φορᾶς, ἀλλὰ μιαιφονίας ἐπὶ [4] μιαιφονίαις προστιθέντες, εἰς ἔσχατον ἐξώκειλαν ἀπονοίας, οὗτοι μὲν δικαίως τὴν δίκην ἀπέπεσαν [5]. οὐδὲν δὲ ἧττον ἡ τοῦ σωτῆρος εὐχὴ ἔμεινεν μὴ διαπεσοῦσα τοῦ σκοποῦ. οἶδα δέ τινας καὶ ἑτέραν τοιαύτην ὑποβαλλομένους διάνοιαν τῷ ῥητῷ· ὅτι περ οἱ σταυροῦντες τὸν Χριστὸν καὶ παρόντες τῷ πάθει, οὐχὶ τῶν Ἰουδαίων ἦσάν τινες, Ῥωμαῖοι δὲ μᾶλλον, καί τινες ἐξ ἑτέρων ἐθνῶν, τῶν Ἰουδαίων φησαμένων, ὡς κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, ἡμῖν δὲ οὐκ ἔξεστιν οὐδένα ἀποκτεῖναι. εἶτα καὶ τῷ Πιλάτῳ παραδεδωκότων τὸν Χριστὸν, οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ὑπηρετοῦντο λοιπὸν τοῖς πραττομένοις κατὰ Χριστοῦ. καὶ γὰρ ἐν τῇ προδοσίᾳ τοῦ δεσπότου, ἅτε δὴ ὑπόφοροι ὄντες οἱ Ἰουδαῖοι Ῥωμαίοις, καὶ οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς πράττειν ἃ ἠβούλοντο, αὐτοὶ μὲν κατὰ μόνας οὐκ ἐτόλμων παρεῖναι τῇ συλλήψει, τὴν δὲ σπεῖραν καὶ τὸν χιλίαρχον αὐτοῖς συνεπεφέροντο· ὁ οὖν κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ περὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος φιλάνθρωπος, τὴν βούλησιν αὐτοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν εἰς εὐχῆς σχηματίζων τύπον, φησίν. μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, εἶτα· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. τῷ ὄντι γὰρ τό, τε Ῥωμαίων στίφος, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν οὐκ οἴδασιν, ἃ πράττουσιν. οὐδὲ γὰρ ἦσαν μεμυσταγωγημένοι, ἃ ὁ νόμος προανεκήρυττε, καὶ οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ. προσδέχεται οὖν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, φασὶ, καὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ αὐτίκα τῆς εὐχῆς φαίνεται ὁ καρπός. ἴδοις γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ πάθους καιρῷ τὸν ἑκατόνταρχον, υἱὸν Θεοῦ ἀναβοη-

I. ILlud, *Domine ne statuas illis hoc peccatum &c.* minime, ut quis fortasse existimabit, effectum consequutum est, neque finem suum obtinuit oratio. Orat benignus Dominus noster & nostri generis salvator, ut ne statuatur peccatum iis qui eum crucifixerunt, primo quidem delineans nobis benignitatis exemplaria, & bonæ inter nos affectionis, ut ne adversus illos quidem qui mortem nostram appetere videntur, in iram, furorem aut maledicta efferamur. Deinde vero orat, ut non statuatur illis peccatum, desistentibus scilicet a malo, nec longius abreptis in idem sceleris ac prævaricationis præcipitium. Sane quotquot a malo destiterunt, illis statuta non fuit perpetratorum criminum vindicta. Multi enim ex Judæis non solum venia fruiti sunt, sed & veritate agnita, ad pietatem accedentes, filii & heredes regni cælorum constituti sunt. Quicumque contra non cessarunt ulterius in mala abripi, sed homicidia homicidiis cumulantes in extremam dementiam prolapsi sunt; hi merito pœnas luerunt. Nihilominus salvatoris oratio nequaquam a scopo excidit. Scio quosdam aliam hujusmodi sententiam illi dicto subjectam esse velle. Quod nempe crucifigentes Christum & passioni adstantes nonnulli haud ex Judæis erant, sed Romani, & quidam ex aliis gentibus, cum Judæi jam statuissent, *Secundum quidem legem nostram debet mori, at nobis non licet interficere quemquam.* Deinde etiam cum Pilato tradidissent Christum, Romani milites & quidam ex aliis gentibus deinceps inservierunt rebus contra Christum actis. Etenim in proditione Domini, quippe quia subjecti erant Judæi Romanis, nec licebat illis facere quod volebant, ipsi soli non sunt ausi interesse captioni, sed cohortem & tribunum secum adduxerunt. Igitur Dominus noster Jesus Christus, qui circa humanum genus benignus est, suique figmenti curam gerit, suam voluntatem ac benignitatem in orationis modum conformans, ait: *Ne statuas illis hoc peccatum*. Et subdit: *non enim sciunt quid faciunt*. Revera enim tam Romanorum turma, quam qui ex gentibus erant, nesciebant quæ faciebant. Nec enim eruditi fuerant in iis quæ Lex vaticinabatur, aut prophetæ de illo. Orat igitur pro Romanis, dicunt, & gentibus, ac statim fructus orationis apparet. Videas enim in ipso passionis tempore centurionem prædicantem, eum qui cruci affixus fue-

a Actor, VII. 60.

1. Confer epist. CXLVI.
2. οὐκ redundat.
3. Potius φερώμεθα.
4. Duo hæc verba sunt ex Colbert.
5. Idem, pro ἀπέστησαν.

σαντα τὸν ἐσταυρωμένον. καὶ μετ᾽ ὀλίγον Λογγῖνον [1] ἐκεῖνον τὸν θαυμάσιον ἄνδρα, οὐκ ἀνομολογήσαντα μόνον καὶ πεπιστευκότα εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ μαρτυρίου δρόμον ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνειληφότα, καὶ αἵματι τὸ τῆς πίστεως εἰλικρινὲς καὶ ἀπαράτρωτον ἐπιδεδειγμένον. καὶ πολλοὺς ἄλλους εὑρήσεις τῶν τότε παρόντων τῆς υἱοθεσίας ἠξιωμένους Θεοῦ, καὶ τῆς αἰωνίου μὴ ἐκπεπτωκότας βασιλείας.

κ᾽. Ερώτησις ρμα᾽.

Τῷ αὐτῷ Ἀμφιλοχίῳ· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε.

Ἡ καλή σου περὶ τὰ οὕτω σοφὰ καὶ θεῖα μαθήματα φιλοπονία καὶ σπουδὴ, οὐκ ἐμὲ μόνον πρὸς ἐπιστροφὴν αὐτῆς διανίστησιν, ἀλλὰ καὶ παντί γε οἶμαι, ὅτῳ μὴ πάνυ τῶν καλῶν ἕτερος ἔρως τὸ φίλτρον ἐκλύων ἀνεπέστησεν τὸ ἀνέραστον [2] θειάζειν τε καὶ κινεῖν ἐπαίνου ἄξια, καθίσταται. μάλιστά γε ὅτι καὶ τοσαύτας φροντίδας ἐγκεχειρισμένος, οὐκ ἐνδίδως οἷς καθ᾽ ἑκάστην προνοούμενος ἐπαγρυπνεῖς. οὐδὲ πρὸς τὴν τῶν πόνων ἄνεσιν καὶ ψυχαγωγίαν ἀναφορᾷς, ἀλλὰ καὶ ἐπέκεινα τοὺς λογισμοὺς εἰς τὸ δραστήριόν τε καὶ τὸ τῇ πατρίδι συνοῖσον ἀντιστρέφεις. καὶ τῶν οὕτω θαυμαστῶν καὶ φιλοσόφων θεωρημάτων τὸ βάθος διερευνώμενος οὐκ ἀνίεις, ἕως ἂν, οἷόν τέ ἐστιν, εἰς αὐτὴν τῆς ἀληθείας ἀναδραμεῖν σοι περιγένοιτο τὴν κορυφήν. καὶ μακαρίζω τοὺς ὁρῶντας ἐπὶ σοὶ ταῦτα καὶ ἀκούοντας. καὶ τότε λαμβάνω συναίσθησιν τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπηρείας, καὶ οἵου με καλοῦ καὶ ἡδίστου θεάματος ὁ φθόνος ἐστέρησεν, ἐν πολιτείᾳ ὁρᾷν φιλοσοφίαν χορεύουσαν, καὶ τότε τὴν ἡμετέραν, καὶ ἧς ὁ καρπὸς τὰ οὐράνια. ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τοὺς Αἰγιέας, οὔτε [3] τρίτος οὔτε τέταρτος. εἰς ταύτην γὰρ τὰ ἡμέτερα τὴν λῆξιν. οὐκ οἶδα τὸ φῦλον [4], οὐκ οἶδα τὸ ὄστρακον, οὐκ οἶδα εἰ [5] τῷ καδίσκῳ διὰ τοῦ κημοῦ καθιεμένη [6] ψῆφος, οὐκ οἶδα εἴ τι ἄλλο. τὸ γὰρ πυθόχρηστον λόγιον ἄλλως τε χαιρέτω, καὶ ὅτι οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, πλὴν ὅτι παραπλήσιόν τι τῶν εἰρημένων, ὡς καὶ αὐτὸς ἂν φαίης, εἰς τὰ νῦν παρόντα τὸν ἡμέτερον βίον περιέστησεν. ἐμὲ μὲν, ὅτε τὸ γράμμα ἧκεν, νόσος ἐμάστιζε χαλεπὴ, μικροῦ μηδ᾽ εἰπεῖν τι [7] πρὸς τὴν αἴτησιν ταῖς ἐπικειμέναις ἀλγηδόσι τὴν ἄδειαν ἐμπαρεχούσα. ἀλλ᾽ οὖν, ὡς ἐν νόσῳ πιεζόμενος, ἐκεῖνο ἂν φαίην· ὅτι τὸ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὑπερούσιόν τε καὶ ἄληπτον οὐσίαν, οὐκ ἀνθρωπίνην μόνον ὄψιν καὶ διάνοιαν ἐκφεύγει, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀνωτάτω καὶ πλησιαζούσας δυνάμεις, αἳ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπεραναστήκασι φύσεως. οὐ κατὰ τὸν παρόντα μόνον καιρὸν, καθ᾽ ὃν τῷ πολυπαθεῖ τούτῳ σαρκίῳ δεδέμεθα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, ὅτε τὰ πολλὰ τῶν αἰνιγμάτων καὶ ἐσόπτρων ἀποσκεδασαμένοις, καὶ τὸ ἄφθαρτον ἀντὶ τοῦ φθαρτοῦ περιβαλλομέναις καθαρώτερόν τε καὶ τελειότερον ἐναστράπτει ἡ ἀλήθεια. τί γὰρ χρὴ λέγειν, ὡς οὔτε Μωσῆς, ὁ εἰς τηλικοῦτον ὕψος ἀρετῆς ἀναδραμὼν, ὥστε τά τε ἄλλα τῶν παραδόξων χάριν ἔχων εἶναι αὐτουργὸς, καὶ γλώττῃ γεωργεῖν ὥσπερ ἄρουραν τὸν οὐρανὸν, καὶ τροφὴν αὐτόθεν αὐτοσχέδιον πολλαῖς μυριάσι ἐπαρκεῖν· οὔτε Ἠλίας, ᾧ τοῦ πυρὸς ἡ φύσις εἰς ἵππους ἐπιμερισθεῖσα καὶ ἅρματα, τὴν

A rat, esse filium Dei. Et haud ita multo post Longinum, admirabilem illum hominem, non confitentem modo & credentem in Christum, sed & martyrii curriculum pro illo subiisse, ac sanguine fidei sinceritatem & constantiam demonstrasse. Multos quoque alios invenies eorum qui tum aderant, dignatos adoptione filiorum Dei, nec ab æterno regno excidisse.

XX. INTERROGATIO CXLI.

* Eidem Amphilochio: a *Deum nemo vidit umquam.*

B I. Laudabilis tua industria & sollicitudo circa tam docta ac divina documenta, non me solum excitat ut ad eamdem animum intendam; verum etiam unicuique, arbitror, cui non prorsus extraneus affectus amorem dissolvens rerum pulcherrimarum, insinuaverit quæ diligenda non sunt suspicere, quæ vero laude sunt digna repudiare, idem commendat. Præsertim vero quia, cum tot tibi curæ concreditæ fuerint, nec remisse agis in iis quibus assidue vacans incumbis, nec ad laborum refrigerium relaxationemque respicis; sed & ulterius cogitationes in id quod agendum est, quodque patriæ utile sit, convertis, nec cessas investigare C miranda adeo & erudita argumenta, donec quantum fieri potest, contingat tibi ad veritatis caput pervenire. Jam beatos prædico eos, qui in te vident & audiunt hæc: & tunc quanta fuerit inimicorum meorum noxa sentio, quantoque bono & jucundo spectaculo orbaverit me invidia, in regimine videlicet reipublicæ intueri philosophiam chorum agentem, & quidem nostram, & cujus fructus sunt cælestia. Nos equidem juxta Ægientes, nec tertius sumus nec quartus. In hunc enim statum prolapsæ sunt res nostræ. Non novi tribum, non novi testulam, non novi an in cadum per tubulum projiciatur calculus, non novi siquid aliud. Pythium enim oraculum ** tum cetera salvere jubeo, tum etiam D quia nihil ad nos: nisi quod simile quid dictis, ut & tu fatebere, in hæc præsentia vitam nostram conjecit. Me vero quando literæ tuæ allatæ sunt, periculosus morbus flagellabat, ut propemodum ne aliquid quidem dicere ad propositam quæstionem urgentibus doloribus facultatem præberet. Itaque ut licet mihi infirmitate vexato, illud dixerim, Quod scilicet secundum suam supersubstantialem & incomprehensibilem essentiam, non modo humanam aciem mentemque fugit, verum etiam supremas ipsas sibique vicinas virtutes, quæ longe præstant excellentiori natura. Nec pro præsenti tantum tempore, quo corpusculo hoc devincimur multis obno- E xio passionibus, sed etiam pro futuris sæculis, quum nobis multis ænigmatibus & speculis e medio sublatis, indutisque incorruptionem pro corruptione sincerius perfectiusque veritas refulgebit. Mitto dicere, quod neque Moyses, qui ad tantam virtutis sublimitatem pervenerat, ut & gratiam prodigiorum assequutus portenta patraret alia, & lingua tractaret cælum ipsum quasi tellurem, indeque multis hominum millibus extemporaneam escam ad sufficientiam suppeditaret; nec Helias, in cujus gratiam ignis natura in equos & currus tributa,

a Joan. I. 18.

1. Confer Acta B. Martini II. 371. 386.
2. Ms. ἀνέραστος. Et mox ἐπαίνους.
3. Al. deest οὔτε. Proverbium est in ignaros & contemtos, quo de vide Stephanum Byzant. pag. 36.
4. Ms. φυλὴν.
5. Ms. ἡ.
6. Coisl. καθημένη, al. καθιεμένη.
7. Sic Colbert. al. μὴ δυνηθῆναι.

* Cyzicenus metropolita fuit: licet hoc loco adhuc in laicis fuisse videatur.

** Illud nempe *Vos vero Ægienses nec tertii nec quarti*,

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

πρὸς οὐρανοὺς αὐτῷ καθυπηρετήσατο ἄνοδον. οὔτε τῶν θείων καὶ μακαρίων προφητῶν ὁ χορὸς, οὔμενουν οὐδεὶς ἔσχεν εἰς κατάληψιν ἐλθεῖν, τίς τέ ἐστιν, καὶ ὅπως ἐστὶν ἡ ὑπερφυής τε καὶ ἀκήρατος φύσις θεότητος, ἀλλὰ γὰρ ὅτι μέν ἐστι καὶ ὑφέστηκεν, εἰς κατάληψιν ἡμῖν ἐχαρίσατο, εἰ καὶ τοῖς μὲν μᾶλλον ἐναυγάζει τὴν χάριν, τοῖς δὲ ἐπιδεέστερον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἑκάστῳ τοῦ κατορθώματος. τί ποτε δέ ἐστιν, ἢ ὅπως ποτέ ἐστιν, οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἑαυτὴν ἀπεγύμνωσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰρημένων ἁγίων ἔμπροσθεν Μωσῇ ἐπιποθήσαντι τὸ ἀθέατον, οὐ δεδώρηται. παραμύθιον δὲ πόθου τοῦ ἀτυχήσαντος, τῆς σαρκώσεως, καὶ τότε διὰ συμβόλων καὶ τύπων, ἐκκαλύπτεται τὸ μυστήριον. τοῖς δὲ ἐν τύποις τε καὶ ὁμοιώμασιν, ὅσα ἐστὶν ἰδεῖν ἀνθρώπῳ δυνατὰ, τὴν οἰκείαν δόξαν τὸ θεῖον ἐνήστραψεν. ὅτι δὲ Θεὸν ἀνθρώπων οὐδεὶς ἑώρακεν, οὔτε δυνήσεται ἰδεῖν, γέμει μὲν τῆς μαρτυρίας τὰ παλαιὰ καὶ ἱερὰ γράμματα, γέμει δὲ ἡ χάρις. καὶ βίβλος ἂν ὁλόκληρος εἴη ἡ τῶν ἐπιμαρτυρομένων λογίων τὴν γνῶσιν [1] παράθεσις. καὶ μὴν καὶ ὁ τῶν τοῦ θείου ῥημάτων Παύλου μύστης καὶ κατήκοος, ὁ ῥήτωρ μὲν τοὺς λόγους, φιλόσοφος δὲ τὰ νοήματα, μᾶλλον δὲ καὶ ὁ τοῦ νοῦ καὶ τῆς γλώσσης τὴν ἄνωθεν ἀποστάζων χάριν, καὶ τῆς θείας ἡμῖν σοφίας ἀναβλύζων τὴν ἄβυσσον, οὗτος οὖν ὁ μέγας Διονύσιος λαμπρῶς τε καὶ δριμέως μετέρχεται τὸ, μηδαμῇ τὸ θεῖον τί ποτέ ἐστιν, μηδέποτε ἀνθρωπίναις ὑποβάλλεσθαι καταλήψεσιν [2]. καὶ δὴ καὶ τοῦ μεγάλου τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστοῦ, ὃς βίον τοὺς ἄθλους ἠνέγκατο, τὸν θεσπέσιόν φημι Ἀθανάσιον, πολλάς ἐστι λαβεῖν τὰς ῥήσεις, αἳ τὸ θεῖον χωρίς τινος παραπετάσματος καὶ προβλήματος ἢ ὁμοιώματος ἄληπτον παντελῶς, ὅσα γε εἰς οὐσίαν καὶ φύσιν, τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἀνακηρύττουσι. τὴν δὲ τῆς ἐκκλησίας βασίλειον στολὴν [3], τὸν θαυμαστὸν καὶ μέγαν Βασίλειον, τὸν ἄριστόν τε ἅμα καὶ ἥδιστον τῶν ψυχῶν ἰατρὸν, τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι περ κατὰ τῆς Εὐνομίου λύσσης κιρνῶν τὸ φάρμακον, ὡς ἕν τι τῶν Παιωνίων ἀλεξημάτων, καὶ τοῦτο δὴ τοῦτο τὸ [4] τῆς θείας καὶ ἀρρήτου φύσεως ἄληπτόν τε καὶ ἀνεπινόητον παρεστήσατο; καὶ μὴν καὶ τῷ [5] ἀπὸ τῆς θειότητος τῶν λόγων μᾶλλον, ἢ διὰ τῆς κλήσεως κληρωσαμένῳ τὸ [6] χαρακτηρίζεσθαι τὸν θεολόγον, οἶδα Γρηγόριον ὡς ἐνόησας, λόγοις ὅτι μάλιστα πυκνοῖς τε καὶ δριμέσι τοῖς ἐνθυμήμασιν ἰχνηλατοῦντι τὴν ἀλήθειαν, περὶ ταύτης ἀναγέγραπται τῆς ὑποθέσεως [7]. ἀλλά γε δὴ καὶ τῷ ῥήτορι τῆς ἐκκλησίας, μᾶλλον δὲ τῷ μετὰ Παῦλον τὴν περίγειον πᾶσαν τοῖς τοῦ κηρύγματος λόγοις καὶ τοῖς ἄλλης παιδαγωγίας πολίσαντι, καὶ τούτῳ δὴ τούτῳ, οὗ τὸ στόμα οἱ λόγοι χρυσοῦν τῷ κόσμῳ ἐγνώρισαν, λόγος ῥέων πολὺ μετὰ τὸν [8] ἀληθείας τὸ πειθήνιον, ὃς ὁ περὶ ἀκαταλήπτου ἐπιγράφεται [9], οὐδὲν ἕτερον μᾶλλον, ἢ τὸ προκείμενον σπουδάζει, καὶ ἀποδείκνυσιν. καὶ μυρίους ἄλλους τῶν θείων ἡμῶν πατέρων εὕροι ἄν τις κατὰ σχολὴν, ὁμογνώμονα τοῖς εἰρημένοις τὴν ψῆφον ἐξάγοντας, οὓς εἰ μὴ [10] τὸ πικρὸν τῆς νόσου τὴν ὀδύνην ἐπίτεινεν, τάχα ἂν καὶ αὐταῖς λέξεσι τὴν γνώμην παρεῖχον δεικνύοντας. πλὴν ἀλλά σοί γε ῥᾴδιον ὑπόμνησιν λαβόντι τῶν τε εἰρημένων, καὶ τῶν ἔτι λειπομένων, τὰς μαρτυρίας εἰς ἓν ἀθροισαμένῳ, τὴν ἐκ πάντων συμφωνίαν θαυμασίαν οἵαν θεάσασθαι. ἡμῶν δ' ἀρκεῖ τὰ νῦν καὶ τῶν ἀσωμάτων μόνον ἡ φωνὴ παρατεθεῖσα, ἣν ἐπει-

A aſcenſum in cælum illi ſubminiſtravit; neque divorum ac beatorum prophetarum chorus, nullatenus nullus id obtinuit ut ad comprehenſionem perveniret, quo agnoſceret, quæ ſit, & quo modo ſe habeat eximia illa & immortalis natura divinitatis. At enim, quod exſtet, & quod per ſe ſubſiſtat, hoc equidem nobis comprehendere indultum eſt, tametſi alii quidem hoc munere magis illuſtrantur, alii vero minus, pro ratione cujuſque perſpicuitatis ingenii. At quid ſit, & quonam ſe habeat modo, nemini omnium ſeipſam manifeſtavit, quinimmo ex commemoratis antea ſanctis Moyſi ipſi deſideranti quod videre non licebat nequaquam conceſſum eſt. Ad conſolationem tamen quamdam B defraudati deſiderii, incarnationis ei manifeſtatur myſterium, & quidem per figuras & typos. Hiſce in typis & ſimilitudinibus, quantum homini videre licet, ſuam gloriam Deus effulgere faciebat. Quod vero *Deum hominum nullus viderit, ſed nec poterit videre*, plenum hujus rei & teſtimoniorum vetus ſacrumque teſtamentum, plenum & novum. Ac ſane juſtæ molis liber neceſſarius eſſet ad proponendam cognitionem id teſtantium eloquiorum. Quinimmo etiam divinorum verborum Paulli interpres & auditor, ille eloquentia rhetor, cogitatis philoſophus, atque adeo ille & mentis & linguæ ſupernam diſtillans gratiam, divinæque noſtræ ſapientiæ abyſſum ſcaturiens, ille inquam magnus Dionyſius C de hoc ſplendide ſubtiliterque agit, Nullo modo quid ſit Deus poſſe umquam humanis ſubeſſe cogitatibus. Quin etiam magni illius pietatis ac religionis propugnatoris, cujus vita perpetuum certamen fuit, divinum loquor Athanaſium, multa licet depromere teſtimonia, quæ Deum ſine aliquo velamine, objecto vel ſimilitudine incomprehenſibilem omnino eſſe, quod ad eſſentiam & naturam attinet, humano generi deprædicant. Regiam porro illam Eccleſiæ ſtolam, admirabilem ac magnum Baſilium, optimum juxta atque ſuaviſſimum animarum medicum, quis ignorat, adverſus Eunomii rabiem miſcentem pharmacum, veluti unum ex Pæoniis antidotis, hoc ipſum quo de agimus, oſtendiſ- D ſe, incomprehenſibilem inexcogitabilemque eſſe divinam ac ineffabilem naturam? Ille præterea, cui contigit ob dictorum potius divinitatem, quam ex nomenclatura, ut Theologi honeſtaretur appellatione, (ſcio te Gregorium intelligere) dum verbis quam maxime pluribus, & acutis argumentis veritatem inveſtigatur, de hoc ipſo ſcripſit argumento. Quin etiam rhetoris eccleſiæ, atque adeo hominis poſt Paullum orbem terrarum univerſum diſcurrentis per prædicationis ſermones aliuſque eruditionis; hujus inquam hujus hominis, cujus orationes Os aureum mundo manifeſtarunt, ſermo ſcaturiens multam cum veritate perſuaſionem, qui *de incomprehenſibili* inſcribitur, nihil aliud magis, quam E hoc ipſum argumentum contendit ac demonſtrat. Atque infinitos alios ex divinis patribus noſtris poterit quis invenire ſi per otium vacabit, qui cum prædictis concordem ſententiam tenent: quos niſi moleſtia infirmitatis dolorem intenderet, facile ipſiſſimis verbis hanc ſententiam tuentes demonſtraſſem. Verumtamen pronum tibi erit memoriam repetenti jam commemoratorum, eorumque qui prætermiſſi ſunt teſtimonia in unum colligenti, admirabilem omnium concordantem ſententiam intueri. Interea nobis præſentia ſufficiunt, & ſola incorporeorum

1. Puto legendum παραθεῖσα.
2. Dionyſ. de Divin. Nomin. cap. I. tom. I. pag. 437.
3. Forte στόλον.
4. Hoc τὸ ex Colbert.
5. Idem. Al. τό.
6. Ms. τῷ.
7. Confer Opp. tom. I. pag. 519. ſeqq.
8. Lege τῆς.
9. V. Chryſoſt. I. 444. edit. Montf.
10. Colb. pro οἱ μή.

δὴ τῶν ἀποστόλων ὁ χορὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ Θεὸν ἡμῶν μετὰ τοῦ προσλήμματος ἀναλαμβανόμενον βλέποντες, κατεπλήττοντο καὶ ἐπεθήπεσαν, διαῤῥήδην ἀπεφήναντο πρὸς αὐτούς· τί ἑστήκατε, ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὗτος ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. ἐπορεύετο δὴ δηλονότι τοῖς πατρικοῖς καὶ μετὰ τοῦ προσλήμματος ἐνιδρυθήσεσθαι κόλποις, ὥσπερ καὶ πρότερον ἐπὶ γῆς ὡρᾶτο πρόβλημα φέρων τὴν σάρκα, καὶ τὴν ἀνθρώπου μορφὴν περικείμενος. οὐκοῦν καὶ εἰς αὖθις κατὰ τὴν ἰδέαν τε καὶ φύσιν ἐμφανισθήσεσθαι, εἰς γνῶσίν τε καὶ κατάληψιν ἀφικέσθαι τὸν κοινὸν δεσπότην ὁ ἱερὸς χρησμὸς ἐβεβαίωσεν. καὶ τότε ὅρα μοι τίσιν; οὐ γὰρ τοῖς τυχοῦσιν, οὐδ' ὅσοι μικρῷ τῷ μέτρῳ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἰς ἐπίπνοιάν τε θείαν καὶ θεωρίας ὕψος, καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ὑπερανέχουσιν, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκείνοις, οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου γεγενῆσθαι συμπάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλάστου προεκρίθησαν. σὺ δέ μοι τά τε ἄλλα ἔῤῥωσο, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα Θεῷ καθαρὸν συντηρῶν, εἴης τοῦ βίου τὰ κύματα ἱλαρὸν πνεύσαις αὔραις διαπερῶν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἅλμης ὑπερνηχόμενος.

A propofita vox, quam ubi Apoftolorum chorus communem Dominum & Deum noftrum cum corpore affumtum videns perculfus eft obftupuitque, manifefte ad illos locuti funt: *Quid ftatis afpicientes in cælum? Hic Jefus affumtus a vobis, is veniet quemadmodum vidiftis eum euntem in cælum*. Ibat fcilicet in paterno etiam cum corpore feffurus finu, quemadmodum etiam prius in terra cernebatur, carnem obtutibus objiciens, & hominis indutus forma. Igitur etiam iterum fecundum hanc fpeciem & naturam vifum iri, venturumque effe in notitiam & comprehenfionem communem Dominum facrum illud confirmavit oraculum. Jam mihi porro confidera quibufnam. Non enim cuivis pro- B mifcue, nec iis qui mediocri quadam menfura cæteris hominibus in divinam cogitationem & fublimitatem contemplationis, aliifque virtutibus præcucurrerunt; fed illis ipfis, qui ab initio oculati teftes & miniftri Verbi ut effent, ab ipfo creatore præ univerfa humana natura electi funt. Tu vero & alias vale, & animam corpufque Deo purum confervans, hilariter vitæ fluctus fpirantibus auris tranfmitte, & falfuginofum hoc mare feliciter enata.

κα. Ἐρώτησις ρμβ'.

XXI. INTERROGATIO CXLII.

Τί δηλοῖ τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν, τό, πάντοτε, καὶ νῦν δοξασθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, κ. ε.;

C *Quid fignificat apoftolicum illud dictum: a Semper, & nunc glorificabitur Chriftus in corpore meo &c.?*

Ἡ τοῦ ῥήτορος τῆς ἀληθείας φωνὴ, ἡ ὡς πάντοτε καὶ νῦν δοξασθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου· πόθου μὲν αὐτὴ [1] προχεῖται σεβασμίου τε καὶ ἱεροῦ, ἐλπίδος δὲ βέβηκεν φύσιν ἀγνοούσης θνητὴν, τοιαύτην δὲ τὴν διάνοιαν ὑποδηλοῖ· πάντοτε ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σώματι Παύλου ἐμεγαλύνετο, καὶ ὅτε δεσμοῖς αὐτὸν καὶ μάστιξιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι συνεχώρει, καὶ θανάτου πρὸ πυλῶν ἐῤῥῖφθαι, καὶ ὅτε ἐξεῖλεν αὐτὸν καὶ ἀνήρπαζεν ἐκ μέσων τῶν ἀνιαρῶν. οἷς μὲν γὰρ ἐναθλεῖν ἠφίετο, καὶ τοῖς εἰς D θάνατον ἄγουσι συνεπλέκετο πειρασμοῖς, ἐβεβαιοῦτο καὶ ἐκρατύνετο τῆς εὐσεβείας τὸ κήρυγμα, λογιζομένων τῶν ὁρώντων τὰ Παύλου δεσμὰ καὶ τὰς θλίψεις, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπομονὴν ἐκπληττομένων, καὶ τῷ θαύματι πρὸς ἐπιστροφὴν διανισταμένων, ὡς εἰ μὴ θεῖόν τι καὶ παναληθὲς τὸ παρ' αὐτοῦ κηρυσσόμενον καθειστήκει, οὐκ ἂν ἑαυτὸν μυρίοις χαίρων καὶ ἀφορήτοις ἐδίδου κακοῖς, ἐνὸν παυσάμενον ἀπαλλάττεσθαι τῶν ἀλγεινῶν, καὶ μὴ θάνατον εἰς ἀγῶνα καλεῖν. ἐμεγαλύνετο τοίνυν εἰκότως διὰ τούτων ὁ Χριστὸς, τοῦ κηρύγματος εἰς βεβαίωσιν τοῖς πολλοῖς ἀφικνουμένου, καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐμπλατυνομένου ψυχαῖς. πάλιν δὲ ἡνίκα ἐξεῖλκεν αὐτὸν καὶ ἀνήρπαζεν κινδύνων ὀλεθρίων, αὐτόθεν E ἐμεγαλύνετο· οὐδὲ γάρ τινος ἀνθρωπίνης ἦν ἐπινοίας ἐκ μέσου χειρὸς φονώσης, καὶ τοῦ αἵματος διψώντων κακῶν ἀπαθῆ πολλάκις ἀπολύεσθαι τὸν ἀγωνιστὴν, ἀλλὰ θεία τις, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον χάρις ἦν, ἡ παρ' ἐλπίδα τὸν θεράποντα ῥυομένη, καὶ διαλύουσα τὰ δεινά. πῶς ἐλύετο τὰ δεσμά; πῶς ἐξέπιπτον αἱ ἁλύσεις; τὸ φῶς τίς ὑφῆπτεν τῷ οἰκήματι; πῶς περιέστραπτεν ὅλον τῇ αἴγλῃ πληροῦν, μηδεμιᾶς ὕλης ὑπηρετουμένης τῇ φλογί; πόθεν μόνον κατεσείετο τὸ δεσμωτήριον; πῶς ἀνεῴγνυντο αἱ θύραι; πῶς ἐκεῖνα τὰ μυρία καὶ παρά-

I. Prædicatoris veritatis vox illa, *Sicut femper, & nunc glorificabitur Chriftus in corpore meo, five per vitam, five per mortem*, ex affectu ipfa quidem effunditur venerabili & facro, ad fpem vero erigitur, quæ vitam nefcit mortalem, eique hujufmodi eft fubjecta fententia: Semper Chriftus in corpore Paulli magnificabatur, & cum vinculis illum ac flagellis confici miferabiliter permittebat, atque ante portas mortis projici; & cum extraxit illum eripuitque de mediis calamitatibus. Cum enim in ftadium defcendere permittebatur, & periculofis ad mortem tentationibus implicabatur, tunc pietatis religionifque præconium firmitatem ac ftabilitatem nancifcebatur: dum fcilicet animo verfabant, qui videbant, Paulli vincula & afflictiones, atque ftupebant ad tollerantiam in illis, & ipfa admiratione ad converfionem excitabantur; quandoquidem nifi divinum quid ac veriffimum fuiffet quod ab illo prædicabatur, non utique lætabundus infinitis fefe & intollerabilibus objeciffet malis, dum fas erat illi a prædicatione defiftendo, a tot moleftiis evadere, nec agonem fubire, ubi mors agebatur. Magnificabatur igitur merito per omnia Chriftus, prædicatione in multis ad confirmationem perveniente, ac dilatata in hominum animis. Rurfus vero quando eruebat eripiebatque illum de perniciofis periculis, inde etiam magnificabatur. Nec enim ullius erat humanæ induftriæ de medio interfectricis manus, & hominum malorum fanguinem fitientium, incolumem fæpe afferere hunc pugilem: fed divina quædam erat, & fupra homines pofita gratia, quæ præter fpem fervum eripiebat, & pericula diffolvebat. Quomodo funt foluta vincula? quomodo ceciderunt catenæ? lumen quis accendit in carcere? quomodo affulfit totum locum fplendore replens, nulla materia fomitem flammæ miniftrante? unde folus concuffus eft carcer? quomodo apertæ funt januæ? quomodo contigiffent infinita

a Philipp. I, 20.

1. Ms. αὐτῇ.

SECUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

δοξα ἐγεγόνει, εἰ μὴ τῆς πάντα κρατούσης ἡ δύναμις ἐπεδείκνυτο χειρός; δι' ἀμφοῖν οὖν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σώματι Παύλου ἐμεγαλύνετο, ταῖς τε πικραῖς καὶ θανατηφόροις βασάνοις ἐγκαρτεροῦντος τοῦ κήρυκος, καὶ δι' ὧν ὑπερφυῶς ταῖς τῶν ἐπιβουλευόντων μιαιφονίαις καὶ παρὰ δόξαν ἀνάλωτον ἐτίθει καὶ ἀπεδείκνυεν τὸν ἀγωνιστήν, οὕτως οὖν καὶ διὰ τῆς ζωῆς τουτέστι τῶν ζωοποιούντων καὶ διασωζόντων, καὶ διὰ τῶν θανάτου παραιτίων πληγῶν καὶ βασάνων, ἡ τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως πηγὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ Παύλου σώματι ἐμεγαλύνετο. οὐδὲν δὲ κωλύει τὰ τοῦ διδασκάλου ῥήματα καὶ πρόῤῥησιν ὑπογράφειν· ἐπεὶ γὰρ δεύτερον τῷ Νέρωνος βήματι παρέστη, καὶ τὴν μὲν πρώτην [1] ἀπολογησάμενος ἠφείθη, τὸ δεύτερον δὲ, πρὸς πάντα τῆς Νέρωνος ὠμότητος ἀσχέτῳ ῥύμῃ φερομένης, ξίφει τὸν βίον ἀπολιμπάνει, τοῦτο νῦν ἂν εἴη λέγων, ὅτι μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, ὥσπερ νῦν ἐκ χειρὸς παλαμναίας καὶ φονώσης ἀφαρπάζων με, εἴτε διὰ θανάτου, ὡς ὕστερον ἔσται, μηδὲ τοῦ κεφαλαίου τῶν ἄθλων ἀποστεροῦντός με τοῦ ἀγωνοθέτου. ἔδει γὰρ, ὡς ἔοικεν, μὴ προαποκαμεῖν τὸν ἀθλητὴν, μηδὲ τὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον δρόμον κοινῷ τῆς φύσεως διακοπῆναι θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς τὸ ποθούμενον ἔξοδον ἆθλον εἶναι καὶ ἀγώνισμα κρείττω φύσεως γηγενοῦς. τοῦτο δὴ οὖν, οὗτος ὁ μὴ ζῶν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ, ὁ τοῖς πᾶσι πάντα καὶ γινόμενος καὶ ὢν, προϋποφαίνει, καὶ προαναδιδάσκει τοὺς μαθητὰς, ἵνα μὴ μετὰ ταῦτα [μέγα γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς καὶ πρώτη μετὰ Θεὸν σωτηρία ἡ Παύλου ζωὴ τοῦ πάθους ἀθρόον διαδοθέντος] θόρυβός τις καὶ τάραχος τῷ ἀνελπίστῳ τὰς ψυχὰς αὐτῶν διασείσῃ, καὶ εἰς ἀμήχανον ἀθυμίαν ἐμβαλὼν πᾶσαν αὐτοῖς ἐλπίδα συγκαταστρέψῃ [2], καὶ πρὸς τὴν εὐσέβειαν καταστήσῃ ὀκνηρούς. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον τῶν ῥημάτων θηρᾶσαι σκοπὸν, εἰ μή τι ἄλλο, ἀλλ' οὖν παρὰ πόδα τέως ὑπάρχοντα τῷ ῥητῷ. τίς οὖν οὗτος; ὡς πάντοτέ φησιν, ἐν ὅλῳ τῷ τοῦ βίου διαστήματι ἐμεγαλύνετο ὁ Χριστὸς ἐν τῷ τοῦ Παύλου σώματι· πάσχοντος μὲν ἀνδρείως, καὶ κρεῖττον ἢ κατὰ βίον φιλοῦντος τὸ ζῆν, ἀπαλλαττομένου δὲ ξένον [3] ἀκοῦσαι καὶ πίστεως μεῖζον θνητῆς, οὕτω καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται, καὶ ἐν αὐτῷ τῶν ἀγωνισμάτων τῷ τέλει· μεγαλυνθήσεται δὲ ἔκ τε τοῦ μὴ παθεῖν τὸν ὑπασπιστὴν, ὁμοίως καὶ ἐκ τοῦ παθεῖν. ἥκων γὰρ ὁ γεννάδας οὗτος ἐπ' αὐτὸ τὸ τελευταῖον στάδιον τῶν ἄθλων, ἀφίεται μὲν τὰ πρῶτα τοῦ θανάτου καὶ τῆς σφαγῆς, λόγῳ ἀληθείας καὶ γνώμῃ θεοσεβεῖ διαλυσάμενος τὰς αἰτίας, μᾶλλον δὲ τῆς παντοκράτορος φιλοτιμησαμένης ἐνταῦθα δεξιᾶς, καὶ δηλονότι ἐμεγαλύνετο ἐν τῷ Παύλου σώματι Χριστός. πάλιν δὲ τὸ δεύτερον. οὐ γὰρ ἔδει τὸ περὶ τὸν Παῦλον θαῦμα φιλοτιμίας μόνον ὁρᾶσθαι δεσποτικῆς, ἔδει δὲ ἄρα καὶ τὰ ἐκείνου ἐναστράψαι λαμπρότερον. λοιπὸν ὁμόσε πρὸς πάντα διὰ τὸ κήρυγμα χωρεῖ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ξίφους, καὶ αὐτῆς τῆς σφαγῆς ὑπερορῶν, καὶ μόνον ἕνα διώκων σκοπὸν, πάντα δεύτερα τῆς ἀληθείας ἐλέγχειν, καὶ πρὸς τὸν κηρυττόμενον ῥεόμενον τοῦ αἵματος ἀπελθεῖν, δι' οὗ δηλονότι πάλιν ἐμεγαλύνετο ὁ Χριστός.

A illa & stupenda, nisi omnipotentis virtus manus fuisset demonstrata? Per hæc utraque igitur Christus in corpore Paulli magnificabatur, dum acerbis mortiferisque tormentis fortis & constans resistebat prædicator, ac dum miraculose præter opinionem cædibus insidiatorum superiorem efficiebat ostendebatque pugilem suum. Hoc igitur modo sive per vitam, id est per ea unde vivus incolumisque servabatur; sive per vulnera & tormenta quæ mortis caussa sunt, fons sapientiæ & virtutis Christus Deus noster in Paulli corpore magnificabatur. Nihil vero prohibet magistri verba & prædictionem subtexere. Ubi enim secundo ad Neronis tribunal adstitit, ac post primam sui purgationem dimissus B fuisset, deinceps vero, Neronis crudelitate effreni impetu adversum quæque delata, gladio vitam poneret, istud sane nunc dicere possit, *Magnificabitur* nempe *Christus in corpore meo, sive per vitam*, ut nuper ex manu impia & sanguinolenta eripiens me, sive per mortem, ut mox erit, dum me præsul certaminis agone omnium præstantissimo nequaquam privabit. Oportebat enim, ut videtur, ne antea defatigaretur athleta, nec divinum illud curriculum communi naturæ intercideretur morte; sed ut exitus ipsemet ad comprehendendum quod desiderabat, pugna esset & certamen majus terrigena natura. Istud sane, istud is qui sibi non vivebat sed Christo, qui omnibus omnia & factus fuerat C & erat, in anteceßum ostendit insinuatque discipulis, ut ne postea (magnum quid enim reipsa erat, & prima post Deum salus Paulli vita, qui frequenter adeo passionem subierat) tumultus aliquis & turbæ propter inexspectatam rem illorum animos concuterent, atque in omnimodam desperationem conjicientes, universam ipsis spem auferrent, & ad pietatem tardiores facerent. Licet & alium dictorum sensum venari, qui sin minus alias, in eo certe præstat, quod jam obvius sit in verbis. Quis porro ille? *Sicut semper* ait. In toto vitæ spacio magnificabatur Christus in corpore Paulli, qui & patiebatur fortiter, ac generosius quam ferret vita hominis vivere amantis, & a passionibus liberaba- D tur in modum mirabilem auditu, & majorem mortalium fide: ita & nunc magnificabitur vel in ipso certaminum fine. Magnificabitur porro æqualiter sive non patiatur hic propugnator, sive patiatur. Veniens enim generosus iste in ultimum certaminum stadium, absolvitur quidem primo a morte & nece; verbo quippe veritatis & pia sententia impacta crimina dissolverat, atque adeo omnipotente heic aliquid ambitiose gerente manu; ideoque magnificabatur in Paulli corpore Christus. Rursus vero iterum. Neque enim par erat, ut prodigium circa Paullum, dominicæ sollicitudinis dumtaxat esse cerneretur, verum oportebat etiam, ut quæ illius pars erant fulgidius splendescerent. Ergo adversus omnia E per prædicationem cominus pugnam subit, gladium perinde atque necem contemnens, ad unamque dumtaxat metam cursum intendens, ut cetera nempe veritate inferiora demonstraret, & sanguine madidus ad eum quem prædicabat abiret, per quod rursus videlicet Christus magnificabatur.

1. πρώτην ex Colbert.
2. Ms. συγκαταστρέψει, & mox καταστήσει.
3. Sic Colb. al. ζένον. Mox Wolf. mallet ἀκύσαντος. Et Colb. iterum οὕτω, pro οὕτω.

A

κβ'. Ἐρώτησις ρμγ'.

Τίνα ἦν τὰ ὑστερήματα τοῦ Χριστοῦ, ἅπερ ὁ Παῦλος ἐπλήρωσεν;

Τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων ἡ προτεθεῖσα περικοπὴ διπλῆν ἐκφέρεται διανοίας ὁδόν. οἱ μὲν τὸ ὑστέρημα λαβόντες οὕτως ἁπλῶς, ὡς τὸ πρόχειρον ὑποβάλλει τῆς φωνῆς, φασί, τὸν θεσπέσιον εἰρηκέναι Παῦλον, ὅτι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ἀνταναπληρῶ [1]. καὶ βούλεσθαι δηλοῦν, ὡς εἴ τι ἐνέλιπε Χριστὸς τοῦ παθεῖν, ἐγὼ ἐν τῷ σώματί μου ἀνταναπληρῶ. καὶ συνεπισχύοντες [2] τὴν διάνοιαν ταύτην, ὥσπερ φασι δέδοται τοῖς ἀποστόλοις μείζονα πλεῖν ἢ κατὰ Χριστὸν σημεῖα· καὶ πάλιν, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Παῦλος ὁρᾶται τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ὑψηλότερόν τι διαπραττόμενος, ἐξὸν [3] γὰρ αὐτῷ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τρέφεσθαι, οὐκ ἐτρέφετο, καὶ τοιαῦτα ἕτερά τινα, οὕτω καὶ τὰ ὑστερήματα τοῦ δεσπότου τῷ οἰκείῳ ἀνεπλήρου σώματι. ἀλλ' οὕτω μὲν τεθεωρήκασιν ἔνιοι. οἱ δὲ αὐτόθεν βαρὺ νομίζοντες τὸ στερῆσαί τινος [4] τὸν Χριστὸν ἐν τῷ παθεῖν, τί γὰρ ὤφειλεν, τί δ' οὐχ ὑπέστη ἐπηρεαζόμενος, χλευαζόμενος, ἐπιβουλὰς φέρων, ἐνέδρας, ὕβρεις, ὀνείδη, οἴκοθεν, ἔξωθεν, καὶ τὸ τελευταῖον, σταυρὸν καὶ κακούργων θάνατον; ὁ δὴ ταῦτα παθὼν, καίτοι ῥᾴδιον ἔχων τὸ φυγεῖν, καὶ πάντα προῖκα καὶ δωρεὰν δι' ἡμᾶς, πῶς ὑστερῆσαι λέγοιτ' ἄν τινος, ἢ παραλιπεῖν ὅλως, ὧν ἔδει παθεῖν; τὸ δὲ δύναμιν λαβεῖν μείζονα τέρατα τελεῖν, εἰ μὴ Χριστὸς αὐτὸς ἦν ὁ τῆς δυνάμεως χορηγὸς, οὐ τὴν εἰρημένην μόνην περιθάλψοι ἂν, ἀλλὰ καὶ ἀτοπωτέραν πολλῷ δυσφημίαν ἀναρριπίσειεν [5] ἂν, ἧς ἡ φυὴ, ῥίζης γὰρ ἐκφύονται τῆς αὐτῆς, πρὸς τὴν ἡγησαμένην ἀναφέρεσθαι δικαία ἐστίν· καὶ οὐχὶ τῶν λαμβανόντων τὸ θαῦμα, ἀλλ' ἡ τοῦ χορηγοῦντος χάρις τοῦ θαυμάζεσθαι τὴν ὑπερβολὴν ἔχει. ὅτι δὲ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἐξὸν τρέφεσθαι, οὐκ ἐτρέφετο, ἔργον μὲν ἐπαινετὸν καὶ μακάριον· ἵνα γὰρ μὴ λαβὴν [6] δῷ τοῖς ζητοῦσιν [7] αἰτίαν εὑρεῖν, τῆς ἐξουσίας ἀφίστατο. δεσπότου δὲ κἀνταῦθα περιφρουρούμενος ἐντολῇ, δι' ἧς, κἂν νόμῳ καὶ φύσει πολλὰ τοῦ πράττειν ἐλεύθεροί ἐσμεν, τὸ τοῖς πλησίον σκάνδαλον ἀντιπαραθεὶς ἔργῳ προὐτρέψατο τῆς ἐξουσίας ἄγειν σχολήν. ἵνα γὰρ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, φησιν, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. ἀλλ' ἐπαινετὴ μὲν ἡ Παύλου πρᾶξις, πῶς γὰρ οὔ; οὐδὲν δ' ἐχέγγυον παρεχομένη πρὸς τὸ ὑστερῆσαί τι τὸν Χριστόν. διὰ γοῦν τοὺς εἰρημένους λογισμοὺς οὐκ ἀγαπῶντες ἔνιοι τὸ ῥηθὲν, εἰς ἑτέραν δόξαν ἄγουσι τὸ ῥητὸν, καὶ τὸ ὑστέρημα λέγουσι νῦν τοιοῦτον ἀναπτύσσειν τὸ σημαινόμενον, τρεῖς εἶναι τῶν πραττομένων αἱ πράξεις. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστι μείζω, τὰ δὲ μέσα, τὰ τὴν ὑστάτην ἀπείληφε χώραν. τὸ γοῦν εἰπεῖν τὸν θεσπέσιον Παῦλον, ὅτι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου [8] ἀναπληρῶ, σημαίνειν φασὶν, ὅτι τὰ ὕστατα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐσχάτην ἐπέχοντα χώραν, ταῦτα ἐγὼ ἐν τῷ σώματί μου ἀναπληρῶ [9]. τουτέστι τὰ ἐμὰ πάθη τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ παραβάλλεσθαι

XXII. Interrogatio CXLIII.

Quænam erant defficientia Christi, quæ Paullus adimplevit?

I. Apostolicorum verborum locus propositus duplici edisseritur intelligendi modo. Alii enim *Defficiens* ita simpliciter accipientes, ut ipsa per se vox sonat, dicunt divum Paullum asseruisse, [a] *Defficientia afflictionum Christi in carne mea vicissim adimpleo*, & voluisse declarare, quod si quid omisit Christus pati, ego in corpore meo illud vicissim adimpleo. Hanc porro expositionem roborantes, sicut, ajunt, datum est apostolis majora facere, quam ipse Christus fecerit signa; & rursus, sicut ipse Paullus videtur ipsis dominicis præceptis sublimius quippiam confecisse: cum enim liceret sibi ex evangelio vivere, non vixit, & his similia quædam alia; sic & Defficientia Domini in suo adimplebat corpore. Et ita quidem speculantur nonnulli. Alii vero per se grave reputantes privare aliqua re Christum in sua passione: cujus enim debitor erat, aut quid non sustinuit contumeliis obrutus, derisus, insidias passus, appetitiones, convicia, injurias, a suis, ab exteris, ac postremo crucem, & nequissimorum hominum mortem? Qui sane hæc passus, tametsi facile effugere posset, quamvis omnia gratis ac sine debito propter nos tulerit, quomodo aliquid omisisse dici potest, aut præteriisse omnino eorum quæ illum pati oportebat? Virtutem porro accepisse majora prodigia patrandi; nisi Christus ipse fuerit virtutis largitor, non prædictam modo sententiam fovere poterit, sed longe multo audaciorem blasphemiam excitare queat, cujus germen (ex eadem enim nascuntur radice) par est ut ad antecedentem referatur. Jam vero admirandi non sunt qui acceperunt, sed largientis gratia ea est, quam etiam atque etiam admirari debemus. Quod autem cum ex evangelio vivere liceret, inde non vixerit, opus quidem fuit laudabile & beatum: etenim ne ansam præberet iis qui culpam adversus eum quærebant invenire, accepta facultate non est usus: heic quoque dominico munitus præcepto, per quod, quamvis lege ac natura multa facere liberum sit nobis, si quis tamen proximis scandalum apponat opere, præmonuit ut ab accepta agendi facultate temperaret: *Ne enim scandalizemus eos*, inquit, *abiens ad mare, projice hamum, & ascendentem primum piscem tolle, ejusque os aperiens invenies nummum. Illum accipiens, da ipsis pro me & te.* Verumtamen laudabilis fuit quidem Paulli actio; quidni enim? at nullum vadem exhibet, quod Christus aliquid reliqui fecerit. Propter allatas igitur ratiocinationes cum non placeat quibusdam assertio illa, in aliam sententiam trahunt dictum illud, ajuntque *Defficiens* heic præseferre hanc significationem. Tria sunt eorum quæ aguntur genera. Quædam ex illis majora sunt, quædam mediocria, nonnulla extremum obtinent locum. Dum ait ergo divus Paullus, *Defficientia afflictionum Christi in carne mea adimpleo*, significare ajunt, ea quæ sunt minimo loco habenda inter Christi afflictiones, & ad extremam classem revocantur, illa sunt, quæ ego in corpore meo adimpleo. Id est, passiones meæ tantum abest, ut cum Christi passionibus con-

[a] Coloss. I. 24.

1. Sic Colbert. Al. ἀναπληρῶ. Heic & infr.
2. Idem. Al. συνεπισχύοντες.
3. Ms. ἐξ ὧν. Heic & infra.
4. Coisl. τὸ στερῆσαί τι, Colb. τὸ στερῆσαί τι.
5. Ms. ἀναρριπίσειεν: & mox φυγὴ, pro φυὴ.
6. Colb. pro λαβεῖν.
7. Sic Coisl. at Colb. συζητοῦσιν.
8. τῶν .... μου, sunt ex Colb.
9. Colb. ἀνταναπληρῶ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τοῖς Χριστοῦ, ὥστε οὐ μόνον τὴν [1] πρὸς τὰ μείζω A σύγκρισιν οὐ τολμῶ [2], ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς μέσοις συντάττεσθαι, τοῖς ὑστάτοις δὲ καὶ τελευταίοις ἀγαπητὸν ἐμοὶ τὸ συνεξετάζεσθαι. ὅσον γὰρ ἂν ἀνθρώπου φύσις ὑπὲρ Χριστοῦ πράξῃ καὶ πάθῃ [3], οὐδέν ἐστιν ἀντάξιον, οὐδ᾽ ἐγγὺς, ὧν αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν. πολλὰ δ᾽ ἂν εἴη φασὶν, τῇ τοιαύτῃ συνᾴδοντα θεωρίᾳ. ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος. καὶ, διώκω εἰ καὶ καταλάβω. καὶ, ὁ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρων, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ φανερωθῇ. πῶς τοῦ [4] πάντα προῖκα καὶ δωρεὰν πράξαντος καὶ παθόντος, ὑπέστημα [5] λέγοιτ᾽ ἂν ἀναπληρῶσαι; καὶ πολλὰ τοιαῦτα. καὶ λίαν μὲν ἦν ἁρμοζόμενον τὸ B τῆς δευτέρας διανοίας εἶδος, εἰ μὴ πολλαχοῦ τὸ ὑστέρημα ἔν τε τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ φερόμενον γραφῇ. μή τινος γάρ φησιν, ὑστερήσατε; καὶ, οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. καὶ, λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι. καὶ, ὑστερηθεὶς οὐ κατενάρκησα οὐδενὸς, τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοί. καὶ ἐν πλείοσιν ἄλλοις τῆς φωνῆς εὑρισκομένης, οὐκ ἔστι ῥᾷον λαβεῖν τὴν τοιαύτην διάνοιαν, δι᾽ αὐτῆς ἀναπτυσσομένην, ἀλλ᾽ ὥσπερ προείληπται, οὕτω καθορῶμεν τῷ ἔθει τῆς γραφῆς τὸ ὑστέρημα τὴν χρείαν παρεχόμενον τοῦ σημαινομένου. ἑκατέρας οὖν τῶν εἰρημένων ἐπιδισταζομένης ἐννοίας, εἰς τὸ ἀστασίαστον ἂν καὶ τρίτη δι᾽ αὐτῶν προκύψασα, καὶ τὰς ἑκατέρωθεν λαβὰς C μέθοδον ἐκεῖθεν συνευπορήσασα διαφυγεῖν, τοιαύτη τις ἂν εἴη. δεῖ δὲ τῷ μὲν ὑστερήματι ὡς ἔθος χρῆσθαι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, καὶ μηδὲν περὶ τὴν λέξιν καινοτομεῖν. ἀνταναπληρώσει [6] δὲ πῶς ὁ Παῦλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ; τοῦτό μοι συνδιασκόπει λοιπόν. οὐχ ὅσα Χριστὸς ὀφείλων παθεῖν, οὐχ ὑπήνεγκεν, οὐμενοῦν. οὐδὲ γάρ τι ὅλως ὑστέρησεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερεπλεόνασεν ἡ χάρις αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς. ποῖα οὖν ὑστερήματα ἀνταναπληροῖ; ὅσα, εἴτ᾽ ἔτι [7] τῷ ἀνθρώπου βίῳ ἐπεδήμει ὁ σωτὴρ καθ᾽ ὃν καιρὸν ὁ Παῦλος ἐκήρυξεν [8], ἔπαθεν ἂν διδάσκων, καὶ διὰ τῆς παρουσίας ἔτι [9] τοῦ πλάσματος προνοούμενος, ἐκεῖνα νῦν πάσχων ὁ Παῦλος ἀνταναπληροῖ τὰ ὑστε- D ρήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ. τοῦτο γὰρ μᾶλλον ἐγγύτερον καὶ τῇ τοῦ ῥήματος ἐμφάσει. οὐ γὰρ ἁπλῶς φησιν ἀναπληρῶ, ἀλλ᾽ ἀνταναπληρῶ, τουτέστιν ἀντὶ δεσπότου καὶ διδασκάλου ὁ δοῦλος ἐγὼ καὶ μαθητὴς τὴν ἐκείνου διακονίαν ὑπελθὼν, καὶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἀνταναπληρῶ. ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ὑπέστη, μὴ παραθέμενός μοι τὴν διακονίαν, ἐπεὶ παρέλαβον ταύτην, εἰκότως καὶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἐν τῷ σώματί μου ἀνταναπληρῶ. ὅτι δὲ διάδοχοι τῆς δεσποτικῆς διακονίας κατέστησαν οἱ μαθηταὶ, καὶ ἀλλαχόθεν μέν ἐστιν οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν, ἀρκέσει δὲ κἀνταῦθα Παῦλος ἑαυτῷ. τὰ γὰρ πάντα, φησὶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ Ἰησοῦ E Χριστοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. καὶ, ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι᾽ ἡμῶν, δεόμενοι ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. ὥσπερ οὖν τὸν τῆς καταλλαγῆς λόγον ἐκληρώσαντο οἱ μαθηταὶ, καὶ πρεσβεύουσιν ὑπὲρ Χριστοῦ, οὕτω καὶ ἅπερ ἔμελλεν πάσχειν ἔτι τὴν διακονίαν αὐτὸς ἐκπληρῶν, αὐτοὶ ταῦτα ἐν τῷ σώματι αὐτῶν εἰκότως ἀνταναπληροῦσιν. καὶ τούτων μάλιστα Παῦλος, ὃς θαῤῥῶν τοῖς ἔργοις λέγει [10]. οὐδενὸς τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων ὑστέρη-

A ferri queant, ut non modo comparationem cum majoribus instituere non audeam, at nec cnm mediis conferri, sed velim dumtaxat cum extremis & ultimis passionibus illius exigi. Quantumcumque enim hominis natura pro Christo agat vel patiatur, nihil est æquipollens, nec ad ea accedit, quæ ipse pro nobis est passus. Multa porro sunt, inquiunt, quæ huic intelligentiæ consonent. *Ego enim sum minimus apostolorum, & non sum dignus vocari apostolus*. Et, *Persequor, si etiam assequar*. Et, *Qui mortificationem Jesu in corpore circumfert, ut vita Jesu in corpore suo manifestetur*. Quomodo non ergo ejus qui omnia gratis & libere fecit ac passus est defficientiam implevisse dici non possit? B & hujusmodi alia plura. Et admodum quidem congrua esset hujus secundæ explicationis species, nisi pluries vox *Defficiens* occurreret tam in veteri, quam in novo testamento. *Num qua re* inquit *deffecistis?* Et, *Non est Defficiens timentibus eum*. Et, *Puto enim nihilum deffecisse*. Et, *Defficiens non fui onerosus ulla re, defficiens enim meum superimpleverunt fratres*. Ac in aliis locis multis cum hæc vox reperiatur, non est facile accipere hujusmodi intelligentiam, per illam sic indicatam: sed ut antea dictum est, ita more scripturæ videmus *Defficiens* sonare necessitatem rei significatæ. Cum igitur utraque prædictarum interpretationum diffideat, ad componendum diffidium tertia quædam C ex illis promanans, & quæ inde facilem rationem suppeditat utrinque difficultates evitandi, hujusmodi esse poterit. Oportet *defficiens* quidem accipere, quo modo usurpare solent sacræ literæ, nihilque circa dictionem innovare: at tunc quomodo Paullus in corpore suo vicissim adimplebit defficientia afflictionum Christi? In hoc igitur mihi animum intende. Nequaquam ea quæ Christus pati debuit, non pertulit; minime sane. Nec enim aliquid reliqui fecit, quin potius superabundavit gratia ejus in nos. Quæ sunt igitur defficientia, quæ vicissim adimplet? Quæcumque, si adhuc in humana vita peregrinaretur salvator quando Paullus prædicabat, passus sane fuisset docendo, ac per sui præsentiam D adhuc creaturæ sollicitudinem gerendo; illa nunc patiens Paullus, vicissim adimplet defficientia afflictionum Christi. Hoc enim magis accedit ad ipsius vocabuli emphasim. Nec enim simpliciter ait *adimpleo*, sed *vicissim adimpleo*, id est vice Domini & magistri ego servus & discipulus, illius ministerium subiens, etiam defficientia afflictionum ejus vicissim adimpleo. Quæ enim ille sustinuisset nisi hoc mihi ministerium commendasset, ex quo illud accepi, merito etiam defficientia afflictionum ejus in corpore meo vicissim adimpleo. Quod vero successores dominici ministerii constituti fuerint discipuli, tum aliunde haud difficile est videre, tum vel heic sibi sufficiet Paullus. *Omnia enim*, ait, *ex* E *Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis*. Et, *Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo adhortante per nos, supplicantes pro Christo, Reconciliamini Deo*. Sicut igitur reconciliationis rationem sortiti sunt discipuli, & legatione funguntur pro Christo; ita quæ passurus fuisset adhuc ministerium ipsemet adimplens, hæc illi in corpore ipsorum merito vicissim adimplent. Idque maxime Paullus, qui operibus confisus dicit: *A nullo eorum qui sunt supra*

1. Sic Colbert. al. τὰ.
2. Ms. τολμῶ.
3. Ms. πράξει καὶ πάθει.
4. Colb. τοῦ, pro οὐ, quod tamen ego mallem.
5. Sic Coisl. Forte ὑπόστημα, vel ὑστέρημα.
6. Ita Colb. pro. ἅπαντα πληρώσει.
7. Coisl. ὅτε τι. Et mox ἀνθρώπου, vel ἀνθρωπίνου.
8. Id. ἐκήρυσεν.
9. Sic Colb. at Coisl. τε τὰ.
10. Coisl. ὁ θαῤῥῶν τοῖς ἔργοις λέγων.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

καὶ ἡ σκόπει, ὅπως ἡ τῆς θεωρίας ταύτης ἐπιβολὴ οὐδὲν προϋπέσχετο κομψόν. τό, τε γὰρ ὑστέρημα οὐκ ἐκβιάζεται, ἀλλ' εἰς τὸ ἔθος ἀνῆκε φέρεσθαι τῆς γραφῆς. καὶ τὰ ὑστερήματα ὁ Παῦλος ἀναπληροῖ, οὐχ ὅτι ἁπλῶς ὑστέρησεν, οὐδ' ὅτι ὑστέρησέν τι ὁ σωτὴρ, ὅπερ ἦν φορητόν, ἀλλ' ὅτι μὴ παραθέμενος τὴν διακονίαν Παύλῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς, ἔπαθεν ἂν καὶ ὑπέστη, καθ' ὃν τρόπον καὶ πρὶν κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν ὅσον ἀφοσιώσασθαί σου τὴν καλὴν φιλοπονίαν εἰρήσθω ταῦτα. εἰ δέ τις καὶ ὀψιγόνων ἄμεινόν τι θεωροίη, ἐμοὶ δὲ ἄρα καὶ τοῦτο φίλον.

modum apostoli defficio. Attende porro, quomodo hujus interpretationis ratio nihil contortum exhibeat. Nam *Defficiens* violente non usurpatur, sed finitur accipi in modum scripturæ usitatum; & defficientia Paullus adimplet, non quæ simpliciter defuerint; nec quia defuit quippiam salvatori, quod tollerari non posset: sed quæ si non commendasset ministerium Paullo aliisque discipulis, ipse pertulisset ac sustinuisset, quemadmodum & antea prædicans & evangelizans regnum cælorum. Sed hæc a me, quantum quidem pertinet ad aliqualem studii tui adeo honesti perstrictionem, dicta sunto. Quod si quis etiam nepotum nostrorum præstantius aliquid commentatus fuerit, istud quoque mihi pergratum accidet.

[illegible] κγ'. Ερώτησις ρμδ'.

XXIII. Interrogatio CXLIV.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

[a] *Non est nobis lucta cum sanguine & carne: sed cum principatibus, cum potestatibus, cum mundi-imperatoribus hujus orbis, cum spiritualibus nequitiæ in cælestibus.*

Ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐκάλεσεν τὰ ἐναέρια καὶ πονηρὰ πνεύματα· οὐχ ὡς ἀρχὴν ἡμῶν ἢ ἐξουσίαν τινὰ οἴκοθεν ἢ ἄνωθεν ἐσχηκότων, ἀλλ' ὡς ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοὺς ἡμῶν ἐκδεδωκότων, ὧν εἰσιν οἱ δαίμονες ὑποσπορεῖς τε [1] καὶ ὑποφῆται, ἐκείνων [2] τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν, δι' ὧν πράττομεν τὰ αὐτῶν θελήματα, παρεσχημένων. καὶ γάρ φησιν ὁ αὐτὸς ἱερὸς ἄνθρωπος· ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. ἡττώμενοι γοῦν τοῖς ἐκείνων ἐρεθισμοῖς καὶ ὑποθήκαις, καὶ πρὸς ἃ βούλονται τῆς ἁμαρτίας ἔργα φερόμενοι, εἰκότως ἂν τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐξουσιαστὰς τῶν ἐν ἡμῖν ἐκεῖθεν φυομένων παθῶν καθιστῶμεν, ἅτε δὴ τῆς μὲν ἐλευθερίας τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ τὸ τῆς αὐτεξουσιότητος ἀφῃρημένοι κῦρος, εἰς δούλους δὲ ἑαυτοὺς καὶ ὑπευθύνους τῆς ἁμαρτίας γραψάμενοι. διὰ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καλεῖ, ἀλλὰ τοὺς κοσμοκράτορας καὶ τοῦ κόσμου. κόσμον ἐνταῦθα, ὡς ἔθος τῇ γραφῇ, οὐ τὸ δημιούργημα, τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ προαχθέν, ἄπαγε· ἀλλὰ κόσμον τοὺς τὰ κοσμικὰ φρονήματα καὶ σαρκικὰ ἐπανῃρημένους, καὶ πρὸς τὰ τὰς αἰσθήσεις θέλγοντά τε καὶ ἐκθηλύνοντα ἐπτοημένους, καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν περὶ τῶν μαθητῶν, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου. εὔδηλον μὲν γάρ, ὅτι καὶ οὗτοι [3] ἐκ τοῦ δημιουργήματος ἦσαν, ὥσπερ [4] καὶ σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. ἀλλ' οὐχ ἦσάν φησιν ἐκ τοῦ κόσμου, τουτέστιν οὐκ ἦσαν ἐκ τῶν ἐπτοημένων πρὸς τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα τῆς κοσμικῆς ματαιότητος καὶ ἀπάτης. τὸ δέ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, τινὲς μὲν τὸ πρόχειρον τοῦ φιλανθρώπου προτιμήσαντες, μεταπλάττοντες τὴν τῆς λέξεως ἀρχὴν, οὐκ ἐπουρανίοις, ἀλλ' ὑπουρανίοις ἐξακούουσιν, οὐχ οὕτως τῆς ἱερᾶς ἡμῶν γραφῆς ἐχούσης. καί φασι τὰ δαιμόνια καλεῖσθαι ὑπουράνια, τουτέστι τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας· καὶ γὰρ κἄν τε περὶ ἀέρα, κἄν τε περὶ γῆν αὐτῶν ἡ διατριβή, οὐδὲν ἧττον ἂν ὑπουράνια ῥηθείη. ἀλλὰ τούτων μὲν κἂν ἡ διάνοια οὐκ ἀσεβής, ὅμως ὁ μεταπλασμὸς οὐκ εὐσεβής. οὐ δεῖ γὰρ οὐδ' ὅλως, οὐδ' ἐφ' ἑνὶ γράμματι παραχαράττειν τὰς λέξεις τὰς ἱερὰς, μάλιστά γε [6] ὅτι καὶ τῆς ἀπαραχαράκτου

I. Principatus & potestates vocavit aereos & malos spiritus: non quasi illi principatum in nos vel potestatem habeant aliquam, sive ex se, sive superne collatam; sed quia cum peccatis nos ipsos dediderimus, quorum dæmones sunt satores & suggestores, illi principatum & potestatem, per ea quæ agimus ad illorum voluntatem, exercent. Ait enim idemmet sanctus vir: *A quo enim quis vincitur, huic & servus factus est.* Victi igitur illorum irritamentis & suggestionibus, abreptique ad opera peccati quæ volunt, jure eos principes & tyrannos passionum earum, quæ inde in nobis oriuntur constituere dicimur: quippe qui spoliati proprietate libertatis sancti Spiritus, & arbitrii, servos nos ipsos & obnoxios peccati profitemur. Propterea non simpliciter nequitiæ spiritus principatus & potestates appellat, sed etiam orbis mundimperatores. Mundum heic appellans, ut mos est scripturæ, non opificium quod ex cælo & terra & eorum quæ sunt in medio, constat; apage: sed mundum dicit eos qui mundana sensa & carnalia elegerunt, & ad ea quæ sensus mulcent atque effeminant stupore abripiuntur, juxta quam acceptionem salvator quoque de discipulis dicebat, quod non sint de mundo. Liquet enim satis, quod ipsi quoque ad opificium pertinebant, ut & genus hominum universum. Sed non erant, inquit, de mundo; id est non erant de illis qui stupide abripiuntur ad corruptibilia & transitoria mundanæ vanitatis & seductionis. Illud vero, *In cælestibus*, nonnulli sensum obvium humaniori præferentes, transmutantes vocabuli principium, non illis *Epurania*, sed *Hypurania* [5] sonat, cum non sic habeat sacra nostra scriptura. Ajunt porro dæmonia vocari *hypurania* sive subcælestia, spiritus nempe nequitiæ. Etenim sive circa aerem, sive circa tellurem degant, nihilo minus subcælestia dici debent. At quamvis istorum sententia pietati non adversetur, attamen metaplasmus hujusmodi non est religiosus. Neque enim omnino licet, ne in una quidem littera adulterari sacras dictiones, præsertim vero quum im-

a Ephes. VI. 12.

1. Colbert. pro [illegible]
2. Ms. [illegible].
3. καὶ οὗτοι ex Colbert.
4. Idem pro [illegible].

5. Sententiam scilicet suæ interpretationis hoc modo afferre, non ullius textus lectionem volebant, etsi illis aliquanto infensior sit Photius.
6. Sic Colbert. al. κάλιστά γε.

SÆCUL. IX.
CIRCA
ANN. CHR.
890.

λέξεως ἐχούσης, ὡς ἔφην, ἀνεμποδίστως ἡ τοῦ ῥητοῦ πρόεισι διάνοια. καὶ γὰρ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ εἴωθεν καλεῖσθαι, οἷον ἀήρ. καὶ οὐδὲν κωλύει τὰ ἐν αὐτῷ διατρίβοντα, τουτέστι τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας δαιμόνια, ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ [1] διατριβῆς οὕτως ὀνομάζεσθαι. πνευματικὰ δὲ εἴρηται, ὅτι σαρκὸς καὶ αἵματος οὐ μετέχει, ἀλλὰ ἄϋλόν τινα καὶ ἄσαρκον τὴν οὐσίαν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐκληρώσαντο. ἀκολουθότερον δ᾽ ἄν τις καὶ τοῦ προκειμένου φαίη, ὡς ἐπουράνια ἐνταῦθα τὴν εὐσέβειάν τε καὶ τὰς ἀρετὰς ἐπωνόμασε. καὶ γὰρ διὰ ταῦτα τὴν τῶν οὐρανῶν κληροδοτούμεθα βασιλείαν, καὶ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν ταῖς ἀρεταῖς τε καὶ ἐν τῇ εὐσεβείᾳ. ἡμῶν μὲν κατορθοῦν ταῦτα σπουδαζόντων, ἐκείνων δὲ τὸν δυνατὸν αὐτοῖς τρόπον ἀντιτιθέντων, καὶ πάντα πόλεμον [2] ἀναδεχομένων. διὸ σοφῶς [3] ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος καὶ ἁρμοδίως ἔφη· ὡς οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, τουτέστι, τὰ μήτε σαρκὶ μήτε αἵματι συνδεδεμένα δαιμόνια· καὶ τότε ἐν τίσι καὶ περὶ τίνων ὁ πόλεμος; ἐν τοῖς ἐπουρανίοις φησὶν, τουτέστιν ἐν τοῖς προξένοις τοῦ οὐρανίου σκηνώματος, ὅπερ ἐστὶν, ὡς εἴρηται, ἡ εὐσέβεια, καὶ τῶν ἀρετῶν ὁ χορός. εἰ δέ τις [4] ἐν τοῖς ἐπουρανίοις προχειρότερον ἐκλαβεῖν θέλοι αὐτὴν τὴν ἐπουράνιον κατοικίαν, καὶ οὕτω [5] ὁ τῆς εὐσεβείας νοῦς εὐοδοῦται. καὶ γὰρ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἐστὶ πάλη, ἡμῶν μὲν ἀγωνιζομένων τυχεῖν τῆς οὐρανίου κληροδοσίας, ἐκείνων δὲ τοῦ στερῆσαι ταύτης καὶ ἡμᾶς, ἐξ ἧς αὐτοὶ καταπεπτώκασιν.

A mutata ut dixi remanente dictione, expedite profluat dicti intelligentia. *Epurania* enim h. e. supercælestia, & ea quæ intra cælum sunt appellari consueverunt, aerem puta. Nec quidquam prohibet quominus quæ in illo degunt, id est spiritualia nequitiæ dæmonia, ab ipsomet in eo incolatu sic denominentur. Spiritualia porro dicta sunt, quippe quia carnis ac sanguinis participium non habent, sed immaterialem quamdam nec carneam ab origine substantiam sortita sunt. At enim ad consequentiam proximius rei propositæ affirmare quis possit, quod cælestia heic nominaverit pietatem & virtutes. Etenim per hæc regnum nobis cæleste in hereditatem confertur, estque nobis lucta cum spiritualibus nequitiæ in B virtutibus & pietate: dum nos in his laudabiliter agere contendimus, illi vero pro viribus suis adversantur, & omne bellum in nos suscipiunt. Quare sapienter orbis terrarum magister & admodum apposite dixit: *Non est nobis lucta cum carne & sanguine, sed cum spiritualibus nequitiæ*; hoc est dæmonibus, qui nec carne nec sanguine compacti sunt. At enim, in quibus, ac pro quibus bellum est? *In cælestibus*, inquit: nempe in iis quæ cæleste nobis habitaculum comparant, quod est, ut diximus, pia religio & virtutum chorus. Quod si quis *in cælestibus* obvio magis sensu intelligere velit ipsummet cælestem incolatum, ita quoque C pietatis sensus bene fluit. Etenim adversus illos est lucta, dum nos pugnamus ut cælestis hereditatis compotes fiamus, illi vero ut hac nos quoque privent, ex qua ipsi exciderunt.

κδ'. Ἐρώτησις ρμέ.

Διὰ τί πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐπιγράφεται τὸ βιβλίον, καίτοιγε οὐ τῶν δώδεκα πράξεις περιέχει, ἀλλὰ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν θαύματα καὶ διδασκαλίαν ὀλίγην τῶν ἀποστόλων, ἐφεξῆς δὲ εἰς Παῦλον κινεῖται πᾶσα ἡ πραγματεία.

XXIV. Interrogatio CXLV.

Ut quid Actus apostolorum inscribitur liber, quamvis non Actus eorum duodecim contineat, sed ab initio quidem miracula & doctrinam quamdam paucam Apostolorum, deinceps vero circa Paullum occupatur tota conscriptio?

Ὅτι πράξεις φησὶν τῶν ἀποστόλων ἐπιγράφεται τὸ βιβλίον, καίτοιγε οὐ τῶν δώδεκα πράξεις περιέχει· ἀλλὰ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν θαύματα καὶ διδασκαλίαν ὀλίγην τῶν ἀποστόλων, ἐφεξῆς δὲ εἰς Παῦλον κινεῖται πᾶσα ἡ πραγματεία. πλὴν διὰ τοῦτο πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐπιγράφεται, διότι κατὰ τὸν Παῦλον δοξαζομένου ἑνὸς μέλους συνδοξάζεται πάντα τὰ μέλη· οὕτω δὴ καὶ τὰς Πέτρου καὶ Παύλου πράξεις κοινοποιούμενος ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀποστόλων τὸ βιβλίον ἐπέγραψε πράξεις. εἰ δὲ καὶ τῇ κορυφῇ συμπεριλαμβάνεται τὸ ὅλον σῶμα, εὐλόγως ἂν τὰς κορυφαίων πράξεις ἐκάλεσαν τῶν ἀποστόλων. πλήν γε καὶ ἡ κοινὴ τῶν ἀποστόλων ἐμπεριεχομένη ταύταις διδασκαλία, κἂν ἐπ᾽ ὀλίγων ἡ ταύτης διήγησις παρατείνεται, ἀλλ᾽ ἀφορμὴν τῆς ἐπιγραφῆς παρέχεται εὔλογον. τὸν δὲ συγγραφέα τῶν πράξεων, οἱ μὲν Κλήμεντα λέγουσι τὸν Ῥώμης, ἄλλοι δὲ Βαρνάβαν, καὶ ἄλλοι Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστήν. αὐτὸς δὲ Λουκᾶς ἐπικρίνει, πρῶτον μὲν ἐξ ὧν προοιμιάζεται, ὡς καὶ ἑτέρα αὐτῷ πραγματεία τὰς δεσποτικὰς περιέχουσα πράξεις καταβέβληται. δεύτερον δὲ ἐξ ὧν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν διαστέλλεται. ὅτι μέχρι τῆς ἀναλήψεως οὐδεὶς αὐτῶν τὸ σύνταγμα προελθεῖν ἐποιήσατο, ἀλλ᾽ οὗτος μόνος καὶ τὴν ἀνάληψιν ἀκριβῶς ἐξηγήσατο, καὶ πάλιν τὴν τῶν πράξεων ἀπαρχὴν ἀπὸ ταύτης ὑπεστήσατο. Ματθαίου μὲν γὰρ τέλος ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, οἱ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν· τέλος, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἀμήν· καὶ περὶ μὲν τῆς ἀνα-

I. Dicunt *Actus apostolorum* inscribi volumen, D quamvis non omnium duodecim actus contineat, sed ab initio quidem prodigia & doctrinas quasdam paucas apostolorum, deinceps vero circa Paullum versatur tractatus universus. Sed propterea *Actus apostolorum* inscribi; quia juxta Paullum, *glorificato uno membro glorificantur omnia membra*. Hoc igitur pacto cum auctor Petri & Paulli gesta sui argumenti materiam communem instituisset, inscripsit librum *Actus apostolorum*. Quod si cum capite comprehenditur simul universum corpus, plausibiliter utique gesta principum, appellarunt actus apostolorum. Quin etiam communis apostolorum doctrina quæ inibi continetur, tametsi in paucis E ejus expositio extendatur, rationabilem tamen occasionem inscribendi voluminis suppeditat. Auctorem porro libri Actuum alii Clementem dicunt Romanum, alii Barnabam, alii vero Lucam Evangelistam. Ipse autem Lucas litem dirimit: primo quidem quia in proœmio dicit, se scripsisse alium tractatum, qui gesta dominica contineat. Deinde quia diversus est etiam ab aliis Evangelistis. Siquidem usque ad assumtionem nemo illorum suam tractationem perducere voluit, hic vero solus & assumtionem perdiligenter exposuit, & rursum Actuum exordium ab illa auspicatus est. Matthæi enim evangelium explicit in eo: *Undecim discipuli profecti sunt*, ac postremo: *Usque ad consummationem sæ-*

1. διατρίβοντα .... ἐν αὐτῷ, hæc sunt ex Colb.
2. Ibid. pro πολέμιον.
3. Al. σοφός.
4. Colb. ως, al. τοῖς.
5. Ms. οὗτος.

λήψεως οὐδὲν προστίθησι. Μάρκος δὲ εἰ καὶ μνημονεύει, ἀλλ' ὡς ἐν ἐπιδρομῇ, λέγων· ὁ μὲν οὖν κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. οὔτε γὰρ τὸν τρόπον, οὐδ' ἄλλό τι τῶν συνεκτικῶν κεφαλαίων τῇ τηλικαύτῃ πράξει συνδιέλαβεν. Ἰωάννης δὲ τὸ εὐαγγέλιον τέλει ἀναλήψεως μὲν οὐ παρέδωκεν ἱστορίαν, ἐπεσημαίνετο δὲ, ὅτι πολλὰ καὶ ἄλλα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἃ τινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία· μόνος δὲ, ὡς εἴρηται Λουκᾶς, καὶ τὴν ἀνάληψιν ἐν τῷ τέλει τοῦ εὐαγγελίου πλατύτερον διεξῆλθεν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν πράξεων ἀπὸ ταύτης προάγει.

A *culi, amen.* At de assumtione nihil adjicit. Marcus vero quamvis illam commemoret, tamen quasi obiter facit, dicens: *Dominus igitur post quam loquutus est ad illos, assumtus est in cælum, & sedit ad dexteram Dei*; sed neque modum, nec aliud aliquod capitum illam continentium hujusmodi scriptione comprehendit. Joannis vero avangelium in fine assumtionis quidem historiam non tradidit, subindicavit tamen & alia multa fecisse Jesum, quæ si scribantur in unum, ne ipsum quidem arbitror mundum capturum esse scripta volumina. Solus vero, ut dictum est Lucas & assumtionem in calce evangelii latius prosequutus est, & exordium Actuum ab illa derivavit.

B

κε΄. Ἐρώτησις ρμς΄.

Ποσάκις ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ὤφθη, καὶ ποῦ, καὶ πότε;

ΟΤι ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ ὠπτάνετο, ἑνδεκάκις δὲ μόνον αὐτοῖς εἰς ὀπτασίαν κατέστη, καὶ εἰκότως. ἕνδεκα γὰρ ὄντων τῶν μαθητῶν, ἑνδεκάτην καὶ αὐτὸς τὴν ὀπτασίαν ἐποιήσατο· πόθεν δὲ ἡ ἀπόδειξις, ὡς ἕνδεκα μόνον ὤφθη; ἐντεῦθεν· καὶ γὰρ πρῶτον μὲν ὤφθη τῇ Μαρίᾳ ἐν τῷ μνήματι καὶ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶν, ὥσπερ καὶ Ἠσαΐας προαναφωνεῖ, καλῶν τὰς γυναῖκας, καὶ λέγων· γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θέας, δεῦτε, ἀναγγείλατε ἡμῖν. ἔπειτα ὤφθη Πέτρῳ. εἶτα τοῖς περὶ Κλεόπαν, εἴς τε τὴν ὁδὸν ἐπιοῦσιν αὐτοῖς εἰς Ἐμμαοὺμ, κἂν οὔπω συνίεσαν ἐκεῖνοι, καὶ ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, ὅτε ἐφανέρωσεν αὐτοῖς ἑαυτόν. εἶτα τοῖς δέκα, μὴ παρόντος Θωμᾶ, οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. εἶτα ὁμοῦ ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ὡς ἐπισημαίνεται Παῦλος, ὅτι καὶ αὐτῶν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι. ἔτι δὲ Ἰακώβῳ. καὶ τοῦτο Παῦλος διδάσκει, οὐχὶ μόνον τοῖς δώδεκα. καὶ γὰρ προλαβὼν εἶπεν· ὤφθη Κηφᾷ· εἶτα τοῖς ἕνδεκα. καὶ οὕτως ἐπήγαγεν, τοῖς ἀποστόλοις. εἶτα τοῖς ἑπτὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, τουτέστιν Πέτρῳ καὶ Θωμᾷ καὶ Ναθαναὴλ, Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, καὶ ἄλλοις δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν, τουτέστι τοῖς ἑβδομήκοντα. εἶτα εἰς τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ὅτε καὶ ἡ ἀνάληψις.

XXV. INTERROGATIO CXLVI.

Quoties Christus apostolis post resurrectionem ex mortuis apparuerit, & ubi, & quando.

I. INtra quadraginta dies ajo discipulis visum fuisse salvatorem, undecies tamen solum sese illis conspicuum exhibuisse, idque merito. Undecim enim cum essent discipuli, undecies & ipse semet conspiciendum præbuit. At enim unde petitur demonstratio, quod undecies tantum visus fuerit? Hinc. Etenim primo quidem apparuit Ma- C riæ in monumento & aliis mulieribus, quomodo & Isaias vaticinatur, vocans mulieres & dicens: [a] *Mulieres venientes a contuitu, adeste, annunciate nobis.* Deinceps apparuit Petro: postea Cleophæ & sociis, sive ex itinere pergentibus illis in Emmaum, quamvis nondum ipsi eum agnoscerent, sive in fractione panis, quando manifestavit seipsum illis. Iterum ipsis decem Thoma absente, cum sero esset illa die. Postea simul plusquam quingentis fratribus una, quemadmodum significat Paullus, *Et plures eorum manent hactenus.* Rursus Jacobo. Et hoc Paullus docet, non solum ipsis duodecim. Etenim antea dixit: *Visus est Cephæ, deinde ipsis undecim*, ac tum demum subdit, *Apostolis ipsis.* Rursus se- D ptem illis ad mare Tiberiadis, id est, Petro, Thomæ, Nathanaeli, Jacobo, Joanni, & aliis duobus ex discipulis ejus. Post hæc omnibus apostolis, hoc est ipsis septuaginta. Postremo in monte Galilææ, quo condixerat illis Jesus, & in monte olivarum, quando assumtio facta est.

κς΄. Ἐρώτησις ρμζ΄.

Διὰ τί παρήγγειλεν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, καὶ πότε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἤκουσαν;

ΠΑρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου. ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ σωτὴρ ἔφη, τοῦτο δῆλον· εἶπεν γάρ· ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ παρακαλῶ αὐτὸν, καὶ πέμπει ὑμῖν τὸν παράκλητον. ὁ δὲ πατὴρ ποῦ ἐπηγγείλατο; ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὐαγγελίου ἡ τοῦ πατρὸς ἐπαγγελία οὐχ εὑρίσκεται. ἢ δῆλον ὡς ἐν τοῖς προφήταις εὑρίσκεται; ὡς μαρτυρεῖ καὶ Παῦλος λέγων· Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. προεπαγγειλάμενος τοίνυν εὐαγγέλιον, ἐπηγγείλατο καὶ πνεῦμα ἅγιον διδόναι. λέγει

XXVI. INTERROGATIO CXLVII.

Qua de caussa præcepit Christus apostolis ab Hierosolymis ne discenderent, & quando promissionem patris audierint.

E I. [b] P*Ræcepit illis ab Hierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem patris, quam a me audistis.* Et quod quidem salvator istud dixerit liquet. Ait enim: [c] *Ascendo ad patrem meum, & oro eum, & mittit ad vos paracletum.* At pater ubi spopondit? ex evangelio enim patris pollicitatio non reperitur. Fallor, an liquet quod in prophetis inveniatur? quemadmodum testatur & Paullus inquiens: *Paullus servus Jesu Christi, apostolus vocatus, segregatus in evangelium Dei, quod promisit per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo.* Cum igitur præspopondisset evangelium, spopondit & Spiritum sanctum se daturum. Dicit porro etiam per prophetam Deus: *In*

a Isa XXVII. 11. b Actor. I. 4. c Joan. XIV. 16.

SAECUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

δὲ καὶ διὰ τοῦ προφήτου ὁ Θεός· ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν· ἰδοὺ ἡ ἐπαγγελία. ἡ δὲ ἔκβασις, ὅτι [1] τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει γλωσσῶν ἐφ' ἕνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν ἐκάθισε, καὶ ἐλάλουν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. ὅτι δὲ ὁ πατὴρ ταῦτα λέγει, οὐχ ὁ υἱὸς, ἐκ τῆς ἐπαγομένης δῆλον. καὶ δώσω γάρ φησι, σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐν τῇ γῇ κάτω. αἷμα μὲν γὰρ, ὃ παραδόξου σημείου λόγον ἐπέχει, τὸ ἐκ τῆς δεσποτικῆς μετὰ θάνατον ῥεῦσαν πλευρᾶς. πῦρ δὲ, τὸ τοῖς ἀποστόλοις, ὡς προείρηται διαιρεθέν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἥλιος, φησι, μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, τουτέστι, τοῦ υἱοῦ. ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἴρηται ταῦτα, καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ προφήτου, ἡ ἀρχὴ τοῦ ῥητοῦ μαρτυρεῖ. ἔχει γάρ· ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει κύριος, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ ἑξῆς. κύριος δὲ δῆλον, ὅτι οὐχ ὁ προφήτης, ὁμόδουλος ὢν ἡμῖν, ἀλλ' ὁ τοῦτον ἐπεσταλκὼς, Θεὸς καὶ πατήρ.

A novissimis diebus, ait Dominus omnipotens, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ. En promissio. Eventus vero fuit, quum *Spiritus sanctus in specie linguarum super unumquemque discipulorum sedit, & loquebantur magnalia Dei.* Quod vero hæc pater dicat, non filius, ex subjecta periodo manifestum fit: *Et dabo*, ait namque, *signa in cælo supra, & in terra infra &c.* Sanguinem nempe, qui stupendi prodigii vicem gerit, qui ab obitu de dominico latere fluxit; ignem item, qui apostolis ut diximus, dispertitus est. Sed *& sol*, inquit, *convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magna & illustris*, filii
B videlicet. Quod autem a patre dicta sint hæc, non vero a propheta, initium ipsius oraculi testatur. Habet enim: *In novissimis diebus, ait Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem &c.* Porro liquet, quod *Dominus* propheta ipse non sit, qui nobiscum conservus est; sed is qui eum miserat, Deus ac pater.

κζ'. Ερώτησις ρμη'.

Πότε ἐβαπτίσθησαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ παρὰ τίνος;

Εὑρίσκομεν τοὺς ἀποστόλους λαβόντας βάπτισμα πρὸ τοῦ πάθους Χριστοῦ τὸ Ἰωάννου. ὁ δὲ σωτὴρ πρὸ τοῦ πάθους οὐ δίδωσι βάπτισμα ἕτερον, ἵνα μὴ λύσῃ τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, καὶ δῷ ἀφορμὴν τοῖς ἀντιλέγουσιν Ἰουδαίοις, ὅτι πρὸς ὕβριν τοῦ βαπτιστοῦ ἴδιον ἐπεισήγαγεν βάπτισμα. ἀναπληροῖ δὲ τὸ λεῖπον, οὐκ ἐν ὕδατι βαπτίζων, ἀλλ' ἐν πνεύματι, καθὼς καὶ αὐτός φησιν· ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας, δηλονότι δέκα. δίδονται δὲ προθεσμίαι δέκα ἡμέραι διὰ γυμνασίαν τῆς τῶν ἀποστόλων πίστεως. ἡσυχαζούσης τῆς χάριτος, καὶ μηδενὸς τῶν ἐπηγγελμένων φαινομένων, ἐγυμνάζετο αὐτῶν ἡ πίστις, καὶ ἡ ἐλπὶς τὸ ἀδίστακτον [2] καρποφορεῖν καιρὸν ἐλάμβανεν. τῷ γοῦν βαπτισθῆναι ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἴσον ἐστὶ τὸ λαβεῖν πνεῦμα ἅγιον. ἦσαν οὖν πνεύματι καὶ ὕδατι πρὸ τοῦ πάθους βαπτισθέντες οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἦν τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο εἰς ἄφεσιν μὲν ἁμαρτιῶν, οὐκ εἰς μετοχὴν δὲ πνεύματος ἁγίου. ὅτι δὲ τοὺς ἀποστόλους ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζε, φανερὸν ὁ δεσπότης ποιεῖ, ἐν τῷ λέγειν πρὸς τὸν Πέτρον κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ νιπτῆρος ἀνανεύοντα [3]· ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν νίψασθαι εἰ μὴ τοὺς πόδας. ἔδειξε γὰρ διὰ τῆς φωνῆς οὐ μόνον τὸν Πέτρον λελουμένον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, ἐν τῷ νίπτειν αὐτὸν τοὺς πόδας μόνον, τῷ τοῦ Ἰωάννου βαπτίσματι. ὁ σωτὴρ οὖν τὸ μὲν βάπτισμα τῆς μετανοίας καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τελούμενον παρὰ τοῦ Ἰωάννου οὐκ ἠθέτησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπλείωσε προσθεὶς τῇ τοῦ παναγίου πνεύματος δωρεᾷ.

XXVII. Interrogatio CXLVIII.

Quando, & a quo baptizati sunt apostoli?

C I. Reperimus apostolos recepisse baptisma Joannis antequam Christus pateretur. Salvator autem ante passionem non confert aliud baptisma, ne dissolvat Joannis prædicationem, præbeatque ansam contradicentibus Judæis, quasi in contumeliam baptistæ proprium introduxisset baptisma. Præstat id tamen ceteroqui, non in aqua baptizans, sed in Spiritu, quemadmodum & ipse ait: *Vos vero baptizabimini in Spiritu sancto haud post multos hos dies*, decem videlicet. Assignantur porro termini decem dierum ad exercendam apostolorum fidem. Silente enim gratia, nullaque apparente ex factis promissionibus, exercebatur eorum fides, & spes illorum tempus accipiebat ad conciliandam sibi firmitatem. Bapti-
D zari ergo in Spiritu sancto, tantumdem valet atque accipere Spiritum sanctum. Igitur apostoli baptizati erant Spiritu & aqua ante passionem, eratque lavacrum illud in remissionem peccatorum, at non ad participium Spiritus sancti. Quod vero apostolos Joannes baptizaverit, manifestum facit Dominus, dum ad Petrum ait tempore lotionis abnuentem: [a] *Qui lotus est, non habet opus lavari nisi pedes.* Ostendit enim per hæc verba, non modo Petrum esse lotum, sed & ceteros, dum illis pedes tantum lavit, baptismo scilicet Joannis. Salvator ergo baptismum pœnitentiæ & in remissionem peccatorum celebratum ab Joanne non sustulit, quinimmo perfecit cumulans dono Spiritus sancti.
E

κη'. Ερώτησις ρμθ'.

Πῶς οἱ εἰς Χριστὸν βαπτιζόμενοι, Χριστὸν ἐνδύονται;

Εἰ μὴ Θεὸς τὸ πνεῦμα, εἰ μὴ θεϊκῆς χάριτος πηγὴ, πῶς οἱ θεϊκὸν ἔνδυμα, τὸν Χριστὸν, ἐνδυσάμενοι, ἰδιωτικὸν τὸ τοῦ πνεύματος ἐπενδύονται; εἰ γὰρ ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, Χρι-

XXVIII. Interrogatio CXLIX.

Quomodo in Christum baptizati, Christum induunt?

I. Si non est Deus Spiritus, si non est divinæ gratiæ fons, quomodo qui divinum indumentum, Christum inquam, induerunt, illud quod est proprium Spiritus superinduunt? Si enim quicumque in Christum baptizati sunt, Christum indue-

a Joan. xiii. 10.

1. Lege ὅτε fortasse melius. 2. Ms. ἀδιάστακτον. Ms. ἀνανεύοντος.

στὸν ἐνεδύσαντο ; λέγει δὲ ὁ σωτὴρ, μείνατε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ᾽ ὑμᾶς· πῶς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ δεσποτικοῦ ἐνδύματος δουλικὸν ἐνδυόμεθα ; ἀλλὰ δῆλον ἄρα ἑκάτερον ἔνδυμα ὁμότιμον, καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς εὐεργεσίας καὶ χάριτος παρίστησιν αὐθεντείαν. ἔνδυμα δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται τῶν πιστῶν, οὐχ ὡς ἱμάτιον, ἀλλ᾽ ὡς ἐνδύεται σίδηρος τὸ πῦρ· οὐκ ἔξωθεν περιβαλλόμενος, ἀλλ᾽ ὅλος δι᾽ ὅλου. οὕτω γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα οὐχ ὡς ἱμάτιον ἔξωθεν περικείμενον περιβαλλόμεθα, ἀλλ᾽ ὡς τὴν καρδίαν καὶ τοὺς λογισμοὺς πληρούμενοί τε φωτὸς καὶ τὸ πρόσωπον χάριτος. διὸ καὶ ἀτενίζοντες εἰς τὸ πρόσωπον Στεφάνου οἱ ἐπανιστάμενοι, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς πρόσωπον ἀγγέλου.

A runt, & dicit Salvator, *Manete in Hierusalem, superveniente Spiritu sancto in vos*; quomodo in tempore dominici indumenti servilem conditionem induimus? Est ergo manifestum, quod utrumque indumentum æque pretiosum sit, & unam eamdemque potestatem beneficii atque gratiæ commendat. Indumentum porro fidelium dicitur Spiritus sanctus, non quasi amictus sit, sed quo modo ignem ferrum induit: scilicet non exterius circumvestitum, sed totum per totum. Hoc modo enim Christum & Spiritum sanctum, non tamquam vestimentum externe circumpositum induimus, sed cor admodum atque cogitationes repleti lumine, faciem vero gratia. Quapropter etiam intendentes in faciem Stephani qui adversus eum insurrexerunt, viderunt
B faciem ejus ceu faciem angeli.

κθ΄. Ἐρώτησις ρν΄.

Τί καλοῦσιν οἱ ἄγγελοι Γαλιλαίους τοὺς ἀποστόλους ; [1]

ΚΑὶ ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ. οὐκ ἔτι φησὶν, ἀναλαμβανομένου λέγει, ἀλλὰ πορευομένου. καὶ γὰρ τῇ σαρκὶ μὲν [2] ἀνελήφθη, τῇ αὐθεντείᾳ δὲ ἐπορεύετο. Γαλιλαίους δὲ καλοῦσι τοὺς μαθητὰς οἱ ἄγγελοι σεμνύνοντες αὐτούς. Γαλιλαῖοι γὰρ οἱ ἀποκεκαλυμμένοι [3] σημαίνει. καὶ γὰρ καὶ πρῶτον σημεῖον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἐποίησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐκεῖ ἐφανέρωσε καὶ ἀπεκάλυψε τὴν δόξαν αὐτοῦ. ἔνθεν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας προανακράζει· ἐπένθησεν ἡ γῆ, ᾐσχύνθη ὁ Λίβανος, ἕλη ἐγένετο ὁ Ἀσσαρὼν, φανερὰ ἔσται ἡ Γαλιλαία καὶ ὁ Κάρμηλος. ἐνταῦθα δεῖ ὑποταγῆναι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες ; καὶ ὁ μὲν Ἡλίας ὡς δοῦλος εἰς ὕψος ἀέριον ἀνελήφθη, οὐκ εἰς τὸν οὐρανόν [4] ; ὁ δὲ δεσπότης, ὡς κύριος πάντων, οὐχ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ τρίτον δὲ ἐπισημαίνεται τὸ πορεύεσθαι, ἢ ἀναλαμβάνεσθαι τὸν δεσπότην εἰς τὸν οὐρανὸν, τῇ τριπλῇ τοῦ ῥήματος ἐπιφορᾷ τὸ βέβαιόν τε καὶ ἀληθὲς καὶ ἀφαντασίαστον παριστῶν· ἰδίωμα γὰρ καὶ βεβαιώσεώς τε καὶ ἀσφαλείας τὸ τοιοῦτον σχῆμα τοῦ λόγου ἡ ἱερὰ ἡμῶν οἶδεν γραφή.

XXIX. INTERROGATIO CL.

Cur angeli apostolos appellant Galilæos?

I. ET *aspicientes erant in cælum eunte illo*. Non amplius ajunt, *assumto* dicit, sed *eunte*. Quia carne quidem assumtus est, potestate vero ibat. Galilæos autem vocant discipulos angeli honoris gratia. *Galilæi* namque significat, *Quibus facta est revelatio*. Et sane primum miraculum in Cana Galilææ fecit Christus, ibique manifestavit & re-
C velavit gloriam suam. Unde & vates Isaias proclamat: *Luxit terra, puduit Libanum,* * *in silvas evasit Assaron; manifesta erit Galilæa & Carmelus*. Heic subjungere oportet illud: *Quid statis aspicientes?* Ac Helias quidem, quippe servus, in aeris altitudinem assumtus est, non in cælum, sed quasi in cælum. At Dominus noster, quippe universorum dominus, non tamquam in cælum, sed in cælum omnino. Tertio porro innuitur itio & assumtio Domini in cælum, triplici vocis repetitione rei certitudinem, veritatem ac realitatem commendante. Proprium est enim scripturæ sacræ nostræ, ut hujusmodi ratione loquendi utatur ad rei certitudinem & confirmationem.

D

λ΄. Ἐρώτησις ρνδ΄.

Τίνα δεῖ καλεῖν τέκνα [5], καὶ ποῖα παιδία, καὶ τίνας υἱούς ; καὶ τί λέγει Πέτρος· ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον ;

ΤΡία ταῦτά ἐστιν, οἷς τὸ ἀνθρώπινον τελειοῦται· κάθαρσις ἁμαρτημάτων, πίστις εὐσεβὴς καὶ ἀδιάστακτος, πρὸς μηδὲν καινὸν [6] μηδὲ πρόσφατον ὑπαλλοιουμένη, ἀγὼν καὶ νίκη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τοῦ διαβόλου. ἡ μὲν οὖν τῶν ἁμαρτημάτων κάθαρσις, γέννησίς τίς ἐστι πνευματικὴ, μᾶλλον δὲ ἀναγέννησις, τὸν παλαιωθέντα ἀνακαινίζουσα ἄνθρωπον. καθ᾽ ὃ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἕως ἂν ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν μορφωθῇ.

XXX. INTERROGATIO CLIV.

Quosnam oportet vocare Filiolos, & quosnam Pueros, & Filios? Item, quid sibi vult Petrus dum ait: Habemus firmiorem propheticum sermonem?

I. TRia sunt ea, quibus homo perficitur: expurgatio a peccatis; fides religiosa & immobilis, ad nullam novitatem aut recentem doctrinam mutabilis; certamen & victoria adversus animi motus & diabolum. Purgatio itaque a peccatis, est quædam spiritualis generatio, immo rege-
E neratio, veterem renovans hominem. Juxta quod & Paullus dicebat: ᵃ *Filioli, quos iterum parturio, donec Christus in vobis formetur*. Per hanc au-

ᵃ Galat. IV. 19.

1. In Colbert. sic: Διὰ τί ὅτε· πορεύομαι (lege πορευομένου) αὐτοῦ, καὶ οὐκ, ἀναλαμβανομένου; Cur dicit: eunte illo, & non, assumto? Deinde in margine, καὶ διὰ τί καλοῦσιν &c. 2. Ms μή.
3. In glossario nuper ab Albertio edito Γαλιλαῖοι per ἀποκάλυψιν explicatur. Hoc veteribus indulgendum. Melius Suidas Γαλιλαία, κατακυλιστή.

4. Wolfius in nota heic quid præstiterit non clare percipias. Ex illius versione liquet sic ordinandum locum: οὐκ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ᾽ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν, ὡς κύριος πάντων, οὐχ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ᾽ εἰς τὸν οὐρανόν. quæ ille ait se ex Colb. expressisse.
5. Ex versione Wolfii, & contextu legendum τεκνία.
6. Ex Colb. al. καινόν.

* Sic ad verbum textus Photii. Juxta tamen originalem fontem sensus est: *horride silvescet planities*, Libani videlicet: *at Galilæa pervia erit, & locus pulcris arboribus consitus*, ut scilicet silvæ opponatur.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

διὰ ταύτης δὲ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ υἱοθετούμεθα, δοῦλοι ὄντες τῷ δεσπότῃ Χριστῷ. διὸ εἰκότως ἂν καὶ τεκνία καὶ παιδία οἱ ταύτης τῆς χάριτος ἠξιωμένοι καλοῖντ' ἄν. οἱ δὲ τὴν ἀρχῆθεν προκατηγγελμένην εὐσέβειαν πρεσβεύοντες, ἤδη τὸ φρόνημα πεπολίωνται, μηδὲν κενὸν [1], μηδὲ πρόσφατον, μηδ' ἀνθρωπίνης ἐπινοίας νεανίευμα ταῖς διανοίαις [2] αὐτῶν εἰσδεχόμενοι, οἱ καὶ δικαίᾳ κρίσει πνευματικῆς αὐτοὺς ἐπωνυμίας ἀξίους δεικνύουσιν. ἐπὶ [3] δὲ τούτοις, οἱ γενναίως καὶ ἀνδρείως τὰ πάθη καὶ τὸν ἐχθρὸν καταγωνισάμενοι, καὶ στρατιωτῶν καὶ ἀθλητῶν ὡς ἀληθῶς ἔργα διαπραξάμενοι, πᾶσιν [4] ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἔργοις νεανικήν τε καὶ ἀκμάζουσαν τὸν τόνον καὶ τὸν πόθον γνώμην ἐπεδείξαντο, οὐχὶ καὶ τῆς κλήσεως αὐτῆς μεταςχήσουσιν; ἔχεις οὖν, οἶμαι, διὰ τῶν εἰρημένων σαφῶς τὸ ζήτημά σοι διαλυόμενον. γράφω ὑμῖν τεκνία, ὅτι ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. γράφω ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· γράφω ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. ἔγραψα ὑμῖν παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα. ἔγραψα ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. ἔγραψα ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν. τεκνία μὲν γὰρ καὶ παιδία ποιεῖ ἡ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων χαριζομένη ἀναγέννησις, καὶ τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀξίωμα, δι' ὧν τοῖς ἔργοις ἐπιγινώσκειν πατέρα τὸν θέμενον ὥσπερ ἰσχὺν προσειλήφαμεν, οὕτω καὶ χρέος ὑπήλθομεν. πατέρας γε μὴν καθιστᾷ ἡ τῆς ἀπ' ἀρχῆς εὐσεβείας πολιάτε καὶ ἐν τῷ βεβαίῳ στηριζομένη ἐπίγνωσις. νεανίσκους δὲ τὸ κατὰ τοῦ πονηροῦ, καὶ τῶν παθῶν κράτος. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ τῶν ἀποστολικῶν λογίων διάνοια· ἡ δὲ ῥημάτων ἐπιμονή, ἡ μὲν ἀφηγήματος ἐπέχοι ἂν λόγον, ἡ δὲ ἐπαναμνήσεως, ὅπερ εἴωθεν προσεχεστέρους τε τοὺς ἀκροατὰς παρασκευάζειν, καὶ βαθύτερον τῷ μνημονικῷ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐγχαράσσειν τὴν τῶν εἰρημένων διάνοιαν.

Ὃ [5] δὲ τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ εἴρηται, ἂν ὀρθῶς ἐπισκοπήσῃς, οὐδὲν ἀπορούμενον περιόψει. ἐκεῖνος γὰρ εἰπών· καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθεῖσαν, εἶτα ἐπαγαγών· καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, οὐχ ἑαυτῷ φησιν βεβαιότερον, ἄπαγε· μάλιστά γε προαναφωνῶν· ὡς ἐπόπται γενηθέντες τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεγαλειότητος, ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τούτου δύναμιν καὶ παρουσίαν. τί γὰρ ἂν εἴη [6] τῆς αὐτοψίας, καὶ τοῦ ἀκοὰς ἰδίας ἀναπετάσαι εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἄνωθεν φωνῆς, καὶ τὴν πατρικὴν ἐναυγασθῆναι μαρτυρίαν; ἀλλὰ βεβαιότερον ἐκείνοις φησὶν, οἷς [7] ἔγραφεν, ὡσανεὶ λέγων· εἴτις ἐπιδιστάζουσαν, οἷς μαρτυροῦμεν, ἔχοι τὴν γνώμην, εἰς τὸν προφητικὸν ἀποσκοπείτω [8] λόγον, βεβαιότερον ὄντα γε τῆς τῶν πολλῶν περὶ ἡμᾶς ἀμφισβητήσεως πάντως. οὐκ ἔτι γὰρ καὶ οὕτος [9], ὡς ἅττινες εὐχερέστερον περὶ ἄλλων ὑπολήψονται, ἀνθρωπίνης προέρχεται δόξης. ὅτι δ' οὐχ ἑαυτῷ βεβαιότερον ἔφησεν, σαφέστερον ὑποκατιὼν ἐκδιδάσκει. ἐπιφέρει γάρ· ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες· ὑμεῖς φησιν, οὐκ ἐγὼ, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ, καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.

tem regenerationem etiam in filios adoptamur, qui Christi Domini servi sumus. Quamobrem jure & filioli, & pueruli possunt vocari ii, qui hac dignati sunt gratia. Qui vero jam inde ab initio præannunciatam pietatem profitentur, hi jam sensu cani sunt, nihil novum aut recens, aut humanæ mentis ullum audax commentum animo suscipientes, qui justo etiam judicio spiritualis sese nomenclaturæ dignos ostendunt. In iis porro, qui generose ac strenue passiones atque inimicum debellaverunt, & militum athletarumque reipsa perfecerunt opera, & in operibus universis juvenilem quamdam & vegetam intensione & affectu sententiam præ se tulerunt, nonne etiam appellationis hujusmodi participium locum habebit? Jam tibi, ut puto, per ea quæ dicta sunt clare solutam difficultatem habes. [a] *Scribo vobis filioli, quoniam remissa sunt peccata propter nomen ejus. Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui a principio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum. Scripsi vobis pueruli, quoniam cognovistis patrem. Scripsi vobis patres, quoniam cognovistis eum qui a principio est. Scripsi vobis adolescentes, quoniam robusti estis, & sermo Dei in vobis manet, & vicistis malignum.* Filiolos & puerulos facit regeneratio quæ confert remissionem peccatorum, & dignitatem adoptionis in filios, per quæ operibus ipsis cognoscendi qui nos adoptaverit patrem, quemadmodum facultatem accepimus, ita & debitum subimus. Patres vero esse facit cognitio pietatis, quæ ab initio fuit, cana & stabiliter firma. Adolescentes autem efficit victoria adversus malignum & passiones. Et hæc quidem fit dictorum apostolicorum mens. At quod diu in usu eorumdem vocum persistatur, vel expositionis locum obtinere potest, vel inculcationis, quod attentiores auditores reddere solet, profundiusque in animi memoriam sensum dictorum ipsorum insculpere.

II. Quod autem a principe apostolorum Petro dictum est, si recte attenderis, nullam videbis difficultatem. Dum enim ait: [b] *Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam*, ac postea subjicit: *Et habemus firmiorem propheticum sermonem*, non sibi ait firmiorem, apage: præsertim cum antea dixisset: *Tamquam inspectores facti majestatis Domini nostri Jesu Christi, notam fecimus vobis ejus virtutem & adventum*, Et sane quid esset de ipsamet inspectione, & de eo quod suas proprias aures aperuerint ad suscipiendam cælitus delatam vocem, atque ut paterno illuminarentur testimonio? Igitur firmiorem quoad illos dixit, ad quos scribebat, quasi diceret: Si quis dubiam de iis rebus quibus attestamur, sententiam fortasse habet, in propheticum respiciat sermonem, firmiorem utique omnino, quam multorum de nobis dubitatio: neque enim ille quoque, ut facile nonnulli de aliis sermonibus suspicabuntur, ex humana procedit opinione. Quod autem non sibi firmiorem dixerit, manifestius infra edocet, subdit enim: *Cui bene facitis attendentes*; Vos, inquit, non ego; *tamquam lucernæ fulgenti in obscuro loco; donec dies effulgeat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.*

a I. Joan. II. 12. seqq.

b II. Petr. I. 18. seqq.

1. Pro καινὸν, ut supra.
2. Ms. διακονίαις.
3. Ms. ἐπεί.
4. Ms. πόσιν.
5. Colb. pro ὅ.
6. Wolf. putat excidisse βεβαιότερον, quod non est necesse.
7. Colb. pro οὓς, qui & mox εἴπις pro ἥπις habet.
8. Id. pro ἐπισκ.
9. Id. pro ὄντως.

A

λα΄. Ερώτησις ρνε΄.

Τί λέγει ὁ ἀπόστολος Περίψημα;

ΤΟ' περίψημα δύναται μὲν οὕτως ἁπλῶς νυνὶ σημαίνειν τὸ ἐν ἀτιμίᾳ, καὶ οἷον ὑπὸ τὰ ἴχνη κείμενον· ἐγγύτερον δ' ἂν εἴη τῆς σημασίας ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ τὸ οἷον ὑπέρ τινων ἱερεῖον. περίψημα γὰρ καλεῖν ἐκεῖνο μᾶλλον ὁ παλαιὸς οἶδε λόγος, καὶ τὴν αἰτίαν τοιαύτην παρέχεται τῷ ὀνόματι· τὸ παλαιὸν ἐπειδάν τινων ἄνωθεν μηνιμάτων εἰς πεῖραν ἐνέπιπτον, καὶ ποινὰς αὐτοὺς τῶν τετολμημένων ἀπαιτεῖσθαι συνῄσθοντο, ἀθρόοι περιστάντες τὸ ὁμόφυλον ἑνί τινι αὐτῶν, ὃς ἔμελλεν ἢ κλήρῳ ἀφορισθεὶς, ἢ τῷ προθύμῳ τῆς γνώμης [1] ἑκούσιος ὑπὲρ πάντων προθύεσθαι, καὶ καθάρσιον αὐτῶν γίνεσθαι, τοῦτον χερσὶ περιψῶντες καὶ ἐφαψάμενοι, περίψημα ἡμῶν ἔλεγον γενοῦ. ἐκεῖθεν οὖν ὁ πολλὰ πολλάκις σοφῶς αἰχμαλωτίσας Παῦλος εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῶν ἔξω φωνῶν, οὐχ ὅση [2] κομψὴ καὶ γλῶττα καὶ εὔηχος, ἀλλ' ὅση γνησίᾳ σημᾶναι καὶ παραστῆσαι τὸ προκείμενον, καὶ τὴν φωνὴν ταύτην συλλαβών φησι, περίψημα, πρὸς Κορινθίους γράφων, πάντων ἐγενόμην. τῷ ὄντι γὰρ ὡς πάντων περίψημα, οὕτω διὰ παντὸς ἔπασχεν καὶ ἐταλαιπωρεῖτο, καὶ τοῖς δεινοῖς κατετείνετο. ἐῶ τἄλλα. καὶ γὰρ εὑρίσκω φωνὴν αὐτοῦ ἐκείνου τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀντίρροπον· νὴ τὴν ἡμετέραν καύχησιν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω. ὁρᾷς ὅπως ἦν πάντων καθάρσιον, καὶ ἱερεῖον, καὶ περίψημα; οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ Ἰουδαίων μόνον ἐπυρπολεῖτο τὰ ἔνδον καὶ ἐφλέγετο, καὶ τὰ μυρία ἔξωθεν ἔπασχεν, οὐδ' ὑπὲρ συγγενῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ πάντων ἁπλῶς ἀνθρώπων, εἴ πώς τινα, ὡς αὐτὸς ἐβόα, διασώσει. ὃ τοίνυν ἐγένετο καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τοῦτο καὶ διὰ τοῦ λόγου ἀπαγγέλλει, πάντων περίψημα λέγων γεγενῆσθαι.

Βεβαιοῖ δὲ τὸ προκείμενον τοῦ σημαινομένου καὶ ἡ κατὰ πόδα συνέχεια τοῦ ῥητοῦ. οὐ γὰρ ἐντρέπων ὑμᾶς φησι, ταῦτα λέγω· οἷον, οὐκ ὀνειδίζων τὴν εὐεργεσίαν, οὐδὲ τὰς χάριτας, ἀλλὰ τί; ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ. δεῖ γὰρ τὰ τέκνα πατρικῆς εὐεργεσίας μεμνῆσθαι, καὶ οὐχ ἁπλῶς τέκνα, ἀλλὰ καὶ ἀγαπητὰ, τουτέστιν τοσοῦτον τῆς ὑμῶν ἀγάπης ἐκκαίομαι, ὥστε καὶ περίψημα ὑμῶν οὐ παραιτοῦμαι γίνεσθαι, θῦμα καὶ ἱερεῖον, καὶ καθάρσιον προσάγεσθαι ὑπὲρ ὑμῶν. καὶ δὴ καὶ ἡ ὀρθότης τῆς ἐν τῷ λόγῳ συνθήκης πρὸς τοῦτο μᾶλλον ῥέπει τῆς φωνῆς, ἢ πρὸς τὸ ῥηθὲν τὴν ἀρχὴν, ἐπεὶ τὸ μὲν ἠτιμωμένον καὶ κατάπτυστον Πᾶσι μᾶλλον ἀποδίδοται κατὰ τὴν σύνταξιν, ἀλλ' οὐχὶ Πάντων. ὁ δὲ σοφὸς καὶ θεσπέσιος Παῦλος οὐ περίψημα πᾶσιν [3] ἐγενόμην φησὶν, ἀλλὰ πάντων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ προηγούμενον χωρίον τῆς λέξεως τῇ διανοίᾳ ταύτῃ συμφθέγγεται· εἰπὼν γὰρ, λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν, ἐπήγαγεν· ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. τουτέστι, τί δὴ [4] καθ' ἕκαστον τοὺς πόνους ἀπαριθμεῖσθαι, καὶ τὰς θλίψεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας, οὓς ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑφίσταμαι; ἐν κεφαλαίῳ φάναι, ὡς περικαθάρματα ἐγενήθημεν τοῦ κόσμου, πάντων

XXXI. Interrogatio CLV.

Quid vocat Apostolus peripsema?

I. Peripsema potest quidem hoc loco satis simpliciter significare rem despicatui habitam, & quasi sub pedibus positam. Verumtamen magis ad significationem vocabuli accederet redemtionis sensus, & quasi quædam pro nonnullis hostia. Peripsema enim id potius solebat vocare vetus loquendi ratio, & hanc afferunt nominis caussam. Vetustis temporibus, ubi alicujus iræ cælestis offensionem subibant, sentiebantque pœnas criminum B a se perpetratorum postulari, catervatim populares adglomerantes uni alicui eorum, qui vel sorte destinandus erat, vel spontanea animi sententia libens ac volens pro omnibus erat immolandus, futurusque eorum piaculum, hunc manibus prensantes & circumtrectantes, *Peripsema nostrum esto* dicebant. Inde ergo Paullus qui multoties multa sapienter captiva redegit in obedientiam Christi, nihilo tamen minus ex profanis vocibus (non quæ ornamenti essent dumtaxat, eloquutionis aut numeri, sed quæ appositæ forent ad significandam innuendamque rem propositam) hanc quoque vocem arripiens, dicit [a] *peripsema*, ad Corinthios scribens, *omnium factus sum*. Revera enim ut omnium peripsema, sic semC per patiebatur eratque angustiis obnoxius, & malis obruebatur. Cetera mitto. Invenio enim vocem illiusmet, quæ ceteris omnibus æquipolleat: *Næ per nostram gloriationem, quotidie morior*. Viden', quo pacto esset universorum piaculum, & hostia, & peripsema? Neque enim pro Judæis solum incendebatur intus & urebatur, & exterius infinita patiebatur: neque pro cognatis solum, sed & pro Græcis atque barbaris, & pro omnibus simpliciter hominibus, si quo modo aliquem, ut ipse vociferabatur, salvaret. Quod igitur erat quotidie, hoc & sermone profitetur, omnium dicens se fuisse factum peripsema.

II. Confirmat vero propositam significationem D etiam obvius dictorum contextus. *Non enim inquit pudefaciens vos ista dico*: id est, non exprobrans beneficium, nec gratias; quid vero? *ut filios meos dilectos commonefacio*. Oportet namque ut filii paternæ beneficentiæ sint memores, nec qualesquales filii, sed *dilecti*; idest usque adeo vestra flagro dilectione, ut & peripsema vestrum esse non detrectem, hostiam me & victimam & piaculum pro vobis offerre. Immo etiam rectitudo juncturæ vocum in oratione ad hunc sensum vocabuli inclinat potius, quam ad illud, quod dictum est ab initio, siquidem *despicatui habitum* aut *abominabile* secundum syntaxin jungitur potius cum *omnibus*, quam cum *omnium*: ac sapiens & divinus Paullus non peripsema *omnibus* faE ctus sum ait, sed *omnium*. Nihilominus etiam locus præcedens succenturiatur huic vocabuli intelligentiæ. Cum enim dixisset: *Conviciis lacerati bona apprecamur*; *persequutionem patientes, toleramus*; *contumeliosis verbis proscissi, exoramus*, subjungit; *Ut purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsema hactenus*. Id est, Quid oportet singilatim labores enumerare, & afflictiones, & certamina, quæ pro vestra salute sustinuimus? ut summatim dicam, tamquam purgamenta facti sumus mundi, omnium peripsema ha-

[a] I. Cor. IV. 13.

1. Sic Colbert. al. γνώσεως.
2. Ex eod. ὅση, pro ὡς ἡ, & mox ἀλλ' ὅση, pro ἀλλ' ὡς ... Wolf.
3. Colb. pro περιψήμασιν.
4. Forte error typogr. pro δεῖ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

A περίψημα ἕως ἄρτι. καὶ γὰρ καὶ τὰ περικαθάρματα ῥηθείη μὲν ἂν κατὰ τοῦ ἐβδελυγμένου καὶ φευκτοῦ. μᾶλλον δ' ἁρμόσειε νῦν τὰ καθάρσια καὶ τὰ ἱλαστήρια θύματα, ἃ ὑπὲρ ἄλλων εἰώθεν θύεσθαι, παριστᾶν. πλὴν ἐπεὶ μηδ' ἕτερον τοῦ σημενομένου τῇ ἀληθείᾳ λυμαίνεται, ἕκαστος ᾧ μᾶλλον χαίρει, τοῦτο καὶ αἱρεῖσθαι οὐ κεκώλυται. ἄν τε γὰρ ὡς ἱερεῖον ὁ Παῦλος ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἐθύετο, τὸν δεσπότην ἐμιμεῖτο καὶ διδάσκαλον· ἄντε διδάσκων καὶ παραινῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας πραγματευόμενος, ὡς ἄτιμος καὶ ἐβδελυγμένος ἐνομίζετο, πρὸς τὸν αὐτὸν ἐφορῶν δεσπότην, πάλιν ταῦτα ἐπάσχετο, ὃς λοιδορούμενος καὶ ὑβριζόμενος, καὶ πᾶν εἶδος ὑπομένων χλεύης, τῆς τῶν ὑβριζόντων καὶ προπηλακιζόντων σωτηρίας καὶ προνοίας οὐκ ἀφίστατο. B

ctenus. Etenim *purgamentum* quoque dici poteſt de re abominabili & vitanda. Nihilominus huic loco magis congruit ſenſus expiandi, & propitiatoriæ victimæ quæ pro aliis immolari conſueverunt. Verumtamen quoniam neutrum ſignificatum veritati officit, quod quiſque maluerit, hoc eligat licet. Sive enim velut hoſtia Paullus pro diſcipulis mactabatur, Dominum imitabatur & magiſtrum: ſive docens & admonens, & omnia pro omnium ſalute faciens, ceu inhonoratus & abominabilis habebatur, eumdem reſpiciens Dominum hæc eadem patiebatur, qui conviciis laceſſitus & contumeliis, & contemtus omnigenos ſuſtinens, a ſalute tamen conviciantium & inſultantium, & a cura eorum non deſtitit.

Ἀλλ' εἰς καιρὸν ἄρα τῆς μνήμης προῆλθεν καὶ ὃ πάλαι διηρώτησας· τί ποτε δηλοῖ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ῥηθέν· καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν. τοῦτο δὲ κοινότερον μὲν τό, ἐνέπαιξαν, σημαίνει. παιδιᾶς δὲ εἶδός ἐστι τὸ κολαφίζειν. μεταβαλόντος τοῦ ἔθους, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων, τὸ β. εἰς τὸ φ. ἡ γὰρ ἀττικίζουσα γλῶσσα διὰ τοῦ β. μᾶλλον τὴν λέξιν προφέρει. τὸ τοίνυν μιαιφόνον καὶ ἀχάριστον τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸν εὐεργέτην τοῖς θυμοῖς ἀνηρέθιστο, ὡς μὴ μόνον χεῖρας αὐτῷ σφαγῆς ἀνατείνειν, ἀλλὰ εἰ καί τι ὅλως αὐτοὺς διαλάθοι χλεύης καὶ μυκτηρισμοῦ καὶ ἀσελγείας, ὃ μὴ ἐντρίψειεν αὐτῷ, οὐδὲν ἡγοῦντο κατορθῶσαι μέγα. C οὕτω καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τὸν κάλαμον, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐνέπαιζον αὐτῷ. καὶ νῦν δέ φησιν ὁ ὑψηλὸς καὶ μέγας Ἰωάννης, ὥσπερ ἐπιτρέχων τὴν ὕβριν· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα. ὁ δὲ θεσπέσιος Μάρκος καὶ Ματθαῖος· μικρὰ γὰρ ἡ τῶν ῥημάτων παραλλαγή. καὶ τὸ ὄνομα τῆς ὕβρεως λέγουσιν, καὶ τὴν τῆς ὕβρεως πρᾶξιν. ἐκολάφισαν γὰρ αὐτόν, καὶ ἤρξαντο περικαλύπτειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ κολαφίζειν αὐτόν. εἶτα· καὶ ἐρράπισαν, καὶ ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον, καὶ ἔλεγον· προφήτευσον ἡμῖν Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε. ὁ μέντοι γε θεσπέσιος Λουκᾶς τὴν μὲν τοῦ κολαφίζειν παρῆκε, ἐξαπλοῖ δὲ σαφῶς, δι' ὧν λέγει τῆς φωνῆς τὸ δηλούμενον. D καὶ οἱ ἄνδρες γάρ φησιν, οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ δέροντες καὶ περικαλύψαντες αὐτόν, ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; καὶ γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν τὸ εἶδος τῆς παιδιᾶς. οἱ μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς χερσὶ περικαλύπτουσιν, οἱ δὲ πὺξ μετὰ κόρρης παίοντες ἐπερωτῶσιν μηνῦσαι τὸν παίσαντα· κἂν μὲν τύχῃ τοῦ τυπτήσαντος, ἀφίεται, ἂν δὲ μή, ἐπιμένουσιν αὐτῷ τὰς πληγὰς ἐντείνοντες. τοῦτο οὖν δηλοῖ, καὶ τοῦτο παρίστησιν ἡ κυριολεξία, τὸ ἐκολάφισαν. ὅτι δὲ κόρον οὐδένα οὔτε ὕβρεως οὔτε ἀσελγείας τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἐλάμβανε, ἐκπληττόμενος ὁ σοφὸς ἐπισημαίνεται μάλιστα Λουκᾶς. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ περιεκάλυπτον, E ἐπάγει· καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον. ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τοῦ ἐκολάφισαν, καὶ περίψημα καὶ περικάθαρμα ἔχεις, οἶμαι, κατ' ἐπιστολὴν οὐκ ἐνδεῶς. σὺ δέ μοι τοῦ Χριστοῦ καὶ Παύλου κατὰ διάνοιαν φέρων πάθη, καὶ τὰ ὀνείδη καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἵστασο γενναίως, μᾶλλον δὲ χαίρων, ἐννοούμενος, τίνι συντάττῃ χορῷ, καὶ τίνα κορυφαῖον ἔχεις, πρὸς πᾶσαν ἐπιφορὰν δυσχερῶν [1], ἄντε δαίμονες ὦσιν, ἄντε μορφαῖς ἀνθρώπων ὑποκρινόμενοι δαίμονας οἱ ἐπιτιθέμενοι.

III. At opportune mihi in memoriam venit quod olim ſciſcitatus es, quidnam ſibi velit quod in evangelio dictum eſt: [a] *Et colaphis eum ceciderunt.* Hoc porro communius perinde ſignificat, atque illuſerunt. Inſultus vero quædam ſpecies eſt colaphis cædere, mutante uſu, quemadmodum & in aliis, literam B. in Ph. Nam Attica dialectus per B. potius hoc verbum pronunciat. Sanguinolenta igitur & ingrata Judæorum gens uſque adeo in benefactorem ſuum animo exarſit, ut non modo ſuis manibus illi necem afferret, verum etiam ſi quid omnino præteriret eos inſultus, ſubſannationis & petulantiæ, quod in eum non effunderent, nihil magnum ſe confeciſſe arbitrarentur. Hac de cauſſa & ſpineam coronam, & calamum, & Regem, & alia hujuſmodi ad illudendum ei excogitarunt. Heic porro dicit ſublimis & magnus Joannes, quaſi obiter contumeliam perſtringendo, *Et dederunt ei alapas.* Et divus Marcus & Matthæus, (levis namque eſt vocum permutatio) etiam nomen ipſum contumeliæ exprimunt, & contumeliæ actum. *Colaphis* enim *eum ceciderunt, & cœperunt velare faciem ejus, & colaphis eum cædere.* Ac mox, *Et alapas dederunt, & alapis eum percuſſerunt, & dixerunt: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit.* Equidem divus Lucas contumeliam colaphorum non exprimit, innuit tamen ſatis clare per ea quæ dicit vocis ſignificationem. Ait namque: *Et viri qui circumſtabant Jeſu, illuſerunt ei, cædentes & obvelantes eum, percutiebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes; Prophetiza nobis, quis eſt qui te percuſſit?* Talis enim eſt hujus ſpecies inſultus: alii oculos manibus obtegunt, alii pugno genam cædentes interrogant, ut percuſſor indicetur. Ac ſi quidem quis fuerit percuſſor percuſſus aſſequatur, immunis dimittitur: ſin minus, pergunt ei ictum impingere. Hoc igitur indicat, & hoc præ ſe fert proprius vocabuli uſus in eo dicto *colaphis ceciderunt.* Quod vero gens Judæorum nullatenus ſatiaretur contumeliis & conviciis, admiratus maxime id ſapientiſſimus Lucas ſubindicat. Cum enim dixiſſet, *Percutiebant faciem ejus, & obvelabant*, addit: *Et alia multa blaſphemantes dicebant.* Sed enim de verbis illis *Colaphis ceciderunt*, & *Peripſema*, & *Purgamentum*, habes, ut puto, abunde, quantum per epiſtolam licet. Tu vero Chriſti & Paulli paſſiones animo verſans, & contumelias & tentationes perfer generoſe, atque adeo exſultabundus, reputans, cuinam choro ſocius jungaris, & quem habeas coryphæum ad omnem appetitionem infortuniorum, ſive dæmones ſint appetitores tui, ſive ſub humanis formis dæmones imitentur.

a Matth. xxvi. 67.

1. Lego δυσχερειῶν.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

A

λβʹ. Ερώτησις ρνζʹ.

Πῶς οὐκ ἔστιν ἐναντίον τὸ λέγειν· ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Πολιτείας ἡμέρου καὶ ἀστασιάστου κρηπῖδα πηγνὺς ὁ σωτὴρ, ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, τὴν ἐντολὴν ταύτην ὑποβάλλεται· αὐτὸς δὲ πληγὰς, τὰς ἐξ ἀνθρώπων, ἐπὶ κόῤῥης λαβὼν, ἀντὶ τοῦ στρέψαι, τί με δέρεις; ἠμείψατο. οὐδαμῶς, ὡς ἂν εἰς τὸ ἀπερίσκεπτον [1] περιτραπείη τὸ περίεργον τῶν λογισμῶν, τοῖς ἔργοις τὸν λόγον [2] καταστρεψόμενος. τρόπον δέ τινα μᾶλλον κἂν τῇ τοιαύτῃ πράξει τὸ ῥῆμα βεβαιωσάμενος. κἀκεῖ μὲν γὰρ ἡ παραίνεσις τὴν ἀμοιβαίαν τιμωρίαν περιέκοπτεν, δι' ἧς εἰς τὸ ἄπειρον ἡ στάσις προέρχεται. διὸ τῆς πρώτης ἀντεπιχειρήσεως ἐξίστασθαι διετάξατο. οὐ γὰρ ἀμύνης χειρὶ τὴν ῥαπίσασαν τῆς ὕβρεως δίκην εἰσεπράξατο, δικαιολογίᾳ δὲ μόνῃ ῥημάτων τὴν ἀδικίαν διήλεγξεν.

Αχθείη δ' ἂν οἰκειότερον εἰς συμφωνίαν μᾶλλον τὸ νομισθὲν ἀντιφθέγγεσθαι, ὅτι ἐκεῖ μὲν τοῖς ἀδικοῦσιν εἰς τὸ σῶμα καὶ περὶ σῶμα μὴ δεῖν ἀπείρηκεν ἀνταωίστασθαι. ἐνταῦθα δὲ πλάνης γραφὴν, καὶ βλάβης ἀνθρώπων, οὓς ὡδήγει τε καὶ διέσωζε, διωκόμενος, εἰ μηδὲ ῥήμασι διανέστη λύσασθαι ἃ κατασκεδάζειν τοῖς ῥαπίσμασιν οἱ συκοφαντοῦντες ἐμηχανήσαντο, ἐκείνους μὲν εἰς ἄφεσιν ἀπέλυεν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ πρὸς θάρσος μᾶλλον ἐπέτριβεν τῆς ἀνοσιότητος, αὐτὸν δὲ τῆς συκοφαντίας καὶ τοῦ ψεύδους, ἅπερ αὐτοῦ δυσσεβῶς κατέχεον, οὐκ ἂν τὰς αἰτίας ἀπελύετο. τοῦ τοιγαροῦν ἐναντία ταῦτα, τὸν ῥαπίσαντα μὴ ἀντιῤῥαπίσῃς. τὸν δὲ γραφόμενόν σε πλάνης ἢ δυσσεβείας ἢ τὴν σωτηρίαν κηρύττοντα, ὡς εἰσηγητὴν ἀπωλείας, τοῦτον μὴ ἐπιτρέψῃς ταῦτά σοι περιάπτειν, μηδ' ὑποκατακλιθεὶς [3], μὴ φωνῇ, μὴ διαθέσει σιγώσῃ [4], μηδ' ἄλλον εἶναι τρόπον ὑπαίτιος; ἀλλὰ τῷ μὲν τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονι οὐδὲ πρόφασιν ἔτι τὰ εἰρημένα ἀμφισβητήσεως ὑπολείπει. τὸ δὲ μὴ ποιεῖτε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· καὶ, ὃ ποιεῖ ἡ δεξιά σου, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου· καὶ, ὅταν νηστεύῃς, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταί. πρὸς τὸ, οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοσοῦτον ἀπέχει [5] τοῦ μάχεσθαι, ὥστε καὶ τὴν ὅτι μάλιστα συμφωνίαν κρίσει τῇ ἐμῇ κατασκευάζει. κακία μὲν γὰρ ἡ ἐπίδειξις καὶ τὸ θηρᾶσαι [6] δόξαν, νέμεσίν τε σὺν δίκῃ καὶ ψόγον, οὐ γραφόμενον ἀπὸ τῶν σπουδαίων, κινοῦσα· ἡ δὲ φυγὴ τῆς κενοδοξίας, ἀρετή τέ ἐστιν καὶ σεμνοῦ ἤθους, καὶ τῶν συνετῶν ἀνθρώπων ἀποτίκτειν οἶδεν εἰς Θεὸν τὴν εὐχαριστίαν, ὅτι βλέπουσι μὲν δοξοκοπίαν ἀτιμαζομένην ἀρετὴν δὲ τιμωμένην. πῶς οὖν οἱ ἐνδεικνύμενοι δόξαν ἐξ ἀνθρώπων θηρῶνται, ἐξ οὗ μᾶλλον αὐτοῖς ἕπεται ψόγος; καὶ πῶς ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν; οὐκ αὐτόγε τῶν θεοφιλῶν καὶ σπουδαίων· τοὺς δὲ πολλοὺς καὶ ἀγελαίους διαπλανῶντες, καὶ μηδὲν πλέον ἔχοντας [7] διασκέψασθαι τοῦ φαινομένου. εἰ τοίνυν τὸ

XXXII. Interrogatio CLVII.

Quomodo non est contrarium dicere: [a] *Si quis te percusserit in dexteram genam, verte ei & aliam;* &, [b] *Si autem bene, cur me cædis?*

I. Vitæ mansuetæ pacatæque fundamenta ponens Salvator, *Si quis te percusserit in dexteram genam, verte ei & aliam*, hoc subjicit præceptum. At ille percussiones ab hominibus in gena accipiens, pro eo ut aliam verteret, *cur me cædis?* respondit. Nullatenus vero, quasi in temeri- B tatem refundi posset consultissima illa sententia, factis verba evertens: sed certo quodam modo & hac agendi ratione dictum illud confirmans. Ibi enim admonitio mutuam ultionem tollebat, per quam in infinitum dissidia porriguntur. Quamobrem vel a prima ultione desistere præcipiebat. Neque enim ultrice manu cædentem vindictam ob contumeliam sumsit, sed purgatione sola verborum injuriam demonstravit.

II. Apposite magis in concordiam revocari poterit quod contrarium esse videtur animadvertendo, quod ibi docuit non oportere insurgere contra eos, C qui in corpus & circa corpus contumeliosi sunt: heic vero seductionis dicam & læsionis hominum, quos potius instruebat & salvabat, a se propulsans, si ne verbis quidem aggressus esset diluere, quæ adversus illum congerere colaphis calumniatores machinabantur, illos absolvisset potius a falsa criminatione, & ad majores audendas impietates acuisset, seipsum vero ab impactis calumniis & mendaciis, quibus irreligiose illum obruebant, insontem non comprobasset. Quomodo ergo ista contraria sibi sunt aut pugnantia, percutientem vicissim ne percutias; &, eum qui te defert seductionis vel impietatis, & potius quam salutis præconem, tamquam magistrum perditionis, hunc ne permiseris ut hæc tibi impu- D tet, neque te submittens, non voce, non obmutescenti specie, aut alio quovis modo reum esse prodas? Sed homini veritatis amanti, ne prætextum quidem contradictionis amplius ista relinquent. Illud vero, *Ne feceritis eleemosynam vestram coram hominibus*: &, *Quod facit dextera tua, nesciat sinistra tua*: &, *Quando jejunas, ne tuba clangas ante te, quemadmodum hypocritæ*: cum illo, *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant bona vestra opera, & glorificent patrem vestrum cælestem*, tantum abest ut pugnet, ut meo quidem judicio maximam efficiat concordantiam. Vitium namque est ostentatio, & gloriæ aucupatio, quod justam accusationem & vituperationem excitat, quam propter honesta nequaquam subimus. Fuga E porro inanis gloriæ, non modo virtus est venerandi moris, sed parere etiam solet prudentium hominum erga Deum gratiarum actionem, dum vident contemni amorem gloriæ, honorari virtutem. Quomodo igitur pompatici gloriam ab hominibus venantur, unde potius illis vituperatio contingit? Et quomodo recipiunt mercedem suam? non utique a Deo caris, & modestis hominibus; sed potius in fraudem inducentes vulgares & gregales homines, & eos qui nihil amplius judicare valent, quam quod extrinsecus paret. Si igitur vana gloria ne-

a Matth. V. 39. b Joan. XVIII. 23.

1. Sic Colbert. pro ἀπερίσκεπτον.
2. Mss. τῶν λόγων.
3. Ms. ὑποκατακλιθεὶς.
4. Sic Colb. pro σιγώσῃ.
5. Sic Colb. al. ἀντέχεσθαι.
6. Id. pro θήρας καί.
7. Ms. ἔχοντες.

SÆCUL. IX CIRCA ANN. CHR. 890.

κενόδοξον φαύλους ποιεῖ, καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων νέμεσιν ἐγείρει, ἡ δὲ τούτου φυγὴ τἀναντία πράττει, καὶ τοὺς ἐπιεικεστέρους εἰς δοξολογίαν Θεοῦ παραπέμπει, πῶς οὐχὶ συστατικὸν εὑρίσκεται μᾶλλον τοῦ [1] μὴ ἐπιδείκνυσθαι μηδὲ κενοδοξεῖν τό [2], οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων;

A quam facit, & vituperationem humanam excitat, fuga vero ejus rei, contraria agit omnia, ac modestiores inducit ad laudandum Deum, quomodo commendari magis non debeat, potius quam sui ostentationem & gloriam quæritare, illud *Sic luceat lux vestra coram hominibus*?

Ἀλλὰ πῶς λάμψει τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μηδὲν τῶν ἐν κρυφῇ πραττομένων συνιέντων, εἴρηται μὲν ἤδη. πλὴν οὕτω μᾶλλον. ὁ γὰρ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ πατὴρ, αὐτὸς τῆς ἔνδον ἀστραπῆς τὴν αἴγλην δυνατός ἐστιν εἰς τὸ φανερὸν ἐναυγάσαι. ἄλλως τε δυσὶν ὁ σπουδαῖος χαρακτηρίζεται τρόποις, καὶ δυσὶ μάλιστα γράφεται χρώμασι, τῇ [3] καθ' ὁμοίωσιν τοῦ πλάστου ἀρετῶν αἱρέσει, καὶ κακίας φυγῇ. ἡ μὲν οὖν τῆς κακίας φυγὴ [4] λάμπει πάντως ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, κἂν ἔσω τις [5], ὅση δύναμις, κατέχῃ τὴν λαμπηδόνα. τὸ γὰρ μὴ χεῖρα κακὸν εἶναι, μὴ περὶ ὕβριν, μὴ περὶ χρήματα, μηδ' ἀκρατῆ γλῶσσαν περὶ διαβολὴν, περὶ ὅρκους, περὶ ὅμοια, καὶ ἁπλῶς ἐν πᾶσι [6] μηδενὶ μηδεμίαν λαβὴν [7] ἐμπαρέχειν· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ μηδαμῶς βουλομένων ἡμῶν, λαμπρὸν ἀναστράπτει καὶ μέγα φῶς τοῖς ἀνθρώποις. τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Παῦλος θεσμοὺς τῆς ἱερωσύνης ὑπογράφων Τιμοθέῳ, λέγει· δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἐκ τῶν ἔξωθεν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπροσκόπους γενέσθαι Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πάσῃ τοῦ Χριστοῦ, ἡ τῆς κακίας συνίστησι καὶ κατασκευάζει φυγή. νηστεία δὲ, καὶ πενήτων οἶκτος, καὶ δάκρυον ἐξ ὀμμάτων, καὶ προσευχῆς τόνος φιλεῖ μὲν τῆς ἐργασίας τὸ κρύφιον, οὐδὲν δὲ ἧττον μηνυτὴν μεγαλόφωνον καὶ κήρυκα διαπρύσιον τὴν τῆς κακίας ἔχει φυγὴν, ἥ τις τοῖς ἀνθρώποις προεκλάμψασα συνεφέλκεσθαί πως καὶ συνδιαλάμπειν φιλεῖ, καὶ τῆς κρυφίου ἀρετῆς τὴν μαρμαρυγήν.

III. At quomodo lucebit lux coram hominibus, qui nihil intelligunt eorum quæ in secreto fiunt, dictum est jam. Verumtamen sic potius intelligendum videatur. Qui enim videt in occulto pater, ipse interni fulgoris coruscationem potest efficere manifeste illuminantem. Ceteroquin autem vir modestus duplici distinguitur more, duplicique vel ma-
B xime colore pingitur, electione nempe virtutum ad similitudinem creatoris, & fuga vitiorum. Fuga vitiorum fulget omnino coram hominibus, quamtumvis quis interne pro viribus luminosam illam lampadem cohibeat. Etenim non manibus malum esse, nec circa contumeliosas læsiones, nec circa facultates; non esse effrenem lingua circa calumnias, circa perjuria, circa res similes, ac universim in omnibus nemini ullam ansam præbere; hæc & hujusmodi alia, nobis vel nullatenus volentibus, fulgidum emittunt & magnum lumen apud homines. Hoc & divus Paullus leges sacerdotii describens Timotheo, dicit: *Oportet autem illum &*
C *testimonium bonum habere ab externis*. Quin etiam ut in nulla re offendamus apud Judæos & Gentiles, & ecclesiam Dei universam Christi, fuga vitiorum consulit & præstat. Jejunium vero, & pauperum misericordia, & lacrymæ ex oculis manantes, & orationis intensio, postulant quidem hujusmodi operum secretum, nihilo tamen minus, indicem sonorum & præconem conspicuum habent fugam vitiorum, quæ hominibus prælucens, attrahere quodammodo solet unaque affulgere facere etiam occultæ virtutis splendorem.

Εἰσὶ δ' οὖν, εἰσί τινες ἀρεταὶ, ἃς εἰς τὸ μέσον εἰκὸς πράττειν καὶ μάλιστα τοὺς προεστηκότας, δικαιοσύνη φημὶ καὶ εὐσέβεια, καὶ ἡ τοιαύτης πρόμαχος ἀνδρεία, καὶ ὅσαι συνέρχονται. διόπερ οὐδὲ ταύτας ὁ σωτὴρ τῷ λανθάνοντι περιγράφεσθαι κελεύει· νηστείαν δὲ, καὶ ἐλεημοσύνην, καὶ εἴ τι ὅμοιον. πλὴν ἐπὶ πασῶν γε τὸ πρὸς ἐπίδειξίν τε καὶ τὸ κενόδοξον ἐξορίζει, καὶ τοῦτο αὐτῷ τὸ κρύφιον βούλεται, καὶ τὸ μὴ γνῶναι τὴν δεξιὰν τὰ τῆς ἀριστερᾶς. ὁ δὲ καθαρεύουσαν τὴν γνώμην ἔχων, καὶ ἀνωτέραν τοῦ πάθους, ἄν τε ἐν οἰκίᾳ, ἄν τε ἐν ἐκκλησίᾳ, ἄν τε ἐν αὐτῇ μέσῃ πόλει πράττῃ τὸ καλὸν, τῆς δεσποτικῆς ἐστιν ἐντολῆς ἀκριβέστατος φύλαξ. αὐτός τε γὰρ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, οὐδὲ κενῆς δόξης προβολὴν τὴν πρᾶξιν ποιεῖται, καὶ τῷ ἔργῳ τοὺς ὁρῶντας εἰς τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν ἐπιστρέφει. πλὴν ἐπείπερ οὐ πολλοὺς [8] ὁρῶμεν· [ὅτι συνανυψοῖ ἑαυτῷ τὸ ὕψος τοῦ κατορθώματος, σφοδρὸν γὰρ ἀφίησι κάτωθεν ἡ κενὴ δόξα τὸ βέλος, καὶ δυνατὴ [9] πολλάκις καὶ στερρὸν ἦθος διελάσαι, καὶ πρὸς τὰ κάτω περιτρέψαι·] ἀσφαλεστέρα πολλῷ ἡ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ μάλιστα τῶν εἰσαγομένων εὑρίσκεται ἐργασία. τοῖς δ' ἔξω παντελῶς βέλους γεγονόσιν ἀκώλυτος ἡ ἐν φανερῷ καὶ δημοσίᾳ πραττομένη. ἐπεὶ καὶ ὁ σωτὴρ, ποτὲ μὲν εἰς μέσους καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τὰ θαύματα ἐπετέλει, ἔσθ' ὅτε δὲ οὐκ εἴα δημοσιεύεσθαι ταῦτα· τὸ μὲν, ὅτι καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀπροσπέλαστος ὅλως ἦν, οὕτω καὶ τὴν κενοδοξίαν ἀπρόσιτον κατεῖχεν· τὸ δὲ, κα-

IV. Sunt igitur, sunt sane virtutes quædam, quas publice exercere par est, & maxime ceteris præ-
D positos; justitiam loquor & pietatem, &, quæ ejus est propugnatrix, fortitudinem, & quotquot istis adjugantur. Quamobrem neque Salvator has in occulto concludi mandat, sed jejunium, eleemosynam, & si quid simile. Verumtamen in omnibus æque ostentationem & vanam gloriam eliminat, idque apud illum sibi vult *Occultum*, & quod dextera nesciat quæ a sinistra fiunt. Porro qui mundam habet mentem, & passionibus superiorem, sive domi, sive in ecclesia, sive in ipsa media urbe bonum faciat, custos est exactissimus dominici præcepti. Ipse enim opus suum agit, non quo protendat ostentationem & vanam gloriam, sed opere illo suo videntes con-
E vertit ad glorificandum patrem. Verumtamen quoniam haud ita multos tales videmus; (sublimitas enim recte facti secum extollit, quippe quia vana gloria vehemens jaculum deorsum mittit, valetque interdum etiam firmatos mores exagitare, & ad ea quæ humiliora sunt inflectere:) longe tutior invenitur ratio in secreto operandi ea præsertim, quæ ad censuram revocari possunt. At pro iis, qui extra omnem teli jactum positi sunt, actio libera est, ut in manifesto palamque fiat. Quandoquidem etiam salvator aliquando publice & in synagogis miracula operabatur, aliquando autem non sinebat in vulgus efferri ea: tum quia, quemadmodum & a ceteris affectionibus urgeri nullatenus poterat, sic & vana gloria ut accederet ad se non sinebat; tum etiam

1. Ms. τό. 2. Ms. τῷ. 3. Ms. τῆ.
4. ἡ .... φυγὴ, sunt ex Colbert.
5. Id. pro ἔσωθ.
6. Ms. πάσῃ. 7. Ms. λαβεῖν.
8. Deest fortasse, τοιούτους, aut quid simile.
9. Cum Colb. pro διά τι.

νόνα καὶ γνώμονα παρέχων ἡμῖν φεύγειν τε τὰς ἐπιδείξεις, καὶ τοὺς πεπλανημένους τῶν πολλῶν διακρούεσθαι ἐπαίνους. πλειοτέρα μὲν οὖν καὶ πλείων, ὥσπερ ἔφαμεν, ἡ ἐν τῷ μέσῳ πρᾶξις, ἀσφαλεστέρα δὴ [1] ἡ λανθάνουσα. ἐκεῖ μὲν γὰρ πολλάκις λαθοῦσα συνεισδύεται τῇ ἀρετῇ ἡ κακία· ἐνταῦθα δὲ, τόγε ἐπ' αὐτῇ, τῇ κρυφίῳ πράξει ἀποτετείχισται παντελῶς αὐτῇ [2] ἡ διείσδυσις. οὕτως οὐδαμῶς οὐκ ἔστιν ἐναντία τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ἡ νομοθεσία.

Ιδοις δ' ἂν καὶ ἄλλως οὐδὲν ἧττον τὸ ῥηθέν. ἐλέγχων γὰρ τοὺς Φαρισαίους ὁ σωτὴρ, καὶ μεταρυθμίζων αὐτῶν τὸ κατεσχηματισμένον καὶ ὕπουλον εἰς τὸ κόσμιόν τε, καὶ τὸν χρηστὸν τρόπον, ἀπεῖπεν μὲν αὐτοῖς φυγεῖν τὸ πρὸς ἀνθρώπους ζῆν, διώκειν δὲ ὅσα θεραπεύει Θεόν. τοὺς οὖν κενοδοξίαν νοσοῦντας ἀπαλλάσσων τῆς νόσου, πρὸς ἐκείνους φησίν· μὴ ποιεῖτε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. καὶ, ὃ ποιεῖ ἡ δεξιά σου, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, καὶ ὅσα ὅμοια. τοὺς ἐμπαθεῖς περικαθαίρων τοῦ πάθους, τοὺς ὑποκριτὰς ἐλαύνων τῆς σκηνῆς, τοὺς ὑπὸ ζόφῳ καὶ πλάνῃ πολιτευομένους, εἰς τὸν ἀπλανῆ, καὶ καθαρὸν τῆς ἀρετῆς βίον μετακαλῶν, ἐξ οὗ διαυγάζει ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἀληθὴς δόξα, καὶ ἡ λαμπρότης ἡ ψυχική. οὕτως οὐκ ἔστιν ἀλλήλοις ἐναντία τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ λόγια, ὥστε τοὐναντίον οὐδ' ἄν τινι γένοιτο τῶν ἔργων ἀπαστράψαι τὴν λαμπηδόνα, εἰ μὴ τῆς κενοδοξίας τὸν ζόφον πρότερον διασκεδάσῃ, καὶ περιέλοι ἐξ αὐτοῦ.

Αλλως τε δέ. εἰ τὸ μὴ σκανδαλίζειν τὸν πλησίον σύνδρομόν ἐστι, μᾶλλον δὲ προηγούμενον τοῦ περιλάμψαι τοῖς ἔργοις τοὺς ἀνθρώπους· τὸ δὲ μὴ ποιεῖν πρὸς ἐπίδειξιν, ἐν τῷ μὴ σκανδαλίζειν, ὡς ἐν μέρει νόμος περιέχεται τῷ ὅλῳ· καὶ τὸ φεύγειν ἄρα τὴν κενοδοξίαν προπαρασκευὴ γίνεται τοῦ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν ἔργων ἀναλάμψαι. ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν κυριακὰ λόγια, σὴν [3] συνεξαιτησίν τε καὶ χάριν, διαφόροις ἐπιβολαῖς ἀντὶ τοῦ διαφωνεῖν, ἐπεδείχθη μᾶλλον ἀσπαζόμενα τὴν συμφωνίαν.

Εστι δὲ καὶ δεσποτικῶν ἡ μίμησις νόμων, κἀκεῖθεν ἔχει τὴν πρόοδον τὸ πλείοσιν ἐπιχειρήμασι μεθοδεύειν τὰ στασιάζειν ἀλλήλοις δοκοῦντα τῶν προβλημάτων. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ κοινὸς καὶ πλάστης καὶ διδάσκαλος καὶ σωτὴρ, εἰσηγητὴς ὁρᾶται τοῦ κανόνος, οἷς ἐποίησεν. οὐκ ἄχαρι δ' ἴσως ἐν ταὐτῷ σοι συνδιεξαπλῶσαι καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ τρίτου ζητήματος. ὅτε γὰρ τὸ ἀχάριστον καὶ ἀναίσχυντον ἔθνος τῶν Ιουδαίων τῆς ἐν σαββάτῳ σιτολογίας τοὺς μαθητὰς αἰτίας εἰσέπραττεν, οὐχ ἑνί γε τρόπῳ τὸ ἐπηρεαστικὸν αὐτῶν ἐπεστόμισεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὴν ἀνάγκην αὐτοῖς ἀντεπέστησεν. τοῦτο γὰρ καὶ κατασκευάζεται τῇ κατὰ τὸν Δαβὶδ πράξει καὶ τῷ παραδείγματι. ὃς τοὺς ἄρτους φαγὼν, οὐκ ἐξὸν, τῆς προθέσεως, αἰτίας ἀφίεται. δεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἤτοι παρὰ τὸ ἐν τῷ τόπῳ προνόμιον· παραδειγματικὸν μὲν καὶ τοῦτο, πλὴν τοῦ προτέρου βαθύτερον. ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτὴ πρᾶξις ἔξω μὲν τοῦ ἱεροῦ γινομένη πρὸς δίκην ὑπάγει, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἱερῷ ἀνεύθυνον ἀπολύει· οὕτω καὶ σιτολογεῖν μέν τινας ἁπλῶς ἐν σαββάτῳ, δεδόσθω γὰρ ὑμῖν, ποιεῖ ἐν αἰτίαις. τοὺς δὲ τῶν ἀνθρώπων σωτῆρας καὶ διδασκάλους, καὶ αὐτῷ τῷ τῆς ἱερωσύνης συνόντας δεσπότῃ καὶ νομοθέτῃ, παντὸς αἰτιάματος ἀπαλλάττει. πολλῷ γὰρ μείζω τοῦ ἱεροῦ τὰ ἐνταῦθα. ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλέους τὴν αὐτῶν ἀπόνοιαν στηλι-

A quia regulam & normam nobis exhibebat declinandarum ostentationum, falsasque vulgi laudes devitandi. Perfectior igitur & perfectorum propria, ut diximus, est actio quæ palam coramque geritur, tutior tamen ea quæ in occulto. Ibi enim sæpe clandestinum obrepit virtuti vitium; heic vero, quantum in ipsa situm est, occulta actione excluditur prorsus obreptio. Hoc pacto nullatenus præcepta dominicis verbis comprehensa sibi invicem adversantur.

V. Potes & aliter nihilo minus rem considerare. Castigans enim Pharisæos salvator, & reconcinnans quod in illis deformatum corruptumque erat,
B in honestatem probumque morem, vetuit illis ne vitam componerent ad venandas hominum laudes, sectarentur quin potius ea, quibus Deus colitur. Hos igitur qui morbo vanæ gloriæ laborabant sanaturus, ad illos inquit: *Ne feceritis eleemosynam vestram coram hominibus*. Et, *Quod facit dextera tua, ne sciat sinistra tua*, & si qua sunt id genus alia. Hæc dicit ad eos qui passionibus obnoxii sunt, ut a passionibus liberet: hæc ad hypocritas ut a scena sua illos removeat: hæc ad eos qui in tenebris erroribusque vitam traducunt, ut ad purum virtutis institutum revocet, ex quo relucet immunitas a passionibus & vera gloria, & splendor animæ. Hoc pacto sibi invicem non adversantur divina & sacra
C eloquia: quin potius contra, nemini continget ut operum suorum lampas effulgeat, nisi prius vanæ gloriæ nubes disjiciat, removeatque a se ipso.

VI. Alio item modo. Si non scandalizare proximum pari pede procedit, atque adeo antevertit ipsummet illustrare homines operibus; si etiam nihil facere ad ostentationem lex est, quæ in mandato de non præbendo scandalo continetur veluti pars in toto: ergo evitare etiam vanam gloriam præparatio est quædam ad id, ut coram hominibus per opera fulgeamus. Itaque in gratiam tuæ interrogationis demonstratum est diversis explicandi modis sacra sibi non contradicere eloquia, quinim-
D mo apprime invicem concordare.

VII. Possumus & dominicam imitari rationem, inde namque emanat modus conciliandi multis argumentis ea, quæ diffidere invicem videntur objecta loca. Ipse enim communis nostrum & opifex & magister & salvator, auctor hujus regulæ videtur esse ex iis quæ fecit. Non ingratum igitur fortasse tibi fuerit hoc ipso loco, ut simul tibi explicem intelligentiam tertiæ quæstionis. Quo tempore ingratum & effrons Judæorum genus in sabbato collectæ segetis discipulos reos agebat, non una tantum ratione eorum compescuit petulantiam; sed primo quidem necessitatem illis ob oculos posuit. Hoc nam-
E que evincitur ex actu & exemplo Davidis, qui panes propositionis cum comedisset, quod utique non licebat, a culpa tamen absolvitur. Deinde ex loco, sive ex loci ipsius privilegio. Ad exemplum quidem & hoc pertinet: verum est priori illo longe efficacius. Quemadmodum enim illa ipsa actio extra templum facta reum peragit, at in templo si fiat, a culpa immunem relinquit: sic, quod alii quidam in sabbato segetes utcumque colligant, detur istud vobis, reos facit; at vero hominum salvatores & magistros, eos qui cum ipso versantur sacerdotii domino & legislatore, ab omni prorsus crimine immunes relinquit. *Multo enim majora quam templum heic*. Tertio ex ipsa misericordia eorum de-

1. Error videtur typogr. pro δέ.

2. Forte αὐτῇ.

3. σὴν ex Colbert.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τάσει. εἰ γὰρ μείζων μὲν ἡ θυσία τῆς παρατηρήσεως τῆς ἐν σαββάτῳ, ἐπίπροσθέ τε τῆς θυσίας καὶ ὁ νόμος ὑμῶν τὸν ἔλεον ἄγει· ἔλεον γάρ φησιν θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οἱ τοὺς μαθητὰς ὁρῶντες λιμῷ καὶ ἀσιτίᾳ πιεζομένους, εἶτα ἀντὶ τοῦ ἐπ' ἔλεον [1] τραπῆναι, δίκην εἰσπραττόμενοι παρανομίας, ἤτοι πολλῷ χαλεπωτέρᾳ παραβάσει τὴν σκιὰν τοῦ νόμου διεκδικεῖν εἰσιν ἑαλωκότες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τετάρτῳ τούτους ἀπορραπίζει λόγῳ· οὐ διὰ τὸ σάββατον τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι λέγων, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἀνθρώπου χρείᾳ τὸ σάββατον ὑφεστάναι. ναὶ δὴ καὶ μέχρι πέμπτης πληγῆς τῆς ἀνοίας αὐτῶν τῇ μάστιγι τῶν λόγων καθικνεῖται, δεσποτικώτερον λοιπὸν καὶ μετ' ἐξουσίας αὐτοὺς ἐπιπλήττων. κύριος γάρ ἐστί φησιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου. εἰ δὲ κύριος ὁ υἱὸς, υἱοὶ δὲ καὶ κληρονόμοι μάλιστα οἱ μαθηταί· οὗτοι γὰρ καὶ πρῶτοι οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν, καὶ τῆς ἄνωθεν υἱοθεσίας ἠξιώθησαν· οὐκ ἔτι δουλεύσουσιν, ἀλλὰ κυριεύσουσι τοῦ σαββάτου. ἐξ οὖν τῆς δεσποτικῆς ἐργασίας ταύτης, καὶ ὅση παραπλησία, δυναμωθέντες τε, καὶ στοιχειωθέντες, ὥσπερ ᾔτησας, λόγοις διαφόροις τὴν τῶν σεπτῶν λογίων δοκοῦσαν διαφωνίαν εἰς ἀστασίαστον συνηγάγομεν συμφωνίαν [2]. ἀλλὰ γὰρ τὰ παρ' ἡμῶν σοι ἐπὶ τοσοῦτον. εἰ δὲ τὸ σὸν τῆς διανοίας τάχος, καὶ τὸ ἐν φρονήματι συνετὸν, καὶ τῶν ἱερῶν θεωρημάτων ὁ πλοῦτος, καὶ ῥήτωρ τέχνη γλυκύτερά τε καὶ ὑψηλότερα προσεπιθεωροίη· προσεπιθεωρήσειε δ' ἂν μόνον βουληθείη, εἴπερ ἐγὼ τὸν ἐμὸν οὐκ ἀγνοῶ φίλον· εἰς τὸ πληρέστατον ἂν εἴην [3] τὴν ἀμοιβαίαν ἀπειληφὼς χάριν.

mentiam confutat. Si enim majus est sacrificium ipsa observatione sabbati, & lex vestra misericordiam sacrificio anteponit; *Misericordiam* enim inquit *volo, & non sacrificium*: qui discipulos vident fame & jejunio coactos, & pro eo ut ad misericordiam flectantur, transgressionis potius reos agunt; hi longe graviori prævaricatione umbram potius quam legem defensare convincuntur. Verumtamen quarta etiam ratione ab eo vapulant isti: *Non propter sabbatum hominem factum fuisse* dicente, sed contra *in usum hominis sabbatum exstare*. Næ & usque ad quintum ictum eorum dementiam flagello verborum castigat, majori ceteroquin auctoritate & potestate illos percellens. *Dominus est enim* inquit, *filius hominis etiam sabbati*. Quod si Dominus filius, & filii atque heredes sunt discipuli præsertim; hi enim vel primi *non ex sanguinibus*, *neque ex voluntate carnis*, *neque ex voluntate viri*, *sed ex Deo nati sunt*, atque superna filiorum adoptione dignati; ergo non amplius serviunt, sed dominantur sabbati. Igitur ex dominico isto facto, & si qua sunt huic similia, roborati & eruditi, quemadmodum postulasti, diversis rationibus venerabilium oraculorum apparentem contradictionem in concordem harmoniam revocavimus. Et hæc quidem hactenus a nobis habes. Quod si tuæ mentis perspicacia, & cogitationum intelligentia, & sacrarum meditationum divitiæ facundaque eloquentia, dulciora quædam & sublimiora his excogitaverit; excogitabit vero dummodo volueris, si quidem ego meum non ignoro amicum; ad longe majorem eruditionem vicariam hanc accepero gratiam.

λγ'. Ἐρώτησις ρνη'.

Διὰ τί ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ Παῦλος ὁ ἀπόστολος προτάττει τὸ ἴδιον ὄνομα; [4]

Προτάττει τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ Παῦλος ὁ θεῖος τὸ ὄνομα, μηδὲ διᾶραι στόμα χωρὶς τοῦ μεμνῆσθαι τῆς δεσποτικῆς εὐεργεσίας βουλόμενος. καὶ γὰρ αὐτῷ καὶ τὴν κλῆσιν ἡ χάρις ἐκαίνισεν, εἰς Παῦλον τὸν Σαῦλον, ὥσπερ τοὺς τρόπους, οὕτω διαμειψαμένη καὶ τὰ ῥήματα. διό φησι Παῦλος, ὁ καὶ αὐτὴν οἱονεὶ τὴν κλῆσιν ἐκ δεσποτικῆς φιλοτιμίας φέρων, ὁ πάντα πλουτήσας ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὄνομα, τὴν πίστιν, τὸν πόθον, τὸν δρόμον, τὴν ἀποστολὴν, τὰ πολιτεύματα, εἰκότως τοιγαροῦν καὶ δοῦλος Χριστοῦ. ὁ γὰρ προῖκα τοσαῦτα λαβὼν, καὶ μηδὲν προκαταθέμενος, πῶς οὐχὶ δοῦλος [5], καὶ εἴ τι ἄλλο, τοῦ διὰ τοσούτων τιμήσαντος; δοῦλοι μὲν γὰρ καὶ ἄκοντες ἅπαντες, ὅσους ὁ δημιουργικὸς λόγος ἐκ μὴ ὄντων εἰς ὕπαρξιν θέμενος, πρὸς τὸν δεσπότην ὁρᾶν ἀναγκάζει, καὶ τοῦ πλάστου τὸ κράτος ἐπίστασθαι. καὶ γὰρ ἀνάγκη τὸ δημιούργημα δοῦλον εἶναι καὶ ὑπεξούσιον τῆς τοῦ δεδημιουργηκότος κυριότητος. δοῦλον δὲ καὶ ὅσον τῆς τοῦ κρείττονος ἀπολαύει προνοίας, καὶ τῆς ζωῆς ὥσπερ ἐκεῖθεν ἔχει τὴν ὕπαρξιν, οὕτω καὶ τῆς διαμονῆς τὴν συνέχειαν. εἶεν δ' ἂν εὐγνωμονοῦντες δοῦλοι, καὶ οἵ τινες τυραννίδος πικρᾶς καὶ χαλεπῆς αἰχμαλωσίας μεγάλοις ἐλευθερωθέντες λύτροις, τὸν λυτρωτὴν ἐπιγράφεσθαι δεσπότην ἐγνώκασιν, ἀλλ' ὅγε θεῖος Παῦλος οὐ τούτοις ἑαυτὸν τοῖς τρόποις ὑποτάξαι Χριστῷ μέγα ἐποιεῖτο. κοινά τε γὰρ ταῦτα, καὶ οὐδὲν ἐξαίρετον οὐδὲ θαυμαστὸν ἐνδεικνύμενα. ἑτέροις δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν διακοσμεῖ, καὶ διαπλάττει δοῦλον πλείοσί τε καὶ μείζοσι, καὶ τὸ τῆς

XXXIII. Interrogatio CLVIII.

Cur in suis epistolis Paullus apostolus adscribit proprium nomen?

I. Præfigit epistolis suis divus Paullus proprium nomen, dum ne hiscere quidem vult, quin recordetur dominici beneficii. Etenim ei gratia & nomen ipsum innovavit, vocans Paullum qui Saulus erat, mutatis in eo sicut moribus, ita & vocabulis. Propterea dicit *Paullus*, is nempe qui ipsam nomenclaturam ex dominica gratificatione fert, qui in omnibus locupletatus est a Christo, nomine, fide, desiderio, cursu, apostolatu, ceterisque vitæ rationibus, ideoque merito etiam est *servus Christi*. Qui enim gratis hæc omnia est assecutus, nec de suo quicquam contulit, quomodo non servus, ac si quid amplius, ejus, qui eum tantopere decoravit? Servi quidem sunt velint nolint omnes, quotquot operatorius sermo ex non exstantibus ad exstantiam vocans, cogit oculos in Dominum intendere, & agnoscere opificis imperium. Necesse est enim ut factura serviat subdaturque factoris dominatui. Servi etiam rationem habet quidquid præstantiori gaudet providentia, & sicut inde habet vitæ exstantiam, sic & conservationis perennitatem. Putentur & grati servi vel illi qui ab acerba tyrannide molestaque captivitate magno liberati redemtionis pretio, redemtorem suum sibi dominum adsciscere constituerunt. At divinus Paullus non istis seipsum modis Christo subjicere magnum reputabat. Communia nempe hæc sunt, & eximium nihil nihilque mirabile præ se ferunt. Sed aliis rebus seipsum potius exornat formatque in servum tum pluribus tum etiam majoribus, atque sinceram

1. Sic Colbert. pro ἔλαττον.
2. εἰς .... συμφωνίαν ex Colb.
3. Id. pro ἄνς.
4. Confer OEcumenium Comment. pag. 202.
5. ὁ γὰρ ..... δοῦλος ex Colb.

δυλίας καθαρὸν καὶ ὄντως ἐλεύθερον λαμπρῶς ἐπιδείκνυται. καὶ πρῶτον μὲν οἷς ἔσχεν ἰδίως φιλοτιμεῖσθαι, τοῖς δεδομένοις αὐτῷ παρὰ τοῦ πλάστου χαρίσμασι. δεύτερον, τῷ ἐξῃρημένῳ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ διαπύρῳ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγαπήσεως. καὶ τρίτον τῇ ἀπροφασίστῳ τῆς ἀποστολῆς ὑπηρεσίᾳ, καὶ τῷ ἀπαραβλήτῳ δρόμῳ τοῦ [1] δουλείας, ἐλευθέρῳ φρονήματι τὴν ὡς ἀληθῶς ἐμφανίζει εὐγένειαν. καὶ πρός γε τοῖς εἰρημένοις, τῇ ἀκριβείᾳ καὶ καθαρότητι τοῦ πολιτεύματος, δι' ὧν ἑαυτὸν δοῦλον καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ λογισμοὺς, καὶ πάντα [2] τὰ τῷ Χριστῷ παρεστήσατο. οὐδαμοῦ τὴν ἐκλογὴν αἰσχυνθείς, οὐδὲ τὴν ἄνωθεν ψῆφον φαυλίσας, πανταχοῦ δὲ μᾶλλον θείαν ὡς ἀληθῶς ἀποφήνας, καὶ τοῖς ἔργοις τὴν κρίσιν βεβαιωσάμενος, καὶ μηδὲν λείπων, τί δεῖ λέγειν τῶν ἐντολῶν ἀκατόρθωτον, ὅπου λαβεῖν ἐστιν, ἃς καὶ ὑπερεβάλλετο; δείκνυται τοιγαροῦν ὁ θαυμάσιος Παῦλος, καθ' ἕνα μὲν τρόπον δοῦλος, ὡς τῆς δημιουργικῆς παλάμης φιλοτέχνημα· καθ' ἕτερον δὲ, ὡς τῇ ἐκεῖθεν προνοίᾳ τὴν ὕπαρξιν συνεχόμενος, εἶτα ὡς ἠγορασμένος τῷ δεσποτικῷ αἵματι· λοιπὸν ἐντεῦθεν τὰ ἰδιάζοντα. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵσταται, οὐδὲ [3] τοῖς κοινοῖς τὴν αὐτοῦ δουλείαν περιγράφει, ἀλλὰ καὶ χαρισμάτων πλοῦτον περιβαλλόμενος, ἄλλης δουλείας ζυγῷ καὶ τρόπῳ ἑαυτὸν ὑποζεύγνυσιν. ἀντιδεξιοῦσθαι φιλονεικῶν οὐκ εἰωθόσι [4] θεραπείαις τὸν καινοτέραις αὐτὸν φιλοτιμησάμενον χάρισι. ναὶ δὴ καὶ ἀντὶ πάντων φιλεῖ τὸν δεσπότην, φίλτρου ὑπερβολὴν οὐ λείπων [5], καὶ μεῖζον ἢ κατὰ λόγον τοῦ θαυμάζεσθαι. καὶ πάντα σκύβαλα ἡγεῖται, ἵνα Χριστὸν τὸν ποθούμενον κερδήσῃ. ἀλλὰ καὶ ἀποστέλλεται κήρυξ, καὶ οἰκουμένην πληροῖ τῷ κηρύγματι, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀφετηρίου τινὸς πρὸς τὰ τῆς [6] πάντα δραμὼν πέρατα, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ὠκεανοῦ ῥευμάτων σαλπίσας τὸ εὐαγγέλιον. τοιαύτην δουλείαν ὁ Παῦλος ἠπίστατο, ἐφ' οἷς ἕβδομος δουλείας ἐξανύεται τρόπος, δι' οὗ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰ νόμιμα καθαρῶς τε καὶ σπουδαίως, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ἕτερος, οὔ τότε [7] οὐχ ὕστερον, κατόρθωσέν τε καὶ διεφύλαξεν, [8] ὑπωπιάζων τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶν, μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένηται. αὗται τῆς δουλίας αἱ θαυμάσιαι καὶ κρείττους ἁπάσης ἐλευθερίας ἰδέαι [9]. ταύτας ἀνέπνει, ταύτας οὐκ ἔληγε δουλεύων, ταύταις ἐναθλῶν ἐσεμνύνετο. διὸ καὶ γράφων δοῦλον ἑαυτὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπογράφεται· τοῦτό μου φησὶ τὸ ἀξίωμα, τοῦτο τὸ ἀρχικῆς ἐξουσίας τὸ ἐπίσημον. ἀπὸ τούτου βούλομαι πᾶσι γνωρίζεσθαι. οἱ μὲν ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμενοι, ἀπὸ τῶν ἐν κόσμῳ ἀξιωμάτων δηλοῦσθαι βούλονται, ὑπάτους ἑαυτοὺς, καὶ στρατηγοὺς καὶ δημάρχους, καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπογράφοντες· Παύλῳ δὲ ἀρκεῖ εἰς μέγεθος καὶ δόξης καὶ ἀρχῆς καὶ ἀξιώματος, τὸ δοῦλον εἶναι Χριστοῦ, κἀκεῖθεν μᾶλλον, ἢ ἀπό τινος ἄλλου γινώσκεσθαι. ἀλλ' οὕτω μέντοι τεθεωρήσθω ἡ αἰτία τοῦ τε προτάττεσθαι τὴν κλῆσιν τῶν ἐπιστολῶν Παῦλον, καὶ τοῦ διὰ παντὸς δοῦλον ἑαυτὸν ἀναγράφειν Χριστοῦ.

A servitutem vereque liberam præ se fert. Et primo quidem iis charismatibus, quibus sibi speciatim collatis gloriari poterat. Deinde singulari præ ceteris hominibus inflamataque in eum caritate. Tertio etiam ministerio apostolatus nulla tergiversatione utente, atque incomparabili servitutis cursu, ingenua sententia nobilitatem revera demonstrat. Præterea exacta immaculataque vivendi ratione, per quæ sese servum corpore, anima, cogitationibus ac ceteris rebus Christo exhibebat: nullo modo electionem suam erubescens, nec supernum de se judicium vilipendens, sed ubique potius divinum revera ostendens operibusque confirmans, nihilque reliqui faciens; quid enim necesse sit dicere, illum B nullum præceptum intactum præteriisse, quum videre liceat nonnulla quæ etiam supergressus est? Liquet ergo, quod divus Paullus uno quidem modo servus fuerit, tamquam creatricis manus factura; altero vero, tamquam qui inde derivata providentia exstantiam suam conservabat; deinde tamquam emtus dominico sanguine. Sequuntur deinde quæ in illo peculiaria sunt. Neque enim hucusque subsistit, neque communibus rebus suam ipsius circumscribit servitutem: verum gratiarum quoque divitiis locupletatus, alterius servitutis jugo & modo se ipse subjicit, nitens haudquaquam consuetis famulatibus vicem reddere ei, qui inusitatis se locupletarat largitionibus. Profecto præ omnibus Domi- C num diligit, ad amoris summam mensuram nihil reliqui faciens, magisque amans, quam ipsa ratio admirari valeat, amantem. Et *omnia ceu rejectamenta arbitratur, ut Christum*, quem desiderabat *lucrifaceret*. Quin etiam mittitur præco, & orbem universum replet prædicatione, ab Jerusalem tamquam a quibusdam cursus sui carceribus ad omnes terrarum metas percurrens, usque etiam ad ipsa Oceani fluenta evangelium promulgans. Hujusmodi servitutem Paullus didicerat: unde septimus servitutis absolvitur modus, quo vitæ Christianæ leges & instituta pure studioseque, qualis non aliquis fortasse alius sive tunc sive postea, observavit & custodivit, *corpus macerans & in servitutem redi-* D *gens, ne forte cum aliis prædicasset ipse reprobatus evaderet*. Hæ sunt species admirabiles servitutis, & majores omni ingenuitate. Has spirat, has numquam servire destitit, his certans gloriabatur. Quamobrem etiam inter scribendum servum semet Jesu Christi appellat. Hæc est mea inquit prærogativa, hoc est principalis potestatis insigne, ab hoc volo cunctis innotescere. Equidem qui in mundo versantur, a mundanis dignitatibus clarescere satagunt, consules seipsos, & duces, & populi præfectos, & id genus alia scribentes: at Paullo sufficit ad amplitudinem gloriæ, principatus ac dignitatis, ut servus sit Christi, indeque potius, quam ab ulla alia re internoscatur. Et hoc quidem modo consideraveri- E mus caussam, propter quam in litteris Paullus suum præscribat nomen, semperque servum se nominet Christi.

Τὸ [10] δέ· ὁρισθέντος υἱοῦ [11] ἐν δυνάμει, καὶ ἑξῆς, ταύτην τινά μοι δοκεῖ τὴν θεωρίαν ἔχειν. ὁρισθέντος φησὶ, οἱονεὶ ἐπιγνωσθέντος, εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐληλυθότος [12]. εἰώθαμεν γὰρ ἢ ὀνόματί τινι καταλαμβάνειν τὰ πράγματα, ἢ διά τι-

II. Illud porro, [a] *Qui definitus est filius Dei in virtute &c.* videtur mihi sic quodammodo posse interpretari. *Qui definitus est*, inquit, nempe *qui agnitus est*, qui in notitiam hominum venit. Consuevimus enim vel nomine aliquo res comprehen-

a Rom. I. 4.

1. τῆς, error typogr. nisi malis corruptum esse locum.
2. Ex Wolfii versione apparet typographum omisisse λοιπά, vel quid simile.
3. Colbert. οὐδ' ἐν.
4. An legendum εἰωθυίαις?
5. Ms. λεῖπον. Et mox ἢ pro ἤ.
6. Error videtur typogr. pro γῆς, vel τῆς γῆς.
7. Sic Colb. al. ἐπεὶ τε. Mox legendum κατώρθωσέν τε.
8. Idem ὑπωπιάζων.
9. Ms. ἰδέαι.
10. τὸ pro τῷ ex Colb.
11. Adde Θεοῦ.
12. Confer OEcumenium Commentar. pag. 203.

γων ὁρικῶν λόγων εἰς τὴν αὐτῶν ἀφικέσθαι ἐπίγνωσιν. νῦν οὖν ὁρισθέντος φησὶν, οὐχὶ τὸ παρά τινος εἰς υἱοθεσίαν ἀνειλῆφθαι [1], ἄπαγε, οὐδ' ὅτι τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν ἀπό τινος ἐπέσχεν θέσεως· ἀλλ' ὁρισθέντος φησὶν, οἷον τοῦ διὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἰδιωμάτων ἡμῖν ἐμφανισθέντος, καὶ εἰς γνῶσιν καὶ κατάληψιν, ὡς οἷόν τέ ἐστιν ἀνθρωπίνῃ φύσει, περιελθόντος. πόθεν οὖν καὶ ἐκ τίνων ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀφορίζεται, καὶ τίσιν ἰδιότησι χαρακτηριζόμενος εἰς γνῶσιν ἡμῖν ἔρχεται; ἐκ προφητικῶν φησι χρησμῶν. τοῦτο γὰρ παρίστησι διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὃ προηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις. δεύτερον ἐκ τῶν δυνάμεων, ἃς ὑπερφυῶς ἐτέλει. τοῦ ὁρισθέντος γάρ φησιν, υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει. εἶτα ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὃ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἐχορήγει. ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀναστῆναι [2] αὐτὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ γεγεννημένον. καὶ γὰρ τούτων ἁπάντων ἡ συνδρομὴ διορίζει καὶ ἀποδιΐστησιν αὐτὸν τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσοις κατὰ χάριν γέγονεν υἱοὺς ἐπονομασθῆναι. καὶ δείκνυσι καὶ διδάσκει πάντας, αὐτὸν εἶναι τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεόν. ὅθεν δυνατὸν ἂν εἴη [3] καὶ οὐχὶ πλαγιασμῷ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ κατ' εὐθεῖαν αὐτὰ συνείροντας τὸ ἐξαίρετον τῆς υἱότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀφορίσαι τε καὶ παραστῆσαι, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσίν τε καὶ εἴδησιν σαφῆ καὶ καθαρὰν τοῖς πιστοῖς παρασχέσθαι. οἷον εἴ τις ἐρωτῴη, τί ἐστιν Χριστός; ῥᾷον καὶ οὐδὲν ἐργῶδες εἰπεῖν· Χριστός ἐστιν ὁ διὰ τῶν προφητῶν μὲν προκηρυχθεὶς, καὶ γενόμενος κατὰ σάρκα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, ὑπερφυέσι δυνάμεσι καὶ πνεύματος ἁγίου δαψιλεῖ τε καὶ ἀφθόνῳ χορηγίᾳ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος εὐεργετῶν, καὶ διὰ τῆς οἰκείας ἀναστάσεως τὸν θάνατον μὲν νεκρώσας, καὶ τὸν ᾅδην σκυλεύσας, τοὺς ἀπ' αἰώνων δὲ συναναστήσας ἑαυτῷ νεκρούς, οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς καὶ Θεός. εἰς τούτου τὸ εὐαγγέλιον Παῦλος ἀφωρισμένος ἐγένετο. τοῦτο παρίστησιν ἡ τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ φωνή. πρόσθες, εἰ βούλει, πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ δήλωσιν σαφεστέραν· δι' οὗ καὶ Παῦλος ἔλαβε χάριν ἀποστολῆς ἔθνη βάρβαρα πεῖσαι, καὶ παρασκευάσαι ὑπακοῦσαι τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ. τουτέστιν εἰς αὐτὸν πιστεῦσαι [4], καὶ λατρεύειν μόνῳ, ὡς ἀληθινῷ Θεῷ, καὶ υἱῷ Θεοῦ, ἀφέμενα τῶν πατρῴων ἐθῶν, καὶ τῆς παλαιᾶς αὐτῶν καὶ δεισιδαίμονος πλάνης.

A dere, vel per quasdam definitiones ad earum pertingere cognitionem. Heic igitur *qui definitus est* inquit: non quod ab aliquo in filium fuerit adoptatus, apage; nec quod filii Dei appellationem ab aliquo sit consequutus arbitrio: sed *qui definitus est* dicit, quasi Qui per suas proprietates manifestatus est nobis, & in notitiam comprehensionemque nostram, quantum humanæ licet naturæ, pervenit. Unde porro, & ex quibus Dei filius definitur, & quibusnam proprietatibus quasi characteribus signatus in notitiam nostram venit? Ex propheticis inquit testimoniis. Hoc enim significat cum ait: *Quod prænunciavit per prophetas suos in scripturis sanctis*. Deinde ex virtutibus, quas divine
B operabatur. Qui *definitus est* ait namque, *filius Dei in virtute*. Postea etiam ex Spiritu sancto, *quem suppeditabat credentibus in eum*. Item quod excitatus fuerit ex semine David progenitus. Horum enim omnium concursus definit & distinguit illum a ceteris omnibus, quibus per gratiam contigit filios nominari; demonstratque & docet omnes, illum esse revera & natura filium Dei, & Deum. Unde etiam liceat (non obliquitate dumtaxat verborum, sed directe, si quidem hæc simul jungamus) excellentiam filiationis Christi ac Dei nostri definire & demonstrare, atque de illo notitiam & scientiam manifestam puramque fidelibus exhibere. Si quis puta interroget, Quid est Christus? facile
C est & nihil laboris habet dicere; Christus est qui per prophetas prænunciatus fuit, factusque est secundum carnem ex semine David, divinis virtutibus, ac Spiritus sancti ubere copiosaque suppeditatione humano generi beneficium contulit, & per propriam resurrectionem mortem mortificavit, infernum spoliavit, mortuosque ab origine mundi secum corresuscitavit. Hic est Christus, hic est Dei filius & Deus. In istius evangelium Paullus segregatus erat. Istud sonat vox illa, *Qui definitus est filius Dei*. Adde sis ad majorem explicationem & declarationem: per quem & Paullus accepit gratiam apostolatus ad persuadendum gentibus barbaris, præparandasque eas ut obedirent fidei Christi. Id
D est, ut in eum crederent, eique soli servirent, tamquam vero Deo & Dei filio, relictis paternis moribus & prisco superstitiosoque errore.

Τὸ δέ. καυχάσθω ὁ ἀδελφὸς, ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, τῷ ἱερῷ ῥηθὲν Ἰακώβῳ· οὐ τοῦτο δηλοῖ, ὡς, μεγαλορρημονείτω, μεγαλαυχείτω, ἀλαζονευέσθω. οὐδὲν τούτων. τίθεται μὲν γὰρ, ὡς ἔθος, τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπὶ τῆς τοιαύτης διανοίας, καὶ τὸ πρόχειρον τῆς λέξεως εἰς τοῦτο φέρει. ἀλλ' οὖν νυνίγε τὸ καυχᾶσθαί φησιν ἀντὶ τοῦ θαρρείτω, ἐλπιζέτω. μηδὲ [5] γὰρ ὅτι ταπεινός φησιν, ἀθυμείτω, ὡς ἐν πενίᾳ τρυχόμενος, ἢ τῇ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀδοξίᾳ ὑβριζόμενος. καὶ γὰρ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν τοὺς ταπεινοὺς καὶ εὐτελεῖς καὶ πένητας, καὶ πτωχοὺς ἐξελέξατο, τοὺς πλουσίους, καὶ δόξῃ καὶ γένει μεγαλοφρονοῦντας φρυάττεσθαι λιπών. οὔκουν ὀφείλει τις ἀθυμεῖν, ὅτι ταπεινὸς, εὐφροσύνης δὲ μᾶλλον πληρούσθω, κοινωνὸν ἑαυτὸν καὶ μέτοχον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ διὰ τῆς εὐτελείας καὶ ταπεινότητος ἐννοῶν. ἀλλ' ἴσως ἄν τις ὑποφέρων ἐρεῖ, ὡς ἁρμόσειε τὸ νῦν εἰρημένον, οὐ πρὸς τοὺς ἀρχομένους τότε πιστεύειν,

III. Jam illud: [a] *Glorietur frater, qui humilis est, in celsitudine sua; & qui dives est, in humilitate sua*, quod a divo Jacobo dictum est: non id significat, quasi magnificetur verbis, valde glorietur, aut jactetur; nihil minus. Usurpantur equidem de more hujusmodi verba in hanc sententiam, & obvius dictionis sensus eo deducit: verumtamen hoc in loco *gloriari* usurpavit pro confidat, speret. Neque enim propterea quod humilis est inquit,
E animum despondeat, quasi miseria confectus, aut propter ignobilitatem ab hominibus despicatui habitus. Etenim Dominus etiam noster humiles & exiguos & pauperes & egenos elegit, eos qui gloria & genere superbiunt frendere sinens. Non ergo debet quis dejici animo eo quod humilis sit: quin potius lætitia repleatur, socium se & participem apostolici chori propter tenuitatem suam & humilitatem recogitans. At fortasse objiciens quis dicat, quod congrueret quod nunc dicitur, non ad eos qui tunc credere cœperant, sed ad eos potius qui

[a] Jacob. I, 9. 10.

1. Edit. Wolf. ἀνειλῆφθαι.
2. Sic Colbert. pro ἀναστάντος.
3. Colb. pro εἶναι.
4. Ex Colb. pro πιστεύσας.
5. Wolf. sine necessitate mallet μηδεὶς.

ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τοὺς νῦν πιστούς. οὔπω γὰρ ἐκείνοις λαμπρὸν οὕτω καὶ ἀξιοθαύμαστον τὸ τῶν ἀποστόλων ὑπῆρχεν ἀξίωμα, ὡς ἀπὸ τοῦ κατ᾽ αὐτοὺς παραδείγματος εἰς μίμησιν ἀρετῆς καὶ ζῆλον τοὺς ἄλλους προκαλεῖσθαι. οὐδὲν δὲ ἄρα τοῦτο κωλύει. καὶ γὰρ καὶ τότε αὐτῶν τὸ τῆς ἀρετῆς μέγεθος σχεδὸν οὐδένα ἐλάνθανεν, ὅπουγε καὶ θυσίαις αὐτοὺς ἔνιοι καί τοι τὰ Ἑλλήνων ἔτι θειάζοντες, γεραίρειν καὶ τιμᾷν ἐμελέτησαν. καὶ αὐτὸς δὲ Παῦλος ἐν παῤῥησίᾳ φησίν· μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. ὕψος οὖν τοῦ ταπεινοφρονοῦντος ἀνδρὸς ἡ ταπεινοφροσύνη, ἐν ᾗ οὕτως θεραπεύεσθαι δεῖ, καὶ εὐθυμεῖν, καὶ χαρᾶς πληροῦσθαι τὴν ψυχὴν, ὡς εἴ τις ἄλλος τὸν σύμπαντα πλοῦτον, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν εἴη περιβεβλημένος, καὶ κατέχων χερσί. ὁ μὲν γὰρ οὕτω καὶ ἐν τούτοις ταπεινὸς, τὸν Θεὸν ὑψοῦντα ἔχει, καὶ ἄνω τιθέντα. ὁ γὰρ ταπεινῶν ἑαυτόν, φησιν, ὑψωθήσεται. ὁ δ᾽ ἀπεναντίας ὑψούμενος τούτου, τὸν Θεὸν ἀντιπαττόμενον εὑρήσει, καὶ ταπεινοῦντα, καὶ εἰς γῆν [1] αὐτῷ φυσήματι καὶ ματαίῳ κόμπῳ καταβάλλοντα. εἶδες ὕψος ἐσχάτης αἴτιον ταπεινώσεως; εἶδες ταπείνωσιν εἰς οὐρανὸν ἀναφέρουσαν; πῶς οὐκ ἄν τις εὔθυμος εἴη καὶ καυχήσαιτ᾽ ἂν [2] εἰκότως, τουτέστι τρυφῴη καὶ θαῤῥήσει ἐπὶ τῷ ὕψει αὐτοῦ τῆς ταπεινώσεως;

Τί οὖν; οἱ πλούσιοι ταύτης ἐστέρηνται τῆς ἀναγωγῆς καὶ ὑψώσεως; οὐ τοῦτό φημι· ἐπεὶ καὶ ὁ κοινὸς δεσπότης οὐ τοὺς πλουσίους ἐκβάλλει τῆς βασιλείας. τοὺς δὲ προστεθηκότας τῷ πλούτῳ, καὶ ταῖς φροντίσιν ὅλως πρὸς αὐτὸν νεύοντας καὶ ἐπτοημένους, οἳ τὴν μέριμναν πᾶσαν τοῖς θησαυροῖς ἐνδησάμενοι, ἔχουσιν ὡς ἐν δεσμωτηρίῳ τῇ γῇ καὶ τῷ χρυσῷ κατορωρυγμένας καὶ πεπεδημένας αὐτῶν τὰς ψυχάς. ὧν καὶ τὴν ἄνοιαν στηλιτεύων ὁ σωτὴρ ἔλεγεν· ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν. τούτοις τοῖς πλουσίοις ἄβατος ἡ οὐράνιος πολιτεία, καὶ εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ τούτοις εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν [3]. πῶς οὖν εἰσελεύσονται οἱ πλούσιοι, καὶ κλῆρος αὐτοῖς ἔσται τὰ οὐράνια πολιτεύματα; ἂν μιμῶνται τὸν Ἀβραὰμ, ἂν τὸν Ἰὼβ, ἂν οἰκονόμοι καλοὶ τοῦ πλούτου, ἀλλὰ μὴ μικροὶ καθίστανται τύραννοι, οὐδὲν ἔλαττόν τι ὁμοφυοῦς, ἢ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας πολλοῖς κλείθροις καὶ μοχλοῖς τὴν τῶν πενήτων παραμυθίαν ἐναποκλείοντες. πόθεν δὲ ὁ πλούσιος εἰς ταύτην τὴν πρᾶξιν ἀφίξεται; καὶ τίς αἰτία καὶ τοῦ κατορθώματος; ἡ [4] ταπείνωσις φησιν. ἐὰν γὰρ ταπεινώσῃ ἑαυτὸν, καὶ οὐ πρὸς φυσίωσιν ἐπαρθῇ, οὐδ᾽ εἰς ἀπόνοιαν ἐμπέσῃ, τῷ χρυσῷ καὶ πλούτῳ γαυρούμενός τε καὶ διογκούμενος· οἶδεν, ὅτι τούτων οὐδέν ἐστιν ἴδιον αὐτοῦ, ὅτι πάντα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ῥᾷόν ἐστιν ἀφελέσθαι μὲν αὐτοῦ ταῦτα, εἰς ἑτέρους δὲ μετενεγκεῖν, ὅτι ταῦτα δίδονται, οὐχ ἵνα στέρωνται τῶν ἀναγκαίων οἱ πλησίον, ἀλλ᾽ ἵνα ἔχοιεν ἐκ τοῦ λαβόντος μεταλαμβάνειν, ὅτι μυρία ἄλλα. καὶ ταῦτα εἰδὼς, καὶ τοῖς λόγοις ἀνελίσσων, εὐχαριστεῖ τῷ δοτῆρι. οἶδεν ἑαυτὸν χρεώστην, πείθεται τοῖς τοῦ πλάσαντος αὐτὸν καὶ πλουτίσαντος νόμοις, ὡς ἀλλοτρίων τῶν ἰδίων προΐσταται, καὶ ταῦτα οἰκονομεῖ, μᾶλλον δὲ ὡς μάλιστα ἰδίων ἴδια καὶ λογιζόμενος καὶ ποιούμενος, ὅσα [5] τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμοφυεῖς ἰσχὺν εἴληφε θεραπεύειν, οὕτω πρᾴως τοῖς δεομένοις ἐπαρκεῖν, ὡς τῶν κοινῶν φύλαξ, καὶ οἰκονόμος ταχθεὶς ἐκ Θεοῦ. ὁρᾷς, ὅπως καὶ τὸν πλούσιον ἡ ταπείνωσις λαμπρὸν καὶ ὑψηλὸν, καὶ τῆς βασιλείας ἄξιον ἀποφαίνει; διά τοῦτό φησιν, ὁ δὲ

A nunc fideles censentur. Necdum enim illis luminosa adeo dignaque admiratione erat apostolorum dignitas, ut ab exemplo eorum ad imitationem æmulationemque virtutis alii provocarentur. At enim hoc nihil obstat. Etenim etiam tunc magnitudo virtutis eorum neminem propemodum latebat, quandoquidem etiam victimis eos nonnulli, quamquam adhuc sacris ethnicis addicti, promereri & honorare statuerant. Ipsemet etiam Paullus confidenter dicit: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Celsitudo ergo humiliter sentientis hominis est ipsa humilitas, in qua sic curari oportet, tranquillari gaudioque repleri animum, ut si quis alius omnes omnino divitias humanamve gloriam B possideret, & in potestate sua haberet. Qui enim hoc modo & in hisce rebus humilis est, Deum habet exaltantem se, & in sublimi ponentem. Etenim *qui se humiliat*, dicit, *exaltabitur*: contra vero, *qui se exaltabit*, Deum contra se quasi in acie stantem inveniet, humiliantemque, & in terram prosternentem cum ipso illo tumore & inani jactatione. Viden' celsitudinem extremæ caussam esse humiliationis? Viden' contra, humiliationem in cælos usque subvehere? Quidni ergo lætari quis non debeat jureque gloriari, hoc est, delectari & confidere, pro celsitudine suæ humilitatis?

IV. Quid ergo? divitesne carent hujusmodi subC vectione & exaltatione? Non istud dico. Communis quippe etiam Dominus divites non excludit a regno. Eos loquor qui divitiis addicti sunt, cogitationibusque prorsus in illas incumbunt, easque stupore quodam suspiciunt; qui per curam omnem thesauris infixi sunt, habentque quasi in carcere quodam, in terrenis inquam & auro, defossas & compeditas suas ipsorum animas: quorum quoque amentiam castigans Salvator ajebat: *Ubi thesaurus vester, ibi & cor vestrum*. Divitibus hujusmodi impervia est cælestis civitas, *faciliusque est ut camelus per foramen acus transeat, quam isti in regnum ingrediantur cælorum*. Quomodo igitur ingredientur divites, & fors illorum fiet cælestis civitas? Si imiD tati fuerint Abraham, si Job, si boni œconomi divitiarum, & non parvi fuerint tyranni, qui non minus proximi, quam suæ ipsorum salutis dispendio, multis claustris ac vectibus pauperum consolationem obserratam custodiant. Unde vero vir dives ad hanc perveniet agendi rationem, & quæ caussa esse poterit tam boni officii? Humilitas, ait. Si enim humiliaverit se, nec ad fastum infletur, nec in dementiam incidat, auro ac divitiis jactabundus & inflatus: tum novit, quod nihil horum sit proprium ejus, quod omnia Dei sint, quod facile sit ut hæc ab ipso tollantur & in alios transferantur, quod hæc dentur, non ut necessariis priventur proximi, sed ut habeant quod a consequuto E consequantur; aliaque id genus sexcenta. Quæ ubi noverit animoque versarit, datori gratias agit. Agnoscit se ipse debitorem; obtemperat creatoris ac ditatoris sui legibus; suis rebus tamquam alienis præest, sicque dispensat; atque adeo ut vel maxime inter sua proprias. Cum enim ceu propria existimet sibique vendicet quæcumque valent prodesse iis qui ejusdem secum sunt & fidei & naturæ; ita benigne indigentibus sufficentia suppeditat, quasi publicarum rerum custos ac dispensator a Deo constitutus. Viden', quomodo etiam divitem humilitas emicantem sublimemque, & regni dignum efficiat?

1. Colbert. pro ὀργήν.
2. Id. pro καυχᾶν.
3. Ex versione Wolf. apparet deesse εἰσελθεῖν.
4. Ms. ὁ.
5. Colb. pro ὅσα.

SÆCUL. IX, CIRCA ANN. CHR. 890.

πλούσιος καυχάσθω ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. ἐν ταύτῃ φησὶ, ἐλπιζέτω τῇ ταπεινώσει· ἐν ταύτῃ θαῤῥείτω, διὰ ταύτης ὑψωθήσεται. εἰ γὰρ μὴ τοῦτό φησιν, ἀπὸ τοῦ πλάστου κερδήσειεν, τί ἄλλο αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ ἔσται, ἀπὸ γῆς, ἀπὸ πηλοῦ, ἀπὸ ψηφιδίων οὕτω μικρῶν; μᾶλλον δὲ, ὡς ἱερὸς Ἰάκωβος φάναι, ἀπὸ μηδὲν ἄνθους χόρτου διαφέροντος, ὃ πρὸς ὥραν μὲν ἀνθεῖ, καὶ τέρπει πολλάκις αἴσθησιν, ἐπικαίοντος δὲ τοῦ ἡλίου ξηραίνεταί τε καὶ ἀφανίζεται, μηδὲ λείψανον τῆς προτέρας εὐπρεπείας ὑπολειπόμενον. ὥσπερ οὖν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου, ἐν ᾧ τὸ ὡραῖον προβάλλει, φθείρεται καὶ ἀπόλλυται· οὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐν αὐτῷ τῆς πολυτελείας τῷ ἄνθει μαραίνεται καὶ διάλλυται. μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ ἐν τῷ χόρτῳ εὑρήσεις αὐτὸν ἀσθενέστερόν τε καὶ ἀδρανέστερον. τὸ μὲν γὰρ ἰδίῳ καιρῷ ἀνθεῖ, καὶ ἰδίῳ μαραίνεται· ὁ δὲ πλούσιος ἐν αὐτῇ μάλιστα τῇ ἀκμῇ, ὅτε πανταχόθεν αὐτῷ βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ τὰ ἡδέα, καὶ δοκοῦσιν εἶναι λαμπρὰ καὶ ζηλωτὰ, καὶ τῷ ὄγκῳ καὶ τῷ φρονήματι φλεγμαίνων τοῖς πολλοῖς ἐστι φοβερὸς, τότε δὴ, τότε ἀθρόον πολλάκις ἢ θανάτου νόμῳ [1] συλληφθεὶς ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζεται, ἢ ναυάγιον αὐτὸν ποιεῖ ὑποβρύχιον· καὶ τὸ καινὸν καὶ παράδοξον, οὐδ' αὐτὸν ἔσθ' ὅτε βυθίζον, ἀλλὰ τὸν χρυσὸν, τὴν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ζωήν· καὶ τύραννος δὲ μᾶλλον, ἢ κατ' ἐκεῖνον, χεὶρ τὸν πλοῦτον ἁρπάσασα, ἔρημον αὐτὸν καὶ τῆς ὀφρύος, καὶ τῆς ζωῆς ἐναπέλιπεν, θεραπόντων ἐπιβουλαὶ, λῃστῶν ἐνέδραι. τί ἄν τις, οἷς ἐκεῖνος ἁλίσκεται καὶ διόλλυται, φέρων ἀριθμῷ δοίη; οὕτω καὶ ἄνθους παθεῖν ὁ τοιοῦτος ἁμαλώτερός τε καὶ ἑτοιμότερος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἠρώτησας, ἡ ἐπιστολή σοι διαλέγεται. σὺ δὲ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἔργοις καὶ δόγμασι δοῦλον σεαυτὸν παρεχόμενος, καὶ τὸν πλοῦτον καλῶς οἰκονομῶν, ἐν τῇ τοιαύτῃ πεποιθὼς ἔσο, καὶ εὐθύμει ταπεινώσει, καὶ τἄλλα τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ἔῤῥωσο.

A Propterea dicit, *Dives autem glorietur in humilitate sua.* In hac inquit speret humilitate: in hac fiduciam ponas: propter hanc exaltabitur. Nisi enim illud, inquit, a conditore suo lucretur; quid aliud ipsi ab illo continget, ex terra, & cœno, ex lapillis adeo exiguis? atque adeo, ut sancti Jacobi verbis utamur, ex eo quod nihil a fœni flore differt, quod ad horam quidem floret, & delectat sæpe sensum, calefaciente vero sole arescit & disparet, ne reliquias quidem prioris decoris post se dimittens. Quemadmodum igitur flos fœni, in quo pulcritudo emicat, corrumpitur & perit; sic etiam dives in ipso sumtuositatis flore marcescit & interit. Immo vero fœno ipso reperies eum infirmiorem & debiliorem. B Illud enim suo tempore floret, & suo flacescit: at dives in ipso maxime vigore, quando ubique ei germinant & florescunt quæ voluptatis sunt, & videntur esse conspicua & desideranda; quando tumore & superbia inflammatus vulgo est terribilis: tunc enim vero, tunc repente crebro vel morte correptus ex hominibus tollitur, vel naufragium illum submergit: &, quod novum & incredibile videatur, non eum aliquando demergit, sed aurum ipsum, animam nempe ejus & vitam: vel potius tyrannus naufragio ipso infestior, manus nempe quæ divitias rapit, exutum illum supercilio suo & vita reliquit, aut servorum insidiæ, latronumque appetitiones. Quis possit enumerare C modos, quibus ille capi potest & interire? Sic solet vir hujusmodi vilius ac citius flore ipso interitui subesse. Et hæc quidem de iis quibus interrogasti, epistola tibi differuit. Tu vero servum te Christi veri Dei nostri operibus & documentis exhibens, divitiasque tuas bene dispensans, in hac humilitate confide & lætare, ceteroqui autem animo & corpore vale.

λδ'. Ἐρώτησις ρπε'.

Τί ἰδόντες οἱ ποιμένες διεγνώρισαν περὶ τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς παιδίου;

ΑΥτοψίᾳ τὰ εὐηγγελισμένα λαβόντες, καὶ τῷ θαύματι τῆς ἀληθείας κατεχόμενοι, οὐκ ἀπέκρυψαν τοῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν. ἀλλ' ἅπερ τε πρότερον ἐθεάσαντο, καὶ ὧν ἀκοῇ τὴν γνῶσιν ἔσχον, παρ' αὐτοῦ τε τοῦ εὐαγγελιζομένου ἀγγέλου καὶ κήρυκος, καὶ παρὰ τῆς ἄλλης ἀγγελικῆς καὶ ὑμνολόγου στρατιᾶς, ταῦτα πάντα τοῖς παροῦσιν ἀπεκάλυπτον, καὶ ἀνεκήρυττον. οὐ γὰρ μόνον τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ἰωσὴφ τὰ ὑπὲρ λόγον αὐτοῖς τεθεαμένα ἀπήγγελον, ἀλλὰ μετ' ἐκείνους καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοις ἦν ἐντυχεῖν, κοινωνοὺς τῶν ὑπερφυῶν θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων διὰ τῆς διηγήσεως παρελάμβανον. καὶ αὐτίκα ἡ πόλις ἡ Βηθλεὲμ ἀνεπέπληστο· πλησίον γὰρ ἦν· τῆς τε σωτηρίας τόκου τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν μαρτυρίας τὴν ἀκρίβειαν, τῶν θεοφόρων [2] ἐκείνων ποιμένων προθύμως πάντα διηγουμένων, καὶ τὸ φρικτὸν τοῦ θαύματος ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐναφιέντων. καὶ γάρ φησι, πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμαζον περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. πῶς γὰρ οὐκ ἦν θαυμάζειν τὸν ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ γῆς ὁρᾶν, καὶ τήν τε γῆν τοῖς οὐρανοῖς διὰ τῆς εἰρήνης [3] συνάπτοντα, καὶ τὰ οὐράνια τὴν γῆν οἰκειούμενα; μᾶλλον δὲ τὸ ἄφραστον ἐκεῖνο βρέφος, τῇ μὲν θεότητι τὰ οὐράνια, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι τὰ ἐπίγεια συνάπτον ἀλλήλοις, ἐκ τῆς οἰκείας συναφείας,

XXXIV. INTERROGATIO CLXXXV.

Quid a se visum pastores notum fecerunt de puero, de quo dictum fuerat illis?

D I. UBI quæ sibi evangelizata fuerant propriis oculis viderunt, & admiratione veritatis correpti sunt, non celarunt sciscitantes caussam: sed & quæ prius conspexerant, & quorum notitiam auditu hauserant, sive ab ipsomet angelo evangelizante & præconem agente, sive a reliqua angelica laudanteque militia; hæc omnia præsentibus revelaverunt & prædicarunt. Nec enim dumtaxat Mariæ & Josepho quæ sibi omni cogitatione majora conspecta fuerant, annunciarunt; sed præter illos etiam alios omnes quotquot obvios offendebant, participes divinarum visionum & auditionum media narratione effecerunt. Statim porro civitas Bethlehem E repleta est, propinqua enim erat, notitia tam veritatis partus salutaris, quam certitudinis testimonii cælitus delati, dum deiferi illi pastores ex animo universa recensent, stupendumque miraculum hominum animis inculcant. Ait enim, [a] *Omnes qui audierant mirabantur de iis, quæ ad se dicebantur a pastoribus.* Quei enim mirari necesse non erat, conspicere in terris eum qui in cælis degit, terramque cum cælis per pacem conjungit, & cælestia sibi propriam terram vendicare? Aut potius infantem illum ineffabilem divinitate cælestia, humanitate terrestria sibi invicem copulantem, qui ex propria sua unione mutuam inter illa pacem quam-

a Luc. II. 18.

1. Colbet. pro θανατουμένῳ.

2. Sic Colb. pro θεολόγων. 3. Id. pro εἰρημένης.

καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα εἰρήνην θαυμασίαν τινὰ, καὶ ὑπὲρ λόγον ἐπρυτάνευεν. ὃ καὶ καθορῶσαι αἱ οὐράνιαι στρατιαὶ, τὸ, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, μετὰ τῆς πνευματικῆς χορείας ἀνέμελπον.

A dam admirabilem, & fupra omnem mentis captum conciliabat? Quod etiam videntes cæleftes exercitus, fpirituali tripudio modulabantur illud, *Gloria in altiffimis Deo, & fuper terra pax.*

Ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν ποιμένων ἔργον, καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ ὁ δρόμος ἐν τούτοις. ἡ δὲ Μαρία, φησὶν, συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. ποῖα ῥήματα; τὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, τὰ τοῦ Ζαχαρίου, τὰ τῆς Ελισάβετ, τὰ τῶν ποιμένων, ἐν οἷς ὁ ἄγγελος αὐτοῖς ἐκόμιζεν εὐαγγέλια, καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, ἃ διὰ τῆς ὑμνολογίας τὴν πίστιν τοῖς εὐαγγελίοις βεβαιοτέραν παρείχοντο. ἀλλὰ τίσι τὰ ῥήματα ταῦτα συνέβαλλεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς; ἢ δῆλον, ὅτι τοῖς ἔργοις, ὧν τὴν πεῖραν εἶχεν, τῇ ἀσπόρῳ συλλήψει, τῇ ἀνωδίνῳ κυήσει, τῷ ἀδιαφθόρῳ τόκῳ; τοῖς οὖν καθ᾽ ἑαυτὴν ἔργοις τοὺς λόγους συμβάλλουσα, Θεὸν ὁμολογεῖν τὸν γεννηθέντα τὴν κρίσιν ὀρθὴν ἀνεδέχετο. οἱ μέντοι ποιμένες τὸ τελευταῖον, ὧν εἶδον, παραδόξων θεασάμενοι, καὶ τὴν ψυχὴν χαρᾶς πληρώσαντες [1], ὑπέστρεφον, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη αὐτοῖς.

II. At enim paftorum opus, & præconium, & curfus in his pofitus erat. [a] *Maria autem*, inquit, *confervabat verba hæc, conjectans in corde fuo.* Quæ verba? Archangeli nempe Gabrielis, & Zachariæ, & Elizabathæ, paftorumque, quibus angelus ipfis bonos attulerat nuncios, & exercitus angelici, qui per hymnos quos canebant fidem bonis illis nunciis firmiorem conciliabant. At enim ex quibufnam illa verba hæc conjectabat in corde fuo? An non B operibus, quarum experientiam habebat, & conceptu fine femine, & graviditate fine doloribus, & partu fine corruptione? Cum rebus igitur quæ fibi contigerant fermones conferens, juftum judicium intulit confitendi, Deum effe illum qui natus fuerat. Paftores vero tandem poft ultimum quod contemplati fuerant miraculum, repleti fpiritum gaudio, *reverfi funt glorificantes & laudantes Deum pro omnibus, quæ audierant & viderant, ficut ipfis dictum fuerat.*

λε΄. Ἐρώτησις ρπς΄.

XXXV. INTERROGATIO CLXXXVI.

Ἆρα ἱερεὺς ἦν Συμεὼν, ὁ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δεξάμενος ἐν ἀγκάλαις;

Num facerdos erat Symeon, qui Dominum noftrum Jefum Chriftum fufcepit in ulnis?

Οὐκ ἦν ἱερεὺς ὁ Συμεὼν, τῶν δὲ ἱερέων ταῖς ἀρεταῖς πολλὰ προεῖχεν. διὸ καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἅπερ ἐπὶ τοῦ βρέφους [2] πράττειν ὁ νόμος ἐκέλευεν, τούτοις ὑπηρέτει. ὁ δὲ Συμεὼν τοῖς τε ἄλλοις κατορθώμασι, καὶ τῇ πρεσβυτικῇ βεβηκὼς πολιᾷ, κατὰ τοὺς θείους χρησμοὺς τῆς ἀπολαύσεως ἠξιοῦτο. ἐπέγνω τὸν κηρυσσόμενον, τῶν χρησμῶν ἑώρα τὴν ἀλήθειαν, ἀγκάλαις ἔφερεν τὸν φέροντα πάντα τῷ ῥήματι· καὶ τῆς τοῦ γένους σωτηρίας ἐν ὄψει καταστὰς, καὶ θειοτέρας ἀναπλησθεὶς ἡδονῆς, οὐκ ἔτι τοῦ ζῆν περιείχετο, αὐτίκα δὲ μάλα, τῆς σωτηρίας ἐφεστώσης, καταλιπεῖν μὲν ἐπόθει τὸ σαρκίον, εὐαγγελίσασθαι δὲ καὶ τοῖς ἐν ᾅδου τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν. καὶ τὸν Θεὸν μὲν εὐλόγει, τουτέστι δι᾽ ἐπαίνων καὶ δοξολογίας ἦγεν· εὐλόγει δὲ τά τε ἄλλα, καὶ διότι τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις εἰς ἀλήθειαν ἔβλεπε προελθούσας, καὶ τὴν τοῦ Ἰσραὴλ παράκλησιν ὀφθαλμοῖς τε καθορᾶν ἠξιοῦτο, καὶ χερσὶ φέρειν. καὶ χαρᾶς ἐπὶ τούτοις ἱερᾶς πεπληρωμένος· νῦν φησιν, ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ. νῦν φησιν, ἐπεὶ τὸ τέλος ἔχω τῶν ἐπηγγελμένων, ἐχέτω τοῦτο καὶ ὁ ἐπίκηρος βίος. τὸ γὰρ σόν μοι ῥῆμα προανεφώνει. καὶ γὰρ τοῦ μὴ ἰδεῖν με θάνατον πρὶν ἰδεῖν Χριστὸν κυρίου, αὐτός μοι πάλαι τὰ εὐαγγέλια παρέσχες [3]. ἐπεὶ δὲ εἰς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς ἧκεν ἃ ἐπόθουν, ἃ ἐζήτουν, ὧν ἐγλιχόμην, νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, οὔτε πρὸς τὴν πεῖραν ταραττόμενον τοῦ θανάτου, οὔτε λογισμοῖς θορυβούμενον ἀμφιβολίας. ἀλλ᾽ ἐν εἰρήνῃ σταθερᾷ, καὶ πολλὴν τὴν εὐφροσύνην πηγαζούσῃ [4]. καὶ γὰρ τὸ σωτήριον πάντων τῶν λαῶν εἶδον. καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ γέροντος. πρὶν ἢ μὲν τοῦ μακαρίου θεάματος καταξιωθῇ, παράκλησιν προσεδέχετο τοῦ Ἰσραήλ· ἐπεὶ δὲ ἐντὸς τῆς

C I. NON erat facerdos Symeon, at longe antecedebat virtutibus facerdotes. Propterea facerdos quidem ea, quæ circa puerum præftanda lex præcipiebat, exfequabatur; Symeon vero tam aliarum virtutum cauffa, quam etiam fenili longævus canitie, fecundum divina oracula dignus habitus eft hujufmodi fruitione. Agnovit eum de quo erant vaticinia, prædictionum videbat veritatem, ulnis ferebat eum *qui portat omnia verbo*: & cum in confpectu ftaret Salutaris noftri generis, fublimiori repletus gaudio, non amplius vivere curabat, quin potius ftatim, præfente jam falute, relinquere corpus defiderabat, & evangelizare etiam iis qui apud inferos degebant, illam ipfam falutem ac redemtionem. Itaque Deum benedicebat, hoc eft, laudibus D & glorificatione profequebatur: benedicebat porro tum ob alia, tum vel maxime quia factas fibi pollicitationes ad veritatem pertigiffe confpiciebat, dignufque habitus fuerat qui Ifraelis confolationem oculis cerneret, & manibus geftaret. Quamobrem propter hæc facro repletus gaudio: [b] *Nunc*, ait, *dimittis fervum tuum Domine, fecundum verbum tuum, in pace.* Dicit, Nunc quia finem promiffionum habeo, habeat hunc & mortalis hæc vita: verbum quippe tuum iftud mihi prædicebat. Quod enim non viderem mortem priufquam viderem Chriftum Domini, ipfe mihi dudum felices hos nuncios præbuifti. Poftquam ergo ob oculos meos po- E fita funt quæ optabam, quæ requirebam, quæ animus glifcebat; jam dimittis fervum tuum, neque paventem ad mortis experientiam, neque æftuantem dubiis cogitationibus, fed in pace ftabili, & quæ multa fcateat lætitia. Salutare enim omnium populorum vidi. Attende porro quam exacte omnia agat divinus ifte & facer fenex. Antequam beato illo obtutu dignaretur, confolationem exfpectabat Ifraelis: poftquam vero fpem fuam ac defiderium

a Luc. II. 19. b Ibid. ℣. 29. feqq.

1. Colbert. πληρωθέντες.
2. Colb. τῷ βρέφει.
3. Ms. παρέσχεν.
4. Ms. πηγάζειν.

ἐλπίδος γέγονε, καὶ τῆς ἐπιθυμίας, οὐκέτι A τῷ [1] Ἰσραὴλ ἀνακράζει παράκλησιν ἰδεῖν, ἀλλὰ πάντων σωτηρίαν τῶν λαῶν. καὶ γάρ φησιν· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν. οὕτως αὐτὸν περιήστραψεν ἡ ἐν τῷ βρέφει καθορωμένη ἀπόρρητος καὶ ὑπὲρ λόγον αἴγλη, ὡς τὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ κατὰ μικρὸν ἀνακαλυφθέντα, ἐκείνῳ [2] καὶ τηνικαῦτα καὶ εἰς γνῶσιν ἀθρόον ἐλθεῖν. καὶ ἵνα μηδὲ χώραν τινὶ παράσχοι πάντας λαοὺς καλεῖν τοὺς ἐν τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, ἐπάγει τὰ εἰρημένα· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν. ἀντὶ τοῦ, μηδείς με νῦν οἰηθείη πάντα καλεῖν τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν, ἀλλὰ σύμπαν τὸ γένος, διὰ ταύτης μηνύω τῆς φωνῆς. καὶ γὰρ σωτηρία B καὶ ἀπολύτρωσις ἔσται πάντων οὗτος, ὃν ἐγὼ τεθέαμαι, καὶ ἐν ἀγκάλαις φέρω. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἠρκέσθη. ἀλλ' ἀντιδιαστέλλων τὸν Ἰσραὴλ, πάντα τὰ ἔθνη ἐπισυνάπτει· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. οἷον· κοινὴ μέν ἐστι σωτηρία τὸ ἀγκαλοφορούμενον βρέφος τοῖς ἔθνεσι πᾶσι, καὶ τῷ Ἰσραήλ. ἀλλὰ τοῖς μὲν φῶς, ὅτι τοῦ σκότους ἐξάγει τῆς εἰδωλολατρείας· τῷ δὲ δόξα, ὅτι τὰ τούτοις πάλαι νόμιμα δοθέντα, διὰ [3] τῆς εἰδωλικῆς ἀπεκαθαίροντο ἀχλύος, εἰς δόξαν καὶ τελειότητα μεταβαλεῖ [4]. καὶ ἄλλως δὲ δόξα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὁ τεχθεὶς, ἅτε δὴ ἐκ σπέρματος τοῦ Ἀβραὰμ ἄνθρωπος γεγονώς. μικροῦ δὲ καὶ Ἡσαΐας ὁ προφή- C της τὰ αὐτὰ προανακράζει, λέγων· ἰδοὺ, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, τουτέστι παρασχεῖν ὁρᾷν καὶ διαστέλλειν τὸ φῶς ἐκ τοῦ σκότους [5], καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τοῦ ψεύδους, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀπὸ τῆς πλάνης. διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ταύτην κροτῶν, οἱονεὶ χορεύων καὶ ἀνακηρύττων τὴν σωτηρίαν· πάντα ἔθνη, φησὶ, κροτήσατε χεῖρας, ὅτι κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. εἰ δὲ λαὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγεται καὶ ἔστιν ὁ Ἰσραὴλ πρὸς τὰ ἔθνη διαστελλόμενος, διαστέλλεται δὲ πάντως τοῖς τε Μωσαϊκοῖς νόμοις, καὶ ἔθνεσι [6], δῆλον, ὅτι κἂν μήπω τῆς χάριτος ἀπήλαυσεν, καὶ ἐντὸς ταύτης ἐχρημάτισεν, λαὸς καὶ οὗτός ἐστι D τοῦ Χριστοῦ. εἰ δὲ ὁ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ λαὸς, τοῦ Χριστοῦ ἐστι λαὸς [7], πῶς οὐκ ἐμφράττεται τὰ ἀπύλωτα στόματα, τὰ ἀπὸ Μάνεντος, εἰς ἑτέραν τούτους παραπέμποντα ἀρχήν;

Τοῦ μέντοιγε πρεσβύτου Συμεῶνος θεολογοῦντος τὰ εἰρημένα, ἦν φησιν [8] Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ. θαυμάζοντες, οὐχ ὅτι νῦν τῶν ὑπὲρ λόγον τὴν νῦν γνῶσιν ἐδέχοντο, ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοῖς ὑπερφυῶς προεγνωσμένοις καὶ ταῦτα προσελάμβανον [9]. ὑπερφυῶν γὰρ πραγμάτων γνῶσις ὁσάκις ἂν εἰς μνήμην ἄγει τὸν ἐγνωκότα, τοσαυτάκις ἐν ταῖς διανοίαις ἀνακαινίζει τὸ θαῦμα. εἶτα συντελέσας ὁ E πρεσβύτης τὴν εἰς τὸ θεῖον δοξολογίαν, τρέπεται λοιπὸν ἐπὶ τὴν εὐλογίαν τῶν ἀναγαγόντων τὸ βρέφος. εἶτα ἐκεῖθεν πρὸς μόνην τὴν μητέρα ἀποστρέφει [10] τὸν λόγον. καὶ εὐλόγησεν γὰρ αὐτοὺς Συμεὼν, καὶ εἶπεν πρὸς Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· πρὸς Μαριάμ φησι, τὴν μητέρα, οὐχὶ πρὸς Ἰωσὴφ τὸν πατέρα αὐτοῦ. ἀλλὰ τῆς μὲν εὐλογίας ἀμφοῖν μεταδίδωσι· τὴν δὲ πρόρρησιν τῶν ἀπορρή-

A impletum habuit, non amplius profitetur Israelis se consolationem videre, sed omnium salutem populorum. Ait namque: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod præparasti ante faciem omnium populorum*. Tantopere illum collustravit quæ in puero relucebat inenarrabilis inexcogitabilisque coruscatio, ut quæ procedente tempore & paullatim revelata sunt, ei vel tunc in notitiam confertim venerint omnia. Ac ne suspicandi cuiquam locum daret, quasi *omnes populos* vocaverit eos, qui in Judæorum gente censebantur, subjungit quæ dicta sunt: *Lumen in revelationem gentium*. Quasi diceret: Nemo me nunc arbitretur *omnem* vocare Judaicum populum, sed universim humanum genus, B propterea hac indico voce. Quandoquidem salus ac redemtio erit universorum iste, quem ego conspicio, & in ulnis fero. Et ne his quidem contentus fuit: sed contradistinguens Israelem, omnes gentes connectit; *Lumen in revelationem gentium, & gloriam populi tui Israelis*. Videlicet, Communis quidem est salus qui a me in ulnis gestatur puer, gentibus universis & Israeli: sed illis quidem *lumen*, siquidem e caligine educturus est idololatriæ, huic vero *gloria*, etenim jura istis olim commendata per quæ ab idololatricis tenebris mundabantur, in gloriam & perfectionem immutabit. Aliter etiam gloria Israelis fuerit qui natus est, quippe qui ex semine Abraham homo factus est. Propemodum C etiam Isaias vates eadem propallat, inquiens: [a] *Ecce, posui te in lucem gentium, aperire oculos cæcorum*: id est, ut suppedites illis facultatem videndi secernendique lumen a tenebris, & veritatem a falsitate, & pietatem ab errore. Quapropter etiam David huic saluti manibus plaudens, quasi choreas agens & vaticinio usus; *Omnes gentes*, inquit, *plaudite manibus, quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram*. Quod si populus Christi & dicitur & est Israel a gentibus distinctus, distinguiturque omnino per Mosaicas leges & consuetudines; liquet quod quamvis necdum gratia fruitus sit, nec sub hac censeatur, populus nihilominus & iste Christi est. Sin autem D qui erat in veteri testamento populus, Christi populus est; quomodo non obstruuntur effrena ora Manichæorum, quæ hos ad aliud amandant principium?

II. Interea sene Symeone quæ dicta sunt divinitus prædicante, [b] *Erat*, inquit, *Joseph & mater ejus admirantes super iis quæ dicebantur de illo*. Admirantes, non quia nunc notitiam rerum inexcogitabilium acceperint, sed quia ad ea eximia quæ antea cognoverant, horum insuper cognitionem accipiebant. Quoties enim eximiarum rerum notitia ad recordationem ducit eum qui illas novit, E toties in animis admirationem renovat. Deinde ubi absolvisset senes numinis encomium, vertitur deinceps ad benedictionem eorum qui puerum adduxerant. Postea inde ad solam matrem convertit orationem. *Etenim benedixit eos Simon, & ait ad Mariam matrem ejus*. Ad Mariam, inquit, matrem, non ad Joseph ejus patrem. Nihilominus benedictionis quidem participium utrique commune facit; enarrationem vero secretiorum rerum ad so-

a Isa. XLIX. 6. & XLII. 7 *b* Luc. II. 33.

1. Lege τοῦ.
2. Colbert. pro ἐκεῖνον.
3. Wolf. putat deesse ἃ, ego malim δι' ἃ.
4. Colb. pro μετακαλεῖ.
5. Ms. τὸ σκότος ἐκ τοῦ φωτός.
6. Potius puto ἔθεσι.
7. λαὸς hic ex Colb.
8. Colb. pro φασιν.
9. Id. pro προελάμβανον.
10. Id. pro ἀναστρέφει.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τοτέρων τῇ μητρὶ προσάγει μόνῃ, ἵνα διὰ μὲν τῆς κοινῆς εὐλογίας, τοῦ σχήματος τῶν γεννητόρων μὴ ἀπογυμνώσῃ τὸν Ἰωσὴφ, διὰ δὲ τῶν πρὸς τὴν μητέρα λόγων, τὴν παρθένον ἐκείνου διαστείλας, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀνακηρύξῃ μητέρα. εἶτα καὶ τί διαλέγεται πρὸς τὴν μητέρα; οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον· ὁρᾷς, ὅπως ὅλην τοῦ μυστηρίου τὴν οἰκονομίαν συνοπτικῶς πρὸς τὴν παρθένον ἀναφέρει, κἀκείνῃ ποιεῖται τὴν τούτου διήγησιν; εἰ δέ σοι φίλον καὶ πρὸς τὰ ἀκόλουθα μετελθεῖν ἀνδρῶν σεμνολογήματα, πλείω σοι τῶν ζητουμένων ἡ ἱστορία λύσιν ἐπιδαψιλεύσοιτο.

A lam dirigit matrem, ut per communem benedictionem specie parentum Josephum non privaret, at per directos ad matrem sermones, virginem ab illo distinguens, eam verissime matrem prædicaret. Jam vero quid ad matrem loquitur? *Hic positus est in ruinam & excitationem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur.* Viden' quomodo totam mysterii œconomiam compendio in virginem refert, illaque efficit hujus enarrationem? Quod si tibi libuerit etiam gradum facere ad sacrorum virorum venerabilia quæ insequuntur dicta, perfectam quæsitorum solutionem historia abunde tibi suppeditabit.

λς΄. Ἐρώτησις ρπζ΄.

Τί ἐστιν· οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον κ. ἑξ.

B

XXXVI. INTERROGATIO CLXXXVII.

Quid sibi vult illud: [a] *Iste positus est in ruinam & excitationem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur &c.*

Ἐπειδὴ καὶ τῶν ὑπολοίπων τὴν λύσιν τάχος ἐπεζήτησας, ἡμεῖς σοι καὶ ταύτην, Θεῷ πεποιθότες, παρέξομεν. πτῶσιν μὲν ἐνταῦθα τῶν ἐκπεπτωκότων τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας λέγει· ἀνάστασιν δὲ τῶν ἐπεγνωκότων παραγεγονότα τὸν σωτῆρα. τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας προανεφώνει λέγων· ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου. καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν οὐ καταισχυνθήσεται· πίπτοιεν δ' ἂν οἱ μὴ πεπιστευκότες εἰς αὐτόν. καὶ πρὸς τὴν ἐν ψυχῇ ἀνάστασιν χειραγωγοῦνται οἱ τῆς εἰδωλικῆς, καὶ τῆς ἄλλης, ἐν ᾗ ἐστηρίζοντο πρότερον, πλάνης ἐκπεπτωκότες [1].

I. Quandoquidem & reliquorum solutionem confestim requisisti, nos tibi & hanc, Deo confisi, exhibebimus. Ruinam heic eorum dicit qui exciderunt a fide & pietate in eum: excitationem contra eorum, qui recognoverunt advenisse salvatorem. Hoc & Isaias prædicabat inquiens: [b] *Ecce pono in Sion lapidem offendiculi, & petram scan-* C *dali.* Et omnis qui credit in eum, *non erubescet.* Cadent certe qui non crediderunt in eum: contra autem ad erectionem animæ manuducuntur quotquot ab idololatricis & aliis erroribus, quibus nitebantur, exciderunt.

Τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡ πτῶσις καὶ ἡ ἀνάστασις ἕπεται, παραδηλοῖ. ἐπεὶ γὰρ τὰ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἀντιλέγεται, τοῖς μὲν κατατιθεμένοις ἀνάστασις τὸ μυστήριον γίνεται, τοῖς δὲ ἀντιφθεγγομένοις πτῶσις καὶ ἀπώλεια. τίνα δέ ἐστι τὰ ἀντιλεγόμενα; οἱ μὲν ἀναστάντες πεπιστεύκασιν, ὅτι παρθένος ἔτεκεν καὶ παρθένος ἔμεινεν· οἱ δὲ καταπεσόντες εἰς τοὺς ὑλικοὺς λογισμοὺς, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ φύσιν εἰδέναι θέλοντες, οὐ πείθονται συνομολογεῖν, ὡς ὁ πλάσας μηδ' ὅλως οὖσαν παρθένον, δύναται καὶ ὑποστᾶσαν παρθένον φυλάττειν, μάλιστά γε τὴν γέννησιν εἰ αὐτὸς ὁ πλάσας ἀναδέχοιτο. ἀντιλέγοιτο δ' ἂν τῶν περὶ οἰκονομίαν καὶ ἄλλα σημεῖα. οἷον· τῶν μὲν ἀναστάντων, Θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον τὸν γεγεννημένον ὑπερφυὲς ποιουμένων μάθημα. τῶν δὲ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἀναφορώντων [2], καὶ μηδ' ὅλως ταύτης [3] ὑψηλότερον ἐπαρθῆναι βουλομένων, τὸ μὴ συνομολογεῖν τὸν αὐτὸν Θεόν τε εἶναι καὶ ἄνθρωπον.

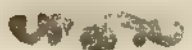
II. Caussam propter quam ruina & erectio sequitur, manifestat. Quia enim contradicitur Evangelio; iis qui consentiunt, mysterium fit erectio: iis vero qui contradicunt, ruina & interitus. Quæ sunt porro ea, quibus contradicitur? Qui excitantur, credunt quod virgo pepererit, & virgo permanserit: at qui ruunt in materiales cogitationes, nihilque supra naturam intelligere volunt, non sunt D persuasi confiteri, quod ille qui creavit necdum existentem prorsus virginem, potest & existentem conservare virginem, præsertim nativitatem ex ea si ipse creator accipiat. Contradici etiam potest & aliis œconomiæ miraculis: puta, qui excitantur, reputant documentum divinum, quod Deus vere & homo fuerit qui natus est. At qui humanam imbecillitatem attendunt, nec volunt prorsus quidquam altius ab illa tolli, docent non confitendum, eumdem esse Deum & hominem.

Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς ἀφράστου τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας εἰς ἀντιλογίαν κατέστη. διεξελθὼν δὲ πρὸς τὴν παρθένον ὁ ἱερὸς Συμεὼν τὰ εἰρημένα, ἀκροτελευτὴ αὐτοῖς ἐπιτίθησιν καὶ τὸ αὐτῆς τῆς παρθένου ἐξ ἀχθηδόνος πάθος, καί φησιν· καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί. σοῦ αὐτῆς, οἷον τῆς πάντα ἀκριβῶς τὰ τοῦ μυστηρίου ἐξακριβωσαμένης, οὐδέ σου φείσεται [4] τὸ ἀπὸ λύπης πάθος. καὶ γὰρ ὡς ἀσπόρως συνέλαβες, καὶ ὁ τόκος ἄσπορος γέγονεν, καὶ ἡ κύησις ἀνώδινος, καὶ τὰ τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγέλια, τῶν ποιμένων τὰ διηγήματα, καὶ τὰ μυρία ἄλλα τῶν θαυμάτων καὶ ἐξαίρετα, οὐδεὶς ἂν σοῦ μᾶλλον ἐπιστάμενος εἴη. ἀλλ' οὐ μόνον ταῦτα λέγου-

III. Multa quoque & alia signa ineffabilis adventus E Salvatoris in contradictionem venerunt. Convertens vero ad virginem sanctus Symeon dicta sua, sub finem adjungit illis etiam passionem ipsius virginis ab angore proficiscentem, & ait: *Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius; ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Tuam ipsius,* quippe quæ omnia ad mysterium istud pertinentia exquisite noveras, nec tibi parcet doloris passio. Sicut enim sine semine concepisti, & sine semine gessisti uterum, & partus sine dolore fuit; Gabrielis quoque lætos nuncios, pastorum enarrationes, aliaque infinita & eximia prodigia, nemo melius quam tu scire potuerit. At non istis modo contradicent

a Luc. II 34. seqq. b Isa. VIII. 14.

1. Cod. μὴ ἐκ.
2. Colbert. pro, ἀναφερόντων.
3. Id. pro ταύτην.
4. Ms. φείσεται.

σιν [1] οἱ τῆς πλάνης ἐρασταὶ, καὶ τῆς ἀληθείας κατήγοροι, ἀλλὰ καὶ σεαυτὴν ἐπί τε τῇ συλλήψει καὶ τόκῳ συκοφαντήσουσιν· ἡ συκοφαντία ῥομφαίας οὐκ ἔλαττον τὴν σὴν ψυχὴν δάκνουσά τε καὶ κατατιτρώσκουσα διελεύσεται. ἀλλ᾽ ἐπειδὰν σε τούτοις ἐνυβρίσωσι [2], τότε μᾶλλον ἐκ πολλῶν καρδιῶν ἀποκαλυφθήσονται καὶ διαλυθήσονται διαλογισμοί. πῶς δή, καὶ τίνα τρόπον; τῶν μὲν συκοφαντῶν οὐκ ἐνδιδόντων ταῖς συκοφαντίαις, τῶν δὲ συκοφαντουμένων ἐπὶ τὴν παλαιὰν τοῦ νόμου καταφευγόντων διάκρισίν τε καὶ κρίσιν: τίς δὲ αὕτη ἐστὶν, ἢ ἡ διὰ τοῦ ὕδατος τῆς ἐλέγξεως γινομένη; καὶ γὰρ λόγος διεφοίτησεν παλαιὸς, ὡς συκοφαντουμένης τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ἠνέσχετο παρασχεῖν ἑαυτὴν τῇ κρίσει τοῦ ὕδατος, καὶ τὸ καθαρὸν αὐτῆς καὶ ἄσπιλον λαμπρῶς ἐπιδειξαμένου, καὶ ἀποφήναντος, αἰσχύνῃ μὲν ἁλῶναι τοὺς συκοφάντας, τοὺς δὲ πρὶν διστάζοντας τὴν παρθένειαν καὶ τὸν ἄφθορον τόκον ἀναντιρρήτοις μαρτυρίαις βεβαιωθῆναι, καὶ τὴν παρθένον ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ καὶ ταῖς διαβολαῖς δυσθυμίας [3] τε καὶ λύπης. τὸ μέντοιγε τῆς ἐλέγξεως ὕδωρ ἱστορίᾳ παρειλήφαμεν περὶ τὸ Ναβὴ, Παλαιστιναίων δὲ τὸ ὄρος, τὰς πηγὰς ἀναδιδόναι, ὃ κριτήριον καὶ ὁ παλαιὸς ἐπίσταται νόμος, τῶν τε τὴν σωφροσύνην οὐ διαθειρομένων [4] γυναικῶν, καὶ τῶν ἀλλοτρίαις ὁμιλίαις τὴν νηδὺν ἐνυβριζόντων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως ἀφαιρεῖται τὴν πίστιν, ὅτι τε προελθεῖν ἐπὶ τῇ παρθένῳ τὸ τῆς ἐλέγξεως ὕδωρ ἀναγέγραπται οὔπω τοῦ βρέφους φανέντος, ἡνίκα καὶ ὁ καιρὸς τὴν ἀμφιβολίαν εὔλογον [5] παρεῖχε, καὶ ἡ κρίσις οὐκ εἰς τὸ παράλογον ὑπεσύρετο. τοῦ δὲ τόκου προελθόντος, καὶ τοῦ βρέφους ἐγνωσμένου, πῶς καιρὸν εἶχεν τὸ ὕδωρ τῆς ἐλέγξεως; ἀλλὰ τοῦτο μὲν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὅμως εἴρηται.

Οἶδα δὲ πολλοὺς τῶν ἱερῶν ἡμῶν πατέρων ῥομφαίαν ἐξειληφότας διελθεῖν τὴν ψυχὴν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτὴν τὴν κατασχοῦσαν πικρὰν καὶ ὀδυνηρὰν ἐπὶ τῷ τέκνῳ ἀλγηδόνα, καὶ τῷ ἀνυπερβλήτῳ τῆς λύπης, καὶ τῷ ἐξεσημένῳ σπαραγμῷ τῶν σπλάγχνων τὴν ἔμφυτον πρὸς τὸν υἱὸν μητρικὴν συμπάθειαν ἐπιδεῖξαι. καὶ διὰ τῆς μητρικῆς ταύτης συμπαθείας, ἐκ πολλῶν καρδιῶν λογισμοὺς ἀποκαλυφθῆναι, καὶ διελεγχθῆναι, τούς τε κατὰ φαντασίαν τὴν σάρκα φορέσαι, καὶ [6] τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τερατολογοῦντας, καὶ τοὺς οὐκ ἐκ τῆς παρθένου, ἐξ οὐρανοῦ δὲ ταύτην καταγαγεῖν ἀπαναισχυντοῦντας. εἰ δὲ καὶ τηνικαῦτα διελήλυθεν τῆς παρθένου τὴν ψυχὴν ῥομφαία, ἡνίκα λελοιπότες τὸν παῖδα, μετὰ τὸ πολλὴν ὁδὸν διανύσαι, μὴ εὗρον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ὑποστρέψαντες ἐπεζήτουν, ὡς ἤδη τὸν θησαυρὸν ἀπολωλεκότες, οὐδὲν ἂν εἴη παρὰ τὸν ὀρθὸν διανενοημένον λόγον. καὶ γὰρ καὶ τηνικαῦτα ἐκ πολλῶν καρδιῶν ἀπεκαλύφθησαν διαλογισμοὶ, τῆς μὲν παρθένου πρὸς τὸν παῖδα λεγούσης· ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε, τοῦ δὲ ἐνυποστάτου λόγου καὶ σάρκα φορέσαντος ἀνταποκρινομένου· τί, ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; καὶ δηλοῦντος τὸν περιώνυμον λαὸν, ὃς τοῦ πατρὸς νεώς τε καὶ οἶκος ἐπωνομάζετο. καὶ γὰρ τὸν ἴδιον πατέρα σαφῶς ἀνακηρύξαντος τοῦ υἱοῦ, σαφῶς ἀπεκαλύφθησαν οἱ διαλογισμοὶ τῶν λεγόντων αὐτὸν οὐκ [7] εἶναι τοῦ τέκτονος υἱὸν, οὐδ᾽ ἄλλης τινὸς ἐπιγείου σπορᾶς, ἀλλὰ τοῦ πρὸ αἰώνος γεγεννηκότος αὐτόν. τὸν μέντοι λόγον, τὸν λέγοντα, ῥομφαίαν

qui errori patrocinantur, & veritatem insimulant; sed & temet ipsam ob conceptum & partum calumniabuntur. Calumnia hujusmodi, non minus quam gladius animam tuam mordens & corrodens pertransibit. Sed postquam istis te contumeliis laceraverint, tunc vel maxime a multis cordibus revelabuntur & dissolventur cogitationes. Quomodo vero, & qua ratione? Dum calumniatores quidem a calumniis sibi non temperant, qui vero calumniis impetuntur ad veterem legis confugiunt sententiam & judicium. Quodnam porro illud est, nisi probationis per aquam? Fama enim vulgata est vetus, quod cum calumniis impeteretur semper virgo Maria, consensit probari se per aquæ judicium, ubi ejus puritas & ab omni sorde immunitas demonstrata est & asserta adeo, ut calumniatores pudore suffusi sint, & apud illos qui prius titubabant, virginitas illius & immaculatus partus testimoniis omni exceptione majoribus confirmata fuerint, ipsaque virgo liberata fuerit a tristitia & dolore, quem patiebatur propter calumnias & detractiones. Sane ex historia accepimus, probationis aquam circa Nabe, qui est Palæstinæ mons, fontes habere: probandi modum etiam vetus lex agnoscit, pro mulieribus quæ pudicitiam non violarunt, attamen insimulantur quod uterum gerant ex aliena conversatione. At hoc fortasse fidem non habeat: siquidem contigisse in virgine probationem per aquam refertur fœtu necdum apparente, quando tempus quoque suspicioni colorem conciliabat, ac judicium præter spem ac rationem non fiebat. At partu jam in lucem edito, pueroque cognito, quei opportuna esse potuisset probationis aqua? Istud nihilominus secundum historiam dictum sit.

IV. Scio multos ex sanctis nostris patribus intellexisse, quod gladius pertransierit animam semper virginis Mariæ, significare, tempore salutaris passionis confecisse illam acerbum molestissimumque pro filio dolorem, simulque summo cruciatu & immani viscerum laceratione ostendisse insitam erga filium maternam affectionem. Propter hanc ergo maternam affectionem ex multis cordibus cogitationes fuisse revelatas, confutatosque tam eos qui phantasticam carnem gestasse Dominum nostrum Jesum Christum monstrose afferunt, quam eos qui non ex virgine, sed cælitus hanc detulisse inverecunde affirmant. Quod vero tunc quoque gladius pertransierit virginis animam, quando relicto puero, postquam multum itineris absolvissent, eum non invenere, sed reversi etiam quæritabant, quasi qui thesaurum amisissent; vel istud haud utique contra rectam rationem existimabitur. Etiam tunc enim ex multis cordibus revelatæ sunt cogitationes, dum ex una parte virgo ad puerum dicebat, *Ego & pater tuus dolentes quærebamus te*; ex altera vero subsistens Verbum & carnem gestans vicissim respondebat; [a] *Quid, quod quærebatis me? Non sciebatis, quod in iis quæ patris mei sunt oportet esse me?* simulque demonstrabat inclytum illum populum, qui patris & templum & domus audiebat. Etenim proprium patrem manifeste deprædicante filio, manifeste quoque revelatæ sunt cogitationes eorum, qui dicebant eum non esse fabri filium, aut ex alio aliquo terreno semine, sed ejus qui ante sæcula illum genuerat. Quod tamen dicitur gladium illius

a Luc. II. 48. seqq.

1. Forte ἀντιλέξουσιν.
2. Colbert. pro ἐμβρίσωσι.
3. Sic Colb. al. δυσφημίας, quod ego præferrem.
4. Sic edit. Wolf. lego διαφθειρομένων.
5. Colbert. pro ἄλογον.
6. Heic videtur καὶ redundare.
7. οὐκ deest in Ms.

αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἐξ ἀμφιβολίας διελθεῖν, ὡς μήποτ' οὐκ εἴη Θεὸς ὁ σταυρούμενος, εἰ καί τισιν ἐρρήθη, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐμοὶ ῥηθείη.

Καὶ ἦν φησιν Ἄννα προφῆτις θυγάτηρ Φανουὴλ, ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ, ἕως δ', καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων. Ἄννα προφῆτις θυγάτηρ Φανουὴλ, ταύταις διαστέλλεται ταῖς διαφοραῖς αὕτη πρὸς τὴν τῆς παρθένου μητέρα. διέλαμπε δὲ ταῖς ἀρεταῖς ἁπάσαις. ἐκ γὰρ τοῦ μὴ ἀφίστασθαι ἱεροῦ, καὶ νηστείαις καὶ δεήσεσιν λατρεύειν νύκτα καὶ ἡμέραν, δῆλον ὡς καὶ ὁ λοιπὸς αὐτῇ τῶν ἄλλων ἀρετῶν συμπαρῆν χορὸς, ἐφ' ὧν κεκαθαρμένη τὸν νοῦν, καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος γεγενημένη δοχεῖον, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ δεχομένη ἐμφάσεις, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα ἀνθωμολογεῖτο [1], καὶ ἐλάλει τὰ περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ. αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσά φησιν. αὐτῇ. ποίᾳ; ἡ [2] καθ' ἣν τὸ παιδίον ἡ μήτηρ καὶ ὁ Ἰωσὴφ προσέφερον τῷ ἱερῷ. καὶ ὅρα τὴν παραπλησίαν τῷ Συμεὼνι ταῖς ἀρεταῖς, ὅπως καὶ ταῖς προφητείαις παραπλησίοις κέχρηται. ἅμα μὲν γὰρ παρῆσαν τῷ ναῷ, ἅμα δὲ τῆς προφητικῆς ἠξιοῦντο χάριτος. ἀλλ' ὁ μὲν Συμεὼν προελάμβανεν χρησμολογῶν, ἡ δὲ τὴν δευτέραν ἔχουσα τάξιν, ὅμως οὐκ ἐδευτέρευσε τοῖς χρησμοῖς, ἀλλ' ἐκάλει μὲν τὸ βρέφος κύριον, ᾧ καὶ ἀνθωμολόγει, ἐλάλει δὲ περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, λύτρωσιν τοῦ γένους καὶ σωτηρίαν ἀνακηρύττουσα. τάχα δ' ἂν διὰ τοῦτο προλαβεῖν [3] ἱερολογήσειέ τις τὸν Συμεὼνα, διότι ὁ μὲν τύπον ἔφερε τοῦ νόμου. καὶ γὰρ καὶ ἡ κλῆσις τὸ ὑπήκοον [4] δηλοῖ· ἡ δὲ τῆς χάριτος ἡ Ἄννα, τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἀναπτυσσομένη δηλοῖ. ὧν ἀμφοῖν ὁ Χριστὸς μέσος, τὸν μὲν ἀπολύων συντελευτῶντα [5] τῷ νόμῳ, τὴν δὲ τέως κατέχει τῇ χάριτι συζῶσαν. ἡ μέντοιγε παρθένος καὶ Ἰωσὴφ κοινὴν τὴν εἰς Θεὸν ἀποδεδωκότες ὑμνολογίαν, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν Ναζαρὲτ, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὰ κατὰ τοὺς Μάγους καὶ τὸν ἀστέρα διεπέπρακτο· καὶ δὴ καὶ ἡ εἰς Αἴγυπτον γέγονε φυγὴ, καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης ἐπάνοδος.

λζ'. Ἐρώτησις ρπη'.

Διὰ τί τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια, ἐκλέγεται ὁ Χριστός;

Τὸν ἕβδομον ἀριθμὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπὶ κακίας εὑρίσκομεν τὴν γραφὴν παραλαμβάνουσαν. εἰκότως ἂν τὴν Μαρίαν ἐκλέγεται τὴν Μαγδαληνὴν ὁ σωτὴρ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια, ἵνα τὸν ἄρχοντα τῆς κακίας δι' αὐτῆς ἀπελάσῃ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ὅτι φησὶν [6], αἱ ἱστορίαι τὴν Μαγδαληνὴν ταύτην διὰ βίου παρθένον διδάσκουσιν. καὶ μαρτύριον δὲ αὐτῆς φέρεται, ἐν ᾧ λέγεται διὰ τὴν ἄκραν αὐτῆς παρθενίαν καὶ καθαρότητα, ὡς ὕαλον αὐτὴν καθαρὸν τοῖς βασανισταῖς φαίνεσθαι. ὅτι φησὶν, μετὰ τὴν κοίμησιν τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου πορευθεῖσα εἰς Ἔφεσον πρὸς τὸν ἠγαπημένον μαθητὴν, ἐκεῖσε τὸν δρόμον τὸν ἀποστολικὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου ἡ μυροφόρος Μαρία ἐτελείωσεν, μὴ θελήσασα μέχρι τῆς τελευτῆς χωρισθῆναι τοῦ παρθένου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου [7]. ὥσπερ φησὶν ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀποστόλων Πέτρος ὠνομάσθη διὰ τὴν ἀσάλευτον πίστιν, ἣν εἶχεν ἐπὶ Χριστὸν τὴν πέτραν· οὕτω καὶ αὐτὴ, ἀρχηγὸς τῶν μαθητριῶν

1. Colbert. pro ἀνθωμολογεῖτο.
2. Lege ᾗ vel ἡ. Error certe typogr.
3. Ex Colb. pro προλαβεῖν.
4. Confer Montfauc. lexic. Origen. pag. 231.

A animam propter dubitationem pertransisse, quasi Deus minime fuerit qui crucifixus est; etsi a quibusdam assertum fuerit, ego tamen haudquaquam asserere

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 890.

V. *Et erat*, inquit, *Anna prophetissa filia Phanuel, ex tribu Aser*, usque ad, *& hæc vidua quasi annorum octoginta quatuor. Anna prophetissa filia Phanuel*; his notis distinguitur hæc a matre virginis. Fulgebat porro omnibus virtutibus. Cum enim a templo non recederet, jejuniisque ac precibus serviret nocte & die; hinc liquet & reliquum virtutum chorum simul illi adfuisse, quibus purificata mentem, factaque susceptaculum sancti Spiritus, ab B illoque provenientes consequuta illustrationes, *illa ipsa hora adstans gratias agebat, & loquebatur de ipso omnibus exspectantibus redemtionem in Jerusalem. Illa ipsa hora adstans* inquit; *Illa ipsa*. Quanam? Ea, qua puellum mater & Joseph adduxerunt in templum. Adverte porro viduam a Symeone virtutibus nihil abludentem, quomodo & similibus utatur prophetiis: simul enim atque templo adfuerunt, statim prophetica dignati sunt gratia. Nisi quod Symeon præcepit vaticinari, hæc vero secundum ab illo locum tenens, non tamen secundas in vaticiniis partes obtinuit, sed vocavit infantem illum Dominum, cui etiam *confitebatur, loquebaturque de illo omnibus exspectantibus redemtionem in* C *Israel*, redemtionem generis & salutem deprædicans. Forte etiam religiose quis contendat, iccirco primum Symeonem edidisse vaticinia, quia ille typum legis ferebat. Certe & nomen ipsum *obaudientem* significat: Anna vero *gratiosa* est, hoc siquidem ex nominis etymo resultat. Inter hos porro medius positus erat Christus, illum quidem dimittens Legi commorientem, hanc vero interim conservat gratiæ conviventem. Virgo igitur & Joseph ubi communem in Deum laudem ediderunt, *reversi sunt in Galilæam, in civitatem suam Nazaret*, & post quadraginta dies contigerunt quæ de Magis ac stella narrantur, itemque fuga in Ægyptum accidit, & reditus ab ea.

D

XXXVII. INTERROGATIO CLXXXVIII.

Cur Mariam Magdalenam, a qua ejecerat septem dæmonia, Christus elegit?

I. Septenarium numerum & de virtutibus & de vitiis invenimus a scriptura usurpatum. Merito sane Mariam eligit Magdalenam salvator, a qua ejecerat septem dæmonia, ut auctorem nequitiæ per illam ab humana exigeret natura. Historiæ hanc Magdalenam per totam vitam egisse virginem tradunt. Immo martyrium ejus circumfertur, in E quo dicitur, per eximiam sui virginitatem & puritatem, eam quasi vitrum mundum tortoribus visam esse. Ajunt, post mortem dominæ nostræ Deiparæ profectam eam Ephesum ad dilectum discipulum, ibi apostolicum cursum per martyrium unguentiferam nostram Mariam absolvisse, cum nollet ad mortem usque separari a virgine & evangelista Joanne. Quemadmodum, ajunt, primitiæ apostolorum Petrus nominatus fuit propter inconcussam fidem, quam habebat in Christum petram; sic & ista, princeps discipularum facta, propter ejus pu-

5. Colb. pro συντελοῦντα.
6. Redundat φησὶν, ut sæpe alias in Mss. vel φασὶν legendum heic & infra.
7. Ἰωάννου ex Colb.

γενομένη, διὰ τὴν καθαρότητα αὐτῆς, καὶ τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς αὐτὸν, Μαρία ὁμωνύμως τῇ μητρὶ παρὰ τοῦ σωτῆρος προσηγόρευται. ὥσπερ τῷ δεσπότῃ τῶν μαθητῶν ἠκολούθει ὁ χορὸς, οὕτω τῇ δεσποίνῃ καὶ μητρὶ τοῦ κυρίου τῶν μαθητευομένων γυναικῶν ὁ χορός. ἐθαύμαζον γάρ φησίν ποτε οἱ μαθηταὶ, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει, δῆλον, ὡς οὐκ οὔσης τοιαύτης συνηθείας τῷ κυρίῳ, ἀλλὰ τὸν εὐαγγελικὸν δρόμον τῆς μητρὸς τοῦ δεσπότου συνεξανυούσης τῷ υἱῷ καὶ δημιουργῷ, καὶ αὐταὶ συνακολουθοῦσαι αὐτῇ, τῷ κοινῷ δεσπότῃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς ἀναγκαίοις καὶ τοῖς μαθηταῖς διηκόνουν.

A ritatem & affectum quem in illum habebat, Maria eodem cum matre nomine a salvatore nuncupata est. Et quemadmodum Dominum discipulorum chorus sequebatur, ita dominam & Domini matrem discipularum mulierum chorus. *Mirati sunt* enim, ait, *aliquando discipuli, quod cum muliere loqueretur*: unde patet, quod hoc de consuetudine Domini non fuerit; sed evangelicum cursum matre Domini una cum filio & creatore peragente, istæ quoque eam sequentes, communi Domino ex suis substantiis ministrabant ea quæ necessaria erant, itemque discipulis.

λή. Ερώτησις ρπθ'.

Τί ἐστι τό. ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ;

XXXVIII. Interrogatio CLXXXIX.

B

Quid est illud: [a] *Ego a meipso non loquor?*

ΟΙ' ψευδόχριστοι ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν, οὐκ ἐκ νόμου, οὐκ ἐκ προφητῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδίας γνώμης καὶ ὁρμῆς. ὁ δὲ σωτὴρ οὐκ ἀπέστη νόμου, οὐκ ἐγκαταλέλοιπεν προφήτας· ἀλλ' ἔλεγεν νῦν μὲν καλῶς εἶπεν Ησαΐας, νῦν δὲ, οὐ γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν; καὶ μυρία τοιαῦτα. ἐπεὶ οὖν οἱ ἐλθόντες πρὸ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἐκείνου περιθέντες ἑαυτοῖς κακούργως ὄνομα, οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας ἀπονοίας τὰ τῆς πλάνης προὐβάλλοντο, λέγει ὁ σωτήρ· ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ὥσπερ ἐκεῖνοι. τὸ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν, τὸ ἔξω τῶν ἱερῶν γραφῶν ἐστι λαλεῖν. ὅτι δὲ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν ψευδοχρίστων ἐστὶ καὶ ψευδοπροφητῶν, λέγει διὰ τοῦ προφήτου τοῦ Εζεκιὴλ ὁ Θεός· οὐκ ἀπέστειλα αὐτοὺς, ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλησαν, ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν φθέγγονται. ἐπεὶ οὖν οἱ ψευδοπροφῆται ἀφ' ἑαυτῶν ἐκήρυττον, ταύτην ἀποδυόμενος τὴν ἀπόνοιαν· καὶ γὰρ ἐδυσφήμει [1] τὸ ἀχάριστον τῶν Ιουδαίων ἔθνος, πλάνον αὐτὸν [2] καὶ πλανᾷν τὸν κόσμον. διὰ τοῦτο ἔλεγεν· ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ἀπὸ νόμου, ἀπὸ τῶν προφητῶν, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐν νόμῳ, ἐν προφήταις. ἐκ προσώπου δὲ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγει, καὶ εἰς διάλυσιν τῆς δυσσεβούσης ὑπονοίας. ὑμεῖς δὲ, ὅσα ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου. τὰ γὰρ τοῦ πατρὸς κλῆρος γίνεται τοῖς παισὶ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείνου γίνεται τῶν κληρονόμων. ὡς ἴσον ἐνταῦθα καθορᾶσθαι, καὶ εἰς ταὐτὸν συνιέναι τὸ ἐξ ἑαυτῶν λαλεῖν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου λαλεῖν. ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ἐγένετο πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα πλήρωμα τοῦ εὐαγγελίου. Χριστὸς ἐλθὼν ἐβεβαίωσεν τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένα καὶ προφήταις. διὸ καὶ λέγει Παῦλος· πλήρωμα νόμου Χριστός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπλήρωσε τὰ τοῦ εὐαγγελίου· ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ τὸ πνεῦμα πληροῖ, ὅσα ἐν τῇ τοῦ νόμου, ὁ Χριστός. οὐχὶ ὡς ἀτελοῦς ὄντος τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἑρμηνευτὴς τῶν τοῦ πατρὸς καὶ τελειωτής. οὕτω δὲ καὶ τὸ πνεῦμα διασαφεῖ καὶ διατρανοῖ τὰ τοῦ υἱοῦ. καὶ γάρ φησιν, πολλὰ ἔχω ὑμῖν λαλεῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἑξῆς. ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ, οὐ γὰρ ἀντιφθέγγεται τῷ υἱῷ, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὸ τοῦ υἱοῦ, καθ' ὃν τρόπον ὁ υἱὸς τὰ τοῦ πατρός. ὅτι ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ εὑρήσεις πρὸς τῷ τέλει δεικνύντος τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἡ ἀποστολὴ οὔτε τὸν υἱὸν, οὔτε τὸ πνεῦμα ἐλάττω ποιεῖ τοῦ πατρὸς, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ πνεύματος, καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ [3]· λέγει αὐταῖς λέξεσιν· ἐάν σοι δείξω τὸν

I. PSeudochristi a seipsis loquebantur, non ex Lege, non ex prophetis; sed ex proprio sensu & animi motu. At salvator non discessit a Lege, non reliquit prophetas: quin potius dicebat modo quidem, *Bene ait Isaias*; modo vero, *Nonne scriptum est in Lege vestra?* & infinita id genus alia. Quoniam ergo qui venerant ante Christum, sibique malitiose ejus imposuerant nomen, non ex sacris scripturis, sed ex sua amentia, seductionem proponebant, dicit salvator: *Ego a meipso non loquor*, quemadmodum illi. Loqui enim C a seipso, est loqui citra divinas scripturas. Quod autem a seipso loqui pseudochristorum sit ac pseudoprophetarum, id asserit Deus per Ezechielem vatem. *Non misi eos; a seipsis loquebantur: ex corde suo verba promunt.* Quoniam ergo pseudoprophetæ a seipsis prædicabant, hanc a se removens stultitiam, (blasphemabat enim ingrata Judæorum gens, eum seductorem esse, & seducere mundum:) propterea dicebat: *Ego a meipso non loquor, sed* ex lege, ex prophetis, *quæcumque audivi a patre*, in lege, in prophetis. In persona autem humanitatis hæc dicit, & ut diluat impiam suspicionem. *At vos quæcumque audistis a patre vestro diabolo.* Paterna enim filiis in hereditatem cedunt, ideoque D propria illius fiunt heredum. Iaque heic perinde videtur eodemque tendit, & loqui ex seipsis, & loqui quæ sunt patris sui diaboli. Sicut Christus adveniens factus est plenitudo legis & prophetarum; sic & Spiritus, evangelii plenitudo. Christus adveniens confirmavit ea, quæ a patre in lege dicta fuerant & prophetis. Quamobrem & Paullus inquit: *Plenitudo legis Christus*. Spiritus sanctus quæ evangelii sunt, implevit. Quæcumque sunt in Christi doctrina, Spiritus implet: quæcumque autem sunt in Lege, Christus. Non quod imperfectus sit pater, sed quasi interpres & consummator eorum quæ patris sunt. Sic etiam Spiritus declarat & manifestat quæ sunt Filii. Ait enim: E [b] *Multa habeo vobis loqui, sed non potestis portare modo. Quando autem venerit Spiritus sanctus, deducet vos in omnem veritatem* &c. *quoniam a se ipso non loquitur*, neque enim contradicit filio, sed adimplet quæ sunt filii, quemadmodum filius quæ sunt patris. Quia in hac oratione invenies circa finem Chrysostomum demonstrantem, quod missio nec filium nec Spiritum minorem patre arguit, siquidem & ipse pater mittitur a Spiritu, & a filio, ut ille totidem verbis asserit: *Si tibi osten-*

a Joan. XIV. 10.

b Joan. XVI. 12.

1. ἐδυσφήμει ex Colbert.
2. Ms. πλάνον αὐτῷ, Colb. πλάνον αὐτόν.

3. Qui sit hic Chrysostomi sermo, hactenus mihi incompertum. Hæc Photiana tamen oblique traducunt processionem Spiritus S. a filio

SÆCUL. IX. CIRCA ANN CHR. 890.

ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀποστελλόμενον παρὰ τοῦ πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ, τί ποιεῖς; ἢ ἄρνησαι τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπόρριψον [1] τὰς γραφὰς, ἢ δοῦλος ὢν τῶν γραφῶν, ὑποτάττου ταῖς γραφαῖς. καὶ ποῦ φησιν εἴρηται τοῦτο; ἄκουε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ησαΐου· ἄκουέ μου Ισραὴλ, ὃν ἐγὼ καλῶ. καὶ ὅλην τὴν περικοπὴν ἐκθεὶς τοῦ χωρίου, μέχρι τοῦ· καὶ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, διϊσχυρίζεται, τὸν πατέρα ταῦτα εἰπεῖν, ἐκ τῶν προτεταγμένων βεβαιῶν τὸν λόγον, καὶ καθιστῶν δῆλον, ὡς ὁ πατὴρ εἴη νῦν ὁ λέγων καὶ ἀποστελλόμενος παρά τε τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ υἱοῦ. [2]

A *deo factorem cæli & terræ missum a Spiritu & a filio, quid facies? Vel nega Christum, & repudia scripturas; vel serviens scripturis, scripturis subjicitor. At enim ubi dictum est hoc? Audi Deum per prophetam Isaiam dicentem: Audi me Israel, quem ego voco.* Totamque pericopam illius loci exponens, usque ad, *Et nunc Dominus misit me & Spiritus ejus*, contendit probare, quod hæc pater dicat, ex præcedentibus confirmans suam assertionem, manifestumque faciens, quod pater heic loquatur & mittatur a Spiritu & Filio.

λθ'. Ερώτησις ρη'.

B

Πῶς βραχίονα κυρίου ὁ Θεολόγος Ιωάννης τὴν οἰκονομίαν [3] διαλαμβάνει;

Ὅτι ὁ Θεολόγος Ιωάννης τὸν βραχίονα εἰς τὴν οἰκονομίαν [4] ἐκλαμβάνων τοῦ σωτῆρος, καὶ τὴν αὐτοῦ θεότητα, πολλά φησι σημεῖα ποιήσαντος τοῦ Ιησοῦ [5], οὐκ ἐπίστευσαν οἱ Ιουδαῖοι, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Ησαΐου· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; αὐτὸς τοίνυν καὶ δικαιοσύνη. ἐγγίζει γὰρ ἡ δικαιοσύνη μου παραγενέσθαι. αὐτὸς καὶ σωτὴρ, αὐτὸς καὶ βραχίων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιλαβὼν ἅπαντα εἰς ἓν ἀναφέρει, λέγων· ὃς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις. οὗτος ἡμῖν ἀνέτειλεν ἀνατολὴν δικαίαν. ἰδοὺ γάρ φησιν, ἀνατελῶ τῷ οἴκῳ Δαβὶδ ἀνατολὴν δικαίαν, καὶ βασιλεύσει βασιλεὺς δίκαιος. μία μὲν οὖν ἡ ἀνατολὴ, πολλαὶ δὲ αὐτῆς αἱ ἀκτῖνες. ἀκτῖνες φιλανθρωπίας, ἰάσεως, εἰρήνης. δικαιοσύνης ἀκτῖνες, καὶ μυρίων ἄλλων. διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ προθεσπίζων ᾖδεν· ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη. αὕτη γοῦν ἡ ἀνατολὴ ἐξ ὕψους ἀνέτειλεν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς. ἐξ ὕψους μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἀπὸ γῆς δὲ κατὰ τὴν οἰκονομίαν.

XXXIX. Interrogatio CXC.

Quomodo Brachium Domini Theologus Joannes ait esse Christi incarnationem?

I. Theologus Joannes Brachium usurpans de œconomia salvatoris ejusque divinitate, [a] *Cum multa* inquit *signa fecisset Jesus, non crediderunt Judæi, ut impleretur dictum per Isaiam: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est?* Ipse ergo & justitia est; *Appropinquat enim justitia mea adesse*: ipse & salvator, ipse & brachium. Quamobrem etiam Paullus universa complexus in unum refert, dicens: [b] *Qui natus est nobis a Deo sapientia, & sanctificatio &* C *redemtio*. Is nobis oriri fecit ortum justum: *Ecce* enim ait, *oriri faciam domui David ortum justum, & regnabit rex justus*. Unus quidem igitur est ortus, at multi sunt radii ejus. Radii benignitatis, sanitatis, pacis: radii justitiæ, & infiniti alii. Quare etiam David vaticinatus canebat: *Orietur in diebus ejus justitia & multitudo pacis, donec auferatur luna*. Iste igitur ortus ex alto emicuit & ex terra: ex alto secundum divinitatem, ex terra secundum œconomiam.

μ'. Ερώτησις ρμα'.

D

Τί δηλοῖ· ὅτι καὶ αὕτη [6] ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας, καὶ ἑξ.

Ἐδούλευσεν ἡ κτίσις τῷ ἀνθρώπῳ, οὐχ ὡς ἀξίῳ, ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ ἄστρα, καὶ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς. οὐχ ὡς ἀξίῳ δὲ, καὶ γὰρ παραβάτης ἦν καὶ ὑπόδικος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δουλεύειν προστάξαντος, ὡς ἂν μὴ [7] ἐξυβρισθῇ διὰ πάντων ἡ εἰκὼν, εἰ καὶ παρέβη. πάσης τοίνυν τῆς κτίσεως στασιαζούσης, ὁ Θεὸς κελεύει τῇ κτίσει μὴ ἀφηνιᾶν, ἀλλὰ παρέχειν μὲν τὸν ἥλιον τὴν ἑαυτοῦ ἀκτῖνα, τὴν γῆν τοὺς καρποὺς, τὴν θάλασσαν ἰχθῦς καὶ τὰς ἐμπορίας, καὶ ἕκαστον τῶν κτισμάτων τὴν ἐξ ἑαυτῶν χρείαν, καὶ ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις. ταύτην ἐπιγνούς ὁ ἀπόστολος τὴν ἔννοιαν, φάσκει· ἡ E γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. οἷόν τι λέγω· ὡς εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκπεσόντα, καὶ τὴν κτίσιν ἀνανεύσασαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἡμαρτηκό-

XL. Interrogatio CXCI.

Quid innuit illud; [c] *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute &c.*

I. Servivit creatura homini; non tamquam digno; Sol & luna, & astra, & terra & quæ in ipsis sunt: non vero tamquam digno, etenim transgressor erat & reus; sed Deo ut serviret jubente, ne contumelia omnimoda afficeretur imago sui, tametsi prævaricata. Cum igitur universa creatura adversus hominem conspiraret, jubet Deus creaturæ ne habenas detractaret, sed exhiberet sol radios suos, terra fructus, mare pisces & mercimonia, ac quodlibet conditorum usum suum & commodum hominibus. Hunc sensum innuens apostolus, dicit: *Exspectatio enim creaturæ revelationem filiorum Dei præstolatur. Vanitati namque creatura subjecta fuit non libens, sed propter subjicientem in spe, quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Volo dicere: Vidit Deus hominem cecidisse, creaturamque abnuere servitutem peccatoris: frœno coer-

[a] Joan. XII. 37. seqq. [b] I. Cor. I. 30. [c] Rom. VIII. 19. seqq.

1. Colbert. ἀπάλειψον.
2. Confer Isaiæ XLVIII. 12. seqq. *Prophetici sermonis nexus ostendit, non Patrem, sed Filium de Patre & Spiritu ejus loqui*, ait heic Wolf.
3. Ms. ἀχαιὶαν. Illud ex Montfauc. in indice Amphiloch. Coisliniano, pag. 3 9.
4. Sic Colb.
5. [illegible]
6. Lege αὐτή.
7. [illegible] ex Colb.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τος, ἐχαλίνωσεν αὐτὴν καὶ μὴ θέλουσαν, καὶ ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν [1] πρότερον, ἡνίκα τὸ βασιλικὸν αὐτῷ καὶ ἀρχικὸν τὴν ἐντολὴν φυλάττων συνδιέσωζεν. ᾐσχύνετο γὰρ ἡ κτίσις τὸν αἰχμάλωτον τῇ παραβάσει κύριον ἐπιγράφεσθαι, καὶ ἐξυπηρετεῖν αὐτῷ, τῆς ἁμαρτίας αὐτὸν ὁρῶσα δοῦλον γενόμενον. ἀλλ' ἐκέλευσεν ὁ κτίστης μὴ ἐξαρνεῖσθαι τὸν παραβάτην, ἀλλ' ἐπιδεικνῦναι τοῦ κοινοῦ δεσπότου τὴν ἄφθονον χάριν, καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας ἀμετάθετον. ἐπαγγειλάμενος καὶ τῇ κτίσει, ὅτι περ ἀνακαινιζομένου καὶ ἐλευθερουμένου τοῦ φθαρέντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἀνθρώπου, ἀνακαινισθήσεται καὶ αὐτή. ὡσανεὶ ἔλεγεν· ἔπεσεν ἡ εἰκὼν καὶ ὠλίσθησεν διὰ τὴν παράβασιν, καὶ φθείρεται διὰ τὴν παρακοήν· ἀνάσχου δουλεῦσαι τῇ τοῦ φθαρέντος φθορᾷ, ἵνα ὅταν αὐτὸν ἀνακαινίζω τὴν ἐμὴν εἰκόνα, τὸν φθαρέντα ἄνθρωπον, σὺν αὐτῷ καὶ σὲ τὴν κτίσιν ἀνακαινίσω, καὶ σύνθρονον αὐτοῦ τῆς δόξης ποιήσω. συγκαταπεπτώκασθης αὐτῷ τῇ ταλαιπωρίᾳ, συναναστήσῃ τῇ δόξῃ. τί δέ ἐστι τὸ, τὴν κτίσιν φεύγειν τὴν τοῦ ἀνθρώπου δεσποτείαν; λέγει γάρ· τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις οὐχ ὑπετάγη. ποίᾳ ματαιότητι; ἀφ' οὗ ἂν ἐκτραπῇ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ματαιότης καλεῖται. ἄκουσον ψάλλοντος Δαβίδ· πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν. πᾶς ἄνθρωπος μάταιός ἐστιν, ὁ τὸν Θεὸν καταλιμπάνων, καὶ τὰ μάταια μεταδιώκων. ἔστησεν ὁ Θεὸς ἀγγέλους κατὰ τὰ κλίματα [2] τῆς οἰκουμένης ἕνα ἕκαστον ἐπιτροπεύειν, ὡς καὶ Μωσῆς λέγει, ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους. ἔστησε δὲ ἵνα τὴν ἄψυχον κτίσιν χαλινώσωσιν, ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ θάλασσαν καὶ γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ὑπηρετεῖν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπολαύσει. πάλιν οἱ ἄγγελοι ἐτρύχοντο, ὑπηρετούμενοι ἀναξίοις, καὶ δίκης ἐνόχοις ἀνθρώποις· καὶ μάλιστα ὁρῶντες αὐτοὺς τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν τοῖς εἰδώλοις ἀνάπτοντας καὶ ἀνιεροῦντας. ἔφερεν ἡ γῆ τὸν οἶνον, καὶ οἱ βωμοὶ τὰς σπονδὰς ἐδέχοντο· τοὺς ἄλλους καρποὺς, καὶ τοῖς εἰδώλοις ἀνετίθεντο. διὰ τοῦτο ἐδυσφόρουν οἱ ἄγγελοι τὰ μὴ ὄντα ὁρῶντες ἀντὶ τοῦ ὄντος τιμώμενα. ἐντεῦθεν λέγεται καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, τὸ εἰς τὸν προφήτην ἀναφερόμενον. [a] ἦλθεν πρὸς αὐτόν, φησιν, ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Δανιὴλ, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς ἡμέρας προέθου κακῶσαι τὴν ψυχήν σου ἔναντι κυρίου, εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἀπεστάλην ἀπαγγεῖλαί σοι τὰ ῥήματα ταῦτα. ἀλλ' ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἀντέστη μοι, εἰ μὴ Μιχαὴλ, ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους ὑμῶν, ἦλθεν εἰς βοήθειαν. ἀπορήσειεν γὰρ ἄν τις, εἰ ὁ τῆς Περσίδος ἐπιτροπεύων ἄγγελος παρὰ Θεοῦ ἐπιτροπεύειν τέτακται, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Γαβριὴλ ἀνακομίσων [3] τὸν Ἰσραὴλ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ Θεοῦ ἀπέσταλται, πῶς αὐτῷ τῶν Περσῶν ὁ ἄρχων ἀνθίστατο; λυθείη δ' ἂν τὸ διαπορούμενον ὧδε. ὁ κόσμος εἰδωλολατρείας ἐπεπλήρωτο· οἱ δὲ ἄγγελοι οἱ ἐφεστῶτες τῶν ἐθνῶν, ἠγανάκτησαν καὶ ἐθλίβοντο· αἰχμάλωτος δὲ Δανιὴλ εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαχθεὶς τὴν θεογνωσίαν ἐκήρυττεν· ὡσαύτως καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, οὓς τὸ πῦρ εἰς ἱλαρὰς αὔρας τὴν καυστικὴν δύναμιν ἀμεῖψαν ἀνέψυχεν. διὸ καὶ πολλοὺς τῆς εἰδωλικῆς μεταστήσαντες πλάνης θεοσεβεῖν παρεσκεύασαν. ὁ οὖν τῆς ἀρχῆς τῶν Περσῶν ἐφεστηκὼς ἄγγελος, ἔχαιρεν ὁρῶν ἐν τοῖς αὐτοῦ μέρεσι τὸν Θεὸν ἀντὶ τῶν εἰδώλων λατρευόμενον. τὸν Ναβουχοδονόσορ ἑώρα ἀντὶ τοῦ καταναγκάζειν θύειν εἰδώλοις καὶ ἐσχάταις τοὺς μὴ πειθομένους ὑποβάλλειν τιμωρίαις, λαμπρῶς θεολογοῦντα καὶ λέγοντα· Σεδρὰχ, Μισὰκ, Ἀβδεναγὼ, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ἐπεὶ οὖν ὁ μακάριος Δανιὴλ ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ, πληρωθέντων τῶν ἑ-

A cuit ipſam vel nolentem, juſſitque ùt prius miniſterium exhiberet, quando retinebat adhuc, præceptum obſervando, regiam quamdam & principalem dignitatem. Pudebat enim creaturam captivum ob tranſgreſſionem dominum ſibi aſſerere, eique ſubſervire, quem videbat effectum peccati mancipium. At creator injunxit ut ne repudiaret tranſgreſſorem, ſed oſtenderet communis Domini locupletiſſimam gratiam firmiſſimumque beneficium. Pollicitus tamen & ipſi creaturæ, fore, ut renovato ac liberato homine qui corruptus ac captivus evaſerat, ipſa quoque renovetur. Perinde atque dixiſſet: Cecidit imago & lapſa eſt propter tranſgreſſionem, corruptionique ſubjacet propter inobedientiam. Patere ſervire B corrupti corruptioni; quo quum ipſum meam imaginem renovavero, corruptum nempe hominem, cum ipſo te quoque creaturam renovem, faciamque in eodem cum illo gloriæ throno conſedere. Detracta es in eamdem miſeriam, erigeris in eamdem gloriam. At quid ſibi vult, quod creatura declinet hominis dominatum? ait enim: *Vanitati creatura non fuit ſubjecta*. Cui vanitati? Ex quo averſus eſt homo a Deo, vanitas appellatur. Audi pſalmiſtam Davidem: *Verumtamen omnino vanitas, omnis homo vivens*. Omnis homo vanus eſt, qui Deum relinquens vana ſectatur. Statuit angelos Deus ſingulos ſingulis præeſſe mundi climatibus, ut & Moyſes ait, ſingulisque gentibus. Statuit porro eos ut C inanimem creaturam frœno compeſcerent, ſolem & lunam, & mare & terram, quæque in illis continentur, quo uſui hominum inſervirent. Rurſus angeli ægre ferebant indignis ſeſe miniſtros præbere, pœnæque obnoxiis hominibus: præſertim cum viderent eos dominicam majeſtatem idolis affingere & dedicare. Producebat terra vinum, & aræ libamina ſuſcipiebant: reliquos fructus, & idolis pro dono appendebantur. Propter hoc moleſte ferebant angeli videntes honorari ea quæ non ſunt, tamquam eum qui eſt. Hinc ediſſeritur & alterum illud poſtulatum, quod ad prophetam refertur. [a] *Venit ad eum*, inquit, *Angelus Gabriel, dicitque illi: Daniel ſerve Dei, a quo die propoſuiſti affligere animam* D *tuam coram Domino, exaudita fuit oratio tua, & miſſus ſum nunciare tibi verba hæc. Sed princeps regni Perſarum obſtitiſſet mihi, ſi non Michael princeps gentis veſtræ, veniſſet in auxilium*. Dubitabit fortaſſe quiſpiam: Si præfectus Perſidi angelus a Deo ſuam hanc præfecturam obtinuit; itidem etiam ſi Gabriel miſſus fuerat ut reduceret Iſrael de captivitate, quomodo Perſarum princeps illi adverſabatur? Difficultas hoc modo ſolvi poteſt. Plenus erat mundus idolorum cultu; angeli gentibus præfecti, id ægre ferebant & dolebant; captivus porro Daniel Babylonem cum gentilibus ſuis abductus, Dei notitiam prædicavit; haud aliter & tres pueri, quos ignis in auras blandas urentem vim E mutando, refrigeraverat: quare multos etiam ab idololatrico errore tranſlatos ſic præparatunt, ut Deum venerarentur. Angelus ergo qui Perſis præerat, gaudebat videns in partibus ſibi ſubjectis coli Deum loco idolorum. Nabuchodonoſorem videbat pro eo ut cogeret ſacrificia idolis offerre, extremiſque non obtemperantes cruciatibus ſubjiceret, eximie Deum prædicantem ac dicentem: *Sedrach, Miſac, Abdennago, ſervi Dei excelſi*, & multa hujuſmodi. Ubi ergo beatus Daniel rogaſſet Deum, expletis

a Dan. X. 12. ſeqq.

1. Deeſt ὡς, forte errore typogr.

2. Ms. κλήματα.

3. Ms. ἀνακομίσω.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

βδομήκοντα ἐτῶν, τῶν ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ διορισθέντων, ἀναγαγεῖν τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἰσραήλ· ἀπεστάλη δὲ Γαβριὴλ μηνῦσαι αὐτῷ τὴν ἀνάρρησιν, ἀνθίσταται τῷ Γαβριὴλ ὁ τῆς Περσικῆς ἀρχῆς ἐπιστάτης, λυπούμενος ὅτι πάλιν ἡ γῆ [1] ἧς ἐπεστάτει, τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας ἐκεῖθεν ἀνακομισθέντων, εἰς τὴν προτέραν ἀναστρέψει ἀσέβειαν καὶ πλάνην. ἀνθίστατο δὲ οὐ μαχόμενος, ἀλλὰ δικαιολογούμενος· τίς ἡ σπουδὴ, λέγων, τῆς ἀνόδου; τὴν οἰκείαν οἰκῶν πατρίδα ὁ Ἰσραὴλ καὶ εὖ παθὼν, εἰς εἰδωλολατρείαν πολλάκις ἐξώλισθεν. νῦν δὲ οὐ καθαρῶς εὐσεβεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραθλεῖ τῆς εὐσεβείας, καὶ πολλῶν τῶν πεπλανημένων πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἐπιστρέψουσι τὸν Θεόν. ὅτε οὖν καὶ τοῖς τὴν χάριν δεχομένοις οὐδὲν κατὰ ψυχὴν λυσιτελέστερον ἐπακολουθεῖ, καὶ τοὺς εὐσεβεῖν δι' αὐτοὺς ἀρξαμένους [2] τὸ ἔσχατον κακὸν, ἡ δυσσέβεια, πάλιν ὑποχειρίους ποιεῖ, πόσον ἦν ἄμεινον καὶ τὸν Ἰσραὴλ τέως τῆς αἰχμαλωσίας μὴ ἀναγαγεῖν, καὶ τοὺς ἄρτι πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέψαντας τῆς θεογνωσίας, ἐν τῇ αὐτῇ συντηρεῖν εὐσεβείᾳ; ἀπεστάλην, φὴς, τὸν λαὸν ἀποκαταστῆσαι τῇ πατρίδι. ποίᾳ πατρίδι [3]; ἣν οἰκοῦντες ἐμίαναν κνίσαις δαίμοσι θύοντες, καὶ εἰδωλομανίαις; κατ' ἀριθμὸν τῶν πόλεών σου ἦσαν οἱ θεοί σου Ἰούδα· καὶ κατὰ τὰ ἀμφόδια Ἱερουσαλὴμ ἔθυες τῇ Βαάλ. μυρίοις τότε παρὰ Θεοῦ περιεκλύζοντο ἀγαθοῖς, καὶ τῆς κακίας, καὶ ἀσεβείας οὐκ ἀνεχώρουν· μυρία νῦν ὑπομένουσι κακὰ, καὶ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀφίστανται. τί ποτ' οὖν ἔσται τὸ τῆς ἐπανόδου κέρδος; ἦν τοίνυν ἡ ἀντίστασις οὐ κακοῦ πρὸς ἀγαθόν· οὐ γὰρ εἶπεν, ἐμάχετο, ἀλλ' ἀνθίστατο. καὶ γάρ ἐστι πολλάκις ἀνθίστασις δικαίου πρὸς ἀγαθὸν, ὡς ἀνθίσταται πολλάκις νόμῳ φιλανθρωπία, καὶ φιλανθρωπίᾳ νόμος. ὁ νόμος τὸν ἁμαρτήσαντα κολάζει, φιλανθρωπία πολλάκις βασιλέως τὸν ἁμαρτήσαντα ἐλεεῖ, καὶ ἐξαρπάζει τῆς τιμωρίας. ὧδ' οὖν ἡ μάχη οὐκ ἐναντίου πρὸς ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενοῦς πρὸς συγγενές. οὔτε γὰρ τὸ δίκαιον ἔξω ἀγαθότητος, οὔτε τὸ ἀγαθὸν ἔξω δικαιοσύνης εὑρίσκεται.

A annis septuaginta, qui pro captivitate definiti fuerant, ut revocaret de captivitate Israel; missusque fuerat Gabriel, qui notum illi faceret decretum; opponitur Gabrieli Persici imperii præfectus, moleste ferens, quod iterum terra cui præerat, magistris pietatis inde remotis, in priorem relaberetur impietatem & errorem. Opponebatur porro non utique pugnam ciens, sed caussam suam agens. Quæ tanta, inquiebat, redeundi sollicitudo? Suam incolens patriam Israel multisque affectus beneficiis, crebro in idolorum cultum prolapsus est: nunc non modo veram religionem pure profitetur, sed etiam pro pietate certat, multosque errantes ad verum Deum conversurus est. Cum igitur & iis qui gra- B tiam consequuntur nihil quod animam attinet, utilius contingat, eos vero qui pie ac religiose sapere cœperunt, extremum incommodum, impietas nempe, iterum captivos sibi efficiat; quanto præstaret & Israelem interim de captivitate non reducere, & eos qui nuper ad lumen divinæ cognitionis oculos aperire instituerunt, in eadem pietate conservare? Missus sum, inquis, ut populum suæ patriæ restituam. Cui patriæ? Eine, quam incolentes cnissis contaminarunt dæmonibus sacrificia mactantes, & idololatricis furoribus? *Juxta numerum civitatum tuarum fuerunt dii tui, Juda*. Et, *In biviis Jerusalem sacrificabas Baali*. Infinitis tunc a Deo cumulabantur bonis, & a vitiis atque impietate C non recedebant: infinita nunc sustinent mala, & a Deo non recedunt. Quænam erit ergo reversionis utilitas? Erat igitur oppositio, non mali adversus bonum. Etenim non dixit, *pugnabat*, sed *obstabat*. Est enim sæpe oppositio justi adversus probum, ut opponitur sæpe legi misericordia, & misericordiæ lex. Lex in peccantem vindicat, misericordia frequenter regis peccantis miseretur, eumque a vindicta subtrahit. Heic ergo pugna non erat contrarii adversus contrarium, sed cognati adversus cognatum. Nec enim justitia sine bonitate, nec bonitas sine justitia reperitur.

Ὅτι τῆς κτίσεώς φησιν, ὡς προείρηται διακειμένης καὶ ἀγανακτούσης, ἐφ' ᾧ καὶ ἄκουσα τῷ παραβάτῃ παρεῖχε τὴν χρείαν, καὶ ἐξυπηρέτει· καὶ ἀγγέλων ἀχθομένων ἐπὶ τῇ τοῦ εὐεργετουμένου ἀγνωμοσύνῃ, καὶ ὅλου κακωθέντος τοῦ κόσμου διὰ τὰς παρανομίας· καὶ γὰρ εἶδέν φησιν, ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρεν πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς. οὐκ ἦν ἡ κτίσις, οἵαν ὑπέστησεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς. οὐκ ἦν τοῖς ἄστροις ὁ οὐρανὸς, ὡς τὸ πρὶν, ἄνευ τινὸς μιάσματος καταλαμπόμενος. οὐκ ἦν ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀμολύντους, ὡς τὸ πρὶν, ἀναδιδοῦσα· οὐ θάλασσα, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ κτίσει. ὁ γὰρ παραβάτης εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, κατεμίανεν, καὶ ἀνεθόλωσεν ἅπαντα ταῖς βλασφημίαις, ταῖς θεομάχοις καὶ αἰσχραῖς φωναῖς, ταῖς μιαιφονίαις τὴν γῆν [4], τοῖς πειραταῖς καὶ λῃσταῖς τὴν θάλασσαν, τὰς πηγὰς καὶ ποταμοὺς ταῖς εἰδωλολατρείαις, νύμφαις καὶ δαίμοσιν ἀνάπτοντες αὐτά· πᾶσα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κτίσις εἰς θεοὺς ἀνεπλάττετο. οὐδὲν δὲ κτίσιν οὕτω μιαίνει καὶ κιβδηλεύει, ὡς τὸ θεοποιεῖσθαι αὐτήν. εἰσῆλθεν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου διὰ σαρκὸς ἐν αὐτῇ, καὶ ταύτην τῶν μυρίων τούτων ἀπαλλάξας μιασμάτων ἀνεκαίνισεν, πολὺ χαλεπωτέρων, ἢ σωματικῆς διαφθορᾶς, ἐλευθερώσας αὐτὴν κακώσεων καὶ παθῶν, ἀνακαινίζει διὰ τῆς πρώτης παρουσίας τὴν κτίσιν. ἵνα μάθῃς, ὅτι αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὴν δημιουργήσας.

II. Creatura, sic ut dictum est affecta & ægre D ferente, quia etiam invita transgressori in usum cessit, eique ministrabat; angelis etiam conquerentibus de ingratitudine hominis qui beneficiis fuerat cumulatus; totoque vitiato orbe propter transgressiones; etenim *vidit* inquit, *Deus terram, & erat corrupta, quia corruperat omnis caro viam suam*: jam non erat creatura, qualem condiderat hominibus Deus ab initio. Non erat astris cælum, ut prius, sine ullo nævo effulgens: non erat terra fructus ferens, ut prius, nullo affectos vitio: non mare, non alia res quæpiam earum, quæ in creatis censentur. Prævaricator enim ingressus eas, vitiavit turbavitque omnia blasphemiis, vocibus in Deum contumeliosis turpibusque; homicidiis terram, pira- E tis ac latronibus mare, fontes fluviosque idololatricis cultibus, nymphis ac dæmoniis assignando: universa ab hominibus creatura in deos recta est. Nihil autem tantopere contaminat creaturam & profanat, quam si ipsa Deus reputetur. Ingressus est eam salvator mundi per carnem, illamque ab infinitis hisce liberatam contaminationibus renovavit, dum a multo gravioribus, quam sit corporalis corruptio, eam malis eripuit passionibusque, & renovavit per primum adventum suum creaturam. Ut nempe intelligas, quod ipse quoque fuerit, qui eam ab initio condidit. Neque enim ad alium pertine-

1. Ms. γῇ & ἐπεστάτει.
2. Colbert. al. ἀρχομένους.
3. Duo hæc verba ex Colb.
4. τὴν γῆν addidit Wolf. de suo.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

οὐ γὰρ ἄλλου μὲν κτίζειν, ἄλλου δὲ διαφθαρεῖσαν ἀνακαινίζειν· ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἑκάτερον σοφίας καὶ τέχνης, ἀνακαινίζειν τὴν κτίσιν κατὰ τὴν πρώτην ἐπιδημίαν, ἵνα μηδεμία σοὶ χώρα καταλειφθῇ ἀπιστίας, ὡς κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν οὐ καινισθήσεται, καὶ σὺ πρὸ αὐτῆς, εἰς ἀφθαρσίαν, εἰς ἀπάθειαν, εἰς ἄφατον καλονήν. εἰ γὰρ ὅτε ἦν ἑκὼν ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς, ἐν ἱδρῶσιν, ἐν πάθεσιν [1] ὁ Χριστὸς, ὅτε πλάνος καὶ Σαμαρείτης ἐσυκοφαντεῖτο, τὴν κτίσιν ἐκάθαρεν τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων καὶ πολυχρονιωτάτων παθῶν καὶ μιασμάτων· ὅτ᾽ ἂν ὡς κριτὴς ζώντων παραγένηται καὶ νεκρῶν· ὅταν μυρίασιν ἀγγέλων δορυφορούμενος τάγμασιν, ὅταν πάντων δεσπόζων καὶ κύριος, ὅταν πάντα φρίσσῃ καὶ τρέμῃ [2], πῶς οὐκ ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβολὴ οὐ [3] τὸ ῥᾷστον ἔχουσα καθορᾶται; καὶ τὸ ἀκόλουθον καὶ θεοπρεπὲς, ὅτι παραγίνεται ὁ σωτὴρ, προκηρυττόντων τῶν προφητῶν, ἵνα μή τις νομίσῃ, ὅτι καθ᾽ ὃν τρόπον ἄνθρωπος τῆς προτέρας διαμαρτὼν ἐπιβολῆς καὶ βοηθείας, ἐπὶ δευτέραν ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ Θεός. ἵνα οὖν μή τις ὑπονοήσῃ τοῦτο, ἄνωθεν προέλεγον οἱ προφῆται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ· ἵνα δείξωσιν, ὅτι Θεὸς οὐ σκεπτόμενος εὑρίσκει τὸ συμφέρον, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ ἀρχῆς προΐδεν ἅπαντα. ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι σκεπτόμεθα, καὶ ἐὰν ἀποτύχωμεν τῆς πρώτης πείρας, ἐφ᾽ ἑτέραν μεταβαίνομεν. ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ ἔδωκε νόμον, προφήτας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ εὐαγγέλιον, οὐ χρόνῳ τὸ συμφέρον μεταμαθὼν, ἀπ᾽ ἀρχῆς δὲ εἰδὼς, ὡς οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἦν τὴν κτίσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄνθρωπον οὔτε γενέσθαι, οὔτε παιδαγωγηθῆναι, οὔτε τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀξίωμα ἀναλαβεῖν, εἰ μὴ καθ᾽ ὃν τρόπον ἡ ἄφατος πρόνοια καὶ φιλανθρωπία ᾠκονόμησεν. ὅτι φασὶν, εἰ προεῖδεν ἁμαρτήσειν τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς, τί καὶ προήγαγεν αὐτόν; καὶ πολλαὶ μέν εἰσιν καὶ πάγκαλοι τοῦδε τοῦ ἀπορήματος ἐπιλύσεις. λέγει δ᾽ οὖν καὶ ὁ θεόσοφος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι οὐ τοῦτο μόνον φημὶ, ὅτι προῄδει, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πεσόντα ἀναστήσει αὐτὸν διὰ τῆς οἰκονομίας. καὶ οὐ πρῶτον εἶδεν τὴν πτῶσιν, εἰ μὴ προεπενόησεν τὴν ἀνάστασιν. ᾔδει, ὅτι πεσεῖται, ἀλλὰ προαπέθετο τῆς ἀναστάσεως φάρμακον, καὶ συνεχώρησεν εἰς πεῖραν ἐλθεῖν θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μάθῃ, τίνος μὲν ἀπολαύσει δι᾽ ἑαυτὸν, τίνος δὲ τῇ τοῦ πλάσαντος χάριτι. ᾔδει πεσούμενον τὸν Ἀδὰμ, ἀλλ᾽ ἔβλεψεν ἐξ αὐτοῦ προελευσόμενον τὸν Ἀβὲλ, τὸν Ἐνὼς, τὸν Ἐνὼχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἠλίαν, τοὺς προφήτας, τοὺς θαυμαστοὺς ἀποστόλους, τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως, τὰ θεοκίνητα τῶν μαρτύρων καὶ στάζοντα τὴν εὐσέβειαν νέφη. βλέπε ταῦτα, καὶ ποῦ ἦν καλὸν, ποῦ δὲ δίκαιον, ποῦ δὲ θεοπρεπὲς, ἵνα διότι ἔμελλεν εἷς ἄνθρωπος ἁμαρτάνειν, τοῦτον μὴ ἀναγαγεῖν ἐκ μὴ ὄντων, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν, ὧν οὐδὲ καθ᾽ ἕνα ἄξιος ὁ κόσμος, φορὰν ἀνακόψαι, καὶ θερίσαι πρόρριζον τὴν τοσαύτην τοῦ γένους βλάστησιν καὶ καλλονὴν, καὶ κατ᾽ αὐτῆς ἐπαφιέναι τὴν ἐκτομὴν καὶ ὀργὴν, καὶ τότε τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ὕστερον ἑλομένου οὔτε ἁμαρτόντος, οὔτε ἁμαρτεῖν μεμελετηκότος, ἅτε μήπω μηδ᾽ ὑφεστῶτος; εἰ γὰρ σωφρόνων ἐστὶν ἀνδρῶν, τὸ μελετήσαντα μὲν ἁμαρτῆσαι, μὴ ἁμαρτήσαντα δὲ, μὴ εἰσπράττειν εὐθύνας ἁμαρτημάτων· εἴ πού γε ἂν οὐκ εἴη Θεοῦ, τὸν μηδὲ μελετήσαντα ἐξαμαρτῆσαι τὰς τῶν ἡμαρτηκότων ἀπαιτεῖν δίκας, καὶ τότε χαλεποῦ μὲν ὄντος τοῦ ἁμαρτήματος· πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀθέτησις δεσποτικῆς ἐντολῆς; οὐκ ἀνιάτου δὲ ἐσομένου τῇ ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ τοῦ πλάσαντος, καὶ τοῦ πρωτοπλάστου, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγεσθαι μέλλοντος εὐγένειαν; ὥστε εἰ μὴ προήκτο, διότι ἔμελλεν ἁμαρτεῖν ὁ ἀρχέγονος, ἐδείκνυτο ἂν τὸ

A bat producere creaturam, ad alium corruptam renovare: sed utrumque ejusdem erat sapientiæ & artis, renovare creaturam per primum adventum, ne ullus tibi relinqueretur incredulitatis locus, quod per secundum adventum non sit renovanda, tuque ipse ante illam, in incorruptibilitatem, impassibilitatem, ineffabilemque pulcritudinem. Si enim dum sponte erat in infirmitate carnis, in sudoribus, in passionibus Christus, ac veluti seductor & Samaritanus traducebatur, creaturam expurgavit a tot tantisque & adeo vetustis passionibus & coinquinamentis; quando ut Judex vivorum ac mortuorum advenerit, quando infinitis stipatus angelorum ordinibus, quando omnium arbiter & dominus, quando B omnia horrore ac tremore concutiet; quomodo non ex corruptione in incorruptionem mutatio longe facilior conspicietur? Quodque ex consequentia infertur, Deumque apprime decet, quia adveniet salvator prævaticinantibus prophetis; ut nequis existimet, quod quemadmodum homo, quem primum fefellit tentamen & auxilium, ad secundum devenit, ita & Deus. Ne quis igitur rem hanc comminisceretur, jampridem prædixerunt vates adventum illius: quo ostenderent, quia Deus minime res perpendendo, quod utile sit reperit; sed ab initio prævidit universa. Equidem nos homines circa negotia deliberamus, ac si prior conatus nequaquam succedat, ad alium transimus: at Deus non item. Sed legem de- C dit, prophetas, posteaque evangelium, non temporis experientia quod utile sit addiscens, sed ab initio agnoscens, quod haud fieri poterat ut aliter creatura, & qui in ea censetur homo, vel exstaret, vel erudiretur, vel incorruptionis prærogativam consequeretur, nisi quemadmodum ineffabilis providentia ac benignitas disposuisset. At enim, si prævidit peccaturum hominem Deus, ut quid etiam illum condidit? Plures sunt pulcherrimæque hujus dubii solutiones. Dicit tamen & divinitus eruditus Joannes Chrysostomus: Non hoc tantum dico, quod prævideret; sed quod etiam lapsum excitaturus eum erat per incarnationem. Nec prius vidit lapsum, quin insuper præexcogitaverit resurrectionem. No- D vit casurum, sed præparavit resurrectionis pharmacum; permisitque ut homo mortem experiretur, ut addisceret, quo per se ipse frueretur, quo vero per gratiam creatoris. Novit casurum Adam; at respexit ex eo proventurum Abel, Enos, Enoch, Noe, Eliam, prophetas, mirandos apostolos, ingenuitatem naturæ, divinitus motas martyrum nubes & stillantes pietatem. Attende hæc; & quei erat onestum, qui justum, quei Deo dignum, ut quia unus homo peccaturus erat, hunc nequaquam educeret ex non exstantibus, & tantorum virorum, vel uno quorum dignus non erat mundus, copiam interciperet, radicitusque succideret tanta humani generis incrementa & pulcritudinem, & contra illam ictum E iramque vibraret, & quidem tunc, cum qui peccatum postea electurus erat, nec peccaverit, nec peccare cogitaverit, quippe qui ne exstaret quidem adhuc? Si enim prudentium est hominum, ab eo qui quidem peccare cogitavit, nec tamen peccavit, peccatorum pœnas non exigere: quanto magis Dei fuerit, ab eo qui ne cogitavit quidem peccare, peccantium pœnas non sumere, & quidem maxime cum de gravissimo agatur peccato; (Quomodo non enim gravissimum sit transgressio dominici mandati?) quod tamen insanabile futurum non erat per ineffabilem conditoris benignitatem, dum & ipsemet protoplastus in veterem nobilitatem adhuc erat revocandus? Itaque si non fuisset productus quia peccaturus erat primus parens, videretur Deus non

1. Colb. pro ἐμπαθέσιν. 2. Ex eodem, καὶ τρέμῃ. 3. Forte ἢ.

θεῖον τὸν μὴ ἁμαρτάνοντα κολάζων [1], καὶ τῆς ὕστερον ἀνακλήσεως καὶ σωτηρίας ἀποστερῶν, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἔρημον τὴν κτίσιν ἀποφαίνων.

peccantem hominem punire, privareque futura revocatione ad salutem, ac tot hominibus probis spoliare creaturam.

μα΄. Ερώτησις ρϙβ΄.

Τί ἐστι · πρωτότοκος πάσης κτίσεως;

ΟΤι τοῦ θείου Παύλου εἰπόντος · πρωτότοκος πάσης κτίσεως, οἱ αἱρετικοί, φησι, [2], μὴ νοήσαντες περὶ ποίας κτίσεως λέγει, εἰς κτίσμα τὸν υἱὸν οἱ ἀνόητοι καταβιβάζουσι. διττὴ δὲ ἡ κτίσις. ἡ μὲν γάρ ἐστιν ἡ γεγενημένη, ἡ δὲ ἡ ἀνακαινιζομένη. αὐτὸς γὰρ Παῦλος βοᾷ · εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. ἵνα δὲ λαμπρῶς ἀποδείξῃ, ὅτι τῆς ἀνακαινισθείσης κτίσεως λέγει πρωτότοκον τὸν Χριστὸν, ἐπάγει · πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσι πρωτεύων. πρωτεύων τῶν ἀνακαινιζομένων, τῶν εἰς ἀφθαρσίαν καλουμένων, τῶν ἐκ νεκρῶν ἐγειρομένων. πρωτεύων οὐ κατὰ τὴν θεότητα, ἄπαγε · ὕβρις γὰρ Θεῷ τὸ καλεῖσθαι πρῶτον τῶν κτισμάτων, ὃς ἀῤῥήτῳ λόγῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ ὑπεροχῇ πάσης ὑπερῄρηται καὶ [3] ὑπερίδρυται φύσεως. ἀλλὰ πρωτεύει κατά γε τὴν ἀνθρωπότητα, ἀρχηγὸς ἡμῶν γεγονὼς τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειώσεως. εἰ γὰρ ὁ [4] Ηλίας τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἤγειρε, καὶ Ελισσαῖος τὸν τῆς Σωναμίτιδος, καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τεταρταῖον τὸν Λάζαρον συνεξανέστησεν, ἀλλ᾽ οὐδεὶς αὐτῶν [5] εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐξανέστη · πάλιν γὰρ αὐτῶν [6] ὁ θάνατος ἐκυρίευσεν · Χριστὸς δὲ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐκείνων, οὓς κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἀναστήσει · ὢ κακῆς καὶ ἄφρονος ἡμῶν γνώμης. ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ ἀνέλαβεν τὸ ἡμέτερον σῶμα, καὶ τὸ συνάλλαγμα προῆλθεν. καὶ λαβὼν ἡμῶν τὸ φύραμα ἀνύψωσεν αὐτὸ, καὶ ἐκάθησεν [7] ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός. καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τὴν εὐεργεσίαν ὑβρίζει. ἐλάβομεν ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ ὑβρίζομεν, ἐν κτίσμασι καὶ δούλοις αὐτὸ καταλέγοντες.

XLI. INTERROGATIO CXCII.

Quid sibi vult, [a] *Primogenitus omnis creaturæ.*

I. Dicente divo Paullo, *Primogenitus omnis creaturæ*; Hæretici non intelligentes de qua creatura loquatur, ad creaturæ rationem Filium stolide detrudunt. Porro duplex est creatura. Alia quæ facta est, alia quæ renovatur. Ipse enim Paullus clamat: *Si quis in Christo, nova creatura.* Quo vero perspicue ostenderet, se renovatæ *creaturæ primogenitum* dicere Christum, subdit: *Primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus primatum habens.* Primatum nempe habens in renovatis, in vocatis ad incorruptionem, in excitatis a mortuis. Primatum habens, non secundum divinitatem, apage; contumelia est enim Deo vocari primum inter creaturas, qui ineffabili ratione inexcogitabilique excellentia omnem transcendit supergrediturque naturam. Sed primatum habet secundum humanitatem, auctor factus nostræ resurrectionis, ac translationis de corruptione in incorruptionem. Etsi enim Helias filium viduæ resuscitavit, & Elisæus filium Sunamitidis, & ipsemet salvator quatriduanum Lazarum a mortuis revocavit; sed nullus eorum ad incorruptionem immortalitatemque resurrexit: iterum namque eis mors dominata est. At *Christus resurgens ex mortuis, non amplius moritur: mors ei non amplius dominatur*; sed ne illis quidem, quos in secundo adventu suo resuscitabit. O malum & amens judicium nostrum! Venit Christus ad nos, dedit nobis spiritum suum, assumsitque corpus nostrum, contigitque reconciliatio. Ac assumens massam nostram exaltavit illam, collocavitque in dextera patris. Nostra autem ingratitudo beneficium negligit. Accepimus ab illo Spiritum, & vilipendimus eum ad creatam servilemque conditionem redigentes!

μβ΄. Ερώτησις ρϙγ΄.

Τί ἐστι δέησις, καὶ προσευχή;

ΟΤι φησὶ δέησις μὲν λέγεται, ὅταν τις τὸν Θεὸν ἀξιοῖ εἰς πρᾶγμα, προσευχὴ δέ, ὅταν ὑμνῇ τὸν Θεόν. εὐχαριστία δὲ, ὅταν τις ὑπὲρ ὧν ἔπαθεν, χάριν ἀνθομολογεῖ τῷ Θεῷ · ἐντυχία δέ, ὅταν τις κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐντυγχάνῃ τῷ Θεῷ προσκαλούμενος [8] αὐτὸν εἰς ἐκδίκησιν. ὅτι δὲ τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἔστι, φησὶν, ἱκετεύειν, ἀλλ᾽ ἐρωτᾶν καὶ ἀπόκρισιν δέχεσθαι, λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ηλίαν · τί σὺ ἐνταῦθα, Ηλία; ἀποκρίνεται ἐρωτηθεὶς ὁ προφήτης · ζηλῶν ἐζήλωκα κυρίῳ παντοκράτορι, ὅτι ἐγκατέλιπόν σε υἱοὶ Ισραὴλ, καὶ ἑξῆς. καὶ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δέησις, ἀλλ᾽ ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις, καὶ γέγονεν τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἔντευξις. καὶ πόθεν δῆλον; Παύλου λέγοντος ἄκουσον · οὐκ οἴδατε ἐν Ηλίᾳ τῷ προφήτῃ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ισραήλ. οὐκοῦν ἐντυχία οὐκ ἔστι δέησις. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος. δεῖ δ᾽ οὖν ἔτι λεπτομερέστερον τὰς διαφορὰς τῶν εἰρημένων ὀνομάτων ἐπισκέψασθαι, καὶ ἐπιθεωρῆσαι ·

XLII. INTERROGATIO CXCIII.

Quid est precatio & oratio.

I. Precatio dicitur dum quis rogat Deum pro re aliqua, Oratio vero quando quis Deum laudat. Gratiarum actio est, cum quis pro acceptis rebus se gratum confitetur Deo. Denique supplicatio est quum quis adversus injurios supplicat Deo, invocans illum in ultionem. Quod vero supplicare non sit obtestari, sed interrogare responsumque accipere; id dicit ad Heliam Deus. *Quid tu heic, Helia?* Respondet interrogatus propheta: *Zelans zelavi Domino omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israel &c.* Porro non est heic precatio, sed interrogatio & responsio, resultavitque ex utraque supplicatio. Et unde hoc liquet? Audi Paullum dicentem: [b] *Nonne legistis in Helia propheta quid dicat scriptura? quod supplicaverit Deo contra Israel.* Non ergo supplicatio est precatio. Et hæc quidem Chrysostomus. Oportet tamen adhuc subtilius differentias dictorum nominum considerare, atque animadvertere: etenim non solum apta sunt ut plebi

a Coloss. I. 15. seqq. b Rom. XI. 2.

1. Hoc & sequentia participia sensu refer ad Θεός.
2. Ms. φασι. Sed utrumlibet redundat ut crebro alias in Codd.
3. Duæ hæ voces ex Colbert.
4. καὶ Ηλ. Idem.
5. Id. pro αὐτῶν.
6. Ms. αὐτῶν.
7. Forte ἐκάθισεν.
8. Colbert. pro προσκαλούμενος.

ὅτι μὴ τῷ πλήθει μόνον ἱκανὰ εἶναι λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεινότερον διακωδωνίζειν ταῦτα βουλομένοις ἀνάλωτα καὶ ἀνεπηρέαστα διαμένειν.

A exponantur; verum etiam pro iis qui enucleatius ea velint excutere, adhuc intenteta integraque manere videantur.

μγʹ. Ἐρώτησις ρϞδʹ.

Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον. δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ, καὶ ἑξῆς.

Ὅτι φησὶν ὁ Παῦλος, οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον· δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται. πῶς οὖν δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται; πῶς [1]; ἐπειδὴ ὁ πρῶτος νόμος Ἰουδαίοις μόνοις ἐδέδοτο, καὶ οὐ τῶν [2] ἄλλων ἀνθρώπων, τῆς αὐτῆς ὑπαρχόντων δημιουργίας καὶ φύσεως· τὸ δὲ εὐαγγέλιον πᾶσιν ὁμοτίμως τοῖς ὁμοφυέσιν. εἰκότως ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη Θεοῦ ἀποκαλύπτεται [3], καὶ καλεῖται δικαιοσύνης εὐαγγέλιον. ἐν τοίνυν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ οὐκ ἦν ἡ κλῆσις δικαία. οὐ γὰρ ὁμοίως πάντας ἐκάλει καὶ ἐφώτιζεν· τοῖς Ἰουδαίοις δὲ μόνοις οὐκ ἦν οὖν δικαία, ἀλλ' οἰκονομική, προπαρασκευάζουσα ὁδὸν τῇ δικαιοσύνῃ. οὐ λέγω ταύτην δικαίαν, κἀκείνην ἄδικον. ἀλλ' ἐκείνην ὁδὸν ταύτης καὶ προκατασκευὴν ταύτης. ὑπελάμβανον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῖς δοθήσεται καὶ μόνοις, ὥσπερ καὶ ὁ νόμος. ἐξέβη δὲ παρ' ἐλπίδας ἡ προσδοκία. διὸ καὶ Δαβὶδ λέγει· ὑπελάβομεν, ὁ Θεὸς, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου. εἶτα, κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου. οὐχὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου μόνου, ἀλλ' ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. καὶ ἵνα δείξῃ, ὅτι τὸ ἐλεῆσαι τὰ πέρατα τῆς γῆς δικαιοσύνης ἐστὶν, ἐπάγει· δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου. ὁ κύριος ἐβασίλευσεν. πῶς ὁ κύριος ἐβασίλευσεν; ἆρ' ὡς πρόσφατον λαβὼν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα; εἰ μὲν γὰρ εἶπεν· ὁ κύριος βασιλεύει, τὴν ἀΐδιον αὐτοῦ ἐρμήνευεν ἐξουσίαν· εἰπὼν δὲ ἐβασίλευσεν, τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ οἰκονομίαν λέγει, δι' ἧς ἡ φύσις ἡμῶν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ διαβόλου, τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου ἀποσεισαμένη, ἐπέγνω πλάστην τὸν ὡς ἀληθῶς βασιλέα, τὸν χορηγὸν τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀναστάσεως. εὐαγγελίζεται τοίνυν ὁ Δαβὶδ τοῖς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὑπὸ [4] τοῦ θανάτου, ὑπὸ τοῦ διαβόλου πάλαι βασιλευομένοις, ὅτι ὁ ζυγὸς ἐκεῖνος συντέτριπται, τὸ κράτος λέλυται, καὶ βασιλεύει πάντων ὁ κύριος, ὡς καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφη· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. πρὶν δὲ ἐβασίλευσεν ἡμῶν ὁ θάνατος καὶ ἡ ἁμαρτία. ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἑξῆς. καὶ ὁ σωτὴρ περὶ τοῦ διαβόλου· καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτοῦ. ὥστε ἐβασίλευσεν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ τοῦ γένους ἡμῶν ὁ σατανᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁμαρτία. λέγει γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος. ὥσπερ γὰρ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἡμῶν σώματι, οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύει διὰ Χριστοῦ. ὁ κύριος ἐβασίλευσεν· πέπαυται τῆς ἁμαρτίας τὸ κράτος, τοῦ θανάτου, τοῦ διαβόλου, οὐκοῦν ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, ἡ φύσις ἡ γηγενὴς, ἥ ποτε πλανωμένη, νῦν δὲ δοξαζομένη, ἥ ποτε ἐν τάφοις, νῦν ἐν θρόνοις. ὅτι φησὶν, οἰκονομίας ἦν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀλλ' οὐκ ἀρεσκείας Θεοῦ, καὶ προηγουμένης εὐδοκίας· καὶ τύποι τῶν μελλόντων καὶ σκιαὶ, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ [5] τὰ πράγματα. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῶν ἄλλα μὲν τὰ σχήματα, ἄλλα δὲ τὰ νοήματα. οἷον· πάντως Θεὸς οὐκ [6] ἀναπαύεται ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ, καὶ κόκκῳ καὶ βύσσῳ. Θεὸς γὰρ ψυχῶν ἀπαιτεῖ καθαρότητα, οὐ σωμάτων ἀν-

XLIII. INTERROGATIO CXCIV.

[a] Non enim erubesco evangelium; justitia enim Dei &c.

I. Paullus ait: *Non enim erubesco evangelium; justitia namque Dei in eo manifestatur*. Quomodo ergo *justitia Dei in eo manifestatur*? Quomodo? Quoniam prima lex Judæis solis data est, & non aliis hominibus qui ejusdem erant & conditus B & naturæ. At evangelium universis ex æquo qui eamdem habebant naturam. Icciro jure in illo justitia Dei manifestatur, vocaturque justitiæ evangelium. In veteri proinde testamento non fuisset justa hæc nuncupatio. Illud enim non omnes vocabat & illuminabat. Pro solis itaque Judæis non fuisset justa, sed œconomica, præparans viam ad justitiam. Non dico hoc testamentum justum, & illud injustum: sed illud viam quamdam ad hoc & præparationem. Judæi argutabantur quod evangelium quoque ipsis solis dandum esset, quemadmodum & Lex. At exspectatio contra spem cecidit. Quamobrem & David ait: *Suscepimus Deus miseri*C*cordiam tuam in medio populi tui*. Et mox: *Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua*. Non *in medio populi tui* dumtaxat; sed *in fines terræ*. Utque ostendat, quod misereri finium terræ ad justitiam pertineat, subjungit: *justitia plena est dextera tua*. [b] *Dominus regnavit*. Quomodo Dominus regnavit? Numnam quasi recens accipiendo regni dignitatem? Si enim dixisset, *Dominus regnat*, æternam illius exposuisset potentiam. At dum dicit *Regnavit*, de œconomia carnis ejus loquitur, per quam natura nostra imperium diaboli, peccati & mortis excutiens, agnovit creatorem ceu vere regem, largitorem incorruptionis, & resurrectionis. Evangelizat itaque David iis qui sub peccati D tyrannide jampridem, sub mortis, sub diaboli, quod jugum illud contritum est, imperium dissolutum, regnatque in omnibus Dominus, ut & ipse post resurrectionem ait: *Data est mihi omnis potestas in cælo & super terra*. Antea vero regnabat in nobis mors & peccatum. *Regnavit namque mors ab Adam usque ad Moysem &c*. Et salvator de diabolo ait: *Quod si satanas satanam ejicit, divisum est regnum illius*. Ergo regnavit ante adventum Christi in genus nostrum satanas, quinetiam & peccatum. Dicit namque iterum Paullus: *Sicut regnavit peccatum in mortali corpore nostro, sic & gratia regnat per Christum*. *Dominus regnavit*. Cessa E vit peccati imperium, mortis, diaboli. Itaque *Exsultet terra*, natura inquam terrigena, quæ olim aberravit, nunc glorificatur: quæ olim in sepulcris, nunc in Thronis. Siquidem ex œconomia erant pleraque in veteri testamento, & non lubitus Dei aut principalis intentionis; sed figuræ futurorum & umbræ, non vero res ipsæ. Porro licet in illis videre alia esse schemata, alia res intellectas. Puta; omnino Deus non acquiescit in hyacintho, purpura, cocco vel bysso. Deus nempe animarum postulat puritatem, non corporum vividos colores aut

[a] Rom. I. 16. seqq. [b] Psalm. XCII. 1.

1. πῶς οὖν .... πῶς, ex Colbert. sunt.
2. Solœcismus, pro τοῖς ἄλλοις &c.
3. Hoc verbum est ex Colb.
4. ὑπὸ ex Colbert.
5. Sic Colb. pro ὁ .... κατὰ.
6. οὐκ abest a Ms.

θη καὶ λαμπρότητα, ἀλλ' ἐν ταῖς σωματικαῖς φαιδρότησι τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν διαγράφει. εἰ γὰρ ταῖς στολαῖς ἐκείναις ὡς ἀληθῶς ἀνεπαύετο, πῶς τὸν Μωϋσῆν πρὸ τοῦ Ααρὼν οὐκ ἐνέδυσεν; ἀλλ' ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐνεδύσατο, ταύτην τοὺς ἱερέας ἠμφίασεν. καὶ Μωσῆς μὲν οὐκ ἐλούσθη ὕδατι, καὶ ἔλουεν. διὰ τί; ἵνα μάθῃς [1], ὅτι οὐκ ἦν ταῦτα προηγούμενα τῷ Θεῷ, ὅτι τῷ τελείῳ πρὸς κόσμον ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι ταῦτα τύπος ἦν ἀρετῆς, ἀλλ' οὐκ ἀρετή. ὅτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φησιν, ἔφερεν ὁ ἀρχιερεὺς τιάραν, διότι τὸν προχειριζόμενον ἁπάντων κεφαλὴν κατὰ κεφαλῆς ἔχειν τὴν ἐξουσίαν ἔδει, καὶ εἰδέναι ὅτι κεφαλὴ τῶν ἄλλων προβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλήν ἐστι, τὸν κοινὸν ἁπάντων δεσπότην καὶ ἐξουσιαστήν. ἀπολελυμένη γὰρ αὐθεντεία καὶ αὐτόνομος, ἀφόρητός [2] ἐστιν καὶ χαλεπή. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ χάριτι οἱ ἀρχιερατεύειν τελούμενοι, τὸ εὐαγγέλιον ἐπὶ κεφαλῆς δέχονται, ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος, ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ εὐαγγελίου τιάραν λαμβάνει, καὶ ὅτι εἰ ἐκ τῶν ἄλλων ἱερουργεῖται κεφαλὴ, ἀλλ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτους [3] τελεῖται τοὺς νόμους, καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν, κρατεῖται τῷ νόμῳ. ἀλλ' ἡ μὲν τιάρα τὴν ἐξουσίαν ἐτύπου, ἥν τι αὐτὸς εἶχεν τοῦ λαοῦ, καὶ ὑφ' ἣν αὐτὸς ἀνεφέρετο τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ πέταλον τὸ χρυσοῦν, ἐν ᾧ τὸ ὄνομα ἐκεκόλαπτο τοῦ Θεοῦ, ἐπέκειτο μὲν τῷ στήθει, φυλακῆς δ' ἐπεῖχε τύπον τῶν ἐν καρδίᾳ κινημάτων. καὶ ὡς δεῖ ταῦτα καταρρυθμίζειν [4] τῇ πρὸς τὸ θεῖον νεύσει καὶ ἀναφορᾷ. ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων σμαράγδου λίθοι δύο, ἔχοντες τὰς ἓξ φυλὰς ἐντεῦθεν, καὶ τὰς ἓξ ἐντεῦθεν. οὗτοι δὲ σύμβολον ἦσαν τῆς ὄψεως τῆς ἀρχιερατικῆς. ἔχει γὰρ ἡ τοῦ σμαράγδου ψῆφος καὶ χλωρότητα εὐπρεπῆ, καὶ καθαρότητα διαυγῆ, κατόπτρου δύναμιν ὑποφαίνουσα. καὶ γὰρ δεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀσκήσει νήφειν, καὶ τὸν βίον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὥσπερ κάτοπτρον παρέχειν. ἐπὶ τὸν ὦμον δὲ ἡ σμάραγδος, ἐπειδὴ πράξεών ἐστιν σημεῖον. ἡ γὰρ πρακτικὴ δύναμις τῶν νόμων ἤρτηται. διὸ καὶ ὁ Θεὸς πρὸς Ἱερουσαλὴμ λέγει· θὲς τὴν καρδίαν σου ἐπὶ τῶν ὤμων σου, θύγατερ ἡ τιμωμένη, ὅτι κύριος κτίζει σε εἰς σωτηρίαν. καὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους εἰς πράξεις ἡ γραφὴ λαμβάνει. ὡς ὅταν λέγει περὶ τοῦ Δαβίδ· καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς. ἐνῆσαν δὲ τῷ λογίῳ, τῷ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ οἱ δώδεκα λίθοι ἐνηρμοσμένοι, τὰς δώδεκα φυλὰς ὑποδηλοῦντες. καὶ ὅρα· ἄνω μὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων μία ἡ φύσις τῶν λίθων, ὁ σμάραγδος· κάτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους οἱ δώδεκα. αἰνιττομένου τοῦ λόγου, ὅτι ἄνωθεν μὲν ἅπαντες ἐκ μιᾶς προήλθομεν φύσεως, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου διαφόροις γνώμαις ἐμερίσθημεν [5]. καὶ τὸ μὲν δίδωσι τῇ γνώμῃ, τὸ δὲ τῇ φύσει. ὑπὸ δὲ κράσπεδον τοῦ ἱερέως, τὸ λεγόμενον λῶμα, ἄνθη ῥόας καὶ ῥοΐσκοι, καὶ κώδωνες ἀπῃώρηντο. καὶ πῶς ἂν εἴη Θεῷ ταῦτα πρῶτον λόγον ἀρέσκοντα; ἀλλ' ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέως ἐφῆκεν ἐξεικονίζεσθαι τὰς ἀρετάς. κάτω ἄνθη καὶ καρποὶ τὰ τῶν ἀρετῶν κατορθώματα, ἅ τινά ἐστιν ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ φιλανθρωπία, καὶ τῶν ἄλλων ὁ σύστοιχος χορός.

Ὅτι φησὶν, μὴ μετάβαλλε ῥήματα Θεοῦ ζῶντος. εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐβαπτίσθης. τί ἀναιρεῖς [6] τὰ ὀνόματα τὰ ζῶντα, καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν, γέννημα λέγων, καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, ὂν ἀεὶ, καὶ μὴ ὂν ἀεί;

A fulgorem; sed in corporeis nitoribus imaginem quodammodo virtutum depingit. Si enim indumentis illis revera delectatus fuisset, quomodo Moysem ante Aaronem non induit? At vestes quas ipse non induit, illis sacerdotes circumvestivit. Moyses non est lautus aqua, sed lavit. Quid ita? ut intelligeres, quia in hæc primario non intendebat Deus, siquidem viro perfecto ad ornatum sufficit virtus: & quia isthæc figuræ virtutis erant, non ipsa virtus. In capite, scriptura dicit, gestabat pontifex tiaram; quia scilicet oportebat ut electus in caput omnium, in capite potestatem haberet, sciretque quod caput ceterorum propositus, ipse quoque sub capite est, communi nempe omnium Domino & B arbitro. Potestas namque dissoluta & effrenis, intollerabilis est atque molesta. Propterea etiam sub Gratia qui pontificio initiantur, evangelium super capite accipiunt, ut qui ordinatur intelligat, se veram evangelii accipere tiaram: & quamvis ex reliquis dedicatur in caput, attamen & ipse illis subjectus est legibus, & dum ceteros regit, regitur a lege. Tiara igitur potestatis indicium erat, quam ipse in populum habebat, & sub qua ipsemet subdebatur Deo. Lamina porro aurea, in qua exculptum erat Dei nomen, imminebat quidem pectori, at custodiæ vicem gerebat motuum cordis, indicans hos ordinandos esse nutu ac relatione ad Deum. In humeris duo lapides smaragdi habentes sex utrin- C que tribuum nomina; hi symbolum erant inspectionis pontificiæ. Lapis enim smaragdi habet & virorem eximium, & limpidam puritatem, quæ speculi vim obtinet. Oportet quippe ut sacerdos in munere suo vigilet, vitamque suam subjectis sibi veluti speculum exhibeat. Smaragdus vero super humero erat, siquidem actionis est signum. Vis namque activa a legibus pendet. Quare etiam Deus ad Jerusalem dicit: [a] *Pone cor tuum super humeris tuis, filia honorata, quoniam Dominus creat te in salutem.* Scriptura namque usurpat manus & humeros ad innuendas actiones, ut cum de David ait: *Et in intellectibus manuum ejus duxavit eos.* Inerant autem Rationali quod ad pectus erat, duode- D cim ordine dispositi lapides, subindicantes duodecim tribus. Attende tu vero: Superne & in humeris unica erat lapidum natura, smaragdus: inferne autem & in pectore, duodecim. Qua ratione innuitur, quod a prima quidem origine universi ex una processimus natura, labente vero tempore variis studiis divisi sumus. Itaque una re studia nostra, altera naturam exhibebat. Ad fimbriam vero sacerdotis, quæ dicitur margo, appensi erant flores mali granati, & parva quædam mala granata, & tintinnabula. At quei fieri potest, ut hæc placuerint Deo ex primaria quadam ratione? Sed in veste sacerdotis permisit ut imaginibus exprimerentur virtutes. Inferne positi flores fructusve officia in- E nuebant virtutum, quæ sunt misericordia, justitia, benignitas, & aliarum similis chorus.

II. *Non * mutes verba Dei viventis.* In patrem & filium & Spiritum sanctum baptizatus es. Cur e medio tollis nomina vivificantia, introducisque nomina excogitata, genimen inquiens, & ingenitum & genitum, exsistens semper, & non exsistens

a Jerem. xxxi. 22.

1. Colbert. pro μὴ δεῖ.
2. Ms. ἀφόριστοι.
3. Colb. pro ὑπὸ αὐτούς.
4. Ms. καθαρμίζειν.
5. Cod. ἐμερίσθησαν.
6. Colb. pro ἂν ἡμᾶς.

* Hæc vel aliud quæsitum respiciunt, vel quod alias accidit, adjunctum in periocha non expressum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

τούτων ἀνέχεται Θεὸς τῶν ματαίων ῥημάτων; ἓν ῥῆμα, ἵνα μεταβάλλῃ προφήτας, ποτὲ ἐκινδύνευσεν ἀπολέσθαι. καὶ βλέπε ῥήματος μικροῦ ἀκριβολογίαν. τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν τινες ἐκάλουν ὑπὸ ἀπειρίας [1] λῆμμα κυρίου. λέγει ὁ Θεὸς διὰ Ἱερεμίου [2] [a]· ἐὰν ἐρωτήσει σε ὁ λαὸς, ἢ ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ προφήτης, καὶ εἴποι σοι, τί τὸ λῆμμα; εἰπὲ αὐτοῖς, ὅτι τὸ λῆμμα κυρίου ὑμεῖς ἐστε· λήψομαι γὰρ ὑμᾶς λῆμμα, καὶ ῥάξω ὑμᾶς, ἵνα μὴ λέγηται λῆμμα. ἓν ῥῆμα ἵνα μὴ μεταποιηθῇ ἀπειλεῖ ὁ Θεός· καὶ σὺ ὁλόκληρον δογμάτων ἀκρίβειαν διαστρέφων νομίζεις διαφυγεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ χεῖρας;

A semper? Hæc patitur Deus vana vocabula? Unum vocabulum, quo vitiarentur prophetæ, olim perire discrimen erat; ac attende unius voculæ sollicite habitam rationem. Oracula prophetarum vocabant quidam ex imperitia * *lemma* Domini. Deus dicit per Jeremiam: [a] *Si interrogabit te populus vel sacerdos, vel propheta, & dixerit tibi, quod lemma? dic illis, vos estis lemma Domini. Accipiam enim vos lemma, & confringam vos, ut non dicatur lemma.* Minitatur Deus, ut ne una vocula immutetur: & tu integram dogmatum præcisionem subvertens, reputas te evasurum manus Dei?

μδʹ. Ἐρώτησις ρϞςʹ.

Εἰς τὸ ῥητόν· εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε· ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα.

XLIV. INTERROGATIO CXCVI.

B

In illud dictum: [b] *Si quis in Christo, nova creatura: vetera transierunt: ecce facta sunt nova omnia.*

ΟΤι φασὶν οἱ Ἑλληνισταὶ, καὶ τὸ Ἰουδαΐζον· τί κομπάζει Παῦλος λέγων· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά· εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις; ἐγὼ γάρ φησι, καινὸν οὐδὲν βλέπω. οὐ γὰρ ἔχεις ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἴδῃς ταῦτα. δεῦρο, καὶ ποιήσω σοι ὀφθαλμοὺς, καὶ ὁράσεις [3]. καὶ σὺ ποιεῖς ὀφθαλμούς; ναί. καὶ δημιουργὸς εἶ; καὶ πάνυ. σὺ ἀπονενόησαι. οὐχί. οὐκοῦν ποιεῖς [4] ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος; οὔ· ἀλλὰ τὸ μεῖζον, τῆς διανοίας. καὶ ποιεῖς μοι ὀφθαλμούς; μάλιστα. οὐ γὰρ ἔχω; C οὐχί. σὺ δὲ ἔχεις; ναί. πῶς, εἰπέ μοι; ὅταν ἀπέλθῃς εἰς ναὸν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ ξόανον γυμνὸν, λίθον ἄφωνον, καὶ εἴπῃς. οὗτος ὁ Θεός ἐστιν, ἆρα ὀφθαλμοὺς ἔχεις; μὴ γὰρ ὄφελός τι τῶν ἔξωθεν ὀφθαλμῶν, τῶν ἔνδον πεπηρωμένων. ὁρᾷς, ὅτι χρείαν ἔχεις, ἵνα ποιήσω σοι ὀφθαλμοὺς, ὥστε τὸν λίθον σε ἰδεῖν λίθον, καὶ τὸ ξύλον, ξύλον; ὀφθαλμοὺς ἔχεις, ὅταν ἴδῃς ξύλον, καὶ προσκυνήσῃς; καὶ λαβὼν ἐγὼ αὐτὸ καύσω, ἆρα ἔχεις ὀφθαλμοὺς τὸ καιόμενον Θεὸν ὀνομάζων; ὅταν τὰ πάθη θεοποιεῖς, ὀφθαλμοὺς ἔχεις; μεθύει ὁ ἄνθρωπος, καὶ περιφέρεται; καὶ καταγελᾶται, καὶ γίνεται ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου ἄλογος· σὺ δὲ λέγεις, ἡ μέθη Θεὸς, ὁ Διόνυσος· ἡ κλοπὴ Θεὸς, ὁ Ἑρμῆς. ὁρᾷς, ὅτι D χρεία σοι ὀφθαλμῶν; ὁ νόμος τὰ πάθη κολάζει· καὶ σὺ ταῦτα ποιῶν οὐκ αἰσθάνῃ. εἰ βούλει δὲ, πρόσχες, ὅπως γέγονε πάντα καινά. κτίσις ἐν τῇ γραφῇ λέγεται, ἡ οὐ μόνον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν· τοῦτο ἔστιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐργάσασθαι. κτίζει καὶ ὅταν τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον καλὸν ἀπεργάσηται. ἐνταῦθα τὸ κτίζειν, ἔστιν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. καὶ ἄκουσον τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐκτισμένη, ἐῤῥυπώθη δὲ τῇ μοιχείᾳ καὶ τῷ φόνῳ, καὶ πρὸς φθορὰν κατεφέρετο, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν, καὶ λέγει· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. οὐχ ὅτι πρότε- E ρον οὐκ εἶχε καρδίαν· οὐδὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς καρδίας λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς κοσμούσης αὐτὴν ἀρίστης πολιτείας· ἰδοὺ τοίνυν, κτίσις λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς οὐσίας διαφθαρείσης εἰς τὸ βέλτιον μεταβολή. οὕτω κτίζεται σώφρων ἡ πόρνη, οὕτως ἐλεήμων ὁ ἅρπαξ, οὕτω μεταβάλλεται εἰς πρόβατον ὁ λύκος, καὶ ὁ ἱέραξ εἰς περιστεράν. δύο κτίσεις, διὰ τοῦ-

I. DIcunt gentiles & Judæi: Quid jactatur Paullus dicens, *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova: Si quis in Christo, nova creatura?* Ego enim, inquiunt, nihil novum video. Nec enim oculos habes, ut hæc videas. Ades, & faciam tibi oculos, & videbis. Tu oculos facis? Næ. Tu conditor es? Omnino. Tu mente non aberras? Minime. Facisne ergo oculos corporis? Minime gentium; sed quod majus est, mentis. Tu mihi oculos facis? Maxime. Non habeo? Nequaquam. Tute vero habes? Utique. Quomodo, dic mihi? Quando templum ingrederis, videsque ibi nudam statuam, lapidem mutum, & ais; Hic Deus est, numnam oculos habes? neque enim externi oculi quidquam prosunt, si interni cæcutiant. Viden', quia opus habes, ut tibi oculos faciam, ut lapidem pro lapide videas, lignum pro ligno? Oculosne habes, quando lignum vides, & adoras? Si accipiam ego illud & comburam, numquid oculos habes dum quod ardet Deum nominas? Quando passiones in censum deorum refers, oculosne habes? Inebriatur homo & vertigine laborat, derideturque, ac pro homine fit brutum; tu vero ais, Ebrietas Deus est, Bacchus: Furtum Deus est, Mercurius. Viden', quod oculis opus habes? Lex vitia punit; & tu hæc te perpetrare non sentis. At si vis attende, quo modo facta sint omnia nova. Creatura in Scripturis dicitur, non modo productio ex non exstantia ad exstantiam, sed etiam mutatio de exstantia in melius. Creavit Deus cælum. Hoc est de non exstante facere. Creat & quando malum hominem bonum facit. Heic creare, est mutatio in melius. Audi quoque David dicentem: cum enim ipse & cor ejus jam creatione exstaret, sed mœchia & cæde coinquinatum fuisset, defereturque in corruptionem, orat Deum & ait: *Cor mundum crea in me, Deus.* Non quod antea cor non haberet, neque de substantia loquitur cordis: sed de genere vitæ, quod ornet cor. Ecce ergo, creatio dicitur non solum productio de non exstantia ad exstantiam; sed etiam substantiæ jam vitiatæ in melius reformatio. Hoc pacto creatur sobria quæ fornicatrix erat; hoc misericors, qui rapax; hoc mutatur in ovem lupus, & accipiter in columbam. Duæ ergo sunt creationes. Propterea & lavacrum, creatio dicitur; lava-

a Jerem, XXIII. 33. *b* II. Cor. V. 17.

1. Ms. ἀπηρίας.
2. Ms. Ἡσαΐου.
3. Colbert. καὶ ὁρᾷς.
4. Idem ποίησον.

* λῆμμα est *acceptio*. Vulgata *Onus*. Estque ab hebr. Nasa, quod *accipere* & *portare* significat.

το ϰ̀ τὸ λουτρὸν, κτίσμα λέγεται· τὸ λουτρὸν λέγω τῆς παλιγγενεσίας. ἀποδυσάμενοι γάρ φησι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδυσάμενοι δὲ τὸν νέον, ἀναγεννώμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντ☉ αὐτόν, ὁρᾷς οὖν, ὅτι ἐστὶ καινὴ κτίσις; τί γάρ μοι ὄφελος, ἐὰν γένηται ὁ οὐρανὸς καινὸς ϰ̀ ἡ γῆ καινή, ἐγὼ δὲ ταῖς ἁμαρτίαις πεπαλαίωμαι; ὁ οὐρανὸς οἶκός ἐστιν, ἐγὼ δὲ ὁ διαιτώμεν☉ ἐν αὐτῷ καὶ νοσῶν. ἐὰν ἰατρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀῤῥωστοῦντος εἰσέλθοι, καὶ τοῦ μὲν οὐδεμίαν πρόνοιαν λάβοι, λευκαίνει δὲ τοὺς τοίχους, ϰ̀ χρυσογραφεῖ τὸν ὄροφον, οὐκ ἂν εἶπες αὐτῷ· ἄνθρωπε, ἀνάστησον τὸν νοσοῦντα; τί τὴν οἰκίαν καλλωπίζεις; βοήθησον τῷ κειμένῳ. καὶ ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἐν ᾧ κατακειμένην εὗρεν τὴν φύσιν μου B νοσοῦσαν, καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἅπαντα δέχεται τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀνακαινίζει ϰ̀ ἀνορθοῖ τὴν φύσιν. τί οὖν τὸν ἰατρὸν μέμφῃ, ὅτι μὴ ταῦτα ἐποίει, τὸν Χριστὸν δὲ πάλιν ὑπὸ μῶμον ποιεῖς, ὅτι ταῦτα ποιεῖ; οὕτω παρῆλθεν τὰ ἀρχαῖα, οὕτω γέγονε τὰ πάντα καινά, οὕτω καινὴ κτίσις. ϰ̀ μυρία ἄν τις τοιαῦτα ἐπισυνάπτῃ.

A crum inquam regenerationis. *Exuentes* enim inquit, *veterem hominem, & induentes novum, qui regeneratus est secundum imaginem creantis eum.* Viden' ergo, quod sit & nova creatio? Quid enim mihi prodest, si fiat cælum novum & terra nova; ego vero peccatis inveterascam? Cælum domus est, ego autem qui in eo habito & ægroto. Si medicus in domum infirmi ingrediatur, ac illius nullam gerat curam, dealbet vero parietes, & auro depingat laquear; an non diceres ei: heus tu! eripe de lecto ægrotantem? quid domum exornas? Jacenti opem fer. Etiam Christus hunc mundum ingressus est, in quo jacentem reperit ægrotantem naturam meam, & pro curatione ejus omne suscepit certamen, B renovatque & erigit naturam. Cur ergo de medico conquereris, quod hoc modo non agebat; Christum vero rursus insimulas, quia hæc præstat? Ita transierunt vetera, ita facta sunt omnia nova. Ita nova est creatura; aliaque innumera id genus, quæ quis adjungere posset,

με'. Ἐρώτησις ρϟζ'.

Διὰ τί ὁ ἀπόστολος, ὅταν περὶ Χριστοῦ διαλέγηται, θάνατον καλεῖ τὸν ἐκείνου θάνατον· ὅταν δὲ περὶ τῆς [1] ἡμῶν, κοίμησιν;

C Τί δήποτε, ὅταν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγηται Παῦλος, θάνατον καλεῖ τὸν ἐκείνου θάνατον, ὅταν δὲ περὶ τῆς ἡμετέρας τελευτῆς, κοίμησιν αὐτὴν, καὶ οὐ θάνατον ὀνομάζει; ϰ̀ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τρίτον μνησθεὶς [2] τῆς τελευτῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐδαμοῦ θάνατον λέγει, ἀλλὰ κοίμησιν τὴν ἀναχώρησιν λέγει· οὐ γὰρ παρέργως ταύτῃ κέχρηται τῶν λέξεων τῇ παρατηρήσει, ἀλλὰ σοφόν τι καὶ μέγα κατασκευάζει. ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ, θάνατον καλεῖ, ἵνα τὸ πάθος πιστώσηται· ἐπὶ δὲ ἡμῶν κοίμησιν, ἵνα τὴν ὀδύνην παραμυθήσηται. ἔνθα μὲν γὰρ παρεχώρησεν ἡ ἀνάστασις, θαῤῥῶν καλεῖ θάνατον· ἔνθα δὲ ἐν ἐλπίσιν ἔτι μένει, κοίμησιν καλεῖ· καὶ διὰ ταύτης παραμυθούμενος ἡμᾶς D τῆς προσηγορίας, ϰ̀ χρηστὰς ἐλπίδας ὑποτείνων ἡμῖν. ὁ γὰρ κοιμώμενος ἀναστήσεται πάντως, ἐπεὶ ϰ̀ θάνατος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ μακροχρόνιος ὕπνος.

XLV. Interrogatio CXCVII.

Cur apostolus quando de Christo loquitur, mortem appellat mortem ejus: quando vero de nobis, dormitionem?

I. Quid quæso! Quando de Christo loquitur Paullus, mortem appellat illius mortem: at quando de obitu nostro, illum dormitionem, non mortem nominat? Etenim in eadem oratione tertio facta mentione finis hominum, nuspiam mortem nominat, sed dormitionem nuncupat decessum eorum. Non enim perfunctorie in hoc usu dictionum perstitit, sed sapiens quid & grande molitur. De Christo igitur mortem vocat, quo passionem stabiliat: de nobis vero dormitionem, quo dolorem consoletur. Ubi enim processit resurrectio, audacter mortem nominat: at ubi in spe adhuc jacet, dormitionem vocat. Et per hanc appellationem D consolatur nos, & bonam spem nobis conciliat. Qui enim dormit, exsurget omnino. Siquidem & mors nihil aliud est, nisi somnus diuturnus.

μϛ'. Ἐρώτησις ρϟθ'.

Τίς ἡ παραβολὴ τοῦ τὴν πατρικὴν οὐσίαν λαβόντος, καὶ εἰς χώραν ἀποδημήσαντ☉ μακράν;

Ὅτι τὸ τάγμα τῶν δικαίων οὐ βούλεται εἰς ἑαυτὸν ἁρπάσαι τὴν ἐξουσίαν τῶν κτισμάτων, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τοῦ σωτῆρος πρόνοιαν θέλει κεῖσθαι τὰ τῆς οἰκονομίας· διὸ καὶ ἡ παραβολὴ τὸν νεώτερον εἰσ- E άγει, λαβόντα τὴν πατρικὴν οὐσίαν, εἰς χώραν ἀποδημῆσαι μακράν. τὸ δὲ μῆκος οὐ σταδίοις διετείνετο, ἀλλὰ τρόποις ἐξετοπίζετο. ϰ̀ γὰρ ὁ ἁμαρτάνων μακρὰν γίνεται Θεοῦ, οὐ τόπῳ ἀλλὰ τρόπῳ. λαβὼν δὲ τὴν οὐσίαν τὴν πατρικὴν ἀπώλεσεν αὐτὴν, ἀσώτως ζῶν. ἔλαβεν ἥλιον εἰς ἀπόλαυσιν, ϰ̀ τὸ δῶρον ὡς Θεὸν προσεκύνησεν. ἔλαβεν πηγὰς εἰς τρυφὴν, ϰ̀ τὸ δῶρον ἐθεοποίησεν. ἠγνόησεν τὸν χαρισάμενον, ϰ̀ τὸ χάρισμα ὑπερεδόξασεν ἡ αὐτὴ κτίσις. ἀλλ' οὐ πᾶσιν ὁμοίως ὁρωμένη πατρικὴ ἡ οὐσία. ἀλλ' ὁ μὲν καλῶς αὐτῇ, ὁ δὲ κακῶς ἀπε-

XLVI. Interrogatio CXCIIX.

Quis est sensus parabolæ ejus qui paternam substantiam accepit, & peregre profectus est?

I. Siquidem justorum cœtus non vult sibi arrogare potestatem in res creatas, sed sub salvatoris providentia vult esse quæ ad œconomiam E pertinent. Propterea etiam parabola adolescentem proponit qui accipit paternam substantiam, peregre proficiscentem. Distantia porro ista non stadiis definiebatur, sed moribus protendebatur. Qui enim peccat longe recedit a Deo, non loco, sed moribus. Cum vero accepisset paternam substantiam, perdidit eam luxuriose vivens. Accepit enim solem in usuram, at donum veluti Deum adoravit. Accepit fontes ad oblectamentum, donumque in deos mutavit. Ignoravit largitorem, & quod largitione accepit superexaltavit ipsamet creatura. At non ab omnibus æque habita paterna substantia. Alius

1. Vel τῶν redundat, vel supplendum τελευτῆς.

2. Ms. μνησθῆς.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 890.

χρήσατο ; τάγμα τοῦτο κἀκεῖνο, εἰ καὶ διάφορον. ὁ εὐσεβὴς τὸ κάλλος ὁρᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους τὸν δημιουργὸν ἀνυμνεῖ. ὄψομαι γάρ φησι τοὺς οὐρανούς, ἔργα τῶν δακτύλων σου. εἶδεν ὁ ἀσεβὴς, καὶ πρὸς μὲν τὸν κτίστην τὴν διάνοιαν οὐ διεβίβασεν· ἐναπομείνας τῷ κάλλει τοῦ οὐρανοῦ, Θεὸν ἐφαντάσθη τὸ δημιούργημα. ὁ εὐσεβεὶς οὐχ ὑβρίζει τὴν κτίσιν, ἀλλὰ [1] τῷ δεσπότῃ τὴν προσκυνήσιν ταμιεύεται· τιμᾷ τὴν κτίσιν, ἀλλ' ὁμόδουλον. οὐκ ἀφαιρῶν δὲ τὸ σέβας τοῦ κτίσαντος περιάπτει τῷ κτίσματι. ἐπαινεῖ τὸ φιλοτέχνημα, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ τεχνίτου δόξαν εἰς ἐκεῖνο περιίστησιν. ὁ δὲ δυσσεβὴς οὐ κακῶς μὲν εἶδεν [2], κακῶς δὲ προσεκύνησεν, καὶ πᾶσαν τὴν τάξιν ἀνέτρεψεν. ὅτι δράκοντα πολλάκις ἡ γραφὴ καλεῖ τὸν διάβολον, καὶ ὄφιν σκολιόν. διὸ καὶ ὁ σωτήρ φησιν· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. καὶ ἵνα μὴ τὰ ἕρποντα ὑπολάβῃς, ἐπήγαγεν· καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. δράκων καὶ ὄφις ὁ διάβολος· οὐχ ὡς ῥίζα κακίας, ὥς φασιν οἱ Μανιχαῖοι, ἀλλ' ὡς κατάρχων τῶν δαιμονίων, καὶ ἀρχηγὸς αὐτοῖς τῆς ἐκπτώσεως γεγονώς.

A bene ea usus est, alius male. Classis hæc & illa, tametsi diversa. Pius enim pulcritudinem videt cæli, & a pulcritudine creatorem celebrat laudibus: *videbo* enim inquit *cælos, opera digitorum tuorum*. Vidit impius, & ad creatorem cogitationes non reflexit: sed hærens in pulcritudine cæli, opificium Deum esse comminiscitur. Pius non afficit injuria creaturam, sed Domino adorationem impendit. Honorat creaturam, sed veluti secum servientem: nec privans cultu creatorem, tribuit illum creaturæ. Laudat artificium, nec tamen artificis gloriam in illud derivat. At vero impius male vidit maleque adoravit, omnemque ordinem subvertit. Draconem sæpe scriptura appellat diabolum, & serpentem tortuosum. B Propterea & salvator ait: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones*. Ac ne serpentia proprie intelligeres, subdit: *Et super omnem potestatem inimici*. Draco & serpens diabolus est. Non tamquam radix malitiæ, ut dicunt Manichæi, sed ut principatum obtinens inter dæmonia, qui illis fuit auctor ruinæ.

1. ἀλλὰ ..... τὴν κτίσιν, ex Colbert.

2. Ms. κακῶς μὲν εἶδεν, ὁ. Potius redundat ὁ ubique ponatur.

Τ Ε Λ Ο Σ.

F I N I S.

SANCTI NOTKERI COGNOMENTO BALBULI MONACHI S. GALLI NOTATIO DE ILLUSTRIBUS INTERPRETIBUS.

ITEM

EJUSDEM

MARTYROLOGIUM.

NOTATIO NOTKERI DE ILLUSTRIBUS VIRIS

Qui ex intentione sacras Scripturas exponebant: aut ex occasione quasdam sententias divinæ auctoritatis explanabant.

Scripta ad SALOMONEM *discipulum suum, postea Constantiensis ecclesiæ episcopum.*

CUM prudens sis, & prudentis nomen heredites, miror te res ineptas appetere: quod tibi quia dissuadere nequeo, quod hortaris aggrediar, prius improperando commonens; quia si me audisses, omnes auctores nostros notissimos haberes. In hoc autem & meæ stultitiæ & tuæ verecundiæ consulendum putavi; ut cum ego utilia possim scribere, & tu optima sis dignus accipere, in talibus ineptiis nomen utriusque sub clausura silentii premeretur. Vide, ne tu nos diffamare velis vilissime.

CAPUT I.

De iis, qui in Genesin, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium *&c. scripserunt.*

SI scire desideras, quid Hebræi historica *Geneseos* explanatione (sentiant), scrutare librum Hieronymi, qui intitulatur *Hebraicarum Quæstionum* juxta Septuaginta dumtaxat Interpretum translationem. Si vero moralitatem requiris, Origeni intende: si disputationem; Augustini duodecim libros [1] peragrare non lasseris. Si defensionem creatoris, & antiquorum patrum contra blasphemias calumniatorum; lege ejusdem Augustini libros duos *adversus Manichæos*, & alios duos *contra Faustum* [2], & XI. XII. XIII. XIV. ipsius *de Civitate Dei*, prophetico spiritu conscriptos. Si creaturarum pulcritudine delectaris, *Hexaemeron* Ambrosii, ut jocularis es, pro ludo relegere consuescas. Si medullas ejusdem libri dulcissima pasci volueris, & ipsius ratione veritatis jocundari cupieris; *Bedam* tenacissima memoria retinere labora. Quod si *excerptum Paterii*, quod de libris beati Gregorii per ordinem singulorum librorum deflorando confecit, umquam reperire potueris, illud tibi ad omnimodam sufficiet sapientiam.

In *Exodum* & in *Leviticum* Homilias *Origenis* mire disputatas ediscere labora. In totum *Heptaticum* septem Augustini *Quæstionum*, & alios sex *Locutionum de diversitate Interpretum*. Et quod præ omnibus utile sibi puto acquirere, *Eugippum* qui ex omnibus libris profundissimi & penetrabilissimi ejusdem Augustini in omnem auctoritatem Scripturæ utilissimum, & valde necessarium volumen collegit: in quo multa mysteria de Genesi, de Exodo, de Levitico, de Numero, de Deuteronomii, Josuæ & Judicum, Samuele & Malachim (libris) & prophetis reserata reperies. Licet *in omnes prophetas* laborantissimus & desudantissimus studioso lectori sufficiat Hieronymus: cujus si volueris esse discipulus, fastidium quod tibi de librorum tædio coaluit, reticere debebis, ut ferventissima lectio fervere congruat discipulo. Hæc de Lege & Prophetis.

CAPUT II.

De his, qui Psalterium, Proverbia, Ecclesiasten, *&* Cantica Canticorum *exposuerunt.*

DE Hagiographis vero in sequenti doceberis, quorum primus est *Psalterium* juxta Circumcisionem. Apud nos vero propter Christum ex eo natum, David est caput omnium prophetarum, in cujus librum plurima multi senserunt. De quibus primus & præcipuus est Origenes apud Græcos, Augustinus apud nos: ex cujus libris Prosper, ut accepimus, Aquitanus episcopus utilissimum volumen studiosis excerpsit, cui multa de aliorum opusculis intexuit; ut statim in principio præfationem de homilia sancti Basilii posuerit. In eumdem librum & Arnobius rhetor sui nobis ingenii monumentum reliquit. In ipsum & Hilarius Pictaviensis episcopus scripsit. In cujus explanationem Cassiodorus senator cum multa disseruerit, in hoc tantum videtur nobis utilis, quod omnem sæcularem sapientiam, id est, schematum & troporum dulcissimam varietatem in eo latere manifestat. Super omnia vero ad intellectum hujus prophetiæ juvat, si quis *Psalterium* quod beatus Hieronymus de Hebraico in Latinum vertit, memoriæ commendare voluerit.

In *Proverbia* Salomonis Hieronymus breves sententias dereliquit, quæ quasi paucissima grana caussa segetum fuere maximarum, quas Beda noster demessuit & collegit.

Scripsit idem Hieronymus in *Ecclesiasten* juxta traditionem LXX. translatorum, hoc est vulgatam interpretationem. Hebræi enim dicunt, eos non amplius interpretatos fuisse quam Moysis quinque libros [3]. Huic ergo expositioni acutissime debes intendere, ut eam ad intellectum modernæ lectionis possis derivare: quia nihil aliud apud Latinorum aliquem super eumdem librum reperies, nisi tantum pauca testimonia in libris beati Gregorii cum expositione posita.

In *Cantica Canticorum* interpretatur sanctus Hieronymus duas Homilias Adamantii; in quarum præfatione hoc præmisit: *Origenes cum in ceteris alios vicerit, in Canticum Canticorum seipsum vicit.*

1. De Genes. ad Litter. 2. Contr. advers. Legis & Proph. 3. V. Fabric. B. Gr. II. 320.

Quam interpretationem quia ipse morte præventus A nobis transferre non potuit ; hanc tibi vicissitudinem nostri laboris & multimodæ servitutis impono, ut si aliquando sumtibus abundaveris, & alicujus hominis latina & græca lingua eruditi amicitia usus fueris, ab eo extorqueas, ut explanationes Latinis & Barbaris pro maximo munere vel præda formosissima transferre non gravetur. Interim lege libellum Justi Lugdunensis episcopi [1] in Epithalamium, brevem quidem verbis, sed spiritualibus plenum sententiis. Quod si Romana facundia barbarorum hominum scripta contemserit, nobis barbaris expositio Bedæ in eumdem librum sufficere debebit. Quem naturarum dispositor Deus, qui quarta die mundanæ creationis solem ab oriente B produxit, in sexta ætate sæculi novum solem ab occidente ad illuminationem totius orbis direxit. Si vero Romanarum etiam deliciarum opipari convivio delectaris, quicquid Gregorius papa dulce super hoc respersum latissime reliquit, idem Beza in brevissimo ferculo avidis glutiendum composuit.

CAPUT III.

De interpretibus libri Sapientiæ, Jesu filii Sirach, Job, Tobiæ, Esdræ, Judith, Esther, Paralipomenon & Machabæorum. [2]

De libro qui *Sapientia Salomonis* inscribitur, C nullius authoris expositionem, nisi tantum per occasionem aliorum librorum pauca testimonia explanata cognovi : quippe qui ab Hebræis penitus respuitur, & apud nostros quasi incertus habetur. Tamen quia priores nostri eum propter utilitatem doctrinæ legere consueverunt, & Judæi eumdem non habent, *Ecclesiasticus* etiam apud nos appellatur. Quod de hoc, id etiam de libro *Jesu filii Sirach* sentias oportet [3] : nisi quod is ab Hebræis & habetur & legitur [4].

Difficillimum librum beati Job prophetæ ab omnibus magistris anterioribus intactum, Apostolicus noster Gregorius ita exposuit, ut super historiæ fundamentum moralitatis construeret ædificium, & ana- D goges imposuerit culmen præstantissimum. Cui libro tam multa de omnibus divinæ authoritatis scriptis testimonia intexuit, & intexta dissolvit, ut hujus occasione vetus & novum testamentum videatur exposuisse. Quod si propter inopiam rei familiaris, vel sæcularium rerum occupationem, vel etiam palatii assiduitatem & militiæ laborem, tibi aspirare non suppetit aut vacare, *Excerptum Ladkeni Hiberniensis* inquire, & post explanationem testimoniorum in medium adductorum, nihil tibi invenies ad plenum intellectum deesse. In diversis etiam locis diversa tum collecta tum excerpta de hoc, & aliis scriptis, si requisieris, invenire poteris, de quibus postea dicetur.

In librum *Tobiæ* & *Esdræ* Beda presbyter aliqua scripsit magis jucucunda quam necessaria, quippe qui simplicem historiam vertere conatus est in allegoriam.

De libro *Judith* & *Esther* & *Paralipomenon* quid dicam, a quibus vel qualiter exponantur, cum etiam ipsa in eis litera non pro auctoritate, sed tantum pro memoria & admiratione habeatur ? Idem de libris Machabæorum suspicari poterit.

CAPUT IV.

Qui Novi Testamenti libros *ex professo interpreati sint*.

De Novo autem Testamento scire debebis, quia licet remotis literæ grossioris integumentis lucidum cunctis ad intelligendum videatur : nusquam tamen periculosius erratur, nisi reverentissima humilitate discatur. Ergo in *Matthæum* Hieronymus tibi sufficiat. In *Marcum* pedissequum Matthæi Beda pedissequus Hieronymi, adeo ut omne, quod ipsum reperit Evangelium, volumen compingeret in unum.

Joannem cælipetam nubivolus Augustinus paribus alis insequutus est. Præter hæc est liber Augustini *de Sermone Domini in monte*, secundum Matthæum. Alius *Quæstionum in totum Evangelium*. Insuper & *Eugippi collectorium*. Præterea homiliæ *Joannis Chrysostomi*, *Origenis*, *Augustini*, *Gregorii maximi*, *Leonis*, *Bedæ*; & *Responsiones Hieronymi ad interrogationes Algasiæ & Denobiæ* [5], si tamen mox Sacerdos futurus dignaris legere libros ad eruditionem feminarum directos. Sed tu juvenculus non dedigneris legere, quod Hieronymus senex dignatus est scribere.

In *Epistola ad Romanos* multa & mira scripsit Origenes, quibus adversarii ejusdem prava quædam inseruerunt : quorum unum [6] sicut nuper tibi in aurem diffudi, ipse in eodem volumine acerrime condemnat.

Ambrosius Mediolanensis episcopus in Evangelium *secundum Lucam*, & in omnes *Epistolas Paulli* breves commentarios reliquit : sed explanationem *ad Hebræos* epistolæ ejus volumini insertam, non eum scripsisse multi contendunt, quod & veritas comprobat. Item Pelagius breves sententiolas in easdem scripsit epistolas.

Hieronymus latissimos tractatus *ad Galatas*, *ad Titum*, *ad Philemonem* dereliquit. Idemque Hieronymus & Augustinus episcopus, prout interrogati fuerant, de diversis *in Apostolum* quæstionibus valde proficuas conscripserunt epistolas.

Super *Actus Apostolorum* lege Bedam presbyterum.

In *Epistolam Joannis* Augustinum : in qua explanatione qui sit Christianus agnosces.

In septem Epistolas, quæ dicuntur *Canonicæ*, interpretationem Bedæ presbyteri require, & ejusdem dilucidationem obscurissimæ visionis potius, quam *Revelationis* beati Joannis : cujus tamen expositionis Augustinum, Hieronymum & Gregorium seminaria esse noveris ; licet idem Beda sæpissime Tychonii Donatistæ se dicat explanationem suo volumini inseruisse : in quo multa quoque Primasii di- E scipuli sancti Augustini dicta posuit, ut facile poterit advertere, qui eosdem tractatores curaverit recitare.

Si glossulas volueris *in totam Scripturam* divinam, sufficit Rabanus Mogonciacensis archiepiscopus.

1. Florebat circa an. Chr. 381.

2. Vide quæ diximus in Proleg. cap. ult. & confer etiam Voisinium in notis ad Pugionem Fidei Raim. Martini.

3. Alicubi ergo saltem *Ecclesiasticus* etiam Sapientiæ librum indicabat, quod nomen Operi Sirachidis tandem ceu proprium adhæsit.

4. Vide Voisinum l. c. & Fabr. B. Gr. II. 729.

5. Al. *Zenobiæ*.

6. Conf. Origeniana Huetii pagg. 243. 253.

CAPUT V.

De iis, qui occasione disputationis propriæ, quasdam sententias divinæ auctoritatis explanaverunt.

HActenus de his Scriptoribus dixisse sufficiat, qui ex intentione sacras Scripturas elucidare conati sunt. Nunc autem de his doceberis, qui ex occasione disputationis propriæ quasdam sententias divinæ auctoritatis explanaverunt. *Augustinus* in libris innumeris quos conscripsit, prout se locorum & rerum obtulerat occasio, omnem pene, immo vero, sanctam Scripturam exposuit. Cujus rei probamenta sunt libri Confessionum ejus numero tredecim. Liber optimus de bono naturæ; de utilitate credendi; Quæstiones de Proverbiis Salomonis, & ceteris Scripturis. Item Enchiridion, hoc est, de fide, spe & caritate, in quibus vel maxime intellectus Scripturarum elucet, ut in aliis mille libris ipsius, sicut ante nos dictum est: *Si Augustinus adest, sufficit ipse tibi.* Speculum ejus require. Quid dicam de *Cassiano*? si tamen aliquando Monachos fastidire desieris, qui in viginti quatuor libris Collationum, quos totidem senioribus Apocalypseos Joannis comparat; ita & propter octo principalium vitiorum occasionem de Lege & Prophetis disputat, ut eum omnia tractanda suscepisse non dubites. Qualiter vero Evangelia & apostolorum scripta differuerit, nullus credere poterit, nisi qui lectioni earumdem Collationum studiosus institerit. Quam tamen doctrinam professionis suæ memor, Patrum sanctitati, non suæ scribit industriæ.

Libri *Isidori* Hispaniensis episcopi Etymologiarum nomine titulati omnimoda te perficiunt scientia. Item Sententiarum ejus utilissimus liber occurrit. Item alius de Patribus veteris & novi testamenti. Item alius de Officiis, & de Ordinibus ecclesiasticis, qui tibi mox Dei gratia futuro sacerdoti maxime sunt necessarii: in quibus omnem rationem, & nomina singularum festivitatum & jejuniorum reperies, ut præco Dei populis futuras stationes prænunciare possis in Keriki [1]. Quia *si non annunciaveris populo, qui speculatoris officium desideras, veneritque gladius, & tulerit eum, ipse iniquitate sua morietur, sangnis autem ejus de manu tua requiretur.*

CAPUT VI.

De libris ornando sacerdotio necessariis, epistolographis &c.

ERgo quia sese obtulit occasio, ut in hoc loco de ministerio quod subiturus es, te attentius instruere debeam, & me imparem tantæ rei agnosco, qui nec vitam propriam custodire, nec quæ aliquantum sentio, idonee valeo proferre; mitto te ad librum beati Gregorii papæ, qui appellatur *Regula pastoralis*, sed meo, immo ut credo, ejus & omnium sapientium judicio melius & verius Speculum nuncupari potuisset: in quo omnis homo se ipsum inveniet quasi depictum, & præcipue episcopi & presbyteri, itaut omnis homo non solum sermones & opera, sed & cogitationes & affectus, quos quisque vel antea vel in ipso sacerdotio conceperit, quasi viventes vel ambulantes ostenderit.

A In quo libro tam multa de novo & veteri Testamento posuit & exposuit, ut si eum memoriæ commendaveris, omnium librorum scientia refertus esse videaris. Ex hoc ergo trutinari debes & examinari, utrum ob animæ tuæ salutem sacerdotium declinare, & eorum periculum quos corrigere nequiveris, fugere; vel propter tui custodiam, quia ministerium ipsum vitiis te subjacere prohibet, & eorum quos convertere poteris lucrum subire debeas vel ambire; licet hoc verbum periculosissimum sit & fœdissimum, nedum etiam in efficientiam apud Christianos veniat, & maxime sacerdotes.

Habes *Eucherium*, nescio utrum ipsum quem B beatissimus Augustinus presbyterum ex Hispania veteri morbo calculi laborantem, per sanctissimum Stephanum in libro vigesimo secundo [2] de Civitate Dei narrat curatum; an alium episcopum vel doctorem, qui multas & utilissimas interpretationes, tropologias, anagoges sacrarum Scripturarum proposuit & dissolvit.

Quid dicam de *Albino* magistro Caroli imperatoris? qui ut tu ipse fateri solitus es, nulli secundus esse voluit, sed in gentilibus & sacris literis omnes superare contendit. Ille talem grammaticam condidit, ut Donatus, Nicomachus, Dositheus, & noster Priscianus in ejus comparatione nihil esse videantur. Sed tibi stulto idem de Dia- C letica, Fide & Spe & Caritate multa disputavit, adeo ut etiam in evangelium Joannis manum mittere præsumeret. Scripsit enim ad amicos plurima, præcipue ad Vitonem [3], Epistolæ vero ejus tibi puerulo cum supercilio scriptæ videntur. Sed ego ita non sentio; quia illa juxta auctoritatem suam, qua omnes post regem potentissimum præcellebat, & loquutus est, & vixit & scripsit.

Commendo epistolas *Hieronymi*, non illius Græci pagani idololatriæ, sed nostri ecclesiastici cultoris veri Dei: in quibus omnem serietatem, miram joculationem, Scripturarum sacrarum explanationem, virginitatis & viduitatis exhortationem, la- D psorum sublevationem, Clericorum & Monachorum ac virginum, immo & fornicariarum insectationem tam vehementem reperies, ut si te ipsum clericum esse memineris, non sit quod Monachis & Sanctimonialibus objicere possis. Sed unam illam ærati, progenitoribus & proximis, indoli & ministerio tuo congruentissimam commendo epistolam ad Nepotianum cognatum Heliodori episcopi, qui futurus post avunculum suum sperabatur episcopus, & subita morte præreptus est: ut secundum talem istitutionem, quali eum instruxit, vivere studeas, & non post matris tuæ consobrinum [4] anhelare ad episcopatum, sed timere & præparare te satagas ad conspectum Dei; quia sicut omnibus, incerta est E tibi hora exitus tui.

CAPUT VII.

De metrorum, hymnorum, epigrammatumque conditoribus.

SI vero etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariæ gentilium fabulæ; sed habes in christianitate prudentissimum *Prudentium* de mundi exordio, de martyribus, de laudibus Dei, de patribus novi & veteri Testamenti dulcissime modulantem, virtutum & vitiorum inter se conflictus tropologica dulcedine suavissime proferentem, contra hæreticos & paganos acerrime pugnantem.

1. Templo Domini, vel Dominico.
2. Cap. VIII. §. 12.
3. Al. *Widonem.*
4. Salomonem, de quo Sammarth. tom. II. p. 544.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

Alcimus [1] vero nomine *Avitus*, licet historiam Geneseos quasi solam assumserit, tamen omnia nostra dulcissimo carmine decantavit, & pulcherrimum librum de Virginitate ad sororem suam descripsit, & alium de Institutione mortalium, pro quo tu legisti Catonianum. Sed quantocius facito tuum esse.

Juvencum & *Sedulium* oratorem, Hymnosque *Ambrosianos* scio quia jam memoriæ commendasti.

Quod si *Scriptores Ecclesiasticos* nosse desideras, inani labore tabescis, cum hodieque & usque in fine sæculi non desint, qui utilia scribere possint. Si tamen *Antiquos Auctores* nosse volueris, lege librum beati Hieronymi de *Illustribus Viris* a sancto Petro usque ad se ipsum, & *Gennadii* Toletani episcopi ab [2] Ambrosio, usque ad eumdem Gennadium. Vale, & aliquando tibi satis sit exhausti. Sed quid tibi aviditatem tuam imputo, cum meam socordiam ipse reprehendo? Modo Deus qui omnia tibi prosperat, *Prosperum* mihi perduxit ad memoriam, cujus epigrammata licet invitus habes in corde descripta. Libros autem ejus de Vita activa & contemplativa nescis adhuc: quos si didiceris & observaveris, ut tandem aliquando aperiam quid jugiter sacerdotii nomine significem, episcopatu dignissimus eris. „Eheu! sed mihi tum quam molliter ossa quiescent.„ Iterum iterumque valeto.

CAPUT VIII.

De libro Consensus Evangelistarum, *&* de Fide ad Petrum *sancti* Augustini [3].

LErnææ paludi, hydrino capiti, seu certe rogo flagranti te comparaverim: quorum singula, aliud quo crebrius obturatur, sæpius erumpit; aliud, succiso uno, mille capitibus pullulascit; aliud quo plura ligna voraverit, amplius voranda desiderat. Ita & tu, cum in uno tibi satisfecero, alia & alia nova & impossibilia debilissimæ cervici subeunda non exhorrescis, non times, non expavescis, non saltem misericordia motus desinis imponere. Apto ergo infirmos humeros gravi sarcinæ: pii provisoris mei est, hac me quandocumque relevare. Quod tamen ita dictum noveris ante Deum, ut si quæ mihi fraterne injungere, & non imperatorie volueris imponere, quoad vivam, ad voluntatem tuam cupio promtissimus esse. Ordinatione Dei, ut credo, non humana voluntate factum est, quod libros sancti *Augustini* de symphonia, ut ipse illis nomen imposuit, vel Anaphonia Evangelistarum, ut adversarii garriunt, incommemoratos reliqui: quatenus de his modo latius aliquid instruere te [4] occasionem capiam.

Primus ergo ex eis non de sui materia, sed de sequentibus nomen accepit: ipse enim, quodcumque ei vocabulum imposueris, omnia supergreditur. Quod si ei galeam vel thoracem veteris ac novi Testamenti nuncupare volueris, hoc nomen ipsi minus idoneum reperies, cum eum contra hæreticos & omnes idololatras, sed & falsos fratres clypeum æreum clavis aureis compactum, & argento purissimo vestitum esse, seu nimium ignitum contra ligna arida, fœnum stipulamque didiceris: vel armamentarium omnimodi generis telorum adversus humanæ spiritualisque nequitiæ cœtum, oculis & experimento probaveris. De sequentibus autem quid loquar? qui ita veritatis ipsius ratione subnixi sunt, ut si eos memoriæ commendaveris, omnibus semper & ubique Evangelii contradictoribus ipse jam filius Evangelii contradicere possis: in quibus & multas sententias cum lucidissimis explanationibus positas invenies. Est etiam alius liber ejusdem Augustini [5] de Fide ad Petrum diaconum ita dispositus, ut si eum firmiter comprehenderis, invictum te adversus omnes hæreses, quæ hactenus exortæ, vel post orituræ sunt, victoremque constituat.

CAPUT IX.

De libris sancti Properi Aquitani.

PUlcherrimo operi *Prosperi* de Promissis & prædictis Dei operam impende; quod ipsum noveris regulam omnium divinarum Scripturarum, quid in his tantum historice factum, quid historice quidem factum, sed quomodo moraliter, vel juxta anagogen sit factum, quid tantummodo futurum, & quid in hoc tempore, quid sub Antichristo, vel post ejus perditionem, quid in futuro sæculo reprobis & electis communiter prædictum, quid solis electis specialiter sit promissum. In quo volumine multa vera etiam ex libris ethnicorum de consummatione sæculi & commutabilium translatione utiliter inserta reperies. Item libris ejusdem de gratia & libero arbitrio acutissime intende, quos ille ex innumeris sancti Augustini, & aliorum Patrum libris, quasi in brevissima tabula, quamdam, vel potius veram cosmographiam depinxit. Quia scilicet homo non juxta philosophos minor est mundo, sed major: cum non homo propter mundum, sed mundus propter hominem sit factus.

CAPUT X.

De iis, qui Vitas *&* passiones Apostolorum, *ac* Martyrum *conscripserunt.*

PRæterea debes agones & victorias sanctorum Martyrum diligentissime perquirere; ut eorum exemplo non tantum illecebras mundi respuere, sed & animam pro Christo ponere, & cruciatus corporis pro nihilo ducere, Dei gratia & sancti Spiritus inhabitatione consuescas; primumque præcipuorum apostolorum Petri & Paulli, Andreæ & Jacobi fratris, Joannis, sed & Jacobi fratris Domini. *Historiis* vero quæ sunt *de Andrea* & *Joanne*, sed & *Passionibus* reliquorum *Apostolorum*, auctoritatem derogat Ecclesia. Quorum tamen passionum *Bartholomæi* verisimillimam, seu certe veracissimam noveris [6]. Historia vero *de Petro & Paullo*, & eorum discipulis *Processo & Martiniano* carcerariis, *Nicomede* presbytero, *Nerreo & Achilleo*, *Marone*, *Victorino*, *Eutycete*, *Marcello*, *Petronella*, *Felicula*, *Domitilla*, *Potentia & Euphrosyna*, pro omnium ædificatione legitur [7]. Sed & liber *Hermæ*, qui *Pastor* inscribitur. Liber autem sub nomine *Clementis* [8] respuitur. Post Apostolos sequitur *passio de sancto Clemente* [9]. Dehinc mirabilis

1. Al. male *Alcuinus*.
2. Hodie incipit ab Jacobo Nisibeno.
3. Hæc serius, sin potius aliena manu addita videantur.
4. Hæc minus cum exordio capitis congruere videntur.
5. Potius Fulgentii Ruspensis.
6. Vide Fabric. B. Græc. tom. IX. pag. 61.
7. De his videsis Act. Sanct. 2. Jul. &c. Tillemont. tom. I. Sigbert. S. E. cap. I.
8. V. Bibl. nostram tom. I. & II.
9. Surius 23. Novembr. Coteler. PP. App. tom. I.

liber *de sancto Alexandro*, *Eventio & Theodulo*, *Hermete*, *Quirino*, & ceteris [1].

CAPUT XI.

De Chronographis *ecclesiasticis*, & Bibliothecariis.

EST & *historia*, quæ dicitur *Ecclesiastica* Eusebii episcopi Cæsariensis, & Hieronymi nostri a Nativitate Domini, non solum omnimodas per orbem terrarum Sanctorum passiones continens; sed & alia quæcumque memoria digna videbantur, usque ad ipsum Hieronymum, qui, quod mihi injunxisti, de paucis, ipse scripsit librum *de Illustribus viris*, omnium a se ipso usque ad sanctum Petrum commemorans quid singuli scriptum reliquerunt. Post quem *Gennadius* Toletanus episcopus alium non dissimilem usque ad semet ipsum composuit. Est & alia historia, quæ *Tripartita* nuncupatur, pro eo quod Cassiodorus Senator Romanus de tribus scriptoribus, Socrate videlicet, Sozomeno & Theodoreto, quæ præcipua videbantur, in unum volumen compingebantur.

Passionem sancti Laurentii [2] si integram & non particulatim reperire quiveris, quanta bella & quot victorias martyrum invenies! Polychronii videlicet Babylonii episcopi de Perside cum Presbyteris & Diaconibus [3]: regulorum quoque Abdon & Sennen, quando etiam non persequutione, sed vastitate per Decium facta Cæsarem, abolita est in illis partibus religio christiana. Qui Romam regressus ibi omnes Christianos, quos invenire posset, diversis pœnis interemit: sed quod moliebatur, Christianum nomen auferre tanta cæde non potuit; quin etiam in Perside, licet multo post tempore, christianitatis cultus per Cyriacum [4] diaconum Romanum est recuperatus, temporibus scilicet Diocletiani Cæsaris & filiorum ejus, Maximini scilicet in Oriente, & Maximiani in Occidente, qui super omnes nostræ fidei fuere persequutores. Sed Ecclesiam super firmitatem fundatam petræ licet concutere, tamen quod præcipue cupierunt, dejicere nequiverunt; sicut neque post eos detestandus apostata Julianus. Quo cælitus interemto, post rigidissimam hiemem verni flores in terra nostra apparere cœperunt, qui prius quasi in theca vel cortice clausi tenebantur. Basilius scilicet Cappadocum episcopus, & fratres ejus mirabiles, Gregorius [5], Athanasius Alexandrinus episcopus, Joannes [6] Constantinopolitanus episcopus. Deserta quoque omnia novos fructus edidere: Paullos quoque & Antonios, Macarios utique & Serapionas, & vigintiquatuor seniores [7], cum infinita multitudine sub eorum umbraculo germinantium.

CAPUT XII.

Ecclesiam Occidentalem sanctorum multitudine Orientali nequaquam inferiorem esse docet. Commendat lectionem Prisciani, Josephi & Hegesippi.

OCcidens etiam ipse licet sero, tandem tamen aliquando in germen erupit. *Martinum* Pannoniis ortum, & non solum Germaniam vel Italiam, seu Gallias sua præsentia illustrantem, sed etiam omnes Orientales, ipsis testibus, claritate luminis superantem. Quos etiam magister ejus, *Hilarius* corporaliter illustrandos adiit. Deo gratias. Credo quia æquiparaverit nostra tarditas eorum prioratum, cum intueor *Ambrosium*, *Hieronymum*, *Augustinum* viventem nostrum, defunctum nostrum; ne sterilis Africa de tanta fecunditate se audeat jactitare: *Maximum*, *Clarum*, *Simplicianum*, *Eusebium*, *Aurelium*, *Severum*, *Severinum*, *Briccium*, *Paullinum Treverensem*, & *Nolanum*, quasi astra simul procedentes. Et circa finem noctis alios multos plures, quorum etiam nomina virtutum sunt præsaga; *Congellos* [8] scilicet, qui interpretantur Fausti; *Columbas*, *Columbanos*, *Gallos*, *Gregorium* quintum [9] nomen *Chrysostomi* Græcis auferentem: *Benedictos*, *Honoratos*, *Libertinos*, *Othmaros*, nostrum & Belgicum.

Ceterum si & Gentilium auctores nosse desideras, *Priscianum* lege. *Josephi* vero Judaici historias, & *Hezesippi* nostri legendas...... Et finem libello impono. Amen. Explicit.

1. Act. SS. Maj. 3.
2. Surius 1 August.
3. Act. SS. XVII. Febr.
4. Ibid. VIII. August.
5. Nyssenus.
6. Chrysostom.
7. Recole supra cap. V.
8. Floruit circ. an. 583.
9. Quintum cui Chrysostomi nomen congruere debeat: quatuor enim sunt sic appellati apud Græcos. Est vero sanctus Gregorius M. & nomen *quintum*, non pertinet ad vocem præcedentem Gregorium, sed ad sequentem *nomen*.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT MARTYROLOGIUM PER ANNI CIRCULUM S. P. N. NOTKERI COGNOMENTO BALBULI MONACHI S. GALLI,

Menſis Januarii habet dies XXXI. Lun. vero XXIX.

* I A. *Calendis Januariis* .

OCtava nativitatis Dominicæ, qua die idem Dominus circumcifus eſt in carne, ſecundum legem Moyſi, & nomen, ut Jeſus vocaretur, accepit, quod vocatum eſt ab Angelo, antequam conciperetur in utero.

Romæ, natalis ſancti Almachii Martyris, qui jubente Alypio urbis Præfecto, cum diceret: *hodie octavæ Dominici diei ſunt, ceſſate a ſuperſtitionibus idolorum ſacrificiiſque pollutis*; a gladiatoribus hac de cauſſa occiſus eſt. Item Romæ, ſanctæ Martinæ virginis & Martyris, quæ ſub Alexandro Imperatore pro fide Chriſti multis tormentorum generibus cruciata, & ad extremum gladio eſt percuſſa. Quæ etiam ferocitatem leonis numine habitantis in ſe Spiritus ſancti mitigavit, & ſimulacra orando deſtruxit, ac multos ad fidem Chriſti convertit. Pro cujus vindicta Imperator impiam vitam ſe ipſum lacerando finivit. Eodem die apud Spoletum Tuſciæ civitatem, paſſio ſancti Concordii Presbyteri Romani de titulo Paſtoris, temporibus Antonini Imperatoris. Qui pro eo quod idolis ſacrificare noluit, a Torquato Comite capitalem ſententiam accepit. Item Romæ via Appia, Coronæ & militum triginta, qui ſub Diocletiano Auguſto pro confeſſione Chriſtianæ fidei martyrio coronari meruerunt. In Cæſarea metropoli Cappadociæ, depoſitio ſancti Baſilii Epiſcopi, qui regulam fratrum & multa alia utilia conſcripſit, & ſuper multa mirabilia quæ fecit, chirographum perditi hominis, quod diabolo fecit, orando recipere meruit, & diem mortis ſuæ propter converſionem Joſeph Hebræi diſtulit, & conſcriptionem cujuſdam nefandi ſceleris etiam defunctus abolevit.

In Africa, natalis ſancti Fulgentii Eccleſiæ Ruſpenſis Epiſcopi, & Confeſſoris. Qui tempore Wandalicæ perſecutionis, ob Catholicam fidem, & eximiam doctrinam, ab Arianis multa perpeſſus, & diu apud Sardiniam exſilio relegatus, tandem ad Eccleſiam ſuam redire permiſſus, & vita & verbo clarus ſancto fine quievit, annum ſui epiſcopatus agens vigeſimum quintum, vitæ autem totius ſexageſimum quintum. Apud Alexandriam, ſanctæ Euphroſynæ virginis, quæ orationibus patris ſui Paphnutii de ſterili matre pergenita, in puerili ætate conſtituta, clam ſe tonderi fecit, & monaſticam vitam expetiit, Smaragdi ſibi nomen imponens. Poſt etiam in concluſione viginti octo annis A in omni ſanctitate perdurans, tacta ægrotationis incommodo, & mortem ſibi adeſſe cognoſcens, manifeſtavit ſe religioſo, & lacrymis multotiens quærenti ſe jam patri. Cujus nomen & converſatio ſub interpretatione caſtiſſimæ apud Romanos celebris habetur.

2 B. *Quarto Nonas Januarii*.

OCtava ſancti Stephani. Romæ Teleſphori Papæ. Qui conſtituit ut ſeptem hebdomadibus ante Paſcha jejunium celebraretur, & in nativitatis Domini nocte Miſſa frequentaretur, & hymnus angelicus, id eſt, *Gloria in excelſis Deo*, canere-B tur. Omni autem reliquo tempore, nullus ante horam tertiam, qua Dominus traditur crucifixus, Miſſam celebrare præſumeret. Hic etiam martyrio coronatus, ſepultus eſt juxta corpus ſancti Petri in Vaticano. In Antiochia Macarii Abbatis. Et in Ponto civitate Tomis, trium fratrum, Argei, Narciſſi, & Marcellini pueri. Item Tomis Phili Epiſcopi. Qui ſub Licinio Cæſare inter tirones comprehenſus, cum nollet militare, cæſus ad mortem, & diu in carcere maceratus, & in cippo miſſus, deinde in mare demerſus, martyrium conſummavit. Cujus corpus ad littus delatum, & a religioſis viris depoſitum, magnis coruſcat virtutibus. Viennæ, depoſitio beati Florentii Epiſcopi. In ter-C ritorio Lugdunenſi, monaſterio Jurenſium, ſancti Eugendi Abbatis: cujus vita virtutibus & miraculis plena refulſit.

3 C. *III. Non. Jan.*

OCtava ſancti Joannis Apoſtoli. Romæ, Anteri Papæ & Martyris, qui viceſimus poſt beatum Petrum duodecim annis rexit Eccleſiam, & Martyrum geſta diligenter exquiſivit. Paſſus eſt ſub Maximiano, & in Cœmiterio Calliſti ſepultus, via Appia. Apud Pariſium, ſanctæ Genofevæ virginis, quæ a beato Germano Antiſiodorenſi Epiſcopo Chriſto dicata, admirandis virtutibus, & mira-D culis late claruit, & uſque octoginta annos in Chriſti ſervitute conſenuit.

* Dies menſis notis numericis nos ipſi ad commoditatem legentium ſignavimus.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

4 D. *II. Non. Jan.*

OCtava Innocentium. Apud Cretam, natalis sancti Titi Apostolorum discipuli. In Africa sanctorum Aquilini, Gemini, [1] Eugentii, Martiani, Quinti, Theodoti, Tryphonis, præclarissimorum Martyrum. Eodem die apud urbem Romam sanctorum Martyrum, Prisci Presbyteri, & Priscilliani Clerici, atque Benedictæ religiosæ feminæ. Qui tempore Juliani impiissimi Augusti gladio martyrium peregerunt. Item apud Romam beatæ Daphrosæ uxoris Fabiani martyris, quæ post damnationem beati viri sui, primum relegata exsilio, deinde ab impio Juliano jussa est capite puniri. Eodem die nativitas Theogenis Martyris, qui sub Licinio Cæsare per Licentium Tribunum passionem complevit. In Hellesponto primum inter quatuor columnas tensus, fustibus cæsus est, deinde in carcerem missus, ut ibi fame interiret. Sed Domini pietate invisibili cibo ibidem per quadraginta dies pastus, in laudibus Dei assidue manebat. Ad ultimum vero in mare missus, martyrizavit. Quem Eutychus & Eustochius & Zoticus tollentes de littore maris, sepelierunt in foro Hellesponti. Ipso die passio Petri agnomine Balsami, qui sub Maximiano Imperatore agente Severo Præside suspensus, & ungulis laceratus, ad extremum vero gladio percussus est, & in Aulona civitate sepultus est. Eodem die passio Luciani Presbyteri & Martyris. Qui missus a Roma prædicare verbum Dei in Galliis, post multorum conversionem ad Christum in eisdem partibus sub Juliano Imperatore capite plexus est. Ad cujus sepulcrum multa ostenduntur miracula, & sanitates plurimæ fiunt.

5 E. *Nonis Januariis.*

VIgilia Theophaniæ. Hierosolymæ, depositio sancti Simeonis Prophetæ, qui Dominum Jesum Christum Spiritus sancti illustratione cognitum, de manibus parentum in ulnas suas accepit, & non solum de eo, sed & de matre ejus futura mystico sermone prænuntiavit.

Apud Antiochiam, depositio sancti Simeonis Monachi, admirandæ virtutis viri. Qui tertio decimo ætatis anno, huic sæculo abrenuntians monasterii claustra expetiit. Ubi mira abstinentia, vix septimo die cibum sibi indulgens: Psalterium intra quatuor menses didicit. Deinde nimia domandi corporis intentione, fune palmitio renes sibi constringens, duriter laniatus est. Inde in quodam puteo se recludens, sed ex eo a fratribus violenter ad monasterium reductus, clam fugiens eremum petiit. Ubi multo commoratus tempore, in columna editiori, sanctitate fervens, se conclusit. Ubi non modo extraneæ mulieri, sed nec propriæ matri se videre permisit. Et usque hodie Basilicam columnæ illius, feminarum nulla ingreditur. Nam quædam mulier veste induta virili ingredi voluit, sed mox ut limen attigit, retrorsum mortua cecidit.

In Africa, Felicis, Secundi, Honorii, Luciani, Candidi, Januarii, Telesphori, Jocundi, Anastasiæ.

6 F. *VIII. Idus Jan.*

EPiphania Domini: quod interpretatur manifestatio. Apud Romanos autem eadem festivitas A Theophania nominatur, ut ex compositione nominis, quod Dei sit apparitio manifestetur. Quo videlicet die Magi, juxta Prophetiam Balaam, cujus successores erant, dicentis: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, & erit Idumæa possessio ejus.* Et iterum: *De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis*, videlicet Ar, quæ nunc Areopolis dicitur; ex visione incognitæ prius stellæ in hora nativitatis Domini in Oriente, id est, domi, Hierosolymam versus conspectæ; in eadem regia civitate ex Prophetia Micheæ de loco nativitatis Christi certius edocti, ducatu ejusdem stellæ in Bethlehem puerum Jesum B cum Maria matre sua invenientes, mysticis muneribus adoratum venerati sunt. Quod licet divino instinctu credatur actitatum, ut gentes quæ in vicinio erant, nativitatis Dominicæ ac propheticæ doctrinæ jam tunc participes fierent, tamen historica ratione, & temporaria Christi dispensatione non caret: ut & Moabitarum duces apud parentes suspecti sibi quondam regis muneribus oblatis gratiam impetrarent, & eadem munera ad peregrinationem Ægyptiam prodessent. Neque enim iidem magi, aut Chaldæi, aut Indi, aut denique Persæ, juxta quosdam fuerunt, & altero vel tertio nativitatis Domini anno eum adorandum venerunt, sed aut Moabitæ & Ammonitæ sive Madianitæ, C sancto Hieronymo id ipsum astipulante, & tertio decimo nativitatis ejus die, non in Jerusalem sublimem sicut putaverunt, sed in Bethlehem humilem studio devotionis invenire, & spirituali remuneratione donari meruerunt.

Eodem die passio sanctæ Macræ virginis, quam cum [2] Ricovarus Præses torqueri, & in ignem præcipitari jussisset, illæsa permansit. Deinde mamillis abscissis, & squalore carceris afflicta, super testas acutissimas, & prunas volutata orans migravit ad Dominum. In Africa Flori, Jocundi, Petri, Marci, Acutii, Januariæ. In Syria, sanctæ Anastasiæ. [3] Medonis, nativitas & ordinatio Episcopatus, ac transitus sancti [4] Melani Episcopi & Confessoris. Cujus corpori superposita in D mediis ignibus illæsa reperta est palla.

7 G. *VII. Id. Januarii.*

RElatio pueri Jesu ex Ægypto. Et nativitas sancti Luciani Antiochenæ Ecclesiæ Presbyteri & Martyris, viri doctissimi atque eloquentissimi, qui Nicomediæ ob Confessionem Christi passus, & in quatuor partes dissectus est. Quibus in singulis lapidibus ligatis, & in mare demersis, alia die Helenopoli Bithyniæ integrum corpus cum ipsis lapidibus inventum honorifice sepultum est. Quam urbem cum prius Drepana vocaretur, in honorem E ejusdem Martyris Constantinus Imperator instaurans, ex nomine matris suæ Helenopolim nuncupavit. Item apud Antiochiam beati Cleri Diaconi, qui ob confessionem Christi septies tortus, & in carcere diu maceratus, ad ultimum decollatus martyrium consummavit.

Passio sanctæ Faustæ virginis, sub Maximiano Imperatore, quæ Evilasium primum palatii, tortorem suum, patientiæ suæ virtute convertit ad fidem, nec non & Præfectum cui jussum est eam torquere. Primum ergo suspensa & ferramentis lacerata, postea bestiis tradita, sed a nulla earum contaminata est. Deinde clavis caput ejus confi-

1. Eugenii. 2. Ristiovarus. 3. Rhedonis. 4. Melanii.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

xum est. Postea in sartaginem pice ferventem A missa, sed non est læsa, sicque cum Evilasio & Præfecto in tormentis constituta, reddidit spiritum. Populi vero Christiani hæc audientes, sepelierunt corpora sanctorum.

8 A. *VI. Id. Januar.*

IN Græcia [1] Proliecti, & Palladii. Neapoli Campaniæ nativitas sancti Severini Episcopi & Confessoris, fratris beatissimi Victorini clarissimi in miraculis viri. Qui & ipse fratris [2] imperator, post multarum virtutum perpetrationem, sanctitate plenus quievit. Sepultus in eo loco ubi priusquam ad Episcopatum vocaretur, abstinentissimus B fuerat conversatus.

In Græcia, Rustici, Timothei, & Jocundi. [3] Mellocia, sancti Luciani, socii beati Dionysii. Item Messiani. Metis, Patientis Episcopi.

9 B. *V. Id. Januar.*

IN Mauritania civitate Cæsariensi, passio sanctæ Martianæ virginis & Martyris. Eodem die apud Antiochiam, sancti Juliani Martyris, & Basilissæ virginis. Qui locupletissimorum cura parentum, pro eo quod erant unici, renitentes & inviti specie tenus in conjugio copulati, sed sanctissimo voto per aliquot annos pariter in virginitate C manentes, monasteria de rebus suis in Antiochiæ municipiis instituerunt, ita multa & frequentia, ut Julianus ad decem millia monachorum pater, Basilissa vero multarum virginum mater exsisteret. Quas ante se ad regnum cælorum præmittens, & ipsa subsequitur. Julianus vero postmodum a Martiano Præside perquiritur. Quo tempore rabies crudelissima, ad persequendum sanctos Dei sub Diocletiano & Maximiano exardescens, multitudinem sacerdotum & ministrorum Ecclesiæ Christi propter immanitatem persecutionis ad eum confugere coegit. Comprehensus itaque cum hac ingenti multitudine, ipse Præsidis audientiæ est reservatus, ceteri servi Dei jussu crudelissimi ducis accenso igne, D eisque apposito, in quo consistebant loco consumti sunt. Ubi ad [4] commodandam pretiosam mortem sanctorum, tertia, sexta, nona, sed & vespertina hora, psallentium Deo chori feruntur auditi. Beatus autem Julianus primum auditus rigidissimis fustibus cæsus est. Cumque cæderetur, unus ministrorum Præsidi necessarius, oculum amisit, quem beato Juliano orante illico recepit, & Christo credens, statim ab insano judice decollatur. Inde beato Juliano ducto ad fanum dæmonum, ad quingenta simulacra comminuta, atque in pulverem sunt redacta. Qui [5] pro hoc in profundissimum & obscurissimum carcerem, cum Celso puero Præsidis filio clauderetur, sed odore suavissimo & lumine E mirifico donaretur, septem fratres & viginti milites, qui ad eos visitandi gratia venerunt, priores igni traditi, posteriores sunt gladio trucidati. Porro Julianus cum Celso puero, & Antonio Presbytero, atque Anastasio diversis pœnis afflicti, & ipsi cum Marcionilla matrona a militibus sunt interemti.

10 C. *IV. Id. Januar.*

NAtivitas beati Nicanoris, [6] unus de primis septem Diaconis apud Cyprum gloriose coronati, ibique venerabiliter sepulti. Apud Thebaidem nativitas sancti Paulli primi eremitæ. Qui a XVI. ætatis suæ anno usque ad XCIII. solus in eremo permansit. Cujus animam inter Apostolorum & Prophetarum choros ad cælum ferri ab angelis Antonius vidit. Romæ Melchiadis Episcopi: qui constituit in Ecclesia a fidelibus nulla ratione in diebus Dominicis jejunandum. [7] Igini Papæ, qui constituit Clerum, & gradus Ecclesiasticos distribuit.

11 D. *III. Id. Januar.*

EDuctio Domini de Ægypto, quæ secundum alios VII. Id. Jan. secundum quosdam Non. Jan. propter multorum dierum profectionem celebratur. Apud Alexandriam SS. Confessorum, Petri, Severi, Leuci.

In Africa, nativitas sancti Salvii Martyris, in cujus natali sanctus Augustinus verbum fecit ad populum Carthagini.

12 E. *Pridie Idus Januar.*

IN Achaja, Cyriaci. In Ægypto, Philoromi. In Arabia, Saturi, qui transiens ante templum cujusdam idoli, cum exsufflasset illud, signans sibi frontem, statim corruit. Quam ob caussam a judice loci decollatus est. Eodem die nativitas sancti Arcadii Martyris, genere & miraculis clari.

13 F. *Idibus Januarii.*

OCtava Theophaniæ. Romæ via [8] Lavinaca, Secundinæ, Coronæ, & militum quadraginta sub Gallieno Imperatore. Pictavis, depositio S. Hilarii Episcopi & Confessoris. Qui sub Constantio Augusto hæretico ob Catholicam fidem quadriennio apud Phrygiam exsilio relegatus est. De quo inter alias virtutes refertur, quod orando mortuum suscitaverit,

14 G. *XIX. Cal. Feb.*

IN Antiochia, Glycerii Diaconi, de antiquis, multa [9] tormenti passi, & in mare demersi.

In Campania Nola civitate, Felicis Presbyteri: cujus Episcopus Maximus cum persecutione territus fugisset in eremum, beatus Felix captus & vinculis astrictus, ante præsidem est adductus & fustibus cæsus. Deinde in equuleo tortus, & in carcere vinculatus, & cocleis ac testulis superpositus: nocte ab angelo Domini confractis catenis, & scissa trabe qua pedes ejus astringebantur, sacerdotem suum requirere jubebatur. Quem cum senio prægravatum, fame consumtum, gelu constrictum, clausis oculis strictisque dentibus semivivum vixque spirantem ægre tandem aliquando reperisset, & non haberet, quid defecto seni porrigeret: ecce subito de sentibus uvam dependere miratus, in os confessoris expressit, & refocillatum, atque humeris impositum ad civitatem perduxit, ac sub tugurio cujusdam viduæ clanculo pavit. Deinde captus & in exsilium trusus, cum multos ibidem per signorum

1. Polyeucti. 2. imitator. 3. Bellovaci. 4. commendandam. 5. Cum pro hoc. 6. unius. 7. Hygini. 8. Lavicana. 9. tormenta.

ostensionem converteret; post inde regressus, cum A iterum ad tormenta quæreretur, sed divina providentia occultatus, apud Nolam multis virtutibus illustrissimus emineret, adeo ut cunctus populus eum sibi pontificem postularent; non consensit, sed alio pro se ordinato, ipse nihilominus per duodecim annos Dei servitio insistens, Dominica die mysteriis confectis migravit ad Christum. Sepultusque est non longe ab urbe Nola, in loco qui dicitur Pincis.

In Spoletana civitate, nativitas Pontiani Martyris: qui passus est temporibus Antonini Imperatoris, sub Fabiano judice. Qui cum nollet idolis sacrificare, jussit eum virgis cædi crudelissime. Deinde nudis pedibus super carbones ardentes ambulare, postea duos ei leones immitti, a quibus cum B nocitus non fuisset, liquefacto plumbo perfusus est: cumque nec in hoc læderetur, capite truncatus est.

15 A. *XVIII. Cal. Febr.*

IN Palæstina depositio Abacuc prophetæ: cujus reliquiæ simul cum ossibus Micheæ Prophetæ temporibus Arcadii & Honorii Augustorum, Domino revelante, repertæ sunt. Item Macarii Abbatis, discipuli sancti Antonii. Item beati Isidori, sanctitate vitæ, fide ac miraculis præclari.

16 B. *XVII. Cal. Febr.*

C

ROmæ via Salaria in cœmiterio Priscillæ, nativitas sancti Marcelli Papæ. Hic fecit cœmiteria via Salaria, & viginti quinque titulos in urbe Roma constituit propter baptismum & pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis, & propter sepulturas martyrum. Qui jubente Maximiano Imperatore primo fustibus cæsus, & a facie ejus quem corripiebat expulsus est. Deinde audiens quod domum sanctæ Lucinæ, (quam ipse proscriptione damnaverat, eo quod de facultatibus suis Christianis donaverit, Ecclesiam faceret, atque in ea missas celebraret, in media civitate jussit in eadem Ecclesia plancas sterni, ad animalia [1] extabuli publici, & eumdem Episcopum ad servitium D animalium deputavit, cum custodia publica. Ubi etiam post multos annos serviendo, indutus amictu cilicino, defunctus est, & conditus aromatibus a Joanne Presbytero & beata Lucina, sepultus est in cœmiterio Priscillæ.

Arelate sancti Honorati Episcopi & Confessoris, cujus inter cetera miracula fertur, quod draconem de Hilarina insula orando fugaverit, & ibidem monasterium fundaverit.

In pago vero Mandensi in Perona monasterio, sancti Fursei Hiberniensis. Qui de hoc sæculo raptus multa mirabilia conspexit, & reversus mortalibus admiranda narravit: ac postmodum in austera districtione demigravit.

E

17 C. *XVI. Cal. Febr.*

IN Ægypto apud Thebaidem, depositio beati Antonii monachi, qui sine ulla scientia litterarum, scripturas divinas, & memoriter audiendo tenuisse, & prudenter cogitando intellexisse, & inimitabilem vitam, ac miraculis claram, a pueritia usque ad decrepitam senectutem duxisse, & multos sanctitatis suæ discipulos reliquisse, toto orbe Christiano prædicatur. Obiit autem in pace sub Imperatore Constantino, anno ætatis suæ CV. & sepultus in eremo a suis discipulis, sicut ipse vivens præceperat, occultatus est. Cujus corpus sub Justiniano Imperatore divina revelatione repertum, Alexandriam delatum est, & in Ecclesia beati Joannis Baptistæ humatum.

Lingonis nativitas sanctorum geminorum Speusippi, [2] Elasippi, & Melasippi. Qui cum essent xxv. annorum, cum avia sua Leonilla, & Jonilla & Neone martyrio coronati sunt, tempore Aureliani Imperatoris. Gemini quidem in una arbore suspensi ligatis manibus, sursum, pedibus vero [3] jusum, ita extenti ut pene putarentur ab ipsa membrorum compage separari. Et post in ignem præcipitati, nec tamen flammis læsi, inter verba orationum simul migraverunt ad Dominum. Jonilla hæc videns confessa est se etiam Christianam, & comprehensa a turbis, a capillis suspensa, ac multis afflicta suppliciis, cum Christum negare noluisset, cum Leonilla est simul gladio peremta. Neon exceptor gestorum & ipse Christo nomen confessus, martyrio coronatus est. Docuit autem & baptizavit geminos hos Benignus Presbyter, quem misit ab Oriente beatus Polycarpus [4] Myrneorum Episcopus, Joannis Apostoli auditor in Galliam cum Andochio compresbytero & Thyrso Diacono. Sepulti sunt autem iidem gemini in secundo miliario ab urbe Lingonensi. Turbon quoque scribens victorias confitentium Dominum, non post multum temporis martyrium perpessus est.

18 D. *XV. Cal. Febr.*

CAthedra sancti Petri Apostoli, qua primum Romæ sedit. Cum enim idem princeps Apostolorum Hierosolymis & in Cæsarea, atque in ceteris civitatibus Judæorum primum prædicasset Evangelium, ad prædicandum postea gentibus missus, venit Antiochiam, ibique fundans Ecclesiam præfuit eidem annis [5] .... Inde quoque pergens Romam venit, secundo Claudii Cæsaris anno, ibique Evangelium instantissime prædicans viginti & quinque annis ejusdem urbis Episcopatum rexit.

Item Romæ nativitas sanctæ Priscæ virginis & Martyris.

In Ponto nativitas sanctorum Martyrum, Moysei & Ammonii: qui cum essent milites, primo ad metalla deputati, novissime vero igni deputati sunt.

19 E. *XIV. Cal. Febr.*

HIerosolymis nativitas sanctarum Marthæ & Mariæ sororum Lazari. In Smyrna sancti Germanici Martyris, ad bestias damnati. In Africa Paulli, Quinti, & plurimorum Martyrum. Carthagine, Picariæ, Piæ, & aliorum triginta octo.

20 F. *XIII. Cal. Febr.*

ROmæ Fabiani Papæ, qui cum viginti quinque annis Ecclesiæ præesset, passus est tempore Decii & in cœmiterio Callisti sepultus. Hic regiones divisit Diaconibus, & fecit ut septem Diacones totidem notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integrum colligerent, & multas fabricas per cœmiteria fieri præcepit. In cujus electione fertur Spiritus sanctus in columbæ specie plurimis apparuisse. Item Romæ eodem die nativitas sancti Sebastiani Martyris, qui in tantum carus erat Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, ut principatum ei primæ cohortis traderent. Quem Diocletianus, ubi Christianum cognovit, nec a fide posse

1. catabuli. 2. Eleusippi & Meleusippi. 3. deorsum. 4. Smyrnæorum. 5. septem. *Baronius.*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

revocari, juſſit ligari in medio campo, quaſi ſignum ad ſagitam, & ſagitari a militibus. Qui cum ſagitis plenus, quaſi hericius ſtaret, putantes eum mortuum, abierunt. Nocte autem veniens quædam mulier, nomine Hirene, tollere corpus, invenit eum viventem, & adduxit eum in domum ſuam, & curam ejus egit. Qui ubi convaluit, multos in fide confortavit. Nec mora ipſis Imperatoribus apparens, eos prout digni erant corripuit. Tunc juſſit eum Diocletianus in Hippodromum palatii duci, & fuſtigari uſque deficeret. Quem mortuum in cloacam maximam miſerunt. Sed ille apparuit in ſomniis ſanctæ matronæ Lucinæ dicens: Juxta circum invenies corpus meum, pendens in unco, & dum levaveris perduces ad Catacumbas, & ſepelias me in crypta juxta veſtigia Apoſtolorum. [1] Qui ipſa nocte cum ſervis veniens totum ita complevit.

Eodem die Romæ ſanctorum Martyrum [2] Marini & Marthæ cum filiis ſuis Audifax & [3] Ambacuc nobilium de Perſide. Qui ad orationem venerant Romam tempore Claudii principis. E quibus poſt toleratos fuſtes, equuleum, ignes, ungues, manuum præciſionem, Martha in nympha necata, ceteri decollati.

21 G. *XII. Cal. Febr.*

Athenis Publii Epiſcopi, qui cum Paullo Apoſtolo in inſulam naufragio ejecto, poſt patris ſui a febribus & dyſenteria curationem, non modicam humanitatem præſtitiſſet, per ejus prædicationem ad Chriſtum converſus, in tantum gratia Dei profecit, ut ab ipſo Apoſtolo Athenienſibus ordinatus Epiſcopus martyrio ſit coronatus.

Romæ, S. Agnetis, quæ ſub præfecto urbis Symphronio, pro eo quod Chriſti & virginitatis amore filium ejus maritum accipere noluiſſet, ad lupanar illuſionis gratia perducta, ac denudata, primum capillis ſuis contecta, deinde cæleſti veſte donata, ipſum præfecti filium ſe impudentius appetentem & ob hoc a diabolo præfocatum, orationis virtute ſuſcitavit. Poſt hæc ignibus injecta, ſed eis merito ſanctitatis ejus exſtinctis, gladio percuſſa eſt. Quæ poſtea parentibus ſuis inter multitudinem virginum auro textis cycladibus indutarum apparens, gloriam Dei, qua fruebatur in cælis, aperta voce prædicabat in terris. In Hiſpaniis civitate Tarracone, nativitas ſanctorum Fructuoſi Epiſcopi, Augurii & Eulogii Diaconorum. Qui tempore Gallieni Imperatoris ſub Æmiliano præſide, primo in carcerem truſi, deinde flammis injecti, exuſtis vinculis, manibus in modum crucis expanſis orantes ut urerentur, obtinuerunt. Et mox quidam e fratribus & filia præſidis quæ aſtabat, viderunt ſanctorum animas ad cælum aſcendere coronatas.

22 A. *XI. Cal. Febr.*

Apud Trecas, paſſio ſancti Patrocli Martyris. In Hiſpaniis nativitas ſancti Vincentii Diaconi & Martyris: qui cum ſancto Valerio Epiſcopo ſuo a Cæſareæ Auguſtana civitate Valentiam uſque gravibus nexus catenis, jubente Datiano perductus eſt: ibique fame & ſqualore carceris diu maceratus, tormentis equulei, & ungularum horrenda laceratione vexatus, etiam grabato ferreo diutiſſime uſtulatus, arvinæ gutis, & crepitante ſale reſperſus eſt. Poſt hæc in teterrimum carcerem truſus, divaricatis in nervo cruribus, ſuper acutiſſima teſtarum fragmenta projectus eſt. Ubi A nocte lux ingens apparuit, & virtute Dei ſolutus Martyr inter angelos, a quibus viſitari meruit, hymnum canebat, ita ut ipſe cuſtos carceris crederet Chriſto. Mane autem facto, cum miſiſſet eum Datianus, & juſſiſſet in lecto molliſſimo reclinari, ut aliquantulum recreatus, acrius denuo torqueretur, infatigabilem ſpiritum Chriſto reddidit. Tunc Datianus corpus ejus in campum projici & feris atque avibus juſſit exponi. Sed mox corvus divinitus ad cuſtodiam ejus datus, non ſolum aves alias arcebat, ſed & immanem lupum a ſancto corpore repulit. Quod cum Datiano nuntiatum eſſet, juſſit eum inſutum culeo in profundum maris cum graviſſimo ſaxi pondere demergi. Sed prius virtute Dei B ſuper undas innatans ad littus delatus, & arenis conditus eſt, quam remiges portum tangere potuiſſent. Inde cum ſe ſanctus martyr cuidam fideli anui revelaſſet, perſecutionis rabie ceſſante, a Chriſtianis reverenter ſublatus, & in eccleſia tumulatus eſt.

Nativitas ſancti Anaſtaſii monachi & Martyris de Perſide. Qui poſt plurima tormenta carceris, verberum, & vinculorum, quæ in Cæſarea Palæſtinæ perpeſſus fuerat a Perſis, poſtremo in Perſide multa pœna afflictus, atque ad ultimum decollatus eſt a rege eorum Choſroe cum aliis ſeptuaginta. Reliquiæ corporis ejus primo Hieroſolymis ad monaſterium, deinde Romam delatæ venerantur in monaſtrio beati Apoſtoli Paulli, quod dicitur ad C Aquas Salvias. Ipſo die in Galliis civitate Ebreduno ſanctorum martyrum Vincentii, Orontii, & Victoris.

23 B. *X. Cal. Febr.*

Nativitas ſancti Parmenæ Diaconi de ſeptem primis. Qui traditus gratiæ Dei a fratribus, injunctum officium prædicationis plena fide conſummavit, & martyrii palmam adeptus Philippis quievit. Romæ, Emerentianæ virginis Chriſti & martyris, quæ erat conlactanea ſanctæ Agnetis, & dum oraret ad ſepulcrum ejus, ac ſimul orantes a gentilium læſione defenderet, lapidata eſt ab eis. D In Mauritania civitate Neocæſarea, nativitas ſancti Severiani & Aquilæ uxoris ejus ignibus combuſtorum.

24 C. *IX. Cal. Febr.*

Nativitas ſancti Timothei diſcipuli beati Paulli Apoſtoli. Qui apud Epheſum a beato Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, poſt multos pro Chriſto agones dormivit. Cujus corpus cum reliquiis beati Andreæ & Lucæ viceſimo anno Conſtantinopolim tranſlatum eſt. Apud Antiochiam ſancti Babylæ Epiſcopi cum tribus parvulis. Qui ſub [4] . . . . . poſteaquam frequenter paſſionibus ſuis cruciatibus glorificaverat Dominum, glorioſæ vitæ finem eſt E ſortitus in vinculis, & non longe a Caſtalio fonte ſepultus. Apollinem in ipſo celeberrimo oraculorum ſuorum loco damnavit ſilentio.

In Neocæſarea civitate, nativitas ſanctorum Martyrum Mardonii, Muſonii, Eugenii, Marcelli, qui omnes igni traditi ſunt, & reliquiæ eorum in Axum fluvium diſperſæ.

25 D. *VIII. Cal. Febr.*

Romæ tranſlatio ſancti Paulli Apoſtoli, & converſio ejus apud Damaſcum, & ibidem nativitas S. Ananiæ, qui eumdem Paullum baptizavit. Alibi nativitas S. Projecti Martyris.

1. Quæ. 2. Marii. 3. Abachum. 4. Decio, *Baronius*.

Constantinopoli Gregorii Theologi. Apud Gabalen civitatem sancti Severiani Episcopi, admirandæ sanctitatis & doctrinæ viri.

26 E. VII. Cal. Febr.

NAtivitas sancti Polycarpi, qui beati Joannis Apostoli discipulus, & ab eo Smyrnæ Episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Postea vero regnante Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ sedente Proconsule, & universo populo in amphitheatro adversus eum conclamante, igni traditus est. Sed flamma in modum cameræ curvata, specie quasi veli navis vento sinuati, supra corpus Martyris stetit. Quod corpus in medio positum, non erat ut caro ardens, sed tamquam si aurum aut argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus suis circumstantes hauserunt, tamquam turis incensi, vel pretiosissimi fragrantis unguenti. Ad ultimum videntes sceleris ministri, corpus igne non posse consumi, jusserunt propius accedere confectores, & corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profusus est sanguis, ut restingueret rogum. Cum quo & alii duodecim ex Philadelphia venientes, apud præfatam urbem martyrio consumati sunt. Tunc etiam Germanicus athleta Christi insignis, ad bestias damnatus, & ultro ad devorationem sui provocans, veloci morte coronam adeptus est vitæ æternæ.

Eodem die sanctorum Martyrum, Theogenis cum aliis triginta sex. Item apud Biturigas, beati Sulpitii Episcopi & Confessoris.

27 F. VI. Cal. Febr.

IN Africa, nativitas S. Juliani, Vincentiæ & aliorum triginta duorum. Nativitas S. Joannis Episcopi Constantinopolitani, qui pro mira & pretiosissima doctrina Chrysostomus appellatur, quod latine interpretatur, oris aurei, vel os aureum habens. Qui per multos agones vitam promeruit sempiternam. Item Marii Abbatis monasterii Badocensis, vita & virtutibus clari. In Bethlehem Judæ, dormitio Paullæ, matris [1] Eustochiæ virginis Christi. Quæ cum esset ex nobilissimo genere Senatorum Romæ, abrenuntians sæculo, & opibus suis in pauperes erogatis, Christi consecuta est paupertatem, & apud præfatum oppidum, Dominica nativitate gloriosum, monasterii virginalis exstitit mater. Cujus vitam virtutibus admirandam, sanctus Hieronymus scribens, testatur eam longe coronatam esse martyrio. Ejusdemque petitionibus annuens, confecit plurima opuscula.

28 G. V. Cal. Febr.

OCtava S. Agnæ, vel juxta quosdam natalis [2] Genuinus.

In civitate Apollonia, Leucii, Thyrsi, Gallinici, Martyrum. Qui temporibus Imperatoris Decii sub Præsidibus Cymbricio, Sylvano, & Baudo, diversis tormentorum generibus excruciati, primus & ultimus abscissione capitis, medius cælesti voce evocatus spiritum reddens, martyria consummaverunt in Græcia.

A Eodem die apud Alexandriam beati Cyrilli Episcopi, qui Catholicæ fidei præclarissimus exstitit propugnator.

In monasterio [3] Reomanensi, [4] Hicanis Presbyteri viri Dei.

29 A. IV. Cal. Febr.

ROmæ nativitas Papiæ & Mauri militum tempore Diocletiani: qui constantiam videntes Saturnini & Sisinnii Martyrum, conversi sunt ad fidem. Statimque jussum est a Laodicio Præfecto urbis, ut os eorum, quo Christum confitebantur, lapidibus contunderetur, & [5] retunderentur in car- B cerem, ubi erant baptizati ab Marcello Papa. Quos post dies duodecim eductos, jussit sterni in viam & fustibus cædi. Deinde levatos de terra plumbatis cædi, donec expirarent. Quorum corpora colligens noctu Joannes Presbyter sepelivit via Nomentana, ad nymphas beati Petri, ubi baptizabat. Scriptum in gestis beati Papæ Marcelli. Eodem die Treviris depositio beati Valerii Episcopi, discipuli sancti Petri Apostoli.

30 B. III. Cal. Febr.

APud Antiochiam passio sancti Hippolyti, qui [6] Novato schismate aliquantulum deceptus, ope- C rante gratia Christi correctus, ad caritatem Ecclesiæ rediit. Pro qua & in qua postea illustre martyrium consummavit. Jerosolymis depositio beatissimi Matthiæ Episcopi, de quo mira & plena fide gesta narrantur. Qui octavus post Jacobum rexit Ecclesiam, & multa pro Christo perpessus, ultimo in pace vitam finivit.

Item beati Alexandri. Hic Deciana persecutione pro confessione fidei judiciis sistitur, & vinculis carceris traditur. Quique cum longævæ ætatis veneranda canicie præfulgeret, postquam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificaverat Dominum, de vinculis ad tribunalia, & a tribunalibus revocaretur ad vincula, inter ipsa vicissim sibi succe- D dentia tormenta, bono fine quievit.

Item in Malbodio monasterio, nativitas Adelgundæ virginis: quæ temporibus Dagoberti regis Francorum ex nobili genere progenita, virginitatis propositum elegit, & in quo permansit. Sæpiusque illi angelica visio revelata fuit, exhortans eam ut in proposito permaneret. Novissime vero cum magna claritate cælestis luminis ad vitam migravit æternam.

31 C. Pridie Cal. Febr.

APud Alexandriam nativitas S. Metrani Martyris: quem pagani correptum jubent impia E verba proferre. Quod illo recusante, omne corpus ejus fustibus colliserunt. Vultumque & oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus expulerunt. Ibique quod in eo supererat spiritus, lapidibus ejecerunt. Item Alexandriæ, Tarsitii, Zotici & Ammonii. In Africa Victoris, Publii, Saturnini & Polycarpi. Item Thyrsi, Gelasii, & Gallinici. Eodem die apud [7] Trientinam urbem, beati Vigilii Episcopi & Martyris.

1. Eustochii. 2. Geminus. 3. Remensi. 4. Joannis.
5. retruderentur. 6. Novati. 7. Tridentinam.

Mensis Februarii habet dies xxviii. Lun. xxix. In anno vero bissextili xxx.

1 D. *Cal. Febr.*

Apud Antiochiam, S. Ignatii Episcopi & Martyris. In Græcia, Polycarpi Episcopi. Ravennæ, S. Severi Episcopi. Apud Smyrnam, nativitas S. Pionii Martyris, qui persecutione [1] Antonii Veri, post insuperabilem responsionum constantiam, & squalorem carceris, ubi multos fratrum ad martyrium suis exhortationibus roboravit, ad ultimum cruciatibus multis vexatus, clavis confixus, & ardenti rogo superpositus, beatum pro Christo sortitus est finem. Passi sunt cum eo alii quindecim.

Eodem die beati Effrem, Edessenæ Ecclesiæ Diaconi. In Hybernia nativitas sanctæ Brigittæ virginis, quæ magnorum meritorum & sanctitatis esse prædicatur, adeo ut cum lignum altaris in testimonium virginitatis suæ tetigisset, viride sit effectum.

Eodem die S. Paulli Episcopi civitatis Tricassinæ; cujus & vita virtutibus claruit, & mors pretiosa miraculis commendatur.

2 E. *IV. Non. Feb.*

Hypapante Domini: vel purificatio beatæ Mariæ, quando Dominum Jesum cum hostiis secundum legem præsentavit in templo, & ipsum esse Christum Simeon & Anna in Spiritu sancto cognoverunt, & exspectantibus redemtionem Hierusalem prædicaverunt. Apud Cæsaream nativitas beatissimi Cornelii Centurionis. Cui cum preces & eleemosynæ suæ Deo acceptæ ab angelo nuntiarentur, mox ex admonitione ejusdem angeli, ad sanctum Petrum Apostolum legatos direxit, ut ad salvationem subvenire dignaretur. Qui visione cælitus delata edoctus, ne immunditiam gentilium abhorreret, ad eum properans, & de fide Jesu Christi in auribus gentium disputans, ac Spiritum sanctum ex dono linguarum eos accepisse non dubitans, eos jussit baptizari, post conversionem multorum millium ex Judæis, has primas ex gentilibus primitias Deo consecrans. Qui Cornelius relicta militia, apud præfatam urbem Episcopi honore sublimatus quievit.

Romæ sancti Aproniani commentariensis, qui a Sisinnio Diacono Marcelli Papæ baptizatus, a Laodicio Præfecto urbis capite truncatus est, temporibus Maximiani Augusti. Item Romæ foro [2] Symphronii, via Flaminia milliario ab urbe CLXIII. Laurentii, Hippolyti, & nativitas sancti Fortunati. In Africa Victoris, Maurini, Honorati, Urbani, Hilarii, Perpetui, Juliani, Privatulæ, & aliorum septuaginta quatuor. Aurelianis, depositio B. Flosculi Episcopi & Confessoris, & Sichariæ virginis.

3 F. *III. Non. Feb.*

In Sestabia civitate Cappadociæ, passio S. Martyris Christi Blasii Episcopi, qui sub Agricolao Præside capite truncatus est, cum duobus puerulis filiis unius mulieris, de illis septem, quæ per prædicationem ejus confortatæ, sub eodem Præside martyrizaverunt. In Africa beati Celerini A Diaconi & Confessoris, & sanctorum Martyrum Celerinæ aviæ ejus, & Laurentini patrui, & Ignatii avunculi ipsius. Lugduni depositio S. Lupicini Episcopi.

4 G. *Pridie Non. Feb.*

In foro [3] Symphronii nativitas sanctorum Gemini, Gelasii, [4] Manni, [5] Aquilini & Donati. In civitate Ægypti, quæ appellatur [6] Thynius passio beati Phileæ ejusdem urbis Episcopi, & Philoromi tribuni militum Romanorum: qui constantiam Episcopi admiratus, & eam laudibus prosecutus, pariter cum eo capite plexus est. Cum B quibus etiam innumera multitudo fidelium ex eadem urbe pastoris sui vestigia sequens, persecutione martyrio coronata est.

5 A. *Non. Febr.*

In civitate Patris, ordinatio Episcopatus S. Andreæ Apostoli. In Sicilia urbe Catina, passio S. Agathæ virginis sub Decio Imperatore, Proconsule Quintiano. Quæ post alapas & carcerem, post equuleum & tortiones, post mamillarum abscissionem, sed a Domino sanationem, post volutationem in testulis & carbonibus, tandem in carcere consummata est. Viennæ beati C Aviti Episcopi. Cujus fide & industria atque admirabili doctrina, tempore Gundebaldi regis, ab infestatione Arianæ hæreseos Galliæ defensæ sunt.

6 B. *VIII. Id. Febr.*

Romæ via Appia in ejusdem cœmiterio passio S. Soteris virginis & Martyris. Apud Cæsaream Cappadociæ, nativitas S. Dorotheæ virginis. Quæ cum duabus sororibus Christe & Caliste, quæ a fide nuper apostatabant vitæ doloribus, commendata esset, ut eam averterent a Christo, ipsas iterum convertit ad Christum. Ita ut a Præfecto in cupam ferventem missæ, ad martyrii D palmam pervenerint. Postea vero ipsa sub Sapricio provinciæ ipsius Præside, primum equulei extensione vexata, dein palmis diutissime cæsa, ad ultimum capitali sententia punita est. Cumque egrediens de prætorio duceretur ad mortem, Theophilus quidam Scholasticus ait ad eam: *Eja tu Sponsa Christi, mitte mihi mala de paradiso Christi tui.* Quæ statim promisit se esse missuram. Ubi ergo ventum est ad locum, in quo jugulanda erat, [7] pauper oratione facta, protulit orarium suum, & vocato ad se quodam puerulo annorum sex, misit Theophilo, dicens: *Dic ei: Dorothea ancilla Dei mittit tibi mala de paradiso Christi sui.* Accipiens ille & gratias agens quod petitionem ejus E impleisset, cœpit sibi faciem tergere. Tantaque repente suavitate perfusus est, ut tota mente mutatus cum grandi exsultatione, & clara voce sæpius replicaret: *Benedictum nomen Domini Jesu Christi.* Ob quam confessionem mox & ipse tentus ac suspensus in equuleo tanta crudelitate tortus est, ut omnes circumstantes exhorrescerent. Novissime vero cæso capite martyrium consummavit.

Eodem die nativitas Antholiani, qui apud ur-

1. Antonini. 2. Sempronii. 3. Sempronii. 4. Magni. 5. Aquili. 6. Thmuis. 7. parumper.

bem Arvernam martyrio coronatus. In Gallia civitate [1] Aderato, depositio sancti Vedasti Episcopi & Confessoris. In Hellone monasterio, depositio sancti Amandi Episcopi & Confessoris.

7 C. *VII. Id. Febr.*

IN Britanniis, sancti Moyseis vel Moysis venerabilis Episcopi. Qui primo quidem in eremo vitam solitariam ducens, meritis & virtutibus ac signis quæ faciebat per illum Dominus, magnifice innotuerat. Quique postea petente Mauvia Saracenorum regina, Episcopus illius gentis factus, fidei Catholicæ custodivit intemerata consortia, & gentem cui datus fuerat Episcopus, ex grandi parte ad fidem Christi convertit. Sicque in pace perfectus in virtutibus quievit.

8 D. *VI. Id. Febr.*

IN Armenia minore, nativitas sanctorum Dionysii, Æmiliani & Sebastiani. Eodem die apud Alexandriam nativitas sanctæ Cointhæ Martyris, quam pagani correptam ad idola perducentes adorare cogebant. Quod cum illa exsecrans recusaret, vincula pedibus ejus innectentes, & per plateas totius civitatis eam trahentes, horrendo supplicio discerpserunt. Romæ depositio sancti Paulli Episcopi, & Julii Papæ.

9 E. *V. Id. Febr.*

SUevo apud Cyprum nativitas Alexandri & Ammonis. Item Ammonis & aliorum triginta septem. Alexandriæ, Apolloniæ virginis. Cui persecutores omnes dentes excusserunt: deinde constructo ac succenso rogo, cum comminarentur, vivam se eos esse incensuros, nisi cum eis impia verba proferet, illa paullum quid intra semet ipsam deliberans, repente se de manibus impiorum proripit, & in ignem quem minabantur, sponte prosilivit.

10 F. *IV. Id. Febr.*

ROmæ nativitas sanctorum Martyrum Zotici, Hireni, Jacinthi & Amantii. Item Romæ via Lavicana, militum decem.

Eodem die in Oriente sanctæ Söteris virginis, quæ graviter & diutissime alapis cæsa, cum cetera quoque pœnarum genera vicisset, gladio martyrium consummavit. In Campania, sancti Sylvani Episcopi & Confessoris. In Bethlehem civitate Judæ sub Herode rege: passio sanctorum Andreæ & Aporii. Sanctonis civitate depositio sancti Trojani Episcopi & Confessoris. Et Baldegundis Abbatissæ. Eodem die depositio sanctæ Scholasticæ virginis, cujus animam frater ejus sanctus Benedictus Abbas, vidit in columbæ specie cælos petere. Quod fratribus matutinorum hymnis expletis intimavit, & Deo gratias inde retulit.

11 G. *III. Id. Febr.*

ROmæ Calocerii & Parthenii. In Apamia Pæonis & Eufraxii. Apud Lugdunum Desiderii Episcopi & Martyris, qui beatus vir passus quidem est in Prisciniaco villa, territorio Lugdunensi, x. Kal. Junii. Translatus est autem Viennam in civitatem sui Episcopatus.

1. Atrebato.

11 G. *III. Id. Febr.*

ALexandriæ, depositio sanctæ Euphrosynæ, quæ in monasterio mira virtute abstinentiæ & miraculis etiam claruit.

12 A. *Pridie Id. Febr.*

IN Hispaniis civitate Barcillone, nativitas sanctæ Eulaliæ virginis & Martyris: quæ passa est tempore Diocletiani Imperatoris sub Præfecto Hispaniarum Datiano. Quando sub eodem apud Barcillonem sanctum Cucufatem, & apud Gerundam sanctum Felicem, gloriosas constat martyrii accepisse coronas. In Africa passio sancti Damiani militis. Alexandriæ, Modesti & Ammonii infantum. Romæ Gregorii Papæ secundi. Qui rexit Ecclesiam sedecim annis, Leonis & Constantii Imperatorum temporibus. Qui vir castus, & in divinis scripturis eruditus, in Germaniam per Bonifacium Episcopum verbum salutis prædicavit. Idemque, ut in quadragesimali tempore, quinta feria jejunium atque Missarum celebratio fieret, quod non agebatur, instituit.

13 B. *Idibus Febr.*

APud Antiochiam nativitas sancti Agabi Prophetæ. De quo in Actibus Apostolorum refertur, quod & magnam famem & passionem Paulli Apostoli prædixerit. In Militena Armeniæ civitate, sancti Polyeucti Martyris, qui latine interpretatur, multum orans. Lugduni depositio sancti Stephani Episcopi.

14 C. *XVI. Cal. Martii.*

ROmæ nativitas sancti Valentini Presbyteri: qui post multam sanitatum & doctrinæ insignia fustibus cæsus, & sic decollatus est sub Claudio Cæsare. Eodem die Romæ passio sancti Valentini Interamnensis Episcopi. Qui tentus a paganis ac virgis cæsus, & post diuturnam cædem custodiæ mancipatus, cum superari non posset, mediæ noctis silentio, ejectus de carcere, decollatus est, jussione furiosi Placidi urbis Præfecti. Quem cum discipuli ejus Proculus, Ephebus & Apollonius ad civitatem suam retulissent, & hoc Consulari Leontio nuntiatum fuisset, jussit eos capite cædi. Qui non sunt longe a corpore S. Valentini sepulti. Item Romæ via Ardeatina, Feliculæ, Vitalis, Zenonis. In Egea civitate, S. Juliani. Apud Alexandriam nativitas sanctorum Martyrum Bussi, Antonii, Protolici, qui in mare mersi sunt. Item Cyrionis Presbyteri, Moyseos, Basiani Lectoris, Agathonis Exorcistæ, qui omnes igni combusti sunt. Item Dionysii & Ammonii decollatorum.

15 D. *XV. Cal. Mart.*

ROmæ, Cratonis Martyris. Qui cum haberet filium Chæremonem nomine, qui inciderat in ægritudinem gravissimam, ad eumque sanandum beatum Valentinum Interamnensem Episcopum evocasset, eidemque ipsum sub tali conditione obtulisset, ut si puer sanaretur, ipse cum omni domo sua fieret Christianus, sanato puero, ipse quod pro-

1. Soli.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

miserat implevit: atque cum uxore & universa domo baptizatus, non post multos dies martyrio consummatus est.

Interamnis sanctæ [1] Agapæ virginis. In Brixia, Faustini Martyris. In Antiochia, Josephi Diaconi. Apud Sebasten civitatem, passio S. Blasii Episcopi. Qui multorum patrator miraculorum sub Præside Agricolao post diutinam cæsionem, post carcerem, atque inde suspensionem in ligno, ubi pectinibus ferreis carnes ejus disruptæ sunt; post iterum teterrimum carcerem, post demersionem in lacum, unde supernatans salvus exivit: jubente iniquissimo judice capite ad extremum cum duobus pueris truncatur, felicia regna una cum ipsis ingressus. Ipso autem adhuc agonizante, septem mulieres beatissimæ, quæ guttas sanguinis ejus profluentes de beatissimis plagis corporis ipsius colligebant, deprehensæ quod essent Christianæ, post caminum ignis, ubi plumbo superinfusæ sunt, post pectines ferreos, quibus carnes earum disruptæ, post æreas tunicas excandentes; novissime data sententia gladio percussæ, datoque pretio sanguinis, vitam merebantur æternam.

16 E. *XIV. Cal. Mart.*

NAtivitas S. Onesimi, pro quo B. Paullus Apostolus Philemoni familiares litteras mittit. Quem idem beatus Apostolus Episcopum ordinans eique prædicationis verbum committens, apud Ephesiorum civitatem reliquit. Cui Episcopus post beatum Timotheum, & ipse præsedit. Qui Romam perductus, atque ibi pro fide Christi lapidatus, sepultus est ibi primum Christi Martyr. Inde ad loca ubi fuerat ordinatus Episcopus, corpus ejus delatum.

In Cumis nativitas S. Julianæ virginis. Quæ temporibus Maximiani Imperatoris, primo a patre suo Africano cæsa, & graviter cruciata est: deinde & a præfecto Eleusio quem sponsum habuerat, nuda virgis cæsa, & a capillis suspensa, & plumbo soluto a capite perfusa, & rursum in carcerem recepta, ubi palam cum diabolo conflixit, & rursum evocata, rotarum tormenta, flammas ignium, ollam ferventem superavit, ac decollatione capitis martyrium consummavit. Quæ passa est quidem in Nicomedia, sed post paucum tempus, Deo disponente, in Campaniam translata. Eodem die in Ægypto, Juliani, cum aliis numero quinque millibus. In Hispania civitate Barcillone, S. Cucufatis Martyris. In Africa sancti Maximi. Item Secundæ, [2] Sauli.

17 F. *XIII. Cal. Mart.*

IN Perside, nativitas B. Polychronii Martyris, Babyloniæ, & Ctesifontis Episcopi. Qui præsente Decio Imperatore, os lapidibus cæsus, manibus extensis, oculis ad cælum elevatis, emisit spiritum. Scriptum in passione S. Laurentii. In Africa sanctorum Donati & Secundiani. In Aquileja Chrysanthi, Eutychii, Concordiæ, Justi, Romuli, Salonis, Sylvani & aliorum octoginta quatuor, quorum nomina Deus scit. Alibi Januarii, & aliorum valde multorum.

18 G. *XII. Cal. Mart.*

HIerosolymis, B. Simeonis Episcopi & Martyris. Qui traditur propinquus Salvatoris fuisse secundum carnem. Constat tamen quia de Cleopha cujus filius fuit, frater erat Joseph. Eodem die nativitas sanctorum Martyrum Claudii & uxoris ejus Præpedignæ, & filiorum Alexandri & Cutiæ, & fratris Claudii beati Maximi. Qui cum essent præclarissimi generis, agente fratre eorum Gabinio Presbytero, baptizati sunt a beato Gajo Pontifice Romano. Et postmodum tenti jubente Diocletiano a judice Julio. Et Claudius quidem cum uxore sua & filiis deportatus in exsilium: deinde incendio concremati, odoriferum sacrificium martyrii Deo reddiderunt. Ac sic postmodum apud Ostiam in Reuma jactati sunt. Quorum reliquias Christiani perquisitas, juxta civitatem sepelierunt. In Africa, Rutuli, Sylvani, Classici, Secundini, [3] Fluctuli, Damasi. Interamnis Paulli & aliorum multorum.

19 A. *XI. Cal. Mart.*

ROmæ, nativitas S. Gabinii Presbyteri patris beatissimæ Susannæ, qui a Diocletiano diu in custodia vinculis afflictus, pretiosa morte cæli gaudia meruit. In Africa, nativitatis B. Publii, Juliani, [4] Marubi. Item Juliani, Barachei, Paulli, Marcelli, Tulii, Lampasii, Majuli, Julii.

20 B. *X. Cal. Mart.*

ROmæ via Appia in cœmiterio Callixti, depositio Gaii Episcopi. Apud Cyprum nativitas Potamii, Nemesii & Didymi. Alibi Victoris, & Coronæ, & aliorum viginti. Apud Tyrum quæ est urbs maxima & celebris Phœnicis, beatorum Martyrum quorum numerum Dei sola scit scientia. Quos jubente Diocletiano Veturius Magister militiæ, diversis tormentorum generibus sibi invicem succedentibus occidit. Primo flagris per omne corpus Martyres Dei carpebantur, post hæc tradebantur ad bestias, adhibebantur leones, ursi, pardi atque ferarum genus, equi quoque & tauri, quibus ferro & igni feritas addebatur. Sed cum nulla ferarum eos læderet, furor belluarum transit in homines, & cum gladiis peragerent, quod bestiis nequiverunt, etiam cadavera occisorum marinis fluctibus immiserunt. Quorum primi & prævii fuerunt Tyrannio & Sylvanus Episcopi, qui parvo tempore interposito bestiarum dentibus martyrium compleverunt, & Peleus & Linus Episcopi, qui cum plurimis clericis igne consumti sunt. Zenobius Presbyter quoque venerabilis capite fuit cæsus.

21 C. *IX. Cal. Mart.*

APud Siciliam, Martyrum septuaginta quatuor. Qui sub Diocletiano per diversa tormenta confessionis suæ coronam a Christo sibi paratam percipere meruerunt. In Africa, sanctorum Veruli, Secundini, Servuli, Syricii, Felicis, Jocundi, Saturnini, Fortunati & aliorum septemdecim. Alibi Victorini, Mappalici & plurimorum aliorum Martyrum. Item, depositio Eucherii Episcopi.

22 D. *VIII. Cal. Mart.*

APud Antiochiam Syriæ, Cathedra S. Petri Apostoli. Apud Alexandriam Abilii Episcopi, qui post beatum Marcum secundus Epi-

1. Agapis. 2. Seleuci. 3. Fructuli. 4. Marcelli

ſcopus tredecim in annos Sacerdotium adminiſtravit. Apud Hierapolim, S. Papiæ Epiſcopi, auditoris S. Joannis Apoſtoli. Item B. Ariſtionis, qui unus fuit de ſeptuaginta duobus diſcipulis Chriſti. In Nicomedia, nativitas S. [1] Teglæ virginis diſcipulæ ſancti Paulli Apoſtoli, quæ ſub Nerone Imperatore pro Chriſti nomine igni eſt tradita, ſed non eſt uſta. Poſtea vero beſtiis atque ſerpentibus deputata & projecta eſt, ſed a nullo eorum eſt læſa. Ad extremum vero in Seleucia cum virginitatis martyrio, atque virtutum honore per ſomnum pacis migravit ad Dominum. Romæ via Tyburtina ad S. Laurentium, nativitas S. Concordiæ, quæ Deciana perſecutione trucidata eſt.

23 E. *VII. Cal. Mart.*

APud [2] Smyrnam ſancti [3] Syrenii Monachi, qui tempore Maximiani Imperatoris cum unus ex domeſticis ejus uxorem hora incongrua in horto quem ipſe ſibi excolebat deambulantem acrius increpando repuliſſet, jubente Maximiano tentus, & Chriſtianum ſe eſſe confeſſus, capite cæſus eſt. Item aliorum ſeptuaginta duorum, qui ibidem paſſi ſunt. Romæ S. Polycarpi Presbyteri, qui cum B. Sebaſtiano plurimos ad fidem Chriſti convertit, atque ad martyrii gloriam perduxit. Smyrnæ nativitas ſanctorum Erotis & Carpophori. In Pannoniis ſanctorum Seneroti, Antigoni, Rutuli, Libii. In Africa Gryſionii, Zenonis & aliorum multorum.

24 F. *VI. Cal. Mart.*

IN Palæſtina nativitas S. Matthiæ Apoſtoli, qui de ſeptuaginta diſcipulis pro Juda traditore in Apoſtolatum electus, in Judæa Evangelium prædicavit. Item inventio capitis præcurſoris Domini, tempore Martiani Principis, quando idem præcurſor duobus Monachis primum, ubi ejus caput celatum jaceret, revelavit. Conſtat autem quia imminente feſtivitate Paſchali fuerit, ſicut in Evangelio patet, decollatus, & anno poſt hunc ſequente, cum denuo tempus Paſchale rediret, myſterium Dominicæ paſſionis eſſe completum. Et propterea quod in libro ſacramentorum nativitas ejus quarto Calendarum Septembrium die notatum eſt, & in Martyrologio, quod Euſebii & Hieronymi vocabulis inſignitum eſt, legitur IV. Cal. Sept. in [4] Emiſſa civitate Phœnicis provinciæ, nativitas S. Joannis Baptiſtæ die quo decollatus eſt: non ſpecialiter ipſum diem decollationis ejus, ſed diem potius quo caput ejus in eadem civitate repertum atque in Eccleſia eſt conditum, deſignat. Siquidem duo Monachi Orientales venerant adorare Hieroſolymis, & loca ſancta videre. Quibus per revelationem aſſiſtens idem præcurſor Domini, præcepit ut ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes, caput ſuum ibi requirerent, & inventum digno honore reconderent. Quod idcirco malignæ mulieres a corpore abſectum in cubiculo ſuo diligenti cura ſervaverunt, ne corpori adnexum impietatem illarum denuo coarguere potuiſſet. Quod videlicet caput a ſupradictis fratribus divina gratia repertum & aſſumtum, ſed a conviatoribus eorum ſublatum, & de loco ad locum, ab homine ad hominem, quaſi quiddam aliud Emiſſam uſque perlatum eſt, & in quodam ſpecu in urna ſub terra, non pauco tempore ignobiliter reconditum, donec denuo ſe ſe caput ipſum oſtendit Marcello cuidam Presbytero religioſo, dum in eodem ſpecu habitaret. Ex quo tempore cœpit in eadem civitate beati Præcurſoris decollatio, ipſo die quo caput inventum ſive elevatum eſt, celebrari. Denique apud alios inventio capitis ejuſdem octavo Calendas Octobris, quo die conceptus aſſeritur, apud quoſdam vero IV. Calend. Septembr. celebratur. Decollatus vero eſt in Caſtello quodam Arabiæ, quod Macheruntа nominatur, & corpus quidem ejus in civitate Samaria, quæ nunc Sebaſte dicitur, caput autem in Hieroſolymis humatum eſt. At vero oſſa ejus tempore procedente Hieroſoymam tranſlata, ac mox Alexandriam miſſa, nunc ibidem in Eccleſia quæ nominis ipſius eſt honore conſecrata, ſervantur. Caput quoque de Ediſſa Conſtantinopolim per Theodoſium Imperatorem deportatum, extra urbem in Eccleſia regio cultu compoſita, frequentatur. Quod divina providentia conſtat actitatum, ut ſcilicet per plura loca deportatis beati martyris reliquiis plura virtutum ſigna fierent, pluresque per memoriam doctrinæ & vitæ illius ad fidem & dilectionem ejus quam prædicaverat, confluerent, pluresque per memoriam doctrinæ & vitæ illius ad fidem quæ juſtificat & ſalvificat converterentur. Item Romæ Abſalonis. In Cæſarea Cappadociæ, Heroli, Lucii & Sergii Martyrum. In Africa Juliani, Juliæ & aliorum plurimorum. In Nicomedia, Luciani Presbyteri.

25 G. *V. Cal. Mart.*

IN Ægypto nativitas ſanctorum Victoris, Victorini, [5] Nichophori, Claudiani, Dioſcori, Serapionis & Papiæ, ſub Numeriano Imperatore, agente Sabino duce. Quorum primus in pilam ex robore cavam, & undique circumforatam miſſus, ac per ſingula foramina diutiſſime tranſpunctus, cumque nimius ſanguis efflueret, eductus de pila, capite cæſus eſt. Secundus manibus & pedibus amputatis, in eamdem pilam miſſus, prioris tormenta ſuſtinuit, & noviſſime gladio cæſus eſt. Tertius cum ultro in pilam fuiſſet ingreſſus, indignatus judex juſſit eum inde produci, & ſupra craticulam prunis ſubſtratam aliquantum peraſſari, & inverti. Cumque in confeſſione perſiſteret, ſublatus inde, minutatim gladio conciſus, ſpiritum reddidit. Reliquorum quatuor Claudianus & Dioſcorus flammis incenſi, Serapion & Papias gladio peremti ſunt. In Africa ſanctorum Donati, Juſti, Rutuli, Hirenei, Piſionis. Pamphyliæ, Neſtoris & Caſtæ.

26 A. *IV. Cal. Mart.*

IN civitate Pamphyliæ Perge, nativitas beati Neſtoris Epiſcopi, qui perſecutione Decii, cum die noctuque orationi inſiſteret, ut grex Chriſti cuſtodiretur, comprehenſus a quodam Irenarcho, qui erat Princeps curiæ civitatis, velut aries ſine macula oblatus eſt præſidi Pollioni. Et cum nomen Chriſti mira libertate & alacritate confiteretur, Deos autem gentium dæmonia peſſima memoraret, juſſus ab eodem præſide ſuſpendi in equuleo, & crudeliſſime torqueri, lætus pſallebat dicens: *Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.* Præſes vero ſtupens ſuper tanta tolerantia & volens eum blandis verbis a fide revocare, dixit ei: *Vis eſſe nobiſcum, aut cum Chriſto tuo?* Cui ſanctus Neſtor cum magno gaudio reſpondit di-

1. Thecla. 2. Sirmium. 3. Sireni. 4. Edeſſæ. 5. Nicephori.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

cens: *Cum Christo meo & eram & sum & ero*. Tunc indignatus præses dedit adversus eum sententiam, ut qui Jesum crucifixum sub Pontio Pilato fateretur, tamquam devotus Deo suo illius subiret sententiam, & ligno affixus esset. Patibulo docebat assistentem populum Christianum, ut in fide & caritate Christi persisterent, & libentissime compaterentur, ut & simul glorificarentur. Post hæc petens omnem astantem turbam fidelium, ut genua figentes orarent cum ipso, cum compleret orationem & dixissent omnes, *amen*, reddidit spiritum. Consummavit autem martyrium suum, quinta sabbati, hora tertia.

Eodem die beati Alexandri Alexandrinæ civitatis Episcopi, gloriosi senis. Qui post beatum Petrum Arium Presbyterum suum hæretica impietate depravatum, & a divina veritate disjunctum de Ecclesia ejecit. Et postea inter trecentos & octo patres eumdem in Nicæno Concilio damnavit. Item in Alexandria, Felicis cum sociis suis.

27 B. *III. Cal. Mart.*

Apud Hispaniam civitate Hispali, nativitas sancti Leandri Episcopi, ad quem beatus Gregorius libros moralium scripsit. Cujus prædicatione & industria tota Gothorum gens per Reccaredum regem ab Ariana impietate conversa est. Qui etiam fratrem ejus Erminigildum regem, vivente adhuc patre hæretico, ab eadem Ariana hæresi, ad Catholicam fidem correxit, atque usque ad gloriosam martyrii passionem suis exhortationibus perduxit.

Eodem die in Alexandria nativitas sancti Juliani Martyris, qui cum ita podagra constrictus esset, ut neque incedere neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant judici offertur. Quorum unus quidem statim negavit, alter nomine [1] Eum cum Juliano sene in Domini confessione perdurat. [2] Quique jubentur camelis impositi per totam circumduci urbem, & flagris hinc inde stipante populo laniari, usquequo finem ipsis verberibus sortirentur. Apud Lugdunum, sancti [3] Baldemeris viri Dei, cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur.

28 C. *Pridie Cal. Mart.*

In Alexandria sanctorum [4] Celeris, Pupilli, Gaii, Serapionis. In territorio Lugdunensi locis virentibus, B. Romani Abbatis, qui primus illic vitam eremiticam duxit, & multis miraculis ac virtutibus clarus, plurimorum postea pater exstitit monachorum.

Martius habet dies xxxi. Lun. xxx. Et in hoc mense erit jejunium primum de quatuor temporibus.

1 D. *Calendis Martii.*

Romæ sanctorum martyrum CCLX. temporibus Claudii, qui via Salaria arenam fodientes, damnati fuerant pro Christi nomine. Quos jussit Claudius ut in figlina foris muros portæ Salariæ mitterentur, & eo loco inclusi in civitatis amphitheatro militum sagittis interficerentur. Ibidem Simplicii Papæ, qui sedit Romæ annis quindecim. Hic Acacium Constantinopolitanum Episcopum, & Petrum Alexandrinum Episcopum Eutychianos damnavit. Andegavis, Albini Episcopi.

2 E. *VI. Non. Mart.*

Romæ via Latina sanctorum Jovini & Brasilei, qui passi sunt sub Gallieno & Valeriano Imperatoribus. Eodem die Martyrum plurimorum sub Alexandro Imperatore passorum: quos diu cruciatos impius Alexander capitali sententia damnavit.

3 F. *V. Non. Mart.*

In Hispania civitate Calagurritana, nativitas sanctorum Martyrum [5] Emetherii & Cheledonii. Qui primum apud Legionensem Gallicíæ civitatem milites, exsurgente persecutionis procella pro confessione nominis Christi plurimis afflicti tormentis, Calagurrim usque perducti, atque ibidem martyrio affecti sunt & coronati. Cumque eorum capita lictor incideret, miraculum populis grande apparuit. Nam unius anulus orariumque alterius, nube susceptum, & in cælos evectum est. Viderunt hæc omnes qui aderant, & usquequo acies oculorum intendere potuit, fulgorem auri, candoremque lintei attonito sequebantur intuitu. Scribit Aureolus in libro coronatorum.

Apud Cæsaream Palæstinæ sanctorum Martyrum Marini militis, & Asterii Senatoris, sub persecutione Valeriani. Quorum prior cum accusatus fuisset a commilitonibus quod esset Christianus, & interrogatus a judice Christianum se esse clara voce testaretur, tres ei horæ ad deliberandum indultæ sunt. Cumque a tribunalibus fuisset egressus, a beato Theotecno ejusdem urbis Episcopo plurimum in fide confortatus, repetens continuo tribunal judicis confidentissime respondit: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*, & illico martyrii coronam capitis abscissione suscepit. Cumque præfatus Asterius capite truncatum martyris corpus subjectis humeris & substrata veste qua induebatur, exciperet, honorem quem martyri detulit, continuo ipse martyrium accepit. Scriptum in historiæ Ecclesiasticæ libro septimo.

4 G. *IV. Non. Mart.*

Nativitas sancti Lucii Papæ & Martyris. Hic præcepit ut duo Presbyteri & duo Diaconi in omni loco Episcopum non desererent propter testimonium Ecclesiasticum. Qui persecutione Valeriani & Gallieni ob fidem Christi exsilio relegatus, & postmodum divino nutu ad Ecclesiam suam redire permissus, martyrium capitis obtruncatione complevit. Postea positus est via Appia ad sanctum Xystum. Sedit autem in Episcopatu annos tres, menses tres, dies tres. Item Romæ via Appia sanctorum Martyrum nongentorum, qui positi in cœmiterio ad sanctam Cæciliam. Eodem die S. Gaii, Palatini in mare demersi.

5 A. *III. Non. Mart.*

Apud Antiochiam sancti Focæ Martyris. Qui per multas, quas pro Redemtoris Christi nomine perpessus est injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodieque populis decla-

1. Eunus. 2. Ambo. 3. Baldomeri. 4. Cærealis, Pupuli. 5. Hemiterii.

ratur. Denique in quempiam loci illius coluber morsum figens venena diffuderit, extemplo qui percussus est, ut januam basilicæ Martyris credens attigerit, evacuata virtute veneni salvatur. Item ipso die Eusebii & Palatini & aliorum octo Martyrum. Item in Antiochia, Saturnini, Casti, Syriæ. Item Saturnini, Martini, Petri & aliorum non paucorum.

6 B. *II. Non. Mart.*

NIcomediæ nativitas sanctorum Victoris & Victorini, qui per triennium cum Claudiano & Bassa uxore ejus tormentis afflicti, & retrusi in carcerem, ibidem vitæ suæ cursum impleverunt. Nicopoli, Papiæ, Alexandri & Diodori Martyrum. In Italia villa Fagoniæ, Victorini & Salviani.

7 C. *Non. Mart.*

IN Mauritania civitate Tiburbitanorum, passio sanctarum Martyrum Perpetuæ & Felicitatis, & cum eis Revocati, Saturnini & Secunduli. Quorum ultimus in carcere quievit. Reliqui omnes ad bestias sunt traditi, sub Severo Principe, die nativitatis ejus. Quique cum adhuc servarentur in carcere, & Felicitas parturiret, omnium Sanctorum commilitonum precibus impetratum est, ut octavo mense pareret. Jam vero Perpetuæ inter alia concessum est, ut ejus mens quodammodo averteretur a corpore, in quo vaccæ impetum pertulit, ita ut adhuc futurum exspectaretur, quod in se jam gestum esse nesciret. In Antiochia Leuci, Saturi, & Nestoris. In Thracia Dandæ, Eunicæ, Secundi, Sergii, Optati.

8 D. *VIII. Id. Mart.*

APud Carthaginem sancti Pontii Diaconi, beati Cypriani Episcopi. Qui usque ad passionis suæ diem cum ipso exsilium sustinens, egregium volumen vitæ, & passionis ipsius reliquit. Atque Dominum semper in passionibus suis glorificans, coronam vitæ promeruit. In Nicomedia Quintilis Episcopi, & Capitulini. In Africa Rogati & Felicis, nativitas etiam Cyrilli Episcopi, Sylvani & Manilii.

9 E. *VII. Id. Mart.*

APud [1] Misenam civitatem sancti Gregorii Episcopi fratris beati Basilii Cæsariensis viri doctissimi, & eloquentia clarissimi. Apud Barcillonem Paciani Episcopi, tam vita quam sermone clari. Qui optima senectute mortuus est, Theodosii Principis temporibus. In Africa, Felicis & Philippi, Mariani, Rogati & Concessi, Gorgonii & Hesychii.

10 F. *VI. Id. Mart.*

NAtivitas sanctorum Martyrum, Alexandri & Gaii de Eumenia, qui apud Apamiam persecutione Antonini Veri martyrio coronati sunt. Scribit Apollinaris Hierapolitanus Episcopus in libro adversus Cataphrygas. In Perside sanctorum Martyrum numero quadraginta duo. In Antiochia [2] Agapæ virginis & Marinæ. In Nicomedia Palatini, Firmani, & Rustici Martyrum. In Alexandria Heraclii, Zosimi, Alexandri & Gaii. In Italia monasterio Bobio, sancti Atalæ Abbatis, admirandæ sanctitatis viri, discipuli beati Columbani.

11 G. *V. Id. Mart.*

APud Sebasten Armeniæ minoris, nativitas Martyrum quadraginta, qui temporibus [3] Licinii Imperatoris & Agricolai Præsidis & Lysiæ ducis, pro nomine Christi martyrio sunt coronati. Quos Agricolaus Præses cum ad culturam idolorum convertere non posset, lapidibus obrui præcepit. Sed tortores eorum alterutrum se lapidibus cædentes, Martyribus nocere non poterant. Dux vero Lysias exardescens ira, tulit lapidem ut percuteret aliquem sanctorum. Sed miro Dei nutu ipse lapis in faciem Præsidis pervenit. Qui furore commotus sanctos Dei in stagnum glacie constrictum, mitti præcepit. Divino autem nutu glacies dissoluta & frigidissima aqua in balnearum temperiem conversa est, ita ut in laudem Dei, sancto Spiritu confortati, erumperent. Unus autem ex eorum numero, pusillanimis effectus, refugiens ad balneum juxta paratum, mox ut attigit calorem, dissolutus & mortuus est. Porro cunctis qui eos custodiendos acceperant, somno gravatis, clavicularius tantum vigilabat. Qui audiens eos orantes, vidensque lucem immensam, atque glaciem resolutam, respiciens unde ortum lux ipsa haberet, vidit super sanctos coronas descendentes numero XXXIX. cœpit cogitare: *Quadraginta*, inquit, *sunt*, *unius corona ubi est?* & Christi confessione præmissa exsiliens in stagnum supplevit numerum definitum. Mane autem facto invenientes eos incolumes, crura eorum fustibus confregerunt, & igni corpora comburentes, in fluvium projecerunt. Sed divina dispensatione, reliquiæ ipsorum in profundo aquæ religiosis viris revelatæ, & honore digno sunt conditæ.

In Nicomedia Eunici, & Gorgonii, Firmi & Agapiti.

12 A. *IV. Id. Mart.*

ROmæ beatorum Pontificum Gregorii Doctoris & Apostoli Anglorum, quos per fidelissimos evangelistas Augustinum & Mellitum atque Joannem ad fidem Christi convertit. Qui sedit in Episcopatu annos tredecim, menses sex, dies decem. Item Innocentii, qui rexit Ecclesiam annos quindecim, menses duos, dies viginti & unum. Hic constitutum fecit de Ecclesia Dei, & Pelagium atque Cælestinum hæreticos damnavit, & constituit ut qui natus fuisset de Christianis parentibus, per baptismum regeneraretur. Quod Pelagius damnabat. Hoc Innocentius. Gregorius vero augmentavit, [4] sed in precatione Canonis, *diesque nostros in tua pace dispone*.

Apud Nicomediam beati Petri Martyris, qui unus fuit ex Dorothei & Gorgonii Martyrum sodalibus, qui in cubiculo regis erant. Hic jubente Diocletiano, eo quod de suppliciis Martyribus irrogatis liberius [5] clausaretur, in equuleo suspensus, & flagris toto laniatus corpore, ac visceribus jam pelle denudatis, aceto & sale perfunditur. Cumque hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstratis poni jubetur in medio, ibique quod reliquum fuerat verberibus absumti corporis superponi, & non ad subitum sed sensim paullatimque succendi, quo scilicet pœna protelaretur in longum. Hoc Petrus martyrio coro-

1. Nyssenam. 2. Agapes. 3. Licinii. 4. Forte *addens*. 5. causaretur.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

natus, vere Petri exstitit & fidei heres & nominis. A
Item Nicomediæ nativitas sanctorum Egduni Presbyteri, & aliorum septem, qui singuli diebus singulis suffocabantur, ut ceteris metus incuteretur.
Eodem die passio Maximiliani Martyris & aliorum plurimorum.

13 B. *III. Id. Mart.*

APud Nicomediam nativitas sanctorum Macedonii Presbyteri, & Patriciæ uxoris ejus, & filiæ Modestæ. Nicæa civitate, nativitas sanctorum [1] Theuseæ & Horis filii ejus, Theodoræ, Nymphodoræ, Marci, [2] Arabæ, qui omnes igni sunt traditi. Item, Julii Episcopi & Alexandri. B
Item Nicomediæ, multorum Martyrum.

14 C. *Pridie Id. Martii.*

ROmæ Martyrum quadraginta septem, qui baptizati sunt a beato Petro Apostolo, cum teneretur in custodia Mamertini cum Coapostolo suo Paullo, ubi novem menses in vinculis detenti sunt.
Item Zachariæ Pontificis, qui sedit Romæ annos decem. Hic in patriarchio beati [3] Gregorii Martyris caput reperit in capsa reconditum. In qua & pitacium pariter invenit, hoc ipsum græcis litteris habens exaratum. Sepultus est in Ecclesia beati Apostoli Petri. Apud Carthaginem, Donati, Eufrosii, Fronimi. In Nicomedia Felicissimi, Dativi, Frontinæ. In Africa Dionæ, Alexandri, Petri, Mammarii & Nabotis Martyrum. C

15 D. *Idibus Martii.*

IN Cappadocia, sancti Longini Martyris. Qui cum in passione Domini lancea latus ejus aperuit, viso terræmotu, & signis quæ fiebant, credidit in Christum, pœnitentiam agens de pristinis operibus, & per triginta & octo annos Christo militans, multosque ad fidem Dei convertens, ad extremum in Cappadocia sub Octavio Præside consumavit. Quem propter infidelitatem animi corporea D cæcitate percussum post martyrium suum illuminavit.
Apud Thessalonicam, sanctæ Matronæ. Quæ cum esset Plautillæ cujusdam viduæ ancilla & occulte Christum colens, quo die furtivis orationibus Ecclesiam frequentaret, deprehensa a domina sua, in scamno extenta atque ligata, & pene usque ad mortem flagellata, atque vincta in scamno, obsignatis diligentissime januis per noctem relicta, die altera divinitus soluta, & cum ingenti oris gratia orans inventa est. Rursumque crudis nervis in eodem scamno constricta, & loris quousque obmutesceret cæsa, ibique per triduum obsignatis januis est relicta. Facta autem die tertia, iterum divinitus soluta, & orans inventa est. Tunc robustis fustibus usque E ad mortem cæsa est. In confessione Christi incorruptum spiritum reddidit.
In Nicomedia Lucii Episcopi & Martyris. Carthagine, Paulli, Salutaris. Item Alexandri, Theophili.

16 E. *XVII. Cal. April.*

ROmæ Cyriaci Martyris, qui a beato Marcello Papa Diaconus ordinatus simul cum Sisinnio multa mirabilia fecit sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, & dæmones ab obsessis corporibus expulit, & post multa ac nimia tormenta quæ pertulit, novissime per Carpasium vicarium jussu Maximiani decollatus est. In Aquilegia, Hilarii. In Nicomedia, Castoris, Dionysii & Nonni. In Græcia, Cyriacæ, Florentii & Joviani.

17 F. *XVI. Cal. April.*

IN Aquilegia Largi, Tatiani, Catonis, & Dativi. Romæ, Alexandri Episcopi & Theoduli Diaconi. In Scotia nativitas sancti Patricii Episcopi natione Britanni, qui in Hybernia insula Scotis primum evangelizavit nomen Domini nostri Jesu Christi, & eos per miraculorum ostensionem ad fidem veram convertit.
Eodem die passio sanctæ Mariæ Martyris: quæ cum esset ancilla cujusdam Tertulli præclari viri, & nollet in nativitate filii ejus, prandiis domini sui interesse, sed magis Christianorum more jejuniis operam dare, flagellis atrocibus ab eodem domino suo lacerata est. Sed cum non posset per hoc ab instantia Christi servitii ad idolorum cultum revocari, Judici publico ad puniendum tradita est. Ubi dum carnifices eam incendio tradere voluissent, precibus populi datæ sunt ei induciæ trium dierum. Triduo ergo completo, cum iterum eam punire unanimiter instarent, mirabiliter Dei misericordia erepta est. Nam cum orationem ad Deum fudisset, una petra ingens, quæ ante eam fuerat, per medium scissa, illam in se recipiebat, & undique concludens, hostium furori resistebat. Ad quam populus concurrens, cum vellet secundum jussum Principis ipsum lapidem destruere, fulmine ac tonitru cælitus emisso, plurimi eorum interierunt, ita ut duo millia & septingenti ex ipsis divino judicio extincti fuerint, pauci vero qui remanserant, conversi ad Dominum in Christiana religione permanserunt.
Eodem die nativitas sanctæ Gertrudis virginis: de cujus miraculis hoc celeberrimum fertur, quod cum in die natalis ejus quædam anus nuper monasterium ingressa propter imminentem Paschalis festi propinquitatem, jejunium solvere cogi non potuerit, filia ipsius ad hauriendam aquam de puteo Claustri directa, sed in eamdem ipsa demersa mortua exstracta, meritis sanctæ virginis resuscitata, gaudium non solum matri, sed & cunctæ congregationi ad cumulum solemnitatis S. Patricii, atque ipsius Gertrudæ sua recuperatione triplicaverit.

18 G. *XV. Cal. April.*

NAtivitas sancti Alexandri Episcopi. Qui de Cappadocia civitate sua veniens cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, & Narcissus Episcopus ejusdem urbis jam senex regeret Ecclesiam, & ipsi Narcisso & multis Clericorum ejus revelatum est, altera die mane intrare Episcopum, qui adjutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaque re ita completa ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina in unum congregatis, adnitente vel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ Ecclesiæ cum eo gubernaculum suscepit. Quique persecutione Decii cum jam longævæ ætatis veneranda canicie præfulgeret, ductus Cæsaream, & clausus carcere ob confessionem Christi martyrio coronatus est. In Alexandria Collegii, & Colyti Diaconorum. In Nicomedia Aprilis & Servuli. In Campania Quinti, Rogati, & Ingenuæ. In Mauritania Timothei & Saldæ.

1. Theusetæ & Horris. 2. Arabiæ. 3. Georgii, *Baron.*

19 A. *XIV. Cal. April.*

APud [1] Pinarensem urbem, beati Joannis magnæ sanctitatis viri. Qui de Syria oriundus pervenit ad Italiam, & angelo Dei, non longe ab eadem urbe locum permansionis sibi demonstrante, sed & a venatoribus hiemis tempore sub arbore foliis vestita repertus, & per hanc famam populo commendatus, monasterium statuit. In quo per quadraginta quatuor annos, multorum servorum Dei pater exstitit, & in pace quiescens, quotidianis miraculis clarus effulsit. Eodem die apud [2] Sorrentum, Quinti, Quintilis, Quartillæ, Marci, cum aliis novem. In Cæsarea Cappadociæ, Theodori Presbyteri sancti & pii. In Africa, Bassæ, Lucillæ, Fusciani, & aliorum multorum.

20 B. *XIII. Cal. April.*

APud Colossos [3] Archiepiscopi Episcopi commilitonis beati Apostoli Paulli. In Antiochia, sancti Joseph. In Syria Paulli, Cyrilli, Eugenii, Serapionis, Victorici & aliorum. In Britannia, sancti Chudberti, qui ex Anachoreta Ecclesiæ Lindisfarnensis antistes, totam ab infantia usque ad senium vitam, miraculorum signis inclytam duxit. Cujus dum undecim annos maneret corpus humatum, incorruptum post hæc, quasi eadem hora defunctum, simul cum veste qua tegebatur, inventum est. Scribit sanctus Beda Presbyter in libello de vita ipsius.

21 C. *XII. Cal. April.*

APud Alexandriam sancti Serapionis Monachi. Item Josephi, Volutiani, Philocali. Apud castrum Cassinum Beneventanæ civitatis, sancti Benedicti Abbatis. Cujus vitam virtutibus & miraculis gloriosam, in Dialogorum libris beatus Papa scribit Gregorius. Quem etiam regulam Monachorum cum magna discretione, & luculento sermone scripsisse commendat.

In territorio Lugdunensi, sancti Lupicini Abbatis Virensium. Qui cum fratre Romano post Anachoreticam vitam, quam ab adolescentia austerissimam duxerant, fundator monasteriorum, & rector exstitit animarum, uterque vero effector miraculorum. Cumque post agones plurimos, quos contra diabolum & angelos ejus visibiliter desudaverunt, atque militiam quam Christo per annos plurimos fideliter impenderunt finem sibi laborum, & perceptionem præmiorum appropinquare cognoscerent, decrevit Lupicinus, ut in remotiori solitudinis monasterio in uno conderentur sepulcro. Quod Romanus qui mitioris erat ingenii, intuitu pietatis [4] abluens, salva caritate impetravit ab eo, ut ipso ad tutionem fratrum in monasterio tumulato, se ad remedium pauperum & maxime feminarum incommodo laborantium, in oratorio ad introitum salutis poni pateretur. Quod cum primo ita factum fuisset, nunc corpus B. Lupicini, incertum ex qua caussa, in finibus Vesontionum apud Laconense monasterium celeberrime frequentatur.

22 D. *XI. Cal. April.*

APud Narbonem civitatem, a qua Gallia Narbonensis nomen assumsit, nativitas S. Paulli, A quem beati Apostoli ordinatum, eidem urbi Episcopum direxerunt. Quem tradunt eumdem ipsum fuisse Sergium Paullum Proconsulem, virum prudentem, a quo ipse Paullus Apostolus sortitus est nomen, quia illum fidem Christi subegerat. Qui in eadem regione prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis confessione Christi coronatus sepelitur. In Africa, Saturnini & aliorum novem.

23 E. *X. Cal. April.*

NAtivitas sanctorum Martyrum Victoriani, Frumentii, & alterius Frumentii & duorum germanorum. B Qui omnes persecutione Wandalica sub [5] Henrico rege Ariano pro constantia Catholicæ confessionis, immanissimis suppliciis excruciati egregie coronati sunt in partibus Africæ. Item in Africa, Fidelis & aliorum viginti. In Antiochia, Theodori Presbyteri. In Cæsarea, Acacii & Alexandri.

24 F. *IX. Cal. April.*

IN Africa, Agapiti & Romuli. In Mauritania Secunduli, Veruli, Felicis, Saturnini & aliorum multorum.

Romæ S. Pigmenii Presbyteri. Is Julianum Apostatam & impium a puero nutrivit, & litteris C etiam sacris erudivit. Qui factus Imperator culturam pietatis relinquens, audito quod corpora sanctorum Martyrum, qui ab eo necabantur, idem Pigmenius sepeliret, mandavit ei: *Perge quo vis, hic enim non mercabitur vita tua. Tamen hoc servitiis tuis reddo, non tibi.* Tunc S. Pigmenius perrexit ad Persidem. Cumque quatuor menses reversus clivum sacræ viæ cum uno puero stipem petendo conscenderet, factum est ut offenderet Julianum Imperatorem in rheda aurea sedentem. Qui eminus prospiciens Pigmenium, vocari eum præcepit, dixitque ei: *Gloria diis, deabusque meis, quia te video.* Cui vir Dei Pigmenius illico respondit: *Gloria Deo meo Jesu Christo Nazareno crucifixo, quia te video.* D Ad hanc vocem iratus Julianus jussit eum per pontem in Tyberim præcipitari. Cujus corpus inventum & collectum, sepultum est in cœmiterio Pontiani, non longe à sanctis Abdon & Sennen.

25 G. *VIII. Cal. April.*

APud civitatem Galileæ Nazareth, annunciationis Dominicæ. Extra portam Hierosolymorum Dominus noster Jesus Christus crucifixus, occulta prophetarum maxima ex parte revelavit.

In monte Visionis immolatio Isaac. Item Hierosolymis passio S. Jacobi fratris Domini, qui E in Paschæ solemnitate Judæis Christum testificatus, de templi est culmine præcipitatus, ac fullonis vecte percussus. Romæ Cyrini, qui interfectus a Claudio & in Tyberim jactatus, in Insula Lycaonia inventus, & in cœmiterio Pontiani conditus est. Scriptum in passione sancti Valentini. Apud [6] Smyrnum nativitas S. Irenæi Episcopi: qui tempore Maximiani Imperatoris sub Præside Probo, primo tormentis acerrimis vexatus, deinde diebus plurimis in carcere maceratus, novissime abscisso capite consummatus est.

1. Pinnensem. 2. Surrentum. 3. Archippi. 4. abnuens. 5. Hunnerico. 6. Sirmium.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

26 A. *VII. Cal. April.*

Romæ via Lavicana in cœmiterio ejusdem nativitas S. Castuli. Qui cum esset [1] Notarius palatii & hospes sanctorum, ut in beati Sebastiani gestis legitur, a persecutoribus artatus, & tertio appensus, tertio auditus, in confessione Domini perseverans, missus est in foveam, & dimissa est super eum massa arenaria. Atque ita cum palma martyrii migravit ad Christum. Eodem die apud Pentapolim Libyæ Theodori Episcopi, Irenæi Diaconi, Serapionis & Ammonii Lectorum.

Item apud [2] Smyrnium nativitas S. Montani Presbyteri. Qui cum Maxima uxore tentus, & in fluvium præcipitatus est. Quorum corpora nono ab urbe lapide inventa sunt.

27 B. *VI. Cal. April.*

Hierosolymis resurrectio Domini nostri Jesu Christi. In Africa Romuli, Acutii, Pinarii, Missiæ, Matutinæ & aliorum. Item Donati, Saturnini & Martiani. In Ægypto beati Joannis eremitæ admirandæ sanctitatis viri. Qui præter multa miracula quæ gessit, etiam prophetico spiritu plenus, Theodosio Imperatori christianissimo victorias de tyrannorum immanitate prædixit.

28 C. *V. Cal. April.*

Apud Cæsaream Palæstinæ nativitas SS. Martyrum Prisci, Malchi & Alexandri. Qui persecutione Valeriana cum suburbanum agellum supradictæ urbis habitarent, atque in ea cælestes martyrii proponerentur coronæ, divino fidei calore succensi, ultro judicem adeuntes, cur tantum in sanguinem piorum desæviret, objurgant. Quos ille continuo pro Christi nomine bestiis tradidit devorandos. Item .... Romæ Xyxti Papæ, qui sedit octo annos. Is criminatorem suum Bassum nutu divino mortuum, manibus suis cum linteaminibus & aromatibus tractans, sepelivit apud beatum Petrum. Apud Cabillonensium civitatem [3] Cunderammi regis Francorum viri religiosi, qui ita se spiritualibus actionibus mancipavit, ut relictis sæculi pompis, thesauros suos Ecclesiis & pauperibus erogaret.

29 D. *IV. Cal. April.*

In Nicomedia, Pastoris, Victorini, Saturnini, Juliani. In Africa sanctorum Confessorum Armogastis, Archimimi & Satyri. Qui tempore Wandalicæ persecutionis sub Geiserico rege Ariano, cum essent lucidissima membra Ecclesiæ Christi, & pravitatem Arianorum libertate Catholica frequenter arguerent, pro confessione veritatis mul- A ta & gravia perpessi supplicia atque opprobria, cursum gloriosi certaminis impleverunt. In Burgundia depositio beati Eustasii Abbatis discipuli S. Columbani. Qui pater ferme sexcentorum extitit Monachorum, & vitæ sanctitate conspicuus, etiam miraculis clarus effulsit. In civitate Pisana, sancti Torpetis Martyris.

30 E. *III. Cal. April.*

Romæ Quirini tribuni & Martyris sub Trajano Imperatore. Qui cum ex præcepto ejus beatum Alexandrum Papam, & Hermen præfectum in vincula conjecisset, haberetque filiam, B cujus collum struma circumdederat, exauditis orationibus B. Herme de fide Christi, & visis signis, quæ Dominus in Martyribus suis Alexandro & Herme operabatur, eamdem filiam suam obtulit eis ad sanandum. Cui dixit beatus Alexander: *Tolle boiam de collo meo & impone ei.* Quod cum obedienter pater exsequeretur, divino nutu subito sanata est. Vocabatur autem ipsa Balbina. Atque ita pater ejus Quirinus & ipsa cum universis qui in custodia tenebantur omnique domo sua baptizatus est. Quod ut nuntiavit commentariensis Aureliano judici, iratus jussit ad se adduci Quirinum & dixit ei: *Ego te quasi filium dilexi, Tu autem irrides me, deceptus ab Alexandro.* Dixit ei Quiri- C nus: *Ego Christianus sum factus, vis occidere? vis fustigare? vis incendere? aliud non ero. Nam omnes qui erant in carcere feci fieri Christianos, & noluerunt usquam ire.* Iratus Aurelianus fecit ei linguam abscindi, deinde in equuleo suspendi. Qui dum Aureliani non cederet injuriis, jussit ei manus ac pedes abscindi, & sic eum decollari & canibus projici. Sed Christiani corpus ejus raptum in via Appia sepeliverunt in cœmiterio Prætextati. In Thessalonica civitate, Domnini, Philopoli, Achaici, Palatini. Alibi, Victoris, Aquilinæ virginis, Aurelianis, depositio sancti Pastoris.

31 F. *II. Cal. April.*

D Romæ sanctæ Balbinæ virginis, filiæ Quirini Martyris. Quæ cum bojam beati Alexandri, per quam sanata fuerat, frequentius oscularetur, admonita ab eo ut illam osculari desineret, & magis vincula beati Petri perquireret, & ea osculari curaret, summo studio per desiderium magnum pervenit ad ipsa. Traditque sanctæ Theodoræ religiosissimæ, sorori sancti Hermetis præfecti & Martyris. Ipsa vero Balbina instructa a beato Alexandro in virginitate plena bonis operibus permansit. Et post devictum sæculum juxta patrem suum Quirinum Martyrem sepelitur. In Africa sanctorum Anesii, Felicis, Dioduli, Proti, Cornelii & Vale- E riæ cum sociis eorum.

Mensis Aprilis habet dies xxx. Lun. xxix.

1 G. *Cal. April.*

Romæ nativitas beatissimæ Theodoræ sororis illustrissimi Martyris Hermetis. Quam beatus Alexander Papa & Martyr instruxit, baptizavit, atque in fide Christi edocuit. Quæ sub Aureliano principe martyrizavit, sepulta juxta fratrem Martyrem via Salaria non longe ab urbe Roma. In Armenia, Parthenii, Quintiani, Victoris, Secundi. Eodem die S. Venantii Episcopi & Martyris. In pago Jumnoense S. [4] Wiolarici Confessoris, cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur.

2. A. *IV. Non. April.*

Apud Cæsaream Cappadociæ passio sanctæ Theodosiæ virginis. Quæ tempore Diocletiani cum esset annorum decem & octo, altro se sanctis Con-

1. Zetarius. 2. Sirmium. 3. Gunthranni. 4. Walerici.

fessoribus in custodia socians, tenta ab Urbano præfecto, & in equuleo cruciata, deinde ferro onerata, & in carcerem trusa est; Ubi Dei virtute, omnia vincula ejus disrupta sunt. Posthæc saxo alligata, in mare demersa est. Sed mox littoribus incolumis reddita & bestiis in amphitheatro projecta, sed ab his intacta, martyrium capitis abscissione complevit. In Africa nativitas sanctorum Amphiani, Victoris & aliorum quatuordecim. Apud Lugdunum Galliæ, depositio S. Nicetii Episcopi & Confessoris. Cujus & vita miraculis claruit, & pretiosa mors nihilominus miraculis commendatur.

3 B. *III. Non. April.*

THessalonicæ nativitas sanctarum virginum Agapes, [1] Hirenes & Chioniæ sub Diocletiano. Quæ primo in carcere maceratæ, postea in ignem missæ sunt. Sed intactæ a flammis post orationem ad Deum fusam, animas reddiderunt. In Scythia civitate Tomis, nativitas sanctorum Evagrii & Benigni. Apud Taurominium Siciliæ sancti Pancratii. In Nicomedia, Donati & Ampliani.

4 C. *Pridie Non. April.*

IN Thessalonica nativitas sanctorum Agathonis Diaconi, & Theodoli. Alibi Paulli, Matutini, Urbani, Saturnini, Quintiliani, Publii, Victoris, Successi & Juliani. Mediolani depositio B. Ambrosii Episcopi & Confessoris. Cujus studio, inter cetera doctrinæ & miraculorum insignia, tempore Arianæ perfidiæ, tota Italia ad fidem Catholicam conversa est. Qui præfecturæ gratia ad eumdem locum destinatus est, cum adhuc esset catechumenus, in depositione albarum a lactente puero designatus est Episcopus, & suggestione angelica auditores suos allocutus, expulsione dæmonum, & exhibitione sanitatum, atque resuscitatione mortuorum, nec non & tolerantia omnimodarum injuriarum vere comprobari, & nuncupari meruit, imitator antiquorum Martyrum & Apostolorum.

5 D. *Nonis April.*

IN Thessalonica nativitas S. [2] Hirenes, quæ post tolerantiam carceris sagitta percussa est a Sisinnio comite, sub quo & sorores ejus simul Agape & Chionia martyrizaverunt. Quas omnes cum Dulcitius prædecessor ejus in obscurissimam cellam coquendis vasis refertam inclusisset, sed post eas ardentissima concupiscentia deperisset, clanculo ingressus in eam per totam noctem cum ollis, cacabis ac caldariis volutatus, atque a sanctarum virginum illusione defraudatus, cum primum a familia vel familiaribus suis pro hac turpitudine abominabilis haberetur, Imperatorium palatium petens, ut vel ibi suarum injuriarum ultionem mereretur, propter intolerabilem fœditatem, quam oculis clausis non agnoscebat, & inde expulsus, de reliquo omni honore est privatus. Apud Ægyptum nativitas sanctorum Martiani, Nicanoris, Apollonii. Apud Cæsaream Lyciæ nativitas S. Amphiani.

In Cilicia nativitas sanctorum Taraci, Andronici & Probi, multis tormentis excruciatorum, adeo ut post tertiam interrogationem cum pro nimia corporis dilaceratione non possent ambulare, militum jussu deportarentur in amphitheatrum, ut a bestiis A consumarentur. Quarum cum nulla a quoquam hominum vel ab ipsis Martyribus ad læsionem sanctorum provocari quivisset, jussit Maximus Præses introduci gladiatores, ut sanctos Dei Martyres gladio interficerent. Quod cum factum fuisset, Maximus de amphitheatro se recipiens, reliquit ibi decem milites, qui corpora Martyrum immiscerent corporibus gladiatorum. Non post multum vero terræmotus factus est, & tonitrua & fulgura & coruscatio, & nimia tempestas imbrium [3] descendentibus. Custodibus autem inde nimio terrore fugatis, accedentes quidam religiosi fratres qui in proximo latitabant, indicio stellæ se præcedentis sanctorum corpora repererunt, & in spelunca vicini B montis absconderunt. De quorum longissima historia, quia paucissima sunt adnotata, libet in eorum supplementum gladiatorii ludi exhibitionem simul, & cessationem, sanctorum illorum occasione, qui a gladiatoribus sunt interemti, commemorare. Inter multa inepta & sacrilega, quibus ante cognitionem unius veri Dei veteres tenebantur obstricti, etiam hæc consuetudo mortalibus [4] illidebat, ut præstantiores quique in eo spectabiliores apparerent, si effusione rerum homines diutius saginatos in arenam intromitterent, qui primum sceleratis quibusque vel etiam sanctis Martyribus interemti, deinde [5] mitius vulneribus crudeliter interirent. Quæ C stultitia cum etiam Christiana religione pollente, propter antiquitatem sui non posset aboleri, contigit quemdam monachum de Oriente, orationis gratia Romam venire, & gladiatores sese cædentes inopinato incurrere. Quos cum miseratus ab alterutra cæde prohibere conaretur, a spectaculorum editoribus, lapidum ruina est consumtus. Pro cujus indigna morte religiosus Imperator zelo Dei compunctus ludos illos infaustos ulterius exhiberi prohibuit. Apud Alexandriam, S. Didymi Presbyteri.

6 E. *VIII. Id. Aprilis.*

ROmæ Sixti Papæ & Martyris. Qui rexit Ec- D clesiam annos decem, menses duos, diem unum, passus est temporibus Adriani Imperatoris. Hic constituit ut sacra mysteria non tractarentur nisi a sacris ministris. Et quicumque Episcopus evocatus ad sedem Apostolicam rediens ad parochiam, non susciperetur, nisi salutationis litteras, hoc est formatas, a sede Apostolica, plebi detulisset. Et hic instituit, ut intra actionem Missarum: *Sanctus, sanctus, sanctus*, decantaretur. In Syrmio sancti Irenæi Episcopi ejusdem loci. In Africa, sanctorum Epiphanii Episcopi, Donati, Sixti, Rufini, Modesti, & aliorum undecim.

In Nicomedia, Timothei & Theogenis. Pentapoli Libyæ superioris, passio sancti Theodori Epi- E scopi, & multorum Martyrum.

7 F. *VII. Id. April.*

DEpositio Egesippi viri sanctissimi. Qui vicinus Apostolicorum temporum, omnes a passione Domini, usque ad suam ætatem Ecclesiasticorum actuum texens historias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans, quinque libros simplici sermone composuit. Ut quorum vitam sequebatur, dicendi quoque exprimeret charactere. In Alexandria, sancti Pelusii Presbyteri. In Nicomedia nativitas S. Cyriaci cum aliis decem. In Scotia, Finiani Confessoris.

1. Irenes. 2. Irenes. 3. Forte *descendentium*. 4. illudebat. 5. mutuis.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

8 G. *VI. Id. April.*

ROmæ depositio Cælestini Papæ, qui rexit Ecclesiam per annos octo. Hic constituit ut Psalmi David centum quinquaginta antiphonatim canerentur ante sacrificium. Nam antea tantum Epistolæ recitabantur Apostolicæ, & S. Evangelium. Turonis sancti Perpetui Episcopi, admirandæ sanctitatis viri. Cujus opera templum super reverenda ossa beati Martini Episcopi perfectum est, ejusque sacrum corpus, de loco ubi primum fuerat tumulatum, ad locum ubi nunc condigne veneratur, Angelica demonstratione delatum. In Africa sanctorum Januarii, Macharii, Maximæ & Concessæ, & aliorum multorum.

9 A. *V. Id. April.*

NAtivitas beati Prochori Diaconi, unius de septem primis, præclarissimi fide & miraculis viri, apud Antiochiam martyrio consumati, ibique quiescentis. Apud Syrmium nativitas septem virginum, quæ in unum coronari meruerunt. Item nativitas quinque virginum. Alibi Demetrii Diaconi, Hilarii & Concessi.

10 B. *IV. Id. Aprilis.*

NAtivitas beati Ezechielis Prophetæ. Apud Romam beatorum Martyrum plurimorum, quos beatus Alexander Papa & Martyr baptizavit, cum teneretur in carcere, & ipsi essent relegati pariter cum illo. Hos omnes Aurelianus Princeps navi vetustæ impositos, in altum mare deduci, & illic ligatis ad colla lapidibus, mergi in profundum maris fecit. In Alexandria, Apollonii Presbyteri. In Antiochia, S. Theodori Presbyteri. In Thracia nativitas S. Gajani. In Africa, Martyrum sedecim, quorum nomina Deus scit.

11 C. *III. Id. Aprilis.*

APud Cretam urbe in Cortyna, nativitas beati Philippi Episcopi, qui vita & doctrina claruit, temporibus Antonini Veri, & Lucii Aurelii Commodi Imperatorum. In Mauritania, Salonis, Maximi & Concessi cum ceteris sanctis. In 1 Salonia Dalmatiæ, Domnionis Episcopi, & millium octo. In Africa, Fortunati, Donati, & aliorum ducentorum quadraginta. Romæ Leonis Papæ, qui quadragesimus septimus post beatum Petrum Apostolum, sedit in Episcopatu annos viginti & unum. Hic detexit hæreses duas, & missa legatione ad Martianum Principem Catholicum, congregata Synodo ducentorum quinquaginta & sex Episcoporum in Chalcedone in martyrio S. Eufemiæ exposuerunt juxta fidem Catholicam, duas naturas in uno Christo Domino, hoc est, humanam & divinam, & condemnaverunt Eutychem & Nestorium hæreticos.

12 D. *Pridie Id. Aprilis.*

PErgamo Asiæ nativitas sanctorum Polycarpi Episcopi, Paulli, Isaac, Agathonis. Romæ via Aurelia, milliario tertio in cœmiterio Calepodii, nativitas sancti Julii Papæ & Confessoris. Qui sub Constantio Ariano filio Constantini, decem mensibus, tribulationes & exsilia perpessus, post ejus A mortem cum magna gloria ad sedem suam reversus est. Hic constituit ut nullus Clericus caussam quamlibet ageret nisi in Ecclesia, & notitia fidei per Notarios colligeretur, & sive cautiones, vel instrumenta, aut donationes, vel commutationes aut traditiones, aut testamenta, aut allegationes, aut manumissiones Clericis in Ecclesia celebrarentur.

In civitate Verona, sancti Zenonis Martyris, de cujus miraculis sanctus Papa Gregorius refert, quod Athesis fluvius inundans, usque ad superiores Ecclesiæ fenestras, ubi corpus ejus jacebat humatum, excreverit, sed intra Ecclesiam, ubi fuerat congregata turba fidelium, intrare non potuerit.

B

13 E. *Idibus Aprilis.*

APud Pergamum Asiæ urbem, nativitas sanctorum Carpi Episcopi, & Papyrii Diaconi, & Agathonicæ optimæ feminæ, aliarumque multarum, quæ pro beatis Confessoribus martyrio coronatæ sunt. Cum quibus & vir mirabilis Justinus philosophus, qui in habitu quoque philosophorum incedens, pro religione Christiana plurimum laboravit. In tantum ut Antonino Pio & filiis ejus & Senatui librum contra gentes scriptum daret, ignominiamque crucis non erubesceret. Cumque jam secundum librum successoribus præfati Imperatoris, id est, Antonino Vero, & Aurelio Commodo, pro C religionis nostræ defensione porrexisset, remuneratione linguæ fidelis martyrii munus accepit. In Chalcedone sanctæ Euphemiæ, & Eucarpiæ post multa tormenta requiescentis. In Hispania nativitas beati Herminigildi, quem pater ejus Leovigildus Arianus rex Gothorum, ob fidei Catholicæ confessionem inexpugnabilem in carcerem & in vincula conjecit. Ubi nocte dominicæ resurrectionis jussu perfidi patris securi in capite percussus, regnum cæleste pro terreno, rex & Martyr intravit. Scribit beatus Papa Gregorius in dialogo suo.

14 F. *XVIII. Cal. Maii.*

D ROmæ via Appia in cœmiterio Prætextati, nativitas sanctorum Tiburtii, Valeriani & Maximi, sub Almachio urbis Præfecto. Quorum primi fustibus cæsi, & gladio sunt percussi; ultimus tamdiu plumbatis verberatus, donec spiritum redderet. Interamnis, sancti Proculi Martyris. Item sanctæ Domnæ virginis, cum sociis virginibus coronatæ.

Apud Alexandriam beati Frontonis Monachi Nitriensis. Qui septuaginta Monachos secum in eremum abduxit, ut sequestrati ab hominibus, divinæ contemplationi vacarent. Sed cum eis alimenta deessent, admonuit Dominus quemdam divitem patrem familias, ut servis suis fame la- E borantibus alimenta dirigere curaret. Qui cum locum habitationis eorum ignoraret, consilio amicorum prudentium edoctus, septuaginta camelos victualibus oneratos, absque ullo humano ducatu in eremum direxit, ut Deus omnipotens eos quo vellet sua providentia perduceret. At illi per devia & avia, recto itinere usque ad cellam sanctorum pervenerunt. Quibus discretissimus Fronto conspectis Deo gratias agens, & avaritiam cavens, dimidium omnium sibi & suis assumsit, dimidium vero camelis impositum, domino suo per ipsos remisit. Qui miraculo simul & beneficio stupefactus; omnibus annis pari modo sanctis Dei annonam subministravit. Qua recreati & aliorum

1. Salona.

etiam religiosorum adminiculo sustentati, in Dei A servitio perstitere devoti.

15 G. *XVII. Cal. Maii.*

IN Perside civitate Cordula, nativitas Olympiadis & Maximi nobilium. Qui jubente Decio Cæsare fustibus cæsi, deinde plumbatis, ad ultimum capita eorum securibus tunsa sunt, donec spiritum redderent.

In Tuscia nativitas sanctorum Martyrum, Maronis, Eutychetis & Victorini. Qui cum beata Flavia Domitilla apud insulam Pontianam longum ducentes exsilium, eamque in Christi confessione pio foventes solatio, invidia atque infestatione Aure- B liani sponsi & persecutoris ejus, quem illa ob Christum contemserat, postmodum a Principe Nerva, eidem Aureliano in servitutem traditi sunt. Quos ille primum quasi servos per sua prædia singulos divisit, jussitque eos terram fodere per diem, ad vesperum vero [1] cantabrum manducare. Deinde quamplurimos ad fidem Christi cum converterent, & populum credentium ampliarent, repletus ira a diabolo, misit qui vario genere pœnarum interficerent. Nam [2] Eutychen in media via tamdiu cædi jussit, donec spiritum exhalaret. Cujus corpus rapuit populus Christianorum. Victorinum vero apud locum quem Cotilias appellant, ubi aquæ putentes emanant sulphure, capite deorsum per horas tres C suspensum, jussit torqueri. Quod cum per triduum pro nomine Christi perpessus fuisset, migravit ad Dominum. Cumque una die jussu Aureliani corpus ejus inhumatum jacuisset, venerunt Amiternenses populi Christiani, & rapientes in suum territorium, transtulerunt. Maronem autem misso amico suo nomine Turgio, jussit idem Aurelianus duci, & saxo ingenti opprimi. Sed protegente Domino, in nullo eum lædere potuerunt. Quem Consularis accepto ab Aureliano præcepto interfecit. Corpus vero ejus populus Christianus rapuit, & condigno honore apud urbem Picenum in monte aureo sepelivit.

In Hispaniis civitate Cæsar-Augusta, nativitas D sanctorum octodecim Martyrum, Optati, Luperci, Successi, Martialis, Urbani, Juliæ, Quintiliani, Publii, Frontonis, Felicis, Ceciliani, Evotii, Primitivi, Apodemii, & reliquorum quatuor, qui omnes Saturnini vocati esse referuntur.

16 A. *XVI. Cal. Maii.*

IN Achaia civitate Corintho, nativitas sanctorum Callisti, Charisii, Leonidis, Christianæ, Gallæ, Theodori, qui omnes in mare sunt demersi. In Mauritania, sanctæ Basiliæ. Romæ Aniceti Papæ, qui sedit in episcopatu annis undecim, & temporibus Severi & Marci martyrio E coronatus, sepultus est in cœmiterio Callisti. Hic constituit, ut Clerus comam non nutriret, secundum præceptum Apostolicum.

17 B. *XV. Cal. Maii.*

IN Antiochia nativitas sanctorum Petri Diaconi, & Hermogenis, Petri, Fortunati & Martiani. In Africa sancti Mappalici, qui cum aliis plurimis est coronatus, ut de illis beatus Cyprianus in Epistola ad Martyres & Confessores, hoc modo scribit inter alia: *Illum nunc beatissimum Martyrem, & alios Principes ejusdem congregationis & Comites, in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores, ut ceteri quoque secte mini, & opto pariter & exhortor. Ut quos vinculum confessionis, & hospitium carceris simul junxit, jungat etiam consummatio virtutis & corona cælestis.*

18 C. *XIV. Cal. Maii.*

APud [3] Mesenam Apuliæ civitatem, nativitas sanctorum Martyrum Eleutherii Episcopi, & Anthiæ matris ejus. Qui in Aquileia Episcopus ordinatus, primum Felicem & [4] Correnum Comites convertit ad fidem Christi. Qui sub Adriano Imperatore Romam perductus, cum esset & sanctimonia vitæ, & miraculorum virtute illustris, in confessione Christi lectum ferreum ignitum, craticulam igni supposito, & sartaginem oleo pice ac resina ferventem superans, leonibus quoque projectus, sed eis mitigatis non læsus: novissime una cum matre gladio jugulatur.

Romæ Parthenii & [5] Calocerii. Item Romæ Apollonii Senatoris. Qui sub Commodo Principe a servo proditus quod Christianus esset, Imperatori ut rationem fidei suæ redderet, insigne volumen composuit. Quod in Senatu legit, & nihilominus sententia Senatus pro Christo capite truncatur. Veteri apud eos lege obtinente, absque negatione, non dimitti Christianos, qui semel ad eorum judicium protracti fuissent. In Salonica civitate, nativitas sancti Septimi Diaconi. In Africa Victoris cum sociis suis.

19 D. *XIII. Cal. Maii.*

APud Corinthum nativitas beati Timonis de illis septem primis Diaconibus.

In Armenia civitate [6] Militana nativitas sanctorum Hermogenis, Gaii, Expediti, Aristonici, Rufi, Galatæ uno die coronatorum.

Caucoliberi Hispaniæ, nativitas S. Vincentii Martyris.

20 E. *XII. Cal. Maii.*

ROmæ S. Victoris Episcopi, qui tertius decimus post beatum Petrum, rexit Ecclesiam annos decem, & sub Severo Principe martyrio coronatus est. Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur, & a quinta decima Luna primi mensis, usque in vicesimam primam observaretur. Quod eatenus sexta die Cal. Aprilis absque ullius diei discretione, vel Lunæ observatione celebratum est. Et constituit ut necessitate cogente, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus sub Christiana confessione, quicumque homines ex gentilibus venientes baptizarentur.

Item Romæ sanctorum Martyrum Sulpitii & Serviliani. Qui prædicatione & miraculis beatæ Flaviæ Domitillæ ad fidem Christi conversi, quæ etiam sponsas eorum Theodoram & Euphrosynam, ad spem vitæ æternæ & perseverantiam sanctæ virginitatis lucrata fuerat, persecutione Trajani, cum nollent Idolis immolare, a Præfecto urbis Aniano capite cæsi sunt. Quorum corpora Christiani rapientes, posuerunt in prædio eorum, via Latina, milliario secundo.

Eodem die in Galliis civitate Ebredunensi, nativitas sancti Marcelli primi ejusdem urbis Episcopi, & Confessoris. Qui divino jussu cum sanctis [...]

1. ita Ms. 2. Eutychetem. 3. Messanam. 4. Corebum. 5. Caloceri. 6. Melitina

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

ciis Vincentio & Domnino ex Africa veniens, maximam partem Alpium maritimarum, verbo & signis admirandis, quibus usque hodie refulget, ad fidem Christi convertit. Ita ut baptisterium quod ipse apud præfatam urbem condidit, in sacrosanctis Paschalis festi vigiliis, divina virtute singulis annis aquis subitis inundaretur, & per septem ejusdem solemnitatis dies, gratia exuberante permaneat. Venerabiles socii ejus apud Dimensium urbem conditi, gloriosis nihilominus miraculis commendantur.

21 F. *XI. Cal. Maii.*

IN Asia nativitas sancti Maximini Martyris, qui tempore Decii Imperatoris oblatus est Proconsuli, nomine Optimo. Qui cùm ab eo tormentis cogeretur ad sacrificandum Idolis, & nollet, in equuleo diu tortus, ad extremum lapidibus est oppressus. Apud Alexandriam, nativitas sanctorum Fortunati, Aratoris Presbyteri, Felicis, Silvii, Vitalis, qui in carcere quieverunt. Romæ sancti Soteris Papæ, qui sedit in Episcopatu annos novem, sepultusque est in cœmiterio beati Callisti. Hic constituit ut nulla Monacha pallam sacratam contingeret in Ecclesia, neque incensum poneret.

In Perside nativitas sancti Simeonis Episcopi Seleuciæ, & Ctesiphontis regalium civitatum. Qui persecutione [1] Saphoris regis Persarum, jubente eodem tyranno, comprehensus, ferroque onustus, cum iniquis tribulationibus ejus aspectibus exhibitus, de Domino Jesu Christo libera voce, & constantissima testaretur, primum carcerali ergastulo, cum aliis centum, e quibus alii Episcopi, alii erant Presbyteri, alii diversorum ordinum Clerici, longo tempore maceratus est. Deinde omnibus ante se trucidatis, ad extremum & ipse lictoris ictu percussus, martyrii palmam assecutus est. Erat autem sexta feria septimanæ majoris, in qua ante resurrectionis festivitatem, annua passionis Christi memoria celebratur. Passi sunt cum eo etiam Ustazadis nutricius Regis, & Major regiæ domus, & Abdella atque Ananias venerabiles senes, & Pusitius Princeps artificum regalium, eo quod videns præfatum senem Ananiam sub ictu gladii trementem, exclamaverit confidenter, dicens: *Paullulum o senex claude oculos, & securus esto: mox Christi videbis aspectum.* Filia quoque ejusdem Pusitii virgo sacra peremta est.

22 G. *X. Cal. Maii.*

ROmæ in via Appia in cœmiterio Callisti, nativitas sancti Gaii Papæ. Qui cum Ecclesiam undecim annos, menses quatuor, dies duodecim rexisset, martyrio coronatus est sub Diocletiano Imperatore. Frater autem ejus beatus Gabinius Presbyter, in multis clarissimus passionibus jam finierat triumphum victoriæ suæ, sub eodem impio Principe, undecimo Calendis Martii. Hic constituit ut per omnes primum gradus ascenderet, si quis Episcopus fieri mereretur, id est, ut esset Ostiarius, Lector, Exorcista, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & libellum valde utilem de incarnatione Domini conscripsit. Item Agapiti Pontificis, qui sedit Romæ undecim menses. Et ingressus Constantinopolim ad Justinianum Imperatorem, Anthemium Episcopum Constantinopolitanum, qui duas naturas in Christo negabat, deposuit, & in ejus loco Menam Catholicum consecravit.

In Perside civitate Cordula, nativitas sanctorum Parmenii, [2] Helinæ, & Chrysoteli Presbyterorum, & Lucæ & Marci Diaconorum de Babylonia. Quorum primus præcisa etiam lingua loquebatur. Omnes in equuleo suspensi, & nexibus attracti sunt. Deinde laminis ardentibus circa latera appositis ustulati, & unguibus lacerati, ad ultimum gladio trucidati sunt præsente persecutore Decio. Scriptum hoc est in passione sancti Laurentii. Item in Perside sanctorum Martyrum plurimorum, qui jubente [3] Saphore Persarum rege, annuo die cum passionis Dominicæ memoria celebratur, per totam Persidis regionem tenti, ac pro Christi nomine gladio sunt jugulati. In quo fidei certamine, passus est etiam [4] Milesius Episcopus, sanctitate & miraculorum gloria insignis. Acepsimas quoque Episcopus cum Presbytero suo Jacobo, & Mareas & Bicor nihilominus Episcopi cum Clericis fere ducentis, & quinquaginta monachis, etiam sacratis virginibus plurimis. Inter quas etiam & sororem sancti Episcopi & Martyris Simeonis, nomine [5] Tarbuam, cum pedissequa sua stipitibus alligantes, serraque findentes crudelissime necaverunt.

Lugduno Galliæ sancti Epipodii, qui persecutione Antonini Veri, post gloriosos quadraginta octo Martyrum agones, qui in eadem urbe passi sunt, cum Alexandro carissimo collega tentus, ipso interim in carcerem truso, primo os duris pugnorum ictibus cæsus, deinde equulei extensione vexatus, postremo martyrium capitis abscissione complevit.

23 A. *IX. Cal. Maii.*

[6] IN Perside civitate Diospoli, passio sancti Georgii Martyris, qui sub Datiano rege potentissimo, qui dominabatur super septuaginta reges, multis miraculis claruit, plurimosque ad fidem Christi convertit. Simul & Alexandram ipsius Datiani uxorem usque ad martyrium confortavit. Ipse vero post multos & inauditos agones novissime decollatus, martyrium suum sanguinis effusione consumavit. Cujus gesta passionis, etsi inter apocryphas connumerantur scripturas, tamen illustrissimum ejus martyrium inter coronas Martyrum Ecclesia Dei venerabiliter honorat.

Romæ sancti Naboris. In Alexandria, Coronæ Martyris. In Gallia civitate Valentia, Felicis Presbyteri, Fortunati & Achillei Diaconorum. Qui a beato Irenæo Lugdunensi Episcopo & Martyre ad prædicandum verbum Dei missi, cum maximam partem supradictæ urbis ad fidem Christi convertissent, a Duce Cornelio in carcerem trusi, deinde durissima nervorum flagellatione diutissime verberati sunt. Post etiam revinctis post terga manibus, renibus, cruribusque confractis, circa rotarum vertiginem astricti, fumi quoque amaritudine suppositа die ac nocte continuata, equulei extensione suspensi, ad extremum gladio peremti sunt. In Fontanella monasterio, sancti Wolframi Episcopi, præclari in miraculis & doctrina viri.

24 B. *VIII. Cal. Maii.*

IN Babylone metropoli Chaldæorum, Ananias, Azarias, Misael, qui ab ipsis nominibus immutatis Sydrach, Mysach, & Abdenago nuncupati sunt, de camino ignis ardentis sunt liberati. In Alexandria Victoris, Zotici, cum aliis plurimis.

In Africa Faustini, Victorini & aliorum plurimorum Martyrum. Apud Lugdunum clavatum,

1. Saporis. 2. Helimenæ. 3. Sapore. 4. Milles. 5. Tarbullam. 6. Vide Rabani Martyrologium.

nativitas S. Alexandri medici, civis Pergamensis, qui tertio post passionem Epipodii die productus e carcere, primo ita laniatus est crudelitate verberantium, ut carne soluta costarum, patefactis visceribus secreta omnino panderentur. Dein crucis affixus patibulo beatum spiritum exanimatus emisit. Passi sunt cum eo alii numero triginta quatuor.

In Britannia depositio Melliti Episcopi, qui tertius post Augustinum primum Anglorum Episcopum Dorvernensem rexit Ecclesiam.

25 C. VII. Cal. Maii.

Apud Alexandriam nativitas S. Marci Evangelistæ. Qui discipulus & interpres Apostoli Petri, rogatus Romæ a fratribus scripsit Evangelium. Quo assumto perrexit in Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annunciavit. Meminit & hujus Marci Petrus in prima Epistola sub nomine Babylonis figurate Romam significans. *Salutat vos quæ est in Babylone Ecclesia, & Marcus filius* [1] *maximus*. Qui constitutis & confirmatis Ecclesiis per Libyam, Marmaricam, Hammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, atque Ægyptum universam, ad ultimum tentus est a paganis, qui remanserant Alexandriæ. Qui videntes eum die sancto VIII. Cal. Maii missas facientem, miserunt funem in collo ejus & trahebant eum ad loca Bucoliæ, quæ erant juxta mare sub rupibus ubi erat Ecclesia constructa. Et inter trahendum insultantes dicebant: *Trahamus bubulum ad loca buculi*. Hoc autem ideo, quia statura procerus erat. Et præ nimio cruciatu, defluebant carnes ejus in terram, ac saxa inficiebantur sanguine. Vespere autem facto, miserunt eum in carcerem, ubi circa mediam noctem, primo angelica visitatione confortatus, deinde ipso Domino sibi apparente ad cælestia regna vocatus est. At mane dum traheretur ad loca Bucoliæ, gratias agens & dicens: *Domine in manus tuas commendo spiritum meum*, defunctus est, & a viris religiosis sepultus in loco lapidis excisi cum gloria. Ordinaverat autem pro se Alexandriæ Episcopum Anianum. Alios quoque longe lateque Episcopos & Presbyteros & Diaconos Ecclesiis dederat. Passus est autem octavo Neronis anno.

In Syracusa civitate Siciliæ nativitas sanctorum Evodii, Hermogenis & Callistæ. In Perside S. Georgii Martyris, juxta Calendarium sagacissimi Hieronymi. Cujus passio apud Romanos & pene alios omnes IX. Calendarum Majarum, ut superius notatum est, celebris habetur. Quod idcirco significandum putavi, ut Patriarcha noster Hatto Magontiacensis, qui hoc anno item ab incarnatione Domini, [a] caput ejus, & aliud quoddam membrum cum plurimis & maximis sanctorum reliquiis in Alemanniam ad novum monasterium suum a Formoso Apostolico impetratis asportavit. In ejus solemnitate, S. Georgii videlicet, indicenda, caute se agat, quia & plures in hac die ipsius natalitia celebrare consueverunt. Et festivitas S. Marci Evangelistæ a supradicto Hieronymo sancto, priori die, id est, octavo Calendarum Majarum, auctoritate Eusebii Cæsariensis designata est.

Roma Letania major: cujus caussæ, quia nos utpote barbari, & in extremo mundi climate positi, sumus ignari, vel ejus, quæ ante ascensionem Domini religionis gratia videtur instituta, ut si quid culpæ sordidantis in diebus indulgentiæ contractum videatur, vel hoc triduano jejunio diluatur, hic rationem secundum traditionem majorum commodum duximus aperire. Sanctus Avitus Viennensis Episcopus refert in quadam homilia quam de rogationibus scripsit, has ipsas rogationes quas ante ascensionis Dominicæ triumphum celebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis Episcopo, cui & hic eo tempore præerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terræmotu frequenti quatiebatur, sed cervorum atque luporum feritas portas ingressa, per totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Cumque hæc per anni circulum gererentur, advenientibus Paschatis solemnitatibus, exspectabat misericordiam Dei plebs tota devote, ut vel hi magnæ solemnitatis dies, huic terrori terminum darent. Sed in ipsa gloriosæ noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solemnia subito palatium regale intra muraneum divino igne succenditur. Pavore omnibus perterritis, & Ecclesiam egressis, credentibus, ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur, aut certe disrupta tellure dehisceret: sanctus Sacerdos prostratus ante altare cum gemitu & lacrymis Domini misericordiam deprecatur. Quid plura? Penetravit excelsa poli oratio Pontificis inclyti, restinxitque domus incendium, flumine profluentium lacrymarum. Cumque hæc agerentur, appropinquante ascensione, ut jam diximus, majestatis dominicæ, indixit populis jejunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus inde quoque terroribus, per cunctas provincias dispersa facti fama cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit ex fide. Quæ Letania usque nunc in Dei nomine per omnes Ecclesias in compunctione cordis, & contritione spiritus celebratur.

26 D. VI. Cal. Maii.

Romæ nativitas S. Anacleti Papæ, qui duobus post beatum Petrum cum Ecclesiam rexisset annis, XII. persecutione Domitiani, martyrio coronatus est. Hic memoriam beati Petri construxit, & composuit loca ubi Episcopi reconderentur. Hic Presbyter a beato Petro est ordinatus. Hic ad sacrificandum idolis ductus, sacrificavit: deinde pœnitentia ductus, pro confessione veræ fidei, capite truncatus est. Ipso die nativitas S. Marcellini Papæ, qui cum Ecclesiam novem annos, & menses IV. rexisset, temporibus Diocletiani & Maximiani, ab eodem Diocletiano pro fide Christi cum Claudio & Cyrino & Antonio capite truncatus est, & post dies XXXV. sepultus via Salaria, in cubiculo, a Marcello Presbytero & Diaconibus cum hymnis. Quo tempore fuit magna persecutio, ita ut intra mensem decem & septem millia martyrio coronarentur. In Gallia Richarii Episcopi & Confessoris.

27 E. V. Cal. Maii.

Romæ nativitas S. Anastasii Papæ, qui post B. Petrum quadragesimus primus, sedit in Episcopatu annos tres, dies decem. Hic Manichæos in urbe Roma inveniens damnavit, & constitutum fecit, ut nullus transmarinus in Clericatum susciperetur, nisi quinque Episcoporum designaret chirographum. In Nicomedia, S. Anthimi Episcopi & Martyris. Qui persecutione Diocletiani ob confessionem Christi, martyrii gloriam capitis obtruncatione accepit. Quem tamquam bonum Pastorem viam martyrii præeuntem, universa pene gregis multitudo secuta est. Quorum alios præfatus tyrannus apud eamdem civitatem tunc

1. meus.

a. Hic videtur numerus anni excidisse.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

temporis residens, gladio obtruncari, alios ignibus conflagare, alios naviculis impositos, pelago fecit immergi; ipsis fidelium turbis tanta per Dei gratiam fide inflammatis, ut nec interrogari se paterentur, sed ultro vel flammis irruerent, vel cædentibus gladiis cervices objectarent. Scriptum in historia Ecclesiastica libro septimo. In Tharso Ciliciæ nativitas S. Castoris. In Lydia Genesii, Sodalis, Zotici, Elpidii & Eutychii.

28 F. *IV. Cal. Maii.*

Apud Ravennam nativitas S. Vitalis Martyris, [1] cum SS. Gervasii & Protasii. Qui militaris cum Paullino judice Ravennam ingressus est, & cum videret in conspectu judicis sui Christianum nomine Ursicinum, arte medicum, natione Ligurium, post nimia tormenta capitalem accepisse sententiam: locus autem ubi decollabantur Christiani, hoc habebat vocabulum, ut diceretur, ad Palmam, eo quod arbores antiquæ palmæ illic essent. Ille igitur, ut diximus, post nimia tormenta decollandus cum veniret ad palmam, expavit, & dum mallet male evadere, exclamavit voce magna Vitalis dicens: *Noli, noli Ursicine medice, qui alios curare consuevisti, te ipsum æternæ mortis jaculo vulnerare, & qui per passiones nimias venisti ad palmam, coronam perdere a Domino tibi præparatam.* Audiens hæc Ursicinus genu posuit, & spiculatorem ut feriret, hortabatur, agens pœnitentiam quod expavisset, & sic Christi Martyrem se fecit. Statimque B. Vitalis corpus ejus rapiens, & intra Ravennatium urbem sepeliens, ad judicem ultro venire contempsit. Ideoque a Paullino consulari tentus, post equulei tormenta jussus est perduci ad Palmam, & facta fovea profunda, quousque perveniretur ad aquam, ibi supinus depositus, & terra ac lapidibus est oppressus. Beata vero Valeria uxor ejus, cum post mortem viri Mediolanum tenderet, Sylvano sacrificantes incurrit. Qui cum eam deponentes de saumario hortarentur de idolothytis manducare, nec sibi omnino licitum esse testaretur, quia esset Christiana, tanta ab eis cæde mactata est, ut vix seminecem eam sui homines ad Mediolanensem urbem perducerent, ita ut intra biduum migraret ad Dominum.

Alexandriæ S. Theodoræ virginis. Quæ sacrificare contemnens, in lupanar tradita, miro Dei favore erepta est. Astante quippe jam ad ostium cellæ multitudine juvenum impudicorum, repente quidam e fratribus Didymus nomine, plenus fide, divinitus inspiratus, sumto militari habitu, primus lupanar irrupit, & S. virgini cur venisset exponens, illi militares imposuit exuvias, ipse virginali veste induitur. Sic virgo egressa & a nullo agnita, ad civitatem fugiens, evasit. Didymus Præsidi exhibitus, & omne factum constanter exponens, Christianum se esse confessus, abscisso capite igni traditus est. Beata quoque virgo quæ pro tuenda virginitate ex lupanari fugerat, amore coronæ continuo ad stadium regressa, simul cum Didymo percussa, & simul est coronata.

In Pannonia Eusebii Episcopi, Tiballi, & Pollionis. In Africa provincia Numidia, sanctorum Manilii, Donati, Maurilii, Luciani, Victorini, Narciæ virginis, & aliorum septuaginta duorum. Item Luciani cum aliis ducentis & septuaginta. In Tarso Ciliciæ, Malinæ cum aliis centum septuaginta, & aliorum multorum.

29 G. *III. Cal. Maii.*

In Papho insula, nativitas sancti Tychici Apostolorum discipuli. Apud Alexandriam nativitas sanctorum Germani Presbyteri, Prosdoci Diaconi. In Perusio Tusciæ, Valentini & Martiani. In Bononia, Vitalis & Agricolæ. In Numidia apud Cirtensem coloniam, sanctorum Martyrum Agapii & Secundini Episcoporum. Qui persecutione Valeriani post longum exsilium apud præfatam urbem, in qua tunc maxime gentilium cæco furore, & officiis militaribus ad tentandum justorum fidem, rabies diaboli infestantis inhiabat, ex illustri Sacerdotio effecti sunt Martyres gloriosi. Passi sunt in eorum collegio Æmilianus miles, Tertulla, & Antonia sacræ virgines, & quædam mulier cum suis geminis.

30 A. *II. Cal. Maii.*

In civitate Sanctonis, nativitas S. Eutropii Martyris. Qui a beato Clemente Apostolorum successore ad Episcopatum consecratus & in Gallias prædicandi gratia directus, impleto hujus officii munere insurgentibus paganis, quos auctor invidiæ credere non permisit: ictu securis colliso capite victor occubuit. In Alexandria nativitas sancti Aphrodisii Presbyteri, & aliorum triginta. Romæ, depositio Quirini Episcopi. Passio sanctorum Mariani & Jacobi, quorum prior Lector, sequens Diaconus erat. Et cum jam pridem infestationes Decianæ persecutionis in confessione Christi evicisset, iterum cum carissimo collega tentus, apud Cirtensem coloniam post dira & exquisita supplicia, ita ut Marianus per summos apices pollicum suspensus, & gravi pondere pedibus innexus, crudelissime torqueretur, tum ceteri in carcere macerati sunt; sed divinis revelationibus mirabiliter confortati. Deinde Lambelisitanam urbem ad præsidem directi, & rursum longo tempore carcerali ergastulo mancipati, sed iterum divinis revelationibus allevati: novissime cum multis aliis gladio consumati sunt.

Mensis Maii habet dies xxxi. Lun. vero xxx.

1 B. *Cal. Maii.*

Pausatio Jeremiæ Prophetæ. Initium prædicationis Domini nostri Jesu Christi. Natale Apostolorum Philippi & Jacobi. Ex quibus Philippus cum totam pene Scythiam ad fidem Christi convertisset, Diaconibus, Presbyteris & Episcopis ibi constitutis, reversus est ad Asiam. Ubi continuæ prædicationi per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo laboribus piis semper inserviens lucratus est. Quique apud Hierapolim Asiæ civitatem, [2] dormivit cum patribus suis, exstincta hæresi Ebionitarum, qui Christum Jesum ante incarnationis tempus fuisse negabant, & sepultus est in pace. Jacobus vero qui & frater Domini dicitur, qui pro eo quod filius materteræ ejus Mariæ perhibetur, cognomento Justus, post passionem Domini statim ab Apostolis Hierosolymorum Episco-

1. patris. 2. Confunditur heic Philippus Apostolus cum Philippo Diacono, Vide Baronium.

pus est ordinatus. Hic de utero matris sanctus fuit. A Vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis. Sed cum publice in concilio compelleretur, ut Dominum Jesum Christum & filium Dei esse denegaret, & ille voce maxima protestaretur ad populum dicens: *Quid me interrogatis de filio hominis? Ecce ipse sedet a dextris virtutis, & venturus est in nubibus cæli*; præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semianimis, tollens ad cælum manus diceret: *Domine ignosce eis, quod enim faciunt nesciunt*; fullonis fuste in cerebro percussus, occubuit. Hic est de quo & B Apostolus Paullus scribit ad Galatas: *Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini*. Et Apostolorum super hoc acta crebrius testantur. Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, & a beato Hieronymo in Græcum sermonem Latinumque translatum est, post resurrectionem Salvatoris de eo refert: *Dominus autem venit ad Jacobum Justum, & apparuit ei. Juraverat autem Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua Calicem Domini biberat, donec videret eum resurgentem a mortuis*. Rursumque post paullulum: *Afferte, ait Dominus, mensam & panem*. Statimque additur: *Tulit panem & benedixit & fregit, & dedit Jacobo Justo, dixitque ei: frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis a dormientibus*. Inde est, ut quidam existimant quod in Epistola Paulli ad Corinthios specialiter ei dicitur apparuisse, sicut scriptum est: *Deinde visus est a Jacobo*. Triginta itaque annis Hierosolymitanorum rexit Ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum, & juxta templum ubi præcipitatus fuerat, sepultus. Scripsit autem unam tantum Epistolam, quæ de septem Canonicis est.

In Gallia territorio Vivariensi, S. Andeoli Subdiaconi. Quem misit ab Oriente sanctus Polycarpus Smyrnensis Episcopus discipulus beati Joannis Apostoli, cum beato Benigno & Andochio Presbyteris, & Thyrso Diacono, ad prædicandum verbum Dei in Gallia. Cujus prædicatione Cæsar Severus comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum in carcerem tradi præcepit. Et alia die productum cum videret superari non posse, jussit ad similitudinem gladii de ligno durissimo ensem fieri, & in crucis modum ejus caput findi. Quod cum factum fuisset, eliso in terram cerebro, gloriosa morte translatus est ad vitam æternam. Item Jerosolymis passio sancti Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ crucis, & Annæ matris ejus, omnimodis passionibus cruciatæ.

Item in Galliis territorio Sidunensi loco Agauno, passio * Sigmundi regis, filii Gundewaldi regis Burgundionum. Qui cum se cerneret Francis resistere non posse, solus fugiens coma deposita habitum religionis suscepit, & jejuniis, vigiliis, atque orationibus die noctuque vacans, captus a Francis cum uxore ac filiis in puteum demersus occubuit. Postea vero cuidam Abbati revelatus, & ab eo reverenter sepultus, etiamnum miraculis claret. Adeo ut frigoretici ab eo quasi specialem expetere soliti sint medicinam, & fideliter expetentes nequaquam priventur eadem.

2 C. *VI. Non. Maii.*

Nativitas S. Patris nostri Athanasii Alexandrinæ urbis Episcopi & Confessoris, qui multa Arianorum perpessus insidiis, & maxime Constantii Imperatoris, adeo ut sex continuis annis in lacu cisternæ non habentis aquam, numquam solem conspiciens latitaverit, totis regni viribus in ejus necem conspirantibus. Sed & ibi a quadam ancilla patris familias, qui ei latebram præbere curaret, proditus, sed divina se gratia protegente servatus, & in sedem suam Constante Galliarum principe, apud fratrem Constantium impetrante, restitutus. Rursumque post mortem illius ob constantiam Catholicæ fidei fugatus, usque ad imperium Joviani latuit. A quo honorificis & officiosissimis litteris requisitus, Ecclesiarum disponendarum statutus in sede sua potestatem accepit. Anno autem sacerdotii sui quadragesimo & ultra, post multos agones, multasque patientiæ coronas, quievit in pace, temporibus Valentiniani & Valentis Imperatorum. Vitam sancti Antonii Anachoretæ futuris generationibus profuturam, eleganti sermone, & plurima sapientia refertam, scriptam relinquens.

Item Alexandriæ, Saturnini & Neopolis. Qui in carcere requierunt. Antisiodoro, Optati Episcopi & Sanctiani Presbyteri.

C

3 D. *V. Non. Maii.*

Hierosolymis inventio sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi ab Helena regina, post passionem Domini anno ducentesimo trigesimo tertio, regnante Constantino Imperatore filio ejusdem Helenæ. Quam post tam diuturna tempora divina revelatione repertam, & resuscitatione mortui comprobatam, ac per medium divisam, ita cuncto orbi curavit exhibere salubrem, ut pars Hierosolymis in loco Dominicæ passionis relicta, Orientalibus & Austrinis non fieret elongata, & pars Constantinopolim ad filium deportata, Septemtrionalibus & Occidentalibus esse videretur ad invisendum D aliquantulum propinquata. Quæ Dominica crux in materia insensata, vim sensatam, & procul dubio vivam retinens, ita ut ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis, lignum suum accommodet ut detrimenta non sentiat, & quasi intacta permaneat, jugiter dividua sumentibus, & semper tota venerantibus. Sed istam imputribilem virtutem & indetribilem soliditatem, de illius profecto sanguine creditur accepisse, qui passus mortem non vidit corruptionem, immo cunctis in se credentibus immortalitatem providit & incorruptionem.

Eodem die Romæ via Nomentana milliario septimo, nativitas S. Alexandri Papæ. Qui Romanæ E Ecclesiæ Episcopatum, quintus post beatum Petrum, annos decem, menses duos, dies decem, sanctitate incomparabili rexit, & fide clarissimus maximam partem Senatorum urbis convertit ad Dominum. Hic constituit aquam sparsionis cum sale benedici in habitaculis fidelium, & passionem Domini miscuit in prædicatione Sacerdotum, cum Missæ celebrantur. Qui jubente Trajano Cæsare ab Aureliano comite utriusque militiæ, carceri mancipatus, & inde per cælestem nuntium, ad domum Quirini tribuni, ubi beatus Hermes præfectus in custodia tenebatur, perductus, postquam filiam ipsius Quirini, nomine Balbinam, in nomine Domini nostri Jesu Christi a struma colli sanavit, & nu-

* *r.* Sigismundi.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

tricem ejus illuminavit, ipsumque Quirinum in fide Christi confortavit, & eos quos carcer incluserat baptizatos, inde liberavit: inter quos etiam duos sanctissimos Presbyteros Eventium & Theodulum, idem Quirinus adhuc gentilis constrictos habuit. Post hæc omnia & multa alia apostolice facta, exhibitus est ipsi Aureliano, cum duobus supradictis Presbyteris, & in equuleum levatus, tortus ungulis, atque lampadibus gravissime est attrectatus. Cumque nullas voces emitteret, dixit ei Aurelianus: *Quare taces?* Sanctus Alexander respondit: *Quia tempore orationis Christianus homo cum Deo loquitur*. Tunc eo deposito, jussit applicari Eventium & Theodulum, & interrogavit eum: *Qui sunt isti?* Sanctus Alexander dixit: *Ambo viri Sancti, ambo Presbyteri*. Quos etiam ipso cum in confessione Christi constantissimos inveniret, jussit furnum acriter incendi, & beatos Alexandrum & Eventium ligatos in medio præcipitari. Ad quos invictus Theodulus sponte prosiluit in flammas, cumque non læderentur ab igne, fecit Aurelianus beatissimum Alexandrum punctis creberrimis per cuncta pungi membra, donec deficeret. Sanctos autem duos Presbyteros gladio consumari. Quorum corpora Severina religiosa femina colligens, beatum Alexandrum atque Eventium in uno sepulcro, sanctum vero Theodulum in altero diligenti accuratione commendavit.

Ipso die nativitas sancti Juvenalis Episcopi. In Asia sancti Hermogenis de antiquis. Antisiodoro, depositio sanctorum Eusebii Presbyteri, & Aviti Diaconi. Eodem die Heraclii Martyris.

4 E. *IV. Non. Maii.*

IN Palæstina civitate Gaza nativitas sancti Sylvani ejusdem urbis Episcopi. Qui persecutione Diocletiani cum plurimis clericorum suorum Martyrio coronatus est. Item in Metallo [1] Fanensi sanctorum quadraginta Martyrum, qui simul capite cæsi sunt. Hierosolymis Quiriaci Episcopi, cognomento Judæ, qui posteaquam Dominicam crucem reperit, & in fide Christi profecit, a beato Eusebio Romanæ urbis Episcopo, Hierosolymorum est antistes ordinatus. Cujus fama Julianus apostata cognita, cum ad bellum Persicum, ubi & divinitus est interemtus, tenderet, jussit eum ad se perduci. Quem cum nullis terroribus aut promissionibus a confessione Christi posset immutare, jussit dextram ejus abscindi manum, dicens: *In hac manu multas scribens epistolas, multos separavit a sacrificiis deorum*. Sed videns eum immobilem, & fixum in Christo perseverare, jussit plumbum bulliens in os ejus infundi, ut & interiora viscera ejus conflarentur. Cumque ne sic quidem ejus constantiam emollire valuisset, jussit grabatum æreum afferri, & in eo sanctum virum extendi, & substerni carbones ignis, & spargi super eum sal & adipem, & desuper virgis cædi. Matrem autem ejus hæc omnia perseveranter aspectantem, & non solum impavidam, sed etiam constantissimam permanentem, ac filium materno affectu confortantem, jussit impiissimus tyrannus per capillos suspensam, pene tribus horis ungulari, & lampades magnas, flamma ardentes, lateribus ejus applicari. Quæ in gratiarum actione, inter tam immanes cruciatus perseverans, immaculatum Deo reddidit Spiritum. Tunc præcepit Julianus nequissimus fossam fieri altam, & vocavit plurimos incantatores serpentium, & jussit eos nequissimos serpentes afferre, & mitti in fossam, & sanctum Quiriacum projici in medio eorum. Cumque serpentes divino nutu mortificati fuissent, & Ammon serpentarius ad tantum miraculum credidisset, capite plexus est. Tunc Julianus consueto sibi more beatum Quiriacum compellans, ut crucifixum negaret, & ab eo digna invectione coercitus, jussit cacabum magnum impletum oleo calefieri, & in eum sanctum Quiriacum mitti. Sed cum nimium ferbuisset cacabus, ita ut astantes calorem sustinere non possent, dicit sanctus: *Longe recedite filioli, ut nemo confletur ex vobis*, & faciens in fronte sua signum crucis, ingressus est in cacabum quasi ad lavacrum. Cumque nec sic nocitus fuisset, jussit eum tyrannus de macroconto in pectus percuti. Qui percussus in voce confessionis emisit spiritum, & cum triumpho martyrii pervenit ad Christum. Dies passionis ejus secundum alios hic, secundum martyrologium vero sancti Hieronymi Calendis Maii celebris habetur.

Item die suprascripto Nicomediæ, sanctæ Antoninæ. Quæ nimium torta, & variis cruciatibus afflicta, brachio tribus diebus suspensa, & in carcere biennio detrusa, a Priscilliano præside ad ultimum flammis exusta est. Eodem die in [2] Nicorio ripensi, loco Lauriaco nativitas sancti Floriani. Qui tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum sæviente iniquissimo præside Aquilino, jussus est ad collum saxo ligato post nimias cædes & lacerationes in flumen Anisum præcipitari. Cumque lictores divino metu pavefacti, impium facinus exhorruissent, quidam juvenis audacior & infelicior ceteris, præcipitavit eum de ponte in fluvium, & statim oculi ejus crepuerunt. Unda vero famulatrix corpus S. Martyris in quodam secretiori loco saxo eminentiori deposuit, ubi ei tamdiu aquila exhibuit custodiam, donec ipse cuidam religiosæ feminæ eumdem demonstravit, & ei de transferendo corpore suo mandavit.

5 F. *III. Non. Maii.*

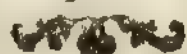
A Bethania in monte Oliveti juxta Jerosolymam sita, ascensio Domini nostri Jesu Christi in cælum. Ubi cum Ecclesia regio cultu constructa visatur & tecta, proprie locus ille, in quo novissime stetit, & unde ad cælos corpus incorruptivum libravit, ita sacratus divinæ majestatis impressione creditur, & ab incredulis etiam cernitur, ut numquam desuper tectum sustinere, aut deorsum marmor, aut aliud pavimentum recipere patiatur, sed in media basilica, Dei & hominis ultima vestigia arenæ cernantur omni tempore impressa, ut locum ipsum adeuntes non immerito possint in hanc propheticæ laudationis vocem erumpere: *Adoravimus in loco, ubi steterunt pedes ejus*.

Apud Alexandriam nativitas sancti Euthymii Diaconi, in carcere quiescentis. Thessalonicæ Irenæi & Peregrini atque Irenes igni combustorum.

In Gallia, quæ dicitur Provincia, civitate Arelatensi, sancti Hilarii Episcopi, magni, docti & præclarissimi viri. Qui paupertatis amator, & erga inopum provisionem, non solum mentis pietate, sed & corporis sui labore solicitus erat. Nam pro reficiendis pauperibus etiam rusticationem contra vires suas & usum, homo genere clarus, & longe aliter educatus exercuit, sed nec in spiritualibus neglexit: nam & in docendo gratiam habuit, & absque personarum acceptione omnibus castigationem ingessit. Pelagianam quoque hæresim in Collatore maxime deprehendit, & corrigere sate-

1. Phonnensi.

2. Norico.

git. Inter sua vero opera ad multorum utilitatem necessario opere vitam sancti Honorati decessoris sui ingenio immortali composuit. Moritur Valentiniano & Martiano Imperatoribus. Viennæ Nectarii & Nicetii Episcoporum. Antisiodoro passio sancti Joviani Confessoris.

6 G. II. Non. Maii.

Romæ ante portam Latinam, passio sancti Joannis Apostoli. Qui ab Epheso ubi manere consueverat, jussu Domitiani fratris Titi, secunda in Christianos persecutione, quam ipse post Neronem exercuit, ad urbem Romam perductus, præsente Senatu ante portam Latinam in ferventis olei dolium missus est. Agente hoc impio Principe, qui Christianorum infestissimus persecutor erat, ut tam valido capite detruncato, infirmiora cederent Ecclesiæ membra. Sed beatus Apostolus tam illæsus a pœna immanissima exiit, quam a corruptione carnis permansit immunis. Tunc in Pathmum insulam relegatus exsilio, Apocalypsin vidit & scripsit. Ad commendandam ergo ipsius dignam memoriam, & Apostolicam in fide & confessione Domini nostri Jesu Christi constantiam, Christiani basilicam ipsius nomine ac memoria gloriosam, ut supra dicto loco ante portam Latinam præclaro opere condiderunt. Ubi festivum concursum pridie nonas Majas annuatim usque hodie facere non desistunt. Quod & in plurimis Ecclesiæ Catholicæ locis religiose solet actitari. Post mortem vero Domitiani, omnibus ejus constitutis Senatus judicio cassatis, inter alios diversis ex caussis ab eo damnatos, & in exsilia detrusos, etiam beatus Apostolus Joannes indulgentia Nervæ [1] Imperatricis dimissus, & ad Ephesum redire permissus. Ecclesiam ad tempus absentia sua destitutam & contristatam, adventu suo lætificavit, & exemplis instructam dictis & scriptis in perpetuum confortavit. Porro propter nimiam crudelitatem, & impiissimi persecutoris ejus Domitiani facinora, in eo ut Historiographi referunt, & domus & nomen Cæsarum defecit. Ut vero etiam postea reges Romanorum Cæsares appellarentur, antiqua consuetudo & maxime apud Barbaras nationes obtinuit.

Eodem die nativitas beati Evodii Antiochenæ Ecclesiæ Episcopi, qui primus ab Apostolis ibi est ordinatus Episcopus. De quo ipse Paullus Philippensibus scribens ait: *Evodium rogo, & Syntychen deprecor, idipsum sapere in Domino Jesu Christo.*

Item nativitas beati Lucii Cyrenensis, qui apud Cyrenen primus Episcopus a sanctis Apostolis est constitutus. Quem etiam in actibus Apostolorum sanctus Lucas Evangelista in Catalogo virorum commemorat perfectissimorum. Item Mariani & Jacobi juxta quosdam, & aliorum plurimorum. Antisiodoro, depositio S. Valerii Episcopi.

7 A. Nonis Maii.

Nativitas sancti Juvenalis Martyris, & beatissimæ atque illustrissimæ Dei famulæ, Flaviæ Domitillæ. Quæ cum esset Flavii Clementis Consulis ex sorore neptis, & a sancto Clemente sacro velamine ad integritatis perseverantiam consignata, persecutione Domitiani, anno principatus ejus decimo quinto, ob testimonium quod Christo perhibebat, cum aliis plurimis, in insulam Pontianam exsilio deportata, longum inibi martyrium duxit. A Novissime cum ab Aureliano sponso suo, quem pro Christo contemserat, & cujus accusatione exsilio fuerat relegata, translata esset ad Terracinam urbem Campaniæ, & doctrina ac miraculis primo Euphrosynam & Theodoram collactaneas & convirgines suas, deinde etiam alios ad fidem Domini convertisset: inter quæ magnalia prædictus Aurelianus infestissimus persecutor ejus divina virtute exstinctus est, a Luxurio fratre ejus incenso cubiculo, in quo simul cum præfatis virginibus clausa morabatur, cursum gloriosi martyrii consumavit sub persecutione Trajani. Altera vero die sanctus Diaconus nomine Cæsarius invenit corpora sanctarum illæsa. B In facies enim suas prostratæ, orantes Dominum recesserunt. Quarum corpora idem sanctus Diaconus & Martyr inclytus in sarcophago novo simul condiens, in profundo terræ infodiens, sepelivit. Luxurium vero dum ad convivium properaret, coluber de ramo arboris per capitium ad cor ejus ingressus, enectum & turgidum ad spectaculum & exemplum infidelium dereliquit.

Item Romæ, depositio Benedicti Pontificis, qui sedit menses decem, imperante Constantino. Hic ab ineunte ætate in Ecclesia militavit, paupertatis semper amator. Sepultus est apud beatum Petrum. Apud Nicomediam passio sanctorum Martyrum Flavii & Augustini, & trium fratrum Mar- C cellini, Macrobii, & Eutychii. In Africa Celerini, Maximi, Victuri, Potentillæ, Faustinæ & aliorum innumerabilium. Augustoduno, depositio beati Placiti Episcopi.

8 B. VIII. Id. Maii.

Mediolani natalis sancti Victoris. Qui natione Maurus, & a primæva ætate Christianus, cum esset in castris Imperialibus miles, etiam canitie decoratus, compellente Maximiano Imperatore, ut sacrificaret idolis, in confessione Domini fortissime perseverans, post ergastulum carcerale, ubi sex dies sine cibo & potu permansit, primo D graviter fustibus & flagellis cæsus, deinde liquenti plumbo perfusus, sed nihil penitus læsus: novissime gloriosi martyrii cursum capitis abscissione complevit. Cujus corpus apud Silvam quæ ad ulmos vocatur, bestiis & volucribus projectum, sed per integram hebdomadam a nulla earum contaminatum, a sancto Materno Episcopo collectum, & honorifice sepultum est. Erat autem civis sanctorum Naboris & Felicis, qui in Africa decollati, simul cum Januario & Marino Mediolanum translati sunt.

Constantinopoli, Agathi militis, & aliorum valde multorum. In Ægypto Victoris & Stephanæ. E In Sanctonico, depositio S. Martini Presbyteri. Antisiodoro Helladii Episcopi.

9 C. VII. Id. Maii.

In Axiopoli, Quirilli, Quindei, Zenonis. In Tharso Ciliciæ, Aphrodisii. Constantinopoli, translatio S. Timothei. In Perside sanctorum trecentorum & decem Martyrum. Apud Nazianzi oppidum, depositio beati Gregorii Episcopi, qui Theologus dicitur, nobilis, Athenis eruditus, collega beati Basilii Cæsareæ Cappadociæ postea Episcopi. Quique cum se totum Dei servitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumsit, ut sedentem Basilium de doctoris Cathedra de-

1. Imperatoris.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

poneret, ac secum ad monasterium manu injecta perduceret, ibique per annos tredecim omnium Græcorum sæcularium libris remotis, solis divinæ scripturæ voluminibus operam dabant. Postmodum vero apud Nazianzum oppidum Episcopus ordinatus, hæreticorum turbinem fidei serenitate dispulit. Deinde etiam Constantinopolim ad corrigendam vocatus, ire, & ejus curam suscipere non abnuit. Qua in fide Catholica roborata, ne cupiditate illectus, ditioris invasor æstimaretur, ad pauperrimam sedem suam reversus, quod superfuit vitæ, in ea tempus exegit. Et quoniam fessa jam ætate & corpore invalidus erat, successorem sibi delegit, quo Ecclesiam gubernante debilitatis & senectutis otio frueretur.

10 D. *VI. Id. Maii.*

DEpositio beati Job Prophetæ. Romæ Faltonis, Pinianæ, & Anitiæ, Lucinæ conjugis ejus, cum aliis plurimis Martyribus. Item Romæ Calepodii senis Presbyteri sub Alexandro Imperatore, qui eum fecit occidi a Laodicio, & corpus trahi per civitatem, atque in Tyberim jactari, die Calendarum Maii. Quod inventum piscatores levaverunt & narraverunt Callisto Episcopo. At ille acceptum condivit cum aromatibus, & linteaminibus involutum sepelivit in cœmiterio ejusdem, via Aurelia, miliario ab urbe tertio, in Crypta, sexto Idus Maii. Tunc decollatus est ab Alexandro Palmatius Consul cum uxore & filiis, & aliis promiscui sexus quadraginta duobus. Cum quibus & Simplicius Senator. Qui per doctrinam Callisti Papæ, & Calepodii Presbyteri, nuper fuerant baptizati. Scriptum in passione beati Callisti Papæ.

Eodem die natale beati Gordiani Martyris, qui sub Juliano impiissimo Imperatore passus est. Nam cum prædictus tyrannus præcepisset eidem Gordiano vicario suo adhuc gentili, ut Januarium Presbyterum diligenter examinaret, si quo modo illum posset avertere a fide Christi: Sanctus autem Januarius eum magis lucratus esset Christo cum uxore ipsius nomine Marina, & familia promiscui sexus, numero quinquaginta tribus, & eo amplius, atque universos baptismatis unda consecrasset: audiens hoc impiissimus Julianus iracundia plenus, sanctum Januarium Presbyterum proscriptione damnavit. Sanctum vero Gordianum in custodia publica posuit, atque cuidam Clementiano, quem vicarium ejus loco deputaverat, commisit. Porro uxorem ejus Marinam ad aquas Salvias in servitio rusticorum opprimi fecit. Cum autem vidisset Clementianus, quia sanctum Gordianum nullo modo a statu fidei suæ posset avertere, jussit eum primo plumbatis cædi, dein capite truncari, & corpus ejus ante templum Apollinis [1] intellude jactari. Quod cum factum Christiani comperissent, corpus ejus nocturno silentio rapientes, miliario plus minus uno ab urbe Roma posuerunt in crypta in cœmiterio Prætextati, ubi jam pridem corpus beati Martyris Epimachi sepultum fuerat. Quem ferunt unum de septuaginta discipulis Domini Jesu Christi fuisse.

11 E. *V. Id. Maii.*

PAssio sancti Evellii Martyris. Qui antea Consiliarius Neronis Imperatoris fuit. Sed videns constantiam Christianorum quomodo martyrizarentur, & præcipue patientiam sancti Torpetis, & mirabilia quæ per eum facta sunt, credidit Christo, ita ut etiam pateretur pro illo. Romæ via Salaria miliario vigesimo secundo, S. Anthimi. In Africa Majoli, Victorini, Fortunati & aliorum multorum. In Asia nativitas sanctorum Demetrii & Thadæi. Viennæ beatorum Episcoporum Martini & Materni. Quem Maternum ob clades imminentes, solemni ante ascensionem Domini letanias instituisse retulimus. Item depositio Nepotiani Presbyteri; nepotis Heliodori Episcopi de sorore, in cujus Epitaphii consolatione S. Hieronymus totum mundum, pro eis quæ in eo fiunt malis & accidunt calamitatibus, in luctum & lamentationem convertit.

12 F. *IV. Id. Maii.*

ROmæ in cœmiterio Prætextati, nativitas sanctorum Nerei & Achillei fratrum. Qui fuerunt eunuchi beatæ Flaviæ Domitillæ, cum ea apud insulam Pontiam longum pro Christo duxerunt exsilium. Postmodum vero ab Aureliano sponso Domitillæ, quem ipsa ob amorem Christi spreverat, primo verberibus gravissimis [2] artati, deinde [3] Moninio Ruffo consulari sunt traditi. A quo cum equuleo & flammis compellerentur ad immolandum, & dicerent se a beato Petro Apostolo baptizatos, nulla ratione idolis immolare, capite cæsi sunt. Quorum corpora rapuit Auspicius discipulus eorum, nutritor sanctæ virginis Domitillæ, in Crypta arenaria, via Ardeatina sepelivit, a muro urbis milliario uno, & semisse.

Item via Aurelia milliario secundo, sancti Pancratii Martyris. Qui cum esset annorum quatuordecim, sub Diocletiano martyrium capitis detruncatione complevit. Cujus reverendum corpus, Octovilla illustrissima femina occulte noctu sublatum aromatibus conditum sepelivit. Eodem die beati Dionysii patrui ejusdem sancti Pancratii. Cujus studio idem Pancratius baptizatus, & in timore Dei confortatus ad martyrium animatus est. Ipse vero cum præmiis cælestibus carus & Deo dignus, diem hujus vitæ ultimum in pace conclusit. Item passio sacratissimæ virginis Sotheris, genere nobilis, sub Diocletiano Augusto. Item passio sanctorum Joannis, Achillis, Moysei, Aphroditi, cum aliis numero quingentis quatuor. Apud Cyprum, S. Patris nostri Epiphanii Episcopi Salaminæ.

13 G. *III. Id. Maii.*

NAtivitas S. Mariæ ad Martyres. Cujus festivitatis ista est ratio. Sub Phoca Imperatore beatus [4] Boneficius Papa, in veteri fano quod Pantheon vocabatur, ablatis idololatriæ sordibus, Ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis, & omnium Martyrum dedicavit. Cujus dedicationis sacratissima dies tertio Idus Maii Romæ agitur. Festivitas autem omnium sanctorum Calendis Novembris toto orbe terrarum religiosissime celebratur.

Eodem die S. Servatii Ecclesiæ Tungrensis Episcopi. Qui tempore quo Hunni Germaniam vastabant, ne civitatis atque Ecclesiæ suæ videret excidium, divina revelatione commonitus, transiit ad vicum Trajectensium, ibique defunctus, atque in medio publici aggeris est sepultus. Ob cujus meritum hominibus demonstrandum cum tempore hiemis omnia nix in circuitu repleret, numquam sepulcrum ejus operuit, donec industria civium, instante etiam successore ipsius Munolfo, Basilica super

1. *Forte* palude. 2. attrectati. 3. Memmio Rufo. 4. Bonifacius.

illum ædificata est. Antisiodoro, depositio S. Marcelliani Episcopi. In Alexandria, Aphrodisii, Agrippæ & multorum Martyrum. In Pollentia, passio sanctorum Victoris & Saturnini. A

14 A. *Pridie Idus Maii*.

IN Ægypto, depositio sancti Patris nostri Pachumii. Qui cum esset factis Apostolicæ gratiæ insignis, fundatorque Ægypti cœnobiorum, scripsit Monachorum Regulas, quas Angelo dictante didicerat, simul & de tempore Paschali. In Syria nativitas S. Victoris & Coronæ sub Antonino Imperatore, duce Alexandriæ Sebastiano. Erat autem Victor miles a Cilicia. Cui Sebastianus in confes- B sione fidei digitos confringi, & evelli jussit a cute. Deinde illum in caminum ignis mitti. Ubi triduo permanens non est læsus. Deinde venenum bibere jussus non est mortuus, sed veneficum potius ad fidem convertit. Deinde jussum est nervos corporis ejus tolli: deinde oleum bulliens in pudendis ejus mitti. Posthæc lampades ardentes suspenso ad latera applicari. Post hæc acetum & calcem simul misceri, & in os ejus infundi. Deinde oculos ejus erui. Deinde per triduum capite deorsum verso suspendi. Et cum adhuc spiraret, præcepit eum judex iniquitatis excoriari. Tunc Corona cum esset uxor militis cujusdam, cœpit beatificare sanctum Victorem pro gloria martyrii, & dum hoc faceret, C vidit duas coronas de cælo lapsas, unam Victori & alteram sibi missam. Cumque hoc cunctis audientibus protestaretur, tenta est a duce. Jussumque est duas arbores palmæ curvari adinvicem, & cannabineis funibus ligari Coronam, in utraque manibus & pedibus, & sic arbores dimitti. Quod dum fieret divisa est Corona in duas partes. Erat autem annorum sedecim. Tunc quoque Victor decollatus, & in omnibus victor effectus, simul cum Corona coronam vitæ perennis, & martyrii palmam accepit. In Asia, beati Maximini. Mediolani, Victoris, Naboris, Felicis, Rustici. Item quadringentorum sanctorum, qui cum sancto Quiriaco passi sunt. In Africa Secundiani, & multorum D Martyrum.

15 B. *Idibus Maii*.

IN Hispaniis nativitas beatorum confessorum Torquati, Ctesiphontis, Secundi, [1] Indelatii, Cæcilii, Hesychii, Euphrasii. Qui Romæ a sanctis Apostolis Episcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei ad Hispanias tunc adhuc gentili errore implicitas directi sunt. Cumque ad civitatem Accitanam venissent, & propter laborem itineris modicum quiescentes, caussa victus emendi discipulos in urbem misissent, mox paganorum multitudo, qui tunc forte diis suis festa celebrarent, eos usque ad fluvium persecuta est. In quo pons E miræ magnitudinis & firmitatis exstructus, transeuntibus sanctis, Dei nutu cum omni insequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum ceteri territi, & cujusdam magnæ senatricis Lupariæ, quæ divinitus inspirata, eos benigne suscipiens, credidit, exemplum secuti, relictis idolis Christo Domino crediderunt. Post hæc vero diversis urbibus evangelizantes & innumeras multitudines Christi fidei subjugantes: Torquatus Acci, Ctesiphon Vergii, Secundus Abulæ, Indaletius Urci, Cæcilius [2] Heliberri, Hesychius [3] Carcesæ, Euphrasius [4] Heliturgi quieverunt. Exstat usque hodie illustre miraculum, ad commendationem pretiosæ mortis eorum. Nam eadem solemnitate apud præfatam Accitanam urbem ad sepulcrum sancti Torquati arbor olivæ divinitus florens maturis fructibus onustatur.

Apud insulam Chium nativitas sancti Isidori Martyris, in cujus basilica puteus, in quo & fertur injectus. De cujus aqua Energumeni & febricitantes, vel reliqui infirmi sæpius potati, salvantur. [5] Lamosaco passio sanctorum Petri & Andreæ, Paulli & Dionysiæ. In Sardinia, Simplicii.

16 C. *XVII. Cal. Junii*.

IN Isauria, nativitas sanctorum Aquilini & Victoriani. Antisiodoro, passio sancti Peregrini primi ejusdem urbis Episcopi. In civitate Piceno, Florentii & Diocletiani. Apud Ephesum Miogenis, Gajani & Jovini. In civitate Cortina, Vincentii & aliorum. Apud Castrum Tricassinum, depositio [6] Fidulii Presbyteri. In pago foro Juliensi, vico qui dicitur Calidianus, sanctæ Maximæ virginis, quæ multis clara virtutibus in pace quievit.

17 D. *XVI. Cal. Junii*.

IN Tuscia civitate Pisana, nativitas sancti Torpetis Martyris sub Nerone principe. Qui magnus quidem prius in officio Neronis Cæsaris fuit, sed a beato Antonino Presbytero baptizatus, & in fide Christi eruditus est. Quem cum Nero cognovisset esse Christianum, tradidit cuidam propinquo suo Satellico, ut eum sacrificare compelleret. Sed cum spiritu Dei confortatus beatus vir, & in fide fundatus immobilis permaneret, fecit eum Satellicus alapis cædi, & ligatum ad columnam tamdiu verberibus affici, quousque sanguis guttatim de corpore ipsius efflueret. Sed subito dum Martyr cæderetur, columna cadens oppressit judicem, & cum eo viros quinquaginta. Inde tentus a ministris, positus est in rota. Inde feris objectus a filio Satellici, sed minime læsus ab eis. Cujus constantiam & virtutem quidam Consiliarius Neronis Evellius nomine inspiciens, Christo credidit, ac post paullulum baptizatus, decollatus est in urbe Roma, martyriique honore coronatus. Sed & beatus Torpes jubente Sylvio foras civitatem Pisanam ductus, decollatione martyrium suum complevit tertio Calendas Maii. Cujus festivitas & conventus civium decimo sexto Calendas Junii agitur. De quo etiam fertur, quod ingens machina, quam adversarius Dei Nero ad similitudinem cæli commentando fabricavit, meritis & orationibus ejus in flumen Auxarum præcipitata fuerit, ita ut nusquam comparuerit. In Alexandria, Victoris & Basilii. Romæ, beati Parthenii. [7] Leviduno, Heraclii, Paulli & aliorum. Item depositio beati [8] Præandini Confessoris.

18 E. *XV. Cal. Junii*.

IN Alexandria Potamonis, Hortasii & Serapionis Presbyterorum. Item in Ægypto, sancti Dioscori Lectoris. In quem Præses multa & varia tormenta exercuit. Ita ut ungues ejus effoderet, & lampadibus ejus latera inflammaret. Sed

1. Indaletii. 2. Iliberi. 3. Cartejæ. 4. Illiturgil. 5. Lampsaci. 6. Fidoli. 7. Novioduni, Heraclii. 8. *Forte* Brandani.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

cælestis luminis fulgore territi ceciderunt ministri. A Novissime laminis ardentibus adustus, martyrium consumavit. Constantinopoli, Hesychii & Eustachii.

19 F. *XIV. Cal. Junii*.

ROmæ nativitas sanctæ Pudentianæ virginis. Quæ illustrissimi generis Pudentis discipuli sancti Paulli Apostoli filia fuit. Cujus mater Sabinella, soror Praxedis. Quas piissimus pater earum Pudens in omni religione Christi erudivit, Christoque virgines reliquit. Quæ post obitum patris ita in omni exercitatione pietatis excreverunt, ut die noctuque incessanter hymnis & orationibus cum familia sua Domino inservirent. Quam totam beatissimus Pius urbis Romæ Episcopus baptismatis unda consecratam, chrismatis unctione & quotidiana exhortatione confirmavit. Beatæ vero virgines Christi post innumeros Christi agones, & multorum Martyrum venerabiliter exhibitas sepulturas, post omnes facultates suas in visceribus pauperum inclusas, Christoque fideliter commendatas, tandem de terris ad cælestia regna migraverunt. Pudentiana quidem decimoquarto Calendas Junii posita in cœmiterio Priscillæ via Salaria. Praxedis vero duodecimo Calendas Augusti. Quæ ab Apostolis susceptum in Christo baptismatis candidatum, usque ad finem vitæ custodierunt immaculatum. Item Romæ nativitas sanctorum Calocerii & Parthenii, eunuchorum uxoris Decii Imperatoris. Qui cum essent, unus præpositus cubiculi, alter primicerius, nolentes sacrificare idolis, a Decio sunt occisi, & a Christianis juxta viam Appiam sepulti. In Alexandria, sancti Irenæi Diaconi. In Africa sanctorum Quinti, Primulii, Salustii, & multorum Martyrum.

20 G. *XIII. Cal. Junii*.

ROmæ via Salaria nativitas sanctæ Basillæ virginis & Martyris Christi. Quæ cum esset ex regio genere, & haberet sponsum illustrissimum D nomine Pompejum, per beatam Eugeniam & sanctos Dei viros Protum & Jacinthum ad fidem Christi conversa, accusata est a præfato sponso suo apud Gallienum Augustum, quod esset Christiana. Qui eodem tempore immanissimus Ecclesiæ persecutor, decrevit, ut aut sponsum Basilla repeteret, aut gladio interiret. Quæ conventa super hoc, respondit se regem regum habere sponsum, Christum videlicet veri Dei filium. Et cum hæc dixisset, gladio transverberata est. In Gallia civitate Nemauso, passio sancti [1] Baldelii. Qui a paganis deorum suorum sacrificia celebrantibus comprehensus, cum sacrificare nollet, sed in fide Christi immobilis inter verbera & tormenta persisteret, martyrii palmam pretiosa morte percepit, & creberrimis signis clarus effulsit. Biturigis, depositio Austregisili Episcopi & Confessoris.

21 A. *XII. Cal. Junii*.

IN Mauritania civitate Cæsariensi, nativitas sanctorum Timothei, Pollii & Eutychii Diaconorum. Qui apud præfatam regionem verbum Domini disseminantes, pariter coronari meruerunt. Apud Cæsaream Cappadociæ sanctorum Polyeucti, Victorii, Donati. In Britannia Timothei Diaconi. Antisiodori depositio beati Valis Presbyteri. A quo nostrates æstimo nomen Valentis mutuatos.

1. Baudelii.

22 B. *XI. Cal. Junii*.

ROmæ nativitas sanctorum Faustini, Timothei, Venusti, cum sociis eorum. In Corsica, sanctæ Juliæ, quæ crucis supplicio coronata est. In Africa Casti & Æmilii. Qui per ignem passionis martyrium consumaverunt. Scribit beatus Cyprianus in libro de lapsis. In civitate Antisiodorensi depositio beatæ Helenæ virginis.

23 C. *X. Cal. Junii*.

APud Lingones passio sancti Desiderii Episcopi. Qui cum plebem suam ab exercitu Wandalorum vastari cerneret, ad regem eorum pro ea supplicaturus exivit. A quo statim jugulari jussus, pro ovibus sibi creditis, cervicem libenter tetendit, & percussus gladio migravit ad Christum. Percussor vero ejus mox amentia correptus, interiit. Sepultus est idem beatus Martyr in Basilica intra urbis muros. Quod fidelium populus a Christo ei commissus præcipuo amore ipsius, & pia devotione ad tutelam civium fieri procuravit. Contra pessimam quorumdam consuetudinem, qui ne sanctissimos quidem in urbibus tumulari voluerunt, dicentes, civitatem civium esse viventium, non cadaverum defunctorum. Passi sunt cum eo & plures alii de numero gregis sui, & apud eamdem urbem conditi.

Eodem die apud Viennam nativitas sancti Desiderii ejusdem urbis Episcopi. Qui passus est quidem in territorio Lugdunensi in villa Prisciniaca, super fluvium Calaronam: modo autem in Viennensi Ecclesia sepultus, honorifice servatur. De quo quia venerabilis Pater Ado ejusdem Ecclesiæ nostra ætate Pontifex, utpote in præscientia posito, & ob id suis in cunctis notissimo, aliquid speciale dicere superfluum existimavit. Nos juxta scriptum, quod idem Apostolicus vir, anno ab incarnatione Domini DCCCLXX. indictione tertia, per virum sanctissimum Beroldum Presbyterum indigenam eorumdem locorum, sed nunc in castro Turico Christi servitiis insistentem, cum reliquiis ipsius sancti Martyris Desiderii, & aliorum Sanctorum pignoribus atque agonibus, nobis in Cœnobio beati Galli constitutis direxit, pauca de eo summatim attingentes, earumdem rerum ignaris insinuare curavimus. Igitur incestuosissima regina Brunichildis, Hispanis superba divitiis, & Arianis infecta venenis, ideoque omnibus corrupta vitiis, postquam electos advenas, peregrinos quidem mundi, sed cives sanctorum, & domesticos Dei, Columbanum scilicet & discipulos ejus, quorum Gallus noster pars præcipua fuit, flagitia sua non ferentes, a E Francorum finibus expulit, & sanctus Desiderius tali solatio destitutus, non jam ovem erroneam, sed indomabilem bestiam corrigere studeret, hoc ab ea pro beneficiis recepit, ut in exsilium truderetur. Ubi quadriennio diversis quidem laboribus fatigatus, sed tamen gratia Dei suos ubique comitante adjutus est ac relevatus: adeo ut non solum ipse necessariis non careret, sed & omnibus se devota mansuetudine quærentibus proficua subministraret. Nam quidam totus lepra exasperatus, tactu sancti viri inspectante populo sanitati est restitutus, & cincindele, quod ad primum insulæ, ad quam exsilio deportatus fuerat, ingressum, ipse manu sua accenderat, per omne illud tempus ardens & non deficiens, incolis & sanctitatem famuli Dei ostendit, & multis infirmantibus omnimodam sa-

lutem suo unguine recuperavit. Vasculum etiam vini, quod ad resocillandum pauperem Christi, minister ejus custodela cautissima servare curavit, sed eo jubente plurimis adventantibus inde præbendo se exinanisse timuit, lætus iterato divina largitate repletum invenit. Sed cum industria consacerdotum suorum diu desideratus ad sedem suam reversus esset, nec tamen fonti iniquitate profluo cursum liberum permisisset, sed intra legitimos terminos coercere studuisset, tum vero rapacissimi imo furentis fluvii more, omnes justitiæ metas Brunichildis excedens, & committens operariis iniquitatis propugnatorem veritatis, ad Lugdunensem urbem, quasi ad Concilium, re autem vera ad supplicium deduci præcepit. Quorum aliis virum Dei perimere dissimulantibus, alii qui & insaniores fuerunt, orantem illum lapide primum in cerebro graviter vulneratum, deinde vallo acutissimo in cervice confossum, ab hac ærumnosa vita crudelitate nimia propulsarunt. Passus est sanctus Desiderius nullo crimine impetitus, sed criminosis invisus, die supra memorato, in vico Prisciniaco, temporibus Mauritii Imperatoris, & Theodorici Burgundiorum regis, factione Brunnichildis non reginæ sed meretricis, adnitentibus Bettone, Ephano, atque Gasifredo Comitibus. In diebus autem Etherii successoris sui Viennam cum magna gloria translatus, & extra urbem in Ecclesia beatissimorum Petri & Paulli Apostolorum inter antecessores suos Martyres & Confessores tertio Idus Februarii sepultus, quotidie signis & virtutibus mirabilis apparet & vivos. Eodem die in Hispaniis [1] Epictii & sancti [2] Basilii. In Africa, Quinti & Lucii, atque aliorum multorum.

24 D. *Nono Cal. Junii.*

NAtivitas sancti Manahe, Herodis Tetrarchæ collactanei, doctoris & Prophetæ, sub gratia novi Testamenti apud Antiochiam in Christo quiescentis. Item beatissimæ Joannæ uxoris Chuzæ, procuratoris Herodis, quæ in Evangelio commemoratur. In portu Romano, sancti Vincentii Martyris. In Galliis civitate Nannetis, passio sanctorum Donatiani & Rogatiani fratrum. Qui ab impio Præside compedibus impediti, carcerali sunt ergastulo mancipati. Indeque producti, cum a confessione nominis Christi non possent ullo modo coerceri, jussi sunt equuleo suspendi, & diu torqueri. Cum neque sic possent emolliri ad consentiendum idolis, militari lancea cervicibus perfossi, tandem martyrium consumaverunt, gladio capitibus amputatis. Sed quia vulgari accusatione insperato ad tribunal Præsidis sancti Dei sunt evocati, ut Rogatianus aqua baptismatis non posset emundari, quid de eo cautissimus Ecclesiæ Doctor Augustinus sentiat, sententiis ejus in medium proferre non solum commodum, sed & valde necessarium duxi: *Qui baptismatis Sacramentis initiandi sunt*, inquit, *prius abrenuntiare solent diabolo, & omnibus operibus & pompis ejus: deinde post confessionem unius veri Dei, Patris videlicet & Filii & Spiritus sancti, aqua intingi vel perfundi. Et Martyres contemtis idolis & abdicatis, propter eamdem confessionem in ignem aut certe in aquam demerguntur, aut proprii sanguinis effusione perfunduntur. Moris est etiam baptizatos sacro chrismate perungi, sancti Spiritus invocatione confirmari: & Martyres nisi ejusdem Spiritus unctione confortati, nequaquam vel ad certamen accederent, vel omnimoda tormentorum genera constantissime superarent. Jam baptizati ac fideles perceptione corporis & sanguinis Domini eidem consueverunt incorporari: & Martyres cum pro Domino patiuntur, ipsius corpus efficiuntur. Martyres igitur tanto perfectius omnia Ecclesiastica Sacramenta consequuntur, quanto & post percepta, mox sine ullo contagio ab hac ærumnosa vita rapiuntur.* Eodem die in Istria nativitas sanctorum Zoelli, [3] Servuli, Felicis, Sylvani & Dioclis.

25 E. *VIII. Cal. Junii.*

ROmæ via Nomentana in cœmiterio Prætextati, nativitas sancti Urbani Papæ & Martyris. Cujus doctrina sub persecutione Alexandri, multi martyrio coronati sunt. Hic constituit ut nulla esca repudiaretur a Christianis, quæ rationabilis esset & humana. Mediolani sancti Dionysii Episcopi & Confessoris. Qui ab Imperatore Constantio Ariano apud Cappadociam pro fide Catholica damnatus exsilio, ibidem requievit. Reliquias corporis ejus per sanctum Basilium præfatæ urbis Episcopum receptas, beatus Ambrosius condigno condidit honore. Licet alii contendant, quod in Armeniam apud Reditium civitatem exsiliatus, ibidemque defunctus, per sanctum Aurelium ejusdem urbis Episcopum Mediolanum sit translatus, & quod idem Aurelius ibidem infirmatus ac mortuus, in eodem cum sancto Dionysio monumento, sicut in vita condixerant, fuerit tumulatus.

Item Romæ Eleutherii Papæ, qui sedit in Episcopatu annos quindecim, & accepit epistolas a Lucio Britannorum rege, ut per ejus mandatum fieret Christianus. Quod & factum refertur per Timotheum virum sanctum, ita ut idem Lucius spretis omnibus mundialibus rebus nudus & expeditus peregrinatione suscepta, partem Bajoariorum & totam Rhetiam inter Alpes sitam miraculis & prædicationibus ad fidem Christi convertisse credatur. Cujus sepulcrum, id est, qui in Rhetia requiescit, sive rex quondam ille, sive quicumque servus Dei fuerit, creberrimis virtutibus illustratur. Eodem die apud Mœsiam civitate Doroscoro, nativitas sanctorum Martyrum Pasicratis, Valentionis, & aliorum duorum simul coronatorum.

26 F. *VII. Cal. Junii.*

NAtivitas sancti Quadrati Apostolorum discipuli. Qui in locum beati Publii Athenarum Episcopus constitutus, Ecclesiam grandi terrore dispersam fide & industria sua congregavit. Cumque Adrianus Athenis exegisset hiemem, invisens Eleusinam, & omnibus pene Græciæ sacris initiatis dedisset occasionem, eis videlicet qui Christianos oderant, absque præcepto Imperatoris vexare credentes, porrexit ei librum pro nostra religione compositum, valde utilem, plenumque rationis & fidei, Apostolica doctrina dignum. In quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait plurimos a se visos, qui sub Domino variis in Judæa oppressi calamitatibus, sanati fuerant. Qui una cum filiabus Philippi in prophetica gratia celeberrimus fuit.

Item in Africa sancti Quadrati Martyris: in cujus solemnitate sermones sancti Augustini inveniuntur habiti. Romæ Symmitrii Presbyteri & aliorum viginti duorum. Quos Antoninus Imperator gladio pro Christo puniri fecit. Quorum corpora noctu beata Praxedis collegit, & in cœmiterio Priscillæ sepelivit. Tuderto Tusciæ, Felicissi-

1. Epitacii. 2. Basilei. 3 Servilii.

mi, Heraclii, Paullini. In territorio Antifiodorensi, passio sancti Prisci Martyris cum ingenti multitudine. In Britannia, depositio sancti Augustini Episcopi & Confessoris. Qui missus a beato Gregorio Papa, primus genti Anglorum Christi Evangelium prædicavit, atque illic virtutibus & miraculis gloriosus in pace quievit.

27 G. *VI. Cal. Junii.*

IN Alexandria nativitas sanctorum Aquili Presbyteri, Evangeli, & aliorum duodecim. In Tomis, Heliæ, Luciani, Zotici, Martialis, Victoris & Maurini. In Sardinia, Saluſtiani. In Mœsia civitate Dorostorensi nativitas sancti Julii. Qui tempore persecutionis cum esset veteranus & eremitæ militiæ, comprehensus ab officialibus, & Maximo Præsidi oblatus, nolens sacrificare idolis, & nomen Domini Jesu Christi constantissime confessus, capitali sententia punitus est. Cumque duceretur ad locum cædis implendæ, Hesychius, quidam miles cum & ipse ob fidem Christi comprehensus detineretur, rogabat eum dicens: *Memor esto mei, nam & ego subsequor te. Plurimum etiam saluta Pasicratem & Valentionem famulos Dei, qui nos per confessionem bonam jam præcesserunt ad Dominum.* Julius vero osculans Hesychium dixit: *Frater festina venire: mandata tua jam audierunt quos salutasti.* Sic accepto orario, ligans sibi oculos, martyrii palmam gladio cædente percepit.

In Galliis civitate Arausica, sancti Eutropii Episcopi, cujus vitam illustrem virtutibus ac miraculis Verus Episcopus luculento sermone descripsit.

28 A. *V. Cal. Junii.*

IN Sardinia passio sanctorum Æmilii, Felicis, Priami, Luciani. Romæ nativitas sancti Joannis Papæ: quem quia orthodoxus erat, & a Justino Imperatore orthodoxo, Constantinopolim veniens, gloriose susceptus fuerat. Theodericus rex Arianus revertentem Ravennæ in custodia detentum ad mortem usque cum aliis æque Catholicis viris perduxit. Hujus meminit sanctus Gregorius in libro dialogorum: cujus corpus translatum de Ravenna sepultum est in Basilica sancti Petri Apostoli, quinto Calendarum Junii, Olibrio Consule. Quo tempore Theodericus rex duos Senatores præclaros & exconsules Symmachum & Boethium occidit. Qui nonagesimo octavo die postquam Joannes Papa defunctus est, subito interiit, & in ollam Vulcani projectus, ultra non comparuit.

Item apud urbem Parisium, depositio Germani Episcopi & Confessoris. Qui ex nobilibus quidem parentibus exortus, sed malitiosorum omnimodis attentatus insidiis, divina se gratia protegente, non solum vivus & incolumis evasit, sed & in virile robur virtutibus & sapientia decoratus excrevit in tantum, ut a sancto Nectario Presbyter ordinatus, Abbas monasterio sancti Symphoriani præficeretur invitus. In cujus regimine ita & divino judicio & humano placuit arbitrio, ut claves portæ Parisiacæ, & prius in visione per Dominum, & postmodum in Episcopatus electione per cohibentiam acciperet populorum. Cujus dignitatem tanta auctoritate administravit, ut tamen exemplo beati Martini propositum Monachi, virtutemque non desereret, atque ideo & in carne vivens, & spiritu cælos petens, in miraculorum ostensione illi per omnia similis appareret, & eadem ætate, octogenaria videlicet, ad Christum ipso vocante plenus sanctitate migraret.

29 B. *IV. Cal. Junii.*

ROmæ via Aurelia, nativitas sancti Restituti. Via Tiburtina, septem Germanorum. Apud Iconium provinciæ Isauriæ, passio sancti Cononis & filii ejus, sub Aureliano Imperatore, judice Domitiano. Qui cum esset fide præclarus, exhibitus judici cum filio suo annorum duodecim, Spiritum sanctum in se habitare veraci confessione manifestaverunt. Primum itaque ignito ferro superpositi, deinde craticulæ prunis suppositis, & oleo superfuso. Deinde frixorio candenti immissi, omnia superaverunt in nomine Christi. Inde suspensi, & valido igni subtus adhibito, malleo ad extremum ignito manibus contritis in laude omnipotentis Dei spiritum emiserunt. Eodem die in regione Anagniæ juxta urbem Tridentinam, passio sanctorum Sisinnii Diaconi, Martyrii Lectoris, & Alexandri Ostiarii. Qui a beato Vigilio Tridentinæ urbis Episcopo ad vicina loca prædicationis gratia destinati, cum plurimos ad fidem Christi convertissent, ab his qui in errore paganismi persistere maluerunt, diversis mortium generibus trucidati sunt. Nam beatus Sisinnius cum ceteris quidem diutina cæde mactatus, sed ærea tuba in capite percussus, atque securibus confossus, juxta ipsius Ecclesiæ limina decumbebat. Sanctus vero Martyrius & ipse in caput securibus vulneratus, atque sudibus transforatus, reddidit spiritum. Tunc gentiles corpora sanctorum Sisinnii & Martyrii simul cum sancto Alexandro adhuc seminece ad aram Saturni, ubi ignis copiosus erat accensus, ad concremandum perduxerunt: & sanctum Alexandrum flagellis cædentes, nec ad immolandum idolis compellere queuntes, vivum projecerunt in ignem, & sic martyrii cursum consumans, palmam gloriosæ passionis accepit. Post quorum necem mox umbra quædam terræ proxima totam regionem fulminibus creberrimis discurrentibus obtexit, ut & ipsi impii terrore perculsi, confiterentur hoc sanctorum caussa fieri. Ad quorum etiam reliquias cum eas postmodum Mediolanenses summa devotione susciperent, quidam cæcus ex littore Dalmatino divino admonitus instinctu veniens, tacto loculo lumen recepit, ut scribit beatus Paullinus in vita beati Ambrosii.

Treviris depositio sancti Maximini Episcopi. Cujus indumenta sacerdotalia in urna ærea ad usque nostra imo Nordmannorum tempora in testimonium sanctitatis ejus visebantur incorrupta. A quo sanctus Athanasius persecutionem Constantii fugiens, honorifice susceptus est. Sed quia fuga sancti Athanasii quosdam formidolosos aut certe blasphemos in contrarium abuti cognovi; quid de ea fidelissimus Ecclesiæ dispensator senserit Augustinus, verbis ejus in medium proferre necessarium duxi. Dicit ergo inter alia in epistola quam ad Honoratum scripsit Episcopum, consultus utrum tempore persecutionis fugiendum sit Episcopis a suis sedibus: *Quid est ergo quod in Epistola tua posuisti? dicis enim: Si in Ecclesiis persistendum est, quid simus nobis vel populo profuturi, non video, nisi ut ante oculos nostros viri cadant, feminæ constuprentur, incendantur Ecclesiæ, nos ipsi tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur quod non habemus.* Respondit Augustinus: *Potens est quidem Deus audire preces familiæ suæ, & hæc quæ formidantur, avertere: nec ideo tamen propter ista quæ incerta sunt, debet esse nostri officii certa desertio, sine quo est plebi certa pernicies, non in rebus vitæ hujus, sed alterius, quæ incomparabiliter diligentius, solicitiusque curanda est. Nam si certa essent ista mala, quæ timen-*

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

tur, ne in locis in quibus sumus forte contingant, prius inde fugerent omnes propter quos manendum est, & nos a manendi necessitate liberos redderent. Non enim quisquam est, qui dicat, ministros manere oportere, ubi jam non fuerint, quibus necesse sit ministrare. Ita quidam sancti Episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim peremtis, partim obsidione consumtis, partim captivitate dispersis. Sed multo plures illic manentibus propter quos manerent, sub eorumdem periculorum densitate manserunt. Et si aliqui deseruerunt plebes suas, hoc est quod dicimus fieri non debere: neque enim tales ducti auctoritate divina, sed humano, vel errore decepti, vel timore sunt victi. Cur sibi enim putant indifferenter obtemperandum esse precepto, ubi legunt, de civitate in civitatem esse fugiendum; & mercenarium non exhorrent, qui vidit lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de ovibus? Cur non istas duas Dominicas verasque sententias, unam scilicet ubi fuga sinitur aut jubetur, alteram ubi arguitur atque culpatur, sic intelligere studens, ut inter se non reperiantur esse contrariæ, sicut non sunt, & hoc quomodo reperitur nisi attendatur quod jam superius disputavi? Tunc de locis in quibus sumus, premente persecutione, fugiendum esse Christi ministris, quando ibi plebs Christi non fuerit cui ministretur, aut potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus eadem non est caussa fugiendi. Sicut in sporta summissus fugit Apostolus, cum a persecutore ipse proprie quæreretur, aliis utique necessitatem similem non habentibus, a quibus illic ministerium absit, ut desereretur Ecclesiæ. Sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam a ceteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ovibus? Veniet enim lupus non homo sed diabolus, qui plerumque fideles apostatas esse persuasit, quibus quotidianum ministerium Dominici corporis defuit, & peribit infirmus in tua non scientia sed ignorantia frater, propter quem Christus mortuus est. Quod autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, sed formidine superantur: quare non potius contra suum timorem, Domino miserante atque adjuvante fortiter dimicant, ne mala sine comparatione graviora, quæ multo amplius sunt tremenda, conjungant? Fiat hoc, ubi Dei caritas flagrat, non mundi cupiditas fumat. Caritas enim dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Sed caritas ex Deo est. Oremus ergo ut ab illo detur, a quo jubetur, & per hanc magis timeamus, ne oves Christi spiritualis nequitiæ gladio in corde, quam ne ferro in corpore trucidentur, ubi, quando, cum quibus, quocumque mortis genere mortui sunt. Magis timeamus ne sensu interiore corrupto pereat castitas fidei, quam ne feminæ violenter constuprentur in carne. Quia violentia non violatur pudicitia, si mente servetur, quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione toleras, quod alius operatur. Magis timeamus ne lapides vivi exstinguantur deserentibus nobis, quam ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur præsentibus nobis. Magis timeamus ne membra corporis Christi destituta spirituali victu necentur, quam membra corporis nostri oppressa hostile impetu torqueantur. Non quia ista non sunt vitanda cum possunt, sed A *quia potius sunt ferenda, quando vitari sine impietate non possunt. Nisi forte quisquam contenderit, non esse ministrum impium, qui tunc subtrahit ministerium pietate necessarium, quando magis est necessarium. An non cogitamus cum ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesiam fieri soleat ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus? Aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem & sacramentorum confectionem & erogationem. Ubi si ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus est etiam luctus fidelium* B *de perditione filiorum suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quantus denique gemitus omnium? & quorumdam quanta blasphemia de absentia ministeriorum & ministrorum? Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo fit adquisitio malorum æternorum. Si autem ministri adsint pro viribus, quas Deus eis subministrat, omnibus subvenitur. Alii baptizantur, alii reconciliantur, nulli Dominici corporis communione fraudantur. Omnes consolantur, ædificantur & exhortantur, ut Deum rogent, qui potens est omnia, quæ timentur avertere. Parati ad utrumque, ut si non potest transire ab eis calix iste, fiat voluntas ejus, qui mali aliquid non potest velle. Certe jam* C *vides, quod scripseras te non videre, quantum boni consequantur populi Christiani, si in præsentibus malis non eis desit præsentia ministrorum Christi. Quorum vides etiam quantum obsit absentia, dum sua quærunt, non quæ Jesu Christi, nec habent illam caritatem, de qua dictum est, non quærit quæ sua sunt. Nec imitantur eum qui dixit: Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. Qui etiam persecutoris principis illius insidias non fugisset, nisi se aliis quibus necessarius erat, servare voluisset. Propter quod ait: Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolvi, & esse cum Christo, multo enim magis optimum: manere autem in carne, necessarium propter* D *vos. Hic autem fortasse quis dicat, ideo debere fugere ministros Dei talibus imminentibus malis, ut se pro utilitate Ecclesiæ temporibus tranquillioribus servent. Recte hoc fit a quibusdam, quando non desunt alii, per quos suppleatur Ecclesiasticum ministerium, nec ab omnibus deseritur, quod fecisse Athanasium supra diximus. Nam quam necessarium fuerit Ecclesiæ, quantumque profuerit, quod vir ille mansit in carne, Catholica fides novit, quæ adversus Arianos hæreticos ore illius & amore defensa est.* Hoc breviarium sancti Patris Athanasii caussa hic a nobis positum, magnum ut credo legentibus conferet emolumentum, & ad inquirendum totum illud opusculum, dulcedine sui præbebit incitamen- E tum.

30 C. *III. Cal. Junii.*

ROmæ via Aurelia in cœmiterio, sancti Felicis Papæ. Qui cum annos quinque rexisset Ecclesiam sub Claudio Principe, martyrio coronatus est. Hic constituit super memorias Martyrum Missas celebrari. In Antiochia sanctorum [1] Isychii & Palatini. Qui ut S. Hieronymus scribit, multa tormenta propter nomen Christi sunt passi. Turribus Sardiniæ, sanctorum Martyrum Gabini & Crispuli. In Nicomedia multorum Martyrum.

1. Syci.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

31 D. *Pridie Cal. Junii*,

ROmæ nativitas sanctæ Patronellæ virginis, filiæ beati Petri Apostoli. Quam ipse rogantibus fidelibus a paralysi curavit, sed mox ut sanitatis miraculum in Christi nomine ostendit, ad grabatum eam salutis animæ gratia redire mandavit. At ubi in Dei timore cœpit esse perfecta, non solum ipsa salva facta est, verum etiam pluriminis sanitatem recuperavit orationibus suis. Quam, quia nimis erat speciosa, Flaccus Comes suo voluit conjugio sociari. Sed sancta virgo triduanas ab A eo petens inducias, cum Felicula collactanea sua æque sanctissima virgine, totum illud spatium in jejuniis & orationibus explevit, & veniente sancto Nicomede Presbytero, & Christi mysteria celebrante, mox ut Dominici corporis & sanguinis sacramenta percepit, ad gaudia æterna migravit. Eodem die apud Aquilejam passio sanctorum Cantii, Cantiani, & Cantianillæ fratrum. Qui imperante Diocletiano martyrii sui cursum consumaverunt. Turribus Sardiniæ, S. Crescentiani. In Hispania civitate Gerunda, Germani, Victuri, Sylvani, Telesphori, Victorini & aliorum multorum.

Mensis Junius habet dies xxx. Et in hoc mense hebdomade secunda erit celebratio jejuniorum.

1 E. *Calendis Junii*,

ROmæ, dedicatio S. Nicomedis Presbyteri & Martyris, cujus martyrium XVII. Cal. Octob. celebratur. Item Romæ nativitas [1] Lyciæ virginis, & Aucejæ regis Barbarorum, Rogati, Germani, Silvani, cum aliis plus quam trecentis. In Thessalonica nativitas sancti Octavii. In Antiochia, Zosimi & Teclæ. Apud Cæsaream Palæstinæ passio sancti Pamphili Presbyteri, viri admirandæ fidei & sanctitatis. Qui persecutione Maximini martyrio coronatus est. Hujus vitam Eusebius Cæsariensis Episcopus tribus libris comprehendit. Sed & beatus Hieronymus scribit quædam volumina manu ejus exarata se reperisse: *Quæ tanto, inquit, amplector & servo gaudio, ut Crœsi opes habere me credam. Si enim lætitiæ est unam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigiis?* Eodem die depositio sancti Caprasii Abbatis monasterii Lyrinensis. Viennæ, Claudii & Helladii Episcoporum.

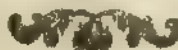
2 F. *IV. Non. Junii*.

ROmæ nativitas sanctorum Marcellini Presbyteri, & Petri Exorcistæ. Qui multos in carcere ad fidem Christi convertentes, post dira vincula & plurima tormenta decollati sunt, persecutione Diocletiani, sub judice Severo. Sed qui eos decollavit, vidit animas eorum splendide ornatas ab Angelis ferri ad cælos, & pœnitentiam agens, sub Julio Papa baptizatus est in senectute sua, nomine Dorotheus. Ex plurimis autem qui per doctrinam eorum in Christum credentes baptizati sunt, id est, trecentis viris & amplioris numeri feminis, decollatus est Artemius cum uxore sua Candida, & filia Paullina, quæ per beatum Petrum Exorcistam a dæmonio fuit liberata. Item Romæ centum octoginta Martyrum, & multo plurium, quorum nomina Deus scit solus.

Apud Lugdunum Galliæ, nativitas quadraginta octo Martyrum, temporibus Marci Aurelii Veri, & Antonini atque Lucii filiorum ejus. Quando per multas orbis Romani provincias ex acclamatione & seditione vulgi, persecutiones adversus Christianos dirissime concitatæ sunt, ita ut multa millia Martyrum per loca singula fierent. Quo tempore apud Lugdunum & Viennam urbes Galliæ erga Dei servos supra omne narrationis genus suppliciorum & cruciatuum modus exhibitus est, ita ut primum domorum illis prohiberetur habitatio, B vini deinde usus, & balnearum. Post etiam processus ad publicum. Ad ultimum, ne omnino in quolibet loco domi forisque publico privatoque viderentur. Denique quodam tempore astante Tribuno & Primoribus civitatis pro solis acclamationibus populi, correpti & in carcerem trusi sunt Christiani usque ad præsentiam Præsidis. Cuique advenienti offeruntur, in quos ille tanta crudelitate abusus est, ut sævitiæ ejus species singulas, nemo possit exponere. Inter eosdem vero Martyres licet omnes in Christo fideles & fortissimi fuissent inventi, hi tamen ad Deum & homines apparuere præcipui. Photinus videlicet Episcopus, qui nonagenaria ætate gravatus, dum ab Ecclesia ad tribuC nal, & a tribunali ad carcerem deferretur, & post nimias cædes & injurias ei factas, paullo post incontaminatum edidit spiritum, & Zacharias Presbyter, qui pro defensione fratrum exemplo Christi animam suam posuit, & [2] Repagatus, qui ejus imitatione cum esset nobilissimus & eruditissimus, quasi advocatus Christianorum, pro omnibus est interemtus. Diaconus quoque nomine & opere Sanctus, qui inauditis cruciatus tormentis, adeo ut candentes laminas æris & ferri erga inguinum loca, & delicatiora quæque membrorum, instauratis ignibus tortores adhiberent, & super sellam ferream igni supposito collocarent, nec tamen eum a fide Christi deflectere valerent, cum Attalo & MaD turo cæsis ferro cervicibus, martyrii palmam adepti sunt. Blandina etiam quædam femina, cujus teneritudini omnes metuerent: cui a prima luce usque ad vesperam tormenta semper innovantes, ad ultimum victos se tortores confitentur. Quæ & secundo pulsata cruciatibus non superatur. Tertio quoque die religata ad stipitem, atque in crucis modum distensa, bestiis pabulum præparatur. Quam cum nulla ex eis auderet contingere, rursum revocatur ad carcerem. Quarto etiam verberibus acta, craticulis exusta, & multa alia perpessa, ad ultimum gladio jugulatur. Tunc & Ponticus puer annorum quindecim per omnia tormentorum genera cum ipsa cruciatus, & materna ejus adhortatione E corroboratus, ante illam martyrium consumavit. Alexander autem Medicus, genere Phryx, qualiter omnia tormentorum genera superaverit, & victor ad Christum perrexerit, congruentius in quinto libro Ecclesiasticæ historiæ, unde ista excerpsimus, invenietur. Nomina vero eorumdem Martyrum ista sunt: Photinus Episcopus, Zacharias Presbyter, Sanctus Diaconus, [3] Vetitius, qui & [4] Repagatus, Macharius, Asclepiades, qui alio nomine dicitur Alcibiades, Silvius, Primus, Ulpius, Vi-

1. Lucejæ. 2. Epagathus. 3. Vetius. 4. Epagathus.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

talis, Comminus, October, Philominus, Geminus, Vilia, Albina, Grata, Rogata, Æmylia, Potamia, Pompeja, Rhodana, Biblis, Quarta, Materna, Elpis quæ & Ammas. Hi quidem diversissimis mortibus interemti sunt. Hi autem bestiis traditi sunt: Sanctus supradictus Maturus, Attalus, Alexander, Ponticus, Blandina, Aristeus, Cornelius, Zosimus, Titus, Julius, Zoticus, Apollonius, Geminianus, Julia, Ausonia, Æmylia, Jannica, Pompeja, Domna, Justa, Trophima, Antonia. Quorum omnium reliquiæ igni traditæ, & in Rhodanum fluvium dispersæ sunt. Sed ipsis Martyribus revelantibus collectæ, & in Ecclesia Apostolorum conditæ, creberrimis virtutibus apud Deum vivere declarantur. Quorum festivitatem cives Lugdunensis urbis, omnibus undequaque lætanter per descensum fluminis cum hymnis & canticis gratulationis procedendo concelebrantes, Missarumque solemnia in eadem Ecclesia festive Domino reddentes, ex antiquorum traditione ipsam diem miraculorum appellant. Locus autem in quo passi sunt, Athenaco vocatur: ideoque dicuntur Martyres Athenacenses.

3 G. *III. Non. Junii.*

Romæ nativitas sanctorum Martyrum Marcelli, Avidi, Gaii, Donati, cum aliis amplius quam centum quinquaginta. In Africa Quirini, Abidiani, Neophori, Pambo, Januariæ, Demetriæ, Zinci & aliorum centum quadraginta novem. Apud Aritium civitatem Tusciæ, sanctorum Martyrum Pergentini & Laurentini fratrum. Qui persecutione Decii sub judice Tertio, cum essent pueri, post dira supplicia tolerata, & multa miracula ostensa, gladio cæsi sunt, & apud eamdem urbem conditi, & aliorum plurimorum quadringentorum. In Campania beati Erasmi Antiocheni Episcopi & Martyris. Qui in Libano monte per annos septem vitam eremiticam duxit, ibidemque multa mira fecit. Sed postmodum a Diocletiano Imperatore comprehensus, & jussu ipsius primo plumbatis crudeliter cæsus, deinde fustibus diutissime maceratus. Postea resina, sulphure, plumbo, pice, cera, oleoque solutis, perfusus, ingenti miraculo illæsus apparuit. Quod multi videntes, fidem Christi, rejectis idolis, susceperunt. Inde immenso pondere ferri constrictus, in carcere sub dira custodia reclusus est. De qua Angelica visitatione solutus & ereptus; sed fama miraculorum Maximiano Imperatori proditus, renovatis suppliciis iterum est cruciatus, in tantum ut tunica ærea ignita vestiretur, & in ollam quæ plumbo, pice, cera, resina, oleo fervefacta erat, immitteretur; sed virtute Domini omnia superans, & illæsus exinde progrediens, atque ad confirmandum ceteros a Domino servatus, in Campaniam Angelico monitus & munitus solatio pervenit. Ubi cum plurimos sive in fide roborasset, sive ad fidem Christi convertisset, vocante Domino martyrio clarus, sancto fine quievit. Aurelianis depositio sancti Leifardi Presbyteri.

4 A. *II. Non. Junii.*

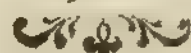
Noviduno civitate, Zotici, Attali, Eutychii, cum aliis multis. In Sicilia sanctorum Expergentii & Cristæ Martyrum. In Pannonia civitate Sabaria, Rutuli cum aliis duobus. In Illyrico civitate Fiscia, nativitas sancti Quirini Episcopi. Qui persecutione Maximiani pro fide Christi ligato ad manum molari saxo, in flumen præcipitatus est, & circumstantibus collocutus diutissime, nec ejus terrerentur exemplo, vix tandem precibus ut mergeretur, obtinuit. Cujus reliquiæ translatæ sunt Romam, & positæ ad Catacumbas.

5 B. *Nonis Junii.*

In Ægypto nativitas sanctorum Martyrum Marciani, Nicandri & Apollonii. Romæ milliario septimo, Feliculæ & Felicitatis cum aliis multis. In Histria, Zoeli, Satyri, Thymini, Saturnini, Servuli, Felicis, Sylvani, Fortunati.

Item Romæ sancti Bonifacii Martyris, sub Diocletiano & Maximiano apud Tharsum Ciliciæ passi, sed Romæ in via Latina sepulti. Qui cum esset procurator rerum cujusdam nobilis matronæ, nomine Aglaes, & cum ea in stupro misceretur, tandem uterque divino nutu compuncti, consilium habuerunt, ut ad quærendum corpora Martyrum Bonifacius mitteretur; si quo modo servientes atque obsequentes eis, per eorum merita salvari mererentur. Perveniens igitur post dies aliquot Tharsum, festinabat ad locum ubi erant sancti Martyres in agone certantes, viditque alium suspensum per pedes igne supposito; alium in quatuor lignis extensum, & diutissime afflictum; alium ungulis exaratum, alium manibus abscissum, alium stipitem in collo habentem infixum, & a terra levatum, & sic diversa supplicia martyrii ab impio carnifice disposita, cum eminus fervens & ipse amore Christi respiceret, magnum Deum sanctorum Martyrum clamare cœpit, & accurrens consedit pedibus eorum, deosculans vincula, ac dicens: *Certate Martyres Christi, calcate diabolum, modicum perseverate. Parvus quidem labor, sed multa est requies, & ineffabilis postmodum satietas.* Aspiciens autem Simplicius judex, jussit eum applicari ad tribunal & dixit ei: *Quis es tu?* sanctus Bonifacius dixit: *Christianus sum & Bonifacius vocor.* Tunc iratus judex jussit eum suspendi, & tamdiu corpus ejus ungulis radi, donec ossa ejus apparerent. Deinde calamos acutos, sub ungulas manuum ejus affigi. Cumque sanctus Martyr in cælum aspiciens, alacriter dolores toleraret, videns impius Judex, jussit aperire os ejus, & plumbum bulliens infundi. Sanctus autem Martyr dicebat: *Gratias tibi ago Domine Jesu Christe fili Dei.* Deinde Judex jussit afferri ollam, & eam pice impleri, atque sanctum Martyrem verso capite in picem bullientem mitti. Sed cum nihil læsus esset, jussit impius Judex ut gladio caput ejus abscinderetur. Quo facto terræmotus factus est magnus, ita ut multi infideles virtutem Christi in Martyre cernentes, crederent. Socii autem ejus tollentes corpus ipsius, & aromatibus condientes perduxerunt ad urbem Romam. Angelus vero Domini apparens dominæ quondam ipsius, rem factam beati Martyris indicavit ei. Quæ confestim cum omni veneratione obviavit sancto corpori, & ædificans ei memoriam dignam, reposuit illud in ea ab urbe Roma stadiis quinque. Beata vero Aglae abrenunciavit mundo & pompis ejus, distribuens universa quæ possederat egenis ac monasteriis, relaxans universam familiam suam a jugo servitutis: & tantam gratiam a Domino meruit, ut in ejus nomine virtutum signis claresceret. Supervixitque in habitu sanctimoniali annos tredecim, & sepulta est apud eumdem Martyrem, piis operibus consumata. Martyrizavit autem beatus Bonifacius decimoquarto die mensis Maii apud Tharsum Metropolim Ciliciæ, sed nonis Junii sepultus est Romæ.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

Eodem die in Fresia passio sancti Bonifacii Epi- A
scopi. Qui de Britannia veniens, & fidem Christi evangelizans, cum maximam multitudinem in Fresia Christianæ religioni subjugasset, novissime a paganis qui superarant, gladio peremtus, martyrium consumavit, cum Eobano Episcopo & aliis servis Dei: quorum hæc sunt nomina: Wintrug, Walthere, Skirvvald, Bosan, Hamund, & Hethere, Wacchar, Gundachar, Willehere, Hadovolf. De quorum collegio fertur etiam fuisse Willibaldum Presbyterum virtutibus & doctrina clarissimum, & sororem ejus Waldburgam sanctitate conspicuam.

6 C. *VIII. Id. Junii.*

Nativitas sancti Philippi, qui fuit unus de septem primis Diaconibus, qui cum beato Stephano statim post passionem Christi ab Apostolis sunt ordinati. De quo in Actibus Apostolorum refertur, quod signa & prodigia faciendo, prædicatione sua Samaritas ad fidem Christi convertit, & Candacis reginæ Æthiopum studiosum in scripturis Eunuchum, in fonte qui est apud vicum Betsuram, in tribu Juda, euntibus ab Helia ad Hebron, in vicesimo lapide baptizaverit. Qui postea apud Cæsaream requievit. Juxta quem tres filiæ ipsius virgines ac prophetissæ jacent tumulatæ. Nam quarta filia ipsius, plena Spiritu sancto in C
Epheso occubuit. Quidam tamen putant apud Hierapolim eas esse sepultas, ubi Philippus Apostolus unus de duodecim quiescit. Cujus fuisse filiæ ab aliquibus scriptoribus putatæ sunt. Quorum opinionem beati Lucæ refellit auctoritas ita narrantis: *Intravimus in domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem: cui erant quatuor filiæ virgines prophetantes.*

Apud Tarsum Ciliciæ, Martyrum viginti, qui sub judice Simplicio temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum per diversa supplicia glorificaverunt Deum in corporibus suis, ut supra in passione beati Bonifacii dictum est. Romæ, sanctorum Artemii cum uxore sua Candida & filia Paul- D
lina. Qui Artemius cum esset custos carcerum, & clausum teneret beatum Petrum Exorcistam in custodia, per liberationem unicæ filiæ Paullinæ a dæmonio, credidit in Christum, & a beato Marcellino Presbytero baptizatus est cum omni domo sua & aliis multis. Quod Judex nomine Serenus sed mente turbidus audiens factum, Artemium & Candidam filiamque ipsorum Paullinam sibi præsentatos immenso pondere ruderum jussit obrui. Sicque sancti Dei ad passionis locum perducti, beatus quidem Artemius gladio percussus; sancta vero Paullina & Candida per limina cryptæ præcipitatæ lapidibus sunt obrutæ. Noviduno, Amantii, Lucii & beati Alexandri. Alexandriæ, Donati & Peregrini. E

7 D. *VII. Idus Junii.*

In Cæsarea Cappadociæ, beati Luciani Martyris. In Byzantio nativitas sancti Primosi, Fortunati, Macrij & Macharii Monachi. Constantinopoli, quæ antiquitus Byzantium vocabatur, nativitas sancti Paulli ejusdem civitatis Episcopi. Qui tempore Arianæ perfidiæ a Constantio Imperatore apud civitatulam quamdam Cappadociæ, Cucusam nomine, ob Catholicam fidem expulsus exsilio, Arianorum insidiis strangulatus, ad cælestia regna migravit. In Africa Victurii, Evasi, Privitæ, Januariæ, Donatæ, Spisinæ, Quirilli.

8 E. *VI. Idus Junii.*

In Ægypto nativitas sancti Martiani. In Cæsarea Palæstinæ, Cristi. In civitate Dioscoro, nativitas sancti Marci. In Nicomedia, Eutychii, Nestorii & Marinæ. In Sardinia, nativitas sancti Salustiani. In Gallia civitate Suessionensi, festivitas sancti Medardi Episcopi & Confessoris, cujus vita virtutibus plena a Fortunato Parisiaco Episcopo, & prosa & metro nobiliter est conscripta: nam & in eleemosynis largus, & in virtutibus clarus, & in prophetiæ spiritu præcipuus,
B quindecim annis Veromandensium urbis episcopatum rexit, immo totum occidentem exemplis & doctrina gubernavit. Cujus anima ab Angelis in cælum perducta, corpus ejus ad Suessionem delatum, & ibidem honorifice sepultum, miraculorum ostensione gloriosum commendatur. Andegavis, sancti Licinii Episcopi. Item eodem die, Carlenii Confessoris.

9 D. *V. Idus Junii.*

Romæ in monte Cælio, nativitas sanctorum Martyrum Primi & Feliciani sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus. Qui gloriosissimi Martyres semper in Domino viventes, a Pontificibus templorum apud Imperatores quod Christiani essent, accusati sunt. Et inquisiti, erant enim cives Romani, adducti sunt in conspectu Imperatorum: qui jusserunt eos ferro vinctos in carcerem detrudi. Ubi affuit eis Angelus Domini, qui eos consolaretur. Post aliquot vero dies jusserunt eos Imperatores suis aspectibus repræsentari, & præceperunt militibus, ut ducerent eos ad Fanum Herculis, & si sacrificare nollent, fortiter eos pœnis affligerent. Verum cum nulla possent eos ratione movere, sed pro Christi nomine magis optarent mori, extenderunt eos milites & virgis fortiter mactaverunt, & cum renunciassent Imperatoribus quæ facta sunt, irati valde jusserunt eos tradi Promoto Præsidi civitatis Nomentanæ ut diversis pœnis eos interficeret. Et accipientes eos milites duxerunt in viam quæ dicitur Nomentana, milliario decimo tertio, ferro vinctos, & miserunt eos in carcerem juxta forum civitatis. Ubi iterum Angelica visitatione relevantur. Post multum vero temporis jussit sibi Promotus sanctos Dei Primum & Felicianum ante tribunal suum præsentari. Quos cum ad primam & ipsam publicam interrogationem ab invicem separari fecisset, jussit beatum Felicianum plumbatis cædi. Quem cum in eo genere supplicii videret insuperabilem, præcepit eum ligari ad stipitem, & aculeos in manibus ejus ac pedibus figi, & diutissime torqueri, & per tres dies neque aquam neque ullum genus cibi ei ministrari. Cumque sic per triduum continue permaneret in Dei laudibus, jussit eum Præses flagellis cædi, ac de stipite depositum in custodia recludi. Ac postmodum præsente ipso beato Feliciano, fecit applicari sanctum Primum, quo validissimis fustibus cæso, ac deinde in equuleo deposito, & in lecto supinato, præcepit plumbum ferventissimum in os ejus infundi. Sed cum sancti Martyres invictissimi perstitissent, angustiatus Præses jussit eos ad amphitheatrum duci, & duos leones in eos dimitti. Quibus ad pedes sanctorum corruentibus, laxati sunt & ursi ferocissimi, sed & ipsi Martyrum virtute sævitiam perdiderunt. Quod videntes hi, qui ad spectaculum venerant, pene mille quingenti viri miraculis perculsi, crediderunt in Domino. Verum Præses cum insuperabiles eos cerneret, gla-

dio animadverti præcepit: quorum corpora noctu a Christianis rapta, sepulta sunt ad arcus Nomentanos intra arenarium, quinto Idus Junii, ab urbe Roma milliario decimo tertio.

In Galliis civitate Agenno loco Pompeiaco, passio sancti Vincentii Levitæ & Martyris, de quo in libro miraculorum Gregorii Turonici refertur.

Item Romæ, militum quindecim. In Scozia insula Hybernia, depositio sancti Columbæ, cognomento apud suos Columbkilli, eo quod multarum cellarum, id est, Monasteriorum vel Ecclesiarum institutor, fundator & rector exstiterit, adeo ut Abba Monasterii cui novissime præfuit, & ubi requiescit, contra morem Ecclesiasticum primas omnium Hyberniensium habeatur Episcoporum, nec immerito, quia idem sanctus per inhabitationem sancti Spiritus, nulli post Apostolos, & mirabilem Martinum, in prophetia, doctrina & miraculorum ostensione, atque Angelica frequentatione videatur secundus: quod vel ex his paucissimis persentiscere licet. Cum sederet in quadam insula scribens, & in alia domus altissima ædificaretur, & quidam de culmine ejusdem enormis fabricæ ad terram corruere cœpisset, in ipso subitanei casus periculo, dixit Angelo Dei sibi assistenti, *Auxiliare, auxiliare!* Et ecce in ipsius momenti atomo, ita ruenti homini subventum est ab Angelo, quasi non scriptori, sed fabro semper adesset. Cum gravis infirmitas, immo lues & pestilentia intolerabilis universum pene populum devastaret, benedixit lapidem de littoreis faxis, & ubicumque præcepit in aquam mittere, atque ipsa aqua infirmantes potari vel aspergi: qui in aquam missus, & contra naturam suam in modum spumæ supernatans, & hoc modo divinam se benedictionem percepisse contestans, & omnes morbos medicando sanificans, super aurum & omnes gemmas pretiosus, ac super omnia medicamenta fuit saluberrimus. Et ad augmentum miraculi, a nullo per id temporis morituro, licet diligentissime custoditus & cautissime requisitus, umquam poterat inveniri. Hoc uno de multimoda sanatione commemorato, alterum de multiplici in penuria subventione libet ad memoriam revocare, ut prudens lector ex his duobus & tacita discat æstimare. Cuidam pauperculo omnibus rebus indigo, contulum in veru sanctus exacuit. Quod ab eo silvis & aquis jussit infigi. Quod cum faceret, ita dives effectus est, ut & domus ejus eamdem abundantiam non caperet, & uxor ejus terrestres delicias cum marinis fastidiens, idem veru in perniciem sui a viro suo fecisset incidi. Doctrina vero beatus Columba cum omnes anteriores adæquaret, in hoc transcendere non injuria censetur, quod per tres dies ultimos commorationis in terra, cuncta ei revelata sunt sacræ Scripturæ sacramenta, omnibus retro mortalibus aut penitus occulta, aut certe juxta Apostolum, *Per speculum & in ænigmate*, comperta, immo requirenda atque enucleanda proposita. Quæ propter absentiam Baithenei, familiarissimi videlicet illius discipuli, immo propter indignitatem generis humani, litteris non sunt attitulata. Porro prophetiæ dono ita mortales omnes præponderavit, ut & præsentia ceteris abscondita, & absentia, non solum vicina, sed & longe posita, sed & præterita & futura, in uno inevitabilis oculi ictu deprehenderet. Vas ante eum pro solemni benedictione, lacte plenum, oblatum est. Quod cum benedixisset, & vasculum illico crepuisset, increpuit ministrum, cur non ante infusionem per signum sanctæ Crucis, antiquo hosti locum in eo permanendi interdixisset: item lactis similitudinem ex tauri te-

A sticulis expressam in propriam, id est, sanguinis eminus benedicendo convertit naturam. Regum vicinorum bella & præscivit, & aliquando compescuit, aliquando vero justiores caussas habentibus, favit, injustiores vero divinæ justitiæ conjunctus non adjuvando despexit. Subversionem quoque civitatis, quæ nunc Nova dicitur in Italia, in subitaneo stupore, terræ hiatu, immo cælestis iræ respectu subversam conspexit, & aliis ecstasin ejus mirantibus idipsum nuntiavit. Sed & hoc prædixit, quod Gallici nautæ, sicut & factum est, eamdem rem ipso anno in Scotia relaturi essent. Die quoque ultimo vitæ mortalis, id est, Sabbato, cum Psalmum trigesimum tertium usque ad eum versum

B perduxisset in scribendo: *Inquirentes autem Dominum, non deficient in omni bono*, astantibus inquit: *Quod reliquum est, Baithenéus scribat*. Ut videlicet qui in regimine fratrum ei successurus erat, non solum docendo sed & scribendo, discipulos ad se vocare deberet: *Venite filii audite me, timorem Domini docebo vos.* Et addit: *Hæc dies in Scriptura sacra sabbatum, id est, requies appellatur, in qua mibi requies æterna paratur. Ecce enim hac nocte resurrectionis Dominicæ vado ad Dominum Jesum Christum magnæ resurrectionis auctorem, & hoc scitote, quia per continuos dies mare clausum nimia tempestate tenebitur, ut exsequiæ meæ non a vulga-*

C *ribus turbis superstitiose, sed a sanctis fratribus meis religiose celebrentur.* Qui cum plurimos discipulos vel socios sanctitatis suæ pares habuisset, unum tamen, Comgellum scilicet, latine Fausti nomine illustrem, præceptorem beatissimi Columbani, magistri, domini & patris nostri Galli, virtutum ac meritorum suorum, quasi unicum, exemplo Isaac, reliquit heredem.

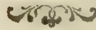
10 G. *IV. Idus Junii.*

Romæ via Aurelia milliario decimo tertio, nativitas sancti Basilidis Martyris, Tripodis & Mandalis, sub Aureliano Imperatore, Præside

D Platone, & aliorum viginti Martyrum. Pro Tripode tamen & Mandale in quibusdam codicibus in Tripoli Magdaletis scriptum reperitur. Eodem die beati Getulii Martyris temporibus Adriani Imperatoris sub judice Licinio. Hic in omni lege divina erat doctissimus, & per ejus doctrinam multi in fide Christi erudiebantur. Cujus famam Adrianus Imperator audiens direxit Cerealem vicarium ad tenendum eum: sed audito ejus verbo veritatis, credidit in Christum, & baptizatus a beato Sixto Papa, per instructionem sancti Getulii in fide Christi confortatus est. Quo Adrianus comperto, Licinium Consularem direxit, ut Cerealem vicarium teneret. Cum quo beatus Getulius & frater

E ejus Amantius, atque amicus sanctissimus Primitivus inventi, pariter sunt tenti, & jussu ejusdem Licinii expoliati ac cæsi, ac per viginti ac septem dies in carcerem sunt detrusi. Tunc veniens Romam, Adriano de hujusmodi facto innotescens, ab eo in mandatis accepit, ut omnes igne concremaret. Sanctus vero Getulius, cum in igne superviveret, fustibus colliso capite martyrium complevit. Consumati sunt autem beati Martyres in fundo Capreolis, via Salaria, ab urbe Roma plus minus milliario decimo tertio, supra fluvium Tyberim, in parte Sabiniensium: quorum corpora collegit beata Symphorosa uxor Getulii Martyris: quæ non longe post eumdem ipsum Martyrem cum septem filiis suis martyrizavit, videlicet vigesimo septimo die mensis Junii, & sepelivit ea in prædio suo in arena-

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

rio, in loco & oppido supra nominato. Nicomediæ, sancti Zachariæ. Antissiodoro, depositio S. Censorii Episcopi.

11 A. *III. Idus Junii*.

Apud Cyprum nativitas S. Barnabæ Apostoli. Qui cum a parentibus Joseph fuerit nuncupatus, ab Apostolis Barnabas, vel filius consolationis est vocatus, pro eo quod cum habuerit agrum, eumque vendiderit, pretium ejus ante pedes Apostolorum ad consolationem pauperum posuerit: qui cum esset gente Judæus, immo Levites, sed natione Cyprus, non solum ceteros Judæos fidei Christi subjugare, sed & ipsum Apostolum Paullum a Christo de cælo vocatum, sed propter anterioris persecutionis immanitatem Christianis suspectum, Apostolorum choro sociare curavit. Cum quo ab illis gentium Apostolus ordinatus, & plurimas ab incredulis perpessus injurias, sed caussa Marci communis eorum discipuli, vel potius dispensatione divina ab eo corpore divisus, mente tamen unitus, nihilominus Evangelicæ prædicationis injunctum sibi opus explevit. De cujus sanctitate unum beati Lucæ testimonium fidelibus sufficere debebit, quia videlicet erat *vir bonus, plenus Spiritu sancto, & fide*. Cujus corpus tempore Zenonis Imperatoris, ipso revelante repertum est. Hic unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem scripsisse fertur epistolam, quæ tamen inter apocryphas reputatur.

Eodem die apud Corinthum Sosthenis discipuli beati Paulli Apostoli. Qui cum in Judaismo male a gentibus, Gallione Proconsule non curante tractaretur, ad christianismum conversus, ab ipso beato Paullo in Apostolicis est litteris honorifice commendatus. Item apud Aquilejam nativitas sanctorum Martyrum Felicis & Fortunati, sub persecutione Diocletiani & Maximiani Imperatorum, Præside Euphemio. Qui cum essent germani fratres fide Christi ferventes, deferente Apamio qui erat unus ex officio Præsidis, vincti ferro Aquilejam judici Euphemio perducuntur. Ubi cum Christum constantissime faterentur, ab irato Judice primum in equuleo suspensi sunt, ardentibus lampadibus circa latera appositis, sed mox psallentibus Martyribus exstinctis, inde per ventrem ardenti oleo perfusi, ad ultimum dum in confessione Christi perdurarent, foras civitatem ducti, juxta fluvium civitati proximum capite truncantur. Inde nocte a religiosis viris ejus civitatis sublati, cum aromatibus involuti linteaminibus occulte sepulti sunt. At cives Vicetiæ supervenientes eorum corpora perducere ad suam civitatem Vicetiam nitebantur. Non permittentibus autem Aquilejensibus, immo renitentibus, tandem pia contentio finita est nutu divino, ut Felicem Vicentini, Fortunatum haberent Aquilejenses, ita tamen ut caput beati Felicis Aquilejenses, caput vero S. Fortunati Vicetia sortiretur. Quod factum in laude Domini nostri Jesu Christi usque hodie permanet. Romæ Anacleti Papæ, qui primus beati Petri Apostoli memoriam construxit & composuit, cum Presbyter esset ordinatus ab eo, & juxta corpus ejus sepultus est.

12 B. *II. Idus Junii*.

Romæ nativitas sancti Cyrini: qui jussu Claudii Imperatoris secundi, post omnium facultatum ablationem, & diutinam carceris macerationem nocte decollatus est, & corpus ejus in Tyberim projectum. Quod in Lycaonia insula inventum, honorifice a fidelibus est sepultum. Quando autem vel quomodo Romam fuerit translatum, nobis quidem est incognitum, sed beato Gregorio credimus non ignotum. . . Item Romæ, Naboris & Nazarii: quos simul cum Gorgonio Martyre, quem in Ecclesiastica historia puto designatum, permittente Paullo Papa Romano, transtulit a Roma in Galliam, vel ut verius fatear, in Franciam antiquam Ruodgangus Mettensis Episcopus, anno ab incarnatione Dominica septingentesimo sexagesimo quinto, & collocavit sanctum Gorgonium in Monasterio, quod dicitur Gorzia. Sanctum vero Naborem in Monasterio alio, quod dicitur nova Cella. Sanctum quoque Nazarium in Monasterio quod dicitur Loresham. Ubi signa & miracula in recuperatione sanitatis infirmorum & debilium sæpius ostenduntur.

Eodem die Mediolani nativitas sanctorum Martyrum Nazarii & Celsi pueri. Beati Nazarii pater Africanus, mater vero Perpetua, a beato Petro Apostolo baptizati. Ipse vero sanctus Nazarius a sancto Clemente instructus & baptizatus est. Quem Anulinus sub rabie persecutionis, quæ per Neronem excitata est, diu maceratum & afflictum in carcere cum beatissimo puero Celso, quem idem ipse nutrierat, gladio feriri jussit. Quorum corpora Christiani furati quinto Calendas Augusti sepelierunt foris portam quæ dicitur Romana, in propriis hortis. Revelaverunt autem se beati Martyres cuidam Cæratio nomine, cujus uxor Fortunata, & per visum monuerant se occultari propter rabiem persecutionis, quam Nero impius excitaverat. Latuerunt vero usque ad tempora Honorii & Arcadii Imperatorum. Quos beatus Ambrosius Domino revelante reperit. Patefacto autem sepulcro in quo jacebat corpus beati Nazarii, qui quandonam passus fuerit, ut scribit sanctus Paullinus, usque tunc temporis ignorabatur, viderunt sanguinem Martyris ita recentem, qui præsentes erant, quasi eodem die fuisset effusus. Caput etiam ipsius quod ab impiis fuerat abscissum, ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis & barba, ut videretur eodem tempore quo levabatur, lotum atque compositum in sepulcro: etiam odore tanto repleti sunt, ut omnium aromatum vinceret suavitatem. Quo levato & in lectica composito, statim ad sanctum Celsum Martyrem, qui in eodem horto positus erat, ad orationem perrexit sanctus Episcopus, & utrumque transtulit ad Basilicam Apostolorum quæ est in Romana. Inventi autem & translati sunt pridie Idus Junias. Festivitas vero eorum de martyrio agitur quinto Calendas Augusti. Commemoratio tamen eorum publica & celeberrima in die sanctorum Martyrum Protasii & Gervasii, quasi sociorum synchronon agitur. [1]

Antiochiæ sanctæ Marinæ virginis. Quæ per Olibrium Præfectum multa tormenta pro Christi nomine, id est, vincula, carcerem, flagella & equuleum perpessa est. Quam & diabolus in draconis specie atque Æthiopis aggressus subvertere tentavit, sed per signum sanctæ Crucis effugatus & superatus ab ea discessit. Novissime vero per eumdem Præfectum decollata, mortalem vitam finiens, veram & æternam a Christo percepit. Ravennæ Macharii, Felicis, Æmylii, Crispini.

1. Hic desiderantur aliquot pagellæ in manuscripto.

A

19 B. *XIII. Calend. Julii.*

MEdiolani nativitas sanctorum Martyrum Gervasii & Protasii. Qui beatissimi a sancto Paullo Apostolo instructi, cum per decem annos in uno cœnaculo conclusi, lectionibus & orationibus atque jejuniis vacassent, decimo anno a Pontificibus templorum apud Astatium Comitem proditi, & ab eodem tenti atque examinati, hoc modo ad palmam martyrii pervenerunt. Cum enim nec minis nec blandimentis eos compellere potuisset, ut se Christianos esse negarent, Gervasium quidem tamdiu jussit plumbatis cædi, quamdiu spiritum exhalaret. Protasium vero fustibus cæsum capite truncari. Quorum corpora Philippus vir religiosus una cum filio suo furtim abstulit, & intra domum suam in arca marmorea sepelivit. Eorumdem vero sepulcra multa post tempora sub Theodosio Imperatore Domino revelante beatus Ambrosius reperit, & ita incorrupta corpora eorum, ac si eodem die fuissent interemti. Quæ cum in urbem introducerentur, quidam diu cæcus, feretri tactu lumen recepit.

Item ibidem juxta martyrologium sancti Hieronymi, nativitas sancti Nazarii, & Celsi pueri.

Apud Ravennam, sancti Ursicini Martyris. Qui sub Judice Paullino post nimia tormenta in confessione Domini immobilis permanens, capitis abscissione martyrium consumavit: sepultusque est in eadem urbe a beato Vitale patre sanctorum Gervasii & Protasii. Romæ Sylvestri Papæ, qui sedit anno uno. Qui consentiente Justiniano Imperatore a [1] Vilisario Patricio depositus, & monachus factus, in exsilio Confessor moritur.

20 C. *XII. Cal. Julii.*

ROmæ depositio beati Novati fratris Timothei Presbyteri, qui a beatis Apostolis eruditi sunt. De quo Novato scribit Pastor in gestis Pudentianæ & Praxedis virginum, quod post mortem beatæ Pudentianæ visitante se beato Pio Episcopo & sancta Praxede, assistente etiam frequentia plurimorum Martyrum migraverit ad Christum. In Tomis civitate, Paulli, Cyriaci, Paullæ, Felicianæ, Felicis, Æmylii, Vitalis, Crispinæ, Martyriæ. Item translatio sancti Zenonis Martyris.

21 D. *XI. Cal. Julii.*

IN Sicilia civitate Syracusis, nativitas sanctorum Martyrum Rufini & Martiæ. Romæ sanctæ Demetriæ virginis, quæ fuit beati Fausti filia. Hæc cum ante impium Julianum pro fide Christi introduceretur, in ejus confessione spiritum emisit, sepultaque est a beato Joanne Presbytero, juxta matrem suam Dafrosam, & sororem Vivianam juxta palatium Licinianum. Apud Moguntiacum civitatem, nativitas sancti Albani Martyris. Qui sub Theodosio Imperatore de Insula Namsia pergens, cum sancto Theonesto & Urso Mediolanum venit. Indeque exiens auxiliante Domino pervenit ad Gallias, & in servitute Domini perseverans, & ad martyrium pro nomine Salvatoris promtus, postquam in civitate Augusta beatus Ursus martyrii cursum consumavit, sanctus Albanus cum Theonesto Magontiacum pervenit. Dumque ibi verbum Dei prædicaret, martyrium explevit, & sepultus est ibi juxta prædictam civitatem. In Cæsarea, depositio sancti Eusebii Episcopi.

22 E. *X. Cal. Julii.*

ANtiochiæ nativitas sanctorum Martyrum Agathalicæ, Juliani, Graphi, & aliorum octingentorum quatuordecim, quorum nomina Deus habet in libro viventium. In Britannia, sancti Albani Martyris. Qui tempore Diocletiani in Verolamio civitate post verbera & tormenta acerba capite plexus est. Sed illo in terram cadente, oculi ejus qui eum percussit, pariter ceciderunt. Passus est cum illo etiam unus de militibus, eo quod eum ferire jussus, noluerit, divino utique perterritus miraculo, quia viderat beatum Martyrem, sibi dum

B ad coronam martyrii properaret, alveum amnis interpositi, orando transmeabilem reddidisse. Quo in tempore persecutio crudelissima Oceani limbum in Britannia transgressa, etiam Aaron & Julium cum aliis octingentis octoginta novem felici cruore damnavit. In civitate Campaniæ Nola, sancti Paullini Episcopi. Qui se temporibus Wandalorum aliis omnibus jam exhaustis, pro filio cujusdam viduæ in servitutem Barbaris tradens, & ex terribili visione regi eorum quis esset agnitus, reddita sibi omni captivitate civitatis suæ, & oneratis frumento navibus, cum ingenti gloria ex Africa ad propriam sedem reversus est. Claruit autem non solum eruditione, & copiosa vitæ sanctitate, sed etiam po-

C tentia adversus dæmones. Eodem die, depositio beati Nicetii Romanæ urbis Episcopi.

23 F. *IX. Cal. Julii.*

IN Nicomedia, passio sanctarum virginum, Pistis, Elpis, Agapis, quæ latine Fides, Spes, Caritas dicuntur, & matris earum Sophiæ, quæ Sapientia interpretatur, & aliarum multarum. Romæ sancti Joannis Presbyteri: quem impius Julianus inauditum, via Salaria veteri, ante simulacrum Solis decollari præcepit. Ejus corpus a beato Concordio Presbytero collectum, & sepultum est juxta concilia Martyrum. In Britannia, depo-

D sitio sanctæ Edeldrudæ virginis & reginæ. Cujus corpus cum decem annis esset sepultum, incorruptum inventum est. Item vigilia sancti Joannis Baptistæ.

24 G. *VIII. Cal. Julii.*

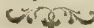
IN provincia Palæstina, civitate Sebasta, prius Samaria, & ante multa sæcula Sichem nuncupata, celebritas nativitatis sancti Joannis Baptistæ, propter corpus ejus in Macherunta quidem castello Arabiæ detruncatum, sed ibi a discipulis ejus tumulatum. Qui revera in Hebron civitate Juda, quæ ad fugitivorum præsidium sacerdotibus, immo

E filiis Aaron fuerat delegata, auctoritate Evangelii sancti Lucæ, & libri Jesu Nave, & natus creditur & nutritus. Cujus vitæ sanctitas & conversationis austeritas ac prædicationis qualitas, atque passionis ob defensionem veritatis acerbitas, non solum Evangelistarum scriptis, verum etiam ipsius Domini, interni videlicet arbitri, testimoniis commendatur.

In Epheso, dormitio beati Joannis Apostoli & Evangelistæ. Cujus licet præconia sexta die Calendarum Januarii, quando per totam Ecclesiam festivitatis ejus solemnia celebrantur, congruentius prædicari videantur, tamen & heic aliqua ex eis ad legentium utilitatem commemorentur. Cum igitur sexagesimo octavo post passionem Domini anno, sciret imminere recessus sui diem, convocatis di-

1. Belisario.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

scipulis suis, inter sacra Missarum Dei solemnia de contemtu mundi & concupiscentiarum ejus, ac de observatione mutuæ caritatis, iterato atque frequentato sermone eos admonere non destitit, in tantum ut etiam de ejusdem sententiæ repetitione fastidientes, alia illum dicere, quia hæc sibi satis superque sufficerent, precarentur. Quibus ille respondit: *Quia sanctæ & intemeratæ dilectionis custodia, aut vix a quoquam mortalium digne prædicaretur, aut inter mundana scandala usque ad finem inlibata teneretur:* & his dictis, data omnibus pace, & tam semetipso quam illis, Dominici corporis & sanguinis sacramento communitis, reclinavit se in sepulcro quasi in lecto, tam liber a dolore mortis, quam immunis creditur a contagio corruptionis. Augustoduno, depositio sancti Simplicii Episcopi, Festi, Lucerii.

25 A. *VII. Calend. Julii.*

APud Pyrrhi Berœam, nativitas sancti Sosipatri, discipuli beati Paulli Apostoli. Alexandriæ, sancti Gallicani Martyris: qui dux Romani exercitus, cum intra [1] Philoppolim Thraciarum urbem, a gente Scytharum fuisset obsessus, & ad suggestionem sanctorum Joannis & Paulli, abdicata idolorum cultura, Domini Jesu Christi se defensioni commendasset, & ipse & totæ Thraciæ ab hostium incursione sunt liberatæ. Quique Romam reversus, & Christianus effectus, quinque millia servorum suorum, liberos civesque Romanos fecit, quibus etiam prædia domosque donavit. Cunctas vero facultates suas, excepto jure filiarum, Atticæ videlicet & Artemiæ, quas Constantina Augusta virgo sacratissima Christo fuerat lucrata, distrahi ac donari pauperibus fecit. Ac se in Ostiensi urbe manenti sancto viro cuidam nomine Hilarino sociavit. Cujus habitaculum ampliari fecit ad peregrinorum susceptionem, quam ipse plurimis impendebat. Et adminiculo servorum, quos jam libertate donavit, atque ideo arctius eos sibi astrinxit, omnibus indigentibus ad se venientibus, cunctisque languentibus sanctæ servitutis servitia exhibere non cessabat, donec Julianus apostata Cæsar effectus, legem promulgaret, ut Christiani nihil in hoc sæculo possiderent. Sed & tunc Gallicanus in paucissimis casis, quas ad ministerium pauperum reservatas habebat, ita Christum defensorem invenire merebatur, ut quicumque in eas malitiose, vel ad ponendos titulos fisci intrare præsumeret, statim aut diabolo repleretur, aut lepræ maculis respergeretur. Quod cum Juliano fuisset nuntiatum, mandavit ei ut aut diis sacrificaret, aut a finibus Italiæ discederet. Mox ergo beatus Gallicanus relictis omnibus Alexandriam petiit, & ibi junctus est Confessoribus Christi per annum continuum. Post etiam secessit in eremum, ibique a Rauciano Comite templorum vi cogebatur sacrificare diis. Et dum contemneret, percussus gladio in corpore, Christi Martyr factus, atque ita perrexit ad Dominum, gaudens cum triumpho: cui statim sui nominis Basilicam construxerunt, in qua exuberant beneficia Martyris, ex eo & nunc & usque in sæcula.

Romæ Luceiæ Virginis & Auceiæ Regis, qui cum aliis viginti duobus pariter martyrio coronati sunt.

26 B. *VI. Cal. Julii.*

ROmæ nativitas sanctorum Joannis & Paulli fratrum. Quorum prior Præpositus, secundus fuit Primicerius Constantiæ virginis filiæ Constantini Imperatoris. Qui cum omni die turmas Christianorum recrearent ex his opibus, quas sacratissima virgo Christi Constantia reliquerat, pervenit hoc ad Julianum impiissimum Cæsarem. Qui cum nec minis nec suasionibus a Christi amore eos abstrahere, & ad idolorum culturam allicere posset, dedit eis inducias decem diebus, ut ad venerationem deorum suorum inclinarentur. Tunc sancti Dei Christianos ad se invitantes, ordinaverunt de omnibus, quæ relinquere poterant, ac per totos decem dies incessanter noctu diuque eleemosynis insistentes, in fine decimi diei, hora cœnandi, intra domum suam a Terentiano Campiductore orantes constricti sunt, & nulla ratione vel comminatione a dilectione Christi quantulumcumque declinantes, per eumdem Terentianum decollati, & intra domum suam fovea facta repositi sunt, fama divulgata quod jussu Cesaris in exsilium missi fuissent. Dæmones autem ex obsessis corporibus intra domum Joannis & Paulli ejiciebantur, confitentes sanctam passionem eorum, ita ut unicus filius Terentiani qui eos decollaverat, veniret intra domum sanctorum, & clamaret per os ejus dæmon, quod Paullus & Joannes incenderent eum. Tunc Terentianus divina compunctus gratia, & in Christo regeneratus, tamdiu ad sanctorum corpora orationibus incubuit, donec emundationem filio suo impetraret. In Alexandria Agathonis, Diogenis & Bigati. In Africa, Gaudentii, Felicis, Agapiti, & Emeritæ.

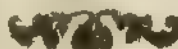
27 C. *V. Cal. Julii.*

IN Galatia, nativitas beati Crescentis, discipuli beati Paulli Apostoli. Qui & in Gallias transitum faciens, verbo prædicationis multos ad fidem Christi convertit. Rediens vero ad gentem cui specialiter fuerat Episcopus datus, Galatas usque ad beatum finem vitæ suæ in opere Domini confortavit. Apud Tiburtinam Italiæ civitatem, nativitas sanctæ Symphorosæ, uxoris beati Getulii Martyris cum septem filiis, Crescente, Juliano, Nemesio, Primitivo, Justino, Stacteo, Eugenio, cum quibus passa est simul, sub Adriano Principe. Qui ipsam Symphorosam jussit palmis cædi, deinde per crines suspendi. Quam dum superare nullatenus posset, jussit eam alligato saxo in fluvium præcipitari. Cujus frater Eugenius principalis curiæ Tiburtinæ, colligens corpus ejus, sepelivit. Et mane Imperator jussit septem stipites figi, ibique filios ejus ad trochleas extendi, & Crescentem in gutture transfigi, Julianum in pectore, Nemesium in corde, Primitivum per umbilicum, Justinum per membra distensum, scindi per singulos corporis nodos atque juncturas: Stacteum lanceis innumerabilibus donec moreretur in terram configi: Eugenium findi a pectore usque ad inferiores partes, & posuerunt Pontifices sacrorum nomen loci illius, ad septem Biathanatos. Quorum corpora requiescunt via Tiburtina milliario nono. Eodem die in Hispania, Corduba civitate, nativitas sanctorum Zoelli & aliorum novemdecim.

Apud Ephesum festivitas septem dormientium fratrum, hoc est, Maximiani, Malchi, [2] Martiani, Dionysii, Joannis, Serapionis, Constantini. Qui Decianam persecutionem post nimia & plurima tormenta fugientes, absconderunt se in spelunca grandi in monte Cælio, & ibi in oratione assidua permanserunt. Quod audiens Decius Impera-

1. Philippopolim.

2. Martiniani.

tor, juſſit obſtrui os ſpeluncæ, ut ibi interirent. Poſt trecentos autem & ſeptuaginta duos annos, hoc eſt, triceſimo anno Imperii Theodoſii filii Arcadii Imperatoris, quando pullulavit hæreſis, volens evacuare ſpem fidei & reſurrectionem mortuorum, ipſi ſeptem fratres, qui in prædicta ſpelunca uſque ad illud tempus quieſcebant, divina proviſione ſuſcitati ſunt de ſomno longiſſimo, & comprehenſi a quibuſdam, eo quod pecuniam ſui temporis jam nunc antiquiſſimam in mercatum adduxerint ad comparandum ſibi victum quotidianum, in præſentiam hominum illius ætatis adducti, quaſi inventores antiquorum theſaurorum cogebantur reddere, quod putabantur tenere. Sed poſt multam concertationem, & ſanctorum nimiam tribulationem, quia ſuſpicabantur ſe veſpere de civitate exiſſe & mane rediſſe, licet immutata eſſet in oculis eorum. Tandem veniente Marino Epheſiorum Epiſcopo, & veritate rei difficulter exſculpta, liberati ſunt de manibus violentorum: ac Theodoſio Imperatori de longinquis mundi partibus advocato, in teſtimonium futuræ reſurrectionis præſentati, iterum in locum quietis priſtinæ redierunt. In civitate Ambianenſium inventio corporum ſanctorum Fuſciani, Victorici, atque Gentiani.

28 D. *IV. Cal. Julii.*

APud Lugdunum Galliæ nativitas ſancti Irenæi Epiſcopi. Qui beato Photino prope nonagenario, ob Chriſti martyrium coronato, in locum ejus ſucceſſit. Quem etiam conſtat beatiſſimi Polycarpi diſcipuli ſancti Joannis Apoſtoli, Sacerdotis & Martyris fuiſſe diſcipulum. Quique perſecutione Severi cum omni fere civitatis ſuæ populoglorioſe coronatus eſt martyrio, ſepultus eſt a Zacharia Presbytero, in Crypta Baſilicæ beati Joannis Baptiſtæ ſub altari. Cujus ab uno latere Epipodius, ab altero Alexander Martyr eſt tumulatus.

Eodem die apud Alexandriam, paſſio ſanctorum Martyrum, Plutarchi, Sereni, Heraclidis, Herois. Item Sereni, Potamienæ, Marcellæ, & Catechumenæ Heræ nomine, baptiſmum martyrio confectæ. Inter quas præcipua erat Potamiena virgo: quæ primo immenſos & innumeros agones pro virginitate deſudans, deinde etiam pro Chriſti martyrio exquiſita & inaudita tormenta perpeſſa, ad ultimum cum venerabili matre Marcella ignis ſupplicìis conſumta, e terris migravit ad cælum.

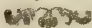
Eodem die depoſitio ſancti Leonis Papæ. Qui poſt beatum Petrum Apoſtolum, quadrageſimus ſeptimus in urbe Roma ſedit annos viginti & unum, menſem unum, dies tredecim. Hic plurima doctrina exuberans, & cum multis Epiſcopis fidem Catholicam exponens, Eutychianam & Neſtorianam hæreſim damnavit, & ſanctiſſimum Calcedonenſe Concilium ſua induſtria congregari fecit. Hic conſtituit intra actionem dicere, *ſanctum ſacrificium*, & Monacham non accipere velamen capitis benedictum ab Epiſcopo, niſi prius virginitas illius probata fuerit. In Africa, Fabiani & Felicis cum aliis multis Martyribus. Vigilia ſanctiſſimorum Apoſtolorum Petri & Paulli.

29 E. *III. Cal. Julii.*

ROmæ natalis beatorum Apoſtolorum Petri & Paulli, qui paſſi ſunt ſub Nerone Cæſare, Baſſo & Tuſco Conſulibus. Petrus poſt multorum millium Judæorum converſionem ad Dominum Jeſum Chriſtum, poſt vocationem Cornelii & plurimorum gentilium: poſt Epiſcopatum Antiochenæ A Eccleſiæ & prædicationem diſperſionis eorum, qui de circumciſione in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia & Bithynia in Chriſtum crediderant, ſecundo Claudii anno ad expugnandum Simonem Magum, immo ad illuminationem Occidentalium, & medicamentum in anima & corpore languentium, a Deo directus Romam pervenit. Ibique viginti quinque annis cathedram ſacerdotalem uſque ad ultimum Neronis annum tenuit: a quo & cruci affixus, martyrio coronatus, capite ſecundum petitionem ſuam ad terram verſo, & pedibus in ſublime ſupinatis, quia videlicet indignum ſe crederet, qui ita crucifigeretur ut Dominus ſuus: ſepultuſque apud eamdem urbem in Vaticano, juxta viam B triumphalem, totius orbis veneratione celebratur, & cunctis ex fide ſe inquirentibus multis & inenarrabilibus modis opitulatur. Scripſit duas Epiſtolas, quæ Canonicæ nominantur: quarum ſecunda propter ſtili cum priore diſſonantiam, ejus a pleriſque negatur. Sed vere ipſius eſſe, a cunctis ſanum ſapientibus approbatur. Hic ordinavit duos Epiſcopos, Linum videlicet & Cletum, qui præſentaliter omne miniſterium ſacerdotale in urbe Roma populo vel ſupervenientibus exhiberent. Ipſe vero orationi & prædicationi operam dabat. Sicut etiam Hieroſolymis Diaconibus ad viduarum ac pupillorum miniſterium conſtitutis, ipſe cum ceteris Apoſtolis orationi ac verbo ſemper erat inſtans.

C Paullus quoque poſt paſſionem Domini viceſimo quinto anno, id eſt, ſecundo Neronis, poſtquam ab Jeruſalem uſque in Illyricum Evangelium Chriſti replevit, Romam quidem vinctus directus, ſed a Deo mirabiliter abſolutus, ſub libera cuſtodia ingreſſus eſt, & ſicut ipſe in ſecunda ad Timotheum Epiſtola ſcribit, *liberatus de ore leonis*, ferociſſimi videlicet perſecutoris Neronis, Evangelium Chriſti in Occidentis quoque partibus prædicavit, & ipſe quarto decimo Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Chriſto capite truncatus, ſepultus eſt in via Oſtienſi, anno poſt paſſionem Domini triceſimo ſeptimo. Scripſit autem novem immo decem, juxta Decalogum legis, epiſtolas ad D ſeptem Eccleſias: Ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Epheſios unam, ad Philippenſes unam, ad Coloſſenſes unam, ad Theſſalonicenſes duas, ad Hebræos unam. De qua licet a quibuſdam propter diſſimilitudinem dictorum atque ſententiarum, & quia nomen illius in titulo non habetur, quondam dubitatum ſit, nunc & inter Canonicas ſcripturas, & ipſius beati Paulli Apoſtoli indubitanter habetur. Præterea ſunt & aliæ ad diſcipulos ejus quatuor, ad Timotheum duæ, ad Titum una, ad Philemonem una. Legunt quidam & ad Laodicenſes, quæ tamen pro nihilo reputatur ad ſapientes. Commemoratis igitur quæ ad Apoſtolatum vel martyrium ejus pertinere videE bantur, liceat paucis, quamvis ordine præpoſtero, aliqua de genealogia vel educatione ſive electione ipſius ad memoriam ſtudioſorum revocare. Saulus itaque aut Saul certe, ut juxta Hebraicum idioma loquar, quia ipſum nomen in tribu Benjamin unde ille erat, propter Saul regem maxime excellebat, ex oppido Giſcalis oriundus fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus ſuis Tharſum Ciliciæ tranſmigratus eſt. A quibus ob ſtudium litterarum Hieroſolymam directus, a Gamaliele antiquæ legis peritiſſimo, ac poſtea in Evangelium Chriſti vocato, in tantum eruditus eſt, ut vas electionis ab ipſo datore ſpiritualium chariſmatum, non immerito nuncupari mereretur. Cum autem in nece beati Stephani Protomartyris Chriſti, Judæis Chriſtianorum perſecutoribus conſentaneus eſſet, ac poſtea

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

per totam illam provinciam omnes eo nomine inſignitos acerrime debellaret, atque ut ipſe confitetur, Jeſu Nazareni cultores uſque in exteras nationes perſequeretur: in quibus, dum Damaſcum metropolim videlicet Syriæ pergeret, revelatione ſubita, immo pœna digniſſima compulſus ad fidem, in Doctorem gentium de perſecutore eſt translatus. Cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paullus Proconſul Cypri credidiſſet, eo quod eum Chriſti fidei ſubegerat, ejus ſortitus eſt nomen.

Et quia de beati Paulli origine ſeu vocatione pauca propoſuimus, etiam de ceteris Apoſtolis ſine præjudicio ſapientum aliqua narrentur ad inſtructionem ignorantium. Ac primum ſciendum, quia cum duodecim Apoſtoli a Domino referantur electi, quorumdam eorum patria vel tribus aut denique vocatio non aperte videatur expreſſa. Sed diligentius inſpectis divinæ ſcripturæ paginis, neque hæc pie quærentibus, invenienda negantur. Et de Petro quidem & Andrea atque Philippo quod de Bethſaida, quæ nomine proprio venatores noſtros præfigurarunt, orti fuerint, nullus qui Evangelium legit, ignorat. Quod etiam de Jacobo & Joanne intelligendum, Lucas nobis inſinuat cum eos Simonis, qui ob firmitatem fidei, Petrus a Domino cognominari meruit, ſocios fuiſſe commendat. De Jacobo autem minore, qui frater Domini non ſolum a fidelibus, verum & a Joſepho Judæorum hiſtoriographo nuncupari ſolet, & fratribus ipſius Simone ac Juda ſive Thaddæo quin de tribu Juda fuerint, nullus Chriſtianorum dubitare permittitur. De vocatione vero Matthæi, cum tribus Evangeliſtis conſonantibus apertiſſime referatur, de tribu vel patria ipſius taceri videtur. Sed dum Marcus & Lucas eum tacito vulgato nomine Levi nuncupat, aut dionymon juxta quoſdam, aut de tribu Levi, juxta diligentiores, fuiſſe deſignant. Porro de Bartholomæo atque Thoma nihil aliud quibuſdam in litteris Apoſtolicis ſignificari videtur, niſi quod ex multitudine diſcipulorum ſelecti narrantur in apoſtolicum gradum. Sed & in eis, ſi quis acutius intueatur, ſacræ ſcripturæ profundiſſimos rimando theſauros fontium [1] Jeruſalem divitias ſe inveniſſe gratulabundus admiratur. Sicut in Pſalmo de reſurrectione & aſcenſione Domini atque donis Spiritus ſancti, Apoſtolorumque prædicatione, nec non & credulitate gentium ſive crudelitate perſequentium conſcripto cantatur: *In Eccleſiis: benedicite Deo Domino de fontibus* [2] *Jeruſalem. Ibi Benjamin adoleſcentulus*, (Paullus videlicet, ſicut etiam Lucas de illo repetivit, *ſecus pedes adoleſcentis*,) *in mentis exceſſu* (velut idem de ſe profitetur: *Sive mente excedimus Deo, ſive temperantes ſumus vobis*.) *Principes Juda, duces eorum*. (Jacobus ſcilicet, Simon & Judas,) *Principes Zabulon, principes Nephthalim*. Reliqui procul dubio cuncti præter Judam Scarioth, quod interpretatur, *meditatio mortis*, deſignata non inconvenienter accipiatur, etiam tranſmutatione litterarum, quia de tribu Iſachar, quod in Latina lingua, eſt merces, exprimitur, & ortus, & ipſius nominis heres ſeipſum profligando fuerit, a tractatoribus Evavgelii commendatur. His breviter per exceſſum commemoratis ad propoſitum redeamus.

Eodem die, id eſt tertio Calendas Julii, quod eſt ante unum diem Calendarum earumdem, Romæ paſſio nongentorum ſeptuaginta ſex Martyrum. In Perſide nativitas ſanctorum Simonis & Judæ Apoſtolorum.

30 F. *II. Cal. Julii.*

Romæ, immo per totum orbem Chriſti, feſtivitas ſancti Paulli Apoſtoli. Item natalis beatiſſimæ Lucinæ, quæ ab Apoſtolis baptizata eſt inſtructa: quæque de facultatibus ſuis neceſſitatibus ſanctorum communicans, vincula ſemper & carceres ſublevare, atque ſepulturis eorum venerabiliter inſervire ſtuduit. Quorum meritis & ipſa ſociata pretioſam mortem confeſſione Chriſti adepta, atria cæleſtis Jeruſalem intrare vota ſua Domino perſolvendo meruit: ac Romæ in Crypta laudabili, quam ipſa ad condendum corpora Martyrum conſtruxerat, honorabiliter eſt ſepulta. In Africa, Timothei & Zotici. In Agrippina, Aſclepii & Pamphili. [3] Lemodicis, depoſitio ſancti Martialis Epiſcopi & Confeſſoris.

Menſis Julius habet dies triginta & unum.

1 G. *Calendis Julii.*

IN monte Or, depoſitio Aaron primi Sacerdotis in lege. Romæ nativitas ſancti Gaii Papæ, & aliorum non paucorum Martyrum. In Meſopotamia, Zoelli cum aliis plurimis [4] Uronis, [5] Monegundæ ſanctiſſimæ feminæ, apud beatum Martinum incluſæ, ſed miraculorum oſtenſione celeberrimæ. In territorio Lugdunenſi, loco qui vallis Vebrona nuncupatur, depoſitio viri Dei beatiſſimi Domitiani Abbatis, qui primus illic eremiticam vitam exercuit, & plurimos ſibi in Dei ſervitio aggregans, Monaſterium inſtituit, magniſque virtutibus, & glorioſis miraculis clarus, collectus eſt ad patres ſuos in ſenectute bona.

Eodem die depoſitio Areleſſi Confeſſoris. Qui ab infantia Deo deditus, monaſticam vitam expetivit, & a ſancto Maximino Aurelianenſi Epiſcopo, ſimul cum Avito ſocio Presbyter ordinatus, vitam ſolitariam deſiderans, ſed proficientibus meritis latere nullatenus, divino id factum nutu, nequiens, & Monaſteria in diverſis locis ædificans, multis virtutibus & in carne manens, & poſt obitum claruit. Sed quia virtutum nomine aliquando vitæ ſanctitas, aliquando miraculorum efficacia deſignatur, unum de miraculis per ſanctitatem illius oſtenſis, ad comprimendum temerariam mulierum audaciam, in hoc Eccleſiaſticarum hiſtoriarum breviario commemorare ſufficiat. Audiens quædam mulier nomine Gunda, quia ſanctus Areleſſus muliebri ſexui, per quem virile robur ſolet emolliri, interdixiſſet aditum in Monaſterium ſuum, aſſumto viri habitu, quaſi ſancto Dei illuſura, & ut ſibi videbatur jam voti ſui compos effecta, inter multitudinem virorum tendebat ad Cœnobium. Et ecce ſubito in amentiam verſa, femora denudare, crura divaricare, & pudenda proprio nomini cognomina cœpit oſtentare, & quod pudet dicere, niſa eſt baſiare: atque exemplo uxoris Loth, etſi non in ſtatuam ſalis mutata, ſed pœna ſua condimentum fatuis effecta, præſentibus & abſentibus, immo etiam futuris metum curioſitatis incuſſit.

1. Iſrael, 2. Iſrael, 3. Lemovicis. 4. Turonis. 5. Monegundiæ.

2 A. *VI. Nonas Julii.*

ROmæ nativitas sanctorum Processi & Martiniani. Qui cum viderent mirabilia, quæ faciebat per beatos Apostolos suos Petrum & Paullum Dominus Jesus Christus, mirari cœperunt. Erant enim tunc temporis beatissimi Apostoli traditi Paullino viro clarissimo sub custodia Mamertini in monte Tarpejo. Ubi de monte suis orationibus aquam manare fecerunt. Tunc baptizati sunt Processus & Martinianus a beato Petro Apostolo, & alii promiscui sexus numero quadraginta septem. Quod cum nuntiatum esset Paullino, misit milites & tenuit eos, jussitque in custodia retrudi. Sequenti autem die educti cum constantissime [1].

Rusticus e contra intulit: Nunc inquiens agnovimus, quia inreligiosus, incantator ac magus es, qui mane comedis, cervas mulges, vestem de radio Solis appendis, si infantem in Dei nomine loqui non feceris. Tandem igitur post refragationem diutissimam sanctus vir, humilitatem suam aliquantulum postponere & potentiam manifestare coactus, conversus ad infantem dixit: *Adjuro te per Jesum Christum filium Dei vivi, ut fatearis coram omnibus, quis te genuerit, aut quæ pepererit*. Ad quæ infantulus fandi gratia ab omnium auctore percepta, absolutissimo sermone respondit: *Pater meus iste Rusticus est Episcopus, & mater mea sanctimonialis est illa*. Sicque obstinatus ille Episcopus in scelere suo denudatus, a veraci famulo Dei pœnitentiæ consilium accepit, & sanctus Sacerdos Goar a Christo glorificatus, ad locum suum rediit, ac de die in diem in augmento virtutum proficiens in pace requievit.

7 F. *Non. Julii.*

APud Alexandriam Ægypti, nativitas sancti Pantæni viri Apostolici & omni sapientia adornati. Cui tantum studii & amoris erga verbum Dei fuit, ut etiam ad prædicandum Christi Evangelium omnibus gentibus, quæ in Orientis ultimis secessibus reconduntur, fidei & devotionis calore profectus sit, & usque ad Indiam citeriorem prædicando pervenerit. Ubi reperit Bartholomæum unum de duodecim Apostolis, adventum Domini Jesu Christi juxta Evangelium Matthæi prædicasse. Quod Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam secum detulit: ibique præclaram & nobilem vitam beato fine conclusit. Ibidem sanctorum Heraclii, Helii, Apollonii, Publii cum aliis viginti.

Romæ passio beatorum Martyrum Nicostrati primiscrinii, Claudii commentariensis, Castori sive Castuli, Victorini, Symphoriani, vel sicut in libro sacramentorum continetur, Semproniani. Quorum natalem sexta die Iduum Novembris eatenus nos celebrasse credidimus, donec venerabilis Pater Ado alios & alios pro eis nobis honorandos insinuaret: de quibus in suo loco, vita comite, commodius differetur. Hos ergo beatus Sebastianus credere in Christum docuit, & sanctus Polycarpus Presbyter baptizavit. Qui cum sanctorum corpora per ora Tyberina requirerent, tenti sunt, & ad Fabianum urbis Præfectum perducti. Qui cum per dies decem minis & blanditiis satageret, ut eos ad immolandum idolis provocaret, & nullum penitus a

A stabilitate fidei commovere posset, fecit de eis suggestionem Diocletiano & Maximiano Imperatoribus: quique jusserunt eos torqueri. Cumque nulla ratione compulsi cederent, jusserunt eos in mare præcipites dari. Immensis itaque arctati ponderibus, pelagi fluctibus dati sunt, ut in loco mundo inter aquas coronam martyrii percipere mererentur.

8 G. *VIII. Idus Julii.*

IN Asia minore nativitas sancti Aquilæ & Priscillæ uxoris ejus. De quibus in Actibus Apostolorum legitur, quod apud eos beatus Apostolus Paullus propter idem artificii genus, quod illi &
B eisdem erat commune, moraretur & operaretur, postquam ipsi ab urbe Roma in Achajam devenerunt. In Palæstina, sancti Procopii Martyris: qui ab Scythopoli ductus Cæsaream, ad primam responsionum confidentiam irato judice Fabiano capite cæsus est. In Nicæa Sostrati Senatoris, Severi & Honorati, cum aliis multis. In Tauromino, Speri, & Corneliani cum aliis sexaginta. In pago Austriæ, id est, novæ Franciæ castro, immo civitate, ut Teutonico nomine prodit Wirzburg, juxta Moin fluvium sita, passio sancti Chiliani, primi ejusdem civitatis Episcopi, & duorum discipulorum ejus [2] Colonati scilicet Presby-
C teri, & Tomani Diaconi. Qui ab Hibernia Scotorum insula venientes, & a Pontifice sedis Apostolicæ auctoritate accepta, nomen Christi in eodem loco & in circuitu prædicaverunt. Cumque multum populum idem vir Apostolicus signis & verbo Domino adquireret, a duce locorum eorumdem nomine Cozperto, pro eo quod eum a conjugio uxoris fratris sui disjungere niteretur, factione ejusdem incestuosissimæ Geilæ, cum sociis eodem zelo ferventibus, est interemtus. Ad quorum memorias cum plurima semper fiant miracula, his tamen indiciis pretiosa mors eorum primum mortalibus est commendata. Nam is qui eos in oratione positos nocturno tempore silentio peremit, huc &
D illuc amens discurrendo, ac se reum necis sanctorum clamitando, seque ipsum dentibus suis laniando, quia igne invisibili a sancto Chiliano sibi videbatur exuri, commissum suum ipse publicavit. Geilam quoque etiam ipso nomine petulcam spiritus malignus invasit, & indignam ejus vitam dignissima morte finivit. Cozbertum vero servi sui occiderunt gladio. Filium autem ejus populi propulerunt de regno. Ad augmentum quoque sanctitatis Martyrum declarandum, cum post annos plurimos transferendi gratia detegerentur, contra naturam ejusdem regionis supra modum humidæ, libri eorum ac vestimenta omnia pariter cum eis
E subterrata, ita sunt illæsa reperta, quasi in scrinio super terram posito essent inclusa.

9 A. *VII. Idus Julii.*

ROmæ ad guttam jugiter manantem nativitas sancti Zenonis, & aliorum decem millium, ducentorum & trium. Item Floriani & Fausti.

In civitate [3] Tyro non longe ab urbe Roma, Anatoliæ & Audacis sub Decio Imperatore. Quorum Anatolia cum multos in Piceno infirmos, lunaticos ac dæmoniacos curasset, ducta est jubente Faustiniano ad civitatem [4] Tyri, & diversis plagarum generibus vexata, deinde cum serpente to-

1. Hic iterum desiderantur aliquot pagellæ in manuscripto Codice.

2. Colomanni. 3. Thoræ. 4. Thoræ.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

ta nocte inclusa, nihil læsa est. Quin & ipsum Marsum, qui serpentem dimiserat, nomine Audacem mane a suo serpente devorandum eripuit, & ad Christi martyrium convertit. Nam & ipse post hoc ob confessionem veritatis in custodiam datus, nec mora, capitali sententia coronatus est. Ipsa quoque Christi virgo gladio transverberata, cum staret extensis manibus in oratione, ita ut per dextrum latus gladius missus, per sinistrum exiret, passa est septimo Iduum Julii, sepulta autem est mane a civibus [1] Tyrensibus. Mediolani nativitas sancti [2] Mochimi. In Ægypto, Cyrilli Episcopi. Qui a Lycio duce flammis injectus, illæsus evasit: ac stupore tanti miraculi a judice dimissus, cum rursus verbum Dei alacriter prædicaret, ac plurimos efficacius ad fidem Christi converteret, judex impietate repletus, eum capite plecti jussit, atque optatum martyrii finem consumavit. Item in Ægypto, sancti Serapionis Episcopi & Confessoris.

In civitate Martulana sancti [3] Brici Episcopi & Confessoris: qui sub judice Martiano postquam os lapide contusum est, & in equuleo crudelissime cruciatus, in confessione Domini perdurans, in carcerem trusus est: nocte autem terræ motu gravi civitas est percussa, inter alios plures etiam Martianum occidit. Et Christi confessor ab Angelo sancto, & a beato Petro Apostolo visitatus, usque ad prædicandum Evangelium confortatus, magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, quievit in pace. Cujus animam viderunt astantes in specie columbæ niveæ cælo recipi.

10 B. *VI. Id. Julii.*

Romæ nativitas septem fratrum filiorum sanctæ Felicitatis, id est, Januarii, Felicis, Philippi, Sylvani, Alexandri, Vitalis, Martialis. Qui sub Præfecto urbis Publio tempore Antonini Principis primum auditi, deinde per diversos Judices, ut variis suppliciis laniarentur, missi sunt. E quibus Januarius post verbera virgarum & carcerem ad plumbatas occisus est. Felix & Philippus fustibus mactati. Sylvanus præcipitio interemtus est. Alexander, Vitalis & Martialis capitali sententia puniti, a caritate Christi & unitate fidei non sunt vel in morte divisi. Item Romæ milliario decimo, fundo Plautillæ qui dicitur Buxo, sanctarum Rufinæ & Secundæ sororum, patre clarissimo Asterio & matre Aurelia genitarum: sub persecutione Valeriani & Gallieni, judicibus Julio Præfecto, & Archisilao comite, in loco prædicto, pro eo quod sponsos suos a Christo apostatatos accipere noluerunt, capite cæsæ sunt. In Africa sanctorum Januarii, Marini, Naboris & Felicis, ob constantiam Christianæ fidei decollatorum: quorum corpora postea Mediolanum sunt translata.

11 C. *V. Idus Julii.*

Romæ passio sanctorum Stephani, Leontii, Mauritii & aliorum multorum. In Africa [4] Mariani & Januarii. In Armenia minore civitate Neapoli, sanctorum Martyrum Januarii & Pelagiæ. Qui equuleo, ungulis, & testarum fragmentis diebus quatuor cruciati, martyrizaverunt. Translatio sancti Benedicti Abbatis a castro Cassino sive Cassiani in Gallias vel Aquitaniam. Postquam enim, sicut ipse vivens prædixerat, Monasterium ejus a gentibus est vastatum, hominibus tantum juxta sententiam illius: *Vix obtinui apud Deum omnipotentem, ut ex hoc loco mihi animæ cederentur*, illo intercedente salvatis. Corpus ipsius a religiosis quibusdam Domino revelante repertum, & in Gallias translatum, atque in territorio Aurelianensi, Monasterio quod vocatur Floriacum, digne sepultum, & multo dignius frequentatione devotorum est jugiter honoratum. Translata sunt etiam pariter ossa beatæ Scholasticæ virginis sororis ejus, atque in partibus Cænomanensium religiosorum devotione conditum. Cujus animam idem vir Dei e corpore egressam, vidit in columbæ specie cæli secreta penetrare, corpusque ejus secum in uno jussit poni sepulcro, ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret. Sed væ miserorum meritis, per quos separationem passa sunt, quæ dispositione sancti Spiritus conjungi meruerunt! Sed non diu locus ille sanctorum reliquiis honorabilis, a fidelium conventu mansit inanis. Nam fratres qui hostium manus evadere potuerunt, iterato in unum conglobati, & aliis ad vicem dispersorum adhibitis multiplicati, sacros cineres, seipsos jam cautius agentes, satis religiose curarunt: donec nuper infestatione Saracenorum in omnem ventum dispersi sunt.

12 D. *IV. Id. Julii.*

Apud Aquilejam nativitas sancti Hermagoræ vel sicut in antiquis Codicibus invenitur, Hermechoræ, primi ejusdem civitatis Episcopi, discipuli sancti Marci Evangelistæ. Item Fortunati, de quo Fortunatus Episcopus, *Et Fortunatum fert Aquileja suum*. In Cypro beati [5] Nasonis, antiqui Christi discipuli. Romæ in Vaticano depositio S. Pii Papæ, qui sedit in Episcopatu annis octodecim. Sub hujus tempore Hermes librum conscripsit, qui appellatur Pastor, quia in habitu pastoris ei angelus apparuit. Mediolani translatio sanctorum Martyrum Naboris & Felicis, qui sexto Idus Julii cum Januario & Marino in Africa decollati, hac die Mediolanum sunt deportati. De quibus beatum Victorem in passione sua credo supplicasse: *Ne separes me Domine a civibus meis martyribus tuis Nabore & Felice.* Lugduno Galliæ, depositio Viventioli Episcopi.

13 E. *III. Idus Julii.*

Transitus Esdræ instauratoris divinæ legis. In Alexandria Serapionis, Evangeli, Zenonis & aliorum ac Trophimæ virginis. Romæ sancti Cleti Papæ, qui sedit in Episcopatu annis duodecim. Hic cum esset Chorepiscopus beati Petri Apostoli, ex præcepto illius ordinavit in urbe Roma Presbyteros viginti quinque, & sepultus est juxta corpus ipsius. In Africa nativitas sanctorum Confessorum, immo victoriosissimorum Martyrum Eugenii Carthaginiensis Episcopi, fide & virtutibus atque miraculis gloriosi, & universi Cleri ejusdem Ecclesiæ. Qui cæde inediaque macerati fere quingenti vel amplius, inter quos quam plurimi erant Lectores, infantulique gaudentes in Domino, crudeli exsilio procul extrusi sunt. In quibus erant nobilissimi Archidiaconi nomine Salutaris, & Mauritta secundus in officio ministrorum. Qui plurima pro confessione Catholica perpessi supplicia, & tertio Confessores effecti, gloriosæ in Christo perseverantiæ titulo collustrati sunt. In Antiochia, passio Margarethæ virginis: quam Olibrius Consul a

1. Thorensibus. 2. *Forte* sancti Nonæ. 3. Brictii. 4. Marini. 5. Jasonis.

Chriſti fide ſeducere & conſtuprare cupiens, non conſentientem ſibi plurimis tormentis afflixit. Hoc eſt, in equuleo ſuſpenſam ungulis acerbiſſimis lacerari, ac poſtea in carcerem tenebroſum conjici præcepit, ubi multimodas diaboli ſeductiones, quas ei in ſpecie draconis & æthiopis ingerere niſus eſt, in nomine Domini Jeſu exſuperans, noviſſime decollata, ad requiem migravit æternam.

14 F. *II. Idus Julii.*

IN Alexandria, nativitas SS. Martyrum Mammarii, Petri, & aliorum. In Africa Donatæ. In Ponto S. Phocæ ſive Phocatis Epiſcopi civitatis Synopis. Qui ſub Trajano Imperatore, Præfecto Africano, carcerem, vincula, ferrum, ignem etiam pro Chriſto ſuperavit: cujus reliquiæ in baſilica Apoſtolorum in Gallia civitate Vienna habentur. Lugduno Galliæ, ſancti Juſti Epiſcopi & Confeſſoris: qui fervore divinæ contemplationis in anachoretica converſatione defunctus, & ad civitatem ſuam glorioſe translatus, ingenii ſui monumenta in Cantica canticorum reliquit inſignia. Item ſancti Amici Epiſcopi.

15 G. *Idibus Julii.*

NIſibi civitate, natalis ſancti Jacobi Epiſcopi, magnæ virtutis viri, ita ut ad ejus preces ſæpe urbs diſcrimine liberata ſit. Hic unus fuit ex numero Confeſſorum ſub perſecutione Maximini, & eorum qui in Nicæna Synodo perverſitatem Arii homouſii oppoſitione damnarunt: atque intra muros urbis ſuæ ex præcepto Conſtantini Imperatoris ad tutelam & munimentum ſepultus, poſtea zelo Juliani apoſtatæ extra urbem elatus & conditus eſt. Sed mox eadem civitas tanti patroni orbata reliquiis, Perſarum ditioni ſuccubuit. Qui etiam adhuc in corpore multa ſigna fecit, & arcam Noe ſolus in monte Armeniæ Tauro videre promeruit, quod nulli alii de his qui cum eo perrexerant, videre permiſſum eſt. In portu Romano Eutropii, Zoſimæ & Bonoſæ ſororum. Apud Alexandriam ſanctorum Philippi, Zenonis, Narſei & decem infantum. Carthagine ſanctorum Catulini Diaconi, Januarii, Florentii, Juliæ & Juſtæ, qui ſunt poſiti in Baſilica Fauſti. In Sirmio, Agrippini, Secundi, Maximi, Fortunati, Martialis.

16 A. *XVII. Cal. Auguſti.*

IN Oſtia natalis ſancti Hilarini. Qui ſanctorum hilariſſimus ſuſceptor & ſuſtentator, dum ſub perſecutione Juliani cogi non poſſet ſacrificare idolis, fuſtibus cæſus, martyrium conſumavit. Apud Antiochiam Syriæ ſancti [1] Euſtachii Epiſcopi & Confeſſoris. Qui ſub Conſtantio Principe ob Catholicam fidem intra [2] Janopolim urbem Thraciæ pulſus exſilio, ibidem primo requievit. Item Theodoſii, Dionyſii, Theodoti. In Cæſarea Cappadociæ, ſancti Paulli, cujus geſta ſancto Hieronymo, ut ipſe confitetur, agnita, noſtræ tarditati ſunt ignota. Apud eamdem urbem paſſio ſancti Mammetis. Qui in monte Syna divina invocatione perveniens, & non propriam ſed cælo delapſam ad paranda miracula virgam accipiens, ea terram attigit, & mox Evangelium proſilivit. Quod cum legere cœpiſſet, omne genus ferarum manſuetis animalibus manſuetius eſt effectum, adeo ut la-

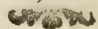
A ctantes feminæ ultro ſe mulgendas applicarent. Cumque lactis coagula preſſiſſet in caſeum, perrexit ad Cæſaream Palæſtinæ, & viduis ac debilibus & ceteris pauperibus miniſtravit. Quod videntes Hieroſolymitæ Judæi omnium bonorum invidi, detulerunt eum quaſi arte magica imbutum apud Præſidem Cappadociæ ab Alexandro tyranno ad procurationem partium earumdem directum: quo modo ad exhibitionem ejus manum militiæ deſtinante, & ſancto Mamma eoſdem executores ſuos caritatis intuitu paſcente, & poſt prandium Evangelium lectitante, tantus ferarum ac beſtiarum concurſus eſt effectus, ut ſe milites effugium non habituros, crederent. Quos vir benigniſſimus blande conſolatus B ante ſe præmiſit, & leoni immaniſſimo præcipiens, ut poſt ſe veniret ad theatrum, milites e veſtigio ſubſecutus eſt. A quibus Præſidi aſſignatus, & ab eo crudeliter examinatus, & crudelius ungulis in equuleo laceratus, ac deinde in carcerem miſſus, quadraginta alios, quos ibi fame ac ſiti periclitatos invenit, melle & lacte per columbam ſibi cælitus delato reficiens, & meritorum ſuorum clavibus inviſibiliter abſolvens, & ipſe ſolus in carcere perſiſtens, iterum Præſidi præſentatur. A quo in caminum ignis miſſus, & poſt quinque dies illæſus inter Angelorum choros repertus, urſæ crudelitatis nimiæ objicitur, quæ magno impetu ad diſcerpendum eum feſtinans, divino nutu ſubito retroacta C ſubſedit, quaſi audaciæ ſuæ ſemetipſam accuſans. Admiſſus eſt ei etiam pardus, obſecutus eſt potius, quam ei injurioſus effectus. Tunc Præſes iracundia plenus, leonem crudeliſſimum ad devorationem ejus inquiri præcepit. Et ecce Arabicus ille, & tanto curſu efferatus leo theatrum irrumpens, Evangelicæ lectionis aſſiduitate manſuefactus beato Mammæ his eum verbis alloquitur: *Salve o probate Dei cultor, in quo Spiritus ſanctus habitaculum ſibi dulce conſtruxit. Ecce Angelica juſſione vocem ad tempus accepi, fides tua naturæ jura ſuperavit, pro te mutis animalibus humana vox creditur; officia reddo paſtori, memini cui paruerimus in monte.* Hæc eo loquente, ab Angelis theatri clauſæ ſunt januæ, D & ſtatim ille horridis rictibus fremens, per omnes populi cuneos communiter ſævit. Hos ex induſtria [3] lene lacerat, illos ore excipit, hos frangit amplexu, confringit alios unguibus, nonnullos conſumit ſolo timore. Exſtinctis itaque omnibus gentilibus vel Judæis: Præſidi & officio ejus, ex præcepto Mammæ, vita conceditur. Qui pro beneficiis reddens injuriam, leonem jubet dimitti, in quo omnem ſpem putabat eſſe ſuæ victoriæ. Sed fera ut propius acceſſit, lingens ſancti veſtigia, poſcens veniam, volvebatur ad genua. Tunc omnis populus lapidibus eum obruere niſi ſunt, ſed incaſſum, nam ictus hinc inde volitando Martyrem non læſerunt. Sic integer inde diſceſſit, Deo vota per- E ſolvens. Et ecce vox e cælo lapſa eſt, quæ ait: *Aſcende Mamma, apertum tibi eſt cælum, & omnia paradiſi clauſtra reſerata. Jam pro te Dominus exſultat, remunerans præmia pro triumphis: jam te cum corona Chriſtus exſpectat, propera cum ſancto Spiritu, qui te gubernat.* His victorioſiſſimus martyr gaudenter auditis, facta oratione, quievit in pace.

17 B. *XVI. Cal. Auguſti.*

IN Carthagine natalis ſanctorum Martyrum Scillitanorum, id eſt, Sperati, Martialis, vel Narthali, Aquilini, Cythini, Beturii, Felicis, [4] La-

1. Euſtathi. 2. Trajanopolim. 3. *Forte* leo. 4. Letarii.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

ctantii vel Lactatii, Januariæ, Generosæ, Bessiæ, A Donatæ & Secundæ. Qui sub Saturnino Præfecto de civitate sua Scylla Carthaginem perducti, & post primam confessionem Christi in carcerem missi, & in ligno confixi, mane gladio decollati sunt: quorum reliquiæ cum ossibus beati Cypriani & capite sancti Pantaleonis ex Africa in Gallias translatæ, venerationi habentur Lugduni in basilica beati Joannis Baptistæ. Mediolani, sancti Marcelli. Antisiodoro, depositio beati Theodosii Episcopi.

18 C. *XV. Cal. Augusti.*

ROmæ via Tyburtina milliario octavo, nativitas sanctorum Symphorosæ Martyris, ma- B trisque septem germanorum, quæ cum ipsis est posita, nomina vero germanorum hæc sunt: Petri, Marcelliani, Januarii, Dionysii, Sympronii, Clementis, Hirenei. Apud Carthaginem natalis sanctæ [1] Gundenes quæ [2] Plutio & [3] Zeto Consulibus jussu Rufini Proconsulis, quatuor diversis temporibus equulei extensione vexata, & ungularum horrenda laceratione cruciata, carceris etiam squalore diutissime afflicta, novissime gladio cæsa est. Apud civitatem Mettensem, depositio sancti Arnolfi Episcopi. Qui sanctitate & miraculorum gratia illustris, eremiticam vitam etiam in Episcopatu diligens beato fine quievit.

19 D. *XIV. Cal. Augusti.*

IN Hispaniis natalis sancti Justi: & in civitate Hispalensi sanctarum Justæ & Rufinæ. Quæ a Diogeniano Præside comprehensæ, equulei extensione & ungularum laniatione vexatæ sunt. Deinde trusæ in carcerem, inedia & dolore afflictæ. Post hæc jussit Præses, ut quocumque iret ipse, nudis pedibus sequerentur. Tandem Justa in carcere spiritum exhalavit. Corpus ejus in puteum projectum, & a Sabino Episcopo levatum, in Hispalensi cœmiterio sepultum est. Rufinæ cervix confracta, & corpus ejus igni traditum: cujus reliquiæ a fidelibus curatæ sunt. In Ægypto, Patris nostri Ar- D senii: de quo in verbis seniorum refertur, quia propter redundantiam lacrymarum tergendam, sudarium semper in sinu, vel in manu sua habuerit. In Alexandria, sancti Sisinnii. In Antiochia, Luciani & sociorum ejus. Constantinopoli, Dariæ. In Hispaniis, Justi. Apud Lugdunum Galliæ, depositio sancti Rustici Presbyteri & Confessoris. In Italia civitate Tyro, natalis sanctæ Crystinæ virginis juxta quosdam.

20 E. *XIII. Cal. Augusti.*

NAtivitas beati Joseph qui cognominatus est Justus, quique cum beato Matthia ut nume- E rum duodecimum impleret ab Apostolis statuitur. Sed Matthia locum Judæ prævaricatoris implente, beatus Joseph nihilominus prædicationis & sanctitatis officio inserviens, multasque pro fide Christi persecutiones a Judæis sustinens, victoriosissimo fine in Judæa quievit. De quo refertur quod venenum biberet, & nihil ex eo triste propter fidem Christi pertulerit. Apud Damascum, natalis sanctorum Sabini, Maximi, Juliani, Macrobii, [4] Cassii, Paullæ cum aliis decem. In Corintho, Cyriaci cum aliis multis. Romæ, sanctæ Passeriæ, Macrini, Saturi, & Æmylii.

21 F. *XII. Cal. Augusti*

DEpositio sancti Danielis Prophetæ. Romæ, sanctæ Praxedis virginis. Hæc cum sua sorore beata Potentiana vel Pudentiana a sanctissimo patre Pudente, qui fuit edoctus in fide a beato Apostolo Paullo, in omni castitate & lege divina erudita. Post transitum patris vigiliis & orationibus atque jejuniis assidue vacans, omne patrimonium suum simul cum beata sorore in sustentationem pauperum & Christi sanctorum erogavit. In titulo vero quem pater earum Pudens, nomine beati Pastoris dedicavit, una cum consilio beati Pii sedis sacrosanctæ & Apostolicæ Episcopi, fontem baptismi construere soror & ipsa studuerunt, ut familia earum die sancto Paschæ baptizaretur. Quos ad nonaginta sex numero manumissos, beatus Pius aquis salutaribus abluit. Inde post innumera pietatis opera, post multorum Martyrum sepulturas, eadem beatissima virgo migravit ad Dominum, coronam justitiæ a justo judice receptura. Sepulta in cœmiterio Priscillæ via Salaria juxta sororem suam, atque patrem Pudentem.

In Galliis civitate Massilia natalis sancti Victoris. Qui sub persecutione Diocletiani & Maximiani cum esset miles, & nec militare, & nec idolis sacrificare vellet, primum a Tribuno suo Au- C sterio in carcerem trusus, sed omni nocte ad visitandos & consolandos infirmos, ab Angelo eductus est. Deinde jussu Eutychii Præfecti retortis brachiis loris subtilibus ligatus, & pedibus fune constrictus, per mediam tractus est civitatem. Post hæc fustibus crudelissime cæso ac suspenso, & taureis cruciato, cum exhibuissent aram in qua sacrificaret, & eam nec respicere sustinens, de manu Sacerdotis calce excussisset, pedem Præses ejus jussit incidi. Ad ultimum in confessione Christi persistens, missus est in molam pistoriam, in qua sparsum vertigine animalis macerari solet, atque ita contritus, martyrium consumavit. Passi sunt cum eo tres milites Alexander, Felicianus, & Longinus. Puer quoque Deuterius, dum ad sepulcrum ejus oraret, emisit spiritum.

In urbe Cæsena nativitas sanctorum Adriani, Helii, Victoris, Petrocli & aliorum. Apud Veronam, translatio sancti Zenonis Martyris, de cujus sanctitate beatus Papa Gregorius commemorat, quia cum Atesis fluvius usque ad superiores Ecclesiæ fenestras, in qua venerabile corpus ipsius requiescebat, excresceret, patentibus januis aqua in eamdem Ecclesiam non intraret, sed haustum suum inclusis omnino non negaret.

22 G. *XI. Cal. Augusti.*

NAtivitas sanctæ Mariæ Magdalenæ, de qua ut Evangelistæ referunt, dæmonia septem Dominus ejecit. Quæ etiam inter alia dona insignia, Christum a mortuis resurgentem prima videre, & Apostolis prædicare promeruit. Depositio sanctæ Syntyches, quæ Philippis sepulta quiescit. De qua beatus Apostolus Philippensibus scribit: *Evodiam rogo, & Syntychen deprecor, idipsum sapere in Domino.* In Antiochia, Cyrilli Episcopi, Andreæ & Actebelli. In Ancyra Galatiæ, sancti Platonis.

1. Gundenis. 2. Planciano. 3. Geta. 4. Cassiæ.

23 A. *X. Cal. Augusti.*

APud Ravennam natalis sancti Apollinaris Episcopi & Martyris. Qui Romæ ordinatus a beato Petro Apostolo, illuc directus est. Qui etiam in Æmylia, & in partibus Corinthiorum & in Mysia, & in ripa Danubii, & in partibus Thraciæ, in quibus locis exsilio relegatus est, Evangelium Christi fiducialiter adnuntiavit. Et ubicumque pervenit, innumeras virtutes ostendit, & plurimas passiones sustinuit. Nam nimia cæde frequenter ac diu mactatus, ac nudis pedibus super prunas impositus, atque equuleo suspensus, crudelissime tortus est, & saxo os ejus contusum, & cum gravissimo ferri pondere inclusus in carcere horrifico, atque in ligno extensus est. Ubi ab hominibus quidem est neglectus, sed ab Angelo publice pastus est. Deinde catenatus in exsilium trusus est, ibique rursum fustibus cæsus & vulneratus est, iterumque in carcerem missus est & cæsus, sic martyrium consumavit sub Vespasiano Cæsare Demosthene Patricio. Rexit Ecclesiam per annos viginti octo, mensem unum, dies quatuor. Romæ via Tyburtina, milliario decimo octavo, nativitas sancti Vincentii. Via Acula, sanctæ Primitivæ. In Laodicia Phrygiæ, Minisei & Isichii.

24 B. *IX. Cal. Augusti.*

ROmæ nativitas sancti Victorini. In Amiternina civitate, militum octoginta trium.

In Tuscia apud civitatem Tyrum, quæ est juxta lacum Vulsinum, passio sanctæ Christinæ virginis. Quæ in tenera adhuc ætatula Christi fide & gratia confortata, deos aureos Urbani patris sui Præfecti contrivit, & pauperibus distribuit. Ob hoc jubente patre alapis afflicta, verberibus dilaniata, ferro onerata, in carcerem conjecta est. Post hæc cum diutissime & crudelissime dilaniaretur, de carnibus suis patri in faciem projecit. Cumque alligata rotæ igni supposito, & fuso desuper oleo torreretur, erumpens flamma mille gentilium interfecit. Iterum carceri tradita, Angelo visitante sanata est & refecta. Deinde cum magno saxi pondere in mare jactata, Angelico præsidio liberata est: quam successor patris ejus Dion multis iterum suppliciis afflixit: sed orante illa, simulacrum Apollinis, quem adorare jubebatur, in favillam subito redactum est. Quo miraculo tria millia hominum ad fidem Christi conversa sunt. Novissime successor Dionis Julianus post fornacem candentem, ubi quinque diebus illæsa permansit, post serpentes a venefico immissos, sed fide Christi superatos, post abscissionem linguæ, sagittis eam configi præcepit: sicque cursum martyrii sui beata virgo complevit anno ætatis suæ decimo.

Apud Emeritam Hispaniæ civitatem, sancti Victoris militaris, qui cum duobus fratribus Stercatio & Antinogene diversis examinatus suppliciis martyrium consumavit. Eodem die natalis sanctarum [1] Niceæ & Aquilinæ. Quæ ad prædicationem beati Christophori Martyris ad Christum conversæ, martyrii palmam capitis abscissione sumserunt.

25 C. *VIII. Cal. Augusti.*

NAtale beati Jacobi Apostoli filii Zebedæi, fratris Joannis Evangelistæ. Qui jussu Herodis regis decollatus est Jerosolymis, ut liber Actuum A Apostolorum docet. Hujus beati Apostoli sacratissima ossa ad Hispanias translata, & in ultimis earum finibus, videlicet contra mare Britannicum condita, celeberrima illarum gentium veneratione excoluntur. Nec immerito, quia ejus corporali præsentia & doctrina atque signorum efficacia fidem populi ad Christi fidem conversi referuntur. Ad quorum fidei confirmationem etiam beatissimus Apostolus Paullus se iturum esse pollicetur.

In provincia Lycia civitate Samone, nativitas sancti Christophori: qui virgis ferreis attritus, & flammis æstuantis incendii Christi virtute salvatus, ad ultimum sagittarum ictibus confossus, martyrium capitis obtruncatione complevit. In Hispania B civitate [2] Barcilone, Cucufatis Martyris. Qui ex civitate Scyllitana oriundus fuit, sed Barcilone sub Galerio Proconsule, & Maximiano & Rufino passus: primo gravissime tortus & cæsus, deinde catenis astrictus, in craticula superextensus, aceto & sinapi perfusus, assari jussus est. Cumque ab igne & flammarum globis illæsus apparuisset, ex præcepto impii judicis extra civitatem ductus, in ignem copiosum iterum projectus est. Quo divino nutu exstincto, iterum ferro vinctus, in custodiam retrusus est. Ubi divino splendore consolatus, iterum carduis ferreis & taureis crudelissime cæsus, in ultimo gladio perimente consumatus est. Cujus C corpus a Christianis ibidem tunc temporis sepultum, sed postmodum inde translatum, non longe a civitate Parisiaca, in Ecclesia beatorum Martyrum, Dionysii, Rustici, & Eleutherii tumulatum, & ad usque hæc Nordmanorum tempora omni cum honore cultum est. Romæ, Eutychiani Papæ & Martyris. Is constituit fruges super altare, id est, tantum fabas & uvas benedici. Qui temporibus suis per diversa loca trecentos quadraginta & unum Martyres manibus suis sepelivit. Quique hoc constituit, ut quicumque fidelium sine dalmatica aut colobio purpurato Martyrem nulla ratione sepeliret, quo usque ad notitiam suam divulgaretur.

D 26 D. *VII. Cal. Augusti.*

NAtivitas beati Erasti, qui Philippis a beato Paullo Episcopus relictus, ibi martyrio coronatus quievit. In portu Romano, Hyacinthi, sub Consulari Leontio, Luxurio primo civitatis Terracinæ tradente. Qui missus in ignem, nullo modo lædi potuit. Inde præcipitatus in validissimum torrentem, incolumis ejectus est ad ripam. Quibus Leontio nuntiatis misit speculatorem cum militibus, ut eum gladio ferirent. Tunc quædam matrona nomine Julia corpus ejus collegit, & in prædio suo cum honore sepelivit. In Laodicia Phrygiæ, Joviani, Juliani, Æmylii, Felicis, E Martiani, Maximæ, Saturnini, Gloriosæ.

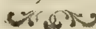
27 E. *VI. Cal. Augusti.*

APud Nicomediam nativitas beati Hermolai Presbyteri. Cujus doctrina beatus Panthaleon ad fidem Christi conversus est. Qui sanctissimus Presbyter tentus a Maximiano capitali sententia ob confessionem Christi punitus est. Item ibidem passio sanctorum Juliæ, Jocundæ, & Januarii. In Sicilia, Simeonis Monachi. In civitate Nola, sancti Felicis, de ordinatione Episcopatus, ubi multa mirabilia fiunt. Antisiodoro, depositio sancti Ætherii Episcopi.

1 Niceta.

2 Barcinone.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

28 F. *V. Cal. Augusti.*

IN Laodicia Phrygiæ nativitas sanctorum Auxentii, Prudentii, Theophili, Philippi, Alexandri, Zotici, Byssiæ, Secundæ & Macarii. In Nicomedia sancti Pantaleonis pueri. Qui cum jubente Maximiano artem disceret medicinæ, a Presbytero Hermolao ad fidem Christi conversus, multa miracula fecit, patremque suum Eustorgium Senatorem Christi fidei subjugavit. Ob quam caussam ab eodem Maximiano equulei pœna & lampadum exustione cruciatus, sed inter hæc Domino sibi apparente est refrigeratus, tandem ictu gladii martyrii cursum consumavit. B Mediolani, nativitas sanctorum Gervasii & Protasii, Nazarii & Celsi pueri. Lugduni, Peregrini, cujus beatitudinem miraculorum gloria testatur. Romæ Victoris Papæ & Martyris. Qui constituit ut ubicumque in Ecclesia Catholica necessitas occurreret, quicumque ex gentilitate ad Christi fidem festinans, veræ fidei confessione præmissa, sive in fonte, sive in flumine, sive in mari licite baptizaretur. Item Innocentii Papæ. Qui constitutum fecit de omni Ecclesia, & de regulis Monasteriorum, & de Judæis & de paganis: & multos Cataphrygas invenit, quos exsilio in Monasteria relegavit, & ipse invenit Pelagium & Cælestinum hæreticos, ac damna- C vit eos, & hoc constituit, ut qui nati fuerint de Christiano, denuo, per baptismum nascantur, quod Pelagius damnavit. Mediolani, commemoratio sanctorum Martyrum Gervasii & Protasii, Nazarii & Celsi pueri.

29 G. *IV. Cal. Augusti.*

ROmæ via Aurelia, nativitas sancti Felicis Papæ, sub Constantio filio Constantini. Qui Constantius Imperator Concilium hæreticorum, ac Valentis & Ursatii Arianorum approbans, quia & ipse Arianus erat, ab Eusebio Nicomediense rebaptizatus, ejecit sanctum Felicem urbis Episcopum D de sede Episcopatus sui. Et facta est persecutio maxima in Clero, ita ut Presbyteri & Clerici plures necarentur, & martyrio coronarentur. Depositus autem sanctus ac beatissimus Felix Papa, habitavit in prædiolo suo, quod erat via Portuensi. Sed agentibus postmodum hæreticis, ductus est in civitatem, & capite truncato martyrio coronatus est.

Eodem die nativitas sanctorum Martyrum Simplicii, Faustini, Beatricis, temporibus Diocletiani & Maximiani. Qui post multa ac diversa supplicia, jussi sunt capitalem subire sententiam, & ligato saxo in colla eorum, jactari per pontem, qui vulgo lapideus, sed a prudentioribus Lepidi vocatur, in Tyberinis reumatibus: quorum corpora Dei nutu inventa, levata sunt a beata sorore eorum Beatrice, & Presbyteris Crispo & Joanne, & se- E pulta sunt in loco, qui appellatur sextum Philippi, via Portuensi. Quo comperto Lucretius possessor vicinus, nocte præfocari fecit sanctam Beatricem, & sic quasi a nemine jam impediendus, possessiones sanctorum invasit. Ubi dum quædam mulier filium parvulum lactaret, ipse infantulus Lucretio cum complicibus suis epulante, hujusmodi vocem emisit dicens: *Audi Lucreti: Occidisti & invasisti, & ecce datus es in possessionem inimici.* Ad hanc vocem invasus a maligno spiritu ibi in convivio, & per tres horas vexatus, emisit spiritum Lucretius, mortemque sempiternam lucratus.

A Depositio beati Lupi Episcopi Trecasini. Qui cum beato Germano Antisiodorensi Episcopo venit in Britanniam, & quinquaginta ibi annis sacerdotio functus, ad Christum, quem semper dilexit, mundi ac diaboli victor ascendit: quique inter alia miracula tempore regis Attilæ, qui Gallias crudelissime devastabat, sicut in hymno ejus canitur: *Dum bella cuncta perderent, orando Trecas munit.* Aurelianis, Prosperi Episcopi, viri sanctissimi & doctissimi. Qui multa ad utilitatem Ecclesiæ conscripsit, maximeque gratiam Dei, contra superbiam hæreticorum defensare curavit.

30 A. *III. Cal. Augusti.*

ROmæ in cœmiterio Pontiani ad ursum [1] Pilatum, nativitas sanctorum Abdonis & Sennis: quos Decius in civitate Persarum Cordula comprehensos, catenis vinctos Romam perduci, & ornatos auro atque lapidibus pretiosis: in templo [2] Intelludi præsentati sunt Decio ac Senatui, & omni populo Romano facti sunt spectaculum, eo quod essent nobiles & subreguli, insuper & a Domino Jesu Christo divinitus illustrati. Tunc Decius ira permotus, jussit Valeriano Præfecto, ut si Deum Solem non adorarent, ferarum morsibus interirent. Qui tenuit eos, ac duxit ante simulacrum Solis juxta amphitheatrum ut sacrificarent. Sed illis contemnentibus, & in simulacrum Solis exspuentibus, jussit Valerianus ut cum plumbatis cæderentur: deinde introductis in amphitheatrum, admissi sunt eis leones duo, & ursi quatuor: qui rugientes venerunt ad pedes Sanctorum, & nullatenus eos læserunt, sed magis custodiebant. Valerianus vero plenus furore jussit gladiatores introire, sed beatos subregulos interficere, & ligare pedes eorum, & ante simulacrum Solis jactare. Ubi jacuerunt corpora sanctorum tribus diebus. Post triduum venit quidam Subdiaconus Quirinus nomine, & collegit noctu corpora, & recondidit in arca plumbea in domo sua tertio Calendas Augusti. Ubi latuerunt usque ad tempora Constantini. Tunc se referantes beati Martyres, levati sunt & translati in cœmiterium beati Pontiani.

In Africa civitate Tyburbolucernaria, nativitas sanctarum virginum Maximæ, Donatillæ & Secundæ. Quæ persecutione Gallieni sub Anullino judice passi sunt. Qui eas diutina fame ac siti ad negandum Christum compellere conatus, sed despectus contemtusque, aceto & felle potari præcepit. Deinde cum in conspectu ejus crudelissime cæderentur, jussit calcem super plagas earum spargi & fricari. Exinde in equuleo extendi & torqueri & [3] Stativam ad bibendum offerri. Dein super craticulam ad carbones igneos sterni, & prunas ardentes super comam capitis earum adduci. Postmodum in theatro ad ludibrium deponi, & ab omnibus conculcari. Cumque eas invincibiles per omnia vidisset, ad bestias damnavit, & ferro vinctas, ad spectaculum populi iterato jussit in theatrum produci: qui cum introducerentur in media arena, osculatæ sunt se invicem, ut martyrium pace complerent. Quibus admissus ursus ferocissimus ac sævissimus, in mansuetudinem versus pedes earum lingere cœpit. Tunc furore repletus Anullinus, sanctas Dei Martyres gladio jussit adverti.

Item in Africa, Rufi, Prisci, Paternæ, Septimæ, Optionis, Ammonii, Justi, Juliæ, Potamiæ. Item Maximæ. Antisiodoro, depositio beati Ursi Episcopi.

1. Pileatum. 2. Telluris *forasse*. 3. ita *Ms.*

31 B. *II. Cal. Augusti.*

Cæsareæ, passio sancti Fabii Martyris. Qui cum ferre vexilla præsidialia recusaret, primum diebus aliquot in carcerem trusus est, deinde productus sistitur ante tribunal, interrogatus semel & iterum, in Christi confessione perdurat. Et mox a furibundo judice capitali sententia damnatus est. Cujus etiam detruncato cadaveri sepultura per triduum sub custodia negabatur. Quod postea reticulo inclusum, in maris profunda seorsum, & seorsum caput immergitur. Sed Domini virtute resciffo re- A ticulo, membra capiti revocantur, & scapulis cervix cum indiciis passionis adjungitur: atque ita suæ integritati redditum corpus unda blandiore ad Cartenitanum littus evectum, & condigno cultu a fidelibus in basilica tumulatum est.

In Africa civitate Sinnada, nativitas sanctorum Democriti, Secundæ, Dionysii, & Thyrsi Martyrum. Antisiodoro, depositio sancti Germani Episcopi & Confessoris. Qui multis virtutibus, doctrina & continentia clarus, etiam Brittonum fidem per duas vices a Pelagiana hæresi defendit. Cujus tamen festivitas Calendis Octobris apud Gallicanas B Ecclesias celebrior habetur.

Augustus habet dies triginta & unum, Lun. viginti & novem.

1 C. *Calend. Augusti.*

APud Antiochiam Syriæ, nativitas septem fratrum Macchabæorum cum matre. Qui ut beatus Augustinus ait: *Ante tempora revelatæ gratiæ multimoda passione probati, fideles sunt inventi. Quos crudelissimus Antichristi præcessor Antiochus de patria eliminatos, gentile solum sacri sanguinis effusione fecit invidus atque inscius consecrare.*

Romæ, statio ad sanctum Petrum ad vincula. Quam Ecclesiam ipse primus in Europa primam construxit & consecravit: in qua postmodum catenæ, quibus apud Jerosolymam vinctus, & a quibus Angelica visitatione solutus est, fidelium cura positæ, expetuntur & coluntur orbis quadripartiti veneratione, sicut etiam distichon antiquissimum de illis testatur.

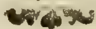
In Arabia civitate Philadelphia, Synodus Martyrum celebratur. Ibidem, nativitas sanctorum Martyrum Cyrilli, Aquilæ, Petri, Domitiani, Rufi, Menandri, una die simul coronatorum. In Italia civitate Vercellis, sancti Eusebii Episcopi & Confessoris. Qui ob confessionem Catholicæ fidei a Constantino principe Scythopolim Arabiæ, ac deinde Cappadociam relegatus, sub Juliano Imperatore ad Ecclesiam suam reversus; novissime persequentibus Arianis, martyrium scalarum tractu perpessus, sed salvatore Jesu Christo servante salvatus, in pace Ecclesiæ circum confessionis suæ consumavit. Prius sibi visione revelata, quia in Calend. Augusti a monte ad montem volare deberet. Quod Patres ita interpretantur: quia videlicet ab humanitate Christi, quem verum Deum propter nos hominem factum, in terris confessus est, ad visionem Dei Patris, Spiritus sancti gratia sublevante esset perventurus in cælis, eisdem Calendis.

In Hispaniis civitate Gerunda, sancti Felicis Martyris. Qui de Scyllitana civitate oriundus, cum persecutiones in Hispaniis adversus Christianos agi comperisset, ascensa mercatorum navi, amore martyrii ocius accurrit. Et cum aliquamdiu apud Barcinonam, Empurias & Gerundam verbum Dei prædicans, plurimos in fide Christi confortasset, & fama ejus longe lateque crebresceret, jubente Datiano repente a Rufino Officiali retentus est: cumque nomen Christi constantissime fateretur, primo fustibus cæsus, & in ima carceris trusus: deinde manibus pedibusque ligatis, negato cibo & potu, in loco squalido projectus est. Posthæc etiam catenis gravioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, & pene in frusta discerptus est. Deinde missus in carcerem, nocte ab Angelo visitatus & solutus atque sanatus fuit, factoque die ad certamina revocatus est. Tunc ungulis excoriatus, capite inverso ab hora tertia usque ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde in carcerem Rufinus eum trudi præcepit. Ubi per totam noctem splendor copiosus effulsit, & voces Angelorum psallentium sunt auditæ. Quod cum nuntiatum fuisset Rufino a Custodibus, jussit eum manibus post tergum ligatis, in maris profunda demergi. Ubi continuo vincula ejus disrupta sunt, & Angelis sibi manum tenentibus, super undas deambulans, ad littus venit. Tunc Rufinus jussit iterum cutem ejus ungulis detrahi, ac deinde C usque ad ossa laniari, & tamdiu vulnera vulneribus instaurari, usque dum invictum Christo spiritum reddidit. Cujus corpus Gerundæ in monumento, quod sibi ipse præparaverat, conditum est nonis Augusti. In Gallia civitate Biturica, depositio beati Arcadii Episcopi.

2 D. *IV. Nonis Augusti.*

ROmæ in cœmiterio Callisti nativitas sancti Stephani Papæ & Martyris, sub Valeriano & Gallieno Principibus. Hic constituit ut Sacerdotes & Levitæ vestes sacras in quotidiano usu non haberent, nisi tantum in Ecclesia. Qui cum persecutio sæva grassaretur, congregato universo Clero D suo, hortabatur eos ut pro Christo coronam martyrii alacriter susciperent: ordinaverat autem tres Presbyteros & septem Diaconos & Clericos sedecim, cum quibus de regno Dei assidue docebat. Divina autem gratia procurante, occurrebant multi ex gentilibus, & honesti viri ut baptizarentur ab eo. Inter quos Nemesius Tribunus cum omni sua domo, filiaque sua nomine Lucilla, quæ cæca erat, at per beatum Stephanum illuminata fuerat. Et Olympius alter Tribunus cum uxore sua Exsuperia, & filio Theodulo, & aliis plurimis. Qui postea gloriosa confessione martyrii palmam promeruerunt. Celebrabat autem beatus Stephanus Missas, atque concilia per Cryptas Martyrum. Quem Va- E lerianus & Gallienus summo studio perquisitum, missis militibus teneri fecerunt, cum multitudine Clericorum, Presbyterorum & Diaconorum. Qui veniens ad tribunal Valeriani solus intravit, & condemnatus ad mortem, perductus est a militibus foras muros portæ Appiæ ad templum Martis, ut ibi aut simulacrum Matris adoraret aut interiret. Orante autem beato Stephano Deum suum, facto fragogore tonitrui cum terroribus coruscationum, corruit pars maxima templi sacrilegi, & milites pavefacti fugerunt. Ipse vero cum omnibus Christianis ad cœmiterium sanctæ Lucinæ perrexit, & multis eos consolatus sermonibus, obtulit pro eis sacrificium Deo omnipotenti. Quæ gesta audiens Valerianus, misit plurimos militum, qui beatum Stephanum punirent. Qui venientes invenerunt eum sacrificium

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

Deo offerentem: quem intrepidum & constantem A ante altaris officia, & cœpta perficientem, in eodem loco, in sua sede decollarunt.

In Antiochia, nativitas reliquiarum sancti Stephani Protomartyris Christi, & primi in Ecclesia Diaconi: ubi haberi dicitur unus de lapidibus, quibus in passione sua percussus est, & multas sanitates per eum fieri. Eodem die, passio sanctæ Theodoræ cum tribus filiis suis, in provincia Bithynia, urbe Nicæa, tempore Diocletiani, sub Comite Leucadio. Qui eam ferro vinctam cum filiis suis Consulari Bithyniæ Nicetio destinavit. At ille filium ejus primogenitum Evodium Christum fiducialiter confitentem, in conspectu matris jussit fustibus cædi. Cumque pia mater sacris adhortatio- B nibus filium confortare non desisteret, jussit Nicetius cuidam Hirtaco, ut prius ei illuderet, & sic inter publicas meretrices constitueret: quam ille tenere conatus, sed ab Angelo Dei pugno percussus in naribus, nimia sanguinis eruptione periclitatus recessit ab ea. Tunc Consularis Nicetius in furore nimio succensus, jussit ignem copiosum accendi, & beatam Theodotam cum tribus filiis suis immitti, & sic in confessione Christi consumata, migravit ad cælum. In Italia civitate Verona, nativitas sanctorum Felicis & Nicetii.

3 E. *III. Non. Augusti.*

JErosolymis inventio, immo raptus, corporis sancti Stephani Protomartyris Christi, quando lapidatus a Judæis, & aliquamdiu custoditus ne sepeliretur a Christianis, tandem compassione beati Gamalielis sublatus est, & in villa Gamaliel sepultus ac lamentatus est, sicut ipse Gamaliel septimo Honorii principis anno, cuidam Presbytero nomine Luciano in visione divina apparens exposuit, & sanctus etiam Lucas breviter intimavit dicens: *Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.* Cujus visionis seriem, commodius Deo donante in tempore suo, id est, septimo die Calendarum Januarii, quando sacrum corpus ejus patefactum, & Jerosolymam D translatum est, vita comite curabimus aperire. Quam revelationem quidam minus caute legentes, hoc tempore putant actitatam, cum & circa principia Decembris inchoata, & juxta finem ejusdem Mensis probetur absque dubio consumata, ut celebritas Protomartyris Christi subjiceretur nativitati Jesu Christi. Romæ, nativitas sanctorum Diogenis & Stephani Martyrum. Constantinopoli, sancti Achillæ. Augustoduno, depositio sancti Euphronii Episcopi.

4 F. *II. Non. Augusti.*

NAtale sancti Aristarchi, de quo Apostolus E Paullus Colossensibus scribit: *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus.* De qua captivitate, quia tractatores divinarum scripturarum, alios adeo erraffe, ut animas de cælo captivatas, & ad corpora damnatas existimarent, alios vero pio quidem sensu, sed historiæ satis incongruo ita intellexisse cognovi, ut idcirco beatus Apostolus Aristarchum concaptivum suum dixerit, quia captivitatem quam omnes patimur, solus pene secum senserit, & sentiendo doluerit: quod ego ab anterioribus gratis accepi, sequentibus sine invidia tradam. Cum Judæi rebellionem contra Romanos assumsissent, illi solito sibi more, quasi injuriam dissimulantes, interimque Judææ parcentes, Basanitidem & Galilæam sive Galaaditim devastantes, Giscalamque beati Paulli & Aristarchi patriam invadentes, pueros ipsos in Ciliciam cum parentibus transmigrarunt. Unde idem Apostolus vere & multipliciter se peregrinum agnoscens, cum sanctis Patribus supernæ Jerusalem jugiter suspirabat, sed & terrestrem discendi gratia frequentabat, ut jam superius insinuavimus.

Romæ in Crypta arenaria, beati Tertullini Martyris. Quem beatus Stephanus Pontifex baptizatum, in albis Presbyterum consecravit. Qui post biduum consecrationis suæ, tentus a Marco Præfecto, ductus est ad Valerianum Imperatorem: quem ille extensum mactari fustibus jussit. Cumque inter cædes Christo gratias ageret, jussit lateribus ejus Valerianus ignem supponi: cumque lætus & constans perseveraret, jussit elevari eum, & tradi Sapricio Præfecto. Qui primum jussit os ejus lapidibus conquassari: deinde extentum in æquuleo, nervis diutius torqueri, deinde ignibus assari. Qui cum perseveranter sancti Spiritus gratia roboratus, Christum Dominum fateretur, mandavit hoc factum Sapricius Valeriano tyranno: cui ille remandavit, ut ejus caput abscinderetur. Tunc Sapricius depositum de equuleo, jussit eum duci via Lavicana, in secundo milliario, & ibidem decollari. Cujus corpus sanctus Stephanus Papa colligens cum Cle- C ricis, hymnis Deo redditis, sepelivit in eodem loco in Crypta arenaria.

Item Romæ in via Tyburtina, Crescentiani & Justi. Item Justini Presbyteri, de quo narratur in passione sancti Laurentii, quod multos ad fidem Christi converteret, & plurimorum Martyrum corpora sepeliret. Apud Lugdunum Galliæ, adventus corporis sancti Justi Episcopi de eremo.

5 G. *Nonis Augusti.*

IN Gallia civitate Catalaunis, depositio sancti Memnii Episcopi & Confessoris: de quo legitur, quod a beato Petro Apostolo Episcopus ordinatus, in Galliam una cum sancto Dionysio atque Eucherio ad prædicandum verbum Dei fuerit directus. Qui post admirabilis vitæ consumationem, & plurimorum miraculorum ostensionem, ad vitam commigravit æternam. Romæ Hormisdæ Papæ: qui sedit annos septemdecim, & composuit Clerum, ac Psalmis erudivit, sepultusque est in Ecclesia beati Petri. In Augusta Euphratensi, nativitas sancti Afri Martyris, quorum nominum similitudine, id est, & Augustæ & Afri, nostrates inducti, hac die apud Augustam Rhetianam sive Vindelicam passionem sanctæ Afræ consumatam putaverunt. De qua in sequentibus Deo volente dicemus. Augustoduni, depositio sancti Cassiani Episcopi. Alibi nativitas sanctorum Floriani & Cælestini.

6 A. *VIII. Idus Augusti.*

ROmæ via Appia in cœmiterio Callisti nativitas sancti Sixti Episcopi & Martyris. Item in cœmiterio Prætextati, Felicissimi & Agapiti Diaconorum, sub Decio Imperatore, Valeriano Præfecto. Qui tenuit beatissimum senem sanctum Sixtum Episcopum Romanum, cum omni Clero suo, & reclusit in publica custodia, & fuerunt ibi diebus multis. Postea vero jussit Decius beatum Sixtum cum duobus Diaconibus Felicissimo & Agapito sibi in Templo [1] Intelludi præsentari, & con-

1. Etiam superius III. Calend. Augusti hac voce usus est.

temnentes idolis sacrificare, in custodia privata includi. Cumque iterato præsentarentur Decio & Valeriano, suggerente Valeriano jussit Decius, ut ducerentur ad templum Martis, & si sacrificare nollent, in eodem loco capite truncarentur. Cumque illuc perducti fuissent, dixit beatus Sixtus ad templum Martis: *Destruat te Christus filius Dei vivi*. Et cum respondissent omnes Christiani, *Amen*, subito cecidit aliqua pars templi, & comminuta est. Tunc beatus Laurentius cœpit clamare dicens: *Non me derelinque Pater sancte, quia thesauros jam expendi, quos tradidisti mihi*. Milites autem qui duxerunt eos, audientes thesauros, tenuerunt beatum Laurentium Archidiaconum. Sanctum vero Sixtum, Felicissimum atque Agapitum duxerunt in clivum Martis, & ibidem decollaverunt. Noctu vero advenientes Clerici, & maxima pars Christianorum collegerunt corpora Sanctorum, & in locis supra nominatis honorifice sepeliverunt. Decollati sunt cum eis & alii quatuor, Januarius, Magnus, Vincentius, & Stephanus Subdiaconi, ut in gestis pontificalibus legitur. Passus est cum eis quoque sanctus Quartus, ut scribit magnus doctor Cyprianus. Hic beatus Sixtus apud Athenas natus & edoctus, prius quidem Philosophus fuit, sed postea Christi discipulus factus fuit. Sedit in Episcopatu annum unum, menses decem, dies triginta & tres. Item Romæ militum centum sexaginta quinque, & passio sanctæ Afræ virginis. Eodem die in Hispaniis civitate Compluto, Justi & Pastoris fratrum: qui cum adhuc pueri litteris imbuerentur, projectis in schola tabulis, sponte ad martyrium cucurrerunt. Et mox a Datiano comite teneri jussi sunt, cum se mutuis exhortationibus constantissime roborarent, extra civitatem producti, & in campo Laudabili a carnificibus sunt jugulati.

7 B. *VII. Idus Augusti.*

Romæ passio sanctorum Martyrum numero viginti quinque. Item sanctorum Martyrum Petri & [1] Julianæ cum aliis octodecim. In Tuscia civitate Aretio, nativitas S. Donati Episcopi & Martyris. Qui nutritus a S. Pigmenio Presbytero in titulo beati Pastoris, eruditus est non solum in divinis, verum etiam in humanis litteris sufficientissime. Cum quo & Julianus crevit, & Subdiaconus ordinatus, rejecto postmodum gradu, inutilis apostata factus, ad imperium aspiravit. Quo tempore beatum Pigmenium Romæ in custodiam mancipavit, & sanctos patrem & matrem Donati gladio occidit. Donatus vero Lector, fuga petiit Aretium civitatem, & habitavit cum Hilarino religiosissimo Monacho, serviens Domino continuis orationibus & jejuniis. Factum est autem, ut mulier nomine Suranna gentilis & pagana, capta oculis & corde vere cæca, cum unico filio suo Herculio nomine, cellam beati Hilarini, cum quo beatus vir habitabat, requireret. Quam fide Christi instructam ad beatum Satyrum Episcopum Hilarinus & Donatus perduxerunt. Qui fidem ejus accipiens, & Deo gratias agens, indixit ei jejunium, & ut humiliaretur in cilicio & cinere. Et sic deinde catechizavit eam & baptizavit, tam ipsam quam filium ejus. Et mox aperti sunt oculi Surannæ. Quod factum audiens Apronianus, attulit etiam filium suum dæmoniacum ad beatum Donatum. Quo orante simul cum beato Satyro Episcopo, & beato Hilarino, expulsus est dæmon, puerumque fanum reliquit. Sed & non longo post tempore vir quidam Eustasius rector Tusciæ, & exactor fisci, dum occupatus alicubi teneretur, supervenientibus hostibus, uxor ipsius Euphrosyna pecuniam fisci abscondit, & paucis diebus succedentibus, absente adhuc viro, defungitur. Rediens autem vir ejus, & pro pecunia fisci conventus, venit ad beatum Satyrum & Donatum, & indicavit eis anxietatem animi sui. Stans itaque Donatus super sepulcrum uxoris ipsius, voce magna clamavit: *Euphrosyna per Christum crucifixum te adjuro, ut dicas nobis quid factum sit de pecunia fisci, quia vir tuus propter eam ab exactoribus valde affligitur*. Quæ mox de sepulcro respondit: *In ingressus domus suffossa latet pecunia quam quæritis*. Recepta igitur pecunia liberatus est Eustasius ab impositione calumniæ. Verum recepto beato Satyro cum patribus suis, ejus loco sacerdotium beatus Donatus suscepit. Cumque die quadam Missas celebrasset populo, & de corpore Christi ac sanguine populus venerabiliter recrearetur, Diaconus quidam nomine Anthimus, tradebat sacrum sanguinem Christi, & subito paganorum impulsu cecidit, & sanctum calicem comminuit. Unde valde tristis tam ipse, quam populus Christi effectus: cujus tristitiam Dominus per beatum Donatum illico relevavit. Nam collecta sunt fragmenta Dominici calicis, & beato viro allata: quæ flendo ille suscipiens, oratione facta vas in pristinam formam restauravit: quo signo perculsi pagani, simul cum Christianis Deitatem Christi confessi sunt, ac circiter septuaginta & octo animæ in Christum credentes, per baptismum salvatæ sunt. Multis ergo signis Dominus glorificans sanctum suum, ad coronam martyrii provexit. Denique tempore Juliani Imperatoris, tentus a Quadratiano Augustali, simul & cum eo vir Dei Hilarinus jubetur idolis sacrificare. Cui fideliter reluctanti, jussit Quadratianus ejus os lapidibus contundi, Hilarinum vero Monachum, in conspectu ipsius tamdiu fustibus cædi, donec spiritum emitteret. Deinde beatum Donatum in custodia recludi. Ubi cum innumera miracula Dominus per servum suum operaretur, misit Quadratianus, & gladio percussit, septimo idus Augusti. Cujus corpus Christiani juxta civitatem cum veneratione sepeliverunt: Martyris vero Hilarini ossa in civitate Ostia tumulata servantur.

Apud Mediolanum sancti Faustini, tempore Aurelii Commodi martyrizati. Apud Provinciam Rhetiam civitate Augusta, nativitas sanctæ Afræ. Quæ cum esset pagana & meretrix, per doctrinam sancti Narcissi Gerundensis Episcopi, eo per gratiam Dei directi, ad Christum conversa, & cum omni domo sua baptizata, pro confessione Domini cum matre Hilaria, & puellis, Digna, [2] Eumenia & Euprepia igni est tradita.

8 C. *VI. Idus Augusti.*

Romæ nativitas sancti Cyriaci. Qui post longam carceris macerationem, quam sub Maximiano pertulit cum Sisinnio Condiacono suo, & Largo & Smaragdo, post multa facta miracula, in quibus filiam Diocletiani Artemiam ipsius rogatu a dæmonio curavit ac baptizavit. Filiam quoque Saporis regis Persarum Jobiam, missus illo a Diocletiano pro hoc, æque liberavit a dæmonio, ac baptizavit cum ipso rege, & aliis trecentis & triginta. Rediens Romam post mortem Diocletiani,

1. Juliani.

2. Eunomia.

SAECUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

tentus est inter alios Christianos a [1] filio ejus Maximiano, & in custodiam missus, eo quod sororem suam Christianam fecisset. Deinde præcepit idem Maximianus, ut die processionis suæ, nudus catenis obligatus, ante rhedam ejus traheretur. Et post hoc eductus de carcere cum sociis Largo & Smaragdo, & Crescentiano per Carpasium vicarium, pice reliquata caput ejus perfusum est. Et rursum post dies quatuor eductus est denuo de carcere, in catasta extensus, attractus nervis, & fustibus cæsus: post dies aliquot jubente Maximiano, capite truncatus est, cum Largo & Smaragdo, & aliis viginti. Quorum corpora collegit noctu Joannes Presbyter, & sepelivit in via Salaria, sub die decimo octavo Cal. Aprilis. Post dies octo veniens beatus Marcellus Episcopus, cum Lucina matrona Christianissima, condivit corpora sanctorum cum aromatibus & linteaminibus. Deinde sustulit ea & transtulit in prædium suum via Ostiensi, milliario ab urbe Roma septimo, & manu sua recondidit in sarcophagis lapideis, die octavo mensis Augusti. Carpasius vero vicarius petiit domum Cyriaci, quam donaverat ei Diocletianus Augustus, & eam statim Maximianus concessit. Ingressus autem Carpasius, invenit locum ubi sanctus Cyriacus Diaconus fontem ædificavit, quem consecravit beatus Marcellus Episcopus, ubi venientes ad fidem, baptizabat beatus Cyriacus. In quo loco Carpasius balneum sibi statuit, & dum lavassent, & epulas exhibuissent, Carpasius & novendecim pariter cum ipso, cum deriderent fidem Christianam, subito ceciderunt & mortui sunt.

In Nicomedia natalis sanctorum Nazarii, Juliani & Agapes virginis, Eutychiani, Philadelphiæ, Leonidis. Apud Viennam Galliæ urbem, nativitas sancti Severi Presbyteri & Confessoris: qui ut ejus testantur gesta, natione Indus, fide Christi fervens, caussa Evangelium prædicandi, laboriosissima peregrinatione suscepta, etiam ad præfatam urbem deveniens, ingentem paganorum multitudinem, verbo & miraculis ad fidem Christi convertit. Cumque in pace quievisset, conditus est in basilica beati Stephani, signis clarus, mira fidelium veneratione colitur.

9 D. *V. Idus Augusti.*

Vigilia sancti Laurentii. Eodem die Romæ natalis sancti Romani Martyris. Qui confessione beati Laurentii compunctus, petiit ab eo baptizari. Et mox jubente Decio cum fustibus exhibitus & decollatus est. In Verona civitate, Firmi & Rustici, qui tempore Maximiani Imperatoris & Anullini Consiliarii ejus passi sunt. In Oriente passio multorum Martyrum. In Colonia, Faustini, Marcellini, Secundiani, Veriani, juxta martyrologium beati Hieronymi: cum a nostratibus Apocryphorum deliramenta sectantibus a beato Sixto propter continuationem temporum baptizati, & a Decio dicantur interemti.

10 E. *IV. Idus Augusti.*

Romæ via Tyburtina, nativitas sancti Laurentii Archidiaconi & Martyris sub Decio Imperatore. Cui beatus Sixtus omnes facultates & thesauros Ecclesiæ, pergens ad coronam martyrii, reliquit. Quos ille munifica liberalitate debilibus & aliis pauperibus, viduisque & indigentibus erogare curavit. Quo audito Decius Cæsar fecit eum sibi præsentari: & auditum tradidit eum Valeriano urbis Præfecto. Qui & ipse dedit eum in custodiam cuidam Hippolyto, & Hippolytus reclusit eum cum multis. Ibidem beatus Laurentius post sanationem Cyriacæ viduæ, & inluminationem Crescentionis, Lucillum cæcum, in nomine Jesu Christi videntem reddidit. Hoc factum audientes multi cæci, veniebant ad beatum Laurentium, & illuminabantur. Quod videns Hippolytus credidit, & catechizatus atque baptizatus est. Completis autem tribus diebus, in quibus ex permissu Hippolyti jam Christiani omnes facultates Ecclesiæ beatus Laurentius pauperibus expendit, præsentavit se ipse in palatio Salustiano: Decius iratus jussit eum expoliari, & cædi scorpionibus. Postea vinctus catenis, ductus est beatus Laurentius in palatium Tyberii, ut ibi audiretur, & iracundia plenus Decius jussit eum nudum cædi: qui dum cæderetur clamabat ad Cæsarem: *Ecce miser vel modo cognosce, quia non sentio tormenta tua.* Tunc Decius fustes augeri, darique ad latera ejus laminas ferreas ardentes jussit. Beatus vero Laurentius dixit: *Domine Jesu Christe Deus de Deo, miserere mihi servo tuo, quia accusatus non negavi; interrogatus, te Dominum Jesum Christum confessus sum.* Et cum diutissime plumbatis cæderetur, dixit: *Domine Jesu Christe, qui pro salute nostra dignatus es formam servi accipere, ut nos a servitio dæmonum liberares, accipe spiritum meum.* Et audita est vox: *Adhuc multa certamina tibi debentur.* Tunc extensus in catasta, & scorpionibus gravissime cæsus, subridens & gratias agens, dicebat: *Benedictus es Domine Deus pater Domini nostri Jesu Christi, qui nobis donasti misericordiam, quam meriti non sumus. Sed tu Domine propter tuam pietatem, da nobis gratiam, ut cognoscant omnes circumstantes, quia tu consolaris servos tuos.* Tunc unus de militibus nomine Romanus, credidit Domino Jesu Christo, & dixit beato Laurentio: *Video ante te hominem pulcherrimum, stantem cum linteo, & extergentem tua vulnera. Adjuro te per Christum, qui tibi misit Angelum suum, ne me derelinquas.* Levatus igitur beatus Martyr de catasta, & solutus, redditus est Hippolyto, tentus in palatio. Veniens autem Romanus cum urceo, misit se ad pedes beati Laurentii ut baptizaretur: & mox baptizatus, ac se Christianum publica voce professus, eductus foras muros portæ Salariæ, decollatus est. Decius autem Cæsar pergit noctu ad thermas juxta palatium Salustii: & exhibito ei sancto Laurentio, allata sunt omnia genera tormentorum: plumbatæ, fustes, laminæ, ungues, lecti, baculi. Et dixit Decius beato Martyri: *Jam depone perfidiam artis magicæ, & dic nobis generositatem tuam.* Cui beatus Laurentius dixit: *Quantum ad genus, Hispanus sum, eruditus vel nutritus Romanus, & a cunabulis Christianus, eruditus omni lege sancta & divina.* Et Decius: *Sacrifica,* inquit, *diis, nam nisi sacrificaveris, nox ista in te expendetur cum suppliciis.* *Mea,* inquit ille, *nox obscurum non habet, sed omnis in luce clarescit.* Et cum cæderetur lapidibus os ejus, ridebat, & confortabatur ac dicebat: *Gratias tibi ago Domine, quia tu es Dominus omnium rerum.* Allatus est autem lectus, cum tribus costis: & exspoliatus beatus Laurentius vestimentis suis, extentus est in cratem ferream, & cum furcis ferreis coriatus desuper, dixit Decio: *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis, quia sacrificium est Deo spiritus contribulatus.* Carnifices tamen urgenter ministrabant carbones, mittentes sub cratem, & de-

1. Collega. *Vide Baron. in Annal.*

super eum comprimentes furcis ferreis. Sanctus Laurentius dixit: *Disce miser, quanta est virtus Domini Jesu Christi Dei mei, nam carbones tui mihi refrigerium præstant: tibi autem supplicium sempiternum. Quia ipse Dominus novit, quia accusatus non negavi, interrogatus Christum confessus sum, assatus gratias ago.* Et vultu pulcherrimo dicebat: *Gratias tibi ago Domine Jesu Christe, quia me confortare dignatus es.* Et elevans oculos suos in Decium, ait: *Ecce miser, assasti unam partem, regyra aliam, & manduca eam.* Gratias igitur agens & glorificans Deum, dixit: *Gratias tibi ago Domine Jesu Christe, quia merui januas tuas ingredi.* Et emisit spiritum. Mane autem primo adhuc crepusculo, rapuit corpus ejus Hippolytus, & condivit cum linteis & aromatibus. Et hoc factum mandavit Justino Presbytero. Tunc beatus Justinus & Hippolytus plorantes, & multum tristes, tulerunt corpus beati Laurentii Martyris, & venerunt in via Tyburtina in prædium matronæ viduæ nomine Cyriacæ, in agro Verano, ad quam ipse beatus Martyr fuerat noctu, cui & linteum dedit, unde sanctorum pedes exterserat, & ibi jam hora vespertina sepeliverunt quarto Idus Augusti. Et jejunaverunt agentes vigilias noctis triduo cum multitudine Christianorum. Beatus vero Justinus Presbyter obtulit sacrificium laudis, & participati sunt omnes. Tunc passi sunt Claudius, Severus, Crescentius & Romanus, ipso die quo beatus Laurentius, post tertium diem sancti Sixti Martyris. Eodem die Romæ, militum centum & quadraginta quinque.

11 F. *III. Idus Augusti.*

Romæ inter duas lauros, natalis sancti Tyburtii, filii Chromatii urbis Præfecti, quem cum esset scholasticissimus, erudierunt in fide beatus Sebastianus & sanctus Tranquillinus, ac gloriosus Presbyter Polycarpus, qui ipsum in sacro fonte baptismatis innovavit, & familiam ejus promiscui sexus, mille quadringentos cum eo pariter baptizavit. Hujus filius Tyburtius cum propter immanitatem persecutionis, & pater ejus, & ingens multitudo Christianorum cum illo in Campaniam ex consilio Pontificis Gaii perrexisset, amore martyrii flagrans, resedit in urbe Roma. Et cum jejuniis & orationibus ibi cum beato Gajo Papa occuparetur, quadam die transiens, incurrit in hominem, qui de alto lapsus, ita caput & omnia membra quassatus erat, ut de sola sepultura ejus agerent hi ad quos pertinere videbatur: juxta quem ipse accessit, & cœpit dicere super ejus vulnera lente orationem Dominicam & Symbolum, & ita factus est homo solidatis membris incolumis, quasi nihil ei contigisset. Tunc apprehendens parentes ejus, segregavit eos a turbis, & indicavit eis virtutem Christi. Et videns animum eorum fixum fortiter in timore Domini, perduxit eos ad Papam Gajum, qui juvenem sanatum ac Deo gratias referentem, & parentes ejus pariter baptizavit. Interea dum procella persecutionis graviter excresceret, junxit se quidam Torquatus nomine, simulata fide, veris Christi famulis: & egit arte, quatenus orantem sanctum Tyburtium pagani comprehenderent. Qui comprehensus, & ad Fabianum urbis Præfectum perductus, cum Christum constantissime confiteretur, jussit Fabianus ante pedes ejus carbones ardentes effundi, dicens ad eum: *Elige tibi unum e duobus: Aut tura in istis carbonibus diis addice, aut pedibus nudis super eos incede.* Ille autem faciens signum crucis, constanter nuda super eos ingressus est planta. Et cœpit dicere: *Depone infidelitatem, & disce, quia solus est Deus, quem confitemur omnibus creaturis dominari: nam mihi in nomine Domini nostri Jesu Christi videtur, quod super flores roseos ingrediar; quia creatura ipsa creatoris famulatur imperio.* Cui Fabianus ait: *Quis ignorat magiam vos docuisse Christum?* Tunc beatus Tyburtius exclamavit, dicens: *Obmutesce infelix, & noli hanc injuriam auribus meis facere, ut audiam te ore rabido latrantem mellifluum nomen & sanctum.* Iratus Fabianus dictavit sententiam capitalem, ut gladio interficeretur. Ductus autem gloriosus Martyr Tyburtius in via Lavicana, tertio ab urbe milliario, uno ictu gladii percussus abscessit: & in eodem loco a quodam parente Christiano sepultus est tertio Idus Augusti.

Eodem die Romæ, sanctæ Susannæ virginis & Martyris, sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, judice Macedonio. Fuit autem filia gloriosi Presbyteri & Martyris Gabinii, fratris Gaii Papæ & Martyris, nobili sata propagine: quam pater diligentissime nutrierat, & divinis litteris imbuerat. Audiens itaque Diocletianus de puella, quod pulcritudine & sapientia præcelleret, misit ad Gabinum quemdam consobrinum suum nomine Claudium, & petiit eam Augusto Maximino filio suo in conjugem. Cujus petitionem & filia & patre ac præcipue patruo refutante, etiam ipse Claudius a beato Gajo instructus, & cum uxore sua Euprepia, & filiis Alexandro & Cutia baptizatus est, & in tantum in fide convaluit, ut omnes suas facultates venderet, & pauperibus Christianis erogaret. Quod audiens Diocletianus misit fratrem ejus nomine Maximum, quid de puella Susanna ageret: qui & ipse a beatis Gajo & Gabino diligenter instructus, in Christoque baptizatus, cœpit facultates suas vendere, & per quemdam suum amicum nomine Thrasonem, Christianissimum virum, per vicos & carceres ministrare. Quibus Diocletianus compertis misit Julium, qui Claudium & Maximum & Euprepiam, quæ alio nomine ex græco & latino composito vel interpretato Præpedigna dicitur, & Alexandrum atque Cutiam puniret, jussitque filio suo Maximino, ut abuteretur Susanna in domo sua, sicut ipsi liberet. Qui ingressus domum, ubi sancta virgo orabat, vidit nimiam claritatem super eam, timefactus ad palatium recurrit. Quod Diocletianus audiens, misit Macedium, qui eam intra domum patris sui constringeret, illeque exspoliatam eam cœpit fustibus cædere. Cumque beata virgo in confessione Christi perseveraret, gladio percussa, spiritum incontaminatum Domino reddidit: cujus corpus Serena Augusta occulte Christiana noctu collegit, & manibus suis aromatibus conditum, ac linteaminibus involutum, posuit juxta sanctum Alexandrum tertio Idus Augusti. Sanguinem vero maris velamine detersit, & posuit in capsa argentea in palatio domus suæ: ubi die noctuque furtivis orationibus semetipsam Domino effundebat.

Nicopoli passio multorum Martyrum.

12 G. *II. Idus Augusti.*

In Sicilia civitate [1] Catina, natalis sancti Eupli Diaconi, sub Diocletiano & Maximiano Augustis. Qui cum extra velum Secretarii se Christianum esset confessus, intromissus est jubente Calvisiano Consulari in auditorium. Et cum ibidem fidem suam constantissime confiteretur, commotus ira

1. Catana.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

Calvisius, jussit eum acrius torqueri, atque ad ultimum dictavit sententiam, dicens: *Jubemus Euplum justo judicio interfici*. Beatus vero Euplus gratias agens Deo, & flectens genua sua, facta oratione paravit cervicem, & decollatus est tertio Idus Augusti. Cujus corpus aromatibus conditum, sepultum est in loco venerabili [1] Catinæ civitatis pridie Idus Augusti. Eodem die passio Hilariæ matris beatæ Afræ Martyris. Quæ cum ad sepulcrum illius excubaret, ibidem pro fide Christi a persecutoribus igni tradita est cum Digna & [2] Emenia & Euprepia, quæ fuerunt puellæ sanctæ Afræ. In Histria, sancti Juliani, cum sociis suis. In Syria Vico Magarito, natalis sanctorum Macharii & Juliani, ubi multa religio convenit Monachorum.

13 A. *Idus Augusti.*

ROmæ nativitas sancti Hippolyti. Qui tempore Decii Imperatoris ligatus pedes ad colla equorum indomitorum, sic per carduos & tribulos, prærupta & ardua tractus, emisit spiritum. Et concordiæ nutricis ejus, quæ ante ipsum plumbatis cæsa martyrizavit. Et aliorum novem de domo ejus, qui simul decollati sunt. [3] Dorosyllæ sancti Cassiani, qui cum adorare idola noluisset, interrogatus a persecutore quid artis haberet? Respondit, qui pueros notas doceret. Et mox spoliatus vestibus ac manibus post terga revinctis statuitur in medio, vocatisque pueris, quibus docendo exosus fuerat, data est facultas eum perimendi. At illi quantum oderant discentes, tantum se ulcisci gaudentes, alii eum tabulis ac buxis feriebant, alii stilis vulnerabant. Quorum quanto infirmior erat manus, tanto graviorem martyrii pœnam dilata morte faciebat. Scripsit Prudentius Poeta.

Pictavis, depositio Radegundæ reginæ, quæ & prius in palatio jejuniis & orationibus, atque eleemosynarum largitionibus Deo placere studuit, ac postmodum a sancto Medardo Suessionensi Episcopo in monacham consecrata, adeo se hostiam vivam Christo exhibere curavit, ut inter mille cruces quas pro ejus amore sustinuit, etiam circulis æreis, amore sacrilegorum sanctissima brachia sua constringi fecisset. Sed easdem tribulationes remunerator fidelium etiam in præsenti recompensare dignatus est, annuens ei omnia quæcumque petiisset in nomine ipsius.

14 B. *XIX. Calend. Septembris.*

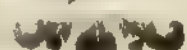
VIgilia assumtionis sanctæ Mariæ. Romæ depositio sancti Eusebii Episcopi & Confessoris. Qui præsente Constantio Imperatore Ariano, cum fidem Catholicam constantissime defenderet, & [4] Liberium Papam Arianæ perfidiæ consensisse doleret, jubente eodem Constantio, includitur in quodam cubiculo domus suæ, habente in latitudine pedes quatuor, ubi multis diebus in oratione constanter perseveravit, ac post menses septem adhuc tamen inclusus, decimo Calendas Septembris dormitionem accepit: cujus corpus collegerunt Gregorius & Orosius Presbyteri, & sepelierunt in crypta juxta corpus beati Sixti Episcopi & Martyris, via Appia, in cœmiterio Callisti, ubi & titulum ejus scribentes, posuerunt ita: *Eusebio homini Dei*. Audiens Constantius, quod Gregorius & Orosius sepelivissent corpus beati Eusebii, in eadem crypta ubi illud condiderat, præcepit vivum includi Gregorium: quem semivivum noctu Orosius Presbyter excepit inde, & post paullulum defunctum juxta corpus sancti Eusebii Presbyteri sepelivit. Factaque est gravissima persecutio in catholica Ecclesia ab Arianis, sedem Apostolicam tenente tunc Liberio. Mendara Syriæ, natalis sancti Fortunati. In Africa, Demetrii. Alibi, Eutychii, Paulli, [5] Eracli, Possessoris, Parmi, Dissei, Hermæ, Prosolini, Prosalami, Hermiæ. Item Heraclii cum tribus. In Aquileja, natalis sanctorum Felicis, Fortunatæ, Vincentiæ. Item alibi, Eusebii, Tituli conditoris.

15 C. *XVIII. Cal. Septembris.*

ASsumtio beatæ Mariæ genitricis Dei. Pro quo nomine cum in ceterorum sanctorum transitu, depositio vel dormitio, aut certe natale dici soleat, quid venerabilis Pater Gregorius Turonicus Episcopus in libro miraculorum de eadem assumtione sentiat, libet ad utilitatem legentium commemorando proferre. *Post admirabilem igitur Dominicæ ascensionis gloriam, quæ contrito diabolicæ malignitatis capite, mentes fidelium ad contemplanda cælestia animavit, sancti Apostoli Domini & Salvatoris nostri, cum beata Maria matre ejus in unam congregati domum, omnia ponebant in medium, nec quicquam suum esse aliquis dicebat, sed unusquisque cuncta possidebat in caritate, sicut sacer Apostolicæ actionis enarrat stilus. Post hæc dispersi sunt per regiones diversas, ad prædicandum verbum Dei. Denique impleto beata Maria hujus vitæ cursu, cum jam vocaretur e sæculo, congregati sunt omnes Apostoli de singulis regionibus ad domum ejus. Cumque audissent quia esset assumenda de mundo, vigilabant cum ea simul. Et ecce Dominus Jesus advenit cum Angelis suis, & accipiens animam ejus, tradidit Archangelo Michaeli & recessit. Diluculo autem levaverunt Apostoli corpus ejus, posueruntque illud in monumento, & custodiebant, adventum Domini præstolantes. Et ecce iterum astitit eis Dominus, susceptumque corpus sanctum in nube, deferri jussit in paradisum. Ubi nunc resumta anima, cum electis ejus exsultans, æternitatis bono, nullo occasura fine perfruitur.* Huc usque Gregorius. Quod si quem movet, quomodo idem Gregorius in occasu Solis positus, ea quæ in Oriente sunt gesta, compererit, ex aliis ejus scriptis agnoscat, quia de toto orbe ad sanctum Martinum, sicut ad Philosophos concurrebatur, & de occiduis mundi partibus loca sancta in Judæa frequentabantur. Quod etiam usque ad hæc Nordmannorum tempora, jugiter actitari solebat. Sed ne idem Catholicus & venerabilis pater contra Apostolum sensisse videatur, ubi ait: *Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. Quoniam enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur, unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde hi qui sunt Christi in adventu ejus.* Sciendum, quia vel hæc specialis assumtio corporis venerandæ genitricis Dei Mariæ, vel eorum, qui cum Domino surrexisse leguntur, & in cælum ascendisse creduntur, Apostolicam auctoritatem magis adjuvant, quam impugnant. Quoniam & corpus illud, de quo Deus incorporari voluit, citius in cælum sublevari decuit, & illos veræ resurrectionis & ascensionis nostræ testes præisse, procul dubio constat. De quibus quia doctissimi tractatores videntur inter se diffidere, non est meum in tam brevi opusculo definire.

1. Catanæ. 2. Eunomia. 3. Apud Forum Syllæ. 4. Vide Baronium in Annalibus. 5. Heraclii.

Sæcul. IX. circa Ann. Chr. 900.

Hoc tamen certissime cum universali Ecclesia, & credimus & confitemur, quia si reverendissimum illud corpus ex quo Deus est incarnatus, adhuc alicubi in terra celatur, revelatio utique ipsius ad destructionem Antichristi reservatur.

Eodem die in Nicomedia, nativitas sanctorum Stratonis, Philippi, & Eutychiani, cum sociis eorum. Romæ, sancti Tharsicii Martyris. Quem pagani cum invenissent Christi corporis sacramenta portantem, cœperunt discutere quid ageret, & quid gereret. At ille indignum judicans porcis prodere margaritas, tamdiu fustibus ac lapidibus cæsus est, quo usque spiritum exhalaret. Et revoluto ejus corpore sacrilegi discussores, nihil potuerunt in ejus manibus vestimentisque invenire sacramentorum Christi. Christiani autem collegerunt corpus ejus, & sepeliverunt in cœmiterio Callisti via Appia.

16 D. XVII. Cal. Septembris.

IN Nicæa Bithyniæ, nativitas sancti Ursatii Confessoris sub Licinio persecutore. Qui deinde relicta militia, solitariam vitam in quadam turre præfatæ urbis egit, tantisque virtutibus claruit, ut & dæmones expulisse, & ingentem draconem orando interemisse legatur. Scriptum in libro quinto historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ. Romæ, sanctæ Serenæ uxoris quondam Diocletiani Augusti.

In Alexandria, nativitatis sanctorum Orionis, Æmilii, Agnati. In Perside, Thyrsi cum sociis suis.

17 E. XVI. Cal. Septembris.

IN Cæsarea Cappadociæ, nativitas sancti Mammæ, sive Mammetis, qui temporibus Aureliani tyranni, quando persecutio maxima fuit Christianis, cum puer esset decem annorum, relictis omnibus fugit in montem cum pecoribus suis, quæ ibidem pascebat, & eorum lacte vescebatur. Ubi visitatio divina super illum venit, eique præsignavit, qualiter pro Christi nomine pati deberet. Cum ergo feræ silvestres ad eum venirent, ipseque sedens quotidie Evangelium legeret, mansuetissime circa eum versabantur, earumque lacte servus Dei se & alios pauperes in alimoniis juvabat. Cum audisset hoc Alexander Præses, eum inter feras communiter vivere, magicæ arti illud deputavit: vocatumque ad se multis tormentis afflixit, hoc est, equuleo suspensum torsit, & in caminum ignis ardentem misit, sed in nullo eum ignis lædere potuit. Postea jussit eum lapidari, in tantum ut pene totum corpus illius lapidibus operiretur. Quem persecutor mortuum credens, secessit. Sed Dominus Martyrem suum illæsum servans, postea sua vocatione, ad cælestia regna eum arcessivit: sicque in pace animam reddens ad æternam requiem migravit.

In Africa sanctorum Martyrum Liberati Abbatis, Bonifacii Diaconi, [1] Servii & Rustici Subdiaconorum, Rogati & [2] Septimini Monachorum & Maximi pueri. Qui persecutione Wandalica jussu crudelissimi atque impiissimi regis [3] Henrici de territorio Caspensis civitatis, ex habitaculo Monasterii abstracti, atque ad urbem Carthaginiensem perducti sunt. Ubi pro confessione Catholicæ fidei, & unici baptismatis defensione, primo carcerali custodiæ mancipati, & crudelibus ferri ponderibus arctati, tenebrosis deputati sunt locis. Ubi cum die ac nocte Christianissimum populum in fidei constantia roborarent, jussit tyrannus furore succensus navem lignorum manipulis adimpleri, atque in ea omnes pariter alligatos, in medio pelagi igne supposito concremari. Cumque pro voluntate nefandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis eorum manibus & pedibus elevatis, ignis fuisset lignis injectus, statim imperio divino, videntibus cunctis, exstinctus est. Et dum sæpius revocaretur, iterum atque iterum exstinguebantur globi flammarum. Unde magis tyrannus furore simul & pudore repletus, jussit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos, in modum canum cerebris comminutis exstingui: sicque speciosum cursum certaminis sui coronante Domino perfecerunt. Corpora eorum in mare jactata, sed eadem hora illæsa littoribus reddita, & a Christiano populo reverenter sublata, præeunte Clero cum hymnis solemnibus condita sunt in Monasterio continuo Basilicæ, quod dicitur Celerinæ. Scribit beatus Victor Africanus Episcopus in historia ejusdem Wandalicæ persecutionis. Quam & ipse cum ceteris sustinuit, & fideli atque illustri stilo digessit. In Alexandria, Orionis.

18 F. XV. Cal. Septembris.

APud civitatem Prænestinam milliario ab urbe trigesimo tertio, natalis sancti Agapiti Martyris sub Aureliano Imperatore, Præside Antiocho. Qui cum esset annorum quindecim, & pro amore Christi martyrio ferveret, jussu Imperatoris tentus, & primo nervis crudis diu cæsus, deinde Præsidi ut impelleretur sacrificare, traditus est. Qui in durissimo atque obscurissimo carcere eum reclusit, & per quatuor dies ei cibum omnem negavit: inde cum de carcere Præsidi fuisset exhibitus, prunas ardentes super caput ejus jussit imponi. Sed cum gratias Deo Martyr ageret, flagellis est cæsus, & nudus suspensus capite deorsum verso, acri subter fumo facto, cum diceret Præsidi: *Sapientia tua & vanitas tua in fumo laboret*. Iterum flagellis cæditur, a quatuor sibi invicem succedentibus: deinde bullientem aquam super ventrem ejus ministri diaboli effuderunt. Interea Judex de tribunali suo cadens, collectus a ministris in lecto reclinatur, & sentiens Dei virtutem in Martyre, post modicum tristem animam amisit. De beato vero Agapito renunciatum est Imperatori, qui beatum virum leonibus jussit projici, sed mansuefactæ feræ, pedibus Martyris ad lambendum se inclinaverunt. Hoc videntes sceleris ministri, tulerunt de medio sanctum Martyrem, & venerunt contra civitatem Prænestinam, ubi sunt duæ columnæ, & ibi eum gladio percusserunt, sub die [4]

caput ejus sicut mons est ante me, unde totus contremisco. Traditur ergo aliis, & gaudio repletus, manus suas aqua lavit, genua flexit, cervicem ad terram humiliavit, orationem ad terram fudit, martyrium suscepit.

Apud Capuam, nativitas sancti Rufi Martyris, docti & baptizati a beato Apollinare. Tomis, sanctorum Martyrum Marcellini Tribuni, & uxoris ejus Manneæ, & filii ipsius Joannis, & Serapionis Clerici, & Petri militis. In Galliis civitate Arelatensi, sancti Cæsarii Episcopi & Confessoris. Apud Augustodunum, sancti Syagrii Episcopi & Confessoris.

1. Servi. 2. Septimi. 3. Hunnerici. 4. Hic iterum desiderantur aliquot pagellæ in manuscripto Codice.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

28 B. *V. Calend. Septembris.*

BEatissimi Hermetis Martyris. Qui cum esset Præfectus, ab Alexandro Pontifice & Martyre baptizatur, filiique ejus, & familia cum illo. Deinde ab Aureliano Imperatore trusus in carcerem, Tribunum Quirinum cum omni domo sua ad fidem convertit. Quod audiens Aurelianus, beatum [1] Hermen decollari præcepit. Eodem die in Africa depositio sancti Augustini Episcopi, mirabilis in omni scientia viri. Qui de hæresi Manichæorum ad Christi gratiam Ambrosii Episcopi doctrina conversus, Hipponensi Ecclesiæ dignissimus præficitur antistes. Hujus venerabile corpus prius de sua civi- B tate propter barbaros Sardiniam translatum, nuper a Luitbrando rege Longobardorum Ticinis relatum, atque honorifice conditum est. Eodem die Emmoniæ, quæ est civitas provinciæ Carniæ, passio sancti Pelagii Martyris, qui tempore Numeriani Imperatoris, agente [2] Velasio judice, pro fide Christi primo ferri pondere collo manibusque gravatus in carcerem truditur. Eductus virgis verberatur, dein fustibus cæditur, postea equuleo suspensus, ungulis laceratur, oleo bulliente ventrem infunditur, super fragmenta testarum, ligatis manibus ac pedibus protrahitur, postremo capite truncatur. Eodem die Brillatensi oppido, nativitas sancti Juliani, qui a persecutoribus ob Christi con- C fessionem, desecto gutture necatus est. Constantinopoli, sancti Alexandri Episcopi & Confessoris: cujus virtute orationis, Arius crepuit medius, & diffusa sunt omnia ejus viscera in terram. Eodem die apud Santonas, Sancti [3] Vibiani Episcopi.

29 C. *IV. Calend. Septembris.*

ROmæ, Sabinæ Martyris, quæ passa est Adriano Imperante, sub Præfecto urbis Elpidio, omnesque ejus facultates dominicis vel publicis ti- A tulis insignantur. Sepulta est autem in monumento, in quo ipsa composuit fidei suæ magistram beatam Martyrem Seraphiam, ad arcum Faustini, juxta aream Vinditianam, in oppido Vindinensi. Eodem die decollatio sancti Joannis Baptistæ. Qui primo in Samaria conditus est, nunc in Alexandria. Porro caput de Hierosolymis ad Phœnicis urbem Edissam delatum est.

30 D. *III. Calend. Septembris.*

ROmæ via Ostiensi, Felicis & Adaucti Martyrum. Hic Felix cum ad diversorum deorum imagines duceretur compellendus sacrificare, Serapis, Mercurii & Dianæ exsufflans statuas dejecit. Pro qua re suspensus est in equuleum, & de patibulo vivens depositus, jussus est decollari. Cumque eo duceretur, obvius est ei quidam Christianus, qui divino instinctu subito exclamavit: *Et ego ipsum quem hic sanctus Presbyter confitetur, Dominum Jesum Christum colo.* Mox & ipse comprehensus cum beato Felice decollatus est. Hunc postea Christiani, quia nomen ejus ignorabatur, Adauctum appellaverunt, quia Martyri Felici auctus sit ad coronam: ipsique pro fidei confessione corona Martyrii sit aucta.

31 E. *II. Calend. Septembris.*

TReviris sancti Paullini Episcopi & Confessoris. Qui tempore Arianæ persecutionis a Constantio Imperatore ob Catholicam fidem exsilio relegatus, & in eo usque ad mortem fatigatus, apud Africam beatæ passionis accepit coronam. Eodem die apud Athenas beati [4] Aristi, fide sapientiaque clarissimi, qui Adriano Principi de religione Christiana libros obtulit, & quod Jesus Christus verus esset Deus, præsente illo jocundissime peroravit.

September habet dies xxx. Lun. vero xxix.

1 F. *Calend. Septembris.*

JEsu Nave & Gedeon. Eodem die natalis sanctissimæ virginis Verenæ, Thebææ genere, quæ a parentibus suis cuidam Episcopo Chæremoni, qui & postmodum martyrio coronatus est, ad imbuendum commendatur: deinceps ad inferiorem Ægyptum cum aliis fidelibus profecta, beatæ se legioni, id est, Mauritio & sociis suis, qui tunc temporis, quasi Diocletiano & Maximiano militaturi ibidem commanebant, Christi virgo Italiam venire desiderans, conjunxit. Mediolanum ergo perveniens, locaque in quibus sancti Martyres continebantur, inquirens, eis quoque pietatis opera, ipsa etiam martyrium optando subministrans, a E quodam sancto viro Maximo ibi detenta subsistit. Audiens denique sanctam Thebæorum legionem, eumque quem unice diligebat Victorem, martyrio consumari, per Alpina juga ad [5] Acaunum rem experitura pertendit. Inde juxta Ararium fluvium, non longe a castro Solodoro, sub districtione mirabili jejuniorum, vigiliarum, orationum, dies & noctes continuans, habitavit. In quodam igitur specu arctissimo, tempore se aliquanto carnem maceratura inclusit. Unde non longe anus quædam Christiana habitabat, & quidquid sacra virgo ope- D rari poterat, mulier prædicta vendidit, ac de hoc sanctæ Dei victum exhibuit. Nam sacrilegus adhuc paganorum cultus Alamannos obtinuit. Signa igitur quam plurima Domino per famulam suam operante, Alamanni ad fidem Christi commoveri cœperunt. Virginis itaque fama in tantum miraculis prodentibus excrevit, ut mater virginum effecta, discretione pietatis omni populo venerabilis exsisteret. Cujus laudabili vitæ diabolus invidens, quemdam tyrannum sub potestate Romani nominis inflammavit, qui virginem Dei multipliciter affectam, publicæ custodiæ mancipavit. In quo ei ergastulo juvenis quidam eximii splendoris apparuit, quem quis esset interrogat. Ille cum se Mauritium esse responderet, illico purpuratorum septus multitudine, ab oculis virginis orationem implorantis eximitur, & eadem nocte tyrannus validissima febre correptus, sed virginem ad se vocans, per ejus orationem continuo sanatur, sicque cum laude omnium ad locum virginum remittitur: in quo cum die quodam panis defecisset, querimonia de hoc exoritur. Illa sorores de divina commonens largitate confidere, in orationem pro imminentis necessitatis caussa prosternitur. Et ecce inopinato quadraginta sacci, mundissimæ pleni farinæ ad ostium cellulæ reperiuntur, ex quibus per annos aliquot

1. Hermetem. 2. Evilasio. 3. Viviani. 4. Aristidis. 5. Agaunum.

congregatio illa sustentabatur. Cumque jam finis A sibi vitæ appropinquaret, infirmata corpore, non autem propositi sui rigorem deponens, lectulo decubuit. Et dum obitus sui terminum præstolatur, adest Dei genetrix virgo Maria, innumerabiles virginum choros præcedens. Quam Verena tota devotione intendens, & unde hoc mereretur, interrogans, ab eadem Dei genitrice audivit: *Veni*, inquit, *ut ab eo cui fideliter servisti, remunereris*. Quo dicto, beata illa anima corpus reliquit. Sepulta est autem beata virgo in loco qui Zurzacha vocatur.

Apud Capuam, nativitas Prisci Martyris, qui unus fuit ex antiquis Christi discipulis. Eodem die apud Senonas, Lupi Episcopi, sanctitate & mi- B raculis illustris. Item apud Cæsaream Cappadociæ, Longini militis & Martyris, qui dicitur lancea latus Domini aperire. Hic cum postea ab Apostolis baptizaretur, ab Octavo Præside comprehensus, lingua abscissa, dentibusque excussis, capite pro Christo truncatur. Simul cum eo coronatus est Aphrodisius Commentariensis, qui etiam post abscissionem linguæ Christum expedite loquebatur.

2 G. *IV. Non. Septembris*.

Nativitas sancti Justi Lugdunensis Episcopi. Qui clam Episcopatum relinquens, ad Ægyptum migravit, comitante se quodam Lectore, cui no- C men erat Viator. Ibidem igitur per aliquot annos Monachis associatus, vitam in sancta conversatione finivit. Corpus ejus a religiosis civibus Lugdunum cum ossibus sancti Viatoris ministri ipsius delatum in basilica septem fratrum Machabæorum. Eodem die in præfata urbe Elpidii ejusdem civitatis Episcopi. Apud Appamiam, beati Antonii Martyris.

3 A. *III. Non. Septembris*.

Romæ, Seraphiæ virginis passæ sub Adriano Imperatore, judice Berillo. Hæc Antiochena genere, apud sanctam manens Sabinam, rapitur & Præsidi exhibetur. Qui cum ab ea fidei verbis in- D creparetur, iratus Præses, jussit eam duobus tradi juvenibus, quorum lascivia virgo corrumperetur. Qui ut eam contingere tentabant, subito terra prostrati ceciderunt exanimes. Iterum virgine adducta, deportati sunt & juvenes ante Præsidem. Ad quos virgo cum oratione accedens, erexit illos in statu suo. Post hæc jussu Præsidis fustibus cæditur, & excussa ex his assella in oculum tyranni insiluit, & protinus eum luscum effecit. Qui data sententia gladio eam percuti jubet: quæ sepulta est juxta collegam suam Sabinam.

4 B. *II. Non. Septembris*.

Moysi Prophetæ. Et apud Ancyram Galatiæ, sanctorum Martyrum Rufini, Silvani, & Vitalici. Cabillone, nativitas sancti Marcelli Martyris. Qui temporibus Antonini ex numero quinquaginta Martyrum, Lugduni in ergastulum projectorum, patefactis divinitus claustris exiens, hominem a quo hospito susceptus est cum omni domo sua convertit ad Dominum, & postea [1] Cavillonem veniens, a Prisco Præside multis cruciatus tormentis, erectus, in terram cingulo tenus defossus est, & sic tertia die Deo reddidit animam.

5 C. *Nonis Septembris*.

Victorini Martyris in suburbano Romæ, Hic cum fratre suo Severino, sub mutua caritatis servitute, qua diutius alterutrum sibi famulabantur, in tanto virtutis provectu excrevit, ut post erogatam pauperibus substantiam, post longam servitutem, qua alter alteri nudus ac solus famulabatur, eremi pro Deo solitudinem ingrederetur. Cumque in hac omni se virtutum studio exerceret, ecce dæmon in forma mulieris, ante ostium se viri hujusmodi ejulatus emittens, projecit. *Heu me*, inquit, *miseram, silvis erroneam, tenebris vagam, bestiis devorandam! Eripe me, quisquis es hujus loci incola, quia si victura sum, tuum erit, si moritura, tuum*. Hæc & alia miserabiliora vociferanti, Victorinus aperit januam. Post modicum, inter alios motus corporis, pedem imago protendit, hominem Dei tetigit, noxium calorem incussit, vulneravit, prostravit. Exclamat jam victum Victorem, victor diabolus. *Quid agis*, inquit, *perfectissime vir? Cur jungeris alteri, qui a fratre recessisti?* Post multa jactantiæ, irrisionisque improperia, ex oculis decepti diabolus evanuit. At ille, quia ceciderat, velut exanimis effectus est. Tandem in se reversus, ad fratrem Severinum repedavit, primo pudore conticuit, dein caussam aperuit, ipseque sibi pœnam constituit. Findens namque arborem, manusque per fissuras inserens, & cuneis pessulans, cicatricem arboris clausit. De qua pœna, nec Episcopo cui res a fratre suo innotuit, ut eximeretur, consensit, sed in eadem toto triennio perduravit, Dominica tantum die modicum panis & aquæ, coactus a fratre, percipit, qui etiam jejunio se simili pro germano maceravit. Vix deinde per Episcopum a supplicio abstractus, sub omni religione sanctitatis vitam duxit, & postmodum Amiterninæ urbis Episcopus eligitur. Procedente vero tempore imperante Nerva, ab Aureliano judice diutius tormentis examinatus, apud locum, qui Cotialis appellatur, in putentes & sulphureas aquas, capite deorsum per tres horas suspensus, teneri jussus est. Quod cum per triduum ageretur, martyrio coronatus migravit ad Dominum.

Item Romæ sancti Herculani. Capuæ, Quinti, Acontii & Donati, Eutychetis & Maronis.

6 D. *VIII. Idus Septembris*.

Nativitas sancti Magni Confessoris, discipuli & comitis beati Galli, mirabilis atque sanctissimi viri. Item Zachariæ Prophetæ, & natalis Onesiphori Apostolorum discipuli. Apud Africam natalis sanctorum Confessorum & Episcoporum Donatiani, Præsidii, Mansueti, Germani, E Fusculi. Qui persecutione Wandalica jussu [2] Hunnici regis Ariani, crudeliter fustibus cæsi, exsilio damnati sunt. Inter quos etiam Episcopus nomine Lætus, incendio consumtus est. Tunc idem tyrannus una die universas Africæ clausit Ecclesias, omnemque Episcoporum substantiam suis Episcopis condonavit.

7 E. *VII. Idus Septembris*.

Apud Nicomediam nativitas sancti Joannis, nobilitate, honore, ac sæculi dignitate illustris. Qui sub Maximiano & Diocletiano, librum impiæ legis eorum, fidei calore succensus, inspectante po-

1. Cabillonem.

2. Hunnerici.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

pulo, minutatim discerpsit. Quod cognoscentes tyranni, omni eum crudelitatis genere jusserunt torqueri. Sed carnifices usque dum viscera ejus defecissent, in sanctum Martyrem furentes, ne tristem quidem eum pœnis efficere potuerunt.

8 F. *VI. Idus Septembris.*

NAtivitas sanctæ Dei genitricis Mariæ. Eodem die apud Nicomediam sancti Adriani Martyris cum aliis viginti tribus. Quorum passio licet ubique habita lectitetur, aliquid tamen brevitatis mihi caussa, de his memorandum videtur. Beatissimus igitur Martyr Adrianus, temporibus Maximiani prior officii erat. Qui cernens quam B multa suppliciorum acerba sancti Dei paterentur, inquirit, cujus mercedis gratia talia facerent. Qui cum viginti tres Martyres, ob indefectivam, & inenarrabilem cælestis regni jocunditatem, martyrium se ferre dixissent, illico exsiliens, stetit in medio eorum, & annotatus est inter Confessores & athletas Dei. Audiens Maximianus inter nomina sanctorum Adrianum recitari, jussit eum ferro vinctum, cum reliquis sanctis ad carcerem pertrahi. Erat autem ipse annorum viginti novem. Quod audiens uxor ejus nomine Natalia Christianissima, gaudio plena cucurrit ad carcerem, & inter multa hortamenta, suadebat ei, ne propter aliquam terrenæ dignitatis gloriam, aut propter pœnæ metum C imminentis consortio se Martyrum subtraheret. Qui iratus contra Adrianum, tam crudeliter eum cædi præcepit, ut apertis costis viscera apparerent. Rursum cum aliis in carcerem truditur. Quibus denuo consumtis pene carnibus, eductis, jussum est, ut vecte magno ferreo tibiæ eorum confringerentur. Confractis ergo cruribus omnium, pedibusque incisis, etiam manus Adriano abscissa est. Quibus ita Christo transmissis, Natalia Byzantium navigans, quo sanctorum delata sunt corpora, & ipsa post aliquot dies obdormivit in Domino.

9 G. *V. Idus Septembris.*

PAssio sanctorum Martyrum Dorothei & Gorgonii apud Nicomediam sub Diocletiano Imperatore. Hi officiorum quæ intra palatium exhibebantur magistri erant, & cubiculi regalis præpositi. Qui Christianæ fidei sectatores, cum die quadam aliquem viderent Martyrem suppliciis immaniter lacerari; *Cur* ajunt, *Imperator in hoc persequeris, cujus nos quoque cultores exsistimus?* Quos ille in medium accersens, jussit appendi, flagris laniari, sale & aceto profundi, ac deinde craticulæ torquendos imponi, & ad ultimum laqueo suspensos strangulari. In Sabinis milliario ab urbe trigesimo, natalis sanctorum Hiacynthi, Alexandri, Tyburtii Martyrum. Eodem die, Sergii Papæ, qui sedit E Romæ annis tredecim. Hic invenit miræ magnitudinis de cruce Christi portionem, in beati Petri sacrario. Hic statuit in tempore fractionis Dominici corporis, *Agnus Dei*, cantari; & ut diebus annunciationis Domini, dormitionis ac nativitatis S. Mariæ, & S. Simeonis, quod Hypapanti græce dicitur, letaniæ exeant a sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat.

10 A. *IV. Idus Septembris.*

APud Africam natalis sanctorum Episcoporum Nemesiani, Felicis, Lucii, Item Felicis, A Littæi, Polyani, Victoris, Jaderis & Dativi. Qui sub [1] Decio & Valeriano pro fide Christi graviter fustibus cæsi, compedibus vincti, & ad fodienda metalla deputati, martyrium consumaverunt.

Eodem die in [2] Calchidona SS. Sosthenis, & Victoris. Qui cum beata Euphemia pro Christi nomine decertaret, trusi sunt in carcerem. Inde producti ad stipitem religantur: deinde ursi & ferocissimus leo in eos dimittitur, sed cum nullatenus a bestiis læderentur, Priscus Proconsul illos concremari decernit. Interea orationi incumbentes, dato sibi pacis osculo, spiritum emiserunt.

11 B. *III. Idus Septembris.*

NAtivitas sanctorum Martyrum Felicis & Regulæ sororis ejus: quorum festivitas quia solemnis apud nos veneratur, passionisque eorum conscriptio pluribus nota habetur, scriptis superaddere scripta, non opus mihi esse videtur. Hoc tantum dicere sufficiat, quod prædicti Martyres, de consortio Mauritii & sociorum ejus, per vasta eremi, quæ Darona vocatur, tendentes, in partes Germaniæ devenerunt, & in quodam loco juxta fluvium Lindimacum subsistentes, vigiliis precibusque cum omni pietatis studio operam dabant. Dum hæc a sanctissimis agerentur germanis, adsunt nuntii ab impiissimo Maximiano directi, ut sanctos Dei vel idolis sacrificare compellerent, vel tormentis eos variis punire non different. Beati igitur Martyres sacrilegis petitionibus fiducialiter resistentes, sociosque se sanctorum Mauritii, Exsuperii, Candidi ac Victoris confitentes, in ferreas rotas igne candentes alligantur, & ineffabilibus insuper tormentis excruciantur. Ac beatissima Regula super ferventem picem imposita est, cui etiam bulliens plumbum ad potandum a carnifice dari est præceptum. Cumque nullis suppliciorum acerbitatibus, a Christo divelli potuissent, jussa sunt eis capita amputari. Quo facto, truncati Martyres abscissa capita suis manibus bajulantes, a loco ubi decollati sunt cubitis quinquaginta deportaverunt.

D Eodem die via Salaria in cœmiterio, Basillæ, Proti & Hyacinthi Martyrum, qui erant eunuchi beatæ Eugeniæ virginis. Qui aliquanto tempore, apud Ægyptum in monasterio servorum Dei conversati, deinde cum beatissima virgine Romam reversi, sub Gallieno Imperatore pro fide Christi durissime verberantur, ac deinde pariter decollantur. Quomodo vero beata Eugenia propter Deum masculum se simulans vitam sanctissimam duxerit, ac a Niceno Præfecto detenta, simulacrum Dianæ in pulverem orando redegerit; qualiter etiam scapulis ejus ingenti saxo astricto, in Tyberim præcipitata passionis suæ compleverit agonem: liber gestorum ejus sufficienter exponit.

12 C. *II. Idus Septembris.*

APud urbem Ticinum quæ & Papia, sanctorum Confessorum Syri & [3] Hyventii. Qui a beato Hermagora Aquilejensi Pontifice discipulo beati Marci Evangelistæ illuc directi, post continuas instantissimasque prædicationes, ac plurimorum miraculorum virtutes in pace quieverunt.

13 D. *Idibus Septembris.*

APud Alexandriam Ægypti, Philippi Episcopi & Martyris. Qui primum Præfectus fuit,

1. Gallieno. 2. Chalcedone. 3. Juventii.

sed deinde divina ascitus gratia, Episcopatum accepit, & sub Volusiano atque Gallieno a Perennio Præfecto occisus, martyrii adeptus est palmam.

Eodem die, sancti Aniani Presbyteri & Abbatis Monasterii sancti Romarici, qui miræ abstinentiæ & anachoreticæ vitæ sectator, illustrem miraculis & virtutibus duxerat vitam.

14 E. *XVIII. Calend. Octobris.*

Romæ in cœmiterio Callisti, natalis sancti Cornelii Episcopi: qui sub persecutione Deciana Centumcellis exsilio deputatus est. Postea Decio exhibitus, cum nullo *modo* a fide Catholica posset deflecti, jussus est decollari. Cumque duceretur, rogatus visitavit uxorem militis Cerealis, quæ quinque annis paralytica jacens, orante sancto Cornelio erecta & sanata est. Quo viso, multi baptizati sunt, & cum beato Cornelio trucidati, numero viginti & unus. Et Cerealis cum sua uxore Salustia. Eodem die apud Africam, beati Cypriani Episcopi & Martyris. Qui sub Valeriano & Gallieno agente Aspasio Proconsule, in exsilium mittitur, & postea de exsilio revocatus, a Maximo Proconsule, qui Aspasio successerat, ob insuperabile fidei constantiam gladio percussus, migravit ad Dominum. Passi sunt autem cum eo Crescentianus, [1] Auctor, Rosula & Generalis. Cujus ossa cum sancto capite sancti Pantaleonis, membrisque Sperati Martyris, legati Caroli magni Imperatoris, ab Aaron Rege Persarum reversi, secum ex Oriente deportaverunt. Quas beatorum Martyrum reliquias ab Imperatore concessas, Lugdunensis Episcopus in sua collocavit civitate.

Eodem die, exaltatio sanctæ Crucis. Quæ ab Helena inventa, ita per medium secta est, ut & crux Jerosolymis conservata, & crux Constantinopolim sit deportata. Post multa temporum curricula, Persarum gens cum Rege suo Chosroe, multas Romanorum provincias devastantes, etiam Jerosolymam invadunt. De qua plurimis ornamentorum insignibus ablatis, crucem quoque Dominicam abducunt. Quam Chosroe in turrem argenteam constituit, sibique in eadem turri sedem ex auro paravit, in qua velut collega Dei sedere consuevit. Heraclius igitur Romanus Imperator contra Persas bellum aggressus, occiso Chosroe, venerabile lignum cum magna veneratione reportavit: & in eodem die cæcis, paralyticis, leprosis, dæmoniacis pluribus sanatis, etiam mortuus vitam recepit.

15 F. *XVII. Calend. Octobris.*

Natalis sancti Nicomedis Martyris, quem Flaccus Comes, quia corpus sanctæ Feliculæ Martyris sepelivit, & quia idolis sacrificare contemsit, eatenus plumbatis cædi jussit, donec vitam finiret, corpusque ejus in Tyberim præcipitatum, a Diacono suo collectum & honorifice sepultum est.

Eodem die in territorio [2] Cavillonensi natalis sancti Valeriani Martyris.

16 G. *XVI. Calend. Octobris.*

In civitate Chalcedone natalis sanctæ Euphemiæ. Hæc sub Diocletiano Imperatore cum aliis quadraginta novem tradita est Proconsuli Prisco, & post carceres ac tormenta rotarum, post verbera & ignes, lapidumque angularium pondera, post secures & sartagines igneas in theatrum ducitur, ac leonibus & bestiis abjicitur. Tunc beata virgine orante una bestiarum accessit, morsumque sancto ejus corpori infixit, & ita sanctam Dei animam emisit.

Eodem die Romæ sanctæ Luciæ & Geminiani. Quæ beata videlicet Lucia cum trigina & sex annis in laudabili virginitate Deo serviret, accusata est a filio suo Euprepio, & coacta ut idolis sacrificaret, Imperatore Diocletiano, Judicibus Apofrasio & Megasio. Quod facere contemnens, post carcerem & sævissima verbera missa est in ollam pice & plumbo ferventem, de qua illæsa egrediens, onerata ferro & plumbo per plateas trahitur civitatis, & cum pertransisset domum cujusdam potentis nomine Geminiani, idem vir cælesti miraculo instinctus, visa est quippe super caput ejus columba residere, pervenit ad locum ubi sancta Dei torquebatur, & petens baptismum, cum illa pariter gladio trucidatus est.

17 A. *XV. Calend. Octobris.*

In Britanniis, Socratis & Stephani. Novioduno, Valeriani, Macrini & Gordiani. Romæ, Nativitas sancti Justini Presbyteri. Qui a beato Sixto ordinatus est, eique beatus Laurentius pedes lavans, suis se orationibus commendavit. Idem Justinus corpora sanctorum Hippolyti, Concordiæ, Irenæi, Abundii & Cyrillæ filiæ Decii Imperatoris, sepulturæ tradidit, & in persecutione Decii, Galli & Volusiani, confessionis gloria insignissimus fuit. Item Romæ Narcissi & Crescentionis Martyrum. Tungrensi diœcesi natalis sancti [3] Landeberti Episcopi. Qui dum regiam domum zelo religionis accensus, increpasset, intra domum Ecclesiæ occiditur: cujus sepulcrum crebris miraculorum ostensionibus illustratur.

18 B. *XIV. Calend. Octobris.*

Nativitas sancti Methodii, Olympi Lyciæ, & postea Tyri Episcopi, qui sub Diocletiano in [4] Ebacide martyrio coronatus est. Viennæ, sancti Ferreoli, qui cum esset Tribunitiæ potestatis, pro fide Christi crudelissime verberatur, catenis ligatus in carcerem truditur, unde Dei nutu solutis vinculis educitur, & postea ab insequentibus, ad Brivatense territorium perductus, capite detruncatur.

19 C. *XIII. Calend. Octobris.*

In Neapoli Campaniæ civitate, natalis sancti Januarii, Beneventanæ civitatis Episcopi, Sosii Diaconi [5] Mensenatis civitatis, & Diaconi Festi, & Lectoris Desiderii. Qui cum ducerentur ad mortem, viderunt inter alios Proculum Puteolanæ civitatis Diaconum, & laicos duos, Eutychen & Acutium. Qui interrogaverunt quare Justi juberentur occidi? Quos Judex Christianos esse intelligens, decollari jussit cum illis. Eodem die in [6] Palesna, natalis sancti [7] Marci, [8] Palei & Nili Episcoporum, qui persecutione Diocletiani cum plurimis Clericis pro Christo igni consumti sunt.

Apud [9] Niceriam, sancti Martyris Felicis & Constantiæ, qui sub Nerone passi sunt. In territorio Lingonicæ civitatis sancti [10] Sigonis Presbyteri,

1. Victor. 2. Cabillonensi. 3. Lamberti. 4. Chalcide. 5. Misenatis. 6. [illegible]. 7. Eliæ. 8. Pelei. 9. Nuceriam. 10. Sequani.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

20 D. *XII. Calend. Octobris.*

IN Cyzico natalis sanctæ Faustæ virginis & Evilasii sub Maximiano Imperatore. Quam idem Evilasius primus palatii jussit rasam decalvari, dein suspensam torqueri, loculosque afferri, immissam etiam illam atque infixam quasi lignum mediam secari. Quod cum carnifices efficere non possent, nec feriis eam lædere, stupens Evilasius Christo credidit. Hoc ubi Imperator comperit, jussit Evilasium suspensum acrius torqueri, Faustam vero nudam de carcere educi, & ei caput terebrari, ac clavos infigi, faciem quoque ac totum corpus clavis impleri. Posthæc sartaginem igniri, quæ illa psallente refriguit. Inter hæc cælesti voce vocati, tradiderunt spiritum.

21 E. *XI. Cal. Octobris.*

NAtalis sancti Matthæi Apostoli & Evangelistæ, cujus passionis historia circumquaque frequentatur.

22 F. *X. Cal. Octobris.*

IN [1] Hispaniis urbe [2] Siduno, loco [3] Acauno, sanctorum Martyrum Mauritii & sociorum ejus. Qui ab Oriente de Thebis civitate profecti, sub C Maximiano Imperatore, cum legione sua sex millium & sexcentorum numero virorum pro fide Christi trucidati sunt. Hi in auxilium Maximiano accersiti venerunt, sed cum in sacrilegio illum sequi contemsissent, ut ceteros post se facilius inclinaret, decimum quemque ex eis in oculis eorum jugulari præcepit. Quæ decimatio cum bis ab interfectoribus exerceretur, & reliqui nihilominus in sententia perstarent, una & simili interfectione, sponte sua colla summittentes omnes trucidantur. Maximianum autem digna perculit pœna. Genero enim suo Constantio insidiari deprehensus, strangulatur, & deterrimo supplicio affectus, impiam vitam morte digna finivit. D

23 G. *IX. Calend. Octobris.*

SOsii Diaconi, de quo decimotertio Calend. Octobris invenies. Eodem die Theclæ virginis apud Seleuciam quiescentis: quæ de civitate Iconio a beato Apostolo Paullo instructa est. Quam mater ejus cernens Christianam, & nuptias repudiantem, accusavit apud judicem. Adducta itaque sancta Thecla in pyram immittitur, & facto crucis signo, pluvia erumpens, flammas exstinxit. Postea leonibus & ursis nudata, iterum iterumque objicitur. De quibus divina virtute protecta, in fossam aqua & serpentibus plenam immergitur, de E qua nihilominus eam gratia divina illæsam eduxit. Alligatur deinceps duobus ferocissimis tauris, ferro candente, ut eam decerperent stimulatis. Qui funibus disruptis huc illucque disjecti, Martyrem relinquunt illæsam. Tunc dimissa virgo, Tryphænam religiosam fœminam, quæ & martyrio ejus affuit, cum omni domo ejus in fide Christi confortans, venit Seleuciam, & ibi in pace quievit.

24 A. *VIII. Calend. Octobris.*

COnceptio sancti Joannis Baptistæ. Augustoduno sancti Andochii Presbyteri, Thyrsi A Diaconi & Felicis. Qui a Polycarpo Episcopo ad docendum Galliam directi, Aureliano Imperatore, flagellis cæsi, in ignem missi, versis manibus suspensi, & ad ultimum vectibus in colla percussi, martyrium compleverunt.

25 B. *VII. Calend. Octobris.*

NAtivitas beati Cleophe, cui Dominus post resurrectionem in via apparuit.

26 C. *VI. Calend. Octobris.*

SAnctorum Martyrum Cypriani Episcopi, & B Justinæ virginis. Scholasticus quidam Agladius nomine apud Antiochiam videns beatam Justinam, exarsit in concupiscentia ejus, & promisit Cypriano mago duo talenta auri, si virginem Justinam in illius amorem excitaret. Cyprianus magus convocatis dæmoniis cœpit agere, ut per eos sancta Dei seduceretur: cumque id dæmones nullatenus efficere valerent, ac signo crucifixi se ab ea repelli faterentur, Cyprianus diaboli virtutem contemnens, ab Episcopo Antimo catholicis se mysteriis imbui rogavit. Nec multo post, Diaconus ordinatur, ac deinde virtutibus & miraculis excrescens, etiam Episcopatus dignitate sublimatur. Procedente tempore Cyprianus Episcopus & virgo Christi Justina comprehensi, vinculis alligantur, Episcopus suspensus exungulatur, sancta Dei post alapas, crudis nervis immaniter cæditur, dein cum pice, adipe, & cera in sartagine torrentur, postremo etiam gladio jugulantur. Sed & Theognotus quidam simul cum illis punitur sub Diocletiano Imperatore, judice [4] Eutelamio.

27 D. *V. Calend. Octobris.*

APud Ægeam nativitas sanctorum Cosmæ & Damiani, persecutione Diocletiani, sub Præside Lysia, qui ex Arabia oriundi, arte Medici fuerunt, quorum fratres [5] Antimius, Leontius, Euprepius vocabantur. Qui culturam spernentes idolorum, pedibus vincti ac manibus fortiter torquebantur: deinde catenati in mare merguntur, de quo per Angelum Dei liberantur, deinde in ardentem ignem sunt projecti. Quo sanctis orantibus exstincto, iterum suspensi cruciabantur. Quod patienter sufferentes, in crucem levati lapidabantur, ac deinde sagittis appetuntur: verum cum in nullo læderentur, sed mittentes ac circumstantes non pauci repercuterentur, jussi sunt a Præside gladio trucidari.

28 E. *IV. Cal. Octobris.*

IN Hispaniis civitate Corduba, Fausti, Januarii & Martialis. Qui primo equuleis cruciati, deinde rasis superciliis, auribus, naribusque præcisis, dentibus etiam superioribus excussis, deturpati: ad ultimum ignis passione martyrium consumaverunt.

29 F. *III. Cal. Octobris.*

IN monte Gargano, memoria beati Archangeli Michaelis: ubi consecrata ipsius nomine habetur Ecclesia, quæ hoc modo cognita est. Quidam prædives nomine Garganus, de cujus eventu vocabulum monti inditum est, infinita pecorum multitudine pollebat. Contigit autem taurum, peculio remeante, domum non esse reversum: quem dominus per

1. Galliis. 2. Seduno. 3. Agauno. 4. Eutholmio. 5. Anthimus.

devia quæque requirens, invenit tandem in verti- A ce montis, foribus cujusdam assistere speluncæ: quem cum sagitta petisset, illa retrorsum cum impetu retorta, Dominum percussit. Quod Episcopus comperiens, indicto civibus triduano jejunio, caussam interfecti hominis a Deo monuit inquirendam. Peracto itaque jejunio, apparuit sanctus Michael Episcopo, sua hoc insinuans actum esse voluntate: *Locum*, inquiens, *hunc incolere*, *mihique proprium vindicare decrevi*. Nec opus esse, inquit, ab hominibus Ecclesiam ibidem dedicari, sed a se conditam, a se quoque eamdem, inquit, consecratam. Tantum eos præcepit intrare, precibusque devotis locum frequentare. Qualiter autem civibus per sanctum Archangelum cælestibus ostensis miraculis, vi- B ctoria de hostibus collata sit, atque de ejusdem loci situ, miraculorumque ibidem ostensorum numerositate, in plerisque codicibus scriptum reperies.

30 G. *II. Cal. Octobris*.

IN castro Galliæ Solodoro, passio sanctorum Martyrum Victoris & Ursi ex legione Thebæorum. Qui jussu Maximiani ab Hirtaco diris suppliciis cruciati, deinde in igne missi, postremo gladio consumati sunt. Eodem die apud Bethlehem Judæ, depositio sancti Hieronymi Presbyteri. Hic natus in oppido Stridonis, quod Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, patre Eusebio, vestem Christi puer Romæ suscepit, ibique litteris græcis & latinis a primævo eruditus est, probatissimorum quoque Monachorum habitum, sacrumque imitatus est: Romanæ etiam Ecclesiæ Presbyter ordinatus cunctorum judicio, dignissimus summo sacerdotio esse decernitur. Sed postquam æmulorum invidia Romæ effugatus est, Gregorium Nazianzenum Constantinopolitanum Episcopum discendi gratia adivit. Inde Syriam petivit, ac deserta loca accedens, in horrida solitudine quadriennium exegit: dein Bethlehem oppidum adiens, in præsepe Domini prudens se animal contulit permansurum. Quantis ibi denuo vigiliis jejuniisque institerit, quali instantia Hebræorum bibliothecas auribus latinorum inseruerit, novit ille cui sudores suos immolavit. Tandem post perfectam placitamque Deo conversationem nonagesimo octavo ætatis suæ anno, apud Bethlehem oppidum in pace quievit, secundo Calendas Octobris, duodecimo Honorii Imperatoris anno. Libros suos per quinquaginta & sex annos confecit.

Mensis Octobris habet dies XXXI. Lun. vero XXX.

1 A. *Calend. Octobris*.

APud Antissiodorum, natalis sancti Germani Episcopi. Qui ob refutandam Pelagianæ hæresis perfidiam, omnium Gallicanorum Pontificum judicio, Britannias mittitur. In medio igitur pelagi, cum iter beatus Pontifex ageret, inimica vis concitata tempestate magnum navigantibus periculum exhibuit. At ille consurgens, invocato nomine Domini, procellarum immanitatem sedavit. Deinde Britanniam perveniens, hæresim exortam compescuit, Tribuni cujusdam filiam decem annis cæcam illuminavit, in vicina qua manebat casula, furens incendium exstinxit: infirmitatis suæ dolorem, erat quippe læso pede debilis, cælesti se vi- D sitante persona exsuperavit. Saxones & Picti contra Britonnes eo tempore bellum intulerunt, sed Germano ducis officium assumente, precibusque non armis dimicante, hostes in fugam vertuntur. Post multa virtutum insignia, Ravennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus advenit, ibique a Valentiniano honorifice susceptus, post aliquot dies finem vitæ præsenti imposuit, corpusque ipsius ad suam urbem relatum est. Tomis civitate, sanctorum Prisci, [1] Crescentii, Evagrii. Remis, sancti Remedii Episcopi & Confessoris, viri clarissimæ virtutis & sanctitatis. Hic gentem Francorum idolis deditam, rege ipsorum primitus initiato, convertit ad Christum. Hic inter cetera facta, E puellam a mortis vinculo suscitavit, septuaginta plus minus annos in Episcopatu complevit.

2 B. *VI. Non. Octobris*.

EUsebii Papæ, qui sedit in Episcopatu annos septem, sepultus via Appia in cœmiterio Callisti: cujus tempore Dominica crux inventa est. Hic hæreticos invenit in urbe, quos ad manus impositionem reconciliavit. Apud Nicomediam nativitas sancti Eleutherii Martyris: tempore Diocle- C tiani contigit palatium incendio conflagrare, quod Imperator a Christianis falsa suspicione factum putans, jussit omnes Christianos colligi, & alios quidem gladio detruncari, alios ignibus concremari. Quorum primus, & qui omnes ad martyrium hortaretur, erat [2] Leudegarius. Tunc quidam flammis injecti, alii gladio trucidati, in pelagus etiam plurimi sunt demersi. Verum beatus Eleutherius immanissimis diu excruciatus tormentis, ad ultimum flammis immissus, martyrii palmam est adeptus. In [3] Atratis villa Syrricinio, passio sancti Leodegarii, Augustodunensis Episcopi.

3 C. *V. Non. Octobris*.

NAtivitas sancti Dionysii Ariopagitæ, qui ab Apostolo Paullo ad fidem deductus, ab ipso etiam primus Athenarum Episcopus est ordinatus, & sub Adriano principe, post clarissimam fidei confessionem & gravissima tormentorum genera, martyrio coronatus est. Apud antiquos Saxones natalis sanctorum [4] Edili & Evaldorii Presbyterorum. Qui cum Willobrordo Episcopo venientes in Germaniam, transierunt ad Saxones, ibique Dei verbum prædicando a paganis occisi sunt. Ad quorum corpora noctu lux apparens, cujus essent meriti declaravit.

4 D. *IV. Non. Octobris*.

APud Corinthum, Crispi & Gai, quorum Apostolus Paullus in Epistola ad Corinthios meminit. In Ægypto, sanctorum Martyrum Marci & Marcellini fratrum, & cum eis aliorum promiscui sexus innumerabilium: quorum alii flammis traditi, alii in mare demersi, nonnulli inedia consumti, quidam patibulis affixi, cælum meruerunt.

1. Crescentis. 2. Eleutherius. 3. Atrebatis. 4. duorum Euvaldorum.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

5 E. *III. Non. Octobris.*

A Pud Siciliam, Placidi & Eutychii, aliorumque triginta. In Galliis civitate Valentia, Apollinaris Episcopi, virtutibus & martyrio insignis. Apud Eumeniam, Thraseæ Episcopi martyrio consumati, qui unus ex antiquis, qui quasi ex traditione priorum se accepisse asserit, Salvatorem præcepisse Apostolis, ne ante duodecimum annum discederent ab Jerosolymis.

6 F. *II. Non. Octobris.*

A Pud Capuam sanctorum Marcelli, Casti, Æmylii, Saturnini. In Galliis civitate Agenno, [1] Fidis virginis & Martyris: cujus exemplo beatus Caprasius ad martyrium animatus est. Eodem die, Sagaris Martyris & Episcopi Laodicensis, qui unus fuit de beati Paulli Apostoli discipulis.

7 G. *Nonis Octobris.*

R Omæ via Appia, natalis sancti Marci Episcopi & Confessoris. Qui sedens in Episcopatu annos duos, menses novem, triginta dies, constituit ut Episcopus Hostiæ, qui consecrat Episcopos, pallio uteretur. Eodem die sanctorum Juliæ, Sergii & Bacchi sub Maximiano Imperatore: in cujus palatio Sergius Primicerius, Bacchus vero Secundicerius, cum apud eumdem Imperatorem accusarentur, immo veracissime deprehenderentur, quod abjecta idolorum cultura, viri Dei cultores exsisterent, cum nec minis nec blandimentis a fidei firmitate possent avelli, jussu Imperatoris chlamyde exuti, muliebribus sunt induti colobiis, & sic per mediam civitatem catenis cervicibus impositis pertrahuntur. Postremo a duce Antiocho, præcepto Maximiani, ita sunt martyrio coronati, ut Bacchus, dum extensus crudis flagellis cæderetur emitteret spiritum, Sergius vero post multa tormenta gladio cæsus est. Quorum corpora tollentes Christiani, honorifice in uno loco sepeliverunt. Ubi & virgo Julia, quæ sub Martiano Præside passa est, martyribus sociata quiescit. Eodem die, sanctorum Martyrum Marcelli & Apulei, qui primo adhæserunt Simoni mago, sed videntes mirabilia, quæ Dominus per Apostolum Petrum operatus est, relicto Simone, apostolicæ se doctrinæ tradiderunt, & post passionem Apostolorum, ipsi quoque martyrio coronati sunt.

8 A. *VIII. Idus Octobris.*

A Pud Cretam urbem Gortyæ, beati Philippi Episcopi, magnis virtutibus viri. Thessalonicæ sancti Demetrii Martyris. Item nativitas Reparatæ virginis & Martyris, quæ passa est in Cæsarea Palæstinæ sub Decio Imperatore. Quæ post fervens plumbum & mammillas abscissas, in caminum missa est ardentem: cumque nihil læderetur ab igne, decollata est, cujus de collo candida visa est evolare columba.

9 B. *VII. Idus Octobris.*

A Brahæ Patriarchæ. Apud [2] Parasium, passio Dionysii Episcopi, Eleutherii Presbyteri, & Rustici Diaconi. Qui beatus Episcopus a Pontifice Romano caussa peregrinationis in Gallias directus, Parisiorum civitatem devenit. Ubi cum per aliquot annos miraculis fidem confirmantibus populos ad viam veritatis convertere satageret, a Præfecto comprehensus cum Rustico & Eleutherio martyrio coronatus est. Apud Coloniam Agrippinam natalis sancti Gereonis cum aliis trecentis novemdecim, quos fertur de legione beati Mauritii fuisse. Qui spernentes funesti Maximiani imperium, pro vera religione gladiis colla subdiderunt.

10 C. *VI. Id. Octobris.*

L Oth Prophetæ. Apud Cretam, Pinyti Episcopi, qui memoriam sui in scriptis a se editis vivam reliquit. Item apud Agrippinensium urbem, sanctorum Martyrum Mallosi & Victoris. In Britannia, Paullini Eburaci Episcopi. Qui ordinatus Episcopus a beato Justo, quem sanctus Augustinus primus Anglorum Pontifex consecravit, gentem Northumbrorum, hoc est, eam nationem Anglorum quæ ad Aquilonem Humbri fluminis habitabat, ad fidem convertit.

11 D. *V. Id. Octobris.*

A Pud Tharsum metropolim Ciliciæ, natalis Tharaci [3] Presbyteri, & Andronici Martyrum. Qui Diocletiani persecutione sub Maximo Præside carcere puniti, nervis cæsi, testis defricati, ardente papyro adusti, maxillarum fracturam & tibiarum tormenta perpessi, aceti & sinapis in naribus infusione cruciati, post obeliscos ignitos, post confixos clavis acutissimis digitos, post oculorum transpunctionem linguæque abscissionem, ursis & leonibus projecti sunt. Sed cum a nulla bestiarum læderentur, gladio jugulati, inter corpora interfectorum projici jubentur. Ubi noctu velut stella splendida de cælo dimissa super corpora sanctorum Christianis revelati sunt, & ejusdem ducatu stellæ, sepulturæ traduntur.

12 E. *IV. Id. Octobris.*

A Pud Ravennam, sancti Edistii. In Africa, sanctorum Confessorum & Martyrum quatuor millium nongentorum septuaginta sex, qui persecutione Wandalica jussu Hunnerici regis Ariani, inter Mauros ferocissimos deputati sunt. Inter quos erant Cyrianus & Felix, præcipui sacerdotes Domini: quorum alii dum hastilium cuspidibus ad currendum impellerentur: alii ligatis pedibus per asperrima traherentur, tam diro discerpti supplicio inter manus contrahentium spiritum exhalabant. Romæ natalis sancti [4] Bedisti Martyris. In Syria [5] Eustatii Presbyteri, Eucharisti, Burri, Bonati. In Campania, Patriæ, Fortunatæ.

13 F. *III. Id. Octobris.*

A Pud [6] Throhadam, Carpi discipuli Apostoli Paulli. Antiochiæ, Theophili, qui sextus ab Apostolis Ecclesiæ pontificatum tenuit, vir eruditissimus. Hic constituit die Sabbati jejunium ter in anno fieri, secundum prophetiam frumenti, vini & olei. In Hispaniis, Fausti, [7] Marci & Adriæ. In Chalcedonia, Marcelli. In Alexandria, sancti Anastasii Episcopi.

1. Fidei. 2. Parisios. 3. Probi. 4. Edistii. 5. Eustachii. 6. Troadem. 7. Januarii & Martialis.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

14 G. II. Id. Octobris.

Nativitas sancti Callisti Papæ : qui sub Alexandro Imperatore martyrium suscepit. Postquam enim Palmachium Proconsulem & Simplicium Senatorem cum omni familia eorum, ac multos alios baptizavit, tentus est ab Alexandro, fame cruciatur, fustibus cæditur, custodiæ mancipatur. In qua custodia Presbyter ejus Calepodius dudum martyrizatus, eum visitans consolabatur, ubi etiam militem Privatum nomine ab ulceribus sanans fidei Catholicæ aggregavit. Unde iratus Alexander beatum Callistum per fenestram domi præcipitari, & ligato ad collum ejus saxo, in puteum jubet demergi, & in eum rudera cumulari. Unde a suis levatus, in cœmiterio Calepodii est terræ commendatus. Corduba, sancti Lupi, Aureliæ.

Lugduno, translatio Justi Episcopi & Confessoris, qui eremiticam ducens vitam, prophetico spiritu, quæ post se essent ventura prædixit.

15 A. Idibus Octobris.

In Galliis apud Coloniam Agrippinam, sanctorum Maurorum de militibus sanctæ legionis Thebæorum. Qui cum essent numero quinquaginta, martyrio consumati, in eadem urbe sunt conditi. In Capua, Libuli, & sanctæ Fortunatæ. Eodem die apud Lugdunum, Antiochi Episcopi.

16 B. XVII. Cal. Novembris.

In Asia, Cereæ. In Africa, ducentorum septuaginta pariter coronatorum.

Item, sanctorum Martyrum Marciani, Satyriani cum duobus fratribus eorum, & Maximæ virginis. Qui sub Geiserico rege Ariano, primum nodosis fustibus usque ad ossa discerpti, postea in nervo arctati, divinaque virtute liberati, continuo incolumes efficiuntur. Maximia Christi famula dimissa, multarum virginum mater est effecta. Reliqui jussu impiissimi Tyranni, ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum, inter spinosa loca discissi, obierunt in Domino.

[1] Eodem die apud Alemannos qui & Suevi, juxta alpes Rhetianas, depositio sive transitus, vel ad æternam vitam natalis dies beatissimi Galli Confessoris, festive celebratur. Qui de Insula Hybernia, quæ inter Britanniam & Hispaniam sita est, divini amoris instinctu cum Magistro & Abbate suo Columbano peregrinaturus per Gallias iter agens, Alemanniam ingressus est. Veniens igitur in eremum, quæ sita est inter alpes Rhetiarum & Brigantini marginem lacus, patre Columbano Italiam petente, infirmitate detentus est. Qua divina medicante manu devicta, sanitateque recepta, solitariam ducere vitam desiderans, eremi secreta soli Deo vacando, non vacans fovebat. Rex igitur Sigibertus ut audivit in publicis eum commorari possessionibus, jussit fieri conscriptionem firmitatis, ut vir sanctus locum quem incolebat per auctoritatem obtineret, datis etiam illi auri argentique ponderibus, Cunzoni Duci præcipit, ut si solitudinis incola vellet, solatiorum ei copiam ad ædificandam cellam subministraret. Athleta itaque Dei spirituale constructurus ædificium, parsimoniæ, orationibus, vigiliisque insistens, populum ab errore idololatriæ revocavit, simulacra eorum confregit, signorum effectu prædicationem suam audientibus commendavit. Quarum numerositatem, quia liber vitæ & virtutum ejus ubique habetur & legitur, hodieque per miracula quæ prius A gesta sunt augmentantur, in præsentiarum supersilimus, hoc solum commemorantes, quod divina pietas beatum Gallum genti Alemanniæ Apostolum fecit, qui nationem, quam paganismo involutam reperit, fidei veritate imbutam, de tenebris ignorantiæ, ad solem justitiæ, qui Christus est, ipse callis Dei sollers viator reduxit, ac locum quem eatenus humanæ naturæ inaccessibilem, solisque bestiis, serpentibus & dæmoniis obsessum invenit, exturbatis hostibus, divinitati habitaculum exhibuit. Videndum summopere ac timendum est, ne tabernaculum Dei, quod demonstratione divina, multisque sudoribus vir sanctus erexit, quodque regali auctoritate in sortem & funiculum hereditatis B Dei sequestratum est, aliqua humanæ præsumtionis temeritate impetatur, ne avaritia occupet hominum, quod a rabie dæmonum & sævitia expurgatum est beluarum. Postremo, ne quo delati sunt ab equis indomitis artus Galli defuncti, ibi eum molestare præsumat inquietudo qualibet ausus humani.

17 C. XVI. Calend. Novembris.

Marthæ sororis Lazari, & Aristionis, qui unus fuit ex septuaginta discipulis. Item, Natalis Heronis, qui post sanctum Ignatium Antiochenam rexit Ecclesiam, quod & ipsi Ignatio ad passionem eunti revelatum est. Qui & vita & martyrio C magistri sui imitator effectus est, erat enim Diaconus Ignatii. In Galliis civitate Arausica, Florentii Episcopi: qui multis virtutibus clarus, in pace quievit. In Nicomedia, Alexandri.

In Mauritania, Nini, Victurii, Nobilitani, Mariani, Lucii, Mittini, Crescentiani. Item, translatio corporis sancti Galli, & dedicatio opiparis & decentissimæ basilicæ ipsius, quæ inter duos montes Cirrium & Walthrammesberch constructa est, a meridie habens fluvium Steinaha, ab Aquilone fluvium Nigraha. Qui locus ex ipsius beati nomine sancti Galli Monasterium cognominatur. Ubi Domino virtutum ejus merita declarante, cæci illuminantur, surdis auditus tribuitur, mancis operari D conceditur, multi linguarum laxatione gratulantur, claudis gressus diriguntur, energumeni a spiritibus nequam liberantur: clinici atque contracti indepta gratis sanitate eriguntur, dolor dentium, medicina trabis compescitur, reliquarum etiam infirmitatum exinanitio ibidem efficitur.

18 D. XV. Calend. Novembris.

Sancti Lucæ historiographi & Evangelistæ. Cujus vitæ conversationem, officii professionem, finis qualitatem, in Epistola Paulli, in actibus Apostolorum, in Evangelii sui prooemio reperies.

Romæ, Triphoniæ uxoris Decii Imperatoris, quæ E post interfectionem Callisti & Laurentii, divinitus punito marito suo, aquam baptismatis cum filia Decii Cyrilla suscepit, & alia die defuncta est. Eodem die, Asclepiadis Antiocheni Episcopi & Martyris sub Decio Imperatore.

19 E. XIV. Calend. Novembris.

Apud Antiochiam Syriæ, natalis sancti Beronici, Pelagiæ & aliorum quinquaginta novem. Quæ Pelagia primo fuit sub gentilitatis ritu meretrix, postea per gratiam Dei & sancti Dei Nonni Episcopi dogma ad fidem Christi conversa, & baptizata omnia sua pauperibus erogavit, & in monte Oliveti Antiochiam deserens, in loco ubi Do-

1. Omnia ex Walafrido Strabone desumta.

SÆCUL. IX. CIRCA ANN. CHR. 900.

minus cælum ascendit, parvulam sibi cellam construxit, & sub virili habitu ac monastica conversatione, præsentem vitam finivit. Eodem die, beatorum Martyrum, [1] Tholomei, & Lucii. Qui Tholomeus post vincula & carcerem, quibus a centurione propter divini nominis confessionem cruciatus est, judici Urbicio præsentatus, denuo ab illo de cultura examinatus est. Cui Tholomeus: *Qui negat*, inquit, *quod est, sine dubio culpabile judicat esse quod negat*. Continuo duci ab Urbicio jubetur. Quod videns Lucius quidam Christianus, dixit ad Judicem: *Cur*, inquit, *hic homo, nullius criminis accusatus, sed sola professione Christianitatis, duci jubetur ad mortem?* Cui Urbicius ait: *Ut video & tu Christianus es?* Quo confitente, jussus est & ipse interfici. Sed & tertius quidam ejusdem rei caussa simul punitus est. Passi sunt sub Antonino hi Martyres, Alexandriæ sepulti sunt.

In Galliis civitate [2] Aginno, Caprasii Martyris. Qui persecutionem fugiens in spelunca delituit: audiens autem beatam virginem Fidem pro Christo agonizare, & ipse animatus martyrii indeptus est palmam.

20 F. *XIII. Calend. Novembris*.

Apud Nicomediam, sanctorum Martyrum Dasii, Zotici, [3] Gagii cum aliis duodecim millibus. Item, Simplicii. Cujus vita probabilis, fuit multis caussa salutis, ita ut tria millia hominum baptizatorum, gremio matris Ecclesiæ susciperentur. Eodem die patris nostri Hilarionis: cujus vitam virtutibus plenam scripsit Hieronymus. Qui vitam in omni ducens labore, cum sibi finem appropinquare agnovisset, nec jam præter sensum quidquam in se vivi hominis remaneret, apertis oculis dixit: *Egredere, egredere anima, quid times? quid dubitas? septuaginta prope annis servisti Christo, & mortem formidas?* In hæc verba exhalavit spiritum. Ipsa die, sancti Asterii Presbyteri sancti Callisti, qui cum corpus patris elevatum de puteo sepelivisset, præcepit eum Alexander per pontem præcipitari. Item translatio beati Viatoris in eremo, comitis sancti Justi.

21 G. *XII. Calend. Novembris*.

Hierosolymis Marci, qui primus ibidem ex gentibus Episcopatum tenuit, & martyrio consumatus est. Item beatæ Salomæ, quæ cum reliquis mulieribus circa Domini sepulturam erat sollicita.

Apud Thraciam in Andrinopoli, sanctorum Philippi Episcopi, Eusebii, Severi Presbyteri, Hermetis Diaconi: qui Ecclesias ab iniquis spoliari contradicentes, martyrio sunt coronati.

22 A. *XI. Calend. Novembris*.

Apud Antiochiam Syriæ, natalis [4] Theodoriti Presbyteri. Qui persecutione Juliani impii equuleo & lampadibus dire cruciatus est: milites autem illum torquentes ab aspectu Angelico territi corruerunt in faciem, & crediderunt in Christum. Quos jussit Tyrannus pelago immergi: quibus beatus [5] Theodoritus ait: *Præcedite fratres, ego quoque superans inimicum sequar ad Dominum*: sicque occisus gladio martyrium consumavit. Hic etiam prophetico spiritu interitum Juliani in Perside prædixit. In Hispaniis, Servandi & Germani. Qui post verbera & carcerem longissimum iter ferro onusti perfecerunt, & novissime amputatis capitibus passionem compleverunt.

23 B. *X. Calend. Novembris*.

In Venusia civitate Apuliæ, natalis sancti Felicis Episcopi, [6] Audactis & Januarii Presbyterorum, Fortunati & Septimi Lectorum. Qui temporibus Diocletiani in occisione gladii migraverunt. Item Venantii Abbatis, de quo scriptum est, quod adhuc in terris constitutus, Missarum solemnia in cælo consumari agnoverit. Et cum aliquando ad Missas Dominica recitaretur oratio, audierit quemdam e tumulo sacerdoti respondentem: *Sed libera nos a malo*.

24 C. *IX. Calend. Novembris*.

In Nicomedia, natalis dies Severi & Dorothei. In Cæsarea Cappadociæ, Longini, de quo postea.

25 D. *VIII. Cal. Novembris*.

Romæ, passio Chrysanthi & Dariæ, qui sub specie conjugii castitatem servaverunt perpetuam. Nam Chrysanthus Dariam a gentilitatis convertit errore, & sub Numeriano Imperatore cum uxore & filiis post multa tormentorum genera in foveam demersi profundam, Deo animas reddiderunt. In Galliis civitate Suessionis, Crispinus & Crispinianus, sub Maximiano & Diocletiano extensi sunt ad trochleas, fustibus cæduntur, sudes ungulis eorum insiguntur, hiemis tempore molaribus collo eorum suspensis fluvio immerguntur, plumbo facto liquido, oleoque cum pice & adipe ferventi ingeruntur, sed de his omnibus divina liberatione eripiuntur. Quod cum videret tortor eorum [7] Retiovapus, nullis eos lædi posse tormentis, se furens præcipitavit in ignem. Maximianus autem audiens satellitis sui perditionem, eos gladio consumari præcepit.

Eodem die Petragoricis civitate, sancti Frontonis: qui a beato Petro Apostolo Episcopus ordinatus, cum Gregorio Presbytero ad prædicationem Evangelii mittitur. Qui magnam civitatis gentem ad fidem & professionem Christi convertit, eumdemque comitem suum Gregorium in itinere defunctum, superposito illi baculo Apostoli Petri resuscitavit a mortuis, & in pace quievit.

Item Romæ, passio quadraginta sex militum: qui simul a Papa Dionysio baptizati, jubente Claudio Imperatore sunt decollati. Ibi sunt & alii Martyres cum ipsis positi centum & viginti unus, inter quos sunt illi quatuor, Theodosius, Lucius, Marcus, [8] Parus.

Item Bonifacii Papæ: qui constituit servum Clericum non fieri, nec obnoxium curiæ.

26 E. *VII. Calend. Novembris*.

Apud Africam, sanctorum Martyrum Rogatiani Presbyteri & Felicissimi, qui passi sunt sub Decio & Valeriano. Eodem die, sanctorum Episcoporum Vedasti & Amandi. Qui Vedastus in oppido Tullensi, officio fungebatur Presbyteri, sed postquam rex Chlodovæus victor Alamannorum effectus est, memor voti, quo se in necessitate pugnæ constrixit, beatum Vedastum de Tull secum ducens, baptismi gratia ad sanctum Remigium civitatem Remensium properavit.

1. Ptolemæi. 2. Agenno. 3. Gaii. 4. Theodori. 5. Theodorus. 6. Audasti. 7. Rictionarus. 8. Petrus.

RELIQUA DESIDERANTUR.

INDEX
LOCORUM
SACRÆ SCRIPTURÆ.

PROVERBIA.

ECCLESIASTES.

CANTICUM CANTICORUM.

SAPIENTIA.

ECCLESIASTICUS.

I S A I A S.

ACTUS APOSTOLORUM.

AD ROMANOS.

I. AD CORINTHIOS.

II. AD CORINTHIOS.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

INDEX
RERUM ET PERSONARUM.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

NOI RIFORMATORI

dello Studio di Padova.

Avendo veduto per la Fede di Revisione & Approvazione del P. F. *Gio: Tommaso Mascheroni* Inquisitor General del Santo Offizio di Venezia, nel Libro intitolato: *Bibliotheca Veterum Patrum, antiquorumque Scriptorum Ecclesiastico-rum*, cura & studio *Andreæ Gallandii Presb. Congreg. Oratorii; Tomus decimustertius, Ms. e Stamp. &c.* non vi esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi e buoni costumi, concediamo licenza a *Gio: Battista Albrizzi* Stampator di Venezia, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia e di Padova.

Dat. li 6. Agosto 1780.

(Alvise Vallaresso Rif.

(Andrea Tron Kav. Proc. Rif.

(Sebastian Foscarini Kav. Rif.

Registrato in Libro a Carte 440. al Num. 1773.

Davidde Marchesini Segr.

Addì 6. Agosto 1780.

Registrato nel Magistrato Eccell. contro la Bestemmia a Carte 96.

Andrea Sanfermo Segr.

[illegible]

[illegible]

Lorenzo [illegible]

Alvise Valaresso Rif.

Andrea Tron Kav. Proc. Rif.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Adì [illegible] Aprile [illegible]

Registrato nel Magistrato [illegible]

[illegible]